

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

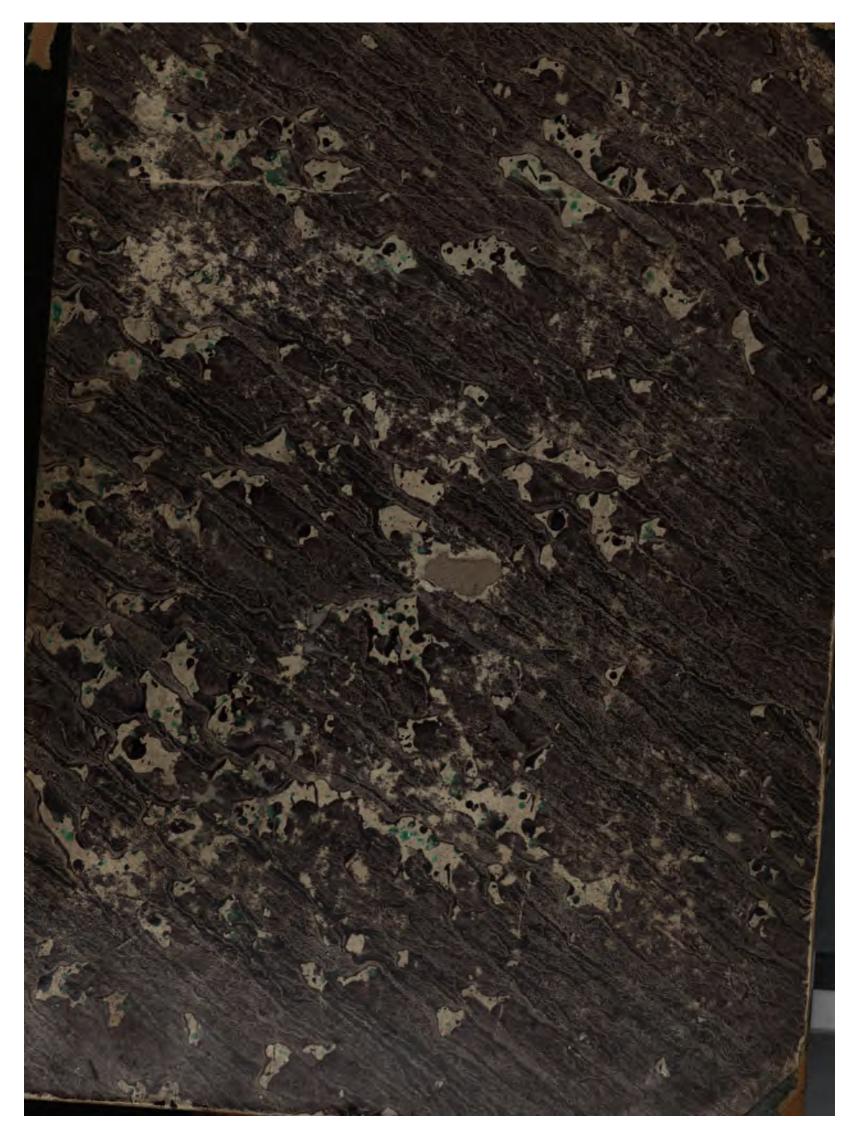
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

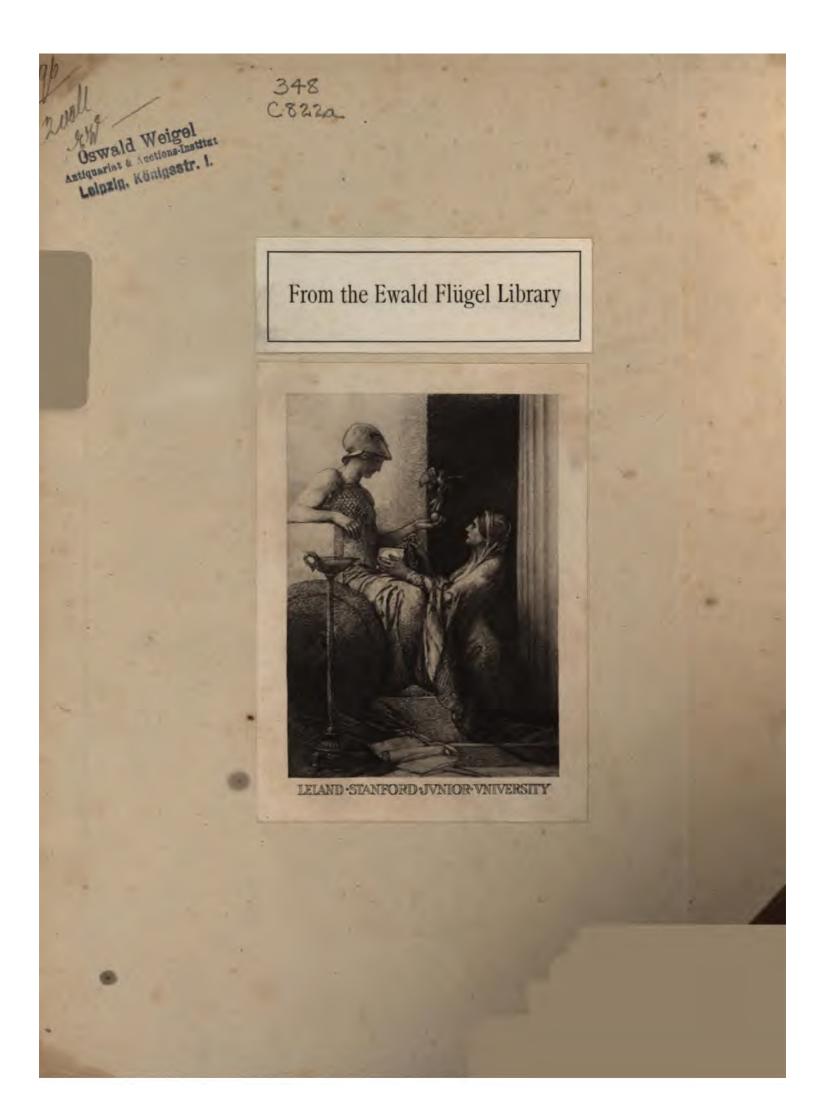
We also ask that you:

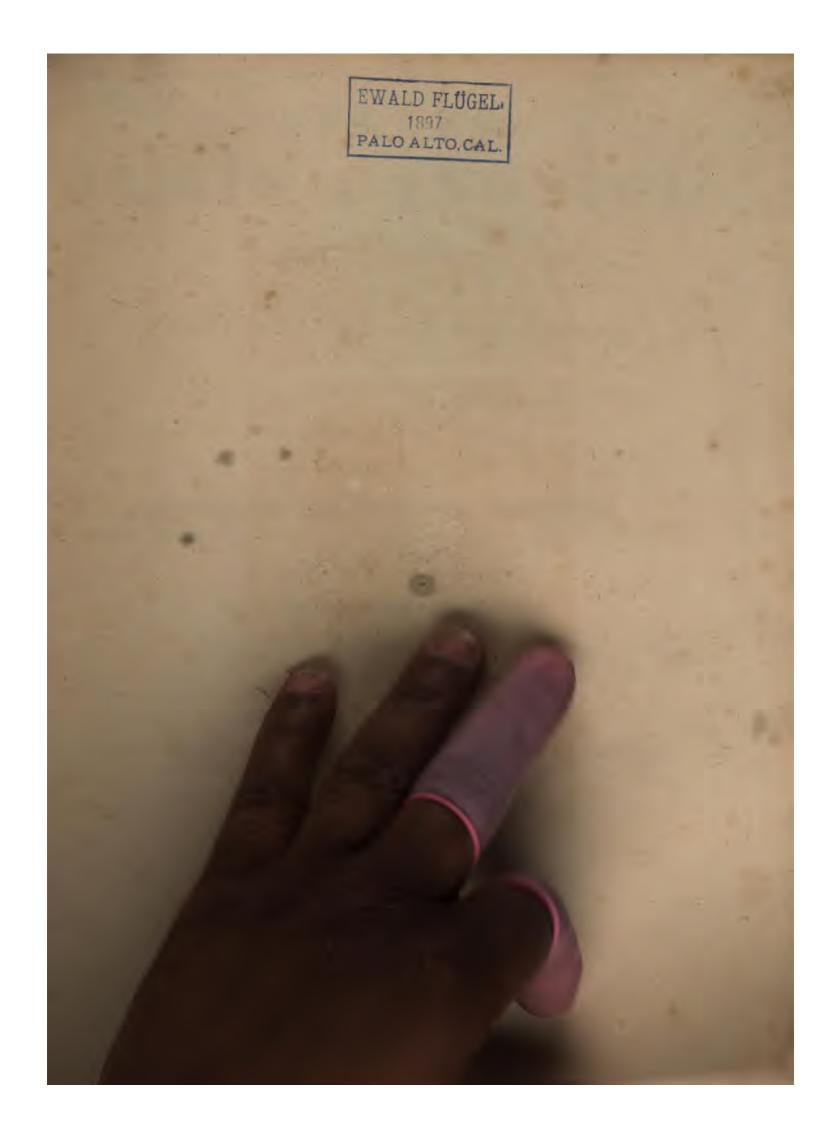
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + Keep it legal Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

· · ·

· · · · · ·

•

•

Catholic church. COBPUS JURIS CANONICI.

POST

JUSTI HENNINGII BOEHMERI

CURAS

BREVI ADNOTATIONE CRITICA INSTRUCTUM

AD EXEMPLAR ROMANUM

DENUO EDIDIT

LIUS LUDOVICUS B

JURIS UTRIUSQUE DOCTOR ET IN ACADEMIA MARBURGENSI PROFESSOR PUBLICUS ORDINARIUS.

OPUS UNO VOLUMINE ABSOLUTUM.

PARS I.

DECRETUM GRATIANI.

BUS BERNH. TAUCHNITZ JUN.

N DECENTIÍ.

;c.

ATT TOD

•

217031

.

DECBETUM

RATIANI

EMENDATUM ET NOTATIONIBUS ILLUSTRATUM

GREGORII XIII. P. M.

IUSSU EDITUM.

POST

JUSTI HENNINGII BOEHMERI

CURAS

BREVI ADNOTATIONE CRITICA INSTRUCTUM

AD EXEMPLAR ROMANUM

DENUO EDIDIT

AEMILIUS LUDOVICUS RICHTER

JURIS UTRIUSQUE DOCTOR ET IN ACADEMIA MARBURGENSI PROFESSOR PUBLICUS ORDINARIUS.

S. REVERENDI CONSISTOBII CATNOLICI PER REGNUM SAXONIAE APPROBATIONE EDITUM.

LIPSIAE

SUMTIBUS BERNH. TAUCHNITZ JUN.

MDGGGXXXIX.

PRAEFATIO EDITORIS AD LECTOREM.

Ex quo ius canonicum, contemtum diu et quasi inutile rejectum, diligentius iterum tractari coepit, nova caque emendatior Corporis canonum editio in dies magis flagitabatur, quoniam et priorum editionum exempla nonnisi rarius prostabant, et in ipsis melioribus abunde erant quae emendatione etiamnum indigere viderentur. Itaque rem hoc consilio sumus aggressi, ut editionem pararemus ab operarum erroribus quam maxime liberam, et quae quomodo singuli canones ex ipsis fontibus et variis VV. DD. scriptis emendari possent breviter indicaret. Et videbatur quidem ab initio, quum de editione Romae quondam iussu Gregorii XIII. P. M. publici iuris facta recedendum non esse ipsa ratio suaderet, Bochmeriana lectio sufficere posse, quippe quae et ipsa Gregorii nomen prae se ferret, et ab omnibus tanquam praestantissima unanimo fere consensu laudaretur. Attamen mutandum hoc esse consilium ex eo tempore apparuit, quo re accuratius perspecta totiens a reliquis editoribus Boehmerum recedere cognovimus 1), ut de eius fide vel maxime dubitandum esse non sine nostro iure censeremus. Quare fausto sane die contigit, ut Vir Celeberrimus GUSTAVUS HAENEL, quo est ad liberalia studia promovenda propenso animo, ipsum illum Romanum librum, etiam atque etiam incassum a nobis quaesitum, benevole nobiscum communicaret, cuius tandem ope lectio, quam illaesam semper manere Gregorius iusserat, integritati suae innumeris locis est restituta. Eandem in Correctorum notationibus operam collocavimus, quae pristino statui redditae, et, quum antea inter canones et Gratiani sententias interiectae essent, nunc primum utrisque subiectae sunt 2). Nec tamen in ea acquiescendum erat; etenim quum Correctores, quos non ad veteres Gratiani libros, sed ad fontes ipsos, nonnunquam etiam, licet rarius, ad collectiones Burchardi, Anselmi et Ivonis textum ita emendasse constat, ut fere novus factus videri possit, saepissime quid mutatum sit, non indicaverint, in eo potissimum elaborandum erat, ut ostenderetur quid yel in melius mutatum, quid detractum, guid additum esset. Contulimus ergo editiones Romana antiquiores 3) Argentinensem, Basileensem,

1) Insignis haec Boehmerianae et reliquarum editionum a) insignis naec isoenmerianae er renquarum equitonum varietas inde orta est, quod Boehmerus neque Roma-nam, neque Pelleterii editionem, sed unam ex illis secutus est, quae operarum mendis vel maxime inquinatae Coloniae Munatianae prodierant. Altera causa est, quod Boehmerus, quicquid in contrariam partem testatus est, librorum manuscriptorum et Turrecrematae auctori Bo eh merus, quicquid in contrariam partem testatus est, librorum manuscriptorum et Turrecrematae auctoritate fretus lectionem passim emendandam esse censuit. Varietatis exempla, ex Distinctionibus XXV. prioribus collecta haec sunt: D. l. c. 5. §. 1. quoniam: Boehm.; quando: Ed. Rom. — c. 6. susceptio: Boehm.; successio: Ed. Rom. — commodatae: Boehm.; commendatae: Ed. Rom. — D. IV. c. 1. refrenetur audacia et nocendi facultas: Boehm.; refrenetur nocendi facultas: Ed. Rom. — D. V. c. 4. §. 1. debet: Boehm.; valet: Ed. Rom. — §. 2. quoque: Boehm.; successio: Ed. Rom.; refrement: Ed. Rom. — §. ead. extr.: esuriamus: Boehm.; esuriamus: Ed. Rom. — Dist. VI. c. 1. §. 3. etsi dormienti: Boehm.; etsi dormienti corpore: Ed. Rom. — Dist. VIII. c. 5. quantumvis vulgata: Boehm.; quantumvis vulgata; guantumvis vulgata; guantumvis vulgata; Ed. Rom. — Dist. X. c. 1. §. 2. quibus ecclesia: Boehm.; quibus saepe ecclesia: Ed. Rom. — Dist. XI. c. 5. successores: Boehm.; successiones: Ed. Rom. — C. 11. §. 1. convenisse non dubium est: Boehm.; convenisse: Ed. c. 5. successores : Boehm.; successiones : Ed. Rom. - c. 11. §. 1. convenisse non dubium est : Boehm.; convenisse : Ed. Rom. - arbitrarer : Boehm.; arbitraremur : Ed. Rom. -Dist. XIII. c. 2. §. 4. declinaret : Boehm.; declinarent : Ed. Rom. - D. XV. c. 6. alia concilia : Boehm.; concilia : Ed. Rom. - D. XVI. c. 4. Primus : Boehm.; Primo : Ed. Rom. - canones : Boehm.; canonum : Ed. Rom. - est interpola-tum : Boehm.; interpolatur : Ed. Rom. - c. 6. utpote : Boehm.; ut : Ed. Rom. - c. 7. suo : Boehm.; two : Ed. Rom. - Dist. XVII 2 pars. §. 3. subscripsit : Boehm.; subscripsi Ed. Rom. - episcopum : Boehm.; episcopus : Ed. Rom. -D. XIX. c. 17. agitur : Boehm.; agitatur : Ed. Rom. - re-feret : Boehm.; reseret : Ed. Rom. - ad resistendum potius,

yuam ad obediendum: Boehm.; non ad obediendum potius, yuam ad resistendum: Ed. Rom. - D. XX. c. 1. iudicant: Boehm.; iudicantur: Ed. Rom. - Dist. XXI. c. 1. §. 15. tam clara: Boehm.; tam clara erit: Ed. Rom. - c. 6. extr: indicandi coërcendique sunt, si his: Boehm.; iudicandis coër-endi sunt, si his: Ed. Rom. - D. XXII. c. 3. in pr.: Hie Boehm.; quae: Ed. Rom. - D. XXII. c. 3. in pr.: Hie gitur: Boehm.; His igitur: Ed. Rom. - c. 10. Sed qui ita: Boehm.; Sed quia ita: Ed. Rom. - c. 13. 14. presbyterum quendam: Boehm.; presbyter quidam: Ed. Rom. - D. XXIV. c. 1. §. 7. aures habere: Boehm.; aures haberi: Ed. Rom. - Marce La Coehm.; Apostolum: Ed. Rom. et reli-qua Praeterea vero typothetarum incuria haud raro accidit, integri versus exciderent, quod factum est in Corrector quendam. Biel. C. 1. (in impressis - quae) in verbis Gratiani Dist. XLIVII. par. 3. (quorum - voluptuosam) Dist. L. c. 4. (clericus - aqua) c. 4.1. C. I. qu. 1. (sicut - sacra-mentum), in rubrica deinde c. 12. C. III. qu. 4., et aliis c. 3. aures dabere: - and nonitione pag. I. . (in impressis - quae) in verbis gratiani Dist. XLIVIII. par. 3. (quorum - voluptuosam) Dist. L. c. 4. (clericus - aqua) c. 4.1. C. I. qu. 1. (sicut - sacra-mentum), in rubrica deinde c. 12. C. III. qu. 4., et aliis c. 4. (clericus - aqua) c. 4.1. C. I. qu. 1. (sicut - sacra-mentum), in rubrica deinde c. 12. C. III. qu. 4., et aliis c. 3. aures haberes: - 0. Accidit e. gr. omnibus, qui post Correctores exsti-terunt, Gratiani editoribus, ut extrema notationis a Corr. at c. 4. D. XCI. factae particula Gratiani nomine insi-cus. - 3. Terent ner venerab. virum Henricum Ergesterym.

ad c. 4. D. XCI. factae particula Gratian Bound An gniretur. 3) I. Argent, per venerab. virum Henricum Eggesteyn, 1471. fol. — II. Basileae per Michaëlem Wenszler, 1481. fol. — III. Venet., arte Io. Herbort de Siligenstadt Ala-mani. 1482. fol. — IV. Venet. per Georgium Arivabene. 1490. fol. — V. Norimberg., per Coberger. 1493. fol. — VI. Paris. per Ioannem Chappuis. 1506. 4. — VII. Lugd. ap. Francisc. Fradinum. 1515. fol. — VIII. Lugd. ap. Hug. a Porta. 1548. fol. — IX. Lugd. excud. Ioannes Pidaeius. 1554. 4.

PRAEFATIO EDITORIS AD LECTOREM.

Venetas duas, Norimbergensem, Parisinam et Lugdunenses tres, inter quas Basileensem propterea maximi habendam esse duximus, quod optimarum lectionum copia ad antiquissimos Gratiani codices cam expressam fuisse ostenderet 4). Itaque variae lectionis ex his editionibus congestae delectum in adnotationibus textui subiectis recensuimus, hac tamen brevitate adhibita, ut ea, quae addita reperissemus, asteriscis signaremus. - Verum enim vero, quantacunque Correctorum diligentia fuit, non pauca tamen futurae emendationi ab eis relicta sunt, cuius rei haec potissimum causa exstitit, quod et glossae nimium tribuerunt, et in conciliorum et decretalium fragmentis recensendis, licet optimis subsidiis instructi 5), prae ceteris tamen Merlini, Crabbii et Surii conciliorum collectiones in auxilium vocaverunt. Quoniam vero quominus textus emendaretur (praeter interpunctiones tamen, quae ita comparatae erant, ut diutius ferri non possent) res ipsa impediebat, veram et canonum et reliquorum fragmentorum lectionem in adnotationibus certe indicare visum est, quare optimas quasque fontium editiones consuluimus, in conciliorum canonibus Collectionem Hispanam Gonzalezii 6), quam Celeberrimus HAENEL pariter nobis utendam tradidit, codicem Dionysianum Iustelli 7) et Eusebii Amort 8), codicem Quesnelli Balleriniorum⁹), (adiunctis ab his editis Statutis ecclesiae antiquae, quae concilii Carth. IV. nomine circumferri solent), collectionem denique conciliorum Galliae, editam a Dom Labat 10), et collectionem Mansianam 11); in decretalium capitibus praeter eundem Gonzalezii librum egregium Coustantii opus 12), Gregorii M. Maurinorum 13), Leonis M. Balleriniorum editiones, Mabillonii Vetera Analecta 14), Baluzii Miscellanea 15), Spicilegium D'Acherianum 16), Lucae Holstenii Romanam 17) monumentorum collectionem, rell.; in fragmentis denique ex SS. Patribus, Augustino potissimum et Gregorio petitis, editiones Maurinorum. Praeter hace subsidia vero Burchardi Wormatiensis 18), Anselmi Lucensis 19), Ivonis Carnotensis 20), Algeri Magistri Leodiensis 21) collectiones canonum saepissime sunt adhibitae, quum tantum absit, ut ipsos sive Gregorii, sive Augustini sive aliorum libros Gratianus adierit, ut has in Decreto conficiendo fere solas sit secutus. Quum itaque in his vera lectio plerumque lateret, restituti sunt non sine summo nostro labore librorum et capitum numeri, quibus singuli ab illis canones referuntur, et indicatum est quod ad Gratianum emendandum et illustrandum facere posse videretur 22). Singularem porro operam dedimus, ut verae capitum inscriptiones, quarum plurimas etiam post egre-

4) De editionibus Basileensi, Parisina, et Lugdunensi secunda et tertia nuper disseruimus, (De emendatoribus Gratiani Diss. Lips. 1835. 8.) et probavimus quidem, lo an n em Ch ap puis primum, licet leviter, emendandi of an n em Ch ar js editionem, quae Parisiis A. MDXLVII. forma octonaria prodiit, expressam videri; tertiam denique lugdunensem a Carolo Molinaeo ita esse comparatam, ut, licet alteram Lugd. prae ceteris sit secutus, variam tamen haud ita raro lectionem reciperet. Ceterum Romanae sedis censuram haec Molinaei editio passa est tempore Clementis VIII. P. M., unde factum est, ut in exemplari, quo nos usi sumus, multa deleta et integra haud raro folia de industria remota sint, — Ab initio denata da Antonii Conntii quoque editionem, Antwerpiae Antonii Conntii quoque editiones, Antwerpiae, MDLXX. forma octonaria publici turis factam, passim alegavinus, a qua re desistendum putavimus, ex quo illam e ipaam ad Lugdunensem secundam vel proxime accedere m.

er ipsan au Luguunensen secundam ver proxime accedere apparuit.
5) Plurima, quibus Romanae Correctionis historia illustrari possit, Illustrium Virorum Savignii et Bieneri ope adiuti in libello, cuius modo mentio facta est, nuper protulimus. Nec tamen ea nunc repetere in animo est, quum de ipsius Decreti fortuna in ampliori dissertatione, buie nostrae editioni appendicis instar adiicienda, verba huic nostrae editioni appendicis instar adiicienda, verba aliquando facturi simus.

aliquando facturi simus.
6) 1. Collectio canonum ecclesiae Hispanae, ex probatissimis ac pervetustis codicibus nunc primum in lucem edita a publica Matritensi bibliotheca. Matriti, ex typographia regia, A. D. MDCCCVIII. (Continentur: Praefatio editoris Francisci Antonii Gonzalezii, fol. IX.; indiculus canonum, quem dicunt, decem libris comprehensus, p. LX.; praefatio collectoris, fol. 1.; conciliorum denique canones, col. DCLXXX.) — II. Epistolae decreta-les ac rescripta RR. PP. Matriti, ex typographia haeredum D. Joachimi de Ibarra A. D. MDCCCXII. fol. (p. CLXVII.)
7) Bibliotheca iuris canonici veteris opera et studio G. Voëlli et H. Iustelli. Paris. 1661. T. I.
8) Eusebii Amort lus canonicum vetus ac modernum. Ulm. 1757. 4. T. II.
9) Qui editus est in tertio Operum Leonis M. tomo. Venet. 1757. fol.

Conciliorum Galliae tam editorum quam ineditorum collectio. Opera et studio monach. Congr. S. Mauri. T. I. (et unic.) Paris. 1789. fol.
 11) Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio. Flor. et Ven. 1759 - 98. T. I. -- XXXI. fol.
 12) Epistolae RR. PP. a S. Clemente I. usque ad Innocentium III. T. I. (et unic.) Paris. 1721. fol.
 13) Operum Gregorii M. tomo II. Paris. 1705, fol.
 14) Paris. 1723. fol.
 15) Paris. 1678 - 1715. T. I. -- VII. 8.
 16) Paris. Ed. nov. 1723. T. I. -- III. fol.
 17) Romae 1662.

- 17) Romae 1662.

18) Cuius quidem progrediente demum opere eam edi-tionem adhibere licuit, quae Colon. Agr. forma maxima prodiit anno 1560.

nonem adminere neure, quae Colon. Agr. forma maxima prodiit anno 1560.
19) Usi sumus exemplo ad codicem Parisiensem (Cod. Chart. fol. Bibl. Reg. Supp. Lat. N. 1665., Bibl. S. Germ. a Pratis congr. S. Maur. N. 939. 2, 3. — cf. III. Savignii Geschichte des Röm. Rechts. T. II. p. 280. Ed. I. p. 295. Ed. II.) descripto, cuius itidem copiam Cel. Haenel benevole fecit. Monendum tamen est, non pauca hoc Parisiensi libro contineri, quae demum post Anselmum defunctum adiecta videantur, quod in reliquis etiam Anselmi codicibus factum fuisse, in optima dissertatione de antiquis collectionibus et collectoribus canonum P. IV. c. 13. testati sunt Ballerinii (Opp. Leonis M. T. III. p. CCXCVII.). Accidit itaque, ut capitum numeri, quos ex codicibus Romanis, ut videtur, antiquioribus Correctores protulerunt, a numeris nostris haud raro longe aberrarent, quare utrique de consilio a nobis indicati sunt.
20) Decreti ad manus fuit F ron tonis editio, quae in primo Opp. Ivonis tomo exstat (Paris. 1647. fol.); Panormiae vero Brantiana, Basil. 1499. forma quaternaria in lucem emissa.

lucem emissa.

lucem emissa. 21) Algeri de misericordia et iustitia liber, quem a Gratiano saepissime in auxilium vocatum fuisse, satis, ut nostra fert opinio, et abunde probavimus (in libello, qui inscriptus est: Beiträge zur Kenntniss der Quellen des ca-non. Rechts. Leipzig 1834. p. 7. seqq.), typis expressus est in quinto Thesauri Marteniani volumine p. 1021. seqq. 22) Praeterea Reginonis quoque Pruniensis de disciplina ecclesiastica libros duos (Ed. Baluz. Paris. 1671. 8. et in

PRAEFATIO EDITORIS AD LECTOREM.

gia et nunquam satis laudanda Correctorum studia mirum quantum depravatas esse, omnes norunt, indicarentur, in qua re insigne praeter Pelleterii et Boehmeri editiones adiumentum praestiterunt immortale Antonii Augustini opus, doctissimi Baluzii animadversionibus illustratum 23), et ipsius Baluzii notae ad Gratianum conscriptae, praeclarus Berardi²⁴) liber, in quo utrum diligentiam magis an doctrinam admireris fere nescias, et in Paleis restituendis optimus III. BICKELLI libellus 25), qui Diomedi Bravae, Rieggero et reliquis huius generis scriptoribus insigni et perspicacitate et doctrina communi omnium suffragio palmam longe praeripuit. Aliquando vero nobis et ipsis Anselmi potissimum, Algeri et librorum poenitentialium ope aut capitum origines investigare aut certe ad verum propius accedere licuit, quapropter alia vel scriptoribus, quorum nominibus referuntur, abiudicata, vel ab acriore quam veriore Berardi censura nune demum vindicata sunt 26). In fragmentis denique ex Pseudoisidoro desumtis fontes, ex quibus hausit quisquis illarum epistolarum auctor est, praceunte Knustio 27) recensuimus, in conciliorum autem graecorum canonibus interpretationis auctores ita indicavimus 28), ut errores in hac re a Correctoribus commissi nunc demum sublati videri possint. - Superest, ut de temporum rationibus singulis canonibus a Boehmero additis dicamus. In his quidem ita sumus versati, ut quicquid certi vel ex ipsis capitum inscriptionibus vel subscriptionibus, et VV. DD. scriptis erui posset, in adnotationibus indicare non supersederemus, nec tamen Pithoeorum et Boehmeri vestigiis ingrediendum esse putaremus, qui in omnibus fere capitibus, etiamsi originis vel maxime incertae essent, nihilo tamen minus temporum rationes adiecerunt. Omissae itaque sunt rationes illae incertissimae, nec nisi coniecturis nisae, et additae sunt earum loco Summorum Pontificum et SS. Patrum tabulae ad temporum ordinem compositae 29). Adjectus denique est emendatior canonum index, in quo quid praestitum sit in extrema pag. 1241. satis, ut arbitramur, exposuimus, et emendandorum et addendorum elenchus, quem ut aequi bonique consulant lectores etiam atque etiam rogatos volumus.

Haec itaque sunt, quae de hac nostra editione praemittenda esse videbantur, quae si legitimis harum rerum iudicibus non plane displicuerint, admodum nobis fortunati videbimur; si quae vero minus recte a nobis acta fuerint, aequum iudicem monentem aegre non feremus, neque enim ii sumus, qui in opere tam difficili et impedimentis undecunque implicato humani aliquid a nobis alienum putemus.

Ceterum viris doctissimis, quibus quicquid praestitimus referimus acceptum, BICKELLO et BIENERO, Viris Illustribus, qui suadendo et dissuadendo auxilium nobis praebere non dedignati sunt, Celeberrimo HAENEL, qui libros pretiosissimos largiendo eximie de rebus nostris meritus est, Clarissimo denique Gensponeto, qui ad Bibliothecam Paullinam Lipsiensem, cui cum maxima laude praeest, insigni nobis liberalitate aditum patefecit, animum gratissimum nulla unquam oblivione periturum observantissime contestamur.

<text><text><text><text><text><text> Coll. Conc. Germ. Harzhemiana T. II. Colon. 1760. fol.)

c. 12. D. XLV., c. 64. D. L., c. 12. D. LVI., c. 13. D. LVI., c. 12. D. LXIII., c. 5. D. LXXXII., c. 1. C. I. qu. 1., c. 5.
c. 1. qu. 1., c. 11. C. I. qu. 1., c. 43. C. I. qu. 1., c. 47.
c. 1. qu. 1., c. 59. C. I. qu. 1., c. 43. C. I. qu. 1., c. 47.
c. 1. qu. 1., c. 59. C. I. qu. 1. (c. 23. D. IV. de cons.),
e. 1. C. I. qu. 3., c. 1. C. I. qu. 4., c. 15. C. II. qu. 5.,
c. 1. C. IV. qu. 4., c. 4. C. VI. qu. 4., c. 2. C. IX. qu. 2.,
c. 3. C. X. qu. 1., c. 6. C. XXIV. qu. 3., c. 12. C. XXVI.
qu. 6., c. 86. D. I. de poen., c. fin. D. VI. de poen., c. 38.
D. I. de cons., c. 21. D. II. de cons., c. 1. D. III. de cons.,
c. 123. D. IV. de cons. et alia, quorum ex parte rationes redidimus in libello not. 21. allegato.
27) De fontibus et consilio Ps.-Isidorianae collectionis.
Comm. in cert. liter. civ. Acad. Georg. Aug. ex decr. Ve-

27) De fontibus et consilio Ps.-Isidorianae collectionis. Comm. in cert. liter. civ. Acad. Georg. Aug. ex decr. Venerab. Theolog. Ordinis praemio ornata. Goetting, 1832. 4.
28) Significatum ergo est, quae capita ex Dionysio Exiguo, quae ex prisca, quam dicunt, translatione desumta sint. Canones vero, in quibus nihil eiusmodi indicatum reperitur, ex ea interpretatione petiti sunt, quam trito quidem, nec tamen probabili nomine Hispanicam vel Isidorianam nunc dicere solent.
29) In Pontificibus recensendis secuti sumus: L'Art de vérifier les dates de faits historiques, par un religieux de la congrégation de Saint-Maur. Réimprimé avec des corrections et annotations par M. de Saint-Allais. A Paris.
1818. 8. Tome troisiéme; in reliquis vero scriptoribus enu-

1818. 8. Tome troisième; in reliquis vero scriptoribus enu-merandis adhibuimus tritissimum Cavii librum, qui inscri-ptus est: Scriptorum eccl. historia literaria. Basil. 1745. T. I. II. fol.

EXPLICATIO SIGNORUM QUIBUS IN ADNOTATIONIBUS LIBRI DESIGNATI SUNT.

Abb. Flor.: Abbonis Floriacensis Canonum Collectio.

Alg.: Algeri Leodiensis de misericordia et iustitia libri III.

Ans.: Anselmi Lucensis Canonum collectio.

Baller.: Balleriniorum editio Opp. Leonis M., et de antiquis collection. et collector. canonum Dissertatio.

Baluz.: Baluzii notae ad Gratianum.

Boehm.: Boehmeri Corporis iur. can. editio.

Burch.: Burchardi Wormatiensis Canonum conlectarium.

Cap. Reg. Fr.: Capitularia Regum Franc. a Baluzio edita.

Cap. Mart. Brac.: Capitula Martini Bracarensis, Collectioni Hisp. inserta.

Cap. Theod.: Capitula Theodori Cantuar., a Petito Parisiis 1677. forma quaternaria edita.

Coll. Ans. ded.: Collectio canonum Anselmo dedicata.

Coll. Hisp.: Collectio Hispana Gonzalezii.

Coll. tr. p.: Collectio trium partium a Theinero descripta.

Coustant.: Coustantii Epistolarum RR. PP. editio.

Deusded.: Deusdedit S. R. E. Cardinalis collectio, a Correctoribus allegata.

Ed. Antw.: Gratiani Antwerpiensis editio a Contio facta.

Ed. Arg.: Editio Decreti Argentinensis, A. 1471.

Ed. Bas.: Editio Decreti Basileensis, A. 1481.

Ed. Lugd. I.: Editio Decreti Lugdunensis, A. 1515.

Ed. Lugd. II.: Editio Decreti Lugdunensis, A. 1548.

Ed. Lugd. III.: Editio Decreti Lugdunensis, A. 1554.

Ed. Maur.: Editiones Opp. Gregorii M., Augustini aliorumque, a monachis ex congr. S. Mauri publici iuris factae.

Ed. Nor.: Editio Decreti Norimbergensis, A. 1493.

Ed. Par.: Editio Decreti Parisina, A. 1506.

Ed. Ven. I.: Editio Decreti Veneta, A. 1482.

Ed. Ven. II.: Editio Decreti Veneta, A. 1490.

Interpr. Dionys.: Graecorum canonum interpretatio a Dionysio Exiguo facta.

Isid. Merl.: Pseudoisidorus in Merlini Conciliorum collectione editus.

Iv. Decr.: Ivonis Decretum.

Iv. Pan.: Ivonis Panormia.

Mans.: Mansii Maxima et amplissima conciliorum collectio.

Petr. Lomb.: Petri Lombardi Sententiarum libri IV.

Pith.: Corpus iuris canonici cum Pithoeorum notis a Pelleterio editum.

Poen. Rom.: Poenitentiale Romanum.

Polyc.: Gregorii presbyteri canonum collectio, quae Polycarpus vocatar.

Reg.: Reginonis de disciplina ecclesiastica libri IL.

Statutt. eccl. ant.: Statuta ecclesiae antiquae, quae commentitio couc. Carth. IV. nemine circumferuntur.

GREGORIUS PAPA XIII.

Universis Christifidelibus praesentes literas inspecturis salutem et Apostolicam benedictionem.

Emendationem decretorum locorumque a Gratiano collectorum (erat enim is liber mendis et testimoniorum depravationibus plenissimus), a nonnullis Romanis Pontificibus praedecessoribus nostris optimo consilio susceptam, selectisque ad id negotium sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus, et aliis eruditissimis viris adhibitis commissam, multis autem variisque impedimentis hactenus retardatam, nunc tandem, vetustissimis codicibus ubique conquisitis, auctoribusque ipsis, quorum testimoniis usus erat Gratianus, perlectis, quaeque perperam posita erant suis locis restitutis, magna cum diligentia absolutam atque perfectam edi mandavimus. In quo magna ratio habita est operis ipsius dignitatis et publicae, eorum praesertim, qui in hoc studio versantur, utilitatis. Iubemus igitur, ut quae emendata et reposita sunt, omnia quam diligentissime refineantur, ita ut nihil addatur, mutetur aut imminuatur. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die secunda Iunii, M. D. LXXXII. Pontificatus nostri anno undecimo.

ANT. BUCCAPADULIUS.

GREGORIUS PAPA XIII.

AD FUTURAM REI MEMORIAM.

÷

Ruum pro munere pastorali humeris nostris iniuncto id praecipue nobis propositum habeamus, ut omni studio diligentiaque omnes Christifideles his praesertim tam gravibus calamitosisque temporibus in recta et catholica fide continere curemus, ac propterea id in primis nobis agendum et providendum sit, ut omnem omnibus aberrandi ab ea occasionem subtrahamus : dudum ob huius rei exsecutionem, adhibitis nonnullis ex fratribus nostris sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus, adiuncto etiam aliquorum doctrina et pietate insignium virorum studio, Decretum Gratiani nuncupatum absque glossis, necnon idem Gratiani Decretum cum Decretalibus Gregorii Papae IX. praedecessoris nostri, Sexto, Clementinis et Extravagantibus, non modo cum veteribus glossarum auctoribus, (quibus quum viri pii et catholici fuerint, ignoscendum videtur, si quid vel ob errorem in illis, vel quia nondum pleraque a sacris conciliis diffinita fuerant, liberius locuti sunt,) verum etiam cum his, quae ab implis scriptoribus tam extra in marginibus, quam etiam intra aspersa fuerant catholicae veritati contraria, revidendi, corrigendi et expurgandi curam demandavimus. Quum autem ipsum Decretum absque glossis a praefatis a nobis deputatis iam totum emendatum et correctum ac nonnullis annotationibus illustratum exsistat, ipsiusque maior pars a dilecto filio Paulo Constabili, tunc sacri nostri Palatii Apostolici Magistro, una cum dictis Decretalibus felicis recordationis Gregorii IX. praedecessoris nostri iam impressis, recognita et approbata sit, reliquum vero eiusdem Decreti una cum annotationibus praedictis tam absque glossis, quam ipsum totum cum glossis, Sextumque et Clementinas simul et Extravagantes a dilecto filio Sixto Fabri, eiusdem Palatii nostri Apostolici Magistro, recognoscenda omnia et approbanda in officina populi Romani, quae ad hoc potissimum, ut libri sacri in ea fideliter et incorrupte imprimantur, erecta fuit, imprimi et impressa divulgari iusserimus, ac ut ad maiorem Christifidelium ubique tam intra quam extra Italiam, citra et ultra Montes commorantium commoditatem hoc Iuris Canonici Corpus fideliter et incorrupte iuxta exemplar hic Romae impressum a catholicis typographis, a Romano populo, sive ab eo deputatis vel pro tempore deputandis electis, imprimi possit: Nos opportune providere volentes, ut hoc Ius Canonicum sic expurgatum ad omnes ubique Christifideles sartum tectum perveniat, ac ne cuiquam liceat eidem operi quicquam addere, vel immutare, aut invertere, nullave interpretamenta adiungere, sed prout in hac nostra Urbe Roma nunc impressum fuit, semper et perpetuo integrum et incorruptum conservetur: Motu proprio et ex certa nostra scientia, ac de Apostolicao potestatis plenitudine omnibus et singulis in nostro et sanctae Romanae Ecclesiae dominio nobis et eidem Romanae Ecclesiae mediate vel immediate subjecto commorantibus, vel ad illud quovis praetextu advenientibus, ac etiam extra dictum dominium ubilibet exsistentibus typographis et librorum impressoribus ac bibliopolis, et quibuscunque aliis personis utriusque sexus, cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis vel conditionis exsistant, in virtute sanctae obedientiae ac sub excommunicationis maioris latae sententiae, et quoad nunc et pro tempore in dicto nostro et Romanae Ecclesiae dominio mediate vel immediate subiecto commorantes, etiam ultra praemissa sub amissionum librorum, ac mille ducatorum auri de Camera, pro una videlicet officio Inquisitionis bacreticae pravitatis, et pro alia accusatori, et pro reliqua tertiis partibus iudici exsecutori irremissibiliter applicandorum, aliisque arbitrii nostri poenis eo ipso si et quoties contrafactum fuerit, et per quemlibet contravenientem incurrendis, Apostolica auctoritate tenore praesentium inhibemus et interdicimus, ne ipsius Gratiani Decretum cum annotationibus, et idem cum glossis, Decretalibus Gregorii IX. praedecessoris nostri, Sexto, Clementinis et Extravagantibus, ut praefertur, de cetero per decennium a data pracsentium sub quovis titulo alibi quam in Urbe nostra, et in cadem officina impressoria dicti populi Romani, et iis, quibus ab eodem populo Romano et ab eo ad hoc pro ipso populo deputatis, tam in Italia quam extra Italiam ubilibet facultas et licentia per dictum tempus desuper concessa fuerit, prout nos eidem populo Romano et eisdem ab co deputatis, ut huiusmodi licentiam et facultatem tam in Italia quam extra Italiam ubilibet cuicunque et quibuscunque ipsi populo

Romano seu eius pro eo deputatis pro tempore videbitur et placebit, ac pro tempore eidem populo et cius deputatis visum fuerit, significata prius nobis et approbata persona, concedere, illamque sic concessam, prout et quando sibi placuerit, revocare libere et licite valeant, indulgemus, impressum et imprimendum tenere, vendere, dare, douare, vel alias quomodolibet habere vel transferre; neque etiam ipsi absque expressa ctiam in scriptis licentia eiusdem populi Romani et ab eo deputatorum dictum Gratiani Decretum cum ipsis annotationibus, et idem cum glossis, Gregorii IX. praedecessoris nostri Decrotalibus, Sexto, Clementinis et Extravagantibus, ut dictum est, imprimere, nec per dictum decennium ab eis vel aliis, practerquam a dicto populo Romano et ab eo deputatis, vel de eorum licentia, ut praefertur, impressum et imprimendum alias habere seu tenere, aut etiam vendere vel donare, seu imprimi, teneri, vendi, donari, aut alias transferri facere per se vel alium seu alios, publice vel occulte, directe seu indirecte quovis quaesito colore vel ingenio audcant seu praesumant: ita quod etiam nulli omnino hominum tam in Urbe et tota Italia, quam extra ubivis terrarum, regnorum, regionum, et provinciarum totius orbis liceat huiusmodi libris dicti Iuris Canonici sic, ut praefertur, de mandato nostro recognitis, correctis et expurgatis quicquam addere, detrahere vel immutare aut invertere, nullave interpretamenta adjungere, sed prout opus hujusmodi nunc Romae impressum fuit, semper et perpetuo integrum et incorruptum conservetur, statuimus, sancimus et ordinamus: mandantes universis et singulis venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis et Episcopis ceterisque locorum Ordinariis et eorum Vicariis in spiritualibus et temporalibus, et in statu temporali sanctae Romanae Ecclesiae etiam Legatis, Vice-legatis Sedis Apostolicae, ac ipsius status Gubernatoribus, Potestatibus et Locumtenentibus, ut quotics pro parte dicti populi Romani et ab eo deputatorum, seu licentiam et facultatem al ipsis, ut praefortur, pro tempore habentium, fuerint requisiti, vel eorum aliquis fuerit requisitus, eisdem populo et deputatis, ao ab ipsis licentiam et facultatem habentibus efficacis defensionis praesidio assistentes, praemissa ad omnem populi Romani et ab eo deputatorum praedictorum licentiam scu facultatem habentibus requisitionem contra inobedientes et rebelles, etiam per censuras ecclesiasticas, etiam saepius aggravandas et per alia iuris remedia auctoritate Apostolica exsequantur, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis.

Et insuper quia difficile admodum esset praesentes literas ad quaelibet loca deferri: Volumus et eadem Apostolica auctoritate decernimus, illarum transsumptis et exemplis manu Notarii publici snbscriptis, et sigillo curiae vel personae in dignitate ecclesiastica constitutae munitis, et etiam in ipsis operibus impressis plenariam et eandem prorsus fidem ubique tam in indicio quam extra iudicium haberi, quae pracsentibus haberetur: non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, ac quorumcunque locorum, gymnasiorum et universitatum, etiam studiorum generalium iuramento, confirmatione Apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque indultis, et literis Apostolicis etiam illis, et illorum, ac quibusvis aliis personis, sub quibuscunque tonoribus et formis, etiam motu, scientia et potestatis plenitudine similibus, ac alias in contrarium quomodolibet concessis et approbatis, ac in posterum concedendis et approbandis. Quibus omnibus, etiam si de illis specialis mentio habenda esset, corum tenores praesentibus pro expressis habentes, illis alias in suo robore permansuris, hac vice duntaxat specialiter et expresse derogamus, contrariis quibuscunque. Aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sit sede indultam, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die I. Julii, M. D. LXXX. Pontificatus nostri anno nono.

CAE. GLORIERIUS.

Momma set al. pro se spannik pro tempore conclutor of placebils, ac pro tempore vident paratic et and devolutive views for a set of a construction work of approx i for cont, conclusor, illustrate and a set in provide a span do all planasif, versegore likero et licito releand, taindgevers, impression et apprinter to the structure construction of allow queencondille theorem to become relevent to the set of the set of the set of the set of the queencondille theorem to be appression of the set of the set

LECTOREM PRINCIPIO VISUM EST ADMONERE, HAEC SUNT:

In Ecclesia Romana, omnium ecclesiarum magistra, solitos esse asservari conciliorum canones et Pontificum decreta, ac ceteris Ecclesiis communicari, plane compertum est.

Atque in usu praecipne videtur fuisse collectio illa, quam Nicolaus Papa in c. si Romanorum, dist. 19. Codicem canonum nominat, in quo continebantur canones et regulae illae, quae recensentur a Leone IV. cap. de libellis, dist. 20. Huius codicis tria manuscripta exemplaria Romae habentur in Vaticana bibliotheca. Exstat etiam impressus Maguntiae anno salutis M. D. XXV. Repertus est antem in vetustissimo Cardinalis Vercellensis codice Cresconii ad Episcopum Liberinum quidam quasi nomocanon, in quo, quum pluribus causarum titulis propositis exponatur deinde, quibus synodorum ac decretalium epistolarum locis causae illae tractentur, capita capitibus Maguntini codicis, et numeri numeris optime respondent. Quae quidem a Cresconio adhibita diligentia satis indicat, frequentissimum fuisse huius collectionis usum: et hace ca est, quae in notationibus, quae nunc eduntur, absolute Codex canonum vocatur.

Ceterum inter privatos collectores, qui multo plura congerere studuerunt, perantiquus est Isidorus, cuius collectio protenditur a canonibus Apostolorum usque ad concilium Hispalense secundum, habeturque in duobus codicibus Vaticanae bibliothecae, et uno monasterii Dominicani sanctae Mariae supra Minervam; exstat autem impressa in editionibus conciliorum, in antiquioribus quidem purior, in recentioribus autem multis aliis conciliis scriptisque admixta. Isidorum hunc Igmarus Archiepiscopus Remensis in libro de Synodis celeberrimum illum Hispalensem fuisse affirmat, a quo testatur etiam Tritemius librum decretorum esse conscriptum; ac certe multa verba, quae in praefatione huius collectionis leguntur, sunt in libro quinto Etymologiarum. In codice autem Dominicanae bibliothecae initio praefationis ita legitur: Isidorus mercator servus Christi lectori conservo suo, etc. nec multo secus in Vaticanis, quo loco in impressis est: Isidorus peccator servus Christi, etc.

Secutus deinde est (ut de iis primum, quorum opera typis excusa sunt, loquamur) Burchardus, Wormaciensis Episcopus, Othonis III et Henrici II. Bavari Imperatorum aetate, qui non ordinem temporum et provinciarum, ut Isidorus, sed rerum et cansarum sibi sequendum putavit.

lisdem vestigiis institit non ita multo post *Ivo*, Carnotensis Épiscopus, sed exorta interim Berengarii haeresi multa ad illam confutandam pertinentia addidit, ac multa etiam praeterea ex Pandectis et Codice, dum de laicorum quoque officiis sibi agendum putat, quod Burchardo minus necessarium visum fuerat.

Exstant autem duo volumina Ivonis nomine inscripta eandemque habentia praefationem, quorum unum, quod Pannormia, alterius, quod absolute Decretum inscribitur, quasi epitome quaedam est. Verum in hoc eodem campo alii etiam gravissimi viri (quorum libri partim in publicis, partim in privatis bibliothecis manuscripti habentur) Cresconius, Anselmus, Deusdedit Cardinalis, Gregorius Presbyter, qui volumen suum Polycarpus inscripsit, aliique nonnulli praeclare se exercuerunt suamque operam probaverunt. Novissimus istorum omnium, praeter auctorem Pannormiae (nam is recentior fortasse est) Gratianus, Monachus Benedictinus, non tantum decretis colligendis (quod superiores fecerant) operam dedit, sed Ivonis fortasse praefatione excitatus eo potissimum incubnit, ut certis quaestionibus propositis, quid in utramque partem ex canonibus, qui inter se nonnunquam pugnare videbantur, dici posset, ipse et afferret, et explicaret, omninoque eorum varietatem, quae speciem dissensionis habebat, ad concordiam revocaret. Ceterum in longo ac perdifficili opere multa a parum aequis hominibus exagitabantur; nonnulla pii etiam et verecundi interdum desiderabant.

Quamobrem ne huiusce utilissimi et gravissimi codicis vacillaret auctoritas, placuit primum Pio IV. ac subinde Pio V. et Gregorio XIII. (apud quem etiam huius perfecti operis, quemadmodum et aliarum maximarum rerum laus fuit) ut illi corrigendo summa opera daretar, menda librariorum tollerentur, si qua etiam in re Gratianus ut homo minus vidisset, modeste notaretur, ipsaque omnino capita suis auctoribus quam diligentissime restituerentur. Itaque et Romae Vaticana bibliotheca et monasterii Dominicani supra Minervam aliaeque non paucae excussae sunt, et ex aliis urbibus atque regionibus invitati doctissimi homines, qui idem facerent, et si quid invenissent, quod ad hane rem pertineret, pro sua pietate libenter communicarent atque ad Pontificem mitterent. Qua diligentia illud factum est, ut quum iam magnam partem suum unicuique tributum sit, ac propterea intelligi plerumque possit, quae synodorum generalium, quae summorum Pontificum, quae provincialium conciliorum, quae Patrum decreta ac sententiae, atque inter haec, quae sanctae Romanae sedi probata sint, quae minime, vix quisquam errare, atque incerta pro certis sequi, certa vero pro incertis suspecta habere posthac queat.

Quod ad citationes auctorum pertinet, nhi error evidens erat, aut nonnulla Gratiani exemplaria De citationi cum veriore atque ab aliis collectoribus allata citatione consentiebant, sublatis falsis inscriptionibus bus. verae sunt restitutae; ubi vero, quamvis caput apud alium auctorem esset inventum, fieri tamen poterat, ut illins quoque esset, quem Gratianus citaret (sunt enim haud raro decreta tralatitia et sententiae similes in bonis auctoribus), retenta Gratiani citatione, satis visum est locum, ubi hodie habeatur, indicare. Et quoniam interdum aut capitis aliqua quidem pars illius auctoris est, qui citatur, aliqua vero minime, aut verba valde sunt mutata, id quoque est indicatum adscriptumque praeterea in margine, quo loco idem caput in glossa Bibliorum ordinaria, in libris Sententiarum et apud ceteros collectores habeatur, eos praesertim, qui in huins operis emendatione magno usui fuerunt. Animadversum vero est, multa olim fuisse (quorum nonnulla hodie etiam habentur) homiliarum ex variis auctoribus colleetarum volumina, quibus homiliis nomen auctoris aut non esset praepositum aut etiam mutatum, quod decretorum collectoribus, qui fontes adire in illa librorum penuria plerumque non poterant, errandi interdum dederit occasionem. Saepe ctiam Gratianus multas Patrum sententias simul colligit atque in unum caput concludit (quamvis in vulgatis codicibus plerumque in diversa capita sint distractae, sed fere sine rubrica), idque quum facit, non ipsa prorsus auctorum verba affert, sed arbitratu suo mutat, addit, imminuit, summatim complectitur, quod ctiam Burchardus et Ivo faciunt, quum citant hoc modo: ex dictis Augustini, ex dictis Hieronymi.

In emendando textu primum initia capitum ob usitatas doctorum citationes non sunt mutata: sed ener nbi ab originali discrepabant, in margine aut in notatione est indicata germana lectio. Deinde haced glossae ipsius habita ratio est, ut nihil in textu sit mutatum, ubi mutatio ipsa impeditura erat, quo minus quid sibi auctor glossae voluisset animadverti posset: sed codem modo aut in margine, aut in notatione mendum est indicatum. Ubi vero haec non obstabant, haec fere servata corrigendi ratio est, ut, si videretur voluisse Gratianus auctorum, quos citaret, ipsa prorsus verba referre, ea ex ipso originali emendarentur, et interdum etiam, non levi proposita utilitate, aliqua adderentur; nisi sicubi vulgata lectio visa est melior: nam tunc illa retenta notatum est, quomodo originale ipsum habeat. Sin autem Gratianus non eadem prorsus verba afferre voluerat, sed aut in summam quandam ipse redigere, aut ab aliis redacta, ut ab auctore glossae ordinariae, ab Ivone et aliis collectoribus referre, tuno nihil fere emendatum vel additum est, nisi forte Patris illius, unde collector acceperat, restituta lectio magnam afferre visa esset utilitatem, multisque locis id notatum est, et verba ipsius originalis allata, ut lector identidem in memoriam huius adhibitae cautionis revocaretur et labore ad originalia adeundi, levaretur. Quod si idem caput ex pluribus vicinis alicuius Patris locis confectum est (nam quae multum distabant, satis plerumque fait in margine indicare), adiectae sunt in textu particulae illae et supra et infra, sc. ubi seriem et nexum collectionis impeditorae non erant; ubi vero Gratianus ipse loquitur, ex manuscriptis huius libri exemplaribus pura germanaque lectio est restituta.

In Codice canonum capita, quae ex graecis synodis recitantur, sunt a Dionysio Exigno in lin-Deverguam latinam conversa, cuius praefatio manuscriptis ipsius codicis exemplaribus praeposita legitur. Tus, Isidorus autem partim hac ipsa Dionysii versione, quanquam raro, partim fortasse prisca illa, cuius mentionem in praefatione sua Dionysius facit, usus est aut integris, aut aliquantulum immutatis; partim etiam aliis, quae tunc, ut ipsemet Isidorus testatur, exstabant, hodie praeterquam apud istos decretorum collectores non exstant. Quocirca mirandum magnopere non est, si ceteri collectores et omnium fere postremus Gratianus, qui et Codicem illum canonum et Isidori collectionem et alias etiam habebant, cundem canonem non semper ex eadem versione recitent. Qua de re saepe in notationibus lector est admonitus, et ubi necessarium visum est, graeca canonis verba cum versione nova sunt allata, idemque in ceteris Patrum graecorum sententiis factum est.

De nomine Paleae sunt variae doctorum hominum sententiae. Multi ea capita, in quibus res leis.

inanes ac leves continerentur, hoc nomine appellari censuerunt; alii quasi sa malaua, id est antiqua; alii quasi additiones quasdam, derivata ant potius depravata voce ab adverbie maker, id est rursum, quo scriptores etiam latini tempore Gratiani uterentur. Verum Joannes Andreae in additionibus ad Speculatorem, titulo de Disputationib. et allegationib. prope finem (quem Imola in rubrica de verborum obligationibus, Alexandrinus in procemio decretalium, Iason in rubrica tituli de actionibus, et alii sunt secuti) putat, quendam Protopalcam, quem Iason addit Cardinalem fuisse, collectioni Gratiani capita haec adiunxisse. Atque ut in re tam incerta aliquid elici conjectura possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus observatum fuerit. In tribus, quae sunt antiquissima et videntur scripta paulo post Gratiani aetatem, paucissima ex huiusmodi capitibus habentur. In uno valde emendato sunt apposita in margine sine ulla nota, sed non omnia, quae in impressis, quamvis vicissim in illo additiones aliquae sint, quae in his non habentur. In alio, literis perantiquis descripto, Paleae ipsae recentiori scriptura toti volumini praeponuntur. In ccteris habentur aut omnes, aut pleraeque, et partim quidem cum Paleae nomine, partim vero sine ullo a ceteris capitibus discrimine. Ex qua observatione illud videtur posse colligi, has Paleas esse additiones, non eodem tempore factas, ad primam collectionem Gratiani in margine primum adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano (ut fit) inter componendum aut relegendum, quas deinde librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjuncte cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam vero esse illorum opinionem, qui eas contemnendas putant, ex eo constat, quod multae et in Decretalibus, et apud vetustiores Gratiani collectores habentur, quod suis locis indicabitur.

In plerisque vetustis huius collectionis exemplaribus haec tanquam inscriptio rubris literis posita est: Concordantia discordantium canonum, addita in quibusdam dictione, Incipit, sine ulla Gratiani mentione. Verum in Vaticano illo vetustissimo, cui voluminis ipsius initio recentiori scriptura Paleas esse praepositas dictum est, ante ipsas Paleas est hie titulus: Decretum Gratiani Monachi sancti Felicis Bononiensis, ordinis sancti Benedicti, compilatum in dicto monasterio, Anno Domini millesimo centesimo quinquagesimo primo, tempore Eugenii Papae tertii; in aliis vero duobus codicibus in extremo est: Explicit Decretum compilatum a Gratiano Monacho monasterii sancti Felicis de Bononia. In Chronico, quod inscribitur Pomoerium Ecclesiae Ravennatis, qui liber in Bibliotheca Vaticana scrvatur, haec de Gratiano leguntur: Anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo primo Gratianus Monachus, de Classa*) civitate Tusciae natus, Decretum composuit apud Bononiam in monasterio sancti Felicis. Idem testatur Hugutio, vetustissimus huius codicis interpres, secunda, quaestione sexta, cap. post appellationem; - et Vincentius in libro Historiarum bis, semel libro vigesimo tertio, capit. trigesimo primo, loquens de Isidoro, et iterum libro vigesimo quinto, cap. octuagesimo quarto, agens de Ivone, et aliis decretorum collectoribus; - et sanctus Antoninus part. tertia bist. tit. decimo octavo, cap. sexto. Tritemius vero in libro de Scriptorib. ecclesiasticis Gratianum agnoscit huius collectionis auctorem, itemque in libro secundo de Viris illustribus ordinis sancti Benedicti: quo tamen loco addit (ipsau fortasse operis inceptionem spectans) fuisse ab eo compositum anno Domini millesimo centesimo vigesimo septimo. Hanc collectionem Innocentius tertius in epistola ad Archiepiscopum Compostellanum vocat Corpus decretorum. Ob has igitur auctoritates et receptam apud omnes opinionem in prima huius voluminis pagina praepositus est titulus nomine Gratiani.

De no-Quod ad glossas pertinet, quae pios et catholicos auctores habuerunt, quae in illis errata paulo tationibus in maioris ponderis pro humani ingenii infirmitate obrepserunt, ea in margine sunt notata, et quid catho-Glossa. lice sentiendum sit, ostensum est. Hae autem notae, quibus asteriscus affixus est, necessario posthac in omnibus impressionibus apponendae erunt.

*) al. Clusio al. Ginsa.

IV.

De ti-

tulo.

LIBRORUM, QUI VARIIS EX LOCIS SUNT HABITI.

T

- Ambrosii Sermones aliquot, qui adhuc non exstant im-pressi, ex bibliothecis Vaticana et monasterii Mediolanensis S. Ambrosii.
- Anselmi Collectio canonum, ex Vaticana et Hieronymi Parisetti.
- Parisetti.
 Alexan dri II. Epistolae aliquot, partim missae ab Antonio Augustino Archiepiscopo Tarraconensi, partim ex bibliothecis Vaticana, Nicolai Ormanetti Episcopi Patavini, Michaelis Thomasii Episcopi llerdensis.
 Anastasii Bibliothecarii Chronicon et versio septimae synodi, et octavae sub Hadriano, ex Vaticana et Cardinalis Sirleti.
- - B.
- Bonifacii Papae Concilium, ex Hispania, ex vetusto codice monasterii Populeti.
- Bonifacii Martyris Epistola, ex bibliotheca monasterii B. Mariae supra Minervam.

C

- Cresconii Nomocanon, ex bibliotheca Cardinalis Vercellensis.
- Capitula aliquot Pontificum, ex eodem codice monasterii Populeti.
- Capitularium Liber VII. et' Capitularia adiecta, missa a Iacobo Amioto Episcopo Antissiodorensi, ex bibliotheca ecclesiae Belvacensis.
- Collectio decretorum Romanorum Pontificum, ab Augustino Archiepiscopo Tarraconensi.
- Codex canonum, qui apud veteres Pontifices in usu fuit, ex Vaticana, Dominicana et Cardinalis Sirleti.
- Collectio canonum incerti auctoris, ex Vaticana. Collectio canonum, ex bibliotheca ecclesiae Mutinensis.
- Collectio canonum poenitentialium incerti auctoris, ex bi-bliotheca Michaelis Thomasii Episcopi llerdensis.
- Conciliorum Hispaniensium et Carthaginensium varietates lectionis, ex bibliotheca Regis Catholici Lucensi, et So-riensi a Cardinali Quiroga.
- Cencii Camerarii Liber de formis iuramentorum, ex bibliotheca Achillis Stathii.
- Concilii alicuius fragmenta quaedam post Anselmi collectio-nem, in codice Hieronymi Parisetti. Cypriani operum exemplaria, ex Vaticana et monasterio S. Salvatoris Bononiensi.

D.

- Decreti huius undeviginti exemplaria manuscripta, partim sine glossis, partim cum glossis, duodecim quidem ex Vaticana, reliqua vero ex bibliotheca Marcelli Papae II., Cardinalium Vercellensis et Sirleti, Michaelis Thomasii
- llerdensis, Achillis Stathii. Decretorum excerpta, ex bibliotheca S. Trudonis, ab Alberto Leonino nomine universitatis Lovaniensis.
- Deusdedit Cardinalis Collectio canonum et libri IV. de rebus ecclesiasticis, ex Vaticana.

E.

- Eugenii II. Concilium, ex Vaticana, et III. ex Vaticana et ex Gallia.
- Emeritense Concilium, a Cardinali Quiroga.

Ephesini Concilii I. antiqua versio, ex Vaticana.

Fulberti Episcopi Epistola, ex vetusto codice eccle-siae Belvacensis, a lacobo Amioto Episcopo Antissiodorensi.

G.

- Gregorii III. Epistola, ex bibliotheca monasterii supra Minervam. Gelasii Scripta quaedam et aliorum Pontificum epistolae,
- ex Vaticana Gelasii Epistola, ab Antonio Augustino Archiepiscopo Tarraconensi.
- Gregorii I. Epistolae manuscriptae, ex Vaticana et Epi-
- scopi llerdensis. Gregorii VII. Regestum, ex Vaticana et multis privatis. Gregorii IV. Epistola ad universos Episcopos per Gal-
- liam etc., ex bibliotheça monasterii supra Minervam. Gregorii X. Epistola ad Regem Armeniorum, ex biblio-
- theca Cardinalis Sirleti.
- Graecorum Patrum Commentarii in S. Scripturam, aliaque eorundem scripta et concilia, ex Vaticana.

Humberti Legati Leonis IX. ad libellum Nicetae contra Latinos responsio, ex monasterio S. Mariae Novae.

Isidori Hispalensis operum codex, ex monasterio Neapolitano S. Augustini in Carbonaria.

Isidori Collectio canonum, ex Vaticana et Dominicana supra Minervam.

Ioannis VIII. Epistolae, ex Vaticana.

- Isidori Collectionis canonum praefatio alia a vulgata, missa ab Archiepiscopo Tarraconensi et Alvaro Gomez ex bibliotheca ecclesiae Toletanae.
- Isidori Epistola ad Lanfredum, ex bibliotheca supra Minervam.
- Innocentii II. Concilium, ex Vaticana.
- Isidori Hispalensis Regula monachorum, ex Hispania.

L.

- Leonis IV. Epistolae duae, una ex bibliotheca M. Antonii Mureti, altera ex bibliotheca Francisci Turriani. Leonis II. Epistolae, a Cardinali Quiroga, ex vetusto
- codice Regiae bibliothecae. Leonis IV. Concilium, ex Vaticana.

nervam.

N.

- Nicolai I. plures epistolae, ex bibliotheca supra Mi-
- Nicolai Concilium adversus Ioannem Ravennae Archiepiscopum, ex bibliotheca ecclesiae Mutinensis. Nicolaus ad consulta Bulgarorum, ex Vaticana.

Р.

Pontificalia manuscripta, ex Vaticana et Cardinalis Sirleti.

- Polycarpus, i. e. Collectio canonum Gregorii Presby-teri, ex Vaticana. Petri Damiani Oratio de privilegio sedis apostolicae, et disceptatio inter Regium advocatum et Romanae ecclesiae defensorem, ex bibliotheca Cardinalis Sirleti.
- Paschalis I. Epistolae et decreta, ex bibliotheca Orma-netti Episcopi Patavini, et fragmentum concilii apud Guardastallum, ex Vaticana.

Remense Concilium in pago Troslejano habitum, missum ab Episcopo Antissiodorensi.

S.

Scriptum de moribus, vita et morte Agapiti, ex Vaticana.

- Stephani V. Epimila in milleolune cammun moord ap-CANTIN, CA VILLONDAL Crienel II. Consilium Pissentinum: at Ingusonum alterius
- anthorum vitar. Tilbligthers & Marser Manoris.
- Stephani IV. Consilium in sullestame Doministis Carilimilis . #1 Vaticana
- Symptus VIII. ez hildistisses Cardinatis Sirieti et Vaticana.

T.

- Ticinense Countinue, a kaulo Aminu Epimopo Anis-สายอื่นเขาหน่
- Theudulphi Capitala, es hillinfines M. Latanii Mandi.

- Theophanis Chronicon, ex Vationa.
 Teletanas eccioniae priologiurum liber ex Hispania.
 Teletanas eccioniae priologiurum liber ex Hispania.
 Teletanas Concilia MIT. XT. XVI. XVII. a Cardinalii Carbanust Benonta. en biilinthema Grammetti Epacapi Quiroga, et XVI. ettima a Petro Puntio Egiscopi Pias.
 Patavim.: Sometha Minervan.
 Daminarana supra Minervan.

Hace sunt, querum nune memoria suppetit. Ceterum et alla sliunde habita, et sumium fore L-brerum, querum in hoc opere mentio fit, officienes can manuscriptis codicileus Vaticanse et allamun bilisthecarum diligenter callutae sunt.

CORRECTORUM XOMIXA

sti Fontanini pression operi Isannis e Turrerrensta: Geniuni Decementurun Ileri V. secu-dun Geografiane decentilian Riese timinegue datinati. Rome MOCCXVII... fer presidious lusti Foutaniai press

Vici

a Pontificibus Maximis Pio IT. et T. et Gregorio XIII. emendazioni Gratiani prieferti

5. R. E. Cardénales.

- 1. M. Antonius Columns Romanus.
- II. Huro Boncampagnus (pomu Gregorius XIII. P. M.).
- 11. Alezan der Sførtia Romanus.
- IV. Guilieimus Sieletus Calaber.
- V. Franciscus Miciatus Mediclascus

Additi a Pip T.

- VI. Guide Ferrerius Vermileums.
- VIL Antonius Carafa Neupsidamus.

Ductores

- VIII. Franciscos Montaltus, Gen. O. S. Franc., dein i Land. et puntes Sixtus V. P. M.
- M. Franciscus Noutaltus, Gen. U. S. Franc., den S. XVI. Lalenus Salemius Värrhinnais.
 I. Christophorus Patavinus, Gen. O. S. Inquatini XVII. Petrus Moriaus Galha, Card XVIII. Cabriel Palaeotus Buomienis. Card.
 X. Thomas Nancicus Hispann, O.S. Damin, Nag. XXIX. Carolus Borromaeus Medialamentis. Card.
- X. Thomas Manricus Hispans, O.S. Damin., Mag. A. Pa.
- M. Eustbeiligs Locatellos Benuniennis, punica Regul Legult La.
- XI. Jasephus Pamphilus Termenis, puter Sami-sta Paluti et La Signinus in Latin.
- XIII. Franciscus Turrianus de Himanus, penten Sie. Ies. XXXIII. Ioanues Mulinacus Gaudarensis. XIV. Marianus Victorias Restinus, penten Ep. Amo-XXXIV. Sumon Majslus Assensis. Ep. Valuaratiensa. Finas.

- XI. Michael Thomasius Majorionness, ponter Ep. Lordennis. XVI. Micronymus Parisettus Regionnis. XVII. Autonous Cuccus Mediulaneaus. XVII. Intennes Marsa Hoppinus.

- XIX. Franciscus Leo Hinpanus, pontes Soc. les.

A & d ä z i.

- XX. Melchior Corpetions Lunitarus
- XXI. Latinus Latinuus Vierinennis.
- XXII. Arealdus Pontacus Galius, pumer Ep. Vasasenais. XXII. Petrus Ciaconius Hispann. XXII. Franciscus Perua Hopanus.

- XXV. Flaminius Debilis Lapenas, adamatienum

- III. Philippus Beacampagaus Bonutions.
- Carl. XXXI. Paulus Constabilis Ferrariensis, Mag. S. P MART MARTINE
- IXXI. Isaanes Rodericus Hispanus.

-consilie. at spatiality a section of the section o

apad Avernam amanan captum. L francares Recornum Loscop Breiscopi es vetam mice Landeri

Episcupi Arrebunnes, glustenegue conclit ingrammun, a familia Panancia.

Ζ.

Zosäusi et Kaimuparum tireznurum al ipum episuise.

AUTTIN THE

Panandia Cammer Bragens: at marcili. Clamen

C O N C O R D I A

DISCORDANTIUM CANO

AC PRIMUM .)

IURE E

DIVINAE ET HUMANAE CONSTITUTION

DISTINCTIO PRIMA.

GRATIANUS.

HUMANUM genus duobus regitur, naturali ridelicet iure et moribus. Jus naturale est, quod in lege et evangelio conti-metur, quo quisque inbetur alii facere, quod sibi vult fieri, et prohibetur alii inferre, quod sibi nolit fieri. Unde Chri-stus in ecangelio¹): Omnia quaecunque vultis ut faciant vo-bis homines, et vos cadem facito illis. Haoc est enim lex et prophetae.

llinc laidorus in libro V. Etymologiarum c. 2. eit:

C. I. Diringe leges nature, humanae moribus constant.

Omnes leges aut divinae sunt, aut humanae. Divinae natura, humanae moribus constant, ideoque hae discrepant, quoniam aliae aliis gentibus placent. §. 1. Fas lex divina est: ius lex humana. Transire per agrum 2) alienum, fas

est, ius non est. Gratianus. Ex verbis huîns aucloritatis evidenter datur intelligi, in quo differant inter se lex dicina et humana, yuum omne quod fas est, nomine divinae vel naturalis legis accipia-tur, nomine vero legis humanae mores iure conscripti et traditi intelligantur. §: 1. Est autem ius generale nomen, multas sub se continens species. Unde in codem lib. Etymolog. c. 3. Isidorus ait:

C. 11. Ins genus, lex antem species est.

Ius generale nomen est; lex autem iuris est species. Ius autem est dictum, quia iustum est. Omne autem ius legibus et moribus constat.

C. III. Quid sit lex.

[lsider. eud. cap. 3.]

Lex est constitutio scripta.

C. IV. Quid sit mos.

[Isidor. evd. cap. 3. et lib. H. c. 10.]

Mos^b) est louga consuetudo, de moribus tantummodo³) tracta

NOTATIONES

a) Ac primum: Hoc loco in manuscriptis codicibus magna est varietas. Nam partim nulla est hoc loco inscriptio, partim vero legitur: De iure scripto et non scriple, et guod cui praeponatur, et legum auctoribus et duorum malorum electione, sice dispensatione. Aut: Ac primum de inre constitutionis naturae dicinae et humanae*). Aut : De iure naturae et humanae constitutionis, quam Dominicus de Geminiano aguoscit, et esstat in nennullis untiquioribus edi-tionibus. Aut: De inre naturae et constitutionis, quae inscriptio maxime videtur convenire tractationi Gratiani, qui saepe ad haec capita revertitur, ut initio distinct. 5. 7. 8. 15. et 11. q. 1. c. si quae causae hunc totum locum indicans scribit: Require in principio, ubi differentia signatur

C. V. Quid sit consuctude.

[Isidor. 4) eod. cap. 3. et lib. II. c. 10.]

Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum quod pro lege suscipitur, quum deficit lex. §. 1. Nec dif-fert, an scriptura, an ratione consistat, quando ⁵) et legem ratio commendat. §. 2. Perro si ratione lex constat, lex erit omne iam, quod ratione constiterit, duntaxat quod religioni conveniat, quod disciplinae congruat, quod saluti proficiat. §. 3. Vocatur autem consuctudo, quia in com-muni est usu.

Gratianus. Quum itaque dicitur : non differt, utrum consuetudo scriptura, vel ratione consistat, apparet, quod consuetudo est partim redacta in scriptis, partim moribus tautum utentium est reservata. Quas in scriptis rodacta est, constitutio sice ius vocatur; quae vero in scriptis redacta non est, generali nomine, consuetudo videlicet, appellatur.

§. 1. Est autem et alia fivisio inris, ut in codem libro V. c. 4. testatur Isidorus ita dicens:

C. VI. Quae sint species iuris.

[Isidor. eod. c. 4.]

Ius 6) autem aut naturale ost, aut civile, aut gentium.

C. VII. Quid sit ius naturale.

[Isider. eod. c. 4.]

Ius naturale est commune omnium nationum, eo quod ubique instinctu naturae, non constitutione aliqua babetur, unque instinctu naturae, non constitucione anqua habetir, ut viri et feminae coniunctio, liherorum successio⁽²⁾)²) et edu-çatio, communis omnium possessio et omnium una libertas, acquisitio eorum, quae coelo, terra marique capiuntur; item depositae rei vel commendatae⁽³⁾) pecuniae restitutio, violentiae per vim repulsio. §. 1. Nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam isiustum, sed naturale aequumque habetur.

C. VIII. Quid sit ins civils. [lsidur. eod. c. 5.]

Ius ?) civile, quod quisque populus vel quaeque civitas sibi proprium divina humanaque 10) causa constituit.

CORRECTORUM.

inter ius naturale et ius constitutionis. Veruntamen in hac tanta varietate, quae, ut aliae coniecturae mittantur, ar-gumento esse potest, nullam hic a Gratiano ipso positam esse rubricam, satis visum est retenta vulgata lectione ceteras indicare.

C. IV. -- b) Mosest: Apud Isidorum haec antecedunt: Nos est vetusiate probata consuetudo, sive lex non scripta. Nam lex a legendo vocata est, quia scripta est. Mos autom

longa consuctedo est, etc. C. VII. — c) Successio: In tribus codicibus manuscriptis Isidori et aliquot Gratiani legitur : *liberorum susceptio et educatio*, quae lectio convenit cum l. 1. D. de iustit. et iure, versic. hinc descendit.

Dist. L. (*) Ed. Bas. — de jure constil. nat. et hum.: Edd. Ven. L. H. Nor. — de jure const. nal. hum.: Ed. Arg. 1) Matth. c. 7. V. 12. == C. I. 2) transfre per alienum: 1:5idor. == C. IV. 3) tan-tundem: Isidor. == C. V. 4) Secundum Vr. 32. D. do legibus et Ter-tultianum in libr. de corona militis. — 1/0 Pan. 1.2 c. 161. Decr. p. 2. C. V. 1. 20. — 5) quantam: Böhm. == C. VI. 6) Ins ant naturale: Isidor. = C. VII. 7) Susceptio: Isidor. Edd. Grial. Madril. 1591. et Areval. Rom. 1797. — Böhm. 8) Commodulue: Isidor. Edd. citt. — Böhm. = C. VIII. 9) cf. Fr. 9 D. de tust. et iure. — 10) d. A. inspe-cta causa: Böhm.

Q. IN. Qual sit the gentlem.

[Indur. quel. c. t.]

C. X. Quil sit ius militare.

[lsidor. cod. c. 7.]

Jus militare est belli inferendi solennitas, foederis faciendi ucaus, siguo dato egressio in hostem vel pugnae comnis-sio; itcas sono dato receptio; item flagitii militaris disciplina, si locus deseratur; item stipendiorum modus, dignitatumi gradus, praemiorum honor, veluti quum corona vel torquica donantur; item praedae decisio, et pro perso-marum qualitatibus et laboribus iusta divisio, ac principis portio.

C. XI. Quid sit ius publicum.

[Isidor. eod. c. 8.] lus '') publicum est in sacris et in sacerdotibus et in magistratibus.

C. XII. Quid sit ius Quiritum.

[Isidor. eod. c. 9.]

Ius Quiritum est proprie Romanorum, quod nulli tenent, nisi Quirites, id est Romani. §. 1. In quo agitur de legi-timis hereditatibus, de crctionibus⁴), de tutelis, de usuca-pionibus, quae iura apud nullum alium populum repe-riuntur, sed propria sunt Romanorum, et in cosdem solos constituta.

DISTINCTIO II.

GRATIANUS.

I. Pars. Constat autem ius Quiritum ex legibus et plebiscilis et senatusconsullis et constitutionibus principum et edictis 1) sive responsis prudentum.

C. I. Quid sit lex.

[Isidor. Etym, lib. V. c. 10. et l. II. c. 10. Lex est constitutio populi, qua maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt.

C. II. Quid sit plebiscitum.

[lsidor. eod. c. 11.]

Plebiscita 2) sunt, quae plebes tantum constituunt: et vocantur') plebiscita, quod ea plebs sciat, vel quod sciscita-tur et rogat, ut fiant⁴).

C. 111. Quid sit senatusconsultum.

[Isidor. eod. c. 12.]

Senatusconsultum est, quod tantum senatores populis consulendo decernunt.

C. IV. Quid sit constitutio vel edictum.

[lsidor. eod. c. 13.]

Constitutio vel edictum est, quod rex 5) vel imperator constituit vel edicit 6).

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XII. - d) Cretionibus: Antea legebatur: vel curationibus, vel de contractibus. Emendatum est ex codicibus Isidori tam impressis quam manuscriptis. Quid autem sit

cretio, declarat Ulpianus in suis titulis c. 22. et ipscmet Isidorus eod. lib. V. Etymol. cap. 24.
Dist. II. C. IV. - a) Papius: Antea legebatur: Pa-pius et Pompeius et paulo post: Papia et Pompeia. Emen-datum est ex manuscriptis exemplaribus Isidori. Nam in impressi et exemplaribus inderi. Nam in impressis notaverat errorem Alciatus lib. III. dispunct. c. 3. In tabulis autem Capitolinis anno urbis DCCLX1. ex Calend. Iul. suffecti consules numerantur M. Papius et Q, Poppaeus.

C. V. Quae sint response prudentum.

[Isidor. eod. c. 14.]

Responsa prudentum sunt, quae iurisconsulti respondere dicuntur consulentibus: unde et responsa Pauli dicta. Fuerunt enim quidam prudentes et arbitri aequitatis, qui in stitutiones?) civilis iuris compositas ediderunt, quibus dissidentium lites contentionesque sopirent.

C. VI. Quae sint tribuniciae vel consulares leges. [lsidor. eod. c. 15.]

II. Pars. Quaedam etiam leges dicuntur ab iis, qui condiderunt, ut consulares, tribuniciae, luliae, Corneliae. Nam et sub Octaviano Caesare suffecti consules Papius.) All et sub Octaviano caesare suitetti consinte i apica-j et Poppaeus legem tulerunt, quae a nominibus eorum ap-pellatur Papia Poppaea, continens patrum praemia pro su-scipiendis liberis. Sub eadem quoque imperatore Falci-dius tribunus plebis legem fecit, ne quis plus extraneis $b^{(0)}$ in testamento legaret, quam ut quarta pars superesset he-redibus, ex cuius nomine lex Falcidia nuncupata est.

C. VII. Quas sit les satira.

[Isidor. eod. c. 16.]

Satira ·) vero lex est, quae de pluribus simul rebus loquitur 9), dicta a copia rerum et quasi a saturitate: unde et satiram scribere est poëmata varia condere, ut Horatii, Iuvenalis et Persii.

C. VIII. Quae sint Rhodiae leges.

[Isidor. eod. c. 17.]

Rhodiae leges navalium commerciorum sunt, ab insula Rhodo cognominatae, in qua antiquitus mercatorum usus fuit.

DISTINCTIO III.

GRATIANUS.

I. Pars. Omnes hae species saecularium legum partes 1. l'Ars. Umnes hae species saccularium legum paries sunt. Sed quia constitutio alia est civilis, alia ecclesiastica: civilis vero forense vel civile ius appellatur, quo nomine ecclesiastica constitutio appelletur, videamus, §. 1. Ecclesia-stica constitutio canonis nomine censetur. Quid autem sit canon, 1 sidorus¹) in lib. VI. Etym. c. 16. declarat dicens:

C. I. Quid sit canon.

Canon graece, latine regula nuncupatur.

C. II. Unde dicatur regula.

[lsidor. 2) eod. c. 16.]

Regula dicta est eo quod recte ducit, nec aliquando³) aliorsum trahit. Alii vero dixerunt regulam dictam, vel quod regat, vel quod normam recte vivendi praebeat, vel quod distortum pravumque 4) corrigat.

II. Pars. Gratian. Porro canonum alii sunt decreta Pontificum, alii statuta conciliorum. Conciliorum vero alia sunt universalia, alia provincialia. Provincialium alia celebrantur auctoritate Pontificis Romani, praesente videlicet legato sanctae Romanae ecclesiae ; alia vero auctoritate patriarcharum, vel primatum, vel metropolitanorum eiusdem protin-ciae. Ilaec quidem de generalibus regulis intelligenda sunt.

b) Extraneis: Haec dictio non est in Chronico Eua D. Hieronymo latinitate donato ac locupletato schii (unde hacc videtur sumpsisse Isidorus) neque in leg. 1. §. 2. ad leg. Falc. ubi referuntur propria verba ipsius legis. Est tamen apud Isidorum etiam in codicibus manuscriptis.

C. VII. c) Satira: In aliquot Gratiani manuscriptis codicibus et uno Isidori legitur: Satura, de qua ita Festus: Satura est cibi genus ex variis rebus conditum; et est lex multis aliis conferta legibus. Itaque in sanctione legum ad-scribitur : neve per saturam abregato aut derogato, et alia quaedam in hanc sententiam.

Böhm. — vulgatam servat ipse Isidorus. = C. VI. 8) Dictio extraneis abest ab Isidor. ed. Areval. — in extremo testamento: Ed. Ven. I. = C. VII. 9) eloquitur: Isid. et Ed. Bas. Dist. UI. (C. I. 1) Auselm. in procem. = C. II. 2) Anselm. ib. 3) aliquem: Edd. Lugd. I. II. Paris. Antwerp. 4) provumque quid: Isid. — p. quicquid: Anselm.

. . .

Dist. I. C. IX. 11) foedera paris: Edd. ant. coll. omn. 12) et inde i.g. a., guia: Isidor. = C. XI. 13) ex Fr. 1. 2. D. de iusl. et iure. Dist. II. 1) edictis senatorum: Edd. ante correctionem decreti editae excepta ed. Basil. = C. II. 2) Srita sunt: Isidor. 3) vocata srita: lb. 4) rel quod sciecti, uti rogata fuit: lb. = C. IV. 5) quod fantum rex: Edd. Romana priores praeter Basil. - Boehm. 6) ante correctionem legehatur: edidit. = C. V. 7) constitutiones: Ed. Bas.

§. 1. Sunt autem quaedam pricatae leges, tum ecclesiasticas guan saeculares, quae prioilegia appellantur. De qui-bus in lib. F. Etym. cap. 18. Isidorus ait:

C. III. Quid sit privilegium.

Privilegia sunt leges privatorum, quasi privatae leges. Nam privilegium inde •) dictum est, quod in privato feratur. III. Pars. Gratianus. Officium rero saecularium, sice

ecclesiathearum legum est, praecipere quod necesse est fierib), aut prohibere quod malum est fieri; vel permittere licita, ut praemium petere, vel etiam quaedam illicita, ut dare libellum regadii, ne fiant graviora. Unde in eod. lib. c. 19. 1 sid o-rus scribit dicens:

C. IV. Quod sit officium legis.

Omnis autem lex aut permittit aliquid, ut: vir fortis petat praemium; aut vetat, ut: sacrarum virginum nuptias nulli petere liceat; aut punit, ut: qui caedem fecerit, capite plectatur; eius enim praemio aut poena vita moderatur hu-mana; divina*) autem praecipit*), ut: Diliges Dominum Deum tuum.

DISTINCTIO IV.

GRATIANUS.

I. Pars. Causa vero constitutionis legum est humanam coërcere audaciam et nocendi facultatem refrenare, sicut in eod. lib. V. c. 20. 1 sidorus') testatur dicens:

C. I. Quare leges factae sint.

Factae sunt autem leges, ut earum metu humana coërceatur audacia, tutaque sit inter improbos iunoceatia, et in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur nocendi 2) facultas.

II. Pars. Gratianus. Praeterea in ipsa constitutione legum maxime qualitas constituendarum est observanda, ut contineant in se honestatem, institiam, possibilitatem, convenientiam, ectera, quae in cod. lib. Isidorus [c. 21.] enumerat dicens:

C. II. Qualis debeat esse les.

Erit autem lex honesta, iusta, possibilis, secundum natu-ram, secundum patriae consuetudinem, loco temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem *) *) contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta. III. Pars. Gratian. Ideo antem in ipsa constitutione ista

consideranda sunt, guia guum leges institutae fuerint, non erit liberum indicare de ipsis, sed oportebit indicare secundum ipsas. Unde Augustinus ait in libro de vera religione, c. 31. 4):

C. III. De legibus tunc est indicandum, quum instituuntur, non quum institutae sunt.

In istis temporalibus legibus, quanquam de his homines iudicent, quum eas instituunt, tamen quum fuerint institutae et firmatae, nun licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas.

Gratianus. Leges instituuntur, quum promulgantur, firmantur, gunm moribus utentium approbantur. Sicut enim moribus utentium in contrarium nonnullae leges hodie abrogatae sunt, ila moribus utentium ipsae leges confirmantur. Unde illud

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. III. C. III. a) Privilegium: Cicero I. 3. de legib. haec habet: Maiores nostri in privatos homines leges ferri noluerunt, id ast cnim privilegium. Verum non semper cadem notione hanc vocem usurpari solitam fuisse, Budaeus et alii notarunt.

b) Fieri: Quae sequentur, in aliquot vetustis codicibus sic habentur : Prohibere quad mainm est fieri ; permittere rel licita, ut praemium petere, rel ctiam quaedam, etc.

C. IV. c) Divina: Hinc usque ad finem non sunt in codicibus Isidori, neque in aliquot exemplaribus Vaticanis Gratiani. In aliis vero, omissa voce dieina, legitur: aut praecipil, ut diliges Dominum Drum tuum. Dist. IV. C. H. a) In captionem: Antea legeba-tur: in cantum captione. Restituta est vera lectio ex codi-

Dist. III. C. IV. 3) Deuteron. c. 6. v. 5. Dist. IV. C. 1 ()vo Pan. l. 2. c. 143. Decr. p. 4. c. 168. - 3) an-dacia of mocendi facultas: ex Turrecremata Ed. Fontanini, Böhm. =(. II. 3) in captione: Ed. Bas. - in cautione: 1vo D. l. l. =(. III. 4) Ivo Pan. l. 2. c. 143. Decr. p. 4. c. 169. = C. IV. 5) Epist. Pscudoisidor. - Anselm. l. 7. c. 183. Ivo Pan. l. 3. c. 174.

Telesphori Papas (qui decrevit, ut generaliter clerici a quinquagesima b) a carnibus et deliciis ieiunent) quia moribus utentium approbatum non est, aliter agentes transgressionis reos non arguit.

C. IV. Septem hebdomadibus a carne et deliciis ante pascha clerici abstineant.

Telesphorus⁵) urbis Romae Episcopus omnibus Episcopis, epist. un.

Statuimus, ut septem *) hebdomadas plenas ante sanctum pascha omnes clerici in sortem Domini vocati a carne ieiunent : quia sicut discreta debet esse vita clericorum a laicorum conversatione, ita et in ieiunio debet esse discretio. et infra. Has ergo septem hebdomadas omnes clerici a carne et deliciis ieiunent, et hymnis et vigiliis atque orationibus *Domino* inhaerere die noctuque studeant.

C. V. Septimam hebdomadam Telesphorus guadragesímae addit.

Item Ambrosius in libro sermonum () 6).

Quadragesima sex septimanas habet, cui addidit Telespho-rus Pontifex septimam hebdomadam, et vocatum est hoc tempus quinquagesima.

Gratan. Quod similiter de eo capitulo est intelligendum, guod B. Gregorius [1.]') Augustino Anglorum Episcopo scribit dicens :

C. VI. A quinquagezima ieiunandi propozitum sumant, quos ecclesiastici gradus dignitas exornat.

Denique sacerdotes et diaconi et reliqui omnes, quos dignitas ecclesiastici gradus exornat, a quinquagesima proposi-tum ieiunandi suscipiant, quo et aliquid ad pensum sanctae institutionis adiiciant, et corum, qui in laicali ordine consistunt, observantiam sicut loco, ita religione praecellant. §. 1. De ipsa vero die dominica haesitamus, quidnam dicen-dum sit, quum omnes laici et saeculares illa die plus solito coteris diebus accuratius cibos carnium appetant, et nisi nova quadam aviditate usque ad medias noctes se ingurgitent, non aliter se huius sacri temporis observationem suscipere putant; quod utique non rationi, sed voluptati, imo cuidam mentis caecitati adscribendum est, unde nec a tali consue-tudine averti possunt; et ideo cum venia suo ingenio relinquendi sunt, ne forte peiores exsistant, si a tali consuetudine prohibeantur. Ut enim ait Salomon⁴): Qui multum emungit, elicit sanguinem. Et post pauca. §. 2. Par autem est, ut quibus diebus a carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quae sementinam carnis trahunt originem, ieiunenus, a lacte videlicet, caseo et uvis. Et pest pasca, §. 3. Ce-terum piscium esus ita Christiano relinquitur, ut hoc ei infirmitatis solatium, non luxuriae pariat incendium. Denique qui a carne abstinet, nequaquam sumptuosiora marinarum beluarum convivia praeparet. §. 4. Vinum quoque ita bibere stat, ut omnia, quae corpori libent, similiter facianus. IV. Pars. Gratianus. Hace stri legious constituta sunt,

tamen quia communi usu approbata non sunt, se non observantes transgressionis reos non arguant; alioquin 10) his non obedientes proprio pricarentur honore, guum illi, gui sacris ne-sciunt obedire canonibus, penitus officio iubeantur carere suscoplo; nisi forte quis dicat, haec non decernendo esse statute.

.

cibus Isidori manuscriptis lib. 5. cap. 21. et ex impressis etiam lib. 2. c. 10. ubi eadem scribuntur, partimque ex antiquis Gratiani exemplaribus, a quibus abest dictio, cantum. Simili vero locutione utitur Paulus 1.5. sentent. tit. 33. c. 2.

Ne quis, inquit, in captionem verborum in cavendo incidat. C. 111. b) Quinquagesima: Post hoc verbum in codicibus impressis sequebatur: iciunandi propositum suscipo-rent et a carnibus et deliciis abstinerent; sed omnes fere manuscripti habent eo modo, quo restitutum est. C. V. c) Sermonum: Inventi sunt Romae in biblio-

theca Vaticana et Mediolani in bibliotheca monasterii 8. Ambrosii sermoues aliquot manuscripti, Ambrosii nomen praeferentes, inter quos est sermo de Sexagesima, cuius initium est: Adest tempus, unde hoc caput sumptum est.

Decr. p. 4. c. 25. $\stackrel{\circ}{\rightarrow}$) ex libr. Pont. = C. V. 6) Abiudicant hunc can. ab. Ambros. Opp. huius Edd. Fr. Benedictini ex congr. S. Mauri. Paris 1686. — Auselm. 1. 7. c. 184. = C. VI. 7) S. Gregorium huius canonis aucio-rem non esse contendunt Fratres ex congr. S. Mauri. Ed. Paris 1705. — Ivo Decr. p. 4. c. 29. — 8) Proverb. c. 30. v. 33. — 9) permiti-nur: Ivo. = IV. Pars. Grat. 10) verbs. S. Gregor. infr. C. 35. q. 1. c. 13. 1 *

sed exhortando conscripta. Decretum vero necessitatem facit, axhortatio autem liberam voluntatem excitat.

DISTINCTIO V. GRATIANUS.

I. Pars. Hare, quae de privilegiis et ceteris infra positis scripta sunt, tam saecularibus quam ecclesiasticis legibus concentiunt. Nunc) ad differentiam naturalis iuris et celevorum reverlamur. §. 1. Naturale ins inter omnia primatum obtiset tempere et dignitate. Coepit enim ab exordio rationalis ereuturae, nec variatur tempore, sed immutabile permanet. 5. 2. Sed quum naturale ins in lege et evangelio supra dicatur esse comprehensum, quaedam autom contraria his, quae in lege statuta sunt, nunc inceniantur concessa, non videtur ius naturale immutabile permanere. In lege ') namque praecipiebatur : ut mulier si masculum pareret, quadraginta, si vero femi-nam, octuaginta diebus a templi cessaret ingressu; *nunc an*tem statim post partum ecclesiam ingredi non prohibetur. Item 2) mulier, quae menstrua patitur, ex lege immunia esse reputaba-tur ; nune autem sec statim intrare ecclesiam, nec sacrae communionis mysteria percipere, sicut nec illa, quue parit, rel il-lud, quod gignitur, statius post partum baptizari prohibetur.

Unde eidem Augustino Anglarum Épiscopo Gregorius [1.] 3) scribit, dicens;

PALEA).

C. I.

"Quum enixa fuerit mulicr, post quot dies intrare ecclesiam debeat, testamenti veteris praeceptione didicisti: quia pro masculo XXXIII., pro femiua vero LXVI. diebus debet absti-uere; quod tamen sciendum, quia in mysterio accipitur."

C. IL Mulier china gratias actura codesiam intrare hora cadem non prohibetur.

[Gregorius ibidem continenter. *)]

Si mulier cadem hora, qua genuerit, actura grutias intrat ecclesiam, nullo pondere peccati gravatur; voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est, in ⁴) prolis vero partu dolor et genitus. Unde ipsi primae matri omnium dicitur ⁵): In doloribus paries. Si itaque enixam mulierem prohibeaus intrare ecclesiam, ipsam ei poenam suam ip culpam deputamus ⁽).

C. 111. Mulicrem enixam, vel quod ab ea genilum fuerit, eadem hora nihil prohibet baptizari.

Idem ad cundem. **)

Baptizari autem vel enixam mulierem, vel hoc, quod genuc-rit, si periculo mortis urgetur, vel ipsa hora cadem, qua gignit, vel hoc, quod gignitur, cadeni, qua natum est, nullo modo prohibetur: "quia) sicut sancti mysterii gratia viventibus atque discernentibus cum magna discretione providenda est, ita quibus mors imminet, sine ulla dilatione offerenda ne, dum adhuc tempus ad prachendum redentionis est. mysterium quaeritur, interveniente paululum mora, inveniri non valeat, qui redimatur.

C. IV. Antegnam puer ablactetur, vel mater purificetur, ad cius concubitum tir non accedat.

Item. †) [Gregor. ibid. continenter.]

Ad eius vero concubitum vir suus accedere non debet, quousque qui gignitur ablactetur.

NOTATIONES

Dist. V. I. Pars. a) Nunc ad differentiam: In vulgatis legebatur: Nanc autem ad doctriaam. Emendatum est ex vetustis codicibus et ex principio dist. 15. ubi hoc reperitur.

C. I. b) Palea: De Paleis universe in praefatione dictum est. Haec vero, cui primum praeponitur nomen Paleae, habetur etiam in manuscriptis exemplaribus (exceptis duobus Vaticanis) et in quatuor coniunctum est cum se-

[PALEAT

"Prava autem in coniugatorum moribus consuetado surrexit, ut mulieres silios quos gignunt, nutrire contemnant, eusque aliis mulicribus ad matriendum tradant; quod videlicet ex sola causa') incontinentiae videtur inventum, quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt."

Ilae itaque, quae dilos suos ex prava consuetudine aliis ad nutriendam tradunt, nisi purgationis tempus prius transierit, viris suis non debent admisceri: quippe guum et sine partus causa, quum in consuctis menstruis definentur, viris suis miscesi prohibeantur, ita ut morte lex⁸) sacra feriat, si quis vir ad menstruatam mulierem accedat. §. 1. Quae tamen mulier, dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi ecclesian introvo non debet, quia ei naturae superfluitas in culpam non valet imputari, et per hor, quod invita patitur, iustum non est, ut ecclesiae ingressu privetur. Novimus.») namque, quod mulier, quae sanguinis fluxum patiebatur, post tergum Domini veniens¹⁰) vestimonti eius fimbriam tetigit, atque statim ab ea sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxy sanguinis posita laudabiliter potuit Domini vestinentum tangere, cur, quae menstruum sanguinis patitur, ei non liceat Domini ecclesiam lutrare f et infra. Si igitur bene praesumsit, quae vestimentum Domini in languore posita tetigit, quod uni personae infirmanti conceditur, cur non con-cedatur cunctis mulieribus, quae naturae suae vitio infirmantur? §. 2. Sanctae autem communionis mysterium in eisdem dichus percipere non debet prohiberi. Si autom ex veneratione magna percipere non praesumit, landanda est; sed si percipiat, non iudicanda. Bonarum quippe mentium est, ibi etiam *aliquo modo * culpas suas agnoscere, ubi culpa non est; quia saepe sine culpa agitur, quod venit ex culpa. Unde estian quine envrimus, sine culpa comedimus, quibus ex culpa primi hominis factum est, ut esuriremus¹¹).

DISTINCTIO VI.

GRATIANUS.

Quia vero de naturae superfluitate sermo corpit haberi, quas ritur, an post illusionem, quae per somnium solct accidered ; vel corpus Domini quilibet accipere valeat, vel si socerdos sit, 2acra musteria celebrare.

De Lis ita scribit B. Gregorius [I.] Angustino An-glorum Episcopo, resp. 11.*)

C. I. De multiplici genere illusionis.

Testamentum veteris legis hunc pollutum Domino dicit, et nisi lotum aqua, etiam usque ad vesperam intrare ecclesiam non concedit. Quod ') tamen aliter intelligens populus spiritualis quasi per somnium enm illudi reputat, qui tentatus immunditia veris .) imaginibus 2) in cogitatione inquinatur. immunitia veris +) imaginious +) in cogratione inquinatur. Sed lavandus est aqua, ut culpam cogitationis lacrimis abluat, et nisi prius ignis tentationis recesserit, reum se quasi usque ad vesperam cognoscat. §.1. Sed est in cadem illusione valde necessaria discretio, qua subtiliter pensari debet, ex qua re accidat menti dormientis. Aliquando 3) puim et ornaula alignetic at tenta comparisations and a lignature in sector and a sector and a subtiliter pensari enim ex crapula, aliquando ex naturae superfluitate vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit. §. 2. Et quidem quum ex naturae superfluitate vel infirmitate evenerit, omnimodo haec illusio non est timenda, quia hanc animus nesciens pertulisse magis dolendus est, quam fecisse. §. 3.

CORRECTORUM.

quenti capite: Si mulier, addita ad illius initiam voce: Nam, quemadmodum est apud Gregorium.

C. III. c) Quia sicut: Ilinc usque ad verba: Ne dum,

addita sunt ex B. Gregorio. Dist. VI. C. I. a) Veris: In plerisque codicibus B. Gregorii et apud Bedam et in collectione conciliorum Coloniao 1530. impressa legitur : ranis, in aliquibus vero B. Gregorii codicibus: variis; sed ob glossam non est mutatum.

- 8) Levit. c. 15. - 9) Matth. c. 9. - 10) humiliter reniens: Gre-gor. - Edd. Arg. Venet. I. - 11) enuriamus: Böhm. Dist. VI. C. L. 9) ad interrog. Augustini 11. (Ao. 601.). - Beda Hist. Angl. I. 1. c. 27. - Coll. tr. p. p. 1. t. 55 c. 76. Burreh. J. 5. c. 43. Ivo Pan. J. 1. c. 160. Decr. p. 2. c. 52. Polycarp. I. 3. t. 16. - 1) In his, quae a Gregorio paululum recedunt. magis videntur collect. Ir. p. auctor et post illum Gratianus Bedum seculi. - 2) in-etionem: reris in plerisque Gregorii et Bedue codd. m.s. haberi. dis-sentientes a Corr. ftom. asserunt editores Gregorii Fr. Maurini. -3) Ivo Decr. p. 9. c. 111.

· =

.

Dist. V. I. Pars. 1) Levit. c. 12. v. 5. -2) ibid. c. 15. v. 20. -3) Ep. 64. ib. 14. Indict. IV. (Ao. 604.) (ad interrog. Augustini 16.) Ed. Paris 1705. Epistola, admodum dubiae fidel, integra babetur apud Bedam Hist. Angl. 1. 1. c. 27. = (C. II. 6) Nicolaus P. ad con-sulta Bulgarorum (Coll. conc. Mansi. T.XV.) c. 65. Beda ib. Gratianus tamen sumsil can. ex Coll. tr. p. p. 1. 1. 55. c. 70. -4) nam in pro- *is prolatione genuius*: Cold. Gregor. consentiente Beda. -5) Genos. c. 3. v. 6. 6) *rertinus*: Edd. priores onnes. = (C. III. 60) Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 71. Burch. 1. 4. c. 32. Ivo Decr. p. 1. c. 62. = C. IV. †) Nicolaus P. 1. 1. Beda I. 1. - Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 72. Ivo **Bo**cr. p. 8. c. 58. - 7) curnis incontinentia: Edd. Arg. Ven. I.

Quam vero ultra modum appetitus gulae in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi sacri mysterii, vel missurum sodennia celebrandi, quum fortasse aut festus dies exigit, aut exhibere ⁴) mysterium pro eo, quod saeerdos alius in loco dcest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alii, qui implere mysterium valeant, illusio per crapulam facta a perseptione saeri mysterii prohibere non deber, sed ab immoactione sacri mysterii abstinere '), ut arbitror, humiliter debet, si b) tanien dormientem turpi imuginatione illusio non concusserit. Nam sunt, quibus ita plerumque illusio nascitur, ut corum animus etiam in somno corporis positus non foedetur turpibus imaginationibus. Qua in re unum ibi ostenditur, quod ipra mens rea non sit tunco, sed aus iudieio penitus libera °), quum se, etsi dormienti corpore ?) nihil mominit vidisse, tamen in vigiliis corporis meminit in ingluviem cecidisse. §.4. Si vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio in mente dormientis, patet animo suus reatus. Videt enim, a qua radice inquinatio illa processerit, quia ⁸) quod cogitavit sciens, hoc pertulit nesciens; et 4) propter talem pollutionem a sacro mysterio ea die abstinere oportet.

PALE'A•)*);

C. II. Peccatum non dicitur perpetratum cogitations so-lium, sed delectatione et consensu.

"Sed pensandum est, ipsa cogitatio utrum in suggestione, an delectatione, vel (quod maius est) peccati consensu ac-ciderit. Tribus enim modis impletur omne peccatum, vide-Neet suggestione, delectatione, consensu: suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum; quia et ⁹) primo culpam serpens suggessit. Eva velut caro delectata est, Añam velut spiritus consensit. §.1. Et necessaria est magna discretio, ut inter suggestionem f) 10), delectationem et consensum index sui animus praesideat. Quam enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulta peccati delectatio sequatur, peccatum omnimodo perpetratum non est; quum vero caro delectari cueperit, tunc peccatum incipit nasci; si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tune peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, in delectatione Ht nutrimentum, in consensu perfectio. §.2. Et saepe contingit ut hor, quod malignus spiritus seminat in cogitadem delectationi consentiat. Et quun caro sine animus et lectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat, nec consentiat, et tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Unde et ille coclestis exercitus praecipuus miles gemebat dicens 11): Video aliam legen in membris meis repugnantem legi mentis meae, et captieum me dacentem in lege 12) precati, quae est in membris meis. Si autem 6) saptivus erat, minime

NOTATIONES CORRECTORUM.

b) Si tamen: In codicibus B. Gregorii et apud Bedam est: si tamen dormientis mentem turpix imaginatio non coneusserit. In collectione vero Isidori etiam manuscripta : si tamen animum dormientis turpes imaginationes concusserunt; quem sensum retinct otiam lectio Panwrmiue: num Burchurdus et lvo parum ab originali discrepant.

c) Nun sit tunc, sed suo: Omnia fere Gratiani manuscripta exemplaria habent: vel sno*). Ceterum magna hoc loco est inter octeros collectores et Bedam et B. Grogorii codices varietas. In collectione Isidori etiam manuscripta est: qua ia re unum ibi ostanditur, ipen mens non rea, nec tamen suo indicio libera. Verum ob codicum varietatom nihil est in contextu mutatum.

nihil est in contextu mutatum. d) Et propter: Hace usque ad finem neque in co-dicibus B. Gregorii, neque apud Bedam, neque in tribus vetustis Gratiani exemplaribus habentur. Sunt tamen apud Burchardum et Ivonem et Panormiam et Polycarpum.

C. II. c) Palea: Abest haec Palea non solum a primo et decimo Vaticanis, verum et ab aliis, quae aliquot l'aleas habent. Rubrica autem abest ab omnibus. In quibus enim

Dist. VI. C. I. 4) exhiberi: Gregor. -5) abelimeri: Gregor. -6) ostendilur ipsa mens rea, non lunc rel suo indicio libera: Ed. (ireg. Maur. sec. Bedam. -9) Nihilo tamen minus in Ed. antiquio-tibus collatis omnibus legitur sod suo. -7) abest a Boehm. -5) qui, quod: Gregor. = 0.11.9 Greg. ib. Beda I. I. Burch. I. S. e.43. Ivo Decr. p.2. e. 12. -9) quia primana: Gregor. qui quam primam: Ivo.

repugnabat: quapropter et captivus erat, et repugnabat 13). Igitur legi mentis eius lez, quae in menibris est, repugnatut - p. Bat; si autem repugnabat, captivus non erat. Ecce itaque homo est (ut ita dizerim) captivus, et liber: liber ez institia, quam diligit; captivus ex delectatione, quam portat invitus."

C. III. Quando sit peccatum nocturnis imaginibus illudi. Item leidorus libro III. Sententiarum, de summo

bono, cap. 6.*)

Non est peccatum, quando nolentes imaginibus nocturnis illudinur; sed tune est peccatum, si, antequam illudanur, cogitationis affectibus praevenimur. Luxuriae quippe ima-gines, quas in veritate gessimus, saepe dormientibus in animo apparent, sed innoxiae, si non concupiscendo occurrunt. §. 1. Qui nocturna illusione polluitur, quamvis extra memoriam turpium cogitationum seso persentiat inquinatum, tamen hoc, ut tentaretur, culpae suae tribuat, suamque im-munditiam statim fletihus tergat.

Gratian. His itaque respondetur. In lege et in erangelis naturale ius continetur ; non tamen quaecunque in lege et evangelio-inveniuntur, naturali inri cohaerere probantur. Sunt enim in lege quaedam moralia praecepta, nt: non occides, quasdam mystica, utpote sacrificiorum praecepta, ut de agno, et alta similia his. Moralia mandata ad naturale ius spectant, abque ideo nullam mut vilitatem recepiere monstrantur. Mystica vero, quantum ad superficiem, a naturali iure probantur aliena, quantum ad moralem intelligentiam, inveniuntur sibi annesa; ac per hoc, etsi secundum superficiem vidrantur esse mutata, tamen secundum moralem intelligentiam mutabilitatem nescire probantur. §. 1. Naturale ergo ins ab exordio rationalis crea-turae incipiens, ut supra dictum est, manet immobile. Ius vero consuctudinis post naturalem legem exordium habuit, ex que homines convenientes in unum cosperant simul habitane; qued ex eo lampore factum creditur, ex quo Cuin¹⁴) civitaism ac-dificatse legitur, quod quum diluvio¹⁵) propter hominum raritatem fere vidsatur exstinctum, postea a tempore Nennoth reparatum sice polius immutatum existimatur, quum ipse simul cum akis alios coepit opprimere; alii sua imbecillitate eius ditioni conperunt esse subjecti, unde in Genesi 16) legitur de eo : Coepit Nemroth robustus venator esse coram Domino, id est h), heminum oppressor et exstinctor; quos cliam ad turrim aotificandam allexit.

DISTINCTIO VII.

GRATIANUS.

I. Pars. Ins autem constitutionis coepit a instificationibus, quas Dominus tradidit Moysi"), dicens : Si emeris servan Hebraeum etc.

L'nde lsidorus in libro V. Etym. c. 1. ail:

G. I. De conditoribus legum.

Moyses genti Hebracae primus omnium divinas leges sacris

caput hoc reperitur, conjoncte ponitur cum superiore, quemadmodum etiam apud Burchardom et Ironem.

f) Suggestionem: Sic emendatum est ex originali, a quo parum discrepat Ivo; antea legebatur: et necessaria est mugna discretio inter suggestionem et delectationem, et inter delectationem algue consensum; indioem sui faciat animum praesidem. Burchardus indicem sui praesidere animum. Reliqua fere ut Gratianus. Apud Bedam vero ; et inter suggestionem algue delectationem, inter delectationem et consen-sum index sui animus praesideat. In collectione Isidori: et necessarium est magna discretione inter anggestionem et delectationem alque consensum indicem sui proders animum.

g) Si autem: Magna etiam hoc loco-codicum varietas est. Brevissima et satis integra lectio est in codice episto-larum B. Gregorii olim Lutetiae impresso: Si antem captivus crat, minime pugnabal: sed pugnabat, guapropter capti-

rus non erut. Eccc itaque, ctc. C. III. h) ld est: Glossa ordinaria ad istum locum ex Alcuino ita habet: id est hominum oppressor et exstinctor; quos allexit, ut turrim contrar Deum construerent.

10) lectionem a Corr. ex Beda laudatam. servat Ed. Opp. Greg. Manr. — 11) Ron. c. 7. v. 23. — 12) in legem: Edd. Ang. Venet. L. — 13) lectionem a Corr. indicatam sequitur Rd. Opp. Greg. Maar. — 14 Chiffetiana est ut apud Gratianum. == C. 11. 9) Ivo Decr. L. 9. c. 112. — 14) Genes. c. 4. v. 17. — 15) Genes. c. 7. — 16) Genes. c. 10. v. 9. Dist. VII. Pars L. 1) Exod. c. 21. v. 1.

6

literis explicavit. Phoroneus rex Graecis primus leges iudiciaque constituit. Mercurius Trismegistus primus leges Acciaque constituit. Mercurius Trismegistus primus leges Ae-gyptiis tradidit. Solon primus leges Atheniensibus dedit. Lycurgus primus Lacedaemoniis iura ex Apollinis auctori-tate confinxit. Numa Pompilius, qui Romulo successit in regno, primus leges Romanas edidit. Deinde quum populus seditiosos²) magistratus ferre non posset, decenviros legi-bus scribendis creavit, qui leges ex libris Solonis in latinum sermonem translatas XII. tabulis exposuerunt.

C. II. Nomina corum, qui leges XII. tabularum exposuerunt. [Isidor. ibidem continenter.]

Fuerunt autem hi App. Claudius, T. Genucius, P. Sextius, Sp. Veturius, C. Iulius, A. Manlius, Ser. Sulpicius, P. Cu-riatius, T. Romilius, Sp. Posthumius. Hi decemviri legum conscribendarum electi sunt. Leges autem redigere in libris primus consul Pompeius instituere voluit, sed non perseveravit obtrectatorum metu. Deinde Caesar coepit id fa-cere, sed ante interfectus est. Paulatim autem antiquae leges vetustate atque incuria obsoleverunt 3), quarum etsi nullus iam usus est, notitia tamen necessaria videtur. Novae leges a Constantino Caesare coeperunt et reliquis succedentibus, erantque permixtae et inordinatae. Postea 4) Theodosius minor Augustus ad similita linem Gregoriani et Hermogeniani codicem factum constitutionum a Constantini temporibus sub proprio cuiusque imperatoris titulo dispo-suit, quem a suo nomine Theodosianum vocavit.

DISTINCTIO VIII.

GRATIANUS.

J. Pars. Differt autem ins naturale ') a consuetudine et constitutione. Nam iure naturali omnia sunt communia omnibus, quod non solum inter cos servatum creditur, de quibus lesitur 2): Multitudinis autem credentium erat cor unum et anina una, etc. verum etiam pracechati tempore a philoso-phis tradilum invenitur. Unde apud Platonem illa cicitas iu-stissime ordinata traditur, in qua quisque proprios nescit affeetus. Iure vero consuetudinis vel constitutionis hoc meum est, illud alterius.

Unde Augustinus*) ail tract. VI. ad c. 1. [§. 25.] Ioannis:

C. I. Iure divino omnia sunt communia omnibus : iure vero constitutionis hoc meum, illud alterius est.

Quo iure defendis villas ecclesiae •) 3), divino, an humano? Divinum ius in scripturis habemus, humanum ius in legibus regum. Unde quisque possidet, quod possidet? Nonne iure humano? Nam iure divino *Domini*⁴) est terra el plenitudo eius. Pauperes et divites Deus de⁵) uno limo fecit, et pau-peres et divites una terra supportat. Iure tamen humano dicitur: haec villa mea est, haec domus mea, hic servus meus est. lura⁶) autem humana iura imperatorum sunt:

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. VIII. C. I. a) Ecclesiae: Haec dictio non est apud B. Augustinum. Nam ibi agit contra Donatistas, qui legibus imperatorum villas sibi ademtas et ecclesiae catholicae attributas esse querebantur. Quare, quum Dona-tistae dicerent: rillas nostras talerunt, fundos nostros tule-runt; ut eos ipse convincat, nullum ins in illis habuisse, aut habere, quibusdam prarpositis, addit ista: Quo iure defendis villas? divino, etc. Et infra 11. q. 1. c. Si guae causae, ubi Gratianus citat initium huius capitis, ista dictio, ecclesize, non habetur. Est tamen apud Anselmun, Ivonem et in Panormia locis indicatis.

b) Tolle: Quoniam glossa obstitit, ne omnia cmenda-D) I OITE: Quontam giossa obstitit, ne omnia cmenua-rentur, aut adderentur, quaecunque addenda videbantur, placuit integrum apponere locum B. Augustini. Apud ipsum igitur post verb. humano, antecedentis paragraphi, haec se-quuntur: Vultis legamus leges iurisperitorum*), et secundum

quaref Quia ipsa iura humana per imperatores et reges saeculi Deus distribuit generi humano. Item ibidem paulo inferius. §. 1. Tolle^b) iura imperatorum, et quis audet di-cere: mea est illa villa, aut meus est ille servus, aut domus hace mea est? Si autem, ut teneantur ista ab homi-nibus, regum iura fecerunt, vultis ut reticeamus?) leges, ut gaudeatis? etc. Item ibidem pancis interiectis. §. 2. Le-gantur⁴) leges?), ubi manifeste pracceperunt imperatores, sos, qui praeter ecclesiae catholicae communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine ecclesiae audeant possidere. §. 3. Sed quid nobis et imperatori? Sed iam dixi, de iure humano agitur. Et tamen Apostolus ¹⁰) voluit serviri regibus, voluit honorari reges, et dixit: *Regen receranini*. Nolte dicere, quid mihi et regi! Quid tibi ergo et possessioni ? Per iura regum possidentur possessiones. Dixisti, quid mihi et regi! Noli dicere possessiones tuas, quia ipsa11) iura humana renunciasti, quibus possidentur possessiones.

II. Pars. Gratianus. Dignitate vero ius naturale simpliciter praevalet consustudini et constitutioni. Qunecunque enim vel moribus recepta sunt, vel rescriptis comprehensa, si naturali inri fuerint adcersa, zana et irrita habenda sunt. Unde Augustinus†) ait, lib. III. Confessionum c. 8.:

C. II. Adversus naturale ius nulli quicquam agere licet.

Quae contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt, ut pactum inter se civitatis aut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nulla civis aut pe-regrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est suo universo non congruens. §. 1. Quum autem Deus aliquid contra morem aut pactum quorumlibet iubet, etsi nunquam ibi factum est, faciendum est; et si omissum, instaurandum est; et si institutum non erat, instituendum est. §. 2. Si est; et si institutum non erat, instituendum est. §. 2. Si enim regi licet in civitate, cui regnat, iuhere aliquid, quod neque ante illum quisquam, nec ipse unquam iusserat, et non contra societatem civitatis eius obtemperatur, imo contra societatem non obtemperatur : (generale quippe pactum est societatis humanae, obedire regibus suis,) quanto magis Deo regnatori universae creaturae suae, ad ea, quae iusse-rit, sine dubitatione serviendum est! Sicut enim in potestatibus societatis humanae maior potestas minori ad obediendum praeponitur, ita Deus omnibus.

C. III. Radicitus est evollenda perniciosa consuetudo. Item Nicolaus^e)**) Papa Hinemaro Remensi Archicpiscopo.

Mala consuetudo, quae non minus quam perniciosa cor-ruptela vitanda¹²) est, nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum ius ab improbis¹³) assumitur, et incipiunt praevaricationes et variae praesumtiones, celerrime non compressae, pro legibus venerari et privilegiorum more perpetuo celebrari.

ipsas agamus de villis? Si iure humano vultis possidere, recitemus leges imperatorum; videamus, si aliquid voluerint ab haereticis possideri. Sed quid mini est imperator? Secundum ius ionine societa ipsius possides terram. Aut tolle iura imperatorum, et quis audet dicere: mea est illa villa, aut meus est ille servus, aut dumus haec mea est? Si autem ut teneantur ista ab hominiuomas meet men est: isi antem ni ieneanin vita ao nomini-bus, iura acceperunt regnm, vultis recitemus leges, ut gau-dealis, quia vel unum horun habeatis, et non imputetis, nisi mansuetudini columbae, quia vel ibi vobis permittitur perma-nere? Leguntur enim leges manifestae, ubi praeceperunt imperatores, etc.

C. III. c) Caput hoc est ex epistola Nicolai, quae inripit: Epistolam Beatitudinis tuae; exstatque una cum alius eiusdem et aliorum Pontificum epistolis manuscriptis Romae in bibliotheca monasterii Dominicanorum, ex qua hoc caput emendatum est.

Ivo. -8) releganter: edd. ant. collatae omnes. -9) Theod. Cod. 1. 16. 1.5. const. 43. 51. 54. - lust. (od. l. 1. t. 5. const. 4. -10) 1. Petr. c. 2. v. 17. -11) ad ipsa: August. Ivo. $-\circ$) imperatorum: August. Anselm. Boehns. = C. II. +) Ivo Decr. p. 4. c. 178. =C. 111. $\circ \circ$) Dat. A. 868. inter acta synodi Sussionensis. Mansi Coll. Conc. Tom. 15. p. 752. -1 vo Pan. l. 2. c. 165. Decr. p. 4. c. 203. -12) abiirienda et vilanda: Edd. Venett. I. II. Paris. Lugd. I. II. -13) implie: Edd. ant. coll. onnacs. -1 vo.

۰.

Dist. VII. C. I. 2) its legitur etiam apud Aurel. Victorem de viris illust. quem Isidorus est secutus. = C. II. 3) exoleverunt: Inidor. - 4) ivo Pan. I. 2. c. 144. Decr. p. 4. c. 170. Dist. VIII. Pars I. 1) ius naturae: Ed. Bas. - 2) Act. c. 4. v. 33 == C. I. •) Anselm. I. 12. c. 62. (56.). ivo Pan. I. 2. c. 63. Decr. p. 3. c. 194. - 3) vox: ecrlesiae, quam apud Anselmum prostare asserunt correctores, in codice Aux. coll. certe non est inventa. -4) Panim. 23. v. 1. - 5) tienes. c. 2. - 6) iure ergo Aumano, ture imperatorum, quare?: Augustin. Anseim. - 7) recitemus: Augustin. 1

C. IV. Veritati et rationi consustado est postponenda. Item Augustinus") 18. III. de Baptismo, contra Donatistas, c. 6.

"Veritate manifestata cedat consuetudo veritati"¹⁴): plane respondeo, quis dubitet veritati manifestatae debere suetudinem cedere ? *Item* "Nemo consuetudinem rationi et veritati praeponat, quia consuetudinem ratio et veritas sem-per excludit ¹⁵)." con-

C. V. Quaelibet consuctudo veritati est postponenda.

Item Gregorius () 16) Wimmndo Aversano Episcopo. Si consuetudinem fortassis opponas, advertendum est, quod Dominus dicit¹⁷): "Ego sum veritas et vita. Non dixit: ego sum conauctudo, sed veritas ¹⁸)." §. 1. Et certe (ut B. Cy-priani ¹⁹) utamur sententia) quaelibet consuetudo, quan-tumvis vetusta, quantumvis vulgata, veritati omnino est postponenda, et usus, qui veritati est contrarius, abolendus.

C. VI. Verilate revelata, consuetudinem sibi cedere oportet. Item Augustinus lib. III. de Baptismo, contra Donatistas, cap. 5.

Qui 20) contemta veritato praesumit consustudinem sequi, aut circa fratres invidus est et malignus, quibus veritas revelatur, aut circa Deum ingratus est, cuius inspiratione ecclesia eius instruitur. et infra. In evangelio²¹) Dominus: Ego sum, inquit, ceritas: non dixit: ego sum consuetudo. Itaque veritate manifestata cedat consuetudo veritati. et infra. Revelatione²²) facta veritatis cedat consultudo veritati. et m-ritati, quia et Petrus²³), qui prius circumcidebat, cessit Paulo veritatem praedicanti. et infra. Quum Christus²⁴) veritas sit, magis veritatem, quam consuctudinem sequi debemus, quia¹) consuetudinem ratio et veritas semper excludit ²⁵).

C. VII. Consuetudo rationi frustra opponitur. Idem in lib. IV. †) de Baptismo, contra Donatistas, cup. 5. "Frustra²⁶)," inquit, "quidam, qui ratione vincantur, con-suctudinem nobis obliciunt, quasi consuctudo unaior sit ve-ritate, aut non id sit in spiritualibus sequendum, quod in melius fuerit a Spiritu sancto revelatum." Hoc²⁷) plane verum est, quia ratio et veritas consuetudini praeponenda est. Sed quum consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmius retineri.

C. VIII. Rationem consuetudo impedire non debet.

Item Cyprianus in epistola 28) ad Pompeium, contra epistolam Stephani.

Consuetudo, quae apud quosdam obrepserat, impedire non debet, quo minus veritas praevaleat et vincat. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est: propter quod relicto errore sequamur veritatem, scientes, quia et apud Esdram²⁹) veritas vicit, sicut scriptum est: Veritas manet et invalescit in aeternum, et vivit et obtinet in saecula saeculorum.

NOTATIONES

C. V. d) Guitmundo: In aliquot manuscriptis, et apud lvonem est: Gregorius VII. In huius pontificatu Guitmundus Aversanus episcopus scripsit de corpore et sanguine Domini contra Berengarium, qui liber exstat.

C. VI. e) Cedat consuetudo: Apud B. Augustinum et lvonem et in Panormia legitur: cedat error. Sed vere B. Augustinus ex ipsiusmet Zusimi verbis colligit, quod ille errorem appellabat, fuisse consuetudinem. Ita enim respondet: Noteit guidem iste dicere consueludinem, sed erro-rem. Veruntamen, cum dicit: quia et Petrus, qui prius circumcidebat, cessit Paulo veritatem praedicanti, satis indical, quod aliud etiam de baptismo fieri sulebat.

f) Quia consuetudinem: Verba haec usque ad tinem apud Ivonem et Gratianum satis commode hic ad-

Idom in epistola 10) ad Iubaianum, circa med.

Ignosci s) potest simpliciter erranti, sicut de seipso di-cit apostolus Paulus 31): Qui primo, inquit, fui blasphemus, et persecutor et iniuriosus; sed midericordiam merui, quia ignorans foci. Post inspirationem vero et revelationem factam, qui in eo, quod erraverat, perseverat, prudens et sciens sine venia ignorantiae peccat: praesumtione enim atque obstinatione quadam nititur, quum ratione superetur.

C. IX. Dei veritatem, non hominum consuctudinem so-

qui oportet. Idem lib. II. ep. 3. ad Caecilium ³²).

Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putaverit, sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, quum per Esaiam 33) prophetam Deus loquatur et dicat: Sine causa

aulem colunt me, mandala et doctrinas hominum docentes. Gratianus. Liquido igitur apparet, quod consuctudo naturali iuri postpanitur.

DISTINCTIO IX.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem et constitutio naturali iuri cedat, multiplici auctoritate probatur.

Ait enim Augustinus ad Bonifacium Comilem, epist. ') L.:

C. I. Leges principum naturali iuri praevalere zon debent. PALEA.).

"Imperatores, quando pro falsitate contra veritatem consti-tuunt malas leges, probantur bene credentes et coronantur perseverantes; quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur saevientes et corriguntur intelligentes."

§. 1. Quicunque^b)³) ergo legibus imperatorum, quae pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Quicunque vero legibus imperatorum, quae contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande praemium.

acquirit grande praemium, "§. 2. Nam et temporibus prophetarum omnes reges, qui in populo Dei non prohibuerunt, nec everterunt, quae con-tra Dei praecepta fuerant instituta, culpantur, et qui pro-hibuerunt et everterunt, super aliorum merita laudantur. Et rex³) Nabuchodonosor, quum servus esset idolorum, con-stituit sacrilegam legem, ut simulacrum adoraretur; sed elus impiae constitutioni qui obedire noluerunt, pie fide-literque focerunt. Idom tamen rex divino correctus mireliterque fecerunt. Idem tamen rex, divino correctus miraculo, piam et laudabilem legem pro veritate constituit, ut quicunque diceret blasphemiam in Deum *) Sidrac, Misac et Abdenago, cum domo sua penitus interiret. "

CORRECTORUM.

nectuntur, repetita ex verbis Felicis, quae referentur supra, c. verilale. C. VIII. g) Ignosci: Apud B. Cyprianum legitur:

C. VIII. g) Ignosci: Apud B. Cyprianum legitur: ignosci enim potest, et his antecedunt ea, quae leguntur supra c. frustra, usque ad verb. recelatum. Dist. IX. C. I. a) Palea: In exemplaribus antiquis Gratiani, in quibus aut nullae, aut paucae sunt Paleae, hoc loco habetur tantum a versic. Quicunque, usque ad vers. Nam et temporibus. In aliis autem, in quibus sunt, habetur integrum hoc caput et sine nota Paleae. Est au-tem totum in eodem B. Augustini loco.

tem totum in codem B. Augustini loco. b) Quicun que: Commutatus etiam apud Ivonem ct in Panormia est ordo verborum B. Augustini, apud quem, qui meretur praemium, priore, qui supplicium, posteriore loco ponitur.

c. 28. - 21) cf. supr. not. 15. 16. - 22) verba Zosimi a Tharassa I. I. - 23) Gal. c. 2. v. 7. - 24) verba Honorati a Tucra I. I. c. 77. -25) supr. ead. c. 4. == C. VII. +) Ivo Decr. p. 2. c. 94. cf. p. 4. c. 235. - 26) Verba Cypriani in Ep. ad Iubalanum. - 37) verba ipsius Augustini. == C. VII. 28) Ep. 74. (sc. c. A. 266.) in Ed. Opp. Oxou. - 29) 3 Esdr. c. 4. v. 38. - 30) Ep. 73. Ibid. - 31) 4 Tim. c. 1. v. 13. == C. IX. 33) Ep. 63. (A. 258.) Ed. Ox. - Anseim. 1. 9. c. 3 (5). - 38) Esa. c. 29. v. 13. D lat. IX. C. I. 1) Ep. 185. (scr. c. A. 417.) in Ed. Maurin. -2) Ivo Pan. I. 2. c. 145. Decr. p. 4. c. 148. - 3) Dan. c. 3. v. 5. -4) Deum cerum: Augustin.

Dist. VIII. C. IV. •) Ivo Pan. 1.2. c. 165. Decr. p. 4. c. 208. — inf. end. c. 6. — 14) verba Libosi a Vagis in Conc. Carth. Cy-priani c. 30. A. 256. — 15) verba Felicis a Busiaceni. ib. c. 63. = C. V. 16) canon incerti plane temporis. — Ivo Pan. 1.3. c. 166. Decr. p. 4. c. 213. — Gregor VII. Whaundo Ao. E.: Ivo. — Greg. VII. Guillimundo Ac. E.: Ed. Basil. — Greg. Guillimundo Ac. E.: Edd. ant. coll. omnes cum Panorm. Ed. Basil. — Gregor VII. Gilmundo ad-rersario Ep.: Durand. in praef. lib. 3. de modo gen. conc. celebr. — Gregorima IV. in vet. cod. Pan. laudari monuit Balaz. ad Ant. Au-gust. de emend. Grat. — 17) Ioan. c. 14. v. 6. — 18) verba Libesi a Vagis in Conc. Chart. c. 30. — 19) in Conc. Carth. modo laudato. = C. VI. 30) Ivo Decr. p. 4. c. 334. ab init. sunt verba Casti a Sicca I. 1.

[PALEA]

C. II. Principes lenentur et ipsi cicere legitus suis. Item ex cerbis Isidori lö. III. Sententiarum, de sums bune, c. 53.*)

"lustum est, principem legibus obtemperare ane. Tunc enim iura sua ab omnibus custodienda existimet, quando et inec illis reverentiam prachet. Principes legibus teneri suis, ner in se convenit."), pusse danuare iura, quae in mbiectis constituunt. lusta est coim vocis corum auctoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur."

C. III. Scripturia canonicia tractatorum diteror deservient. Item Augustinus () in Prologo libri III, de Trinitate.

II. Para. Noli meis literis quasi canonicis scripturis deservire. Ned in illis et quod non credebas quum inve-peris, inconctanter crede: in istis autem, quod certum ') non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmum ') tenere.

C. W. In tractatorum opposelle multa corrigenda in

reainster. Idem ad Vincentium Victorem, 18. IV. de anima et cius origine, cap. 1.**)

Negare non possum, nec debeo, sicut in ipsis maioribus *), ita multa esse in tam multis opusculis meis, quae possunt justo indicio et nulla temeritate dannari.

C. V. In scriptis canonicis mendacia non admittuntur. ldem ad Hieroxymum, cyist. XIX. ?)

Idem ad Hierowymum, cyfst. XIX. ?) Ego solis eis scriptorum ¹⁰), qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eo-rum ¹⁴) scribeudo errasse audeam credere, ac si aliquid in eis offendero, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non as-secutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sancti-tate doctrinaque polleant ¹²), non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi⁴) per alios auctores, vel canonicas vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt.

C. VI. Libris veterum Hebrara volumina, novis gracea auctoritation impendent. Idem•).

Ut veterum librorum fides de hebraeis voluminibus examinanda est, ita novorum graeci sermonis normam desiderat.

C. YIL. Nihil auctoritatis canonicis remanebit scripturis. si ad cas mendacia fuerint admissa.

Item Augustiuus ad Hieronymum, epist. IX. 13)

Si ad scripturas sauctas admissa Juerint vel 14) officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis! Quae tandem de scripturis illis sententia proferetur, cuius pondere contentiosae falsitatis ubteratur 15) improbitan!

C. VIII. Literis omnium episcoporum sacra praeponitur

scriptura Item*) de Baptismo contra Donatistas, Nb. 11. c. 3.

Quis menciat munctam scripturam canonicam, tam veteris quam novi testamenti, certis suis terminis contineri, eamque omnibus posterioribus episcoporum literis ita praeponi, l

NOTATIONES

C. II. c) In aliquot vetustis exemplaribus caput hoc non habetur: in aliis vero coniunctum est superiori, et non habet rubricam.

habet rubricam. C. V. d) Mihi per alios: Sic etiam in manuscriptia, et in glossa. Apud B. Augustinum est: miki rel per illos auclores canonicos, rel probabili ratione: nec multo secus apud Ivonem. Alias vero nonnullas varietates satis visum est in margine indicare. C. VI. e) Iden: Verba huius capitis sunt B. Hiero-nymi ad Lucinium Baeticum epist. 28. sed mutata non est inscriptio ob glossam in vers. Graleci.

ut de illa amnino dubitari et disceptari non possit, utrum verum vel utrum rectum sit, quicquid in ea scriptum esse constiterit? Episcoporum autem literas, quae post confi-matum canonem vel scriptae sunt vel scribuntur, et per sermonem forte supientiorem cuiuslibet in ea re peritioris, et per alierum episcoporum graviorem auctoritatem doctio-remque prodentiam, et per concilia licere represendi, m quid in eis forte a veritate deviatum est ?

C. IX. Ex dictis quorumlibet episcoporum contra divina mandata calumniae non colligantur.

Idem ad Fincentian epist. XLFH1.169 contra Donatistas. Noh frater contra divina tam multa, tam clara, tam indubitata testimonia culligere velle calumnias ex episcoporum scriptis, sive nostrorum, sicut Ibilarii, sive () **) (antequam pars Donati separaretur,) ipsius unitatis, sicut Cypriani et Agrippini; primo, quia hoc genus literarum ab auctoritate et canonis distinguendum est; non enim sic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, ut contra sentire non liceat, sicubi furte aliter saquerint, quam veritas postulat. In eo quippe numero sumus, ut non dedignemur etiam no-his dictum ab Apostolo accipere $1^{(p)}$: Et si guid aliter sapi-tis, il guoque Deus vobis recelacit r)²⁰).

C. X. Non debetur par auctoritat canonicis scripturis et expositionibus carum. Item ad Fortunatianum, epist. III.²¹)

Neque quorumlibet disputationes, quamvis catholicorum et laudatorum hominum, velut scripturas canonicas habere debenus, ut nobis non diceat salva honorificentia, quae illis debetur hominibus, aliquid in corum scriptis improbare atque respuere, si forte invencrimas, quod aliter senscrint quam veritas habet, divino adiutorio vel ab aliis intellecta vel a nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, quales 22) velu esse intellectores meorum.

C. XI. Exemplis ratio sana praefertur.

Idem ad Marcellinum de cicitate Dei 146. I. c. 23. 23 (c. 22. §. 2.]

Sana quippe ratio etiam exemplis anteponenda est: cui quidem et exempla concordant, sed illa, quae tanto digniora

guite instatione, quanto excollentiora pietate. Gratianus. Quam ergo in naturali inre nibil aliad prae-cipiatur, quam quod Deus rult fieri, nihilgue veletur, quam quod Deus prahibet fieri; denique quam in canonica seripturo liki aliud, quam in dicinis legibus inreniatur, dirinae rero leges natura consistant: patet, quod quaecunque dirinae roluntati, seu canonicae scripturae contraria probantur, eadem et naturali iari inremiantur adversa. Unde gunceungue dicinat roluntali, seu canonicae scripturae, seu dicinis legibus postpostitutiones ergo vel ecclesiasticae vel sacculares, si naturali iurs contrariae probantur, penitus sunt excludendae.

DISTINCTIO X.

GRATIANUS.

Constitutiones vero principum ecclesiasticis constitutionibus non praceminent, sed obsequantur.

CORRECTORUM

C. IX. f) Sive antequam: Antea legebatur: sire Cypriani et Agrippini, antequam pars Donati separetur. Re-stituta est vera lectio ex B. Augustino et aliquot exemplaribus Gratiani et Ivone. Cyprianus enim et Agrippinus multo ante Donati schisma in ecclesiae unitate decesserant : qua in re erravit auctor glossae.

g) Revelavit: Ita enim originale et lvo et aliquot editiones nori testamenti. Ned idem B. Augustinus in Ivannom tract. 5. 45. 53. et 98. et alibi fere semper legit: rerelabit, et explanat. Gracce est αποχαλύψει.

Dist. IX. C. II. C) Busch. 1.45. c. 42. Ivo Decr. p. 16. c. 43. – 5) concent frustrari ture: Inid. P21. Areval., textum Gratiani servat Isidori Ed. Brendiana. = C. III. \div) Ivo Pan. 1. 2. c. 130. Decr. p. 4. c. 71. – 6) retines holecas: Edd. Arg. Bas, Venet. I. . – 7) fruiter retinere: Augustin. frust holecas: Edd. Arg. Bas, Venet. I. . – 7) fruiter p. 4. c. 73. – 8) moribus. Augustin. Ivo. = C. IV. 9) Ep. 82. S. 3. (ser. A. 405.) Ed. Maurin. – Ivo Pan. 1. 2. c. 119. Decr. p. 4. c. 74. – 10) Scriptiourum libris: Augustin. Ivo Pan. 12. c. 119. Decr. p. 4. c. 74. – 10) Scriptiourum libris: Augustin. Ivo Pan. 12. c. 12) pruepol-ton scribendo oliquid crasse, firmissime credian: Ibid. – 12) pruepol-teant: Augustin. = C. VIII. 13) Ep. 40. c. 3. (ser. c. A. 397.) Ed.

Unde Nicolaus Papa scribit episcopis in Concilio apud Con-

17 -

vicinum congregatis¹): C. I. Lex imperatorum ecclesiastica iura dissolvere non potest. C. 1. Lex imperatorum ecclesiastica iura dissolvere non potest. Legge i imperatorum non in omnibus ecclesiasticis contro-versiis utendum est, praesertim quum inveniantur evange-ica ac canonicae sanctioni aliquoties obviare b. Item ?): Leg imperatorum non est supra leggen Dei, sed subtus, imperiali iudicio non possunt ecclesiastica iura dissolvi (1. Ad quod ostendendum, duorum horum '), scilicet In-rotus () quidem Inno c en ti us in decretali epistola sua ad Alexandrum Antiochenum episcopum ait: ", Nam quod sci-estitaris, utrum divisis imperiali iudicio provinciis, ut duae metropoles fiant, sic duo metropolitani episcopi debeant mudaarrum Dei ecclesiam commutari, honorespue aut di-visiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit im-perator, " Beatus ') est ad mobilitatem necessitatum mudaarrum Dei ecclesiam commutari, honorespue aut di-visiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit im-perator, " Beatus ') est ad mobilitatem necessitati esti mudaarrum Dei ecclesiam commutari, honorespue aut di-visiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit im-perator, " Beatus ') est ad mobilitatem necessitati esti mudaarrum Dei ecclesiam commutari, honorespue aut di-visiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit im-perator, " Beatus ') est est ad mobilitatem necessitati esti mudaarrum Dei ecclesiam commutari, honorespue aut di-visiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit im-perator, " Beatus ') est est estitus in decreative provincies at theo-visiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit im-perator, " Beatus estitus estitus estitus estitus estitus periode estitus e

C. II. Nihil quod exangelicis regulis obciet, imperatori

ngere licet. Item Symmachus Papa in sexta Synodo³) Romana, tem-pore Theodorici Regis.

Non licet imperatori, vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra divina mandata praesumere, nec quicquam, quod evangelicis, propheticis aut apostolicis regulis ob-viet, agere.

C. III. In ecclesiasticis causis regia voluntus sacerdotibus

est postponenda. Item Felix?) [111.] Papa.

Certum est, hoc rebus vestris esse salutare, ut quum de causis Dei agitur, iuxta ipsius constitutionem regiam vo-luntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non prae-ferre, et sacrosancta per eorum praesules potius discere,

NOTATIONES C

Dist. X. C. I. a) Lege: Caput hoc sumtum est ex epistola Nicolai, quae exstat in codice bibliothecae Domi-nicanae, de quo dictum est supra distinct. 8. c. mala. Ti-tulus autem epistolae hic est: Nicolaus servus servorum Dei Recorendissimie ac sanctissimis confratribus nostris Metropo-litanis. Enisonis et ceteris discourant merinelarum an existing Iccerentissimie ac sanctassimis confratribus nostris Metropo-litanis, Episcopis et ceteris diversarum provinciarum ac urbium Praesnitibus, qui in Convicinum villam publicam secus civita-tem Silvanectis convenistis. Eadem epistola nuper impressa est in appendice Bibliothecae sanctorum Patrum.

b) Obviare: Apud Nicolaum sequitur continenter: ad b) Obviare: Apud Nicolaum sequitur continenter: ad quod ostendendum, etc. Quae autem apud Gratianum sunt interiecta, non sunt hoc loco in epistola, neque in Poly-carpo, neque apud Anselmum; sed verba illa: Lex impera-torum non est supra legem Dei, sed subtus, a Burchardo et Ivone citantur ex decretis Pii Papae c. 3., habentur autem in capitularibus adiectis c. 17., reliqua autem habentur in-fra in hoc eodem capite. §. Ecce queinadmodum.

C. VII. c) Ecclesiae: Auctor huius rubricae caput hoc ita accepit, quasi hic agatur de legibus imperatorum in favorem ecclesiae latis, quum ibi B. Augustinus Petiliano et Donatistis hacreticis concedat, legibus imperatorum ipsos quam docere; ecclesiasticam formam sequi, non hulc hu-manitus sequenda iura praefigere, neque eius sanctionibus velle dominari, cuius clementiae Deus voluit tuae piae de-votionis colla submittere, ne, dum mensura coelestis dispo-sitionis 1°) exceditur, eatur in contumeliam disponentis.

C. IV. Bonis moribus et decretis Romanorum Pontificum constitutiones contraire non possunt. Item 11).

Constitutiones contra canones et decreta Praesulum Roma-norum, vel bonos mores, aullius sunt momenti.

C. V. Quae sacerdotum sunt, regibus usurpare non licet. Item Nicolaus Papa I. in epistols ¹²) ad Michaëlem Imperatorem, cuius initiam est: "Proposueramus."

Imperium vestrum suis publicae rei quotidianis administrationibus debet esse contentum, non usurpare quae sacerdotibus Domini solum conveniunt.

C. VI. Tribunalia regum sacerdotali sunt potestati subiecta. Item Gregorius Nazianzenus in oratione ad cices Nazianzenos ungoris plenos et magistratum iratum 13).

Suscipitisme libertatem verbil libenter accipitis, quod lex Christi sacerdotali vos subilcit potestati atque istis tribu-nalibus subdit! Dedit enim et nobis potestatem, dedit et principatum multo perfectiorem principatibus vestris. Aut numquid iustum vobis videtur, si cedat spiritus carni, si a terrenis coelestia superentur, si divinis pracferantur humana ! II. Pars. Gratianus. Ecce quod constitutiones princi-pum ceclesiaticis legibus postpomendae sunt. Ubi autem coan-gelicis atque canonicis decretis non obviaverint, onni receren-tin dignae habeantur.

Unde Augustinus ait in Dialogo, id est lib. II. contra literas Petiliani, c. 58.*)

C. VII. Leges imperatorum in adjutorium ecclesiae .) licet assumere.

Si in adjutorium vestrum etiam terreni imperii leges assu-mendas putatis, non reprehendimus. Fecit hoc Paulus¹³), quum adversus iniuriosos civem Romanum se esse testatus est.

C. VIII. Reges pontificibus pro aeternis, et pontifices regibus pro temporalibus indigent. Item d) Nicolaus Papa 1. in epist. VII.¹⁵) ad Michaë-tem Imperatorem.

Quoniam idem mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus, sic actibus propriis et dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit propria*), volens medicinali

ORRECTORUM.

in adjutorium suum uti posse, modo id fallaciter non facerent, quod cos fecisse convincit. C. VIII. d) Huic capiti in codicibus impressis erat prae-

positus hic titulus: Cyprianus Iuliano Imperatori; quod est contra omnem temporum rationem. In manuscriptis omnibus, excepto undecimo Vaticano, abest dictio: Impeomnibus, excepto undecimo Vaticano, abest dictio: Impe-ratori; quemadmodum et apud Ivonem. Nonum autem ha-bet: Iuliano Episcopo. Aliud pervetustum: Iubiano. Ceterum integrum hoc caput est in epistola Nicolai ad Mi-chaelem imperatorem, quae incipit: "Proposacramus;" ex quo refertur infra distinct. 96. c. guum ad verum. una cum aliis verbis eiusdem epistolae, ex quibus haec pendent. Et sumtum est ex Gelasio in tomo de anathematis vinculo.

sumtum est ex Gelasio in tomo de anathematis vinculo. e) Propria: In originali est: propriam volens medici-nedi humilitate sursum efferri. Ivo habet, ut Gratianus hic in plerisque codicibns. In nonaullis tamen est: propria co-lens medicinali humilitate sursum efferri: quemadmodum etiam infra, dist. 96. c. quem ad verum. Apud Gelasium loco indicato legitur: sie actionibus propriis dignitatibusque distinctis, officia potestatis utriusque discrevit, suos volens medicinali humilitate salvari, non humana superbia rursus in-tercini, at et Christiani, etc. tercipi, ut et Christiani, etc.

11) Idem: Edd. coll. o. Desumtus canon est ex Capit Hadriani c. 39, itque bace citant Anseim, ad fiz. L3, cum Deussledit p. I. e. 3. Ivone Decr. p. 5. e. 38. Polyc. I. 1. e. fin. — Burchardus contra I. 17. e. laudat Concilii Triburiensis cap. I., et in hoc Ivonem p. 16. c. 11. na-citus est imitatorem. Ceterum insa verba habebis I. 7. c. 346. Ca-pitul. Ed. Baluz. = C. V. 12) Ep. VIII. ap. Mans. scr. A. 865. — Coll. tr. p. p. 1. t. 62. e. 70. = C. VI. 13) Coll. tr. p. p. 2. f. 14. c. 6. Greg. Naz. Impp. Constantinopp.: Edd. coll. o. = C. VII. c) Ivo Pan. t. 2. e. 153. Decr. p. 4. e. 153. — 14) Act. e. 22. = C. VII. (5) Ep. scr. A. 865. Infr. D. 96. c, 6. — Ivo Decr. p. 4. e. 188. — Itiano Epist. caput tribultur: Edd. Arg. Ven. I. Not. — Iuliano Imp.: Venet. II. Lagdd. I. II. Antw. — Iuliano : Ed. Bas.

18

Dist. X. C. I. 1) Ep. 32. scr. A. 863. — Anselm. I. 12. c. 34. Ivo Pan. I. 2. c. 138. Decr. p. 4. c. 86. Polyc. I. 1. L 27. — 2) Idem: Ed. Bas. — 5) heroum: orig. et Anselm. — hominum: Ed. Bas. — 4) Innoc. Ep. 24. (scr. c. a. 415.) Ed. Coustait. — Burch. 1. 15. c. 10. Ivo Pan. I. 2. c. 139. Decr. p. 16. c. 11. — 5) non esse e re tistm: Innoc. — 6) Ep. 44. I. 11. cf. infr. C. 27. q. 2. c. 1. 7) Ivo Pan. I. 2. c. 140. Decr. p. 4. c. 187. — C. II. 8) Synodus, quan A. 502. habitam esse vulgo ferunt, suppositifia est. Ipsa cano-nis verba leguntur in Epp. Pseudoisidd. Calixt. I. et Marcellin. II. — Ex Capitulis Hadriami citantur apud Burch. I. 15. c. 8. Anselm. in fine 1.3. Deusdedit p. 1. c. 3. Ivo Pan. I. 2. c. 141. Decr. p. 4. c. 231. p. 16. c. 9. = C. III. 9) Ex Ep. ad Zenonem Aug. scr. A. 484. — Anselm. 1.4. c. 11. Polyc. I. 1. t. 18. — 10) dispensationis: Anselm. = C. IV.

humilitate hominum corda sursom efferri 16), non humana superbia rursus in inferna demergi: ut et Christiani imperatores pro acterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursihus, et ideo⁴⁷),, militans Deo minime se negotiis secularibus implicaret¹⁸);" ac vicissim noa¹⁹) ille rebus divinis praesidere videretur, qui esset negotiis saecularibus implicatus.

C. IX. Leges imperatorum custodiri opertet. Item Leo IV. Lothario Augusto²⁰).

De capitulia vel praeceptia imperialibus vestris vestroremque) pontilicum praedecessorum irrefragabiliter custodica-dis et conservandis, quantum valuimus et valemus Christe propitio et nunc et in aevum nos conservaturos modis omnibus protitemur. Et si fortasse quilibet aliter vebis dixerit vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo mendacem.

C. X. Legis auctoritate dissolution quod contra oum fit. Item lumnues VIII. 21) Ludovico Imperatori.

Vides, fili carissime, quia quod contra leges accipitur, per leges dissolvi meretur.

C. XI. Leges principum, ant regulas patrum contemni

non licet. Item Golasius Rufino et Aprili Episcopis²²).

Quis autem³³) leges principum, aut regulas patrum, aut admonitiones patruas³⁺) dicat debere contemni, nisi qui impunitum nibi tantum acstimet transire commissum?

('. XII. Leges Romanorum principum servandae sunt ab omnibus.

Item Theodorico Regi 25).

Certum est magnificentiam vestram leges Romanorum principum, quas in negotiis hominum custodiendas esse prae-crpit, multo magis circa reverentiam beati Petri apostoli pro suae felicitatis augmento velle servari.

C. XIII. Romana lex sullius temeritate debet corrumpi. Item Leo IV. Lothario Augusto²⁶).

Vestram 5) flagitamus clementiam, ut sicut hactenus Romana lex viguit absque universis procellis, et pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc suum robur propriumque vigorem obtineat.

C. IX. f) Vestorumque: Epistola haec non est inventa: et in istis verbis videtur subesse mendum, ex quo auctor glossae errandi occasionem sumserit, qui Christia-nis imperatoribus, cuiusmodi fuerant praedecessores Lotharii, attribuat illud, quod Isidorus de ethnicis dicit: nimi-rum imperatores solitos fuisse appellari pontifices: de qua re optime Gelasius in tomo de anathematis vinculo, et infra distinct. 21. c. cleros. Apud lvonem legitur: restris, nostro-rumque etiam pontificum praedecessorum; in Panormia: no-stris nostrorumque pontificum et praedecessorum. Sed for-tasse cetera quidem recte apud Gratianum habent: tantummodo ante dictionem : praedecessorum, est addenda coniunmoto ante ulcionem: praeaccessorum, est andenda contui-etio et, quemadmodum est in Panormia. Nam hoc signi-ficabitur, imperatores illos solitos fuisse edere capitula, adhibitis in consilium pontificibus regni, quod verissimum est. Omnino haec, quae a Leone scribuntur, spectare vi-dentur ad capitula Caroli et Ludovici, quae Lotharius in universa Italia servari mandaverat. Nam in legibus Lon-gobardicis, lib. III. tit. 35. Lotharius ita constituisse tradi-tur. Placuit motis, ut continuo ange seconsituisse traditur: Placuit nobis, ut capitula, quae excerpsimus de capitu-lari bon. mem. gloriosissimi Domini nostri Caroli, et genitoris nostri Ludovici, imperal. invictiesimi, his omnibus, et fideli-bus nostris, et sanctae ecclesiae in regno Italiae consistentibus, per legem teneantur et serventur: et quicunque horum

DISTINCTIO XL

GRATIANUS.

I. Pars. Qued vero legibus consuctudo cedat, Isidorus r, dicent in Synonymis, lib. II. [c. 16.]*):

C. L. Prorus usus ratione superstar et lege. Usus auctoritati cedat; pravum usum lex et ratio vincat.

C. IL. Non potest statutie Pontificum consuctado cuiusquen refrezeri.

Ben Nicolaus Papa L. Michaeli Imperatori'). sequens est, ut quod ab huius sedis rectoribus plena Co auctoritate saucitur, nullius consuctudinis pracpediente occasione, proprias tantum sequendo voluntates removeatur, aod firmiter atque inconcusse teneatur.

C. III. A consuctudine Romanae ecclesiae membris dissentire non licet.

Item Iulius Papa I. ad Episcopos orientales, epist. I. 2). Nolite errare, fratres mei carissimi, doctrinis³) variis et extraneis⁴) nolite abduci. En, instituta apostolorum et extraneis *) nolite abduci. En, instituta apostolorum et apostolicorum virorum canonesque habetis: his fruimini, *his circumdamini*), his delectamini, his armamini,* ut his freti, *circumdati, delectati, armati,* contra cuncta inimicorum iacula persistere valeatis. Satis 5) enim indi-gnum est, quemquam vel pontificum vel ordinum subsequen-tium hanc regulam refutare, quam beati Petri sedem et se-qui videat, et docere. Multum enim convenit, ut totum corpus acalesiae in has sibimat observatione converte corpus ecclesiae in hac sibimet observatione concordet, quae inde auctoritatem habet, ubi Dominus ecclesiae totius posuit principatum.

C. IV. Non potest usus et consuetudo legem et rationem vincere.

Item Imp. Constantinus A. ad Proculum, 10. VIII. Cod. tit. Quae sit longa consuetudo [t. 53. const. 2.].**) Consuetudinis ususque longaevi non vilis auctoritas est : verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem vincat, aut legem.

II. Pars. Gratianus. Quum vero nec sacris canonibus, nec humanis legibus consuetudo obviare monstratur, inconcussa servanda est.

NOTÁTIONES CORRECTORUM.

capitulorum contemtor exstiterit, sexaginta solidis componatwr. Id populo Romano, qui iure antiquo Romanorum uti prohiberetur, valde displicuit, sicut ex c. fin. infra ead. dist. colligi potest, disseminatusque etiam rumor fuit, ean-dem esse Pontificis ac populi sententiam. De qua re Leo hac se epistola videtur purgare voluisse; et tamen postea, pro conservando iure civili Romanorum, cum eodem Lothario iterum diligentius egit, quod apparet ex dicto c. finali.

C. XIII. g) Vestram: Videtur Lotharius populo Ro-mano, quod hic Leo petiit, concessisse. Nam in legibus Longobardicis lib. II. tit. 57. sic habetur: *st interrogetur* populas Romanus, qua lege vult ricere, et sequitur constitutio *):

Lotharius Imperator.

Volumus ut cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege vult vivere: ut tali lege, quali vivere professi sunt, vivant. Illisque denuncietur, ut hoc unusquisque, tam iu-dices quam duces, vel reliquus populus sciat. Quod si of-fensionem contra eandem legem fecerint, eidem legi, qua profitentur vivere per dispensationem [al. dispositionem]. Pontificis et nostram, subiacebunt.

Dist. XI. C. III. a) His circumdamini: Locupletatus est hic locus ex originali et Anselmo †).

Romana etiam, edita ex Coll. Card. Deusdedit a Holstenio Coll. Rom. monum. Rom. 1662.) ante Leonis tempora (A. 824.) scriptum esse, dudum observavit Baluzius, Capit. praef. §. 24. Dist. XI. C. I. 6) Ivo Pan. I. 2. c. 165. Decr. p. 4. c. 207. == C. II. 1) Verba capitis ezstant in ep. Nicolai I. ad Photium scr. A. 662. Mansi T. 15. p. 175. – Ivo Decr. p. 4. c. 211. Coll. tr. p. p. 1. c. 62. c. 14. == C. III. 2) Ep. Pseudoisidoriana. Anselm. I. 1. c. 8. Polyc. I. 1. t. 17. – 3) Hebr. c. 13. v. 9. – 4) peregrinis: Vulg. – $\frac{1}{7}$ attamen verba asteriscis inclusa desunt in Cod. Anselm. coll. – 5) Verba Gelasii in Ep. ad Epp. Lucaniae c. 9. – Polyc. I. 8. c. 3. = C. IV. 60) Ivo Pan. I. 2. c. 163. Decr. p. 4. c. 202.

. •

I

Dist. X. C. VIII. 16) humilitate sursum efferti: Ed. Arg. -17) et Deo militans: Edd. coll. o. - 18) 2 Tim. c. 2. v. 4. - 19) ne: Edd. coll. o. - Ivo. = C. IX. 20) Fragm. epistol. deperditae, scr. c. A. 847. - Ivo Pan. 1. 2. c. 149. Decr. p. 4. c. 176. = C. X. 21) Ioanties VII.: Edd. coll. o. praeter Bas. - caput incerti temporis. -Ivo Decr. p. 4. c. 230. cf. p. 6. c. 115. = C. XI. 23) Fragm. epist. scr. exeunte saec. V. infr. D. 54. c. 11. - Ivo Pan. 1. 2. c. 150. Decr. p. 4. c. 179. - 23) quis aut: Ivo. - 24) modernas: Ivo. = C. XIII. 25) Fragm. epistolae incerti temporis. - Ivo Decr. p. 4. c. 180. = C. XIII. 26) Fragm. epistolae deperditae, quam c. A. 847. scriptam * suspicantur VV. DD. - Ivo Pan. 1. 2. c. 151. Decr. p. 4. c. 181.) Capitulare, cuius hic recensio Langobard. refertur (exstat enim

Unde es dictis b) Basilii†):

C. V. Inviolabilis est consustudo, quas nec humanis legibus nec sacris canonibus obviare monstratur.

Ecclesiasticarum institutionum quasdam scripturis 6), quasdam vero apostolica traditione per successiones 7) in ministerio confirmatas accepinus; quasdam vero consuetudine roboratas approbavit usus, quibus par ritus et idem utrisque pietatis debetur affectus; unde quis vel aliquantulum sacrarum expertus scripturarum haesitaverit? Si enim attentaverimus") consuetudines ecclesiae non per scripturas a Patribus traditas nihil aestimare, quantum religio detri-menti sit latura, intente⁹) inspicientibus liquido constabit. §. 1. Quae enim (ut inde ordiamur) scriptura salutiferac crucis signaculo fideles docuit insigniri[†] vel quae trifariam digesta super panem et calicem prolixae orationis vel con-secrationis verba commendavit? Nam non modo, quod in evangelio continetur vel ab Apostolo 10) insertum est, in secretis dicimus, sed et alia plura adiicimus, magnam quasi secretis dicimus, sed et alia plura adiicimus, magnam quasi vim commendantia ') mysteriis. Quae orientem versus nos orare literarum forma docuit? Benedicimus fontem baptis-matis oleo '2) unctionis. Huo accedit, quod ter oleo inungimus '3) quos baptizamus, verbis abrenunciare sa-tanae et angelis eius informamus. Unde haec et alia in hunc modum non pauca, nisi quia tacita et mystica traditione a Patribus ecclesiastico more reverentiori di-ligentia sunt in mysteriis '4) observata silentio, quam pu-blicata scripto ? blicata scripto !

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. V. b) Ex dictis: Hoc caput antea citabatur ex Augustino in lib. ex dictis Basilii. In codice Vercellensi est: unde Augustinus ait, vel ex dictis Basilii: et retenta est po-sterior pars huius disiuncti, quoniam ita citant Burchardus et auctor Panormiae. Ivo autem citat ex lib. Basilii de Spiritu sancto, c. 27. quomodo in margine est indicatum. Ceterum, quoniam multis locis glossa obstitit, ne emendaretur, necessarium visum est integrum B. Basilii locum et fetar, necessarium (Isum est integrum D. Danin (anterpulay μέ-graece et latine afferre: Twy έν τη έχχλησία πειρυλαγμέ-νων δογμάτων χαι χηρυγμάτων, τα μέν έχ της έγγοακου δι-δασχαλίας έχομεν, τα δε έχ της των αποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ήμιν έν μυσιηρίο παρεδεξάμεθα, απερ αμφότερα οιασστεντα ημιν εν μυστηριώ παρεσεςαμεσα, απεο αιμφοτερα την αυτήν Ισχύν έχει πρώς την ευσεβειαν, χαι τούτοις ούδεις αντερεί, δστις γε χαν χατά μιχρόν γουν δεσμών έχχλησιαστι-χών πεπείραται. εί γας επιχειρήσαιμεν τα αγραφια τών έδών ως ού μεγάλην έχοντα την δύναμιν παραιτείσσαι, λαθοιμεν ας ου μεγαλή εχονια την υυνίατι παιβατιεύουα, καυομαν αν είς αυτα τὰ χαίρια ζημιοῦντες τὸ εὐαγγέλιον, μαλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιστῶντες τὸ χήουγμα. οἰον, ἕκα τοῦ ποώτου χαὶ χοινοτάτου πρῶτον μνησθῶ τῶ τὐπῷ τοῦ σταυροῦ τοὶς εἰς τὸ ὅνομα τοῦ χυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ ἡλπικότας καταση-μαίνεσθαι, τις ὁ διὰ γράμματος διδιάξας; τὸ πρὸς ἀνατολὶς τε-τράφθαι κατὰ τὴν προςειχήν, ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γυάμμα; τὰ τῆς ἐπιχήσεως ὑήματα ἐπὶ τῷ ἀναδείξει τοῦ ἄυτου τῆς εὐχαριστίας χαὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τὶς τῶν ἀγίων ἐγ-γράφως ἡμῶν καταλέλοιπεν; οῦ γὰο δὴ τούτοις ἀρχούμεθα, ῶν ὁ ἀπόστολος ἤ τὸ εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ δὲ προ-λέγομεν χαὶ ἐπιέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα προζε τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύν, ἐχ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παφαλα-βόντες. εὐλογοῦμεν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὸ ἑλαιον τῆς χρίσεως, χαὶ προςέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; οὐχ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς παραδα-σως; τὶ δὲ αὐτὴν τοῦ ἐλαίου τὴν χρίσιν τις λόγος γεγραμ-μένος ἐδίδαξε; τὸ δὲ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ σα-τανῷ καὶ τοῦς ἀγγέλος αὐτοῦ ἐχ ποίας ἐστι γραφῆς; οὐχ ἐχ τοῦ ἀσημοσιεύτου ταὐτης καὶ ἀπορίφισο διάσσκαλίας, ῆν ἐν αν είς αύτα τα χαίρια ζημιούντες το εύαγγελιον, μαλλον δέ του άδημοσιεύτου ταύτης και αποροήτου διδασκαλίας, ην έν άπολυπραγμονήτοι καύτης και αποροήτου διδασκαλίας, ην έν άπολυπραγμονήτοι και απεριεργάστοι σιγή οί πατέρες ήμων έφυλαξαν; καλώς έκεινοι δεφιδαγμένοι των μυστηρίων τα σεμνά σιωπη διασώζεσθαι. Id est: Dogmatum et instituto-rum, quae in ecclesia servata sunt, alia quidem habemus ex doctrina, quae literis consignata est, alia vero ex apostolo-rum traditione ad nos transmissa in mysterio recepimus. Quae

C. VI. Laudabilis est consuetudo, quae nihil fidei contrarium usurpat.

Item Pius Papa I. c) in decretis, decreto VII. 15)

Consuetudinem laudamus, quae tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur.

C. VII. Ubi auctoritas deficit, mos populi et maiorum instituta pro lege servantur.

Item B. Augustinus ad Casulanum, epist. LXXXVI.¹⁶)

In his rebus, de quibus nihil certi statuit divina scriptura, mos populi Dei et instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut⁴) praevaricatores divinarum legum, ita contemtores ecclesiasticarum consuetudinum coërcendi sunt.

C. VIII. Auctoritate et traditione generali vel speciali ecclesia regitur.

Idem in libro de fide christiana •).

Catholica ecclesia, per orbem terrarum diffusa, tribus modis probatur exsistere. Quicquid enim in ea tenetur, aut auctoritas est scripturarum, aut traditio universalis, aut certe propria et particularis institutio. Sed auctoritate tota constringitur, universali traditione maiorum nihilominus tota; privatis vero constitutionibus et propriis informationibus unaquaeque pro locorum varietate, pront cuique visum est, subsistit et regitur.

utraque candem vim ad pietatem habent, atque his nemo sane contradixerit, qui vel exigua legum ecclesiasticarum peritiu sit praeditus. Nam si aggrediamur ea, quae non scripto, sed tantum consuctudine constant, [tanquam non magnam habentia vim] repudiare, imprudentes evangelio, et quidem in praccipuis ipsius partibus, officiemus, vel potius ipsamet instituta ad inane guoddam nomen redigemus. Exempli causa (ut, quod eos, qui in Domini nostri Iesu Christi nomine spem posnerunt, figura crucis signari ecquis scripto docuit? Dum oramus, ad orientem solem converti ecquae nos literae docuerunt? Verba invocationis, gnum panis encharistiae et calix benedictionis offertur, quis ex sanctis Patribus scripta nobis reliquit? Non enim ils contenti sumus, quorum Apostolus et evangelium men-tionem fecerunt; sed alia quoque cum antea, tum post, dicimus, ulpote quae magnum momentum ad ipsum mysterium habeant, doctrina non scripta, sed tradita eruditi. Benedicimus aquam baptismatis et oleum unctionis, atque illum ipsum praeterea, qui baplizatar, ex qua scriptura? nonne ex oc-culta et mystica traditione? Quid? ipsam olei unctionem quis sermo scriptus docuit? Quod homo ter mergendus sit, unde accepimus? Abrenunciare satanae atque angelis eius, et reliqua omnia, quaecunque in baptismo observamus, quae seri-ptura iussit? Annon haec ipsa minime vulgata, sed secreta doctrina, quam quieto minimeque curioso silentio patres nostri custodierunt? probe quidem illi intelligentes, mysteriorum ma-

cestatem tacitarnitate servari. C. VI. c) Verba huius capitis, quod antea trihuebatur B. Augustino, leguntur in editione conciliorum Coloniensi tribus tomis inter decreta Pii I. decreto septimo, et in epistola eiusdem Pii ex codice sexdecim librorum, lib. 3. c. 19. quam etiam citant Burchardus, lvo et auctor Panor-miae: cuius tamen epistolae omnia fere verba habentur muae: Cuius tamen epistoiae omnia fere veroa nabelatar lib. 1. regist. B. Gregorii (qui citatur in Polycarpo) epist. 75. et ea, quae ad hoc caput pertinent, referuntur infra dist. 12 c. nos consustudinem. C. VII. d) Et sicut: Hinc usque ad finem non sunt in epistola indicata, sed a Burchardo etiam et lvone et in Panormie 1) referuntur

Panormia*) referuntur. C. VIII. e) Hodie inter opera B. Augustini nullum exstat hoc titulo. In epistola vero ad Sannarium, quae est 118, c. 1. et 2. haec eadem sententia copiose exponitur.

- Edd. coll. o. - Böhm. = C. VI. 15) Canonis Pio male adscripti verba desumita sunt ex ep. Greg. M. ad Epp. Numidiae sor. indict. IX. (Ep. 77. 1. I. Ed. Maurin.) Edd. ant. coll. auctorem laudant Augusti-num ad Casulanum Presb. - Burch. 1. S. c. 124. Anseim. 1. 4. c. 43. Ivo Pan. 1. S. c. 157. Decr. p. 4. c. 66. Polyc. 1. 3. t. 27. = C. VII. 16) Ep. 36. (ser. A. 396.) Ed. Maurin. - Anseim. 1. 4. c. 43. Burch. 1. 3. c. 126. Ivo Pan. 1. 2. c. 158. Decr. p. 4. c. 68. Polyc. 1. 3. t. 23. c. in. - 3) Leguntur ca verba etian apad Anselm. 1. c. 2 *

21

Dist. XI. C. V. \dagger) Regino in App. I. c. 53. Burch. 1. 3. c. 127. Ivo Pan. 1. 2. c. 159. Decr. p. 4. c. 69. — 6) in scriptis: Edd. aut. coll. omnes. — 7) successores: eacdem. — Bühm. — 8) attende-rimus: Edd. coll. o. — 9) decst ap. Ivonem. — intentions: Ed. Bas. intentire: Edd. coll. rel. — 10) Ap. quolibet: Edd. Arg. Venet. 1. Norimb. — Ap. quod: Edd. rel. — 11) consummandis ac-rommodantia: Burch. — 12) oleum: Idem. — 13) ter immergiants q. b., oleo ungimus: id. — 14) in ministeriis (Ivo) observata magis: id.

C. IX. Valet ad fidem catholicae auctoritas ecclesiae. Idem in libro contra Manichaeos 1) 17).

Palam est, quod in re dubia ad fidem valeat auctoritas ecclesiae catholicae, quas ab ipsis fundatissimis sedibus apo-stolorum usque ad hodiernum diem succedentium sibimet episcoporum serie et tot populorum consensione firmatur.

C. X. Ab apostolicis institutis non licet recedere. Item Leo Papa ad Episcopos per Siciliam constitutos, epist. IV. c. 6. 13)

Hoc vestrae indicimus caritati, ut ab apostolicis institutis nullo ulterius recedatur excessu, quia inultum post hoc esse non poterit, si quisquam apostolicas regulas in aliquo crediderit negligendas.

C. XI. Ab omnibus servari debet, quod Romana servat Ecclesia.

Item Innocentius I. ed Decentium Episcopum Eugubinum, epist. I. 19)

Quis nesciat aut non advertat, id quod a principe aposto-lorum Petro Romanae ecclesiae traditum est, ac nunc us-que custoditur, ab omnibus debere servari? nec superinduci que custoutur, ao omnous depere servari: nec superinduci aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem ²⁰) non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum ? praesertim quum sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam atque Siciliam insulasque interjacentes nullum in-stituisse ecclesias, nisi eos, quos venerabilis apostolus Pe-trus aut eius successores constituerunt sacerdates, ant la trus aut eius successores constituerunt sacerdotes; aut legant, si in istis provinciis alius apostolorum 21) invenitur, ant legitur docuisse. Quod si non legunt, quia nusquam invenitur, oportet eos hoc sequi, quod ecclesia Romana custodit, a qua cos principium accepisse non dubium est: me dum percgrinis sermonibus²) student, caput institutio-num videantur omittere²³). §. 1. Saepe dilectionem tuam ad Urbem venisse ac nobiscum in ecclesia convenisse, et quem morem vel in considerandis mysteriis, vel in ceteris agendis arcanis teneat, cognovisse 8)²⁺). Quod sufficere arbitraremur²⁵) ad informationem ecclesiae tuae vel reformationom, si praedecessores tui minus aliquid aut aliter tenuerint, et satis certum haberemus 26), nisi de aliquibus consulendos nos esse duxisset²⁷); quibus idcirco responde-mus, non quod te *aliqua* ignorare credamus, sed ut maiori auctoritate tuos²⁴) instituas, vel si qui a Romanae ecclesiae institutionibus errant, aut commoneas, aut no-bis²⁹) indicare non differas, ut scire valeamus, qui sint,

C. IX. f) Apud B. Augustinum lib. 11. contra Faustum Manichaeum c. 2. legitur : Et vides in hac re (de fide exem-plarium loquitur) quid ecclesine catholicae raleat auctoritas, guae ab ipsis, etc. Hanc veru episcoporum successionem potissimum in sede Petri, et in libro contra epistolam Fun-damenti, et in epist. 165. de schismate Donatistarum, me-

rito certissimum putavit ecclesiae catholicae indicium. C. XI. g) Cognovisse: Locus hic in originali conciliis quatuor tomorum inserto sic babet: cognorisse non dubium est. Quod sufficere ad informationem ecclesiae tuge val reformationem (si praedecessores tui minus aliquid, aut aliter tenueruni, satis certum Aaberem, nisi de aliguidus con-sulendos nos esse durisses. Sed ob glossam, praecipue in

utente nos esse duruses. Sed ob glossam, praecipue in ver. morem, non est mutatum. Dist. XII. C II. a) Gregorius: Integrum hoc ca-put invenitur in epistola Gregorii quarti: "Universis Epi-acopis per Galliam, Germaniam, Europam et universas pro-vincias constitutis," quae est in codice supra citato biblio-thecae monasterii Dominicanorum. Initium vero est etiam in epistola Anastasii II. ad Anastasium Augustum, c. 6.

qui aut novitates inducunt, aut alterius ecclesiae quam Romanae existimant consuetudinem esse servandam.

DISTINCTIO XIL GRATIANUS.

I. Pars. Quod absque discretione institue mulli agere licet. Unde Calixtus Papa I. omnibus Episcopis ait in Epistela I.1) ad Benedictum Episcopum:

C. I. Nulli agere licet sine discretione institue contra disciplinam Romanae ecclesiae.

Non²) decet³) a capite membra discedere⁴), sed inxta sacrae scripturae testimonium umnia membra caput sequantur. Nulli vero dubium est, quod apostolica ecclesia est mater omnium ecclesiarum, a cuius vos regulis nullatenus convenit deviare. Et sicut Dei filius venit facere volunta-tem patris, sic et vos voluntatem vestrae impleatis matris, quae est ecclesia, cuius caput, ut praedictum est, Romana exsistit⁵) ecclesia. Quicquid⁶) ergo sine discretione iusti-tiae contra huius disciplinam actum fuerit, ratum haberi ratio nulla permittit.

C. II. Apostolicis praeceptis nullus superbe resistat. Item Gregorius*) Papa IV. 7)

Praeceptis apostolicis non dura superbia resistator, sed per obedientiam, quae a sancta Romana ecclesia⁸) et apostolica auctoritate iussa sunt, salutifere impleantur, si eiusdem sanctae Dei ecclesiae, quae est caput vestrum, communionem habere desideratis. *Et post multa*: §. 1. Non novum aliquid praesenti iussione praecipimus, sed illa, quae olim videntur indulta, firmamus: quum pulli dubium sit, quod non solum pontificalis causatio, sed omnis san-ctae) religionis relatio) ad sedem apostolicam quasi ad caput ecclesiarum debeat referri, et inde normam sumere '), unde sumsit exordium, ne caput institutionis videatur omittere "). Cuius auctoritatis sanctionem omnes teneant sacerdotes, qui nolunt ab apostolicae petrae, super quam Christus universalem fundavit ecclesiam, soliditate divelli 12). Si quis haec apostolicae sedis praecepta non observaverit, percepti honoris esse hostis non dubitetur.

C. III. Non est resistendum consuctudini, cui canonica non obstat auctorilas.

Item Leo IX. •) Michaëli Episcopo 13) Constantinopolitano, epist. I. c. 29. et Nicolaus I. epist. II. ad Photium. Scit sancta Romana ecclesia, quod nihil obsunt saluti cre-

NOTATIONES CORRECTORUM.

b) Sanctae religionis: Sic emendatum est ex ipsa epistola et aliquot manuscriptis Gratiani codicibus; inductis his vocibus: spei Romanae ecclesiae.

C. III. c) Caput hoc confectum est ex duobus longe diversis locis. Nam usque ad verb.: si illis, sumtum est ex prima epistola seu libello Leonis IX, adversus inauditas praesumtiones Michaëlis Constantinopolitani et Leonis Acridani episcoporum, cap. 29., ubi loquens de Romana ecclesia ait: Scit namque, quia nihil obsint saluti credentium ditersae pro loco et tempore consuctudines; quando una fides per dilectionem operans bona, quae potest, uni Deo commen-dat omnes: et haec fere ab lvone et in Panormia referuntur. Altera vero pars accepta est ex epistola secunda Nicolai ad Photium, quae incipit: Postquam beato Petro. Ibi enim habentur haec: De consuetudinibus, quas nobis opponere visi estis, scridentes, per diversas ecclesias dicersas esse consuctudines, si illis canonica non obsistat auctori-tas, pro qua obviare debeanus, nihil iudicanus vel eis resistimus.

1.1. c. 12 (13). Polye. 1. 1. 1. 17. — 3) Heet: Edd. Lugdd. II. III. — 4) in his et sequentibus aurtor canonis imitatus ext Leonesa M. Ep. 14. c. 6. et 16. c. 1. Ed. Baller. — 5) consistis: Edd. cell. onn. praeter Bas. — 6) cf. Cap. Hadriani (apud Harzhem. Coll. Conr. Germ. t. 1.) c. 3. \equiv C. II. 7) Epistola non inoffensae fdei integra leg. apud Ma-billon. Vet. Anal. p. 298. adiecta substr.: Dat. VIII. Id. Ind. XI. A. 853. — Anselm. l. 1. c. 20 (21). Polyt. l. 1. t. 17. — 8) abest ab originali. — 9) lectionem o Corr. indicatom servani: Edd. Venett. I. II. Norimb. Lugdd. I. II. — S. R. R. et religionis: Edd. Arg. Lugd. III.; in sola Basil. legitur ut est restitutum. — 10) assumere et paulo past: assumsti: Edd. coll. o. exc. Bas. — 11) omitil: Edd Coll. o. — 12) convoli: Edd. coll. o. exc. Bas. — C. III. 13) Michael Imperatori: Edd. coll. o. cum Ivone. — Ep. 2. in Coll. Conc. Mans. (A. 662.). — ivo Pan. 1. 2. c. 155. Decr. p. 4. c. 233. et p. 5. c. 44.

Dist. XI. C. IX. 17) contra Faustum Manich. 1. 11. c. 2. = C. X. 18) Ep. 16. c. 6. (scr. A. 447.) Ed. Baller. — Ansein. 1. 1. c. 45. Polyc. I. 1. t. 17. = C. XI. 19) Ep. 25. (scr. A. 446.) ap. Constant. — Burch. I. 3. c. 125. Anseim. 1. 1. c. 41. Ivo Decr. p. 4. c. 67. Polyc. I. 1. t. 17. I. 3. t. 24. — 20) anciorilatom gene-ration debed adjunct accipere vet exampless 7: Edd. coll. onnes. Bas. constant. — Surrela. Apud Ivonem legitur. at a Correct. ex ipso Innorcentis est restitutum. — 21) apostolas: Edd. cell. onne. 730 anstronium: Coll. Dionys. et Hisp. — Ivo. — 23) antitere: Edd. ant. onnes. — 26) approvise: cacdem. — 25) arbitrarer: Coll. Hisp. — Ivo. — Bôhm. — 26) Anberon: Coll. Hisp. — Ivo. — Ed. Bas. ~ 37) derivas: Ibid. — Ivo. — Edd. Arg. Bas. Ven. I. II. — 26) inf faces: Coll. Dionys. et Hisp. — Ivo. — Edd. Bas. — 37) derivas: Ibid. — Ivo. — 24. Arg. Bas. Ven. I. II. — 26) inf faces: Coll. Dionys. et Hisp. — Ivo. — 27) decis in Coll. Dionys. et Hisp. — Ivo. — 29) decet in Coll. Dionys. et Hisp. — Ivo. — 29) decet in Coll. Dionys. et Hisp. Hisp. — Ivo. — 29) decet in Coll. Dionys. et Hisp. PosudoisidoriaBa. — 29) Anselm.

dentium diversae pro loco et tempore consuetudines, si illis canonica non obsistat auctoritas, pro qua eis obviare debeamus; unde nil iudicamus eis debere vel posse resistere 14)

C. IV. Consuctudines, quae fidei non officiunt, ut a ma-ioribas traditae sunt, observentur. Item Hieronymus ad Lucinium, epist, XXVIII. †)

Illud breviter te admonendum puto, traditiones ecclesia-sticas, praesertim quae lidei non oficiunt, ita observandas, ut a maioribus traditae sunt, nec aliorum consuetudinem aliorum contrario more subverti.

C. V. Traditiones a patribux institutae, non sunt infringendae. frem Nicolaus Hinemarod) Archiepiscopo 15).

Ridiculum est, et satis abominabile dedecus, ut *tempo-ribus nostris vel falso insimulari sanctam Dei ecclesiam permittamus, vel eas* traditiones, quas antiquitus a patribus suscepimus, pro libitu semper errantium infringi patiamur.

C. VI. Diuturni mores pro lege sunt habendi. Item lustinianus Institutionum lib. I. tit. 2. [de jure nat. §. 9.] *)

Diuturni mores consensu utentium approbati legem imitantur.

C. VII. Quicquid contra longam consuctudinem fit,

Rem Cod. No. VIII. tit. [53.] guar sit longa con-suctudo, l. 1. **)

Consuetudo praecedens et ratio, quae consuetudinem sua-sit, tenenda est. Et quicquid ') contra longam consuetudi-nem fiet, ad sollicitudinem suam revocabit praeses provinciae.

C. VIII. Immota permaneat consueludo, quae contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur. Item Gregorius unicersis Episcopia Numidiae, lib. I. epist, LXXV.¹⁶)

epist, LXXV.¹⁶) Nos consuetudinem, quae "tamen" contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedi-mus, sive de primatibus constituendis, sive de ceteris ca-pitulis, exceptis iis, qui ex Donatistis ad episcopatum per-veniunt, quos provehi ad primatus dignitatem (etiam quum ordo clericorum⁴) cos ad locum cundem deferat) modis ommibus prohibemus. Sufficiat autem illis commissae sibi plebis curam gerere, non autem "etiam " illos antistites, quos catholica fides in ecclesiae sinu et edocuit, et genuit, ad obtinendum culmen primatus anteire.

C. IX. Non negantur quae consuctudinis sunt. Item Gregorius ad Maximum Salonitanum Episcopum, lib. VII. Regest. epist. 81. 11)

Quemadmodum illicita perpetrari non patimur, sic quae sunt consuetudinis non negamus.

C. X. Non locus consuctudinem, sed consuctudo locum

commendat. Item Gregorius ad Augustinum Anglorum Episcopum, resp. [ad interrog.] 3.¹⁶)

Novit fraternitas tua Romanae ecclesiae consuetudinem, in qua se meminit enutritam. Sed mihi placet, ut sive in Romana, sive in Gallicorum¹⁹), sive in qualibet ecclesia

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. V. d) Habetur in epistola scripta Hincmaro et ce-C. V. d) Habetur in epistola scripta Hinemaro et ce-teris archiepiscopis et episcopis in regno Caroli ecclesias regentibus, quae exstat in codice iam memorato biblio-thecae Dominicanorum, et ex ea caput hoc locupletatum est. Nam antea brevius erat, ut etiam apud lvonem et in Panormia. C. VII. e) Quicquid: In originali est: et ne quid contra longam consuctudinem fiat; sed quoniam rubrica vi-detur magis convenire lectioni Gratiani, quae est etiam apud lvonem et in Panormia, non est mutatum. C. VIII. f) Ordo clericorum: Sic etiam legitur

Dist. XII. C. III. 14) resisti. Edd. coll. $o. = C. IV. \frac{1}{7}$) Anselm. 14 c. 44. – Ivo Pan. 1. 2. c. 156. Decr. p. 4. c. 212. =: C. V. 15) Ep. 70. scr. A. 867. =: C. VI. \circ) Coll. can. Ans. ded. 1. 7. 2. Ivo Pan. 1. 2. c. 160. Decr. p. 4. c. 194. =: C. VII. \circ) Coll. Ans. ded. 1. 7. 68. Ivo Pan. 1. 2. c. 162. Decr. p. 4. c. 201. =: C. VIII. 16) 1. 1. ep. 77. (scr. A. 591.) Ed. Maur. el. supr. D. 11. c. 6. – Ivo Decr. p. 4. c. 204. =: C. IX. 17) Ep. 81. 1. 9. (scr. A. 599.) Ed. Maur. =: C. X. 18) Ep. 64. 1. 11. (scr. A. 601. cf. ad

aliquid invenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicite eligas, et in Auglorum ecclesia, quae adhue in fide nova est, institutione praecipua, quae de multis ec-clesiis colligere poteris²⁰), infundas. Non enim pro locis res, sed pro rebus²¹) loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque ecclesiis quae pia, quae religiosa, quae recta sunt, elige, et hace quasi in fasciculum collecta apud An-glorum mentes in consuetudinem depone.

C. XI. Quod neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum. Item Augustinus ad Ianuarium, epist. CXVIII. cup. 1. [et 2.]²²)

Illa autem, quae non scripta, sed tradita custodimus, quae quidem toto terrarum orbe observantur, datur intelligi vel ab ipsis apostolis, vel plenariis conciliis, (quorum est in ecclesia saluberrima auetoritas), commendata atque statuta retineri: sicuti quod Domini passio et resurrectio et ascen-sio in coelum et adventus *de coelo * Spiritus sancti anal-versaria solennitate celebrantur: et si quid aliud tale oc-currerit, quad serratur ab universa, quagengue se diffuncurrerit, quod servatur ab universa, quacunque se diffun-dit, ecclesia. §. 1. Alia vero, quae per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est quod alii ieiunant sabbato, alii vero non: alii quotidie communicant corpori et san-guini dominico, alii certis diebus accipiant: * alibi nullus guini dominico, alii certis diebus accipiunt: *alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi sabbato tantum et dominico, alibi tantum dominico,* et si quid aliud hu-iusmodi animadverti potest, totum genus rerum liberas habet observationes; *nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agree viderit ecclesiam, ad quamcunque forte devenerit.* Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur ³⁻¹), indifferenter est habendum, et pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est. Mater measj Mediolanum me consecuta ³⁻⁴) invenit ecclesiam sabbato non feiunantem; coeperat fluctuare quid ageret. Tunc ego con-sului de hac re heatissimae memoriae virum Ambrosium; at ille ait: quum Romam venio, ieiuno sabbato, quum Me-diolani sum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam forte ecclesiam veneris, eius morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam thi. Hoc quum matri re-nunciassem, libenter amplexa est. 11. Pars. Gratianus. Hoc autem de consuetudine illa

11. Pars. Gratianus. Hoc autem de consuetudine illa intelligendum est, quae vel unicersalis coclesiae usu, vel tem-poris prolixitate roboratur. Ceterum, si pro varietate tempo-rum vel animorum vel locorum variae consuetudines introducantur, inventa opportunitate, resceandae sunt potius, quane observandae.

Unde Augustinus scribit ad inquisitiones Ianuarii epist. CXIX, c. 19. 25)

C. XII. Resecanda sunt, quae neque auctoritate, neque moribus universitatis comprobantur.

Omnia talia, quae neque sanctarum scripturarum auctoritatibus continentur, nec in conciliis episcoporum statuta inveniuntur, nec consultudine universalis 26) ecclesiae ro-borata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix, aut omnino nunquam inveniri possint causae, quas in eis instituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda existimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem,

in aliquot vetustis Gratiani et in aliquibus B. Gregorii co-dicibus; sed auctor glossae non videtur habuisse verbum: clericorum, quemadmodum neque Ivo, neque pleraque Gra-tiani manuscripta exemplaria, neque aliquae etiam B. Gre-gorii operum editiones. C. XI. g) Mater mea: In hoc capite, quemadmo-dum et in sequenti, multa sunt emendata ex B. Augustino, ac nonnulla etiam addita. Ab hoe tamen loco usque in finem, quoniam verba B. Augustini apte erant in epitomen redacta, nihil additum est.

Dist. 5. c. 1.) Ed. Maur. — 19) Galliarum: Greg. Gallicana: Ivo. — 20) potuisse: Greg. — 21) rebus nobis: 1d. == C. XI. 22) Lib. 1. ad inquis. Ianuarii, s. Ep. 54. (scr. c. A. 400.) Ed. Maur. — 23) esse concincitar: Edd. coll. o. et Aug. Ed. Maur. — 24) ante correctionem legebatur: secuta. = C. XII. 25) Ep. 55. (scr. proxime incunte sace, V.) Ed. Maur. — Ivo Pan. 1.2, c. 168. Decr. p. 4. c. 206. — 26) universae. : Ivo.

quam paucissimis et manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, servilibus one-ribus premunt²⁷), ut tolerabilior sit conditio Iudaeorum, qui etiamsi tempus libertatis non agnoverint, legalibus tamen sacramentis 28), non humanis praesumtionibus subiiciuntur.

C. XIII. Omnes provinciae 29) eundem in psallendo modum teneant, quem metropolitanam sedem habere cognocerint. Item ex Concilio Toletano XI, 30) c. 3.

III. Pars. De iis, qui contra Apostoli³¹) voluntatem circumferuntur omni vento doctrinae, plaeuit *huie* sancto concilio, ut metropolitanae sedis auetoritate coacti unius-cuiusque provinciae^h) cives, rectoresque ecclesiarum unum eundemque in psallendo teneant modum, quem in ³²) me-tropolitana sede cognoverint institutum, nec aliqua divertropolitana sede cognoverint institutum, nec aliqua diver-sitate culusque ordinis vel officii a metropolitana se patian-tur sede disiungi. Sic, enim iustum est, ut inde unusquis-que sumat regulas magisterii, unde honoris consecrationem accipit³²), ut iuxta maiorum decreta sedes, quae unicui-que sacerdotalis dignitatis est mater, sit ecclesiasticae ^{3*}) magistra rationis. Abbatibus sane indultis officiis, quae iuxta voluntatem sui episcopi regulariter illis implenda sunt, cetera officia publica, id est vesperas, matutinum, sive missam, aliter quam in principali ecclesia celebrare non liceat. §. 1. Quisquis autem horum decretorum violator exstiterit, sex mensibus communione privatus apud metro-politanum sub poenitentiae censura permaneat corrigendus; exstiterit, sex mensious communione privatus apud metro-politanum sub poenitentiae censura permaneat corrigendus : quatenus apud illum et praeteritae transgressionis culpam lacrimis diluat, et necessariam officiorum doctrinam stu-diose addiscat. §. 2. Sub ista ergo regula disciplinae non solum metropolitanus totius suae provinciae pontifices vel sacerdotes adstringat, sed etiam ceteri episcopi subiectos sibi ecclesiarum rectores obtemperare his ²⁵) institutionibus cogant.

C. XIV. Ordo servetur in matutinis et vespertinis officiis unus et idem. Item er Concilio Bracarensi 1.36) cap. 1.

Placuit 37) omnibus communi consensu, ut unus atque idem psallendi ordo in matutinis vel vespertinis officiis teneatur, et non diversae ac privatae³⁶), neque³) monasteriorum consuetudines cum ecclesiastica regula sint permixtae.

DISTINCTIO XIII.

GRATIANUS.

I. Pars. Item adversus naturale ius nulla dispensatio admittitur ; nisi forte duo malu ita urgeant, ut alterum corum necesse sit eligi.

Unde in Concilio Toletano VIII. 1) c. 2. legitur.

C. L. Minus malum de duobus eligendum est.

C. 1. Judas mana de acons engenant en. Duo⁴) mala, licet sint omnino cautissime praecavenda, ta-men si periculi necessitas ex his unum perpetrare²) com-pulerit, id debenus resolvere, quod minori nexu noscitur obligare²). Quid autem ex his levius, quidve sit gravius, porae⁴) rationis acumine investigemus. Etenim dum peje-rare compellimur, creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamus. Quum vero noxia promisea com-

NOTATIONES

C. XIII. h) Provinciae cives: In codice Lucensi pervetusto bibliothecae Regis Catholici et in conciliis im-pressis in margine legitur: provinciae pontifices: quae dictio, in fine huius capitis repetita, ostendit hanc esse veram lectionem. Verum in omnibus conciliorum editionibus in texto, et duobus codicibus Vaticanis legitur: cices. C. XIV. i) Neque monasteriorum: In concilio

Disi. KII. C. XII. 27) premuni adeo: Edd. coll. e. – 28) sur-cinis: August. = C. XIII. 29) provinciales: Edd. coll. e. – 280 nub. A. 675. – Coll. If p. p. 2. I. 42. e. 2. – 31) Ephes. c. 4. v. 14. – apostolicam: Edd. ant. coll. omn. pr. Bas. – 32) a: eaed. exc. Bas. – 33) accepti: Coll. Hisp. – praeterito etiam Edd. coll. ant. onness utuntur. – 34) eccl. dignitatis vel rad. mag.: Edd. coll. o. praeter Bas. – 35) deest in Ed. Bas. – suis: Edd. coll. o. = C. XIV. 36) Conc. Brac. 1. (II. ap. Mansi T. 9. p. 774.) hab. A. 561. – 31) cf. Conc. Tolet. 4. c. 2. – 38) diverse ac prirate: Cull. Hisp. Dist. XIII. C. I. 1) Conc. Tol. VIII. hab. A. 653. Burch. 14. c. 29. et 84. – Ivo Pan. I. S. r. 419. Decr. p. 12. c. 16. – 2) remeare: in Conc. ap. Mansi. – tour Panorm. – 4) pio: ". Hisp. – pro: in Conc. ap. Mansi. – 5) mortis gladio: Cull. u. – Conc. ap. Mansi. – Ivo. – Edd. ant. coll. onn. – 6) illine:

plemus et Dei iussa "superbe" contemnimus, et proximia impia crudelitate nocemus, et nos ipsos crudeliori gladio⁵) trucidamus. Illic⁶) enim duplici culparum telo perimi-mur⁷), hic tripliciter iugulamur.

C. II. De codem. Item Gregorius in Moralibus, in r. 40. Iob. I. XXXII. c. 17. 18. 19. et 20.

Nervi testiculorum Leviathan *) perplexi sunt, quia sugge-stionum illius argumenta implicatis inventis *) illigantur **), stionum illius argumenta implicatis inventis ⁹) illigantur ¹⁹), ut plerosque ita peccare faciant, quatenus si fortasse fu-gere peccatum appetant, hoc sine aliquo ¹¹) peccati laqueo non evadant, et culpam faciant, dum vitant ¹²), ac nequa-quam se ab una valeant solvere ¹³), nisi in alia consentiant se ligari. Quod melius ostendimus, si qua ex.conversa-tione hominum illigationis kuius exempla proferanus ¹⁴). Et nonnallis interfectis: §. 1. Ecce quidam, dum mundi hu-ius amieitias appetit, cuilibet alteri similem sibi vitam du-centi, quod secreta ¹⁵) illius omni silentio contegat, se iureiurando constringit. Sed is, cui iuratum est, adulte-rium perpetrare cognoscitar, ita ut etiam maritum adulte-rae occidere conetur. Is autem, qui iusiurandum praebuit, rae occidere conetur. Is autem, qui iusiurandum praebuit, ad mentem revertitur et diversis hinc inde cogitationibus impugnatur, atque hoc silere formidat, ne silentio 16) adul-terii simul et homicidii particeps fiat, et prodere trepidat, ne reatu se periurii obstringat. Perplexis ergo testiculorum nervis ligatus est, quia in quamlibet partem declinet, metuit, ne a transgressionis contagione liber non sit. §. 2. Alius cuncta, quae mundi sunt, deserens, atque per omnia Alius cuncta, quae mundi sunt, deserens, atque per omnia frangere proprias voluntates quaerens, alieno se subdere regimini appetit, sed eum, qui sibi apud¹⁷) Deum pracesse debeat, minus cauta inquisitione discernit: cui fortasse is, qui sine iudicio eligitur, quam praeesse iam coeperit, agere¹⁶) quae Dei sunt prohibet, quae mundi sunt iubet. Pensans itaque subditus, vel quae sit culpa inobedientiae, vel quod contagium saecularis vitae, et obedire trepidat, et non obedire formidat, ne aut obediens Deum in suis praeceptis deserat, aut rursus non obediens Deum in suis praeceptis deserat. Et infra: §. 3. Alius pensare pondus praeceptis deserat, aut rursus non obediess Deum in ele-cto priore contemnat. Et infra: §. 3. Alius pensare pondus honoris ¹⁷) ecclesiastici negligens ad locum regiminis prae-miis ascendit. Sed quia omne, quod hie eminet, plus moe-roribus afficitur, quam honoribus gaudet, dum cor tribu-lationibus ²⁰) premitur, ad memoriam culpa ²¹) revocatur, doletque se ad lakorem cum culpa pervenisse, et quam sit iniquum, quod admiserit, ex ipsa fractus ²²) difficultate cognoscit. Reum igitur se cum impensis praemiis agno-scens, vult adeptae sublimitatis locum deserere, sed timet, ne gravius delictum sit suscepti gregis custodiam reli-quisse; vult suscepti gregis curam gerere, sed formidat, ne deterior culpa eit, regimina pastoralis gratiae ²³) em-ta ²⁴) possidere. Per honoris ergo ambium ligatum culpa hinc inde se conspicit. Esse quippe sine reatu criminis neutrum videt, si aut susceptus scmel grex relinquatur, neutrom videt, si aut susceptus somel grex relinquatur, aut rursum sacra actio saeculariter emta teneatur. Undi-que metuit et suspectus latus omne pertimescit, ne aut stans in emto regimine non digne, lugeat quod non etiam deserens^b) emendat, aut certe regimen deserens, dum aliud flere nititur, rursus aliud de ipsa gregis destitutione committat. Et infra :

CORRECTORUM.

ipso, postremo Coloniae excuso, abest vox: neque. In ceteris autem editionibus sic legitur: prioatae monasteriorum consuetudines contra ecclesiasticas regulas sint permixtae. Dist. XIII. C. I. a) în ipso concilii capite multa an-

tecedunt et sequuntur, quae perlegenda sunt. C. H. b) Emendat: Hoc loco in originali videtur constructio verborum perturbata et restituenda ex Gratiano.

Edd. coll. omn. exc. Bas. -7) perculinar: Coll. Hisp. - in Conc. ap. Mansi. - perimus, hinc: Edd. coll. onn. exc. Bas. = C. H. 8) Et in c. 40. tob. et ap. Greg. have de Behemoth praedicatur. -9) incentionibus: Greg. - 10) altigantur, et paulo post: altigationis: Edd. coll. o. exc. Lugdd. H. H. Antw. - 11) alio: Greg. - Edd. coll. onn. praeter Bas. - 12) c. elium f. d. aliqua vitant: Edd. Bas. Lugdd. H. H. Antw. - 13) absolvere: Edd. Arg. Ven. H. Paris, Lugd. L. 41) conferences: Greg. - 15) secret a scelera: Edd. coll. onn. - 16) silendo: Edd. Lugdd. H. H. Antw. - 17) ad Deum: Edd. onnes praet. cilt. - 15) agi: Greg. - 19) oneris: Ed. Bas. - 20) tribu-tatione: Edd. coll. onn. praeter Lugd. H. M. Antw. - 21) eilipae: Edd. Venett. I. H. Nov. Paris. Lugd. I. - 22) f. sine dubio diff.: Ed. Bas. - 23) gregis: Edd. coll. onnes. - 24) donattere, quant enta poss.: Edd. coll. onn. praeter Bas.

II. Pars. §. 4. Est tamen, quod ad destruendas Be-hemoth versutias subtiliter ²⁵) flat, ut dum mens inter mi-nora et maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato "evadendi" aditus patet, minora semper eli-gantur; quia et qui murorum undique ambitu, ne fugiat, clauditur, ibi se in fugam praecipitat, ubi brevior murus invenitur ²⁶). Hinc Paulus ²⁷), quum quosdam in ecclesia incontinentes adspiceret, concessit minima, ut maiora de-clinarent, dicens: *Propter fornicationem autem unasquisquis maxiem suam habeat*. Et quia tunc solum coniuges in ad-mixtione sine culva sunt, quum non pro explenda libidioe. nxorem suam habeat. Et quia tune solum coninges in ad-mixtione sine culpa sunt, quum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur, ut hoc etiam, quod concesserat, sine culpa (quamvis minima) non esse mon-straret, illico adiunxit: Hoc²⁰) autem dico secundum indul-gentiam²⁰), non secundum imperium. Non enim est sine vi-tio, quod ignoscitur, non praecipitur. Peccatum profecto vidit, quod posse²⁰) indulgeri praevidit. Sed quum in du-biis constringimur, utiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccenus. §. 5. Itaque plerumque nervorum Be-hemoth istius perplexitas solvitur, dum ad virtutes maxi-mas per commissa minora transitur.

DISTINCTIO XIV. GRATIANUS.

I. Pars. Verum hoc in una eademque persona intelligi. Ceterum an in diversis eadem dispensatio locum habeat, tur. videlicet, ut committamus minora, ne alii gravioribus implicidelicet, at communer. centur, merito quaeritur. De his ita scribit Augustinus in lib. Quaest. super Genes. cap. 42.*)

C. I. Non sunt a nobis aliqua committenda delicta, ne alii graviora committant.

Quod ait Sodomitis Loth 1): Sunt mihi duae filiae, quae nondum noverant viros; producam illas ad vos, utimini illis, quomodo placaerit vobia: tantum in viros istos ne faciatis iniquum: quoniam prostituere volebat filias suas hac compen-satione, ut viri hospites eius nihil a Sodomitis tale pate-rentur, utrum admittenda sit compensatio flagitiorum vel quorumeunque peccatorum, ut nos faciamus mali aliquid, ne alius gravius malum faciat; an potius perturbationi Loth, non consilio tribuendum sit, quia hoc dixerit, merito quae-ritur. Et nimirum periculosissime admittitur haec compensatio. Si autem perturbationi humanae tribuitur et menti tanto malo permotae, nullo modo imitanda est. II. Pars. Gratianus. Consuetudinis autem vel consti-

tutionis rigor nonnunquam relaxatur. Unde Leo Papa ait ad Rusticum Narbonensem Epise.

epist. XC. ante cap. 1. 2)

C. II. Quae constitutiones valeant temperari, vel quae non.

Sicut quaedam sunt, quae nulla possunt ratione convelli, ita multa sunt, quae aut pro necessitate temporum³), aut pro consideratione aetatum oporteat temperari; illa consi-deratione⁴) semper scrvata, ut in iis, quae vel dubia fue-rint aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec prae-ceptis erangelicis contrarium, nec decretis sanctorum Pa-trum inveniatur adversum trum inveniatur adversum,

NOTATIONES

Dist. XV. C. I. a) Caput hoc habetur etiam in con-ciliorum collectione Isidori ante ipsius praefationem, non autem in codice bibliothecae Dominicanae: in quo tamen usque ad versiculum, *inter cetera*, ponitur etiam (quemad-modum et in aliis) ante initium concilii Nicaeni. b) Manere: In plerisque antiquis Gratiani exemplari-bus et Isidori codice impresso legitur ut est emendatum. Sed in aliis corundem manuscriptie et impressi Gratiani

Sed in allis, corundem manuscriptis et impressis Gratiani legitue: manere in Christo duus naturas, et unam Domini nostri Iesu Christi personam*). c) Concilii vero: Apud Isidorum in lib. Etymol. locus hie mendose legitur. Verum in praefatione eiusdem

Dist. XIII. C. H. 25) utiliter: Greg. - 26) ingeritur: Edd. coll. omn. exc. Lugdd. H. Hl. Aniw. - 27) 1 Cor. c. 7. v. 2. - 28) ib. v. 6. - 29) intelligentian: Ed. Bas. - 30) possit: Lugdd. H. Hl. Bas. - posset: Edd. coll. rel. Dist. XIV. C. I. 0) Ivo Decr. p. 9. c. 117. - 1) Genes. c. 19. v. 7. = C. H. 2) Ep. 167. (scr. A. 458. vel 459.) Ed. Bail. - Coll. tr. p. p. 1. f. 43. c. 46. Anselm. 1. 2. c. 73. Ivo in prol. c. 12. -8) rerunn: Leo. - Ans. - 4) conditione: Leo.

DISTINCTIO XV.

GRATIANUS.

1. Pars. Quoniam de iure naturali et constitutione vel consuctudine hactenus disseruimus, differentiam, qua invicem discernantar, assignantes: nunc ad ecclesiasticas constitutio-nes stylum vertamus, earum originem et auctoritatem, prout ex libris sanctorum Patrum colligere possumus, breviter assignantes.

C. I. Quo tempore coeperint canones generalium conciliorum.

C. 1. Quo tempare comperint tanones generation conclusional. Canones †) generalium conciliorum (ut Isidarus ait lib. 6. Etymol. c. 16) *) a temporibus Constantini coeperunt. In praecedentibus namque annis persecutione fervente docen-darum plebium minime dabatur facultas. Inde Christianitas in diversas haereses scissa est, quia non erat licentia epi-scopis in unum conveniendi ¹), nisi tempore supradicti im-peratoris. Ipse enim dedit facultatem Christianis libere congregari. Sub hoe etiam sancti Patres in concilio Ni-caeno de omni orbe terrarum convenientes iuxta fidem evangelicam et apostolicam secundum post apostolos sym-bolum tradiderunt. §. 1. Inter cetera autem concilia qua-tuor esse scimus venerabiles synodos ²), quae totam prin-cipaliter fidem complectuntur, quasi quatuor evangelia, vel totidem paradisi flumina. §. 2. Harum prima³) Nicaena synodus CCCXVIII. episcoporum Constantino Augusto im-perante peracta est: in qua Arianae perfidiae condemnata blasphemia, quam de inaequalitate sanctae Trinitatis idem Arius asserebat, consubstantialem Deo Patri Deum ⁴) Fi-lium eadem sancta synodus per symbolum definivit. §. 3. Secunda synodus CL. Patrum sub Theodosio seniore Con-stantinopoli congregata est, quae Macedonium, Spiritum sanctum Deum esse negantem, condemnans, consubstan-tialem Patri et Filio Spiritum sanctum demonstravit, dans symboli formam, quam tota Graeeorum et Latinorum con-fesio in ecclesiis praedicat. §. 4. Tertia synodus Ephesina prima CC. episcoporum sub iuniore Theodosio Augusto edita est, quae Nestorium, duas personas in Christo asserentem, iusto anathemate condemavit, ostendens manere^b in dua-Canones †) generalium conciliorum (ut Isidorus ait lib. 6. st, quae Nestorium, duas personas in Christo asserentem, iusto anathemate condemnavit, ostendens manere^b) in dua-bus naturis unam Domini nostri Iesu Christi personam. §. 5. Quarta synodus Chalcedonensis DCXXX. sacerdotum sub Marciano principe habita est, in qua Eutychem Con-stantinopolitanum abbatem verbi Dei et carnis unam natu-ram pronunciantem, et eius defensorem Dioscorum, quondam Alexandrinum episcopum, et ipsum rursus Nestorium cum reliquis haereticis, una Patrum sententia damnavit; praedicans eadem synodus Christom Dominum de Virgine sic natum, ut in eo substantiam divinae et humanae confiteamur naturae. §. 6. Hae sunt quatuor synodi principa-les, fidei doctrinam plenissime praedicantes. Sed et si qua ⁵) sunt concilia, quae sancti Patres spiritu Dei pleni sanxerunt, post istorum quatuor auctoritatem omni manent stabilita vigore: quorum gesta in hoc opere condita continentur 6).

§. 7. Synodus autem ex graeco interpretatur comitatus vel coetus. Concilii *) vero nomen tractum est ex more Ro-mano. Tempore enim, quo causae agebantur, conveniebant omnes in unum, communique intentione tractabant. Unde concilium a communi intentione dictum quasi consilium;

CORRECTORUM.

Isidori, editioni Parisiensi conciliorum praeposita, quae cum aliquot vetustis codicibus collata est, sic legitur: cilii vero nomen tractum ex communi intentione, eo quod in unum dirigant ownes mentis obtutum. Cilia enim oculorum sunt: unde et qui sibimet dissentiunt, non agunt concilium, sunt: unde et qui sibimet dissentiunt, non agunt concilium, quia non sentiunt unum. Coctus vero conventus est vel con-gregatio, a coèundo, id est conveniendo in unum: unde et conventus est nuncupatus, quod ibi homines conveniant. Sicut conventus, coctus vel concilium a societate dicitur multorum ia unum. In Gratiani codicibus sunt multae varietates, ex-ibie so loctio ratente est mare vise est mellor mampie quibus ea lectio retenta est, quae visa est melior, quamvis adhuc aliquid fortasse desideretur.

Dist. XV. C. 1. ⁺) Anselm. in pr. Ivo Pan. 1. 2. c. 104. — Apud Bochm. contra codd. et edd. fidem legitur inscriptio: Leo Papa. — 1) convenire: Isid. — 2) quatuor sant venerabiles synodi: Edd. ant. coll. onun. — 3) prior: exadem cam Ans. — 4) Dei: Edd. coll. onn. — 6) in Bas. tamen legitar, ut a Corr. cx Isid. est restitutum. — 5) si qua sunt alia: Edd. coll. onn. — Bohm. — 6) verba: quorans etc. desumta ex praef. Isid. in coll. can., absant ab Anselmo.

consilium quasi considium, d in l Hteram transcunte : vel i concilium dictum est a communi intentione, eu quod in unum dirigant omnem mentis obtutum : cilia ') enim oculorum wunt; unde qui sibimet dissentiunt, non agunt concilium, quia non consentiunt in unum. Coetus vero conventus est sel cuegregatio, a cocuado, id est a conveniendo in unum. Mine etiam conventus est nuncupatus, eo quod ibi homi-nes conventut in unum; sicut a conventu coetus dicitur, sie et concilium a societate multorum in unum ").

De quatuar cera conciliis scribit B. Gregorius, ite dicens, lib. 1. Regesti Epist. 24. *):

C. II, Do auctoritato quatuor concilierum.

Bicut sanoti evangelii quatuor libros, sio quatuor concilia auscipure et vonerari mo fateur. Nicaenum scilicet, in quo pensersum Arii dugma destruitur: Constantinopulitanus quaque, in quo Eunomii et Macedanii error convinciene: Ephennum etium primum, in quo Nestorii impietus indi-catur: Chalcedonouse vero, in quo Kutychis Dioscorque precariff: Conference of the second of the sumplector, integering an approbation custodic, quia in his velut in quadrate lapide annotae titlei atructura consurget, et cuiusliberd) vasae "A atqua actuatis norma consistit. S. I. Quantum quoque cunci-...... 1.44 linin "pariter" conorer, in que opiseda, quas lbas *) diceurs orrerra plena reprobator; in que theodorus personant mo-dinterra blei et hommun in duabas subscantes separana, mannis lief of hominum in dudois advances soprana, an importatis perildiam conducto convention soprana, pla quuque theodoisti, pos quae beat (villi tides repre-lenditur, aust demontato puolato, referenza villi tides repre-quas prapiata venoranda convina personas resputt, re-shup; quas venoranda convina personas resputt, re-shup; quas venoranda, suplector, quia dam universali stat consensu constituta, ac et non illa destruit, quisquis pravenante aut subcato () quos religant (1), aut ligare 14) quos subrato ().

We man a comme for langua (1) on concilio habito Romas

1. III Wester was sauche Romana coolesia suscipiat.

Mani la formana coche pa post illas veteris testamenti et novi orthom in guas regulariter suscipimus, etiam has suscipi num product. Statiam synodum Nicaenam CCCXVIII. Panum product' Scheran Synonum Areacham Cece Via Arius Guint un danite Constantino Maximo Augusto, in qua Arius Interesto condematus est; sanctam synodum Constanti-nonali mam, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Afarcedonius haereticus debitam damnationem excepit; san-(14m 5) nodum Ephesinam 17), in qua Nestorius damnatus e.t. convensu beatissimi Papae Coelestini, mediante Cyrillo Ale condrinae sedis antistite, et Arcadio episcopo ab Italia destinato; sanctam synodum Chalcedonensem, mediante Marciano Augusto et Anatolio Constantinopolitano episcopo, in qua Nestoriana et Eutychiana haereses simul cum Dioscoro elusque complicibus damnatae sunt; sed et si qua sunt concilia a sanctis Patribus hactenus instituta, post istorum quatuor auctoritatem et custodienda, et recipienda deceruimus ot mandamus.).

decerulmus et mandamus*). §. 1. Iam nunc subliciendum est de opusculis sancto-rum Patrum, quae in ecclesia catholica recipiantur. §. 2. Opuscula B. Cypriani martyris et Carthaginensis episcopi. §. 3. Item opuscula B. Athanasii Alexandrini episcopi. §. 5. Item opuscula B. Gregorii Nazianzeni episcopi. §. 5. Item opuscula B. Basilii Cappaduciae episcopi. §. 6. Item opu-scula B. Iomnnis Constantinopolitani episcopi. §. 5. Item opuscula B. Hasilii Cappaduciae episcopi. §. 6. Item opu-scula B. Iomnnis Constantinopolitani episcopi. §. 7. Item upuscula Theophili Alexandrini episcopi. §. 8. Item opu-scula B. (Vrilli Alexandrini episcopi. §. 9. Item opuscula B. Hilarii Piretaviensis episcopi. §. 10. Item opuscula B. Am-brusii Mediolauensis episcopi. §. 12. Item opuscula B. Au-gustini tlippomensis episcopi. §. 12. Item opuscula B. Hie-ronymi prudytwri. §. 13. Item opuscula B. Hie-ronymi prudytwri. §. 13. Item opuscula B. Hie-ronymi prudytwri. §. 13. Item opuscula Constant, cuius textum ¹³) quispiam, si usque ad unum iota disputaverit, textum 13) quispiam, si usque ad unum iota disputaverit, et non cam in emnibus venerabiliter receperit, anathema sit. § 16. Item epuscula atque tractatus omnium Patrum orthodoxorum, qui in nullo a sanctae Romanae ecclesiae consortio deviaverunt, nec ab eius fideli 19) praedicatione sciuncti sunt, sed communionis ipsius gratia Dei usque ad ultimum diem vitae suae participes fuerunt, legenda 20) deceruimus. §. 16. Iter decretales epistolae, quas beatissimi Papae diversis temporibus ab urbe Bomana pro diversorum Papae diversis temporibus ab urbe Romana pro diversorum Patrum consulatione dederunt, venerabiliter suscipiendae sunt. §. 17. Item gesta¹) sauctorum martyrum, qui multi-plicibus tormentorum cruciatibus et mirabilibus confessio-num triumphis irradiant. Quis ita²¹) esse catholicorum dubitet, et maiora eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus, sed gratia Dei et adiutorio universa tolerasse? Sed ideo secundum antiquam consuetudinem²²) singulari cautala in sancta Romana ecclesia non leguntur, quia et cautela in sancta Romana ecclesia non leguntur, quia et eorum, qui conscripsere, nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus aut idiotis²³) superflua, aut minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur: sicut cuiusdam Qui-rici et hulitae 24), sicut Gregorii 23) aliorumque huius-modi passiones, quae ab haereticis perhibentur 26) conscrimodi passiones, quae ab haereticis perhibentur 26) conscri-ptae. Propter quod, ut dictum est, ne vel levis 27) sub-sannandi oriretur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguatur. Nos tamen cum praedicta ecclesia omnes mar-tyres et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam ho-nunibus noti sunt, omni devotione veneramur. §. 18. Item vitas Patrum, Pauli, Antonii, Ikilarionis et omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus scripsit Hicronymus,

NOTATIONES COBRECTORUM

C. II. d) Cuiuslibet: Apud B. Gregorium legitur: Et cuiuslibet vilte alque actionis exsistat, quisquis corum so-lichitatem non tenet, ctiamsi lapis esse cernitur, tamen extra acclificium iacet. Quintum, etc. et in sequentibus significan-tur tria illa capitula, quorum occasione nonnulli quintam synodum non recipiebant.

C. IIL +) Mandamus: Post hoc verbum in decreto Gelasii sequitur continenter: Item opuscula B. Cypriani, etc. Sed Burchardus et Ivo et Panormia habent ut Gratianus. Ac certe in toto hoc capite tot modis discrepant collectio-nes ab originali, ut satis certo statui non possit, quae vera

et pura sit Gelasii lectio : nec magnopere sit mirandum, si nonulla sint, quae difficultatem faciunt. Quamobrem, quae auxilio codicum tuto emendari poterant, ea sunt emendata: ceteris lucis partim indicatae varietates, partim, quoniam omnes indicare infinitum fuisset, labor hic ad libros adeundi accurato lectori est relictus.

f) Item gesta: Hinc usque ad finem capitis omnia absunt a plerisque vetustis Gratiani colicibus; quod etiam Archidiaconus adnotavit. Sunt tamen eiusdem Gelasii usque ad vers. Ceterum qui libri, et apud Burchardum et lvonem referuntur proxime post superiora.

recensiones leguntur in Coll. conc. Mansiana, quarum ultima, preiata ex Cod. Iurensi Chiffetii, cum collect. Hispana fere concerdal, misi quod in hac nonnulla sunt emendata, quod infra notabitur. — In Edd. coll. nonnullis (Venett. I. II. Bas. Nor.) its profertur, ut post vera, subdenda (qui est finis cap. ap. lvonem) sequatur: Quidom in septua-gesima decrete de libris apocryphis novo procesuio praemisso: (*llema*) Quos vero opuscula rel qui libri sint inter apocryphos computanti, idem Gelusius ostendit dicens. Eodem plane modo (mutata tamen voce: subdenda in: duonanda) habetur in Cod. Lips. A. — In Ed. Arg. codem procemio servato, verba: e quibus paucu cet. ad calcem totims decreti sunt relecta, et wegaltur vera.: Quinquagesima. — In Cod. Lips. C. non leguntur ca verba, retentum tamen est procemium; in cod. denique aeque Lips. B. omnia desunt inde a S. 17. — 17) Eph. prinom: Edd. coll. o. — 18) fide vet: Coll. Hisp. — Burch. — N0) eligenda: Ed. Lugd. III. — 21) ida: Ans. — 22) anctoriatem et cous.: Edd. coll. o. — 23) dictis: eacd. cum Ans. et IV. — 24) In-titae, matris eius: Edd. Venett. I. II. Par. Lr., gdd. I. H. III. Antw. — 25) Georgii: Edd. coll. o. praet. Antw. — 26) probastar: Edd. Par. Lugdd. I. II. III. Antw. — 37) levins: Edd. coll. e.

Dist. XV. C.1. 7) supercilia: Edd. coll. omn. exc. Lugid. H. HI. Antw. 8) shout conventus in unum dicitur coctus, sic el convilinna. — appellatur: Bas. — sicut conv. vel coetus dicitur, sic el appellatur: Arg. Yeuett. 11. Novimb. Paris. Lugid. 1. — in Lugid. II. III. et Antw. legi-tur ut in textu. — sicut conventus coetus etc. Ans. =: C. II. 9) 1. 1. ep. 25. (scr. ad Ioannem Ep. Const. et cett. Part. A. 591.) Ed. Maur. — prior canonis pars mayer and S. 1. leg. ap. Ans. 1. 6. c. 56. — 10) vitue communica: Edd. coll. omn. exc. Bas. — 11) ibi: eaedem .exc. Lugid. I. II. III. Antw. 12) absolvers: Edd. coll. o. 13) liguit: eaed. — 16) religure: eaed. pr. Bas. — 15) absolvant: Edd. coll. o. == C. III. 16) Hoc decretum, quod Gelasio praesidenti Cone. Ron. (A. 494. vel 496.) vulgo tribuunt (uon desant enim, qui apocryphum totum pu-tent) legitur ap. Burch. 1. S. c. 590. seq. Nonem Pan. J. S. c. 94. et 133. Decr. p. 4. c. 64 seq., in capitul. Attonis Vercell. ap. D'Acherium c. 100. et ex parte (S. 15. — 18.) apud Anseim. I. S. c. 193 (208). In coll. Hisy. Gonzalezti (ad fin. tom. 2). hace inscriptio est: Decretate in wrbs Homa ab Mormista P. editum de scripturis dieinis, guid uni-coraditer catholica recipial ecclesia, cel posthaec quid vilare debeal, s bace ce-le, quae apud Gratisnum prostat, receusio, sane Hor-ae esse videtur. (cf. Bailer. Ed. Opp. Leon. M. t. 3. p. CLI.) Tres

cum omni honore suscipimus. §. 19. Item actus B. Silve-stri, apostolicae sedis praesulis, licet eius, qui conscri-psit, nomen ignoremus, a multis tamen in urbe Roma caari, apostolicae sedis praesulis, heet eiks, qui conscri-psit, nomen ignoremus, a multis tamen in urbe Roma ca-tholicis legi cognovinus, et pro antiquo usu multae hoc imitantur ecclesiae. §. 20. Item scripta de inventione S. crucis dominicae, et alia scripta de inventione capitis B. Ioannis Baptistae, novellae quidem revelationes ²⁹) sunt, et nonnulli eas catholici legunt, sed quum haec ad catho-licorum manus pervenerint ²⁰), B. Pauli ³⁰) apostoli sen-tentia praecedat: Omnia probate, guod bonem est tenete. §. 21. Item Rufinus vir religiosus plurimos ecclesiastici operis edidit libros, nonnullas etiam scripturas interpretatus est; sed quoniam B. Hieronymus in aliquibus eum de arbitri libertate notavit, illa sentimus, quae praedictum B. Hie-ronymum sentire cognoscimus: et non solum de Rufino, sed etiam de universis, quos vir saepius memoratus zelo Dei et fidei religione reprehendit. §. 22. Item Origenis non-nulla opuscula, quae vir beatissimus Hieronymus non re-pudiat, legenda suscipimus, reliqua autem omnia cum au-ctore suo dicimus esse renuenda. §. 23. Item chronicon Eusebii Caesariensis, atque eiusdem historiae ecclesiasticae libros, quamvis in primo narrationis suae libro tepuerit, et Eusebii Caesariensis, atque eiusdem historiae ecclesiasticae libros, quanvis in primo narrationis suae libro tepuerit, et postea ³⁺) in laudibus atque excusatione Origenis schisma-tici unum conscripserit librum: propter rerum tamen noti-tiam singularem, quae ad instructionem pertinent, usque-quaque non dicimus renuendos. §. 24. Item Orosium vi-rum eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessa-riam ³⁻) adversus paganorum calumnias ordinavit *histo-riam,* miraque brevitate contexuit. §. 25. Item venerabi-lis viri Sedulii paschale opus, quod heroicis ¹⁻) descripsit versibus, insigni laude proferimus ³⁺). § 26. Item invencit5) nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur³⁻5). §. 27. Ceterum ³⁻⁶), quae ab haereticis, sive schismati-cis conscripta vel prædicata sunt, nullatenus recipit catho-lica et apostolica ecclesia Romana. E quibus pauca, quae ad memoriam venerunt, et a catholicis vitanda sunt, cre-dimus ³⁻¹) esse subdenda. §. 28. Imprimis ³⁻⁸ Ariminensem synodum, a Constantio Caesare Constantini filio congrega-tam mediante Tauro praefecto, ex tunc et *nunc et usque* in aeternum confitemur esse damnatam. §. 29. Item itine-

tam mediante Tauro praefecto, ex tunc et "nunc et usque" in aeternum confitemur esse damnatam. §. 29. Item itine-rarium nomine Petri apostoli, quod appellatur sancti Cle-mentis lib. VIII.³⁰), apocryphum. §. 30. Actus nomine An-dreae apostoli, apocryphi. §. 31. Actus nomine Philippi apostoli, apocryphi. §. 32. Actus nomine Petri apostoli, apocryphi. §. 33. Actus nomine Thomae apostoli, apocry-phi.⁴⁰). §. 34. Evangelium nomine Thaddaei, apocryphum. §. 35. Evangelium nomine Thomae apostoli, quo utuntur Manichaei, apocryphum. §. 36. Evangelium nomine Barna-bae, apocryphum. §. 37. Evangelium nomine Bartholomaei apostoli, apocryphum. §. 38. Evangelium nomine Andreae apostoli, apocryphum. §. 39. Evangelia, quae falsavit Lu-cianus, apocrypha. §. 40. Evangelia, quae falsavit Hyr-cius⁴⁺), apocrypha. §. 41. Liber de infantia Salvatoris, apocryphus. §. 42. Liber de nativitate Salvatoris, et de

<page-header><page-header> Priscianus²⁰) ab Hispania, Lampedius, Dioscorus, Euty-ches, Petrus, et alius Petrus, e quibus unus Alexandriam,

NOTATIONES CORRECTORUM.

g) Iuvenci: Antea legebatur: Item Vincentii: resti-tuta est vera lectio ex Gelasio, Burchardo et Ivone. De quo luvenco meminit B. Hieronymus in catalogo. h) De S. Maria: In collectione Isidori legitur: et de

Thist, XV. C. HI. 28) relationes: Coll. Hisp. – 29) advente-five of the second second

Maria et obstetrice. Apud Burchardum: et de Maria, vel obstetrice. Apud Ivonem vero: et de S. Maria, vel de ob-stetrice Salvatoris.

sensisse videantur. – 54) Opp. Tævlulliani apocrypha. Opp. Laetan-til sive Africani apocrypha: Coll. Hisp. – 55) Geminiani : Ed. Arg. – Tovinioni: Edd. rel. pr. Bas. – 56) in Coll. Hisp. add. : Op. Co-modiani apocrypha; et pest §. 71. opuscula Tase. Cypriani, Arnori et Tieromi apocrypha; – 57) antea legebatur Victoris, et positea §. 74. : Anatoria apocrypha; – 57) antea legebatur Victoris, et positea §. 74. : Anatoria apocrypha; – 57) antea legebatur Victoris, et positea §. 74. : Anatoria apocrypha; – 57) antea legebatur Victoris, et positea §. 74. : Anatoria et videtur legendum esse: Pitabiensis (s. Petabionensis) quad Mansio etiam placuit. Et ita legitur etiam in aucta illa Dionys. col-ection apocrypha; – 56) Frimmedi caeci: Coll. Hisp. – Pri-metrici: Edd. coll. e., p. Bas. – 59) Abagaran: Edd. coll. e. – expensionersis sitam est. – 56) Frimmedi caeci: Coll. Hisp. – Pri-metrici: Edd. coll. e., p. Bas. – 59) Abagaran: Edd. coll. e. – expensionersis estam est. – 56) Abagarani : Edd. coll. e. – expensionersis estam est. – 56) interdictor: Coll. Hisp. – e-frinders Ed. Bas. – Theroitars: Edd. rel. Xomen Pholini, quod ap etid. coll. e. abest, prostat apad Burch. – 66) Apolinaris Valen-rinders Ed. Bas. – Theroitars: Edd. rel. Xomen Pholini, et al. : et A de angelo, ut illi cond., sed a daemone: Edd. coll. e. – 66) Che-rinders Ed. Bas. – Theroitars: Edd. rel. Xomen Pholini, et al. : et A de angelo, et al. : et al. et Edd. coll. e. Hisp. – et al. : et A de coll. e. abest, prostat apad Burch. – 66) Apolinaris Valen-ria – Edd. coll. e. in glubus patcis post: Eurotamis et Alatins et Alatins et al. e. e. in His. sequitur : Nestoria Constantinopolitante, Maximus Cynicus etc.

alius Antiochiam maculavit, Acacius Constantinopolitanus, cum consortibus suis, nec non et umnes haereses ? 1), quas ipsi corumque discipuli, sive schismatici docuerunt vel conscripserunt, quorum nomina minime retinentur 72), non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana et apostolica ecclesia eliminata, atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo, in acternum confitemur esse damnata.

§. 82. Ceterum³), qui libri in ecclesiesticis officiis per anni^{7,3}) circulum a nonnullis legantur (quod ritum illum apostolica non reprobat, sed sequitur ecclesia) pro fidelium acdificatione adzolandum censuimus.

Quidam⁻⁴), qued in septuagesima ponunt pentateu-chum¹) usque in XV.⁻⁵) diem ante Pascha, XV. die po-nunt Hieremiam usque in coenam Domini. In coena Domini legunt tres lectiones de lamentatione Hieremiae "6): Quemodo sedet sola cicitas, etc. et tres de tractatu S. Au-gustini in psalm. LIV.¹): Exaudi Deus orationem meam⁷⁷) gustini in psalm. LIV.¹): Exandi Deus orationem meam⁷⁷) et ne despexeris, et tres de Apostolo, ubi ait in epistola ad Corinthios⁷⁵): Contenientibus robis in uhum. Secunda le-etia sic incipit⁷⁵): Similiter *et culicem* postquam coenarit, etc. Tertia⁴⁵): De spiritzalibus autem nolamus⁴¹) ros igno-rare, fratres. In parasceve tres lectiones de lamentatione Hieremiae, et tres de tractatu S. Augustini in psalmum LXIII.: Exandi Deus orationem⁴²) mean, guum deprecor, et tres de Apostolo, ubi ait in epistola ad Hebraeos⁴³): Festinemus ingreei in illam requiem, etc. Secunda lectio⁴⁴): Omnis namque pontifex. Tertia⁴⁵): De quo grandie nobis sermo. In salbato sancto tres lectiones de lamentatione Hieremiae prophetae, et tres de tractatu S. Augustini in sermo. In sabbato sancto tres decisiones de la mentalistic Hieremiae prophetae, et tres de tractatu S. Augustini in eundem psalmun I. XIII.: Erazdi Deus oralionen menn, guun deprecor, et tres de Apostolo, ubi ait in epistola ad Hebraecos³⁴): Christus assistens pontifer futurorum bono-rum. Secunda lectio³⁷): Ubi enun testamentum est. Ter-tia³⁵): Umbram enun halens les futurorum lonorum. In ponti hemilia ad incum diamentum information information. pascha Domini homilias ad ipsum diem pertinentes, infra hebdomadam homilias. In octavis =) paschae ponunt actus apostolorum et epistolas canonicas et apocalypsin, usque in octavas pentecustes. In octavis pentecustes ponunt li bros regum et paralipomenon usque in calendas augusti. In dominica prima mensis augusti ponunt Salomonem usque in calendas septembris. In dominica prima septembris po-nunt lob, Tobiam 1'), Hester, Esdram usque in calendas

NOTATIONES CORRECTORUM.

i) Ceterum: Hinc usque ad finem neque in collectione Isidori, neque in uilo veteri codice Gratiani corum, quae collata sunt, inveniuntur. A verbo tamen: in Septue genime ponunt, reteruntur a Burchardo et Irone sine au-ectoris nomine, in Panormia ex Gelasio ipso cum LXX. Episcopis. Fere autem omnia habentur sparsim in libro, qui Orde Romanus nuncupatur.

L) Pentateuchum: Apad Ivonem legitur: Hepta-teuchum, ut ukra quinque libros comprehendat librum lo suae et ludicum, qua voce ac librorum conjunctione B. Hieronymus ad Lucinium scribens utitur. Alii vero Heptati-cum appellant, ut S. Gregorius libro 7. indict. 2. epist. 48. et lib. 10. epist. 32. et alibi, et Rabanus in praefatione in

Hieremiam, et Ordo Romanus cap. de septuagesima. 1) In Paalmum LIV.: Sic etiam apud Ivonem. In Ordine Romano, cap. de officiis dicinis a cocaa Douini m-que in octavas pentecostes. et apud Burchardum legitur: in pontmum 63. id est: Eraudi Deus orationem mean, quam poolnum 63. 10 est: Lorour Deux orninnen minn, yuun depreter. Itemque in c2p. de orsine in note paraserres: Tres de tractatu S. Acquistini de pialmo 63. m) In Octavis: Ipsam diem octavam solitam fuisse proferri nomine multitudinin, id evt, octavas, notabitur in-

Ta de consecratione, dist. 3. e. pronunciandam.

Dist. XV. C. III. 71) Accresient Line: Coll. Hisp. - 72) refi-minus: Coll. Hisp. - retriction: Arg. - refinences: Edd. coll. tel. - 73) rota 5, 62, abest. at a Burchardo et Ivone. its ab Edd. Arg. Veneti. I. H. Nor. et codd. Lips. A. B. C. - De austoce hains cano-nis particulate non constat. first Ast. Angustians eans in Bive Ani-huri se investisse testatus sit. Legentur innen similia in Micrologo de officio minstat. quidam. Inventus ad caltern codicis detert. Lips. (n. 606), et tractatas quidam. Inventus ad caltern codicis deterti ablece. Fronis: Orio Legendorum per circulan in methiandi officio, et canuis forum (Sohl. Paul. 555. excerptus ex micrologo. st videtur. a Gra-thui verbis praxime abest. - 74) Eurob. 13. c. 222. Ivo Pau. L2 e. 90. Bost. p. 4. c. 53. - 75) X: Rus. - XI.: Edd. coll. rel. -75) Threm. c. 1. - 77) deprecision: Edd. coll. o. pr. Bas. Lagd. L - 785) Cocisith. c. 11. v. 10. - 79. Lac. c. 22. v. 51. - 80) i Cor. e. 52. v. 1. - 81) nois: Edd. coll. o. cum Valg. - pr. Bas. -

.

octobris. In dominica prima mensis octobris ponunt librum ⁹") Machabaeorum usque in calendas novembris. In dominica prima mensis novembris ponuat Ezechielem et Danielem et minores prophetas usque in calendas decembris. In dominica prima mensis decembris ponunt Esaiam prophetam usque ad nativitatem Domini. In natali ») Domini legunt primum de Esaia tres lectiones. Prima le-ctio ³¹): Primo tempore alleriata est terra Zabalon. etc. So-cunda ³²): Consolamini, consolamini. Tertia ³³): Consurge, consurge ³⁴). Deinde leguntur sermones vel homiliao ad ipsum diem pertinentes. In natali S. Stephani homilia de ipsum diem pertinentes. In natali S. Stepham homilia de ipso die. In natali S. Ioannis similiter. In natali innocen-tium similiter. In natali S. Silvestri similiter. In octava natalis Domini homilia de ipso die. In dominica prima post nativitatem Domini ponunt epistolas Pauli usque in septuagesimam. In epiphania lectiones tres de Esaia. Prima lectio incipit: Omnes¹⁵) silientes. Secunda⁵⁶): Surge, illa-minare Hierusalen. Tertia⁵⁷): Gaudens gaudebo in Domino. Deinde leguntur sermones vel homiliae ad ipsum diem per-tinentes. tinentes.

DISTINCTIO XVL

GRATIANUS.

I. Pats. Apostolorum vero conones 1), qui per Clementem Pontificem Romanum, sient quidam asserunt, dicuntur esse translati*), sunt quinquaginta.

Hos non recipiendos, sed inter opoerypha deputatos, Isi-dorus 2) scribit dicens :

C. L. Apostolorum canones apostolica reikinatur anetoritate. Canones^b), qui dicuntur apostolorum, seu quia eosdem nec sedes apostolica recepit, nec sancti Patres illis assen-sum³) praebuerunt, pro eo quod ab haereticis sub nomine apostolorum compositi dignoscuntur, quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab⁴) auctoritate canonica atque apostolica corúm gesta constat esse remota atque inter apocrypha deputata 5).

Zepherinus autem contra seribit Episcopis per Sicilian constitutis, cpist. I. 4)

C. II. Apostolorum canones sunt recipiendi.

Sexaginta () sententias apostoli praescripserunt ') cum aliis ') plurimis episcopis, et sei randas censuerunt.

n) In natali Domini: Burchardus et Ivo habent: rigilia natalis Domini, et ita in Ordine Romano, cap. i. quod inscribitur: In Christi nomine, incipit ordo catholicorun librorun, qui in ecclesia Romana ponuntur. Panormia autem habet ut Gratianus.

Dist. XVI. I. Pars. a) Translati: In titulo qui praeponitur canonibus Apostolorum in collectione Lidori et in concilio Stephani Papae IV. (cuius magnam partem Deusdedit Cardinalis in sua canonum collectione refert) pro voce: translati, habetur prolati. Dionysius certe Exiguns nullam huius versionis mentionem facit, et aliqui scriptores solent epistolas Clementis hoc modo citare: Er dicris Petri Apostoli per Clementem prolatis, ut auctor Polycarpi et alii.

C. L. b) Caput hoc est in praefatione Isidori ad col-lectionem conciliorum, quae ex bibliotheca ecclesiae Tole-tanae descripta Romam missa est. Nam in illa, quae vulgatae Isidori collectioni, de qua initio dictum est, praepo-nitur, contrarium potius videtur dici et refertur infra, c. *Placuit*, hac ead. dist., si modo idem est Isidorus

C. H. c) Sexaginta: Ivo etiam et auctor l'anormiae habent: Scraginta. Itemque originale in margine. Sed in texta: Septaeginta. Polycarpus: Quinquaginta.

92) deprecationem: Edd. coll. a. — 63) Hebr. c. 4. v. 11. — 84) Hebr. c. 5. v. 1. — 55) ib. v. 11. — 86) ib. c. 9. v. 11. — 87) ib. v. 16. — 59) ib. c. 10. v. 1. — 52) sold. Imit's: two. — 50) Ebros: id. — 91) Es c. 9. v. 1. — 92) ib. c. 40. v. 1. — 93) ib. c. 5d. v. 1. — 91) add. Ebrosoniem: Vez. I. Par. Lagdd. I. 11 III. Amw. — 55) Es c. 55. v. 1. — 95) ib. c. 60. v. 1. — 97) ib. c. 61. v. 10. Dist. XVI. Pars I. 1) Emiem legrantur in processio Coll. An-seehn. — similia etiam habebis in Bertholdi Constant tract. de camo-nem nouteritace 5. 28. E. 21 1792. — C. I. 2) in proclationse in cam. Coll. Hisp. — 3) consensus: Coll. Hisp. — 4) devst: ib. et in Ed. Ens. — 5) reputate: Coll. Hisp. — 4) devst: ib. et in Ed. Ens. — 5) reputate: Coll. Hisp. — 4. devst: ib. et in Coll. Hisp. — 7) profile: Coll. Hisp. — 1. 2. c. 105. Dev Price L3. t. 44. — 7) provincerunt: onig. — Ive. — 8) quan postinits: etig. — Ive. — Edd. coll. 0.

C. 111. Exceptis quinquaginta capitulis canones apostolorum inter apocrypha deputantur. Item Leo 4) Popa IX. contra epistolam Nicetae

Abbatis*).

Clementis librum, id est Petri apostoli itinerarium, et apostolorum canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis quinquaginta capitulis, quae decreveruat orthodoxae °) fidei 10) adiungenda.

C. IV. Item VI. Synodus 11), cap. 2.

Placuit huic sanctae synodu, ut amodo confirmata et rata sint canonum apostolorum LXXXV. capitula. Epistola*) Isidori in capite canonum¹²). Isidorus¹) servus Christi lectori suo conservo¹³). §. 1. Propter eorum auctoritatem ceteris conciliis praeponimus canones, qui dicuntur apostolorum, licet a quibusdam apo-cryphi dicantur, quoniam plures¹⁴) eos recipinat¹⁵), et sancti Patres eorum sententias synodali auctoritate robo-raverunt et inter canonicas posuerunt constitutiones. Item raverunt et inter canonicas posuerunt constitutiones. Item infra, §. 2. Primo¹⁶) quidem ordo, ut praedictum est, de celebrando concilio insertus habetur, et postmodum cano-num apostolorum, ac primorum¹⁷) apostolicorum (id est, a S. Clemente usque ad S. Sylvestrum) decretorum atque diversorum conciliorum breviarium interpolatur¹⁸), sequens ordinem suum.

C. III. d) Item Leo: Hoc caput sumtum est ex re-sponsione**) Humberti, legati Leonis IX., ad libellum Ni-retae presbyteri et monachi contra Latinos editum, quae Romae in monasterio sanctae Mariae novae et in multis privatis bibliothecis exstat manuscripta. Merito autem potuit citari Leo IX., quod cius auctoritate et iussione Hum-bertus legatus sedis apostolicae ea scripserit.

C. IV. e) Epistola: Haec epistola ab Ivone voca-tur pracfatio in opus canonum, et est ea, quae Isidori no-mine est praeposita tomis conciliorum, licet in vetustiore editione, in qua prior est Isidori collectio, nonnulla verba desiderentur. Est autem confectum hoc caput ex duobus locis illius praefationis. Nam verba illa: Propter corum auctoritatem, etc. usque ad verb. constitutiones. non longe absunt ab initio; reliqua vero sunt in extremo.

f) Isidorus servus: In Panormia est eodem modo atque apud Gratianum. Apud Ivonem et in manuscriptis collectionis illius codicibus est: Isidorus Mercator servus Christi conservo sno et parenti fidei [al. fideli] in Domino solutem. In vulgatis autem conciliorum editionibus: Isidorus peccalor, servus, elc.

C. V. g) Sextam: Hoc habetur in secunda actione septimae synodi in epistola Hadriani ad Tharasium. Sed septimae synodi in epistola Hadriani ad Tharasium. Sed eo in loco Hadrianus refert verba synodicae epistolae a Tharasio ad se missae. Et hic Gratianus non refert pro-pria eius epistolae verba, in versione enim Anastasii Bi-bliothecarii sic legitur : Invenimus autem in praedicta syno-dica epistola sanctitatis vestrae post plenitudinem fidei et con-fessionem sacri symboli, et omnium sanctarum sex synodorum, et de sarris et venerebelling developitation in praedicta synoet de sacris et renerabilibus characteribus miraculum laude ac veneratione dignissimum contineri. Quare et easdem sanctas sex synodos suscipio cum omnibus regulis, quae iure ac divi-nitus ab ipsis promulgatae sunt. Et haec quidem postrema verba sunt etiam in illa ipsa Tharasii epistola, quod ex concilio graeco et nova interpretatione clare apparet.

 b) Sextae: In secundo et tertio Vaticanis est: sextue, alias septimae. Et vere septima est, sed ob glossam nibil est mutatum.

c. VI. i) Habeo librum: Verba sunt Petri epi-scopi Nicomediae, ac Tharasii patriarchae Constantino-politani, actione quarta VII. synodi: quod quidem ipsi de centum ac duobus canonibus dixerunt, qui in Trullo tempore Iustiniani Rhinotmeti secundo anno suae revoca-tionis ad imperium editi sunt. Verum ex his ipsis verbis Tharasii apparet, eos canones non esse proprios sextae

Gratianus. Item quum Hadrianus Papa sextam synodum recipiat cum omnibus canonibus suis, quum stiam sancta octo universalia concilia professione Romani Pontificis sint rabo-rata, in sexta '9) autem synodo, sive in septimo concilio, apostolorum canones sint recepti et approbati: patet, quod non sint inter apoerypha deputandi. Unde scribit Hadrianus Papa Thurasio Pa-

triarchae 20)

C. V. Sexta synodus auctoritate Hadriani corroboratur. Sextam #) synodum sanctam recipio cum omnibus canonibus suis.

Gratianus. Sed dubitatur de ea, an canones conscripse-rit, quod ex quarta actione sextae 2)³¹) synodi facile absolvitur.

Ait enim Petrus") Episcopus 22) Nicomediae:

C. VI. Sexta synodus canones conscriptit. Habeo') librum continentem canones sanctae sextae syn-odi. Patriarcha dixit: §. 1. Quidam scandalizantur per ignorantiam pro canonibus istis, dicentes: Nunquid sexta synodus canones fecit! Sciant ergo, quoniam sancta syno-dus sexta sub Constantino congregata est contra eos, qui dicebant unam operationem et unam voluntatem esse in Christo, in qua sancti Patres illos ut haereticos²³) anathematizaverant, et orthodoxam fidem explanaverant.

NOTATIONES CORRECTORUM.

synodi, quia fatetur, post annos quatuor aut quinque, quam ea synodus fuerat absoluta, canones illos fuisse editos: qua tempore certissimum est, neque eundem Ro-manum Pontiticem, neque eosdem episcopos fuisse. Quan-quam ia hac ratione temporis potius credendum est dili-gentissimis chronologis, Theophani, (cuius etiam verba, quae ad hunc locum pertinent, ex originali graeco, quod in bibliotheca Vaticana exstat, satis fideliter translata leguntur apud Franciscum Turrianum, lib. de VI., VII. et VIII. Synodo) et Anastasio, et Georgio Cedreno, quam Tharasio. Illi enim non quatuor aut quinque, ut Tha-rasius, sed viginti septem annos a fine sextae synodi tempore Agathonis habitae usque ad hanc huiusmodi de-cretorum editionem asserunt intercessisse. Episcopos vero, qui hos ediderunt, noluisse ipsos edere tanquam canones cretorum editionem asserunt intercessisse. Episcopos vero, qui hos ediderunt, noluisse ipaos edere tanquam canones sextae synodi, sed voluisse supplere, quod videbatur in V. ac VI. synodo deesse, ipsamet illorum ad imperatorem al-locutio testatur. Itaque nova dicenda est haec episcoporum coitio : ideoque Graeci illam, ut scribit Balsamon, $\pi \epsilon \nu \partial^2 \epsilon \kappa i \eta \nu$, id est quintamsextam synodum appellant. Ceterum non fuisse omnes illos canones a Romana ecclesia receptos, duo intercomponenticipatione anticipation. viri rerum ecclesiasticarum peritissimi, Anastasius Biblio-thecarius et Humbertus Leonis IX. legatus aperte testan-tur. Humbertus quidem his verbis: Non autem miror, si Agathoni Papae et sanctis Patribus VI. synodi cestra imputetis deliramenta, el quae aut corrapistis aut finxistis capitula, quam et ipsi Domino Iesu et apostolis elus imputetis figmenta. Unde nos scientes VI. synodum ad destruendam haeresin graecorum Monothelitarum, non autem ad tradendum Romanis novas constitutiones congregatam, capitula, quae nobis sub eius auctoritate apponitis, omnino refutamus, quia prima et apostolica sedes nec aliquando ea accepit, nec observat hacte-nus. Anastasius vero in praefatione in septimam synodum ad Ioannem VIII. Romanum Pontificem ita scripsit: Ergo ad Ioannem VIII. Romanum Pontificem ita scripsit: Ergo regulas, quas Graeci in VI. synodo perhibent editas, ita in hac VII, synodo principalis sodes admittit, ut nullatenus ex his illae recipiantur, quae prioribus canonibus, cel decretis sanctorum sedis huinz pontificum, aut certe bonis moribus in-reniuntur adversas; quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitae, quia nec interpretatae. Sed nee in ceterarum patriarchalium sedium, licet graeca utantur lingua, reperiantur archicis: nimirum quia nulla earum, quum ederen-tur, aut promulgans, aut consentiens, aut sallem præssens incenta est, quanquam cosdem Patres illas Graeci promul-gasse perhibeant, qui in VI, synodo sunt inventi; sed nullis certe probare possant indiciis.

coll. c., cum Ivone. — 17) deest in Edd. c. pr. Bas. — 18) est in-terpolatum: Edd. coll. c. — Böhm. — 19) sept. symodo size in sexto conc. : Ed. Arg. == C. V. 20) Ep. Tharasii, ex qua canon desumius est., et Hadriani, in qua ipsa canonis verba Iaudantur, prostant act. 3. conc. Nic, II. hab. A. 787. — Ivo Deer. p. 4. c. 122. — 21) Ed. Bas. add. ex glossa: allos est septimae. = C. VI. c) Ivo Beer. p. 4. c. 121. — 22) Edd. ant, coll. (exc. Bas.) : episcopo. — 23) ut-pate : Edd. coll. c. — Boehm.

3 *

Dist. XVI. C. III. •) Ivo Pan. 1. 2. c. 124. Decr. p. 4. c. 105. ••) dat. A. 1054. - 9) regulis orthodoxis: Ivo. - 10) add. tracto-res: Ed. Lugdd I. tractatores: II. III. == C. IV. 11) ex can. 2. Sy-nod. Quinisext. hab. A. 692. (mutata tamen in nonnullis sententia). -(cf. inft. cad. c. 7.) Ivo Pan. 1. 2. c. 125. Decr. p. 4. c. 106. - 12) ex pracfatione collect. Ps e u dois i dori, cuius verba suctor ex pracfationihus et Diomysii et Isidori Hisp. mutuatins est. - Ivo Pan. 1. 2. c. 125. Decr. p. 4. c. 107. - 13) consortio: Ivo Pan. - 14) po-pulares: Ivo. - 15) receperant: Ed. Bas. - 16) Item. Primus: Edd.

II. Pars. §. 2. Et soluta synodus est Constantini XIV. anno. Post quatuor vero aut quinque annos iidem sancti Patres congregati sunt sub lustiniano, filio Constantini, et praedictos canones promulgaverunt, de quibus nullus du-bitet. Qui enim sub Constantino in synodo fuerunt, iidem ipsi episcopi sub Iustiniano istis canonibus subscripserunt. Oportebat enim, ut synodus universalis canones ecclesia-sticos promulgaret. Item 2^{4}): §, 3. Sancta sexta synodus post promulgatam ab ea diffinitionem contra Monothelitas, Constantino imperatore, qui eam congregaverat, non multo post defuncto, et lustiniano eius filio regnante pro eo. §, 4. Eadem sancta synodus divinitus inspirata iterum Con-stantinopoli quarto aut quinto anno congregata est, et ca-nones numero CII.²⁵) ad correctionem ecclesiae promulgavit,

Gratian. Ex his ergo colligitur, quod sexta synodus bis congregata est: primo sub Constantino et nullos canones con-stituit; secundo sub Iustiniano filio eius, et praefatos canones promulgavit.

Unde sancti Patres in e a d e m Synodo secundo congregati diverunt :

C. VII. Constitutiones synodi sextae 26).

Quoniam^k) sanctae et universales²⁷) synodi, quinta sub Iustiniano Augusto, sexta sub Constantino patre tuo²⁵) Augusto, de mysterio¹) fidei plenissime disputantes, cano-nes non fecerunt, sicut ceterae quatuor universales sy-nodi: propterea nos convenientes in hanc imperialem urnodi: propterea nos convenientes in hanc imperialem ur-bem sacros canones conscripsimus. Item²⁹): §. 1. Placuit huic sanctae synodo, ut amodo confirmata et rata sint ca-nonum apostolornm LXXXV. capitula. Item: §. 2. Confir-mamus^m)²⁹) et ceteros sanctorum canones et synodos, id est, Nicaenam²¹), Ancyranam, Neocaesariensem, Gangren-sem, Antiochenam, Laodicensem, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, Chalcedonensem, Sardicensem et Car-thaginensemⁿ), et opuscula Theophili Alexandrini episcopi, et Dionysii⁹) Alexandrini episcopi ³²), "et Petri Alexandrini episcopi et martyris," Gregorii Thaumaturgi³⁵) Neocaesa-riensis episcopi, Athanasii episcopi Alexandrini, Basilfi Caesareae Cappadociae episcopi, Gregorii Nyseni³⁴) epi-scopi, Gregorii Theologi, Amphilochii Iconiensis episcopi,

NOTATIONES

C. VII. k) Quoniam: Emendata sunt multa in hoc C. VII. κ) Quoniam: Emendata sunt multa in hoc capite ex canone secundo eorum, qui sextae synodo tribunntur, in quo indicantur concilia et auctores canonum, quibus Graeci utebantur. Sunt autem verba illius canonis apud Gratianum et Ivonem in summam redacta.

 D e mysterio: Graece est: τὸ περὶ τῆς πίστεως πατρικώς duargariadadai μυστήριοr, id est: fidei mysterium paterne declarantes.
 D Confirmamuna, has habit und

ni) Confirmamus: Ivo habet: confirmamus sancta-rum Patrum canones et synodos, etc. Graece est: επισφρα-γίζομεν δε και τούς λοιπούς πάντας ίερούς κανώνας τούς ύπο tor cylor zal uczacior nateour nuor extedertas, tor estiv tor ev Nizala ouradootdérior, etc. id est: obsi-gnando aulem confirmamus et ceteros omnes sacros canones, qui a sanctis et beatis Patribus nostris sunt editi, id est ab

qui a sanctis et beatis Patribus nostris sunt editi, id est ab iis, qui Nieaeae convenerunt, etc.
n) Carthaginensem: Apud Ivonem sequitur: Con-stantinopolitanam sub Nectario, et opuscula Theodosii, (al. Theophili) etc. Graece autem est: zai tŵr aŵdus êr tawin ỹ deoquiazio zai hacilide noise aveildornov ên Nezta-plou toù tỹs hacilidos taŭins noise aveildornov, in Nezta-plou toù tỹs hacilidos taŭins noises aveildornov, in est: et rorum, qui rursus in hac a Deo custodita et imperiali urbe convenerant sub Nectario, imperialis huius cicitatis praeside, et Theophilo, qui Alexandriae fait archiepiscopus.

Timothei Alexandrini episcopi, Gennadii³⁶) Constantinopo-litani episcopi, Cyrilli Alexandrini episcopi, Cypriani Car-thaginensis episcopi et synodum ^p) suam.

C. VIII. Auctoritate Romani Pontificis suncta octo concilia roborantur.

Item ex Diurno 1)36) Libro professio Romani Pontificis. Sancta octo universalia⁴⁷) concilia, id est primum Nicae-num, secundum Constantinopolitanum, tertium Ephesinum, quartum Chalcedonense, item quintum Constantinopolita-num et sextum; item Nicaenum septimum; octavum quo-que Constantinopolitanum usque ad unum apicem immutilata servare, et pari honore et veneratione digna habere, et quae praedicaverunt et statuerunt modis 18) omnibus sequi et praedicare, quaeque condemnaverunt ore et corde condemnare profiteor.

Quo autem tempore sexta synodus et prima, secunda, ter-tia, quarta et quinta congregatae sunt, Beda in libro de temporibus e. 65²⁹) seripsit, dicens:

C. IX. De temporibus couciliorum.

C. 1X. De temporibus conciliorum. Sexta synodus miversalis Constantinopoli celebrata est, et gracco sermone conscripta, temporibus Papae Agathonis, tra palatium suum, simulque legatis Apostolicae sedis, et piscopis C.L. residentibus. §. 1. Prima enim universalis.⁴ yodus in Nicaea congregata est contra Arium CCCXVIII, principe. §. 2. Secunda in Constantinopoli C.L. Patrum, ontra Maccelonium et Eudoxium, temporibus Damasi Pa-piet of Gratiani principis, quando Nectarius eidem univer-set of dinatus episcopus. §. 3. Tertia 4³) in Epheso CC, patrum, contra Nestorium augustae utbis episcopum, sub to chalcedone DCXXX. Patrum, sub Leone Papa, tempo-ium praesulem monachorum. §. 5. Quinta 4³) item Con-stantinopoli 4³) temporibus Vilii 4³) Papae, sub lustiniauo principe. e. contra Theodorum et omnes haereticos. $C. X.^{2}$.

C. X. 47).

Prima ') autem synodus in Nicaea, CCCXVIII. Patrum,

CORRECTORUM.

o) Et Dionysii: In canone graeco vulgato fere est, quemadmodum antea apud Gratianum: Dionysii Alexandrini episcopi et martyris. Sed apud Balsamonem et Ivonem legitur, queniadmodum restitutum est: Dionysii archiepiscopi Alexandrinorum megalopolis, et Petri Alexandriae archiepi-scopi et martyris. Reliquas varietates per se accuratus lector notabit.

p) Et synodum: In isto canonis loco est error, quia illa synodus Cypriani probatur, in qua ipse cum multis aliis Africae episcopis putavit, baptizatos ab haereticis verum baptisma non recepisse: quan tamen B. Augustinus as-serat, aliam exstitisse traditionem apostolorum, et ipsam Cypriani sententiam plenario totius orbis concilio exclusam

fuisse testetur. C. VIII. q) Item ex Diurno: Integram profes-sionem fidei, quando quis in Romanum Pontificem promo-vebatur, refert Deusdedit Cardinalis in collectione cano-

num, quae servatur in bibliotheca Vaticana. C. IX. r) Iulii: Certum est, synodum Nicaenam pri-mam celebratam esse tempore Silvestri. Sed in illa tem-porum obscuritate mirandum non est, Bedam et alios errasse.

C. X. s) Prima: Caput hoc invenitur et in recentio-ribus editionibus conciliorum, et in vetustiore Coloniensi, Anno MDXXX., et in manuscripta collectione, quam dictum

nop. VI. Rem Nicaen. VII. VIII. - 37) verisimilia. Edd. Lugdd. H. RI. - 38) omnimodis: Ivo. - C. IX. 39) imo libro de sex mundi actations ad A. 4639. - Ivo Pan. I. 2. c. 113. Decr. p. 4. c. 125. -40) verisimilis: Edd. Lugdd. I. H. - 41) Silterii: Edd. Bas. - 42) insdem urbis: Edd. coll. o. - 43) in Ed. Bas. tota §. have est: Tertia in Epheso contra Nestorium. - 44) Pan. I. 2. c. 111. - 45) in Constantinopolitana: Ed. Arg. - in Const. cveidat: Edd. coll. rel. - 46) Iulii: Edd. coll. o. - Panorm. = C. X. 47) Huie capiti in Merlini coll. conc., quae aueta Pseudoisidori collect. recensio est, sie inscribitur: ., Be synodis principalibus, quibus in locis, quibus pro causis, quibus temporibus, quibus auetoribus celebratae sint.⁴ - In procemio Anselmi legitur post verba: ., Apostolorum etc. (quae Gratiami nomine prostant in huius dist. fronte) praeposito titulo: Item ratio de canonibus app. et de VI. synodis princ.

Bist. XVI. C. VI. 24) Ex act. 6. cone. Nic. H. – 25) CCH. Fad. coll. o. = C. VII. 26) ex cone. Trull. hab. A. 692, et prior quidem pars: Quontam etc. ex aratione episc. in Trulto congregato-ran ad Instituianum. (Ivo Becr. p. 4. c. 123.: ex epist. VII. syn. ad Instituiano. Constant. fil.) = 27) veristmiles: Edd. Lugd. H. HI. – 28) suo: Edd. coll., Ed. Rom. et posteriores omnes. Sed in Rom. in indice erratorum ex Ivone est emendatum. – 29) cf. supr. cod. c. 4. = 0) Ivo Pan. 1. 2. c. 117. Decr. p. 4. c. 134. – 31) Nicaen. I.: Edd. coll. o. – 32) add.: et martyris: eaed. – 33) Trismegisti: eaed. – 34) Nicaeni: Edd Bas. Misceni: Lugd. I. Miseni: Edd. coll. rel. – 35) Germani: Edd. coll. o. – Ivo. = C. VIII. 36) canon ipse le-gitur tit. 9. Libri diural, confecti hand maito post A. 714. – Ivo Pan. 1. 2. e. 103. Decr. p. 4. c. 132. – In Edd. coll. o. (pr. Bas.) ivan concilia sie enumerantur: Chalced. IV. et V. Item Constanti-

41. DECRETI PRIMA PARS Quinta in Constantinopoli, contra Theodorum Mopsueste-num 50) et omnes haereticos, qui Theodorus dicebat aliud

est asservari in bibliotheca Vaticana: sed non in collectione, quae est in bibliotheca monasterii Dominicanorum. Ponitur autem ante praefationem, quae nomen Isidori mer catoria quidem in manuscriptis, peccatoris autem in im-pressis praefert. Et sane in illa praefatione tantum qua-tuor generalium synodorum mentio fit, sexta vero post

tuor generalium synodorum mentio fit, sexta vero post Isidori Hispalensis aetatem est habita.
t) Alexandri: Apud Anselmum est, ut apud Gratia-num. In originali: Alexandri Constantinopolitani. Sed inte-gra videtur lectio, si utraque conjungatur. Nam et epi-scopus Constantinopolis, et episcopus Alexandriae tempore illius synodi Alexandri nomine vocabantur.
u) Nectarii: Antea legebatur quemadmodum etiam apud Anselmum: Nectarii Alexandrini. Emendatum est ex original. Sed fortases et hoc loco integra lectio hace est.

originali. Sed fortasse et hoc loco integra lectio haec est : Nectarii Constantinopolitani et Timothei Alexandrini.

v) Novem: In loco citato ex collectione Isidori legitur: scripscrunt octo capitula, et verba illa: inferius annera, ibi non habentur. In conciliis deinde Coloniae impressis

ibi non habentur. In conciliis deinde Coloniae impressis post actionem sextae synodi ex vetusto codice monasterii S. Bavonis referuntur novem capitula, et ante primum ca-pitulum sunt hacc verba: scripserunt novem capitula infe-rius annexa, quae apud Anselmum quoque habentur. C. XI. w) Prima: Maior pars huius capitis, id est usque ad finem vers. Nonadecima, habetur in collectione Isidori impressa, ante praefationem ipsius Isidori; in Va-ticana autem usque ad inem vers.: Vigesimaprima. Deus-dedit et Anselmus integrum ante suas collectiones habent. Neque vero summula hacc eiusdem Isidori esse potest: nem neces praefationi insins. necue collectioni respondet. nam neque praefationi ipsius, neque collectioni respondet, in qua, ut ceterae mittantur varietates, multa referuntur concilia Hispaniae, quorum hic nulla mentio.

Dist. XVI. C. X. 48) episcopum: Edd. Bas. Arg. – 49) im Edd. coll. c. (pr. Bas.) add.: innequales. – 50) add.: vet servans: caed. pr. Bas. – 51) in coll. come. Merlin. add.: Sanctus. – 52) ih. et in Edd. coll. o. add.: CL. padrum. – 53) Nect. Alexandrins: Edd. coll. c. – Anselm. – 54) doest in orig. – 55) add. episco-pus: Edd. coll. o. – 56) CCC: excel. – 57) Magni principis: Orig. – 58) XV.: Edd. coll. o. – 59) XXVI.: Ed. Nor. XXVIII. Edd. coll. rel. – 60) Mosophenan: Ed. Bas. Mesochenum: Edd. coll. rel. – 61) Vigilis, et paueis post cum orig.: Domini: Edd. coll. o. – 62) XXIV.: Ed. Nor. XXVII Edd. Lugdd. L. H. XXVI.: Lugd. III. – 63) adstructure 2. Ed. Bas. – 64) interins: Edd. coll. cel. XI. 65) Apud Anselmum 1. c. capitis huiss titulus est: them annotatio de reliquis symodis. – In collect. Pseudoisidori ex ed. Merlini XIX. tantum concline exhibeniur; in eiusd. codd. manuscr. nonnullis, collatis a V. C. Camus (cf. Notices et extraits etc. Paris.

esse Dei verbum, et aliud Christum, et sacram Virginem Mariam negabat Dei genitricem fuisse, temporibus Iusti-niani principis, Vigili⁶⁴) Papae Romani, Domnini Antio-cheni, Eutychii Constantinopolitani; qui XIV.⁶²) capitula anathematizando scripserunt contra Theodori et sociorum eius blasphemias. §. 5. Sexta in Constantinopoli CL. Pa-trum, contra Macarium Antiochenum episcopum et socios ejus, qui unam voluntatem et operationem in Christo falsa unaniene neserohant⁶²) tomorribus Constantini aziaciori suspicione asserebant ⁶³), temporibus Constantini principis, Agathonis Papae Romani, Georgii Constantinopolitani; qui condemnata haeresi praefata anathematizando scripserunt novem ⁹) capitula inferius ⁶⁴) annexa.

C. XI. 65).

C. XI.⁶⁵). Prima w) adnotatio Ancyranae synodi, quae ante Nicae-nam fertor fuisse, sed propter auctoritatem majorem post-ponitur; in qua Patres XVIII. statuerunt canones XXIV.⁶⁶) quorum auctor maxime Vitalis Antiochenus episcopus ex-stitit. §. 1. Secunda Neocaesariensis, quae post Ancyra-nam, et ante Nicaenam³) legitar fuisse; in qua Patres XVI.⁶⁷) statuerunt canones XIV. quorum auctor maxime Vitalis episcopus Salaninius⁶⁹) exstitit. §. 2. Tertia Gan-grensis, quae post Nicaenam legitar fuisse, in qua Patres XVI. statuerunt canones XX. propter quasdam necessita-tes ecclesiasticas, maxime contra Eustathium⁶⁹), qui dice-bat, quod nullus in coniugali ordine positus, nec allus fi-delis, qui non omnibus renunciaret quae possideret, delis, qui non omnibus renunciaret quae possideret, spem⁷⁰) apud Dominum haberet, et multa alia venenosa, quae enumerare longum est. §. 3. Quarta Sardicensis, in qua Patres LX.³)⁷¹) statuerunt canones XXI. quorum au-ctor maxime Osius Cordubensis episcopus, et Vincentius Capuanus episcopus, et lanuarius²) Beneventanus, et Ca-lepodius Neapolitanus sanctae Romanae ecclesiae legati

NOTATIONES CORRECTORUM.

x) Ante Nicaenam: Sie est emendatum ex Anselmo et Deusdedit et Vaticana collectione. Nam ante legeba-tur: Antiochenam. In collectione autem Isidori impressa legitur quidem: Nicaenam, sed deest vox: ante. Sie autem legendum esse, quemadmodum est emendatum, ostendunt verba, quae ipsum Neocaesariense concilium antecedunt: oltires deútepos aév for túr ér Ayzúog, túr dè ér Nizade ngoyeréozepos, id est: qui canones posteriores quidem Ancy-ranis, anteriores autem Nicaenis sunt, quo loco in colle-ctione Isidori impressa mendose est: Et hi quidem canones seenndi sunt corum, qui in Ancyra et Caesarea expositi sunt. Redundat enim illud et Caesarea, quare in recentioribus editionibus conciliorum omissum est. Similis error est in codice canonum Muguntino. x) Ante Nicacnam: Sic est emendatum ex Anselmo codice canonum Moguntino.

y) Sexaginta: In codice canonum LX. episcopi rey) Sexaginta: In codice canonum LX. episcopi reperiuntur subscripsisse: sed postea additur: et ceteri, et subscripserunt omnes episcopi diversarum provinciarum vel civitatum, num. CXXI. Socrates lib. 2. cap. 16. in eco concilio ex occidentis partihus episcopos circiter CCC. convenisse dicit, ex orientis vero LXXVI., qui etiam secessionem fecerunt. Idem Nicephorus lib. 9. cap. 12. et Tripertita. Theodoretus autem lib. 2. cap. 7. docet ex antiquis narrationibus, episcopos CCL. convenisse. Omnino et in his et Patrum, et canonum numeris multa sunt emendata. Sed in multis etiam satis visum est indicare varietates; nonnulla autem lectoris diligentiae sunt reservata.
z) Et lanuarius: Anselmus habet, ut Gratianus. In collectione indicata est: Vincentias Capuanus episcopus, et

2) Et l'an un artus : Anseinus naber, ut Gratanus, en collectione indicata est: Vincentius Capuanus episcopus, et S: R. E. legatus exstiterunt. In concilio ipso cap. 18. no-minatur Ianuarius episcopus. In subscriptione vero in co-dice canonum non nominatur, sed tantum Vincentius Capuanus S. R. E. legatus, et Calipodius Depolitanus legatus S. R. E.

an IX. t. VI.) ioia series conc. Matic. II. non excedit, quod corr. Rom. dudum observaverant. — Ceterum integrum prostal in collectione ed. a. Peitt. (Par. A. 1677) et apud D'Acherium, Spicit. T. I. p. 587, et planima id genus excerpta, "ex Isidori Collectario de canonibus" leguntur in Berthold. Constant. opuse. de anctoritale canonibus" est, orta plerumque ex operarum vilis.— 66) in graeco vulg. et apud Balsamonem sunt XXVI. cuius numeri varietas exinde venit, quod in Dionys. Ex. collectione ex 4 et 5. canone unus factus est. — Pro-pter eandem Dionys. computandi rationem Neocaes. concili apud La-inos XIV., apud Graecos XV. canones numerantur. — 67) XIII. D'ACh. — XVIII. Berth. — 68) Salonilanus: Edd. coll. o. — 69) Eustachium: Merlin. — Edd. coll. o. — 71) XL.: Merlin.

exstiterunt †). §.4. Quinta Antiochena, in qua Patres XXIX.72) 1 statuerunt canones XXV. quorum maxime auctor Eusebius Palaestinensis episcopus exstitit. §. 5. Sexta Laodicensis, in qua Patres XXXII. ⁷³) statuerunt canones LIX. ⁷⁴), quo-rum auctor maxime Theodosius episcopus exstitit. §. 6. Septima*) Carthaginensis, in qua Patres CCXVII. statuethaginensis coiscopus exstitit. Etiam 8. Augustinus Hipribus Honorii Augusti. §. 7. Octara Africana sub Theodo-sio minore Augusto, in qua Patres CCXVII.⁷³) recitave-runt et firmaverunt canones CV., qui per diversa concilia Africanae provinciae temporibus Aurelii Carthaginensis epi-All feature provinces conscripti. §. 8. Nona Arelatensis, in qua Patres CC.⁷⁶) statuerunt canones IV., quorum aucto-res maxime Silvester urbis Romae episcopus, et S. Marinus '7) Arelatensis episcopus existiterunt, temporibus Con-stantini Augusti, sicut quidam asserunt. §. 9. Decima item Arelatensis, in qua Patres XIX. statuerunt canones, quorum auctor maxime S. Caesarius Arelatensis episcopus exstitis⁷). §. 10. Undecima item Arelatensis opisochis ta attitis⁷). §. 10. Undecima item Arelatensis, in qua Patres XVI.⁷⁹) statuerunt canones. §. 11. Duodecima item Arela-tensis in Vico Hortensii⁸⁰), in qua Patres XI. statuerunt canones, quorum maxime auctor S. Caesarius Arelatensis episcopus exstitit. §. 12. Tertiadccima item Arelatensis, in qua Patres XIX. statuerunt canones, quorum auctor ma-xime Sarpidius⁸¹) Arelatensis episcopus exstitit. §. 13. Quartadecima Arausicensis, in qua Patres XVI.⁸²) statuerunt canones, quorum auctor maxime Hilarius episcopus exstitit. §. 14. Quintadecima Epaunensis^b)^{\$3}), in qua Pa-tres XXVI.^{\$4}) statuerunt canones XXXIX, quorum auctor maxime Caesarius Episcopus exstitit.

§. 15. Sextadecima Agathensis, in qua Patres XXIX. 85) statuerunt canones, quorum auctor maxime Caesarius⁸⁶) episcopus exstitit. §. 16. Septimadecima*) Aureliaņensia, in qua Patres LXXII. statuerunt canones, quorum auctor maxime Aurelius⁶⁷) Arelatensis episcopus exstitit, *tempo-ribus Clodovei regis.* §. 17. Octavadecima item Aurelia-nensis, in qua Patres XXXI. statuerunt canones, quorum auctor maxime Melanius⁸⁶) Redonensis episcopus exstitit. §. 18. Nonadecima item Aurelianensis, in qua Patres XXX. 89) statuerunt canones, quorum auctor maxime S. Albinus Andegavensis episcopus exstitit. §. 19. Vigesima Arvernen-sis, in qua Patres XV. statuerunt canones, quorum auctor maxime Honoratus Breutensis "") episcopus exstitit. §. 20. Vigesima prima Maticensis, in qua Patres XXI. statuerunt

NOTATIONES COBRECTORUM.

a) Septima: Hic numeratur tantummodo unica sy-nodus Carthaginensis, quae habetur in codice canonum, de qua inferius XX. dist. c. de libellis dicetur. b) Epaunensis: Ita emendatum est ex aliquot ma-

nuscriptis et collectione laidori Vaticana. Nam antea lege-batur: Empanensis. Veruntamen in concilio Epaunensi impresso nullus Caesarius nominatur, sed Aviti primum est mentio.

c) Septimadecima: Hic numerantur tria concilia Aurelianensia, quorum haec in conciliis impressis indicia inveniuntur. In quinto Aurelianensi subscribit primo loco Aurelius Arelatensis. In primo inter alios legitur nomen Melanii Redonensis. In tertio subscribit quarto loco Albinus Episcopus Andegavensis. C. XII. d) Septuaginta: Ex his Athanasii verbis

constat, non omnes Nicaenae synodi canones aut graece, aut latine nunc haberi. Et Iulius Papa ad orientales, et Innocentius Victricio, et alii multos ex illa canones citant, qui non sunt in his viginti, qui (in manibus omnium ver-santur. De qua re scribit Isidorus in praefatione concilio-

canones, quorum ancior maxime Priscus Lugdunensis episcopus exstitit. §. 21. Vigesima secunda item Maticensis, in qua Patres LXXXVI.³¹) statuerunt canones, quorum auctor maxime idem Priscus Lugdunensis episcopus exstitit. §. 22. Vigesima tertia Lugdunensis, in qua Patres XVIII. ⁹²) statuerunt canones, quorum auctor maxime Phi-lippus Viennensis³³) episcopus exstitit. §. 23. Vigesima quarta item Lugdunensis, in qua Patres XX. constituerunt canones, quorum auctor maxime idem Priscus Lugdunensis episcopus exstitit.

Sed quod Nicaena synodus XX. canones supra statuisse dicitur, contrarium videlur ei, quod in epistola Athanusii inventur. Scribit enim Athanasius 94) Alexan-

drinus episcopus Marco Papae, ita dicens:

C. XII. Epistola Athanasii postulantis capitula Nicaeni concilii,

Septuaginta^d) Nicaeni concilii capitula, quae de praefata synodo, iubente domino mee Alexandro, decreto^{*5}) omnium episcoporum attuli, quae sunt igne combusta, optamus, ut a vestrae sanotae sedis auctoritate percipere per praesen-tes legatos mereamur. *Item:* §. 1. Praesentibus nobis octo-ginta^{*5}) capitula memorata synode tractata sunt: quadraginta ³⁶) capitula memorata synoos tractata sunt: quauta-ginta a Graecis, graeca edita lingua; et quadraginta a Latinis, similiter latina edita lingua. Sed visum est CCCXVIII. episcopis³⁷) Spiritu sancto repletis, et maxime iam dicto Alexandro, et apostolicae sedis apocrisiariis, ut decem capitulà adunarentur, aliis atque³⁸) congruis locis insererentur, et ad formam LXX. discipulorum, vel totius estis terrea linguarum sentingenta tanti et tam excellenorbis terrae linguarum, septuaginta tanti et tam excellen-tis concilii fierent capitula, quae omnem Christianorum informarent orbem.

Gratian. Quomodo ergo viginti tantum capitula in Ni-caena synodo statuta dicuntur, quum septuaginta capitula (ut Athanasius scribit) in ea statuta monstrentur? His ita respondetur: Capfulorum Nicaenae synodi quaedam in desuetu-dinem abierunt: viginti tantum in Romana ecclesia kabentur. Unde Stephanus Papa scribit, dicens Luythobio

Episcopo Moguntino 99):

C. XIII. Nicaeni concilii ziginti tantum capitula habentur. Vigintie) tantum capitula Nicaenae synodi in sancta Romana ecclesia habentur; sed quo neglectu alia defecerint, ambiguum est. Plurimi arbitrantur ea Antiocheno concilio esse inserta "").

Sardicense guoyae concilium auctoritate Nicolai Papae reci-pitur. Unde idem scribit clero 191) Constantinopolitano:

rum tomis inserta. Et ex epistola quadam Gregorii X. ad regem Armeniorum, quum concilium Lugdunense indixisset, (quam manuscriptam habet Cardinalis Sirletus) intelligitur integrum Nicaenum concilium in lingua Armeniorum eo tempore exstitisse. Sic enim scribit: Quia vero multipliciter expedit, ut in einsdem celebratione concilii antiquorum conciliorum copiam habeamus, celsitudinem regiam rogamus et hortamur attente, quatenus integrum Nicochum concilium et alia concilia, quae kabere diceris, in Armenica litera, cum aliquibus peritis interpretibus, nobis cum ca qua poteris celeritate transmittas. Tuneti quoque et Alexandriae inventi sunt octoginta 'canones Arabice scripti, sub nomine huius concilii, qui Romae in Arabica et Armenica lingua scripti penes eundem Cardinalem Sirletum sunt; et nuper etiam

ia latinam linguam conversi sunt et impressi. C. XIII. e) Apud lvonem p. 4. cap. 232. habetur ma-gis integrum hoc caput: Copitula Nicaeni concilii, testimonio Athanasii septuaginta, in figuram septuaginta discipulorum scripta non dubitamus, e quibus viginti tautum in ecclesia sancta Romana, et quae sequentur.

Dist. XVL C. XI. +) lanuarii et Calepodii nomina apud Mer-linum non leguntur; apud D'Acherium et Berth. unus Osi mentio ft. -72) XXX.: Merl., D'Ach., Berth. -73) XX.: ib. -74) LVIII: D'Ach. XLIX.: Merl. LX.: Böhn. -75) CUXIV.: D'Ach. Merl. -76) uterque numeras abest ab Isidoro Merlini. -77Maurinus: Edd. coll. o. -78) add.: tenp. Constant. Aug.: fb. -77) XVIII.: D'Ach. -80) Hortensico: Ed. Bas. Hortensio: Edd. coll. rel. -81) Sapardus: Merl. D'Ach. -83) Hyponensis: Ed. Arg. -Lapi-dius: Ed. Nor. <math>-82) XVII.: Berth. -83) Hyponensis: Ed. Arg. -Lapi-dius: Ed. Nor. <math>-82) XVIII.: Berth. -85) Hyponensis: Ed. Arg. -Lapi-dius: Ed. coll. o. <math>-82) XVIII.: Berth. -85) Hyponensis: Ed. Arg. -Lapi-dius: Edd. coll. o. <math>-652, Arg.: Merl, D'Ach. XXIV.: Berth. -86) Arctatensis: Edd. coll. o. -652 axiv: Berth. -85) Arctines Remonensis: Edd. coll. o. -652 axiv: D'Ach. -85) XXVII.: D'Ach. -90) Brevi-Arel. -85) Metianus: Edd. coll. o. -652 axiv: D'Ach. -90) Brevi-

•

C. XIV. Austoritate apostolica Sardicense concilium recipitur.

Quod dicitis, neque Sardicense concilium, neque decre-ta 103) alia vos habere sanctorum Pontificum 103), non fa-cite nobis facultas credendi tribuitur, maxime quum Sar-dicense concilium, quod penes vos in vestris regionibus actum est, et omnis ecclesia recipit, qua ratione convene-ta 104), et hos sancte functiones functiones chiefe rit 104), wt hoc sancta Constantinopolitana ecclesia abiiceret et ut dignum est non retineret 106)?

DISTINCTIO XVII.

GRATIANUS.

I. Pays. Generalia concilia quorum, tempere eelebrata sint, vel quorum auctoritas ceteris pracemineat sanctorum auctoritations, supra monstratum est. Auctoritas vero congregandorum conciliornm penes apostolicam sedem est. Unde Marcellus Papa scribit Maxentia*)'):

C. I. Absque Romani Pontificis auctorilate synodus congregari non debet.

Synodum episcoporum absque huius sanctae sedis auctoritate (quanquam quosdam episcopos possitis congregare) non potestis regulariter facere.

[PALEA.]

"Neque) ullum episcopum, qui hanc appellaverit aposto-licam sedem, damnare, antequam hinc sententia definitiva procedat. Nam si saeculares in publicis iudiciis ?) libellis utuntur appellatoriis, quanto magis sacerdotibus haec ea-dem agere licet, qui super illos sunt ? de quibus dictum est: Ego dixi³), Dii estis ?"

C. II. Non est ratum concilium, quod auctoritate Roma-nae ecclesiae fultum non fuerit.

Item Iulius Papa I. in rescripto contra orientales pro Athanasio. C. XXIX. 4)

Regula vestra nullas habet vires, nec habere poterit, quoniam nec ab orthodoxis episcopis hoc concilium actum est, nec Romanae ecclesiae legatus³) interfuit; canonibus praecipientibus, sine eius auctoritate concilia fieri non debere. Nec ullum •) ratum est, aut erit unquam concilium, quod non fultum fuerit eius auctoritate.

C. III. Nullus usurpet concessa Romanae ecclesiae.

Item Damasus Papa I. ad Stephanum epist. IV. 7). Huic soli⁸) sedi concessa nullus usurpare sine eius con-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XVII. C. I. a) Maxentio: Antea legebatur, Maxentio Episcopo : in tonis autem conciliarum in epistolae inscriptione est: ad Maxentium tyrannum, sed in principio epistolae ipsius est: Marcellus Maxentio, quae lectio visa est retinenda. b) Negue: Hine usque ad finem non habentur in ali-

quot manuscriptis Gratiani exemplaribus.

C. IV. c) Gregorius: Hoc proculdubio est Pelagii, sicut ab Anselmo et Ivone citatur. Sunt autem apud Gratianum multa capita ex Pelagio huius argumenti, ad apostelicas sedes recurrendum esse, quum inferiores episcopi, aut quivis alii cognoscere desiderant, quid in aliqua uni-versali synodo esset constitutum, et valde illos condemnandos, qui apostolicis sedibus non communicant, ut C. 23. q. 5. c. non ros, et cap. de Liguribus. Ex hoc autem ca-pite: nec licuit, et capite, istud. C. 11. q. 1. habetur integra epistola Pelagii, quemadmodum ab Anselmo refertur. Vesuliu praesumat, qui non vult honore ecclesiastico indignus ut ⁹) contentor iudicari.

C. IV. Absque apostolicae sedis auctoritate synodum *par-ticularem contra universalem* aliquibus congregare

non licet. Item Gregorius •) 10).

Nec licuit alicui aliquando, nee licebit particularem synodum d) congregare; sed quoties aliqua de universali synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo, quod non intelligunt, rationem, aut sponte ii, qui salutem ani-mae suae desiderant, ad apostolicam¹¹) sedem pro reci-pienda ratione conveniant, aut si forte (sicut de talibus scriptum est: Peccator¹²), quum venerit in profundum ma-lorum, contemnit, j ita obstinati et contennaces exsiterint, ut doceri non velint, eos ab eisdem apostolicis sedibus aut attrahi ad salutem quoquomodo necesse est, aut (ne aliorum perditio esse possint) secundum canones per saeculares comprimi 13) potestates.

C. V. Non est concilium, sed conventiculum, quod sine sedis apostolicas auctoritate celebratur.

Item Pelagius Papa II. Episcopis, qui convenerant ad il-licitam vocationem Ioannis Constantinopolitani, epist. I.

cap. 1. 14)

Multis 15) denue apostolicis et canonicis atque ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia Ro-mani Pontificis concilia celebrari³⁶). §. 1. Quapropter, ut iam dictum est, recte non concilium, sed vestrum conven-ticulum vel conciliabulum cassatur¹⁷}, et quicquid in eo actum est, irritum habetur et vacuum. Vos quoque deinceps videte, ut nullius hortatu talia praesumatis, si apo-stolicae sedis communione carere non vultis. Et infra ¹⁸): §. 2. Si vero in qualibet provincia ortae fuerint quaestiones, et inter ipsius provinciae episcopos discrepare coeperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non conveniat, ad maiorem tunc sedem referantur. Et si illic facile et iuste non discernuntur, ubi fuerit synodns regulariter congrega-ta, canonice et iuste iudicentur. Maiores vero et difficiliores quaestiones (ut sancta synodus statuit, et beata consuetudo exigit), ad sedem apostolicam semper referantur.

C. VI. Provincialia concilia sine Romani Pontificis prassentia pondere carent¹⁹).

Item Symmachus Papa 20).

Concilia sacerdotum ecclesiasticis legibus quotannis decreta per provincias, quia praesentiam Papae non habent, vale-

rum in Polycarpo citatur ex Gregorio, et in margine est additum: ad Episcopos Mauritaniae. Atque in summariis capitum dictatus ipsius Papae, qui habetur lib. 2. Reg. Gregorii septimi, inter cetera hoc est: quod nulla synodus absque praecepto summi Pontificis debet generalis vocari. d) Synodum: Apud Anselmum, Ivonem et in Poly-carpo adduntur haec: ad iudicandum universalem synodum. Hoc enim est, quod prohibetur hic a Pelagio. Multi emim eo tempore aut ignoratia, aut animi perversitate adducti.

eo tempore aut ignorantia, aut animi perversitate adducti, nolebant quintum concilium recipere, (qua de re B. Gre-gorius, lib. 7. epist. 53. et alibi saepe.) et particularem synodum universali, ac sedium apostolicarum auctoritati pracferebant. Itaque hoc capite non prohibet Pelagius, sive Gregorius, ne episcopi possint dioecesanas, et metropolitae provinciales synodos convocare, sed ne ipsas ad iudicandum universalem synodum congregent; atque ita est in rubrica emendatum.

sen; eadem habentur in fragm. ep. Pelagil ad Valeriamon Patrichan, (ex collect. Holstenil ed. apud Mansi T. IX. p. 732.) atque haec ca-pills inscriptio apud Ivonem est. Decr. p. 4. c. 239. — Ap. Ans. l. 13. c. 43. laudatur Pelagii, ap. Polyc. contra l. 1. t. 14. Gregorii no-men. — In Ed. Bas. legitur: Gregorius P. Constantinopolim. — 11 quostolicas sedes: Ivo. — Holsten. — 12) Prov. c. 13. v. 2. — 13) opprimi: Ans. — opprimi oportet: Edd. coll. o. = C. V. 14) Ep. Pse u do Isi do ria na. — Ans. l. 2. c. 36. Polyc. l. 1. t. 14. — 15) add. modis: Ed. Bas. — 16) eadem verba leguntur in decretis hulli e. 9. C. 3. q. 6., atque secutus in iis auctor videtur, quze in Histor. tripart. l. 4. e. 9. 19. ex Socratis Graeco translata leguntur. — 17) casabitur: ead. — 18) eap. 3. cf. conc. Antioch. c. 14. Chale. c. 9. et 17. — et hnuoc. I. ep. 2. = C. VI. 19) carebaut: Edd. coll. 0. — 20) Imo ex Ennodii libello apolog. pre Synod. Rom. IV. bab. A. 501. — Ans. l. 2. c. 56 (55). — Ivo Decr. p. 4. c. 243. Polyc. l. 1. t. 7. o. - 20) A. 501. -L. 1. t. 7.

Dist. XVI. C. XIV. 102) decretalia: Ivo. - 103) 88. Patrum rel reciperes : Edd. coll. o. – Pontifictuati. Pro. – 100, Soc. - Pan. – Pontif. sacrorum vel rec.: Decr. – 104) conventat: Edd. coll. o. – 105) dicium: Edd. coll. o., cum Panorm. – 106) reciperet: Edd. coll. o

Coll. o. Dist. XVII. C. I. 1) Ep. Pseudoisidoriana (II.) ad Ma-xentium tyrannum, cuius fons hoc quidem capite est Historia tripart. 1. 4. c. 9. 1. 5. c. 34. — cf. Conc. Sardie. c. 5. — Ans. 1. 9. c. 60. Ivo Decr. p. 4. c. 240. Polyc. 1. 1. t. 13. — 2) deest in Edd. Arg. et Bas. — 3) Psaim. 81. = C. II. 4) Ep. Pseudoisidoriana. cf. Ennodii cp. 30. 1. 1. Histor. trip. 1. 10. c. 17. 1. 4. c. 9. et 19. — Ans. 1. 2. c. 47 (46). Polyc. 1. t. t. 33. — 5) legatio: orig. — Ans. — Ed. Bas. — 6) 402mm: Ed. Nor. = C. III. 7) Ep. supposititia, con-fecta tamen ante tempore Pseudoisidori. — Ans. 1. 1. c. 55. Polyc. 1. 1. t. 17. — 8) deest in cell. Anselm. et Edd. Arg. Bas. — 9) aut: Edd. cell. e,, exc. Bas. = C. IV. 10) Imo Pelagius I. Ep. ad Nar-

C. I.

tuduen perduterantes. Legistic**) insenissini, aliquando in illis practic approaches apris canetionem aliquid constitutum, et non de manufus negation ad cumultationem **). at quid occurrent, practiting redin arbitrin fuinne nersatulu f

II I' Gratianus Hier **) climm guum auctorilas to a series of the processing of antering Roman particular series and antering Roman particular series of the procession of an antering converting converting the series of the series o de les constantin Papar Nommerka, proventi aparteliere a les constantines ipeins durbantas impingi, l'égurier et à constant to action prison angenerant, spenn, qui an anna 11 superior, della pundam concorre e erientee. you can soils priman the superious mersture, donte south and a the second and the second second and the second seco and and the environment to addition patenting and anti-dictor pedie and an anti-analysis and subbounders and and the second seco were and it is to be not negative requested processibles and and in a contract out and an event of the second and an another procession of another procession of a second states and the procession of the second states and there . committees where yelestate postitions at sive propastines relieve and by negatines, vive notices, and magin pute guns while, della security demande scarcowit prosting constitute constitute given in allette Remand 12 docustor. Repairings ware in symodo without cover were and the vielen Symmetic Birthat : a Norman and an Paran works a record their property of having made of providentian ") in wither growing at howing evenity. St into water in the providence of the metal and the statistic to provide the second Be with a + 2 () of all with some managers Planet, put at spi-proper sure wate tempore combins - against theorem wat, at subsema planetant, here for development, at **) all saturations are proper was more done where compressions where of allerials involves institutes Multiplements appropriate book statistic ametric, in our testate care and Dar ductive account formary, such a spect (D.S. Patrice Forder Sector in yers The inclusion and primary pathon (part 1). Partupa Freedomine Representation of the parture and without provided and partupa (parture) and INT and any Internet in the parture of the angle photospheric advantages of the parture tradem departure. In the parture and constitutes on parture in the constitute of the anti-advantages and constitutes on parture in the constitute of the addy sparsale Second to the parture parture of the advantages of the addy sparsale Second to the parture parture the constitute of the addy sparsale Second constitution of the parture of the parture of the addy sparsale Second constitution of the parture of the parture of the addy sparsale Second constitution of the parture of the parture of the parture of the sparsale of the parture of the part Malamanah wakan dagama at magnandhan ligilik. Lan que el sadis grown affer Marine prosts cares hachers wellighter

A. H. min R. G. K. N. S. M. 777 may applied RR2, 113 Ny K. C. Physics on Augustalianus, 2 C. NR -

Enderspore second in withinkness state transform where at anidentiation in controller, new set approximations, well are mention with the state products are the discounter of sime Ann whe restriction to a strain conductory of a acatomic to a strain the second states of the

Construction of the construction of the second seco and any other and a state of the state of a graphic state.

DISTINCTIO XVIIL

GRATIANUS.

I. PATE. Spiscoporum igitur concilia, ut ex praemissis apparet, sunt incelida ad definiendum et constituendum, non autem ad currigendum. Sunt enim necessaria episcoporum concilia ad exhartationem et correctionem, quae etsi non habent rim constitutionis, habent tamen auctoritatem impozendi et indierndi, quod alias statutum est et generaliter seu specialiter observari pracceptum.

I. PALRA=). Ex Cabilonensi Concilio, cop. 6-1) "Placuit, ut conservato metropolitani primatu ceteri epiacepi, accundum suae ordinationis tempus, alius alii defe-rat ?) locum. " TAL

Unde Leo L. epist. LXXXII. c. 7. Anastasio Thessalonirensi Ppiscopo 3):

C. U. Rini concentus per singulas annas ab episcopo celebrentur.

De conciliis autem episcopalibus non aliud indicimus. quam sancti l'atres salubriter ordinarunt: ut scilicet bini conven-tus per annos singulos habeantur, in quibus de comnibus querclis, quae inter diversus ecclesize ordines nasci asso-lent, indicetur. At ') si forte inter ipsos, qui praesunt, de maioribus (quod absiti peccatis causa nascatur, quae provinciali nequeat examine definiri, fraternitatem toam de totius negotii qualitate metro; olitanus corabit instruere, et si coram positis partibus nec tao 'i fuerit res sogita in-dicio, ad nostram cognitionem, quicquid illud est, transferator.

C. III. Que tempere consta entreperam sint selebranda-Tem ex Nicaczo Cascia's, orp. 5.

Habeaust semel conciliam ante dies quadragenimee, considure, se quise sure, same tatel us ampetites, mousdum?a remains et solonne Dec posse afferrit secondum sers agathe cure transmit attemn.

C. W. M. WATER DOTTING IN CONSTRAINTS CONTRACTOR CONDUCT tion on his in ann a place pair concilium fint.

Your ex Antarchene Concilso"), cop. 20.

Propert collesiasticas causas et quite excitation controversites Reservences, sufferer visite est, his in anno per singular previnents enteroportum concil on time some quitten por rescon behavionalism presidente testesitutes (), ite ité in coarda beheronaroa, consecution, it est media so penrecost, conculor completers (). Administration com-presences operations (), (), (), amplications, (), 98, (). nerrepolitions contations security (5.3 Secundum nerr roselling bels optoles habeaties, pu dies anne Graegos le-perbergine, " nouse decimas e invenitar. It just autem

NOTATIENTS CORFECTORYM.

CAR of Pression man a that Famali an which we have a station in the math in the second states the states winding searches, infinitestration, Secondarishing, Island and Antipalitation, Antipalitation, Antipalitation, and a supporter same an annum na annum an

Dise XVIII. C. 4. K. In normalistic Cristian, caller Tude, have been it extreme proceedances distinctions, con-condense and infinite illing agains. Busingman TA Calific poter nation altun: ation antice collectores. There is Recordence de la construction ann eige ils someille Me kolium, at any 65 consili 6freque

. Hi b Warren same hor our research man poin my bridging. It as famos, has last me ministan ar topps the second promotion of a full contrast in the second of the second second structure of second second

donar sederaar sanze (mra το 855), τ<mark>ê ev, u: ann subitu:</mark> anne angusta aanne purun. Der offerenter \$. Λ. ο 1.C. e+3. n+4.C. h.: Antes legebatur : 6. n.

nicht tranorb nite partie et weiterster 5. net nutei ale zu ihnet trumin n est, wede tennoris et. Sed repunite Sed reposita es has beta ex planisme trotan examplatibus a calleerione bodor, it this est have enden versus. Nan certeri collectore scent potus vulnum consinen Diomesii, oune est it ender ennoum, numers et Russhandus et Panurnia, bus love habitante n'est mede neutroastes, vie at ante neutroaste, of in sevening fluming itse fit at maria emine nontecostes, verbin plane e verbit. Elvance sum Pat putte r. ratears estaund. 12. Merissiates

a teny entry Anera surramina Dumysuk verti nou-more

e Presinas Provine es Denaca Damysme autem.

endnal: Ju. Re-11 CHE (1994). T entend: ('a), fliss, 1.2 material (16), High 1.5. Constant 2.6. Rev 11 (20) (2000), Per-rian seen side (1), Inc. capati 1: Sub-Wittersetterins this monitum est (-1), B. Rev 16, (-1),

The second state of the s

conciliis et presbyteros et diaconos praesentes esse oportet, et omnes, quotquot se laesos existimant, et synodicam exspectare sententiam. Nec liceat aliquibus apud semetipsos concilia sine metropolitanorum episcoporum conscientia 10) facere, quibus de omnibus causis constat permissum esse iedicium.

C. V. Semetipsos accusant, qui vocati ad synodum venire contemnunt.

Item ex Concilio Laodiceno 11), cap. 40.

Non oportet vocatos episcopos ad synodum contemnere 12), sed adire 13) debere, et aut docere, aut doceri, quae sunt ad ecclesiae ceterorumque correctionem utilia; quod si contemserint, se ipsos videntur accusare, nisi forte * pro infirmitate * ire non possint.

C. VI. Corripiantur episcopi, gui ad concilium vocati renire contemnunt.

Item ex Concilio Chalcedonensi¹⁴), cap. 19.

Pervenit ad nostras aures, quod in provinciis constituta¹⁵) episcoporum concilia minime celebrentur. Hoc¹) ex eo probatur, quad multae, quae correctione opus habent, ecclesiasticae res negligantur. Statuit ergo haec sancta syn-odus, secundum regulas Patrum bis in anno in unum sonvenire per singulas provincias episcopos, ubi singular), quae emerserint, corrigantur. §. 1. Qui vero noluerint convenire episcopi constituti in suis civitatibus, et hoc ma-xime, quum sui corporis sumitate consistentes ¹⁶) etiam ab omnibus aliis urgentibus necessitatibus 17) et inexcusabilibus negotiis liberi sunt, licere eos fraternae caritatis admonitionibus corripi.

C. VII. Canonicis subiaceat poenis metropolitanus, qui saltem semel in anno celebrare concilium negligit.

Item ex Septima Synodo, cap. 6.18)

II. Pars. Quoniam quidem regula est, quae dicit, bis in anno per singulas provincias oportere fieri per conventum episcoporum regulares inquisitiones¹⁹), propter fati-gationem²⁰) et ut opportune^h) habeantur ad iter agendum hi, qui congregandi sunt, detinierunt sextae synodi sancti Patres, omni excusatione remota, omnibus modis semel in

NOTATIONES

quem Burchardus et Ivo sequentur, habet: Idibus octobris, id est, quintodecimo die mensis octobris, quem hyperberetaeum , Graeci cognominant. In canone autem apostolorum 37. legitur, secundam anni synodum celebrandam esse ύπευβεgeraiov Sudezúng, id est: duodecimo die hyperberetaei. Non convenire autem omnino Latinorum menses cum Graeco-

convenire auteni omnino Latinorum menses cum Graeco-rum, satis constat. Suidas quidem scribit, apud Macedo-nas hyperberetaeum eundem esse, qui october, Galenus autem Pergami eundem, qui september. C. VI. f) Hoc ex eo: In collectione Isidori, ubi alioquin eadem videtur esse versio, legitur: ex hoc proba-tur, quod multae*), etc. Itemque apud Ivonem, addita tamen particula, et. Graece est: xat ex rovrou πολλà παραιελεί-cu του δρολάτατας deutorunde ται των διορθώσεως δεομένων έχχλησιαστιχών πραγμάτων : id est: et propterea multae ex rebus ecclesiasticis, quae correctionis egent, negliguntur.

cronus egent, negugantar. g) Ubi sing ula: Ita in collectione Isidori**) et apud Ivonem et Anselmum. Graece est: ἔνθα ἀν ὁ τῆς μειροπό-λεως ἐπίσχοπος δοχιμάση, καὶ διορθοῦν ἕχαστα τὰ ἀναχύ-πτοντα, quae Dionysius sic vertit: Quo metropolitanus antistes probaverit, el corrigere singula, si qua fortassis emerserint.

gerns.
 C. VII. h) Et ut opportune: Graece est: xal to έν-δεως έχειν ποος όδοιποράκν, id est: Et quod non bene parati sunt ad iter faciendum.
 C. VIII. i) Habetur haec epistola Romae manuscripta,

ut in indice dictum est.

anno fleri, et 'depravata corrigi. Huac ergo canonem et nos renovamus, et si quisquam princeps inventus fuerit hoc nos renovamus, et si quisquam princeps inventus inerit not prohibere, communione privetur. Si quis vero metropoli-tanorum hoc neglexerit agere absque necessitate, vel vi, seu aliqua rationabili occasione, canonicis poenis subia-ceat. Dum autem synodus agitur super canonicis et evangelicis negotiis, oportet congregatos episcopos in meditatione et solicitudine fieri custodiendorum divinorum et vivisicorum Domini mandatorum. Et post pauca : §. 1. Porro non habeat metropolitanus licentiam ex his, quae defert episcopus secum, sive iumentum sive aliam²¹) speciem expetendi. Quod²²) si hoc egisse convictus fuerit, solvat quadruplum.

C. VIII. Non cogantur presbyteri ad sacra concilia eulogias deferre.

Item Leo IV. ad Episcopos Britanniae 1) 23), c. 3. De eulogiis ad sacra concilia deferendis nihil invenimus a maioribus terminatum: sed sicut unicuique presbytero pla-cuerit. Nam si constitutum fuerit, illo²⁴) in tempore be-uedictiones afferri, forsitan minus libenter ad synodos occurrent, et magis venire obtrectabunt. Quae, ut arbitror, non sunt rationabiliter quaerendae, nec ultro delatae respuendae.

C. IX. Sine gravi necessitate episcopus ad synodum ire non tardet.

Item ex Concilio Carthaginensi IV. 25), c. 21. Episcopus ad synodum ire non tardet 26), nisi satis gravi necessitate inhibeatur: sic tamen, ut in persona sua lega-tum mittat, suscepturus salva fidei veritate quicquid synodus statuerit k).

C. X. Excusatorias literas dirigant, qui gravati ad synodum ire non possunt.

Item ex Concilio Carthaginensi V. 27) c. 10.

Placuit, ut quotiescunque congregandum est concilium, episcopi, qui neque aetate 26), neque acgritudine, neque alia graviori necessitate impediuntur, competenter occur-rant. Et infra: §. 1. Quod si non potuerint occurrere, excusationes suas literatorie ¹) conscribant; nisi au-

CORRECTORUM.

C. IX. k) Similem sententiam, et paene eadem verba referunt Burch. l. 1. c. 51. et Polyc. l. 2. tit. 16. ex felice. C. X. l) Literatorie: In conciliis impressis legi-

tur: in tractatoria*). Dubitatum fuit, an legendum esset: in tractoria. Nam epistolae, quibus imperatores vel reges suos praesides vocabant, vel evectionem aliquam concede-bant, tractoriae dicebantur. Sic in codice Theodosiano lib. 8. titulus 6. est: de tractoriis et stativis, et sic videtur emendandum in lib. Cod. 12. quamvis in impressis legatur: de tractatoriis, quam vocem, tractoriam, eadem significa-tione Carolus Magnus in suis capitularibus usurpavit, lib. 4. c. 30. et 69. et eadem notione est in concilio Meldensi, cap. 71. Sanctus quoque Augustinus in libro post collationem contra Donatistas c. 24. tractoriam pro epistola vocatoria usurpat, his verbis: Sie autem a primate suo per tractoriam fuerunt ecocati. Atque in hoc canone, ubi de vocandis episcopis ad concilium agitur, vox ista esset aptissima. Nam in concilio Africano, inserto in codice canonum c. 43., ubi in concilio Africano, inserto in coalce canonum c. 45., un hoc idem reperitur, et c. 57. §. Lucianus, et §. Aly-pius in vetustis codicibus semper legitur: tractoria, ubi in impressis est: tractatoria, et in Carthaginensi graeco c. 91. est: $\dot{\eta}$ ouvodix $\dot{\eta}$. Verum idem B. Augustinus utitur dictione: tractatoria, in eam quae nunc sublicietur senten-tiam. Loquens enim de episcopis, si vocati noluissent venire ad concilium et ibi obiecta crimina purgare, epist. 162. ait: Quod si non fecerint, ibi etiam corum pravitas et perversitas innotescet: missaque tractatoria super corum no-

23) Ep. scr. c. A. 850. — Coll. tr. p. p. 1. t. 60. c. 5. — 24) illi all-quid in temp. benedictionia afferre: Rid. coll. o. pr. Bas. = C. IX. 25) Camonen, qui Come. Carth. IV. hab. A. 398. nomine Isidori col-lectione continentur, huic cone. nulle modo adscribi pesse, imo nihi esse, nisi canonum aniqu. summas quasdam, monuerunt Ballari-nii. Inter statuta soci. antiqua, ab his edita, caput nostrum legitur num 9. — Coll. tr. p. p. 1. 18. c. 70. Ans. 1. 7. c. 170. — 96) yerba: non tardet, nisi absunt a Coll. Hisp. et Statutt. eccl. ant. — in Isid. Merlin. legitur: ire non sine salis etc. = C. X. 37) Cone. Carth. V. hab. A. 401. — Coll. tr. p. p. 2. t. 19. c. 10. Ans. 1. 7. c. 188. — 28) neque aetate: desunt in Coll. Hisp., leguntur tamen in Isid. Merl. — *) in Coll. Hisp. tamen tractoria est in varietate lectionis.

50

Dist. XVIII. C. IV. 10) add.: et consensu: Edd. coll. o. pr. Bas. — Böhm. = C. V. 11) Conc. Laod. hab. inter ann. 347. et 361. — Burch. L 1. c. 47. Ivo Deor. p. 5. c. 157. ex vers. Dienys. — 13) add.: venire: Edd. coll. o. pr. Bas. — 13) abire: Coll. Ilipp. =C. VI. 14) Conc. Chalc. hab. A. 451. — Auselm. I. 6. c. 199. Ivo Decr. p. 4. c. 343. — 15) statuta: Coll. Hisp. — \oplus) hoc modo same legitar in Isidoro Merlini; in Coll. Hisp. tamen est: celebreatur, et quos. \oplus Collect. Hisp. ad verba Dionysii in his proxime accedit. — 16) consistant: Coll. Hisp. — consistentes sint: Edd. coll. o. — 17) abest a Coll. Hisp., Isid. Merl., et Ivone. = C. VII. 18) Conc. Nic. II. (hab. A. 787.) — versio Anastasii Bibl. est. — Ivo Decr. p. 5. c. 373. — 19) cf. supr. ead. c. 4. infr. c. 15. — 20) faligationes: Edd. coll. o. — 21) aliquam: eaced. — 22) Qui: Ed. Bas. = C. VIII.

tem m) rationem impedimenti sui apud primatem suum red-diderint, ecclesiae suae communione debent esse contenti.

C. XI.
$$P \land L \mathrel{E} A$$
ⁿ).

Item ex Concilio Turonensi29), cap. 2. "Episcopus non debet abbatem cogere ad synodum ire, nisi aliqua rationabilis causa exsistat."

C. XII. A communione sit alienus, qui synodo adesse contemserit.

Item ex Concilio Arelatensi, c. 19.30)

Si quis autem synodo³³) adesse neglexerit, vel coetum fratrum, antequam dissolvatur concilium, crediderit dese-rendum, alienum³²) se a fratrum communione cognoscat; nec eum recipi liceat, nisi în sequenti synodo fuerit absolutus.

C. XIII. Usque ad proximam synodum a communione abstineat, qui a metropolitano vocatus absque gravi necessitate synodo adesse neglexerit.

Item ex Concilio Agathensi33), cap. 35.

Si episcopus metropolitanus ad comprovinciales episcopos epistolas direxerit, in quibus eos aut ad ordinationem summi pontificis, ut ad synodum invitet, postpositis omnibus (ex-cepta gravi infirmitate corporis, aut praeceptione regia) ad constitutum diem adesse non differant. Quod si defuerint (sicut prisca canonum praecepit auctoritas)³⁴) usque ad proximam synodum a caritate fratrum et ecclesiae commu-nione riventur. nione priventur.

C. XIV. A communione privetur episcopus, qui a metro-politano vocatus ad synodum venire contemnit.

Item ex Concilio Tarraconensi 25), cap. 6.

Si quis episcoporum commonitus à metropolitano ad syno-dum, nulla gravi intercedente necessitate corporali, venire contemserit, sicut statuta Patrum sanxerunt, usque ad fucontemserit, sicut statuta Patrum sanxerunt, usque ad fu-turum concilium cunctorum episcoporum caritatis communione privetur.

C. XV. Presbyteri et diaconi, et cuncti, qui se laesos existimant, ad metropolitanam synodum conveniant. Item ex Concilio Martinio) Papae 36).

Propter ecclesiasticas causas et altercationum solutiones bene placuit per singulas provincias bis in anno concilium fieri, convocante metropolitano episcopo omnes provincia-

NOTATIONES

mine per totum orbem terrarum, quacunque iam Christi eccle-sia dilatata est, ab omnibus ecclesiis, eorum communio prae-cidetur. In concione quoque secunda in Psalm. 36. eadem vox quater invenitur: et epistola Syricii, quae recitatur in concilio Teleptensi, ibi vocatur tractatoria. Cuius mentio-nem faciens Innocentius in mistola ad Evenerium Telep nem faciens Innocentius in epistola ad Exsuperium Tolo-sanum, cap. 1. ait: De his et beatae recordationis viri Sy-ricii episcopi monita eridentia commearunt: quibus verbis ricii episcopi monita eridentia commercant: quibus verbis videtur indicare, non ad solos Africae episcopos, sed ad omnes provincias missam fuisse illam Syricii tractatoriam. Ita Leo Papa II. postquam sextum universale concilium finem habuerat, brevem eius concilii summam ad Hispaniae episcopos, ut ei subscriberent, misit, quam tractatoriam vocat, quae Leonis II. epistolae manuscriptae ex Hispania Romam sunt missae. m) Nisi autem: In originali est: vel si post adven-

tum tractatoriae aliquae necessitates repente forsitan ortae fuerint, nisi rationem impedimenti sui apud suum primatem reddiderint, ab ecclesiae communione debere esse contemtos **). In Africano c. 43. reliqua codem modo. Sed in extremo est fere ut apud Gratianum: Ecclesive suae communione de-bere esse contentos. Itemque in Carthaginensi graeco: 'Oqet-ten roby rotobrovy rīj zotvorla rījs Idlas abrāv dozsīdām Ezzhņolas. Similis quaedam poena imponitur in eodem con-cilio infra dist. 58. c. fin.

Dist. XVIII. C. X. 90) contentos: Coll. H. = C. XI. 29) Burch. 1.8. c. 73. Ivo Decr. p. 7. c. 91 Inter conciliorum Turon, canones hoc capat non exstat, et videtar Burch., cuius bic mos est, ex Poenitentiali Theodori c. 2. Hind esse mutantus. = C. XII. 30) hab. non serius A. 460. nisi sit privata quaedam ant. canonum collectio, quod Ballerinii contendunt. – Coll. tr. p. p. 1. t. 47. c. 1. 2. Burch. 1.1. e. 50. Ivo Decr. p. 5. c. 160. (ex conc. Hispal. c. 10) Polyc. 1.2. t. 15. – 31) abest ab orig. et Ed. Bas. – 32) alienatum : orig. – Ed. Bas. = C. XIII. 33) hab. A. 506. – Burch. 1. c. 49. Ivo Pan. 1. 4. c. 17. Decr. p. 5. c. 159. – 34) cf. can. 12. cad. = C. XIV. 35) hab. A. 516. = C. XV. 36) Cap. Martini Brac. c. 18. (ex syn-

les episcopos, ita ut ad concilium veniant³) omnes pres-byteri et diaconi, vel hi ")³⁸), qui se laesos existimant, ut in concilio causae examinatae ad iustum iudicium perducantur. Et si qui manifeste episcopi, vel presbyteri, aut diaconi inventi fuerint in offensa, secundum rationem ex-communicentur, quamdiu communi consensu de his placue-rit dare sententiam. Nulli autem episcopo liceat propria apud semetipsum concilia facere, praeter eos, quibus metropoles sunt creditae.

C. XVI. PALEA9).

[Item ex Concilio Bylon 29).]

"Annis singulis episcopus in sua dioecesi synodum faciat de suis clericis, nec non abbatibus, et discutiat alteros clericos et monachos."

Gratian. Singuli vero episcoporum suis ecclesiis notificare studeant, quae in conciliis statuuntur. Unde in Concilio Toletano XVI., cap. 6.40)

C. XVII. Quae in conciliis statuuntur, singuli episcoporum suis ecclesiis natificent.

Decerninus, ut, dum in qualibet provincia concilium agitatur⁴¹), unusquisque episcoporum admonitionibus suis in-tra sex mensium spatia omnes abbates, presbyteros, dia-conos atque elericos, seu etiam omnem conventum civitatis ipsius, ubi pracesse dignoscitur, nec non et cunctam dioe-cesis suae plebem aggregare nequaquam moretur: quate-nus⁴) coram eis plenissime omnia reseret^{4,2}), quae eodem anno in concilio acta vel definita esse noscuntur. Et infra: §. 1. Quod si quispiam hacc parvipendenda crediderit, sententia excommunicationis duorum mensium curriculo persistat usquequaque mulctatus.

DISTINCTIO XIX.

GRATIANUS.

I. Pars. De epistolis vero decretalibus quaeritur, un vim auctoritatis obtineant, guum in corpore canonum non inveniantur. De his ita scribit Nicolaus Papa archiepiscopis et epi-scopis per Gallias constitutis ¹).

C. I. Decretales epistolae vim auctoritatis habent.

Si Romanorum Pontificum decreto ceterorum opuscula tractatorum approbantur vel reprobantur, ita ut, quod sedes apostolica²) probavit, hodie teneatur acceptum, et quod

CORRECTORUM.

C. XI. n) Haec Palea abest ab illis tantum exempla-

C. XI. n) Haec Palea abest ab illis tantum exempla-ribus, in quibus paucissimae reperiuntur, et refertur infra 18. quaest. 2. post can. lin. a Gratiano ex eodem Turo-nico: quemadmodum et a Burchardo et Ivone. C. XV. o) Martini: Gratianus hoc primum citat nomine Martini Papae, deinceps eodem nomine multa cita-turus, quae omnia sumta sunt ex libro capitulorum grae-carum synodorum Martini episcopi Bracarensis. (Antiqui tus enim episcopi Papae dicebantur.) Hic enim quum esset Graecus, ad utilitatem ecclesiarum Hispaniae, ubi episco-patum obtinebat, ea capitula latina fecit, et in nonnullis quaedam addidit, in aliis vero aliqua detraxit, quemad-modum in hoc capite, quod sumsit ex concilio Antiocheno, c. 20. sup. ead. c. propter. Aliqua etiam ex Toletanis conc. 20. sup. ead. c. propter. Aliqua etiam ex Toletanis con-ciliis in eum libellum retulit.

p) Vel hi: In aliquot conciliorum editionibus legitur: ut corum, qui se laeros existimant, in concilio causae, etc.
 C. XVI. q) Palea: In nullo collatorum exemplarium

C. XVI. q) Palea: In nullo collatorum exemplarium habetur, sed versiculus, singuli, coniunctus est praecedenti capiti: Propter ecclesiasticas. Suntque verba Gratiani. C. XVII. r) Quatenus: In duobus exemplaribus*) huius decimi sexti concilii Toletani locus hic ita legitur: guatenus coram cis publice omnia reserata, de his, quae co-dem anno in concilio acta vel definita exstiterint, plenissime notiores efficiantur.

od. Antioch.) — Polyc. 1. 3. t. 17. - 37) in his procedant: Coll, Hisp. — 38) vel hi, qui in concilio eorium causae etc.: mendose, ut videtar, Coll. Hisp. = C. XVI. 39) Bylonense concilium plane non exstat; imo suspicatur Berardus, canonem ad Conc. Hipponense (hab. A. 393.) pertinere, cuius summa quaedam legitur in codice canonum Quesnelli (Opp. Leon. M. ex ed. Baller. 1. 3.). — Ceterum in Ed. Bas, haec palea non est. = C. XVII. 40) c. 7. (hab. A. 691.) — 41) agi-tur: Bohm. — 42) referet: id. — 9) et Coll. Hisp. Dist. XIX. C. I. 1) Ep. haec legitur inter acta Conc. Rom. hab. A. 365. — Ivo Decr. p. 5. c. 33. — 2) add.: vere: Edd. coll. 0.

illa repulit, hactenus inefficax habeatur: quanto potius, quae ipsa pro catholica fide, pro sanis dogmatibus, pro rariis et multifariis ecclesiae necessitatibus et fidelium moribus diverso tempore scripsit, omni debent honore prae-ferri, et ab omnibus prorsus in quibuslibet opportunitati-bus discretione vel dispensatione magistra reverenter as-sumi! Quanquam quidam vestrum scripserint, haud illa decretalia priscorum Pontificum in toto canonum codicis corpore contineri descripta³), quum⁴) ipsi, ubi haec suae intentioni suffragari conspiciunt, illis indifferenter utantur, et solum nune ad imminutionem sedis apostolicae potestatis, et ad suorum augmentum privilegiorum minus accepta esse perhiheant. Item infra: §. 1. Si ideo non esse de-cretales epistolas priscorum Pontificum Romanorum admitcretales epistolas priscorum Pontificum Romanorum admit-tendas dicunt, quia in codice canonum non habentur ad-scriptae, ergo nec S. Gregorii, nec ullius alterius, qui ante vel post ipsum fuit, est aliquod institutum vel scriptum recipiendum, eo quod in codice canonum non habeatur adscriptum. Ergo doctrinam eorum et sanctiones, quae ab omni lingua venerantur, quia in codice canonum non ha-bentur adscriptae, de codicibus suis eradant. Ut quid vel membranas occupant, postouam non habeatur accentae l membranas occupant, postquam non habentur acceptae? Sed quare multum immoramur, quum nee ipsas divinas scripturas veteris et novi testamenti iam recipiemus, si istos duxerimus audiendos? Etenim neutrum horum in codice canonum ecclesiasticorum habetur insertum. Sed redice canonum ecclesiasticorum habetur insertum. Sed re-sponsuri sunt isti, qui non ad obediendum potius, quam ad resistendum ⁴) semper sunt parati, dicentes ³), quod inter canones inveniatur capitulum S. Papae Innocentii ⁶), cuius auctoritate doceatur, a nobis utrumque testamentum esse recipiendum, quanquam in ipsis paternis canonibus nullum eorum ex toto contineatur insertum. Quibus ad haec asserendum ⁷) est, quoniam si vetus novumque testa-mentum recipienda sunt, non quod codici canonum ex toto haec asserendum ') est, quoniam si vetus novumque testa-mentum recipienda sunt, non quod codici canonum ex toto habeantur annexa, sed quod de his recipiendis S. Papae Innocentii prolata videatur esse sententia, restat nimirum, quod decretales epistolae Romanorum Pontilicum sunt re-cipiendae, etiamsi non sint codici canonum compaginatae, quoniam inter ipsos canones unum B. Leonis capitulum constat esse permixtum, quo ita omnia decretalia consti-tuta sedis apostolicae custodiri mandantur, ut si quis in illa commiserit, noverit sibi veniam denegari.

[PALEAS)]

"Ait enim c. 10. ⁹) suarum decretalium: "Ne guid vero sit, guod practermissum a nobis forte credatur, omnia decretalia constituta, tam beatae recordationis Innocentii, guam omnium decessorum nostrorum, quae de ecclesiasticis ordinibus et ca-nonum pronulgata sunt disciplinis, ita a vestra dilectione custodiri mandamus, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari."

Dicendo vero: omnia decretalia constituta, nullum de decretalibus constitutis praetermisit, quod non mandayerit esse custodiendum. Et rursus asserendo: omnium decesso-rum nostrorum, nullum Pontificum Romanorum, qui ante se rum sostrorum, nullum Ponthicum Romanorum, qui ante se fuerunt, excepit, cuius ita non praeceperit decretalia con-stituta ab omnibus custodiri, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari. Itaque nibil re-fert '°), utrum sint omnia necne decretalia sedis aposto-licae constituta inter canones conciliorum immixta, quum omnia in uno corpore compaginari non possint, et illa eis intersint, quae firmitatem his, quae desunt, et vigorem

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XIX. C. I. a) Quum ipsi: Locus fuit emen-datus ex ipsa epistola Nicolai, quae Romae manuscripta habetur, et nuper impressa est in appendice Bibliothecae SS. Patrum, ut dictum est supra dist. 10. c. leges. In qua epistola multa alia habentur, ad epistolas decretales etiam antiquissimas pertinentia. C. III. b) Capitulis: Sic emendatum est ex aliquot

Dist. XIX. C. L. 3) add.: et idea inter canones non esse assu-menda: Edd. coll. o.; desunt tamen in orig. — 4) ad vesist. polius, quam ad obed.: Edd. coll. o. — Bohm. — 5) asserentes : Ed. Bas. — agenies: Iv.o. — 6) in epist. ad Exsuper. Tolos. c. ult. — 7) respon-dendum: Edd. coll. o. — referendum: Iv.o. — 8) abest ab Ed. Bas. — 9) quinto: orig. — Iv.o. (sumtus hic locus est ex ep. ad Epp. Cam-paniae (scr. A. 443. ep. 4. Ed. Baller.) — 10) interest: orig. — Iv.o. — Edd. coll. o. — 11) constituti: Iv.o. — instituti: Ed. Bas. — 12) cf. supr. dist. 15. e. 3. — 13) vel: Edd. coll. o. — 14) dicerts a : Ed. Arg. — dicens: Edd. coll. rel. = C. H. 15) Videntur hace ex-cepta esse ex allocutoria Agathonis ad epise. in conc. Rom. A. 680.

suum assignent, praesertim quum synodalia gesta, inter quae ipsi canones statuti¹¹) sunt, in codice canonum non habeantur, sed a nobis omni cultu debito venerentor. Conhabeantur, sed a nobis omni cultu debito venerentur. Con-sonat autem huic beatissimo Papae Leoni sanctus et facun-dissimus in decretis suis Papa Gelasius¹²), ita inquiens: Decretales epistolas, quas beatissimi Papae dicersis tempori-bus ab urbe Roma pro dicersorum Patrum consultatione de-derunt, cenerabiliter suscipiendas decerninus. In quo notan-dum est, quia non dixit: Decretales epistolas, quae inter canones habentur, nec tantum ¹³): quas moderni Pontifices ediderunt; sed: quas beatissimi Papae dicersis temporibus ab urbe Roma dederunt. Dictis autem ¹⁴): dicersis temporibus etiam illa tempora vir sanctus comprehendit, quae crebre-scentibus paganorum persecutionibus ad sedem apostolicam deferri causas episcoporum difficillime permittebant. His scentibus paganorum persecutionibus ad sedem apostolicam deferri causas episcoporum difficillime permittebant. His ita divina favente gratia praelibatis ostendinus, nullam differentiam esse inter illa decreta, quae in codice cano-num habentur, sedis apostolicae praesulum, et ea, quae prae multitudine vix per singula voluminum corpora reperiun-tur; quum omnia et omnium decessorum suorum decretalia constituta atque decretales epistolas, quas beatissimi Papae diversis temporibus ab urbe Roma dederunt, venerabiliter fore suscimiendas et custodiendas, eximicos praesules. Los fore suscipiendas et custodiendas, eximios praesules, Leo-nem scilicet et Gelasium, mandasse probavimus.

C. II. Omnes sanctiones apostolicae sedis irrefragabiliter sunt observandae.

Item Agatho Papa omnibus Episcopis 13).

Sic omnes apostolicae sedis sanctiones accipiendae sunt, tanquam ipsius divini Petri voce firmatae sint.

C. III. Tolerandum est iugum, quod a sancta sede im-ponitur, licet importabile videatur. Item ex Capitulis b) Caroli Imperatoris 16).

In memoriam B. Petri apostoli honoremus sanctam Romanam et apostolicam sedem, ut, quae nobis sacerdotalis ma-ter est dignitatis, esse debeat ecclesiasticae magistra ra-tionis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas 17), ut ¹⁸) licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iu-gum, tamen feramus et pia devotione toleremus. §. 1. Si vero (quod non decet) quilibet, sive sit presbyter sive diaconus aliquam perturbationem machinando et nostro ministerio insidiando redarguatur falsam ab apostolica ¹⁹) sede detulisse epistolam, vel aliud quid, quod inde non venerit ²⁹), salva tide^c) et integra circa Apostolicum humi-litate penes episcopum sit potestas, utrum eum in carce-rem, aut aliam detrudat custodiam, usquequo per episto-lam, aut per idoneos suae partis legatos apostolicam in-terpellet sublimitatem; ut potissimum sua sancta legatione dignetur decernere, quid de talibus insto ordine lex Ro-mana statuat delinire, ut et is corrigatur, et ceteris mo-dus imponatur. ut 's) licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iudus imponatur.

C. IV. Quicquid Romana ecclesia statuit vel ordinat, ab omnibus observandum est.

Item Stephanus Papa 21).

Enimvero, quia in speculum et exemplum sancta Romana ecclesia, cui nos Christus praeesse voluit, proposita²²) est, ab omnibus, quicquid statuit, quicquid ordinat, perpetuo²³) et irrefragabiliter observandum est.

manuscriptis et Ivone. At Nauclerus vol. 2. gen. 28. nar-rat, hoc esse unum ex viginti tribus legum capitulis, quae Carolus Magnus ad omnes suas provincias misit. Burchar-dus autem citat ex concilio Triburiensi c. 30. ubi etiam

exstat. c) Salva fide: Apud Burchardum est: falsa fide et non integra.

congregatos. — Deusdedit p. 3. Ivo Decr. p. 4. c. 238. Polyc, I. 1. t. 17. = C. III. 16) cf. Baluz. Capit. Reg. Franc. ad A. 801. (T. I. p. 367.) et conc. Tribur. hab. A. 895. c. 30. — Burch. I. 1. e. 220. Ivo p. 5. c. 50. — 17) humanitas: Ivo. — 18) et: Edd. coll. o. — 19) ab Apostolico: conc. Trib. — 20) convenentit: ib. et in Cap. Ba-luz. = C. IV. 21) Leguntur hace in fine ep. Stephani V. ad episc. orient., quae ad calcem conc. Constant. IV. (gener. IIX.) a Mansio edita est tom. 16. — Stephanum V. Iaudant etiam Edd. Arg. Bas. Ven. I. Nor. — 22) posita est annihns: Ed. Bas. — praeposita: Edd. Nor. Ven, I. II. Par, Lugd, I. — 23) ndd. quidem: Edd. coll. o. pr. Bas.

4 %

C. V. A pontifications sit alienus officiis, qui apo-stolicis non vult obedire praeceptis. Item Gregorius IV. 4) 24)

Nulli fas est vel velle, vel posse transgredi apostolicae sedis praecepta nec nostrae dispositionis ministerium, quod

vestram sequi oportet caritatem. IL Pars, §. 1. Sit²⁵) ergo ruinae suae dolore prostratus, quisquis apostolicis roluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter sacerdotes babeat, sed extorris²⁴) a sancto deinceps inter sacerdotes babeat, sed extorris 2^{6}) a saucto ministerio fiat; nec de eius iudicio quisquam postea curam babeat, quoniam iam damnatus a sancta et apostolica ec-clesia "ac auctoritate" sua de 2^{7}) inobedientia atque prae-sumtione a quoquam esse non dubitatur: quia maioris ex-communicationis deiectione est abiiciendus 2^{6}), cui sanctae ecclesiae commissa fuerit disciplina, qui 2^{9}) non solum praefatae sanctae ecclesiae iussionibus parere debuit, sed etiam aliis ne praeterirent insinuare. Sitque alienus a divinis et pontificalibus officiis, qui noluit praeceptis apo-stolicis obtemperare 2^{9} . stolicis obtemperare 30).

C. VI. Inter canonicas scripturas decretales epistolae connumerantur.

Item Augustinus de doctrina Christiana, lib. II. cap. 8. 0)*)

In canonibus scripturis ecclesiarum catholicarum quamplu-In canonibus scripturis ecclesiarum catholicarum quamplu-rimum divinarum scripturarum solertissimus indagator au-ctoritatem sequatur, inter quas sane illae sint, quas apo-stolicas sedes habere et ab ea alii³⁺¹) meruerunt accipere epistolas. §. 1. Tenebit³²) igitur hunc modum in scripturis canonicis³³), ut eas, quae ab omnibus recipiuntur eccle-siis³⁴), praeponat eis, quas quaedam non accipiunt. In eis vero, quae non accipiuntur ab omnibus, praeponat eas, quas plures gravioresque accipiunt. eis, quas pancipres quas plures gravioresque accipiunt, eis, quas pauciores minorisque auctoritatis ecclesiae tenent. §. 2. Si autem alias invenerit a pluribus, alias a gravioribus haberi (quan-quam³⁵) hoc³⁶) inveniri vix possit) aequalis tamen auctoritatis cas habendas puto.

C. VII. Ministerii 37) divini se exsortem intelligat, qui a soliditate Petri recedit.

Item Leo Papa I. ad Episcopos Viennenses, epist, LXXXVII, 38)

Ita Dominus noster lesus Christus humani generis salvator instituit, ut veritas, quae antea legis et prophetarum prae-conio continebatur, per apostolicam tubam in salutem uni-versitatis exiret, sicut scriptum est³): In omnem terram exircit sonus corum, et in fines orbis terrae verba corum. Sed huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocaret ⁴⁰), ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet ⁴¹), ut exsortem ⁴²) se mysterii ⁴³) intel-ligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate re-

NOTATIONES

C. V. d) Caput hoc est in eadem epistola Gregorii IV. ex qua sumtum est c. *Decreto nostro*. Infra 2 q. 6. Exstat autem in codice sarpe memorato bibliothecae Dominicanae. C. VI. e) Caput hoc apud B. Augustinum loco indicato sic habet: *In canonicis autem scripturis ecclesiarum catholi*carum quamplurimum auctoritatem seguatur : inter quas sanc illae sunt, quae apostolicas sedes habere et epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc madum in seripturis canonimeruerunt. Tenebit igitur hane madum in seripturis canoni-cis, ut cas, quae ab omnibus accipiantur ecclesiis [catholicis], pracponat eis, quas quaedam non accipiant. In eis vero, quae non accipiantur ab omnibus, pracponat eas, quas plares gravioresque accipiant, eis, quas pauciores minorisque an-ctoritatis ecclesiae tenent. Si autem alias incenerit a pluri-bus, alias a gravioribus haberi (quanquam hoc [facile] ince-mire non possit), acqualis tamen auctoritatis eas habendas

Dist. XIX. C. V. 24) ex cp., dat. A. 832. (cf. ad c. 2. dist. 12.) Ans. I. 2. a. 21. Ivo p. 5. c. 11. et 349. Polye. 1. 1. t. 17. - 25) dc: Ed. Bas. - 26) exsors: Edd. coll. o. pr. Bas. - 27) dcest in Edd. coll. a. - hac uncloridate snapue (pro ana: Ivo) inobed: orig. - 28) exigendus: orig. - Ans. Ivo. - 29) quai: Edd. coll. o. - 30) obedire: (Ans. = C. VI. 4) Ans. I. 3. c. ult. (c. 123.) Po-iye. I. 1. 25. - 31) ab en add: desugator: Edd. Bas. Lugdd. Anter. - 34) add. canonicis: Ans. - 33) quan: Ed. Arg. -34) add. cononicis: Ans. - 35) quant: Ed. Arg. -"Ven. I. II. - 37) mugiterit, et posten: extorrem: Ed. 38) Ep. 10. (Ed. Ball.) scr. c. A. 445. - Ivo Decr. Praim. 15. v. 5. - 40) collocard: orig. - 41) vel-

cedere. Hunc enim in consortium individuae unitatis assumtam, id quod ipse¹⁴) erat, voluit nominari, dicendo: Tu^{45}) es Petrus, et super hane petrum aedificado ecclesiam meam: ut aeterni aedificatio templi mirabili munere gra-tiae Dei in Petri soliditate consisteret, hac⁴⁶) ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portae contra illam inferi praevale-rent. Verum hanc petrae istius sacratissimam firmitatem, Domino, ut diximus, aedificante constructam, nimis impia vult praesumtione violare, quisquis eius potestatem tentat infringere, favendo cupiditatibus suis, et id, quod accepit a veteribus, non sequendo.

Gratian. Hoc autem intelligendum est de illis sanctionibus vel decretalibus epistolis, in quibus nec praecedentiam Pa-trum decretis, nec evangelicis praeceptis aliquid contrarium invenitur. Anastasius) enim secundus favore Anastasii im-peratoris, quos Acacius post sententiam in se prolatam sacer-dotes vel Levitas ordinaverat, rite fungi acceptis officiis debere decrevit, ita inquiens :

C. VIII. Nalla lacsionis portio attingit cum, qui ab haereticis iam damnatis ordinatur. Anastasius II. ad Anastasiam Augustum, epist. I. c. 7. et 8.⁴⁷)

Secundum ecclesiae catholicae consuetudinem sacratissi-Secundum ecclesiae catholicae consultudinem sacratissi-mum screnitatis tuae pectus agnoscat, quod nullum de his, quos baptizavit Acacius, vel quos sacerdotes sive Levitas secundum canones ordinavit, ulla ex nomine Acacii portio laesionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita sacra-menti gratia minus firma videatur. §. 1 Nam et baptisma (quod procul sit⁴⁵) ab ecclesia) sive ab adultero vel a fure detum fuerit ad pacificientos manas aconcesit illibatem menti gratia minus firma videatur. §. 1. Nam et baptisma (quod procul sit ⁴⁹) ab ecclesia) sive ab adultero vel a fure datum fuerit, ad percipientem munus pervenit illibatum, quia vox illa, quae sonuit per columbaim, omnem maculam humanae pollutionis exclusit, qua⁺?) declaratur ac dici-tur: *Hie est*⁵?), qui baptizat in Spiritu sancto et igne. Nam si visibilis solis istius radii, quum per loca foetidissima transeunt, nulla contactus inquinatione maculantur, multo magis illius, qui istum visibilem feeit, virtus nulla mini-stri indignitate constringitur ⁵?). Nam et ludas, quum fue-rit sacrilegus atque fur, quicquid egit inter apostolos pro dignitate commissa, benelicia per indignum data nulla ex hoc detrimenta senserunt, declarante hoe ipsum Donino manifestissima voce: Seribae ⁵²), inquit, et Pharisaei super cathedram Moysi sedent; quae dicunt, facite: qua autem fa-ciant, facere nolite; dicant enim et non faciant. §. 2. Quic-quid ergo ad hominum profectum quilibet in ecclesia mini-ster pro officio suo videtur ⁵³) operari, hoc totum contineri implente divinitatis effectu. Ita ille, per quem loquitur Christus, Paulus affirmat ⁵⁴): Ego plantari, Apollo rigavit : sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est alignid neque qui riggt ; sed qui incrementum dat, Deus. §. 3. Adeo ⁵⁵) autem non quaeritur, quis, vel qualis prae-dicet, sed quid ⁵⁰) praedicet, ut invidos etiam bene Chri-stum praedicare affirmet⁵⁷); quo malo ipse diabolus deie-

CORRECTORUM.

puto. Quae quidem B. Augustini sententia non ad decretales Romanorum Pontificum, sed ad canonicas et sacras scripturas referenda est.

C. VII. f) Anastasius: Minime rerum est sensisse Anastasium, ordinatos ab Acacio post latam in ipsum sen-tentiam, rite fungi acceptis officiis potuisse. Hoc enim duntaxat inquit in capite sequenti, tirmam esse sacramenti gratiam ab Acacio traditam. Quod verissimum est, sicut et aliae omnes sententiae, quas in ea epistola ex B. Au-gustino Anastasius accipit, verae sunt. Habetur autem haec eadem Anastasii Papae II. epistola in corpore cano-num, quod Romana ecclesia semper approbavit, ut infra distinct. 20 can. de libellis, est adnotatum. Itaque sine causa reprehenditur hoc loco Anastasius a Gratiano.

 $\begin{bmatrix} let in corp. omne manare: Coll. Hisp. — 42) exform: Ed. Bas. — 43) ministerii: Edd. coll. o. pr. Bus. et Nor. — 44) dominus: Edd. Bas. Nor. — ipse dominus: Edd. coll. rel. — 45) Matth. c. 16. v. 18. — 46) hanc: Ed. Bas. — hanc elian: Edd. coll. rel. — C. VIII. 47) Ep. 1. ser. c. A. 497. — Coll. U. p. p. Edd. coll. rel. — C. VIII. 47) Ep. 1. ser. c. A. 497. — Coll. U. p. p. Edd. coll. rel. — C. VIII. 47) Ep. 1. ser. c. A. 497. — Coll. U. p. p. 1. 1. 47. c. 1. 2. Ans. 1. 9. c. 62: 1. 13. c. 31. 1vo Decr. p. 4. c. 151. Polyce 1. 3. t. 10. — 48) für: orig. — Edd. coll. o. pr. Ven. II. Lugdd. II. III. — 49) quod dect. quam dictur: Edd. coll. c. — 55) Luce. c. 3. v. 16. — 51) conlingitur: Coll. Hisp. — 52) Matth. c. 23. v. 2, — 53) videntur: Edd. coll. c. 3. v. 6. — 55) A Dec: orig. — Edd. Bas. Ven. II. — cf. Philipp. c. 4. v. 15. — 56) quae: Ed. Bas. — 57) confirmet: orig. — Edd. coll. o.$

ctus ⁵⁸) est, et hoc ipse praedicare non desinit. Ideo ergo et hic ⁵⁹), cuius nomen dicimus reticendum ⁵⁹), male bona ministrando sibi tantum nocuit. Nam inviolabile sacramentum, quod per illum datum est aliis ⁶¹), perfectionem suae virtutis obtinuit. §, 4. Quod ⁶²) quidem generaliter verum est, nisi aliquorum in tantum se extenderet ⁶³) curiosa suspicio, ut imaginentur, prolato a Felice Papa iudicio, postea inefficaciter in sacramentis, quae Acacios usurpavit,

postea inefficaciter in sacramentis, quae Acacius usurpavit, egisse; ac proinde cos metuere, qui vel in consecrationi-bus, vel in baptismate mysteria⁶⁴) tradita susceperunt, ne irrita beneficia divina⁶⁵) videantur. Gratian. Quia ergo illicite et non cononice, sed contra decreta praedecessorum et successorum suorum hace rescripta dedit, (nt probat Felix et Gelasius, qui Acacium ante Ana-stasium excommunicaverunt, et Hormisda, qui ab ipso Ana-stasiu tertius cundem Acacium postea damnavit), ideo ab ec-elesia Romana republiatur, et a Deo percussus legitur fuisse hoe mada: hoc modo :

C. IX. Anastasius a Deo reprobatus, nutu divino percussus est.

Anastasius ε) ⁶⁶) II., natione Romanus, fuit temporibus Theodorici regis. Eodem tempore multi clerici et presby-teri se a communione ipsius abegerunt ⁶⁷), eo quod com-municasset sine concilio episcoporum vel presbyterorum et cleri ⁶⁸) cunctae ecclesiae catholicae diacono Thessaloni-censi, nomine Photino, qui communicaverat Acacio; et quia voluit occulte revocare Acacium, et non potuit, nutu divino percussus est. Hine stiem de Marima^h) Eniscona in Constantinone

Hine diam de Marinoh) Episcopo in Constantinopo-litana Synodo statutum est, sub Damaso Papa, c. 6. 62):

C. X. Quae circa indisciplinatos praelatos, vel ab eis geruntur, in irritum revocentur.

Propter totius indisciplinationis eius doctrinam, quae Constantinopoli orta est, statutum est, ne Maximus fuisse aut esse iam putetur episcopus, neque hi, qui ab eo sunt ordi-nati, qualemcunque gradum clericatus obtineant; omnibus scilicet, quae circa cum, vel ab co gesta sunt, in irritum revocatis.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IX. g) Anastasius: Coput hoc habetur quidem tomo secundo conciliorum in vita Anastasii: sed esse omnino confictum, cum ex multis aliis argumentis, tum ex hoc manifeste ostenditur, quod Acacius (sicut Nicephorus lib. 16. c. 12. et Evagrius lib. 3. cap. 18. et seqq., et claris-sime Anastasius Bibliothecarius in Chronologia testantur) tempore Felicis III obiit, cui successit Gelasius, et Gela-sio Anastasius, qui initio epistolae suae et c. 1. ad Ana-stasium imperatorem, Acacium mortuum iam et ante iudicem Christum una cum Felice adstare scripsit, ut Gelasius quoque

Christum una cum Felice adstare scripsit, ut Gelasios quoque ante ipsum scripserat, et habetur infra 24. q. 2. c. nec quisquam. Quomodo ergo potuit Anastasius de eo revo-cando tractare, qui iam obierat? C. X. h) De Maximo: Ex verbis huius canonis, praesertim graecis et interpretatione Balsamonis, ac vita Gregorii Theologi per Gregorium Presbyterum descripta, et aliis ex locis (tametsi Theodoretus videtur parum diliet aliis ex locis (tametsi Theodoretus videtur parum dili-genter hoc tractasse) apparet, hunc Maximum nunquam fuisse episcopum, ac propterea recte statui, nullum ab eo potuisse imprimi ordinis characterem, quod non erat de Acacio asserendum. Verba graeca huius canonis haec sunt: Ileol Masluou tod zuvizod zai tiş zat' adtoù diaslaş tiş by Karatarilrovidse yerouleng. Uste unite Másluor ént-szonor ü yerschai ü ebrai, unite tods neu' adtod yenoro-rybertas ir dud dinote fadum zligov, natrav zed tab neu' adtoù zai ido nag' adtoù yeronerou azvodértav, id est: De Maximo Cynico, deque iis rebus, quae nullo ordine circa îpum Constantinopoli gestae sunt. "Neque Maximum ant fuisse aut esse episcopum, neque eos, qui ab îpso sunt

DISTINCTIO XX. GRATIANUS.

I. PATS. Decretales itaque epistolas canonibus concilio-rum pari iure exasquantur. Nunc antem quaeritur de expo-sitionibus ') sacrae scripturae, an exacquentar, an sublician-tur cis? Quo enim quisque magis ratione nititur, co maioria auctoritatis cius verba esse cidentur. Plurimi autem tractato-rum, sient pleniori gratia sancti Spiritus, ita ampliori scientia aliis praecellentes, rationi magis adhaesisse probantur. Unde nonnullorum Pantificum constitutis Augustini, Hieronymi at-que aliorum tractatorum dista videntur esse praeferenda.

and sprace and the second states of the second states and states of the second states of the second states and s

C. I. Aliorum scripturae Romanorum Pontificum decretis non sunt pracponendac.

De libellis et commentariis aliorum non convenit aliquem 4) De libellis et commentariis allorum non convenit aliquem *) judicare, et sanctorum conciliorum canones relinquere vel decretalium regulas, id esf, quae habentur apud nos simul cum canonibus ⁵). Quibus *autem* in omnibus ecclesiasti-cis utimur iudiciis, *sunt canones* *) ⁶) apostolorum, Ni-caenorum, Ancyranorum, Neocaesariensium, Gangrensium, *Antiochensium, Laodicensium, Constantinopolitanorum, Ephesinorum, Chalcedonensium, * Sardicensium, Africanen-sium, Carthaginensium ^b)⁷), et cum illis regulae praesulum

ordinati, in ullo cleri gradu censendos; omnibus, quae in ipso et ab ipso facta sunt, infirmatis." Ac de eodem Maximo, quod nunquam fuerit episcopus, est locupletissimum testi-moniom in epistola Hadriani Papae, scripta Basilio impe-ratori, quae habetur actione prima VIII. synodi manuscri-ptae, quae est penes Cardinalem Sirletum. Citaas enim ptae, quae est penes Cardinalem Sirletum. Citans enim Leonem primum ait: Dicit enim altisona tuba, sanctus vide-licet sedis apostolicae Papa Leo, cuius sententiam quicquid ubique catholicum est velut coeleste miraculum celebrat et ve-neratur oraculum: Quum saepe quaestio de male accepto ho-nore nascalur, quis ambigat neguaquam istis esse tribuendum, quod non docetur faisse collatum? Negue enim inter Photinum mocchum, et Maximum Cynicum a synodo H. damnatum, vel inter ordinationes huius et illius, distinctionis aliquid esse con-nicionue. vicimus.

vicinus.
a) Dist. XX. C. I. a) Sunt canones: Indicat canones et regulas, ex quibus constat corpus vel codex canonum, de quo in pracfatione dictum est, quo Romani Pontilices praesertim in iudiciis utebantur; in quo codice sunt canones tantum, non synodalia gesta, ut superius Nicolaus in c. Romanorum, 19. distinct. scripsit.
b) Carthaginensium: In codice canonum unica est canonus Carthaginensia. continues contenues transitiones co

b) Carthaginensium: In codice canonum unica est synodus Carthaginensis, continens canones triginita tres, qui ex variis conciliis Carthagini habitis collecti fuerunt. Eos canones sedes apostolica videtur probasse, et usa eis esse, quando ia codicem canonum referendos curavit. Eosdem etiam Graeci, quo ordine apud Latinos habentur, cum allis praeterea multis Africanarum synodorum coniun-ctos in linguam suam verterunt: et hi ipsi sunt, quos ils-

Dist. XIX. C. VIII. 58) deceptus est, el hoc inso praecipilare: Coll. Hisp. — 59) Ed. Bas. add. ex glossa: sc. Acacius. — 60) di-clur reliciendum: Ed. Bas. — dicitur relic.: Edd. coll. rel. — 61) in adis: Edd. coll. o., pr. Bas. et Ven. L. — in perfectionen: Ed. Bas. — 62) Quod quini ita sit, aliquorum in fantam se extendil etc.: orig. ap. Mansi. — Quod si est aliquorum in fantam se extendes etc.: Coll. Hisp. — 63) extendat : Ed. Bas. — 64) mysteria: orig. — Ed. Bas. — 65) decet in Ed. Bas. — C. IX. 66) Ex Pontiácali Romane recte landatur ab Ivone Decr. p. 14. c. 40. — 67) eieceruat. Ivo. — erexerunt: orig. — 68) clericorum: Edd. coll. o. — ap. Ivonem est:

^{sice eorum. = C. IX. 69) Conc. Constant. I. hab. A.381. - in Coll.} Hisp. capitis initium hoc est: *De Maximo Cynico philosopho el tolhus* etc. Dist. XX. Pars I. 1) expositoribus: Ed. Bas. - 2) Matth. c. 16. v. 18. = C. I. 3) Ep. II. c. 6. sec. A. 650. - Auselm. I. 3. c. 123. Ivo Pan. I. 2. c. 118. Heer. p. 4. c. 72. Bensdedit p. 2. Polyce p. 3. t. 20. - 4) aliquos: Edd. coll. o. - 5) com Illis in canone : orig. ap. Mausi. t. 14. p. 584. - Ans. Ivo. - 6) id. edf : Edd. coll. o., cum Ivone et orig. - canones. qui dicentur, opp.: Ans. - 4) Con-cilia Constant., Eph., Choic., Afr. absunt ab Anselmo, neque pontifi-cum guae sequantur nomina apud Illum legantur.

Romanorum, Silvestri, Syricii, Innocentii, Zosimi, Coele-stini, Leonis, Gelasii, Hilarii, *Symmachi,* Hormisdae, *Simplicii* et Gregorii*) iunioris. Isti omnino sunt, et per quos iudicant episcopi, et per quos episcopi sinul iudican-tur?) et clerici. Nam si tale emerserit vel contigerit intur⁹) et clerici. Nam si tale emerserit vel contigerit in-usitatum negotium, quod minime possit per istos definiri, tunc si illorum quorum meministis dicta Hieronymi, Au-gustini, Isidori vel ceterorum similiter sanctorum doctorum similium reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda ac promulganda, vel ad apostolicam sedem referendum¹⁰) de talibus. §. 1. Quam ob causam luculentius et magna voce pronunciare non timeo: quia, qui illa, quae diximus san-ctorum Patrum statuta, quae aµud nos canonum¹¹) no-mine praetitulantur (sive sit *ille* episcopus, sive clericus, sive laicus), non^c) indifferenter recipere convincitur, nec catholicam et anostolicam fidem. nec sancta quatuor evancatholicam et apostolicam fidem, nec sancta quatuor evan-gelia utiliter et efficaciter ad effectum suum retinere vel credere probatur.

C. II. Corrigiendi sunt, qui decreta Romanorum Pontificum non habent, vel non observant.

Item Nicolaus I. Photio, in epistola, cuius initium est: "Postquam B. Petro"¹²):

Si decreta Romanorum Pontificum non habetis, de neglectu atque incuria estis arguendi. Si vero habetis et non observatis, de temeritate estis corripiendi et increpandi.

C. III. Ad ones sit recurrendum, guum sacrae scripturae auctoritas non occurrit.

Item Innocentius 4) Papa 13).

De quibus causis nulla solvendi ligandique auctoritas in libris veteris testamenti, quatuor evangeliorum cum totis scriptis apostolorum appareat, ad divina recurre 14) scripta gracca. 'Si neque in illis, canones e) apostolicae sedis in tuere.' Si nec in illis, ad catholicae ecclesiae historias catholicas, a ductoribus catholicis scriptas, manum mitte. Si tholicas, a dectoribus catholicis scriptas, manum mitte. Si nec in illis, sanctorum exempla perspicaciter recordare. Quod si omnibus his inspectis huius quaestionis qualitas non lucide investigatur, seniores provinciae congrega et eos interroga. Facilius namque invenitur, quod a pluribus senioribus quaeritur. Verus enim¹⁵) repromissor Dominus ait¹⁶): Si duo ex vobis vel tres conceniunt super terrom in terrom in nomine meo, de omni re, quameunque petierint, fiet illis a pairs meo.

DISTINCTIO XXL

GRATIANUS.

I. Pars. Decretis ergo Romanorum Pontificum et sacris canonibus conciliorum ecclesiastica negotia, ut supra monstratum est, terminantur. Ministri vero sacrorum canonum et decretorum Pontificum sunt summi Pontifices et infra praesules oc religui sacerdoles, quorum institutio in releri testa-mento est inchoata, et in novo plenius consummala. §. 1.

NOTATIONES CORRECTORUM.

dem numeris Anselmus, Burchardus et Ivo citant: quamvis Gratianus interdum quidem his utatur, interdum vero ex singulis Carthaginensibus conciliis canones accipiat, quod suis locis indicabitur. Et de hac unica Carthaginensi synodo intelligendum est, quod habetur supra dist. 16. c. prima adnotatio, vers. septima, quod bic declarandum dilatum fuit.

c) Non indifferenter: Anselmus, Deusdedit et Gregorius Presbyter in Polycarpo habent: qui endem in-differantar non recipit, ipos se convincit, minime catholicum et apostolicum fidem ad effectum suae retinere salutis.

C. III. d) Innocentius: Caput hoc non est inter epistolas Innocentii primi, quae nultae exstant: neque vero Innocentii secundi esse potest, quum ante ipsum scri-pserint Burchardus et Ivo, a quibus hoc ipsum citatur.

e) Canones: Verba haec, quae apud Gratianum dee-

Dist, XX. C. I. 6) abest ab orig.; leguntur tamen de Gregorii decretalibus epp. mennella ead epist. c. 5., ax quo ipsum nomen hac videtar esse translatum. — 9) indicant: Bohm. — 10) refera-tar: ivo. — Edd. coll. o. — 11) conours: Ivo. — Kd. Bas. — 10) refera-tar: ivo. — Edd. coll. o. — 11) conours: Ivo. — Kd. Bas. — 10) refera-tar: ivo. — Edd. coll. o. — 11) conours: Ivo. — Kd. Bas. — 10) refera-tar: ivo. — Edd. coll. o. — 11) conours: Ivo. — Kd. Bas. — 10) refera-tar: ivo. — Edd. coll. inscribitur capiti: Clero Constantionool. — Call. tr. p. p. f. L 62. c. f6. — C. III. 13) Fragmentum incerti ancieris et temperis. — Burch. 4. S. c. 136. Ivo Decr. p. 4. e. 70.

١.

Summi enim Pontifices et minores sacerdotes a Deo sunt instituti per Moysem¹), qui ex praecepto Domini Aaron in sum-mum pontificem, filios vero eius unxit in minores sacerdotes. Postea vero David, quum ministeria domus Domini ampliaret, ianitores et cantores instituit. Porro Salomon quendam mo dum exorcizanti invenit, quo daemones adiurati ex obsessio corporibus pellebantur; huic officio mancipati exorcistae vocati sunt, de quibus Dominus in evangelio²): Si ego in Beelzebub eiicio daemonia, filii vestri (videlicet exorcistae) in quo eiiciunt? Haec omnia in novo testamento ecclesia infala habet ionitores suos, quos ostiarios espellames. Pro cantoribus lectores et simul cantores instituit. Exercistas autem nomine antiquo et officio permanente recepit. Pro filiis tem nomne antiquo et officio permanente recepit. Pro filis vero Aaron omnes infra summum pontificem sacerdotum ad-ministrantes sunt consecrati. §. 2. Inter eos quaedam discro-tio servata est, ut alii appellentur simpliciter sacerdoten, alii archipreshyteri, alii chorepiscopi, alii episcopi, alii archiepiscopi seu metropolitae, alii primates, alii patriar-chae, alii summi Pontifices. §. 3. Horum discretio a genti-libus maxime introducta est, qui suos flamines alios simpli-citer flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appel-labant. Simpliciter vero maiorum et minorum sacerdotum dis-metio in prote testamente antione consistente ameria constitulabant. Simpliciter vero maiorum et minorum sacerdotum dis-eretio in novo testamento ab ipso Christo sumsit exordium, qui XII. apostolos tanguam maiores sacerdotes, et LXXII. discipulos quasi minores sacerdotes instituit. Petrum vero guasi in summum sacerdotem elegil, dum ei prae omnibus et pro omnibus elares regni coelorum tribuit, et a se petra Pe-tri sibi nomen imposuit, atque pro eius fide se specialiter rogasse testatus est, et ut ceteros confirmaret sibi iniumxit disconstructure parte and bates ut pon debiciat fides dicens): Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Hanc eandem formam apostoli secuti in singulis civitatibus episcopos et presbyteros ordinaverunt. Levilas autem ab apostolis ordinatos legimus, quorum maximus fuit B. Stephanus⁴); subdiaconos et acolythos procedente tempore ecclesia sibi constiluit.

De his its scribit B. Isidorus lib. VII. Elymol.⁵) cap. 12. nomina illerum et nominum causas exponens, ita inquiens:

C. I. Unde nomina ecclesiasticorum graduum sumantar.

Cleros ⁶) et clericos hinc appellatos credimus, quia Mat-thias ⁷) sorte electus est, quem primum per apostolos le-ginus ordinatum. $\lambda\lambda\eta_{00}$; enim graece, sors latine ³) vel hereditas dicitur. Propterea ergo dicti sunt clerici, quia de sorte Domini sunt, vel quia Domini ⁹) partem habent. Generaliter autem clerici nuncupantur omnes, qui in eccle-sia Christi deserviunt, quorum gradus et nomina sunt haec: Ostiarius, psalmista, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, presbyter, episcopus. §. 1. Ordo episcoporum quadripartitus ¹⁰) est, id est in patriarchis, archiepiscopis, metropolitanis atque episcopis. §. 2. Pa-triarcha graeca lingua summus Patrum interpretatur: quia primum, id est apostolicum ⁴) retinet locum, et ideo, quia sunmo honore fungitur, tali nomine censetur, sicut Roma-nus, Antiochenus et Alexandrinus. §. 3. Archiepiscopus Cleros 6) et clericos hinc appellatos credimus, quia Mat-

rant, sunt apud Burchardum et Ivonem et Polycarpum, in quo Polycarpo habentur hoc ipso loco, in quem sunt restituta.

Dist. XXI. C. I. a) Apostolicum: Antea legeba-tur: post apostolicum. Restituta est vera lectio non modo ex lsidori et veterum exemplarium Gratiani fide, sed ex ipsa ab Isidoro allata ratione, qui Romanum, Antiochenum et Alexandriaum patriarchas propterea vocat, quia aposto-licum locum tenent. Hoc idem B. Gregorius lib. 6. epist. 37. scribens Eulogio Alexandrino declarat his verbis: Itaque quum multi sunt apostoli, pro ipso tamen principatu sola apostolorum principis sedes in auctoritate convaluit, quae in tribus locis unius est. Ipse enim sublimavit sedem, in qua eliam quiescere et praesentem vitam finire dignatus est. Ipse decorarit sedem, in qua evangelistam discipulum misit. Ipse firmarit sedem, in que septem annis, quamvis discessurus, sedit. At-que hoc idem ait Anacletus, c. sacrosaneta. Infra dist. 22.

graeco dicitur¹¹) vocahulo, quod sit summus episcoporum; tenet enim vicem apostolicam, et praesidet tam metropo-litanis quam ceteris episcopis. §. 4. Metropolitani autem a mensura civitatum vocantur; singulis enim provincils prae-ciminent, quorum auctoritati et doctrinae ceteri sacerdotes subiecti sunt, sine quibus nibil reliquos agere licet episco-pos; solicitudo enim totius provinciae ipis commissa est. §. 5. Omnes autem superius designati ordines uno eodem-que vocabulo episcopi nominantur; sed ideo privato nomine quidam utuntur, propter distinctionem potestatum, quam que vocabulo episcopi nominantur; sed ideo privato nomine quidam utuntur, propter distinctionem potestatum, quam singulariter acceperant. §. 6. Patriarcha Patrum princeps: Aoyaw⁴²) enim princeps: inde ¹³) archiepiscopus princeps episcoparum, *sicut* metropolitanus a mensura civitatum. §. 7. Episcopatus autem vocabulum inde ductum ¹³), quod ille, qui efficitur ¹⁵) episcopus, superintendat ¹⁶), scilicet §. 7. Episcopatus autem recepus, superintendat¹⁶), scilicet ille, qui efficitur¹⁵) episcopus, superintendat¹⁶), scilicet curam gerens subditorum: Σκοπείν enim graece, latine in-curam gerens subditorum: επίσματας latine angeulatocuram gerens subditorum: $\sum nontiv$ enim graece, latine in-tendere dicitur. Episcopi autem graece, latine speculato-res interpretantur; nam speculator est praepositus in ec-clesia dictus, eo quod speculetar, et perspiciat populorum infra se positorum mores et vitam. §. 8. Pontifex princeps sacerdotum est, quasi via sequentium. Ipse et summus eacerdos, ipse et pontifex maximus nuncupatur. Ipse enim efficit sacerdotes atque Levitas: ipse omnes ordines eccle-siasticos disponit: ipse quid unusquisque facere debeat ostendit. Antea autem qui reges erant ⁴⁷) et pontifices erant. Nam maiorum ⁴⁰) haec erat consuetudo, ut rex erant. Nam maiorum ⁴⁰) haec erat consuetudo, ut rex esset etiam sacerdos et pontifex. Unde et Romani impe-ratores pontifices dicebantur. §. 9. Vates a vi mentis ap-pellatus ¹⁹) est; cuius significatio multiplex est: nam modo sacerdotem, modo prophetam significat, modo poetam. §. 10. Antistes sacerdos dictus est ²⁰), quod antestat: pri-mus est enim in ordine ecclesiae; supra se nullum ha-bet ²¹). §. 11. Sacerdos autem nomen habet compositum bet²¹). §. 11. Sacerdos autem nomen habet compositum ex graeco et latino, quasi sacrum dans; sicut enin rex a regendo, ita sacerdos a sacrificando²²) vocatus est: con-secrat enim et sacrificat²⁴). Sacerdotes autem gentilium famines dicebantur. Hi in capite habebant pileum, in quo erat brevis virga, desuper habens lanae aliquid, quod quum propter aestum ferre non possent; filo²⁴) tantum capita religare coeperunt; nam nudis penitus cos capitibus ince-dere nefas erat. Unde a filo, quo utebantur, flamines di-cti sunt, quasi filamines. Verum festis diebus filo deposito pileum imponebant pro sacerdotii eminentia. §. 12. Pres-byter graece, latine senior interpretatur; non modo pro netate vel decrepita senectute, sed etiam propter honorem et dignitatem, quam acceperunt, presbyteri nominantur: et dignitatem, quam acceperunt, presbyteri nominantur: unde^b)²¹) et apud veteres iidem episcopi et presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis est, et non e) actatis. fuerunt, quia illud nomen dignitatis est, et non ⁶) actatis. Ideo autem et presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant, sieut et episcopi; qui licet sint sacerdotes ²°), tamen pontificatus apicem non habent, quia nec chrismate fron-tem signant, nec paracletum spiritum dant, quod solis de-beri episcopis, lectio actuum ²') apostolorum demonstrat. §. 13. Levitae ex nomine auctoris vocati. De Levi enim Levitae exorti sunt, a quibus in templo Dei mystici sacra-menti ministeria explebantur. Hi gracce diaconi, latine ministri dicuntur, quia sicut ²') in sacerdote consecratio, ita in diacono ministerii ²') dispensatio habetur. §. 14. Hy-podiacones graece, quos nos subdiaconos dicimus, qui ideo sic appellantur, quia subiacent praeceptis et officiis Levitarum. Oblationes enim in templo Dei a fidelibus ipsi suscipiunt, et Levitis superponendas altaribus deferunt; hi apud Hebraeos Nathinaei ²') vocantur. §. 15. Lectores a legendo, psalmistae

a psalmis canendis vocati : illi enim praedicant populis, quid sequantur; isti canunt, ut excitent ad compunctionem animos audientium; licet et quidam lectores ita miserabiliter pronuncient, ut quosdam ad luctum lamentationemque compellant. Iidem etiam et pronunciatores vocantur, quod porro³¹) annuncient. Tanta enim et tam clara erit³²) eorum vox, ut quamvis longe positorum aures adimpleant. §. 16. Cantor autem vocatus, quia vocem modulatur in cantu. Huius duo genera³¹) dicuntur in arte musica, sicut ea docti homines latine dicere potnerunt, praecentor et succentor autem dicitur, quia consonat; qui autem non consonat nee concinit, nec cantor nec concentor erit. §. 17. Acolythi³⁴) graece, latine ceroferarii dicuntur a deportandis cereis, quando³⁴) legendum est evangelium, aut sacrificium offerendum; tunc enim accenduntur luminaria ab eis, et deportantur, non ad effugandas tenebras, dum sol eodem tempore rutilet, sed ad signum laetitiae demomstrandum, ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in evangelio³⁴) legitur³⁷): Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hune mundum. §. 18. Exorcistae ex graeco in latinum adiurantes sive increpantes vocantur, invocant enim super catechumenos, vel super eos, qui habeat spiritum immundum, nomen Domini lesu, adiurantes per eum, ut egrediatur ab eis. §. 19. Ostiarii, lidem et ianitores, qui in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi, ut non ingrederetur in illud immundus³⁴) in omni re. Dicti³⁵) autem ostiarii, quod praesint ostiis templi. Ipsi⁴⁰) eum tenentes clavem omnia intus, extraque custodiunt, atque inter honos et malos habentes iudicium, fideles recipiunt et respunt infideles.

C. II. Romana ecclesia a Christo primatum accepit.

Item Anacletus ad Episcopos Italiae, epist. II.⁴⁴) In novo testamento post Christum Dominum a Petro sacerdotalis coepit ordo, quia ipsi primo pontificatus in ecclesia Christi datus est, Domino dicente ad eum ⁴²): Tu es Petrus, el super hane petram acdificado ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus cam : et tibi dabo elaces regni coelorum. Hic ergo ligandi atque solvendi potestatem primus accepit a Domino, primusque ad fidem populom virtute suae praedicationis adduxit. Ceteri vero apostoli cum eodem pari consortio honorem et potestatem acceperunt, ipsumque principem eorum esse voluerunt, qui etiam, iubente Domino, in toto orbe dispersi erangelium praedicaverunt. § 1. Ipsis quoque decedentibus in locum eorum successerunt episcopi, quorom ordinatio praetaxato ⁴¹) debet fieri ordine et modo, quos qui recipit et verba eorum, Deum recipit; qui autem spernit⁴¹) eos, eum, a quo missi sunt et cuius legatione funguntur, spernit, et ipse indubitanter spernetur a Domino. § 2. Videntes ⁴⁵) autem ipsi apostoli messem esse multam et operarios paucos, rogaverant dominum messis, ut mitteret operarios in messem suam; inde ab eis electi sunt LXXII.⁴⁰

C. III. Primatum Romanae, ecclesiae non aliqua synodus, sed Christus instituit.

Idem Gelasius urbis Romae Episcopus omnibus. orthodoxis 47).

Quamvis universae per orbem catholicae ecclesiae unus

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XXI. C. I. b) Unde et apud: Restituta haec sunt in locum suum, quo loco habentur apud S. Isidorum.

Dist. XXI. C. 1. 11) interpretatur: Edd. coll. o. -12) increment ening gracce, latine princeps: caed. -13) abest ab Isid. et Ed. Bas. -14) dictum: Edd. coll. o. -15) supereficitur: Isid. -16) ex August. de civ. Del 19. c. 19. -17) pontifices et reges erant: Edd. coll. o. -16) e Serv. ad Acn. I. 3. v. Bex Anius. -19) dictus: Ed Bas. -20) ab eo quod: Edd. coll. o. -1sid. -21) Ed. Bas. add. ex glossa: sice latine saccer duz. -22) sanctificando: Isid. -Edd. coll. o. have in fam. in capite: Edd. coll. o. -250 in Edd. coll. o. have in fam. S. leguntur. -260 ex epist. Innoc. I. ad necentium c. 3. -27) ib. c. 8. -280 ex Hieronymi epist. ad Bas. And have from gradius. -29) abest a Boehm. -33) ex Aug. in Praticum Nath. de septem gradius. -29) abest a Boehm. -33) ex Aug. in Praticum S7. -34) ivo Decr. p. 6. c. 8. -35) ex Hieron. ep. adv.

c) Et non actatis: In originali est: hoc actutis, et ita apud Hieronymum in epist. 83. ad Oceanum; sed ob glossam non est mutatum.

Vigilantium. — 36) add.: Christi: Ed. Bas. — 37) Ioan. c. 1. v. 9. — 38) add.: spiritus: Ed. Bas. — 39) add.: sunt, missa voce: autem: Edd. coll. o. — 40) ex dicta ep. Hieron. ad Rusticum. — C. H. 41) Ep. P s cu d o i s i d o r i. et in hoc cap. quidem auctor polissimum imitatins est Isidorum in hib. 2. de offic. c. 5. — Ans. I. 1. c. 1. et 7. Burch. I. 1. c. 1. Ivo Pan. I. 3. c. 82. Decr. p. 5. c. 1. — 42) Mauh. c. 16. v. 18. — 43) praetacto: orig. — 44) respuerit: Edd. coll. o. pr. Bas. Lagdd. II. H. — 45) Luce. 10. Matth. e. 9. — 46) AX. Ivo. = C. III. 47) Pertinet hoc cap. ad decr. Gelasii (in Edd. coll. haudatur Pelagius) (dat. A. 494. vel 496.) de quo supra ad c. 2. dist. 15. nonulla sunt notata. — Angein. I. 1. c. 69. Burch. I. 3. c. 220. Ivo Pan. I. 4. c. 3. Polyc. I. 1. t. 2. Ceterum verba: cui dala etc. in rem suam vertit Pseudoisidor. — infr. D. 22, c. 2. (Anaclet.)

thalamus Christi sint, sancta tamon Romana, catholica et apostolica ecclesia nullis synodicis constitutis ceteris ecclesiis praelata est, sod evangelica voce Domini et sulvatoris nostri primatum obtinuit: Tu es Petrus (inquiens) et super Aenc patram aedificado ecclesiam meam, "et portae inferi non praevalebant adversus eam. Et tibi dabo clares regni colorum; et quodeunque solveris super terram, erit solutum et in coelis." Cui data est etiam societas beatissimi Pauli, vasis electionis, qui non diverso (sicut haeretici garriunt) sed uno tempore, uno ecdemque die, gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Caesare Nerone agonizans coronatus est, et pariter supradictam sanctam Romanam ecclesiam Christo Domino consecrarunt, eamque omnibus urbibus in universo nundo sua praesentia atque venerando triumpho praetuleront. Est ergo prima Petri apostoli sedes Romana ecclesia, non habens maculam neque rugam, nec aliquid huimamodi.

III. Pars. Gratianus. In his omnibus, quanto gradus celsior, tanto maior auctoritas incenitur. In maioribus siguidem est regendi et inbendi polestas, in minoribus obsequendi necessilas.

Unde Nicolaus Papa I. ad Michaëlem Imperatorem, in epistola, enius initium est: "Proposueramus." 44)

C. IV. Inferiorum facta superiorum sententiis obno.ria sunt.

Inferior sedes superiorem ⁴?) absolvere non potest. Sola ergo ⁵°) potior inferiorem convenienter absolvit. Hinc liquido providetur, quia quem non potest absolvere, nec potest iudicio inferior potiorem ligare. Et infra: Unde Propheta ⁵') ait: Nunguid gloriabilar securis contra cum, qui secat in ea? aut exaltabilar secura contra cum, qui trahit cam? His ita ex divina scriptura *et probabilium Patrum doctrina* commemoratis, sole clarius exhibuimus, non posse quemquam, qui minoris auctoritatis est, eum, qui maioris potestatis est, iudiciis suis addicere, aut propriis definitionibus subiugare.

C. V. De codem.

Idem cadem epistola 52).

Nolite nos existimare facta cuiuscunque proximorum nostrorum, quae suat digna reprehensione, velle defendere, sed quod ita velimus filios circa spiritualem patrem, et discipulos erga magistrum devotos ac sobrios esse, ut sulla penitus temeritate ad eorum vitam, ut non dicam³²) diiudicandam, sed nec saltem tenuiter reprehendendam prosiliant.

C. VI. Inferiores maioribus nec benedicere, nec maledicere possunt.

Idem Nicolaus Papa cadem epistola 34).

Denique si in epistola legimus ad Hebraeos, quod minor a maiore benedicitur, restat profecto, ut exigente ratione etiam maledicatur. Siquidem haec "utique" praenoscentes periculosa tempora illi, qui ante nos fuerunt, providam in occlesiis consuetadinem tradiderunt, hodieque in Romana ecclesia, quae magistra est omnium ecclesiarum, impraetermissa³³) servatur, ita ut nullus sacerdos, maiore suo non innuente consacerdote, cuilibet rei benedictionem ³⁶) dare nitatur: sed et anterior stans ad pronunciandam aliquam lectionem, benedictionem quidem postulat. sed ei numquid benedicere pecoatum est! absit. De maledicis enim, non de benedicis dicit Apostolus ³⁷), quia rezaum Dei non possidebant; sed per hoc innuitur, quantae censurae fireno inferiores quique a ³⁸) suis praepositis indicandis ³⁹) coercondi sunt, ai bis ner etiam benedicendi ius ul-Jum penitus obtimeant.

C. VII. De codem.

Idem eadem epistola 60).

Nunc autem divina inspiratione non nos pigebit, nec nobis impossibile erit, ostendere vobis (si țamen audire velitis), non posse quemquam rite ab iis, qui inferioris dignitatis vel ordinis sunt, iudicialibus submitti definitionibus. Siquidem tempore Diocletiani et Maximiani Augustorum Marcellinus episcopus urbis Romae, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est a paganis, ut in templum eorum ingressus grana thuris super prunas imponeret: cuius rei gratia collecto numerosorum concilio episcoporum, et inquisitione facta hoc idem Pontifex se egisse confessus est. Nullus tamen eorum proferre sententiam in eum ausus est, dum ei saepissime omnes perhiberent ⁶¹): Tuo ore indica causam tuam, non nostro indicio. Et iterum: Neli, aiunt, audiri in nostro indicio, sed collige in sinu ton causam tuam. Et rursus: Quoniam ex te, inquiunt, instificeberis, aut ex ore tuo condemnaberis. Et iterum dicunt: Prima sedes non indicabilur ⁶²) a quequam. I d em in cadem: § 1. Sed et quum quidam tempore quodam contra Xistum Papam tentassent quaedam mali ⁶¹) rumoris obiicere, et in concilio, cui et Valentiniaus Augustus intererat, dictum fuisset, non licere adversus Pontiticem dare sententiam, surrexit idem protinus imperator, et in arbitrio praefati Poatificis tribuit iudicare iudicium suum. Etenim nullus Poatilicum minorum vel interiorum urbium subactus iudiciis ⁶⁴) invesitur.

C. VIII. Maiores a minoribus iudicari non possunt. Idem Nicolaus cadem epistola 63).

Submittitur Ignatius minorum, inferiorum et subiectorum deliberationibus, quum sacris canonibus praecipientibus et exemplis sanctorum Patrum, semper, ubi est maior auctoritas, sit eundum⁶⁶), et in omnibus controversiis ad potioris sedis iudicia actio⁵⁷) dirigatur. Quod non solum a catholicis, verum etiam ab ipsis constat observatum haereticis. Alioquin acephalum liquet esse concilium, ubi de tanta persona agitur, et maiorum non exspectatur sententia, quum nec in causa clericorum inferioris gradus solius episcopi sui iudicium tantummodo postulandum⁶⁰) sit.

C. IX. Minorum scatentiae, maiores damaare non ralent.

Idem Nicolaus eadem epistola 6%).

In tantum hanc praesumtionem sancti Patres apud Chalcedonem detestati sunt, ut Dioscorum Alexandrinum antistitem inter cetera ideirco potissimum sine ulla restitutione damnaverint, quia in contumacia⁴) ^spermanens erga primae sedis Romanae privilegium, resipiscere a suis superstitionibus, ut servaretur a prima sede apostolica, noluit: et ponens^{*} in coelo os suum, et lingua eius transeunte super terram, excommunicationem in S. Leonem Papam dictarit; ita ut in sententia contra ipsum prolata hoc videanter menuare praecipue, dicentes: "Quantum secundis excessibus") priorem inquitatem raide transecadit; praesumsit enim et excommunicationem dietare adversus sanctissimum et bentissimum archiepiscopum magnat²¹) Romae Leonem." Numquid ibi legitur inquisitionem fuisse factam, utrum iuste, an iniuste ipsam²²) Dioscorus excommunicationem dictasset! Non plane; sed absque omni controversia hoc in eo ulti sunt, quia quum esset inferior, potiorem quibuslibet conatus est lacessere contumeliis, teste Anatolio Constantinopolitano praesule, qui dicit²³: "Propter fidem sen est damsetus Dioscorus, sed gria excommunicationem fecit domino archiepiscop Leoni."

NOTATIONES CORRECTORUM.

° C. IX. d) In contumacia: Hinc usque ad verbum: ponens. addita sunt ex originali*).

Biot. XXI. C. IV. 45) dat. A. 665. — in Edd. coll. a Insertbint: Mendans Rainexpo Canatant. — Coll. II. p. p. 1. 1. 62. c. 68. — 30) patheron: Edd. coll. a. — 30) canin: card. — 31) inc. c. (0. == G. V: 40) Cull. II. p. p. 1. 1. 62. c. 69. — 43) incomes: Edd. coll. a. == C. VI. 54) Ann. I. 7. c. (34. Ivo Decr. p. 3. c. 17. p. 6) 4. 355. — 30) approximation card. — Ann. Ivo. — Fol. Bax. — 36) bineficience: arity. — Ann. Ivo. — 37) Gol. c. 3. — 38) and more influencing prospections: card. — Ann. Ivo. — 38) and more influencing prospectives: card. — Ann. Ivo. — 38) and more influencing prospectives: card. — C. VII. 69) Ann. I. 2. c. 63. — • Bant: G. 4: c. 6. Decr. p. 5. c. 6. Polyn. J. 1. (. 30. — (in Edd. a. man: demann insertibility: Michaele Eng.) — 61) diverses:

Edd. coll. c. -62) instificability: Edd. Bas. Nor. -65) non beni: orig -Ans. -64) instificability: Edd. Bas. = C. VIII. 63) (cill tr. p. p. 1. t. 63. c. 72. -66) ensating ensatis Edd. coll. c. p.r. Arg. Par. et Astw. in quibus est: emidea. -67) abest ab orig. proceeding on the million of the ensating entry of the ensating of the ensating entry of the entry of th

DISTINCTIO XXII.

GRATIANUS.

1. Pars. Quia ergo maior a minori iudicari non debet, videndum est, quae inter esteras ecclesias primum loeum, quae secundum, vel tertium obtineat. Romana ecclesia (sient supra dictum est) primum loeum inter ceteras obtinet, Alexandrina secundum, Antiochena ecclesia tertium ab ca loeum accepit.

Unde Nicolaus Papa II. scribit Mediolanensibus *per Petrum Damianum legatum suum*3):

C. I. Romana ecclesia ceterarum primatum tenet.

Omnes sive patriarchii cuiuslibet apices, sive metropoleon primatus, aut episcopatuum cathedras, vel ecclesiarum cu-iuslibet ordinis dignitates instituit Romana ecclesia. Illam primatus, aut episcopatului catucaras, ver ecclesia. Illam vero solus ille fundavit, et super petram fidei mox nascen-tis erexit, qui beato²) aeternae vitae clavigero terreni si-mul et coelestis imperii iura commisit. Non ergo quaelibet terrena sententia, sed illud verbum, per quod²) constru-ctum est coelum et terra, per quod denique omnia condita sunt elementa, Romanam fundavit ecclesiam. Illius certe privilegio fungitur, illius auctoritate fulcitur. Unde non dubium, quia, quisquis cuilibet ecclesiae ius suum detrahit, iniustitiam facit. § 1. Qui autem Romanae ecclesiae pri-vilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite tradi-tum auferre conatur, hie proculdubio in hacresim labitur; et quum ille vocetur⁴) iniustus, hie est *proculdubio* di-cendus haereticus. Fidem quippe violat, qui adversus illam agit, quae mater est fidei: et illi contumax invenitur, qui eam cunctis ecclesiis praetulisse cognoscitur. Et infear § 2. Unde et ipse S. Ambrosius se in omnibus sequi magi-stram sanctam Romanam prolitetur ecclesiam.

C. II. Non ab apostolis, sed ab ipso Domino Romana ecclesia primatum accepit.

Item Anacletus Servus Christi Iesu ad omnes episcopos, epistola III. c. 3. 5)

Sacrosancta Romana et apostolica ecclesia non ab apostolis, sed ab ipso Domino salvatore nostro primatum obtinuit, et eminentiam potestatis super universas ecclesias ac to-⁴ et eminentiam potestatis super universas ecclesias ac to-tum Christiani populi gregem assecuta est,^{*} sicut *ipse^{*} B. Petro apostolo dixit: Tu es Petrus, et super hane petram aedificaba ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adverus eam; et tibi dabo claves regni coelorum, et quod-cunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et guodeunque solveris super terram, erit solutum et in coelis. §. 1. Adhibita⁹) est etiam societas in eadem Romana urbe beatissimi apostoli Pauli, vasis electionis, qui uno die uno-

NOTATIONES

Dist. XXII. C. II. a) Quia: Hinc usque ad verb. Tertia addita sunt ex originali: quemadmodum et alia nonnulla.

b) Cephas: In evangelio Ioannis c. 1. Cephas (quae b) Cephas: In evangelio Ioannis c. 1. Cephas (quae vox syriaca est) exponitur *néroos*, quod graece petram si-gnificat: idque docet etiam B. Hieronymus in comm. epist. ad Galatas cap. 2.; neque credendum est ignorasse Ana-cletum, sed voluisse eam dictionem ad graecam linguam eo tempore notissimam referre. Quod fecit Cyrillus Hieroso-lymitanus, catechesi 10., in nomine lesus, non modo he-braicam, sed etiam graecam illi etymologiam tribuens. At-qui hoc ipsum nomen Cephas Optatus Afer, antiquus et probatus auctor, quem Hieronymus et Augustinus magni faciunt, libro 2. eodem modo, quo Anacletus accepit, his utens verbis: Igitur negare non potes, scire te in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua se-derit omnium apostolorum caput Petrus: unde et Cephas apderit omnium apostolorum caput Petrus : unde et Cephas appellatus est Et Isidorus lib. 7. Etym. cap. 9. sic de Petro loquitur: Cephas dictus, eo quod in capite sit constitutus apo-stolorum. Κειγαλή enim gracee caput dicitur. Verum apud

que tempore gloriosa morte cum Petro "sub principe Ne-rone agonizans" coronatus est, et ambo sanctam ecclesiam Romanam consecraverunt, aliisque omnibus urbibus in uni-verso mundo sua praesentia atque venerando triumpho praetolerunt. Et licet pro omnibus assidua apud Deum omnium sanctorum effundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatissimus apostolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens 7): Testis enim mihi est Deus, cui servio spiritu meo in evangelio Filii eius, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. § 2. Pri-ma ³) ergó sedes est coelesti beneficio Romanae ecclesiae ³), quam (ut memoratum est) beatissimi Petrus et Paulus avo ma ') ergo sedes est coelesti benencio Romanae ecclesiae '), quam (ut memoratum est) beatissimi Petrus et Paulus suo martyrio consecrarunt. §. 3. Secunda autem sedes apud Alexandriam B. Petri nomine a Marco, cius discipulo atque evangelista, consecrata est, "quia") et ipse in Aegypto pri-mum verbum veritatis, directus a Petro, praedicavit, et gloriosum suscepit martyrium; cui venerabilis successit Abilius.* §. 4. Tertia vero sedes apud Antiochiam eiusdem, *id est* B. Petri apostoli nomine habetur honorabilis: *id est* B. Petri apostoli nomine habetur honorabilis: quia ¹⁰) illic, priusquam Romani veniret, habitavit, et Igna-tium episcopum constituit; et illic primum nomen Christia-norum *novellae gentis* exortum est. Et post pauca ¹¹): §. 5. Inter beatos apostolos quaedam fuit discretio potesta-tis ¹²), et licet omnes essent apostoli, Petro tamen a Do-mino concessum est (et ipsi inter se id ipsum voluerunt), ut reliquis omnibus pracesset apostolis, et Cephas⁶), id est caput et principium teneret apostolatus; qui et eandem formam suis successoribus et reliquis⁶) episcopis tenendam tradiderunt. Et non solum hoc în novo testamento est con-stitutum, sed etiam în veteri fuit: unde scriptum ¹³) est: traiderunt. Et non solum nor in novo testamento est con-stitutum, sed etiam in veteri fuit; unde scriptum ¹³) est: Moyses et Aaron in sacerdolībus eius, id est primi inter eos fuerunt. Et post pauca: §.6. Haec¹⁴) vero apostolica sedes cardo et caput (ut praefatum est) *omnium¹⁵) ecclesiarum* a Domino, et non ab alio est constitu-ta; et sicut cardine ostium regitur, sic huius sanctae adia maturitat a mesa seclesia (Domino dimension) es sedis auctoritate omnes ecclesiae (Domino disponente) reguntur.

Gratian. Hac auctoritate Alexandrina ecclesia secundum a prima locum habere censetur. Sed postea in Constantino-politana synodo ecclesia Constantinopol. secundum a sede apostolica locum accepit.

Unde in eadem Synodo, [id est Constantinop. I.] 16) c. 5. ita constitutum est :

C. III. Secundum a Romano Pontifice Constantinopolitanus obtinet locum.

Constantinopolitanae4) civitatis episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum episcopum, propterea 17) quod sit nova Roma.

CORRECTORUM.

Burchardum et lvonem sic habetur: ut reliquis omnibus pracesset apostolis Céphas, id est, ut Petrus principatum teneret apastolatus.

c) Et reliquis: In originali est: et reliquis apostoli

episcopis. C. III. d) Canon hic ex iis est, quos apostolica Ro-mana sedes a principio, et longo post tempore non rece-pit: quod ex epistola 51. alias 53. Leonis Papae I. ad Anatolium Constantinopolitanum, et aliis eiusdem epistolis fa-cile est cuivis cognoscere; itemque ex duabus epistolis Leonis IX., una adversus praesumtiones Michaelis et Leonis, cap. 28., altera ad eundem Michaelem. Sed multo clarius ex B. Gregorii epistola 31. lib. 6. ad Eulogium Alexandri-num et Anastasium Antiochenum, atque ex epistola Niconum et Anastasium Antiochenum, acque ex epistoia Atco-lai I. ad Michaelem Imp., quae incipit: "Proposueramus." Quanquam Constantinopolitani episcopi, imperatorum po-tentia freti, secundum locum patriarchalium sedium sibi usurparant, idque tandem pacis et tranquillitatis causa fuit ipsis concessum, sicut in cap. antiqua de privileg. Inno-centius P. HI. declaravit.

ecclesia: Edd. coll. c. - 10) quam, et paucis post, habnil: Edd. cell. c. - 11) Ans. l. t. c. 7. Burch. l. 1. c. 159. Ivo Deer. p. 5. c. 269. - 12) abest ab Ivone. - 13) Psalm. 98. v. 6. - 14) Ans. l. 1. c. 67. Burch. l. 1. c. 178. Ivo Deer. p. 5. c. 294. Polyc. l. 1. t. 1. - 15) desunt etiam in decred Ivonis. = C. III. 16) Rom. Corr. hunc Conc. Const. (h. A. 381.) canonem, qui Hisp. interpreta-tionis est, ex prisea desumtum esse in margine asserunt. In illa tamen loco eius legitur can. 28. Conc. Chalced., de qua re vid. Bal-ler. ad c. c. in opp. Leon. t. 3. p. 555. - Polyc. l. 2. t. 22. - 17) propter: Coll. Hisp.

Dist. XXII. C. I. 1) Haec, quae apud Anselmum (I. 1. c. 64.) Nicolai innioris uomen prae se ferunt, habentur in epist. Petri Damiani ad Hildebrandam, quae inter acta conventns Mediolanensis (h. A. 1058.) exstat ap. Monsi tom. 19. — 2) add.: Petro: Edd. coll. o. — 3) quo: Ans. — 4) noietur: id. — Ed. Bas. == C. H. 5) Ep. Pseudoisidoriana — Ans. I. 1. c. 67. (apud quem verba asteriscis notata pariter desiderantur). Ivo Pan. I. 4. c. 2. (in qua initiam et fuis capitis leguntur). Decr. p. 5. c. 26. (ex praefatione Nicaeni conc. in codice Quesnelli). Polyc. I. 1. t. 2. — 6) ex Gelasio supra dist. 21. c. 3. — 7) Rom. c. 1. v. 9. — 8) Pan. I. t. c. 5. — 9) Romana

C. IV. Apostolicae zodi Constantinopolitanam constat esso subiectam.

Item Gregorius •) Ioanni episcopo Syracusano, lib. VII. epist. 83. 14)

lib. VII. epíst. 63.¹⁴) **De** Constantinopolitana ecclesia quod dicunt, quis eam dubitet sedi apostolicae esse subiectam f^{*}quod et dominus piissimus imperator, et frater noster Eusebius¹⁹) eiusdem eivitatis episcopus assidue profitentur.[•] Tamen si quid boni vel ipsa, vel altera ecclesia habet, ego et minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim, qui in eo se primum existimat, ut bona, quae viderit, discere contemnat. I d em *eidem epit.* 64.²⁰): Nam quod primas Byzanzenus sedi apostolicae di-cit se subilci, si qua culpa in episcopis invenitur, nescio quis²¹) ei subiectus non sit; quum vero culpa non exigit²²), omnes secundum rationem humilitatis æquales sumus. omnes secundum rationem humilitatis acquales sumus.

C. V. Constantinopolitanus episcopus auctoritate Romani Pontificis deponitur.

Item Gelasius Papa 1. ad Faustum magistrum legationis 23).

Qua traditione maiorum apostolicam sedem in iudicium vocant? An secundae sedis antistites et tortiae, ceterique bene sibi conscii sacerdotes depelli debuerunt, et qui re-ligionis exstitit inimicus, depelli non debuit? Viderint²⁴) ergo, si alios habent canones, quibus suas ineptias exse-quantur. Ceterum isti, qui sacri, qui ecclesiastici, qui legitimi celebrantur, sedem apostolicam ad indicium vocare non possunt, et ²⁵) Constantinopolitanae civitatis episcopus, quae²⁶) utique per canones inter sedes nullum nomen ac-cepit, in communionem recidens pertidorum non debuit submoverif

C. VI. Constantinopolitans ecclesia secundum s Romana obtinet locum.

Item ex VI. Synodo sub Instiniano congregata, cap. 36.27) Renovantes ¹) sancti Constantinopolitani decreta concilii, petimus ² ¹), ut Constantinopolitana sedes similia privilegia, quae superior s) Roma habet, accipiat, nec non⁴) in ec-clesiasticis rebus magnificetur, ut illa; sed haec²) secunda

post illam exsistens, prius quam Alexandrina sedes nume-retur; deinde Antiochena, et post eam Hierusolymitana. Gratian. Hinc datur intelligi, quod Alexandrina eccle-sis de secunda facta sit tertia, et Antiochens de tertia sit quarta: nisi forte quis duas contendat esse secundas, ut Constantinopolitanam et Alexandrinam parem suae dignitatis vebit locum obtinero. Undo in VIII. Synodo, kabita sub Hadriano Papa II.,

can. 21. 30):

C. VII. Quae patriarchalium sedium primum vel deinceps teneat locum.

Diffinimus, neminem prorsus mundi potentum quenquam eorum, qui patriarchalibus praesunt sedibus, inhonorare,

NOTATIONES

C. IV. e) Hoc caput sumtum est ex duebus epistolis eidem Ioanni episcopo Syracusano scriptis : sed in epist. 63., ex qua accepta est prior pars, agitur de Constantinopoli-tana ecclesia; in sequenti vero 64. agitur de primate By-sazono provinciae Africae, non autem Constantinopolitano, quod videntur et Gratianus et Anseimus, apud quem eodem modo legitur, voluisse; adducti fortasse summula illa, quae praeposita est epistolae Gregorii. Auctor quidem glossae,

quud Gratianum putavit sensisse, aperte exposuit. C. VI. f) Renovantes: Hic agitur de 5. illo camone 1. synodi Constantinopolitanae, de quo supra eod. c. Con-stantinopolitanae dictum fuit. Et quod attinet ad omnes hon canones, qui synodo VI. tribuuntur, videnda est notatio ad c. sextem supra 16. dist.

aut movere a proprio throno tentare; sed omni reverentia et honore dignos iudicare, praecipue quidem sanctissimum Papam senioris Romae, deinceps autem Constantinopoleos patriarcham, deinde vero Alexandriae, ac Antiochiae, ac Hierosolymorum.

DISTINCTIO XXIIL

GRATIANUS.

I. Pars. Breviler quae inter ecclesiastica officia sit differentia monstravimus. Nunc a summo incipientes, et usque ad ultimum gradum descendentes, qualiter quisque eorum do-beat ordinari, sanctorum auctoritatibus ostendamus. Unde Nicolaus Paya II. 1) in Concilio Lateranensi*).

C. I. Decretum Nicolai Papae de electione summi Pontificis.

In nomine Domini nostri et salvatoris lesu Christi. Anno ab incarnatione eiusdem MLIX. mense Aprili, indictione XII., propositis sacrosanctis evangeliis, praesidente quoque reverendissimo ac beatissimo Nicolao *apostolico* Papa, in basilica Lateranensis patriarchii, quao cognominatur Constantiniana, considentibus etiam reverendissimis episcopis, abbatibus, presbyteris, diaconis, idem venerabilis Pon-tifex auctoritate apostolica decernens de electione summi Pontificis, inquit: §. 1. Novit beatitudo vestra, dilectissimi fratres et coepiscopi, inferiora²) quoque membra *Christi* non latuit, defuncto piae memoriae domino Stephano praedecessore nostro haec apostolica sedes, cui auctore Deo deservio, quot adversa pertulerit, quot denique per simo-niacae haeresis trapezitas repetitis malleis crebrisque tun-sionibus³) subiacuerit⁴), adeo ut columna Dei viventis iamiam⁵) pene videretur *concussa* nutare, et sagena summi piscatoris procellis intumescentibus cogeretur in nau-foncii unfonde ubbreait) fragii profunda submergi⁴). Unde, si placet fraternitati fregii profunda submergi⁴). Unde, si placet fraternitati vestrae, debemus auxiliante Deo futuris casibus prudenter occurrere, et ecclesiastico statui, ne recidiva⁷) (quod ab-sit) mala praevaleant⁴), praecavere. §. 2. Quapropter in-structi praedecessorum nostrorum aliorumque sanctorum Patrum auctoritate, decernimus atque statuinus, ut, obeunte buius. Potpane universitis calciane Dartification impirime Patrum auctoritate, decernimus atque statuimus, ut, obeunte huius Romanae universalis ecclesiae Pontifice, imprimis cardinales episcopi diligentissime ⁹) simul de electione tra-ctantes, mox Christi ⁹) clericos cardinales adhibeant: sic-que reliquus clerus et popolus ad consensum novae electio-nis accedat, nimirum praecaventes, ne venalitatis morbus aliqua occasione subrepat. Et ideo ¹³) religiosissimi viri praeduces sint in promovenda Pontificis electione, reliqui autem sequaces. 8, 3. Certus vero atone lectimus hic ¹²) autem sequaces. § 3. Certus vero atque legitimus hic¹²) electionis ordo perpenditur, si, perspectis diversorum Pa-trum regulis sive gestis, etiam illa B. Leonis praedecesso-ris nostri sententia recolatur. "Nalla¹³)," inquit, "ratie sinit, ut inter episcopos habeantur, qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus epi-scopis cum metropolitani iudicio consecrati. "Quia vero 14) sedes apostolica cunctis in orbe terrarum praefertur eccle-

CORRECTORUM.

g) Superior: Ita habetur in aliquot vetustis exemplaribus: nam in vulgatis erat *inferior*. Graece est: τ_{η_S} πρεσβυτέρας 'Puing, id est, antiquioris vel senioris Romae, ut infra c. proximo. Omnino autem caput hoc longe brevius est in hac versione, quam in graeco exemplari, uno tantum loco copiosius, quod Antiochenam numerat sedem, cuius in graeco vulgato nulla mentio.

h) Nec non: Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, et graeco; antea enim legebatur: non tamen.

Dist. XXIII. C. J. a) Huius decreti integrum exem-plum est in vetustissimo libro abbatiae monasterii Farfensis, literis Longobardicis aute annos pene quingentos scriptu, et alibi.

Dist. XXIII. C. I. 1) in conc. Rom. h. A. 1059. Nec tamen dosunt, qui hoc decretam, quale apad Gratianum est, corruptum patent, de qua re vid. Baron ad A. 1050. — Chronicon Farfense, in quo illud deprehenderunt Corr. Rom., legitur in Muratorii Rer. Ital. T. H. p. 2, p. 645. - 2) anderiora: Pan. I. 3. c. i. — 3) tonsionibus : Edd. Ven I. Lugd. I. — 4) subiccuit : Edd. coll. o. — 5) ions: Edd. coll. o., et Pan., in dua et ipsa nequens vox concussa deest. — 6) demergi: orig. ap. Mansi. — 7) redivira: Chron. Farf. — 8) add.: in posterum: ib. — 9) diligentissimon: Ed. Bas. — 10) forsi: orig. — 11) abest ab cod. — 12) desunt in Ed. Bas. — 13) ef. inf. D. 63. e. 1. — 14) see quia: Edd. coll. o., pr. Bas., in qua non leguntur.

Dist. XXII. C. IV. 18) Ep. 19. 1. 9. (scr. A. 509.) Ed. Maar. Ans. 1. 2. c. 65. – 19) In hee nomine error Mbrarierum est; Enseblus enim tum temperis Const. Ep. non erat; quare nomen illud abest a codd. Greger. melloribus et Anseimo. – 20) Ep. 59. Ed. Maar. scr. A. cod. – 31) add.; opiscopus: orig. – 32) erigilur: Ed. Ess. – C. V. 23) scr. A. 483. – Ivo Decr. p. 5. C. 9. – 24) ridenni: Edd. coll. o. – 25) Const. scro: eacd. – 36) quae: Böhm. Ew. C. VI. 37) ex Syn. quinisexta hab. A. 693. – Coll. IT. p. p. 2. t. 21. c. 17. – 38) in orig. est: $\delta p(\zeta outer 1. c. deccrainus. – 29)$ gi: Ed. Bas. – C. VII. 30) hab. A. 869. – Translatio canonis Ana-tani Ebi. est. – Anseim. 1. 2. c. 72 (70). Deuxdedit p. 3.

siis atque idee super se metropolitanum habere non potest, cardinales episcopi proculdubio metropolitani vice fungun-tur, qui videlicet electum episcopum ad apostolici culmi-nis apicem provehant. §. 4. Eligatur autem de ipsius ec-clesiae gremio, si reperitur idoneus; vel si de ipsa non invenitur, ex alia assumatur; salvo debito honore et reverentia dilecti filii nostri Henrici, qui in praesentiarum rex babetur, et futurus imperator Deo concedente speratur, sicut iam sibi concessimus et successoribus illius, qui ab hac apostolica sede personaliter hoc ius impetraverint. §.5. Quod si pravorum atque iniquorum hominum ita perversitas invaluerit, ut pura, sincera atque gratuita fieri in Urbe non possit electio, cardinales episcopi cum religiosis cle-ricis catholicisque laicis, licet paucis, ius potestatis obti-neant, eligere ¹⁵) apostolicae sedis Pontificem, ubi con-gruere viderint ¹⁶). §. 6. Plane, postquam electio fucrit facta, si bellica tempestas vel qualiscunque hominum conatus malignitatis studio restiterit, ut is, qui electus est, in apostolica sede iuxta consuetudinem inthronizari 17) non tatem regendi Romanam ecclesiam, et disponendi omnes facultates illius; quod beatum Gregorium ante suam consccrationem fecisse cognovimus. §. 7. Quod si quis contra hoc nostrum decretum synodali sententia promulgatum per seditionem, vel praesumtionem, aut quolibet ingenio electus, aut etiam ordinatus seu inthronizatus fuerit, auctoritate divina et sanctorum apostolorum Petri et Pauli, perpetuo anathemate cum suis auctoribus, fautoribus et sequacibus a liminibus sanctae Dei ecclesiae separatus abiiciatur sicut a liminious sanctae Del ecclesiae separatus abliciatur sicur antichristus, invasor et destructor totius Christianitatis; nec aliqua super hoc ei audientia¹⁸) reservetur: sed ab omni ecclesiastico gradu, in quocunque fuerat prius, sine retractatione deponatur: cui quisquis adhaeserit, vel qua-lemcunque tanquam Pontifici reverentiam exhibuerit, aut in aliquo eum defendere praesumserit, pari sententia¹⁹) sit mancipatus. §.8. Quisquis²⁰) autem huius nostrae²¹) de cretalis sententiae temerator exsiterit, et Romanam eccle-siam sua praesumtione confundere et conturbare contra siam sua praesumtione confundere et conturbare contra hoc statutum²) tentaverit, perpetuo anathemate atque excommunicatione damnetur, et cum impiis, qui non resur-gent in iudicio²³), reputetur, omnipotentis iram contra se sentiat, et sanctorum apostolorum Petri et Pauli (quorum ecclesiam praesumit confundere), in hac vita et in futura furorem sentiat, fiat²⁴) habitatio eius deserta, et in taber-naculis eius non sit, qui inhabitet, fiant²⁵) filii eius orphani et uxor eius vidua, commotus ampreatur ipse et filii eius, et mendicent, et eiiciantur de habitationibus suis, scrutetur foemerator omnem substantium eius, et diripiant alieni labores²⁶) sius, orbis²⁷) terrarum pugnet contra eum, et cuncta elementa sint ei contraria, et contra cam, et camita ter-menta sint ei contraria, et omnium sanctorum quiescentium merita illum confundant, et in hac vita super eum apertam vindictam ostendant. §. 9. Observatores autem huius no-stri decreti omnipotentis Dei gratia protegat, et auctoritas beatorum apostolorum Petri et Pauli ab omnium peccatorum vinculis absolvat.

11. Pars. Gratian. Episcopi vero et ceteri ordines infra constituti qualiter ordinari debeant, ex auctoritate Cariha-ginensis concilii IV., cap. 1., cui interfuit Augustinus tempore Honorii Augusti, ostendamus, ab eorum examinatione incipientes.

C. H. b) Caput hoc integrum exstat in Ordine Romane, additis ad initium his vocibus : Statuta ecclesiastica : cui similem titulum toti Carthaginensi quarto concilio esse prae-positum in aliquot vetustis codicibus, testantur illi, qui tomos conciliorum ediderunt.

Dist. XXIII. C. I. 15) eligendi: Edd. coil. o. - 16) congruen-trus indicaperial: Pan. - Chron. Farf. - congruenti: Edd. coll. o., pr. Bas. - Haec. licet allis verbis, leguntur in Decreto Ivenis p. 5. c. 80. - 17) auctorizari: orig. ap. Mansi. - 18) add.: aliquando: ib. - Pan. et Ed. Bas. - 19) sententiae: Edd. Bas. Lugdd. II. III. Antw. - 20) quod si quis: Edd. coll. o., pr. Bas. - 21) add.: sanctae: Edd. coll. o., exc. Bas. - 22) decretum: Edd. Bas. Nor. -23) Psalm. 1. v. 5. - 24) Psalm. 68. v. 26. - 25) Psalm. 108. v. 9. - 36) add.: onnees: Edd. Bas. - 27) Sap. c. 5. v. 21. =: C. H. 28) cap. 1. Statutorum eccl. ant. ap. Baller., de quibus vide supr. ad c. 9. D. 18. - Regino 1. 1. c. 448. Burch. 1. 1. c. 8. Ivo Decr. p. 5. c. 63. Polyc. 1. 3. t. 9. - 29) docilis: Ed. Bas. - Ivo. - In Edd. coll. o. add.: si pervigil. - 30) vacans: Statuta eccl. ant. - si semper suis negoliis, si hominibus afjubilis: Coll. Hixp. - 31) cantas vel acatus: Edd. coll. o. - 33) coaelernam: Ivo. - Edd. coll. o.

C. II. Quando sil examinandas, qui in episcopum eligitur.

Qui²⁴) episcopus^b) ordinandus est, antea examinetur, si natura sit prudens, si docibilis²⁹), si moribus temperatus, si vita castus, si sobrius, si semper suis negotiis cavens³⁰), si humilis, si affabilis, si misericors, si literatus, si in lege Domini instructus, si in scripturarum sensibus cautus³¹), si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus; et ante omnia, si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum Deum esse confirmans, totamque trinitatis 32) deitatem coëssentialem et consubstantialem et coaeternalem³³) et coomnipotentem prae-dicans; si singulas³⁴) quasque in trinitate personas plenum Deum, et totas tres personas unum Deum, si incarnatio-nem divinam³⁵) non in Patre, neque in Spiritu sancto fa-ctam, sed in Filio tantum credat, ut, qui erat in divinitate Dai Datia Ellio since faretti in bosinic homisticate Dei Patris Filius, *ipse fieret in homine hominis matris filius,* Deus verus ex Patre, homo verus ex matre, carnem ex matris visceribus habens, et animam humanam rationalem, simulque in eo veritas utriusque 36) naturae, idem Deus et homo, una persona, unus Filius, unus Chri-stus, unus Dominus ³⁷), creator ³⁸) omnium quae sunt et auctor, Dominus et rector cum Patre et Spiritu sancto omnium creaturarum; qui passus sit vera carnis passione 39), mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera carnis suae resurrectione ⁴⁰) et vera animae resumtione, in qua veniet iudicare vivos et mortuos. § 1. Quaerendum etiam ab eo, si novi et veteris testamenti, id est legis et proab eo, si novi et veteris testamenti, id est legis et pro-phetarum et apostolorum unum eundemque credat aucto-rem et Deum⁴), si diabolus non per conditionem, sed per arbitrium⁴²) factus sit malus. §.2. Quaerendum etiam ab eo, si credat huius⁴³), quam gestamus, et non alterius carnis resurrectionem, si credat iudicium futurum, et re-cepturos singulos pro his, quae in carne gesserunt, vel poenas, vel praemia⁴⁴), si nuptias non prohibeat⁴⁵), si secunda matrimonia non damnet, si carnium perceptionem non culpet. si poenitentibus reconciliatis communicet. si securita matrimonta non dannet, si carnum perceptionen non culpet, si poenitentibus reconciliatis communicet, si in baptismate omnia peccata, id est tam illud originale contractum 40), quam illa, quae voluntarie admissa sunt, dimittantur, si extra ecclesiam catholicam nullus salvetur. §. 3. Quum 47) in his omnibus examinatus fuerit inventus plene instructus, tunc cum consensu clericorum et laico-rum et ⁴⁸) conventu totius provinciae episcoporum, maximeque metropolitani vel auctoritate, vel praesentia ordi-netur episcopus. Suscepto in nomine Christi episcopatu, non suae delectationi, nec suis motibus 49), sed his Patrum. definitionibus acquiescat <).

C. III. Qualis esse debcat clericorum conversatio. Item Isidorus de ecclesiasticis officiis lib. 2. c. 2. 50)

III. Pars. His 31) igitur lege Patrum cavetur, ut a vulgari vita seclusi a mundi voluptatibus sese abstineant; non spectaculis, non pompis intersint; convivia publica fugiant, privata non tantum pudica, sed et sobria colant; usuris nequaquam incumbant, neque turpium occupationes lucrorum, fraudisque⁵²) cuiusquam studium appetant; amo-rem pecuniae quasi materiam cunctorum criminum fugiant, et saecularia officia negotiaque abiiciant 53); honoris gradus per ambitiones non subeant 54); pro beneficiis me-

NOTATIONES CORRECTORUM.

c) Acquiescat: Post hoc verbum tam in concilio, quam in Ordine sequitur*): In cuius ordinatione etiam actas requiratur, quam sancti Patres in praeeligendis episcopis constituerunt.

exc. Bas. — 34) singulam quanque pers: Reg. — Ivo secundum Statuta eccl. ant. et Coll. Hisp. — 35) divinitatis: Ed. Bas. — 36) ambae: Baller. — 37) Deus: Edd. coll. o. — 38) createvarum: Coll. Hisp. — Regino. — 39) pro salute nostra: Edd. coll. o. — 40) re-ceptione: Edd. coll. o. — 41) In Edd. o. pr. Bas. add.: et Deum (donum: Ed. Lugd. II.) vivos ac mortuos indicaturum. — 43) add.: num: Ivo. — 45) huiusnodi: Edd. — 44) glorium: Baller. — 45) improbet: Regino, Ivo (apud quem deest vox: non), Statuta eccl. ant., Coll. Hisp. — 46) peccatum: Ed. Bas. — orig. pecc. contra-ctum: Edd. coll. rel. — 47) Apud Reg., Burch. et Ivouem baec §. in epitomen est redacta. — 48) ex: Coll. Hisp. — 49) moribus: Coll. Hisp. — Edd. coll. o. — 9) extrinsecus tamen adjectum, ut videtur. = C. III. 50) eadem leguntur in conc. Mogunt. I. c. 10. — in Edd. coll. o. Illis inscribiur: Itid. de vida certeorum. — 51) Hic: Boehm. — 52) fraudibus: Edd. coll. o. — 53) abnuant: Edd. Bas. Lugdd. I. II. III. Antw. Par. — 54) susciptant: Edd. coll. o. 5*

dieinne Dei munera non accipiant; doise et conierationes envennt; odium, acmulationem, obtrectationem atque invidinm fogiant; non vagis **) ovulis, non efficut ingua, aut petulant? **) fluidoque **) gestu incedant, sed puderem et verse ondiam mentis simplit i habitu incessuque ostendant; obseronitatem etiam **) verburum, sicut et operum, penitus essecrentur; viduarum et virginum frequentationem **) figiant; contobunis extranearum feminarum nullatenus appetant; contobunis extranearum feminarum nullatenus appetant; contobunis extranearum feminarum nullatenus appetant; contoinent, aut crite noine matrimenti vinculo fiederentur; senioritus queque dobitam obelientiam pracbeant, neque ullo instantae studio semetipose attellant; postrenu do trinae lectionibus, psalmis, homms, canticis, évervitio ingitet **) incumbant. Tales com debent esse, qui divinis cultibus se marcipandos student * exhibere.* sedicet ut, dum vicentiae operam dant, doctrinar gratiam populis administivent

C. N. God Algon community transformers and possibility and members and members of pression and the and

From Clompus of Lovelan Source Densis, 1986, 11 (1) Tales ad ministry on objactur closer, get digno possint dominical surrive to traction. Notice out over Domini parciality parces before ministry, get possed digno open Dos natoris addesant

 $C_{1}(V)=0$, where ω is the definition of the theorem ω , as the product of the transmission of transmission of the tra

Pow of Constant Agendered BL C. AV 13

Поли на на се со село на село на село на селото на селото со селото на селото селото селото на селото селото селото на селото селото на селото селот

VA State spine in manifestimatic sparandram quarte another submetting in management alteration and

The on Almoilly the endered No. 27 is the

Note-point entries produces interviewed in the product of the product of the second of

Basim experience with experience the grad and months. In consult is 1.4. to the to

Fix Will i H. G' up out G' milder & T. We be considered seases and O' all semilarity $T_{\rm ell}$. We be considered seases and outsets and semilarity $T_{\rm ell}$. The most sease of the generalization for and a first generality of the Best is the the semilarity generality is cancer with the Bellin in Be

C. VII. Qualiter ordinetur episcopus.

Episcopus quum ordinatur, duo episcopi ponant et teneant evangeliorum codicem super caput et cervicem eius, et unu super cum fundendu '') benedictionem, reliqui omnes episcopi, qui adsunt, manibus suis caput eius tangant.

C. VIII. Qualiter and actur presbyter. [Ex codem c. 3.7*)]

Presbyter quum ordinatur, episcopo eum benedicente et manum super caput cius tenente, etiam omnes presbyteri, qui praesentes sunt, manus suas iuxta manum³³) episcopi super caput illius teneant.

Sivet '*) autem in die suae ordinationis sacerdos orario utvogue Aumern ambitur, ita tempare consecrationis codem ormvie debet uti instanter.

Inde in Concilio Bracarensi III. c. 3. **) legitar:

C. IX. Qued quisque accepit tempere consecrationis, fernt tempere eNationis.

Beelesiastica "et antiqua" institutione praefixum novimus, ut omnis sacerdos, quum ordinatur, orario utroque humero ambiatur : scilicet, ut qui imperturbatus praecipitur consistere inter prospera et adversa virtutum semper ornamento, utroque "i". Qua ergo ratione tempore sacero in non assumit, quod se in saoramento acceptise non dubitat! Proinde modis omnibus convent, ut, quod quisque percepit in consecratione humotis, bec ret reat et in oblatione vel perceptione sule salatis se vect ut, quom sacerdos ad scienna missarum accedit, alt get se Dio sacerdos ad scienna missarum accedit, alt get se Dio sacerdos ad scienna missarum accedit, alt get se Dio sacerdos mostri lesa Crossi surtirus, ser et sanguens Diomin mostri lesa Crossi surtirus, ser a neci "accociat", quam crario utroque humero dorumequise, socie et tempore erdicationis sua dignomenti nuscitatio, ma ut de uno erato utroque humero dirum parente des uno esta permente percente parente praejant course § 1. Se que a attem al tre egent, excluinmi applicatione set sala scienta di scienne dirum.

1) РАЗК ОТКОНТЬК ПОСИНЕНИЕ НОСТИ ИТ ТОВТИТЕК КОЛОСИНИИК КОТКОНТИК ОТКОТИ ДО ПОТИНОТИИ КОЛОСИНИИК КОТКОНТИК ОТКОТИ ДО ПОТИНОТОВО ОТКОТКОТИ ПОТИНОТОВО ОТКОТКОТИ ОТКОТОВО ОТКОТИ ОТКОТОВО ОТКОТИ ОТКОТОВО ОТКОТИ ОТКОТОВО ОТКОТИ ОТКОТОВО ОТКОТИ ОТКОТОВО ОТКОТИ ОТКОТОВО ОТСТОВО ОТКОТОВО ОТСТОВО ОТКОТОВО ОТСТОВО ОТСТО

Const Constant Strand Former and the TIL

С. Х. Авадия сполодобно блодение постоя пос средение пос сполодо из бласт

Commons from Permis narrows notes monthly point frapoint as severe solutions, put for not nonoscorry at surpoint as severe solutions, put for not nonoscorry at surpoint approximation of a solution information provides as a severe absorved at non-solution information of surpoints of agreent practice posterios and noncorrespondent of the non-solution of solution of a contained of the non-solution of solution of a solution.

actions consideration in the networkship of shifts nonpermitting indugery descriptions in a protocol and permitting realized action postmatar to protocol attareference of a second state that bond to remain to all anoment bonds therein actions to a second distance of the consistence of a second action from figuration at a consistence of a second action from figuration at all actions and second second actions from figurations and action at a second action action of a second action for a second action action action for a second of the action action and action action action action for a second action action action and action action

4. No maille as loster dursant. In Low.

Naronis dun ordinator solis obseroids, on sun nnolesi manon super por illus polar dua not at se sectotion ses at ministerium consectatori

Antonia antona antone antone e dimensionale contra antone de antone de

were and dependences with energy did. The h - Department (1992) were deployed in the Second state of th

De his ita scribit Nicolaus Papa [1.] Radulpho Archie-piscopo Bituricensi 94);

C. XII. Nec presbyteris, nec diaconis in consecratione chrismate manus perungere licet.

chrismate manus perungere licet. Praeterea sciscitaris, utrum solis presbyteris, an et dia-conis debeant, quum ordinantur, manus chrismatis liquore perungi. Quod in sancta hac Romana ecclesia, cui Deo auctore deservimus, neutris⁹¹) agitur. Sed et quia sit a novae legis ministris actum, nusquam (nisi nos fallat obli-vio) legimus. Ergo ad B. Innocentii Papae canonica de-creta sanctitatem tuam transmittimus, et quae tibi sint in consecrationibus et ordinibus⁹²) observanda, principia pa-ginae ad Decentium Eugubinum episcopum missae te affa-tim edocebunt.

C. XIII. PALEA 93).

[Ex Conc. Hispal. II. c. 5. 94)]

"Ex 4) epistola Simplicii Papae Secero et Florentino Episcopis directa. Ad cognitionem nostri examinis Gabrenensis 33) directa. Ad cognitionem nostri examinis Gabrenensis²⁵) diaconi relatu pervenit de quibusdam ipsius ecclesiae cle-ricis, quorum quum unus ad presbyterium, duo ad Levi-tarum ministerium consecrarentur²⁶), episcopus eorum, oculorum dolore detentus, fertur manum suam super eos tantum posuisse, et presbyter²⁷) quidam illis contra eccle-siasticum ordinem benedictionem dedisse; qui propter tan-tam praesumtionis audaciam poterat accusatus iudicio prae-senti damnari, si adhuc in corpore positus, non fuisset mortis vocatione praeventus. Sed quia iam ille examini divino relictus humano iudicio accusari non potest, ii, qui supersunt, et ab eo non consecrationis titulum, sed ignodivino relictos humano iudicio accusari non potest, ii, qui supersunt, et ab eo non consecrationis titulum, sed igno-miniae potius elogium ⁹⁵) acceperunt, ne sibi licentiam talis ^{*}ultra^{*} usurpatio faciat, decrevimus, ut a gradu sa-cerdotalis vel levitici ordinis, quem perverse adepti sunt, depositi aequo iudicio abiiciantur ⁹⁹). Tales enim merito iudicati sunt removendi, quia prave inventi sunt constituti. Gratian. Item quaeritur, an eorum ordinatio sit rata habenda, quibus episcopus, oculorum languore detentus, manus iumani, et prechuter super cas arctionem dicit.

imponit, et presbyter super eos orationem dicit. De his ita statutum est in Concilio Toletano:

C. XIV. Et ordinator, et ordinatus damnationis subeat poenam, quum episcopus manum imponit, et alius orationem dicit.

Quorundam clericorum, dum unus ad presbyterium, duo ad Levitarum ministerium sacrarentur, episcopus, oculorum dolore detentus, fertur manum suam super cos imposuisexamini divino relictus humano iudicio accusari non pot-est, ii, qui supersunt, gradum sacerdotii vel levitici or-dinis, quem perverse adepti sunt, anittant.

C. XV. Qualiter subdiaconus ordinetur.

Item ex Concilio Carthagin. IV. c. 5. 101)

VI. Pars. Subdiaconus quum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu episcopi acci-piat racuam et calicem vacuum; de manu vero archidia-coni accipiat urceolum cum aqua¹⁰²), manile¹⁰³) et manutergium.

NOTATIONES

C. XIII. d) Ex epistola: Haee Palea in nullo ma-nuscripto exemplari est inventa. Burchardus et lvo ante hoc caput, quod incipit: Ad cognitionem, referent aliud quoddam caput, quod incipit: Relatio, ex epistola Sim-plicii missa Equítio Florentio (sive Florentino) et Severo

Dist. XXIII. C. XII. 90) ser. A. 964. Coll. tr. p. p. 1. t. 62. c. 51. two lower. p. 6. c. 121. — 91) de neutris: Edd. coll. o. – 92) ordinationima; orig. ap. Mansl. == C. XIII. 93) abest have palea ah Ed. Bas. – 94) hab. A. 619. – Burch. 1. 3. c. 3. two Decr. p. 5. c. 213. et 6. c. 102. – 95) Egabrensis: Coll. Hisp. – 96) sacrarentur: lb. – 97) presbylerum quendam: Edd. coll. o. – Bohm. – 95) eulogium: Edd. coll. o. – eloquism perceptrul: Coll. Hisp. – 99) aninitaniur: Edd. coll. J. – eloquism perceptrul: Coll. Hisp. – 99) aninitaniur: Edd. coll. o. – eloquism perceptrul: Coll. Hisp. – 99) aninitaniur: Edd. Lugdd. gradus – arbitraniur: Edd. rel. = C. XIV. 100) possisse: Ed. Bas. = C. XV. 101) c. 9. Statutor. eecl. ant, ap. Baller. – Ans. 1. 7. c. 59. Ivo Pan. I. 3. c. 35. Decr. p. 6. c. 142. Polyc. I. 2. L. 32. – 102) aqua et aqua-manili: Coll. Hisp. et Sacramentarium Gelasii. – 103) manili: Edd. coll. 0. pr. Bas., Lugdd. = C. XVI. 104) c. 94. Statutor. eccl. ant. – Ans. I. 10. c. 58. Ivo Pan. h. Decr. hb. c. 15. Polyc. ib. – 105) percoforalium: Statuta eccl. ant. – 106) cereis: Coll. Hisp. = C. XVI. 107) c. 95. Statutor. eccl. ant. – Ans. I. 7. c. 57. Ivo Pan. I. 3. c.

C. XVI. Qualiter acolythus ordinetur. Item ex eodem Concilio, c. 6. 104)

Acolythus quum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat; sed ab archidiacono accipiat ceroferarium 105) cum cereo 105), ut sciat se ad accendenda ecclesiae luminaria mancipari; accipiat et urceolum vacuum ad suggerendum vinum in eucharistiam sanguinis Christi.

C. XVII. Qualiter exorcista ordinetur. Item ex codem, c. 7. 107)

Exorcista quum ordinatur, accipiat de manu episcopi li-bellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi epi-scopo: "Accipe, et commenda memoriae ¹⁰⁹), et habeto po-testatem imponendi manus super energumenum, sive baptizatum, sive catechumenum."

C. XVIII. Qualiter lector ordinetur.

Item ex eodem Concilio, c. 8. 109)

Lector quam ordinatur, faciat de illo episcopus verbum ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium; post haec¹¹⁰) spectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens "ad eum": "Accipe, et esto relator¹¹¹) verbi Dei, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris offi-cium¹¹²), partem cum eis, qui verbum Dei ministraverint¹¹³)."

C. XIX. Qualiter ostiarius ordinetur.

- Item ex eodem, c. 9.114)

Ostiarius quum ordinatur, postquam ab archidiacono in-structus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradat ei episeopus elaves eccle-siae de altario, dicens¹¹⁵): "Sie age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quae his clavibus recluduntur."

C. XX. Qualiter psalmista ordinetur.

Hem ex codem Concilio, c. 10. 116)

Psalmista, id est cantor, potest absque licentia episcopi, sola iussione presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: "Fide, ut. quod ore cantas, corde credas, et quod corde credis, operibus comprobes." Gratian. Clerici comam nutrire prohibentur, quorum ca-put desuper in modum sphaerae rasum esse debet. Unde Anicetus Papa Episcopis Galliae¹¹⁷):

C. XXI. Clerici comam nutrire prohibentur.

Prohibete ¹¹⁸), fratres, per universas regionum vestrarum ecclesias, ut clerici, iuxta apostolum, comam non nutriant, sed desuper caput in modum sphaerae radant.

C. XXII. De eodem. Item ex Concilio Agathensi, c. 20. 117)

Clerici, qui comam nutriunt, ab archidiacono, etiamsi no-luerint, inviti detondeantur¹²⁰). Vestimenta etiam¹²¹) vel calceamenta eis, nisi quae religionem deceant, uti aut habere non liceat.

C. XXIII. De codem.

Item Gregorius II. in Concilio Romae habito in Basilica S. Petri, c. 17. 122) Si quis ex clericis relaxaverit 123) comam, sit anathema.

CORRECTORUM.

episcopis. Quamobrem inde potest huc esse translatus ti-tulus. Ceterum caput hoc a Burchardo citatur ex concilio Bracar. ab lvone in 5. quidem part. c. 213. ex Carthaginensi, in 6. vero c. 102. ex Hispalensi 2. cap. 5. quo etiam loco exstat; et sequens canon : Quorundam, est quasi huius summa.

37. Decr. p. 6. c. 16. Polyc. 1. 2. 132. - 108) deest in sarram, Gelasit. = C. XVIII. 109) c. 96. Statutor. eccl. ant. - Ans. ib. c. 55. Ivo Pan. ib. c. 38. Deer. ib. c. 17. - Polyc. ib. - 110) hoc: Edd. coll. o. - 111) lector: Ed. Bas. - 112) add.: huma: Edd. coll. o. - 113) add.: bene: Ord. Rom. = C. XIX. 114) c. 75. Statutor. eccl. ant. - Ans. ib. c. 54. Ivo Pan. ib. c. 39. Decr. ib. c. 18. Polyc. ib. - 115) add.: ita: Ed. Bas., ei: Edd. rel. = C. XX. 116) c. 89. Statutor. eccl. ant. - Ans. ib. c. 54. Ivo Pan. ib. c. 39. Decr. ib. c. 18. Polyc. ib. - 115) add.: ita: Ed. Bas., ei: Edd. rel. = C. XX. 116) c. 98. Statutor. eccl. ant. - Ans. ib. c. 54. Ivo Pan. ib. c. 39. Decr. ib. c. 18. Polyc. ib. - 115) add.: ita: Ed. Bas., ei: Edd. rel. = C. XX. 116) c. 89. Statutor. eccl. ant. - Ans. 1. 7. c. 53. Ivo Pan. ib. 33. c. 40. Decr. p. 6. c. 19. Polyc. ib. = C. XXI. 117) Ep. Pseudo-isid oriana. Ipsam caput derivatum est ex libro pontil. - Ivo Decr. p. 6. c. 64. - 118) add.: ess : Ed. Bas. = C. XXI. 119) hab. A. 506. - Coll. tr. p. p. 2. t. 28. c. 18. - 120) fondartur : Ed. Arg. - 121) r. autem, red etlam calc.: Ed. Bas. = C. XXII. 123) hab. A. 731. - Ans. i. 10. c. 53. - cf. comp. f. Decr. th. de vita et hon. cter. c. 3., et X. h. t. c. 4. Eadem fere leguntar in conc. Rom. hab. A. 743. c. 8. - 123) laxarerii: Ed. Bas.

the second set induced a community of the second 1.1.1 many sequences

a caschagina No. o. tt. 124)

Jacobio official in tailbas vestibus applicatur, qualibus move to at est, granament et sanctimoniae aptis.

Act in a second of ventiments allaris mu-

They's manhare Proceedies Italiac, epist. II. 426) · .

111 Procession allevit of rasa sacrata mulieres tongere prohibentur.

An only the teminar vel monachas sacra vasa vel sacra-ing in housing plena case et vituperatione, nulli recte sa-pontium dubum est. Quamobrem huius sanctae sedis authe nate have omnia vola reserve funditus, quanto citius au ponteritis, censemus. Et no pestis hace '2') latius divulgetur, per omnes provincias abstergi citissime mandamus.

C. XXVI. Sacrarium subdiaconis ingredi non licet.

lirm ex Concilio Laodicensi, c. 21. 128)

Non oportet, subdiaconos 129) licentiam habere in sacratinm sive secretarium (quod Graeci diaconium appellant) ingredi, et contingere vava dominica.

C. XXVII. De codem.

Item ex endem, c. 22. 130)

Ministrum non oportet uti orariis, nec hostias ()¹³¹) derelinquere.

C. XXVIII. De codem.

Item ex eodem, c. 23. 132)

Non oportet lectores aut psalmistas orariis uti, et sic legere aut psallere.

C. XXIX. Mulier in conventu vivos docere non permittitur.

Item ex Concilio Carthagin. IV., c. 99. et 98. 133)

Mulier, quamvis docta et sancta, viros in conventu docere non praesumat. Laicus autem praesentibus clericis (nisi ipsis rogantibus) 154) docere non audeat.

C. XXX. Ministr :: non sacratis rata dominica contingere non licet.

Item ex Concilio Agathensi, c. 66. 135)

Non oportet insacratos ministros licentiam habere in sacrarium (quod Graeci diaconium appellant) ingredi, et contingere vasa dominica.

C. XXXI. Cuilibet ex lectoribus rase secre alteris porture non licet.

Item ex Concilio Bracarensi L., c. 10, 130);

Non liceat cuilibet ex lectoribus sacra altaris vasa portare, nec aliis 15."), nisi iis, qui ab episcopo subdiaconi tuerint ordinati.

NOTATIONES

C. XXVII. e) Hostias: Vera lectio, quae habetur etiam in aliquot manuscriptis, est serie, sed ob glossam

non ent restituta. Dist. XXIV. C. I. a) Vel subdiaconorum: Verba haec non sunt in synodo Romana sub Silvestro; sed ha-hentur apud Burchardum et lyonem, et in iis Vaticanis Gratiani exemplaribus, in quibus est hoc caput. Nam in

C. XXXII. De cedem, ut cierici comam non nutriant. Item ex Concilio Martini Papae, c. 41. 138)

Non liceat cuilibet ministeria tangere, nisi subdiacono aut acolytho, in secretario 119) vasa dominica. §. 1. Nec 120) oportet clericos comam nutrire, et 141) ministrare: sed attonso capite, patentibus auribus, et secundum 142) Aaron talarem vestem induere, ut sint in habitu ornato.

C. XXXIII. Qualiter sponsus et sponsa sint benedicendi.

Item ex Concilio Carthagin. IV., c. 13. 143)

Sponsus et aponsa quum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus suis vel a paranymphis offerantur, qui, quum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.

DISTINCTIO XXIV.

GRATIANUS.

1. Pars. Qualiter episcopus sit examinandus, et qualiter ipse simul cum reliquis infra ipsum constitutis sit ordinan-dus, breviter monstratum est. Nunc autem videndum est do sacerdolibus et reliquis, an sine eraminatione sint promo-vendi. De his its scribit Paulus ad Timotheum '): Manus nemini cito imposueris, et nihil sine praeiudició facias in alteram partem declinando.

C. I. De codem.

[PALEA.] Er decretis Silvestri Papae in Synodo Rom. c. 9. ³) "Nullus acolythorum vel subdiaconorum 1) rem consecra-tam a presbytero aliis 1) porrigat, (quia aliud est minister, aliud assistens), nisi tantum supportet, quod ei sacerdos imposuerit suo ore benedictum."

C. II. Ante probationem nullus ordinetur elericus.

Item ex Concilio Carthagin, Ill. 4), c. 22.

Nullus ordinetur clericus, nisi probatus fuerit vel episco-porum examine, vel populi^{\$}) testimonio.

C. III. Ad ministerium alicuius ecclesiae clerici eiusdem promoreantur.

Item Gelasius Papa Coelestino episcopo (). Presbyteri, diaconi et universi clerici Stomensis^{*}) civitatis petitorio nobis suggessere porrecto, in ecclesia beati martyris Eleutherii episcopi (quae in supradictae civitatis parochia*) probatur esse constructa) presbyterum. qui comstitutus fuerat, defecisse constructa presoverum, qui con-stitutus fuerat, defecisse, atque in eius locum lutianum, diaconum ipsius ecclesiae^{*}) pro celebritate ipsius loci quantocius debere ordinari. Et ideo, frater carissime, si de eius vita vel moribus nihil est, quod contra canonum veniat statuta, suprascriptum ') presbyterii honore decorabis, sciturus, eum visitatoris te nomine, non cardinalis creasse pontilicis. Pariter etiam et Felicissimum diaconum in cius ecclesiae ministerio, si conversatio eius patitur, subrogabis, ut locus processionis celeberrimus ad mysteriorum 10) consecrationem nec sacerdote indigeat, nec ministre.

CORRECTORUM

antiquioribus non est, sed post versiculum : declinando , sequitur continenter: Nullus ordinetur.

C. HI. b) Parochia: In omnibus antiquis codicibus, tam impressis quam manuscriptis, sic legitur; cuius vocis loco in recens impressis crut positum paroscia. Sed visum est antiquam lectionem esse retinendam, praesertim quum dictio hace ctiam gracee aptissimam habout etymologiam.

Martini Brac. — cf. can. St. h. D. — ivo Decr. p. 6. c. 377. — 139) surrariam: Ed. Bas. — 140) c. 66. Martini. — ivo p. 6. c. 375. — c., c. 25 et 36. Statutt. evcl. ant. s. Conc. Carth. IV. c. 44. 45. — 141) add.: sir: Edd. coll. o. — 142) Exod. c. 41. — C. XXXIII. 143) c. 101. Statutt. evcl. ant. — Coll. 11. p. p. 2. t. 150. c. 12. Burch. 1. 9. c. 5. Ivo Pan. 1. 6. c. 30. Decr. p. 8. c. 6. et 143. (et hor laco guidem ex conc. Valentino.) — ef. infr. c. 5. C. 30. g. 5. D is t. XXIV. I. Pars. 13 Ep. 1. c. 5. — C. 1. 2) ex apocrypho constitute Silvestri. — Ans. 1. 7. c. 36. Burch. 1. 5. c. 36. Ivo Bacr. p. 2. c. 48. — 3) add.: sau: Ed. Bas. = C. 11. 4) bab. A. 397. — Coll. 17. p. p. 2. t. 17. c. 14. Ans. 1. 7. (et 8. d. 14. A. 397. — Coll. 17. p. p. 3. t. 17. c. 14. Bas. = C. 11. 4) bab. A. 397. — Coll. 17. p. p. 3. t. 17. c. 14. Bas. = C. 11. 4) bab. A. 397. — Coll. 19. p. 5. t. 17. c. 14. Ans. 1. 7. No. = 5. proputari: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. 111. 6) De anno hulus Gelastii epistolae non constat. Logitur ap. Amoin. 1. 7. c. 39. Host abbreviata, in coll. Dousdodik 1. 1. c. 141. ex gan edidik Holstonius. — 7.) No-niemsis: Aus. — Matemiensis: Dousd. — 8.) bashion: : Aus. — 3) as-predictum: Ed. Bas. — 10) ministeriorum: Edd. coll. 0.

Dist. XXIII. C. XXIV. 124) c. 89. Statul. cccl. ant. - Burch. 1. 8. c. 23. Ivo p. 7. c. 43. Polyr. i 4. t. 35. - (25.) and Statul. cccl. ant. = C. XXV. 126) Ep. Pscudoisidori ana. cuins funs-teer, and. = C. XXV. 126) Ep. Pscudoisidori ana. cuins funs-teer quidam capite liber poulf. cst. - Ans. I. 7. c. 240. Burch. I. 3. c. 215. Ivo Derr. p. 3. c. 78. et 3. c. 265. Polyc. J. 3. t. 9. - 127) Indiamandi: Ed. Bas. = C. XXVI. 128.) Inb. Inter A. 347 et 3841. -Ars. I. 7. c. 89. (ex Blonys, vers.) Ivo Duer, p. 3. c. 105. - 1280) ministrandi: Ed. Bas. = C. XXVI. 1280) Aus. ib. c. 88. - 1281) ministrandi: Coll. Hisp. = C. XXVI. 1390, Aus. ib. c. 88. - 1381) ustic: Coll. Hisp. = C. XXVI. 1390, Aus. ib. c. 88. - 1381 ostic: Coll. Hisp. = C. XXVI. 1390, Aus. ib. c. 88. - 1381 Aus. ibid. = C. XXIX. 1383) c. 36 et 37. Niati. arci. ant. - Burch. L. 5. c. 80. Ivo Derr. p. 7. c. 101. et p. 8. c. 324. - Infr. de cons. D. 4. c. 30. - 1341 probanilises: Stati. erci. ant. - Burch. L. 5. c. 80. Ivo Derr. p. 7. c. 101. et p. 8. c. 324. -- Infr. de cons. D. 4. c. 30. - 1341 probanilises: Stati. erci. ant. and Illinum est. ad conc. Agoth. non pirtinet. et parice, additilium est atque omnes li-Hus canones post quadrag. soptian. - Coll. tr. p. p. 8. 1.28. c. 64. = C. XXXI. 1361 hab. A. 3661. - Coll. tr. p. p. 8. t. 45. c. 1. -367. desunt in coll. Hisp. = C. XXXI. 1385) c. 44. Inter capitum

C. IV. Metropolitanorum et episcoporum examine promoveantur episcoyi.

Item ex Concilio Laodicensi11) c. 12.

Episcopi iudicio metropolitanorum et eorum episcoporum, qui circumcirca sunt, provehantur ad ecclesiasticam digni-tatem, ii videlicet, qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei quam rectae conversationis exemplo.

II. Pars. Gratianus. Quum itaque sine examinatione nullus sit ordinandus, guemadmodum, et quo tempore sacer-dotum et celerorum infra positorum examinatio debeat fieri, considerandum est.

De his in Concilio Nannetensi 12), c. 11. ita legitur :

C. V. Qui ordinandi sunt, feria quarta ad examinationem conveniant.

Quando episcopus ordinationes facere disponit, omnes, qui ad sacrum ministerium accedere volunt, feria quarta ante ipsam ordinationem evocandi sunt ad civitatem , una cum archipresbyteris¹³), qui eos repraesentare debent; et tunc episcopus a latere suo eligere¹⁴) debet sacerdotes et alios prudentes viros, gnaros divinae legis et exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, aetatem, institutionem, locum, ubi educati sunt, si sint bene literati¹⁵), si instructi in lege Domini, dili-genter investigent; ante omnia, si fidem catholicam firmi-ter teneant et verbis simplicibus asserere queant. §. 1. Ipsi autem, quibus hoc committitur, cavere debent, ne aut favoris gratia, aut cuiuscunque muneris cupiditate illecti a vero devient, ut indignum et minus idoneum ad sacros gradus suscipiendos episcopi manibus applicent. Quod si fecerint, et ille, qui indighe accessit, ab altari removebi-tur, et illi, qui donum sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo iam condemnati, ecclesiastica dignitate care-bunt. §. 2. Igitur per tres continuos dies diligenter exa-minentur, et sic sabbato qui probati *inventi* sunt epi-scopo repraesententur. ipsam ordinationem evocandi sunt ad civitatem, una cum scopo repraesententur.

Gratian. Alias autem, sine elericorum videlicet concilio et populi testimonio, nullum episcopus ordinare praesumot. Unde in Concilio Carthagin. IV. c. 22. legicur 16):

C. VI. Sine clericorum suorum concilio episcopus elericos non ordinet.

Episcopus sine concilio 17) elericorum suorum clericos non ordinet, ita ut civium conniventiam et testimonium quaerat. III. Pars. Gratian. Quaeritur, quid fieri debeat de his, qui sine examinatione provecti sunt.

De his ita legitur in Concilio Martini Papae 18):

C. VII. De iis, qui sine examinatione ordinantur, et postea peccata sua confitentur.

Di quis presbyter aut diaconus sine aliqua examinatione ordinati sunt, aut certe, quum discuterentur, criminosa pec-cata sua confessi¹⁹) sunt[•]), aut post ordinationem ab aliis detecti sunt, abiiciantur ex clero. §. 1. Similiter vero et de universo ordine clericorum servetur; nam hoc sibi, quod irreprehensibile est, sancta catholica defendit²⁰) ec-clesia.

DISTINCTIO XXV.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod undlus sine examinatione ordinandus sit, breviler demonstratum est. Quid autem ad episcopum, quid ad unumquemque inferiorem pertineat, Isidorus Hispalen-sis episcopus in epistola ad Ludifredum *) *) scribit, ita dicens :

C. I. Quod episcopi et ceterorum sit officium in ecclesia.

C. I. Quad episcopi et ceterorum sit officiam in ecclesia. Perlectis sanctitatis tuae literis gavisus sum, quod opta-tam salutem tuam earum relatu cognovi. De his autem, quae in sequentibus insinuare eloquii tui sermo studuit, gratias ago Deo²), quod soficitudinem officii pastoralis im-pendis, qualiterque ecclesiastica officia ordinentur, perqui-ris; et licet omnia prudentiae tuae sint cognita, tamen, quia affectu fraterno me consulis, ex parte, qua valeo, expediam, et de omnibus ecclesiae gradibus quid ad quem-que pertineat eloquar. §. 1. Ad ostiarium namque perti-nent claves ecclesiae, ut claudat et aperiat templum Dei, et omnia, quae sunt intus extraque, custodiat; lideles re-cipiat, excommunicatos et infideles excipiat²). §. 2. Ad exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manus-que super energumenos et catechumenos in exorcizando que super energumenos et catechumenos in exorcizando imponere. §. 3. Ad acolythum pertinet praeparatio luminaimponere. §. 3. Ad acolythum pertinet praeparatio lumina-rioram in sacrario; ipse cereum portat, ipse suggesta pro eucharistia, calices ¹) subdiaconis praeparat. §. 4. Ad psal-mistam pertinet officium canendi, dicere benedictiones, laudes, sacrificium ⁵), responsoria, et quicquid pertinet ad canendi peritiam. §. 5. Ad lectorem pertinet lectiones pro-nunciare, et ea, quae prophetae vaticinarunt, populis prae-dicare. §. 6. Ad subdiaconum pertinet calicem et patenam ad altare Christi deferre et Levitis tradere, eisque mini-strare; urceolum quoque et ⁶) aquam, manile et manuter-gium tenere; episcopoque et presbytero et Levitis pro la-vandis ante altare manibus aquam praebere. §. 7. Ad dia-conum pertinet assistere sacerdotibus, et ministrare in omnibus, quae aguntur in sacramentis Christi: in baptismo scilicet, in chrismate et patena et calice; oblationes quo-que inferre et disponere in altario; componere etiam men-sam Domini atque vestire, crucem ferre, et praedicare que inferre et disponere in altario; componere etiam men-sam Domini atque vestire, crucem ferre, et praedicare evangelium et Apostolum ⁷). Nam sicut lectoribus vetus te-stamentum, ita diacowis novum praedicare praeceptum est. Ad ipsum quoque pertinet officium precum et recitatio no-minum; ipse praemonet ⁸) aures haberi ad Deum, ipse hortatur clamare ^b), ipse donat pacem et ipse annunciat ⁹). §. 8. Ad presbyterum pertinet sacramentum corporis et san-ponite. Deumin in altario. Dei configere, carationes dicere, et §. 8. Ad presbyterum pertinet sacramentum corporis et san-guinis Domini in altario Dei conficere, orationes dieere, et benedicere dona Dei. §. 9. Ad episcopum pertinet basili-carum consecratio, unctio altaris et confectio chrismatis. Ipse praedicta officia et ordines ecclesiasticos- distribuit, ipse sacras virgines benedicit, et, dum praecessit¹⁰) unus-quisque in singulis, ipse tamen est praeordinator in cun-ctis. §. 10. Hi sunt ordines et ministeria clericorum, quae tamen auctoritate pontificali in archidiaconi cura, et primi-cerii ac thesaurarii¹¹) solicitudine dividuntur. §. 11. Ar-chidiaconus enim imperat subdiaconis et Levitis; ad quem ista ministeria pertinent: ordinatio vestiendi altaris a Levi-tis, cura incensi¹²) et sacrificii necessaria solicitudo, quis

CORRECTORUM. NOTATIONES

C. VII. c) Confessi sunt: In originali est: con-fessi non sunt, et post ordinationem, etc. Verum in conci-lio Nicaeno, c. 9. unde hoc caput videtur sumtum, habetur sine negatione, quemadmodum hie, et infra dist. 81. c. si quis sine.

Dist. XXIV. C. IV. 11) hab. inter A. 347 et 381. – Versio proprint and the second sec

Dist. XXV. I. Pars. a) Integra haec epistola ha-betur in codice bibliothecae monasterii Dominicanorum. C. I. b) Clamare: In epistola B. Isidori et apud Ivonem legitur: ipse hortatur orare, ipse elamat et pacem ipse annunciat.

fredum s. Leudefredum s. Laudefredum) ab Isidoro potissimum ex eo abiudicatur, quod et in codicibus Pseudoisidor, plerumque circumfer-tur et exemplaria admodum inter se differunt. Sanc Leudefredus (al. sed male, Leudefredus) subscripsit cone. Totel, IV. = 1psa ep., sed posteriori manu addita, ut videtur, legitur in fine lib. 7. Ansela. Ift. Isid. Spal. ad Laudefredum 'Ep. Cordub. de onnibus eccl. gradibus, deinde ap. Burch 1. 3. e. 50. Ivo Pan. I. 3. e. 41. Decr. p. 6. e. 20. et mutila in Gregorii Polycarpo. = 2) addi. meo: Ed. Bas. = 3) proiticiat: Ans. = 4) calicis: Ans. Ivo. = 5) sacrifician: iid. = 6) cum aqua : Ivo. = vers. sequ. : presbyteris: Edd. coll. o. = -7) add.: ad populam: Edd. coll. o. pr. Bas. = 5) ipse praepariat arress ad Denne, et ect. ut ap. Ivonem (cf. Corr.): Ans. = clare: Ed. Bom. operarum vitio. = 9) festicitates: add. Ed. Bas. = anuunciei: Edd. Arg. Ven L. = 10) praecesserii: Edd. coll. o. = 11) Thesantrisa-rii: Ed Bas. = 12) Ans. add.: et sacrificit deferendi ad altare; cura subdiaconorum de subinferendis ad altare.

Levitarum "Apostolum et" evangelium legat, quis preces dicat, seu responsoria¹³) in dominicis diebus aut solenni-tatibus decantet. Solicitudo quoque parochiarum o)¹⁴) et ordinatio et iurgia ad eius pertinent curam, pro reparan-dis dioecesanis basilicis ipse suggerit saccerdoti; ipse in-quirit parochias cum iussione episcopi et ornamenta vel ¹⁵) rea basilicarum parochiarum. gesta libertatum ecclesiarum es basilicarum parochiarum, gesta libertatum ecclesiarum episcopo idem refert, collectam pecuniam de communione ipse accipit et episcopo defert, et clericis proprias partes idem distribuit. Ab archidiacono nunciantur episcopo excessus diaconorum, ipse denunciat sacerdoti in sacrario ieiuniorum dies atque solennitatum, et ab ipso publice in ecclesia praedicatur^d); quando vero archidiaconus absens est, vicem eius diaconus sequens adimplet. §, 12. Archi-presbyter *) vero se esse sub archidiacono, ousque praeceptis, sicut episcopi sui, sciat 16) obedire, et (qued specialiter ad eius ministerium pertinet) supra omnes pre-sbyteros in ordine positos curam agere, et assidue in ec-clesia stare, et, quando episcopi sui absentia contigerit, ipse vice eius missarum solennia celebret et collectas dicat, pse vice eius missarum solenna celebret et collectas dicat, vel cui ipse¹⁷) iniunxerit. §. 13. Ad primicerium pertinent acolythi, exorciatae, psalmistae atque lectores; signum quoque dandum pro officio clericorum, pro vitae honestate, et officii meditandi¹⁸) et peragendi sollicite, lectiones, be-nedictiones, psalmum, laudes, offertorium¹⁹) et respon-soria quis clericorum dicere debeat. Ordo quoque et mosoria quis ciericorum alcere debeat. Drdo quoque et mo-dus psallendi²°) in choro pro solennitate temporum²!, ordinatio quoque pro luminaribus deportandis. Si quid etiam necessarium est²?) pro reparatione basikicarum, quae sunt in urbe, ipse denunciat²) sacerdoti; epistolas epi-scopi pro diebus ieiuniorum parochitanis²) per ostiarios ipse dirigat; clericos¹, quos delinquere cognoscit, ipse distringat, quos vero emendare non valet, eorum excessus distringat, quos vero emendare non valet, eorum excessus ad agnitionem episcopi deferat; basilicanes 25) ipse con-stituat, et matriculam 26) ipse dispomat. Quando autem primicerius absens est, ea, quae praedicta 27) sunt, ipse exquirat 26), qui ei aut lege proxinus est aut erudi-tione t). §. 14. Ad thesaurarium pertimet basilicarum et 29) ostiarii ordinatio, incensi praeparatio, cura chrismatis con-ficiendi, cura baptisterii ordinandi, praeparatio luminario-rum in sacrario et in sacrificiis 39) rum in sacrario et in sacrificiis 3.").

II. Pars. Gratian. Ex hac epistola liquet, quid cuius-gue officii sit. Est etiam alia distinctio episcoporum, presbytererum, diaconorum, quam fecil Clemens in epistela sua III. 31) ita dicens:

C. II. Quid ab episcopis, quid a presbyteris, quid a diaconis audire opurtet.

c) Parochiarum: In epistola legitur: parochitanorum, quemadmodum et paulo inferius : et vox ista frequens est in antiquis exemplaribus conciliorum Toletanorum. d) Praedicatur: Sic emendatum est ex manuscript.

u) rracuicatur: dic emendatum est ex manuscript. Grat. et originali. Antea legebatur: praedicantur. e) Archipresbyter: Hinc usque ad vers.: Ad pri-micerium non sunt in ipsa epistola Isidori, acque in Pa-normia, neque apud Burch.*) et X. cap. 1. de offic. srchi-presbyt. citatur ex concilio Toletano.

f) Clericos: In primo Valicano est: clericos urbis, et post verbum: defernt, additur: ceteri enim, gui sunt extra urbem, ad archidiaconi curam pertinent, quemadniodum et in nonnullis aliis exemplaribus **).

g) Eruditione: In originali †) est: eruditione his explendis certus.

P. III. h) Res contra: Sic fere in glossa ordinaria ad vocem illam: irreprehensibilem; et est epitome quaedam verborum B. Hieronymi ia epistola ad Oceanum, expla-nantis locum Apostoli ad Timotheum et ad Titum. i) Un d'e: Id est non apud B. Paulum, sed in glossa ordinaria ad locum B. Pauli. Sumta autem sententia est

dootrinam fidei; monita autem vitae a presbyteris inquirere, a diaconis vero ordinem disciplinae. Gratian. Sacerdos guogue utrumque humerum orario am-

bit; diaconus vero sinistrum tantum, ut ad ministerium expeditius' discurrat.

Unde in Concilio Toletano IV. c. 40.32)

C. III. Quare Levita unum tantum humerum orario ambit.

Unum orarium oportet Levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est praedicat; dexteram autem par-tem oportet habere liberam, ut expeditius 33) ad ministerium sacerdotale discurrat.

III. Pars. Gratian. Nunc autem per singulos gradus ordine recurrentes, qui, ex quibus ordinibus, in quem gra-dum conscendere possint; qui post lapsum valeunt reparari, vel qui non; quibus culpis a proprio gradu mereantur deiici; quo accusante, quibus testificantibus possint convinci; cuius sententia sint absolvendi vel condemnandi, breviler consideremus. §. 1. Ac primum a pontificali gradu incipientes, qua-lem oporteat eum esse, qui in episcopum est ordinandus, di-ligenter inrestigemus, Apostoli regulam secuti, quam in huius-modi re Timotheo et Tito scribit dicens: Oportet ³⁴) episco-pum irreprehensibilem esse: id ³⁵) est, non obnoxium reprehensioni. Hoc ad Timotheum. Ad Titum ?6) autem : Oportet episcopum sine crimine esse; quod (ut Hieronymus scribit ad Oceanum)³⁷) idem est. §. 2. Nomine autem criminis quod-libet peccalum intelligitur; unde in eadem epistola Hieronymus dicit : Res 1) contra naturam paene est, ut sine peccato aliquis sit: sed talis eligatur, cuius comparatione ceteri grex dicantur. In epistola vero ad Titum ³⁶) crimen vocatur criminale peccatum vel criminalis infamia: unde ibi ⁱ) legitur: Criminale peccatam ees criminalis infamia: unas ioi j legitur: Crimen est querela, id est peccatum accusatione et damnatione dignum. §.3. Quod autem sine crimina-tione³⁹) inbetur esse qui in cpiscopum eligitur, non ante baptisma, sed post baptismum intelligendum est: ut a tempore videlicet baptismatis nullius criminis conscientia mentam eius remordeat 1). §. 4. Criminis autem appellatio alias late patet, remorata '). G. 4. Criminis autem appellatio alias laie patet, complectens omme peccatum, guod ex deliberatione procedit. Unde Beda ') super epistolam Iacobi: Peccata, quae ex igno-rantia vel intirunitate humana committuntur, dicit et prae-cipit alterutrum confiteri, quia facile dimittuntur: quae-cunque vero fiunt ex deliberatione, non nisi per poeniten-tiam. Hinc eliam Augustinus ait: Nullum peccatum ^m) est adeo veniale, quod non fiat criminale, dum placet. . Alias *autem^{*} ea denum significat, quae semel commissa ad damna-tionem sufficient. §. 5. Multa enim ex deliberatione proce-dunt, quae nisi saepius iterata et in consuetudinem fuerint diaconis audire oportet. Audire episcopum attentius oportet, et ab ipso suscipere liter perdunt: quia etsi quadam ratione crimina appellentur,

NOTATIONES CORRECTORUM.

ex B. Augustino, ex tractatu 41. ad c. 8. Ioannis; eiusque verba habentur et apad Bedam ad eundem B. Pauli locum

et infra D. 81. c. Apostolus 1. k) Remordeat: Sequebatur in vulgatis: Unde Hieronymus scribit in eadem epistola ad Titum: quae verba sunt inducta, quoniam in nullo manuscripto sunt inventa: habentur autem infra ead. ante cap. 1.

1) Unde Beda: In commentariis ipsius ad c. 5. epi-stolae lacubi, ad illa verba: confitemini alterutrum, sic legitur: In hac autem sententia illa debet esse discretio, ut quotidiana leviaque peccata alterutrum coaequalibus consteumur, corumque quotidiana credamus oratione saloari; porro gravioris leprae immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium, qualiter et quanto tempore iusserit, purificari curemus.

m) Nullum peccatum: In glossa ordinaria in cap. 11. 1. Corinth. ad ea verba: reus erit corporis et san-guinis Domini, citatur haec sententia ex B. August. homi-lia 24. in loannem, in haec verba: Nullum peccatum veniale est, dam placet, quantumeunque parvum : sient mortale, si vere displicet, nullum indicatur.

triculas: Ivo. — Ed. Bas. — 27) dictae: Edd. coll. c. — 28) eps-quatur: Ed. Bas. — †) et ap. Ans. — 29) et: dessi in Edd. coll. o. — 30) praeparatio sacrifich: Ans. — Pars II. M) Ep. spocryphs; (Ans. 1. 7. c. 81.) Capitis huius verba ex Reconstitutions Cleancesin, et ipsis supposititis, depronta sunt. — C. III; 200 hab. A. 600. — Ans. 1. 7. c. 86. — 33) expeditor: Coll. Hispar, Ann. — Fars III. 34) i Tim. c. 3. v. 3. — 35) ex gions. Antibution frame Fars JI. 36) cap. 1. v. 7. — 37) et infr. cad. a. 6. (4. 60) at in glass. cation, ad loc. c. epist. ad Tim. — 39) erinders Edd. 601. a. — Biban.

٠,

Dist. XXV. C. I. 13) responsorium et postea: solennitatem: Ivo. — 14) parochianorum: Ans. — 15) et: Edd. coll. a. — 4) ne-que ap. Anselm. — 16) add. se: eaed. — 17) Ed. Bas.: ille. — 18) cantaudi: Ivo. — Edd. coll. o. — 19) vox: offertorium: deest in Fdd. o. p. Bas. In Edd. Ven. I. II. Lugdd. Par. legitur: resp. officio-rum. — 20) canendi: Edd. o. exc. Bas. — 21) et tempore: Ans. Ivo. — Edd. coll. o. — 23) fuerit: Edd. coll. o. pr. Bas. — 23) denun-cist: Ed. Bas. — Ivo. — 24) parochianis: Edd. coll. o. — 44) et in Edd. Bas. — 25) basilicarius: Ans. Ivo. — Ed. Bas. — 26) ma-

tamen mortifera, et capitalia non sunt. Unde Augustinus in homilia⁴⁰) de igne purgatorio, exponens verba Apostoli: Si quis super hoc fandamentum aedificaverit, ligna, foenum quis super hoc landamentum acchicaverit, ligna, foenum et stipulam, etc. ait: Multi sunt, qui lectionem istam male intelligentes falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quod si supra fundamentum Christi capitalia crimina acdi-ficent, peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari, et ipsi postea ad vitam perpetuam pervenire. Intellectus iste, fratres carissimi, corrigendus est, quia ipsi se se-ducunt, qui taliter⁴¹) sibi blandiuntur. Illo enim transi-torio icon de ono dicit Anotolus⁴²). Inse autors solere inte, fratres carissini, corrigendus est, quia ipai se se-ducant, qui faliter⁴¹) sibi blandiuntur. Illo enim transi-torio igne, de quo dicit Apostolus⁴²): Ipse autem salems erit, sie tamen quasi per ignem, non capitalia, sed⁴¹) mi-nuta peccata purgantur: de quibus, etsi non omnia, vel aliqua commemoranda sunt, ne aliquis se inaniter excusare conetur, et dicat se nescire, quae sunt minora⁴⁴) peccata, vel quae crimina capitalia: §, 6. Et quanvis Apostolus capitalia plura commemoraverit, nos tamen (ne despera-tionem facere videamur) breviter dicimus, quae sunt illa: sacrilegium, homicidium, adulterium, fornicatio⁴⁵), falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, invidia, avarita; et si longo tempore tencatur, iracundia, et ebrietas, si assidua sit, in eorum numerum computantur⁴⁶). Quicua-que enim aliquod⁴⁷) de istis peccatis in se dominari co-gnoverit, nisi digne se emendaverit, et si habuerit spa-tium, longo tempore poenitentiam egerit, et largas elee-mosynas⁴⁹) erogaverit, et a peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo ait Apostolus, purgari non poterit, sed aeterna illum flamma sine ullo remedio cruciabit⁴⁹). §, 7. Quae autem sint minuta peccata, licet omnibus nota sed acterna illum fiamma sine ullo remedio cruciabit^{4,9}]. §. 7. Qoae autem sint minuta peceata, licet omnibus nota sint, tamen quia longum est, ut omnia replicentur, opus est, ut ex eis vel aliqua nominemus. Quoties aliquis in cibo aut^{5,0}) in pota plus accipit, quam necesse sit^{5,1}), ad minuta peccata noverit pertinere; quoties plus loquitar, quam oportet, aut^{5,2}) plus tacet, quam expedit; quoties pauperes importune petentes^{5,1}) exasperat; quoties quam sit sanus corpore, aliis ieiumantibus prandere voluerit, aut sommo deditus fardius ad ecclesiam sureit; quoties, exsomno deditus tardius ad ecclesiam surgit; quoties, excepto desiderio filiorum, uxoreni suam cognoverit; quoties in carcere "clausos, aut in vinculis" positos tardius requi-sierit: quoties 5*) infirmos tardius visitaverit; si discordes ad concordiam revocare neglexerit; si plus aut proximum, aut uxorem, aut filium, aut servum exasperaverit, quam oportet; si amplius fuerit blanditus, quam expedit 55); si cuicuaque maiori personae aut ex voluntate, aut ex ne-cessitate adulari voluerit; si, pauperibis esurientibus, ni-mium deliciosa vel suntuosa convivia "sibi" praeparaverit; si se in ecclesia aut extra ecclesiam fabulis otiosis (de quibus in die judicii ratio reddenda est) occupaverit; si dum incante juramus, et quum hoc per aliquam necessita-tem 50 inulers and poterimus, utique periores at aut tem ⁵⁰) implere non poterimus, utique periuramus, et cum omm facilitate vel temeritate maledicimus, quum scri-ptum ⁵⁷) sit: Neque maledici regnum Dei possidebunt.

C. IV. Quae sunt venialia peccata, quae post hanc vitam purgantur.

Item Gregorius Dialog. 11b. IV. 52) c. 39. Qualis hinc quisque egreditor, talis in iudicio praesenta-tur; sed tamen de quibusdam levibus culpis esse ante iu-dicium purgatorius ignis credendus est, pro eo, quod veritas dicit³⁰): Quia si quis in spiritum sanctum blasphemiam⁶⁰) dixerit, neque in hoe sacculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoe

NOTATIONES

C. V. n) Vel pati potest: Haec verba non sunt in originali, neque infra de poen. dist. 7. c. ult. §. fin. ubi hoc idem recitatur. Dist. XXVI. C. I. a) Hieronymus: Sententiae quidem huius et sequentis capitis sunt Patrum, qui citan-

Dist XXV. Pars I. 40) Sorm 41. de sancis, sive de anim. defunctorum — 41) sie: Edd. coll. c. — 42) 1 Cor. c. 8. — 43) add.: quasi: Ed. Bas. — 44) minuta: Edd. coll. o. — 45) abest ab orig. — 46) computabilita: Ed. Bas. — computatur: Edd. coll. o. — orig. — 47) atigmt: orig. — 48) add.: non: Edd. coll. o. — 49) trunidabit: Ed. Bas. — 50) el: Ed. Bas. — 51) est: Edd. coll. o. — 52) deest ib. — 53) parte, pelcatem: Ed. Bas. — Bohm. — 54) el: Edd. coll. o. — 53) portet: escd. — 56) pro atigu. nec.: Bas. — 51) 1 Cor. c. 6. v. 10. — C. IV. 58) Opas non inoffense fidei. — Ans. 1. Li. c. 159. — 59) Math. c. 12. v. 32. — 60) Masphe-mias: Edd. coll. o. — 61) add.: rei: Ed. Bas. — Bohm. — 62) elsi: Ed. Arg. — 63) add.: in morte: Edd. coll. o. pr. Bas. — C. V. 64) Librum de vera et falsa poen. Augustini non esse, dudum monuerunt

saeculo, quasdani * vero * in futuro posse laxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen, at pracdixi, hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est, si-cut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel poccatum curae ⁽¹⁾ familiaris, (quae vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant sciunt,) 'aut in non gravibus rebus error ignorantiae,' quae *cun-cta* etiam post mortem gravant, si ⁽²⁾ adhuc in hac vita positis minime ⁵³) fuerint relaxata.

C. V. De eodem. PALEA.

[Item Augustinus⁶⁴) in libro de vera et falsa poeni-tentia c. 18.]

Qui in alind saeculum distulit fructum conversionis, prius (qui in alind saeculum distulit fructum conversionis, prius purgabitur ⁶⁵) igne purgationis. Hic autem ignis, etsi acternus non sit, miro tamen modo gravis est. Excellit ⁶⁶) enim omnem poenam, quam unquam aliquis passus est in hac vita, vel patiⁿ) potest ⁶⁷). Gratian. Alias autem ea tantam delicta significat, quo-rum est perpetua infamia.

Unde Hieronymus⁶⁸) scribit in eadem epistola ad Titum, cap. 1.:

C. VI. A die baptismi sine erimine debet inveniri, qui in episcopum est ordinandus.

Primum itaque sine crimine iubetur esse episcopus, quod puto allo verbo ad Timotheum irreprehensibilem nomi-natum: non quod eo tantum tempore, quo ordinandus est, natum: non quod eo tantum tempore, quo ordinandus est, sine ullo sit crimine, et praeteritas maculas nova conversa-tione⁵²) diluerit, sed quod ex eo tempore, quo in Chri-stum renatus est, nulla peccati conscientia remordeutur⁵²). Quomodo enim potest praeses ecclesiae auferre malum de medio eius, qui in delicto simili⁵¹) corruerit⁴ aut qua libertate corripere peccantem potest, quum tacitus sibi lose respondeat, cadem admisisse, quae corripit⁴ Gratian. Ecce, qui ordinandus est in episcopum, non solum tempore suae ordinationis, sed etiam omni tempore post baptisma a crimine immunis esse debet.

DISTINCTIO XXVI.

GRATIANUS.

Pars. Sequitar in utraque epistola [unius¹) uxoris virum] post baptisma videlicet, non ante baptismum. Unde Hieronymus[•]) scribit ad Oceanum, epist. 83.:

C. I. Post baptismum debet esse monogamus, qui in episcopum est ordinandus.

Unius uxoris virum, id est monogamum, post baptismum. Si enim et ante coniugem habuit, quae obierit, non ei im-putatur²), cui prorsus novo homini³) nec stupra, nec alia, quae ante fuerant, iam obsunt.

C. II. Qui ante baptismum habuerit unam, et post baptismum aliam, ordinandus non est.

Augustinus vero ⁴) contra testatur, scribens in epistolam ad Titum.

Acutius intelligunt, qui nec eum, qui catechumenus vel paganus³) habuit alteram, ordinandum censuerunt, quia de sacramento agitur, non de peccato^b). *Nam in ba-

CORRECTORUM.

tur, id est Hieronymi et Augustini: verba tamen ipsa po-tius videntur sumta ex collectaneis Bedae, et ex glossa ordinaria, huius quidem capitis in primam ad Timoth. c. 3., sequentis vero in epistolam ad Titum, cap. 1. C. II. b) Peccato: Sequebatur, propter sanctitatem

VV. BD. — in Ed. Bas, huins Paleae nulla inscriptio est. — 65) pur-gundua est: Böhm. — .66) superat: ead. — .67) abest ab Ed. Bas, \cong C. VI. 68) in comment. ad v. 6. c. 1. Ep. Pauli ad Titum. — .69) concersions: Ed. Bas. — .70) mordeatur: Edd. coll. o. — .71) deli-chun simile: Edd. coll. o. D ist, XXVI. Pars I. 1) 1 Tim. c. 3. v. 2. et Tit. c. 1. v. 6. \cong C. 1. 2) imputabilur : Ed. Bas, imputetur : Edd. coll. rel. — .3] ab-est a glossa ord. ad loc. c. Tim. et ab Ed. Bas. \cong C. II. 4) ex-gloss, ord. ad c. 1. Ep. ad Titum, sumta tamen sententia ex Aug. Il-huo de bono conigati c. 18. — Ans. 1. 9. c. 29. Ivo Pan. 1. 6. c. 666. Becr. p. 8. c. 294. Polyc. 1. 2. t. 31. — infr. C. 28. q. 3. c. 2. — .5) pagaaus ante baptismum habuteral unam, et post bapt. alteram: Edd. coll. o.

binas habere, seu matrimonia contrahere penitus interdicimus; contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiungi, et personas ad poenitentiam redigi debere, iuxta sacrorum canonum diffinitiones iudicamus.

Gratian. Hic distinguendum est, quod roventium alii sunt simpliciter voventes, de quibus Augustinus et Theodorus locuti sunt, alii sunt, quibus post votum benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus et Nicolaus et Caliztus scripserunt. Unde idem Hieronymus²⁸) contra eundem Iovinia-

num lib. I. scribens, ait:

C. IX. Incestae sunt virgines, quae post consecra-tionem nubunt.

Virgines, quae post consecrationem nupserunt, non tam adulterae sunt, quam incestae.

DISTINCTIO XXVIII. GRATIANUS.

I. Pars. Ecce ostensum est, quod nolentes vorere con-I. FUTS. ECCE OSICHUM ESI, quod noientes vorre con-tinentiam, nec ad subdiaconatum, nec ad superiores possunt gradus conscendere. Unde ad subdiaconatum accedentes, non sine voto castilatis inbontur admitti, auctoritate B. Grego-rii, qui scribens Petro Subdiacono [lib. I. epistola. 42. ¹) in fine] ait:

C. I. Non fiat subdiaconus, qui se caste victurum non promiserit.

Nullum facere subdiaconum praesumant episcopi, nisi qui se victurum caste promiserit: (Et nonnullis interiectis :) quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

C. II. Subdiaconus et supra constituti incontinentes, nxorem aut concubinam ducentes, ecclesiastico beneficio et officio careant.

Item Innocentius II. in Concilio Romano²) c. 6. Decerninus, ut ii, qui in ordine subdiaconatus 3) et supra uxores duxerint aut concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico benelicio carcant. Quum enim ipsi templum, vasa Domini et sacrarium Spiritus sancti debeant esse et dici, indignum est, cos cubilibus et immunditiis deservire.

C. III. Caste se victuros promittant in diaconos vel

presbyteros ordinandi. Item ex Concilio Toletano, IV. 4) c. 27.

II. Pars. Quando presbyteri aut 5) diaconi per parochias constituuntur, oportet cos *primum* 6) professionem episcopo suo facere, ut caste et pure vivant sub Dei ti-niore, ut, dum cos talis professio obligaverit 7), vitae sanctae disciplinam 8) retineant.

C. IV. Qui longam corporis sui continentiam non habet, in episcopum eligi non debet.

Item Gregorius *Clero et * nabilibus civibus Neapo-litanis, lib. VIII. epist. 40.?)

III. Pars. Priusquam ad nos scripta vestra discur-

NOTATIONES

Dist. XXVIII. C. IV. a) Filiola: Sic emendatum est ex originali, Anselmo et Polycarpo, quum antea lege-retur: *filia*. Superius etiam dixerat: *parvulam filiam*, qui-bus vocibus recens incontinentia manifeste exprimitur.

C. V. b) Clericatus: In omnibus editionibus et duobus codicibus Vaticanis conciliorum legitur: in clerica-tus officio, vel monachali [al. monachi] posuit. Sed in codice Lucensi regio habetur eodem modo, atque apud Gratianum.

Dist. XXVII. C. IX. 28) Ivo Pan. 1. 3. c. 193. Decr. p. 7.

Dist. XXVII. C. IX. 28) Ivo Pan. I. 3. c. 193. Decr. p. 7. c. 194. Dist. XXVIII. C. I. 1) Ep. 44. (scr. A. 591.) L i. Ed. Maur. - cf. infr. D. 81. c. 1. Coll. tr. p. p. i. t. 55. c. 60. = C. II. 3) hab. A. 1139. Eadem fere habebis in Conc. Remens. h. A. 1131. c. 4. - Ivo Pan. I. 8. c. 142. - 3) diaconatus: Ivo. = C. III. 4) hab. A. 633. - Ans. I. 7. c. 143. Burch. I. 2. c. 153. Ivo Pan. I. 3. c. 29. Dect. p. 3. c. 130. p. 6. c. 248. - 5) et: Edd. coll. o. - 6) abest a Coll. Hisp. et Ivone. - 7) alligat: Coll. Hisp. - obligat: Edd. coll. o. - 8) discipling retineat: Coll. Hisp. = obligat: Edd. coll. o. - 8) discipling a collect. Edd. coll. C. V. 9) Ep. 69. (scr. A. 600.) 1. 10. Ed. Maur. - Ans. I. 6. c. 13. - 10) illi: Ed. Bas. - 11) audeat: ead auderet: Edd. coll. rel. = C. V. 19 hab. A. 527. - Ans. I. 7. c. 43. (50.) - 13) mancipaverit, td: Edd. coll. e. - 14) electorum: Coll. Hisp. - 15) quam t. fuerint: lb. - Ans. - 16) promissione: Edd. coll. o. - 17) add.: se: Coll. Hisp. -

.

rent, Ioannem diaconum, qui ab altera parte electus est, parvulam habere filiam, *ex* quorundam relatione cogno-vimus; unde, si rationem voluissent attendere, nec alii 10) eum eligere, nec ipse debuerat consentire. Nam quà prae-sumtione ad episcopatum audet '') accedere, qui adhuc longam corporis sui continentiam, filiola .) teste, convincitur non habere!

C. V. Ad subdiaconatum accessuri continentiam profiteantur. Item ex Concilio Toletano II. c. 1. 12)

IV. Pars. De iis, quos voluntas parentum a primis infantiae annis clericatus^b) oflicio mancipavit¹³), statui-mus observandum, ut mox detonei, vel ministerio^c) lectorum ¹⁴) traditi ¹⁵), in domo ecclesiae sub episcopali prae-sentia a praeposito sibi debcant erudiri. At ubi octavum decimum actatis suae compleverint annum, coram totius cleri plebisque conspecta voluntas eorum de expetendo coniugio ab episcopo perscrutetur: quibus si gratia castitatis (Deo inspirante) placuerit, et promissionen 16) casti-moniae suae absque coniugali necessitate spoponderint 17) servaturos, hi tanquam appetitores arctissimae viae¹⁹) le-vissimo Domini iugo subdautur, ac primo subdiaconatus¹⁹) ministerium, habita probatione professionis sudaconatus ²) ministerium, habita probatione professionis suae, a vige-simo anno suscipiant. Quod si inculpabiliter ac inoffense vigesinum quintum annum²⁰) *aetatis suae* peregerint, ad diaconatus²¹) officium, (si ²²) *scienter* implere posse ab episcopo comprobantur), promoveri debent²³). Caven-dum tamen est his, ne quando suae sponsionis immemores ad 24) terrenas nuptias aut ad furtivos concubitus ultra 23) Quod si forte fecerint, ut sacrilegii rei 26) ab recurrant. recurrant. Quod si force necernit, ut sacrinegii rei 29 ab ecclesia habcantur extranei. Quibus autem voluntas pro-pria interrogationis tempore desiderium nubendi persuase-rit, concessam ab Apostolo licentiam auferre non possu-mus, ita ut, quum provectae aetatis 27) in coniugio positi, renunciaturos se pari consensu operibus carnis spoponde-rint, ad sacros ordines adspirent.

C. VI. In coniugio constitutus ad sacerdotium assumi non debet.

Item ex Concilio Arelatensi II. 28) c. 2.

V. Pars. Assumi aliquem ad sacerdotium in coniugii vinculo constitutum non oportet 29), nisi fuerit promissa 30) conversio.

C. VII. Non ordinentur Diaconi, qui castitatem non profitentur.

Item ex eodem III. 31).

Praeterea d) placuit, ut deinceps non ordinentur diaconi 37), nisi qui prius conversionis proposito professi fuerint castitatem.

Gratian. Verum illa priori auctoritate diaconis videtur permitti coniugium, guum ad sacerdotium tantum coniugati prohibeantur assumi. Porro seguenti auctoritate videtur permitti subdiaconis, quum de diaconis specialiter praecipitur, ut sine probatione castitatis non ordinentur.

Hoc idem in Ancyrana Synodu 33) videtur esse permissum, in qua c. 10. sic statutum est :

CORRECTORUM.

c) Ministerio lectorum: In omnibus codicibus conciliorum ante citatis (ctiam Lucensi) legitut: ministerio electorum. Verum in epistola 1. Siricii ad Himerium c. 9. et Innocentii 24. c. 5. (ubi de eadem fere re agitur) est: Lectorum ministerio seu officio.

C. VII. d) Praetcrea: In Arelatensibus, quae ex-stant, hic ipse penitus canon non invenitur. Sed sententia habetur in tertio c. 2. in fine.

٩.

fratris tui, evidenter ostendit, inter infideles coniugia esse. Indris un, estaenter oscenate, inter infraetes consiglia esse. Unde datur intelligi, quod bigami dicuntur non solum qui post daptisma consugia frequentant, sed etiam qui ante ba-ptismum unam, et post baptismum alteram habuisse proban-tur. §: 1. Bigamus vero in sacerdotem ordinari non debet, non quia deliquerit secundam accipiendo uxorem, sed quia pracrogatica exutus est sacerdolis. Unde Ambrosius ad Vercellenses, lib. X. epist. 82. 46) ait:

C. V. Non peccat bigamus, sed praerogativa sacer-dotis exuitur.

Qui sine crimine est unius uxoris vir, tenetur ad legem sacerdotii suscipiendi. Qui autem iteraverit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed praerogativa exuitur sacerdotis.

DISTINCTIO XXVII. GRATIANUS.

L. Pars. Quod autem unius uxoris vir episcopus esse indetur, quaeritur, an de tempore ordinationis hoc sit acci-piendum, ut tempore suae administrationis eius possit copula fungi, quam unicam et virginem sibi desponsavit. Hoc Mattinus Papa prohibet dicens '):

C. I. Non ordinetur diaconus, nisi castilalem fuerit professas.

Diaconus qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, et dixerit²) non posse in castitate permanere, hic non ordinetur. Quod si in ordinatione tacuerit et ordinatus fuerit, et postea matrimonium desideraverit, alienus sit a ministerio et vacet a clero.

Gratian. Hae anctoritate datur intelligi, quod illi, qui uxores habent vel accipere volunt, nec diaconi, nec sacer tes fieri possunt, nisi continentiam profiteantur. §. 1. Si vero diaconus a ministerio cessare volucrit, et vontraeto ma-trimonio licite potest uli. Nam etsi in ordinatione sua casti-tatis volum obtulerit, tamen tanta est vis in sacramento coniugii, quad nec ex violatione vati potest dissolvi ipsum coningius

Unde Augustinus*) in libro de bono viduitatis ad Iulianam viduam, cap. 10.3):

C. II. Nubentes post volum non sunt adinvicem separandi. II. Pars. Quidam nubentes post votum asserunt adul-teros esse. Ego autem dico, quod graviter peccant, qui tales dividunt.

C. III. De codem.

Item Theodorus in Poenitentiali 4). Si vir simplex b) 5) votum virginitatis habens adjungitur

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XXVII. C. II. a) Augustinus: Verba pro-pria huius capitis non sunt inventa apud B. Augustinum. Sententia tamen habetur in libello de bono viduitatis. Omnino autem intelligendum hoc est de voto simplici, ut

Gratianus in fine huius distinctionis exponit. C. III. b) Simplex: Abest vox ista ab omnibus ma-nuscriptis, et infra 27. q. 1. c. si guis votum etiam ab impressis. In aliquot tamen pervetustis est glossa interlinearis.

linearis. C. IV. c) Hieronymus: Gratianus hic, et infra 17. q. 1. c. cocentibus. et Magister seutentiarum hoc tri-buunt Hieronymo, apud quem non est inventum. In glossa

Dist. XXVI. C. V. 46) ser. post oblum Limenii Ep. Vercell, as the end of the matrix and the point of the poi

uxori, postea non dimittat uxorem, sed tribus annis poeniteat.

Hieronymus *) vero econtra scribit 6) ;

C. IV. Damnabile est voventibus virginitatem, velle ambere. Voventibus virginitatem non solum nubere, sed etiam velle damnabile est.

C. V. Damnationem habebit, si nupserit, quae virginitatem vorit.

Idem contra Iovinianum, lib. I. 7)

Si nupserit virgo, non peccat *): non illa virgo, quae se-met *) Dei ¹⁰) cultui dedicavit. Harum enim si qua nupse-rit, habebit damnationem, quia ¹¹) primam lidem irri-tam fecit.

C. VI. Quae sanctimonialem se esse fin.xerat, nubere non valet.

Item Nicolaus Papa [1.] ad Albinum Viennens. ecclesiae Archiepiscopum 12),

Quod interrogasti de femina, quae post obitum ¹³) mariti sui sacrum velamen super caput suum imposuit, et finxit se sub eodem velamine sanctimonialem ¹⁴) esse, postea vero ad nuptias rediit: bonum mibi ¹⁵) videtur, quia per hypocrisim ecclesiasticam regulam conturbare voluit, et non logitime in voto suo permansit, ut possituationi non legitime in voto suo permansit, ut poenitentiam agat de illusione nefanda, et revertatur ad id, quod spopondit, et in sacro ministerio ¹⁶) permaneat, quod inchoavit.

C. VII. PALEA 17). [Idem ibid.]

C. VII. PALEA¹⁷). [Idem ibid.] "Nam 4) si consenserimus, quod omnia sacramenta eccle-siastica quisque prout vult lingat et non vere faciat¹⁵), omnis ordo ecclesiasticus turbabitur¹⁹), nec catholicae fidei iura consistunt, nec canones sacri rite observantur. Quid enim profuit Sinoui Mago baptismum sacrum ficto suscipere, et in Christianitate permansurum se finxisse, quum per Apostolum, fraude²⁰) eius detecta, quod sibi futurum esset pronunciatum²¹) fuit⁴ Ait enim²²); Pecu-nia tua tecum sit in perditionem: cor enim tuam non est re-etum coram²³) Deo. Poenitentiam itaque age ab hac nequitia tua²⁴), et roga Deum, si forte remittatur²³) tibi hace enctam cordm (*) Den. Poemtentiam itaque age ab hac negatitia tua 2⁴), et roga Deum, si forte remittatur ²⁵) tibi hace co-gitatio cordis tui: in felle enim amaritudinis et obligatione iniquitatis video te esse. Ideo tales, nisi resipiscant, spiri-tuali gladio percutere censemus. Non ²⁶) enim fas est Spiritui sancto mentiri, sicut Ananias et Saphira mentiti sunt, et statim perierunt."

C. VIII. In sacris ordinibus constituti, non ducant uxures: et si duxerint, separentur.

Hem Calixtus Papa 11.27)

Presbyteris °), diaconis, subdiaconis et monachis concu-

ordinaria 1. Tim. cap. 5. ad ea verba: habentes damnatio-nem, refertur ex B. Augustino, cuius propria verba haben-tur infra c. nuptiarum. 27. q. 1. post principium.

C. VII. d) Caput hoc in multis Gratiani codicibus (in quibus habetur sine nomine Paleae.) est conjunctum supe-riori, quemadmodum et apud Burchardum et Ivonem. In Panormia autem est seiunctum.

C. VIII. e) Presbyteris: Hic canon inventus est in cod. Vatic, biblioth. in fragmento cuiusdam concilii ab Urbano II. habiti, c. 2. Ex codem vero concilio sunt cano-nes, Alienationes, 12. q. 2. et Paternarum. 24. q. 3.

coll. o. - 41) 1 Tim. c. 5. v. 12. = C. VI. 12) In hac inscriptione admodum inter se differunt collectores. Burch 1. S. c. 47. cet Ivo Decr. p. 7. c. 65. tribuunt Nicolao scr. Adalacino Viena. Archiep. -Pan.: Adalacino Vicacensis ecct. Bp. Coutra ap. cuhden Ivonem p. end. c. 152. legitur: Atomino Innariensi Ep. - In Ed. Bas. est: Ep. Addinino Rosaviensi (e. e. Salisburgensi) Archiep., gut Interfut cone. Colon b. A. 870. - 13) morten: Ed. Bas. - 14) add: / feminam: Regino. - 15) abest ab cod. - 16) maniferio inchaomit: Reg. Ivo. = C. VII. 17) Burch. et Ivo. Decr. ib. Pan. ib. c. 206. - Paleue momen abest ab Ed. Bas. - 16) fait: Reg. - 19) continuatori reg. conturbollur, et postes: consistent - observaturitr: Ivo. -20) (raus: Reg. - 21) praemenciatum est: Ivo. - 22) Art. Ap. e. 8. - 23) absunt ab Ed. Bas. - 24) ab hac inigitate tra: Edd. o. pr. Bas, in qua omissa sunt. - 25) at reminigitate tra: Edd. o. pr. Bas, in qua omissa sunt. - 25) Act. Ap. c. 5. v. 3. = c. VIII. 27) In conc. Remens. h. A. 1119. c. 5. et Lateran. 1. h. A. 1130. e. 21.

6 #

binas habere, seu matrimonia contrahere penitus interdici-mus; contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiungi, et personas ad poenitentiam redigi debere, iuxta sacrorum canonum difinitiones iudicamus.

Gratian. Hie distinguendum est, quod voventium alii sunt simpliciter voventes, de quibus Augustinus et Theodorus sunt simpliciter vovenies, de quibas Augustinus et Theodorus locuti sunt, alii sunt, quibus post votum benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hierony-mus et Nicolaus et Calixtus scripserunt. Unde idem Hieronymus²⁵) contra eundem Iovinia-num lib. I. scribens, ait:

C. IX. Incestae sunt virgines, quae post consecra-tionem nubunt.

Virgines, quae post consecrationem nupserunt, non tam adulterae sunt, quam incestae.

DISTINCTIO XXVIII. GRATIANUS.

I. Pars. Ecce ostensum est, quod nolentes vovere con-tinentiam, nec ad subdiaconatum, nec ad superiores possunt gradus conscendere. Unde ad subdiaconatum accedentes, non sine voto castitatis inbentur admitti, anctoritate B. Grego-rii, qui scribens Petro Subdiacono [lib. I, epistola 42.1) in fine] ait:

C. I. Non flat subdiaconus, qui se caste victurum non promiserit.

Nullum facere subdiaconum praesumant episcopi, nisi qui se victurum caste promiserit: (Et nonnullis interiectis :) quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

C. II. Subdiaconus et supra constituti incontinentes, uxorem aut concubinam ducentes, ecclesiastico be-

neficio et officio careant. Item Innocentius II. in Cóncilio Romano²) c. 6. Decerninus, ut ii, qui in ordine subdiaconatus 3) et supra uxores duxerint aut concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico beneficio careant. Quum enim ipsi templum, vasa Domíni et sacrarium Spiritus sancti debeant esse et dici, indignum est, eos cubilibus et immunditiis deservire.

C. III. Caste se victuros promittant in diaconos vel presbyteros ordinandi. Item ex Concilio Toletano IV. 4) c. 27.

II. Pars. Quando presbyteri aut⁵) diaconi per paro-chias constituuntur, oportet cos "primum"⁶) professionem episcopo suo facere, ut caste et pure vivant sub Dei ti-more, ut, dum eos talis professio obligaverit⁷), vitae sanctae disciplinam *) retineant.

C. IV. Qui longam corporis sui continentiam non habet, in episcopum eligi non debet.

Item Gregorius *Clero et * nobilibus civibus Neapo-litanis, lib. VIII. epist. 40.?)

III. Pars. Priusquam ad nos scripta vestra discur-

NOTATIONES

Dist. XXVIII. C. IV. a) Filiola: Sic emendatum est ex originali, Anselmo et Polycarpo, quum antea lege-retur: *filia*. Superius etiam dixerat: *parvulam filiam*, qui-bus vocibus recens incontinentia manifeste exprimitur.

C. V. b) Clericatus: In omnibus editionibus et duobus codicibus Vaticanis conciliorum legitur: in clerica-tus officio, vel monachali [al. monachi] posuit. Sed in codice Lucensi regio habetur codem modo, atque apud Gratianum.

Dist. XXVII. C. IX. 28) Ivo Pan. I. 3. c. 193. Decr. p. 7. c. 124. Dist. XXVIII. C. I. 4) Ep. 44. (scr. A. 591.) I. 1. Ed. Maur. - cf. infr. D. 31. c. 1. Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 60. = C. II. 2) hab. A. 1139. Eadem fere habebis in Conc. Remens. h. A. 1131. c. 4. - Vo Pan. I. S. c. 142. - 3) diacondus: Ivo. = C. III. 4) hab. A. 653. - Ans. I. 7. c. 143. Burch. I. 2. c. 153. Ivo Pan. I. 3. c. 22. Dect. p. 3. c. 130. p. 6. c. 248. - 5) ef: Edd. coll. c. - 6] abest a Coll. Hisp. et Ivone. - 7) aligat: Coll. Hisp. - obligat: Edd. coll. o. - 8) disciplina retineat: Coll. Hisp. = C. IV. 9) Ep. 62. Ger. A. 600. 1. 10. Ed. Maur. - Ans. I. 6. c. 13. - 10) Hit: Ed. Bas. - 11) audent: cad. auderet: Edd. coll. cel. = C. V. 12) hab. A. 527. - Ans. I. 7. c. 42. (50.) - 13) mancipacerit, id: Edd. coll. o. - 14) electorum: Coll. Hisp. - 15) aum. I. fuerint: 1b. - Ans. - 16) promissione: Edd. coll. c. - 17) add.: se: Coll. Hisp. -

rent, Ioannem diaconum, qui ab altera parte electus est, parvulam habere filiam, "ex" quorundam relatione cogno-vimus; unde, si rationem voluissent attendere, nec alii 1°) sum eligere, nec ipse debuerat consentire. Nam qua prae-sumtione ad episcopatum audet '') accedere, qui adhuc longam corporis sui continentiam, filiola ') teste, convin-citur non habere !

C. V. Ad subdiaconatum accessuri continentiam profiteantur. Item ex Concilio Toletano II. c. 1.12)

IV. Pars. De iis, quos voluntas parentum a primis infantiae annis clericatus^b) officio mancipavit^{4,3}), statui-mus observandum, ut mox detonsi, vel ministerio⁵) lecto-rum¹⁴) traditi¹⁵), in domo ecclesiae sub episcopali prae-sentia a praeposito sibi debeant erudiri. At ubi octavum decimum antatis una ecclesiae sentia a praeposito sibi debeant erudiri. At ubi octavum decimum aetatis suae compleverint annum, coram totius cleri plebisque conspecta voluntas eorum de expetendo coniugio ab episcopo perscrutetur: quibus si gratia casti-tatis (Deo inspirante) placuerit, et promissionem ¹⁶) casti-moniae suae absque coniugali necessitate spoponderint ¹⁷) servaturos, bi tanquam appetitores arctissimae viae ¹²) le-vissimo Domini iugo subdantur, ac primo subdiaconatus ¹⁹) ministerium, habita probatione professionis suae, a vige-simo anno suscipiant. Quod si inculpabiliter ac inoffense vigesimum quintum annum ²⁰) *aetatis suae * peregerint, ad diaconatus ²¹) officium, (si ²²) *scienter* implere posse ab episcopo comprobantur), promoveri debent ²³). Caven-dum tamen est his, ne quando suae sponsionis ultra ²⁴) recurrant. Quod si forte fecerint, ut sacrilegii rei ²⁶) ab recurrant. Quod si forte fecerint, ut sacrilegii rei²⁶) ab ecclesia habeantur extranei. Quibus autem voluntas pro-pria interrogationis tempore desiderium nubendi persuase-rit, concessam ab Apostolo licentiam auferre non possu-mus, ita ut, quum provectae actatis²⁷) in coniugio positi, renunciaturos se pari consensu operibus carnis spoponde-rint, ad sacros ordines adspirent.

C. VI. In coniugio constitutus ad sacerdotium assumi

non debet, Item ex Concilio Arelatensi 11.28) c. 2.

V. Pars. Assumi aliquem ad sacerdotium in coniugii vinculo constitutum non oportet 23), nisi fuerit promissa 30) conversio.

C. VII. Non ordinentur Diaconi, qui castitatem non profitentur.

Item ex eodem III. \$1).

Praeterea d) placuit, ut deinceps non ordinentur diaconi 32), nisi qui prius conversionis proposito professi fuerint castitatem.

Gratian. Verum illa priori anctoritate diaconis videtur permitti coniugium, guum ad sacerdotium tantum coniugati prohibeantur assumi. Porro seguenti auctoritate videtur per-mitti subdiaconis, guum de diaconis specialiter praecipitur, ut sine probatione castilatis non ordinentur. Hoc idem in Ancyrana Synodo 23) videtur esse permissum,

in qua c. 10. sie statutum est:

CORRECTORUM.

c) Ministerio lectorum: In omnibus codicibus conciliorum ante citatis (etiam Lucensi) legitut: ministerio clectorum. Verum in epistola 1. Siricii ad Himerium c. 9. et Innocentii 24. c. 5. (ubi de eadem fere re agitur) est: Lectorum ministerio seu officio.

C. VII. d) Praeterea: In Arelatensihus, quae ex-stant, hic ipse penitus canon non invenitur. Sed sententia habetur in tertio c. 2. in fine.

18) vilae, lenissimo: Coll. Hisp. — 19) subdiaconii: Ed. Bas. — sub-diaconi: Edd. coll. rel. — 20) XXV annos: Ed. Bas. — 21) dia-conii: Edd. Arg. Bas. Nor. — diaconi: Edd. coll. rel. — 22) add. : id. Edd. coll. o. — 23) abest a Coll. Hisp. — 24) ant od: Edd. coll. o. — 25) ultro: Edd. coll. o. — 26) rei damnentur et ab: Coll. Hisp. — 27) add.: suae: Ed. Bas. — C. VI. 28) hab. non serius A. 461. cf. Iamen quae monuinus ad c. 12. D. 18. — Coll. Ir. p. p. 2, i 24. e. 2. In Edd. coll. o. pr. Bas. land. Conc. Arel. III., et in se-quenti capite IV. = 29) non posse: Coll. Hisp. — 30) praemissa ib. = C. VII. 31) Pertinet hoc cap. ad c. 43. conc. Arel. II., ex quo can. praecedens desumtus est, et plane respondet c. 22. cont Arausic. I. — 32) add.: coningati: orig. — Edd. coll. o. — coniu-rati: Ed. Bas. = C. VII. 33) hab. A. 3i4. — Pau. I. 3. c. 87. Polyc. I. 4. 1. 31. mitu

C. VIII. Diaconi non prohibeantur a ministerio, si in ordinatione dicunt, se continere non posse. Dinconi quicunque, quam ordinantur, si in ipsa ordina-tione protestati sunt, dicentes, velle se habere uxores, nec posse se continere, hi, si postea ad auptias venerint ²³), maneant in ministerio, propterea quod his episcopus licen-tiam dederit. Quicunque sane tacuerunt, et susceperunt manus impositionem professi continentiam, si postea ad nuptias venerint ²⁵), a ministerio ³) cessare debebunt.

C. IX. Presbyter ducens uxorem, ab ordine deponatur.

Item ex Concilio Neocaesariensi37), c. 1.

VI. Pars. Presbyter si uxorem duxerit, ab ordine *suo* illum deponi debere. Quod si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra ecclesiam abiici et ad poenitentiam inter laicos e) redigi oportet.

C. X. De co, qui relictam cuiusdam diaconi duxit uxorem. Item Gregorius lib. XI. epist. 59.38)

VII. Pars. Quia sunt culpae, in quibus culpa est re-VII. Pars. Quia sunt culpae, in quibus culpa est re-laxare vindictam, quaerenda semper est veritas, ut inquiri debeat, utrum accusatum noxa^{3,2}) condemnet, an a poe-ma⁴⁰) innocentia patefacta subducat. Itaque pervenit ad nos, Fantinum^{4,1}) defensorem ultionem exercere in Petrum latorem praesentium voluisse, pro eo, quod⁴²) (quantum dicitur) relictam cuiusdam diaconi, tempore quo conductor fuit, marito tradiderit. Sed quoniam iste coniugem dia-coni asserit non fuisse, dicens, nec eam⁴³) virginem ad cum venisse, denique⁴⁴) nec religiosam mutasse vestem, postquam ille in sacro ordine promotus est, adiiciane stiam, postquam ile in sacro ordine promotus est, aditciens estani, priusquam ad diaconum perveniret⁴⁵) et postea, prava il-lani opinione vixisse: Ideo fraternitatem tuam his horta-mur affatibus, ut cum Dei, sicut decet, timore causam hanc subtili omnino⁴⁶) investigatione perquirat⁴⁷), ut, si in coniugio diaconi mulierem, de qua agitur, fuisse con-stiterit, et suprascriptus lator memorato defensori et rectori patrimonii ad vindictam modis omnibus tradatur, et cum competenti emendatione ii, qui male sociati sunt, dis-iungantur. Si vero in eius coniugio non fuit, memoratum Fantinum ex nostro mandato commonere te volumus, ut ei facere nil praesunat, nec falsa ⁴⁶) illum accusatio apud eum in aliquo praegravet.

C. XI. De uxore presbyteri vel diaconi, si allis se coniun.xerit.

Item ex Concilio Aurelianensi L. 40) c. 13.

Si se cuiquam 5°) mulier duplici coniugio presbyteri vel dia-coni relicta coniunxerit, aut 5°) separentur, aut certe, si in criminis 5°) intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur.

C. XII. De eodem. Item ex Concilio Martini Papae 53).

Si qua vidua episcopi vel presbyteri aut diaconi maritum

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IX. e) Inter laicos: Graece legitur: 25w32ia3a

C. IX. e) Inter laicos: Graece legitur: Esobeiadau réleov, zal ayeddau adiov éls petidionav: quae Dionysius Kriguns vertit: amplius pelli dobet et ad poenitentiam redigi. Ubi nulla mentio lit poenitentiae inter laicos agendae, de qua re copiosius dicetur infra 30. dist. c. lin. C. XIII. f) Item Pelagius: Anselmus et auctor Polycarpi ex eadem epistola referunt haec, quae caput istud antecedunt: Quod de ordinando ecclesiae Cathansis episcopo salabris electione indicii fieri desidérástis, aghovi-mus, confestim sequenti die eum insta morem discatientes, tertio, quo venit, die episcopum consecratimus: simili qui-dem modo de Syracusanae, et quae sequuntur. In Polycarpo tamen inscriptio est: Gelasius Papa Ceto. Ivo autem in

Dist. XXVIII. C. VIII. 34) convenerint: Coll. Hisp. — perre-nerint: Edd. coll. 0. exc. Bas. — Proxime sequentia, quae can Coll. Hisp. plane consonant, in cod. cau. Quesnell's Buller. In nume mo-dum sant emendata: maneant in clero lantum, el a ministerio abli-ciantar. — 35) concenerint: orig. — Ed. Bas. — percenerint: Edd. coll. rel. — 36) ap. Quesnell. add.: eel clero. = C. IX. 37) hab. A. 314. Regin. I. 2. 84. Burch. I. 2. c. 105. Ivo Pan. I. 3. c. 91. Decr. p. 6. c. 185. (ex vers. Dionys.) = C. X. 38) Ep. 5. (scr. A. 604.) Hb. 14. – Ed. Manr. — Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 68. — Ivo Decr. p. 9. c. 126. p. 6. c. 184. — 39) add.: debita: Ed. Bas. — 40) poemae: ib. — 41) Fantinum: Edd. coll. 0. — 42) add.: in: ib. — 43) illam: orig. — Ivo. — 44) denique ul nec religiosum mutare vestem proessmerer : orig. — 45) vemasel: Ed. Bas. — percenisel; Edd. coll. rel. — 46) animo: Ed. Nor. — 47) perquièrere: Edd. Arg. Ven. I. Nor. — per-

acceperit, nullus clericus, nulla religiosa persona⁵⁴) cum ea convivium sumat, nunquam communicet; morienti ta-men⁵³) ei sacramenta subveniant ⁵⁶).

C. XIII. Cuinsdam episcopi ordinatio differtur, quia uxorem habet et filios. Item Pelagius) Cethego Patricio 57).

VIII. Pars. De Syracusanae urbis antistite optavera-mus in ipso initio gloriae vestrae desideriis obedire, nisi nus multiplex ratio ipsius non paucis temporibus ordina-tionem differre sacerdotii coëgisset, ob hoc, quod vel per-sonae qualitas (sicut et vos melius nostis), vel superstes uxor aut klii (per quos ecclesiastica solet periclitari sub-stantia)⁵⁵) nostros animos diutius ab eius ordinatione su-spenderent³⁵). Et quantum ad cautelam homanam perti-net, integro paene anno distalimus, opinantes, quod in melius Syracusanorum provenire posset electio. Sed quia in voluntatis suae proposito irrevocabiliter perstiterunt, et nullus est alius in cadem repertus ecclesia, insi longiori-bus adhuc temporum differretur spatiis; ne paulo amplius VIII. Pars. De Syracusanae urbis antistite optaverabus adhuc temporum differretur spatias; ne paulo amplius insanirent (sicut filii nostri magnifici viri praetoris testifiinsanirent (sicut fili nostri magnifici viri praetoris testifi-catione didicimus), inter huiusmodi ambiguitates illud con-sultius iudicavimus faciendum, ut congrua providentia cau-sam, propter quam principulis constitutio habentem filios et uxorem ad episcopatus ordinem promoreri prohibet, salva dispositione consili ⁶⁰) muniremus. Qua de re summo studio ab eodem Syracusanae urbis episcopo, prinsquam a nobis contingeret ordinari, huiusmodi exegimus cautionem, per quam et suam fateretur, quantula esset, praesentis temporis habita rerum descriptione substantiam, et nifii unquam per se, aut per filios et uxorem, sive quamilibet propinquam aut domesticam vel extraneam forte personam de rebus usurparet ecclesiae, et universa sui episcopatus quaesita tempore ecclesiae, suae dominio sociaret, nihil ultra id, quod modo descriptum est, filiis, suis vel heredi-bus relicturus. bus relicturus.

Gratian. Eece hac auctoritate electus in episcopatum non prohibetur i) habere uvorem et filios. Eligi autem ad episco-patum non debet, nisi aut sacerdos aut diaconus; subdiaconus vero non, nisi necessitate cogente. Sice ergo presbyter nus vero non, nisi necessitate cogente. Sive ergo presbyter sive diacomus sive subdiaconus fuerit, apparet, quod in prac-fatis ordinibus constituti livite matrimonio uti possunt. §. 1. Quia ergo auctoritate Gregorii, qui relictam diaconi marito tradidit, puniendus est; item in Neocaesariensi concilio presby-ter ducens uxorem, non diaconis, isbetur deponi; item in Ancyrana synodo diaconi, qui in ordinatione sua dicent, se velle habere urores, si postea venerint ad nuptias, non pro-hibentur a ministerio: patet, quad nec diaconi, nec subdia-coni sunt prohibendi a coniugio. Sed quad de electione obiicitur, verum quidem est in episcopatum non eligendum, nisi in sacris ordinibus constituium; sed ipsum uxorem habere et filios, non repugnat praemissis anctoritatibus de cantinentia clericorum. §. 2. In laicali enim habitu, vel in minoribus or-

DALETTA MACHINE AL R.S.

epistola ad Hugonem archiepiscopum Lugdunensem, quae incipit: Causam Belvacensis etc. ita scribit: Si enim Papa Gelasius guondam Syracusanne urbis electum, uxorem haben-tem et filios, interveniente Cethego patricio, etc.
g) Non prohibetur: A plerisque vetustis exem-plaribus¹) abest dictio: non; retenta tamen est, quuniam nic Gratianos in alteram partem disputando ex canonibus prius citatis prae se fert hoc probare, subdiaconis, diaco-nis atque etiam presbyteris non fuisse prohibitum usum coniugii. Quod tamen qualiter accipiendum sit, ipse po-stea declarat a vers.: Sed quod, usque ad vers. illud autem. Hac de re agetur etiam infra in notatione ad principium dist. 31. dist. 31.

quiras: Edd. coll. rel. — in omn. pro sequ. ut leg.: et. — 48) abest ab Edd. Greg. Maurina prioribus. \equiv C. XI. 49) hab. A. 511. — in Coll. Hisp. hic est can. 9. — Coll tr. p. p. 2. L 29. c. 12. — 50) cuicanque: orig. — 51) and casiliate framatur, and sep.: Edd. coll o. — casiligati separentur: orig. — 52) criminum: orig. \equiv C. XII. 53) Cap. Martini Grac. c. 29. desumutum ex conc. Tolet. 1 c. 18. ex quo descriptum est ap. Ans. I. 10. c. 6. — 54) abest a Coll Hisp. et Ans. = 55) tantim: Coll. Hisp. – 56) sucramento sabveniatur: Ans. = C. XIII. 57) Fragm. ep. Pelagli I., ex collect. Deusdedit in monumentis edidit Holstenhus. — Coll. tr. p. p. 1. t. 54. c. 12. — Ans. I. 6. c. 46. Polyc. T. 2. t. 1. — 58) cri Novell. Instin. 6. c. 1 5. s. et 4. et Nov. 123. e. 1. — 59) suspenderet: Edd. coll. o., pr. Ven. 1. — 60) eonchii: Holst ex Deusded. — Ans. — Edd. coll. o., pr. Has. — *] Arg. Ven. I. H. Nor. Par. Lugd. 1.

dinibus constitutus polult habere axorem et filios: et si po-stea ex consensu axoris continentiam professus subdiaconatum vel diaconatum vel presbyterii gradum adeptus fuerat, attamen axori et filis ipsum necessaria subministeare oportebat. §. 3. Iltud autem Gregorii duobus modis solvitur: vel quia ecclesia illa, cui diaconus ille ministraverat ⁵¹), nondum continentiae cotum susceperat in diaconis et reliquis ministris; vel quia (sieut de electo in episcopum antea scriptum est) ante subdia-conatum memoratus diaconus cam in axorem durerat. §. 4. Iltud autem Neccaesariensis et Ancyranae synodi vel ex tem-pore, vel ex loco intelligitur; ex tem pore, quia mondum erat introducta continentia ministronum altaris; ex loco, quia atraque synodus orientalis est, et orientalis ecclesia non muscipit generale votum castitatis. Hoe tamen diligenti obser-vatione eustodit, ut post adeptum sacerdotium, defuncta priore vatione custodit, ut post adeptum sacerdotium, defuncta priore urore, cum qua sacerdos factus fuerat, si alteram durerit, deponatur.

Item opponitur illud, quod legitur in canone Apostolorum 42), c. 6. al. 5.

C. XIV. Presbyter causa religionis non contemnat

propriam uxorem. IX. Pars. Si^h) quis docuerit, sacerdotem sub ob-tentu religionis propriam uxorem contemnere, anathema sit.

C. XV. Anuthema sit, qui presbyterum coniugatum discernit a communione nuptiarum occasione. Item ex Concilio Gangrensi⁶²), c. 4.

Sii) quis discernit presbyterum coniugatum, tanquam oc-casione nuptiarum quod offerre non debeat, et ab eius oblatione ideo se ⁶⁴) abstinet, anathema sit.

C. XVI. Ab officio abstineat presbyter non legalibus supplits detentus.

Item ex VI. Synoda in Trullo 65), c. 26.

Item ex VI. S yn o d a in Trullo ⁶⁵), c. 26. X. Pars. Presbyterum, *per ignorantiam * non lega-libus auptiis detentum, cathedram quidem habere, sed ab officio ^k) abstinere praccipimus. Sufficit enim huiusmodi indolgentia ei, quia benedicere aliis eum, qui valnera sua debet curare, consequens non est. Benedictio enim san-ctificationis traditio est. Qui vero hanc non habet propter delictum ignorantiae, quomodo aliis tradet⁸. Non igitur ⁶⁰) publice neque private benedicat, nec corpus Domini dispen-set aliis, nec alio modo ministrat: sed sufficiet ei mund set aliis, nec alio modo ministret; sed sufficiat ei, quod praesidet, et imploret a Deo, ut dimittatur ei iniquitas ignorantiae suae. Manifestum est autem, quod ⁶⁷) huius-modi non legitimae nuptiae solventur, et nullatenus ⁶⁸) vir accessum habebit ad eam, propter quam sacro ministerio privatus est.

C. XVII. De presbyteris non est laicis indicandum.

Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum 69), c. 70.

XI. Pars. Consulendum decernitis, utrum presbyte-rum¹) habentem uxorem debeatis sustentare et honorare, an a vobis proijeere. Ad quod respondemus: Quoniam li-

NOTATIONES

C. XIV. h) Gratianus refert sensum canonis, ceteri

Dist XXVIII. C. XIII. 61) militarenat: Edd. coll. o. exc. Bas. et Nor. = C. XIV. 62) Burch. I. I. c. 78. – Ivo Pan. I. 3. c. 113. Herce p. 5. c. 184. = C. XV. 63) hab. c. A. 355. – Burch. I. 3, c. 75. Ivo Decr. p. 2. c. 128. p. 3. c. 158. – 64) abest ab Edd. coll. o. = C. XVI. 65) hab. A. 692. – Verba cauonis patres mu-tuati sunt ex canonihus S. Basilii ad Amphiloch. c. 27. – 66) enim: Edd. coll. o. – 67) add.: eb: Ed. Bas. – 68) nullo modo: ib. = C. XVII. 69) Epist. scr. A. 866. – Ivo Pan. I. 5. c. 12. Decr. p. 2. c. 82. – 70) Matth. e. 5. v. 15. – 71) enim: Edd. coll. o. – 72) a: ened. – 73) add.: el: eaed. – sic ef: Ed.

cet ipsi valde sist reprehensibiles, vos tamen Deum con-venit imitari, qui ⁷⁰) solem suum oriri facit super bonos et malos. Deiicere vero ²⁴) eum a vohis ideo non debetis, quoniam nec Iudam Dominus, quum esset mendax disci-pulus, de ⁷²) numero apostolorum eiecit. Verum ⁷³) de presbyteris vohis, qui laici estis, nec iudicandum est, nec de eorum vita quidpiam ⁷⁴) investigandum; sed episcopo-rum iudicio, quicquid ⁷⁵) est, per omnia reservandum.

DISTINCTIO XXIX.

GRATIANUS.

Sed notandum est, quod secundum Isidorum pleraque capi-tula ex causa, ex loco, ex tempore, ex persona consideranda sunt.

Ait enim Isidorus'):

C. I. Ex tempore, loce et persona et causa regulae ca-nonum intelliguntur.

Sciendum est, quod pleraque capitula ex causa, ex per-sona, ex loco, ex tempore consideranda sunt, quorum modi, quia medullitus non indagantur, in erroris labyrinthum nonnulli intricando impinguntur, quum ante iudicant, quam intelligant; ante inculpant, quam iterando lecta perquirant,

Hine etiam Gregorius ait 2):

C. II. Pro diversitate verum temperantur regulae sanctorum.

Regulae sanctorum Patrum pro tempore, loco et persona et negotio instante necessitate traditae sunt.

C. III. Pro diversitate locorum, temporum et hominum scripturae intelligendae sunt.

Item Hieronymus in provemio epistolae ad Ephesios. Necesse est, ut iuxta diversitates locorum et temporum et hominum, quibus •) scriptae sunt, diversas et causas et at-gumenta et origines habeant. Et quomodo B. Ioannes in apocalypsi sua ad septem ⁵) scribens ecclesias in unaqua-que earum specialia vel vitia reprehendit, vel virtutes pro-bat, ita et S. apostolus Paulus ⁴) per singulas ecclesias vul-neribus medetur illatis, nec ad instar imperiti medici uno collyrio omnium oculos vult curare.

DISTINCTIO XXX. GRATIANUS.

1. Pars. Illud autem, quod in canone apostolorum, et in Gangrensi concilio, et in VI. synodo legitur, ex causa con-sideratur et ex lempore. Causa fuit haeresis Manichaeonum "), quia coniagium detestabantur, sieut etiam quorundam super-stitio multa in Catholicorum detestationem introduxisse inae-nitur, contra quos in Gangreusi^b) Concilio capitibus sex-decim statutum legitur:

CORRECTORUM.

aut presbyterum acceperunt. Quamobrem nihil mirandum,

si presbyter, de quo in boc capite agitur, coniugatus erat. Dist. XXIX. C. III. a) Quibus scriptae: Antea legebatur: guibus dicersae scripturae factae sunt. Emenda-tum hoc est ex manuscriptis et originali, quemadmodum et nonnulla alia.

Dist. XXX. Pars I. a) Manichaeorum: Proprie Gangrensis synodus statuit contra Eustathianos, ut supra dist. 16. c. prima adnotatio. Sed hunc errorem Eustathiani hauserant a Manichaeis.

b) In aliquot vetustis exemplaribus bacc omnia, quae hic citantur ex concilio Gangrensi, unico capite et coniun-cta oratione leguntur. Sunt autem ex prisca versione *). Sod ea, quae est Dionysii Exigui, longe magis respondet originali graeco, quamvis neque ipsa usquequaque.

Bas. - 74) quicquam: Edd. coll. o. - 75) add.: id: eacd. - id-lud: Ed. Bas. Dist. XXIX. C. I. 1) De huins canonis anctore non satis con-stat; apud Isid. Hisp. enim libro de norma vivendi (quem suppositi-tium nonmuli putant) similia tantam leguntar. Notatio Corr., quae in ipsa Ed. Rom. et ex ea in Ed. Pelleterit et Boehm. legitur, in-ducta est, nam id ipsi in indice erratorum volmerant Correctores. = C. II. 2) canon zeque incertus. Ans. I. 4. c. 52. = C. III. 3) se-ptem ecclesiis: Edd. coll. o. - 4) abest a Bohm. Dist. XXX. Pars I. \approx) imo ex versione Hisp.

C. I. De multimoda superstitione haereticorum, quos Gangrense concilium anathenatizavit.

[Conc. Gangr. c. 16. 1)]

Si qui filii parentes, maxime fideles, deseruerint occa-sione Dei cultus, hoc iustum esse iudicantes, et non potius debitum honorem parentibus reddiderint, ut hoc ipsum ") in eis venerentur, quod fideles sunt, anathema sint ").

C. H. De codem. - Item ex codem, c. 17. 3) Quaecunque mulier, religioni⁴) iudicans convenire, comam sibi amputaverit, quam Deus ad velamen eius^e) et ad me-moriam subiectionis illi dedit, tanquam resolvens ius subiectionis, anathema sit.

C. III. De codem. - Item ex codem, c. 14. 4) Si qua mulier derelicto⁵) viro discedere voluerit, soluto vinculo coniugali, nuptias condemnando⁶), anathema sit.

C. IV. De codem. - Item ex codem, c. 10. 7) Si quis propter Deum virginitatem ^a) professus in coniugio positos per arrogantiam vituperavit²), anathema sit.

C. V. De codem. - Item ex codem, c. 9.19) Si quis vel¹¹) virginitatem, vel continentiam professus ¹), tanquam abominabiles nuptias indicat, et non propter hoc solum, quod continentiae¹²) et virginitatis bonum sanctum propositum est, anathema sit.

C. VI. De codem. - Item ex codem, c. 13. 13) Si qua mulier suo 14) proposito utile iudicans, at 24) virili veste utatur, propter 16) hoc virilem habitum imitetur e), anathema sit.

C. VII. De codem. - Item ex codem, c. 18.17) Si quis, tanquam hoc continentiae convenire iudicans, die

NOTATIONES CORRECTORUM.

NOTATIONES
 C. I. c) Ut hoc ipsum: Graece est: Προτιαωριένης δηλονότι παρ, αύτοῦς τῆς θεοσεβείας. Id est: quod scilicet dicious cultus apud ipsos omnibus rebus prosferatur.
 C. II. d) Religioni: Graece est: Aià rouiζouéνην moznow, id est: Ob cam, quae existimatur pictatis exerci-tatio: quod Dionysius vertit; propter divinum cultum, ut existimat. Graeci enim religiosorum, quos nos dicimus, ritam proprie horizonem Dionysii, in octava autem ivo priscam.
 e) Ad velamen eins: Hace non sunt in graece originality of the supervisioner of the

e) Ad velamen eius: Haec non sunt in graeco ori-ginali, neque in versione Dionysii. Videntar autem sumta ex epist. 1. ad Corinth. c. 11. C. V. f) Professus: Hic erat additum: in coningio,

C. V. () Professus: Hic erat additum: in coningio, quod neque est in canone graeco, neque etiam in latino, qui citatur infra dist. 31. c. quicunque, neque in multis ma-nuscriptis Gratiani codicibus. C. VI. g) Imitetur: Graece legitur: Kai àrit roi Nubóros yuraxelou àuquiaquaros àrdosior àralégoi, quae Dionysius Exiguus apte veriti: et pro solito muliebri amictu sirilem sumit; sicque habet Burchardus et fere etiam Iyo. C. VII. h) In eius dem : In originali huius priscae ') versionis est, aut in ciusdem dici contemtum : quod in ver-sione Dionysii, quam attulerunt Burchardus et Ivo, istis vocibus videtur exprimi: aut contumaciam (al. propter con-tumaciam), sed in graeco vulgato nihil est, quod istis re-spondeat. spondcat. C. VIII.

i) Propter necessitatem: Nihil muta tum est ob glossas; ceterum multis modis discrepat a pri-sca versione et a Dionysiana, quam secuti Barchardus et Iro. Prisca sic habet: Si quis corum, qui in proposilo sunt

Dist XXX, C. I. 1) hab. c. A. 355. Ivo Decr. p. 8. c. 319. – 3) sll: orig. = C. H. 3) Burch. I. 8. c. 62. Ivo Decr. p. 8. c. 320. et (ex vers. Dionys.) p. 7. c. 80. == C. HI. 4) Ivo Decr. p. 8. c. 320. et (ex vers. Dionys.) et ead. 317. – 5) relicio: Ed. Bas. – 6) contemnendo: Ivo I. 1. e. 317. – Edd. coll. e., pr. Bas. = C. IV, 7) Burch. I. 8. c. 64. Ivo Decr. p. 8. c. 316. et p. 7. c. 82. et hoc loco quidem ex vers. Dionys., quae legitar D. 31. c. 9. – 8) trig. propriam vel continuentiam fuerit professos et tanquam abonimables etc.: Ed. Bas. – 9) elitopermeril: Coll. Hisp. – Ivo. = C. V. 10) Burch. I. 8. e. 61. Ivo Decr. p. 7. e. 79. (ex vers. Dion.) – 41) ab-est ab Ed. Bas. – 12) continentia et virginites bonam sanchmage etc.: Coll. Hisp. – bonam et sanchar. Ed. Bas. = C. VI. 13) Burch. I. 8. e. 60. Ivo Decr. p. 7. e. 78. (ex vers. Dion.) – 44) hoc: Coll. Hisp. – 15) abest ib. – 16) ad hoc at : ib. – et propler: Edd. coll. o. = C. VII. 17) Burch. I. 13. e. 219. Ivo Decr. p. 4.

dominico iciunaverit in ciusdem h) dici contentum, anathema sit.

C. VIII. De codem.

Item ex codem Conc. Gangrensi, c. 19. 18)

Si quis corum, qui in proposito sunt continentiae, propter necessitatem³) corporalem superbiat, et iciunia communia putaverit contemnenda, totius ecclesiae perfectam in sua conscientia iudicans rationem, anathema sit.

C. IX. De cadem. - Item ex codem, c. 20. 19) Si quis per superbiam, tanquam perfectum se existimans 20), conventus, qui per locu et basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusaverit, vel etiam obiationes, quae ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasque San-ctorum contemnendas, anathema sit.

C. X. De codem. - Item ex codem, c. 5. 21) Si quis docet, domum Dei contemtibilem esse debere, et congregationes, quae in ca fiunt 22), anathema sit.

C. XI. De codem. - Item ex codem, c. 6.23).

Si quis extra ecclesiam privatim populos congregans con-temnat^{2,4}) ecclesiasticas sanctiones^k), ipsamque ecclesiam apud se sine concilio²⁵) episcopi cum presbytero agat, anathema sit.

C. XII. De codem. - Item ex codem, c. 1. 26)

Si quis nuptias in accusationem duxerit²⁷), et mulierem fidelem ac religiosam cum viro suo dormientem abomi-nandam crediderit aut etiam accusandam, tanquam non posse coniogatos in regnum Dei ingredi, anathema sit.

C. XIII. De codem, - Item ex codem, c, 2.28).

Si quis carnem²⁹) manducantem ex fide cum religione, praeter sanguinem et idolo³⁰) immolatum et suffocatum,

continentiae, praeter necessitatem corporalem, et superbiens ichinia communia totius ecclesiae putaverit contemnenda, percontinentiae, praeter necessitatem corporatem, et superbiens ichimia communia totius ecclesiae putaverit contemnenda, per-fectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Dionysiana autem hoc modo: Si quis corum, qui continen-tiae student, absque necessitate corporat, tradita in commune chunia et ab ecclesia custodita superbiendo dissolvit, sti-mulo suae cogitationis imputase, anathema sit. Quae versio n'a creeris quidem partibus originali graeco, etiam valgato, automoto suae cogitationis imputase, anathema sit. Quae versio n'a creeris quidem partibus originali graeco, etiam valgato, automoto suae cogitationis imputase, anathema sit. Quae versio n'a creeris quidem partibus originali graeco, etiam valgato, automoto suae cogitationis imputase, in praeco vulgato est: stonulo suae cogitationis imputase, in praeco vulgato est: dinozvopoŭvito, ĉe aŭito releion koynono, id est: nimirum perfecta, quae in ipso est, ratiocinatione, partines partim est: inoravopoŭvito, id est: perfecta in eso residente ratione; partim: ĉazovopoŭvito, id est: perfecta in eso residente ratione; partim: ĉazovopoŭvito, id est: perfecta in eso residente ratione sibi auxilium ferente. Notantut vero bustathiani (quos postea Bogomilici sectati sunt), qui ita itauebant, peracto certo quodam i eunito ad eam se per-fecta vitae rationem pervenisse, ut postea omnia sibi es-sent indifferentia, nullisque praeceptis obligarentur, sed oute omnino essent, ac nec peccare quidem possent; qua cere. Rasamon in capitis huius interpretatione. C. X. N Sanctiones: Post hoc verbum in prisea size, voluerit usurpare, non conveniente presbytero insta do-retum episopi, ipaanque et cetera, quae hic sequintur, forysi autem versio, quae optime respondet verbis grae-cis estant concentus celebrat, et despiciens ecclesiam, ea gane sunt ecclesiae, voluerit usurpare, non comeniente pre-sbytero iuxta decretum episcopi, anathema sit.

e. 51. (vers. Dion.) — 4) hase, ut monuismus, Hisp. versis est, in qua tamen vox aut partier atque in prisea vers, non legitur. =C. VIII. 18) Regin. L. 1. c. 280. Burch L. 13 c. 5. Ivo Decr. p. 4. e. 38. (vers. Dion.) — Ceterum vers. Hisp. a Gratiani canone in ron-multis discrepat, quod ex notatione Correctorum, (quibus Illa priseae vers. nomine venti) apparet. = C. IX. 19) Ivo Pan. 1. 2. c. 8. — 20) aestimans: Coll. Hisp. — Ed. Par. = C. X. 21) Burch. I. 3. c. 94. Ivo Decr. p. 3. c. 84. (vers. Dion.) — 22) fueriat: Ed. Arg. = C. XII. 23) Burch. I. 3. c. 95. — 24) condennat: Ed. Bas. — 25) considio: arig. — Edd. Bas. Ven. II. Lugd. I. — Graece est: un gurbarnos toù moschortéoux mata proving roù Emazonou =C. XII. 26) Burch. I. 8. c. 61. Ivo Decr. p. 7. c. 79. — infr. D. 34. c. 8. (ex vers. Dionys.) — 27) deduxerit: Coll. Hisp. — 30) idolis: Ivo, — immodalam et suffocatam: Ed. Bas.

crediderit condemnandum, tanquam spem non habentem, qui 31) eam manducat, anathema sit.

C. XIV. De eudem. - Item ex eodem, c. 15. 32) Si quis dereliquerit³⁵) proprios filios *suos* 34), et non cos aluerit et ³⁵) (quod pietatis est) ¹) necessaria non praebue-rit, sed sub ¹⁶) occasione continentiae negligendos putarerit, anathema sit.

C. XV. De codem. - Item ex eodem, c. 12. 37) Si quis virorum putaverit sancto proposito (id est con-tinentiae) convenire, ut pallio utatur, tanquam ex eo iu-stitiam habiturus, et reprehendat vel iudicet alios, qui cum reverentia birris utuntur et alia veste communi, quae in usu est, anathema sit.

C. XVI. De codem. - Item ex codem, c. ultimo 38).

II. Pars. Haec autem scripsimus, non abscindentes eos, qui in ecclesia Dei secundum scripturas sanctum pro-positum continentiae eligunt, sed eos, qui suscipiunt ha-bitum m) eius, et in superbiam efferuntur adversus eos, qui simplicius vivant 39). Sed et hos condemnamus, qui se extollunt adversus scripturas et ecclesiasticos canones, et nova introducunt⁴⁰) pr-secepta. Nos autom et virginitatem cum humilitate admiramur, et continentiam cum castitate et religione⁴¹) Deo acceptissimam dicinus, et renuncia-tionem saecularium negotiorum aque actuum cum bumiliquod secundum castitatem *3) perdurat, honoramus, et divites cum iustitia et operibus bonis non ablicimus °).

C. XVII. Anathematizatur, gui Manichaeorum su perstitiones sequitur. Item ex Concilio Martini Papae **).

Si quis presbyter 1⁽⁾⁴⁶) propter publicam poenitentiam a sacerdote acceptam absquo⁴⁶) aliqua necessitate die do-minica pro quadam religione ieiunaverit, sicut Manichaei, anathema sit. §. 1. Similiter quia 1) 47) quod ab apostolis 1

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIV. 1) Quod pictatis est: Longe fidelius Dionysius: et quod ad se pertinet, non ad pietatem dieini cultus informat. Graece est enim: zai ri boov en airo [al. eau- τρ] πρός θεοσεβειαν την προςήσουσαν άνάρη. Subintelligitur autem particula negans, id est, μή, ex superiore membro.
 C. XVI. m) Eos, qui: Graece est: τους λαμβάνογιας זהי טאטאבסוי דהה משאסבטה בו, טהבטחן מיצומי צענע זשי מעבλέστερον βιούντων ξαιαφουρίδους το τατομά τας γραφάς και τους έκκλησιαστικούς καινόνας καινασιούς είξαγωνιας: id est: qui ex instituto exercitationis huinsmodi capinat occa-

sionem sese efferendi, seque extollunt adversus cos, qui simplicius vieunt, et adversus scripturas et ecclesiasticos canones introducunt novitates.

n) Et nuptiarum vinculum: Graece; zat gauor mvolznaw acurhy, quae Dionysius vertit: ct nuptiarum castum rinculum.

o) Non abiicimus: Post haec verba in concilio ipso proxime sequentur, quae habentur infra cap. parsimoniam, dist. 41.

C. XVII. p) Presbyter: Sequebatur: rel diaconns. Quae sublata sunt, quoniam absunt a plerisque manuscri-ptis et originali. Ceterum Burchardus et lvo similem canonem citant ex concilio Turonensi, atque ita habet: Si quis propter publicam poentientiam a socerdote acceptam, aut pro aligna necessitate etc. In aliquot Gratiani manuscriptis pro aliqua necessitate etc. In aliquot Gratiani munuscriptis est: si quis prester publicam poenitentiam a sacerdote acce-ptum, absque aliqua necessitate, etc. quae optima videtur lectio. Nam in c. 18. concilii Gangrensis, unde hoc vide-tur Martinus sumsisse, nulla presbyteri fit mentio, sed uni-verse pronunciatur, ut sup. cad. c. si quis tanquam: Si quis ob pretatis, quemadmodum putatur, exercitutionem, die dominico ieiunet, anathema sit: et verba illa, abuque aliqua

traditum est canon tenet antiquus, placait, ut⁴⁸) per omnes dominicas et⁴⁹) per omnes dies paschae usque ad pentecosten non prostermant r_{1}^{50} se in oratione causa humilitatis, sed recto yultu ad Dominum fungantur orationis officio, quia in his diebus gaudium resurrectionis Domini 51) celebranus. Si quis etam⁵) non pro abstinentia⁵), sed pro exsecratione escarum⁵³) a carne abstineat⁵⁴), placuit sancto concilio, ut praegustet, et sic, si vult abstinere, abstineat. Si autem spernit, ita ut olera cocta cum carni-bus non degustet⁵⁵), iste non obediens, uec suspicionem hacresis a se removens, depunatur de ordine clericatus.

DISTINCTIO XXXI. GRATIANUS.

I. Pars. Tempus quoque, quis nondum *) erat institu-tum, ut sacordoics continentiam servarent. Unde Gregorius scribit Petro Subdiacono Sicfline,

lib. 1. epist. 42.1)

C. I. Qui castitatem non promisit, ab uxore sua separari non cogatur.

Ante triennium subdiaconi omnium ecclesiarum Siciliae prohibiti fuerant²), ut more Romanae ecclesiae nullatenus suis uxoribus miscerentur. 3). Quod mihi durum atque insuis uxorious miscerentur. -). Quod mini durum atque in-competens videtur, ut, qui usum *eiusdem* continentiae non invenit, neque castitatem *ante* promisit, compellatur a sua uxore separari, atque per hoc (quod absit)*) dete-rius cadat. Unde videtur mihi, ut a praesenti die episco-pis onmibus dicatur, ut nullum subdiaconum facere prae-sumant, nisi aui se victurum costa promiserit curtanue. sumant, nisi qui se victurum caste promiserit, quatenus et praeterita mala^b), quae⁵) per propositum mentis appetita non sunt, violenter non exigantur et futura caute ca-veantur. §. 1. Qui vero post eandem prohibitionem, quae ante triennium facta est, continenter cum suis exoribus vixerunt, laudandi atque remunerandi sunt, et ut in bono suo $^{\circ}$ permaneant exhortandi. §. 2. Eos autem, qui post

necessitate, videntur huc importata ex cap. 19. eiusdem concilii. Neque vero presbyteris huiusmodi poenitentiae more laicorum imponebantur, c. Mad, cum sequent dist. 50. et c. fin. vers. nec enim. 82 dist. Sed quando in gra-vissima crimina publice incurrebant, depositi peregrinari inbrbantur, c. si guis sacerdos, 39. q. 1., c. sacerdos. de poen. dist. 6. necessitate, videntur huc importata ex cap. 19. eiusdem

q) Similiter quia: Hoc sumtum est ex canone ul-timo concili Nicaeni.

r) Non prosternant: In codice Lucensi regio legitur: non prostrati, sed crecto vulu ad dominum fungantur orationis officio.

s) Siquis etiam: Hoc sumtum est ex concilio Ancyrano, c. 13. (al. 14.) et in eo mentio fit presbyteri ac diaconi.

Dist. XXXI. Pars I. a) Nondum: Quod ait hic Gratianus, fuisse tempus, quo nondum erat institutum, ut sucerdotes continentiam servarent, in subdiaconis (nam et hi sacerdotum nomine interdum comprehenduntur, valetque idem sacerdotis nomen, atque in sacris constitutes, ut in-fra ad initium dist. 33. notuturque in gl. c. 1. q. 1. Qui per pecusiam) locum habere potest. Thit enim tempus, quum subdiaconi in aliquibus provinciis, ut in Sicilia, continen-tiae legibus non adstringebantur: quod Gregorii locus, qui solus ad hanc rem confirmandam proxime a Gratiano citabitur, manifeste probat. Diaconis autem et presbyteris in latina ecclesia nunquam licuisse uxoribus, quas ante saeros ordines duxerant, uti, ex canonibus, qui post primum in hac cadem dist. citantur, et aliis multis, praesertim ep. 2.

Siricii ad Himerium Tarraconensem, clare demonstratur. C. I. b) Mala: Vox ista abest a Polycarpo et ali-quot vetustis Gratiani codicibus.

traditus: Ed. Bas. -43) tan: Coll. Hisp. -49) quase: lb. -59) non prostrati, neque homiliati, sed erecto cultu al Bom. fungumur ora-tionna off: ib. -51) dominicae: Edd. coll. 0. -52) abstimutias disciplina: Coll. Hisp. -53) ab exas carnium: ib. -54) se absti-net: ib. - abstitud: Edd. coll. 0. -55) gustet: Ed. Has. Dist. XXXI. C. I. 1) Ep. 44. (scr. A. 591.) Lf. Ed. Maur. -Pan. I. 3. c. 69. Polyc. I. 4. t. 31. -2) fuerunt: Ed. Bas. -3) miscentur: Ivo. - Edd. coll. 0. exc. Bas. -4) add.: fas. Ivo. Edd. coll. 0. -5) verba: quas - actigative absant ab Ed.: Bas. -4

Dist. XXX. C. XIII. 31) quod cos monducet: Coll. Hisp. = C. XIV. 32) ivo Beer. p. 8, c. 318. -33) reliquerit: Edd. coll. o. pr. Bas. -34) abest a Coll. Hisp. -35) et sectadum quod: ib. -36) deest ib. = C. XV. 37) Burch. I. 8, c. 63. Ivo Berr. p. 7, c. bl. (ex vers. Dion.) = C. XVI. 38) ivo Beer. p. 8, c. 321. -39) simpliciter: Ed. Bas. -40) introducant: Edd. voll. o. -41) reli-glomens: eased. -49) add.: discession: Coll. Hisp. -43) add.: sectors: ib. = C. XVII. 44) Cap. Mart. Brac. c. 57, et 59. - Burch. 1. 18. c. 20. Ivo Beer. p. 4. c. 52. (ex conv. Turonico. c. 57.) -45) vel diaconus: add. in Edd. coll. o., pr. Bas. -46) aut: Coll. Hisp. -47) et quod - traditum, canon: Coll. Hisp. - Edd. coll. o. -

prohibitionem factam se a suis uxoribus continere noluerint, ad sacrum ordinem nolumus promoveri, quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata. II. Pars. Gratian. Causa vero huias institutionis mun-

ditia sacerdotalis fuit, nt libère cunctis diebus orationi possint vacare. Si cnim (ut Paulus 7) ait) ab u.voribus est cessandum, ut expeditius orationi vacemus, ministris utique altaris, quibus quotidiana necessitas orandi ineumbit, uunquam con-ingati officio vacare permittitur. Unde Beda in comment, super Lucam, ad cap. 1. alt^b):

C. II. Sacerdotibus semper castitas observanda praecipitur. Sacerdotibus, ut semper altari queant 2) assistere, semper ab uxoribus continendum, semper 10) castitas observauda praecipitur.

C. III. Qui divinis sacramentis inserviunt, continentes esse oportet.

Item in Concilio Carthaginensi II. 11) cap. 2.

Episcopos, presbyteros et diaconos ita ¹²) placuit, ut decet sacros antistites ac Dei sacerdotes, nec non et Levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse ¹³) in omnibus.

C. IV. Sacerdotes et Levitae cum uxoribus suis misceri non debent.

Item Innocentius 1. Victricia Rothomag. Episcopo, epist. II. cap. 9. 14)

Tenere debet *omnino* ecclesia, ut ¹⁵) sacerdotes et Levi-tae cum uxoribus suis non misceantur ¹⁶), quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim ¹⁷): Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum, Dominus Deus cester. Nam si ¹⁶) priscis temporibus anno vicis suae de templo Dei sacerdotes non discedebant (sicut de Zacharia legimus) ¹⁹), hec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem uxoris²⁰) usus fuerat relaxatus, quia²¹) ex alia tribu et praeterquam²²) ex semine Aaron ad sacerdotium nullus accedere praecipiebatur²³): quanto magis hi sacerdotes xel Levitae pudicitiam ex die ordina-tionis suae servare²⁴) debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec praeterit dies, qua vel a sacrificiis divinis, vel a baptismatis officio vacent

C. V. PALEA.

[Idem ibidem.]

"Nam e) sieut 25) Paulus ad Corinthios 26) scribit, dicens: Abstinete cos ad tempis, ut vacetis orationi, et hoc utique laicis praecepit: multo magis sacerdotes, quibus orandi et sacrificandi iuge sacrificium²⁷) est, semper debebuat ab huiusmodi consortio abstinere."

NOTATIONES

C. V. c) Haec Palea in duobus Vaticanis*) (in quibus solis reperitur) est coniuncta cum superiori capite, quem-admodum ctiam in epistola Innocentii, et legitur: Nam si

Paulus. Sed non est mutatum, quoniam est initium capitis. C. VI. d) Eos: Apud Innocentium, et infr. dist. S2. cap. Propasuisti, abi hoc idem est repetitum, legitur: neque cos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore

carnale consortium. C. VII. e) De coniugio: Sequentem canonem Gra-tianus restringit ad coniugia sacerdotum, quum tamen in en damnentur illi, qui omnino núptias vituperabant, nec volebant aliquem Christianum, etiam laicum, liberis operam

Dist. XXXI. C. I. 7) 1 Cor. c. 7. = C. H. 8) Pan. 1. 3. c. 92, -93 valennt: Edd. coli. o. -103 non legitur ap. N. = C. II. 11) hab. A 3300 cf. infr. D, 84. c. 4. - Pan. 1. 3. c. 95. Raban. poent. c. 29. -123 abest a Bohm. - In Edd. coll. o. hor modo hace legiture in a ut placuit et decet, surrosancti antistiles and sacerdodes, and Levilae. -133 nd d.: decet. 1 No. - Edd. Bas. Lagdd. II. III. Antw. - in Edd. rel.: debent. = C. IV. 14) scr. A. 404. - Reg. I. 1. c. 88. - Aus. 1. 7. c. 134. (144.) Burch. 1. 2. c. 118. Ivo Pan. 1. 3. c. 94. Decr. D. 6. c. 94. et c. 194. Eadem fere legintur. in Ep. Innoc. ad Examperium c. 1. - ef. infr. D. 82. c. 2. -153 add.: omnimodo: Edd. coll. o. - 163 cecant: arig. ap. Coustant. - 171 Levit. c. 11. v. 14. - 163 aeed arig. ap. Coustant. - 213 purater praceptus: coli. 418. J. Par. Coust. et Merlin. - 233 fuerat praceptus: coli. 418. J. - abest ab Edd. coll. o. - 213 purater praceptus: coli. 418. J. - abest ab Edd. coll. o. - 213 fuerat praceptus: coli. 418. - Aus. I. 7. - 223 practer: orig. ap. Coust. et Merlin. - 235 fuerat praceptus: coli. 418. J. - abest ab Edd. coll. o. exc. Bas. - 243 conservation ap. Coust. - 243 fuerat praceptus: coli. 418. - 423 fuerat praceptus: coli. 424 fuerat praceptus: coli. 425 fuerat praceptus: coli. 438. - 243 fuerat praceptus: coli. 445. - 423 fuerat praceptus: coli. 445. - 423 fuerat praceptus: coli. 445. - 423 fuerat praceptus: coli. 445. - 445 fuerat pr

C. VI. Qui ab uxoribus suis abstinent, ad sacrificia admittantur.

dem Exsuperio Tolosano Episcopo, epist. III. 28) c. 1. Eos d) ad sacrificia fas sit 29) admitti, qui vel 20) cum uxore non exercent 32) carnale officium.

C. VII. Sacerdoti, cui est semper orandum, matrimonio semper est carendum.

Item Hieronymus contra Iovinianum, lib. 1. 32)

Si laicus et quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali, sacerdoti 33), cui semper "pro populo" offerenda sunt sacrificia, semper orandum est; si semper orandum est, ergo 14) semper matrimonio carendum. Gratian. Quod autem Manichaeorum causa de coniugio e)

sacordotum illud supra dictum sit, ex Gangrensi Conci-lio 35) apparet, in quo cap. 1. sie statutum legitur:

C. VIII. Anathema sit, qui nuptias vituperat.

Si quis vituperat nuptias, et dormientem cum viro suo fidelem ac religiosam detestatur aut culpabilem aestimat, velut quae regnum Dei introire non possit, anathema sit.

C. IX. De eodem. Item ex eodem, cap. 9,36)

Quicunque virginitatem custodiens aut continentiae studens,

velut horrescens nuptias³⁷), nec propter hoc, quod bonum et sanctum est, nomen virginitatis assumit, anathema sit. 111. Pars. Gratian. Potest et aliter intelligi illud, quod in canone apostolorum legitur, ut iste sit sensus capituli : Si quis docet sacerdotem uxorem suam contempere, non quam verses in succedatio account, sed quam, dum educe esset leiquis docet sacerdoten uxorem suam contempere, non quam uxorem in sucerdotio accepit, sed quam, dum adhae esset lai-cus vel in minoribus ordinibus constitutus, sibi copulavit, cum qua continentiam professus est, quum ad sacros ordines ascenderet, quam nullus debet contemnere, hoc est, ab animo et cura sua abiicere, quin ei necessaria provideat. Probatur autem haec interpretatio auctoritate Leonis Papae¹⁵), qui epist. XC, cap. 3. scribens Rustico Narbonensi Épiseopo ait:

C. X. Ministris allaris cum episcopis et presbyteris eadem est lex continentiae.

Lex continentiae eadem est altaris ministris, quae episco-pis atque presbyteris, qui quum essent laici sive lectores, licite et uxores ducere, et filios prooreare potuerunt; sed quum ad praedictos pervenerunt ³) gradus, coepit eis non licere quod licuit. Unde, ut⁴⁰) de carnali fiat spirituale coningium, oportet eos nec dimittere uxores, et⁴¹) quasi non habcant sic habere, quo et salva sit caritas⁴²), et cessent opera nuptiarum. cessent opera nuptiarum.

C. XI. Episcopus vel presbyter uxorem propriam a cura sua non abiiciat.

Item Leo IX. 1) contra epistolam Nicetae Abbatis.

Omnino confitemur, non licere episcopo, presbytero, dia-

CORRECTORUM.

dare. Nec fuit editus proprie contra Manichaeos, sed con-tra quendam Eustathium, qui hunc errorem cum aliis multis in Armenia disseminaverat. Est autem caput hoc idem cum capite: si quis nuptias, sup. dist. 30. sed ex alia versione.

C. XI. f) Leo IX.: Habetur in responsione Hum-berti^{*}) ad libellum Nicetae presbyteri et monachi adversus Latinos editum: quam responsionem quum nomine Leonis IX., cuius erat legatus, scripserit, potest recte nomine ipsius citari, sicut multa ex Ennodii libro nomine Symma-chi eitata inveniuntur, sup. dist. 17. c. concilio, et infr. 40. dist. c. non nos. et SI. dist. c. nemo recte S. quaest. 4. c.

28) ser. A. 405. – Ivo Pan. I. 3. c. 95. infr. D. 82. c. 3. - 29) est: Edd. Nor. Par. Lugdd. H. III. Antw. – 30) add.: etiam: Edd. Arg Ven. I. H. Nor. Par. Lugd. I. – 41) exerceant: Edd. coll. e. = C. VII. 32) Ivo Pan. I. 3. e. 96. – 33) add: ergo: Edd. Bas. Lugdd. H. Antw. – vero: Edd. coll. rel. – 34) abest ab Edd. Bas. Eventi a5) Hab. c. A. 355. – Versio Dionys., quine etian in se-quenti est. – et. supr. D. 30. e. 12. ex Vers. Hisp. = C. VI. 36) Supr. D. 30. e. 5. ex vers. Hisp. – Burch. I. 8. e. 61. Ivo Deer. p. 7. c. 79. – 37) add.: temerat: orig. – Ivo. = C. X. 38) Ep. 167. (50. Burch. I. 2. e. 113. Ivo Pan. I. 3. c. 106. Deer. p. 6. c. 6. Polye. I. 4. t. 31. – 39) percenerint: Coll. Hisp. – 40) add.: iam: Edd. coll. o. – ut id: Coll. Hisp. – 41) sed qui habed, sie haber eideadur: Edd. Arg. Bas. Ven. I. Nor. – Lieft qui et.: Edd. rel. 42) caritas communiorum: orig. – Ans. Ivo Deer. – Ed. Bas. – casidas commb.: Edd. rel. – Tvo Pan. – ivo Pan. 4. 3. c. 13.

angrenne sin -16. BRILLISS & CONSILLISS winnerine dertes Sie ") A 'anus muscuss .") accester mailurem soro-...... eu: orcamancendi, scimeriete successiones sustentaretur ab eis, and the can degune Presbyter quidam quod the manufacture science statistics of the second statistics in the second statistics in the second statistics of the manufacture statistics constitute side legitime copu-

.a. an., accisate a ministrare, debita vero reddere non valent. W. Pars. 3. 2. Sed obsieitur illud Tripartitae histo-(1), here II, capite 14.

C Nil. Dissuasa Pupànutii Nicoena synodus non constituit, geon gressigter i cum suis uxeribus non dormirent.

Nicacua synadus corrigere volens hominum vitam in ecclesins commos antiams, posuit leges, quas canones vocamus, an quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legen, ut episcopi, presbyteri, diaconi et subdiaconi ¹) cum coniugibus, quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens quas ante consecrationem auxerant, non dormirent. Surgens autem 'in medio' Paphnutius ⁵⁰) confessor contradixit, ho-uorabiles confessus ⁵¹) nuptias, et castitatem esse dicens cum propria coniuge concubitum, suasitque ⁵²) concilio, ne talem poneret legem, gravem esse asserens causam ⁵³), quae in ipsis⁵⁴) aut eorum coniugibus occasio fornicatio-nis exsisteret. Et haec⁵⁵) quidem Paphnutius (licet nuptia-rum esset inexpertus) exposuit, synodusque laudavit senuniuscuiusque voluntate, non in necessitate dimisit.

C. XIII. Non in perpetuum, sed tempore oblationis a complexu suarum uxorum sacerdotes abstinsant. Item Synodus VI., cap. 13.56)

Quoniamⁱ) in Romani ordine canonis esse cognovimus traditum, eos, qui ordinati 57) sunt diaconi vel preabyteri, *debere* confiteri, quod iam suis 58) non copulentur uxoribus: nos antiquum sequentes canonem apostolicae diligen-tiae et constitutiones ⁵⁹), sacrorum, virorum legales nuptias amodo valere volumus, nullo modo cum uxoribus suis eu-rom connubia dissolventes, aut privantes eus familiaritate ad invicem in tempore opportuno. Quicunque ergo dili-gens °) inventus fuerit in subdiaconali ordinatione, aut diaconali, aut sacerdotali, hic °) nullo modo prohibeatur ad talem ascendere gradum pro uxoris suae *legitimae* cohabitatione; nec etiam °) tempore ordinationis suae profiteri ⁽³⁾ cogatur, quod abstinere debeat a legalis ⁽⁴⁾ *pro-priae * uxoris famillaritate. *Item infra*: §. 1. Oportet eos, qui altari ministrant, in tempore oblationis sanctorum continentes esse in omnibus, ut a Deo possint consequi quae

NOTATIONES

nonne. et 9. q. 3. c. aliorum. Ac supra dist. 22. nomine Nicolai citatur caput: omnes, quod habetur in oratione Petri Damiani.

g) Numquid non habemus: Variae sunt huius loci interpretationes, quod inter alios B. Hieronymus in 1. libro contra lovinianum ostendit.

C. XII. h) Et subdiaconi: In aliquot vetustis codicibus et in originali Socratis non sunt duae istae voces. Sozomenus tamen lib. 1. cap. 22. habet tam graece, quam in latina vetere et nova versione, ut etiam Nicephorus.

C. XIII. i) Quoniam: Graece sic habetur: ἐπειδή ἐν τη έωμαίων έχχλησία έν τάξει χανόνος παφαδεδόσθαι διέγνω-

simpliciter "") postulant. §. 2. Si quis igitur "") praesumseris centra apostolicos canones aliquos presbyterorum et diaconorum privare contactu⁶⁷) et communione legalis **uxoris** s^{*}), deponatur. §. 3. Similiter et presbyter aut dia-conus, qui religionis causa uxorem suam expellit, excommunicetur; si vero in hoc permanserit, deponatur.

Gratian. Hoc autem ex loco intelligendum est. Orien-talis enim ecclesia, cui VI. synodus regulam vivendi praescripsit, votum castitatis in ministris altaris non suscepit. Unde Stephanus Papa IV. 69) ait in I. actione Synodi,

ab ipeo in basilica Lateranensi congregatae:

C. XIV. Occidentalis, non orientalis ecclesia castitatis obtulit votum.

Aliter se orientalium traditio habet eccle-V. Pars. siarum, aliter huius sanctae Romanae ecclesiae. Nam earum sacerdotes, diaconi atque ⁷⁰) subdiaconi natrimonio ^k) copulantur; istius autem ecclesiae vel occidentalium nullus sacerdotum a subdiacono usque ad episcopum licentiam babat conjugium contignadi habet coniugium sortiendi.

VI. Pars. Gratian. Similiter et capitulum Nicolai ex vi. I a is. Giatali. Similar of contraction of the second of the conversa propositum sacrae religionis ex integro assumere nondum didicerat. §. 1. Quod autem in c. VI. synodi¹¹) pre-sbyter non legitimis nuptiis detentus punitur, non legales nuptiae secundae intelligendae sunt, a quibus auctoritate canonica sacerdos quilibet debet esse iamunis. Illud autem Gan-grensis concilii¹²): Si quis discernit presbyterom coniuga-tum, etc. similiter intelligendum est vel localiter traditum, vel coniugatum ab ea appellatum, quam ante tempus ordinationis suae duxerat. §. 2. Illud quoque Martini Papae⁷³): Si subdiaconus secundam duxerit uxorem, non dissimiliter intelli-gendum est. Primam enim uxorem ante subdiaconatum habere permittitur, qua defuncta vel castitatem professa promove-tur iste ad subdiaconatum. Promotus autem, si secundas de sideraverit nuptias, sententiae Martini Papae subiacebit.

DISTINCTIO XXXII.

GRATIANUS.

I. Pars. Servanda est ergo continentia ab omnibus in sacris ordinibus constitutis.

Unde Leo Papa¹) ad Anastasium epist. LXXXII. cap. 3. et 4. ait:

C. I. Neque etiam subdiaconis connubium conceditur.

Omnium 2) sacerdotum tam excellens est electio, ut haec, quae in aliis membris ecclesiae vacant a culva, in illis ta-men habeantur illicita. Nam quum 3) extra clericorum or-dinem constitutis nuptiarum societati et procreationi filio-rum studere sit liberum 4), ad exhibendam tamen perfectae continentiae puritatem nec subdiaconis quidem connubium carnale conceditur, ut et qui habent sint tanquam non habentes, et qui non habent permaneant singulares ⁵). Quod si in hoc ordine, qui quartus est ⁶) a capite, dignum

CORRECTORUM.

μεν, id est: Quoniam in Romana ecclesia loco canonis tradium esse cognorinns, etc. Hanc vero ecclesiae Romanae traditionem non solum B. Hieronymus contra lovinianum, Humbertus supra citatus, et alii latini scriptores defendunt, sed etiam Balsamon in explanatione huius canonis satis aperte probat. Verum de ennifes huiusmodi canonibus, qui VI. synodo adscribuntur, quid sit sentiendum, ad c. habeo librum dist. 16. satis explicatum fuit. C. XIV. k) Matrimonio: Id est, possunt simul aperte probatismultaria estimatica institucionali and simultaria.

esse in sacris ordinibus et matrimonio iuncti. Nam neque illis, postquam ad sacros ordines ascendissent, licebat contrahere matrimonium.

Bas. - 66) ergo: Ed. Bas. - 67) contractu: Edd. Arg. Bas. Ven. 1. II. - 68) add.: suae: Edd. coll. o. = C. XIV. 69) In conc. Lat., hab. A. 769., have non leguntur, licet etiam ab lvone Pan. 1. S. c. 84. ex cap. 4. act. 1. allegentur. Nobis quidem de Stephano IX. sentiendum videtur, quem de coelibatu sacerdotum Rom. eccl. (fortassis in conc. Rom. h. A. 1058. culus fragm. est apud Mansium) nonnulla sanxisse, testatur Petrus Damiani et post illum in Chron. Bertholdus Const. - 70) ant: Edd. coll. o. pr. Bas. - 71) supr. D. 28. c. 16. - 72) ib. c. 15. - 73) infr. D. 34. c. 17. Dist XXXII. C. I. 4) En 14. (ser 445) Ed. Baller. - Ang

Dist. XXXII. C. L. 1) Ep. 14. (scr. 446.) Ed. Baller. — Ans. 1. 7. c. 147. Burch. 1. 1. c. 5. 1. 2. c. 148. Ivo Pan. 1. 3. c. 100. Decr. p. 5. c. 59. p. 6. c. 98. et 221. — 2) abest ab orig. — 3) quame enim: Edd. coll. o. — 4) add.: arbitrisms: Coll. Hisp. — Anu. Ivo. — 5) add.: et (ret: Ed. Bas.) innepti: Edd. coll. o. exc. Nor. — 6) exelat: Edd. coll. o.

Dist. XXXI. C. XI. 43) sed: Edd. coll. o. – 44) add.: sed: ib. – 45) sicut et: ib. – sicut: Ed. Bas. – 46) 1 Cor. c. 9. – 47) fraier Domini Iacobus: Ed. Bas. – sicut et fraier Domini: Edd. coll. rel. – 48) multeris: Ed. Arg. = C. XII. 49) cf. Socr. I. 1. c. 11. Sozom. I. 1. c. 23. – Ivo Pan. I. 3. c. 85. – 50) legen: Ed. Edd. coll. o. pr. Bas., quae habet: Phanadius. – 51) add: est: Ed. Bas. – 54) suati tiaque: Edd. coll. o. exc. Bas. – 53) legen: Ed. Bas. – 54) suati tiaque: Edd. coll. o. exc. Bas. – 53) legen: Ed. Bas. – 54) suati tiaque: Edd. coll. o. exc. Bas. – 53) legen: Ed. Bas. – 54) suati tiaque: Edd. coll. o. exc. Bas. – 53) legen: Ed. Bas. – 54) suati tiaque: Edd. coll. o. exc. Bas. – 53) legen: Ed. Bas. – 54) suati tiaque: Edd. coll. o. exc. Bas. – 53) legen: Ed. Bas. – 54) suati tiaque: Edd. coll. o. exc. Bas. – 53) legen: Ed. Bas. – 54) add: coll. o. = C. XIII. 36) Imo c. 13. synod. quinisext. hab. A. 692. – Ivo Pan. I. 9. c. 86. – 57) ordinandi: ($\mu \ell \lambda \lambda ovras \dot{\alpha}_{\ell} o \sigma \sigma \sigma \alpha$) dignus ($\ddot{\alpha}_{\ell} o \sigma$): or e. - 61) M – prohibentur: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. Antw. – 64) legali: Ed. Bas. – Böhm. – 65) suppliciter: Edd. coll. o. pr. Arg.

est custodirl, quanto magis in primo, vel in secundo ter-tiove servandum est, ne aut levitico * ministerio,* ?) aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus aestimetur *), qui se a voluptate uxoria *) nec dum frenasse 2) detegitur.

C. II. PALEA.

Item Gregorius Leoni Episcopo Catinensi, lib. III. epist. 34. 19)

cpiet. 34. ¹⁰) Multorum relatione comperimus ¹, hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, ut subdiaconi suis licite misceren-tur ¹²) uxoribus ¹³). Quod ne denno quisquam praesume-ret ¹⁴), a Servodei sedis nostrae diacono ex auctoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, ut eodem tem-pore ii, qui iam uxoribus fuerant copulati, unum e duobus eligerent, id est, aut a suis uxoribus abstinerent, aut certe ministrare nulla ratione praesumerent. Et quantum dici-tur, Speciosus tunc subdiaconus pro hac re ab administra-tonis se suspendit officio, et usque in obitus sui tempus ¹⁵) notarii quidem gessit officium, et a ministerio, quod sub-diaconum oportuerat exhibere, cessavit. *Et post aliguns* : 5. 1. De cetero vero fraternitas tua sit omnino solicita, ut quos ad hoc ¹⁶) iam officium contigerit promoveri, hoc puam maxime diligenter inspiciat, ne si uxores habent ¹⁷), mem sedis apostolicae eos cueta observare sua miniludi-nus districtione ¹³) constituat."

C. III. Extra sacros ordines constituti ducant uxores et ab ecclesia stipendia accipiant.

Item Gregorius Augustino Anglorum Episcopo, eap. 2. ad secundam interrogationem 19).

Si qui vero sunt clerici extra sacros ordines constituti, qui Si qui vero sunt cierici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possunt, sortiri uxores debent, et stipen-dia sua exterius accipere, quia et de eisdem Patribus, de quibus praefati sumus, novimus scriptum ²⁰), quod divide-batur ²¹) singulis, prout cuique opus erat. De eorum ergo ²²) stipendio cogitandum atque providendum est, et sub ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis moribus rivant, et canendis psalmis invigilent, et ab omnibus illi-citis ²³) cor et linguam et corpus Deo auctore conservent.

C. IV. Subdiacono uxorem ducere non licet. Item Nicolaus Papa [1.] Odoni Viennensi Ar-chiepiscopo 24).

De illo clerico Alverico 25) nomine, quem per ordines ec-clesiasticos usque ad subdiaconatum caste vixisse dicitis, cur vestra auctoritate uxorem duxerit, miramur, eo quod nulli unquam (exceptis illis, quibus ecclesiastica regula ha-bere permittit) uxorem ducendi²⁶) licentiam damus.

NOTATIONES

NOTATIONES Dist. XXXII. C. I. a) Uxoria: Sic emendatum est ex epistola Leonis et ceteris collectoribus, praeterquam lvone in p. 6. c. 98. nam ibi est, ut antea apud Gratianum: *laxuriae.* Ex isto autem epistolae loco ostenditur, eo quoque tempore in multis ecclesiis cam fuisse consuetudi-nem, ut subdiaconi a propriis uxoribus abstimerent. Quod tamen ante B. Gregorium non erat generatim omnibus ec-clesiis praeceptum, quippe quum in Sicilia aliter observa-retur, c. multum, sup. dist. 28. et c. ante triennium, dist. 31. C. V. b) Sicut in subsequenti: Haec clausula est Gratiani omittentis referre ex capite Nicolai ea, quae proxime ex Alexandro relaturus erat. Sont enim eadem verba. Nam Nicolaus II. in epist. quae exstat, omnibus

verba. Nam Nicolaus II, in epist, quae exstat, omnibus episcopis catholicis scripsit, se in concilio, quod Romae habuit CXIII. episcoporum, hunc canonem edidisse, quem

Dist XXXII. C. I. 7) abest ab orig. et Ans. et $W_1 = 5$) existimator: Edd. coll. o. -9) refrenasse: ened. = C. H. 10) Ep. 36. (ser. A. 594.) I. 4. Ed. Maur. - Ans. I. 7. c. 148. Polyc. I. 4. t. 31. - cf. infr. C. 27. q. 2. c. 20. - 11) cognorimus: Ed. Has. - 12) misceantur: Ed. Bas. - 13) coningibus: orig. - Ans. - 14) prae-manat: Ed. Bas. - 15) oblium suit iemporis: Ed. coll. o. exc. Bas., in qua tamen pro: tempus, leg.: tempora. - 16) ab hoc off. removers: Ed. Bas. - 17) habeant: ib. - 18) distinctione: ib. = C. III. 19) Eq. 4. (c. 27. q. 2. c. 20. - 11) cognorimus: C. 27. q. 2. c. 20. - 11) cognorimus: Ed. Coll. o. exc. Bas., in qua tamen pro: tempus, leg.: tempora. - 16) ab hoc off. removers: Ed. Bas. - 17) habeant: ib. - 18) distinctione: ib. = C. III. 19) Ep. 64. (ser. A. 601.) I. 11. Ed. Maur. cf. not. ad c. 1. D. 5. - 100 Pan. 1. 3. c. 108. Decr. p. 6. c. 56. - 20) Act. Ap. c. 2. - 21) dividebont singuts: Edd. coll. o. - 22) quague: Ivo. - 23) add.: c: Ed. Coll. o. = C. 11. 20, D. 20, D.

C. V. Non audiatur missa presbyteri concubinam habentis. Item Nicolaus Papa [II.] omnibus Episcopis 21).

II. Pars. Nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere aut subintroductam mulierem. Unde etiam ipsa sancta synoous hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens: Quicunque sacerdotum et diaconorum etc., sicut in subsequentib) cap. Alexandri II. continctur 28).

C. VI. Non est audienda missa presbylert, qui con-cubinam habet.

Item Alexander II, 29)

<text><text><text><text> Practer hoc autem praecipiendo mandamus, ut nullus mis-

CORRECTORUM.

postea Alexander II. (ut ipse etiam testatur in epist. ma-nuscripta) in concilio a se habito iisdem verbis repetivit. Quare in Panormia appellatur decretum Nicolai iunioris et Alexandri.

et Alexandri. C. VI. c) Et rogantes: Haec usque ad vers. deiade, addita sunt ex epistola manuscripta Alexandri, quorum ali-qua etiam sunt in concilio Nicolai, in quo est praeterea sequens versic. deiade, qui in epist. Alexandri non est. Pars III. d) Ad hoc: Hinc usque ad finem capitis omnia accepta sunt ex epistola Urbani II. L. [Lucio] prae-posito S. Iventii apud Tieinum, quae habetur in vetusto codice bibliothecae Vaticanae, cuius epistolae initium et magna pars habetur infra, c. salvator. 1. q. 3. atque in ali-quot vetustis Gratiani codicibus est caput distinctum cum rubrica: De codem. rubrica: De eodem.

c. 3. – Ans. 1. S. c. 40. – Ap. Ivonem Pan. 1. 3. c. 435. huic cap. inscr.; Decreta Nicolai innioris et Alexandri. – 28) add.: dicentis-omnibus Epp.: Ed. Bas. = C. VI. 29) in conc. Rom. h. A. 1063. c. 3. 4. 5. – Ivo Pan. 1. 5. c. 135. 1. 8. c. 142. – 30) a capde: orig. ap. Mansi. – 31) constituit: Ed. Bas. – 32) sacerdoiton: Edd. coll. o. – 33) abest ab orig. – 34) sancti: Edd. coll. o. – Innuit canonis auctor constituita Leonis IX. in conc. Rom. – 35) aut: orig. – Ed. Bas. – 96 babest ab orig. – principum App.: Edd. coll. o. – 37) add.: legal: Ed. Bas. – 38) dicat: h. – 39) add.: hoc: Edd. coll. o. – 40) abest ab orig. – 41) Minth. c. 13. – 42) add.: ipsae: Edd. coll. 0. – 43) si: Ed. Bas. – 44) demon-strant: Edd. coll. o. – 45) Ep. Erbani (17. ap. Mansi) ad Luchum Praep. S. Iuventli ap. Ticimum. – 46) Vincentli: Edd. Bas. Arg. Lugdd. – Innocentii: Edd. coll. 0.

7 %

ita respondemus: Si schismate vel haeresi ab ecclesia non separantur, eorundem ordinationes et reliqua sacramenta sancta et veneranda non pegamus, sequentes B. Augusti-num⁴⁷), qui super loannen de huiusmodi tam copiose quam veraciter disserit. ⁴ Ait enim: Baptizat serrus bonus, sice servus malus: non sciut se ille, qui baptizatu, baptizari, nisi ab illo, qui sibi ibnait baptizandi potestatem. Et paulo post: Non horreat eolamba ministerium malorum, respiciat Domini potestatem. Et infra: §.2. Attamen decessores nostri Nicolaus et Gregerius a missis sacerdotum, quos tales revera esse constitérit, tideles abstincer decreverunt, ut et veccandi esse constiterit, fideles abstinere decreverunt, ut et peccandi licentiam ceteris auferrent, et huiusmodi ad dignae poeniten-tiae lamenta revocarent. Scribit hoc praedecessor noster Gregorius ⁴) Rudolpho *duci Sueviae* et Bertulpho duci *Carensanorum* inter cetera: Officium simoniacorum et in Gregorius **) Rudolpho * duci Sueviae * et Bertulpho duci *Girentanorum * inter cetera: Officiam simoniacorum et in Fornicatione iacentium scienter nullo modo recipiatis, et quan-tum potestis tales a sanctis ministeriis *), ut ⁵) oportuerit, prohibeatis, etc. §. 4. Porro ad haec, quae tibi syllogistice in eadem epistola obiiciuntur, id est, si corpus et sanguis Christi non sunt, et alia, quae praediximus, proprias ⁵ non habent virtutis dignitates, quid agentibus obsunt? quod si habent, cur spernuntur, si ⁵ d haec, inquam, ita respondemus: proprias quidem ha-bent virtutis ⁵ d haec, inquam, ita respondemus: proprias quidem ha-bent virtutis ⁵ d haec, inquam, ita respondemus: proprias quidem ha-bent virtutis ⁵ d haec, inquam, ita respondemus: proprias quidem ha-bent virtutis ⁵ dignitates, ut praefatus Augustinus ait su-per loannem contra Donatistas; sed agentibus vel susci-pientibus eadem sacramenta contra praefatorum Pontificum instituta, (nisi forte sola morte interveniente, utpote ne sine baptismate vel communione quilibet humanis rebus excedat), eis, inquam, in tantum obsunt, ut vere ⁵ idolo-latrae sint, quum talibus et ordinationum, et sacramento-rum confectio, et aliter quam praemissum est scienter susceptio vehementer a sanctis canonibus prohibeantur. Ait enim Samuel ⁵⁵) propheta: *Quoniam quaxi peccatum* arialandi est repugnare, et quasi scelus idololatriae nolle ac-guiescere. Haec de malis catholicis, qui intra ecclesiam sunt. §. 4. Ceterum schismaticorum et haereticorum sacra-menta, quoniam extra ecclesiam sunt, iuxta sanctorum Patrum traditiones, scilicet Pelazii. Gregorii, Cupriani. sunt. §. 4. Ceterum schismaticorum et haereticorum sacra-menta, quoniam extra ecclesiam sunt, iuxta sanctorum Patrum traditiones, scilicet Pelagii, Gregorii, Cypriani, Augustini et Hieronymi, formam quidem sacramentorum, non autem virtutis effectum habere profitemur, nisi quum ipsi vel éorum sacramentis initiati per manus impositionem ad catholicam redierint unitatem. Sciendum vero, quod canones apostolorum⁵⁶) (quorum auctoritate orientalis et ex parte Romana utitur ecclesia), et insignis Cyprianus martyr, et LXXX. episcopi cum eodem baptisma haereti-corum lavacrum diaboli appellant. Stephanus vero et Cor-nelius martyres et Pontifices Romani, et venerabilis Augu-stinus in libro. de baptismo, eundem Cyprianum et prae-fatos episcopos ob hanc causam vehementer redarguunt, alirmantes baptisma sive ab haeretico sive schismatico ec-clesiastico more celebratum ratum esse; et merito, quia clesiastico more celebratum ratum esse; et merito, quia alia in baptismo, et alia in reliquis sacramentis conside-ratio est, quippe quum et ordine prior, et accessarior sit. Subito enim morituro prius baptismate, quam dominici corporis communione vel aliis sacramentis consulitur, et dum forte catholicus non invenitur, satius⁵) est ab haeretico baptismi sacramentum sumere, quam in acternum perire. Et hanc sententiam praescriptorum Pontificum Cor-nelii, Stephani et Augustini, secuti sunt Innocentius 58),

103

122

C. X. e) Subdiaconatum: Anten*) legebatur: dia-canatum. Sed emendatum est ex aliquot vetustis Gratiani exemplaribus, et ex ipso concilio, cuius unum exemplar est in hibliotheca Vaticana; et alterum missum est e Gallia. Diaconis enim nunquam in latina ecclesia legitur permissum fuisse coniugium, aut usum ipsius, quos Siricius et Innocentius semper eadem continentiac lege cum epi-scopis et presbyteris coniunxerunt. Subdiaconis quoque

Siricius 59), Leo 60), Anastasius 61) et M. Gregorius 62) et omnis catholica ecclesia. IV. Pars. §. 5. Prohibentur ergo de manibus taliam sacerdotum sacramenta suscipi, non quin siat vera quantum ad formam et effectum, sed quia, dam huiusmodi sacerdotes se a populo contemtos viderint, rubore verecundiae facilius ad pochitentiam provocentur.

C. VII. Qui uxorem ducere voluerit, ante ordinem sub-diaconatus hoc faciat.

Item ex VI. Synodo 63), cap. 6.

Si quis corum, qui ad clerum accedunt, voluerit nuptiali iure mulieri copulari, hoc ante ordinem 64) subdiaconatus faciat.

C. VIII. Lectores aut uxores ducant, aut continentiam profiteantur. Item ex Concil. Carthag. III. cap. 19.65)

Lectores quum ad annos pubertatis venerint 66), cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.

C. IX. Subdiaconas continentiam servare oportet.

Item Gregorius Ronifacio Episcopo Regino, lib. III. epist. 5. 67)

Subdiaconis tuis hoc, quod de Siculis⁶⁹) statuimus, de-cernimus observari, nec illam definitionem nostram cuius-quam sinas contumacia aut temeritate corrumpi.

C. X. Beneficio et officio careant, qui post diaconatum uxoribus vacant. Item Urbanus II. in Synodo apud Melphiam, cap. 12. 69)

Eos, qui post subdiaconatum e) uxoribus vacare volunt, ab and a series or a substrationation of unitable value beneficio ecclesiae carere decerninus. Quod si ab episcopo commo-niti non se correserint, principibus indulgemus licentiam, ut eorum feminas mancipent servituti. Si vero episcopi consenserint eorum pravitatibus, ipsi ⁷⁰) officii interdi-ctione mulchentur. ctione mulctentur.

C. XI. Excludendi sunt a suorum graduum dignitate sub-diaconi, et deinceps, si continentes esse nolunt.

Item 11) Dominico Patriarchae Grandensi 12). Erubescant impli, et aperte intelligant iudicio Spiritus san-Drubescant impli, et aperte intelligant iudicio Spiritus san-cti eos, qui in sacris ordinibus⁷³), presbyteratu, diaco-natu, subdiaconațu sunt positi, nisi mulieres abiecerint et caste vixerint, excludendos ab "omni" corundem graduum dignitate. De manifestis quidem loquimur: secretorum autem et cognitor Deus, et iudex est. Idem in Melphiensi Synodo praesidens dixit, cap. 3, ⁷⁴):-

C. XII. Ad sacros ordines non accedat, nisi virgo, aut probatae castitatis.

Nemo ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo, aut probatae "sit" castitatis, et qui usque ad sub-diaconatum unicam et virginem uxorem habuerit ?*).

C. XIII. In tribus gradibus constituti etiam ab uxoribus

abelineant. Item în Concilio Carthaginensi V., c. 3. 76)

Placuit episcopos, presbyteros, diaconos () ? ?) secundum

NOTATIONES CORRECTORUM.

post B. Gregorium et prohibitionem illam, quae contine-

post B. Gregorium et prohibitionem illam, quae contine-tur in c. ante trienniam, sup. dist. 31. eadem lex fuit con-stituta, quam Urbaous II. hie innovandam statuit. C. XIII. f) Diaconos: Sequebatur: subdiaconos: quae vox sublata est, quoniam abest ab originali, et ab Afri-cano, cap. 37. et a Carthaginensi graeco, cap. 71. et dist. 84. e. guum de quorundam: quamvis habeatur in Carthagi-nensi, codicis canonum c. 5.

= C. IX. 67) Ep. 5. (ser. A. 594.) I. 4. Ed. Maur. - Pan. I. 3. e. 99.- 68) singulis: Ivo. - Edd. coll. o. = C. X. 69) hab. A. 1089. -Pan. I. 3. c. 101. - 9) excepta tamen Ed. Arg. - 70) ipsins: Edd.coll. o. = C. XI. 71). Idem : Böhm. - Rectius tamen, ut videtur,a concillorum collectoribus post Labbeau Alexandro II. has c. 103. -tur, cuius temporibus Dominicus vicit. - Ivo Pan. I. 3. c. 103. -ef. I. 1. X. t. 14. c. 9. ubi cadem Urbani II. nomine profermator. -72) Gradensi: Böhm. - Gangrensi: Ed. Bas. - 73) irithm sacrisgradibus: Ivo. - Edd. coll. o. = C. XII. 74) hab. A. 1089. - Pan.I. 3. c. 104. - I. f. X. t. 14. c. 9. Ap. Iv. et in Edd. coll. o. Inuda-tur cone. Meldense. - 75) habuit: Ed. Bas. = C. XIII. 76) hab.A. 401. - Pan. I. 3. c. 105. - 77) add.: subdiaeonos: Edd. coll. o.

Dist. XXXII. C. VI. 47) Tract. 5. ad c. 1. - 48) Ldb. 2. Reg. ep. 45. - verba asteriscis inclusa absunt ab orig. ap. Mansi. - 49) masteris: orig. - 50) ubi: Edd. coll. o. - vi, si: orig. - 51) same virtuits effectum non habeant: Edd. coll. o. - 52) sicubi: orig. - 53) virtues et: Edd. coll. o. - 54) veri: orig. - Ed. Bas. - 55) 1 Reg. e. 15. - 56) can. 45. 46. 47. - 57) sametime: Edd. coll. o. - 59) Ep. ad Victricium c. 15. - 50) Ep. ad Anast. Aug. e. 7. et 8. - 62) Dialog. 1.2. e. 16. - 61) Ep. ad Anast. Aug. e. 7. et 8. - 62) Dialog. 1.2. e. 16. - 61. Ep. ad Anast. Aug. e. 7. et 8. - 62) Dialog. 1.2. e. 16. - 61. Ep. ad Anast. Aug. e. 7. et 8. - 62. Dialog. 1.2. e. 16. - 61. Ep. ad Anast. Aug. e. 7. et 8. - 62. Pau. 1.3. e. 162. - cf. 1. 1. X. 1.4. e. 9. (Innoc. HL) - reliantionem: Edd. coll. o. = C. VIII. 65) h. A. 397. - Aus. . 61. et 152. Pan. 1.3. c. 111. - 66) veniumt: Edd. coll. o.

priora statuta ?) etiam ab uxoribus abstinere: quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio, ceteros vero clericos ad hoc non togi, sed secundum uniuscuiusque ec-clesiae ⁷⁸) consuetudinem observari debere.

C. XIV. In minoribus ordinibus constituti uxorem ducant, nisi voto aut religioso habitu prohibeantur.

Item Leo IX. contra epistolam Nicetae Abbatis ??).

Seriatim et aperte prosequemur, quid sancta Romana ec-clesia in ⁸⁰) gradibus clericorum agat ⁸¹). Clericos *tan-tum* ostiarios, lectores, exorcistas, acolythos, si extra votum et habitum monachi inveniantur et continentiam profiteri noluerint, uxorem ducere virginem cum benedi-ctione sacerdotali permittit⁸²), non autem vicuam aut re-pudiatam, quia propter hoc deinceps nec ad subdiaconatum provehi poterunt, quia nec laicus non⁸³) virginem sorti-tus uxorem aut bigamus ad clericatum potest ascendere. Quod⁸⁴) si quis ex praefatis ordinibus desiderat ad subdiaconatum ascendere, nequibit "5) hoc sine consensu uxoris suae, ut fiat de carnali deinceps spirituale coniugium, nemine eos *ad hoc* cogente. Neque permittitur postea uxor iungi eidem marito suo carnaliter, nec cuiquam nubere in vita aut post mortem illius.

C. XV. Non licent clericis alterius sectas scorem accipere. Item ex Concilio Chalcedonensi, cap. 14. 86).

Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus et psalmistis uxores ducere, statuit sancta synodus, non jcere cuiquam ex his accipere sectae alterius uxorem.

C. XVI. Non habitent cum clericis mulieres, nisi quae naturali foedere omnem suspicionem excludunt. Item in Nicaeno Concilio, c. 3. 87)

V. Pars. Interdixit per omnia sancta **) synodus, non episcopo, non presbyterø, non diacono ⁸), vel alicui
 fommino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem, nisi forte aut ⁹⁰) matrem, aut sororem, aut amitam, aut etiam h) eas idoneas 91) personas, quae fugiant 92) suspiciones.

C. XVII. PALEA. Item Hieronymus *ad Nepotianum de vita clericorum, et alibi.*

"Hospitiolum ⁱ) tuum aut raro, aut nunquam mulierum pe-des terant. §. 1. Quia non potest ¹) toto corde cum Deo habitare, qui feminarum accessibus copulatur. §. 2. Femina 1) conscientiam secum pariter habitantis exurit. §. 3. Nunquam de formis mulierum disputes. §. 4. Feminae nomen tuum *noverint ^m), vultum* nesciant. §. 5. Feminam, duam bene videris conversantem, mente dilige, non cor- Maritum duarum post baptismum matronarum elericum non

g) Secundum priora statuta: Graece est: xarà roùs lôlous boous, et Balsamon interpretatur: tempore vicis suae, quod ab originali sententia alienum est.

C. XVI. h) Aut etiam: Graece est: η α μόνα πρός-ωπα πάσαν ύποψίαν διαπέητιγεν, id est: vel eas tanium personas, quae omnem fugerint suspicionem.

C. XVII. i) Hospitiolum: Caput hoc habetur in multis manuscriptis, et sine Paleae nomine. Est autem vollectum ex variis B. Hieronymi locis, in quibus de vianda mulierum consuetudine agitur.

k) Non potest: In cpistola ad Oceanum, quae non outatur esse B. Hieronymi, legitur: Miki crede, non toto corde cum Domino habitore, etc.

l) Femina: Ibidem paulo superius: flammigero igne verculit femina conscientiam pariter habitantis, exuritque fundamenta mentium.

m) Noverint: Antea legebatur: feminae nomen tuum nerciant. Emendatum est ex aliquot manuscriptis, et ex epistola llieronymi ad Rusticum monachum.

Dist. XXXII. C. XIII. 78) abest a coll. Hisp. = C. XIV. 79) Ino ex resp. Humberli legati Leonis IX. contra Nicetam, scr. A. 1054. – Pan. I. 3. c. 107. – t0) de: Edd. coll. o. pr. Bas. – 81) adt: Edd. coll. o. – 83) permittimus: Ed. Bas. – permittimut: Edd. coll. rel. – Ivo. – 83) mist: Ivo. – Edd. coll. o. – 84) ref: eaed. – 85) non potest: eaed. = C. XV. 86) hab. A. 431. – Versio Blonys. – Ivo Pan. I. 3. c. 110. = C. XVI. 87) hab. A. 523. – Versio Blonys. – Reg. I. 1. c. 9. Burch. I. 2. c. 109. Ans. 1.6. c. 202 (199). Ivo Pan. I. 3. c. 112. Decr. p 6. c. 186. – 88) magna: orig. – Ivo Dect. Burch. – 89) add.: non subdiarono: Edd. coll. o. exc. Arg. – 90) abest ab orig. et coll. citt. – 91) ref cas tautum: orig.

porali frequentia »). §. 6. Si bonom est mulierem non tangere, malum est érgo tangere."

C. XVIII. Presbyter uxorem suam guasi sororem diligat et quasi hostem fugiat.

Item Gregorius in Dialog. Itb. IV. cap. 2.93)

Presbyter quidam sibi commissam regebat ecclesiam cum magno timore Domini, qui ex tempore accepti ordinis presbyteram suam ut sororem diligens, sed quasi hostem carvens, ad se propius accedere non sinebat, eamque sibi appropinquare nulla occasione permittens⁹⁴), ab ea sibi communionem funditus familiaritatis abscidit⁹⁵).

Gratianus. Presbyteram vero guam debemus accipere, Laodicense Concilium, c. 11.96) ostendit, dicens:

C. XIX. Viduae vel seniores presbyterae appellantur.

A:ulieres •), quae apud Graecos presbyterae appellantur, apud nos •7) viduae, seniores, univirae et matricuriae *•) appellantur, in ecclesia tanguam ordinatas constitui non debere.

DISTINCTIO XXXIII. GRATIANUS.

I. Pars. Ecce, quod in sacris ordinibus constituti u.rores habere non possunt, rel si bigami aligui fuerint inventi, ad sacros ordines ascendere non valent. Sed guaeritur, si guis praeter uxorem concubinam habuerit, utrum in sacerdotem promoveri valeat? Talis a saeris ordinibus auctoritate canonum Apostolorum ') prohibetur, in guidus cap. 17. sie statutum legitur :

C. 1. Secundis nuptiis post baptisma copulatus, aut concubinam habens, ad sacrum ordinem conscendere non valet.

Si quis post acceptum baptisma²) 'secundis nuptiis fuerit copulatus aut concubinam habuerit, non potest fieri³) epi-scopus, non presbyter, aut diaconus, aut prorsus⁴) eoruma

qui ministerio •) sacro deserviunt. Gratian. Deservientes sacro ministerio intelliguatur sub-diaconi, qui calicem diacono offerunt, et acolythi, qui cum cerels diaconos praecedunt, unde et eeroferarii dicuntur, qui etiam rinum et agnam praeparando calici subministrant. Concubina intelligenda est practer uxorem, ut iste sit sensus capituli: Si quis post acceptum sacrum baptisma secundis nuptiis fuerit copulatus, aut concubinam duxerit: distinguendum est, antequam uxorem duxerit, sice post mortem uxoris. Unde B. Gregorius b) ait³):

C. II. Duarum matronarum maritus post baptismum clericus non ordinetur.

CORRECTORUM. NOTATIONES

> n) Frequentia: In epistola ad Oceanum est: frequentes ornatu.

> C. XIX. o) Mulieres: Sic habet prisca*) versio: Graeco: περί τοῦ μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβύτιδας, ήτοι προκαθημένας έν έκκλησία καθίστασθαι. Id est: Quod non oporteat eas, quae presbyterae vel praesidentes dicuntur, in ecolesia collocari, quae est Dionysii versio, praeterquam in ultimis verbis. Ille enim habet: ecclesiis ordinari. Et videndus est Balsamon ad eum locum.

> Dist. XXXIII. C. I. a) Ministerio: Graece: 100 xatalóyou 100 fepatizoù, id est: qui sunt in catalogo sacerdotali.

C. II. b) Gregorius: Hoc caput sumtum est ex cap. 72. libelli de ecclesiasticis dogmatibus, qui inter opera B. Augustini editus est, atque ex eo alibi saepissime ab ipso Gratiano citatur. A Trithemio autem adscribitur Alcuino, ab aliis Isidoro. Sed plures et maioris auctoritatis Gennadio tribuunt, ut Valfridus Strabo lib. de reg. eccl. cap. 20., Petrus Lombardus sent. 2. dist. 8., S. Thomas quodlib. 12. art. 10., Platina in Symmacho, et alii.

et coll. citt. pr. Pan., in qua est ut ap. Grat. — 92) effugiuni: orig. — suffugiuni: Regino. = C. XVIII. 93) Ivo Pan. 1. 3. c. 114. — 94) permittebat: Edd. coll. o. exc. Bas. — 95) abiciderat: Ivo. = (C. XIX. 96) hab. inter A. 347 et 381. — 97] add.: uudem: Edd. coll. o. — 98) matriculariae: Coll. Hisp. — Böhnn. — \$) into Hispanica.

lyc. l. 2. c. 81. proferuntur.

. qui mam quidem, sed con-. une auburt; net illum, qui videam and a section of a matrimould assume scheetigsum () juolibet "corporis sui" a graate alique vel austa, vel insusto timore concavent, nec illum (), qui usuras accopisse concavent, nec illum (), qui usuras accopisse concavent in scena lusisse dignosciur; nec cum, qui a poententu mortalia crimina deflerie "); neque il-;, qui in foriam aliquando versus insanivit, vel afflictione abon vevatus est: neque cum, qui per ambitionem ¹¹) ¹²) imitationem Simonis Magi pecuniam obtulerit ¹³).

C. III. Arreptitis vel epileptici sucris altaribus non ministrent.

Item Pius Papa 14).

11. Pars. Communiter diffinimus, ut nullus de iis, qui aut in terram 15) arrepti a daemonibus eliduntur, aut quolibet modo 14) vezationis incursibus efferuntur, vel sacris audeaut¹⁷) altaribus ministrare, vel indiscusse se ingeraut sacramentis divinis, exceptis illis, qui corporis incommo-ditatibus¹⁰) dediti sine huiusmodi passionibus in terram¹⁹) probantur elisi : qui tamen et ipsi tamdiu erunt ab officii 20) sui ordine et loco suspensi, quousque unius anni spatio per discretionem episcopi inveniantur ab incursu daemonum liberati 21).

C. IV. De codem.

Item Nicolaus Papa () 22).

Clerici, qui in adolescentia a daemonibus cognoscuntor obsessi, ad superiorem sacri regiminis gradum ascendere 23) non possuat.

C. V. De codem.

Item Gelasius Papa [1.] epist. ad universos Episcopes per Lucanium constitutos, c. 19. 24)

Usque adeo sane comperimus 25) illicita quaeque prorumpere, ut daemonibus 26) similibusque passionibus irretitis ministeria sacrosancta tractare tribuatur 27). Quibus si in hoe opere positis aliquid propriae necessitatis occurrat, quis fidelium 28) de sua salute confidat, ubi ministros ipses curationis humanae tanta prospexerit calamitate vexari! Atque ideo necessario removenti sunt, ne quibuslibet, pro quibus Christus est mortuus, scandalum generetur infirmis. Postremo, si corpore sauciatum fortassis aut debilem nequaquam sancta contingere lex 2%) divina permisit, quanto magis doni coelestis dispensatores esse non convenit (quod est deterius) mente perculsos?

C. VI. Qui tempore baptismi nxores habent, si postea religiose vixerint, clerici fieri non prohibentur.

Item Innocentius Papa I. Felici Episcopo Nucerino, epist. 1V. .c. 4. 34)

III. Pars. Laici, qui habentes uxores baptizati sunt, ac sic se instituerant, ut opinio corum in nullo vacillet, "ut" aut clericis iuncti sint³¹), aut monasteriis, ex quo baptizati sunt, adhaeserint³²), si non concubinam, nun³³)

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IV. c) Simile quiddam habetur in concilio Arausico. 1. c. 16. Ivo citat Nicolaum Aluvino *) Iovanensi archiepi-scopo, ad quem etiam fortasse scribitur c. guerundam, infr. dist. 34.

C. VII. d) Comperimus: Sequebatur: et te illius

pellicem noverint, si in omnibus bonis operibus vigilarerint, non prohibentur huiusmodi ad elericatus sortem assumi. IV. Pars. Gratian. Ceteram ante susceptum saerum

ordinem quosdam legimus concubinam habuisse, quos tamen eius commissione sese immaculatos custodiunt.

Unde Gregorius Andreae Tarentino Episcopo, lib. II. epist. 44.35)

C. VII. De quodam episcopo, qui ante sui episcopatus apicem concubinam habuit.

Habuisse te concubinam manifesta veritate comperimus d), de qua etiam contraria est quibusdam nata suspicio. Sed quía in rehus amhienis abaditura nata suspicio. quía in rebus ambiguis absolutum non debet esse iudiciom, hoc tuae conscientiae eligimus¹⁶) committendum. Qua de re, si in sacro ordine constitutus eius te permix-tione "esse" recolis maculatum, sacerdotii hopare deposito ad ministrandum nullo modo praesumas accedere: sciturus in animae tuae periculo te ministrare, et Deo nostro te sine dubio reddere rationem, si huius 37) sceleris conscius in co quo es ordine celans veritatem permanere volueris.

DISTINCTIO XXXIV. GRATIANUS.

I. Pars. Domesticarum guogue personarum immodera-tam familiaritatem episcopum vitare oportet.

Unde Nicolaus Paya ad Albinum¹) Archiepiscopum:

C. I. Etiam consanguinearum immoderatam familiarilatem episcopum vitare oportet.

Quorundam relatione tidelium nostris auribus intimatum Quorundam relatione indenum nostris aurious intimatum est, quod Laafredus?) episcopus, qui et iuvenis esse?) di-citur, venationi sit deditus, quod vitium plurimos etiam?) de clericali catalogo?), genere duntata Germanos et Gal-los, irreverenter?) implicat. Verum iste (si ita est, at audivinus) merito iuvenis dicitur, qui iuvenilibus desideriis occupation nulla⁷) gravitate constringitur. Et infra: Nam (ut B. dicit Hieronymus)⁹) venatorem nunquam legimus sanctum ?). Et infra : Nihilominus autem de hoc episcopo relatum est apostolatui nostro, quod cum quadam tilia sua immoderatam teneat familiaritatem, et ob id mala fama ei orta sit, pro qua re a sanctitate tua coterisque coëpiscopis sois commonitus ") at que correptus est, sed nullatenus emendatus; quae res in luc maxime displicet, et magis ac magis deteriorem de se reddit opinionem, in quo beatitu-dinis '') tuae et ceterorum coepiscoporum suorum rationibus non obedit, et per inobedientiam in culpam protoplasti relabitur. §. 1. Oportet ergo fraternitatem tuam synodale cum episcopis et suffraganeis tuis 12) couvocare concilium, et hunc salutaribus eloquiis episcopum convenire, atque illi pastorali ¹³) auctoritate praecipere, quatenus ab omnium bestiarum vel volucrum venatione penitus alienus exsistat, atque ab immoderata filiae suae familiaritate semet omnino coerceat. Quod si parere contemserit, et tam pro vena-

eriminis participationem habere *), quae verba sunt etiam in editione operum B. Gregorii Frobeniana. Verum sublata sunt, quoniam absunt et ab aliis editionibus, et a ceteris collectoribus, et a loanne Diacono, lib. 3. num. 43. vitae eiusdem Gregorii, omninoque sententiam perturbant.

Dist. XXXIII. C. H. 6) add.: censulants: Ed. Bas. - cense-in metric another products of the product of

tionis declinatione quam pro immoderata filiae suae con-versatione vitanda vobis admonentibus obedire distulerit, a vestro collegio excommunicatus abscedat. Quod si in hoc contumax adhuc apparuerit, a ministerio cessare debebit.

C. II. PALEA»).

[Ex Concilio Aurelianensi IV. 14)]

"Episcopum, presbyterum aut diaconum canes ad venan-dum, aut accipitres, aut huiusmodi res habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate ¹⁵) sae-pius detentus ¹⁶) fuerit, si episcopus est, tribus mensibus a communione ^b) suspendatur ¹⁷); diaconus vero ab omni officio et communione suspendatur."

C. III. PALEA () 18).

"Omnibus servis Dei venationes et silvaticas vagationes cum canibus, et ut accipitres aut falcones habeant interdicimus,"

II. Pars. Gratian. Concubina autem hic ea intelligi-tur, quae cessantibus legalibus instrumentis unita est, et con-ingali affectu adscitur; hane coniugem facit affectus, concu-binam vero lex nominat. De hac dicitur in Concilio Tole-tano I. c. 17.¹⁹):

C. IV. Qui non habet uxorem, sed loco illius concubinam, a communione non repellitur.

Is, qui^d) non habet uxorem, et pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur: tamen ut unius

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XXXIV. C. II. a) Aurelianensi: Haec Pa-lea etiam in decretalibus fit. de cleric. ven. cap. 1. citatur ex concilio Aurelianensi, et in Panormia ex cap. 8. Sed in Aurelianensibus, quae exstant, non est inventa. Burchar-dus et lvo part. 6. cap. 288. citant ex Meldensi. Eadem vero sententia est in Agathensi, cap. 55. (quod etiam citat Ivo p. 5. c. 366. et p. 13. c. 30.) et in Epanensi, cap. 3.

h) A communione: In decretalibus legitar: a com-munione, si presbyter, duobus, si diaconus, ab omni officio suspendatur. Apud Burchardum est: se a communione suspendat presbyter duohus, diaconus vero ab omni officio et communione suspendatur : neque multo aliter apud lyonem part. 6. et in concilio Epaunensi. In Agathensi autem et apud Ivonem part, 5.: Se a communione suspendat; presbyter duobus mensibus se abstineat; diaconus vero^{*}) ab omni officio et communione cessabit. Verum apud cundem lvonem, part. 13. ex concilio item Agathensi hoc modo legitur: se a communione abstineat, presbyter duobus mensibus se abstineat **), diaconus uno ***) ab omni officio vel communione cesset.

C. III. e) Haec etiam Palea habetur eod. tit. de cleric. ven. c. 2. ubi ex eodem concilio Aurelianensi citatur, quemadmodum et apud Burchardum et Ivonem. Sententia iisdem paene verbis est in synodo Francica sub Zacharia papa, quae et conciliorum tomis est inserta et habetur lib. 5. Ca-pit. cap. 2. et manuscripta etiam inter epistolas Zachariae, in codice saepe memorato monasterii Dominicanorum.

C. IV. d) Is, qui non: Integer concilii canon, qui apud Ironem quoque et in Panormia refertur, est hic: Si guis, habens uzorem fidelis, concubinam habeat, non commu-nicet. Ceterum is, qui non habet uzorem, et pro uzore con-cubinam habet [†]), a communione non repellatur: tamen ut unius mulieris, aut uzoris ant concubinae (ut ei placuerit), sit coniunctione contentus. Alias ^{††}) vicens ubiciatur, donec desinat et ad poenitentiam recertatur. Neque vero omme con-cubinarum crems co etiam tempore permitchatur. De cubinarum genus co etiam tempore permittebatur. De quibus quid in legibus gentilium imperatorum legatur, nihil opus est referre. Certe lustinianus nov. 18. c. 5. (ut est apud lulianum antecessorem) quasdam concubinas compa-rat quodammodo uxoribus, quae sine dotalium tabularum

Dist. XXXIV. C. H. 44) ex conc. Epaon. h. A. 547. – Reg. 1. 1, c. 176 Burch. L. 2, c. 213. Ivo Pan. L. 3, c. 167. Decr. p. 5, 2. 306. p. 6, c. 288. p. 13. c. 30. – c. 1. Comp. I. de cler. tea., c. I. X. h. 4. – 15) voluntate: orig. – Ivo. – 16) detectus: ib. – Comp. I. 1. 1. – Ivo, apud quem tamen p. 5, c. 366. est: repertus. – 11) add. si presbyter, duobus: Ed. Bas. – 9) uno. – 90) abdi-reduce, et in fine, cessabil: Coll. Hisp. – 900 cero: Bohm. = C. H. 18) Ex Syn. sub Bouilae. h. A. 742. – Burch. I. 2, c. 214. Ivo Decr. p. 6, c. 289. – c. 2. Comp. I. de cler. rea., c. 2. X. h. t. = 2. W. 19) hab. A. 400. – Ivo Pan. 1, 6, c. 49. Decr. p. 8, c. 64. – 20) add: scilcef: Ed. Bas. – $\frac{1}{2}$) habeat: Coll. Hisp. – $\frac{1}{2}$) add.: rero: ib. = C. V. 21) Ivo Pan. 1, 6, c. 50. Decr. p. 8, c. 66. (ex)

mulieris, aut 20) uxoris aut concubinae, sit conjunctione contentus.

C. V. De codem.

Item Isidorus de distantia noci et veteris testamenti 21). Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unam tantum aut uxorem, aut certe loco uxoris (si coniux deest) concubinam.

C. VI. PALEA.

[Ex dictis Augustini in lib. VII. homiliarum, hom. 49. 22)] "Audite carissimi, membra Christi et matris catholicae ecclesiae filii! Quod dico competentibus ()²³) et fidelibus, au-diant poenitentes. Quod dico fidelibus, dico et competentibus, et poenitentibus. Audiant catechumeni, audiant omnes, omnes timeant, nemo contemnat; sit mihi in consolationem vester auditus, ne vobis sit in testimonium dolor meus. Competenauditus, ne vobis sit in testimonium dolor meus. Competen-tibus dico, fornicari vobis non licet, sufficiant vobis uvores ⁰; audiat Deus, si vos surdi estis, audiant angeli, si vos conte-mnitis. Concubinas vobis habere non licet; et si non habe-tis ²⁴) uvores, tamen non licebit vobis habere concubinas, quas postea ²⁵) dimittatis, et ducatis uvores, tanto magis damna-tio ²⁶) vobis erit, si volueritis habere uvores et concubinas." III. Pars. Gratian. Ceterum, si non talis concubinas fuerit, et actas illins, de quo agitar, futurae incontinentiae suspicionem auferre dignoseitar, apostolica concessione ad or-dinem diaconatus provehi potest.

<section-header><text><text><text>

Unde Pelagius Papa seribit Florentino Episcopo 17): C. VII. Qui post norten uzoris habuerit de aucilla

filise discours fieri permittitur.

Fraternitatis tuae relatione suscepta, eius latorem secon das quidem nuptius expertum non fuisse didicimus, custitatem tamen cum ") priori non servasse coniugio designa-sti. Et quanvis multa sint, quae in huitamodi casibus observari canonicas inbeat sublimitatis ") auctoritas: tamen quia defectos nustruram " temporam, quibus non solum merita, sed corpora ipsa hominum defererant, di strictionis illius non patitur 'in omnibus' manere censuram, et actas istius, de que agitur, feturae incontinentiae suspi cionem auferre dignoscitur, ut ad diaconatum 32) possit provebs, *temporum, ut dictam est, condescendentes de fectai," concessinse nus noveris. Et infra : [.]. Micenam : 2] vero anciliam eius, de qua se post transitum uvoris filios habere confessus est, inbemus, nt tua dispositione cuiquam (1) monasterio continentiam professura tradator (). Gratian. Hee ex dispensations micricordiae; celera

er rizore disciplinge intelligitur illud Aurelianensis b) Concilii :

C. VIII. Non admittatur ad clerum, qui practer acorem alian cognocerit.

Si quis de laicis post uxorem aliam cuiuscunque conditionis cognoverit mulierem, in clericum 14) nullatenus admittatur.

IV. Pars. Gratian. Quod ergo de pellice et meretrice apud Grezorium et Innocentium scribitar, propter spen fata-rae incontinentiae constitutum creditar, quia difficile continentiam serrat, qui se illicito concubita maculare non metari. Vel prohibetur ordinari, gai pellicem tel meretricem enganeret maritali affecta, rel quia corrupta forem cirginitatis amise-rit, rel quia meretricari non desinit, licet in azurem dacatar. Ulrunque cuin impetimentum cuilibet praestat, que minus ad secres ordines pertingers taket.

Unde Hilarius Papa in Synodo Romana, cap. 2. scribit, dicens³⁵):

C. IX. Qui virginen non desit usoren, ad nerres ordines nen accedat.

Curandum 11) ergo imprimis est, ne ad sacros ordines 1") (siest gestis prioribus ante praescriptum est) quisquam 38, qui uzorem non virginem duzit 29, aspiret.

C. X. Biganus, vel pocuitess. corpore ritiatus. litenas igno-rans, cariae vel conditioni obnosius. clericus non fiat.

Item Gregorius **) urbis Romanse Praesal Squilletine 11 Epise. 15. 11. 1741. 25.

Praccipimus, ne unquam illicitas ordinationes facias, nec bigamum aut qui virginem non est sortitus utorem, aut ų ngamum ant que ringueran mon cat sortitus utorem, aut à ignorantem literas, vel in qualibet parte corporis vitiatum, vel pocnitentiae 42, vel curiae aut cuilibet conditioni ob-notium, ad sacros ardines parmittas accedere: sed si quos huiusmodi repereris 43, non andeas promovere.

C. XI. Non fiat succeedes, cuius uneven exidenter constat adulterium admissione.

Item in Neocaesariensi Concilio **), cap. 8.

Si cuius uxorem adulterium commisisse, quam esset laicus, evidenter fuerit comprobatum, hic ad ministerium eccle-siasticum admitti non potest. Quod si in clericatu iam eo constituto adulterasit, dato repudio dimittere cam debet.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VII. g) Tradatur: Apud Anselmum sequitur: ut meliori sorte ad quod promoretur offician sub bouse paties fenne merito ministrare, nec alique opinionis cius moculandae relinquatur occasio: neque multo aliter in Polycarpo. h) Aurelianensis: Haec ad verbum habentur in concil. Gerundensi¹⁰, cap. 8.

Si vero retinere eius consortium velit, non potent suscepto ministerio perfrui.

C. XIL. Dr outen.

Item et Concilio Martini Papae 45).

Si laici ") utor in adulterio faceit deprehensa, hie talis ad ministeriom ecclesianticum multo modo adducator. Si antem post ordinatiosem alactivus ciertici utor adatherata fuerit, dimittat cam *"). Si antem cam ipsa voluerit perfu-rit, dimittat cam *). Si anten cam ipia voluerit per-manere, a ministerio alienus sit.

Gratian. Processistis encloritetilos bigenti et qui rirgines non sust portiti avores a source ordinines probilecture. Set generalur, si quis ante baptione viduen durit avoren, an propieres sit problements a sourie ordinates! De las de servit lanocentius ") Papa Fictricie ")

Rothemagenei Esiscope, epist. II. corp. 5. [et 6.]

C. XIII. Qri entr beytisme, see post beytisme viduen darit arwern, sur admitistar of clorun.

Si quis viduam (licet laicus) duverit uvorem, sire aute of que theam 11, sive past haptismum, non admittatur ad clerum, quia codem vino videtar exchanse. In haptismue enim crimina dimittuntur, non acceptae unoris consortium relaxatur. Et infere: § 1. Quod si non putatur unor esse computanda, quae ante baptismum derta est, ergo uet filii, qui ante baptismum geniti sunt, pro filiis habeantur. Gratian. Problemter etien bigani a quolibet weine cle-ricetus, insta illud Ambrosii, epist, LXXXII. 12) of Fer-

collensen 52 y ecclesian:

C. XIV. Qui secunda coniagia sortitur, clericus non fat. Cognoscamus 57), non solam "hor" de episcopo et presir-tero Apostolum statuisse, sed etiam Patres in concili Ni-caeni tractata 54) addidiuse, neque clericam queaquam decaent tractata '') acessister, nerger controls and acessing a sortitus sit. F. Pars. Gratian. Similar etian ridarran meriti,

rel ancillarun, cel meretrican, clerici fieri non possut. Unde in canonibus Apostolorum, c. 18. legitur 15):

C. XV. Spectaculis publicis mancipatan, vel ciertan, vel ancillam dacens arorem, diaconus nan fat.

Si quis viduam aut 51) electam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de iis, quae publicis spectaculis mancipautar, non potest esse episcopus, aut presbyter, aut diaconus, ant ex corum numero, qui ministerio sacro deservinat.

VI. Pars. Gratian. Quoe esten sit vilue, gane cie-ete, ed meretrie, Hieronymus epist. CXXVIII. od Febiolan de reste sacerdotali, estendit dicens:

C. XVI. Quae sil vidua, vel cierta, vel meretrir.

Vidua est, cuins maritus est mortuus. Esecta est, quae a marito viveate promestur. Meretrix, quae multorum lubi-

dini patet. VII. Pars. Gratian. Sed posten temporum defectui evadescendens Papa Martinus in misoribus vediations cus cosstitui permisit, non regulam ¹⁷) praeficendo, dicens:

C. XVII. Inter lectores rel estimatos deputetar subdiacons, secundan ducens unveren.

Si 11) subdiaconus secundam uzorem duzerit, inter lecto-

res vel estiarios habeatur, ita ut Apostolum 11 son legat. Gratian. Necessitate humen exigente bipunus unpe ad subdiaconatum polest promoreri. Unde Martinus Papa ait 13):

Dist, XXXIV. C. VII. 27) Base Pelagé II., ut videtur, epistola : quentia pariter absunt. — 43) reperts : Ed. Par. = C. XI. 44) integra legitur ap. Anseim: ciudem plane vertiis com ex mor. Col-bab. A. 314. — Interpretatio hums cap as roli. Ans. 1. 7. c. 19. acc prises. neque Hisp. net Dion. vers. responder. = C. XII. 43) 20) cum: Edd. Par. Legid. Antw. — Bihm. — 23) subliditis: Ann. ; c. 25. Cap. Mart. Bine. ex c. 5. Cost. Newters. — 46) afterimes: Cole. - 20) medri temp.: Edd. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 20) medri temp.: Edd. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 28) Norman: Ed. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 28) Norman: Ed. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 48) Norman: Ed. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 48, Norman: Ed. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 48, Norman: Ed. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 48, Norman: Ed. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 48, Norman: Ed. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 48, Norman: Ed. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 48, Norman: Ed. Bas. — 30) cumentant refineme: contel. - 59, abest ab Ed. Bas. — 54, Nor Detr. P. 6. c. 130. — 35) mb. A. 465. — 1 - 50; abest ab Ed. Bas. — 54; and Vertellennes: Ed. coll. c. - 53; capatars: arig. — Ans. Iva. — 35; painques: orig. — 1 - 53; capatars: arig. — 54; coll. c. 27. — 56; cri 28. — 1 - 50; capatars: arig. — Ans. Iva. — 35; c. 286. — 1 - 50; capatars: Ed. Bas. — 54; cardido Nir Duratows: eng. — - 50; capatars: arig. — Ans. Iva. — 35; c. 286. — 1 - 50; capatars: arig. — C. XVI. 57; hase trim const. Ed. Bas. — 61; Ed. coll. c. 2. XVI. 57; hase trim versa abast ab Ed. Arg. Nor. — C. XVI. 57; hase trim versa abast ab Ed. Arg. Nor. — C. XVI. 57; hase trim versa abast ab Ed. Arg. Nor. — C. XVI. 57; hase trim versa abast ab Ed. Arg. Nor. — C. XVI. 50; hase trim versa abast ab Ed. Arg. Nor. — C. XVI. 50; hase trim versa abast ab Ed. Arg. Nor. — C. XVI. 50; or 44. Cap. Mart. (M. - 61; sateratare: Ed. Bas. — Silitano: Ed. col. ref. — Mart. ex conc. Toict. I. C. 4. — 30; cre

C. XVIII. Viduam ducens avorem, subdiaconus, si ne-cessitas exigat, fieri potest.

Lector, si viduam alterius uxorem acceperit, in lectoratu permanent, aut si forte necessitas sit⁶¹), subdiaconus liat, nihil autem supra. Similiter et si bigamus fuerit. VIII. Pars. Gratian. Quibus antem propria coningia prohibentur, interdicitur etiam nuptialibus conviciis interesse. Unde in Agathensi Concilio, cap. 39. legitur⁶²):

C. XIX. Nuptiarum conviviis presbyteri interesse non debent. C. AIA, Mariaram contents presenter increase non accent. Presbyteri, diaconi, subdiaconi vel deinceps, quibus du-cendi nxores licentia 63) non est i), etiam alienarum nuptia-rum evitent convivia, nec his coetibus misceanter 64), ubi amatoria cantantur et turpia, aut obscoeni motus corpo-rum choreis 65) et saltationibus efferuntur 66), ne anditus aut 67) obtutus sacris mysteriis 68) deputati 69) turpium eventularum atoms contagines nulluantur

spectaculorum atque verborum contagione polluantur. IX. Pars. Gratian. Vidua vero intelligenda est, si post solenne foedus nuptiarum morte interveniente a viro suo divisa fuerit. Ceterum si antequam conveniant fatali necessitate ab alterutro divisi fuerint, licet ex sponsalibus uxor sit appellata, non tamen post mortem sponsi, etiamsi in propria sit ducta, et cum eo velata, vidua appellatur, nec ex eius copula a sacris ordinibus aliguis prohibetur. Unde Pelagius Papa scribit ¹⁰):

C. XX. Qui cum alio velatam, non tamen illi nuptam, uxorem duxit, sacerdos fieri non prohibetur.

Valentino clerico, cni mulier cum alio ante velata, non tamen ei nupta, sed virgo permanens, post mortem eius, cum quo velata erat sponsa⁷), cuniugali est copula so-ciata, quia iterum⁷²) velamen accepit, nullum in promo-vendo generetur⁷³) obstaculum, quia nihil est (quantum ad hunc articulum pertinet) quod ei de canonicis obviet institutis⁷⁴).

DISTINCTIO XXXV.

GRATIANUS.

I. Pars. A quibus ordinibus bigami prohibenntur, et strum reputentur bigami, qui ante baptismum habuerunt unam, et post baptismum alterom, et an liceat sortiri usores in sa-eris ordinibus constitutis, multorum auctoritatibus breviter monstratum est. §. 1. Sequitur autem in descriptione illa apo-stolica '): ut sit sobrius, qui ordinandus est, non vinolentus, quad ex auctoritate veteris testamenti introductum est. Miniquod ex auctoritate veteris testamenti introductum est. Mini-stri²) enim templi prohibentur cinum et siceram bibere, ne ebrietate graventur corda corum, et ut sensus corum vigeat semper, et tenuis su, vel quia venter mero aestuans facile despumat in libidinem. Unde Noë in ebrietate nudavit femora; Loth autem, gnem Sodoma non vieit, vina vicerunt. §. 2. Quod²) tamen⁴) vinolentus esse prohibetur, non semel, sed frequenter vino repletus debet intelligi. Hime etiam iu canonibus Apostolorum, can, 43. et 42. legitur²):

C. 1. Diaconus, presbyter et episcopus chrietati et aleae descreientes, nisi desierint, deponantur +).

Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aleae atque⁶) ebrie-tati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur⁷). Sub-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIX. i) Licentia non est: In codicibus impressis") legebatur: licentia modo non est. Expuncta est dictio, modo, quae neque in originali, neque in vetustis exempla-ribus Gratiani, aut Burch., Ivone, concilio Venetico, c. 11.

Dist. XXXIV. C. XVIII. 61) fuerdi: Edd. coll. o. = C. XIX. 69 hab. A. 3066. – Reg. I. 1. c. 325. Burch. I. 2. c. 134. Ivo Decr. 9 f. c. 208. Polyc. I. 4. c. 31. – 63) licitum: Ivo. – 64) admi-icentifur: Coll. Hisp. – Ivo. – 65) choris: fb. – 66) offeruntur: 84. Bas. – 67) et: Edd. coll. o. – Ivo. – 68) ministerits: Edd. 69 excepts tamen Ed. Bas. = C. XX. 70) Hauc cp. Tvo Decr. 9 excepts tamen Ed. Bas. = C. XX. 70) Hauc cp. Tvo Decr. 9 excepts tamen Ed. Bas. = C. XX. 70) Hauc cp. Tvo Decr. 9 excepts tames. Ep. : Baluz. in Bist. I. 3.) Nec tauen desunt inter VV. DD. quibus supposititia ese videatur. – 71) sponso: Ba-biz. I. 1. – Ed. Bas. – fuerat sponsa: Edd. coll. o. – 72) interim: 10 e. Baluz. – 73) generatur: Bohm. – 71 constitutis: Baluz. 11 – Ed. Bas. – fuerat sponsa: Edd. coll. o. – 72) interim: 12 e. Bast. XXV. Pars I. 1) 1 Tim. c. 3. v. 2. – 9) infr. ead. 6. – 3) gloss, interim. ad Tim. I. c. – 4) autem: Edd. coll. o. = C. I. 3) Reg. 1. c. 144. Burch. I. 14. c. 5. Ivo Pan. I. 3. c. 179.

diaconus, aut lector, aut cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur. Similiter etiam laicus.

C. II. Esus carnium et vini potus post diluvium concessus legitur, post Christi adventum inhibitus.

Item Hieronymus lib. I. contra Iovinianum. Ab exordio conditionis humanae nec carnibus rescebamur, nec dabamus repudium, nec praeputia nobis eripiebantur in signum. Hoc cursu ad diluvium usque pervenimus. Post diluvium autem cum datione legis, qu'am implere nullus potuit, carnes ingestae sunt ad vescendum, et repudia⁸) concessa duritiae, et cultellus circumcisionis appositus, quasi Dei manus⁹) plus in nobis creaverit qu'am necesse est. Postquam autem Christus venit in fine temporum ¹⁰), et Ω revoluit¹¹ ad A. et ¹²) extremitatem retravit ad meincirevolvit¹) ad A, et¹²) extremitatem retraxit ad princi-pium, nec repudium nobis dare permittitur, nec circumci-dimur, nec comedimus carnes, dicente Apostolo¹²): Bo-num est vinum non bibere, et carnes non comedere. Et vinum enim cum carnibus post diluvium dedicatum est.

C. III. Alienum est a sapiente potationibus et ebrietatibus vacare.

Idem lib. II. contra Iovinianum.

Luxuriosa¹⁴) res vinum, et tumultuosa¹³) ebrietas; omnis¹⁶), qui cum his miscetur, non erit sapiens.

C. IV. Ignominiosum est sacerdoti affluere deliciis, epulis atque lasciviis.

Idem in Michaeam ud c. 2.

Idem in Michaeam ad c. 2. Beclesiae principes, qui deliciis affluunt, et inter epulas atque lascivias pudicitiam servare se credunt, propheticus¹⁵) sermo describit, quad eiciendi sint de spatiosis domibus lan-tisque conviciis et multo labore epulis conquisitis, et eiciendi propter¹⁸) malas cogitationes et opera sua. Et si vis scire, quo eiciendi sunt, evangelium¹⁹) lege: in tenebras scilicet exteriores, abi erit fletas et stridor dentiam. Annon con-fusio et ignominia est lesum cracitisum, 'magistrum' pau-perem atque essrientem, fartis praedicare corporibus i ie-iuniorumque doctrinam rubentes²⁹) buccas tomentiaque ora proferre? Si in apostolorum loco sumus, non sulum sermonem eorum imitemur, sed conversationem quoque²⁹) et abstinentiam amplectamur.

C. V. De codem. PALEA.

Idem ad Oceanum, epist. 83.

"Venter mero aestuans cito despumat²²) in libidines. Ubi ebrictas, ibi libido dominatur et furor."

C. VI. De eodem. PALEA.

[Idem ad Nepotianum, de vita elericorum.] [Idem ad Nepotianum, de vita elericorum.] "Vinolentum sacerdotem et Apostolus damnat, et vetus²¹) lex prohibet. Sacerdotes, qui ministrant²¹) in templo Dei, prohibentur vinum et siceran bihere, ne in ²⁵) crapula et ebrietate aggraventur²⁶) corda eorum. Sicera hebraeo²⁵) sermone omnis potio nuncupatur, quae²⁵) inebriare potest. Et infra: Quicquid inebriat et²⁹) statum mentis evertit, fuge similiter ut²⁰) vinum. Nolite²¹), ait Apostolus, in-ebriari vino, in quo est luxuria. Et supra: Qui altario³²) de-serviunt, vinum et siceram non bibant. Sponsa Christi³) vinum fugiat ut venenum. Vinum et ebrietas incendium est."

(ubi hoc idem repetitur) habetur. Ac presbyteris quidem nunquam, ne upud Graecos quidem, licuit ducere uxores. Dist. XXXV. C. VI. a) Sponsa Christi: In epi-stola ad Eustochium sic habetur: Hoc primum moneo, hoc ob-

Decr. p. 13. c. 73. Polyc. 1. 6. t. 17. Raban. de poen. c. $28. - \frac{1}{1}$) com-munione priventur: Edd. coll. o. -6 ant: Ed. Bas. -1) depo-mater: orig. = C. II. 8) reputit - durilis: Edd. coll. o. -9) mut-mus: eaed. -10) saeculorum: Ed. Bas. -11) revolat cliam: Edd. coll. o. pr. Bas. -12) id est: Edd. coll. o. -13) Rom. c 14, v. 21. = C. III. 41) Prov. c. 20. v. 1. -15) continuellosa: Edd. coll. o. -16) add.: entin: Ed. Bas. = C. IV. 17) Michaese c. 2. -(8) In Edd. coll. o. have verba leginitur vers. soq. post verb.: etc-tion is unt. -19) Matth. c. 22. v. 13. -20) add.: genos et: Ed. Bas. = 21) abest ab Ed. Bas. = C. V. 22) spinat: Edd. coll. o. exc. Bas. = C. VI. 23) Levit. e. 10. v. 9. Num. c. 6. v. 3. -24) deservinnt allario: orig. -25) a: Ed. Bas. -26) graventur: ib. -27) graeco: ib. -28) qua quis incbriaris Edd. col. 0. e. -29) ab-est ab Edd. coll. o. -30) et virum, in quo est lux.: ib. -31) Non lect: Ed. Bas. - Ephes. c. 5. v. 18. -32) cf. Hieron. comm. ad Gal. c. 5. et ep. ad Eustochium.

C. VIL Dr coden. [P A L E A.] Item Propper '') de rote contemplative, lib. II. cap. 22. "Luxuriam facit et nutrit vini perceptio nimia, non natura." C. VIII. In paravite obstinentia, post paradisum edendi

hucciria incepit.

term Ambrosius in 100, de Elia et iciunio, cap. 4. et 5. Now unprovide in no. or this is intended, cop. 4. et 3. Nextu die bestine sunt creatae; et cum bestiis orta edendi putvatas est et usus escarum. Ubi cibus coepit, ibi finis factus est mundi; ibi ³⁴) coepit sua incrementa nescire, ubi (sueperunt divina opera³⁵) circa eum feriari. Quo in-ulicis³⁺) declaratum est, quod per cibos mundus haberet imminui, per quos desiit augeri. Et infra: §.1. Et ut ocianuss, non esse novum ³⁷) leiunium, primam illic legem cunstituit de felunio. Et infra: Rousque nemo praevaricari munorut us³³) addug orta non esset ones prima est ortage cunniliui de leiunio. El infre: Rousque nemo praevaricari nuverat, ut^{3*}) adhuc orta non esset, quae prima est prae-varicatio. Indictum iciunium, abstinentiae^{3*}) lex a Do-mino Deo: praevaricatio legis a diabolo; culpa per cibum, latebra post cibum; cognitiu infirmitatis in cibo, virtus fir-mitatis in iciunio. El infre: Serpens gulae persuadet ^{4*}), Dominus iciunare decernit. Itaque gula de^{4*}) paradiso reguantem expulit, abstinentia ad paradisum revocavit er-rantem. El infre: §. 2. In principio generis humani igno-rabatur christas: primus Noè vincam plantavit, dedit natu-rum, sed ignoravit potentiam. Itaque vinum nec suo pe-percit aucturi. El infre: Sed illius christas nobis suadet sobrietatem. Semel enim inchriatus est Noè. Ubi "enim" malum christatis agnovit, iumentum ⁴²) suum ad remedium temperavit, non cfludit ad attium. §.3. Manchat⁴³), an-tequam vinum fraentetur, umnibus inconcussa libertas; nemo acichat a consorte naturae suae obsequia aervitutis nemo scichat a consorte naturae suae obsequia servitutis exigere. Nun esset hodie servitus, si ebrietas nan fuisset. Obrepserat quidem iam fraternae praelationis invidia, manebat tamen adhue paternae pietatis reverentia. Laesa pietas est, dum eidetur **) ehrietas. Non illis itaque sulis morent vina, quos tentant; sed et illis amplius, quorum oculia temulenta chriorum membra audantur. §. 4. Legi-mus etiam, quod patrem Loth inchriaverint filiae in monte, ad quem timentes incendium Sodomitarum confugerant, et habitabant in spelunca. Et infor: §. 5. Fuit itaque ebrie-tas origo ") incesti, pessimae regenerationis ") partus de-terior. §. 6. At non Abraham vina in suo convivio mini-strabat, med immolabat vitulum; butyrum et lac etiam angelis haspitibus exhibebat. *Coeli dominum mundi agnoscebat auctorem. Vinum ergn extihere non poterat." Sed recte *?) illie deeras materia peccati, ubi erat remissio peccatorum. Denique annunciavit cum *?) loannen, non mendwons panen, nque biene risun. Qui enim Christam annunciat "'), ab omni vitiorum incentivo praestare se debet alicaum.

C. IX. Tripinte divine a communicar electionat election, quem chrium fuisse constituent.

Den ex Concilio Agatheasi 3.), cap. 41.

Ante amnia clericia vitetur 31) christan, quae amnium vitioram fomes ac autrix est. Itaque cum, quar onnoun titio-constiterit, (ut ordo patitur) aut triginta dierum spatio a us submovendum *=), aut ourporali sub-Colomn share stud dendum supplicie.

DISTINCTIO XXXVI GRATIANUS.

I. Pars. Operter etism ordinand Quel contre ou notand

NOTATIONES CORRECTORUM

cusant stultition sacurdotum. Prudontem 1) auten opiscopum oportet intelligi non solum literarum peritia, verum etiam ecularium negotiorum dispositione 2).

Unde in epistola Gelasii Papae ad Episcopes per Luca-niam, cap. 18.3):

C. I. Illiterati et corpore vitiati non promoreantur ad cierum. Illiteratos, aut aliqua parte corporis vitiatos *) vel immi-nutos, nullus praesumat ad clericatus *) ordinem primo-vere *), quia literis carens sacris non potest esse aptus officiis, et vitiosum nihil Deo prorsus offerri *) legația *) praecepta sanzerunt. §. 1. Similiter *) qui se ipsos abscindunt.

C. II. Ad summum sacerdotium non aspiret, qui divinis stipendiis vel disciplinis non est eruditu

Item Zosimus Papa epist. ed Hesychiam Episcopum. Selonitanum ?).

Qui ecclesiasticis disciplinis per ordinem non est imbutus, et temporum approbatione divinis stipendiis eruditus, ne-quaquam ad summum ecclesiae sacerdotium aspirare prae-sumat; et non solum in eo ambitio inefficax habeatur, ve-rum etiam ordinatores eius careant eo ordine, quem "sine ordine" 10) contra praecepta Patrum crediderant praesu-mendum mendum.

Gratian. Ecce, quod socrarum literorum oportet episco-pum habere peritiam: unde in ectori testamento¹¹) inter cetera arnamenta pontifex rationale ferebat in pectore, in quo servierinatur manifestatio et verrias, quia in pectore pantificis manifesta debet esse cognitio veritatis. §.1. Hinc etiam vectes +2), quinus area portabatur, ingiter annulis crant inserti, ut, quam area esset portonda, nulla fieret mora de intromitiendie eeclibus, quia prandicatores, per quos occlesia circumfertur, sacris literis semper debent insistere, ne tune quoerant di scorre, quum ex officio alcios debeaut docret. § 2. Hine chima Darrid 13) prins ex gratia Spiritus sancti douun scientims percerpil, et postes administrationem regui assecutus est. §.3. perior particular annunitation en organ assertatas con que a sa Salamon¹⁴) guagar non divitias, non longa tempora baias ritar, sed sapientiam a Deo petit et impetrarit. §. 4. Hinc etiam Dominas prias ponit verba sua in ore prophetar, at postea constituit cam super gentes et regna, dicens ad Hieremirm 15): Ecce, dedi verba mea in ore tuo. Ecce, co stitui te hodie super gentes et super regna. § 5. Hine etien Malachias 14) au: Labia sacerdotis custodient scien §. 5. Hine tiam, et legem requirent de ore eius, quia angelus Domini exercitaum est. §. 6. Iline eliem salvetor 17) noster prins in medio dortarum sedit, audiens illos et interraguns, et postra provinere corpil, quia prias goisque discere, et pastoa provinandi officiam usurpare debet. §.7. Hine etiam Salomon prins 18) mit : tempus tacendi, et poster : tempus loquendi, quia veritas prins tacendo discitar, et posten leguendo prae-dicatar. §. 8. Hinc idem Dominus ait 19): Qui audit, dicat, veni. §. 9. Hinc etiam prius apostolos docuit, deinde ess ad prordicandam misil, dieras 20): Estore orgo prodentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae. Sie etiam post reservetionem prius illis sensum apernit et scriptures explanerit, et postes dirit 21) eis : Euntes in mundum universui etc. Unde quum 22) de quinque panibus quinque millis lomi num vollet refocere, prins panes accipicas frogit, et pastas discipulis dedit, et per cos demum tarbis appasuit, quis socramenta termi, es per est acatin tarint appastit, que so-cramenta legis et prophetarum prius disserendo exposuit, que postes coran scientiam discipulis desit, et per ous sandom di-lam fidebitus dispensareit. §. 10. Hine et Petrus, quan rectori-bus occlesion scriberet, est 23): Parati case debetis reddere etium ardinandum case prudentem. hus occlesior scriberet, out 23): Parati case debetis reddere um, pui sud namine simplicitatie ex- rationem omni poscenti vos satisfactionem de ca tade et

notor, ut gunnar Christi vinum faziot pro vonuma. Et paulo | vaces absunt a plezisque vetuntis exemplaribus Gratiani post: vinum nr adalascentia deplez est incendium velaptatis. Dist. XXXVI. C. J. a) Vitiatos, vel: Istae dune | verba relata,

Dist. XXXV C. UN Sh) two biblingss Pengerkus, rubus his Here ver. = C. VW. Sh) twis - Mi: erg - Sh) heapers: Sh Box. - Sh) helicis: Edd. coll. e. - SP) meredian: send - SP genue: enerd pr. Arg. - SP) helic: ergerville: Sh (roll n. - SP) meredian: send - SP genue: enerd pr. Arg. - SP) helic: ergerville: Sh (roll n. - SP) meredian: send - SP genue: enerd pr. Arg. - SP) helic: ergerville: Sh (roll n. - SP) meredian: Send - SP meredian: Bdd. erg a - 44) develver: Edd (roll n. exc. Arg. Nor. -GR) representation: Edd (roll n. exc. Arg. Nor. -GR) representation: Send - C. M. SP, and (roll n. exc. Arg. Nor. -GR) representation: Edd (roll n. exc. Arg. Nor. -GR) representation: enerd, - r (1) with e. SR. - drivelation: Edd roll n. - 45) formation: enerd, - r (1) with e. SR. - drivelation: Edd roll n. - 45) formation: enerd, - r (1) with e. SR. - drivelation: Edd roll n. - 45) formation: enerd, - r (1) with e. SR. - drivelation: Edd roll n. - 45) formation: enerd, - r (1) with e. st. (1) v. 15 - 49) and endit n. - 10 roll roll o p. Sec. - 101 Filer. - SN. Here a St. 100 Boor. p. S. C. SR. - 129) Exced. C. SR. - 129) Exced. C. SR. - 139) Exced. C. SR. - 139) Exced. C. SR. - 149 Boor. 2. V. C. - 170 Exced. C. SR. - 150 Hierem. C. 1. Here a St. 10 Sec. 2. V. C. - 170 Here a St. - 150 Hierem. C. 1. Here a St. 10 Sec. 2. V. C. - 170 Here a St. - 150 Hierem. C. 1. Here a St. 10 Sec. 2. V. C. - 170 Here a St. 150 Hierem. C. 1. Here a St. 10 Sec. 2. V. 10 - 100 Hierem. C. 1. Here a St. 10 Sec. 2. V. 10 - 100 Hierem. C. 1. V. 16 -Here a St. 10 Sec. 2. V. 17 - 170 Here a St. 1. V. 16 -Here a St. 10 Sec. 2. V. 17 - 170 Here a St. 1. V. 16 -Here a St. 10 Sec. 2. V. 17 - 170 Here a St. 1. V. 16 -Here a St. 10 Sec. 2. V. 17 - 170 Here a St. 1. V. 16 -Here a St. 10 Sec. 2. V. 17 - 170 Here a St. 1. V. 16 -Here a St. 10 Sec. 2. V. 17 - 170 Here a St. 1. V. 16 -Here a St. 10 Sec. 2. V. 17 - 170 Here a St. 1. V. 16 -Here a St. 10 Sec. 2. V. 17 - 170 Here a St. V. 16 -Here a St. 10 Sec. 2. V. 17 -

spe, quae in vobis est. §. 11. Hinc etiam Paulus²⁴) seri-bens ad Timotheum ait: Attende lectioni, exhortationi et doctrinae. §. 12. Ex guibus omnibus Hquido celligitur, quod nen sufficit praelatis bona conversatio et morum honestas, mit addatur scientia doctrinae. §. 13. Unde sacerdotes²⁵) in-gressuri tabenaculum prins larabantur in labro aeneo, quod format Mance et morulis multicum 5. 14. Une etiam in fecerat Moyses ex speculis mulierum. §. 14. Hine etiam in Canticis Canticorum¹⁶) oculi, per quos praelati ecclesiae in-telliguntur, assimilantur columbis, quao resident iuxta fluenta plenining.

Hine etiam Hieronymusb) in Leviticum [c. 8.] 27):

C. III. Sacerdotis est legis scientiam habere, non bellis, sed orationibus vacare.

Si quis vult pontifex non tam vocabulo esse quam merito, imitetur Moysen, imitetur Aaron. Quid enim dicitur de eis! quod non discedunt de tabernaculo Domini 28). Erat 29) ergo Moyses indesinenter in tabernaculo Domini. Quod 3°) autem opus eius erat? ut aut a Deo aliquid disceret, ant ipso populum doceret. Haec duo sunt pontificis opera, ut aut 31) a Deo discat legendo scripturas divinas et sacpius meditando, aut populum doceat. Sed illa doceat, quae a Deo ipse 32) didicerit 33), non ex proprio corde vel hu-mano sensu, sed quae Spiritus sanctus docet. § 1. Est et aliud opus, quod facit Moyses: ad bella non vadit, non pugnat contra inimicos. Sed quid facit? orat, et donec 'ille" orat, vincit populus eius; si relaxaverit et denfise-rit 34) manus, populus eius vincitur et fugatur. Oret ergo et sacerdos ecclesiae indesinenter, ut vincat populus, qui sub ipso est, hostes invisibiles 35) Amalechitas, qui sunt daemones impugnantes eos, qui volunt pie vivere in Christo 36). ergo Moyses indesinenter in tabernaculo Domini. Quod 30

DISTINCTIO XXXVII. GRATIANUS.

I. Pars. Sed quaeritur, an saecularibus literis oporteat eos esse eruditos? De his ita scribitur in Concilio Cartha-gin. IV. cap. 16. '):

C. I. Libros gentilium non legat episcopus.

Bpiscopus gentilium libros non legat, haereticorum autem²) pro necessitate³) aut tempore.

C. H. Reprehenduntur sacerdates, qui omissis evangelin comoedias legunt.

Item Hieronymus ad Damasum Papam de filio prodigo, epist. CXLVI. 4)

Sacerdotes Dei omissis evangeliis et prophetis videmus comoedias legere, amatoria bucolicorum versuum verba ca-nere, Virgilium tenere⁵), et id, quod in pueris necessita-tis est⁶), crimen in so facere voluptatis.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. b) Hieronymus: Citatur ex B. Hieronymo, et exstat in homilia 6. Origenis in Leviticum, quas qui-dem homilias cum aliis multis B. Hieronymus latinas fecit, Quod ipsemet ad Theophilum epist. 62., ad Vigilantium epist. 75. et in prologo lib. 2. in Michaeam professus est. Ac frequenter Gratianus ea, quae sunt Origenis, Hieronymi nomine citat, vel quia praecipui ecclesias doctoris aucto-ritas maius pondus habet, vel quia Hieronymus eo quo dictum est modo illa vertendo paene sua fecerat.

Dist. XXXVIL C. III. a) Ferit: Antea legebatur: iambum fervet. In originali autem impresso est: iambum

C. III. In vanitate et obscuritate sensus ambalant, qui saecularibus disciplinis occupantur.

Idem ad cap. 4. epist. ad Ephesios, lib. II. comment. Nonne vobis videtur in vanitate sensus et obscuritate mentis ingredi?), qui diebus ac noctibus in dialectica arte men-quetur? qui physicus perscrutator oculos trans coelum le-vat, et ultra profundum terrarum et abyssi ia *) quoddam inane demergitur? qui lambum ferit *)? qui tantam metrorum silvam in suo studiosus corde distinguit et congerit? et (ut ad alteram partem transeam) qui divitias per fas et no-fas quaerit qui adulatur regibus, hereditates captat alienas, et opes congregat, quas in momento cui sit relicturus ignorat ?

C. IV. Qui scripturas sacras male intelligit, vel sacculari sapientia abutitur, vino inebriatur et sicera.

Idem Hieronymus lib. IX. ad cap. 28. Esniae.

Vino inebriantur, quando scripturas sanctas male intelli-gunt atque pervertunt: sicera, quando ⁹) saeculari abutun-tur sapientia et dialecticorum tendiculis, quae non tam vincula sunt appellanda quam phasmata ¹⁹), id est umbrae quaedam et imagines, quae cito percunt atque solvantur ¹¹). I de m¹²): §. 1. Secundum tropologiam pseudoprophetas sos debemus accipere, qui aliter scripturarum verba acci-piunt, quam Spiritus sanctus sonat, et divinos eos, qui conjectura mentis suae incerta futurorum quasi vera pronunciant absque divinorum auctoritate verborum. I d e m 3). §. 2. Quicunque scripturas non 14) ita intelligit 15), ut rei veritas habet, uvam acerbam comedit.

C. V. Reprehenduntur episcopi, qui filios suos sascula-ribus erudiant literis. Idem lib. III. ad cap. 6. epist. ad Ephes. 16)

Legant episcopi atque presbyteri, qui filios suos saeculari-bus literis erudiunt, et faciunt illos comocdias legere et mimorum turpia scripta cantare, de ecclesiasticis forsitan sumtibus eruditos. Et quod in corbonam pro percato virgo vel vidua, vel totam substantiam suam effundens quilibet pauper obtulerat, hoc in calendariam 17) strenam, et saturnalitiam sportulam, et minervale munus grammaticus et orator, aut in sumtus domesticus ¹⁸) templi stipes, aut in sordida ¹⁵) scorta convertit. Heli ²⁰) sacerdos ipse sanctos fuit; sed quia filios suos non erudivit in omni disciplina et correptione 21), supinus cecidit et mortuus est.

C. VI. PALEA

[Item ex responsione Hadrianib) Papae ad Carolum, cap. 49.]²²)

Omnem vim venenorum ?") suorum in dialectica disputatione 24) constituunt 25) haeretici, quae philosophorum nen-tentia definitur non adstruendi vim habere, sed studium destruendi. Sed non in dialectica complacuit Deo 26) salrum facere populum suum. Regnum enim 27) Dei in sim-plicitate fidei est, non in contentione sermonis."

struit. Emendatum vero est ex antiquo Gratiani exemplari. Nam Terentianus de jambo sic scribit:

Iambus ipse sex enim locis manet,

Et inde nomen inditum est senario; Sed ter feritur, hine trimetrus dicitur,

Scandende bins qued pedes coniungimus. Ac de iisdem senariis Isidorus lib. 1. Etymolog. cap. 38.

ait: Aos Gracei, quiu geniaos feriunt, trimetros dicunt. C. VI. b) Hadriani: Hoc caput antea tribuebatur Urbano. Sed est in scripto Hadriani de imaginibus ad Carolum M. c. 49. et inde emendatum est. Eadem vero ha-bentur apud B. Ambrosium lib. 1. de fide ad Gratianam Imp. cap. 3.

illum: Ed. Bas. - 8) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Par. = C. IV. 9) qui: Edd. coll. o. - 10) phantasmato: Edd. coll. o. - Böhm. -11) resolvantur: Edd. coll. o. - 12) ex l. 5. comm. Hier. ad Hie-rem. c. 29. v. 8. - 13) ib. 1. 6. ad c. 31. v. 29. - 14) abest ab Edd. Bas. - 15) intelligent - concenturi: Edd. coll. o. = 10. V. 16) ivo Decr. p. 4. c. 166. - 17) calendarum - saturnalham: Ivo. -Edd. coll. o. - 18) ant in templi: Ivo. - Edd. coll. o. = 19) sor-didnas lucrums. eaed. - 20) i Reg. c. 2. - 21) corrections: Böhm. - Edd. coll. o. pr. Arg. = C. VI. 27) scr. A. 767. - Ivo p. 4. c. 279. - in Edd. coll. o. citatur ex: responsations: caed. exc. Bas. - Ivo. - 25) ponunt: Ivo. - Edd. coll. o. - 26) minstis requen-tibus in Edd. coll. o. exc. Has. legitur: placuit Deo Putri, Filio et Spiritui 8. - 37) abest ab Ed. Bas. 8 *

118

C. VII. B. Hieronymus ab angels verberatur, quia Ci-ceranis libras legebal.

fiom Rabanus de pressuris evclesiasticis 3.8).

<text><text><text><text>

C. VIII. Non prohibeantur elerici saeculares literas legere. C. VIII. Non prohibentur eleriei saeculares literas legere.
Turbat acumen legentiam et deficere cogit, qui cos a legendis saecularibus literis³⁷) omnimodo aestimat prohibendos, in quibus si qua inventa³⁸) sunt utilia, quasi sua sumere licet. Alloquin nec Moyses et Daniel sapientia vel literis Aegyptiorum³?) paterentur erudiri, quorum tamen superstitiones simul et delicias horrebant. Nec ipse magister gentium aliquot versus poëtarum suis vel scriptis⁵⁰) indidisset, vel dictis.
II. Pars. Gratian. Cur ergo legi prohibentur, quae tam

C. VII. c) Origenes: In homil. 4. ad cap. 7. Exodi

C. VII. c) Origenes: In homil. 4. ad cap. 7. Exodi ranas quidem comparat poëtis, cyniphes autem dialecticis.
d) Primitias: Levitici c. 2. prohibetur fermentum ac mel adoleri in sacrificio Domini; primitiae tamen corum iubentur offerri, sed non super altare imponi. Ubi in glossa ordinaria mel exponitar gentifis eloquentia, ab Isychio autem paganorum doctrina, cuius primitiae ad imitationem B. apostoli Pauli possunt Deo offerri.
e) Cassiodorus: In prologo Psalterii c. 15. et seq. multis verbis Cassiodorus divinae scripturae eloquentiant explicat et commendat. Sed quae affert in principio explanationis Psal. 6. valde videntur his, quae nunc referuntur, convenire.

convenire.

f) Ambrosius: Ex B. Ambrosii principio expositionis c. 2. epist. ad Coloss. haec summatim collecta sunt, refe-runturque in glossa ordinaria, et ab Anselmo ad idem ca-put 2., cuius Anselmi verbis Gratiani verba magnopere sunt similia.

C. IX. g) Negligantur: Sic etiam in Panormia,

Dist. XXXVII. C. VII. 28) In libro de press. eccles. Attonis Vercell. (nam Rabani non est) ed. a D'Acherie in Spicilegio, hace non leganiur. — Ivo Pan. I. 2. c. 132. Decr. p. 4. c. 164. (ex parte II. Rob. de eccl. press.) — 29) librum: Ivo. — 30) eix: Ed. Bas. — 31) Luc. c. 15. — 32) Dao. c. 1. — 33) Exod. c. 3. v. 22. — 34) Levil e. 2. v. 14. — 35) Matth. c. 2. Raban. ad h. L == C. VIII. 36) Ivo Pan. I. 1. e. 133. Decr. p. 4. c. 85. — 37) libris: Edd. coll. o. 36) inveniuntor: Edd. Bas. — quibus ubilibet inventa utilia: Ivo. — 364. : Chaldaeorumque: Edd. call. o. — 40) scripturis: eacd. — 367. D. 56. c. 3. = C. IX. 42) Ivo Pan. I. 2. c. 134. = C. X.

rationabiliter legenda probantur? Sed sacculares literas qui-dam legunt ad voluptatem, poëtarum figmentis et verborum armatu delectati; quidam vero ad eruditionem cas addiscunt, ut errores gentilium legendo detestentur, et utilia, quae in eis invenerint, ad usum sacrae eruditionis devote enneertaal. Tales landabiliter sueculares literas addiscunt. Unde B. Gregarius⁴¹) guendam episcopum non reprehendit, quia cas di-dicerat, sed quin contra episcopale afficium pro lectione ecan-gelica grammaticam populo exponebal. Hine etium Ambrosius scribit super Lucam, in explo-natione prosenti⁴²):

C. IX. Sueculares literae legendae sunt, no ignorentur. Legimus aliqua, ne negligantur i); legimus, ne ignoremus; legimus, non ut tencamus, sed ut repudiemus.

C. X. Grammatica legenda est, ut per eam sacrae scripturae intelligantur.

Rem Hieronymus ad cap. 1. cpistolae ad Titum *1). Nem Hieronymus ad cap. 1. cpistolae ad Tilum ⁴⁴). Si quis artem grammaticam noverit vel dialecticam, ut rationem recte loquendi habeat, et inter falsa et vera diu-dicet ⁴⁴), non improbamus ^h). §. 1. Geometria quoque ⁴⁵) et arithmetica et musica habent in sua scientia veritatem, sed non est scientia illa scientia pietatis. Scientia pieta-tis est nosse legem ⁴⁶), intelligere prophetas, evangelio credere, apostolos non ignorare. §. 2. Grammaticoram³) autem doctrina etiam potest proficere ad vitam, dum fue-rit in meliores usus assumta. rit in meliores usus assumta.

C. XI. Exemplo Danielis probatur, non esse peccatum saecularibus literis erudiri. Item Hieronymus in cap. 1. Danielis⁴²).

Item Hieronymus in cap. 1. Danielis⁴³). Qui de mensa regis et de vino "potus" eius nolunt⁴⁴) co-medere, ne polluantur, utique si "ipsam" sapientiam atque doctrinam Babyloniorum scirent esse peccatum, nunquam acquiescerent discere quod non licebat. Discunt autem, non ut sequantur, sed ut iudicent atque convincant, quo-modo si quispiam adversus mathematicos velit scribere⁴³) imperitus mathematis⁵⁰), risui³¹) pateat, et adversus phi-losophos disputans, si ignoret dogmata philosophorum. Di-scunt⁵²) ergo ea mente⁵¹) doctrinam Chaldacorum, qua et Moyses omnem sapientiam Aegyptiorum didicerat. I de m⁵⁴): §, 1. Si quando cogimur literarum saecularium recordari, et aliqua ex his discere⁵⁵), quae olim omisimus, non no-strate est voluntatis, sed, ut ita dicam, gravissimae neces-ium et aliarum gentium literis contineri⁵⁶). C. XII. Magistros et doctores episcopi congruís locis

NOTATIONES CORRECTORUM.

sed in originali, et in uno Gratiani manuscr.: ne legantur. Ibi enim agitur de pseudoëvangeliis. Sed non est mutatum

ob glossan. C. X. h) Non improbamus: Absunt istae duae voces ab originali. Expouens enim B. Hieronymus verba illa ex principio epistolae ad Titum: Et cognitionem veritailla ex principio epistolae ad Titum: El cognitionem verita-tis, quae est fazta pietatem, ita scripsit: Est plane veritas, quae non habet pietatem, si quis grammaticam, etc.
i) G rammaticorum: Haec non sunt B. Hieronymi, sed Isidori lib.3. de summo bono, c. 13. ex quo citat lvo^{*}). C. XII. k) Eugenii: Apud Anselmum citatur: Ex synodo habita Romae in consist. Lateran. a Beato^{***}. In Polycarpo codem modo, et additur nomen Eugenii, ex quo etiam citat lvo. Inventum vero est in synodo Kusenii Panae

roiycarpo couchi modo, et additur nomen Eugenii, ex quo etiam citat Ivo. Inventum vero est in synodo Eugenii Papae II. et in synodo Leonis IV., quarum synodorum, ut alibi dictum est, exemplaria sunt in Vaticana bibliotheca. In indice etiam synodi a Gregorio VII. Romae habitae talis cuiusdam capitis haec ponitur summa: Ut omnes episcopi artes literarum in suis ecclesiis docere facient.

43) Ivo Pan. 1.2. c. 135. - 44) indicet: Böhm. - 45) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas., in qua leg.: aulem. - 46) legere scripturas: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. Antw. - 6) Pan. 1.2. c. 136. Decr. p. 4. c. 167. = C. XI. 47) Polyc. 1.4. t. 7. - 48) non vull, et sie num. sing. deinceps: orig. - Polyc. - 49) describere: Ed. Bas. - 50) matheseos: Edd. coll. o. - 51) add.: non: Edd. Lugdd. II. III. -52) discart: Edd. coll. o. pr. Bas. Par. - 53) add.: dogmata et: Ed. Bas. - 56) in procem. in Daniel. - 55) dicere: Ed. Rom. operarum vitio. - 56) continere: Ed. Bas. = C. XII. 51) hab. A. 826. - Ans. 1. 7. c. 2. Ivo Decr. p. 4. c. 214. Polyc. 1.4. t. 32.

que curam inveniri pro studio literarum. Ideireo in ⁵⁵) universis episcopiis subiectisque plebibus, et allis locis, in quibus necessitas occurrerit, omnino cura et diligentia ad-hibeatur ⁵⁹), ut magistri et doctores constituantur ⁶⁹), qui studia literarum liberaliumque artium dogmata assidue do-ceant, quia in his maxime divina manifestantur atque de-clarantur mandata.

C. XIII. Auctoritatibus gentilium corum vanitas vetunditur atque convincitur.

Item Augustinus contra Faustum Manichaeum, lib. XIII. cap. 15. 41)

Si quid veri de Deo Sibylla, vel Orpheus, aliive gentium vates aut philosophi praedixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem revincendam, non tamen ad istorum auctoritatem amplectendam. Quantum⁶²) enim distat de Christi adventu inter praedicationem angelorum, et confessionem daemoniorum⁶⁵), tantum inter auctorita-tem prophetarum, et curiositatem sacrilegorum.

C. XIV. Ad intelligentiam sacrarum scripturarum saecularium peritia necessaria ostenditur.

Item Clemens Papa I. epist. V. ad suos discipulos 64).

Item Clemens Papa I. epüt. V. ad suos discipulos 64). III. Pars. Relatum est nobis, quod quidam in vestris partibus commorantes adversantur sacris 55) doctrinis, et prout eis videtur non secundum traditionem patris 66), sed iut audivimus, vestrarum partium ingeniosi 67) homines ex ils, quae legunt, verisimilitudines capiunt. Et ideo dili-genter observandum est, ut lex Dei quum legitur, non secundum propriam ingenii 66) intelligentiam legatur vel doceatur. Sunt enim multa verba in scripturis divinis, quae possunt trahi 69) ad eum sensum, quem sibi unusquisque sponte praesumsit 70); sed fieri non oportet. Non enim sensum, quem extrinsecus adulteretis 71), alienum et extra-neum debetis quaerere, aut 73) quoquo modo ipsum scri-pturarum auctoritate confirmare, sed ex ipsis scripturis 73) sensum capere veritatis 74). Et ideo oportet ab eu intelli-gentiam 75) discere scripturarum, qui eam a maioribus se-cundum veritatem sibi traditam servavit 75), ut ipse possit ea, quae recte suscepit, competenter asserere. Quum enim ex divinis scripturis integram quis 77) et firman regulam ex divinis scripturis integram quis 77) et firmam regulam veritatis susceperit, absurdum non erit, si aliquid etiam ex eruditione communi ac liberalibus studiis, quae forte in pueritia attigit, ad assertionem veri dogonatis conferat, ita tamen, at, ubi vera didicerit 70), falsa et simulata declinet.

C. XV. Quare prohibeatur Christianis počica figmenta legere,

Item Isidorus in lib. III. Sententiarum, de summo bono, cop. 13. 7%)

W. Pars. Ideo prohibetur Christianus ⁶) figmenta legere poëtarum, quia per oblectamenta inanium ⁶) fabu-larum mentem excitant ad incentiva libidinum. Non enim solam thura offerendo daemonibus immolatur, sed etiam eorum dieta libentius capiendo. V. Pars. Gratian. Ut itaque ex praemissis apparet,

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XVI. 1) Caput hoc in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus conjunctum est superiori. Est autem responsio ad quaestionem, quam praemisit B. Augustinus his ver-bis: Quid est, quod in cruce positus salvator *) ait: Pater ignosce illis, non enim sciunt, quid faciunt. Si enim ne-

Dist. XXXVII. C. XII. 58) ab univ. episcopis subjectis: Edd. col, o. – Böhm. – 59) habeatur: orig. – Ans. – Edd. coll. o. – 60) instituantur: Edd. Bas. = C. XIII. 61) sed thi fusius. – 62) it post panca. – 63) daemonum: Edd. coll. o. = C. XIV. 64) Ep. P scutoisitoriana. Eadem fore, Petro Ap. tributa, legun-tur in 1. 60. Recogn. Clementis. – Coll tr. p. p. 1. 1. 4. e. 26. – 65) sanis: Isid. Merl. – 66) patram: Edd. coll. o. – 67) secun-tur in 1. 60. Recogn. Clementis. – Coll tr. p. p. 4. 1. 4. e. 26. – 65) sanis: Isid. Merl. – 66) patram: Edd. coll. o. – 67) secun-dua hominum ingenium: Isid. Merl. – 66) add.: cirtuten vel: Edd. coll. o. – 69) velrahi: Edd. Bas. – 70) praesunserti: Edd. coll. o. – 11) attuierilis: Isid. Merl. – sens. extrinsecus alienum: Edd. coll. o. – 71) attuierilis: Edd. Merl. – 80) scientiam: Edd. coll. o. – sec. addiscere: Edd. Bas. – 76) scientiam: Edd. coll. o. – 97) quisque: Edd. coll. o. – 75) scientiam: Edd. coll. o. – 97) quisque: Edd. coll. o. – 75) didicit. Isid. Merl. – EXV. 79) Ivo Pan. 1. 2. c. 137. Decr. p. 4. c. 167. – 80) Christianis: Ed. Böhm. – 81) nimium: Edd. coll. o. – 82) Ps. 68. v. 24. – 83) ex Greg. M. pastor. 1. 1. c. 1. – 84) 1 Cor. c. 14 v. 28. –

imperitia sacerdotilus semper esse delet adversa, quia, quum per ignorantiam cuecati aliis ducatum praestare coeperiat, amba in foream cadunt; unde dicitur in Psalma⁸³): Obscu-rentur oculi eorum, ne videant, et dorsum corum semper ineurva. Quum enim obscurantur illi, qui praecunt, ud fe-renda onera peccatorum facile sequentes inctinantur. Elabo-randum est itaque sacerdotibus, ut ignorantiam a se quasi quandom pestem abliciant. Licet enim servus ⁸³) nesciens ro-lantatem domini sui, et non faciens, dicatur vapulare paucis, apostolus ⁸⁴). Qui ignorat, ignorabitur. Quad de co intel-ligendum est, qui noluit intelligere, ut bene ageret ⁸³). Unde Augustinus ait in Whro Ounest veteris ro-mai

Unde Augustinus ait in libro Quaest, veteris ac novi testamenti, quaest. 67. 86).

C. XVI.

Non 1) omnis ignorans immunis est a poena. Ille enim ignorans potest excusari a poena, qui a quo ⁸7) discerct non invenit. Istiș²³) autem hoc ignosci petit, qui, haben-tes a quo discerent, operam non dederunt. "Huiusmodi non licet ignorare; accipient ergo veniam, si convertantur."

DISTINCTIO XXXVIII.

GRATIANUS.

I. Pars. Quum itaque voluntaria ignorantia omnibus no.ria sit, sacerdolibus est periculosa.

Unde in Concilio Toletano IV., cap. 24. legitur '):

C. I. Sacerdotibus maxime ignorantia vilanda est.

Ignorantia mater cunctorum errorum maxime in sacerdoti-bus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis²) su-sceperunt. Sacerdotes enim legere sanctas scripturas "fre-quenter" admonet³) Paulus apostolus³), dicens ad Timo-theum: Attende lectioni, exhortationi et doctrinae, et: semper permane in his. Sciant igitur sacerdotes scripturas sanctas et canones⁵), ut omne opus corum in praedicatione et do-ctrina consistat, atque aedificent cunctos tam lidei scien-tia quam operum disciplina.

C. II. Officialem tibellum ab episcopo accipiant presbyteri, quum ordinantur.

Item ex codem Toletano IV. c- 25. 6)

Quando presbyteri in parochiis ordinantur, libellum offi-cialem a suo sacerdote accipiant, ut ad ecclesias sibi de-putatas instructi succedant ⁷), ne per ignorantiam etiam in ipsis divinis sacramentis ⁵) offendant ⁹). Quum vero ad litanias vel ad concilium venerint, rationem episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium celebrent ¹⁰), vel baptizent.

C. III. Inscitia sacerdotum nec excusatione digna est, nec venia.

Item Leo Episcopus ad Clerum et plehem Constan-tinopolitanae urbis, epist. XXII. 11)

Si in laicis vix¹²) tolerabilis videtur inscitia, quanto magis in iis, qui praesunt, nec excusatione digna est, nec venia?

sciunt, quid est, quod ignoseitur? maxime quum dicat^{**}) res Abimelesh ad Deum: Numquid genten ignorantem perdes? Non omnis ignorans immunis est, etc. In extremo autem addita sunt nonnulla ex ipsa B. Augustino, quo sententia sit integrior.

85) Ps. 35. v. 4. = C. XVI. 86) Liber apocryphus. - Ans. 1. 8. cap. fn. - 87) quod disc.: Edd. coll. o. - 88) istis non potenti ignosci: Edd. coll. o. - 9) Luc. c. 23. v. 34. - 09) Gen. c. 20. v. 4. Dist. XXXVIII. C. I. 1) hab. A. 633. - Coll. (r. p. p. 2, 1.37. c. 6. Burch. 1. 1. e. 100. Ans. 1. 7. c. 114 (118). Ivo Deer, p. 5. c. 202. - 2) populo Del: Edd. coll. o. - 3) sancha scriptura ad-momet: Coll. Hisp. - Ivo. - admonentur: Ans. - Edd. coll. o. -4) Paulo Ap. dicente: Coll. Hisp. - Ans. Ivo. - Edd. coll. o. -4) Paulo Ap. dicente: Coll. Hisp. - Ans. Ivo. - Edd. coll. o. -4) Paulo Ap. dicente: Coll. Hisp. - Ans. Ivo. 3. e. 129 - 7) ac-times a coll. 13. - 5) cf. Conc. Arcl. IV. C. 3. = C. II. 6) Coll. Hisp. e. 26. - Coll. 4: p. p. 2. L. 37. c. 7. - Burch. L. 2. e. 157. Ans. I. 7. c. 113 (117). Ivo Pan. 1. 3. c. 23. Decr. p. 3. e. 129 - 7) ac-cedant: Ans. - Edd. Bohm. - 5) addl.: Christom: Bohm. - Edd. coll. o. (pr. Bas., in qua logitur: scriptis offendant). - 9) offendant, ita ut quando: Coll. Hisp. - Ans., et missa voce: ita: Ivo. - 10] cetebraat - bogitzant: Coll. Hisp. = C. II. 61) Ep. 59, (scr. A 450.) Ed. Haller, - Ans. 1. 7. e. 119. Polye. I. 4. L. 4. - 12) into-lerabilis: Ans. - Edd. coll. e.

C. IV. Canones non licet sacerdotibus ignorare.

Itom Coelestinus universis Episcopis per Apuliam et Calabriam constitutis, epist. III. 13)

facere, quod Patrum nceat canones¹³) ignorare, nec quicquam facere, quod Patrum possit regulis obviare. Quae enim a nobis res digne¹⁵) servabitur, si decretalium norma con-stitutorum pro aliquorum libitu licentia populis permissa frangatur!

C. V. Quae sint sacerdotibus necessaria ad discendum. Item ex dictis Augustini 16).

Quae *) ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad discendum, id est liber sacramentorum 17), lectionarius, antiphonarius, id est liber sacramentorum ¹⁷, tectionarius, antipnonarius, baptisterium, computus, canon poenitentialis, psalterium, homiliae per circulum ¹⁸) anni dominicis ¹⁹) diebus et singulis festivitatibus aptae. Ex quibus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen ²⁰) vix in eo constabit ²¹), quia valde periculosae sunt evangelicae minae, quibus dicitur ²²): Si caecus caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadust.

C. VI. Quae oportet scire eum, qui episcopus est erdinandus.

Item ex Vil. Synodo, cap. 2.23)

Omnes psallentes repromittimus Deo: In 24) iustificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos. Quod omnes quidem Christianos observare saluberrimum est, sed prae-cipue hos, qui hierarchicam²⁵) consecuti sunt dignitatem. Unde definimus omnem, qui ad episcopatus provehendus est gradum, modis omnibus psalterium nosse, ut ex hoc et omnis clerus, modis binning patientin i ta moneatur et in-buatur. Inquiratur autem diligenter a metropolitano, si in promtu habeat²⁶) legere scrutabiliter et non transitorie tam sacros canones et sanctum evangelium, quam divini Apostoli librum et omnem divinam scripturam, atque se-cundum mandata Dei 27) conversari 28), et docere populum sibi commissum. Substantia enim summi sacerdotii nostri sunt eloquia divinitus tradita, id est vera divinarum scripturarum disciplina, quemadnodum magnus perhibet Dio-nysius 29). Quod si disceptaverit, et ita libenter facere et docero minime spoponderit, nullatenus consecretur. Ait enim prophetice 3°) Deus: Tu scientiam repulisti, et ego re-pellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.

C. VII. De codem.

Item ex Concilio Carthaginensi III., c. 3.31)

Placuit, ut ordinandis episcopis vel clericis prius ab ordinatoribus suis decreta conciliorum autibus ³²) eorum incul-centur, ne se aliquid contra statuta concilii fecisse poe-niteat ³³).

C. VIII. Sacrae scripturae inhaerentes non obscurantur iniquitate mundana.

Item Zephyrinus Papa, epist. I. ad Episcopos Siciliae 34). Sicut stellas coeli non exstinguit nox, sic mentes fidelium firmamento 35) inhaerentes sanctae scripturae non obscurat mundana iniquitas.

Dist. XXXVIII. C. V. a) Ceteri etiam collectores Augustinum citant. Fere autem omnia harc habentur in poenitentiali Bedae, et in libro de officiis ecclesiasticis, et alibi.

C. K. b) Dei sunt: In loco indicato legitur: Qui ea, quae sunt Domini, nesciunt, a Domino nesciuntur, Paulo attestante etc.

C. XII. c) Scholastici: Vox ista abest ab origi-

C. IX. Ignorantia scripturarum est ignorantia Christi, Item Hieronymus ad Exstochium in procemio comment, in Esalam.

Si iuxta apostolum Paulum 36) Christus Dei virtus est Deique sapientia, et qui nescit scripturas nescit Dei virtutem eiusque sapientiam, ignoratio 37) scripturarum ignoratio Christi est.

C. X. A Domino sciuntur, vel ignorantur, qui ea, quae Dei sunt, sapinnt, vel ignorant.

Item Gregorius in Pastorali 38), part. J. cap. 1.

Qui ea, quae Dei sunt b), sapiant, a Domino sapiuntur, et qui ea, quae Dei sunt), sapiunt, a Bounne sapiuntir, Paulo attestante, qui ait ³). Si quis ignorat, ignorabitar. Idem ⁴). Quicunque stultus est in culpa, erit sapiens in poena.

C. XI. Non qui aliquid nescit, sed qui putat se scire grod rescit, errare probatur.

Item Augustinus in Enchiridio ad Laurentium, oap. 17.42)

II. Pars. Quamvis errare 43) quanta possumus cura cavendum sit, non solum in maioribus, verum etiam in cavendum sit, non solum in maioribus, verum exiam in minoribus rebus, nec nisi rerum ignorantia possit errari, non tamen est consequens, ut continuo erret quisquis ali-quid nescit, sed quisquis³⁴) se existimat scire quod nescit. Pro vero quippe approbat falsum, quod est erroris pro-prium. Veruntamen in qua re quisque erret, interest plu-rimum. Nam in una cademque re et nescienti sciens, et erranti non errans recta ratione praeponitur. In diversis autem rebus, id est quum iste scit alia, ille alia, et iste-utiliora, ille minus utilia vel etiam noxia: quis non in eis, quae ille scit, ei praeferat nescientem? Sunt enim quae-

dam, quae nescit, el platierat nesternerat i cans cana que dam, quae nescite quam scire sit melius. III. Pars. Gratian. Sed licet per ignorantiam gram-maticae artis alignid vitiosum proferant episcopi vel presby-teri, non tamen ideo u scholasticis sunt despiciendi, quia morum tilia mugis quam terborum sunt praecarenda.

Unde Augustinus in libro de catechizandis rudibus. cap. 9. 45):

C. XII. Non contemnant scholastici ecclesiasticam

simplicitatem.

Sedulo monendi sunt scholastici '), ut, humilitate induti *6) Christiana, discant non contemnere quos cognoverint mo-rum vitia quam verborom amplius *7) devitare, et cordi *8) casto linguam exercitatam nec conferre audeant, quam etiam praeferre consueverant. Et infra: His etiam *9) matiam pracierre consuccerant. Et infra: His ettam *) ma-xime utile est nosse, ita esse praeponendas verbis senten-tias, ut praeponitur animus corpori. Ex quo it, ut ita malle debeant veriores quam disertiores ³⁰) audire sermo-nes, sicut malle debent prudentiores quam formosiores ha-bere amicos. Noverint etiam, non esse vocem ad aures Dei, misi animi affectum. Ita enim non fridebunt, si aliquos antistites et ministros ecclesiae forte animadverterint vel cum barbarismis et soloecisuris Deum invocare, vel eadem verba, quae pronunciant, non intelligere, perturbate-que distinguere, non quia ista minime corrigenda sunt, ut

NOTATIONES CORRECTORUM.

nali. Sed in eo haec praecedunt: Sunt item quidam de scholis usitatissimis grammaticorum oratorumque vonientes, quos mequo inter idiotas numerare audeas, neque inter illos doctissimos, quorum mens magnarum rerum est exercitata quaestionibus. His ergo, au loeuendi arte ceteris hominibus quaestionibus. His ergo, qui loquendi arte ceteris hominibus excellere videntur, quum veninnt, ut Christiani fiant, hoc amplius quam illis illiteratis impertire debemus, quod sedulo admonendi sunt, ut humilitate, etc.

Ed. Arg. — concernare: Edd. coll. rel. — 29) Dionyn. Arean Jihr. (usppos.) de eccl. hierarch. c. 1. — 39) (Meze c. 4. v. 6. \equiv C. VII. 34) hab. A. 397. — Ans. l. 7. c. 61. Coll. tr. p. p. 2. t. 17. c. 1. 34) ha uuribus: Ed. Bas. — 38) poenteent: Coll. Hisp. — Edd. coll. o. \equiv C. VIII. 34) Ep. Pseudeisidoriana, cf. Prosper Aquit. Sent. 230., ex qua caput nutuatus est impostor. — 36) of Aras.: Edd. coll. o. exc. Bas. \equiv C. X. 38) is Moratibus: Bdd. coll. o. — 39) Jomino: Edd. coll. o. \equiv C. X. 38) is Moratibus: Bdd. coll. o. — 39) Jomino: Edd. coll. o. = C. X. 38) is Moratibus: Bdd. coll. o. — 39) Domino: Edd. coll. o. = C. X. 38) is Moratibus: Bdd. coll. o. — 39) Domino: Edd. coll. o. = C. X. 38) is Moratibus: Bdd. coll. o. — 39) Domino: Edd. coll. o. = C. X. 38) is in Moratibus: Bdd. coll. o. — 39) Domino: Edd. coll. o. = C. X. 43) Petr. Lomb. Sen-tent. 1. 3. dist. 38. — 45) error — carendus: orig. — 46) si quis: Ed. Bas. — 47) magis: Edd. coll. o. = 48) corde: Ed. Par. — 49) abest ab Edd. coll. o. — Ms erim: Ed. Bas. — 50) discretiores: Ed. Bas.

Dist. XXXVIII. C. IV. (3) ser. A. 429. — Burch. 4. 2. c. 160. Ame. 1. 7. c. 108 (120). Lvo Decr. p. 6. c. 251. Polyc. 1. 4. t. 4. [4] add: sava: orig. — Ivo. — 15) digna: orig. — Ed. Bas. == C. V. 16) apud Betam, quem canonis auctorem esse voluerunt Corr. Rom., similia tantum leguntur. Integer canon prostat in Capitulari Ahyionis Basil., ed. in Coll. conc. Mansiana. — Barch. 1. 2. c. 2. L 19. c. B. Ans. 1. 7. c. 109 (121). Ivo Pan. 1. 3. c. 24. Decr. p. 6. c. 22. Polyc. I. 4. t. 31. — 17) sacrorum: Edd. Bas. Nor. Ven. 1. — 19) add.: (other: Ed. Bas. — 19) in dom: Böhm. — Edd. coll. op. r. Arg. Bas. — 20) memine: Edd. Arg. Bas. — 21) stars poterti: Ed. Bas. — 22) Matth. c. 13. V. 14. =: C. VI. 23) hab. A. 787. — interpretatio Annexiasi (Midistensti: Ivo. — Edd. coll. o. — 26) hanc legem: Ed. Bas. — 27) dest ab Edd. coll. o. — 26) hanc legem: Ed. Bas. — 27) dest ab Edd. coll. o. — mand. soram: Bas. — 30) concervari: Ed. Bas. — concervari vel conservare:

populus ad id, quod plane intelligit, dicat Amen; sed quia ⁵³ J pie toleranda sunt ab eis, qui didicerunt ⁵²) ut sono in foro, sic voto in ecclesia benedici. Itaque forensis illa nonnunquam forte bona dictio nunquam tamen benedictio dici potest.

C. XIII. De codem. [PALEA.]

Item Gregorius ad Leandrum 53) Episcopum Hi-spalensem, in praefat. Morat. ad Jin. 4).

"Indignum vehementer existimo, ut verba coelestis oraculi restringam sub regulis Donati."

C. XIV. PALEA. [Item Augustinus de vera religione, cap. 49. et 50.] "Locutio divinarum scripturarum secundum cuiusque lin-guae proprietatem accipienda est. Habet enim omnis lin-gua *sua* quaedam propria genera locutionum, quae quum in aliam⁵) *linguam* transferuntur, videntur absurda."

C. XV. PALEA.

[Item Hieronymus ad Pammachium, epist. LII. eulus initium est: Christiani interdum pudoris est.] "Ecclesiastica interpretatio etiamsi habet eloquii venusta-tem, dissimulare eam debet³⁵) et fugere⁵⁶), ut non otio-sis philosophorum scholis paucisque discipulis⁵⁷), sed universo⁵⁸) loquatur hominum generi."

C. XVI. Propter opprobrium senectutis a parculis et a minimis non erubescat discere episcopus.

Item Clemens Papa, epist. III. 19).

Nullus episcopus ⁶⁰) propter opprobrium senectutis vel no-bilitatem generis a parvulis vel minimis eruditis, si quid forte est utilitatis aut salutis, inquirere negligat. Qui enim rebelliter vivit, et discere atque ⁶) agere bona recusat, ma-gis diaboli quam Christi membrum esse ostenditur, et po-tius ialidelis quam fidelis monstratur.

DISTINCTIO XXXIX. GRATIANUS.

GRATIANUS. Ecce plenarie monstratum est, quod saecrdotes oportet litera-rum tam sacrarum quam saecularium esse peritos. Nunc quaeritur, an saecularium negotiorum oporteat cos habere pe-ritiam? Hanc praelatis esse necessariam, multis rationibus probatur. Debeat namque praelati subditis non solum spiri-tualia, sed etiam carnalia subsidia ministrare, exemplo Chri-sti, qui turbas sequentes non solum verbo docebat, sed etiam praelati hace omnia plene possint perficere, saecularium me gatiorum oportet cos habere solertiam, ut corum cautela et ecclesiae serventur indemnes, et cuique necessaria pro suo moecclesiae serventur indemnes, et cuique necessaria pro suo moda ministrentur. Unde quidam in episcopum electus a B. Gre-goria pro sua simplicitate repellitur, ne eius occasione res ecclesiae dilapidarentur. Sie enim scribit Gregorius Clera et nobilibus Neapol. Iib. VIII, epist. 40.¹)

C. 1. Saecularium negotiorum imperiti non sunt in episcopos ordinandi.

Petrus diaconus, quem a vobis?) electum asseritis, omnino (ut dicitur) simplex est, et nostis, quia talis hoc tempore in regiminis debet arce constitui, qui non solum de salute

NOTATIONES

C. XIII. d) Hoc et duo sequentia capita absunt a mul-

tis antiquis exemplaribus, neque glossan habent. Dist. XL. C. I. a) Caput hoe, quod citatur ex Sym-macho, est in libro, quem pro Symmacho Ennodius diaco-nus scripait: inreque Symmachi nomine citatur, quod cum librum Symmachus et universa V. synodus pro causa Sym-

Dist. XXXVIII. C. XII. 51) tamen: orig. - 52) didicerini: Ed. Bas. = C. XIII. 53) Hem ad Alexandrium Ep.: Ed. Nor. -Alexandriuman: Edd. coll. ref. = C. XIV. 54) in alia: Edd. coll. o. exc. Lugdd. II. HI. Antw. = C. XV. 55) debelis: Ed. Bas. - debes: Edd. coll. ref. - 56) non fugere: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 57) disciplinis: eacd. - 58) universa logit. hom. genera: Edd. coll. o. = C. XVI. 59) Ep. Pseudoisidori, qui b. I. secatus est 1.4. Recogn. Clem. cf. - 60) abest ab orig. - 61) aut: Ed. Bas. Dist. XXXIX. C. I. 1) Ep. 62. (ser. A. 600.) I. 10. Ed. Maur. - Ans. I. 6. 13. (Nobilitatis activities Neupoline). Polyc. I. 2. t. 1. -2) commus: Ed. Bas. Dist. XL. Pars I. 1) f.Thm. c. 3. v. 2. - 2) Psal. 131. v. 16. - 3) Exod. c. 28. = C. I. 4) ex lib. apolog. Ennodii pro Syn. IV.

animarum, verum etiam de extrinseca *subiectorum* utilitate et cantela sciat esse solicitus.

DISTINCTIO XL. GRATIANUS.

1. Pars. Oportet¹) quoque episcopum esse ornatum et ho-spitalem. Ornamenta episcopalia virtutes debent intelligi, quae a Domino eis repromittantur, quum dicitur: Sacerdotes²) eius induem salutari. Unde in veteri²) testamento varlis vesti-bus ex praecepto Domini sacerdotes ornati leguntur, quia multimodis virtutibus debet splendere vita pontificis, ut gradui conferat decorém, quem ab eo non accepit. Non enim loca, sed vita et mores sanctum faciunt sacerdotem. Undo ex su-scepto officio non licentiam peccandi, sed necessitatem bene vivendi se noverint assecutos.

Unde Symmachus") Papa ait *).

C. I. Officium sacerdotii non confert, sed adimit peccandi licentiam

Non nos beatum Petrum (sicut dicitis) a Domina cum sc-Non nos beatum Petrum (sicut dicitis) a Domino cum se-dis privilegiis, vel successores cius, peccandi indicamus licentiam suscepisse. Ille perennem meritorum dotem cum hereditate innocentiae misit⁵) ad posteros. Quod illi con-cessum est pro⁵) actuum luce, ad illos pertinet, quos par conversationis splendor illuminat. Quis enim sanctum du-bitet esse, quem apex tantae dignitatis attollit[§] In quo si desunt bona acquisita per meritum, sufficiunt, quae a loci decessore⁷) praestantur⁸). Aut enim claros ad hace fastigia erigit, aut qui eriguntur, illustrat.

C. II. Filii sanctorum sunt, qui exercent opera corum. Item Hieronymus ad Heliodorum, epist. I.9)

Non est facile stare loco Pauli ¹⁰), et tenere gradum Petri lam cum Christo regnantium, quia hine^b) dicitur: non san-ctorum filii sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exer-cent opera eorum.

C. III. Morum nobilitas, non laci vel generis, sacerdotes notificet. Item Gregorius 11).

Nos, qui praesumus, non ex locorum vel generis diguitate, sed morum nobilitate innotescere dehemus, nee urbium claritate, sed fidei puritate.

C. IV. Non loca vel ordines, sed merita nos Deo iungunt. Item Gregorius ad Anastasium Presbyterum, lib. VI. epist. 29. 12)

Non loca vel ordines creatori nostro nos proximos faciunt, sed ei 23) nos merita bona iungunt 13), aut mala disiungunt.

C. V. Magnitudo precati vel dignitatis gnemque fortiter deiicit.

Item loannes Chrysestomus, fid est, auctor operis imperfecti in Matthaeum, homilia 40. ad e. 21.]¹⁵) 11. Pars. Homo Christianus fortiter cadit in peccato ¹⁶)

propter duas causas: aut propter magnitudinem peccati, aut propter altitudinem dignitatis.

C. VI. Damnatur Apostolicus, qui suae et fraternae salutis est negligens. Item ex dictis Bonifacii*) Martyris¹⁷).

III. Pars. Si Popa suae et fraternae salutis negligens deprehenditur inutilis et remissus in operibus suis, et in-

CORRECTORUM.

machi habita sic approbarunt, ut parem ei cum synodis et apostolicis decretis auctoritatem tribuerint. C. II. b) Quia hinc: Haec usque ad finem non sunt inventa apud B. Hieronymum, ex quo tamen, aut ex eius dictis, citant etiam ceteri collectores. C. VI. e) Dietis Bonifacii: Nauclerus Gen. 26.

(hab. A. 501.) — Polyc. I. 3. t. 7. — 5) transmisti: Edd. coll. o. — 6) per lucem: eaed. — 7) praedecessore: eaed. — 8) testantur: eaed. pr. Lugdd. II. III. Antw. = C. II. 9) Burch. I. 1. c. 207. Ive Decr. p. 5. e. 321. Polyc. I. 3. t. 8. — Infr. C. 2. q. 7. e. 29. — (10) Pauli et Petri, et (scilicel: Edd. Bas. Lugdd. Antw.) tenere ca-thedrama: Edd. cell. o. — Ivo. = C. III. 11) exput incerti anctoris — Burch. I. 1. c. 208. Ivo Decr. p. 5. c. 322. Polyc. I. 3. t. 7. = C. IV. 12) Ep. 32. (ser. A. 537.) I. 7. Ed. Maur. — Coll. ir. p. p. 1. t. 55. e. (109. — 13) Abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. Antw. — 14) contungunt: Edd. coll. o. exc. Bas. = C. V. 15) Po-lyc. ii, — 16) pecculum: Edd. coll. o. = C. VI. 17) Caput non inoffensae fidel. — Deusdedit de vebus eccles. I. 1. e. 231. Ivo Decr. p. 5. c. 23. ex gestis Bonifacti, Eodem modo inscr. in Ed. Bas.

super a hono tacktornow, quad magis afficit sibi et anni-bas, nihilaminas innamerabiles populas catervation secum ducit, primo mancipio gehennae cum ipso plagis multis in aeternum vapelaturas ¹³). Huius ¹³) culpas istic redarguere praesumit mortalium nollas, quia cunctos ipse iudicaturus a nemine est iudicandus, nisi deprehendatur a fide de-; pro cuius perpetuo statu universitas fidelium tanto vins 10 instantius orat, quanto suam salutem post Deum ex illius scolumitate animadvertit 21) propensius pendere.

C. VIL Non ordiner, sed ritae meritu nus Des cu Item Augustians of Valerium, epist. CXLVIII. 22)

IV. Pars. Ante omnia peto, ut cogitet seligiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita et maxime hoc tempore facilius et lactius 23) et hominibus acceptabilius episcopi, racinus et lacus²⁻³) et nominus acceptantes epicones e aut presbyteri, aut diaconi officio, si perfunctorie acque adulatorie res agatur, sed nihil apud Deum miserius et tristius et damnabilius. § 1. Item ²³) nihil esse ²⁵) in hac vita et ²⁴) maxime hoc tempore difficilius, laboriusius et perfeutosius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi ufficio, aut and Deum nihil bearing ai co muda militetur, cuu sed and Deum mini beatins, si eo mudo militetur, quo noster imperator indet. Quis autem fistes sit modus, nec nec a pueritia, nec ab adolescentia mea didici, et eo tempure, quo 17) discere coeperam, vis nehi facta est merito perca-torum meorum. Nam quid aliud existimem nescio, at secundas locus gubernaculorum mihi traderetur 28), qui remum 19) tenere non noverant.

C. VIII. Corramplear et al terram sacerdotiam trabitur, nisi legaliter et inste servetur.

Item Isidarus 30).

Sicut viri et mulieris digna confunctio unum facit matrimonium, et sicut duorum copulatio unum perficit 31) corpus, ita elericatus et sacerdatium unum faciunt presbyterum, et electio et consecratio unum faciunt episcopum : quae omnia unum efficiunt corpus, quod citius corrumpitur et ad

NOTATIONES CORRECTORUM.

testator hoe fuisse dictum Banifacii Martyris. Verom Deusdedit presbyter cardinalis tit. Apostolorum in Eudoxia, tempore Victoris Papae III. libros IV. de rebus ecclesia sticis composuit, qui in bibliothera Vaticana servantur. Et in Horos, cap. 235. ex gestis (sie habent etiam multi Gratiani codices, et Ivo) Busifacii martyris et archiepiscopi Nogua-tini, sed. ap. legati, haez sumztissimi illius viri de Romano Pontifice ac sede apostolica verba refert, in quibus est boe caput, et quidem ex antecedentibus et sequentibus Sancta Romana ecclesia, privilegio speciavalde illustratur. He auctoritatie disfaitue et humanitue caput omnium ecclesiarum post Christum Seum effecta, secundum antistisis vel rectoris sui qualitatem et valatudinam afficit totine Christianitatis membra, ut illius incolumitati sua respondeant incolumitate et congaudeant, et nihilominus cius longuoribus sus languore consentiant, et sieut eius gloria iuxta Apostolum*) conglerificantur, sic eius detectione deticiuntur, ut illud pro pheticum in es praecipue compleri deprehendatur: Omne**) caput languidum, et omne cor moerens; a planta pedis usque ad verticem non est in co sanitas. Et revera tanta reverentia apicem praefatae apostolicae sedis omnes suscipiant, ut nonnullam sanctorum cunonum disciplinam et antiquem Christianae religionis institutionem magis ab ore praceesseris eius, quam a sacris paginis et paternis traditionsbus ex-petant; ilius velle, illius nolle tantum explorant, ut ad eius arbitrium suam conversationem et ipri remitant, aut intendant. Quod si, ut summopere sibi et omnibus expedit, zelo domus Dei sine interminisione tabescens, fidelis dispensator et pru-dens exsistems, Deo et hominibus opere et sermone irreprehensibilem seze conservare studuerit, ut vere fatear, universum passe mundum secum attonitum et sollicitum post Deum currere facit, ex utroque sexu populos dicersae professionis, cunditionis et actutis cateroatin Domino suo super omnia bona

terraus traititer, nisi legaliter servetur, nisi insis vivande landetar.

C. IX. Gratia, sen locus salvat animan.

fiem Ambrosius, lib. de paradieo, c. 4.

V. Pars. Allud antem animalverte³³), quia estra pa-radisum vir factus est, et mulier intra paradisum, ut ad-vertas, quod non loci, non generis nobilitate, sed virtute unusquisque gratiam sibi comparat. Denique extra para-disum factus, hoc est in inferiore loce, vir mellar inveni-tur, et illa, quae in meliore locu, hoc est in paradiso, facta est inferiore noracitma 11). est, inferior reperitur 31).

C. X. De enion.

Ihm Gregorius Sb. FI. Bog. epit. 5.14)

Quaelibet occulta loca sine gratia Dei asiisam salvare non possunt, quot aliquando in ipsis quoque conspicinus erra-tibus electorum. Nam Loth²⁹) in ipm perversa civitate fuit iustus: in monte peccavit. Set inta eur dicimus, quum maiora noverimus! Quid enim paradiso incundius! quid coelo securius! et tamen homo ex paradiso, et angelus da 14 parte assessed a sanisti de 34) coelo peccando cevidit.

C. XI. De aden. Idem 373.

Adam⁴) primus home pro peccato de paradise electus est: hoc est, quia Dei nobilitatem a se delecit¹⁴), nobilitate loci privatus est 39).

C. XII. Non est verus securies counis, qui naminatur sacerdes.

Item Joannes Chrysestomus, [id ent, emeter operis im-perfecti is Matth. Ann. 43. ad c. 23.]**)

VI. Pars. Multi sacerdotes, et panei sacerdotes: multi nomine, pauri opere. Videte ergo ¹) quomudo seda-tis ¹) super cathedram, quiz non cathedra facit sacerdo-tem, sed sacerdos cathedram; non lucus sanctiticat homi-

ipoine constituendas decil. Si pers sume et fraternae saintie negligens deprehenditur, institis et remissus in operibus suis, et insuper a bano taciturnus (quod magie officit sibi et amnibus), nibileminus innumerabiles populas caterratim secum duoli, primo mancipio gebennos en ipas plazis multis in ostar-num zapulaturus; cuino culpus intie redarzuere prasumit mortaliam sullas, quia canctos ipre indicaturus a nomine est indicandas, nisi forte deprehendatur a fida devius : pro cuias perpetao statu universitas fidekum tanta instantina orat, guanto suam salutem post Deum e.r illius incolumitate animodeertant propensius prodere. Soloo enim divinue emmipo-tentiae mysterio, ut dignum est, loco ab ipsa secundo, illud B. Iob †) non incongrue aptari S. Bousenne ecclesiae potest: Di destruxerit, nemo est, qui aedificet, et si incluserit Si destruxerit, nemo est, qui aedificet, et si incluserit hominem, mullus est, qui aperint ei; si continuevit aquas, omnia siccabuntur, et si eminerit ens. subvertent terram; nec immerito, quam ipas specialiss in Petra caeli terrazque retentet habenas. Hace quam omnium fidelium in Christo spiritalis sit mater, nemo dehet rennere illius feriri disciplina val emendari censura, insta illa proverbie ††) Salamonis : Ne dimittas legem matris tuze, lizz eam in corde tuo iugiter; qui enim abiicit disciplinam, infelix est, et stattus homo despicit matrem suam; et rarens •): Est maledietus a Deo, qui exasperat matrem, et maledietio matris eradicat fun-damenta; ille utique ques errogent "), divise a sede illins, cui dietum est : Tu ***) es Petrus, et super hanc petram aedis-cabo ecclesiam meam; et super arenam concupiscentias carnalis sen humanas proconntionis probantar posita; currus minime prosperotur, si a suo fonte dividator. C. XI. d) Primo libro B. Gregorii in Ezechielem, horisi mini

mil. 9. leguntur haec verba, quae nounihil ad hanc rem facere videntur: Quis antem loca mentem non muniunt, ipre humani generis primus lestatur parens, qui et in paradiso cecidit.

. .

•

Dist. XL. C. VI. (8) capalitheres: Ive. - 19) herisemedi: Ed. Ban. - 20) In ep. Clem. L and Enc. endem formula legitur, cf. etian Inid. Frep. sent. L 3. c. 30. - 21) animativeriant: Ive. - 9) 2 Cor. 6. 1. - 90) Enc. c. 1. v. 3. - 1) Isb. c. 12. v. 14. - 1) Prov. c. 2. v. 6. et 6. v. 21. - 9) Deut. c. 29. v. 16. - 90 (2 Cor. c. 2. v. 6. et 6. v. 21. - 9) Deut. c. 29. v. 16. - 90 (2 Cor. 1. - 90) Enc. c. 1. v. 3. - 1) Isb. c. 12. v. 16. - 90 (2 Cor. 2. v. 6. et 6. v. 21. - 9) Deut. c. 29. v. 16. - 90 (2 Cor. 20) Leg. 21. *inex.* A. 301.) Ed. Maur. - 1vo Decr. p. 6. c. 389. -39) Joints: Ive. - Edd. coll. e. - 24) /dem: Edd. coll. e. pr. Bas. - Ann. L 6. c. 192. - 25) est: Edd. coll. e. ex Ann. - 25) stimus her: Ed. Bas. - 37) add: : tempore: Ed. Bas. - 28) tradities est:

Edd. coll. e. pr. Bas. Lugrdd, H. III. Antw. — 29) pastremann: Ans. =: C. VIII. 30) Fragmentum omeino incertum. — 31) (aci?: Ed. Bas. =: C. IX. 32) addrets: Ed. Bas. — 33) inventur: Edd. coll. e. =: C. X. 34) Ep. ad Cyriacum Ep. Cass. ep. 4. (scr. A. 507.) I. 7. — Coll. tr. p. p. 1. t. 53. c. 4. — 35) Genes. c. 19. — 36) er: Ed. Bas. =: C. XI. 37) Barrh. I. 1. c. 206. Fro Detr. p. 5. c. 330. — 39) eiecif: Ed. Bas. — 39) printers: Ivo. — primars: Edd. Arr. Bas. =: C. XI. 40) Fragm. apoer; pham. — 41) add.: frafrer: Edd. Call. e. pr. Bast. — 43) sedentis: orig. — Edd. Arr. Bos. Not. — Bian.

nem, sed homo locum; non omnis sacerdos sanctus, sed j nem, sed nomo locum; non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus sacerdos. Qui bene sederit super cathedram, honorem accipit ab illa⁴³); qui male sederit, iniuriam fa-cit cathedrae; ideoque malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio enim sedens, si quidem bene vixeris et bene docueris⁴⁴), omnium iudex es; si autem bene docueris et male vixeris, tui solius con-demnator eris. Nam bene vixendo et bane docuendo nomo es; si autem bene docueris et maie vixeris, tui solus con-demnator eris. Nam bene vivendo et bene docendo popu-lum instruis, quomodo debeat virere: bene autem docendo et male vivendo Deum instruis, quomodo te debeat con-demnare. Idem ⁴⁵): §.1. Quicunque desideraverit primatum in terra, inveniet confusionem in coelo, nec^e) inter servos Christi computabitur, qui de primatu tractaverit, nec unusquisque eorum festinet, quomodo aliis maior appareat, sed quomodo omnibus inferior videatur, quoniam non qui maior fuerit in honore, ille est iustior, sed qui fuerit iustior, ille maior. *Conversatio ergo melior est desideranda, non dignior gradus.*

DISTINCTIO XLI. GRATIANUS.

1. Pars. Ecce, quibus oporteat sacerdotem esse ornatum moribus. Sed praeterea oportet illum esse ornatum in exterio-ribus. habitu videlicet et incessa: habitu, ut nec fulgidis, nec sordidis se vestibus ornet. Ut enim ait Hieronymus*); nec affectatae sordes, nec exquisitae delicine landem pariunt, quod tam de vestibus, quam de ribis intelligendum est. Unde Augustinus ait lib. III. de doctrina Christiana, com 19.15;

cap. 12. 1)

C. I. Pro moribus corum, cum quibus vicinus, ctiam nti debemus alimentis.

Quisquis rebus praetereuntibus restrictius utitur, quam sese habent²) mores eorum, cum quibus vivit, aut latem-perans^b), aut superstitiosus est. Quisquis²) vero sic eis utitur, ut metas consoctudinis bonorum, inter quos versa-tur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum, sed libido utentis in culpa est. Et infra: §.1. Quid igitur locis, et tempori-bus, et personis conveniat, diligenter attendendum est, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim potest, ut sine temere flagitia reprehendamus. Fieri enim potest, ut sine aliquo vitio cupidinis⁴) vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur, insipiens autem foedissima gulae flamma in vilissimum olus⁵) ardescat, et sanius⁶) quisque malue-rit more Domini⁵) pisce vesci, quam lenticula more Esau⁴), nepotis Abrahae, aut hordeo more iumentorum. Non enim propterea continentiores nobis sunt pleraeque bestiae, quia rilioribus aluntur escis. Nam in omnibus huiuscemodi rebus non ex carum natura, quibus utimur, sed ex causa utendi et modo appetendi vel probandum est, vel impro-bandum quod facimus.

C. II. Non cibus, sed appetitus in culpa est. Id em super epistolam Ioannis.

Deliciae quaelibet, si absque desiderio percipiantur, non

NOTATIONES

NOTATIONES C. XII. e) Nec inter: In loco indicato legitur: ut inter sereos Christi non sit de primatu certamen, nec unus-guisque etc. Sed obstiti glossa, ne mutaretur. Dist. XLI. Pars I. a) Hieronymus: Ad Eusto-chium de custodia virg. sic scribit: nee affectatae sordes, nec exquisitae munditae conveniunt Christiano. Ad Nepotia-num quoque in eandem fere sententiam: vestes pullas acque devita ut candidas, ornatus ut sordes pari modo fugiendae sunt, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. C. 1. b) Intemperans: Apud S. August. et Ivonem legitur: temperans. Sed ob glossam non est mutatum. C. II. c) In operibus beati Augustini aut impressis, aut manuscriptis, quae hactenus ad manus veneruat, haec

aut manuscriptis, quae hactenus ad manus veneruat, haec

Dist. XL. C. XII. 43) cathedrae: Edd. coll. o. - 44) doeners, populum instruis: Edd. coll. o. - 45) Ibid. hom. 35. ad c. 20. Dist. XLI. C. I. 1) Ivo Pan. 1. 2. c. 195. Decr. p. 4. c. 24. 1) habeant: Ed. Bas. - 3) Si quis: ib. - 4) cupediae. August. -5) abest ab August. et Ivone. - cibam: Ed. Bas. - 6) same: An-gust. - 1) Lac. c. 24. - 8) Gen. c. 25. = C. II. 9) 2 Reg. c. 38. - 10) ib. c. 47. = C. III. 11) Serm. 61. Ed. Maur. - 42) add.: sufferiar: Edd. Bas. Lagdd. II. III. Antw. - sustentiare: Edd. coll. rel. = 6) abost 20 Decr. p. 4. c. 23. - 14) Math. c. 11 Luc. c. 7. - 16) congruat: Edd. coll. o. - 16) add.: cibis: Edd. coll. 0. exe. Arg. - 17) paulo plus poerlo: Edd. coll. o. - 18) Ioterabiliter: Edd. coll. o. - 19) horam: Codd. Aug. - Ivo. - Edd. coll. o. -

officiunt, et viles cibi appetenter accepti impediunt pro-fectum abstinentiae. David ⁹) enim aquam male concupi-tam effudit, et Helias ¹⁰) carnes comedit ⁹).

C. III. Contra suae infirmitatis consuctudinem aliquibus cibis divites uti non cogantur.

Idem de verbis Domini sceundum Matthacum, [c. 7.] ser'm. V. 11)

Non cogantur divites pauperum cibis vesci, utantur consuctudine infirmitatis suae; sed doleant aliter se non pos-se¹³): si consuctudinem mutant, acgrotant. Utantur su-perfluis, dent inopibus necessaria; utantur pretiosis, dent pauperibus vilia.

C. IV. Acquanimitas tolerandi, non usus, vel abstinentia cibi institiam facit.

Idem lib. II. quaest. evang. c. 11. 13)

Idem 166. 11. quaest. coang. c. 11.⁴³) Quod dicit Dominus in evangelio ⁴³): Instificata est sapien-ia ab omnibus filiis suis, ostendit lilios sapientiae intelli-gere, nec in abstinendo, nec in manducando esse iustitiam, sed in aequanimitate tolerandi inopiam, et in temperantia per abundantiam non se corrumpendi, atque opportune sumendi vel nor sumendi ea, quorum non usus, sed con-quid alimentorum sumas, ut succurras necessitati corporis, dummodo congruas ¹⁵) in generibus alimentorum his, cum quibus tibi vivendum est. Neque quantum sumas interest interest intolerabiliter et omnino turpiter inhiare; alios au-ter et intolerabiliter et omnino turpiter inhiare; alios au-ter plusculo ¹⁷) quidem satiari, sed tolerabilius ¹⁸) inopiam perpeti, et vel ante ora ¹⁹) positas epulas, si id in tem-pore opus sit, cum tranquillitate aspicere, neque taggere. Magis ergo interest, non quid vel quantum alimentorum prote opus sit, cum tranquillitate aspicere, neque taggere, Magis ergo interest, non quid vel quantum alimentorum prote opus sit, cum tranquillitate aspicere, neque taggere, Magis ergo interest, non quid vel quantum alimentorum prote opus sit, cum tranquillitate aspicere, neque taggere, Magis ergo interest, non quid vel quantum alimentorum prote opus sit, cum tranquillitate aspicere, neque taggere, Magis ergo interest, non quid vel quantum alimentorum prote opus sit, cum tranquillitate aspicere, neque taggere, Magis ergo interest, non quid vel quantum alimentorum prote opus sit, cum tranquillitate aspicere, neque taggere, Magis ergo interest, quod Apostolus ²¹) dicit: Scio et minus ababere, scio et abundare; ubique²²) et in omnibus imbutus aum: et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati-aumin possum in eo, qui me confortat. Quod dicit Dominus in evangelio 14) : Justificata est sapien-

C. V. Temperantia ciborum et vestium, non dissolutio corum landatur.

Item ex Concilio Gangrensi²⁴), c. ultimo,

Parsimoniam cum veste humili non reprobamus, sicut etiam ornatum praeter corporis⁴) diligentiam infucatum laudamus. Dissolutos autem et fractos in vestibus inces-sus²⁵) non recipinus; *et domos Dei honoramus, et con-ventus, qui in his funt, tanquam sanctos et utiles recipi-ventus, qui in his funt, tanquam sanctos et utiles recipimus, * pietatem in privatis domibus non concludentes, sed omnem locum in nomine Dei aedificatum honorantes 26); et congregationem in ecclesia factam ad utilitatem com-

CORRECTORUM.

ORRECTORUM.
 non sunt inventa. Ceterum apud Prosperum de vita con-templativa, I. 2. cap. 22. eadem fere leguntur: Nee deliciae quaelibet, si absque desiderio percipiantar, afficiant, et viles cibi plerumque abstinentiae profectum, si appetenter accipian-tur, impediant. Hine est, quod sanctus David aquae in se concupiscentiam castigaeit, atque eam sibi a suis oblatam, ne desiderio suo ex ea satisfacere videretur, effudit, et sancto Heliae perceptio carníum non concupita non noenit.
 C. V. d) Praeter corporis: Est ex prisca⁺) ver-sione. Graece est: di Ennelseur nóvor roi coincros date ofeoyor: id est: propter corporis tantam curam minime su-pervacaneam atome operosam; sed ob glossam non est nu-

reacaneam atque operosam; sed ob glossam non est mutatam.

20) oporteat: Ed. Bas. — 21) add.: etiam: Böhm. — 22) Philipp. c. 4. v. 12. — 23) add.: innequalifatem: Ed. Bas. — 22) Philipp. c. 4. 355. — Ivo Deer, p. 8. c. 321. — 25) et incessu: Ivo. — Edd. coll. o. — 26) honoramus: Edd. coll. o. — Coll. Hisp. — 3) Imo exversione, quae apud Isid. Mert. est. In Coll. Hisp. — 3) Imo exversione, quae apud Isid. Mert. est. In Coll. Hisp. — 40 Imo expentional of the endition of the endities and the endition of the enditic the endition of t

0

munem recipimus, et bona opera, quae supra vires •) 27) ia fratres pauperes exercentur, secundum écclesiasticas traditiones beauticamus, et omnia, quae conveniunt traditionibus apostolicis et sanctarum scripturarum praeceptis, in ecclesia fieri exoptamus.

C. VI. Sub specie virtutis saepe se vitia ingerunt.

Item Gregorius Ioanni Constantinopolitano, lib. I. Reg. epist. 24. 28)

Saepe se vitia ²⁹) esse virtutes mentiuntur, ut tenacitas ³⁰) parsimonia, effusio largitas, crudelitas zelus iustitiae, remissio pietas velit videri.

C. VII. Meritis fidei et vitae, non divitiis episcopalis auctoritas quaeritur.

Item ex Concilio Carthagin. IV. c. 15.31)

Episcopus vilem supellectilem, et mensam ac victum pauperem habeat, et dignitatis suae auctoritatem fide et vitae meritis quaerat. §. 1. Hospitium ³²) quoque non'longe ab ecclesia habeat.

C. VIII. De codem.

Item ex eodem, c. 45.33)

Clericus professionem suam et habitu et incessu probet, et

viencus protessionem soam et nabiu et nacessu probe, et ideo nec vestibus, nec calceamentis decorem quaerat. Gratian. Sicut ergo in cibis mores corum, cum guibas viennus, observare monenur, sic et de indumentis intelligendum est. Ut enim alibi³⁴) dicitur: Quisquis contentis his, cum quibus vivit, lautiora sibi vel austeriora prae ceteris in-dumenta vel alimenta quaerit, aut intemperans sui, aut superstitiosus est. In incessa autem debet ouse sacerdos ornatus, ut gravitate ilineris mentis maturitatem ostendat. Incompositio enim corporis (ut Augustinus ³³) all inaequalilatem indicat mentis. Unde historiographus ³⁶) ille, guum eius mu-tabilitatem describeret, cuius conscientia excitu ³⁷) curis men-tem vastabat, inter cetera hoc eliam notabile iudicavit, dicens: Citus modo, et modo tardus incessus.

DISTINCTIO XLII.

GRATIANUS.

I. Pars. Hospitalem vero sacerdotem esse oportet, ne sit in numero corum, quibus in indicio dicetur: Hospes¹) eram, et non suscepistis me. Qui enim Apostolum secutus eram, et non suscepistis me. Qui enim Apostolum secutus alios ad hospitalitatem debet invitare, quomodo hospitalitatis exhortator poterit esse, qui domum propriam hospitibus clau-dit? Si onim ancerdos primum a se ipso et a domestica oscitsia sua debet exigere quod postea populis imperet; si primum, imitando Christum, ipso debet facere quae postea populum doceat: necesso est, ut pauperes hospitio recipiat, quo ad hospitalitatem facilius suo exemplo subditos attrahat. 900 ad nospitanistem jacmus suo exempto suvanos auruna. § 1. Ordinandus ilaque encerdos ad memoriam revocel, quo-modo Abraham²) et Loth per hospitalitatis opera Deo pla-cuere, ot angelos hospitio meruserunt recipere ; quomodo angeli, intervente a superior de loth acut familia encerta de la superior Sodomis hospitalem domum ingressi, Loth cum familia sua hiberaverunt; quomodo clausas domos cum hospitibus ignis ingressus perdiderit; quomodo etiam secundum Hieronymum 3) aliena rapere convincitur, qui ultra necessaria sibi retinere probatur; ac-sic per opera pietatis se instruat, ut et pracsentie vilae subeidia, et actornae claritatis praemia a Deo

e) Supra vires: In prisca illa versione est: inste vires. Dienysius habet, ut Gratianus. Graece autem: τὰς καθ' ὑπερβολην εὐποιΐας τῶν ἀδελητῶν τὰς κατὰ τὰς παραδό-Geis διὰ τῆς ἐπκλησίας εἰς τοὺς πτωχοὺς γινομένας; id est: eximize aique excellentes fratrum beneficentias, quae secun-dum traditiones per ecclesian in pauperes fiunt.

•

percipiut : utramque enim pietati promittitur. §. 2. Unde Apo-etolus scribens ad Timotheum *) ait : Exerce te ipsum ad pictatem. Nam corporalis guidem exercitatio ad modicum pictatem. Nam corporalis quidem exercitatio ad modicum utilis est; pictas autem est utilis ad omnia, habens pro-missionem vitae, quao nunc est, et futurao. Ab hac guis-guis alienus fuerit, in sacerdotem ordinari non poterit. §. 3. Si enim vidua⁵) in ecclesia recipi prohibetur, gune pauperes non recepit hospitio, quae pedes sonctorum non larit, quae omne opus bonum non est exsecula: multo magis sunt prohibendi a sacerdotio, qui ab opere pietatis probantur alieni. §.4. Unde 6) hospitalitatis opera despicientes in Gangrensi 7) Concilio excommunicantur. Sic enim in eo statutum est c. 11.

C. I. Non sunt despiciendi, qui convivia pauperibus exhibent.

Si quis despicit eos, qui fideliter agapas, id est convivie, pauperibus exhibent et propter honorem Dei^o) convocant fratres, et noluerit communicare huiuscemodi vocationibus, parvipendens quod geritur, anathema sit.

Gratian. Hine etiam Ioannes Ecangelista in epistola sua guendam Diotrephem excommunicat, qui nec pauperes reci-piebat, et recipientes de ecclesia eiciebat. In hospitalitate autem non est habendus delectus personarum, sed indifferenter guibuscunque sufficimus hospitales nos exhibere debemus.

Unde Ioannes Chrysostomus in epist. ad Hebracos, hom. XI. ad c. b. [circ. fin.]

C. II. In recipiendis hospitibus nulla debet esse distinctio.

II. Pars. Quiescamus ab hac absurda curiositate, et diabolica, et peremtoria?). Si enim in clero se electum esse dicat, si sacerdotem se nominet, scrutare: non enim sine periculo in talibus indiscussa communicatio est; circa maiora periculum vertitur: non enim das, sed accipis. Si maiora perićulum vertitur: non enim das, sed accipis. Si vero pro nutrimento postulat, nihil ¹⁰) in his examines. ^{*}Inquire,^{*} quomodo Abraham hospitalem se circa omnes ostendebat. Si scrutator fuisset ¹¹) circa refugientes ad se, nunquam angelos hospitio recepisset. Fortassis enim non putans ¹²) eus angelos esse, cum ¹³) reliquis et hos repulisset; sed quoniam omnes recipiebat, suscepit et angelos. Non enim ex vita eorum, quos accipis, mer-cedem tibi retributurus est Deus', sed ex voluntate ^{*}tua, ex liberalitate,^{*} ex honorificentia multa, ex misericordia, ex bonitate. ex bonitate.

III. Pars. Gratian. Sed licet ipsa convivia despicienda non sint, non tamen in ecclesiis celebrari, nec elericos ad ea conrocatos ex eis partes sibi tollere oportet.

Unde in Laodicensi Concilio 14), c. 27.:

C. III. Clerici ad agapem vocati partes sibi non tollant. Non oportet ministros altaris vel quoslibet clericos •) ad

agapeni vocatos partes tollere, propter iniuriam ^b), quae ex hac occasione ecclesiastico ordini possit¹⁵) deputari. C. IV. In locis Deo sacratis nec comedere, nec accubitus

sternere liceat.

Item ex eodem, c. 28. 16)

IV. Pars. Non oportet in basilicis 17) seu in ecclesiis agapem facere et intus •) manducare, vel accubitus sternere.

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XLII. C. III. a) Clericos: In concilio graeco et prisca*) etiam versione additur : vel laicos.

b) Propter iniuriam: Graece est: Jià tò thy Usour τη τάξει προςτμέλεσθαι τη ξχχλησιαστιχή; id est: eo quod occlesiostico ordini inuratur contumelia.

C. IV. c) Et intus: Graece est: zal er to oizo tou

c. 4. v. 8. -5) ib. c. 5. -6) add.: quidam: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. I. 7) hab. c. A. 355. - Interpr. Dionys. - Burch. 1 19. c. 134. Ans. I. 5. c. 76. Ivo Decr. p. 15. c. 77. -8) Domini: Edd. coll. o. = C. II. 9) porniciosa: orig. -10) nec in his: Ed. Bas. - as in his: Edd. coll. rel. -11) esset: Edd. coll. o. -12) putasset: eacd. -13) sed cam rel. repetieret: eacd. = C. III. 14) hab. hat -347ot 381. - Ivo Decr. p. 3. c. 128. et ex translat. Dionys. Ans. 1. 5. c. 77. -6) Hispanics potius. -15) poterti: Coll. Hisp. Edd. coll. o. - Ivo. = C. IV. 16) Beg. 1. 1. c. 57. -e interpr. Dio-nys: Burch. L.3. c. 62. Ans. 1. 5. c. 77. Ivo Decr. p. 3. c. 73. -17) in dominicis ecclos.: Coll. Hisp. - dominitis die. sive eccl.: Beg.

Dist XLL C. V. 37) abest ab Ed. Bas. == C. VI. 38) Ep. 35. (ser. A. 591.) 1. Ed. Maar. - Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 3. - 39) ind.: ingerum et: Edd. cell. o. - 30) (snacts: caod. - orig. == C. VII. 31) Statutt. coll. ant. c. 4. (cf. ad c. 9. D. 18.) - (coll. tr. p. p. 2. t. 18. c. 14. - 32) c. 14. conc. vulg. - c. 1. Statutt. cool. ant. - Regime 1. 1. c. 82. - In his emulbus et Kd. Bas. legitur: Ao-sphilohum. == C. VIII. 33) Statutt. cocl. ant. c. 26. - Burch. L. 2. c. 260. Ans. 1. 7. c. 302. Ivo Decr. p. 6. c. 284. - 34) supra cod. c. 1. - 35) Ep. 100. ad meanchas. - 36) Sallust. Catilina. c. 15. - 37) its Sallusting. - sociata: Edd. coll. o. - Böhm. Dist. XLH. Pars I. 1) Maith. c. 25. v. 35. - 3) Gon. c. 18 of 18. - 3) In regula meancherum perperam ei adscripta. - 6) 1 Tim.

C. V. Nisi necessitate coacti clerici in ecclesta non convicentur.

Item ex Concilio Carthaginensi III. c. 30. 13)

133

transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiantur ??). Po-puli etiam ab huiusmodi conviviis quantum potest fieri prohibeantur." Nulli episcopi vel clerici in ecclesia conviventur, nisi forte

C. VI. De eodem. PALEA 20).

Item ex dictis B. Benedicti Abbatis c.

"Oratorium hoc sit, quod dicitur; nec ibi quicquam aliud geratur vel condatur, quam 21) quod divinis 22) ministeriis 23) conveniat."

C. VII. De codem. [PALEA.]

Item Augustinus epist. CIX. de regula monachorum 24). "In oratorio praeter orandi et psallendi cultum penitus ni-hil agatur, ut nomini huic et opera iugiter impensa concordent.

DISTINCTIO XLIII. GRATIANUS.

I. Pars. Pudicus quoque debet esse sacerdos, ut et mo-ribus, et verbis pudorem indesinenter exhibeat. Unde in Canticis Canticorum¹) genae sponsue, id est praedicatores, tur-turi comparantur. §. 1. Debet etiam gratiam dacendi habere, quia, ut Hicronymus²) ait: Innocens et absque sermone quia, ut Hieronymus²) att: Innocens et absque sermone conversatio, quantum exemplo prodest, tantum silentio no-cet. Nam latratu canum et baculo³) pastorum lupi sunt arcendi. In ipsa autem doctrina discretum oportet esse re-ctorem, ne aut tacenda proferat, aut proferenda taceat. Unde Gregorius part. II. sui Pastoralis, c. 4. ait:

C. I. De discretione praedicationis, et silentii.

C. I. De discretione praedicationis, et silentii. Sit rector discretus in silentio, utilis²) in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit, ita indiscretum silen-tium cos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Saepe namque rectores improvidi, humanam amittere gratiam formidantes, loqui libere recta pertimescunt, et iuxta ve-ritatis vocem⁴) nequaquam iam⁵) gregis custodiae pasto-rum studio, sed mercenariorum vice deserviunt, quia ve-niente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc namque eos per Prophetam⁵) Dominus increpat⁷) dicens: Canes muli, non valentes latvare. Hinc rursus⁶) queritur dicens⁹): Non ascendistis ex adverso, neque opposnistis¹⁰) murum pro domo Israël, ut staretis in proelio in die Domini. Ex adverso quippe ascendere est pro defensione gregis murum pro domo Israël, ut staretis in procho in die Domini. Ex adverso quippe ascendere est pro defensione gregis voce libera huius ¹¹) mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in procho stare est pravis decertantibus ¹²) ex justitiae amore resistere. Pastoren ¹³) enim recta timuisse dicere, quid est aliud quam tacendo terga praebuisse? qui nimirum, si pro grege se oblicit, murum pro domo Israël hostibus opponit. Hinc rursus delinquenti populo dicitur ¹⁴): Prophetae tuae¹⁵) eiderunt tibi falsa et stulta, nee aperie-bant ¹⁰) iniquitatem tuam, ut te ad poenitentiam prococarent. Prophetae quippe in sacro eloquio nonnunquam doctores vocantur, qui dum fugitiva esse praesentia indicant ¹⁷), quae sunt ventura manifestant; quos divinus sermo falsa videre redarguit, quia, dum culpas corripere metuunt, in-

cassum delinquentibus promissa securitate blandiuntur, qui iniquitatem peccantium nequaquam aperiunt, quia ab in-crepationis voce conticescunt. Clavis quippe aperitonis est sermo correctionis 'e) quia increpatio culpam detegit, quam sacpe nescit ipse etiam qui perpetravit. Hinc Pau-lus ait 'e): Ut potens sit in doctrina sana exhortari, et eos, qui contradicant, redarguere. Hinc per Malachiam ²e) dici-tur: Labia sacerdotis custodiant scientiam, et legem requirent ex ore eins, quia angelus Domini exercitaum est. Hinc per Esaiam ²f) Dominus admonet dicens: Clama, ne cessea, quasi ²f) tuba exalta vocem tuam. Praeconis quippe offi-cium suscipit ²f), quisquis ad sacerdotium accedit, ut ante adventum iudicis, qui terribiliter sequitur, ipse scilicationis est nescius, quam ²f) clamoris vocem daturus est praeco mu-tus f Hinc est enim ²f), quod super pastores primos in lin-guarum specie Spiritus sanctus insedit, quia minirum, quos repleverit, de se protinus loquentes facit. Hinc Moysi praecipitur ²f), ut tabernaculum sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur, ut 'tidelicet voces praedicationi praecipitur ²⁷), ut tabernaculum sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur, ut videlicet voces praedicatio-nis habcat, ne superni inspectoris iudicium ex silentio offendat. Scriptum quippe est: Ut audiatur sonitus, quando ingreditur ²⁶) vel egreditur sanctuarium in con-specta Domini, et non moriatur. Sacerdos namque ingre-diens vel egrediens moritur ²⁹), si de eo sonitus non audi-tur, quia fram contra se occulti iudicis exigit ³⁰), si sine praedicationis sonitu incedit. Apte autem tintinnabula ve-stimentis illius describuntur inserta. Vestimenta etenim sacerdotis qui aliud quam recta opera debemus accipere ? Propheta testante, qui ait ³¹): Sacerdotes tui induantur in-stitia. Vestimentis itaque illius tintinnabula inhaerent, ut vitae viam cum linguae sonitu ipsa quoque "bona" opera vitae viam cum linguae sonitu ipsa quoque "bona" opera sacerdotis clament. Sed quum rector se ad loquendum praeparat, sub quanto cautelae studio loquatur, attendat, ne, si inordinate ad loquendum rapitur, erroris vulnere aune, si inordinate ad loquendum rapitur, erroris vulnere au-dientium corda feriantur, et quum fortasse sapiens³⁻³) vi-deri desiderat, unitatis compagem insipienter abscindat. Hinc namque veritas dicit⁻³¹: Habete sal¹⁻³) in volis, et pacem habete inter vos. Per sal quippe verbi sapientia de-signatur. Qui ergo loqui sapienter nititur, magnopere me-tuat, ne eius eloquio audientium unitas confundatur. Hinc Paulus³⁻⁵) ait: Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Hinc in sacerdotis veste iuxta divi-nam³⁻⁶) vocem tintinnabulis mala Punica coniungantur. Quid enim per mala Punica nisi fidei unitas designatur? Nam sicut in malo Punico uno exterius cortice multa inte-rius grana muniuntu;³⁻¹), sic innumeros sanctae ecclesiae rius grana muniuntur 37), sic innumeros sanctae ecclesiae populos unitas fidei contegit, quos intus diversitas merito-rum tenet. Ne igitur rector incautus ad loquendum proruat, hoc, quod iam praemisimus, per semetipsam veritas discipulis clamat^{3,3}): *Habete sat in vobis, et pseem habete inter vos:* ac si figurate per habitum sacerdotis dicat: Mala inter cos: ac si ligurate per habitum sacerdotis dicat : Mala Punica tintinnabulis iungite, ut per omne, quod dicitis, unitatem fidei cauta observatione teneatis. §. 1. Providen-dum quoque est solicita intentione rectoribus, ut ab eis non solum prava nullo modo, sed ne recta quidem nimie et inordinate proferantur, quia sacpe dictorum virtus per-ditur, quum apud corda audientium loquacitatis¹) incauta importunitate levigatur, et auctorem suum hacc eadem lo-quacitas inquinat, quae servire auditoribus ad usum pro-fectus ignorat. Unde bene per Moysen dicitur⁺⁰): Vir,

NOTATIONES CORRECTORUM.

Balsanionem abest vox, Dei. Dist. XLIII. Pars I. a) Baculo: In epistola B. cordat.

Dist XIII. C. V. 18) hab. A. 397. – Reg. I. i. c. 56. Burch. 1. 3. c. 83. Coll. if: p. p. 2. L. 17. c. 20. Ivo Decr. p. 3. c. 74. – 19) reficiant: Coll. Hisp. – resideant: Reg. = C. VI. 20) Regula 8. Bened. (A. 515.) c. 52. – Reg. I. i. c. 55. Burch. I. 3. c. 81. 19. Vo Decr. p. 3. c. 71. – 21) haec ultima verba absunt ab orig. et Reg. – 22) abest ab ivone. – 23) landibus: Ed. Arg. – mysteriis: Edd. Ven. I. H. Nor. Lugd. I. Par. = C. VII. 24) In Augustini Ep. 211. ad sanchamiles (scr. A. 413) similia maedam leguntar. Ea-dem in cegula Tarnatensis monast. se invenisse testalus est Balu-time. Reg. I. 1. c. 54. Burch. I. 3. c. 80. Ivo Decr. p. 3. c. 72. Dirt. XLMI, Pars I. 1) Cant. c. 5. gloss. interl. ib. – 2) Rp. ad Ocennum, et gloss. ord. in 1 Tim. c. 3. = C. I. 3) add. et can-tus: Ed. Ven. I. H. Bas. Lugdd. Antw. – 4) loann. c. 10. – 5) ab-est ab Edd. coll. o. exc. Bas. – 6) Esa. c. 56. v. 0. – 7) incre-para alt: Ed. Bas. – 8) add.: dominus, missa voce seq.: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd H. III. Antw. – 9) Ezech. c. 13. v. 5. – 10) po-

Szoi, quod Dionysius vertit: nec intra domum Dei, sed apud Hieronymi legitur: baculoque pastoris luporum rabies de-Balsamonem abest vox, Dei.

suistis: Edd. coll. o. pr. Bas.; in omn. add.: $\cos s. - 11$) huiusmodi: Edd. coll. o. exc. Bas. - 12) decertatoribus: Ed. Bas. - 13) pa-stori: orig. - 14) Hierem. c. 2. v. 8. - 15) add.: qipper: Ed. Bas. - 16) add.: *ibbi*: Edd. coll. o. - 17) indicant: Ed. Bas. - 18) cor-reptionis: Ed Böhm. - 19) ad Tit. c. 1. v. 9. - hinc cliam: Edd. coll. o. - 20) Mal. c. 2. v. 7. - 21) Ess. c. 36. v. 1. - 22) si-cut: Ed. Bas. - 23) suscepti: Böhm. - 24) declamando: eaed exc. Bas. - 25) add.: *ibbi*: Edd. coll. o. - 26) add.: quod in act App. legitur: eaed. - 27) Exod. c. 28. v. 35. - 26) add.: quod in act Bas. - et egr.: Edd. coll. ret. - 29) moriatur: Ed. Nor. - 30) eri-git: Edd. Nor. Par. - 31) Psalm. 131. v. 9. - 32) sapienter Edd. coll. o. exc. Arz. - 35) Rom. c. 12. v. 3. - 36) Exod. c. 25. -37) unimum: Ed. Bas. - 38) Marc. c. 9. v. 50. - 33) loquacitax: Edd. coll. o. - 40) Levit. c. 15. v. 2.

pui flaram seminis potitar, immundas est. In mente quippe auditate locutionis, quia, dum per aurem sermo concipitur, ogitation in mente generatur. Unde et ab huius '-) mundi spisentibus praedicator egregius seminiverbius '-), immundis as-seritor, quia multiloquio subditus ex eo se inquinat; quod ai ordinate promeret, prolem rectae cogitationis edere in auditate locution ad usum generis '-), sed ad immun-titatem defluit, non ad usum generis '-), sed ad immun-sitatem defluit. Unde Paulas quoque, quum disci-pitatem defluit, non ad usum generis '-), sed ad immun-sitatem defluit. Unde Paulas quoque, quum disci-pitatem de instantia praedicationis admoneret, dixit '-); restificor coram Deo et Christo Iesa, qui indicataras est ri-sos et mostaos per adcentam ipsios et regnam eias, praedica protestamisit : opportune, quia scilicet apud auditoris mentem issue utilitate '-) se destruit, si habere importunitatem ouportunitatem nescit.

C, II, Porcis et canibus sacra non sunt committenda. Item Clemens epist. III. in extremo 49).

C. B. Porra et canbus suera not sunt committenda. Item Clemens epist. III. in extremo ⁴⁹.
II. Pars. In mandatis habemus, ut venientes ad ci-vent discamus prius, quis in ea dignus sit, ut apud sum cihum sumamus ⁵⁰); quanto magis nosse convenit ⁵¹), quis qualisve sit is, cui immortalitatis verba credenda ant! Soliciti enim ^eet valde soliciti^{*} esse debemus, ne margaritas nostras mittamus ante porcos ⁵¹). Sed et ob alias causas utile est viri hoius ⁵¹) habere ^{*}me^{*} notitam. Si colim sciam ⁵¹, qui ai n his, de quibus non potest dubi-tari quod bona sint, emendatus est et inculpabilis, (hoc est, si solurius, si misericors, si lustus, si mitis, et hu-menus, quae utique bona vese nullus ambigit.) tone con-equens videbitur, at ei, qui obtinet bona virtutum, etiam quod deest fidei et scientiae conferatur, et in quibus ma-culari eius vita videtur ⁵⁶), quae est in reliquis probabilis, mendetur. Si vero in its, quae palam sunt, peccatis in-quid de secretioribus ⁵⁶) et remotis divinae sententiae pro-loqui, sed magis protestari, et convenire eum, ut peccare desinat et actus suos a vitus emendet. Quod si ingesserit se, et provocaverit ⁵⁷) nos dicere, quae eum minus recte gentem son sportet ⁵⁶) audire, prudenter eum debemus eludere. Nam nihil omnino respondere auditorum causa utile non videtur, ne forte existiment, nos responsionis pe-nuria declinare certamen, et fides eorum laedatur non intelligentium propositum nostrum.

C. III. Ferba praedicationis persecutoribus suis praelati non subtrahant.

Item Amacletus, epist. I. omnibus Episcopis 59).

111. Pars. Scimus autem, multos ob id infestare do-ctores ⁶a), ut eos perdant, ut placita propriae voluntatis adimpleant. Non propterea tamen doctores (in quantum vires suppetunt) a recta aemulatione et bona intentione 61 recedere debent, scientes, quia beati 62), qui persecutio-nem patiuntur propter iustitiam.

C. IV. Non est mundus a sanguine subjectorum, qui Dei consilium illis non annunciat.

Item Gregorius Venantio, lib. I. epist. 33. 63)

Ephesiis Paulus dicit 64): Mundae sunt manus meae a sanguine omnium vestrum : non enim subterfugi, quominus an-nunciarem omne consilium Dei vobis. Mundus ergo a san-guine corum non esset, si eis Dei consilium annunciare 65) noluisset, quia, quum increpare delinquentes noluerit, cos proculdubio tacendo pastor occidit. C. V. Acternae damnationis poenam ineserit praedicator, qui semen dicini verbi non spargit.

Item Nicolaus ad Michaelem Imperatorem in spistola, euius initium est : "Proposueramus" 66).

Dispensatio est nobis coelestis seminis iniuncta; car 67) si non sparserimas, vae si tacuerimus. Quod quum electionis vas formidet et clamet, quanto magis cuilibet exiguo me-tuendum est? Proinde, sicut non leve discrimen incumbit pontificibus, siluisse *pro divinitatis cultu et ecclesiae cor-rectione* quod congruit, ita his (quod absit) non mediocre periculum est, qui, quum debeant parere, despiciunt.

IV. Pars. Gratian. Pariter quoque observare debet sa-cerdos, ne indignis et non intelligentibus secreta mysteria sua praedicatione reserare incipiat. Qui enim ea docet, quae ab auditoribus non valent intelligi, non ad corum utilitatem, sed ad sui osientationem facit. Unde in expositione: Beati im-maculati, dicitar 68): Vitium est, secreta mysteria vulgare indignis, quod fit vel loquacitate incauta, dum sine iudicio volat irrevocabile verbum, vel adulatione, ut ei placeat, cui secreta revelat, vel iactatione scientiae, ut plura scire videatur. In quibus omnibus profecto datur intelligi, quanta debeat esse discretio in praedicatione sacerdotis, qua si forte caruerit, tanquam torto naso, sacerdotalis officii indicatur indignus.

DISTINCTIO XLIV.

GRATIANUS.

I. Pars. Quum autem vinolentus esse prohibetur, gulae intemperantiam neguaguam habere permittitur; negue enim chrietas prohibetur, et coracitas permittitur. Utrumque enim inter opera tenebrarum Apostolus connumerat, scribens Romanis 1); Non in comessationibus et ebrietatibus. Ventris mangue ingluzies ad luxuriam provocat facile, et omne opus bonum dissolvit. Unde²) venter et genitalia sibimetipsis vicina sunt, ut ex vicinitate membrorum confoederatio intelligatur vitiorum. Mine etiam Nabuzardam³) princeps coquorum muros Hierusalem destruxisse legitur, quia venter, cui multitudo co-quorum deservit, acdificia virtutum ad solum redigit. Sacerdos itaque de altari vicere, non luxuiari quaerat, ut ait Hieranymus⁴): Tibi o sacerdos de altario vivere, non lu-suriari permittitur. §. 1. Sunt autem comessationes non so-lum sacerdotibus, sed etiam laicis noxiae, qui festicos et so-lennes dies non aliter se digne celebrare putant⁵), nisi comessationibus deserviant.

Unde Augustinus scribit ad Aurelium Episcopum, epist. LXIV. 9):

C. I. Non est vacandum comessationibus et ebrietatibus.

Comessationes et ebrietates ita concessae et licitae putan-tur, ut in honorem *etiam* beatissimorum martyrum non tur, ut in honorem *etiam* beatissimorum martyrum non solum per dies solennes, (quod ⁷) ipsum quis non lugen-dum videat, qui haec non carneis oculis inspicit?), sed etiam quotidie celebrentur. Et post pauca: Non ergo aspere, guantum existimo⁸), non duriter, non modo imperioso⁹) ista tolluntur: magis docendo quam iubendo, magis mo-nendo quam minando. Sic enim agendum est cum multi-tudine peccantium¹⁰). Severitas autem¹¹) exercenda est in peccata paucorum. Et si quid minamur, cum dolore fiat, de scripturis comminando vindictam futuram, ne nos ipsi in nostra potestate¹²). sed Deus in nostro sermone ipsi in nostra potestate ¹²), sed Deus in nostro sermone timeatur. Itaque prios movebuntur spiritales aut spiritali-bus proximi, quorum auctoritate et lenissimis ¹³) quidem, sed instantissimis admonitionibus cetera multitudo frangatur.

Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 59. - 64) Act. c. 20. v. 26. - 65) pro-miniciare: Ed. Bas. = C. V. 66) dat. A. 865. - Ans. l. 1. c. 75. Initiatus in his est Nicolaus Gelasium ep. ad Anastas. Ang. - 67) 1 Cor. c. 9. v. 16. - 68) Gloss. ord. ex Ambros. Serm. 2. in Ps. 118. verb.: Abscondi eloquia tita. Dist. XLIV. Pars I. 1) Rom. c. 13. v. 13. - 2) cf. Hieron. in ep. ad. Amandum. August. Serm. de temp. 65., et Gregor. Pastor. p. 3. c. 20. - 3) Reg. c. 25. sec. LXX. - 4) in Michaeam c. 3. In fine. - 5) cf. Gregor. ad Augustin. supr. D. 4. c. 6. = C. I. 6) Ep. 22. (scr. A. 391.) Ed. Maur. Ivo Decr. p. 13. c. 68. - 7) quad musquisque lugandum: Edd. coll. o. - add.: non: Ed. Bas. - 8) ac-atimo: Edd. Ven. I. II. Non. Lugd. I. - Pro seqa. operarium vilio in Ed. Arg. leg.: non duxil. - 9) imperiose: Edd. Arg. Bas. - 10) abest ab orig. et Ivone. - 11) quaque: Ed. Bas. - 12) add.: te-meanur: Ed. Bas. - 13) levissimis: Edd. coll. o.

Bdst. XLIII. C. I. 41) acqualitas: Edd. coll. o. – 42) huius-modi: Edd. coll. o. (oxc. Arg.) – 43) Act. c. 17. v. 18. – semi-perbias: Edd. coll. o. exc. Par. Lugdd. Antw. – 44) huinsimet: Edd. coll. o. – 45) corde: ened. – 46) generationis: Ed. Bas. – 47) 3 Tim. c. 4. v. 1. – 48) semiliate: Ed. Bas. – eilitate: Edd. Arg. Ven I. II. – orig. = C. II. 49) Ep. Peud of sideri. Eadem fere leg. in 1. 2. Recognit. Clementis. In Edd. coll. o. – osh) scien-its Edd. coll. o. – 55) Natth. c. 10. v. 11. – 51) oportei: Edd. coll. o. – 52) Matth. c. 7. v. 6. – 59) hoinsmodi: Edd. coll. o. – 54) scien-ta Edd. Bas. – 55) videbator: Edd. coll. o. – 56) add. : mysteriis: Ed. Bas. – 55) videbator: Edd. coll. o. – 56) add. : mysteriis: Ed. Bas. – 57) provacabi: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. – 58) oporteat: Edd. Col. o. – C. III. 59) Ep. Pseud of side of ... – Coll. II. p. p. 8. I. 14, c. 4. Ivo Decr. p. 5. c. 237. – 60) add.: must Edd. coll. o. – 61) hacc tria verba absunt ab Ed. Bas. – 62) Matth. c. 5. v. 10. = C. IV. 63) Ep. 34. (scr. A. 591.) I. 1. Ed. Maur. –

C. II. Nulli clericorum aut continentium licet tubernas intrare.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 24. 14)

Non oportet clericos ¹⁵) servientes ^a) ¹⁶) a presbyteris usque ad diaconos ¹⁷) et deinceps ordinis ecclesiastici omnes usque ad ministros, aut lectores, aut exurcistas, aut ostiarios, aut psalmistas, aut etiam eos, qui in proposito continentiae sunt, tabernas ^b) intrare.

C. III. Deponatur clericus, qui tabernam aut ergasterium habere voluerit.

Item ex VI. Synodo, cap. 9. 18)

Nulli clerico licet tabernam c) aut ergasterium habere. Si enim huiusmodi tabernam ingredi prohibetur, quanto magis aliis ministrare in eat Si quis vero tale quid fecerit, aut cesset, aut deponatur.

C. IV, Nisi necessitate compulsi elerici tabernas non ingrediantur.

Item ex Concilio Carthag. III. c. 27. 19).

Clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.

C. V. Corripiendus est episcopus, qui conviviis occupatur. Item Gregorius Natali Episcopo, lib. II. Reg. Indict. X. epist. 14. ²⁰)

II. Pars. Multis ab urbe tua venientibus, frater carissime, didici, pastorali cura derelicta solis te conviviis occupatum. Quae audita non crederem, nisi haec actionum tuarum experimentis approbarem. Nam quia nequaquam lectioni studeus, nequaquam exhortationi invigiles, aed ipsum quoque usum ecclesiastici ordinis ignores, hoc est in testimonium, quod éis, sub quibus es positus, reverentiam servare nescis.

C. VI. De codem.

Idem ad enndem lib. II. epist. 37.21)

Convivia ²²), quae ex intentione impendendae caritatis fiunt, recte vestra fraternitas ²³) in suis epistolis laudat. Sed tamen sciendum est, quia tunc ex caritate veraciter prodeunt, quum in eis nulla absentium vita mordetur, nullus ex irrisione reprehenditur, nec in eis inanes saecularium negotiorum fabulae, sed verba sacrae lectionis andiuntur; quum non plus, quam necesse est, servitur corpori, sed sola eius intirmitas reficitur, ut ad usum ²⁴) exercendae virtutis habeatur. Haec itaque si vos in vestris conviviis agitis, abstinentium, fateor, magistri estis.

C. VII. PALEA²⁵).

[Item ex Concilio Nanetensi.]

"Nullus presbyterorum, quando ad anniversarium diem, trigesimum, aut septimum, vel tertium alicuius defuncti, aut quacunque vocatione ad collectam presbyteri convenerit, se inebriare ²⁶) ullatenus praesumat, nec precatus amore ²⁷)

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XLIV. C. II. a) Clericos servientes: Graece est: *legatizois*, quod Dionysius vertit: sacro ministerio deditos; quam versionem concilium Aquisgranense, Burchardus et Ivo attulerunt.

b) Tabernas: Sequebatur in impressis: nisi causa necessitatis, quae sunt expuncta, quia neque in plerisque manuscriptis, neque in Burchardo et Ivone, neque in ipso

Dist. XLIV. C. II. 14) hab. inter A. 347 et 381. — Reg. 1.1. c. 178. Burch. J. 2. t. 131. Ans. 1. 7. c. 91. Ivo Decr. p. 6. c. 205. referunt ex vers. Dionys. - cf. Conc. Aquisgr. c. 60. - 15) abest a Coll. Hisp. — 16) add.: altario: ib. — 17) subdiaconos: conc. Aquisgr. — C. III. 15) Into ex syn. quinisexia hab. A. 692. — Vers. Anast. Bibl. = C. IV. 19) hab. A. 397. — Reg. 1. c. 177. — Coll. tr. p. p. 2. t. 17. e. 17. Burch. J. 2. e. 130. Ivo Decr. p. 6. e. 204. — C. V. 20) Ep. 18. (scr. A. 595.) 1. 2. Ed. Maur. — Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 97. — C. VI. 21) Ep. 52. (scr. A. eod.) 1. 2. — Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 98. — 22) add.: communia contra Mscrpt. dem: Edd. (freg. recentiores, exc. Maur. — eodem modo leg. in Edd. coll. o. (pr. Baa.) et apud Böhm. — 23) sanctitas. orig. — 24) usus: Edd. coll. o. (pr. Baa.) et apud Böhm. — 23) sanctitas. orig. — 24) usus: Edd. coll. o. e. C. V.II. 25) Ad conc. Nannetense (Maltesnee: Ed. Baa.), de contes greeten supra ad c. k. D. 24. nonnalia sunt notata, hace non pertinent. Imo desumta sunt ex Capitul. Hincmari Remensis (A. 852.) c. 14., quorum nemine apud Reg. 1. f. c. 131. — Ivo Decr. p. 6. c. 253. cf. infr. de cons. D. 5. c. 35. — 26) incbriari: Ed. Bas. — mellatenne: Ivo. — Edd. coll. o. exc. Par. Lagdd. Antw. — 37) in amore: orig. — Reg. Ivo. — praevariaria amore: Ed. Bas.

sanctorum vel ipsius animae bibero, aut alios ad bibendum cogere, vel se aliena precatione²⁰) ingurgitare; nec plausus et risus inconditos, et fabulas inanes ibi referre, aut cantare praesumat, aut turpia ioca vel urso²⁰), vel tornatricibus ante se fieri³⁰) patiatur; mec larvas daemonum⁴) ante se ferri consentiat, quia hoc diabolicum est et a sacris canonibus prohibitum.⁴

C. VIII. De codem. PALEA.

[liem ex eodem 31).]

"Quando autem convenerint³²) presbyteri ad aliquod conviviem, aliquis³³) prior illorum versum ante mensaen incipiat et cibum benedicat. Et tune secundum ordinem sedeant alter alteri³⁴) honorem praebentes; et per vices³⁵) cibum et potum benedicant, et aliquis de illorum clericis aliquid de sancta scriptura legat. Et post refectionem similiter sanctum hymnum dicant *ad exemplum * Domini, sicut in coena fecisse legitur, et *sic* se contineant omnes presbyteri, maxime in talibus locis, ut non vituperetur ministerium illorum³⁶)."

C. IX. De eodem. PALEA. Item ex eodem 37).

"Quando presbyteri per calendas simul³⁴) conveniunt post peractum divinum mysterium³⁹) ad⁴⁰) necessariam collationem⁴¹), non⁴²) quasi ad plenam refectionem, sed quasi ad prandium ibi ad tabulas⁴³) resideant, ne per talia inhonesta convivia se invicem gravent, quia indecens est et oneronum. Saepe etiam tarde ad ecclesiam redeuntes maius damnum de reprehensione consequentur, quod⁴⁴) de gravedine mutua contrahunt, quam lucrum ibi⁴⁵) faciant. Nam de huiusmodi conventu Paulus⁴⁰) Coriathios reprehendit, qui inconvenienter coenam dominicam manducare conveniebant. Sic et qui ad coenam dominicam, id est ad collationem⁴⁷) verbi, sub occasione conveniunt, et ex veritate⁴⁹) ventris causa coniunguntur, reprehensibiles coram Deo et hominibus habentur. Et ideo peractis simibus, qui voluerint, panem cum earitate in domo fratris sui simul cum fratribus frangant, et singuli singulos bibere faciant, et maxime ultra tertiam vicems poculum non contingant^{4*}), et sie ad ecclesias redeant."

C. X. Christiani ex symbolis convivia non celebrent.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 55.50)

III. Pars. Non oportet ministres altaris vel quoslibet clericos, aut etiam laicos Christianos ex symbolis, quae vulgus comessalia ³¹) appellat, convivia celebrare.

C. XI. Secrarum scripturarum lectio sacerdotalibus semper convivis misceatur.

Item ex Concilio Toletano III. c. 7.52)

Pro reverentia Dei et⁵³) sacerdotum id universa sancta constituit synodus, ut (quia solent crebro mensis⁵⁴) otiosae fabulae interponi) in omai sacerdotali convivio lectio

concilio Laodicensi aut Aquisgranensi (ubi c. 60. hoc idem repetitur) leguntur; videntur tamen accepta ex can. apost. 54.

 C. III. c) Tabernam ant ergasterium: Graece est: zαπηλιχόν ξογασιήριον, id est: cauponariam tubernam.
 C. VII. d) Daemonum: Burehardus*) addit: quas vulgo talamascas dicunt.

- 28) praedicatione: Ed. Bas. - 29) viso: Ed. Bas. - 30) facers praesumat: orig. - f. permittat: Reg. 1:0. - \diamond) cum orig. el Reg. =: C. VIII. 31) Cap. Hincmari ibid: - Reg. 1:0. 215. Burch. 1. 2. c. 162. Ivo Decr. p. 6. c. 253. - 32) concentust: Ed. Lugdd. II. HI. Antw. - ventunt: Edd. Arg. Nor. Par. Ven. I. II. - 33) decanas, ant aliquis: orig. - Reg. Burch. - 34) alterius - portantes: orig. - portuntes: Reg. - 36) vicissitudines: orig. - 96) nostrum: orig. - portuntes: Reg. - 36) vicissitudines: orig. - 96) nostrum: orig. - Reg. =: C. IX. 37) Hincmar. c. 15. - Reg. I. 1. c. 216. Barch. 1. 2. c. 164. Ivo Decr. p. 6. c. 255. - 38) in unmar: Kd. Bas. -40) ministerium: Reg. Ivo. - Edd. coll. 0. - 40) et: Ed. Bas. -41) collectionem: Edd. coll. 0. - 43) verha: non - sed non leg. ap. Reg. - 43) add.: sibi: Ed. Bas. - 44) et: Reg. - ui: Ed. Bas. - 46) cibi: ib. - 46) i Cor. c. i1. - 47) collectionem: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. - 48) astate: Reg. - ingluvietate: Ivo. -Edd. coll. 0., exc. Bas. in qua legitur: gergitate. - 40) contingat: Ed. Eas. = C. X. 50) hab. Inter A. 347 et 381. - Eadem leguntar in Conc. Aquisgr. c. 83. - Rab. Poem. c. 71. - 51) commusatia: coll. Misp. =: C. XI. 52) hab. A. 589. - Burch. 1. 5. c. 169. Ivo Decr. p. 4. c. 260. Rab. Poem. c. 28. - 53) Del sacerdolum: Coll. Hisp. - 54) in mensie: Ed. Bas. divinarum scripturarum misceatur. Per hoc emim et animae aediticantur ad bonum, et fabulae non necessariae prohibentur

C. XII. De confertis nec convivia facere, nec ante haram diei lerliam clericis comedere liret.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 61. et 66. 55)

Non liceat sacerdotes vel clericos, sed nec religiosos lai-cos convivia facere de confertis. § 1. Nec oportet clericos vel laicos religiosos ante sacram horam diei tertiam inire conviria, nec aliquando elericos, nisi hymno dicto, come-dere 56) panem, et post cibus gratias aucturi Deo referre.

Gratian. Si ergo laicis comessationes damnabiles sunt, multo magie sacerdotibus imputantur ad gehennam. Fenter enim pingais (at Hieronymus⁵¹) ait) crassum sensum generat, guum sacerdotalis seusus contra vigil esse debeut et tenuis; atque ideo edacitatis vitio obnoxii in sacerdoles ungi non debent. Hi enim (ut ait Gregorius in Moralibus) 56), qui adhuc vitiorum bello subiacent, nequaquam per praedicationis usum pracesse magisterio ceterorum debent.

DISTINCTIO XLV.

GRATIANUS.

1. Pars. Seguitur: non percussorem¹). Non enim oportet episcopum its esse irascibiles et perturbati sensus, ut percutiut, qui debet esse patiens: sed sequatur eum, qui dorsum possit ad flagella.

Unde Gregorius scribit Ioanni Episcope Constantinopol. lib. I. epist. 52.2)

C. I. Verborum correptione, non verberibus timeri debet episcopus.

Quid autem de episcopis, qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene fraternitas vestra novit. Pastores etenim facti sumus, non percussores 3), et egregius praedica-tor 4) dicit: Argue, obsecra 5), increpa i.s 6) omni patientia et doctrina. Nova vero atque inaudita est ista praedicatio, quae verberibus exigit tidem.

C. II. De codem,

Item in Concilio Romano sub Silvestro, c. 17. 7) Neminem *) quisquam peccantem clericum caede *) attingat, non presbyter 10), non diaconus, non episcopus clericum vel servitorem ecclesiae ad caedem perducat. Sed si ita causa exigit clerici, triduo privetar honore, ut poenitens redeat ad matrem ecclesiam.

C. III. Non asperis, sed Handis verbis ad fidem sunt aliqui prozocandi.

Item Gregorius Paschasio Episcopo Neapol. 16. XI. epist. 15. 11)

Qui sincera intentione extraneos a Christiana religione ad tidem cupiunt rectam perducere 1*), blandimentis, non asperitatibus debent studere, ne quorum mentem reddita ad 13) planum ratio poterat revocare¹⁴), pellat procul adversitas. Nam quicunque aliter agunt, et cos sub huc velamine a consueta ritus sui volunt cultura suspendere¹⁵), suas illi¹⁶) magis, quam Dei causas probantur attendere. §. 1. lu-daei¹⁷) siguidem Neapoli consistentes¹⁹) questi nobis sunt asserentes, quod quidam eos a quibusdam feriarum suarum asserentes, solennitatibus irrationabiliter nitantur arcere, ne illis sit licitum festivitatum suarum solennia colere, sicut eis nunc

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XLV. C. IV. a) Invidorum: la epistola Gre-Dist. XLV. C. IV. a) Invidorum: la epistola Gre- | cae Dominicanae,) et aliquot vetustis exemplaribus Gratiani gorii JV. •) (quae est in saepe memorato codice bibliothe- | legitur: Inducerum.

usque et parentibus corum longis retro temporibus licuit observare. Quod si ita se veritas habet, supervacuae rei videntur operam dare ¹⁹). Nam quid utilitatis est, quando, etsi contra longum usum fuerint vetiti, ad fidem illis ²⁰J et conversionem nihil proficit f Aut cur Iudaeis qualiter ceremonias suas colere debeant regulas ponimus, si per hoc eos lucrari non possumus! Agendum ergo est, ut ra-tione potius et mansuetudine provocati sequi nos velint, non fugere, ut eos, ex corum codicibus ostendentes quae dicimus, ad sinum matris ecclesiae Deo possimus adiuvante convertere. Itaque fraternitas tua cos monitis "quidem." prout potuerit, Deo adiuvante ad convertendum accendat, et de suis illos solemnitatibus inquietari denuo non permittat, sed omnes festivitates feriasque suas, sicut hactenus tam ipsi quam parentes corum per longa colentes retro tempora tenuerunt, liberam habeant observandi celebrandique licentiam.

C. IV. Non severitate, sed benevolentia subditos praelati corripient.

Item Gregorius IV. 21) in epistola Episcopis per Galliam 22) et Germaniam constitutis.

Licet plerumque accidant in sacerdotibus, quae sunt re-prehendenda, plus tamen erga corrigendos agat benevo-lentia quam severitas, plus cohortatio quam comminatio 23, plus caritas quam potestas, quum nemo nostrum sine re-prehensione aut sine peccato vivat. Nam si Dominus 24) statim post trinam negationem B. Petrum apostolum prae-ceptorem nostrum iudicasset, non tantum ex co fructum, sicut focit, recepisset. Exspectandi ergo atque corrigendi magis sunt rectures ecclesiae, quam statim indicandi 20, *quum maiora negotia et difficiliures causarum exitus sanctorum Patrum canones spiritu Dei conditi et totius mundi reverentia consecrati iubeant sub nostrae sententiae exspectatione suspendi nostroque moderamine finiri.* Unue necesse est "haec et alia ecclesiastica" quaeque negotia post multarum esperimenta causarum solicitius perspici²⁶), et diligentius praecaveri, quatenus per spiritum caritatis et pacis omnis materies scandalorum et praesumtio invidorum *) atque oppressio simplicium fratrum de ecclesiis Domini auferantur. Et sicut non vult quisquam fratrum se aliorum iudicio praegravari, ita non audeat alii inferre quod sibi non vult fieri.

Indaci 27) non sunt cogendi ad fidem, quan tamen si inviti susceperint, cogendi sunt retinere.

Unde in Concilio Toletano IV. c. 56. statutum est 23):

C. V. Sicut non sant Indaei ad fidem cogendi, ita nec concersi ab en recedere permittuntur.

De Iudaeis autem praecipit 23) sancta synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferri 30). Cai 31) anim sult Deus miseretur, et quem cult indurat. Non enim tales inviti salvandi sunt, sed volentes, ut integra sit forma institue. Sicut enim homo proprii arbitrii voluntate serpenti obe-Sicut enim homo proprii arbitrii voluntate serpenti obe-diens periit, sic vocante se³²) gratia Dei propriae mentis conversione "homo" quisque credendo salvatur. Ergo non vi, sed liberi arbitrii facultate³³) ut convertantur suadendi sunt, non potius impellendi. Qui antem iampridem ad Christianitatem coacti sunt "venire," (sicut factum est tem-poribus religiosissimi principis Sisebuti), quia iam constat cos sacramentis divinis sociatos³³) baptismi gratiam susce-pisse, et chrismate unctos esse, et corporis "et sanguinis" Domini exatitisate participes, soprete, ut fidem, quam etiam pisse, et chrismate uncus esse, et terpere quam etiam Domini exstitisse participes, oportet, ut fidem, quam etiam

coll. e. -16) illis: exed. -17) Ive Decr. p. 13. c. 105. -18) Near, habilantes: Edd. coll. e. ex Iv. -19) athibere: exig. -1ve.-30) fain idius conversionss: Edd. coll. e. = C. IV. 31) A. 632. cf. at c. B. 12. -1ve Decr. p. 5. c. 363. - Pleraque capits verba sunt Levenis M., infr. cad. c. 6. -22) add.: et European: Edd. coll. e. ex Ivene. -33) commotiv: Ive. -Ed. Bas. -24) Math. c. 36. -35) add.: et entry the consultor ive. -26) prospect: etig. -0) In orig. as Mabillon Anal. p. 198. recte, at videtur, legitar: invi-durum. -27) Macc sunt verba Gratiani, quare literarum chara-terihas a reliquis sant distincta. = C. V. 39) and. A. 653. -Hurch. I. 4. c. 58. Ive Pan. I. 1. c. 78. Decr. p. 1. c. 276. et p. 13. c. 94. -39) doc preservit: Cull Hisp. -39) inferre: ih. -Edd. call. e. -31) Ruen. c. 9. v. 16. -32) abext a Coll. Hisp. -33) add.: et facultate: Edd. coll. e. -34) associatos: eacd. cum Cull Mirp.

<sup>Bist. XLIV. C. XII. 55) Cap. Mart. Braz. c. 61. et 66. Barch.
L. 2. c. 165. — Prior cap. purs interpretatio est c. 55. conc. Land.;
postorior ap. I.vuenn Decr. p. 6. c. 255. cz conc. Curthag. c. 12. de-promat esse dicitar, abi frustra, quantum scimus, cam quassieria.
Inventa etiana est in coll. Begin. L 1. c. 187. et Barch. L 2. c. 185. –
Sci ester: Call. Hisp. — 57. ep. ad. Nepotianum. — 56. L 23. c. 12. Dist. XLV. C. I. 1) 1 Tim. c. 3. V. 2. — 2) Ep. 53. (scr. A. 504.) 1.3. Ed. Mant. — Polyc. I. 4. t. 9. — 3) persenteres: Given: Cit. 4. Sol. 1.4. C. 18. — 6) com: th. =
G. H. 7) Ex apocryphe constitute Silvestri. Edd. coll. e.: Hen in quadyar concide. — 6) Amar. — Coll. tr. p. p. 1. t. 53. C. 12. (str. A. 603., L 13. Ed. Mant. — Coll. tr. p. p. 1. t. 53. C. 12. (str. A. 603., L 13. Ed. Mant. — Coll. tr. p. p. 1. t. 53. C. 12. (str. A. 603., L 13. Ed. Mant. — 13) e piene: Edd. coll. e., exc. Lardi.
II. III. Antw. — 14) prosocure: Ed. Bas. — 25) remover: Edd.</sup>

vi vel necessitate susceperunt, tenere opgantur, ne nomen Domini blasphemetur, et fides, quam susceperunt, vilis et contentibilis habeatur.

C. VI. Benevolentia plus quam severitas erga corrigendos agat.

Item Leo Papa, epist. LXXXII. ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem, c. 1. 35)

Licet nonninquam accidant, quae in sacerdotalibus sunt reprehendenda personis, plus tamen erga corrigendos agat benevolentia quam severitas, plus cohortatio³⁶) quam comminatio³⁷), plus caritas quam potestas. Sed hi³⁸), qui quae sua sunt quaerunt, non quae lesu Christi, facile ab hac lege discernuntur; et dum dominari magis quam consulere subditis *quaerunt,* placet honor³⁹), inflat superbia, et quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam.

C. VII. Deiiciatur ab officio presbyter et diaconus et opiscopus verberibus timeri quaerens.

Item ex canone Apostolorum, can. 28. (juzta priscam versionem) ⁴⁰).

Episcopum, aut presbyterum, aut diaconum percutientem fideles delinquentes aut infideles inique agentes, et per huiusmodi volentem⁴¹) timeri, deiici ab officio suo praecipimus, quia nusquam⁴²) nos docuit hoc Dominus. E contrario vero ipse⁴¹), guum percuteretur, non repercutiebal, guum malediceretur, non remaledicebat⁴⁴), guum pateretur, non comminabatur.

C. VIII. Non verberübus, sod verbis subditos episcopi corripiant.

Item ex Concilio Bracarensi III. c. 7.45)

Quum beatus Apostolus ⁴⁶) arguere, obsecrare vel increpare in omni patientia ⁴⁷) praecipiat, extra hanc doctrinam novimus quosdam ex fratribus tantis caedibus in honoratos ⁴⁸) *subditos* effervescere, quantas ⁴⁹) poterant latrocinantium promereri personae. Et ideo, qui gradus iam ecclesiasticos meruerunt, id est presbyteri, abbates et ⁵⁰) levitae, qui, exceptis gravioribus et mortalibus culpis, nullis debent verberibus subiacere, non est dignum, ut passim unusquisque praelatus honorabiliora ⁵¹) membra sua prout voluerit et ei placuerit verberibus subliciat et dolori, ne dum incaute subdita percutit ⁵²) membra, ipse ⁵³) quoque debitam sibi subditorum reverentiam subtrahat, iuxta illud, quod quidam sapiens dixit: Leriter castigatus rezerentiam erkibet castiganti, asperitatis ⁵⁴) auten nimiae increpatio nec correctionem ³⁵) recipit, nec salutem. Et ideo, si quis aliter, quam dictum est, praedictos honorabiles subditos, licentia perceptae potestatis elatus, malitia animi ³⁶) tantum crediderit verberandos, iuxta modum verberum, quae intulerit, excommunicationis pariter et exsilii sententiam sustinebit.

11. Pars. Gratian. Salomon⁵⁷) vero contra admonel, dicens: Percute filium tuum virga, et liberabis animam eius a morte. Hine etiam B. Gregorius⁵⁸) scribit in Dialogo, B. Benedictum quendam monachum virga percutiendo sanasse, quem crebra admonitione curare non poterat. Hine etiam Dominus⁵⁹) flagello facto de funiculis male versantes in templa flagellarit et de orationis domo eiecit. Hine etiam Apostolus⁶⁰) fornicatorem illum satanae corporaliter vexandum tradidit, et magum⁶¹) illum corporali caecitate damnarit. Hine etiam in canomibus⁶²) pueri, qui ante rationales annos irralionabiliter versantur, verberibus castigari iubentur. Tirgines quoque, si religionis veste deposita aliis se copulaverint, ergastulis retrudi praecipinntur.

Iline etiam Gregorius in Moralibus lib. XX. p.4. c.6. (3); C. IX. Disciplina non est servanda sine misericordia, nee misericordia sine disciplina.

Disciplina vel misericordia multum destituitur, si una sine Disciplina vel miscricordia multum destituitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditus *suos * inesse rectori-bus debet et iuste consolans 6*) miscricordia, et pie sae-viens 63) disciplina. Hinc est, quod semivivi illius vulne-ribus, qui a Samaritano 66) in stabulum ductus est, et vinum adhibetur et 67) oleum, ut per vinum mordeantur 68) vulnera, per oleum fovcantur: quatenus unusquisque, qui sanandis vulneribus praeest, in vino morsum districtionis adhibet. in oleo molitiem pietatie: per vinum munden sanandis vuinerious praeese, ia vino morsum districtionis adhibeat, in oleo mollitiem pietatis; per vinum mundep-tur ⁶⁹) putrida, per oleum sananda foveantur. Miscenda est ergo lenitas cum severitate, faciendumque ⁷⁰) quoddam ex utraque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Hoc nimirum illa tabernaculi ⁷¹) arca significat, in qua cum ex utraque temperamentum att qui qua cum tabulis virga sinul et manna est, quia cum scripturae sa-crae scientia in boni rectoris pectore 7²) si est virga di-strictionis, sit et manna dulcedinis. Hinc etiam David ²³) ait: Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga etenim ⁷⁴) percutimur, et baculo sustentamur. Si ⁷⁵) ergo est districtio virgae, quae feriat, sit et consolatio baculi, quae sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate rigor, seu non exasperans; sit zeius, seu non immoorate saeviens; sit pietas, sed non plus quam expediat parcens. Intueri libet in Moysi pectore misericordiam ⁷⁶) cum seve-ritate sociatam. Videamus amantem pie et districte sae-vientem. §. 1. Certe quum Israëliticus populus ante Dei oculos paene inveniabilem contraxisset ofiensam, ita ut eius metion undinet 71). rector audiret ''): Descende, peccavit populus tuus, ac si ei divina vox diceret: qui in tali peccato lapsus esl, *iam* meus non est, atque subiungeret: Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et delean eos, faciangue te in gentem ma-gnam, ille semel et iterum pro⁷⁸) populo, cui praeerat, obicem se ad impetum Dei irascentis opponens ait: Aut dimitte eis hanc noram, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scriptisti. Peusenung ergo milun viceoribue cui dimitte eis hanc noram, aut si non facis, dete me ae upro tuo, quem scripzisti. Pensemus ergo, quibus visceribus eun-dem populum amavit, pro cuius vita de libro vitae deleri se petiit. Sed tamen iste, qui tanto eius populi amore constringitur, contra eius culpas pensemus quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim, ut ⁷⁹) petitione prima, ne delerentur, culpae veniam obtinuit, ad eundem popu-lum veniens, ait⁸⁰): Ponat vir gladium suum super femur suum, ile et redite de porta usque ad portam per medium castrorum. et occidat unusquisque fratrem⁸¹) et amicum et castrorum, et occidat unusquisque fratrem 11) et amicum et proximum suum; cecideruntque in die illo quasi viginti b) tria millia hominum. Ecce, qui vitam omnium 82) etiam cum sua morte petiit, paucorum vitam gladio exstinxit. Intus arsit ignibus *3) amoris: foris accensus est zelo soveritatis. Tanta fuit pietas, ut se pro illis coram Domino morti of-Tanta fuit piecas, ut se pro fins corain Domino morti of-ferre non dubitaret; tanta severitas, ut eos, quos divini-tus⁶⁴) feriri timuerat⁸⁵), ipse iudicii gladio feriret. Sic amavit eos, quibus praefuit, ut pro eis nec sibi parceret, et tamen delinquentes sic persecutus est, quos amavit, ut eos etiam Domino parcente prosterneret. Utrobique lega-tus fuerie utrobique mediator admirabilia, causam populi tus fortis, utrobique mediator admirabilis, causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladiis allegavit. Intus amans divinae irae supplicando obstitit:.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IX. h) Viginti tria: Sic etiam legitur in codicibus B. Gregorii; sed in hebraeis, paraphrasi chaldaica, versione Septuaginta, et vulgata est: tria millia.

Dist. XI.V. C. VI. 35) Ep. 14. (scr. A. 446.) Ed. Baller. – Polye. 1. 4. t. 29. – 36) exhortatio: Edd. coll. o. exc. Bas. – 37) commolio: orig. – 38) ab his – discutitur: orig. – Edd. coll. o. – 39) honor inflat superbians: orig. – Edd. coll. o., addito tamen (exc. Bas.): in. = C. VII. 40) Imo ex interpretatione Dionysii Ex. – Ans. 1. 6. c. 150. Polyc. t. 4. c. 9. – 41) volentes: Ed. Par. – 42) nunquam: Edd. coll. o. – 43) i Petr. c. 9. v. 23. – 44) maledicebat: Edd. coll. o. = C. VIII. 45) hab. A. 675. – Coll. tr. p. p. 2. t. 48. c. 2. – 46) add.: Paulus (2 Tim. c. 4. v. 2.) Edd. coll. o. – 47) add.: et boutlate: Edd. Par. Nor. Lugdd. II. III. Antw. – patientia – et doctrina: Coll. Hisp. – 48) inhourratores: Ed. Bas. – functionarites: Edd. coll. o. – 51) honorabilia: Coll. Hisp. – 52) percutiant: Edd. coll. exc. Bas. – 53) ips: eneed. exc. Bas. Lugdd. II. III. Antw. – 34) supertiste autom minice increpationis: Coll. Hisp. – 55) increpationem: Coll. Hisp. – Edd. coll. o. – 56) abest a Coll.

Hisp. - 57) Prov. c. 23. v. 14. - 58) Lib. 2. Dial. c. 4. - 59) Ioan. c. 2. - 60) 1 (Cor. c. 5. - 61) Act. c. 13. - 62) Siricium P. ep. 1. c. 6. = C. IX. 63) ad c. 29. Iob. - cf. Pastor. p. 2. o. 6. - 64) consultant: Edd. coll. o. - 65) servions: Ed. Antw. - 66) Luc. c. 10. - 67) ad: Ed. Böhm. - 68) moderentur - forerentur: Ed. Bas. - 69) nundantur - forentur: Edd. coll. o. - 70) far. igitur: eaed. pr. Lugdd II. III. Antw. - 71) Hebr. c. 9. - 73) add.: est: Edd. coll. o. - 73) pral. c. 22. v. 4. - 74) abset ab Edd. Bas. - 75) sit ergo districtio (discretio: Ed. Nor.) tusking: Edd. coll. o. -76) add: simul: eaed. - 77) audisset: eaed. - 61. Exod. e. 32. v. 7. - 76) add: simul: eaed. - 77) audisset: eaed. - 61. scod. e. 32. v. 7. - 78) abest ab Edd. Ven. I. II. Par. - 79. uf culpas ventions, me delsrentur (dammarentur: Ed. Bas.) oblimit, zelo rectituding succensus inquit (ait: Ed. Bas.): Edd. coll. 0. - 60) ibidem. - 81) add.: uxcorem: Edd. Ven. I. II. Par. Lugdd. II. III. Antw. - 83) hadd.: - 83) digme: eaed. cum orig. - 84) divinitas: Ed. Has. - 85) timeerit: Ed. Arg.

foris saeviens culpum feriendo consumsit. *Succurrit citius omnibus, ostensa morte paucorum. Et idcirco omnipotens Deus fidelem famulum suum citius exaudivit agentem pro populo, quia vidit, quid super populum actures esset ipse pro Deo.* In regimine ergo *populi* atrumque Moyses miscuit, ut nec disciplina deesset misericordiae, nec mise-ricordia disciplinae. Unde hic⁸) quoque iuxta utramque virtutem dicitur: Quumque sederem guasi rex circumstante exercitu, eram tamen moerentium consolator. Sedere quippe circumstante exercitu vigor *:) est ac disciplina regiminis: moerentium vero corda consolari ministerium pietatis.

C. X. Inste indicans misericordiam cum institia servat. Item Isidorus Ib. III. Sententiarum, de summo bono, c. 54.88)

Omnis, qui iuste iudicat, stateram in manu gestat, et in utroque penso iustitiam et misericordiam portat; sed per utroque penso fusitium et miserico diam portat, sen per iustitiam reddit peccanti ⁸) sententiam, per misericordiam peccati ⁹⁰) temperat poenam, ut iusto libramine quaedam per aequitatem corrigat, quaedam sero per miserationem ⁵⁴) indulgeat. Qui Dei iudicia ⁹) oculis suis proponit ⁹³), senper timens et tremens in omni negotio formidat, ne de iustitiae tramite devians cadat, et unde non iustificatur, inde potius condemnetur.

* C. XI. Qui remittit, et qui corripit, uterque miseretur. Item Augustinus in Enchiridio, c. 72.94)

Et qui emendat verbere, in quem potestas datur, vel coër-cet aliqua disciplina, et tamen peccatum eius, quo ab illo laesus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur, non solum in eo, quod dimittit atque orat, verum etiam in eo, quod corripit et aliqua emendatoria 95) poena plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam praestat. Multa enim bona praestantur invitis, quando eorum consulitur utilitati, non voluntati, quia ipsi sibi inveniun-tur esse inimici.

Gratian. Sunt enim multa genera eleemosynarum, de quibus Albinus⁹⁶) ait:

C. XII. De multiplici genere eleemosynarum.

Tria sunt genera eleemosynarum: una corporalis, egenti dare quicquid poteris: altera spiritualis, dimittere a quo laesus fueris: tertia, delinquentes ??) corrigere, et errantes in viam reducere veritatis.

C. XIII. Eleemosynae pecuniae praefertur eleemosyna cordis. Item Augustinus, lib. L. homiliarum, hom. 6. 98)

Duae sunt eleemosynae, una cordis, altera ??) pecuniae. Eleemosyna cordis est dimittere ei, a quo laeus es. Nam dare aliquid indigenti aliquando quaeris, et non habes; indulgere peccanti quantum solueris redundat tibi. Et in-fra: §. 1. Eleemosyna cordis multo major est quam eleemosyna corporis. Ét infra: §. 2. Caritatis eleemosyna sue substantia terreva sufficit gibi: illa vero, quae corporaliter

datur, si non benigno corde tribuitur, omnino non sufficit. 111. Pars. Gratian. Ex his omnibus apparet, quod nec lenitas mansuetudinis sine rectitudine seceritatis, nec zelus rectitudinis sine mansuctudine in praelatis debet inveniri. Pereussores ergo, qui praemissis auctoritations ab episcopali officio removentur, non quillet corporations do episopal of-ficio removentur, non quillet corporations do episopal of-praetermissa wansuctudine ad verbera semper parati intelli-gendi sunt, qui per flagella non vitia corrigere, sed timeri appetunt; quibus Petrus scribit 100): Ne sitis dominantes in clero, sed forma facti gregis ex aniuno. Hise chigu Gregovini a scribit in Moretike ...tib. XIX.

Hine cliam Gregorius scribit in Moralibus, lib. XIX.

p. 4. c. 23. 101)

C. XIV. Mansuetudo et districtio ad invicem non separentur. Sunt namque nounulli ita districti, ut omnem etiam man-

suetudinem benignitatis amittant; et sunt nonnulli ita mansueti, ut perdant districti iura regiminis. Unde cunctis, rectoribus utraque summopere sunt tenenda, ut nec in disciplinae vigore benignitatem mansuetudinis, nec rursum mansuetudine districtionem deserant disciplinae, quatenus maces corrigunt, nee disciplinae vigorem molliant, quam intirmorum animos consolantur. Regat ergo disciplinae vigor mansuetudinem, et mansuetudo ornet¹⁰³) vigorem, et sic alterum commendetur ex altero, ut nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta.

C. XV. Vera iustitia miseris compatitur, delinquentibus indignatur.

Idem homil. XXXIV. in coangel. (circa init.) 104)

Vera iustitia compassionem habet, falsa vero dedignatiovera lustitia compassionem nabet, faisa vero dedignatio-nem, quamvis et iusti soleant recte peccatoribus dedi-gnari¹⁰⁵). Sed aliud est, qued agitur typho¹⁰⁶) super-biae, aliud, quod zelo¹⁰⁷) disciplinae. Dedignantur¹⁰⁸) etenim, sed non dedignantes¹⁰⁹). Et post pasca: §. 1. At contra hi, qui de falsa iustitia superbire solent, ceteros quosque despiciunt, nulla infirmantibus misericordia condescendunt, et quo se peccatores esse non credunt, eo 110) deterius peccatores fiunt.

C. XVI. Peccantes mansuetudine provocentur, non austeritate abiiciantur.

Item Hieronymus, ad c. 4. Threnorum 111).

Recedite (inquiunt) polluti, recedite, abite, nolite nos tangere, nolite 'in aliquo' aobis''?) communicare. Talis'''3) loquela non illuminat caecum, non sanat aegrotum, non curat infirmum, sed magis occidit, atque in desperationem periclitantem mittit ¹¹⁴). Boni etenim rectores ex sua infir-mitate aliorum infirmitates pensantes magis per humilitatis et mansuetudinis levamentum student peccantes ab er-roris laqueo eruere, quam per austeritatem in foveam per-ditionis nutantes propellere. Unde doctor gentium 123): Factus sum, inquit, infirmus infirmis.

C. XVII. In populam ira Dei desaevit, quam praedicator delinguentes palpat, non corripit.

Item ex Origene, homilia VII. in Iosua 116).

Sed illud non otiose transmittendum 117) est, quod uno peccaute ira Dei super omnem populum venit. Hoc quando accidit i quando sacerdotes, qui populo praesunt, erga de-linquentes benigni¹¹⁸) videri volunt, et verentes ¹¹⁹) peccautium linguas, ne forte male de eis loquantur, sacerdo-talis severitatis immensores nolunt complere quod scri-ptum¹²⁰) est: Peccantem coram omnibus argue, ut¹²¹) et ceteri timorem habeant; et iterum¹²²): Auferte malum ex vobis ipsis. Nec zelo Dei succensi imitantur Apostolum di-centem 123): Tradicti houmens esterum esterus in interim centen 123): Tradidi haiusmodi hominem satanae in interitum carnis, ut spiritus salcus fiat. Neque illud evangelii 124) implere student, ut si viderint peccantem, primo secrete 125) adducere! Polluitur enim ex uno peccatore populus. Sicut ex una morbida universus grex inficitur, sic etiam uno 129) fornicante vel aliud quodcunque scelus committente plebs universa polluitur. Gratian. Hinc stiam alibi 130) dicitur: Rectorem sub-

ditis pietas matrem, disciplina vero patrem exhibeat. IV. Pars. Percussor guogue dicitar, qui sermone inu-tili infirmorum conscientiam culnerat.

c. 13. - 105) indignari: osig. - 106) typo: Edd. coll. o. - 107) Add.: gerähr: Ed. Bas. - 108) indignantar: Edd. coll. o. - 108; add.: sund: eacd. exc. Bas. - 110) add: undems. Ed. Bas. =C. XVI. 141) Rabani potius esse videntor, inter cuius opera circum-fermutr. - 112) nobievau: Edd. coll. o. - 113) Sed talis: Ed. Bas. - 114) cudere permittit: ibid. - 115) add: at: Ed. Bas. =cf. 1 Cor. c. 9. v. 32. = C. XVII. 116) ex interpretatione Rufini. -117) transcurrendum: orig. - Edd. coll. o. - 118) benevol: eacd. - 119) vertentes: Ed. Bas. - 120) i Tim. c. 5. v. 20. - 121) ut ceteri wetum: orig. - Edd. coll. o. - 122) i Cor. c. 5. v. 13. -123) ibidem. - 124) example trans. Ed. Bas. cum orig. - 125) add.: cum: Edd. coll. o. - 126) add.: arbitris: orig. - Edditors: Edd. coll. o. - 127) post eccl. correctionem: Edd. coll. o. - correptio-nem: orig. - 128) add.: est: Edd. coll. o. - 129) add.: vel: Ed Bas. - 130) Greg. Past. p. 2. c. 6.

Diet. XLV. C. IX. 86) Unde in Iob (c. 29. v. 25.) inxla: Edd. coll. o. = 87) vigor disciplinae (add.: maioris: Ed. Bas.): Edd.coll. o. \equiv C. X. 88) Burch. I. 16. c. 25. = 89) percuis: Ed. Bas. = pec-call: Edd. rel. <math>= 90) peccault: Böhn. = 91) misericordam: Böhm. = 93) institian: Edd. coll. o. exc. Arg. Bas. = 93) prac-ponit: Ed. Bas. \equiv C. XI. 94) Petr. Lomb. Sent. I. 4. D. 15. = 95) emendatiora: Ed. Bas. \equiv C. XII. 96) Apud Alcuinum (nam sic vi-detur legendum esse) Ep. ad Eanbaldgm (scr. exemute sacc. 5. = ed.Bigli Novlomens. septimi sacc. scriptoris hom. 11. (Bibl. Patr. t. 12.) de eicemosynis leguntur. = Pan. 1. 2. c. 192. = 97) delinquentem : Ed. Bas. \equiv C. XIII. 96) Sermo apocryphus. = Pan. 1. 2. c. 193. =99) alia: orlg. = Edd. coll. o. = 100) 1 Petr. c. 5. v. 3. \equiv C. XIV. 101) c. 12. u. 16. in c. 29. lob. = 102) ad compassionen: Ed. Bas. = 103) add.: sermonen: Edd. coll. e. \equiv C. XV. 104) in ev. Luc.

Unde Anacletus Papa epist. II. ad Episcopos Italiae 131):

C. XVIII. Qui sermone incauto conscientiam percutit infirmorum, percussor vocatur.

Sane percussor ille dicitur doctor, qui sermone 132) inutili conscientiam percutit infirmorum. Ideo tenere vos et onnes tideles oportet eum, qui secundum ideo teners vos et onnes fideles oportet eum, qui secundum doctrinam est, fide-lem ¹³) sermonem, ut potens sit consolari ¹³⁴) in doctrina sancta ¹³⁵), et contradicentes redarguere, et recte viventes atque rectam fidem tuentes ¹³⁶) consolidare.

DISTINCTIO XLVI.

GRATIANUS.

I. Pars. Sequitur 1): Non litigiosum. Nihil est enim impudentius arrogantia rusticorum, qui garrullatem auoto-ritatem putant, et parati ad lites in subjectos tumidi intonant, quod es arrogantia et superbia provenire manifestum est. Unde Gregorius scribit in Moralibus, lib. XXIII. p. 5.

cup. 12. [c. 13. §. 23. et 24.] ad c. 33. Iob. :

C. I. Arrogantes nesciunt inferre humiliter quae docent. Hoc habet proprium doctrina arrogantium²), ut humiliter nesciant inferre quod³) docent, et recta, quae sapiunt, recte⁴) ministrare non possint. In verbis enim eorum proditur, quod, quum docent, quasi in quodam sibi videntur sublimitatis⁵) culmine residere, eosque, quos docent, ut longe infra se positos veluti in imo respiciunt, quibus non consulendo loqui, sed vix dominando dignantur. Recte autem his per Prophetam Dominus dicit⁶): Vos autem cum austeritate imperabatis eis et cum potentia. Cum austeritate enim et potentia imperant, qui subditos suos non tran-quille ') ratiocinando corrigere, sed aspere inflectere do-minando festinant. At contra vera doctrina tanto vehementius hoc elationis vitium fugit per cogitationem *), quanto ardentius verborum suorum iaculi contationum in dunto tionis insequitur. Cavet enim, ne eum 'magis' elatis mo-ribus praedicet, quem in corde audientium sacris sermo-nibus insectatur.

II. Pars. Gratian. Ecce, quare litigiosi prohibentur in episcopos ordinari. Est et alia causa huiss prohibitionis. Li-tigiosi namque vel adulationibus animos principum sibi conciliont, vel fratribus suis detrahendo infamiae notam ingerunt, vel inter fratres discordiam seminando seditionem hunquam facere cessant; quae omnia in praelatis damnabilia esse probantur.

Unde Gregorius scribit in Moralibus, lib. XVIII. p. 4. c. 3. ad cap. 27. lob.:

C. II. De iis, qui peccatoribus adulantur.

Sunt nonsulli, qui, dum malefacta hominum laudibus effe-runt, augent quue increpare debuerunt?). Hinc enim per Prophetam¹⁰) dicitur: *Vae¹¹) qui consuunt pulvillos sub* omni cubito manus, et faciunt cervicalia sub capite universae aetatis. Ad hoc quippe¹²) pulvillus ponitur, ut mollius quiescatur¹³). Quisquis ergo male agentibus adulatur, pul-villum¹⁴) sub capite vel cubito iacentis ponit, ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quiescat. §. 1. Hinc rursum scriptum est 15): Ipse aedificabat paristem, illi autem liniebant eum. Parietis quippe nomine peccati duritia designatur. Aedificare ergo parietem est |

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XLVI. C. IV. a) Qui non probanda fratribus obiiciunt: Verba ista neque in originali, neque in multis Gratiani antiquis codicibus habentur.

Dist. XLV. C. XVIII. 131) Ep. Pseudoisidoriana. — Coll. 1r. p. p. 1. t. 2. c. 18. — 132) ex Hieronymo ad c. 1. Tit. — 133) jidelis sermone: Edd. Par. Ven. I. II. — *fulcis et sermonem*: Ed. Nor. — eura serma, gul sec. doctrinam est: Ed. Arg. — 134) exhoriari: Ed. Bas. — 135) sacra: ib. — sama: Ed. Böhm. — 136) tenentes: Ed. Bas. — 136) sacra: ib. — sama: Ed. Böhm. — 136) tenentes: Ed. Bas. — 136) sacra: ib. — sama: Ed. Böhm. — 136) tenentes: Ed. Bas. — 3) quae: Edd. coll. o. pr. Bas. Nor. — 4) etimes recte: eaed. exc. Bas. — 5) summitatis: orig. — Edd. coll. o. — 6) Ezech. c. 34. v. 4. — 7) cum tranquilliale: Edd. coll. o. exc. Bas. — 8) cognitionem: Edd. coll. o. = C. II. 9) debuerant: Edd. coll. o. — 10) Ezech. c. 13. v. 18. — 11) vae his: Edd. coll. o. exc. Has. — 13) sub cubito putoillus, vel cercical sub capite incernis poni-tar, ut mollider: Edd. coll. o. — 13) quiescal: Edd. coll. o. exc. Arg. — 14) add.: vel cercical: Ed. Bas. — putellitum sub cubito. rel cer-nical sub capite: Edd. coll. rel. — 15) Ezech. c. 13: v. 10. — 16) iob c. 27. v. 5. — 17) add.: hoc: Edd. coll. o. exc. Bas. = C. III.

contra se quempiam obstacula peccati construere. Sed pacontra se quempiam obstacula peccati construere. Sed pa-rietem liniunt, qui peccuta perpetrantibus adulantur, ut, quod illi perverse agentes aedificant, ipsi adulantes quasi nitidum reddant. §. 2. Sed sanctus vir sicut mala de bo-nis non aestimat, ita indicare bona de malis recusat, di-cens¹⁶): Absit¹⁷) a me, ut instos vos indicem; dence defi-ciam, non recedam ab innocentia mea.

Hine etiam in Concilio Carthaginensi IV. c. 56. legitur 18):

C. III. Adulator vel proditor clericus ab officio degradetur. Clericus, qui adulationibus et proditionibus vacare deprehenditur, ab officio degradetur.

C. IV. Excommunicentur ab episcopo, qui fratribus non probanda obiiciunt.

Item ex eodem Concilio, c. 55. 19).

Accusatores fratrum episcopus excommunicet, qui non probanda fratribus obiiciunt *); et si emendaverint vitium, re-cipiat eos ad communionem, non ad clerum.

C. V. Removeatur b) ab officio clericus maledicus; scurra et fratrum profectibus invidens non promoveatur. Item ex eodem Concilio, c. 57. 20)

Clericus maledicus (maxime 21) in sacerdotibus) cogatur ad postulandam veniam. Si noluerit, degradetur, nec unquam ad officium absque satisfactione revocetur.

C. VI. De codem.

Item ex eodem Concilio, c. 60. 22)

Clericum scurrilem et verbis turpibus ioculatorem 23) ab officio retrahendum censemus 24).

C. VII. De codem.

Item ex eodem, c. 54. 25)

Clericus invidens fratrum profectibus 26), donec in vitio est, non promoveatur.

C. VIII. Non sunt ordinandi, qui sedilionibus vacant. Item ex eodem, c. 67. 27)

Seditionarios statuimus nunquam ordinandos clericos, sicut nec usurarios, nec 28) iniuriarum suarum ultores.

C. IX. Usuras exigere clericis minime licet.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 5. 29)

III. Pars. Non licet foenerari ministris altaris, vel in sacerdotali ordine constitutis vel usuras, vel lucra, quae sescupla dicuntur, accipere.

C. X. Nec suo nomine, nec alieno clericus foene-rator exsistat.

Item Leo Papa Episcopis per Campaniam, epist. I. c. 4.30)

Sicut non suo, ita nec alieno nomine aliquis clericorum exercere foenus attentet. Indecens est enim crimen suum commodis alienis impendere ³¹). Foenus autem hoc solum aspicere et exercere debemus, ut quod hic misericorditer tribuimus, ab *eo* Domino, (qui multipliciter et in perpetuum mansura tribuit,) recipere valeamus.

C. V. b) Removeatur: Rubrica haec pertinet simul ad hoc caput, et ad duo sequentia.

18) Statutt. eccl. ant. c. 43. (cf. ad c. 9. D. 18.) Burch. l. 2. c. 176. Ivo Pan. l. 3. c. 173. Decr. p. 6. c. 267. = C. IV. 19) Ib. c. 17. =C. V. 20) Ib. c. 41. - Reg. l. 1. c. 158. Burch. l. 10. c. 66. Ivo Decr. p. 41. c. 41. et p. 13. c. 66. - 21) maximoque: Coll. Hisp. -Kd. Bas. = C. VI. 23) Ib. c. 73. (cf. cone. Tolet. IV. c. 33. Agath. c. 70.) - Reg. l. 1. c. 152. Burch. l. 2. c. 173. Ans. l. 7. c. 163. (177. ex Agath. c. 70.) Ivo Pan. l. 3. c. 173. Decr. p. 6. c. 263. p. 11. c. 79. - 23) iocularem: Coll. Hisp. - 24) abest ab Edd. coll. o. exc. Bas. Lugdd. II. III. Antw. = C. VII. 25) Ib. c. 43. - Burch. l. 2. c. 16. Ivo Decr. p. 6. c. 35. - 26) protectionaburs: Ivo. =C. VIII 27) Ib. c. 55. - Agath. conc. c. 69. - Reg. l. 1. e. 171. Burch. l. 2. c. 17. Ivo Decr. p. 6. c. 36. - 28) pel: Coll. Hisp. =C. IX. 29) hab. inter A. 347. et 381. - Cap. Abytonis Bas. c. 17. -Reg. 1. 1. c. 323. ex interpr. Dionys. = C. X. 30) scr. A. 443. -Burch. l. 3. c. 131. Ans. l. 7. c. 150 (166). Ivo Decr. p. 6. c. 66. -31) add.: impendere:: Idd. coll. o. exc. Arg.

Dist. XLV. C. XVIII. 131) Ep. Pseudoisidoriana. -- Coll.

DISTINCTIO XLVII.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem in fine huius capituli usurarii or-1. PATS. Quod dutem in fine nums capital usurant or-dinari prohibentur, inde est, quod usuram exercentes cupidi-dati deservire probantur; cupidi autem ab Apostolo¹) ordinari prohibentur, quia tales facile a insto deviarent. Unde in canonibus Apostolorum, c. 44. legitur²):

C. L. Diaconus, presbyter et episcopus exigens usuras, isi desierit, deponatur.

Episcopus aut presbyter aut diaconus usuras a debitoribus exigens, aut desinat, aut certe deponatur³).

C. II. Usuras exigens sive clericus, sive subjectus regulae, deiiciatur.

Item ex Concilio Nicaeno, c. 17.4)

Item ex Concilio Nicaeno, c. 17. ⁴) Quoniam multi sub regula constituti avaritiam et turpia lucra sectantur, oblitique divinae scripturae, dicentis⁵): Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, mutuum dantes centesimas⁶) exigunt: iuste censuit sancta et magna syno-dus, ut, si quis inventus fuerit post hanc definitionem usu-ras accipiens, aut ex adinventione⁷) aliqua vel quolibet modo negotium trausigens, aut hemiolia, id est sescupla⁴) exigens, vel aliquid tale prorsus excogitans turpis lucri gra-tia, deiiciatur a clero et alienus exsistat a regula. Hine etiam Gregorius in lib. XIX. Moralium, c.[16.n.]25. in 29. cop. Iob. scribit, dicens:

C. III. Temporalibus Incris deservientes Deo nequaquam militare probantur.

C. III. Temparatibus there's descriptions Deo nequaquam militare probantur. Onnes huius saeculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt, in coelestibus debiles. Nam pro temporali gloria pagalibet iniurias tolerant, et pro coelesti mercede vel te-nissimi verbi ferre contumclias recusant; terreno iudici*) toto etiam die assistere fortes sunt, in oratione vero co-ram Domino vel unius horae momento lassantur; saepe nuditatem, deiectionem, famem pro acquirendis divitiis at-que honoribus tolerant, et earum rerum ') se abstinentia ¹⁰) roteine quaerere tanto magis dissimulant, quanto 'i') ea retribui tardius putant. §. 1. Hi itaque quasi aliarum 'i') aboriose quaerere tanto magis dissimulant, quanto 'i') ea retribui tardius putant. §. 1. Hi itaque quasi aliarum 'i') rotores in infetiora subsistunt, sed ad superiora delicium. A contra ex qualitate palmarum designatur proficiens vita statiosos se Deo exhibent, quam saeculo fuisse meminerunt 'i'). • 2. Nam quum quibusdam per praedicatorem nostrun di-siori 'i'). Humanum dice propter infirmitatem carais vestrae. Sioni enim exhibuistis membra vestra servire immundities et inpatitati ad iniquitatem, ita nune exhibete membra vestra strainitati 'o' condescenditur, ac si eis apertius diceretur.

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XLVII. C. II. a) Sescupla: Hoc sesquialbist. ALVII. C. H. a) Sescupia: Hoc sequila-terarum usurarum genus, quamvis gravissimum, in frugi-bus humidis vel arentibus Constantinus lege permiserat, quae nunc exstat in codice Theod. lib. 2. tit. ult. de usur. I. 1. Eodem pertinet, quod scribit B. Hieronymus in com-mentariis in Ezech. lib. 6. c. 18. his verbis: Solent in agris frumenti et milli, vini et olei ecterarumque specierum usurae erizi vine ut annellat serme divinu suraeduradurtice. exigi, sive, ut appellat sermo divinus, superabundantioe: verbi gratia, ut hiemis tempore demus decem modios, et in messe recipiamus quindecim, hoc est amplias partem mediam. Quamobrem hoc canone, quo Patres illi omnes peruniarias usuras clericis interdicunt, voluerunt etiam sescuplam fru-gum expresse iisdem interdicere. Postea vero in aliis con-

Si nequaquam amplius potestis, saltem tales estote in fru-ctu bonorum operum, quales fuistis dudum in actione vi-tiorum, ne debiliores vos habeat sancta libertas aeris b), quos in carne validos habuit usus terrenae voluptatis.

C. IV. Ad sacros ordines usurarii promoveri non debent. Item Gregorius Clera et civibus Neapolitanis, lib. VIII. epist. 40. 17)

Itô, VIII. epist. 40.¹⁷) De Petro insuper ad nos pervenisse cognoscite, quod so-lidos dedit ad usuram. Quod vos oportet cam omni sub-tilitate perquirere, et si ita constiterit, alium eligite, et ab huius vos persona sine mora suspendite. Nam nos ama-toribus usurarum nulla ratione manus imponimus. Si vero subtili habita inquisitione hoc falsum esse patuerit¹³), (quia persona eius nobis ignota est, et utrum ita sit de simpli-citate eius, quod ad nos perlatum est, ignoramus), cum decreto a vobis facto ad nos eum venire necesse est, ut vitam moresque illius solicitius inquirentes¹⁹) sensum quo-que pariter agnoscamus, ut, si huie iudicio aptus exstiterit, vestra in e²⁹) (adiuvante Domino) desideria compleamus.

C. V. Degradetur clericus, qui usuras accipere detegitur. Item ex Concilio Eliberitano, c. 20. 23)

Si quis clericorum detectus fuerit usuras accipere, pla-cuit²²) degradari et abstinere.

C. VI. Nec implicari errore, nec cupiditate violari sacerdotem oportet.

Item Leo Anatolio Episcopo Constantinopol., epist. LI. 25)

II. Pars. Virum catholicum et praecipue Domini sa-cerdotem sicut nullo errore implicari, ita nulla oportet cupiditate violari, dicente sancta scriptura²⁴). Post con-cupizcentias tuas non eas. Mens enim potentiae avida nec abstinere novit a vetitis, nec gaudere concessis, nec[•]) pietati adhibere consensum.

C. VII. Qui eupiditatem a se non abscindit, bonorum auctori inhaerere non valet.

Item Gregorius, I. VII. epist. 100. 25).

Bonorum auctori inhaerere aliter non valemus, nisi cupi-ditatem 26) a nobis (quae 27) omnium malorum radix est) abscindamus.

C. VIII. Avari est hominum bona invadere, quorum necessitatibus subvenire valet.

Item Ambrosius Serm. LXXXI. de co, quod scriptum est in evangelio: Hominis cuiusdam divitis fructus uberes ager attulit²⁸).

Sicut ii, qui per insaniam mente translati sunt, non iam res ipsas, sed passionis suae phantasias vident, ita etiam mens avari semel vinculis cupiditatis adstricta semper au-rum, semper argentum videt, semper reditus computat, gratius aurum intuctur quam solem ²⁹); ipsa eius oratio et supplicatio ad Dominum ³⁰) aurum quaerit. Et post psuca: §. 1. Interdum etiam usurae arte nequissima ex

libus, tit. de usur.

affertur.

selmum.

ciliis et a Romanis Pontificibus genus omne usurarum, tan-

quam iuri naturali ac divino contrarium, tam clericis quam laicis fuit interdictum, quemadmodum apparet in Decreta-

C. III. b) Aëris: Apud B. Gregorium legitur: saneta libertas heredes, vel: sancta libertas caritatis, quam in carne. In uno autem exemplari Gratiani Vaticano: coelestis conver-sationis, quod in glossa ad explanandam dictionem: aëris, effectue.

C. VI. c) Nec pietati: Hoc postremum orationis membrum abest ab originali; sed habetur etiam apud An-

15) Rom. c. 6. v. 19. – 16) add.: cordis: Ed. Bas. \equiv C. IV. 17) Ep. 62. (scr. A. 600.) I. 10. Ed. Maur. – Ans. I. 6. c. 9. (13.: Nobil. civibus Neapolin., quod et ipsum in Edd. coll. legitur) Polyc. I. 2. t. 1. – 18) pulaveritis: Ans. – Edd. coll. o. – 19) requirentes: Ed. Bas. – 20) eum: Ed. Bas. \equiv C. V. 21) hab. non serius A. 310. – Ivo Pan. I. 3. c. 156. Decr. p. 13. c. 12. – 22) add.: eum: coll. c. 16. (159.) – 24) Eccl. c. 18. v. 30. \equiv C. VII. 25) Ep. 106. (scr. A. 452.) Ed. Baller. – Ans. 1. 7. c. 140. (159.) – 24) Eccl. c. 18. v. 30. \equiv C. VII. 25) Ep. 106. (scr. A. 599. ad Syagrium etc.) I. 9. Ed. Maur. – Coll. tr. p. p. 1. t. 55. e. 5. – 26) add.: rerum: Ed. Bas. – 27.) T. Tim. c. 6. v. 10. \equiv C. VII. 28) ex. Basilli homilia ad ev. Luc. c. 12. v. 16. – 29.) add.: ridet: orig. – 30.) Deum: Edd. coll. o.

Dist. XLVII. Pars I. 1) 1 Tim. c. 3. v. 3. = C. I. 2) Reg. t. c. 221. Burch I. 2. c. 119. Ivo Pan. I. 3. c. 157. Decr. p. 6. 195. ef p. 13. c. 15. - 8) dammetur: orig. et coll. citt. = C. II. th. A. 325. - interpretatio Dionys. - Reg. I. 1. c. 222. Burch. "O. Ans. I. 7. c. 163. Ivo Decr. p. 6. c. 196. p. 13. c. 8. U. c. 32. - inf. C. 14. g. 4. c. 8. ex vers. Hisp. - 5) Paslm. I add.: usuras: Edd. coll. a. - 7) aliquam adimven-" - udd.: facients: eacd. pr. Arg., Bas. Verba: usul Reg. = C. III. 8) indicio: Ed. Bas. Bas. - 10) per abstinentiam: Edd. - 12) malarian: eaed. exc. Lugdd. ened. - 14) meminerint: eaed. -

ipso auro aurum nascitur. Sed *quid agis?* noc satietas unquam, noc finis aderit cupiditati. *Et infra:* §. 2. Sed ais^{3,1}): quid iniustum est, si quum aliena non invadam, propria diligentius servo? O impudens dictum^{3,3})! Pro-pria^{3,3}) dicis? quae? ex quibus reconditis in hunc mundum desplicit? On ando in hunc increases a su hunce mundum pria³³) dicis[†] quae[†] ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti[†] Quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris exiisti, quibus quaeso facultatibus quibusque subsidiis stipatus ingressus es[†] Et post pances ; 3. Proventre matris existi, quibus quaeso racultatious quibusque subsidiis stipatus ingressus est *Et post panca:* §. 3. Pro-prium nemo dicat, quod est commune⁴), quod plus quam sufficeret sumtum³⁴) etiam violenter obtentum est. *Et infre:* §. 4. Numquid iniquus est Deus, ut nobis non ae-qualiter distribuat vitae subsidia, ut tu quidem esses af-fluens et abundans, aliis vero deesset et egerent? an id-circo magis, quia et tibi voluit benignitatis suae experimenta conferre, et alium per virtutem patientiae coro-mare? Tu vero susceptis Dei muneribus, etsi³⁵) in sinum tuum redactis, nihil te putas³⁶) agere iniquum, si tam multorum vitae subsidia solus obtineas? Quis enim tam iniustus, "tam avidus," tam avarus, quain qui 37) multorum alimenta suum non usum, sed abundantiam et delicias facit! Neque enim minus est criminis habenti tollere, quam, quum possis et abundes³⁴), indigentibus denegare. Esu-rientium panis est, quem tu detines; nudorum indumentum est, quod tu recludis; et miserorum redemtio est et abso-lutio pecunia, quam tu in terram³⁹) defodis. Tot⁴⁰) te ergo scias invadere bona, quot possis praestare quod velis. III. Pars. Gratian. Necesse⁴¹) est etiam, ut elle, qui etiamine et supe domui si terre der scient, ut elle, qui

erdinandus est, suas domui sit bene praepositus, id est, si in laicali habitu urorem habuit vel filios, a vitits ad virtutum studia et verbo et exemplo provocet, ut quod pestea praece-pturus est populis, prius exigat a domesticis. Unde Apostolus esiis 42) scribit, ut uxores suas sicut sua corpora diligant, Red of filos suos non ad iracundiam prozocent, sed corpora dilogant, et filos suos non ad iracundiam prozocent, sed enutriant illos in omné disciplina et correctione Domini. Unde yuum Paulus ad Timotheum⁴³) scribens, dixisset: suae domui bene prae-positem, statim subianrii: habentem filios sibi subditos in omni castitate, non 44) in accusatione luxuriae. Non enim talium cohabitator frontem habet alios redarguendi. Unde de B. Iob⁴⁵) legitur, quod pro filiis suis quotidiana offerebat Deo sacrificia, offerens holocausta per singulos, quos tanta caritatis perfectione in unum constrinsit, ut quisque corum in sue die convictium frattibus pararet, et ad epulandum secum tres serores suas pariter invitaret. Quod quia Heli facere dissimularit, ac falsa pietate superatus delinquentes filios fe rire noluit, (sicut in libro Regum legitur) apud districtum iudicem semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussii, unde ei divina voce dicitur ⁴⁶): Honorasti tilios tuos magis, quam me. Hinc etiam David erga filios benignitatem, non disciplinae severitatem exercens, eorum inventutem experi-mente didicit perniciosam, quorum ⁴) pueritiam vaga licentia permisit esse voluptuosam. Unus quippe eorum sororem suam stupro corrumpens, a fratre eius, Absalone⁴⁶) videlicel, inter epulas, quas fratribus suis fraudulenter paraverat, obtruncatus est. Absalon vero, postquam veniam a patre obtinuit, de regno illum expulit, et ad concubinas eius ingressus est; demum per invia deserti patrem persequens, quercui inhaesit, atque ita suspensus interiit. Hinc etiam Paulus ad Timotheum 49) scribit, dicens : Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli de-terior. Jure ergo, qui domui suae nescit pracesse, in episcopum erdinari prohioctar, quia qui an re minina, de qua sibi fa-miliarior debet cura inesse, fidelis non est, quomodo in ecclesia Dei (abi tot sunt et alieni) solicitam diligentiam adhibebit? Unde Hieronymus⁵⁰): Non enim⁵¹) iustus polluitur ex vi-tiis filiorum, sed libertas ab Apostolo ecclesiae principi

reservatur, ut talis fiat, qui non timeat propter vitia liberorum extraneos reprehendere.

IV. Pars. 5. 1. Quod tunc fiet, si non orit quod sibi imputetur. Quum enim gressus hominis a Domino dirigan-tur ⁵) noc sint ⁵) in homine eius viae, corripere quidem potest, corrigere autem non valet; pulsare potest, non aperire, manus comprimere, non animum mutare.

Unde Augustinus Clere et populo Hippenensi, epist. CXXXVII. 54):

C. IX. Bonorum hominum disciplina mores immutare non valet.

Quantumlibet vigilet disciplina domus meae, homo sum et Quantumlibet vigilet disciplina domus meae, homo sum et inter homines vivo; nec mibi arrogare audeo, ut domus mea melior sit quam arca Noë, ubi tamen⁵⁵) inter octo homines upus reprobus inventus est, aut melior sit quam domus Abrahae, ubi⁵⁶) dictum est: *Etice ancillam et filium eins*, aut melior sit quam domus Isaac, cui⁵⁷) de duobus geminis dictum est⁵⁶): *Iacob dilexi*, *Esau autem odio ha-bui. Et infra*: §. 1. Simpliciter autem fateor caritati ve-strae coram Domino Dee nosto, cui fastis ⁵³) est super strae coram Domino Deo nostro, qui testis ⁵⁹) est super animam meam, ex quo Deo servire coepi, quò ⁶⁰) modo difficile sum expertus meliores quam qui in monasteriis ⁶¹) profecerunt, ita non sum expertus peiores ⁶²) quam qui in monasteriis ceciderunt ⁶³), ita ⁶⁴) ut hinc arbitrer in Apocalypsi ⁶⁵) scriptum: Instas instier ⁶⁶) fiat, et sordidas sordescal adhuc.

C. X. Convicia perditorum a via rectitudinis nos movere non debent.

Item Cyprianus, lib. I. epist. 3. Cornelio Papae 67). Quod ad nos attinet, conscientiae nostrae convenit, frater 68), dare operam, ne quis culpa nostra de ecclesia pe-reat; si quis autem ultro et crimine suo perierit, et poenitentiam agere atque ad ecclesiam redire noluerit, nos in die iudicii inculpatos futuros credimus, qui consulimus 69) consifii nostri salubritate sanari ⁷⁰). Nec movere nos de bent convicia perditorum, quo minus a via recta, et a certa regula non recedamus, quando '') et Apostolus in-struat '2), dicens ''): Si dominidus placerem, Christi servus non estem.

DISTINCTIO XLVIII. GRATIANUS

I. Pars. Prohibentur etiam neophyti¹) in episcopos or-dinari, ut qui heri²) erat catechumenus, hodie non fiat epi-scopus, qui heri erat in theatre, hodie non sedeat in ecclesia, vespere erat in circo, hodie non ministret altario, qui and the second s personarum, vel se contemnere; non ieiunavit, non flevit, non se correxit non pauperibus erogavit. In arrogantiam (quae se corresit, non pauperious crogaoi. In arrestation discipuli est raina diaboli) incidunt, qui puncto horae necdum discipuli funt magistri, et sicut Innocentius 3) ait, miserum est, cum fieri magistrum, qui necdum didicit esse discipulus.

Unde in Nicaeno Concilio, c. 2. legitur 4):

C. I. Neophytus in episcopum non est ordinandus.

Quoniam multa sive per necessitatem, sive ex quacun-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Proprium neme dicat quod e communi plus quam sufficeret | mutatum.

C. VIII. d) Commune: Apud B. Ambrosium legitur: | sumtum et violenter obtentum est. Sed ob glossam non est

Dist. XLVII. C. VIII. 81) at avarus: Ed. Bas. – ait alignes: Edd. coll. rel. – 32) dictu: Edd. coll. o. – 33) Quid propria: and construct the end of th

c. \$1. - 57) controls: orig. - unit: Ed. Bas. - 58) add.: in Mala-chia primo: Edd. coll. e. - 59) add.: mild: eacd. pr. Bas. - 69) gnomium: Edd. coll. e. - 80) add.: mild: eacd. pr. Bas. - 61) gnomium: Edd. coll. e. - 83) deteriores: eacd. exc. Bas. - 63) defecerunt: Edd. coll. e. - 64) unde: Ed. Bas. - 65) Apocal. c. 28. v. 11. - 66) instificetur, et qui sordidus est: Edd. coll. e. - 69) add.: c. 28. v. 11. - 66) instificetur, et qui sordidus est: Edd. coll. e. - 69) add.: c. 28. v. 11. - 66) instificetur, et qui sordidus est: Edd. coll. e. - 69) add.: corum: eacd. - 70) add.: aut convolari: Ed. Bas. - 71) quam: Edd. coll. e. - Sequ.: et: abest ab Edd. Bas. Ven. I. H. Lugd. II. III. Antw. - 78) instituit: Edd. coll. e. exc. Bas. - 73) Galat. c. 1. D ist. XLVIII. Pars I. 1) 1 Tim. c. 3. v. 2, gleess ord. in. et Hieron. ad Oceanum. - 2) ex Leone Ans. I. 6. c. 34 (35). - 3) Ep. ad Aurelium. = C. I. 4) hab. A. 395.

10 #

que •) causa, contra regulam gesta sunt, ita ut homines ex vita gentili •) nuper adhuc catechizati vel instructi •) statim ad spiritualem baptismum venissent, et continuo, quum baptizati'), etiam ad episcopatum vel prosbyterium pro-ecti sunt: recte igitur visum ast, de cetero mibil tale *debere' fieri. Nam et tempore opus est, ut sit') catechu-menus, et post baptismum multa probatione iadiget. Eridens namque est apostolicum praeceptum, dicens'): Nen neuphytum, ne forte olatus ") in indicium incidat et laqueum diaduh. Si vero praecedente b) tempore aliquod mortale () precentum admiserit, et convictus duobus vel tribus testibus fuerit, cosset¹⁻) a clero qui huiusmodi est. Si quis vero praeter haec¹²) fecerit¹³), tanquam contraria¹⁺) statutis sancti concilii gerons, inse praecipitabitur¹³) de statu sui cleri.

Gratian, Neophyti vero hodie appellantur propositum saerne religionis noriter assumentes.

Unde B. Gregorius scribit Syagrio Episcopo et aliis Episcopit, lib. VII. epist. 110.19):

C. 11. Quis dientur neophytus.

Sicut neophytus "tunc' dicebatur, qui initio d) 1") sanctae tidei erat eruditione plantatus, sie modo neophytus habendus est, qui repeate in religionis habitu plantatus ad am-biendos 14) honores sacros irrepserit. §. 1. Ordinate ergo ad ordinen accodendum est 11). Nam casum appetit, qui ad summi²) loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quaerit asconsum. Scimus autem, quod aedificati parietes quarter accession. Secondo acceptuat, quou accusto parters non prius tignorum pondus accipiust, nisi a 21) novitatis suae humore sieventur, ne, si aute pondera, quam soliden-tur, accipiant, cunctam simul fabricam ad terram deponant.

DISTINCTIO XLIX. GRATIANUS.

Beer, a quibus vitius debeant esse immunes. qui in episcopum encer, a quises reins aroune ress immines, qui in episelpui sant ordinendi. Qui enin interestores pro popula ad Deni parantur, necesse est ut eus gratilin bene riorndo mercentur. Unde Gregorius ait in Pusterali¹): §. 1. Solicite formidan-dum, no, qui placare posso iram Dei creditur, hanc ipse ex proprio rentu mercatur. Cuncti onim liquido novimus, auto anum is, qui dinificat ad interestatum mittiour ex proprio reata mercatar. Cuncti onim inquito normais, quia, quam is, qui displicet, ad intervedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur. Qui ergo adhuc de-sideniis torrenis adstringitur, caveat, ne districti iram in-dicis gravius accondens, dum loco delectatur glorine, inat subditis auctor ruinne. Solorter²) ergo se quisque metin-tur, nec locum regiminis assamere andeat, si in se adhuc itium damashilian menato me in quam crimen denerato

NOTATIONES CORRECTORUM

Dist XLVIII. C. L a) Quacunque causa: Graeve est: 7 alim: Erreyouthur run andymirar : quad Disarsins

b) Praecedente: moniuras, id est: procedente. sed ud ziussem nun est matatum.

es Mortale: Abest voz ista a prisca *) versione. Granen est: wageron te quagrana : quud Diangsius vertet, icitcum animur.

si fracto pode vel manu⁵), si gibbas, si lippus, si albuginem Andens in oculo, si ingen sendiem, si () impetiginen in cor-pore, vel ponderosus. § 1. Caecus quippe est, qui superpore, sel ponderosus. §. 1. Cuecus quippe est, qui super-nae contemplationis lumen ignorat, qui praesentis vitae tenebris pressus, dum venturam lucem nequaquam diligendo nebris pressus, dum venturam lucem nequaquam diligendo conspicit, quo gressus operis porrigat?) nescit. Hinc et-eaim prophetante Anna⁹) dicitur: Podes sumetorum suorum servobil, et impit in tenebris conticencent. §. 2. Claudus vero est, qui quidem quo pergere debeat aspicit, sed per infir-mitatem mentis vitae viam perfectae⁹) non valet tenere quam videt; quia¹⁰) ad virtutis statum dum fluxa consuequam videt; quia¹⁰) ad virtutis statum dum fluxa consuc-tudine non erigitur, quo 'per'¹¹) desiderium innitiur¹¹, illuc gressus operis efficaciter non sequuntur. Hinc etenim Paulus¹³) dicit: Remisses menus et disoleta genue erigite, et grestus ¹⁴) rectos facile polibus sestris, ut non elergicans guis erret, sed megis¹⁵) sanctur. §. 3. Parvo autem naso est, qui ad tenendam mensuram discretionis idoneus non est. Naso quippe odores foetoresque discernimus. Rectu est. Also quippe odores foctoresque discernimus. Recte ergo per nasum discretio exprimitur, per quam virtutes eligimus, delicta reprobamus. Unde et in lande 14 spon-sae dicitur 17): Nesus tuns sicat turris, quee est in Lánco-quia aimirum sancta ecclesia quae ex causis singulis ten-tamenta prodeant per discretionem conspicit, et ventura vitiorum bella ex alto deprehendit. Sed sunt nonnulli, qui, dum aestimari 16) hebetes nolunt, saepe se 19) quibusdam examistimining hus quam perceste est expression ex nimit exquisitionibus plus quam accesse est exercentes ex nimis subtilitate falluntur. Unde hic quoque subditur: rel grandi et 20) tarto meso. Nasus enim grandis et tortus est descrtionis subtilitas immoderata, quae, dum plus quam decet excreverit, actionis suae rectitudinem ipsa confundit. § 4. Fracto autem pode vel manu est, qui viam Dei 21) per-gere unaino 22) non valet, atque a bonis actibus funditus exors vacat, quatenus haec non ut clandos sumem cum infirmitate tenent, sed ab his omnimode alienus emintat. sabrustate tenest, sed ab his omnimodo alienus exzistat. § 5. Gibbus ²³) vero est, quem terrenae solicitudinis pou-dus deprimit, ne unquam ad superna respicier, sed solis his, quae in infinis calcantur, intendat. qui et si quando aliquid ex buso patriae caelestis andierit, ad hoc ²³), ni-mitum netversae consectudinis nonders proparayates (cuangure ex cours patrice concerns anderrit, at not -7, m-mirum perversae consutudinis poudere praegravatus, cor-dis faciem non attallit, quia cogistinuis ²³) statum erigere non valet, quem terrenae solicitadinis unus curvum tenet. Ex horum quippe specie Paulmista ²⁴) dicit: facurvatus suu t horum quippe specie Paulmista ²⁴) dicit: facurvatus suu Et avenu guppe specie esamuna -- punt: acarrans con-et Amidistas asquegaspare. Querum culpan quoque per se-metipsam veritas reprobans at 2°): Semen auten, quod in spinis²³) covidit, às sunt, qui madiant²³) verbam, et a sob-citadinidas et dividis et valaptatillas silar exotos suffecantar. subditis auctor ruinae. Solorter¹) erro se quieque motia-tur, nec locum regiminis assumere audeat, si in se alluc vitium dammabiliter regnat; nec is, quem crimen depenant proprium, intercensor heri appetat pro culpis aliorum.
 C. L. Sacrificium Doo non efforat qui vitile on maculatus. I do m de cod. e. 11. continender.
 Hine observat vote ad Morsen dicitur³): Loguer d. Auron: Anno de semine two per families: qui habuarit ad anisisterium vite. Ubi et repuese sublungitur: Si caeras "horit, și elmudus, si eel parva, cel grandi et⁴) turte maso.

> C. H. d) Initio sanctae: In 55. 7. epist. 110. ubi babetur prior pars buius expitis usque al vers. Scinus enten. legitur. is senetus fidei erat conversations plaziatus. Lib. antem 5. ep. 34. sive c. 96. (ubi et endem fere iisdem verbis habentur. at practeres sequens pars usque ad times legitar hut locu : qui adduc neutre erat eraditione plantetus in fuin.

unge 38) oculos tuos, ut 39) videas. Collyrio quippe oculos ut videamus inungimus *°), quum ad cognoscendam veri luminis claritatem intellectus nostri aciem medicamine bonae operationis adjuvamus. §. 7. Albuginem vero habet in oculo, qui veritatis lucem videre non sinitur, quia arro-gantia sapientiae seu iustitiae caecatur. Pupilla namque oculi nigra videt, albuginem tolcrans nihil videt, quia videlicet sensus humanae cogitationis, si stultum se peccatoremque intelligit, cognitionem intimae claritatis apprehendit. Si autem candorem sibi iustitiae sive sapientiae tribuit, a luce se supernae cognitionis excludit, et eo claritatem veri lumiois nequaquam penetrat, quo se apud se per artogan-tiam exaltat, sicut de quibusdam dicitur⁴¹): Dicentes enim se case supientes, siniti facti sunt. §.8. Iugem vero habet scabiem, cui carnis petulantia sine cessatione dominatur. In scabie etenim fervor viscerum ad cutem trahitur, per quam recte luzuria designatur, quia 41) si cordis tentatio usque ad operationem prosilit, nimirum ferror intimus usque ad cutis scabiem prosum; minicum tertor intima us-que ad cutis scabiem prorumpit, et foris iam corpus sau-ciat, quia dum in cogitatione voluptas non reprimitur, etiam in actione dominatur. Quasi enim cutis pruriginem Paulus curabat abstergere, quum dicebat⁴³): Tentatio vos non apprehendat, nisi humane, ac si aperte diceret: Humanum quidem est tentationem in corde perpeti, daemoniacum vero est in 43) tentationis certamine in 43) operatione su-perari. §. 9. Impetiginem quoque habet in corpore quis-quis avaritia vastatur in mente, quae si in parvis non com-pescitur, nimirum 46) sine mensura dilatatur. Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, et absque uccupati tae-dio excrescens membrorum decorem foedat, quia et ava-ritia captivam animam, dum quasi delectat, exulcerat, dum adipiscenda⁴⁷) quaeque⁴⁶) cogitationi obiicit, ad ini-micitias accendit, et dolorem in vulnere non facit, quia aestuanti animo ex culpa abundantiam promittit. Sed decor membrorum perditur, quia aliarum quoque virtutum per hanc pulchritudo depravatur, et quasi totum corpus exasperat, quia per universa vitia animum supplantat, Paulo attestante, qui ait⁴?): *Radix omnium malorum est cupiditas.* §. 10. Ponderosus vero est, qui turpitudinem non exercet opere, sed tamen ab hae cogitatione continua sine moderamine gravatur in mente; qui nequaquam quidem usque ad opus nefarium rapitur, sed elus animus voluptate luxu-riae sine ullo repugnationis obstaculo 5°) delectatur. Vitium quippe est ponderis, quum humor viscerum ad virilia la-bitur, quae profecto cum molestia dedecoris intumescunt. bitur, quae profecto cum molestia dedecoris intumescuat. Ponderosus ergo est, qui totis cogitationibus ad lassiviam defluens, pondus turpitudinis gestat in corde; et quanvis prava non exerceat opere^{5,1}), ab his tamen non evelli-tur ^{5,2}) mente, nec ad usum boni operis in aperto valet assurgere, quia gravat hunc in abditis pondus turpe. §. 11. Quisquis ergo quolibet ^{5,3}) horum vitio subigitur, pa-nes Domino offerre prohibetur, ne profecto ⁴) diluere aliena delicta non valeat is ^{5,4}, quem adhuc propria devastant. §. 12. Quia igitur paucis ad magisterium pastorale dignus qualiter veniat, atque hoc indignus qualiter pertimescat, ostendimus, nunc is, qui ad illud digne pervenerit, in eo qualiter vivere debeat, demonstremus.

C. II. Indoctus, terrena lucra sectans, vitiosus ordinari non debet.

Item Hieronymus super Malachiam, ad c. 1. [v. 7. 8.]⁵⁵)

Sacerdotes nomen Domini despiciunt, et, quantum ad se,

Dist. XLIX. C. I. a) Ne profecto: Sic etiam in originali impresso "). In aliquot Gratiani manuscriptis legi-tur: Nec profecto diluere aliena delicta valet is, quem adhuc propria devostant.

panem pollutum offerunt, qui ad altare indigne accedunt, quique dato munere sacerdotium praesumunt. Panem quo-que polluit, qui doctrinam Domini in populo male disper-git, et qui honorat potentem et despicit pauperem. Et infru: § 1. St offeratis caccum ⁶⁵) ad immolandum, nonne malum est 1 etc. Superius accusati de panibus nunc ⁵⁷) ac-cusantur de victimis. Caecum animal offert, qui ordinat indoctum ⁵⁶) loco docti, magistrumque facit, qui vix disci-pulus esse poterat. Claudum offert, qui lucra terrena quaerentem locat, utpote pedem in diversa ponentem, unum in divinis, alterum in carnalibus, cui potest inferri illud de libro Regum ⁵⁰): Usquegno claudicatis ⁶⁰) in duas partes f libro Regum 5.): Usquequo claudicatis 60) in duas partes ? Languidum offert, qui vitiosum habet pro religioso, quique tardum et pigrum probat b) patientem (1), dicens illum negligentiae redarguendum. Indignum est enim dare Deo quod dedignatur homo.

DISTINCTIO L.

GRATIANUS.

I. Pars. Ex praemissis auctoritations liquido monstratum est, quod variis criminious irretiti in sacerdotes ordinari non possunt. Nunc autem de eisdem quaeritur, utrum post peractam poenitentiam, vel in propriis ordinibus rémanere, aut ad maiores gradus conscendere valeant? Multorum auctoritu-tibus variis criminibus irretiti a propriis ordinibus deticiuntur, et ab accessu maiorum prohibentur. Unde Gregorius att Constantio Mediolanensi Episcopo,

lib. IV. cpist. 17. 1):

C. I. Lapsi in suum ordinem reparari non possual."

Si lapsis ad suum ordinem revertendi licentia conceda-tur, vigor canonicae proculdubio frangitur disciplinae, dum pro²) reversionis spe pravae actionis desideria quisque³) concipere non formidat. *Et post pauca* : §. 1. Illud igitur⁴) prae omnibus studete, ut lapsos in sacrum ordinem nullius vobis supplicatio aliquo modo revocare suadeat⁵), ne hu-iusmodi non statuta, sed temporaliter dilata credatur eis esse vindicta.

C. II. Qui post suam ordinationem labitur, depositus permanebit. Item Martinus Papa I. Amando Episcopo ().

Qui semel post suam ordinationem in lapsum ceciderit, deinceps iam depositus erit, nullumque gradum sacerdotii poterit adipisci.

C. III. Presbyter post lapsum nulla rationt in sacro

ordine reparari valet.

Item Gregorius Papa Sabiniano Episcopo lib. 1/11. epist. 25. 7)

Presbyterum, de quo nos fraternitas tua latoris praesen-tium legatione⁶) consuluit, nulla ratione in sacro ordine post lapsum aut permanere, aut revocari posse cognoscas ⁹). Circa quem tamen mitius agendum est, quia commissum fa-cinus facili dicitur professione confessus.

C. IV. Post perpetratum homicidium sacerdotale officium ministrari non potest.

Item Ioannes VIII. Cenomantico Uticensi Episcopo 10). Miror minus doctam scientiam ¹) tuam sacerdotem putare post perpetratum homicidium posse in sacerdotio mini-strare, imo (quod est ineptius) nobis suadere velle, ut

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. I. b) Probat patientem: Sic interpungitur etiam in manuscriptis et in glossa, quum tamen ita pos-set etiam distingui, et pigrum probat, patientem dicens il lum, elc.

S Reg. c. 18. v. 21. - 60) claudicas: Edd. coll. e. exc. Bas. -61) pro patiente: Ed. Bas. Dist L. C. I. 1) Ep. 4. (scr. A. 595.) 1.5. Ed. Maur. - Anu. 1.8. c. 25 (35). Ivo Pan. 1. 3. c. 145. Decr. p. 6. c. 80. - Constan-tino: Edd. coll. o. - 2) per - spen: eig. - 3) quis: Edd. coll. o. - 4) autem: eacd. - 5) student: eacd. \equiv C. II. 6) Ep. ad Aman-dum Traiectinum, scr. A. 649. - Ivo Pan. 1. 3. c. 141. \equiv C. III. 7) Ep. ad Sabinianum (*Robinum:* Ed. Bas. - *Pobionum:* Edd. coll. rel.) Iadertinum. Ep. 24. (scr. A. 596.) 1. 8. Ed. Maur. - Ans. 1. 8. c. 26. Pan. 1. 3. c. 146. - 6) relation: eig. - Ans. - 9) cogno-scat: Edd. coll. e. \equiv C. IV. 10) Fraga. epist. dependitae. - Ivo Pan. 1. 3. c. 163. Decr. p. 6. c. 114. p. 10. c. 51.: Caetmonnoco Venet. Ep. - 11) sententiam: Ed. Bas. - Ivo p. 10. c. 51.

Dist. XLIX. C. I. 86) tange: Ed. Bas. - 39) et: ib. - 40) inspinnes: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. - tainsnginus: Ed. Bas. - 41) Resm. c. i. v. 32. - 43) quia etsi: Edd. cell. 0. exc. Bas. Lagdd. II. IM. Antw. - 43) i Cor. c. 10. v. i3. - 44) abest ab Edd. cell. 0. 45) et: eacd. - erig. - 46) atmixum: Edd. Arg. Ven. I. II. - 47) add.: megotia: Edd. cell. 0. exc. Lugdd. II. III. Antw. - 46) quisque: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Par. - 49) i Tim. c. 6. v. 10. - 50) stimulo: Edd. cell. 0. exc. Lugdd. II. III. Antw. - 51) epera: Edd. cell. 0. 52) elevatur: Ed. Bas. - abellitur: Edd. rel. - 53) cuilibet (quoli-bet: Ed. Bas.). A otiformu sublicitur: Edd. cell. 0. - 9) et Edd. cell. 0. exc. Bas. - 54) Ms: Ed. Arg. = C. II. 55) Apud Hier. multo lating hase habenur. - 56) add.: animal: Edd. cell. 0. - 59)

ipsi tali praesumtioni praeberemus assensum. Quis enim p ipsi tan pracsumitom pracourenus assensum. Quis coim tam demens tamque perversi sensus tale quid aestimaret vel post quantamcunque poenitentiam concedendum, quum omnino¹²) sit canonicae disciplinae contrarium? Debet ergo sacerdotio privatus lacrimarum fonte flagitium tam immane diluere, ut talibus saltem remediis curatus salutis possit invenire suffragium.

C. V. Ad maiorem gradum clericus proveki non potest, qui paganum occidit.

Item Nicolaus Papa 13).

Clericum, qui paganum occiderit, non oportet ad gradum maiorem provehi, qui carere etiam debet acquisito, ho-micida enim est. Nam quum discreti sint milites saeculi a militibus ecclesiae, non convenit militibus ecclesiae mili-tare saeculo, per quod ad effusionem sanguinis necesse sit pervenire.

C. VI. Qui defendendo se paganum occiderit, sacerdotali careat officio.

Idem Osbaldo Chorepiscopo Quadrantino 14).

De his clericis, pro quibus consuluisti, scilicet, qui se de-fendendo paganum occiderunt, si postea per poenitentiam emendati possint ad gradum pristinum redire, aut ad al-tiorem conscendere, scito, nos nullam occasionem dare nec ullam tribuere eis licentiam quendibet hominem quolibet modo occidendi. Verum si contigerit, ut clericus sacerdo-talis ordinis saltem paganum occiderit, multum sibi con-sulit, si ab officio sacerdotali recesserit; satiusque est illi in hac vita Domino sub inferiori habitu irreprehensibiliter in hac vita Domino sub inferiori habitu irreprehensibiliter fanulari, quam alta indebite appetendo damnabiliter in profundum ¹⁵) demergi.

C. VII. Cadat ab officio episcopus, presbyter, aut diaconus cupitale committens crimen.

Item ex Concilio Agathensi, c. 50.16)

Si episcopus, presbyter, aut diaconus capitale crimen commiserit, aut chartam falsaverit¹⁷), aut falsum testimonium dixerit, ab officii honore depositus in monasterium ¹⁸) retru-datur¹⁹), et ibi quamdiu vixerit laicam tantummodo com-munionem accipiat.

C. VIII. Qui homicidii facto aut praecepto, aut consilio post baptismum conscius fuerit, clericus non ordinetur.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 26. 20)

Si quis viduam aut ab alio dimissam²¹) duxerit, non ad-mittatur ad clericatum²²). Quod si irrepserit²³), deiicia-tur. Similiter si homicidii aut facto, aut praecepto, aut consilio, aut defensione⁴) post baptismum conscius fuerit, et per aliquam subreptionem ad clericatum venerit, deiiciatur, et in fine vitae suae laicam 24) communionem tantummodo recipiat 25).

C. IX. De sacris ordinibus lapsi reparari non possunt. Item Gregorius lazzario Episcopo Caralitano, lib. III. epist. 26. 26)

Pervenit ad nos, quosdam de sacris ordinibus lapsos vel post poenitentiam, vel ante ad ministerii sui officium revo-

NOTATIONES

Dist. L. C. VIII. a) Defensione: In codice Lucensi regio (in quo sunt etiam haec capitula a Martino Bracarensi episcopo collecta) et apud Anselmum et in editione conciliorum tribus tomis, in margine legitur: asses sione *): cui lectioni convenit, quod legisur in concilio Tri-

buriensi, c. 11. circa finem. C. X. b) Presbytero: In vetusto codice epistola-rum B. Gregorii, et aliquot antiquis exemplaribus Gra-

Dist. L. C. IV. 12) onnd: Ivo. = C. V. 13) Fragm. epist. depend. ad Wilfredum (s. Humifredum s. Humifredum). Morianemsem episc. - Ivo lberr. p. 6. c. 120. = C. VI. 14) Fragm. epist. dependitae. - Coll. tr. p. p. 1. t. 63. c. 64. - 15) add.: m-form: Edd. coll. o. = C. VII. 16) hab. A. 506. cf. tamen, quae meenta sunt ad c. 30. D. 23. - Coll. tr. p. 9. 1. 28. c. 48. - 17] photomerine, et sic numero plurali deinceps: Coll. Hisp. - 18) mo-interio: Edd. coll. e. exc. Lagdd. II. III. Antw. - 19) detrudatur: cell. e. - Bohm. = C. VIII. 20) Martini Brac. interpretatio Apont. 17. et can 21. conc. Ancyr. - 21) relictum: Edd. coll. o. - * 6 apont Mertin. - clorum: Coll. Hisp. - Edd. coll. o. - * 6 apont Mertin. - clorum: Coll. Hisp. - Edd. coll. o. - * Coll. Hisp. et isid. Merl. pariter ac sequens: cecipiet: Edd. coll. o. = C. IX. 26) Kp. 26. - * 40. - Ans. 1. 6. c. 90. Ivo Pan. L. 3. c. 133.

cari; quod omnino prohibemus, et in hac re sacratissimi quoque canones contradicunt. Qui igitur post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine "ita" careat, ut ad aktaris ministerium "ulterius" non accedat.

C. X. De codem.

Idem Venantio Lunensi Episcopo, lib. IV. epist. 5. 27) Accedens ad Gorgonam insulam fraternitas vestra discu-tiat id, quod ad nos de Saturnino presbytero^b) perlatum est²⁸). Pervenit namque ad nos, quia postquam pro cri-mine lapsus sui a sacerdotii ordine est deiectus, ad ex-plendum ministerium sacerdotii²⁹) praesumsit accedere, et ministerium sacerdotii²⁹) praesumsit accedere, et piendum ministerium sacerdoii ⁽²⁾ praesumsit accedere, et omnipotenti Deo hostias immolare. Quod si ita factum fraternitas vestra repererit, eum sacri corporis et sangui-nis dominici ³⁰) participatione privatum in poenitentiam redigat, ita ut usque ad diem ³¹) obitus sui in eadem excommunicatione permaneat et viaticum tantummodo exitus sui tempore recipiat. Sin autem eum fraternitas tua talem poenitentiam agere cognoverit, ut ei iuste ad recipiendam inter laicos communionem etiam ante exitum debeat mi-sereri, hoc in tuae fraternitatis ponimus potestate. Et in-fra: §. 1. Praeterea ³²) ad fraternitatis tuae consulta re-spondentes statuimus, diaconum et abbatem de portu Ve-neris, quem indicas cecidisse ³³), ad sacrum ordinem non debere vel posse ullo ³⁴) modo revocari. Quem quidem sacro ordine privatum in poenitentiam deputare te conve-nit: cuius ai postea actus conversatioque meruerit nit; cuius si postea actus conversatioque meruerit, priont; cuius si postea actus conversatioque meruerit, prio-rem inter alios monachos, ubi tu tamen decreveris, standi locum ³⁶) obtineat. Subdiaconi quoque, quos similis culpa constringit, ab officio suo irrevocabiliter depositi, inter lai-cos communionem accipiant. In portu autem Veneris loco lapsi diaconi alium, qui hoc officium implere debeat, ordi-nabis. Saturninum vero presbyterum ³⁶), ut nunquam ad sacri ordinis ministerium praesumat accedere, scriptis ca-vere decrevimus; sed cum in insula Gorgona atoue Canravere decrevimus; sed eum in insula Gorgena atque Capra-ria solicitudinem de monasteriis gerere, et in eo in quo est statu sine cuiusquam adversitate manere permittimus ³⁷).

C. XI. Loco lapsi alius ordinandus est. Idem Mariniano Episcopo Ravennas, lib. VI. epist. 39. 38) Postquam quenquam criminaliter abscedentem in locum, *de* quo lapsus est, nulla permittit ratio revocari, et ultra tres menses ecclesiam vacare pontifice statuta sacrorum canonum non permittunt, ne cadente ³⁹) pastore dominicum gregem antiquus (quod absit) hostis insidiando dilaniet, fraternitas vestra deprecationi eorum consentire et in loco lapsi debet episcopum ordinare.

C. XII. Qui post ordinationem suam in lapsum ceciderit, sacra mysteria non debet tractare.

Item Martinus Papa I. in epistola ad Amandum 4%). Si post ordinationem suam quispiam in lapsum ceciderit, et praevaricationis peccato fuerit deprehensus obnoxius, omnimodo prohibendum ⁴¹) est, eum manibus lutulentis atque pollutis mysteria nostrae salutis tractare.

II. Pars Gratian. Econtra exemplis et auctoritatibus probatur, post actam poenitentiam proprios gradus licite posse administrare, et ad maiores conscendere. Maria⁺²) enim, soror

CORRECTORUM.

tiani*) legitur; expresbytero, itemque inferius in hoc eodem capite: Saturninum vero expresbyterum, sive ut in impres-sis B. Gregorii, expresbytero. Depositos enim presbyteros expresbyteros, et eus, qui monasteria deseruerant, exmonachos appellabant; sicut illi, qui consulatum aut quae-sturani gesserant, exconsules aut exquaestores vocari soliti fuerant.

Decr. p. 6. c. 78. Polyc. 1. 4. t. 39. = C. X. 27) Ep. 7. (scr. A. 595.) 1. 5. Ed. Maur. – Ans. 1. 8. c. 21. Ivo Becr. p. 6. c. 83. Po-lyc. ib. – •) et apud Anseim. – 28) relatum: Edd. coll. e. – 29) presbyterii: orig. – Ans. 1. vo. – Edd. coll. o. – 30) Domini: Edd. coll. o. – 31) diem ultimum: eacd. – 32) ex Ep. 3. ad eun-dum Venantium, scr. A. eod. – Ans. 1. 8. c. 23. Ivo Pan. 1. 3. c. 132. – 33) add.: 4a crimen: Edd. coll. o. – 34) aliquo: eacd. – 35) add.: non ordinem: eacd. – 36) expresbyterum: orig. – Ans. – 37) per-misimus: Ed. Bas. = C. XI. 38) Ep. 42. (scr. A. 597.) 1. 7. Ed. Maur. – Mariano: Ed. Böhm. – in Edd. coll. o. inscriptionis loco est: Idem. – Anselm. 1. 8. c. 25. – 39) cadestem: Ans. – Edd. coll. o. = C. XII. 40) scr. A. 649. ad Amandum Ep. Traiect. – in concilio Marini P.: Ed. Bas. – 41) proh-benius – cum: Edd. coll. o. – 42) Num. c. 13. – cf. U. 35. q. 2. c. 11.

Aaron, postquam lepra pereussa est, quis in Moysen murmu-racerat, acta posnitentia a pecento mundata et sanata est, et pristinam gratiam prophetandi recepit. Aaron⁴³) autem past conflatum vitulum etiam in summum sacerdotem consecra-tus est. David⁴⁴) post adulterium et homicidium spiritum prophetiae recepit, et in proprio gradu permansit. Achab⁴⁵) quoque post mortem Nabuthae viri sanctissimi per poenitentiam humiliatus in regia sede remansit. Et, ut practereamus multa exempla veteris testamenti, Petrus⁴⁶) negavit Christum, et tamen postea princeps apostolorum factus est; Paulus⁴⁷) Ste-phanum lapidavit, et tamen a Deo in apostolum electus est. Multi quoque ab haeresi ad unitatem catholicae fidei reverten-tes in suis ordinibus sunt recepti, alii vero ad episcopalem etiam gradum sunt promoti, utpote Augustimus et alii com-plures. plures.

C. XIII. De eodem. PALEA .) 48).

C. XIII. De eodem. PALEA •)⁴°). "Ioannes Chrysostomūs *a* duabus synodis orthodoxorum episcoporum fuit diiudicatus, sed iterum fuit restitutus. Marcellus episcopus Ancyrae Galatiae depositus fuit, sed postmodum proprium recepit episcopatum. Asclepius diiu-dicatus a synodo ecclesiam suam postea recepit. Lucius ⁴°) episcopus Adrianopolites ⁵°) damnatus a Papa Iulio rece-pit ecclesiam sui episcopatus. Cyrillus episcopus Hieroso-lymitanus depositus fuit, postea reconciliatus est ecclesiae suae. Simili modo Polychronium ⁵1) eiusdem ecclesiae Hie-rosolymitanae pontificem Sixtus Papa damnavit et iterum ipse eum reconciliavit. Innocentius Papa Photinum ⁵2) epi-scopum damnavit, sed postea eum in progrium locum re-stituit ecclesiae suae. Misenum ⁴) episcopum a Felice Papa damnatum Gelasius Papa successor illius reconciliavit ⁵) et ecclesiae suae restituit. Leontius ⁵⁴), dum esset presbydamnatum Gelasius Papa successor illius reconciliavit ⁵³) et eeclesiae suae restituit. Leontius ⁵⁴), dum esset presby-ter, depositus fuit, sed postea iu Antiochia patriarcha ex-stitit. Gregorius vero quartus Papa Theodosium, quem Eu-genius eius antecessor presbyterii honore privaverat, sanctae ecclesiae Signinae ⁵³) consecravit episcopum. Ibas ⁵⁶) nam-que episcopus diiudicatus fuit, sed sancta synodus cano-nica suam illi restituit ecclesiam. Rothadum ⁵⁷) vero episco-pum energies ⁵⁸) ecclesiae, a strado, eni Capum sanctae Suessionensis 58) ecclesiae, a synodo, cui Ca-rolus interfuit, condemnatum, et Sophronium †) Placenti-num episcopum merito reprobatum, Nicolaus Papa ambos reconciliavit."

Praeterea Calixtus Papa I, de huiusmodi scribit ita, epist. II, ad Episcopos Galliarum³⁹):

C. XIV. Clerici post lapsum in suis ordinibus reparari possunt. Ponderet unusquisque sermones suos, et quod sibi loqui non vult alteri non loquatur. Unde bene sacra ait scriptu-ra ⁵⁰): Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias. Nos ⁶¹) enim tempore indigenus, ut aliquid maturius agamus, nec ⁶²) praecipitemus consilia ⁶³) et opera nostra, neque ordi-nem ⁶⁴) corrumpamus. §. 1. Sed ⁶⁵) si aliquis lapsus quo-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIII. c) Palea: Caput hoc a vetustioribus codicibus abest; in vulgatis inscribebatur: Item ex epistola Cy-rilli ad Ioannem Antiochenum: quae inscriptio sublata est, quoniam quae in hoc capite tractantur, ex variis historiis sunt collecta, et aliqua longe post Cyrillum et Hierosoly-mitanum et Alexandrinum contigerunt. Neque apud Bur-chardum et Ivonem ulla talis inscriptio est, sed tantum in Panormia

d) Misenum: Antea legebatur*); Nicaenum. Emen-datum est ex Burchardo, Ivone et c. Gregorius 35. quaest. 9. Atque in Pontificali Romano manuscripto in vita

Dist L. C. XII. 43) Exod. c. 32. - 44) 2 Reg. c. 1. et 12. - 45) 3 Reg. c. 21. - 46) Matth. c. 26. Ioann. c. 21. - 47) Act. Ap. 7. et 9. = C. XII. 48) Inter fontes huius capitle Pontificale Romanum primarium locum tenere videtur; guid quod infr. C. 35. 9. e. 8. verba: Misemum etc. ex Pontific dicuntur excerpta, licet ipsa verba ibidem non exstant. - Burch. 1. c. 233. Ivo in prologo panormiae et Decreti. - 49) Marcianus: Edd. coll. o. - 50) An-dromopolites: Edd. Lugdd. II. III. Antw. - Andrinopolitae: Edd. coll. rel. - 51) Polocromium: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - Polycromium: Ed. Antw. - Polocromium: Edd. coll. rel. - 52) Fortunatum: Edd. coll. o. - 30) ita in Edd. Par. Lugdd. Antw. - 53) et comunica-ett: vo. - 54) Leucius: Edd. Arg. Ven. I. - Leuncius: Edd. Nor. Ven. II. Lugd. I. - 55) Seguinae: Edd. coll. o. exc. Bas. - 56) Ab-bas: Edd. coll. o. - 55) Seguinae: Edd. coll. e. - Rocardum. Edd. red. Arg. Ven. I. II. Lagd. I. - 55) Sucoriensis S: Edd. Arg. Ven. I. H. Lugd. I. - 56) Steoriensis: Ed. Nor. - Suesociensis: Edd. Arg. Ven. I. II. Lagd. I. - 56) Sucoriensis S: Edd. Arg. Ven. I. H. 201. O. - Sophi-dimm: Edd. coll. o. exc. Bas. = C. XIV. 59) Ep. Ps endoisido-riana. - 60) Tob. c. 4. v. 46. - 61) ex Ambros. ep. 39. - 621

cunque ⁶⁰) modo faerit, portemus ⁶⁷) eum et fraterno cor-ripiamus affectu, sicut ait B. Apostolus ⁶⁹): Si praeoccupa-tus fuerit homo in aliquo delicto, nos, qui spiritales estis, in-struite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris. Alter alterius onera portate, et sic adim-plebitis legem Christi. §.2. Porro S. ⁶⁹) David de criminibus mortiferis egit poenitentiam, et tamen in honore permansit, §. 3. B. quoque Petrus amarissimas lacrimas fudit, quando Dominum negasse poenituit, sed tamen apostolus perman plebilis legen Christi, §. 2. Porro S. ⁶) David de criminibus nortiferis egit poenitentiam, et tamen in honore permanit, §. 8. quoque Petrus amarisimas lacrimas foldit, quando Dominum negasse poenituit, sed tamen apostolus permanit, et competent in quaemague die ⁷¹) conversus ingentie, omnium iniguitatum illus non recordabor amplius. Et Dominus per Prophetan ⁷⁰, 'peccantibus' pollicetur, dicens: Peccator in quaemague die ⁷¹) conversus ingentie, omnium iniguitatum illus non recordabor amplius. Et anno 1, qui putant, 'Domini' sacerdotes post pasum, si condignam egerint poenitentiam, Domino mini, trare non posse, et suis honoribus frui, si bonam duverint, et sum sacerdotium condigne⁷) custodie entur, de quibus dictum est.⁷ (subschulter⁷) et ager vientur, de quibus dictum est.⁷ (subschulter⁷) et al entur, de quibus dictum est.⁷ (subschulter⁷) vero indubitant for tam bomini sacerdotes quam reliquos fideles post dientur, de quibus dictum est.⁷ (subschulter⁷) bavid poenitentiam non est, aut vera est. §. 4. Nos.⁷ (subschulter⁷) est dormit, for addiciet, ut resurgat? Et propheta ⁷) David poenitentiam agens dixit: Redde mili lacitiam salutaris tui, et spit fits principal confirma me. Ipse nanque post poenitentiam, non dictoribus sanctae ecclesiae, si lapsi fuerint et condignam posse divertentor, ⁶ Et sacrificium Deo per poenitentiam, non divit et socrificiam Deo spiritus contribulatus. Videns pointententiam Deo gesserint, utrunque facere posse. Dovint enim, quando dixit: Docebo infigues rise turas, et ispit fits principal confirma me. Ipse hamque post poenitentiam, non biblistin frequences events soluti et convertentor, "Et sacrificium deo spiritus contribulatus. Videns pointentiatiam for precision due to experime post poenitentiam, et estit a postolus ⁸), et in pristino manet officio iurta postoribus sanctae ecclesiae, si lapsi fuerint et condignam, for postoribus soluti est. Nideat, ne amplius poecet ⁸), quis pottoribus so docus, et as ecclesiae, si lapsi fuerint et condignam, f

C. XV. In pristinum gradum post poenitentiam rovocari possunt sacerdotes. Item Hieronymus ad cap. 3. Malachiae.

 Et^{*6}) purgabit filios Levi; tempus ⁶⁷) est enim, ut indicium incipiat a domo Dei, et alibi scribitur ⁸⁹): A sanctis meis incipite. In filiis autem Levi omnem sacerdotalem intel-lige ⁸⁹) dignitatem. Si autem sacerdotes purgandi sunt et

Nicolai I. haec leguntur: Sient B. Papa Felix Vitalem et Misenum episcopos, qui in Petro Alexandrino haeretica facce coinquinato coacti consenserant, sacerdotali gradu, ecclesiastica imo communione privavit.

C. XIV. e) Numquid: In epistola Calixti et apud collectores indicatos legitur: Numquid, qui cadit, non adii-ciet, ut resurgat, et qui aversus est, non revertetur? et alibi: Nolo, inquit Dominus, mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivet. Quae duae sententiae habentur Hierem. 8. et Ezech. 33. Sed ob glossam nihil est mutatum.

ne: Ed. Bas. — non: Edd. coll. rel. — 63) concilla: Edd. coll. o. exc. Nor. Von. I. II. Lugdd. II. III. Antw. — 64) add.: corram: Edd. coll. 9. — 65) Burch. I. 19. c. 42. Ivo Decr. D. 6. c. 48. — 66) quo-quo: Ivo. — Edd. coll. 9. — 67) non perdamus — sed: orig. — 68) Gal. c. 6. v. 1. — 69) ex August. ep. 50. — 70) Ezech. c. 18. v. 22. — 71) hora conversa fuerit et ing.: Edd. coll. 0. — 72) Ivo Pan. 1. 3. c. 148. Polyc. I. 4. t. 38. — 73) itaque: Edd. coll. 0. — 74) digne: eacd. — 75) traditas ecck. cl. despicere: Ivo. — Edd. coll. o. — ex Augustin. ep. 50. — 76) Math. c. 16. v. 19. — 77) cf. Gregor. I. 9. ep. 52. fragm. supposititium de lapsis ep. ad Secun-dinum insertum. — 78) Psalm. 40. v. 9. — 79) Psalm. 50. v. 14. — 60) add.: etiam: Edd. coll. 0. — 51) a lapst: caed. — 82) ia-ceat: Edd. Arg. Ven. I. II. Nor. — cadad: Edd. coll. rel. — 83) sed sent. evangelica — quae uti: Edd. coll. 0. — E. C. Ioann. c. 8. v. 11. — 84) Rom. c. 6. v. 12. — 85) fugile: Edd. coll. 0. = C. XV. 86) Malach. c. 3. v. 3. — 87) I Petr. c. 4. v. 17. — 85) Ezech. c. 9. v. 6. — 89) intelligens: Edd. coll. 0. (exc. Lugdd. II. III. Antw. in quibus est: intelligit) add.: esse, exc. Bas.

colandi, ut purum aurum romaneat at argontum, quid do co-teris est dicendum i qui quum omundati fuorint ot colati, tune offerent Domina (*) justa *) sacrinola, et placobit sa-criticium corum, quid offerunt (*) pro Iuda et Norusatom, tune offerent and quid offerunt (*) pro Iuda et Norusatom, (hoc est, pro tis, qui Daninum conficentur et pacem enn mente²³) conspiciunt²⁴, sicut dies saevell et sicut²⁴) anni antiqui²⁶), int quomodo in principio placuerant lbro, sic post percatum et poruitentiam placere membant, guma omni²⁷) fuerint percatorum sorde purgati

C. XVI. - bapar reparar . posses.

Rem Gregorius Seconding the DEL quat. 34 (3). Quia sanctitas tua 'hoc a nobis' requisivat, ut uhi ''' de sacerdotali olleno post lapsum resurgendi auctoritates ''''') acriberemus, dum so dicit''') de hoc canones diversos le-gisso et diversas sententias invenisse '''), alias resurgendi, gisso et diversas sententias invenisse ¹⁰²), alias resurgendi, alias nequaquam posso: ideo nos ¹) generales ¹⁰³) synodos, a Nicaena incipientes, hanc ¹⁰⁴) cum reliquis quatuor ¹⁰⁵) venoramur, qu'a ipsam sequentes ceterae la cunctis cano-nicis sententils unanimiter concordant. Nos vero praece-dentes Patres sequi debemus ¹⁰⁶), qui (auctore Deo) a sa-cra doctrina illorum non discordamus. A capite itaque in-cipientes usque ad ¹⁰⁷) quartum altaris ministrum¹⁰⁵), hanc formam servandam cognoscimus ¹⁰⁹), ut sicut minorem maior praccedit in honore, ita et ⁴in⁴ crimine, et quem maior sequitur culpa, maiore plectatur ¹¹⁰) vindicta, et sic postea poenitentia credatur esse fructuosa. §. 1. Quid enim prodest triticum seminare, et fructum illius ¹¹¹) non colligere i aut domum construere, et nuclum mus point colligere i aut domum construere, et nuclum hilds post fost dignam igitur¹¹²) satisfactionem credimus posse re-diri¹¹³) ad honorem. Et infra: §. 2. Ad fontem miseri-cordiae recurrentes evangelii¹¹⁴) proferamus sententiam: Gaudeo, inquit, super uno peccatore poenitentiam agente magis quam super nonaginta novem instis, qui non indigent poe-*Ritentia.* Et ovem perditam, nonaginta novem non erran-tibus relictis in ¹¹⁵) deserto, humero pii pastoris ad ovile reportatam 116) Dominus ipse testatur. Si ovis perdita errans post inventionem ad ovile humero reportatur 117), errans post inventionem ad ovile humero reportatur¹¹⁷), cur¹¹⁸) post poenitentiam ad ecclesiae ministerium lapsus non revocetur? Sicuts) in Apocalypsi¹¹⁹) dicitur de mi-nistro¹²⁰) ecclesiae: Memento unde excideris, et age poe-nitentiam, et prima opera fac. Quid enim est gravius, aut carnale delictum admittere, sine quo pauci inveniuntur, aut Dei filium iureiurando negare? In quo¹²¹) *tamen* hunc ipsum B. Petrum apostolorum principem, ad cuius sa-curn corpus indigni acdemus lapsum essa companyisme. crum corpus indigni sedemus, lapsum esse cognoscimus. Sed post negationem poenitentia secuta est, et post poe-nitentiam misericordia data est, quia 'postea' ab aposto-latu eum non expulit¹²²), qui¹²³) ante quidem¹²⁴) ipsum se negare praedixit.

C. XVII. Post acerrimam poenitentiam lapsi reparantur. ldem super Ezechielem, hom. IX. ad c. 2.

Quid est hoc, quod Prophetae iacenti dicitur: Sta supra pedes twos, et loguar tecum? Qui enim iacenti loquebatur, cur "non se nisi" stanti 125) promittit esse locuturum ! sed

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XVI. f) 1 de o nos: In duabus editionibus episto-larum B. Gregorii legitur: ideo generalissima, quae a Ni-caeno concilio incipiunt, cum reliquis quatuor invenimus con-cordantia. Nam et nos praecedentes, etc. In uno manu-scripto codice est, generalissime; reliqua eodem modo.

• .

. . .

aciendum, quía alia sunt. quae iacentas, alia quae stantes audire debramus¹³⁴). lacenti enim dicitur, ut surgat: stanti autem praecipitur, ut ad praedicationem proficisci debrat. Adhus enim nobis in infirmitatis confusione iacendebeat. Adhud enim nobis in infirmitatis confusione iacen-tibus praeberi non debet auctoritas praedicationis. Sed youm iam in bono opere surginus, quum iam recti stare corportmus, dignum est, ut ad lucrandos alios in praedi-onomous mitt doboanus. Stans ergo Propheta visionem spanshum volit, et ercidit; cadens vero "iam" monitio-nin ^{1,1}) orfoun sumopit, ut surgevet; surgens autem pra-coptum qudivit, et groudwaret. Nom qui adhuc ex super-bius version sumopit, ut surgevet; surgens autem pra-coptum qudivit, et groudwaret. Nom qui adhuc ex super-bius version sumopit, ut surgevet; surgens autem pra-coptum qudivit, et groudwaret. Nom qui adhuc ex super-bius version sumoni, quum iam de actermitatis timore ali-quid santiro queperimus, dignum est, ut ad ¹²⁴) poeniten-tiam calumana ¹¹. Et quum ¹¹) indemixare mostran sub-tilitar cognoscentes ¹¹¹) humsliber iscenus, per divini verbi consulationem surgere ¹¹) ad iortiora opera 'inbenut."

C. XVIII. De redem.

Idem lib. XVIII. Moral. c. 16. ad cap. 28. Iob.

Ferrum de terra tollitur, quum fortis propugnator ecclesian a terrena, quam prius tenuit, actione separatur. Non crgo in eo debet despici, quod fuit, quia 133) iam incipit esse. quod non fuit.

C. XIX. Post condignam posnitentiam pristina recipiuntur efficia. Item Hieronymus ad cap. 3. Michaeae 134).

Quum exaudiero eos, dabo eis virtutem spiritus mei, et implebo eos iudicio meo et fortitudine. Animadverte 1.3), in praesenti loco posse docere aliguem post peccatum, si tamen vitia pristina poenitentia digna diluerit. Unde Da-vid post adulterium et homicidium loquitur in Psalmo ¹³⁶): Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nicem dealbabor. Nec sua tantum puritate contentus est, sed infert: Redde mihi laetitiam salutaris tui, et spirits priscipali confirma me, quumque hoc foceris, docebo, ait, iniquor rias tuas, et impii ad te convertentur.

C. XX. De eodem.

Item Hieronymus lib. II. contra Iovinianum.

Iesus 137) filius losedech sacerdos magnus quanquam in **Actus** (3) pracesserit salvatoris, qui nostra peccata porta-typo ¹³⁶) pracesserit salvatoris, qui nostra peccata porta-vit et alienigenam sibi ex gentibus copulavit ecclesiam, ta-men secundum literam post sacerdotium sordidatus induci-tur, et stat¹³⁹) diabolus a dextris eius, et candida illi deinceps vestimenta redduntur.

C. XXI. Per poenitentiam clerici correcti gradum suum et dignitatem recipiunt.

Item ex Concilio Agathensi, cap. 2. 140).

Contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab episcopis $^{1+1}$ corrigantur $^{1+2}$, et si qui prioris gradus elati superbia communionem fortasse contemserint $^{1+2}$, aut ecclesiam frequentare vel officium suum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur; ita, ut quun eos poenitentia correxerit, rescripti in matricula gradum suum dignitatemque recipiant.

Apud Burchardum, Ivonem, Panormiam: Nam nos genera-

Aput Burchardun, Fonem, Fanorinian: Nam Ros genera-liter; ceteroqui parum a Gratiano discordant. g) Sicut: Hinc usque ad versic.: Quid enim. in ali-quot codicibus epistolarum excusis et duabus manuscriptis, Burchardo, Ivone et Rabano non habentur.

portandam: Edd. coll. 0. — 117) deportatur, praedictis IXC. non errantibus in deserto relictis: Edd. coll. 0. — 118) add.: iste: orig. — Edd. coll. 0. exc. Arg. — 119) Apocal. c. 2. v. 4. — 120) mini-sterio: Ed. Bas. — 131) add.: rerbo: orig. — Edd. coll. 0. — 133) distuiti: Ed. Bas. — deiecit: Ivo. — 133) quem. — negaturm esse: Ivo. — 124) abest ab Ed. Bas. = C. XVII. 125) statim: Edd. Arg. Ven. I. Nor. Lugd. II. — 126) debenus: Edd. coll. 0. — 137) ad-monitionis verba: eacd. — 128) per: ktid. Bas. Jugdd. II. III. Antw. — 139) accedanus: Edd. coll. 0. exc. Arg. Lugdd. II. III. Antw. — 139) accedanus: Edd. coll. 0. — 131) agnoscentes: Ed. Bas. — 133) surgamus: Edd. Coll. 0. — 131) agnoscentes: Ed. Bas. — 133) surgamus: Edd. Coll. 0. — 131) agnoscentes: Ed. Bas. — 133) surgamus: Edd. Coll. 0. — 131) agnoscentes: Ed. Bas. — 133) surgamus: Edd. Coll. 0. — 131) agnoscentes: Ed. Bas. — 133) surgamus: Edd. Coll. 0. sunt imitatae. — 135) Anim-advertite: Edd. coll. 0. — 136) Psalm. 50. v. 9. = C. XXI. 137) Zach. c. 3. — cf. infr. D. 3. de poen. c. 40. — 138) add.: advertimen: Edd. coll. 0. — 139) astat: Edd. coll. 0. exc. Bas. = C. XXI. 140) hab. A. 506. — Ivo Decr. p. 6. c. 366. — Capit. 1. 7. c. 311. — 141) episcopo: Edd. coll. 0. pr. Bas. et Arg. — 143) convensioner: Ed. Bas. — 143) convensioner: et sing. deinceps: Ed. Bas.

Dist. L. C. XV. 90) Deo: Edd. coll. 0. - 91) tuxta: Ed. I.ngd. II. - 92) offerent: Ed. Bas. - offertur: Edd. coll. rel. - 93) recle: Ed. Bas. - 94) concipiunt: Edd. Lugdd. II. III. - 93) recle: Ed. Bas. - 96) add.: bor est: Edd. coll. 0. - 97) omnium: eacd. exc. Bas. = C. XVI. 98) Hoc fragmentum, insertum ep. Gregoril ad Secundinum inclusum (ep. 52. scr. A. 599) 101; 1.9) apocryphum esse, dudum iudicaverunt VV. DD.; videtur tamen ante tempora Pseudoisi-dori esse confectum. - Rahan. poenit. c. 1. Burch. 1. 19. c. 43. Ivo Pan. 1. 3. c. 147. Decr. p. 6. c. 85. - 99) 101; 1vo. - Edd. coll. 0. - 100) auctoritatem: Ed. Bas. - abest ab Ivone; - 101) dicis: Ivo. - Edd. coll. 0. - 102) abest ab Ivone; in Edd. coll. 0. - 103) add:: sonctas: orig. - 1043 abest ab orig. - 1051 add.: - 1033 add:: sanctas: orig. - 1043 abest ab orig. - 1051 odd.: post fa-citis: orig. - 1063 sequinur, quia: Ivo. - Edd. coll. 0. - 107 in: 1b. - 108) ministerium: orig. - Ed. Bas. - 109 cognotinus: Edd. coll. 0. - 110 implicetur: Coll. Pauli Diaconi. - Edd. coll. 0. - 107 in: 1b. - 108) ministerium: orig. - Ed. Bas. - 109 cognotinus: Edd. coll. 0. - 110 implicetur: Coll. Pauli Diaconi. - Edd. coll. 0. - 112 enhmi: Ivo. - 113) redire: Edd. Coll. 0. - 100 - add.: inpatrum: Ivo. -114) erangeticam: Ivo. - Edd. coll. 0. - 116) re-149 reangeticam: Ivo. - Edd. Coll. 0. - 116) re-

C. XXII. De codem.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 17.144)

Si quis presbyter aut diaconus b) inventus fuerit aliquid de ministeriis ecclesiae venundasse, quia sacrilegium com-misit, placuit eum in ordinatione ecclesiastica non haberi. In iudicio tamen episcopi dimittendum 145) est, sive 146) dignus sit, sive indignus in suo recipi ut debeat gradu, quia multoties hoc 147) ipsum, quod de sacrosancto altario con-taminatum est, in episcopi potestate dimissum est.

C. XXIII. PALEAⁱ)¹⁴⁴).

[Item Augustinus ad Bonifacium.]

"Bene valet sacerdos restitui ad honorem suum post peractam poenitentiam, licet in hoc diversi diversa sentiant, dicentes, non posse restitui ad honorem. Sed sic dictum est propter simulatas poenitentias quorundam, et propter affectatas honorum dignitates. "

C. XXIV. PALEA 149).

"Sacerdos quidem si cadit, valet, et habet restitutionis lo-cum post dignam ¹⁵⁰) peractam poenitentiam in honorem snum, Propheta attestante ¹⁵¹), qui ait: Numquid qui ca-dit¹⁵²) non addiciet, ut resurgat? Et B. Gregorius hoc dicit ad Secundinum inclusum, anicum suum: Etiam ab ipso Propheta in hoc argumentum habemus, qui, quam post peractum adulterium et honoicidium pernetravit ¹⁵³). post peractum adulterium et honicidium perpetravit 153, tamen postea peracta digna poenitentia per Dei gratiam ad pristinum officium restituitur. "

III. Pars. Gratian. Quomodo igitur huiusmodi auctoritatum dissonantia ad concordiam revocari valeat, breviter isspiciamus. Sunt quidam, quos non odium criminis, sed ti-mor vilitatis et amissio proprii gradus et ambitio celsioris ad poenitentiam cogit. Hos sacri canones irrecuperabiliter' 154) deiiciunt, guia qui simulatione poenitentiae vel affectatione honoris a Deo non consequitur veniam, nec ab ecclesia repa-retionem mereture. rationem meretur.

Unde Augustinus scribit ad Bonifacium, epist. L.155)

C. XXV. Quare constitutum est in ecolesia, ne post posnitentiam quis ad clericatum redeat.

Ut constitueretur in ecclesia, ne quisquam post aliculus criminis poenitentiam clericatum accipiat, vel ad clerica-tum redeat, vel in clericatu maneat, non desperatione in-dulgentiae, sed rigore factum est disciplinae. Alioquin contra claves datas ecclesiae disputabitur, de quibus dictum est: Quae solverilis in terra, soluta erunt et in coelo. Sed ne forte etiam de ceteris 156) criminibus spe honoris ecclesiastici animus intumescens superbe ageret poenitentiam, severissime placuit, ut post actam de crimine damnabili poenitentiam nemo sit clericus, ut desperatione temporalis altitudinis medicina maior et verior esset humilitatis ¹⁵⁷). Nam et S. David de criminibus mortiferis poenitentiam egit, et tamen in honore suo perstitit, et B. Petrum ¹⁵⁸), quando amarissimas lacrimas fudit, utique Dominum ne-

NOTATIONES

C. XXII. h) Diaconus: Sequebatur*): aut subdiacoaus, quae duae dictiones expunctae sunt, quia neque apud Martinum aut Burchardum aut Ivonem, neque in antiquis Gratiani codicibus habentur.

C. XXIII. i) Palea: In aliquot vetustis exemplaribus Gratiani hae duae Paleae non habentur, sed post finem capitis si quis presbyter, sequitur continenter: Quomodo igitur; sunt tamen in multis, atque in iis quiden, a quibus plerumque Pa-

gasse poenituit, et tamen apostolus mansit. Sed non ideo supervacua putanda¹⁵⁹) est posteriorum diligentia, qui¹⁶⁰, ubi saluti nihil detra bebatur, humilitati aliquid addiderunt, quo salus totius¹⁶¹) muniretur, experti¹⁶²), credo, ali-quorum fictas poenitentias per affectatas honorum poten-tias. Cogunt enim multas invenire medicinas multorum experimenta morborum. Verum ¹⁶³) in huiusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras non huius aut illius hominis *est* periculum, sed populorum ¹⁶⁴) strages ia-cent¹⁶⁵), detrahendum est aliquid severitati, ut maioribus malis sanandis caritas sincera subveniat. malis sanandis caritas sincera subveniat.

C. XXVI. Reparationis beneficium non nisi post peeni-

tentiam polest concedi. Item ex epistola Cleri Romani, missa Papae Cypriano^k)¹⁶⁶).

Absit a Romana ecclesia vigorem suum tam profana facilitate dimittere, et nervos severitatis eversa fidei maiestate dissolvere, ut, quum adhuc non tantum iaceant, sed et cadant eversorum fratrum ruinae, properata nimis remedia communicationum utique non profutura praestentur, *et nova per misericordiam falsam vulnera veteribus transgressionis vulneribus imprimantur, ut miseris ad eversionem maiorem eripiatur et poenitentia.* Ubi enim poterit indulgentiae ¹⁶⁷) medicina proficere ¹⁶⁸), si etiam ipse medicus intercepta poenitentia indulget periculis ¹ *si tantummodo operit vulnus, nec sinit necessaria temporis remedia conducere cicatricem !* Hoc non est curare, sed (si verum dicere volumus) occidere.

C. XXVII. Impoenitentibus venia concedi non potest. Item Cyprianus in sermone de lapsis 169).

Si quis praepropera 170) festinatione temerarius remissio-So quis praepropera ⁽¹⁾) restinations tempartus reminsuo-nem peccatorum dare se cunctis putat posse, aut audeț Domini praecepta rescindere, non tantum nihil prodest, sed obest lapsis. Provocasse est iram, non servasse sen-tentiam, nec misericordiam prius ⁽¹⁾) Dei deprecandam putare, sed contemto Domino de sua facilitate praesumere. Et infere 5 1 Mandapt 1/2) plicus muertures fieri și justa Et infra: §. 1. Mandant¹⁷³) aliqua martyres fieri, si justa, si licita, si non contra ipsum Dominum a¹⁷³) Dei sacerdote facienda; sit 173) obtemperantis facilis et prona con-sensio, si petentis fuerit religiosa moderatio. Mandant aliquid 175) martyres fieri; sed si scripta non sunt in Daaliquid ¹⁷³) martyres heri; sed si scripta non sunt in Da-mini lege, quae mandant, ante est, ut sciamus illos de Deo impetrasse quod postulant, et tunc facere quod man-dant. Neque enim statim videri potest de ¹⁷⁶) divina ma-iestate concessum, quod fuerit ¹⁷⁷) humana pollicitatione promissum. Nam et Moyses pro peccatis populi petiit, nec tamen peccantibus veniam ¹⁷⁶), quum petiisset, accepit.

C. XXVIII. Qui sunt reparandi post lapsum, vel qui non. Item Isidorus ad Massanum Episcopum 179).

Domino sancto meritisque beato fratri Massano episcopo salutem ¹⁸^a). Quod in epistolis venerabilis fraternitas tua innotuit ¹⁸¹), videlicet quod in canone Ancyrano ¹), **cap**.

CORRECTORUM.

leae absunt. Ac videntur summae quaedam partim praecedentium capitum : Ponderet, et: Quia sanctilas, partim sequentis : Ut constitueretur, quod refertur ex Augustino ad Bonifacium. Atque inde potuit in has Paleas haec eadem irrepere citatio.

C. XX VI. k) Locupletatum est caput hoc ex originali. C. XX VII. l) Ancyrano: Sic habet hoc caput in epistola, quae nuper una cum aliis isidori operibus est im-pressa Parisiis, et ita inscribitur: Isidori Hispalensis ar-

164) plurimorum: Ed. Bas. — plurim. pop.: Edd. coll. rel. — 165) iarct: Edd. coll. o. = C. XXVI. 166) Ep. 30. (scr. A. 250.) Ed. Fell. — Anv. I. 8. c. 20 (30). — 167) poeniewiae: Ans. — 168) praecedere: Edd. Lugdd. II. III. — procedere: Edd. coll. rel. = C. XXVII. 169) Aus. I. 8. c. 33. — 170) praepostera: Edd. coll. o. — 171) pitssimi Dei depreari: Edd. coll. o. — 172) add.: emina: Edd. coll. o. pr. Bas. — 173) ac Dei sacerdotes sunt, facienia sunt: Edd. coll. o. pr. Bas. — 173) ac Dei sacerdotes sunt, facienia sunt: Edd. coll. o. pr. Bas. — 173) ac Dei sacerdotes sunt, facienia sunt: Edd. coll. o. pr. 174) st: eacd. — 175) allqua: eacd. — 176) ab-ext ab Edd. coll. o. pr. Arg. — 177) fuit: Ed. Bas. — furrat: Edd. coll. rel. — 178) add.: a Deo: Edd. coll. o. = C. XXVIII. 179) Non desunt qui banc Isidori ep., scriptam Massonae (haec enim vera locilo exil Ep. Tolet., pro suppositilia habeant; contra eos elus fdei defensor exsiliti operum Isidori editor posiremus Arevalus. Codd. mss. plerique eam Ao. 606. assignant. — Rab. poen. l. 1. c. 1. Burch. 1 19. c. 43: et 73. Ans. I. 8. c. 37. Ivo Pan. 1. 3. c. 149. Decr. p. 6. c. 397. p. 15. c. 57. et 86. — cf. etiam Algori praef. in Ihr. de miseric. et tust. In Mabilionil Analectis. — 189) add.: Istd. Ep.: Edd. coll. o. — 181) trusti: Bohm.

Dist. L. C. XXII. 144) c. 21. conc. Ancyr. ex interpr. Martini Brac., Cap. c. 17. — Regino I. 1. c. 342. Burch. I. 3. e. 179. Ivo Decr. p. 3. c. 240. ex conc. Bracar. II. — Ivo ead. c. 173. ex Mar-thno. — 6) nec tamen Edd. Arg. et Bas. — 145) dimittendus eet: Ivo. — Edd. coll. o. — 146) si in suo recipi debent gradu, quia etc.: Edd. coll. o. ex Ivone. — verha: ut debeat: a Coll. Hisp. absunt. — 147) in hoc ipas, quod de sar. all. intanuinaverial, id cum episcopt: Coll. Hisp. = C. XXIII. 148) Ep. 185. (scr. A. 417.) Ed. Maur. — C. XXIV. 149) cf. Ep. Pseudo-Callist. I. et spurium fragm. de lapsis apud Greg. ud Secund. (supr. c. 16.) unde hace sunt excerpts. — In Edd. coll. o. nomine Augustint circumferuntur. — 150) add.: et: Ed. Bas. — 151) Hieron. c. 8. — 152) dormit: Ed. Bas. — 153) per-petra: ib. — 154) irreparabiller: Ed. Bas. = C. XXIV. 155) Ep. 165. (scr. A. 417.) Ed. Maur. — Aus. I. 8. c. 3. Ivo Decr. p. 6. c. 386. et in prologo. Polyc. I. 6. 1. 20. — Cap. adl. c. 132. — 156) detectis: orig. — 157) humilitas: Böhm. — 159) Petrus: Ed. Bas. — 159) opinanda: Edd. coll. o. pr. Bas. — 160) quia sleut in depo-silione, ubi: Ed. Bas. — 161) tutius: Edd. coll. 0. — 162) invent-retur, expertus: eaed. exc. Bas. — 163) cf. infr. C. 23. q. 4. c. 24.

XIX. legitur, post lapsum corporalem restaurandum hono-ris gradum post poenitentiam, alibi vero legitur, post hu-iusmodi delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum: haec diversitas hoc modo solvitur³⁸²). Illos enim ad pristinos¹⁸³) gradus redire canones praecipiunt, quos poenitentiae praecessit satisfactio vel condigna pecca-tere conferente di contra bi qui neque a vilio corruquos poenitentiae praecessit satisfactio vel condigna pecca-torum confessio. At contra hi, qui neque a vitio corru-ptionis¹⁵⁴ emendantur, atque hoc ipsum carnale delictum, quod admittunt, vendicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utique honoris, nec gratiam com-munionis recipiunt. Ergo ita est determinanda sententia, ut necesse sit illos restaurari in locum honoris, qui per poenitentiam reconciliationem recepisse¹⁸⁵ merentur divi-nae pietatis. Hi enim non immerito consequuntur adem-tae ¹⁸⁶ dignitatis statum, qui per emendationem poeniten-tiae recepisse noscuntur remedium vitae. Id autem, ne forte maris sit ambiguum, divinae auctoritatis sententia tae ¹¹⁹) diginatis statum, qir per emendatohem poenten-tiae recepisse noscuntur remedium vitae. Id autem, ne forte magis sit ambiguum, divinae auctoritatis sententia confirmetur ¹⁸⁷). Ezechiel ¹⁸⁹) quidem propheta sub typo praevaricatricis Hierusalem ostendit, post poenitentiae sa-tisfactionem pristinum posse ¹⁸⁰) restaurari honorem: Can-fundere, inquit, a Iada, et porta ignominiam tuam. Et post paululum: Et tu, inquit, et filiae tuae recertimini ad anti-quitatem tuam. §. 1. Quod dixit, confundere, ostendit, post ¹⁹⁹) peccati opus debere quemque erubescere, et post confessionem pro admissis sceleribus ¹⁹¹) verecundam fron-tem humi ¹⁹²) prostratam demergere, pro eo quod dignum comfusione perpetraverit ¹⁹³) opus. Deinde praecepit, ut post ignominiam et ¹⁹⁴) delectionem nominis sui sive di-gnitatis revertatur ad suam antiquitatem. Ergo dum quisque post opus confessionis suae confunditur, atque igno-miniam portans depositionem suam cum humilitate luget, revocari secundum Prophetam ad priorem statum poterit. Item Ioannes ¹⁹³) erangelista Angelo Ephesi ecclesiae inter cetera quaedam similia scribit: Memor esto unde cecideris, et age poenitentiam, et prima opera fac ; aliogui reniam tibi, cetera quaedam similia scribit: Memor esto unde eccideris, et age poesitentiam, et prima opera fac; aliogui reniam tibi, et morebo candelabrum tuum de laco eius 196). §. 2. Ecce m) in quantum valui concilii Ancyrani antiquam plane et ple-nam auctoritatem 197) sacris testimoniis explanavi, osten-dens, eum posse restaurari in proprio gradu, qui per poe-nitentiae satisfactionem noverit propria delicta deflere. Qui vero negligit, nec luget quae gessit, et lugenda sine ullo pudore religionis rel timore iudicii divini committit, eum nullo moda nosse ad oristionum gradum resturati, eum nullo modo posse ad pristinum gradum restaurari cogno-scas. §. 3. In fine *)¹⁵ autem huius epistolae hoc adii-ciendum putavi, ut quotiescunque in gestis conciliorum discors sententia invenitur, illius concilii magis teneatur sententia, cuius autantiquior, aut potior exstat¹⁵⁹) auctoritas.

Gratian. Quicunque igitur pro criminibus suis digne Deo poenitentiam obtulerint, auctoritate Gregorii et Augustini et Hieronymi et Isidori gradum pristinae dignitatis recipere pos-sunt. Qui autem non odio criminis, sed timore utilitatis vel

NOTATIONES

chiepiscopi epistola ad Massanum episcopum. Domino sancto, merilisque beato, etc. In epistola autem longiore, eodem argumento et iisdem paene verbis, (quae et ibidem, et antea Antverpiae, cum libris de summo bono impressa est) non fit hoc loco mentio concilii Ancyrani; sed tamen in editione Parisiensi titulus hic est: Isidori Hispalensis ar-chiepiscopi epistola de restituendis in pristinam dignitatem cle-ricis poenitentibus, seu: Explanatio canonum aliguot Ancyrani ricis poenitentibus. seu: Explanatio canonum aliquot Ancyrani cancilii. Veruntamen in canone illo 19. versionis Dionysii (qui apud Graecos et in aliis versionibus XX. est) ubi legitur, perfectionem consequi secundum pristinos gradus, graece est: zara τους βαθμούς τούς ποράγοντας, id est: secundum gradus, qui eo deducunt. Et Balsamon longe aliam senten-tiam elicit, quam Isidorus.

Dist. L. C. XXVIII. 182) distinguitur: orig. - Ans. Ivo. -boquitur: Ed. Bas. - 183) add.; officii ; Ivo. - pristinum statum ; Ed. Bas. - 184) correpti: orig. - corporis : Ivo p. 15. - 185) abest ab orig. ; Ivone et Ed. Bas. - 186) adeptae : Ivo. - Edd. coll. e. exc. Logdd. II. III. Aniw. - 187) confirmatur : Ed. Bas. -188) Ezech. c. 16. v. 52. - 189) abest ab orig. et Ed. Bas. - 190) confusionis, id est: Ivo. - 191) sordibus; Ed. Bas. - 192) homo: Edd. coll. o. - 193) perpetravit: Ed. Bas. - 193) id est: ihid. -195) Apoc. c. 2. v. 4. - 196) add: nisi pocaliention egeris : Ed. Bas. - 197) add.: sententiom: Ed. Bas., in qua pro gradu (vers. seq.) leg: ordine. - 198) c. infr. C. 53. q. 2. c. 11. - 199) ex-sitat : Ed. Bas. = C. XXIX 200) Prior canonis pars ad cone. Araus. 1 (hab. A. 441.) c. 23. pertinet; de alterius vero einsque longioris suctore haud same constat; ab Hormisda certe ex eo abindicanda erit, quod tum in orig., tum apud Anselm. et in canon. collect. Iacobi Pe-

ambitione honoris falsas Deo poenitentias offerunt, in pristini honoris gradum reparari minime poterunt.

Sed obiioitur illud Hormisdae Papae²⁰⁰), qui scribit omnibus Episcopis per universas provincias:

C. XXIX. Diaconus aut presbyter in adulterio deprehensi reparari non possunt.

Si quis °) diaconus aut presbyter post acceptam henedictionem Leviticam cum uxore sua incontinens invenitur 201), ab officio suo deiiciatur 202). §. 1. Ecce manifeste constat, quia secundum titulos antiquorum Patrum sancto Spiritu P quia secundum titulos antiquorum Patrum sancto Spiritu ¹) suggerente conscriptos, et secundum sententias CCCXVIII. episcoporum, (quas etiam Gallicani canones continere vi-dentur), clerici in adulterio deprehensi, aut ipsi confessi, aut ab aliis convicti ²⁰³), ad honorem redire non possunt. Sed quia forte non desunt ²⁰⁴), quibus pro nimia pietate suprascripta sanctorum Patrum sereritas minime placeat, sciant, se CCCXVIII. episcoporum, qui ²⁰⁵) fuerunt con-gregati in concllio Nicaeno et reliquos statuerunt canones, sententias reprehendere vel damnare. Sed forte maior est in illis pietas, quam in suprascriptis CCCXVIII. episcopis ⁵ maior est in illis misericordia, quam in S. Ioanne aposto-lico Papa ⁴ maior caritas, quam in reliquis sanctis sacermaior est in illis misericordia, quam in S. Ioanne aposto-lico Papał maior caritas, quam in reliquis sanctis sacer-dotibus, qui hoc²⁰⁶) exemplo remedia ecclesiarum suis definitionibus deliberaverunt? Et ideo aut promta²⁰⁷) vo-luntate praeceptis illorum consentiant, aut si non fecerint, omnibus illis contrarios se et inimicos esse cognoscant. Quae est ista iustitiae inimica benignitas²⁰³), palpare cri-minosos, et vulnera eorum usque in diem iudicii incurata servare? §. 2. Quod si eos durissimam poenitentiam per plures annos videremus agere, tune nos et saluti eorum possemus consulere, et statuta canonum deberemus tem-perare ²⁰⁹). Quum vero in aliquibus nec compunetio hu-militatis, nec instantia orandi vel plangendi appareat, nec beatum David initentur, qui dicit: *Lavaba²¹⁰) per singulas noctes lectum meum*; *lacrimis meis stratum meum rigabo*; et noctes lectum meum; lacrimis meis stratum meum rigabo; et illud: Cinerem²¹¹) tanquam panem manducabam, et potum meum cum fletu miscebam; nec cos ieiuniis vel²¹²) lectiomeum cum fletu miscebam; nec cos ieiuniis vel ²¹²) lectio-nibus ²¹³) vacare videamus, possumus agnoscere, si ad pristinos ²¹³) honores redirent, cum quanta negligentia et cum quanto torpore ²¹⁵) et animae suae inimica securitate permanerent, credentes, quod sic eis non acta poenitentia digna ²¹⁶) dimiserit Deus, quomodo sacerdotes indulsisse videntur. Vere dico, quia illi ipsi, quibus cum periculosa et falsa misericordia indulgere videmur, quum ante tribu-nal Christi pro tantis peccatis damnandi advenerint, con-tra nos causam dicturi sunt. dicentes, quod dum aut aspetra nos causam dicturi sunt, dicentes, quod dum aut aspe-ritatem linguae eorum expavimus, aut falsa blandimenta et periculosas adulationes ipsorum libenter accepimus, in eisdem permanere peccatis eis inutiliter indulgemus, aut ipsa peccata augere permittimus, non recolentes²¹⁷) illud,

CORRECTORUM.

C. XXVIII. m) Ecce: Hic in epistola longiore multa

interiiciuntur. n) In fine: Haec nunc leguntur in longiore epistola, non autem in alia, quam ceteroqui Gratianus videtur

secutus. C. XXIX. o) Si quis: Hinc usque ad versic.: Ecce, sunt ex cap. 23. concilii Arausici, quod videtur citatum fuisse ab Hormisda, sive alio quisquis fuerit huius capitis auctor. Anselmus quidem et ipse Hormisdam citat. p) Sancto Spiritu: Apud Anselmum legitur: a S. Ioanne Papa transmissos, et CCCXVIII. epicoporum senten-tice, and sidetur convening tum his

tias, quod videtur convenire cum his, quae paulo inferius habentur: Maior est in illis misericordia, quam in S. Ioanne apostolico Papa?

tit (Paris 1676) mentio fit Ioannis P. II. Sirmondus, conciliorum Gall. editor, Caesarium Arelatensem canonis auctorem esse, non sine suo jure suspicatus est, quod Balleriniis ettiam placuit. — Ans. I. 11. c. 87. Ivo Pan. I. 3. c. 98. — 201) inventatur: Edd. coll. o. exc. Bas. — 202) abliciatur: Edd. coll. o. — 203) revicti: orig. — 204) deerunt: ib. — 205) In orig. legitur: episc. praceepia, ed S. Pa-pae (i.e. Ioannis II.) auctoritatem, et illorum Pontificum qui ordinan-ribus 318 epp. reliquos etc. — 206) pro exemplo el remedio: orig. — 207) plena: orig. — bona: Ed. Lugd. II. — prona: Edd. coll. rel. — 205) bonitas: Edd. coll. o. — 209) servare: orig. — 210) Psalm. 6. v. 7. — 211) Psalm. 101. v. 10. — 212) nec: Ed. Bas. — 213) fectioni: orig. — 214) add.: gradus et: Edd. coll. o. — 215) tepore: orig. — corpore: Ed. Arg. — 316) digne: orig. — 217) recordan-tes: orig. — Edd. coll. o.

C. XXXII. De sacerdotibns, diaconis et laicis, qui idolis thurificant.

Item ex Concilio Ancyrano, c. 1. et segg. 222)

Item ex Concilio An cyrano, c. 1. et seqq.²²³) Presbyteros, qui immolaverunt, et postea certamen iterum inicrunt, si ex fide ') luctati sunt, et non ex compacto ²²⁴) ad ostentationem ut caperentur ²⁷⁴) ipsi fecerunt, hos pla-cuit honorem quidem sedis propriae retinere, offerre au-tem illis et sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis fungi non liceat. § 1. Diaconi simi-liter, qui immolaverunt, postea vero iterum reluctati sunt, alias quidem honorem habere oportet; cessare autem de-bent ab omni sacro ministerio, ita ut nec panem, nec ca-licem offerant, nec evangelium pronuncient'), nisi fortite ali-qui episcoporum conscii *sint' laboris eorum et humilitatis et mansuetudinis, *et' voluerint eis aliquid amplius tribuere vel adimere ²²⁵). Penes ipsos ergo crit de his potestas. § 2. Qui²²⁶) autem fugientes comprehensi sunt, vel a do-menta, aut in custodiam trusi prochamaverunt se Christia-nos esse, et eousque adstricti sunt, ut manus eorum com-prehendentes violenter attraherent et funestis sacrificiis admoverent, aut aliquid polluti cibi per mecessitatem suadmoverent, aut aliquid polluti cibi per necessitatem su-mere cogerentur, ⁴ confitentes iugiter se Christianos esse, et luctum rei, quae contigit, incessabiliter ostendentes⁴ omni dejectione et habitu et humilitate vitae⁵²⁷), hos²²⁸) velut deiectione et habitu et humilitate vitae²²⁷), hos²³⁸) velut extra delictum constitutos a communionis gratia non pro-hiberi²²⁹) decernimus. §. 3. Si vero prohibiti sunt ab ali-quibus propter ampliorem cautelam, vel propter quorundam ignorantiam, statim recipiantur. §. 4. Hoc autem similiter et de clericis et de laicis ceteris observari²³⁰) convenit. §. 5. Perquisitum est autem et illud, si possunt etiam laici²³¹), qui in has necessitatis angustias inciderunt, ad clericatus ordinem promoveri. Placuit ergo et hos tan-quam qui nihil peccaverunt, si et praecedens eorum vita probabilis sit²³²), ad hoc officium provehi. §. 6. De²¹³)

mod in veteri testamento scriptum est²¹⁸): quia uno pectante contra omnes ira Dei desaeviit[†]).
G. XXX. Difficile est post lapsum ad pristinum gradum redire.
Dem Hieronymus 9²¹⁹.
Mis outem, qui²¹⁴) negaverunt praeter necessitatem, aut praeter periculum, vel aliquid huiuscemodi (quod factum est sub tyrannide Licinit), placuit sanctae synodo, quamvis humanitate probentur indigni, tamen eis benevolentiam commodari.
C. XXXI. Lapsus post poenitentiam altario tantum ministrat. Inem Basilius²¹⁹.
Mi sub gradu ceciderit post poenitentiam, contentus fait patizare, communionem infirmis dare, et altario tantum site eel post ordinationem, a sucris ordinibus deliciendi sunt; aurum autem peccata occulta sunt et satisfactione secreta activitates dictum purgata, in proprise ordinibus ermanere possunt. remanere possant: Unde Nicolaus Papa Carolo Archiepiscopo, et eius suffraganeis 236):

C. XXXIII. Non potest restitui in sacerdotem, cuins crimen fuerit manifestum.

Sacerdotes, si in fornicationis laqueum ceciderint, et crj-minis manifestus sive ostensus fuerit actus, sacerdotis non possunt habere honorem secundum canonicae institutionis auctoritatem.

Item Rabanus Archiepiscopus scribit ad Heri-baldum 237):

C. XXXIV. Qui valeant reparari post lapsum, vel non. This vero visum est nobis scribendum, qui sacros ordi-nes habentes ¹³ ante vel post ordinationem contaminatos a esse in capitalibus criminibus contitentur ²⁴). In qui dus, ut mihi videtur, haec distantia esse debet, ut hi, qui prehensi vel capit fuerint publice in perinrio, furto at-que fornicatione et ceteris huiusmodi criminibus, secundum anonum sacrorum instituta a proprio gradu decidant, quia scandalum est populo Dei tales personas supra ²⁴) se versitas habere, quas ultra modum vitiosas esse constat. Youndam, Heli filiis peccantibus ²⁴), fecisse leguntur), et pie inde retrahuntur homines a sacrificio Dei (sicut youndam, Heli filiis peccantibus ²⁴), fecisse leguntur), et pis quotidie peiores funt. Qui autem de praedictis pec-nes doscondite ²⁴²) Dei, praesente etiam sacerdote, qui si adoscondite ²⁴²) Dei, praesente etiam sacerdote, qui si indicturus est poenitentiam, confitentur ²⁴⁴), et semet-pis indicturus est poenitentiam, confitentur ²⁴⁴), et semet-pis indicturus est poenitentiam, confitentur ²⁴⁴), et semet-pis eleemosynas vigiliasque et sacras orationes purgare cer-toria. De romittenda est.
IV. Pars. Gratian. De lapsis etiam in haeresin hor C. XXXIV. Qui valeant reparari post lapsum, vel non.

IV. Pars. Gratian. De lapsis etiam in haeresin hoe observandum est, ut ante sententiam concilii nullus eis communicet.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXX. 9) Simile quiddam priori parti huius capitis habetur in can. 27. Besilii ad Amphilochium, et in can. 26. synodi in Trullo.

synodi in Trullo. C. XXXI. r) Basilius: Ivo citat ex dietis Augustini. Habetur nonnihil ad hanc rem faciens in epist. Basilii ad Amphilochium, c. 27. Sed propius etiam ad hanc senten-tiam accedit c. 14. conc. Aurelianensis I., et c. 9. conc. Neocaesariensis (qui habetur infr. 15. quaest. 8. c. qui ad-misit.) praecipue si hic legatur, quemadmodum in plerisque Gratiani codicibus*): communionem infirmis dare, non au-tem sacrificare et altario ministrare. Similem quandam sen-tentiam refert ex novella Leonis Balsamon ad c. 21. synodi in Trullo. in Trullo.

Bist L. C. XXIX. 215) Num. c. 16. v. 22. - +) descerit : orig. - Edd. coll. o. exc. Lugdd. H. HI. Antw. = C. XXX. 219) Caput incerti suctoris. - Burch. I. 19. c. 78. Ivo Decr. p. 15. c. 91.: ex diclis Hieronymi. - Polyc. I. 4. t. 39. - 220) ap. Ivonem et Edd. Arg. Bas. Nor. haec duo verba non leguntur. = C. XXXI. 221) Burch. I. 19. c. 80. Ivo Decr. p. 15. c. 19. - 9) et Edd. Arg. et Bas. = C. XXXII. 222) hab. A. 314. - Prior capitis pars (usque ad § 2.) Hispanice, altera Dionysii versionis est. - § 6. cet c. 11. cone. Nic. codem Dionysio interprete - Burch. I. 5. c. 40. 41. Ivo Decr. p. 2. c. 49. 50. Polyc. I. 6. t. 12. c. 2. et ipsa priori parte ea-dem translatione usi sunt. - 223) pacto: Ed. Bas. - 224) offer-renter: orig. - offerrent: Edd. coll. o. - 69) i. e. apud Merlinum; in Coll. Hisp. vero haec tria verba omissa sunt, licet etiam in had sit varietas lectionis. - 225) adhbere: Coll. Hisp. - Edd. coll. o. - vocen: adimere invenies apud Dionys. et Laid. Merlini. In prisca versione leg.: minutere. - 326) Ans. I. 8. c. 31. - 227) add.: con-

C. XXXII. s) Si ex fide: Hic verba concilii sunt in compendium redacta; omnino autem versio Dionysii, quam attulerunt Burchardus et Ivo, propius accedit ad verba graeca. Sunt tamen nonnulla in hoc capite emendata et locupletata ex versionibus, quas Gratianus videtur secutus.

b) Nec evangelium pronuncient: In versione**)
antiquiore est: nec pronuncient; in alia, quam Burchardus attulit: vel praedicando, graece zngúrter, quod proprie si-gnificat evangelium et fidei doctrinam praedicare.
C. XXXIV. u) Si se per ieiunia: Sic etiam in manuscriptis, et apud lvonem et Panormiam. In originali autem legitur: si veraciter poenituerint, et se per ieiunia. Itemque Burchardus, qui cap. hoc citat ex concilio Herdensi.

fidentes: Ed. Bas. – vitae fidem confitentes: Edd. coll. rel. – 225) add.: vero: Edd. coll. e. pr. Bas. Lugdd. II. III. Antw. – 229) re-lari, missa voce; decerninus: orig. – Ans. – 230) observare con-veniat: Edd. coll. e. pr. Bas. Lugdd. II. III. Antw. – 232) probabi-lur: Ed. Bas. – probacerti: Edd. coll. rel. – 233) Aas. I. 11. e. 134. – 234) add.: sponte: Ed. Bas. – 235) Raban. poen. c. 1. = C. XXXIII. 2365 Imo. c. 11. conc. Wormat. A. A. 865. – Ivo Pan. I. 3. c. 136. Decr. p. 10. c. 180. = C. XXXIV. 237) Ep. ad Heri-hald. Ep. Autissiodorensem scr. A. 853. – 66. Rab. poenit. c. t. – psa verba legundur in cap. 49. Theodori Cant., unde sunt depromta – Burch. I. 19. c. 150. Ivo Pan. I. 3. c. 152. Decr. p. 6. c. 400. – 236) habent et: orig. – Ivo. – Ed. Bas. – habentes et: Edd. coll. rel. – 239) profilentur: Ed. Bas. cum orig. et ivone. – 240) su-perposites: Ivo. – 241) 1 Heg. c. 2. – 242) absconze: Edd. coll. e. – 243) angets: Edd. coll. e. – 244) add.: peccata: eacd. 245) accusant: orig.

11 *

Unde Cyprianus Papa Antoniano ait inter cetera, 105. IV. epist. 2. 246):

C. XXXV. A communione abstineant, qui lapsis ante restitutionem communicant.

De eo autem ²⁴⁷), quod statuendum esset circa causam lapsorum, distuli, ut quum quies et tranquillitas data es-set, et episcopis ²⁴⁵) in unum convenire indulgentia divina permitteret, func communicato et librato ²⁴⁹) de omnium collatione consilio ²⁵⁰) statueremus ²⁵¹) quid fieri oporte-ret. Si quis vero ante consilium ²⁵²) nostrum et ante sen-tentiam de omnium consilio ²⁵³) statutam lapsis temere communicare voluisset, ipse a communicatione abstine-retatur ²⁵⁴).

communicate rolatate, par retur ²⁵⁴). V. Pars. Gratian. Quod vero supra de homidicis sta-tutum legitur, intelligendum est, quando facultos effugiendi datur, nec necessitate clauduntur obsidionis. Ceterum, quum necessitate angustati effugere non possunt, si tune homicidium admiserint, purgati per poenitentiam et officio, et communioni reddentur.

Unde in Concilio Herdensi, cap. 1. legitur 255):

C. XXXVI. Post duorum annorum poenitentiam afficio et communioni restituantur clerici, qui in obsidianis positi ne-cessitate sanguinem fuderunt.

De his elericis, qui in obsessionis 256) necessitate positi fuerint, id statutum est, ut qui altario ministrant et Chrifuerint, id statutum est, ut qui altario ministrant et Chri-sti corpus et 257) sanguinem tradunt, vel vasa sacro officio deputata contrectant 238), ab omni humano sanguine, etiam hostili, se abstineant. Quod si in hoc inciderint 259), duobus annis tam officio quam communione 269) corporis Domini priventur, ita ut his 261) duobus annis vigiliis, ieiuniis, orationibus et eleemosynis pro viribus, quas Do-minus donaverit, expientur; et ita demum officio vel com-munioni reddantur, ea tamen ratione, ne ulterius ad officia potiora provehantur 262). Quod si in 262) definito tempore megligentiores circa salutem suam exstiterint, protelandae pottora provenantur²⁰²). Auod si in ²⁰²) definito tempore negligentiores circa salutem suam exstiterint, protelandae ipsius poenitentiae tempus in potestate maneat sacerdotis. Gratian. Casu quaque si clericus homicidium fecerit, in proprio gradu ex dispensatione remanere permittitar.

Unde Urbanus II. scribit Guernerio Narbonensi Episcopo 244):

C. XXXVII. Qui casu hamicidium facit, ex dispensatione in ordine suo permanent.

Clerico iaciente lapidem puer dicitur interemtus. Nos pro amore tuo in suo ordine eum permanere permittimus, ut tamen semper in poenitentia et timore permaneat.

C. XXXVIII. De codem,

Item Stephanus V. Sichiberto Corsicae Episcopo 265). Quia te quasi obnoxium iudicas, eo quod a Sarracenis ca-ptus homines 266) interfecisse videris, bene facis. Sed quoniam non tua sponte id fecisse cognosceris, inde canonice nullo modo iudicaris.

Gratian. Si vero ira presbyter commotus aliquem inter-

C. XXXIX. v) Chorepiscopo: Antea legebatur: Cočpiscopo*): emendatum est ex omnibus, quae collata sunt, vetustis Gratiani exemplaribus, optimeque convenit verbis

Nicolai, C. XL. w) Maticensi: Burchardus et Ivo citant ex concilio Moguntino : in nullo tamen corum , quae exstant,

Thist. L. C. XXXV. 246) sct. c. A. 254. – Ans. l. 8. c. 28. – for above the Ed. Arg. – former: Edd. Bas. Ven. I. II. Nor. – 246) priscopos: Edd. coll. o. – 249) deliberato: Ans. – 250) concilio: tad. Bas. Ven. I. Par. Lugd. I. Antw. – 251) statueren: Edd. tot. o. – 259) concilion: Edd. Bas. Ven. II. Par. Lugd. I. Antw. – soi concilio: ened. et Lugdd. II. III. – 254) abstineeri: Edd. coll. o. – obsidieret: Bohm. = C. XXXVI. 255) hab. A. 546. – Coll. tr. p. * 1. 34. c. 1. – 256) obsidionbus: Edd. Arg. Bas. Ven. I. II. Nor. – obsidieret: Bohm. = C. XXXVI. 255) hab. A. 546. – Coll. Hisp. * 1. 34. c. 1. – 256) obsidionbus: Edd. Arg. Bas. Ven. I. II. Nor. + obsidieret: Bohm. = C. XXXVI. 255) hab. A. 546. – Coll. Hisp. * 1. 90 ceciderint: ened. exc. Arg. Bas. – 260) communione prizen-tion for the prime of the energy of the

fecerit, etsi animum occidendi non habuerit, perpetuo tamen depositus crit.

Unde Nicolaus Papa scribit Oshaldo Chorepiscopo *) Quadrantino 257).

C. XXXIX. Perpetuo careat officio presbyter, qui ira com-motus, licet extra animum, aliquem interfecerit.

Studeat sanctitas tua persuadere episcopo tuo, sibi cano-nicum sociare 200) numerum collegarum, id est sex ex vicinis provinciis fratres et coëpiscopos suos, quibus tecum iunctis 209) et decernentibus diligenter investigate et omni nisu ²⁷⁰) scrutari procurate, quatenus invenire valeatis, utrum percussione ²⁷¹) iam nominati presbyteri ²⁷²), an cervicis fractione idem diaconus, ut fertur, exstinctus est. Et ²⁷³) siquidem a saepe fato presbytero non ad mortem percussus est, sed ex equo cadens cervice fracta interiit, secundum arbitrium vestrum pro percussione incaute agenti secindum arbitrium vestrum pro percussione incaute agenti presbytero poenitentiam competentem indicite, et aliquanto tempore a missarum solenniis suspendatur, denuo post haec ad sacerdotaie rediturus officium. Quod si veraciter qua-licunque percussione *istius* presbyteri ille mortuus est dia-conus, nulla hunc ratione ministrare sacerdotis more de-cernimus, quoniam, etsi voluntatem occidendi non habuit, furor tamen et indignatio, ex quibus motio illa mortifera proditi, in omnibus, sed praecinue in Dei ministris, mulprodiit, in omnibus, sed praecipue in Dei ministris, mul-tipliciter inhibentur ²⁷⁶) atque ubique damnantur. Verum si presbyter adeo vestro studio obnoxius ²⁷⁵) forte clarue-rit, praecipimus, ut tale benelicium sibi ²⁷⁶) ecclesiae suae concedator, quo et ipse et sui sufficienter possint habere suae sustentationis solatium.

C. XL. De codem. PALEA.

Item ex Concilio Maticensiw), c. 6. 277) "Qui vero odii meditatione vel propter cupiditatem lu-daeum vel paganum occiderit, quia imaginem Dei et spem futurae conversionis 278) exterminat 279), quadraginta dies in pane et aqua poeniteat."

C. XLI. De codem. PALEA 280). .

"Si quis homicidium fecerit, si episcopus est, XV. annos poeniteat, et deponatur; cunctos quoque²⁸¹) dies vitae suae peregrinando finiat. Presbyter XII. annis poeniteat, tres²⁹²) ex his in pane et aqua, et deponatur superio-ris²⁸³) sententia. Diaconus X. annis poeniteat, tres ex his in pane et aqua. Clericus et laicus VII. annis poeniteat, tres ex his in pane et aqua²⁸⁴), et ad gradum cuiuslibet sacerdotii accedere non praesumat."

C. XLII. Quinquennio a communione abstineant, qui cazu homicidium faciunt.

Item ex Concilio Ancyrano, c. 22. §. Eos vero 285).

Eos vero, qui non voluntate, sed casu homicidium fece-rint, prior quidem regula post septem 286) annorum poeni-tentiam communioni sociavit secundum 287) gradus consti-tutos; haec vero 3) humana 288) quinquennii tempus tribuit.

NOTATIONES CORRECTORUM.

habetur. Simile vero aliquod legitur in concilio Vormaciensi, c. 27. *). C. XLII. x) Haec vero: Graece: o de deúregos ror

πενταετή χρόνον πληρώσει; id est: Secunda vero quiaquennii tempus explebit. Atque ita fere Burchardus et Ivo ex Dio-nysii versione, et infr. e a d. cap. Si quis voluntate.

268) consociare : Edd. coll. 0. — 269) coniunclis : eaed. — 270) annisu : Ivo. — 271) ex perc. : Ed. Bas. — pro pèrc. : Edd. coll. rel. — 272) add. : incoute agentis : Ed. Bas. — 273) uf : ib. — qui : Edd. Ven. II. Par. Lagdd. Antw. — 274) inhibetur — dannatur : Edd. coll. o. — 275) no-xius : Ivo. — 276) sibi et : Böhm. = C. XL, ∞) In conc. Wormatiensis (mab. A. 868.) c. 27. de Indaeis milit constituitur ; verum enim vero apud Reginonem (1. 2. c. 95.) uhi cap. iltud tanquam ex Moganitino profertur, Indaeorum pariter ac paganorum caedes prohibiae legun-tur. — 277) Burch. I.6. c. 38. Ivo Decr. p. 10. c. 162. — 275) con-versationis : Ed. Bas. — 279) excitazeral : Ivo. = C. XII. 280) cf. Poen. Rom. t. 1. c. 16. — Ans. I. 11. c. 34. — 281) abest ab Edd. Arg. Bas. — 283) quaturo : Poen. Rom. — 283) superiori : Ed. Bas. — 284) verha : Clericus — aqua inducta sum a Böhm., refragante tamen et ipsius fontis et codd. Gratiani auctoritate. = C. XI.I. 285) hab. A. 314. — cf. Triburiensis cone. c. 53. – Burch. I.6. c. 15. Ans. I. 11. c. 55. 46. Ivo Decr. p. 10. c. 25. et 144. Polyc. I. 6. t. 10. — 286) add.: tantum : Edd. coll. 0. — 287) add.: poenitentine : Ed. Bas. — 258) humanior : Coll. Hisp. et Isid. Merl. — add.: definitio: Isid. Merl. et Edd. coll. 0.

C. XLIII. Quidue temporum epatite a communione adstinent quae voluntate vel casu ancillam suam interfecerit. Item ex Concilio Eliberitano, c. 4.289)

Si qua femina 290). zeli furore accensa flagellis 291) verberaverit ancillam suam, ita ut intra 292) tertium diem ani-mam cum cruciatu effundat 293), eo quod incertum sit, vo-luntate, an casu occiderit: si voluntate, post septem annos, si casu, post quinque 294) annorum tempora 295) (acta legitima poenitentia) ad communionem placuit admitti. Quod si intra²⁹⁶) tempora constituta fuerit infirmuta, accipiat communioném.

C. XLIV. De his, qui voluntate vel casu homicidium fuciunt.

Item ex capitulis Martini Bracarensis Episc. c. 78. 297) Si quis voluntarie²⁹⁸) homicidium fecerit, ad ianuam ec-clesiae catholicae semper subjaceat²⁹⁹), et communionem in exitu vitae suae recipiat. Si autem non voluntarie 300 sed casu aliquod homicidium fecerit, prior canon septem annis agere 301) poenitentiam iussit, secundus canon quinque mandavit.

C. XLV. De eodem. Item Dig. tit. de furtis. l. Qui saccum. [fr. 77. t. 2. l. 4.] Qui saccum habentem pecuniam surripuerit 302), furti actione 303) etiam sacci nomine tenetur, quamvis non sit ei animus sacci surripiendi.

Contra animum, non opus puniri, lib. IX. Cod. tit. ad leg. Cornel. de sicar. [l. 5.] exemplo sacrarum literarum Dioeletiani et Maximiani³⁰⁴) colligitur:

C. XLVI. De codem.

Eum, qui asseverat homicidium se non voluntate, sed easu fortuito fecisse, quum calcis ictu mortis occasio praebita videatur, si hoc ita est, nec super hoc ambigi poterit, omni metu ac suspicione, quam ex admissae rei discrimine sustinet, secundum id, quod adnotatione nostra compre-hensum est, volumus liberari.

C. XLVII. PALEA. [Item Imperator Antoninus C. ad leg. Cornel. de sicar. l. 1.] 305)

"Frater vester rectius fecerit, si se praesidi provinciae ob-tulerit, qui ³⁰⁶), si probaverit, non occidendi animo homi-nem a se esse percussum, remissa homicidii poena secundum militarem disciplinam sententiam proferet ³⁰⁷). Crimen enim contrahitur, si et voluntas nocendi intercedat. Ceterum ea, quae ex improviso casu potius quam fraude accidunt, fato plerumque, non noxae imputantur ³⁰⁸)." *Hinc et* Gelasius ³⁰⁹) Papa:

C. XLVIII. De eodem.

Quantum dicit iste Placidus ³¹⁰), anno praeterito dictum est de uxore illius, quia subito inter caballos inventa est, et dum traherentur caballi, collisa est illa, et abortum fecit. Quod si ita est, forte si caballos alienos ³¹¹) tule-rit, inde est culpabilis. Nam de muliere, quae casu inter caballos confracta est, ubi voluntas illius non agnoscitur 312 perniciosa fuisse, non potest nec debet addici per leges.

C. XLIX. De codem.

Item Nicolaus Papa \$13).

NOTATIONES GORRECTORUM.

C. L.II. y) Quod si iterato: Haec usque ad finem absunt in codicibus illis Gratiani, a quibus Paleae abesse solent. In alio autem hic praepositum est nomen Paleae. s) Et veluti sues in volutabris luti iacuę-

cadens arbor occiderit hominem, inculpabiles sunt atque, innoxii, quia nec voluntate eorum, nec desiderio homicidium perpetratum est. Si vero aliqua culpa eorum vel neglectu morientis hominis interitus cognoscitur advenisse, abiiciendi sunt a gradu, et in saero ordine nullatenus suscipiendi.

C. L. De codem.

Item ex Concilio Vormaciensi, c. 29. 315)

Saepe contingit, dum quis operi necessario insistens arbo-rem inciderit, ut aliquis subtus ipsam veniens deprimatur. Et ideirco, si voluntate vel negligentia incidentis arborem factum est, ut homicida poenitentiae debet omnino sub-mitti. Quod si non voto, non ³¹⁶) incuria illius, non deni-que scientia contigit, sed, dum ille operi necessario fortas-sis incumberet, iste insperatus occurrens sub arbore im-provisus devenit et aub ipsa oppressus est, incisor arboris non tenetur no homicida. non tenetur pro homicida.

C. LI. De codem.

Item ex Concilio Triburiensi, cap. 36.317) [Sed ibi copiosins.]

Si duo fratres in silva arbores succiderint, et appropin-quante casura ³¹⁸) ipsius ³¹⁹) arboris frater dixerit fratri, cave, et ille fugiens in pressuram arboris inciderit †), et mortuus fuerit, vivens frater innocens de sanguine germani diiudicetur.

Gratian. Praemissis auctoritatibus, lapsis permittitur, ut post poenitentiam in suis ordinibus reparari valeant; ad maiorem autem conscendere post lapsum nulla eis auctoritate permittitur, imo penitus prohibetur. Unde in llerdensi Concilio, c. 5. legitur 320).

C. LII. Lapsi in suis ordinibus reparari possunt, sed non ad maiora conscendere.

Hi 321), qui altario Dei 322) deserviunt, si subito in 323) fienda carnis fragilitate corruerint, et Domino respiciente digne poenituerint, ita ut mortificato corpore cordis contriti sacrificium Deo offerant, maneat in potestate pont-ficis vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desi-diosos proliziore tempore ab ecclesiae corpore segregare; ita tamen, ut sic officiorum suorum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri.

[PALEA]

§. 1. "Quodsi iterato 7) velut canes ad vomitum reversi fuerint, et veluti sues in volutabris luti³²⁴) iacuerint²), munionem nisi in exitu non percipiant." Gratian. Sed exemplo B. Petri (qui postquam trinae

challah. Neu exempto D. Petri (qui postquam trinae negationis maculas confessione diluit amoris, non solum in gradu sui apostolatus remansit, verum eliam in pastorem to-tius ecclesiae a Christo institui meruit,) probantur lapsi post dignam poenitentiam non solum propria officia retinere, sed etiam ad maiora posse conscendere. Quod autem B. Petrus post negationem pastor ecclesiae a Domino sit institutus, pro-batur auctoritate B. Gregorii 325), qui in homilia dominicae resurrectionis de codem principe apostolorum scribit, dicens:

C. LIII. Petrus post culpam negationis princeps aposto-

lorum a Domino est institutus.

Hi, qui arbores 314) incidere videntur, si contigerit, ut l Considerandum nobis est, cur omnipotens Deus eum, quem

rint: Haec non leguntur in antiquis editionibus conciliorum Coloniensi ac Parisiensi, duobus codicibus Vaticanis, Lucensi regio *), neque infr. 15. q. 8. c. *Hi qui*. Sunt ta-men apud Ivonem, et in editione Colon. 4. volum.

trum tamen hoc cap. pertinere ipsa scribendi ratie doct. — 310) Placidius: Edd. rel. — 311) add.: furatos: Edd. coll. o. exc. Bau. — 313) cognoscitur: Ed. Bas. = C. XLIX. S13) Fragm. seque in-certum. — Coll. tr. p. p. 1. t. 62. c. 21. — 314) arborem: Ed. Bas. = C. L. 315) hab. A. 868. — Reg. l. 2. c. 17. Burch. l. 6. o. 21. Ivo Decr. p. 10. c. 180. — cf. Leg. Bax. c. 17. Burch. l. 6. o. 21. ivo Decr. p. 10. c. 180. — cf. Leg. Bax. c. 17. Burch. l. 6. o. 21. ivo Decr. p. 10. c. 180. — cf. Leg. Bax. c. 17. Burch. l. 6. o. 21. ivo Decr. p. 10. c. 180. — cf. Leg. Bax. c. 17. Burch. l. 6. o. 21. ivo Decr. p. 10. c. 180. — cf. Leg. Bax. c. 17. Burch. l. 6. o. 21. Si entim dum — occurrerit sub arbore, ef sub ipsa etc.: Edd. coll. o. = C. Ll. 317) hab. A. 895. — Reg. l. 2. c. 19. Burch. l. 6. o. 22. ivo Decr. p. 10. c. 151. — 318) cosu: Reg. — 319) unius: id. — ivo. — Ed. Bas. — +) ceciderit: Edd. coll. o. = C. LH. 320) hab. A. 546. — Rab. poen. c. 1. Burch. l. 19. c. 74. Ivo Decr. p. 15. c. 87. — infr. C. 15. q. 8. c. 2. — 321) Si qui: Edd. Nor. Ven. I. . 323) add.: sancio: Edd. cell. o. = 323) abest ab Edd. Bas. Nor. Par. et Coll. Hisp. — 324) eversi: Edd. Par. Lugdd. Antw. — immersi: Edd. rel. et Ivo. — 4) nec Coll. Hisp. — 385) Hom. 31. in ev. Marc. c. 16.

Dist. L. C. XLIII. 289) hab. non serius Ao. 310. – cf. conc. Werm. (h. A. 568.) c. 39. – Rak. peen. c. 14. Burch. 1. 6. c. 19. Ans. L. fi. c. 36. Ivo Deer. p. 10. c. 32. et 148. – 390) domins: ivo. – 391) flagris: orig. – Ans. – 393) infra: Edd. coll. o. exc. Bas. Lugdd. II. UI. Antw. – 393) swiitat: Edd. coll. o. – 294) quin-quennit: Coll. Hiep. – 1985) spatiat: Edd. Bas. – 396j infra: Coll. Hisp. – Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. Antw. =: C. XLIV. 297) c. 39. come. Ancyr. ex Martini Brae. interpret. – Ivo Deer. p. 10. c. 39. – 396) voluntate: Coll. Hisp. – Edd. coll. o. pr. Bas. 399) incerat: Edd. coll. o. – 300) voluntate: eaed. – 301) agi: Coll. Hisp. =: C. XLV. 302) survipit: coll. - 301) agi: Coll. Hisp. =: C. XLV. 302) Dat. A. 216. – abest hace Palea ab Edd. Arg. Bas. Von. I. H. Nor. – Hem Auton. in conc.: Edd. Par. – 396) Quod: Edd. Lugdd. II. III. Antw. – 307) proferri: Edd. Par. Lagdd. Aatw. – proferat: Böhm. – 308) imputunda sunt: Eaed. == C. XLVIII. 309) Pelagius: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. L II.; ad neu-

cunctae ecclesiae praeferre disposuerat, ancillae vocem pertimescere et se ipsum negare permisit. Quod nimirum magnae actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, ut is, qui futurus erat pastor ecclesiae, in sua culpa disceret, qualiter aliis misereri debuisset. Prius itaque eum esten-dit sibi, et tunc praeposuit ceteris, ut ex sua infirmitate cognosceret, quam misericorditer aliena ³²⁶) infirma toleraret.

C. LIV. Post negationem in fide et gradu Petrus profecit.

Item Ambrosius in serm. XLVII. de fide Petri 127).

Fidelior factus est Petrus, postquam fidem se perdidisse deflevit; atque ideo maiorem gratiam reperit quam amisit. Tanquam enim bonus pastor tuendum gregem accepit, ut qui sibi antea infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum, qui sibi antea infirmus fuerat, fieret ofmibus firmamentum, et qui ipse interrogationis tentatione nutaverat, ceteros fidei stabilitate fundaret. Denique pro soliditate devotionis ecclesiarum petra dicitur, sicut ait 3^{25}) Dominus: Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Pe-tra enim dicitur, eo qued primus in nationibus fidei fun-damenta posnerit, et tanquam saxum immobile totius cor-poris 3^{26}) Christianitatis 3^{36}) compagem molemque contineat.

VI. Pars. Gratian. Item obiicitur, poenitentes ad sa-cros ordines promoveri non debent: non ergo lapsi post poe-nitentiam ad maiora pertingere possant.

Unde in Concilio Carthaginensi IV. cap. 68. et 69. legitur³³¹):

C. LV. Non ordinetur clericus ex poenitentibus.

Ex poenitentibus, quamvis sit bonus, clericus ¹³²) non or-dinetur. Si per ignorantiam episcopi factum fuerit, depo-natur a clero, quia se ordinationis tempore non prodidit fuisse poenitentem. Si autem sciens episcopus ordinaverit talem, etiam ipse ab⁴) episcopatu suo ordinandi dantaxat potestate privetur. Simili sententiae subiacebit episcopus, si sciens ordinaverit elericum eum, qui viduam aut repu-diatam uxorem habuit ²³³), aut secundam.

C. LVI. Bigamus, poenitens, viduae maritus, sacrae militiae se ingerens, sine spe promotionis in suo or-dine permaneat.

Item Siricius Papa Himerio Episcopo, epist. I. c. 15.334) Quicunque poenitens, quicnnque bigamus, quicunque vi-duac maritus ad sacram militiami indebite et incompetenter irrepserit, hac sibi conditione a nobis veniam intelligat re-laxatam, ut in ⁵³⁵) magno debeat computare beneficio, si ademta sibi omni spe promotionis ⁵³⁶) in hoc quo invenitur ordine perpetua stabilitate permaneat.

C. LVII. Non prohibeatur a clero, qui pressus languore per communionem poenitentiae benedictionem accepit.

Item ex Concilio Gerundensi, c. 9.337)

Si³¹⁶) vero, qui aegritudinis fanguore depressus poeniten-tiae benedictionem, quam viaticum deputamus³³⁹), per communionem acceperit, et postmodum reconvalescens³⁸⁰) caput poenitentiae in ecclesia publice non subdiderit, si prohibitis vitiis non detinetur obnoxius, admittatur ad clerum.

NOTATIONES

C. LV. a) Ipse ab: In originali legitur: ipse ab episcopatus sui ordinandi duntaxat potestate prieetur. al.: ipse episcopatus sui, quemadmodum et apud Ivonem p. 15. c. 5.

C. LXI. b) Reprehenduntur: Legebatur: reperiun-tur. Emendatum est hic ex originali, quod tamen lieri non potuit infr. c. reperiuntur, de poen dist. 3. quia vox: repe-riuntur, ibi est initium capitis.

C. LVIII. Qui ad poenitentiam agendam in monasterio recluditar, presbyter non ordinetur.

Item Hormisda Papa omnibus Episcopis per universas provincias constitutis 341).

Si ille, qui ultro petit poenitentiam, quamvis eam perfecte agat, non potest episcopus aut presbyter ordinari, ita ut, etiamsi per ignorautiam ordinatus fuerit et postea convin-citur poenitentiam accepisse, deiiciatur: ille ergo, qui in-vitus ad poenitentiam agendam mittitur in monasterium ¹⁴³), (eni utione nibil aliud anum poenitentia discuttorium ¹⁴³), (qui utique nihil aliud, quam poenitens dicendus est.) qua conscientia ad sacerdotium venire³⁴³) permittitur[‡] Nemo mihi alia quaelibet contra auctoritatem sedis apostolicae, vel CCCXVIII. episcoporum, vel³⁴⁴) reliquorum canonum constituta obiiciat; quia quicquid contra illorum definitio-nem (in quibus Spiritum sanctum credimus locutum) di-ctum fuerit, recipere non solum temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito.

C. LIX. Biganns, vel quilibet post poenitentiam sacris non applicetur ministeriis.

Item Gelasius Urbis Romae Episc. omnibus Episcopis per Lucaniam, etc. cap. 5. 3*5).

Non confidat quisquam pontificum bigamos²⁴⁶) aut coniu-gia sortientes ab aliis derelicta³⁴⁷), sive quoslibet post poe-nitentiam, vel sine literis, vel corpore vitiatos, vel condi-tionarios, aut curiae publicarumque rerum nexibus impli-catos, aut passim nulla temporis congruentis exspectatione discussos, divinis servituros applicare ministeriis.

C. LX. Poenitentes nec etiam clerici fieri possunt.

Item Innocentius Agapito et ceteris, epist. VI. 548) Canones apud Nicaeam 149) constituti poenitentes etiam ab intimis officiis clericorum excludunt. Gratian. Hoc non de quibuslibet poenitentibus intelligitur,

sed de illis tantam, qui post actam poenitentiam saecularis militiae cingulum accipiunt. De quibus lnnocentius Epi-scopus scribit Victricio Rotkomagensi Episcopo, epist. IL c. 2. 350)

C. LXI. Non debet fieri chericus, qui post remissionem peccatorum militiae cingulum habuit.

Si quis post remissionem peccatorum cingulum militiae sae-

Si quis post remissionem peccatorum cingutum montes sae-cularis habuerit, ad clericatum admitti omnino non debet. Gratian. Potest et aliter intelligi. Est quaedam poeni-tentia, quae solennis appellatur, quae semel tantam in eccle-sia conceditur, de qua Ambrosius³⁵¹) ait: Sicut unum est baptisma, ita unica est poenitentia. Item: Non est secun-dus locus poenitentiae. Merito reprehenduntur^b), qui sae-nius agendam poenitentiam putant. quia luxuriantur in pius agendam poenitentiam putant, quia luxuriantur in Christo. Nam si vere agerent poenitentiam, iterandam postea non putarent.

C. LXII. De eodem.

Item Augustinus ad Macedonium, epist. LIV. 352) Quamvis caute et salubriter provisum sit, ut locus "illius" humillimae poenitentiae semel tantum in ecclesia conceda-tur, ne medicina e) nimis utilis vilis 252) habeatur, tamen quotidie peccantibus nunquam per poenitentiam venia negatur.

CORRECTORUM.

C. LXII. c) Ne medicina: In aliquot vetustis exem-C. LAR. 6) Ne medicina i an anquot vetustis exem-plaribus Gratiani caput hoc est coniunctum superiori. Lo-cum enim Augustini suo modo aptat. Apud illum quidem hoc loco ita legitur: Ne medicina vilis minus utilis esset ac-grotis, quae tanto magis salubris est, quanto minus contem-tibilis fuerit. Quis tamen audeat dicere Deo: Quare huie ho-mini, qui post primam poenitentiam rursus se laqueis iniqui-tatis obstringit, adhue iteram parois etc.

- 339) dicinuts: Edd. coll. 0. - 340) si capul: eaed. = C. LVIII. 341) Non pertinet ad Hormisdam; cf. ad c. 39. supra ead. - Ans. 1. 7. c. 22. et l. 11. c. 87. Polyc. I. 2. t. 31. - 342) monasterio: Ans. - Edd. coll. 0. - 243) percenire: eaed. - 344) et: eaed. = C. LIX. 345) scr. A. 494. - Ans. 1. 7. c. 18. - 346) add: fu esse: Ans. - Edd. coll. 0. - 347) relicia: eaed. = C. LX. 348) Ep. incerti temporis. - 349) of. conc. Nic. c. 9. = C. LXI. 350) scr. A. 404. - Coll. tr. p. p. 1. t. 38. c. 19. Ans. 1. 7. c. 13. -351) libr. 2. de poen. c. 10. - cf. c. 2. et 49. D. 3. de poen. = C. LXII. 352) scr. A. 414. - 1vo Decr. p. 15. c. 24. Petr. Lomb. Sent. 1. 4. dist. 14. c. 3. - infr. D. 3. de poen. c. 22. - 353) nimite wills haberetur: Ed. Bas.

Dist. L. C. LHI. 326) dienam infirmilatem: Ed. Bas. - alienas infirm.: Edd. coll. rel. =: C. LIV. 327) Alias hic sermo tribuitur Maximo Taurinensi (Bihl. Patr. 1. 6.). Adscribitur etiam Augustino (in App. Ed. Maur.). - Ans. 4. 4. c. 71. - 328) Matih. c. 16. (J. 18. - 329) operis Christiani: orig. - Ans. - 330) Christiani: Ed. Bas. =: C. LV. 331) Statutt. eccl. ant. c. 84. 85. (cf. ad c. 9. D. 18.) Barch. 1. 2. c. 35. - Ans. 1. 7. c. 20. Ivo Pan. 1. 3. c. 160. Decr. p. 6. c. 136. et p. 15. c. 23. Polyc. 1. 2. t. 131. - 332) add.: fumes: Edd. coll. o. - 333) habterit: eacd. =: C. LVI. 334) scr. A. 385. - Ans. 1. 7. c. 20. Hisp. - 336) prosectionis: orig. ap. Constant. =: C. 4.VII. 337) hab. A.517. - Coll. o. 2. 4. 328. for var. Coll. Hisp. - Edd. coll. o.

Gratian. Haec autem poenitentia quomodo imponenda sit, in Agathensi Concilio legitur, in quo sic statutum est e. 15. 354):

C. LXIII. Quomodo poenitentes ad poenitentiam accedunt. C. DAIII. Quomono poenitantes un pointentam cicuation Poenitentes tempore, quo poenitentiam petunt, impositio-nem mannum et cilicium super caput³⁵⁵) a sacerdote (sicut ubique constitutum³⁵⁶) est) consequantur³⁵⁷). Si autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutaverint, abitciantur, et nisi digne poenituerint, non recipiantur. Iuvenibus etiam³⁵⁸) poenitentia non facile committenda est propter aetatis fragilitatem. Viaticum tamen omnibus in morte positis non est negandum.

C. LXIV. Quae sint servanda in solenni poenitentia. Item ex codem d) 359).

In capite quadragesimae omnes poenitentes, qui publicam

admitti prohibentur.

Unde in Carthaginensi Concilio V. cap. 11. statutum est 370):

C. LXV. Clerieis non imponatur manus tan-guam poenitentibus,

Confirmandum ³⁷⁷) est, ut, si quando presbyteri vel diaconi in aliqua graviori eulpa convicti fuerint, qua eos a mini-

NOTATIONES

C. LXIV. d) Ex codem : Ex Agathensi etiam citant Burchardus et Ivo, et Rhebaldus Cardinalis (qui tempore Paschalis P. claruit) in libro suo de poenitentia publice non iteranda. In uno tamen manuscripto Burchardi exemplari citatur ex Poenitentiali Romano. Sententia vero huius ca-pitis magna ex parte habetur in Pontificali, et Ordine Ro-mano a pag. 24. usque ad 30. e) Et presbyteri: Apud Burchardum legitur: id est

presbyters, C. LXVII. f) Sacerdos: Vulgo saepe indicatur in margine locus iste ex 1. Reg. 2. ut infr. de poen. dist. 1. c.

Dist L. C. IXIH. 854) hab. A. 506. – Capit. 1.5. c. 58. 1.7. * 310. Reg. 1. 1. c. 290. Burch. 1. 19. c. 27. Ivo Decr. p. 15. c. 17. * 350. Reg. 1. 1. c. 290. Burch. 1. 19. c. 27. Ivo Decr. p. 15. c. 17. * 355) capita: Reg. Ivo. - c. sua: Edd. coll. o. - 356) statutam: aned. - 357) consequantur: Ed. Bas. - 358) enim: Ed. Bas. = C. IXIV. 359) Repertum est inter Capitala Theodori c. 40., ex. qui-bus transiti ha coll. Reginonis L. 1. 4. 291., inscriptione: Unde supra. Ed. East. - 366) absunt ab Theod. - 361) prostratis: Theod. - Reg. Burch. Ivo. - 362) adesse debent archipresbyleri parochiarum, i. e. presbyleri possilentium: Theod. - 363) add.: evan testibus, id ett. Reg. - In Edd. coll. 0., exc. Bas., sie legitur: dec. 1. e. ar-sophyreubyleri, presbyleri paroch. et presbyler (presbyleri: Ed. Antw.) poenitentum. - 366) add.: poenitentiam et: Edd. coll. 0. exc. Bas. - 365) practars: Theod. - Coll. citt. - 366) introducat: iid. -#ed. Bas. - 367) poenitentiae: Coll. citt. - Ed. Bas. - 363) (er., et ass.) introducat: Theod. - Coll. citt. - Ed. Bas. - 371) deiteintum: He. - 374) ob face: Reg. - prae: Lugdd. I. III. - 375) dec., et eor.:

sterio necesse sit removeri, non eis manus tanquam poe-nitentibus, vel tanquam fidelibus laicis imponatur, neque unquam permittendum, ut rebaptizati ad clericatus gradum. promoveantur.

Unde Siricius Papa Himerio, epist. I. c. 14.378):

C. LXVI. Nec clerica poenitentiam agere, nec poenitenti ad clericatum accedere permittitur.

Illud quoque nos par fuit providere', ut sicut poenitentiam agere cuiquam ³⁷⁹) non conceditur elericorum, ita *et* post poenitudinem ac reconciliationem nulli ¹⁸⁰) unquam laico liceat honorem clericatus adipisci, quia quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent geren-dorum sacramentorum instrumenta suscipere ¹⁸¹), qui dudum fuerunt³⁸²) vasa vitiorum.

C. LXVII. Presbyteris et diaconis tanguam poenitentibus non debent manus imponi. Item Leo Papa Rustico Narbonensi, epist. XC. cap. 2. 303)

Alienum est a consuetudine ecclesiastica, ut qui in presby-terali honore aut "in" diaconii gradu fuerint consecrati, ii pro crimine aliquo suo per manus impositiouem remedium accipiant poenitendi; quod sine dubio ex apostolica tradi-tione descendit, secundum quod scriptum est: Sacerdos !) si peccacerit, quis orabit pro co? Unde huiusmedi lapsis ad promerendum misericordiam Dei privata ést expetenda secessio s), ubi illis satisfactio, si fuerit digua, sit etiam fruetuosa. fruetuosa.

Gratian. Probantur etiam auctoritate Toletani Concilii 1.334) huiuscemodi poenitentes ad clerum non admittendi, in quo c. 2. sic statutum est:

C. LXVIII. Causa necessitatis ad clerum poenitentes admittantur.

Placuit, ut poenitentes 383) non admittantur ad clerum, nisi tantum si necessitas aut usus exegerit; "et" tunc inter ostiarios deputentur 386) rel inter lectores, ita ut evangelia aut epistolam ***) non legant. §. 1. Si qui autem "ante" ordinati sunt diaconi ***), inter subdiaconos habeantur, ita ordinati sunt diaconi^{3,6}), inter subdiaconos habeantur, ita ut manum non imponant, nec sacra contingant. §. 2. Eumi^{3,6,9}) vero poenitentem dicimus, qui post baptismum, aut pro homicidio, aut pro diversis criminibus gravissimisque pec-catis poblicam poenitentiam gerens sub cilicio ^{3,20}) divino fuerit reconciliatus altario. VII. Pars. Gratian. Apostatae guoque ad clericatus officium admitti non debent. Unde in Concilio A relatensi II. can 25 324)-

Unde in Concilio Arelatensi H. cap. 25. 391):

C. LXIX. Ad clericatus officium non admittantur apostatae. Hi, qui post sanctam religionis professionem apostatant et ad saecularem 3?2) redeunt conversationem, et postmodum

CORRECTORUM.

Si sacerdos, quum tamen in eo scripturae loco in vulgata legatur: Si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro cof Verum B. etiam Gregorius ad illum locum in morali interpretatione talem sententiam elicit: Quis ei intercessor re-manet, quum ille se transgrediendo praecipitat, qui ad inter-cedendum pro aliis ordinatus est?

g) Secessio: Sic emendatum est ex antiquis codici-bus et epistola ipsa; et hanc lectionem habuit auctor glos-sae, quod ex manuscriptis glossis constat: ideirco et in ea emendandum. Antea legebatur*): est expetenda successio.

abs. a Theod. – rursus eccl. lim. se repraesentent: Reg. = C. LXV. 376) hah. A. 401. – Reg. I. 1. e. 310. Coll. ir. p. p. 2. I. 19. c. 11. Burch. I. 19. c. 72. Ivo Decr. p. 15. c. 85. – Capit. I. 5. c. 66. – 377) Confirmation: orig. = C. LXVI. 378) scr. A. 385. – Coll. Ir. p. p. 1. I. 36. c. 9. Burch. I. 19. c. 49. Ans. I. 7. c. 20. Ivo Decr. p. 6. c. 34. p. 15. c. 65. – 379) mill unquam: Edd. coll. o. – 380) cuiquam non: eacd. – 381) accipere: eacd pr. Bas. – 382) fuerant: Ed. Bas. = C. LXVII. 3883) Ep. 167. (ser. A. 458 vel 459.) Ed. Baller. – Ans. I. 11. c. 28. Burch. I. 19. c. 71. Ivo Decr. p. 6. c. 67. Polyc. I. 4. c. 39. – 6) nee tame Ed. Bas. = C. LXVII. 384) hab. A. 400. – Burch. I. 2. c. 37. Ans. I. 7. c. 31. Ivo Pan. I. 3. c. 61. Decr. p. 6. c. 138. Polyc. I. 2. I. 31. – cf. Cap. Mart. Brae. c. 23. – 385) add.: solenulter: Ed. Bas. – de poentiente: Coll. Hisp. – 386) deputantur: ib. – 387) Apostohum: orig. – Coll. eit. – 389) subdiacomi: Coll. Hisp. – Ans. – in diacones: Edd. coll. o. – 389 j. bab. non serius A. 460. – Coll. ir. p. p. 2. t. 24. c. 8. Burch. 1. 19. c. 67. Ivo Decr. p. 15. c. 81. – 392) ad suaculum redenation orig. – Ivo. – Ed. Bas.

poenitentiae³⁹³) remedia non requirunt, sine poenitentia communionem penitus non accipiant. Quos etiam iubemus ad elericatus officium non admitti. Et quicunque³⁹⁴) ille sit, post poenitentiam saecularem habitum accipere non prae-sumat. Quod si praesumserit, ab ecclesia alienus habeatur.

DISTINCTIO LI.

GRATIANUS.

I. Pars. Ecce, quod criminosi, vel non vero poenitentes, vel publicam poenitentiam agentes, a sacris prohibentur of dinibus. Adievit quoque sancta mater ecclesia, ut curiales, aut post baptisma militantes, aut in foro decertantes, « sarris prohibeantur ordinibus.

Unde ait Innocentius Papa Episcopis in Toletana¹). Synodo constitutis, epist. XXIV. c. 2.³)

C. I. Post baptismum militantes, vel in foro decertantes, a sacris prohibentur ordinibus.

Aliquantos³) ex his, qui post acceptam baptismi gratiam in forensi exercitatione versati sunt et obtinendi pertinaciam susceperunt, accitos ad sacerdotium esse comperimus, e quorum numero⁴) Rufinus et Gregorius perhibentur; ali-quantos ex militia, qui quum potestatibus obedierunt, saeva⁵) qui, dum parent ⁽⁾ potestatibus obciertani, siera ⁽⁾ qui, dum parent ⁽⁾ potestatibus, quae sibi sunt imperata fecerunt; aliquantos, qui voluptates et editiones populo celebrarunt, ad honorem summi sacerdotii pervenisse, quo-rum omnium neuinem ^{*}ne^{*} ad societatem quidem ordinis elosicoum cuvaturent horranica ⁽⁾ rum omnium neminem *ne* ad societatem quidem ordinis clericorum oportuerat pervenisse 7). Quae si singula discu-tienda mandemus 8), non modicos motus aut scandala Hi-spaniensibus provinciis, quibus mederi cupimus, de studio emendationis 9) inducemus 10; ideireo remittenda potius hace putamus. Sed ne deinceps similia committantur, di-lectionis vestrae maturitas providere debebit, ut tantae usurpationi saltem nunc finis necessarius imponatur, eo 11) videlicet constituto, ut, quicunque tales ordinati fuerint, cum ordinatoribus suis deponantur.

C. II. De quibus lairis aliqui ad clericatum non possunt percentre.

Idem Felici Episcopo Nuceriano, epist. IV. c. 3.12) Designata sunt genera laicorum, de quibus ad clericatum pervenire¹³) non possunt, id est, si quis fidelis *militave-trit¹⁴), si quis fidelis causas egerit, hoc est postulaverit, si quis fidelis * administraverit. De curialibus autem ma-nifesta ratio est, quoniam etsi inveniantur huiusmodi viri, qui debeant clerici fieri, tamen'quoniam saepius a curia¹⁵) repetuntur, cavendum ab his est propter tribulationem, quae saepe de his ecclesiae provenit. quae saepe de his ecclesiae provenit.

C. III. Non admittantur curiales ad clericale officium. Idem Victricio Episcopo Rothomagensi, epist. II. cap. 11.¹⁶)

Praeterea frequenter quidam ex fratribus nostris curiales vel quibuslibet publicis functionibus occupatos, clericos facere contendunt, quibus¹⁷) postea maior tristitia¹⁶), quum ¹⁹) de revocandis eis aliquid ab imperatore praecipi-tur, quam gratia nascitur de accito²⁰). Constat enim eos in ipsis muneribus etiam voluptates exhibere, quas a dia-bolo inventas esse non dubium est, et ludorum et mimo-

NOTATIONES

Dist. LI. C. IV. a) Ad necandos fideles: Verba haec non sunt in codice Lucensi regio").

C. V. b) Aut de cisione: Addita haec sunt ex con-ciliis olim Coloniae ac Lutetiae impressis. In novissima vero Coloniensi editione legitur: vel defectione, pro: vel desectione.

Dist. L. C. LXIX. 303) poent/entime: Edd. coll. o. exc. Bas. - 304) qui: Ed. Bas. Dist. Li. C. I. 1) Tolosans: Coll. Hisp. et Isid. Merl. - 3) ser. c. A. 404. - 3) Quantos, et sic per exclamationem deinceps: orig. - 4) sumero aliqui prohibentar ad minisferium assensi: Ed. Bas. - 5) serereu: Coll. Hisp. et Isid. Merl. - desideratur apod Constantium. - 6) parereu: Coll. Hisp. et Isid. Merl. - desideratur apod Constantium. - 6) mandaremus: Edd. coll. o. - 7) percentre: Coll. Hisp. - Edd. coll. o. - 8) mandaremus: Edd. coll. o. - 9) emendationes: Edd. coll. o. P. Bas. Londol II. III. Antw. - 10) indiceremus: Edd. Lugd. L. - induceremus: Edd. coll. rel. - inductomus: Coll. Hisp. - indicenses: Lsid. Merl. - 11) sequentia ex margine in textum Isid. Merl. irrepserunt. = C. I. 12) Bp. incorti temporis. - Ans. 1. 7. c. 10. ivo Decr. p. 6 c. 93. Po-Hye. I. S. 1. S. - Miceriano Ep.: Edd. coll. 0. - 13) aliqui remire: ima: Coll. Hisp. - isid. Merl. - Ans. Ivo. - Edd. Arg. Bas. = 1

rum ²¹) apparatibus aut pracesse, aut forsitan interesse. Sit certe in exemplum solicitudo et tristitia fratrum, quam saepe pertulinus imperatore praesente, quum pro his sae-pius rogaremus, quam ipse nobiscum positus cognovisti, quibus non solum inferiores clerici ex curialibus, verum etiam in sacerdotio constituti ingens molestia ut redderentur instabat.

C. IV. Non promovoatur ad diaconatum, qui post baptismum ad fidelem necandum accinctus fuerit.

Item ex Coficilio Toletano I. cmp. 8.22)

Si quis post baptismum ²³) militaverit, et chlamydem sum-serit aut ²⁴) cingulum ad necandos ²⁵) fideles ^a), etiamsi gravia non admiserit, si ad clerum admissus fuerit, diaconii non accipiat dignitatem.

C. V. A quibus debet esse immunis, qui in episcopum ordinatur. 26)

Item ex Concilio Toletano IV. cap. 19.27).

Qui in aliquo crimine detecti²⁴) sunt, qui infamiae nota aspersi sunt, qui scelera aliqua per publicam poenitentiam se admisisse confessi sunt, qui in haeresin lapsi sunt vel qui in haeresi baptizati aut rebaptizati esse noscuntur, qui semetipsos absciderunt aut naturali defectu membrorum *aut decisione* aliquid ^b) ²⁹) minus habere noscuntur, qui secundae uxoris coniunctionem sortiti sunt aut numerosa coniugia frequentaverunt, qui viduam vel a marito relictam duxerunt aut corruptarum mariti fuerunt, qui concubihas aut fornicarias ·) habuerunt, qui servili conditioni obnozii sunt, qui ignoti sunt, qui neophyti vel laici sunt, qui saesunt, qui ignoti sunt, qui neophyti vei iaici sunt, qui sac-culari militiae dediti sunt, qui curiae nexibus obligati sunt, qui inscii literarum sunt, qui nondum ad triginta annos pervenerunt, qui per gradus ecclesiasticos non ascende-runt³⁰), qui ambita honorem quaerunt, qui muneribus ho-norem obtinere moliantur, qui a decessoribus^{\$1}) in sacer-dotium eliguntur. §. 1. Sed nec ille deinceps sacerdos erit, suam peo clerus, poc uprulus proprise civitatis elegit val aotium, enguntur. 9. 1. Sea nec ille deinceps sacerdos erit, quem nec clerus, nec populus propriae civitatis elegit, vel auctoritas metropolitani, vel comprovincialium sacerdotum assensus non exquisivit. Quicunque ergo deinceps ad ordi-nem sacerdotii postulatus ³, et in his, quae praedicta sunt, exquisitus, in nullo horum deprehensus fuerit, et exa-minatus probabili ³) vita et doctrina exstiterit, tunc se-cundum synodalia vel decretalia constituta cum onnium clericorum vel civium voluntate ab universis comprovincia-libus enisconia, ant certe a tribus, in sacerdotem die delibus episcopis, aut certe a tribus, in sacerdotem die do-minica consecrabitur, convenientibus ³⁴) ceteris, qui absentes sunt, literis suis, et magis auctoritate vel praesen-tia eius, qui est in metropoli³⁵) constitutus. Episcopus autem comprovincialis ibi consecrandus est, ubi metropo-litanus elegerit; metropolitanus autem non nisi in civitate metropoli, comprovincialibus³⁶) ibidem convenientibus, 8.2. Si quis autem deinceps contra praedicta vetita cano-num ad gradum sacerdotii indignus aspirare contenderit, cum ordinatoribus suis adepti honoris periculo subiacebit.

DISTINCTIO LIL GRATIANUS.

Qui vero praetermissis aliquibus gradibus non superbia, sed negligentia ad maiorem ascenderit, tamdiu a maioribus abstineat, quousque congruo tempore practermissos accipiat.

CORRECTORUM.

c) Aut fornicarias: In codice Lucensi regio **) legitur: ad fornicationes; quod videtur intelligendum do concubinis ad tempus adhibitis, ut supr. distinct. 34. c. Is qui, est annotatum.

C. III. 16) ser. A. 404. — Ivo Decr. p. 6. c. 349. — 17) pro qui-bus: Edd. coll. o. — 18) add.: csl: cacd. — 19) tume, quam incs: cacd. A. Arg. et Nor. mixes voce: tume. — 20) de acc.: non sont in Coll. Hisp. — 21) numerum: Constant. — Coll. Hisp. — minoruma: Ed. Bas. — C. IV. 22) hab. A. 400. — Coll. tr. p. p. 2. t. 35. c. 4. — 23) add.: acceptan: Edd. coll. o. — 24) ac: cacd. — 25) ne-constant: eacd. — 4) neque Coll. Hisp; sunt tamen ap. Merlin. — C. V. 26) est ordinandus: Edd. Arg. Bas. — 37) hab. A. 653. — Coll. tr. p. p. 2. t. 37. c. 3. — 28) detenti: Edd. coll. o. — 29) ad.: desider. in Edd. coll. o. exc. Arg. Bas. — 64) et Coll. Hisp. — 30) accesserum: Coll. Hisp. — 31) produces: Edd. Eas. — 32) po-stutatur: Coll. Hisp. — 33) probabiliz: ib. — 34) counicentious: Coll. Hisp. — Bohm. — 33) metropobilance: Edd. coll. o. add.: vere: ened. exc. Bas. — 36) a compr.: eacd. exc. Bas. — add.: consider: Ed. Bas. Ed. Bas.

Unde Alexanders) II. scribit Grimaldo Constantinensi Episcopo 1):

C. I. De co, qui subdiaconatus ordine postposito diaconus et presbyter est ordinatus.

et presbyter est ordinatus. Solicitudo dilectionis tuae studuit consulere, utrum porta-tor istarum literarum diaconatus et presbyteratus officium idoneus sit peragere nec ne, quum ad id praepostero ²) cursu, subdiaconatus ordine postposito, negligentia potius quam superbia cognoscatur ascendisse. Unde nos consu-lendo caritati tuae mandamus, ut ab officio sacerdotali eum prohibeas, donec proximo quatuor temporum ieiunio subdiaconatus ministerium sibi rite imponas, et sic deinceps ad maiora officia eum redire concedas.

DISTINCTIO LIII.

GRATIANUS.

Curiales autem', ut supra scriptum est, ideo ordinari prohi-bentur, quia frequenter, dum ab ecclesia repetuntur, plurima incommoda ecclesia consequitur, vel quia iidem curiales non voto religionis, sed ut officiorum suorum ratiocinia fugiant, ad ecclesiam se transferunt.

Unde Gregorius Papa scribit lib. VII. Reg. Indict. I. epist. 11. omnibus Episcopis Siciliae de lege Mauritii Augusti¹):

C. J. Quare sit constitatum, ne curiales ordinentur. Legem, quam piissimus imperator dedit, ne fortasse hi, qui militiae vel rationibus sunt publicis obligati, dum cau-sarum suarum periculum fugiunt, ad ecclesiasticum habi-tum veniant vel in monasteriis convertantur, vestrae stu-dui fraternitati transmittere, hoc maxime²) exhortans, quod hi, qui saeculi actionibus implicati sunt, in clero ecclesiae hi, qui saeculi actionibus implicati sunt, in clero ecclesiae praepropere suscipiendi non sunt, quià, dum in ecclesia-stico habitu non dissimiliter quam³) vizerant vivunt, ne-quaquam student saeculum fugere, sed mutare. Quod si etiam tales quoque⁴) monasterium petunt, suscipiendi nullo modo sunt, nisi prius a ratiociniis³) publicis absoluti fue-rint. §. 1. Si qui vero ex militaribus viris⁴) in monasteriis converti⁶) festinant, non sunt temere suscipiendi, nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita. Et iuxta normam regularem debent in suo habitu per triennium probari⁷), et tunc monachicum habitum Deo auctore suscipiere.

DISTINCTIO LIV.

GRATIANUS.

I. Pars. Servi autem ordinari prohibentur, nisi a pro-priis dominis libertatem legitimam consequantur. Unde Leo Episcopus scribit epist. I. omnibus Episcopis per

Campaniam, etc. 1):

C. 1. Servus ad clericatus officium non promoveatur. Nullus *) episcoporum servum alterius ad clericatus officium promovere praesumat, nisi forte eorum petitio aut volun-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. L.H. C. I. a) In libro pervetusto est epistola eiusdem Alexandri ad Gervasium Remensem archiep., cui hoc idem consilium dat, quod Rumaldo Constantiensi ep.

se dedisse narrat. Dist. Lill, C. I. a) Viris: In aliquot vetustis Gra-tiani exemplaribus et apud Ivonem legitur: numeris, ut si-gnificentur milites in breviculo seu matricula descripti.

Dist. LIV. C. J. a) Nullus: Caput hoc videtur conblist. Elle. C. I. a) fullion canonum praeponitur primo decreto Leonis I., et ex parte posteriore ipsius decreti, in qua exceptio corum, quae prius statuit, continetur; prior au-tem pars, quae hic deest, habetur infr. ead. c. admittantur.

Dist. LH. C. I. 1) Ep. ad Rumoldum Constantiensem, scr. A. 1065. – Ivo Decr. p. 6. c. 409. – 2) praepropero: Ivo. – Ed. Bas. Dist. LHL. C. I. 1) Ep. 5. (scr. A. 598.) I. 8. Ed. Maur. – Ivo Decr. p. 10. c. 124. – 2) ob hane maxime causam: Edd. coll. o. – hoc max. excitat: Ivo. – 3) add. 1 prints: Edd. coll. o. – 4) qui-gueratic Edd. coll. rel. – 7) probati – suscipiant: Edd. coll. o. Hist. LIV. C. I. 1) scr. A 443. – Ans. I. 7. 1.28. Polyc. I. 2. 1.31. – 2) Burch. I. 2. c. 22. Ivo Decr. p. 6. c. 64. – 3) necessitatibus abstr.: Ans. = C. II. 4) hab. A. 895. – Reg. I. 1. c. 407. Burch. I. 2. c. 21. Ivo Pan. I. 3. c. 48. Decr. p. 6. c. 41. – 5) consecrabilitar: Reg. – Ed. Bas. = C. III. 6) hab. A. 348 vel 349. – Burch. I. 2. c. 36. Ivo Decr. p. 6. c. 137. – cf. c. 1. Decr. Comp. I. et c. 1. X. de obl.

tas accesserit, qui aliquid sibi in eo vendicant potestatis. Debet ²) enim esse immunis ab aliis, qui divinae militiae est aggregandus, ut a castris dominicis, quibus nomen eius adscribitur, nullis necessitatis ²) vinculis abstrahatur.

C. II. De vervili conditione nullus ad sacros ordines deveniat.

Item ex Concilio Triburiensib)4).

Nulli de servili conditione ad sacros ordines promorean-tur, nisi prius a propriis dominis legitimam libertatem con-sequantur; cuius libertatis charta ante ordinationem in am-bone publice legatur, et, si nullus contradixerit, rite con-secrabuntur ⁵). Porro servus non canonice consecratus, postquam de gradu ceciderit, eius conditionis sit, cuius fuerat ante gradum.

C. III. PALEA.

[Ex Concilio Carthaginensi I. e), c. 8. 6)]

[Ex Concilio Carthaginensi 1.*), c. 8.*)] "Magnus episcopus Astiagensis⁷) dixit, quid dilectioni^{*}) vestrae videtar, procuratores, actores et exsecutores⁹), seu ¹⁰) curatores pupillorum si debeant ordinari[‡] Gratus episcopus dixit: si post deposita universa et reddita ratioci-mia actus vitae ipsorum fuerint comprobati in omnibus, de-bent¹⁴) et cum laude cleri, si postulati fuerint, honore munerari¹²). Si enim ante libertatem negotiorum *vel officiorum^{*} ab¹³) aliquo sine consideratione fuerint ordi-nati, ecclesia infamatur⁴). Universi dixerunt: Recte omnia statuit sanctitas tua, ideoque¹⁴) ita est *et* nostra ista quoque sententia.⁴⁴ quoque sententia, "

C. IV. Post donum libertatis famuli ecclesiae revocentur in clerum.

Item ex Concilio Toletano IX, c. 11. 15)

Qui ex familiis¹⁶) ecclesiae servituri devocantur in cle-rum ab episcopis suis, necesse est, ut libertatis percipiant donum, et si honestae vitae claruerint meritis¹⁷), tunc dedonum, et si honestae vitae claruerint meritis 17), tunc de-mum maioribus fungantur officiis. Quos vero flagitii sordidaverit incorrigibilis noxa, perpetua servitus conditionis

religet in catenam¹⁵). Gratian. Qui autem ordinandi a dominis suis libertatem consequuntur, ab corum patrocinio penitus debent esse alieni, ut in nullo corum obsequiis inveniantur obnoxii.

Unde in Concilio Toletano IV. c. 73. legitur 1?):

C. V. Ad elericatum suscipiuntur qui nullo obsequio retento a dominis suis libertatem percipiunt.

Quicunque libertatem a dominis suis ita percipiunt, ut nullum sibi in eis obsequium patronus retentet 2°), isti, si sine crimine ²¹) sunt, ad clericatus ordinem liberi ²²) suscipian-tur, quia directa manumissione absoluti noscuntur. Qui vero retento obsequio manumissi sunt, pro eo, quod adhuc nateoni 23) caritate internative observiti multatema sunt ad patroni²³) servitute tenentur obnoxii, nullatenus sunt ad ecclesiasticum ordinem promovendi, ne, quando voluerint eorum domini, fiant ex clericis servi.

C. II. b) Concilio Triburiensi: Huius capitis in conc. Tribur. c. 29. sententia potius habetur, quam verba, quae aliqua ex parte videntur convenire cum fis, quae scribuntur lib. 1. Capitul. c. 88. de ordinatione servorum, vers. Et quandocunque.

C. III. c) Carthaginensi: In codicibus impressis citatur ex Moguntinensi. Emendatum vero est ex Bur-chardo, Ivone, Decretal. in c. un. de oblig. ad ratioc.

d) Ecclesia infamatur: Sic emendatum est ex concilio et decretal, et Burchardo et Ivone. Antea legeba-tur: ab ecclesia infirmentur.

ad rat. (1. 19.) - 7) Asinagensis: Coll. Hisp. - Ivo. - Angusten-sis: Decretal. 1. c. - Ed. Bas. - Augustudimensis: Edd. coll. rel. -Aptongensis: Mansl. - 8) dilectionis: Edd. coll. o. - 9) tutores etiam: Coll. Hisp. - excusatores: Ed. Arg. - 10) sent cmr.; deside-rantur ap. IV. - 11) debere: Edd. coll. o. - 12) mumerari: Ed. Bas. - 13) et ab: Edd. coll. o. P. Bas. Lugdd. Antw. - 14) ideo-que quae tua est nostra est quoque sent: Coll. Hisp. = C. IV. 15) hab. A. 655. - Coll. tr. p. p. 2. t. 35. c. 4. Ivo Decr. p. 6. c. 373. - 16) famulis: Edd. coll. o. - 17) add.: adudt: eaed. - 18) ca-tena: Ed. Bas. = C. Y. 19) hab. A. 633. - Beg. I. 1. c. 394. Burch. 1. 2. c. 25. Coll. tr. p. p. 2. t. 37. c. 3. Ivo Pan. I. 3. c. 46. Decr. p. 6. c. 166. Polyc. I. 2. I. 31. - 20) retiment: Ed. Bas. - 21) add.: capitali: Ivo. - 22) libere: Coll. Hisp. - 23) a patrono: ib. -patronis: Ed. Bas.

C. VI. PALEA.

[Ex Concilio Toletanos), c. 82. 24)]

[Ex Concilio Toletano*), c. 82. 24)] "De servorum ordinatione, qui passim ad gradus ecclesia-sticos 25) promoventur 26), placuit omnibus cum sacris ca-nonibus concordari debere, et statutum est, ut nullus epi-scoporum deinceps eos ad sacros ordines promovere prae-sumat, nisi prins a dominis propriis libertatem consecuti fuerint. §. 1. Et 27) si quilibet servus dominum * suum* fugiens aut per literas 26), aut adhibitis testibus munere onductis vel corruptis, aut qualibet calliditate vel fraude ad gradus ecclesiasticos pervenerit, decretum est, ut de-ponatur, et dominus eius eum recipiat. §. 2. Si vero avus vel pater ab alia patria in aliam migrans in eadem pro-vincia filium genuerit, et ipse filius ibidem educatus 27) et ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, et utrum servus sit ignotum 30) sit, et postea veniens dominus illius legi-bus eum acquisierit, sancitum est, ut, si dominus eius illi ibertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat. §. 3. Si vero eum catena servitutis a castris dominicis abstrahere voluerit, gradum amittat, quia iuxta sacros canones vilis persona manens sacerdotii dignitate fungi non potest."

C. VII. Sine patroni consensu non ordinetur, qui patrocinio cuiuslibet est obligatus.

Item ex Concilio Martini Papae 33).

Si quis obligatus est tributo servili, vel aliqua conditione, vel patrocinio cuiuslibet domus³²), non est ordinandus clericus, nisi probatae vitae fucrit, et patroni consensus³¹) accesserit.

C. VIII. PALEA.

[Ex Concilio Toletanof), c. 2.14)]

[EX Concilio Toretano¹), c. 2.³⁴)] "De rebus vero illorum vel peculiari, qui a propriis do-minis libertate³⁵) donantur, ut ad gradus ecclesiasticos iure promoveantur³⁶), statutum est, ut in potestate domi-norum consistat, quicquid ante libertatem habuerunt utrum illis concedere, an sibi retinere voluerint." Gratian. Ceterum, si a dominis suis libertatem consecuti non fuerint, et ad ecclesiasticos ordines aliguo modo irrepse-rint, presbyter peculii amissione muletetur, diaconus vero ant vicarium pro se praestabit, ant in vervitutem revocabitur; ceteri vero gradus non possunt quemquam a nexu servitutis absolvere.

Unde Gelasius scribit Martino et Iusto Episcopis 37):

C. IX. Servus si latenter irrepserit ad sacerdotium, peculii omissione mulctetur.

Ex antiquis regulis et novella synodali explanatione comprehensum est, personas obnoxias servituti cingulo coelestis militiae non praecingi. Sed nescio utrum ignorantia stis militiae non praecingi. Sed nescio utrum ignorantia an voluntate rapiamini, ita ut ex hac causa ³⁶) nullus paene episcoporum videatur extorris. Ita enim nos frequens et plurimorum querela circumstrepit, ut ex hac parte nihil penitus putetur constitutum. §. 1. Actores ³⁰) siquidem il-lustris viri filii nostri Amandi⁴⁰) graviter conqueruntur, homines suo iuri debitos ⁴¹) alios iam clericos, alios iam diaconos ordinatos, quum non solum post modernum con-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VI. e) Toletano: Sic etiam citatur apud Burchardum et Ivonem. In Panormia vero a vers, si quilibet. citatur ex lib. 1. Capitularium, ubi integrum exstat hoc ca-put, atque etiam caput post hoc secundum, *De rebus.* C. VIII. f) Toletano: Haec Palea in Capitularibus habetur conjuncte cum Palea antecedente *De servorum*,

Dist. LIV. C. VI. 24) Imo ex Cap. Reg. Franc. 1. 1. c. 82, mede recte recitat Regimo. 1. f. c. 396. – Burch. 1. 2. c. 31. Ivo 1. 6, c. 132. – cf. c. 2. Decretal. Comp. I. et e. 2. X. de sere. non ord. (1. 18.) – 25) add.: indiscrete: Cap. – Coll. citt. – 26) promo-bedontur : Cap. – 27) Ivo Pan. 1. 3. c. 163. – 28) and latilans: Cap. – Coll. citt. – 29) add.: est: Edd. coll. o. – 30) ignoraverit: Cap. – Coll. citt. – 29) add.: est: Edd. coll. o. – 30) ignoraverit: Cap. – Coll. citt. – 29) add.: est: Edd. coll. o. – 30) ignoraverit: Cap. – Coll. citt. – 29) add.: est: Edd. coll. o. – 30) ignoraverit: Cap. – Coll. citt. – 29) add.: est: Edd. coll. o. – 30) ignoraverit: Cap. – C. VIII. 31) c. 46. inter Cap. Martinii Brac., ex cone. Tolet. I. ft. A. 400.) c. 10. – 32) domini: Ed. Bas. – 33) concessus: Coll. Hisp. – C. VIII. 34) Bezin. I. 1. c. 37, Burch. 1. 2. c. 23, Ivo Dect. p. 6. c. 38. – 35) libertali: Ed. Bas. – 36) promoceri debeaat: Edd. coll. o. ex tivone, = C. IX. 37) Die fide Indus epist. ion est quod dubilemus. Martyrins enim (Fic legas cum Ans. I. 7. c 29) episcopus fuit Tarrachensis, et Instium praefaisse leginus reclesiae Acherontinae in Lucania. De epocha non constat. videun tamen scripta paulo post epistolam ad Epp. Lucaniae etc. (A. 494.), mids inflio novella synodalis explanatio vocatur. – 38) cudpa: Ans. – 39) tvo. Pan. I. 3. c. 164. Ucer. p. 6. c. 333, – (40) Aman-domit: Ans. Tvo. – 41) add.: adhar: th. – 42) professionis: Ed.

cilium (quod tantorum collectione pontificum sub omnium shuberrimae provisionis ⁴²) assensa constat esse perfectum) hujuscemodi personae suscipi non deberent ⁴³), verum etiam, si qui forte in divinae cultu militiae ante fuerint iguoran-tia faciente suscepti, eliminati prorsus et exuti religioso privilegio, ad dominorum suorum possessiones iusta debue-rint ⁴⁴) admonitione compelli. Et ideo, fratres carissimi, eos, quos supradicti viri actores in clericatus officio mon-straverint detineri, discussos et obnoxios approbatos, cu-todito ⁴⁵) legum tramite sine intermissione restituite, ita werditi sul ⁴⁶) amissione mulctatus ⁴⁷) maneat. Diaconus vero ant vicarium praestet, aut, si non habuerit, ipse red-datur. Reliqua ⁴⁶) vero officia sciant, neminem posse ab hac obnoxietate ⁴⁷), si convincitur, vendicari, quatenus hoc artione custodito nec dominorum iura, nec privilegia ulla

C. X. Servus clericus factus servituti obno.sius maneat.

Ad m Herculentia, Stephano et Insto Epicopis⁵⁰). Frequens equidem et assidua nos querela circumstrepit de fis pontificibus, qui nee antiquas regulas, nec decreta no-pontificibus, qui nee ad clericalis⁵⁰) oficit ciri-pontificibus, qui ciricalis oficit privilegio decorasse. Et ideo, fratres carissini, inter su-pontificibus actores, et eos, qui extremae conditionis repe-pontificibus catores, et eos, qui extremae conditionis repe-pontificibus refragationis non poterunt⁶⁰) ratione poter sacerdotium clericum, quem gradus prates initus legi-puia propter sacerdotium reconciliari⁶⁰). Antiochum vero, puia propter sacerdotium reconciliari⁶⁰) non potest, si ini propter sacerdotium reconciliari⁶⁰, non potest, si ini propter sacerdotium econciliari⁶⁰, non potest, si ini propter sacerdotium econciliari⁶⁰. Antiochum vero, puia propter sacerdotium sib habeata, sed pro myste-itari neodis onnibus reddi tum sib habeata, sed pro myste-itari neodis onnibus reddi tum sib habeata, sed pro myste-itari neodis onnibus reddi tum sib habeata, sed pro myste-torum ⁶⁰. C. XI. De codem. dem Herculentio, Stephano et Iusto Episcopis 50).

C. XI. De codem.

Idem Rufino et Aprili Episcopis 65).

Idem Rufino et Aprili Episcopie⁶⁵). Quis aut leges principum, aut patrum regulas, aut admo-nitiones modernas dicat debere contemni, nisi qui impuni-tum sibi tantum aestimet transire commissum ? Actores siquidem filiae nostrae illustris et magnificae feminae Maximae petitorii nobis insinuatione conquesti sunt, Sil vestrum atque Candidum, originarios suos, contra consti-tutiones, quae supra dictae sunt, et contradictione praeeunte a Lucerino⁶⁶) pontifice diaconos⁶⁷) ordinatos. Ideo⁶², fratres carissimi, tantae praevaricationis excessus noveritis sagacius inquirendos, et, si constiterit querelam veritate fulciri, continuo, qui contradictione praeeunte non legitime sunt creati, a sacris officiis repellantur.

sed apud Burchardum et Ivonem ex eodem Toletano separatim referuntur.

C. X. g) Reddi iubeatis: In plerisque vetustis exemplaribus Gratiani, Anselmo, Ivone et Polycarpo legi-tur: redhibete; sed ob glossam non est mutatum.

Bas. - 43) debent; ib. - 44) debuerant; Ed. Bas. - debuerant; Edd. rel. - 45) cardoditos; ib. - 46) sola: Ans. tvo. - Ed. Bas. - 47) abest ab Anis et Ivone. - 48) Residua: Ans. tvo. - 49) noxietate; iid. - Edd. coll. o. exc. Bas. = C. X. 50) Dat. haud multo post A. 494. (cf. cnp. 9. cnd.) Anselm. 1. 7. c. 30, Polyc. 1. 2, 1. 31. - 51) possessoribus; Ans. - Ed. Bas. - 52) clericale cia-guina; Ans. - Edd. coll. o. - 53) Ivo Pan. 1. 3. c. 165. Derr. p. 6, c. 354. - 54) Placidiae: Ans. Ivo. - Ed. Bas. - 55) Marcellin-mensis; iid. - Edd. coll. o. - 56) Cusilinais; Ans. Tvo. - sive Clus.; absunt ab Ed. Arg. - 57) inre; Ed. Bas. - 58) perductum; Ams. Tvo. - Edd. coll. o. + 76) Cusilinais; Ans. Tvo. - sive Clus.; absunt ab Ed. Arg. - 57) inre; Ed. Bas. - 58) perductum; Ams. Tvo. - Edd. coll. 0. hr, Lagdd, H. HI. Antw. - 69) reperim-tur, objectam; ivo. - 60) polarit; Ans. Ivo. - 61) inhete; Edd. coll. o. exc. Lagdd. H. HI. Antw. - 62) per sacerdolium retolli; Ams. Ivo. - 63) abest ab Ans. et Ivoue. - 64) ministeriorum; Ams. Tvo. - 63) abest ab Ans. et Ivoue. - 64) ministeriorum; Ams. Tvo. - 63) abest ab Ans. et Ivoue. - 64) ministeriorum; Ams. Tvo. - 63) abest ab Ans. et Ivoue. - 64) ministeriorum; Ams. Tvo. - 6. D. 10. c. 14. - Tvo Pan. 1. 2. c. 150. Decr. p. 4. c. 179. p. 6. c. 104. Deuxdedit p. 4. - 66) legas: Nucerino. -67) add.; non legilinae; Edd. coll. o. - 68) El lideo; Ivo. - Ed. Bas.

C. XII. Nec ad religiosas vitae propositum, nec ad elericatus officium servi sine dominorum consensu admittantur.

181

Idem Episcopis per Lucaniam, etc. epist. I. c. 16. 69) Generalis etiam querelae vitanda praesumtio est, qua pro-pemodum causantur universi, passim servos et originarios dominorum iura possessionumque ») fugientes, sub reli-giosae conversationis obtentu vel ad monasteria sese con-ferre, vel ad ecclesiasticum famulatum conniventibus quoque ¹⁰) praesulibus indifferenter admitti. Quae modis omnibus est amovenda pernicies, ne per Christiani nominis institutum aut aliena ¹¹) pervadi, aut publica videatur di-sciplina subverti; praecipue quum nec ipsam ministerii cle-ricalis hac obligatione fuscari conveniat dignitatem, coga-turque pro statu militantium sibi conditioneque ¹²) jurgari, aut videri (quod absit) obnoxia. Quibus solicita competen-ter interdictione prohibitis, quisquis ¹³) episcopus, presby-ter aut diaconus, vel eorum, qui monasteriis praecsse noscuntur, huiusmodi personas apud se tenentes non re-stituendas patronis, aut deinceps vel ecclesiasticae ¹⁴) ser-vituti, vel religiosis congregationibus putaverint applican-das, nisi voluntate forsitan dominorum sub scripturae¹⁵) testimonio primitus absulutas vel legitima transactione con-cessas, periculum se proprii honoris non ambigant commu-Generalis etiam querelae vitanda praesumtio est, qua protestimonio primitus absolutas vei legitima transactione con-cessas, periculum se proprii honoris non ambigant commu-nionisque ⁷) subituros, si super hac re cuiusquam verax nos querela pulsaverit. §. 1. Magnis quippe studiis secun-dum B. Apostolum ⁷) praecavendum est, ne fides et di-sciplina Domini blasphemetur. Id em ³): §. 2. Nihil perire credimus ecclesiasticis utilitatibus, si quae sunt aliena reddantur.

17. Pars. Gratian. Hoe tune observandum est, quum dominis el sereus eiusden professionis inveniuntur. Ceterum el Iudaeus mancipium Christianum emerit, iudicis vel episcopi ancloritate, etiam eo invito, ud libertatem debet perduci. Hade Gregorius Libertino Praefecto Siciliae, lib. II. epist. 37. 78):

C. XIII. Ad libertatem perducantur mancipia Christiana a Iudacis comparata.

Mancipia Christiana, quaecunque Iudaeum comparasse pa-tuerit, ad libertatem iusta legum praecepta sine omni¹⁹) ambiguitate perducite, ne, quod absit, Christiana religio Iudaeis subdita⁸⁰) polluatur.

C. XIV. Officia publica Indaeis non sunt committenda. Item ex Concilio Toletano III. c. 14. 81)

Nulla officia publica ludaeis⁹²) iniungantur, per quae eis occasio tribuatur Christianis poenam inferre. Si qui⁹³) vero Christiani ab eis Iudaismi⁹⁴) ritu sunt maculati vel etiam circumcisi, non reddito pretio ad libertatem et reli-gionem redeant Christianam.

Gratian. De his autem, qui in infidelitate emti ad gra-tiam baptismi venire desiderant, quid fieri debeat, Grego-rius Papa scribit Fortunato Neapolitano Episcopo, lib. V. spist. 31. 63):

C. XII. h) Possessionumque: Emendatum sic est ex decreto Gelasii, quum antea legeretur: possessionemque. Nam originarii non solum dominis, sed fundis ac possessionibus addicti erant L quemadmodum. L originarios. lib. XI. Cod. tit. de agricol. Ac propterea supra in c. frequens. non est mutata vox: possessionibus, quamvis in plerisque vetustis codicibus legatur: possessoribus.
i) I dem: Haec non sunt inventa apud Gelasium *), neque apud ceteros collectores habentur.

Dist. Lty. C. XII. 69) ser. A. 494. — Ans. I. 7. c. 196 (198), ivo Becr. p. 6. c. 400. Polyc. I. 4. c. 34. — 70) gulppe: Bohm. — (1) and: itera's Edd. coli. o. exc. Arg. — 73) conditione : Ed. Bas. — 73) Ivo Decr. p. 16. c. 47. — 74) ecclesine: Edd. coli. 0. — 75) subscriptionis: eacd. — 76) add.: mostrae: Ans. — 77) add.: Petrum: Edd. coli, 0. — cf. 1 Tim. c. 6. — 2 Petr. c. 2: — 9) In cp. Gelasii ad Maximum et Clerum se ca invenisse testantur Pithoet, — C. XIII. 75) Ep. 38. (scr. A. 593.) I. 3. Ed. Maur. — Coli. U. p. p. 4. t. 54. c. 64. — 79) abest ab Ed. Bas. — 80) subjecta: Edd. coli. 0. = C. XIV. 81) hab. A. 589. — Coli. Ir. p. p. 2. 1. 36. c. 7. — 82) sos (i. c. Indatos) spus est agere: Coli. Hisp. — 83) abest ab Edd. coli. 0. exc. Bas. — 84) in lutatianoi 5 & Bas. = C. XV. 85) Ep. 32. (scr. A. 596.) 1. 6. Ed. Maur. — Ivo Decr. p. 13. c. 106. Polyce. I. 7. t. 14. — 86) add.: primo: Edd. coli. 0. exc. Bas. — 87) ingenio arguio: Ed. Bas. — 88) existionent: Ivo. — Edd. coli. 0.

C. XV. In libertation vendicentur servi, qui ab infidelitate ad fidem accedant.

Fraternitatem vestram "de his+ oportet esse ³⁶) solicitam, "et" si de ludaeorum servitio non solum Indaeus, sed etiam guisquam paganorum fieri voluerit Christianus, postquam voluntas eius fuerit patefacta, ne hune sub quolibet ingt-nio vel argumento⁸⁷) cuipiam Iudaeorum venundandi fa-cultas sit; sed is, qui ad Christianam converti fidem desi-derat, defensione vestra in libertatem modis omnibus ven-dicetur. 8 1 Hi vero cues huiserate dicetur. §. 1. Hi vero, quos huiusmodi oportet servos amittere, ne forsitan utilitates suas irrationabiliter aestiamittere, ne forsitan utilitätes suas prationaconacione ment 86) impediri, solicita vos hace convenit consideratione ment⁶⁵) impediri, solicita vos haec convenit consideratione servare, ut, si paganos, quos mercimonii causa de exter-nis⁸⁵) finibus emerint, intra⁹⁰) tres menses, dum emtor, cui venditi fuerint⁹¹), non invenitur, fugere ad ecclesiam forte contigerit, et velle se fieri dixerint Christianos, vel etiam extra ecclesiam hanc talem voluntatem prodiderint, pretium eorum⁹²) a Christiano scilicet⁹¹) emtore per-cipiant⁹³). Si autem post praefinitos tres menses quisquam huiusmodi servorum⁹³) velle suum edixerit⁹⁹), et lieri vo-luerit Christianus, nec aliquis eum postmodum emerit⁹⁷), nec dominus qualibet occasionis specie audeat venundare, sed ad libertatis proculdubio praemia perducatur, quia hunc non ad vendendum, sed ad serviendum sibi dicitur⁹⁸) comparasse.

C. XVI. PALEA.

fldem Ianuario Caralitano Episcopo, lib. III. epist. 9. 99)]

Si quilibet Iudaeorum servus ad venerabilia loca confuscori quinoce rudacordini servis an venerabilia loca confu-gerit causa fidei, nullatenus cum patiamini praeiudicium sustinere; sed sive olim Christianus, sive nunc fuerit ba-ptizatus, sine ullo Christianorum^k) pauperum damno reli-gioso ecclesiasticae pietatis patrocinio in libertatem modis omnibus defendatur. "

C. XVII. PALEA.

[Item ex Concilio Toletano XII. c. 9. 100]] "Et 101) si fudaeorum servi, nec dum 103) adhuc conversi, ad Christi gratiam convolaverint, libertate 103) donentur."

C. XVIII. PALEA.

[Item ex Concilio Matisconensi I. c. 16. 104)]

[Item ex Concilio Matisconensi L c. 16.¹⁰⁴)] "Praesenti¹) concilio Deo auctore sancimus, ut¹⁰⁵) nul-lum Christianum mancipium Iudaeo deinceps serviat; sed datis pro quolibet bono mancipio duodecim soltisi ipsum mancipium quicunque Christianus¹⁰⁶) *seu* ad ingenuita-tem, seu ad servitium licentiam habeat redimendi. Et⁷) si Christianus fieri desiderat, et non permittitur, similiter faciat, quia nefas est, quem Christus Dominus sanguinis sui effussione redemit, blasphemum ¹⁰⁶) Christianae reli-gionis *in* vinculis tenere. Quod si acquiescere his, quae¹⁰⁹) statuimus, quiconque Iudaeus noluerit, quamdiu ad pecu-niam constitutam venire distulerit, liceat mancipium ¹¹⁰] ipsum cum Christianis ubicunque voluerit habitare."

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XVI. k) Christianorum: Ioannes Diaconus in vita S. Gregorii, lib. 4. num. 46. referens hanc epistolam, et lvo part. 13. cap. 102. habent hanc vocem, quae tamen abest a codicibus epistolarum S. Gregorii tam impressis quam manuscriptis, qui sunt collati.

C. XVIII. 1) Praesenti: Caput hoc eodem modo re-fertur a Burchardo et Ivone; in concilio tamen ipso paulo aliter habetur, et nonnulla desunt.

-89) extrancis: Edd, coll, o. -90) infra: caed. -91) cui rendi debeaut: orig. -92) add. i bbi: Edd. coll. o. pr. Bas. -Böhm. -93) abest ab Edd. coll. o. exc. Bas. -94) percipiator: Ed. Bas. -95) add: i tuiãooram: Edd. coll. o. -96) dizeril: caed. -95) reneve: orig. -98) intelligitor reservasse: ib. $\equiv C. XVI. 99$) Ep. 9. (scr. A. 594.) i. 4. Ed. Maur. - ivo Decr. p. 13. c. 102. $\equiv C. XVII. 100$) hab. A. 681. - Burch. I. 4. c. 86. Ivo Decr. p. (c. 280. -101) Cl: orig. -102) in ecclesis: Edd. coll. o. -103) übertati: orig. $-Edd. coll. o. <math>\equiv C. XVIII. 104$) hab. 581. - Barch. I. 4. c. 88. Ivo Decr. p. 1. c. 282. -105) multis Christianum - debeat deservire: orig. -106) Christianovan: Edd. coll. o. -107) have usque ad verbum: facial: desid. in orig. -108) per-secutorium vinculis momeant irretiti: orig. -109) statutis nostris: Edd. coll. o. -110) mancipio fpsi: orig.

12 *

C. X. Non prohibetur a sacris ordinibus, qui a modicorum incisione claudus efficitur

Item ex Concilio llerdensi 45). Si quis in infirmitate positus clericus medicorum incisione

claudus efficitur, promoveri ad sacros ordines eum non denegamus 46).

C. XI. Non prohibetur a clero, qui digitum sibi

easu abscidit. Item Stephanus [V.] Roberto⁴⁷) Metensi⁴⁹) Episcope. stem stepnanus [v.] Koberto^{*7}) Metensi^{*3}) Episcope. Lator praesentium, Flavius⁴⁹) scilicet clericus, ad sanctam sedem apostolicam veniens, detulit a te nobis directam epi-stolam, qua indagare studuisti, cum a Normannis nuper-rime captum sinistrae manus digitum habere abscissum, sciscitans⁵⁰), si ob hoc ad occlesiasticum ordinem valeat promoveri, an non. Quod et nos reperientes⁵¹), quia so-lertia tua, magis super hoc solicita, a sede apostolica do-ceri flagitat. normam iustitiae semmer segui econtene⁵² ceri flagitat, normani iustitiae semper sequi exoptans ³²), studium tuae sanctitatis merito collaudamus, reverentiam tuam scire volentes, quoniam si ita est, quod a Normannis digitum ipsum habeat abscissum, ad promovendum (ai alias dignus fuerit) nil ei nocebit, eo quod quid de his, qui a dominis, vel medicis, sive a paganis non sponte tale quid patiuntur, sacri censeant canones, dilectionem tuam latere non credimus.

C. XII. Tempore sinceritatis dignilas accepta sequente debilitate non amittitur.

Item Gelasius Papa Palladio Episcopo 53).

Praecepta canonum, quibus ecclesiastica regitur disciplina, sicut ad sacerdotium debiles corpore non patiuntur venire, ita *et* si quis in 5-3 eo fuerit constitutus, ac tune fuerit sauciatus, amittere non potest quod tempore suae sinceritatis accepit. §. 1. Stephanus siquidem presbyter peti-torio nobis deflevit oblato, quod habetur ^a) in subditis, olim sibi ante⁵⁵) annos plarimos collatam presbyterii di-gnitatem, quam revera immaculati corporis indicio suscepisset; sed nuper propter provinciae wastitatem (quam Thupriset; seu nuger propter provinciae wantactin (quan har-sciae prac omnibus ⁵⁶) barbarorum feritas diversa soctan-tium, et ambiguitas invexit animorum), dum imminentes gladios evadere fugae praesidio niteretur, acutis sudibus occurrentia sibi septa transsillens, inferiores partes corporis inseruisse suggessit, quae vix adhibita curatione biennio potuissent abstergi. Et ideo, frater carissime, supradicto locum suum dignitatemque restitue, quatenus sacrosancta mysteria, sicut consuevit, exerceat. Neque enim convenit ob hoc auferm ante susceptum ordinem, in quo postmodum

in invaletudinem 51) corporis casu probatur facionte collapsus. II. Pars. Gratian. Hoc auten non de emnibus membris intelligendum est. Qui enim oculum casu amiserit, licot desit voluntas, tamen sacerdotium adipisci non potest.

NOTATIONES

C. XII. h) Quod habetur: Sic est emendatum ex Anselano et antiquis codicibus Gratiani. Nam haec est usi-tata forma in epistolis Romanorum Pontificum, ubi propria verba petitionum subiungunt. Antea legebatur: quod Amberet. Dist. LVI. C. II. a) In nullo vetusto Gratiani codice

adscribitur hic nomen Paleae. In decimo Vaticano et aliis quibusdam habetur conjuncte cum verbis superioribus Gratiani, a vers. Felix exim tentine, usque ad fineau. In alio autem satis etiam emendato ista eadem cohaeront cum suautem satis etiam emendato ista eadem cohaeront cum su-perioribus: sed post illa vorba: ex patre Gordiano presby-tero originem duxit, sequitur: Unde Namasus Papa scribit: Deusdedit Papa filius Stephani subdiaconi, Bonifacius Papa filius Iucundi presbyteri, Felix Papa filius Felicis presbyteri de titulo Fasciolae, Agapitus Papa filius Gordiani presbyteri, Theodorus Papa filius Theodori episcopi de civitate Hieroso-

Dist. I.V. C. X. 46) Pertinst ad sone. Tribur. h. A. 685. — Burch. I. S. c. 15. Ivo Pan. I. 3. c. 42. Decr. p. 6. c. 34. — 46) da-negeous: Ed. Bas. = C. XI. 47) scr. c. A. 667. — Ivo.Pan. I. 3. c. 44. Decr. p. 6. c. 118. — 46) Marmel: Edd. coll. o. exc. Bas. — 49) Plashas: Ivo. — 80) sciecibaris: Edd. coll. o. = 51) add.: perms esse: Edd. Has. Lugdd II. IH. Antw. — 53) desiderans: Edd. coll. o. = C. XII. 53) De especha huias epist. non sasts constat. Scipita est. af Palladiam (Palladiams: Edd. coll. o. = 51) add.: perms esse: Edd. Has. Lugdd II. IH. Antw. — 53) desiderans: Edd. coll. o. = C. XII. 53) De especha huias epist. non sasts constat. Scipita est. af Palladiam (Palladiams: Edd. coll. o. = 51) add.: p. 6. c. 107. Polyc. I. 2. t. 31. = 54) add.: actu: Ivo. = 55) et ante: Edd. coll. o. = 56) add.: provincis: Edd. coll. o. = 57) in sudcitudinem: Ivo. = C. XIII. 58) Apud Ans. I. 11. c. 169. et Ivo-nem Decr. p. 6. c. 114. hoc caput Pelagit nomine profertur, nec vi-detur Gelasio tribui posse, cuius quippe temporibus necdum mos orat, ut cherici in monasteria detruderentur. = 59) add.: sai: Ed. Bas. = 60) remoreri: Edd. coll. o. = 61) iarta: Ivo. = Ed. Bas.

Unde Gelasius scribt Rufine Episcope \$4);

C. XIII. Non sunt praestanda inra sacordotii, cui oculus erntne ett.

Si evangelica admonitio iracundiam nec usque ad verbum furentem prosilire permittit, ne, ai Racha fratri suo quis dixerit, reus sit gehennae ignis: quali putamus poena plectendum esse, qui non solum pugno impie percussit homi-nem in Levitici ofilcii ministerio servientem, sed quasi non sufficeret ad caedem manus, ita (instigante se diabolo) raptus est ad iracundiam, ut fuste non solum percuteret, sed etiam erueret oculum fratris⁵)? Et quanvis huiusmodi excessus graviori esset poena plectendus, bene tamen fra-ternitas tua fecit ab officio eum presbyterii removere ⁶⁰). Hoc tamen solicitudinis tuae sit, ut locum ei poenitentiae constituas, et in aliquo eum monasterio retrudas, laica tantummodo sibi communione concessa. In loco autem il-lius alium te necesse est ordinarc presbyterum, nam illi, cui erutus est oculus, non possunt secundum ⁶¹) canones sacerdoti iura guncedi. Neque enim aliquid ei prodest, quod⁶³) oculum invitus amisit⁶³), quum mec volens quis quam oculum amisisse credendus est, nec sacratissimos quam oculum amisisse credendus est, nec sacratissimos canones aliquem casum in amissione oculi⁶⁴), qui *ad* sacerdotium adipiscendum non impediret, suis excepisse regulis invenimus; sed hoc tantummodo ad prohibitionem suffecisse⁶⁵) videmus Patribus, ut qui careret⁶⁶) oculo, sacerdotii officium adipisci non possit. Sed nec illi ullate-nus quasi in compensationem⁶⁷) iniuriae sacratus ordo concedi poterit, qui ad tantam sacerdotem proprium potuit irracundiam provocare, ut et ille adicium in ouo erat amitteret, et iste provectus (3) sui perderet facultatem.

DISTINCTIO LVI.

GRATIANUS.

I. Pass. Presbyterorum etiam filii ad sacra officia non sunt admittendi.

Unde Urbanus Papa II. ait 1):

C. I. Filii presbyterorum a saoris prohibentur officiis.

Presbyterorum filios a sacris *altaris* ministeriis removomus, nisi aut in coenobile, aut in canoniis²) religiose pro-bati fuerint conversati³). II. Pars. Gratian. Sed hac intelligendum est de illis,

qui palernae incontinentiae imitatores fuerint. Verum si morum honestas cos commendabiles fecerit, exemplis et auctoritatibus non solum sacerdoles, sed etiam summi sacerdates fieri possunt.

[Unde Damasus Papa scribit *) *)]: C. II. PALEA.

"Osius Papa fuit lilius Stephani subdiaconi. Bonifacius

CORRECTORUM.

lyma, Silverius Papa filius Mormisdae episcopi Romac. Complures etiam, etc. Nec vero magnopere mirandum est hacc omnia ex Damaso citari, qui vixit ante istos, qui hic eau-merantur. Liber enim, qui Pontificalis dicitar, ubi hace scripta suis locis leguntur, a Damaso coeptus est scribi, ideoque, licet ab aliis multa deinde sint addita, retinuit tamen primi auctoris nomen. Ivo quidem eadem ferc ista refert ex gestis Romanorum Pontificum. Omnino partem aliquam huius-capitis, saltem illam, quae in decimo Vati-cano habetur, ab ipso Gratiano scriptam esse constat ex verbis Gratiani in extremo pracoedente capite, et capito penultimo huius distinctionis. Auctor vero Paleae, dum unum per se caput conficere voluit, ordinem perturbavit. omnia ex Damaso citari, qui vixit ante istos, qui hic enuunum per so caput conlicere voluit, ordinem perturbavit, praesertim in repetitione Felicis III., et illud de Osio temere adiunxit, quod nulli Romanorum Pontilicum nomen fait.

62) qui: Edd. coll. c. — 63) amiserii: Ed. Bas. — 64) add.: eius: Ed. Bas. — ei: Edd. coll. rel. — 65) fecisse: dvo. — Edd. rell. c. — 66) curst: eacd. — 67) rompenantione: eacd. — 68) profectss: Bd. Bas.
Di st. LVI. C. I. 1) Ex conc. Melphitano hab. A. 1069.: ea-dem fere leguntur in Urbani ep. ad Pibonem Tullensen (ep. 17. ap. Mand) scripta eodem anno, ut videtur. — Ans. I. 6. c. 1300 (147). Ivo Pan. I. 3. c. 51. Deer. p. 6. c. 410. (ex. decretis Gregorii II. et Urbani JL.) — 2) camonicis: Edd. coll. o. exc. Lugdd. II. III. Antw. — casonicis regularibus: Ivo Decr. — nonasteris regularibus: Pan. — 3) conversari: Ans. = C. II. 4) In Edd. coll. o. add.: Hiero-mymo Prest., quod exinde venit, quod epist. spuria Damasi ad Hie-ronymum praemissa invenitur libro pontincali, quem Damasi ad Hie-perpenam adscriptscrunt. Quae post verb. Felix etc. sequuntur. de-promta sunt ex prologo et c. 32. I. 3. Panormiae, nec videntur ca-put singulare effective and tempora auctoris Palearum.

Papa fuit filius Incundi presbyteri. Felix⁴) Papa filius Fo-licis presbyteri de titolo Fasciolae. Agapitus Papa filius Gordiani presbyteri. Theodorus Papa filius Theodori epi-scopi de civitate Hierosolyma. Silverius Papa filius Silverii 6) episcopi Romae. Deusdedit Papa filius Stephani ?) aubdiaconi."

"Felix enim tertius, natione Romanus, ex patre Fe-lice presbytero fuit. Item Gelasius, natione Afer, ex patre episcopo Valerio natus est. Item Agapitus, nutione Romaepiscopo valerro natus est. New Agapitus, matene Roma-nus, ex patre Gordiano presbytero originem dexit. Com-plures etiam alli inveniuntur, qui de sacerdotibus nati apostolicae sedi praefaerunt." *Hine* Augustinus ait dibro de bono confug. c. 10.⁹):

C. III. Vitie parentum filiis non imputantur.

Undecunque homines nascantur, si parentum vitia non se-ctentur ⁹) ^{*}et Deum recte colant,^{*} honesti et salvi erunt. Semen enim hominis ex qualicunque homine Dei creatura est, et eo male utentibus male erit, non ipsum aliguando malum erit. Sicut autem boni filii adulterorum nulla est defensio adulterii "), sie mali filii coniugatorum nullum est crimen nuptiarum.

C. IV. De codem.

Item Ioannes Chrysostomus homilia III. in Matthaeum [c. 1.] 11).

Nunquam de vitiis erubescamus parentum, sed unum illud Aunquam de vitis erubescamus parentum, sed unam lilud quaeramus b) et ¹²) amplectamur, virtutem videlicet. Hu-iusmodi ^senim,^{*} ctiamsi alionigenam quis ¹³) habeat¹⁴) ma-trem, etiamsi fornicatione pollutam vel quolibet eiusmodi dedecere sordidatam, nibil tamen de eius aut vilitate fu-scabitur, aut crimine polluetur. Quod si fornicatorem ipsum ad meliora conversum nequaquam prior vita comma-marie publo margie av mergerice patus et adultare si proculat, multo magis ex meretrice natus et adultera, si pro-pria virtute decoretur, parentum suorum non dedecora-tur¹⁵) opprobriis. Item infra: §. 1. Non est omnino nec de virtute, nec de vitio parentum aut laudandus aliquis, aut culpandus, nemo inde vere ¹⁶) aut obscurus, aut clarus est, imo etiam (si quiddam .) a communi opinione abhorrens dicendum est) nescio, quomodo ille magis resplendet, qui ex parentibus a virtutibus prorsus alienis, ipse tamen fuerit de virtute mirabilis.

C. V. Non parenium, sed propria culpa quemque condemnat. Item Hieronymus in epistola ad Pammachium, contra errores Ioannis Hierosolymitani 17).

Nasci de adulterio non est eius culpa, qui nascitur, sed illius, qui generat. Quomodo in seminibus non peccat terra, quae foret¹⁹), non semen, quod in sulcis iacitur, non hu-mor et¹⁹) calor, quibus temperata frumenta in germen pullulant, sed, verbi gratia, fur et latro, qui fraude et vi eripit semina: sic²⁰) in generatione hominum recipit terra, id est vulva, quod suum est, receptum confovet, confotum corporat, corporatum in membra distinguit, et inter illas secretas²¹) ventris angustias Dei manus semper operatur, idemque est corporis creator et animae. Noli despicere bonitatem figuli *tui*²²), qui te plasmavit et fecit ut vo-

NOTATIONES

C. IV. b) Quaeramus: In versione, quae nunc vul-gata est, legitur: atque omnibus studiis assequamur nobili-tari propriarum konore virtutum. Graece integer locus ita habet: παιδεύων και ήμας δια τούτων μηθέποτε έγκαλύπτε-σθαι έπι τη τών προγύνων κακίς. αλλ έν μόνον ξπιζητείν ואש מפוואי.

c) Si quiddam a communi: Sic est emendatum ex Graero: el de zon ti zal naoadosov elneiv. Antea lege-batur, quemadmodum fere et in vulgata versione et apud Ivonem : ut *) considerantius aliquid dicamus aut expressius. luit. Ipse est Dei virtus et Dei sapientia, qui in u(eru virginis ²³) aedificavit sibi domum. lephte ²⁴), inter viros sanctes Apostoli vece numeratus, meretricis est filius. *Scd audi*, Esau de Rebecca et Isaac *genitus*, hispidus tam mente quam corpore, quasi bonum triticum in ²⁵) lolium avenasque degenerat, quia non in seminibus, sed in volun-tate nascentis causa vitiorum est atque virtutum.

C. VI. Iniquitates parentum filiis obesse non possunt.

Item Augustinus") contra Faustum, lib. XXII. c. 64. Sponsus²⁽⁾ ille, qui vocaturus erat ad nuptias bonos et malos, *suis⁺ oongruens iavitatis, nasci etiam voluit de bonis et malis, quo exemplo discant fideles²), parentum suorum iniquitates sibi obesse non posse.

C. VII. Non aliena culpa, sod propria aliyuem ab co, quo fungitur, doileit gradu.

Ilem Gregorius ad Columbum Episcopum Nu-midiae, lib. X. epist. 8. 29)

Satis perversum et contra ecclesiasticam probatur esse censuram, ut frustra pro quorundam 29) voluntatibus quis privetur, quem sua culpa vel facinus ab officii, quo fungitur, gradu non deiicit.

C. VIII. Ex adulterinis nati conjunctionibus a sacerdotio non prohibentur.

Item Hieropymus³⁰).

Dominus noster lesus Christus voluit, non solum de alie-nigenis, sed etlam de adulterinis commixtionibus nasci, nobis magnam fiduciam praestans, ut qualicunque modo nascamus, dum 31) tamen eius vestigia imitemur, ab ipsius scamus, dun ⁽³⁾ (amen elus vestigia immemur, ao space corpore non separemur, cuius per fidem membra effecti sumus. Et sicut ille verus est pontifex ex ³) adulterinis natus coniunctionibus, ita, qualicunque ordine natus sit ali-quis, tantum ³) ut perfectam fidem habeat, et quod fide tenet operibus impleat, sitque literatus, et vir unius uxo-ris, nequaquam a sacerdotio repellitur. Iudas ³⁴) enim pa-tionable conceptuit cum Thomas nurs aut at illo conris, nequaquam a sacercotio repellitur. Indas³ enim pa-triarcha concubuit cum Thamar nuru sua, et ex illo con-cubitu nati sunt Phares et Zaran, inde postea Salmon, qui fuit dux in deserto, inde Obeth e), inde quoque Booz³³, inde postea Isai, qui fuit pater David. Ex illa ergo ³⁶) progenie origo ducitur Christi, qui verus sacerdos est; ideoque si filii eius sumus, quae ipse fecit nos imitari debemus.

C. 1X. A populo Dei non separat aliquem materna conditio, sed propria culpa.

Item Augustinus de unico baptiumo contra Donatistas, lib. I. c. 15. 37)

Ismael ut separaretur a populo Dei, non obfuit mater an-cilla³⁸), sed obfuit fraterna discordia; nec profuit potestas uxoris, cuius magis filius erat, quia per ipsius iura confugalia et in ancilla seminatus erat, et ex ancilla susceptus 3). III. Pars. Gratian. Contra Bonifacius Martyr seri-bens Echeldobaldo Regi Anglorum 40):

C. X. Vitia parentum etiam ad posteros transferuntur.

Si gens Anglorum (sicut per istas provincias divulgatum

CORRECTORUM.

C. VI. d) Apud B. Augustinum 1. 22. contra Faustum, c. 64. sic legitur: Fideles enim eius venturi es omnibus gentibus eliam exemple carnis ipsius discere debuarts, of some set of the set of sus ille suis congruens invitatia, qui vocaturus erat ad suplias bonos et malos, etiam nasci voluit de bonis et malis. Et ex his compositum est hoc caput.

C. VIII. e) Inde Obeth: In primo capite evangelii S. Matthaei Booz dicitur genuisse Obeth.

Ep. 8. (acr. A. 603.) 1. 12. Ed. Maur. — 29) quor. parentum voluplatibus nuls quis priectur officis: Edd coll. o. — volupt.: Böhm. = C. VIII. 30) Apud Hieronymum in cap. 1. ev. Matth. et in procenis comment. in Oneam similia quaedam leguntur. Ipus cadem verba ex expositione generationis icon: Christi referuntur in epistola Noviomensdum cierico-rum ad Cameracenses, quae prostat in Mabilion Maseum Italic. t. 1. p. 2. p. 128. — Aus. L. 6. c. 149. Polyc. I. 3. t. 31. — 31) tantum st: Ed. Bas. — 33) et er: Edd. coll. o. pr. Lagdd. II. III. Antw. — 33) tanuen: Edd. coll. o. — 34) Genes, v. 36. — 36) Ruth. c. 4. = 36) autem: Edd. coll. Agar: Edd. Bas. Lugdd. II. III. Antw. — 36. 61. — 38) add.: Agar: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 59) add.: cet: Edd. coll. o. = C. X. 40) scr. c. A. 750. — Ivo Deer. p. 8. c. 224.: Bonifac. Hiltribaldo Reg. Angl.

Dist. I.VI. C. II. 5) verba: Fellx — presbyteri desiderantur in Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 6) Hormisdae: Paus. — 7) locundl grasbyteri: Edd. coll. o. \equiv C. III. 8) Ivo in prologo Pau., et Decr. p. 6. c. 415. — 9) sectantur: Edd. coll. o. — 10) adulteriorum: org. \equiv C. IV. 11) Ivo Decr. p. 6. c. 414. — 13) add.: secuper: Edd. coll. o. ex Ivone. — 13) abext ab ivone et Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. Antw. — 14) Asbet: exced. — 15) decoloratur: Ivo. — 16) rero: Ed. Bas. — 9) add.: si: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. \equiv C. V. 17) scr. A. UGN. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. ep. conirs Rudanna: Edd. coll. o. et Ivo Decr. p. 6. c. 413. — Heron. Edd. coll. o. exc. Bas. — 23) add:: Mariae: Edd. coll. o. = 24) Iudic. c. 11. v. 1. Hebr. c. 11. v. 32. — 25) inter: Edd. coll. o. = C. VI. 28) cf. Matth. c. 23. — 27) filii. Edd. coll. o. = C. VII. 28)

est, et nobis in Francia et in Italia improperatar, et ab ipais paganis improperium ⁴¹) est) spretis legalibus conna-bils adulterando et luxuriando ad instar Sodomiticae gentis foedam vitam duxerit, de tali commixtione meretricum acstimandum est degeneres populos et ignobiles, et furentes hibidine fore procreandos, et ad extremum universam ple-Hbidine fore procreandos, et ad extremum universam pie-bem ad deteriora et ignobiliora vergentem, et novissime nec 'in' bello saeculari fortem, nec in fide stabilem, et nec honorabilem hominibus, nec Deo amabilem esse ven-turam, sicut aliis gentibus Hispaniae et Provinciae et Bur-gundionum⁴²) populis contigit, quae sic a Deo recedentes fornicatae sunt, donec iudex⁴³) *omnipotens⁴ talium criminum ultrices poenas per ignorantes f) legem Dei, id est **) per Saracenos, venire et saevire permisit.

Unde Urbanus 45) in fine superioris capitis distinguendo subiunxit:

C. XI. Si religiosi inventi fuerint filii sacerdotum, ordinentur 6). Nisi aut in coenobiis, aut in canoniis 46) religiose probati fuerint conversari 47).

C. XII. De codem.

Item Alexander II. 48).

Apostolica auctoritate praecipimus vobis, ut si eum, qui ab ecclesia electus est, altero digniorem esse, canonicam-que eius electionem probaveritis, fulti nostra auctoritate consecretis. Nam pro eo, quoi filius sacerdotis dicitur, si ceterae virtutes in eum conveniant, non reiicimus, sed suffragantibus meritis connivendo eum recipimus.

Gratian. Hoc astem, quod de filis sacerdoum dicitur, ex dispensatione ecclesias introductum videtur, et quod ex dispensatione introducitur, ad consequentiam regulae trahi non poterit.

Unde Urbanus Papa H. scribit Bartholomaso Turon. Archiepiscopo 49):

C. XIII. Filii sacerdotum non prehibentur ab episcopatu, si celerae virtules in eis inveniantur

Coenomanensem electum, pro eo, quod filius sacerdotis dicitur, si ceterae virtutes in eum conveniunt, non reiici-cimus, sed suffragantibus meritis patienter ⁵⁰) suscipimus: non tamen, ut hoc pro regula in posterum assumatur, sed

non tamen, ut noc pro regula in posterum assumatur, seu ad tempus ecclesiae periculo consulitur. Gratian. Quum ergo ex sacerdolibus nati in summos Pos-tifices supra legantur esse promoti, uon sunt intelligendi de fornicatione, sed de legitimis coniugiis nati, quae sacerdolibus ^b) ante prohibitionem ubique licita crant, et in orientali ecclesia usque hodie eis licere probatur. §. 1. Quod autem vitium ori-ginis semini imputari negatur, videtur esse contrarium illi sen-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. X.[°] f) Per ignorantes: In epistola B. Bonifacii Martyris (quae una cum multis aliis esstat manuscripta in codice saepe memorato bibliothecae Dominicanae) legitur: per ignorantiam legis Doi, et per Saracenos, elc. cum qua lectione concordant aliquot vetusta Gratiani exemplaria*), et fere etiam Ivo.

C. XI. g) Rubrica huius capitis abest ab aliquot vo-tustis (neque enim est ulla capitis distinctio) et praeponi-tur sequenti capiti: Apostolica.

C. XIII. h) Sacerdotibus ante: Hic ostendit aperte Gratianus se in ea fuisse opinione, aliquando in latina ec-clesia presbyteris etiam licuisse uti coniugio, quod in ecclesta Graecorum et olim et nunc permissum est. 1d vero minime ita esse, superius initio dist. 31. est annotatum. De De illis vero, quos antea narravit creatos fuisse summos l'on-tifices, dicendum est, eos, antequam patres ipsorum ullo sacro ordine essent decorati, fuisse generatos.

tentiae 51): Adultererum filii abominatio sunt Domine. Sed sieut supra dictum est de presbyterorum filio, ita et hoe de filite adulterorum intelligendum videtar, at ill dicantar esse abeminatio Domino, ad quos paterna flagitià hereditaria suc-cessione descendunt. Similiter et illud Urbani intelligendum est, quod ipse scribit Petronio 52) Legionensi Episcopo:

C. XIV. De codem.

Quia simpliciter ad sedem apostelicam veniens humiliter peccatum confessus es, quod ⁵³) pontificii tui videbatur officium impedire, videlicet quod ex matre non legitima procreatus sis, quam vivente propria uxore pater tuus co-gnovisae dignoacitur ⁵⁴), nos apostolicae mansuetudinis gratia admonente a ceteris quae sacerdotium impediunt criminibus tam tul professione quam fratrum testimonio, qui tecum ⁵⁶) sunt, immunem te agnoscentes, et vitam tuam religiosam audientes, ab huius ⁸⁶) te peccati vincule absolutum in suscepto sacerdotali efficie confirmamus.

DISTINCTIO LVIL

GRATIANUS.

Item, qui in aegritudine constitutus baptizatur, presbyter or-dinari non debet.

Unde in Nescaesariensi Concilio, c. 12. legitar 1);

C. I. Non ordinetur presbyter, qui in aegritudine constitutus baplizatur.

Si .) quis in aegritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet, (non enim tides illius voluntaria, sed ex necessitate est), nisi forte postea ipsius studium et fides probabilis fuerit, aut hominum raritas exegerit 2).

DISTINCTIO LVIIL GRATIANUS.

Item ex monachali habitu nullus assumitur ad ecclesiasticum officium, nisi fuerit oblatus voluntate proprii abbatis. Unde Gregorius scribit Mariniano Episcopo Ravennati.

lib. VII. epist. 18. 1):

C. I. Monachus non ordinetur clericus, nisi voluntate abbatis episcopo fuerit oblatus.

Nullus ad ecclesiasticum officium ex monasterio producatur monachus 2), nisi quem abbas loci admonitus propria vo-luntate obtulerit episcopo.

C. II. De eodem.

Item ex Concilie Carthaginensi V. c. 13.3). Si quis de alterius monasterio⁴) repertum^{*}) vel ad cleri-

Dist. LVII. C. I. a) Quod canon hic statuit, videtur multo ante in Romana ecclesia observatum, quemadmodum ex epistula Cornelii Papae de Novatiano patot, cuius verba, relata ab Eusebio Historiae eccles. lib. 6. c. 35., istuc spectantia haec sunt: Qui quidem, ubi exercistarum praesidio spiritu illo malo esset liberatus, et post in tam gratem morbum, ut iam ferme mori putaretur, incidisset, in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus baptismum accepit, et paulo post, quum de ipsius ordinatione agit, adiangit: Qui quidem episcopus, quam ac upsus oranatione agit, autungit: qui quidem episcopus, non solum ab universo clero, sed etiam a multis laicis zetitus, quoniam minime licebat quemquam in lecto pro-pter morbum baptizatum, sicut huic contigerat, in clerum as-sumi, magnopere postulabat, sibi potestatem dari, huic soli

manus in soriem presbyterii imponendi. Dist. LVIII. C. IL. a) Repertum: Graece legitur: έαν τις απ' αλλοτρίου μονασιηρίου ύποδέξηται τινά, id est: si guis ab alieno monasterio receperit aliguem.

cedit eliam, quod conflatum esse videatur ex epistola Alex. II., qualifer ab Anneimo profertur. — Ivo Pan. 1. 3. c. 53. — 50) add.: eum: Edd. coll. o. — 51) Sap. c. 3. = C. XIV. 52) Vi-detur tegendum esse: Petro Leg. Ep., quemadmodum est in Edd. coll. o. exc. Bas. Lugdd. II. III. Antw. Petri enim Legionensis mentio fit inter acta conc. Fusselensis, hab. A. 1088, in Hisp. — Apual Ivonem Pan. I. 3. c. 54. ipsum nomen desideratur. — 53) ex eo. quod: Ed. Bas. — 54) coganascitur: Ivo. — Ed. Bas. — 53) secum: Ed. Arg. — 56] add.: modif: Ed. Bas. Dist. LVII. C. I. 1) hab. A. 314. — Burch. I. 4. c. 43. Ivo Decr. p. 1. c. 227. p. 6. c. 101. Polyc. I. 2. t. 31. — 2) cogat: orig. — Ivo. Dist. LVII. C. I. 1) Ep. 15. (scr. A. 598.) I. 8. Ed. Maur. — 2) abest ab orbg. pariter atque verb. episcopo, quod in fine est. = C. H. 3) hab. A. 398. — Coll. tr. p. p. 2. t. 19. c. 3. — 4) monu-sterit conventu: Edd. coll. o.

Dist. LVI. C. X. 41) improperium oblicitur: Ed. Bas. Lugdd. IL III. Antw. — vox: improperium abest ab Edd. coll. rel. — impro-peratume set: Böhm. — 43) Burgundiorum: Böhm. — 43) etades: Edd. Bas. Lugdd. II. III. Antw. — C) et Ed. Bas. — 44) etam: Edd. coll. o. exc. Bas. Lugdd. II. III. Antw. — C) et Ed. Bas. — 44) etam: Edd. coll. o. exc. Bas. Lugdd. II. III. Antw. — C) et Ed. Bas. — 44) etam: Edd. coll. o. exc. Bas. Lugdd. II. III. Antw. — C. XI. 45) cf. supra ead. c. 1. — 46) canonicis: Edd. coll. o. exc. Lugdd. II. III. Antw. — A7) concersul: Edd. Arg. Bas. — add.: filit sacerdotum non admit-tuntur ad clerum: Edd. coll. o. exc. Nor. — C. XII. 48) De hukus capitis fide autitum, sed immerito dubitavit Herardus. Legimus enim Alex. P. II., quum de electione Arnaldi Cenomanensis quaestio mota esset, benigne la hunc modum respondisse. (cf. Acta Epp. Ceno-manens. ap. Mabilon Anal. p. 307.). Apud Anseinum I. 6. c. 19. in fine leguntur quae in exitu c. sequ. prostant. — C. XIII. 49) Hoc fragmentum contra rectius ab Urbano abiudicaveris, istins enim tempore iamdudum vita defunctus erat Bartholomacus. Ac-

catum promovere voluerit, vel in suo monasterio maiorem monasterii⁵) constituere^b), episcopus, qui hoc fecerit, a ceterorum communione seiunctus, suae tantum⁶) plebis communione contentus sit, et ille neque clericus⁹), neque praepositus perseveret.

DISTINCTIO LIX.

GRATIANUS.

Item qui ecclesiasticis disciplinis imbuti, et temporum approbatione discussi non sunt, ad summum sacerdolium non aspirest.

Ünde ait Zosimus Papa ad Hesychium Salonitanum Episcopum, epist. I. 1):

C. I. Non aspiret ad summum sacerdotium qui ecclesiasticis disciplinis non est imbutus.

Qui ecclesiasticis disciplinis imbutus per ordinem non est et ²) temporum approbatione divinis stipendiis eruditus, nequaquam ad summum ecclesiae sacerdotium aspirare praesumat, et³) non solum in eo ambitio inefficax habea-tur, verum etiam *in* ordinatores eius, *ut* careant eo ordine, quem sine ordine contra praecepta Patrum crediderant praesumendem.

C. II. Ad sacerdotale officium nullus, nisi per singulos gradus probatus, accedat.

Idem *) eadem epistola 4).

Si officia saecularia principem ⁵) locum non vestibulum actionis ingressis, sed per singulos ⁶) gradus examinatis "temporibus" deferunt, quis "ille" tam arrogans, tam im-pudens invenitur, ut ⁷) in coelesti militia, quae propensius ponderanda est, et sicut aurum repetitis ignibus exploranda, statim dux esse desideret, quum tiro ante non fuerit, et prius velit docere quam discere? Assuescat in Domini castris in lectorum⁹) primitus gradu divini rudi-menta⁹) servitii, nec illi vile¹⁰) sit exorcistam, acolythum, subdiaconum, diaconum per ordinem fieri, nec hoc saltu, sed statutis maiorum ordinatione temporibus. Iam vero ad presbyterii fastigium talis accedat, ut et nomen setas im-pleat, et meritum probitatis stipendia anteacta testentur. Iure inde summi pontificis locum sperare debebit. Facit hoc nimia remissio consacerdotum¹¹) nostrorum, qui pompam multitudinis quaerunt, et putant ex hac turba aliquid sibi dignitatis acquiri. Hinc passim numerosa populari-tas ¹²) etiam his ¹³) locis, ubi solitudo est, talium repe-ritur, dum ¹⁴) parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud praestare non possunt divinos ordines largiuntur. Quod oportet districti semper esse iudicii. Rarum ¹⁵) est enim omne quod magnum est.

C. III. Cuiuslibet meriti laicus ad summum non aspiret sacerdotium.

Item Gregorius lib. VII. Reg. epist. 110. 16)

Hoc ad nos pervenisse ¹⁷) non dissimili dignum detesta-tione complectimur, quod quidam desiderio honoris in-flati ¹⁶) defunctis episcopis tonsurantur, et flunt repente ex

b) Constituere: Antea sequebatur, sine licentia abbatis et monackorum *), quae verba sunt expuncta, quia ab-sunt a concilio Carthagin. et Africano, et plerisque vetustis Gratiani codicibus.

C) Clericus: Sequebatur: neque canonicus **), quae ob easdem causas sunt sublata. Dist. LIX. C. II. a) Idem: Caput hoc antea tri-buebatur Urbano. Emendata est inacriptio ex plorisque vetustis Gratiani exemplaribus; habetur enim in eadem epistola. laicis sacerdotes, atque inverecunde 19) religiosi proprositi ducatum arriplunt, qui nec esse adhuc milites didicerunt. Quid putamus quod isti subiectis praestaturi sunt, qui antequam discipulatus limen attingant tenere magisterii²⁰) locum non formidant? Qua de re necesse est, ut, quamvis inculpati quisque sit meriti, ante tamen per distinctos 11) ordines ecclesiasticis exerceatur officiis.

C. IV. Non aspiret ad summum sacerdotium qui ecclesiasticis disciplinis non est imbutus.

Item Coelestinus Episcopis Galliarum, epist. II. c. 3. 22) Ordinatos vero quosdam, fratres carissimi, episcopos, qui nullis ecclesiasticis ordinibus ad tantae dignitatis fastigium nullis ecclesiasticis ordinibus ad tantae dignitatis fastigium fuerint instituti ²³) contra Patrum deoreta, huius usurpa-tione, qui se hoc recognoscit feciase, didicimus, quum ad episcopatum his gradibus, quibus frequentissime cautum est, debeat perveniri ²⁴), ut minoribus ²⁵) initiati officiis ad maiora firmentur. Debet enim ante esse discipulus, quisquis doctor ease desiderat, ut possit docere quod di-dicit: omnis vitae institutio hac ²⁶), ad id quo ²⁷) tendit, se ratione confirmat. Qui minime literis operam dederit praeceptor non potest esse literarum. Qui non per singula stipendia creverit ad meritum ²⁶) ordinem stipendii non potest pervenire. Solum sacerdotium inter ista, rogo, vi-lius est, quod facilius tribuitur, quum ²⁹) difficilius im-pleatur?

DISTINCTIO LX.

GRATIANUS.

Ecce, ostensum ex parte est, qui possint ad sacerdotii ordinem promoveri, et qui non. Nunc antem considerandum est, ex quibus ordinibus in archipresbyterum, vel praepositum, vel zd episcopum, vel archiepiscopum sint eligendi. De his ita statutum est in Concilio *) Urbani Papae,

celebrate Alverniae 1):

C. I. Archipresbyter, vel decanus, aut archidiaconus non nisi diaconus aut presbyter ordinetur.

Nullus episcopus in ecclesia sua, nisi diaconus sit, archidiaconum instituere, nec archipresbyterum aut decanum, nisi presbyteri sint, ordinare praesumat. Quod, ut distri-ctius teneatur, apostolica auctoritate prohibemus et interdicimus.

C. II. Nullus in praspositum vel archipresbyterum nisi presbyter, nullus in archidiaconum nisi diaconus

ordinetur. Item Calixtusb) Papa [II.] 2)

Nullus in praepositum³), nullus in archipresbyterum, nul-lus in decanum nisi presbyter⁴), nullus ia archidiacosum nisi diaconus ordinetur.

Item Innocentius II. in Concilio Romano, c. 10.5)

Innovamus autem et praecipimus, ut nullus in archidiaconum vel decanum nisi diaconus vel presbyter ordinetur. Archidiaconi vero, vel decani, vel praepositi, qui infra

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. LX. C. J. a) In capitibus manuscriptis concilii Claraemontensis habiti ab Urbano II. (quae non sunt de-creta ipsius concilii, sed summae quaedam ipsorum) in tertio haec leguntur, quae ad praesentem canonen faciunt: ut nullus flat decanus in ecclesia nisi presbyter; nullus ar-chidiaconus nisi Levitu*).

C. II. b) Et rubrica et caput emendata sunt ex ma-nuscriptis codicibus.

formati: eacd. -19) add.: et repente: eacd. -30) regininis: eacd. ex Ans. -31) per distincts occlosissici ordinis officis exer-costur: Ans. -36 exercost: Edd. coll. 0. \pm C. IV. 23) scr. A. 428. - Burch. I. 1. d. 18. Ivo Decr. p. 5. e. 72. -23) constituit: Edd. coll. 0. -24) percente: eacd. -35) is winz: Edd. coll. col. -awinz: Coll. Hipp. -36) abest ab Edd. Par. Lugdd. -37) guod: kdd. coll. 0. pr. Bas. -36) abest ab Edd. Par. Lugdd. -37) guod: kdd. coll. 0. pr. Bas. -36) add.: et: Cell. Hisp. -39) cal: Ed. Bas. -cur: Edd. coll. rel. D is t. LX. C. I. 1) Conc. Claroment. hab. A. 1095. -9) In-tegri editi sunt canones Clarom. conc. ex Cencii Camerarii Volumine MS. in coll. conc. Mans. t. 20. \pm C. H. 2) In conc. Lat. I. hab. A. 1123. -3) add: mittus in archiepiscomm: Edd. coll. 0. -4) add.: sel diaconus: eacd. \equiv C. III. 5) Cope. Lat. II. hab. A. 1138. Con-cordat c. 8. conc. Remensis ap. Iv. Pan. I. 8. 140.

C. III. De eodem.

Dist. LVIII. C. II. 5) add.: personama: easd. — *) add.: sucrema: Ed. Bas. — 6) (antummodo: Edd. coll. o. — **) neo ta-men Ed. Arg. Dist. LIX. C. I. 1) scr. A. 418. — Ans. 1. 6. c. 28. Ivo Decr. p.5. c. 102. — supra Dist. 36. c. 2. — In Ed. Bas. hoc caput ad calcem Dist. est relectum. — 2) nec: Edd. coll. o. — 3) wi: Coll. Hisp. == C. II. 4) Ans. ihid. — 5) principulem: Edd. coll. o. ex orig. et Ans. — 6) pharimos: orig. — Ans. — 7) qui: Edd. coll. o. — 80 elec-ctorum: Ed. Bas. — 9) cudimentis: isid. Mert. — 10) eitescut: Edd. coll. e. — 11) accerdoiuma: Ed. Bus. — 12) pharalias: Edd. coll. e. — 13) add.: in: caed. — 14) add.: per: caed. — 13 add.: exaper: Ed. Bas. = C. III. 16) Ep. 106. (acr. ad Syngrium Augu-miodimensem A. 509.) J. 9. Ed. Maur. — Ars. I. 6. c. 32. Polyc. I. 2. t. 1. — 17) quod. — dignum est complecti: Edd. coll. o. — 18) in-

ordines praenominatos exsistunt, si inobedientes ordinari | contemserint, honore suscepto priventur. Prohibemus au-tem, ne adolescentibus, vel infra sacros ordines constitutis, sed qui prudentia et merito vitae clarescunt, praedicti · concedantur honores.

Gratian. Herum unum propter procacitatem guorunda statutum est, qui nomen praepositurae adepti officium contemnunt, nolentes fieri sacerdotes; alias enim inane esset, guum etiam in episcopum eligi possint in subdiaconatu constituti, iuxta illud Urbani •) Papae:

C. IV. Non eligatur in episcopum nisi in sacris ordinibus constitutus.

Nullus⁶) in episcopum eligatur, nisi in sacris ordinibus re-ligiose vivens fuerit inventus. Sacros autem ordines dici-mus diaconatum et presbyteratum. Hos siquidem solos primitiva legitur habuisse ecclesia; subdiaconos vero, quia et ipsi altaribus ministrant, opportunitate exigente conce-dimus, si tamen spectatae sint⁷) religionis et scientiae. Quod ipsum non sine Romani Pontificis⁸) vel metropolitani

licentia 4) fieri 9) permittimus. Gratian. Alterum vero, ut in episcopum vel archiepi-scopum nisi in sacris ordinibus constitutus non eligatur, propter dignitatem ordinis statutum est.

DISTINCTIO LXI.

GRATIANUS.

I. Pars. Item laici non sunt in episcopos eligendi, sed per singulos ordines prius sunt probandi.

Unde Gregorius Brunichildae Reginae Francorum, lib. VII. Reg. epist. 113. 1):

C. J. Sacerdotes ex laicis non sunt ordinandi.

Sacerdotale officium vestris in partibus in tantam²) (sicut didicimus) ambitionem perductum est, ut sacerdotes subito, quod grave nimis est, ex laicis ordinentur.

C. II. De eodem.

Item Hormisda Papa Episcopis per Hispaniam constitutis, epist. III. c. 1.³) In sacerdotibus eligendis⁴) curam oportet esse perspicuam. Irreprehensibiles *enim * esse convenit, quos pracesse ne-cesse est corrigendis. Et infra: §. 1. Longa debet⁵) vitam suam probatione monstrare, cui gubernacula committuntur ecclesiae.

C. III. De eodem.

Idem 1) eodem loco continenter 6).

Non negamus esse in laicis Deo placitos mores, sed milites suos probatos sibi quaerunt instituta fidelium'). Discere prius⁵) quisque debet antequam doceat, et exemplum re-ligiosae conversationis de se potius aliis praestare quam sumere. Emendatiorem esse convenit populo, quem necesse

C. III. c) Urbani: In c. A multis. X. de actate et gualitate *) tanquam decretum Urbani I. citatur; apud lvonem vero et in Panormia ex synodo Beneventana, quae tempore Victoris III., cui Urbanus II. successit, habita fuit. Nam Urbanus I. centum plus minus annis Nicaenam synodum antecessit

C. IV. d) Licentia: Sic mutatum est ex dicto cap. A multis, Irone et Panormia, quamvis etiam in vetustis Gratiani codicibus**) legatur: scientia.

Dist. LXI. C. III. a) In plerisque vetustis Gratiani

Dist. LX. C. III. *) et c.3. Comp. III. h. t. = C. IV. 6) c. 1. conc. Beneventani, hab. sub Urbano II. A. 1091. - Ivo Pan. 1. 3. c. 5. Decr. p. 5. c. 73. - 7) add.: vitae: Edd. coll. o. - 8) add.: cura: Ed. Bas. - Pontificis, vol cum: Edd. coll. el. - 9) add.: firmiter: Edd. coll. o. - 9°) et Edd. coll. o. - 8) add.: Dist. LXI. C. I. 1) Ep. 109. (scr. A. 599.) 1. 9. Ed. Maur. -Ans. 1. 6. c. 77 (75). Polyc. 1. 3. t. 1. - 3) tanta ambitione: Edd. coll. o. exc. Lugdd. II. III. Aniw. = C. II. 3) scr. A. 517. - Ans. 1. 6. c. 22. Polyc. ib. - 4) add: rel consecratis: Edd. coll. o. -5) decet: Coll. Hisp. = C. III. 6) Ans. Polyc. ib. - 7) fdelia: Coll. Hisp. - Ans. - 8) abest ab lisdem. - 9) add.: diu: Coll. Hisp. - 10) consecrare: Edd. coll. o. - 11) nue: Coll. Hisp. - Ans. -13) veniam cuncedi: Edd. coll. o. - Böhm. - 13) sua suo: Ed. Bas. - suo: Edd. coll. rel. - 14) videat: Edd. Par. Lugd. I. - viderat: Edd. coll. rel. - 15) perferents: Edd. coll. o. - 16) miserandi: Coll.

est orare pro populo. Longa observatione religiosus cultus tradatur, ut luceat, et⁹) clericalibus obsequiis orudiendus inserviat, ut, ad venerandi gradus summam perductus, quis sit fructus humilitatis ostendat. Et infra: §. 1. Nec tan-tum de laicis consecrari¹⁰) inhibemus, sed nec¹¹) de poetum de laicis consecrar (*) innoemus, sed nee (*) de poe-nitentibus quidem quisquam ad huiusmodi gradum profa-nus temerator aspiret. Satis illi postulanti sit venia (*); qua conscientia absolvat reum, qui se peccata sua (*) po-pulo scit teste confessum ? Quis enim quem paulo ante vidit (*) iacentem veneretur antistitem ? Praeferens (*) me-morandi (*) criminis labem non habet lucidam sacerdotii dignitatem dignitatem.

C. IV. De codem.

Item Innocentius Papa ad Aurelium Carthaginensem Episcopum, epist. XII. 17)

Miserum est, eum magistrum fieri, qui nunquam discipu-lus fuit; eum summum fieri sacerdotem, qui nunquam in ullo gradu obsecutus fuerit 18) sacerdoti.

C. V. De eodem.

Item Leo Episcopus ad Episcopos Africanos, epist. LXXXV. al. LXXXVII. c. 1. 19)

Miramur tantum apud vos per occasionem temporis impa-Miramur tantum apud vos per occasionem temporis impa-cati aut ambientium praesumtionem aut tumultum valuisse popularem, ut indignis quibusque ²⁰) et longe extra sacer-dotale meritum constitutis pastorale fastigium et guberna-tio ecclesiae crederetur. Non ²¹) est hoc consulere popu-lis ²²), sed nocere, nec praestare regimen, sed augere ²¹) discrimen. Integritas enim praesidentium salus est subdi-torum, et ubi est incolumitas obedientiae, ibi sana est forma doctrinae. §. 1 Principatus ^b) ²⁴) autem, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus atque actibus non offendit ²⁵), ipsius tamen initii sui est perniciosus exemplo. Et *difficile est, ut* hono peragantur exitu quae malo sunt inchoata principio. §. 2. Quod si in quibuslibet ecclesiae gradibus providenter scienterque cu-randum est, ut in Domini domo nihil sit inordinatum ni-hilque praeposterum, quanto magis elaborandum est, ut in hilque pracposterum, quanto magis elaborandum est, ut in electione eius, qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? Nam totius familiae Domini²⁶) status et ordo nutabit, si quod requiritur in corpore non inveniatur²⁷) in capite. Ubi²⁵) est illa B. Pauli spostoli per Spiritum Dei emissa praeceptio? qua in persona Timothei omnium saccrdotum Christi numerus eruditur, et proinde²⁹) uni-cuique nostrum dicitur³⁰): Manus cito nemini imposueris, neque communicareris³¹) peccatis alienis. Quid⁹)³²) est cito manus imponere, nisi ante maturitatem³³) aetatis, ante tempus examinis, ante meritum³⁴) laboris, ante experientiam disciplinae sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alie-nis, nisi talem effici ordinantem, qualis *ille⁴ est, qui non meruit ordinari? §. 3. Sicut ³⁵) enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet³⁶) in eligendo hilque pracposterum, quanto magis elaborandum est, ut in

NOTATIONES CORRECTORUM.

codicibus caput hoc coniunctum est superiori, quemadmo-

dum est in ipsa Hormisdae epistola. C. V. b) Principatus: In plerisque manuscriptis Gratiani codicibus legitur: Principatus etc.*). Et iufra: Quod si, etc. 1d autem factum videtur, quia infra 1. q. 1. c. Principatus, citatur hic versiculus, prout notatur in glossa, quae in illis etiam vetustis exemplaribus est, in quibus aliae

glossae non habentur. c) Quid est: Sic in iisdem manuscriptis legitur: Quid est cito wanus imponere, etc. Et infra: Sicut enim, et in margine citatur, infra dist. 78. c. Quid est manus.

Hisp. — Ans. = C. IV. 17) scr. A. 416. — Ans. 1. 6. c. 34. Polyc. ib. — In Ed. Bas. quarti c. loco interlecta est §. 4. c. sequ. — 18) fue-rat: Edd. Arg. Bas. == C. V. 19) Ep. 12. (scr. A. 446.) Ed. Baller. — Coll. tr. p. p. 1. t. 43. c. 34. Ivo Decr. p. 5. c. 105. — 30) qui-busibed: Edd. coll. o. — 21) add.: enim: eacd. — 22) populo: ened. cum Ivone. — 23) ogere: Ed. Bas. — \diamond) quapropter in Ed. Bas. hace §. Paleae nomine est insignita. — 24) Ans. 1. 6. c. 20. — cf. C. 1. q. 1. c. 25. — 25) ostendil: Ed. Bas. — 26) abest a Coll. Hisp. — 27) incention: Edd. coll. o. — abest ab Ans. et orig. apud Baller. — 30) f Time. c. 5. v. 22. — 31) communices: Edd. coll. e. — 33) conditions multivatistis: erig. — Ivo. — 34) tempus obedientiae: Ed. Bas. — temp. emeritum obedientiae: Edd. coll. rel. — mertium obedientiae: orig. — 35) Ans. 1. G. o. 21. — 36) corutatar: Coll. Eing.

sacerdote ³⁷) ludicium, ita gravi semetipsum afficit da-mno, qui ad suae dignitatis collegium sublimat indignum. Non enim in cuiusquam persona praetermittendum est quod institutis generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerit contra³⁶) divinae legis praecepta collatus. Et infra: §. 4. Merito sanctorum³⁹) Patrum venerabiles sactiones, quum de sacerdotum ⁴⁰) electione loquerentur, eos demum idoneos sacris administrationibus censuere, quorum omnis actas a puerilibus exordiis usque ad perfectiores⁴¹) annos per disciplinae ecclesiasticae sti-pendia cucurrisset, ut unicuique testimonium prior vita pendia cucurrisset, ut unicuique testimonium prior vita praeberet, nec posset de eius provectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus⁴²) stre-nuis celsioris loci praemium deberetur. §. 5. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, et notari ambitus solent, quos pro-bitatis documenta non adiuvant, quam diligens et quam prudens habenda est dispensatio divinorum munerum et coelestium dignitatum ?

C. VI. Non sunt eligendi ad episcopatum, nisi quos probabilis vita commendat.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 12.43)

Episcopum non oportet praeter iudicium metropolitanorum et finitimorum episcoporum constitui ad ecclesiae principatum. Nec eligantur nisi hi, quos multo ante ⁴⁴) nota pro-babilisque vita commendat, et nibilominus si in sermone fidei et recta operatione ⁴⁵) per suam conversationem ⁴⁶) fuerint probati.

C. VII. De eodem. Item Coelestinus ad Episcopos Apuliae et Ca-labriae, epist. III. cap. 2.⁴⁷)

Quid proderit per singula clericos stipendia militasse et omnem egisse in dominicis castris aetatem, si hi, qui^{4*}) praefuturi sunt, ex laicis requirantur, qui vacantes saeculo et omnem ecclesiasticum ordinem nescientes saltu praepropero 49) in alienum honorem ambiunt immoderata cupiditate transscendere, et in aliud vitae genus (calcata re-verentia ecclesiasticae disciplinae) transire? Talibus itaque, fratres carissimi, * qui iuris nostri, id est canonum guber nacula, custodinuus,* necesso est obviemus ⁵⁰), hisque fra-ternitatem vestram epistolis ⁵¹) commonemus, ne quis lai-cum ad ordinem clericatus admittat, et sinat fieri unde et illum decipiat, et sibi causas generet, quibus reus constitutorum ⁵²) decretalium fiat.

C. VIII. Rudibus et imperitis gubernacula ecclesiae

non sunt committenda. Item Leo I., epist. LXXXV. al. LXXXVII. c. 1. ad Episcopos Africanos 53).

Statuimus d), ne in aliquo apostolica et canonica decreta violentur, et ne his ecclesia Domini regenda credatur, qui legitimarum institutionum nescii, et totius humilitatis ignari, non ab inlimis⁵⁴) sumere incrementum, sed a summis volunt habere principium, quum valde iniquum sit et absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, et rudes praeferantur emeritis.

NOTATIONES

C. VIII. d) Statuimus: In epistola ipsa coniunguntur verba huius capitis cum extremis verbis capitis Miramur supra eadem, hoc modo: guam diligens et quam prudens habenda est dispensatio divinorum munerum et coelestium dignitatum, ne in aligue apostolica et canonica decreta vio-lestur, et his ecclesia Domini etc. totaque oratio per interrogationem profertur.

C. IX. e) In aliguot vetustis exemplaribus caput hoc coniunctum est superiori. Nam Gratianus (quod saepe fa-cit) sententiam potius B. Ambrosii afferre voluit, quam ipsa omnino atque eodem servato ordine verba referre. Locus enim integer sic habet: Quam resistebam, ne ordinarer, postremo quum cogerer, saltem ordinatio protelaretur. Sed non valuit praescriptio, valuit impressio. Tumen ordina-

Gratian. His omnibus auctoritatibus laici prohibentur in episcopatum eligi.

II. Pars. §. 1. Econtra B. Nicolaus ex laico electus est in episcopum, B. Severus ex lanificio assumtus est in archiepiscopum, B. Ambrosius, quum nondum esset baptizatus, in archiepiscopum est electus. §. 2. Sed sciendum est, quod ecarchiepiscopum ost ciccus, y, 2. Ises sciencum est, guou ec-clesiusticae prohibitiones proprias habent causas, guibus ces-santibus cessant et ipsae. Ut enim laicus in episcopum non eligeretur, haec causa fait, quia vita laicaliá ecclesiasticis disciplinis per ordinem non erudita nescit exempla raigionis de se praestare aliis, quae in se insa experimento non divisi. Quum ergo quilibet laicus merito suae perfectionis clericalem vitam transscendit, exemplo B. Nicolai et Severi et Ambrosii eius electio potest rata haberi.

C. IX. Unde idem Ambrosius •) in epistola LXXXII. ad Vercellenses ait de se ipso 55):

Neophytus prohibetur ordinari, ne extollatur in superbiam. Sed si non deest humilitas competens sacerdotio, ubi causa non haeret ⁵⁶), vitium non imputatur. Itaque ordinationem meam occidentales episcopi iudicio, orientales etiam exemplo probarunt.

C. X. Scholasticus ex foro aut ex administratione postu-lari potest episcopus.

Item obiicitur illud Sardicensis Concilii, c. 13. 57) Osius episcopus dixit: Et hoc necessarium arbitror, ut diligentissime tractetur, si forte aut dives laicus⁴), aut scho-Ingentissime tractetur, si forte aut dives laicus¹), aut scho-lasticus de foro s) aut de ⁵⁸) administratione episcopus fuerit postulatus, ut non prius ordinetur, nisi ante *et* lectoris munere, et officio diaconi ⁵) aut presbyteri ⁶⁰) fuerit perfunctus, et ita per singulos gradus (si dignus fuerit) ascendat ad culmen episcopatus. III. Pars. Gratiao. Sed eliud est postulari, eliud eligi. Postulatur nexibus curiae adstrictus ab imperatore, clericus

alterius civitatis a suo episcopo; sed non eligitur aliguis nisi in sacris ordinibus constitutus. Fit enim electio cum solenni-tate decreti omnium subscriptionibus roborati; postulatio vero simplici petitione. Quam distinctionem B. Gregorius innuit in regesto, lib. II. epist. 19. scribens Benenato Episcope 61):

C. XI. Electio episcopi debet fieri cum solennitate decreti omnium subscriptionibus roborati.

Episcopus, dum fuerit postulatus, cum solennitate decreti subscriptionibus omnium roborati, et dilectionis tuae testi-monio literarum ad nos sacrandus ⁶²) occurrat.

Gratian. Sic B. Ambrosius¹) ante susceptum baptisma ab imperatore est postulatus, non electus. IV. Pars. Gratian. Item clerici alterius ecclesiae non

sunt praeferendi in electione iis, qui bene militant in proprie ecclesia.

Unde Coelestinus Papa ad Episcopos Galliae, epist. II. c. 4.⁶³):

C. XII. Extranei emeritis in suis ecclesiis non praeponantur. Nec emeritis in suis ecclesiis *clericis* ⁴⁴) peregrini et ex-tranei, et qui ante ignorati ⁴⁵) sunt, ad exclusionem eo-

CORRECTORUM.

tionem meam occidentales episcopi iudicio, orientales etiam exemplo probarunt. Et tamen neophytus prohibetur ordinari, me extellatur superbia. Si dilatio ordinationi defait, vis co-gentis est; si non deest humilitas competens sacerdotio, ubi causa non haeret, vilium non imputatur.

C. X. f) Laicus: Abest vox ista a concilio, sed ob glossam non est inducta.

g) De foro, aut de administratione: Graece tantummodo est ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς. C. XI. h) Ambrosius: Quod synodus elegerit Am-brosium et non imperator, ostenditur in c. Falentinianne. infra dist. 03. Ac de sua electione ipsemet Ambrosius refert aliqua lib. 1. offic. c. 1., et de poen. lib. 2. c. 8., et in epi-stola ad Vercellenses.

stitutis decretalibus: orig. = C. VIII. 53) Ep. 12. (str. c. A. 446.) Ed. Baller. - Coll. tr. p. p. 1. t. 43. c. 35. Ans. L & c. 138 (136). Ivo Decr. p. 5. c. 105. - 54) infirmis: Böhm. = C. IX. 55) scr. c. A. 398. - 56) adhaeret: Edd. coll. o. = C. X. 57) hab. A. 344. - Burch. I. 1. c. 27. Ivo Decr. p. 5. c. 71. - 58) ex ad-ministratore: orig. - 59) diaconii: Edd. Arg. Bas. - 60) presby-terii: Edd. Arg. Bas. Par. Lugd. I. = C. XI. 61) Ep. 28. (scr. A. 592, J. 2. Ed. Maur. - 629 consecrations: Edd. coll. o. = C. XII. 63) scr. A. 428. - Ans. 1.6. c. 11. Deusdedit p. 1. Polyc. 1.3. t. 1. - 64) desideratur etiam in coll. Ans. - 65) ignoti; Edd. coll. o.

D is t. LXL. C. V. 37) sacerdotem: Edd. coll. 0. - 38) prae-corrications collatus: Coll. Hisp. - 39) beatorum: ihid. - Ivo. -Edd. coll. 0. - 40) sacerdotis: Edd. Coll. 0. = C. VI. 43) hab. inter A. 347. et 381. - supra Dist. 24. c. 4. ex interpretatione Diouysil. -44) multio ante probabilis: Coll. Hisp. - 45) ratione: ib. - Edd. coll. 0. - 46) pro sua conversations: Edd. coll. 0. = C. VII. 47) scr. A. 439. - Ans. 1. 7. c. 38. Polyc. 1. 2. t. 1. - 48) qui futur sunt sacerdotes: Edd. coll. 0. - si qui his praefuturi sunt: orig. -49) praepostero: Edd. coll. 0. exc. Arg. Bas. - 50) obcenienus: Ed. Lagd. II. - 51) decretis: Edd. coll. 0. ex Amselmo. - 52) con-

rum, qui bene de suorum civium merentur testimonio 66), s praeponantur.

C. XIII. De eodem.

Idem eadem epist. c. 5.67).

Nullus invitis detur episcopus. *Cleri i), plebis et ordinis consensus et desiderium requiratur.* Tunc autem alter de altera eligatur ecclesia, si de civitatis ipsius clero 6*), cui 62) est anizonus andinandire mullus dimun (and 50), ensura engatur eccienta, si de civitatis ipsius clero⁶⁶), cui⁶⁹) est episcopus ordinandus, nullus dignus (quod eve-nire non credimus) poterit reperiri. Primum enim illi re-probandi sunt, ut aliqui de alienis ecclesiis merito praefe-rantur. Habeat unusquisque fructum suae militiae in ec-clesia, in qua suam per omuia officia transegit ⁷⁰) aetatem. In aliena stinendia minime alter obsente clei debiter. In aliena stipendia minime alter obrepat, nec alii debitam alter sibi vindicare audeat mercedem. Sit facultas clericis retinendi ⁷¹), si se viderint praegravari, et quos ⁷³) sibi ingeri ex transverso¹³) agnoverint non timeant refutare. Qui etsi non debitum praemium ⁷⁺), vel liberum de eo, qui eos recturus est, debent habere iudicium.

C. XIV. PALEA^k)⁷⁵).

U. AIV. FALEA'''... "In ordinatione praepositi's) illa semper consideretur ra-tio, ut hic constituatur, quem "sibi" omnis concors congre-gatio secundum timorem Dei, sive etiam pars congregatio-nis (quanvis parva) saniori consilio elegerit. Vitae autem merito et sapientia eligatur qui ordinandus est, etiamsi ultimus ⁷⁷) fuerit in ordine congregationis. Quod si "etiam" omnis congregatio vitiis suis "(quod absit)" consentientem mernomen pari consilio elegerit, et vita ince alignature personam pari consilio elegerit, et vitia ipsa aliquatenus in notitiam episcopi, *ad cuius dioecesin pertinet locus ipse,* vel ⁷⁸) ad alios vicinos praepositos vel Christianos claruerint, prohibeant pravorum praevalere consensum, et ?*) domui Dei constituant dignum dispensatorem."

C. XV. De codem.

Item Gregorius Clero et nobilibus cicibus Nespoli-tanis, 1. VIII. Reg. epist. 40. 00)

Studii vestri sit, etiam alium, qui aptus sit, providere, ut, si forte Petrus, quem a vobis electum asseritis, huic ordini non vidcatur idoneus, sit^{\$1}), in ^{\$2}) quem se vestra declinare possit electio. Nam grave cleri illius erit opprobrium, ut, si hic fortasse approbatus non fuerit, alium se dicant qui eligi debeat non habere.

C. XVI. De codem.

Ilem Gregorius Barbaro Episcopo, l. XI. epist. 16. 83) Obitum Victoris Panormitanae civitatis antistitis directa relatio patefecit⁴⁴). Quapropter visitationis destitutae ec-clesiae fraternitati⁸⁵) tuae operam solenniter delegamus, "quam ita te convenit exhibere, ut nihil de provectioni-bus⁸⁶) clericorum, reditu, ornatu ministeriisque, vel quic-quid est in patrimonio eiusdem, a quoquam praesumatur ecclesiae." Et ideo dilectio⁸⁷) tua ad praedictam ecclesiam properabit⁸⁸), et assiduis adhortationibus clerum plebem-ome eiusdem ecclesiae admonete festimet. ut. remoto atmque eiusdem ecclesiae admonere festinets eterum presen-dio, uno eodemque consensu talem sibi praeficiendum ex-petant sacerdotem, qui 'et' tanto ministerio dignus valeat reperiri, et a venerandis canonibus nullatenus respuatur.

C. XIII. i) Cleri: Hine usque ad vers. Tunc. sunt

addita ex orig. et referentur infra 63, cap. Cleri. C. XIV. k) Palea: Haec Palea abest ab omnibus vetustis exemplaribus Gratiani, quae sunt collata. Ex-stat autem in regula S. Benedicti, ex qua nonnulla sunt emendata.

C. XVI. 1) Ne ad hoc: Similis clausula est etiam eodem lib. proxima epist. 17. et lib. 2. indict. 10. epist. 19.

Qui, dum fuerit postulatus, cum soleanitate decreti omnium subscriptionibus roborati, et dilectionis tuae testimonio li-terarum ad nos sacrandus occurrat. §. 1. Commonemus ** > terarum ad nos sacrandus occurrat." §. 1. Commonenus ²? etiam fraternitatem tuam, ut nullum de altera eligi per-mittas ecclesia, nisi forte inter clericos ipsius civitatis, in dignus (quod evenire non credimus) potuerit ²) iaveniri, provisurus ante omnia, ne ad ²) hoc¹) cuiuslibet conver-sationis vel meriti laicae personae aspirare praesumant, ne ²? et conatus corum habeatur inefficax, et in ³) peri-culum ordinis tui (quod absit) incurvas.- Monasteria autem, i eua sunt in ipsius constituta parochia, sub tua curva di si qua sunt in ipsius constituta parochia, sub tua cura di-spositioneque, quousque illic proprins facrit ordinatus epi-scopus, esse concedimus.

C. XVII. De codem.

Item Pelagius Papa [II.] Excerpe Messanensi Episc. 94) Item Pelagius rapa [11.] area pi filongimus, cuius epi Catinensis ecclesiae visitationem tibi iniungimus, cuius epi scopum de hac luce transiisse suscepta cleri relatione di cimus. Impossibile enim est, ut nos in provincia ille dentaxat in Syracusanis partibus alii cuilibet causas, quae ad Deum 95) pertinent, committamus, nisi forte talem per te Deus nunc in Catinensi ecclesia eligere voluerit, de cuius conscientia possimus esse securi, ut a te labores istos pau-lulum removere possimus. Mox ergo dilectio tua ad supradictam Catinensem ecclesiam pergat, et hominem de clero, qui nec uxorem habeat, nec filios, nec crimen ali-quod canonibus inimicum, eligi cum auxilio Dei cumpellat atque suadeat; et statim eun ad urbem Romam cum de-creto et testificatione relationis tuae transmitte.

C. XVIII. Qui in episcopum eligitur, non sit reus criminum, quae sacra lex morto punit.

Item Gregorius Passivo Episcopo, his. X. epist. 13.96). Bene novit fraternitas vestra ⁵⁷), quam longo sit tempore Aprutium pastorali solicitudine destitutum; ubi dia quaesi-vinus, quis ordinari debuisset, et nequaquam potuinnas in-venire. Sed quia Opportunus mihi in moribus suis, in psalmodiae studio, in amore orationis valde laudatur ²⁴), et religiosam vitam omnimodo agere dicitur, hunc volumus ut fraternitae vestra ad co facili vanira et da conina suita. ut fraternitas vestra ad se faciat venire, et de anima sua admoneat, quatenus in bonis studiis crescat. Et si nulla ei crimina, quae per legis sacrae regulam morte mulctanda sunt, obviant''), tunc hortandus est, ut vel monachus, vel a vobis subdiaconus fiat; et post aliquantum temporis, si Deo placuerit, ipse ad pastoralem curam debeat promoveri.

Gratian. Cui autem visitatio iniungitur, nikil de rebus eiusdem ecclesiae a guoquam praesumi paliatur. Unde Gregorius Gaudentio Epite., I. IV. epit. 12. 100):

C. XIX. Non paliatur a quoquam praesumi de rebus ecclesiae, cui eius fuerit iniuncta visitatio.

Quoniam Festus¹⁰¹) Capuanae ecclesiae episcopus in Ro-mana civitate positus de hac luce migravit, curae pobis fuit (quae universis ecclesiis a nobis impenditur) ad frater-nitatem ¹⁰²) tuan praesentia scripta dirigere, ut memora-tae ecclesiae visitator accedas, sic tamen, ut nihil de

NOTATIONES CORRECTORUM.

Benenato Episcopo, et epist. 26. Ioanni Episcopo Scyllaceno, et lib. 7. indict. 2. epist. 20. Fortunato Episcopo Neapolitano. Ex quibus locis, collatis veteribus codicibus harum epistolarom, emendatus est hic locus, ut non mul-tum discrepet ab antiqua lectione Gratiani. Verum in recentioribus editionibus epistolarum B. Gregorii in epistola hic citata legitur: ne ad id cuiuslibet conversationis vel me-riti laicam personam aspirare permittas.

Ans. I. 6. c. 26. Dennededit p. 1. — 84) patefacii: Ed. Arg. — 85) tibi: Ed. Bas. — 86) procentionibus: Böhm. — 87) fraternitas — ire properci: Edd. coll. o. — 86) add.: tre: Ans. — 80) commonsates: orig. — Ans. — 90) poterti: Edd. coll. o. — 91) ad cutanitat con-rerationis meritum: Edd. coll. o. ex Ans. — 92) ne et illus perso-nae (abest a Arg. Bas.) voluntatis affection (effectme: Bas.) non in-veniant: Edd. coll. o. ex Ans. — 93) ta: orig. — Ans. — Edd. coll. o. — Bohm. — C. XVII. 94) Epistolam hanc (scr. inter A.580 et 560) inter Miscellanse addit Balux. t. 5. p. 467. — Ans. I. 6. c. 44 (41). — 95) Dominum: Ed. Bas. — C. XVIII. 96) Ep. 12. (scr. A. 602. ad Passivum (Passium: Edd. coll. o. = 98) instatum.) 1.12. Ed. Maur. — 97) tua: Edd. coll. o. — 98) instatum. orig. — Edd. Maur. — 97) tua: Edd. coll. o. — 98) instatum. orig. — Edd. coll. o. — 99) obvient: Edd. coll. o. exc. Arg. Bas. Nor. — C. XIX. 100) Ep. 13. (scr. A. 505.) I. 5. Ed. Maur. — Ans. I. 5. c. 12 (13). — 101) Functur: orig. — 102) fraternitati tum: Edd. coll. e. ex Ans. — 103) fraternitics: coll. c. A. 505. I. 5. Ed. Maur. — Ans. I. 5. c. 24 (20). — 104. (scr. A. 505.) I. 5. Ed. Maur. — Ans. I. 5. c. 24 (20). — 105. Functur: orig. — 106) fraternitati tum: Edd. coll. e. ex Ans.

Dist. LXI. C. XII. 66) testimonium: eacd. = C. XIII. 67) Burch. h. f. c. 7. Ans. l. 6. c. 25. Ivo Pan. l. 3. c. 7. Decr. p. 8. E. 61. Decusdedit, Polyc. ib. - 66) clerici: orig. - 60) cuius: Edd. coll. o. - 70) transigit: Ed. Arg. - transegerit: Ed. Bas. -71) residendi: orig. ap. Constant et Isid. Mert. - Ivo. - Edd. coll. o. exc. Lagdd. II. III. - Bihm. - resistendi: Coll. Hisp. - 73) queme viderint: Edd. coll. o. ex Ansoimo. - 73) extranscorum: Coll. Hisp. - 74) add.: episcopotus: Edd. coll. o. = C. XIV. 75) Ex Reg. Benedicti: c. 64. - 1n Ed. Bas. hase Palea non legitar. - 76) abba-tis: orig. - 77) ultimus est in congregatione: Edd. coll. o. - 78) vet abiations vet Christianis vicinis claruerist: orig. - 79) et opicopus constituent came abia: Edd. coll. o. = C. XV. 50 Ep. 62. (ecr. A. 600.) L 10. Ed. Manz. - Ann. L. 6. c. 13. - 81) add.: aliquis: Ed. Bas. - 83) in que vetru - decimari etc.: Edd. coll. o. acc. Lagdd. V.EI. Antw. = C. XVI. 63) Ep. 13. (our. A. 603.) L 3. Ed. Manz. -

proventionibus 101) clericorum, reditu, ornatu ministeriisque, vel quicquid praefati loci esse patuerit 10%), a quoquam praesuni patiaris; sed omnem vigilautiam atque cautelam circa clerum plebemque ciusdom ecclesiae exhibere te con-venit, ut in vigiliis obsequioque ecclesiastico sedulo ac devote debeant deservire.

DISTINCTIO LXII.

GRATIANUS.

1. Pars. Breviter monstratum est, ex quibus ordinibus in quos grudus sunt eligendi. Nune videndum est, a quibus sunt eligendi et consecrandi. Electio elericorum est., peti-

tio plebis. Unde Leo Papa Rustico Narbonensi Episcopo, epist. XC. al, XCII. c. 1.1):

C. I. Non sunt habendi inter episcopos, qui nec a clericis eliguntur, nec a plebibus expetantur.

Nulla ratio sinit, ut inter episcopos habeantur, qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a provin-cialibus²) episcopis cum metropolitani iudicio consecrati. Unde quum saepe quaestio de male accepto honore nasca-tur⁴), quis ambigat nequaquam istis⁴) esse tribuendum quod nec⁵) docetur fuisse collatum? Si qui autem clerici ab istis pseudoepiscopis in eis ecclesiis ordinati sunt, etc. *ut infra in causa simoniacorum*. [C. 1. q. 1. c. 40.]

C. II. Populus non debet praeire, sed subsequi.

Item Coelestinus Papa ad Episcopos Apuliae et Calabriae, epist. III. c. 3. 9)

epist. III. c. 3. °) Docendus est populus, non sequendus, nosque ⁷), si ne-sciunt, cos quid liccat quidve non liceat commonere, non his consensum praebere debemus. Quisquis 'vero' conatus fuerit tentare prolubita, sentiet censuram sedis apostolicae minime defuturam ⁵). Quae enim sola admonitionis aucto-ritate non corrigimus, necesso est, ut per severitatem con-gruentem regulis vindicemus. Per totas ergo hoc ⁹), quae propriis rectoribus carent, ecclesias volumus innotescat ¹⁰), ut nullus stbi aliqua spe forsitan blanditus ¹¹) illudat. Gratian, Nisi autem canonice electus fuerit, consecurit non debet.

non debet.

Unde Calixtus Papa II. 12);

C. III. Non consecretur in episcopum nisi canonice electus. Nullus in episcopum nisi canonice electum consecret. Quod si praesamtum fuerit, et¹³) consecrans, et consecratus absque recuperationis spe deponatur.

DISTINCTIO LXIII.

GRATIANUS.

I. Pars. Laici vero nullo modo se debent inverere electioni.

Unde Hadrianus") Papa in VIII. Synodo Constanti-nopoli sub ipso celebrata [c. 22.] '):

C. I. Laici electioni pontificum non se inserant.

Nullus laicorum principum vel potentum semet²) inserat electioni aut promotioni patriarchae, metropolitae, aut cu-iuslibet episcopi, ne videlicet inordinata ^{*}hine^{*} et incon-

NOTATIONES

Dist. LXII. Pars I. a) Est: In vulgatis codicibus sequebatur: consensus principis. In manuscriptis vero par-tim legitur: consensus plebis *), partim: petitio plebis, atque

ita est emendatum. Dist. LXIII. C. I. a) Hic citantur partes quaedam canonis 22. synodi VIII., sub Hadriano Papa II. habitae, et ab Anastasio Bibliothecario latinitate donatae.

Dist. LXI. C. XIX. 103) provectionibus: ened. - 104) polue-

Dist. LXI. C. XIX. 103) procectionibus: eacd. — 104) polute-rift: cased. ex Ans.
Dist. LXII. 0) Ed. Bas. = C. I. 1) Ep. 167. (scr. A. 458 vel 459.) Ed. Baller. — Burch. I. 1. c. 2. Ans. I. 6. c. 75 (73). Ivo Deer. p. 5. c. 65. Polyc. I. 2. t. 1. — 2) comprovincialibus: Edd. coll. a. — 3) nascitar: eacd. — 4) ab istis: eacd. — 5) non docea-fors: Coll. Hisp. = C. II. 6) scr. A. 429. — Burch. I. 15. c. 13. Ivo Deer. p. 16. c. 14. Densdedit p. 1. Polyc. I. 6. t. 1. — 7) nos quo-que: Edd. coll. c. — 8) desituran: Ed. Bas. — 9) hic: Edd. Bas. — 10) innotesceres: Edd. Bas. Lugd. II. — 11) bianditis: Edd. coll. o. == C. HI. 12) c. 10. conc. Lat. I. hab. A. 1123. — 13) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. Antw. Dist. LXIII. C. I. 1) hab. A. 870. — Ans. I. 6. c. 23. Ivo

grua fiat³) confusio vel contentio, praesertim quum nullam in talibus potestatem quemquam potestativorum rel cete-rorum laicorum habere conveniat. Et infra³): Quisquis "autem" saecularium principum et potentum, vel alterius dignitatis laicus adversus communem et consonantem atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentaverit, anathema sit, donec obediat et consentiat, quicquid eccle-sia de electione et ordinatione proprii praesulis se velle monstraverit.

C. II. De codem. Item ex VIII. Synodo, actione I.5)

Hadrianus Papa secundus (quod Nicolaus praedecessor eius disposuerat) missos suos, Donatum scilicet Hostiensem epi-scopum, et Stephanum Nepesinum episcopum, et Marinum diaconum sanctae Romanae ecclesiae, ad Basilium impe-ratorem et ad filios eius Constantinum et Leonem Auguratorem et ad mios clus Constantinum et Leonem Augu-stos Constantinopolim direxit, cuni quibus et Anastasius bibliothecarius Romanae sedis, utriusque linguae, graecae et latinae, péritus, perrexit, et synodo congregata (quam octavam universalem synodum illuc convenientes appella-verunt) exortum schisma de Ignatii depositione et Photii⁹) ordinatione sedaverunt, Photium anathematizantes et Igna-tium restituentes. In qua sic statutum est: Consecrationes et uromotiones eniscourum consecondos prioribus consilius et promotiones episcoporum, concordans prioribus conciliis, clericorum 7) electione ac decreto 5) episcoporum collegii fieri sancta bacc et universalis synodus diffinit 2), et 10) sta-tuit atque iure promulgat, neminem laicorum principum vel potentum semet inserere electioni vel promotioni pavel potentum semet inserere electioni vel promotioni pa-triarchae, vel metropolitae, aut cuinslibet episcopi, ne vi-delicet inordinata hinc et incongrua fiat¹) confusio vel contentio¹²), praesertim quum in talibus nullam potestatem quemquam potestativorum vel ceterorum laicorum habere conveniat, sed silere et attendere sibi, usquequo regula-riter a collegio ecclesiae suscipiat finem electio futuri pon-tificis. Si vero quisquam laicorum ad contractandum¹²) et cooperandum invitator ab ecclesia, licet huiusmodi¹⁴) cum reverentia, si forte volucrit, obtemperare se adsciscentibus. Taliter enim dignum pastorem sibi regulariter ad suam ec-clesia¹⁵) salutem promovet^b)¹⁰).

C. III. Electioni episcoporum imperator interesse non debet.

Item ex Historia tripartita, 16, VII. c. [7.] 8. Valentinianus imperator veniens ab oriente ad hesperias partes (ut refert historia ecclesiastica) mortuo Auxentio, partes (ut refert historia ecclesiastica) mortuo Auxentio, Arianac perifdiae magistro, qui Mediolanensem ecclesiam ut lupus dilaniaverat, quum vellet¹⁷) catholicum, Deo or-dinante, ibi consecrare¹⁸) episcopum, evocans episcopos, haec eis locutus est: Nostis aperte, eruditi "quippe" divinis eloquiis, qualem oporteat esse pontificem, et quod¹⁶) non deceat eum verbo solo, sed etiam conversatione gubernare subiectos, et totius semetipsum imitatorem virtutis osten-dere, testemque doctrinae conversationem bonam habere. Talem itaque in pontificali constituite sede, cui et nos, qui gubernamus imperium, sincere nostra capita submittamus, et eius monita, dum tanquam²⁰) homines deliquerimus ²¹), necessario velut curantis medicamenta suscipiamus. Haec²²) quum dixisset imperator, petiit synodus, ut magis ipse quum dixisset imperator, petiit synodus, ut magis ipse decerneret sapiens et pius exsistens. At ille, super) vos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia divina potiti et

CORRECTORUM.

C. II. b) Promovet: Si hic addatur vers, Quisquis ex capite antecedente, crit integer canon. 22. synodi VIII. In vulgatis sequebatur vox: clerus, quae in vetustioribus est glossa interlinearis.

C. III. c) Super vos: Vera lectio est: supra nos, μείζον ή χαθ' ήμας. Sed ob glossam non est restituta.

Pan. 1.3. c. 8. Decr. p. 5. c. 222. Deusdedit p. 2. – 2) add.: ipsum: Ed. Bas. – 3) add.: electio ref: Edd. coll. o. et Pan. – 4) cf. c. sequens. – Polyc. 1.2. t. 1. == C. I. 5) Coll. fr. p. p. 2. t. 23. c. 2. et Collect. eitt. 1. 1. – 6) Folini et infra: Folinim: Edd. coll. o. – 1) alest ab orig. et Ans. – 8) et episcov. collegio: 1vo. – Edd. coll. o. – 9) diffinicit – promulgavit: ib. – 10) desiderantur in Ed. Coll. 6. – 12) contembris et al. coll. c. – 13) desiderantur in Ed. coll. c. – 14) add.: electio vel: Edd. coll. o. et Pan. – 12) contembris ened. exc. Bas. Lugd III. – 13) concertantam: it vo Decr. – Edd. Bas. – 14) add.: laico: Edd. coll. o. et Pan. – 15) ecclesiae: Panorm. – et eccl.: Edd. coll. o. – 16) add.: coll. o. – 16) consector: ened. et . III (1) add.: imperator: Edd. coll. o. – 16) consector: ened. – 19) quia: ened. – 20) tamen: Edd. Lugdd. II. III. – 21) delinquinus: Edd. coll. o. – 22) hic: Ed. Arg. – add.: autem: Edd. coll. o.

140

illo splendore falgentes, melius poteritis eligere. Tunc sacerdotes egressi de episcopali sede tractabant. Et infra: §. 1. Quom autem ordinatione divina Ambrosius nondum baptizatus electus fuisset, essultans imperator ait: Gratias ago tibi Domine Deus omnipotens et salvator noster, quo-niam huic viro²³) ego quidem commiseram corpora, tu autem animas, et meam sententiam ostendisti tuae iustitiae con-venire. Quumque sanctus Ambrosius contristaretur de hoc, cond acciderat. (ut idem inse in suis epistolis²⁴) scribit). quod acciderat, (ut idem ipse in suis epistolis²⁴) scribit), confortavit eum imperator et ait: Noli timere, quia²⁵) Deus, qui te elegit, semper te adiuvabit, et ego adiutor et defensor tuus (ut meum ordinem decet) semper exsistam.

C. IV. Auctoritate apostolica, non regio favore episco-pus est eligendus.

Hem Nicolaus Papa 1. Lothario Regi 26).

Porro scias²), quia relatum est nobis, quod, quicunque ad episcopatum in regno tuo provehendus est, non nisi fa-rentem tibi permittas eligi. Idcirco apostolica auctoritate sub divini iudicii obtestatione iniungimus tibi, ut in Tre-verensi urbe et in Agrippina Colonia nullum eligi patiaris, antequam relatum super hoc nostro apostolatui fiat.

C. V. Non recipiatur a comprovincialibus qui regia or-dinatione episcopale culmen est adeptus.

Item ex Concilio Parisiensi I. cap. 8. 26)

Si per ordinationem regiam honoris istius culmen perva-dere aliquis nimia temeritate praesumserit, a comprovin-cialibus loci ipsius episcopis²⁹) recipi nullatenus mereatur, quem³⁰) indebite ordinatum cognoscunt²⁴). Si quis de comprovincialibus recipere eum contra interdicta³²) prae-sumserit, sit a fratribus omnibus segregatus et ab ipsorum omnium³³) caritate semotus²⁴).

C. VI. De eodem.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 13.35) Non est permittendum turbis electionem corum facere, qui sunt ad sacerdotium promovendi.

C. VII. Irrita sit electio episcopi, cel presbyteri, vel dia-coni a principibus facta.

Item ex Septima^d) Synodo, quae est secunda Nicaena, CCCL. Episcoporum, c. 3.⁴⁰).

Omnis electio cpiscopi, vel presbyteri, vel diaconi a prin-cipibus facta irrita maneat secundum regulam, quae dicit: "Si^{±†}) quis episcopus, saccularibus potestatibus usus, ec-clesiam[±]) per ipsos obtinuerit, deponatur, et segregen-tur*) ab[±]) ecclesia omnes, qui illi communicant."

C. VIII. Non eligantur a populo, qui sunt promovendi ad clerum.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 1. 40)

Non licet populo electionem facere eorum, qui ad sacer-dotium promoventur⁴¹), sed in iudicio⁴²) episcoporum sit, ut ipsi⁴¹) eum⁴⁴) prohent, si in sermone et lide et spiri-tuali vita edoctus sit⁴⁵).

NOTATIONES

C. VII. d) Ex septima: Citabatur ante ex actione 2. Synodi VI.*). Restitutus est locus ex lvone. e) Et segregentur: In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus est: segregetur, sed plerisque cum vulgata lectione convenit. In canone 31. apostolorum graece sic legitur: xadaaqeiada, xal àqoqqiéada zal xorvavouvres adráp

Dist. I.VI. C. III. 23) add.: cui: Ed. Bas. – 24) in epi-stopic ad Vercellenses. – 25) add.: cl. Ed. Bas. = C. IV. 26) In-tegra epistola. cuizs hoc fragmentum est, non exstal. – Ivo Decr. b. 6. 6357. – 27) abest ab Ivone. = C. V. 28) hab. c. A. 557. – Ivo Pan. I. 3. c. 9. Decr. p. 5. c. 123. – 29) episcopus. orig. – (b) add.: vere: Ed. Arg. – vero: Edd. coll. rel. – 31) agnoscunt : Edd. coll. 0. – 32) interdictum: Edd. Bas. = 33) omni: Edd. coll.o. – 34) submotus: Ed. Bas. = C. VI. 35) hab. inter A. 347 et 381. – Burch. I. 2. c. 8. Ans. I. 6. c. 38 (43). Ivo Decr. p. 6. c. 28. Deusdedit p. I. 4. = C. VII. (c. 10) Eadem capitis inscription apud Anselnama est. In nonmalis inamen eius codd. Ms. legiur: Ex VII. synodo usie, habita a V. patriarchis cum 150 epp. sub primo Adriano (c. 3. 6. 9. 7. c. 142. – 38) ecclesios: Edd. coll. 6. c. 38) (vo Decr. p. 5. c. 120. Deusdedit ib. – 37) can. App. c. 31. – (C. 6. 6. q. 7. c. 142. – 38) ecclesios: Edd. coll. 6. e. 43) desi-derantur in orig., ap. Ans. et IV. et in Edd. Arg. Bas. Nor. = C. VIII. 40] c. 12. 13. cone. Laod. ex interpret. Martini Brac. – Durch. I. 1. c. 40. Ans. I. 6. c. 12. Ivo Decr. p. 5. c. 64. – 41) provocaming : orig. – Ans. – provedantur: Ivo. – 42) indicians:

Gratian. His omnibus auctoritatibus laiei excluduatur ab electione sacerdotum, alque iniungitur eis necessitas obe-diendi, non libertas imperandi. 11. Pars. Contra vero scribit B. Gregorius Icanni Episcopo primae Iustinianae Illyricae, lib. IV. epist. 15. **):

C. IX. Voluntas principis in ordinatione pontificia desideratur.

Quia igitur suscepta patrum et coepiscoporum "nostrorum" relatio ad locum vos sacerdotii totius concilii unito *7) conrelato ad locum vos sacerdoti totus concili unito ") con-senso et serenissimi principis voluntate declarat accersiri, gratias "omnipotenti Deo" creatori "") nostro magua cum exsultatione retulimus, " qui vitam actusque vestros ita de praeteritis fecit esse probabiles, ut omnium vos, quod est valde laudabile, faceret placere iudicio. Quibus" nos quo-que in personam fraternitatis tuae per omnia consentimus, atque omnipotentem Dominum deprecamur, ut caritatem vestram sicut sua gratia *?) elegit, ita in omnibus sua pro-tectione custodiat.

C. X. Clerus et populus pontificis electioni intersint. Item Gregorius Ioanni Subdiacono, lib. II. Indict, 11. epist. 30. †)

epit. 30.*†*. Quanto apostolica sedes Deo⁵⁰) auctore cunctis praelata constat ecclesiis, tanto inter multiplices curas et illa nos valde solicitat, ubi ad consecrandum antistitem nostrum occlesiae Mediolanensis episcopo⁵³), sua nobis relatione certas innotuit, in electione se filii nostri Constantii, dia-coni sui, unanimiter consensisse. Sed quoniam eadem non fit subscripta relatio, ne quid, quod ad cautelam perti-net, omittamus, huius ideirco praccepti auctoritate sufful-tum Genuam⁵⁹) te proficisci necesse est. Et quia multi lilic Mediolanensium coacti barbarica feritate consistunt, eorum te voluntates oportet eis⁵⁵) convocatis in commu-nitate disterminat, siquidem in praedicto filio nostro Con-stantio omnium voluntates atque consensum perdurare co-gnoscis, tunc eum a propriis episcopis, sicut antiquitatis et os exigit, cum nostrae auctoritatis assensu, solatiante et⁵⁷) auxiliante Domino, facias consecrari, quatenus huius-modi servata consuctudiae et apostolica sedes proprium izorem retineat, et a se concessa aliis iura non minuat.

C. XI. In electione episcopi populus debet adesse.

Item Gelasius 58) Papa Philippo et Geruntino 59) Episcopis.

Plebs Diotrensis ⁶⁰) data nobis petitione deflevit, diu se sine rectoris proprii gubernatione dispergi. Ac, sicut asse-ritur, is qui a vobis iam probatus dicitur, a paucis et te-nuibus ⁶¹) putatur electus, quum ad vos pertineat, univer-sos assidua admonitione compellere, ut omnes in unum, quem dignum sacerdotio viderint et sine aliqua reprehensione, consentiant. Et idea, fratres carissimi, diversos ex omnibus saepe dicti loci parochiis presbyteros 62), diaconos et universam turbam vos oportet saepius convocare, qua-

CORRECTORUM.

nárres. Et infra 16. q. 7. c. Si quis episcopus, ubi hic idem canon ex alia refertur versione, legitur: et segregetur, omnes-que, qui illi communicant, codemque modo est apud Ansel-mum. Verum in versione Anastasii Bibliothecarii legitur quemadmodum apud Gratianum, et convenit cum versione prisca ac Dionysiana.

orig. - 43) episcopi; Edd. coll. o. - 44) add.; qui ordinandus est: orig. - Ans. Ivo. - 45) doctas est: orig. in Coll. Hisp. - Ans. = C. IX. 46) Ep. 23. (ser. A. 592.) I. 2. Ed. Maur. - Ans. I. 6. c. 95 (96). - 47) unico: Ed. Bas. - 48) salvatori: Edd. coll. o. - 49) add.: te: ened. exc. Lugdd. II. III. Antw. = C. X. $\frac{1}{2}$ Ep. 30. (ser. A. 593.) I.3. Ed. Maur. - Ans. I. 6. c. 26 (27). Polyc. I. 1. t. 5. -60) sua ouctoritate: Edd. coll. o. - 51) speratur: Edd. Par. Ven. I. II. Lugd. I. - specialur: Edd. Arg. Bas. Nor. - 52) add.: anistite Edd. coll. o. - 33) archiepiscopo: eaed. - 54) fanama (guod idem est): eaed. exc. Lugdd. II. III. Antw. - 55) clericis: Edd. Coll. o. pr. Arg. Bas. - Böhm. - 56) in concione: Edd. coll. o. exc. Lugdd. II. III. Antw. - 57) desiderantur hace duo verba apud Greg. et Ans., t i in Edd. Arg. Bas. Nor. = C. XI. 58) Nec de tempore huins epi-stolae. nec de episcopis, quibus directa est, constat. - Ans. I. 6. e. 48. - 59) Gerentino: Edd. coll. o. pr. Bas. Lagd. H. H. - Gerontio: Ans. - 60) Bohmerus ex cod. Reg. I. legendum esso consuit: Diestrensis, quod nomen oppidi fuit in Moesia secunda, alias Durostoli vocati. -Apud Ans. legitur: Clientensis. - 61) add.: tam: Ed. Bas. - 62) et presb., et: Edd. coll. o.

tenus non prout cuilibet libuerit, sed concordantibus animis talem, vobis admonentibus ⁶³), sibi quaerant sola divinitatis attentione personam, quam nulla contrarietas a constitutis possit revocare praescriptis ⁶⁴).

C. XII. De codem.

Item Stephanus Episcopus servus servorum Dei, Romano Archiepiscopo Ravennali⁶⁵).

Nosse tuam fraternitatem volumus, ad nostras ⁶⁶) aures fore perventum, Imolensem episcopum ab hac luce migrasse; in cuius successoris electione populi divisionem provenisse audivimus. Quod quia saepe contingere solet, quaerentibus singulis quae sua sunt, non quae lesu Christi, non adeo miramur. Veruntamen in hoc tuam plurimum oportet adhiberi solicitudinem, ut convocato clero et populo talis ibi ⁶⁷) eligatur per Dei misericordiam, cui sacri non obvient canones. Sacerdotum quippe est electio ⁶³), et fidelis populi consensus adhibendus est; quia ⁶⁹) docendus est. populus, non sequendus.

C. XIII. De eodem.

Item Nicolaus¹) Papa Ioanni Ravennati Archiepisc. ⁷⁰). Bpiscopos per Aemiliam non consecres, nisi post electionem cleri et populi.

C. XIV. De codem.

Item Pelagius Papa⁷¹) Iuliano⁷²) Episcopo Grumentino.

Literas caritatis tuae suscepimus, quibus significas, Latinum diaconum tuum ad episcopatum ecclesiae Marcellianensis a clero et omnibus, qui illic conveniunt, postulari. Et infra: Sed⁷³) nunc et hoc dicimus, ut si eum omnes eligunt, et vis eum concedere, gratum nohis esse cognosce; et si potest, ante diem sanctum ⁷⁴) festinet occurrere, ut vel sabbato ipso noctis magnae post baptismum cum Dei gratia valeat ordinari.

C. XV. Ex sacra :) principis quis ordinatur *).

ldem Laurentio Episcopo Centumcellensi⁷⁵).

Principali devotissimorum militum, qui illic in civitate Centumcellensi consistunt, relatione ad nos directa, sacram⁷⁶) insinuant se clementissimi principis impetrasse, quae eis presbyterum, diaconum et subdiaconum fieri debere praecepit. Ideo hortanur dilectionem tuam, ut personas ipsas videas, et diligenter inquiras⁷⁷), ne aliquid contra canones commisissent; et si eos inculpabiles repereris, et vitae ipsorum laudabile testimonium videris, veniente mediana septimana⁷⁸) paschae, (si Dominus voluerit, et vixerimua) unumquemque per officia, quae praediximus, non differas promovere.

C. XVI. Papa rogat Augustos, ut Reatinam ecclesiam cuidam electo dignentur concedere.

Item Leo IV. Lothario et Ludovico Augustis⁷⁹). Reatina ecclesia, quae per tot temporum spatia pastoralibus curis destituta consistit⁸⁰), dignum est, ut brachio amplitudinis vestrae sublevetur, ac gubernationis tegmine⁸¹) protegatur. Unde salutationis alloquio praemisso vestram mansuctudinem deprecamur, quatenus Colono humili diacono eandem ecclesiam ad regendum concedere dignemini, ut, vestra licentia accepta, ibidem eum Deo adiuvante con-

secrare valeamus episcopum. Sin autem in praedicta ec-, clesia nolueritis ut praeficiatur episcopus, Tusculanam ecclesiam, quae viduata exsistit, illi vestra serenitas ³ dignetur concedere, ut consecratus a nostro praesulatu Deo omnipotenti vestroque imperio grates peragere valeat.

C. XVII. Regis praecepto ab Apostolico Colonus Reatinas ecclesiae ordinotur episcopus.

Ilem Ritae Comitissae 83).

Nobis dominus imperator et imperatrix per suas epistolas dixerunt, ut Colonum in Reatina ecclesia, quae pastoris officio per longa iam tempora destituta videbatur, episcopum facere deberenus, sicut et fecimus.

C. XVIII. Imperatoris epistola in electionis confirmatione desideratur.

Item Stephanus Guidoni Comiti⁸⁴).

Lectis sagacitatis vestrae apicibus, qui defuncto ecclesiae Reatinae antistite clerum et plebem eiusdem ecclesiae elegisse sibi futurum antistitem, nobisque⁶⁵) consecrandum vestro studio directum esse, ne ipsa ecclesia diu sine proprio constet pastore, fatebantur; nos, de obitu prioris dolentes, nunc ipsum electum unanimitate et canonica ipsius ecclesiae electione, ut mandatis, tam citissime⁸⁶) ordinare omisimus, eo quod imperialem nobis, ut mos est, absolutionis minime detulit⁸⁷) epistolam. Pro qua scilicet re ambiguum est nobis; ideo⁸⁶) voluntati vestrae in hoc parere distulimus, ne augustalis animus durissime hoc quocunque modo perciperet. Sed scientes, ecclesiam Dei sine proprio diu pastore non debere consistere, gloriae vestrae mandamus, quoniam aliter hos agere non debuimus, ut vestra ⁸⁹) solertia imperiali (ut prisca consuetudo dictat) percepta licentia, et nobis, quemadamodum vos scire credimus, imperatoria directa epistola, tunc voluntati vestrae de hoc parebimus, eundemque electum Domino adiuvante consecrabimus; quod, carissime fili, moleste nullo modo

C. XIX. Clericorum et civium voluntate metropolitanus est ordinandus.

Item Leo Papa I. ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, epist. LXXXII. al. LXXXIV. o. 6. 91)

Metropolitano defuncto, quum in loco eius alius fuerit subrogandus, provinciales episcopi ad civitatem metropolim convenire debebunt⁹²), ut omnium clericorum atque civium voluntate discussa ex presbyteris eiusdem ecclesiae vel diaconis optimus ordinetur⁹³).

C. XX. Cum clero et populo archipresbyteri fiat electio. Item Isidorus in libro Officiorum 94).

Si in plebibus archipresbyteri obierint aut pro aliquo reatu exinde eiecti fuerint, archidiaconus quanto ocius proficiscatur illuc, et cum clericis et populis ipsius plebis electionem faciat, quatenus dignus pastor domui Dei constituatur, et, dum ordinatur, eius providentia ipsa plebs custodiatur.

- C. XXI. Electus in Romanum Pontificem non ordinetur, nisi eius decretum imperatori primum praesentetur.
 - Item ex gestis Romanorum Pontificum 95).

Agatho natione Siculus, cuius legatione fungens Ioannes

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIII. f) In vetusto codice Mutinensi sex concilii Romae habiti referuntur capitula, quorum secundum est hoc. Et de hac eadem re habentur multa in Pontificali manuscripto in gestis Nicolai I.

Dist. LXVI. C. XI. 63) imminentitus: Ans. - 64) praeceptis: Ans. - rescriptis: Edd. coll. o. = C. XII. 65) In hac rubrica mendum latere videtur; etenim Romanus Ravenas vita defunctus est Ioanne VIII. adhuc superstite (cf. Ioannis Ep. 304. ap. Mansi). Nec tamen de fide ipslus epistolae (quae apud Anseimum 1. 6. c. 36. solum prostat), dubitandum erit. Nobis quidem, si divinare licet, legendum esse videtur: Dom. (i.e. Dominico) quem Romani successorem fuisse constat. - 66) add.: apostolicas: Ans. - 67) inidi: Ans. -68) add.: cel consensus: Edd. coll. o. pr. Arg. - 69) cf. supr. D. 63, c. 2, = C. XIII. 70) Imo ex cone. Rom. hab. A. 861. in causa Ioannis Ravennatis. = C. XIV. 71) Epistola incerti temporia. - cf. Dist. 76. c. fm. - Aus. I. 6. c. 60 (58). Ivo Decr. p. 6. c. 112. Polyc. I. 2. t. 29. - 72) Jullino: Ans. - Tuliano: Ivo. - 73) Hoc itaque: Anu. - Edd. coll. o. - 74) paschae: Edd. Bar. = C. XV. *) amea legebatur: Kacra principis auctoritus necessaria est ordinan-

C. XV. g) Ex sacra: Emendata est haec rubrica, ut indicet illum, de quo agitur, fuisse ad petitionem imperatoris ordinatum; sacra enim epistolam imperatoris significat.

dis. - 75) Epistola incerti temporis. - Ans. 1. 7. c. 94. - 76) add.: epistolam: Edd. cell. o. - 77) requires: eacd. ex Ans. - 78) hebdomada: Ed. Bas. =: C. XVI. 79) scr. ante A. 853., que Colo Reatimus subscripsit conc. Rom. - Coll. tr. p. p. 1. t. 63. c. 10. - 60) constitit: Edd. coll. o. - 81) regimine: Edd. coll. o. - 860m. -52) secretias: eacd. =: C. XVII. 83) Ep. scripta panlo post antecedentem, ut videtur. - Coll. tr. p. 10. =: C. XVIII. 84) Ep. ad Guidonem s. Widoness comitem Spoletanum. - Coll. tr. p. p. 1. t. 64. c. 7. - 85) et a nobis: Edd. coll. o. - 86) tr Deo: Ed. Bas. - 89) a cestra: Kdd. coll. o. - 86) tr Deo: Ed. Bas. = 69) a cestra: Kdd. coll. o. pr. Bas. - 90) suscipitatis: Ed. Bas. = C. XXI. 91) Ep. 14. (scr. Å. 446) Ed. Baller. - Ans. 1. 6. c. 19. Ivo Decr. p. 5. c. 348. Deusdedit p. i - 92) debent: Edd. coll. o. - 93) eligatur: orig. - Ans. Ivo. =: C XX. 94) Anctor capitis non est inventus. = C. XXI. 95) ex Anastacia Bibi. vitis BB. PP.

episcopus Portuensis dominico die octavaram 96) paschae | in ecclesia S. Sophiac publicas missas coram principe et patriarcha latine celebravit, hic suscepit ab illo divalem 97) secundum suam postulationem, per quam relevata †) est quantitas, quae solita erat dari pro ordinatione pontificis facienda, sic tamen, ut, si contigerit post eius transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in regiam urbem secundum antiquam consuetudinem, ut cum eius scientia et iussione debeat ordinatio provenire 99). §. 1. Item Vi-talianus natione Signiensis direxit responsales suos cum synodica epistola iuxta consuetudinem in regiam urbem ad¹⁰⁰) piissimos principes, significans de ordinatione sua.

C. XXII. Imperator ins habet eligendi Pontificem.

Item in Historia ecclesiastica 101).

Hadrianus Papa Romam venire Carolum regem ad defen-Hadrianus Papa Komam venire Carolum regem au deten-dendas res ecclesiae postulavit. Carolus vero Romam ve-niens Papiam obsedit, ibique relicto exercitu in sancta resurrectione ab Hadriano Papa Romae honorifice susce-ptus est. Post sanctam *vero* resurrectionem reversus Papiam, cepit Desiderium regen; deinde Romam reversus, constituit ibi synodum cum Hadriano Papa in patriar-chio¹⁰²) Lateranensi in ecclesia S. Salvatoris, quae syn-odus celebrata est a CLIII. episcopis religiosis et abbati-bus. Hadrianus autem Papa cum universa synodo tradibus. Hadrianus autem Papa cum universa synodo tradibus. Hadriands autem rapa com universe syndom tradi-derunt¹⁰³) Carolo ius et potestatem eligendi Pontificen, et ordinandi apostolicam sedem. Dignitatem queque pa-triciatus ei concesserunt¹⁰⁴). Insuper archiepiscopos et episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere diffinivit, et ut, nisi a rege laudetur et investiatur episcopus, a nemine consecretur, et quicanque contra hoc decretum ageret, anakhematis vinculo eum innodavit, et nisi resipisceret ¹⁰⁵), bona eius publicari praecepit.

C. XXIII. Electio Romani Pontificie ad ins pertinet imperatoris.

Item Leo Papa 106).

In synodo b) congregata Romae in ecclesia S. Salvatoin synouo -, congregata romae in eccresia S. Salvato-ris. Ad exemplum B. Hadriani apostolicae sedis antisti-tis 107), qui domino Carolo, victoriosissimo regi Francorum et Longobardorum, patriciatus dignitatem, ac ordinationem er Longobartorum, particieus urgineterm, ac orumatiben apostolicae sedis, et investituram episcoporum concessit, ego quoque Leo episcopus servus servorum Dei, cum toto 100 clero ac Romano populo constituimus et confir-mamus et corrokoramus, et per nostram apostolicam au-ctoritatem concedimus atque larginur domino Othom prino, regi Teutonicorum einsque successoribus huius regni Italiae, in perpetuum facultatem 109) eligendi successorem, atque summae sedis apostolicae Pontificem ordinandi, ac per hoc archiepiscopos scu episcopos, ut ipsi ab eo inve-stituram accipiant et consecrationem, unde debent, exce-ptis his, quos imperator pontificibus ¹¹⁰) et archiepiscopis pris nis, ques imperator pontinerous ere) et archiepiscopis concessit; et ut nemo deinceps cuiusque dignitatis vel re-ligiositatis¹¹¹) eligendi vel patricium vel Pontilicem sum-mae sedis apostolicae, aut quemcunque episcopum ordi-nandi habeat facultatem absque consensu ipsius imperatoris, (quod tamen fiat absque omni pecunia), et ut ipse sit pa-(quoa tamen hat absue ounn pecunity, et ut ipse sit pa-tricius et rex. Quod si a clero et populo quis eligatur episcopus, nisi a supradicto rege laudetur et investiatur, non consecretur. Si quis contra hanc *regulam et* aposto-licam auctoristatem aliquid molietur, hunc excommunica-

tioni subiacere decernimus, et, nisi resipuerit, irrevoca-bili exsilio puniri, vel ultimis suppliciis affici 112).

C. XXIV. Praecepto principum Maximo remittitur, guod

absque auctoritate apostolica ordinatur. Item Gregorius lib. IV. Reg. epist. 34. ad Constan-tiam Augustam¹¹³).

Salonitanae civitatis episcopus me ac responsali meo ne-Salonitanae civitatis episcopus me ac responsali meo ne-sciente ordinatus est, et facta res est, quae sub nullis an-terioribus principibus evenit. Quod ego audiens, ad eun-dem praevaricatorem, qui inordinate ordinatus est, protinus misi, ut omnino missarum solennia celebrare nullo modo praesumeret, nisi prius a serenissimis dominis cognosce-rem, si hoc fieri ipsi¹¹⁴) iussissent; quod ei sub excom-nunicationis interpositione mandavi. Qui¹¹⁵) contemto me atque despecto, in audaciam quorundam saecularium hominum, quibus denudata sua ecclesia praemia multa praebere dicitur, nunc usque missas facere praesumit, at-que ad me venire secundum iussionem dominorum noluit. que ad me venire secundum iussionem dominorum noluit. Ego autem praeceptioni pietatis¹¹⁶) eorum obediens, eidem Maximo, qui me nesciente ordinatus est, hoc, quod in ordinatione sua me vel responsalem meum praetermittere praesumsit, ita ex corde laxavi, ac si me auctore fuisprotectionem canonicam nullo modo cessabo.

C. XXV. In electione episcoporum principis desideratur assensus. Item ex Concilio Toletano XII. c. 6. 121)

Quum 122) longe lateque diffuso tractu terrarum commeantium impeditur celeritas nunciorum, quo aut non queat regis¹³³) auribus decedentis praesulis transitus innotesci 124), aut de successore morientis episcopi libera prinsci^{1,13}), aut de successore morientis episcopi (ibera prin-cipis electio praestolari^{1,25}), nascitur saepe et ¹²⁶) nostro ordini de relatione talium difficultas, et regiae potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis pontificibus susti-net, innumerosa¹²⁷) necessitas. Unde placuit omnibus pontificibus Hispaniae atque Galliciae¹²⁴), ut, salvo privi-legio uniuscuiusque provinciae, licitum maneat deinceps Toletano pontifici, quoscunque regalis potestas elegerit, et iam dicti Toletani episcopi iudicium dignos esse probaverit, in quibuslibet provinciis et in praecedentium sedibus praefi-cere praesules, et decedentibus episcopis eligere successores, sic 129) tamen, ut, quisquis ille fuerit ordinatus, post ordinationis suae tempus infra trium mensium spatium proprii metropolitari praesentiam visurus accedat.

Gratian. Electiones guoque summorum Pontificum atque aliorum infra praesulum quondam imperatoribus repraesenta-bantur, sicut de electione B. Ambrosii et B. Gregorii legitur. Quibus exemplis et praemissis auctoritatibus liquido colligitur, laicos non cesse excludendos ab electione, negue principes reiiciendos ab ordinatione ecclesiarum. Sed quod populas "") inbelar electioni interesse, non praecipitar adeocari ad cle-ctionem faciendam, sed ad consensum electioni adhibendum. Sacerdotum enim (ut in fine superioris capituli Stephani Pa-pas legitur) est electio, et fidelis populi est humiliter consen-tire. Desiderium ergo plebis requiritur ut clericorum electioni concordet. Tanc enim in ecclesia Dei rite praeficietur antiales, quum populas pariter in eum acclamaverit, quem clerus communi voto elegerit.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXIII. h) In synodo: Initium huius capitis vi-detur esse istud: Ad exemplum etc. verba autenu, quae antecedunt, ipsa quoque pertinere ad titulum, ut integer titulus ita habeat: Leo Papa in synodo congregata Romae

in ecclesia S. Salvatoris. Est autem Leo VIIL, de quo multa scribit Luitprandus in fine libri 6., et S. Antoninus part. 2. tit. 16. c. 16.

rentino pro nimia vetastate paene consunto edidit Theedoricus de Nicm I. L. De Ade eius pariter non convenit inter historiegraphon. — Ivo Pan. I. 8. c. 135. — 107) episcopi: Ivo. — 108) cunctus cieri-cis: id. — 109) add.: sibi: Ed. Bas. ex Ivone. — 110) Pontifoi:Ivo. — Edd. coll. o. — 111) religionis: Edd. coll. o. — 119) foriri:Ivo. — Edd. coll. o. — 111) religionis: Edd. coll. o. — 119) foriri:Ivo. — Edd. coll. o. — 114) abest ab Ed. Bas. — 115) Ed. eng. —Polyc. I. 1. 1. 5. — 114) abest ab Ed. Bas. — 115) Ed. eng. —116) add.: ecausu: Ed. Bas. — 117) fueril: Edd. coll. o. — 118) po-cunia: eacd. — 119) practerire: eacd. — 120) abest ab Ed. Bas. —C. XXV. 121) hab. A. 681. — 122) Dum: orig. — 133) regiss en-ditibus: orig. — regisus audientibus: Edd. coll. o. — 124) nolificari:Edd. coll. o. — 125) exspectari: eacd. — 126) aut — ant: eacd.— 137) iniuri: sa: Coll. Hisp. — 132) Guilliae: ib. — 129) ita: ib. — Edd.coll. o. = 131)) add.: aut princeps: Edd. Ven. I. II. Par. Lugdd. — Bibm.

Dist. LXVI. C. XXI. 96) octavo: Edd. coll. o. - 97) add.: i. e. regiam episiolam: Edd. coll. o. - +) revelata: Böhm. - 96) con-scientia: Edd. coll. o. - 90) prosperari: caed. - 400) apud: caed. =C. XXII. 101) Auctor beins capitis inventus est Siegebertus Gemblacensis (A. 1112.) ad A. 774. De eins fide vehementer disputatum est inter VV. DD.; nuperrimus tamen eins defensor exstitit A. C. Ernesti D. de come. Lat. A. C. 774. auctoritate. Lips. 4761. 4. - Apud Ivonem Pan. 1. 3. c. 134. capitis fituus hic est: $E \times IIII. spuodo historia ecclesiastica. Ex$ antiquissimo libro Florentino protulit illud Theodorium de Niem Trart. depriv. et tur. tmp. in Schardii coll. operum de invisicitone etc. imperiali.Bas. 1566. fol. <math>- 103) patriarohalu: Ivo. - Edd. coll. o. - 103) tra-didi: Ed. Bas. - 104) concessit: ib. - 105) respiceret: ib. =C. XXIII. 106) Primus, quantum scienus, integram Leonis VIII. con-stitutionem (assign. A. 963.), unde haec sunt excerpta, ex libro Flo-

Unds Coelestinus Papa ait ad Episcopes Galliae, epist. 11. c. 5. 131):

C. XXVI. Plebis non est eligere, sed electioni consentire. Cleri, plebis *ct ordinis* consensus et desiderium requiratur.

C. XXVII. De codem.

Item Leo I. ad Episcopos Viennensis provinciae, epist. LXXXVII. al. LXXXIX.¹¹²)

Vota civium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus sacerdotum exspectantur^{1,3}). El infra: Per pacem et quietem sacerdo-tes, qui praefuturi^{1,3}) sunt, postulentur^{1,1,5}), teneatur subscriptio clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus 130) et plebis.

III. Pars. Gratian. Principibus vero atque imperatori-III. Pars. Gratian. Principibus vero alque imperatori-bus electiones Romanorum Pontificum alque aliorum episcopo-rum referendas usus et constitutio tradidit pro schismatico-rum alque haereticorum dissensionibus, quibus nonnunquam ecclesia Dei concussa periclitabatur, contra quos legibus fide-lissimorum imperatorum frequenter ecclesia munita legitur. Repraesentabatur ergo electiv Pontificum catholicorum prin-cipibus, ni eorum auctoritate roborata nullus haeretioorum tenschismaticurum auderet contraire, et ut ipsi principes tanguam decolissimi filii in eun consentirent, quem sibi in pa-trem cligi ciderent, ut ei in omnibus suffragatores exsisterent, sicut Valentinianus B. Ambrosio supra legitur dixisse: Noli timere, quia et Deus, qui te elegit, semper te adiuvabit, et ego adiutor et defensor tuus, ut meum ordinem decet, semper exsistam.

Unde Stephanus Papa stetuit dicens 137):

C. XXVIII. Praesentibus legalis imperatoris ordinetur Pontifex Romanus

Quia sancta Romana ecclesia, cui auctore Deo praesidemus, a pluribus patitur violentias Pontifice obeunte, quae oh hoc inferuntur, quia absque imperiali notitia Pontificis o, not interuntar, quia absque imperiati notitia Pontificis fit¹³⁶) consecratio, nec canonico ritu et consuetudine ab imperatore directi intersunt¹³⁹) nuncii, qui scandala fieri vetent: volumus, ut, quum instituendus est Pontifex, con-venientibus episcopis et universo clero eligatur praesente senatu et populo qui ordinandus est, et sic ab omnibus electus presestibus logatis magnifica consecture seni electus praesentibus legatis imperialibus consecretur, nullusque sine periculo sui iuramenta vel promissiones aliquas ova adinventione audeat extorquere, nisi quae antiqua exigit 140) consuetudo, ne vel ecclesia scandalizetur, et imperialis honoriticentia minuatur.

IV. Pars. Gratian. Ferum, guia imperatores guando-que modum suum ignorantes non in numero consentientium, sed primi distribuentium, imo exterminantium esse voluerunt, frequenter cliam in haereticorum perfidiam prolapsi catholicad matris ecclesiae unitatem impugnare conati sunt, ideo sanctorum Patrum statuta adversus cos prodierunt, ut semet electown Patrum statut a accessus ros prodernat, at semet co-ctions non insererent, et quisquis corum suffragio ecclesiam obtineret anathematis cinculo innulai etur, sicut scriptura quoque dicina dicit, quod Ezechias¹⁴¹) dissiparit excelsa, et contricit statuas, et succidit lucos, et fregit serpentem ae-neum, quem fecit Moyses; videlicet, quia illum serpentem Deus fiert insserat, no serpentina morte populus interiret,

ideo ipse populas colere et renerari cam coeperat, et ideireo destruait iste, quem iubente Deo fecerat ille. Ac per hoc magna auctoritas ista est habenda in crelesia, nt, si nonnulli ex praedecessoribus et maioribus nostris feccrunt aliqua, quae illo tempore potuerunt esse sine culpa, et postes vertuntur in er-rorem et superstitionem, sine tarditate aliqua et cum magna anctoritate a posteris destruantar. Postremo praesentibus le-gatis imperatorum et inconsultis electiones Romanorum Pontificum leguntur celebratae, et tandem iidem imperatores religioso mentis affectu praefatis pricilegiis renunciaver Int, multa insuper donaria ecclesiae conferentes.

Unde Gregoriusi) scribit 142):

C. XXIX. Inconsultis legatis imperatoris Hadrianus II, ad Pontificatum eligitur.

Quum Hadri+nus secundus ad Romanum Pontificatum ab Quum Hadri-nus secundus ad Romanum Pontificatum ab ccclesia Dei genitricis dominae nostrae, quae dicitur A d praesepe, traheretur ad Lateranense patriarchium, cer-tatim a clero et proceribus et plebe¹⁴) deportatus est. Quod audientes missi Ludovici imperatoris moleste tule-runt, indignati¹⁴) scilicet, quod, dum praesentes essent, non fuerunt¹⁴⁵) invitati, nec optatae a se futuri praesulis electioni interesse meruerunt. Qui accepta ratione, quod non causa contemtus Augusti, sed futuri temporis prospectu omissum¹⁴⁶) hoc fuerit (un videlicet legatos principum in omissum 146) hoc fuerit (ne videlicet legatos principum in electione Romanorum praesulum exspectandi mos per huiusmodi fomitem inclesceret), omnem indignationem me-dullitus sedaverunt, et ad salutandum electum etiam ipsi humiliter accesserunt^k).

C. XXX. Electio Romanorum Pontificum a Ludovico conceditur Romanis.

Item pactum constitutionis Imperatoris primi Ludovici cum Romanis Pontificious 147).

Ego Ludovicus Imperator Augustus statuo et concedo per hoc pactum confirmationis nostrae tibi B. Petro principi apostolorum, et per te vicario tuo domino Paschali summo Pontifici *et universali Papae* et successoribus eius ¹⁴³) in perpetuum, sicut a praedecessoribus nostris ¹⁴⁹) usque nunc in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis, Romanam civitatem cum ducatu suo, et suburbanis atque viculis¹⁵⁰) omnibus, et territoriis eius montanis, et mari-timis litoribus, et portubus, seu cunctis civitatibus, cantel-lis, oppidis, ac villis in Tusciae partibus. Item infra: §. 1. Quando divina vocatione huius sacratissimae sedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus, licentiam habeat contra Romanos aut publice, aut privatim veniendi, aut electionem faciendi, nullusque in civitatibus aut in territoriis ad ecclesiae B. Petri apostoli potestatem pertinentibus aliquod malum propter hoe facere praesumat; sed liceat Romanis cum omui veneratione et sine qualibet perturbatione honorilicani suo Pontilici exhibere sepulturam, et eum, quem divina inspiratione et B. Petri intercessione omnes Romani uno consilio ¹⁵¹) atque concordia ¹⁵²) sine qualibet ¹⁵³) promissione ad Pontificatus ordinem elegerint, sine aliqua ambiguitate vel ¹⁵⁴) contradictione more ¹⁵⁵) canonico consecrare, et, dum consecratus fuerit, legati ad nos, vel ad nostros successores reges Francorum dirigan-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXIX. i) Gregorius: Hoc antea citabatur ex | Gregorio IV., cuius esse non potest, quum Hadrianus II, de quo hic mentio fit, posterior sit Gregorio IV. In Pon-tificalibus cro manuscriptis inter gesta Hadriani II, itemque in collectione manuscripta decretorum Romanorum Pontificum in decretis eiusdem Hadriani II. habetur.

k) Accesserunt: In iisdem Pontificalibus haec con-tinenter sequentur: Audiens Ave Ludovicus imperator Chri-

Dist. I.XIII. C. XXVI. 131) cf. supr. D. 61. c. 13. = C. XXVII. 132) Ep. 10. (scr. A. 445.) Ed. Baller., sed ibi paulo aliter. et co-piosius. — 133) constituantur : Edd. coll. o. — 131) futuri : e.ed. — 135) postulantur : Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. — 136) conventus : Edd. coll. o. = C. XXVIII. 137) Fidem huius capitis actiter inpu-graverunt Baronius, Papebrochius, Natalis Alexander et reliqui huius generis scriptores. Pagius (ad Baronium) econtra Stepheno VI. (al. VII.) illud tribuendum esse censuit; Muratorias vero tribuit Stepheno IV. ad. A. 816., quod nos et ipsi amplectimur. Commentitium certe non esse, vel inde liquet, quod hoames IX. A. 898. in conce Rom. illud ad verbani retulit et confirmavit. — 1:0 Pan. I. 3. c. 1. S. Me-phanus. — 138) add.: electio et : Edd. coll. o. — Böhm. — 139)

.

stianistimus, mox imperialem scribens opistolam, cunctos Romanos, gui dignum tanto poregissent efficio pracoulem, collan-dacit; per guam epistolam videlicet innotuil, uniti quidpiam praemii fore pro consecratione Romani Pontificis quoquo modo pollicendum, quum ipse hanc non suorum suggestione, sed Romanorum polius unanimitate ardentissime cuperet provenire; maxime, quum reddi quae ablata fuerant, non auferri a Romana ecclesia, cel deperire quicquam se diceret anhelarc.

anat: Edd. coll. c. — 140) exegli: Ed. Bas. — 14() 4 Reg. c. fR. = C. XXIX. 142) Ex addit. ad Annotasli vitas Ril. PP., quae perpe-ram fullehno Bibliothecarlo tribui solent. — Ivo Decr. p. 5. c. 16. — 143) populo: Edd. coll. c. — 144) et indigati statt. ened. pr. Bas. — 145) fuerint: Ed. Bas. — 146) commission fuerat: Edd. coll. c. - 145) fuerint: Ed. Bas. - 146) commission fuerat: Edd. coll. c. = C. XXX. 147) Integra constitutio (supposita, ut videtur, saccossitutione Ottonis Infr. c. 58.) prostat apud Ba-Inz. (apit. T. I. p. 591. - Ans. I. 4. c. 35. Ivo Decr. p. 5. c. 51. -148) this: Edd. Bas. - 149) restrict ivo. - Edd. coll. o. - 150) riticulis: Edd. Lugdd. Autw. - 151) concilio: Edd. Arg. Bas. -152) add.: um: eacd. - 153) aligna: eacd. - 154) algae: eacd. - 155) conomicy: Aus. tur, qui inter nos et 156) illum amicitiam et caritatem ac | pacem socient.

C. XXXI. Electio et consecratio Romani Pontificis non nisi iusto et canonice fiat.

[Rem Leo IV. Lothario et Ludovici Augustis.] PALEA 157).

"Inter nos et vos pacti serie statutum est et confirmatum, quod electio et consecratio futuri Romani Pontificis non nisi iuste et canonice fieri debeat."

Ab imperatore vel nuncils cius electioni Romani Pontificis nullum obstaculum generetur. C. XXXII.

[Item Constitutio 1) primi Henrici et primi Othonis eum Romanis Pontificibus.] 158)

PALEA.

Constitutio primi Henrici et primi Othonis cum Romanis Pontificibus. Ut nullus missorum no-strorum culuscunque impeditionis argumentum in electione Romani Pontificis componere audeat, omnino prohibemus. Item: §. 1. In¹⁵⁹) electione Romanorum Pontificum neque liber, neque servus ad hoe venire praesumat, ut illis Ro-manis, quos ad hanc electionem per constitutionem san-ctorum Patrum antiqua admisit consuetudo, faciat aliquod impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram consti-tutionem te ¹⁶⁰) praesumserit, exsilio tradatur."

C. XXXIII. Iuramentum Othonis, quod fecit domino Papae Ioanni.

Item Constitutio Othonis 161).

Item Constitutio Othonis¹⁶¹).
Tibi domino Ioanni Papae ego rex Otho promittere¹⁶²) et iurare facio per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per lignum hoë vivilicae crucis, et per has reliquias sanctorum, quod, si (permittente Domino)¹⁶³) Roman venero, sanctam Romanam ecclesiam et te rectorem ipsius exaltabo secundum posse meum, et nunquani vitam, aut membra, et ipsum honorem quem habes, mea voluntate, aut meo consilio, aut med consensu, aut mea exhortatione perfes, et in Romana¹⁶⁴) urbe nullum placitum aut ordinationem faciam de omnibus, quae ad Te aut ad Romanos pertinent, sine tuo consilio, et quicquid de terra S. Petri ad nostram potestatem pervenerit, tibi reddam, et cuicunque Italicum regnum commisero, iurare faciam illum, ut autum suum posse. "Sic me Deus") adiuvet et haec sancta Dei evangelia.
C. XXXIV. Liberum sit clero et populo de propria dioe-

C. XXXIV. Liberum sit clero et populo de propria dioe-cesi episcopum eligere.

Item ex primo libro Capitulorum Caroli et Ludovici Imperatorum c. 84. 106).

Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta ecclesia suo liberius potiretur¹⁴⁷) honore, assensum ordini ecclesiastico praebuinus¹⁶⁸), ut scilicet episcopi per ele-otionem eleri et populi secundum statuta canonum de pro-

C. XXXII. 1) Constitutio: Ex antiquo exemplari Gratiani restitutus est hic titulus, in quo exemplari post titulum istum, interposita rubrica, incipit caput: Ut nullus, etc. ut etiam apud Ivonem. Verum, quia receptum est, ut initium huius capitis sit a dictione Constitutio, relicta sunt haec verba etiam in principio ipsius. Exstat vero hoc ca-pitulum in vetustis quoque exemplaribus, in quibus Paleae esse non solent. esse non solent.

Dist. LXIII. C. XXX. 156) inter: eacl. = C. XXXI. 157) In-ford grauina esse. – Ivo Becr. p. 5. c. 14. = C. XXXI. 157) into a gravitation of the state of the st

pria dioecesi, remota personarum et munerum acceptione, ob vitae meritum et sapientiae donum eligantur, ut exem-plo et verbis⁴⁶⁹). sibi subiectis usquequaque prodesse valeant.

Gratian. Ex constitutionibus his et pacto Ludovici imperatoris deprehenditur, imperatores illis renunciasse priole-giis, quae de electione summi Pontificis Hadrianus Papa Co-rolo imperatori, et ad initationem eius Leo Papa Othoni I. rolo imperatori, et ad imitationem eius Leo Papa Othoni I. regi Teutonicorum fecerat. Quum ergo praemissis auctorita-tibus cunctis liqueat electionem clericorum tantammodo exer-quaeritur, quorum sit ipsa electio, an clericorum maioris ec-clesize tantum, an etiam aliorum religiosorum, qui in eadem cicitate fuerint? Sed (sicut in breviatione eanonum Fulgentii, Carthaginensis ecclesiae diaconi, invenitar) in septimo capi-tulo 1⁻¹⁰) Nicaeni concilii et in Gangrensi statuium est, ut ad diaconte enterine enterine enterine enterine enterine enterine tulo¹⁵⁹) Niedeni conclin et in Gangrensi statuium est, ut au eligendum episcopum sufficiat coelesiae matricis arbitrium. Nune autem sieut electio summi Pontificis non a Cardinalibus tantum, verum etiam ab altis religiosis clericis auetoritale Nicolai¹¹¹) Papae est facienda, ita et episcoporum electio non a canonicis tantum, sed etiam ab altis religiosissimis cle-ricis, sicut in generali synodo Innocentii¹⁷²) Papae Romae habita constitutum est. Ait enim :

C. XXXV. Absque religiosorum virorum consilio canonici maioris ecclesiae episcopum non eligant.

Obeuntibus sane episcopis, quoniam ultra tres menses va-care ecclesiam sanctorum Patrum prohibent sanctiones, sub care ecclesiam sanctorum Patrum prohibent sanctiones, sub anathematis vinculo interdicimus, ne canonici de sede episcopali ab electione episcoporum excludant religiosissi-mos¹⁷²) viros, sed eorum consilio honesta¹⁷³) et idonea persona in episcopum eligatur. Quod si exclusis "eisdem" religiosis electio fuerit celebrata¹⁷⁵), quod absque as-sensu¹⁷⁶) eorum et conniventia factum fuerit, irritum ha-beatur et vacuom.

Gratian, Nunc ergo quaeritar, si vota eligentium in duas se diviseriat partes, quis corum alteri sit praeferendus? De his ita scribit 1.20 Episcopus ad Anastasium Thes-salonicensem Episcopum, epist. LXXXII. al. LXXXIV. cap. 5. ¹⁷⁷).

C. XXXVI. Quum vota eligentium in duas se diviserunt partes, quis sit pracferendus alteri.

Si¹⁷⁸) forte [quod ") nec reprehensibile, nec irreligiosum iudicamus] vota eligentium in duas se diviserint partes, metropolitani iudicio is alteri praeferatur, qui maioribus "et" studiis iuvatur et merifis; tantum ut nullus invitis et non petentibus¹⁵⁹) ordinetur¹⁸⁰), ne⁴⁸¹) civitas¹⁸²) epi-scopum non optatum 'aut'-contemnat, aut oderit.

DISTINCTIO LXIV. GRATIANUS.

I. Pars. Hine considerandum est, a quibus vel quo tempore sacri ordines sunt tribuendi, vel quibus in locis pa-triarchae, primates, archiepiscopi, episcopi, chorepiscopi et

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXXIII. m) Sic me Deus: Addita haec sunt ex Cencio Camerario^{*}), in cuius libro habentur multae formae iuramentorum, et exstat manuscriptus Romae. C. XXXVI. n) Quod nec reprehensibile, nec irreligiosum iudicamus: Haec verba, quae a cete-ris collectoribus non referuntur, non sunt inventa apud Leonem, sed apud Gregorium, ex quo referuntur infra 8. qu. 1. c. Nec nocum.

Vatic. - Ed. Bas. - 164) Romoe: orig. II. cc. - Edd. coll. o. - 165) defendendum: Edd. coll. o. - 0) male, ut opinnum, utoniam meque in orig. Iegumtur. = C. XXIV. 166) dat. A. S03. - Avis. J. 6. c. 6. - 167) poliatur: Ans. - Edd. coll. o. - 168) praebenus: ib. - 169) verbo: Edd. coll. o. = 170) septimo Niceni concilio : Ed. Arg. - 6. Niceno c.: Edd. coll rel. Legendum tamen est cum ipso Ferrando c. 11.: Septimumicensi concilio, et pro Gangrensi: Mczrianensi. - 171) Nicol. II. in conc. Rom. A. 1059. - c. Nixt. 23. c. 1. - 172) in conc. Lat. II. hab. A. 1189. c. 28. = C. XXXV. 173) religiozos: Edd. coll. o. - 176) homestam editer is a concilio if ed. Life concents: each = C. XXXVI. 175) facta: Edd. coll. o. - 176) homestam ested. = C. XXXVI. 177) Ep. 14. (scr. A. 446.) Ed Baller. - Ans. I. 6. c. 19. Ivo Pan. I. 3. c. 6. Decr. p. 5. c. 347. Polyc. I. 2. t. I. - 179) In orig. et apade coll. clit. Ivo Cantina vola se diviserint. - 199 poemientitus: Ed. Arg. - 180) detur: Edd. coll. o. - 181) nec; Ed. Arg. - 182) piebs: Edd. coll. o.

reliqui sacerdotes sint ordinandi. A quibus ordinentur episcopi, in Nicaeno primo Concilio definitum est, in que sie legitur, c. 4. 1):

C. I. Ab omnibus comprovincialibus episcopi ordinentur.

Episcopi ab omnibus, qui sunt in provincia sua, debent ordinari. Si vero hoc difficile fuerit, vel *aliqua* urgente necessitate, vel itineris longitudine, *certe* tres episcopi debent in unum congregari, ita ut *etiam* ceterorum, qui absentes sunt, consensum in literis teneant, *et ita faciant ordinationem.* Potestas sane vel confirmatio pertinebit per. singulas provincias ad metropolitanum episcopum.

C. II. De codem.

Item Anacletus ad Episcopos Italiae, epist. II. 2) Ordinationes episcoporum auctoritate apostolica ab omni-bus, qui in eadem fuerint ³) provincia, episcopis sunt ce-lebrandae. Et infra: § 1. Quod si simul omnes convenire minime poterunt, assensum tamen suis *) apicibus *) prae-beant, ut ab ipsa ordinatione animo non desint.

C. 111. PALEA

[Ex Concilio Arausicano I. c. 21. 5)]

"Deb) abiectione 6) eius, quem duo praesumserint ordinare episcopi in nostris 7) provinciis, placuit de praesumtori-bus °), ut sicubi contigerit duos episcopos tertium ordi-nare °), et ipse °), et auctores 1°) damnabuntur, quo cau-tius ea, quae sunt antiquitus instituta 11), serventur. "

C. IV. Ceteris assentientibus cum tribus provincialibus ordinetur episcopus.

Item Anicetus in epistola ad Episcopos Galliae 12). Comprovinciales episcopi, si necesse fuerit, ceteris con-sentientibus a tribus iussu archiepiscopi consecruri possunt episcopis.

C. V. Non ordinetur episcopus extra conscientiam metropolitani.

Item Innocentius Papa ad Victricium Episcopum Rothomagensem epist. II. c. 1.13)

Extra conscientiam metropolitani *episcopi* nullus audeat ordinare episcopum. Integrum enim est judicium, quod plurimorum sententiis confirmatur. Nec unus episcopus or-dinare praesumat episcopum, ne furtivum praestitum bene-ficium videatur. Hoc enim et synodus Nicaena constituit atque 14) definivit.

C. VI. Episcopi a suo metropolitano, et ipse ab eisdem consecretur.

Item Gelasius universis per Dardaniam constitutis 15).

II. Pars. Quia per ambitiones illicitas non pudet quosdum ecclesiarum iura turbare, ac privilegia, quae metropolitanis vel provincialibus episcopis decrevit antiquitas, temeraria praesumtione pervadere, propter quod etiam communionis apostolicae desiderant dissidium tenere, quo scilicet ab eius auctoritate divisi vel¹⁶) impune proprias usurpationes exerceant, non respicientes, quia aeterno iu-dici rationem tam de catholicae sinceritatis iniuria, quam

NOTATIONES

Dist. LXIV. C. II. a) Apicibus: In epistola est: precibus; apud lvonem et Burchardum: precibus et scriptis.

C. III. b) In concilio *) ipso hoc est initium huius ca-pitis: Duo si praesumserint ordinare episcopum, etc. ac doinde tota res plenius exponitur. Apud ceteros vero collectores eodem fere modo habet atque hic, et in multis vetustis Gratiani codicibus abest.

de traditionum praciudiciis paternarum non sine perpetuae sint damnationis interitu reddituri, si in hac obstinatione permanserint, caritatem vestram duximus instruendam, ut sive per quamque contiguam provinciam constituti, qui vos sub metropolitanis ventris esse meministis, et ab eisdem substitui decernentes 1°), sicut vetus consuetado deposeit, unanimiter statuatis antistites, et vicissim, si metropolita-nus humanae conditionis sorte decesserit, a comprovincia-libus episcopis, sicut forma transmisit, sacrarí modis omnibus censeatis, nec quemquam sibi quod vobis antiqua dispositione concessum est patiamini vendicare; quatenus et inter ipsas adversantium voluntatum procellas veterum regulas nullatenus custodire cessetis, sicat persecutionum tempore diversarum Patres nostros constanter fecisse non dubium est.

C. VII. De codem.

Item ex Concilio Martini Papae 19).

III. Pars. Episcopum oportet maxime quidem ab omni concilio constitui. Sed si hoc²⁰) pro necessitate, aut pro-longinquitate itineris difficile fuerit, ex omnibus tres eli-gantur²¹), et omnium praesentium vel absentium subscri-ptiones teneantur, et sic postea ordinatio fiat. § 1. Huins autem rei potestas in omni provincia ad metropolitanum pertineat 22) episcopum.

C. VIII. Non erit episcopus, qui praeter metropolitani sentenliam fuerit ordinatus.

Item ex Concilio Nicaeno I. cap. 6. 23)

Illud generaliter est clarum, quod, si quis praeter senten-tiam 2*) metropolitani fuerit factus episcopus, hunc magua synodus diffinivit episcopum esse non oportere.

DISTINCTIO LXV.

GRATIANUS.

I. Pars. Comprovincialium episcoporum universaliter desideratur consensus in ordinatione episcopi. Quod si aliqui animositate ducti contradicere voluerint, obtineat sententia plurimerum.

Unde in Nicaeno Concilio, c. 6. 1):

C. I. Si ceteris consentientibus ordinationi episcoporum due vel tres contradicant, obtineat sententia plurimorum.

Sane, si communi omnium consensu •) rationabiliter probato secundum ecclesiasticam regulam, duo vel tres animositate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum sententia sacerdotum.

C. II. De eodem.

Item ex Concillo Martini Papae 3).

Non debet ordinari episcopus absque consilio 3) et prae-sentia metropolitani episcopi. Adesse autem oportet omnes, qui sunt in provincia sacerdotes, quos per suam debet epi-stolam metropolitanus convocare. Et quidem si omnes occur-rerint ⁴), bone ⁵); si autem hoc difficile fuerit, plures opor-tet occurrere ⁶). Qui autem non convenerint ⁷), praesentiam

CORRECTORUM

c) Et ipse: Sic emendatum est ex originali, et ceteris collectoribus; antea legebatur: et episcopi, et auctores.

Dist. LXV. C. I. a) Consensu: Graece legitur: ψήφφ εὐλόγφ οὔση, zel zarà zeróra ἐzzhyσιαστιzór, quod Dionysius vertit: decreto rationabili et secundum ecclesiasticam regulam comprobato.

cassum quaealeris; quae apud Ansolmum 1. 6. c. 41. ex ep. Gelasii ad Nataleus presbyterum a Corr. referantur, priori tantum parti conse-nant, unde videtur Gratiamens Coll. tr. p. p. 1. t. 46. c. 35. cosse so-cutus. — 16) add.: quia: Edd. coll. o. pr. Lugdd. Antw. — 17) com-nuasione: Bas. — 18) videtur legendum esse: decedentes. \equiv C. VII. 19) c. 3. Mart. Brac. ex conc. Nic. c. 4. — 20) add.: ast: orig. — Edd. coll. o. — 21) colligantur: orig. — Edd. Arg. Bas. — 32) per-linet: Edd. coll. o. \equiv C. VIII. 23) hab. A. 325. — Translatio ble-nysil Ex. — Aus. 1. 6. c. 42. Deusdedit p. 1. — 24) add.: col con-scientium: Edd. coll. o. Dist. I.XV. C. I. 1) hab. A. 325. \equiv C. H. 2) c. 8. Mart. Brae. ex conc. Anloch. c. 19. — 3) concilio: Ed. Par. — 4) oc-currunt: Edd. Bas. Arg. — occurrant: Edd. rel. — 5) melhus: Coll. Hilsp. — 6) concurrere: Edd. coll. o. pr. Arg. — 7) convenjant: Ed. Bas. — concentum: Edd. rel.

14 *

Dist. LXIV. C. L 1) hab. A. 335. — Burch. L 1. c. 37. Ans. 1. 6. c. 59. et ex interpr. Dionysii ib. c. 52. Ivo Decr. p. 5. c. 117. = C. II. 2) Ep. Preudoisidoriana. — Burch. I. 1. c. 15. Ans.1. 6. c. 53 (51). Ivo Pan. I. 3. c. 12. et 17. Decr. p. 5. c. 69. Po-lyc. I. 2. t. 16. — cf. infr. D. 75. c. 1. — 3) sunt: Edd. coll. o. —4) summ : Ed. Bas. = C. III. 5) hab. A. 441. — Burch. I. 1. c. 30.Ivo Pan. I. 3. c. 20. Decr. p. 5. c. 141. — in Ed. Bas. hace Palea $desideratur. — <math>\rightarrow$ Ex ed. Merlini; in COII. Hisp. initium hoc est: *In nostris provincils etc.* — 6) add.: *et ambitione*: Edd. coll. o. — 7) vestris: eaed. — 8) praesunitonibus: eaed. — 9) consecure: Ivo. — 10) actores: Edd. coll. o. exc. Lugdd. Antw. — 11) sta- *tuta*: Edd. coll. o. = C. IV. 12) Ep. Psoudoisidoriana. — Burch. I. 1. c. 28. Ans. I. 6. c. 39. Ivo Pau. I. 3. c. 10. Decr. p. 5. c. 159. Ivo Decr. p. 5. c. 115. Polyc. ib. — 14) add.: constituendo: Edd. coll. o. = C. VI. 15) In epp. Gelasii ad Epp. Dardanize hace in-

sui per epistolas^a) faciant, et sic omnium facto consensu ordinationem episcopi fieri oportet. Si autem aliter, prae-ter quod terminatum est a nobis, fuerit factum, talem ordinationem nihil valere 9) decernimus.

II. Pars. §. 1. Si autem secundum canones ordinatio episcopi fuerit facta, et aliquis cum malitia 10) in aliquo contradizerit, plurimorum consensus obtineat.

C. III. De eodem.

Item ex Concilio Antiocheno, c. 19. b) 11)

Episcopus non est ordinandus sine consilio 12) et praesentia metropolitani episcopi, cui melius erit, si ex omni pro-vincia congregentur episcopi. Quod si fieri non potest, hi, qui adesse non possunt, propriis literis consensum suum de ipso designent, et tunc demum post plurimorum ¹³) sive per 1-) praesentiam sive per literas 1-5) consensum senten-tia consona ordinetur. Quod si aliter, quam statutum est, fiat, nihil valere huiusmodi ordinationem 1-6). §. 1. Si vero etiam secundum definitus 1-7) regulas ordinatio celebretur, contradicant autem aliqui propter proprias et domesticas, simultates, his contentis sententia de co obtineat plurimorum.

Gratian. Si autem provinciam primatem habere constiterit, nec etiam *a* metropolitano absque cius conscientia epicopum consecrare licebit.

Unde Leo Papa Anastasio Fpiscopo, epist. LXXXII. al. LXXXIV. c. 6. 18):

C. IV. Absque primatis consensu metropolitanus episcopum non ordinet.

De persona autem consecrandi episcopi, et de cleri plebisque consensu metropolitanus episcopus ad fraternitatem tuam referat, guodque in provincia bene placuit scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoque confirmet auctoritas. Quae rectis dispositionibus ninil morae aut difficultatis debet 19) afferre, ne gregibus Domini diu desit cura pastorum.

C. V. De eodem,

Item ex Concilio Carthaginensi II. c. 12. 20)

Placet omnibus, ut inconsulto primate cuiuslibet provinciae tam facile nemo praesumat, licet cum multis *epi-scopis*²¹), in quocunque loco sine eius (ut dictum est) praccepto episcopum ordinare. §. 1. Si autem necessitas fuerit, tres episcopi, in quocunque loco sint, cum prima-tis praecepto ordinare debeant ²²) episcopum ²³).

- C. VI. Unicuique ecclesiae proprius honor servetur.
 - Item ex Concilio Nicaeno, c. 6.24)

Mos antiquus perdurat²⁵) in Aegypto, vel Lybia, et Pen-

C. III. b) Verbis graccis multo melius respondet al-

C. M. D) Vernis graccis multo menus respondet al-tera versio, quae Dionysii est, ideoque illa consulenda. C. VI. c) Parilis: Graece legitur: ξπειδή zel τῷ ἐν τῷ Ῥώμη ἐπισχόπφ τοῦτο συνηθές ἐστιν., id crt: quoniam et Romae Pontifici hoc usitatum est. Quibus verbis nulla pari-tas Romani et Alexandrini patriarchatus inducitur, ut qui-dam male interpretati sunt. De qua re optime Nicolaus I. in epistola ad Michaelem imperatorem, quae incipit: Pro-posweramus, sic scripsit: Nicaena synodus noveral Romanae ecelesiae omnia Domini sermone concessa. Si omnia, ergo defuit nihil, quod non illi concesserit. Denique, si instituta Nicaenae synodi diligenter inspiciantur, inzenietur profecto, quia Romanae ecclesiae nullum eadem synodus contulit incrementum; sed polius ex eius forma, quod Alexandrinae ecclesine tribueret, particulariter sumsit exemplum. Hactenus Ni-colaus. Statutum igitur fuit, ita in Alexandrina ecclesia observandum, quia sic fieret in Romana. C. II. d) Capitulum hoc, quomodo refertur a Gratiano,

praecipue in priore parte, cum latino, quod geminum est

tapoli, ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem, quandoquidem ²⁶) et episcopo Romano parilis ^e) mos est ²⁷). §. 1. Similiter autem et apud Antiochiani ceterasque provincias honor suus unicuique servetur ecclesiae.

C. VII. De codem.

Item ex eodem, cap. 7.

Quoniam mos antiquus obtinuit et vetusta traditio, ut Arliae, id est Hierosolyniorum episcop, fonor deferatur, habeat consequenter honorem, manente tamen metropoli-tanae civitati³⁰) propria dignitate²⁹). Gratian. Qui vero a comprovincialibus suis cum metro-

politani licentia fuerit ordinatus, infra constituta temporu eius se repraesentet aspectibus.

Unde in Tarraconensi Concilio, c. 5. legitur ³⁰):

C. VIII. Metropolitano se repraesentet nuper factus episcopus.

Si quis in metropolitana civitate non fuerit episcopus ordinatus, postquam suscepta benedictione per metropolitani literas honorem fuerit episcopi adeptus, id optimum esse decrevimus ³), ut postmodum statuto tempore, id est im-pletis duobus mensibus, se metropolitani sui repraesen-tet ³) aspectibus, ut ab illo monitis ecclesiastiris instructus plenius quid observare debeat recognoscat. Quod si forte hoc implere neglexerit, in synodo increpatus a fratribus corrigatur. Et si forte infirmitate aliqua ne hoc impleat fuerit praepeditus³³), hoc suis literis metropolitano indicare procuret.

III. Pars. Gratian. His auctoritatibus datur intelligi, quod episcopi a comprovincialibus suis debeant ordinari. Sed quaeritur, si in provincia plurimi opiscopi fuerint³⁴), et contizerit forte unum remanere episcopum, quid fieri debeat? Ille, quia solus est, ordinare non potest episcopum; compro-cinciales enim non habet, cum quibus episcopum consecurare valcat. Quum ergo talis necessitas fucrit, quid fuciendum sit, in Sardicensi Concilio 35) definitur, in quo cap. 5. sic statutum legitur:

C. IX. Si forte unus tantum in provincia remanserit episcopus, ad consecrationem episcopi de vicina provincia convocentur.

Si d) forte in provincia unum tantum contigerit remanere episcopum, superstes episcopus convocet episcopos vicinae provinciae, et cum eis ordinet comprovinciales sibi episco-pos. Quod si facere neglexerit, populi conveniant episco-pos provinciae vicinae, et illi prius commoneant episcopum, qui in cadem provincia commoratur, et ostendant, quod populi petant sibi episcopum rectorem, et doceant iustum

NOTATIONES CORRECTORUM.

in tomis conciliorum, multoque minus cum graeco canone convenit, quin etiam apud Burchardum et Ivonem varie legitur. Huius vero concilii canones a Latinis latine, et a Graecis graece a principio scriptos fuisse, Nicolaus Papa Photio scribens in epistola, quae incipit: Innumerabilium, his verbis indicat: Quomodo autem non esse apud ros Sardicenses canones tu solus astruere poteris, guando non solum a latinae, verum ctiam cum allis a graecae linguae homini-bus statuti sunt et promulgati? Qua de re credibile non est, gnod ibi diffinitum est unumquemque ipsorum minime propriae lingune tradidiste. Dionysius quoque Exiguus in epistola ad Stephanum episcopum, qua ei suam graecorum canonum interpretationem obtulit, Sardicense concilium a principio inter Latinos latine editum fuisse his verbis significat: Tunc sancti Chalcedonensis concilii decreta subdentes, in his graccorum canonum finem esse declaramus, ne guid practerea notițiae vestrae credamur velle subtrahere. Statuta quogue Sardicensis concilii, atque Africani, quae latine sunt edita, suis a se numeris cernuntur esse distincta.

Edd. rel. – 23) abest ab orig. = C. VI. 24) hab. A. 325. – Ans. 1. 4. c. 46. Polyc. 1. 2. t. 22. – 25) perduret: orig. – 26) quoniam quidem: Edd. coli. o. – 27) have verba ex Dionysio in collectionem Isidori, quemadmodum in Gallia habebatur. viaentur irrepsisse. In Coll. Hisp. ita legitur: quoniam quidem et Ep. Rom. how idem moris est. = C. VII. 28) civitatis: Edd. coll. o. – 29) proprio honore: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. VIII. 30) hab. A. 516. – Coll. tr. p. p. 2. t. 31. c. 4. – 31) decerninus: Edd. coll. o. – Böhm. – 32) praesentet: Edd. coll. o. – 33) impeditus: end. = 34) non fue-rint: Ed. Bas. = C. IX. 35) hab. A. 344. – Burch. I. 1. c. 26. Ivo Decr. p. 5. c. 137.

Dist. LXV. C. II. 8) add.: steas: Edd. coll. 0. -9) prae-ralers: Coll. Hisp. et Isid. Merl. -10) contra suam multitam: ib. -cum sua und.: Edd. coll. 0. = C. HI. 11) hab. A. 332. (vulgo A. 341.) -12) practer consil. et praes.: Coll. Hisp. -1 egendum tamen esse: concilium gracca verba $\delta t ga averbo dov demonstrant. <math>-13$) add.: episcoporum: Edd. coll. 0. -14) abest a Coll. Hisp. -15) literas scatteniam consonam: Coll. Hisp. et Isid. Merl. -16 add.: sciut: Edd. coll. 0. -17) ordinatas: Edd. Arg. Bas. = C. IV. 18) Kp. 14. (scr. A. 446.) Ed. Baller. -1 Vo Decr. p.5. c. 348. Deuvedeit p. 1. -19) debebit: orig. -1vo. - Edd. coll. 0. = C. V. 20) hab. A. 390. - 31) abest ab orig. -22) debebunt: Ed. Bas. - debent: p. 1. A. 390. —

DECRETI PRIMA PARS. DIST. LXVL -- LXVII. c. 1. 2.

esse, ut veniat ipse .), et cum eis ordinet episcopum. Quod 36) si literis conventus tacuerit et dissimulaverit, nihilque rescripserit, tunc satisfaciendum est populis, ut conveniant ex vicina provincia *episcopi,* et ordinent episcopum.

DISTINCTIO LXVI.

GRATIANUS.

I. Pars. Archiepiscopus autem ab omnibus suas provincias episcopis debet ordinari.

Unde Anicetus Papa in epist. ed Episcopos Gallias 1);

C. I. Ab omnibus suffraganeis suis archiepiscopus ordinetur. Archiepiscopus •) ab omnibus suae provinciae episcopis or-Archiepiscopus *) ad omnious suae provinciae episcopis or-dinetur. Et infra b): §. 1. Illud ³) tamen, quod de archie-piscopi consecratione * pracdictum est atque* praeceptum, *id est* ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus im-mutari licet, quia qui illis ³) praeest ab omnibus episco-pis, quibus praeest debet constitui. Sin *) aliter prae-sumtum fuerit, viribus carere non dubium est, quia irrita erit eius 5) secus acta ordinatio.

II. Pars. Gratian. De episcopis autem non ordinandis a paucioribus quam tribus episcopis, Anacletus ep. 11. °) ad episcopos Italiae scribit, dicens:

C. II. Episcopus non minus quam a tribus episcopis ordinetur.

Porro et Ilierosolymitarum ⁷) primus archiepiscopus B. Ia-cobus, qui lustus dicebatur, et secundum carnem Domini nuncupatus est frater, a Petro, Iacobo et Ioanne aposto-lis est ordinatus, successoribus ⁹) videlicet ⁹) suis dantibus formam, ut non minus quam a tribus episcopis 10), reliquisque omnibus assensum prachentibus, ullatenus episco-pus ordinetur, et communi voto ordinatio celebretur.

DISTINCTIO LXVII.

GRATIANUS.

I. Pars. Presbyteri vero et chorepiscopi ab uno episcopo ordinari possunt

Unde Anacletus epist. II. ad Episcopos Italiae 1):

C. J. Sacerdotes ab uno episcopo possunt ordinari.

Reliqui sacerdotes a proprio ordinentur episcopo, ita ut cives et alii sacerdotes assensum praebrant, et ieiunantes ordinationem celebrent. Similiter et diaconi ordinentur. Ceterorum autem graduum distributioni trium veracium

NOTATIONES CORRECTORUM.

e) Ut veniat ipse: Tam in concilio, quod est in codice canonum, quam quod in collectione Isidori*), et apud Burchardum et Ivonem legitur: ut et ipsi veniant, et cam ipso ordinent episcopum. Graecus autem canon ita habet: "Οσιος ξπίσχοπος είπεν. Εὰν συμβη ἐν μιὰ ξπασχία, ἐν ή πλείστοι ξπίσχοποι τυγγάνουσιν, ἕνα ξπίσχοπον άπο-μείναι, χαχεῖνος χατά τινα ἀμέλειαν μη βουληθη σινελθεῖν χαι συναινέσαι τη χατιαστάσει τῶν ξπισχόπων, τὰ θὲ πλήθη συναθροισθέντα παφαχαλοῖεν γίνεσθαι τὴν χατάστασιν τοῦ παφ' αὐτῶν ξπίζητουμένου ξπισχόπου, χψη πρότερον ξεῦνον τον ξυαπομείναντα ξπίσχοπον ὑπομιμνήσχεσθαι διὰ γραμμά-των τοῦ ξξάρχου τῆς ξπαρχίας (λέγω δη τοῦ ξπισχόπου τῆς τών Εναπομείναντα Επίσχοπον υπομιμινήσχεσθαι διά γραμμά-των τοῦ έξάρχου τῆς ἐπαρχίας (λέγω δὴ τοῦ ἐπιστοίπου τῆς μητορπόλεως) ὅτι ἀξίοι τὰ πλήθη ποιμένα αὐτοῖς δοθῆναι, ἡγοῦμαι καλῶς ἔχειν καὶ τοῦτον ἐκθέχεσθαι, ἕνα παραγένη-ται. Εἰ δὲ μὴ διὰ γραμμάτων ἀξιωθείς παραγένηται, μήτε μὲν ἀντιγράφοι, τὸ ἐκανὸν τῆ βοιλήσει τοῦ πλήθους χρή γε-νέσθαι. χρή δὲ καὶ μετακαλείσθαι καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς πλησιο-χώψου ἐπαρχίας ἐπισκόπους πρός τὴν κατάστασιν τοῦ τῆς

Dist. LXV. C. IX. *) in collectione Hisp. nihilo tamen minus est: renial et ipse, cui graccus textus respondet. - 36) Et si: Edd. cell. o.

testimonium cum²) episcopi scilicet approbatione sufficere potest Item in Hispalensi³) Concilio II., c. 6. legitur :

C. II. De eodem.

II. Pars. Episcopus sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, solus *) auferre non potest.

DISTINCTIO LXVIIL

GRATIANUS.

I. Pars. Quaeritur de illis, qui ordinantur ab his, quos non constat fuisse episcopos, an sint iterum consecrandi, an non? Quod vero consecrandi non sint, probatur auchoritate Gregorii, qui scribens Ioanni Ravennati Episcopo, lib. II. epist. 32.¹) ait:

C. I. Semel consecratus iterum consecrari non debet. Sicut semel baptizatus iterum baptizari non debet, ita²) qui consecratus est semel, *in eodem* iterum *ordine* non debet³) consecrari. Sed si quis *forsitan*⁴) cum levi culpa ad sacerdotium venit⁵), pro culpa poenitentia indici debet, et tamen ordo servari⁶).

Contra Gregorius III. 7) ad Bonifacium Episcopum *), epist. II. scribens lestatur :

C. II. De presbytcris, qui ordinantur ab eis, quos constat episcopos non fuisse.

Presbyteri⁹), quos *ibidem^{*} reperisti, si incogniti fuerint illi¹⁰), qui¹¹) ordinant, et dubium est, eos episoopos fuisse, an ¹²) non ¹³), qui eos ordinaverunt, si bonae actionis et catholici viri sunt ipsi presbyteri, et in ministerio Christi omnique lege sancta edocti, ab episcopo suo benedictionem presbyteratus suscipiant et consecrentur, et sic ministerio sacro¹⁴) fungantur.

Gratian. Quod ergo consecratus in codem ordine iternm consecrari prohibetur, de co intelligendum est, qui consecratus est ab illo, quem certum erat consecrandi ius habere. Qui autem ab illo consecratur, quem non constat ius consecrandi habuisse, iterum consecrandus est, quia si ille consecrandi ius non habuit, iste ex olei effusione nil consecrationis accepit. Et quia in ipso ordine consecratus non erat, nunc quasi primum ad consecrationem veniens ab episcopo sacerdotalem benedictionem et consecrationem consequitur. Si autein ius consecrandi habuit, in prima unclione consecutus est consecrationem; in secunda vero non reiteratur consecratio, sed sola unctio, sicut de quo dubium est, an sit baptizatus, vel

μητοοπόλεως έπισκόπου. Id est: Osius episcopus dixit: Si qua in provincia, in qua plurimi sunt episcopi, conligerit unum episcopum morari absentem, neque is propter negligen-tiam quandam convenire voluerit, neque episcoporum creationi consentire, populi vero congregati postulent eum, quem ipsi expetunt, cpiscopum constitui, primum oportet episcopum ü-lum, qui absens moratur, admoneri literis primatis provinciae (nimirum episcopi metropolitani) de populorum postuleto, pastorem sibi dari petentium; recte autem se habere puto, em quoque ut intersit expectari. Quod si neque per literas rogatus adfuerit, ac ne rescripsorit quidem, satisfaciendum populi voluntati est. Convocari autem oportet ex vicina etiam

provincia episcopos ad metropolitani episcopi creationem. Dist. LXVI. C. I. a) Archiepiscopus: Haec prior pars in epistola ipsa et apud ceteros collectores fusius exponitur. b) Hic in epistola cum multa alia sunt interiecta, tum

c. Comprovinciales. sup. dist. 64.

Dist. I.XVII. C. I. 1) Caput Pseudolsidorianum, confe-cum ex Isid. Hisp. de offic. 1. 2. c. 6. — Ans. Polye. II. cc. — 3) abest ab Ed. Bas. \equiv C. II. 3) hab. A. 619. — cf. C. 15. q. 7. c. 7. — 4) add.: *catem*: Ed. Bas. Dist. LXVIII. C. I. 1) Ep. 46. (scr. A. 599.) Ed. Manr. — Ans. I. 7. c. 104. Ivo Pan. I. 3. c. 76. Decr. p. 6. c. 83. Polye. I. 2. t. 36. Petr. Lomb. Scnt. I. 4. D. 25. — 2) sic et semet ordinates the-rum non polest c.: Edd. coll. o. — 3) calet: Ans. — 4) abest ab Anss. — 5) remerit: Edd. coll. o. — 6) servetur: eaed. \equiv C. II. 7) ser. A. 740. — Aus. I. 7. c. 110. (ex Gelasio) Ivo p. 6. c. 117. — 8) cuidam episcopo: Edd. coll. o. — 9) Presbyteris: Ed. Rom., red correctum est in indice erratorum. — 10) add.: ciri: Edd. coll. o. — 11) a quibus fuerint ordinali: orig. — 12) ant: Ed. Bas. — 13) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. Autw. — 14) abest ab Ed. Böhm. Ed, Böhm.

^{coll. o. Dist. LXVI. C. I. 1) Ep. Proudoisidori, cuius fontem hoc loce cognosces Conc. Carth. A. 409. c. 12. Nic. c. 4. Autioch. c. 19. — Burch. J. 1. c. 28. Ans. I. 6. c. 39. Ivo Pan. I. 3. c. 10. Decr. p. 5. c. 139. — cf. c. 9. Comp. I. de elect. et c. 5. X. de temp. ord. (1. 11.) — 2) Hor autem: Edd. coll. o. — 3) omnibus: Edd. Bas. — 4. add.: autem: Edd. coll. o. — 3) omnibus: Ed. Bas. — 4. add.: autem. Edd. coll. o. — 5) archiepiscopi: ened. = C. II. 6) Ep. Proudoisidori, cuius have particula ex praefatione conc. Nic. apud Quesnellum, et Isid. Hisp. de offic. J. 2. c. 5. conflata est. — Burch. J. 1. c. 15. Ans. I. 6. c. 53 (51). Ivo Pan. I. 8. c. 17. Decr. p. 5. c. 139. Polyc. J. 2. t. 8. — 7) Hierosolymidanorum: Ed. Bas. — Hierosolymidanos: Edd. rel. — 6) add.: autem: Edd. Arg. Bas. — 9) scilicet: Ed. Bas. — 10) abest ab Edd. Arg. Bas.}

non, debet boptizari; qui si priuz baptizatus non facrat, con-seguitur gratiam baptizmi, si autem baptizatus erat, nihil ac-cipit in secunda unctione, nec pertinet hac ad reiterationem baptismi, sed ad cautelam salutis. Hoc et de ecclesiis conse-orandis similiter observandum est. Unde in Nicaeno Concilio legitur ¹³):

C. III. Non debet iterum consecruri ecclesia semel consecrala.

Ecclesiis semel consecratis Deo non iterum debet consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exustae, aut sanguinis effusione, aut cuiuscunque semine fuerint pollutae: quia sicut infans a qualicunque sacerdote in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti semel baptizatus, non debet iterum baptizari, ita nec locus Deo dicatus¹⁶) est iterum conse-crandus, nisi propter cas causas, quas superius nominavi-mus, si tamen fidem sanctae Trinitatis tenuerunt¹⁷), qui eum consecraverunt.

II. Pars. Gratian. Inter episcopos et chorepiscopos antem hace est differentia, quod episcopi non nisi in civita-tibus, chorepiscopi etiam in vicis ordinari possant. Episcopi formatas tribunit, chorepiscopi non nisi commendatilias et pacificas dare valent. Episcopi ius consecrandi habent, chorepiscopi tantum minores ordines tribunt, Loviticam autom et sacerdotalem benedictionem non valent praestare. De his ita scribit Leo 1.¹⁸) ad Episcopos Germaniae et Galliae¹⁹), epist. LXXXVI. al. LXXXVIII.

C. IV. In quibus chorepiscopi ab episcopis differant.

C. IV. In quibus chorepiscopi ab episcopis differant. Quanvis chorepiscopis et presbyteris plurima cum episco-pis ministeriorum communis sit dispensatio, quaedam ta-men²⁰) *auctoritate veteris legis, quaedam novellis et ecclesiasticis regulis* sibi prohibita noverint, sicut est pre-sbyterorum et diaconorum, aut virginum consecratio, * si-cut* constitutio altaris, ac benedictio vel unctio. Siquidem nec erigere eis altaria, nec ecclesias *vel altaria* conse-crare licet²⁴), nec per impositionem manuum fidelibus baptizatis²²) vel conversis haereticis²³) paracletum Spi-ritum sanctum tradere, uec chrisma conficere, nec chris-mate baptizatorum frontes signare, nec publice quidem in missa quemquam poenitentem reconciliare, nec formatas cuilibet²⁴) epistolas mittere.

[PALEA.]

"Haec²⁵) enim omnia illicita sunt chorepiscopis, qui ad exemplum et formam LXXII. discipulorum esse noscun-tur, vel presbyteris, qui eandem gestant figuram, quoniam, quanquam consecrationem habeant, pontificatus tamen apicem non habent. "

Cem non nabent." III. Pars. Gratian. Hi vero propter insolentiam suam, gua officia episcoporum sibi usurpabant, ab ecclesia hodie prohibiti sunt. Unde Damasus Papa ait ad Episc. Africae, epist. V.²⁶):

C. V. Orda chorepiscoporum a sacra sede reprobatur.

C. V. Orda chorepiacoporum a sacra sede reprobatur. Chorepiscopi tam ab hac sacra sede, quam a totius orbis fuerant²⁷) episcopis prohibiti. Nimis²⁶) ergo corum insti-tutio improba, nimis est prava, quia, ut²⁹) hi de summo sacerdotis ministerio aliquid praesumant, omni auctoritate caret³⁰). Et infra: §. 1. Nam non amplius, quam duos ordines inter discipulos Domini esse cognovimus, id est duodecim apostolorum, et LXX.¹³) discipulorum. Unde iste tertius processerit, "funditus" ignoramus. Et quod ra-tione caret exstirpari³²) necesse est.

Dist. LXVIII. C. III. 15) Auctor capitis, conc. Nic. perperam trihuti, non est invenius. - cf. infr. D. 1. de cons. c. 20. - 16) de-dicatos: Edd. coll. o. - 17) tenuerd - consecraterid: Ed. Bas. = C. W. 18) Ep. suppositifia. - Integer fere hie locus sumitus est ex conc. Hisp. II. c. 6. - Aus. 1. 7. c. 123 (125). Ivo Decr. p. 6. c. 72. Polyc. 1. 4. t. 26. - 19) omnibus epp.: Aus. - Edd. coll. o. -add.: el presbyleris: Ed. Bas. - 20) verba asteriseis inclusa neque apad Anselmum reperiuntur. - 21) permittionus: Ivo. - licitan est: Aus. - 22) baptizandis: orig. - Ivo. - 23) Ex haeresi: orig. -- Ans. - de haer.: Ivo. - 24) add.: clerico: Ed. Bas. - 25) ea-dem verba reperies in ep. Damasi, cuius sequens canon particula est. C. V. 26) Ep. Pseudo is id oriana. - Aus. 1. 7. c. 123 (126). Polyc. 1. 4. t. 26. - 24) sunt: Edd. coll. o. - fueruat: Bohm. -26) Nimis enim - el prace: Edd. coll. o. - 29) et si: eaed. - 30) carent: eaed. - 31) LXXII.: eaed. - Aus. - 32) exstirpandum est: Ed. Bas. - 33) add.: enim: Edd. coll. o. - 34) add.: enim:

IV. Pars. §. 2. Quod autem episcopi non sint, qui minus quam a tribus sunt ordinati episcopis, omnibus pa-tet, "quoniam, ut bene nostis," prohibitum³³) a sanctis est Patribus, ut qui ab uno vel a duobus sunt ordinati episcopis nec nominentur episcopi. Si nomen²⁴) non ha-bent, qualiter officium habebunt? Unde Urbanus Papa II.²⁵):

C. VI. Apostolorum in ecclesia locum episcopi teneant. C. VI. Apostolorum in ecclesia locum episcopi teneant. Quorum vices in ecclesia habeant episcopi, et quis eis hanc dignitatem dare debeat, S. Angustinus ³⁶) ostendit, inquiens: Pro patribus tuis noti sunt tibi filii. ⁴Quid est, pro patribus tuis noti sunt ibi filii!⁴ Patres missi sunt apo-stoli: pro apostolis filii nati sunt ⁴tibi,⁴ constituti sunt epi-scopi. Hodie enim episcopi, qui sunt per totum ⁵) mundam, unde nati sunt! Ipsa ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, et ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te pules desertami, quia non rides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos, per quos nata es: de prole tua tibi crevit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues cos principes super onnem terram. Et infra: Filios genuit ecclesia, constituit in se patribus suis princi-pes super omnem terram. pes super omnem terram.

DISTINCTIO LXIX.

GRATIANUS.

I. Pars. Tonsura vero clerici de manu abbatis nuscipi potest, si eidem abbati manus impositio ab episcopo facta noscatur. Unde in Septima Synodo c. 14.¹) legitur:

C. I. Abbates, quibus ab episcopo manus imponitur, aliguos tonsurare possunt.

Quoniam videmus sine manus impositione a parvula aetate tonsuram cleri³) quosdam³) accipientes, nondumque ab episcopo manus impositione percepta super ambonem irregulariter in collecta legentes, praecipimus amodo id minime fieri. Id ipsum quoque observandum est etiam inter monachos.

11. Pars. §. 1. Lectoris⁴) autem manus impositione⁵) licentia est abbati⁶) solummodo in proprio monasterio fa-ciendi, si duntaxat eidem abbati manus impositio facta noscatur ab episcopo [secundum⁷) morem praeficiendorum abbatum], dum constet illum esse presbyterum. §. 2. Si-mili "etiam" modo secundum antiquam consuctudinem chor-episcopos⁸) praeceptione oportet episcopi promovere lectores.

C. 11. Non exorcizent qui ab episcopo provecti non sunt.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 26.9)

Non oportet exorcizare eos, qui necdum ab episcopis 10) sunt promoti 11), neque in ecclesiis, neque in domibus 12).

DISTINCTIO LXX. GRATIANUS.

Ab episcopis alterius civitatis clericus ordinari non poterit, nec etiam a proprio absolute ordinandus est: absoluta enim ordinatio Chalcedonensi Concilio prohibetur, et vacuam habere manus impositionem praecipitur; in quo sic statutum est, can. 6. 1):

C. I. Nemo ordinandus est absolute.

Neminem absolute ordinari presbyterum, vel 2) diaconum, vel quemlibet in ecclesiastica ordinatione constitutum, nisi *)

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. LXX. C. I. a) Nisi manifeste: Graece le- volo, i povastnolo o zeigotovovuevos Eniznovitoro, hoc gitur: el un tolizos ev Exzinate noleos, i zouns, n pag- est: nisi proprie in ecclesia civitatis, vel pagi, ant martyrio,

caed. = C. VI. 35) Caput incertum. - Item Urbanus: Edd. coll. o. - 36) in comment. ad Psalm. 44. in fine. - 37) universum: Edd. coll. o.

b) in the second seco

manifeste in ecclesia civitatis³), sive possessionis, aut in martyrio, aut in monasterio⁴), qui ordinatur, mercatur ordinationis publicatae⁴) vocabulum. Eos antem, qui ab-solute ordinantur, decrevit sancta synodus vacuam ha-bere manus impositionem, et nullum tale factum^b) valere ad iniuriam ipsius, qui eum ordinavit.

C. H. Irrita sit ordinatio sine titulo facta. Item ex Concilio Urbani II, habito Placentias [c. 15.] °).

Sanctorum canonum statutis consona sanctione decernimus, Sanctorum canonum statutis consona sanctione decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur, et in qua ec-clesia quilibet titulatus 7) est, in ea perpetuo perseveret. §. 1. Omnino autem in duabus aliquem titulari 9) non liceat, sed unusquisque, in qua titulatus est, in ea tantum cano-nicus habeatur. Licet enim episcopi dispositione unus di-versis pracesse possit ecclesiis, canonicus tamen pracben-darius, nisi unius ecclesiae, in qua conscriptus est, esse non debet. §. 2. Si quae tamen capellae sunt, quae suis reditibus clericos sustentare non possunt, ea 9) cura ac dispositio praeposito maioris ecclesiae, cui capellae subditae esse videntur, immineat, et tam de possessionibus quam de ecclesiasticis capellarum officiis ipse provideat. Gratian. In codem cliam concilio antiouis nonem prae-

Gratian. In codem etiam concilio antiquis novem prae-fotionibus decima addita est, quae ita se habet: Acquum et salutare, et te in veneratione vel assumtione B. Mariae collaudare, benedicere et praedicare, quae et unigenitum tuum S. Spiritus obumbratione concepit, et virginitatis glo-ria permanente lunnen acternum mundo effudit, lesum Christum Dominum nostrum.

DISTINCTIO LXXI. GRATIANUS.

De clericis vero non ordinandis ab episcopo alterius civitatis, in Sardicensi Concilio'), c. 18. et 19. statutum est, in quo Fanuarius Episcopus dixisse legitur:

C. I. Clerici ab episcopo alterius civitatis non ordinentur.

Illud quoque sanctitas vestra statuat, ut nulli episcopo li-Illud quoque sanctitas vestra statuat, ut nulli episcopo li-ceat alterius civitatis ecclesiasticum hominem⁴)²) solicitare et in sua dioecesi clericum ordinare. ^{*}Universi³) dixe-runt: Placet,^{*} quia ex his contentionibus solent nasci discordiae, et ideo prohibet⁴) omnium⁵) sententia, ne quis hoc facere audeat. §. 1. Osius episcopus dixit: Et hoc uni-versi constituimus, ut quicunque ex alia parochia voluerit alienum ministrum sine consensu episcopi ipsius⁶) et sine voluntate ordinare, non sit rata ordinatio eius.

aut monasterio, qui ordinatur, pronunciatur. In Ordine au-tem Romano fit mentio talis pronunciationis, episcopi no-mine per archidiaconum factae: De titulo S. Stephani eligi-mus Petrum ad lectorem ad eandem titulum. b) Nullum tale factum: Graece: μηδαμοῦ δύνα-σθαι διεοργείν, id est: nunquam posse operari. Dist. LXXI. C. I. a) Hominem: In concilio la-tino legitur: Ecclesiasticum ministrum solicitare et in suis parochiis clericum, etc. Inf. ead. cap. Primatus. (ubi huius canonis sententia videtur referri) legitur: ut nemo alterius plebis hominem usurpet. Graece autem caput istud, quod in latino decimum octavum est, non habetur. latino decimum octavum est, non habetur.

C. II. b) Cardinandum: Antea legebatur: ordinandum. Emendatum est ex ipsa epistola. Cardinare vero, seu cardinalem constituere (quod est in fine huius capitis), ita videtur B. Gregorius accepisse, ut canonicam transla-

Dist. LXX. C. I. 3) add.: sume: eacd. ex Ivone. - 4) add.: his: eacd. ex cod. - 5) publicas; eacd. ex cod. = C. H. 6) hab. A. 1095. - 7) initialitatis: Edd. coll. o. - 8) initialitati, et paulo post: initialitatis: eacd. pr. Arg. Bas. Ven. I. H. - 9) earam: Edd. Has. Lugdd. H. HI. Antiw. Dist. LXXI. C. I. 1) hab. A. 344. Reg. I. 1. c. 432. 433. -9) abest ab orig. et Ed. Bas. - 3) verba asteriseis inclusa deside-rantur in interpret. Hispanica, ad quam ceteroquin hoc capat perti-rantur in interpret. Hispanica, ad quam ceteroquin hoc capat perti-inet; fegunitic tamen apud Dionysium, ex quo a Corr. Gratiano sunt obtusa. - 3) prohibetur : Edd. Arg. Bas. - prohibeatur: Edd. red. - 5) omni: Edd. coll. o. - 6) sui: eacd. = C. H. 7) scr. A. 404. Hyo Pan. I. 3. c. 64. - 8) usarpet: orig. = C. II. 9) hab. A. 325. - ex Dionys. ap. Reg. I. 1. c. 384. Burch. I. 1. c. 109. =C. IV. 10) hab. A. 451. - Ivo Decr. p. 6. c. 361. - ex Dionys.:

C. II. De codem.

Item Innocentius ad Victricium Rothomagensem Episcopum, epist. 11, c. 7, 7)

De aliena ecclesia ordinare clericum nullus praesumat 8), nisi eius episcopus precibus exoratus concedere voluerit.

C. III. Qui sine episcopi consensu ordinatur, irrita sit cius ordinatio.

Item ex Nicaeno Concilio, c. 16. in fin. 9)

Si quis ausus fuerit aliquem, qui ad alterum pertinet, in "sua" ecclesia ordinare, quum non habeat consensum illius episcopi, a quo recessit clericus, irrita sit huiusmodi or-dinatio.

C. IV. Clerieus unius ecclesiae in alia non ordinetur. Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 20. 10)

Hem ex Concilio Chalcedonensi, c. 20.⁴⁰) Clericos in suis¹¹) ecclesiis constitutos, sicut iam diffini-vimus¹²), non liceat¹³) in alterius civitatis ecclesiis ordi-nari; sed quiescant in ea, in qua ab initio ministrare¹⁴) meruerunt, exceptis illis, qui proprias civitates perdiderunt, et ex necessitate ad alias ecclesias migraverunt. Si vero quicunque episcopus post definitionem istam ad alium epi-scopum pertinentem clericum susceperit, placuit sanctae synodo, et eum¹⁵), qui suscepit, et eum, qui susceptus est, tamdiu excommunicatos manere, quandin ipse cle-ricus ravertatur ad propriam ecclesiam.

C. V. Apostolica permissione unius ecclesiae clericus in altera valeat ordinari,

Item Gregorius Fortunato Episcopo Neapolitano lib, F. epist. 11. 16)

epist. 11.¹⁵) Fraternitatem tuam a nobis petiisse recolimus, ut Gratia-num ecclesiae Benafranae¹⁷) diaconum tuae concederemus ecclesiae cardinandum^b). Et quoniam nec episcopum, cui obsecundare¹⁶), nec propriam habet ecclesiam, hoste sci-licet prohibente, quo suum debeat ministerium exhibere, petitionem tuam non praevidimus differendam. Idcirco scriptis tibi praesentibus eum necessario duximus conce-dendum, habituro¹⁹) licentiam diaconum illum nostra in-terveniente auctoritate ecclesiae tuae, Deo propitio, con-stituere cardinalem. stituere cardinalem.

C. VI. Sine literis episcopi sui in aliqua ecclesia clericus non suscipiatur. Item ex Concilio Carthaginensi I. c. 5.20)

Primatus²¹) episcopus Vegeselitanus dixit: Suggero san-ctitati vestrae, ut statuatis, non licere clericum alienum ab aliquo²²) suscipi sine literis episcopi sui, neque apud se retinere, nec laicum usurpare sibi de plebe aliena, ut eum obtineat²³) sine conscientia eius episcopi, de cuius plebe

CORRECTORUM. NOTATIONES

tionem significet. Nam quum tempore S. Gregorii canon 6. concilii Chalcedonensis accurate observaretur, ut nullo modo daretur alicui locus in ecclesia (qui nunc titulus vo-catur) nisi simul ad eum locum ordinaretur, quum aliquis iam ordinatus, necessitate aliqua in aliam ecclesiam trans-ferebatur, ut in illa in eodem gradu, quo in prima ordi-natus erat, deserviret, in secunda dicebatur incardinari; quod ex isto nunc indicato loco patere potest, et ex l. 3. epist. 14. et alibi. Quod etiam in episcopis B. Gregorius faciebat, lib. 2. indict. 10. ep. 6. et ep. 25. (quod refertur infra 7. q. 1. c. Pastoralis) et indict. 11. ep. 13. et sequenti, quod habetur infra 21. q. 1. c. Relatio. De hac re loannes Diaconus lib. 3. cap. 8. 11. et 16. Gregorium vero loannes VIII. et facto ipso, et vocabulo in eadem notione accepto est imitatus, quod ex aliquot manuscriptis ipsius epistolis constat. constat.

Ans. 1. 7. c. 109. — 11) singulis: Coll. Hisp. — Ivo. — Edd. coll. o. — 12) decrewinus: Coll. Hisp. — 13) liccre, et post en: acquiescere: Coll. Hisp. — Isid. Merl. Ivo. — 14) hace videntur ex Dionysio in collect. Isidori, quatenus a Merlino edita est. irrepsisse; in Coll. Hisp. genuina enim legitur; focil principium ministrandi. — 15) hunc: Coll. Hisp. — Isid. Merl. — Ivo. — Edd. coll. o. — C. V. 16) Ep. 11. (ser. A. 596.) I. 6. Ed. Maur. — Ans. 1. 7. c. 80. Polyc. 1. 1. 7. — 17) Venefranae: orig. — Edd. Bas. Lugdd. Antw. — 16) obsec. debcat, propria ecclesia habcat: Ans. — Edd. coll. o. — 19) habiturus: B. = C. VI. 20) hub. A. 348. — Burch. 1. 2. c. 43. Ans. 1. 6. c. 124. Ivo Decr. p. 6. c. 144. — 21) Privatus ep. Reieiselta-ans: Coll. Hisp. — 22) add.: episcopo: Edd. coll. o. — 23) ordinet: Coll. Hisp. et. Isid. Merl.

est. Gratus episcopus dixit: Haec observantia pacem custodit; nam et memini in sanctissimo ²) concilio Sardicensi statutum, ut nemo alterius plebis hominem usurpet ²⁵); sed si forte erit necessarius, petat a collega suo, et per consensum 26) habeat.

C. VII. Sine literis commendatitiis clericus extra suam ecclesiam non ministret.

Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 13. 27)

Extraneo clerico et lectori extra civitatem suam sine com mendatitiis literis proprii episcopi nusquam penitus liceat ministrare.

C. VIII. De codem.

Item ex sermone S. Augustini ad populum 28). Hortamur Christianitatem vestram iuxta sanctorum canonum instituta, ut in ecclesiis a vobis fundatis aliunde vemiens presbyter non suscipiatur, nisi a vestrae fuerit ec-clesiae consecratus episcopo, aut ab eo per commendatitias literas suscipiatur.

C. IX. Absque formata clerici peregrini non suscipiantur. Item ex Concilio Antiocheno, c. 7. 27)

Nullum absque formata e), quam Graeci epistolam dicunt, peregrinorum clericorum suscipi oportet.

DISTINCTIO LXXII.

GRATIANUS.

Dimissorias vero literas episcopus nisi rogatus non tribuat, sicut statutum est in Synodo habita Romae. Unde Leo Papa ait '):

C. I. Nisi codem petente, nulli dimissoriae literae praestextur.

Bpiscopus subiecto sibi sacerdoti, vel alii clerico, nisi ab spso postulatus, dimissorias non faciat, ne ovis quasi perdita aut errans inveniatur.

C. II. De eodem.

Item ex Concilio Carthaginensi III. c. 21.²)

Clericum alienum, nisi concedente eius episcopo, nemo audeat vel retinere, vel promovere in ecclesia sibi credita. Clericorum autem nomen etiam lectores et psalmistae et ostiarň retinent 3).

C. III. In una ecclesia ordinatus in alia non suscipiatur.

Item ex Concilio Milevitano II. c. 15.4)

Placuit, ut quicunque in una ecclesia *vel* semel eligitur=), ab alia ecclesia ad clericatum non teneatur.

DISTINCTIO LXXIIL

GRATIANUS.

Qualiter vero commendatitia, vel dimissoria seu formatu epi-Stola facienda sit, videndum est. Debent namque literae grae-cae interpeni in ea epistela, et non sine causa. Graeca¹) enim elementa literarum numeros etiam exprimere, nullus, qui vel tenuiter graeci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos latinus Formatas

C. IX. c) Formata: Graece est: undéva uveu elonvizor dégata tor féror, quod Dionysius vertit: nullus pe-regrinorum sine pacificis, id est commendatitiis suscipiatur epistolis. Atque ita Burch. et Ivo habent.

Dist. LXXII. C. III. a) Eligitur: In Concilio Mi-levitano est, vel semel legerit⁹): itemque in concilio Car-thaginensi graeco, cap. 91. χάν άπαξ άναγνώ. In Africano autem cap. 57.: rel semel suscepto officio legerit.

Dist. LXXIII. C. I. a) Conservet: In hoc et sequenti capite ea tantum sunt emendata, quae exemplarium auxilio

Dist. LXXI. C. VI. 24) sancto: Ed. Bas. - 25) sibi usurpet: Coll. Hisp. - Edd. Bas. Lugid. II. III. Antw. - 26) add.: episcupi soft Edd. coll. 0. - Bohm. = C. VII. 27) hab. A. 451. - ex Dio-pysio: Burch. I. 2. c. 139. Ans. I. 7. c. 162 (176). Polyc. I. 4. t. 31. = C. VII. 28) Desiderator inter sermones Augustini. - Burch. I. 15. c. 30. Ann. I. 7. c. 181. Ivo Decr. p. 16. c. 31.: ex dictis Augustini. = C. X. 29) hab. A. 332. (vulgo 341.) Dist. LXXII. C. I. J Ex syn. Eugen. II. hab. A. 826. c. 18. comfirmata per Leonem IV. = C. II. 2) hab. A. 397. - Burch. I. 2. c. 48. Ivo Decr. p. 6. c. 143. - 3) rotizeast: Ivo. = C. III. 4)

vocat, aliqua frans falsitatis temere praesumeretar, hee a Patribus CCCXVIII. Nicacae congregatis salaberrime inventum est et constitutum, ut formatae epistolae hanc calcula-tionis seu supputationis habeant rationem, id est, ut assomantur in supputationem prima graces olementa Patris, et Filii, et Spiritus sancti, hoe est, II. Y. A. quas elementa octogenarium et quadringentesimum et primum significant nu-merum. Petri quoque apostoli prima litera, id est II., quae ²) nemerum octoginta significat; cins quoque, qui scribit, epi-scopi prima litera; cui scribitar, secunda litera; accipientis, tertia litera; civitatis quoque, de qua scribitur, quarta, et indictionis, quaecunque est illius³) temporis, numerus assumatur. Atque ita his omnibus graecis literis, quae, ut dirimus, numeros exprimunt, in unum ductis, unam, guaecunque fueris collecta, summan epistola teneat; hanc qui suscipit, omni cum cautela requirat expresse⁴). Addat praeterea separatim in epistola etiam nonagenarium et nonum numerum, qui socundum gracca clementa significat 'Aun'v.

Exemplar formalae epistolae, quae in Nicaena Synodo a CCCXVIII. Patribus facts est 5). C. I.

In nomine Patris II., et Filii Y., et Spiritus sancti A. *II.* Walterio Spirensi episcopo ego Burchardus sanctae Wormaciensis ecclesiae devotus gregis Christi famulus, in Deo "vero" summae felicitatis beatitudinem. Quum sancta ca-tholica ecclesia promta sit sequi documenta evangelica, quae dicunt: Qui⁶) recipit prophetam in nomine prophetae, accipiel mercedem prophetae, et qui recipil instum in nomine insti, mercedem insti accipiel, etc. et Apostolus iubeat ho-spitalitatem sectari, et necessitatibus sanctorum virorum communicare; tamen propter eos, qui cauteriatam habent suam conscientiam, dicentes se esse simplices, quum sint astutia diabolica repleti, et pro opere pietatis dicunt se de loco ad locum transire, quum sint sua malitia faciente fugitivi, et dicunt se esse ministerio sacro insertos, quum non sint: statutum est a sanctis Patribus, neminem clericum alienum et ignotum recipi ab aliquo episcopo, et in-thronizari in sua ecclesia, nisi habeat a proprio episcopo epistolam, quae in canonibus nominatur Formata. Ideo notum facimus fraternitati vestrae, quod praesens frater noster, harum literarum portitor, nomine Hermannus⁷), non pro sua nequitia expulsus est a nobis, sed postulanti-bus fratribus, eo quod ex familia nostra fuit et noster baptizatus, fecimus ei libertatem receptam in⁴) cornu al-taris canonice, et ordinavimus eum ad gradum presbyterii. Cui etiam has diminsorias sive commendatitias literas faci-mus. et eum ad vestram dilectam fraternitatem dirivimus. cum alienum et ignotum recipi ab aliquo episcopo, et inmus, et eum ad vestram dilectam fraternitatem dirigimus, ut in vestra parochia sub vestro sacro regimine et defensione consistere valeat. Ego, inquam, Burchardus humilis episcopus, in nomine Patris?), et Filii, et Spiritus sancti, et in unitate sanctae ecclesiae, in qua Petro datum est ius ligandi atque solvendi, absolvo Hermannum presbyterum de civitate Wormaciensi indictione X., et licentiam do vobis de civitate Wornaciensi indictione X., et licentiam do vois inthronizandi eum in quacunque ecclesia vultis vestrae parochiae. Hanc ergo epistolam graecis literis hinc inde munire decretinus, et annulo nostrae ecclesiae firmare censuimus. Fraternitatem vestram Christus nobis incolu-mem conservet⁴). II. Y. A. II. B. E. Z. Ξ. Δμήν. Data Wormaciae Idibus Martii, anno Dominicae incarnationis MVII. 40. Indicines V MXIL 1º) Indictione X.

NOTATIONES CORRECTORUM.

restitui poterant. Ceterum quae hoc loco sequuntur etiam apud Burchardum sunt depravata. Facile autem restitui possunt ex regulis initio distinctionis traditis. Quibus quidem regulis optime respondet exemplum ab irone collatum p. 6. c. 436., si literae, in extremo 434. capitis positae, po-nantur loco earum, quae in 1980 435. afferuntur. Addita enim illis dictione $a\mu\eta\nu$, resultat numerus ibi notatus, id est, IDCCLXXVIII. Bene etiam procedet exemplum c. 434. si ubi nunc summa est 1539. fiat 1439. Satis sit locum indicasse.

hab. post A. 416. – Reg. 1. 1. C. 385. – Coll. tr. p. p. 2. t. 22. C. 6. – \diamond) primum rel semel legeril: Coll. Hisp. Dist. LXNIII. 1) Hacc est regula formatarum, quae Attice Constantinopolitano constanter tribui solet. Integra legitur ap. Reg. L 1. C. 438. Ans. 1. 6. C. 121 (122). Ivonem Decr. p. 6. C. 433. – 2) qui numerus: orig. – Reg. – Ans. – 3) id: orig. – Ans. – 4) expression: ib. =: C. I. 5) Burch. 1. 2. c. 227. – 6) Maith. c. 10. – 7) Ermanne: Burch. – 8) a: Ed. Bas. – 9) Paties II., et Pi-lit Y. et Sp. S. A.: Edd. coll. o. – 10) Mil. mense XII.: Edd. coll. e.

C. II. Incipit epistola formata a CCCXVIII. Episcopis et ab Attico^b) Constantinopolitanas urbit Episcopo edita:

Sanctissimo in Christo fratri summa dulcedine caritatis amplectendo A., illius cividitis episcopo, Y., illius ecclesiae praesul, perpetuae beatitudinis¹¹) optat in Christo salutem. Ω . Y. A. Ω . De cetero noverit sancta fraternitas vestra, quod iste clericus, Hermannus¹²) nomine, nostra in paro-chia instructus ac detonsus, parvitatem nostram rogavit, quatenus illi commendatitias literas conscriberemus, quibus restrae celesiudini commendatitas un tuticione vestri vertivestrae celsitudini commendatus sub tuitione vestri regi-minis degere posset; cuius voluntati consentientes secun-dum canonicam auctoritatem literas ei dimissorias dedimus, per quas et ipsi concedimus, ut sub vestro magisterio di-vinae servituti insistens suae deserviat utilitati, et vobis licentiam tribuimus, ut, si dignum eum iudicate, et vois sacros ordines promoveatis. Commendatum ergo eum cu-rae vestrae suscipite, et nostris ex partibus absolutum in vestrarum ovium numero custodite. Quas literas, ut vigore veritatis firmatae indubitanter a vobis suscipiantur, literis graecis, ut canonica docet auctoritas, confirmare sategimus. Sancta Trinitas vestram beatitudinem ad regisategimus. Sancta Finitas Vestran beatitudinėm ad regi-men sanctae suae ecclesiae perpetualiter bene valere con-cedat, ' $\Delta u \eta v^{0}$). [sel sic: E. O. ¹³) (quae candem summam exprimus) indictione X. Continet have formata epistola sum-mam¹⁴) numeri MCCCXV. Y. graecam in nomine illius primam ponimus, quia Graeci cam in quibusdam locis pro Y. consonante ponunt, sicut est $\Delta avdd$ et $\varepsilon v a \gamma v \ell hov ^{15}$.]

DISTINCTIO LXXIV.

GRATIANUS.

I. Pars. Quaeritur de his qui ab episcopis suis promoveri contemnunt, an inviti sint sublimandi, an non?

De his its statutum incenitur in Concilio Aurelia-nensi III. cap. 7. 1):

C. I. Annuae suspensioni subiaceat episcopus, qui invitum ordinare praesumit.

Episcopus, qui invitum aut reclamantem praesumserit ordinare, annuali poenitentiae subditus missas facere non praesumat.

C. II. Nullus promoveatur invitus.

Item Gregorius Natali Episcopo Salonitano, in lib. I. Reg. epist. 19. 2)

Gesta, quae nobis in concilii³) vestri confecta secretario direxistis, in quibus *) archidiaconus Honoratus addicitur 5), plena esse cognovimus semine iurgiorum, quum uno eo demque tempore una persona nolens ad sacerdotii ordinem provehitier⁶), quae tanquam immerita a diaconatus officio removetur⁷). Et sicut iustum est, ut nemo crescere com-pellatur invitus, ita censendum puto *similiter,* ne quisquam insons ab ordinis sui ministerio deiiciatur iniuste.

Contra incenitur in Concilio Carthaginensi c. 31. 8):

Si qui d) clerici ab episcopis suis promoveri contemsorint, nec illic maneant, unde recedere noluerunt.

C. IV. De eodem.

Placuit, ut quicunque clerici vel diaconi pro necessitati-bus •) ecclesiasticarum •) rerum non obtemperaverint epi-scopis suis, volentibus eos ad honorem ampliorem in ec-clesia sua promovere, nec illic ministrent in suo gradu, unde noluerunt recedere.

C. V. Posteriores prioribus episcopi non praeponant. Item ex Concilio Agathensi, c. 23. 10)

Episcoporum ¹) etiam, quoruma vita non reprehenditur, posteriorem priori nullus praeponat, nisi forte superbia elatus quod pro necessitate ecclesiae episcopus iusserit implere contemnat.

II. Pars. §. 1. Sane si officium archidiaconatus ¹²) propter simpliciorem ¹³) naturam implere aut expedire nequiverit, ille loci sui nomen teneat et ordinationem f) ecclesiae, quem elegerit episcopus praeponendum.

C. VI. In quo loco quisque ordinatus est invitus teneri

non debet. Item Gregorius Ioanni Episcopo Syracusano,

lib. XI. epist. 34. 14)

Quorundam ad nos relatione pervenit, Cosmam, qui ex monacho monasterii S. Luciae a decessore vestro 15) memorandae¹⁶) memoriae Maximiano in ecclesia Syracusana factus subdiaconus, atque a vohis postea in possessione, quae Iuliana dicitur, presbyter est ordinatus, ita nimia tristitia et loci qualitate vehementer afflictum, ut vitam sibi poenam existimet, et contritionis¹⁷) suae fugam quaesibi poenam existimet, et contritionis ¹⁷) suae fugam quae-rat auxilium. Et ideo, quia tales erga subiectos noatros debemus exsistere, quales nobis, si subiecti fuissemus, no-stros volueramus ¹⁸) esse praepositos, magnae benignitatis est, si eum in ecclesiam ¹⁹), ubi subilaconi est functus officio, sanctitas vestra reducere atque illic *presbyterum* voluerit ²⁰) constituere cardinalem. Quod et facere, quan-tum arbitramur, debebitis, si tamea nihil est, quod iuste contra ipsum animos ²¹) vestros exasperet. Si vero aliqua culpa est, suis nobis hoc epistolis vestra fraternitas, ut scire possimus, insinuet. scire possimus, insinuet. III. Pars. Gratian. Verum illad Gregorii de his intel-

ligendum est, qui non causa nocessitatis, sed causa ingrati-tudinis callide ab episcopis suis promoveri queruntur. Illud autem Carthaginensis concilii de his intelligitur, qui nolunt oblemperare episcepis suis propter meessitatem ecclosiae oo-lentibus eos ad alliora promovere. Hanc distinctionem ex de-creto Simplicii²²) Papae guilibet corroborare valst, qui scribens Ioanni Episc. Ravennati, epist. II. ait inter cetera: C. VII. Non est aliquis invitus ad episcopatum pertrahendus. Ubi ista didicisti, quae in fratrem²³) et coëpiscopum²⁴) nostrum Gregorium non dilectione, sed invidia perpetrasti², quem inexcusabili violenția pertrabi ad²⁵) te passus es at-

CORRECTORUM. NOTATIONES

C. II. b) Ab Attico: Antea legebatur: abbatibus. Restitutus est locus ex coniectura (quod perraro factum est), quoniam evidenti ratione nitebatur.

c) $\Delta \mu \dot{\eta} \nu$, vel sic: E. O.: Addita sunt haec ex ali-quot vetustis exemplaribus, et utrisque istis notis idem numerus XCIX. significatur. In codicibus vero impressis vel nihil erat, vel dictio: Amen, latine scripta, in qua nulla est numeri significatio.

Dist. I.XXIV. C. III. d) Si qui: Verba huius ca-pitis sunt titulus sequentis capitis: *Placuit*. qui est proprius

Dist. LXXIII. C. H. 11) add.: obsequium: Ed. Bas. — 12) B.: Edd. Arg. Bas. — Ber.: Edd. Nor. Ven. H. — Her.: Ven. I. — 13) YE: Edd. coll. o. — 14) epistokans summai: Ed. Bühn. — 15) hace in impressis mirum quantum depravata esse, hace te exempla doceburi leg. in Ed. Bas.: a. jj. yo. id. — in Ed. Arg.: a. n. y. s. id. — Ex-inske tamen videtur factum esse, quod in Edd. Par. Lugdd. H. III. est:

have tamen viactur martum esse, qelou in Eda. Par. Lugda. II. III. est: $\hat{\alpha}\pi\sigma\nu\sigma\sigma(a. i. e. absentia, quod sensu omnimodo caret.$ $Dist. LXXIV. C. I. 1) hab. A. 538. <math>\Longrightarrow$ C. II. 2) Ep. 19. (acr. A. 591.) I. 1. Ed. Manr. — Ivo lber. p. 6. c. 379. Polye. 1. 2. t. 33. — 3) constili: Ed. Bas. — 4) quo: th. — 5) adductiur: Edd. coll. e. pr. Bas. — 6) promoceatur: Ed. Bas. — 7) removes the result of the sense of the sens

canon 31. concilii Carthaginensis in cadice canonum et apud Graecos.

C. IV. e) Pro necessitatibus: Graece est: dià דוראם באימיצמסווצא מוזומר זשי לאאחטשי מטושי; id est: ob quasdam cogentes causas suarum ecclesiarum.

C. V. f) Et ordinationem: Quamvis in recentioribus conciliorum editionibus Colonionsibus legatur: et erdinationi ecclesiae, quem elegerit episcopus, praeponatur *); tamen in veteri Coloniensi, duobus Parisiensibus et duobus codicibus conciliorum Vaticanis est codem modo atque ayud Gratianum.

c. 49. = C. IV. 9) ecclesiaram: orig. - Ans. Burch. = C. V. 10) bah. A. 506. - Coll. tr. p. p. 2, t. 28. c. 21. - 11) Episcopus: orig. -13) archidaconus: Edd. Ven. I. II. Lugdd. - 13) simplicen: Ed. Baa. *) eodem medo legitur in Coll. Misp. - ad ordinationem: Ed. Baa. =) c. VI. 14) Ep. 29. (wcr. A. 602.) 1. 13. Ed. Maur. - 15) tea, et sic numero sing. deinceps: Edd. coll. e. - 16) venerandas: orig. - Edd. coll. o. - 17) contritioni: Ed. Bas. - 16) venerandas: orig. coll. o. - 19) ecclesis: caed. - 20) studuerti: card. - 21) ani-mum tuum: card. = C. VII. 23) scr. A. 652. - Burch. 1 4. c. 29. Ans. 1. 6. c. 66. 67. (64. 65.) Ivo Dect. p. 5. c. 140. Pelyc. 1. 2. t. 33. - 23) confratrem: Ed. Bas. - 24) episcopum: Edd. coll. e. - 25) a: caed.

que vesani, ut el honorem tantam non per animi 26) tranguillitatem, sed per amentiam, sicut dicendum 27) est, irroguimaren, seo per american, sicui dicentini -) est, irro-gares ? Deque onim talia portuisment dicci sanitate consilii. Nolumus exaggerare quoi geotum est., ne ougemur indi-care quoi dignum est., nam privilegium ?*) meretur ami-tere, qui permissa sibi abutinir potestate. El infra ??): Benuncianus autem, quod, si pusthar quicquam ??) tale pracaumeoris, ent sliquem ³⁰) acu episcour en en presta esu presta si si guen ³⁰) acu episcour e en presto-tarum, eeu diacomum invitum facere ²²) furte credideris, prelinationes tibi Revenutis ecclesize vel Lemiliensis no veris auferendas.

C. VIII. De milen.

Atom Gregorius Antonino Subdiacono, 18. 11. quist. 16. Indiat. 10. 3.3)

Monoratus, archidiaconus coolesiae Salonitanse a sanotae momoriae decessore mao missa supplicatione popusaerst, and ab antistite suo invitus proveiti ad fortions gradus or-dinem contra morem nullatenus 34) cagonetur. Muc contra tieri sibi non provshendi gratia 35,), sed causa ingratitudinis and and an and a set of the set o nostro interdizerat, ne praedictum Honoratum archidiaco-num invitum proveheret, neve doluren conceptae ingrati-tudinis "diutius" in corde ratinerat. Quunque et a nobie "") has eidem summopere fuerint 39) interdicta, non solum mandata Dei negligons, eed et scripta 40, norta 41, con temperature, practatum archidiaconum guesi all'Intiorem ho-norem provéhens constus est arte callida 42, degradare. finite actum est, ut, so de 43) archidiaconatus luco summuto, alium adacisoeret, qui eius dimemperare moribus "4) potuisset. Quem Honoratum archidiaconum arbitranur an-tistiti suo aliunite displicare non potuisse⁴⁵)., nei quot sum van scora suis dure parentibus prohibebat⁴⁰). Quan manam subtili voluimus et tume sanctue memoriae decesnor meus, et nunc ego inflagatione discutore 47), sed ipse 48 suorum sibi actuum conscius personam ad iudicium pastposuit Bestinare. Proinde **) experientian tuam praesentis praesenti austoritate duximus fulciendam, quatenus, conveniens in Kalona 50), Natalem fratren onepiscopunque nostrum saltem tot soriptis ailmonitum studeut (1) allhurtari, nt supra memoratum archidianonum in suo 52) statim iluzo suscipist. Quod si facere huc contumaciter, ut consuevit, distuterit, usum ei pallii, gui ab har sede concessus est ⁵⁰), es auctoritate sedis apartolicae contradioes ⁵⁴). Quem si cliam amisso pallio adhuc m cadem perimana perseverare perspezeris, dominici * guogue* corporis est sanguinis sundem antistitem participatione privabis.

Quatiun. Adhilionda est stiene disciplina. gua nolestes promoveri ad sauros ordinas ad obsiliendum apiscopis auto provocentur. In minorihus signidina ordinihus emstituti pau-latia por singulas gradius sunt provolendi, ut contemnatus suis diesire apiecopis dolsant sibi illas aux pravlatas, guas prim habehend subjectus.

Unde Gellasius worldt Wirteri Episcope 55):

C. T. Quun majora ardinari contenaerint, de minerli

NOTATIONES CORRECTORUM

in prisca+) versione. Graver est: si de un raite nomme. stioni a azussioin stror (al. avig) izzimpunture intuite; quite guitur.

Dist. LXXIV. C. VII. 36) annti: 30. Has. - 37) diviens: Well. coll. c. - 35) add.: depender: Mid. coll. c. - 29) cf. C. 25 y. 2. c. 33. - 30) aleguide: Mid. coll. c. - 31) and.: teters: energi. -33) add.: peace: andd. = C. VIII. 35) Mo. 20. (act. A. 800; J. 2. 36. Mastr. - Ans. J. 7. c. 35. - 184) mailer meatur: Bdd. coll. c. -56) consec: energi. - 36) client: ancd. - 37) provideressor: energi. - 36) ann: andd. ex Mast. - 38) Harrantic andd. - 37) provideressor: energi. - 36) consec: energi. - 38) client: ancd. - 37) provideressor: energi. - 36) consec: energi. - 48) mailer ancd. - 40) confide: mond. ex Mas. -46) confinent: cancel. 41, add.: documentime: 20, Mas. - 45) poone: Not. energi. - 43) mastr. - 46) and intervent: cancel ex Mas. -45) poone: cancel. - 43) and intervent: cancel ex Mas. - 457) por-gainer: cancel. - 43) and intervent: cancel ex Mas. - 457) por-gainers: cancel. - 43) and intervent: cancel ex Mas. - 457) por-gainers: cancel. - 43) and intervent: cancel ex Mas. - 457) por-dianet: cancel. - 43) and intervent: cancel ex Mas. - 457) por-gainers: cancel. - 43) and intervent: cancel ex Mas. - 457) por-gainers: cancel. - 43) in statuments in stationament: cancel ex with. - 457) por-dianet cancel. - 53) in status and the stationament: cancel ex with. - 451) struct disconservent exists of exists. - 20 XX. 553 (Dispat incertium. - er Ayr. L. 2. t. 31, - 365) add... mag: Hit Mas. - 377) proferer: 30, - 1

propher., quia invitos fieri confesiantica anderatio gravitasque non patinur., ut ex nakentikus fiant volontes ordi-natio illa putest penficere "), gi guos habes "wal" in mea-hythis, vel aubdiaconis maturilles antate, at guorum sit vita probabilis, dus in productoratum studens promovers, ut., qui²⁸) in suis ardiaibas ²⁹) profesere maluerint, reilht, qui "", m and a comment " preserve a numerine, res-dantur auis inferioribus post mineres "), ipsague commenta presbyteni propensius quem disconi consequentur, ut ther autem ratione comminici et honorem, quem mingarant, appetere nitentur, et quae

DISTINCTIO LXXV.

GRATIANUS.

1. Para. Tompus auton consecutionis, sicut in Ordine name babaun, ad apiecopi boundictionom non slightur. Omni a tempere bonelionatur, dumundo iniuni at hora tertin onin 10 wadicli on accinient.

Unite Anacletus")) Papa soribit al Episcones 2) Italian. apiet. III. in princ.:

C. I. Antinetions opinegue un gun Iuru fieri dab matt.

Ordinationes³)) episcoporum auntoritate apostolica ab cami-bus, qui in calem fuerint provincia, episcopis sunt cele-brandae. Qui simul convenientes soutinium "diligenter agant, isiminague cum namibus acidiment precilius, st 4) manus in 5) sanctis exangeliis, "quae praedicaturi sunt, imponentes, dominica die, bora tertia orantes, saoraque unatione., exonulo prophetarum et segun (), capite curum more apostolorum et Moysis angentes; quia omnis sancti-ficatio constat) in Spinitu sancto, cuins virtus invisibilis sancto chrismati est permista, et hoc zitu solemnem celebreat ordinationers.

II. Pars. Grutian. Tempus auton connectationis trium mensium spetio Austitur, altre quel, siei necesitute capute, generoporum connectationes put electionem differri non liest. T Tade in Chalcedonensi Connilio, c. 25. legitar .):

C. IL. Oltre tres mouses non differenter opiscoporum ardinatio.

Quanian quidam metropulitanorum, siont ad nos perlatum est, segligust creditos adbi greges, et differunt ordinatis-pes facere episcoperum, placuit sanctae synodu, intra ") tres meases feri ordinationes episcoporum, nisi furte inencusabilis necessitas corgerat tempus ordinationis amplius protefari "). Si autem quis) episcopurum haec 11) non observarerit, ipsum debere corlesianticae condomnationi avere, relitus vero ciustem viduatae coclesiae integrus súb marrari apud occonomum ciusdem ecclesiae placuit +).

M. Pars. Gratian. Cetevoren pero ordinationes non nin in temporibus certie et dichus, marine anordutum et Lo-vitarum, fieri debent, vespera videlicet sabiati, vel mane disi iluminime continueto iciunio.

C. M. Ordinationes presbyterorum vel Levinnum gun hora fieri debeaut.

promonentur ordinibus. Consulati ⁵() dilectite tun de suorum promotione derimo-rum, perhibus, quad diaconi ad presityterii gradum (qua-ectlesian) tumm menoras indigere) venire detrectunt. Qua-

Dist. LXXV. C. H. a) hi autem quis: Sir stimm | uliter interpres wertit: Quod si her minime fecerit, corre-prises *) versione. Grave est: si de ui; rolizo nonjuto. | plioni seclasiatione addisectit. De metropolitano enim lu-

189) Ivo 4. 1. c. 48. - 40) is anis ord. : about ab Ans. - 409 pe-K: JV

C. IV. Presbyteri et Levitae qua hora ordinandi sunt. Item Leo Episcopus Dioscoro Alexandrino Episcopo, epist. LXXIX, cap. 1.14)

Quod a Patribus nostris propensiore cura novimus esse servatum. a vobis¹⁵) quoque volumus custodiri, nt non passim diebus omnibus sacerdotalis vel levitica ordinatio celebretur, sed post diem sabbati eius noctis, quae luce-scit in prima sabbati, exordia consecrandi ¹⁶) eligantur, in quibus his, qui consecrandi sunt, ieiunis et a ieiunantibus sacra benedictio conferatur. Quod eiusdem observantiae erit, si mane ipso dominico die, continuato ieiunio sabbati, celebretur¹⁷), a quo tempore praecedentis noctis initia non recedunt, quod¹⁸) ad diem resurrectionis (sicut etiam in pascha Domini declaratur) pertinere non dubium est.

C. V. Quare die dominico sacerdotum ordinationes celebrentur.

Idem eodem cap. 19)

IV. Pars. Quod 29) die b) dominico ordinationes sacerdotum celebrentur, non tantum ex consuetudine, sed etiam ex apostolica novimus venire doctrina, scriptura manife-stante, quod, quum apostoli Paulum et Barnabam ex prae-cepto Spiritus sancti ad evangelium gentibus²¹) mitterent cepto Spiritus sancti ad evangelium gentibus²⁴) mitterent praedicandum, ieiunantes et orantes imposuerunt eis ma-nus, ut intelligamus, quanta et dantium, et accipientium devotione curandum sit, ne tantae benedictionis sacramen-tum negligenter videatur impletum. Et ideo pie et lauda-biliter apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordi-nandorum sacerdotum formam per ecclesias, quibus Domi-men presente to colnit etiam ince servareris ut bis oninus pracesse te voluit, etiam ipse servaveris, ut his, qui consecrandi sunt, nunquam benedictio, nisi in die domini-cae resurrectionis tribuatur, cui a vespera sabbati initium constat adscribi, et ²²) tantis divinarum dispensationum ²³) mysteriais est consecrata, ut, quicquid est a Domino insi-gnius²⁴) constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumsit exordium; in hac per resurrectionem "Christi" et mors interitum, et vita accepit initium²⁵). In hac etc.

C. VI. De codem. PALEA.

[Item in Ordine Romano, cap. de gradibus ecclesiae 26).] "Quando et ubi libitum fuerit usque ad subdiaconatus officium ordinantur clerici, diaconi vero atque presbyteri nun-quam, nisi in publica ordinatione."

C. VII. De temporibus ordinationis.

Item Gelasius ad Episcopos per Lucaniam, epist. I. cap. 13.27)

V. Pars. Ordinationes presbyterorum et diaconorum nisi certis temporibus et diebus exerceri non debent, id est quarti mensis iciunio, septimi et decimi; sed et etiam quadragesimalis initii, ac medianae²⁸) hebdomadae, et sab-bati iciunio circa vesperam noverint²⁰) celebrandas, nec

cuiuslibet utilitatis causa seu presbyterum, seu diaconum his praeferre, qui ante ipsos fuerint ordinati.

DISTINCTIO LXXVI.

GRATIANUS.

I. Pars. Quibus temporibus iciunia celebranda sint, Ca-lixtus Papa determinat, scribens Benedicto Episcopo epist. I.¹):

C. I. Quibus temporibus iciunia celebrentur.

Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, convenientins nunc per quatuor tempora lieri decernimus, ut, sicut annus per quatoor volvitur tempora, sic et nos quaternum solenne agamus ieiunium per anni quatuor tempora.

C. II. De codem.

Item ex Concilio Moguntino I. a) cap. 34. 2)

Constituimus³), ut quatuor tempora anni ab omnibus⁴) communi leiunio observentur, id est in mense Martio, heb-domada prima; in lunio, secunda; in septembri, tertia; in decembri, quarta.

C. III. De codem. Item ex Concilio Salegunstae habito, cap. 2.5) Item ex Concilio Salegunstae habito, cap. 2.5) De ieiunio autem "incerto" quatuor temporum hanc certi-tudinem statuimus, ut si calendae Martiae in quarta feria sive antea evenerint, eadem hebdomada ieiunium celebre-tur. §. 1. Si autem calendae Martiae in quintam feriam, aut sextam, aut sabbatum distenduntur, in sequentem ⁶) hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo, si calendae lunii in quarta feria aut antea evenerint, in sub-sequenti hebdomada ieiunium celebretur; et si in quinta, aut sexta feria, aut sabbato contigerint ⁷), ieiunium in ter-tiam ⁸) hebdomadam reservetur. §. 2. Et hoc sciendum est, quod, si quando ieiunium mensis lunii in vigilia pentecostes secundum praedictam regulam evenerit, non bi celebransecundum praedictam regulam evenerit, non ibi celebran-dum erit, sed in ipsa hebdomada solenni pentecostes, [quia vigilia ^b) simul et ieiunium celebrari non debent J et tunc propter solennitatem Spiritus sancti diaconi dalmaticis inpropter solennitatem Spiritus sancti diaconi dalmaticis in-duantur, et Alleluia cantetur, et Flectamus genua non dicatur. §. 3. Eodem modo de septembris ?) iciunio constitutum est, ut, si calendae septembris in quarta feria evenerint aut antea, iciunium in tertia hebdomada cele-bretur, et si in quinta, aut sexta, aut sabbato contige-rint¹⁰), in quarta hebdomada iciunandum erit. §. 4. In decembri vero illud obserrandum erit, ut in proximo sab-bato ante vigiliam natalis Domini celebretur iciunium, quia, si vigilia in sabbato evenerit, sinul vigiliam et jeinnium si vigilia in sabbato evenerit, simul vigiliam et ieiunium celebrare¹¹) non convenit. Contra Urbanus II. in Concilio Placentino, c. 14.¹²):

C. IV. De codem.

Statuimus etiam, ut ieiunia quatuor temporum hoc ordine

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. V. b) Quod die: Sumtum est caput hoc ex codem loco, unde et antecedens, mutato tamen verborum ordine, et nonnullis initio adiectis. In ipsa enim epistola post ultima verba praecedentis capitis sequitur continen-ter: Nam praeter auctoritatem consueludinis, guam ex apo-stolica novimus venire doctrina, etiam sacra scriptura mani-feriat, uned num apostoli, etc.

stolica novimus venire doctrina, etiam sucra scriptura mani-festat, quod quum apostoli, etc. Dist. LXXVI. C. II. a) Auctor Micrologi c. 24. et 25. de hoc ipso Moguntini concilli canone disputans, aperte ait, hoc ex ignoratione traditionis ecclesiasticae fuisse profe-ctum. Unde Leo Papa ait: Huius observantiae etc. quod refertur infra ead. dist. c. 6. Et ne quis occasione horum conciliorum Germanicorum deciperetur, Gregorius VII. (quod in andem Micrologo paratur) veterem Romanae ecclesiae in eodem Micrologo narratur) veterem Romanae ecclesiae

Dist. LXXV. C. IV. 44) Ep. 9. (scr. A. 445.) Ed. Baller. – Ans. I. 7. c. 44. Ivo Decr. p. 6. c. 31. Polyc. I. 1. – 15) nobis: Edd. coll. o. – 16) ahest ab orig. – 17) ndd.: ordinatia: Edd. coll. o. – 18) quam: orig. = C. V. 19) Ivo Pan. I. 3. c. 13. Decr. p. 6. c. 70. – 20) in die: Ed. Bas. – 21) ndd.: omibus: ib. – 22) quae tantis: orig. – Edd. coll. o. – et – consecratam: Coll. Hisp. – 23) dispositionum: orig. – 24) insigne: Edd. coll. o. – 25) prin-cipium: eaed. = C. VI. 26) Hoc caput prostat in Ordine Rom. (vide ad c. 2. D. 23.) quem num. IX. in Museo Ital. publici inris fe-cit Mabillonius. – Ans. 1. 7. c. 61 (51). = C. VII. 27) scr. A. 494. – Ans. I. 7. c. 45. Ivo Pin. I. 3. c. 25. Decr. p. 6. c. 74. Polyc. I. 2. t. 28. – 25) mediana quadragesimae die: orig. – Ans. Ivo. – 29) add.: upcas ordinationes: Edd. coll. o. ex Ans. – 30) add.: audeant: eaed.

consuetudinem renovavit. De qua re in concilio Claromon-tensi Urbani II. c. 1. sic statuitur: Primum ieiunium qua-tuor temporum semper fiet prima hebdomada quadragesimae; secundum in hebdomada pentecostes absque genuum flexione cum Alleluia et Gloria in excelsis Deo, et vestibus solennibus fiet; tertium plena hebdomada ante acquinoctium autumnale; quartum plena hebdomada ante natalem Domini, vigilia eiusdem accepta. Et idem repetitur in altero concilio Placentiae postea habito, quod est in bibliotheca Vaticana, et citatur infra ead. cap. Statuimus.

C. III. b) Quia vigilia: Haec usque ad verbum: debent, non sunt in ipso concilio impresso ex Burchardo, eadem vero sententia repetitur in line capitis.

Dist. LXXVI. C. I. 1) Cap. Pseudoisidorianum, desum-tum ex libro Poniii. — ef. Ord. Rom. apud Hittorp. p. 83. — Ivo Pan. I. 2. c. 175. Decr. p. 4. c. 27. Polyc. I. 3. t. 25. — C. II. 2) cap. 34. Conc. Mog. hab. A. 813. in epitomen redactum. — Cap. I. 5. c. 86. Reg. I. 1. c. 277. Burch. I. 13. c. 2. Ivo Pan. I. 2. c. 160. Decr. p. 4. c. 35. — 3) Statumus: Ed. Bas. — 4) add.: hominibus: Edd. coll. o. — C. III. 5) hab. A. 1023. — Burch. in fine. Ivo Pan. I. 2. c. 181. Decr. p. 4. c. 33. — 6) sequenti hebd.: Edd. coll. o. — 7) contigeril: eaed. — 8) tertia hebd.: eaed. pr. Lugdd. II. III. — 9) septimi mensis: eaed. — septembris mens.: Ed. Bas. — 10) contiger-ril: eaed. — 11) celebrari: eaed. = C. IV. 12) hab. A. 1095. — Polyc. I. 3, t. 25.

celebrentur: primum in Initio quadragesimae, secundum in hebdomada pentecostes, tertium vero in septembri, quartum in decembri more solito fiat.

C. V. De codem.

Item Leo Papa I. sermone I. de ietunio pentecostes 13). Igitur post sanctae laetitiae dies, quos in honorem Domini a mortuis resurgentis ac deinde in ¹⁴) coelos ascendentis exegimus, postque acceptum sancti Spiritus donum, salubriter et necessario consuetudo est ordinata ieiunii, ut, si quid forte inter ipsa festivitatum ¹⁵) gaudia negligens li-bertas et licentia inordinata ¹⁶) praesumsit, hoc religiosae abstinentiae censura castiget.

C. VI. De codem.

Idom sermone VIII, de ieiunio decimi mensis 17).

Hujus observantiae utilitas, dilectissimi 18), in ecclesiasticis praecipue est constituta ieiuniis, quae ex doctrina sancti Spiritus ita per totius anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentiae omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem ieiunium vernum in quadragesima, aestivum in pentecoste, autumnale in mense septimo¹⁹), hiemale *autem* in hoc, qui est decimus, celebramus²⁰), intelligentes divinis nihil vacuum esse praeceptis, et verbo Dei ad eruditionem nostram onnia elementa servire, dum per ipsius mundi car-dines quasi per quatuor evangelia incessabili 21) tuba disci-

mus quod et praedicenus, et agamus. IL Pars. Gratian. Prinum vero mensem, quartum, septimum, et decimum, non Hebraeorum ratione, sed nostra debemus accipere. Primus enim mensis apud illos est Aprilis, quartus Iulius, septimus ectober, decimus lanuarius. In qui-bus, et praeterea in quinto mense, qui est Augustus, qua-fuerit eis causa ieiunii, Hieronymus in commentariis ad cap. 8. Zachariae exponit, dicens²²):

C. VII. Quare in supradictis mensibus ieiunia lex imperavit. Leiunium quarti, et leiunium quinti, et ieiunium septimi, et ieiunium decimi (* drad zorvoë enim* subauditur men-sis)²³) domui ludae et Hierusalem in dies festos vertetur et gaudium: * veritatem tantum Deus quaerit et pacem.* *In* hoc loco nostrorum²⁴) multi multa dixerunt, et inter se dissonantia. Et paucis interiectis : §. 1. Cogimur igitur ad Hebraros recurrere, et scientiae veritatem de fonte magis quam de rivulis quaerere. Et paulo post: §. 2. leiunium quarti mensis, qui apud Latinos vocatur Iulius, die se-ptima et decima eiusdem mensis illud arbitrantur ²⁵), quando descendens Moyses ²⁶) de monte Sina tabulas legis ahiecit atque confregit, et iuxta Hieremian ²⁷) muri pri-mum rupti sunt civitatis. In quinto ²⁸) mense, qui apud Latinos ²⁹) appellatur Augustus, quum propter exploratores terrae sanctae seditio orta esset in populo, iussi sunt montem non ascendere, sed per quadraginta annos longis 30) a terra sancta³) circumire dispendiis, ut exceptis duobus, Chaleb³) et losue, omnes in solitudine caderent. In hoc mense et a Nabuchodonosor³), et multa post saecula a Tito et Vespasiano templum Hierosolymis incensum est atque destructum; capta urbs 34) Bethel, ad quam multa millia confugerant Iudaeorum; aratum 35) templum in igno-miniam gentis oppressae a Tito Annio Rufo. In septimo

NOTATIONES

C. VIII. c) Scire debet: In multis manuscriptis exemplaribus a capite *leiunium*. usque ad cap. *Post Pascha*, jin aliquot etiam usque ad ultimum, nulla est distinctio ca-pitum. Tanquam enim unico contextu continentur multae auctoritates a Gratiano citatae. Ideo verba ista: Scire debet sanctitas vestra, cohnerent cum extremis verbis Gratiani ad finem praceedentis capitis, atque ita legendum: Unde Ambrosius in einsdem diei sermone LXI. qui incipit: Seire

vero, qui apud nos appellatur october, "sicut supra dizi-mus," occisus est Godolias, et Iudae tribus, ac Hierusalem reliquiae dissipatae. "Legan Hieremiam" ³°). Mense decimo (qui apud nos lanuarius dicitur, eo quod ianua anni sit atque principium), Ezechiel ³") in captivitate po-situs audivit et cunctus populus captivorum, quinto mense templum esse subversum, quod plenissime in eodem pro-pheta cognoscimus. Hoc est igitur omne, quod dicitur, dies planctus et ieiuniorum, quos hactenus habuistis in luctum, sciatis vobis (quia cogitavi, ut benefaciam Hieruluctum, sciatis vobis (quia cogitavi, ut benefaciam Hieru-salem³) et domui Iuda) in laetitiam et gaudium et so-lennitates esse vertendos; ita duntaxat, si veritatem dili-gatis et pacem. luxta anagogem, quia tunc ieiunamus, quando³⁹) sponsus aufertur a nobis, et non meremur eius habere praesentiam, quum reversus fuerit Dominus ad nos, et coritavarit ut benefaciet poble omis fricities vertetur. et cogitaverit, ut benefaciat nobis, omnis tristitia vertetur in gaudium, et fames pristina sermonis Dei praesentia doctrinarum eius et coelestis panis saturitate pensabitur ⁴⁰).

III. Pars. Gratian. Non autem videntur ieiunia quarti mensis posse celebrari ante diem pentecostes. A die enis dominicae resurrectionis usque in diem yentecostes non inducuntur observanda iciunia.

Unde Ambrosius in eiusdem diei sermone LXI., qui sie incipit⁴¹):

C. VIII. De codem.

Scire debet .) sanctitas vestra. Per hos quinquaginta dies nobis est 42) jugis et continuata festivitas, ita ut hoc omni tempore neque ad observandum indicamus ieiunia, neque ad exorandum Deum ³) genibus succedamus ⁴). Et infra: §. 1. Instar ⁴⁵) ergo dominicae ⁴⁶) tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, et omnes isti dies velut dominici deputantur. Resurrectio enim dominica⁴⁷) est. Nam in dominica resurgens salvator reversus ad homines est, et dominica resurgens salvator reversus ad homines est, et post resurrectionem tota quinquagesima cum hominibus commoratus est. Aequalis ^{4,6}) ergo eorum ^{4,9}) necessarium ut esset festivitas, quorum aequalis esset ^{5,0}) et sanctitas. "Sic enim disposuit Dominus, ut, sicut eius passione in quadragesimae ieiuniis contristaremur, ita eius resurre-ctione in quinquagesimae feriis laetaremur." Non igitur ieiunamus in ^{3,1}) quinquagesima, quia in his diebus nobis-cum Dominus commoratur ^{5,2}). Item in epologia David ^{5,3}): Hunc numerum (quinquagesimum videlicet) laeti celebra-mus post Domini passionem, remisso culpae totius debito, chirographo ^{5,4}) quoque evacuato, ab omi nexu liberi, et chirographo⁵⁴) quoque evacuato, ab omni nexu liberi, et suscipinuus advenientem in nos gratiam Spiritus sancti; die pentecostes vacante⁵⁵) iciunio laus dicitur Deo⁵⁶), Alle-

luia cantatur. Gratian. Necessario ergo ecclesia constituil, ut post diem pentecostes iciunia celebrentur. Sed quod in illis quinqua-ginta diebus iciunandum esse negatur, es observantiae necessilate intelligitur.

Unde idem Ambrosius in eiusdem diei sermone LX., qui sic incipit 57):

C. IX. De codem.

Nosse credo d) vos fratres. Non 58) minore laetitia celebramus diem pestecostes, quam sanctum ⁵) pascha curavimus. Tunc enim, sicut modo fecimus, ieiunavimus sabbato, vi-

CORRECTORUM.

debet sanctitas vestra, ac deinde subiungendum, Per hes quinquaginta, etc. Suo enim modo aptavit hunc locum Gratianus. Nam apud B. Ambrosium paulo aliter habetur.

C. IX. d) Nosse credo: Idem evenit in hoc capite, quod in superiore evenisse notatum est. Cohaeret enim cum superioribus, prima sermonis periodo quasi in summam redacta.

Antw. desiderantur. - 36) c. 52. - 37) Ezech. c. 33. - 38) Is-raed: Edd. coll. o. pr. Lugd. II. Antw. - 39) Ioan. c. 16. - 40) compensabilur: Edd. coll. o. =: C. VIII. 41) Tribuitur sermo iste Maximo Taurinensi, Bibl. Pair. (Ed. Lugd.) t. 6. p. 29. - 43) esse: Edd. coll. o. pr. Lugd. II. Antw. - 43) Dominum: Edd. coll. o. -44) succidanus: orig. - Edd. Lugd. II. Antw. - 45) add.: Ad:Edd. coll. o. - 46) add.: resurrectionis: eaed. - 47) add.: dise: ib. - 45) aequalis corum; ergo: Edd. Nor. Ven. I. II. Par. Lugd. I. - 49) add.: diserum: Ed. Lugd. II. - 50) est: Edd. coll. o. - 54] add: hac: Edd. Bas. Lugd. II. - 58] commoratus est: Edd. coll. e. - 53) c. 8. - 54) chirographogue: Edd. coll. o. - cf. Coloss. c. 2. - 55] vacanti elemini: Edd. coll. o. - 56] add.: el oratio: eaed. pr. Arg. =: C. IX. 57] Ambrosii nomen in Edd. coll. o. oniusum est. - 589 quda non: Ed. Bas. - 59) diem s. p. celebrare c.: Edd. coll. e.

Dist. LXXVI. C. V. 13) Serm. 78. Ed. Baller. — Polye. ibid. — 14) absent ab Edd. Lugdd. — cookum ascendentis: Edd. coll. rel. — 15) festivitatis: Edd. coll. e. — 16) immoderate processmeerit: eaed. =: C. VI. 17) Serm. 19. Ed. Baller. — Polye. ibid. — 18) add.: fratres: Edd. coll. o. — 19) septembri: Ed. Bas. — 20) celebraus: Edd. coll. o. — 21) increasabilier: orig. — attamen in homiliis Pauli diacont et in ed. prime opp. Leonis M. legitur ut apud Gratianum. = C. VII. 22) Polye. ib. — 23) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Edd. coll. o. pr. Edd. Arg. Bas. — 25) arbitranur: Edd. coll. o. pr. Lagd. II. Antw. — 26) Exod. c. 33. — 37) Hier. c. 53. — 28) add.: vero: Edd. coll. 0. — 29) nos: caed. — 30) longus: caed. pr. Lagd. II. Antw. — 31) ad terrans s.: orig. — 33] Num. c. 14. — 33) 4 Reg. c. 25. Hier. c. 39. et 41. — 34) capta urbe: Edd. coll. o. pr. Lugd. II. Antw. — 36) sequentia in Edd. coll. o. pr. Lugd. II.

gilias celebravisius, orationidus pernoctantes ⁶⁰) institi-mus: unde necesse est, similem observantiam ⁶¹) similis lactitia subsequatur.

Gratian. Observantia vero similis dicitur quoad factum, on quoad necessitatem. Unde laidorus lib. I. de ecclesiasticis officiis, cap. 42.:

C. X. De codem.

Post pascha usque ad pentecosten, licet traditio ecclesia-rum abstinentiae rigorem prandiis relaxaverit, tamen si qui 62) monachorum vel clericorum 63) iciunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia Antonius et Paulus et ceteri Patres antiqui etiam his diebus in eremo leguntur absti-nuisse, neque solvisse abstinentiam, nisi tantum die dominico.

C. XI. De codem.

Item Hieronymus ad Lucinium 64), ep. XXVIII. 65) **Utinam** omni tempore ieinnare possemus, quod in Actibus apostolorum diebus⁶⁶) pentecostes et die dominico aposto-lum Paulum et cum eo credentes fecisse legimus. Et in-fra: Nec hoc dico, quod dominicis⁶⁷) diebus ieiunandum putem, et contextas quinquaginta⁶⁸) diebus ferias⁶⁹) au-feram; sed unaquaeque provincia abundet in suo sensu, et praecepta maiorum⁷⁰) leges apostolicas arbitretur⁷¹).

C. XII. Sabbato magno post horam baptismi episcopus valet ordinari.

Item Pelagius Papa Petro Episcopo Potentino 72). Dilectionis tuae scripta suscepimus, quibus significas, La tinum ecclesiae Grumentinae diaconum ad episcopatum Marcellionensis ecclesiae sive Clusitanae ⁷³) ab omnibus fuisse electum, quod iam ante hoc tempus retulisti; et iussimus, ut veniret, credentes cos de persona eiusdem ab episcopo suo dimissorias accepisse. Quod ⁷⁴) si modo fecerunt, facite eum velociter ad urbem Romam occurrere, ut, si Deus iusserit, in sabbato magno post horam baptismi ordinetur. Quod si ante memoratum diem non occurrerit, cogetur usque ad quarti mensis ieiunia substinere 75).

DISTINCTIO LXXVII.

GRATIANUS.

His temperibus secundum Anacletum, Zephyrinum, Gelasium et Pelagium episcopi, presbyteri et diaconi sunt ordinandi. Metropolitanus autem iuxta Leonem ex presbyteris eiusdem occlesiae vel ex diaconis optimus ordinetur. Ex monachis au-tem vel laicis nullus nisi per gradus ecclesiae debet ad summum sacerdotium pervenire.

Unde Caius Papa Felici Episcopo, ep. un. in extr. 1):

C. I. Non niti per distinctos gradus quisquam ad sacordotium aspiret.

Illud nos statuentes vobis et omnibus servare mandamus, ut 2) ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in ecclesia, qui ordínari merentur: id est, si quis episcopus esse meretur,

NOTATION B8

Dist. LXXVII. C. H. a) Si ab infantia: Prior bace huius capitis pars summatim refertur. Integer locus sic habet : Si ab infantia ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter lectores usque ad vigesimum actatis annum con-tinuata observations perduret. Si maior iam et grandaevus eccesserit, ita tamen, ut post baptismum statim se divinae mi-litiae desideret mancipari, sive inter lectores, sive inter exercistas quinquennio teneatur, estinde acolythus vel subdiaco-nus quatuor annis, et sic ad benedictionem, etc. Ac sano in une etiam pervetusto Gratiani codice, et apud Rabanum,

sit primum ostiarius, deinde loctor, postea exorcista, inde 1) sacretur acolytus, denum *) vero subliaconus, deinde 3) diaconus, et postea presbyter, et exinde, si meretur, episcopus ordinetur.

Unde Zosimus Episc. urbis Romae ait ad Hesychium, epist. I. cap. 3. 4):

C. II. Quae intervalla temporis in singulis gradibus servanda sint.

In singulis gradibus haec tempora sunt observanda, si ab infantia •) ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, ut inter lectores et exorcistas quinquennio teneatur, exinde acolythus vel subdiaconus quatuordecim 7) anmis fiat, et sic ad thus vel subdiaconus quatuordecim 7) annis fiat, et sic ad benedictionem diaconatus, si meretur, accedat, in quo ordine quinque annis, si inculpate se gesserit, haerere³) debebit. Exinde ?) suffragantibus stipendiis, per tot gradus datis propriae fidei documentis, *presbyterii* sacerdotium poterit promereri, de quo loco, si eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum sperare de-bebit. Et infra: §. 1. Defensores etiam ecclesiae, qui ex laicis fiunt, supradicta observatione teneantur, si merue-runt 1⁴) esse in ordine clericetus. rant 10) esse in ordine clericatus.

C. III. De codem.

Item Siricius Papa ad Himerium Tarraconensem, epist. I. cap. 9. 11).

Quicunque itaque se ecclesiae voverit¹²) obsequiis a sua infantia, ante pubertatis annos baptizari et lectorum de-bet ministerio¹³) sociari; qui ab accessu adolescentiae us-que ad vigesimum^b)¹⁴) aetatis annum si probabiliter vi-xerit, una tantum, et ea, quam virginem communi per sacerdotem benedictione percepit, uxore contentus, aculythus et subdiaconus esse debebit, posteaque ad diaconii gradum (si se ipsum primitus, continentia praecunte, dignum pro-baverit) accedat. Ubi si ultra «) quinque annos laudabiliter ministraverit, congrue presbyterium consequatur. Exinde post decennium episcopalem cathedram poterit adipisci, si tamen per hacc tempora integritas vitae 13) ac fidei eius fuerit approbata. Qui vero iam actate grandaevus, melioris propositi conversatione provocatus, ex laico ad sacram militiam pervenire festinat, desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo quo baptizatur tempore statim lectorum aut exorcistarum numero societur, si tamen eum unam habuisse vel babere, et hanc virginem accepisse constet uxorem. Qui, dum initiatus fuerit, expleto biennio, per quip-quennium aliud acolythus et subdiaconus fiat, et sic ad diaconatum ¹⁶), si per hact tempora dignus iudicatus fue-rit, provehatur. Exinde iam accessu temporum presbyterio vel episcopatui, si eum cleri ac¹⁷) plebis evocaverit¹⁸) electio, non immerito societur.

C. IV. De codem. Item ex Sexta Synodo, c. 15. 19)

Subdiaconus non minor viginti annorum ordinetur. §. 1. Si quis vero in aliquo ordine ²⁰) sacerdotali praeter constituta tempora ordinatus fuerit, deponatur.

C ORRECTORUM.

lib. I. cap. 13. de institut. cleric. legitur: quatuor annie, non: quatuordocim. Sed ob glossam nihil mutatum additumve est.

C. III. b) Vigesimum: In plerisque vetustis exemplaribus et Gratiani, et epistolae, atque apud lvonem le-gitur: trigesimum; sed in epistola Zusimi, quae relata est in antecedente notatione: vigesimum.

c) Ultra: Sie legitur ia omnibus manuscriptis et in originali ipso. In vulgatis erat : intra.

cinnatum secundum libr. poutificalen. — Coll. tr. p. p. 1. t. 26. c. 2.⁶ — 2) add.: onnees: Edd. coll. o. — 3) deinde: Ed. Bas. — 4) deinde: Edd. coll. e. — 5) desunt in Ed. Arg. == C. II. 6) wer. A. 418. — Aus. 1. 7. e. 49. — 7) quaturer: orig. — Ans. — 6) adhererere: Edd. coll. o. — 9) add.: pero: Ed. Bas. — 10) merueriat: Edd. coll. o. = C. HI. 11) ser. A. 385. — Coll. tr. p. p. 1. t. 36. c. 10. 11. Ivo Decr. p. 6. c. 91. seq. — 12) $t^{*}cti$: orig. — Ivo. — Ed. Bas. — poluerit: Edd. Par. Lugad. — 13) $t^{*}cti$: coll. e. — 15) add.: sees: ened. — 16) diaconii officiam — promocentur: Coll. Hisp. — 17) and: Edd. coll. o. — aut elerkei: Ed. Lugd. II. — 18) edecumatorit: Cou-stant. ex codice Pith. et vstere Colbertino literis Langobardicis exa-rato. == C. IV. 19) ex synod. $\pi \epsilon \nu \delta^{2} \tilde{\epsilon} xrg$ hab. A. 692. — Coll. tr. p. p. 2. t. 11. c. 6. — 30) add.: sacro: Edd. coll, o.

Dist. LXXVI. C. IX. 60) pernoctanter: Ed. Bas. cum orig. — 61) similis obs. similem kuct. subsequ.: orig. = C. X. 62) st quits — expit: Edd. coll. o. - 63) add.: set kicrorum: ib. == C. XI. 64) ser. A. 353. - Ans. I. 4. c. 44. Polyc. I. 3. t. 23. - 65) Lu-ciansme: Bühm. - 66) die: Kd. Bas. - 67) fesitris: Edd. coll. o. - 69) add.: et. Ed. Bas. - 69) add: et solemitiales: Edd. coll. o. -70) add.: et. Ed. Bas. - 71) arbitrentur: Ed. Nor. - erbitrenur: Edd. Ven. I II. Lugdd. Par. = C. XII. 72) Ep. incerti temporis. -Ans. I. 8. c. 39 (61). Polyc. I. 2. t. 25. - cf. D. 63. c. 14. - Pon-files: Edd. Bas. - Cupithatium: Ann. - 73) Clusitement: Ed. Arg. - Cas-sibilarane: Ed. Bas. - Cupithatium: Ann. - 74) Unde vet munc, sicut elicis eum concorditer ab considue stectum, et nikil ef secri canones contradicient, et ab episcopo eius simissorium accipiunt, facite etc.: Ann. - 73) substetere: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. - Böhm. Dist. LXXVII. C. I. 1) Caput Pseudoisidorianum, con-

C. V. De codem.

Item ex Concilio Carthaginensi III. e. 4.²¹) Placuit, ut ante viginti quinque annos aetatis nec diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur, et ut lectores po-pulum non salutent.

C. VI. Minoribus XXV. annis levítica non praestetur benedictio.

Item ex Concilio Agathensi, c. 16. et 17.22)

Episcopus benedictionem diaconatus minoribus quam viginti quinque annorum penitus non committat. §. 1. Sane ai coniugati iuvenes consenserint 23) ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, posteaquam pariter conversi fuerint, ordinentur. §. 2. Presbyterum²⁴) vero vel episco-pum ante triginta annos, id est antequam ad viri perfecti aetatem perveniat²⁵), *et diaconos ante viginti quinque,* nullus metropolitanorum ordinare praesumat, ne per aetatem (quod aliquoties evenit) aliquo errore culpentur.

C. VII. De codem

Item ex Concilio Toletano IV. c. 20. 26)

In veteri lege ab anno vigesimo quinto Levitae in tabernaculo servire mandantur 27), cuius auctoritatem in canonibus et sancti Patres secuti sunt. Nos et divinae legis, et conciliorum²⁸) praecepti immemores, infantes et pueros Levitas facimus ante legitimam actatem, ante experientiam vitae; ideoque ne ulterius fiat a nobis, et divina ²⁹) lege, et canonicis admonemur sententiis, ut ³⁰) a vigintiquinque annis aetatis³¹) Levitae consecrentur, et a triginta presbyteri ordinentur.

, C. VIII. Per quae intervalla temporum ordinetur qui de monachis in clericatum eligitur.

Item Gelasius Papa ad Episcopes per Lucaniam, epist. I. cap. 3.32)

Si quis de religioso proposito et 33) disciplinis monasteria-Si quis de religioso proposito et ³⁻²) discipiniis monasteria-libus eruditus ad clericale munus accedat³⁴), imprimis eius vita * praeteritis* acta³⁵) temporibus inquiratur, si nullo gravi facinore probatur infectus; si secundam non habuit³⁶) fortassis uxorem, nec a marito relictam sortitus ostenditur; *si poenitentiam 4) publicam fortassis non ges-sit, nec ulla corporis parte vitiatus apparet; si servili aut originariae non est conditioni obnoxius; si curiae iam pro-batur nevihus abaolutus; si assecutus est literas, sine quibatur nexibus absolutus; si assecutus est literas, sine qui-bus vix fortassis ostiarii possit implere ministerium.*

C. IX. De eodem.

' Item eodem capite et sequenti 37).

Monachus •) vero novitius morum honestate fulcitur 38), continuo lector, vel notarius, aut certe defensor effectus, post tres menses exsistat³). acolythus, maxime si huic actas *etiani* suffragatur; sexto mense subdiaconi nomen accipiat, ac si modestae conversationis honestaeque volun-tatis exsistit⁴⁰), nono mense diaconus, completoque anno sit presbutor: cui tampa quod 41) appropriate ficarcitia fue sit presbyter; cui tamen, quod *1) annorum interstitia fue-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VIII. d) Si poenitentiam: Hinc usque ad finem addita sunt ex epistola ipsa, ut melius percipiatur nexus sequentis capitis. Nam post verbum: ministerium, conti-menter apud Gelasium sequitur: ut si his omnibus, quae sunt praedicta, fulcitur, continuo lector etc.

C. IX. e) Monachus: Quomodo hic locus in originalí habeat, proxima superiore notatione indicatum est.

f) Ecclesiis: Haec multo plenius a Gelasio exponuntur: Ut illis, inquit, ecclesiis, quibus infestatione bello-rum vel nulla penitus, vel exigua remanserunt ministeria, re-

rant collatura, sancti propositi sponte suscepta doceatur rant collatura, sancti propositi sponte suscepta uoceatur praestitisse devotio. §. 1. Si vero laicus quispiam eccle-siasticis est aggregandus officiis, tanto solicitius in singu-lis, quae superius comprehensa sunt, huiusmodi deces examinari⁴³) personam, quantum inter mundanam religio-samque vitam constat esse discriminis, quia utique con-venientia ecclesiae ministeria reparanda⁴³) sunt, non im-convenientim maritie invorenda, tantoque magia quad convenientibus meritis ingerenda, tantoque magis quod sacris aptum possit esse servitiis in corum quaerendum est institutis, quantum de tempore, quo fuerant*) haec as-sequenda, decerpitur, ut morum habere doceatur hoc pro-bitas, quod prolixior consultudo non contulit, ne per coeasionem supplendae penuriae clericalis⁴⁵) vitia potius divinis cultibus intulisse, non legitimae familiae Domini computemur⁴⁶) procurasse compendia. Quorum promotio-nibus super anni metas sex menses nihilominus subrogamus, quoniam, sicut dictum est, distare coarenit⁴⁷) inter per-sonam divino cultui deditam⁴⁸), et de laicorum conversa-tione venientem. Quae tamen eatenus indulgenda credidinut ⁴⁹), ut ecclesiis ¹) ab hac occasione cessantibus cano-num paternorum vetus forma servetur.

DISTINCTIO LXXVIIL GRATIANUS.

Qua vero aetate sacerdotes ordinari debeant, Bonifacius *) Papa 1) diffinivit, dicens:

C. I. Ante annos XXX, presbyter non ordinetur.

Si quis triginta actatis suae annos non impleverit, nullo modo presbyter ordinetur, etiamsi valde sit dignus.

C. II. De eodem. PALEA. [Item in Novellis in Authentica de sanctiss. episcopis §. Cle-ricos. apud Iulian. Antec. constit. CXV. c. 19.]²)

"Nemo presbyter consecretur, qui minor triginta annis sit; nemo diaconus vel subdiaconus fiat, qui minor vigintiquinque annis sit; nemo lectoribus connumeretur, qui minor decem et octo annis fuerit; nemo inter diaconissas consecretur sacrosanctae ecclesiae, quae minor sit quadraginta annis, vel ad secundum matrimonium pervenerit³)."

C. III. Non est ordinandus sacerdos, nisi longo sit

probatus examine. Item Leo Papa ad Episcopos Africanos, spist. LXXXV. cap. 1. 4)

Quid est manus cito imponere, nisi ante aetatem⁵) maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum obedien-tiae⁶), ante experientiam disciplinae sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare pec-catis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari.

C. IV. Ante XXX. annorum actatem presbyter non ordinetur. Item ex Concilio Neocaesariensi, c. 11.7)

Presbyter ante triginta annorum aetatem non ordinetur,

noventur, quatenus his Deo propitio restitutis, in ecclesiasticis gradibus subrogandis canonum paternorum vetus forma servetur, nec contra cos ulla ratione praevaleat, quod pro accidentis defectus remedio providetur, non adversus scita ma-iorum nova lege proponitur, ecteris ecclesiis ab hac occasione cessantibus, quas non simili clade vastatas pristinam faciendis ordinationibus convenit tenero sententiam.

Dist. LXXVIII. a) Bonifacius: Ceteri collectores citant ex decretis Fabiani. Exstat apud Martinum Bracarensem episcopum, in capitul. graec. synod. c. 20. ex Neocaesariens. c. 11.

45) depu-46)

coll. 0. - 41) quot: eacd. - 42) examinare: eacd. - 43) deputanda: eacd. - 44) (merint: eacd. - 45) ciericatus: eacd. - 46) computentur: Edd. Arg. Bas. - 47) crodimus: Ed. Bas. - 460; computentur: Edd. Arg. Bas. - 47) crodimus: Ed. Bas. - 480; dedicatam: Edd. coll. o. - 49) crodimus: eacd. Dist. LXXVIII. C. I. 1) Regime in app. 1. c. 39. (: ex can. orient. antiqu. Pairum). - Burch. I. 2. t. 10. Ivo Pan. I. 3. c. 39, Decr. p. 6. c. 30. Polyc. I. 2. t. 20. (: ex decretis Fabiani). = C. III. 4) Ep. 12. (scr. A. 446.) Ed. Baller. - Ans. I. 6. c. 34 (35). Ivo Decr. p. 5. c. 105. - cf. D. 61. c. 5. - 5) actatis maturitatem: Edd. coll. o. - 6) laboris: orig. - Ivo. = C. IV. 7) hab. A. 314. - ex interpr. Dionys: Ans. I. 7. t. 95. et Ivo Pan. I. 3. c. 39. (: ex decretis Fabiani P. orientalibus missis in conc. Nepcace. -) Polye. I. 2. t. 37. 1. 2. 1. 27.

Dist. LXXVII. C. V. 21) hab. A. 397. — Burch. 1. 2. c. 11. Ans. I. 7. c. 96. Ivo Pan. 1.3. c. 30. Decr. p. 6. c. 31. Polyc. I. 2. I. 77. = C. VI. 22) hab. A. 506. — Ivo Decr. p. 6. c. 363. — 23) add.: ac: Edd. coll. 0. — 24) Burch. I. 2. c. 9. Ivo Pan. 1. 3. c. 28. Iberr. p. 6. c. 39. — 25) percentant: Coll. Hisp. — Edd. coll. 0. =C. VII. 26) hab. A. 633. — Burch. I. 2. c. 12. Ivo Pan. 1. 3. c. 31. Decr. p. 6. c. 39. — 26) percentant: Coll. Hisp. — Edd. coll. 0. =indentur: Edd. coll. 0. — 28) pracerptorum canonum: eacd. — 29) distance legis: orig. — Ivo. — 30) sed: ib. — 31) add.: state: Edd. Cell. 0. = C. VIII. 83) ser. A. 484. — Ivo Decr. p. 3. c. 143. — 29) add.: dc: 26d. coll. 0. — 34) accedit: eacd. — 35) ante acta: Red. Lagd. IL Antw. — acta temporibus: Edd. coll. ret. — 36) ha-puert: Edd. coll. 0. = C. IX. 37) Coll. tr. p. p. 1. t. 46. c. 12. — 39) add. - falctur: Buhm. — 30) fat: Ed. Bas. — 40) exsistat: Edd.

quamvis sit probabilis vitae; sed observet *) usque ad prae-finitum *) tempus. Dominus enim * moster lesus Christus *

trigesimo anno baptizatus est, et tunc praedicavit. Gratian. Hoc¹⁰) regulare est, unde et Christus, et Ioan-mes Beptista, et Ezechiel, et nonnulli prophetarum non leguntur ante hoc tempus prophetasse vel praedicasse. Verum, quia Hieremias 11) et Daniel 12) ante iuvenilem aetatem spir Hieremias '1) et Daniel '1) ante suvenilem actatem spiritum prophetiae accepiese leguntur, David et Salomon in adole-scentia uncti inveniuntur, Ioannes etiam Evangelista '1), quum edhuc esset adolescens, a Domino in apostolum electus et cum edhis ad praedicandum missus invenitur; Paulus ¹⁴) quoque mostolus in adolescentia a Domino electus, et ad praedicandum missus asseritur : ecclesia similiter necessitate exigente connullos ante triginta annos ordinare consuerit.

Unde Zacharias Papa Bonifacio Episcopo, epist. VI. cuius initium: "Benedictus Deus 15):"

C. V. Nocessitate exigente XXV, annorum presbyteri ordinentur.

Si triginta annorum non reperiuntur, et necessitas exposcit, a viginti quinque annis *et supra Levitae et* sacerdotes ordinentur.

DISTINCTIO LXXIX.

GRATIANUS.

I. Pars. Apostolicus autem non nisi a Cardinalibus et religiosis clericis est inthronizandus.

Unde Nicolaus Papa II. ait in epistola, qua synodum a se Romae habitam refert, cap. 1. '):

C. I. De co, qui sine concordi Cardinalium elections inthronizatur.

Si quis apostolicae sedi sine concordi 2) et canonica electione Cardinalium eiusdem ecclesiae ac deinde sequentium religiosorum 3) clericorum inthronizatur, non Papa vel Apostolicus, sed apostaticus habeatur.

C. II. Papa superstite, co inconsulto de electione futuri Pontificis nemo audeat loqui. Item Symmachus Papa, in Synodo Romana I. cap. 3. et 5. *)

Si quis Papa b) superstite pro Romano Pontificatu cui-quam b) quolibet modo favorem praestare convincitur, loci sui honore *vel communione * privetur 6). Si quis pre-sbyter 6), aut diaconus, aut clericus, Papa incolumi et soyter *), aut diaconus, aut ciericus, rapă incolumi et eo inconsulto, aut subscriptionem pro Romano Pontifi-catu commodare, aut pyctacia promittere, aut sacra-mentum praebere tentaverit, aut aliquod certe suffra-gium polliceri, vel de hac causa privatis conventiculis factis deliberare 7) atque decernere, loci sui dignitate, at-que ⁹) communione privetur *Et infra*: Propter occultas fraudes et coniurationum secretas insidias, quas huius sen-tentia districtionis consequitur, si quis ad ecclesiasticam

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. LXXIX. C. I. a) Si quis: Verba Nicolai in epistola, quae in voluminibus conciliorum impressis post decreta Nicolai I. habentur, haec sunt: Primo namque in-spectore Deo est statutum, ut electio Romani Pontificis in potestale cerdinalium episcoperum sit, ila ut, si quis aposto-bicas sedis sins praemissa concordi et canonica elections eo-rum, ac deinde sequentium ordinum religiosorum clericorum et laicorum consensu inthronizatur etc. Idem fere habetur ad finem illius synodi, et refertur infra c. Si quis pecunia.

C. II. b) Si quis Papa: Initium hoc usque ad ver-siculum: Si quis presbyter, est caput 2. suggestionis Ful-gentii archidiaconi Romanae ecclesiae, quod una cum tri-bus aliis capitulis in tomis conciliorum praecedit I. vel II. synodum sub Symmacho, cum hac inscriptione: Capitula synodi I. Romanae sub Symmache Papa. In codice vero canonum praenotantur his verbis: Tituli decretorum Papae Symmachi numero quatuor.

pertulerit notitiam 9) consilia eorum, qui contra hanc synodum de pontificali egerint ambicu, et rationabili proba-tione convicerit, particeps actionis huiusmodi non solum purgatus ab omni culpa sit, sed etiam remuneratione, quae non indigna sit, sublevetur. "Universa synodus etc."

C. III. In apostolatus culmen nullus nisi ex Cardinalibus promoveatur.

Item ex Concilio 10) Stephani Papae III. 11)

Oportebat, ut haec sacrosancta domina nostra Romana ecclesia (iuxta quod a B. Petro et eius successoribus institutum est) rite ordinaretur, et in apostolatus culmen unus de cardinalibus presbyteris aut diaconis consecraretur.

C. IV. De codem.

Item ex eodem d) 12).

Nullus unquam laicorum neque ex alio ordine praesumat, ter cardinalis factus fuerit, ad sacri 13) Pontificatus honorem promoveri.

C. V. Anathematizetur episcopus, monachus, vel laicus Ro-manam ecclesiam invadens, et in gradum filiorum eius prorumpens.

Item ex eodem •) 14).

Si quis ex episcopis, *vel presbyteris,* vel monachis, vel laicis contra canonum et sanctorum Patrum statuta¹⁵) prorumpens in gradum filiorum sanctae Romanae ecclesiae, id est presbyterorum cardinalium et diaconorum ire praesumserit, et hanc apostolicam sedem invadere quilibet ex supradictis tentaverit, et ad summum pontificalem honorem ascendere voluerit, ipsi et sibi faventibus fiat perpetuum anathema. *Et infra*: §. 1. Si quis resistere praesumserit-sacerdotibus atque primatibus ecclesiae, vel cuncto clero ad eligendum sibi Romanum Pontificem secundum canonicam traditionem, anathema sit.

C. VI. Anathema sit, qui canonicae electioni Romani Pontificis contradicers praesumserit.

Item ex Concilio Leonis Papae IV. 16)

Si quis ex sacerdotibus, seu primatibus nobilibus, seu cuncto clero¹⁷) sanctae Romanae ecclesiae, electioni Ro-mani Ponuficis contradicere praesumserit, sicut in conci-lio¹⁸) Bonifacii et Stephani Papae legitur statutum, anathema sit.

C. VII. Nullius episcopi fiat electio, nisi post diem tertium depositionis alterius.

Item ex Concilio Bonifacii Papae III.19)

II. Pars. Nullus Pontifice Romano vivente aut epi-scopo civitatis suae praesumat loqui, aut partes sibi fa-cere, nisi tertio die depositionis eius, adunato clero et filiis ecclesiae, et tunc electio fiat.

c) Si quis Presbyter: Haec sunt propria verba c. 3. ipsius synodi, quod est secundum in codice canonum. C. IV. d) In Pontificalibus manuscriptis, uno Vati-cano et altero Cardinalis Sirleti in vita Stephani Papae III., referendo synodum ipsius tempore habitam, haec le guntur ad caput hoc pertinentia: Tunc allatis sacratissi-mis canonibus, eisque liquido perscrutatis, prolata est sen-tentia ab codem sacerdotali concilio, sub anathemate interdicens, ne nullus unquam praesumat laicorum, neque ex alio ordine', nisi per distinctos gradus ascendens diaconus aut pre-sbyter cardinalis factus fuerit, ad sacri Pontificatus honorem

promoveri; et alia plara, quae canonica indigebant corre-ctions, in eodem concilio statuerunt emendanda. C. V. e) Deusdedit presbyter cardinalis tit. Apostolo-rum in Eudoxis part. 2. cap. 131. refert multa ex synodo habita a Stephano III., in quibus caput hoc integrum continetur.

6) vel: eacd. — 9) add.: vel: eacd. = C. III. 10) hab. A. 769. — Polyc. 1. 1. t. 4. — Deusdedit p. 1. addit: habito in hasiliea Constan-tiniana, act. 3. — 11) Apud Anselmum 1. 6. c. 25 seqq. unde alle-gant Corr., neque hoc cap., neque seqq. sunt inventa. = C. IV. 12) hab. A. 769. — Collect. citt. — 13) sacrum p. ordinem: Edd. coll. o. = C. V. 14) hab. A. 769. — Deusdedit I. 1. — 15] insti-tuta: Edd. coll. e. = C. VI. 16) Inter acta conc. Leonis IV. hacc non leguntur. — 17) add.: huits: Edd. coll. e. — 16) add.: ber-tissimi: eacd. = C. VII. 19) ex Pontificail Romano. — Deusdedit p. 1.

Dist. LXXVIII. C. IV. 8) observetur : Edd. coll. e. — 9) pri-sthums : Edd. Arg. Bas. = 10) Gregor. M. in Exech. Hom. 2. — 11) Hier. e. 1. — 12) Dan. c. 1. — 13) Matth. e. 4. — 14) Act. c. 7. = C. V. 15) ecr. A. 751. Dist. LXXIX. C. I. 1) A. 1059. — Ans. I. 6. e. 15. Polyc. L. 1. t. 4. — 3) concordia: Edd. Arg. Bas. — 3) add.: ac: end. = C. II. 6] bab. A. 499. — Burch. I. 1. e. 223. Ans. I. 6. c. 1. Ivo Decr. p. 5. c. 336. Polyc. I. 1. t. 4. — 5) cuicunque: Ed. Bas. — 6) loci and ordine privatur : Ans. — 7) add.: atiquid : Edd. coll. e. —

III. Pars. Gratian. Sod guaeritur, 'si due concertan-tium temeritate electi fuer'nt, guis corum alteri praeferendus sit? De his ita scribit Honorius Augustus ad Bonifacium Papam²⁰):

C. VIII. Si temeritate concertantium duo fuerint ordinati.

Si duo forte contra fas temeritate concertantium 21) fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus 22) sacerdotem, sed illum solum in sede apostolica permansurum, quem ex nu-mero clericorum nova ordinatione divinum iudicium et universitatis consensus elegerit.

IV. Pars. Gratian. Hoc autem capitulum non de eo intelligendum est, qui uno per apostasiam ordinato a Cardinalibus et religiosis clericis apostolicae sedi inthronizatur, etiamsi ille apostaticus ita cathedram B. Petri violenter tenuerit, ut canonica electio intra Urbem fieri non valeat.

Unde Nicolaus Papa II. in Concilio Romano statuit, dicens 23):

C. IX. De eo, qui per pecuniam vel populari tumultu, non canonica electione ordinatur.

Si quis pecunia vel gratia humana, vel populari seu militari tumultu, sine concordi et canonica electione ac be-nedictione cardinalium *episcoporum^{* 33}), ac *deinde* se-guentium ordinum religiosorum clericorum fuerit apostoquentium ordinum religiosorum clericorum fuerit aposto-licae sedi inthronizatus, non Apostolicus, sed apostaticus haheatur, liceatque cardinalibus *episcopis*²⁵) cum²⁶) re-ligiosis et Deum timentibus clericis et laicis invasorem etiam²⁷) cum anathemate et humano auxilio et studio a sede apostolica repellere, *et quem dignum iudicaverint praeposere*²⁸). Quod si hoc intra Urbem perficere nequi-verint, nostra²⁹) auctoritate apostolica congregati in loco³⁰), qui³¹) eis placuerit, eligant³²) *quem digniorem et utiliorem apustolicae sedi perspexerint*, concessa ei au-ctoritate regendi et disponendi res et utilitatem sanctao Romanae ecclesiae. *scundum quod ei melius videhitur*. Romanae ecclesiae, *sccundum quod ei melius videbitur, juxta qualitatem temporis, quasi *iam omnino* inthronizatus sit.

V. Pars. Gratian. Electio rero Romani Pontificis etiam cum deliberatione praedecessoris fieri debet.

Unde Symmachus Papa ait in Synodo Romana I. cap. 4. 33):

C. X. Si Papa de electione sui successoris ante decernere non potuerit.

Si transitus Papae ("quod absit") inopinatus evenerit, ut de sui electione successoris, ut supra placuit, non possit ante decernere, siquidem in unum totius inclinaverit 34) eccledecernere, siquidem in union cortas inclinaventes) ecce-siastici ordinis electio, consecretur electus episcopus. Si autem, ut fieri solet, studia coeperint esse diversa sorum, de quibus certamen emerserit, vincat³⁵) sententia pluri-morum: sic tamen, ut sacerdotio careat, qui captus promissione non recto iudicio de electione decreverit. "Synodus dixit : Placet etc.*

VI. Pars. Gratian. Sicut supra monstratum est, electio summorum sacerdotum a Curdinalibus et religiosis clericis fieri debet: eiectio vero corum iudicio divino reservata est. Unde Anacletus Papa ait ad Episcopos Italiae, epist. II.

cap. 2. 36):

C. XI. Summorum Pontificum electionem sibi Dominus reservatil.

Eiectionem vero 37) summorum f) sacerdotum sibi Dominus |

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XI. f) Summorum: Sequebatur: Postificum vel | in originali, neque apud Ivonem, neque in vetustiv secendotum. Sublatae sunt duae priores voces, quia neque | tiani exemplaribus leguntur.

reservavit, licet electionem corum bonis sacerdotibus et spiritualibus populis coacessisset.

DISTINCTIO LXXX.

GRATIANUS.

I. Pars. Loca vero, in guibus primates, patriarchae, archiepiscopi, episcopi, presbyteri sunt ordinandi, haec sunt secundum Lucium Papam, et Clementem, atque Anacletum. Ait enim Lucius Papa¹):

C. I. In quibus locis primates vel patriarchae debeant ordinari.

Urbes et loca, quibus primates praesidere debent, non a modernis, sed *etiam* multis ante adventum Christi sunt nonernis, sed "etiam" muitis ante adventum Christi sunt statutae temporibus, quarum primates etiam gentiles pro maioribus "etiam" negotiis appellabant. §. 1. In ipsis vero urbibus post Christi adventum apostoli et successores eo-rum patriarchas vel primates posuerunt, ad 2) quos episco-porum negotia, salva in omnibus apostolica auctoritate, et maiore guarde part apostolica auctoritate. maiores causae post apostolicam sedem sunt referendae.

C. II. De eodem.

Item Clemens Papa ad Iacobum epist. I.3)

In illis vero civitatibus, in quibus olim apud ethnicos primi flamines eorum atque primi legis doctores erant, episco-porum primates poni vel patriarchas B. Petrus praecepit, qui reliquorum episcoporum causas et maiora, *quoties necesse foret,* negotia in fide agitarent. Et paulo post: §. 1. In illis autem *civitatibus,* in quibus dudum apud praedictos *) erant archiflamines, quos tamen minores ⁵) canchent ovem memoratos primetes archiesiencos jonit tenebant quam memoratos primates, archiepiscopos insti-tui praecepit. Et infra: §. 2. In singulis ⁶) vero reliquis civitatibus singulos, et non "binos, vel ternos aut" plures episcopos constitui praecepit, qui "non primatum", aut archiepiscoporum, aut metropolitanorum nomine, quia matres civitatum non tenent, sed⁺ episcoporum tantum voca-bulo potirentur; quoniam nec inter ipxos⁺) apostolos par institutio fuit, sed unus omnibus praefuit.

C. III. De eodem.

Item Anacletus epist. III. cap. 2.9)

Episcopi non in castellis aut modicis civitatibus debent constitui, sed presbyteri per castella et modicas civitates atque villas debent ab episcopis ordinari et poni, singuli tamen per singulos titulos suos. Et¹⁰) episcopus non ab uno, sed a pluribus debet episcopis ordinari, et, ut dictum est, non ad modicam civitatem, ne vilescat nomen episcopi sed ad honorabilem "urbem" titulandus et denominandu est. Presbyter vero ad qualemcunque locum vel 13) eccle siam in eo constitutam est praeficiendus.

C. IV. De eodem.

Item Leo Papa ad Episc. Africae, epist. LXXXV. v. 2.1 Illud sane, quod ad sacerdotalem pertinet dignitatem, int omnia volumus canonum statuta servari, ut non in quib libet locis, neque quibuslibet castellis, et ubi ante non f runt, episcopi consecrentur, quum, ubi minores sunt 'a) ' bes minoresque conventus, presbyterorum cura sufic episcopalia autem gubernacula non sisi '⁴) maloribus pe lis et frequentioribus civitatibus oporteat praesidere, quod sanctorum Patrum divinitus inspirata decreta vi runt, viculis et possessionibus, vel obscuris et solit municipiis tribuatur sacerdotale fastigium.

phani eadem habentur. — Ans. 1. 6. c. 115. — 9) ex ep. 5 ad synod. Thessalon. = C. II. 3) Desunatum est hoc capu quae $P \times e u d o i s i d o r us e p$. Clementis a Rufino latinitate cognoscitur adlecisse. — Burch. 1. 1. c. 155. Ans. 1. 6. c. 110 1. 3. t. 22. — 4) add.: ethnicos: Edd. coll. o. — 5) ad eacd. — 6) cf. conc. Nic. c. 8. — 7) verba asteriscis incl Aus. pariter non leguntur. — 8) socundum Isid. Hisp. in ep. ad Eugenium Tolosanum. = C. III. 9) Cap. P seudo i si d o culus fons Zachariae P. ep. ad Bouitacium repertus est. — Nic. c. 4. — Burch. 1. 1. c. 4. Ivo Decr. p. 5. c. 58. 59. — erro: Edd. coll. o. — 11) in eo constitutae ecclesiae: Edd. C. IV. 12) Ep. 12. (scr. A. 446.) Ed. Baller. — Burch. Ivo Decr. p. 5. c. 107. et 143. Polyc. 1. 2. t. 23. — 13] coll. o. — 14) add.: in: eacd.

Dist. LXXIX. C. VIII. 20) dat. A. 430. — Ans. 1.6. c. 17. — cf. Dist. 97. c. 2. — 21) its apud Dioaysium; certantes: Coll. Hisp. — 22) permittinum: Edd. coll. o. = C. IX. 23) hab. A. 1059. — Ans. 1. 6. c. 16. (: Nic. in concilio XIII. epp.) Ivo Decr. p. 5. c. 89. Polyc. 1. 1. 4. — 24) abest ab Ans. — 25) desideratur apud Ans. — 26) cans alits Devan timentibus: Ans. — Edd. coll. o. — 27) illuss anathematizare et hum, enzitio a sede qp. pellers: ib. — 28) repo-nere: Ans. — 29) abest ab Ans. — 30) add.: extra urbem: Ans. — Edd. coll. o. — 31) quo: ib. — 32) electionem faciant, concessa electo: ib. = C. X. 33) hab. A. 429. — Ans. 1. 6. c. 1. Ivo Pan. 1.3. c. 2. Deusd. p. 1. Polyc. 1. 1. 4. — 34) contenert: Ivo. — Edd. coll. o. — 35) convincat: ib. et ap. Ans. = C. XI. 36) Cap. Pseudo-isldorianum. — Ivo Decr. p. 5. c. 138. — 37) abest ab Ed. Bas. Dist. LXXXX. C. I. 1) In ep. 2. (Pseudoisidoriana) Ste-

C. V. De codem.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 57.15) Non debere in vicis et villis episcopos ordinari, sed visita-tores 3), id est qui circumeant, constitui; hos autem, qui antehac 4) ordinati sunt, nihil agere censemus sine con-scientia episcopi civitatis. Similiter etiam ¹²) presbyteri nihil sine pracepto et consilio episcopi agant. IL Pars. Gratian. Sedes autem episcoporum non longo intervallo debent disiungi, ut ad consecrationem sui compro-siacialis sine dificultate possint occurrere. Unde Gregorius Augustino Anglorum Episcopo, resp. 8.¹²);

resp. 8. 18):

C. VI. Episcopales sedes non longo intervallo a se debent disiungi.

Fraternitatem tuam ita volumus * in Auglia* episcopos ordinare, ut ipsi sibi episcopi longo intervallo minime dis-iungantur, quatenus nulla sit necessitas, ut in ordinatione "alicnius" episcopi convenire non possint. Nam episcopo-rum ordinatio sine aggregatis tribus vel quatuor episcopis ficri non 10) debet,

DISTINCTIO LXXXI. GRATIANUS.

1. Pars. Hace de ordinandis et ordinatoribus atque de singulorum gradaum distinctionibus et officiis dixisse nos suf-ficiat. Verum quia aliquantulum diffusius in his immorati sumus, quaedam praecedentibus cohaerentia sub epilogo ad and a second pracecations conderentia sub epilogo ad memoriam sublicianus. Debet ordinandus in episcopun (ut Apostolus') scribit) esse sinc crimine, id est sine peccato moriali, quod non solan de episcopo, sed etiam de quolibet electo ad aliquam praeposituram ecclesiae oportet intelligi. Unde Augustinus scribit tractata XLI, ad cap. 8. Ioannis²):

C. I. Sine crimine et gravi peccato debet esse qui ordinatur episcopus.

Apostolus Paulus, quando elegit ordinandos vel presbyteros, vel diaconos, et quicunque ordinancus est ad prae-posituram ecclesiae, non ait: Si quis sine peccato est, (hoc emin ai dicerct, omnis homo reprobaretur, nullus ordina-retur,) sed ait: Si quis sine crimine est: sicut est homici-dium, adulterium³), aliqua immunditia fornicationis, fur-tum, fraus, sacrilegium et cetera huiusmodi. Item⁴): §. 1. Crimen autem est peccatum grave, accusatione et deministerio diministimum damnatione dignissimum.

II. Pars. Gratian, Quolibet itaque horum implicatus ordinari non debet; vel si iam ordinatus ante tempus vel post tempus suas ordinationis aliguid corum admisisse convincitur, uncepti gradus officio prirabitur. Unde Symmachus Papa ait 5):

C. II. Monitoris personam non recte suscipit, qui verbis, non operibus docet.

Nemo recte monitoris personam suscipit, nisi qui actibus suis errata condemnat, et amorem innocentiae conversatione demonstrat.

C. III. Careat ordine, quem praestat, qui indignum sublimare non metuit.

nem Coelestinus ad Episcopos Galliae, epist. II. c. 3. 6) Tantis Daniel gravatus testimoniis, tanta facinorum accu-

Dist. LXXX. C. V. a) Sed visitatores: In co-

dice graeco impresso legitur: $\eta \pi \epsilon \varrho i o \delta \epsilon \sigma \tau \dot{\alpha}_{s}$, in tribus au-tem manuscriptis: $d\lambda \dot{\alpha} \pi \epsilon \varrho i o \delta \epsilon \sigma \tau \dot{\alpha}_{s}$, in tribus au-tem manuscriptis: $d\lambda \dot{\alpha} \pi \epsilon \varrho i o \delta \epsilon \sigma \tau \dot{\alpha}_{s}$. Dist. LXXXI. C. V. a). Contemtu: Graece est in concilio vulgato: η sai $\pi \varrho o \epsilon i d \sigma i \omega \tau \pi \rho o \chi \epsilon i \rho i a a a concilio vulgato: <math>\eta$ sai $\pi \varrho o \epsilon i d \sigma i \omega \tau \sigma i n \sigma o \chi \epsilon i \rho i a a a concilio vulgato: <math>\eta$ sai $\pi \varrho o \epsilon i d \sigma i \omega \tau \sigma i n \sigma o \chi \epsilon i \rho i a a a concilio vulgato: <math>\eta$ sai $\pi \varrho o \epsilon i d \sigma i \omega \sigma i n \sigma o \chi \epsilon i \rho i a a a concilio vulgato: <math>\eta$ sai $\pi \rho o \epsilon i d \sigma i \omega \sigma i n \sigma o \chi \epsilon i \sigma i n \sigma o \chi \epsilon i \sigma i n \sigma o \chi \epsilon i \sigma o \chi \delta i \sigma o$

Dist. 1.XXX. C. V. 15) hab. inter A.347 et 381. - 16) ante at bac. Edd. coll. 0. - 17) anteni : caed. = C. VI. 18) Ep. 64. (ser. A. 601.) 1: 11. Ed. Manr. - cf. c. 1. D. 5. - Pan. 1. 3. c. 16. - 19) auditatemas: Edd. coll. 0. Dist. LXXXI. 1) ad Til. c. 1. v. 7. = C. I. 2) Beda ad Tit. 1. 1. - 3) aud.: ami: Ed. Bas. - 4) cf. supr. D. 25. P. III. = C. II. 5) et libello apolog. Ennedli pro syn. Rom. 1V. h. A. 501. - Coll. (F. p. p. 1. c. 48. c. 6. = C. III. 6) ex ep. ser. ad Epp. Viena. et Marb. prov. (ser. A. 428) - Coll. 1r. p. p. 1. t. 61. c. 6. - 7) et i: abaunt ah orig. - 8) vocabitur : Ed. Arg. - 9) est enim : Edd. coll. 0. = C. IV. 40) bab. A. 325. - Barch. I. 2. c. 13. Ivo Derr. p. 6. c. 33. Ans. 1. 5. c. 13. ex interpr. Dionys. - 11) add.: le-

satione pulsatus, sacrarum, ut dicitur, virginum pollutus incestu, episcopus asseritur ordinatus. Et ³), ut in nostri libellis scrinii continetur, quorum ad vos quoque exempla-ria direximus, in pontilicii dignitatem hoc tempore, quo ad causam dicendam missis a nobis literis vocabatur ⁶), obrepsit. Sacro nomini absit iniuria. Facilius est ⁹), ut hanc dignitatem tali dando "ipse" amiserit ordinator, quam eam oblineat ordinatus; cui convicto sociabitur, qui sibi eum credidit largiend6 pontificium sociandum. Qualis enim ipse sit, quisquis tales ordinaverit, ostendit.

C. IV. Non recipit ordo ecclesiasticus eum, qui sins exami-natione, vel postea confessus ordinutur.

Item ex Concilio Nicaeno, cap. 9. 10)

Si qui sine examinatione promoti presbyteri sunt, et postea examinati confessi sunt peccata sua, et, quum confessi fuissent, contra regulam venientes 13) homines cis manus imposuerunt, hos ecclesiasticus ordo non recipit 17). In omnibus enim quod irreprehensibile est sancta 13) defendit ecclesia.

C. V. Lapsi, per ignorantiam aut contents ordinantium ordinati, deiiciantur. Item eiusdem Concilii cap. 10. 14)

Quicunque ex his, qui lapsi sunt, per ignorantiam ¹⁵) sunt ordinati, vel contemtu ³) eorum, qui eos ordinaverunt, hoc non praeiudicat regulas ecclesiasticas. Quum enim compertum fuerit, deponuntur 16).

C. VI. Alienus fiut a ministerio, qui illud vicendo illicite polluit. Item Innocentius ad Maximum et Severum,

epist. V. 17)

epist. V. 17) Maximianus 18) filius noster, *agens in -rebus 19) huius-modi,* qualem querelam detulerit, líbelli eius series an-nexa declarat. Qui zelo fidei et disciplinae ductus, non patitur ecclesiam pollui ab indignis presbyteris, quos in presbyterio filios asserit procreasse, *quod non licere²⁰) exponerem, nisi nossem vestram prudentiam legis totius habere notitiam.* Et ideo, fratres *carissimi,* libelli, qui subiectus est, tenore perspecto, eos, qui talia perpetrasse dicuntur, iubebitis²¹) in medio collocari, discussisque ob-iectionibus, quae ipsis presbyteris impinguntur, si convi-cti ²²) fuerint, a sacerdotali removeantur officio, (quia qui sancti non sunt sancta tractare non possunt.) atque alieni sancti non sunt sancta tractare non possunt,) atque alieni efficiantur a ministerio, quod vivendo illicite pollucrunt.

C. VII. Cuilibet ab ordine deposito episcopi providentia locus poenitentiae deputctur.

Item Eugenius Papa [II.] 23).

Sacerdos, aut quivis alius in ordine ecclesiastico provectus, si in eo scelere invenitur, quo abiiciendus comprobatur, depositus providentia episcopi bene proviso loco constitua-tur, ubi peccata 24) lugeat et ulterius non committat.

C. VIII. Retrudantur in monasterium presbyteri, qui poenitentiam agere contemnunt.

Item ex Concilio Moguntino 25).

Dictum est nobis, presbyteros propter suam negligentiam canonice degradatos et saeculariter gradu amisso vivere, et poenitentiae agendae bonum negligere. Unde statuimus, ut gradu amisso agendae poenitentiae gratia in monaste-rium^b) aut in canoniam²⁶) regularem mittantur. Si vero

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VIII. b) In monasterium: In concilio Cabilonensi, ubi hic canon habetur (licet Burchardus etiam et lvo ex Moguntino citent), et apud ceteros collectores legitur: in monosterio, aut canonico, aut regulari; in uno autem pervetusto Gratiani codice: in monasterio iurta canonicam regulam.

mere: otig. -12) recepit: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. -13) abest ab orig. = C. V. 14) hab. A. 325. -15) add.: iam: Edd. coll. o. -16) deponentur: eacd. cam orig. = C. VI. 17) Ep. in-certae epochae. -Ans. I. S. c. 15 (14). Two Decr. p. 6. c. 96. Polyc. I. 4, 1. 39. -18) Maximilians: orig. -Ans. -edd. Arg. Bas. <math>-19) agens in rebus, quadem: orig. -20) liceret exponere: Ans. -21) debetis collocare: Edd. coll. o. -22) concinci poluerini: Edd. coll. o. cum orig. = C. VII. 23) in conc. Rom. hab. A. 826. c. 14-24) peccalum: Ed. Bas. = C. VIII. 25) c. 40. conc. Cabilon. hab. A. 813. - Burch. I. 2. c. 191. Tvo Decr. p. 6. c. 236. -26) canonicum: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. 4II.

hoc fieri cause quaelibet prohibuerit, ubicunque sint, poe-nitensiam agere non desistant. Si autem amisso gradu sae-culariter vivere voluerint, et poenitentiam agere neglexe-rine, ab ecclesiae communione separentur.

C. IX. Mutatio loci aliquando valet conversie ad pocnitentiem.

Rom Isidorus Sententiarum, do summo bono, Hb. II. c. 10. Valet interdum conversis pro animae 27) salute mutatio loci; plerumque enim, dum mutatur locus, mutatur et men-tis affectus. Congruum est enim²), inde etiam corpora-liter avelli²), ubi quisque³⁰ illecebris deservivit. Nam locus, ubi quisque prave vixit, "hoc" in aspectu mentis ap-ponit, quod saepe³¹) ibi "vel" cogitavit³²), vel gessit.

C. X. Clerious adulterasse convictus vol confessus in monasterio dotrudatur.

Item ex III. Synodo Aurelianensi, c. 7.33)

Si quis clericus adulterasse aut-confessus, aut convictus fuerit, depositus ab officio communione concessa in monasterio toto vitae suae tempore detrudatur 14).

C. XI. De eadem.

Rem Pelagius³⁵) Papa Constantino. Defensori.

Romanus ecclesiae Thaeanensis 36), clericus pro crimine adulterii, quod admisisse perhibetur, a clericatus ordine depositus in monasterio³⁷) hic in usbe Romana ad agen-dam poenitentiam ex nostra iussione detrusus est.

C. XII. In crimine captus presbyter vel diaconus deponatur, non tamen communione privetur.

Item ex canone Apostolorum 25.38).

Presbyter aut diaconus, qui in fornicatione, aut periurio, aut furto, aut homicidio e) captus est, deponatur, non ta-men communione privetur ^d); dicit eaim scriptura: Non vindicabit ³) Dominus bis in id ipsum.

C. XIII. De codem. Item ()40).

Si quis epissopus, aut presbyter, aut diaconus post dia-conii gradum acceptum fuerit fornicatus aut moechatus, deponatur, et ab ecclesia proiectus inter laicos) agat poenitentiam.

NOTATIONES

C. XII. c) Aut homicidio: Haec dictio non est in C. All. C) Aut nomicidio: Haco dictio non est in earone 25. Apostolorum *), sed in concilio Triburiensi, quum Patres illi ita dixissent: legimus in canonibus Aposto-forum, quod episcopus, presbyter et diaconus, qui in forni-catione, aut periurio, aut furto captus est, deponatur, hinc argumentantur; idem multo magis statuendum esse de ho-micida: quae fortasse causa fait, quamobrem a Gratiano et akis collectoribus ea dictio huie canoni adiecta sit. In capone autem 32. Basili idem statuitur de clericis precencanone autem 32. Basilii idem statuitur de clericis peccantibus peccatum ad mortem, quod etiam de fornicatoribus expositum erat in canone 3. d) Privetur: In codicibus impressis sequebatur**):

si parserit scatestiae, quae verba sunt expuncta, quia ne-que in originali, neque in vetustis Gratiani exemplaribus

leguntur. C. XIII. e) Proprius auctor huius capitis non est inventus; sed simile habetur in concilio Neocaesariensi, c. 1. et in capitulis Martini Bracarensis, cap. 27. f) Inter laicos: Hae duae distiones non leguntup

C. XIV. De codem.

Item ex Concilio Aurelianensi I. c. 9. et 12. 41).

Si diaconus aut presbyter crimen capitale commiserit, simul et ab officio, et a communione gellatur. Si vero pro reatu suo se ab altaris communione sub poenitentis pro-fessione submoverit, his⁴²) quoque, si alii defuerint, et causa certa⁴²) necessitatis exoritur, poscentem baptisma liceat baptizare.

C. XV. Non ingrediantur ecclesiam presbyteri, diacons, subdiaconi, qui in fornicationis crimine iacent.

Item Gregorius VII. omnibus per regnum Italicum et Toutomicorum *debitam S. Petro obediantiam. exhibentibus* 5) 44).

Si qui sunt presbyteri, diaconi, vel subdiaconi, qui in cri-mine fornicationis iaceant, interdicimus eis ex parte Dei⁴³) omnipotentis et S. Petri auctoritate ecclesiae introitum, usque dum poeniteant et emendent. Si qui vero in suo peccato pesseverare maluesint, nullus vestrum officium eo-rum audire praesumat, quia benedictio eorum vertitur ⁴⁶) in maledictionem, et oratio in peccatum, testante Domino per Prophetam ⁴⁷): Maledicam, inquit, benedictionibus vestris. Qui ⁴⁴) vero huic saluberrimo praecepto obedire nolue-rit ⁴⁹), idololatrine peccatum incurrit; Samuele ⁵⁰) testante, et B. Gregorio ⁵¹) adstruente ⁵¹): Peccatum ariolandi est non obedire, et quasi ⁵³) scelus idololatriae non acquiescere. Peccatum igitur paganitatis incurrit, quisquis, dum Chri-stianum se asserit, sedi apostolicae obedire contemnit. peccato perseverare maluerint, nullus vestrum officium eo-

C. XVI. Officio et beneficio privetur episcopus, presbyter, vel diaconus feminam accipiens, vol acceptam retinens.

Item Alexander II. Episcopis et Regi Delmatierum 54). Si. quis amodo episoopus, presbyten, aut diaconus femi-nam acceperit vel acceptam retinuerit, proprio⁵⁵) gradu decidat, usque dum ad satisfactionem veniat, nec in choro psallentium maneat, nec aliquam portionem de rebus ecclesiasticis habeat.

C. XVII. De codem.

Idem Clero Mediolazezsi⁵⁶);

Si quis sacerdotum, vel diaconorum, vel subdiaconorum officium contumaciter deserens feminam sibi potius eli-git⁵⁷), sicut sponte ob fornicationem dimittit officium, ita

CORRECTORUM.

in c. 1. concilii Neocaesariensis †), citato supr. dist. 28. c. Presbyter (ut ibi notatum est), neque in capitulo Martini Bracerensis.

C. XV. g) In regesto epistolarum Gregorii VII. non est inventa haec epistola, in qua sint omnia prorsus verba huius capitis. Sunt tamen in eo multa, quae huius decreti faciunt mentionem. Lib. 1. epist. 30. episcopo Salzburgensi, et lib. 2. epist. 61. Leodiensi episcopo, et sequenti epi-stola Sicardo Aquilegiensi. De quo decreto, ut ipsum ex-sequi omnino curarent, eodem lib. 2. epist. 66. Burchardo Halberstatensi episcopo, et epist. sequ. Annoni Coloniensi archiepiscopo diligentissime scribit, et lib. 3. epist. 4. Siglfredo archiepiscopo Moguntino idem mandat, et lib. 4. epist. 19. comitissas Flandriensi, et segu. comiti de cadem re scribit. Inter decreta etiam Innocentii II. fit istius decreti mentio. Verum propria verba huins capitia usque ad versic. Qui vero huir saluberrine, Marianus Sco-tus refert in fine suorum chronicorum. Sequentia autem verba valde sunt ipsi Gregorio VII. familiaria.

Arg. Bas. - 48) certe: Edd. Nor. Ven. I. II. Lugd. I. Par. = C. XV. 44) Hacc tanquam fragmentum conc. Rom. hab. A. 1074. ex Gerhee Reicherspergensi edidit Marsius. - Contra cadera, quae name apad Gratianum est, inscriptione ad A. 1079. retulit Bertholden Censt. in chronico. - Ivo Pan. I. 3. c. 134. - 45) add.: patrie: Edd. coll. o. 46) rertelw: Kdd. coll. o. - orig. ap. Berth. - 47) Maiach. c. 2. v. 2. - 48) Ivo Derr. p. 5. c. 36. - 49) noinemt - incurrant: Edd. coll. o. - 50) 1 Reg. c. 15. v. 23. - 51) cf. C. 8. q. 1. c. 10. - 55) instruents: Edd. coll. o. - 53) abext ab cisd. pr. Bas. = C. XVI. 54) Eff epist. ipsa pro genutina usquequaque habenda sit, videtur tamen in inscriptione mendum latere; etenim Dalmatiae duces deman sub Gro-gorio VII. reges vocatos esse. Haronius testatus est. - Ivo Pan. I. 3. c. 138. - 55) a pron: Edd. coll. o. = C. XVII. 56) Ifoc ca-put forsitan sumtum est ex constitutionibas Maynardi et Iosanis. A. 8. Legalorum, Mediolanensibus praescriptis. - Ivo Pan. L 3 v. 1:9. - In Ed. Bas. laudatur ex convikio Mediol, in Ed. Arg. ev Vice th - 57) elegeril: Ed. Bas. - elegit: Edd. Lugdd. II. 10.

Dist. IXXXI. C. IX. 27) add.: suce: Edd. coll. o. -28) ergo: eacd. -29) erclii: eacd. pr. Bas. -30) add.: prave vizerit et: Ed. Ben. -31) scenuer: orig. -33) add.: prave vizerit et: Ed. Ben. -31) scenuer: orig. -33) add.: guisques: Edd. coll. o. = C. X. 33) hab. A. 538. (in Coll. Hisp. est Aurel. II.) In Edd. roll. e. citater conc. Aurel. V., pr. Lugdd. II. III., in quibns Aurel. VI. laudatur. -1 vo Pan. I. 3. c. 143. Derr. p. 8. c. 285. -34) re-frudatur: orig. = C. XI. 35) Utrum ad Pelagium I. an II. pertinest, haud sane liquet. -1 vo Pan. I. 3. c. 144. -360 Thianensis: Edd. coll. o., videtar tames rocte a Corr. esse emendatum; ecclesia enim Thaseanensis in Apulia sita erat. -37) add.: toto tempore: Ed. Bas. = C. XII. 38) Reg. L 1. c. 86. Burch. I. 2. c. 189. Ans. I. 11. c. 19. Habani poen. c. 1. -6) neque ap. Ans. -46) excepta ta-men Ed. Has. -39) tudical Deus: Edd. coll. o. = C. XIII. 49e. 1. conc. Noocaes. h. A. 314. Exx interpretatione Martini Braz. pro-tuit Ans. I. 11. c. 31. $-\frac{1}{7}$) apud Dionysium ca verba non repe-riantur, sunt tamen apud Isidorum. = C. XIV. 41) hab. A. 511. -Ivo Decr. p. 6. c. 368. et p. 15. c. 18. -42) stc: orig. -45: Edd.

C. V. De codem.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 57. 15)

Non debere in vicis et villis episcopos ordinari, sed visitatores), id est qui circumeant, constitui; hos autem, qui antehac 4) ordinati sunt, nihil agere censemus sine con-scientia episcopi civitatis. Similiter etiam 17) presbyteri nihil sine praecepto et consilio episcopi agant.

II. Pars. Gratian. Sedes autem episcoporum non longo intercallo debent disiungi, ut ad consecrationem sui compro-vincialis sine difficultato possint occurrers. Unde Gregorius Augustino Anglorum Episcopo,

resp. 8. 18);

C. VI. Episcopales sedes non longo intervallo a se debent disiungi.

Fraternitatem tuam ita volumus * in Anglia* episcopos ordinare, ut ipsi sibi episcopi longo intervallo minime disiungantur, quatenus nulla sit necessitas, ut in ordinatione "alicuius" episcopi convenire non possint. Nam episcoporum ordinatio sine aggregatis tribus vel quatuor episcopis fieri nun 19) debet.

DISTINCTIO LXXXI.

GRATIANUS.

I. Pars. Haec de ordinandis et ordinatoribus alque de singulorum graduum distinctionibus et officiis dixisse nos sufficiat. Verum quia aliquantulum diffusius in his immorati sumus, guaedam praecedentibus cohaerentia sub epilogo ad memoriam subiiciamus. Debet ordinandus in episcopum (ut Apostolus ') scribit) esse sinc criminus in episcopum (as apostolus ') scribit) esse sinc crimine, id est sine peccalo mortali, quod non solum de episcopo, sed etiam de quolibet electo ad aliquam praeposituram ecclesiae oportet intelligi. Unde Augustinus scribit tractatu XLI. ad cap. 8. Ioannis²):

C. I. Sine crimine et gravi peccato debet esse qui ordinatur episcopus.

Apostolus Paulus, quando elegit ordinandos vel presbyteros, vel diaconos, et quicunque ordinandus est ad prae-posituram ecclesiae, non ait: Si guis sine peccato est, (hoc punturam ecciesiae, non at: 5i guis tine peccato est, (hoc enim si diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordina-retur,) sed ait: Si guis sine crimine est: sicut est homici-dium, adulterium³), aliqua immunditia fornicationis, fur-tum, fraus, sacrilegium et cetera huiusmodi. Item ⁴): §. 1. Crimen autem est peccatum grave, accusatione et damnatione dignissimum. II. Para, Gratim. Oralibet iteaue homo institution

II. Pars. Gratian, Quolibet ilaque horum implicatus erdinari non debet; vel si iqm ordinatus ante tempus vel post tempus suae ordinationis aliquid corum admisisse convincitur, · suscepti gradus officio privabitur.

Unde Symmachus Papa ait 5):

C. II. Monitoris personam non recte suscipit, gui verbis, nox operibus docet.

Nemo recte monitoris personam suscipit, nisi qui actibus suis errata condemnat, et amorem innocentiae conversatione demonstrat.

C. III. Curcat ordine, guem pracetat, qui indignum sublimare non metuit.

NOTATIONES

Dist. LXXX. C. V. a) Sed visitatores: In co-dice graeco impresso legitur: ή πεφιοδευτάς, in tribus auten manuscriptis: ἀλλὰ περιοδευτάς. Dist. LXXXI. C. V. a) Contemtu: Graece est in

concilio vulgato: n zat προειδότων των προχειρισαμένων, id est: vel stiam ils antea scientibus, qui ordinaverunt.

Dist. LXXX. C. V. 15) hab. inter A. 347 et 381. - 16) ante cal hoc: Edd. coll. o. - 17) autem: eacd. = C. VI. 18) Ep. 64. (scc. A. 601.) i. 11. Ed. Manr. - cf. c. 1. D. 5. - Pan. 1. 8. c. 16. - 19) multatenus: Edd. coll. o. Dist. LXXXI. 1) ad Tit. c. 1. v. 7. = C. I. 9) Beda ad Tit. 1. 1. - 8) add.: ant: Ed. Bas. - 4) cf. supr. D. 25. P. III. = C. II. 5) ex libello apolog. Ennodii pro syn. Rom. 1V. h. A. 501. - Coll. tr. p. p. 1. t. 48. c. 6. = C. III. 6) cx ep. scr. ad Epp. Vienn. et Narb. prov. (scr. A. 428.) - Coll. tr. p. p. 1. t. 41. c. 6. - 7) et et: absunt ab orig. - 8) rocabitar: Ed. Arg. - 9) est enim: Edd. coll. e. = C. IV. 19) bab. A. 325. - Burch. 1. 9. c. 13. Ivo Decr. p. 6. c. 33. Aus. 1. 8. c. 13. ex interpr. Dionys. - 11) add.: te-

satione pulsatus, sacrarum, ut dicitur, virginum pollutus incesta, episcopus asseritur ordinatus. Et⁷), ut in nostri libellis scrinii continetur, quorum ad vos quoque exempla-ria direximus, in pontificii dignitatem hoc tempore, quo ad causam dicendam missis a nubis literis vocabatur ⁹), obrepsit. Sacro nomini absit iniuria. Facilius est ⁹), ut hanc dignitatem tali dando "ipse" amiserit ordinator, quam eam obtineat ordinatus; cui convicto sociabitur, qui sibi eum credidit largiendo pontificium sociandum. Qualis enim ipse sit, quisquis tales ordinaverit, ostendit.

C. IV. Non recipit ordo ecclesiasticus eum, qui sine examinatione, vel postea confessus ordinatur

Item ex Concilio Nicaeno, cap. 9. 10)

Si qui sine examinatione promoti presbyteri sunt, et postea examinati confessi sunt peccata sua, et, quum confessi fuissent, contra regulam venientes ¹¹) homines eis manus imposuerunt, hos ecclesiasticus ordo non recipit ¹²). In uninibus enim quod irreprehensibile est sancta 13) defendit ecclesia.

C. V. Lapsi, per ignorantiam aut contemtu ordinantium ordinati, deiiciantur. Item eiusdem Concilii cap. 10.14)

Quicunque ex his, qui lapsi sunt, per ignorantiam 15) sunt ordinati, vel conteintu) sorum, qui cos ordinaverunt, hoc non praeiudicat regulas ecclesiasticas. Quum enim compertum fuerit, deponuntur 16).

C. VI. Aliennes fiat a ministerio, gui illud vivendo illicits polluit.

Item Innocentius ad Maximum et Severum, epist. V. 17.)

Maximianus 18) filius noster, *agens in -rebus 19) huiusmodi,* qualem querelam detulerit, libelli eius series an-nexa declarat. Qui zelo fidei et disciplinae ductus, non patitur ecclesiam pollui ab indiguis presbyteris, ques in presbyterio filios asserit procreasse, "quod non licere 2") presoverio nitos asserit procrease, "quu non nere" -0 exponerem, nisi nossem vestram prudentiam legis totius habere notitiam." Et ideo, fratres "carissimi," libelli, qui subiectus est, tenore perspecto, eos, qui talia perpetrasse dicuntur, iubebitis²⁴) in medio collocari, discussisque ob-iectionibus, quae ipsis presbyteris impinguntur, si convi-cti²²) fuerint, a sacerdotali removeantur officio, (quia qui sancti non sunt sancta tractare non possunt,) atque alieni officientur e ministerio quad visendo illibite pollucruat efficiantur a ministerio, quod vivendo illicité polluerunt.

C. VII. Cuilibet ab ordine deposito episcopi providentia locus poenitentiae deputetur.

Item Eugenius Papa [11.] 23).

Sacerdos, aut quivis alius in ordine ecclesiastico provectus, si in eo scelere invenitur, quo abiiciendus comprobatur, depositus providentia episcopi bene proviso loco constituatur, ubi peccata 24) lugeat et ulterius non committat.

C. VIII. Retrudantur in monastorium presbyteri, qui pocnitentiam agere contemnunt.

Item ex Concilio Moguntino 25).

Dictum est nobis, presbyteros propter suam negligentiam canonice degradatos et saeculariter gradu amisso vivere, sublimare non metuit. Item Coelestinus ad Episcopos Galliae, epist. II. c. 3. 6) Tautis Daniel gravatus testimoniis, tanta facinorum accu-rium^b) aut in canoniam²⁶) regularem mittantur. Si vero

CORRECTORUM.

C. VIII. b) In monasterium: In concilio Cabilonensi, ubi hic canon habetur (licet Burchardus etiam et lvo ex Moguntino citent), et apud ceteros collectores legi-tur: in monasterio, ant canonico, aut regulari; in uno autem pervetusto Gratiani codico: in monasterio insta canonicam regulam.

mere: otig. — 12) recepit: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. — 13) abest ab orig. = C. V. 14) hab. A. 825. — 15) add.: tam: Edd. coll. o. — 16) deponentur: eacd. cum orig. = C. VI. 17) Ep. ia-certae epochae. — Aus. I. 8. c. 15 (14). Ivo Decr. p. 6. e. 96. Pelyc. I. 4, t. 39. — 18) Maximilianus: orig. — Aus. — Edd. Arg. Bas. — 19) agens in rebus, quadem: orig. — 20) liceret exponere: Aus. — 21) debetis collocure: Edd. coll. o. — 22) convinct potaerint: Edd. coll. o. cum orig. = C. VII. 23) in conc. Rom. hab. A. 896. c. 14. — 24) peccalum: Ed. Bas. = C. VII. 25) c. 40. conc. Cabilon. hab. A. 813. — Burch. I. 2. c. 191. Ivo Decr. p. 6. c. 336. — 26) canonicem: Edd. coll. o. pr. Lagdd. II. III.

geritur. Vae enim uni, quie si ceeiderit, non est qui erizat cum.

C. XXVII. De codem.

Item ex Concilio Carthaginensi III. c. 17. **). Cum omnibus omnino clericis extraneae feminae non' co-Uum omnibus omnibo clericis extraneae leminae non ce-habitent, sed solae matres, aviae et materterae, anitae, sorores et filiae fratrum aut sororum, et quaecunque ⁹⁰) ex familia domestica necessitate, etiam ⁹¹) antequam ordi-marentur, iam cum eis habitabant, vel si filii eorum iam ordinatis parentibus uxores acceperunt, aut servis, non habentibus in domo quas ducant, aliunde ducere necessi-

C. XXVIII. De codem.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 30. 92)

Non oportet ministros altaris, vel etiam clericos quoslibet, aut continentes se, aut *omnem* omnino Christianum cum mulieribus lavacra habere communia. Haec est enim apud gentiles prima reprehensio.

C. XXIX. De codem.

Rem Gregorius ad Ianuarium Episcopum Caralitanum, lib. III. epist. 26.93).

Archidiaconum taum, ut audio, habitare cum mulleribus prohibuisti, et nune usque in ea prohibitione despiceris; qui nisi iussioni tuae paruerit, cum sacro ordine volumus esse privatum.

C. XXX. Venundentur ab episcopo quae appetunt consortia clericorum illicita.

Item ex Concilio Toletano IV. c. 42.94)

Quidam clorici, legitimum non habentes coniugium, extra-mearum mulierum vel ancillarum suarum interdicta⁹⁵) sibi consortia appetunt. Ideo, quao⁹⁶) coniunctae⁹⁷) taliter "cum⁴ clericis sunt, ab episcopo auferantur et venundentur, illis pro tempore relegatis 28) ad pornitentiam, quos sua libidine infecerunt.

C. XXXI. Non habitent feminae cum clericis, nisi quas necessitudo excusat.

Rem Siricius Papa Ilimerio Episcopo, ep. 1. c. 12. 99) Feminas non alias esse patimur in domibus 100) clericorum, nisi eas tantum, quas propter solas necessitudinum causas habitare cum iisdem synodus Nicaena permisit."

C. XXXII. Nisi maiorum iussione ad feminarum demicilia. clerici non accedant.

Item ex Concilio Africano, c. 5. 101)

Cherici vel¹⁰²) continentes ad viduas vel virgines nisi ex iussu vel permissu episcoporum aut presby terorum non ac-cedant. Et hoe non soli faciant, sed cum conclericis, vel cum quibus episcopus aut presbyter iusserit. Nec ipsi epi-scopi et presbyteri suli habeant accessum ad huiusmodi feminas, sed ubi aut clerici praesentes sunt, aut graves aliqui Christiani.

C. XXXIII. Episcopi provideant, ne occasione temporalium clericorum familiuritations virgines socientur.

Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 102. 103)

A'd reatum episcopi pertinet vel presbyteri, qui parochiae

NOTATIONES

Dist. LXXXII. C. II. a) Concupiscentia: Emen-datus et locupletatus est hic locus ex ipsa epistola Inno-centii, quemadmodum et multa alia in hoc capite, ubi per glossam licuit. In epistola autem Siricii quae refertur in

pracest, si sustentandao vitao praesentis causa adolescentiores viduae vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subliciantur.

C. XXXIV, De codem.

Item ex eodem, c. 103. 104)

Viduae, quae stipendio ecclesiae sustentantur, tam assi-duae in Dei opere esse debent, ut et meritis, et orationi-bus suis ecclesiam adiuvent.

DISTINCTIO LXXXIL

GRATIANUS.

I. Pars. Generaliter etiam pauperibus et in, qui suis manibus laborare non possunt, episcopus necessaria provident provideat.

Unde in Concilio Aurelianensi I. c. 18. legitur 1):

C. I. De codem.

Episcopus pauperibus vel infirmis, qui debilitate faciente non possunt suis manibus laborare, victum et vestitum²) (in quantum sibi possibile³) fuerit) largiatur.

C. 11. Qui voluptatem officio praeposuerit; modis omnibus submoreatur.

Item Innocentius⁴) Exsuperio Tolosano⁵), epist, III. e. 1.

II. Pars. Proposuisti, quid de his observari debeat, quos in diaconii ministerio aut in officio presbyterii positos incontinentes esse aut fuisse generati filii prodiderunt. De his et divinarum legum manifesta est disciplina, et beatae recordationis *viri* Siricii episcopi monita evidentia commearunt, ut incontinentes in officiis talibus positi omni eccleaiastico honore privarentur, nec admittantur ad tale ministerium, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodum sacrae legis auctoritas iam inde ab initio custodita, quod in templo anno vicis suae habitare praecepti sunt sacerdotes, ut servientes sacris oblationibus puros et ab omni labe purgatos⁶) sibi vendicent divina mi-nisteria, neque eos ad sacra⁷) officia fas sit admitti, qui nisteria, neque eos ad sacra⁷) officia fas sit admitti, qui exercent vel⁸) cum uxore carnale consortium⁹), quia scri-ptum est¹⁰): Sancti estole, quia et ego sanctus sum¹¹) Da-minus Deus vester. Quibus utique propter sobolis succel-sionem¹²) uxoris¹³) usus fuerat¹⁴) relaxatus, quia ex alia tribu, ⁴et¹⁵) praeterquam ex semine Aaron,^{*} ad sacerdo-tium nullus fuerat praeceptus¹⁶) accedere. Quo¹⁷) magis hi⁴) sacerdotes vel Levitae gudicitiam ex die ordinationis suae servare debent, quibus vel¹⁹) sacerdotium, vel mini-terium sine successione est. nec praeterit dies. qua yel a sterium sine successione est, nec praeterit dies, qua vel a sacrificiis divinis, vel baptismatis officio vacent? Nam si *B.* sacrincus divinis, vel baptismatis officio vacenti Nam si "B." Paulus "apostolus" ad Corinthios scribit, dicens ²⁰): Absti-nets vos ad tempss; st²¹) racetis orationi, et hoc utique laicis praecepit, multo magis ²²) sacerdotes; quibus et orandi et sacrificandi iugo officium est, semper debebunt ab huius-modi consortio abstinere; qui ²³), si contaminatus fuerit carnali concupiscentia³), quo ²pudore vel sacrificare usurpabit; aut qua conscientia quove^{*} merito exaudiri¹⁴) se credit, quum dictum sit²⁵): Omnia munda mundia, coinqui-natis autem et infidelibus nihil mundum ²⁶)? Sed fortasse

CORRECTORUM.

concilio Teleptensi (ita enim pro Tellensi*) legendum vi-detur) sic legitur: Quid facici? excusabit? quo pudore? qua mento usurpabit? quo conscientia? quo merito hic exaudiri se credit]

c. 11. – 2) restimentum: Edd. coll. o. pr. Bas. – 3) possibilitas: Ed. Bas. – possibilitas habuerit: orig. = C. II. 4) scr. A. 405. – Ans. I. 8. c. 8. Ivo Pan. I. 3. c. 137. Decr. p. 6. c. 57. Polye. I. 4, t. 31. – 5) Toletano: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. – 6) mun-datos: Coll. Hisp. et Isid. Merl. – 7) sacrificia: ib. – Ans. – 69 ettam: Edd. coll. o. – 9) commerciana: Ed. Bas. – 10) Lev. c. 11. v. 44. c. 20. v. 7. – 11) add.: dixi: Ed. Par. – dicti: Edd. coll. ret. – 12) add.: proptereu: Edd. coll. o. cum orig. – 13) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 15) famil: eacd. pr. Lugdd. II. III. – 15) in orig. hace non leguntur. – 16) passus: Ed. Bas. – ansus: Edd. coll. ret. – 17) quanto: Ans. ex orig. – 18) episcopi: Ed. Arg. – ipsi: Edd. coll. ret. – 19) ef: Edd. coll. o. – 20) 1 Cor. c. 7. v. 5. – 21) add.: expedition: Edd. coll. o. – 22) add.: joste: eacd. – 23) quia: eacd. pr. Bas. – 9) ex Balleriniorum sententia Telease scu polias Zellows legen-dum cst. – 24) add.: poste: eacd. – 25) Tit. c. 1. v. 15. – 36) add.: sed conductata est corusa meas et conscientia: Edd. coll. e.

. .

tas fuerit.

Dist. LXXXI. C. XXVII. 89) hab. A. 397. — Coll. tr. p. p. 2. t. 17. c. 10. — 90) quictonque: Edd. Lugdd. II. III. — 91) ahest ab Edd. cril. o. pr. Bas. \equiv C. XXVIII. 92) hab. inter A. 347. et 381. \equiv C. XXIX. 93) Ep. 26. (scr. A. 594.) L 4. Ed. Maur. — Ans. 1.7. e. 146. \equiv C. XXX. 94) hab. A. 633. — Ans. 1.7. c. 148 (150). Polyc. I. 4. t. 39. — 95) quae interd. sund: Edd. coll. o. — 96) quae-compute: eacd. — Coll. Hisp. — Ans. — 97) adianctor: Coll. Hisp. — 98) reliquits: Coll. Hisp. et Isid. Merl. — Ans. \equiv C. XXXI. 99) ptr. A. 385. — Burch. 1.2. c. 110. Ans. L 7. c. 149 (151). Ivo Decr. p. 6. c. 52. et 187. Polyc: 1. 4. t. 31. — 100) domo: Edd. coll. o. \equiv C. XXXII. 101) c. 25. Conc. Carth. III. hab. A. 397. ex Dhony-sto. — Ans. 1. 7. c. 151 (153). — 102) ahest ab Edd. coll. o. pr. Tana. Lagdd. II. III. \equiv C. XXXIV. 103) c. 68. Statutt. eccl. ant. (vié. ad c. 9. D. 18). Burch. 1. 8. c. 55. Ivo Decr. p. 7. c. 73. Polyc. I. 4. t. 37. \equiv C. XXXIV. 104) c. 103. Suptutt. eccl. aht. — The Decr. p. 8. c. 337. Polyc. B. — ist. LXXXIII. C. L. 1) hab. A. 511. — Coll. tr. p. p. 2. ft. 50.

hoc 27) licere credit, quia scriptum est 28): Unias azoris siram. Non dixit hoc b), ut permaneret in concupiscentia generandi, sed propter incontinentiam futuram. *Neque enim integros corpore non admisit, qui ait²): Vellem au-tem omnes sic esse, sicut et ego.^{*} Quod *et* apertius de-clarat, dicens³⁰): Qui autem in carne sunt, Deo placere non possant. Vos autem iam non estis in carne, sed in spirita. *Et Anbentem³¹) filios, non generantem dixit.* Sed ea plane dispar et diversa sententia est. Nam si ad aliquos forma *illa* ecclesiasticae vitae pariter et disciplinae, quae ab forma 'lia' ecclesiasticae vicae partier et disciplinar, que ao episcopo Siricio ad provincias ³) commeavit, non proba-tur ³) pervenisse, his ignorantibus ³) venia non ³b) nega-bitur, ita ut de cetero penitus incipiant abstinere et ita gradus suos, in quibus inventi fuerint, retentent, ut eis non liceat ad potiora conscendere ³b); quibus in henelicio non neeat au ponora conscentere "); quibus in henelicio esse debet, quod hunc ipsum locuni, quem retinent, non amittunt. §. 1. Si qui auteni scisse ³) formam vivendi mis-sam a Siricio deteguntur, neque statim cupiditates libidinis abiecisse, illi sunt modis omnibus submovendi, quia post admonitionem cognitam praeponendam arbitrati sunt vo-luntatem. luptatem.

C. III. De eodem.

Item Siricius Papa ad Himerium Tarraconensem Episcopum, epist. I. cap. 7. 38)

Plurimos sacerdotes Christi atque Levitas post longa consecrationis suae tempora tam de coniugibus ³) propris, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, et crimen suum hac praescriptione defendere, quia in ve-teri testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum praeceptorque vitiorum, si aestimat ⁴⁰), quod in lege Moysis passim sacris ordinibus a Deo nostro laxata sunt frena luxuriae, cur eos, quibus committebantur sancta sanctorum, praemonet, dicens⁴¹): Sancti estote, guia et ego sanctus sum Dominus Deus vester? Cur etiam procul a suis domibus anno vicis suae in templo habitare iussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus 42) possint carnale exercere commercium, ut conscientiae integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerrent. Qui-bus * etiam * 43) expleto deservitionis suae tempore uxo-rius *4) usus solius successionis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quisquam ad Dei ministerium fuerat praeceptus admitti.

C. IV. De eodem.

Idem •) paulo inferius +5).

Quia aliquanti, de quibus loquimur, (ut tua sanctitas re-tulit), ignorantia⁴⁶) se lapsos esse deflent, his hac con-ditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento, in hoc, quo 47) deiecti 48) sunt, quam-diu vixerint, officio perseverent: si tamen posthac continentes se studuerint exhibere. Ili vero, qui illiciti privi-legii excusatione nituntur, et ⁴) sibi asserunt veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore,

NOTATIONES CORRECTORUM.

b) Non dixit hoc: In originali sic legitur: non ad | permanentem*) in concupiscentia generandi hoc dixit.

C. IV. c) Caput hoc in aliquot manuscriptis Gratiani exemplaribus conjunctum est superiori.

C. V. d) Hibernensi: Caput hoc citabatur ex con-cilio Gangrensi, in quo noa legitar. Emendatum est ex

Dist. LXXXII. C. II. 27) add : sibi: eaed. - 28) i Tim. e. 3. v. 2. - 3) permanenti. Ans. - 29) i Cor. c. 7. v. 7. - 30) Rom. c. 8. v. 9. - 31) i Tim. c. 3. v. 4. - ad habentem : Coll. Hisp. - 33) add : onnes: Edd. coll. 0. - 33) probabilier : Ans. ex orig. - 34) ignorationis: id. - 35) remittetur: orig. - 36) ascendere: Ed. Bas. - 37) serie: Coll. Hisp. = C. III. 38) sect. A. 3865. -Coll. tr. p. p. i. 1. 26. c. 3. Ivo Decr. p. 60. o. 50. Polyc. 1. 4. t. 31. - 39) coningitis: Edd. coll. 0. - 40) existimat: Edd. Bas. Lugdd. II III. - 41) Lev. c. 11. v. 44. - 42) add : suis: Edd. coll. 0. -43) abest ab orig. - 44) nxoris: orig. - Edd. coll. 0. - add.: sume: aaed. = C. IV. 45) Coll. tr. p. Polyc. Ivo ib. - 46) igno-ratione: Coll. Hisp. - ignoranter: Isid. Merl. - 47) quod: Bühm. - 48) detecti: orig. - 49) ut - asseranti: Coll. Hisp. - 50) tra-etare: Edd. coll. 0. pr. Bas. - 51) ministeria: Edd. coll. 0. - 55) sentiumi: eaed. = C. V. 66) Certinenium est, hace a sy-nodum Hibernensem non periinere, et videtur Anselmus causam er-reris Gregorio Polycarpi auctori (1. 4. t. 39.), praekulase. Apud il-hum enim in fame I. 8., post c. 2. C. 9. q. 2. et Dist, 6. de poem. c. fam., quae ex Hibernensei allegantur, praemize procemic: *Inter* ce-

.

quo indigne usi sunt, apostolicae sedis auctoritate deiectos. nec unquam posse veneranda attrectare ⁵") mysteria ⁵¹, quibus ⁵²) se ipsi ³³), dum obscoenis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla praesentia cavere nos praeprivaverunt. Et quia exempla praesentia cavere nus prae-monent in futurum, si quilibet episcopus, presbyter at-que⁵⁴) diaconus (quod non optamus) * deinceps* fuerit talis inventus, iam nunc sibi omnem per nos indulgentiae aditum intelligat obseratum, quia ferro necesse est ut abscindantur vulnera, quae fomentorum non senserint⁵⁵) medicinam.

III. Pars. Gratian. Qui autem propter peccata iubentur deponi, post condignam poenitentiam in suo ordine polorunt reparari.

Unds in Concilio Hibernensid) 56);

G. V. Quae poenitentia sit imponenda sacerdoti, qui de ' fornicatione convictus fuerit.

Presbyter, si fornicatione fecerit, quanquam secundum canones Apostolorum debeat deponi, tamen iuxta auctori-tatem B. Papae Silvestri, si in vitio non perduraverit, sed ⁵⁷) sua sponte confessus adiecit, ut resurgat, decem annis in hunc modum poeniteat: tribus quidem mensibus annis in nunc modum poeniteat: tribus quiuem monitore *privato loco* a ceteris remotus pane et aqua a vespera in vesperam utatur, tantum ⁵) autem diebus dominicis et praecipuis festis modico vino et pisciculis atque legumini-bus recreetur, sine carne et sagimine ⁵), ovis et caseo (); 'sacco indutus humi adhaereat, die ac nocte iugiter mise-icondum Dai ompiontentis implanet Kinitis tribus menricordiam Dei omnipotentis imploret. Finitis tribus men-sibus continuis exeat 60): tamen in publicum non procedat, ne grex fidelis in eo scandalum patiatur; nec enim debet sacerdos publice poenitere, sicut laicus. Postea aliquantisper resuntis viribus, unum annum et dimidium in pane et aqua expleat, exceptis dominicis⁶¹) et praecipuis fe-stis⁶²), in quibus vino et sagimine⁶³), ovis et caseo iu**xta** canonicam mensuram uti poterit. Finito primo anno et dimidio, corporis et sanguinis Domini, ne indurescat, particeps fiat, et ad pacen veniat, psalmos cum fratribus ia choro ultimus canat, ad cornu altaris non accedat, iuxta B. Clementis⁶⁴) vocem minora gerat officia. Deinde vero usque ad impletionem septimi anni omni quidem tempore, exceptis paschalibus diebus, tres legitimas ferias in unaquaque hebdomada in pane et aqua iriunas irina in oua-ptimo anni circulo, si *sui* confratres⁶⁵), apud quos poeni-tuit, eius condignam poenitentiam collaudaverint ⁶⁶), episco-pus in pristinum honorem inxta B. Calixti Papae⁶⁷) auctoritatem eum revocare poterit. Sane sciendum *est,* quod secundam feriam unum psalterium canendo, aut unum denarium pauperibus dando, si opus est 68), redimere poterit. Finitis autem septem annis, deinde usque ad finem decimi anni sextam feriam (nulla interveniente redemtione) observet in pane et aqua. §. 1. Eadem quoque poesitentia erit sacerdoti de omnibus aliis peccatis et criminibus, quae eum in depositionem inducunt. Neque hoc cuilibet videatur onerosum, si sacerdos post lapsum digne, ut supradictum est, poenitens ad pristinos redeat honores.

Polycarpo, et alio libro manuscripto pervetusto, in quo libro sunt multi canones poenitentiales, et hic refertur ex Theodoro archiepiscopo Hibernensi.

e) Et caseo: In vulgatis sequebatur *): statur, quae vox sublata est auctoritate omnium fere exemplarium Gratiani manuscriptorum, et Polycarpi, et libri manuscripti in superiore notatione indicati.

lera, quae de ordine sanctarum erclesiarum sancila sunt, S. Ibernensis synodus, cui pracfuit Leo S. R. E. Rp. lempore Caroli regis Francorum cum Theoderico Anglorum et Ibernensium episcopo multisque aliis illa-rum regionum episcopis, de lapsu sacerdolum sic ai, hace sequuntur: Red et hoc in onni poenitentia etc. Ac proinde considerada humanae fragilitatis infirmitute, sacerdos, si suggerente diabolo in fornicationem ceciderii, si deo miserante ad poenitentias remedium confugerit, qua-tu or annis in hume modum expisibiler etc. quibus absolutis sub in-scriptione: Item, caput, de quo agimus, demum profertus. Attamen-tempore syn. Hiberneusis Pseudolsidori collectis, qua capitis suctor uess est, in lucem necdum evaserat, nee verisimile est eandela sy-nodum sacerdolibus i. e. presbyteris varium poenitendi modum propter idem crimen proposuisse; quapropter nohis et ipsis ex poenitentiali-quodam caput sumtum esse videtur. — 573 si sua: Edd. coll. o. — 58) ahest ab Ed. Bas. — 59) sanguine: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. II. III. — 9) exc. tamen Edd. Arg. Bas. — 60) add.: cor-cerem: Ed. Bas. — 61) add.: diebus: Edd. coll. o. — 62) festivita-tibus: eacd. — 63) sanguine: Edd. coll. o. — 63) festivita-tibus: eacd. — 63) sanguine: Edd. coll. o. — 66) adat. etch et d. Rag. Edd. coll. e. — 66 lambe-rint: eacd. — 67) Ep. 2: — 68) operarius: Polys. — Ed. Arg.

DISTINCTIO LXXXIIL GRATIANUS.

1. Pars. Providendum quoque est, ne is. yai ad ordinaudum eligitur, etsi a proprio vitio videatur alienus, con-sentiendo alirnis inquinetur. Ut enim Symmaclus Papa¹) ait: Non est grandis differentia, an lethum inferas, an admittar. Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, quum possit, non excludit. Hinr Gregoriss VII. oil in Reg. lib. VI. c. 12. Romanae

Synudi, celebratae Anno Domini 1080. 2) al. 1078.:

C. I. Suspendulur episcopus ab officio, clericorum suorum fornicationi consentiens.

Si quis episcopus fornicationem³) presbyterorum, diaco-norum, *subdiaconorum*³), vel crimen incestus in sua pa-rochia pretio interveniente vel precibus consenserit, vel commissum *sibique*) compertum* auctoritate officii sui non impugnaverit, au officio suspendatur.

C. M. Maxime ecclesian lacdil, qui sub nomine sanchi-latis delinguit.

Alem Gregorius prima parte Pastoralis, c. 2. 6)

Nemo quippe in ecclesia () nocet amplius, quam qui per-verse agens nomen vel ordinem sanctitatis 7) habet. De-linguentem namque hunc nemo redarguere pracsumit, et in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator dunoratur. Episcopus) itaque "), qui talium crimina non corrigit, magis dicendus est caus impudicus quam episcopus.

C. M. Qui non resistit erroribus, consensit. Hem Annocentius 9).

Error, cui non resistitur, approbatur, et veritas, quum minime defensator, opprimitor. Negligere quippe, quum possis deturbare '') perversos, nilul aliud est quam fovere. Nec caret scrupulo societatis occultae, qui manifesto facinori desinit obviare.

C. IV. Non prodest sug errore non pollut, qui aliena cansentit.

Hom Pius, epist. 1. ad umnes Christi fideles 11). Quid enim prodest illi suo errora non pollui, qui consennum praestal errautit

C. Y. Qui non occurrit, consentit erranti.

Hen Gregoriuse) 12).

Consentire videtur errauti, qui ad resectada, quae corrigi debent, non occurrit. Gratian. Situt auton allarum vitis palpare non debet,

its nec malorum laudibus delectari,

Unde Anacletus Pays, spist. I. Episcopis omnibus 13): C. VI. Miserriman est apieropus, qui malorum lau-

dibus glurintur.

Nihil illo "est' pastore miserius, qui luporum laudibus gio-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. LXXXIII. C. I. a) Nubdiaconorum: Addi-Dist. LAAMII. C. I. a) wunding conorum: Audi-tum hoc est ex originali et Anselmo, quemadmodum et paulo post verba illa: sibique comportam. Notum autem est, a tempore Gregorii I. subdiaconos eadem lege conti-nentiae, qua presbyteros, adstrictos fuisse. C. II. b) Episcopus: Haeo non sunt ibi apud B. Gregorium. Similia citantur infra 2. q. 7. c. Qui nec regi-

minis en Augustino (cui etiam reliqua huius capitis antea tribuelantur) et ex codem a Burchardo et Ivone citantur. Ceterum idem collectores, Burchardos quidem l. 1. c. 13. Ivo autem p. 5. c. 67. referant aliqua ex Origene, quae cum his aliquantulum conveniunt.

. 1riatur. Quibus si placere voluerit, atque ab his amari delegerit, erit hinc ovibus magna peraicies. Nullus ergo pastorum placere lupis et gregibus ovium potest. Perdit enim labiorum d) memoriam mens terrenis obligata careeribus. Sicut 14) artium in suo guoque opere invenitur meter instantia, ita nuverca eruditionis est negligentia.

M. Pars. Gratian. Quanguam sacordolom tam a guan ab alienis criminibus sportel case immunom., tamon si aliuraum acce habuerit, non ideo verba auac praedicationis debent contemni. Sicut enim Hiervoymus ait 15): at lixivium per cinerem humidum fluces laval, et non lavalur, ita bona duotrina per malam doctorem animus oredentium lavat a sordibus peccatorum.

DISTINCTIO LXXXIV.

GRATIANUS.

I. Pars. Solicitum quoque et vigila niat anos an scopum circa defensionem pauperum, relevationem oppres rum, tuitionem monasteriorum. Quod si facere neglewertt, assere corriviendus est.

Unde Gregorius Anthemio Suldiacono Campaniae, lib. XI. epist. 29. ¹):

C. I. Corriplatur episcopus, qui circa officiam summ negligens excluterit.

Pervenit ad nos, fratrem et coèpiscopum nostrum Paschasium its desidem negligentemque in cunctis existere, ut in nullo quis est episcopus agnoscatur, adeo at neque eccle-sis ipsius, neque monastenia, sive filii ecclesias ²) vel ap-pressi³) pauperes eius erga se dilectionis studium sentiant, nec aliquam supplicantibus sibi⁴) in quibus iustum est opem defensionis accommodet, et (quod adhuc⁵) dici est gravius) consilia sapientum et recta suadestium nulla pagravaus consulta supremum et recta susdentium nulla pà-tiatur ratione suscipere, ut quod per se nequit attendere ab-altero autem possit addiscere. Et infre: Quod si ita est, non sine culpa tua esse cognoscan, qui cum obinrgare at-que coërcere, ut dignum est, distulisti. "Quia erge boc totum non solum ipsum reprobat, sed etiam ad sacerdotalis uffici untringer unitatur consultation to coloradotalis totum non solum ipsum reprobat, sed etiam ad sacerdotalis uticii pertinere probatur opprobrium^{*}6), volumus⁷), ut emm coram aliis sacerdotibus et quibusdam de filiis suis mubi-libus contestari pro hac re debeas et hortari. Si ware (quod non credimus) post hanc adhortationem nontram⁹) solito adhuc more negligens esse tentaverit, ad nos est modis omnibus transmittendus, ut hic positus discore pos-sit, quid vel qualiter secundum Dei timorem agere non-venint gacerdotem.

C. II. De codem.

Idem ed cundem cod. 106. epist. 33. ?)

Nusciatum est nobis, Campaniae episcopos ita negligentes exsistere, ut immemores bonoris sui neque erga occlesian, neque erga filios "suos" paternae vigilantiae curam exhi-beant, vel monasteriorum solicitudinem gerant, sen in up-pressorum et ") pauperum se tuitionem impendant. Ideo

C. V. c) Gregorius: In epistolis impressis B. Gre-gorii non habentur. Verum lib. 7. epist. 117. Syagrio Epi-scopo Augustoduuensi post ea verba, gui non restatorit, in regesto manuscripto pervetusto, et in Polycarpo, un ipsa epistola integra refertur, haec sequuntur: Non consentive videtur veranti, qui corrigenda ut resceuri debeant non se-currit²). Quia vero, etc.

C. VI. d) Labiorum: In epistola Amacleti legitm: laboris; apud Anselmum, et in uno ex vetustis codicibus Gratiani: laborum: unde potuit irrepsisse mendum, quod tamen ob glossam non est sublatum.

Ed. Maur. — Polyc. 1. 4. (.81. — 6) concernit: Ed. Maur. = C. VI. (3) ("aput Preudoisidorianum, cuius fontes epist. Epp. Turen. (Maur) 1. 9. 9. 995.), ep. 73. Bonifacii (ex. ed. Wurdtwein.) et En-nudii dici. 4. 8. c. 11. munt reperti. — Ans. 1. 6. c. 156 (151). Ivo Herr, p. 5. c. 837. — 14) add.; autem: Edd. coli. 6. — 15) cf. Burch. 1. 1. c. 204. Ivo Herr, p. 5. c. 318. Hint. LXXXIV. 1) Ep. 26. (scr. A. 603.) 1. 13. Ed. Maur. — Ans. 1. 6. c. 194. = C. I. 2) abest ab Ans. et melioribus Greg. cudicibus. — 3) cel papp.: Edd. coli. 6. — 4) Ma: erig. — 5) ab-ent ab Edd. coli. 0. pr. Bas. — 6) verba asteriseis incluse a Ans. Ams. partier deviderantur. — 7) add.: Mayne: Edd. coli. 6. ex. A. 603.) 1. 13. Ed. Maur. — Ans. 1. 6. c. 139. — 19) Ep. 27. (scr. A. 603.) 1. 13. Ed. Maur. — Ans. 1. 6. c. 139. — 19) sive: Edd. coli. 6.

Bist. I.XXXIII. (1) Ex likello Kanodii pro Kymmarito. — C. I. Bist. I.XXXIII. (1) Ex likello Kanodii pro Kymmarito. — C. I. 3) Refertur tor conclinum integrum ad A 1078. a Mertholdo Constan-tiensi. — Bohan. — 4) incre non sant ap. Bertholdum. — C. II. 6) in Field. coli. o, haec cilantur ex Augustino. — Burch. I. 1. c. 2009. Ivo idecr. p. 5. c. 323. Polyc. I. 4. U. 31. 6) add.: Itel: Edd. coli. 0. — 7) add.: et averdola: cacd. — 8) Burch. I. 1. c. 2009. Ivo idecr. p. 5. c. 323. Polyc. I. 4. U. 31. 6) add.: Itel: Edd. coli. 0. — 7) add.: et averdola: cacd. — 8) Burch. I. 1. c. 2009. Ivo idecr. p. 5. c. 323. Polyc. I. 4. U. 31. 6) add.: Itel: Edd. coli. 0. — 7) add.: et averdola: cacd. — 8) Burch. I. 1. c. 2009. Ivo Beer. p. 5. c. 317. (c.z. Gregoro.) Integer canou legitur clinum p. Alger (de min. et lust. Martene Thes. T. V. c. 20.) = C. 111. 9) Eadem fere be-guntur in fine cp. Procudoisidosinnae Eleutherli. cf. c. 65. C. 7. G. IW. 51) Caput Precudoisidorianum, repetitum ex Hormindum op. 25. — C. V. 12) Ex ep. ad Symptom wor. A. 660. ep. 113. 1.0.

hac tibl auctoritate praccipimus, ut, eis a 1>) te convoca-. tis, ex nostro ilion mandato districte commoneas, quatenus "desides 1) viterius ease non debeant, sed sacerdotalem se habere zelum et solicitudinem opere doceant, atque" ita in his, quae eos iuste secundum Deum agere convenit, vigilantes expistant, ut nullam nos de eis denuo murmur exasperet. Si quem vero eorum post haec negligentem esse cognoveris, ad nos eum sine aliqua excusatione transmitte, we quam sit grave nolle ab his, quae reprehensibilia et valde vituperanda sunt, corrigi, regulari in se valeat districtione sentire.

II. Pars. Gratian. Quod autem de munditia castitatis sucerdotibus imperatur, hec etiam de guibuslibet altari servientious intelligendum est.

Unde in Carthaginensi Concilio II. cap. 2. Aunolius Episcopus dixisse legitur 13):

C. III. Qui sacramentis divinis inserviunt, continentiam in omnibut servent.

Quum in practerito concilio de continentias et castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres conscriptione qua dam castitati per consecrationes annexi sunt; episcopos, inquam, presbyteros et diaconos ita placuit, ut condecet sacrosanctos¹⁴) antistites et Dei sacerdotes, nec non et Levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes Levitas, vel qui sacramontis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, que possint simpliciter qued a Deo¹⁶) postulant impetrare, ut qued apostoli docuerunt^a) et ipsa servavit antiquitas nos queque custodiamus^b). Ab uni-versis episcopis dictum est¹⁷: Omnibus placet, ut epi-acopi, presbyteri et diaconi, vel¹⁸) qui sacramenta con-trectant, pudicitiae custodes etiam ab uxoribus abstineant. Ab omnibus dictum est: Placet, ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario deserviunt.

C. IV. De evdem.

Rem ex Concilio Carthaginensi V.19) cap. 3.

Quum de quorundam clericorum, quamvis erga uxores proprias, incontinentia referretur ²⁰), placuit episcopos et presbyteros et diaconos secundum priora ²¹) statuta etiam ab uxoribus continere: quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur. officio; ceteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscuiusque ecclesias²) consuctu-dinem observari debere ^c).

III. Pars. Gratian. Similiter, quod monogamus episco-us esse inbetur, etiam ad reliquos ordines ecclesiasticos derinari opertet.

Unde Siricius Papa Himerio Tarraconensi Episcopo, epist. I. c. 11. 23):

C. V. Laica sit tuntum communione contentus clericus, viduam aut secundam ducens uxorem.

Qnisquis clericus aut viduam, aut certe secundam coniu-gem³⁴) duxerit, omni ecclesiasticae dignitatis privilegio mex nudetor²⁵), laica sibi tantum communione soncessa. Quam ita demum poterit possidere, si nihil postea, propter quod hanc²⁶) perdat, admittat.

NOTATIONES CORRECTORUME

. Dist. LXXXIV. C. III. a) Docuerunt: In vulgatis codicibus") sequebatur: exemple, quod est sublatum, quia neque in ipso secundo Carthaginensi aut impresso, et manuscripto, neque in unico codice canonum, cum quo

 graccus canon convenit, neque in veto toto statiani exemplasibus habetur, et ex glossa videtur translatum in textum.
 b) Gustodiamus: In codice canonum cap. 5. unici Carthaginensis sequuntur haec: Faustinus**) episcopus seclesiae Potentinae provinciae Piceni, legatus ecclesiae Romanue, dirit : Placet, ut episcopi, etc. quae in recentioribus Colo-

Dist. LXXXIV. C. II. 11) ad: eacd. — 12) desiderantur etiam in cell. Ans. = C. HI: 13) hab. A. 390. — Desumits canon est ex Disnyrde, apud queme inter cos profertur, qui A. 419. sub Aurelio dicemtur esse constituti. — Cell. (r. p. p. 3. t. 19. c. 3. — 14) san-cros: Edd. coll. o. — 15) cf. Dist. 31. c. 3. — 16) Dowino: Edd. coll. e. — 4) nec tamen Ed. Ess. — 94) apud Dionysium; in Coll. Hisp. vere recte legitur: Generiter, qui losi conc. hab. A. 390. prac-fuit. — 17) add.: scepturs: Ed. Bas. — 16) et: Edd. coll. o. = C. IV. 19) hab. A. 401. — cf. Dist. 32. e. 13. — Ivo Pan. I. 3. c. 105. — 20) referitor: Ed. Lugd. I. — referatur: Edd. coll. rci pr. Lugd. HI = 1) priorum: Coll. Hisp. — 23) abest ab cad. — 940 practer Ed. Bas. =: C. V. 33) scr. A. 385. — Ans. I. 8. c. 5. Ivo Decr. p. 6. c. 51. — 94) uzores: Edd. coll. e. — 25) denudour: end. ex Ans.

IV. Pars. Gratian. Presbyterorum vero nomen quanguam a senectule sit sumtum, magis tamen maturitatem indi-cat sapientiae, gnam caniciem corporis.

Unde Amacletus ad Episcopos Ruliac, opist. II. 27):

C. VL Presbyteri zeniores dicuntur, non tam actaté, quam sapientia.

guan sapiontia. Porro Moysi praecipitur, ut eligat preshyteres [id est²³] seniores]. Unde et in Proverbiis²⁹) dicitur: Gloria senum canicies. Haec³⁰) vero canicies sapientiam designat, de qua scriptum est³¹): Canicies hominum prudentia est Quum-que nongentos³²) et amplius annos ab Adam usque ad Abraham vixisse homines legerimus³³), nullus alius prius appellatus est presbyter, id est senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus vixisse annis convincitur. Non ergo pro-ptre decrepitam senectutem³⁴), sed propter sapientiam presbyteri nominantur.

DISTINCTIO LXXXV. GRATIANUS.

Hospitalitus vero usque ades episcopis est necessaria, ut, si ab ea inveniantun alieni, iure prohibeantur ordinari.

Unde Gregorius seribit Icanni Episcope, lib. XIL epist. 6. 1):

C. I. Hospitalitatem nesciene non flat episcopus.

Archidiaconum Florentinum ecclesiae Anconitanae, qui ad episcopatum fuerat electus, scripturae quidem sacrae scientiam habere, sed ita actatis senio iam confectum²) acce-pimus, ut ad regiminis officium non possit assurgere; adiloientes etiam, ita illum tenacem exsistere, ut in domo eius amicus ad caritatem nunguam introeat. Rusticus autem diaconus au carstatem nunquam introeat. Rusticus su tem diaconus eiusdem ecolesiae, qui similiter electus fuerat, vigilans quidem homo dicitur, sed, quantum asseritur, psalmos ignorat. Florentium³) vero diaconum ecclesiae Ravennatis, qui ab omnibus electus dicitur, solicitum esse novimus, sed qualis sit interius omnino non scimus. Ideo-que fraternitas tua una cum fratra et consistente nostino. que fraternitas tua una cum fratre et coepiscopo nostro Armenio, suprascriptae ecclesiae Ancomitanae visitatore, illuc festinet⁴) accedere, et diligenter de moribus³) sin-gulorum requirere, si *de^{*} nullo *sibi^{*} sunt crimine con-scii, quod cos ad hoc officium vetet accedere. Pariter etiam requirendum est, si hoc, quod de praefato archidia-cono dictum est, quia nunquam amicus donum eius in-gressus est, si ita se veritas habeat, et utrum ex necas-sitate, an ex tenacia °) talis sit; aut si ita senex est, ut ad regendum non possit assurgere, vel si tactis sacrosan-ctis 7) evangeliis (sicut nobis nunciatum est) iusiurandum cus') evangenis (sicut nobis nunciatum est) Hinturadum praebuerit, nunquam se ad episcopatum accedere. Sed et de Rustico diacono quantos psalmos minus teneat per-scrutandum est. Florentio³) autem diacono Ravennati, si nullum, sicut diximus, crimen est, quod obsistat, apud episcopum eius agi⁹) necesse est, ut ei debeat cessionem consedere; non tamen ex nostro mandato vel edicto ¹⁰), ne contra suam voluntatem eum cedere ¹¹) videatur.

niensibus conciliorum editionibus adscripta sunt aliis characteribus. Verum in prisca Coloniensi, duabus Parisien-sibus et codicibus Vaticanis legitur quemadmodum apud Gratianum.

6. IV. c) Debere: In codicibus impressis *** haec c. IV. C) Devere: la codicidus impressis "') nacc sequebantur: Contra Martinus Papa, si lector vidua » dur sorit, ut supra legitur. Sed illud ubi necessitas, Acc, ubi nulla necessitas urget. Quae sunt expuncta, quia in ve-tustis codicibus aut non habentur, aut sunt adscripta in margine.

- 36) has carere debeat: eacd. == C. VI. 37) Caput Pacudoisi-dorianum, derivatam ex Isid. de offic. l. 2. c. 5. - Burch. l. 2. c. 5. Ans. l. 7. c. 96 (100). Ivo Decr. p. 6. c. 25. - 28) has non-sunt in orig. - 29) c. 20. v. 29. - 30) his: Edd. coll. o. pr. Ven. II. Nor. - 31) Sap. c. 4. v. 8. - 33) nongentis - annis: Edd. coll. G. -S3) legamus: eacd. - 34) astolen: eacd. Dist. LXXXV. C. l. 1) Ep. 11. (scr. A. 604.) l. 14. Ed. Maur. - 2) confractum: orig. - 3) Florentinum: orig. - Edd. coll. o. -4) festimes: Edd. coll. o. pr. Lugdd. - 5) vita ac moribus: Edd. coll. o. ax orig. - 6) tenacidals: eacd. - 7) sanctis: eacd. - 8) Florentino: eacd. ex orig. - 9). agers: eacd. - 10). dicto: orig. -11) conceders: eacd.

DISTINCTIC LXXXVI. GRATIANUS.

I. Pars. Doctorem autem episcopum oportet esse, ne inferiorum culpue in eum refundanter, qui docendi officium accepit, quad exsegui nesoit vel negligit.

Unde Leo Episcopus scribit Aquilegiensi Episcopo, epist. III. et LXXXIV. seu LXXXVI. '):

C. 1. Negligentiae rectorum imputantur culpae inferiorum. Inferiorum culpae ordinum ad nullos magis referendae aunt, quam ad desides negligentesque rectores, qui multam saepe nutriunt pestilentiam, dum austeriorem 4) dissimulant adhibere medicinam.

C. II. Homines sunt diligendi, peccata odio habenda.

Item Leo Episcopus Rustico Narbonensi Episcopo, epist. XC. seu XCII. in princip. 2);

Odio habeantur peccata, non homines; corripiantur tumidi, tolerentur intirmi; et quod *in peccatis* severius castigari necesse est non saevientis plectatar animo, sed medentis.

C. III. Qui negligit emendare quod valet, facientis culpam habet.

Item Ioannes VIII. b) 3)

Facientis culpam proculdubio habet, qui quod potest cor-rigere negligit emendare. Scriptum quippe est 4): Non soticipes indicater, sed etiam qui consentiunt facientibus, par-ticipes indicatur. § 1. Et libat⁵) Domino prospera, qui ab afflictis pellit adversa. Et negligere, quum possis de-turbare perversos, nihil aliud est quam fovere. Nec caret scrupulo consensionis orcultae, qui manifesto facinori de-finit obviare. Et probat odisse se vitia, qui condemnat errantes. Nec relinquit sibi locum deviandi, qui non pe-percerit excedenti. Et primus innocentiae gradus est odisse nefanda. Et latum pandit delinquentibus aditum, qui iunneianua. Et tatum pandit deinquentibus aditum, qui iun-git cum pravitate consensum. Et nihil prodest alicui non puniri proprio, qui puniendus est alieno peccato. 11. Pars. Gratian. Si autem in corripiendo quis mo-dum excesserit, non a subditis, sed a Domino veniam petat. Unde Augustinus de vita^{*}) clericorum⁶):

C. IV. Veniam a subditis non petat qui in corripiendo

modum excesserit.

Quando necessitas disciplinae minoribus 7) coërcendis di-cere vos verba dura compellit, si etiam ipsi 8) modum vos ere vos veroa dura competiti, si ettam ipsi^o) modum vos excessisse sentitis, non a vobis exigitur, ut ab^o) eis ve-niam postuletis, ne apud eos, quos oportet esso subie-etos¹⁰), dun nimia¹¹) servatur humilitas, regendi fran-gatur auctoritas. Sed¹²) tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui novit *etiam* eos, quos plus iusto forte cor-ripitis, quanta benevolentia diligatis. III-Pars. Gratian. In doctrina vero sacrae scripturae

uncloritatem debet episcopus praeferre, non sacularium lite-tarum peritiam ostentare. Non enim episcopalis officii est mmaticam exponere, ne laudes Iovis personent ore pontificis. Unde Gregorius scribit Desiderio Episcopo, lib. IX. epist. 48. 13):

C. V. Sacram scripturam, non grammaticam debet episcopus exponere.

Quum multa nobis *bona* de vestris fuissent studiis nun-

NOTATIONES

Dist. LXXXVI. C. I. a) Austeriorem: Sic legi-tur in epistola 84. Verum in epistola 3. eiusdem Leonis legitur: necessariam. Reliqua utrobique eadem sunt.

C. III. b) Caput hoc ex variis sententiis binc inde col-dare, sumta est ex epistola B. Gregorii 114. lib. 7. indict. 2.
 Theodorico et Theoberto regibus Francorum.
 C. IV. c) De vita: Inter opuscula B. Augustini, A.

Dist. LXXXVI. C. I. 1) Ep. ad Septimum Aquileg. scr. A. 442. Ed. Ball. ep. 1. — Ans. I. 6. c. 155 (153). — Eadem legunitar in ep. ad lanuarium, ep. 18. Ed. Baller. = C. II. 9) Ep. 167. (scr. A. 458. vel 459) Ed. Baller. = C. III. 3) Fragmentam incertum. — 1vo Decr. p. 6. c. 115. — cl. Dist. 83. c. 3. 4. 5. — 4) Rom. c. 1. v. 32. — b) Ubet: Ed. Bas. = C. IV. 6) Imo ex Augustini ep. ad Seleucia-num. — 1vo Decr. p. 6. c. 384. — 7) in moribus: Edd. coll. o. ex Ivone. — 8) in ipsis: orig. — 1vo. — 9) vos a subditis: Edd. coll. o. a vobis subditis: 1vo. — 10) subditos: Edd. sci. 0. = C. V. 13) Ep. 54. (scr. A. 601.) 1. 11. Ed. Maur. — Burch. 1. 1. c. 97. 1vo Decr. p. 4. c. 161. p. 6. c. 199. — 14) innata: Edd. coll. o. pr. Bas.

ciata, ita cordi nostro nata 14) est lactitia, ut negare es, quae sibi fraternitas vestra concedenda poposci 15), minime valeremus. Sed post hoc pervenit ad nos, (quod sine verecundia memorare non possumus), fraternitatem tuam 16) grammaticam quibusdam exponere. Quam rem ita moleste suscepimus, ac sumus vehementius aspernati, ut ea, quas prius dicta fuerint 17), in gemitum et tristitiam verteremus, quia in uno se ore cum lovis laudibus Christi laudes non capiunt. Et quam grave nefandumque sit episcopis canere, quod nec "laico" religioso conveniat, ipse considera.

IV. Pars. Gratian. Liberalem quoque necessitatem pa-tientibus sacerdotem esse oportet; alias autem vacuum portabit nomen episcopi.

Unde Gregorius veribit lib. V. epist. 29. Secundine servo Dei inter cetera !6):

C. VI. Sine_liberalitate inane portatur nomen episcopi.

Fratrem nostrum Marinianum¹⁹) episcopum verbis, quibus vales, excita, quia obdormisse eum suspicor. Et infra: Dic ergo ei ²⁰), cum loco mutet et mentem. Non ²¹) sibi credat solam lectionem et orationem sufficere, ut remotus studeat 23) sedere, et de manu minime fructificare: sed largam manum habeat, necessitatem patientibus concurrat, alienam inopiam suam credat, quia, si haec 23) non habet, vacuum episcopi nomen tenet. V. Pars. Gratian. In ipea autom liberalitate modus

adhibendus est rorum et personarum: rerum, ut non omnia uni, sed singulis quadam praestentar, st plan, is no main possimus, iurita illud Prophetae: Dispersit, dedit pauperibus; personarum, ut primum iustis, deinde peccatoribus : quibus tamen dare prohibemur, non quia hominer sunt, sed quia peecatores.

Unde Augustinus tract. C. ad c. 16. Ioannis 24):

C. VII. Immane peccatum est res suas donare histrionibus. Donare res suas histrionibus vitium est immane, non vir-tus. Et²⁵) scitis de talibus, quam sit frequens fama cum laude, quia, *sicut scriptum est,* laudetur²⁶) peccator in desideriis animae suae, et qui iniqua gerit benedicitur.

C. VIII. Graviter delinguunt qui venatori aliquid donant.

ldem in Psalmo CII. ad vers. Faciens misericordias 27). Qui venatoribus donant, quare donant? dicant mihi, quare donant venatori? Hoc in illo amant, in quo nequissimus est, hoc in illo pascunt, hoc in illo vestiunt, ipsam né-quitiam publicam²) spectaculis omnium²). Qui donant dustriani pushcani oʻpet avigis, qui donant meretricibus, quare donant? numquid non et ipsi 3°) hominibus donant 31): Non tamen ibi attendunt naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani.

C. IX. De eodem.

Idem ibidem paulo inferius 33).

Qui venatoribus donant³³), non homini donant, sed arti nequissimae. Nam si homo tantum esset, et venator non esset, non³⁴) donares: homoras in eo vitium, non naturam.

C. X. De eodem. Idem in Psalm. CXLVII. 35)

Vident homines venaturem 36), et delectantur: vae miso-ris, si non se correxerint. Qui enim vident venaturem et delectantur, videbunt Salvatorem et contristabuntur.

CORRECTORUM.

D. 1481. Parmae impressa, sunt tres sermones de com-muni vita clericorum, ex quibus in vulgatis tomis operum B. Augustini tomo 10. referuntur duo sub numero 52. et 53. ad faitres in eremo. Tertius autem cum epistola 109. omnino convenit; sed quae in epistola diriguntur ad monachos, in sermone diriguntur ad viros. Ex istis tribus sermonibus de communi vita clericorum multa capita accepit Gratianus (ut suis locis notabitur), et hoc quidem ex tertio.

- 15) deposed: Edd. coll. o. — poposeeral: Ivo cum orig. — 16) co-stram: Edd. coll. o. — 17), fuerant: eaed. cum orig. et Ivone. \equiv C. VI. 18) Ep.30. (scr. A. 896.) 1.6. Ed. Maur — 19) Maurianum: Ed. Bas. — Marianum: Edd. coll. rel. — 20) ill., ut cam: Edd. coll. o. — 21) nec: eaed. — 22) nihil student de nunu fractificare: eaed. 23) hoc: eaed. \equiv C. VII. 24) Ivo Decr. p. 11. c. 84. — 25) sod: Edd. Arg. Bas. — 26) Puslin. 9. v.3. \equiv C. VIII. 27) Ivo Decr. p. 13. c. 31. — 26) publicant: Edd. coll. o. pr. Bas. — 29) homium: Edd. coll. o. — 30) ipsa: eaed. — 31) donantur: Edd. Lugdd. II. III. C. IX. 32) Ivo ibid. — 33) tribuil — donat : Ed. Lugdd. II. III. ei: Edd. coll. o. \equiv C. X. 35) Ivo Decr. p. 13: c. 34. — 36) rem-tores: Edd. coll. o.

C. XI. De codem.

Item Hieronymus is Psalm. XC. ad vers. Sperabo in Domino³⁷).

Esau venator erat, quoniam peccator erat. Et penitus non invenimus in scripturis sanctis sanctum aliquem venatorem: piscatores invenimus sanctos.

C. XII. De eodem.

Item Ambrosius in homilia XXXIII. de Quadragesime ³⁸). Quid prodest ieiunare visceribus, et luxuriare ³⁹) venatibus? abstinere cibis ⁴⁹), errare peccatis?

C. XIII. De codem.

Idem ibidem paulo inferius 41).

An putatis illum ieiunare, fratres, qui primo diluculo non ad ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquirit, sed surgens congregat servulos, disponit retia, canes producit, saltus silvasque perlustrat! Servulos, inquam, secum pertrahit, fortasse magis ad ecclesiam festinantes, et voluptatibus suis peccata accumulat aliena, nesciens reum se futurum tam de suo delicto, quam de perditione servorum.

C. XIV. Quae sint in liberalitate servanda.

Item Ambrosius lib. I. de officiis, c. 30. 42).

Non satis⁴) est bene velle, scd etiam bene facere. Nec satis est iterum bene facere, nisi id ex bono fonte⁴³), hoc est ex bona voluntate proliciscatur. Et infra: §.1. Perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore commendatur, ut primum opereris⁴⁴) circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scias eum sine suntu esse, fame⁴⁵) laborare, aerumnam perpeti, qui praesertim egere erubescat⁴⁶), si in causam ceciderit aut captivitatis⁴⁷) snorum, aut calumniae, et non adiuves, si sit in carcere⁴⁵), et poenis et suppliciis propter debitum aliquod iustus excrucietur, (nam etsi omnibus debetur misericordia, "tamen" iusto amplius), si tempore afflictionis suae nihil a te impetret, si tempore periculi⁴⁹), quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat quam vita morituri, non est leve peccatum «).

C. XV. De codem.

Idem ibidem paulo inferius 50).

Dominus non vult simul effundi opes, sed dispensari, nisi forte, ut Ilclisaeus⁵¹), qui boves suos occidit, et pavit pauperes ex eo, quod habuit, ut nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret.

C. XVI. De eodem.

Idem ibidem continenter 52.)

Est probanda illa⁵³) etiam liberalitas, ut proximos seminis tui non⁵⁴) despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, ut ipse subvenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumtum deposcere⁵³), aut alicui postulare subsidium necessitati⁵⁶); non tamen ut illi ditiores eo⁵⁷) fieri velint, quod tu posses †) conferre inopibus: causam enim⁷) natura praestat, non gratia. Neque enim propterea te Domino⁵⁰) dicasti, ut tuos⁵⁹) divites facias, sed ut vitam tibi perpetuam fructu

boni operis acquiras, et pretio miserationis poccata redimas tua. Putant se parum poscere ? pretium ⁶) tuum quaerunt, vitae tuae fructum adimere contendunt ⁶), et accusant, quod eos divites non feceris, quum te illi velint aeternae vitae fraudare mercede ?

C. XVII. De codem,

Idem ibidem paulo inferius 62}.

Consideranda est "etiam" in largiendo aetas atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quae ingenuos prodit natales, ut senibus plus largiaris, qui sibi "labore" iam non queunt victum quaerere. Similiter et debilitas corporis, "et haec" iuvanda ⁶³) promitus; tum ⁶⁴) si quis ex divitis cecidit in egestatem, et maxime, si ⁶³) non vitio sue, sed aut latrociniis, aut proscriptione ⁶⁶), aut calumniis quae habebat amisit.

C. XVIIL De codem.

Idem libro II. officiorum, cap. 21. 67).

Pulchra f) etiam liberalitas est, in ipso quoque pasperis dato mensuram tenere, ut abundes pluribus, non ⁽³⁾ conciliandi favoris gratia ultra modum fluere. Quicquid ⁽³⁾ ex affectu puro et sincero promitur ⁷⁰), hoc est decorum: non superfluas aedificationes aggredi, nec praetermittere necessarias. Et maxime sacerdoti ⁷¹) hoc convenit, ornare Bei templum honore congruo, ut etiam "hoc" culta aula Domini resplendcat, impensas misericordiae "convenientes" frequentare, quantum oporteat largiri peregrinis, non superflua ⁷²), sed competentia, etc. I de m: §. 1. Compatianur ⁷³) alienis calamitatibus, necessitates aliorum quantum possumus iuvenus, et plus interdum quam possumus. Melius est enim pro misericordia causas praestare vel invidiam perpeti, quam praetendere inclementiam; ut ⁷⁴) nos aliquando ⁷⁵) in invidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica, ut captivos redimeremus.

C. XIX. De eodem.

Idem ad c. 3. Lucae, in vers. Generatio viperarum.

In singulis quoque generibus hominum conveniens tribuit S. Baptista loannes responsum unum omnibus ita: publicanis, ne ultra praescriptum exigant, militibus, ne calumniam ⁷⁶) faciant, ne praedam requirant; docens idcirco stipendia constituta militiae, ne, dum sumtus quaeritur, praedo grassetur. Sed huec et alia officiorum praecepta propria ⁷⁷) singulorum, misericordia ⁷⁸) communis est usus. Ideo commune praeceptum omnibus officiis, omnibus aetatibus necessaria, et ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola, vel urbanus, dives et pauper, omnes in commune admonentur, ut conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est, et ideo omnibus est proposita perfectae forma virtutis, ne vestimentis alimentisque suis parcant. Misericordiae tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanae mensura servetur, ut non sibi unusquisque totum eripiat, sed qued habet cum paupere partiatur.

C. XX. De codem.

Idem ad cap. 18. Lucae.

m fructu | Ceterum Dei traditio est, ut prius pascas parentes. Nam

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIV. d) Non satis: Hinc usque ad c. Si guid vero in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus et apud Anselmum est unicum caput.

e) Non est leve peccatum: Verba hacc non sunt ibi apud Ambrosium, sed tamen apud Anselmum et in Polycarpo.

C. XVI. f) Causam enim: Apud B. Ambrosium le-

Dist. LXXXVI. C. XI. 37) Hase ad Hieronymum non pertinent. — Ivo Decr. p. 13. c. 33. = C. XII. 38) Canonem hunc et sequentem Caesario Archatensi ausignant Fr. Maurini in ed. opp. Augustini — Ivo Decr. p. 13. c. 34. — 39) *lucuriari*: eaed. — 40) a cibis et: eaed. = C. XIII. 41) Ivo ib. = C. XIV. 42) Ans. I. 13. c. 28. Polyc. I. 6. t. 20. — 43) add.: proceedal: Edd. coll. o. — 44) operetur: eaed. — 45) et fumem tolerare: eaed. — 46) erubescit: eaed. — 47) capt. state vel suorum filtorum: eaed. — 48) add.: positius: eaed. — 49) add.: sui: Ed. Bas. = C. XV. 50) Ans. Polyc. ib. — 51) cf. I. 3. Reg. c. 19. = C. XVI. 52) Ans. Polyc. **b.** — 53) et alia: Edd. ecil. o. — 54) ne: eaed. pr. Lugdd. II. III. — 55) petere: Ed. Bas. — 56) necessitatis: Edd. coll. o. — 57) ex eo: eaed.

gitur: causa enim praestat, non gratia, itemque apud Anselmum et in Polycarpo. Sed vetusti codices Gratiani et glossa cum impressis concordant. Alia autem nonnulla ex ipso Ambrosio sunt emendata.

C. XVIII. g) Pulchra etiam: Apud B. Ambrosium legitur: pulchra liberalitas, erga ipsos quoque pauperes mensuram tenere. Sed apud Anselmum et in Polycarpo habetur ut apud Gratianum, et adest glossa in voce: dato.

- (1) poles: Böhm. - 58) Deo dedicasti: eaed. - 59) illos: eaed. -60) praemium: eaed. pr. Bas. - 61) Böhm. add. invitis codd. msc. et impressis: et se iuste facere putant. == C. XVII. 62) Ans. Polyc. ib. - 63) promitus est autinvanda: Edd. coll. o. - 64) queen: Kd. Bas. - 65) si sine: Edd. coll. o. - 66) praescriptione: Edd. coll. o. = C. XVIII. 67) Ans. Polyc. ib. - 68) sec: Edd. coll. o. - 660) add.: enim: eaed. - 70) promittitur: eaed. pr. Lugdd. II. III. 71) sacerdolibus: Edd. coll. o. - 73) superfluxs - competentes: eaed. - 73) add.: itaque: eaed. - 74) abest ab Ed. Bas. - et nos: Edd. coll. o. - 77) abest ab Ed. Arg. = C. XIX. 76) calamaias: Edd. coll. o. - 77) add.: sunt: eaed. - 780 missricordiage: eaed. - 78) missricorsi iuxta divinum oraculum 79) contumelia parentis morte luitur, quanto magis fames, quae morte gravior est? Quo loco insolentem Dominus infrenat iactantiam, etc.

C. XXI. De eodem.

Idem in libro de officiis h) 80).

Pasce fame morientem. Quisquis enim pascendo hominem servare poteras ⁸¹), si non pavisti ⁸²), occidisti ⁸³).

C. XXII. De eodem.

Item Hieronymus in commentariis ad Galatas, c. 6. in vers. Alter alterius.

Qui clementiam non habet, nec indutus est viscera misericordiae et lacrimarum, quamvis spiritalis sit, non adimplet ⁸⁴) legem Christi.

VI. Pars. Gratian. Similiter etiam oportet episcopum non esse percussorem, id est non ad vindiclam facilem. Unde Gregorius⁸⁵) scribit Ioanni Episcopo Panormi-

tano 86) libro XI., epist. 49.:

C. XXIII. Ad vindictam episcopus facilis esse non debet.

Si quid vero de quocunque clerico ad aures tuas pervene-rit, quod te iuste possit offendere, facile non credas, nec rit. ad vindictam te res accendat incognita; sed praesentibus senioribus ecclesiae tuae diligenter est veritas perscrutanda, et tunc, si qualitas rei popuscerit, canonica districtio culpam feriat delinquentis.

C. XXIV. De quodam episcopo, qui antequam missarum so-lennia celebraret, die dominico ad exarandam messem cuinsdam profectus est.

Idem Ianuario Episcopo, lib. VII. Indict. 2. epist. 1.87) Tanta nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit, ut eam, nisi adhuc humanitus pensaremus, fixa iam maledictione feriremus. Dictum quippe mihi est, quod dominico die, priusquam missarum solennia celebrares, ad exarandam messem latoris praesentium perrexisti, et post exarationem eius missarum solennia celebrasti; post mis-sarum solennia etiam terminos possessionis illius eradicare minime timulati. Quod factum quae poena debeat inse-qui ⁸), omnes, qui audiunt, sciunt. Dubii autem de tanta hac perversitate fueramus, sed filius noster Cyriacus abbas a nobis requisitus, *dum esset Caralis* 8*), ita se cognovisse perhibuit. Et quia adhuc canis tuis parcimus, hortamur, ut aliquando resipiscas ⁹⁰) miser senex, atque a tanta te levitate morum et operum perversitate compescas ⁹¹). Quanto morti vicinior efficeris, tanto fieri ⁹²) solicitior at-que timidior debes. Et quidem poenae sententia in te fuerat iaculanda; sed quia simplicitatem tuam cum senectute novimus, interim tacemus. Eos vero, quorum consilio haec egisti, in duobus mensibus excommunicatos esse decernimus ⁹): ita *tamen,* ut, si quid eis intra duorum men-sium spatium humanitus ⁹⁴) advenerit, benedictione viatici non priventur. Deinceps autem ab eorum consiliis eautus existe; te ⁹⁵) quoque solicite custodi, ne, si eis in malo discipulus fueris, quibus in bono magister esse debuisti, nec simplicitati tuae ulterius, nec senectuti parcamus.

NOTATIONES

.C. XXI. h) De officiis: Caput hoc non est inventum apud B. Ambrosium, sed apud Anselnum et in Polycarpo ex eodem citatur, et Bartholomaeus Urbinas Eremita in Mil-leloquio, qued collegit ex dictis B. Ambrosii, affert hunc lecum ex codem Ambrosio in libro de alendis pauperibus,

qui liber hactenus desideratur. C. XXV. i) Agathensi: Hoc caput non habetur in Agathensi, quod exstat. Burchardus et Ivo citant ex de-

Dist. LXXXVI. C. XX. 79) Levit. c. 20. Exed. c. 21. Matth. c. 15. = C. XXI. 80) Ans. 1. 13. c. 28. - 61) poleris: Edd. coll. o. - 82) poseris. eacd. - 83) add.: fome: eacd. pr. Bas. = C. XXII. 84) adimplebit: orig. = C. XXIII. 85) Ep. 44. (scr. A. 663.) 1. 13. Ed. Maur. - Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 15. - ef. C. 15. q. 7. e. 2. - 86) Coristicionan: Edd. coll. o. = C. XXIV. 67) Ep. 1. (scr. A. 599.) 1. 9. Ed. Maur. - Burch. 1. 1. c. 197. Ivo Decr. p. 2. e. 78. et p. 8. c. 312. - 88) sequi: Edd. coll. o. - 69) choralis, i. e. regionarius: Ivo. - 90) Aortamus resipisce: Ivo et Burch. ex orig. -91) competens: orig. - competerers: Ivo. Burch. - Edd. coll. o. - 92) esse: Edd. coll. o. - 93) decretinus: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. UI. - 44) Anneanidetis: Edd. coll. e. pr. Bas. - 95) omissa seut. quae - ratur, in Edd. Arg. Nor. Vea. II. = C. XXV. 96) ex Nov. lust. *. 11. - Burch. I. 1. c. 202. Ivo Decr. p. 5. c. 316. - 97) li-rdd. coll. e. = C. XXVI. 99) hab. A. 451. - Burch. I. 2. Ive Bocz. p. Eie. 218. (ex Dionysio). - 99) in: Coll. Hisp.

VII. Pars. Gratian. Vel percussor esse prohibetur, ne videlicet propriis manibus alignem caedat.

Unde in Agathensii) Concilio legitar 96): C. XXV. Non licet episcopo propriis manibus aliquem

caedere. Non licet 97) episcopo manibus suis aliquem caedere. Hoc enim alienum a sacerdote esse debet.

VIII. Pars. Gratian. Prohibetur etiam episcopus turpis lucri esse cupidus, ne aliquo inhonesto negotio victum vel cetera sibi necessaria quaerat. Quod generaliter de omnibus dicino cultui mancipatis, id est clericis et monachis, intelligi oportet. Unde in Chalcedonensi Concilio, cap. 3. legitur 98):

C. XXVI. Qui connumerantur in clere, turpibus lucris non inserviant.

Pervenit ad 99) sanctam synodum, quia de iis, qui in clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam alie-narum ¹⁰⁰) possessionum conductiones, et causas saecu-lares ¹⁰¹) suscipiunt, et a sacris ¹⁰²) "quidem" officiis se per desidiam separant, ad domos autem saecularium concurrunt, et substantiarum eorum gubernationes avaritiae causa suscipiunt. Decrevit ergo sancta¹⁰³) et magna sy-nodus, neminem horum deinceps, hoc est episcopum, sive clericum, aut monachum, conducere possessiones, aut mi-sceri¹⁰⁴) saecularibus procurationibus¹⁰⁵), nisi forte, qui legibus ad minorum actatum tutelas sive curationes inexcusabiles attrahuntur, aut cui civitatis ipsius episcopus ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula, vel orphano-rum ac viduarum, quae indefensae sunt, et earum perso-narum, quae maxime ecclesiastico indigent adminiculo propter timorem Dei. Si quis vero transgressus fuerit haec praecepta, correctioni ecclesiasticae subiaceat.

DISTINCTIO LXXXVIL GRATIANUS.

I. Pars. Viduis autom et orphanis ecclesias praesidium implorantibus episcopi debent adesse, et contra improberum violentias protectionis patrocinium eis negare non debent. Unde Gelasius Gerontio et Petro Episcopis¹):

C. I. Implorantibus patrocinium episcopi debent adesse. Licet omnibus de nobis sperantibus non debeamus in quantum possumus nos negare²), plus tamen viduarum et or-phanorum causas et impensius ducimus exsequendas, quas tueri a nobis vel ab omnibus divina manifestat assertio.

C. II. De eodem.

Idem Anastasia Episcopo³).

Defensionis propriae desolatis auxilio, et qui suis actibus Detensionis propriae desolatis auxilio, et qui suis actibus adesse ⁴) pro actatis infirmitate non possunt, exoratum pontificem decet subvenire, quia pupillis ⁹) tuitionem etiam divinitas iussit impendi. Et ideo Maximo et Ianuario ele-ricalis officii (qui se solatio ⁵) parentum vel propinquorum asserunt destitutos) auxilium ex nostra delegatione prae-stabis, ut adversus improbitates adversariorum suorum protecti tuae exsecutionis annisu⁶) noxia commenta aon centiant. sentiant.

CORRECTORUM.

eretis Bonifacii Papae. Habetur autem in novellis constit. -123. cap. 16. apud Iulianum Antecess. Non dissimilis etiam

125. cap. 10. aput Idianum Antecess. Non dissimits ettaut canon 28. Apostolorum, quem interpretatur synodus Con-stantinopolitana, quae prima et secunda dicta est, cap. 9. Dist. LXXX VII. C. II. a) Pupillis: In codicibus impressis sequebatur: et viduis, quae voces expunctae sunt, quia absunt a plerisque vetustis. Et quae antecedunt ae sequuntur, ostendunt agi hic tantum de pupillis.

et Isid. Merl. — 100) altorum: Coll. Hisp. — Edd. coll. e. — maio-rum: Isid. Merl. — 101) succutarium: Edd. coll. o. — add.: mego-liorum: Edd. Bas. Lugdd II. III. — 103) sanctis ministeris: Coll. Hisp. Isid. Merl. — 108) add.: et universalis: Edd. coll. o. — 104) miscere — posse: Coll. Hisp. — misceri — posse: Edd. coll. o. — 104) miscere — posse: Coll. Hisp. — misceri — posse: Edd. coll. o. — 106) possessionibus: Edd. Lugdd. II. III. Dist. LXXXVII. C. I. 1) Fragmentum incerti temporis. Ge-rontium et Petrum tempore Gelasii episcopos in Latio fuise. Illam Fidenatem, hunc Laurensem, comperimus. — Cell. tr. p. p. i. t. 46. c. 32. — 2) denegare: Edd. coll. o. == C. II. 3) De epocha huins epist. pariter non constat; videtur tamen scripta esse ad Anastasium, Lucerinae eccl. in Beneventana Neapolitanorum provincia episco-pum, cuius mentio fit ab ipso Gelasio ap. Baluzium Miscell. t. 5. — Coll. tr. p. p. i. t. 46. c. 40. — 4) sibi prodesse: Ed. Bas. — 5) solatis: ib. — 6) adminiculo: ib.

C. III. De eodem.

Idem Leontio et Petro Episcopis 7).

Quisquis in negotiis suis nostri nominis intercessione sperat sibi remedia posse conferri, prona nos convenit animositate praestare.

C. IV. De eodem.

ldem Honorio Episcopo").

Divinae retributionis memor ad pontificalem conscientiam non ambigas pertinere, egentium commodis piam solicitudinem non negare.

C. V. Tueatur ecclesia, quos in sui defensione suscepit. Idem Fortunato Episcopo 9).

Irreligiosum prorsus et exsecrabile iudicamus, si quis-quam^b) vel extraneos in sua tuitione susceptos non omni fide et tota animi sui educaverit sanctitate. Ac⁺) quum Olympius diaconus dilectionis tuae Felicis et Olympii suggeratur avunculus, cosque parvulos tutelae vice susceperit nutriendos, ultra latrocinium esse iudicamus, quod cos bonisculis parentum (sicut asserunt) reliquit extorres, alia retinendo, alia contra leges et iura vendendo.

C. VI. Confugientes ad ecclesiam extrahere non licet.

Item ex Concilio Arausicano I. c. 5. et seqq. 10)

Bos, qui ad ecclesiam confugerint, tradi non oportere 11) sed loci sancti reverentia et intercessione defendi. §. 1. Si quis autem mancipia clericorum pro suis mancipis ad ec-clesiam confugientibus crediderit occupanda, per omnes ecclesias districtissima dannatione feriatur. §. 2. In ecclesia 12) quoque manumissos, et per testamentum eccle-siae commendatos si quis in servitutem vel obsequium, vel ad colonariam conditionem revocare 13) tentaverit, animadversione ecclesiastica coërceatur 14).

C. VII. In libertate ecclesia tueatur libertos.

Item ex Concilio Agathensi, c. 29.15)

II. Pars. Libertos legitime a dominis suis factos, ecclesia, si necessitas exegerit¹⁶), tueatur; quos si quis ante audientiam aut pervadere, aut exspoliare praesumse-rit, ab ecclesia repellatur.

C. VIII. A sacerdotibus defendantur liberti, ne in sergitutem revocentur.

Item ex Concilio Toletano IV. c. 72. 17)

Liberti, qui à quibuscunque manumissi sunt, et ecclesiae patrocinio commendati exsistunt, sicut regulae antiquorum Patrum constituerunt, sacerdotali defensione a cuiuslibet insolentia protegantur, sive in statu libertatis eorum, sive in peculio, quod habere noscuntur.

C. IX. Expositos defendat ecclesia, si quis corum calumniator exstiterit.

Item ex Concilio Arelatensi II. c 32.18)

III. Pars. Si expositus ante ecclesiam cuiuscunque fuerit 19) miseratione collectus, contestationis ponat epistolam, ut si is, qui collectus est, intra decem dies quaesitus agnitusque non fuerit, securus habeat²¹) qui i

NOTATIONES

C. V. b) Quisquam: In vulgatis codicibus sequitur vox : elericos⁺), quae în aliquot manuscriptis, et apud Ivonem non habetur, ideoque sublata est. Non enim hic clericos cum laieis; wed extraneos cum sanguine iunctis comparat. Dist. LXXXVIII. C. I. a) Melchiades: Caput hoc habetur in scripto de primitiva ecclesia et munificentia Constantini, quod in antiquis conciliorum voluminibus concollegit. Sane, qui post praedictum tempus calumniator exstiterit, ut homicida ecclesiastica districtione damnabi-tur, sicut Patrum sanxit auctoritas.

DISTINCTIO LXXXVIII.

GRATIANUS.

1. Pars. Prohibentur ergo clerici cupiditatis negotia suscipere, non pietatis curam viduis et orphanis impendere. Unde Melchiades -) Papa '):

C. I. De codem.

Decrevit sancta synodus, nullum deinceps clericum aut possessiones conducere, aut negotiis saecularibus se mi-scere²), nisi propter curam pupillorum³ [et orphanorum] ac viduarum, aut si forte episcopus civitatis ecclesiastica-rum rerum solicitudinem habere⁴) praecipiat. Ubi *liquidu⁴ patet, quia alia sunt negotia saecularia, alia ecclesiastica. Nonne Moyses in saeculo erat, quum crebro tabernaculum None Moyses in saccino erac, quair crevo taoernactium intraret, et exiret, qui intus contemplatione raptus⁵), foris infirmantium negotiis⁶) urgebatur? Et isfra: Sic⁷) et la-cob ascendentes et descendentes angelos vidit, quia ⁴vide-licet^{*} rectores ecclesiae non solum *Deo^{*} contemplando⁶) superna appetunt, sed deorsum quoque ad membra illius miserando descendant. Et ⁹) Domini sacerdotes horum facta imitantur, et se custodiunt, et subditorum onera portant.

• C. II. De codem.

Item Gelasius Papa ad Episcopes per Lucaniam, cap. 17. ¹°)

Consequens est, ut illa quoque, quae de Piceni¹¹) partibus nuper ad nos missa relatio nunciavit, non praetereunda putaremus, id est, plurimos clericorum negotiationibus inputaremus, id est, plurimos clericorum negotiationibus in-honestis et lucris turpibus imminere¹³), nullo pudore cer-nentes¹³) evangelicam lectionem, qua ipse Dominus nego-tiatores e templo verberatos "flagellis" asseritur expulisse, nec Apostoli¹⁴) verba recolentes, quibus ait¹⁵): Neme mi-litans Deo implicat se negotiis saecularibus; psalmistam quo-que David surda dissimulantes aure, cantantem¹⁶): Quoniam non cognovi negotiationes, intreibo in potentias Domini. Proinde huiusmodi aut ab indignis posthac quaestibus noverint abstinendum, et ab muignis postaac quaestibus no-verint abstinendum, et ab omni cuiuslibet negotiationis in-genio vel cupiditate¹⁷) cessandum, aut, in 'quocunque gradu sint positi, mox a clericalibus officiis abstinere co-gantur, quoniam domus Dei domus orationis et esse do-bet et dici, ne per¹⁸) officia negotiationis potius sit latro-num ensure. num spelunca.

C. III. In sacris ordinibus constitutus, saoculares curas assumere non debet.

Item ex Septime canone Apostelorum¹⁹).

Episcopus, aut presbyter ²), aut diaconus nequaquam saeculares ²) curas assumat ²); sin aliter, deiiciatur.

C. IV. Episcopus saecularibus causis occupari non debet.

Item Gregorius Romano Defensori, l. VIII. ep. 11. 23) Perlatum est ad nos, reverendissimum fratrem nostrum Basilium episcopum velut 24) unum de laicis in causis sae-

CORRECTORUM.

tinenter sequitur post decreta Melchiadis, (quamvis in recentioribus concilium Neocaesariense sit interpositum), et ex illa conjunctione fortasse factum est, ut hoc quoque scriptum olim decretis Melchiadis adnumerari solitum esset, quum tamen in eo de Nicaeno concilio, et aliis, quae post Melchiadem gesta sunt, mentio fiat, quod ex capite Ad fsturam. infra 12. quaest. 1. apparet.

Dist. LXXXVIII. C. I. 1) Caput Pseudoisidorianum, conflatum ex conc. Chalc. c. 3. et Greg. M. ep. 34. 1. 1. et Pastor. 1. 3. c. 5. – -2) immiscere: Edd. coll. 0. – 39 aut pup, aut orh., aut vid.: eaed. – 4) add.: eum: eaed. – 5) rapiebatur: eaed. – 6) nego-tio: eaed. – 7) sed: eaed. – 8) contemplando accondunt: eaed. – 9) Et dums sacerdotes: eaed. – 60. II. 10) ser. A. 494. – Pelyc. 1. 4. 1. 31. – 11) Picenis: Edd. coll. 0. – Bühm. – 12) inhiare: Edd. coll. 0. – 13) censentes: eaed. – 14) apostolica: eaed. pr. Bas. – 15) 2 Tim. c. 3. v. 4. – 16) Praim. 70. v. 16. – 17) cap iditateque: Edd. coll. 0. – 18) ne officina negotiationis, et pottus sit spelunca latronum: orig. = C. 111. 19) Ans. 1. 6. c. 153. – 20) sacerdos: Edd. coll. 0. – 21) sasculi: eaed. pr. Bas. – 22) assumant – deiiriantur: eaed. ex Ans. = C. 1V. 23) Ep. 10. (scr. A. 600.) 1. 10. Ed. Maur. – Ans. 1. 6. c. 179 (180). – 24) velat unum de ultimis occupari: orig.

17 *

Dist. LXXXVII. C. III. 7) Videntur haec depromta esse ex endem ep. ad Gerontium et Petrum, cuius modo mentio facia est. — Coll. tr. p. p. 1. t. 46. c. 44. \equiv C. IV. 8) Fragmentum acque in-errit temporis. — Coll. tr. p. p. t. t. 46. c. 59. \equiv C. V. 9) Fragmentum pariter incertum. — Ivo Decr. p. 6. c. 109. — •) clericus: Edd. Arg. Bas. — †) Ac: Böhm. \equiv C. VI. 10) hab. A. 441. — Burch. 1. 8. c. 195. Ivo Decr. p. 3. c. 112. Rab. poen. c. 22. — 11) oppried: Edd. coll. o. — Böhm. — 12) Ivo Pan. 1. 3. c. 84. Decr. p. 3. c. 154. — 13) imprimere: Ivo ex orig. — 14) roërcebitar: ib. \equiv C. VII. 15) hab. A. 506. — Ivo Pan. 1. 3. c. 83. Decr. p. 3. c. 159. — 16) fuerit vel exceptit: Ed. Bas. \equiv C. VIII. 17) hab. A. 633. — Burch. 1. 3. c. 186. Ivo Pan. 1. 3. c. 83. Decr. p. 6. c. 246. p. 16. c. 58. \equiv C. IX. 18) hab. A. 452. vide tamen supra ad. c. 61. 28. — Burch. 1. 3. c. 201. Ivo Decr. p. 3. c. 253. Polyc. 1. 3. t. 13. — cf. conc. Vacens. (h. A. 443.) c. 9. 10. — 19) sti: Edd. coll. o. — 90) po-mater epistola: encd. — 21) add.: even: Ed. Bas. Dist. LXXXVII. C. III. 7) Videntur haec depromta esse ex

cularibus occupari, et praetoriis inutiliter deservire. Quae res quoniam et ipsum vilem reddit, et reverentiam sacerdotalem annihilat, statim ut experientia tua hoc praeceptum susceperit, eum *ita* ad revertendum districta exsecutione compellat, quatenus ei illic 2^{δ}) te insistente quinque diebus sub qualibet excusatione immorari non liceat, ne, si quolibet modo eum ibidem amplius moram habere permiseris, cum ipso apud nos graviter incipias esse culpabilis.

C. V. Testamentorum tuitionem et curam rei familiaris opiscopus non suscipiat.

Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 18.²⁶) Episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.

C. VI. De eodem.

Item ex eodem, c. 20. 27)

Episcopus nullam rei familiaris curam ad se revocet, sed lectioni et orationi., verbi ²⁸). Dei praedicationi tantummodo vacet.

C. VII. De codem.

Item ex codem, c. 17. 29).

Episcopus gubernationem viduarum et pupillorum ac peregrinorum non per se ipsum, sed per archipresbyterum aut per archidiaconum agat.

C. VIII. Ratiociniorum causas cloricus suscipere non debet. Item Gregorius Quertino Expraefecto, epist. 30.

lib. X. 30)

Inutile et valde laboriosum est, hominem literatum ratioeiniorum causas assumere, et in eis se, quod non expedit, obligare.

C. IX. Fugiendus est clericus negotiator. Item Hieronymus ad Nepotianum de vila clericorum³¹).

Negotiatorem clericum, et ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge.

C. X. Clerico negotiari non licet.

Rem Augustinus in libro quaestionum veteris et novi testamenti, cap. 127. 32).

Fornicari omnibus ³³) semper non licet, negotiari vero aliquando licet, aliquando non licet; antequam ³⁴) enim ecelesiasticus quis sit, licet ei negotiari; facto iam non licet.

C. XI. De codem. PALEA.

Matth. ⁶)³³. "Eiiciens Dominus vendentes et ementes de templo, signiticavit, quia *homo* mercator *vix aut* nunquam potest Deo placere. Et ideo nullus Christianus debet esse meroator, aut, si voluerit esse, proiiciatur de ecclesia Dei, dieente Propheta³⁶): *Quia non cognovi negotiationes, introibo im potenticas Domini.* Quemadmodum enim qui ambulat inter duos inimicos, ambelus placere volens *et se commendare*, sine maliloquio.³⁷) esse non potest (necesse est enim, ut isti male loquatur de illo, et illi male de isto), sic³⁸) qui emit et vendit sine mendacio et periurio esse non potest. *Et paucis interiectis:* §. 1. Sed³⁹) est nec stabilis substantia eorum, neque ad bonum proficit, quod de malo congregatur. Quemadmodum enim, si triticum aut aliud ⁴⁰) tale cernas in cribro, dum huc et illuc iactatur, grana

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XI. b) Haec Palea (quemadmodum et sequens) est in aliquot vetustis exemplaribus, in quibus Paleae raro habentur. Est autem sumta ex auctore operis imperfecti (cuius multae sententiae partim reiiciendae, partim in bomam partem interpretandae sunt) et quidem multis locis de

omnia paulatim deorsum cadunt, et tandem in cribro nihil remanet, nisi stercus "solum": sie de substantia negotiatorum novissime nil remanet, nisi solum peccatum. §. 2. Sed omnes "homines" videntur esse mercatores; ostendam ergo, quis non est negotiatorem. Quicunque rem comparat, non ut ipsam rem integram⁴¹) et immutatam vendat, sed ut materia sibi sit inde aliquid operandi, ille non est negotiator; qui autem comparat rem, ut illam ipsam integram et jmmutatam dando⁴²) lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei eilcitur. §. 3. Unde super omnes mercatores plus maledictus est usurarius; ipse namque rem datam a Deo vendit, non comparatam, ut mercator, et post foenus rem suam repetit, tollens aliema cum suis, mercator autem non repetit rem venditam. §. 4. "Adhuc" dicit aliquis: Qui agrum locat, ut agrariam recipiat ⁴³), aut domum⁴⁴), ut pensiones recipiat ⁴⁵), nonne est similis ei, qui pecuniam dat ad usuram f Absit. Primum quidem, quoniam pecunia non "ad aliquem usum" disposita est, nisi ad emendum; secundo, quoniam agrum habens, arando accipit ex eo fructum, habens domum, usum mansionis⁴⁶) capit ex ea. Ideo qui locat agrum vel domum, suum usum dare videtur, "et pecuniam accipere," et quodammodo quasi commutare videtur cum lucro lucrum; ex pecunia reposita nullum asum capis. Tertio ager vel domus "utendo" veterascit. "Pecunia spiritualiter homines intelliguntur, quia sicut numus habet charagma Caesaris, sic homo "habet" charagma Dei. Et quemadmodum ⁴⁷) solidus, qui non habet charagma Caesaris, reprobus est, ita *et" hono, qui non ostendit *in se" imaginem Dei, "reprobus aestimatur." Unde Essias ⁴⁸) dicebat ⁴⁹) ad Hierus eum *aqua*, etc. Ideo ergo mensas numnulariorum evertit, significans, quia ia templo Dei non debent esse nummi, nisi spirituales, id est, qui Dei imaginem, non diaboli, portant. Aut certe mensas numnulariorum ⁵⁰) sacerdotum dicit scripturas. Novo enim testamento succedente priori, eversae sunt scripturae illorum."

C. XII. De eodem. PALEA.

Item ex verbis Augustini, [hine inde oollectis, et in sumwam redactis ad Psal. LXX. vers. Quoniam non cognovi.]

"Quoniam non cognovi literaturam: Aliqui codices habent negotiationes: in quo diversitas interpretum sensum ostendit, non errorem inducit. Ergo si propterea iste ⁵1) tota die laudem Dei dicit, quia non cognovit ⁵2) negotiationes, *corrigant se* Christiani, non negotientur. Sed ait mihi ⁵1) negotiator: Affero ex longinquo merces, mercedem laboris mei, unde vivam, petor dignus ⁵4) est operarius ⁵⁵) mercede sua. De mendacio, de periurio agitur, non de negotio. Ego enim mentior, non negotium. Possem enim dicere, tanto emi, tanto vendam: si placet, eme. Quomodo ergo revocas ⁵⁶) a negotiatione? omnes artifices mentiuntur, sutores, agricolae. Vis, ut optem carum tempus, ut possim vendere annonam, quam servavi? sed non hoc faciunt, inquis ⁵⁷), agricolae bozi, nec illa negotiatores boni. Quid enim? etiam ⁵⁸) et filios habere malum est, quia, quando eis caput dolet, *malae et* infideles matres ligaturas sacrilegas et incantationes quaerunt? Omnia ista hominum, non rerum peccata sunt. Quaere ergo, *episcope,* (dicit ⁵⁹) mihi negotiator)

industria, quod ibi plenius, hic in summam redactum est, incolumi fere sententia. Quamobrem ea tantum mutata aus locupletata sunt, quae valde conducere visum est. Quod etiam in sequenti capite est observatum.

non polest: each. -40) allgadd: Ed. Bas. -41) ila integram: Edd. coll. o. -42) rendendo: eacd. -43) accipial: eacd. -44) donum: Ed. Arg. -45) accipial: Ed. Bas. -46) pensionis: ib. -+) mutata: Böhm. -47) sical mammus: Edd. coll. o. -48) Es. c. 1. v. 22. -49) mit: Edd. Arg. Bas. Nor. -50) add.: id est: Edd. coll. o. = 6. XIS. 51) propherca assidue: Edd. Bas. Nor. Ven. I. II. - propher assiduem landem: Edd. coll. rel., pr. Arg., in qua verba: ergo - dicti onisan sunt. -52) cognori: Edd. coll. o. -53) ipse: eacd. exc. Bas. -54) Luc. c. 10. v. 7. -55) mercenarius: Edd. coll. o. -56) add.: me: eacd. -57) inquit: eacd. -58) Est poccatum habere flies: eacd. -59) add.: tpse: eacd. FI. Lugd. III.

Dist. LXXXVIII. C. IV. 25) *illicite insistenti*: Edd. coll. o. pr. **Lugdd**: II. III. = C. V. 26) c. 6. Statut. ecct. ant. - cf. ad c. 9. D. 18. - Coll. tr. p. p. 2. t. 18. c. 17. Polyc. 1. 4. t. 5. =C. VI. 27) c. 3. ib. - Coll. tr. p. ib. c. 19. - 28) rerbo pracedicationis: Edd. coll: o. = C. VII. 29) c. 7. ib. - Coll. tr. p. ib. c. 16. Polyc. 1. 4. t. 5. = C. VIII. 30) Ep. 27. (scr. A. 602.) 1.12. Ed. Maur. = C. IX. 34) scr. A. 392. = C. X. 32) Ivo Pan. 1. 7. e. 26. Decr p. 8. c. 89. - 33) hominibus: Edd. coll. o. - 34) add: catters: Ed. Bas. = C. XI. 35) Opus apocryphum. - 36) Psaim. 70. v. 56. - 37) alloquio mail: Edd. coll. o. - 38) sic mercator: ened. - 39) Sed (Et: Edd. Arg. Bas.): substantia tatium stabilis esse

quomodo Psalmistam intelligas, et nolí me prohíbere a negotiatione: negotiatio enim me non facit malum, sed inigotiatione: negotiatio enim me non facit malum, sed ini-quitas mea et mendacium meum. Quaeramus ergo nego-tiatores, qui praesumunt gloriari ex suis operibus, si sunt contra illam gratiam, quam hic Psalmista commendat, ut nemo de suis operibus glorietur. Et sicut contra medicos superbos⁶⁰) salutis pollicitatores vigilat hoc⁶¹), quod di-ctum est⁶²): Tota die salutem⁶³) tuam, sic contra nego-tiatores *de* operibus suis gloriantes vigilat hoc, quod dictum est⁶⁴): Os meum annunciabit institiam⁶⁵) tuam. Unde et Doninua expulit⁶⁰) illos de templo, volentes suam inet Dominus expulit ⁶⁶) illos de templo, volentes suam iu-stitiam statuere et ignorantes iustitiam Dei. Merito dictum negotium, quia negat otium, quod malum est, neque quae-rit veram quietem, quae est Deus."

C. XIII. De eodem. [PALEA.]

Item Cassiodorus in eundem Pralmum LXX, in sundem versiculum 67).

"Quid est aliud negotium, nisi quae possint vilius compa-rari carius velle distrahere *Et infra*. Negotiatores ergo illi abominabiles existimantur, qui iustitiam Dei minime considerantes per immoderatum pecuniae ambitum polluun-tur, merces suas plus periuriis onerando quam pretiis. Tales eiecit Dominus de templo, dicens: Nolite ⁶⁸) facero Gomum patris mei domum negotiationis.⁶⁴

C. XIV. Nomine sacerdotis careat, gui Doi ministros a suis avocat officiis.

Item Cyprianus ad Clerum et plebem Furnitanorum, lib. I. epist. 9. 69)

II. Pars. Neque apud altare Dei meretur 70) nomi-II. Pars. Neque apud altare Dei meretur⁷⁰) nomi-nari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes et mi-nistros voluit⁷¹) avocare. Et ideo Victor, quum contra formam nuper in concilio a sacerdotibus datam Gemi-nium⁷²) Faustinum presbyterum ausus sit tutorem consti-tuere, non est, quod pro durmitione eius apud vos fiat obla-tio ⁷³), aut deprecatio aliqua nomine eius in ecclesia fre-quentetur, ut sacerdotum decretum religiose et ⁷⁴) neces-marie factum servetur a pobis. sarie factum servetur a nobis.

DISTINCTIO LXXXIX.

GRATIANUS.

I. Pars. Domus quaque suas aportet episcopum 1) bene esse prinopositum, ut quaedam inde quadammada futurae dis-pensationis argumenta sumantur. In dispensatione vero ecclesiae hanc regulam observandam noverit, ut nulli quantumlibet exercitatae personae duo simul officia committat, neque saecularibus viris res ecclesiasticas gubernandas committat. Unde Gregorius*) scribit omnibus Episcopis 2).:

C. I. Uni personas duo non committantur officia.

Singula ecclesiastici iuris officia singulis quibusque personis singulatin committi iubemus. Sicut enim in uno cor-pore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita in³) ecclesiae corpore secun-dum veridicam⁴) Pauli sontentiam in uno eodemque spi-

NOTATIONES

Bist. LXXXIX. C. I. a) Gregorius: Caput hoc a Blet, DAAnia, o. n. aj ortegorias, capitale epistolae B. Gregorii. Verum a loanne Diacono I. 2. vitae eiusdem S. Pontificis, num. 54. sic referuntur: Singula ecclesiastici iurts officia singulis quibusque personis singulatim committi debre dicebat; asserans, guia sicut in uno, etc. Ex eo au-tem nonpulla sunt emendata. C. II. b) Hinc: Verba haec usque ad vers. Officium,

absunt a plerisque vetustis exemplaribus *).

Dist. LXXXVIII. C. XII. 60) superbe pollicitantes solutem: ezed. -61 hic: Ed. Bas. -62) Psaim. 70. v. 15. -63) solu-tare tumm: Edd. coll. o. -64) Psaim. 70. v. 15. -65) laudem: Edd. coll. o. -66) electi: eaed. = C. XIII. 67 megotiari: orig. -68) Ioan: c. 2. v. 16. = C. XIV. 69) scr. c. A: 249. - Ivo Decr. p. 6. c. 380. -70) merentur: Edd. coll. o. -71) voluerint: Ed. Bas. - columnt: Edd. coll. rel. -72) Geminnen: Edd. coll. o. -74) and : eaed. frees

ant: cased. Dist. LXXXIX. Pars I. 1)-i Tim. c. 3. v. 2. = C. I. 2) Ex Ioannis Diaconi vita Greg. M. c. 54. — Ans. 1. 7. c. 108 (111). Ivo Decr. p. 6. c. 344. Polyc. 1. 4. t. 23. — 3) in extensia: Ans. — 4) Rom. c. 12. — 5) spiritual corpore: Edd. coll. o. — 6) add.: unt: eacd. — 7) add.: entry: eacd. — 8) constitutes: Ed. Bas. ==

ritu 5) alii conferendum est hoc officium 6), alii committendam est illud, neque 7) uni quantumlibet exercitatae personae uno tempore duarum rerum officia committenda sunt: quia si totum corpus est oculas, ubi auditus ? Sicut enim varietas membrorum per diversa officia et robur corporis servat, et pulchritudinem repraesentat, ita varietas per-sonarum per diversa nihilominus officia distributa⁹) et fortitudinem et venustatem sanctae Dei ecclesiae manife-stat. Et sicut indecorum est, ut in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio, ita nimirum no-xium sinulque turpissimum, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa.

C. II. Quilibet episcopus vicedominum et oeconomum habeat.

Itom Gregorius Anthemio Subdiacono, lib. IX. ep. 60.9)

II. Pars. Volumus, ut frater noster Paschasius et vi-cedominum sibi ordinet et maiorem domus, quateaus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis, quae eve-niumt, idoneus et paratus exsistere. Si vero *et* negligeatem eum prospicis, et ea. quae diximus, implere differentem, emnis clerus eius adhiberi debet, ut communi consilio ipsi 10) eligant, quorum personae ad ea, quae praediximus, valeant 11) ordinari.

Gratian. Line b) colligi potest archidiaconi electionem a cuncto clero, si episcopus negligens vel differens fuerit, cano-nice fieri posse. Officium vicedomini est episcopatum disponere.

Unde Gregorius Clementinas Patricias, 110. I. epist. 11. post alia 12):

C. HI. Quod sit officium ricedomini.

Diaconum vero Anatolium, quem ad vos dirigi ¹³) popo-scistis, hoc nos facere non posse, causae magis modus quam rigoris austeritas ¹⁴) facit. Vicedominum enim eum constituimus, cuius arbitrio episcopium ¹³) commisimus disponendum.

C. IV. De codem;

Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 26. .) 16)

Quia in quibusdam ecclesiis, sicut ad nos pervenit, sine veconomo episcopi res ecclesiasticas tractant, placuit, omnes ecclesias habentes episcopos etiam oeconomum 17) habere de proprio clero, qui gubernet ecclesiae res cum arbitrio sui episcopi, ut non sine testimonio sit gubernatio ipsarum rerum ecclesiasticarum, et 10) ex hoc eveniat res eiusdem ecclesiae dispergi, et sacerdotali dignitati obtrectatio ge-neretur. Si vero quis hoc non observaverit, divinis subiaceat 19). regulis.

C. V. Saecularibus viris res ecclesiasticae non committantur. Item Gregorius Ianuario Caralitano Episcopo, lib. VII. epist. 66. 20)

Indicatum est nobis, quod laicis quibusdam curam vestri patrimonii²) commiseritis, qui postmodum in rusticorum vestrorum depraedationibus atque fatigationibus d) fuerint deprehensi, *et reddere res, quas indecenter retinent habitas quasi suae ditionis, quippe vestrae non suppositi curationi, postponant, vobisque despiciant actuum suorum redders

CORRECTORUM.

C. IV. c) Hic idem canon refertur infra 16. quaest. 7. c. Quoniam in guibusdam ex versione Dionysii. Hic enim est ex prisca.**), quae exstat in collectione Isidori.

C. V. d) Atque fatigationibus: In plerisque manuscriptis legitur: *atque exfatigationibus* †); in editio-nibus epistolarum B. Gregorii: *atque per hoc et fatigatio-nibus*: in uno autem vetusto earundem epistolarum codice: atque per hoe exfugationibus.

C. II. 9) Ep. 77. (scr. A. 601.) I. 11. Ed. Maur. — Ans. 1:6. c. 145. (142). Polyc. 1. 4. t. 22. — 10) episcopi eligantur: Edd. coll. o. — 11) raient. Böhm — *) et Ed. Bas. = C. III. 12) Ep. 11. (scr. A. 591.) I. 1. Ed. Maur. — Ans. J. 7. c. 77. — 13) dirigere: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 14) auctoritas: Edd. coll. o. — 145) episcopum: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Lugdd. — Böhm. = C. IV. $^{\circ}$ O imo Hispanica. — 16) hab. A. 451. — Ans. I. 6. c. 143 (140). (ex versione prisca). Deusdedit. p. 4. Polyc. I. 4. t. 22. — cf. C. 16. q. 7. c. 21. — 17): oeconomos — qui gubernent: Edd. coll. o. ex orig. — 18) neque ex hoc: eacd. — Ed. Bas. add.: enim. — 19) sub-iacebit: eacd. \Rightarrow C. V. 20) Ep. 65. (scr. A. 599.) I. 9. Ed. Maur. — Ans. I. 6. c. 146 (143). — 21) patroxinii: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. MI. — †) eigus per hoc ex faigalionibus: Ans.

۶,

rationem^{4 22}). Quod si ita est, districte a vobis discuti convenit, atque inter eos ecclesiaeque vestrae rusticos causam examinare subtilius. Et quicquid "in eis" fuerit fraudis inventum, cum poena legibus statuta reddere compeliantur. De cetero vero cavendum a fraternitate vestra est, ne De cetero vero cavendum a fraternitate vestra est, ne suecularibus viris atque non sub regula nostra degentibus res ecclesiasticae²³) committantur, sed probatis de vestro oficio clericis, in quibus, si quid reperiri poterit pravita-tis *), ut in subditis emendare quod illicite gestum fuerit valeatis: quo *) videlicet apud vos habitus sui officium ma-gis convenienter administrent, quan accusent²⁴). III. Pars. Gratian. Propiaquis etiam, vel favore sibi contanctis, ecclesiastica afficia episcopus committere non audeat. Unde in Concilio. To le tano X. c. 3. (ceitur ²⁵):

Unde in Concilio Toletano X. c. 3. legitur 25):

C. VI. Ecclesiastica officia non committat episcopus propinquis vel favore coniunctis.

Decenter omnibus placet, *et* in praesenti tale rescindere factum, et non esse de cetero faciendum. Quicunque igitur pontificum deinceps aut sanguine propinquis, aut favore personis ²⁶) quibuscunque sibi coniunctis ²⁷) talia lucra commendare tentaverit, ad ²⁹) suum nefandae praesumtio-nis excidium et quod iussum fuerit derocetur in irritum, et qui ordinaverit annuae excommunicationi subiaceat. Quae vero ablata fortasse fuerint, ab eo, qui tulerit 29), reddantur in duplum.

Gratian, Porro ipsa officia quare ila sint distinguenda, ot non uni personae omnia committenda, ex au-toritate Gregorii et Bonifacii3") Papae datur intelligi, qui sic aiunt:

C. VII. Graduum et ordinum distributiv ecclesiasticam unitatem conservat 1).

Ad hoc dispensationis "divinae" provisio gradus diversos et ordines constituit ense distinctos, ut, dum reverentiam minores potioribus exhiberent, et potiores minoribus dile-ctionem impenderent, vera³¹) concordia fieret et ex diversitate contextio, et recte officiorum gereretur administratio sidate contextio, et recte ontciorum gereretur administratio singulorum. Neque enim universitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiae ordo servaret. Quia vero quaeque creatura in una eademque qualitate ³ gubernari vel vivere non potest, coelestium militiarum exemplar nos instruit, quia dum sunt angeli, et ³ sunt archangeli, liquet, quia non sunt aequales, sed in potestate et ordine (sicut nostis) differt³) alter ab altero.

DISTINCTIO XC.

GRATIANUS.

I. Pars. Litigiosus quoque prohibetur ordinari, quia qui sua potestate discordantes ad concordiam debet attrahere, qui

NOTATIONES

e) Quo videlicet: Apud B. Gregorium legitur: quos epud vos habitus sui magis officium commendet, quam excuset.

C. VII. f) Caput hoc paene iisdem verbis legitur in epistola Bonifacii II. ad Eulalium, et Gregorii I. ad epi-scopos Galliarum, I. 4. epist. 52. Sic quoque in aliis epi-stolis B. Gregorii multa leguntur, quae in scriptis superiorum Pontilicum habentur.

Dist. XC. C. IV. a) In libello B. Basihi de institutis monachorum Rutino interprete (qui nuper Coloniae cum regula B. Benedicti est impressus) cap. 42. in ultima re-sponsione habetur prima pars huius capitis usque ad vers. abiiciatur.

b) Qui murmurans: Eiusdem libelli cap. 50. penul-tima interrogatio sic habet: Si vero etiam quis murmuret propter escam, quae erga sum sententia servabitur? Resp.

oblationes dissidentium prohibetur recipere, nequaquam litigandi facilitate alios ad dissidium debet provocare. Unde in Concilio Carthagiaensi IV. c. 59. legitur'):

C. I. Clerici discordes deilciantur vel revocentur ad

concordiam.

Discordantes clericos episcopus vel ratione, vel potestate ad concordiam trahat; inobedientes ²) synodus per audientiam damnet.

C. II. Dissidentium fratrum in ecclesia oblationum dona non recipiantur.

Item ex eodem, c. 93. et 94. 3)

Oblationes dissidentium fratrum neque in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur. Similiter: §. 1. Dona⁴) eorum, qui pauperes apprimunt, a sacerdotibus refutanda sunt.

C. III. Extra ecclesiam esse probatur, qui pacem cum proximo non habet.

Item Cyprianus de unitate ecclesiac.

Neque⁵) ad Cain munera respexit Deus; neque enim pa-catum⁶) habere Deum poterat, qui cum fratre⁷) pacem per zeli discordiam non habebat. Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quae sacrificia celebrare se credunt aemuli sacerdotum? *An * secum esse Christum, quum collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi eccle-siam colliguntur l'Ales etiamsi occisi⁶) in confessione no-minis⁹) fuerint, macula ista nec¹⁰) sanguine abluitur. Inexpiabilis¹¹) et gravis culpa discordiae nec passione purgatur.

C. IV. Murmurantes a fratrum unitate alieni efficiantur. Item ex Octava Synodo *) 12).

Alienus sit a fratrum unitate, qui murmurat, et opus eits abiiciatur, qui murmurans^b) exatiterit, ne poenam murmu-rantium incurrat, de qua Apostolus¹³) dicit: Neque mur-muraverilis, sicut guidam murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore. Juxta •) mensuram itaque¹⁴) operis peccator (quod in hac sententia Apostoli plenius declaratur) sacerdetis iudicio poeniteat.

C. V. Corripiantur, qui rixas et contentiones amant.

Item ex eodem 15).

Si quis monachus 4) 16) contentiones vel rixas amaverit, vol manifestum convicium fratri intulerit, iuxta arbitrium rectoris modumque peccati diuturna expietur poenitentia. *Item*¹⁷): §. 1. Qui contentiosus aut murmurans exstiterit, secundum arbitrium prioris tamdiu •) poeniteat, quamdiu culpae qualitas exstat ¹⁸).

CORRECTORUM.

Ea, quas circa eos, qui murmuraverunt in deserto; dicit enim Apostolus : Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore. c) luxta: Haec pars non habetur in eo Basilii loco.

Apud Burchardum vero et Ivonem (a quibus citatur ex concilio Mogunt.) sic legitur: iusta mensuram opusque peccati,

guia in hoc sententia, etc. C. V. d) Si quis monachus: Hanc priorem partem Burchardus et Ivo citant ex concilio Agathensi, in quo etiam habetur ex codice librorum sexdecim, lib. 5. cap. 22. Abest autem fere ubique, etiam in multis Gratiani exemplaribus, vox monachus

e) T'amdiu: Apud Burchardum et Ivonem (qui citant hanc partem posteriorem ex Moguntino; habetur autem in libro sententiarum Patrum, c. 96. ex statutis seniorum) le-gitur: ita poeniteat, qualiter culpae qualitas exstat.

C. III. 5) neque ad Cain, neque ad munera eius: Edd. coll. 0. - 6) plaraten: exed. pr. Bas., in qua legitur: neque enim pacem cam Deo habere. - 7) non pacem, sed xei discordiam: Edd. coll. 0. - 5) otiost: Ed. Bas. - 9) add.: Christi: Edd. coll. 0. - 10) non: Edd. Arg. Bas. - 11) add.: enim: Edd. coll. 0. - 10) non: Edd. Arg. Bas. - 11) add.: enim: Edd. coll. 0. - 10) non: Edd. Arg. Bas. - 11) add.: enim: Edd. coll. 0. - 10) non: Edd. Arg. Bas. - 11) add.: enim: Edd. coll. 0. - 13) Haec desumta sunt ex libello de institutis monachorum, Basilio tributo, c. 71. et 93. - Posterior vero canonis particula pertinet ad primum eiusdem Basilii sermonem de institutione monachorum. - Regino I. 1. c. 164. 165. - Poenit. Rom. t. 6. c. 9. Burch. I. 10. c. 54. et Ive Decr. p. 13. c. 53. citant ex conc. Moguntino. - 13) 1 Cor. c. 10. - 14) opusque peccali: coll. citt. = C. V. 15) In conc. Agathemai, unde citant Burch. I. 10. c. 62., et Ivo Decr. p. 13. c. 63. similia tantum habentur; integra prima pars ex Isidori Hisp. regula monai-chorum desumta legitur in Poen. Rom. t. 6. c. 10. - Regino I. 1. c. 159. - Coll. tr. p. p. 2. t. 14. c. 33. 24. - 17) Reg. I. 1. a. 160. Burch. I. 10. c. 53. Ivo Decr. p. 13. c. 54. - 16) exsidui: Ed. Bas.

Dist. LXXXIX. C. V. 22) verba asteriscis inclusa et infra verba: in eis apud Ans. pariter non leguntur. -23) cuissibet res ecclesiae: Kdd. coll. o. -9) privatis: Böhm. -24) magis convenial, quam accuset: Ans. = C. VI. 25) hab. A. 656. - Coll. tr. p. p. 2. t. 41. c. 1. -26) personas: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. HI. -27) devincts: orig. -28) ausu nefandae procesumiconis: Coll. Hisp. -29) tudt: in. - Edd. Arg. Bas. = C. VII. 30) Bonitacii II. ep. af Eulaium P seu do-isidoro debetur; ipsa verba a Gratiano relata habebis in ep. Greg. M. ad Epp. Galliarum. ep. 54. (scr. A. 595.) Kd. Maur. -31) un concordiae fleret ex diversidate contextio: orig. -33) acqualitate: ib. -33) et: abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -34) dif-ferunt: Edd. coll. o. Dist. XC. C. I. 1) c. 48. Statutt. eccl. ant. - cf. ad c. 9. D. 18. - Burch. 1. 2. c. 215. ivo Decr. p. 6. c. 290. -2) add.: cos: Ed. Bas. = C. II. 3) c. 49. et 69. statutt. eccl. ant. - Burch. 1. 4. c. 38. et 39. Ivo Decr. p. 2. c. 47. et 48. -4) cf. infr. c. 8. =

C. VI. Distidentes episcopi ad concordiam redire cogantur. Hem ex Concilio Carthaginensi IV. 19) c. 25.

Dissidentes episcopos, si non timor Dei, synodus reconciliet.

C. VII. De eodem.

Item ex eodem, c. 26. 20)

Studendum est episcopis, ut dissidentes fratres, sive clericos, sive laicos, ad pacem magis quam ad iudicium coër-ceant²).

C. VIII. Non recipiantur dona corum, qui pauperes oppriment. Item ex eodem, c. 94. 22).

Eorum, qui pauperes opprimunt, dona a sacerdotibus sunt refutanda.

. T. IX. A costu alienentur fidelium, qui ad concordiam redire contemnunt.

Item ex Concilio Agathensi, c. 31.23)

Placuit etlam, ut (sicut plerumque fit) quicunque odio aut longinqua inter se lite dissenserint, et ad pacem revocari diuturna²⁴) obstinatione nequiverint, a sacerdotibus civitatis primitus arguantur. Qui si inimicitias deponere perniciosa intentione noluerint, de ecclesiae costu iustissima excommunicatione pellantur.

C. X. Inediis maceretur acerrimis, qui fratri suo ro-conciliari noluerit.

Item Fabianus Papa 25).

Si quis contristatus noluerit reconciliari fratri suo, satisfaciente eo qui contristavit, acerrimis maceretur inediis, usque dum gratanti animo satisfactionem recipiat.

C. XI. Episcopi ad pacem firmiter tenendam vicissim sibi consilium et auxilium praestent.

Item Innocentius II. 26)

H. Pars. Praecipimus 27), ut episcopi, ad solum Deum et salutem populi habentes respectum, omni tepiditate se-mota²⁴), ad pacem firmiter tenendam mutnum sibi consilium et auxilium praebeant, neque hoc aliculus amore vel odio praetermittant. Qued si quis in hoc Dei opere tepidus in-ventus fuerit, damnum propriae dignitatis incurrat.

C. XII. Expellendi sunt a communione fidedium, qui sibi invicem reconciliari noluerint.

Item Victor Papa ad Afros, epist. II. 29)

Perlatum est ad sedem apostolicam, aliquos vestrum nocere fratribus velle, et ut cadant decerture, similiter in sacramentis discrepare, et ob id contentiones et aemulationes fieri inter vos, a quibus dissensionibus vos avertere, et in his omnibus concordare, et opem ferre vicissim mandamus. Nam si hoc agere cito neglexeritis, et vicissim reconciliari non studueritis, ab apostolicae sedis et totius ecclesiae communione vos pelli non dubitetis.

DISTINCTIO XCI.

GRATIANUS.

L Pars. Qui autem turpi lucro vel inhonesto negotio victum sibi quaerore prohibentur, de oblationibus ecclesias sti-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XCI. C. III. a) Privatus: In postrema Coloniensi conciliorum editione legitur : privetur. Sed in vetustioribus Coloniensibus, duabus Parisiensibus, exemplaribus duobus huius concilii manuscriptis Vaticanis, et uno Soriensi regio legitur quemadmodum apud Gratianum.

pendia conseguantur. Quod si ecclesia ei sufficere non po-tuerit, proprio artificiolo vel agricultura (exemplo Apostoli¹), qui de labore manuum vicebat) sibi necessaria inceniat, ita tamen, nt occasione sui operis vigiliis ecclesiae non desin, quod absque inacqualitate sui corporis nulli impune coneditur.

Unde Pelagius Papa²):

C. I. Corripiantur clerici, qui officiis matutinis vel vespertinis se subtrahunt.

Eleutherius frater et coepiscopus noster queritur, clericos suos sibi contra canones superbire, et id, quod nobis iu-bentibus facta in scrinio cautione promisit, ut quotidianis diebus vigiliae in eius celebrarentur ecclesia, illis contemnentibus implere non posse, sed magis unumquemque suis (postposito ecclesiae servitio) vacare negotiis. Et ideo experientia tua cos, quos tibi esse ostenderit contumaces, debita obiurgatione compesce, et modis omnibus vigiliis vacare compelle.

C. II. De eodem. PALEA.

[Item ex Concilio Nannetensi³)]

Presbyter mane, matutinali officio expleto, pensum servitutis suae canendo primam, tertiam, sextam nonamque 4) persolvat, ita tamen, ut postea horis competentibus et 5) persolvat, its tamen, ut postea horis competentibus et⁵) signis designantibus iuxta possibilitatem aut a se, aut a scholaribus publice compleantur. Deinde peractis horis, infirmis visitatis, si voluerit, ad opus rurale exeat ieiunus, ut iterum necessitatibus peregrinorum et hospitum sive diversorum commeantium, infirmorum quoque atque de-functorum suscurrere possit usque ad statutam horam pro qualitate temporis et opportunitate⁶). Item ex dicth S. Benedicti⁷): §. 1. Propheta dicente: Septies in die laudem dixi tibi⁶), qui septenarius sacratus numerus a nobis sie implebitur⁹), si matutinae¹⁰), primae, tertiae, sextae, nonae, vesperae completoriique tempore nostrae servitutis officia persolvanus, quia de his dixit Propheta: Septies in die laudem dixi tibi. Nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Media nocte surgebam ad confilendum tibi. Ergo his temporibus referamus laudes creatori nostro super Ergo his temporibus referamus laudes creatori nostro super iudicia iustitiae suae."

C. III. Sine officii detrimento artificiolo sibi clericus necessaria quaerat.

Item in Concilio Carthaginensi [IV.], c. 52. et 49. 11) Clericus victum et vestimentum ¹²) sibi artificiolo vel agri-cultura, absque officii sui duntaxat detrimento, paret ¹³). *Item :* §. 1. Clericus ¹⁴), qui absque corpusculi sui inae-qualitate vigiliis deest, stipendio privatus ^a) excommunicetur.

C. IV. De codem b).

Item ex eodem, c. 51. 53. et 48. et 50. 15)

Clericus quantumlibet 16) verbo Dei eruditus artificiolo 17) victum quaerat. *Item:* §. 1. Omnes clerici, qui ad ope-randum validi¹⁶) sunt, et artificiola, et literas discant. Qui vero non pro emendo aliquid in nundinis vel 'in' foro deambulant, ab officio suo degradentur. Interemtores) autem ab officio declinantes vel negligentius agentes ab officio suo removeantur.

C. IV. b) Caput hoc confectum est ex multis capitibus Carthaginensis IV., non suo ordine dispositis. c) Interemtores: In exemplaribus concilii etiam manuscriptis legitur: Clericum inter tentationes ab officio suo declinantem vel negligentius agentem ab officio suo remo-

Dist. XC. C. VI. 19) c. 47. Statutt. eccl. ant. -cf. ad c. 9. D. 18. -Burch. 1. 1. c. 62. Ivo Decr. p. 5. c. 172. = C. VII. 20) E. 54. Statutt. eccl. ant. -Burch. 1. 1. c. 101. Ivo Decr. p. 5. c. 203. -31) cohortentur: vera lectio. = C. VIII. 22) cf. supra c. 2. =C. IX. 23) hab. A. 506. -Burch. 1. 10. c. 61. Ivo Decr. p. 13. c. 63. -32 diviting intentione: orig. = C. X. 25) Auctor huius capitis incassum quaesitus est; priora tantum verba reperta sunt in-ter dicta Basilii c. 4. -Burch. 1. 10. c. 59. Ivo Decr. p. 13. c. 63. = C. XI. 26) hab. A. 1139. -cf. conc. Remens. c. 11. -cf. comp. I de treuga et pace c. 1. et X. h. t. c. 1. -Ivo Pan. 1. 8. c. 147. -1 = T. XCI. Pars. I. 1) Act. c. 8. <math>= C. II. 3) Auctor huius cap. = C. XI. 26. Ams. 1. 7. c. 165 (169). <math>= C. II. 3) Auctor huius cap. = C. XI. 78. Jan. 17. c. 165 (169). <math>= C. II. 3) Auctor huius cap. = C. III. 3) Auctor huius cap.

.\$

C. V. De codem. Item ex Concilio Aurelianensi I. c. 28. 19)

Clerici vero, qui ad opus sanctum adesse contemserint, secundum arbitrium episcopi ecclesiasticam suscipiant disciplinam.

DISTINCTIO XCII. GRATIANUS.

I. Pars. Quum autem ad ecclesiam venerint, corde magis quam voce Deo cantandum meminerint. Unde Hieronymus lib. III. comment. ad cap. 5. spistolas

ad Ephesios. [v. 19.]:

C. I. Corde, non voce tantum Deum laudare debemus.

Cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino. Audiant haec adolescentuli²), audiant ii, qui-Domino. Automic meet anticecturity, automic it, qui bus psallendi in ecclesia officium est: Deo non voce, sed corde cantandum, nec in tragoedorum ³) modum guttur et fauces *dulci^{*} ⁴) medicamine liniendae ⁵) sunt, ut in eccle-sia theatrales moduli audiantur et cantica; *sed in timore, in opere, in scientia scripturarum.*

Gratian. Ab officio autem cantandi et psallendi diaconi inveniuntur exemti, ne, dum vocis modulationi student, altaris ministeria negligant.

Unde Gregorius (lib. IV. epist. 44. et l. XII. post finem spistolarum, in Concilio ab ipso habito) 6):

C. II. Cantandi officium diaconi sibi non usurpent.

In sancta Romana ecclesia dudum consuetudo est valde reprehensibilis exorta, ut quidam ad sacri⁷) altaris mini-sterium^{*}) cantores eligantur, et in diaconatus ordine con-stituti modulationi vocis inserviant, quos ad praedicationis officium et eleemosynarum studium vacare congruebat. Unde fit plerumque, ut ad ⁸) sacrum ministerium, dum blanda vox quaeritur, ⁴quaeri^{*} congrua vita negligatur, et cantor minister Deum moribus stimulet, quum populum vocibus delectat. Qua in °) re praesenti decreto constituo 1°), ut in hac sede sacri altaris ministri cantare non debeant, solumque evangelicae lectionis officium inter missarum solennja e xsolvant; psalmos vero ac reliquas lectiones censeo per subdiaconos vel, si necessitas exigit, per minores or-dines exhiberi. Si quis autem contra hoc decretum meum

venice tentaverit, anathema sit. 11. Pars. Gratian. A guibus ordinandos oporteat esse immunes, breviter monstratum est. De quorum vero manibus ordines suscipere debeant, facile patet. Sacerdos enim et cuncti infra ipsum constituti ab episcopis suis debent ordinari. Unde in Concilio Martini Papae legitur 11):

C. III. Qui non sunt ordinati ab episcopo, in pulpito non psallant neque legant.

Non liceat in pulpito psallere aut legere, nisi qui ab epi-scopo fectores sunt ordinati.

NOTATIONES

vendum. Contra enim in canone 42. iubet: Clericum inter tentationes officio suo incubantem gradibus sublimandum. Sed ob glossam non est mutatum. De *) tentatiunibus vero, ob uas (praeter tyrannorum persecutionem) aliqui clerici of-

duas (placter tyrannorum persectionean) andur effective of ficium suum descrebant, agit B. Ambrosius, epist. 17. Dist. XCII. C. II. a) Ministerium: la impressis sequebatur**): constituti, quae vox expuncta est, quoniam neque in vetustis Gratiani exemplaribus est, neque apud D. Conception neque and align collectores est videous B. Gregorium, neque apud alios collectores, et videtur addi in glossa ad versic. ministerium, quae etiam glossa non est inter vetustiores.

C. IV. b) Episcopus: In vulgatis sequebatur: ad parochiam, cuius est electus, quae inducta sunt auctoritate manuscriptorum et originalis, ac ceterorum collectorum. c) Contentione: In duobus vetustis exemplaribus

Gratian. De epíscopis autem, a quibus vel in quibus locis ordinars debeant, supra definitum est.

III. Pars. §. 1. Nunc autem quaeritur de his, qui ordi-nati a parochiis suis non recipiuntur, vel pro aligua causa eas adire noluerint, an in alterius parochia episcopale possint officium celebrare? De his in Concilio Martini Papae sic statutum est 12);

C. IV. Sacerdotis tantum officium gerat episcopus, quem sua parochia non recipit.

IN quis ordinatus episcopus^b) pro ¹³) contentione^e) populi aut pro aliqua ratione, non pro sua culpa, in parochiam, quae ei fuerit data, non ¹⁴) ierit, hunc oportet honorem sacerdotii tantummodo contingere, ita ¹⁵) ut de rebus ec-clesiae, in quam venit ¹⁶), nihil *sibi^e praesumat, sustineat autem, quod ¹⁷) de eo sanctum concilium iudicare vo-luerit ¹⁸).

C. V. De episcopo ordinato, quem sua parochia non recipit.

Item ex Concilio Antiocheno, c. 18. 19)

Si quis episcopus ordinatus ad parochiam, cuius²⁰) est electus, minime accesserit, non suo vitio, sed quod eum aut populus vetet⁴), aut propter aliam causam, non tamen eius vitio perpetratam, hic et honoris sit et ministerii particeps, dummodo rebus ecclesiae, ubi ministrare cognosci-tur, in nullo²¹) molestus exsistat. Quem etiam obser-vare \circ) convenit²²), quicquid synodus perfecta^f)²³) pro-vinciae iudicando decreverit.

C. VI. A sua parochia non recepti aliis molestiam non inferant.

Item ex Concilio Ancyrano, c. 28. 24)

Si qui episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa parochia, in qua fuerant²⁵) denominati, voluerintque alias occupare parochias, et vim praesulibus earum inferre, seditiones adversus eos excitando, hos abiici placuit. Quod si voluerint in presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut presbyteri residere, non abiiciantur a propria dignitate. Si autem seditiones commovent ²⁶) ibidem constitutis episcopis, pre-sbyterii quoque honor talibus auferatur, fiantque damnatione notabiles.

C. VII. Communione privetur episcopus, qui sili commissam ecclesiam adire neglexerit.

Item ex Concilio Antiocheno, c. 17. 27)

Si quis episcopus per manus impositionem episcopatum acceperit, et sibis) commissum ministerium subire neglexerit, nec acquieverit ire ad ecclesiam sibi commissam, hunc oportet communione privari, donec susceperit 28) coactus officium, aut certe de eo aliquid integra decreverit eiusdem provinciae synodus sacerdotum.

CORRECTORUM.

Gratiani et uno conciliorum regis catholici legitur: contemtione.

C. V. d) Vetet: διὰ την τοῦ λαοῦ παραίτησιν: 00 quod populus recusct.

e) Observare: exdexeo3a, id est: exspectare et suscipere.

f) Perfecta: Antea legebatur: perfectae. Restituta est vera leotio ex originali et Burchardo et Ivone. Quid autem sit synodus, quae hic perfecta, et in paulo post se-quentibus capitibus integra dicitur, exponitur infra ead. c.

Si quis episcopus, 3. C. VII. g) Et sibi: Ita etiam Burchardus et Ivo. Sed in versione Dionysii, quam in ceteris partibus referunt, legitur: et pracesse populo constitutus ministerium subire, etc. quod ad verbum de graeco expressum est.

Polyc. L 2. t. 13. - 13) per cont.: Ivo. - 14) receptus non fuerit: id. - 15) et: Coll. Hisp. - 16) concenti: Ed. Bas. - 17) guid: Coll. Hisp. - Edd. coll. o. - 18) indicaterit: Ivo. = C. V. 19) hab. A. 332. - Interpretatio Dionysiana est. - Burch. L 1. c. 141. Ivo Decr. p. 5. c. 152. Polyc. ib. - 20) cut: orig. - Ivo. - 21) nihil molestus: ib. - 22) conveniet: Ed. Bas. - 23) perfecte: Edd. Lugdd. II. III. = C. VI. 24) hab. A. 314. - ex translatione Dionysiana. - Burch. 1. 1. c. 36. Ivo Decr. p. 6. c. 147. Polyc. ib. - 25) fuerunt: Bohm. - 26) conversition ib. - C. VI. 27) hab. A. 332. - ex interpr. Dionysii Ex. - Burch. L 1. c. 37. Ivo. Decr. p. 5. c. 148. Polyc. 1. 2. t. 12. - 28) acceptrit: Ivo.

Dist. XCI. *) Hace male in Edd. Pelleterii, Freiesleb. et Boehmeri tanquam dictum Gratiani proferuntur. = C. V. 19) hab. A. 511. Dist. XCII. C. I. 1) Ans. I. 7. c. 70 (71). - 2) adolescentes: Ed. Bas. - 3) tragoediarian: Edd. coll. o. - 4) abest ab eisd. pr. Lugdd. II. III. - 5) colliniendas: Edd. Lugdd. II. III. = C. II. 6) hab. A. 603. - Ans. I. 7. c. 70. (inscriptione: Greg. generali symodo praesidens dixit;) ivo Decr. p. 2. c. 79. Polyc. I. 4. t. 31. - 7) sa-crum; Ed. Bas. - 0°) exc. Ed. Bas. - 8) in sacro min.: Edd. coll. o. - 9) de re: caed. - 10) constituto: Ed. Bas. = C. III. 11) c. 15. conc. Laodiceni ex interpr. Martini Brac. c. 45. = C. IV. 13) c. 18. conc. Antioch. (b. A. 332.) ex interpr. Martini Brac. c. 10. - Burch. I. 1. c. 40. Ivo Decr. p. 3. c. 151. (ex conc. Aurelianensi).

C. VIII. Sine concilio integri ordinis vacantom spiscopus vacans ecolesiam non adeat.

Item ex eodem, c. 16. b) 29)

Si quis episcopus vacans in ecclesiam non habentem episcopum, surripiens populos, sine concilio integri ordinis irruerit, etiamsi populus, quem seduxit, desideret illum, alienum ³⁰) sum ab ecclesia esse oportet. Integrum autem et perfectum concilium dicimus illud, cui metropolitanus i) episcopus interfuit 31).

IV. Pars. Gratian. Quod autem supra clerici se vigiliis subtrahentes excommunicari iubentur, de his intelligendum est, qui ab episcopo frequenter admoniti, negligentiam suam corrigere contemnunt.

Unde in Concilio Martini Papae legitur 32):

C. IX. Excommunicetur clericus, qui ab episcopo commonitus matutinis vel vespertinis horis adesse neglexerit.

Si quis presbyter aut diaconus vel quilibet clericus eccle-siae deputatus, si intra civitatem fuerit aut in quolibet loco, in quo ecclesia est, et ad quotidianum psallendi offi-cium³³) matutinis vel vespertinis horis ad ecclesiam non convenerit³¹), deponatur a clero, si tamen castigatus ve-**niam ab** episcopo per satisfactionem zoluerit promereri.

DISTINCTIO XCIII.

GRATIANUS.

I. Pars. Obedientiam autem inferiores ordines superio-ribus debent. Summo enim Pontifici ea debetur ab omnibus obedientia, ut nulli liceat ei communicare, cui pro actibus suis inimicus ipse exstiterit, nec in ecclesia esse poterit, qui oist cathedram descrit.

Unde B. apostolorum princeps Petrus in ordinations Cle mentis populum alloquens, inter cetera ait 1);

C. I. Cui pro actibus suis Apostolicus inimicatur, oi communicare non debemus.

Si inimieus est iste Clemens alicui pro actibus suis, vos nolite exspectare, ut ipse vobis dicat: cum illo nolite amici esse, sed prudenter observare debetis, et voluntati eius absque²) commonitione obsecundare, et avertere vos ab eo, cui ipsum sentitis adversum; sed³) nec loqui his, qui-bus ipse non loquitur, ut⁴) ususquisque, qui in culpa est, dum cupit omnium vestrum amicitias ferre⁵), festinet citius reconciliari ei, qui omnibus praeest, et per hoc redeat ad salutem, quum obedire coeperit monitis praesidentis. Si vero quis amicus fuerit his, 'quibus ipse amicus non est, et locutus fuerit his,' quibus ipse non loquitur, unus est et ipse ex illis, qui exterminare Dei ecclesiam volunt, et ') quum corpore vohiscum esse videatur, mente') et animo contra vos est. Et est multo nequior hostis hic, quam

NOTATIONES

C. VIII. h) Haec versio, quam et Gratianus, et Bur-chardus, et lvo sequuntur, eadem fere est atque illa Mar-tini Bracarensis. Dionysiana vero longe magis accedit ad verba graeca.

i) Metropolitanus: Addendum est etiam. Sic enim graece: xai ό της μητροπόλεως.

· Dist. XCIII. C. I. a) Ideoque: Hinc usque ad finem sunt in Fabiani tantummodo epistola. Quamobrem ex ipso potissimum videtur Gratianus cetera etiam sumsisse.

C. III. b) Apud Cyprianum Romae impressum haec leguntur: Hanc ecclesiae unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui ecclesiae renititur et resistit, in ecclesia se esse confidit? Verum in Vaticana bibliotheca, praeter octo integra Cypriani exemplaria, est etiam aliud, in quo tantum opuscula quaedam continentur, et inter ea hic tractatus. Atque in eo codice, itemque in altero integro mo-nasterii S. Salvatoris Bononiae, sunt verba haec, quae a

84) convenit : ib. Dist. XCIII. 34) convenit: ib.
Dist. XCIII. C. I. 1) Caput hoc desumtum est ex illa parte apocryphae ep. Clementis, quam Rufinus e graeco latinam fecit. — Cell. tr. p. p. 1. t. 18. c. 2. Ans. l. 1. c. 6. Ivo Decr. p. 14. c. 22. Polyc. l. 1. t. 6. — 2) cum munitione: Ed. Bas. — 3) abest ab Edd. coll. e. pr. Bas. — 4) unde: Edd. coll. o. — 5) habere: eacd. — 6) add.: ei: Ed. Bas. — 7) add.: tamen: Edd. coll. e. — 8) Auilli, qui foris sunt, et evidenter inimici sunt; hic enim per amicitiarum speciem quae sunt inimica gerit, et ecclesiam dispergit ac vastat. Ideoque *), *carissimi,* his *) aposto-licis institutis vos monentes instruimus, ut effecta certior caritas vestra solicitius deinceps agere studeat et cautius, nec ") perversi et infideles homines laedendi fideles ac benevolos habeant facultatem.

C. II. A nullo debet suscipi, quem Romana depellit ecclesia. Item Gregorius I. V., épist, 26. 19)

Miratus valde sum, quia in tanto Salonitanae ecclesiae clero vel populo vix duo ex¹¹) sacris ordinibus inventi sunt, frater scilicet et coëpiscopus noster Paulinus, et dilectissimus filius meus Honoratus archidiaconus eiusdem ecclesiae, qui communicare Maximo sacerdotium rapienti minime consentirent, et se Christianos esse cognoscerent. Debuiatis enim, filii carissimi, pensare ordines vestros, et quem sedes apostolica repellebat repulsum cognoscere, ut quem seues apostonea repenevat repuisum cognoscere, us prius, si posset, ab illatis criminibus mundaretur, et tune ei vestra dilectio communicaret, ne particeps obligationis eius exsisteret.

C. III. Non est in ecclesia, qui cuthedram Petri non sequitur. Item Cyprianus de unitate occlesiae b) 12).

Qui cathedram Petri, super quam fundata est ecclesia, descrit, in ecclesia se esse non confidat.

Gratian. Bpiscopi vero, qui apostolicae ordinationi sub-iacent, etiam hanc reverentiam debent, ut sesse singuliz annis apostolorum liminibus repraesentent.

Unde Anacletus et Zacharias Papa 13):

C. IV. Singulis annis apostolorum limina visitent episcopi, qui ordinationibus apostolicis subiacent <).

Iuxta sanctorum Patrum et canonum instituta omnes episcopi, qui huius apostolicae sedis ordinationi subiacent, qui propinqui sunt, annue circa¹⁴) idus maii sanctorum principum¹³) apostolorum Petri et Pauli liminibus praeseniuxta chirographum suum impleant. Qui autem huius 17) constitutionis contentor exstiterit, praeterquam si aegritu-dine fuerit detentus, sciat se canonicis subiacere sententiis.

II. Pars. Gratian. Reliqui vero in ecclesia minores nemper debent maioribus subesse, sieut in Synodo Romana4) S. Silvestri 18), c. VII. legitur:

C. V. Minores maioribus obedientiam exhibeant.

A subdiacono usque ad lectores omnes subditi sint dia-cono cardinali¹⁹) urbis Romae, in ecclesia repraesentan-tes ei honorem. Porro pontifici presbyter, presbytero diaconus, diacono subdiaconus, subdiacono acolythus, acolytho exorcista, exorcistae lector, lectori ostiarius, ostiario abbas °), abbati monachus in omni loco repraesentent obsequium, sive in publico, sive in gremio ecclesiae.

CORRECTORUM.

Gratiano et lvone afferuntur. Ac sane paulo ante Cyprianus hanc ipsam Petri cathedram esse ostenderat, unde

unitas occlesiae penderet. C. IV. c) Hic est canon 4. synodi Romae habitae sub Zacharia Papa, quae exstat in bibliotheca Vaticana, ex qua nonnulla sunt in hoc capite emendata. C. V. d) Caput hoc et spud Gratianum, et in ipsius

synodi editionibus videtar valde mendosum. Burchardus et Ivo *) sic habent: A subdiacono usque ad lectorem omnee subditi sint diacono cardinali urbis Romae, in ecclesia honorem repraesentantes tantum. Pontifici vero presbyter, diaco-nus, subdiaconus, acolythus, exorcista, lector, abbas, monachus in omni loco repraesentent obsequium, sive in publice, sive in gremio ecclesiae. Verum ob magnam codicum varietatem, et propter glossas ac doctorum dicta nihil fere ia textu mutatum est.

e) Abbas: De abbate et monacho in synodi editionibus nulla mentio est.

iusmodi: eaed. — 9) ne: eaed. == C. II. 10) Ep. 26. (scr. A. 596.) 1. 6. Ed. Maur. — Ans. 1. 12. c. 11. — 11) in: Edd. coll. e. == C. III. 12) Ivo Decr. p. 5. c. 361. == C. IV. 13) ex conc. Rem. hab. A. 743. — Ans. 1. 6. c. 164 (161). Polya I. 4. t. 26. — 14) idibus: orig. — 15) add. : pairum: Edd. Arg. Bas. — 16) add.: sunt: Edd. coll. o. — 17) huiusmodi: eaed. == C. V. 18) ex apo-crypho constituto Silvestri. c. 7. — Burch. 1. 2. c. 224. Ans. 1. 7. c. 65 (67). Ivo Decr. p. 6. c. 299. — 4) et Anselmus. — 19) add.: eiro reverendissimo: Edd. coll. o. ex Ans. — sir. res. et religioste-simo: Ed. Arg.

278

Dist. XCH. C. VIII. 29) ex interpretatione Martini Bracaren-sis c. 9. — Burch. I. 1. c. 39. Ivo Decr. p. 5. c. 150. — 30) add.: tamen: Edd. coll. o. — 31) interfuerit: Ed. Bas. — Burch. Ivo. == C. IX. 38) ex conc. Tolet. I. hab. A. 400. — 33) sacrificium: orig.

C. VI. - Quod sit officium disconorum.

Item ex epist. I. Clementis ad Iacobum fratrem Domini 2"):

Diaconi ecclesiae tanquam oculi sint episcopi, oberrantes et circumlustrantes cum verecundia actus totius ecclesiae, et perscrutantes diligentius, si quem videant vicinum fieri praccipitio et proximum esse peccato, ut referant haec ad episcopum. Et infra ⁽⁾²¹): §. 1. Sed et de peregrinis similiter episcopo suggerant refovendis, et cetera his similia, quae ad cultum ecclesiae et disciplinam eius pertinent, diaconis curae sint.

C. VII. De eodem.

Item ex eodem, eadem epistola 22).

Sacerdotes vero B. Petrus sal 23) terrae et mundi lumen docens²⁴) praecepit in splendore bonorum oerum patrem glurificare Deum, de quibus Dominus ait²⁵): Beali estis, guum maledixerint vobis homines etc. et iterum: Vos estis sal terrae.

C. VIII. Ili non sunt habendi clerici, qui episcopali protidentia non gubernantur.

Item ex Concilio Parisiensi 26).

Nulla ratione clerici aut sacerdotes habendi sunt, qui sub nullius episcopi disciplina et providentia gubernantur. Tales enim acephalos, id est sine capite, prisca *ecclesias* consuetudo nominavit.

C. IX. De codem.

Item ex epist. III. Clementis²⁷).

Qui suis episcopis non obediunt, indubitanter rei et re-probi exsistunt. Porro ipsi a Deo donum summi muneris consequentur, qui *per iustitiae et praeceptorum eius se-mitas incedentes* doctoribus suis, qui recte episcopi intelliguntur, libenter obediunt.

C. X. Illi in Deum scandalizantur, qui suo non obediunt episcopo.

Item Anacletus, epist. I. 28)

Ille proculdubio scandalizatur in Deum, qui recte non docet, et qui eius scandalizat episcopum vel sacerdotem.

C. XI. Septem debent esse diaconi in unaquaque eiritate.

Ilem Exaristus ad Episcopos Africanos, epist I. 29) Diaconi (qui quasi oculi videntur esse episcopi) in una-Diaconi (qui quasi oculi videntur esse episcopi) in una-quaque civitate *iuxta apostolorum constituta* septem de-bent esse, qui custodiant episcopum praedicantem, ne *aut* ipse episcopus ab insidiatoribus quoquo modo infe-stetur, aut laedatur a suis, aut verba divina detrahendo aut insidiando polluantur vel despiciantur; sed veritas spi-rituali redoleat fervore, et pax praedicata labiis animi cum voluntate concordet voluntate concordet.

C. VI. f) Et infra: Sic legitur in plerisque manuscriptis. In vulgatis legebatur: et ita; alia vero nonnulla verba restituta sunt ex originali.

C. XII. g) Quamvis magna: Antea legebatúr, quamvis non magna. Emendatum est ex canone graeco (qui etiam recitatur in synodo VI. c. 16.) et ex vulgatis etiam versionibus. In canonibus Nicaenae synodi I., qui ex Ara-blco in latinum conversi nuper editi sunt, c. 62. multa ha-bentur ad hanc rem pertinentia, quem fortasso canonem significavit Andreas Colossensis actione 7. synodi Florentinae. C. XIII. h) Gelasius: Sic est in plerisque manu-

C. XII. De codem.

Item ex Concilio Neocaesariensi, c. 14. 30) Diaconi septem esse debent secundum regulam, quamvis 6) magna sit civitas. Kegulae autem auctoritas ista est, quod

et liber actuum apostolorum idem insinuat. HI. Pars. Gratian. Ut igitar ex praemitsis apparet, diaconi debent obedientiam presbyteris, sicut presbyteri epi-scopis. Sed diaconi superbientes sacerdotibus aequari, rel polius praeferri quaerebant, contra quorum insolentiam mul-larum quorum insolentiam multorum auctoritates manaverunt, corum supercilium reprimentes, alque ut sacerdotibus condignam obedientiam exhibeant decernentes.

Unde Gelasius^h) Papa, in epist. and Episcopos per Luca-niam, c. 9. et 10. ait³¹):

C. XIII. Nikil corum, quae sunt decreta primis ordinibus, vendicent diaconi.

Diaconos propriam constituimus servare³²) mensuram, nec ultra tenorem paternis canonibus deputatum quidpiam tentare permittinus, nihil eorum suo³³) ministerio penitus applicare, quae primis ordinibus proprie decrevit antiquitas. Absque episcopo tel presbytero baptizare non au-deant, nisi praedictis fortassis ordinibus ³⁴) longius con-stitutis necessitas extrema compellat. Quod et laicis Chri-stianis facere plerumque conceditur. Et $infra: \S. 1$. Sacri corporis praerogationem ³⁵) sub conspectu pontificis ³⁶) seu presbyteri (nisi his absentibus) ius non habeant exercendi.

C. XIV. Inferiores presbyteris se diaconi cognoscant.

Item ex Concilio Nicaeno, c. 14. seu 18. 37)

Pervenit ad sanctum concilium, quod in locis quibusdam et civitatibus presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, ut hi, qui offerendi sacriticii non habent potestatem, his, qui offerent, corpus Christi porrigant. Sed et illud innotuit, quod qui-dam diaconi etiam ante episcopos sarramenta sumunt "). Hiec ergo omnia amputentur 3^s), et in sua diaconi mea-sura permaneant, scientes, quod ³⁹) episcoporum quidem ministri sunt, inferiores autem ⁴⁰) presbyteris habentur. Per ordinem ergo post presbyteros gratiam sacrag com-munionis accipiant, aut episcopo, ant presbytero porrigente. Ned nec sedere in medio presbyterorum diaconis⁴¹) liceat, suia ei hea fiet presbytero porrigente. quia si hoc fiat, praeter regulam *et ordinem**?) probatur exsistere. Si quis autem *etiam* post has definitiones obedire noluerit, a ministerio cessare debebit.

C. XV. Diaconus honorem exhibeat presbytero, et ipse ab inferioribus honoretur.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 20.43)

Non oportet diaconum coram presbytero sedere, sed ius-sione presbyteri sedeat. Similiter autem diaconus**) konorem habeat a sequentibus, id est a subdiaconis et omnibus clericis.

NOTATIONES CORRECTORUM.

scriptis, et apud Burch. et Ivonem. Nam in impressis erat: Pelogius.

C. XIV. i) Prior pars huius capitis usque ad vers. amputentur, est ex prisca^{*}) versione in canone 14. Reliqua vero pars est ex versione Dionysii in canone 18., quam quidem totam afferunt et codex canonum et Burchardus et ivo.

k) Sacramenta sumunt: Graece est: της εύχαοιorla; antoriai, quod Dionysius vertit: oblata contingant: quanquam Burchardus et Ivo, hoc uno fere loco discrepantes, habent, ille quidem : sacra oblata contingant, hie vero: sacram oblationem contingant.

A. 314. — Conflatum est hoc caput ex interpretationibus Isidori et Dionysii. — Burch. 1. 2. c. 119. Ivo Decr. p. 6. c. 294. 295. — C. XIII. 31) scr. A. 494. — Burch. I. 4. c. 57. Ans. I. 7. c. 63. Ivo Decr. p. 1. c. 252. et p. 6. c. 99. Polyc. I. 3. t. 10. — 32) obser-rare: Edd. coll. o. ex Ivone. — 33) in suo: eaed. — 34) officies: orig. — 35) proragationem: Ivo. — Ed. Bas. — erogationems: Edd. coll. rel. — 36) episcopi: Edd. coll. o. = C. XIV. 37) hab. A. 325. — Burch. I. 5. c. 26. Aus. I. 7. c. 64. Ivo Decr. p. 2. c. 36. (ex Dionysio). — 4) imo Hispanica. — 38) add.: et excidenter: Edd. coll. o. — 39) quad, quia Epp. ministri sunt: eaed. — 40) add.: a: ened. — 41) diacono: eaed. — 42) verba asteriscis inclusa de-sider. ap. Ans. = C. XV. 43) hab. inter A. 347. et 381. — ex in-terpr. Dionysii. — Burch.-1. 2. c. 221. Ans. I. 7. c. 65. Ivo Decr. p. 6. c. 396. — 44) diaconis konor kabestur ab obsequentious: erig. — Burch. Ivo.

Dist. XCIII. C. VI. 20) ex priori parte eius a Rufino latini-tate donata. — Ans. 1.7. c. 65. — 21) et lia episcopo suggerere, quae ed cultura etc.: Edd. coll. o. = C. VII. 22) ex additamentis P seu-dolsidori ad ep. Clementis: secundum Greg. M. ep. 15. 1. 5. — Am. ib. — 23) add.: dicebul: Edd. coll. o. — 24) add.: eosi: exed. - 25) Matth. c. 5. = C. VIII. 26) ex synodo Registicina (i. e. Theinensi hab. A. 850.) c. 18. — Similia habebis in conc. Megunt. h. A. 613. c. 22. — Burch. 1. 2. c. 226. 1.0 Decr. p. 6. c. 301. = C. IX. 27) Caput P seu do isidorianum, suntum ex Recogn. Cle-mentis I. 2. c. 20. = C. X. 28) Caput P seu do isidorianum. — Ambros. de digu. sacerd. et Bonif. Mogunt. ep. 73. ex ed. Wirdi-- Jvo Decr. p. 6. e. 245. = C. XI. 29) Caput P seu do isis-scali mutantas est impostor. — Ans. 1. 7. c. 69. Polyc. 1. 2. Inseristus campios Epp.: Edd. coll. o. = C. XII. 30) hab. 171 HI

C. XVI. Calicem benedicere et panem dare diaconis non licet.

Item ex eodem, c. 25.45)

Non oportet diaconos 1) 46) panem dare, nec calicem benedicere.

C. XVII. Sicut episcopis, ita et presbyteris diaconi ministrent. Item ex Concilio Carthaginensi IV.m), c. 37.47)

Diaconi⁴⁸) ita se presbyteri, sicut⁴⁹) episcopi ministros esse cognoscant 50).

C. XVIII. De codem.

Item ex eodem, c. 38. 51)

Praesente presbytero diaconus eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, iussus eroget.

C. XIX. De codem.

Item ex eodem, c. 39. 40. et 41.⁵²) Diaconus sedent⁵³) quolibet loco iubente presbytere. Item diaconus in conventu presbyterorum interrogatus loquatur. Alba⁵⁴) vero tempore oblationis tantum vel⁵⁵) lectionis utatur⁵⁶).

C. XX. Diaconi presbyleris se superiores non cognoscant. Item ex Concilio Toletano IV. c. 39. 57)

Nonnulli diaconi in tantam erumpunt superbiam, ut sese presbyteris anteponant, atque in primo choro ipsi ⁵⁸) prio-res stare praesumant, presbyteris in secundo choro con-stitutis. Ergo, ut sublimiores se presbyteros agnoscant, tam hi quam illi in utroque ⁿ) consistant. IV. Pars. Gratian. Compagis vero calcari absque apo-

stolici licentia diaconis non permittitur, sicut nec mappulis mi absque eiusdem auctoritate quibuslibet clericis conceditur. Unde Gregorius Ioanni Episcopo Syracusano, lib. VII. epist. 28. indict. I.⁵⁹):

C. XXI. Absque apostolica licentia diaconi compagis uti non praesumant.

Pervenit ad nos, diaconos 60) ecclesiae Catinensis calceatos compagis 61) procedere praesumsisse, quod quia nulli bactenus per totam Siciliam licuit, nisi solis tantummodo diaconis ecclesiae Messanensis, quibus olim a praedeces-soribus nostris non dubitatur esse concessum, bene recolitis. Quia ergo tantae temeritatis ausus non est leviter attendendus, cum omni hoc fraternitas vestra subtilitate perquirat⁽²⁾, ^{*}et si ita⁰) sicut ad nos pervenit invenerit verum⁶³) esse,^{*} utrum⁶⁴) vel a se, vel alicuius hoc au-ctoritate praesumserint, nobis subtiliter innotescat, ^{*}ut co-gnita veritate quid fieri debeat disponanus.^{*} Nam si ne-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XVI. 1) Diaconos: In vetustioribus priscae versionis editionibus est: diaconum. Graece est: ὑπηφέτας, quod Dionysius vertit: subdiaconos, et sic habetur in con-

cilio Aquisgranensi. C. XVII. m) Quarto: Caput hoc cum duobus se-quentibus habetur in concilio IV. Carthaginensi, et in co-dicibus Gratiani etiam manuscriptis*) itemque apud Anselmum titulo huius capitis erat additum: Carthaginensi IV., eni Papa Zosimus interfuit per Vicarios, quod minime con-venire ostendunt acta synodi VI. Carthaginensis, ad quam Zosimus Faustinum Potentinae ecclesiae episcopum, Philippum, et Asellum legatos misit. Nam quarta habita est Honorio IV. et Eutychiano Coss., sezta vero Honorio XII. et Theodosio VIII. Coss. i. e. anno vigesimo post. Quo anno (prout ex Africano concilio can. 76. et sequentibus apparet) contra Pelagii et Caelestii haeresin quaedam sunt definita, quum Caelestius ad Zosimum Papam appellasset,

gligenter ea, quae male usurpantur, omittimus, excessus viam aliis aperimus.

C. XXII. Mappulis clerici sine apostolici licentia uti non debent.

Idem Ioanni Ravennati Episcopo, 16. II. epist. 54. circa finem 65).

Illud autem, quod pro utendis a clero vestro mappulis scripsistis, a nostris est clericis fortiter obviatum, dicen-tibus, nulli hoc unquam alii cuilibet ecclesiae concessum fuisse, nec Ravennates clericos illic, vel in Romana civitate tale aliquid ⁶⁶) cum sua conscientia praesumsisse, ncc, si tentatum esset, ex furtiva usurpatione sibi prae-iudicium generari, sed etiam si in qualibet ecclesia hoc praesumtum fuerit, asserunt emendandum, quod non con-cessione Romani Pantificia. cessione Romani Pontificis, sed sola 67) surreptione pracsumitur.

C. XXIII. Sieut in ministerio, ita in dispensatione sine diacono episcopus non vivat.

Item Hieronymus de septem ordinibus ecclesiae, c. 5.68)

V. Pars. Diaconi sunt, quos in Apocalypsi 67) legimus, septem angeli ecclesiarum, hi sunt septem candela-bra aurea, hi voces tonitruorum. Et infra: §. 1. Virtutum operatione praeclari, humilitate praediti, quieti, humiles, evangelizantes pacem, annunciantes bona, dissensiones et rixas et scandala resecantes, docentes ⁷°), soli Deo collo-quentes, in templo nihil de mundo penitus cogitantes, dicentes patri et matri: non novi '') vos, et filios suos non agnoscentes. Et paulo post: §. 2. Sine hoc sacerdos noagnoscentes. Et paulo post: §. 2. Sine hoc sacerdos no-men non habet.), ortum non habet, officium non habet. Hic minister Dei dicitur, quia scriptum est: "Quis" maior est, qui ministrat, an⁷³) cui ministratur? Et sicut in sa-cerdotio ministratio⁷³), ita in ministro est sacramenti di-spensatio⁷⁴). Et paulo post: §. 3. Sacerdotibus etiam pro-pter praesumtionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus fuerit a diacono⁷⁵). Et paucis interiectis: §. 4. Ita enim Deus noster omnipotens universa dianoauit, ut qui maiorem se sese crediderit minor sit 75) disposuit, ut qui maiorem se esse crediderit minor sit 76), et qui videretur minor maior exsisteret. Denique quam hoc verum sit ipse perpende. *Levitae inferunt oblationes in altari,* Levitae componunt mensam Domini, Levitae *cum* sacerdotibus, dum sacramenta benedicunt, assistunt, Levitae ante sacerdotes orant, ut ⁷) si distinctio locorum creditur ⁷⁸), etiam in altari Dei videant sibi epi-scopi, si ⁷⁹) superbi sunt, diaconos anteponi. Si humili-tatem diligunt ⁸⁰), majores se esse in eo, quod sunt hu-miles, cognoscant ⁸¹). Tunc demum ⁸²), ut aures habcamus ad Dominum, diaconus acclamat #3), ipse praedicat, ipse

quod ex nonnullis manuscriptis Zosimi, et episcoporum

Africae ad ipsum epistolis, quae in bibliotheca Vaticana servantur, demonstratur. Quare quum Zosimus in Pontifi-catu duos tantum annos et menses aliquot vixerit, necessarium est, multo ante ipsius Pontificatum synodum IV. Carthaginensem habitam fuisse.

C. XX. n) In utroque: Licet in vulgatis Gratiani codicibus †) legatur: in utroque. Enter la vuigatis crattan liorum impressis ††): in utroque ordine, et in tomis conci-codice conciliorum regis catholici, et plerisque vetustis Gratiani, etiam impressis, neutra vox habetur.

C. XXI. o) Et si ita: Hic et paulo inferius addita sunt aliquot verba ex originali.

C. XXIII. p) Nomen non habet: Sic etiam in originali, sed in multis Gratiani manuscriptis*), et apud An-selmum est: nomen habet, officium non habet.

torum genus a $xau\pi j$, fexura, nomen tulit. – 62) required: Ed. Bas. – 63) ut an per se: Edd. coll. o. – 64) absunt ab orig. = C. XXII. 65) Ep. 57. (scr. A. 593) I. 3. Ed. Maur. – Ans. I. 7. c. 168 (174). – 66) altat: Edd. Arg. Bas. – 67) add.: usurpa-tione ref: Edd. coll. o. = C. XXIII. 68) Ep. Hieronymi ad Rusti-cum (s. libellum de septem ecclesiae gradibus), spuriam esse con-stat. – Ans. I. 7. c. 72. Polyc. I. 2. t. 39. – 69) Ap. c. 1. – 70) abest ab orig. et Aus. – 71) norimus: Ed. Bas. – 9) et Edd. coll. o. pr. Lugdu. II. III. – 72) guan: Edd. coll. o. – 73) con-secratio: vera lectio. – 74) add.: administrationis: Edd. Arg. Bas. – 75) diaronibus: Edd. coll. o. – 76) esset: eaed. – 77) Ef si credutu: eaed pr. Lugdd. II. III. – 78) add.: is mundo: ened. ex Ans. – 79) qui: eaed. – 80) add.: et diaconi: eaed. – 81) re-cognoscant: eaed. – 83) deinde: orig. – Ans. – 83) clamat: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III.

Dist. XCIII. C. XVI. 45) ex vers. Isidori. — Ans. 1. 7, c. 90. ex Dionysio. — 46) diaconum: Isid. Merl. — ministros: Coll. Illisp. = C. XVII. *) et Edd. coll. o. — 47) c. 57. Statutt. eccl. ant. — ef. ad e. 9. D. 18. — Aus. 1. 7. c. 63 (66). Polyc. 1. 2. t. 39. — 48) diaconus: Coll. Illisp. et Baller. — 49) ul — ministrum: ib. — 50) cognoscat: Coll. Illisp. — cognoverit: Baller. — C. XVIII. 51) e. 55. Statutt. eccl. ant. — Burch. 1. 5. c. 13. Aus. 1. 7. c. 66. Ivo Decr. p. 2. c. 23. Polyc. ib. — C. XIX. 52) c. 59. 60. 61. ib. — Ans. ib. — 53) add.: in: Edd. coll. 0. — 54) Orario: Baller. — 55) et: Edd. coll. o. — 56) induatur: Isid. Merl. — C. XX. 57) hab. A. 633. — Burch. 1. 2. c. 222. Ivo Decr. p. 6. c. 297. — 58) et ipst: Edd. coll. o. — 7) et Edd. Bas. Lugd. II. III. — ++) et apud Ivonem et Burch. — C. XXI. 59) Ep. 27. (scr. A. 598.) 1. 8. Ed. Maur. — Ans. 1. 7. c. 74. — 60) quod diaronus — praesunsis-set: Edd. coll. o. — 61) legendum est: campagis, quod calceannen-

hortatur, ipse *4) commonet adstantibus sacerdotibus, ne *5) leviter hanc vocem, quae *6) loquitur hace et patem annunciat, aut negligenter aspicias, aut contemnendam putes. Sufficit huic ordini tantum per Dominum fuisse concessum, ut non solus *7) sacerdos in templo *4) totum agere et implere videatur. Et infra: §. 5. Nunc autem ex quo in ecclesiis, sicut in Romano imperio, crevit avaritia, periit lex de *9) sacerdote et visio de propheta; singuli quique per 90 potentiam episcopalis *1) nominis, quam sibi ipsi illicite absque ecclesia vendicarunt, totum, quod Levitarum est, in unus suos redigunt, nec hoc *2) sibi, quod scriptum est, vendicant, sed cunctis auferunt universa. Mendicat infelix clericus in plateis, et civili *3) operi mancipatus publicam a quolibet deposrit *4) alimoniam *5). Et *6) quidem ex eu despicitur cunctis sacerdotale officium, dum misericordia *7 desolatus iuste putatur ad hanc ignominiam devenisse. Et afra: §. 6. Solus incubat bonis *8), solus ministerio *9 utitur, solus universa sibi vendicat, solus partes invadit alfenas, solus occidit universos. Et paulo post: §. 7. Hinc propter sacerdotum avaritiam odia ¹⁰⁰) consurgunt, hinc episcopi accusantur a clericis, hinc principum¹⁰¹) lites, hinc detractionis ¹⁰²) causa, hinc ¹⁰³) origo criminis. Etenim si ¹⁰⁴) unusquisque ita in hoc mundo visibili aliquid possidere iubetur, ut sua tantum possessione contentus sit, ac res non invadat alienas, non agrum pauperi ¹⁰⁵) tollat, non vineam, non subvectorjum aliquod, non famulos, non fructus ¹⁰⁶); quanto magis qui ecclesiae Dei praeest debet ita in omnibus servare lustitiam, ut sibi hoc tantum ¹⁰⁷) vindicet, quod sui iuris esse cognoscit, aliena non rapiat, aliena non contingat, aequalem se ceteris faciat, et sicut sine his ¹⁰⁶) in ministerio non vivit, ita in dispensatione non vivat³ §. 8. Certe, ut ipse mosti, qui visibiliter in hec mundo ius invadit alienum, accusatur a paupere, da mnatur a iudice, ita et in ecclesia Dei, quum unusquisque stipendia sua ¹⁰⁹) perdit,

VI. Pars. Gratian. Hoc capitulo sacerdotum avaritia reprehenditur, diaconorum dignitas sive officium commendatur. Sed quia (ut supra dictum est) diaconi insolescentes etiam presbyteris se praeferendos arbitrati sunt, contra eorum supercilium seribit Hieronymus¹¹⁵) ad Evagrium¹¹⁶) Episcopum, epist. LXXXV.:

C. XXIV. Diaconi presbyteris debent subesse.

Legimus in Esaia: Fatuus fatua loquetur ¹¹⁷). Audio quendam in tantam erupisse vecordiam, ut diaconos presbyteteris id est episcopis anteferret. Nam quum Apostalus perspicue doceat, eosdem esse presbyteros, quos episcopos, quid patitur mensarum et viduarum minister, ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguiaque conficitur? Quaeris auctoritatem? Audi testimomium ¹¹⁸): Paulus et Timotheus servi Christi Icau omnibus

sanctis ⁹is Christo Icau,⁹ qui sunt Philippis, cum opizcopis et diaconis. Vis et aliud exemplum? In Actibus apostolorum ad unius ecclesiae sacordotes ita Paulus loquitur¹¹⁹): Attendile volis, et cuncto gregi, in quo vos 120) Spiritus san-clus posuit episcopos, ul regeretis ecclesiam Domini, quam acquisioit sanguine suo. Ac ne quis contentiose in una ecacquisioit sanguine suo. Ac ne quis contentiose in una ec-clesia plures episcopos fuisse contendat, audi¹²¹) et aliud testimonium, in quo manifestissime¹²²) comprobatur, eun-dem esse episcopum atque presbyterum: Propter¹²³) hoe reliqui te in Creta¹²⁴), ut quae¹²⁵) deerant corrigeres, et constitueres presbyteros per civitates, sicut *et* ego tibi manderi: si quis est sine crimine, unius uxoris vir, filios ha-bens¹²⁶) fideles, non in accusatione luxuriae, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse, quasi Dei dispensatorem. Et ad Timotheum ¹²⁷): Noli negligere gratiam, quas in te est, quae tibi data est per prophetiam 1), per impotitionem manuum presbyteril. Sed et Petrus 126) in prima epistola: Presbyteros, inquit, in 129) vobis precor 130) prima epistola: rresosteros, suquit, in ..., voois precor..., compresbyler, et testis passionum Christi, et futurae gloriae, guae revelanda est, particeps, regite¹³¹) gregem Christi, et inspicite non ex necessitate, sed voluntarie¹³³) insta Deum. Quod quidem graece significantius dicitur ξπισχοπούντες¹³³), id †) est superintendentes, unde et nomen episcopi tractum est. Parva tibi videntur tantorum virorum testimoniaf est. Parva troi videntur tantorum virorum testimonnar Clangat tuba evangelica, filius tonitrui, quem lesus amavit plurimum, qui de pectore salvatoris doctrinarum fluenta potavit: Presbyter¹³⁴) Electae dominae, et filiis eius, quos ego in veritate diligo. Et in alia epistola¹³⁵): Presbyter Caio carissimo, quem ego diligo in veritate. §. 1. Quod autem postea unus electus est, qui ceteris praeponeretur, ia schismatis remedium factum est, ne unusquisque ad se trahens Christi ecclesiam rumperet. Nam et Alexandriae a Marco evangelista usque ad Heraclam 136) et Dionysium episcopos, presbyteri semper unum ex se electum 137), in excelsiori gradu collocatum, episcopum nominabant, quo-modo si exercitus imperatorem ¹³⁸) faciat, aut diaconi ¹³⁹) eligant de se quem industrium noverint, et archidiaconum vocent⁴⁴⁰). Quid enim facit excepta ordinatione episco-pus, quod presbyter non faciat¹⁴¹)? Nec altera Romanae plis, quou presbyter non lattat and i rec altera komanae urbis ecclesia, altera totius orbis existimanda est; et Gal-liae, et Britanniae, et Africa, et Persis, et 1⁴²) oriens, et India, et omnes barbarae nationes unum Christum ado-rant, unam observant regulam veritatis. Si 1⁴³) auctoritas quaeritur 144), orbis naior est urbe. Ubicunque fuerit epi-scopus, sive Romae, sive Eugubii 145), sive Constantino-poli 146), sive Rhegii 147), sive Alexandriae, sive Tanis 148), eiusdem meriti, eiusdem est et sacerdotii. Potentia divitiarum et paupertatis humilitas vel sublimiorem, vel inferiorem episcopum non facit; ceterum omnes apostolorum successores sunt. §. 2. Sed dicis¹⁴⁹), quomodo Romae ad testimonium diaconi presbyter ordinatur! Quid mihi prae-fers¹⁵⁰) unius urbis consuetudinem! Quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in leges ecclesiae vendicas ? Omne quod rarum est plus appetitur. Pulegium apud In-dos pipere pretiosius est. Diacones paucitas honorabiles, presbyteros turba contemtibiles facit. Ceterum etiam in ecclesia Romae presbyteri sedent, et stant diaconi, licet paulatim increbrescentibus vitiis inter presbyteros absente

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXIV. q) Per prophetiam: Sie in vulgata editione, et graece: διὰ προφητείας. Sed hic apud B. Hieronymum*): prophetiae.

Dist. XCIII. C. XXIII. 84) add.: eftam: ened. - 85) nec: Ans. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 86) qua: Edd. coll. o. 87) solum: Ed. Bas. - 88) femplo Dei: Edd. coll. o. ex Ans. -89) a: Ed. Bas. - 90) pro potentia: orig. - 91) coepiscopula: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 92) hoc solum, quod sibi adscriptime est: caed. - 95) serviti: ened. - 94) posci: caed. - 95) eleemosyman: ened. - 96) qui ex eo magis despicitur: eaed. ex Ans. - 97) miser et desolatus: Edd. coll. o. - miseria desolatus: Ans. - 98) divitiis: orig. - donis: Ans. - 99) ministeriis: Ed Bas. - 100) add.: semper: Ans. - saepe: Edd. coll. o. - 101) principiam lilis: Ans. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 102) desolationum causae: orig. - 103) add.: \hbar : Edd. coll. o. - 104) abest a Böhm. - 105) paneveris: ened. - 106) fructum: eaed. - 107) solum: eaed. -106) sine his ecclesia non fuit, ita et sine his in ministerii dispensafione no virat: Ans. - 109) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. -119 hacc desider. in coll. Ans. - 111) sedantur: Ans. - Edd. Arg. Bas. - 112) abest ab orig. - 113) duri colli: Edd. coll. o. ex Ans. - 114) peccantium: Edd. coll. - Böhm. = C. XXIV. 115) Ans. L T. e. 87 (92). - 116) Euangetur: Ans. - 117) loquitur: ib. - Edd. coll. o. - cf. Esa. c. 32. v. 6. - 118) Philipp. c. 1. v. 1. - 119 Act. e. 20. v. 28. - 120) add.: fratres: Edd. coll. o.

episcopo aedere diaconum viderim, et in domesticis conviviis benedictiones 151) presbyteris dare. Discant, qui hoc faciunt, non se recte fgcere, et audiant Apostolos 152): Non est dignum, ut relinquentes verbum Dei ministremus men-Non est digaum, ut reinquestos veroum Dei ministremus men-sis. Sciant quare diaconi constituti sint. Legant Acta apo-stolorum, recordentur conditionis suae. Presbyter et epi-scopus aliud aetatis, aliud dignitatis est nomen. Unde et ad Titum et ad Timotheum de ordinatione episcopi et diaconi nitum et au nimotneum de ordinatione episcopi et diaconi dicitur; de presbyteris omnino reticetur, quia in episcopo et presbyter continetur. Qui provehitur, de minori ad maius provehitur. Aut igitur ex presbytero ordinetur dia-conus, ut presbyter¹⁵³) minor diacono comprobetur, in quem crescit¹⁵⁴) ex parvo, aut si ex diacono ordinetur presbyter, noverit se^x) laicis maiorem, sacerdotibus esse minorem.

C. XXV. De codem. Item Cyprianus, kö. III. epist. 9. 158)

Dominus noster *ipse* lesus Christus, rex et iudex et deus Dominus noster "spac" lesus Christus, rex et sudex et deus noster, usque ad passionis diem servavit honorem pontifi-cibus et sacerdotibus, quamvis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi servassent. Nam quum leprosum emun-dasset, dixit illi ¹⁵⁶): Vade, et monstra te sacerdoti ¹⁵⁷), et offer donum. Humilitate ¹⁵⁶) ea, qua nos quoque esse hu-miles docuit, sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat esse sacrilegum. Item sub ¹⁵⁶) ictu passionis quum alapam accepisset, et ei diceretur ¹⁶⁰): Sic respondes pontificit ni-bil ille contumelione locutus est in versonam pontificit. sed hil ille contumeliose locutus est in personam pontificier ni-hil ille contumeliose locutus est in personam pontificis, sed locutus sum, exprobra de malo: si autem bene, quid me cae-dis ? Quae omnia ab eo ideo facta sunt humiliter atque patienter, ut nos humilitatis ac patientiae haberemus exemplum. Docuit enim sacerdotes veros legitime et plene honorari, dum circa falsos sacerdotes ipse talis exstitit. §. 1. Meminisse autem diaconi debent, quoniam apostolos, id est episcopos et praepositos ¹⁶¹), Dominus elegit, diaconos autem post ascensum Domini in coelos apostoli sibi con-stituerunt episcopatus sui et ecclesiae ministros. Quod si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui episcopos

facit, possunt et contra Deum possunus, qui episcopus facit, possunt et contra nos audere diaconi, a quibus fiunt. VII. Pars. Gratian. Hoc autom, quod de diaconorum minoritate dicitur, ubique servandum est, nisi quum locum diaconus habuerit aut proprii patriarchae, aut sui metropolitani.

Unde in VI. Synodo, c. 7. legitur 162):

C. XXVI. Diaconus sacerdotibus non praeferatur, nisi locum metrovolitani sui obtineat.

Praecipimus, ne diaconus (quamvis etiam in dignitate, hoc est in officio quolibet ecclesiastico sit) ante presbyterum sedeat, inisi quum locum habuerit proprii patriarchae aut metropolitani¹⁶³) sul pro aliquo capitulo; tunc enim sicut illius locum tenens honorabitur. Si quis vero praesumserit hoc tyrannice facere, a proprio gradu repulsus ultimus omnium fiat in ordine suo.

DISTINCTIO XCIV. GRATIANUS.

I. Pars. Subdiacono etiam summus patriarcha vices suas committere valet.

Unde Gregorius») ad Episc. Siciliae hibro I. ep. 1. ait '):

r) Noverit se: In originali est*), noverit se lucris minorem, sacerdotio esse maiorem. Quo etiam pertinet, quod idem Hieronymus ad caput ultimum Ezechielis scribit: Levitarum multitudinem intelligere se a sacerdotali gradu esse disiunctam, et ad decutiendam superdiam ministrorum, qui ignorantes humilitatem status sui, ultra sacerdotes, hoc est, presbyteros, intumescunt, et dignitatem non merito, sod di-vitiis aestimant. Verum ob glossam non est mutatum.

C. I. Etiam subdiaconis vices suas apostolica committit ecclesia. Valde necessarium esse perspeximus, ut sicut praedecesomnia committamus, ut²) ubi nos praesentes esse non possumus, nostra per eum, cui praecipimus, repraesentetur auctoritas. Quamobrem Petro subdiacono sedis nostrae intra provinciam Siciliam vices nostras Deo auxiliante comnisimus. Nec enim de eius actibus dubitare possumus, cui Deo auxiliante totum nostrae ecclesiae noscimur patro-

cinium³) comministe. II. Pars Gratian. Legaium vero apostolicae sedis qui-cunque impedieril, usque ad satisfactionem excommunicotur. Unde Alexander Papa I. epist. II. omnibus Bpiscopit⁴):

C. II. Excommunicetur, qui legatum sedis apostolicae impedire tentaverit.

Si quis autem legationem^b) impedit, non unius, sed multorum profectum avertit, et sicut multis nocet, itaa maltis arguendus est, et bonorum societate privandus 5). Rt quia Dei causam impedit, et statum conturbat ecclesiae, ideo ab cius liminibus arceatur. Ab omnibus itaque ') ta-lis est cavendus, et non in communionem fidelium usque ad satisfactionem recipiendus.

III. Pars. Gratian, Archidiaconus vero, quamvie es officio suo clericorum vitam diligenti examinatione debeat inquirere, et quae corrigenda invenit episcopo nunciare, lamen dominationem super cos exercere, et censum ab eis exigere prohibetur.

Unde in Cabilonensi Concilio, c. 15. legitur '):

C. III. Archidiaconi super presbyteros iurisdictionem *) non exerceant.

Dictum etc. quod in plerisque locis archidiaconi super Dictum eaß, quod in plerisque locis archidiaconi super presbyteros parochianos quandam exercent dominationem, et ab eis censum exigunt, quod magis ad tyrannidem, quam ad rectitudiois pertinet ordinem ⁹). §. 1. Si enim iuxta⁶ Apostoli ¹⁰) sententiam episcopi non debent esse dominan-tes in clero, sed forma facti gregis ex animo, multo minus facere isti hoc debent, sed ¹¹) contenti sint regularibus disciplinis, et teneant propriam mensuram, et quod ab episcopis eis iniungitur, hoc per parochias suas exercere studeant, nihil per cupiditatem et avaritiam praesumentes.

DISTINCTIO XCV.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem sacerdotes supra inbentur episcopis tanquam subditi obedire, non ita intelligendum est, quati non liceat eis praesentibus episcopis sacra mysteria celebrare, (sicut episcopali supercilio guidam ab his volebant presbyteres prohibere), sed quia presbyteri pontificibus, tanquam filii per rentibus, debent obedire. Baptizatos etiam chrismate eis tangere conceditur.

Unde Gregorius scribit Ianuario Episcope Caralitane, lib. III. spist. 26. Indict. XII. ¹):

C. I. Ubi episcopi desunt, baptizatos in frontibus pro-sbyteri chrismate tangant.

Pervenit quoque ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere 'in fronte' eos, qui baptizati ') sunt, prohibuinus. Et nos quidem secundum

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XCIV. C. I. a) Gregorius: Restituta est inscriptio ex Polycarpo; nam antea legebatur: Symmachus

Papa +). C. II. b) Legationem: In epistola ipsa, concilio Triburiensi [c. 9.], et apud Burchardum additur: ve-stram. Ea enim legatio videtur significari, qua aposto-los et episcopos pro Christo fungi docuit B. Paulus 2. Co-

Ans. fragmentum quoddam ad Symmachum pertinens praecedit. - 1) Ep. 1. (scr. A. 591.) 1. 1. Ed. Maur. - Ans. I. 1. c. 26. Polyc. I. 1. t. 14. - 2) et quia: Edd. coll. 0. - 3) patrimonium: orig. - Edd. Arg. Bas. Nor. = C. II. 4) Caput Pseudoisidorianum. -Burch. 1.15. c. 37. - 5) arcendus: orig. - 6) quoque: 1b. = C. III. 7) hab. A. 813. - Ivo Iber. p. 3. c. 134. - 8) dominationem: Edd. Arg. Bas. - 9) fortitudinem: Ivo. - ordinem: Edd. coll. 0. - 10) 1 Petr. c. 5. c. 3. - 11) Sint illaque contenti: Edd. coll. 0. Dist. XCV. C. I. 1) Ep. 28. (scr. A. 594.) 1.4. Ed. Maur. -Ans. 1. 7. c. 139. Polyc. 1.3. L. 10. - Petr. Lomb. Sent. 1.4. Dist. 7. c. 1. - 3) beptizandi: erig.

Dist. XCIII. C. XXIV. 151) benedictionem coram presbyteris: ened. - 153) Act. c. 6. v. 8. - 153) presbytero maior: Edd. coll. o. - 154) concrescii: eaed. pr. Bas. - 9) ei apud Ans. = C. XXV. 155) Ep. ad Rogatianum scr. c. A. 256. - Ivo Decr. p. 5. c. 385. -156) Luc. c. 5. v. 14. - 157) ostende te sacerdolibus: Edd. coll. o. - 156) Humilitatem nos humilis (humiliter: Ed. Bas.) docuit, appel-lans: Edd. coll. o. - 159) subditus passions: eaed. - 160) Ioann. c. 18. v. 23. - 161) presbyteros: Edd. coll. e. = C. XXVI. 163) imo synodo $\pi \ell v \tilde{v} \tilde{v} r r$, hab. A. 692. Ivo Decr. p. 6. c. 133. -163) metropolitae: Edd. Arg. Bas. Dist. XCIV. C. I. +) qui error ex co vealse videtur, quod apud

usum veterem ecclesiae nostrae fecimus. Sed si omnino j hac de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos 3) chrismate tangere

debeant, concedimus. Gratian. Supra Leo episcopus contra: Quamvis chor-episcopis, etc. [Dist. LXVIII.]

C. II. Ultra suum modum presbyleri tendere non praesumant. Item Gelasius Papa Episcopis per Lucaniam, etc. epist. V. c. 8.⁴)

Presbyteros ultra suum modum tendere 5) prohibemus, nec episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere, non conficiendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendae sibimet arripere 6) facultatem.

Gratian. Sed istud Gregorii pro scandalo sedundo semel concessum legitur. Illud autem Leonis Papae et Gelasii usu approbante praevaluit, nisi forte ubi aliquorum consuetudo hoc admisit, ut in absentia episcopi extrema necessitate co-gente ex concessione Gregorii presbyteri baptizatos in fronte liniant. Prohibitio vero Leonis et Gelasii in eo casu intelligatur, quum episcopi praesentes sunt, vel guum non cogit ultima necessitas. Oleo vero sanctificato permittitur eis un gere infirmos. Unde Iacobus ait : Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiae, qui orent super eum ungen tes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum.

II. Pars. §. 1. Sed quaeritur, an episcopia liceat eodem oleo ungere infirmos? vel si impoenitentibus huiusmodi unctio sit concedenda?

De his vero ita scribit Innocentius Papa ad Decen-tium Eugubinum Episcopum, epist. I. c. ult. 7):

C. III. Oleo sanctificato non prohibetur episcipus infirmos tangere.

Illud superfluum videmus adiectum, ut de episcopo ambi-gatur, quod presbyteris licere non dubium est. Nam id-circo de^s) presbyteris dictum est, quia episcopi occupa-tionibus²) aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Ceterum si episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem a se visitandum, et benedicere, et tangere chrismate sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma mate sine cunctatione potest, cuus est ipsum chrisma conficere. Nam non poenitentibus •) istud infundi •) non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo •) unum genus putatur posse concedi? His ergo, frater carissime, omnibus, quae tua dilectio voluit a nobis exponi, prout potuimus respon-done •10 curve mus dere¹²) curavimus. III. Pars. Gratian. Chrisma vero a suis episcopis ad

baptismi sanctificationem presbyteri petant. Unde in Concilio Carthaginensi IV. c. 36. 13):

C. IV. Chrisma singulis annis a proprio petatur episcopo b). Presbyteri, qui per dioeceses ecclesias regunt, non a quibuslibet episcopis, sed a suis, nec per iuniorem 14) cleri-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XCV. C. III. a) Non poenitentibus: In epistolis Innocentii tam impressis quam manuscriptis (licet aliter testetur auctor glossae), in concilio Wormaciensi, in quo hoc idem reperitur, apud Alcuinum et Ivonem, et in aliquot Gratiani codicibus legitur sine negatione. Et in glossa (ut est in antiquis exemplaribus) utraque lectio exponitur. C. IV. b) Huic capiti rubrica est praeposita ex ali-

quot vetustis exemplaribus.

c) O m ni an no: Verba haec non sunt in editionibus conciliorum Coloniensibus duobus, et quatuor tomis im-pressorum, neque infra de consecr. dist. 4. ubi hoc idem, sed ex concilio apud Valentias refertur. Verum et in Co-Ioniensi prisca, ac trium tomorun, et duobus Parisiensibus, duobusque codicibus Vaticanis habentur. Et in c. Literis. de consecr. dist. 3. a Fabiano Papa singulis annis novum chrisma fieri praecipitur.

cum, sed omni anno^c) aut per se ipsos, aut per illum, qui ¹⁵) sacrarium tenet, ante paschae solennitatem chrisma pétant.

C. V. Presbyter idem est qui episcopus; ac sola con-

suctudine praesunt episcopi presbyteris. Item Hieronymus ad caput I. epistolae ad Titum, ad ea

verba: Et constituas 16).

Olim¹⁷) idem erat presbyter, qui et episcopus, et anto-quam diaboli instinctu studia in religione fierent, et diceretur in populis 18): Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephae, communi presbyterorum consilio ecclesiae gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos, quos baptiza-verat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decrevenet, suos putavat esse, non Christi, in toto orbe decre-tum est, ut unus de presbyteris "electus" superponeretur ceteris ¹⁹), ad quem omnis ecclesiae cura pertineret, et schismatum semina tollerentur. Et pesslo post: §. 1. Sicut ergo presbyteri sciunt, se ex ecclesiae consuetudine ei, qui sibi praepositus fuerit, esse subjectos, ita episcopi nove-rint, se magis consuetudine quam dispensationis²⁰) do-minicae veritate presbyteris esse maiores at in commune minicae veritate presbyteris esse maiores, et in commune debere ecclesiam regere.

C. VI. Coram episcopis presbyteris docere licet²¹).

Idem ad Rusticum Narbonensem Episcopum, de septem gradibut ecclesiae 22);

Ecce egod) dico, praesentibus episcopis suis atque adstantibus in altari presbyteros posse sacramenta conlicere. Et iafra: §. 1. Sed quia scriptum est²³): Presbyteri duplici honore honorentur, maxime qui luborant in verbo Domini, praedicare eos decet, utile²⁴) est benedicere, congruum confirmare, convenit reddere communionem, necesse est visitare infirmos, orare pro invalidis, atque omnia Dei sa-cramenta complere. Et infra: §. 2. Nemo hinc episcopo-rum invidia diabolicae tentationis inflatus²⁵) irascatur in rum invidia diabolicae tentationis inflatus²⁵) irascatur in templo, si presbyteri interdum exhortentur plebem, si in ecclesiis praedicent, si plebibus²⁶), ut scriptum est, be-nedicant. Etenim abnuenti²⁷) mihi ista sic dicam: qui non vult presbyteros facere quae iubentur a Deo, dicat, quis maior est Christof aut quid corpori eius aut²⁸) san-guini poterit anteponif Si presbyter Christum consecrat, quum in altario Dei sacramenta²⁹) benedicit, benedicere populo³⁰) non debet, qui Christum *etiam* meruit³¹) con-secraref *Et paulo post*: §. 3. Circa laicus⁹) ac mulieres iubentibus vobis, o iniustissimi sacerdotes, presbyter Dei benedictionis perdit officium ³²) amitti linguae onus, son benedictionis perdit officium ³²) amittit linguae opus, non habet confidentiam praedicandi, truncatus est onini parte virtutum, solum presbyteri nomen habet, plenitudinem retentat. §. 4. Quis³⁻³) hic, rogo, o sacerdotes, honor ve-ster est, ut damnum gibbi³⁵) inferatis? Quoniam quum pastoribus per potentiam vestram aufertur Deo digna diligentia, contagium quoddam et calamitas crescit in gregi-bus, ac dominici⁴) patrimonii damna conquiritis, dum soli

C. VI. d) Ecce ego: Principium huius capitis longe aliter legitur in libello de septem gradibus, et additur ne-gatio: Nec ego dico praesentibus episcopis atque adstantibus altari presbyteros posse sacramenta conficere; sed si forte usus exegerit, ut venientes ad ecclesiam sacerdotes eisdem horis, quibus aut oblatio parata non sit, ant non possit of-ferri, non debere episcopum repudiare eucharistiam presbyterorum, etc.

e) Circa laicos: In libello sic legitur: tamen credendum est summi sacerdotis iudicio, et hoc faciendum, quod iusserit circa luicos et mulieres. Iubentibus rubis iniustissime sacerdotibus non recte presbyter Dei benedictionis, etc.

f) Ac dominici: Ibidem est: ac Deo nostro non patrimonii sui damna conquiritis, dum soli vultis in ecclesiis potentari !

18) 1 Cor. c. 1. v. 17. — 19) onnibus: Edd. coll. o. — 20) dispo-silionis: orig. — Ans. = C. VI. 21) non liceat: Ed. Bas. — 22) Ep. ad Rusticum Hieronymi non esse, supra monulinus. — Ans. I. 7. c. 128 (131). — 20) 1 Tim. c. 5. v. 17. — 24) Uille est enim: Edd. coll. o. — 20) inflator. Ans. — Ed. Bas. — 26) plebi: Ans. — Edd. coll. e. — 27 - 280 est. - 260 plebi: Ans. — 29) std. 7 Chron. — 20 est. - 20

D is t. XCV. C. I. 3) baptizandos: ib. = C. II. 4) scr. A. 494. Ans. 1. 7. c. 127. - 5) contendere: Edd. coll. o. - 6) accipere: Bohm. = C. III. 7) scr. A. 416. - Coll. tr. p. p. 1. t. 38. c. 5. Ivo Decr. p. 12. c. 75. - 8) abest ab orig. et $1v_{\cdot}$ - 9) praeoccu-pationibus: Edd. coll. o. - 10) fundi: eacd. - 11) add.: hoc: eacd. pr. Arg. Nor. - 12) exponere: Ed. Bas. = C. IV. 13) Statutt. eccl. aut. c. 87. - cf. ad c. 9. D. 18. - Burch. 1. 4. c. 76. Ivo Pan. I. 1. c. 101. Decr. p. 1. c. 270. ex conc. apud Valentias. - 14) minorem: Edd. coll. 0. - 15) qui etusdem ordinis est: Burch. Ivo. = C. V. 16) Ans. J. 7. c. 127 (130). - 17) Idem ergo est presbyter: orig. -

vultis in ecclesia potentari. Et paucis interiectis : §. 5. Prevultis in ecclesia poentari. In poers interfection 7, 5, 5, Fre-sbyteri ab initio, ⁴ut ³6) legimus,^{*} negotiorum iudices esse mandati sunt, presbyteri interesse sacerdotum concilio ³7), quoniam et ipsi presbyteri, ut legimus, episcopi nuncu-pantur, secundum quod scriptum est ad episcopum 6)³8): Noli negligere gratiam, quae data est tibi per impositionem mumnum presbyterii ³9) et alibi ⁴0) ad maiores natu: Qui vos posuit episcopos regere ecclesiam Dei⁴1). Et infra: §(6) Sad oderunt hoc sacerdutes europhi in presbyterii ⁴2) vos possii episcopos regere ecclesiam Dei⁴¹). El infra: §.6. Sed oderunt hoc sacerdotes superbi in presbyteris⁴²) no-men, qui nolunt esse hoc, quod Christus, qui discipulorum pedes lavit, qui baptizatus est a loanne, licet baptizandum se loannes⁴³) a Domino proclamaret. Propterea⁴⁴) haec scribo, ut, si praeteriti temporis error non potest iam re-vocari, vel ad praesens in ecclesiis *servetur ⁴⁵) humilitas, ut presbyteri hoc in ecclesiis suis^{*} faciant, quod Romae, ut presoyteri noc in ecclesis suis' faciant, quod Romae, sive quod in orientc, quod in Italia *quod in Creta, quod in Cypro, * quod in Africa *quod in Illyrico, * quod in Ili spania, quod in Britannia, quod *etiam ex parte* per 46) Gallias 47), quod in omnibus locis, ubi humilitas perseverat, quod 48) in coelis tit (quod maius est), ubi sedes angelerum 49) legis 50) esse dispositas.

C. VII. Episcopi et clerici invicem sibi honorem exhibeant. Item ad Nepotianum, epist. II, 52)

Item ad Nepotianum, epist. II.⁵²) **Esto** subjectus pontifici tuo, et quasi animae parentem suscipe⁵²). Et paulo post: § 1. Sed episcopi sacerdotes se esse noverint ⁵³), non dominos, honorent clericos quasi clericos, ut *et* ipis⁵⁴) a clericis⁵⁵) quasi episcopis ho-nor deferatur. § 2. Scitum est illud oratoris Domitii: Cur esse te, inquit, habeam ut principem, guam tu me non habeas ut senatorem? §. 3. Quod ⁵⁶) Aaron et filios eius, hoc epi-scopum et presbyteros esse noverimus. §. 4. Unus Domi-nus, unum templum ⁵⁷), unum sit *etiam * ministerium. §. 5. Recordemur semper, quid apostolus Petrus ⁵⁸) prae-einiat ⁵⁹) sacerdotibus: Pareite cura, osi in robis est. present 5. 5. Recordemur semper, quid apostolus Petrus ⁵⁸) prae-cipiat ⁵⁹) sacerdotibus: Paseite eum, qui in vobis est, gregem Domini, providentes non coacti ⁶⁰), sed spontance, secundum Domm ⁶¹), neque ^{*}nt^{*} turpis lacri gratia, sed voluntarie, ne-gue ut dominantes in clerum, sed forma facti gregi⁶²) ex anime, ut quum apparuerit princeps pastorum, pereipiatis immarcescibilem gloriae coronam. 5. 6. Pessimae consuetu-dinis est in quibusdam ecclesiis, tacere presbyteros et praenentibus episcopis non loqui quasi aut invideant, aut non ⁶³) dignentur audire. Et ⁶⁴) si alii, inquit ⁶⁵) apostolus Paulus, fuerit revelatum sedenti, prior taceat. (Et paulo post:) Gloria ⁶⁶) patris est filius sapiens. Gaudeat episcopus iudicio ⁶⁷) suo, quum tales *Christo* elegerit sacerdotes.

C. VIII. Presbyteri episcopos non praecedant, sed comitentur vel subsequantur.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 56.68)

Non oportet presbyteros ante ingressum episcopi ingredi, et sedere in tribunalibus, sed cum episcopo ingredi, nisi forte aut aegrotet episcopus, aut in peregrinationis commodo 1) 69) eum abesse constiterit.

NOTATIONES

. g) Ad episcopum: Hoc loeo longe plenior est ra-tio in libello, et pro hac auctoritate Apostoli ad Timotheum multa alia afferuntur.

C. VIII. h) In peregrinationis commodo: Sic prisca versio*); sed Dionysius longe propius ad verba graeca: nisi forsitan infirmitate defineatur, aut proficiscatur εριεκορμε. (πλην εί μη άνωμαλοίη, η άποθημει ό επίσχοπος.)

C. XII. i) Neocaesariensi: Antea citabatur ex

C: IX. Episcopus non dominum, sed collegam se presbytororum cognoscal. Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 34. 70)

Episcopus in quolibet loco sedens stare '') presbyterum non patiatur.

C. X. De codem. Item ex codem, c. 35.⁷²)

Episcopus in ecclesia *et* 73) in consessu presbyterorum sublimior sedeat. Intra domum vero collegam se presbyterorum esse cognoscat.

C. XI. Sine praccepto episcopi presbyter non signet infantes. Item ex Concilio Martini Papae 74).

Presbyter praesente episcopo non signet infantes, nisi ab episcopo fuerit illi praeceptum.

C. XII. De codem. PALEA.

[Item ex Concilio Neocaesariensi⁵), c. 13.⁷⁵)] "Presbyteri ruris in ecclesia civitatis, episcopo praesente vel presbyteris i psius urbis, offerre non possunt, nec pa-nem sacrificatum^k) dare, calicenque porrigere. Si vero absentes hi fuerint, et ad dandam orationem¹) vocentur soli, dare debebunt⁷⁶)."

DISTINCTIO XCVI.

GRATIANUS.

Illud 1) autem Honorii Augusti, quod de electione summi Pontificis supra constituisse legitur, nullius esse momenti probatur, guum non solum de ordinibus, sed nec etiam de rebus ecclesiasticis legatur aliquando laicis' attributa disponendi facultas. Unde quaecunque a principibus in ordinibus vel eccle-siasticis rebus decreta inveniuntur, nullius auctoritatis esse monstrantur.

Unde Symmachus Episcopus catholicae ecclesias urbis Romae Synodo praesidens dixit 2):

C. I. De rebus ecclesiasticis disponendi laicis nulla facultas relinquitur.

Bene quidem fraternitas vestra ecclesiasticis legibus obsecuta ³), sub divini timore iudicii quae erant statuenda de-finivit, et ad iustitiae cumulum pervenit, dum ⁴) sufficienter universa complectitur, nec adiectione indiget plenitudo, maxime de clericis, quos amor dominationis invasit, et iugum disciplinae ecclesiasticae fecit respuere. Et peulo post : §. 1. Quorum excessus enarrare difficite est : unum tamen, quod occurrit, venerando ordini vestro intimare non differo. Dixerunt⁵) inter alia, scripturam quandam illustris memoriae Basilium quasi pro ecclesiasticae amore substantiae conscripsisse, in quas pro cortestasteae ecclesiae *nec* interfuit, nec 6) subscripsit antistes, per quem po-tuisset sortiri legitimam firmitatem. Ne *vero* ego 7) inde disputen, unde potest vestrum iudicare concilium requi-ratur, et deferatur ⁸) in medium, ut ex lectione cognosca-

CORRECTORUM.

Genuensi **). Restituta est inscriptio ex ceteris collectori-

bus. Est autem haec fere Dionysii versio. k) Sacrificatum: Alibi ubique legitur: sanctifica-tum. Graece est in concilio impresso: aorov didóvau ev EUXy; sed apud Balsamonem aprov EUXns, id est: panow mysticae precationis.

Ad dandam orationem: και εἰς εὐχὴν κληθη μόνος, δίδωσιν, id est: et solus ad mysticam precationem vocatus fuerit, dat.

coll. rel. – 65) ut inquit: eaed. – cf. 1 Cor. c. 14. v. 30. – 66) Prov. c. 10. v. 1. – 67) in indicio : Edd. coll. o. – Böhm. = C. VIII. 68) hab. inter A. 347. et 381. – \mathfrak{P} imo vulgata Isidori. – in Coll. Hisp. : est pe-regrinis. – 69) incommodo : Ed. Arg. = C. 1X. 70) c. 12. Statutt. eccl. ant. – cf. ad c. 9. D. 18. – 71) add. : din: orig. ap. Baller. = C. X. 72) c. 2. ib. – 1vo Deer. p. 5. c. 337. – 73) abest ab orig. ap. Baller. – in ecclesiae consessu: Coll. Hisp. = C. XI. 74) c. 57. inter capitula Martini Brac., ex conc. Tolet. I. hab. A. 460. – cf. D. 4. de cons. c. 124. = C. XII. \mathfrak{cP}) Genitensi: Edd. Arg. Nor. Ven. I. – Inumensi: Edd. coll. rel. pr. Lugdd. II. III. – 75) hab. A. 314. – Burch. I. 5. t. 44. Ivo Deer. p. 2. c. 53. – 76) debent: Edd. coll. o.

A. 514. — Burch, I. 5. 1, 44. IVO DEER, P. 2. C. 53. — 103 bettern. Edd. coll. o. Dist. LXVI. 1) Dist. 79. c. 8. — C. I. 2) synod. Rom. III. hab. A. 507. — 3) assueda: Edd. coll. o. — 4) quium omnia: eacd. - 5). *Refero*: eacd. — 6) vel: eacd. — 7) ergo: eacd. pr. Bas. — 8) referatur: Edd. coll. o.

Dist. XCV. C. VI. 36) absunt ab Ans. -37) consilio: orig. -add.: debcni: Edd. coll. 0. <math>-389) 1 Tim. c. 4. v. 14. -389) preeby-teri: Edd. coll. 0. -B0hm. -40) Act. Ap. c. 60. v. 28. -41) seam: Edd. coll. 0. -42) in presbylerit nomine: Edd. coll. 0. ex Ans. -43) ille: Edd. Lugdd. II. III. -abest ab Edd. coll. o. exAns. <math>-43) ille: Edd. Lugdd. II. III. -abest ab Edd. coll. cetAns. <math>-43) ille: Edd. Lugdd. II. III. -abest ab Edd. coll. cetAns. <math>-43) ille: Edd. Lugdd. II. III. -abest ab Edd. coll. cetAns. <math>-43) ille: Edd. Lugdd. II. III. -abest ab Edd. coll. cetAns. <math>-43) ille: Edd. Lugdd. II. III. -abest ab Edd. coll. cetAns. <math>-46) in Gallia: Edd. coll. 0. ex Ans. -47) add.: in Vasconia: Ed. Bas. -48) add.: eium: Edd. coll. 0. -49) eorum: orig. -Ans. -50) legitur disposita: Edd. coll. 0. -2 C. VII. 51) scr. A. 398. -Ans. 1. 7.c. 131 (131). -52) ama: eaed. ex Ans. -53) sciant: eaed. ex eod. -54) add.: episcopis: eaed. ex eod. -55) a cl. : alhunt ab Edd. Arg. Bas. -56) add.: autem: Edd. coll. 0. -57) add.: unus baptismus: eaed. -58) 1 Petr. e. 5. v. 8. -59) praccipit: Edd. Lugdd. Par. -praeceptit: Edd. coll. rel. -60) coacte: Edd. coll. 0. -61) Domini praeceptum: eaed. -62) gregis: eaed. -63) dedi-gmentur: eaed. -64) 8ed si alignid: Ed. Lugd. II. -s. s. alied: Edd.

tis⁹), cuiusmodi possit habere substantiam. Saucta syno-dus respondit: "Deferatur in medium, ut cuiusmodi sit possit agnosci." Et¹⁰) dum diceret, Hormisda diaco-nus recitavit: "Quum in Mausoleo⁹), quod est apud B. Petrum 11) apostolum, resideret sublimis et eminentissimus vir praefectus praetorio atque patricius, agens etiam vices praecellentissimi regis Odoacris, Basilius, dixit: "Quan-quam studii vestri et religionis intersit, ut in episcopatus electione concordia principaliter servetur ecclesiae, ne tamen¹²) per occasionem seditionis¹³) status civitatis voce-tur¹⁴) in dubium¹⁵), admonitione¹⁶) beatissimi viri Papae nostri Symmachi¹⁷) Simplicii, quam¹⁸) ante oculos semper habere debemus, hoc nobis meministis sub obtestatione fuisse mandatum, ut propter illum strepitum et venerabilis ecclesiae detrimentum, si eum de hac luce transire con-tigerit, non sine nostra consultatione cuiuslibet celebretur electio." Haec quum legerentur, Cresconius episcopus electio. "Haec quum legerentur, Cresconius episcopus eicvitatis" Tudertinae ecclesiae surgens e consessu '?) dixit: "Hic²) perpendat sancta synodus, uti²) praeter-missis personis religiosis, quibus maxime curae³) est de tanto Pontifice, electionem laici in suam redegerint³³) potestatem, quod contra canones esse manifestum est." Item Hormisda diaconus legit²⁴): "Nam et quum quid confu-sionis atque dispendii venerabilis ecclesia sustineret, mirasuonis atque dispendit venerabilis ecclesta sustineres, mira-mur, praetermissis nobis quicquam de²⁵) rebus ecclesiae fuisse tentatam, quum *etiam* sacerdote nostro superstite mihil sine nobis debuisset assumi. Quare si amplitudini vestrae vel sanctitati placet, incolumia onnia, quae ad futuri antistitis electionem respiciunt, religiosa veneratione servemus, hanc legem specialiter praeferentes, quam nobis heredibusque nostris Christianae mentis devotione sanci-mus: ne unquam praedium, seu rusticum, seu urbanum, vel ornamenta, aut ministeria ecclesiarum, quae nunc sunt, vel quae ex quibuslibet titulis ad ecclesiarum iura pervevei quae ex quipusiner tituis au ecclesiarum iura perve-merint, ab eo, qui nunc antistes sub electione communi fuerit ordinandus, et illis, qui futuris saeculis sequen-tur 26), quocunque titulo atque commento alienari liceat. Si 27) quis vero aliquid eorum alienare voluerit, inefficax atque irritum iudicetur, sitque facienti, vel consentient²³) accipientique anathema." § 2. Maximus episcopus Blera-mae ecclesiae dixit: "Modo sancta synodus dignetur edi-cere, si licuit laico homini anathema in ordinem ecclesiasticum dictare, aut si potuit laicus sacerdoti anathema disucum anchare, aut si pount faicus saceraoti anathema di-cere, et contra canones quod ei nou competebat consti-tuere! Dicite, vobis quid videtur! De me licuit laico legem dare!" Sancta synodus dixit: "Non licuit," et adie-eit: "Lege sequentia." Hormisda diaconus legit: "Et is, qui praedium rusticum vel urbanum iuris ecclesiastici fuerit consecutus, noverit se nulla lege vel praescriptione municonsecutus, noverit se nulla lege vel praescriptione muni-tum; sed sive is, qui alienaverit, sive qui eum sequetur²⁹), voluntate contraria praedium huiusmodi alienatum revo-care^b) voluerit³⁰), id cum fractibus restituat, quos³¹) il-lic fuerit consecutus." §. 3. Haec quum legeret, Stepha-rus episcopus Venusinae ecclesiae surgens e consessu³²) dixit: "Perlegatur." Hormisda diaconus legit: "Qua poena⁹) placuit accipientis etiam heredes afficere. In qua re cuilibet clericorum contradicendi libera³³ sit facultas re cuilibet clericorum contradicendi libera 33) sit facultas. Iniquum est enim et sacrilegii instar, ut quae vel pro sa-lute, vel 'pro' requie animarum suarum unusquisque ve-

nerabili ecclesiae pauperum causa contulerit aut certe reliquerit, ab his, quos haec maxime servare convenerat, in alterum transferantur. Plane quaecunque in gemmis, vel auro atque argento, nec non et vestibus minus apta usibus vel ornatui videbuntur ecclesiae, quae servari ac diu ma-nere non possunt, sub iusta aestimatione vendantur, et erogationi³) religiosae proficiant." §. 4. Quumque lecta fuisset, Laurentius episcopus Mediolanensis ecclesiae dixit: "Ista scriptura nullum Romanae civitatis potuit obligare Pontificam quia non limit laint di trattati di scriptura di scriptura di scriptura del scriptu ontificem, quia non licuit laicos statuendi in ecclesia practer Romanum Pontificem 35) habere aliquam potestatem: quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, maxime quum nec Papa Romanus subscripserit, nec aliculus secundum canones metropolitani legatur assensus." §. 5. Petrus episcopus Ravennatis ecclesiae dixit : "Scripturam, quae in nostra congregatione vulgata est, nullis 16) viribus subsistere manifestum est, quia nec canonibus eam convenit, et a laica³⁷) persona concepta videtur, maxime quia in ea nullus praesul sedis apostolicae interfuisse, vel quia in ea nullus praesul sedis apostolicae interfuisse, vez propria subscriptione³⁶) firmasse monstratur." § 6. Eula-lius episcopus Syracusanae ecclesiae dixit: "Scripturam, quae in sacerdotali concilio recitata est, evidentissimis do-cumentis constat esse invalidam: primum, quod contra Patrum regulas a laicis, quamvis religiosis (quibus nulla de ecclesiasticis facultatibus aliquid³⁹) disponendi legitur unquam attributa facultas), facta videtur; deinde quod mullius praesulis anostolicae sedis subscriptione firmata donullius praesulis apostolicae sedis subscriptione firmata do-cetur. Quod si cuiuslibet provinciae sacerdotes intra terminos suos concilio habito quicquid sine metropolitani sui auctoritate tentaverint⁴⁰), irritum esse debere sancti Pa-tres sanxerunt, quanto magis quod in apostolica sede, aon⁴¹) exsistente praesule (qui, merito⁴²) B. Petri apostoli per universum orbem primatum obtinens sacerdotii, statutis synodalibus consuevit tribuere tirmitatem) a laicis (licet tis synodalibus consuevit tribuere tirmitatem) a laicis (neer consentientibus aliquantis episcopis, qui tamen Pontifici, a quo consecrati probantur, praeiudicium inferre non potue-runt) praesumtum fuisse cognoscitur, viribus carere non dubium est, nec posse inter ecclesiastica ullo modo statuta censeri?" §. 7. Sancta synodus dixit: "Licet⁴³) secundum prosecutionem venerabilium fratrum nostrorum⁴⁴), Lau-conti Datri Cusconii Mavimi vei Stephani rentii, Petri, Eulalii, Cresconii, Maximi, vel Stephani, nec apud nos incertum habetur, hanc ipsam scripturam nullius esse momenti, veruntamen 45) etiamsi aliqua posset ratione subsistere, modis omnibus in synodali conventu provida beatitudinis vestrae sententia enervari conveniebat et in irritum deduci, ne in exemplum remaneret praesu-mendi quibuslibet laicis, quamvis religiosis, vel potentibus, in quacunque civitate quelibet modo aliquid decernere de ecclesiasticis facultatibus, quarum solis ³⁶) sacerdotibus di-sponendi indiscusse a Deo cura commissa docetur."

Unde in sexta actione Chalcedonensis Concilii Marcianus Imperator dixit inter cetera 47):

C. II. Imperatores ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam synodo interesse debent.

Nos ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam exemplo religiosissimi principis Constantini synodo interesse voluimus, ut inventa veritate non ultra multitudo pravis doctrinis attracta discordet.

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. XCVI. C. I. a) Quum in Mausoleo: Hoc initium scripturae Basilii in tomis conciliorum et codice ennonum sic habet: Quum in unum apud B. Petrum apostolum resedissent, sublimis, etc.*). Omnino autem multae aunt huius capituli varietates in exemplaribus Gratiani, in variis conciliorum editionibus, et in codice canonum, ex quibus eae tantum partim indicatae, partim notatae sunt, quae maioris ponderis suat visae.

Dist. XCVI. C. I. 9) eqnoscalis: orig. - Ed. Bas. - 16) Gram hoc: Edd. coll. o. - 0) in collectione ap. Eus. Amort. quae Dionysiana esse cognosciur, legitur ut in textu. - 11) Paulum: Edd. coll. o. - 13) abest ab orig. - 13) electionis: Edd. coll. o. -14) revocetur: ened. - 15) birium: orig. ap. Amort. - 16) add.: Ammes: orig. - 17) prius nouen abest ab orig. ap. Mansiun, alterum desideratur in collect. Amort. - 18) quem: Edd. Arg. Bas. -15) concenter: Edd. coll. o. exc. Bas. - 20) Hoc: Edd. coll. o. -16 return: caed. - 21) legitur dixisse: caed. - 23) redigree int: eacd. - 24) legitur dixisse: caed. - 25) do reb. eccl.: "mutr in orig. - 36) sequentur: Edd. coll. o. - 27) Et qui-! facere soluerit: eacd. - 28) add.: duati: eacd. - 29)

b) Revocare: Sic est emendatum ex omnibus concilii exemplaribus et impressis et manuscriptis, quum antea legeretur: *retinere*.

c) Qua poena: In omnibus editionibus conciliorum legitur: Quam poenam placuit accipientis heredes proheredesque respicere. In codice vero canonum manuscripto non est dictio: proheredesque.

qui eum sequens: eacd. — qui consequenter: orig. ap. Mans. et Amort. — qui frequenter: orig. ap. Merlin. — 30) tentarerit: Ed. Bas. ax orig. — 31) qui illud: orig. — 32) consensu: Edd. Arg. Lugdd. — 33) add.: nulla: Edd. coll. o. — 34) erogatio religioni: eacd. — 35) Papun: Edd. Arg. Bas. cum orig. — 36) nullas vires habere: Edd. coll. o. — 37) laiculi: Edd. coll. o. — 36) add.: cum: eacd. — 39) alud: Edd. Arg. Bas. — 40) trataverini: Edd. coll. o. — 43) praerogatica merilis: orig. ap. Mansi. — praer. merili: orig. ap. Amort. — 43) Liquet: orig. ap. Mansi. — 44) abest ab Edd. Arg. Bas. — 45) quam, etianst: orig. — 46) solum: Ed. Bas. = C. II. 47) hab. A. 451. — Am. I. 8. e. 107.

C. III: De esdem.

· Item ex eadem VI. actione, in fine 48).

980

Quaedam capitula sunt, quae ad honorem vestrae reveren-tiae vobis servavinus ⁴⁹), decorum esse iudicantes, a vobis haec regulariter potius tirmari per synodum, quani nostra lege sançiri.

C. IV. Synodali conventui imperatores interesse non convenit, nisi ubi de fide agitur.

Isom Nicolaus Papa in epistola ad Michaëlem Imp. guas incipit: "Proposueramus." 50)

Ubinam legistis, imperatores antecessores vestros \$1) synodalibus conventibus interfuisse, nisi forsitan in quibus 52) de fide tractatum est, quae universalis est, quae omnium communis "est", quae non solum ad clericos, verum etiam ad laicos et ad omnes omnino pertinet Christianos ?

C. V. De praesulibus divinarum rerum, qui humanis rebus praesunt indicare non possunt.

Idem in eadem epistola 53).

Denique hi, quibus tantum humanis rebus, et non divinis pracesse permissum est, quomodo de his, per quos divina ministrantur, iudicare praesumant, penitus ignoramus.

C. VI. Nec etiam imperator iura Pontificis, nec Pontifex iura regia usurpet.

Idem paulo inferius 54).

Quum ad verum⁴) ventum est, ultra sibi nec imperator Quum ad verum 4) ventum est, ultra sibi nec imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nonnen imperatorium usurpavit ⁵⁵), quoniam idem mediator Dei et hominum, homo Christus Icsus, *sic* actibus propriis et dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, propria vo-lens medicinali humilitate sursum efferri, non humana su-perbia rursus in infernum ⁵⁶) demergi, ut ⁵⁷) et Christiani imperatores pro aeterna vita Pontiticibus indigerent, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum im-perialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio car-nahibus ⁵⁶) distaret incursibus, et *ideo⁴ militans Deo minalibus ³⁸) distaret incursibus, et *ideo⁴ militans Deo mi-nime se negotiis saecularibus implicaret, ac vicissim non ille rebus divinis praesidere videretur, qui esset negotiis saecularibus implicatus.

C. VII. A saeculari potestate Pontifes: prorsus nec solvi nec ligari valet.

Idem in eadem, paucis interiectis 59).

Satis evidenter ostenditur, a saeculari potestate nec ligari prorsus, nec solvi "posse" Pontificem, quem constat a pio principe Constantino (qued ⁶⁰) longe superius memoravimus) Deum appellatum, nec ⁶¹) posse Deum ab hominibus ⁶²) iu-dicari manifestum est. Sed et Theodosius minor ^e) sanctae synodo scribens Ephesinae primae, dixit: Deputatus est igitur Candidianus, magnificentissimus comes strenuorum do-mesticorum, transire usque ad sanctissimam synodum cestram, et in nullo quidem *eis*, quae faciendae sunt de piis 63) dog-matibus quaestiones seu potius expositiones, communicare. Il-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VI. d) Ad verum: Post ultima verba capitis antecedentis sequitur continenter in eadem Nicolai epistola: Fuerunt hace ante adventum Christi, ut guidam typice reges simul et sacerdotes exsisterent. Quod S. Melchisedech fuisse sancta prodit historia, guodgue in membris suis diabolus imitatus (utpote qui semper quae divino cultui conveniunt sibi-met tyrannico spiritu vendicare contendit), ut pagani imperatores iidem et maximi pontifices dicerentur. Sed quum ad verum ventum est, eundem regem atque Pontificem ultra sibi, etc. Nihil autem mutatum est, et ob glossam, et quoniam est initium capitis. Nonnulla vero alia huc pertinentia no-tata sunt, supra distinct. 10. cap. *Quoniam.* C. VII. e) Theodosius minor: Verba haec sunt accepta ex epistola Theodosii ac Valentiniani Imperato-

licitum namque est eum, qui non sit ex 64) ordine sanctissimorum episcoporum, ecclesiasticis intermisceri tractatibus. (El post pause:) §. 1. His itaque manifester repertis, apparet comministrum nostrum Ignatium per imperialem tantum-modo sententiam nullo modo potuisse prorsus expelli. In cuius damnatione quia praesulum quoque assensus est subsecutus, apparet id causa fuisse patratum adulationis, non legitimae sanctionis.

C. VIII. Facta Pontificum imperator iudicare non debet. ldem Ludovico Imperatori⁶⁵).

In scripturis narratur Constantinus imperator dixisse : Vere si propriis oculis vidissem sacerdutem Dei, aut aliquem eorum, qui monachico 66) habitu circumamicti sunt, peccantem, chlamydem meam extepoliarem 67) et cooperirem eum, pertunites, chia videretur. In quibus 68), desideratissime 69) fili, necessario commonemini, ut quemadmodum tide et religione ac ho-noris parilitate ei adaequari videmini, ita quoque humilinoris parilitate ei adaequari videmini, ita quoque humili-tate atque devotione aequiparari nihilominus anheletis, ita ut in nullo inferior eo, sed potior inveniamini post illius exempla, qui talem se exhibuit ante alia ⁷⁰) prorsus exem-pla. Sed hoc quidem diximus, cautos vos reddere cupien-tes, ut si de Domini⁷¹) sacerdotibus, qui iure patres⁷²) dicuntur, aliquid contigerit vos audire, quod confusionem piis mentibus ingerat, non infrunitum, sed pudoratos filios Noë imitantes, paternam de reliquo verecundiam contega-tis, ut affluenti, quemadmodum et illi, benedictione repleri moderante Domino mercamini. moderante Domino mercamini.

C. IX. Regum et principum patres et magistri sacerdotes esse censentur.

Item ex epistola Gregorii VII. ad Herma Metensom Episcopum, lib. VIII. epist. 21. 73)

Quis dubitet sacerdotes Christi regum et principum omaiumque fidelium patres et magistros censeri? Nonne nisera-bilis insaniae esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, et iniquis obligationibus illum suae potestati subiicere, a quo credit non solum in terra, sed etiam in coelis se ligari posse et solvi?

C. X. Auctoritas sacra Pontificum et regalis potestas huins mandi gubernacula regunt. Item Gelasius Papa Anastasio Imperatori⁷⁴).

Duo sunt4) quippe, imperator auguste, quibus principaliter hie mundus regitur: auctoritas sacra Pontificum, et regalis potestas. In quibus tanto gravius pondus est sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus ⁷³) hominum in di-vino sunt reddituri examine rationem. *Bt post pauca*: §. 1. Nosti itaque inter haec ex illorum te pendere iudicie, non illos ad tuam redigi posse⁷⁶) voluntatem. §. 2. Talibus igitur institutis, talibusque fulti auctoritatibus plerique Ponthicum, alii reges, alii imperatores excommunicaverant. Nam si speciale aliquod de personis principum requiratur exemplum, B. Innocentius Papa Arcadium imperatorem (quia consensit, ut S. loannes Chrysostomus a sua sede pelleretur), excommunicavits). B. etiam Ambrosius, licet

rum, synodo Ephesinae per Candidianum missa, quae est in extremo primae actionis ipsius synodi. In versione antiqua, quae servatur in bibliotheca Vaticana, et quae Lutetiae edita est, eadem plane hoc luco habentur verba cum his, quae refert Nicolaus, et optime conveniunt cum

graecis. C. X. f) Duo sunt: Caput hoc sumtum est ex eadem epistola Gregorii VII. ex qua antecedens, et ab hoe initio usque ad verbum: *voluntatiem*, sunt verba ipsius Gelasii ex epistola, quae habetur impressa, citata a Gregorio VII.

g) Excommunicavit: Si hic interponatur caput, Alius item, infr. 15. q. 6. haec pars epistolae integra ha bebitur.

ding: Edd. coll. o. = C. VIII. 65) Ime ex eadem epistola Nicelai P. ad Michaelem. – Coll. tr. p. ib. – 66) in monachali: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 67) explicassem et cooperuissem: orig. – 66) add.: igitur: Edd. coll. o. – 69) desiderantissime: Edd. Bas. – 70) tatia: Edd. coll. o. – 71) dominis: Edd. Arg. Bas. – 78 add.: animarum: Edd. coll. o. = C. 1X. 73) ser. A. 1080. – Ans. I. 1. c. 84. Ivo Pan. I. 5. c. 108. Decr. p. 5. c. 378. = C. X. 74) potima ex eadem ep. Gregorii VII. – Ans. I. 1. c. 73 (84). – Pan. I. 5. c. 109. Polyc. I. 1. t. 87. – 75) regiminibus: Edd. Lugdd. II. III, – regibus vei legibus: Edd. coll. rel. – 76) veils: Ans.

.

Dist. XCVI. C. III. 49) hab. A. 451. — Ans. ib. — Deusde-dit p. 8. — 49) observatinus. Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. == C. IV. 50) scr. A. 865. — Coll. (r. p. p. 1. t. 63. c. 6. seqq. — 51) nostros: Edd. Arg. Bas. — 53) in quibusdam, ubi: Edd. coll. o. = C. V. 53) Coll. tr. p. ib. = C. VI. 54) ipsa tamen verba desunta sunt ex Gelasii tomo de anathematis vinculo. — Coll. tr. p. ib. — cf. supra Dist. 10. c. 8. — 55) usurpet: Ed. Bas. — 56) inforno: Edd. coll. o. — 57) et ut: eaed. — 55) a carnatibus: eaed. = C. VII. 59) Coll. tr. p. ib. — Aus. I. 1. c. 71 (75). — 60) quent. Edd. coll. o. — 61) quam ner posse manifestum sit: eaed. — 63) add.: comfous: Edd. Bas. — 63) Mis: Edd. Lugdd. II. III. — 64) ta or-

sanctus, non tamen universalis ecclesiae episcopus, pro culpa, quae aliis ⁷⁷) sacerdotibus non adeo gravis videbatur, Theodosium Magnum imperatorem excommunicans ab ecclesia exclusit; qui etiam in suis scriptis ostendit, quod aurum non tam pretiosius sit plumbo, quam regia potestate sit altior dignitas ⁷⁸) sacerdotalis, hoc modo circa principium sui pastoralis scribens: Honor, fraires, et sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adaequari. Si regum fulgori compares et principum diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compàres, quippe guum videas regum colla et principum submitti genibus sacerdotum, et osculata eorum dextera, orationibus

C. XI. Imperatores debent Pontificibus subesse, non pracesse. Item Ioannes Papa⁸⁰).

Si imperator catholicus est (quod salva pace ipsius dixerimus) filius est, non praesul ecclesiae; quod ad religionem competit discere ei convenit, non docere; habet privilegia suae potestatis, quae administrandis legibus publicis divinitus consecutus est, ut eius beneficiis non ingratus contra dispositionem coclestis ordinis nil usurpet. Ad sacerdotes enim Deus voluit quae ecclesiae disponenda sunt pertinere, non ad saeculi potestates, quas, si fideles sunt, ecclesiae suae sacerdotibus voluit esse subicctas. Non sibi vendicet alienum ius, et ministerium, quod alteri deputatum est, ne contra eum tendat s_1) abrumpi, a quo omnia constituta sunt, et s_2) contra illius beneficia pugnare videatur, a quo propriam consecutus est potestatem. Non a legibus publicis, non a potestatibus saeculi, sed a pontificibus et sacer-

NOTATIONES C

C. XIII. h) Apud Anselmum lib. 4. pro rubrica capitis 52. haec habentur: Quod Constantinus imperator Papae concessii coronam et omnem regiam dignitatem in urbe Romana, et Italia, et in partibus occidentalibus. In principio vero eiusdem capitis 32. haec leguntur: In gestis B. Silvestri, etc. usque ad finem huius et seq. Paleae, quemadmodum etiam in collectione Deusdedit.

C. XIV. i) Haec Palea in multis habetur exemplaribus, in quibus aliae Paleae esse non solent.

 bus, in quious and rates essentin solent.
 k) Constantinus: Verba hacc usque ad vers. In co privilegio, non solum habentur apud Anselmum et Deusdedit, sed etiam in gestis B. Silvestri in his, quae a Constantino per octo dies post baptismum acta referuntur.
 l) Utile: Hinc usque ad finem sumta sunt ex gestis seu actis S. Silvestri, in quibus multa praecedunt, ac

1) Utile: Hinc usque ad finem sumta sunt ex gestis seu actis S. Silvestri, in quibus multa praecedunt, ac multa deinceps plenius narrantur. Sed hic ea tantum videntur relata, quae in collectionibus Anselmi et Deusdedit habentur. Titulus proprius huius partis in gestis ipsis est huiusmodi: Privilegium sanctae Romanae ecclesiae, quod constituit D. Constantinus Augustus S. Silvestro episcopo urbis Romae, et omnibus successoribus eius usque in perpetuum, et obtulit super corpus B. Petri apostoli. De quo item privilegio Leo IX. in epistola 1., seu libello adversus inauditas praesumtiones Michaëlis Constantinopolitani et Leonis Acridani episcoporum, cap. 13. sic loquitur: Pauca ex privilegio eiusdem Constantini manu cum cruce aurea super coelestis clavigeri venerabile corpus posito ad medium proferenus. De iisdem gestis sive actis Gelasius in concilio LXX. episcoporum (et refertur sup. distinct. 15. in cap. Sancta Romana) sic loquitur, ut ea videatur approbare. Et in martyrologio Romano, et Usuardi in festo S. Silvestri legitur: estus actus clari habentur. Inveniuntur vero etiam hodie pervetustis literis descripta in bibliotheca Vaticana, et abbatiae Nonantulae, quorum interpres in prooemio haec ait: Historiographus noster Eusebius Caesareae Palestinae urbis episcopus quam historiam ecclesiasticam scriberel, praetermisit ea, quae in aliis opusculis sunt, vel quae se meminit ristellisse. Nam viginil libros omnium paene provinciarum, passiones marlyrum, episcoporum et confessorum, et sacrarum otrginum ac mulierum continere fecit. Deinde secutus et ab apostiolo Petro omnium episcoporum nomina et gesta conseri-

Dist. XCVI. C. X. 77) ab allis: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. 78) ordo: Edd. coll. o. — 79) communicari vel communiri: Edd. Lagdd. II. HL — comm. vel muniri: Edd. coll. rel. = C. XI. 80) Anotar haius capitis non est inventus, nec videtur Ioanni VIII. adini posse. — Ans. l. 4. c. 12. Polyc. I. 1. t. 19. — 81) conten-Idd. coll. o. — 837 negue: caed. pr. Lugdd. II. III. = C. XII. Her. c. A. 494. — Ans. I: 6. t. 157 (155). Polyc. I. 1. t. 19. — "Moure debere: Edd. coll. o. ex Ans. = C. XIII. 85) De an-

dotibus omnipotens Deus Christianae religionis clericos et sacerdotes voluit ordinari, et discuti recipique de errore remeantes. Imperatores Christiani subdere debent exsecutiones suas ecclesiasticis praesulibus, non praeferre.

C. XII. De eodem. [PALEA.]

Item Gelasius ad Episcopos orientales⁸³). "Nunquam de pontificibus nisi ecclesiam iudicasse⁸⁴); mon esse humanarum legum de talibus ferre sententiam absque ecclesiae principaliter constitutis pontificibus; obsequi solere principes Christianos decretis ecclesiae, non suam praeponere potestatem; episcopis caput subdere principem solitum, non de eorum capitibus iudicare."

C. XIII. De eodem. PALEA^h).

"Constantinus imperator coronam, et omnem regiam dignitatem in urbe Romana, et in Italia, et in partibus occidentalibus Apostolico concessit. Nam in gestis B. Silvestri (quae B. Papa Gelasius in concilio LXX. episcoporum a catholicis legi commemorat, et pro antiquo usu multas hoc imitari dicit ecclesias) ita legitur:"

C. XIV. De eodem. PALEAⁱ)⁸⁵).

"Constantinus ^k) imperator quarta die sui baptismi privilegium Romanae ecclesiae Pontifici contulit, ut in toto orbe Romano sacerdotes ⁸⁶) ita hunc caput habeant, sicut iudices regem. In eo privilegio ita inter cetera legitur: "Utile¹) iudicavimus una cum omnibus satrapis nostris, et universo senatu optimatibusque *meis⁸⁷), etiam⁴ et cuncto populo Romanae gloriae ⁸⁶) imperio subiacenti, ut sicut B.

CORRECTORUM.

psit, et earum wrbium, quae arcem pontificatus per apostolicas sedes tenere noscuntur, ut urbs Roma, Antiochia, Hierosolyma, Ephesus et Alexandria. Harum urbium episcoporum omnium praeteritorum nomina usque ad tempus suum et gesta graeco sermone conscripsit. Ex quo numero unum estespo-rum urbis Romae S. Siloestrum me de graeco in latinum transferre praecepisti, domine sancte ac beate pater. Quibus verbis, quicunque sit auctor istius procemii, eadem gesta ab Eusebio graece scripta fuisse clare profitetur. Quae etiam in vetustissimis pontificalibus et codicibus, in quibus sanctorum vitae sunt descriptae, in vita B. Silvestri refe-runtur. Partem horum actorum (quod ad baptismum Con-stantini, et imagines SS. Petri et Pauli spectat) refert Hadrianus Papa in epistola Constantino imperatori et matri Irenae scripta, quae in actione 2. septimae universalis synodi habetur. Ipsum autem privilegium fère integruma refert Leo IX. loco superius indicato, et Theodorus Bal-samon in Photii nomocanonem, titul. 9. cap. 1., quanquam aliis in rebus (quod Graeci plerumque solent) Romanae ecclesiae non satis acquus. Hanc eandem donationem ante Gratianum recitarant Anselmus, Deusdedit, Ivo locis no-tatis. Quo ea pertinent, quae Petrus Damianus in disce-ptatione synodali inter regium advocatum et Romanae ec-clesiae defensorem scripsit: Lege, inquit, Constantisi imperatoris edictum, ubi sedis apostolicae constituit super omnes in orbe terrarum ecclesias principatum. Nam postquam supra corpus B. Petri basilicam fundator erexit, postquam patriar-chium Lateranense in B. Salvatoris honore construxit, mor per imperialis rescripti seriem Romanae ecclesiae constituit dignitatem, ubi nimirum B. Silvestro suisque successoribus obtulit, ut regali more et aurea corona plecterentur in capite, et ceteras regii cultus infulas usurparent. Verum B. Silvester ornamenta, quae sacerdotali congruere indicabat officio, in proprios usus assumsit; coronam vero, vel cetera, quas ma-gis ambiliosa quam mystica videbantur, omisit. Cui etiam Constanținus Lateranense palatium, quod catenus aula rega-lis exstiterat, perpetuo iure concessit, regnum Italiae iudicandum tradidit. Nam et ipsius regis haec verba sunt : "Unde congruum," inquit, "prosperimus nostrum imperium, et regni potestatem orientalibus transferri ac mutari regionibus, et in Byzantina provincia in optimo loco nomini nostro civitatem

ctore huius capitis, uirum Graecus an Romanus fuerit, non satis constat; videtur tamen multo ante Pseudoisidorum, in cuius collectione prostat, confecta esse ex gestis B. Silvestri, quae de graeco libro Eusebli conversa sunt. Sumsit canonem Gratianus ex Anselmo I. 4. c. 32., unde male fecerunt Correctores, qui illum ad textum Isideri, qui depravatissimus est, redigerent. — Deusdedit I. 4. c. 1. — 86) pontifices vel sacerdotes: Edd. coll. e. — 87) optimatibus etiam: Ans. — 89) ecclestas: Edd. coll. e.

Petrus in terris vicarius Filil Dei esse videtur constitutus, ita et Pontifices, "qui" ipsius principis apostolorum ") "ge-runt vices", principatus potestatem amplius quam terrena imperialis nostrae serenitatis mansuetudo habere videtur, concessam a nobis nostroque imperio obtineant, eligentes nobis ipsum principem apostelorum vel eius vicarios firmos apud Deum esse patronos. Et sicut ") nostram terrenam imperialem potentiam, sic eius sacrosanctam Ro-manam ecclesiam decrevinus veneranter honorari ⁹¹), et amplius quam nostrum imperium et terrenum thronum sedem sacratissimam B. Petri gloriose exaltari, tribuentes ei potestatem, et gloriae⁹²) dignitatem atque vigorem, et hu-norificentiam imperialem. Atque decernentes sancimus, ut principatum teneat tam super quatuor *praecipuas* sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quam etiam super ennes in universo orbe ter-rarum ecclesias Dei, et Pontifex, qui pro ⁹³) tempore ipsius sacrosanctae Romanae ecclesiae exstiterit, celsior et prin-ceps cunctis sacerdotibus totius ⁹⁴) mundi exsistat, et eius iudicio quaeque ad cultum Dei vel fidei ⁹⁵) Christianorum stabilitatem procuranda fuerint disponantur. Et infra: § 1. Beclesiis beatorum apostolorum Petri et Pauli pro continuatione⁹() luminariorem possessionum practia contulimus, et rebus⁹) diversis eas ditavinus, et per nostram impe-rialem iussionem sacram tam in oriente, quam in occi-dente, vel etiam septentrionali et meridiana plaga, videlicet in ludaea, Graecia, Asia, Thracia, Africa et Italia, vel diversis insulis, nostra largitate ei concessinus, ea prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris nostri Silvestri summi Pontificis successorumque eius omnia dispo-nantur. Et infra: §. 2. Beato ?*.) Silvestro *Patri austro, summo Pontifici et universalis urbis Romae Papae,* et omnibus eius successoribus *Pontificibus, qui asque in finem mundi in sede B. Petri erunt sessuri,* de praesenti contra-dimus ⁹⁹) palatium imperii nostri ¹⁰⁰) Lateranense, deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque phrygium, nec non et superhumerale, videlicet lorum, quod imperiale circumdare assolet collum; verum etiam *et* chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, et omnia imperialia indumenta; sed et dignitatem imperialium ¹⁰¹) **praesidentium** equitum^m), conferentes etiam $1^{0/2}$ et imperialia scepfra, simulque cuncta signa, atque banda $1^{0/3}$, et diversa ornamenta imperialia, et omnem processionem im-perialis culminis et gloriam potestatis nostrae. §. 3. Viris autem reverendissimis clericis in diversis ¹⁰⁴) ordinibus *eidem* sacrosanctae ¹⁰⁵) Romanae ecclesiae servientibus filud culmen ¹⁰⁶) singularitate, potentia et praecellentia habere sancimus, cuius amplissimus noster senatus videtur gloria adornari, id est patricios ») atque consules effici,

nec non et ceteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari. Et sicut imperialis 107) militia ornatur 100 ita et clerum sanctae Romanae ecclesiae ornari 109) decernimus¹¹⁰). Et quemadmodum imperialis potentia officis diversis, cubiculariorum nempe, et ostiariorum, atque omnium excubitorum¹¹) ornatur, ita et sanctam Romanam ecclesiam decorari volumus. Et ut amplissime pontificale decus praefulgrat, decernimus et hoc, clericorum eiusdem sanctae Romanae ecclesiae manipulis¹¹²) et linteaminibus, id est candidissimo colore, decorari¹¹³) equos, ita et equitare. Et sicut noster senatus calceamentis utitur cum udo-nibus 9, id est candido linteamine illustratis 113, +sicutantur et clerici, $+ut^{115}$ sicut coelestia, ita et terrena ad laudem Dei decorentur. §. 4. Prae omnibus autem licentiam tribuimus *ipsi sanctissimo Patri nostro* Silvestro et successoribus eius ex nostro indicto, ut quem placatus P) proprio consillo clericare¹¹⁶) voluerit, et in religiosorum numero clericorum connumerare, nullus ex omnibus prae-sumat superbe agere. §. 5. Decrevimus¹¹⁷) itaque et hoc, ut ipse et successores eius diademate, videlicet corona, quam ex capite nostro illi concessinus, ex auro purissimo et gemmis pretiosis uti debeant, *et in capite ad laudem Dei* pro honore B. Petri *gestare*. Ipse vero beatissimus Papa, quia¹¹⁶) super coronam clericatus, quam gerit ad gloriam B. Petri, *omnino* ipsa ex auro non est passus uti cerona, nos¹¹³) phrygium candido nitore splendidum, resurrectionem dominicam designans, eius sacratissimo vercentiam tribuimus *ipsi sanctissimo Patri nostro* Silvestro resurrectionem dominicam designans, eius sacratissimo ver-tici manibus nostris imposuimus, et tenentes frenum equi ipsius pro reverentia B. Petri stratoris officium illi exhibuimus, statuentes codem phrygio omnes eius successores singulariter uti in processionibus ad imitationem imperii nostri. §. 6. Unde ut¹²⁰) pontificalis apex non vilescat, sed magis quam terreni imperii dignitas gloria et potentia decoretur, ecce tam palatium nostrum, ^{*}ut praedictum¹²¹) est.^{*} quam Romanam urbem, et omnes Italiae seu occidentalium¹²) regionum provincias, loca et civitates praefato beatissimo Pontilici *nostro* Silvestro universali Papae contradimus¹²) atque relinquimus, et ab eo et a succes-soribus eius per *hanc divalem nostram et* pragmaticum constitutum decerninus disponenda, atque iuri sanctae Romanae ecclesiae concedimus permansura 124). §. 7. Unde congruum perspeximus nostrum imperium et regni potestatem in 125) orientalibus transferri regionibus, et in Byzantiae provinciae optime loco nomini nostro civitatem aedificari, et nostrum illic constitui imperium, quoniam ubi principatus sacerdotum et Christianae religionis caput ab imperatore coelesti constitutum est, iustum non est, ut illic imperator terrenus habeat potestatem. §. 8. Haec vero omaia 4), quae per hanc *nostram* imperialem sacram, et

NOTATIONES CORRECTORUM.

aqdificari, et nostrum illic constitui imperium, quoniam, ubi principatus sacerdotum et Christianae religionis caput ab imperatore coelesti constitutum est, iustum non est, ut illic im-perator terrenus habcat potestatem." De hac eadem re perator terrenus naocat potestatem." De nac cauem te seribit Ado Viennensis in commentario actatis sextae, et Gotfredus Viterbiensis in chronicis, part. 6. cap. 2. m) Praesidentium equitum: Gracce est apud Balsamonem: χαι αξιώματα των βασιλιχών αλόγων, id est:

et dignitates imperialium equorum.

n) Id est patricies: Locus hic graece sic habet: παὶ ἔχουν ἐχείνην την ὑψηλότητα καὶ μεγαλοσύνην, ην κεκό-σμηται ή μεγάλη πίγκλητος ήμῶν, ήτοι οἱ πατρίκιοι, καὶ οἰ κόνσουλοι, ήτοι οἱ ὑπατοι, καὶ λοιπὰ ἀξιώματα; id est: et illam habere celsitatem atque amplitudinem, qua ornatus est magnus noster scuatus, sice patricii et consules, sice hypati et reliquae dignitates.

o) Cum udonibus: Graece totus hic locus habet paulo aliter: και ώς ή ήμετερα σύγκλητος φέρει όποσήματα, ήτοι σανδάλια λευκά δια όθονίων, ούτως και τα ουράνια, ώς και τα γήτνα πρός αίνεσιν του Θεου. Id est: El guemadmodum senatus noster fort calceos, seu sandalia cum linteis al-bis, ila vliam coelestia, sirut terrestria ad Dei laudem.

p) Quem placatus: "Ira tar tis this ouyzdytou Boup) Que in pracacus. Για είαν τις της δυγχητιο βου-ληθή μετά ίδιου θελήματος, και εδαφέστου γενέαθαι κληοικός, και έν τῷ ἀριθμῷ τῶν ἀγίων κληρικῶν συναριθμεῖαθαι, μή-τις τολμῷ ἀπὸ πάντων ἐμποδίζειν τούτφ. Id est: Ut si gais ex senain sponts sua, quodque ila ipsi libeat, voluerit first clericus, et in sanctorum clericorum numerum adscribi, ne quis ex'omnibus hoc andeat impedire.

q) Haec vero omnia: Hic quoque est magna verborum varietas, sed eadem fero sententia.

eacd. — 106) culmen singularis potentiae et praecellentiae: Edd. coll. e. — Ans. — Ivo. — 107) imperialibus: Edd. coll. o. — 108) exetat decorata: eacd. cum Ans. et Ivone. — 109) adornari. eacd. — 110) decrevinus: eacd. pr. Lugdd. II. III. — 111) concubitorian or-dinatur: eacd. — 112) mappulis: Edd. coll. o. ex Ans. — 113) decoratos equices equilent: eacd. ex cod. — 114) illustreatur: eacd. ex cod. — 115) et ita coelestia sicut terrena etc.: Ans. — Edd. coll. o. pr. Arg., in qua leg.: ni coelestia sicut etc. — 116) clericali contillo roluerit in religiosorum etc.: Edd. Bas. Lugd. E — 117) Decerninus: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 118) abest af Ans. et Iv. et Edd. coll. o. — 119) add.: vero: ib. — 130) at: Edd. Arg. Bas. — 121) pructatum: Ans. Ivo. — 132) accideat-tatium: Edd. Ven. I. II. — 123) concedimus: Isid. Merl. — Edd. coll. o. — 124) permanenda: eacd. ex Ans. — 125) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. , ubl legitur: ab orientalism.

19*

Dist. XCVI. C. XIV. 89) add.: in lerris: Edd. coll. o. pr. Bas. — ipsius principis apostolorum vice: Ans. — 90) et sicut no-gira est ierrena etc.: Edd. coll. o. ex Ans. et Isid. Merl. — 91) honorare: Isid. Merl. — Ans. — Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 91) et gloriam: Edd. coll. o. — 93) per lempora: Edd. coll. o. ex Ans. — 94) et totius: ened. pr. Lugdd. II. III. — 95) et fidam Christ. cel slabilitatem: ened. ex Ans. — 96) concinatione: Isid. Merl. — Ans. — 97) apud Ans. haec ita leguntur: et per nostram imp. tussionem in occidente rebus diversis eas ditarinus, ret eliana a septentrionali etc. — 98) Ivo Pan. I. 4. c. 1. Decr. p. 5. 49. — (Ex testamento constituti nostri concedimus etc.) — 99) tradidinus: Edd. Ven. I. II. Lugd. I. — tradinus: Edd. coll. rel. — 100) nostri: ab-est ah Edd. Arg. Bas. — 101) imperialium praesidentium, equin etiam: Ivo Decr. — imperialium praes. et praecedentium equitum: Edd. Arg. Bas. — 103) et: Edd. coll. o. — 103) baana: Ans. — Edd. coll. o. — 104) diversi ordinis: Edd. coll. o. — 105) sanctae: Dist. XCVI. C. XIV. 89) add : in terris: Edd. coll. o. pr.

per alia divalia decreta statuimus atque confirmavimus 126), usque in finem mundi illibata et inconcussa permanere de-cernimus ¹²⁷). Unde coram ¹²⁸) Deo vivo, qui nos regnare praecepit, et coram terribili eius iudicio obtestamur *per¹²⁹) hoc nostrum imperiale constitutum* omnes nostros successores imperatores, vel cunctos optimates, satrapas etiam, amplissimum senatum, et universum populum in toto orbe terrarum nunc et in posterum cunctis retro temporibus terrarum nunc et in posterum cunctis retro temporibus imperio nostro subiacentem, nulli eorum quoquo modo licere hace aut infringere ¹³⁰), aut in quoquam convel-fere ¹³¹). Si quis autem, quod non credimus, in hoc te-merator aut contemtor exstiterit, acternis condemnationibus subiaceat innodatus, et sanctos Dei, principes apostolorum Petrum et Paulum sibi in praesenti et in futura vita sen-tiat contrarios, atque in inferno inferiori concrematus cum diabole ot compileu deficit implie. Huius vero imperialis diabolo et omnibus deficiat impiis. Huius vero imperialis decreti nostri paginam propriis manibus roborantes, super venerandum corpus B. Petri principis apostolorum posui-mus. Datum Romae 3. Calend. Aprilis, *Domino nostro Flavio* Constantino Augusto quater¹³), et Gallicano *V. C* Constantino " C.* Coss. 133). 4

C. XV. Imperialis auctoritas religiosae dispensationis mensuram non mutat.

'Item Gelasius ad Episcopos Dardaniae 134).

Sicut quamvis parva civitas, praerogativam praesentis re-gni non minuit, sic imperialis praesentia mensuram dispen-Bationis religiosae non mutat. Et infra: §. 1. Semper¹) est effectum in sacerdotali concilio de sacerdotibus iudicia provenire. Nam qualescunque pontifices sint, etsi errore humanitus accidente, non tamen contra religionem ullate-nus excedentes, nullatenus videantur ¹³⁵) a saeculari potestate posse percelli.

C. XVI. Ecclesias restaurare contritas, non pontifices persequi, boni principis est.

Item Marcellus Papa MaxenNos)136).

Boni principis est ac religiosi ecclesias contritas atque conscissas ¹³⁷) restaurare, novas aedilicare, et Dei sacer-dotes honorare atque tueri. Unde sanctos apostolos eorum-Jegimus, non debere fieri persecutiones, nec inferri flu-etuationes, nec invidere laborantibus in agro dominico, meque expellere 139) aeterni regis dispensatores.

DISTINCTIO XCVII.

GRATIANUS.

I. Pars. Hoc capitulo patenter ostenditur, guod nec impe-ratori, nec cuilibet laito licet decernere vel de electione Pontificis, vel de rebus ecclesiasticis. Quaecunque autem ab eis constituta fuerint, pro infectis habenda sunt, nisi subscriptione Romani Pontificis fuerint roborata. Unde illud Honorii Augusti 1), ut supra dictum est, vanum essé videtur, quod contra auctoritutem sacrorum canonum de electione summi Pontificis decernere tentaverit. Sed sicut ex eodem capitulo habetur, eccle-siae presibus imperator in praesumtores valet decernere, sicut

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XV. r) Semper: Mutatus est a collectore orationis ductus, ne quae antecedunt recitanda essent.

C. XVI. s) Maxentio: In impressis*) addebatur: episcopo, quae vox abest ab omnibus manuscriptis.

Dist. XCVII. C. I. a) Id est, ut licita: In epi-stola ipsa legitur: id est, ut fidens utar licitis.

pro defensione fidei quondam decrevisse leguntur, ne havretici aliquid nomine ecclesiae possiderent. Ab ea autem non invi-tati de rebus ecclesiasticis aliquid disponendi non habent facultatem. Honorius vero Augustus non sua auctoritate, sed B. Bonifacio supplicante, ecclesiasticae quieti consulere et concertantium ambitianem punire curavit.

Unde idem Bonifacius Episcopus supplicationis epistolam Honorio Augusto destinavit, dicens²):

C. I. Epistola Bonifacii ad Honorium Augustum.

Ecclesiae meae, cui Deus noster meum sacerdotium vobis res humanas regentibus deputavit, nos cura constringit, ne causis eius, quamvis adhuc corporis incommoditate deticausis eius, quamvis adhuc corporis incommoditate deti-near, propter conventus, qui a sacerdotibus universis et clericis³) et Christianae plebis perturbationibus agitantur, apud aures Christianissini principis desim⁴). Si enim se-cus quam oporteat eveniat, non vos id facere, qui cuncta acqua moderatione componitis, sed nos per nostram ta-centem⁵) desidiam videbimur quod civitatis quietem et ecclesiae pacem pervertere valeat admississe. Quum emin humanis rebus divinae cultor religionis Domino favente provideas⁶). nostra culpa erit, si non id sub vestra elonumanis rebus unmae cultor rengionis Domino lavente provideas ⁶), nostra culpa crit, si non id sub vestra glo-ria, quam certum est divinis semper rebus animo prom-tiore favisse, firmo et stabili iure custodiatur, quod per tot annorum seriem et sub illis etiam principibus obtinuit, tot annorum seriem et sub illis etiam principibus obtinuit, quos nulla nostrae religionis cura constrinxit, id est, ut licita*)⁷) serventur, et sub vestrae imperio clemeatiae minime quae sunt illicita formidentur. §. 1. Ipsa enim ec-clesia devotionem tuam, Christianissime imperator, meo⁸) quidem sermone, sed suo⁹) venerabili appellat affectu, quam Christus Deus noster, vestri ¹⁰) fidus rector et gu-bernator imperii, uni desponsatam sibi et intactam virginem servet ne in ean aliunos natiomini incidinatium praeule bernator imperii, uni desponsatam sidi et intactam virginem servat, ne in eam aliquos 'patiamini insidiantium procella-rum fluctus illidi, et quietam faciem tempestatis insoli-tae¹¹) tumore¹²) turbari, gloriosissime et tranquillissime imperator auguste¹³). Ipsa ergo (quae uni desponsata, mostra¹⁴) tamen mater est) ecclesia *hac* pietatem venostra^{1,9}) tainen mater est) ecclesia 'hac' pietatem ve-stram legatione, quam suis sacerdotibus commisit, appellat, praeterita praesentiaque¹⁵) repetit. Vobis, inquit, 'reli-giose¹⁶) imperantibus^b) crevit meus, qui modo¹⁷) tuus est, populus, tam fidus¹⁸) Deo quam tibi, qui es princeps Christianus. Ecce enim inter *ipsa^{*} mysteria, inter preces suas, quas pro vestri felicitate¹⁹) dependit imperii, teste, anud quem et de cuius sede acture asorto Parece colicitie quem et de cuius sede agitur, sancto Petro, solicitis anud pro religionis observantia vocibus clamat²), cum soli-cita²¹) petitione miscetor oratio, ne humanas^e) res solito tentatore occulte solicitante semel evulsa discordia distrahat. Angeretur²²) pluribus, princeps Christianissime, ma-ter²³) ecclesia, nisi apud te suarum esset cura²⁴) causarum, et nisi in oppressionibus idolorum, in haereticorum rum, et mist in oppressionious iudiorum, in inserticorum correctionibus, fide tua, divino cultu pariter cum impe-rio²⁵) semper florente, vicisset. §. 2. Habet refugium pium tuae mansuetudinis animum, cum suae religionis veneratione coniunctum, quum, quicquid huic 26) proficiat, vos agatis, et conferatis fratribus et consacerdotibus meis, probatissimis viris, a me et ab omnibus (qui ecclesiam ī faciunt²⁷) legatis; quibus (precamur) sacrae causam religio-nis proscquentibus, in urbe vestrae mansuetudinis hoc

b) Imperantibus: Additis aliquot ex epistola vocibus, emendatus est hic locus: crevit meus, qui modo tuns est, populus.

c) Ne humanas: In plerisque vetustis legitur *): se hos in varias res solito, etc. In originali vero, ne nos [alias: vos] in varias res semel evulsa distrahat a cultu solito, tentetore solicitante, discordia.

ap. Amort.; ap. Voellum contra Gratiani lectio reperitur. In coll. Hisp. legitur ut a Corr. est notatum. — 8) non meo: Edd. coll. o. 9) add.: quidem: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. II. III. — 10) rerae fidei: Edd. coll. o. — 11) insolito: eaed. — 12) limore: Edd. Arg. Bas. — 13) semper auguste: Ed. Bas. — 14) restra: Ed. Bas. cnm orig. — 15) add.: auxita: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 16) religio-sissime: Edd. coll. o. — 17) modo tulus est populus: eaed. — orig. ap. Dionys. — meus., modo tuus, populus: Coll. Hisp. — 18) tam fidelis Deo, quam tibi, principi Christiano: Edd. coll. o. — 10) nors. ap. Anort. — 19) add.: ecclesia: Edd. coll. o. — 20) clanad ad vos: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. — 21) add.: obserrantis: Ed. Bas. — *) haec in sola Ed. Bas. leguntur — 22) Ageret: Dionys. = 3) absunt ab orig. — 24) secura: orig. — 25) add.: nostro: Edd. coll. o. — 26) add.: ecclesiae: Edd. coll. o. — 27) add.: istiusmodi; Dionys. ap. Voell. — ista, quae mandas legatio: Dionys. ap. Amort.; ap. Voellum contra Gratiani lectio reperitur. In coll.

Dist. XCVI. C. XIV. 126) confirmanus: Edd. Bas. Lugdd. H. $\mathbf{III.} - 127$ decrecinus: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. - 128) con-ram te Deo: Edd. Arg. Bas. - 139) Verba asteriscis signata ap. Ans. non leguntur. - 130) confringere: Edd. coll. o. ex Ans. -131) concelli: eaed. pr. Lugdd. H. HI. - 132) quarto constite: Edd. coll. o. - 133) quarto concilio: eaed. pr. Lugdd. H. HI. = C. XV. 134) scr. A. 495. - Ans. I. 12. c. 68. - 135) cidentur: Edd. coll. o. \Rightarrow C. XVI. \Rightarrow) praeter Ed. Bas. - 136) Ep. P seud oisid orian a. Ans. 1. 6. c. 192 (194). - 137) et concusas: Ed. Bas. absunt **ab** Ed. Arg. - 138) constitutos, praecepisse: Edd. coll. o. ex Ans. - 139) expetili: Edd. coll. o. Dist. XCVII. Pars I. 1) c. 8. D. 97. = C. I. 2) scr. A. 420. - 5) lacentes: orig. ap. Dionys. - 6) praesideas: ib. - Ed. Bas. -7) Li sst ethnicis: Coustantius ex conjectura. - id est bicita: Dionys.

227

animo, quo postulatis annuitis 28), in perpetuum statui universalis ecclesiae consulatis.

C. II. Rescriptum Honorii ad Bogifacium Papam .29).

Victor Honorius, inclytus, triumphator, semper augustus, sancto et venerabili Bonifacio Papae urbis aeternae 30). Scripta beatitudinis tuae debita reverentiae gratulatione 31 suscepimus, quibus recensitis egimus omnipotenti Deo maximas gratias, quod sanctimoniam tuam post longum in-commodum optatae redditam didicimus sanitati. Et ideo revertentibus venerabilibus viris gaudium nostrum sacrorum 3) apicum attestatione signamus, ac petimus, uti quotidianis orationibus apostolatus tuus 3) studium ac votum suum circa salutem atque imperium nostrum dignetur impendere. Illud autem pietati nostrae 34) satis placitum 35) esse cognosce, quod sanctimoniá tua de ecclesiarum aut ³⁶) populi perturbatione solicita est. Quae ne aliqua ratione possit evenire, satis clementia nostra credidit esse provi-sum. Denique beatitudine tua praedicante id ad cuncto-rum clericorum notitian volumus pervenire, ut, si quid forte religioni tuae (quod non optamus) humana sorte contigerit³⁷), sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum. Ac si duo³⁸), ut supra. — Et infra: §. 1. Unde id observandum³⁹) est, ut omnes tranquillam mentem et pacificos animos ex serenitatis nostrae admonitione custodiant, nec aliquid seditiosis 10) conspirationibus tentare conentur, quum certum sit, nulli partium sua studia profutura.

II. Pars. Gratian. Sine signatis apicibus non est mos Romanae ecclesiae undecunque legationem suscipere 4). Unde Nicolaus Papa 41):

C. III. Romana non consucuit ecclesia sine signatis apicibus legationem undecunque suscipere.

Nobilissimus vir atque strenuus vestrae sublimitatis legatus, licet nullam epistolam iuxta consuetudinem a vobis nostro Pontificio detulisset, licet nunquam apostolicae sedis modus⁴²) fuerit absque signatis apicibus undecunque legationem suscipere, nos tamen vos in illo honorantes, eiusque gravitatem et eloquiorum illius veridicas cogno-scentes assertiones, nihilominus eum et sicut decuit suscepimus, et ei, sicut honestum fuit, credidimus.

DISTINCTIO XCVIII.

GRATIANUS.

Quae circa ordinandos sint observanda, quae in corum electione diligenter sint consideranda, multorum auctoritatibus monstrata sunt. Sed quia veritas rei nonnunquam obscuratur mulatione provinciae, decretum est sacris canonibus, ut pe-regrini, nisi quinque vel co amplius suorum episcoporum fuerint commendati chirographis, non ordinentur. Unde Silvester Papa generali Concilio praesidens dixit);

C. I. Nisi quinque episcoporum literis designatum, trans-

marinum hominem ad clericatum nullus suscipiat.

Nullus aliqua ratione transmarinum hominem penes vos 2) in clericatus gradus suscipiat, nisi quinque [aut 3] eo am-plius] episcoporum designatus sit chirographis.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. II. d) Suscipere: In vulgatis sequebatur: neque mistere, quaé absunt a vetustis, neque conveniunt cum his, quae sequenti capite afferuntur.

Dist. XCVIII. C. III. a) Fortiores: Sic legitur in vetustis Gratiani et B. Gregorii codicibus: verum in Fro-

Conlight investigate. — Con. (1. p. p. 1. (Cos. C. Ol. — Cos more)
 Edd. coll. o.
 Dist. XCVIII. C. I. 1) Hacc desumta sunt ex decertionibus
 ex decretis S. Silvestri P. apud Pseudoisidorum. Fontem habebis vitam Anastasii in lib. pontif. Rom. — C. etiam Greg. M. I. 2.
 ep. 37. Ed. Maur. et Greg. II. ep. ad Boaif., ep. 10. apud Würdtwein.

C. H. De eodem.

Item Anastasius I. urbis Romae Episcopus ad omnes Germaniae ac Burgundiae Episcopos, ep. I. cap. 2.4)

Transmarinos homines in clericatus honorem nemo suscipiat, nisi quinque aut eo amplius episcoporum chirogra-phis sint⁵) designati, quia multa per subreptionem solent evenire.

C. III. De codem.

Item Gregorius Romanae Ecclesiae Praesul Squillatino Episcopo, lib. II. epist. 25. 6)

Afros passim, vel 7) incognitos peregrinos, ad ecclesiasticos ordines tendentes"), nulla ratione suscipius, quia Afri?) quidem aliqui Manichaei, aliqui rebaptizati; peregrini vero plurimi * etiam * in mineribus ordinibus constituti fortio-res *) 10) de se praetendisse 11) honores saepe probati sunt.

C. IV. Non sunt promovendi ad clerum, qui peregre fuerint baptizati.

Item ex Concilio Eliberitano c. 24.12)

Omnes, qui peregre¹³) fuerint baptizati, eo quod eorum minime sit cognita vita, placuit ad clerum non esse pro-movendos in alienis provinciis.

DISTINCTIO XCIX.

GRATIANUS.

I. Pars. De primatibus autem (quorum supra mentionem fecinus) quaeritur, quem gradum in ecclesia oblineant? an in aliquo a patriarchis differant? quam obedientiam ar-chiepiscopi eis debeant? Primates et patriarchae diversorum sunt nominum, sed eiusdem officii. Ab archiepiscopis autem, quoties necesse furrit, episcopi ad primates appellant, sed primetibus ad crochesiones archives appellant, sed primatibus ad archiepiscopos appellare non licet. Debent ergo ohedientiam primatibus archiepiscopi in omnibus, quae sibi ad eis iuste fuerint imperata.

Unde Anacletus Papa ait ad Episcopos Italiae, ep. 11. 1):

C. I. Quae obedientia sit exhibenda primatibus et patriarchis. Provinciae multo ante Christi adventum, tempore divisae sunt maxima ex parte, et postea ab apostolis et B. Clesunt maxima ex parte, et postea ab apostolis et B. Cle-mente praedecessore nostro ipsa divisio est renovata. Et in capite provinciarum ²), ubi dudum primates legis³) sae-culi erant ac prima iudiciaria potestas, ad quos, qui per reliquas civitates commorabantur, quando cis necesse erat, qui ad aulam imperatoris⁴) vel regum confugere non po-terant vel quibus permissum non erat, confugiehant pro oppressionibus 5) vel iniustitiis suis, ipsosque appellabant quoties opus erat, sicut in lege eorum praceeptum ⁶) erat, ipsis quoque in civitatibus vel locis nostros patriarchas vel primates, qui unan formam tenent, licet diversa sint no-mina, leges divinae et ecclesiasticae poni et esse iusserunt, ad quos episcopi, si necesse fuerit, confugerent eosque appellarent, et ipsi primatum nomine fruerentur, *et nou alii^{*}. Reliquae vero metropolitanae civitates, quae mino-res iudices habebant (licet maiores comitibus 7) essent) haberent metropolitanos suos, qui praedictis iuste) obedi- .

beniana ac Lugdunensi eiusdem B. Gregorii operum edi-

tione⁺): ad fortiores practendisse homores. Dist. XCIX. C. l. a) Hoc caput integrum repetitur a Gregorio VII. lib. 6. reg. epist. 35. Rothomagensi, Tu-ronensi ac Senonensi archiepiscopis seripta, ex qua et originali nonnulla sunt restituta.

- Ans. 1. 7. c. 23. Polyc. I. 2. t. 31. - 2) nos: Edd. Arg. Bas. -3) have desideranty in orig. et ap. Ans. = C. II. 4) Caput Pseu-doisidori, confectum ad lib. pontif. Rom. - Ans. 1. 7. c. 24. Polyc. ib. - 5) fuerint: Edd. coll. o. = C. III. 6) Ep. 37. (scr. A. 592.) 1. 2. Ed. Maur. - Ans. 1. 7. c. 25. - 7) et ignaros peregrinos: Edd. coll. o. - 8) accedentes: eaed. - 9) Afrorum alit - afti: eaed. - $^{\circ}$) et ap. Ans. - 10) ad fortiorem de se konorem pratendisse: Ed. Maur. - 11) prasumsisse: Ed. Arg. = C. IV. 12) hab. non se-rius A. 310. - 1vo Deer. p. 6. c. 352. - 13) in peregrinatione: Edd. coll. o. Dist. XCIX. C. I. 1) Caput Pseudoisidori. - Ans. 1. 6. c. 111. Ivo Pan. 1. 4. c. 23. Deer. p. 5. c. 52. - 2) add. : minem: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 3) leges: Ivo. - 4) imperatorum: Edd. coll. o. ex IV. - 5) add.: evel comitatibus: Edd. Arg. Bas. - 8) add: sexis: Ed. Bas.

Dist. XCVII. C. I. 28) et annuitis: Edd. coll. o. — adunalis: Coll. Hisp. == C. II. 29) scr. A. 420. — 30) Romae: Edd. coll. o. — 31) congratulatione: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 32) sanctorum: Edd. coll. o. — nostrorum: Dionys. ap. Amort. — 33) trum: Böhm. — 34) restrae: Edd. Arg. Bas. — 35) placuisse: Edd. coll. 0. — orig. — 36) ar: ib. — 37) contingil: Ed. Arg. — 38) cf. Dist. 79. c. 8. — 39) serrautum: Edd. coll. e. — 40) seditionis: eaed. — seditionibus ac conspir.: Dionys. ap. Amort. = C. III. 41) Coch-lacus in collectione decretorum Nicolai I. ap. Mansi t. 15. epistolam Nicolai ad Ludovicum imp. fontem capitis laudavit. quam tamen non contigit investigare. — Coll. tr. p. p. 1. t. 62. c. 31. — 42) moris: Edd. coll. o.

rent primatibus, sicut et in legibus saeculi olim ordinatum erat, qui non primatum, sed aut metropolitanorum, aut archiepiscoporum nomine fruerentur.

C. II. Non vocentur primates, nisi qui primas sedes tenent. Item Anicetus ad Episcopos Galliae 9).

II. Pars. Nulli archiepiscopi primates vocentur, nisi II. Pars. Null archiepiscopi primates vocentar, ima illi, qui primas tenent civitates ¹⁰), quarum episcopos apo-stoli et successores apostolorum ¹¹) regulariter patriarchas et¹³) primates esse constituerunt, nisi aliqua gens dein-ceps ad fidem convertatur, cui necesse sit propter ¹³) multitudinem *eorum* primatem constitui. Reliqui 14) vero, qui alias metropolitanas sedes adepti sunt, non primates, sed metropolitani nominentur.

C. III. Primae sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum vel summus sacerdos.

Item ex Concilio Africano, c. 6.15)

Primae sedis episcopus non appelletur princeps sacerdo-tum, vel summus sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tantum primae sedis episcopus. II. Pars. Universalis autem nec stiam Romanus Pon-

tifex appelletur.

Unde Pelagius II. epist. omnibus Episcopis illicite a Ioanne Constantinopolitano convocatis, etc. 16):

C. IV. Nec etiam Romanus Pontifex universalis est appellandus.

Nullus patriarcharum universalitatis 17) vocabulo unquam utatur, quia, si unus patriarcha universalis dicitur, pa-triarcharum nomen ceteris derogatur. Sed absit hoc 18), abtriarcharum nomen ceteris derogatur. Sed absit noc'-9, ab-sita fidelis cujusquam mente, hoc sibi *vel*19) velle quem-piam arripere, unde honorem fratrum suorum imminuerc ex quantulacunque parte videatur. Quapropter caritas vestra neminem unquam suis in epistolis universalem nominet, ne sibi debitum subtrahat, quum alteri honorem defert 20) indebitum.

NOTATIONES

C. V. b) Apud B. Gregorium haec sequentur: Et quidem in S. Chalcedonensi synodo alque post a subsequentibus Patribus hoc praedecessoribus meis oblatum vestra sanctitas nevil. Sed tamen nullus corum uti hec unquam vocabulo veluit, ut dum in hoc mundo honorem sacerdotum diligerent omnium, apud omnipotentem Deum custodirent suum. Quam rem etiam plenius exponit, lib. 4. epist. 32. Refert autem B. Thomas in opusculo contra errores Graecorum, totam jilam synodum S. Leoni sic acclamasse: Leo sanctissimus man synodum S. Leoni sic acciamasse: Leo sanctissimus spostolicus et occumenicus, id est universalis, patriarcha per multos annos vioat. Et Leo IX. Michaeli Constantinopoli-tano archiepiscopo de hac eadem appellatione scribens, ait: Licet magno Leoni pruedecessori nostro et successoribus ipsius hoc S. decreti Chalcedonensis synodus. Sed in multis quoque libelis, qui actione 3. eiusdem synodi habentur, bacc est inscriptio: Sanctissimo ac beatissimo unicersali patriarchae magnae Romae Leoni. Et in codicibus multarum epistolarum ad Romanos Pontifices, quae manuscriptae in Vaticana bibliotheca servantur (quarum multa exempla sunt penes privatos) ad Hormisdam Papam plus quan tre-centi archimandritae ac monachi secundae Syriae sic scribunt: Sanctiusimo ac deatissimo orbis terrae patriarchae Mormistae, continenti sedem principis apostolorum Petri, deprecatio et supplicatio minimorum archimandritarum, et ceterorum menachorum secundae Syriae. Et in media fere epistola: Quoniam Christus Deus noster principem pastorum, et doctorem et medicum animarum constituit vos nostrum sanctum angelum, dignum est passiones, guae nobis contigerunt, expo-ners, etc. Avitus quoque Galliae episcopus ad eundem Hormisdam sic scribit: Dum religionis statui et plenis cathelicae fidei regulis perspicitis convenire, ut gregem per tota vobis universalis ecclesiae membra commissum, pervigil cura me adhortationis informat. Et loannes episcopus Nicopoli-

Dist. XCIX. C. H. 9) Caput Pseudoisidori. — Ans. I. 2. c. 13. Ivo Pan. I. 4. c. 25. Decr. p. 5. c. 54. Polyc. I. 2. t. 21. — 10) sedes: Edd. coll. o. _ 11) corum: eaed. _ 12) vel: eaed. _ 15) pros multitudize: eaed. _ 14) Reliqui metropolitani nominentur, 15) pros multitudize: eaed. _ 14) Reliqui metropolitani nominentur, 15) pros multitudize: eaed. _ 14) Reliqui metropolitani nominentur, 15) pros multitudize: eaed. _ 14) Reliqui metropolitani nominentur, 16) sedes: Edd. coll. rel. pr. Arg. = C. V. 21) Ep. 30. (scr. A. 598.) I. 8. 17) pros multitudize: eaed. _ 14) Reliqui metropolitani nominentur, 16) sedes: Edd. coll. rel. pr. Arg. = C. V. 21) Ep. 30. (scr. A. 598.) I. 8. 17) Prosent Edual Dionys. Ex. _ Burch. 1. 1. c. 3. Ivo Decr. 18) A. A. 597. _ c. 57. apid Dionys. Ex. _ Burch. 1. 1. c. 3. Ivo Decr. 19) abext ab Ans. _ 20) offert. Ed. Bas. _ infert: 20. Ed. Naur. _ Ans. I. 6. c. 191 (129). Polyc. I. 2. t. 26. _ 22) 20. Sort. _ c. 73. apid Dionys. Ex. _ Burch. 1. 1. c. 3. Ivo Decr. 19) abext ab Ans. _ c. 11 Imo c. 1. conc. Ravennat. b. A. 878. _ 10) st. C. C. I. 1) Imo c. 1. conc. Ravennat. b. A. 878. _ 10) st. C. 25. Ans. I. 6. c. 92 (98). Ivo Pan. I. 3. c. 11. Decr. 100 st. 130. (188). Polyc. I. 2. t. 25. _ 17) universitatis: Ed. 20. C. 130. Polyc. I. 2. t. 10. _ 3) Adei: Behm.

C. V. De cadem.

Item Gregorius Eulogio Patriarchas Alexandrino, lib. VII. epist. 30. Indict. 1. b)²¹)

Ecoe in praefatione epistolae, quam ad me ipsum, qui pro-hibui, direxistis, superbae appellationis verbum, universa-lem me Papam dicentes, imprimere curastis. Quod peto dulcissima mihi sanctitas vestra ultra non faciat, quia vo-bis subtrahitur, quod alteri plus quam ratio exigit prae-betur. Ego *enim * non verbis quaero prosperari, sed moribus, nec honorem esse deputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. Meus namque honor est 'honor' universalis ecclesiae, mens honor est fratrum meoquum singulis quibusque honor debitus non negatur. Si enim universalem me Papam vestra sanctitas dicit, negat se hoc esse, quod me fatetur universum. Sed absit hoc, recedant verba, quae vanitatem 23) inflant et caritatem vulnerant

DISTINCTIO C.

GRATIANUS.

I. Pars. Episcopos autem ordinare ante palliam accoplum nec archiepiscopos autem ordinare anto palliam acco-plum nec archiepiscopo, nec primati, nec patriarchas licet, quod ex auctoritate Pelagii Papae (licet minus evidenter) datur intelligi.

Ait enim Pelagius Papa •) 1):

C. I. Intra tres menses fidem suam exponere et pallium postulare a Romana ecclesia quisque metropolitanus studeat.

Quoniam quidam metropolitanorum tidem suam secundum priscam consuetudinem sanctae sedi²) apostolicae exponere detrectantes usum pallii neque expetunt, neque per-cipiunt, ac per hoc episcoporum consecratio viduatis ecclesiis non sine periculo protelatur, placuit, ut quisquis metropolitanus ultra tres menses consecrationis suae ad fidem suam exponendam palliumque suscipiendum ad apo-

CORRECTORUM.

tanus ad eundem: Decenter ad vestras orationes concurre, ut iuxta consuctudinem apostolicae, sedis vestrae cunctarum ecclesiarum curam et Nicopolitanorum habere dignemini, secundum antiquam specialem dispositionem vestram. Et in breviario Liberati cap. 22. episcopus Paterae haec imperatori de Silverio Papa ait: multos esse in hoc mundo reges, es non esse unum, sicut ille Papa est super ecclesiam mundi totius. Et Regino Germanus lib. 11. Chronicorum, de Nicolao I. loquens, saepe illum vocat universalem Pontificem. Sed istus dictionis: universale, duae sunt notiones, quod Innocentius III. lib. 2. ep. 206. (quae incipit: Apostolicae sodis) patriarchae Constantinop. scribens, exponit his verbis: Dicitur enim universalis ecclesia, quae de universis constat ec-clesiis, quae graeco sermone catholica nominatur, et secundum hanc acceptionem vocabuli ecclesia Romana non est universalis ecclesia, sed pars unicersalis ecclesiae, prima videlicct et praecipua, veluti caput in corpore, quoniam in ea plenitudo potestatis exsistit, ad ceteras autem pars aliqua plenitudinis derivatur. Et dicitur universalis ecclesia illa una, quae sub se continet ecclesias universas. Et secundum hanc nominis rationem Romana tantum ecclesia universalis nuncupatur, quoniam ipos sola singularis privilegio dignitatis coteris est praelata, sicut et Deus universalis Dominus appellatur, (non yuasi iam divisus in species aut specialissimas, aut etiam suballernas), quoniam omnia sub eius dominio conlinentur. Est enim una generalis ecclesia, de qua veritas inquit od Petrum: Tu es Petrus, et super hanc petram acdificabo ec-

clesiam meam. Dist. C. C. I. a) Burchardus, Anselmus et auctor Panormiae citant ex decretis Damasi : Ivo vero citat ut Gratianus; itemque Innocentius III. lib. 1. epist. 117. Bituricensi archiepiscopo (quae incipit: Ne si universi) refert paragraphum: Si vero consecrandi, ex eodem Pelagio.

stolicam sedem non miserit, commissa sibi careat dignitate, sitque metropolitanis aliis licentia, post secundam et tertiam commonitionem viduatis ecclesiis cum consilio Romani Pontificis ordinando episcopos subvenire. §. 1. Si vero consecrandi episcopi negligentia provenerit, ut ultra tres menses ecclesia viduata consistat, communione privetur, quousque aut loco cedat, aut se consecrandum of-ferre³) non differat. Quod si ultra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam ecclesiam, neque ibi, neque alibi consecrationis donum percipiat, imo metropolitani sui iudicio cedat.

C. II. Honor pallii non detur nisi meritis exigentibus et fortiler postulanti.

Item Gregorius Papa Brunichildus Reginas, lib. VII. epist. 5. 4)

H. Pars. Prisca consuetudo obtinuit, ut honor palii nisi exigentibus causarum meritis et fortiter postulanti dari non debeat.

C. III. De eodem. PALEA^b).

Idem Ioanni Corinthiorum Episcopo, lib. 4. epist. 55. *) "Novit sanctitas⁶) tua, quia prius pallium nisi dato com-modo non dabatur. Quod quoniam incongruum erat, facto concilio ante corpus B. Petri apostoforum principis, tam de hoc quam de ordinationibus?) aliquid accipere sub dide noc quam de ordinationibus) aliquid accipere sub di-stricta interdictione vetuimus. Oportet ergo, ut neque per commodum, neque per gratiam aut quorundam supplica-tionem aliquos ad sacros ordines consentiatis vel⁸) permittatis adduci." III. Pars. Gratian. Causarum vero merita accipienda

sunt, ut et is, qui postulat, mereatur accipere, et fidei suas professionem prius iuramento confirmet, et apostolicis decretis etque synodalibus statutis se obediturum nihilominus caveat. Pallio autem non nisi certis diebus et intra ecclesiam ad missarum solennia cuiquam metropolitano uti licebit.

Unde loannes⁹) Episcopus Vuliberto[•])¹⁰) Agrippiнензі Ерізсоро:

C. IV. Nisi post consuetam fidei professionem pallium dari non debet.

Optatum tibi pallium nunc conferre nequivimus, quia fidei tuae paginam minus quam oporteat continere reperimus, quum videlicet in ea nullam sanctarum universalium syno-dorum, in quibus tidei nostrae symbolum continetur, nec decretalium Pontificum Romanorum constitutorum secundum morem feceris mentionem, sed nec illam propria sub-scriptione munieris 1'), nec aliquem, qui 12) hanc iureiu-rando firmaret, miseris 13).

C. V. Qui pallium desiderat accipere, prius a se removere illicita promittat.

Item Gregorius¹⁴) Aregio¹⁵) Episeopo Francorum, lib. VII. epist. 111.

In ea synodo, quam contra simoniacam haeresim per fratrem et coëpiscopum nostrum Syagrium decrevimus con-gregari, sanctitatem vestram volumus interesse, atque eidem fratri ita pallium, quod transmisimus, tribui, si prius se promiserit illicita, quae prohibuimus, per definitionem synodicam¹⁶) a sancta ecclesia removere. De qua synodo omnem nobis subtiliter ordinem tuam fraternitatem volumus scriptis discurrentibus nunciare, ut ipse, cuius

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. b) Haec Palea habetur in plerisque vetustis exemplaribus.

. IV. c) Vuliberto: Restitutum est hoc nomen ex Anselmo. Nam antea erat: *Giliberto*; nam Regino in ea aetate, qua loannes VIII. Romanae ecclesiae praefuit, me-minit Vuliberti episcopi Agrippinensis, et inter epistolas loannis Papae VIII., quae in bibliotheca Vaticana servan-

nobis sanctitas valde experta est, nos reddas 17) de omnibus certiores.

C. VI. Nonnisi ad missorum solennia archiepiscopo uti pallio licet. Idem 18) Virgilio 19) Episc. Arelatemi, lib. IV. epist. 51.

IV. Pars. Pallium tibi transmisimus, quo fraternitas

tua intra ecclesiam ad sola missarum solennia utatur. C. VII. De eodem. PALEA.

Idem Ioanni Ravenneti Episerpo, Nb. II. epist. 54.

Indict. 11. 20)]

Non multum temporis intervallum est, quod quaedam nobis de tua fraternitate fuerunt nunciata, de quibus vobis, veniente illue Castorio, notario sanctae, cui Deo auctore praesidemus, ecclesiae, subtiliter nos indicasse meminimus. Pervenerat namque ad nos quaedam in ecclesia vestra contra consuetudinis 21) atque humilitatis d) tramitem geri, quae sola (ut bene nostis) est officii sacerdotalis erectio ²²). Quae si sapientia vestra mansuete ²³), vel cum episcopali suscepisset studio, non de illis accendi debuerat, sed oportuerat 'te' haec eadem cum gratiarum actione corrigere.

C. VIII. De codem.

ldem Ioanni Episcopo Ravennati, in eadem epistola²⁴). Contra morem quippe ecclesiasticum est, si non patientissime toleratur (quod a vobis 25) absit) etiam iniusta correctio. Et infra: §. 1. Illud, frater carissime, tibi non putamus ignotum, quod paene de nullo metropolitano in quibuslibet mundi partibus sit auditum, extra missarum tempus usum sibi pallii vendicasse. Et quod bene hanc consuetudinem generalis ecclesiae noveritis, vestris nobis manifestissime ²⁶) significastis epistolis, quibus praeceptum beatae memoriae praedecessoris nostri loannis Papae nobis. in subditis transmisistis annexum, continens connes consue-tudines ex privilegio praedecessorum nostrorum concessas vobis ecclesiaeque vestrae debere servari. Confitemini igi-tur aliam esse generalis ecclesiae consuetudinem, postquam ea, quae vos geritis, vobis ex privilegio vendicatis. Nulla ergo vobis²⁷) in hac re, ut arbitramur, poterit remanere dubietas. Aut enim mos omnium metropolitanorum etiam a tua est fraternitate servandus, aut, si tuae ecclesiae aliquid specialiter dicis esse concessum praeceptumve²⁹) a prioribus Romanae urbis Pontificibus, quod haec Raven-nati ecclesiae sunt concessa, a vobis oportet ostendi. Quod si hoc non ostenditur, restat, postquam talia agere neque consuetudine generali neque privilegio vendicas, ut usur-passe²⁹) te comprobes quod fecisti. *Et infra*: §. 2. De-corari pallio volumus³⁰) forsan moribus indecori, dum nihil in episcopali cervice splendidius fulget quam humilitas. Oportet igitur fraternitatem tuam, si honores suos sibi quibuslibet argumentis stabili proposuit mente defendere, aut generalitatis usum ex non scripto sequi, aut ex scriptis³¹) privilegiis se tueri. Quod si postremo nihit horum est, aliis metropolitanis huius te praebere nolumus praesunitionis exemplum.

V. Pars. Gratian. Privilegia quoque cum usu pallii semper debent concedi.

Unde idem Gregorius Syagrie Episcopo Augustodu-nensi, lib. VII. epist. 112.³²):

C. IX. Cum usu pallii aliqua privilegia debent concedi.

Rationis ordo omnino nos admonet, ut cum usu pallii ali-

tur, est epistola alterius arg. ad eundem, et Deusdedit refert integram eiusdem loannis epistolam ad eundem Vulibertum.

C. VII. d) Humilitatis: Restitutus est hic locus ex ipsa epistola. Antea enim legebatur : contra utilitatem ecclesiae et consuctudinis tramitem geri, quae sola (ut bene nostis) est officii sacerdotalis erèptio.

Dist. C. C. I 3) praebere: orig. — Coll. citt. = C. II. 4) Ep. 11. (scr. A. 599.) 1. 9. Ed. Maur. — Ans. 1. 6. c. 93 (99). Po-lyc. 1. 2. t. 24. = C. III. 5) Ep. 57. (scr. A. 595.) 1. 5. Ed. Maur. — Ans. 1. 6. c. 96 (95). — 19) VI-gilio: Ans. — Edd. coll. 0. = C. VII. 20) Ep. 56. (scr. A. 569.) 1. 3. Ed. Maur. — Ans. 1. 6. c. 97 (92). — 21) consuetudines: orig. — Ans. 1. 6. c. 90 (87). Polyc. 1. 2. t. 1. — cf. C. 1. q. 1. c. 116. — 6) fraternitas vestra: orig. — 7) add.: eorum: Edd. coll. 0. — 6) fraternitas vestra: orig. — 7) add.: eorum: Edd. coll. 0. — 13) ad hanc tureturanto franandam: Ans. — 13) miseras: Edd. coll. 0. = C. V. 14) Ep. 107. (scr. A. 599.) 1. 9. Ed. Maur. — — 30) notumus: Edd. coll. 0. — 31) scripto: orig. = C. 1X. 38) Ans. — Edd. coll. 0. — 17) reddat: eaed. = C. VI. 18) Ep. 58. Ans. — Edd. coll. 0. — 17) reddat: eaed. = C. VI. 18) Ep. 58.

qua *simul, sicut diximus*, largiri privilegia debeamus. Sed quoniam cum honoris augmento cura quoque solicitu-Ned quoniam cum nonoris augmento cura quoque solicità-dinis debet accrescere ³³), ut cultui restium actionis quo-que ornamenta conventant, oportet, ut enixius in cunctis se studiis vestra fraternitas exerceat, et circa •) sabiecto-rum actus sit cura †) vigilans, *ut ³⁴) vestrum illis exem-plum instructio, et vita magistra sit.⁴

C. X. Usus pallii conceditur, et antiqua privilegia innovantur.

Idem Ioanni Episcopo primae Iustinianae Illyricas, lib. IV. spist. 15.35)

Pallium vobis ex more transmisimus, et vices vos aposto-licae sedis agere iterata innovatione decernimus 36).

C. XI. De eodem.

Idem Episcopis Epiri, lib. V. epist. 7. Indict. 14. 3?) I a em Episcopis Epiri, ito. F. epist. 7. Indict. 14. 37) Scriptorum vestrorum insinuatio, fratres carissimi, pate-fecit, Andream *fratrem nostrum* Nicomedianae civitatis episcopum Deo propitie solenniter ordinatum 38). Et infra: *Suprascripto igitur Andreae fratri et coëpiscopo nostro* pallium nos direxisse agnoscite 39), atque privilegia *atque* cuncta concessisse, quae praedecessores nostri eius prae-decessoribus contulere.

NOTATIONES

C.IX. e) Et circa: Locupletatus est hic locus ex originali. Dist. Cl. C. I. a) Pragmaticum sacrum: Versio-per literat imperiales.

Bist. C. C. IX. 33) excretecers: orig. — Edd. coll. e. — +) abest ab Auselmo. — 34) verba asteriscis signata non sunt ap. Ans. — C. X. 35) Ep. 23. (scr. A. 592.) 1. 2. Ed. Maur. — Ans. 1. 6. c. 99 (96). — 36) decretinus: Edd. coll. e. — C. XI. 37) Ep. 8. (scr. A. 596.) 1. 6. Ed. Maur. — Ans. 1. 6. c. 190 (97). — 1 bist. Cl. C. L. 1) hab. A. 451. — Burch. 1. 4. c. 35. Ivo Decr. p. 5. c. 146. ex Dionysio. — *) imo interpretatio Luidorl. — *) et ex hoc: Edd. coll. e. — 3) tentaverint: Coll. Hisp.

GRATIANUS.

In una autom provincia duo metropolitani esse non de-bent, siept in Chalcedonensi Concilio¹), cap. 12. statu-tum est.

C. I. Duo metropolitani in una et eadem provincia esse non debent.

Pervenit ad nos, qued quidam praeter ecclesiasticas ordi-nationes affectantes potentiam per pragmaticum sacrum ³) unam provinciam in duas dividant, ita ²) ut ex hoc inve-niantur duo metropolitani episcopi in una eademque pro-vincia esse. Statuit ergo sancta synodus deinceps nihil tale attentari a quolibet episcopo, eos vero, qui aliquid tale attentaverint ³), cadere de proprio gradu.

Gratian. Hactenus de electione et ordinatione clericorum tractavimus. Nunc ad simoniacorum ordinationes transea-mus, et ut facile liqueal, quid super hac haeresi sanctorum Patrum decrevit auctoritas, causa deducatur in medium, cu-ius nogotium et de scienter a simoniacis ordinatis, et de igno-ranter a simoniacis consecratis, et de ordinationibus, quae per pecunias fiunt, contineat.

CORRECTORUM.

mem. Graece autem est: dià noayuanzor, quod in codem capite paulo post dicitur: Sià younnator Bagilixor, id est:

E С R E Т р R S S E С U N D Α.

C A U S A I. GRATIANUS.

Quidam habens filium obtulit cum ditissimo coenobio; exactas ab abbale et a fratribus decen libras solvit, ut films susciperstur, ipso lamen beneficio actatis hoc ignorante. Crevit puer, et per incrementa temporum et officiorum ad virilem aetatem et sacerdotii grudum pervenit. Exinde suffragantibus meritis in episcopum eligitur, interveniente obsequio et paternis precibus; data quoque pecunia cuidam ex consiliariis ar-chiepiscopi, consecratur iste in antistitem, nescius paterni obsequii et oblatae pecuniae. Procedente vero tempore non-nullos per pecuniam ordinavit, quibusdam vero gratis bene-dictionem sacerdotalem dedit; tandem apud metropolitanum suum accusatus et convictus sententiam in se damnationis acsuum accusatus et convictus sententiam in se dammationis ac-cepti. (Qu. 1.) Hie primum guaeritur, an sit peccatum emere spiritualia? (Qu. 11.) Secundo, an pro ingressu ecclesiae sit exigenda pecunia, vel si exacta fuerit, an sit persolvenda? (Qu. 111.) Tertio, an ingressum vel praebendas ecclesiae emere sit simoniacum? (Qu. IV.) Quarto, an iste sit reus criminis, guod eo ignorante pater admisit? (Qu. V.) Quinto, an liceat oi esse in ecclesia, vel fungi ea ordinatione, guam paterna pecunia est assocutus? (Qu. VI.) Sexto, an illi, gui ab eo fam simoniaco ignoranter ordinati sunt, abiciendi sint, an mon? (Qu. VII) Septimo, si renuncians suae haeresi sit re-ciniendu in eviscopali dignitate, vel non? eipiendus in episcopali dignitate, yel non?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem spiritualia emere peccatum sit, probatur multorum auctoritate 1).

Ait enim Leo Papa:

C. I. Simoniaci gratiam non praestant, quam vendere quaerunt.

Gratia⁴) si non gratis datur vel accipitur, gratia non est. Simoniaci²) autem non gratis accipiunt: igitur gratiam,

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest, I. C. I. a) Gratia: Simillima primis verbis huius capitis habentur in epistola Leonis I. Nicetae Aquilegiensi episcopo scripta, quae est 84. Loquens enim de gratia ait: quae nist gratis detur, non est gratia, sed merces. Reliqua apud ipsum non sunt inventa.

C. II. b) Caput hoc ex originali est emendatum et locupletatum.

C. III. c) Non est inventum in regesto B. Gregorii, unde videtur citari. Similia habentur apud Gregorium VII. Turonensi sub Carolo M., c. 15., in Remensi c. 21., Mo-guntino sub Rabano c. 12., et altero Moguntino sub Arnulpho cap. 5. et infra eadem quaest. 3. cap. Altare. quod ibi citatur ex Paschali.

quae maxime in ecclesiasticis ordinibus operatur, non accipiunt. Si autem non accipiunt, non habent; si autem non habent, nec gratis, nec non accipiunt, non nabent; si autem non habent, nec gratis, nec non gratis cuiquam dare possunt. Quid ergo dant i profecto quod habent; quid autem habent? 'spiritum utique mendacii. Quomodo hoc probamus i quia si spiritus veritatis (testante ipsa veritate³), de qua proco-dit) gratis accipitur, proculdubio spiritus mendacii esse convincitur, qui non gratis accipitur⁴).

C. 11. Inaniter sacerdos dicitur, quicunque simoniace ordinatur.

Item Gregorius Syagrio Episcopo Augustedunensi, lib. VII. epist. 110. b) 5)

Quicunque studet pretii datione 6) sacrum ordinem mercari'), *dum non officium, sed nomen attendit,* sacerdos non esse, sed dici tantummodo inaniter concupiscit.

C. III. Spolietur honore, qui ecclesiam per pecuniam obtinet. Item ex Regesto <) *).

Presbyter si per pecuniam ecclesiam obtinuerit, non selum ecclesia privetur, sed etiam sacerdotii honore spolie-tur, quia altare, et decimas, et Spiritum sanctum emere vel vendere, simeniacam haeresim esse, nullus fidelium ignorat.

C. IV. De eodem.

Item Gregorius I. dicta epist. 110. lib. VII. d) ?) Benedictio illi in maledictionem convertitur 10), qui ad hoc, ut fiat haereticus, promovetur.

C. V. Partem habebit cum Simone, qui contra simoniaces vehementer non exarierit.

Idem in eodem <) 11).

Quisquis per pecuniam ordinatur, ad hoc, ut fiat haere-ticus, promovetur. Quisquis ergo contra simoniacam et neophytorum haeresim pro officii sui loco vehementer non exarserit, cum eo se non dubitet habiturum portionem, qui prius commisit hoc piaculare flagitium.

C. IV. d) In aliquot vetustis exemplaribus caput hoe conjunctum est superiori, et praeter epistolam 110. indi-catam, eadem sententia habetur l. 4. epist. 55. et lib. 5. epist. 107. episcopis Epiri.

C. V. e) Verba prorsus ipsa huius capitis non sunt inventa in epistolis B. Gregorii. Verum Paschalis Papa II. (ut est apud lvonem ac Polycarpum) citat haec ex ipso B. Gregorio, ac similima prioris partis huius capitis sunt lib. 4. epist. 55. et 56., posterioris vero partis lib. 10. epist. 33. Victori episcopo. Et leaunes Diaconus lib. 3. cap. 4. scribit, generalem sententiam a B. Gregorio contra simo-niae et neophytorum haeresim prolatam in epistola Victori scripta contineri. Cap. 42. conc. Meldensis ab Ivone p. 5, c. 75. citatum partim convenit cum ipsa epistola Victori

c. 14. citatur ex Paschall I., apud quem non est inventa. — C. 14. 9) cf. ad c. 2. — Burch. I. 1. c. 21. Ans. I. 6. c. 80. Ivo Deer. 95. c. 75. et 112. — cf. Conc. Meldense c. 42. — 10) rertitur : Ed. Ben. = C. V. 11) Fontem hulus capitis invenimus epistolam ad Media eccl., quam Paschall I. supposuit Wido musicus quidam (fortassis, Guido Aretinus Camaldulensis monachus), de qua re videsis Berthold. Const. (ed. Martin. Gerbert A. 1792.) p. 304. — Apud Anselm. I. 6. c. 77 (61). laudatur Gregorius ad Victorem (Ep. 29. I. 12. Ed. Maur.), cuius verba epistolae auctor imitatus est. — Burch. I. 1. c. 21. Deuz-dedit p. 2. Ivo Decr.-p. 2. c. 84. et p. 5. c. 75. Polyc. I. 2. t. 1. 91

Quaest. I. C. I. 1) auctoritatibus: Edd. coll. c. -2) De-sumtum caput est ex responsione Humberli Cardinalis de simoniacis, c. 4., quae est apud Martenium Thes. t. IV. -3) Matth. c. 10. -4) add.: rel datur: Edd. coll. o. = C. II. 5) Ep. 106. (scr. A. 569.) 1. 9. Ed. Maur. -Ans. l. 6. c. 77 (79). -6) per daionea: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. (in qua leg.: donatione) Ven. l. Nor. -7) percipere: Ed. Bas. - accipere: Edd. coll. rel. = C. III. 8) Apud Bertholdum Constant. in apologetico pro Gregorio Vil. haec citantur ex epistola Gregorii M. ad Clementem Bizazenum (l. 4. ep. 13.) ubi tamen paulo aliter habentur. Ulterior capitis pars infra quaest. 3.

C. VI. Simonu damatin danten et arriventen sarder sarsied. tem Gelasias Papa in Eastennos ver Lacaniam vinsti-Lator mort. I. cap. 28.

Quos constiterit udignos nervis, sacram 🕗 mercatus esse pretio lignitatem, polyctos of oporter arter, non a sono periculo acuus rate perietrantes, qua fantem pariter et accolentem damuatio simonas mam sacra lectio testatur . montit.

C. VIL. Inathematics cententia iamnatur, pii simoniuce minatur.

ftem Amberstar n ibro pastoraii

Reperientar manufarmi, aegotio / maneris peritari, mercar vele gratian Sources carety, tim where pretum donant, it iontalicalis ortinis annime animen termiant, obliti zerborum 2017, nu dixit ti Simonem 10 Peruna the coun at a versitionen, noman lonum Des seistimant per pecunian passider : . Primite quia et usitatum est Mantum malum, et majorum frequenter constat (*) mucrone succisum, nos proque huis vimeri cancroso ignitum (prod superest aubues informus fermus, tecementes omnino, ur. unumque deureus proprer accupendam sacerdoti -- dignitatem quadlibet praemum merit detectus abrulisse, exendem tempore le accest anathematis opproprio condemostum, atome i participatione - Christi corports et sangunis dienam or più llum constat exsectable Christo perpetrasse lagtrum. Quol a aliquis exstiterit, qui accuser, ile, on one ordinem munerum uerat ia. tione - neratus, et suscepto - annoris gradu privetur, et in monasterio aub perenni poenitentia cetrulatur 200. Ili vero, un bac () causa munerum acceptores exstiterint, s clerici fuerint, homora bio amissione mulcientur, si vero him. anathemate perpetuo condemnentur.

C. VIII. Demnatur episconus, qui per perunian irdinationens frest. Rem ex Concilio Chabbed 200 191. c. 2.20

Si mis opscopus per permam ordinationem fecerat. et sub preio rategerit gratiam , quae renui con potest, erdinarentone per perunam repiscopum, chorepiscopum, presopterum, ant diaconum, rel premibet de un, qu mumerantur a dero, aut ") promoverit "per pecumas" dispensatorem, aut defensorem, "rej mansonarum"), vei menunam "ommino", jui subiertus est cegulae, pro suo turnasmi ucri commodo, al quis boc attentasse pro-baras ment, propri gradus periculo subjacebit, et qui arfinatus est, ulul ex has ordinatione rel promotione, puae dignitate via micrudine, quam pecuniis acomminate. Si

NOTATIONES

stripta, et partim com lis, quae fvo et Polycarpos citant ex Paschali, et cum his, quae hoc loco refert Gratianus. De qua haeresi e Gallia encienda Gregorius lib. 4. epist. 54. scribit Virgilio Arelatensi, et lib. 7. "pist. 110. Sylagro et allis episcopis Galline.

C. Fill. 5 Ambrossias: Caput hoc in libro pasto-rali B. Ambrossii, unde citatur, ron est inventum. Habetur tamen in conc. Liletano Vill. cap. 3., quem canonem integrum Anseimus lib. 5. c. 35., partem vero ipsius lvo p. 5. c. 33. ex tieto concilio citant.

C. iX. 2. Cocava, in aliquot vetustis exemplaribus enput hoc matur ex Vil, genodo, in qua can. 5. refertur canon 30. apostoiorum ad hanc rem faciens. In epistoia autem Firasii ad Hadrianum Papam quae in exemplaribus bibliothecae Vaticanae, et ailis, est in fine ipsus VII. synodi) refertur canon 22. synodi, quae in Teullo, his

pus vero mediator cam curphus et refandis latis rel acandis "Astronat. It pro . sommers terrous turnt, proprio grant lecture, it "Pro Licus that monachus", and centis Assurent. . statuaria dericas aerit. mematizetur.

C. IX. 1 succrisio ist allemit. In per securiat primet rei mainatur

Item ex Vill. Avnodo

Qui per pecunias quenquam nonsecraverit, rei ab alio consecratus est, alienta a sacerdotto liat.

C. X. Nec unlinare, are promorer in occlesia Dei per neumans stimus miet. Rem Calistis Papa II. 437)

Sanctorum Patrum exempla sequentes et oficii vostri debito innovantes, irriinari juenquam per recumam in ecciesu Dei vel promovery, auctoritate seuis apostolicae modis amminus prombemus. Si quis very n occiesta ordinationem ver promotionem taliter acquisient, acquisite prorsus careat dignitate.

Qui studet donum - De pretio mercuri, in sacro ordine mila ratione de cetero permanere aut covocari posse dumum non est. Talis 1 communione omnibus modis abscindatur. Nam sooritus sancti tonum pretio comparari quid dind est quam capitale crimen et simoniaca haeresis? quod quam detestabiliter in itroque testamento vindicatum st. multorum exemplis facile inparet. Giezi gratiam sa-nitatis Naaman () Avro vendioit; -andem gratiam sanitatis Helisaeo vindicante leprosus factus imient. Indas 12) ommum redentorem renaidit, mox laqueo suspensus enadem redemtoris gratiam non abrinuit. et mérito, quia nemo potest retinere puol vendidit. Simon ...) etian ma-gus quum candem Sourcus sancti gratiam emere vellet, lamnations ·) sontentiam 1 Petro audist: Pecanie tae tecan at a perditionen , pas ionum Dei existimati pecanie insider: 1. Dominus atum, ut vendentes at ementes hunus gratiae experites ostenderet, cunctos percatores per gratiam in tempio dimisit, singulariter vondentes et em tes increpans et flagellans le templo electti in quo venditores et enatores suos grana Souritus sancti constat destitutos esse et vacuos. Quos enun Christus elecit de tem-plo aumquia Sportias Christi 'aciet sibi templum?

C. XII. Summar sacernoles esse non postnat. Alex (2002)07 (1864)7).

CORRECTORUM.

verbis East, me ver veramas william sunt sive episcopi, tice processore terrer. I non secondam probationem et citan optionem, iccom processomas : sea t ilos, mi hos ordinasse Exstat ettam hac de re epistula Basilii ad epi-9/1KC 279 (712 scopos abi acinectos.

C. X. h Est Calixii II., qui paulo ante Gratianum vixit. et aliquot conciliis a se gabitis contra simoniam et investiturus ecclesiarum, quas Sermanici imperatores usurpaverant, muita decrevit de quibus abbas Urspergensis ab 1. D. MCXVIII., in quo siectus est Pontilex, usque ad .L. MCXXIV. mennate scribit.

C. XI. is in operatus 3. Gregori Nazianzeni, quae multa graces et latino exstant, null tale repertum est. Habentur autem similia in cystola Parasii ad Hadrianum. C. XII. A Deusdedir in tractatu contra simoniacos refert hoc ex epistoia Paschalis P. II. ad Mediolanenses.

Quast. L. C. VI. (2) ser. A 494. — Densdedit v. 2. Burch. A 1. a. 22. (10) Decr. p. 5. a. 76. — (3) sucramenta: Ed. 308. — (4) add. dive. Ed. 328. — (5) verbal non — persetuates ansant micrometric conditions (2.6) end. (3.6) VII. (5.6) (3.6) production (2.6) (3.6)

anathema accipienti, hoo est simoniaca haveresis." Quomodo ergo, si anathema ⁴) sunt et saucti non sunt, sanctilicare alios possunt? Et quum in Christi corpore non sint, quo-modo Christi corpus tradere vel accipere possunt? Qui maledictus est benedicere quomodo potest?

C. XIII. De codem.

Item Gregorius Syagrio, et aliis Episcopis, lib. VII. epist. 110. 50)

Quum liqueat hanc haeresim ante omnes 1) radice pestifera surrepsisse, atque in ipsa origine sua apostolica esse de-testatione damnatam, cur non cavetur? cur non perpendi-tur, quia benedictio⁵¹) illi in maledictionem convertitur, qui ad hoc, ut fiat haereticus, promovetur?

C. XIV. Qui pretio ordinat, lepram, non officium confert.

Item Ambrosius de ministeriis, seu de dignitate sacerdo-tali, cap. 5.⁵²)

Quum ordinaretur episcopus, quod dedit aurum fuit, quod perdidit anima fuit; quum alium ordinaret, quod accepit pecunia 53) fuit, quod dedit lepra fuit.

C. XV. De codem. ldem ibidem 54).

Gratiam, quum ordinareris, non suscepisti, quia gratuito cam non meruisti.

C. XVI. De eadem. Idem lib. IV. ad cap. 4. Lucae [v. 27.]⁵⁵).

Cito turpem sequitur lepra mercedem, et pecunia corpus animumque male quaesita⁵⁶) commaculat. Et paulo post: §. 1. Vides, quia facto auctoris successio damnatur heredis. Inexpiabilis est enim venditi culpa mysterii⁵⁷), et gratiae vindicta coelestis transit ad⁵⁸) posteros. Denique Moabi-tae et ceteri non intrabunt ecclesiam usque ad⁵⁹) tertiam tae et ceteri non intrabunt ecclesiam usque ad ⁵) tertiam et quartam generationem, tamdiu videlicet, (ut simplicius interpretemur), donec culpum auctorum multiplicis succes-sio generationis aboleret. Sed quum illi, qui in Deum idololatriae errore deliquerunt, in quartam^m) generatio-nem videantur esse mulctati, profecto durior videtur esse sententia, qua Giezi semen usque in aeternum pro cupi-ditate habendi prophetica⁶⁰) auctoritate damnatur, prae-sertim quum Dominus noster Iesus Christus per lavacri regenerationem omnibus remissionem dederit peccatorum^a), misi⁶¹, vitiorum magin quan generia semen intellicas. nisi 61) vitiorum magis quam generis aemen intelligas. Sicut enim qui filii promissionis 62) sunt aestimantur in semen bonum, ita etiam qui "filii" erroris sunt aestiman-tur in semen malum. Nam et Iudaei ex patre diabolo 63), non utique carnis successione, sed criminis. Ergo omnes cupidi, omnes avari Giezi lepram ⁶⁴) cum divitiis suis pos-sident, et male quaesita mercede non tam patrimonium ⁶⁵) facultatum, quam thesaurum criminum congregarunt ae-terno supplicio et brevi fructu.

II. Pars. Gratian. Quia ergo auctoritate Leonis Papae simoniaci non nisi spiritum mendacii accipiunt; secundum Gregorium apud simoniacos sacerdotium non subsistit°), bemedictio eorum in maledictionen convertilur, apud eos manet anathema danti et accipienti, guum sancti non sint nec in Christi corpore constituti, guum sint maledicti, nec sanctifi-

NOTATIONES

C. XIII. 1) Omnes: Antea legebatur: omnia, sed glossa videtur magis convenire lectioni restitutae, quae est in aliquot manuscriptis et ipso originali.

C. XVI. m) In quartam: Antea legebatur: in ter-tiam et guartam. Sed et a B. Ambrosio, et ab uno vetusto Gratiani codice abest vox: tertiam. Deuteronomii autem c. 23. Idumaeorum quidem et Aegyptiorum filii permittuntur tertia generatione intrare in ecclesiam Domini, sed de Moabitis sic scribitur: Ammonites et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini in acternum.

n) Peccatorum: Sequebatur: cur ergo Giezi semen

cure alies possunt, nec corpus Christi tradere cel accipere, nec benedicere aliis valent; secundum Ambrosium vero anathematis opprobrio condemnantur, atque a participatione cor-poris el sanguinis Christi alienantur, quum accipiatur aurum et lepra detur, quum inexpiabilis sit culpa venditi mysterii j secundum Chalcedonense concilium ex tali ordinatione nihil proficere indicantur; secundum Gelasium Simonis damnations involventur; secundum Gregorium Nazianzenum in sacro orinvolvantar; secunaum Gregorium Induanachum in sacro or-dine permanere aut renovari nulla ratione possunt, ab Heli-saeo lepra perfunduntur, a Petro in perditionem damnantur, a Christo vero de templo diiciuntur: quid aliud simoniacus simoniaco in sua ordinatione potest conferre, nisi quod lnno-centiús de ceteris haereticis testatur, dicens epist. XVIII. ad Alexandrum, cap. 3.66):

C. XVII. Qui Spiritus perfectionem non habent, ipsam dare non possunt P).

Qui perfectionem Spiritus, quam acceperant, perdiderunt, non eius dare plenitudinem possunt, quae maxime operatur in ordinationibus, 'quam per suam perfidiam perdide-runt. Et iterum ⁶⁷): §. 1. Qui ⁶⁴) honorem non habait, honorem dare non potuit, nec aliquid ille accepit, quia nihil erat in dante, sed damnationem, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit.

C. XVIII. Simoniacus per pravam manus impositionem non benedictionem, sed damnationem praestat.

Idem Rufo, et alus Episcopis, epist. XXII. c. 3.69) Ventum est ad tertiam quaestionem, quae pro sui diffi-cultate longiorem exigit disputationem. Quum aos dicamus 7°) ab hereticis ordinatos vulneratum per illam manus mus⁷⁰) ab hereticis ordinatos vulneratum per illam manua impositionem habere caput, ubi vulnus infixum est, medi-cina est adhibenda, qua⁷¹) possit recipere sanitatem. Quae sanitas post vulnus secuta sine cicatrice esse non poterit, atque ubi poenitentiae remedium necessarium est, illic or-dinationis honorem locum habere non posse decernimus⁷²). Nam si⁷³), ut legitur⁷⁴), quod⁷⁵) tetigerit immundus immundum erit, quomodo ei⁷⁶) tribuetur quod munditia ac puritas consuevit accipere⁶ §. 1. Sed econtrario⁷⁷) as-seritur, eum, qui honorem⁷⁸) amisit, honorem dare non posse, nec illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat, quod ille posset accipere. Acquiescimus, et verum est certe, quia quod non habuit dare non potuit. Damnatiocerte, quia quod non habuit dare non potuit. Damnatio-nem utique, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit, et qui particeps effectus ⁷⁹) est damnato ⁸⁰), quo-modo debeat honorem accipere invenire non possum. §.2. Sed dicitur vera ac iusta legitimi sacerdotis benedictio auferre omne vitium, quod a vitioso fuerat iniectum Ergo si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, *adul-teri,* atque' omnium criminum rei, quia benedictione⁸¹) auferiori putarti putartur auferit. ordinationis crimina vel vitia putantur auferri; nullus sit poenitentiae locus, quia id potest praestare ordinatio, quod Jonga satisfactio praestare consuevit. Sed nostrae lex ec-clesiae est, venientibus ab haereticis, qui tamen illic ba-ptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tri-buere communionem, nec ex his aliquem in clericatus henorem vel exiguum subrogare.

CORRECTORUM.

in acternum damnatur? quae apud B. Ambrosium non habentur.

o) Non subsistit: Simoniaci recipiunt quidem characterem, sed sunt ipso facto suspensi. Ita ratione habita usus vere dici potest ipsorum sacerdotium non subsistere, ac propterea rectissime B. Gregorius I. 10. epist. 33. Victori episcopo scribens, simoniacam ordinationem vocat illicitam et effectu carentem.

C. XVII. p) In hoc capite non referentur ipsa prorsus verba Innocentii, quae tamen habentur partim infra. ead. c. Arianos. partim in capite nunc sequenti: Ventum est, in versiculo: Sed e contrario.

fum cf. c. sequ. -68) cf. c. 73. 97. et 98. infra ead. = C. XVIII. 69) scr. A. 414. - Coll. tr. p. p. 1. t. 38. c. 13. 13. Ans. l. 1. Ivo Pan. l. 3. c. 130. Decr. p. 6. c. 59 (60). Polyc. l. 9. t. 31. et l. 7. t. 7. -70) dictinus: Edd. coll. o. -71) quo: Coll. Hisp. - at: Coustant. -72) abest a Coustant. - posse constat: Ans. -73) Nam si sicut: Edd. Lugdd. II. III. - Nam sicut: Edd. coll. rel. -Coll. Hisp. - Ans. -74) Num. c. 19. c. 22. -75) qui tetigerit immundum immundus erit: Edd. coll. o. -76) agi: Ed. Bas. -77) econtra: Edd. coll. o. - orig. - Ans. Ivo. -76) honores: Ed. Bas. -79 factus est: Ed. Bas. -factus sit: Edd. coll. rel. <math>-Bo) dammati: Kd. Bas. - dammationis: Edd. coll. rel. - Buhm. -Coustant. -81) per benedictionem: orig. 20*

Quaest. I. C. XII. 49) analhematizati: Edd. Bas. Lugdd. II. III. = C. XIII. 50) Ep. 106. (scr. A. 599.) 1.9. Ed. Maur. - Burch. I. i. c. 121. Ivo Decr. p. 5. c. 75. Deuxdedit p. 2. Polyc. 1.2. c. 1. - 51) cf. su-prac. 4. = C. XIV. 52) Hunc librum apocryphum esse, constat. -Deusdedit p. 2. Ivo Decr. p. 5. c. 95. - 53) aurum: Edd. coll. o. = C. XV. 54) cf. ad c. 14. = C. XVI. 55) Ivo Decr. p. 5. c. 132. Deusd. p. 2. - 56) acquisita: Ed. Bas. - 57) ministerit; Edd. coll. o. pr. Arg. Ven. I. II. - 58) in: Edd. coll. ex Ivo. - 59) in: eaed. ex eod. -60) prophetiae: Ed. Bas. - 61) nist ut: Ivo. - Edd. coll. o. - 62) promissionum: eaed. - 63) add.: sunt: eaed. - 64) add.: spiritualem: Ed. Bas. - 65) facultatem patrimoniti: Edd. coll. o. = C. XVII. 66) scr. c. A. 415. - Ans. 1. 6. c. 73 (78). - 67) ex ep. ad Ru-

III. Pars. Gratian. Sed obiicitur : Alii haeretici a fide III. FATE. Giatiau. Seu concuter : Aim Adorente a fade exercitant, simoniaci autem, etsi gratiam Spiritus sancti ve-malen putant, tamen a fide alieni non sunt, atque ideo, quod ab Innocentio de ceteris haereticis decernitur, non valet de his consequenter intelligi. Ilis ita respondetur: Simoniaci, etsi filem tenere videantur, infidelitatis tamen perditioni subiiciuntur. Unde B. Ambrosius in lib. II. de poenit. cap. 4. adversus Novatianos scribit, dicens:

C. XIX. Simoniaci fidei integritatem non habent.

Petrus Simoni⁸²), qui magicae artis consuetudine deprava-tus putasset, quod gratiam Christi per impositionem manus stque infusionem Spiritus sancti compararet pecunia, ait⁸³): Non est tibi pars, neque sors⁸⁴) in hac fide⁴), quia cor tuum non est rectum apud Deum, etc. Vides, quod hunc

C. XIX. q) In hac fide: Vulgata editio habet: in sermone isto. Graece est: εν τῷ λόγω τούτω. C. XX. r) Quam negligit: Sic est emendatum ex manuscriptis exemplaribus et originali. In vulgatis emim

legebatur: fidem verbis, quam negat facto, videatur*). C. XXI. s) Caput hoc est pars epistolae Tarasii ad Hadrianum. Sed immutata est aliquot locis series verborum, et epitome quaedam adhibita, quemadmodum et apud Anselmum. Integra habetur manuscripta post VII. syno-dum in Vaticana bibliotheca, et in graecis eius synodi codicibus, et in latina ex versione Anastasii Bibliothecarii. Exstat etiam latine impressa apud Balsamonem. Sed in ea versione aut interpretis, aut exemplaris, quod secutus est, vitio flagitiosum mendum inest. Nam ubi Tarasius Ha-drianum mirifice laudat, interpres reprehendentem inducit his verbis: Fraterna ergo vestra sacerdotalis sanctitas, quae non iure, nec ex Dei voluntate pontificale munus administrut, magna laborat infamia: quamvis cum alia multa, tum proxime sequentia verba manifeste repugnent, in quibus eum vocat virum desideriorum Spiritus, et aliis praeclaris titulis ornat. Exemplaria quidem graeca Vaticana, et VII. sy-nodi, et ipsius Balsamonis optime habent. Quare necessarium visum est, priorem epistolae partem cum graece, tum nova cum versione afferre; reliqua ex Balsamone impresso peti poterunt.

Τῷ τὰ πάντα ἀγιωτάτῷ καὶ μακαριωτάτῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρίῷ Αδριανῷ Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, Ταράσιος ἀνάξιος Ἐπί σκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐν κυρίῳ χαίρειν. Πολυμερώς και πολυτρόπως εύαγγελικώς και αποστολικώς τε και πατρικώς διδασκόμεθα αιξιλάργυρον τόν τρόπον έχειν έν και πατοικώς οιοασχομέθα αφιλαργυρον τον τροπον εχειν έν τη της Ιερωσύνης ίκγισιεία, και μη χρυσίζεσθαι, ή αφγυρίζε-σθαι ήτι σφειερίζεσθαι έπι κειροτονεία παντός Γερατικού άν-δρός, ώς υποδείξομεν έν ταϊς καθ υποιεταγμέναις χρήσεσιν από τε γραφικών θεηγοριών και πατρικών διδασκαλιών. Οι γάρ έπιτιθέντες τας χείρας υπηρέται του πνεύματος είσίν, ούχι πράται του πνεύματος. Δωρεάν γάρ λαβόντες την χάριν του πνεύματος, δωρεάν δίδοσθαι τοις παρ αύτων μεταλαμτοῦ πνεύματος, δωρέὰν δίδοσθὰι τοῖς παζ αὐτῶν μεταλαμ βανουσιν ἀπεφήναντο ἐκ τῆς κυρμακῆς φωνῆς ταὐτην τὴν ἐλευ-Θεριώτητα εἰληφότες. Εἰ δέ τις ἐλεγχθείη χρυσίψ ταὐτην ῶνησάμενος, ἀποκήσυκτον διαγορεύουσι τον τοιούτον τῆς ἰε-φατικῆς τιἀξεως [al. ἀξίας]. Καὶ εἰ καὶ ὀνόματι τὴν ἱερωσύνην κεκλήφωται, ἀλλ οῦν διαψεύδεται ὁ λόγος, ἐπὶ τῷ πράγματι. οὐδεἰς γὰρ θεῷ δουλεύειν δύναται καὶ μαμμονᾶ, ὡς εὐαγγε-λικῶς ἐμάθομεν. Καὶ ἐπεὶ ἡκούσαμεν προφητικῶς τοῦ θεοῦ βῶῶντος ἱερεῖς λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ιερουσαλήμ, αὐθίς τε ἐπαπειλοῦντος καὶ λέγοντος. ὑ σκοπὸς ἐὰ τδη τὴν βομ-φαίαν ἐρχομένημ, καὶ μὴ σημάνη τῆ σάλπιγγι, καὶ ὁ λάὸς μὴ ψρλάξητωι, καὶ ἐλοῦσα ἡ ξομφαία λάβη ἐξ αὐτῶν ψυχήν, τὸ ἀίμα ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ σκοποῦ ἐκζητήσω, ψόβω τοῦ τῆς μη φυλαξητά, χαι ελθουσα η δομισκία λαβη εξ αυτων ψυχην, το αίμα έχ της χειρός του σχοπού έχξητήσω, φόβω τοῦ της σιωπης καταχρίματος ἀκαγγέλλομεν τοῖς προεθροις πάσι τῶν καθ ἡμᾶς ἐχκίησιῶν, Ἐνα μετὰ παβρησίας κατὰ τὸν θείον ἀπόυτολον εἰπωμεν· καθαροί ἐσμέν ἀπὸ τοῦ αἴματος τῶν παραβαινόντων τὰς κανονικὰς διατάξεις, και πάνυγε μαλλον τῶν ἐπὶ χρήμασι χειροτονησάντων ἢ χειροτονηθέντων, Πέτρου τοῦ θείου ἀποστολοῦ, οῦ και τὴν καθέδραν ἐκκληφώσατο ἡ Φίθείων ὑνῶν ὑνιάνος ἀρ αθελφική ύμων άγιότης, ώς Σίμωνα τον μάγον, τούτους κα-δελόντος. Τούτου ένεκεν ουχ ύποστελλόμεθα του άναγγέλλειν την αλήθειαν, φυλάττοντες χαι χρατουντες τα παρα τών άγιων παλ πανευττήμων αποστόλων, καλ των αοιθίμων πατρών ήμων πανονικώς έκδοθένται καλ εί τι τούτων παφεβάθη ύπό τινων,

magica vanitate \$5) blasphemantem in Spiritum \$6) sanctum apostolica auctoritate condemnet, et eo magis, quia puram conscientiam fidei non habebat.

C. XX. Simoniacus infidelis esse probatur.

Item Gregorius I. IX. ep. 53. ad Theodoricum Regem⁸⁷). Quum omnis avaritia idolorum sit servitus, quisquis hanc et maxime in dandis ecclesiasticis honoribus vigilanter non praecavet, infidelitatis perditioni sublicitur, etiamsi tenere fidem, quam negligit), videatur.

C. XXI. Simomacorum haeresis ceteris damnabilior esse probatur. Item ex epist. Tarasii Constantinopolitani Episcopi,

missa Papas Hadriano¹)⁸⁸).

Eos, qui per pecunias manus imposuerunt vel imponunt,

NOTATIONES CORRECTORUM.

βδελυττόμεθα. Η ούν αδεληική ύμων άρχιεροποεπής άγιωσύνη ρυελυτιομένα. Η ουν αυελητκή υμων αρχιεροποεπής αγιωσυνή ένθεσμως και κατά θεοῦ βούλησιν πουτανεύουσα την ξερας-χικήν άγιστείαν, διαβόητον ξχει τήν δόξαν. είζηκε γάο διά τοῦ προιρήτου ὁ πρώτος και μέγας ἀρχιερεὺς ὁ Χοιστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν ζῶ ἐγῶ, ἀλλ ἡ τοὺς θοξάζοντάς με θοξάσω. οἰ-δας γάο, ἀνεο ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ πνεύματος, ὅτι φορητοτέρα μαλλόν ἐστε Μάμκεδονίου και τῶν ἀμφ αὐτὸν πνευματομά-χων ἡ δυσσεβής αίζοεσις. ἐκείνων γὰο κτίσμα αὐτὸν τῶν οἰκον τοῦ μου που τοῦς κάι μου και τῶν κοραδούντων οἰκτοι ξαμ θεοῦ και πατρός τὸ άγιον πνεῦμα ληροθούντων, οὖτοι έαυτῶν, ὡς δοχοῦσι, δοῦλον αὐτὸ ποιοῦσι. πᾶς γὰρ δεσπότης ὅς ῶν ἔχοι, εἰ βούλοιτο, πιπράσχει, εἰτε οἰχέτην, εἰτε ξτερον, οτ αν έχοι, ει βουλοιτο, πιπράσχει, είτε οιχέιην, είτε ετερον, ών κέχτηται. ώσαύτως και ο άγοράζων θεσπότης βουλόμενος είναι τοῦ ήγορασμένου, διὰ τιμήν ἀργυρίου τοῦτο χτᾶται. οῦτως οἰ ταύτην τὴν ἀβεσμου πρῶξιν ἐργαζόμενοι καταβιβά-ζονσι τὸ πνεύμα τὸ ἅγιον, ἶσα ἀμαρτάνοντες τοῖς βλασφη-μοῦσιν ἐν βεελζεβοῦλ ἐχβάλλειν τὰ δαιμόνια τὸν Χριστὸν, ἡ, τόγε ἀληθέστερον εἰπεῖν, παρεοίχασιν Τούδα τῷ προδύτη, ὅς τοῖς βεοχτόνοις Ιουδαίοις τιμῆς ἀργυρίου τὸν χύριον ἀάτημπω-λήσατο. Ώς οὐν τὸ ἅγιον πνεῦμα ὁμοοινσιών ἐπι Χωστῶ τῶ τοις θεοχτονοις Ιουδαίοις τημης άγγυρίου τον χυριον απημπω-λήσατο. Ώς ούν τὸ ἅγιον πνευμα ὁμοιούσιόν ἐστι Χριστῷ τῷ ψεῷ ἡμῶν, τῆς αὐτῆς παντίπου δῆλον ἐσονται μερίδος, ὡς ἀποθέθειχται, εἰ θὲ οὐ πιπράσχεται, πρόδηλον γὰρ, οὐθαμῶς, ἀναμφιλέχτως οὕχ ἐστιν ἐν αὐτοῖς ἡ χάρις τοῦ ἀγίου πνεύ-ματος, ἡτοι [al. εἰε οῦν] ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀγιστεία, χαὶ ὅ οὐχ ἐλαβον οὐθὲ ἔχουσι. Μνησθήτωσαν τοῦ ἀγίου Πέτρου πρός τὸν τοῦτο ἐπιτηθεύσαντα οῦμωτι λέγοντος • οῦχ ἐστί σοι μέρος, ὑψε γίορος ἐν κῦ ἰρών. Εἰ χών ἀπεμπολείται ἀ τῶς μερίς, ούδε χλῆοος εν τῷ λόγοι. Εἰ γὰο ἀπεμπωλεϊται ἡ τῆς Γερωσύνης ἀξία, ἀρα [al. ἄρα] περιττή παο αὐτοῖς ἡ κατά τὸν βίον σεμινή πολιτεία, και ἡ ἐν ἀγνεία και ἀρετῆ ἀνα-στροιρή. περιττός και ἀὐτοὺς και Παῦλος ὁ θεῦος ἀπόστολος, διδάσχων, δείν τον επίσχοπον άνεπίληπιον είναι, σώφρονα, χόσμιον, διδαχτιχόν, είνχοαιῆ, νηιγάλιον, αντεχόμενον τοῦ χόσμιον, διδαχτιχόν, ξγχραιῆ, νηφάλιον, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ την διδαχην πιστοῦ λόγου, Γνα δυνατός ἡ χαὶ παραχα-λεῖν ἐν τῆ ὑγιαινούση διδασχαλία, καὶ τοὺς ἀντικέγοντας ἐλέγχειν. Οἶχεται τοίνυν ταῦτα πάντα ἐχ τοῦ πράτου, καὶ ἀγοραστοῦ τῆς ἱερωσύνης, αἰ οὖν ὑποχείμεναι ἀγιόλεχτοι χρή-σεις ἀλλότριον πάντη τῆς ἱερωσύνης ἀποφαίνονται, τὸν ποτὲ δύνια ἡ λαβόντα ἐν οἰφ ὅήποτε χρόνψ, εἰτε καὶ πρὸ τῆς χει-ροτονίας, εἰτε καὶ ἐν τῆ χειροτονία, εἰτε καὶ μετὰ την χει-ροτονίας, εἰτε καὶ ἐν τῆ χειροτονία, εἰτε καὶ μετὰ την χει-ροτονίας, τὰς πορβολὰς τὰς ἐχχλησιαστικὰς ἀφορίζουσιν [al. ἀραιροῦσιν] ἐπλ τῆ τῶν χρημάτων δόσει. Fratri et comministro μεσυμασμαε san-

Fratri et comministro usquequaque san-ctissimo et beatissimo Domino Hadriano Pa-pae veteris Romae. Tarasius indignus epi-scopus Constantinopolis novae Romae in Do-mino. mino S. Multipliciter multisque modis ex evangelio et apostolorum Patrumque praeceptis docemur, in sanctifications sacerdotii mores ab avaritia longe alienos praestare, neque in ullius sacerdotalis viri ordinatione aurum argentumre accipere, aut aliud quippiam nobis vendicare, quod sententias ex divinis acripturis et Patrum doctrinis infra subiectae demonstrabunt. Qui enim manus imponunt, ministri sunt Spirilus, non vendilores Spirilus, nam quum gratis gratiam Spiritus acceperint, gratis etiam iis, qui ab ipsis accipiunt, dare iussi sunt ex voce Domini, hac ipsa libertate potestateque accepta. Quod si quis cam auro emisse convictus fuerit, hunc ex sacerdotali ordine excidisse pronunciant, quanquam nomine sacerdotium sortitus est, sed in eum falso nomen istud conferri re ipsa comprobatur. Nemo **) enim potest Deo et mammonae servire, prout ex ecangelio didicimus. Et quo-niam audicimus Deum per os Prophetae ***) clamantem: Sa-

Quaest. I. C. XIX. 83) quum Stmon: Edd. coll. o. — 83) | 59) (scr. A. 601.) l. 11. Ed. Maur. — 5) Edd. coll. o. pr. Bas., in ~ 8. — 84) add.: aliqua: Ed. Bas. — 85) arte: ib. — 86) | qua legitur ut est restitutum. — C. XXI. 88) scr. A. 787. — Ans. I. 6. * sancto: Edd. coll. e. pr. Lugdd. II. III. — C. XX. 87) Ep. 4 c. 86 (83). Deusd. p. 2. — 95) Matth. c. 6. v. 34. — 955) Esa. c. 40. v. 2.

Petrus divinus apostolus (cuius cathedram sortita est san-ctitas vestra) tanquam Simonem magum deponit. Et infra: 5, 1. Tolerabilior est enim Macedonii et eorum, qui circa ipsum sunt, Spiritus sancti impugnatorum impia haeresis. Illi enim creaturam et servum Dei Patris et Filii Spiritum sanctum delirando fatentur, isti vero eundem Spiritum⁸²) efficiunt suum servum. Omnis enim dominus quod habet, emciunt suum servum. Unins enim dominus quod habet, si vult, vendit, sive servum sive aliquid aliud eorum, quae possidet. Similiter et qui emit, dominus eius volens esse quod emerit, per pretium pecuniae illud acquirit. Ita et qui hanc iniquam actionem operantur, detrahunt Spiritui sancto, aequaliter peccantes his, qui blasphemaverunt, dicentes ²⁰), Christum in Beelzebub eiicere daemonia ²¹), etaua ut verius dicemus ludae companetur readitori cui atque, ut verius dicamus, ludae comparantur proditori, qui ludaeis Dei ⁹²) occisoribus Christum vendidit. Quum ergo Spiritus sanctus consubstantialis sit Christo, eiusdem *omnino et* ipsi portionis erunt. Et proculdubio in eis non est gratia Spiritus sancti, id est sacerdotii sanctitas. Nam quod non acceperunt non habent. Ait enim Petrus Simon ⁹³): Non est tibi pars neque sors in sermone isto, quia existimasti donum Dei pecunia possideri. Et supra: §.2. Nam et vicesimus nouus canon sanctorum apostolorum, et Actus eorundem, et tertius et quartus liber Regnorum, alienum omnino a sacerdotio pronunciant "eum, qui ali-quando dederit vel acceperit pecuniam in aliquo tempore, sive ante manus impositionen, *sive in ipsa manus impo-sitione,* sive post 94). Accipere enim est quandocunque accipere.

C. XXII. Et qui dat, et qui accipit, ut ordines sacri praestentur, anathema sit. Item ex Concilio Bracarensi II. c. 3. 95)

Placuit, ut de ordinatione clericorum episcopi munera nulla accipiant, sed, sicut scriptum est ⁹⁶), quod gratis donante Deo accipiunt gratis dent. Non aliquo pretio gratia Dei⁹⁷) et impositio manuum venundetur, quia anti-qua definitio Patrum ita de ecclesiasticis ordinationibus statuit, dicens⁹⁷): Anothema sit danti et accipienti. Propterea, quia aliquanti multis sceleribus obruti, sancto al-tario indigne ministrantes, non hoc ⁹⁹) testimonio bonorum actuum¹⁰⁰), sed profusione munerum obtinent, oportet ¹⁰¹)

NOTATIONES CORRECTORUM.

cerdotes loquimini ad cor Hierusalem, rursusque minantem et dicentem *): Si speculator viderit gladium venientem, et non insonuerit buccina, et populus se non custodierit, veneritque gladius, et tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram: huius igitur, quae ex silentio imminet, condemnationis metu, omnibus earum, quae apud nos sunt, ecclesiarum praefectis annunciámus, ita ut fidenter divinum Apostolum^{**}) imitantes dicamus, mundi sumus a sanguine corum, qui transgrediuntur canonicas constitutiones, et multo magis corum, qui ob pecunias ordinaverunt aut ordinati sunt, quippe quum Petrus, divinus ille apostolus, cuius et cathedram sortila est fraterna vestra sanctitas, hos depoveritatem praedicemus, servantes ac retinentes ea, quae a sanctis el omniquaque benedictis apostolis et ab inclitis Patribus nostris canonice sunt tradita. Et si quid horum ab aliquibus violatum est, aversamur. Fraterna igitur vestra summo sacerdotio congruens sanctitas, legitime et apte ad voluntatem Dei sacerdotto congruens sanctitus, tegtime et apte da voluntatem Dei sacerdotalem sanctificationem administrans, celebrem ade-pta est gloriam. Dicit enim per Prophetam ***) prinus et magnus pontifex Christus: Vivo ego, nisi eos, qui me glo-rificant, glorificabo. Nosti enim, o vir eorum desideriorum, quae Spiritus sunt, longe tolerabiliorem esse Macedonii et eorum, qui ab illo, sancti Spiritus impugnatorum haeresim. Nam quum illi sanctum Spiritum Dei et Patris creaturam et servun nugentur, hi suum ipsorum, quantum putant, servum ipsum faciunt. Omnis enim Dominus quicquid habet, quum libuerit, vendil, sive famulum, sive aliquid aliud ex his, quae possidet. Similiter et qui emit, volens emlae rei dominus fieri, argenti pretio eam acquirit. Ita qui hoc nefarium fa-

non per gratiam munerum, sed per diligentem prius discus-sionem, deinde per nultorum testimonium chericos ordinare. Gratian. Ex illa auctoritate B. Ambrosii et Gregorii

patet, quod simoniaci (sicut et alii haeretici) a fide exorbitant, et ideo consequenter de illis intelligitur, quod de aliis decernitur.

IV. Pars. §. 1. Item opponitur, quod prophetia donum Spiritus sancti est, haec autem in veteri testamento a sanctis prophetis vendi consucverat. Unde Saul ad Samuelem pro vaticinio expetendo non nisi cum munere ire praesumsit. Uxor etiam Hieroboam ad hominem Dei non nisi cum munere accessit. Item Christus a Iuda venditus auriculam servi sanavit. Exemplo itaque Saulis et uxoris Hieroboam patet, quod donum Spiritus sancti emere vel vendere non est peccatum. Exemplo Christi liquet, quod Spiritus sanctus, etsi iniuste a simoniacis venalis putetur, virtutis tamen suae non oblivisci-tur, nec desinit effectum suae gratiae etiam venditus prae-stare. Sed de prophetia B. Hieronymus in c. 3.¹⁰²). Michaeae competenter solvit, malos tantum accepisse, non bonos denuncians:

C. XXIII. Mali prophetae, non boni prophetiam vendebant '). "Iudices," inquit, "eius in muneribus iudicabant, *et* sacerdotes eius in mercede respondebant, et prophetae eius in pecunia divinabant, et super Dominum requiescebant, dicentes: Nonne Dominus in nobis est non venient super arabitur, et Hierusalem ut custodia pomarii 103) erit." Nemo ambigit 1^{90}), Ilierusalem ut custodia pomari 1^{90}) erit. Nemo ambigit 1^{90}), Ilierusalem propter scelera, quae in hoc capitulo describuntur 1^{97}), fuisse subversam. Et infra: §. 1. Poterat *utique" Petrus Simoni mago vendere quod petebat; imo poterat simulare 1^{98}) vendentem, (Spiritus enim sanctus nec venundari 1^{99}), nec emi potest); sed oblatam pecuniam cum offerente damnavit. Et paulo post: § 2. Necessary properties and in poter properties and potenties of the second pot oblatam pecuniam cum offerente damnavit. Et paulo post: §. 2. Nec quenquam moveat illud, quod in primo Regum¹¹⁰) libro legimus, Saulem volentem ire ad Samuelem dixisse puero suo, ad eum se ire non posse, quia pretium ¹¹¹), quod offerret pro vaticinio, non haberet, et puerum re-spondisse: Ecce inventa est in manu mea quarta pars sich pecuniae, et dabo viro Dei, et annunciabit nobis viam no-stram. Non enim scriptum est, quod Samuel acceperit,

cinus admittunt, sanctum deprimunt Spiritum, aeque peccantes atque illi, qui Christum in Beelzebub eiicere daemonia ore blasphemo dicebant, vel, ut verius dicam, Iudae proditori sunt similes, qui Dei interfectoribus Iudaeis argenti pretio Dominum vendidit. Quando igitur Spiritus sanctus consub-stantialis est Christo Deo nostro, perspicuum omnino est, eos in eadem parte ac sorte numerandos esse, ut demonstracimus. Quod si non venditur, quemadmodum certe non venditur, compertissimum quoque est, in istis sancti Spiritus gratiam non esse aut sacerdotii sanctificationem, et quod non acceperunt non habent. Meminerint S. Petri ad eum, qui id procurarat, hoc modo dicentis †): Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. Nam si venditur sacerdotii dignitas, supervacua igitur apud ipsos est honesta vitae institutio et puritatis virtutisque cultus; supervacuus apud ipsos et Paulus dicinus apostolus (†), docens, oportere episcopun esse sine crimine, temperantem, modestum, aptum ad docendum, continentem, sobrium, insistentem fideli secundum doctri-nam sermoni, ut potens sit et exhortari in doctrina sana, et contradicentes refellere. Percunt igitur haec omnia es eo, quod sacerdotium venditur et emitur. Subiectae igitur sententiae es sanctis collectae alienum omnino a sacerdotie pronunciant eum, qui quocunque tempore dederit vel acceperit, sive ante ordinationem, sive in ordinatione, sive post ordinationem. Accipere enim est quandocunque accipere. Sed et omnes ecclesiasticas promotiones, in quibus pecunia intervenit,

irritas esse iubent. C. XXIII. t) Caput hoc in uno vetusto exemplari coniunctum est superiori, et loco primae dictionis: Iudices, legitur: Duces; quemadmodum est apud B. Hieronymum in versione LXX.

- Ivo. = C. XXIII. 103) pecuniis: Edd. coll. o. pr. Bas. - 103) ros: Ed. Bas. - 104) nos: Ed. Arg. - 105) pomerii: Edd. coll. o. exc. Lugdd. II. III. - 106) ambigat: Edd. coll o. - 107) legun-tar: eaed. - 108) simulate vendere: Edd. Bas. Ven. II. Par. Lugd. I. - simulare vendere: Edd. Arg. Nor. Ven. I. - 109) rendi: Edd. coll. o. - 110) Regnorum: Edd. Arg. Bas. - cf. 1 Reg. c. 9. -111) quia pretium non est in manu mea, et adiecti: Quarta pars est in manu mea, hanc dabo, etc.: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III.

Q n a e s t. 4. C. XXI. ⁶) Ezech. c. 33. v. 6. - ⁶⁵) Act. c. 20. - ⁶⁶) 1 Reg. c. 2. v. 30. - ¹) Act. c. 6. v. 21. - ¹⁺⁾ 1 Tim. c. 3. v. 1. - ⁶⁹) add.: sanctum: Edd. cull. o. - 90) Matth. c. 12. - 91) daemonium: Ed. Bas. - 92) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. - 93) Act. c. 6. - 94) add.: manus impositionem: Edd. Bas. ex Ans. = C. XXII. ⁶⁵) Babest ab Ivone. - 96) ib. supra c. 2. - 99) ob testimonium: Ivo. - 100) operum: Edd. coll. o. - 101) add.: ergo: Coll. Hisp.

. .

aut quod illi obtulerint, quin potius a propheta pascantur, *et invitantur ad prandium.* Ned fac eum accepisse: sti-"et invitantur au prandium." Ned lac eum accepisse: sti-pes magis aestimandae sunt tabernaculi quam munera pro-phetiae¹¹²), siclus enim viginti obolos habet, et quarta¹¹³) pars sicli quiaque sunt oboli. Et¹¹⁴) nostri igitur sacer-dotes, si volunt vendere prophetiam, et columbas in ca-thedris suis proponere, quas Dominus flagello subvertit, quinque tantum obolorum sint mercede contenti, qui u vitingue num tratia 113) villarum and chinema obolor acci duingue tantum obolorum sint mercede contenti, qui ") quinque tantum obolorum sint mercede contenti, qui ") utinam non pretia¹¹³) villarum, sed quinque obolos acci-perent. §. 3. Hoc ipsum sonat et in tertio¹¹⁶) Regnorum likro, quod¹¹⁷) uxor Hieroboam infirmante filio pergit ad Achiam honvinem Dei, et defert ei decem panes^{*}) et cru-stulam et vas mellis, quia haec magis ") in sumtum pro-phetae, quam muneri¹¹⁸) prophetiae reputanda sunt, licet potuerint¹¹⁹) hi, qui ad ariolos ire consueverant "(quia multi divini et arioli erant in Israël)^{*} mala¹²⁰) consuetu-dine aestimasse¹²¹) id ipsum etiam de prophetis, et vo-luisse¹²²) sanctis viris offerre quod divinis offerre consue-verant. §. 4. Unde¹²³) in quarto[×])¹²⁴) libro Regum legi-gitur: quod Helisaeus renit Damacum, et Benadad res Syriae aegrotabat, annuncioreruntque ei, dicentes: Venit vir Dri huc, *et^{*} ait rex ad Asaëlem: Tolle tecum munera, et rade in occursum viri Dei, et consule Dominum per sam, rade in occursum viri Dei, et consule Dominum per eum, dicens, si evadere de infirmitate hac potero. Ivit ergo Azaël dicens, si evadere de infirmitate hac potero. Ivit ergo Azaël in occursum eius, habens sceum munera, et omnia bona Da-masci, onera quadraginta camelorum. Sed non est creden-dum accepisse, sicut de eodem Helisaeo legitur, quod Naaman mundatus a lepra obtulit ei munera, dicens: Ob-seero, ut accipius benedictionem a sereo tuo. At ille respon-dtt: Virit Dominus, ante guem sto, quia non accipiam. Quumque vin faceret, penitus non acquievit.

C. XXIV. Qued divinatio in bonum nen accipitur. Idem in codem capite y).

Nunquam divinatio *in scripturis* in bonam partem accipitur. *Non 125) est augurium in Iacob, neque divinatio in Israil.* Videbantur sibi quidem esse prophetae, sed quia pecuniam accipiebant, prophetia ipsorum facta est divinatio.

Gratian. Quum ergo secundum Hieronymum boni prophetas non munera prophetiae accipiebant, sed slipes taberna-culi, malis antem, qui accipiebant, prophetia, quae Dei erat donum, in divinationem, quoe diabolica est, convertebatur, quid aliud colligitur, nisi quod simoniacis (quod superius di-ctum est) nulla spiritualis gratia cooperatur? Quum enim in sacramentis 126) neque qui plantat, neque qui rigat, sit aliquid, sed qui incrementum dat, Deus, quis operatur in eis, si Dominus, qui incrementum dat, in eis non lucet, sed est otiosus? Item, quod dicitar de Christo, quod sicut Christus venditus auriculam restituit Malcho, et fecit miracula, sic et Spiritus sanctus possit vendi, et in ipsu venditione suam gratiam operari, non valet haee similitudo. Non onim hoc operatur Spiritus sanctus spiritualiter in perfidis mercimoniis avaritiae, quod Christus gessit corporaliter certi mysterii causa ad exemplum potientiae. Si enim omnifaria est similitudo, quum credatur posse vendi, sicut Christus, credatur etiam

NOTATIONES CORRECTORUM.

u) Quinque tantum obolorum sint mercede contenti, qui: Ista omnia absunt a recentieribus edi-tionibus B. Hieronymi, atque etiam a vetustioribus, prae-ter dictionem: gui. Sed non sunt expuncta, quia sententiae non officiunt.

v) Decem panes: Sic in vulgata latina B. Hieronymus habet: panes et ucas passas et vasculum mellis. In graeca autem vulgata et crustula, et uvae passae commemorantur: agrous, inquit, zei zuklögen rois rezvois autov, zai oraquias.

w) Quia haec magis: Ista usque ad vers. Licet, non habentur hic apud B. Hieronymum, sed loco eorum non habentur nic aput D. meronymun, sou toto totam haec: Dicitur enim, quid socum ille porteverit, et tamen propheta non scribitur accepisse, quipe gunn et corriguerit eau, et venturum luctum praedigerit, diet, diet.

Quaest. I. C. XXIII. 111) proposi-quarta ergo: eact. pr. Lugdd. U. III. -115) pretium: eact. - 116) 3 Res. * pr. Bas. - 117) de uxore Lorobo-pountsi decem panes obtuit et * pr. Lugdd. II. UI. - 11^A * Edd. coll. o. pr. Bas. L coll. o. - 121) existin 123) Hace videntur. Gr.

Spiritus sanctus posse crucifigi, quod impossibile est. Potest etiam intelligi (ut a similitudine non recedamus), quod sicut , qui ne-Christus venditus non venditori vel ementi, sed eis Christus venduus non venditori vet ementi, sed eis, qui ne-scientes aderant, dona suae gratine contulit, pro quibus etiam in cruce supplicavit, sic et Spiritus sanctus non vendenti vel ementi, sed his, qui de manibus corum ignorantia ducti sa-cramenta dominica accipinnt, suae gratiae effectum largiri probatur. §. 1. Item obiicitur, quod etsi malum sit ecclesia-stica emere, tamen saepe sinistra principia ad felices perve-niunt exitus. Ut Iacob per supplantationem perventi ad be-nedictionem, mt secres, auge leorosa manu seriour amunda nedictionem, ut seges, quae leprosa manu serilur, munda tamen melitur, ut ex adulterino concubitu pulchra sobolez nascitur: sic et pecunia, quae per simoniam acquiritur, feli-cem habet exilum, quum pauperibus profutura erogatur. Sed nihil horum simoniacis patrocinatur.

Ait enim Leo Episcopus ad Mauros Episcopos, epist. LXXXV. al. LXXXVII.¹²⁷):

C. XXV. Quae malo inchoantur principio, non peraguntur bono exitu.

Principatus, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occu-pavit, etiamsi moribus atque actibus non offendit 123), ipsius tamen initii sui est perniciosus exemplo. Et difli-cile est, ut bono peragantur exitu, quae malo sunt inchoata principio.

C. XXVI. Non superaedificatur bonum opus, ubi Christus fundamentum non est.

Item Gregorius [Anastasio], Antiocheno Episcopo, lib. VII. epist. 47. Indict. 2.*)¹²³) Quum Paulus dicat¹³): Fundamenium aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus fesus, consequenter probatur, quia ubi Christus non est funda-mentum, nullum boni operis est superaedilicium.

C. XXVII. Non potest fieri eleemosyna ex pecunia simo-

niace acquisita. Idem Syagrio et aliis Episcopis, lib. VII. epist. 110.¹³¹) Non est putanda eleemosyna, si pauperibus dispensetur, quod ex illicitis rebus accipitur, quia qui hac intentione male accipit, ut *quasi* bene dispenset, gravatur potius quam iuvatur 13 . Et paulo post: §. 1. Unde etiam *il-lud* certum est, quia etsi monasteria aut xenodochia, vel quid aliud de 13) pecunia, quae pro sacris ordinibus da-tur, construantur, mercedi non proficit. Et paulo post: 5. 1. No erro sub obtențu eleemosyna cum peccata alifur, construantur, mercedi non pronett. Ex pauto post: §. 1. Ne ergo sub obtentu eleemosynae cum peccato ali-quid studeanus accipere, "aperte" sacra scriptura "nos" prohibet, dicens¹³⁴): Hostine impiorum abminabiles¹³⁵), quae offeruntur ex scelere. Quicquid enim in Dei sacrifi-cio ex scelere offertur, omnipotentis Dei non placat ira-cundiam, sed irritat. Hine rursus scriptum est¹³⁶): Ho-rear Deufoum de tud intervie de tude enter alis enter intervie. nora Dominum de tuis iustis laboribus. Qui ergo male tollit, nt quasi bene praebeat, constat sine dubio, quia Dominum non honorat. Hinc quoque per Salomonem¹³⁷) dicitur: Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi¹³⁶) ri-ctimat filium in conspectu patris. *Quantus autem dolor

x) Unde in quarto: Haec usque ad finem non sunt inventa apud B. Hieronymum.

C. XXIV. y) Hoc etiam caput in aliquot vetustis est coniunctum superiori, et legitur ut in originali: Nunquam enim.

C. XXVI. z) Apud B. Gregorium sic legitur: Prachicator autem egregius dicit : Fundamentum, etc. Quisquis ergo cum dilectione Dei et proximi fidei, quae in Christo est, firmitatem tenet, eundem Iesum Christum, Dei et hominis filium, apud so posuit fundamentum. Sperandum ergo est, quod ubi Christus fundamentum est, bonorum quoque operum seguatur aedificium.

C. XXVII. a) Iuvatur: Si hic interponatur caput, Biosmoeyna. infra 14. q. 5. erit integer hic locus.

patris sit, perpendamus, si in eius conspectă filius victi-metur,* et hinc facile cognoscimus ¹³⁹), quantum ¹⁴⁰) apud Deum dolor exasperatur, quando ei sacrificium ex rapina tribuitur. Nimis ergo declinandum est, *dilactissimi fra-tres,* sub obtentu eleemosynae peccata simoniacne haereseos perpetrare. Nam aliud est propter peccata eleemosees perpetrare. Nam and est propter peccata elemin-synas facere, aliud propter eleemosynas peccata commit-tere b^{141} . Et post pauca: §.3. Quisquis ergo sacerdotium non ad elationis pompam, sed ad utilitatem adipisci desi-derat, prius vires suas cum hoc, quod est subiturus, onere metiatur, ut si impar est, abstineat, et ad id cum metu etiam, cui¹⁴²) se sufficere existimat, accedat.

C. XXVIII. Pastor simoniacus nullam ovibus praebet medicinam.

ldem 143) Theodorico et Theoberto 144) Regibus Francorum, libro VII., ep. 114.

Fertur simoniaca haeresis (quae 145) prima contra Dei ec-clesiam diabolica plantatione 146) subrepsit, et in ipso ortu suo zelo apostolicae ultionis percussa atque damnata est) in regni vestri finibus dominari, quum in sacerdotibus fides sit eligenda cum vita. Si enim vita deest, fides meritum sit engenua cum vita. Si enim vita deest, lides meritum non habet, B. Iacobo attestante, qui ait +): Fides sine operibus mortua est. Quae enim opera esse valeant sacer-dotis, qui honorem ¹⁴⁷) tanti sacramenti convincitur obti-nere per praemium? Et post pauca: §. 1. Hinc igitur non solum in ordinatoris et ordinati animam lethale vulnus in-figitur, verum etiam excellentiae vature renum 148) coifligitur, verum etiam excellentiae vestrae regnum 148) episcoporum culpa (quorum magis intercessionibus iuvari debuerat) praegravatur. Si enim dignus is sacerdutio credi-tur, cui non actionis ¹⁴) merita, sed praemiorum cupia-suffragatur, restat, ut nihil sibi in ecclesiasticis honoribus gravitas, nihil defendat industria, sed totum auri profanus amor obtimeat. Et, dum vitia remunerantur ¹⁵⁰) honore, in locum ultoris is, qui fortasse fuerat ulciscendus, addu-citur, atque hinc sacerdotes non proficere, sed perire potius iudicantur. Vulnerato namque pastore quis curandis ovibus adhibeat medicinam i aut quomodo populum oratio-mis clypeo tueatur, qui iaculis se hostilibus 151) feriendum exponit i aut qualem de se fructum producturus est, cuius gravi peste radix infecta est i Maior ergo¹⁵²) metuenda est locis illis "fore" calamitas, ubi tales intercessores ad locum regiminis adducuntur, qui Dei in se magis iracundiam provocant, quam per semetipsos placare debuerant.

Gratian. Quum ergo secundum Leonem simonia non bono peragatur exitu, secundum Gregorium nullum boni operis sequatur aedificium, nec sit putanda eleemosyna, quae ex pretio simoniae erogatur pauperibus, vulnerato pastore medicina non adhibeatur curandis ovibus, de infecta radice fructus non producatur, moior etiam calamitas in futuro metuatur, de tam sinistro principio quis felix exitus speratur?

Hinc etiam Augustinus ait 153):

C. XXIX. Simoniacorum sacramenta effectu gratiae carent.

Sicut eunuchus fuit, qui ¹⁵⁴) Ioseph comparavit, ita qui gratiam mercatur, vivum semen non habet siccis genitali-bus. Sic quoque ignis ¹⁵⁵) sacrificii, qui per septuaginta

NOTATIONES CORRECTORUM.

b) Committere: Hic apud B. Gregorium inter-inciuntur c. Hoc quoque. dist. 59. et c. Sicut Neophytus. dist. 48.

C. XXX. c) Ab initio huius capitis usque ad vers. donum Christi, Algerus lib. 3. citat ex B. Augustino, cuius tamen propria verba habentur infra de consecr. dist. 4. c. Miud §. Si fuerit.

d) Quía per illum: Apud B. Augustinum tractatu

annos Babylonicae eaptivitatis sub aqua vixerat, exstin-ctus est, Antiocho lasoni vendente sacerdotium, quod si-gnificavit Spiritus sancti ignem non lucere in simoniacis sacramentis.

Gratian. Quid in his similitudinihus B. Augustinus notare voluit, nisi quia sacramenta simoniacorum (sicut et ceterorum haereticorum) licet sint vera quontum ad formam, ina-nia tamen et falsa sunt quantum ad effectum, quum non possint in cordibus homidum gignere vel accendere coelestem gratiam ?

V. Pars. §. 1. Sed oblicitur illud Augustini contra hadereticos tractalu V. super evangelium Ivannis 156);

C. XXX. Sive bonus, sive malus sit minister, per utrumque effectus gratiae confertur c).

Si iustus fuerit minister, computo eum cum Paulo, qui gloriam suam non quacrit, dicens: Ego¹⁵⁷) plantaci, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit. Qui vero fuerit superbus minister, cum diabolo 158) computatur 159); sed non vius transit, et venit ad fertilem terram. Scio, quia lapis ex aqua fructum ferre non potest, et si per lapideos canales transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil gene-ratur; sed "tamen" hortus 160) plurimum fructum affert. Spiritualis enim virtus sacramenti ut lux pura ab illuminandis excipitur; sed per immundos transiens non coinquinatur.

C. XXXI. De codem.

Idem ad Vincentium Donatistam, ep. XLVIII.¹⁶¹) Ex catholica ecclesia supt omnia dominica sacramenta, quae sic 162) habetis et datis, quemadmodum 163) habe-bantur et dabantur *etiam* prius, quam inde exirctis.

C. XXXII. De eodem.

Idem de baptismo contra Donatistas, lib. V. c. 19. 164) Sic 165) autem Deus adest sacramentis et verbis suis, per qualeslibet ¹⁶⁶) administrentur, et ¹⁶⁷) sacramenta Dei ubi-que recta sunt, sicut mali homines, quibus mihil prosunt, ubique perversi sunt ¹⁶⁸).

C. XXXIII. De codem.

Idem lib. IV. de bapt. contr. Donatistas, e. 12.169) Nec foris ergo, sicut nec intus quisquam, qui ex parte diaboli ¹⁷⁰) est, potest vel in se, vel in quoquam maculate sacramentum, quod Christi est.

C. XXXIV. Sacramenta, guae non mutantur, catholicit et haereticis communia probantar.

Idem Augustinus ad Emeritum, epist. CLXIV. 171) Saeramenta, quae non mutastis, sicut habetis approbantur a nobis, ne forte, quum vestram pravitatem corrigere volumus, illis mysteriis *Christi*, quae in vestra pravitate depravata non sunt, sacrilegam faciamus iniuriam. Neque *enim et* Saul¹⁷²) depravarerat unctionem, quam accepe-rat, cui unctioni tantum honorem *rex* David, pius¹⁷³) *Dei servus*, exhibuit.

5. legitur*): Quod per illum fluit purum ess, quod per il-lum transit liquidum venit ad fertilem terram, puta, quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum affert. Spiritualis enim virtus sacramenti ita est ut lux, et ab illuminandis pura excipitur, et si per immundum transest, non inquinatur.

Polyc. 1. 3. t. 10. — cf. infr. de cons. Dist. 4. c. 39. §. 4. — 157) 1 Cor. c. 3. v. 7. — 158) Zabulo : Edd. coll. o. — 159) computabilur ; Edd. Ven I. II. Nor. Lugdd. — *) et apud Anseim. — 160) ortus ; Edd. Arg. Bas. Nor. Lugdd. II. III. — hortis : Böhm. = C. XXXI. 161) scr. c. A. 418. Polyc. l. 3. t. 10. — 162) sicul : Edd. coll. o. pr. Bas. — 163) sicul : Ed. Bas. — sic : Edd. coll. o. = C. XXXI. 164) Ans. l. 9. c. 49. Ivo Decr. p. 1. c. 117. — 165) Ni : orig. — Ivo. Ans. — 166) quostunque : Edd. coll. o. — 167) quorum sacr. et verba : eaed. — 166) quostunque : Edd. coll. o. — 167) quorum sacr. et verba : eaed. — 168) add. : t. e. foris et intus : eaed. = C. XXXII. 169) Ans. l. 9. c. 49. Polyc. ib. — 170) paire diabolo: orig. = C. XXXIV. 171) scr. A. 405. Ep. 57. Ed. Maur. — Polyc. 1. 7. t. 19. — 172) 1 Reg. c. 24. — 173) prius : Ed. Lugd. II. — add. : sdepe: Ed. Bas. — saepius : Edd. coll. rel.

Quaest. I. C. XXVII. 139) cognoscitur: Edd. cell. o. -140) quantus: Edd. coll. o. ex orig. -141) perpetrare: eaed. -142) qui: orig. = C. XXVIII. 143) Ep. 110. (scr. A. 599) I. 9. Ed. Maur. -Ans. I. 6. c. 78 (76). Ivo Decr. p. 5. c. f11. Polyc. ib. -144) Theodeberto: orig. -145) verba in parenthesi posita desiderantur ap. Ans. -146) supplantatione: Edd. coll. o. - Ivo. -+ | Iac. c. 2. v. 17. -147) honores: Ed. Bas. -1vo. -146) regimen vestroran: Edd. coll. o. - excellentia regia vestra: Ans. -149) accusationts: Ed. Bas. -150) munerantur: orig. - honor remunerat: Ivo. -Edd. Bas. Ingdd. II. III. - honore remunerat: Ed. Lugd. I. - honore munerat: Edd. Coll. rel. -151) hostium: Ivo. - Edd. coll. o. -Ios. -Ed. Bas. -150) munerantur: orig. - honor remunerat: Ivo. -Edd. Bas. Ingdd. II. III. - honore remunerat: Ed. Lugd. I. - honore munerat: Edd. Coll. rel. -151) hostium: Ivo. - Edd. coll. o. -Ios. -155) entim: Ed. Bas. = C. XXIX. 153) Caput Incertum; eadem Au-gustini nomine citantur apud Algerum I. 3. c. 47. -154) Gen. c. 39. -155) Smach. c. 1. et 4. = C. XXX. 156) Ans. I. 9. c. 80 (42).

319

C. XXXV. De eodem. Idem ad Donatistas °).

Sicut ficti veraciter non 174) ficte recipiunt, nec eorum baptisma reprobatur, sic et illa, quae schismatici vel haeretici, *si* non aliter habent, nec aliter agunt quam vera ecclesia, quum ad nos veniunt, non emendamus, sed potius approbamus.

C. XXXVI. Non fugiantur sacramenta Dei, a quocunque ministrentur. Idem contra literas Petiliani, lib. III. c. 9.1)175)

Neque in homine bono aliquis Dei sacramenta fugiat, noque in homine malo.

C. XXXVII. Hominum malitia sacramenta non profanat. ۰. Idem de baptismo contra Donatistas, l. VI. c. 44.

Nonne Sodomitae ethnici 176) erant, id est gentiles? Peiores ergo *erant* ludaei, quibus Dominus dicit 177): Tolerabilius erit Sodomis in die iudicii guam vobis, et quibus Propheta¹⁷⁸) dicit: Iustificastis Sodomam, id est, ^{*}in^{*} com-paratione vestri¹⁷⁹) iusta facta est. Numquid tamen ideo sacramenta divina, quae apud Iudaeos erant, talia erant, quales ipsi[†]) erant[‡] quae Dominus ipse quoque praecepit, et ad ea celebranda leprosos 10), quos mundaverat, misit, et ea Zachariae [1] ministranti angelus adstitit, eumque in templo sacrificantem exauditum esse nunciavit. Haec eadem sacramenta et in bonis hominibus illius temporis erant, et in malis peioribus quam sint ethnici, quando-quidem Sodomitis in malitia praelati sunt, et tamen illa sacramenta erant in utrisque integra atque divina. Nam et ipsi gentiles, si quid divinum et rectum in doctrinis suis habere potuerunt, non improbaverunt sancti nostri 181), quamvis illi per suas superstitiones, et idololatriam, et superbiam, ceterosque perditos mores detestandi essent, et, nisi corrigerentur, divino iudicio puniendi.

C. XXXVIII. Sacramenta mali habere passunt, licot virtutem Spiritus sancti habere non possint. Idem lib. III. cap. 16. 182)

Idem lib. III. cap. 16. ¹⁴⁵) Multae autem operationes sunt Spiritus sancti, quas Ape-stolus ¹⁶³) quum quodam loco, *quantum ¹⁶⁴) sufficere ar-bitratus est,* commemorasset, ita conclusit ¹⁶⁵): Omnia autem hacc operatur unus atque idem Spiritus, dividens sin-gulis ¹⁸⁶) prout vult. Quum ergo aliud sit sacramentum, quod habere etiam Simon magus potuit, aliud prophetia, qdae in malis hominibus etiam fieri solet, ut ¹⁸⁷) in Saul, aliud operatio eiusdem Spiritus, quam nisi boni habere non possunt, sicut ¹⁸⁶) est *finis praecepti* caritas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta;* quodlibet ¹⁸⁹) haere-tici et schismatici accipiant ^{19–1}), caritas ¹⁹¹), quae coope-rit ¹⁹³) multitudinem peccatorum</sup>, proprium donum est ca-tholicae unitatis et pacis, nec est in omnibus ¹⁹³), quia mec eius sunt omnes. nec eius sunt omnes.

C. XXXIX. Licet sacramenta mali ministrent, remissionem peccatorum non praestant.

Idem eodem libro, c. 18. 194)

Remissionem 195) peccatorum avari non dabant 196), quae per orationes †) *sanctorum*, id est per columbae gemitus,

NOTATIONES

C. XXXV. e) Verba ipsa prioris partis huius capitis usque ad vers. Reprobatur, non sunt inventa apud B. Augustinum, sed habetur sententia lib. 1. de baptismo contra Donatistas c. 12. Reliqua autem huius capitis pars est in eodem lib. c. 13.

C. XXXVI. f) Libro 3. contra literas Petiliani, unde videtur sumtum esse hoc caput, sic legitur: Nemo glorie-tur nec in homine bono; nemo bona Dei fugiat nec in homine

datur, quicunque baptizet 197), si 198) ad eius pacem illi pertinent, quibus datur. Non enim raptoribus et seenera-toribus diceret 199) Dominus 200): Si cui dimiseritis pee-cata, remittyntur 201) illi; si cui tenueritis, tenebuntur. Foris quidem nec ligari aliquid ²⁰²) potest, nec solvir. Fo-ris quidem nec ligari aliquid ²⁰²) potest, nec solvir, abi mon sit qui aut ligare ²⁰³) possit, aut solvere ²⁰⁴), sed solvitur qui cum columba fecerit pacem, et ligatur qui cum columba non habet pacem, sive aperte foris sit, sive iatus esse videatur.

Gratian. Si erge sacramenta in modum lucis ab immun-dis coinquinari non possunt, si in modum puri fluvi per la pideos canales ad fertiles areolas pervenient, petet qued en moniaci sacramentum unctionis sibi quidem inutiliter et permiciose habent, aliis autom utiliter et salubriter eandem unctionem administrant. Sicut ergo sunt vera sacramenta haereticorum quantum ad formam, ita sunt vera et non inania quantum

ad effectum. VI. Pars. Sed nobandum est, quod sacramentorum alia sunt nocessitatis, alia dignitatis. Quia enim necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem, illa sacramenta, quae saluti sunt necessaria, quia ilerari non possunt, quue sint vera, auferri vel amitti non debent, sed cum poenitentia rata esse permittuntur. Illa vero sacramenta, guae sunt dignitatis, nisi digne fuerint administreta, ita ut digni digne a dignis provehantur, dignitates esse désinunt, non ut minuatur veritas sacramenti, sed ut cesset officium administrandi, vel loco, rel tempore, rel promotione.

Loco, st ai Leo ad Rusticum Narbonensem Epi-scopum, epistola XC. al. XCII. cap. 1. 6)²⁰⁵):

C. XL. De his, qui a pseudoëpiscopis ordinantur.

Si qui *clerici* ab *istis* pseudoëpiscopis in eis ecclesiis ordinati sunt 206), quae 207) ad proprios episcopos perti-nebant, et ordinatio eorum cum consensu et iudicio praesidentium facta est, potest rata haberi, ita ut in ipsis ecclesiis perseverent. Aliter 'autem' vana est habenda or-dinatio, quae 20%) nec loco fundata est, nec auctoritate munita.

Gratian. Ecce aliquis a pseudocpiscopis ordinatus, si locum suae ordinationis mutaverit, vana est et sine administratione erit talis ordinatio.

Tempore, ut ait Innocentius epist. XXII. c. 5. de ordinatis a Bonoso 209):

C. XLI. Quae pro necessitate conceduntur, eadem cossante cessabunt.

Quod pro necessitate temporis statutum est, cessante no-cessitate debet *utique* cessare pariter quod urgebat, quia alius 210) est ordo legitimus, alia usurpatio, *quam ad praesens h) tieri tempus impellit.*

Gratian. Ergo aliquis alio tempore ab eo, qui Bonoso similis sit, ordinatus, cessabit ab administratione, quae pro necessitate illius temporis fuit permissa.

Item promotione, ut ait Leo epistola III. ad Iu-lianum Aquilegiensem 211):

C. XLII. Qui ab haereticis redeunt, sine spe promotionis in suis ordinibus recipi possunt.

Si quis haereticae communionis contagione se macula-

CORRECTORUM.

.

melo. Hoc autem caput significatur supra dist. 32. c.

melo. Hoc autem caput significatur supra une oz. o. Praeter §. Verum principia.
C. XL. g) Caput hoc emendatum est ac locupletatum ex ipsa epistola, et refertur supra dist. 62. c. 1. §. Si gui. C. XLI. h) Quam ad praesens: Haec sunt ad-dita ex Innocentio, cuius verba in hoc capite in summam redacta, infra autem q. 7. c. Quod pro remedio, plenius formation. referantur.

Ans. - 196) dant: Edd. coll. o. - $\frac{1}{1}$) orationem: eacd. - 197) baptizat: eacd. pr. Bas. - 198) add.: lamca. Edd. coll. o. - 199) dixit: Edd. Lugdd. II. HI. - dirit: Edd. rel. - 200) loan. c. 20. v. 23. - 201) dimittumer: Edd. coll. o. - 202) aliquis: eacd. - 203) add.: aliam: eacd. - 204) absolvere: eacd. pr. Bas. Lugdd. H. III. = C. XL. 2035 Ep. 167. (scr. A. 438. vel 439.) Ed. Haller. - Burch. I. 1. c. 11. Ivo Decr. p. 5. c. 65. - cf. supra Dist. 62. c. 1. - 206) *laerini*: Edd. coll. o. - 2015 yerba: quae - facta est: desiderantur in Edd. coll. o. pr. Bas. - 2085 quae ab hinc usque ad finem le-guntur, absunt ab Edd. coll. o. pr. Bas. = V. XLI. 209) scr. A. 414. - Ivo in prologo. - cf. infr. q. 7. c. 7. - 210) illud: Ed. Bas. = C. XLII. 211) Ep. 17. (scr. A. 447.) Ed. Baller. - Ita apud Merli-num, legendum tamen erit: *Lanuario.* - cf. U. 1. q. 1. c. 112. C. 1. q. 7. c. 21.

Quaest. I. C. XXXV. 174) et son : Ed. Bas. = C. XXXVI. 175) Ivo Becr. p. 10. c. 75. = C. XXXVII. 176) et etanici: Ed. Bas. - 177) Matth. c. 10. v. 15. - 178) Ezech. c. 16. v. 51. - 179) restra: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. - \uparrow) et iysi: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXXVIII. 182) Ans. 1. 9. c. 39 (44). Polyc. 1. 3. t. 10. - 183) add.: idem: Ed. Bas. - 184) absunt ab Ans. - 185) 1 (or. e. 18. v. 11. - 186) propria uniculture: ib. - 187) sicut Sant habuit: exig. - 188) id est: Ans. - Edd. coll. o. - verba, quae sequun-tur. desiderantur ap. Ans. - C. 1 Tim. c. 1. v. 5. - 189) quilibet: Ed. Arg. - quodibet horum: Edd. coll. rel. - 190) accipiumi: Edd. coll. o. pr. Arg. Ven. I. II. Nor. - 191) 1 Petr. c. 4. v. 8. - 192] eperif: Edd. coll. o. ex Ans. - 183) add.: domum eius: eaed. = C. XXXIX. 194) Aus. 1. 9. c. 33 (45). - 195) Remissum: orig. -

riti), hoc in magno habeat beneficio, si ademta "sibi" omni spe promotionis in quo invenitur ordine permaneat. Gratian. Ecce si clericus vel ordinatione, vel quelibet

sacramento huereticis communicat, cessans a promotione vir in suo ordine perseverat. Non est enim de sacramento hoc ut de reteris, cetera enim vel ad culpas abluendas dantur, nt baptismus et poenitentia, vol pro culpis non in actornum, sed ad horam negantur, ut sucharistia, quas in articulo mor-tis poenitenti stiam de nefarits poccatis conceditur : hoc solum non solum pro culpa, sed ettam pro infamia interdicitur, et pro imminula munditiae suae, vel extrinsecae, vel intrinsecae perfectionis procrogativa, ut bigamis, vel viduae maritis, vel filiteratis, vel corporis qualibet parte vitiatis denegatur, qui-bus tamen baptismus vel eucharistia non negatur. Potest etiam talis cetera sacramenta sacerdotaliter administrare, qui istud solum non valet conferre.

Unde Leo ait ad Episcopos Africae, epist. LXXXV. al. LXXXVII. cap. 2.²¹²);

C. XLIII. De episcopis, qui talem consecrant, qualem consecrare non licet.

Si qui episcopi talem consecraverint sacerdotem, qualem non liceat²¹³), etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen ius ulterius non habebunt, nec illi unquam sacramento intererunt, quod, *neglecto divino iudicio, immerito praestiteruat. . Gratian. Ecce guum konoris periculum svadant, ut ce-

tora sacramenta sacerdotaliter administrare permillantur, ab hoc solo non modo pro haeresi vel pro qualibet maiori culpa, sed etiam pro negligentia removentur. In quibus omnibus sobicite notandum est, quod sacramentum sacerdotalis promotio-mis pras ceteris omnibus magis accurate et digne dandum vel accipiendum est, quia nisi ila collatum fuerit, eo desinet esse ratum, quo non fuerit rile perfectum. Cetera enim sacramenta unicuique propter se dantur, et unicuique talia fiunt, quali corde vel conscientia accipiuntur. Istud solum non propter se solum, sed propter alios datur, et ideo necesse est, ut vero corde mundaque conscientia, quantum ad se, sumatur, quantum ad alios vero non solum sine omni culpa, sed estam sine omni infamia, propter scandalum fratrum, ad quorum utilitatem, non solum ut praesint, sed eliam ut prosint, sa-cerdotium datur.

Unde Hieronymus ad c. 3. Michaeae:

C. XLIV. Simoniaci rei sunt infidelitatis eorum, qui a se scandalizantur.

Hi, quoscunque de asseclis suis ordinánt²¹⁴) *clericos.* et vitam eorum in scandalum populis exponentes, rei sunt infidelitatis eorum, qui scandalizantur.

Gratian. Revera enim, qui ad hoc eliguntur, ut ceteris praesint, sicut praeordinantur dignitate, sic praeeminere debent sanctitate. Alioquin cur celeris praeferuntur, qui nulla meritorum gratia a celeris assumuntur? Hinc etiam Symmethorum gratia a celeris assumuntur? Hinc etiam Symmethorum Symmethorum Symmethorum Symmetric Mediolanensi Episcopo post sextam Synedum Romanam 215):

C. XLV. Sicut honore, ita et scientia quisque praecellere debet.

Vilissimus 216) computandus est, nisi praecellat scientia et sanctitate, qui est honore praestantior. VII. l'ars. Gratian. Patet ergo illud Augustini (sa-

cramenta videlicet Christi per haereticos ministrata suo non carere effectu) non de omnibus intelligi generaliter, sed de sacramento baptismi.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XLII., i) Macularit: Hic apud B. Leonem cum alia verba sunt interiecta, tum c. Saluberrimum, infra q. 7. Caput enim hoc est quasi summa quaedam, quemadmodum et c. Omnis. infra eadem, tametsi illud paulo plenius sit. C. XLVI. k) Ebrius: Addita, sublata, et emendata

sunt nonnulla in hoc capite ex originali, non tamen vox ista ob glossam. Legendum est enim: ebriosus.

C. XLVII. 1) Ut si cuius: Verba haec usque ad

Quaest. I. C. XLIII. 212) In ipsa epistola (ep. 12. scr. A. 448. Ed. Ball.) have non leguntur, neque ad Leonem pertimere vi-dentur; habentur enim in ep. de chorepiscopis, quam Leoni ante tempora Pseudoisidori suppositan esse constat. — Ans. I. 6. c. 35. et 74 (72). Ivo Decr. p. 5. c. 107. — cf. C. 25. q. 2. c. 24. — 213) add.: esse: Edd. coll. o. =: C. XLIV. 214) ordinantes: Edd. coll. o. - add.: episcopi: Ed. Bas. =: C. XLIV. 215) scr. c. A. 500. — 216) Vültsimis comparandus: orig. =: C. XLVI. 217) esi: Edd.

.

Unde fdem Augustinus ait tract. V. in Ioannem:

C. XLVI. Beptismus sive per bonum, sive per malum ministretur, reiterari non debet.

Dedit baptismum ludas, et non baptizatum est post ludam, dedit loannes, et baptizatum est post lu-qui datus est a luda, baptizatum est post loannem, quia qui datus est a luda, baptizmus Christi erat²¹⁷), qui 'au-tem^{*} a loanne *datus^{*}, loannis erat. Non ludam loanni, sed baptismum Christi, etam per ludae manus datum, ba-tieme loannis * ation erat sed baptismum Christi, etiam per ludae manus datum, ba-ptismo Ioannis, * etiam per manus Ioannis dato,* recte praeponimus. Et paule post: §. 1. Quos *baptizavit Ioan-nes, Ioannes waptizavit, quos autem baptizavit* ludas, Christus baptizavit, sic ergo quos baptizavit ebrius*), *quos baptizavit* homicida, *quos baptizavit* adulter, *si ba-ptisma Christi erat,* Christus baptizavit. Item paueis in-teriectis: §. 2. *Quod* sacramentum tam sanctum est, ut nec homicida ministrante polluatur.

C. XLVII. De eodem,

Idem de baptisme contra Donatistas, lib. IV, c. 4, 218)

Sicut urgeri videor, quum mihi dicitur: ergo haereticas dimittit peccata? sic et ego urgeo, quum dico: ergo *qui coelestia mandata non servat*, avarus ²¹?), *raptor, foene-rator, invidus, verbis, non factis saeculo renuncians,* di-mittit peccata? Si per vim sacramenti Dei, sicut et ille, ita et ille ²²⁰); si per meritum suum, nec ille, nec ille. Illud enim sacramentum et in malis hominibus Christi esse coonoacitur. in cornore autem unicae columbae, incorrecognoscitur, in corpore autem unicae columbae, incorra-ptae, *sanctae, pudicae, non habentis maculam aut ru-gam,* nec ille, nec ille invenitur. [Ut si cuius¹) manus esset arida, verum quidem esset membrum, quamyis since sanguine et inefficax esset, et mortuum, sic et fides, quum sit vera, tamen sine operibus mortua est] *Item paulo post*: §. 1. Sic *ergo* in haeresi baptizatus in nomine sanctao²²¹) Trinitatis tamen non fit templum Dei, si ab haeresi non recesserit, quomodo neque in avaritia in eodem nomine baptizatus fit templum Dei, si ab avaritia non recedat, quae est idolorum servitus. VIII. Pars. Gratian. Ex his itaque verbis apparet,

baptisma, quod ab haereticis tribuitur, virtute sua remissionem conferre peccatorum.

Sed idem Augustinus econtra testatur libro VI. de baptismo contra Donatistas, c. 1. dicens:

C. XLVIII. Baptisma Christi, etsi nulla perversitate violetur, apud haerelicos tamen caret effectu.

Etiam corde tardiores, *quantum existimo,* intelligunt ba-ptismum Christi nulla perversitate *hominis, sive* dantis, sive accipientis posse violari. Sed quia aliud **) est sacramentum ab effectu sacramenti, quum eos, qui in ipsa unitate ecclesiae perdite vivunt, constet remissionem pecca-torum nec dare, nec habere posse, quia non malignis, sed bonis filiis dictum est²³²): Si cui dimiseritis peccata, di-mittuntur²²³) *ei, si* cui tenueritis, tenebuntur; patet ergo haereticos tantum dare vel accipere sacramentum baptismi, et non dare remissionem peccatorum.

C. XLIX. De eodem.

Idem in sermone XI. de verbis Domini, de blasphemia in Spiritum sanctum =) 224).

Corporalia sacramenta, quae portant et celebrant etiam segregati ab unitate corporis Christi, formam possunt ex-hibere ²²⁵) pietatis. Virtus vero *pietatis* invisibilis et spi-

vers. Item, in vulgatis B. Augustini codicibus, eo loco non

leguntur, neque apud ceteros collectores *). C. XLVIII. m) Sed quia aliud: Hinc usque ad finem verbis B. Augustini in summam redactis sententia tamen manet incolumis. Integer locus habetur de cons:

dist. 4. Quomodo. §. Non ob aliud. C. XI.IX. n) in aliquot vetustis codicibus hoc et sequens caput sunt coniuncta superiori.

coll. o. == C. XLVII. 218) Ans. 1. 9. c. 35 (47). Ivo Decr. p. 1. c. 165. p. 2. c. 94. Polyc. 1. 3. t. 10. - 319) add.: religionis sinu-lator: Edd. coll. o. ex Ans. - 220) apud Bohm. operarum vitio integer fere versus excidit. - 6) Auctor inventus est Algerus Scho-lasticus in libro de misericordia et iustitia p. 3. - 221) add.: *et in-dividuace*: Ed. Bas. == C. XLIX. 324) Serm. 71. c. 19. Ed. Naur. - 235) habere: Edd. coll. e. 04

ritualis ita in els non potest esse, quemadmodum sensus non sequitur 'hominis' membrum, quando amputatur a corpore.

C. L. De eodem.

Rem Ambrosius in libro de initiandis rudibus 226).

Non sanat baptismus persidorum, non mundat, sed pol-luito), quia in diluvio aquarum multarun, ad Dominum non approximatur 227), quia, ut per Apostolum dicitur 228), guicquid non est ex fide, peccatum est, et ipsis, qui faciunt, et quibus faciunt non solum non prodest, sed et ad iudicium est.

C. LI. Per manus impositionem confirmentur qui ab hasreticis baptisma accipiunt.

Item Leo ad Nicetam Aquilegiansem Episcopum, epist. EXXVII. al. LXXIX. e. 7.²²⁹)

Hi, qui baptismum ab haereticis acceperunt, quum bapti-zati antea non fuissent, sola invocatione Spiritus sancti per impositionem manuum²³⁰) confirmandi sant, quia formam tantum baptismi sine sanctificationis virtute sumserunt. Et²³¹) hanc regulam, ut scitis, servandam omni-bus²³²) ecclesiis praedicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente Apostolo²³³): Unus Dominus ²³⁴), una fides, unum baptisma, cuius ablutio nulla fteratione temeranda est, sed, ut diximus, sola sanctifica-tio sancti Spiritus invocanda est, ut quod ab haereticis nemo accipit a catholicis sacerdotibus consequatur.

IX. Pars. Gratian. Sed notandum est, quod haeretici, ut Arlani et Sabelliani, quorum alii inaequalilatem, alii in-discretionem personarum confitebantur, baptisma non in forma ecclesiae, sed suae perversitatis ministrabant. §. 1. De his specialiter Ambrosius locutus est, dicens: Non sanat baptimus perlidorum, etc. sed etiam, ut rebaptizentur et reordi-nentur, in Concilio Nicaeno²³⁵), c. 19. statutum est:

C. Lll. Rebaptizontur et reordinentur qui de Paulianistis et Cataphrygis ad ecclesiam redeunt.

Si quis confugerit ad ecclesiam catholicam de Paulianistis et Cataphrygis r), statutum est ²³⁶), rebaptizari eos omnino debere. Si qui vero clerici erant apud eos, siquidem in-culpati fuerint et irreprehensibiles, rebaptizandi sunt ²³⁷), et rursus etiam ab episcopo ²³⁶) ecclesiae catholicae ordinentur. Si vero examinati minus fuerint apti deprehensi, deponi cos oportet. Similiter autem et circa diaconos 1), et de omnibus, qui in codem clero inveniuntur, cadem forma servabitur.

C. LIII. De eodem.

Item Innocentius ad Episcopos Macedoniae, epist. XXII. 0. 5. 239)

Paulianistae in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti minime baptizabant, et 240) Novatiani iisdem tremendis *venerandisque* nominibus baptizabant, nec apud istos de unitate potestatis divinae, hoc est Patris, Filii et Spiritus sancti, quaestio aliquando mota²⁺¹) est.

Gratian. Alii formam ecclesiae in baptizando servant. Sed dum ab eis baptizantur, qui in haeresi vel schismale eis communicant, sacramentum quidem baptismi ab eis occipiunt, virtutom vero non conseguuntur, quam sine fide nultus con-segui potest. Unde de Domino dicitur, quod in patria sua non poterat facere signum propter incredulitatem cerum.

C. L. o) Polluit: Hucusque Ambrosias. Sed Algerus libro 3. c. 1. referens hunc locum, addit usque ad vers. approximatur. ac deinde c. 13. citans etiam eundem Rbrum B. Ambrosii, adiungit reliqua huius capitis usque ad finem.

C. L.H. p) Cataphrygis: Legitur hace dictio in prisca versione, quae est in variis exemplaribus collectiomis Isidori impressis, ac manuscriptis, sed non est in ca-

Unde Augustinus tract. LXXX. ad c. 15. Ioannis, et sermons de calaciysme, c. 3. initie:

C. I.IV. Dum verbum accedit ad elementum, fit socramentum.

Detrahe verbum 242), et quid est 243) *aqua* nisi aqua? accedit varbum ad elementum, et fit sacramentum. Et infra: § 1. Unde ista tanta virtus aquae, ut corpus tangat et cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Nam et in ipso verbo aliud est sonus tran-

siens, aliud virtus manens. Gratian. De his etiam, qui in haeresi vel schismate ba-ptizantur, scribit Augustinus²⁴⁴) libro de fide, ud Po-trum Diaconum, c. 36. dicens:

C. L.V. Extra ecclesiam baptizati perniciem sibi cumulant, si ad ecclesiam non redierint.

Firmissime tene et nullatenus dubites, extra ecclesiam ba-ptizatis, si ad ecclesiam non redierint, baptismo cumulari perniciem. Tantum enim valet ecclesiasticae societatis communio 245) ad salutem, ut baptismo non salvetur cui non ibi datur, ubi oportet ut detur.

C. LVL. Infirma sunt dona, guas praeter unitatem ecclesiae habentur.

Idem tractatu XIII. ad c. 3. Ioannis.

Teneamus, fratres mei, unitatem. Praeter unitatem et qui facit miracula nihil est; in unitate *enim* erat popuqui facit miracula nini est; in unitate "cnim" erat popi-lus Israël, et non faciebat miracula; praeter unitatem erant magi Pharaonis ²⁴⁶), et faciebant similia Moysi. Populus Israel, ut dixi, non faciebat miracula. Qui el'ant salvi²⁴⁷) apud Deum, qui faciebant, an qui non faciebant? Pe-trus ²⁴⁸) apostolus resuscitavit mortuum. Simon magus fecit multa. Erant 'ibi* multi ²⁴⁹) Christiani, qui non poterant facere nec quod faciebat Petrus, nec quod faciebat Simon. Sed unde 250) gaudebant? quia 251) nomina eorum erant scripta in coelo.

C. LVII. Baptisma semel traditum non est reiterandum. Item Leo ad Nicetam Episcopum, epist. LXXVII. al. LXXIX. c. 7.²⁵²)

Hanc regulam, *ut scitis,* servandam 253) omnibus ecclosiis praedicamus, ut lavaerum semel initum nulla iteratione violetur, dicente Apostolo 254): Unus Dominus 255), unu fides, unum baptiema, cuius ablutio nulla iteratione teme-randa est, sed, *ut diximus,* sola sanctificatio sancti Spi-ritus invocanda *est*, ut quod ab hacreticis nemo accipit a catholicis sacerdotibus consequatur.

X. Pars. Gratian. Nomo in haeresi vel schismate constitutus intelligendus est. Ceterum, si cum fidei integri-tate et animi puritate de manu hæreticorum in forma eccle-siae aliquis baptisma acceperit, tune impletur illud Augu-stini 23%): Per lapideum canaleni aqua transit ad arcolas. Et iterum : Spiritualis virtus sacramenti, etc.

C. LVIII. Etiam per malos boni colliguntur.

Idem [Augustinus] sermone XI. de verbis Domini, de blasphemia in Spiritum sanctum 257).

Spiritus sanctus in sancta ecclesia etiam isto tempore, quo velut granum²³⁸) cum palea trituratur²³⁹), sic operatur, ut nullius veram confessionem aspernetur, nullius simula-

NOTATIONES CORRECTORUM.

none graeco, neque in versione Dionysii, aut aliis recentioribus. Quod autem et isti baptizandi sint, traditum est in concilio Laodiceno c. 8., in synodo VII. seu Nicaena II., c. 7., et infra de cons. dist. 4. c. Hi vero, quod est Gregorii.

q) Diaconos: Graece est: περί των διαχονισσών, xal περί των έν τῷ χανόνι έξεταζομένων; id est: De diaδλω; conissis, et de his omnino, qui in canone connumerantur.

Quaest. I. C. L. 236) Algerns in libro de misericordia et instilla. — 237) approximaburi: Edd. coll. 0. — 228) Rom. c. 14. v. 28. = C. LI. 239) Ep. 159. (scr. A. 458.) Ed. Baller. — Coll. (r. p. p. 1. t. 43. c. 33. Ans. 1. 9. c. 36. Polyc. 1. 3. t. 10. — 230) manus: Edd. coll. 0. — Coll. Hisp. — 231) ef. infr. c. 57. — 3329 add.: is: Edd. coll. 0. — Coll. Hisp. — 233) Ephes. e. 4. v. 6. — 2347) Deus: Edd. coll. 0. = C. LII. 239) Ep. t. 4. (et. 233) Ephes. e. 4. v. 6. — 2347) Deus: Edd. coll. 0. = C. LII. 233) Ephes. e. 4. v. 6. — 2347) Deus: Edd. coll. 0. = C. LII. 233) Exp. A. 414. — 238) add.: catholico: ' — C. LII. 239) sunt, et: desid. ib. — 238) add.: catholico: ' — C. LII. 239) sunt, et: desid. ib. — 239) verba: et — bapi — C. LII. 230) sunt, et: desid. exp. = 241) commote: Edd. coll. e

- -

tione fallatur, atque ita reprobos fugiat, ut ctiam per corum ministerium probos colligat.

Gratian. Ecco quando ab haeroticis baptisma cum sua virtute accipitur, eulus tam necessaria administratio est, ut nec eliam a paganis datum possit roilerari. Unde in ecclesia-stica historia 260) legitur, guod Alexander episcopus Alexandrias, quum Petri Martyris solennia celebraret, post expleta missarum sacramenta vidit super oram maris puerorum ludum, imitantium, ut fieri solet, episcopum, et gerentium es, quae in ecclesia geri mos est. Mor eos ad so perduci iubet, ot quid egissent percunctatur. Illi rei ordinem pandant, baquad plizatos a se esse quosdam catechumenos confitentur per Athanasium puerum, qui illis fuerat episcopus simulatus. Ubi ex responsis corum vidit secundum religionis nostrae ritum cuncta constare, statuit illis, quibus integris interrogationibus et responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non do-bers, sed adimplere ea, quae sacerdotibus mos est. Hine etiam 1sidorus ait^r)²⁰¹:

C. LIX. Do his, qui per ignorantiam ordinantur antequam baptizentur.

Si quis per ignorantiam ordinatur antequam baptizetur, debent ab eo baptizati iterum baptizari, et ipse ulterius non ordinetur. Sed Romanus Pontifex non hominem iudicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare 263) gratiam baptismi, licet paganus sit, qui baptizat.

C. LX. PALEA *) 263). [Ex Concilio apud Compendium 264).]

"Si presbyter ordinatus deprehenderit se non esse bapti-zatum, baptizetur et ordinetur iterum ¹)."

Gratian. Quod autom cetera sacramenta ab haereticis ministrari non possint, testatur Hieronymus in Aggacum Prophelam, cap. 2.:

C. LXI. Non placent Des quae ab haeretivis offeruntur. Sic populus =) iste haereticorum omnium est in conspectu meo, dicit Dominus, omne, quod fecerint, quod mihi ob-tulerint, vel vota v), vel pro salute, vel pacifica, vel pro peccato, *vel pro delicto*, vel in holocaustum ²⁶³), sive ²⁶⁶) eleemosynas, sive ieiunia, *sive victus continentiam* et ²⁶⁷) corporis castitatem, contaminata erunt in conspectu meo. Quanvis enim sancta videantur specie sui quae offeruntur *a talibus*, tamen, quia tacta 268) sunt ab eo, qui pollutus in anima est, omnia polluentur.

C. LXII. De codem.

Idem Hieronymus in Amos Prophetam, c. 5. 269) Odit Deus sacrificia haereticorum et a se proiicit, et quo-tiescunque sub 270) nomine Domini fuerint 271) congregati,

detestatur foctorem corum et claudit nares suas. C. LXIII. De eodem.

Idem in Oscae cap. 6.

Illi offerunt panem sacrilegum, et dant eleemosynas, et sectari videntur humilitatem. Quae ego, si vere fiant, ho-locausta interpretor. Quum autem scientiam Dei relique-

NOTATIONES

C. LIX. r) Caput hoc Burchardus et Ivo citant ex dictis Isidori, ex qua citandi formula solet indicari, non esse propria auctoris verba. Videtur autem in priore parte vel propessi quaestio, vel falsa alicuius opinio recitari, cui deinde in posteriore parte opponatur vera: Sed Romanus, etc. quae infra etiam de consecrat. dist. 4. c. Romanus, citatur ex Isidoro. Idque clarius lib. 5. Capitularium c. 4. exponitur his verbis: Si quis baptizatus est a presbytero non saptizato, et sancta Trinitas in ipso baptismo incocata fuil, baptizalus est, sicut Sergius Papa dizit, impositione vero manus indiget. Gregorius Episcopus Romanus et Ioannes Sacallarius sic senserunt.

C. LX. s) Haec Palea et locis indicatis, et in colle-

Quaest. I. C. LVIII. 260) Burch. I. 10. c. 14. = C. LIX. 261) Auctor capitis inventus est Egbertus Eboracensis, sive quis-quis auctor libri poenit. est, qui legitur apud Mansium t. 12. p. 435. - Burch. I. 4. c. 100. Lvo Pan. I. 1. c. 97. Decr. p. 1. c. 294. Petr. Lomb. Sent. I. 4. dist. 5. pr. Alger. I. 3. c. 6. - 262) add.: creetti: Edd. coll. o. = C. LX. 263) totum caput abest ab Ed. Bas. - 264) imo ex capitulis Theodori Cant. - cf. Capit. I. 6. c. 93. Burch. I. 4. c. 74. Ivo Pan. I. 1. c. 96. Decr. p. 1. c. 268. c. 1. Comp. 1. de presb. non bapt. - c. 1. X. h. t. - *) et in orig. ap. Theodorum. = C. LXI. 265) per eleem., size per iei.: Ed. Arg. - 267) ret: Edd. coll. o. - 268) tractata: eaed. = C. LXII.

rint, frustra truncato capite fidei cetera membra habers se jactant.

C. LXIV. Sine fide et caritate nec evangehum habetur, nec prosunt aliqua bona.

Idem in epistol. ad Gulat. c. 1. [v. 11.]

Marcion et Basilides, et ceterae haereticorum pestes non habent Dei evangelium, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo humanum fit evangelium quod docetur. Nec putemus in verbis scripturarum esse evangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in sermo-num foljis, sed in radice rationis.

C. LXV. De codem.

Idem ad cap. 5. eiusdem epistolae [v. 14.].

Vide, quantum bonum sit caritatis²⁷²). Si ita martyrium fecerimus, ut nostras velimus ab hominibus ³⁷³) reliquias honorari, si ²⁷⁴) opinionem vulgi sectantes intrepidi sanguinem fuderimus, et substantiam nostram usque ad men-dicitatem propriam dederimus, huic operi non tam prae-mium quam poena debetur, et perfidiae magis tormenta sunt quam corona victoriae.

C. LXVI. Haereticorum benedictio maledictio est.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 32. 275)

Non oportet 276) haereticorum henedictiones accipere, quoniam magis sunt maledictiones quam benedictiones.

C. LXVII. Neque cum haereticis, neque cum schismaticis licet orare.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 70. 277)

Non liceat clericis vel laicis 278) ab haereticis eulogias accipere, quia maledictiones sunt magis quam benedictiones, neque liceat aut cum haereticis, aut cum schismaticis orare.

C. LXVIII. Extra ecclesiam non sunt vera sucrificia. Item Leo ad Anatolium Constantinopolitanum Episcopum,

epist. XLVIII. cap. 2. 279)

In ecclesia Dei, quae corpus Christi est, aliter nec rata sunt sacerdotia, nec vera sacrificia, nisi in nostrae 280) proprietate naturae verus nos pontifex reconciliet, *verus immaculati agni sanguis emundet.*

C. LXIX. Impiorum manibus divina sacramenta se subducunt. ldem Leoni Augusto, epist. LXXIII. 201)

Manifestum est, per crudelissimam insanissimamque saevitiam ²⁸²) in Alexandrina sede omne coelestium sacramen-torum lumen exstinctum. Intercepta est sacrificii ublatlo, defecit chrismatis sanctificatio, et parricidalibus manibus impierum omnia se subtraxere mysteria.

C. LXX. Sacramenta extra ecclesiam ministrari possunt,

salutem vero conferre non possunt. Item B. Martyr Cyprianus in spistola contra haersticos ").

Si quis 283), inquit, de ecclesia haeretica praesumtione exierit, a semetipso damnatus est. Cum huiusmodi secun-

CORRECTORUM.

ctione, quae est in tomo 3. Concilierum post decreta Ale-xandri II., et cap. 1. de presbylero non baptizato, citatur ex concilio apud Compendium.

t) Iterum: Sequebatur: et omnes, quos prius baptizavii, quae sunt expuncta, quia non habentur in dicto c. 1. de presbytero non baptizato, neque in cap. Feniens. cod. tit. ubi refertur, licet habeantur in aliis locis indicatis *).

C. LXI. u) Sic populus: In originali legitur: Sie populus iste, et sic gens ista, Indaeorum videlicet alque gentilium et haereticorum omnium, etc.

v) Vota: Ibidem habetur: vel vota pro salate, sed ub glossam non est mutatum.

C. LXX. w) Caput hoc collectum est ex variis locis

269) Ans. 1. 9. c. 48 (60). Alger. 1. 3. c. 12. Deusdedit p. 2. — 270) in nomine eius: Edd. coll. o. — 271) sunt: eaed. pr. Bas. == U. LXV. 272) est caritas: Edd. coll. o. — 273) omnibus: Edd. coll. o. pr. Bas. — 274) quia si: Ed. Lugd. II. — et si: Edd. coll. rel. = U. LXVI. 273) hab. inter A. 347. et 384. — Burch. 1. 3. c. 2209. Ivo Decr. p. 3. c. 260. — 276) oporteret: Ed. Lugd. II. = C. LXVII. 277) c. 32. et 38. conc. Laod. ex interpr. Martini Brac. — 2789 add.: cutholicis: orig. = C. LXVII. 279) Ep. 81. (ser. A. 451.) Ed. Buller. — Ivo Decr. p. 3. c. 9. ex Lanfranco in 11b. de eucharistia. — 360) suae: Edd. coll. o. = C. LXIX. 281) Ep. 156. (ser. A. 451.) Ed. Buller. Baller. — Ans. 1. 9. c. 40 (52). — 323) resations: Ans. = C. LXX. 383) Prior capitis pars excerpts est ex Cypringl. ep. ad Magnum. 21.*

dum Apostolum, nee cibum quidem samere debemus. De-elaratur hoc in libro Regnorum ²⁶⁴), ubi, quum homo Dei ad Ilieroboam missus easet, qui ²⁶³). *ei* peccata sua ex-probraret atque ultionem futuram praediceret, panem *quo-que* apud illum cdere et aquam bibere vetaretur ²⁶⁶). Quod quum non custodisset, divina sententia inde rediens, manu laonis in trinare interit. 5 4 Et auda 272 morsu leonis in itinere interiit. §. 1. Et audet 287) quis-quam dicere, aquam 288) baptismi salutarem, et gratiam coelestem communem cum haereticis esse posse, cum quiconcientem communem cum naereticis esse posse, cum qui-bus nec terrestris cibus, nec saecularis potus debet esse communis? Constat²⁶⁹) autem ²⁹⁹) oleum, unde baptizati unguntur, sanctificari, et eucharistiam fieri apud illos omnia per mendacium geruntur. Nam haereticus simiarum more, quae quum homines non sint, humana²⁸¹ *tamen* imitantur, vult 292) ecclesiae catholicae auctoritatem sibi imitantur, vult²⁹²) ecclesiae catholicae auctoritatem sibi et veritatem vendicare, quando ipse in ecclesia non sit. Benedicit a Deo maledictus²⁹³), vitam pollicetur mortuus, Deum invocat blasphemus, sacerdotium administrat.profa-sus, ponit²⁹⁴) altare sacrilegus. Ad²⁹⁵) haec omnia ac-cedit et illud malum, ut antistes diaboli audeat euchari-stiam facere, quando²⁹⁶) nec sanctificari oblatio illic possit, phi baicing sanctus pon sit and succession. stiam facere, quando 2⁹⁶) nec sanctificari oblatio illic possit, ubi Spiritus sanctus non sit, nec cuiquam Dominus per eius orationes et preces prosit, qui Dominum 2⁹⁷) ipse vio-lavit. Si enim 2⁹⁶) qui ecclesiam contemnunt 2⁹⁷) *et* ethnici, et publicani habentur, multo magis *utique* re-belles et hostes, falsa altària, et illicita sacerdotia, et sacrificia sacrilega, et nomina 3⁰⁰) adulterata 3⁰¹) fingentes, inter ethnicos et publicanos necesse est computentur, quos omnes constat a caritate atque *ab* unitate ecclesiae 3⁰²) recessisse. Ergo 3⁰³) omnia, quaecunque faciunt haeretici, carnalia sunt, et inania, et falsa, ita 3⁰⁴) ut nihil eorum, quae illi gesserint, a nobis probari debeat. Non 3⁰⁵) sta-tim suscipienda sunt et assumenda quae iactantur in Christi nomine, sed quae geruntur in Christi veritate. Quomodo 3⁰⁶) enim perficere 3⁰⁷) quae agunt aut impetrare alquid illi-eitis conatibus de Deo possunt, qui contra Deum quod eis non licet moliuntur? §. 2. Quare, qui haereticis et schis-maticis -patrocinantur, censura x) divina in eorum proban-tur facinore et poenis non solum duces et auctores, sed tur facinore et poenis non solum duces et auctores, sed etiam participes destinari, nisi se a communione malorum separaverint, praecipiente per Moysen Domino, *ac di-cente* 306): Separamini a tabernaculis hominum istorum durissimorum, et nolite tangers ab 109) omnibus, quae sunt eis 310), ne simul pereatis in peccalis corum. Et quod comminatus per Moysen Dominus fuerat implevit, ut, quisque 311) se a Chore, et Dathan, et Abiron non separasset, poenas statim pro impia communione persolveret ³¹²). Si-eut etiam per Osee prophetam Spiritus sanctus contesta-tur ³¹³) et dicit: Sucrificia eorum tanguam panis luctus; emnes, qui manducant ea, contaminabuntur; docens scilicet et ostendens omnes omnino cum auctoribus 314) supplicio coniungi, qui fuerint eorum peccato contaminati.

C. LXXI. Vera sacrificia non nisi in fide ecclesiae celebrantur. Rem Augustinus liv. Sententiarum [per Prosperum Aquitanicum Episcopum Reg. collectarum] c. 15: ³¹⁵)

Extra catholicam ecelesiam non est locus veri sacrificii.

NOTATIONES CO

epistolarum B. Cypriani et concilii ab ipso habiti, interdum immutatis et in summam redactis, quae in margine sunt indicata.

2) Censura: In epistola ipsa sic habetur: Frustra contendunt baptizari et sanctificari illic aliguem salutari baptismo posse, ubi constet baptizantem baptizandi licentiam non habere; atque, ut magis intelligi posset, comtra eiusmodi audaclam guas sit censura divina, invenimus in tali facinore non solum ducos et auctores, sed et participes poenis destinari, etc.

9 usest. I. C. LXX. 284) Regum: Edd. coll. o. pr. Bas. ef. 3 Reg. c. 13. — 285) quod: Edd. Lugdd. II. III. — 286) prohibitus est: Edd. coll. o. — 287) An debei: eaed. — 288) sucramentum salutare: eaed. — 289) ox ep. ad Ianuarium (ep. 70. ed. Baluz.). — Eadem fore leguntur in conc. Carth. h. A. 256. — 290) ergo: Ed. Bas. — 291) formans humanan: Edd. coll. o. — 293) quum sit maledictus: Edd. coll. o. — 294) componit altare: Edd. Coll. o. — 293) quum sit maledictus: Edd. coll. o. — 294) componit altare: Edd. Bas. — munus ponit ants altare: Edd. cell. — 295) ex ep. ad Epictetum (ep. 64. Ed. Baluz.) — 296) quum nec sacrificari: Edd. coll. o. — 297) Deum: eaed. — 296) ex memorata ep. ad Magnum. 299) violant: Edd. coll. o. — 300) onnia: eaed. — 301) adulterina: caed. — Böhm. — 302) add.: catholicae: eaed. — 305) vota Nemacsiani ex eod. conc. — 304) ex dicta ep. ad Hagnum. — 305) ox ep. ad Iabaianum. — 306) ex dicta ep. ad Engunm. — 307)

Rem Gregorius in III. 175. Dialog. cap. 31. att de Ermigildo 316) Rege Leovigili fillo:

C. LXXII. De manu haereticorum communio non est recipienda.

Superveniente²¹⁷) paschalis festivitatis die intempestae noctis silentio ad eum periodus pater Arianum episcopum misit, ut ex eius manu sacrilegae consecrationis communionem perciperet, atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus Ariano episcopo venientt exprobravit ut debuit, eiusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit.

C. LXXIII. Sacardotes haareticorum Christi homoribus non habentur digui.

Rem Indocentius ad Alexandrum Episcopum, epist. LVIII. c. 3.314)

Arianos praeterea ceterasque huiusmodi pestes 7), quia eorum laicos conversos ad Dominum sub imagine poenitentiae ac sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur³¹⁹) clericos eorum cum sacerdotii aut ministerii cuiuspiam suscipi³¹⁰) debere dignitate. Quoniam quibus solum baptismum ratum esse permittimus (quod utique in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti perficitur)³²¹, nec Spiritum sanctum eos habere ex illo baptismate illisque mysteriis ³²²) arbitramur, quoniam, quum a catholica fide eorum auctores desciscerent, perfectionem Spiritus, quam ³²³) acceperant, amiserunt, nec dare eius plenitudinem possunt, quae maxime in ordinationibus operatur, quam per impietatis suae perfidiam *potus, quam per* fidem ³²⁴) *dixerim*, perdiderunt. Propter³²⁵) quod fieri non potest, ut eorum profanos sacerdotes dignos Christi honoribus arbitremur, quorum laicos imperfectos, ut dixi, ad sancti Spiritus percipiendam gratiam cum poenitentiae imagine recipimus. *Item*³²⁶): §. 1. *Si, ut* legitur ³²⁷): *Qui teligerit*²) immandum immundus erit, quomodo ei tribuctur quod munditia ³²⁸) ac puritas consuevit accipere! *Rt imfra*: §. 2. Qui particeps effectus ³²⁹) est damnati, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum ³³⁰).

Gratian. Ex eo autem, quod manus impositio iterari praecipitur, sacramentum non esse outenditur.

Unde Augustinus lib. III. de baptisme contra Denalistas, c. 16.³³¹):

C. LXXIV. Manus impositio non est sacramenti iteratio. Manus impositio non, sicut baptismus, repeti non potest. Quid enim est aliud, nisi oratio super hominem?

Gratian. Quum ergo Innocentius solum baptisma haoroticis ratum esse permittat; guum Gregorius sacrilegam vocet consecrationem Arianorum; quum Cyprianus guaecunque ab haereticis finnt carmalia, et inania, et falsa iudicet; guum Hieronymus omnia, quae ab eis offeruntur, contaminata in conspectu Dei asserat; guum Loo extra occlesiam nec rata sacerdotia, nec vera sacrificia esse testetur: patet, quod sacramenta ecclesiastica praeter baptisma (ut supra dictum est) ab haereticis ministrari non possunt.

CORRECTORUM.

C. LXXIII. y) Pestes: Antea sequebatur: detestamur, quod est sublatum, quia neque est in vetustis codicibus, neque in ipsa epistola, neque apud Asselmum, aut in Panormia habetur.

z) Qui tetigerit: In epistola est: qued tetigerit immundus, sed ob glossam non est mutatum, atque huius etiam lectionis sententia habetur iisdem indicatis scripturae locis.

perf. alqua, quae agantur: Ed. Bas. -308) Num. c. 16. v. 26. -309) de: Edd. coll. o. -310) in eis: eaed. -311) quisquis: eaed. -312) solveret: eaed. -313) testatur dicens: eaed. - cf. 0s. c. 9. v. 4. -314) add.: fautorious: eaed. = C. LXXI. 316) Liber iste apocryphus est. = C. LXXII. 316) leg.: Herminglitdo, et postea: Leavigildi. -317) cf. C. 24. q. 1. C. 43. - Deusdedit p. 2. = C. LXXIII. 318) ser. c. A. 415. - Ans. l. 9. c. 18 (17). Ivo Pan. l. 3. c. 129. -319) videntur - suscipienti esse: Edd. coll. o. -320) suscipere: Coll. Hisp. - Ans. -321) percipitur: Edd. coll. o. -322) ministeriis: eaed. -323) qui: eaed. -324) add: Domini: eaed. -325) Quomodo fleri polest: Coll. Hisp. -346) cf. supra c. 18. -325) Quomodo fleri polest: Coll. Hisp. -336) possumes; eaed. = C. LXXIV. 331) Ans. l. 9. c. 24 (34). Polya. l. 3. t. 10.

Item obiicitur Mud Hieronymi adversus Lucife-rianos *) 332):

C. LXXV. Qui in baptismo sanctus est, ad altare peccator non erit.

Sicut Christus est qui baptizat, ita Christus 333) est qui sanctificat. Unde oro te, ut aut sacrificandi licentiam ei tribuas, cuius baptisma probas ³³⁴), aut reprobes eius ha-ptisma, quem non putas esse sacerdotem. Neque enim gotest fieri, ut qui in baptismo sanctus est sit ad altare peccator.

Gratian. Sed 335) hoc de peccatore b) tantum catholico, non de hacmico intelligendum cst. Quicquid enim cum fide catholica pro officio suo facit licet indignus, tamen divina gratia cooperante ratum esse creditur. Alioquin si de haere-ticis dictum intelligeretur, ipse sibi contrarius esset, quum dicat ad c. 5. Amos: Sacrificia eorum odit Dominus. Et alibi in persona Domini³³⁶):

C. LXXVI. Benedictionibus hasreticorum Deus maledicit. Maledicam •) benedictionibus vestris 337): hoc est, quicquid a

vobis benedicitur³³⁸) a³³⁹) me erit maledictum. XI. Pars. Gratian. *Hoc ergo intelligendum de haere-*tico, illud autem adversus Luciferianos de ecclesiastico peccatore. De que Augustinus d) ait in libro de corpore Do-mini³⁴⁰):

C. LXXVII. Boni et mali sacerdotes aeque corpus Christi conficiunt.

Intra catholicam ecclesiam in mysterio³⁴¹) corporis et sanguinis Domini nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur sacerdote, quia non in merito consecrantis³⁴²), sed in verbo perficitur creatoris et virtute Spiritus sancti. *Et infra*: Si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem sicut ipse³⁴³) est qui baptizat, ita ipse est qui per Spiritum sanctum hanc reame efficit contament. Condens suam efficit carnem et transfundit in sanguinem. Credendum •) est enim, quod in verbis Christi sacramenta conficiantur. Cuius prius creantur imperio, eius utique verbo recreantur ad melius.

C. LXXVIII. De eodem. Item Augustinus lib. II. contra epistolam Parme**miani, c. 10.** †).

Omnia sacramenta quum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per cos digne sumentibus, sicut et verbum

NOTATIONES

C. LXXV. a) Initium huius capitis usque ad vers. ore is, non est eo loco apud B. Hieronymum. Est tamen apud Algerum, lib. 3. c. 10., apud quem etiam nonnulla varba ex iis, quae sequuntur, eodem nodo habentur atque apud Gratianom, licet apud B. Hieronymum aliter legantur.

b) Peccatore: B. Hieronymus eo loco argumentatur, ut solent dialectici dicere, ad hominem, neque id agit, ut constituat ac sanciat aliquid, sed tantum, ut adversarium modestum reddat. Nam postquam illum éo ad-duxit, ut se non amplius adversarium, sed discipulum profiteatur, tunc verissimam ei rationem exponit, cur ecclesia episcopos recipiat, qui in Ariminensi concilio impru-dentes haereticis consenserant.

C. LXXVI. c) Haec sunt in glossa interlineari ad eum Malachiae locum ex Hieronymo. C. LXXVII. d) Augustinus: Caput hoc etiam ab

Algero lib. 3. cap. 8. citatur ex Augustino in libro de cor-pore Domini: sed Possidius in indiculo operum B. Augustini nullam huius libri mentionem facit, et ad verbum (excepto ultimo versiculo) haec leguntur in libro Paschasii abbatis de corpore et sanguine Domini, cap. 12., ex quo etiam libro sunt c. Iteratur, cum seqq., infra de consecrat. dist. 2.

e) Credendum: Haec eodem modo leguntur apud Algerum. Sed Paschasii verba c. 15. haec sunt: Cuius

Quasest. I. C. LXXV. 332)Alger. 1. 3. c. 23. - 333) tpase: Edd. coll. o. - Mc: Alg. - 354) approbas: Edd. coll. o. = 355) hoc Gratiani dictum ad verbum legitur ap. Algerum. = C. LXXVI. 336) Alger. 1. 1. - 337) Malach. c. 2. v. 2. - 338) benedicetur: Al-ger. - Edd. Bas. Lugdd II. III. - 339) per: Edd. coll. o. - Alg. =C. LXXVII. 340) Alger. 1. 1. c. 56. - 341) ministerio: Edd. Arg. Bas. - Alger. - 343) add.: est: Ed. Bas. - Alger. - 343) add.: (Aristius: Edd. coll. o. = C. LXXVIII. +) Alger. 1. 1. c. 73. -344) add.: lestatur: orig. - 345) Matth. c. 39. = C. LXXIX. 346) Haec cliantar ex tractata Asgustini in ep. Ioannis ab Algero

Dei 344). Unde dictum est 345): Quae dicunt facite, eune autem faciunt facere nolite.

C. LXXIX. De vis, qui sanctis male utuntur.

Idem in Psalmum CIII. vers. Qui tegis 346).

Prophetavit *et* Saul malus rex, *et tunc prophetavit,* quum 347) David sanctum persequeretur. Et infra: Non ergo se iactent qui forte sine caritate habuerint 3+8) *hoch munus Dei sanctum, sed videant, qualem rationem habituri sunt cum Deo, qui sanctis non sancte utuntur. Ex his erunt, qui dicturi sunt *): In nomine tuo prophetavimus. Non **) illis dicetur: Mentimini, sed dicetur: Non novi vos, elc. Gratian. Spiritum ergo prophetiae dicendi sunt habuisso,

non meritum.

C. LXXX. Quisque non tam sanctificatur ex hostiis, quam pro peccato polluitur.

Item Hieronymus in cap. 2. Aggacis) 349).

O³⁵⁰) propheta³⁵¹), qui altari tantum exstructo et domo mea diruta hostias mihi offers in altari, et victimis eius sanctificari te putas, scito, quoniam sanctum quidem est quod offertur in altari, sed non tam sanctificaris ex hostiis, quam ex 352) mortuis operibus pollueris.

C. LXXXI. Contra Spiritum sanctum verbum dicitur, quum ex dispersione nunquam reditur.

Item Augustinus in lib. de verbis Domint, serm. XI. circ. fin. 353).

Ita fit 354) verbum contra Spiritum sanctum, quum ex dispersione ad congregationem nunquam venitur, quae ad remittenda peccata accipit³⁵⁵) Spiritum sanctum. Ad quam congregationem etiamsi per malum clericum, sed tamen catholicum ministrum, reprobum et fictum, aliquis accep-serit corde non ficto, in ipso Spiritus sanctus ⁵)³⁵⁶) ope-ratur remissionem peccatorum, qui in sancta ecclesia ita operatur, ut reprobos fugiat, et tamen per eorum ministerium probos colligat.

C. LXXXII. Non meritis hominum, sed virtute Spiritus sancti peccata remittuntur.

Idem in sermone de remissione peccatorum 357).

Ut evidenter *hoc* ostenderet Dominus, a Spiritu sancto, quem donavit tidelibus suis, dimitti peccata, non meritis

CORRECTORUM.

ergo potentia creata sunt prins, eius utique verbo ad melius recreantur, quia nemo creator alicuius rei aut recreator nisi unus Deus catholice praedicatur. Propterea veniendum est ad verba Christi, et credendum, quod in eiusdem verbis ista conficiantur.

C. LXXIX. f) In tractatu VII. in epistolam Ioannis sunt aliqua, quae ad sententiam huius capitis referri pos-sunt, atque inde antea citabatur. Sed ipsa prorsus verba sunt loco indicato.

C. LXXX. 'g) Apud B. Hieronymum sic legitur: o po-pule, qui altari tantum exstructo et diruta domo mea hostias mihi offers in altari, et victimis eius et carnibus te sanctificari putas, scito, non tam sanctificari te ex hostiis, quas templo diruto tibi prodesse non poterunt, quam contaminari omnia opera tua et cuncta, quae agis, ex eo quod negligis, et tuam magis domum quam meam exstruere conatus es. Sanctum quidem est quod offertur in altari; sed non tam san-ctificaris ex hostiis, quam ex eo, quod in convallibus habitas et interes mortuis operious, pollueris. In duobus etiam Gra-tiani vetuetis codicibus legitur: o popule; verum idem Hieronymus continuo ista eadem per anagogen aptat ecclesiastico viro.

C. LXXXI. h) Spiritus sanctus: Hoc loco concise refertur sententia B. Augustini, plenius autem supra ead. c. Spiritus sanctus.

1. 1. c. 58. et in Edd. coll. o. pr. Lugd. III. — 347) add.: etiama: Alg. — Edd. coll. o. — 348) habent: ib. — 4) add.: in indicio: Edd. coll. o. — cf. Matth. c. 7. v. 22. — 44) quibus non: Edd. coll. o. =C. LXXX, 349) Alger. l. 1. c. 59. — 350) abest ab Edd. coll. o. =Lugdd. Par. — 351) populo: Alger. ex orig. — 352) ex eo, quad interes mortuis operibus, pollueris: ib. = C. LXXXI. 353) Ivo Dect. p. 2, c. 104. — 354) dictur: orig. — Ivo. — 355) accepit: Ivo. — Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. — 356) ef. supra c. 58. = C. LXXXII. 357) Serm. 49. Ed. Maur. — Alger. l. 1. c. 66.

heminum, quodam loco sic ait 358), *resurgens a mortuis*: Accipite Spiritum sanctum; et continuo subiecit: Si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei: hoc est, Spiritus dimitti, non vos. Proindeⁱ) sicut is 359 , quem sacerdos tolerat in occlesia, est tamen extra ecclesiam, et extra corpus, cuius caput est Christus, si ei ostiarius non aperuerit 1) 369 , ita non ideo 361) extra ecclesiam est, et non est de corpore, ai quis pastoris praeiudicio compellitur foris esse.

C. LXXXIII. Dominus non merita personarum, sed sacerdotum officia considerat.

flem Ambrosius de iis, qui initiantur mysteriis, c. 5. 362) Quum scriptura *tibi* testetur, quod ad Hieroboam preces ignis descenderet 363) de coelo, et rursus precante Helia ignis est missus, qui sacrificia consumeret, datur intelligi 1), quod Deus non merita personarum considerat, sed officia sacerdotum. Et paulo post: §. 1. Ignis ilks visibilis mitte-batur, ut crederent: nobis invisibilis operatur, qui 364) credimus. Et poucis interiectis: §. 2. Crede ergo, adesse Du-minum lesum invocatum precibus sacerdotum, qui ait 365): Ubi 366) fuerint duo vel tres, ibi et ego sum.

C. LXXXIV. Non merita sacerdotum, sed virtus divina sacramenta sanctificat.

Item Gregorius=)367).

Multi saecularium hominum, quum plus sacerdotum vitam quam suam discutiunt, in magnum contemtionis divinorum sacramentorum crimen incurrunt. Magna enim trabe vulveratos habentes oculos, eamque negligentes festucam tenuem in aliorum conspiciunt oculis, quam dum incaute festinant avellere 363), erroris in foream delabuntur, minus quidem considerantes, quod non eos sacerdotum vita lae-deret, si ipsi humiliter bonis sacerdotum admonitionibus aurem accommodarent. Sed dum hypocritarum more plus illorum famam quam propriam vitam vel vitae negligentias 369) dijudicant, spernunt sancta monita et spiritualia dona. Unde fit, ut non solum ab eis dicta respuant, sed (quod est deterius) divina etiam mysteria contemnant, ut nec corporis communionem aut sanguinis Domini nostri lesu Christi eorum ministerio confectam assumant, putantes, hanc minus esse sanctificatam, si illorum fiat officio, quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. §. 1. Heu in quant magnum laqueum incidunt, ut divina et occulta mysteria plus ab aliis sanctificata posse tieri credant, quum unus idemque Spiritus sanctus in ecclesia diffusa 370) per totum orbem terrarum incomprehensibiliter ea mysteria et occulte atque invisibiliter³⁷¹) et operando sanctificet et **bene**dicendo benedicat. §. 2. Mysterium itaque=)³⁷²), fratres, ob hoc dicitur, quod secretam et reconditam habeat disponsationem; sacrificium autem, quasi sacrum factum,

NOTATIONES

C. LXXXII. i) Proinde: Verba ipsa huius partis non sunt inventa apud B. Augustinum. Simillima habentur apud Origenem hom. 14. ad c. 24. Levitici, et referuntur infra 24. q. 3. c. Quum aliquis. et c. Si guis non recto.

k) Aperuerit: In nonnullis vetustis codicibus legitur: operait, in aliis: operiot; ab une autem abest negatio.

C. LXXXIII. 1) Batur intelligi: In originali non sunt hace verba. Sed quum antecedentia pendeant ex superioribus, hie nova incipit periodus: Non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum. Nonnullae autem aliae varietates, ot quidem non minimi ponderis in margine sunt indicatae.

C. LXXXIV. m) Caput hoc collectum est partim ex sententiis B. Gregorii, partim ex verbis ipsis BB. Isidori atque Hieronymi.

n) Mysterium itaque: Haec usque ad vers. Hoc de corpore, sunt apud Isidorum, non tamen codem prorsus ordine.

Quaest. I. C. LXXXII. 358) Ioan. c. 20. v. 22. — 359) apud Algerum haec sunt in epitomen reducta. — 969) aporit: Ed. Bas. — 361) abest ab Ed. Bas. — C. LXXXIII. 363) Alger. I. 1. c. 67. — In Edd. coll. o. haec citantur ex: Ambrosio de sucrumentis. — 363) descendit: Edd. coll. o. — 364) quod: eacd. exc. Arg. — 365) Matth. c. 18. v. 20. — 366) Ubi sunt – congregati, idi sum in medico estrum: Edd. coll. o. pr. Bas., in qua vox: congregati desideratur. — C. LXXXIV. 367) Auctor capitis, quem investigare non contigs, in piteri parte unque ad §. 2. Gregorium M. in Past. p. 3. adm. 5. et Mar. p. 15. a. 16. imitatus est. — 368) ovellors: Ed. Bas. — 369) untian: B. — 309) different: B. — 371) operatur et operande:

dominicae passionis. Et infra : §. 3. Sacramentum vero est in aliqua celebratione, quum res gesta ita sit, ut aliquid significare³⁷³) intelligatur, quod sancte accipiendum est. Sunt autem sacramenta: baptisma, chrisma, corpus et sanguis Christi, quae ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum virtus divina secretius salutem eorundem sacramentorum operatnr. Unde et a secretis virtutibus vel sacris sacramenta dicuntur. Quae ideo fructuose penes ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens Spiritus eorundem sacramentorum latenter operatur effe-ctum. Cuius panis et calicis sacramentum graece eucha-ristia dicitur, latine bona gratia interpretatur. Et quid melius corpore et sanguine Christi ! §. 4. Unde ³⁷⁴) sive per bonos, sive per malos ministros intra ⁴Dei^{*} ecclesiam dispensetur, sacramentum tamen est, quia Spiritus sanctus dispensetur, sacramentum tamen est, quia Spiritus sanctus mystice illud vivificat, qui quondam apostolico in tempore visibilibus apparebat operibus. Nec bonorum meritis ³⁷⁵) dispensatorum amplificatur ³⁷⁶), nec malorum attenua-tur ³⁷⁷), quia neque ³⁷⁸) qui pluntat est alignid, negus gui rigot, sed qui incrementum dat Deus ³⁷⁹). Hoc de corpore et sanguine Domini nostri lesu Christi, hoc etiam de ba-ptismate et chrismate sentiendum ³⁸⁰) est et tenendum, quia virtus divina secretius operatur in ais et 381) divina su virtus divina secretius operatur in eis, et 381) divina sulummodo haec est virtus sive potestas, non humanae effi-caciae. Polluimus °) itaque panem, id est corpus Christi, quando indigni 362) accedimus ad altare et sordidi mundum sanguinem bibimus. Et infra: §. 5. Maledicam ?), inquit, benedictionibus vestris, hoc est, iis, quae nunc meis benedictionibus possidetis, seu quicquid a vobis benedicitur maledicam, vel quoniam 1) non benedicunt sauctis ex vero corde, vel quia qui inique agunt benedicuntur ab eis, adulanturque peccatoribus, dummodo divites sint.

C. LXXXV. Non sacerdotum vitam, sed quas docent st ministrant considerare debemus.

Item Fabianus Papa Episcopis Orientalibus, epist. II. 383) Significastis insuper plerosque attendere, multos in ipsis honoribus ecclesiasticis non congruenter vivere sermonibus et sacramentis, quae per eos populis ministrantur. O miseros homines, qui hos intuendo Christum obliviscuntur! qui et multo ante praedixit, ut legi Dei potius obtemperetur, quan imitandi videantur illi, qui ea, quae dieunt, non faciunt, et traditorem suum tolerans usque in finem etiam ad 364) evangelizandum cum ceteris misit. Nam apostoli talem consuetudinem non habuerunt, nec habendam docuerunt.

C. LXXXVI. De eodem. Item Nicolaus Papa Micheëli Imperatori, in epist. guae incipit: "Proposueramus" 385).

Non quales sacerdotes Domini sint, sed quid de Domine quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriam | loquantur, est vobis magnopere praevidendum, nec in vi-

CORRECTORUM.

o) Polluimus: Sumtum est ex B. Hieronymo ia commentariis ad cap. 1. Malachiae, in illis verbis: Et di-

citis, in que pollainus, elc. p) Maledicam: Apud eundem ad c. 2. sic habetur: Et maledicam (inquit) benedictionibus vestris, hoc est, quee nunc meis benedictionibus possidetis, sire quicquid a vobie bonedicitur a me maledictum erit, et maledicam illis, subandi, bemedictionibus vestris, quoniam noluistis intelligere quae di-

cuntur; Aoc est enim, qued dicitur: non posuistis super cor. q) Quoniam: Sumtum est ex codem luco paulo in-ferins, ubi haec leguntur: Vel certe, quis ad escerdetes proprie mandatum est, vertuntur benedictiones corum in maledictionem, quando non benedicunt sanctis ex vero cordis affectu, sient Isaac Iacob, et Iacob patriarchis, et Noyoss duodecim tribubus, sed por dulces sermonrs et benedictiones decipiant corda ianocentiam, et qui inique agunt benedictuntur ab eis, adulanturque peccatoribus, dummodo dicites sint, al-que corum vitiis blandiuntur.

ib. — 372) Isidor. Etymolog. 1. 6. c. 19. — 373) significalas rei: Ed. Bas. — significale: Edd. rel. — add.: al. significative: Ed. Arg. — 314) Nice ergo: Edd. coll. o. — 375) nec boa. meritis, nec boa. operibus: Ed. Bas. — 376) ampliantur. Ed. Bas. — ampliantur: Edd. rel. — 377) altenuantur: Ed. Bas. — 378) 1 Cor. c. 3. v. 7. — 379) Hacusque Leidorus. — 380) scientium: Ed. Bas. — ampliantur: Edd. rel. — 371, altenuantur: Ed. Bas. — 378) 1 Cor. c. 3. v. 7. — 379) Hacusque Leidorus. — 380) scientium: Ed. Bas. — 381) et dicinas etiam: ib. — 382) indigne: Edd. coll. o. = C. LXXXV. 383) Ca-put Ps eudolsidorianum, confectum ex August. lib. 30. hom. ult. — 385) etam erangelizaturum: Ed. Bas. — etam erangelizare: Edd. coll. rel. == C. LXXXVI. 385) Kp. b. ap. Maani, scr. A. 863. — Am. L 1. c. 73. Ivo Decr. p. S. c. 18.

eariis B. Petri apostoli vobis est attendendum qui 386) sint, sed quid pre correctione ecclesiarum, quid pro salute ve-stra ¹⁰?) sutagant. Nec enim illos inferiores dicetis scribis et pharisaeis sedentibus super cathedram Moysi, de quibus Dominus pracepit, dicens¹³⁶): Quaecunque dixerint vobis *obserrats et* facite, secundum opera *vero* corum nolite fa-cere. Ergo, imperator, considera³⁸), si illos dixit audiendos, qui super cathedram Moysi sedebant, quanto potius *his*, qui super cathedram Petri resident, esse existime-tis³⁹⁰) obaudiendum ?

C. LXXXVII. Sacerdotum immunditia sacramenta non polluit. Item Augustinus contra literas Petiliani, lib. II. c. 22. 391)

Dominus declaravit in uno coetu hominum eadem sacra-**Dominus declaravit in uno coetu hominum endem sacra-menta sumentium, aliquorum immunditiam mundis obesse non posse ¹⁹²). Et infra \dagger): §. 1. Petilianus dixit: Aut³⁹³) si quisquam carmina sacerdotis memoriter teneat, num-quid inde sacerdos est, quod ore sacrilego carmen publicat sacerdotis? Augustinus respondit: Ita istud dicis, quasi modo quaeranus, quis sit verus sacerdos, et non quid sit verum baptisma. Ut enim sit quisque verus sacerdos oportet ut non solo saceramento sed institu quoque in**oportet, ut non solo sacramento, sed iustitia quoque in-duatur, sicut scriptum est 394): Sacerdotes tui induantur Qui autem solo sacramento sacerdos est, sicut enstitia. fuit pontifex Caiphas, persecutor unius et verissimi sacer-dotis, quamvis ipse non sit verax, quod dat tamen verum est, si non det suum, sed Dei. Item paulo inferius: §.2. *Dixit 395) guidam ex ipsis proprius corum propheta⁴³⁹⁶; Cretenses *semper mendaces*, malae bestiae, ventres 397) pigri. *Testimonium hoc gerum est.* Si ergo apostolus nescio cuins alienigenae testimonium, quia verum comperit, etiam ipse attestatus est, cur nos, apud quemlibet ³⁹⁸) invene-rimus quod Christi est et verum est, etiamsi ille, apud quem invenitur, perversus et fallax est, chains inte, apud yieium ³⁰⁹), quod homo habet, et veritatem, quam non suam, sed Dei ⁴⁰⁰) habet, et dicimus, sacramentum hoc verum est, sicut ille ait: Testimonium hoc verum est? Numquid ideo dicimus: etiam ipse homo verax est, quia dici-mus: sacramentum hoc verum est? *Et paulo post*: §. 3. Vos⁴⁰¹) autem necesse est ut semper erretis, quamdiu propter hominum vitia Dei sacramenta violatis, aut nos propter Dei sacramenta, quae in nobis⁴⁰²) violare nolumus, etiam vestri schismatis sacrilegium assumere putatis. Item 11): §. 4. Baptismi ergo puritas a puritate 403) vel im-munditia conscientiae sive dantis sive accipientis 404) omnino distincta est. Item 405): §. 5. Memento *ergo* saeramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, quo illa vel ***omnino*** non sint, vel minus sancta sint. *Hem*⁴⁰⁶): §. 6. ***Quaero,*** si non habebat Saul sacramenti sanctitatem, quid in eo David venerabatur? Si autem habebat innocentiam, quare innocentem persequebatur! Nam eum propter sacrosanctam 407) unctionem et honoravit vivum, et vindicavit occisum. Et quia vel panniculum ex eius veste prae-seidit 408), percusso corde trepidavit. Ecce Saul non habebat innucentiam, et tamen habebat sanctitatem, non 409) vitae suaer)⁴¹⁰, (nam koc⁴¹¹) sine innocentia nemo potest), sed sacramenti⁴¹²) Dei, quad et in malis hominibus sanctum est. *Item*⁴¹³): §: 7. Nos dicimus tale cuique sacrificium fieri, qualis accedit ut offerat, et qualis accedit di sacredit estimate d ut sumat, et eos de sacrificiis talium manducare, qui ad illa⁴¹⁴) tales accedunt, quales et illi sunt. Itaque si offe-rat Deo malus, et accipiat inde bonus, tale cuique esse⁴¹⁵),

mundu mundis. Per hanc sententiam veridicam et catholimandas mundis. Per hanc sententiam veridicam et catholi-cam etiam vos Optati sacrificio non estis polluti, si facta eius displicebant vobis. Nan⁴¹⁷) utique panis illius panis luctus erat, sub cuius iniquitatibus Africa tota lugebat, sed panem luctus omnibus vobis communem esse omnium vestrum malum schismatis facit. *Item*⁴¹⁶): §. 8. Gratias Deo, quia tandem confessus cs, posse valere invocatum nomen Christi ad aliorum salutem, etiam si a peccatoribus invocetur. Hinc ergo intellige⁴¹⁹), quum Christi nomem invocatur, non obesse aliorum saluti aliena peccata.

C. LXXXVIII, Etiam per malum ministrum dona Dei ad eos perveniunt, qui cum fide accipiunt.

Idem in Psalm. X, in vers. Instus autem guid fecit? 420) Christus quid fecit vobis *21), qui traditorem suum tanta patientia pertulit, ut ei primam eucharistiam confectam manibus suis et ore suo commendatam, sicut ceteris apo-stolis, traderet? Quid vobis⁴²²) fecit Christus⁴²³), qui eundem traditorem suum, quem diabolum nominavit, qui ante traditionem Domini nec loculis dominicis lidem potuit exhibere, cum ceteris discipulis 474) ad praedicandum re-gnum coelorum misit, ut demonstraret 425), dona Dei pervenire ad eos, qui cum fide accipiunt, etiam si talis sit, per quem accipiunt, qualis ludas fuit?

C. LXXXIX. Sacramentis episcopi malitia non nocet. Item Gregorius 416).

Non nocet malitia episcopi, neque ad baptismum infantis, neque ad ecclesiae consecrationem, quia baptisma a Deo datur, non ab homine venit; sic et eucharistia, et omnia⁴²⁷), quaecunque in altari ponuntur, non ab homine,

sed a Deo sanctificationem accipiunt. Gratian. Sed obiicitur illud Hieronymi in Sopho-niam, c. 3. 428):

C. XC. Non verba, sed merita sacerdotum eucharistiam faciunt.

Sacerdotes, qui eucharistiae serviunt, et sanguinem Do-mini populis eius dividunt, impie agunt in legem Christi, putantes eucharistiam imprecantis facere verba, non vitam, et necessariam esse tantum solennem orationem, et non sacerdotum merita, de quibus dicitur: *Et* sacerdos, in quo 429) fuerit macula, non accedet offerre oblationes Domino.

C. XCI. Tanto facilius sacerdotes exaudiuntur, quanto apud Deum sunt digniores.

Item Alexander, epist. II. 430)

Ipsi sacerdotes pro populo interpellant et peccata popuñ comedunt, quia suis precibus *et oblationibus* ea delent atque consumunt; qui, quanto digniores fuerint, tanto faci-lius pro⁴³¹) necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur.

C. XCII. Non adest sacramentis Spiritus sanctus, quas per oriminusos ministrantur. Item Gelasius Elpidio Episcopo⁴³²).

Sacrosancta religio, quae catholicam continet disciplinam, tantam sibi reverentiam vendicat, ut ad eam quilibet nisi pura conscientia non audeat pervenire. Nam quomodo ad divini mysterii consecrationem coelestis Spiritus invocatus adveniet, si sacerdos, et qui eum adesse deprecatur, cri-minosis plenus actionibus reprobetur?

XCIII. Manus immunda tacta inquinat, non mundat. Item Gregorius in Regesto, lib. I. epist. 24. 433)

qualis quisque faerit, quia et illud scriptum est 416): Omnia Necesse est, ut esse munda studeat manus, quae diluere

NOTATIONES CORRECTORUM.

ctionis; quae voces absunt ab omnibus vetustis Gratiani | sis legantur.

C. LXXXVII. r) Vitae suae: Sequebatur: sed wn- | exemplaribus, licet in codicibus etiam B. Augustini impres-

- 414) illud: Edd. coll. 0. - 415) est: eacd. - 416) Tit. e. 1. v. 15. - 417) Non: Edd. coll. 0. pr. Bas. - 418) ib. c. 54. -419) intettigite: Edd. Arg. Bas. Ven. I. II. = C. LXXXVIII. 439) Ivo Deor. p. 2. c. 105. - 421) nobis: Edd. coll. 0. - cf. Ioan. c. 1. v. 3. - 422) nobis: each - 423) Deus: eacd. pr. Bas. Lugdd. II. Hi. - 424) Matth. c. 10. - 425) monstraref: Edd. coll. 0. = C. LXXXIX. 426) Caput incertum. - 427) alia: Ed. Bas. = C. XC. 438) Ivo Decr. p. 2. c. 110. - 429) in quocunque: Edd. coll. 0. ex Ivoae. - add: *deprehensus*: Ed. Bas. - cf. Levit. c. 21. v. 21. = C. XCI. 430) Caput Paeudolsidorianum. - Ivo Decr. p. 2. c. 69. et p. 6. c. 45. - 431) in: Edd. coll. 0. ex Ivoae. = C. XCII. 433) De epocha huius ep. non constat; Elpidias episcopus fuit Volaterranas. - Ivo Decr. p. 2. c. 90. et p. 6. c. 110. = C. XCIII. 433) Ep. 25. (scr. A. 591. ad Ioannem Ep. Const. et rell. patriarcham) L. 1. Ed. Maar. - cf. Past. p. 2. c. 2.

Quaest. I. C. IXXXVI. 386) quid: Edd. coll. o. -387) no-stra: Ed. Bas. -386) Matth. c. 23. v. 3. -389) add.: intente: Ed. Bas. -380) most certainnes (existimes: Edd. Lugdd. II. III.) obe-diendos: Edd. coll. o. = C. LXXXVII. 391) Ivo Decr. p. 9. c. 96. 99. -3932) non obesse: Edd. coll. o. -++) ib. c. 30. -383) At: Edd. coll o. - Böhm. -394) Pasim. c. 131. v. 9. -385) have usque ad. verb.: vorum est, desider. ap. Ivonem. -396) ad Tit. c. 1. -397) pigri corde: Edd. coll. o. -3986) quencunque: eaed. -397) pigri corde: Edd. coll. O. -3986) quencunque: eaed. -397) pigri corde: Edd. Bas. Ven. I. Lugdd. II. III. ex Ivone: -++) ib. c. 35. -403) inpunitate: Edd. coll. o. -404) excipientis: Ed. Bas. -405) ib. c. 47. - 406 (bb. c. 48 - 407) sacrumentum suctionis: Edd. coll. o. -408) abecidit: eaed. -409) merito vitae sease: Ed. Bas. -410) add.: sed succionis: Edd. coll. o. -411) have: eaed. -413) sacrumentum: eaed. pr. Bas. -413) ib. c. 53.

sordes curat, ne tacta quaeque deterius inquinet, si sordida ipsa stercoris⁴³⁴) lutum tenet: scriptum namque est⁴³⁵): Mundamini, qui fertis vasa Domini. Domini eteninu vasa ferunt⁴³⁶), qui prozinorum animas ad interiora⁴³⁷) perducendas in conversationis suas exemplo suscipiunt.

C. XCIV. Acque servendum est verbum Christi et corpus Christi. Item Augustinus lib. L. homiliarum, homil. 26. 438)

Item Augustinus ich. D. homminist, homit 20. ¹ Interrogo vos, fratres vel sorores, dicite mihi, quid vobis plus esse videtur, verbum Dei⁴³⁹), an corpus Christi? Si verum vultis respondere, hoc ^{*}utique^{*} dicere debetis, quod non sit minus verbum Dei⁴⁴⁹) quam corpus Christi. Et ideo, quanta solicitudine observamus, quando nobis corpus Christi ministratur, ut nihil ex ipso de nostris manibus in Christi ministratur, ut nini ex ipso de nostris manibus in terram cadat, tanta solicitudine observemus, ne verbum Dei, quod nobis erogatur⁴⁴¹), dum aliud aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro⁴⁴²) pereat, quia non minus reus erit qui verbum Dei negligenter audierit, quam ille, qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

C. XCV. De codem.

Idem lib. IV. de Trinitate, c. 14.443)

Neque 444) potest id rite offerri nisi per sacerdotem iustum et sanctum, nec nisi ab eis accipiatur quod offertur, pro quibus offertur ⁴⁴⁵), atque id sine vitio sit, ut pro vitiosis mundandis possit offerri. Hoc certe omnes cupiunt, qui pro se offerri sacriticium Deo volunt.

Gratian. Quum vita sacordotum eucharistiae necessaria esse dicitar, non consecrationi, sed effectui intelligendum est; mon enim effectum salutis confert ei, quem merita faciant indignum; potius completur in eo illud Apostoli⁴⁴⁶): Qui manducat corpus Domini et eius sanguinem bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit. Ergo contra cos, qui crebra oblatione sacrificii se putant posse mundari, non cessantes impie agere in legem Dei, intelligitur illud esse dictum Hieronymi *** nymi⁴⁴⁷). Quod vero sacerdos, etiamsi malus sit, tamen pro efficio suae dignitatis gratiam transfundat hominibus, te-statur Augustinus in lib.⁴⁴⁸) quaestionum veteris test. c. 11.:

C. XCVL Sacerdotes nomen Domini invocant, Dominus autem benedictionem praculat.

Dictum est a Deo in Numeris ad "Moysen et" Aaron "sacerdotes****): I'es ponite nomen meum super filios Israël, ego Dominus benedicam cos, ut gratiam traditio *50) per ministerium ordinantis 451) transfundat hominibus, nec voluntas sacerdotis obesse aut prodesse possit, sed meritum benedictionem poscentia. §. 1. Quanta auten sit dignitas ordi-dictionem poscentia. §. 1. Quanta auten sit dignitas ordi-mis 452) sacerdotalis, hinc advertamus. Dictum est enim 453) de nequissimo Caipha, interfectore Salvatoris, inter ce-tera 454): Hoc autem a semetipso non dirit, sed, guum esset princeps 455) sacerdotum anni illius, prophetacit. Per quod ostenditur, Spiritum 456) gratiarum non personam sequi "aut" digni, aut indigni, sed ordinationem traditionis, ut uut" digni, aut indigni, sed ordinationem traditionis, ut quamvis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedi-cere, nisi fuerit ordinatus, ut 457) officium ministerii exhi-beat. Dei autem est effectum tribuere benedictionis.

Gratian. Quod vero por Amereticos sucramenta dignitatis ministrata dicuntur carere effecta, improbatur auctoritute Anastasii Papae, gui ordinationem Acacii, quameis haeretici, ita ratam approbat, ut etiam eis, quos post damnationem

C. XCVI. s) Sed hoc eum: Supra dist. 19. c. And stasias, ostensum est, immerito reprehensum esse Anastasium, et versasima esse, quae ipse de Acacio scripsit et decrevit.

C. XCVII. t) Quod accepit: Sic etiam Algerus, licet paulo aliter habeat originale.

Quaest. 1 C. XUIII. 434) sordida sequens htten: Edd. coll. o. - s. insequents i.: orig. - 435) Exa. c. 53. v. 11. - 436) fuerant: Ed. Bas. - 437) infermi sauraria: orig. = C. XUIV. 4.84) Sermo, unde have sumt depromata. suppositilius est. - Pithoel frattes camo-nem citant ex Origenis hom. XIII. in Exodum. - Ivo Deer, p. 3. c. 108. - 439) Christi: Edd. coll. o. - 140) Dommi: Edd. cell. o. pr. Bas. - 441) irropatur: Ed. Bas. - 442) puro: Edd. cell. o. pr. Bas. - 441) irropatur: Ed. Bas. - 442) puro: Edd. cell. o. = C. XUV. 443) ho Decr. p. 3. c. 107. - 444) add.: cell. o. = C. XUV. 443) ho Decr. p. 3. c. 107. - 444) add.: cell. o. = C. XUV. 443) ho Decr. p. 3. c. 107. - 444) add.: cell. o. = 439 (S. Bas. - 445) offers: Ed. Bas. - 446) 1 (or. c. 11. v. 37. - 447) supra c. 90. = C. XUVI. 448) Liber apo-cryphus. - Ivo Pan. L. 3. c. 79. Decr. p. 3. c. 100. - 449) c. 6. -450) fraditam: Edd. coll. o. - 453) antem: eacd. ex Ivone. -454) Ioan. c. 11. v. 51. - 455) pontifer: Ed. Bas. - pontif. et princeps: Edd. rel. - 456) add.: seactum: Edd. coll. o. ox Ivene.

KRAN .

suam baptizavit vel ordinavit, in nullo ream personam no-cuisse asserat. Sed hoc sum 1) illicite, et non canonice, imo contra decreta suorum praedecessorum fecisse, probant Felix et Gelasius, qui Acaciam ante Anastasium excommunicavo-unt et Manciae mi ab iese Anastasium excommunicavorunt, et Hormiuda, qui ab ipso Anastasio tertius cundem Aca-cium damnavit. Unde etiam ab ecclesia Romana repudiatur, et a Deo fuisse percussus legitur in gestis Romanorum Pontificum hoc modo: Anastasius +) secundus natione Romanus, etc. Require retro in tractatu decretalium epistolarum. Item obiicitur illud Augustini lib. II. contra epist. Parmeniani, c. 13. 455):

C. XCVII. Qui recedit ab ecclesia, nec baptisme, nec int dandi amittit.

Quod quidam dicunt, baptisma, quod accepit'), non amit-tit qui recedit ab ecclesia, "sed" ius tamen dandi, quod accepit, amittit, multis modis apparet frustra et inaniter dici. §. 1. Primo, quia nulla ostenditur causa, cur ille, qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amitqui ipsum captismum amitere non potest, ius canci amitere possit. Utrumque 459) enim sacramentum est, et quadam consecratione utrumque homini datur, illud, quum baptizatur, istud, quum ordinatur, ideoque in 469) catholica utrumque non licet iterari. §. 2. Nam si quandu 461) ex ipsa parte venientes etiam praepositi 443) pro bono pa-cis, correcto schismatis 443) errore, suscepti sunt, etsi visum est opus esse, ut eadem officia gererent, quae gere-bant ⁴⁶⁴), non sunt rursus ordinandi ⁴⁶³), sed sicut baptis-mus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in praecisione fuerat vitium (quod unitate pacis est correctum), non in sacramentis, quae ubicunque sunt ipsa vera sunt. Et quum expedire hoc videatur 466). ecclesiae, ut praepositi corum, venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta administrent, non eis tamen 195a orginationis sacramenta detrahuntur, sed manent ⁴⁶⁷) super cos. Ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sa-cramento flat iniuria. Et infra: §.3. Sicut autem habent in ⁴⁶⁸) baptismo `quod per evs dari possit, sic in ordina-tione ius dandi; utrumque quidem ad perniciem suam, quamdiu caritatem non habent unitatis; sed tamen aliud est prorsus non habere, aliud perniciose habere, aliud se-lubriter habere. Quicquid non habetur dandum est, guum lubriter habere. Quicquid non habetur dandum est, quum opus est dari, quod vero persiciose habetur, per correctio-nem ⁴⁶⁹) depulsa persicie agendum est, ut salubriter ha-beatur. Quanquam ⁴⁷⁰), etsi laicus aliqua ⁴⁷¹) percuntis dederit necessitate compulsus, quod, quum ipse accipe-ret⁴⁷²), dandum esse⁴⁷³) addidicit⁴⁷⁴), nescio, a pie quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni nuneris usurpatio est. Si autem necessitas urgeat, aut nullum, aut reniale delictum est. Sed +?5) et si nulla +?6) necessitate usurpetur, et a quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit non potest dici non datum, quamvis recte dici possit illicite datum. Illicitam ergo usurpationem corrigit reminiscentis et poenitentis affectus. Quod si non correxerit, manebit ad poenam sur-patoris ¹⁷⁷) quod datum est, vel eius, qui illicite dodit, vel eius, qui illicite accepit: non tamen pro non date ha-bebitur. "Neque ullo modo") per devotum militem, quod a privatis usurpatum est, signum regale violabitur." §.4. Si enim aliqui furtim et extraordinarie, non in monetis pu-blicis, aurum vel argentum v) percutiendo siguaverint, quum

NOTATIONES CORRECTORUM.

u) Neque ullo modo: Haec usque ad verbum: violabitur, addita sunt ex originali, ex quo etiam aliis lecis caput hoc locupletatum est.

v) Vel argentum: In codicibus B. Augustini impres-sis sequitur: sed es; in duobus autem mauuscriptis Vaticanis : rel aes.

- 457) rel: Edd. Lugdd. - +) cf. Dist. 19. c. 9. = C. XCVII. 458) Alger. 1. 3. c. 83. - 459) Ivo Pau. 1. 3. c. 77. Decr. p. 2. c. 97. - 460) a catholica: Alg. ex oriz. - 461) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. 11. III. - 462) propositi: Ed. Bas. - 465) ordi-schismaticorum: Edd. coll. o. - 464) agebant: eacd. - 465) ordi-mai: oriz. - Alger. - 466) ridetar insa eccl.: Ed. Bas. - 76d. qui ercl.: Edd. rel. - 467) ibi remanent: Edd. coll. o. ex Alg. - 465) correptionem: eacd. pr. Bas. Lugdd. - 470) Quod si: Ed. Bas. -fund ets: Edd. coll. o. - 471) diquid percunti: Alg. - alice i percenti baptisma: Edd. coll. o. - 472) acceptrit: eacd. pr. Bas. Lugdd. II III. - 473) add: alicu:: Edd. Bas. Lugdd. 1. III. - 474) acader?: Ed. Par. - 475) seel si: Edd. coll. 0. - 476) in nulla: Edd. Ven IL Lugdd. Par. - 477) usurpations: Edd. coll. 0.

fuerit deprehensen, nonne illis punitis aut indulgentia liberatis cognitum regale signum thesauris regalibus cogetur inferri⁴⁷⁸). Et paulo post: §. 5. Si forte "illum" militiae characterem in corpore suo non militans pavidus exhorruerit, et ad clementiam imperatoris confugerit, "ac prece fusa" et impetrata iam venia militare coeperit, numquid homine liberato atque correcto character ille repetitur, ac non petius agnitus approbatur? An forte minus haerent⁴⁷⁹) sacramenta Christiana quam corporalis haec mota, quum videamus, nec apostatas carere baptismate, quibus utique per poenitentiam redeuntibus non restituitur, et ideo amitti non posse iudicatur? Et paulo post: §. 6. De iis ⁴⁸⁰), qui ab ecclesia ⁴⁸¹) unitate separati sunt, nulla iam quaestio est, quin *et* habcant, et dare possint ⁴⁸²), et ⁴⁸³) quin perniciose habeant pernicioseque tradant extra vinculum pacis. Et infra: §. 7. Neutri sacramento iniuria facienda est. Et infra: §. 8. Sicut non recte habent⁴⁸⁴) qui ab unitate discedunt, sed tamen habent, et ideo redeunti non redditur, sie etiam 'non recte dat qui ab uaitate discedit, sed tamen dat, et ideo quod ab co accepit "venienti ad unitatem non ⁴⁸⁵) iteratur. Et infra: §. 1. Sicut redeunti non redditur quod et foris habebat, sic vemienti repetendum non ést quod *etiam* foris accepit ⁴⁸⁶). Unde consequenter intelligitur perversitatem hominum esse corrigendam, sanctitatem autem sacramentorum in nullo perverso esse violandam. Constat cnim, eam in perversis et sceleratis hominibus, sive in eis, qui intus sunt, sive in eis, qui foris sunt, impollutam atque inviolabilem permanert⁴⁹⁰) ad iudicum. Et *infra*: §. 10. Quomodo catholici non clarificant Deum⁴⁹¹), *qui promissa eius nullis hominum sceleribus quo minus implerentur impediri posse contidunt*, qui sacramenta eius tam debita veneratione prosequuntur, ut *ea*, si etiam ab indignis tractata fuerint, illis⁴⁹²) sua perversitate damnatis, illa intemerata sanctitate permanere demons

stat, in omnibus lam apostatis quam hacreticis vel dumnatis permanere Christi sacramenta vera, quantum ad se, et sancta, et nisi poenitentia vel indulgemia subventum fuerit, ad damnationem usurpatoris pervenient, vel habentis, vel dantis, vel accipientis. Quid ergo prodest, quod vera et sancta sunt, quum usurpatores suos aeque perimant, ac si essent mala et nexia? Crassus aurum sitivit et aurum bibit; acque periit vero auro, sicut vero veneno. §. 1. Item aurum acque verum est in arca furis, sicut in thesauris regis. Sed a fure, quia **Elicite** habetur, illicite datur vel accipitur; a rege autem li-elle habetur, licite datur et accipitur; ideo ipse fur et communicator furti (nisi forte de conscientia furti se purgace-rint), ut perhibet Gelasius ad Anastasium imperatorem, utergue inste et digne dannabitur. §. 2. Opponitur autem huic sententiae Augustini: Potestas dandi baptismum, et ius consecrandi dominicum corpus, et largiendi sacros ordines, plu-rimum inter se differunt. Suspenso enim vel deposilo sacerdote, nulla el relinguitur potestas sacrificandi. Sacramentum tamen baptismi non solum a sacerdote depusito rel laico catholico, vernm etiam ab haeretico vel pugano si ministratum fuerit, nulla reiteratione violabitur; nullu autem ratio sinit, at inter sacerdotes habeantur, qui de manibus laici vel pagani oleum sacrae (into exsecrandae) unctionis assumunt. Non ergo consequenter colligitur, nt, si recedentibus a fide ins bapti-sandi relinguitur, potestas etiam distribuendi sacros ordines eis relinguator, quameis utrumque a consecratione proveniat. Degradatus enim episcopus potestatem largiendi sacros ordines non habet, fucultaiem tamen baptizandi non amisit. §. 3. Sed ne Augustinum *) in hac sententia penitus reprobemus, intel-

ligamus aliud esse potestatem distribuendi ordines sacros, aliud esse exsecutionem illius potestatis. Qui enim intra unitatem catholicae ecclesiae constituti sacerdotalem vel episcopalem une clionem accipiunt, officium et exsecutionem sui officii ex con-secratione adipiscuntur. Recedentes vero ab integritate fidei, polestatem acceptam sacramento tenus relinent, effectu 8 x a 6 polestalis penitus privantur, sicut coniugati ab invicem discedentes coniugium semel initum non dissolount, ab opere tamen coniugium semel initum non dissolount, ab opere tamen coniugali inveniuntur alieni. §. 4. De his ergo, qui accepte sacerdotali potestate ab unitate catholicae ecclesiae recedunt, loquitur Augustinus, non de illis, qui in schismate vel in haeresi positi sacerdotalem unclionem accipiuni; alioquin esset contrarius Chalcedonensi⁴⁹⁵) concilio, in quo ordinati a si-moniacis in nullo proficere iudicantur, et Innocentio⁴⁵⁶), qui ordinatos a ceteris haereticis per pruvam manus impositionem solam damnationem et capitis vulnus assecutos testatur. §. 5. Quameis possit generaliter dici, sacramenta, quae apud hasreticos non aliter quam in ecclesia Dei celebrantur, vera el rata esse quantum ad se, falsa vero et inania quantum ad effectum, et in iis, a quibns male tractantur, et in illis, a quibus male suscipiuntur. Nec mirum, ipsa enim salus nostra bucellam 491) Iudue dedit; statim cum bucella non bonus, sed malignus spiritus intravit; statim chm ourcita non oonit; sea malignus spiritus intravit; guare? non guia bonus non daret bonum, sed guia malus male accepit bonum; sicque bonum effectum bonum non habuit, guia ubi illud faceret non in-venit. §. 6. Item Dominus ¹⁹⁸) in patria sua praesens et rerus affuit; non per malum ministrum, sed per se ipsum nihil poluit, quia fidem non invenit; pro perfidia aliorum nom coruit sua verilate, sed effectus boni virtute. §. 7. Quod ut plane in omnibus sacramentis ostenderet, bis est transfiguratus, quum esset in carne. In una transfiguratione 499) sicut sol apparuit mirabilis, ut fides credentium augeretur ad contemplandam coelestem glorium super se elevatam. In altera ut peregrinus 500) et incognoscibilis de se dubitantibus ire longins se finxit, et, ne agnosceretur, oculos corum tenuit: ad quid aliud, nisi ut, quia per fidem non erat in cordibus eorum, longius se ab iis recedere ostenderet, et quia ipsum non cre-debant esse quod erat, viderent et eum alium guam erat? Ecce in utraque visione sua erat praesentia et veritas : sed in una exercebutur fides, ut magis crederent quam credebant, in altera tehebatur incredulitas, ne etiam agnoscerent quod videbant. Sacramentum ergo corports et sanguinis sui aliis est ad salutem, aliis ad iudicium. Fides etiam, quamvis sit vera, tamen sine⁵⁰¹) operibus mortua est. Sie et omnes decem vir-gines⁵⁰²) aequaliter erant virgines, sed ex his guinque erant fatune et quinque prudentes. Aequa erat virginitatis veritas, sed pro eiusdem virginitatis intentione non omnibus acqua meriti identitas. Sic etiam est aes 503) sonans aut cymhalum linnicas martyrium vel eleemusyna, quum nescit caritas. Si vero caecus caeco lucernae ministret veritatem, neuter tamen ideo magis suam illuminat caecitatem. Sic et malus ministrat malo vera sacramenta, sed non ideo dona spiritualia, quia malis corum meritis Spiritus sanctus impeditur, ne in eis quod suum est operetur. Unde Innocentius 504), guum hasreticorum baptisma concedat esse ratum, non tamen ex illo baptismate concedit haberi Spiritum sanctum. Et Leo 505) hos, qui formam baptismatis acceperunt, non sinit rebaptizari, sed jubet Spiritum sanctum, quem ab hucreticis nemo accipit, per cius invocationem et manus impositionem a catholicis sacerdotibus consegui. Sciendum vero est, quod sucramenta has-reticorum dicuntur irrita, vel etiam damnanda, falsa et inania, non quantum ad se, quum sint sancta et vera etiam ab hacreticis celebrata, sed quia, gunm illicite dantibus per-fidis sint ad iudicium, illicite ab eis accipientibus non conferunt Spiritum sanctum. Irrita et non veru dicuntur, quia quod promittunt et conferre creduntur non tribuunt, et idee damnanda, ut ca dari rel recipi ab hacreticis non approbetur, sed interdicatur. Non enim quantum ad se polluta sunt,

NOTATIONES CORRECTORUM.

w) Sed ne Augustinum: Hic Gratianus ita videtur loqui de B. Augustino, quasi ipsius hac in re sit dubia aut incerta sententia, quum tamen nemo ipso melius

ac fusius in libro contra Donațistas rem hanc exposuerit, omninoque cum Chalcedonensi concilio et Innocentio concordet.

ret: Ed. Nor. — permanet: Edd. rel. pr. Bas. — 490) permanet: ib. — 491) Dominum: Edd. coll. o. — 492) pet: eaed. pr. Bas. — 493) demonstrantur: eacd. == 494) Haec usque ad §. 2. ad verburg foguntur ap. Algerum. — 495) cf. supra c. 8. — 496) supra c. 17. — 497) Ioan. c. 13. — 499) Matth. c. 13. — 499) Matth. c. 17. — 500) Luc. c. 24. — 501) Iac. c. 2. — 502) Matth. c. 25. — 503) 1 Cor. c. 13. — 504) supra c. 73. — 505) supra c. 51.

22

Quaest. I. C. XCVII. 478) cogeretur: orig. — congregetur: Edd. coll. o. — 479) habent: Alger. — Edd. Lugdd. H. III. — haberet: Ed. Bas. — haberent: Edd. rel. — 480) add.: rero: Ed. Bas. — 481) add.: catholicae: Edd. coll. o. — 482) add.: sacramenta: eaed. pr. Bas. — 483) sed permeiose habent, quia sunt extra etc.: Edd. coll. o. — 484) habet qui — recedit: caed. — 485) iem iteratur: Ed. Lugd. H. — 486) acceperal: Edd. coll. o. — 487) eam: eaed. pr. Bas. — 488) permaneat: eaed. pr. Arg. Bas. — 489) permane-

guanvis ab haereticis pollui dicantur. Unde Gregorius 506) communionem Arii vocat exsecrationen, et Innocentius 507) vocat Bonosi ordinationem damnationem, non quod ita in se stat, sed quia male dantibus vel accipientibus id efficient. Sic etiam Hieronymus in Osee ⁵⁰³) sacrificia eorum panem luctus vocat, non quantum ad se, sed quantum ad effectum, quod ipsemet ostendit, subiungens: Quicupque comederit ex 60, contaminabitur, quia sibi ad iudicium sumet. Hinc etiam Augustinus lib. II. contra epist. Parmeniani,

cap. 5. 509):

C. XCVIII. Sacramenta quamvis obsint indigne traetantibus, prosunt tamen digne sumentibus.

Per Esaiam 510) Dominus dicit: Facinorosus, qui sacrificat mihi rilulum, quosi qui canem 511) occidat, et qui coquil x) similaginem, quasi sanguinem porcinum, et qui offert thus in memoriam, quasi blasphemus. (Et paucis interiectis:) §. 1. Quilibet ubilibet offert sacrificium tali 512) corde vel faetis, hoc⁵¹³) ut mercatur audire, perniciem sibi infert, non illis bonis, qui accipiunt ab eis sacramenta cadem, qui secundum prophetam Ezchielem ⁵¹⁴) gemunt et moe-rent peccata ⁵¹⁵), quae fiunt in medio eorum, quanvis non se inde corporaliter separent. Et infra ⁵¹⁶): §. 2. Sa-enim mandurat et bibit indigne, iudieium sibi manducat et bi-bit; non *ait*, aliis, sed sibi. Et infra⁵²⁰): §.3. Hoc paene in omnibus talibus quaestionibus intelligendum admonemus, scilicet quia 521) omnia sacramenta, quum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus. Et infra 5^{22}): §. 4. Spiritus sanctus in ecclesiae praeposito vel ministro sic inest, ut, si fictus non est, operetur per eum *Spiritus sanctus^{*}, et *ad* eius mercedem in salutem sem-piternam et eorum regenerationem vel aedificationem, qui per eum sive consecrantur sive evangelizantur. Si autem fictus est, quoniam verissime scriptum est 523): Spiritus *enim* sanctus disciplinae effugiet fictum, deest 524) quidem saluti eius, ut 525) auferat se a cogitationibus, quae sunt sine intellectu, ministerium tamen eius non deserit 326), quo per eum salutem operatur aliorum. Gratian. Constat ergo, ut Innocentius 527) ait, de cete-

ris haeretieis, ordinatos a simoniacis per prazam manus simomiacae impositionem vulneratum habere caput. §. 1. Sed obiicitur, quod in ordinatione simoniacorum hec solum reprehen-sioile inzeniatur, quod gratia Spiritus sancti sub prelio redigi putetur, aliorsum autem in omnibus integra forma sacramentorum servetur. Quum ergo illicita sacramenti usurpatio per poenitentiam correcta fuerit, ut gratia Spiritus sancti gra-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XCVIII. x) Et qui coquit: Apud B. Augustinum legitur : et qui similaginem, quasi sanguinem porcinum, et qui offert thus, quasi benedicat idalo. Et sic etiam Ivo, nisi quod habet: et qui ponit similaginem, sicut etiam B. Augustinus contra literas Petiliani lib. 2. cap. 52. Lectioni grae-cae vulgatae optime respondet versio B. Hieronymi se-cundum LXX.: Iniques autem, qui immolat vitulum, quasi percutiens virum; sacrificans de grege, quasi qui occidat ca-nem; qui offert similam, quasi qui sanguinem suillum; qui dat thus in memoriale, quasi blasphemus. Vulgata autem batina ex Hieronymo scoundum babaneme product a ba latina ex Hieronymo secundum hebraeum exemplar sic ha-Bet: Qui immolat bovem, quasi qui interficiat hominem; qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem; qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat; qui recordatur tiuris, quasi qui benedicat idolum. C. C. y) Gratiam: Sic etiam Ivo. In uno vetusto

Gratiani codice est: gratia communionis, quod graecae le-etioni magis convenit: παρά τοῦ μετέχοντος εἰςπράττειν τῆς τοιαύτης μεταλήψεως χάριν ὅβολοῦς ἡ εἰδος τὸ οἰονοῦν; id est: ab ca, qui percipit communionem, eiusmodi participatio-

tuita et non venalis existimetur, integer debet adesse unctionis effectus; imo etiam, si non seguatur poenitentia, licet simo-niace, tamen revera consecratus reputetur, sicut illi, qui quondam nonnisi pretio dato, nee ad sacri baptismi regeno-rationem, nec ad sanctae communionis participationem admittebantur, licet simoniace, tamen non ideo minus baptizati, vel sacrae communionis participes reputati sunt. Sed hoc tantum sacris canonibus constitutum est, ne de cetero sacramenta Christi simoniace distribuantur.

Unde Gelasius ad Episcopos per Lucaniam, epist. I., c. 7.⁵²⁸):

C. XCIX. A baptizandis vel consignandis pretus non exigantur.

Baptizandis consignandisque fidelibus sacerdotes pretia nulla praeligant, nec illationibus quibuslibet impositis exapitare cupiant renascentes, quonian quod 529) gratis acei-pimus 530) gratis dare mandamur. Et ideo nihil a praedictis prorsus exigere moliantur, quo vel paupertate cogente deterriti, vel indignatione revocati redemtionis suae causas adire⁵³¹) despiciant, certum habentes, quod qui prohibita deprehensi fuerint admisisse, vel commissa non potius sua sponte correxerint, periculum subituri⁵³²) proprii sint honoris.

C. C. A percipiente gratiam communionis pretium exigi non debet.

Item ex Sexta Synodo, c. 23. 533)

Nullus episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui sacram dispensat communionem, a percipiente gratiam⁵) commu-nionis aliquod pretium exigat. Neque enim venditur gra-tia, neque pro pretio gratiam Spiritus sancti damus, sed dignis munere ⁵³⁴) sine defraudatione participare ⁵³⁵) concedimus. Si quis vero corum, qui connumerantur in clero, ab eo, cui sacram communionem dispensat, aliquod pretium exegerit, deponatur, sicut imitator simoniacae fraudis.

C. Cl. Munera invisibilis gratiae quaestibus non sunt

comparanda. Item ex Concilio Toletano XI., c. 8. 536)

Quicquid invisibilis gratiae consolatione 2) tribuitur, nunquam quaestibus •) vel quibuslibet praemiis venundari pe-nitus debet, dicente Domino: Quod gratis accepistis gratis date. Et ideo quicunque deinceps in ecclesiastico ordine constitutus aut pro baptizandis consignandisque fidelibus, aut collatione ⁵³⁷) chrismatis, vel promotionibus graduum pre-tia quaelibet vel praemia (nisi b) voluntarie oblata) ⁵³⁸) pro huiusmodi ambitione susceperit, equidem, si sciente loci episcopo tale quicquan a subditis perpetratum fuerit, idem eniscopus duobus mersibus exponentiationi ambiacent episcopus duobus mensibus excommunications subiaceat pro eo, quod scita () mala contexit et correptionem ⁵³⁹)

nis gratia obolos vel aliam guamvis speciem exigat. Suut etiam aliae nounullae varietates non magni ponderis.

C. CI. z) Consolatione: In conciliis elim Coloniae ac Lutetiae impressis, duobus ipsorum codicibus Vaticanis, uno regis catholici *), et apud Ivonem legitur: collatione; sed ob glossam non est emendatum.

a) Nunquam quaestibus: In eodem codice regio **) legitur: nummorum quaestu vel quibuslibet praemiis venundari penitus non debet; in aliis vero supra citatis: nunquam quaestu.

b) Nisi: Ab eodem codice regio †) abest dictio ista: nisi, ita ut in his casibus voluntarias etiam oblationes prohibeat, sicut de baptismo in concilio Eliberitano est constitutum, infra cad. c. Emendari. et de sacris ordinationi-bus in concilio Tridentino sess. 21. c. 1. lu aliis tamen codicibus est ipsa dictio: nisi.

c) Quod scita: Antea legebatur: in conscientia mala. Emendatum est ex codice regio et lvone; in conciliis vero impressis varie legitur ++)-

 Quaest. I. C. XCVII. 506) supra c. 72. - 507) supra c.

 17. 18. - 508) c. 9. = C. XCVIII. 509) Ivo Decr. p. 2 c. 97.

 510) c. 66. v. 3. - 511) add.: viounn: Ed. Bas. - 512) tale:

 Ivo. - 513) hnec: id. - 514) Ezech. c. 9. - 515) add.: et ini

 ryothale: Edd. coll. o. - 516) edden libro c. 6. - 517) add.: et ini

 add. coll. o. - 518) add.: ibi: eaed. - 519) t Cor. c. 11. v. 27.

 Edd. coll. o. - 518) add.: ibi: eaed. - 519) t Cor. c. 11. v. 27.

 Biro c. 11. - 523) Saplent. c. 1. v. 5. - 522) eodem

 Hisp. - 525) et auferet: Edd. Lugdd: It. III. - et auferat: Edd. Arg. Bas.

 - 525) et auferet: Edd. Lugdd: It. III. - et auferat: Edd. Arg. Bas.

 - 526) deserat: Ed. Bas. - 527] supra c. 17. = C. XUIX. 538) sect.

necessariam non adhibuit 540). Sin autem suorum quis-piam, eodem nesciente, pro 541) supradictis quodcunque capitulis accipiendum esse sibi crediderit, si presbyter est, quatuor ⁵⁴²) mensium excommunicatione plectatur; si dia-conus, trium ⁵⁴³); subdiaconus vero vel clericus his cupiditatibus serviens et competentid) poena 544), et debita excommunicatione plectendus est.

C. CII. Nihil a sacerdotibus exigatur pro balsamo, quod in chrismate ponitur.

Item ex Concilio Bracarensi II. •) c. 4. 545)

Placuit⁵⁴⁶), ut nullus episcoporum pro modico balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per ecclesias datur, quia⁵⁴⁷) singuli⁵⁴⁸) tremissem pro ipso exigere so-lent, nihil⁵⁴⁹) ulterius exigat, ne forte quod pro salute animarum per invocationem sancti Spiritus consecratur, sicut Simon magus donum Dei pecunia voluit emere, ita nos venundantes damnabiliter venundemur 550).

C.CIII. Non est aliquid exigendum ab iis, qui infantes suos ad baptizandum adducunt.

Item ex codem, c. 7. 551)

Placuit, ut unusquisque episcopus per ecclesias suas hoc praecipiat ⁵³²), ut hi, qui infantes suos ad baptismum of ferunt, si quid voluntarie pro suo offerunt voto, suscipia-tur ab eis. Si vero per ⁵⁵³) necessitatem paupertatis ali-quid non habeant quod offerant, nullum eis pignus violenter quia non naceant quod ollerant, nullum eis pignus violenter tollatur a clericis. Nam multi pauperes, hoc timentes, filios a baptismo retrahunt⁵⁵⁴), qui si forte, dum diffe-runtur⁵⁵⁵), sine gratia baptismi de hac vita recesserint, necesse est, ut ab illis eorum perditio requiratur, quo-rum spolia⁵⁵⁶) pertimescentes a baptismi gratia se retra-xerunt⁵⁵⁷).

C. CIV. Qui baptizatur nullos nummos in concham millat. Item ex Concilio Eliberitano, c. 48. 558)

Emendari placuit, ut qui baptizantur (ut fieri solebat) nummos in concham non mittant, ne sacerdos quod gratis accepit pretio distrahere videatur. Neque 559) pedes eorum lavandi sunt a sacerdotibus vel clericis.

C. CV. Pro perceptione baptismi rel chrismatis aliquid exigi non debet.

Item ex Concilio Triburiensi 560).

Dictum est, solere in quibusdam locis pro perceptione chrismatis nummos dari, similiter pro baptismo et com-munione. Hoc simoniacae haeresis ⁵⁶¹) *semen* detestata est sancta synodus et anathematizavit, et ut de cctero mec pro ordinatione, nec pro chrismate, vel baptismo, vel pro balsamo, nec pro sepultura, vel communione quicquam exigatur, statuit; sed gratis dona Christi gratuita dispensatione donentur.

C. CVI. Non pro dedicandis basilicis vel pro ceteris sacramentis ecclesiae conferendis aliquid exigi debet.

Item ex Concilio Cabilonensi, tempore Caroli M. c. 16. 562)

Statuimus, ut, sicut pro dedicandis basilicis et dandis or-

NOTATIONES CORRECTORUM.

d) Et competenti: In vulgatis legebatur: pro arbitrio competenti poena; sublatae sunt voces: pro arbitrio, quia in vetustis exemplaribus, in conciliis impressis et ma-nuscriptis, et apud lvonem non habentur, neque auctor glossae eas agnoscit.

C. Cll. e) Bracarensi: Emendata est inscriptio ex aliquot vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat: ex Car-thaginensi IV., in quo non habetur. C. CVIII. f) Et si tunc: Antea legebatur: et quod

dinibus nihil accipiendum est, ita etiam pro balsamo sive luminaribus emendis nihil presbyteri chrisma accepturi dent. Episcopi itaque de facultatibus ecclesiae balsamum emant, et luminaria singuli in ecclesiis suis *concinnanda provideant.*

XIII. Pars. Gratian. Sicut ergo hase sacramenta, K-XIII. L'ATB. Gratian. Sicut ergo hase sacramenta, de cet simoniace ministrentur, lamen benedictionis effectum con-ferunt accipienti, sic et sacerdolis unctio, licet simoniace ministretur, suo tamen non debet carere effectu. Sed, sient supra †) dictum est, illa sacramenta sunt necessitatis, haec disupra⁺) dictum est, illa sacramenta sunt necessitatis, haec di-gnilatis, et ideo privilegia illorum non possunt generare com-munem legem istorum. Habent ergo simoniaci vulneratum caput per simoniacae manus pratam impositionem. Hoc an-tem de illis intelligitur, quos nec excusat ignorantia, nec attractionis violentia, qui ab illis ordinantur, quos indubi-tanter sciunt esse simoniacos, sire simoniace sive non sime-niace ordinantur ab eis. Ut enim distinguit Nicolaus Papa, alii simoniace ordinantur a simoniace. alii simoniace apo alii simoniace ordinantur a simoniacis, alii simoniace a non simoniacis, alii non simoniace a simoniacis. Manc distinctionem innuit Nicolaus Papa II., scribens omnibus Episcopis 563):

C. CVII. De triplici genere simoniacorum.

Statuimus decretum *de simoniacis tripartita haeresi, id est* de simoniacis simoniace ordinatoribus vel ordinatis, et de simoniacis simoniace a non simoniacis, et de simoniacis non simoniace a simoniacis. §. 1. Simoniaci simo-niace ordinati vel ordinatores secundum ecclesiasticos canones a proprio gradu decidant. Simoniaci quoque simo-niace a non simoniacis ordinati similiter ab officie male accepto removeantur. §. 2. Simoniacos autem non simoniace a simoniacis ordinatos misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio concedimus permanere.

Gratian. Sed hoc intelligendum est de iis, qui ordinantur a simoniacis, quos ignorabant esse simoniacos. Hes facil simoniacos non reatus criminis, sed ordinatio simoniaci.

De quidus Urbanus Papa II. in Concilio Placentine, c. 3. et 4. ait 564):

C. CVIII. De iis, qui non simoniace a simoniacis ordinantur.

Si qui a simoniacis non simoniace ordinati sunt, siguidem probare potuerint se, quum ordinarentur, neciase ess si-moniacos esse, et si tunc⁴)²⁶⁵) pro catholicis habebantur in ecclesia, talium ordinationes misericorditer sustinemus, si tamen eos laudabilis vita commendat. Qui vero scienter se a simoniacis consecrari (imo exsecrari) permiserint, eo-rum consecrationem omnino irritam esse decernimus.

C. CIX. De eo, qui ordinatur ab illo, quem scit simoniacum esse.

Idem Nicolaus iunior. Hoc idem Alexander II. () 566) De cetero statuinus, ut, si quis in posterum ab eo, quem simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit, et consecrator, et consecratus non disparem damnationis sententiam subeant; sed uterque depositus poenitentiam agat, et privatus propria dignitate persistat.

tunc, quasi onus id probandi incumberet volenti se pur-gare. Emendatum vero est ex duobus manuscriptis istius concilii exemplaribus.

C. CIX. g) Verba huius et sequentis cap. Ergo simo-niacos, sunt in epistola Nicolai II., in qua concilium a se hubitum refert, atque ea repetivit Alexander II. in epistola omnibus catholicis episcopis directa, quae habetur Romae -manuscripta in tribus pervetustis codicibus.

tr. p. p. 2. t. 30. c. 9. - 559) add.: enim: Edd. coll. 0. = C. CV. 560) In conc. Tribur. (hab. A. 895.) unde citant Regino 1. i. c. 147. Burch. 1. 4. c. 101. Ivo Decr. p. i. c. 195., hace non leguntur. -Bertholdus Constant. huius decreti mentionem fecit in tract. de em-tione occlesiarum (in ed. A. 1792. p. 377.). - 561) harresis esse: Edd. coll. 0. pr. Bas. Lugdd. II. III. = C. CVI. 563) hab. A. 813. - Burch. 1. 4. c. 93. Ivo Pan. 1. i. c. 98. Decr. p. 1. c. 287. = †) cf. supra c. 39. = C. CVII. 563) Ex epist. Nicolal, qua concl-lum hab. A. 1059. refert. - Gratianus tamen magis sensum refullt quam verba. - Ivo Pan. 1. 3. c. 127. = C. CVIII. 564) hab. A. 1095. - 565) et tunc: Ed. Bas. = C. CIX. 566) cf. ad c. CVII. - Ivo Pan. 1. 3. c. 126. Decr. p. 5. c. 79. 29. #

22 *

Quaest. I. C. CI. 540) acquisiverit: Ed. Bas. — acquisivit: Edd. rel. — 541) quicquam de supradicits: Edd. coll. o. — 542) friem: Coll. Ilisp. — 543) quatur: ib. — 544) verbere: ib. — C. CII. 545) hab. A. 572. — Coll. tr. p. p. 2. t. 46. c. 4. — In Edd. coll. o. pr. Bas. citatur Conc. Carth. IV. — 546) Placuit, ut modi-cum balsami etc.: Coll. Hisp. — 547) qui: Böhnn. — 548) quiu sin-guit ireniszes pro ipso exigi solent: Coll. Hisp. — 549) aliquid: Edd. coll. o. — 550) venundare videanur: Coll. Hisp. — 549) aliquid: Edd. coll. tr. p. ib. c. 7. — 552) facial: Edd. coll. o. — 553) pro Re-cessitate: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 554) reiraherent: Ed. Bas. — 555) differunt: Coll. Hisp. — 556) expolis: ib. — 557) subtraxe-runt: Edd. coll. o. — C. CIV. 558) hab. non serius A. 310. — Coll. Quaest. I. C. CI. 540) acquisiverit: Ed. Bas. acomisiril :

C. CX. Sinomacis in dignitate servanda nulla est impendenda misericordia.

Idem paulo inferius 567).

Erga simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus 566), sed iuxta canonum sanctiones 569) et decreta sanctorum Patrum eos omnino damnamus ac deponendos *esse* apostolica auctoritate sancimus.

Gratian. Subaudiendum est, nisi violenter attracti fuerint. De his enim et a quibuslibet haereticis violenter ordinapaties ait Innocentius ad Episcopos Macedoniae, epist. XXII. c. 5. 570);

C. CXI. De iis, qui inviti ad haeretieorum ordinationem trahuntur.

Constat multos vim passos, atque invitos attractos, repugnantesque ab haereticis ordinatos; sed huiusmodi aliquis, si post ordinationem talem non interfuit, quum illi conficerent sacramenta, si communioni eorum participatus non est, si statim discedentibus illis^h) pessimo conciliabulo eorum abrenunciavit et ad ecclesiam rediit, iste talis pot-est habere colorem aliquem excusationis. Ceterum, qui post mensem aut amplius redierunt, quum se considera-rent ab haereticis ordinatos, quamvis ⁵⁷¹) nihil ab eis ac-ceperunt ⁵⁷²), rei ⁵⁷³) sunt usurpatae dignitatis.

Gratian. Tales plerumque ex intuitu pietatis reformat catholicae manus impositio cum satisfactione et medigina poenitentiae; sed damnationem simoniacorum et corum, qui eis conservent, legimus, medicinam vero anthenlicam ex hac haeresi nominatim non legimus, nisi quod, sicut usurpatum est in Novatianis vel Donatistis, minoribus utique haereticis, non canonice, sed ex intuitu pietatis, ita etiam ex his posse fieri colligimus, ideo etiam, guia aliorsum per omnia ortho-doxam habent fidem, nisi quod Spiritum sanctum credunt esse venalem. Et, ut ait B. Augustinus †), haeretici guum redierint, qua parte se absciderint ab ecclesia, curentur, qua vero parte adhacserint, cognoscantur.

Mine et Leo Ianuarioⁱ) Aquilegiensi, epist. III.⁵⁷⁴):

C. CXII. Qui ab haeresi ad ecclesiam redeunt, in quo inveniuntur ordine ex beneficio perseverent.

Omnis cuiuslibet ordinis clericus, qui catholicam deserons unitatem, haereticae vel schismaticae conjunctionis contagione se maculaverit, si ad ecclesiam redierit cum legitima satisfactione et erroris sui damnatione, hoc in magno be-neficio habeat, si, ademta sibi onni 575) spe promotionis, in quo invenitor ordine permaneat. Gratian. De his autem, qui ordinautur simoniace a non

simoniacis (utpote illi, qui data pecunia archidiacono vel consubaris (apole in, gui and pecania architación es con-sultaris episcopi, episcopo ignorante, hoc efficient, ut de manu cius suceros ordines accipiant) ita scribit Grego-rius VII. [lib. 6. Reg. in Synodo Romae habita, A. D. 1978. die 19. Nov., cap. 5.⁵⁷⁶)]:

··· C. CXIII. Ordinationes, quae simoniace fiunt, falsae iudicantur.

Ordinationes, quae interveniente pretio 577) vel precibus, vel obsequio alicui personae ea intentione impenso, vel quae non communi consensu cleri et populi secundum caponicas sanctiones funt, et ab iis, ad quos consecratio pertinet, non comprobantur, falsas 578) esse diiudicamus,

NOTATIONES

C. CXI. h) Illis: In editione trium tomorum legitur: discedens de eius pessimo. Sed editio quatuor tomorum et codex canonum habet ut Gratianus; multa autem in hoc capite collector arbitratu suo aptavit. C. CXII. i) lanuario: Sic etiam citatur infra ead.

q. 7. c. Saluberrimum, et sic habetur in manuscriptis Leo-

quoniam qui taliter ordinantur non per ostium, id est per Christum, intrant, sed, ut ipsa veritas 579) testatur, fures sunt et latrones.

XIV. Purs. Gratian. Quia ergo simonia tripliciter in capitulo notatur, videndum est, quot modis pretium in hac haeresi detur.

Hoc B. Gregorius in exangeliorum tractats hom. 4. in fine exponit, dicens 580):

C. CXIV. De multiplici genere simoniacorum.

Sunt nonnulli, qui qui dilem nummoram praemia ex ordinatione non accipiunt, et tamen sacros ordines pro humana gratia 581) largiuntur, atque de largitate 582) eadem laudis solummodo retributionem quaerunt. Hi nimirum quod gratis acceptum sell gratis non tribuunt, quia de impenso officio sanctitatis numnum expetunt favoris. Unde bene, quum iustum virum describeret Propheta, ait 584): Qui 585) excutit manus suas ab omni munere. Neque enim dicit 586), *qui excutit manus suas* a munere, sed *adiunxit*: ab omai, quia aliud est munus ab obsequio, aliud *munus^{*} a manu, aliud *munus^{*} a lingua. Munus *quippe^{*} ab obse-quio est subiectio ⁵⁸⁷) indebite impensa. Munus a manu pecunia est; munus a lingua favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni nunere manus excutit, quando in divinis rebus non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit.

C. CXV. Acternam damnationem inveniet qui quolibet munere ad sacros ordines accedit. ldem in Regesto 588).

Si quis neque sanctis pollens moribus, vel neque « clero populoque vocatus vel pulsatione coactus, impudenter Christi sacerdotium, iam quolibet facinore pollutus, iniusto cordis amore, vel sordidis precibus oris, sive comitatu, sive manuali servitio, sive fraudulento munusculo episco-palem seu sacerdotalem, non lucro animarum, sed inanis gloriae avaritia fultus, dignitatem acceperit, et in vita sua non sponte reliquerit, eumque insperata k) mors poenitentem non invenerit, proculdubio in aeternum peribit.

Hinc idem Gregorius Ioanni Corinthiorum Episcope, lib. IV. ep. 55. scribit 589):

C. CXVI. Pro ordinationibus nihil omnino accipiatur.

De ordinationibus aliquid accipere sub districta interdictione vetuinus 590). Oportet ergo, ut neque per commodum ⁵⁹¹), neque per gratiam aut quorundam supplicationem aliquos ad sacros ordines consentiatis ⁵⁹²) vel permittatis adduci.

C. CXVII. Nec pretio, nec prece, nec gratia, nec suppli-catione aliqui ad sacros ordines accedant.

ldem ⁵⁹³) universis Episcopis per Helladem ⁵⁹⁴) provincian constitutis, cod. lib. epist. 56.

Quibusdam narrantibus agnovi, quod in illis partibus nullus ad sacrum ordinem sine commodi datione perveniat. Quod si ita est, flens dico, gemens denuncio, quia, quum sacerdotalis ordo intus⁵⁹⁵) cecidit, foris quoque diu stare non poterit. Scimus quippe ex evangelio, quid redemtor noster per semetipsum fecerit, quia ingressus *in* templum cathedras vendeutium columbas evertit. Columbas quippe vendere est de sancto Spiritu (quem sibi consubstantialem

CORRECTORUM.

nis codicibus, quamvis in excussis sit: Iuliano. Ceterum verba ipsa epistolae referuntur in dicto c. Saluberrimum. et ex parte supr. ead. c. Si guis haereticae. Nam hic sententia potius affertur. C. CXV. k) Insperata: In aliquot vetustis Gratiani

codicibus *) legitur: in aspera mors pocnitentia.

ipsa largitate: Edd. coll. o. -583) accipiunt: eaed. - acceperunt 4 Ans. -581) Esa. c. 33. -585) Beatus qui: Edd. coll. o. -586) dixit solum: eaed. -587) servitas: eaed. = C. CXV. 588) Haec neque apud Gregor. M. neque in epp. Gregor. VII. sunt in-venta. -9) et Ed. Bas. = C. CXVI. 589) Ep. 57. (ser. A. 595.) 1.5. Ed. Maur. - Ans. 1. 6. c. 90 (87). Polyc. 1. 2. t. 1. - cf. Dist. 100. c. 3. -590) decerninus: Ed. Nor. - decrevinus. Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. -591) downm: Edd. coll. o. -592) con-sentias - permittas: eaed. = C. CXVII. 593) Ep. 58. (scr. A. 595.) 1. 5. Ed. Maur. - Eadem leguntur in ep. 53. 1. 5. et ep. 8. 1. 6. -Burch. 1. 1. c. 21. Ivo Decr. p. 5. c. 108. - 594) Helladiam: orig. - Ivo. - Elendam: Ed. Arg. - Herdam: Edd. rel. - 595) add.: ortus: Edd. coll. 0. ortus: Edd. coll. 0.

Quaest. I. C. CX. 567) cf. ad c. CVII. – Ivo Pan. I. 3. c. 135. Decr. p. 5. c. 79. Deusdedit p. 2. – 568) decretimus: Edd. coll. o. pr. Has. Lugdd. II. III. – 569) sanctionem: Edd. cell. o. =: C. OKI. 570) scr. A. 414. – Etlam hoc loco ipsa fontis verba non sont relata. – 571) certe quamits: Ed. Bas. – 572) receptual: th. – 573) add.: lamen: ib. – \ddagger) supra c. 97. = C. CXII. 574) **Bp. 13.** (scr. A. 446.) Ed. Baller. – Ivo Pan. I. 3. c. 131. Polyc. I. 7. t. 5. Ans. 1. 5. c. 19. – cf. Supra c. 42. et infra q. 7. c. 21. – 873) omnis: Edd. coll. o. =: C. CXII. 576.) Ivo Decr. p. 5. c. 81. **Polyc. I. 3.** t. 88. – 577) peccalo: Ed. Bas. – 578) infirmas et irrilas: orig. – 579) Ioan. c. 10. =: C. CXIV. 580) Reg. I. 1. c. 239. Burch. L 1. c. 113. Ans. 1. 6. c. 83 (80). Ivo Pan. I. 3. c. 131. Derr. p. 5. 86. – 581) add.: vel laude.. Edd. cell: o. pr. Bas. – 582 de

Deus omnipotens per impositionem manuum hominibus tribuit) commodum temporale percipere. Ex⁵⁹⁶) quo, ut praedixi, innuitur quid sequatur, quia, qui in templo Dei columbas vendere praesumserunt, eorum, Deo iudice, ca-thedrae ceciderunt. §. 1. Qui videlicet error in subditis cum augmento propagatur. Nam ipse 597) quoque, qui ad sacrum ordinem perducitur, iam in ipsa provectus sui ra-dice vitiatus, paratior est aliis vendere ⁵⁹⁸) quod emit. Et ubi est quod scriptum est ⁵⁹⁹): Gratis occepistis, gratis date? Et quum primo contra sanctam ecclesiam simoniaca haeresis sit exorta, cur non perpenditur, cur non vide-tur 600), quia eum, quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit, ut hacreticus fiat ! Ideoque hortamur, ut nullus vestrum denuo hoc fieri patiatur, sed neque gratia aliculus neque supplicatione aliquos ad sacros ordines audeat promovere, nisi eum, quem vitae 601) et actionis qualitas ad hoc dignum esse monstraverit. Nam si aliter factum denuo senserimus, districta ac canonica illud noveritis ultione compesci.

C. CXVIII. Ad episcopalem honorem nullus per ambitum accedat.

Item Symmachus ad Caesarium, epist. I. c. 5.602) Nullus itaque per ambitum ad episcopalem honorem per-mittatur accedere. Nam guum hic excessus in laica con-versatione culpetur, quis dubitat, quin religiosis et Deo scrvientibus incutiat 603) opprobrium?

C. CXIX. De eodem.

Item Gregorius Adeodato Episcopo, lib. II. Indict. XI. epist. 48. 1) 604)

Exist. 40.17007 **Estote ergo praecipue in ordinatione soliciti, et ad sacros** ordines ⁶⁰⁵) nisi provectiores aetate et mundos opere nul-latenus admittatis, ^{*}ne forte semper esse desinant quod immature esse festinant.^{*} Eorum enim, qui in sacro sunt ordine collocandi, prius vitam moresque discutite, et ut dignos huic officio adhibere possitis, non vobis potentia, aut supplicatio quarumlibet subrepat personarum. ^{*}Ante ormia autem cautos vos esse oportet, ut nulla proveniat omnia autem cautos vos esse oportet, ut nulla proveniat in ordinatione venalitas, ne (quod absit) et ordinatis, et ordinantibus periculum maius immineat. Si* quando igitur de his tractari necesse est, graves expertusque viros con-siliis (06) vestris adhibete participes, et cum eis communi de hoc deliberatione pensate.

C. CXX. Neque favore, neque venalitate ad sacros ordines quisquam promoveatur.

ldem Columbo Episcopo, lib. II. Indict. XI. ep. 47. 607) Pueri ad sacros ordines nullatenus admittantur, ne tanto periculosius cadant 608), quanto citius conscendere ad al-tiora festinant. Nulla sit in ordinatione venalitas; potentia vel supplicatio personarum nihil adversus hacc, quae pro-hibemus, obtineat. Nam proculdubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quisquam non ex merito, sed ex favore (quod absit) aut ex venalitate provehitur. Gratian. Econtra idem Gregorius guibusdam sup-

plicantibus unum acolythum, et alterum diaconum legitur or-dinasse, sicut ipse scribit lib. VII. Indict. I. cp. 2. Petrom) Episcopo Corsicae inter cetera 609):

C. CXXI. Episcopo interveniente Papa quendam acolythum ordinavit.

Latorem praesentium per ⁶¹⁰) intercessionem sanctitatis vestrae acolythum fecimus, quem ad obsequia vestra ⁶¹¹)

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. CXIX. 1) Caput hoc duobus locis, ubi visum est expedire, locupletatum est ex originali. C. CXXI. m) Petro: In codicibus impressis epistola,

unde caput hoc sumtum est, inscribitur Chrysanto Episcopo. Verum in codice pervetusto Vaticano earundem epistola-

transmisimus 612), ut, si in lucrandis animabus amplius servierit, proticere amplius possit.

C. CXXII. Quisquis in Romana ecclesia sacrum ordinem acceperit, ab ea ulterius egredi non poterit. Idem Heliae Presbytero et Abbati, lib. IV. epist. 30. 413)

Filium vestrum Epiphanium mandastis ut ad sacrum ordeberemus vobisque transmittere 614). dinem provehere Sed in uno vos audivinus, in alio "autem" minime audire potuimus. Diaconus quidem factus est; sed quisquis semel in hac ecclesia ordinem (15) acceperit, egrediendi ex ea ulterius licentiam non habet. Si ergo (16) vos videre non potui, hac ex re consolationem habeo, quia in filio vestro requiesco.

Gratian. Non ilaque quorumlibet precibus ordinationes factae falsae diindicantur, sed hae demum, quae precibus or-dinandi vel eius amiçi, non spirituali, sed carnali affectu porrectis fiunt, yunm alias futurae non essent; quas non caritas interveniens, sed ambitio supplicans extorquet. Non solum, autem elericos cuiuslibet episcopi summus Pontifex in ecclesia Romana valet ordinare, vernm ctiam opportunitate exigente monachos et quaslibet clericos convocare potest et invitare.

Unde Nicolaus Papa Michaëli Imperatori in epist., quae incipit: "Proposueramus" 617):

C. CXXIII. De eodem.

Per principalem beatorum apostolorum Petri et Pauli po-testatem ius ⁶¹⁸) habemus non solum monachos ⁶¹⁹), verum etiam quoslibet clericos de quacunque dioecesi, quum necesse fuerit, ad nos convocare atque ecclesiasticis exigen-

tibus opportunitatibus invitare. XV. Pars. Gratian. Quolibet ergo munere interveniente falsa diiudicatur ordinatio. Sicut autem prètio interveniente sacri ordines non sunt tribuendi, ita nec restituendi. Ut enim ait B. Ambrosius, sacri ordines nec pretio sunt ementi, nec redimendí.

Hinc ctiam Gregorius VII. ait [lib. VI. Reg. in Concileo habito A. D. 1078. Pontificatus sui VI. c. 9.] ⁶²"):

C. CXXIV. Pretio interveniente sacerdotale officium non restituatur.

Nullus episcopus gravamen seu servile servitium ex usu contra ecclesiasticam normam abbatibus seu clericis suis imponat, vel interdictum sacerdotale officium pretio interveniente restituat. Quod si fecerit, officii sui periculum subeat.

Gratian. Qui autem pecuniam accipiant, ut ordinandis sacros ordines non tribuant, vel canonicae electioni assensum non praebeant, aut ecclesiis aedificandis vel consecrandis lapidem benedictum vel consecrationem subtrahant, multis argumentis acceptae pecuniae rei et infames esse probantur. Ait enim Paschalis II. 621):

C. CXXV. Sacrilegi sunt indicandi qui ecclesiam Dei

non permittunt regulariter ordinari.

Sunt quidam, qui vel violentia, vel favore non permittunt ecclesias regulariter ordinari. Hos etiam decrevimus 622) ut sacrilegos iudicandos.

C. CXXVI. De eodem.

Codicis lib. IX. ad legem Iuliam repetundarum, Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theodosius 623).

Iubemus et hortamur, ut, si quis forte honoratorum, decurionum, possessorum, postremo etiam colonorum, a cu-iuslibet ordinis iudice fuerit aliqua ratione concussus, si

rum inscribitur: Petro Episcopo per Corsicam. Anselmus autem eodem modo habet ac Gratianus. Ad Petrum episcopum Alexandriae de Corsica legitur epistola alia libro cap. 122. quamvis sit fortasse mendum in voce Alexandriae, et scribendum videatur : Aleriae.

Maur. — Ans. 1. 7. c. 79. — 610) pro intercessione: orig. — 611) twa: Edd. Arg. Bas. — 612) retransmisimus: Edd. coll. o. <u>—</u> C. CXXII. 613) Ep. 38. (ser. A. 595.) 1. 5. Ed. Maur. — Ans. 1. 7. c. 78. — 614) retransmittere: orig. — 615) add.: sacrum: ib. — Edd. coll. o. — 616) cero: Edd. coll. o. <u>—</u> C. CXXII. 617) ser. A. 965. — Ans. 1. 1. c. 75. 1. 2. c. 14. — infra C. 9. q. 3. c. 21. — 618) et ius: orig. — Ed. Bas. — 619) in monachos — in clericos: Edd. coll. o. <u>—</u> C. CXXIV. 620) Conc. Rom. V. — Polyc. 1. 4. t. 21. <u>—</u> 622) decernismus: Ed. Bas. <u>—</u> C. CXXVI. 623) c. 4. t. 27. — dat. A. 386. <u>·</u> ·

Quaest. I. C. CXVII. 596) ex quo — malo iam erenire cre-ditur: eaed. — malo iam innuitur: orig. 1. 6. ep. 8. — Ivo. — 597) nam eo ipso, quod quisque ad sacrum ordinem (add.: vel honorem: Edd. coll. o. pr. Bas.) perducitur: orig. 1. 6. ep. 8. — Edd. coll. o. — 596) cenundars: Edd. coll. o. — 599) Matth. c. 10. v. 8. — 600) caretur: Edd. Bas. — 601) add.: meritum: Edd. coll. o. yr. Bas. = C. CXVIII. 602) scr. A. 502. — 603) initicial vel incutial: Edd. coll. o. pr. Bas. — inurat: Coll. Hisp. = C. CXIX. 604) Ep. 49. (scr. A. 593.) 1. 3. Ed. Maur. — 605) ad sacrus ordines apprare, nist: orig. — 606) constiti vestri: Edd. coll. o. =: C. CXX. 607) Ep. 48. (scr. A. 553.) 1. 3. Ed. Maur. — Ans. 1. 7. c. 46. — 608) cedant: Ed. Bas. = C. CXXI. 609) Ep. 1. (scr. A. 598.) 1. 8. Ed.

quis scit de jure venalem fuisse sententiam, si quis poenam vel pretio remissam vel vitio cupiditatis ingestam, si quis postremo quacunque de causa improbum iudicem poquis posicino quacuuque de causa improbum iudicem po-tuerit approbare, is vel administrante eo, vel post admi-nistrationem depositam in publicum prodeat, crimen defe-rat, delatum approbet; quum probaverit *et* victoriam reportaturus, et gloriam.

C. CXXVII. De eodem.

ldem in Digestis lib. III. titulo de calumniatoribus, l. 1. *) [Ulpianus lib. X. ad edictum.]

In eum, qui, ut calumniae causa negotium faceret vel non faceret, pecunian dicetur 624) accepisse, intra annum uti-lem •) in quadruplum eius pecuniae, quam accepisse dicetur, post annum simpli 625) in factum actio competit.

C. CXXVIII.

Ibidem lib. XLVII. 11. 13. l. 2. de concussione. [Macer 626) lib. I. publicorum indic.]

Concussionis iudicium publicum non est. Sed si ideo pecuniam quis accepit, quod crimen minatus sit, potest iudicium publicum esse ex senatusconsultis, quibus poena legis Corneliae teneri iubentur qui in accusationem innocentium coierint, quive ob accusandum vel non accusandum, denunciandum vel non denunciandum testimonium pecuniam acceperint.

C. CXXIX.

· Ibidem Lib. XLVIII, tit. 11. ad legem Iuliam repetundarum, l. 3. [Macer⁶²⁷] lib. I. publ. iud.]

Lege Iulia repetundarum tenetur, qui; quum aliquam po-testatem haberet, pecuniam ob iudicandum vel non iudi-candum P) decernendum ve acceperit, [Venuleius Saturninus l. Vel quo. cod. tit.] vel quo magis aut minus quid ex officio suo faceret.

C. CXXX. De cod.

ldem eod. tit. l. 6.

Eadem lege tenetur⁶²⁸), qui ob denunciandum vel non denunciandum testimonium pecuniam acceperit¹). Et post denunciandum testimonium pecuniam acceperit¹). Et post posca: §. 1. Lege lulia repetundarum cavetur, ne quis ob militem legendum mittendumve aes accipiat, neve quis ob sententiam in senatu consiliove publico dicendam pecuniam accipiat, vel ob accusandum vel non accusandum. §. 2. Macer⁶²⁹) lib. I. public. iudic. I. 7. Lex Iulia de repetundis praecipit, ne quis ob iudicem arbitrumve dandum, mutan-dum iubendumve ut⁶³⁰ iudicat. neve ab accusandum. dum, iubendumve ut 530) iudicet, neve ob non dandum, non mutandum, non iubendum, *etc.*, neve ob litem aestinon nutandum, non tubendum, etc., neve ob neum aesti-mandam, iudiciumve capitis pecuniaeve faciendum vel non faciendum aliquid accipiat $^{63+}$). Et infra: §. 3. Hodie ex lege lulia 632) repetundarum extra ordinem puniuntur, et plerumque vel exsilio puniuntur, vel etiam durius, prout `admiserint. §. 4. *Venuleius cod. tit. 1. 6.* Hac lege da-mnatus testimonium publice dicere 633), aut iudex esse postulareve 'prohibetur.

QUAESTIO II. GRATIANUS.

J. Pars. Sequitur secunda quaestio, qua quaeritur, an pro ingressu monasterii pecunia sit exigenda, vel exacta per-

NOTATIONES

C. XXVII. n) In hae et sequentibus legibus, quae ex ff. citantur, repositi sunt tituli ex vetustis exemplaribus Gratiani, quae cum Pandectis Florentinis valde conveniunt. o) Utilem: Haec dictio non est in antiquis codi-cibus Gratiani, neque in Pandectis; sed ob glossam non

est sublata.

C. CXXIX. p) Vel non iudicandum: Sic etiam in Digestis vulgatis; sed a Pandectis Florentinis absunt istae voces. Est autem Palea ista fere in omnibus vetustis

solvenda ? Hoe utrumque lieite fieri, utriusque tustamenti serie comprobatur. Legilar¹) enim in primo libro Regum, quod Anna detulit secum Samuelem, postquam ablactatus facrat, in tribus vitulis, et tribus modiis farinae, et amphere vini ad domum Domini in Silo. §. 1. In Actibus vero apostolorum²) legitur, quod multitudinis credentium erat cor unum torum ') tegitur, quoa multitualnis creaentium erat cor unum et anima una, nec aliquid eorum, quas possidebant, quis-quam proprium esso dicebat; sed erant illis omnia commu-nia, et singuli vendebant praedia sua, Et ponebant pretia eorum ante pedes apostolorum, quorum unus, Ananias³) no-mine, dum partem sibi reservaret, cum unore sua Sapphira, sententia maledictionis accepta, ante pedes apostoli cecidit archive S. D. Mine independent and incompt mortuus. §. 2. Hinc liquido apparet, quod ingressuri mona-sterium sua debent offerre rectoribus, nec aliter sunt reci-plendi, nisi sua obtulerint. Sed aliud est sua sponte offerre, neque petita, sed sponte munera sacordolibus obtulit. Credentes etiam sua sponte offerebant apostolis, ut indigentium no-cessitatibus deservirent, quae instante persecutione infidelium eis possidere non licebat. Ananias quoque non ideo damnatus est, quia sua nollet offerre, sed quia, Spiritus sancto men-titus, pretia eorum, quae apostolis obtulerat, ex parte frau-dabat. Non ergo his auctoritatibus permittitur rectoribus ab ingressuris aliquid exigere, sed sponte oblata suscipere, quia illud damnabile est, hoc vero minime. Unde in Concilio Bracarensi II. cap. 5.4) legitur:

C. I. Pro dedicandis ecclesiis sihil exister.

Placuit, ut, quoties ab aliquo fidelium ad consecrandas ec-Flacuit, ut, quoties ab aliquo fidelium ad consectandas ec-clesias episcopi invitantur, non quasi ex debito munus ali-quod a⁵) fundatore requirant⁶); sed si ipse⁷) quidem aliquid ex suo voto obtulerit, non respuatur, si vere aut paupertas illum, aut necessitas retinet, nihil exigatur ab illo. Hoc tamen⁶) unusquisque episcoporum meminerit, ut non prius dedicet ecclesiam⁹), sisi antea dotem basilicae et obsequium ipsius per donationem chartulae confirma-tum (1) posipit. Nam popularity act into tista tamental tum 10 accipiat. Nam non levis culpa 11) est ista temeri-tas, si sine luminariis vel sine substantiali 13) sustentatione eorum, qui ibidem servituri sunt, tanquam domus privata consecretur ecclesia.

Item Bonifacius¹³) urbis Romae Episcopus scribit emni-bus¹⁴) Caralitanas ecclesias Coenobitis:

C. II. Ab iis, qui ad conversionem accedunt, nihil est exigen-

dum, nec pretio aliquis ad conversionem est invitandus .). Quam pio mentis affectu, fratres carissimi, vestrae 15) destitutioni Romana compatiatur ecclesia, volis fortassis est incognitum, sed cognitori onnium non incognitum habetur. Dubitationi autem vestrae quod idoneum demus responsum, Deum testificor, ipsa quoque me dubitatio reddit anxium et ineptum. Nusquam ¹⁶) enim legimus Domini discipulos vel eorum ministerio conversos quempiam ad Dei cultum ver corum ministerio conversos quempiam ad Dei cultum aliquo muneris interventu provocasse, nisi forte de paupe-rum alimento quis inconcinne proponat, quorum nulli, cu-iuscunque professionis esset, victualia negabantur. Sci-mus¹⁷) equidem, quod omne datum optimum, et omne do-num perfectum desursum est descendens a patre luminum, a¹⁸) quo bonae voluntatis donum accinit qui sancto deliberatio quo bonae voluntatis donum accipit qui sancto deliberationis arbitrio gratis Deo servire disponit. Restat ergo, ut qui pro aliqua ecclesiastica¹⁹) susceptione musus accipit, donum Dei, quod a patre luminum descendere debuit,

CORRECTORUM.

exemplaribus Gratiani, et a cap. Sunt guidam usque ad finem quaestionis nulla est distinctio capitum.

C. CXXX. q) Acceperit: In Pandectis sequitur versiculus: Ilac lege damnalus, qui reponitur in fine buius capitis.

Quaest. II. C. II. a) B. Thomas citat hoe cap. 2. quaest. 100. in fine articuli 3., et rem, quam ibi tractat, sola huius capitis auctoritate constituit.

Quaest. I. C. CXXVII. 624) dicitur: Edd. Arg. Bas. — de-tegtur: Edd. rel. — 625) in simplum: Edd. coll. o. = C. CXXVII. 656) Marcellus: Edd. Arg. Bas. = C. CXXIX. 627) Marcellus: Edd. Arg. Bas. Nor. Lugdd. II. III. = C. CXXX. 628) tenentur — accepterint: Bohm. — 629) Marcellus: Edd. coll. o. — 630 desunt in Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 631) acceptit: Edd. coll. o. — 630) desunt in Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 632) abest ab Ed. Bas. — 633) dare: Edd. eell. o. Quaest. II. Pars I. 1) 1 Reg. c. 1. — 2) Act. c. 4. v. 32. — 3) Act. c. 5. = C. I. 4) hab. A. 572. — Burch. I. 3. c. 37. et

Quaest. I. C. CXXVII. 624) dicitur: Edd. Arg. Bas. — de-tegitur: Edd. rel. — 625) in simplum: Edd. coll. o. = C. CXXVIII. 636) Marcellus: Edd. Arg. Bas. = C. CXXIX. 637) Marcellus: Edd. Arg. Bas. Nor. Lugdd. II. III. = C. CXXX. 628) teneutur — acception: Böhm. — 639) Marcellus: Edd. coll. o. — 630) desunt in Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 631) accepti: Edd. coll. o. 97. Lugdd. II. III. — 632) abest ab Ed. Bas. — 633) dare: Edd.

vendat; munus autem largiens importunus emat. Quid autem de divini doni venditoribus vel emtoribus consequatur, concludi necesse non est. §. 1. Caveto ergo, fratres, quam sit ambiguum quod petistis ²⁰) consilium, quod qui-dem secundum vestrae voluntatis propositum nulla invenimus ratione confirmatum. Veruntamen, si vestrae necessi-tati²¹) adeo est oportunus quem reperistis²²), dum tamen omnis absit pactio, omnis cesset conventio, nullaque ve-strae ecclesiae fiat distractio, accedat, gratis Deo servire incipiat, suique regiminis devote²³) gestet obsequium, et postmodum vos, quasi subsidii gratia, aliqua suae ecclesiae munera largiri fratrum solatio Romana permittit ecclesia.

[Unde Urbanus Papa in Concilio apud Melfiam, c: 12.]²⁴):

C. III. De eqdem. PALEAb).

"Nullos abbas pretium sumere vel exigere ab eis, qui ad conversionem veniunt, aliqua pacti²⁵) occasione²⁶) prae-sumat. Regulam²⁷) antiquam sequens, nulli unquam de ordinationibus aliquid omnino accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione 28) chartarum, neque ex ea, quam nova²⁹) per ambitioner of thatardin, renit, appellatione pastelli. Quia emim ^c) ordinando³⁰) episcopo Pontifex manum imponit, evangelicam lectionem minister legit, confirmationis autem eius epistolam notarius scribit. "

C. IV. Ab ordinando non debet aliquid exigi, sed nec voluntarie oblata respui oportet.

Item Gregorius in Regesti lib. IV. epist. 44. size cap. 88. in Synodo Romae habita 31).

Sicut episcopum non decet manum, quam imponit, ven-dere, ita minister vel notarius non debet in ordinatione eius vocem suam vel calamum venundare. Et paulo post: § 1. Is autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito 32), neque exactus neque petitus, post acceptas chartas et pallium aliquid cuilibet ex clero gratiae tantunmodo causa dare 33) voluerit, hoc accipi nullo modo pruhibemus, quia eius oblatio nullam culpae maculam ingerit, quae non ex ambientis 34) petitione processit 35).

Gratian. Auctoritate Bonifacii patenter ostenditur, quod, sicut nullus pretio est invitandus ad conversionem, ita nulli pecuniae interventu ecclesiae largiri oportet ingressum. Auctoritate vero Gregorii datur intelligi, guod pro ingressu ec-clesiae non licet pecuniam exigere, sed spontanee oblatam Heet suscipere.

II. Pars. Item opponitur illud Aposteli 1. ad Timotheum, cap. 5. [v. 2.]

C. V. d) 36)

Viduas honora, quae vere viduae sunt. Quae autem non sunt vere viduae, id est quae suis vel parentum opibus sustentari possunt, non recipiantur, ut ecclesia sufficiat iis, quae vere viduae sunt.

C. VI. Qui sumtibus propriis sustentari potest, ab ecclesia stipendia non accipiat.

Item Hieronymus ad Damasum Papam •) 37).

Clericos autem illos convenit ecclesiae stipendiis susten-tari, quibus parentum et propinquorum nulla suffragantur

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. b) In nonnullis vetustis exemplaribus, in quibus paucae sunt Paleae, habetur caput hoc usque ad vers. Regulam. Reliqua vero sunt B. Gregorii locis indicatis.

c) Quia enim: In plerisque exemplaribus, quae ha beni hanc Paleam, non sunt istae duae voces. Verum apud B. Gregorium leguntur, quoniam pendet adhuc oratio et coniungitur cum iis, quae is sequenti capite afferuntur, hoe modo: Quia enim ordinando episcopo Pontifex manum imponit, evangelicam lectionem minister legit confirmationis

bona. Qui autem bonis parentum et opibus suis sustentari possunt, si quod pauperum est accipiunt, sacrilegium profecto committunt, et per abusionem talium iudicium sibi manducant et bibunt.

C. VII. Quibus sua sufficiant ecclesiae alimentis non sustententur.

Item Prosper de contemplativa vita, lib. II. cap. 9. et 10.38)

et 10. **) Pastor ecclesiae iis, quibus sua sufficiunt, non debet ali-quid erogare, quando *9) nihil aliud sit habentibus dare quam perdere. Nec illi, qui sua possidentes dari sibi ali-quid volunt, sine grandi peccato suo unde pauper vieturus erat accipiunt. De clericis quidem dicit *per Prophetans* Spiritus sanctus ⁴⁰): Peccata populi mei comedunt. Sed si-cut nihil habentes proprium ⁴¹), non peccata, sed alimenta, quibus indigere videntur, accipiunt, ita possessores non alimenta, quibus abundant, sed aliena peccata suscipiunt. Gratiau. Verum his auctoritatibus prohibentur ab eccle-sin suscipi non illi. oni auondam fuerunt divites. postes vere

sia suscipi non illi, qui quondam fuerunt divites, postes vere omnia reliquerunt, ut⁺²) Petrus et Matthacus et Paulue, aut pauperibus distribuerunt, ut Zachaeus, aut ecclesiae rebus adiunxerunt, sicut illi, qui praedia sua vendentes ponebant pretia ante pedes apostolorum, ut essont illis omnia communia: sed illi, qui in domibus parentum residentes vel sus ro-linguere nolentes ecclesiasticis facultatibus pasci desiderant.

De quibus in codem libro Prosperi, c. 10. subinfertur 43): C. VIII. Qui sua relinguere non vult non debet

sumtibus ecclesiae sustentari.

Si quis propter hoc non vult sua relinquere, ut habeat unde vivat, ut quid accipit, unde rationem reddat! ut quid peccatis alienis sua multiplicat? Idem ibidem paulo superius: §. 1. Non est neum dicere, quali⁴⁴) peccato cibos pauperum praesumendo suscipiunt, qui ecclesiam, quam iuvare de propriis facultatibus debuerant, suis expensis insuper gravant, propter hoc fortassis in congregatione viventes, ne aliquos pauperes pascant, ne advenientes exci-piant, aut ne suum censum expensis quotidianis imminuant. §. 2. Quod⁴⁵) si aliquid de fructibus suis ecclesiae velut 9. 2. (1000⁻³) si anquia de fractions sons ecclesiae venus pro ipsa expensa sua contulerint, non se praeferant inani iactantia illis, quos nihil habentes pascit et vescit ecclesia, quia perfectior⁴⁶) est ille, qui se mundi rehus exspoliat, aut qui, quum nihil habuerit, nec habere desiderat, quam ille, qui ex multis, quae possidet, ecclesiae aliquid praestat⁴⁷), ac se de co, quod praestiterit, forsitan iactat.

Gratian. Ecce, qui prohibentur ab ecclesia suscipi. Illi vero, qui omnia sua relinguunt, vel pauperibus distribuunt, vel ecclesiae rebus adiungunt, et ab ecclesia laudabililer suscipiendi sunt, et eius opibus sustentandi.

Unde in eodem libro, cap. 11. legitur 45):

C. IX. Qui sua relinguunt, vel pauperibus distribuunt, vet ecclesiae rebus adiungunt, laudabiliter ecclesiastica disvensant.

Sacerdos, cui dispensationis cura commissa est, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit a po-pulo dispensanda, et lideliter dispensat accepta, quia *) omnia sua aut parentibus ¹) reliquit, aut pauperibus distri-buit, aut ecclesiae rebus adiunxit, et se in numero pau-

autem eius epistolam notarius scribit, sicus Pontificem non

decet, etc. C. V. d) Caput hoc in multis vetustis codicibus est coniunctum superiori.

C. VI. e) Infra etiam 16. quaest. 1. cap. fin. citatur ex Hieronymo. Ac similia habentur in regula monachorum ex dictis Hieronymi, in c. De paupertate, et in glossa or-dinaria ad c. 5. primae ad Timoth. ex Hieronymo. C. IX. f) Aut parentibus: In aliquot manuscriptis

scriptura paulo aliter proferantur. = C. VI. 37) Caput incertum. -of. G. 16. q. 1. c. 68. = C. VII. 39) Imo Iulianus Pomerius, enlus hic liber est. - cf. cuuc. Aquisgr. c. 107. - 39) quandoquidem: Edd. coll. o. - 40) Os. c. 4. v. 8. - 41) proprii: Ed. Bas. - 42) cf. Matth. c. 5. Luc. c. 19. Act. c. 4. = C. VIII. 43) Concil. Aquisgr. ib. - 44) quale pecc. fucturat: Ed. Bas. - quale peccatum st ittis: Edd. Lugdd. II. III. - quale pecc. est: Edd. rel. - 45) Qui: Ed. Bas. - 46) add.: profecto: Edd. cell. e. - 47) praesitierti: eaed. exc. Arg. = C. IX. 48) cf. conc. Aquisgr. c. 108. et 111. - 49) qui: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. Ven. I. II.

Quaest. II. C. II. 20) expetistis: Ed. Bas. – 21) voluntati: ih: – 22) petistis: ib. – 23) devolume: ib. = C. HI. 24) hab. A. 1089. – 25) placifi: orig. – 26) add.: obsecratione vel: Ed. Bas. – conversatione vel: Edd. rel. – 27) has desumta sunt ex-concille hab. sub Gregorio M., Romae A. 595. – Ans. 1. 6. c. 91 (88). Ivo Decr. p. 5. c. 109. Polyc. 1. 2. t. 1. – 28) donatione: Edd. coll. o. – 29) per novam: Ed. Bas. – 30) in ordinando: Edd. coll. o. – 29) per novam: Ed. Bas. – 30) in ordinando: Edd. coll. o. – 31) Greg. ibidem continenter. – Ans. Ivo ib. – cf. c. i. X. de simon. – 32) pacto: Edd. coll. o. – 33) offerre: eaed. – 34) ambigentis: Ed. Bas. – 35) quae ex accipientis am-bits non processif: orig. – Ans. = C. V. 36) Hasc in ipas sacra

perum paupertatis amore constituit, *ita* ut unde pauperibus subministrat, inde et ipse tanquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque, quos pauperes *aut voluntas, aut nativitas fecit, cum perfectione virtutis vitae necessaria sive in domibus suis, sive in congregatione viventes accipiant, quia ad ea accipienda non eos *habendi* ducit cu-piditas, sed cogit vivendi necessitas. Et infra cap. 14.: §. 1. De talibus dicere videtur Apostolus: Qui in sacrario operantur quae de sacrario sunt edunt, et qui *in accrario deserviunt cum 50) altario participant 51). Qui, nisi hoc de contemtoribus facultatum suarum vellet intelligi, nunquam secutus adjungeret: Ita et Deus ordinarit his, qui evangelium annunciant, de erangelio virere. De evangelio vivunt 52) qui nihil proprium habere volunt; qui nec habent, nec habere aliquid concupiscunt, non suorum, sed commu-nium possessores. Quid est aliud de evangelio vivere, nisi laborantem inde, ubi laborat, necessaria vitae percipere ! Apostolus tamen, qui 53) sic evangelium praedicavit, ut "nec de evangelio vivoret, sed" necessaria sibi suis manibus mihorum usus sum. Et quare 54) *hoc* dixerit, secutus aperuit, dicens: Expedit mihi mori magis quam ut gloriam mean quis eracuet. Evacuari dicit gloriam suam, si ab eis, quibus praedicabat, voluisset accipere vitae temporalis expensam. Nolebat quippe in *re* praesenti laboris sui fru-ctum, sed in futuro recipere.

C. X. Inxta meritum laboris ecclesiastica stipendia sacerdotes distribuant.

Item ex Concilio Agathensi, c. 36.55).

Clerici omnes, qui ecclesiae tideliter vigilanterque deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita secundum servitii sui meritum per 56) ordinationem canonum a sacerdotibus consequantur.

Gratian. Multorum 8) auctoritatibus luce clarius constat, quad ab ingressuris monasterium non licet pecuniam exigere, me et ille, qui exigit, et ille, qui solcit, simonias crimen incurrat.

QUAESTIO III. GRATIANUS.

Sed adhuc obiicitur, quod qui ingressuri monasterium pecunias tribuunt, non propositum religionis, sed participationem stipendiorum ecclesiae emunt. Temporalia ergo, non spiritualia emeules, neynagnam simoniaci habendi sunt. §. 1. His ilague rospondetur: Non solum qui spiritualia, sed etiam qui temporalia eis annexa pretio accipiunt cel tribuunt, simoniaci iudioantur. Unde Malachias!) loquens ex persona Domini: Quis est, inquit, in vobis, qui claudat ostia et incendat altare meum gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ostia claudere non est sacri muneris officium, sed tantum sibi adiunctum.

Item Gregorius scribit unicersis Episcopis Hispanis 2): C. I. De iis, qui sacros ordines munerum acceptione dispensant. Audivinus, dilectissimi, quod nos audisse 3) oportuit, sed audisse profecto non libuit, quosdam scilicet esse sacro-rum ordinum professores, qui sub munerum datione vel acceptione Dei ecclesias vel earum sibi beneticia usurpant.

NOTATIONES CORRECTORUM.

Gratiani legitur: aut pauperibus reliquit. In vetusto autem Prosperi codice, et in concilio Aquisgranensi legitur: quia omnia sua aut reliquit, aut ecclesiar rebus adiun rit. Sed quoniam multa exemplaria Gratiaui et Prosperi habent vulgatam lectionem, nihil est mutatum.

C. X. g) Multorum: In vulgatis codicibus *) huic **5.** Multorum, praeponebatur hic titulus: Item ex Concilio Urbani Papae habito Alcerniae, qui sublatus est, quoniam abest ab omnibus vetustis exemplaribus collatis, et in ple-iene bie à set initiae exemplaribus collatis, et in plerisque hic §. est initium sequentis tertiae quaestionis.

Quaest. II. C. IX. 50) de: eaed. pr. Bas. — 51) partici-pentur: Ed. Bas. — participent: Edd. rel. — cf. 1 Cor. c. 9. v. 13. — 80) wirout: Ed. Arg. — 53) abest ab Edd. Arg. Nor. Ven. I. — st: abest a Böhm. — 54) verba: quare — dcems: desid. in Ed. Bas. — C. X. 53) hab. A. 506. — 66) cel: Coll. Hisp. — 0) et mal. coll. e. pr. Bas. "Taest. H1. 1) Malach. c. 1. v. 16. = C. I. 2) Caput incer-mether: Edd. coll. o. pr. Bas. — () hos: Ed. Arg. — deincopos: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 3) recelute:) Be hulas capitls auctore non constat, videtur

.

Quod quidem scelus vos †) non iamdudum acriter correxisse vehementer admiramur; iuste enim uterque corri-piendus est et a sanctae liminibus ecclesiae submovendus, piendus est et a sanctae liminious ecclesiae and et qui ut et qui pro ecclesiae ambitu munera largitur '), et qui ut donum Dei emere, hic autem praesumit vendere. A sacrilegio quoque hoc facinus non dispar dizerim, quum id, quod sponte et sacro deliberationis arbitrio gratis fieri debuit, sub pecuniae pactione causatur. Quare, fratres caris-simi, quae taliter facta sunt curiose refellite⁵), infecta prohibete, vestrisque iussionibus resistentes digno anathematis vinculo percutere non dubitate.

C. II. De iis, qui ecclesias vel ecclesiastica beneficia vendunt. ldem Rothomagensi Episcopo et Gallicis omnibus 6).

Si quis dator vel acceptor Dei ecclesias vel ecclesiastica wi quis dator vel acceptor Dei ecclesias vel ecclesiastica beneticia (quae quidam ⁷) praebendas vocant) sub pecuniae interventu susceperit, sive dando emerit, sive accipiendo vendiderit, a Simonis⁸) non excluditur perditione. Sed si perseverans fuerit, perpetua mulctetur damnatione. Nam qui sub religionis obtentu Deo famulari voluerit, si quid accipit⁹), et meritum perdit, et beneticio accepto frustra-tur. Bationis ergo vigore cogitur quod iniuste receperat¹⁰) restituere, et quicquid turpis lucri gratia receperat¹¹) non tenere.

C. 111. Ab officio suspendatur episcopus beneficia vel

ecclesiastica officia cendens. Item Gregorius VII. Papa, lib. VI. Reg. in Synodo, cap. 4.12)

Si quis episcopus praebendas, archidiaconatus, praeposi-turas vel aliqua ecclesiastica officia vendiderit, vel aliter, quam statuta sanctorum Patrum praecipiunt, ordinaverit, ab ecclesiae officio suspendatur. Dignum est enim, ut, sicut gratis episcopatum accepit¹³), ita membra eiusdem episcopatus gratis distribuat.

C. IV. Nec altaria, nec preebendas episcopis rendere lices. Item ex Concilio Urbani Papae II. habito Alverniae) ++ j.

Quaesitum est de episcopis, qui altaria monasteriis data frequenter redimi compellebant pecunia, quia quidam¹⁴) si-moniacae pravitatis usus in Galliarum partibus iam diutius inolevit, ut ecclesiae vel decimae (quae vulgari vocabulo apud eos altaria nuncupantur) monasteriis datae saepius ab episcopis sub palliata avaritia vendantur¹⁵), mortuis nimirum seu mutatis clericis, quos personas vocaut. Nos¹⁶) auctore Deo venalitatem omnem tam ex rebus quam ex ministeriis ecclesiasticis propellentes hoc ulterius lieri au-ctoritate apostolica prohibemus, sicut ¹⁷) etiam praebendas ria vel decimas ab¹⁸) annis triginta et supra sub huiuscemodi redentione possedisse monasteria noscuntur, quiete deinceps et sine molestia qualibet eis possidenda firmamus. §. 1. Salvo utique episcoporum censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt.

C. V. Quicquid duta vel promissa perunia in sacris ordinibus acquiritur irritum habeatur.

Item b) in Concilio Placentino, c. 1. et 2.19)

Ea, quae a sanctis Patribus de simoniacis statuta sunt,

Quaest. III. C. IV. a) In summis capitulorum con-cilii Claromontensis habiti Alverniae (de quibus supra ad c. 1. Distinct. 60. dictum est) cap. 6. haec leguntur, quae ad caput hoc videntur spectare: *Ut altaria congregationibus* canonicorum cel monachorum per personus data, mortnis per-sonis libera redcant in mamus episcoporum, nisi fuerint illig per corum scripta vel privilegia confirmata.

C. V. b) Item: Antea legebatur: Item Gregorius. Sed in aliquot vetustis recte est: Idem, nimirum Urbanus II., in cuius synodo haec habentur.

tamen pariter atque antecodens ad Gregorii VII. tempora pertinere. — Polyc I. 2. t. 4. — 7) quidem: Edd. Bas. Ven. II. — 8) simo-nkaca: Ed. Bas. — 9) acceptif: Ed. Bas. — 10) receptif: Edd. Arg. Bas. — 11) acceptuf: Ed. Bas. — C. III. 13) Courc. Rom. V. hab. A. 1078. — 13) acceptif: Ed. Bas. — C. IV. $\frac{1}{17}$ hab. A. 1095; Eadem logantur in concilio Nemausensi, habito sub Crbano. — 14) quidem: Ed. Bas. — 15) recaution: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 16) add.: autom: Edd. coll. o. — 17) ste: Ed. Bas. — 18) sub: ib. = U. V. 19) bab. A. 1095.

358

nos quoque et iudicio "sancti Spiritus", et apostolica au-ctoritate firmamus. Quicquid ergo "vel" in sacris ordini-bus, vel in ecclesiasticis rebus vel data vel promissa pe-cunia acquisitum est, nos irritum esse et nullas unquam vires habere 20) censemus.

C. VI. Quicyuid possidetur nomine pecuniae intelligitur.

Item Augustinus de disciplina Christiana, vel de dono disciplinae, cap. 1.21)

Totum, quicquid homines possident²²) in terra, omnia, quorum Domini sunt, pecunia vocatur, servus *sit*, vas, ager, arbor, pecus; quicquid horum est pecunia dicitur. *Bt infra*: §. 1. Ideo autem pecunia vocata est, quia anti-qui *totum*, quod habebant, in pecoribus habebant.

C. VII. Qui occlesiastica boneficia emerit, ecclesias quoque emere probatur.

Item Paschalis Papa²³).

Si quis obiecerit, non consecrationes emi 24), sed res "ipsas", quae ex consecratione proveniunt, penitus e) desi-pere probatur. Nam quum corporalis ecclesia d), aut episcopus, aut abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore corporali-ter vivit, quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit. Nullus igitur •)²³) emat ecclesiam vel praebendam, vel aliquid ecclesiasticum, nec pastellum, nec pastum antea vel po-stea²⁶) pro huiusmodi solvat.

C. VIII. De codem.

Item Urbanus II. Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio L. Praeposito ecclesiae sancti Iuventii apud Ticinum, salutem et apostolicam benedictionem^{() 27}).

Salvator praedicit²⁸) in evangelio, circa finem saeculi Savator praedicit^{2,9}) in evangelio, circa inem saeculi pseudochristos^{2,9}) et pseudoprophetas surgere et multos seducere, et fideles suos in mundo multas habituros pres-suras, sed tamen portas inferi *adversus ecclesiam* non praevalituras. Proinde (*quia*, ut ait Apostolus ^{3,0}), opor-tet haereses esse, ut qui probati sunt manifesti fiant) opor-tet nos cum Propheta ^{3,1}) ex adverso consurgere, et murum concerne uno dome Lexal et sum fordeny! Austolo ^{3,3}) opponere pro domo Israël, et cum *eodem* Apostolo 32) opponere pro domo israel, et cum "eodem" Apostolo ³) per multas tribulationes intrare in regnum Dei, quoniam non †) sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis. §. 1. Igitur, quia in-notuisti nobis, quod tibi obiicitur, utrum vendere eccle-siasticam rem simoniacum sit, hoc simoniacum esse paten-ter colligitur ex hoc, quod B. apostolus Petrus ait ³) Si-moni: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia existimasti

NOTATIONES CORRECTORUM.

C, VII. c) Penitus: Deusdedit et Anselmus legunt*): sidetur quidem aliquid dicere, nihil autem penitus sapere.

d) Corporalis ecclesia: Deusdedit sic habet **): corporalis ecclesiae episcopus vel abbas sine rebus etc. Reliqui collectores et vetusti codices Gratiani concordant cum vulgata lectione.

e) Nullus igitur: Deusdedit, Polycarpus, Ivo et codex manuscriptus decretorum Pontificum (in quo integra fere Paschalis epistola, unde caput hoc acceptum est, re-fertur) non habent haec verba; sed post verbum: derelin-guit, continenter subiungunt: Quam tamen objectionem sacer Chalcedonensis canon penitus exterminat, etc. Auctor vero huius capitis ac totius huius epistolae est Paschalis I. Nam in eo decretorum codice haec epistola Paschalis est post decreta Hadriani II., quum decreta Paschalis II. sint post

donum Dei pecunia possideri. Donum quippe Dei est Spiri-tus sanctus, et donum Dei est res ipsi ecclesiae oblata. Et, si bene animadvertis, Simon magus, qui ad fidem ficte Ac, si vene animatvicus, chilon magus, qui au nuem note accessit, non Spiritum sanctum * propter Spiritum san-ctum* s), quo ipse erat indignus (quoniam ³⁴), ut scriptum est, Spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum), sed ³⁵) ideo, quantum in ipso erat, emere voluit, ut ex venditione signorum, quae per eundem fierent, multiplicatam pecu-niam lucraretur. Nec Apostolus emitonem Spiritus sancti (quam bene fieri non posse noverat), sed ambitionem quae-(quam bene heri non posse noverac), sed amottonem quae-stus talis et avaritiam, quae est idolorum servitus, in eo-dem Simone exhorruit et maledictionis iaculo perculit³⁶). Quisquis³⁷) igitur res ecclesiasticas (quae³⁸) dona Dei sunt, quoniam³⁹) a Deo fidelibus, et a fidelibus Deo donantur, quae ab eodem gratis accipiuntur, et ideo gratis dari debent) propter sua lucra vendit vel emit, cum eodem Sidebent) propter sua lucra venuit vei emit, cum eodem Si-mone donum Dei possideri pecunia existimat. Ideo, qui easdem res non ad hoc, ad qued institutae sunt, sed ad propria lucra munere 40 linguae, vel indebiti obsequii, vel pecuniae largitur vel adipiscitur, simoniacus est, quum principalis intentio Simonis fuerit sola pecuniae 41) avariprincipalis intentio Simonis fuerit sola pecunae ") avar-tia, id est idololatria, ut ait apostolus Paulus. Alloquin cur sancta synodus Chalcedoneasis DCXXX. episcoporum procuratorem vel defensorem ecclesiae, vel quenquam re-gulae subjectum adeo per pecuniam ordinari prohibet, ut interventores quoque tanti sceleris anathematizet, mis quod eosdem simoniacos iudicet? Quod si praefati milites ecclesiae ob huiusmodi scelus taliter percelluntur, nemo sapiens negabit, non militantes ecclesiae multo damnabilius piens negatit, non initiaties ecclesiae muito damnabilua ob hanc causam, id est emtionis vel venditionis, debere percelli. Sed *et* beatus praedecessor noster Pascha-lis*)⁴²) de consecratione affirmat, quod quisquis eorum alterum vendiderit, sine quo alterum non provenit, neu-trum invenditum ⁴³) derelinquit, ac per hoc eum, qui rem ecclesiae vendit vel emit, simoniacum esse intelligitur ⁴⁴). 2. Nomine 45) vero procuratoris intelligit praefata synodus quemlibet ecclesiasticarum rerum administratorem, ut, verbi gratia, praepositum, oeconomum, vicedominum; defensoris nomine advocatum sive castaldum, et iudicem; in subiecto vero regulae archipresbyterum, archidiaconum⁴⁶), subiecto vero regulae archipresbyterum, archidiaconum⁴⁶), canonicum, monachum vel quenlibet ecclesiastico manci-patum officio. §. 3. Quod vero Spiritum sanctum, quantum in se est, vendat vel emat qui praeposituram vel sliquid huiusmodi vendit vel emit, audi Augustinum super loan-nem: O quot praeposituras i) fecerunt⁴⁷! Alterum⁴⁸) prae-positum habet Carthagine⁴⁹) Primianus⁵⁰), ^{*}alterum habet Maximianus^{*}, alterum ^{*}habet^{*} in Mauritania Rogatus, alte-rum habet ⁵¹) in Numidia illi et illi, ques iam nec nominare sufficimus. Circuit⁵²) ergo aliquis emere columbam; unus-

Urbanum II., eo plane ordine, quo sibi successerunt; quod etiam ex sequenti capite indicatur.

C. VIII. f) Integram epistolam Urbani II. dilecto filio L. praeposito ecclesiae B. luventii apud Ticinum refert Deusdedit in sua collectione.

g) Propter Spiritum sanctum: Additae sunt hae duae voces, et totus hic locus emendatus est ex ipsa epi-stola, quemadmodum et alia nonnulla. h) Paschalis: Antea legebatur: Paschasius libro de

consecratione. Restitutus autem est locus ex vetustis codi-cibus et originali. Citatur enim hic quod habetur in capite

antecedente ex epistola Paschalis Papae. i) O quot praeposituras: Apud B. Augustinum (cuius multi vetusti codices hoc loco collati sunt) legitur: o quot proposita fecerunt! alterum propositum, elc. Apud Urbanum vero ubique est: proposta et propostum.

domum Dei (eius: Edd. Arg. Bas. Nor.) emere roluit: Edd. coll. o. -56) enm percussii: Edd. coll. o. pr. Bas. - 37) cf. infra c. 12. -58) et doma Dei: Edd. coll. o. pr. Bas. - 39) et a Deo: Ed. Bas. - quae a Deo: Edd. rel. - 40) mmera: Edd. Lugdd. II. III. -41) pecuniae causa ridelicet, id est: Edd. coll. o. - Coloss. c. 3. v. 5. - 42) antecessor Paschasius libro de consecr. affirmanti: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - venditum: Edd. rel. - 44) intelligimus: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - venditum: Edd. rel. - 44) intelligimus: Edd. Bas. - uttelligit: Edd. rel. cum orig. - 45) In nomine: Edd. Coll. o. orig. - 46) add: idacomum: eaed. pr. Bas. - 47] secernund: Ed. Bas. - sec. rel sequuntur: Edd. rel. pr. Lugdd. II. III. - 48) altum: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 49) Carthagini: Ed. Bas. -(arthaginem: Fd. Lugd. I. .- Carthagines: Edd. Arg. Nor. Ven. L II. Par. - 50) principatus: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 51) habet tile vel (et: Edd. Lugdd. II. III.) tile: Edd. coll. e. - 53) Ioan. c. 3.

Quaest. III. C. V. 20) obtinere: Ed. Bas. = C. VI. 21) Augustiaus de doctrina Christiana: Edd. coll. o. — legendum est: de disciplina Christiana; etenim liber de dono disciplinae apocryphus est. - 22) habent: Edd. coll. o. = C. VII. 23) Caput apocryphum; cf. ad C. 1. q. 1. c. 12. — Ans. 1. 13. c. 33. Ivo Pan. I. 3. c. 123. Decr. p. 2. c. 84. Deuxdedit p. 2. Polyc. 1. 7. t. 6. — Eadem leguntur apud Bertholdum Constant., in op. de damnalione schismalicorum. — 24) vendi: Ans. Berthold. — 9) et Bertholdus. — 99) et Berth. et Ans. — 25) haec magis videntur ad conc. Pictaviense sub Ur-hano P. hab. pertinere. In coll. Ans. pariter non leguntur, sunt ta-men apud Algerum lib. 3. c. 38. — 26) add.: ex parto. Ed. Arg. = C. VIII 27) Ep-ad Lucium praep. S. luventii (Vincentii: Edd. coll. c.) scr. A. 1069. — Deuxdedit p. 2. — 26) praedicit: vijz. — cf. Matth. c. 24. — 29) pseudoapostolos: Edd. Bas. Par. Lugdd. II. III. — 30) 1 Cor. c. 11. v. 19. — 31) Ezech. c. 13. — 32) Act. c. 14. — +) Rom. c. 8. — 35) Act. c. 8. v. 20. — 34) Sap. c. 1. v. 6. — 35) sed

quisque laudat praepositum suum b), quod rendit, etc. Ecce venerabilis Augustinus, de praepasiturae distractione agens, nouine ⁵¹) columbae sancti Spiritus venditionem vel emtionem accipit, sicut et omnes buius evangelici capituli tractatores. §. 4. Pensandum vero est, qua poena mulctentur qui iam Deo et ecclesiae suae ⁵⁺) oblata vendunt vel emunt, si cum flagellis a Dei templo ⁵⁵) eiecti sunt qui quae Deo erant offerenda vendebant vel emebant. Si de offerendorum venditoribus vel emtoribus dictum est ⁵⁶): *Fos fecislis domum patris mei domum megoliationis et spelus*cam latronum: quid dicetur de ecclesiae iam oblatorum venditoribus vel emtoribus ? §. 5. Et ne quis insanus obiiciat, merito hoc Dominum tam acerbe vindicasse, quia tunc illa in Dei templo vendebantur, ecclesiasticae vero res modo extra templum distrahuntur ⁵⁷), attende superius Augustinum non determinantem locum venditionis vel emtionis praepositorum, sed tantum indefinite dicentem: *Circui aliquis emere columbam; unusquisque praepositum sum laudat, quod rendit;* non adiiciens, in templo, vel extra templum. Haec circa venditores vel emtores rerum sacrarum sufficiant ⁵⁶).

C. IX. Ministri et servitores ecclesiae absque ulla venalitate ab episcopis ordinentur.

Rem Alexander II. 59) Episcopus, servus servorum Dei, Lucensis ecclesiae clero et populo salutem perpetuam¹)⁶⁰).

Ex multis temporibus hoc detestabile malum intra vestram scclesiam inolevisse cognovimus, ut nulli unquam clerico, quamvis religioso, quamvis scientia et moribus praedito, ecclesiasticum beneficium concederetur, nisi ei, qui pro-fano pecuniae munere illud emere studuisset, fiebatque ecclesia et res eius ita venalis, veluti quaedam terrena et vilis merx⁶¹) a negotiatoribus ad vendendum exposita. Quod malum quam detestabile, quantum Deo sanctisque 62) sit contrarium, et sacri canones docent, et fere omnibus manifestum exsistit. §. 1. Chalcedonense⁽³⁾ namque con-eilium, unum ex principalibus, simili poena condemnat eos, qui ecclesiae benelicium interventu pecuniae acquirunt, et eos, qui sacran manus impositionen (per quam Spiritus sanctus confertur) mercari dignoscuntur. Utrosque enim suctoritate inexpugnabili, illos a beneficio, istos a sacro ordine iubet expelli. Unde humani generis redemtor omnes ementes et vendentes de templo eifciens cathedras vendentium columbas evertit, nummulariorum effudit aes, prac-cepti sui auctoritate denuncians et dicens⁶⁴): Nolite facere dowum patris mei domum negotiationis. §. 2. Illud quoque in eodem facto solicite considerate, quod per totum textum sancti evangelii nusquam reperitur, Dominum tanta seve-vietate tem districta consura iuriticae porcinuisce ritate, tam districta consura iustitiae peccantes corripuisse, quum non solum cloquio increpans, verum etiam facto flagello de funiculis verberans omnes eliminavit de templo, aperte demonstrans, quod tales negotiatores non sicut ceeri peccatores sunt corripiendi, sed a templo Dei, id est a sancta ecclesia, longius sunt proiiciendi. Nam sicut per columbarum venditores illi denotantur, qui sacram manus impositionem vendere conantur, sic per nummularios ecclesiastici beneficii venditores designantur, qui domum Dei teste evangelio speluncam latronum efficiunt. §. 3. Qua-propter ego Alexander, sanctas Romanae ecclesiae et apostolicae sedis episcopus, imo minister indignus, tot et tanta mala in multis ecclesiis et maxime in Lucensi ecclesia ex

stirpare et penitus eradicare decrevimus. Constituimus itaque et praesenti decreto firmamus (sicut olim nostri decessores ⁶⁵) fecisse noscuntur), ut nullus deinceps episcoporum beneficium ecclesiae (quod quidam canonicam 6°), vel praebendas, seu etiam ordines vocant) pro aliquo pretio vel munere clericis audeat unquam conferre, sed omnes ministros et servitores ecclesiae gratis et absque ulla 67) venalitate in sancta ecclesia studeant ordinare. Nec eligant (*) in domo Domini qui maiores sacculos pecuniae conferant, sed eos, qui moribus et disciplina atque scien-tia divites pro officio suo ipsam valeant sustentare ecclesiam. Constituimus et eodem modo firmamus, ut nullus cuiuscunque gradus clericus pro ecclesiae beneficio aliguid audeat conferre aut fabricae ecclesiarum vel donariis eeclesiarum, seu etiam quod pauperibus sit tribuendum, quia (teste scriptura ")) qui aliquid male accipit, ut "quasi" bene dispenset, potius gravatur quam iuvatur 69). Quod si aliquis, divinorum praeceptorum et animarum salutis immemor, praefatum beneficium ecclesiae iniqua cupiditate ductus vendere vel emere temerario ausu praesumserit, sicut in Chalcedonensi concilio definitum est, gradus sui periculo eum subiacere decernimus, nec ministrare possit ecclesiae, quam pecunia ⁷⁰) venalem fieri concupivit, et insuper terribili anathematis mucrone perfossus, nisi resipuerit, ab ecclesia Dei, guam laesit, modis omnibus abscindatur.

C. X. Qui dona Dei vendunt vel emunt, pariter a Deo damnantur.

Item Gregorius homilia XXXIX.71)

Vendentes et ementes e⁷²) templo eliminat Christus, quia vel eos, qui pro munere impositionem manuum tribuunt, vel eos, qui donum⁷³) Spiritus⁷⁴) emere nituntur, damnat. Item infra: §. 1. Vendentes in templo sunt, qui hoc, quod quibusdam iure competit, ad praemium largiuntur. lustitiam enim vendere est hanc pro praemii⁷⁵) acceptatione⁷⁶) servare. Ementes vero in templo sunt, qui, dum hoc persolvere proximo, quod iustum est, nolunt, dumque rem iure debitam facere contemnunt, dato patronis pretio⁷⁷) emunt⁷⁸) peccatum.

C. XI. Qui gratiam, quam a Deo occipiunt, non gratis esercent, venditores columbarum sunt.

Item Beda ad cap. 2. Ioannis 79).

Non solum venditores sunt columbarum, et domum Dei faciunt domum negotiationis, qui sacros ordines, largiendo pretium pecuniae, vel laudis, vel etiam honoris inquirunt; verum ii quoque, qui gradum vel gratiam in ecclesia spiritualem, quam Domino largiente perceperunt, non simplici intentione, sed cuiuslibet humanae causa retributionis exercent contra illud Petri †) apostoli: Qui loguitar, quasi sermones Dei; qui ministrat, tenquam er virtute, quam administrat Deus ⁶"), ut in omnibus honorificetur Deus ⁹ per Iosum Christum^{*}. Quicunque ergo tales sunt, si nolunt veniente Domino de ecclesia auferri, auferant ista de actibus suis, ne faciant domum Dei domum negotiationis.

C. XII. Quae ex consecratione proceniunt, in suum tus vi vel munere nemo concertat.

Item ex epistola Urbani Papae #1).

mala in multis ecclesiis et maxime in Lucensi ecclesia ex iniqua concupiscentia fieri conspiciens, ne sanguis iniquorum a districto iudice de manu nostra requiratur, illa exbere, docens sanctus Urbanus ait: Quisquis) res ecclesia-

NOTATIONES CORRECTORUM.

k) Praepositum suum: Apud B. Augustinum legitur: unusquisque ad propositum suum laudat quod vendit. In epistola veró Urbani: unusquisque propostum suum laudat, quod rendit. Nomine autem propositi apud B. Augustinum interdum significari sectam quandam constat ex 2. lib. contra Cresconium, cap. 56.

C. IX. 1) Exstat integra haec epistola in bibliotheca Vaticana post librum Anselmi Lucensis.

m) Teste scriptura: Hic referuntur verba ipsa B. Gregorii ex epistola ad Syagrium, quae habentur sup. esdem quaest, 1. c. Non est putanda.

dem quaest. 1. c. Non est putanda. C. XII. n) Quisquis: Haec sunt ex epistola Urbani II.

concilit. - 64) Ioan. c. 2. v. 16. - 65) pracheressores: Böhm. 66) canonicatum: Edd. Arg. Nor. - 67) abest ab Ed. Bas. - 68) elicantur: Edd. Arg. Bas. Ven. I. II. Nor. - 69) inretur: Edd. coll. 0. - 70) pecuniam: Ed. Bas. = C. X. 71) Ivo Pan. I. 3. c. 119. Decr. p. 5. c. 88. - 72) de: Edd. coll. 0. ex Ivone. - 73) downmu: Ed. Bas. - 74) Dei: Edd. coll. 0. ex Ivone. - 75) pretti: orig. - 76) acceptione: orig. - 1vo. - Edd. coll. 0. pr. Nor. Ven. L. - 77) praemio: orig. - 18) embir: Edd. coll. 0. pr. Nor. Ven. L. 79) Ivo Pan. I. 3. c. 124. Decr. p. 5. c. 97. - $\frac{1}{7}$) 1Petr. e. 4. v. 11: - 80] Deo: Bühm. = C. XII. 64) d. supra e. 8.

Quaest. III. C. VIII. 53) in nomine: Edd. coll. c. ex orig. -54) abest ab Ed. Bas. - 55) domo: Ed. Bas. - 56) Matth. c. 21. - 57) distrohantur: Edd. Arg. Nor. Ven. I. cum orig. - 56) abest ab orig. = C. IX. 59) huius epistolae (scr. A. 108s.) duplex forma est. ma hrevior. quae apud Grat. profertur. altera multo longior. quae a Mansio publici iuris facta est. - 60) (tero Luc. eccl. in perpetaum: Ed. Bas. - 61) werces: Ed. Bas. - 62) add. suis: Edd. Lugdd. II. III. - etus: Ed. Bas. - 62) ci. supra q. 1. c. 8. -In Edd. coll. o. ex Glossa haec huic S. praemissa leguntur: Ista sentontia (scientia: Edd. Lugdd. II. III.) inventiur in secundo canone Chalc.

sticas (quae dona Dei sunt, quoniam a Deo fidelibus, et a fidelibus Deo donantur, quaeque ab eodem gratis accipiuntur, et ideo gratis dari debent) propter sua lucra vendit vel emit, cum eodem Simone donum Dei pecuniu possideri existimat.

C. XIII. Simoniacus est episcopus, qui decimas et oblationes laicis, non clericis distribuit.

Item Gregerius VII. º) 82).

Pervenit ad nos fama sinistra, quod quidam episcoporum non sacerdotibus propriae dioecesis decimas atque Christianorum oblationes conferant, sed potius laicalibus personis, militum videlicet sive servitorum, vel (quod gravius est) consanguineis. Unde si quis amodo episcopus inventus fuerit huius divini praecepti transgressor, inter maximos haereticos et inter antichristos non minimus habeatur, et, sicut Nicaena synodus de simoniacis censuit, et qui dat episcopus, et qui recipiunt ab eo laici, sive pretio, sive beneficio, aeterni incendii ignibus deputentur.

C. XIV. Spiritum sanctum vendit, qui decimas pro pecunia tribuit.

Item Paschalis II. P) 83)

Altare et decimas per pecuniam dare, et Spiritum san-ctum vendere simoniacam haeresim esse, nullus fidelium ignorat.

C. XV. Careat honore male acquisite, qui ecclesiastica beneficia pro pecunia invenire tentaverit.

Item Innocentius II. in Synodo Romana, cap. 2. 51) Si quis praebendas, vel prioratum, seu decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam ecclesiasticam, seu quodlibet sacramentum ecclesiasticum, utpote 85) chrisma, vel oleum sanctum 86), et consecrationes altarium vel ecvel oleum sanctum^{ev}), et conservationes alcarium vel et-clesiarum, interveniente exsecrabili ardore avaritiae per pecuniam comparaverit⁸⁷), honore male acquisito careat, et emtor atque venditor, et interventor nota infamiae percellantur, et nec pro pastu, nec sub obtentu alicuius consuetudinis ante vel post *a quoquam* aliquid exigatur, et dore venderet compian simoniacum est; sed livel ipse dare praesumat, quoniam simoniacum est; sed li-bere *et* absque diminutione aliqua collata sibi dignitate atque beneficio 1) perfruatur.

Gratian. De secunda et tertia quaestione quid sacri canones diffiniant, auctoritatibus hinc inde in medium deductis patefactum est.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

I. Pars. Nunc ergo de quarta quaestione est pertractandum, an paternum crimen huic imputetur, quod eo igno-rante constat admissum? Quod ignorantia hunc excuset, multorum auctoritatibus probatur.

Ait enim Augustinus, ep. XLVIII. ad 1) Vincentium:

NOTATIONES

quae refertur supr. c. Salvator. Verba autem anteceden-tia nusquam reperta sunt*), quamvis similia quaedam, dissimili tamen sententia, legantur in epistola B. Urbani I. In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus caput hoc sic citatur: Item Beda ex epistole Urbani Papae, quod non cohaeret.

C. XIII. o) Infra etiam 16. quaest. 7. c. Pervenit. citatur caput hoc'ex Gregorio. Ac sane Lambertus Schafneburgensis narrat, episcopum quendam Bambergensem ecclesiam illam contra excommunicationem et privationem Gregorii VII. favore militum, quibus multa largiebatur, per aliquod tempus retinuisse, et in ipsius Gregorii regesto

C. I. Alienum crimen nescientem non maculat. Nullius crimen maculat nescientem.

C. II. De codem.

Idem in eadem epistola *) 1).

Quis locus innocentiae relinquitur, si alienum crimen maculat nescientem ?

C. III. De infantibus, qui ab haereticis baptizantur. Item in Africano Concilio, c. 14. legitur ²):

Placuit³) de infantibus, qui ab haereticis baptizantur, ne⁴), quod non suo fecerunt iudicio, quum ad ecclesiam Dei sa-lubri proposito fuerint conversi⁵), parentum illos error impediat, quo minus promoveantur sacri altaris ministri⁶).

C. IV. De eodem.

Item in eodem, c. 24.7)

Qui apud Donatistas parvuli baptizati sunt, nondum scire yalentes erroris eorum³) interitum, et postea, quam ad ae-tatem rationis capacem pervenerunt⁹), agnita veritate fal-sitatem eorum abhorrentes, ad ¹⁰) ecclesiam "Dei ¹⁴) ca-tholicam per universum mundum diffusam⁴ ordine antiquo per manus impositionem recepti sunt, tales ad suscipien-dum munus clericatus non debet impedire nomen erroris.

C. V. Consauguineorum malaficia in nullo clericis obsunt, nisi conscii fuerint. Item Leo IV. Ebrunio et Adelfrede Episcopis¹²).

Quia praesulatus nostri (quod bene nostis) magisterium non solum de sacerdotum, verum etiam de saecularium utilitatibus debet esse solicitum, propterea frateruitatem vestram scire volumus, hunc praesentem presbyterum ad sedem apostolicam venisse, nobisque violentiam et excom-municationem suam per ordinem retulisse; quod etiam sine iusto legis tramite illi sua fuisset ablata ecclesia, similiter indicavit, quam alius dato munere sacerdos zele ductus invidiae usurpare praesumsit. Inde parentes eius magnu dolore compulsi presbyterum illum, qui suam tenebat ec-clesiam, mox comprehenderunt, ct ei¹³) oculos eruerunt. Tamen ipse saepe dictus sacerdos dicit, quod absque sua voluntate et sine eius consilio hoc sit peractum. Quod si ita est, ut ipse nobis suo ore testatus est, vobis †) magnopere providendum est, ut, si canonice ipse excommuni-catus non est, canonica super eum fiat remissio.

Č. VI.

Digestis tit. de poenis, l. crimen¹⁴). Crimen vel poena paterna nullam maculam filit infligere potest. Namque unusquisque ex suo admisso sorti subiicitur, nec alieni criminis successor constituitur. Idque 15) divi fratres Hierapolitanis rescripserunt.

C. VII. Perfidia parentum filifis obesse non debet. Item ex Concilio Toletano IV. c. 60. 16)

Iudaei baptizati, si postea praevaricantes in 17) Christum

CORRECTORUM.

lib. 6. epist. 5. simile quiddam reprehenditur in Herimanno

episcopo Metensi. C. XIV. p) Supra ead. q. 1. c. Presbyter. **) hoc idem tribuitur Gregorio, quod hic Paschali II. Et fortasse Pa-schalis hoc, ut multa alia, accepit a Gregorio VII. quae ipse innovavit. In Polycarpo lib. 3. tit. 11. citatur ex concilio Toletano.

C. XV. q) Beneficio: Ex duobus manuscriptis hu-ius concilii exemplaribus in uno sic legitur, in altero vero: officio.

Quaest. IV. C. II. a) Verba B. Augustini sunt haec: Quis locus innocentiae reservatur, si crimen est proprium ne-scire crimen alienum?

Edd. coll. o. -5) reversi: Edd. coll. o. -Alger. - 6) ministerio: Ed. Bas. -Alg. - ad ministerium: Edd. coll. rel. <math>= C. IV. 7) Exconc. Carth. V. (hab. A. 401. c. 2.) cuius decreta integra apud Dionysium, mutila apud Isidorum exstant. - Deuxdedit p. 2. Alger. 1. 3. c. 27. -8) sui: Edd. coll. o. pr. Has. -9) perpenerint: Edd. Bas. - proventunt: Ed. Lugd. II. - perveniunt: Edd. rel. -10) ab ecclesia: Edd. coll. o. -11) verba asteriscis signata neque apud Algerum leguntur. = C. V. 12) Suspicatur Berardus, hanc Leonis IV. epistolan directam fuisse Erpuino Silvanectensi et Hermenfrido Bello-vacenci epp. - Coll. tr. p. p. 1. t. 60. c. 18. -13) eius: Edd. coll. o. pr. Bas. $-\frac{+}{7}$ nobis: Höhm. = C. VI. 14) D. 1. 48. t. 19. fr. 26. - In Ed. Bas. add.: Gratianus et Theodosius Augusti. - 15) add.: etiam: Edd. coll. o. = C. VII. 16) hab. A. 633. - Coll tr. p. p. 1. t. 37. c. 20. - 17) verba: in - damnati: desid. in Ed. Bas. 23 *

23 *

Q u a e st. III. \Leftrightarrow) Videntur nobis Gratiani verba esse. = C. XIII. 63) SimiMs sententia habetur in conc. Rom. V. hab. A. 1078. c. 1. 64 6. – Polyc. 1. 3. t. 11. – cf. infra C. 16. q. 7. c. 3. – In Edd. Lugdd. II. citatur nomine Paschasii II. = C. XVI. 83) Desumtum esse canonem ex conc. Pictav. (hab. A. 1100.) putanus. – $\Leftrightarrow \Rightarrow$) et Alger. 1. 1. c. 49. = C. XV. 84) hab. A. 1139. – Eadem leguntur in conc. Remensi hab. A. 1131. – Ivo Pan. 1. 8: c. 138. (: ex con-citio Romanae sedis). – 85) utputa: Edd. coll. o. – 86) sanctifica-tum orig. – comparati: Böhnn. Q u a e st. IV. C. I. II. 1) Ep. 93. (scr. A. 400.) Ed. Maur. – Coll. tr. p. p. 2. t. 50. c. 31. 32. = C. HI. 2) c. 48. Conc. Carth. III. hab. A. 397. apud Isid. – c. 14. apud Dionys. – Alger. 1. 3. c. 27. – 3) Placuit et: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 4) paque suo:

qualibet poena damaati exatiterint, a rebus corum fideles filios excludi non aportebit, quia scriptum est¹¹): *Pilius* non portabit iniquilatem patris¹⁰).

C. VIII. Non imputanter precata parentan üt, qui ab cis personaliter divisi probantur.

Item Augustinus at Banifacium, epist. XXIII. 23) Iam itaque, quam homo in se ipso est, ab co, qui genuit cum, alter effectus, pecrato alterius sine sua comensione non tenetur obnotius. Trasit ergo reatum, quia unus erat cum illo et in illo, a quo trazit, quando quod trazit²¹) admissum est. Non autem trahit alter ab altero, quando ma unoquoque propria vita vivente iam est, unde²²) dicatur 11): Anime, que perenterit, ipes morietur. Lit autem possit regenerari per officium voluntatis alienae, quum of-fertur consecrandus, facit hor unus spiritus, ex quo regeperatur oblatus.

Hine etiam Gregorius in 18. XXVI. Moralium c. 8., in cap. 35. Int.:

C. IX. Ei, qui insitatur, impictas alterius useet.

Homini²¹), qui similis tui est, nocebit impietas tua, et filium sominis ofiazabil institue tra. Humana impietas ei nocet, grem pervertendo inquinat 25), et rursus eum adiuvat nostra institua, quem a pravis actionibus metal 13). Nocere enim vel invare 27) nescinat ca, quae vel a bono corrampere, vel a malo permutare non possunt. Gratian. Econtra Dominus ad Mogran¹⁸): Ego sum

Deus zelates, qui visito peccata patrum in filos usque in tertiam et quartam generationem, licet non inacqualitate fudicii, sed magnitudine elementiae Augustinus asserit hoc dietam, ita dicens: In tertia et quarta generatione peccatam patrum se Dominus comminatur in lege filiis redditurum, non inaequalitate indicii, ut alii peccent et alii puniantur, sed magnitudine clementiae, dum semper exspectat ad poemitentiam, et quod in prima generatione delinquitur non prius corrigit et emendat, nisi et tertia et quarta gene-ratio venerit. Quum ergo de baptizatis ab haereticis Innocentius 27) scribat : Lex est ecclesiae iis, qui ab haereticis baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum communionem praebere, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare : patet, quod infantes, qui ab haereticis baptizati sunt, sola excusat ignorantia, ut insta find Africani concilii ad suscipiendom clericatus officium non es impediat nomen erroris.

Item sieut Augustinus^b)¹⁰) scribit ad Auxilium¹¹} Episcopum, epist. 75.:

C. X. De codem.

Non imputantur filiis peccata parentum, quae post eorum nativitatem a parentibus committuntur; nec pro peccatis parentum spirituali poena filii sunt plectendi.

Gratian. Officio autem vel beneficio ecclesiae privari, spiritualis poena est : non igitur hanc ex peccato patris pro meretur filius. Item si excusatur, qui ignoranter a simoniaco ordinatur, ut sup. in cap. Urbani legitur , et úste excusandus est, qui per ignorantiam simoniace ordinatur. 11. Pars. Sed obiicitur illud Gregorii •) 32):

C. XI. De ecclesia, quae pactione consecratur. Beclesia, quae pactione consecrata fuerit, potius exsecrata

quam consecrata dici debet.

Gratian. Item pecerto cicium thesauri Hiericho anathe-matizati leguntur. Unde Achan 33), qui regulam auream et quaedam alia pretiosa furatus est, de anathemate dicitur tulisse. §. 1. Item peccato Amalechitarum animalia corum iussa unst interfici, quibus quia Saul pepercit, audivit a Samuele³⁴):

NOTATIONES

et sequentia usque ad finem quaestionis, conjuncta sunt superiori. Nam sententiis hinc inde acceptis, verba fere de suo (quod saepe facit) in his Gratianus affert. Et buius quidem partis sententia est apud B. Augustinum cundo.

Nescis, quia peccatum ariolandi est repognare, es scelas idolalatriae nolle acquiescere? § 2. Inn preud (1) comminer curum grandini traditae, im n ariolandi est repognare, et q et primoșenita corum morte consumta sunt. §, 3. Dem cato Israëlitarum arca 11) Domini Philotacio trudita est. nte sent. § 3. These per-ergo quee sensu carent, ut ecclesia, altare, area Domini, lapides Hiericho, vel exsecrantur, sel peccatoribus tradustar, rel anathematizantur, vel grandine devastantur ; si ca. quas rin intelligenti non habent, ut animalia dezy pliorum et Amelechiterum, precutie lominum perduntur morte: point, qu nullem excutat ignorentia criminis, maxime quem ex co utilitas deferatar ignoranti; selati si quispium de latrocimio et repine filio suo ignorenti diritist congreget, non estu filiem ignorantia, quin post mortem patrie constant rediere mole acquirile. §. 4. Ren pecento Achan³⁷) piele Invoittion in manibus hostium tradita est. §. 5. Ren pecento fiberum Heli³⁴) populas in manu Philistinorum corruit. § 6. Pecento guoque plebis 39) electi corum sacpe sunt impediti, et tanite i eis prophetar dacti sunt captiri. IIL Pars. §. 7. His its respondetur. Insensibilis et ir

rationabilia peccuto hominum vel exsecrantur, vol anathema-tizantur, vel morte perduntur, non participatione peccuti, sed cursa servenenti, vei detentatione pertecti, vei fagelle della-quentian. Cana sucrementi, ut thesauri Hiericle et aninalia Amalechitarum. Hiericho enim lana interpretatur, et significat mundum istam. Amolechitus interpretantur lingentes sanguinem, et significant cupidos, et avarus, et docuonas. Israëlitee interpretantur viri eidentes Deum, et significant maltitudinem sanctorum. Lapides ergs et thesauri Hiericho anathematizantur, animalia Amalechikarum interfici inhentur anatoministanter, anomita Amatechairun interfet unbestar od examinandam expibitatem Israviticus piolis, et usignifi-caretar, quod muri ritiorun, et kuin mundi thesauri, qui per lapides et thesauros Hierichs designantur, irrationabiles quoque ritiorum motus, qui per azinalia Amatechitarum in-telliguntur, non debent transire in sorten sanctorum. Azimalia zero Aczyptiorum, et possessiones corum, et primogenita, grandine et morte consumta sunt, ut in illis po ireniar, quorum felicitate lactobantur, et ut daretur intelligi, qued mundus peribit et concupiscentia eius. Sed et terra **) Israilitarum in salsuginem versa est, et segetibus curum indres edeersi sunt, animalia corum sterilitate et morbo confactu sunt, ut auchorem suum, quem per beneficia cognoscero no-laerunt, saltem inter supplicia sentirent. In detestationem vero peccati pecunia Simonis damnata est, cui dictum⁴¹) est: Pecunia tua tocum sit in perditivaem, qui existimaste donum Dei pecunia passideri. In detestationem quoque eusdem criminis altare et ecclesia, quas per simoniam consocrantur, non tam consecrari quam essecrari dieuntur, quia qui intercents pecuniae oleum consecrationie effundit non consecrare, sed essecrare dicendus est. Hine est, guod B. Gregorias.42) ecclesias ab Arianis consecratas iterum consecrari praccepit, quia sanctificationem consecrationis, quae non nisi in fide Trinitutis perficitur, proestare non poterant qui fide carebant. Arca vero et prophetae peccato suorum civium hostibus traditi sunt. Electi quoque, qui murmure corum impoditi sunt, non in poenam criminis, sed in experimentum et exemplum patientine have passi sunt. §.8. Item populus, qui peccato Achan et filiorum Heli in manibus hostium tra est, significat, subdites corporatiler flagellari, ut inter ipsa flagella peccata praelatorum feriantur, sicut Achan sorte do-prehensus lapididus obrutus est. §. 9. Sie et navicula 43) Ionae periclitatur, ut fugitieus sorte deprehensus, fluctibus immergeretur. Aliquando pro meritis praslatorum deprasatur vita subditorum, ut praelatis suis subditi fasentes ad malum cum eis simul corruant, sicut filii Israël, diu portantes pec-cata sacerdolum, tandem cum eis cociderunt in manibus ho-

CORRECTORUM.

C. X. b) In aliquot vetustis exemplaribus et caput hoe | loco indicato. Verba autem ipsa referuntur infra 24. q. 3. c. Si habes.

C. XI. c) Gregorii: In aliquot vetustis codicibus legitur: Augustini. Auselmus vero citat ex Alexandro so-

et Gerhoum Reicherspergensem (in tract. de simonia ap. Martenium T. V.) haec ex Alexandro II. ita proferuntur: Ecclesia, quae pacione charmerit esse consecruta. et. ut rerius dicam, exsecuta, muito modo pro ecclesia habelur. — 33) Ios. c. 6. — 34) 1 Reg. c. 15. v. 23. — 35) Exud. c. 9. — 36) 1 Reg. c. 4. — 37) Ios. c. 7. — 38) I Reg. c. 4. — 39) Psalm. 77. — 40) Psalm. 106. — 41) Act. c. 8. v. 28. — 43) Dist. 1. de cam. c. 21. — 45) Ion. c. 1.

Quaest. IV. C. VII. 18) Ezech. c. 18. — 19) add.: et pater non portable iniquilatem fili: Edd. cell. o. pr. Arg. = C. VIII. 20) Ep. 30. (ser. c. A. 408.) Ed. Manr. — Ivo Decr. p. 6. c. 417. — 21) contrasts: Edd. cell. o. — 22) at rere: eaed. — 23) Exech. c. 18. V. 4. == C. IX. 24) 10b. c. 35. V.8. — 25) coinquinat: Edd. cell. o. - 36) immutat: eaed. — 27) attacare: eaed. = 28) Exed. c. 28. V. 5. — 29) Supra q. 1. c. 18. = C. X. 30) Ep. 256. Ed. Manr. - 81) Amendum: Edua. = C. XI. 33) Agud Ans. 1.6. c. 30 (21).

stium. Item David⁴⁴) populum numeravit, que peccuto gladias Domini desacvit in populum. Sed,⁴⁵) in lata gente gloria regis est, in diminutione plebis contritio principis. Qui ergo de numerositate suae gentis superbivit, iure in eius diminutione punitus est. §. 10. Item parvulos Sodomitarum⁴⁰) non excusavit ignorantia, quin pro paterno scelere coelesti igne consumerentur; sed igne hoc poena illis diminuta est, quibus successio paterni sceleris est adonta. Pariter etiam demonstratum est, peccatis parentum pervulos aliquando corporeliter flagellari. Illud idem intelligendum est de parvulis, gui peccato Dathan⁴⁷) et Abiron vivi descenderunt ad inferos. §. 11. Item Cham⁴¹) percante Chanaam filius eius maledicitur; Giezi⁴⁹) delinguente lepra transmittitur ad posteros. Iudecis⁴⁰) clamantibus: Sanguis eius super nos et super filios nostros, etiam reliquiae corum posnea mortis Christi addictae sunt. Achab⁵¹) quoque peccante posteri eius regni solium amiserunt, et qui de eius semine in regno Iudae nati sunt, usque ad purgatam labam illius familiae a genealogia Domini sunt exclusi. Odiam quoque Esau (ut Malachias³²) testatur) transfoit ad Idumecos. Ex quibus omnibus colligitur, gued ignorantia peccati non excusat aliquem. §. 12. Sed his exemplis non probantur teneri peccato aliorum nisi imitatores nequitime corum. Quicunque onin de semine Esau et caeterorum ad Deum conversi paternam malitism detestati sunt, non odium, sed Dei clementiam experti sunt.

Item at Ambrosius ait sermone XI. d) †):

C. XII.

Turbatur mavicula Petri, in qua erat Iudas, quia, qui suis meritis erat firmus, turbatus est alienis. Gratian. Ignorabat antem Petrus peccatum Iudae. Non

Gratian. Ignorabat antem Petrus peccatum Iudae. Non orgo ignorantia excusavit illum, sed turbatio haec non poecati conguinatio, sed corporalis persecutio intelligitur, quia meritis malorum nonnunquam adeo promuntur boni, ut eorum turbetur firmitas. Non itaque his auctoritatibus simoniaei probantur, pro quibus ignorantibus pecunia duta est. Non orgo potest probari iste reus criminis, cuius non habuit conscientiam.

potest proberi iste reus training, cuius non habuit conscientiam. IV. Pars. §. 1. Notandum quoque est, quod non omnis ignorantia aliquem excusat. Est enim ignorantia alia facti, alia iaris. Facti alia est eius facti, quod oportuit eum scire, alia, quod non oportuit eum scire. Quod non oportuit eum scire, sicut Apostolus ⁵³) ait: Si quis infidelium vocaverit vos ad coenam, et vultis ire, quicquid vobis appositum fuerit comedite, nihil interrogantes. Si quis vobis dixerit, hoc idolis immolatim est, nolite comedere. Ecce quod vocetum ad coenam non oportuit scire, carnes sibi appositas fuisse idolis immolatas. Quod oportuit eum scire, sicut ignorantia Iudaeorum et religuorum infidelium, qui ea, quae a prophetis de Christo fuerunt praenunciata, adhuc ignorant esse completa, unde a Iudaeis adhuc exspectatur venturus. Haec meminem excusat. §. 2. Item ignorantia iuris alia meturelis, alia civilis. Naturalis onnibus adultis dannabilis est; "ius vero civile aliis permittitur ignorare, aliis non. Iuris eivilis ignorantia nemini obest in danno vilando, si negotim inde contigerit, ut, si minor pecuniam dederit filofamilias, putans testamentum iure subnixum, guum non esset, solidam successionem obtinebis; vel si id, quod nullo iure debuisti, aut iure naturali non debuisti, sed civili, tanquam ex ehirographo solvas aut promittas, repetis; non ita, si edietum. Nam si putat rem suam sibi per legem licere rapere, incidit in constitutionem •) illam Codicis I.VIII. titulo: unde vi.

C. XIII. PALEA⁵⁴). [Imperator Valentinianus⁵⁵) Augustus.]

"Si quis in tantam furoris audaciam pervenerit, ut posses-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XII. d) Huius etiam capitis sententia sumta est ex sermone 11. Ambrosii, et lib. 5. c. 1. comment. ad c. 5. Lucae. Ipsa autem verba habentur infra 24. q. 1. c. Non turbatur.

e) Constitutionem: In plerisque vetustis codicibus legitur: incidit in constitutionem, si quis in tantam. reliqua vacant. sionem rerum apud fiscum vel apud quoslibet homines constitutarum ante eventum ⁵⁶) iudicialis arbitrii violenter invaserit, dominus quidem constitutus possessionem, quam abstulit, restituat possessori, et dominium eius ⁵⁷) rei amittat. Sin vero alienarum rerum possessionem invasit, non solum eam possidentibus reddat, verum etiam aestimationem earundem rerum restituere compellatur."

Gratian. In hoc autem non fuit ignorantia iuris, sed facti, et illius, quod non oportuit eum scire. A reatu ergo criminis eum ignorantia excusat paterni delicti, quod etsi oportuisset eum scire, infirmitate tamen aetatis deprehendere non poterat.

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod vero quinto loco quaeritur, an liceat ei esse in ecclesia, vel fungi ordinatione, quam palerna pecunia est assecutus, auctoritate Urbani definitur, qui scribens de simoniacis ait inter cetera in Concilio Placentino¹), c. 5. et sequentibus, itemque in Concilio Romano:

. I. De parvulis, qui cupiditate parentum ecclesias emunt.

Quicunque sane cupiditate parentum, quum adhuc parvuli essent, ecclesias vel ecclesiarum partes *) per pecunias adepti sunt, postquam eas ²) omnino dimiserint, si canonice in eis vivere voluerint, pro magna misericordia ibidem eos esse concedimus, neque pro hoo facto a sacris ordinibus ³) removemus, si alias digni inveniantur. §. 1. Illi vero, qui per se ipsos, quum *iam* maioris essent aetatis, nefanda ducti cupiditate eas emerunt ⁴), si in aliis ecclesiis canonice vivere voluerint, servatis propriis ordinibus pro magna misericordia ibi eos ministrare permittimus. Quod si ad alias ⁵) fortassis transferri non potuerint, et in eis canonice vivere promiserint, minorfbus ordinibus contenti ad sacres ordines non accedant, salva tamen in omnibus apostolicae sedis auctoritate. §. 2. Si qui tamen ante emtionem catholice ordinati sunt, quum ea, quae emerunt, dimiserint, et vitam canonicam egerint, in suis gradibus permittantur, nisi forte eiusmodi ecclesia sit, ut ibi primum locum debeant obtinere. Primum enim, vel singularem, vel praepositurae^b) locum in emtis ecclesiis eos habere non patimur.

II. Pars. Gratian. Hoc autem eum non in praeiudicium canonum, sed ex misericordiae dispensatione dirisse, ex epistoln ejusdem colligitur, missa Vitali Presbytero *) ⁶) in haec verba:

C. II. In dignitate servanda simoniacis misericordia potest impendi, si cos vita commendat.

Eos, qui ecclesiam emerunt, si persona talis fuerit, quam vita commendet, videlicet ut in canoniis vel monasteriis regulariter vivat, in sui honoris officio misericorditer condescendendo ministrare concedimus, absque tamen sanctorum canonum praeiudicio. III. Pars. Gratian. Ex hac itaque auctoritate colligi-

III. Pars. Gratian. Ex hac itaque auctoritate colligitur, quod ignorantia tales excusat a reatu criminis, ut supra dictum est, non a fructu emtionis, quum in ecclesiis, quas parentum pecunia adepti sunt, non nisi postquam eas omnino dimiserint et ex misericordia ibidem eis esse conceditur. In quo patet, quod etsi illis ignorantibus simoniae peccatum sit admissum, fructum tamen paternae emtionis reportare non possunt. Quod vero a crimine excusentur, hinc patet, quia pro hoc facto a sacris ordinibus non removentur. Si enim illius criminis participes essent, ad sacros ordines conscendere non possent. Illud idem intelligendum est de eo, qui per pe-

Quaest. V. C. I. a) Partes: In concilio ipso le-

gitur: beneficia, sed ob glossam non est emendatum. b) Praepositurae: In concilio subiungitur: vel officii.

C. II. c) In libro manuscripto decretorum Pontificumhic canon citatur ex Nicolao ad Vitalem presbyteruma-Pruviensem.

Quaest. V. C. I. 1) hab. A. 1095. — Ans. I. 7. c. 109. — 2) add.: ecclestas: Ed. Bas. — 3) add.: illos: Edd. coll. o. — 4) emerint : Ed. Bas. — 5) add.: ecclestas: ib. = C. II. 6) Fragm. epist. ad Vitalem presb. Brixiensom, quam in codice Rivipullensi integram se invenisse testatus est Baluzius. — Coll. ir. p. p. 2. 1. 50. c. 24.

Quaest. I. 44) i Reg. c. ult. - 45) Prov. c. 14. v. 28. -46) Gen. c. 19. - 47) Num. c. 16. - 48) Gen. c. 9. - 49) 4 Reg. c. 5. - 50) Matth. c. 97. v. 25. - 51) 3 Reg. c. 21. - 53) Mai. c. 1. = C. XII. +) cf. C. 24. q. 7. c. 7. - 53) i Cor. c. 10. v. 97. = C. XIII. 54) t. 4. c. 7. - Desideratur in Ed. Bax. - 55) Valerius: E44. coll. o. - 55) adventum: orig. - 57) eluvien: ib.

cuniam 'est adeptus sacerdotii dignitatem, non episcopo, sed cuidam ex principibus eius datam; utroque tamen, ordinatore videlicet et ordinato, hoc ignorante. Unde Urbanus II. scribit Alberto Metensi Episcopo '):

C. UL De quodam, pro quo incuria parentum pecuniam dedit non episcopo, sed uni principum eius.

Praesentium portitorem, quem parentum incuria, per pe-cuniam non episcopo, sed cuidam principum eius datam, invitum 1) sacerdotii dignitatem obtinuisse significasti, licet sauci canones deponendum esse testentur, tamen, quia culpam istam nesciens et coactus commisit, et quia ab codem ordine ut deponeretur supplicavit ultroneus, ex consideratione discretionis (quae') mater est onnium virtu-tum) magis quam ex rigore canonum, misericordiae viscera adhibendo, ipsum in eodem ordine esse fraternitati tuae consulimus; ita tamen, ut, si ecclesia illa, eui deservit, sacerdotum penuriam non patitur 10), suspensus a sacerdotali officio permaneat. Quod si fortasse ecclesiae utilitas exegerit, ut curam regiminis assumat, liceat ei ex concessione sui episcopi fratrumque obedientia sacerdotali officio fungi.

QUAESTIO VL GRATIANUS.

Quid vero de his fieri debeat, qui ignoranter a simoniacis ordinati sunt (quod sexto loco quaesitum est), supra, in capi-tulo ridelicet Urbani'), quod sic incipit: Si qui a simoniacis etc. requiratur. Nune autem de illis quaeritur, qui non pro ordinatione pecunias offerunt, sed pro electione, tel ut deeresum electionis fiat, vel ut subscriptione firmetur, vel ut ele-ctioni non resistatur, aliquibus praemia largiuntur, an eorum electio vitiosa sit iudicanda? Non enim videntur Spiritus sancti donum emere qui non pro consecratione, sed pro cie ctione munera largiuntur, quum nullius spiritualis gratiae aliques faciat electio participes. Sed sicut ecclesiasticarum rerum emteres simoniaci iudicantur, quia ecclesiasticis officiis ita adiunctae sunt, ut alterum sine altero alicui non prozeniat, ita, quia per electionem cenitur ad consecrationem, perinde simoniacus habetur, qui pro electione praemia largitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

Unde Symmachus seribit Caesario Episcopo, epist. I. c. 5. 2):

C. L. De iis, qui muneribus ordinationem faciunt.

Si quis autem episcopatum desiderat, data pecunia potentes personas minime suffragatrices adhibeat³), nec ad de erzetum sibi faciendum clericos, vel cires ad subscriben-dum⁴) adhibito ruiuslibet generis timore compellat, vel praemiis quibuslibet³) exhortetur.

C. II. Simoniacus est, qui ut eligatur praemia largitur.

Item Gregorius Salonae consistentions, lib. F. epist. 26. 4) Ego autem et vestrae dilectioni providens, et meae animae omnipotentis Dei iudicium pertimescens, eiusdem Maximi causam 7) subtiliter exquiri desidero, si sullis 8) criminibus pressns, quae sacro ordini contradicunt, si non per simo-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. VI. C. III. a) Summa: In rulgatis codi-. cibus legebatur : ad summum sacerdotii rel pontificii. Emeudatus vero est hic locus ex originali, Anselmo, Polycarpo, et plerisque vetustis Gratiani exemplaribus.

Quaest. VII. C. I. a) Convenit: In originali non est verbum istud, sed loco ipsius haec huic capiti antecedunt: Addimus plane et adiungimus, frater carissime, con-sensu et auctoritate communi, ut etiam si qui presbyteri ete. Multa vero in hoc capits ex ipso B. Cypriano sunt emendata.

relections est, quo facto Popponem sibi ranonice elegerunt, quem Gebe-hardens Constant. A. S. L. consecravit (ut testatur in Chronico Bert-holdens ad A. 1093.). vel Hugo Lugd. archiep., (ut refert Hugo Fla-viniacensis). — 8) et invitans: Edd. coll. o. pr. Bas. — 9) add.: decretio: Ed. Bas. — 10) patiahur: ib. Quaest VI. 1) supra q. 1. c. 108. — C. L 2) scr. A. 502. Ann. L 6. c. 69 (74). Polyr. I. 2. t. 1. — 3) add.: sibi: Kdd. coll. o. — 4) subscribere: Coll. Hisp. — Ans. — 5) aliquibus: ib. = C. II. (9) Ep. 36. (scr. A. 596.) L 6. Ed. Manr. Polyc. L 2. t. 3. — 7) com-em: orig. — Edd. coll. o. — 8) in illis: Ed. Bas. — 9) mobis: ib.

niacam haerosim, id est praemia quibusdam se eligentibus praebendo, ad sacerdotale pertingere officium conatur. Tunc enim liber pro vobis ') apud Bominum intercessor erit, si non obligatus de suis ad locum intercessionis venerit.

C. III. Sicut ordinatio, sic electio vel consensus sine venalitate debet praeferri.

Item Gregorius Syagrio Episcopo Augustodunemi et aliis Episcopis, lib. VII. epist. 110. 10)

Sicut is, qui invitatus renuit, quaesitus refugit, sacris est altaribus admovendus, sic qui ultro ambit vel importune so altaribus annovenus, sic qui utro annot vei impertune me ingerit est proculdubio repellendus. Nam qui sic nititur ad altiora conscendere, quid¹¹) agit, nisi ut crescendo decrescat, et ascendendo exterius interius ad profunda¹²) descendat! Itaque, fratres¹³) carissimi, in sacerdotibus ordinandis sinceritas vigeat; sit simplex sine¹⁴) vensitate consensus; pura praeferatur electio, ut ad summa "1") sacerdotii non suffragio venditorum provectus, sed Dei credatur esse iudicio.

Gratian. Si autem pecunia promissa faerit sel solata, electo vel ordinato penilus ignorante, nec co modo ad electio-nem sel ordinationem perrenerit, ei nullalenas obesse videlur, nec ad reatum criminis pertinet cuius conscientiam non ha-buit, nec ad electionis vel ordinationis cassationem, ad quam alias non per pravam illorum cupiditatem personisse docetur.

QUABSTIO VII.

GRATIANES.

I. PATS. Nunc enten de septima quaestione fractandum est, an renuncians suae haeresi sit recipiendus in episcopali dignitate ?

De his ils scribit Cyprianus, lib. II. epiet. 1. 1):

C. I. Qui redenates ab haeresi in suis ordinibus recipiantur. Si qui presbyteri aut diaconi, qui vel in ecclesia catholica . prius ordinati fuerint, et postmodum periidi ac rebelles contra ecclesiam steterint ²), vel apud haereticos a pseudoepiscopis et antichristis contra Christi dispositionem profana ordinatione promoti sint, et contra altare unum atque divinum3) sacrificia foris falsa ac sacrilega offerre conati sint, eos quoque hac conditione suscipi coavenita), quum revertuntur, ut communicent laici4), et satis habeant, quod admittuntur ad pacem, qui hustes pacis exstiterint 5); nec debere eos revertentes ea apud nos ordinationis et honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint.

C. II. De its, qui pro muneribus ordinationem faciunt, ot qui redeuntes ab havresi in suis ordinibus recipiuntur. Item ex Synodo VII.

Si 6) quis b) omnem traditionem ecclesiasticam scriptam vel non scriptam violat, anathema sit. §. 1. Omnis 7) episcopus (), vel presbyter, aut diaconus, convictus quod pro muneribus ordinationem dederit vel acceperit, a sacerdo-tio cadat. §. 2. Sed dicunt 'fortasse' quidam, quia poeni-tentiam agimus pro peccato, et Deus indulget illud; ita et ego dico, quia omnem poenitentiam recipit Deus, et in-

C. 11. b) Si quis: Caput hoc ex magna parte colle-ctum est ex variis locis VII. synodi, sed non ex versione Anastasii Bibliothecarii, qua alioqui saepe uti solet Gratianus. Initium quidem est in actione 1., anathematismo 7.

c) Omnis e piscopus: Hinc usque ad vers.: Tara-sias patriercha, sumta sunt ex epistola Tarasii ad Ioannem presbyterum, (omissis tamen interdum nonnullis verbis), quae quidem epistola in versione Anastasii est post actio-nes et canones VII. synodi; sed in nova versione impressa in tomis conciliorum est ante ipsam synodum.

C. III. 10) Ep. 106. (scr. A. 539.) 1.9. Ed. Maur. - Ans. 1.6. c. 79
(77). Polyc. 1. 3. t. 1. - 11) add.: aliud: Edd. coll. o. - 12) in profumdum: Edd. Bas. Lugid. - in profundo: Edd. rel. - 13) fra-ter carissime: Edd. coll. o. - 14) et sine: eaed. - 15) summan: orig. - Ed. Bas. - summum: Edd. rel. Quatest. VII. C. I. 1) scr. A. 256. - Ans. 1.8. c. 39. - 2) erstilerunt: Ans. - Edd. coll o. - 3) atque individumn: Codd. Cy-priani. - utque divinum rerbum: Edd. coll. o. - 4) (aicis: eaed. -5) erstilerunt. et in fine: rebellarerunt: eaed. == C. II. 6) haec sumt verba Basilii in prima actiono conc. Nie. II. hab. A. 787. - Ivo Decr. p. 4. c. 198. Deusd. p. 2. - 7) ex epistola Tarasii ad Joan-nem prosb. et anacheretam. scr. A. cod. - Ans. 1.6. c. 87. Ivo Decr. p. 5. c. 121. magis ad Anantanii interpretis verba accodunt.

Quaest. V. C. III. 7) Etsi haec epist. Urhani II. esse videri possit, inscriptio tamen mendo laborat. Adalbero enim, quem Me-tensi, Tullensi et Virdunensi eccles. intrusit imperator. a Metensibus reiectus est, quo facto Popponem sibi canonice elegerunt, quem Gebe-bardus (unstatt A. S. I. community functional description).

dulget per poenitentiam peccata, quae iam facta sunt. Novi enim, quod David fornicatorem et homicidam per poenitentiam receperit Deus, et quod dixerit de ^e) eo: In-veni virum secundum cor meum, *qui faciet omnes voluntates meas*. Novi rursus eundem audientem a Deo ^o): Non acdificabis miki domum, guia vir sanguinum es. Scio Manas-sem 10) per confessionem dimissam impietatem suam. Scio meretrices 11) et telonarios per poenitentiem receptos, nullum tamen eorum, qui ante baptismum d) peccavit, sacerdotibus connumeratum. Scio quosdam, dum essent in mundo, in multa fornicatione mansisse, monachos vero factos quasi luminaria mundi resplenduisse; nullum tamen ad sacerdotium ascendisse. Quod, etsi raro •) contigit, nulla tamen lex ecclesiae fuit. Novimus peccatricem prius 12) Mariam; post conversionem, quamvis sancta et casta, tamariam; post conversionem, quantus sancta et casta, ta-men inter diaconissas non est computata. Sed quid hoc⁺) dico[†] Sequens sanctos apostolos et venerabiles l⁺atres cum omni fiducia clamo¹³): Qui per simoniam ordinatus est, sive episcopus, sive presbyter, sive diaconus, alienus est a sacerdotio, neque enim venalis est gratia Spiritus san-cti; Caiphae¹⁴) traditio et adinventio Simonis¹⁵) a sancto sacerdotio est aliena. §. 3. Et ¹⁶) si in fornicationem la-paus est aliquis post baptismum, in sacerdotium non reci-pitur; canones ¹⁷) enim hoc prohibent. Si quis vero cum hoc peccato ad sacerdotium provectus est, cognitus degra-detur. Item paulo post: §. 4. Episcopum, qui per pecuniam detur. Item paulo post: §. 4. Episcopum, qui per pecuniam ordinatus est, confiteor, quia per poenitentiam recipitur¹⁴). Deus enim bonus est in omnibus, et aperta viscera eius omni homini¹⁹) poenitenti. Sed quoniam iuxta Aposto-lum²⁰) oportet episcopum irreprehensibilem esse, quican-que per pecuniam vel ordinaverit aliquem vel ordinatus est, ab omni sacerdotio alienus sit. §.5. Tarasius¹) pa-triarcha²¹) dixit: Quicunque per pecuniam s) vel ordinatus vel ordinaverunt ††), vel ordinati sunt episcopi, vel pre-sbyteri, vel diaconi, vel quilibet de numero sacerdotali²²), repellantur omnino a sacerdotali²³) honore, sicut Simon magus a Petro. Quicunque per pecuniam s)²⁴, dispensa-tionem vel curam sortiti sunt monasteriorum vel ecclesia-rum, vel reliziosarum domorum, gerontocomiorum²⁵). Xerum, vel religiosarum domorum, gerontocomiorum ²⁵), xe-nodochiorum, orphanotrophiorum, cum depositione expel-lantur a dispensatione illa et cura. Qui ²⁶) post baptismum cadens in fornicationem ordinatus est, si postmodum con-fessus fuerit, cesset a ministerio; si vero convictus ab ali-quo, deponatur omnino. §. 6. Similiter ²⁷) pereussor epi-

scopus, aut presbyter, aut diaconus per se vel per aliquen alium, quasi per hoc timeri volens, deponatur. Item²a): §. 7. Qui per saeculares potestates ordinatus fuerit aut ecclesiam obtinuerit, deponatur; si vero religiosam ^h) domum, expellatur.

C. III. De endem. PALEA.

[Item ex Concilio Meldensi, c. 43.] 29) Cavendum est et summopere studendum, ac per virtutem Christi sanguinis interdicendum *et* episcopis et regibus, et omnibus sublimioribus potestatibus, atque cunctis fau-toribus et electoribus quorumcunque *atque* consensoribus, seu ordinatoribus in gradu ecclesiastico, ut nemo per si-moniacam haeresim *regiminis* locum obtineat quacunque factione 3°), calliditate, pronissione, seu commoditate aut datione per se aut per submissam 31) personam."

C. IV. Qui redenntes ab havereticis recipi possunt vel non. Item in eadem Synodo VII., actions 1. i) 32)

II. Pars. Convenientibus apud Nicaeam Bithyniae, et considentibus Petro archipreshytero 33), et Petro presby-tero et abbate monasterii sancti Sabae, locum tenentibus Hadriani Papae, et Tarasio archiepiscopo Constantinopolis, et loanne et Thoma aporrisariis apostolicarum sedium orientalium, et ceteris episcopis, episcopi Siciliae dixe-runt: Dignum est^k), ut de futuris inquiramus. §. 1. Item Basilius episcopus Ancyrae dixit: Constitutio¹) ecclesiastica habet canonice tradita ab antiquo a sanctis apostolis et successoribus eorum, sanctis Patribus nostris 34) et magistrie, et sanctis universalibus sex synodis, et localibus synodis orthodoxis, ut qui ab aliqua haeresi revertuntur ad orthodoxam fidem et traditionem catholicae ecclesiae, ad orthodoxam noem et traditionem catholicae eccutation, scripto negare debeant haeresim suam et confiteri catholi-cam fidem. §. 2. Item Tarasius patriarcha dixit: Videtur vobis, ut sedes suas recipiant qui ab haeresi revertuntur ? §. 3. Religiosissimi monachi dixerunt: Sicut receperunt unig. 5. Rengiosissimi inonachi dixerunt: Sicut receperunt universales sex synodi ab haeresi revertentes, ita et nos recipimus ³⁵). §. 4. Saneta synodus dixit: Placet omnibus nobis. Et inssi sunt Basilius episcopus Ancyrae, et Theodorus episcopus Myrorum ³⁶) civitatis, et Theodosius episcopus *Amorii* sedere in gradibus et in sedibus suis. §. 5. Item Constantinus ^m) episcopus Cypri dixit: Non oportation endersity enders and elisione sed elisione. tet nos, qui episcopi sumus, indigere doctrina, sed aliorum esse doctores. §. 6. Item Tarasius episcopus dixit: Malo-rum^a) doctorum mala est doctrina. Ecclesia de malis do-

NOTATIONES

d) Ante baptismum: Hoc quidem loco perspicuum erratum est, quod auctori glossae negotium exhibuit; ovδένα δε τούτων είς ίερωσύνην ἀριθμηθένια, εἰ μήπω πρό τοῦ βαπτίπματος τοῦτο πέπραχεν; id est: neminem vero horum in sacerdotio adnumeratum, nisi si forte ante baptismum hoc admisit.

e) Etsi raro: Longe plenius in nova versione: Quod si autem id semel atque iterum factum est, non tamen con-festim legem in ecclesia praescribit. Graece est: el de zad σπανίως γέγονε, οὐ νόμος ἐχχλησίας τοῦτο. f) Tarasius: Haec videntur sumta ex epistola Ta-

rasii ad Hadrianum (de qua dictum est supr. q. 1. ad c. Eos, gui) aut ex 5. capite VII. synodi, quibus locis refertur canon 30. Apostolorum.

g) Quicunque per pecuniam: Haec habentur etiam novella 123. c. 24. apud Iulianum antecessorem.

h) Si vero religiosam:: Haec non sunt in canone Apest.

C. IV. i) Hoc etiam caput collectum est ex variis lo-cis 1. actionis eiusdem VII. synodi, omninoque operae pretium est integram illam actionem perlegere; nonnulla tamen notabuntur.

k) Dignum est: Locus hic est post recitationem nominum episcoporum, qui convenerant; sed valde concise refertur, quod in aliis etiam locis huius capitis evenit.

I) Constitutio: Verba, quae proxime huic parti antesedunt, sunt hasc: ἀπὸ λιβέλλου ἀνέγνω οῦτως: id est,

Quaest. VII. C. II. 8) Act. c. 13. v. 22. — 9) 1 Paral. c. 23. v. 8. — 10) 2 Paral. c. 33. — 11) Matth. c. 21. — 12) primum: Ed. Bas. — $+\frac{1}{2}$ Mic: Ed. Bas. — 13) c. 28. Apost. — 14) Ioan. c. 11. — 15) Act. c. 8. — 16) can. 16. et 24. Apost. — 17) c. 9. onc. Neocaes. cf. C. 15. q. 8. c. 1. — 18) recipit Deus: Edd. Arg. Bas. Nor. — 19) ahest ab Ed. Bas. — 20) 1 Tim. c. 3. — 21) ex ep. Tarasil ad lfadria-num (cf. c. 31. C. 1. q. 1.) et e. 5. cone. Nic. II. — ++) add.: ret ordinantur: Edd. Arg. Bas. — 23) sacerdotum: Ed. Bas. — 23) a sacerdolo: ib. — 24) cf. cone. Chake. e. 3. — Nov. 133. e. 24.

CORRECTORUM.

ut interpretatur Anastasius: ex libello legit ita. Non enim sententiam dicit nunc Basilius, sed abiurat haeresim, in quam cum aliis lapsus fuerat, quam abiurationen una cum professione catholicae fidei oportuit ipsum ex libello, quod nunc etiam in more positum est, recitare. Libellus vero hic incipit: Constitutio, etc. m) Constantinus: Post receptionem Basilii, Theo-

dori et Theodosii, accesserunt alii episcopi, qui, in ean-dem haeresim lapsi, admitti se a sancta synodo eodem modo postulabant, et quim unus ipsorum excusationis gra-tia dixisset, se a malis magistris seductum fuisse. Constantinus episcopus Constantiae, quae in Cypro est, hoc ei exprobravit. Exprobratio graece sic habet: έδει ύμας έπι-σχόπους όντας μή διδασχαλίας δείσθαι, άλλα διδασχάλους είral Ethowy; quae sic Anastasius vertit: Oportebat vos, quum essetis episcopi, discendi nullam necessitatem habere, sed ma-

gistros esse potius aliorum. n) Malorum: Quum Hypatius et alii episcopi, qui a sancta synodo admitti petebant, dixissent, a malis ma-gistris malas se doctrinas accepisse, respondens eis Tarasius patriaroha inquit : έπειδήπεο είπατε, χαχών διδασχάλων χαχά τὰ μαθήματα, ή έχχλησία έχ χαχών διδασχάλων Γερείς δέχεσθαι ού προςίεται. Id est: Quandoquidem dixistis, malorum doctorum malae disciplinae, ecclesia, ut ex malie docto-ribus sacerdotes admittat, non facile adducitur. Ex quo apparet, Tarasium non contradicere Constantino, ut auctor glossae putavit.

25) hierocomiorum: Ed. Bas. — hieroniorum: Edd. rell. pr. Lugdd.
26) Conc. Neocaesar. c. 9. — 27) c. 28. Apost. — vox: similiter: abest ab Ed. Bas. — 28) c. 3. Nic. II. ex c. 31. Apost.
cf. c. 7. D. 63. — C. NI. 29) hab. A. 845. — Burch. 1. 1. c. 21.
Ivo Derr. p. 5. c. 75. — 30) fautione: Ivo. — functione: Edd. coll. o.
31) emissam: orig. — Burch. — Ed. Bas. — C. IV. 33) hab.
A. 787. — 33) archiepiscopo: Edd. coll. o. — 34) add.: et aposto-licis viris: Edd. coll. o. . — 35) receptimus: Ed. Ens. — 36) Emireae: Ed. Bas. — Mireae: Edd. rell.

ctoribus sacerdotes non recipit. §. 7. Item Ioannes °) apocrisarius orientalium sedium dixit: Haeresis separat omnem hominem ab ecclesia. §. 8. Item Tarasius episcopus dixit: Ecce multi canonici libri, et synodici, et paterai lecti sunt, et ab haeresi revertentes docuerunt nos recipere, si aliqua alia causa P) non est in eis. §. 9. Item Petrus 7) apocrisarius Papae dixit: Romae exsulatus est Macarius haereticus a sancta sexta synode, et quadraginta dierum inducias dedit illi pater noster Benedictus Papa, et quotidie mittebat ad eum Boñifacium consiliarium suum, et instruebat eum commonitoriis verbis ex divina scriptura, et nullatenus voluit emendari. Hoc autem faciebat ³⁷), ut cum reciperet in ordine suo. § 10. Item Tarasius episcopus ³⁶) dixit: Quid dicitis de Anatolio? Nonne etiam in quarta synodo factus est princeps? et ecce ab ipso Dioscoro ordinatus est. Et nos igitur ita ³⁰) recipianus eos, qui ab haereticis ordinati sunt, sicut et Anatolius receptus est. § 11. *Item*: Vere vox Dei est ⁴⁰), quoniam non moriuntur filii pro patribus, sed unusquisque in peccato suo morieur ⁺¹); ^{*}addatur,* quoniam ex Deo est ordinatio. § 12. Item Tarasius patriarcha dixit: Audivinus paterna mandata. Quid igitur? oportet recipere ab haereticis ordinatos? § 13. Sancta synodus dixit: Audivinus, domine, et oportet nos recipere. § 14. Tarasius patriarcha dixit: Plures eorum, qui in sexta synodo convenerunt, a Sergio, Pyrrho, Paulo et Petro ordinati sunt, qui fuerunt principes haereseos Monothelitarum ³), quoniam non fuerunt plures quam duodecim anni. Thomas vero, et loannes, et Constantinus ab haereticis illis archiepiscopi facti sunt, et tamen propter hoe non sunt reprobati. § 15. Sancta synodus dixit: Houres manifestum est. § 16. Constantinus episcopus Cypri dixit: Sufficienter ostensum est, quod ab haereticis venientes recipiendi sunt. Si vero quis sponte ad haereticus vadit et accipit ordinationem, non recipiatur. § 17. Item Tarasius patriarcha dixit: Et ego refuto eos, qui ob huiusmodi causam ad f

III. Pars. Gratian. Ex hac auctoritate datur intelligi, guod gui ab unitate catholicae fidei in haereticorum societatem transierit, nt de manibus corum ecclesiasticae dignitatis sacramenta percipiat, vel gui contentis orthodoxis ab haereticis ordinari desideraverit, etsi postra suae abrenuncians haeresi ad ecclesiam redierit, officio tamen accepto fungi non poterit. Auctoritate vero Cypriani⁴⁴) prohibentur ab administratione ecclesiastica, gui intra cutholicum ecclesiam ordinati ad fidei impugnationem dilabuntur. Porro simoniaci nec ab haereticis ordinantur ad fidei subcersionem, nec intra ecclesiam catho-

NOTATIONES CO

o) Item Ioannes: Post recitata verba Tarasii, quum in synodo dubitaretur, an etiam hi, sicuti tres priores recepti erant, statim essent recipiendi, Ioannes apocrisarius patriarchae Antiochiae, et Constantinus episcopus Constantiae Cypri petierunt, ut canones et sanctorum Patrum libri co spectantes legerentur, ut maturius posset constitui, quomodo redeuntes ab haeresi ad ecclesiam catholicam essent recipiendi, et quum de 8. canone 1. Nicaenae synodi (in quo de catharis recipiendis agitur) dissereretur, Ioannes haec est interlocutus.

p) Si aliqua alia causa: Graece est: xal ξάν τις alta πονηφά ούχ ξστιν ξν αύτοις; quae Anastasius vertit: nisi forte in cis maligna fuerit noxa reperta; et paulo post: si non est in illis aligua causa nefaria.
 q) Petrus: Post multos canones lectos et multas nan-

q) Petrus: Post multos canones lectos et multas sanctorum Patrum auctoritates recitatas, quum Tarasius ex illis collegisset, ab haeresi revertentes esse recipiendos in catholica ecclesia, Petrus legatus Hadriani Papae exemplo Benedicti Papae id contirmat. licam ordinati adversus fidem armantur. Quamvis enim nonnullos per pecuniam ordinent, non tamen fidem impugnant, nec gratiam Spiritus sancti venalem praedicant. Unde veraci poemientia quum haeresim suam detestati fuerint, praemissis auctoritatibus non prohibentur recipi in suis gradibus. Veruntamen capitulo illo Nicaenae synodi¹⁵): Si quis per pecuniam etc. et illo alio septimae synodi, Si quis omnem traditionem etc. et Innocentii¹⁶), et aliorum multorum auctoritatibus irreparabiliter damnari iubentur.

Hinc etiam Leo IV. Episcopis Britanniae 1) 47):

C. V. In ordine male accepto simoniaci poenitentiam agere non possunt.

Requiritis de iis, qui turpissimo lucro columbas in templo Domini vendere non pertimescunt, et sua facta⁴⁸) improba temeritate Simonis haeresi coniungunt, utrum possint in ordine poenitentiam agere, an tantummodo extra ordinem et sacerdotalem fieri⁴⁹) gradum ¹ Quod⁵⁰) nos quidem convictis et iis, qui tam detestabile nefas (quod iam multis est damnatum conciliis) peregisse noscuntur, nulla possumus poenitentia subrenire, et tot spiritualibus Patribus obviare, sed in illorum Patrum me sententia convenire omnibus certum sit.

IV. Pars. Gratian. Nisi rigor disciplinae quandoque relaxetur ex dispensatione misericordiae. Multorum enim crimina sunt damnabilia, quae tamen ecclesia tolerat pro tempore, pro persona, intuitu pietatis, vel necessitatis, sice utilitatis, et pro eventu rei. Pro tempore: sicut Gelusius, qui, quum necessitate temporis rideret Italicam ecclesiam propter belli famisque incursionem fere omnium clericorum officio destilutam, adeo ut plerisque populis subsidia regendarum deessent animarum, concessit de monachis vel de laicis clericos assumi, ita dicens Episcopis per Lucaniam, epist. I. c. 1.⁵1):

C. VI. Pro temporum necessitate apostolicae sedis decreta temperantur.

Necessaria rerum dispensatione ⁵²) constringimur, et apostolicae sedis moderamine convenimur sic canonum paternorum decreta librare, et retro Praesulum decessorumque ⁵³) nostrorum praecepta metiri, ut quae praesentium necessitas temporum in ⁵⁴) restaurandis ecclesiis relaxauda deposeit, *adhibita* diligenti consideratione (quantum potest fleri) temperemus.

Gratian. Item: Princis igitur, etc. [Require supr. in tractatu ordinandorum.] Item Innocentius Papa, guum pro necessitate temporis, ne ninium scandalum esset in ecclosia, ordinatos a Bonoso haeretico susciperet, ait in decretis suis, epist. XXII. ad Episcopos Macedoniae, c. 5. ‡):

C. VII. Cessante necessitate, debet cessare, quod urgebat.

Quod pro remedio ac necessitate temporis statutum est constat primitus non fuisse. Et infra: Quod ergo necessitas pro remedio reperit, cessante necessitate debet utique cessare pariter quod urgebat, quia aliud") est ordo

ES CORRECTORUM.

r) Usque ad sextam: Graece est: $\mathcal{E}\omega_{S}$ $\tau\eta_{S}$ $\mathcal{E}x\tau\eta_{S}$ $\sigma v \nu o \delta o v$ η $\pi \lambda \mathcal{E} v o v$ $\delta \eta \lambda \mathcal{P} o v$ η $\delta \mathcal{E} x \pi \mathcal{E} v \tau \mathcal{E}$; ld est: usque ad sextam synodum non intercesserunt anni plures quam guindecim.

s) Sivero synodalis: Graece legitur: ἐἀν δὲ συνοδική ἐκφώνησις γένηται καὶ ὑμώνοια τῶν ἐκκλησιῶν ἐπ ὑφοοδοξία, ὁ τολμῶν ἀπὸ τῶν βεβήλων αἰρετικῶν χειφοτονεϊσίναι τῆ καθαιφέσει ὑποπεσείται; quae Anastasius vertit: Si autem synodica promulgatio et concordia ecclessiarum causa orthodoxiae facta fuerit, qui praesumserit a profunis haersticis ordinari, depositioni succumbet.

C. V. t) Epistolae huius Leonis IV. ad episcopos Britanniae magna pars (in qua etiam est hoc caput) habetur in codice pervetusto.

C. VII. u) Quia aliud: In originali, et apud Ivonem, et in multis manuscriptis Gratiani legitur: alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam ad praesens fieri tempus impellit.

48) arta: orig. — Ivo. — Edd. coll. o. — **49)** abest ab Ed. Bas. — **50)** Quibus nos: orig. — Ivo. — Edd. coll. o. pr. Bas. = C. VI. **51)** scr. A. **494.** — Ans. I. **1**. c. **75.** Ivo Derr. p. **3**. c. 141. Polyc. I. **7**. t. **15.** Alger. I. **1**. c. **10**. — **52**) dispositione: Coll. Hisp. — Ans. **Ivo. Alg.** — **53)** praedecessorumque: Bohm. — **54)** deest in Coll. Hisp. **-3.C. VII. +)** scr. A. **414.** — cf. supra q. 1. c. **41.** Alger. I. 1. c. **9.**

Quaest. VII. C. IV. 37) field: Ed. Bas. -38) patriarcha: Edd. coll. o. -39) abest ab Ed. Bas. -40) Ezech. c. 18. -41) moritur: Edd. Arg. Bas. -42) Monozelitarum: Edd. Nor. - Monosechtarum: Edd. rel. -43) of: Ed. Bas prac. 1. -45) supra q. 1. c. 9. et ead. a. 7. c. 8. q. 1. c. 73. = C. V. 47) scr. A. 850. -5cr.

legitimus, aliud, quod usurpatio ad praesens fieri tempus impellit.

Gratian. Similiter ex dispensatione etiam in Nicaeno Concilio c. 8. 55) de Novatiants statutum est, ut ad ecclesiam redeuntes ordinentur :

C. VIII. Iterum ordinentur, qui ex Novatianis ad ecclesiam redierint.

Si qui voluerint venire ad ecclesiam catholicam *et 56) apostolicam^{*} ex Novatianis, placuit sancto concilio, ut or-dinentur v) et sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc ab eis confessionem per scripturam exigi oportet, ut fateantur se communi consensu ecclesiae catholicae *et⁵⁷) apostolicae^{*} statuta observaturos.

C. IX. Iuramentum a schismate redeuntium. Item Gregorius lib. X. Reg. ep. 31. 58)

Quoties cordis oculus nube erroris obductus supernae illu-Quoties cordis oculus nube erroris obductus supernate ind-strationis lumine fit serenus, magna cautela nitendum est, ne latenter auctor schismatis irruat, et ab unitatis radice eos, qui ad eam reversi fuerant⁵⁹), telo iterum erroris abscindat. Et ideo postquam ego ⁶⁰) ille w) ⁶¹) civitatis illius episcopus, comperto divisionis laqueo, quo tenebar, diutina mecum cogitatione ⁶²) pertractans, prona et apon-tanea voluntate ad unitatem sedis apostolicae divina gra-tia duce reversus sum et ne non pura mente, sed sinutia duce reversus sum, et ne non pura mente, sed simulata⁶³) reversus existimer, spondeo sub ordinis mei casu et anathematis obligatione, atque promitto tibi et per te san-cto Petro, apostolorum principi, atque eius vicario bea-tissimo Gregorio vel successoribus ipsius, me nunquam quorumlibet suasionibus vel quocunque alio modo ad schisma, de quo redemtoris nostri misericordia 64) liberante ereptus sum, reversurum; sed semper me in unitate sanctae ecclesiae catholicae et communione Romani Pontificis per omnia permansurum ⁶⁵). Unde iurans ⁶⁶) dico per Deum omnipotentem, et haec sancta quatuor evangelia, quae in manibus meis teneo, et salutem ⁶⁷) dominorum nostrorum rempublicam gubernantium, me in unitate, sicut dixi, ecclesiae *catholicae* et 68) communione Romani Pontificis semper et sine dubio permanere. Quod si (quod ab-sit) aliqua excusatione vel argumento ab hac me unitate divisero, periurli reatum incurrens aeternae poenae obligatus inveniar, et cum auctore schismatis habeam in futuro gatus inventar, et cum auctore schismatis habeau in futuro saeculo portionem. Hanc autem professionis ⁶⁹) promissio-nisque meac chartulam notario illi ⁷⁹) cum consensu pre-sbyterorum et diaconorum atque clericorum, qui me in hac unitate obligantes in ⁷¹) suprascriptis omnibus prona simul 72) voluntate secuti atque propriis manibus subscrisimul'²) voluntate secuti atque propris manious subscri-pturi⁷³) sunt, scribendam dictavi, et propria manu sub-scribens tibi tradidi. Acta in loco illo, die illo, et consu-libus suprascriptis. Subscriptio⁷⁴) episcopi illius. Ego ille, episcopus civitatis illius, huic confessioni promissionique meae praestito de conservandis suprascriptis omnibus sacramento subscripsi.

Gratian. Ceterum ex canonum rigore contro scribit Fe-lix Papa 111. omnibus Episcopis, epist. I. c. 5.⁷⁵):

NOTATIONES

C. VIII. v) Ut ordinentur: Graece est: wore zercoderountrous autous persur obins er to zhoo, quod Dio-nysius vertit: ut impositionem manus accipientes sic in clero permaneant. At Tarasius patriarcha Constantinopolitanus in actione 1. synodi VII. post recitationem istius canonis istam vocem: $\chi_{\epsilon i\rho o \partial \epsilon \sigma i \alpha}$, interpretatur: benedictionem, non ordinationem.

C. IX. w) Ego ille: Reposita est antiqua nota: ille, ex codicibus epistolarum B. Gregorii impressis ac manu-

Quaest. VII. C. VIII. 55) hab. A. 325. - 56) verba: et ap. meque apud bidorum leguntur. Sunt tamen in interpretatione Dio-mysii. - 57) conf. not. anteced. =: C. IX. 58) Videtur hoc iura-mentum praestitum esse A. 602. per Firminum episc., ad quem exstat ep. 33. c. 13. Ed. Mans. - Aus. 1. 6. c. 161 (158). Polyc. c. 7. 1. 6. - 59) fuerini: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 60) et hic et infra pro verbo: ille a Uorr. ex orig. restituto legitur N. - 61) talis: Ed. Bas. - 62) deliberatione: Edd. coll. o. - 63) simulate: orig. -Ans. - Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. - 64) gratia: Ans. - Edd. coll. o. - 65) permanere: Ans. - 66) iuratus: Edd. coll. o. -67] salutem genium atque illustrium dominorum: Ans. recens collatus. - salutem geniumque illustrium dominorum: Ans. recens collatus. - salutem geniumque illustrium dominorum: Ans. - 69) con-fessionis: orig. - Ed. Bas. - 70) notario meo: orig. - Ans. -Edd. coll. o. - 71) se (add.: eisus: Ed. Bas.) is suprascriptis:

C. X. Qui extra ecclesiam baptizati fuerint vel rebaptizati, ad ecclesiasticam militiam non admittantur.

Qui in qualibet actate alibi quam in ecclesia catholica aut baptizati, aut rebaptizati sunt, ad ecclesiasticam mi-hitiam prorsus non⁷⁶) permittantur accedere. Quibus satis esse debet, quod in catholicorum numero sunt recepti. Quoniam de suo ordine et communione videbitur ferre iudicium quisquis hoc violaverit institutum ''), vel qui non removerit sum, quem ex '') eius coetu ad ministerium clericale obrepsisse cognoverit.

Gratian. Pro persona: sicut B. Gregorius sert-bens Ianuario Episcopa, lib. VII. Indict. 2. spist. 1. ait 19):

C. XI. Rigor canonum pro persona aliquando relaxatur.

Tanta nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit, I anta nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit, ut eam, nisi adhue humanitus pensarenus, fixa iam male-dictione feriremus. Et infra: §. 1. Et quidem poenae³⁰) sententia in te fuerat iaculanda; sed quia simplicitatem tuam cum seaectute novimus⁵¹), interin tacemus. Gratian. Pietatis intuitu: sicut de illiteratis et corpore vitiatis Gelasius ait Episcopis per Lucaniam, epist. I. c. 18.⁶²):

• C. XII. Canonum decreta, pietatis intuitu nonnunquam relaxantur.

Si ⁸³) qui vel temeritate propria vel incuria praesidentium tales *ante* suscepti sunt, *in his, in quibus constituti sunt, locis eatenus perseverent, ut* nihil unquam promo-tionis ⁸⁴) accipiant ⁸⁵), satisque habeant, hoc *ipsum* sibi pro nimia miseratione concessum ⁸⁶). Gratian. Necessitatis intuitu: sicut Hilarius Dana ani anum de aucodam concento porter politicam deure

Papa, qui, quum de quodam episcopo praeter notiliam atque consensum metropolitani ordinato logueretur, ne in utroque grave scandalum fieret, ait in epistola sua ad Ascanium et universos Episcopos Tarraconensis provinciae⁸⁷);

C. XIII. Necessitatis causa quaedam in ecclesia tolerantur. Quoniam quicquid ab alterutra parte est indicatum **) omni **) videmus perversitate confusum, temporum necessitate perspecta hac ratione decernimus ad veniam pertisitate perspecta nac ratione decerminus au veniam persi-nere quod gestum est, ut nullus ^x) deinceps praeter noti-tiam atque ⁹⁰) consensum metropolitani ordinetur antistes.

C. XIV. De codem.

Item Innocentius Episc. Macedoniae, ep. XXII. c. 6. 91) Quotics a populis aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, inultum solet transire. Priora ergo dimittenda dico Dei iudicio, et de reliquo maxima solicitudine praecavendum 92).

C. XV. Ex dispensatione quaedam tolerantur, quae canonum rigor condemnat.

Item ex epistola Cyrilli missa Maximo Diacono Antiuchenu y) 93).

Didici a diligendo mihi Paulo monacho, quia recusat pietas tua usque hodie communionem reverendissimi episcopi

CORRECTORUM.

scriptis, quae quidem nota in hoc capite multoties repe-titur. Pro ea in vulgatis Gratiani exemplaribus erat N. Aliqua vero alia, quae parum ab originali discrepabant, nihil causae visum est cur mutarentur. C. XIII. x) Nullus: Hoc loco verba Hilarii summa-

tim referuntur.

C. XV. y) Haec epistola B. Cyrilli refertur in actione 1. synodi VII. Et quoniam in magni ponderis argumento versatur, ac prudentissime scripta est, multa autem in hac

Edd. coll. 0. -72) sinsiliter: eacd. -73) subscript: Ed. Bas. -74) abest ab Aus. et Edd. coll. 0. pr. Arg. Bas., et videtur rubrica esse. = C. X. 75) scr. A. 488. - Aus. I. 7. c. 17. Burch. I. 4. c. 99. Ivo Decr. p. 1. c. 293. -76) ne unquam: orig. - Coll. cltt. -77) untistitum: ib. -78) ex his: ib. = C. XI. 79) Ep. 1. (scr. A. 599.] 1. 9. Ed. Maur. - Burch. I. 1. c. 197. Ivo Decr. p. 2. c. 78. et p. 5. c. 312. Alger. I. 1. c. 8. -80) pene: Edd. Lugdd. II. III. -81) cognovisuus: Edd. coll. 0. = C. XII. 82) scr. -8494. - Al-ger. I. 1. c. 11. <math>-85) Hi gut; Edd. Arg. Bas. Nor. -8494. - Pre-motionem: Edd. Ven. I. Par. Lugdd. <math>-85) arriptant: Coll. Hisp. -96) permissum: ib. = C. XIII. 87) scr. A. 465. -Alg. I. 1. c. 17.<math>-86 indications: Edd. coll. 0. -Alger. = C. XV. 93) In prima actione septimae synodi hab. A. 787. - Ivo in prologo. Coll. tr. p. p. 7. 1. 24. c. 3. p. S. t. 24. c. 3.

Ioannis amplecti, pro eo, quod quidam in Antiochena ec-clesia male adhuc cum Nestorio vel sentiant, vel iam sen-serint quidens⁹⁴), sed forsitan resipuerint. Probet igitur serint quidens⁹⁴), sed forsitan resipuerint. Probet igitur tua modestia, utrum aliquando "hi⁹⁵), qui dicuntur" col-ligi, nude ac irreverenter cum Nestorio sentiant et invicem colloquantur; licet aliquando cauteriatam habuerint con-acientiam, colligantur autem nunc, acta poenitentia super is, in quibus subrepti sunt, quanvis confiteri fortassis revereastur excessum. Er isfra: §. 1. Ut autem non aestimemur ⁹⁶) amare contentionem, amplectamur episcopi re-cerendissimi loannis communionem, indulgentes ei, et causa dispensationis eius negotium non subtilius vel districtius sive vehementius erga se recognoscat agitari. Dispensa-tionis enim gratia (sicut dixi) eget negotium multum ⁹⁷).

G. XVI. De eodem.

fdem.") ad Gonnadium "), Presbyterum ot Archimandritam.

Dispensationes rerum nonnunquam eogunt parum quidem a debito quosdam foras exire, ut maius aliquid lucri faciant. Sicut enim ii, qui mare navigant, tempestate un gente navique periclitante anxiati quaedam exonerant, ut etera salva permaneant, ita et nos, quum non habemus salvandorum omnium negotiorum ") penitus certitudinem, despicinus ex iis quaedam, ne cunctorum patiamur dispendia *).

Gratian. Utilitatis intuitu: sicut in Meldensi Concilio, c. 64. perhibetur de filiis virginum vi raptarum et tic ad coningium raptorum applicatarum 100)1.

NOTATIONES

versione corrigenda fuissent, placuit graecam ipsam epistolam cum interpretatione nova afferre. Tou aylou naτοδς ήμῶν Κυρίλλου ἀρχιεπισχόπου Ἀλεξανδρείας Μαξίμφ διαχόνψ Αντιοχείας υπομνηστιχόν. Εμαθον παρά του άγαπητου μονάζονιος Παύλου, διι παραιτείται ή σή. θεοσέβεια. μέχρι του μυσκουτος Παυλου, ότι παραιτείται η ση δεοστρεία. μεχοι σημερον την χοινωνίαν την ποός τόν εύσεβέστατον Ίωάννην, δια τό τινάς έν τη Άντιοχένη ξαχλησία ή φοωνουτας έτι τα τοῦ Νεστορίου, ή πεφρονηχότας μεν, αποσχομένους δε ίσως είναι. Δοχιμασάτω τοίνυν τό σόν ξπιειχές, πότερον πότε οί λεγόμενοι συνάγεσθαι γυμνώς χαι αναισχύντως τα τοῦ Νε-στορίου και φρονούσιν, και λαλούσιν ξιέροις, ή χεχαυτηρια-σμένην μεν έσχηχασι πότε την συνείδησιν, συνάγονται δε νύν μεταμεληθέντες δις οίς συνοσπάνσηση αισύμουματικου. Δε του μεταμεληθέντες έψ' οις συνησπάγησαν, αισχυνόμενοι δε ίσως ομολογείν το πταϊσμα. συμβαίνει γάο τινά τοιαυτα περί τους απατηθέντας γίνεσθαι. χαν είδης συντοέχοντας χῦν τỷ ὀοῦ πίστει, ἀμνησικχάχει περί των παρελθώντων. βουλομεθα γάο μαλλον άρνουμένους αύτους όρξν, η άναισχύντω γνώμη συν-σγορούντας ταις Νεστορίου χαχίαις. Ένα δε μη σοχώμεν τι-μαν το φιλονεικον, ασπασώμεθα την πρός τον ευλαβέστατον μάν το φιλόνεικον, ασπασωμεθα την προς τον ευκημεσται Επίσχοπον Ιωάννην χοινωνίαν, συγχωρούντες αύτῶ, χαὶ οἰ-κονομίας Ένεχα μὴ ἀκριβολογούμενοι σφόδρα περὶ τοὺς μεταγινώσχοντας. οίχονομίας γὰρ, ὡς ἔφην, δεϊται τὸ πραγμα πολλῆς. — Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini ad Maximum diaconum Antiochenum admonitio. Co-gnovi ex dilecto monacho Paulo pietatem tuam usque ad hunc diem recusare communionem religiosissimi episcopi Ioannis, co alem recutare communicaem religionissim episcopi Ioannis, co. quod aliqui sunt in ecclesia Antiocheng, qui vel adhuc cum Nestorio sontunt, vel sensorunt quidem, nunc autem ab eo fortasse abstinent. Perpendat igitur acquitus tua, utrum tandem qui dicuntur concenire palam atque impudenter Ne-storiana et sentiant, et cum aliis etiam loquantur, an all-quando quidem cauteriatam habuerint conscientiam, nunc aulem ideo conceniant, quod ipsos poenituerit erratorum, quibus simul abrepti fuerant, pudeat autem fortasse lapsum suum futeri. Solet enim fere tale quiddam iis, qui decepti sunt, unu venire. Quod si illos nunc ad rectam fidem conversos videas, malorum praeteritorum memoriam depone. Malumus enim cos videre negantes quam defendentes Nestorii vitia. Coterum, ne videamur contentionis eupidi, religiosissimi Ioannis communionem amplectamar, indulgentes ei, atque, ut conto-miens in his rebus moderatio teneatur, non nimium diligenter in cos, qui resipiscunt, inquirentes. Res enim, ut diri, magnae eget moderationis.

In eandem sententiam scribit Ioanni Antiocheno patriarchae, in epistola, quae habetur tomo 5. act. conc.

C. XVII. Utilitatis intuitu quaedam in ecclesia tolerantur. Tali coniugio generati ecclesiasticis ordinibus non applicentur, nisi forte eos aut maxima ecclesiae utilitas vel necessitas postulet, vel evidens meritorum praerogativa commendet.

Gratian. Huic Petrus 101) concordans ait : In veritate comperi, quia non est acceptor personarum Deus, etc. §. 1. Pro eventu etiam rei quaedam in ecclesia tolerantar, sicut Leo in decretis suis de laicis subito contra decreta canonum ordinatis episcopis ait; ep. LXXXV. al. LXXXVII. c. 1. Episcopis Africae 102):

C. XVIII. Laicis, qui contra decreta canonum ad episeopatum promoventur, ex misericordia susceptum officium relinquitur.

Exigunt causae b), ut non solum in tales praesules, sed etiam in ordinatores corum ultio 103) competens proferatur. Sed circumstant nos hinc mansuetudo 104) clementiae, hinc censura iustitiae, ut credamus 105) quaedam delicta utcunque toleranda, quaedam vero penitus amputanda. Illos¹⁰⁶) ergo, quorum provectio hoc tantum reprehensionis incur-rit, quod ex laicis ad officium episcopale delecti ¹⁰⁷) sunt, locum ¹⁰⁴) suum tenere permittimus, non praeiudicantes apostolicae sedis statutis, nec beatorum Patrum regulas solventes, quia remissio peccati non dat licentiam delin-quendi, nec quod potuit aliqua ratione concedi fas erit amplius impune committi, ne quod ad tempus () pia leni-tate concessimus iusta post †) haec ultione plectamus.

CORRECTOREM

Ephes., nuper Ingolstadii impressi, his verbis: Optamus autem, ut omnes res suas agant, neque turbes ecclesiis per Christi gratiam doctorumque ubilibet agentium prudentiam utcunque iam sedalas denuo excitent, neque vel sibi ipsis, vel aliis negotia facessant. Ceterum si sunt, qui a Nestorio aliquando steterunt, nuno vero ex animo resipiscentes a nugis illis discedere, mutataque voluntate rectam inculpatanque fidem complecti cupiunt, cos placide suscipere opertet, nec cuiquam illorum practerilorum gratia convicium facere, ne qua ratione ansa quibusdam praebeatur, ut cunctantius ad meliora festinent. C. XVI. z) Negotiorum: Graece est: our zal

ήμεις έν τοις πράγμασιν, διαν μή έξη το λίαν αποιβές περι-σώζειν, παρορώμέν τινα; id est: Sic et nos in negotiis, ubi non licot exquisitissimam illam rationem servare, dospicimus quaedam.

a) Dispendia: Omisit hic Gratianus ex hac epistola ea réferre, quae ad propositam quaestionem maxime faciunt. Sunt autem haec, quae Ivo etiam recitat: B haec scribo cognoscens, quod pietas tua tristetur in sanctissimum et Dei cultorem fratrem et comministrum nostrum Proclum et Des cuttorem frairem et comministrum nourum revenum episcopum, co quod admiserit in communionem Acliensium hegumenum, quem quidem ecclesiae leges Palaestinae prae-positum non noverunt. Et infra: §. 1. Igitur ne refugiat pietas tua sanctissimi et Deo amicissimi Procli episcopi communionem. Una enim fuit cura mihi et sanctitati eius, et dispensationis modus nulli sapientium displicuit. Vocem autem: hegumenon, id est praepositum, videtur supplesse

Anastasius, ut exprimeret locutionem graecam: rów rów Allaterotow, aut fortasse illam in suo codice habuit, C. XVIII: b) Exigunt causae: In ipsa epistola Leonis haec antecedunt: Quum erge inter ves tantum valuerint aut studia popularium, aut ambitus superborum, ut non solam laicos, sed etiam secundarum (sic enim recte le-gitur in epistolis cum aliis B. Leonis operibus Coloniae impressis, non saecularium, ut in tomis conciliorum) unerum viros aut viduarum marilos ad officium cognoscamus parum viros ant vianeram maritos au dytetam consecuts par storalo provectos, nonno aplissimas erigunt causas, ut ecclo-siae; in quibus ista commissa sunt, indicio severiore purgentur, et non solum in tales praesulos, etc. Est vero caput hoc multis locis in summam redactum, omissa narratione delictorum illorum, quibus minime sanctissimus ille-Pontifex ignoscit.

c) Ne quod ad tempus: Haec, quae repetuntur infra c. Donatum, sumta sunt ex 2. capite eiusdem epistolae.

Quaest. VII. C. XV. 94) auidam: Edd. Arg. Bas. Par. Lugd. I. - 95) have neque apud Ivonem leguntur. - 96) existencemus: Edd. Arg. Bas. - 97) inntium: Ed. Bas. = C. XVI. 98) eadem prima actions syn. VII. ex interpr. Anastasii. - Ivo in prologo. Coll. tr. p. Ba. - 99) iconstriam: Edd. coll. o. = C. XVII. 109) hab. A. 845. -'Ig. L 1. c. 16. - 101) Act. c. 10. = C. XVIII. 109) Ep. 12. (oc. 106) consecution secondetim: erig. - †) perturbation: Edd. coll. o. - Alg.

C. XIX. Donatistae et Nevatiani, guamvis reprehensibiliter ordinati, tamen ex necessitate tolerantur.

Idem in eadem epist. c. 3. 109).

Maximum quoque ex laico, licet reprehensibiliter ordinatum, tamen si Donatista iam non est et a spiritu schismaticae pravitatis alienus, ab episcopali, quam quoquo modo adeptus est, non repellamus +) *dignitate, ita ut* et ipse libello ad nos directo catholicum se esse manifestet.

C. XX. De eodem.

Idem ibidem initio c. 3.

Donatum autem Salicinensem ¹¹⁰) ex Novatiano cum sua (ut comperinus) plebe conversum ita dominico volumus gregi praesidere, ut libellum fidei suae ad nos meminerit dirigendum, quo et Novatiani dogmatis damnet errorem, et plenissime confiteatur catholicam veritatem. Quae enim regulare antinunc certarum remisimus consideratione causarum, anti-quis deinceps custodienda sunt regulis, ne quod ad tempus pia lenitate concessimus iusta post haec ultione plectamus.

C. XXI. Redeantes ab haeresi post publicam professionem in suis ordinibus recipi possunt.

Idem Ianuario Episcopo Aquilegiensi, epist. III. 111) Saluberrimum enim et spiritualis medicinae utilitate plenissimum est, ut sive presbyteri, sive diaconi 112) aut cu-iuslibet ordinis clerici, qui se correctos videri vokunt atque ad catholicam fidem, quam "iam" pridem amiserant, rur-sum reverti ambiunt, prius errores suos et ipsos auctores errorum damnari¹¹³) a se sine ambiguitate fateantur, ut^{114}) sensibus pravis etiam peremtis nulla sperandi¹¹³) supersit occasio, ne ullum membrum talium possit societate violari, quum per omnia illis professio propria coepe-rit obviare. Circa quos etiam illam canonum constitutionem praecipimus custodiri, ut in magno habeant beneficio, si ademta sibi omni spe promotionis in quo inveniuntur ordine stabilitate perpetua maneant, si tamen iterata tinctione 116) non fuerint maculati.

C. XXII. Ab haeresi redeuntes haeresim et eins auctores publice detestentur.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 36. 117)

Si quis episcopus, sive alicuius episcopi presbyter aut diaconus in alicuius haeresis opinionem offenderit, et ob hanc causam fuerit excommunicatus, nullus episcopus eum in communionem recipiat, nisi prius in communi concilio porrecto fidei suae libello satisfaciat omnibus, et ita liberam suam teneat purgationem. Hoc idem et de fidelibus laicis sit decretum, si in aliqua 118) haeresis opinione fuerint nominati.

V. Pars. Gratian. Ecce, quibus de causis quaedam in ceclesia tolerantur, quae oisdem cessantibus pia severitate vindicantur. Quando autom toleranda sint, quando resecanda, Gelasius Papa distinguit, dicens Episcopis per Lucaniam, epist. I. c. 11. 119):

C. XXIII. Quando in ecclesia aliqua sint toleranda.

Etsi illa nonnunquam sinenda sunt, quae, si ceterorum constet¹²⁰) integritas, nocere sola non valeant¹²¹), illa tamen sunt magnopere praecavenda, quae recipi misi¹²²) manifesta decoloratione non possunt. Ac si ea ipsa, quae nullo detrimento aliquoties indulgenda creduntur, vel re-rum temporumque¹²³) cogit intuitus, vel acceleratae pro-visionis respectus excusat, quanto magis illa nullatenus

C. XXIV. d) Nezelone: Marianus Scotus in vita Gregorii VII. mentionem facit archiepiscopi Magdeburgensis hoc nomine appellati.

mutilanda sunt, quae nec ulla necessitas, nec ecclesiastica prorsus extorquet utilitas?

Gratian. Aliquando enim pro necessitate vel utilitate ecclesiae mutilantur et laxantur praecepta canonica.

VI. Pars. §. 1. Breviter ostendimus, qui revertentes mo haeresi in suis ordinibus valeant recipi, vel qui non. Nune autem quaeritur de iis, qui ab haeredicis ordinati sunt, si ed unitatem catholicae matris esclesiae redierint, utrum in code ordine iterum valeant ordinari? Semel enim consecratus (m ait B. Gregorius) 124) iterum consecrari non debet. §. 2. Item sacramenta, quae ab haereticis in forma ecclesiae adant. strantur (sicut Augustinus 125) testatur) reiterari non debent, ne non homini, sed sacramento videatur iniuria sieri. §. S. Sed illud Gregorii de his intolligitur, qui consecrationem sacerdolalem vel episcopalem acceperunt, qui aut per manus impositionem, quum ad ecclesiam redeunt, effectum suas unctionis accipiunt, aut ab eius administratione perpetuo cessare iubentur, Similiter illud Augustini de eadem mystica unctions et de sacramento baptismatis intelligitur. §. 4. Sunt autem in ecclesia alii ordines, qui sine sacramentali unctione, sola episcopi benedictione, cum guadam vasorum vel indumentorum distributione praestantur; ut sunt Levitae et ceteri infra con constituti. Hi guanvis ab haereticis ordinentur, tumen ad ecclesiam redeuntes in codem ordine (si alias digni fuerint) ab ecclesia ordinentur, nec fiel in eis reiteratio muneris, quan ab haereticis nihil doceatur eis fuisse collatum.

Unde Urbanus II. scribit Petro Pistoriensi Episcope et Rustico Abbati Vallis umbrosas 126.):

C. XXIV. Redeuntes ab haereticis sunt ordinandi.

Daibertum a Nezelone⁴), licet simoniaco, non simoniace eiusdem confessione reperimus in diaconum ordinatum; et B. Innocentii Papae sententia constat declaratum, quod Nezelon¹²⁷) (quem constat ab haereticis ordinatum) quia nihil habuit, nihil dare potuit ei, cui manus imposuit. Nos igitur tanti Pontificis auctoritate firmati, et Damasi¹²⁸) Papae testimonio roborati, qui ait: Reiterari oportet¹²⁹) guod male actum est, Daibertum, ab haereticis corpore et spiritu digressum atque utilitatibus¹³⁰) ecclesiae pro viribus insudantem, ex integro (ecclesiae necessitate in-gruente)¹³¹) diaconum¹³²) constituimus. Quod non relterationem existimari censemus, sed tantum integram dia-conii dationem, quoniam, ut praediximus, qui nihil habuit nihil dare potuit.

C. XXV. De codem.

Item Damasus Papa, epist. IV. de chorepiscopis 133). Per illicitam manus impositionem vulneratum caput illi, qui videbantur aliquid accepisse, habebant, et ubi vulnus infixum est, necesse est medicinam adhibere, qua infixa sanetur macula; id est, reiterari¹³⁴) necesse est quod legitime actum¹³⁵) aut collatum minime probatur⁴). Nam quomodo honorem possit retinere qui ab illo acceperit, qui potestatem dare legitime non habuit, invenire non possum.

C. XXVI. Item lib. 9. Cod. tit. ad legem Iuliam repetun-darum ¹³⁶). Impp. 'Theodosius ac Valenti-nianus¹³⁷) AA. Florentino.

VII. Pars. Sanoimus eiusmodi viros ad provincias re-gendas accedere, qui ad honoris insignia non ambitione vel pretio, sed probatae vitae et amplitudinis tuae solent testimonio promoveri, ita sane, ut quibus bi honores per sedis tuae vel *per* nostram fuerint electionem commissi,

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXV. e) Probatur: In originali haec adduntur: si perfectum esse debebit.

Ivo Pan. 1. 3. c. 51. legitur) non satis constat. Guezdo Moguntians, cuius mentio fit, intrusus ab Henrico inp., depositus fuit ab Urbano. — Daibertus (seu: Lambertus, quod protuiti Berardus ex codice Pa-normiae Taurinensi, seu: Edaibertus, uti legitur in append. ad opp. Urbani II. ap. Mans., post ep. 36.) ab ipso consecratus, fuit episce-pus Pisanus. — cf. Urbani ep. 19., directam lisdem Petro et Busileo. — 127) add.: haerelicus: Edd. coll. o. — Ivo. — 1280 cf. supra q. 1. c. 18. et cap. sequens. — 129) oportere: Ed. Bas. — Ivo. — 1380 utilitati: Edd. coll. o. — Ive. — 1319 congruente: Edd. Ven. 1. Nor. — 139) in diac.: Edd. coll. o. pr. Ven. II. Lugdd. == C. XXV. 1383 Caput Pseudo isid orianum, confectum ex innoc. ep. ad. Rufum supra q. 1. c. 16. — Ans. 1. 7. c. 128. — 134) reitara's: Edd. coll. o. pr. Bas. Ven. I. — 135) udd.: non est: Edd. coll. o. pr. Arg. — et Aus. == C. XXVI. 1369 dat. A. 439. — 137) Valerau: Edd. coll.o. 224.*

Quaest. VII. C. XIX. 109) c. 6. Ed. Baller. – c. 8. Coll. Hisp. – $\frac{1}{2}$ repetimus: Edd. coll. o. == C. XX. 110) Salacinensens: Coll. Hisp. – Seminacensens: Edd. Lugdd. – Seiacensens: Edd. coll. rel. == C. XXI. 111) Ep. 18. (scr. A. 447.) Ed. Baller. – Aus. I. 12. c. 39. Ivo Decr. p. 6. c. 97. – cf. supra q. 1. c. 113. – 113) add.: sire subdiaconi: orig. – Ivo. – Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. – 113) dannalos: Ivo. – Edd. coll. o. – 114) et.; ib. – 115) desperandi: Edd. coll. o. – 116) unctione: ib. == C. XXII. 117) c. 8. conc. Nic. ex interpr. Martini Bracarensis. – 118) in ali-quam – opinionen: orig. == C. XXIII. 119) scr. A. 494. – Alger. I. 1. c. 14. – 120) constat: Edd. coll. o. – 121) volent: Edd. Arg. Bas. – 123) sine: Coll. Hisp. – Edd. coll. o. – Alger. – 123) vel lemporum, quae: Edd. coll. o. = 134) sup. D. 68. c. 1. – 125) supra q. 1, c. 97. == C. XXIV. 136) Do epocha hutus ep. (quae ap.

:

iurati inter gesta depromant, se pro administrationibus sortiendis neque dedisse quidpiam, neque daturos unquam postmodum fore, sive per se, sive per interpositam persopostmorum fore, sive per se, sive per interpositam perso-nam in fraudem legis sacramentique, aut donationis ven-ditionisve titulo, aut "allot" velamento cuiusque contra-etus, et ob hoc (exceptis ¹³) salariis) nihil penitus tam in administratione positos quam post depositum officium pro aliquo praestito beneficio tempore administrationis, quam gratuito meruerint ¹³) accepturos. Et licet neminem di-vini timoria, contempendo iusurandum antiferenze interpovini timoris, contemnendo iusiurandum, arbitremur immemorem, ut saluti propriae ullum commodum anteponat, tamen ut ad salutis timorem etiam necessitas 140) periculi subiungatur, si quis ausus fuerit praebita sacramenta ne-gligere, non modo adversus accipientem, sed etiam adver-sos dantem accusandi cunctis tanquam publicum crimen concedimus facultatem, quadrupli poena co 141), qui convictus fuerit, modis omnibus feriendo.

C. XXVII. De eodem.

Item Paschalis Papa 9142).

Patet simoniacos, veluti primos et praecipuos haereticos, ab omnibus fidelibus respuendos, et si commoniti non re-sipuerint, ab exteris ¹⁴³) potestatibus opprimendos ¹⁴⁴). Omnia enim crimina ad comparationem simoniacae haeresis guasi pro nihilo reputantur ¹⁴⁵).

Gratian. His breviter praemissis ad ea veniamus, quae occlosia severitate disciplinae parata est ulcisci, ostendentes, quibus accusantibus vel testificantibus quilibet sint convincendi; quo iudice quisque debeat condemnari vel absolvi; si causa fecerial, an rens sit cogendus ad purgationem. Et ut facilius pateat quod dicturi sumus, exemplum pomatur sub oculis, in quo auctoritates hinc inde controversantes distinguantur, et guid sanctorum Patrum sentiat auctoritas liquido intimetur.

CAUSA II.

GRATIANUS.

Quidam episcopus de lapsu carnis a laico impetitur; duo momachi, unus subdiaconus, et duo Levitae adversus ipsum testimonium ferunt; a metropolitano suo sentit se praegravari; in ipsa ventilatione causas tres ex testibus deficiunt, sive promissione decepti, sive canonica examinatione reprobati; ex-(Qu. I.) Hic primum quaeritur, an in manifestis indiciarius ordo sit requirendus? (Qu. II.) Secundo, an exspoliatus ab aliquo sit indicandus? (Qu. III.) ·Tertio, qua poena sint feriendi qui in accusatione vel testificatione defecerint? uns jerienai qui in accusatione vei testificatione defecerint? (Qu. IV.) Quarto, an duorum testimonio sit condemnandus f (Qu. V.) Quinto, si deficientibus accusatoribus sit cogendus ad purgationem? (Qu. VI.) Sexto, si remedium sit dan-dum ei, qui causa dilationis vocem appellationis exhibuerit? (Qu. VII.) Septima, si lotei, monachi vel quilibet inferiorum ordinum in accusatione maintait? (On VIII) ordinum in accusatione maiorum sint audiendi? (Qu. VIII.) Octavo, quomodo deboat fieri accusatio, an in seriptis, an sine seriptis?

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXVII. f) In tribus vetustis exemplaribus post caput Sancianus, omissa inscriptione Paschalis, et capite isto: Patet, sequentur continenter subjecta Gratian verba: His breviler, elc.

Causa II. Quaest. I. C. II. a) Habetur caput hoe Cod. Theod. lib. 9. tit. 40. in legis interpretatione, item-que in capitulis Hadriani c. 57. et Cap. 5. c. 156. b) Hoc: Absunt ista ab uno ex pervetustis exem-

plaribus.

C. III. c) Iuste: Abest vox ista ab originali. In uno

Quaest. VII. C. XXVI. 138) add.: solis: Böhm. — 139) me-ruerunt: orig. — 140) ex necessitate periculi subingetur: Edd. coll. o. — 141) eum: eaed. == C. XXVII. 142) haec videntur margini a nescio quo glossographo prinum adscripta fuisse, et post Gratiani tempora demum textul esse inserta. — 143) add.: ettam: Edd. coll. e. pr. Arg. — 144) reprimendos: Edd. Arg. Bas. — 145) reputa-ismitur: Ed. Bas. Causa II. Quaest. I. C. I. 1) Sermo 351. Ed. Monr. — et infra c. 18. == C. II. 2) In capitulis a Hadriano Anglirame tis (ap. Ans. in fine 1. 3). c. 57. — Burch. 1. 16. c. 6. c. 88. (: ex Augustino). Ivo Pan. h 4. o. 111. — \$3.4 trran: Ed. Bas. — 4) idoneos: Burch. Ans. = C. (ser. ad Domitianum metropolitanda A. 600).

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem nullus sins iudiciario ordine da-

maari valeat, auctoritatibus multis probatur. De eo namque ait Augustinus hom. L. de utikiate

poenitentiae 1): C. I. Damnari non valeat nisi aut convictus

aut sponte confessus.

Nos in quenquam sententiam ferre non possumus, nisi aut convictum, aut sponte confessum.

C. II. De codem.

Item Constantinus Imperator *) 2).

Iudex criminosum discutiens non ante sententiam *) proferat "capitalem", quam aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes ") testes convincatur.

Gratian. Hoc b) idem testatur Augustinus, et eisdem verbis.

C. III. De eodem. Item Gregorius lib. VIII. spist. 50. 5)

Sicut sine iudicio quenquam nolumus condemnari, ita quae iuste e) diffinita fuerint e) nulla patimur excusatione differsi.

C. IV. De codem.

Item Eleutherius Episcopus ad Episcopos Galliae 7). Nihil⁸) [contra⁹) quemlibet accusatum] absque legitimo et idoneo accusatore fiat. Nam et Dominus noster lesus Christus Iudam furem esse sciebat; sed quia non est accusatus, ideo non est eiectus.

C. V. De eodem.

Item Felix Papa I. ad Paternum Epiecopum 10). Primates accusatum discutientes episcopum non ante sententiam proferant damnationis, quam *apostolica freti au-ctoritate* d), aut reum se ipse confiteatur, aut per inno-centes et canonice examinatos regulariter testes convincatur. Aliter irritam esse censemus et iniustam episcoporum damnationem, et idcirco a synodo¹¹) retractandam, ita ut oppressis ab omnibus in cunctis subveniatur causis.

Gratian. Idem dccreeit Zephyrinus Papa+).

C. VI. Multi per tolerantiam sustinendi sunt, quamvis sen-tentia divini iudicii sint condemnati.

Item Augustinus •) 12).

Unus exvobis me traditurus est. Bene dixit: ex vobis, et non: ex nobis. Ex vobis enim est, a quibus per iudiciariam potestatem confessus aut convictus exclusus non est. A me vero, qui nullis indigeo argumentis, et omnia certissime novi, separatus et divisus est. Tale enim est, ac si diceret: Etsi ego eum per occulti iudicii sententiam damnatum habeo, vos tamen adhuc illum per tolerantiam sustinete.

C. VII. Nullum servetur iudicium, nisi rationabiliter habitum. Item Gregorius Ioanni Defensori, eunti in Hispaniam, lib. XI. epist. 50.13)

Imprimis requirendum est de persona presbyteri, dilectis-

autem manuscripto Gratiani est : iusta sunt diffinita sententia.

C. V. d) Apostolica freti auctoritate: Haec addita sunt ex epistola Felicis et Zephyrini. Nam damnari episcopi sine consensu et auctoritate Romani Pontilicis nec tunc poterant, nec nunc possunt. 3. q. 6. c. Discutere. et alibi.

C. VI. e) Augustinus: Sic in multis vetustis exemplaribus, quanvis verba huius capitis apud S. Augustinum non sint inventa.

Ans 1.3. c. 30. -6) sunt: Edd. coll. o. = C. IV. 7) Caput P seudoisidorianum, compositum ex conc. Tol. VI. c. 12. et Ambro-stastro ad 1 Cor. c. 5. -8) Ans. 1. 3. c. 54. Ivo Pan. 1. 4. c. 115. Polyc. 1. 5. t. 1. -9) hace non sunt in orig. = C. V. 10) Caput P seudoisidorianum, confectum ad Aniani interpr. Theod. Cod. 1. 9. t. 40. c. 1. et conc. Carth. IV. c. 28. - Burch. 1. 1. c. 157. Ans. 1. 3. c. 68. Ivo Decr. p. 5. c. 247. - cf. C. 3. q. 6. c. 11. - C. 11. r = -35. - 11 add.: sancta: Edd. coll. o. - + +) Hace minus Tamerum tanguam capitis sequentis inscriptio proferun-in 12. Augustin nomen (apud quem hoc caput frustra -36. Bas. capiti imponitur. = C. VII. 13) Ep. 13. Ed. Bas. maur. - Aus. 1. 3. c. 93.

simi fratris et coëpiscopi nostri lanuarii, et si ita se veritas habet, sicut eiusdem episcopi petitio continet, in ec-clesia atque *in* loco¹⁴) suo modis omnibus idem presbyter revocetur. Si autem dictum fuerit, quia contra ipsum causa aliqua mota sive probata est, subtiliter ipso praesente et pro se rationem reddente quaerendum est et genus causae, et modus probationis, ut ex hoc colligere valeas, utrum adhuc in exsilio¹) demorari, an certe in ecclesia "sua" et officio suo debeat revocari. § 1. De episcopi "su-pradicti" persona hoc statuendum ¹⁵) est, ut, si nulla con-tra eum criminalis causa, quae exsilio vel depositione di-gna est, mota sive probata est, is qui eo superstite epi-scopus perverse ac contra canones in ecclesia eius ordinari praesumsit 14), sacerdotio privatus ab omni ecclesiastico ministerio repellatur. Qui etiam eidem dilectissimo la-nuario fratri et coepiscopo nostro tradendus est, ut ab ipso 17) in custodia habeatur, aut certe ab eo ad nos per omnia transmittatur. Episcopi vero, qui eum ordinaverunt, vel ordinationi eius consentientes interfuerunt, sex mensibus dominici corporis et sanguinis communione privati agere poenitentiam decernantur in monasterio, et suprascriptus Ianuarius loco et ordini suo modis omnibus reformetur. Si vero communione privatis motis contigerit ¹⁰) imminere periculum, benedictio eis viatici non negetur. Si autem episcopi in praeiudicium ¹⁹) condemnationis ²⁰) vel depositionis memorati episcopi se metu iudicis consensisse, ac talia fecisse non 21) sua sfonte fassi 23) fuerint, et tempus eis abbreviandum est, et modus poenitentiae temperandus. Si vero ille, qui locum eius invasit, de hac fortasse luce migravit²³) et alter est ordinatus, quia levioris 24) culpae videtur (quum 25) non quasi isti superstiti, sed successisse defuncto videatur), episcopatus illi olficium in 26) illa ecclesia tantummodo interdicatur, ut in alia ec-clesia, quae sacerdote vacaverit, si electus fuerit, possit esse episcopus, ad Malachitanan tamen ecclesiam nunquam aliquo modo reversurus. §. 2. Gloriosus autem comitiolus quicquid praedictus episcopus per violentiam atque insecu-tionem iosius expendisse vel damnum pertulisse dato sationem ipsius expendisse vel damnum pertulisse dato sa-cramento firmaverit, eidem episcopo restituere compella-tur²⁷). Si autem aliter, quam antefati episcopi petitio continet, actum esse forsitan perhibetur, subtiliter quae-rendum est, et veritate cognita cum Dei timore quod iu-stitiae ordo suaserit iudicandum. §. 3. Quia²⁸) ergo Ste-phanus episcopus odio²⁹) sui quaedam ficta, et de falsis se capitulis accusatum, neque aliquid ordinabiliter factum, ed iniuste se asserit condemnatum diligenter quaesed iniuste se asserit condemnatum, diligenter quaeren-dum ³⁰) est primo, si iudicium ordinabiliter est habitum, id est ³¹), si alii accusatores atque alii testes fuerunt ³²). Deinde causarum qualitas est examinanda, si digna exsilio Deinde causarum qualitas est examinanda, si digna exsilio vel depositione fuit ³³; si ³⁴) eo praesente, qui ³⁵) accu-satus est, sub iureiurando contra eum testimonium dictum est; si scriptis actum est, *vel* si ipse licentiam respon-dendi et defendendi se habuit ³⁶). Sed et de personis ac-cusantium ac testificantium subtiliter quaerendum est ³⁷), euius conditionis, cuiusve opinionis, aut ne inopes ³⁸) sint, *aut* ne forte aliquas contra praedictum episcopum ³⁷) ini-inizia habuireant. *att utrum testimonium ⁴⁰, or auditu micitias habuissent, *et* utrum testimonium 40) ex auditu dixerunt 41), aut certe se scire specialiter testati sunt; si scriptis iudicatum est, et partibus praesentibus sententia

recitata est⁴²). Quod si forte haec solenniter acta non sunt, nec causa probata est, quae exsilio vel depositione digna sit, in ecclesiam suam modis omnibus revocetur. Hi vero, qui eum contra Dei timorem et canonum statuta condemnaverunt, excommunicati in monasterium⁴³) ad agendam poenitentiam sex ⁴⁴) mensibus mittendi sunt, ita sane, ut, si cuiquam eorum mortis contigerit imminere periculum⁴⁵), viatici benedictio non negetur. Ipse autem, qui eo vivente locum eius temerarie ambivit, privatus sa-cardotio ab omni minitario conclesicatio smollatur. atua cerdotio ab omni ministerio ecclesiastico repellatur, atque eidem dilectissimo fratri et coëpiscopo nostro tradatur, ut eum aut ipse ad nos transmittat, aut apud se in custodia habeat. Episcopi vero, qui eum ordinare praesumserunt, vel perversae ipsius ordinationi praebuere consensum ⁴⁶), ⁺iidem⁺ communione privati sex mensibus ad agend**an** poenitentiam in monasterio deputentur. *Si autem episcopi in praeiudicium s) condemnationis vel depositionis memorati Stephani se metu iudicis consensisse, ac talia fecisse $non 4^7$) sua sponte professi fuerint, tempus eis abbrevian-dum est et modus poenitentiae temperandus. Si igitur is, qui praedicti Stephani locum invasit, fortasse defunctus est, atque alius in ecclesia eius episcopus ordinatus est, illud de eo statuendum est, quod superius de causa fratris et coëpiscopi nostri lanuarii diximus.* §. 4. Quod si forte aliqua de obiectis contra memoratum Stephanum episcopum probata sunt, aliqua vero doceri minime potuerunt, cauta omnino consideratione pensandum est, utrum leviora capitula, an certe graviora probata sint, ut ex eis qualiter delinitionem tuam formare debeas possis scire. §. 5. Gloriosus vero comitiolus, si suprascriptus episcopus innocens esse claruerit, quicquid de rebus eius vel ecclesiae ipsius tulit ei sine aliqua restituat dilatione. *Sed et quaeque⁴⁸) se in persecutionem ac violentiam eius expen-disse, vel damnum idem episcopus pertulisse iuraverit, idem memoratus Gloriosus comitiolus reddat ac satisfaciat.* Si⁺⁹) autem episcopum *antedictum* talem culpam *com-misisse constiterit* (quod absit) etc. ut infra [C. XVI. q. 6. c. 3.] in causa monachorum. De persona presbyteri, etc. ut infra [C. XI. q. 1. c. 38.] in causa: Clericus adversua clericum. Et infra in eadem epistola 54. undecimi libri. §. 6. De persona lanuarii episcopi sciendum est, graviter omnino et contra leges esse actum, ut violenter de eccle-sia traheretur; dun si quamlibet *aliam* iniuriam a quocunque episcopus 50) passus fuerit in ecclesia, iniuriantem lex capitali poena percutiat, et sicut maiestatis reum omnilex capitan poena percutiat, et sicut maiestatis reum omni-bus det accusandi illum licontiam, ut huius legis series loquitur codicis lib. I. tit. III. constitut. 10.³¹): §. 7. Si guis in hoc genus sacrilegii proruprit ⁵²), ut in ecclesiat catho-licas ⁵³) irruens sacerdotibus et ministris ^{††}), vel ipsi cultui locoque aliquid importet iniuriae, etc. Et infra in eadem epistola. §. 8. De persona Stephani episcopi *ad⁺ hoc at-tendendum est auju pue instituend indicium trahi noc ab tendendum est, quia nec invitus ad iudicium trahi, nec ab episcopis alieni concilii debuit iudicari. Et infra: §. 9. Contra haec si dictum fuerit, quia nec metropolitanum ha-buit, nec patriarcham, dicendum est, quia a sede aposto-lica (quae omnium ecclesiarum caput est) haec causa audienda ac dirimenda fuerat, sicut et praedictus episcopus petiisse dignoscitur, qui ⁵⁻³) episcopos alieni concilii iudices habuit omnino suspectos. *Quia ergo* sententia non a suo

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VII. f) Exsilio: In vulgatis sequebatur*): vei deportatione, quae voces sublatae sunt, quia neque in vetustis Gratiani, neque apud B. Gregorium**) leguntur.

g) Si autem e piscopi in praeiudicium: Haec usque ad vers. Quod si forte, addita sunt ex epistola †): quemadmodum et paulo inferius a verbo, dilatione, usque ad vers. Si autem episcopum, ut orationis cursus sit expe-

ditior. Nam Gratianus referebat se ad superiora, in quibus habentur similia, hoc modo etc. ut supra de causa Ianuarii episcopi. Quorum autem capitum initia citantur ex inferioribus causis, ea sic relicta sunt, quemadmodum antea se habebant, ut modus citandi Gratiano usitatus agnoscatur.

ap. Ans. — 96) habuerit: Edd. coll. 0. — 37) add.: cuius vilae: Böhm. — 38) add.: patrimouit: Edd. coll. 0. — Böhm. — 39) pastorem: Edd. coll. 0. — 40) add.: verum: Ed. Bas. — 41) dizerint: Edd. coll. 0. — 42) sit: ib. exc. Bas. — 43) monasterio: ib. — 44) septem: Ed. Bas. — 45) discrimen: Edd. coll. 0. — 46) assetsum: ib. — +) leguntur etiam ap. Ans. — 47) abest ab. Ans. — 48) quaecunque: Edd. coll. 0. — Ans. — 49) hace excerpts sunt ex capitulari legum imperialium, quod in Ed. Maur. legitur post finem ep. 45. 1. 43. — 50) episcopo: Böhm. male. — 51) Theod. cod. 1ib. 16. 1. 2. c. 31. — Cod. lust. 1. 1. 3. c. 10.⁵ — 53) irruperit: Edd. coll. 0. — 53) ecclesia catholica: eacd. pr. Lugdd. II. III. — ++) add.: vel cultoribus ipais: Böhm. — 54) Quia ergo episcopos. seulentia elc.: Ans. — Edd. coll. 0.

Quaest. I. C. VII. 14) in locum summ: orig. — \Rightarrow) et Edd. coll. o. pr. Bas. — \Rightarrow) neque ap. Ans. — 15) faciendums: Edd. coll. o. — 16) praesumiserii: ib. — 17) add.: aut: orig. — Ans. — Edd. coll. o. — Böhm. — 18) contingit: Ed. Arg. — 19) praetudicio: Ed. Bas. — 20) damnationis: Edd. coll. o. pr. Bas. — 21) abest ab Ans. et Ed. Bas. — 22) confessi: Ans. — Edd. coll. o. — 33) migracerii: Edd. coll. o. — orig. — 24) levior cutpa: Ans. cam orig. — 25) verba: quum et videatur vers. sequ. non sunt ap. Ans. et in Ed. Bas. — 26) ab illa: orig. — ab ea: Ans. — Edd. coll. o. — 37) condennetur: orig. — Ans. — Edd. coll. o. exc. Arg. — 28) Ivo Pan. 1. 4. c. 83: Decr. p. 6. c. 340. — 29) in adio suo: orig. — Ans. — Edd. Arg. Ven. I. II. Nor. Lugd. I. — 30) requirendma: Ed. Bas. — 31) aut si: orig. — 33) fuerii: Edd. coll. o. — 34) aut si: orig. — 35) qui accus. est: deaid.

iudice dicta nihil firmitatis obtineat, *lectionis huius tenor ostendit libro codicis VII. etc.* Et infra: §. 10. Quod au-tem dicitur a servis suis accusatus, sciendum est, quia audiri ⁵⁵) minime debuerunt. Et infra: §. 11. Si vero ⁵⁶) de crimine maiestatis dicitur accusatus, nec ⁵⁷) insum de so credendum fuit, si vita vel opinio eius talis ante non exstitit. Et infra: §. 12. Quod autem dicit idem episcopus, quia se absente aliqui sint vilissimi testes exhibiti, hoc si verum est, nullius 'esse' momenti 'lege noscendum' est⁵. Et infra: § 13. Testes autem quales vel cuius opinionis Et infra: §. 13. Testes autem quales vel cuius opinionis ad testimonium admittendi sunt, plurimae leges ostendunt, quae paene nulli habentur incognitae, quae etiam san-ciunt⁵⁰), ut vilissinis testibus sine corporali discussione credi non debeat. §. 14. Quod autem dioitur, quia nihil scriptis⁶⁰) iudicatum est, legendus est titulus XLIV. libri VII. codicis⁶¹), quia scriptis debuit iudicari. Nam ibi in-ter alia *dicitur atque* praccipitar, ut sententia, quae sine scripto dicta fuerit, ne⁶²) nomen *quidem* sententiae ha-bere mercatur. bere mereatur.

C. VIII. Ultima sententia debet de scripto proferri.

Item Codicis Hibro EII. 4)⁶³), titulo de sententiis ex brevi-culo⁶³) recitandis, Imppp. Valentifianus, Valens et Gratianus AAA. [PALEA.]

"Statutis generalibus iussimus, ut universi iudices, quibus reddendi iuris in provinciis permisimus facultatem, cognitis causis ultimas definitiones de scripti recitatione proferant. Huic adiicimus⁽⁵⁾ sanctioni, ut sententia, quae dicta fuerit, quum scripta non esset, nec nomen quidem sententiae habere mereatur, nec ad rescissionem perperam decretorum appellationis solennitas requiratur."

Item ex Concilio apud S. Medardum Hincmarus Remorum Archiepiscopus dixit 66):

C. IX. De eodem. [PALEA.]

"Legum ecclesiasticarum *consuetudo et* auctoritas talis est, ut in causis gestorum semper scripturam requirant 67), adeo, ut qui ad sacrum fontem accedit, suum dare nomen praecipiatur. Qui ad summum sacerdotium provehitur, de-creto manibus omnium roborato eligitur 68). Ordinatus autem a suis ordinatoribus literas accipere iubetur. Qui etiam ab ecclesiastica societate quolibet excessu discindiet qui () accusatur au excommunicatur, aut elicitur. Sed et qui () accusatur aut excommunicatur, seu reconciliatur, per scripturam accusari vel reconciliari iubetur. Et sic in ceteris huiusmodi in tantum scriptura deposcitur, ut sicut B. Gregorius in commonitorio ad Ioannem defensorem ex Romanis legibus sumens scribit 7º): Sententia, quae sine scripto71) profertur, noc nomen sententiae habere mer eatur 7 2). "

C. X. Restituendus est, quem neque convictum, neque confessum constat esse eiectum.

Item Nicolaus Papa Girardo 73) Turonensi Archiepiscopo.

Notum sit tuae fraternae caritati, quod iste presbyter pauper, nomine Christophorus, de sua angustia ad nostram clementiam lacrimabiliter sit conquestus, dicens, se falsis refiminibus impetitum, et ab ecclesia sua non convictum Prohibentur accusare alii propter sexum vel aetatem, ut meque confessum irrationabiliter fuisse eiectum. Nam, ut mulier et pupillus. Alii propter sacramentum, ut qui sti-

NOTATIONES

C. VIII. h) In duobus vetastis codicibus hoc et sequens caput non habentur, et hanc logem codicis B. Gre-gorius in praecedenti capite manifeste indicaverat.

C. IX. i) Sed et qui: In originali est: Sed qui accusatur, vol qui excemmunicatur, reconciliatus per ecri-

Quaest. I. C. XVH. 55) audire debuerant: Ed. Bas. - 56) Si pero dictum fuerit, quia de hoc accusatus est, quod ad maiestais crimen aliendit: orig. - 57) nec (psis: Edd. coll. o. pr. Bas. - 58) militus momenti est: legitur etiam ap. Ans. - 59) sciunt: Ed. Bas. - factant: Ed. Par. - 60) in scriptis indicatum: Ed. Ven. I. -sine scr. iudicatum: Ed Bas. - in scriptis indicatum: Ed. Ven. I. -sine scr. iudicatum: Ed Bas. - ci scriptis indicatum: Ed. Ven. I. -sine scr. iudicatum: Ed Bas. - ci g. = C. VIII. 63) Dat. A 374 L 7. Cod. t. 44. const. 3. - cf. Greg. M. ep. 1. 3. ep. 45. - 649 pe-riculo: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 65) addiaus: Ed. Bas. -addicimus: Ed. Arg. = C. IX. 66) hab. A. 853. - Burch. J. 2. c. 197. No Decr. p. 6. c. 269. - 67) scriptiona requiratur: Edd. coll. o. - 66) eligatur: ih. - 69) libellari scriptione: orig. - Burch. - Ed. Bas. - lib. inscriptione: 1vo. - Ed. Lugd. III. - lib. descriptione: - edd. rel. rel. - 709 cf. c. anteced. in fine. - 71) scriptura: Burch. - Mer. Ven. I. = C. X. 73) legendum est: Herardo,

ipse refert, tua⁷⁴) diligentia per tres vices inquisitione facta, nulla in se neque de fornicationis crimine, neque de homicidii consensione¹)⁷⁵), (de quibus impetebatur) re-periri potuit culpa, nisi quia suae paupertatis causa quae petebantur aut consentire noluit, aut implere ⁷⁶) non po-tuit. Quae⁷⁷) suus tamen aemulus ultroneus egit, qui in-iuste illius ecclesiam praeripuit. Idcirco magnopere mone-mus reverentiam tuam, ut *etiam⁴ quae, te forte ignorante, Gieziaca cupiditate peracta esse videntur, tuae fraternitatis censura celeri emendatione corrigantur, scilicet restituendo ecclesiae propriae iam dictum sacerdotem. atque ei reddendo tua pietate pristinum, quem perdidit, honorem, et nullatenus canonica instituta alicuius temeritate contemni permittas, quia facientem et consentientem par poena constringit.

C. XI. Antequam causa probetur, aliquiz excommunicari non debet,

Item de libro constitutionum 78).

Nemo episcopus, nemo presbyter excommunicet aliquem, attequam causa probetur, propter quam ecclesiastici ca-nones hoc fieri iubent. Si quis autem adversus eam⁷⁹) excommunicaverit aliquem, ille "quidem", qui excommuni-catus est, maioris sacerdotis auctoritate ad gratiam sanctae communionis redeat; is autom, qui non legitime ⁸°) excommunicavit ⁸1), in tantum abstineat tempus *sacro-saucta communione^{*}, quantum maiori sacerdoti visum fue-rit, ut quod iniuste fecit ⁸2) ipse iuste patiatur.

C. XII. Incerta et dubia iudicari non possunt.

Item Augustinus in epistola CXXXVII. ad clerum et universam plebem Hipponensem 63).

Nomen presbyteri propterea non ausus sum de numero collegarum eius vel supprimere, vel delere, ne divinae potestati⁸⁴), sub cuius examine causa adhuc pendet, fa-cere viderer⁸⁵) iniuriam, si illius iudicium meo vellem iudicio praevenire; quod nec in negotiis saecularibus iudi-ces faciunt, quando *causae* dubitatio ad maiorem pote-tutore activita activitatio ad maiorem potestatem refertur *6), ut pendente relatione aliquid audeant commutare. Et *) in episcoporum concilio constitutum **) est, nullum clericum, qui nondum convictus sit, suspendi a communione debere, nisi ad causam suam examinandam se non praesentaverit.

C. XIII. Nec suspicionis arbitrio, nec ante verum et iustum iudicium aliquis condemnetur.

Item Melchiades Papa Episcopis Hispanias 89).

Primo semper ante omnia diligenter inquirite, ut cum iustitia et veritate⁹⁰) definiatis; neminem condemnetis ante verum et iustum iudicium; nullum suspicionis arbitrio iudicetis; sed primum probate, et postea caritativam pro-ferte sententiam, et quod vobis non vultis fieri alteri nolite facere.

C. XIV. Qui ab accusatione prohibeantur, et qui recipiantur. Item Dig. lib. XLFIII. tit. de accusationibus et in-

scriptionibus, l. qui accusare 91).

CORRECTORUM.

pluram accusari, vel reconciliatus commendari jubetur. Bt nic, etc.

C. X. k) Consensione: Sic est emendatum ex plerisque vetustis exemplaribus. Nam antea legebatur: confessione. Ivo autom habet: consensu.

qui episc. Turonensis fuit tempore Nicolai I. — in Ed. Bas. inscri-citur: Artaido. — ap. ivonem (p. 6. c. 429.): Airardo. — Epocha epistolae incerta est. — 74) a lua: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. — 75) confessione: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. — 76) adimplere: Edd. coll. o. — 77) quod: ib. — Ivo. = C. XI. 78) Iuliani ep. nov. 115. c. 15. — Coll. can. Ans. ded. I. 2. c. 300. Abbo Flor. (ap. Mabilion Anal.) c. 36. Ivo Pan. I. 5. c. 124. Decr. p. 5. c. 371. p. 14. c. 42. — cf. infra C. 24. q. 3. c. 6. — 79) add:: constitutionent: Edd. coll. o. pr. Bas. — 80) add.: eum: eaed. pr. Arg. Bas. — 81) ex-communicarenti: Ed. Bas. — 82) fecerit: ib. — add:: eum excom-municarenti: Ed. Bas. — 82) fecerit: ib. — add.: eum excom-municarenti: Ed. Bas. — 83) fecerit: M. Bas. — pietatis potestali: Edd. coll. oil. exc. Arg. — 86) ridear: Ed. Bas. — 960 def fertur: ib. — 67) In episcoporum quoque: Edd. coll. o. — Sentit Augustinus de cone. Carth. III. hab. A. 397. — 88) statutum: Ed. Bas. — 60) carutale: Edd. coll. o. = C. XIV. 91) Macer I. 3. de publ. idd.

pendium merent. Alii propter magistratum potestatemve, in qua agentes sine fraude in ius vocari ⁹²) non possunt. Alii propter delictum proprium, ut infames. Alii propter turpem quaestum, ut qui duo iudicia adversus duos reos subscripta habent, nummosve ob accusandum vel non accusandum acceperint ⁹³). Alii propter conditionem suam, accusanuum accepernis ~ j. Am propter conditionem suam, ut ⁹⁴) libertini ⁹⁵) contra patronos ⁹⁶). Alii ⁹⁷) propter su-spicionem calumniae, ut illi, qui falsum testimonium sub-ornati dixerunt. Nomulli ⁹⁸) propter paupertatem, ut sunt qui minus quam quinquaginta aureos habent. Hi ⁹⁹) tamen qui minus quam quinquaginta aureos habent. Hi⁹⁹) tamen omnes, si suam iniuriam exsequantur, mortenve propin-quorum defendant, ab accusatione non excluduntur¹⁰⁰). Liberi libertique non sunt prohibendi suarum rerum de-fendendarum¹⁰¹) gratia de facto parentum patronorumve quori.¹⁰²), puta¹⁰³), si dicant, vi as de possessione ab his. expulsos, scilicet non ut crimen vis¹⁰⁴) eis-intendant, sed ut¹⁰⁵), possessionem recipiant. Nam et filius quidem non prahibitus est de facto matris queri¹⁰⁶), si dicat sumosiut ¹⁰⁵): possessionem recipiant. Nam et illius quidem non prohibitus est de facto matris queri ¹⁰⁶), si dicat supposi-tum ab ea partum, quo magis coheredem haberet; sed eam ream lege Cornelia facere permissum ei non est. §. 1. Ab alio delatum alius deferre non potest: sed eum, qui aboano detatum altus deterre non potest: sed eum, qui abo-litione publica vel privata interveniente, aut desistente ac-cusatore de reis exemtus est, alius 1°7) deferre non proli-betur. §. 2. Mulierem 1°8) propter publicam utilitatem ad annonam pertinentem audiri a praefecto annonae deferen-tem divi Verus 1°9) et Antoniaus rescripserant. Famosi quoque accusantes sine ulla dubitatione admittuntur. Mili-ter quoque accusantes sine ulla dubitatione admittuntur. Milites quoque, *qui causas alienas deferre non possunt, qui pro pace excubant, vel magis* ad hanc accusationem ad-mittendi sunt. Servi quoque deferentes audiuntur.

H. Pars, Gratian. His omnibus auctoritatious datur intelligi, guod mullus est condemnandus, nisi iudicio ordinabilier habito aut convincatur, aut reum se ipse confiteatur. Verum haec de illis intelligenda sunt, quorum crimina sunt occulta; ceterum quae manifesta sunt iudiciarium ordinem non requirunt.

Unde Ambrosius¹).110).:

C. XV. Sine accusatione manifesta iudicentur. Manifesta accusatione non indigent.

C. XVI. De codem.

Item¹¹¹) Nicolaus Papa Ludovico¹¹²) Regi in epistola, quae incipit : Syllabarum »).

Quae Lotharius rex nepos vester facit accusatore non indigent. Manifesta 113) quippe sunt (teste Apostolo) opera carnis, fornicatio, immunditia, etc.

Gratian. In manifestis enim calliditate accusantium non opprimitur reus, nec tergiversatione proprium crimen celatur, guum culpa sua oculis omnium sponte se ingerat, atque ideo in talibus iudiciarius ordo non requiritur, qui ideo institutus est, ut nec innocentia insidiis pateret adversantium, nec culpa delinquentium sententiam effugeret insti examinis.

Undo Stephanus¹¹⁴) Papa V. Looni Episcopo. Theanensiⁿ)¹¹⁵):

C. XVII. Ordinem iudiciarium manifesta non desiderat cansa. De manifesta et nota pluribus 116) causa non sunt quaerendi testes, ut S. Ambrosius in epistola ad Corinthios dixit 117), de fornicatione 118) sententiam exponens Apostoli: Indicis, inquit, non est sine accusatore damnare, quia *et Dominis Indam, guum fur estel 115), *sciebat 120): sed quia non est accusatus, minime abiecit 121). *Ut tolleretur de mo-dio vestrum qui hoc opus fecit. Cognilo 122) opere isto 123) pellendum illum *fuisse* de coetu fraternitatis 124) Apostolus censuit. Omvec enim crimen eine sciebant et non aracthest censuit. Omnes enim crimen eius sciebant, et non arguebant. Publice enim noveream suam loco uxoris habebat, in qua re neque testibus opus erat, neque tergiversatione aliqua poterat legi crimen. Et paulo post: Absens facie, praesens au-tem auctorilate Spiritus¹²⁵), qui nusquam abest, iam iudicavi ut praesens eum, qui hoc admisit, tradi satanas in interitum carnis.

III. Pars. Gratian. Sed sciendum est, quod eorum, quae manifesta sunt, alia sunt nota iudici, et incognita aliis; alia sunt manifesta aliis, et occulta iudici; quaedam vero sunt nota iudici, et aliis. Quae iudici tantum nota sunt, sine examinatione feriri non possunt, quia, dum accusatoris persona assumilur, iudiciaria potestas amittitur. In una enim eademque causa nullus simul potest esse accusator et iudex. Unde Augustinus in homilia de poenitentia (quae est L.) c. 12.¹²⁶):

C. XVIII. Quando aliqui sunt corrigendi, quando tolerandi. Multi corriguntur ut Petrus; multi tolerantur, ut ludas; multi nesciuntur, donec¹²⁷) ceniat Dominus, gui illuminabit abscondita tenebrarum. Et infra: §. 1. Nos vero a commu-nione prohibere quenquam non possunus (quanvis haec machibite modeling at montaling at anti-radus apostolus in "eadem" ad Corinthios epistola³³) pro-viter insinuasse intelligitur, quum quibusdam commemora-tis criminibus ecclesiastici[†]) ⁴iudicii^{*} formam ad omaia similia ex quibusdam daret. Ait¹³ enim: Scripsi vobis in epistola non ¹³³) commisceri fornicariis. Non utique forni-cariis huius mundi, aut avaris, ant raptoribus, aut idois servientibus, alioquin debueratis de hoc mundo existe ¹³⁴). Non enim possunt homines in hoc mundo viventes nisi cum talibus vivere, nec¹³⁵) eos possunt lucrifacere Christo, si eorum colloquium¹³⁶) convictumque vitaverint. Unde et¹³⁷) Dominus cum publicanis et peccatoribus comedens: Non138) fornicator, aut idolis serviens, aut avarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut ropax, cum haiusmodi nee *quidem* cibum *si-mul* sumere. Quid enim mihi de his, qui forts sunt, iudicare t Nonne de his, qui intus sunt, vos iudicatis? De his antem, qui forts sunt, Deus iudicabit. Auferte molum a vobis ipsis.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XV. 1) Ivo in epistola ad Hugonem, quae incipit: Literas V. P. sic ait: Manifesta autem accusations non indigere, testatur B. Ambrosius super epistolam ad Corinthios, ita dicens de co, qui cum noverca : ludicis non est; etc. ut

infra. c. De manifesta. G. XVI. m) Sumtum est ex epistola, quae habetur in codice saepe memorato monasterii Dominicanorum, in qua

haec praecedunt: Accusatorem autem habere Lotharium nen nisi illum, qui accusator fratrum in Apocalypsi appellatur, et opera eius, quao et ipsa eiusdem antiqui hostis instinctu patrantur, profecto comperimus, quae vero Lotharius rex, etc.

C. XVII. n) Exstat integra haec epistola in collections canonum sine auctoris nomine in Vaticana bibliotheca.

- 116) plurimis: Edd. coll c. - Ivo. - 117) dicit: eaed. pr. Par, Lugdd. - cf. Cor. c. 5. - 118) formicatore: Edd. coll. o. ex Ivone. - 119) fuisset: eaed. ex cod. - 120) hace neque ap. Iv. neque apud Gerhoum leguntur. - 121) elect: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 132) add:: autem: Ivo. Gerhous. - Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 132) add:: autem: Ivo. Gerhous. - Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 133) add:: autem: Ivo. Gerhous. - Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 133) add:: autem: Ivo. Gerhous. - Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 133) add:: autem: Ivo. Gerhous. - Edd. coll. o. pr. 125) add:: sanctus: Ed. Arg. = C. XVIII. 126) Serm. 351. Ed. Maur. - Ans. I. 8. c. 70. Polyc. I. 7. t. 7. - 127) 1 Cor. c. 4. v. 5. -128) auf: Edd. coll. o. - 132) 1 Cor. c. 5. v. 8. - 130) ca-iusquam: eaed. - 131) add.: sua: Edd. coll. o. pr. Bas. - +) ec-cicsiasticis: Edd. coll. o. - 132) 1 Cor. c. 5. v. 8. - 135) cf. C. 23. q. 4. c. 17. - 136) colloqu. size collegium cometriumque: Ed. Bas. - 137) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. - 138) Matih. c. 9. v. 12. - 139) mercessarius: Edd. coll. o. - 140) add.: ad poeni-tertiam: Edd. coll. o. pr. Arg. - 141) consequentes: Edd. coll. o. pr. Has. - add.: formicarilis: Edd. coll. o. Bas. - add.: formicarilis: Edd. coll. o. - 143) 1 Cor. e. 5. v. 11. - 143) nom comunisceamini: Edd. coll. o. pr. Has. - add.: formicarilis: Edd. coll. o.

Quaest: I. C. XIV. 92) evocari: orig. - 96) accepterant: Ed. Bas. - 94) add: Alté contra parentes ei: Edd. Lugdd. II. III. -95) iberti: Ed. Bas. - 96) add: stos: ib. - 97) fr. 9. ex Panle I. 5. Sent. - 98) fr. 10. ex Hermogoniano I. 6. epit. - 99) fr. 11. ex Macro I. 9. de publ. iadls. - 100) excludenter: Ed. Bas. - 101) deferendarum: ib. - 102) conqueri: ib. - 103) retuit: Edd. coll. o. ex orig. - 104) in eos: Ed. Bas. - in eis: Edd. rell. exc. Lugdd. II. III. - 105) rdd:: tankum: Ed. Bas. - 106) conqueri: Edd. coll. o. - 107) obo: Edd. Bas. - 108) fr. 18. ex Marciano I. 1. de publ. lud. - 109) Severus: Edd. coll. o. = C. XV. 110) Sententia sumta est ex comm. in ep. 1. ad Cor., qui Ambrosie suppositus est. = C. XVI. 111) scr. A. 867. - Ans. I. 12. c. 36. - 113) Carole: Edd. coll. o. - 113) manifesta enim sunt opera etus: Ed. Arg. reliquis omissis. - manif. sunt op. etus, teste Ap. opera curnis, quue sunt: Ed. Bas. - ci. Gal. c. 5. v. 19. = C. XVI. 114) Fragm. epist. de-perditae, scr. A. 867. - Ivo Pan. I. 4. c. 117. Decr. p. 6. c. 431. -Eadema leguntur apud Gerboum de acdif. Dei in Anecdotis Pezil t. 2. p. 2. p. 374. - 115) Turomensi: Ed. Bas. - Leondianesi: Ivo Pan.

٩

1

1

Quibus verbis satis ostendit, non temere, aut quomodolibet, sed per indicium auferendes esse malos'ab ecclesiae libet, sed per iudicium auferendos esse malos'ab ecclesiae communione, ut, si per iudicium auferri non possunt, to-lerentur potius, ne perverse malos 'quisque' evitando ab ecclesia ipse discedens, eos, quos fugere videtur, vin-ciat¹⁴⁴) ad geheanam. Quia et ¹⁴⁵) ad hoc nobis sunt in scripturis 'sanctis' exempla proposita, velut in ¹⁴⁶) messe, ut palea sufferatur usque ad ultimum ventilabrum, vel in-tra i.la retia, ubi pisces boni cum malis usque ad segre-gationem ¹⁴⁷), quae futura est in litore, id est in fine sae-culi, aequo animo tolerentur. §. 2. Non enim contrarium culi, aequo animo tolerentur. §. 2. Non enim contrarium est huic loco id, quod *alio loco* dicit Apostolus 148): Tu, qui es, qui indicas alienum servum? suo domino stat ant endit. Noluit enim hominem ab homine iudicari ex arbitrio suspicionis vel etiam extraordinario usurpato iudicio, sed potius ex lege Dei secundum ordinem ecclesiae, sive where points example bet between unit or annem ecclesiae, sive ultro confessum, sive accusatum atque convictum. Alio-quin illud $^{1+9}$) cur dixit: Si quis frater nominatur aut for-sicator, aut idolis servicus etc. nisi quia eam nominationem intelligi voluit¹⁵⁰), quae fit in quenquam, quum sententia ordine iudiciario atque integritate profertur! Nam si no-minatio *sola* sufficit, multi damnandi sunt innocentes, quia saepe falso in quoquam crimina nominantur. §. 3. Non ergo illi, quos monemus agere poenitentiam, quaerant sibi comites ad supplicium (151), nec gaudeant, quia plures in-venerint (152). Non enim propterea minus ardebunt, quia venerint 152). cum multis ardebunt.

C. XIX. Peccatum, quod tantum indici notum est, ab co damnari non valet.

Idem sermone XVI. de verbis Dominí 153).

Idem sermone XVI. de verois Domini⁽¹⁵³). Si peccaverit, ⁴inquit^{*}, in te frater tuus, corripe eum in-ter te et ipsum solum. Quare[†] quia peccavit in te. Quid est: la te peccavit? Tu scis, quia¹⁵⁴) peccavit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccavit, secretum quaere, quum corrigis quod in te peccavit. Nam si solus nosti, quia¹⁵⁵) peccavit in te, et eum vis coram omnibus ar-guere, non¹⁵⁶) es¹⁵⁷) correptor¹⁵⁸), sed proditor. At-tende, quemadmodum vir iustus loseph tanto flagitio, quod de uxore fuerat suspicatus. tanta benignitate pepercit. ande uxore fuerat suspicatus, tanta benignitate pepercit, antequam sciret unde illa conceperat, quam gravidam senvequam sciret unde illa conceperat, quam gravidam sen-serat, et se ad illam non accessisse noverat. Restabat itaque certa adulterii suspicio, et tameu, quia¹⁵⁹) ipse solus senserat, ipse solus sciebat, quid de illo ait evan-gelium? Isseph autem, guam esset vir iustas, et nollet eam divulgare¹⁶⁰). *Mariti dolor non vindictam quaesivit: vo-hie underen sustaine presentem. (hum insuit luit prodesse peccanti, non punire peccantem. Quum, inquit, nollet com diculgare,* volutt cam occulte dimittere. Et infra: §. 1. Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus quae pec-§. 1. Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus quae pec-cantur coram omnibus. Ipsa vero corripienda sunt secre-tius quae peccantur secretius. Distribuite¹⁽¹⁾ tempora, et concordat¹⁽²⁾ scriptura. Sic aganus, et sic agendum est, non solum quando in nos peccatur, sed etiam quando pec-catur ab aliquo, ut¹⁽³⁾ ab altero nesciatur, in secreto debemus corripere. *Et paulo post:* §. 2. Novit¹⁽⁴⁾ enim nescio quem homicidam episcopus, et alius illum nenuo novit. Ego nolo illum publice corripere, et tu quaeris in-scribere? Prorsus nec prodo, nec¹⁽⁵⁾ negligo: corripo¹⁽⁶⁾ in secreto, pono ante oculos eius¹⁽⁶⁷⁾ Dei iudicium, terreo cruentam conscientiam, persuadeo poenitentiam. Hac ca-ritate praediti esse debemus. Unde aliquando homines reprehendunt nos, quod quasi non corripiamus, aut putant reprehendunt nos, quod quasi non corripiamus, aut putant nos scire quod nescimus, aut putant nos tacere quod 163) scimus. Sed 169) forte quod scis et ego scio: sed non coram te corripio, quia curare volo, non accusare. §. 3. Sunt

Quaest. I. C. XVIII. 144) rincal: Ed. Bas. - cel vincal: Edd. Nor. Von. I. - vel tangal rel milial: Ed. Arg. - milial: Edd. Par. Laged. - 145) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. - 146) Matth. c. 3. (4. v. 4. - 149) ellis: Ed. Bas. - 150) cull: th. - 151) sup-plicits: Edd. coll. o. - 153) inceniant sibi similes: each. = C. XIX. 150) Sermo 83. Ed. Maur. - Ans. I. 11. c. 26. - 154) add: in te: 151 Bas. - 155) emanto: th. - 156) fann non: th. - 157) eris: 152, coll. o. - 158) corrector: eacd. - add.: erroris: eacd. pr. 159) Edmen 58. Edd. coll. o. pr. Bas. - 154) add: in te: 150, end. - 155) corrector: eacd. - add.: erroris: eacd. pr. 150, et iamen ipse quia non noreral, quod dicit: Edd. coll. o. 150, et iamen ipse quia non noreral, quod dicit: Edd. coll. o. 150, et iamen ipse quia non noreral, quod dicit: Edd. coll. o. 150, et iamen ipse quia non noreral, quod dicit: Edd. coll. o. 150, et iamen ipsed. II. 11. - divulgare et iraducere: Edd. 150, et iamen ipsed. I. 11. - divulgare et iraducere: Edd. 161, mar. Edd. Von. I. Par. Lugdd. 0. Pr. Lugdd. II. 11. -162, coll. o. pr. Lugdd. II. 11. -163) et: Edd. Par. Lugdd. II. 11. -165) i05) add.: tamen: eacd. pr. 162, add.: tamen: eacd. pr. 163, et: Edd. Sare. -164, coll. o. pr. Lugdd. II. 11. -165, add.: tamen: eacd. pr. 165, add.: tamen: eacd. pr. 164, coll. o. pr. Lugdd. II. 11. -165, add.: tamen: eacd. pr.

۰.

homines adulteri in domibus suis, in secreto peccant 170), homines adulteri in domibus suis, in secreto peccant ¹⁷⁰), aliquando ¹⁷¹) nobis produntur ab uxoribus suis, plerumque zelantibus, aliquando maritorum salutem quaerentibus. Nos non prodimus palam ¹⁷²), sed in secreto arguimus ¹⁷³). Ubi ¹⁷⁴) contigit malum ibi moriatur "malum". Non ta-men vulaus illud negligimus, ante omnia ostendentes, ho-mini in tali peccato constituto, sauciamque gerenti con-scientiam, illud vulnus esse mortiferum. IV. Pars. Gratian. Quando vero crimen est notum aliis, et non iudici, nee tunc sine examinatione feriendum est, guia in crimen sibi occultum iudex sententiam ferre non debel. Unde E varistus Papa ait epist. II. ¹⁷⁵):

C. XX. Sententia non praecipitanter ferenda est.

Deus omnipotens, ut nos a praecipitatae 176) sententiae prolatione compesceret, quum omnia 177) nuda et aperta sint oculis eius, mala tamen Sodomae noluit audita iudicare prius, quam manifeste agnosceret 178) quae dicehan-tur, unde ipse ait 179): Descendam, et videbo, strum clamorem, qui penit ad me, opere complexerint, an non est ita, ut sciam. Deus omnipotens, cui nihil est absconditum, sed st sciem. Deus omnipotens, cui nini est absconditum, sed omnia ei manifesta sunt etiam antequam fiant, non ¹⁸⁰) ob aliud haec et alia multa (quae hic ¹⁶¹) prolixitatem vitantes non inseruimus) per se inquirere dignatus est, nisi ¹⁸²) ut nobis exemplum daret, ne praecipites in discu-tiendis et iudicandis negotiis essemus, et ne mala quorum-cua 183) prive quiequam praesumat credere area probare que 183) prius quisquam praesumat credere quam probare. que ¹⁺³) prius quisquam praesumat creaere quam propares. Cuius exemplo monemur, ne ad proferendam sententiam unquam praecipites simus, aut temere indiligenterque in-discussa ¹⁺⁴) *quaeque* quoquo modo iudicemus, dicente veritatis voce: Nolite iudicare, ut non iudicemini¹⁺⁵): in quo esim iudicio iudicaveritis iudicabimini, et reliqua. Nam mala audita nullum moveant, nec passim dicta absque certa probatione quisquam unquam credat, sed ante audita certa probatione quisquam unquam credat, sed ante audita diligenter inquirat, ne¹⁸⁶) praecipitando quicquam aliquis agat. Si enim Dominus¹⁸⁷) omnium Sodomorum mala, quorum clamor ad coelum usque pervenerat, omnia sciens prius, nec credere, nec iudicare voluit, quam ipas ea cum tidelibus testibus diligenter investigans, quae audierat, opere *veraciter^e cognosceret¹⁸⁸), multo magis nos¹⁸⁹} humani et peccatores homines, quibus incognita sunt oc-culta iudicia Dei, et¹⁹⁰) hace praecavere, et nullum¹⁹¹ ante veram iustamque probationem iudicare aut damnare debemus, manifeste apostolo dicente l'aulo 192): Ta, qui es, qui iudicus servum alienum? suo enim domino stat aut cadit.

V. Pars. Gratian. Quando autem crimen notum est iudici et aliis, aliquando reus inficiatur factum, veluti si quis negaret isterfecisse eum, quen sub oculis iudicis in con-spectu multorum interfecit. Hic, quia se reum negat, sine examinatione feriri non potest. Aliquando evidentia ipas operis ream esse lestatur, quando opere publico crimen suum corfitetur, tunc post secundam et tertiam correctionem sino examinatione damnandus est cel puniendus, si incorrigibilis exstiterit. In hoc itaque ultimo casu intelligenda est auctoritas illa Ambrosii 193) et Nicolai: Manifesta accusatione non indigent. Fornicator enim ille, in quem sine examinalione sententia apostolica processerat, publice coram omnibus novercam suam pro uxore habebat. Lotharius guoque, de novercam suam pro uxore habebat. Lotharius guoque, de quo Nicolaus scribit, similiter publice uxorem suam dimiserat, et aliam superduxerat.

Unde idem Nicolaus Papa scribit Archiepiscopis et Episcopis per Galliam, Italiam et Germaniam constitutis 194):

C. XXI. Sine accusatione manifesta ferienda sunt.

Scelus, quod Lotharius rex (si tamea rex veraciter dici

169) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 170) peccantes: Edd. coll. o. —, 171) qui d.: Ed. Bas. — 172) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 173) corriginus: Ed. Bas. — 174) ut ubi: Edd. coll. o. =: C. XX. 175) Caput P seudoixidorianum, desumium ex c. 14. Gregor. Moral. 1. 19. — Eadem leguniar. in conc. Tribur. c. 22. — Burch. 1. 11. c. 9. Ans. 1. 3. c. 67. Ivo Pan. 1. 4. c. 116. Decr. p. 5. c. 240. Polyc. 1. 7. t. 1. — 176) pracoipitandae: Edd. coll. o. — 177] Hebr. c. 4. — 178) cognosceret: ened. — 179) Ge-nen. c. 18. — 180) ideo: Ed. Bas. — non ideo: Edd. rel. — verba: ed alia — inservinus: non sunt ad Ivo Pan. — 181) ob prolizitatem capitulo non inservinus: Edd. coll. o. — 182) non quod ea ignora-certl, ged ul: caed. — 183) proximoram: eaed. — 184) add.: pro-bula: Edd. Bas. Par. Lugdd. — improbata: Edd. rell. ex Iv. Pan. — 185) et non iudicubinini: Ivo. — Edd. coll. o. pr. Arg. — cf. Math. c. 7. v. 1. — 186) nec pracipitanter: Edd. coll. o. — 187) add.: cognitor: eaed. ex Iv. — 189 comprobate: eaed. — 189) nos qui honines summs et perc.: eaed. — 190) haer pracearentes: eaed. Ans. — 191) cf. C. 30, q.5. c. 10. — 192) Hom. c. 14. v. 4. = 193) sugra c. 15. 16. = C. XXI. 194) ucr. A. e63. Ivo Decr. B. 6. C. 306.

possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refre-nat, sed lubrica enervatione magis illicitis eius motibus cedit) in duabus feminis, Thietberga 195) scilicet et Gualdrada, commisit, omnibus manifestum est. Sed et dudum episcopos Thietgandum ¹⁹⁶) et Gunterium in tali facto eum habuisse tutores atque fautores, paene totus nobis orbis undique ad limina seu sedem confluens apostolicam referebat. Et infra: Igitur decernente nobiscum 197) sancta synodo, in praesentia depositi, et ab officio sacerdotali excommunicati, atque a regimine episcopatus alienati in-dubitanter exsistunt. 198).

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

Quod autom exspoliatus anto indicem stare non possit, multis auctoritatious probatur.

Ait enim Ioannes Papa I. ad Zachariam Archiepisc. 1): C. I. Ante litem contestatam possessori cuncta sunt

restituenda.

Antiquitus decretum est, ut omnes possessiones, et omnia sibi sublata, atque fructus cunctos ante litem contestatam perceptos *) ²) episcopus vel primas ³) possessori restituat.

C. II. De codem.

Item Nicolaus Papa 4).

Omnes leges tam ecclesiasticae, quam vulgares et publicae praecipiunt, ut omnia sibi ablata restituantur ei, qui suis est rebus exspoliatus.

C. III. Nullus debet accusari, dum suis rebue fuerit spoliatus.

Liem Stephanus Papa, epistola II. 5) 5)

Liem Stephanus Papa, epistola 11. *) *) Nullus episcoporum, dum suis fuerit rebus exspoliatus, *aut a sede propria qualibet oecasione pulsus,* debet accusari, *aut a quoquam potest ei crimen obiici,* priusquam *inte-gerrime restauretur, et* omaia, quae illi ablata quocunque ingenio fuerant *), legibus rediategrentur, *et ipse pro-priae sedi et pristino statui regulariter reddatur*: ita ut omnes possessiones, *et cuncta 7) sibi iniuste ablata,* at-que fructus *) omnes ante coeptam *) accusationem prima-tes et synodus episcopo, de quo 1*) agitur, funditus resti-tuant. tuant.

C. IV. Nec convocari ad synodum, nec in aliquo debet indicari spoliatus.

Item Eusebius fratribus constitutis per Alexandriam et Acgyptum, epist. II. 11)

In scripturis vestris reperimus, quosdam episcopos vestris in partibus a propriis ovibus accusatos, aliquos videlicet ex suspicione, et aliquos ex certa ratione, et idcirco quos-dam suis esse rebus exspoliatos, quosdam vero a propria

NOTATIONES

Quaest. II. C. I. a) Perceptos: In vetustis exemplaribus et epistola loannis, itemque Eusebii est *): perceptor vel primas possessori restituat. C. III. h) Caput hoc suae integritati ex originali est

restitutum.

C. V. c) Caput hoc confectum est ex decretis Iulii trigesimoquinto et octavo, verbis tamen mutatis et alio modo dispositis.

Quaest. III. C. I. a) Caius: Sic est in plerisque vetustis, et habetur hoc caput in epistola unica ipsius, in

Quaest. I. C. XXI. 195) Teberga: Edd. coll. o. — Theiberga: Ivo. — 196) Teugualdum: Ed. Bas. — Teugaldum: Edd. rel. cum Ivone. — 197) vobiscum: Ed. Bas. — 196) exsidumt: ib. Quaest. II. C. I. 1) Caput Pseudoisidorianum, desum-ium ex Theod. cod. 1. 9. t. 10. c. 3. cf. Breviar. Alar. 1.8. t. 1. c. 3. — Ans. 1. 3. c. 44. et in fine 1.7. Ivo Pan. 1. 4. c. 47. — 6) et ap. Ans. et Ivon. 1. 1. — 3) praeceptor, vel ep., vel primas: Ed. Bas. — So videtur legendum esse: primo. = C. II. 4) ex praefatione Pseudoisidorianum, confectum secundum histor. trip. 1. 8 c. 13. et syn. 3. sub Symmacho. Coll. tr. p. p. 1. t. 31. c. 3. — 60 et ap. Pseudoisidorianum, confectum secundum histor. trip. L 8 c. 18. et syn. 8. sub Symmacho. Coll. tr. p. p. 1. t. 31. c. 8. — Burch. 1. 1. c. 143. Ans. I. 3. c. 53. Ivo Decr. p. 5. c. 255. — 6) sunt: Ivo. — Edd. coll. o. — 7) add.: praedia: Ivo. — 8) add.: eius: Ed. Bas. — 9) inceptam: Edd. Bas. Lugdd. — acceptam: Edd. rel. — conceptam: Ivo. Burch. — 10) add.: supra: Ed. Bas. = C. IV. 11) Caput Pseudoisidorianum; cf. (spariam) syn. V. Symmachi. — Am. I. 8. c. 44. Ivo Pan. I. 4. c. 45. Decr. p. 5. c. 349. — 15)

sede pulsos 1³). Quos sciatis nec ad synodum comprovin-cialem, nec ad generalem posse vocari 1³), nec in aliquo iudicari, antequam cuncta, quae eis sublata 1⁴) sunt, legibus potestati corum redintegrentur.

C. V. De codem.

Item Iulius Papa, in epistola ad Orientales, c. 35. 5 el 8, a) 15)

Nullus potest convocari¹⁶) aut iudicari, antequam omnia sibi ablata et omnia iura ei in integrum restituantur, quia non habet privilegium, quo possit exui iam nudatus.

C. VI. De codem.

Item Zephyrinus Papa ad Episcopos Aegypti, ep. II. 17) Praeceptum erge est in antiquis statutis, episcopos ejectos atque suis rebus exspoliatos ecclesias proprias recipere, et primo sua omnia eis reddi, et demum, si quis cos inste accusare voluerit, aequo periculo facere; iudices esse decernentes episcopos recta sapientes, et in ecclesia convo-nientes, ubi testes essent singulorum, qui oppressi vide-bantur, nec prius cos respondere *debere*, quam omnia sua cis et ecclesiis corum legibus integerrime restituantur.

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

I. Pars. Qua autem poena feriendi sint qui in accu. satione deficiunt, canonum censura definit. Poenam enim il-lati criminis cum dispendio existimutionis accipient. Unde Caius *) Papa 1):

C. I. De iis, qui non probanda obiiciant.

Si quis circa huiusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate huius sanctionis intelligat se iacturam infamiae sustinere, ut damno pudoris et existimationis ²) dispendio discat, sibi alienae verecundiae impune insidiari saltem de cetero non licere.

C. II. Si accusator in accusations defecerit, talionem recipiat.

Item Damasus Papa od Stephenum Archiepiscopum, opist. III.)))

Calumniator, si in accusatione defecerit, talionem recipiat. C. III. De codem.

Item ex decreto Hadriani Papae in cupitulis ab ipso

collectis, c. 52. in medio 4).

Qui non probaverit qued obiecit⁵), poenam, quam intulerit, ipse patiatur.

C. IV. De Ais, qui falsis criminibus aliquem impetunt. Ilem () 6).

Si quis episcopum, aut presbyterum, aut diaconum falsis

CORRECTORUM.

qua proxime his antecedunt verba capitis: Si quis episcoinfra ead. quaest. 7. In vulgatis autem hic citabatur Gelasius.

C. II. b) Verba ipsa Damasi referuntur iafra 4. q. 4. c. Nullus introducatur. C. IV. c) Item: Sic est in plerisque vetustis codi-

cibus. In vulgatis autem legebatur: *Item Damesus Pape*. Exstat autem caput hoc in capitulis Hadriani c. 62. et in concilio Eliberitano cap. 75. Ivo citat ex Carthaginensi. Et in tomis conciliorum adjungitur Carthaginensi III.

electos: Ed. Bas. — depulsos: Edd. rel. — 13) convocari: Edd. cell. e. — Ivo. — 14) oblata: Ed. Par. — ablata: Edd. rel. pr. Bas. =C. V. 15) Caput Pseudoisiderianum, confectum ad Ennodii ape-log. pro Symmacho. — Burch. I. (. c. 144. Ivo Pan. I. 4. c. 46. Decr. p. 5. c. 257. — 16) vocari: Ed. Bas. = C. VI. i7) Caput Pseu-doisidori, haustum ex histor. tripart. I. 7. c. 12. — Ivo Pan. I. 4. c. 43. Decr. p. 5. c. 246. Qua est. III. C. I. 1) Caput Pseudoisidori, cuius fons est c. 43. Decr. p. 5. c. 246. Qua est. III. C. I. 1) Caput Pseudoisidori, cuius fons est c. 43. Theod. cod. I. 16 t. 2. — Ans. I. 3. c. 46. Alger. p. 2. c. 57. — 2) actimationis: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. = C. II. S) Caput Pseudoisidori, repetitum ex Theod. cod. I. 9. t. 1. C. III. 4) Caput Pseudoisidori, cf. ep. Fablani ep. 3. cf. C. 3. q. 6. c. 1. — Fons capitis est interpr. ad. c. 10. Theod. cod. I. 9. e. 1. — Aiger. I. 2. c. 47. — 5) obiecerii: Edd. coll. o. = C. IV. 6) ex conc. Eliberitano (hab. non serius A. 310.) c. 75. — of. come. Arel. II. c. 9. Carthaginesi) Ans. in fine I. 3. Ivo Deer. p. 6. e. 346. (ex Carthaginesi) Ans. in fine I. 3. Ivo Deer. p. 6. e. 346. 25

criminihus appetierit '), et probare non potuerit *), nec in fine 4) °) dandam ei communionem censemus 1°). II. Pars. Gratian. Aliud est accusationem non im-

plere, et aliud est convicium non probare. Illud enim nulli sine abolitione, hoc omnibus licet.

Unde Fabianus Papa ad Hilarium Episcopum, epist. III. 11):

C. V. Convicium non est pro accusatione habendum. Si quis iratus crimen *aliquod* cuilibet temere obiecerit, Su quis iratus crimen "aliquod" cuilibet temere obiecerit, convicium non est pro accusatione habendum, sed per-misso tractandi spatio id ¹²), quod iratus dixit, per scri-pturam se probaturum esse fateatur, ut, si fortasse resi-piscens quae prae ¹³) iracundia dixit ¹⁴) iterare aut scri-bere ¹⁵) noluerit, non ut reus criminis teneatur. HI. Pars, Gratian. Sed aliad est crimes illatum non mene autosci.

posse probare), aliud alique promissione accusationem de-serere. Huic enim, qui promissione¹) deceptus accusationem deserit, venia datur; illi vero, qui crimen illatum probare

won valuerit, infamia irrogatur, Unde B. Gregorius scribit Ioanni Epiteopo Corin-thiorum, lib. IV. epist. 50.¹⁶):

C. VI. De co, qui promissione illectus accusationem deserit. 'Paulum itaque diaconum quamvis culpa sua vehementer confundat¹⁷), quod deceptus promissione ab accusatione nuper depositi "quondam" episcopi sui destiterit, tamen hanc ei culpam ignoscimus.

[PALBA]

"Omnis t) igitur 1^e), qui crimen obiicit, scribat se proba-turum. Revera ibi semper causa agitur 19), ubi crimen admittitur; et qui non probaverit quod obiecit 20), poenam, quam intulerit, ipse patiatur."

C. VII. De iis, qui accusationem deserunt, ut ecclesiastices ordines accipiant.

Item Gregorius eadem epistola 21).

Buphemium atque Thomam, qui pro deserenda accusatione episcopi sui h) 22) sacros ordines acceperunt, eisdem *saeris* privatos ordinibus esse 23), atque ita, sicuti sunt depositi, volumus permanere.

Gratian, Ifinc colligitur clericorum infamiam per Roma-num Pontificem aboleri posse, contra illud Gelasii ³⁴): Quanquam animas per poenitentiam salvare possimus, infamiam tamen abulere non possumus, contra illud Stephani, qui, guum causas enumerasset, ex quibus infamia irregatar: Hos omnes, inquit, sub nota perpetuae infamiae ad poenitentiam suscipimus. Vel non finnt infames lege canonum omnes, quos

d) Nec in fine: Sic legitur in concilio Eliberitano, non in hoe tantum canone, sed etiam in aliis, quam ob causem, atque etiam ob glossam nihil est mutatum. Apad Hadrianum tamen est: nisi in fine dandam ei non esse communionem. Apud Ivonem: nonnisi in fine dandam ei esse communionem.

C. V. e) Probare: In plerisque exemplaribus se-quitur: guis faisum est, alind, etc. Sed in emendatioribus en verba vel non habentur, vel alia manu sunt addita.

f) Promissione: Non est simpliciter dicendum illis, qui pro aliqua promissione deserunt accusationem, semper veniam dari. Nam in Paulo, de quo in subiecto capite loquitur B. Gregorius, aliae aderant causae, quae in ipsa epistola exponuntur, his verbis: tamen quia plus esse con-senit nos misericordes quam districtos, hanc ei culpam ignoscimus, atque eum in ordine locoque suo recipiendum esse conservats, utur erm in urune iocopie suo recipienzum esse conservats. Nam ei a tempore prolatue sententiae afficitionem, gunm pretalit, credimus ad rindictam huius posse culpae suf-ficere. Et inferius in eadem epistola refert aliqua a prac-dicto Paulo in utilitatem ecclesiae facta, quae etiam mo-vure B. Gregorium potuerunt, ut erga eum esset clementior.

£ Î. C. 12 -

leges saeculi infames pronunciant, quum Paulus diaconus, qui non impetrata abulitione ab accusatione destiterat, hac aucloritate dignitatem officii sui recuperarit, guem senatus-consultum Turpilianum infamem pronunciat. Quod etiam de ea faleri cogimur, quae intra tempus luctus nubit, quum matrimonia hodie regantur iure poli, non iure fori, et iure poli mortuo viro mulier soluta est a lege viri: nubat cui vult. §. 1. Sed idem Stephanus econtra scribit, dicens : Infames dicimus quoscunque leges saeculi infames pronunciant. Sed illud Gelasii et Stephani²⁵): Quanquam animas, etc. et: Sub nota perpetuae infamiae, etc. de illis intelligitur, quibus per indicem civilem infamia irrogatur, quorum sicut examinatio at castigatio, its et in integrum restitutio non nisi ad civilem iudicem spectat. De ea vero, quae intra tempus luctus nubit, non est contrarium ei, quod Stephanus ait : Infames dicimus, etc. Quum enim leges saeculi praecipue in matrimonio sacros canones sequi non dedignentur, non videntur pronunciare infamem, quae apostolica et canonica auctoritate non illicite nubit. IV. Pars. 8. 9. Natandum actoritate non illicite nubit.

IV. Pars. §. 2. Notandum est quoque, quod aliud est, quum aliquem poenituerit criminaliter accusasse et inscriptionem fecisse, si ab innocente fuerit absolutus: aliud, si preu-niam a nocente acceperit, ut a probatione eius, quod obiocorat, desistat.

Unde in Libro Capitularium, c. 175. legitar 26):

C. VIII. De eo, quem pocnitet eriminaliter accusasse. Si quem poenituerit accusasse criminaliter, et inscriptionem fecisse de co, quod probare non potuerit, si ei ²⁷) cum accusato innocente convenerit, invicem se absolvant. Si vero iudex eum, qui accusatus est, criminosum este co-gnoverit, et inter reum et accusatorem per obreptionem i) convenerit de colludio, poenam accipiat²⁵) legibus constitutam.

stitutam. V. Pars. Gratian. Notandum guoque est, quod, sient Digest.²⁹) l. XLVIII. tit. de abolit. criminum, l. I., legitur: Accusatorum temeritas tribus modis detegitur, *et tribus poenis subiicitur." Aut enim calumniaatur, aut prae-varicantur, aut tergiversantur. Calumniari est falsa cri-mina intendere; praevaricari vera crimina abscondere; tergiversari in universum ab accusatione desistere. §.1. Ca-lumniatoribus poena legitime 3°) irrogatur 4). Sed non utique qui non probat quod intendit protinus calumniari videtur. Nam eius rei inquisitio arbitrio cognoscentis committitur, qui, reo absoluto, de accusatoris incipit consilio quaerere, qua mente ductus ad accusationem processerit, et si qui-dera instum eius errorem reperit, absolvit eum : si vero in evidenti calumnia eum deprehendit, legitimam poenam ei irrogat. Quorum alterutrum ipsis verbis pronunciationis

NOTATIONES CORRECTORUM.

Erant autem in ipso capite multa B. Gregorii verba omissa,

quorum nonnulla visa sunt addenda. C. VI. g) Omnis: Hinc usque ad finem in vetustio-ribus ac melioribus Gratiani codicibus non leguntur, nec sunt Gregorii, sed Fabiani et Hadriani Pontificum, quae biano, et c. fin. ex capitulis Hadriani. C. VII. h) Episcopi sui: Haec verba in eo epi-

stolae loco non sunt, sed ex iis, quae antecedunt, innui-tur, eum, a quo Euphemius et Thomas ideo ordinati fuerunt, ut ab ipsius accusatione desisterent, fuisse proprium

illorum episcopum. C. VIII. i) Per obreptionem: Apud Ivonem legitur: fastum per corruptionem consensum, de colludio poenam erreipist legibus constitutam. Sed in interpretatione legis 1., quae est in Cod. Theodos., hoc modo: per corruptionem de dealutione reatue convenerit, is, qui reus probatur, remeto

conlucio pornam ercipiat legibus constitutam. k) Calumniatoribus poena legitime irroga-tur: Haec verba, licet in collatis Gratiani manuscriptis exemplaribus non habeantur, tamen, quia sunt etiam in Pandectio non mut expande Pandectis, non sunt exponcta.

Quaest. III. C. IV. V) impedierii: Edd. coll. a. — add.: rei commercii: caed. exc. Bax. — 8) poierii: caed. — 9) farm: Coll. Binp. — 10) abest a Coll. Hisp. et Ans. IV. Burch. = C. V. 11) Comput Feet do isiderii. devenutum ex interpr. ad Theod. cod. I. 9. E. 1. C. 15. — cf. ('apit. Hadriani c. 54. — Ans. I. 3. c. 89 (67). Ivo L. 4. c. 74. Derr. p. 6. c. 324. — 12) si di: Edd coll. e. pr. — 13) por intermentation: Edd. coll. e. p. 15) intervibere: caed. = C. VI. 16) Ep. 54. (scr. A. 565.) Binn. — Ans. I. 3. c. 163. Polyt. L. L. 6. — 17) add.: BC. Turp. et de abel, crim. df. 16. — 30) fage dimension: erig.

manifestatur. Nam si quidem ita pronunciaverit: Non probasti, pepercit ei: sin autem pronuciaverit: Calumaiatus es, condemnavit eum. Et quamvis nihil de poena subiscerit, tamen legis potestas adversus eum exercebitur. Nam *(ut Papinianus respondit)* facti quidem quaestio in arbitrio est iudicantis: poenae vero persecutio non eius volun-tati mandatur, sed legis auctoritati reservatur. Si autem interloquendo¹) dixerit: Titius temere accusasse videtur, non calumniatorem pronunciavit. Temeritas enim facilitatis³) veniam continet, et inconsultus culor calumniae vitio caret, et ob hoc nullam poenam Anic irrogari oportet. Ulpian. lib. XLVII. tit. de praevaricatorib. l. 1.³): §. 2. Praevaricator est quasi varicator, qui diversam partem adiuvat prodita causa sua. Quod nomen Labeo a varia certa-tione³³) tractum ait. Nam qui praevaricatur ex utraque parte constitit³), quinimo ex altera. Is autem praevari-cator proprie dicitur, qui publice iudicio accusaverit. Ce-terum advocatus non proprie praevaricator dicitur. Quid igitur de eo fiet ! Sive privato iudicio, sive publico praeigitur de eo net 3 Sive privato iudicio, sive publico prae-varicatus est, hoc est prodiderit causam, hic extra ordi-nem solet puniri. §. 3. Sciendum est, quod hodie iis, qui praevaricati sunt, poena iniungitur extraordinaria. Et in-fra: §. 4. Accusator³⁵) de praevaricatione convictus, po-stea ex lege non accusat. §. 5. In ofinibus causis (prae-terquam in sanguine) qui delatorem corrumpit pro victo habetur³⁶). Et infra lib. XLVIII. til. de abolitionibus cri-minum³⁶. 6. Praevaricatorem esse eum ostendimus crui minum: §. 6. Praevaricatorem esse eum ostendimus, qui colludit cum reo, *et translatitie munere accusandi defun-gitur,* eo quod proprias quidem probationes dissimularet, falsas vero rei excusationes³⁷) admitteret. §. 7. Si quis autem ab accusatione citra abolitionem destiterit, punitur. Abolitio privatim a praesidibus postulari ac impetrari solet; item pro tribunali, non de plano, nec praeses hanc cognitionem alteri demandare potest. Si plura crimina let; item pro tribunali, non de piano, nec praeses hanc cognitionem alteri demandare potest. Si plura crimina idem eidem intulerit, singulorum abolitionem debet pe-tere, alioqui, prout quid admiserit³⁰), eius nomine sena-tusconsulti poenam patietur. Et titulo eodem: Destitisse³⁹) eum accipimus, qui in⁴⁰) totum animum agendi deposuit, non qui distulit⁴¹) accusationem, sed qui permissu impe-ratoris ab accusatione destitit⁴²), impunitus est. §. 8. Abo-ktio em norme remittit informer non talkit. Unde Lapon itio enim poenam remitti, infamiam non tollit. Unde Impp. Valentinianus, Valens, et Gratianus AAA. lib. IX. C. eod. titulo de generali abolitione dixisse leguntur⁴³): Indulgentia, patres conscripti, quos liberat⁴⁴) notat, nec infamiam criminis tollit, sed poenae gratiam facit. Si auten: restituo te in integrum, princeps dixerit, infamiam tollit. Unde fa eodem lib. tit. de sententiam passis et restitutis, cuidam deportato in insulam imperator Antoninus dixisse legitur ⁴⁵): Restituo te in integrum provinciae tuae, et adiecii. Ut au-tem scias, quid sit in integrum restituere, restituo te ho-noribus et ordini tuo, et omnibus ceteris.

QUAESTIO V..)

GRATIANUS.

I. Pars. Deficientibus vero accusatoribus reus non videtur esse cogendus ad purgationem. Sicut enim rei possessor deficiente actore titulum suae possessionis probare non cogitur,

NOTATIONES COL

, l) Si autem interloquendo: Hactenus retulerat Gratianus verba iurisconsulti. Hinc autem usque ad vers. Oportet, refert tantummodo sententiam.

Quaest. V. a) Quintam ponit post tertiam, quia harum quaestionum simillimum est argumentum.

C. I. b) In vetustis codicibus caput hoc coniunctum est cum duobus sequentibus, quae sunt ex ead. epistola Cornelii Papae.

c) Summis: Sic habet originale. Sed Burchardus et

Quaest. III. V. Pars. 31) felicitatis: Ed. Bas. - 33) 1. 47. t. 18. fr. 1. seq. - 33) concertatione: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 34) consistit: Edd. coll. o. - 35) fr. 5. seq.q. h. t. - 36) add.: ex SU.: Ed. Arg. - ex SC. Turpilliano: Edd. rell. - 37) accusationes: Ed. Bas. - 38) omiserit: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 30) fr. 13. de SC. Turp. - 40) ahest ah Ed. Bas. - 41) distulerit: Edd. coll. o. pr. Bas. - 42) destilerit: Ed. Bas. - 43) c. 8. t. 43. - 44) add: a poena: Edd. coll. o. pr. Bas. - 45) c. 1. t. 51. Quaest. V. C. I. 1) Caput Pseudoisidorianum, haustum ex act. 1. conc. Constant. hab. A. 445. - Coll. tr. p. p. 1. t. 19. c. 1. - Burch. I. 1. c. 193. Ivo Decr. p. 5. c. 306. p. 12. c. 77. -Barch. I. I. Ivo p. 14. c. 77. = C. III. 4) Coll. citt. = C. IV.

ita qui impetitur ad innocentiam suam probandam cogendus esse non creditur. Auctoritate quoque Papae Cornelii, et Triburiensis concilii sacerdotes iurare prohibentur, nisi pro recta fide.

Ait enim Cornelius, epist. II. ad Rufum, Episcopum orientalem b) '):

C. I. Iuramentum a sacerdotibus non est exigendum.

Sacramentum hactenus a summis⁴) sacerdotibus²) vel Dei ministris exigi, nisi pro fide recta, minime cognovimus, nec sponte eos iurasse reperimua.

C. II. De codem. Idem paulo inferius³).

Nos, sanctorum *exempla* sequentes, *sanctorum* apostolorum eorumque successorum iura firmamus, et sacramenta incauta fieri prohibemus.

C. III. De eodem. .

ldem ibidem 4),

Nos sacramentum episcopis nescimus oblatum, nec unquam fieri debet⁴).

C. IV. Si quis presbyter contra laicum, vel laicus contra presbyterum querimoniam habeat, episcopo praecipiente terminetur.

Item ex Concilio Triburiensi, c. 21.5)

Si quis presbyter contra laicum, vel laicus contra presbyterum aliquam habet querimoniae controversiam, episcopo praecipiente sine personarum acceptione finiatur, "et" laicus per †) iuramentum (si necesse sit) se expurget; presbyter vero vice iuramenti⁶) per sanctam consecrationem interrogetur, quia sacerdotes ex levi causa iurare non debent. Manus⁷) enim, per quam corpus et sanguis Christi conficitur, iuramento polluetur? Absit, quum Dominus ia evangelio discipulis suis (quorum vicem nos indigni in sancta gerimus ecclesia) dicat: Nolite⁴) omnino surare; sit autem serme vester: est, est; xox, xox. Qued autem his abundantius est a⁹) malo est. II. Pars. Gratian. Verum his auctoritatibus non omni-

II. Pars. Gratian. Verum his auctoritatibus non omnimoda iuramenta prohibentur fieri a sacerdotibus, eed tantum incauta et ea, quae pro qualibet causa temporali iudicio offeruntur. Quum autem populari infamia sacardotes opprimumtur, tunc ad innocentiae suae assertionem iuramenta debent offerri.

Unde Gregorius Papa III. 10) ad Boxifacium, ep. I.:

C. V. Sacerdos a populo accusatus iuramento inne-

centiam snam asserat.

Presbyter vol quilibet sacerdos si a populo accusatus fuerit, et certi non fuerint testes ¹), qui crimini ²) illato approbent veritatem, iusiurandum in medio ¹) erit, et illum testem proferat de innocentiae suae puritate, cui nuda et aperta sunt omnia.

C. VI. De Leone episcopo, quem B. Gregorius purga-

tionem praebere fecit. Item ex Regesto Gregorii, lib. II. Indict. 10. epist. 23.¹⁴) ad Instinum Praetorem ()¹⁵).

Habet hoc proprium antiqui hostis invidia, ut quos in pra-

CORRECTORUM.

Ivo in quinta parte: ab episcopis et reliquis ordinibus exigi. Idem vero Ivo in parte 12.: a summis sacerdotibus vel religuis Dei ministris.

C. IIL d) Debet: Sequebatur: nisi pro recta fids, quae sublata sunt, quia neque in optimis manuscriptis, neque in ipsa epistola hoc loco habentur, sed sup. ead. cap. 1.

C. VI. e) Praetorem: In codicibus Gratiani est: Imperatorem. In epistola excusa legitur: Iustino Presby-

5) hab. A. 895. Burch. 1. 2. c. 182. Ivo Pan. 1. 5. c. 10. Decr. p. 6. c. 227. — +) prasturamento: orig. — 6) prasiuramenti: ib. — 7) ne manus: Ed. Bas. — manus vero : Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. — 6) Matth. c. 5. v. 34. — 9) ex: Burch. — Edd. coll. o. pr. Bas. Lagdd. II. III. — C. V. 10) Imo Gregorius II. A. 726. — Burch. 1. 2. L 136. Ans. I. 3. c. 79. Ivo Pan. 1. 5. c. 9. Decr. p. 6. c. 231. — 11) add.: inventi: Edd. coll. o. — 12) crimini illato veritatem dicant: Coll. citt. — criminis illati v. d.: Edd. coll. o. — 13) factat in mediums. Ivo Pan. — fac. th medio: Edd. coll. o. — 13) factat in a mediums. Ivo Pan. — fac. th medio: Edd. coll. o. — 14. Ans. I. 6. c. 163. Ivo Pan. 1. 5. c. 5. Decr. p. 5. c. 309. Polyc. 1.6. t. 11. — 15) Imperatorem: Coll. citt. — Edd. coll. o.

25 *

vorum ¹⁶) actuum perpetratione (Deo sibi resistente) deii-cere non valet, opiniones eorum, falsa ad praesens simu-lando, dilaceret. Quoniam igitur quaedam contra sacer-dotale propositum de Leone fratre et coëpiscopo nostro sinister rumor aspersit ¹⁷), utrum vora essent districta diutius fecimus inquisitione perquiri, et nullam in eo de his, quae dicta faerant, culpam invenimus. Sed ne quid videretur omissum ¹⁸), quod nostro potuisset dubium cordi remanere, ad B. Petri sacratissimum corpus districta eum ¹⁹) ex abundanti fecimus sacramenta praebere. Qui-bus praestitis magna sumus exsultatione gavisi, quod hu-iuscemodi experimento innocentia eius evidenter enituit. Pro qua re gloria vestra praedictum virum cum omni ca-ritate suscipiat, et reverentiam ei, qualem sacerduti ²⁰) ritate suscipiat, et reverentiam ei, qualem sacerdoti ²⁰) decet, exhibeat, ne qua ²¹, ^{*}in^{*} cordibus remaneat de his, quae sunt iam purgata, dubietas. Sed ²²) ita suprascripto vos episcopo devotissime oportet in omnibus adhaerere, ut congrue decenterque Deum in eius persona, cuius minister est, videamini honorare.

C. VII. Quomodo B. Gregorius Mennam episcopum iuramento purgari fecit.

Item ex eodem ad Brunichildam Reginam Francorum; lib. XI. opist. 8. 23)

Monnam vero reverendissimum 24) fratrem et coepiscopum aostrum, postquam ea, quae de co dicta fuerant²⁵), re-quirentes, in nullo invenimus culpabilem esse, qui insuper ad sacratissimum corpus B. Petri apostoli sub iureiurando ad sacratissimum corpus B. Petri apostoli sub iuresurando satisfaciens, ab his, quae obiecta eius opinioni fuerant²⁶), se demonstravit alienum, reverti illuc purgatum absolu-tumque permisimus, quia, sieut dignum erat, ut, si in ali-quo reus exsisteret, culpam in eo canonice puniremus, ita dignum non fuit, ut eum adiuvante innocentia diutius re-tinere vel affligere in aliquo deberemus. §. 1. Purgationem¹) tamen²⁷) ante te duobus sibi sacerdotibus iunctis, ubi accusator cessaverit, eundem ²⁴) ex se praebere tuo committimus ²⁹) arbitrio. Vulgarem denique, ac nulla ca-nonica sunctione fultam legem, ferventis scilicet sive frigidae aquae, ignitique ferri contactum, aut cuiuslibet popu-laris inventionis (quia fabricante haec sunt omnino ⁵⁰) ficta invidia), nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare, imo apostolica auctoritate prohibemus firmissime.

C. VIII. De Maximo Salonitano episcopo, qui sacramento

te ipsam purgavit. Item Gregorius Castorio Notario Ravennae lib. VII. Indict. 2. epist. 80.³¹)

Quanto a nobis credi³²) ⁴tibi², et necessarias vides causas iniungi, tanto te strenuum debes³³) et solicitum exhibere. Proinde, si Maximus Salonitanus praestito sacramento firmaverit se simoniaca haeresi non teneri, atque de aliis ante corpus sancti³⁴) Apollinaris tantummodo requisitus, innoxium se esse responderit, et de inobedientia sua poe-nitentiam (sicut deputavimus) egerit, volumus, ut ad con-

NOTATIONES

tere, emendatum vero est ex duobus vetustis codicibus epistolarum et Polycarpo; estque idem Iustinus, ad quem scripta est epistola 2. libri 1., in libris etiam impressis incorrupta inscriptione.

C. VII. f) Purgationem: Hic erat gravissimus error. Coniuncte enim haec legebautur cum superioribus, quae Brunichildae sunt scripta, quasi purgatio presbyteri a B. Gregorio mulieri committeretur. Sed nil tale legitur in epistola B. Gregorii, ex qua prior pars huius capitis est accepta. Verum Ivo p. 10. c. 15. et Pan. l. 5. c. 8. citant hoc ex epistola Alexandri II. Raynaldo Cumano episcopo, cuius epistolae initium est infra cadem c. Super causa. Et

Quaest. V. C. VI. 16) improborum: Edd. coll. o. -17) aper-serat: orig. - Coll. cit. - Edd. coll. o. -18) ambiguam: Edd. coll. o. -19) eorsm: Böhm. invito fonte. -20) sacerdolem: eacd. - Ivo Pan. -21) nec alique: Böhm. - nec quaedam: orig. -28) Et: Edd. coll. o. = C. VII. 23) Ep. 7. (scr. A. 603. 1.3. Ed. Maur. - Burch. 1. c. 196. Ivo Pan. 1. 5. c. 6. Decr. p. 5. c. S11. Polyc. 1. 1. -24) recerentissimum: Ivo Pan. - Ed. Bas. -25) sunt: Edd. coll. o. pr. Bas. - fuerint: Ivo Pan. - Ed. Bas. -25) sunt: Edd. coll. o. pr. Bas. - fuerint: Ivo Pan. -26) sunt: Ed. Bas. -27) excertissimum: Edd. coll. o. pr. Bas. -60 er. 10 er. -26 ii. but. quaest. - Ivo Pan. 1. 5. c. 8. Decr. p. 16. e. 45 -2 ii. but. quaest. -1 vo Pan. 1. 5. c. 10. -27 ii. -26 ii. but. edd. Bas. = 53) commissimum: Edd. coll. e. -37 ii. -26 ii. but. Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 10. -37 cm⁻⁴ debares: eaed. -34) sanctiss²⁵: Ed Edd. Bas. Ven. I. II. Nor. -36

solandum⁸⁵) illum epistolam, quam ad eum scripsimus, (ubi³⁶) ei gratiam nostram, et communionem nos reddi-disse signavimus), experientia tua dare debeat; quia sicut in contumacia persistentibus severos nos esse convenit, sic iterum humiliatis³⁷) et poenitentibus negare locum veniae non debemus.

C. 1X. De eodem.

Idem Mariniano Episcopo Ravennae, 180. VII. ep. 79. 38) Quae de causa Maximi sint³⁰) agenda, ex epistolis, quas ad vos ^{*}ante^{*} transmisimus, agnovistis. Sed quia, qualis de hac re fraternitatis vestrae voluntas sit ^{*}ac^{*} magís ^{*}petitio^{*}, a praesentium latore Castorio chartulario nostro renunciante cognovimus, ideo, si idem Maximus coram vobis et praedicto chartulario nostro de simoniaca haeresi ^{*}praestito^{*} se sacramento purgaverit, atque de aliis ante corpus sancti⁴⁰) Apollinaris (ut scripsimus) tantummodo re-ouisitus liberum se assa remonderit causam insing feator quisitus, liberum se esse responderit, causam ipsius fraterquisitus, interum se esse responderit, causam ipsus irater-nitatis vestrae, de eo, quod excommunicatus missarum so-lennia agere praesumserit, iudicio committimus, qua debeat poenitentia talis culpa purgari. Et ideo quicquid vobis secundum Deum placet securi disponite, nec aliquod de nobis dubium habeatis. Nam quicquid a vobis de hac causa fuerit ordinatum nos et grate⁴) suscipimus, et libenter admittimus.

C. X. Qualiter Sixtus semetipsum purgavit.

Item Sixtus Papa III. epist ad orientales Epise., c. 1. 42) Mandastis, ut scriberem vobis, qualiter instans iurgium contra me suscitatum sit, vel a quo, ut vestro adminiculo pelleretur, et causa mea firmaretur. Scitote me criminari a quodam Basso, et iniuste persequi. Quod audiens Valentinianus Augustus nostra auctoritate synodum congregari iussit. Et facto concilio, cum magna examinatione satisfaciens omnibus, (licet evadere satis aliter potuissem, suspicionem tamen fugiens,) coram omnibus me purgavi, me scilicet a suspicione et aemulatione liberans; sed non aliis, qui no-luerint aut sponte hoc⁴³) non elegerint, faciendo⁴⁴) formam "exemplumque" dans.

C. XI. De causa Guillandi presbyteri.

Item Alexander 45) Raynaldo 46) Cumano Episcopo. Super causa Guillandi⁴⁷) presbyteri tui de morte episcopi sui, praedecessoris tui, infamati, in medium consuluimus. Itaque circumstantium fratrum unanimi assensu tuae dilectioni rescribinus⁴⁴), praefatum Guillandum presbyterum ante te praesentandum⁴⁹), ubi, si certi accusatores defue-rint, tunc dictante iustitia sine omni controversia presby-ter quaecunque ob hoc iniuste amisit⁵⁰) ac sacerdotium accipiat et integra beneficia s).

C. XII. De purgatione clericorum, si convinci non potuerint. Item ex Concilio Agathensi⁵¹).

Si legitimi accusatores crimina^k) sacerdotis probare non

CORRECTORUM.

hic versiculus: Purgationem, continenter legendus est post extrema verba illius capitis. Ac propter citationes docto-rum hine quidem motus non est; sed additum est in margine nomen Alexandri II. Ita nihil loci relinquitur admirationi auctoris glossae, nusquam enim Rom. Pontifices huiusmodi causas mulieribus leguntur commisisse.

C. XI. g) Beneficia: In epistola hoc loco sequitur versic. Purgationem, supra ead. c. Mennam, ut ibi notatum est.

C. XII. b) Crimina: Apud ceteros collectores legi-tur: si autem accusatores legitimi non fuerint, qui eius cri-mina manifestis iudiciis probare contenderint, et ipse etc.

militatis: Ed. Lugd. II. == C. IX. 38) Ep. 81. (sc. A. 599.) 1.9. Ed. Maur. -- Coll. tr. p. ib. c. 11. -- Polyc. 1.2. t. 37. -- 39) sumi: Ed. Maur. -- Coll. tr. p. ib. c. 11. -- Polyc. 1.2. t. 37. -- 39) sumi: Ed. Ros. -- 41) gratis: Ed. Arg. -- gratanter: Edd. rell. == C. X. 42) Caput Pseudoisidoria-num, confectum ad librum pontif. -- Coll. tr. p. p. 3. t. 10. c. 10. -- 43) add.: Mc: Ed. Bas. -- 44) forcindi: Edd. coll. 0. == C. XI.
45) Ep. Incerti temporis. -- Ivo Pan. 1. 5 c. 8. Decr. p. 10. c. 15. -- 43) Ramaldo: Edd. coll. 0. -- 40) re-ferimus: eaed. -- 49) re-ferimus: eaed. -- 40) re-ferimus: eaed. -- 40, referimus: eaed. -- 40) re-ferimus: eaed. -- 40, referimus: eaed. eaeed. reld. eaeeeeeeeeeeeeeeeeeee

potuerint, et ipse negaverit, "tunc ipse" com a sociis sui ordinis (si valet) a crimine semetipus a Diaconus vero si eodem crimine accusatus fuera, bus semetipsum excuset.

C. XIII. De eodem.

Item ex Concilio Ilerdensi⁵³).

Presbyter si a plebe sibi commissa mala opinione infama. tus fuerit, et 53) episcopus legitimis testibus approbare non tus fuerit, et³) episcopus legitimis testibus approbare uon potuerit, suspendatur usque ad dignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiatur. Digna vero satisfactio est (sicut a maioribus constitutum³) esse doce-tur), quando sire secundum canones, sive ad arbitrium episcopi septem sibi collegas adiungit, et iurat in sacro-sancto k) erangelio coram posito, quod crimen sibi illatum non perpetravit. Et hac satisfactione purgatus secure deinceus suum exsequatur officinm. deinceps suum exsequatur officium.

C. XIV. De eodem. PALEA.

[Item Silvester Papa1) 55).]

"Accusatum simoniacum necesse habuimus summopere per scripturam prohibere, ne missarum solennia celebrare de-buisset, doncc quid esset verius 56) potuissemus cognoscere. "

c. xv. PALEA.

[Item ex Concilio Triburiensim) 57).]

"Nobilis homo vel ingenuus si in synodo accusatur et negaverit, si eum constiterit fidelem esse, cum duodecim ingenuis se expurget; si antea deprehensus fuerit in furto, aut periurio, aut falso testimonio, ad iuramentum non ad-mittatur, sed (sicut qui ingenuus non est) ferventi aqua vel candenti ferro se expurget 58)."

C. XVI. De eodem.

Item Hincmarus Remorum Episcopus ") 59).

Si mala fama de presbytero exierit, et accusatores ac te-stes legales defuerint⁶"), ne, contra Apostolum, infirmorum corda de mala fama presbyteri percutiantur, et ne vituperetur ministerium nostrum, neve securiores presbyteri exsistentes licentius in peccatum prolabantur, secundum de-creta •) maiorum cum denominatis sibi vicinis presbyteris, quos scinius se nolle peierare, sacramento famam suam purget.

NOTATIONE 8

C. XIII. i) Sicut a maioribus constitutum Hoc loco, sicut et paulo inferius, plura sunt verba apud ceteros collectores.

k) Sacrosancto: Apud eosdem legitur: in sacro

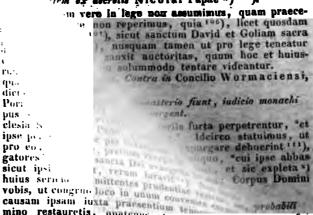
 k) Sacrosancto: Apud eosdem legitur: in sacro coram posito evangelio, quo facit cap. Testimonium. in vers. Nemo clericum, infra 11. q. 1.
 C. XIV. 1) Citatur hic ex Silvestro; fere idem est in decret. tit. de simon. c. Accusatum. et ibi tribuitor Deo-dato Pontifici. Sed in nullis horum duorum Pontificum acriptis, quae exstant, tale aliquid est inventum. In regesto B. Gregorii lib. 5. cpist. 3. Maximo praesuntori ecclesiae Salonitanae, haec leguntur: Percenii itaque ad nos, quod per simoniacam haeresim fueris ordinatus. Sed et alia de te multa hic dicta sunt, de quibus unum quam maxime fuit, propier quod necesse habuinus te summupere per scripta nostra prohibere, ne missarum solennia celebrare debuisses, dostra producere, ne ministram enconna cettorine decembes, do-nec quid esset vere poluissemus addiscere. Et ex hac epi-stola videri potest accepta hace Palea, et c. Accusotum. et c. Quoties. X. de simon. Nam initium ipsius epistolae est:

C. XV. m) Burchardus etiam citat ex concilio Tribu-riensi cap. 10., et in Triburiensi illo, quod exstat impres-sum, habentur nonnulla ad hanc rem facientia.

Maritus vero v) absque culpa erit, et illa recipiet iniquita-tem suam. Quod si polluta non fuerit, innoxia erit et faciet liberos. est,

IV, Pars. Gratian. Sed quaelibet huiusmedi purgatio Aur eise inäibita, quum in praemiesa auctoritate Stophani dientur : Spontanen confessione, etc.

II. In nove testamente monomachia non recipitur. liem ex decretis Nicolai Papae w) 104).

sicut ipsi huius serreis vobis, ut congrue loco in union causam ipsam iuxta prasentum mino restaurctis, quaternus et da quaestionis scrupulus auferatur, et da tia conservetur. Si quis vero de vobis da tia conservetur. Si quis vero de vobis da ster A. praedictam purgationem fecerit, vos et ster A. praedictam purgationem fecerit, vos et mostra praedictum officium et Tisclentinam erelesis tuite. Hanc autem 'purgationem ante proximam breas formem B. Mariae virginis adimplere inbemus, Gratian. In praemissis auctoritatibus subintelligitur fu**e**-

tionem B. Mariae virginis autopiere nidemus, 4 Gratian. In praemissis auctoritations subintelligitur, 4 reus se purgare voluerit, ut sacri canones modum, non ne cessitatem purgandi accusato imponant, sicut apparet ec fue capituli Sixti Papae, et auctoritute Leonis, qui data pugatione ait de se ipso :

C. XVIII. De Leone, qualiter se purgavit 1)

Auditum 74) est, fratres cariasimi, qualiter mali homines in me gravia crimina confinxerunt. Quamobrem ego Leo

CORRECTORUM.

C. XVI. n) In concilio Remensi Trosleiano 9. c. fertur synodus ab Hincmaro Remorum archiepiscopo ha-bita, in qua habetur hoc caput.

0) Secundum decreta: In synodo legitur: secun-dum decretum Gregorii iunioris sit iusiurandum in medio, et habeat malae famue presbyler in sacramento purgationis suas

cum testem, quem habeit et iudicem. C. XVII. p) Caput hoc exstat in decret. tit. de purg. canon. et tribuitur Innocentio III. Sed visum est ibi ease mendum, ut III. sit positum pro II. Nam col-lector decretalium solet in Pontificibus hunc ordinem observare, ut cos, qui antecesserunt, prius citet. Ita quom ibi hoc caput habeatur ante aliguot canones Alexandri ac Lucii III., qui praecesserunt Innocentium III., non videtur huic posse tribui, quanquam habeatur etiam eidem adscriptum inter opera ipsius post sermones, et in conciliis, quae in quatuor tomos sunt divisa, tomo 3. A plerisque Paleae esse solent, totum istud caput abest. A versiculo

autem: Nos teques, usque ad finem, abest ab omnibus. C. XVIII. q) Caput hoc est Leonis III. Tota vero hi-storia falsae accusationis et purgationis ipsius refertur in vetustis pontificalibus, ex quibus magnam partem accepit

C. XVI. 59) c. 24. Cap. Hincmari Remensis (Mansi t. 15.). Ivo Deer. p. 6. c. 420. — 60) defecerint: Ed. Bas. = C. XVII. 61) epistola Innocentii II. ineerti temporis. — cf. c. 4. Comp. I. c. 5. X. de purg. cau. — Oudssa est in Ed. Bas. — 62) nostra et restra: Edd. coll. o. — ('omp. I. — 63) uua: Comp. I. — 64) in: Edd. coll. o. — 65) de Pusorum: Comp. I. — 66) consilio: Edd. Arg. Lugdd. — Comp. I. 67) quarta: Decretal. — 68) expurgationis: Edd. coll. o. — 69) ex-purgatores: eaed. — 70) add.: similiter: Edd. Arg. — seliced: Edd. rel. — 71) iurarerit: Ed. Arg. — 73) in causan: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — †) cosque: Ed. Rom. operarum vitio. — 73) ne-gotum: Ed. Arg. = C. XVIII. 76) Confectum caput est ex libro Romani ordinis. — Burch. L 1. c. 196. Ivo Pan. I. 5. c. 4. Deer. p. 5. c. 313. p. 5. c. 313.

-84

le

Quaest. V. C. XII. 52) sex: Canis. I. I., quod conc. Carth. (cap. 30. apud Dionys.), quod capitis auctores secuti sunt, egregie convenit. = C. XIII. 53) Caput aeque incertum. - cf. tamen cap. I. 5. c. 36. et Issaci Lingon. capitula apud Baluz. t. 2. c. 3. Burch. I. 2. c. 164. Ivo Pan. I. 5. c. 9. Deer. p. 6. c. 229. - 54) et si: Ed. Bas. = C. XIV. 55) Imo ex ep. Greg. M. ad Maximum I. 6. ep. 13. ser. A. 596. - 56) abest ab Ed. Arg. = C. XV. 57) Im conc. Tribur. (hab. A. 895.) quod Burch. I. 16. c. 19. laudat, sensus tantum habetur. Regino I. 2. c. 43. et Burch. I. 6. c. 7. ex conc. Mogunt. hab. sub Rabano similia quaedam proferunt. Videtut atamen capitis auctor esse Theodorus Cant., inter cuius capitula est reper-tum. - cf. c. 1. de purg. vuig. Comp. I. c. 1. X. de purg. can. -Iu Ed. Bas. hace Palea non legitur. - 58) expurgal: Ed. Arg. =

Pontifex sanctae Romanae ecclesiae purifico me in consperonniex sanctae nomanae ecclessae parineo me in conspe-ctu vestro coram Deo et angelis eius, quia istas criminosas et sceleratas res, quas illi mihi obiiciunt, nec perpe-travi, nec perpetrari⁷⁵) iussi. Hoc autem faciens non le-gem praescribo ceteris, qua id facere cogantur.

Gratian. Ecce qualiter summus Pontifex semetipsum purgal, nec tamen ceteris necessitatem purgandi praescribit. Unde datur intellizi, quod satisfactio purgationis in voluntate consistit accusati, non in arbitrio iudicis. Sed quum in Iler-densi concilio presbyter iubeatur suspendi usque ad dignam satisfactionem, quum etiam in decreto Leonis in arbitrio pomatur episcopi, quota manu sacerdos purgare se debcat, palet, quod ad purgationem cogendus est, nec in sua voluntate, sed in arbitrio indicis consistit.

Unde Loo Papa scribens ad Carolum Regen ait ?) +):

C. XIX. Qualiter sacerdotes se purgare debeant.

Omnibus vobis visu aut auditu notum esse non dubitamus, Umnibus vobis visu aut auditu notum esse non dubitamus, quod saepissime suadente antiquo hoste sacerdotibus cri-mina diversa obiiciantur ⁷⁶). Sed qualiter ⁷⁷) ex eis ab his rationabilis ⁷⁸) examinatio et satisfactio fiat, licet tempore bonae ^{††}) memoriae domni genitoris vestri ⁷⁹) ¹⁵pini, sive priscis temporibus a sanctis Patribus et reliquis bonae ⁸⁰) devotionis hominibus saepissime ventilatum fuerit, nos ta-men pleniter et ⁸¹) ad liquidum definitum reperire minime quivimus. Nostris quippe temporibus id ipsum a sanctis episcopis, et reliquis sacerdotibus, et ceteris ecclesiasticae dignitatis ministris. vestris ⁸¹) in regnis. seu in aliis Deo episcopis, et reliquis sacerdotibus, et ceteris ecclesiasticae dignitatis ministris, vestris s) in regnis, seu in allis Deo degentibus, nobisque s_3) una cum eis agentibus, saepissime propter multas et ninias reclamationes, quae ex hoc ad nos ex s_4) diversis partibus venerunt, ventilatum est. Sed qualiter consultu domni et patris nostri Leonis Apostolici, ceterorumque Romanae ccclesiae episcoporum, et reliquo-rum sacerdotum, sive orientalium et graecorum patriar-charum, et multorum sanctorum episcoporum et sacerdo-tum, nec noa et nostrorum episcoporum s , omniumque ceterorum sacerdotum ac Levitarum auctoritate et con-sensu, atoue reliquorum fidelium et cunctorum consiliariosensu, atque reliquorum fidelium et cunctorum consiliariorum nostrorum consultu definitum est, vos ⁶⁵) omnes utrius-que ordinis ministros scire volumus. Statutum est namque que ordinis ministros seire volumos. Statutui es hanque ratione et necessitate *ac* auctoritate praedicta consultu omnium, ut quotiescunque cuiquam sacerdoti crimen im-ponitur, si ipse accusator talis fuerit, ut recipi debeat, (quia quales ad accusationem sacerdotum admitti debeant,

S. Antoninus p. 2. histor. tit. 14. cap. 1. §. 8. de qua etiam re meminit Marianus Scotus, et Aymoinus lib. 4. c. 90. Apud Burchardum et Ivonem plenius est hoc caput, atque haec visa sunt notatu digna: Quamobrem ego Leo Pontifer S. R. E. a nemine indicatus neque coactus, sed spontanea mea voluntate purifico me in conspectu vestro, coram Deo et an-gelis eius, qui conscientiam meam norit, et B. Petro, principe apostolorum, in cuins conspectu consistimus, quia istas crimi-Aosas et seelerntas res, quas illi mihi ohiiciant, neo porpetrati, nec perpetrari iussi. Testis est mihi Dens, in cuius indicium venturi sumus, et in cuius conspectu consistimus. Et hoc propter suspiciones malas tollendas mea spontanea coluntate facio, non quasi in canonibus inventum sit, aut quasi ego hanc consuctudinem ant decretum in sancta ecclesia successoribus meis, nec non el fratribus et coïpiscopis nostris imponem, sed ut melins a vobis abscindatis rebelles cogitationes.

C. XIX. r) Apud collectores caput heo its refertur, quasi acceptum sit ex aliqua decretali epistola Leonis ad Carolum. Verum ex libro 5. Capitularium (ubi hoc ipsum est caput 34.), atque ex ipsa etiam orationis forma satis constat, editum fuisse hoc capitulare nonine Caroli M., inso Leone ill. consulto, et cum consilio multorum episcoporum. Quod tamen pius princeps, quia sibi iurisdictio-nem in presbyteros arrogasse videbatur, libro 7. Capitu-larium c. 281. emendavit, ita scribens: Omnibus vobie tam praesentibus quem et futuris scire cupinus, quia de consultu sedis apostolicae, et omnium nestrorum spiscoperum, ac reli-

Quaest. V. C. XVIII. 75) perpetrare: Edd.coll.o. - +) Ex Capitul. Caroli M. A. 803. cf. Capitul. Reg. France. L. S. c. 36, - Ivo Pan. 1. 5. c. 3. (: Decretalis of remander France. L. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. S. c. 36, - Ivo p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. J. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander France. Job p. 6. c. 419. (: Decretalis of remander 80) add.: A

in canonibus pleniter expressum est;) si autem (ut dictum est) ille accusator, qui canonice est recipiendus, eum cum legitimo numero verorum ⁸⁶) et bonorum testium approbare in conspectu episcoporum poterit, tunc canonice diiudicetur, et ai culpabilis inventus fuerit, canonice damnetur. Si vero eum suprascripto praetextu approbare ipse accu-sator minime poterit, et hoc canonice definiatur ⁵). Ipse ergo sacerdos, si suspiciosus aut incredibilis suo episcopo aut reliquis suis consacerdotibus, sive bonis et iustis de suo populo vel de sua plebe hominibus fuerit, ne in cri-mine aut in praedicta suspicione remaneat, cum tribus, aut quinque, vel septem bonis ac vicinis sacerdotibus, exemplo Leonis Papae (qui duodecim ¹) episcopos ià sua purgatione habuit) vel eo amplius, ai suo episcopo visum fuerit, aut necesse propter tumultum populi inesse ⁸) prospexerit, et cum allis bonis et instis hominibus se sacramento coram populo super quatuor evangelia dato purgatum ecclesiae reddat. Si quis autem scire desiderat, quales testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, et quicquid ⁶?) de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus repe-

rire 90) poterit. III. Pars. Gratian. Iuramento vero candentis ferri vel

Unde Stephanus V.91) Humberto 92) Episc. Moguntina:

C. XX. Candentis ferri et ferrentis aquae iudicium in ecclesia fieri prohibetur.

Consuluisti de infantibus, qui in uno lecto dermientes cum parentibus mortui reperiuntur, utrum ferro candente, aut aqua fervente, seu alio quolibet examine parentes se purincare debeant cos non oppressisse. Monendi sunt namque et protestandi parentes, ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet proveniente suffecentur vel opprimantur, unde ipsi homicidii rei inveniantur. Nam ferri candentis vel aquae ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet sacri non censent canones, et quod sanctorum Patrum documento sancitum non est superstitiosa adinventione non est praesumendum. Spontanea conin confessione vel testium approbatione publicata de-licta, habito prae oculis Dei timore, commissa sunt regi-mini nostro³³) iudicare. Occulta vero et incognita illi sunt relinquenda, qui solus novit corda filiorum hominum. Hi autem, qui probantur, vel confitentur falis 24) reatus se noxios, tua cos castiget moderatio, quia si ille, qui

NOTATIONES CORRECTORUM.

quorum sacerdotum, alque maxime cunctorum fidelium nostrorum, de eriminatorum purgatione sacerdotum causam tractavimus, camque cum testibus (sicut in anteriori capitulari nostro continetar) fieri decrenimus, quaniam nesciebamus candem causam a B. Gregorio Papa esse definitam. Nan quum Wormaciae generalem concentum habuissemus, allata est nobis a Riculfo Magontiacensi metropolitano epistola D. Gregoric Papae, in qua inter celera continchantur haec: "De presbytero voro, vel quellet sacerdate, a popula accusato, si certi non fuerint tastes, qui crimini illata approbent ceritatem, insinrandum erit in medio, et illum testem proferat de innocen-tiae suas puritate, cui nuda et aperta sunt omnia, sicque maneat in proprio gradu. " Ista vero omnia, quia vires nostras excedant, in indicio episcoporum inxta canonicam san-ctionem definienda relinguinus, ut haec, guando orta fuerint, ila definire salagant, at nec secundum saeculum inslam re-prehensionem, nec penes Dominum (quod absit) damnationem, sod acternae beatitudints, ipso auxiliante qui omnia infucata praestat, praemia consequantur. s) Nostrorum episcoporum: In vulgatis legeba-

tur'): mostrorum Romanorum episcoporum: ne voganis regout tur'): mostrorum Romanorum episcoporum: sed vox: Roma-norum, abest non modo a capitulari, sed etiam a vetustio-ribus Gratiani codicibus, et ab Ivone. Panormia autem habet: nostrorum episcoporum omniumque Romanorum saccrdotum.

t) Qui duodecim: Haec usque ad vers. Habnit, sunt etiam apud ceteros collectores, sed non in Capitulari.

coll. 0. ---• 0) et Edd. coll. 0. pr. Bas. -- 85) robis omnibus: orig. -- 86) rirorum: Ivo. -- Edd. coll. 0. -- 87) diaddicelur: ib. -- 88) abest ab Ivoue. -- esse: Edd. coll. 0. -- 89) quid: orig. -- Ivo. --Edd. coll. 0. -- 90) reperiri: Ivo. -- Edd. coll. 0. =- C. XX. 91) Epistola non aatis certi temporis. -- Ivo Decr. p. 10. c. 27. -- 92) vi-datar legendum esse: Luilperto (cf. ad. c. 13. D. 16.) -- Lamperto: Ed. Bas. -- Huberto: Edd. coll. 0. -- 93) abest ab Ivoue. -- 94) tali roofu : Ed. Bas.

conceptum in utero per abortum deleverit, homicida est, quanto magis, qui unus saltem diei puerulum peremerit, homicidam se esse excusare ⁹⁵) nequibit?

Gratian. Hoe autem utrum ad omnia genera purgatio-nis, an ad have duo tantum, guae hic prohibita esse videntur, pertineat, non immerito dubitatur propter sacrificium zelotypiae, et illud Gregorii 96): Si vir, qui frigidae naturae esse dicitur, per verum iudicium probare potuerit, uxorem suam nunquam se cognovisse, separetur ab ea.

C. XXI. u) 97)

In libro namque Numerorum ⁹⁰) legitur, Dominum praece-pisse Moysi, ut loqueretur filits Israöl et diceret eis: Vir, cuius uzor erraverit, maritumque contemnens dormierit cum altero viru, et id ⁹⁹) maritus deprehendere nequiverit, sed latet adulterium, et testibus argui non potest 100), quia non est inventa in stupro, si spiritus zelotypiae coneitaverit virum contra uxorem suam, quae vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad sacerdo-tem, et offeret oblationem pro illa decimam partem sati¹⁰¹) farinae hordeaceae; non fundet super eam oleum, nec im-ponet thus, quia sacrificium zelotypiae est et oblatio investigans adulterium. Offeret igitur eam sacerdos, et statuet coram Donino, assumetque aquam sanctam in vase fictili, et parxillum terrae de pavimento tabernaculi mittet in eam. Quumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput eius, et ponet super manus illius sacri-ficium recordationis et oblationem zelotypiae. Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum exsecratione maledicta congessit, adiurabitque eam, et dicet: Si non dormivit vir alienus tecum, et si non polluta es deserto mariti thoro, non nocebunt¹⁰²) tibi aquae istae amarissi-mae, in quas maledicta congessi. Si autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, et concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subiacebis: det te Dominus in maledictionem et exemplum cunctorum in populo suo; putrescere faciat femur tuum, et tumens uterus tuus dirumpatur; in-grediantur aquae maledictae in ventrem tuum, et utero tumescente putrescat fremur tuum. Et respondebit mulier: Amen, Amen. Seribetque sacerdos ista maledicta in libello, et delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, et dabit ei bibere; quas quum exhauserit, tollet sacerdos de manu eius sacrificium zelotypiae, et elevabit ¹⁰³) illud goram Domine, imponetque illud super altare, ita dun-taxat, ut prius pugillum sacrificii tollat de eo, quod offer-tur et incendat super altare, et sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas quum biberit, si polluta est et eontemto viro adulterii rea, pertransibunt eam aquae ma-ledictionis, et inflato ventre computrescet femur, eritque mulier in maledictionem et in exemplum omni populo.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXI. u) Capiti huic in vulgatis erat praepositum nomen Paleae; sed in omnibus, quae collata sunt, manu-scriptis habetur sine ulfo nomine Paleae, et quidem con-functum cum praecedenti capite. Ac certe versiculus: Sed quaelibet, videtur indicare, locum hunc Numerorum ab ipso Gratiano recitatum fuisse.

v) Maritus vero: Haec usque ad vers. Quod si, sunt huo transposita ex extremo eiusdem quinti capitis Numerorum

C. XXII. w) Epistola scripta Carolo regi patruo Lotharii (ex qua caput hoc est acceptum) exstat Romae in codice saepe citato monasterii Dominicanorum. In qua inter alia refertur, Lotharium, quum scire vellet, an Theuterium patrasset, voluisse duos homines monomachiam committere, ita, ut si ille, qui partes Theupergae tuere-tur, caderet, ipsa plane adulterii convicta censeretur. Hocque valle reprehendit Nicolaus, docens, hanc non esse legitimam rationem probandi crimina (quamvis in Longo*Maritus vero v) absque culpa erit, et illa recipiet iniquitatem suam." Quod si polluta non fuerit, innoxia erit et faciet liberos.

IV. Pars. Gratian. Sed quasitiet huisemodi purgatio videtur esse inhibita, quum in praemissa auctoritate Stephani Papas disatur: Spontanea confessione, etc.

C. XXII. In novo testamento monomachia non recipitur. Item ex decretis Nicolai Papae w) 104).

Monomachiam vero in lege non assumimus, quam praece-ptum¹⁰⁵) fuisse non reperimus, quia¹⁰⁶), licet quosdam inisse legerimus¹⁰⁷), sicut sanctum David et Goliam sacra prodit historia 103), nusquam tamen ut pro lege teneatur alicubi 109) divina sanxit auctoritas, quum hoc et huius-

which sectantes Deum solummodo tentare videantur. V. Pars. Gratian. Contra in Conciliu Wormaciensi, c. 15. 1 10):

C. XXIII. Si furta in monasterio fiunt, iudicio monachi SC. Cxpurgent.

Saepe contingit, ut in monasteriis furta perpetrentur, *et qui hace committant ignorentur.* lécirco statuimus, ut quando ipsi fratres de talibus se expurgare debuerint 111), missa ab abbate celebretur vel ab aliquo, *cui ipse abbas praeceperit,* praesentibus ¹?²) fratribus, et sic expleta ^x) missa omnes communicent in haec verba: Corpus Bomini sit mihi 113) ad probationem hodie.

C. XXIV. Quicunque de adulterio accusatur, probabili indicio annicho a catala, prova indicio se exparget. Item in Salegustadiensi Concilio, c. 7.114)'

Interrogatum est, si duo de¹¹⁵) adulterio inculpati fue-rint¹¹⁶), et unus profitetur, et alter negat, quid inde agendum sit¹¹⁷). Decretum est a sancto concilio, ut ille, qui negaverit, probabili se iudicio expurget, et qui pro-féssus fuerit dignam 118) poenitentiam agat.

C. XXV. Quum plures de adulterio accusantur, et unus ceteros purgare voluerit, omnes rei habeantur, si ipse in iudicio ceciderit.

Item in eodem, c. 14. 119)

Statuit quoque sancta synodus, ut, si duo de adulterio accusati fuerint, et ambo negaverint, et orant sibi con-cedi, ut alter illorum utrosque divino purget iudicio, si unus in hoc ceciderit¹²⁰), ambo rei habcantur.

C. XXVI. Pro singulis missa celebretur, qui de aliguo crimine accusantur.

Rem in Concilio Wormaciensi, c. 10. 121).

Si episcopo aut presbytero *causa criminalis, hoc est ho-micidium, adulterium, furtum, et* maleficium¹²²) imputa-tum¹²³) fuerit, pro¹²⁴) singulis missam celebrare³)¹²⁵)

bardicis constitutionibus et in Capitularibus habeatur) sed potius nibil aliud esse quam Deum tentare. Addit vero denegatam fuisse a Lothario Theupergae iustam purgatio-nem, his verbis: Sed de adulterio illa coram missi nostri praesentia purgarè se voluit, sed ipse non annuit. Totam hanc historiam describit Regino lib. 2. Chronic. Ex his vero ostenditur, rubricam huius capitis apud Gratianum pinin esse granzalem automa cuma Sicolum hoc tantum nimis esse generalem, quippe quum Nicolaus hoc tantum veliz demonstrare, non esse utendum monomachia ad purgationem.

C. XXIII. I) Sic expleta: In hoc capite addita sunt nonnulla verba ex concilio, quae a collectoribus vi-debantur omissa; sed hoc loco satis visum est varietatenindicare. Nam in concilio ipso sic legitur: et sic in ultima missae celebratione pro expurgatione sua corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi percipiant, quatenus ita inde innocentes se esse ostendant.

6. XXVI. y) Celebrare: In concilio et apud Bur-chardum et Ivonem *) sequitur: et secretam publice dicere.

c. 66. — 111) debeant: orig. — debent: Reg. — Edd. coll. o. — 112) ex praces.: Edd. coll. o. — 113) tibi: eaed. — Reg. = C. XXIV. 114) hab. A. 1122. — Burch. in fine operis. Ivo Decr. p. 15. c. 173. — 115) in: orig. — Burch. — Ivo. — 116) ferent: Burch. — Ivo. — 117) esset: ib. — orig. — 118) digne: ib. = C. XXV. 119) Burch. ib. — Ivo ib. c. 150. — 120) deciderit: orig. — Coll. citt. =C. XXVI. 121) hab. A. 868. — Reg. 12. c. 277. Burch. 1. 2. c. 199. Ivo Decr. p. 6. c. 272. — 123) maleficium aliquod: Edd. coll. o. — 183) reputatum: Reg. — 124) in: orig. — Reg. Burch. — \circ) et ap. Rig. — 125) tractare: Coll. eitt.

Quaest. V. C. XX. 95) accusare: ib. — 96) cf. C. 83. q. 1. c. 1. == C. XXI. 97) hacc ipsius Gratiani verba sunt. — 98) Nu-meri: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. — cf. Num. c. 5. — 99) hic: Ed. Bas. — 100) polerit: Ed. Bas. — 101) sait i. e. mensurae: Ed. Arg. — sacci: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. Nor. — 102) tenebunt te: Edd. coll. o. pr. Bas. — 103) tevabit. Ed. Bas. == C. XXII. 104) scr. A. 867. — Reg. I. 2. c. 77. Burch. I. 9. c. 51. Ivo Decr. p. 8. c. 167. — 105) prueveptam: Coll. citt. — Edd. coll. o. — Böhm. — 106) quan: Coll. citl. — Edd. coll. 0. — 107) teganus: Ivo. — Burch. — Edd. coll. o. — 108) f Reg. c. 17. — 109) atteut: Edd. Arg. Bas. = C. XXIII. 110) hab. A. 868. — Reg. I. 2. c. 375. Burch. L. 11.

debet, et communicare, et de singulis sibi imputatis inno-centem se ostendere 126). Quad si non fecerit, quinquen-nio a liminibus ecclesiae extraneus habeatur. Gratian. Illud vero, quod Sixtus et Leo in fine suae purgationis addiderunt, ex corum exemplo intelligendum est;

exemplo enim suae satisfactionis noluerunt ceteris praescribere legem purgandí.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

P. Pars. Quod vero quarto loco quaerebatur: An duorum testimonio episcopus sit condemnandus? multorum auctoritate probatur. Sicut enim in evangelio Ioannis 1) legitur, ait Christus ad Iudaeos: In lege 2) vestra scriptum est, quoniam duorum hominum testimonium verum est. Hinc consequenter contra eos argumentatur, dicens: Si duorum bominum testimonium verum est, quare testimonium meum et Patris non accipitis? Item Paulus in epistola ad Corinthios 3): In ore duorum vel trium stabit omne verbum. Item in epistola ad Hebrares 4): Quis praevaricans legem Moysi, duobus vel tribus testibus convictus, sine miseratione lapidabitur.

C. I. Quot testibut quisque clericorum convinci debeat. Item ex Concilio Bracarensi II. c. 8. 5)

Placuit, ut si quis aliquem clericorum in accusatione 6) fornicationis impetit, secundum praeceptum Pauli apostoli duo vel tria testimonia requirantur ab illo. Quod si non potuerit datis testimoniis approbare quod 7) dixit⁶), excommunicationem accusati accusator accipiat 9).

11. Pars. Gratian. Ex praemissis itaque colligitur, quod duorum vel trium testimonio episcopus convinci et damnari potest. Porro Silvester Papa in generali synodo residens ocontra dixit¹⁰):

C. 11. Quot testibus episcopus, vel presbyter, vel reliqui clerici sint convincendi.

Praesul non damnabitur 11) nisi cum LXXII. testibus, *nec praesul summus .) a quoquam iudicabitur, quoniam scriptum est¹²): Non est discipulat super magistrum.^{*} Presby-ter autem cardinalis¹³) nisi cum XLIV.¹⁴) testibus non damnabitur¹⁵); diaconus vero cardinalis urbis Romae nisi cum XXVII. testibus non condemnabitur. Subdiaconus, acolythus, exorcista, lector, ostiarius non nisi septem testi-bus non¹⁶) condemnabitur. Testes autem et accusatores sine aliqua sint infamia.

C. 111. Episcopi non nisi LXXII. testibus condemnandi sunt. Item Leo IV. in epistola Episcopis Britanniae 17).

Nullam damnationem episcoporum unquam esse censemus, nisi aut ante legitimum numerum episcoporum (qui fit per duodecim episcopos), aut certe probata sententia per LXXII. testes idoneos, qui tales sint qui *et* accusare possint. §. 1. Et prius ad sacra Christi quatuor evangelia sacra-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. IV. C. II. a) Nec praesul summus: Ex concilio Romano sub Silvestre et ceteris locis indicatis (excepta Panormia) addita sunt haec usque ad vers, Presbyter. Ac mirandum est de auctore glossae, qui putavit Pontificem maximum minore numero testium posse condemnari quam diaconum cardinalem atque ostiarium, quum tamen ipse Pontifex a generali saltem praesulis nomine minime esset excludendus.

C. III. b) Sicut nobis: Hinc usque ad dictionem

Quaest. V. C. XXVI. 196) reddere: orig.

Quasist. V. 1) Ioan c. 8. v. 17. - 3) Dout. c. 17. v. 6. -3) \$ Cor. c. 13. v. 1. - 4) Hebr. c. 10. v. 28. = C. I. 5) hab. A. 572. - Coll. tr. p. p. 2. 1. 46. c. 8. - Burch. 1. 2. c. 203. Ive Pan. 1. 4. c. 97. Decr. p. 6. c. 276. - cf. Capit. 1. 5. c. 240. - 6) ms-culatione: Ed. Bas. - macula: Edd. rell. - 7) quae: Coll. Hisp. -6) dicit: Edd. Lugdd. II. III. - 9) excipiat; Coll. Hisp. = C. II. 10) ex apocrypho canone Silvestri c. 3. - cf. Capit. Hadr. c. 78. -Conc. Mog. hab. A. 868. c. 13. Deusdedit p. 3. Ivo Pan. 1. 4. c. 91. Decr. p. 6. c. 334. Polyc. 1. 5. t. 1. - In Ed. Arg. haic capit: camean quidam, sub nomine Deusdedit P. laudatus, praemititur. - 11) de-metur: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - daunatur: Edd. rell. - 13) Matth. c. 10. - 13) abest ab orig. - 14) LXIV: Edd. cell. -15) deponatur: ib. - 16) abest ab Edd. coll. 0. pr. Bas. et Behm. = C. III. 17) scr. c. A. 850. - 1vo Decr. p. 5. c. 116. - \$) et

menta praestent, quod nihil falsum depromant, sicut no-bis b) B. Silvester tradidit, et Romana sancta videtur tenere ecclesia. Et si inter eos, quos damnandos esse dixe-rint homines, fuerit episcopus, qui suam causam in prae-sentia Romanae sedis episcopi petierit audiri, nullus super illum definitivam praesumat dare sententiam, sed omnino eum audiri decernimus.

Gratian. Sed hoc vel speciali privilegio de clericis Ro-manae ecclesiae intelligitur, vel propter improbitatem quorun-dam, qui, quum non sint spectatae vitae et scientiae, in accusationem ministrorum Dei repente prosiliunt. Quorum vero vita adeo laudabilis est, ut omnibus imitanda appareat, de quorum assertione nulla dubitatio nasci poterit, corum testimonio duorum vel trium testium quilibet iure convinci et damnari peterit.

QUAESTIO VI. GRATIANUS.

L Pars. Sequitur sexta quaestio, qua quaeritur: Que remedio causa vitiata sublevetur, et si remedium illud sit dan-dum ei, qui causa dilationis vocem appellationis exfibuerit? Causa vero vitiata remedio appellationis sublevari poterit.

Unde Fabianus Papa ait ad Hilarium Episcopum, epist. III. c. 3. 1):

C. I. Causae vitiatae remedium appellationis subveniat. Liceat appellatori vitiatam causam remedio appellationis sublevare.

C. H. De codem. PALEA.

[Idem paulo ante 2).]

"Appellantém non debet afflictio ulla³), aut detentionis iniuriare custodia."

C. 111. De codem.

Item Anacletus Papa, epist. I. in fine 4).

Omnis oppressus libere sacerdotum (si voluerit) appellet iudicium, et a nullo prohibeatur, sed ad his fulciatur et liberetur³). Si autem difficiles causae aut maiora negotia orta fuerint, ad maiorem sedem referantur. Et si illic facile discerni⁶) non poterunt⁷) aut iuste terminari, ubi fuerit summorum congregata congregatio *) (quae per sin-gulos annos *bis* fieri solet et debet), iuste et Deo placite coram patriarcha aut primate ecclesiastica negotia ^b)³), et coram patricio saecularia iudicentur ⁹) negotia in commune 10

Item Sixtus Papa epist. II. omnibus roctoribus occlesiae scribit, dicens 11):

C. IV. Quisquis pulsatus fuerit, apostolicam sedem appellet. Si quis vestrum pulsatus fuerit in aliqua adversitate, licenter hanc sanctam et apostolicam sedem appellet, et ad eam quasi ad caput suffugium 12) habeat, ne ipse innocens damnetur, aut ecclesia sua detrimentum patiatur.

Ecclesia, non leguntur in epist. Leonis manuscripta, ha-

bentur tamen apud Ivonem *). Quaest. VI. C. III. a) Congregatio: In vulga-tis **) sequebatur: sub metropolitano, quae sublata sunt, quia in nullo manuscripto neque in originali habentur, et in sequentibus verbis exponitur, coram quibus sit habendum concilium.

b) Ecclesiastica negotia: In epistola legitur: primate ecclesiastice, et coram patricio saecularia, etc.

apad Nicolaum I. op. ad Salmonem Brittonam regem, ubi Leonis

apud Nicolaum I. ep. ad Salmonom Brittonum regem, ubi Leonis ep. refertur. Quaest. VI. C. I. 1) Caput Pseudoisidori, decumtum ex Aniano ad Theod. cel. I. 11. t. 30. c. 20. – Cap. I. 7. c. 353. Burch. I. 1. c. 148. Ans. I. 2. c. 11. et inter capitula Hadriani ad finem 1. 3. Ivo Pan. I. 4. c. 121. \equiv C. II. 2) Caput Pseudoisidori, hau-stum ex Aniano ad Theod. cod. I. 11. t. 30. c. 2. et 15. – Burch. ib. Ans. ib. Ivo ib. – 3) add.: ant carceris: Ans. – Cap. I. 1. – Edd. coll. o. – Bohm. \equiv C. III. 4) Caput Pseudoisidori, confectum ad ep. Innoc. F. ad Victricium c. 3. et Leonis M. ep. 5. (Ed. Baller.) c. 6. – Coll. tr. p. p. 1. t. 2. c. 5. Ans. I. 3. c. 21. – 5) add.: ef andiatur : Edd. coll. o. – 6) decerni: Edd. Lugdd. H. III. – 7) po-tuerint: Edd. coll. o. – 6) decerni: Edd. Lugdd. H. III. – 7) po-tuerint: Edd. coll. o. – 6) decerni: Edd. Lugdd. H. III. – 7) po-tuerint: Edd. coll. o. – 6) decerni: Edd. Coll. o. B. abest ab Ans. – 9) dinudicentur: Ed. Bas. – 10) communi: Edd. coll. o. \equiv C. IV. 11) Caput Pseudoisidort. – Aus. I. 2. c. 8. Ivo Decr. p. 5. c. 3. – 12) suffragium: Edd. coll. o.

C. V. In gravioribus causis pulsati apostolicam sedem appellent

Item Grato e) epistola I. 13)

Omnes episcopi, qui in quibusdam gravioribus 14) pulsan-tur vel criminantur causis, quoties necesse fuerit libere apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant.

C. VI. Ab omnibus appelletur ad Romanam ecclesiam.

Item Marcellus Papa, epist. I. ad Episcopos Antiochenae provinciae 15).

Ad Romanam ecclesiam omnes episcopi, qui voluerint vel quibus necesse fucrit, quai ad caput suffugere, eamque appellare debent, ut inde accipiant tuitionem atque conse--prenare decent, at inte accipiant tuitionem atque conse-crationem ^d). Quod omnibus minime convenit denegare ¹⁶) episcopis; sed absque ulla custodia, aut excommunica-tione, vel damnatione, vel exspoliatione libere ire conce-datur¹⁷).

C. VII. Qui a proprio metropolitano se gravari putaverit, maiorem sedem appellet.

Item Victor ad Theophilum Alexandrinum, epist. I. c. 3. 18)

Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud patriarcham vel primatem dioeceseos, aut penes universa-lis apostolicae ecclesiae iudicetur sedem.

C. VIII. Ad Romanam ecclesiam quasi ad matrem appelletur ab omnibus. Item Zephyrinus urbis Romae Episcopus, epist. I. 19)

Ad Romanam ecclesiam ab omnibus, maxime tamen ab oppressis appellandum est, et concurrendum quasi ad matrem, ut eius uberibus nutriantur, auctoritate defendantur, et a suis oppressionibus releventur, quia non potest aec debet mater oblivisci filium suum.

C. IX. Quoties aliquis appellarerit, audientia sibi non denegetur.

Item Iulius Papa in decretis, sive in rescripto ad Orientales, c. 22. 20)

Placuit, ut a quibuscunque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos (ubi est auctoritas maior) fuerit provocatum, audientia non negetur 21).

C. X. Iniuste damnati restitutionem, et oppressi auxilium a Romana ecclesia debent habere.

Item cap. 30. 22)

Ideo huic sanctae sedi praefata privilegia specialiter sunt concessa tam de congregandis conciliis et iudiciis ac restitutionibus episcoporum, quam etiam de summis eccle-siarum negotiis, ut ab ca omnes oppressi auxilium, et iniuste damnati restitutionem sumant, et talia ab improbis ne 23) pracsumantur absque ultione, nec exerceantur absque damnatione 24).

Il. Pars. Gratian. Quum ergo Zephyrinus dicat, ab

NOTATIONES

C. V. c) Grato: Sic est restitutum ex plerisque vetustis, (nam in vulgatis erat: Item Gregorius.), quanquam in tomis conciliorum haec epistola tribuatur Sixto II., illa

vero, ex qua caput antecedens, Sixto I. C. VI. d) Atque consecrationem: In originali est*): ut inde accipiant tuitionem et liberationem, unde acceperunt informationem atque consecrationem; sed ob glossam non est mutatum.

C. XI. e) Ut honoretur: Hinc usque ad versic. enctorites, addita sunt ex ipsa epistola, quae exstat in bibliotheca Dominicana, et videtur esse Gregorii IV., ex qua etiam sumtum est caput Nulli fas. distinct. 19., et apud

omnibus esse appellandum, maxime tamen ab oppressis, et Marcellus scribat: Omnes episcopi, qui voluerint vel qui-bus necesse fuerit, appellare debent: patet, quod accusate (sive gravetur, sive non) vox appellationis non est deneganda. Quidam tamen ila dislinguunt, ut volentes ad consecran-des, necessitatem patientes ad oppressos referant, ut sit sensus: Omnes, qui voluerint a Romana ecclesia conse-crationem accipere, et ab alignibus impediuntur, eam debent appellare; quibuscunque in suis oppressionibus necesse fuerit ad cam suffugere, similier vocam appellationis exhibeant, ut isti tuitionem, et illi consecrationem ab ea accipiant. Simi-liter et illud Zephyrini distinguitur: Ab omnibus est appellandum ad Romanam ecclesiam : intelligendum est, qui ab ea consecrationem voluerint accipere, vel qui a praelatis suis aliquam iniuriam passi fuerint, maxime tamen ab oppressis. Secundum primam interpretationem oppressi intelliguntur all-qua iniuria affecti; iuxta secundam vero oppressi dicuntur qui in aliquibus regoliis non ad relevandum, sed ad differendum vocem appellationis exhibuerint, appellandi auctoritatem non habent.

Sed quum Gregorius scribat omnibus per diversas

provincias ²⁵): C. XI. De causa appellationis cognoscere non licet nisi ei, ad quem appellatur.

Decreto nostro vestram rogantes caritatem mandamus, ut si aliquis (quod non optamus) suorum aemulorum Aldricum, Coenomanensis ecclesiae episcopum, accusare damna-biliter attentaverit²⁶), *ut honoretur e) B. Petri apostolo-rum principis memoria, ecclesiaeque Romanae, cui prae-sedit, privilegium, et nostri nominis auctoritas*, liceat. illi post auditionem primatum dioeceseos, si necesse fuerit, nos appellare, et nostra auctoritate aut ante nos 27), aut ante legatos nostro²⁶) ex latere missos iuxta Patrum decreta suas exercere atque diffinire actiones, nullusque illum ante haec iudicet aut iudicare praesumat. Sed si quid (quod absit) grave intolerandumque ei obiectum fuerit, nostra erit exspectanda consura, ut nihil prius de co, qui ad sinum sanctae ecclesiae Romanae confugit²⁹) et cius implorat auxilium, decernatur, quam ab eiusdem ecclesiae auctoritate fuerit praeceptum, quae vices suas ita aliis impertivit ecclesiis, ut in partem sint vocatae solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Et infra : §. 1. Si autem (quod non arbitramur) a quoquam secus praesumtum fuerit, ab officio cleri submotus auctoritatis³⁰) apostolicae reus ab omnibus iudicetur, ne lupi, qui sub specie ovium subintraverunt, bestiali saevitia quosque audeant lacerare, et quod sibi fieri nolunt aliis inferre praesumant. Item guum Vigilius Papa in epistola ad Eleutherium,

c. ult. dicat¹)³¹): C. XII. Iudicia appellantium ab eis sunt audienda, ad

quos appellatur.

Quid se scit aliis esse praepositum, non moleste ferat aliquem esse sibi praelatum. Ipsa namque ecclesia, quae

CORRECTORUM.

lvonem utrumque caput simul habetur. Istius autem Aldrici (ut ex catalogo episcoporum ecclesiae Coenomanensis colligitur) mentio est in concilio apud S. Medardum, quod paulo post Gregorium IV. habitum fuit. Itaque defensio ipsi a Gregorio praestita profuit. C. XII. f) Restitutum est caput hec Vigilio antiquo-rum exemplarium auctoritate. Antea vero tribuebatur lu-lio **), in cuius etiam epistola prima habetur prier pars buius contisti parte da prima habetur prier pars

huius capitis usque ad vers. Ipsa namque. (quemadmodum et apud Leonem epist. 84., quod refertur supra distinct. 23. c. Quanguam. et in c. sequ. Qui sunt.), et etiam scatentia ceterarum partium.

c. 6. Ans. l. 2. c. 9. et ex Iulio 1.3. c. 123. et inter cap. Hadr. c. 43. ad fin. l. 3. Ivo Decr. p. 6. c. 326. - 21) denegetur: Ed. Bas. =C. X. 22) Ans. l. 2. c. 47. - 23) non: Edd. coll. o. - 24) add.: sua: ib. = C. XI. 25) scr. A. 532. - cf. ad D. 12. c. 2. - Ivo Decr. p. 5. c. 349. Ans. l. 2. c. 19 (22). Polyc. l. 1. t. T. - 26), tentacerit: Edd. coll. o. - 27) eos: Böhm. - 28) nostros: orig. -ivo. - Edd. coll. o. exc. Bas. - 29) confugerit: Edd. coll. o. -30) iaiuriarum reus: orig. = C. XII. 59) Edd. coll. o. pr. Bas. -31) ex cap. 7. ep. Vigilii ad Profuturum, quod pariter atques extuam Ps eu doisid or ia num est. - Coll. tr. p. 1. t. 52. c. 2. Ans. l. 2. c. 23 (20). (adiecta subscriptione: Dat. Kal. Mart. Belisario ef Ioanne Coss.) - Capitis initium sumtum est ex Leoals M. ep. ad Anastasium infr. c. 4.

Quaest. VI. C. V. 13) Caput Pseudoisidori, perlinens ad ep. 1. Sixti II. — Burch. 1. 1. c. 144. Ivo Pan. 1. 4. c. 124. (ex Gregorio) Decr. p. 5. c. 257. (ex Iulio), quod in Edd. coll. o. pr. Bas. et ipsis legitur. — Ans. 1. 2. c. 12. — 14) aliquipus: Edd. coll. o. = C. VI. 15) Caput Pseudoisidori, confect. ex Innoc. I. ep. 4. c. 1. 2. — Ans. J. 2. c. 7. Polyc. 1. 1. t. 7. — \Rightarrow) In Ms. An-selmi collato eadem leguntur; In Ms. vero Vaticano quodam fegi ut apud Gratianum in margine invenimes indicatum. — 16) denegari: Edd. coll. o. — 17) concedantur: Ed. Bas. = C. VII. 18) Caput Pseudoisidori, confectum sec. conc. Chalc. c. 17. — Ans. inter cap. Hadriant in fine 1. 3. c. 5. et Burch. 1. i. c. 144. Ivo Decr. p. 5. c. 257. (ex Iulio). Pan. 1. 4. c. 126. = C. VIII. 19) Caput Pseu-doisidori. — Ans. 1. 2. c. 6. = C. IX. 20) Caput Pseudoisi-dori, confectum ad conc. Carth. III. c. 10. — Coll. tr. p. p. 1. t. 32.

prima est, ita reliquis ecclesiis vices suas credidit largiendas, ut in partem sint vocatae solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Unde omnium appellantium apostolicam sedem episcoporum iudicia, et cunctarum ³²) maiorum megotia causarum eidem sanctae sedi reservata esse liquet; praesertim quum in his omnibus eius semper sit exspectandum consultum, cuius tramiti si quis obviare tentare-rit sacerdotum, causas se non sine homoris sui periculo apud eandem sanctam 33) sedem noverit redditurum.

Gratian. Item quam Nicolaus Papa in Hinemarum Remensem Archiepiscopum invehatur, qui Rhotandum episcopum appellantem apostolicam sodem damuare ausus est, ila dicens 34);

C. XIII. De Remensi archiepiscopo, qui appellantem Romanam sedem indicare est ansus.

Arguta sapientia tua, winam in bono accepta, fomitem iudicii et materiam depositionis adversus Rotandum assumsit, et ab itinere apostolicae sedis removit³⁵), et continuatim apostolicam sedem appellantem damnavit et car-cerali custodiae mancipavit. Et $iafra 3^6$): §. 1. Privilegia tamen apostolicae sedis vos oblivioni tradere nullatenus debuistis 3^2), quibus venerandi canones iudicia totius ecclesiae ad hanc deferri iubent. Et infra : §. 2. Haec quippe nos in Rotando idcirco noveritis operatos, ut privilegia sedis apostolicae, quae male a vobis violata videbantur, *et 38) a nobis tot impensis laboribus vestra resistente contumacia recuperari non poterant*, auctoritate apostolica et cana e) Patrum deliberatione pristino tandem genio 39) et proprio decorarentur honore.

C. XIV. Quisque cam obedientiam maioribus exhibeat,

guam ab inferioribus desiderat. Item Leo Papa ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, epist. LXXXII. al. LXXXIV. 49)

Qui scit se quibusdam esse praepositum, non moleste ferat aliquem sibi esse praelatum, sed obedientiam, quam exigit⁺¹), etiam ipse dependat, et sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita non audeat alii⁺²) importabile magistri, dicentis ⁴⁺): Diseite a me, quia mitis sum et humilis corde.

Gratian. Putet ergo, quod nulli appellanti sunt induciae denegandae. Ceterum, si causa frustratoriae dilationis appellaverit, a indice, ad quem prozocatum fuerit, condemnapeuaverit, a indice, aa gaam provocatium juerit, conaemna-bitur. Tempus vero appellationis est ante datam vel post datam sententiam. Quoties enim guis se gravari senserit, libere potest appellare. Unde Sixtus Papa II. epist. 1. ad Gratum Epise. ait⁴⁵):

C. XV. Qui gravatur a proprio metropolitano, primatem aut universalis ecclesiae sedem appellet.

Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud primatem dioeceseos aut penes universalis apostolicae ecclesiae Papam iudicetur.

C. XVI. Romanam sedem appellet qui indicem suspectum habet. Item Felix II. ad Episcopos #2 Alexandrina synodo con-gregatos, cap. 19.46)

Quoties episcopi se a suis comprovincialibus vel a metro-

C. XIII. g) Cana: Quum antea legeretur: ca-nonicu^{*}), emendatum sie est ex epistola ipsa, quae habetur manuscripta, et nuper est impressa in ap-pendice bibliothecae, et in lib. Ennodii pro Symmacho legitur: cana miracula et canum genium, iuxta illud Virgilii :

Quaest. VI. C. XII. 33) cancia: Edd. coll. e. - 33) abest ab lisdem pr. Bas. = C. XIII. 34) scr. A. 865. - Ans. I. Z. c. 67 (64). - 35) rerocent: erig. - 36) Ans. in fine I. 2. - 37) de-butasetis: erig. - Edd. coll. e. pr. Arg. Bas. - 38) verba asteriscis heluxa non sunt ap. Ans. - 0) in orig. ap. Mansi et ap. Asselmum begitur: canonica. - 39) abest ab erig. - ingenio: Edd. coll. e. = C. XIV. 40) scr. A. 446. ep. 14. Ed. Baller. - Coll. tr. p. p. 1. t. 45. e. 17. - 41) excepti: Edd. coll. e. pr. Bas. - 42) aliis: Edd. coll. e. - 43) millissind: Ed. Bas. - 44) Matth. c. 23. v. 4. = C. XIV. 45) Caput P seudoisideri, compesitum ad conc. Sardic. - T. - Ans. I. 2. c. 90 Ivo Pan. I. 4. c. 136. Polyc. I. 1. t. 6. = G. XVI. 46) Caput P seudoisideri, compositum ad conc. Sardic. - T. - Ans. I. 2. c. 60 (56). - 47) argue co: Edd. coll. e. - - dam. Ed. Bas. - 40) experience in cig. - Ans. - 50) : Ams. - Edd. coll. e. = C. XVII. 54) Caput P seu-rl. - Ams. I. 2. e. 67. = C. XVIII. 50) Caput P seu-rl. - Ams. I. 2. e. 67. = C. XVIII. 50) Caput P seu-

politano putaverint praegravari, aut eos suspectos habuerint, mox Romanam appellent sedem, ad quam 47) eos *absque ulla detentione aut suarum rerum ablatione* libere liceat ire; et dum praedictam Romanam matrem ap-pellaverint ecclesiam¹⁸), aut ab ea se audiri poposcerint¹⁹), nullus cos aut excommunicare, aut ao ea se audiri poposcerint''), nullus cos aut excommunicare, aut eorum sedes surrigere, aut res eorum auferre, aut aliquam eis vim inferre prac-sumat ante, quam eorum⁵⁰) causa Romani Pontificis aucto-ritate finiatur. Quod si aliter a quoquam praesumtam fuerit, nihil erit, sed viribus carebit.

C. XVII. De codem. PALEA.

۲.

Item Iulius Papa in rescripto ad Episcopos orientales, cap. 30. b) 51)

"Ideo huic sanctae sedi praefata privilegia specialiter concessa sunt, ut ab ea omnes auxilium oppressi, et iniuste damnati restitutionem sumant."

Gratian. Oppressi et se praegravari putantes intelligun-tur ante datam sententiam, iniuste voro damnati post datam sententiam.

Unde Eutychianus urbis Romanae Episcopus scribit Episcopis per Siciliam, epist. 11. e. 1. 52):

C. XVIII. Ante exitum causae per appellationem recedere licet. Non ita in ecclesiasticis agendum est negotiis, sicut in saecularibus. Nam in saecularibus⁵³) legibus, postquam vocatus quis⁵¹) venerit et in foro decertare coeperit, non licet ei ante peractam causam recedere. In ecclesiasticis vero dicta causa recedere licet, si necesse fuerit aut si se prægravari viderit.

III. Pars. Gratian, Qui vero ex contumacia indicions obtemperare noluerit, communione privetur.

Unde in Concilio Milevitano, 'c. 24.55):

C. XIX. Excommunicetur, qui indicibus suis obtemperare non vult.

Quisquis probatus fuerit per contumaciam nolle obtemperare iudicibus, quum hoc primae sedis episcopo fuerit pro-batum †), det literas, ut nullus ei communicet episcopo-rum, donec obtemperet.

Gratian. Item quod post datam sententiam appellari pos-sit, Fabianus Papa testatur, dicens Hilario Episcopo, epist. III. c. 2.⁵⁶):

C. XX. Non denegetur appellatio ei, quem in supplicium sententia destinarit

Liceat etiam in criminalibus causis appellare, nec appel-landi vox denegetur ei, quem supplicio⁵⁷) sententia destinavit 58).

Gratian. Quod paulo ante idem affirmat cod. cap. 5?):

C. XXI. Ante datam sententiam licet alicui appellare. Si quis iudicem adversum sibi senserit, vocem appellationis exhibeat.

IV. Pars. Gratian. Post datam vero sententiam qui appellare voluerit, intra quinque dies appellet, et intra cosdem a que provocavit literas dimissorias accipiat, et intra cosdem ad quem appellavit iter arripiat.

Unde in Theodosianis') legibus sie statutum invenitur ⁶⁰):

NOTATIONES CORRECTORUM.

Cana fides, et Vesta, Remo cum fratre Quirinus Izra dabaxt. -

C. XVII. h) Est summa quaedam capitis recitati su-pra ead. c. Ideo. et habetur in vetustis exemplaribus, in

quibus Paleae esse non solent. C. XXII. i) Theodosianis: Hoc et quatuer se-

doisidori. — cf. excerpt. canon. Egherti. (Mansi t. 12.) c. 8. whi hace ex Gregorio Landantur. — Ans. 1.3. c. 73. Ivo Pan. 1.4. c. 160. Decr. p. 6. c. 356. Polyc. 1. 5. t. 1. — 53) nam in succ. postparam lopibus: Edd. coll. e. — 54) quisque: Edd. Lagdd. II. III. — quisquis: Edd. rel. = C. XIX. 55) hab. post A. 416. — Coll. tr. p. p. 9. L. 32. c. 11. — Ivo Pan. 1.4. c. 168. (ex conc. Spadensi). — $\frac{1}{1}$) pro-latum: Coll. Hisp. =: C. XX. 56) Caput Pseudoisidori, desum-tum ex interpr. ad Theod. cod. 1. 11. t. 30. c. 20. — Barch. 1. c. 148. Ans. I. 2. c. 11. Ivo Pan. 1.4. c. 153. Ucer. p. 6. c. 561. — 57) in supplicium: Burch. Ivo Decr. — Edd. Lagdd. II. III. — in supplicio: Ivo Pan. — Edd. coll. rel. — 58) destinancerit: Edd. coll. c. 2. XXII. 59) Caput Pseudoisidori. — Burch. Ans. ib. Coll. tr. p. p. 1. t. 18. c. 9. Ivo Pan. 1.4. c. 130. Decr. p. 5. c. 248. =: C. XXII. 69) Ex interpretatione ad Paulum Sent. rec. 1. 5. t. 33. §. 1. — Ivo Pan. I. 4. c. 137. Decr. p. 5. c. 261.

C. XXII. Post latam sententiam intra quod tempus quisque appellare debeat.

Propter superfluam appellatorum licentiam, ne in retra-ctandis vel revocandis sententiis liberum habere arbitrium ctandis vel revocandis sententiis liberum habere arbitrium videantur⁶¹), et tempora appellationis, et poenae consti-tutae sunt, ut quicunque apud iudicem, qui causam eius audivit, appellare, et ad alium iudicem appellare⁶²) vo-luerit, intra quinque dies appellet, et his ipsis quinque diebus ad iudicem, ad quem provocaverit, sine aliqua dis-simulatione⁶³) perveniat, et ipse dies, quo⁶⁴) accepit lite-ras, in his quinque diebus specialiter computetur. Quod si longius iter sit, exceptis "his" quinque diebus spatium dierum, quo iter agi possit, computetur.

[PALEA.]*) 65) C. XXIII.

"Habita dinumeratione XX. millium diurnorum per singulos dies computetur."

C. XXIV. A quo appellatur ad quem appellatum fuerit dimissoriae literae dirigantur.

Item ibidem tit. XXXIV. 66)

Ab eo, quo 67) appellatum est, ad eum, qui de appella-tione cogniturus est, dimissoriae literae dirigantur, quae vulgo apostoli 68) appellantur, quarum 69) postulatio et ac-ceptio intra quinque dies ex officio finienda 7) est. Ista 70) iam superius sub titulo de cautionibus et poenis appellationum interpretala sunt. §. 1. Qui intra statuta tempora dimisso-rias non postulaverit⁷¹), vel acceperit, vel reddiderit, praescriptione ab agendo submovetur⁷²), et poenam appellationis ferre 73) cogitur.

C. XXV. De his, qui causa dilationis appellant. Item ibidem tit. XXXF. c. 2.74)

Quicunque non confidentia iustae causae, sed causa affe-rendae⁷⁵) morae, ne contra eum sententia proferatur, ap-pellaverit, vel si de facto suo confessus, ne addicatur ⁷⁶), appellare voluerit, huiusmodi appellationes non recipiuntur '').

C. XXVI. Quum possessor appellat, dum eventus causae dubius est, possessionis fructus sequestrentur. Item ibidem, tit. XXXVI. c. 1.⁷⁸)

Quoties post auditam causam iudicii⁷⁹) possessor appel-lat, fructus possessionis, de qua agitur, dum secundae⁸⁰) audientiae eventus dubius est, merito sequestrantur. Nam si petitor appellaverit, hoc ab eo postulari non potest, quià non potest sequestrari quod non habet. §. 1. Si^{§1}) propter praedia urbana vel mancipia⁸²) appelletur, pen-siones⁸³) eorum vel mercedes, vecturae⁸⁴) etiam, si de navi 85) agatur, deponi solent.

C. XXVII. Iniuste appellans omnino puniendus est.

Item ibidem, tit. XXXVII. c. 1. 86)

Omnino punicndus¹)⁸⁷) est, *ut*, quoties iniusta appellatio pronunciatur, sumtus, quos, dum sequeretur, adversarius impendit, reddere cogatur non simplos, sed quadruplos.

NOTATIONES CORRECTORUM.

quentia capita, quae citantur ex legibus Theodos., habentur lib. 5. sent. Iulii Pauli cum interpretatione. Ex quo apparet, Gratiani etiam tempore has sententias coniunctas fuisse cum codice Theodos. seu breviario Alarici. Alaricus autem in praefatione profitetur, se volumen illud non ex solo Theodos. codice, sed ex variis libris collegisse, et in legum collectione atque interpretatione episcoporum praecipue opera usum fuisse.

C. XXIII. k) Caput hoc abest a vetustioribus Gratiani

Quaest. VI. C. XXII. 61) viderentur: Ed. Bas. - 62) pro-pocure: orig. - Ivo. - Edd. coll. o. - 63) simulations: Ivo Pan. - 64) in quo: ib. - Edd. coll. o. - 63) simulations: Ivo Pan. - 64) in quo: ib. - Edd. coll. o. = C. XXIII. 65) ex fr. 1. D. si gais cautionibus 2. 11. - abest ab Ed. Bas. = C. XXIV. 66) ex Paal Sent. rec. 1. 5. t. 34. - Ivo Pan. 1. 4. c. 128. Decr. p. 5. c. 283. - 67) a quo: orig. - Ivo. - 68) epistola: Ivo Pan. - 69) quo-rem: orig. - + facienda: Ivo. - orig. - 70) Haec est interpre-tatio ad Paulum 1. c. - 71) postularerint, et sic deinceps: Ivo. -Edd. coll. o. - 72) submoveantur - cogantur: ib. - 73) inferre: orig. = C. XXV. 74) ex interpr. ad Paul. Sent. rec. 1. 5. t. 35. -Ivo Pan. 1. 4. c. 129. Decr. p. 5. c. 283. - 73) differendae: Ivo Pan. - Edd. coll. o. - 76) badicatur: Ivo Pan. - abüctatur: Edd. coll. o. - 77) recipiantur: eaed. = C. XXVI. 76) ex interpr. ad Paul. Sent. rec. 1. 5. t. 36. - Ivo Pan. 1. 4. c. 130. Decr. p. 5: c. 284. - 79) tudicem: Ivo Pan. - Edd. coll. o. - abest in Ed. Eas. -60] sequentis: Ed. Bas. - sequendae: Edd. coll. rel. ex Iv. Pan. -

Gratian. Praemissis auctoritatibus intra quinque dies post datam sententiam cuique appellare permittitur. Quod postea Iustinianus in constitutionibus suis corrigens, intra decem dies appellationis remedium cuique dandum decrevit, dicens:

C. XXVIII. Intra decem dies remedium appellationis conceditur.

Imperator lustinianus Augustus 88).

Anteriorum legum acerbitati plurima remedia imponen-tes^{\$9}), et maxime haec circa appellationes facientes⁹⁰), et⁹¹) in praesenti ad huiusmodi beneficium pervenire duxi-mus esse necessarium. Antiquitate⁹²) etenim cautum erat, ut, si quis per se litem exercuerit et fuerit condemnatus, intra duos dies tantummodo licentiam appellationis haberet; sin autem per procuratorem causa ventilata sit, et in triduum proximum eam extendi. Ex rerum autem experientia invenimus hoc satis esse damnosum; plures enim homines ignaros legum subtilitatis, et putantes in triduum esse provocationes porrigendas, in promtum periculum incidisse, et biduo transacto causas perdidisse. Unde neces-sarium duximus huiuamodi rei competenter mederi. Et sarium duxinus nulusmoui rei competenter mederi. Es sancimus omnes appellationes, sive per se, sive per pro-curatores, seu per defensores, vel curatores et tutores ventilentur, posse intra decem dierum spatium a recita-tione sententiae enumerandum ⁹³) iudicibus ab his, quo-rum interest, offerri, sive magni sive minores sunt (exce-rta videlicat sublimissing practications) at licent pta videlicet sublimissima praetoriana praefectura), ut liceat homini intra id spatium plenissime deliberare, sive appellandum ei sit, sive quiescendum; ne timore instante opus appellatorium frequentetur, sed sit omnibus inspectionis copia, quae et indiscussos hominum calores potest refrenare. §. 1. Ad haec sancinus, si quàndo lis speratre reire-nostrum inferri consistorium, si forte contigerit imperato-riam ⁹⁴) maiestatem occupatam publicis causis ex munda-nis provisionibus non posse convocare patres, quatenus causa agitettur ⁹⁵), non ex hoc litem periclitari. Quod enim vitium est litigantium, si culmen imperatorium occupetur? vel quis tantae est auctoritatis, ut nolentem principem possit ad convocandos patres ceterosque proceres coar-ctare? Sed si quid tale evenerit, causa intacta permaneat, donec imperator sua sponte motus et convocari proceres 96) iusserit, et litem inferri patiatur, et omnia secundum mo-rem procedere. § 2. Illud etiam in tertio capitulo dispo-nendum est, quod antiquitas bene statuit, novitas autem nendum est, quou santiquitas bene statuit, uovicas autem neglexit. Quum esim veneranda vetustatis auctoritas ita magistratus digesserit⁹⁷), ut alii maiores, alii medii, alii minores sint, et appellationes a minoribus iudicibus noa solum ad maximos⁹⁰) iudices remitterentur⁹⁹), sed ad spe-etabilium iudicum tribunal, quatenus et ipsi¹⁰⁰) sacro audiderclíquerit¹⁰²), evenit, ut super minimis causis maximi nostri iudices inquietentur, et liomines propter minimas causas magnis fatigentur dispendiis, ut forsitan totius litis aestimatio ad sumtus iudiciales non sufficeret. Ideoque utraque Lybia provocatio speratur usque ad decem libra-

codicibus, et ab originali, et lvone, et Panormia. In uno autem Gratiani valde emendato est in margine superioris

ctus orationis est emendatus addita particula: ut.

capitis 4anquam glossa quaedam. C. XXVII. 1) Omnino puniendus: In sententiis Pauli legitur: omnimodo probandum est, etc. Sed quia est initium capituli, et de huiusmodi punitione multa sunt a doctoribus adnotata, non est mutatum; tantummodo du-

81) ex Paulo ib. §. 2. — 82) add.: rel iumenta: Ivo Pan. — Edd. coll. o. pr. Bas. — 83) possessiones: Edd. coll. o. — 84) vecturaruma: Ivo Devr. — vectura: Edd. coll. o. — 85) si de navis nauto: eaod. ex Iv. Pan. = C. XXVIII. 86) Paulo I. I. t. 37. — Ivo Pan. I. 4. c. 131. Devr. p. 5. c. 285. — 87) ponendum: orig. Ed. Arndts. = C. XXVIII. 88) hace est integra novella 23. data A. 556. — 89) interponentes: Edd. coll. o. — 90) faciendas: eaed. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 91) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. A. 556. — 89) interponentes: Edd. coll. o. — 90) mainerandorum: Edd. coll. o. pr. Bas. — 94) interponerts: eaed. pr. Bas. Nor. — 95) exagitatur: Edd. Bas. — 96) et ceteros proceres: Edd. coll. o. pr. Bas. Nor. — 95) exagitatur: Edd. Bas. — 96) et ceteros proceres: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 97) digessif: Edd. Lugdd. II. III. — 99) maiores: Edd. coll. o. pr. Bas. Integd. II. III. — 96) et developut: eaed. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 97) digessif: Edd. Lugdd. II. III. — 98) maiores: Edd. coll. o. pr. Bas. — 100) invo: Böhm. — 101) exorceant: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 97) doreliquit: eaed. pr. Lugdd. II. III. — 97) directionatic eaed. pr. Lugdd. II. III. — 97) directionatic eaed. pr. Lugdd. II. III. — 98) maiores: Edd. coll. o. pr. Bas. — 100) invo: Böhm. — 101) exorceant: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 97) directionatic eaed. pr. Lugdd. II. III. — 97) directionatic eaed. pr. Lugdd. II. III. — 980 result eature: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 980 result eature: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. II. III. — 980 result eature: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. II. III. — 980 result eature: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. II. III. — 980 result eature: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. II. III. — 980 result eature: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. II. III. — 980 result eature: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. II. III. — 980 result eature: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. II. III. — 980 result eature: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. II. III. — 980 result eature: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. II. III

26 *

١

rum auri quantitatem, non in hanc regiam urbem eam venire, sed ad praefectum augustalem, qui audiat et causam dirimat vice sacri cognitoris, nulla ei 103) penitus 104) post diffinitivam sententiam appellatione porrigenda. Similique modo quoties in Asiana dioecesi vel Pontica tale aliquid emerserit, usque ad praedictam quantitatem decem librarum auri appellationes ad viros spectabiles, comites forte, vel proconsules, vel praetores, vel moderatores, quibus specialiter oasdem lites peragendas deputavinus, remittan-tur, quatenus et hi ad similitudinem praefecti augustalis acri cognitoris intercedant, et causas sine spe quidem vice appellationis, Dei tamen et legum timore perferant deci-dendas. Orientalem¹⁰⁵) autem tractum causas appellatione suspensas, et usque ad decem librarum auri quantitatem limitatas, ad virum spectabilem consitem orientis mittere, simili modo audientiam et finem eis impositurum ¹⁰⁶). Illo videlicet observando ¹⁰⁷), ut viri ¹⁰⁸) spectabiles duces ¹⁰⁹). vel alii spectabiles iudices non ad alios eadem spectabili tate decoratos indices suas transmittant appellationes in Jitibus, quantaecunque sint quantitatis (quum non oporteat ad compares iudices appellationes referri, sed a minori iudicio in maius tribunal ascendere), sed ad illustrissimam praefecturam illorum appellationes, cuiuscunque sint¹¹⁰) quantitatis, (ut dictum est) dirigantur, quae una cum viro¹²) excelso pro tempore quaestore eas dirimat, utro-que officio subministrante, id est tam ex sacris scriniis more solito quam praefectorio. Ita tamen haec sancimus, ut nec a ducibus vel aliis spectabilibus indicibus (quibus forte, et si privati sint, imperialis maiestas causas iniun-xerit) appellatio ad memoratos spectabiles iudices currat, ne causa non gradatim procedere, sed perperam videatur; sed a praesidibus quidem provinciarum, et iudicibus a nobis datis, si non sint spectabiles iudices, intra memo-ratam quantitatem referetur. Si autem vel illustres sint dati a nobis iudices (quibus apices dignitatum super spe-etabilitatem sunt) vel duces, qui omnimodo spectabilitate sunt decorati, vel hi, qui a principe delegati sunt, specta-bilem habeant dignitatem, eorum appellationes sub quacunque quantitate in hanc regiam urbem ad competentes antiquo more iudices referuntur¹¹²), omnibus aliis, quae in appellationibus statuta sunt vel ab antiqua prosapia, vel ab auctoritate anteriorum constitutionum, vel a nostra humanitate, intactis illibatisque custodiendis.

C. XXIX. Quando appellandum sit primo vel secundo. Riem lib. XLIX. Digest. tit. Quando appellandum sit. lege 1. §. Biduum 113).

Biduum vel tridnum appellationis ex die sententiae latae computandum erit. §. 1. Quid ergo, si sententia fuerit sub conditione dicta, utrum ex die sententiae *latae* tempus computamus ad appellandum, an vero ex die, quo conditio sententiae exstitit 114)? Sane quidem non est sub conditione sententia dicenda; sed si fuerit dicta, quid fiet? Et est utile statim tempora ad appellandum computari de-bere. §. 2. Quod¹¹⁵) in sestestiis receptum¹¹⁶) est, ut vel altera¹¹⁷) die, vel tertia provocetur, hoc etian in ceteris observandum est, ex quibus sententia quidem non profertur, appellari tamen oportere¹¹⁹) et posse *supra relatum est,* ut guum¹¹⁹) guis^m) ad tutelam rel ad alia civilia munera nominatur, et eius excusatio non ad-

NOTATIONES

C. XXIX. m) Ut quum quis: Hinc usque ad verba: non admittitur, non sunt in Pandectis; sed quia superius in eadem lege sententia ipsorum exprimitur, non sunt expun-

cta, sed descripta aliis characteribus. n) Ut ei libellos daret: Verba haec non sunt in Pandectis, sed ob glossam non sunt inducta. o) 1 m peratori scripserit: Sic est emen-

Quaest. VI. C. XXVIII. 103) eis: eacd. — 104) abest ab eis-dem. — 105) orientales tractus: Edd. Arg. Lugd. I. — orientatis tractus: Edd. rel. pr. Lugdd. II. III. — 106) add.: sancinus: Edd. coll. o. pr. Bas. — 107) observato: Edd. coll. o. — 108) ut viri spectabiles son ad etc.: Ed. Arg. — ut viri spectabiles indices non ad etc.: Ed. Vern. II. — 109) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 110) add.: dignitatis vel: eacd. — 111) add.: suo: Edd. Bas. Ven. II. Par. Lugd. I. — 112) referantur: orig. — Edd. coll. o. pr. Bas. — mahm. — C. XXIX. 113) ex l. 49. D. t. 1. fr. 1. §. 5. seqq. — capit superimposita abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. — mais erig. — Edd. coll. e. pr. Lugdd. II. III. — 117) . — 116) oportei et polest: Edd. coll. o. — 119) ef. s fragmenti. — 130) subtraxerii: Edd. coll. o. — 131)

mittitur. §. 3. Dies autem istos, in quibus appellandum est, ad aliquid utiles esse, oratio divi Marci voluit, si forte eius, a quo provocatur, copia non fuerit, ut 'ei' libelli dentur. Ait enim: Is dies servabitur, quo primo facultas adeundi erit. Quare si forte post sententiam sta-tim dictam copiam sui non fecerit is, qui pronunciavit (ut fieri assolet), dicendum est nihil nocere appellatori. Nam ubi primum copiam eius habuerit, poterit provocare. Ergo si statim se subduxit¹²⁰), simili¹²¹ modo subvenien-dum est. §. 4. Quid igitur, si conditio horae effecit¹²³), ut se reciperet? Si forte dicta sit sententia iam suprema hora, utique non videbitur¹²³) se subtraxisse. §. 5. Adeundi autem facultatem semper accipimus, si in publico sui co-piam fecit¹²⁴). Ceterum, si non fecerit¹²⁵), an imputetur alicui quod ad domum eius non venerit, quodque¹²⁶) in hortos non accesserit, et ulterius quod ad villam suburbahortos non accesserit, et ulterius quod ad villam suburbanam? Magisque est ut non debeat imputari. Quare si in publico eius adeundi facultas non fuit, melius dicetur facultatem non fuisse adeundi acuitas non fuit, menus incerur facultatem non fuisse adeundi. §. 6. Si quis ipsius qui-dem 127), a quo appellavit, adeundi facultatem non ha-buerit 126), st ei kibellos daretⁿ), eius autem, quem 129) appellavit, habeat copiam, videndum est, ut 130) ei praescribi possit quod eum non adierit. Et hoc jure utimur, ut, si alterutrius adeundi fuerit copia, praescriptio locum habeat. §. 7. *In propria causa biduum accipitur. Pro-priam causam ab aliena quemadmodum discernimus?* Et palam est, eam propriam esse causam, cuius emolumentum vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet. Et infra: §. 8. Si adversus absentem fuerit pronunciatum, biduum vel triduum ex quo quis scit computandum est, non ex quo pronunciatum est. Quod autem dicitur absentem quo pronunciatum est. quota attem ulertur ausentem posse provocare ex quo scit, sic accipit¹³¹), si non in causa per procuratorem defensus est. Nam si ille non provocavit, difficite est ut hic audiatur. §. 9. Si ¹³³) quem¹³³) in insulam deportandum adnotaverit praeses provinciae, et imperatori scripserit °) ut deportetur, videamus quando sit provocandum, utrum quum imperator rescri-pserit 134) ut deportetur, an quum ei scribitur? Et putem 135), tunc esse appellandum, quum recipi eum praeses iubet, *sententia prolata P), imperatori scribendum ut deportetur.* Ceterum verendum est, ne sero sit, ut tunc provocetur, quum imperator insulam ei assignaverit; com-probata 136) enim sententia praesidis 137) tunc solet 138) insulam assignare. Rursus illud verendum est, si mendaciis apud principem oneravit eum, quem deportandum la-borabat¹³⁹), intercludi¹⁴⁰) illi viam provocandi. Quid ergo est? Recte dicetur humanitate suggerente ut et hoc, et illo tempore non frustra provocaretur, quia non adver-sus principem, sed adversus iudicis calliditatem provocavit, *Et infra*¹⁴¹): §. 10. Illud quoque videamus¹⁴²), si, quum imperatori scriberetur, exemplum literarum litigatori edi-tum sit, neque is appellaverit, et postea contra eum rescriptum sit, an appellare a literis pridem 143) sibi editis possit 1)? quia qui tunc non appellavit vera esse quae scripta sunt consensisse videtur, nec est audiendus, si dicat eventum *sacri rescripti se sustinuisse. C. XXX.

Item Ulpianus lib. XLIX, in tit, De recipiendis appellationibus vel non, lege 1.¹⁴⁴) V. Pars. Non solent audiri appellantes, nisi hi, quo-

CORRECTORUM.

datum ex Pandectis. Antea legebatur: Imperator rescripserit *)

p) Sententia prolata: Haec usque ad vers. Cete-s, sunt addita ex Pandectis. ** M

q) Possit: In vulgatis codicibus **) sequehatur: certs non potest, quae neque in vetustis, neque in Pandectis habentur.

similiter: eacd. ex orig. -122) effect: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -123) ridebatur: Ed. Bas. -124) fecerit: Edd. coll. o. pr. Bas. -125) fect: Ed. Bas. -126) add.: ad eum: lb. -127) add.: tudicis: ib. -128) habuil: Edd. coll. o. ex orig. -129) ad quem: Edd. coll. 0. -130) an: orig. -Edd. coll. 0. -131) ac-cipitur: Ed. Bas. -aceiptimus: Edd. rell. <math>-132) in principio eius-dem fragmenti. -139) quidem: orig. -Edd. coll. 0. pr. Arg. Lugdd.II. III. <math>-2) Edd. coll. 0. -134) rescriptit: eacd. pr. Bas. - 135) puto: Edd. coll. 0. -136) add.: nost X. dies: Ed. Arg. -137) add.: tel praetoris: Edd. coll. 0. pr. Bas. -138) add.: etcl. edd.: edd. -140) intercludit: Ed. Bas. -144) fr. 3. eiusdent it. -142) ti-dendum est: Edd. coll. 0. pr. Bas. -143) quidem: Böhm. -39) et Edd. coll. 0. pr. Bas. -143) quidem: Böhm. -39) et

rum interest, vel quibus mandatum est, vel qui negotiam alienum gerunt, quod mox¹⁴⁵) ratum habetur. Sed et si mator⁷), ⁴quum fili rem sententia versam [†]) animadvor-teret^{*}, provocaverit pietati dans, dicendum est et hanc audiri debere, et si litem praeparandam curare maluerit, intercedere non videtur, licet ab initio defendere non pot-est. §. 1.' Scaevola libro IV. regularum¹⁴⁶). Ante sen-tentiam¹⁴⁷) appellari potest, si quaestionem in civili nego-tio habendam iudex interlocutus sit, vel in criminali, si contra leges hoc faciat. §. 2. Macer libro I. de appel-lationibus, lege 4. ¹⁴⁸). Eius, qui ideo causam agere frustratur, quod dieit se libellum principi dedisse, et sa-crum rescriptum exspectare, audiri desiderium prohibetur, et si ob eam çausam provocaverit, appellatio eius recipi et si ob eam çausam provocaverit, appellatio eius recipi sacris constitutionibus vetatur.

C. XXXI. De dimissoriis libellis. Hem Marcianus I. 2. De appellationibus, tit. De dibellis dimissoriis, l. unica 149).

Post appellationem interpositam literae dandae sunt ab eo, **F** ost appellationem interpositam literae dandae sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogni-turus est sive principem, sive quem¹⁵⁰) alium, quas lite-ras dimissorias sive apostolos appellant. Sensus autem literarum talis est: appellasse (puta) Lucium Titium a sen-tentia illius¹⁵¹), quae inter illos¹⁵²) dicta est. Sufficit autem petiisse intra tempus dimissorias instanter et saeautem petiisse intra tempus dimissorias instanter et sae-pius, *ut*, et si non accipiat, id ipsum contestetur. Nam instantiam repetentis¹⁵³) dimissorias constitutiones deside-rant. Acquum est igitur, si per eum steterit¹⁵⁴), qui de-bebat¹⁵⁵) dare literas, quo minus det, ne hoc accipienti noceat. §. 1. Ulpsanus tibro IV. de appellationibus titulo: Nihil innovari appellatione interposita, lege unica¹⁵⁶). Ap-pellatione interposita, sive ea recepta fuerit¹⁵⁷) sive non, medio tempore nihil novari oportet. Et infra¹⁵⁸): §. 2. Si nuis ex pluribus facinoribus condemnatus provter nuaedam quis ex pluribus facinoribus condemnatus propter quaedam appellaverit, propter quaedam non, utrum differenda poena eius sit, an non, quaeritur. Et si quidem graviora sunt crimina, ob quae appellatio interposita est, levius autem crimina, oo quae appenatio merposita est, levius autem id, propter quod non appellavit, recipienda est omnino appellatio, et differenda poena. Si vero graviorem sen-tentiam meruit ex ea specie, ex qua mon est appellatum, omnimodo¹⁵⁹) poena imponenda est. Gratian. Forma apostolorum hace est: "Ego ide¹⁶⁰) san-

ctae Bononiensis ecclesiae episcopus, te presbyterum Rolandum, capellanum S. Apollinaris, ad apostolicam sedem, quam ap-pellasti, ab observatione mei iudicii his apostolis dimitto." Forma vero appellantis ante sententiam haec est: "Ego Adelimus S. Reginae ecclesiae minister licet indignus sentiens me praegravari a domino Gualterio S. Ravennatis ecclesiae archiepiscopo Romanam sedem appello, et apostolos peto." §. 1. Si vero post datam sententiam appellare voluerit, hic erit ei modus appellandi: "Ego A. sanctae Reginae ecclesiae minister licet indignus contra sententiam domini G. sanctae Rav. ecclesiae archiepiscopi iniuste in me latam pridie Kal. Maii A. Domini archiepiscopi iniuste in me tatam praite Rat. mait A. Domini incorrationis MCXLI.¹⁰¹¹ indictione guarta, Romanam sedom appello, et apositos peto.⁽⁽¹⁾ §. 2. Si autem unus, vel duo pro pluribus appellaro voluerint, sic appellabunt: "Ego Si quis episcopus accusatus fuerit, et ¹⁷⁴) iudicaverint con-

P. et G. syndici canonicorum S. B. E. sentientes nos prasgravari, vel contra sententiam, etc. Romanam sedem appel-lamus, et apostolos postulamus." Et huiusmodi appellationes in scriptis fieri debent.

Ad indicium antem alterius fides catholico appeldare non licet. Unde in Concilio Carthaginensi IV. c. 7.¹⁶²):

C. XXXII. Excommunicetur catholicus, qui committit causam suam iudicio alterius fidei.

Catholicus, qui causam suam, sive iustam sive iniustam, ad iudiciam alterius fidei iudicis 163) provocat, excommunicetur.

VI. Pars. Gratian. Notandum vero est, quod quidam indices sunt, a quibus appellari non oportet. Unde in Concilio Milevitano, c. 24. legitur 164):

C. XXXIII. A quibus indicibus provocari non liest.

A iudicibus, quos communis consensus elegerit 165), non liceat provocare 166).

Gratian. Quod de arbitris intelligendum est. Iudicum enim alii sunt ordinarii, alii orbitrarii. Ordinarii vero sunt, qui ab apostolico, ut ecclesiastici, vel ab imperatore, utpote saeculares, legitimam potestatem accipiunt. Arbitrarit sunt, gui nullam potestatem habentes cum consensu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententiae stetur. Horum alti sunt ordinarii et arbitrarii, alti arbitrarii tantum. Ordinarii et arbitrarii sunt, qui legitimam potesta-tem habentes ab eis eliguntur ad arbitrandum, qui non sunt suae ditioni suppositi. Ab his, etsi ut arbitrarii sedeant, et non ut ordinarii, privilegio tamen ordinariae dignitatis, gra-vatus aliquis appellare valebit.

Unde in Concilio Carthaginensi III. c. 10. 267):

C. XXXIV. A indicibus, qui eliguntur communi consensu, provocare licet.

Sane, si ex consensu partium judices electi fuerint, etiam a pauciore numero, quam constitutum est, liceat ') provocari.

C. XXXV. Qui de cpiscoporum iudiciis queruntur, a vicinis episcopis audiantur, vel ab aliis ex conseusu eorum adhibitis.

Item ex Concilio Milevitano, c. 22. "68)

Placuit, ut presbyteri, diaconi, vel ceteri inferiores ele-rici in causis, quas habuerint, si de iudiciis episcoporum suorum questi fuerint, vicini episcopi eos audiant, et inter eos quicquid est finiant¹⁶⁹), adhibiti ab eis ex consensu episcoporum suorum. Quod si *et* ab eis provocandum putaverint, non provocent¹⁷⁰), nisi ad Africana concilia vel ad primates¹⁷¹) provinciarum suarum. Ad transmarine autem qui putaverit¹⁷²) appellandum, a nullo intra Afri-cam in communione succiuitur. cam in communione suscipiatur.

Gratian. Nisi forte u) Romanam sedem appellaverint. Is autem, qui appellaverit, ad eum, a quo appellavit, remitts non debet.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXX. r) Mater: Antea brevius legebatur: sed et si mater ex pietate provocaverit, dicendum, etc. Multa vero

alia in hoc et sequenti capitulo ex ipsisPandectis sunt emendata. C. XXXI. s) MCXLI.: In vulgatis erat: MCLXI. qui Quod hine estam confirmatur, quia quarta indictio, de qua hine estam confirmatur, quia quarta indictio, de qua hic est mentio, non convenit cum anno illo. In manuscri-scriptis autem quum varia sit lectio, haec visa est melior, quae notarum tantum transpositione restitui potuit, et quarta indictio cum hoc anno concurrit. C. XXXIV. t) Liceat: Hunc canonem citat Gratia-

nus (quod ipsemet aperte profitetur) ut ostendat ab huius-

modi iudicibus licere appellari. Verum in concilio Carthaginensi tam impresso quam manuscripto, cum variis exemplaribus collato, et unico codicis canonum etiam impresso ac manuscripto, et Graeco, quod cum ipso concor-dat, et Africano, ubi hoc repetitur, et apud Ivonem legi-tur: non licent. Et quae in ipso canone antecedunt et referuntur infra ead. c. Hoc etiam. ostendunt omnibo cum

negatione legendum esse. C. XXXV. u) Nisi forte: Haec in antiquis codici-bus scribuntur tanquam Gratiani verba. Et ad hanc sententiam demonstrandam affert sequens caput ex concilio Sardicensi.

eccl. ant. ap. BaHer. cf. ad. c. 9. D. 18. — 163) abest ab orig. =: C. XXXIII. 164) hab. post A. 416. — Ivo Pan. l. 19. c. 432. (ex conc. Spalsnsi) Decr. p. 6. c. 365. — 165) elegit: Edd. Nor. Ven. II. — 166) provocari: Edd. coll. o. =: C. XXXIV. 167) hab. A. 397. — Ans. l. 3. c. 128. Ivo Decr. p. 6. c. 363. =: C. XXXV. 168) hab. post A. 416. — Coll. tr. p. p. 2. t. 22. c. 10. — cf. infra C. 11. q. 8. c. 34. — 169) definiant: Edd. coll. o. — 170) provocetur: Ed. Bas. — 171) primatus: Coll. Hisp. — 172) putaverint – susci-piantur: ib. — Edd. coll. o. =: C. XXXV. 173) hab. A. 347. — Ans. l. 2. c. 78. Ivo Decr. p. 5. c. 27. — 174) add.: cmass: Isid. Merl. — Ivo. — Edd. coll. e.

Quaest. VI. C. XXX. 145) quod mox reus ratum habet: Edd. coll. o. + eversam: orig. - Böhm. - 146) fr. 2. ib. - 147) add.: datam: Ed. Bas. - 148) fr. 4. ib. = C. XXXI. 149) Dig. l. 49. t. 6. - 150) quemibet: Edd. coll. o. - 151) tilins N.: Ed. Bas. - talis indicis: Edd. rell. - 152) illum et Maerium: Edd. coll. o. - 153) potentis: eacd. - 154) steti: eacd. pr. Bas. - 165) de-beat: Edd. coll. o. pr. Arg. - Böhm. - 156) fr. 5. ibid. - 159) omnino: Edd. coll. o. = 160) Ego N.: Edd. coll. o. pr. Bas., ubi: Ego, et Arg., in qua: Ego Hearicus legitur. - 161) MCLXI.: Edd. Bas. Lugdd. - MCV.: Edd. rell. = C. XXXII. 163) e. 30. Statutt.

excluduntur accusatione, ita illi ab istorum sunt excludendi †) et alienandi criminatione, et sicut isti ab illis, ita illi ab istis non recipiantur, quoniam sicut Domini sa-cerdotum segregata debet esse conversatio ab eorum con-versatione, ita litigatio, quia servum Domini non oportet litigare 16).

C. VII. De codem. [PALEA.]

Item ex Concilio Maguntino *) 17).

"Decretum est, ut presbyteri suos plebeios et accusare et attestimoniare possint. Si autem neglexerint, sui gra-dus perículo subiacebunt."

C. VIII. Laici clericos accusare non debent. Item Clemens ad Iacobum, epist. I. b) 18)

Sacerdotes et reliqui occlesiae ministri omnesque plebes episcopos suos diligere debent, et eorum praeceptis obe-dire, etiamsi ipsi aliter '') (qued absit) agant, nisi in fide erraverint.

C. IX. De codem. Item ad eundem, epist. II. 20)

Qualis condemnatio eis implineat, qui in patres peccant, scriptura diviua ostendit. Si enim Cham, quia non ope-ruit pudenda patris, maledictus est, multo ampliori condemnatione digni sunt qui patribus legatione Dei fungentibus contumeliam inferunt.

Gratian. Personae inferiorum ordinum in superiorum accusationem recipiendae non sunt. Unde Silvester Papa in epilogo Concilii Romani²¹):

C. X. Minores non debent accusare maiores.

Ciericus adversus exorcistam, exorcista adversus acoly-thum, acolythus adversus subdiaconum, subdiaconus adversus diaconum, diaconus adversus presbyterum, presbyter adversus episcopum accusationem dare aut testimonium ferre c) non valet.

C. XI. De codem,

Item Zephyrinus l'apa ad Episcopos Siciliae, ep. I.d) 22) Maiorum quispiam minorum accusationibus non impetatur.

C. XU. De eodem.

Item Anacletus Papa, epist. III. 23)

Sententia Cham filii Noë damnantur qui suorum doctorum vel praepositorum culpam produnt, ceu Cham, qui patris (*) non operuit, sed *magis* 25) deridenda 26) pudenda monstravit.

-C. XIII. Oves pastorem suum, nisi a fide exorbitaverit, non possunt accusate. Item Eusebius Papa ad Episcopos Alexandriae, ep. 11. 27)

Oves, quae pastori suo commissae sunt, eum nec repre-hendere (nisi a recta fide exorbitaverit) *debent*, nec ul-latenus accusare possunt, quia facta pastorum oris ¹⁸) gla-dio ferienda non sunt, quanquam recte reprehendenda videantur.

II. Pars. Gratian. His suctoritatibus probatur, quod subditi, sive sint laici sive clerici, praclatos suos accusare Si quis erga episcopum vel actores ecclesiae quamlibet

NGTATIONES

Quaest. VII. C. VII. a) Caput hoc abest a plerisque antiquis exemplaribus Gratiani, neque hic recte collo-catur, sed exstat apud Burchardum, qui pro voce: plebeios, babet: plebesanos.
 C. VIII. b) In hoc et sequenti capite non roferuntur

ipsa provisus verba S. Clementis. C. X. c) Aut testimonium ferre: Haec non sunt in originali, neque in aliis locis indicatis, ac totus etiam ordo in enumeratione est immutatus: ita enim in

Þ

non possunt. Verum de criminosis et de infamibus hoc intelligendum est, qui vitam suorum praelatorum parati sunt reprehendere, non imitari: qued es verbis Anacleti datur intelligi, qui ait •):

C. XIV. Quare laici in accusations spiscoporum nen audiantur.

Laici²⁹) in accusatione episcoporum audiendi non sunt, quia oppido eis quidam infesti sunt, et indignum est ut ab eis accusentur, qui eorum gravitatem nolunt imitari.

C. XV. Sacerdotes non nisi a viris idonsis et probatis accusari possunt.

Item Anacletus ad Episcopes Italiae, epist. II. 30) Accusatio quoque eorum, super qua nos consulere volui-stis, non nisi ab idoneis³) et probatissimis viris, qui et suspicionibus et sceleribus carent, fieri debet, quia Dominus sacri sui corporis tractatores a vilibus et reprobis ac non idoneis personis infamari noluit, nec calumniari "permisit", sed ipse proprio flagello peccantes sacerdotes a templo eiecit. Unde liquet, quod summi sacerdotes, id est episcopi, a Deo sunt iudicandi, non ab humanis, aut pravae vitae hominibus lacerandi, sed potius ab omnibus fidelibus portandi, ipso Domino exemplum dante, quando per se ipsum, et non per alium vendentes et ementes eiecit de templo. Et paulo post : §. 1. Nullus enim (ut reor) in-venitur inter nos, qui velit suum servum ab alio quam a se iudicari. Quod si praesumtum fuerit, aut multa ipse indignatione irascitur, aut potius ultionem ³ quaerit super eum. Et infra : §. 2. Unde et Dominus per Prophetam ³³) inquit: Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. Et paulo post: §. 3. Si detractores quorumcunque graviter iudicantur, et in perditionis laqueum cadunt, multo magis lacera-tores et detractores atque accusatores *memoratorum* Dei famulorum atque persecutores damnantur, et in barathrum (nisi se correxerint, et per³) corum satisfactionem condignam egerint poenitentiam) indubitanter cadunt³⁵), et vindicibus flammis³⁶) exuruntur. Et infra: §. 4. Haec et alia periculosa considerantes apostoli statuerunt, ne facile commoverentur, aut lacerarentur, vel accusarentur columnae³⁷) sanctae Dei ecclesiae, quae apostoli et successores eorum non immerito dicuntur. Sed si³⁸) quis adversus eus vel ecclesias eorum commotus fuerit aut causas³⁹) habuerit, prius ad eus recurrat caritatis studio, ut familiari colloquio commoniti ea sanent, quae sananda sunt, et caritative emendent quae iuste emendanda agnoverint. Si autem aliqui eos prius, quam hoc egerint, lacerare, accusare aut inlestare praesumserint, excommunicentur et minime ab-solvantur, antequam per satisfactionem (ut iam dictum est) condignam egerint poenitentiam, quosiam iniuria eorum ad Christum pertinet⁴⁰), cuius legatione funguntur.

C. XVI. Communione privetur, qui publice adversus episcopum conqueritur prius, quam familiariter eum convenerit. Item Alexander, epist. I. e. 3.41)

CORRECTORUM.

concilio et apud ceteros: Fecit kos gradus in gremio synodi, ut non presbyler, adversus episcopum, elc.

C. XL d) In originali, quemadmodum et apud Ivonem 1), est: nec summorum quispiam minorum accusationibus impetatur aut dispereat.

C. XIV. e) Apud Anacletum, ex quo citatur, non exstat. Eadem tamen fere verba habentur in epist. Eusebii, supra ead. c. Laicos.

Quaest. VII. C. VI. +) add.: accusations et: Ed. Bas. — 16) add.: sed milter esse ud (quoad: Ed. Bas.) omnes: 1vo Pan. — 1. 3, c, 5, -Ans. 1, 3, c, 44. Burch. 1. 1. c. 139. Ivo Pan. 1. 4. c. 1. 3, c, 5, -Ans. 1, 3, c, 44. Burch. 1. 1. c. 139. Ivo Pan. 1. 4. c. 1. 3, c, 5, -Ans. 1, 3, c, 44. Burch. 1. 1. c. 139. Ivo Pan. 1. 4. c. 1. 3, c, 5, -Ans. 1, 3, c, 44. Burch. 1. 1. c. 139. Ivo Pan. 1. 4. c. 1. 3, c, 5, -Ans. 1, 3, c, 44. Burch. 1. 1. c. 139. Ivo Pan. 1. 4. c. 1. 3, c, 5, -Ans. 1, 3, c, 37. even 1. 1. 1. Nor. Par. = C. VIII. 16) Caput Pseudoisidori, desumtum ex regula Benedicti c. 4. 17. - abest haec Palea ab Edd. Arg. Ven. 1. 11. Nor. Par. = C. VIII. 18. Caput Pseudoisidori, desumtum ex regula Benedicti c. 4. 19. add.: guam debent: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. 1. 10. Caput Pseudoisidori, haustum ex confessione Iu-stiniani adversus fria capitula (Mansi t. 9. p. 576.) = C. X. 21) 19. Caput Pseudoisidori, haustum ex constituto Silvestri. — Burch. 1. 1. c. 151. Ivo Decr. p. 5. c. 262. = C. M. 4. et ans. - 222) Caput Pseudoisidori, desumtum ex codem. - Ans. 1. 3. c. 62. 10. Decr. p. 5. c. 245. = C. XII. 23) Caput Pseudoisidori, sumtum ex conc. Aurel. 10. Decr. p. 5. c. 245. = C. XII. 23) Caput Pseudoisidori, sumtum ex conc. Aurel. 11. C. 152. Decrement and this former and the for

appellatorios ingesserit, sciat se habere licentiam arbitrium commutandi et suos libellos recuperandi, ne iustae poenitudi-nis humanitas amputetur. §. 1. Est autem quando appellationem interponi non est necesse. In codem namque libro, et eod. tit. 1. 27. iidem Impp. decreverunt : Nominationes vero libellis vel edictis factae, citra concilium publicum non valent,

de quibus nec appellare necesse est, si solennitas deest. VIII. Pars. §. 2. Diffinitiva²¹¹) quoque sententia, quae condemnationem vel absolutionem non continet, pro nulla habetur. §. 3. Item sententia 212) citra solitum ordinem iudiciorum a praeside prolata auctoritatem rei iudicatae non obtinet. §. 4. Item si²¹³) sententia luta fuerit contra res prins indicatas, a quibus provocatum non est, sententiae auctoritatem non obtinebit, et ideo appellare non est necesse. §. 5. Item si 214) sententia contra ins scriptum feratur, veluti dum defunctus et minor XIV. annis fuisse, et testamentum iure defunctus et minor XIV. annis fuisse, et testamentum iure fecisse dicitur, nullas vires obtinet, nec contra eam est ne-cessarium auxilium provocationis. §. 6. Si vero contra ius litigatoris sententia dicatur, veluti dum minor XIV. annis, annum XIV. implevisse, ac per hoc testamentum iure fecisse pronunciatur, ad provocationis remedium oportet confugere. §. 7. Item si²¹⁵) plures indices dati sunt, et unus tantum ex eis pronunciasse proponitur, non videtur appellandi necessitas fuisse, quum sententia firmitatem iure non obtineat. §.8. Item²¹⁶) quum certa ratione et fine²¹⁷) iudices mulctare possunt, si aliter contra statutum legis modum mulctam irrogaverint, quod contra ius gestum videtur firmitatem non tenet, et sine appellatione potest rescindi. §. 9. Venales 218) quoque tententias, quae in mercedem a corruptis indicious proferun-tur, etiam citra interpositae prococationis auxilium infirmas esse decretum est. §. 10. Ilem si ²¹⁹) propter infirmitatem actatis ad honorem, ad quem nominatus es, inhabilem te esse probaveris, praetermissa appellatione iniqua nominatio remo-vebitur. §. 11. Sunt etiam, guorum appellationes non reci-piuntur. Non ²²⁰) enim potest recipi eius appellatio, qui per contumaciam absens, guum ad agendam causam vocatus esset, negotio prius summatim perscrutato condemnandus est. §. 12. Nullus 221) etiam homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque eorum, qui manifestam violentiam commiserunt, argumentis convictus, testibus superatus, voce etiam propria vitium scelusque confessus audiatur appellans. Et hoc in notoriis. §. 13. In occultis autem : Si 222) testibus productis, instrumentis prolatis, aliisque argumentis praestitis sententia contra eum lata sit, et ipse, qui condemnatus est²²³); aut minime voce sua confessus sit, aut formidine tormento-rum territus contra se aliquid dixerit, provocandi licentia ei mon denegatur. §. 14. Nulli²²⁴) quoque officialium a senten-tia proprii iudicis provocatio tribuatur, nisi in eo tantum negotio, quod civili ratione super patrimonio forte apud proprium iudicem inchoaverit. §. 15. Quoties ²²⁵) etiam fisoalis calculi satisfactio postulatur aut tributum exposeitur, aut pu-Mici, vel etiam privati debili evidentis et convicti redhibitio flagilatur, appellatione exclusa necessorio in contumacem vigor jugitatur, appenditore excusa necessorio in consumacem vigor indiciarius exercetur. §. 16. Ab²²⁶) exsecutione sententiae appellari non potest, nisi forte exsecutor sententiae modum indicationis excedat. §. 17. Si quis etiam ausus fuerit pro-vocare, ne²²⁷) voluntas defuncti testamento scripta reseretur, vel ne ii, quos scriptos patuerit heredes, in possessionem mittantur, et is, cuius de ea re notio erit, appellationem receperit, et index, qui tam ignavam conniventiam adhibuerit, et litigator, qui tam importune appellaverit, viginti libris argenti mulctentur. §. 18. De¹²⁸) possessione etiam et eius mo-mento si causa dicatur, quae sententia interlocutoria appel-latur, quamvis provocatio interposita fuerit, tamen luta sen-tentia sortiatur effectum. §. 19. Quandoque²²⁹) unam et ean-dem plures simul reportant condemnationem, nec diversitas factorum separationem accipit, quo casu, si omnes appellaverint, et uno ex his agente corum appellatio iusta pronunciata fuerit, emolumentum victoriae etiam ad alies pertinebit,

Si 230) autem unus tantum appellarit ciusque appellatio iusta pronunciala est, ei quoque prodest, qui non appellavil. §. 20. Quod si actatis auxilio unus contra sententiam restitutionem impetraverit, maiori, qui suo iure non appellaverit, hoc re-scriptum non prodest. §. 21. Iudicidus 231) autem non solum suscipiendae appellationis necessitas videtur imposita, verum etiam XXX. diorum spatia ex die sententiae definita sunt, intra quae gesta una cum relatione litigatoribus convenit praestari. §. 22. Similiter ¹³²) orbiter appellationem susci-pere et relationem dare compellitur, si delegatus fuerit. §. 23. Litigatoribus ²³¹) vero copia est etiam non scriptis libellis illico voce appellare, quum res indicata poposcerit, tam in civilibus quam in criminatibus causis. §. 24. Ab²³⁴) eo autem, qui de appellatione cognoscit, non polest fieri recursus ad indicem, a quo fuerit provocatum. Quapropter remittendi litigatores ad provincias remotam sibi occasionem atque exclusam penitus intelligant, quum super omni causa interposi-tam provocationem vel iniustam tantum liceat pronunciare, vel iustam. §. 25. Haec omnia in VII. lib. Codicis inventes, a tit. de appellationibus, usque ad tit. ne liceat in una cademque causa.

QUAESTIO VII.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod vero laici in accusatione episcoporum non sint audiendi, Evaristus Papa testatur, dicens Episcopis per Aegyptum, epist. II. 1):

C. J. Laici in episcoporum accusationem non sunt recipiendi. Non est a plebe aut vulgaribus hominibus arguendus vel accusandus episcopus, licet sit inordinatus, quia pro me-ritis subditorum disponitur a Deo vita rectorum. Et infra: Ideo ista dico, quia insidiator bona saepissime solet convertere in malum, et in electis ponit 2) maculam.

C. II. Laicus clericum non accuset. Item Silvester Papa in epilogo Concilii Romani.

Nullus laicus audeat clerico crimen inferre 3)

C. III. De eodem, Item Marcellinus Papa ad Episcopos orientales, cp. II.

Laico non licet quemlibet clericum accusare *).

C. IV. Anathematizatus sacerdotes accusare non potest. Item Iulius Papa in decretis, c. 36.5)

In sancta Nicaena synodo statutum est, ut nemo anathematizatus 6) in nostra suscipiatur accusatione 7), nec illi, qui nos in sua nolunt recipere *querela vel* accusatione *), quum nos super illos sciamus a Domino constitutos, non illos super nos, et sicut maior non potest a minore iudicari, ita nec obligari †), quia rarum est omne quod ma-gnum est. Portamus⁹) onera omnium ¹⁰), qui gravantur, quinimo haec portat in nobis B. apostolus Petrus, cuius vice fungimur legatione, et cuius regula informamur, qua-tenus eius fulti auxilio ab omnibus nunc et in perpetuum tueamur adversis.

C. V. De eodem. Item Eusebius ad Episcopos Galliae, epist. I.¹¹)

Laicos non accusare episcopos hactenus observatum et constitutum est, quia eiusdem non sunt conversationis, et oppido eis quidam infesti exsistunt, quippe quum vita eo-rum et conversatio debeat esse secreta et a laicorum actibus remota, nec ab eis impeti debeant, qui¹²) eorum ca-stitatem et gravitatem nolunt¹³) imitari, maxime quum¹⁴) nec hi eos in suis volunt recipere accusationibus.

C. VI. Nec clerici in accusatione laicorum, nec laici in accusations olericorum sunt suscipiendi.

Item Fabianus Papa ad Episcopos Orientales, spist. II. 15) Sicut sacerdotes vel reliqui clerici a saecularium laicorum

Quaest. VI. C. XLI. 211) c. 9. C. 1. 7. t. 45. -212) c. 4. 10. -216) c. 5. ib. -217) sententis: Ed. Bas. -Anc certo: Edd. rell. -Bchm. -218) c. 7. ib. -219) c. 8. ib. -220) c. 4. ib. -Bchm. -218) c. 7. ib. -219) c. 8. ib. -220) c. 1. C. 1. 7. t. 65. -221) c. 2. ib. -222) const. ead. -223) condemandus: Bohm. -224) c. 3. ib. -222) const. ead. -223) condemandus: Bohm. -224) c. 3. ib. -222) const. ead. -223) condemandus: Bohm. -224) c. 3. ib. -222) const. ead. -223) condemandus: Bohm. -224) c. 3. ib. -222) const. ead. -223) condemandus: Bohm. -224) c. 3. ib. -223) c. 4. ib. -226) c. 5. ib. -223) c. 4. ib. -226 (c. 5. ib. -223) c. 5. (c. 1. 7. t. 68. -233) c. 51. ib. in fine. -234) c. 6. ib. -234 c. 6. i

excluduntur accusatione, ita illi ab istorum sunt excludendi †) et alienandi criminatione, et sicut isti ab illis, fta illi ab istis non recipiantur, quoniam sicut Domini sa-cerdotum segregata debet esse conversatio ab eorum conversatione, ita litigatio, quia servum Domini non oportet litigare 16).

C. VII. De codem. [PALEA.] Item ex Concilio Maguntino^a)¹⁷).

"Decretum est, ut presbyteri suos plebeios et accusare et attrestimoniare possint. Si autem neglexerint, sui gra-dus periculo subiacebunt."

C. VIII. Laici clerices accusare non debent.

Item Clemens ad Iacobum, epist. I. b) 18)

Sacerdotes et reliqui ecclesiae ministri omnesque plebes episcopos suos diligere debent, et corum praeceptis obe-dire, etiamsi ipsi aliter 19) (qued absit) agant, nisi in fide erraverint.

C. IX. De codem.

Item ad eundem, epist. II. 20)

Qualis condemnatio eis immineat, qui in patres peccant, scriptura divina ostendit. Si enim Cham, quia non ope-ruit pudenda patris, maledictus est, multo ampliori con-demnatione digni sunt qui patribus legatione Dei fungen-tibus contumeliam inferunt.

Gratian. Persouae inferiorum ordinum in superiorum accusationem recipiendae non sust.

Unde Silvester Papa in epilogo Concilii Romani²¹):

C. X. Minores non debent accusare maiores.

Clericus adversus exorcistam, exorcista adversus acolythum, acolythus adversus subdiaconum, subdiaconus adversus diaconum, diaconus adversus presbyterum, presbyter adversus episcopum accusationem dare aut testimonium ferre ') non valet.

C. XI. De eodem,

Item Zephyrinus Papa ad Episcopos Siciliae, ep. I.d) 22) Maiorum quispiam minorum accusationibus non impetatur.

C. XII. De eodem. Item Anacletus Papa, epist. III.²³)

Sententia Cham filii Noë damnantur qui suorum doctorum vel praepositorum culpam produnt, ceu Cham, qui patris pudenda²⁺) non operuit, sed *magis^{+ 25}) deridenda²⁶) monstravit.

-C. XIII. Oves pastorem suum, nisi a fide exorbitaverit, non possunt accusare.

Item Eusebius Papa ad Episcopos Alexandriae, ep. II. 27) Oves, quae pastori suo commissae sunt, cum nec reprehendere (nisi a recta fide exorbitaverit) *debent*, nec ul-latenus accusare possunt, quia facta pastorum oris ¹⁸) gla-dio ferienda non sunt, quanquam recte reprehendenda videaatur.

II. Pars. Gratian. His suctoritations probatur, guod subditi, sice sint laici sice clerici, praelatos suos accusare

NOTATIONES

Quaest. VII. C. VII. a) Caput hoc abest a plerisque antiquis exemplaribus Gratiani, neque hic rocte collo-catur, sed exstat apud Burchardum, qui pro voce: plebeios,

habet: plebesanes. C. VIII. b) In hoc et sequenti capite non referuntur ipsa prorsus verba S. Clementis. C. X. c) Aut testimonium ferre: Haec non

sunt in originali, neque in aliis locis indicatis, ac totus etiam ordo in enumeratione est immutatus: ita enim in

Quaest. VII. C. VI. +) add.: accusations et: Ed. Bas. — 16) add.: sed sulter esse ad (quoad: Ed. Bas.) omnes: Ivo Pan. — Ed. coll. o. pr. Arg. — cf. 3 Tim. c. 3. = C. VII. 17) in consilius Meguntinis, quae exstant, have non legantur. — Burch. 1 16. c. 7. — abest have Palea ab Edd. Arg. Ven. I. II. Nor. Par. = C. VIII. 16) Caput Pseudoisidori, desumtum ex regula Wenedicti c. 4. 16) Caput Pseudoisidori, desumtum ex confessione Iu-stimiani adversus tria capitula (Mansi t. 9. p. 576.) = C. X. 21) Caput Pseudoisidori, haustum ex confessione Iu-stimiani adversus tria capitula (Mansi t. 9. p. 576.) = C. X. 21) Caput Pseudoisidori, haustum ex confessione Iu-stimiani adversus tria capitula (Mansi t. 9. p. 576.) = C. X. 21) Caput Pseudoisidori, desumtum ex confessione Iu-stimiani adversus tria capitula (Mansi t. 9. p. 576.) = C. X. 21) Caput Pseudoisidori, desumtum ex confessione Iu-ti c. 151. Ivo Decr. p. 5. c. 265. = C. XII. 20) Caput Pseudoisidori, desumtum ex condem. — Ans. I. 3. c. 62. No. C. 245. = C. XII. 23) Caput Pseudoisidori, sumtum ex confessione Iu-tum ex Isid. Hisp. Sent. I. 3. t. 39. — Ans. I. 3. c. 57. Ivo — A. 258. Decusdedit p. 3. — 24) verenda: Edd coll. o. — W th Atti. (TV: — 36) irridenda: Edd coll. o. — W th Atti. (TV: — 36) irridenda: Edd coll. o. — Edd. coll. o. — W th Atti. (TV: — 36) irridenda: Edd coll. o. — E. XIII. Attine ex Isid. Hisp. Sent. I. 3. t. 39. — Ans. I. 3. c. 57. Ivo — A. 259. Decusdedit p. 3. — 24) verenda: Edd. coll. o. — W th Attin. (TV: — 36) irridenda: Edd. coll. o. — E. XIII. Attine ex Isid. Hisp. Sent. I. 3. t. 39. — Ans. I. 3. c. 57. Ivo — A. 250. Decusdedit p. 3. — 24) verenda: Edd. coll. o. — W th Attin. (TV: — 36) irridenda: Edd. coll. o. — Ed. XIII. Attine ex Isid. Hisp. Sent. I. 3. t. 39. — Ans. I. 3. c. 57. Ivo — A. 253. Ans. I. 3. c. 55 (36). Ivo Pan. I. 4. c. 35. Decr. p. 5. c. 244. Attine ex Isid. Hisp. Sent. I. 3. t. 39. — Ans. I. 3. c. 57. Ivo — A. 253. Ans. I. 3. c. 55 (36). Ivo Pan. I. 4. c. 35. Decr. p. 5. c. 244. Attine

won possunt. Verum de criminoris et de infamibus hoc intel. ligendum est, qui vilam suorum praelatorum parati sunt re-prehendere, non imitari: qued es verbis Anacleti datur intelligi, qui ait •):

C. XIV. Quare laid in accusations spiscoporum non audiantur.

Laici²⁹) in accusatione episcoporum audiondi non sunt, quia oppido eis quidam infesti sunt, et indignum est ut ab eis accusentur, qui eorum gravitatem nolunt imitari.

C. XV. Sacerdoles non nisi a viris idoneis et probatis accusari possunt.

flem Anacletus ad Episcopes Italiae, epist. II. 30)

Accusatio quoque eorum, super qua nos consulere volui-stis, non nisi ab idoneis³¹) et probatissimis viris, qui et suspicionibus et sceleribus carent, fieri debet, quia Do-minus sacri sui corporis tractatores a vilibus et reprobis minus sacri sui corporis tractatores a vilibus, et reprobis ac non idoneis personis infamari noluit, nec calumniari "permisit", sed ipse proprio flagello peccantes sacerdotes a templo eiecit. Unde liquet, quod summi sacerdotes, id est episcopi, a Deo sunt iudicandi, non ab humanis, aut pravae vitae hominibus lacerandi, sed potius ab omnibus idelibus portandi, ipse Domino exemplum dante, quando per se ipsum, et non per alium vendentes et ementes eiecit de templo. Et paulo post: §. 1. Nullus enim (ut reor) in-venitur inter nos, qui velit suum serrum ab alio quam a se iudicari. Quod si praesumtum fuerit, aut multa ipse indignatione irascitur, aut potius ultionem 3^2) quaerit super eum. Et infra: §. 2. Unde et Dominus per Prophetam 3^3) inquit: Qui vos tangit, tangit pupillam eculi mei. Et paulo post: §. 3. Si detractores quorumcunque graviter iudicanpost: §. 3. Si detractores quorumcunque graviter iudican-tur, et in perditionis laqueum cadunt, multo magis lacera-tores et detractores atque accusatores *memoratorum* Dei famulorum atque persecutores damnantur, et in barathrum (nisi se correxerint, et per^{3 4}) corum satisfactionem condignam egerint poenitentiam) indubitanter cadunt³⁵), et vindicibus flammis^{3 6}) exuruntur. Et infra: §. 4. Haec et alia periculosa considerantes apostoli statuerunt, ne facile commoverentur, aut lacerarentur, vel accusarentur columnae³⁷) sanctae Dei ecclesiae, quae apostoli et successores eorum non immerito dicuntur. Sed si³⁸) quis adversus eus vel ecclesias eorum commotus fuerit aut causas 39) habuerit, prius ad eos recurrat caritatis studio, ut familiari culloquio commoniti ea sanent, quae sananda sunt, et carita-tive emendent quae iuste emendanda agnoverint. Si autem aliqui eos prius, quam hoc egerint, lacerare, accusare aut infestare praesumserint, excommunicentur at minime ab-solvantur, antequam per satisfactionem (ut iam dictum est) condignam egerint poenitentiam, quoniam iniuria corum ad Christum pertinet ⁴⁰), cuius legatione funguntur.

C. XVI. Communione privetur, qui publice adversus episcopum conqueritur prius, quam familiariter eum convenerit.

Item Alexander, spist. I. c. 3.41)

Si quis erga episcopum vel actores ecclesiae quamlibet

GORRECTORUM.

concilio et apud ceteros : Fecit kos gradus in gremie synodi, ut non presbyter adversus episcopum, etc.

C. XL d) In originali, quemadmodum et apud Ire-nem *), est: nec summorum quispiam minorum accusationibus impetatur aut dispereat.

C. XIV. e) Apud Anacletum, ex quo citatur, non ex-stat. Eadem tamen fere verba habentur in epist. Eusebii, supra ead. c. Laicos.

querelam iustam se habere crediderit, non prius primates aut alios iudices adeat, quam ipsos, a quibus se laesum aestimat 42), conveniat familiariter, et non semel, sed sae-pissime, ut ab eis aut suam iustitiam accipiat, aut 'iu-stam' excusationem. Et infra: Si autem secus egerit, ab ipsis et ab aliis communione privetur tanquam apostolorum Patrumque aliorum contemtor.

417

C. XVII. Nisi opinione discussa non audiantur accusatores episcoporum.

Item Evaristus Papa Episcopis per Aegyptum, ep. II. 43) New Evaristus rapa Epicepis per Asgynam, ep. 11. (1) Si qui sunt vituperatores aut accusatores episcoporum vel⁴³) reliquorum sacerdotum, non oportet eos a iudici-bus ecclesiae audiri, antequam eorum discutiatur aestima-tionis⁴⁵) suspicio vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quove merito, si pro Deo, aut pro vana gloria, aut inimicitia, vel odio, aut cupiditate ista praesumserint *nec ne*.

C. XVIII. Maiores natu non accusent nisi qui sint rectae filei et conversationis.

Item Calixtus Papa ad Episcopos Galliae, ep. 11.46) Quaerendum est in iudicio, cuius sit conversationis et fidei is, qui accusat, et is, qui accusatur, guoniam hi, qui non sunt rectae conversationis ac fidei, et quorum vita est ac-cusabilis⁴⁷), et quorum fides, vita⁴⁸) et libertas nescitur, non permittuntur maiores natu accusare. Neque viles personae in eorum recipiantur accusatione.

C. XIX. Absque duobus vel tribus testibus non recipiantur episcoporum accusationes.

Item Sixtus Papa II. ad Episcopos Hispanias, ep. 11.49) Accusatio episcoporum non est facile recipienda, dicente Domino⁵⁰): Non Ascipies⁵¹) vocem mentacii. Et Aposto-lus inquit⁵²), adversus presbyterum inscriptionem non re-cipiendam absque duobus vel tribus idoneis testibus. Si haec de presbyteris vel ceteris fidelibus sunt praecavenda, quanto magis de episcopis!

C. XX. Pro sola conventione episcopi non ubmoveatur aliquis a communione.

Item ex Concilio Aurelianensi I. c. 8.53)

Si quis ab episcopo *suo*, vel de ecclesia, vel de proprio iure aliquid crediderit repetendum, si nihil convicii aut criminationis obiecerit, eum pro sola conventione a com-munione ecclesiae non liceat submoveri.

C. XXI. Quare subditi praelutos suos repréhendere

non possunt. Item Evaristus Papa, epist. II. 54)

Sunt nonnulli, qui praepositos suos perverse reprehendunt, si vel parum ipsis molesti exstiterint.

Gratian. Ex his omnibus datur intelligi, quod illi ab accusatione removentur, qui non affectione caritatis, sed pravilate suae actionis vitam eorum diffamare et reprehendere quaerunt. §. 1. Quod vero praemissis auctoritatibus crimigustinus in lib. Soliloguiorum, ita dicens:

C. XXII. Non omnes subditi, sed criminosi tantum

prohibentur accusare praelatos. Praesumunt 55) praelati non debere se reprehendi vel accusari, pro co, quod canones non eos passim constituunt accusandos. Quod tamen negatur solis criminosis, quum de reprehendendo veritas ipsa constituat 56): Si male loculus sum, testimonium perhibe de malo, etc.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXIII. f) In multis vetustis exemplaribus rubrica huius capitis sic habet: Infames accusare possunt haereticos *). In aliis vero nonnullis: Infames non possunt accusare catholicos. sare, etc.

Quaest. VII. C. XVI. 42) existimat: Ivo Decr. — Edd. coll. o. = C. XVII. 43) Caput Pseudoisidori. — cf. conc. Carth. III. c. 8. — Ans. I. 3. c. 51. Ivo Pan. I. 4. c. 59. 44) aut aliorum: Ed. Bas. — 45) existimationis: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. — Alger. == C. XVIII. 46) Caput Pseudoisidori, confectum ad c. 53. Statutt. eccl. aut. — Ans. I. 3. c. 8. Coll. tr. p. p. 1. t. 14. c. 13. Burch. I. 4. c. 171. Ivo Pan. I. 4. c. 57. Decr. p. 5. c. 289. — 47) culpabilis: Edd. coll. o. exc. Arg. Bas. — 48) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. = C. XIX. 49) Caput Pseudoisidori. — 60) Kxod. c. 50. v. 1. — 51) suscipia: Ed. Bas. — actipias: Edd. rell. — 53) i Tim. c. 5. v. 19. = C. XXX. 53) hab. A. 511. — Coll. tr. p. p. 8. t. 59. c. 4. = C. XXI. 54) Cap. Pseudoisidori. — Ans. I. 3.

Gratian. Opponitur huie distinctioni! Ipsi sacri canance distingunat, in quo casu pastores sint accusandi a subditis, dicentes : Oves fi pastores sues non accusent nec repre-hendant, nisi a tide exorbitaverint. Eere in quo easu sunt accusandi a subditis: in aliis autem minime.

III. Pars. §. 1. Huic oppositioni respondetur sic: Di-stinctio illa canonum de criminosis et infamibus intelligitur. Over exim criminorae et infames partorem suum accusare vol reprehendere non possunt, nisi a fide exorbitaverit. Ceterum si a fide exorbitaverit, tanta est labes illius criminis, quod ad eius accusationem et servi adversus dominum, st guilibet oriminesi et infames adversus quemlibet admittuntur.

Unde Dionysius Papa ad Severum Episcopum, epist. II. 1) \$7):

C. XXIII. Infames et haeretici komines bonae famae accusare non possant.

Alieni erroris socium, vel a sui voluntarie propositi tra-mite recedentem, aut sacris Patrum regulis et constitutionibus non obedientem suscipere non possumus nec debe-mus, nec impetere recte credentes vel sanctorum Patrum sanctionibus obtemperantes permittimus, quia infames omnes esse censemus, qui suam ⁵⁶) aut Christianam praevaricantur legem, aut apostolicam vel regularem libenter postponunt auctoritatem.

C. XXIV. Christianos accusare eel in eos testificari non possunt qui fidem acceptam deserverunt.

Item ex Concilio Toletano IV. c. 63. 5%)

Non potest erga homines esse fidelis qui Deo exstiterit infidus 6"). Iudaei ergo, qui dudum Christiani effecti sunt, et nunc 61) Christi fidem 62) praevaricati sunt, ad testimonium dioendum admitti non debent, quanvis esse ⁽³⁾ se Christianos annuncient, quia, sicut in fide Christi suspecti sunt, ita et in testimonio humano dubii habentur. Infir-mari *ergo* oportet eorum testimonium, qui in fide falsi docentur, nec eis est credendum, qui veritatis a so fidem abiecerunt 64).

C. XXV. Haeretici, Judaei vel pagani Christianos accusare non possunts).

Item Caius Papa Felici Episcopo 65).

Pagani, vel haeretici, sive Iudaei non possunt Christianes accusare, aut vocem eis infamationis inferre.

Gratian. In hoc capite decernitur, ut haeretiei non im-petant recte credentes. Unde econtra intelligitur, quod hae-retici ab haeroticis impeti possunt. Item a tramite sui propositi voluntarie recedentes non possunt impetere servantes li-mitem suae professionis. Ex hoc datur intelligi, quod recedentes a suo proposito similiter recedentes criminari possunt. Item non obedientes sanctionibus sanctorum Patrum non possunt accusare obtemperantes sacris constitutionibus. In quo similiter intelligitur, quod inobedientibus inobedientes accusare licet. Unde generaliter colligitur, quod in accusatione aequalitas fidei et conversationis inter accusantem et accusatum semper consideranda est, ul is, qui accusat, vel par, pel superior inveniatur.

C. XXVI. Haereticus haereticum accusare et contra eum testificari potest.

Item Novellarum constit. novella 45. in fine 66),

Si haereticus contra haereticum litiget, licent cuivis eorum haereticum testem adducere. Sin autem orthodoxus cuntra haereticum litiget, pro orthodoxu quidem *etiam* haeretici testimonium valeat: contra orthodoxum autem solius or-

c. 11. == C. XXII. 55) Caput incertum. - Alg. 1. 2. v. 16. - 56) Iean. c. 18. v. 23. - $\frac{1}{7}$) supra cap. 13. == C. XXIII. 57) Caput P seg-doisidori. - cf. C. 3. q. 4. c. 1. - Ans. 1. 3. c. 65. - $\frac{1}{7}$) ita n Ed. Bas. - contra in Edd. Ven. 1. 11. Par. Logd. I. legitur: infrandez non possunt ac. haereticos; in Ed. Nor: infranes acr. non possunt, 58) add.: fdem: Edd. coll. o. == C. XXIV. 59) hab. A. 633. - dvo Decr. p. 13. c. 96. - 60) infidelis: Edd. coll. o. pr. Bas. - 613 ab-ext ab Edd. Lugd. Venett. Par. - 63) abictunt: Coll. Hisp. = C. XXV. 60) Caput P seu doisidori, sumtum ex conc. Carth. VII. c. 3. - Ans. 1. 3. c. 46. Ivo Pan. 1. 4. c. 63. == C. XXV. 66) Ialian. Nov. 41. c. 3. - Ivo Pan. 1. 5. c. 38. Decr. p. 16. c. 181. 27

#18,

thedexi testimonium valeat. §. 1. Orthodoxis autem liti-gantibus ad testimonium nulli haeretico pateat aditus.

Gratian. Sed gnaeritur, si Aagitiosissimus catholicus usit convenire haerelicum de aliv crimine, quam de haeresi t Heie quaestioni ita respondetur ; In quo haeretieus inferior et, sidelicet in regula fidei, in co a malo catholico accusari pelast. In quo autem superior fuerit, videlicet in conversa-Henie oltae, in ea a flagitiosissimu eanveniri non potest. §. 1. Item quad dicitur, pastores pro suis actibus magis sunt tolerandi quan corriplendi, duplicitor intelligitur, vel quia a eriminosis tolerandi sunt et non corrigendi, unde ibi subin-fertur, quia saepe pro meritis subditorum depravatur vita rectorum. Quorum ergo merito (Deo permittente) vita recto-rum depravatur, ab eis potius sunt tolerandi, quan corri-andi Vel cuida anti suidam. gendi. Vel quia sunt quidam, qui saopo deseruntur publicis documentis, et crimen, quod intendunt, probare non valent. De quibus in homilia de puenitentia e. 12. Augustinus

ait 67): C. XXVII. Quae publicis documentis probari non possunt toleranda sunt.

Plerumque^h) boni viri propterea sufferunt aliorum peccata, et tacent, quia saepe deseruntur publicis documentis, quibus es, quae ipsi sciunt, iudicibus probare non possunt. IV. Pars. Gratian. De his etiam illud Anacleti intelligitur 68): Sententia Cham filii Noe damnantur, qui suorum doctorum vel praepositorum culpam produnt ceu Cham, qui patris pudenda non operuit, sed magis deridenda mometravit. Hac enim auctoritate subditi non prohibentur ab accusatione, sed a proditione. Aliud est enim prodere, aliud accusare. Prodit qui non probanda defert: accusat qui reo praesente crimen indici offert, probaturus quod intendit. Chum solus vidit pudenda patris, et ideo per eum intelliguntur, qui, quum soli sint conscii criminum suorum praelatorum, atque ideo accusare non possunt, vitam tamen eorum infamando oliis ridendam offerunt. §. 1. Item obilicitur, quod subditi etiam religiosi praelatos suos accusare non possunt. Legitur enime in Exodo 69), quod Maria soror Aaron, quue prima post transitum maris rubri sumto tympano hymnum cantare post intrata murning a non summer sympton sympton and the chilo-pissam duxerat in uxorem, a Domino lepra percussa est. §. 2. Item in lib. 71) Regum legitur, quod quum David fugeret a facie Saul, latuit in spelunca, in quam quum Saul divertisset ad purgandum ventrem, David praecidit oram chlamydis eius, quod se fecisse postea graviter doluit et vehe-menter poenituit. Saul⁷²) a Domino erat reprobatus, et ex invidia David perseguebatur, ut eum morti traderet. David erat vir humilis et milis, Sauli a Domino substitutus, per Samuelem unctus in regem, sed tamen, quia praecidit or su chlamydis Sauli, graviter flevit, guum a Saule sola admini-stratione unctionis superaretur. Unde datur intelligi, quod sudditi, quamvis religiosi sint, praelatos suos criminosos ac-cusare non possunt. Nam¹³) per Saulem, qui ventrem purgabat, praelati intelliguntur, qui malitiam suam corde con-ceptam in opns producunt. Item legitur in libro 74) Regum, guod guum arca Domini reduceretur de Gabaa in Hierusalem, bobus recalcitrantibus arca inclinata est, cui dum Oza Levita manum adhiberet, ut eam erigeret, a Domino percussus interiit. Per urcam praelati intelliguntur, per Ozam subditi, per inclinationem arcae casus intelligitur praelatorum, per illum, qui manum adhibuit, intelliguntur reprehendentes vel accu-santes vitam doctorum, qui a Domino percussi intereunt, §. 3. His ita respondetur: Verum est per arcam significari praelatos, et per Ozam subditos. Illud vero falsum est, quod per inclinationem arcae casus significetur praelatorum. Alind enim est inclinari vel descendere, aliud cadere. Legitur 75) enim quod salcator noster se inclinaverit, sicut quando digito scribebat in terra; et de montibus frequenter descenderit, in quos oscendebat, vel ut pernoctaret in oratione, vel ut discipulos in monte altiora doceret praecepta, vel ut turbas fugiens

ex altitudine montie cas respicere et libere posset docere. Inclinatio vel descensio humilitatem significat, qua spirituales nonnunquam carnalibus condescendunt, et corum infirmitati compatiuntur, inxta illud Apostoli ⁷⁶): Quis infirmatur, et ego non infirmor i Hos etiam significaverunt angeli, quos ¹⁷) Iacob vidit in scala descendentes. De his etiam per Prophe-tam ¹⁸) dicitur: inclinavit coelos, et descendit. Per arcam ergo inclinatam intelliguntur praelati, qui subditorum eulpam misericorditer portant, et corum infirmitati humiliter compaliuntur. Unde bene dicitur, quod bobus recalcitrantibus arca inclinata est. Boves quippe recalcitrantes subditos significant suis doctoribus non obedientes, quibus dum praelati compa-tiuntur, quasi bobus recalcitrantibus arca inclinatur. Levita, qui manum adhibuit, significat illos, qui misericordiae com-passionem in pravlatis suis reprehendunt, cosque in severilatis amaritudinem erigere volunt. Unde bene Levita iste Oza dicitur; Oza quippe robustus dicitur. Illi enim robusti dicuntur, qui quum de sua iustitia praesumunt, misericordiam cantibus negandam putant, et impendentes reprehendent. Unde a Domino percussi intereunt, quia⁷⁹) iudicium sine miseri-cordia erit illis, qui nolunt facere misericordiam delinquen-tibus. Cui per Salomonem dicitur⁸⁰): Noli esse nimis iustus, quia est iustus qui perit in iustitia sua. Sic et illud Moysis intelligitur. Per Moysem enim praelati intelliguntur, per Acthiopissam peccatores designantur. Moyses Aethiopissum u.r. rem ducit, quum quilibet praedicator peccatorem sibi copulat, ut ex eo sobolem bonorum operum Deo gignere valeat. Hane copulam dum Maria, id est subditi, reprehendunt, lepra pec-cati inficiuntur. Vel per Mariam synagoga intelligitur, quee in Moysem, id est in Christum, murmuravit, quia Aethiopissum, id est ecclesiam, de gentibus sibi copulavit, quos lepra persidiae et erroris sordidos fecit. Non⁸¹) ergo his auctoritatibus subditi prohibentur ab accusatione suorum praelatorum, sed monentur, ne reprehendant misericordem compassionem corum. §. 4. Item per Saulem praelati intelliguntur, et per Dacid subditi. Saul purgans ventrem eos significat, qui ma-litiam corde conceptam foras in opus producunt. Sed in praecisione chlamydis non significaturi) nisi reprehensio peccati. Per chlamydem enim regni potestas intelligitur. Hanc praccidit, qui praelatum sententia damnationis ferit, quod nulli subditorum licet. Facta enim⁸²) pastoris oris gladio, id est sententia damnationis, a subditis ferienda non sunt. Hine est, quod llieronymus ait super Marcum⁸³) de pontifice, qui scidit vestimenta sua. Scissio vestis scissionem significat sa-cerdotii, guod in proximo erat scindendum, et auferendum Iudaeis. Vel per David significantur, qui, nequitiam suorum praelatorum videntes, maiora eorum peccuta contemnunt, minima vero et levia, quasi extremam oram chlamydis praeci-dentes, reprehendere et lacerare satagunt. Vel quia Saul solus divertit in speluncam, in qua David solus ^L) latebat. §. 5. Item super hoc potest intelligi, quod de 84) Cham dictum est, qui solus vidit pudenda patris, quae non cooperuit, sed ridenda monstravit. Hac itaque auctoritate non inhibetur subditis accusare praelatos, si accusabiles fuerint. §. 6. Item probatur, quod subditi praelatos suos accusare non possunt, etiam si religiosi fuerint. Infames enim sunt eo ipso, quod suorum doctorum vitam reprehendere conantur. Infames etiam fiunt (ut canonum tradit auctoritas) omnes, qui in patres armantur, et qui doctorum suorum vitam reprehendunt vel Nullus autem infamis in accusatione praelatorum accusant. est audiendus, nisi forte a fide exorbitaverit, ut supra dictum est. Quum ergo subditi eo ipso, quod in accusationem prae-latorum prosiliunt, infames efficiantur, infamibus autem copia accusandi denegetur, patet, quod subditi praelatos suos accu-sare non possunt. §. 7. His ita respondetur: Non omnes praelati pro praelatis habentur; nomen enim non facit. episcopum, sed vita.

Unde Gregorius Ianuario Episcopo scribit, lib. VII. Indict. 2. epist. 1.:

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXVII. h) Plerumque: In aliquot vetustis codi- l cibus legitur: plerique, quemadmodum et apud Bedam, et in originali, cuius tamen non ipsa prorsus verba hic referuntur

i) Non significatur: In aliquot vetustis exempla-

st. VII. C. XXVII. 67) Serm. 351. Ed. Maur. — Beda 5. = 66) supra ead. c. 12. — 69) Exod. c. 15. — - 71) 1 Reg. c. 24. — 72) ib. c. 16. — 73) glossa 15. c. 24. — 74) 2 Reg. c. 6. — 75) Ioan. c. 8. — 15. c. 24. — 74) 2 Reg. c. 6. — 75) Ioan. c. 8. — 16. c. 21. — 77) Gen. c. 28. — 78) Bad. c. 14. — 81) Greg. past. p. 3. c. 5. — 16. c. 21. — 73) ad. c. 14. — 84) supra c. 13. — 16. c. 21. — 74) 2 Reg. c. 6. — 75) Ioan. c. 8. —

ribus legitur: non significatur reprehensio peccati; in aliis

vero nonnullis: significatur reprehensio peccati. k) David solus: Primo Regum cap. 24. legitur: Porro David et viri eius in interiore parte speluncae lalebant.

C. XXVIII. Quem actas, non vita seniorem facit, graviter est increpandus.

Paulus 85) dicit: Seniorem ne increpaveris. Sed haec eius regula in eo ⁸) servanda est, quum culpa senioris exem-plo suo non trahit ad interitum corda iuniorum. Ubi autem senior iuvenibus exemplum ad interitum praebet, ibi districta⁸⁷) increpatione feriendus est. Nam scriptum est⁸⁸): Laqueus iuvenum omnes vos, et rursus *Propheta dicit*⁸⁹): Maledictus puer 1) centum annorum.

C. XXIX. Dignitas non facit episcopum, sed vita.

Item Hieronymus ad Heliodorum, epist. I. de laude vitae solitariae †).

Non omnes episcopi sunt episcopi. Attendis ⁹⁰) Petrum, sed ⁹¹) et ⁹²) ludam considera. Stephanum suspicis ⁹³), sed et ⁹⁴) Nicolaum respice ⁹⁵). Et infra: §. 1. Non facit ecclesiastica dignitas' Christianum. Cornelius ⁹⁶) centurio adhuc ethnicus dono sancti Spiritus mundatur, presbyteros Daniel⁹⁷) puer⁹⁸) iudicat. Et infra: § 2. Non est⁹⁹) facile stare loco Pauli ¹⁰⁰), tenere gradum ¹⁰¹) Petri, iam cum Christo regnantium. Et infra: §. 3. Infatuatum ¹⁰²) sal ad mihilum prodest. nisi ut proiiciatur foras et a norcia connihilum prodest, nisi ut proiiciatur foras et a porcis conculcetur.

C. XXX. Non episcopi nomen, sed vita reverentiam meretur. Item Augustinus tractatu VI. in c. 1. Ioannis ++).

Non omnis, qui dicit: Pax vobiscum +++), quasi columba est audiendus. Et infra: Corvi de morte pascuntur. Hoc columba non habet; de frugibus terrae vivit, innocens eius victus est.

C. XXXI. Docti ab indoctis, clerici a laicis quandoque merito reprehenduntur.

Item Beda ad c. 2. epistolae II. Petri*).

Secuti sunt viam Balaam et Bosor, qui mercedem iniqui-tatis amavit, correptionem vero habuit suae vesaniae. Subjugale mutun *in* hominis voce loquens prohibuit¹⁰³) prophetae insipientiam. Plerumque haeretici tam stulta dogmata, tam exsecranda proferunt sacramenta, ut etiam hebetum sensus et paganorum 104), et qui ratione divinae agnitionis omnimodis carent, illorum detestetur ¹⁰⁵) insa-miam, et illorum distorta et Deo contraria itinera sanius sapiendo redarguat ¹⁰⁶). Et (quod peius, *quia frequen-tius* est) nonnunquam multi catholicorum in tantum mer-cedem amant iniquitatis, ut etiam docti ab indoctis, a laicis clerici merito redarguantur¹⁰⁷), qui iure¹⁰⁸) compa-**fantur** prophetae, qui verbis asinae contra naturam ko-quentis corrigitur, nec tamen a proposito pravi itineris retardatur. Quibus etiam aptissime 109) nomen congruit civitatis, de qua Balaam venisse perhibetur. Bosor namque carneus sive in tribulatione^m) interpretatur. Neque enim alia maior¹¹⁰) causa luxuriosis exsistit, verbum ve-ritatis amore pecuniae vel desiderio rerum¹¹¹) tempora-

lium adulterare, quam quod¹¹²) carnis se concupiscentiae mancipaverunt. *Et infra*: Sed et nomen ipsius Balaam, qui vanus populus, sive praecipitans eos, interpretatur, talibus convenit. Qui enim agnitam veritatis viam sponte¹¹³) talious convenit. Qui enim agnitam veritatis viam sponte¹¹³) *ipsi⁺ deserunt, quid nisi vanus sunt populus? Quid ¹¹⁴), nisi in praecipitium suos mergunt¹¹⁵) auditores, quibus non salutaria, quae corrigant, sed quae illos delectent er-ronea praedicant? De quibus bene¹¹⁶) subditur: Hi sunt fontes sine aqua, et nebulae turbinibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur.

Gratian. Quia ergo non omnes episcopi sunt episcopi, presbyteri a Daniele puero iudicantur, sal infatuatum a porcis conculcatur, et qui dicit: Pax vobiscum, plerumque non columba, sed corvus reputatur: patet, quod non semper pro officio atque auctoritate personae ab accusatione est cessandum, imo contra pravos est agendum, gnum omnis persona criminaliter peccans alteretur, et (ut ila dicam) legibus capite minor censentur. Qui enim facit peccalum servus est pecedii tam in poena quam in culpa. Unde Augustinus ait b) 119):

C. XXXII. Qui susceptum officium non administrat, non est episcopus, sed canis impudicus.

Qui nec regiminis in se rationem habuit, nec sua delicta detersit, nec filiorum crimen correxit, canis impudicus dicendus est magis, quam episcopus. Gratian. Quibus ergo¹¹⁸) Hieronymus, Augustinus, Gre-

Gratian. Quious ergo⁽¹⁸⁾ Hieronymus, Augustinus, Gre-gorius auferunt nomen columbae, episcopi, senioris, nonne et pricilegium est auferendum dignitatis, ut possint a subditis reprehendi? Unde scriptura dissimulans pricilegium pravas senectutis ait: Maledictus⁽¹⁹⁾, non senior, sed puer centum annorum. Apparet ergo, quod hi ex accusatione praelatorum infames fiunt, qui eorum vitam reprehendere et lacerars co-nantur, qui locum sui regiminis non nomine tantum, sed vita et moribus tenent. Alij autem potius laudabiles fiunt ex ac-verstione praelatorum suorum quam infames lam successione cusatione praelatorum suorum, quam infames. Item, quod dicitur: Maiorum ¹²⁰) quispian minorum accusationibus non impetatur, minores intelligendi sunt non dignitate, sed vita.

Unde Hieronymus ait de Paulo super epistelam ad. Galatas °):

C. XXXIII. Maiores et minores non dignitate, sed

vita intelligi oportet. Paulus 121) Petrum reprehendit, quod non auderet, nisi se

non imparem sciret. Gratian. Hoc non de officio ecclesiasticae dignitatis, sed

de puritate vitae et sanctitale conversationis intelligitur. Solus enim Petrus inter apostolos primalum gerebat. Hine Augustinus ait ad Hieronymum, epist. XIX.

prope finem 122):

C. XXXIV. Non episcopi nomen, sed vita maiorem facit. Quanguam secundum *honorum* vocabula, quae *iam ec-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXVIII. 1) Maledictus puer: In codicibus B. Gregorii partim isto fere modo legitur, partim vero et peccator centum unnorum maledictus est, quemadmodum et apud loannem diaconum, et in vulgata, nisi quod haec habet non: est, sed erit. Septuaginta autem, ut est apud B. Hieronymum, habuerunt: et qui moritur peccator centenarius, maledictus eril.

m) Tribulatione: Sequebatur: posi-C. XXXI. tus **); quae dictio sublata est, quia neque apud Bedam, neque apud B. Hieronymum in nominum Hebraeorum interpretatione habetur.

C. XXXII. n) Caput hoc apud B. Augustinum, ex quo citatur, non est inventum. Burchardus et lvo citant ex Gregorio, et eadem fere verba ipse quoque Gratianus sup.

dist. 83. subnectit capiti Neme guippe. quod est Gregorii. Simile quiddam Burchardus I. 1. c. 13. et Ivo p. 5. c. 67.

afferunt ex Origene. C. XXXIII. e) Caput hec, qued citatar in plerisque exemplaribus ex B. Hieronymo, et in aliquot ex B. Augu-stino, in neutrius libris inventum est, sed in glossa ordi-naria ad ea verba ipsius epistolae ad Galatas: In faciem naria ad ea verba ipsius epistolae ad Galatas: In Jacism eius restiti, additur huec interlinearis explanatio: quod nom auderet, nisi se non imparem sentiret. Et in commentariis B. Anbrosii in illum eundem locum haec leguntur: Nam guis eorum auderet Petro primo apostolo, cui claces regni coelorum Dominus dedit, resistere, nisi alius talis, qui fiducia electionis suae sciens se non imparem, constanter improbaret, cond ille cine consilio fermat qued ille sine consilia fecerat.

Ed. Bas. -105) detestantur: Ed. Bas. - detestentur: Edd. coll. rell. - orig. -106) redarguant: orig. - Edd. coll. o. -107) lacaren-tar: orig. -108) pero et iure: Edd. Par. Lugd. L. - vere et iure: Edd. rell. pr. Bas. Lugdd. II. III. -109) apertissime: Edd. coll. o. - 50) et Edd. coll. o. -110) magis: orig. - Edd. coll. o. -111) desideriorum: orig. -112) qut : Edd. Bas. Ven. II. Par. -113) abest ab Ed. Bas. -114) qut et iume in: Edd. coll. o. -1157 militunt: orig. -116) aperte: Edd. coll. o. = C. XXXII. fif7 ef. ad. Dist. 83. c. 2. - Burch. 1. i. c. 203. Ivo Decr. p. 5. c. 317. Al-ger. I. 2. c. 20. -116) hace ad verbum apid Algerum legantur. -119) cf. supra o. 28. -120) cf. supra c. 11. = C. XXXII. 181) Gal. c. 5. = C. XXXIV. 132) Ep. 40. Ed. Matr. scr. c. A. 397. -Alger. B. c. 21.

Quaest. VII. C. XXVIII. 85) Ep. 1. (scr. A. 599.) 1.9. Ed. Maur. Alg. 1.2. c. 18. – cf. 1 Tim. c. 5. v. 1. – 86) lunc in eo est observ. : Ed. Bas. – lunc est observ. : Edd. rell. – 87) stricta: Ed. Bas. – 88) Es. c. 42. – 89) Es. c. 65. = C. XXIX. +) Alger. 1.2. c. 19 – 90) Attende : Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. 111. – 91) abest ab Ed. Bas. – 92) abest ab Alg. et Edd. coll. o. pr. Bas. – 93) suscipe : Edd. coll. o. pr. Arg. Lugdd. II. 111. – 94) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. 111. – 95) respue : Ed. Bas. – 96) Act. c. 10. – 97) Dan. c. 13. – 98) athuc puer: Ed. Bas. – 96) Act. c. 10. – 97) Dan. c. 13. – 98) athuc puer: Ed. Bas. – 99) cf. Dist. 40. c. 2. – 100) Petri et Pauli: Alger. – Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 101) locum : eaed. – 102) Luc. c. 14. v. 34. = C. XXX. +; Alg. ib. – +; +; pools: Edd. coll. o. = C. XXXI. •) Coll, tr. p. f. t. 50. c. 15. 16. – : 103) probart: orig. – : 104) add.; Iudacordm :

C. XIAV. Paulus Dyaclinae civitatis episcopus subditorum accusatione convictus deponitur.

Lator Nemesion ad nos veniens indicavit, quod Paulus Dyaclinae¹⁶²) civitatis episcopus, inter alia mala in cor-porali crimine lapsus, a suis clericis accusatus et convictus, episcopali sententia depositus est; postea, cum auxilio saecularium veniens, episcopatum more praedonis ingres-sus est, ablatisque rebus ecclesiae dilectissimum Nemesion latorem praesentium sibi substitutum ab eo episcopatu proiecit, et ad summan iniuriam ac necem paene perduxit. Fraternitas itaque vestra haec omnia curet addiscere, et quaecunque ecclesiae abstulit omni mora vel excusatione cessante reddere compellat. Si vero nihil ecclesiae, sed proprium se dixerit abstalisse, (quanvis grave et iniquum fuerit, ut non a vobis ¹⁶³), vel a metropolitano eius hoc peticrit, sed temerario ausu agere praesumserit,) verun-tamen si quid proprium tulit, sub fraternitatis vestrae debet examine constare si verum est. Sed et illud diligen-ter quaerendum est, si quid male de rebus dilapidavit ecclesiae, ut ex eo, quod nunc abstulit, illud reformare ac satisfacere modis onnibus compellatur. Gratian. Hoc edicto non in accusatores vel depositores

aleiscitur, sed in depositum ulterius prosequitur, ut si ultra ad episcopatum aspirare tentarerit, modis omnibus repellatur, et ad agendam poenitentiam perennem in monasterium detrudatur. Quem ergo Gregorius ad episcopatum aspirantem omnibus modis repellit, quem gravi poenilontiae subilicit, patet, non sua dispensatione, sed canonum censura a subditis esse accusatum et convictum. Et ut iam non exemplis, sed legibus agamus, videndum est, quid Gregorius scribat Inno-contio 7) et reliquis Episcopis Sardiniae, lib. FII. Indict. 2. epist. 8. ita dicens 164):

C. XLV. Quod subditi praelatos suos accusare possint. Metropolitanum vestrum in aliquo postponere non praesumatis, excepto si (quod non uptamus) contra eundem habere vos aliquid causae contingat, ut ob hoc sedis aposto-licae iudicium 165) petere debeatis.

C. XLVI. Vitam praelatorum subditi nulla dissimulatione negligant.

Item idem universis Episcopis Concilii Bizacii, lib. X. epist. 37. 166)

Sicut (inquit) laudabile discretumque est reverentiam et honorem debitum exhibere prioribus, ita rectitudinis et Dei timaris est, si qua inter 167) eos correctione indigent, nulla tumoris est, si qua inter ***) eos correctione inagene, nun dissimulatione postponere, ne totum (quod absit) corpus incipiat 1°4) morbus invadere, si languor non fuerit cura-tus in capite. Quaedam 2) enim ad nos de Clementio 16?) primate vestro perlata sunt, quae quoniam ita gravia sunt, ut transire indiscussa ullo modo non debeant, fraternitatem vestram hortamur, ut cum omni solicitudine ac vivacitate mentis indagare multis modis debeatis illata, et si

NOTATIONES CORRECTORUM.

verba Gregorii (quod a Burchardo et Ivone üt), sententia

tamen satis expressa est. C. XLV. y) Innocentio: In originali impresso est: Vincentio alque quamplurimis episcopis. In vetusto autem exemplari Vaticano exprimuntur nomina episcoporum, ad quos haec epistola scribitur, hoc ordine: Vincentio, Inno-centio, Mariniano, Libertino, Agathoni, et Victori Episcopis Sardiniae.

C. XLVI. z) Quaedam: Et hic summatim referunaddita, quae necessaria videbantur. C. XLVII. a) C. XXVIII.: Hic citatur numerus

capitum, ut est in codice canonum, de quo in praefatione dictum est.

sunt ut audita sunt, ultione canonica resecentur. §. 1. Admonemus autem suite blandimentum personae gratia, non favor, non quodlibet blandimentum quenquam vestrum *vel ad discutiendum * quae nobis nunciata sunt mol-liat¹⁷⁰), vel a veritate excutiat, sed sacerdotaliter ad in-vestigandam vos propter Deum veritatem accingite. Nam si quis in hoc piger aut negligens esse praesumserit, dictis criminibus apud Deum se noverit esse participem, cuius zelo ad perscrutandas subtiliter nefandi causas facinoris

non movetur. Gratian. Haec si quis specialia, et ex his generalem regulam colligi non oportere contendit, audiat, quid Gela-sius c. XXVIII.) dicat, omnious clericis cuiuscunque ordinis ita scribens 171):

C. XLVII. Clerici excessus sui episcopi auribus deferant Romani Pontificis.

Quapropter nec clericorum quisquam se apostolicas¹⁷²) offensae futurum confidat immunem, si in his, quae salu-briter sequenda apostolica depromsit¹⁷³) auctoritas, sive episcopum, sive presbyterum, sive diaconum viderit¹⁷⁴) excedentem, non¹⁷⁵) protinus ad aures¹⁷⁶) Romani Pon-tificis deferre curaverit, probationihus duntaxat competen-ting avibilitie aut transpressioni¹⁷⁷) ultip fiat test certerie ter exhibitis, ut transgressionis¹⁷⁷) ultio fiat *et* ceteris interdictio delinquendi. Sin¹⁷⁸) vero, modis omnibus erit unusquisque pontificum ordinis et honoris sui elisor, si cuiquam clericorum¹⁷⁹) vel ecclesiae totius auditui haec putaverit supprimenda.

Si quid in ecclesia damni, aut in his, quae sunt praece-ptionis nostrae auctoritate) prohibita, pontificem vestrum videritis admittere, mox nostris auribus relatione signate, ut quid fieri debeat censeamus.

C. XLIX. Clerici aut laici sine examinatione ad episcoporum accusationem non admittantur.

Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 21. 181)

Clericos aut laicos accusantes episcopos aut clericos passim ·) et sine probatione ad accusationem non recipiendos decernimus, nisi prius eorum discutiatur existimationis 182) opinio.4).

C. L. Quaelibet persona episcopos aut alios accusans, monstranda documentis inferat.

Item ex Synudo Romana 183).

Si quis episcopus, *presbyter,* aut diaconus, vel quilibet clerici¹⁸⁴) apud episcopos (quia alibi non oportet) a qua-libet persona fuerint accusati, quicunque fuerit ille, sive sublinis vir honoris, sive *ullius* alterius dignitatis, qui hoc genus illaudabilis intentionis arripuerit, noverit do-cenda*)¹⁸⁵) probationibus, monstranda documentis se de-bere inferre.

- .

C. XLVHI. b) Auctoritate: Abest ista dictio a plerisque vetustis exemplaribus *), et ab aliis collectoribus, qui etiam Gelasium citant.

C. XLIX. c) Passim: άπλῶς xal ἀδοχιμάστως, quae Dionysius**) vertit: *lemere atque indifferenter*, possuntque etiam coniungi cum sequenti membro. Id vero copiose exponitur in concilio Constant. I. cap. 6.

d) Existimationis opinio: ή ὑπόληψις, id est: existimatio.

C. L. e) Docenda: Sic apud Sixtum III., et in Capitulari; apud Caium vero et Hadrianum paulo aliter, quemadmodum et aliis locis huius capitis nonnullae, sed non magni ponderis, sunt varietates.

orig. — Alger. — 177) transgressoris: orig. — Ans. Alger. — 178) Sic: orig. — Sui: Ans. Alg. — 179) cui: Edd. coll. o. \equiv C. XLVIII. 180) Haec est ultima pars ep. ad Respectum et Leoninum, quam ex coll. card. Deusdedit 1. 3. c. 99. protulit Holstenius. — Ans. 1. 7. c. 164. Ivo Decr. p. 3. c. 15. (ex ep. ad Iustinum et Faustum). Po-lyc. 1. 3. t. 12. 1. 4. t. 18. — e) et Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. \equiv C. XLIX. 181) hab. A. 451. — interpret. Dionysii. — Alger. J. 3. c. 17. — 1883 costimationis: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — Alger. — 50) imo Isidorus. \equiv C. L. 183) ex ep. (Ps eu do-isidori) Sixti III. — cf. cap. Hadriani c. 24. et Capit. 1. 7. c. 438. — Suam fecit canonis auctor Honorii const., quae legitur in Theod. Cod. c. 41. de epp. et cler. — Ans. in fine I. 3. c. 23. — 184) cleri-cus: Edd. coll. o. — 185) dicenda; ib.

Quaest. VII. C. XLIV. 163) Declamenae: Ivo. — Doclavenae: Barch. — legendum tamen est: Docleatinae, Doclea enim urbs in Illy-rico sita est, vulgo Antivari vocata. — 163) nobis: Edd. Arg. Bas. = C. XLV. 164) Ep. 8. (Ner. A. 599.) 1.9. Ed. Maur. — Alger. 1.2. c. 19. — 165) indicum ii, qui petere festinaut, habeaut licentiam: orig. = C. XLVI. 166) Ep. 32. (Scr. A. 692.) 1.12. Ed. Maur. — Alger. 1.2. 6. 19. — 167) in eis: orig. — Alger. — Edd. Arg. Nor. Veu. 1. - si qua in eis sund, quae : Edd. rell. — 168) incudat: Alg. — Edd. coll. o. pr. Bas. — 169) Crementio: orig. — 170) emolliat: Ed. Bas. = C. XLVII. 171) Ep. ad epp. Lucantae scr. A. 494. — Coll. (r. p. p. 1. t. 46. c. 9. — Ans. I. 2. c. 147. Alger. 1.2. c. 15. — 173) Autus: orig. — Alger. — 173) — anojnus; ib. — 174) et-deat: Ed. Bas. — 175) et non: Pao

factae, cur ad gentes intrasset, non ex potestate officii, (qua posset dicere, oves pastorem suum non accusent nec reprehendant,) sed ex ratione 145). divinae virtutis, qua gentiles acceperant Spiritum sanctum, respondit.

Gratian. Quum ergo Petrus potuit ex officio repellere querelas, sed noluit, non hoc exemplo praelati coguntur suscipere reprehensionem subditorum. Ex hac etium humilitatis dispensatione intelligitur ikud Leonis IV. 1)146) Ludovico Augusto dietum :

C. XLI. Imperiali iudicio Apostolicus se emendare promittit, si quid erga subditos iniuste commisit.

Nos, si incompetenter aliquid egimus, et in subditis iustae legis tramitem non conservavimus, vestro ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare iudicio, quoniam si nos, qui aliena debemus corrigere peccata, peiora com-mittimus, certe non veritatis discipuli, sed (quod dolentes dicimus) erimus prae ceteris erroris magistri. Inde ma-gnitudinis vestrae magnopere clementiam imploramus, ut tales ad haec, quae diximus, perquirenda misios in his partibus dirigatis, qui Deum per omnia timeant, et cuncta (quemadmodum si vestra praesens fuisset imperialis glo-ria) diligenter exquirant, et non tantum haec sola, quae superius diximus, quaerimus ut examussim exagitent, sed sive minora, sive etiam maiora illis sint de nobis indicata negotia, ita eorum cuncta legitimo terminentur examine, quatenus in posterum nihil sit, quod ex eis indiscussum vel indiffinitum remaneat.

VI. Pars. Gratian. Item, quum 147) Balaam ariolus iret ad maledicendum populum, angelus Domini asinae, cui insidebat, in via se opposuit, evaginatoque gladio eam ab itinere compescuit, quam dum ille verberious affligeret, in vocem prorupit, et prophetae vesaniam redarguit. Si ergo animal mutum angelice, virtute prophetae insipientiam reprehendit, multo magis subditi posunt accusare prestata suos. §. 1. His itu respondetur. Verum est, quod per asimam sub-diti significantur, et per Balaam praelati; non tamen hoc exemplo probantur praelati accusandi a subditis, sed subditis tantum forma datur humiliter renitendi praelatis, si forte eos ad malum cogere voluerint; Balaam namque asinam urgens, ut ad maledicendum populo Dei eum veheret, significat eos, qui verberibus et cruciatibus a subditis exigunt, ut eis in malo fautores et coadiutores exsistant. Sed quia angelus, quilibet videlicet praedicator, evaginato gladio, aperte scilicet praedicato timore et horrore futurae vindictae, a consensu alienae malitiae illos revocat, licet eis in huiusmodi vocem conquestionis prorumpere et praelatis suis dicere: Cur nos verberibus offligitis? cur nobis iniuste irascimini? namquid vobis inobedientes aliquando fuimus, nisi nunc, quum ad malum cogi-mur? Videte illum, qui prohibet ab incepto. Non ergo hinc praelati probantur accusandi a subditis. §. 2. Item quum David 148) adulterium et homicidium commisisset, missus est a IPeo Nathan propheta, ut eum redargueret. Ecce, quod prae-lati sunt arguendi et reprehendendi a subdilis. §. 3. Sed §. 3. Sed notandum est, quod duae sunt personae, quibus mundus iste regitur, regalis videlicet et sacerdotalis. Sicut reges praesunt in causis saeculi, ita sacerdoles in causis Del. Regum est. cosporalem irrogare poenam, sacerdotum spiritualem inferre vindictam. David ergo, etsi ex regali umotione sacerdotibus et prophetis praeerat in causis saeculi, tamen suberat eis in causis Dei. Unde 149) reges a prophetis et sacerdotübus ungebantur et corum oblatione peccata regum explabantur; §. 4. Sicut⁴⁵⁰) ergo Ozias a Domino lepra percussus est_y quia sacerdotum officia usurpare voluit, sic sacerdotious et prophe-tis regum usurpare officia non licuit. Nathan ergo propheta, quum regem redarguit, suum est exsecutus officium, in quo erat rege superior, non usurpavil regis officium, in quo

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XLI. t) Apud-Ivonem huius capitis haec est inscriptio: Quod in praesentia legatorum imperatoris Leo Papa causum suam examinari voluerit. Idem Nicolaus Imperatori. u) Hieronymus: In catalogo B. Hieronymi, aut aliis ipsius libris nihil tale legitur; in vetustis tanten Pon-tificalibus in vita Damasi hoo refertur. C. XLII. v) Est Gregorii IV, in epistola-citata sup,

erat rege inferior; monuit eum, ut per poenilentiam peccata sua expiaret, non tulit in eum sententiam, qua tanquam adulter et homicida morti addiceretur. §. 5. Sic et B. Ambrosius Theodosium, et B. Innocentius imperatorem Arcadium excommunicareit, et ab ecclesiae ingressu prohibuit. §. 6. Sicut enim nom sine causa iudex gladium portat, its non sine causa cla-ves ecclesiae sacerdotes accipiunt. Ille¹⁵¹) portat gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, isti habent claves ad exclusionem excommunicandorum et reconciliationem poenitentium. Hoc ergo exemplo subditi probantur reprehen-dendi a praelatis, non praelati a subditis. §.7. Item Da-niel¹⁵²) nulla legitima potestate functus iudices a populo-constitutos de falso testimonio convicit, et convictos damnavit. Constat ergo, quod nullam potestatem habentes possunt redarguere dignitatibus sublimatos. §. 8. His ita respondetur. Miracula (el muxime veteris testamenti) sunt admiranda, non in exemplum nostrae actionis trahenda. Multa enim concedemel Agag¹⁵³) pinguissimmer regen Amalech in frusta disi-dendo conseidit; sunc nulli ecclesiasticorum iudicium sanguisis agitare licet. Tunc Phinees ¹⁵⁴) Iudaeum coëuntem cum Ma-dianita interfecit, et reputatum est ei ad iustitiam; hodis sacerdotibus huiusmodi actus in perniciem sui officii verteretur. Exemplo ergo Danielis non solum accusandi vel redarguendi, sed etiam iudicandi potestatem subditi sibi in praelatos ven-dicarent, si illud in argumentum nostrae actionis liceret asdicarent, si tuna in argumentam nostrae actionis accres ar-sumi, quod nulla unquam auctoritate permittitur. Magis ergo ex hoc facto datur intelligi, quod in novissimis temporibus suscitaret Dous spiritum pueri iunioris, illius videlicet, de quo per Prophetam¹⁵⁵) dicitur: Puer natus est nobis. et iterumy Ecce puer meus, gui iudices iniguilatis, scribas scilicet et Pharisaeos, falsis criminibus Susannam, id est ecclesiam, accusantes et ream adulterii pronunciantes, eo guod Christum sequeretur, convinceret et condemnaret. §. 9. Item Hierony-mus ") refert in libro virorum illustrium †), quod Damasus Papa a subditis de adulterio accusatus cum guadraginta duobus episcopis se purgavit. §. 10. Item Symmachus Papa, in Romana synodo dignitate sun exspoliatus, prius statui suo reddi decernitur, ut tunc veniret ad causam, et si ita recte videretur, accusantium propositionibus responderet. Digna res visa est maximo numero sacerdotum, quae mereretur effectum, et quum postmodum ordinaretur, quomodo esset accusandus, praefatus Papa, ut causam diceret, occurrebat; sed ab aemulis est impeditus.

Item Gregorius ait de se ipse v) 156): C. XLII. Redarguendi se licentiam B. Gregorias alfis

praestat.

Si quis super his nos arguere voluerit, vel extra auctori-tatem nos facere contenderit, veniat ad sedem apostolicam, *quo omnia ecclesiastica negotia, de quibus quaestio hav betur, confluere iussa sunt,* ut ibi ante confessionem S. Petri mecum iuste decertet', quatenus inibi ¹⁵⁷) unus ex nobis ¹⁵⁸) sententiam suscipiat suam.

Gratian. Ex his omnibus colligitar, quod subditi poissunt reprehendere et accusare praelatos suos. Sed sicut de Christo dictum est, guando Iudaeis dixit: Si male locutus some etc. ita de istis intelligendum est, quod suo exemplo praelatie dederunt facultatem recipiendi subditos in accusationem sui, sed non coögerunt.

Paulus 159) Dyaclinae 160) civitatis episcopus accusatur a subditis de lapsu carnis, convincitur, deponitur, alius loco eius substituitur. Hoc an ex dispensatione accusati, an ex rigere iuris sit factum, ex regesto Gregorii ad Ioannom Epi-scopum primae Iustiniansae, l. X. epist. 35., potest deprehendi; ubi ait x) 161);

ead. q. 6. c. Decreto zostro. et díst. 19. Nulli fás. in qua epistola quum multa dixisset de privilegiis et primatu Romanae ecclesiae, ista adiungit. C. XLIII. w) Verba sunt Gratiani, qui proponit sum-

mam sequentis capituli, quod saepe facere solitum esse

multis locis est notatum. C. XLIV. x) la hoc capite non referentur ipsa omnino

Quaest. VII. C. XL. 145) auctoritate: Edd. coll. 0. = C. XLI. 146) Videtur legendum esse: Leonis III., etemim hunc inter et Lu-dovicum Pium simultates intercessisse constat. — Ivo Decr. p. 5. c. 22. = 147) Num. c. 23. — 148) 2 Reg. c. 13. — 149) 2 Reg. c. 8. — 150) 2 Paral. c. 26. — 154) 1 Petr. c. 2. — 152) Dan. c. 13. — 153) 1 Reg. c. 15. — 154) Num. c. 25. — 155) Es. c. 9. V. 6. — 155) 2 Paral. c. 26. — 154) Num. c. 25. — 155) Es. c. 9. V. 6. — 155) 5 Paral. c. 15. — 154) Num. c. 25. — 155) Es. c. 9. V. 6. — 155) 6 cobts = Ed. Bas. = C. XLIV. 161) Ep. 31. (scr. A. 602.) 1. 12. Ed. Maur. — Burch. L. 1. c. 109. Ive Decr. p. 5. c. 296;

C. XLAV. Paulus Dyaclinae cicitatis episcopus subditorum accusations convictus deponitur.

Lator Nemesion ad nos veniens indicavit, quod Paulus Dyaclinae¹⁶²) civitatis episcopus, inter alia mala in cor-porali crimine lapsus, a suis clericis accusatus et convictus, episcopali sententia depositus est; postea, cum auxilio saecularium veniens, episcopatum more praedonis ingres-sus est, ablatisque rebus ecclesiae dilectissimum Nemesion latorem praesentium sibi substitutum ah eo episcopatu proiecit, et ad summan iniuriam ac necem pacene perduxit. Fraternitas itaque vestra haec omnia curet addiscere, et quaecunque ecclesiae abstulit omni mora vel excusatione cessante reddere compellat. Si vero nihil ecclesiae, sed proprium se dixerit abstulisse, (quanivis grave et iniquum fuerit, ut non a vobis 163), vel a metropolitano eius hoc petierit, sed temerario ausu agere praesumserit,) verun-tamen si quid proprium tuiit, sub fraternitatis vestrae debet examine constare si verum est. Sed et illud diligenter quaerendum est, si quid male de rebus dilapidavit ecclesiae, ut ex eo, quod nunc abstulit, illud reformare ac satisfacere modis omnibus compellatur.

Gratian. Hoc edicto non in accusatores vel depositores wheisciur, sed in depositum ulterius prosequitur, ut si ultra ad episcopatum aspizare tentarerit, modis omnibus repellatur, et ad agendam poenilentiam perennem in monasterium detrudatar. Quem ergo Gregorius ad episcopatum aspirantem omnibus modis repellit, quem gravi poenitentiae subiicit, patet, non sua dispensatione, sed canonum censura a subditis esse accusatum et convictum. Et ut iam non exemplis, sed legibus agamus, videndum est, quid Gregorius scribat Inno-centios) et reliquis Episcopis Sardinine, lib. VII. Indict. 2. epist. 8. ila dicens 164):

C. XLV. Quod subdili praelatos suos accusare possint. Metropolitanum vestrum in aliquo postponere non praesumatis, excepto si (quod non uptamus) contra eundem ha-bere vos aliquid causae contingat, ut ob hoc sedus aposto-licae iudicium ¹⁵⁵) petere debeatis.

C. XLVI. Fitam praelatorum subditi nulla dissimulatione negligant.

Item idem universis Episcopis Concilii Bizacii, lib. X. epist. 37. 166)

Sicut (inquit) laudabile discretumque est reverentiam et **bonorem** debitum exhibere prioribus, ita rectitudinis et Dei **timor**is est, si qua inter ¹⁶⁷) eos correctione indigent, nulla dissimulatione postponere, ne totum (quod absit) corpus incipiat () morbus invadere, si languor non fuerit curatus in capite. Quaedam 2) enim ad nos de Clementio 167) primate vestro perlata sunt, quae quoniam ita gravia sunt, ut transire indiscussa ullo modo non debeant, fraternitatem vestram hortamur, ut cum omni solicitudine ac via- cenda) 143) citate mentis indagare multis modis debeatis illata, et si i bere inferre.

NOTATIONES CORRECTORUM.

verba Gregorii (quod a Burchardo et Ivone lit), sententia tamen satis expressa est. C. XLV. y) Innocentio: In originali impresso est:

Vincentio atque quamplurimis episcopis. In vetusto autem exemplari Vaticano exprimuntur nomina episcoporum, ad quos haec epistola scribitur, hoc ordine: Vincentio, Inno-centio, Mariniano, Libertino, Agathoni, et Victori Episcopis Sardiniae.

C. XLVI. z) Quaedam: Et hic summatim referuntur verba B. Gregorii. Quare pauca tantum quaedam sunt addita, quae necessaria videbantur. C. XLVII. a) C. XXVIII.: Hic citatur numerus

capitum, ut est in codice canonum, de quo in praefatione dictum est.

Quaest. VII. C. XLIV. 163) Declanence: Ivo. — Doclarence: Durch. — legendum tamen est: Docleatione, Doclea enim urbs in Illy-rico sita est, value Antieuri vocata. — 163) nobis: Edd. Arg. Bas. = C. XLV. 164) Ep. 8. (ser. A. 599.) 1.9. Ed. Manr. — Alger. 1.2. e. 50. — 165) indicemm ii. qui peters festimant, habeaut licentianu: orig. = C. XLV. 166) Ep. 8. (ser. A. 692.) 1.12. Ed. Manr. — Alger. 1.2. e. 10. — 167) in eis: orig. — Alger. — Edd. Arg. Nor. Ven. L = "quat in eis sunt, quae: Edd. rell. — 168) invadet: Atg. — Edd. "T. Ban. — 169) Cramentio: arig. — 170) cmulial: Ed. "T. Ban. — 169) Cramentio: arig. — 170) cmulial: Ed. - — 173) degramatous: ih. — 174) vi-im: Edd. cell. e. — 176) cmuys moderne:

sunt ut audita sunt, ultione canonica resecentur. §. 1. Adsunt ut audita sunt, unione canonica resecentar. 9.1. Ad-monemus autem, ut non cuiusquam personae gratia, non favor, non quodlibet blandimentum quenquam vestram "vel ad discutiendum" quae nobis nunciata sunt mol-liat¹⁷⁰), vel a veritate excutiat, sed sacerdotaliter ad in-vestigandam vos propter Deum veritatem accingite. Nam si quis in hoc piger aut negligens esse praesumserit, dictis criminibus apud Deum se noverit esse participem cuine criminibus apud Deum se noverit esse participem, cuius zelo ad perscrutandas subtiliter nefandi causas facisoris non movetur.

Gratian. Haec si quis specialia, et ex his generalem regulam colligi non oportere contendit, audiat, quid Gela-sius c. XXVIII.») dicat, omnibus clericis cuiuscunque ordinis ita scribens 171):

C. XLVII. Clerici excessus sui episcopi auribus deferant Romani Pontificis.

Quapropter nec clericorum quisquam se apostolicae 172) offensae futurum confidat immunem, si in his, quae salu-briter sequenda apostolica depromsit¹⁷³) auctoritas, sive orster sequenda apostolica depromsit¹⁷³) auctoritas, sive episcopum, sive presbyterum, sive diaconum viderit¹⁷⁴) excedentem, non¹⁷⁵) protinus ad aures¹⁷⁴) Romani Pon-tificis deferre curaverit, probationibus duntaxat competen-ter exhibitis, ut transgressionis¹⁷⁷) ultio fiat ^eet^e ceteris interdictio delinquendi. Sin¹⁷⁴) vero, modis omnibus erit unusquisque pontificum ordinis et bonoris sui elisor, si cuiquam clericorum¹⁷⁹) vel ecclesiae totius auditui haec putaverit supprimenda.

Si quid in ecclesia damni, aut in his, quae sunt praece-ptionis nostrae auctoritate^b) prohibita, pontificem vestrum videritis admittere, mox nostris auribus relatione signate, ut quid fieri debeat censeamus.

C. XLIX. Clerici aut laici sine examinatione ad episcoporum accusationem non admittantur. Item ex Cuncilio Chalcedunensi, c. 21. 181)

Clericos aut laicos accusantes episcopos aut clericos passim ·) et sine probatione ad accusationem non recipiendos decernimus, nisi prius eorum discutiatur existimationis 182) ovinio 4).

C. L. Quaelibet persona episcopos aut alies accusans, menstranda documentis inferat.

Item ex Synodo Romana 183).

Si quis episcopus, *presbyter,* aut diaconus, vel quilibet clerici ***) apud episcopos (quia alibi non oportet) a qualibet persona fuerint accusati, quicunque fuerit ille, sive sublimis vir honoris, sive "ullius" alterius dignitatis, qui hoc genus illaudabilis intentionis arripuerit, noverit docenda .) 145) probationibus, monstranda documentis se de-

C. XLVIII. b) Auctoritate: Abest ista dictio a plerisque vetustis exemplaribus *), et ab aliis collectoribus, qui etiam Gelasium citant.

C. XLIX. c) Passim: anlas zal adoxinations, quae Dionysius **) vertit: temere alque indifferenter, possuntque etiam coniungi cum sequenti membro. Id vero copiuse exponitur in concilio Constant. I. cap. 6.

d) Existimationis opinio: ý čzólyve, id est: existimatio.

C. L. e) Docenda: Sic apud Sixtum III., et in Capitulari; apud Caium vero et Hadrianum paulo aliter, quemadmodum et aliis locis huius capitis nonnullae, sed non magni ponderis, sunt varietates.

orig. — Alger. — 177) transpressoris: orig. — Ans. Alger. — 178) Nic: orig. — Sui: Ans. Alg. — 179) cui: Edd. coll. e. = C. XLVIII. 189) Hace est altima pars ep. ad Respectum et Leoninam. quam ex coll. cuid. Deusdedit 1. 3. c. 99. protulit Hoistenius. — Ans. L. 7. c. 164. Ivo Decr. p. 3. c. 15. (ex ep. ad lustimum et Paustum). Po-lye. L. 3. t. 12. L. 4. t. (n. - c) et Edd. cull. e. pr. Bas. Lagdd. II. III. = C. XLIX. 161) hab. A. 451. — interpret. Dionysii. — Alger. L. 3. c. 17. — 182) aestimationsis: Kdd. cull. o. pr. Bas. Lagdd. II. III. — Alger. — 503 inno Isidoras. = C. L. 1833 ex ep. (Pseudo-isidori) Silui III. — cf. cap. Hadriam. c. 24. et Capit. L. 7. c. 438. — Suam fecti canonis auctor Honorii comst.. quae legitur in Theod. Cod. c. 44. de epp. et cler. — Ans. in fine L. 3. c. 22. — 1843 clari-cus: Edd. coll. e. — 1853 dicenda: ib.

C. LI. Sacerdotes non accusent qui ad eundem ordinem provehi non possunt.

Item Damasus Papa Stephano Archiepiscopo, epist. III. cap. 3, 186)

Sacerdotes (ut antiqua tradit auctoritas) criminari non possunt, nec in eos testificari, qui ad éundem non debent nec possunt provehi honorem.

C. LII. Nisi irreprehensibiles in maiorum accusatione non recipiantur.

Item Hyginus Papa, epist. 1. 187)

Criminationes maiorum natu per alios non fiant, nisi per ipsos, qui crimina intendunt, si tamen ipsi digni et irre-prehensibiles apparuerint, et actis publicis docuerint omni se suspicione carere et inimicitia, atque irreprehensibilem fidem habere ⁽⁸⁸⁾ ac conversationem ducere.

Gratian. Colligitur Raque ex his omnibus, quod subditi in accusations praclatorum sunt admittendi. Nunc videndum est, an monachi in accusatione episcoporum sint audiendi f Hadrianus Papa in cepitulis e. 31. videtur eos ab accusatione removere, ita dicens:

C. Llll. Monachi sacerdotes accusare vel in eos testificari non possunt.

Placuit 189) eorum accusandi sacerdotes et testificandi in eos vocem obstruere, quos non humanis^f)¹⁹⁰), sed divinis dici ¹⁹¹) potius quam audiri oportet. Gratian. *Item* Concilio Chalcedonensi, c. 4. ¹⁹²)

praecipilur, ut ecclesiasticas actiones monachi attrectare non praesumant.

C. LIV. Monachi in accusations non sunt audiendi. Item Pelagius II. Episcopis Italiae 193).

Nullus monachus talia unquam arripiat, nec saecularia aut ecclesiastica negotia perturbare praesumat, quia mortua in talibus vox est eorum.

Gratian. Sed aliud est, quod ex praesumtione assumitur temeritatis: aliad, quod ex necessitate geritur caritatis. Monachi enim ex praesumtione episcopos accusare non possunt: achi enim ex prasumitone episcopos accusare non possunt : ex caritate possunt. Unde el in canonibus praecipitur, ut cubicularii episcopi sint vel religiosi clerici, rel elegti mona-chi, ut de eius vita testimonium dicere possint. VII. Pars. §. 1. Item illud Eleutherii Papae in

epist. ad Galliae provincias omnibus generaliter dicitur 194);

C. LV. Consentire convincitur, qui, quum possit, perversis negligit obviare.

Negligere, quum possis deturbare 195) perversos, nihil aliud est quam fovere 196). Nec caret scrupulo societatis occul-tae qui manifesto facinori desinit obviare.

Item Hieronymus tam de se, quam de aliis monachis in primo prologo bibliaes) scribit, dicens;

C. LVI. Quantum ex vitae merito quis ecclesiam aedificat, tantum nocet, si destruentibus non resistat.

Sancta quippe rusticitas solum 197) sibi prodest, et quan- Accusatorum personae nunquam recipiantur sine scripto

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LIII. f) Non humanis: In epistola Stephani est: guos humanis et divinis vocious damnatos vel mortuos esse cognoscimus. In epistola autem Melchiadis est quemad-modum hic restitutum est ex vetustis exemplaribus Gra-tiani, et capitulo Hadriani; sed subiungitur: Quoniam in-fidelis homo mortuus est in corpore vivente, et fortasse si-gnificatur locus Matthaei 8.: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos; aut locus Pauli 1. Tim. 5.: vioens mortua est. Quam-obrem quod proprie pertinet ad homines infames, maxi-misque flagitiis obnoxios (ut est infra 3. q. 5. c. Canonica.)

tum aedificat ex vitas merito ecclesiam Christi, tantum nucet, si destruentibus non resistat.

C. LVII. Subditi vitia praelatorum reprehendere studeant. Item Gregorius b) †).

Admonendi sunt subditi, ne plus quam expedit sint subiecti, ne, quum student plus quam necesse est hominibus subilici, compellantur vitis eorum venerari.

Item generali Synodo praesidens dixit, c. 2. 198):

C. LVIII. Clerici sive electi monuchi sint cubicularii episcopi, Quum pastoris vita esse discipulis *semper* debeat in exemplo 199), plerumque clerici qualis in secreto sit vita sui pontilicis nesciunt, quam 200), *ut dictum est,* sae-culares pueri sciunt. De qua re praesenti decreto consticulates puer schute. De qua le praesent decteto consti-tuo 2^{01}), ut quidam ex clericis, vel etiam ex monachis electi, ministerio 2^{02}) cubiculi pontificalis obsequantur, ut is, qui in loco regiminis est, tales habeat testes, qui vi-tam 2^{03}) eius in secreta conversatione videant, qui 2^{64}) ex visione sedula exemplum profectus sumant.

Item Virgilio Episcopo Arelatensi, lib. IX. ep. 49. 205):

C. LIX. Pravos in sua societate episcopus habere non debet. Pervenit ad nos, fratrem et coëpiscopum nostrum Serenum Massiliensem pravus homines omnino in societate sua re-cipere 206), ita denique, ut presbyterum quendam, qui post lapsum 207) in suis adhuc dicitur iniquitatibus volutari, fa-miliarem habeat. Quod a vobis subtiliter requirendum est, et si ita constiterit, curae vobis sit nostra hoc 208) sic vice corrigere, ut et qui talcm recipit non familiaritate fovere, sed discat²⁰⁹) potius ultione comprimere, et qui receptus est *idem* discat *cum* lacrimis peccata diluere, non iniquitatem immunditiis maculare¹¹⁰).

C. LX. Viros boni testimonii sèmper episcopi secum habeant. Item Paschalis Papa 211).

Episcopi lectioni et orationi vacent, et semper secum presbyteros et diaconos, aut alios boni testimonii clericos habeant, ut secundum apostolum 212) et sanctorum Patrum instituta possint irreprehensibiles inveniri.

Gratian. Item Ivannes Baptista, quum duceret eremiticam vitam, scribas et Pharisaeos, sacerdoles et Levitas Iudaeorum ad se venientes aspera increpatione redarguit. §. 1. Item ex canonibus definitur 213): Illi sacerdotes accusare possunt, qui ad eundem gradum conscendere valent. Quum ergo mo-nachi ad sacerdotii gradum laudabiliter pertingere valeant, palet, quod et ipsi sacerdotes libere accusare possunt.

QUAESTIO VIII.

GRATIANUS.

1. Pars. De accusatione vero, qualiter fieri valeat, in canonibus aperte decernitur.

Ait enim Calixtus Papa ad Episcopos Galliae, ep. II. *) 1): C. I. Accusatio semper fiat in scriptis.

non bene videtur hic referri ad monachos; sed minime id

non bene videtur nic referri ad monachos; sed minime id malitiose factum est, quum Gratianus monachus esset.
C. LVI. g) Bibliae: In plerisque vetustis Gratiani codicibus legitur: bibliothecae *).
C. LVII. h) Collecta est haec sententia ex verbis B. Gregorii tertia parte Pastoralis, admonitione 18., ubi de elatis et humilibus loquitur.
Quaest. VIII. C. I. a) In epistola Calixti, itemque apud Burchardum et Ivonem sic habetur: Rimandae sunt envelopmente accusatorum. guas sine scripto difficile.

enucleatim personae accusatorum, quae sine scripto difficile,

Arg. Bas. - 197) solummodo: Ed. Bas. = C. LVII. †) Alger. I. 1. c. 31. = C. LVIII. 198) bab. A. 595. - Ans. 1. 6. c. 134 (149). Polyc. 1. 4. t. 5. - 199) eccmptum: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 200) add.: tamen: orig. - Aus. - Edd. coll. o. - 201) consti-tuinus: Edd. coll. o. - 202) in minist.: b. - 203) peram in se-reto conversationem: b. - 204) et: b. = C. LIX. 205) Ep. 55. (scr. A. 601.) 1. 11. Ed. Maur. - Ans. 1. 6. c. 141. - 206) in soc. sua habere: Edd. coll. o. - 207) add.: carits: ib. - 2089) sum: ib. - 209) add.: se: ib. - 210) cumulare: ib. - 019. sum: ib. - 209) add.: se: ib. - 210) cumulare: ib. - 019. sum: esse. - 312) 11 m. c. 8. - 213) cf. supra c. 51. Quaest. VIII. C. I. 1) Caput Pseudoisideri, cf. interpr. ad Theod. cod. I: 9. t. 1. c. 15. - Burch. 1 1. c. 171. Ans. L. 8. c. 55. Ivo Decr. p. 5. c. 298.

Quaest. VII. C. LI. 186) Caput Pseudoisidori. — Burch. 1. 1. c. 172. Ivo Decr. p. 5. c. 290. — cf. supra c. 38. 39. = C. LIL 187) Caput Pseudoisidori. — cf. interpr. ad c. 15. t. 1. 9. Theod. cod. — Capit. 1. 7. c. 322. — Coll. tr. p. p. 1. t. 32. c. 5. Ivo Decr. p. 6. c. 326. — 188) abest ab Ivone. = C. LIII. 189) cf. Cap. 1. 7. c. 440. et Theod. Cod. const. 3. tit. ne praetor crimen mai., ex qua caput confectum est. — Ann. 1. 3. c. 88. (in fine 1. 3. c. 21.) Ivo Pan. 1. 5. c. 45. Decr. p. 16. c. 352. — 190) ab humanis: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — hum. voc. tanium, sed et: Edd. Lugdd. II. III. — 191) intercidi: orig. — 192) C. 16. q. 1. c. 12. = C. LIV. 193) Caput Pseudoisidori. — Ans. J. 3. c. 63. = C. LV. 194) Ca-put Pseudoisidori, sumtum ex Felicis III. c. 1. — cf. Dist. 83. c. 3. et 86. c. 3. Alger. 1. 1. c. 29. — 1985) perturbars: Edd. coll. e. — 196) favore: Edd. Par. Lugdd. II. III. = C. LVI. 9) et Edd.

C. IV. Deiiciantur a clero et infames fiant, qui loca expulsorum adulterina foeditate invaserunt.

Item Evaristus Papa, epist. II. *)

Audivinus quosdam a vobis infamatos et dilaceratos episco-Audivimus quosdam a vobis infamatos et dilaceratos episco-pos *ac* e civitatibus propriis pulsos *) (quia alibi episcopi constitui non possunt, nisi in civitatibus non minimis), et alios *in eis* ipsis¹⁰) viventibus¹¹) constitutos. Ideo haec vobis scribimus, ut sciatis hoc fieri non licere, sed pro-prios revocari et integerrime restitui debere. Illos vero, qui adulterina foeditate¹²) sponsas suas¹³) (quas et¹⁴) uxores eorum praefixo tenore esse intelligimus) tenent, elici ut¹⁵) adulteros, atque infames fieri, eosque ab ec-clesiasticis honoribus arceri iubemus. Si autem adversus eos aliquam querelam habueritis, his peractis inquirendum erit et auctoritate huius sanctae sedis terminandum. erit et auctoritate huius sanctae sedis terminandum.

C. V. Induciae sex mensium electis vel exspoliatis .

præsstentur. Item Caius epist. I. ad Felicom¹⁶).

Eiectis vel exspoliatis post integram restitutionem anniversariae induciae vel sex mensium indulgendae sunt.

C. VI. Post restitutionem induciae procestandae sunt.

Item Eusebius Papa, epist II. 17)

Prius ergo oportet omnia *illis* exspoliatis legibus redintegrari, et ecclesias, quae eis ¹⁶) sublatae sunt, cum omni privilegio sibi¹⁹) restitui, et postmodum non sub²⁰) an-gusti temporis spatio, sed tantum temporis spatium eis indulgeatur, quantum exspoliati vel expulsi *esse* viden-tur²¹) ante, quam ad synodum convocentur.

C. VII. De codem,

Item Felix Papa II. in rescripto ad Episcopos Aegypti, eap. 8.22)

Tamdiu in sede propria pacifice et potestative cuncta²³) disponens resideat, quamdiu expulsus²⁴) vel exspeliatus suis carere visus est rebus.

C. VIII. Ante restitutionem aliquis ad causam vocari non debet.

Item Felix Papa I. epist. II. ad Episcopos Galliae²⁵). Si episcopus suis fuerit aut ecclesiae sibi commissae rebus exspoliatus, aut (quod absit, quod alienum ab omnibus esse debet fidelibus) a sede propria eiectus aut in deten-tione aliqua a ²⁶) suis ovibus fuerit sequestratus, tunc canonice b) ante in pristinum statum restituatur cum omni privilegio sui honoris, et sua omnia, quae insidiis inimi-corum ²⁷) suorum ei ablata fuerant, legibus redintegrentur. Non ebim convocari poterit vel praciudicari, nisi ipse pro sua necessitate (minime tamen iudicandus) advenire sponte elegerit. Nullatenus ergo a quoquam *respondere* cogatur ante, quam integerrime omnia, quae per suggestiones ini-micorum suorum amiserat, potestati eius ab honorabili concilio legali ordine redintegrentur. §. 1. Praesul²⁶) vero²⁹) cum omni honore statui pristino reddatur, et ipse dispositis ordinatisque libere ac secure diu suis rebus, tunc

C. VIII. b) Tunc canonice: In originali sic legitur: tunc canonice (antequam in pristino statu*) restituatur cum omni privilegio sui honoris, et sua omnia, quae insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerunt, legibus redintegrentur) nec convocari, nec iudicari poterit, nisi ipse etc. Nec multo secus habent Ivo et Panormia, nisi quod loco: antequam, legunt ut Gratianus: ante.

regulariter intra quatuor, vel quinque, yel ser, aut septem menses, iuxta quod possibilitas el fuerit, et non ante convocatus, ad tempus in concilio legitimo et canonico veniat 30) ad causam, et si ita iuste videtur, accusantium

propositionibus respondent. II. Pars. Gratian. Quod si male vivendo facultates ec-clesiae dispersit episcopus, ab eins patrimonio, guousque de dilapidatione rerum ecclesiasticarum cognoscatur, submovendus est, exemplo tutorum et curatorum, qui, dum fuerint suspecti, a tutela, vel cura removentur, donec de suspecto cognoscatur.

Unde Pelagius Papa Petro Presbytero 31).

C. IX. Ab administrations removeantur qui res ecclesias male vivendo dispergunt.

Quia ea, quae de fraudibus Maximiliani •) flebili ad aures nostras supplicum relatione venerunt, non facile secundum veritatem agnosci poterunt, nisi facultas ecclesiae, quam in usus sues male convertendo dispersit, ab eius potestate, donec causa³²) cognoscatur, seponatur: idcirco nos³³) eum a supradictae ecclesiae patrimonio volumus interim submoveri³⁴), et in vestre, discussionis ipsius tempore³⁵), moderamine detineri.

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod vero post vocationem venienti ad iudicium induciae negandae non sint, Felix Papa II. in opistola ad frutres Aegypti cap. 8. lestatur, dicens 1);

C. I. Venienti ad iudicium induciae non negentur

Quum accusatus ad ludicium venerit, si voluerit *et necesse fuerit* a), induciae ei petenti a Patribus constitutae absque impedimento concedantur, et iudices a se electi sibi tribuantur 2).

C. II. Quot mensium induciae episcopit praestandas sint.

Item ex eadem epist. ad fratres Aegypti, c. 20.3)

De induciis vero episcoporum, super quibus consuluistis, diversas a Patribus regulas invenimus institutas. Quidam enim ad repellenda impetitorum *) machinamenta, et suas praeparandas⁵) responsiones, et testes confirmandos, et consilia episcoporum atque amicorum guaerenda, annum et ⁶) sex mandaverunt menses concedi. Quidam autem annum, in quo plurini concordant. Minus vero quam sex menses non reperi, quia et laicis haec indulta sunt, quanto magis Domini sacerdotibus ? Et infra : §. 1. Induciae nam-que ?) non sub angusto tempore, sed sub longo spatio concedendae sunt, ut accusati se praeparare, et universos communicatores in provinciis positos convenire, et testes praeparare, atque contra insidiatores se pleniter armare valeant.

C. III. De induciis praestandis.

Item Eleutherius Papa in epist. ad Galliae provincias 8). Induciae non modicae ad inquirendum dandae sunt, ne

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IX. c) Maximiliani: In vulgatis **) sequebatur: presbyteri, quae vox inducta est, quia in nullo vetusto codice Gratiani ex iis, qui collati sunt, habetur. Gratianus

autem caput hoc de episcopo, non de presbytero accepit. Quaest. III. C. I. a) Et necesse fuerit: Haec addita sunt ex epistola ipsa, lvone et Panormia, habentur-que infra eadem cap. Inducias.

28) Ivo Pan. 1. 4. c. 49. - 29) idem : Ed. Bas. - 30) convenial: Edd. coll. o. = C. IX. 31) Ep. Pelagii I., non satis certi temporis, genuina tamen ut videtur, cf. c. 44. C. 23. q. 5. - $\diamond\diamond$) et Edd. coll. o. pr. Bas. - 33) de causa : Ed. Bas. - 33) vos: ib. -34) submovers: Edd. coll. o. - 35) tempora : Edd. Arg. Bas. Nor. Ven I. II.

1.4 **.**

Quaest. II. C. IV. 8) Caput Pseudoisidori, confectum ad cone. Sardic. c. 4-6. et Aurel. V. c. 12. - Burch. 1. 1. c. 140. Ans. 1. 3. c. 45. Ivo Decr. p. 5. c. 255. Polyc. 1. 2. t. 11. - 9) expul-sos: Edd. coll. o. - 10) episcopis: Ed. Bas. - 11) add.: ibidem: ib. - 12) fertitule: ib. - 13) sponsas i. e. ecclesias ienent: Ans. -14) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. - 15) et: Edd. coll. o. = C. V. 16) Caput Pseudoisidori. - In Edd. coll. o. exc. Bas. citatur nomine Gelasil Papae. =: C. VI. 17) Caput Pseudoisidori, con-fectum ex hist. frip. 1. 7. c. 12. - Ans. 1. 3. c. 44. Ivo Pan. 1. 4. c. 50. Decr. p. 5. c. 249. - 18) sibi: Edd. coll. o. - 19) suo: ib. - Coll. citt. - 20) non sub angusto lemp. spatium eis induigeatur induigeatur: ib. = C. VII. 23) Caput Pseudoisidori. - Ans. 1. 3. c. 53. Ivo Pan. 1. 4. c. 53. - 23) add.: acta: Edd. coll. o. - 24) ivo Pan. 1. 4. c. 12. - Ans. 1. 3. c. 84. (in fane 1. 3. post e. 126.) ivo Pan. 1. 4. c. 44. Decr. p. 5. c. 248. - 26) de: Edd. Arg. Im. Ven. I. - $^{\circ}$ honore: Ans. - 27) add.: coustum: Ed. Im.

ritate Romani Pontificis.) expulsi.) fuerint, antequam ad synodum vocentur, proprius locus et sua omnia eis redin-tegranda sunt. Nulla enim permittit ratio, dum ad tempus corum bona, vel ecclesiae, atque res ab aemulis aut a quibuscunque detinentur, ut aliquid illis obiici debeat. Nec quicquam potest eis "quoque modo" quilibet maiorum vel minorum oblicere, dum ecclesiis, rebus aut potestatibus carent suis.

Gratian. Sed notandum est, quod restitutionis sententia sola non sufficit, nisi praesentialiter omnia iudicis officio restituantur, ut eiectus vel spoliatus etiam naturalem posses-sionem recipiat, sive animo suo et corpore alieno, veluti per procuratorem, sive animo et corpore suo. Cuncta quoque, quae sibi ablata fuerant quacunque conditione, in codem loco, unde surrepta fuerant, revocanda sunt. Unde loannes urbis Romae Episcopus scribit Zacheriae Archiepiscopo, epist. I.⁵);

C. III. De codem.

Redintegranda sunt omnia exspoliatis vel eiectis episcopis praesentialiter ordinatione pontificum (), et in eo loco b), unde abscesserant, funditus revocanda, quacunque condi-tione temporis, aut captivitate, aut dolo, aut violentia⁷) maiorum, aut⁸) per quascunque iniustas causas res eccle-siae, vel proprias, aut⁸) substantias suas perdidisse noscuntur *ante accusationem c) aut regularem ad synodum vocationem eorum, et reliqua*.

C. IV. De codem.

Item Eusebius apostolicae sedis Episcopus, epist. II. ad Aegyptios 10).

Redintegranda sunt omnia exspoliatis 11) vel eiectis episcopis, etc. usque funditus revocanda, codem modo, ut supra.

C. V. Non est sacerdos, sed schismaticus, qui fratrum se subtrahit obsequiis.

Item Alexander Papa, epist. II. in princip. 12)

Nulli dubium est, quia boni a malis semper persequuntur et tribulantur. Propter quod humiliemur 13) sub potenti manu Dei, ut liberet 14) nos in tempore tribulationis. Nam *sicut leo rugiens circuit, quaerens quem devoret, sic* diabolus non cessat circumire, et quaerere quos ex fidelibus perdat, et maxime illos, quos ardentiores in servitio salvatoris eique familiares invenerit. Familiares dico eos, quos *sibi* sacrari, et in ordine apostolatus constitui 15) voluit. lpsi 16) enim pro populo interpellant, et populi 17) delent atque consumunt. Et infra¹⁸): Qui autom ex vestro collegio fuerit 19), et ab auxilio vestro se subtraxerit, magis schismaticus quam sacerdos esse probabitur. Ecce (inquit Propheta)²⁰) guam bosum et guam iucundum habitare fratres in unum. Illi vero in unum non habitant, qui *a* fratrum solutio se subtrahunt, aut (quod deterius est) fratribus insidias *praeparant*, aut laqueos ponunt. Et in fine epist. III. : Dominum crucifigunt, qui eum in sacerdotibus suis persequuntur, quia²¹) crux a cruciatu dicitur. Magnum vero cruciatum sustinet qui vim patitur.

C. VI. Excommunicentur qui opprobrium et calumniam inferunt sacerdolibus.

Item Fabianus Papa ep. II. ud Episcopos orientales 22). Deus ergo, fratres, ad hoc praeordinavit vos et omnes,

NOTATIONES

Causa III. Quaest. I. C. II. a) Sine auctori-tate Romani Poutificis: Sunt haec verba etiam apud Anselmum, licet non sint expressa in originali, cuius hic sententia potius, quam ipsamet verba referuntur usque ad vers. Nulla.

C. III. b) In eo foco: Apud Ioannem et Symmachum legitur : et in corum, unde abscesserunt, potestatem funditus revocanda. Apud Eusebium vero : in corum, unde abscesserunt, loca funditus revocanda.

Quaest. I. C. II. 4) add.: vel electi; ib. = C. III. 5) Caput Pseudoisidori, confectum ad Theod. cod. 1.9. t. 10. c. 3. et Brev. Alar. 1. 8. t. 1. c. 2. – Ans. 1. 3. c. 44. – 6) ponificis: Ed. Bas. – 7) virtule: Ans. – 8) et: Edd.coll. o. – 9) i. e.: ib. = C. IV. 10) Caput Pseudoisidori, cf. c. aniec. – 11) spoliatis: Ed. Bas. = C. V. 12) Caput Pseudoisidori. – 13) oportet humiliari: Edd. coll. o. – cf. 1 Petri c. 5. v. 6. – 14) exallet : Ed. Arg. – 15) add.: Deus: Edd. Bas. Lugdd. – 16) cf. C. 1. q. 1. c. 91. – 17) cf. Usea c. 4. v. 8. – 18) Burch. 1. 1. c. 129. Ivo Decr. p. 5. c. 539. – 19) fugerit: Ivo. – 20) Ps. 133. v. 1. – 21) phrasis, ex Greg. M. hom. 37. in evang. petita. = C. VI. 33) Caput Pseu-

qui summo sacerdotio funguntur, ut iniustitias removeatis, et praesumtiones abscindatis, et in sacerdotio laborantibus succurratis, opprobriis et calamitatibus eorum locum non praebeatis, sed ei, qui calumniam et opprobrium patitur, adiutorium feratis; illum vero, qui calumniam vel oppro-brium facit, abscindatis, et Domino in suis sacerdotibus opem feratis.

Gratian. Patet ergo, quod exspoliati prius sunt pras sentialiter restituendi, antequam ad causam sint vocandi. Sed obiicitur, ubi non fuit legilima institutio, ibi non potest essu restitutio. Non enim probatur destitutus qui prius non fuit restitutus, ac per hoc nec restaurationem postulare potest. Illi ergo, quorum electio viliosa est, vel qui a clero non sunt electi, vel a populo expetiti, vel qui per simoniam irrepso-runt, non sunt habendi inter episcopos, et ideo, si a sedibus, quas tenere videbantur, expulsi fuerint, non possunt restitutionem petere ante, quam vocentur ad causam. Unde supra 23) in tractatu ordinandorum: Si quis pecunia vel gratia hu-mana, seu populari vel militari tumultu, etc. Sed hoe ta eo tantum casu intelligitur, quo apostolica sedes per violen-tiam occupatur, quo casu index non invenitur, cuius officio ille apostaticus possit excludi. In aliis autem locum non habet, quum violenta possessio, nisi per iudicis sententiam, violento detentori detrahi non possit. Si autem verus dominus, bello non continuato, sed renovato, vi illum de possessione eiecerit, iudicis auctoritate praedoni possessionem restituet. Si ergo episcopi a sedibus, quas quoquomedo tenere videbantur, non per iudicem, sed violenter electi fuerint, post electionem restituendi sunt ante regularem ad synodum vocationem

QUAESTIO IL

GRATIANUS.

I. Pars. De induciis autem post restitutionem praestandis, et que spatie temporis concedendas sint, scribit loannes Papa epist. I. ad Zachariam Archiepiscopum 1), dicens:

C. l. Secundum tempus exspoliationis conceduntur induciae restitutionis.

Quanto tempore exspoliati vel expulsi esse videbuntur 2) ante, quam ad synodum convocentur, sub sodem spatio temporis eis induciae indulgeantur.

C. II. Dum possessiones vel res episcopi delinentur, aliquid sibi obiici non polest.

Item Pelagius Papa II. Episcopis Italiae 3).

Quum ecclesiae alicuius episcopi, aut possessiones vel res ab aemulis eius vel a guibuscungue aliis non sua sponte detinentur, aliquid Illi non debet aut potest a quoquam ante redintegrationem omnium rerum suarum obiici. Sed prius illi legibus redintegranda sunt omnia, et postea tem-pore a Patribus definito⁴) sunt negotia⁵) ventilanda.

C. HI. Ante litem contestatam violenter ablata restituantur. Item Stephanus Papa V.P) Girardo Leodiensi ().

Oportet, ut primum vos tam de invasis civitatibus, et monasteriis, et princin vos can de reliquis generaliter rebus redinvestiri ') faciatis, qu'an nec nudi contendere, nec iner-mes inimicis nos debenrus opponere.

CORRECTORUM.

c) Ante accusationem: Haec usque ad finem addita sunt ex originali, quibus oratio absolvitur, et quorum pars in fine huius quaestionis a Gratiano repetitur.

Quaest. II. C. III. a) Quintus: Addita est hace vox ex vetustis codicibus, et restituta vox : Leodiensi, quum antea legeretur: Laodicensi. Nam mansi, de quibus in sub-iecto capite agitur, ostendunt non ad Graecum episcopum, sed Germanum, vel Gallum haec fuisse scripta.

doisidori, petitum ex Procli ep. ad Domnum Antiochemum (vid. act. 14. conc. Chalc.). — 23) cf. Dist. 79. c. 9.
Quaest. II. C. I. 1) Caput Pseudoisidori. — cf. Infra c. 6. — Ans. 1. 3. c. 44. — 2) videbantur: Edd. coll. o. =: C. II. 3) Caput Pseudoisidori, confectum ex hist. trip. 1. 7. e. 18. — Ans. 1. 3. c. 53. — 4) praefinito: Edd. coll. o. ex orig. — 5) add.: praedicta: Ed. Bas. =: C. III. 6) Suspicatur Berardus, legendum esse: Girardo Laudensi, qui suffraganeus fuit archiep. Mediolanomsis, et coucillis Ticinenni et Revenneni sub Stephano V. habitis subscripstt. — Cofl. tr. p. p. 1. 4. 64. c. 2. — 7) reinvestire: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. 111.

C. VI. De codem.

Item Stephanus Papa, epist. II. 16) Nullus anathematizatorum 17) suscipiatur, nec a quoquam credantur quae ab eis dicuntur vel conscribuntur. Eos () dico anathematizatos esse, quos episcopi suis scriptis anathematizarerunt, aut eorum statuta anathematizant.

C. VII. Anathematizati fideles accusare nos possunt,

Item Fabianus Papa, ep. I. ad ecclesiae ministros 19). Omnes, quos sanctorum Patrum statuta tam praeteritis quam futuris temporibus anathematizant, submovemus, et ab omni accusatione fidelium alienamus.

G. VIII. Oterious, qui episcopum accusaverit, infamis efficitur.

Item Stephanus Papa, epist. II. c. 8. 20)

Chericus vero, qui episcopum suum accusaverit, aut ei-insidiator exstiterit, non est recipiendus, quia infamis effectus est, et a gradu debat recedere, ac curiae tradi serviturus.

C. 1X. Infames et exsults fiant qui episcopos persequantar. Item Alexander Papa, epist. I. c. 1. 21)

Hi qui episcopos suos *) persequuntur et amovere nituntur iniuste contra apostolicam auctoritatem, etsi a morte pro-hibentur, dicente Domino²²): Nolo mortem peceatoris, sed ²³) at convertatur st vicat, perpatua tamen ²⁴) notantur infa-mia, et exsilio digni iudicantur finitimo; de quibus a temporibus apostolorum et infra ^{*}ista^{*} tenenus, atque decreta habemus, ^{*}quibus^{*} eorum accusandi episcopos vel testifi-eandi in eos vocem obstruimus, quos non humanis²⁵), sed divinis actibus mortuos esse scimus.

C. X. Betractores et inimicorum auctores oplicopos non accusent.

Rem Zephyrinus Papa, ep. I. ad Episcopos Sicilienses 26). Detractores, qui divina auctoritate eradicandi sunt, et auctores ²) inimicorum ab episcopali submovemus accusatione vel testimonio.

C. XI. Infamis vel sacrilegus religiosum Christianum accusare non potest.

Rem Eutychianus Papa, ep. II. ad Episc. Siciliae 20). Nulli unquam infami atque 29) sacrilego de quocunque negotio liceat adversus religiosum Christianum (quamvis hu-milis³⁰) servilisque persona sit) testimonium dicere, nec de qualibet re³¹) actione vel inscriptione Christianum impetere.

Gratian. Notandum vero, quod alind sit excommunicatio, et aliud anathemalizatio.

Unde loannes Papa VIII. scribit cuidam Episcopo b) 32);

C. XII. Alind est excommunicatio, alind anathemazatio. Bageltrudam uxorem Bosonis noveris non solum excommunicatione, quae a fraterna societate separat, sed etiam

NOTATIONES

Quaest. IV. C. IX. a) Suos: Vox ista abest a plerisque manuscriptis et originali *), sed ob glossam non

est sublata. C. XII. b) Epistola haee Ioannis VIII. non est inventa. Verum Nicolaus I. in concilio a se Romae habito de Metensi synodo penitus abolenda, cap. ult. narrat, hanc Engeltrudam bis a se fuisse anathemate percusam. Cuius mulieris flàgitia, ob quae iustissime hanc poenam tulit, refert Regino hib. 2. Chronicorum. Potuit autem tempore

Quasest IV. C: VI. 16) Caput Pseudoisidori. — cf. conc. Ourth. VII. c. 1. — Ivo Pan. I. 4. c. 71. — 17) analkema: orig. — Ivo. — 18) add.: quoque: orig. = C. VII. 19) Caput Pseudo-isidori. — Ans. I. 3. c. 16. Polyc. I. 5. t. 1. = C. VII. 20) Ca-put Pseudoisidori. — cf. Theod. cod. L. 16c. t. 2. c. 39. = C. IX. 37) Caput Pseudoisidori. — cf. Theod. cod. L. 16c. t. 2. c. 39. = C. IX. 37) Caput Pseudoisidori. — Ans. I. 3. c. 7. — 59) et Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 28) Exect. c. 33. v. 11. — 29) add.: magis: Ed. Bas. — 24) etd.: procudation: Edd. coll. o. — 25) ab humanis: eased. exc. Lugdi: II. III. = C. X. 26) Caput Pseudoisidori. — ef. Statuta coct. ant. c. 46. — Ans. I. 3. c. 35 (63). Ivo Bear. p. 5. e 245. — 97) actores: Edd. Eugdi. = C. XI. 28) Caput Pseudoisidori. — foisidori. — cf. Paul. Sent. 1. t. 2. §. 1. com interp. — Barab. b (6. c. 11. Ans. I. 3. c. 25 (24). Ivo Pan. I. 4. c. 38. Deara. p. 6. e 330. — 39) ant: Edd. coll. 0. — 30) add.: electric: east Arg. — 31) ratione: Edd. coll. 0. — 30) add. = electric. east practule concline. Neguntine hab. Ar 698. — . .

anathemate, quod ab ipso Christi corpore (quod est ec-clesia) recidit, crebro percussam esse. Gratian. Unde datur intelligi, quod anathematizati in-telligendi sunt non simpliciter a fraterna societate, sed etiam a corpore Ohristi (quod est ecclésia) omnino separati.

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

Quod vero testes de domo accusatorum producendi non sint, et quod vox inimicorum non sit audienda, multorum auctor ritatibus probatur.

Ait enim Calixtus Papa, op. II. ad Episcopos Gallias 1); C. I. Consanguinei et famillares adversus extrances

testimonium non dicant.

Consanguinei accusatoris²) adversus extraneos testimo-nium non dicant, nec familiares, vel³) de domo prodeuntes, sed, si voluerint et invicem consenserint, inter se parentes *tantummodo* testificentur, et non in alios.

C. II. Nuper inimici accusatores vel testes esse non possunt. Item Anacletus Papa, epist. III. c. 5.4)

Accusatores et testes esse non possunt, qui ante hesternum diem aut nudius tertius inimici fuerunt, ne³) irati nocere cupiant, vel⁶) laesi se ulcisci velint. Inoffensus igitur accusatorum et testium affectus quaerendus est, et non suspectus.

C. III. De eodem. Item Symmachus Papa, in V. Synode Romana, sud ipso habita⁷).

Accusatoribus vero inimicis, vel de inimici domo prodeuntibus, vel qui cum inimicis immorantur⁶), aut suspecti sunt, non credatur, ne irati nocere cupiant, ne laesi ulcisci se velint. Et infra: §. 1. Si quis haec, quae hodie in *hac* sancta.synodo prohibita sunt, infringere praesumserit, aut voluntarie transgredi tentaverit, si clericus est, gradu proprio penitus careat, si vero monachus aut laicus fuerit, communione privetur, et si non emendaverit vitium, anathemate feriatur. Secretas vero insidias vel manifestas anathemate seriatur. Secretas vero insidias vel manuestas pontificibus a quibuscunque illatas, vel ea, quae huius sanctae synodi sententia complectitur, si quis ad ecclesiae pertulerit notitiam, potiatur honore, et hi, qui adversa eis moliuntur, sicut a sanctis Patribus dudum statutum est, et hodie synodali et apostolica auctoritate firmatur⁹), penitus abiiciantur, et exailio suis ¹⁰) omnibus sublatis perpetuo tradantur.

C. IV. Qui non possunt esse accusatores vel testes.

Item Pontianus sanctae et universalis ecclesiae Episcepus, epist. II. omnibus Christianis 11).

Suspectos, aut inimicos, aut facile litigantes, et eos, qui non sunt bonae conversationis, aut quorum vita est accu-sabilis, et qui rectam non tenent et docent fidem, accusatores esse et testes et antecessores nostri12) apostoli.)

CORRECTORUM:

Ioannis VIII. vivere haec femina, quoniam Hadrianus II., qui inter Nicolaum I. et Ioannem VIII. intercessit, quintum sui Pontificatus annum non implevit.

Quaest. V. C. IV. a) Apostoli: Sic est emenda-tum ex Vaticanis codicibus. Antea enim legebatur: Apo-stolici**). Originale autem impressum sic habet: et antecessores nostri apostolica repulerunt aucleritate, et nos sub-movemus, atque futuris, etc.

prohibuerant, et nos eoram-auctoritate submovemus atque futuris temporibus excludimus.

C. V. Ab accusationibus clericorum repellantur, quos leges saeculi non admittunt.

Item Ensedins Episcopis Galliarum, epist. I. 13) .

De accusationibus clericorum 14), super quibus mandastis, scitote, a tempore apostolorum in hac sancta Urbe serva-tum esse, accusatores et accusationes, quas exterarum consuetudinum leges non asciscunt, a clericorum accusa-tione submotas. Et infra: ldcirco et nos sequentes Patrum vestigia pro salvatione servorum Dei quascunque ad accusationem personas leges publicae non admittunt, his impu-ghandi alterunt et nos licentiam submovemus, et nullae accusationes a iudicibus audiantus ecclesiasticis, quae legibus saeculi prohibentur.

C. Vh. Altenigende, et quot divinae voces mortuos appellant; episcopos accusare non possunt.

Item Pelagius Papa II. Episcopis Italias 15).

Canonica sanctorum Patrum statuta *(ne columnae sanctae ecclesiae vacillent)* sequentes ac roborantes, omnes infames, cunctosque suspectos, vel inimicos, et eos, qui non sunt eorum gentis, vel quorum fides, vita et libertas ne-scitur, et qui non sunt bonae conversationis, vel quorum vita est accusabilis, ab omni accusatione episcoporum fun-ditus submovemus. Similiter et omnes, quos divinae leges mortuos appellant, submovendos esse ab eadem accusatione et publicae poenitentiae submittendos iudicamus.

C. VII. A clericit repelluntur accutationet, quat leget saeculi non asciscunt.

Item ex Synodo Romana, habita sub Hadriano Papa^b)¹⁶].

Accusationes et accusatores, atque eorum 17) negotia, quae saeculares non asciscunt leges, divina ac synodica funditus a clerieis repelli auctoritate censemus, quia indignum est superiores pati ab inferioribus quae inferiores ab eis pati despiciunt.

C. VIII. Nec servus, nec libertus, nec infamis episcopos accusare praesumant.

Item Stephanus Romanae ecclesiae Episcopus omnibus Episcopis, ep. II. de accusationibus sacerdotum, c. 3.14)

Accusatores et accusationes, quas saeculi leges non reci-piunt¹⁹), et antecessores nostri prohibuerunt, et nos submovemus. Nullus *enim* alienigena aut accusator fiat eorum, aut iudex. Unde et de Loth scriptum est²⁰): *In-*gressus es ut advena, numquid ut iudices? Accusator autem nostrorum²¹) nullus sit servus aut libertus, nullaque su-'specta persona aut infamis.

C. IX. Infames, qui ad sortilegos et divinos concurrunt; nec accusatores, nec testes esse possunt.

Rem Eusebius Papa, epist. III. ad Episcopos Thusciae 22). Constituimus *iterum, firmantes cana Patrum statuta*, cum omnibus, qui nobiscum sunt, episcopis, *sieut dudum de-

cretum reperimus*, ut homicidae, malefici, fures, sacrilegi, cretum reperimus, ut nomicidae, malenci, fures, sacrileg, raptores, adulteri, incesti, venefici, suspecti, criminosi, domestici, periuri, et qui raptum fecerunt, vel falsum te-stimonium dizerunt, seu qui ad sortilegos²³) divinosque concurrerunt⁴⁴), similesque eoram, nultatenus ad accusa-tionem vel ad testimonium sint admittendi, quia infames sunt et iuste repellendi, quia funesta est²⁵) vox eorum.

C. X. Suspecti aut gratiosi ad accusationem non admittantur. Item Iulius Papa in rescripto ad Orientales, c. 33. 26)

Similiter in **iam** praefixa synodo est decretum, ne su-specti, aut infames, aut criminosi, aut gratiosi, vel calu-mniatores, vel affines, aut scelerati, aut facile litigantes suscipiantur accusatores, sed tales, qui omni-27) eareant 28). suspicione.

C. XI. Qui inimiciliis studet vel facile litigat, nec acusator, nee testis esse potest.

Item Felix Papa II. epist. I. c. 14. 29)

Nullus servas, nullus libertus, nullus infidelis³⁰), nullus criminibus irretitus, nullus calumniator, nullus, qui inimi-citiis studet, nullus ³¹), qui frequenter litigat, et ad accu-sandum vel detrahendum est facilis, nulla infamis personavel omnes, quos ad accusanda crimina publica leges pu-blicae non admittunt, permittantur episcopos accusare.

C. XII. Familiares, suspenti, de domo prodeuntes, nos recipiantur in accusatione.

Item Calixtus Papa, epist. II. ad Episcopos Galliae 32)." Accusatores vel testes suspecti non recipiantur, nec familiares vel 33) de domo prodeuntes, nec etiam consanguines accusatoris adversus extraneos testimonium dicant, quia propinquitatis et familiaritatis ac dominationis affectio veritatem impedire solet. Amor carnalis et timor atque ava-ritia plerumque sensus hebetant humanos, et pervertunt opiniones, ut quaestum pietatem putent, et pecuniam quast. mercedom prudentiae.

C. XIII. Qui inimici vel suspecti sunt', et gui odio quoslibet insequentur, ab accusations removeantur.

Rem Pelàgius Papa II. epist. VIII. c. 4.34)

Omnes, qui adversus Patres armantur, ut Patrum invasores *et mactatores* infames esse censemus. Et infra: Horum ergo vitiorum auctores vel patratores non sunt in-accusatione³⁵) pontificum³⁶) recipiendi, sed penitus re-pellendi, quoniam iubent canonica decreta Patrum, ut accusatio vel testimonium eorum, qui odio quosibet perse-quuntur 37), vel qui inimici aut suspecti habentur, nullomodo recipiantur.

C. XIV. De codem. PALEX.

[Item Paschalis Papa •) **).]

"Nulli episcoporum ab accusatione sua repellere liceat, quos ante, quam d) ab eis impeteretur 39), a sua communi familiaritate neglexerit reparare."

Gratian. Quod vero inimiei ab accusatione prohibeantur, inde est, guis corum calliditete innocentia frequenter op-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VII. b) Cappt hos et c. Nominem. infra ead. q. 6., quae citantur ex synodo Romana, exstant in capitulis Ha-

driani; ea autem expressius etiam appellântur synodi ne-mine infra 5. q. 3. in pr. C. XIV. c) In uno pervetusto exemplari Gratiani, a quo pleraeque Paleae absunt; caput hoc habetur non hic, sed sup. 2. q. 7. post c. B. Pétrus et Paulús, ubi etiam citatur ex Paschali II.

Quaest. V. C. V. 13) Caput Pseudoisidori, cf. comc. Carth. VII. c. 2. et Enaodii apolog. pro Symmacho. — Ans. l. 8. e. 36 (25). — cf. C. 6: e. i. c. 19. — 14) add.: Galliarum: Edd. Arg. Nor. = C. VI. 15) Caput Pseudoisidori, cf. conc. Carth. hab. A. 421. c. 6. — Ans. l. 8. c. 59 (63). == C. VII. 16) c. 11. inter capitula Hadriani, cf. Capit. 1.7. c. 307. et cap. Herardi Turon. c. 409. — Ans. l. 3. c. 20 (19). (: ex symodo Nicaena) et in fine I.8. c. 9. — 17) ea: orig. == C. VII. 18) Capat Pseudoisidori, ef. conc. Carth. hab. A. 421. c. 6. Theod. cod. l. 9. t. 1. e. 10, eonc. Carth. VII. c. 1. — Ans. l. 3. c. 18 (17). Ivo Decr. p. 6. o. 337. — 19) camilium : Edd. coll. o. — 20) Gen. c. 19. v. 9. — 21) vestro-rum: orig. = C. IX. 22) Cap. Pseudoisidori, petitum er conc. Carth. VII. c. 2. — ef. cap. Hadriani c. 67. — Ans. l. 8. c. 18. et in fine l. 8. c. 10. — 23) sacrilogos: orig. — 24) concurrunt : Edd. coll. e. pr. Arg. — 36) addr: in tablous Ed. 338. = . 0. X. 36)

d) Quos ante, quam: In eodem codice legitur: guos et ante, quam ab eis impeterentur, a sua communi familiaritate neglexerunt separare. In alifs vero nonnullis, in quibus haec Palea habetur hoc loco, legitur: quos ante, quam ab eis se impetendos cognoscerent, a sua, etc. In decretalibus autem non multo secus: ante, quam se ab sis impetendum cognosceret, a sua elc.

Caput P seudoisidori, cf. conc. Carth. hab. A. 431. c. 6. — Affer: 1. 3. c. 31 (20). — 37) omnino: Ans. — Ed. Bas. — 38) add.: *vilio oi*: Edd. Bas. Lugdd. = C. XII. 39) Caput P seudoisidori, cf. conc. Carth. VII. c. 1. 3. — Ans. 1. 3. c. 63 (66). — 30) indense orig. — Ans. — 31) malius frequenter illigans: Ans: — Edd. coll. ∞ = C. XII. 33) Caput P seudoisidori, confectume ex Paul. Sent: 1. 5. t. 15. §. 1.' iuncta interpret. et Ambros. ep. 44. — Burch: 1. 4. c. 171. Ans. 1. 3. c. 57 (55). Ivo Decr. p. 5. c. 259. — cf. supra ead e. ci. — 33) nec: Ed Bas. = C. XIII. 34) Cap. P seudoisi-dori, confectum ex Procili ep. ad Domnum Antioch. in act. 14. conc. Chalc. — Ans. 1. 3: c. 6. (: ex Gelasio): — 35) accusationem: Edd. coll. o. pr. Bas. — 36) pontificis: Ed. Bas: — 37) insequentur: orig. — sequentur: Ans. = C. XIV. 38) Caput incortum. — cf. c. 3. Comp. I. de acc. c. 5. X. h. t. — 39) imperter: Edd. Ven. I. IL — enterpret. Edd. Sas.

primi solet. Sed guum Athanasius suas cathedrae reddi praecipitur, quia de inimicitia sui patriarchae conquestus est. patet, quad etsi manifesta crimina alicuius sunt, non tamen condemnandus est accusatione inimici.

Unde Nicolaus Papa scribit Michaëli Imperatori in epistola, guas incipit: "Proposueramus." ⁴⁰):

C. XV. Qui inimici sunt, indices esse non possunt.

Quod⁴¹) suspecti et inimici iudices esse non debeant, et ipsa ratio dictat, et plurimis probatur exemplis. §. 1. Nam quid gratius et amabilius dare quis inimico potest, quam si ei ad impetendum commiserit, quem laedere forte vosi ei au impetendum commiserit, quem inedere forte vo-luerit? Quod provide Constantinopolitana synodus cano-num suorum sexto^{*}) dignoscitur prohihere capitulo. Et infra: §. 2. Veniamus^{*}) *ergo* et ad S. Chalcedonensem synodum, et quid nobis de^{*}) Athanasio **) Paraenorum episcopo referat audiamus. Is enim antistes tertio evoca-tus ad concolumt autimus. cpiscopo reieras auuramus. Is cum antistes tertio evoca-tus *ad synodum*, quia non occurrit, a patriarcha suo ca-nonice condemnatus exstiterat, sed solum quia, quum vo-caretur ad synodum, quod inimicus suus*5) esset ipse, qui iudicabat, clamavit*6), a S. Chalcedonensi synodo ad causas illesse sibi exeminandes researchim at ini dana causas illatas sibi examinandas reservatur, et nisi denuo convincatur⁴⁷), recipere ecclesiam propriam iudicatur. convincatur ⁴⁷), recipere ecclesiam propriam iudicatur. *Quod* si Athanasius a patriarcha suo depositus, quia de inimicitia ipsius ⁴³) conquestus est, iterato ad iudicium renovandum dirigitur, etsi manifesta¹) sibi officiant cri-mina, tamen suae reddi ecclesiae praecipitur: quanto ma-gis Ignatius, qui non a patriarcha, sed ipse potius exsistens patriarcha, minime dehuit ecclesia propria⁴⁹) inimicis et suspectis iudicibus decernentibus exspoliari? *Et paulo post:* §. 3. Venlat et facundissimus nester Papa Gelasius, haere-ticorum expugnator fortissimus. et qued de Constantinoticorum expugnator fortissimus, et qued de Constantino-politanis episcopis more solito tunc aegrotantibus dixit, etiam nuno nobis edisserat. Quaero, inquit⁵⁰), *tamen* eti⁵¹) kis, iudicium, quod praelendunt, ubinam⁵²) possit agiturif an apud ipsos, ut iidem⁽³⁾) infinici sint et testes et iudi-ces f' Sed tali iudicio nec humana debent committi negotia. ces ? Quod si iudicio, ubi iidem sunt inimici qui iudices, nec humana debent committi negotia, quante minus divina, id est ecclesiastica? Qui sapiens est intelligat⁵⁴). §. 4. Et⁵⁵) revera hinc lustinianus⁵⁰) imperator pius⁵⁷) legibus suis⁵⁸) promulgasse dignoscitur, dicens: Liceat ei, qui suspectum⁵⁹) iudicem putat⁶⁰), antequam lis inchoëtur, eum recusare, ut ad alium recurratur. Nam quodammodo naturale est su-spectorum iudicum insidias declinare et inimicorum iudi-cium "semper" velle refugere. §. 5. "Hinc S. Athanasius inimicorum saepe declinavit insidias." Hinc S. Ioannes, os aureum, concilii contra se congregati renuit intrare col-Quod si iudicio, ubi iidem sunt inimici qui iudices, nec aureum, concilii contra se congregati renuit intrare collegium.

Gratian. Patet ergo, quod, etsi manifesta sint crimina alicnius, tamen accusatione inimici condemnandus non est.

NOTATIONES

C. XV. e) Sexto: Hic canon est sextus concilii Constantinopolitani I. apud Graecos, qui in conciliis in qua-tuor volumina coniectis (nam in aliis editionibus abest) tomo I. bis affertur, primum in concilio ipso Constantino-politano, deinde in libello synodicarum constitutionum. De quo capitulo et aliis canonibus huius concilii supra dist. 22. est notatum, et infra 4. quaest. 1. c. Quod autem, aliquid dicitur.

f) Etsi manifesta: Vera lectio est: et nisi manifesta sibi efficiant crimina, suae reddi ecclesiae praecipitur. Estque idem, quod antea retulerat ex ipso concilio : et nisi denno convincatur, recipere ecclesiam propriam iudicatur. Verum non est emendatum ob glossam, et quia Gratianus in verbis sequentibus manifeste ostendit, falsa lectione se usum esse, qui etiam quod hic dicitur de inimicitia iudicis ad accusatoris inimicitiam transtulit. Nec vero (quod ex tota illa actione 14. facile constat) Athanasius in ea causa

QUAESTIO VI.

GRATIANUS.

I. Pars. Estra provinciam autom reus nullatenus est producendus.

Unde Fabianus Papa scribit Hilaris Reiscope, sp. III. oay. 4. 1):

C. I. Ubi crimen admittitur, ibi causa ventiletur.

Ibi²) semper causa agatur, ubi orimen admittitur, et qui non probaverit quod obiecit, poenam, quam intulerit, ipse patiatur.

C. II. Accusatus nonnisi in foro suo audiatur.

ldem eadem epist. c. 2.3)

Si quis eviscoporum super certis accusetur⁴) criminibus, ab omnibus audiatur, qui sunt in provincia sua, episcopis, quia non oportet accusatum alibi quam in foro suo audiri.

Gratian. Exceptio fori dilatoria est, atque ideo in initio lilis debet opponi et probari. Peremtorias autem exceptiones (ut sunt praescriptiones longi temporis) sufficit in inilio litis contestari.

C. III. De eodem.

Idem Fabianus ibidem 5).

Pulsatus ante suum iudicem causam dicas, et ante non suum iudicem pulsatus, si voluerit, taceat. Pulsatis vero, quoties appellaverint, induciae dentur.

Gratian. Iloc autom, quod de loco dictum est, tune in-telligendum est, quum veritas causas nonnisi in loco admissi criminis deprehendi potest, aut misi altera pars indicium maioris personae interpellaverit, sive declinando indicium, sive relevando sententiam.

Unde Stephanus, sanctas et apostolicas atque universalis soclesias Romanas Episcopus, scribit omnibus Episcopis, epist. II. cap. 7.6):

C. IV. Intra provinciam, et a comprovincialions tantum causa est audionda.

Ultra provinciarum 7) terminos accusandi licentia non progrediatur, sed omnis accusatio intra provinciam audiatur, et a comprovincialibus terminetur, nisi tantum ⁸) ad apostolicam sedem fuerit appellatum.

C. V. A comprovincialibus accusatus vel indicatus apostolicam sedem appellet.

Item Sixtus Papa II. ep. I. ad Gratum Episcopum 9).

Accusatus vel iudicatus a comprovincialibus in aliqua causa episcopus licenter appellet, et adeat apostolicae sedis Pontilicom, qui aut per se, aut per vicarios suos eiusdem re-tractari¹⁰) negotium procuret. Et dum iterato iudicio

CORRECTORUM.

erat actor, qui restitutionem peteret, (quippe quum, licet in concilio Antiocheno depositus, postea tamen per Dio-scorum episcopatum recuperasset, tuncque possideret), sed Savinianus, qui post Athanasii depositionem in eius locum a metropolitano et comprovincialibus episcopis suffectus, ab eodem Dioscoro eiectus fuerat, ideoque restitui sibi episcopatum petebat. In ipso autem concilio Chalcedonensi statutum fuit, ut (quando Athanasius diceret, se ad con-cilium Antiochenum ter vocatum ideo non venisse, quod Domnus eo tempore patriarcha Antiochenus sibi inimicus esset) Savinianus quidem maneret in episcopatu, interim vero causa Athanasii apud Maximum tune Antiochiae patriarcham ageretur, atque inter octo menses cognoscere-tur, an Athanasius crimen depositione dignum commisisset, ac, nisi commisisse constaret, suus illi episcopatus red-deretur. Ex quo toto facto Nicolaus partem illam accepit, quae ad rem suam optime faciebat.

enim: Edd. cell. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. = C. H. 3) Cap. Pseudoisidori, cf. Greg. M. ep. 8. 1. 3. Ed. Maur. - Burch. I. 1. c. 147. Ans. I. 3. c. 77 (76). Ivo Decr. p. 5. c. 260. Polyc. I. 5. t. 1. -4) accusatur: Edd. coll. o. = C. III. 5) Caput Pseudoisidori, cf. Theod. cod. 1. 9. t. 1. c. 10. 1. 9. t. 10. c. 3. et syn. III. sub Sym-macho. - Ans. I. 9. t. 1. c. 10. 1. 9. t. 10. c. 3. et syn. III. sub Sym-macho. - Ans. I. 9. t. 1. et inter cap. Hadriani in face I. 3. c. 3. Ivo Pan. I. 4. c. 133. Decr. p. 6. c. 333. Polyc. I. 1. t. 7. = C. IV. 6) Caput Pseudoisidori, cf. Theod. cod. I. 9. t. 1. c. 10. et 16. - Ans. in face I. 3. inter cap. Hadriani c. 9. Ivo Pan. I. 4. c. 33. 7) provinciae: orig. - 8) abost ab erig. - 6 moon: Ed. Bas. =C. V. 9) Caput Pseudoisidori, cf. cence. Sand. 2. 4. 5. 7. - Coll. Jr. p. p. 1. t. 53. c. 2. - Barth. L. 4. J. 54. Jon. For Pan. I. 4. c. 135. Decr. p. 6. e. 36. - 40. Moderne S. H. 59. e.

Quaest. V. C. XV. 40) scr. A. 865. — 41) Quia: orig. — Ed. Bas. — 42) Ivo Decr. p. 5. c. 55. — 43) add.: ipso: Kdd. coll. o. — 44) Anastasio: Edd. coll. o. pr. Bas. — 45) eius: Edd. coll. o. — 46) proclamarit: Ed. Bas. — 47) contincerclur: Ivo. Edd. coll. o. — 46) inici: ib. — 49) add.: pricari et: Edd. coll. o. — 50) in commonitorio ad Faustum. — 51) ab eis: Edd. coll. o. — 50) in commonitorio ad Faustum. — 51) ab eis: Edd. Lugdd. II. III. — desid. in Edd. rell. — 53) ubi non: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 66 nou: Ed. Ven. I. — 53) add.: rei: Edd. Bas. Lugdd. I. — 54) et non. intell.: Edd. Bas. — 55) Sad et: ib. — 56) c. Cod. de iudic. — 57) prius: Edd. Lugdd. II. III. — 58) pris: Ivo. — Ed. Arg. — 59) add.: subi: Edd. coll. o. — 60) habet: Ivo. Quaest. VI. C. I. 1) Caput Pseud oisidori, cf. C. 2, q. 3, c. 3. C. 2, q. 8, c. 4, et infra c. fin. — Aus. I. 11. c. 81. — 3) add.:

Pontifex causam suam agit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur episcopus, quoniam, quanquam com-provincialibus episcopis accusati causam pontificis ¹¹) scru-tari liceat, non tamen diffinire ¹²) inconsolto Romano Pon-tifice permissum est.

C. VI. De eodem. [PALEA.]

Item Damasus Papa Stephano Archiepiscopo, epist. II. c. 2.*)¹³)

"Discutere episcopos et summas ecclesiasticorum negotio-rum causas metropolitano una cum omnibus suis comprorum causas metropolitano una cum omnibus suis compro-vincialibus, ita ut nemo cx eis desit, et omnes in singu-lorum concordent¹⁴) negotiis, licet; sed diffinire eorum atque ecclesiasticarum summas querelas causarum, vel damnare episcopos absque huius *sanctae* sedis¹⁵) aucto-ritate minime licet, quam¹⁶) omnes appellare, si necesse fuerit, et eius fulciri auxilio oportet.⁴⁵

C. VII. Comprovinciales et metropolitani episcoporum causam audire, sed diffinire non possunt.

Item Eleutherius Papa scribens ad Galliae provincias, cap. 2. 17)

Quamvis liceat apud comprovinciales, et metropolitanos, atque primates episcoporum ventilare accusationes et ¹⁸) criminationes, non tamen licet diffinire^b) sine huius san-ctae sedis auctoritate, sicut ab apostolis corumque succes-soribus multorum consensu episcoporum iam diffinitum est. Nec in corum ecclesiis alii aut praeponantur, aut ordinen-tur, antequam hic corum iuste terminentur negotia. Reli-quorum vero clericorum causas apud provinciales ¹⁹), et metropolitanos, ac primates et ventilare, et iuste finire ²⁰) licet. licet.

C. VIII. Ante apostolicam censuram in causis episcoporum non est diffinitiva ferenda sententia.

Item Leo Episcopus urbis Romae Anastasio Epise. Thes-salonicensi, ep. LXXXII. al. LXXXIV. c. 1.²¹)

Multum stupeo, frater carissime, sed et ²²) plurimum do-leo, quod in eum, de quo nihil amplius iudicaveras; quam quod evocatus adesse differret et excusationem infirmitatis quod evocatus adesse differret et excusationem initiamitation abtenderet, tam atrociter et tam vehementer potueris commoveri, praesertim quum, etsi tale aliquid mereretur, ex-spectandum tibi fuerat quid ad tua consulta rescriberem. spectandum this fuerat quid ad tua consulta rescriberem. Et infra: Sed etiam si quid grave intolerandumque gessis-set²³); nostra²⁴) exspectanda erat censura, ut nihil prius ipse decerneres quam quid nobis placeret agnosceres. Vi-ces enim nostras ita tuae credidimus caritati, ut in partem sis vocatus solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Unde, sicut multum nos ea, quae a te pie sunt curata, laetificant, ita nimirum²⁵) ea, quae perperam sunt gesta, contristant.

C. IX. Practer sententiam Romani Pontificis nec concilia celebrari, nec episcopum damnari oportet.

Item Inlius Papa orientalibus Episcopis, ep. 1.26).

Dudum a sanctis apostolis successoribusque eorum in antiquis²³) decretum fuerat statutis, quae hactenus sancta et universalis apostolica tenet ecclesia, non oporteret²⁸) praeter sententiam²⁹) Romani Pontificis concilia celebrari nec³⁰) episcopum damnari, quoniam sanctam Romanam

NOTATIONES CORRECTORUM

Quaest. VI. C. VI. a) Caput hoc in aliquot vetustis exemplaribus non habetur, neque in ipsum adest glossa. C. VII. b) Diffinire: In epistola ipsa sequitur: se-

ens quam praedictum est, religuorum vero etc. Superius vero haec praedicta fuerant: finitiva episcoporum tantum iudicia hue deferantur, ut huius sanctae sedis auctoritate

1

ecclesiam primatem³¹) omnium ecclesiarum esse voluerunt; et sicut B. Petrus apostolus primus fuit omnium apostolo-rum, ita et hace ecclesia suo nomine consecrata (Domino instituente) prima et caput sit ceterarum, et ad cam quasi instituente) prima et caput sit ceterarum, et ad cam quasi ad matrem atque apicem omnes maiores ecclesiae causae et iudicia episcoporum recurrant, et iusta eius sententiam terminum sumant, nec extra Romanum quicquam ex his debere decerni Pontificem. II. Pars. Gratian. Aliquando inconsulto Romano Pon-tifice plerique episcoporum damnati inceniuntur, et alii in eo-rum locum subrogati, quorum damnationem et subrogationem pro bono pacis ex dispensatione tolerasse legitur ecclesia. Unde Loapare Pana Salamari inceniu date filme Pari

Unde loannes Papa Salomoni tertio et ultimo Regi Britonum 22);

C. X. Quorundam episcoporum depositionem, extra conscientiam Romani Pontificis factam, pro pace toleravit ecclesia.

Haec quippe est ordinatio Dei patris tui, et haec est lex ecclesiae matris tuae, videlicet ut omnes episcopos regni tui ad Turonensem archiepiscopum mittere non detrectes, ecclesiae matris tule, videlicet ut omnes episcopos regni tui ad Turonensem archiepiscopum mittere non detrectes, ipsiusque ³³) indicium postulare non dedigneris. Ipse enim est metropolitanus, et omnes episcopi tui regni suffraganei eius sunt, sicut conscriptiones praedecessorum meorum evidenter ostendunt, qui praedecessores tuos, quia illos ab ipsius cura subtraxerant, forte ¹⁴) invectione corripere ³⁵) staduerunt, quanvis nec nostra scripta super hac re missa deesse videantur. Quumque coram designato³⁵) Turonicae ecclesiae praesule et integro numero collegarum, id est duodecim episcoporum, celebrato conventu fuerint eiecti episcopi ³⁷) regulariter examinati, apparueritque quod ca-nonice fuerint eiecti, ipsis in sua deiectione manentibus, qui in locis eorum consecrati sunt potuerunt utique epi-scopatus honore potiri. Quod si episcopi eiecti insontes fuerint deelarati, his amotis, qui illis subrogati sunt, ee-clesias suas ipsi recipiant. Nam quum antecessores mei praesules eiectionem ³⁶) eorum episcoporum, qui ab eccle-siis suis expulsi sunt, nec admiserunt, nec approbarerunt, nec ipsos, qui eis subrogati "post" sunt c), viventibus illis legitimos episcopos dixerunt. Sane si ad Turonensem forte archiepiscopum mittere praefatos episcopos dedignaris, stude duos episcopos de expulsis et duos de subrogatis una cum ecclesiae tuae legato ad apostolicam B. Petri sedem trans-mittere, ubi, diena etaminatinen praemisca. oni legitimi duos episcopos de expulsis et duos de subrogatis una cum ecclesiae tuae legafo ad apostolicam B. Petri sedem trans-mittere, ubi, digna examinatione praemissa, qui legitimi episcopi sunt appareant, et suas ecclesias irregulariter non amittant. Nihil enim queo³⁹) aliud in praesenti negotio diffinire. Quia vero magna quis sit metropolitanus apud Britannos contentio est, licet nullius memoria teneat vos in vestra regione ullam habuisse metropolitanam ecclesiam, tamen si libet (postquam Deus omnipotens pacem inter vos et dilectum filium nostrum. Carolum cresen gloriosum, contamen si libet (postquam Deus omnipotens pacem inter vos et dilectum filium nostrum, Carolum regem gloriosum, con-stituerit) facile hoe poteritis advertere. Quod si adeo con-tentiose⁴⁰) creditis agere, ad nostrum apostolatum desti-nare contendite, quatenus nostro libramine quae fuerit apud vos antiquitus archiepiscopalis ecclesia luce clarius innotescat, et deinceps omni ambiguitate recisa quam⁴¹) sequi episcopi vestri debeant incunctanter agnoscant. Ne-que enim ecclesias Dei per discordias regum divisionis aliqua pati damna necesse est, quum (quantum ex se est) pacem, quam praedicant, servare studeant invicem et in omnes. omnes.

finiantur, sienti ab apostolis etc. usque ad verbum: Reliquorum.

C. X. c) Subrogati post sunt: Sic restitutum est ex aliquot vetustis et valde emendatis codicibus. Antea legebatur: subrogari possunt *).

et Innoe. I. ep. 2. — Ans. I. 2. e. 41. — 27) add : pracfalls: orig. — Ans. — 28) oportere: orig. — Ans. — Edd. coll. o. — Bôhm. — 29) conscientium: Edd. coll. o. pr. Bas. — 30) rel: Edd. coll. o. — 31) primatum: ib. \implies C. X. 33) Imo Nicolaus I. (A. 865.), cuius momine epistola in Edd. coll. o. citatur. — Coll. tr. p. p. 1. 6.82. c. 58. — 33) ipsius quaque: Ed. Bas. — 34) forfi: orig. — Edd. coll. o. — 35) corrigere: Edd. Nor. Ven. I. II. — 36) praesignato: alg. — 35) corrigere: Edd. Nor. Ven. I. II. — 36) praesignato: alg. — 37) verba: episcoji — elecil: operatum vitio omissa sunt in Ed. Bas. — 38) electionem: Bôhm. — 9) ita leg. in Edd. coll. o. p. Bas., in qua cum orig. ap. Mans. leg.: subrogali sunt. — 39) quadro: Edd. coll. o. — nihil enim alind esi, quad in praesenti negotio penilus dif-priri possit : orig. — 40) contentiosius: ib. — 41) quem : Edd. Bas. Ven. I. Lugdd.

III. Pars. Gratian. Alias autem irrita erit episcoporum sententia et a synodo retractanda.

Unde Felix Papa 1. epist. I. ad Paternum⁴²):

C. XI. Damnatio inizzta irrita est et a zynedo retraotanda. Irritam esse censemus et iniustam⁴) episcoporum damna-tionem et idcirco a synodo retractandam, ita ut oppressis ab omnibus in cunctis subveniatur causis.

Gratian. Quod antem metropolitanum suum contemnere, et aliorum iudicium alicui expetere non liceat, Sixtus Papa III. 43) testatur in epist. ad orientales Episeopos, c. 3. dicens:

.C. XII. Peregrina indicia sunt submovenda.

Peregrina iudicia, salva in omnibus apostolica auctoritate, generali sanctione prohibemus, quia indignum est ut ab extraneis iudicentur qui comprovinciales et a se electos debent habere iudices, nisi fuerit appellatum.

C. XIII. De codem. .Item Anacletus Papa, epist. I. c. 3.44)

Leges ecclesiae apostolica firmamus auctoritate, et pere-grina iudicia⁴⁵) submovemus. Unde et Dominus⁴⁶), men-tionem faciens Loth⁴⁷), per Moysen loquitur, dicens: Ingressus es quidem (inquisat)⁴⁶) at adcena, numquid at indices ?

C. XIV. Nulli licent aliarum provinciarum iudicium expetere. Item Innocentius Papa ad Victricium Rothomagensem Episcopum, epist. II. c. 3. 49)

Non liceat cuiquam, sine praeiudicio tamen 50) Romanae **Fon liceat cuiquam, sine praeudicio tamen 50** Romanae ecclesiae, cui 6) in omnibus causis reverentia et auctoritas debetur, relictis his sacerdotibus, qui in eadem 51) pro-vincia. Dei ecclesias nutu dirino gubernant, ad alias con-volare, provincias vel 52) aliarum provinciarum episcoporum iudicia expetere vel pati. Quod si quis praesumserit, *et* ab officio cleri submotus et iniuriarum 53). reus ab omni-ture indicetur.

bus iudicetur. Gratian. Reverectia autem, guae apostolicae debetur ecclesiae, et eius auctoritas intelligenda est, guum vel ad ipaam appellatum fuerit, vel ab ea iudices electi conceduntur. Unde Sixtus Papa, guum diceret: Comprovinciales et a se ele-ctos debent habere iudices, statim subiungit: nisi fuerit appellatum.

NOTATIONES

-C. XI. d) Et iniustam: Sic in originali, et antecedit vox: aliter, sed in decretis Iulii, et in concilio Carthaginensi IV. (unde citatur infra 11. q. 3. c. Irritam) et in capitulis Hadriani, et apud Anselmum est: irritam esse ininstam episcoporum damnationem etc. quae lectio videtur magis convenire cum rubrica huius capitis.

in egiti convenito Cui: In epistula et Marcelli et Innocen-tii *) legitur: sine praciudicio tamen Romanas ecclesiae, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri: quanvis a postrema conciliorum in quatuor tomis editione absint illae duae voces: sine pracindicio, quemadmodum et paulo inferius istae: vel aliarum provinciarum episcoporum iudicia expetere vel pati, quae tamen habentur in aliis locis in-

dicatis. C. XVI. f) Ad quem fuerit appellatum: Haec sunt addita ex Hadriano, epistola synodica Felicis et Ivone. g) 111a, quae: Hinc usque ad finem in capitulis tan-tum Hadriani sunt inventa.

h) Nisi praelatus sit qui accusatur: Verba haec neque in capitulis Hadriani, neque in antiquioribus Gratiani exemplaribus leguntur; in aliis vero loco ipsorum sunt haec: nisi ad sedem apostolicam fuerit appellatum.

C. XV. Absque apostolicae, sedis decrete extraneos indices adire non possumus.

'Rem 'Anacletus Papa, spist. I. c. 3.54)

Unaquaeque provincia tam iuxta ecolesiae⁵⁵) quam iuxta saeculi leges suos debet iustos et non iniquos habere iudices, et non extrances, nisi apestolicae sedis huius decreverit auctoritas.

C. XVI. Nisi per appellationem alterius provinciae isatiees adire non opertet.

Item er Romana Synodo 56).

Neminem exhiberi 57) de provincia ad provinciam vel ad comitatum esportet, nisi ad relationem iudicis, *ad quem fuerit appellatum^{*}), ita ut actor rei forum sequatur. Et infra 54): §. 1. Mla, quae 6) sunt per unamquamque provin-ciam, ipsius provinciae synodus dispenset, sicut in Nicaeno constat decretum esse concilio. §. 2. Ultra 59) provinciae formines accurandi licantia non progradiatur. Omnie accuterminos accusandi licentia non progrediatur. Omnis accusatio intra provinciam audiatur et a comprovincialibus terminetur, misi praelatus 60) sit qui accusatur 4).

C. XVII. De codem.

Item Sixtusi) 61).

Si quis clericus super quibuslibet criminibus accusatus fuerit, in provincia, in qua consistit ille, qui accusatur 67), suas exerceat 63) actiones, nec existimet eum accusator suus alibi aut longius ad iudicium pertrahendum 64).

C. XVIII. Ubi crimen admittitur, ibi causa ventiletur.

Item ex decreto Hadriani Papae 65).

Qui crimen obiicit sciat 66) se probaturum. Revera ibi causa agatur, ubi crimen admittitur.

QUAESTIO VII.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod index esse non possit quem cum reo par ant maior macula inficiat, multis anctoritatibus probatur. Dicit enim sancta Romana Synodus •) •):

C. I. Infames indices esse non possunt.

Infamis persona nec procurator esse potest, acc cognitor.

CORRECTORUM

C. XVII. i) Caput hoc, quod citatur ex Sixto, in nulla epistola Pontificum huius nominis est inventum. In aliquot vetuslis exemplaribus est tantum: Item, ut videatur citari eadem aynodus Romana, quae in superiori capite, id est quae continetur in capitulis Hadriani. Ivo autem part. 6. cap. 318. citat ex Eleutherio, cap. autem 329. citat ex Felice I.

Quaest. VII. C. I. a) Prior pars huius capituli usque ad vers. cagnilor, habetur in epistola 2. Felicis I., in qua refert synodum a se habitam, quod in principio epi-stolae commemorat his verbis: Nos vero ad supplementum vestrum fratres et coëpiscopos nostros vocavimus amplius quam septuaginta, cum quibus haec, quae subtus habentur inserta, regulariter tractanda decrevinus. Eadem pars habetur in oapitulis Hadriani, quae (ut superius ead. q. 5. c. Accusationes adnotatum est) nomine Romanae synodi interdum citantur. Reliqua vero huius capitis videntur esse Gratiani, sumta tamen fere ad verbum ex l. Quum praetor. versic. Quillam enim f. de iudiciis, quemadmodum et in sequenti capite multa colliguntur ex variis legibus Digestorum et Codicis. Quamobrem in antiquioribus codicibus omnia haec usque ad c. Qui sine peccate, conjuncte habentur.

cta interpr. — Ans. 1. 3. c. 133. Ivo Decr. p. 5. c. 248. p. 6. c. 331. — 57) extre: Edd. coll. o. pr. Bas. — 58) c. 9. Cap. Hadr., de-promtum ex c. 2. conc. Chalc. — Ans. inter cap. Hadr. in fine 1. 3. c. 8. — 59) c. 10. Cap. Hadr. — cf. Capit. 1. 6. c. 381. — 60) nisi od sadem ep. fuerti eppelderm: Edd. Bas. Lugd. I. $= \cdot C. XVIII.$ 61) Cap. Psoudoisidori. of. ep. Elentherii ad Gall. prov. et Fèlicis I. op. i. — cf. interpr. ad Nov. 1. 1. 3. t. 1. — Ans. 1. 3. c. 27. et in fine 1. 3. inter Cap. Hadriani c. 7. — Ivo Decr. p. 6. c. 318. 329. — 62) pulsatus: Edd. coll. o. — Coll. citt. — 63) excent: Ans. — Ivo p. 6. c. 338. — 64) protraheration: Edd. Coll. e. = C. XVIII. 65) c. 53. Cap. Hadriani — Burch. 1. 16. e. 3. (: ex conc. Arausico). Ann. 1. 3. e. 67. Ivo Pan. 1. 4. e. 75. Docr. p. 6. c. 324. — 64) scribel Ivo. Quases f. VII. C. 1. 1. c. Cap. Hadriani. descomtum ex en.

Quaest. VI. C. XI. '43) Caput Proudoisidori, cf. Statuta eccl. ant. c. 51. — Coll. tr. p. p.-1. t. 84. c. 3. — Ans. in face 1. 3. inter cap. Hadriani. \equiv C. XII. (43) Caput Pseudoisidori, cf. Theod. cod. 1. 9. t. 1. c. 10. — Call. tr. p. p. 1. t. 42. c. 2. — Burch. L. 1. c. 147. Ans. i. 3. c. 77. (76). et inter cap. Hadriani in fine 1. 3. ivo Decr. p. 5. c. 260. p. 6. c. 351. Polyc. I. 5. t. 1. \equiv C. XIII. (4) Caput Pseudoisidori. — Coll. tr. p. p. 1. t. 2. c. 6. — 45) add.: onnulno: Ed. Bas. — 46). Gen. c. 19. V. 9. — 47) de Lolà: Edd. coll. o. — 48) inquit: eacd. \equiv C. XIV. 49) scr. A. 404. — Ans. 1. 2. c. 52. — 50) abest ab Ed. Bas. — 4) et in Coll. Hisp. et ap. Ans. — 51) *tiadem procincitis*: Coll. Hisp.; leguniur ta-men apud Isidor. Mecil. et in ep. Marcelli I. — 53) inturiae: Edd. coll. o. \equiv C. XV. 54) Caput Pseudoisidori, cf. conce. Sazd. e. 3. — Coll. tr. p. p. 1. t. 2. c. 7. — Ans. I. 3. c. 21. — 55) ec-clestentices: Edd. coll. o. \equiv C. XVI. 36) c. 5. Cap. Hadriani, sum-tum ex ep. 1. Felicis I. (Pseudoisidor). — cf. Nov. 1. I. 3. t. 1. Im-

Pontifex causam suam agit, nullus alius in eius loco pomatur aut ordinetur episcopus, quoniam, quanquam comprovincialibus episcopis accusati causam pontificis¹¹) scrusari liceat, non tamen diffimire¹²) inconsulto Romano Pontifice permissum est.

C. VI. De eodem. [PALEA.]

Item Damasus Papa Stephano Archiepiscopo, epiet. II. c. 2. 4) 13)

"Discutere episcopos et summas ecclesiasticorum negotiorum causas metropolitano una cum omnibus suis comprovincialibus, ita ut nemo ex eis desit, et omnes in singulorum concordent¹⁴) negotiis, licet; sed diffinire eorum atque ecclesiasticarum summas querelas causarum, vel damnare episcopos absque huius *sanctae* sedis¹⁵) auctoritate minime licet, quam¹⁶) omnes appellare, si necesse fuerit, et eius fulciri auxilio oportet."

C. VII. Comprovinciales et metropolitani episcoporum causam audire, sed diffinire non possunt.

Item Eleutherius Papa scribens ad Gallias provincias, cap. 2.17)

Quamvis liceat apud comprovinciales, et metropolitanos, atque primates episcoporum ventilare accusationes et ¹⁶) criminationes, non tamen licet diffinire ^b) sine huius sanctae sedis auctoritate, sicut ab apostolis eorumque successoribus multorum consensu episcoporum iam diffinitum est. Nec in eorum ecclesiis alii aut praeponantur, aut ordinentur, antequam hic eorum iuste terminentur negotia. Reliquorum vero clericorum causas apud provinciales ¹⁹), et metropolitanos, ac primates et ventilare, et iuste finire ²⁰) licet.

C. VIII. Ante apostolicam censuram in cuusie episcoporum non est diffinitiva ferenda sententia.

Item Leo Episcopus urbis Romae Anastasio Episo. Thessalonicensi, ep. LXXXII. al. LXXXIV. c. 1.²¹)

Multum stupeo, frater carissime, sed et 22) plurimum doleo, quod in eum, de quo nihil amplius iudicaveras; quam quod evocatus adesse differret et excusationem infirmitatis obtenderet, tam atrociter et tam vehementer potueris commoveri, praesertim quum, etsi tale aliquid mereretur, exspectandum tibi fuerat quid ad tua consulta rescriberem. Et infra: Sed etiam si quid grave intolerandumque gessisset²³); nostra²⁴) exspectanda erat censura, ut nihil prius ipse decenneres quam quid nobis placeret agnosceres. Vices enim nostras ita tuae credidimus caritati, ut in partem sis vocatus solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Unde, sicut multum nos ea, quae a te pie sunt curata, laetificant, ita nimirum²⁵) ea, quae perperam sunt gesta,

C. IX. Praeter sententiam Romani Pontificis nec concilia celebrari, nec episcopum damnari oportet.

Item Iulius Papa orientalibus Episcopis, ep. I. 26)

Dudum a sanctis apostolis successoribusque eorum in antiquis²⁷) decretum fuerat statutis, quae hactenus sancta et universalis apostolica tenet ecclesia, non oporteret²⁸) praeter sententiam²⁹) Romani Pontificis concilia celebrari nec³⁹) episcopum damnari, quoniam sanctam Romanam

NOTATIONES C

1.

Quaest. VI. C. VI. a) Caput hoc in aliquot vetustis exemplaribus non habetur, neque in ipsum adest glossa.

C. VII. b) Diffinire: In epistola ipsa sequitur: secus guam praedictum est, reliquorum vero etc. Superius vero haec praedicta fuerant: finitiva episcoporum tantum iudicia hue deferantur, ut huius sanctae sedis auctorisate

Quaest. VI. C. V. 11) episcopi: Edd. coll. — 12) definiti: orig. = C. VI. 13) Caput Pseudoisidori, cf. Innoc. I. ep. 2. et Greg. M. 1.3. ep. 5. — Ans. 1. 2. c. 61 (59). — 14) concorditer conventant: Edd. coll. o. pr. Bas. — 15) abest ab Ed. Bas. — 16) quantan: Edd. Ven. I. Lugdd. — cf. Burch. I. 1. c. 179. Ivo Deer, p. 5. c. 295. == C. VII. 17) Caput Pseudoisidori, confectum ad conc. Sard. c. 4. — Ivo Pan. I. 4. c. 134. 136. Decr. p. 6. c. 316. — 18) vet: Edd. coll. o. — 19) comprovinciales: ib. — 20) diffutire: Ed. Bas. = C. VIII. 21) scr. A. 446. ep. 14. Ed. Baller. — Coll. tr. p. p. 1. t. 43. c. 20. — 22) abest ab Ed. Bas. — 25) commutiteret: orig. — Edd. cull. o. — 24) vertra: Ed. Bas. — 25) minimanne: Ed. Non. II. — minimum: orig. — Edd. coll. o. == C. IX. 26) Cap. Pseudoisidori, cf. hist. trip. 1.4. c. 9, denationom Const. B. ecclesiam primatem³) omnium ecclesiarum esse voluerunt; et sicut B. Petrus apostolus primus fuit omnium apostolorum, ita et hace ecclesia suo nomine consecrata (Domino instituente) prima et caput sit ceterarum, et ad eam quasi ad matrem atque apicem omnes maiores ecclesiae causae et iudicia episcoporum recurrant, et iuxta eius sententiam terminum sumant, nec extra Romanum quicquam ex his debere decerni Pontificem.

II. Pars. Gratian. Aliquando inconsulto Romano Pontifice plerique episcoporum dammati inveniuntur, et alii in eorum locum subrogati, quorum dammationem et subrogationem pro bono pacis ex dispensatione tolerasse legitur ecclesia.

Unde loannes Papa Salomoni tertio et ultimo Regi Britonum ³²);

C. X. Quorundam episcoporum depositionem, extra conscientiam Romani Pontificis factam, pro pace toleravit ecclesia.

Haec quippe est ordinatio Dei patris tui, et haec est lex ecclesiae matris tuae, videlicet ut omnes episcopos regni tui ad Turonensem archiepiscopum mittere non detrectes, ipsiusque 33) iudicium postulare non dedigneris. Ipse enim est metropolitanus, et omnes episcopi tui regni suffraganei eius sunt, sicut conscriptiones praedecessorum meorum evidenter ostendunt, qui praedecessores tuos, quia illos ab ipsius cura subtraxerant, forte¹⁴) invectione corripere³⁵) studuerunt, quanvis nec nostra scripta super hac re missa deesse videantur. Quumque coram designato³⁶) Turonicae ecclesiae praesule et integro numero collegarum, id est duodector meistorum colemato concentra identi duodecim episcoporum, celebrato conventu fuerint electi episcopi³⁷) regulariter examinati, apparueritque quod ca-nonice fuerint electi, ipsis in sua delectione manentibus, qui in locis eorum consecrati sunt potuerunt utique epi-scopatus honore potiri. Quod si episcopi electi insontea fuerint deelarati, his amotis, qui illis subrogati sunt, ec-clesias suas ipsi recipiant. Nam quum antecessores meß praesules electionem ³⁶) eosum episco₁, ore aprobayerunt. siis suis expulsi sunt, nec admiserunt, nec approbaveruns, nec ipsos, qui eis subrogati "post" sunt c), viventibus illis legitimos episcopos dixerunt. Sane si ad Turonensem forte archiepiscopum mittere praefatos episcopos dedignaris, stude duos episcopos de expulsis et duos de subrogatis una cum ecclesiae tuae legato ad apostolicam B. Petri sedem transmittere, ubi, digna examinatione praemissa, qui legitimi episcopi sunt appareant, et suas ecclesias irregulariter non amittant. Nihil enim queo ³⁹) aliud in praesenti negotio diffinire. Quia vero magna quis sit metropolitanus apud Britannos contentio est, licet nullius memoria teneat vos in vestra regione ullam habuisse metropolitauam ecclesiam, tamen si libet (postquam Deus omnipotens pacem inter vos et dilectum filium nostrum, Carolum regem gloriosum, constituerie) facile hoc poteritis advertere. Quod si adeo con-tentiose⁴⁰) creditis agere, ad nostrum apostolatum desti-nare contendite, quatenus nostro libramine quae fuerit apud vos antiquitus archiepiscopalis ecclesia luce clarius innotescat, et deinceps omni anbiguitate recisa quam 41) sequi episcopi vestri debeant incunctanter agnoscant. Neque enim ecclesias Dei per discordias regum divisionis aliqua pati damna necesso est, quum (quantum ex se est) pacem, quam praedicant, servare studeant invicem et in omnes.

finiantur, sieuti ab apostolis etc. usque ad verbum: Religuorum.

C. X. c) Subrogati post sunt: Sic restitutum est ex aliquot vetustis et valde emendatis codicibus. Antea legebatur: subrogari possunt *).

et Innoe. I. ep. 2. — Ans. I. 2. c. 41. — 27) add.: praefaits: orig. — Ans. — 28) oportere: orig. — Ans. — Edd. coll. o. — Böhm. — 29) conscientium: Edd. coll. o. pr. Bas. — 30) red: Edd. coll. o. — 31) primatum: ib. == C. X. 32) Ime Nicolaus I. (A. 865.), culus nomine epistola in Edd. coll. o. citatr. — Coll. tr. p. p. 1. t. 62. c. 58. — 33) tpstus quoque: Ed. Bas. — 34) forti: orig. — Edd. coll. e. — 35) corrigere: Edd. Nor. Ven. I. II. — 36) praesignalo: orig. — 33) tostus quoque: Ed. Bas. — 34) forti: orig. — Edd. coll. e. — 35) corrigere: Edd. Nor. Ven. I. II. — 36) praesignalo: orig. — 37) verha: episcopi — electi: operarum vitio omisas sunt in Ed. Bas. — 38) electionem: Böhm. — 4) its leg. in Edd. coll. o. pr. Bas., in qua cum orig. ap. Mans. leg.: subrogali sunt. — 39) quadro: Edd. coll. o. — nikil entim alhad est, quod in praesenti negotio penitus diffatri possit: orig. — 40) contentiootus: ib. — 41) quem: Edd. Bas. Ven. L Lagde:

NES CORRECTORUM:

in carnis scelere fuisset obruta, collectus omnis Israël ulcisci iniquitatem voluit, sed tamen semel et iterum in belli certamine ipse prostratus est. Consulto enim ⁵⁴). Domino, si ad ulciscendum ire debuisset, iussum est [ut ⁵⁵) iret], qui iuxta divinae vocis imperium perrexit, et semel et valde feriens paene funditus exstinuit. Quid est ⁵⁷), quod in ultionem⁵⁸) sceleris inflammatur, et tamen prius ipsc⁵⁹) prosternitur, nisi quod prius ipsi purgandi sunt, per quos aliorum culpae feriantur, ut ipsi iam mundi per ultionem veniaut, qui 60) aliorum vitia corrigere festinant?

451

C. IV. Ille de vila alterius iudicet, qui non habet in se ipso quod puniat.

Item Ambrosius super: Beati immaculati, sermone XX. ad vers. Miserationes tuae, Domine 61).

Iudicet ille de alterius errore, qui non habet quod in se ipso condemnet. Iudicet ille, qui non agit eadem, quae in alio putaverit punienda, ne, quum de alio iudicat, in se ferat ipse sententiam. Iudicet ille, qui ad pronuncian-dum nullo odio, nulla offensione, nulla levitate⁽²⁾ ducatur. Et post pauca: §. 1. Bonus judex nihil ex arbitrio suo facit et domesticae proposito 63) voluntatis, sed iuxta leges et iura pronunciat, statutis 64) iuris obtemperat, non indulget propriae voluntati, nihil paratum et meditatum domo 65) defert, sed sicut audit, ita iudicat, et sicut se habet *ne-gotii* 66) natura, decernit; obsequitur regibus, non adversatur, examinat causae merita, non mutat. Discite iudices saeculi, quem in iudicando tenere debeatis affectum, quam sobrietatem, quam sinceritatem. Et paulo post: §. 2. Qui iudicat, non voluntati suae obtemperare debet, sed tenere quod legum est 67). Et post panca : §. 3. In iudicando ma-gis cordi sit 68) veritatis custodia, quam obedientia voluntatis.

C. V. Gravatus criminibus indisare non valet.

Item Gregorius pracfationis in Iob c. 3. al. 6. 69) In gravibus peccatis quis positus, dum suis premitur, aliena non diluit. §. 1. Cuncti⁷⁰) enim liquido novimus⁷¹), quia, quum is displicet, qui ad intercedendum mititur, irati animus proculdubio ad deteriora provocatur. §. 2. Scri-ptum⁷²) quippe est: Victimas impiorum abominabiles Deo sunt, vota instorum placabilia⁷³). Neque enim in omnipo-tentis Dei iudicio quid⁷³), sed a quo datur, inspicitur. §. 3. Hinc est enim quod scriptum est⁷⁵): Resperit Domi-ans ad Abel et ad musera eins, ad Coin autem et ad musera ans ad Abel et ad munera eius, ad Cain autem et ad munera eius non respezit. Dicturus quippe, quia Dominus respezit ad munera, praemisit solicite, quia respexit ad Abel. Ex qua re patenter ostenditur, quia non offerens a muneribus, sed munera ab offerente placuerunt. §. 4. Donna⁽⁴⁾ quippe⁷⁶) iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes⁷⁷) corum, nec in multitudine sacrificium corum propiliabitur pec-cotis. §. 5. Item: Longe⁷⁶) est Dominus ab impiis, et orationes iustorum exaudiet.

C. VI. Primum nosmetipsos, deinde proximos debemus corrigere.

Item Beda in c. 8. Ioannis de indicio adulterae.

Postulatus Dominus iudicare de peccatrice non statim dat iudicium, sed prius inclinans se deorsum digito scribebat in terra, ac sio denum quam obnixe rogatur ??) iudicat, nos videlicet typice instituens, ut, quum quaelibet proxi-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. V. d) Dona: Haec non leguntur ibi apud B. Gre- | gorium, sunt tamen Eccles. c. 34. et repctuntur infra 14. quaest. 5. cap. Scriptum.

C. VII. e) In vetusta impressione epistolarum B. Augustini exstat epistola longissima ad Iulianum comitem, in recentioribus autem omnium operum editionibus habetur

۰.

morum errata conspicimus, non haec ante **) reprehendendo iudicenus, quam ad conscientiam nostram humiliter reversi digito cam discretionis solerter exculpanus⁸¹), et quid in ea conditori placeat, quidve displiceat, *sedula* examinatione dirimamus, iuxta illud Apostoli⁸²): Fratres, si precocupatus facrit homo in aliquo delicto etc. Et infra: §. 1. Qui sine peccato est vestrum ⁸³): id est, primo vos ipsi iustitiam legis implete, et sic innocentes manibus *et mundo corde* ad lapidandam ream concurrité.

C. VII. Sacerdos primum sua peccata, deinde aliena detergat.

Item Augustinus ad quendam Comitem .).*4).

Sacerdos ut sapiens et perfectus medicus primum sciat curare 85) peccata sua, et postea aliena vulnera detergere et sanare, et non publicare.

Gratian. Item, in crangelio ⁸) sal infatuatum ad nihi-lum utile esso dicitur, nisi ut proinciatur foras et ab homi-nibus conculectur. Ex quibus omnibus datur intelligi, quod criminosus alterius criminis iudex esse non potest, et se ipsum condennat, dum in allerius crimen sentenliam profert. §. 1. Sed običcitur: Saul⁸⁷) guum a Domino esset reprobatus, po-pulum Dei indicabat, et eius iudicium universus populus ex-petebat, Rem, David, guum esset adulter et homicida interrogatus a propheta, sententiam in diviten dedit, qui ovem pauperis rapuit, dicens **): Iudicium mortis est viro huic. Item, Salomon **), quum amore muliercularum deos gentium colerct, tamen universa plebs Israëllitica ad eius iudicium con-fluebat. Sic et Achab ?°), quamvis coleret Baal, tamen decem tribus iudicabat. Multi etiam alii tam in veteri testamento quam in novo inveniuntur, quorum vita quum esset Blasphe-mabilis, tamen eorum sententia, quia ex officio suo servata iudiciarii ordinis integritate processit, invenitur servata. Unde et Bominus ait in evangelio 91). Super cathedram Moysis sederunt scribae et Pharisaei, etc. Hinc liquido constat, quod mali pastores, dum sententia iusti examinis alforum crimina feriunt, sibi ipsis nocent, dum sine exemplo suae emendationis aliorum vitia corrigere curant; subditis vero prosunt, si, corum increpatione correcti vel sententia coërciti, vilam suam in melius commutare didicerint. Ac per hoc, dum ab ecclesia tolerali fuerint, corum iudicium sublerfugere non licet.

QUAESTIO VIII.

GRATIANUS.

Quod autem episcopus ab uno tantum audiri vel indicari-non debeat, Zephyrinus Papa testatur, epistola I. ad Episco-pos Siciliae, dicens '):

C. I. Episcopus non nisi a pluribus oudictur et iudicetur.

Accusatores episcoporum onini careant suspicione, quia Accusatores episcoporum omni careant suspicione, quis columinas suas Dominus firmiter stare voluit, non a qui-buslibet agitari. §. 1. Nullum namque eorum sententia a non suo iudice dicta constringat, quia et leges saeculi id-ipsum fieri praecipiunt, [*ut Codice*] libro septimo, titulo de sententiis et interlocutionibus omnium iudicum, lege penultima: §. 2. Cuius in agendo quis observat arbitrium, eum habere etiam contra se iudicem in codem negotio non dedignetur.] §. 3. ludices²) duodecim quilibet episcopus accusatus (si necesse fuerit) eligat, a quibus eius causa iuste iudicetur. Nec prius audiatur, aut excommunicetur vel iudicetur,

quarto tomo sub titulo De salutaribus documentis, in cuius libelli cap. 52. hoc est caput.

Quaest. VIII. C. I. a) Ut Codice: Hinc usque ad vers. Isdices, non sunt in epistola Zephyrini, neque ia vetuatis Gratiani codicibus.

*seudelsidori. - cf. Statt. **a. st Theod. cod. 1.4. t. 1. -**<u>b.</u> - **2)** cf. C. 5. q. 4.

Quaēst. VII. C. III. 54) autem: orig. -55) desid. in orig. -56) creidii: orig. -57) ald.: hoc: Edd. coll. e. pr. Bas. -56) uttione: Edd. coll. o. -59) abest ab Ed. Bas. -iste: Edd. rell. -60) qui et: Ed. Bas. = C. IV. 61) ex comm. Ambros. in Psal. 118. -Ans. 1.3. c. 34. -63) norticate: orig. -63) pro-price: Ed. Bas. -64) scilis: orig. -Ans. -si quis scitis: Ed. Has. -65) de domo: Edd. coll. o. -66) abest ab Ans. -67) legis: Ed. Bas. -68) est: Edd. coll. o. = C. V. 69) Coll. ft. p. p. 1. t. 55. c. 41-43. -70) ex Past. p. 1. c. 10. -6 Blat. 42. pr. -71) Cunctis liquet: Edd. coll. o. -72) ex ep. ad Recense-dum. ep. 122. (srr. A. 599.) Ed. Maur. -c ft. 44. e. 5. c. 11. -73) Prov. c. 15. v. 8. -74) add.: datur: orig. -75) Ged. 44.

449

Gratjan. Tris sunt 1), quibus aliqui impediuntur ut iudices non fiant: Natura, ut surdus et mutus, et qui perpetuo furiosus est, et impubes, quia iudicio carent. Lego, qui se-natu amotus³) est. Moribus, feminae et servi, non quia non habeant iudicium, sed quia receptum est ut civilibus officiis non fungantur. Veruntamen, si servus, dum putaretur liber, ex delegatione sententiam dixit, quamois postea in servitutem depulsus sit, sententia ab eo dicta rei iudicatae firmitatem tenet.

C. II.

In Digestis 'tit. de postulando b).

Infames⁴) non possunt esse procuratores vel patroni cau-sarum. Sunt autem tres ordines eorum, qui postulare pro-hibentur. §. 1. Est autem postulare desiderium suum vel amici sui in iure apud eum, qui iurisdictioni praeest, ex-ponere, vel alterius desiderio contradicere. §. 2. Nam, ut praemisimus, non postulantium tres ordines sunt. Quidam prabibent a compine prateiner sel previous suitem set mi prohibentur omnino postulare vel propter actatem, ut mipronioentar omnino postuiare vei propter actatem, ut mi-nores decem et septem annis, vel propter casum, ut sur-dus, qui prorsus non audit. Alii prohibentur ne pro aliis postulent vel propter sexum, ut feminae, vel propter ca-sum, ut utroque lumine orbati, vel propter notam turpi-tudinis, ut ii, qui corpore suo muliebria passi sunt, nisi forte vi praedonum vel hostium stuprati probentur. Simi-litar cui appliali crimina rale salumpira cames i publica () liter qui capitali crimine vel calumniae causa 5) publico 6) iudicio sunt damnati, vel qui aperas suas locaverunt ut cum bestiis depugnarent in arcna, pro aliis postulare pro-hibentur. His personis pro se allegare permittitur, pro aliis⁷) postulare prohibetur, nisi forte tutelam impuberum vel curam adolescentium non affectatam, sed necessariam vel curam adolescentium non affectatam, sed necessariam administrent. Pro his enim, quorum curam gerunt, eis postulare conceditur. Alii enim omnes, qui ut infames notantur, nisi pro se et pro certis personis postulare non possunt, nisi in integrum restitutionem acceperint. §. 3. Permittitur autem eis postulare pro parente, pro patrono patronave, liberis⁸) parentibusque patroni patronaeque; pro liberis etiam suis⁹), fratribus et¹⁰) sororibus, ⁴uxore⁴, socero, socru, genero, nuru, vitrico, noverca, nrivigno. socero, socru, genero, nuru, vitrico, noverca, privigno, privigna, pupillo, pupilla, furioso, furiosa, fatuo¹¹), fatua, muto, sordo, prodigo, et adolescente. §. 4. Item¹²) pro iis, quibus propter infirmitatem curatores dari solcut, et qui negotis suis aliquo perpetuo morbo superesse non pos-sunt. §. 5. Omnes¹³) autem, qui non sponte, sed necessario funguntur officio, sine offensa *edicti* postulare possario funguntur officio, sine offensa *edicti* postulare possunt, etiamsi ii sunt, quibus non nisi pro se *ipsis* postulare permittitur. §. 6. Affinitates ¹⁴) vero non eas accipere debemus, quae quondam fuerunt, sed praesentes. §. 7. Nurus et generi appellatione et soceri, et socrus, et ulteriores, quibus pro praepositio solet accedere ¹⁵), continentur.
II. Pars. §. 8. Arcentur etiam a professione advocatorum (sicut in secundo libro Codicis, titulo de postulando incomine (16) en incomine 17).

venitur) 16) qui sub nomine honorariorum 17) ex ipsis negotiis, quae tuenda susceperint, emolumentum sibi certae partis cum gravi damno litigatoris et depraedatione ¹⁹) poscentes inveniuntur. §. 9. Item ²⁰), si quis adeo procax fuerit, ut non ratione, sed probris ²¹) putet esse certan-dum, opinionis suae imminutionem patiatur ²²). §. 10. Prae-teren ²³) non licat advocate ullum custorature internation. terca²³) non licet advocato ullum contractum inire, ullam pactionem conferre cum eo litigatore, quem in propriam recepit fidem, nec ex industria iurgium protrahere. §. 11. Apud urbem ²) Romam etiam honoratis, qui hoc putave-

rint eligendum, eousque liceat orare, quousque maluerint, videlicet ut non ad turpe compendium stipemque 25) deformem haec arripiatur occasio. Nam si lucro pecuniaque capiantur, veluti ²⁶) degeneres inter vilissimos numerabun-tur. §. 12. Si²⁷) vero in uno auditorio duo tantum prae ceteris fuerint vel plures, quorum fama sit hilarior, in iuceteris fuerint vel plures, quorum fama sit filarior, in iu-dicantis officio sit ut par causidicorum distributio fiat, et²⁸) exaequetur partibus²⁹) auxilium singulorum. §. 13. Si quis vero monitus a iudice ea excusatione, quae ne-queat comprobari, cuicunque parti patrocinium denegave-rit, careat foro; sciat etiam nunquam sibi ad agendum³⁰) copiam posse restitui. §. 14. Si quis autem ex litigatoribus denesting formit computer transferre detectus fuerit separatim tractasse cum plurimis, et ad-versario suo *tali fraude* subtraxisse paris defensionis coversario suo *tali fraude^{*} subtraxisse paris defensionis co-piani, ostendet³¹) proculdubio iniquam a se litem foveri, et auctoritatem iudiciariam a se elusam experietur. §. 15. Item³²), quanvis illi, qui causam fisci egissent, prohi-beantur adversus fiscum patrocinium praestare, tamen ho-die etiam adversus fiscum patrocinium possant exhibere privatis, dum eam causam deelinent suscipere, quam tra-ctaverant, dum fisci advocati fuerunt. §. 16. Item, si³³) contra patrem pupilli causam egisti, tutor vel curator da-ture apatem causam defendere: non prohiberia. §. 17 Cocontra patren pupili causan egisi, tutor vei curator da-tus eandem causam defendere non prohiberis. § 17. Co-gnitores ^{3,4}) vero ex officio intelliguntur, non ex arbitrio. Nihil ^{3,5}) enim refert⁽⁹⁾, is ^{3,6}), qui arbitrium suscipit, an sit integrae famae, an ignominiosus. § 18. Filius ^{3,7}) etiam in re patris arbiter case potest. Nam et iudicem eum ease posse plerisque placet. § 19. Si ^{3,6}) quis vero iudex sit, arbitrium recipere eius nei, de qua iudex est, et in se compromitti iubere prohibetur ⁴lege lulia⁴, et si sententiam dixerit, non est danda puenae versecutio. Nervus ^{3,9}) are dixerit, non est danda poenae persecutio. Servus ³⁹) ar-biter esse non valet, libertinus potest. §. 20. Porro infa-mia multipliciter irrogatur. Aliquando enim contrahitur genere delicti declarati per sententiam, veluti quum iudex pronunciat: iniuriam ⁴°) fecisti, hereditatem expilasti, ca-lumniatus es. Aliquando genere poenae, sicut illi, qui ⁴') damnantur in opus publicum, qui pristinum quidem statum obtinent, sed damno infamiae etiam post impletum tempus obtinent, sed danno infamiae etiam post impletum tempus subiiciuntur. Aliquando genere poenae, et delicti declarati per sententiam, veluti dum fustibus³ caeso per prae-conem dicitur: $low cog arigo as 4^3$, id est: calumnialus es. Aliquando ipso genere facti, ut exercentes improbum⁴⁴ foenus et illicite exigentes usuras usurarum, et mulier⁴⁵, quae intra tempus, quo moris est lugere maritum, contra-

hit matrimonium, et qui sciens eam uxorem duxerit. hit matrimomum, et qui scient eam uxorem duxerit. Gratian. Idem testatur Felix Popo, et eisdem ⁴6) verbis. §. 1. Item in ecangelio³) qui trabem gestat in oculo pro-batur non posse educere festucam de oculo fratris sui. §. 2. Item David in kib. Psolmorum ⁴): Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, et assumis testavita despicitur, restat, ut rius praedicatio contemnatur.

C. III. Qui aliorum vitia puniunt sua prius

corrigere studeant. Idem in Moralibus lib. XIV., in Iob. cap. 15.

111. Pars. Qui⁵⁰) sine peccale est vestrum, primus⁵¹) in illam lapidem millat. Ad aliena quippe punienda peccata ibant, et sua reliquerant. Revocantur⁵²) itaque istun ad conscientiam, ut prius propria corrigant, et tunc aliena reprehendant. Hinc est, quod quum tribus 53) Beniamin

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. II. b.) Caput hoc (quemadmodum in superiori notatione significatum est) in vetustioribus exemplaribus non est seiunctum a superiori, et est collectio variarum legum facta a Gratiano. Sed quoniam pleraque verba sunt ipso-rummet auctorum, et in vnlgatis est distinctum caput, ideo iisdem caracteribus impressum est, quibus setera auctorum capita.

Quaest. VII. C. I. 2) ex fr. 19. 1.5. t.1. - 3) molus: erig. - Ed. Bas. = ('. 11. 4) ex fr. 1. 1.5. t.1. - 3) molus: erig. - Ed. Bas. = ('. 11. 4) ex fr. 1. 1.5. t.1. verbis alio modo apta-tis. - 5) abest ab Ed. Arg. - 6) public indicit: Edd. coll. o. -7) alio: Ed. Bas. - 8) add.: eliam suis: Edd. coll. o. - 9) add.: fratribus et parentibus patroni et patronae: Edd. Arg. Nor. Ven. 1. -10) fratre, sorver: Ed. Bas. - 11) fr. 2.3. ib. - 12) fr. 4.5. ib. - 13) fr. 6. ib. - 14) fr. 3. ib. - 15) accidere: Ed. Bas. - 16) c. 5. Cod. 1. 2. t. 6. - 17) honoratorum: Edd. Arg. - 18) certi temporis: Ed. Bas. - 19) deprecatione: ib. - 20) c. 6. §. 1. ib. - 21) add.: cerbis: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. 111. - 22) pa-tletur: orig. - Edd. coll. o. - 23) c. 6. §. 2. ib. - 24) c. 6. §. 5. ib. - 25) slipendium deforme: Edd. Bas. Ven. I. - 26) add.: ab-

c) Nihil enim refert: Verba legis, ex quibus hunc et versiculum: Serous arbiter, Gratianus accepit, sunt hacc: Puedius libro nono, ot Pomponius libro trigesimo tertio seribunt, parvi referre, ingenuns quis an libertinus sit, in-legrae famae quis sit arbiter an ignominiosus. In servum Labeo compromitti non posse libro undecimo ecribit, et est verum.

iscii alque: Ed. Bas. -27) c. 7. Cod. eod. -28) etembu acquetar; Rdd. Arg. Nor. Ven. II. -29) pro part.: Edd. coli. o. -30) agendi: in. -31) ostendit: Ed. Bas. -33) c. 1. Cod. 1.2. t. 9. -33) fr. 10. Dig. 1.3. t. 1. -34) cf. fr. 3. Dig. 1.4. t. 8. -35) fr. 7. ib. -36) erum: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. Hi. -37) fr. 6. ib. -38) fr. 9. §. 2. ib. -38) fr. 9. pr. ib. -40) cf. c. 5. 12. Cod. 1. 2. t. 12. -41) c. 6. Cod. eod. -42) c. 16. 17. Cod. eod. -43) $\sigma \exp \sigma_{\rm retric}$; i. e. calumniator: Edd. Lugdd. II. HI. -37, c. cod. eod. -43) $\sigma \exp \sigma_{\rm retric}$; i. e. calumniator: Edd. rell. -41) c. 20. Cod. eod. -45) c. 15. Cod. eod. =46) supra q. 5. c. 11. -47) Matth. c. 7. v. 5. -48) Pa. 49. v. 16. -49) Hom. 12. in evang. = C. III. 50) Ioan. c. 8. v. 7. -61) prive: Ed. Bas. -52) revocentur: Edd. coll. 6. -53) Iud. c. 20. 29

.

nem sententiae de absentia non lucretur. Nam manifestum est, confiteri eum de crimine, qui indulto et toties delegato iudicio purgandi se occasione non utitur. Nihil enim interest, utrum in praesenti examine non omnia), quae dicta sunt, comprobentur, quum ipsa quoque pro confes-sione³¹) procurata³²) toties constet absentia.

C. XI. Absentes nee accusari, nec iudieari possunt.

Item Felix Papa ad Episcopos Galliae, ep. [1:33]

Absente adversario non audiatur accusator, nec sententia absente alia parte a iudice dicta ullam obtineat firmitatem.

O. XII. Altera parte absente diffinitiva non feratur sententia.

Item Nicolaus Papa Gallioni Archiepiscopo Semensi³⁴). Revera iustus mediator non est, qui uno litigante et altero absente amborum emergentes lites decidere non formidat. His ita praemissis, volumus et apostolica auctoritate mo-nemus, ut, si presbyter, de quo agitur, post excommuni-cationem suam apostolicam sedem adire voluerit, nullus iter eius impedire praesumat.

C. XIII. In absentem non est ferendà sententia.

Item Zephyriuus Papa ad Episcopos Siciliae, epist. I. 35)

Absens vero nemo iudicetur, quia et †) divinae et humanae Noc prohibent leges. Gratian. Nisi fuerit absens ex contumacia. Pro prac-

sente namque sum contumacia haberi facit.

O. XIV. De eodem.

Item Nicolaus Papa Gallioni Senensi Archiepiscopo 36).

Indicas Hermannum, episcopum super quibusdam frequen-ter faisse accusatum, pro quibus (quia ex parte ipsius per-sona deest) nos uni parti ad discrimen alterius credere proculdubia non possumus, quamvis nec usque adhuc qui fuerint illi excessus dixeris, nec utrum sanae mentis erat idem antistes, nec ne, quum ipsos excessus perpetrabat, evidenter ostenderis³⁷), satiusque³⁸) arbitramur, quam-libet interim infirmitatem ad poenam peccati, quam ad ipsum pertinere peceatum, cui magis consulendum sit et compatiendum, quam puniendum vel³⁹) aliquo modo feriendum.

C. XV. Testes non dicant testimonium, nisi de his, quae praesentialiter et veraciter noverunt.

Item Calixtus Papa ad Episcopos Galliae, ep. II. 40)

Testes per quamcunque scripturam testimonium non proferant 41), sed praesontes de his, quae noverunt et vide-runt, veraciter testimonium dicant 42). Nec de aliis causis vel negotiis dicant testimonium, nisi de his, quae sub prae-sentia eorum acta esse noscuntur 43).

II. Pars. Gratian. De his eliam, quae audierunt, si ad hoo convocati sunt, in civili causa testimonium dicere possunt, ut in Authenticis coll. VII. tit. de testibus, legitur: §. 1. "Si debitum scriptum sit, et probatio solutionis proferatar a litigantibus per testes sine scriptura, tuno susceptibilem cam apud iudicem esse volumus, dum ad hoc ipsum testes assumantur, ut perhibeant testimonium pro facienda solutione, aus pro memoria alicui iam factue solutionis, et pro confessiono eius, qui pecunias accopit. Hace autem inania et ex

7.

G. X. c) Non omnia: In originali, et apud ceteros collectores, et in uno pervetusto Gratiani codice est: omnin; sed quia idem sensus elicitur, et adest glossa, non est mutatum.

C. XVII. d) Simplex: Integer locus B. Ambrosii

Quaest. IX. C. X. 31) professione: Ivo. — professio: Edd. coll. o. — 32) est procurata: Ed. Lugd. II. — ex procurata: Edd. rell. = C. XI. 33) Caput Pseudoisidori, cf. Paul. Sent. 1. 5. t. 5. §. 6. luncia interpr. — Cap. Hadriani c. 4. Ans. in fine 1. 3. Ivo Pan. 1. 4. c. 54. Decr. p. 5. c. 248. p. 6. c. 331. = C. XII. 34) Caput incerium. — Coll. tr. p. p. 1. t. 62. c. 42. — Sinilia parti priori habentur in ep. Nicolai 32. ap. Mansi. = C. XIII. 35) Caput Pseudoisidori, cf. Statuta eccl. ant. c. 53. — cf. supra q. 6. c. 1. — †) abest ab Ed. Bas. = C. XIV. 36) ex ep. ad Wenlionem Se-nensem Ep., scr. A. 862. — Coll. tr. p. p. 1. t. 63. c. 49. — 87) ostendens: Ed. Bas. — 38) sanctingue: ib. — 39) add.: otimics Edd. coll. o. = C. XV. 40) Caput Pseudoisidori. — Burch. I. 5.

transitz perhibita testimonia (ut si propter allud opus adverangite persiona continuonia (nt es proptor aima opus auve-niens audivit aliguem dicentem, se accepisse ab aliguo aurum, aut debere aligui) nulla ratione galere censemus. 111. Pars. §. 2. Simul autem necesse est, ut videant.

Quod si alius uno, alias alto tempore viderit, diversitas temporum corum testimonium non admittit:

Unde Leo Papa⁴⁴):

C. XVI. Non admittantur ad testimonium guos non codem tempore negotio interfuisse constiterit.

Nikilominus quoque puniendi sunt testes, qui ad calumniam aliquid testificantur, noc eorum voces tanquam plurium / admittuntur, quos temporum quidem diversitas simul interfuisse prohibuit.

C. XVII. Ad seriem gestorum testis ex suo nikil adiiciat.

Item Ambrosius in libro de Paradiso, c. 12.45) Pura et simplex ⁴) testimonii series intimanda est. Ple-rumque testis, dum aliquid ad seriem gestorum ex ⁴⁶) suo adiicit, totam testimonii fidem partis mendacio decolorat. Nihil igitur, *vel* quod bonum videtur, addendum est.

C. XVIII. Absens per alium nec accusare, nec accusari potest.

Item Felix Papa ad Episcopos Galliae, epist. II. 47)

Absens per alium accusari aut accusare non 48) potest, nec affinis testis admittitur.

IV. Pars. Gratian. Nisi in crimine iniuriarum, in quo illustris persona eliam per procuratorem intendere et excipere potest, servatis ceteris solemnitations, ut Cod. tit. de iniu-riis, l. ult.

C. XIX. Reo absente libellus accusationis frustra offertur. Item Pelagius Papa 49) Sindulae .) 50) Magistro

militum.

Chartae, quas dedit nobis Lucidius, si illo tempore ad-versarius ipsius illic praesens fuisset, validae erant. Sed quia adversario absente gesta, quae nobis recensuit, facta leguntur, talia leges non recipiunt.

C. XX. Testes corporaliter praestilo iuramento testimo-nium dicant.

Idem Decorato Patricio 51).

Hortamur, ut, sub timore Domini consuetam conscientiae Hortamur, ut, sub timore Domini consultain conscientiae vestrae sinceritatem in hoc quoque negotio conservantes, omnem personis⁵²), quae veritatem causae istius scire possunt, faciatis amputari formidinem, et vestris praesen-tari conspectibus, tactis sacrosanctis evangeliis, praebito etiam legaliter sacramento, quae ⁵³) in veritate rerum no-verunt professione suae testificationis aperiant, ut, patefactis omnibus, quae secondum leges et iustitiam censenda sunt cognoscatis, et competentem 54) legibus et veritati terminum detis.

C. XXI. Accusator et accusatus simul debent adesse. Rem Nicolaus Papa⁵⁵) Hincmaro⁵⁶) Remorum

Archiepiscopo.

Necesse est secundum sacrarum scripturarum documenta ac secundum iustitiae tramitem, et accusatum et accusatorem simul adesse, et unam partem, quantacunque et qua-licunque praedita sit auctoritate, sie prorsus audiri, ut alteri parti nullum praeiudicium irrogetur.

NOTATIONES CORRECTORUM.

est: Pura et simplex mandati forma servanda, vel testimonii series intimanda est.

C. XIX. e) Sindulae: Ivo p. 8. c. 67. refert aliud quoddam caput epistolae a Pelagio ad Sindulam magistrum militiae scriptae.

c. 171. Ans. 1. 3. c. 55. Ivo Pan. 1. 4. c. 93. Decr. p. 5. c. 289. — 41) ferant: Edd. coll. c. pr. Bas. — 42) proferant: Edd. coll. c. — 43) non nosc.: Ed. Bas. = C. XVI. 44) Caput incertum, referen-dum fortassis ad Leonem III. = C. XVII. 45) Aus. 1. 3. c. 58. — 46) de: Ed. Bas. = C. XVIII. 47) Caput Pseudoisidori. — Ivo Decr. p. 5. c. 248. p. 6. c. 351. Polyc. 1. 5. t. 1. — 48) nemo: Ed. Bas. = C. XIX. 49) Ep. Pelagii L, ut videtur. — Coll. tr. p. p. 1. t. 54. c. 8. — 59) Sinduce: Edd. Colf. c. = C. XX. 51) Coll. tr. p. p. 1. * 54. e. = 53) a pers.: Ed. Bas. Lugdd. — 53) ut quae: East incertum. — Coll. ur. p. p. 1. 46 e.

457

.

QUAESTIO X.

GRATIANUS.

Quod vero deficientes .) in primo capitulo non sint admittendi ad sequentia, ex Concilio Carthaginensi VII. 1) confirmatur, in quo sic cap. 3. statutum legitur:

C. I. Qui in primo capitulo deficit ad cetera non admittatur.

Placuit, ut quotiescunque clericis ab accusatoribus multa crimina obiiciuntur, et unum ex his, de quo prius egerint, probare non valuerint ²), ad cetera iam non admittantur.

Gratian. Probatur illud idem auctoritate Arelatensis Concilii 11., in quo sic c. 24. diffinitum est 3):

C. IL. Qui falsa fratribus obiiciunt usque ad exitum non communicent.

Eos, qui falsa⁴) fratribus capitula⁵) obiecisse convicti fuerint, placuit usque ad exitum non communicare (sicut magna synodus⁶) ante constituit), nisi⁷) digna satisfactione poenituerint.

C. III. Qui quod obiicit probare non valet, de cetero ad arguendum non admittitur, nisi propriam causam civilem duntaxat asserere voluerit.

Item Felix Papa in secunda decretali, Episcopis Galliae *).

Si accusatorum personae in iudicio episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum episcopos de cetero b) non admittantur⁹), nisi proprias causas asserere (non tamen cri-minales vel ecclesiasticas) voluerint.

Gratian. Quum ergo qui falsa fratribus obiiciunt usque ad exitum vitae a communione prohibeantur; guum illi, qui in episcoporum iudicio culpabiles inveniuntur, ad arguendum de cetero admitti prohibeantur: apparet, guod in primo capitulo deficientes tanquam falsorum obiectores ad sequentia procedere non valent.

QUAESTIO XI.

GRATIANUS

I. Pars. Ab accusato vero accusationem in accusatorem verti, multorum auctoritatibus prohibetur.

Ait enim Stephanus Papa, epist. II. c. 7. '):

C. I. Accusati, nisi prius se purgaverint, alios accusare non possunt.

Neganda est accusatis licentia criminandi, priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, quia non²) est credendum contra alios eorum confessioni, qui criminibus impli-cati sunt 3), nisi se prius probaverint innucentes, quoniam periculosa est et admitti non debet rei adversus quemcunque professio.

. C. II. De eodem.

Lib. IX. Cod., Ht. I., l. 19. Imppp. Valentinianus, Valens et Gratianus, AAA.

Neganda est accusatis (qui 4) non suas suorumque iniurias

NOTATIONES

Quaest. X. a) Deficientes: In vulgatis codicibus *) legebatur : testes deficientes, sed expuncta est vox : testes, quae abest a plerisque vetustis codicibus. Quae enim in hac quaestione afferuntur, non ad testes, sed ad

accusatores pertinent. Et superius initio causae in propo-sitione huius quaestionis 10. nulla est mentio testium. C. III. b) Episcopos de cetero: Voces istae absunt ab omnibus vetustis codicibus**), et ceteris locis

indicatis. Auctor tamen casus cos habuit et ponderavit. Quaest. XI. C. III. a) Aliquando criminali: Antea legebatur: aliquando civilis criminali; expuncta est

Quaest. X. *) Edd. coll. o. pr. Bas. — C. I. 1) hab. A. 419. Rahan. poenit. c. 1. Burch. i. 2. c. 198. Coll. tr. p. p. 1. t. 22. c. 8. Ivo Pan. 1. 4. c. 64. Decr. p. 6. c. 271. — 2) colucrint: Ed. Bas. = C. II. 3) hab. non serius A. 460. — cf. tamen quae diximus ad c. 18. B. 12. — Coll. tr. p. p. 2. t. 24. c. 7. Burch. 1. 64. c. 64. — 4) falso: orig. — abest a Burch. — 5) capitalia: orig. — Burch. — 6) conc. Arclat. I. c. 14. — 7) add.: prius: Ed. Bas. == C. III. 8) Caput Psoud of isid ori, cf. conc. Carth. h. A. 409. c. 24. — Cap. Hadr. c. 4. Capit. 1. 5. c. 385. Ans. in face 1. 3. Ivo Decr. p. 6. c. 418. — e^{ϕ}) et Ed. Bas. — 9) admittunter: Ed. Bas.

persequuntur)'s) licentia criminandi in pari vel minori crimine, priusquam⁶) se crimine, quo premuntur, exuerint secundum⁷) scita veterum iuris conditorum: ita tamen, ut et ipsi inscriptiones contra eos etiam pendente accusatione deponere possint.

C. III. De eodem.

Item ex decreto Hadriani Papae, c. 33.8)

Non est credendum contra alios eorum confessioni, qui criminibus implicantur, nisi se prius probaverint innocen-tes, quia periculosa est et admitti non debet rei adversus quemcunque professio⁹). Gratian. Hoc autem intelligendum est in pari vel minori

crimine. Ceterum si de maiori crimine eum accusare voluerit (veluti, si accusatus de fornicatione, de periurio, de homi-(verus, st uccusutes at formations, a product of crimine accu-cidio, vel simonia, vel guolibet alio huiusmodi crimine accu-satorem suum impetere voluerit), his auctoritatibus non prohibetur. §. 1. Aliquando enim criminalis quaestio praciudicat civili, aliquando criminali»). Unde in lib. III. Cod. tit. de ordine iudiciorum, lege 4., legitur: Civili quaestione 10) in-termissa saepe fit, ut prius de crimine iudicetur, quod, utpote maius, minori merito praefertur.

C. IV.

İtem lib. IX. Cod. tit. de his, qui accus. non possunt. l. 1.

Prius est, ut criminibus, quae tibi ut graviora ab adversario tuo obiiciuntur, caedis atque vulnerum respondeas, et tunc ex eventu causae iudex aestimabit, an tibi permittendum sit eundem accusare, tametsi prior inscriptio-

nem deposuisti. II. Pars. Gratian. Aliguando civilis praeiudicat civili, aliquando criminali. Sicut enim in septimo lib. Codicis, tit. de ordine cognitionum, l. Si de hereditate, legitur¹¹): Si de hereditate et libertate controversia est, prius agi causa libertatis debet. Item lege sequenti¹²): §. 1. Si crimen ali-quod inferatur ei, qui ingenuus esse dicitur b), ante libe-ralis causa suo ordine agi debet, cognitionem suam prae-side praebente, quoniam necesse est ante sciri, si delictum

side praebente, quoniam necesse est ante sciri, si delicum probatum fuerit, utrum ut in liberum, an ut in servum constitui oporteat iudicium. Ill. Pars. *Item:* §. 2. Qui¹³) confitetur se pati con-troversiam status, frustra postulat sibi dari potestatem ac-cusandi eum, qui se suum dominum esse fatetur. Causa vero liberali terminata, si servus pronunciatus fuerit, dominum suum accusare non poterit. Codicis lib. IX. tit. 1. l. penultima: §. 3. Si¹⁴) quis ex fantitaribus vel ex ser-vis cuiuslibet domus cuiuscungue criminis delator atque accusator emerserit, eius existimationem, caput atque for-tunas petiturus, cuius familiaritati vel dominio inhaeserit, ante exhibitionem testium atque examinationem iudioii in ipsa expositionem testium atque accusationis exordio ul-tore gladio feriatur. Vocem enim funestam intercidi opor-tet potius quam audiri. Maiestatis autom crimen excipimus. Similiter 1. ultima: §. 4. Si liberti accusatores manumissorum heredumve esse praesumserint, eodem quo servi sup-plicio tenebuntur, luituri poenas ante prohibitae delationis exordium.

CORRECTORUM.

dictie civilis auctoritate veterum codicum. Nam hic tan-

١

dictio civilis auctoritate veterum codicum. Nam hic tan-tum agitur, quando causa criminalis civili aut criminali praeiudicet. In sequenti autom c. §. Aliquando civilis, ex-ponitur; quando civilis et civili et criminali praeferatur. C. IV. b) Ei, qui ingenuus esse dicitur: In lege ipsa est: quam ingenuum esse dicis. Mulierem enim alloquitur. Quare paulo etiam inferius, ubi apud Gratia-num legitur: utrum ut in liberum et ingenuum, an ut in ser-urm in lege est: gram ut in liberum et ingenuum, an ut in servum, in lege est: utrum ut in liberam et ingenuam, an ut in ancillam. Duas etiam, quas proxime recitat leges, Gra, tianus suo modo in summam redegit.

Quaest. XI. C. I. 1) Caput Pseudoisidori, petitum ex Theod. cod. l. 9. t. 1. c. 13. cum interpret. — Burch. l. i. c. 164. Ans. l. 3. c. 74. Ivo Pan. l. 4. c. 67. Decr. p. 5. c. 274. — 3) cf. Infra c. 3. — 3) implicantur : Edd: coll. o. = C. II. 4) misi: Edd. coll. o. — 5) prosequantur : ib. — 6) misi prius : Ed. Bas. — 7) scc. — conditorum : desid. in Edd. coll. o. pr. Ven. I. Lugdd. = C. III. 6) cf. ad. c. 1. supra. — Ans. in fine l. 3. — 9) confectio: Ed. Bas. = C. IV. 10) disceptatione : orig. — 11) t. 19. c. 3. — 13) ib. c. 8. — 13) ex c. 1. et 4. verbis alto mode aptails. — 14) Ivo Iber. p. 16. c. 61. 68.

C A U S A IV.

459

GRATIANUS.

Quidam in excommunicatione constitutus episcopum ascusare disponit; adolescentem infra decimum et quartum actatis an-num ad assertionem suae causae adducit; prohibitus ab accusatione adulescentem accusaturem et se testem facit ; adolescens personam accusaturis et testis gerere cupit ; die statuta ad iudicium electorum iudicum episcopus minime occurrit; a communione suspenditur; tandem revocato iudicio accusator culpabilis in accusatione invenitur; demum ad assertionem propriae causae procentratione internitir; a comum au assertionem propriae causae pro-cedit. (Qu. 1.) Hic primum quaeritur, anin excommunicatione constitutus alium accusare valeat? (Qu. 11.) Secundo, an infra decimum quartum annum in criminali causa testari quis possit? (Qu. 111.) Tertio, an ab accusatione prohibitus personam testificantis possit assumere? (Qu. IV.) Quarto, an idem possit esse accusator et testis? (Qu. V.) Quinto, an die constituta non occurrens a communione sit removendus? (Qu. VI.) Sexto, si in episcoporum iudicio accusatoris persona culpabilis inventa fuerit, an ad assertionem propriae causas de cetero sit admittenda?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

De prima quaestione sic statutum legitur in primo et secundo capite Concilii Carthaginensis') VII., cui interfuit Faustinus Romanae ecclesiae legalus :

C. I. Ad accusationem non admittatur qui in excommunicatione perseverat.

Diffinimus, eum rocte²) ad accusationem non admitti, qui postquam excommunicatus fuerit, in ipsa adhuc excommu-nicatione constitutus, sive ait clericus sive laicus, accusare voluerit. §. 1. Omnes³) etiam infamiae macubs aspersi, id est histriones ac³) turpitudinibus subiectae⁵) personae, haeretici etiam, sive pagani sive ludaei, ab accusatione prohibentur *).

C. II. Haeretici probantur qui schismate vel excommunicatione ab occlesia sunt separati.

Item Nicolaus Papa in epistola ad Michaëlem Imperatorem, cuius initium est : "Proposucramus." 6)

Quod autem hi, qui a iam ?) fato 8) fratre et comministro nostro Ignatio depositi, excommunicati ?) vel anathemazi-tati fuerant, nullam adversus eum damnationem intorquere potuerint, ex prolato b) 10) secundae universalis synodi capitulo declaratur, quum dicitur: Si vero ecclesiasticum fuerit crimen, quod episcopo illatum exstiterit 11), tunc probari eportet accusantium personas, ut primo quidem haereticis uon

NOTATIONES

Causa IV. Quaest. I. C. I. a) Ab accusatione prohibentur: A concilio absunt haec verba; subintelliguntur enim illa ex principio capitis : ad accusationem non admittantur.

C. II. b) Ex prolato: Nicolaus hic citat canonem, qui apud Gráecos est 6. concilii I. Constantinopolitani, cuius canonis priorem partem paulo superius in eadem epistola recitarat, et significatur supra 3. q. 5. cap. fin. Eo autem loco Nicolaus de isto capitulo haec verba addiderat : autem loco Alcolaus de isto capitulo naec veroa addiderat: Quod tamen non apud nos invenitur, sed apud vos habero perhibetur. Nam non modo hic canon, neque in versione Dionysii, neque in prisca habetur, sed de omnibus illius concikii canonibus huec scribit B. Gregorius ad Eulogium, Ib. 6. epist. 31.: Romana autem ecclesia cosdem canones vel gesta synodi illius hactenas non habet, nec accipit. In hoc autem eandem synodum accepit, quod est per eam contra Macedonium definitum.

c) Olim ab ecclesia: Statuitur in hac parte canonis perinde pro haereticis habendos esse Macedonianos et Eudoxianos, qui in isto primo Constantinopolitano concilio

Causa IV. Quaest. I. C. I. 1) hab. A. 419. — Coll. ir. p. 9. (1, 21, c. 1. Ivo Pan. I. 4, c. 73. Decr. p. 14. c. 69. — 2) rile: - Edd. coll. o. — 3) Ivo Decr. p. 16. c. 64. — 4) aut: Ivo. Edd. coll. o. — 5) suspectae: Ed. Bas. = C II. 6) ser. A. 665. 10. 1. c. 71 (73). Ivo Decr. p. 14. c. 70. — 7) abest ab ¹ vrg. Ven. I. Nor. — 8) praefato: Edd. coll. o. — 9) vet exc.: 10) praelato: Ed. Bas. — praefato: Edd. coll. o. — 11) fae-- Edd. coll. o. — 12) denegenuus: Edd. coll. o. — 13) fae-M. Bas. — 14) Apc: Edd. coll. o. — 15) add. 81. o. — 16) add.: negant cel: eacd. pr. Arg .

liceat accusationes contra orthodoxos opiscopos pro ecclesiasticis negotiis facere. Sed no hos haereticos esse denegesticis negotis facere. Ned no nos haereticos esse denege-tis¹²), audite sequentia: Haersticos autem (inquinat) dici-mus tam-cos, qui olim ab ecclesia e) proiecti¹³) sunt, quam qui post haee¹⁴) a nobis anathematizati sunt. Porro, si ad-huc nec sic creditis, audite quod subditur: Praeter hos autem (aiunt) et cos, qui fidem¹⁵) sanam¹⁶) simulant confi-teri, schismaticos etiam³¹⁷), et cos, qui seorsun a communicantibus nobis episcopis collectas faciunt. Deinde vero, et si quidam ab ecclesia super causis quidusdam reprehensi fue-runt¹⁸), et projecti aut excommunicati, sive ex clero sive ex laicali ordine, nec his licere accusare episcopum ante, quam proprio crimine primitus exuantur. Similiter autem et eos, qui sub accusatione priori consistent 19), non ante esse acceptabiles in accusatione episcopi aut aliorum clericorum, quam innoxios semetipsos illatorum sibi ostenderint criminum. Quid 20) autem periculi regulae huius immineat contemtoribus, non ignoratis.

460

QUAESTIO II. et IIL

GRATIANUS.

1. Pars. Secunda autem et tertia quaestis codem Gon-cilio Carthaginensi VII.¹), une codemque capitulo quarto terminantur. Illud vero est huiusmedi:

C. I. Qui ab accusatione repelluntur, aut ad annum XIV. nondum pervenerunt, testes esse non possunt.

Testes autem ad testimonium non admittendos esse censenus, qui nec ad accusationem admitti praecepti 2) sunt, vel etiam quos ipse accusator de domo sua produxerit. Ad testimonium autem infra 3) annes quatuordecim actatis suae 4) non admittantur.

C. II. De eodem. PALEA.

[Item ex Concilio Maticensi, c. 6.5)]

Placuit sancto conventui, ut testes ad testimonium dicendum pretio non conducantur, et ut quique optimi et fideliores in testimonium assumantur, ut is, contra quem testimonium) ferre debent, nullam eis possit afferre 7) calumniam, et ut nullus testimonium dicat nisi ieiunus."

11. Pars. Gratian. Item in criminali causa: Produci testis non potest, qui ante in eum reum testimonium dixit, sicut in 22. lib. ff. tit. de testibus, lege 23., invenitur. Item lit. cod. l. Ob carmen. §. Si testes:

C. 111. •)

Si⁸) testes omnes eiusdem honestatis et existimationis sint, et negotii qualitas, ac iudicis motus cum his concurrat, sequenda sunt omnino?) testimonia. Si vero ex his

CORRECTORUM.

damnabantur, atque habendi erant Paulianistae et Ariani, quos olim Nicaena synodus a catholica ecclesia absciderat. Quamobrem non de quolibet excommunicato haec sententia pronunciator, quod putavit auctor glossae. d) Schismaticos etiam: Ita in epistola Nicolai

et apud lvonem. Graece autem est: πρòs Se τούτοις καί τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιῆ προςποιουμένους ὑμολογειν, ἀποσχήσαντας δὲ χαὶ ἀντισυνάγοντας τοῖς χανονιχοῖς ἡμιῶν ἐπισχόποις; ld est: Praeterea vero et illos, qui fidem quidem sanam simulant consiteri, schisma autem faciunt, et adversus regulares nostros episcopos concentum habent, ut nihil mirandum sit, istos etiam pro haereticis censeri, quemad-modum et Balsamon interpretatur. Simulant enim illam

ueri fidem, quam oppugnant. Quaest. II. et III. C. III. a) In hoc capite varias leges Digestorum et Codicis ita refert Gratianus, ut interdum eadem prorsus afferat verba, interdum vero mutet, ac transponat, et in summam redigat. Ac plura quidem sunt ex originali emendata, nisi ubi Gratianus de industria mutaverat.

Edd. coll. o. — 18) sunt: ib. — 19) exsistant. ib. — Ans. — 20) Quod periculum: Ed. Bas. Qua e st. II. et III. C. I. 1) hab. A. 419. — cf Cap. 1. 7. c. 101. Burch. I. 16. c. 20. Ivo Pan. 1. 4. c. 83. Decr. p. 6. c. 364. — 2) iussi: Edd. coll. o. — 3) intra: Coll. Hisp. — Ivo Pan. — Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 4) add.: constitutus: Edd. coll. o. = C. II. 5) imo ex Cap. reg. Franc. I. 3. c. 52. — Reg. I. 2. c. 336. Burch. 1. 16. c. 355. — c. 1. Comp. II. et X. de test. — 6) testimoniare: Burch. = exercis: Edd. coll. o.

quidam eorum aliud dixerunt, licet in pari¹⁰) numero, credendum "quidem" est, "sed" quod naturae negotii convenit, et quod inimicitiae aut gratiae suspicione caret, confirmabitque iudex motum animi sui ex argumentis et testimoniis, quae rei aptiora et vero¹¹) proximiora esse compererit. Non enim ad multitudinem respici oportet, sed ad sinceram testimoniorum fidem, et testimonia, quibus potius lux veritatis assistit. Item lege 2., ff. cod.: §. 1. In testibus¹²) fides, dignitas, mores¹³), gravitas examinanda est, et ideo testes, qui adversus fidem testationis suae vacillant, audiendi non sunt. Item lege 3.: §. 2. Testium fides diligenter examinanda est, ideoque in personar eorum exploranda erunt imprimis conditio cuiusque, utrum quis decurio, an plebeius sit, et an honestae et inculpatae vitae, an vero quis notatus et reprehensibilis, an locuples, vel¹⁴) egens sit, ut¹⁵) lucri causa quid facile admittat, vel an ei inimicus sit, adversus quem testimonium fert, vel amicus ei, pro quo testimonium dat. Nam si careat suspicione testimonium, vel propter personam, quod neque lucri, neque gratiae, neque inimicitiae causa flat¹⁷), admittendum¹⁹) est. Item eadem lege paulo inferius:

MI. Pars. §. 3. Lege Iulia de vi cavetur, ne hac lege in reum testimonium dicere liceat¹⁹) *ei*, qui se ab eo parenteve eius liberaverit, quive impubes²⁰) erit, quive iudicio publico damnatus²¹) erit, qui eorum in integrum restitutus non erit, quive in vinculis custodiave publica erit, quive ad bestias, ut depugnet²³), se locaverit, quaeve²³) palam quaestum faciat²⁴) feceritve, quive ob testimonium dicendum vel non dieendum pecuniam accepisse indicatus vel convictus erit²⁵). Item k 4.: §. 4. Lege lulia publicorum iudiciorum cavetur, ne invito denuncietur, ut testimonium 'litis' dicat adversus socerum, generum, vitricum, privignum²⁶), sobrinum, sobrinam, sobrinove¹⁷) natum, eosve, qui priore²⁶) gradu²⁹) sint. §. 5. Item, ne liberto ipsius, liberorumve eius, parentum viri uxorisve. §. 6. Item, ut nec patroni patronaeve adversus libertos, neque liberti adversus patronum cogantur testimonium dicere. §. 7. Quum autem excipitur, ne gener aut socer invitus testimonium dicere cogatur, generi appellatione sponsum filiae quoque contineri placet. Item lege 7.: §. 9. Servi responso tunc credendum est, quum alia probatio ad eruendam veritatem non est. Item lege 8: §. 10. Inviti testimonium non dicurt senes, valetudinarii, vel milites, vel illi, qui cum magistratu reip. causa absunt, vel quibus venire non licet. Rem lege 19: §. 11. Publicani etiam testimonium non dieunt inviti. §. 12. Item is, qui non detrectandi testimonii causa aberit. §. 13. Item is, qui non detrectandi testimonii causa aberit. §. 13. Item is, qui non detrectandi testimonii causa aberit. §. 14. In testimonium dicusi rotest. Item l. 20: §. 14. In testimonium denunciari potest. Item l. 20: §. 14. In testimonium denunciari potest. Item l. 20: §. 14. In testimonium accusator citare non debet eum, qui in iudicio publico reus erit³², aut³³) qui minor vigniti annis erit. Item l. 21.: §. 15. Ob carmen famosum damnatus intestabilis fit³⁴). Item: §. 16. Si res exigat³⁵), non tantum privati, sed etiam magistratus,

ditio sit, ut³⁷) arenarium testem vel similem personam admittere cogamur⁽⁸), sine tormentis testimonio eius credendum non est. *Item l.* 24.: §. 18; Testes *eos*, quos accusator de domo³) produxit⁴⁰), interrogari non placuit. *Item l.* 25.: §. 19. Patroni quoque in causa, cui patrocinium praestiterunt⁴¹), testimonium non dicant, quod et in exsecutoribus negotiorum observandum est. *Item lege* 16.:

IV. Pars. §. 20. Qui falso⁴²) vel varie⁴³) testimonia dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, a indicibus com-petenter puniantur⁴). *Nem l.* 17.: §. 21. Pater et filius, qui in potestate eius est, item duo fratres, qui in eiusdem. patris potestate sunt, testes utrique in eodem testamento^{A5}), vel eulem negotio fieri⁴⁶) possunt, quoniam nihil nocet ex una domo plures testes alieno negotio adhiberi. Item l. 15: §. 22. Hermaphroditus an ad testimonium adhiberi qualitas incalescentis sexus ostendit. Rem l. 9.: possit, qualitas incalescentis sexus ostendit. *Nem l.* 9.: §. 23. Testis idoneus pater filio, aut filius patri non est. *Item l.* 10.: §. 24. Nullus idoneus testis in re sua intelligitur. Item I. 11.: §. 25. Ad fidem rei gestae faciendam etiam non rogatus testis intelligitur. Item I. 12.: §. 26. Ubl numerus testium non adiicitur, etiam duo sufficient 47). Pluralis enim locutio duorum numero contenta est. *Item l.* 3.: §. 27. In testibus considerandum est, qui simpliciter ⁴⁴) visi sunt dicere, utrum wum, eundemque *et* prae-meditatum ⁴⁹) sermonem attulerint, an ad ea, quae inter-rogantur, ex tempore verisimilia responderint ⁵⁰). Item paulo inferins : §. 28. Saepe⁵¹) sine publicis monumentis⁵²) cuiusque rei veritas deprehenditur; alias numerus testium, alias dignitas et auctoritas, alias veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quaeritur, fidem. Non ergo ad unam probationis speciem cognitionem statim ⁵³). iudex alligare debet, sed ex sententia animi sui existimare, quid aut credat, aut parum sibi probatum opinetur. Item paulo inferias: §. 29. Alia est auctoritas praesentium testium, alia-testimoniorum, quae recitari solent. Item.⁵⁴) Codicis lib. $IX_tit.$ de testibus. l. 2.: §, 30. Soli testes ad ingenuitatis probationem non sufficient, nisi instrumentis et argumentis adiuventur. Item l. 3. : §. 31. Etiam iure civili domestici testimonii fides improbatur. Item l. 4. : §. 32. Sola attestatione prolatam, neo aliis legitimis adminiculis causam approbatam nullius esse momenti certum est. Item 1. 5.: 33. Eos testes ad veritatem adiuvandam adhiberi 55) oportet, qui omni gratiae et potentatui fidem religioni iudicia-riae debitam possint ⁵⁶) praeponere. Item 1. 6.: §. 34. Pa-rentes et liberi invicem adversus se nec volentes ad testi-monium admittendi sunt. Item 1. 7.: §. 35. Qui intendit, suae intentionis ⁵⁷) proprias debet afferre probationes, non petere adversarium cogi ad exhibitionem corum, per quos ^b) sibi negotium fiat. Item 1. 8.: §. 36. Servi neque pro domino, neque adversus dominum, sed pro facto suo inter-rogari possunt. *Item I.* 9.: §. 37. lurisiurandi religione testes prius, quam perhibeant testimonium, coarctentur.) et honestioribus potius testibus fides habeatur. §, 38. Unius vero testimonium nemo iudicum in quacunque causa facile patiatur admitti; imo unius testis responsio omnino non audiatur, etiamsi praeclarae 58) curiae honore praefulgeat. audiatur, etiamsi praeciarae 3°) curiae honore praelingeat. *Item l*; 10.: §. 39. Omnibus in re propria dicendi testimo-mii 3°) facultatem iura submoverunt. *Item l*. 11: §. 40. El-heri 6°) testes ad causas postulantur 6°) alienas, si socii et participes criminis non dicantur, sed fides ab iis noti-

NOTATIONES CORRECTORUM.

b) Per quos: In vulgatis^{*}) legebatur: per quae. Emendatum vero est ex manuscriptis et lege ipsa, in qua agitur de exhibitione testium, non autem de editione instrumentorum.

c) Coarctentur: Sic in aliquot manuscriptis, quae lectio cum his verbis legis: arctari praecipimus, magis convenit quam vox: coërceantur, quae erat in impressis **).

36) $d\dot{e}$ - causa: eaed. - 37) ubi: eaed. - 38) ccgimur: caed. pr. Bas. - 39) add.: sua: Ed. Bas. - propria: Edd. rell. - 40) produxerii: Edd. coll. o. - 41) praestant: eaed. - 43) fulsa: Edd. Bas. Ven. II. - 43) varia: Ed. Ven. II. - 44) puniuntur: Edd. coll. o. - 45) add.: esse: Edd. coll. o. pr. Bas. - 46) esse: Ed. Bas. - 47) sufficient: Edd. coll. o. pr. Bas. - 46) esse: Ed. Bas. - 47) sufficient: Edd. coll. o. pr. Bas. - 50) respondeant: caed. - 51) add.: etiam: eaed. pr. Bas. - 50) respondeant: caed. - 51) add.: etiam: eaed. pr. Bas. - 52) munimentie: Ed. Bas. - documentis: Edd. rell. - 53) suam: Edd. coll. o. -54) Cod. 1.4. t. 20. c. 2. - 55) haberi: Bühm. - 56) possunt: Edd. coll. o. - 57) intentioni: eaed. - 4) et Edd. coll. o. - 50) ccercentur: Ed. Bas. - ccerceantur: Edd. rell. - 55) promesticalis: Edd. Nor. Ven. I. Par. Lugdd. - praesidali: Edd. rell. - 59) testimonia: Edd. coll. o. - 60) Liberti: Edd. Lugdd. II. III. - 61) postulentur: Edd. coll. o.

462

Quaest. II. et III. C. III. 10) impari: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. — orig. — 11) reritati: Edd. coll. o. — 13) testimonis: orig. — 13) morum: Ed. Bas. — 14) an etiam: Edd. Ven. II. Par. Lugdd. — 15) vel: Ed. Bas. — aud: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 16) profortur: Edd. coll. o. — 17) fil: Ed. Arg. — sti: Edd. rell. — 18) admiltendus: Edd. coll. o. — 19) ticeret: eaed. pr. Bas. — orig. — 20) impuberes erunt: orig. — Ed. Bas. — 31) condemnandus: Ed. Arg. Bas. Ven. L II. Lugdd. — 24) faciet: Edd. Bas. — facil: Edd. Arg. Bas. Ven. L II. Lugdd. — 24) faciet: Edd. Bas. — facil: Edd. Arg. Bas. Ven. L II. Lugdd. — 24) faciet: Edd. Bas. — facil: Edd. Arg. Bas. Ven. L II. Lugd. — 24) faciet: Edd. Bas. — facil: Edd. Arg. Bas. Ven. L II. Lugd. — 24) faciet: Edd. Bas. — facil: Edd. Arg. Bas. Ven. L II. Lugd. — 24) faciet: Edd. Bas. — facil: Edd. Arg. Bas. Ven. L II. Lugd. — 29) fac. — 26] add.: privignam: eaed. pr. Bas. — 27] add.: sobrinave: Edd. coll. o. pr. Arg. Ven. II. Nor. — 28) propriore: Edd. Ven. II. Nor. Lugd. I. — propiore: Edd. Ven. L 1 ar. Lugdd. II. II. — 29) in — gradu: Edd. coll. o. — 30) quit quid exercitui praebendum conduzerii: orig. — 81) praebendam: Edd. coll. 0. — 33) fuer#: Edd. coll. o. pr. Bas. — 53) aut — erff: desid. in Ed. Arg. — 34) erff: Edd. coll. o. — 35) exigit: caed. —

463

tiae postuletur. Venturis autem ad iudicium per accusatorem, vel ab iis, per quos fuerant⁶²) postulati, sumtus competens⁶³) ministretur, etianisi in pecuniaria causa ab alterutra parte testes producendi sint. *Item 1.* 12.: §. 41. alterutra parte testes producendi sint. *Hem 1.* 12.: §. 41. Liberti adversus patronos sponte prodire 64) non audeant, sed ne vocati quidem in iudicium⁶⁵) venire cogantur. *Hem l.* 17.: §. 42. Si quis testibus usus fuerit, iidemque testes adversus eum in alia lite producantur, non licebit ei per-sonas ⁶⁶) eorum excipere, nisi ostenderit, inimicitias inter se et illos postea emersisse ⁶⁷), ex quibus testes repelli le-resistante per adimenta e culturate e illoratione en licebit ei peres praecipiunt, non adimenda scilicet ei licentia ex ipsis depositionibus testimonium eorum arguere. §. 43. Sed et si liquidis, probationibus datione vel promissione pecuniarum eos corruptos esse ostenderit, etiam eam allegationem integram ei servari oportet. Gratian. Sed obiicitur illud beati Bricii 68), qui voce

pueri triginta dies ab ortu habentis iunorens probotus est. Sed miracula divina sunt admiranda, non in exemplum humanae actionis trahenda.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

I. Pars. De quarta vero guaestione Fabianus Papa epist. II. 1) ad Episcopos orientales constituit, dicens:

.C. I. Accusator et testis vel iudex aliguis simul esse non potest.

Nullus sunquam praesumat accusator simul esse et iudex vel testis, quoniam in omni iudicio quatuor personas ne-cesse est semper adesse 2), id. est iudices electos, accusatores idoneos'), defensores congruos atque testes legitimos. Iudices 3) autem b) debent uti aequitate, testes veritate, accusatores intentione ad ampkiicandam causam, defensores extenuatione ad minuendam causam.

C. II. Quilibet in causa duas personas gerere non debet. Item Damasus Papa, epist. IV. c. 7. 4)

Nullus introducatur personaliter 5), sed accusatores et accusati aequa audiantur ratione, iuxta quod *gestorum* ordo exigit. Accusatores vero et iudices non iidem sint, sed

exigit. Accusatores vero et nucces non nuem sint, seu per se accusatores, per se iudices, per se testes, per se accusati, unusquisque in suo *ordinabiliter* ordine. II. Pars. §. 1. *Nam* inscriptio *primo* semper fiat, ut talionem calumniator recipiat, quia ante inscriptionem nemo debet iudicari vel damnari, quum et saeculi leges haec eadem retineant.

Gratian. Ut Codice libro IX. titulo de accusationibus et inscriptionibus, l. 7. et Codice, eodem libro, de adulteriis, 1.6. et tilulo de abigeis, l. unica. §. 1. Aliquando etiam sine inscriptione accusatio fieri potest. Ea⁶) enim, quae per of-ficiales⁷) praesidibus denunciantur, et citra solennia accusationum posse perpendi incognitum non est. §. 2. Item

Quaest. IV. C. L. a) Idoneos: Apud Fabianum et Burchardum et Ivonem hic locus ita habet: *iudices electos,* et accusatores, ac defensores, atque testes. Verum quia vo-ces illae: *idoneos*, congruos, legitimos, sunt in omnibus ve-tustis codicibus Gratiani et Panormiae, nihil est mutatum.

b) ludices autem: Haec neque in epistola sunt, nequé apud alios collectores, nisi in Panormia.

C. II. c) In aliis autem: Lex 16. Cod. de accus. sic habet : In causis criminalibus, cetera vero eodem plane modo atque a Gratiano inferuntur.

d) Auctoritas: In vulgatis hic repetebatur versicu-lus: Inscriptio, ex capitulo Damasi, sed abest a vetustioribus codicibus, et frustra repetitur.

Codice de adulteriis, l. 6.: Si maritus fure mariti, hoc est intra sexaginta dies utiles, adulterium uxoris suae accu-sare voluerit, quam ex suspicione sola ream facere valet, non continetur vinculo inscriptionis. §. 3. Item Cod. de abi-geis, l. unica: Abacti animalis accusatio non solum cum inscriptionibus, sed etiam sine observatione proponitur. §. 4. Item Cod. de accusat. 1. 8.: Si quis se iniuriam ab aliquo passum putaverit, et querelam deferre voluerit, non ad stationarios decurrat, sed praesidalem adeat potesta-tem, aut libellos offerens, aut querelas suas apud acta deponens. §.5. In aliis autem e) criminalibus causis dignum est, ut inscriptiones praeponantur, quae magnitudinem videlicet criminis tempusque designent, ut alterutram par-tem digna legum terrere possit auctoritas 4). Ilt. Pars. Gratian. De domo etiam indicis accusator vel testis produci non debet, ne in causam suspicionis inci-

dat index.

Unde Nicolaus Papa ad Michaëlem Imp., epistola, cwins initiam est: "Proposueramus." •) *):

C. III. Suspicionis incidet in crimen index, de cuius domo vel accusator vel testis producitur.

Contra ritum ecclesiasticum, contraque venerandas leges producitur accusator de imperialibus aedibus, et cui im-perari potest ad ⁹) falsum dicendum testimonium adhibetur. Fiunt suspecti iudices et mercenarii, et lupi custodes, 'qui videbantur esse pastores".

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

De quinta vero quaestione in Concilio Carthaginensi') III. c. 7. sic invenitur definitum :

C. I. Non est a communione suspendendus, qui die statutu ad causam venire non poluit.

Quisquis episcopórum accusatur, ad primatem²) provin-ciae ipsius³) causam deferat accusator. Nec a communione suspendatur cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam electorum iudicum⁴), die statuta, literis⁴) evo-catus minime occurrerit, hoc est intra³) spatium mensis ex ea die⁶), qua eum literas accepisse constiterit. Quod ei alimat versa³) prosestitatis causam nrohaverit, quibus si aliquas veras 7) necessitatis causas probaverit, guibus eum⁺ occurrere non potuisse manifestum sit, causae suae dicendae intra alterum mensem integram habeat facultatem. Verum⁸) tamdiu post mensem secundum non com-municet, donec purgetur. Sin autem nec ad concilium universale^b)⁹) occurrere voluerit, ut vel ibi causa eius terminetur, ipse in se damnationis *suac* 10) sententiam dixisse iudicetur. Tempore sane, quo non communicat, nec in sua ecclesia () vel ¹¹) parochia communicet. Accusator autem eius, si nunquam diebus causae dicendae defuerit ¹²), a communione non removeatur. Si vero aliquando desuerit subtra-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. e) Caput hoc emendatum est ex ipso originali Romae impresso.

Quaest. V. C. I. a) Electorum iudicum: Istae duae voces absunt ab editione Coloniensi conciliorum in quatuor tomis *).

b) Universale: In concilio **) ipso additur: anni-versarium, quod in Africano concilio c. 62. ostenditur de universali concilio Africae esse intelligendum.

c) Nec in sua ecclesia: Sic in ceteris conciliorum editionibus, et codice canonum, et apud ceteres collecto-res. Sed in editione quatuor tomorum est: nec in sus plebe communicet. Graece c. 19. legitur: μηδέ έν τη ίδία έχχλησία, μηδέ έν παιουχία χοινωνήση; id est: neque in propria ecclesia, neque in parochia communicabit.

Coll. tr. p. p. 1. t. 62. c. 71. - 9) Quam-ad falsum testimonium quis (abest ab Edd. Arg. Nor. Ven. II.) adhibetur: Edd. coll. o. Qua e st. V. C. I. 1) hab. A. 391. - Burch. I. 1. c. 160. Ans, 1. 3. c. 122 (121). Ivo Pan. I. 4. c. 106. Decr. p. 5. c. 170. - 2) pri-mates: Edd. coll. o. - Coll. Hisp. - Dionys. - 3) ipsins eius: Edd. Bas. Lugdd. - ipso elus: Edd. rell. - °) leguntur quidem ap. Isid. Merl. et Dionys., nec tamen in Coll. Hisp. - 4) add.: primae seciss: Aus. - Coll. Hisp. - 5) in/ra: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. HI. -6) add.: numerandum: Ans. - 7) verae: tvo. - 8) add.: tames: Ans. - Ed. Bas. - 90, add.: infra anni spalawn: Burch. - Ivo. - 10) abest ab orig. et Coll. citt. - 11) nec ref: Edd. coll. o. Ivo PRn. - Edd. coll. o.

hens se, restituto in communionem 13) episcopo, removeatur a communione accusator, ita tamen, ut nec ipsi adimatur facultas causae peragendae, si se ad 14) diem 15) occurrere non noluisse 16), sed non potuisse probaverit.

QUAESTIO VI.

GRATIANUS.

Sexta vero quaestio eodem septimo capitulo Concilii Carthaginensis Ill.1) terminatur, in quo sequitur:

C. J. In civili et proprio duntaxit negotio ad arguendum admittitur, qui in episcopi accusatione culpabilis invenitur.

Illud vero placuit, ut quum agere coeperit in episcoporum iudicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis²), ad ar-guendum³) non admittatur, nisi proprias causas, non ta-men ecclesiasticas vel criminales⁴), asserere voluerit.

C. II. Propriam causam agere valet cui accusare non licet. Item ex Concilio Carthaginensi VII. c. 2. prope finem*). Omnibus, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non est deneganda ⁵).

C. III. In accusations episcoporum deficiens civiliter tantum experiri poterit.

Item Felix Papa omnibus Episcopis per Galliae provincias constitutis, epistola II. 6)

Si accusatorum personae in iudicio episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas asserere, non tamen criminales vel ecclesiasticas, voluerint.

C. IV. De codem.

Item Hadrianus Papa in capitulis, c. 5.7)

Quod si accusatorum personae in iudicio episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas habuerint, non tamen criminales vel ecclesiasticas.

CAUSA V.

GRATIANUS.

In infamiam cuiusdam episcopi chartula accusationis occulte conscribitur; tandem accusator procedit in publicum. Episcopus autem semel literis evocatus, causae suae die statuta adesse non valens, per procuratorem indici se praesentavit; absque synodali audientia damnatur. Demum iudicio per ap pollationem renovato, de accusatoris inimicilia episcopus congueritur; tandem in ipsa probatione deficit accusator. (Qu. I.) Primo quaeritur, qua poena sit feriendus, qui, famosum li-bellum clanculo scribens, probare negligit quae literis man-davit? (Qu. II.) Secundo, quoties sit rocandus ad causam ante, quam sententiam dumnationis accipiat? (Qu. III.) Tertio, an per procuratorem causam suam agere valeat qui per se ipsum causae suae adesse non polest? (Qu. IV.) Quarto, an absque synodali audientia sit damnandus? (Qu. V.) Quinto, an ideo aliquis habendus sit inimicus,

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. VI. C. I. a) Vel criminales: Abest hoc a concilio et ceteris collectoribus, sed retentum est ob casum, et reperitur in c. Si accusatorum. Causa V. Quaest. I. C. 1. a) Publice: Hadria-

nus, Capitulare Caroli, et Ivo habent: in publico. C. Jl. b) Publico: Haec vox abest a manuscriptis*)

et originali et lvone, sed ob casum est retenta, et in aliquot vetustis est glossa interlinearis.

Quaest. V. C. I. 13) communione: eaed. — Ivo Burch. — *14) ante: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 15) add.: constitutum: Ivo. — statutum: Edd. coll. o. — 16) voltaisse: Ivo Pan. — Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Lugd. I. Par.

Quae st. VI. C. I. 1) bab. A. 397. — Burch. Ans. Ivo ib. — 2) dammabilis: Edd. coll. o. — 3) add.: de cetero: eacd. = C. II. 4) hab. A. 419. — Coll. tr. p. p. 2. 1.21. c. 2. Ivo Decr. p. 16 c. 64. — 5) neganda: orig. — Ivo. — Ed. Bas. = C. III. 6) Cap. Pseudoisidori, cf. c. 1. ead. — Ivo Decr. p. 6. c. 418. — cf. C. 3. q. 10. e. fn. = C. IV. 7) cf. cap. 1. 3. ead. — Ans. in fine 1. 3.

Causa V. Quaest. I. C. I. 1) Cap. I. 7. c. 361. — Ans. in fine I. 3. c. 42. Ivo Decr. p. 4. c. 156. p. 16. c. 235. — 2) eam: Edd. coll. o. — 3) famam: Ed. Bas. — C. II. 4) ep. 31. (scr. A. 596. ad Marinianum Ravennatem) 1.6. Ed. Maur. — Ivo Decr. p. 6.

quia crimen alterius indicat? (Qu. VI.) Sexto, qua poena sit plectendus, qui quod intulit probare non valet?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

De prima quaestione Hadrianus Papa scribit in capitulis, cap. 40. al. 50. dicens 1):

C. I. Flagelletur qui scripta in alterius famam neglexenit probare.

Qui in alterius famam publice •) scripturam aut verba contumeliosa confinxerit, et repertus scripta non probaverit, flagelletur, et qui ea 2) prius invenerit rumpat, si nou vult auctoris facti causam 3) incurrere.

C. II. De eodem.

Item Gregorius I. V. epist. 30.4)

Quidam maligni spiritus consilio repletus, contra Castorium notarium ac responsalem nostrum nocturno silentio in publico b) civitatis loco contestationem posuit in eius in publico ^b) civitatis loco contestationem posuit in eius crimine loquentem ⁵), mihique etiam ⁶) de facienda pace callide contradicentem ^a) ⁷}. *Et quia quisquis veraciter loquitur, semetipsum innotescore non debet formidare, eportet, ut publice exeat, et quaecunque in contestatione sua loqui praesumsit ostendat.^{*} Quod ^a) si non exierit, neque publice confessus fuerit, quisquis ille sit, qui boc agere praesumsit ⁹), vel consensum *in* tantae iniquitatis consilio praebuit, ex Dei et Domini nostri Icau Christi spiritu definimus, ut sancti eius corporis ac sanguinis par-ticipatione privatus sit. Si vere, quia latet. et ouvoniam spiritu definimus, ut sancti eius corporis ac sanguinis par-ticipatione privatus sit. Si vero, quia latet, et quoniam nescitur, teneri ad disciplinam⁴⁰) non valet, si¹¹) tanti mali conscius, etiam¹²) prohibitus, corpus ac sanguinem Domini percipere praesumit¹³), anathematis ultione per-cussus sit⁴), et ut fallax ac pestifer a sanctae ecclesiae corpore sit divisus. Et infra: Sin autem in¹⁴) eadem ci-vitate egressus¹⁵) ad publicum potuerit¹⁶) docere quae dixit¹⁷), vel certe¹⁸) sciens se non posse quae scripsit ostendere, errorem suum fuerit aperte confessus, dominici corporis ac sanguinis participatione non sit privatus, neone corporis ac sanguinis participatione non sit privatus, neque a corpore sanctae ecclesiae alienus exsistat.

C. III. Anathematizentur qui famosos libellos in ecclesia ponunt.

Item in Concilio Eliberitano, c. 52.19)

Si²⁰) qui inventi fuerint famosos libellos²¹) in ecclesia ponere²²), anathematizentur. Gratian. Item Codice lib. IX. tit. de famosis libellis, lege

Gratian. Item Contec no. IA. in. de famous checia, tege un. Impp. Valentinianns et Valeus, AA.: Si quis fa-mosum libellum domi¹³), sive in publico, vel quocunque loco ignarus repererit, aut corrumpat prius, quam alter inve-niat, aut nulli confiteatur²⁴) inventum. Sin vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel igne consumserit²⁵), sed vim earum ²⁶) manifestaverit, sciat, se quasi auctorem huiusmodi delicti capitali sententiae subiugan-dum. Et infra: Huiusmodi autem libellus alterius opiaionem non laedat.

c) Contradicentem: Quae sequentur usque ad vers.: Quod si, addita sunt ex ipsa epistola, et referuntur etiam ab lvone.

d) Percussus sit: Antea legebatur: percutiatur * sed quum ea, quae antecedunt, ipso facto ligent, quia ad occultum delictum referuntur, emendatum hoc est, quem-admodum alia multa ex enistela inter facto de set. admodum alia multa, ex epistola ipsa. Apud Ivonem vero legitur: anathematis ultions percussus ut fallax etc.

c. 381. — \clubsuit) et Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 5) loqu. mihi, et etium etc.: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 6) abest ab Ed. Bas. — 7) add.: asserebant: Edd. coll. o. — 8) Out: eacd. — 9) pracesum-serit: eaed. — 10) a dicc.: orig. — 11) desid. ib. — 12) et iam: ib. — 13) pracesumet: Edd. Bas. — pracesumserit: Edd. rell. — (-) ita-Edd. coll. o. — 14) in eandem cto: Edd. Lugdd. II. III. — 15) in-gressus: Edd. coll. o. — 16) poterit: eaed. pr. Bas. — 17) dizerit: Edd. Bas. Ven. I. Lugdd. — 18) forte: Edd. coll. o. = C. III. 19) hab. non serius A. 310. — Capit. 1. 6. c. 316. Burch. I. 3. c. 199. Ans. in fine I. 3. Ivo Decr. p. 3. c. 201. p. 4. c. 154. Polyc. L. 3. t. 31. — 30) Ht: Coll. Hisp. — Edd. Arg. Bas. — 31) add.: vel. ignotos: Burch. — et ignotos: Ivo p. 3. — 23) sive domi: Edd. coll. o. — legere rel cantare: Burch. Ivo p. 3. — 23) sive domi: Edd. coll. o. — 24) falcatur: Ed. Bas. — 25) combuscerit: Edd. coll. o. pr. Bas. — 26) add.: dolose: Edd. coll. o. — 300

30

465

. .

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

Vocatio autem elus, qui impetitur, non somel, sed bis et ter-tio per congruum spatium rationabilibus scriptis fieri debet. Unde Damasus Papa Stephano Archiepiscopo epist. IIL. scribit, dicens 1):

C. I. Vocatio ad synodum eius, qui impetitur, et in scriptis, et per spatium fiat congruum.

Vocatio ad synodum juxta decreta Patrum canonica eius, qui impetitur, rationabilibus scriptis *) per spatium fieri debet congruum atque canonicum, quia, nisi canonice vo-catus fuerit suo tempore et canonica ordinatione, licet ve-nerit ad conventum quacunque necessitate, nisi sponte voluerit, nullatenus suis respondebit insidiatoribus.

C. II. Quidus temporum spatiis rous vocetur ad causam. Item Silvester Papa 2).

Fraesenti decreto censemus, ut imprimis paternaliter³) vocontur, et per septem dies exspectentur, nullius eccle-siasticae rei interdicta licentia. Huic vero exspectationi iterum addantur septem dies, interdicta ecclesiam intrandi licentia et omnia divina officia audiendi. Post vero addentur⁴) duo dies, quibus a pace et communione sanctae ecclesiae sint suspensi. Deinde vero iterum aliis duobus diebus sub eadem exspectatione deportentur^b). Quibus uno die superaddito, omni exspectatione veluti iam despe-mta, reus mox anathematis gladio feriatur.

C. III. Nullius accusatio per scripta suscipiatur.

Item Damasus Papa ad Episcopos Italiae, epist. VI. 5) Relatum est ad sedem apostolicam, vos accusationes fratrum per scripta suscipere absque legitimo accusatore. Quod deinceps in omni terrarum orbe fieri apostolica au-ctoritate prohibemus, et quod nuper factum est absque ulla retardatione corrigere) curamus, nec unquam prius uns retardatione corrigere) curamus, nec unquam prius per scripta eorum, qui accusantur, causam 7) discutere "liceat", quam per querelantium institutionem vocati cano-nice ad synodum veniant, et praesens per praesentem agnoscat veraciter et intelligat⁵) quae ei obliciuntar. Et iafra: §, 1. Leges enim saeculi accusatores praesentes exi-mute a non script character. Unde consider the gunt, et non per scripte absentes. Unde canonica Patrum constituta non semel, sed saepissime clamant, nec accusationes, nec testimonium ?) ullum per scripta posse proferre, neo de aliis negotiis quicunque testimonium dicant, nisi de his, quae sub praesentia corum acta esse noscun-tur. Similiter et qui¹⁰) alium accusare elegerit praesens per se, et non per alium accuset, inscriptione videlicet praemissa. Neque¹¹) ullus unquam iudicetur ante, quam legitimos accusatores praesentes habeat, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Curandum namque¹²) est, ne ira quenquam subripiat¹³), faciatque citius omne quod non licet 14).

C. IV. Vi aut timore electi, aut suis redus exspoliati, ad synodum non vocentur.

Item Felix Papa II. Athanasio, et omnibus

orientalibus Episcopis, epist. I. c. 3. 15)

Si primates accusatores episcoporum cum eis pacificare familiariter minime potuerint, tune tempore legitimo eos

NOTATIONES

Quaest. II. C. F. a) Rationabilibus scriptis: Respistola Damasi loco horum verborum legitur: tam sua graesentia, guam et scriptis, atque apocrisariis; verum An-selmus, Burchardus, auctor Polycarpi et Ivo cum vulgata **Bectione** conveniunt.

C. II. b) Deportentur: Antea legebatur*): exspectentur. Emendatum est ex Polycarpo, Anselmo et vetustis

Quassi. H. C. I. 1) Caput Pseudoisidori, of. conc. Carita W. hab. A. 419. c. 24. — Burch. I. 1. c. 156. Ans. I. 3. c. 50 (47). Ivo Decr. p. 5. c. 266. Polyc. I. 5. t. 1. = C. II. 2) Caput incer-NE. — Ans. I. 3. c. 120. Polyc. I. 5. t. 3. — 3) personalizer: Ans. — 4) addictantur: ib. — Ed. Bas. — 3) its in Edd. coll. o. excepts Arg. = C. III. 5) Caput Preudoisidori. — Ans. I. 3. o. 48. Polyc. I. 5. t. 1. — 6) corrigi rogmnus: orig. — 7) causas: Edd. (edd. 9. — 8) add.: ea: ib. — 9) its im. orig. — 10) cf. C. 3. c. 8. — 11) cf. Act. ap. c. 25. v. 16. — 12) quoque: Edd. . — 13) cuiquam subrepat: eacd. — 14) licent: Ed. Bas. =

ad synodum 16) canonice convocatam non intra 17) angusta tempora canonice convocent, et non prius, quam eis per scripta significent quid¹⁸) eis opponitur, ut ad responsio-nem praeparati adveniant. Nam si aut vi, aut timore eie-eti, aut suis¹⁹) rebus exspoliati fuerint, nec canonice vocari ad synodum possant, nec respondere aemulis debent ante, quam canonice restituantur, et sua eis omnia lega-liter reddantur.

Gratian. His auctoritatibus evidentissime datur intelligi. quod, nisi quis canonice vocatus fuerit, etiamsi aliqua occa sione ad synodum venial, suis nullatenus cogitur respondere insidiatorihus. Canonica autem vocatio est, quando servato dierum interstitio, secundum auctoritatem B. Silvestri, causae suas literis adesse inbetur, quibus quid ei obiiciatur auctorf-tate Felicis Papas significari oportet.

QUAESTIO III. GRATIANUS.

Quod autem per procuratorem suum causam agere valeat qui impeditus causas suas adesse non valet, auctoritate Ro-manae Synodi, guas tempore Hadriani Papas celebrata est, probari videtur, in qua c. 5. sic statutum legitur 1);

C. I. Pro se legatum ad synodum mittat quem gravis nocessitas premit,

Si aegrotans fuerit episcopus, aut aliqua eum gravis necessitas detinuerit, pro se legatum ad synodum mittat, nec a communione suspendatur cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam, electorum iudicum die statuta literis evocatus, minime occurrerit, hoc est (nisi aliena praeoccupaverit necessitas) infra²) duorum vel trium mensium spatium, et³) eo amplius, prout causa dictaverit. Gratian. Codicis lib. IX. til. de acousat. et inscript. L 3.

Im p. Alexander A.; Reos capitalium criminum absentes etiam per procuratorem defendi leges publicorum iudicio-4 rum permittunt. §. 1. Ecce, quod episcopus impeditus, et causas suas adesse non valens, legatum pro se indetur ad synodum mittere. Sed legatus iste non ad causam agendam, sed ad necessitatem synodo exponendam mittitur, qua im-peditus episcopus synodo praesentiam suam exhibere non valuit. Causam autem (maxime criminalem) nulli nisi per se agere licet.

Unde Hadrianus Papa in capitulis c. 38. ait 4):

C. U. Criminaliter accusant vol accusatus per se esperiatur.

In criminalibus causis nec accusator, nisi per se, aliquem accusare potest, nec accusatus per aliam personam se defendere permittitur.

C. Ill. In omnibus causis, practerquam in criminalious, opiscopi et sacerdotes pro se advocatum habeant. 'Item Anacletus Papa *) 5)

Quia episcopus universique sacerdotes ad solam laudem Dei bonorumque operum actiones ⁶) constituuntur, debet unusquisque eorum tam pro ecclesiasticis, quam etiam pro suis actionibus (excepto publico videlicet crimine) habere advocatum, non malae famae suspectum, sed bonae opi-nionis et laudabilis artis inventum, ne, dum humana lucra attendunt, aeterna praemia perdant.

CORRECTORUM.

Gratiani exemplaribus, in quorum nonnullis haec est glossa

interlinearis: id est exspectentur. Quaest. III. C. IH. a) Hoc capitulum, quod ex Ana-cleto citatur, habetur in concilio Eugenii P. II., tempore Ludovici ac Lotharii imperatorum habito, cap. 19. Quod etiam a Leone IV. est repetitum. Ex quo canone Lotha-rius, lib. 2. legum Longobard. tit. de advocatis et vicedominis, octavum capitulare composuit.

C. IV. 15) Caput Pseudoisidori, of. conc. Carth. hab. A. 419: c. 24. — Burch. I. 1. c. 221. Ivo Decr. p. 5. c. 335. — 16) add.: ante: Ed. Bas. — antea: Edd. coll. o. — 17) infra: Coll. citt. — Edd. coll. o. — 18) quicquid: Ed. Bas. — 19) a suis: ih. Quaest. III. C. I. 1) Caput Preudoisidori, cf. C. 4. q. 5. c. un. — Burch. I. 1. c. 51. Ivo Pan. I. 4. c. 19. Decr. p. 5. c. 161. Polyc. I. 5. t. 1. — 2) intra: Edd. Lugdd. II. III. — 3) rol: Edd. coll. o. = C. II. 4) Ans. in fine I.3. Ivo Pan. I. 4. c. 36. = C. III. 8) ex conc. Rom. hab. A. 826. — 6) actionem: orig. — Ed. Bas.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

Quod autem absque synodali audientia damnari non debeat auctoritate Iulii Papae 1) probatur, qui epist. I. ait:

C. I. Nisi in legitima synodo episcopus iudicari vel audiri non debet.

Non acoet. Nullus episcopus, nisi in legitima synodo et suo tempore apostolica auctoritate convocata, super quibusdam orimi-nationibus pulsatus audiatur, vel iudicetur vel damnetur. Sin aliter praesumtum a quibusdam fuerit, in vanum de-ducatur quod egerint, nec inter statuta*) ecclesiastica ullo modo reputetur.

C. 11. Episcopus accusatus a duodecim audiatur, causes vero finis ad sedem apostolicam deferatur

Item Zephyrinus Urbis Romae Archiepiscopus, epist. I. Episcopis Sicilias 2).

Duodecim iudices quilibet episcopus accusatus, si necesse fuerit, eligat, a quibus eius causa *iuste* iudicetur, nec prius audiatur, aut excommunicetur vel iudicetur, quam ipsi per se eligantur, et regulariter vocatus³) ad suorum primo conventum episcoporum, per eos eius causa luste audiatur, et rationabiliter discernatur. Finis vero eius causae ad sedem apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur, nec antea finiatur *(sicut 4) ab apostolis, vel successoribus eorum olim statutum est)*, quam eius auctoritate fulciatur.

Gratian. Quod vero absque synodali audientia episcopus damnari prohibetur, sine praeiudicio Romanae sedis oportet intelligi, quae sua auctoritate quosque valet damaare vel da-maatos absolvere. Unde Gelasius Papa⁵): Ipsi sunt canones etc. infra causa nona: Sententia excommunicationis ecclesiae in omnibus primatu, manifestum est, quod illa, notatus. quae sunt per unamquamque provinciam ipsius provinciae synodus dispenset, sicut in Nicaeno constat decretum esse concilio. Quum vero accusatus ad concilium venerit, quicquid considentium consultationibus agitur, aut ab accusantium parte proponitur, non contentiosis vocibus, sed mitissima verborum relatione proferatur.

Unde in Toletano Concilio XI. c. 1. legitur 6):

C. III. In cognitions causarum contentiosi locum non habeant.

In loco benedictionis considentes Domini sacerdotes nullis⁷) debent aut indiscretis vocibus perstrepere⁸), aut quibus-libet tumultibus perturbari⁵), nullis etiam vanis fabulis vel risibus agi, et (quod deterius est) obstinatis disceptationibus 10) tumultuosas voces effundere. Si quis enim (ut Apostolus 11) ait) pulat se religiosum esse, non refrenans linam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. Cultum enim suum iustitia perdit, quando silentia iudicii obstrepentium turba¹²) confundit, dicente Propheta¹³: *Erit cultus iustitiae silentium*. Debet ergo quicquid aut consultationibus¹⁴) considentium agitur, aut ab¹⁵) accu-santium parte proponitur, sic mitissima verborum relatione proferri, ut nec contentiosis vocibus sensus 16) audientium turbent, nec iudicii 17) vigorem de tumultu enervent. Quicunque ergo in conventu concilii haec, quae praemissa sunt, violanda crediderit, et contra haec interdicta aut tumultu, aut contumeliis vel risibus concilium conturbave-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. IV. C. I. a) Statuta: Abest haec dictio | ab originali, et ceteris locis indicatis. Quaest. V. C. II. a) Noveris: Apud B. Augusti-

Quaest. IV. C. I. 1) Caput Pseudoixidori. — Coll. tr. p. p. 1. t. 32. c. i. Aus. 1. 3. c. 86. — cf. Cap. Hadr. c. 3. Capit. reg. Franc. 1. 6. c. 287. = C. II. 2) Caput P seudoixidori, cf. Greg. M. ep. 53. 54. 1. 5. — Aux. 1. 3. c. 45 (41). Ivo Derr. p. 5. c. 245. Polyc. 1. 5. t. 4. — 3) vorda: orig. — Ivo. — 4) verba asterioxis inclusa non sunt ap. Ans. — 5) C. 9. q. 3. c. 16. = C. III. 6) hab. A. 675. — Ans. in princ. Ivo Decr. p. 4. c. 245. — 7) nultus debel : Edd. coll. o. — 6) praestrepi: Coll. Hisp. — 9) perturbure: Edd. coll. o. — 10) concertationibus: Coll. Hisp. — Ans. — 11) hac. c. 1. v. 26. — 12) turbo: Edd. coll. o. — 13) Ess. c. 32. v. 17. — 14) collationibus: Coll. Hisp. — 16) autoentiam: Coll. Hisp. — aures autoentium: has. — 17) tudicantium: Coll. Hisp. — Ans. — iadirums: Ivo. — iusti tudicti: Ed. Arg. — iudicintums: Edd. rell. — 18) perturbacerit: Coll. citt. — Kdd. coll. o. — 19) quae praecipit: Ed. Bas. — 30) Prov. c. 33. v. 10. — Quaest. IV. C. I. 1) Caput Pseudoisidori. -- Coll. tr. p.

rit 18), iuxta divináe legis edictum, quo 19) praecipitur 2033 Elice derisorem, et exibit cum eo iurgium, *et* cum²¹) omni dedecore de consessione ²²) abstractus a communi coetu secedat, et trium dierum excommunicationis sententiam perferat.

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

Nune autem quaeritur, an sit aliquis indicandus melevolue, quia crimen alterius indicat. De hoc scribit B. Augustinus serm. III. de communi vita clerieorum, sou regula 3, dicens 1):

C. I. Magis nocet qui crimen celat, quam qui amicabiliter indicat.

Non vos iudicetis esse malevelos, quando crimen alterius indicatis. Magis quippe innocentes²) non estis, si fratres vestros, quos indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. Si enim frater tuus vulnus habet in corpore, a te siletur ac misericorditer indicaturi quanto ergo po-tius debes manifestare crimen⁴), ne deterius putrescat in corde!

C. II. Nec qui parcit est amicut, nec qui verberat inimicus. Idem ad Vincentium Donalistam et Rogatistam, epist. XLVJII. 5)

Non omnis, qui parcit, amicus est, nec omnis, qui ver-berat, inimicus. Meliera⁶) sunt vulnera amici guam volun-taria oscula inimici. Melius est cum severitate diligere quam cum lenitate decipere. §. 1. Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligebat, quam esutollitur, si de cido securus iuscittam negingedat, quam esu-rienti panis frangitur, ut iniustitiae ') seductus acquiescat. §. 2. Et qui phreneticum ligat, et qui lethargicum excitat, ambobus molestus⁴) ambos amat. §. 3. Quis nos potest amplius amare quam Deus! Et tamen nos non solum do-cere suaviter, verum etiam salubriter terrere non oessat. Fomentis lenibus, quibus ⁹) consolatur, saepe etiam mor-dacissimum medicamentum tribulationis adjungens¹⁰), exercet fame patriarchas 11), etiam pios et religiosos; populum contumacem poenis gravioribus agitat; non aufert ab Apostolo¹²) stimulum carnis tertio rogatus, ut virtutem in in-firmitate periciat. *Et infra*: §. 4. Novoris⁴) aliquando¹³) furem avertendis¹⁴) pecoribus pabulum spargere, et ali-quando pastorem flagello ad gregem pecora errantia revocare.

C. III. Non odie habetur, sed diligitur, qui castigatur et corripitur.

Item, ex sermone LXXXIV. Ambrosii, qui sic incipit: "Amarior fortasse."

Non osculatur semper pater filium, sed et aliquando castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur. Habet esim et 16) amor plagas suas, quae dulciores sunt, quum amarissime 16) inferuntur. Dulcior enim est religiosa castigatio quam blanda remissio, Unde ait Propheta¹⁷): Dulciora sunt vulnera¹⁸) amici quan voluztaria oscula inimici.

Gratian. Ex his verbis datur intelligi, quod magis confert utilitati fraternae, qui crimen accusando vel indicando perseguitur, quam qui celando foore nititur. Eusobius autem Papa contra statuere videtur, dum aliorum crimina

num legitur: et noreris, pendetque haec pars ex superiore periodi parte: et pulas nullam vim adhibendam esse ho-mini etc.

21) cum omni confusionis dedecore: Coll. Hisp. - c. o. confusione et dedecore: Ans. - 22) confessione: Ivo. - Edd. Bas. Lugd. 1. - 23) feral: Edd. coll. o.
Quaest. V. C. I. 1) Liber de comm. vit. cler. Augustini non est, sed ab incetto auciore ex Aug. ep. ad Seleucianum confectas. - 2) nocentes estis: Edd. coll. o. - 3) quum: Edd. coll. o. - 4) abeest ab Ed. Bas. - eum: orig. = C. II. 5) scr. A. 408, ep. 163, Ed. Maur. - cf. C. 23, q. 4. c. 37. - 6) add.: euim: Edd. coll. o. - 6) addre: estis: Edd. coll. 5) scr. A. 408, ep. 163, Ed. Maur. - cf. C. 23, q. 4. c. 37. - 6) add.: euim: Edd. coll. o. - or 7) iniuste: Ed. Bas. - 6) addre: estistit, et tamen: Ed. Bas. - 9) add.: Deus: Edd. coll. o. - omnes: Edd. Lugdd. Ven. I. II. Nor. Par. - 10) adiungit: Edd. coll. o. - 11) Gen. c. 42. - 13) 2 Cor. c. 12. - 13) ad quem: Ed. Arg. - 14) in ex.: Ed. Bas. = C. III. 15) abest ab Ed. Bas. - 16) amarius: orig. - amatis amarissime: Edd. Bas. Lugdd. - 17) Prov. c. 37. V. 6. - 18) verbora: Ed. Bas.

30 *

sed et laicos ab eorum accusatione et vexatione semper repelli ¹⁹) debere ²⁰) rogabat, et cunctos illis ²¹) subditos esse praccipiebat, cunctorum sacerdotum vitam superiorem sanctioremque, ac discretam a saccularibus et laicis ho-minibus esse, et spirituales *quosque* atque sacerdotes su-per carnales ac laicus semper constituendos²²) docebat²³), quoniam pro minimo nobis esse debet, ut a talibus arguamur et iudicemur vel ab humano die. Maiores vero a minoribus nec accusari, nec iudicari ullatenus posse dice-bat, quoniam non solum hoc divinas, sed et leges saeculi inhibere docebat.

C. VI. Qui criminosus fuerit sacerdotes accusare non potest. Item Hadrianus Papa in capitulis, c. 68. 24)

Qui crimen intendit, agnoscendum est, si ipse ante non fiat²⁵) criminosus, quia periculosa²⁶) est et admitti non debet rei adversus quemcunque professio. Et infra c. 72.: §. 1. Testes autem sine aliqua sint infamia, uxores et filios habentes, *et* Christum omnino praedicantes.

Gratian. Non solum autem criminosi, sed etiam quilibet alii ab accusatione episcoporum repellantur.

Unde Anacletus Papa, epist. I. ait 27):

C. VII. Deo non placet qui servos suos accusat.

Si omnia in hoc saeculo vindicata essent, locum divina iudicia non haberent. Supervacuis *enim ad beneticia* la-borat impendiis, qui solem certat facibus adiuvare. Ideo si aliquis putat se Deo in hoc placere, quod servos suos accusat, et ut meliores fiant dicit se hoc agere, in vanum laborat, et plus invidiae stimulis agitatur quam caritatia, quoniam gratiae plenitudo adiectione non indiget, nec ulla requirit commendationis augmenta.

C. VIII. Populus sacerdotes arguere vel increpare non valet. Item Telesphorus epistola unica, c. 3. 28)

Sacerdotes, qui proprio ore corpus Domini conficiunt, ab omnibus sunt audiendi²⁹) atque timendi, non dilacerandi aut detrahendi, quia a quibus se Domini populus benedici, salvari et institui³⁰) cupit, nullatenus debet eos arguere, nec vulgus in oorum accusatione suscipi. Populus enim ab eis docendus est et corripiendus³¹), non ipsi ab eo, quia non³²) est discipulus super magistrum. Et infra: §. 1. Dei ergo accusat ordinationem, qui eos, qui ab eo constituan-tur sacerdotes, accusat³³) vel damnari³⁴) cupit. Idem infra: §. 2. Hi, qui.) non sunt idonei, non suscipiantur ad accusationem; omnes, qui adversus Patres³⁵) armantur, infames esse censemus. Patres³⁶) enim omnes venerandi sunt, non respuendi aut insidiandi³⁷).

C. 1X. De eodem. Item Pius Papa epist. I.**)

Ores pastorem suum non reprehendant; plebs episco-pum³⁹) non accuset, nec vulgus eum arguat, quoniam non⁴⁰) est discipulus super magistrum, "neque servus su-pra dominum". Episcopi autem⁴¹) a Deo sunt iudicandi, qui eos sibi oculos elegit. Nam à subditis aut pravae vitae pominibue non sunt prevendi vel accusendi aut lacerundi qui cos sioi oculos ergit. Nam a subulta aut pravae vitae hominibus non sunt arguendi vel accusandi aut lacerandi. Et infra: §. 1. Nemo bonum faciens alteri verbo aut facto nocere vult; quanto minus in suspicionem debet venire fidelis homo, ut dicat aut faciat ca, quae pati non vult?

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VIII. c) Hi, qui: In aliquot vetustis codicibus est caput distinctum a superiore.

C. X. d) Ne quis: Rubrica haec non valde convenit subiecto capiti, et pie est interpretanda; nam simili locu-tione utitur David 2. Regum 16., loquens de Semei.

C. XI. e) Capitulo: Quae subiungit Gratianus: ca-

Quaest. I. C. V. 19) repettere: Edd. coll. 0. – 20) abest ab Ed. Arg. – 21) add.: sibi: Ed. Bas. – 22) constituere et fore de-bere: Ans. – Edd. coll. 0. – 23) dicebai: Edd. Lugd. I. Ven. I. = C. VI. 24) cf. supra C. 3. q. 11. c. 1. 3. – Ans. in fine 1. 3. – 25) fuerti: Edd. coll. 0. – Böhm. – 26) periculosum: Edd. coll 0. = C. VII. 27) Caput P seudoisidori, sumtum ex Ennodii 1. 2. ep. 19. 22. – Ans. 1. 3. c. 38. = C. VIII. 28) Caput P seudoisi-dori, cf. Hieron. ep. 1., Isid. Sent. 1. 3. c. 39. et interpr. ad Theod. cod. 1. 9. t. 39. c. 9. – Ans. 1. 3. c. 12. Ivo Decr. p. 6. c. 314. 315. – 29) obediendi: Ans. Ivo. – Edd. coll. 0. – 30) institui: Bohm. – 31) corrigendus: Ed. Bas. – 323 Matth. c. 10. v. 24. – 35) add.: i. e. sacerdoles: Edd. coll. 0. – 36) add.: i. e. sacerdoles: eacd. – 37) non accusandi vel insidiendi: Ed. Bas. – aut accusandi, vel insi-

quia omnis suspicio potius repellenda est quam approbanda vel recipienda.

Gratian. Ipsa autem detractio, licet ex vitio detrahen-tium, tamen iusto Dei indicio nonnunguam adversus bonos excilatur, ut quos vel domestica praesumito, vel aliorum fa-vor in altum extulerat, detractio humiliet.

Unde Ambrosius ad c. 22. Lucae: C. X. Ne quis d) de se præssumat, linguae malorum es Dei

praecepto contra eum excitantur. Imitare Petrum tertio *alibi* dicentem 42): Domine, tu scis,

Imitare retrum tertio "alloi" dicentem ⁴⁻²): Domine, tu scis, quia diligo te. Etenim, quia tertio negaverat, tertio con-litetur; sed negavit in nocte, confitetur in die. Haec au-tem ideo dicta sunt, ut sciatis⁴⁻¹), neninem iactare se debere. Nam si⁴⁺) Petrus lapsus est, quia dixit⁴⁻⁵): Et si alli scandelizati facrint in te, sed non ego, quis allus iure de se praesumat? Denique et David, quia dixerat⁴⁻⁶): Ego dixi in mea abandantia, non movebor in seternum, cam sibi iactantiam obfuisse profitetur, dicens: Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.

C. XI. Ut bont salubriter humilientur, linguae malorum

contra cos insurgunt. Item Gregorius 126. IX. spist. 39. ad Theoctistam Patriciam 47).

Sunt plurimi, qui vitam bonorum amplius 40) quam debent laudant, et ne qua elatio de laude surrepat, permittit omnipotens Deus malos in obtrectationem et obiurgationem prorumpere, ut si qua culpa ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocetur. Hinc est ergo "9), quod doctor gentium se in praedicatione currere testatur per ⁵⁰) infamiam et bonam famam, qui etiam dicit ⁵¹): Ut seductores et veraces.

Gratian. Verum hac auctoritate prohibentur spirituales a carnalibus accusari, non carnales a spiritualibus. Quod ex verbis eiusdem datur intelligi, guibus in eodem capitulo °) subiunxit, dicens⁵²): Capite languescente facilius reliqua corporis membra inficiuntur, sicut scriptum est 53): Onine corports memora inactuatur, sicut scriptum est³³): Onne caput languidum, et omne cor moerens; a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Guapropter ma-mifrstum est, diabolum (gui sicut los³⁴) rugiens circuit, guae-rens guem possit devorare) cordibus plebium suadere, ut decto-ribus atque pastoribus suis detractiones irrogent, vel eos ac-cuscent, ut plebes languescentes (non tementibus pastoribus frema commit decivity) corum) lasciviant, alque in ima ruant, ut saltem sic periclitari possint. Multum vero distant damna morum a damnis rerum temporalium, guum ista extra nos sint, illa vero in nobis. Et infra: Peius¹) malum fore non existimo, quam Christianos suis invidere sacerdotibus. Hinc otiam Felix II. oit Episcopts in Alexandrina Synodo

congregatis 55);

C. XII. Des recte famulantes persegui non licet.

Quiescite, inquit sancta *et magna* Nicaena synodus, et nolite persequi eos, qui recte ⁵⁶) Deo famulantur, et sin-cera voluntate superni ⁵⁷) Dei mandata custodiunt, et nostris legibus subiugantur; quia nec decet, *nec ordo pa-titur*, ut *iniqui et* carnales spirituales persequantur.

C. XIII. Subditi praelatos suos accusare non debent. Item Anterus.4) Papa, epistola unica 58).

Ex merito plebis nonnunquam episcopi depravantur, qua-

pite languescente etc. sunt in epist. 3. Anacleti et apud Isi-

dorum de summo bono, lib. 3. c. 38.
f) Peius: Sunt in prima epist. Alexandri I.
C. XIII. g) Anterus: Sic restitutum est ex plerisque vetustis. Nam antea erat: Gregorius*). Confectum autem caput hoc est magnam partem ex Anacleti sententiis, in epist. 3.

diandi ent infamandi: Edd. rell. = C. IX. 38) Caput Pseudoisi-dori, cf. Isid. Sent. I. 3. c. 39. – Aus. I. 3. c. 32. Ivo Pan. I. 4. c. 36. Decr. p. 5. c. 243. Polyc I. 5. t. 1. – 39) add: suum: Ed. Bas. – 40) Matth. c. 10. v. 24. – 41) vero: Ed. Bas. – euan Edd. rell. = C. X. 42) Ioan. c. 21. v. 15. – 43) scianus: Edd. coll. o. – 44) et si: ened. pr. Lugdd. II. III. – 45) Marc. c. 14. v. 29 – 46) Psal. 29. v. 7. =: C. XI. 47) Ep. 45. (scr. A. 601.) I. 11. Ed. Marr. – 48) add.: fortasse: Edd. coll. o. – orig. – 49) etiam: Ed. Bas. – desid. in Edd. rell. – 50) inter: Edd. coll. o. – 51) 2 Cor. c. 6. v. 8. – 53) infra c. 13. – 53) Esa. c. 1. – 54) 1 Petr. c. 5. =: C. XII. 55) Caput Pseudoisidori. – 56) perfecte – ministrant: orig. – 57) superna: Edd. coll. o. = C. XIII. 58) Caput Pseu-doisidori, cf. Isid. Sent. 1. 3. c. 38., Hieron. ep 2. ad Nepotian. et ep. 13. ad Paulinum. – \Rightarrow) its in Edd. coll. o. pr. Bas. Nor.

tenus proclivius cadant qui sequuntur. Capite languescente cetera corporis membra inficiuntur. Deteriores ⁵⁹) sunt, qui vitam moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum praediaque diripiunt. Caveat unusquisque, ne aut linguam, aut aures habeat prurientes, id est, ne aut ipse aliis detrahat, aut alios audiat detrahentes. Srdens ⁶⁰), inquit ⁶¹), adversus fratrem tuum loguebaris detrahendo, et adversus filium metris tune ponebas scandalum, etc. Parcant singuli detractioni linguae, custodiantque sermones suos, et sciant, quia cuncta ⁶²), quae de aliis loquuntur, sua sententia iudicabuntur. Nemo invito auditori libenter refert. Officii singulorum sit, dilectissimi, non solum oculos castos servare, sed et linguam, nec quid in cuiusquam domo agatur alia domus per eos ⁶³) unquam noverit. Habeant ommes simplicitatem columbae, nec cuiquan machinentur dolos et serpentis astutiam, ne aliorum supplantentur insidiis.

Itom Lucius Papa opist. unica, Episcopis Galliae et Hispaniae scribens 64):

C. XIV. Sapiens nocers non cupit.

Sapiens non est omnis qui nocet.

C. XV. Roptoribus deteriòres sunt episcoporum detractores. Rem Anacletus Papa, epist. III. 45)

Deteriores sunt, qui doctorum vitam moresque corrumpunt, his, qui substantias aliorum praediaque diripiunt. Ipsi enim ea, quae extra nos, licet nostra sint, auferunt; nostri autem⁶⁶) detractores, et morum corruptores nostrorum, sire qui adversus nos armantur, proprie nos ipsos diripiunt^h)⁶⁷), et ideo iuste infames sunt, et merito ab ecclesia extorres fiunt. Pro meritis ergo plebis saepe pastores depravantur ecclesiae, ut proclivius corruant qui sequuntur.

'C. XVI. De codem

Rem Alexander Papa, epist. III. 68)

Summa iniquitas est fratres detrahere et accusare. Unde scriptum est ⁽⁹⁾: Omnis, qui detrahit fratri suo, homicida est, et omnis homicida non habet partem in regno Dei⁷⁰).

Gratian. Patet ergo, ut praemissum est, quod carnales prohibentur ab accusatione spiritualium, non spirituales ab accusatione carnalium.

Becusations carnainum. 11. Pars. §. 1. Quum itaque criminosi et infames ad accusationibus prohibeantur, videndum est, quos canonum saera auctoritas infames appellet.

De kis Stephanus Romanae Ecclesiae Episcopus scribit Hilarie, op. I. c. 1. dicens⁷¹):

C. XVII. Quas personas infames habeantur.

Infames⁷²) esse eas personas dicimus, quae pro aliqua culpa notantur infamia, id est omnes, qui Christianae legis normam abiiciunt, et statuta ecclesiastica contemnunt; similiter fures, sacrilegos et omnes capitalibus criminibus irretitos; sepulcrorum quoque violatores, *et apostolorum atque successorum eorum reliquorumque Patrum statuta

NOTATIONES CO

C. XV. h) Diripiunt: Antea legebatur: nos ipsos decipiunt. Emendatum est ex Isidoro, libro 3. de summo bono, cap. 38., Anacleti verba, quantum comici potest; referente, et optime convenit cum iis, quae antecedunt. Verum in duobus antiquis axemplaribus epistolarum Anacleti, altero Vaticanae, altero Florentinae bibliothecae, habetur: non nos, sed propris se ipsos decipiunt. C. XVII. i) Accusare: In vulgatis*) codicibus sementative en decourtingen and tabianetium autor

C. XVII. i) Accusare: In vulgatis*) codicibus sequebatur: nec ad accusationem, seu ad testimonium nullatenus iuste possunt recipi, quae sunt expuncta, quoniam absunt a manuscriptis (uno excepto), et originali, et Bur-

libenter violantes⁴, et⁷³) omnes, qui adversus Patres armantur, qui in omni mundo infamia notantur; similiter⁷⁴) et incestuosos, homicidas, periuros, raptores, maleficos, veneficos, adulteros, de bellis publicis⁷⁵) fugientes, et qui indigna sibi petunt loca tenere, aut facultates eccleside abstrahunt⁷⁶) iniuste, et qui fratres calumniantur, aut accusant⁷⁷) et non probant, vel⁷⁶) qui contra innocentes principum animos⁷⁹) ad iracundiam provocant, et omnes anathematizatos vel pro suis sceleribus ab ecclesia pulsos⁸⁰), et omnes, quos ecclesiasticae vel saeculi leges infames pronunciant. Hi⁸¹) nimirum omnes, nec⁸²) servi ante legitimam libertatem, nec poenitentes, nec bigami, peo illi, qui curiae deserviunt, vel non sunt integri corpore, aut sanam non habent mentems vel intellectum, aut inobedientes sanctorum⁸³)' decretis exsistunt, aut furiosi manfi festantur, hi omnes, inquam, mec ad sacros gradus debent provehi, nec isti, nec liberti⁸⁴) neque suspecti, nec rectam fidem vel dignam conversationem non habentes, summos sacerdottes possunt accusare¹).

C. XVIII. Infamis efficitur qui sciens peierare praesumit. Item Fabianus Papa⁸⁵).

III. Pars. Quicunque sciens se⁸⁶) peieraverit, quadraginta dies in pane et aqua, et septem sequentes annos poenitedt, et nunquam sit sine poenitentia, et nunquam in testimonium recipiatur; communionem tamen post haec⁸⁷) percipiat.

C. XIX. Accusatores et personas, quas leges saeculi non admittunt, occlesiasticae quoque repellunt.

Rem Eusebius Papa, epist. I. ad Episcopos Galliae⁵⁸). Nos sequentes Patrum vestigia pro salvatione servorum Dei, quascunque ad accusationem personas leges publicae non admittunt, his impugnandi alterum et nos licentiam submovemus, et nullae accusationes a iudicibus audiantur ecclesiasticis, quae legibus saeculi problemtur.

submovemus, et nullae accusationes a iudicibus audiantur ecclesiasticis, quae legibus saeculi prohibentur. Gratiam. Sed licet infames ab accusatione episcoporum prohibeantur, non tamen isti ab huiusmodi accusatione prohibendi sunt. Haereticos namque accusare infamibus non prohibetur, ut supra patuit in ea⁸⁹) causa, ubi de accusatione minorum adversus maiores disputatum est.

C. XX.

Item ^k) ⁹⁰); Quum maiores scientia et moribus a minoribus accusari pro bilegatur, non genugles al genugles, a more

hibeantur, non acquales ab acqualibus, vol minores a maioribus, ab huius ergo¹) accusations non sunt hi prohibendi, quum haereticus catholico minor sit.

Sed hoc an generaliter accipiendum sit, Augustinus now definivit, lib. IV. de Baptismo contra Donatistas, c. 5. dicens :

C. XXI. Dubium est; an sciens avarus, an nesciens haereticus gravius peccel.

Quaero ergo, quis peccet gravius, an qui nesciens "in" haeresim incurrerit, an qui sciens ab avaritia, id est ab

S CORRECTORUM.

chardo et Ivone⁺⁺). In Panormia tamen haec postrema pars post verbum: manifestantur, sic habet: Mi omnes nusquam nec ad sacros gradus debent provehi, nec ad accusationem, seu ad testimopium ullatenus iuste possunt recipi.

C. XX. k) Caput hoc in plerisque vetustis exemplaribus conjunctum est superiori. Quare conjicere licet haccesse verba Gratiani.

1) Ab huiua ergo: Locus hic emendatus est'ex manuscriptis. In impressis legebatur: ab accusatione huiusmodi sunt prohibendi ***). Ex qua lectione vix apta sententia elici poterit.

- cf. conc. Arel. I. c. 3: - 76) an/ermut: Ans. Ivo Fan. - Edd. coll. o. - 77) cf. c. 75. conc. Eliber. - 78) cf. interpr. ad Theod. cod. 1. 9. t. 39. c. 3. - 79) animum: Edd. coll. o. - 80) reputros: eaed. - 81) cf. Gelasil ep. 9. - 82) add.: elian: Ed. Bas. -83) add.: Patrum: Edd. coll. o. - 84) cf. conc. Carth. VII. c. 9. - (3) et Edd. coll. o. pr. Bas. - (3) neque tamen Anselme. = C. XVIII. 85) imo ex. itb. poentit. Halitgarii Cameracensis I. 4. c. 96. - cf. Rabari ep. ad Heribald. c. 8. - Reg. I. 2. c. 324. (: ex pombtentiali). Burch. 1. 12. c. 8. Ivo Decr. p. 12. c. 65. - 86) abest a Reg. - 87) hoc: Edd. coll. o. = C. XIX. 89 Caput Ps eq doisidori, cf. C. 3. q. 5. c. 5. - Ans. I. 3. c. 25. - 89) eadem: Edd. coll. o. pr. Bas. - cf. C. 2. q. 7. = C. XX. 90) have sumt Gratiani verba. - (3) Juduzmodi accumationibus non sumt prohib.: Edd. Bas.

Quaest. I. C. XIII. 59) infra.c. 15. et C. 9. q. 3. c. 15. — 60)
 — cf. com

 Paalm. 49. v. 20. — 61) add.: Propheta: Edd. Bas. Ven. I. Lugdd. —
 coll. o. —

 63) cancit, qui: Edd. Lugdd. II. III. — 63) vos: orig. — C. XIV.
 coll. o. —

 64) Cap. Pseudoisidori, cf. Sixti Pythag. seat. 392. — Ivo Decr.
 p. 3. c. 140. —
 c. XV. 65) Cap. Pseudoisidori, cf. supra c. 18.

 — Burch. 1. 1. c. 138. Ans. 1. 3. c. 11 (10). Deusdedit p. 3. Ivo
 Decr. p. 5. o. 239. — 66) quoque: Edd. coll. o. —
 coll. o. —

 Coll. citt. et Edd. coll. o. —
 C. XVI. 68) Caput Pseudoisidori. c. 8. V. 15. —
 T0) CArtatentialit.

 dori. — Ans. 1. 11. c. 43. — *69) 1 loan. c. 3. v. 15. —
 T0) CArtatentialit.
 Reg. —

 Burch. 1. 1. c. 173. Ans. 1. 3. c. 5. Ivo Pan. 1. 4. c. 66. Decr. p. 5.
 c. 391. Deusdedit. p. 3. Polyc. 1. 5. t. 1. —
 T32 cf. interpr. ad Paul.

 Sent. 1. 1. t. 2. —
 Theod. cod. 1. 9. t. 38. c. 8. cum interpr. —
 76) abest ab orig.
 Ed. Eds. .

idolalatria non recesserit? Secundum *guidem* illam regulam, qua peccata scientium peccatis ignorantium prae-ponuntur, avarus cum ⁹¹) scientia vincit in scelere. Sed ponuntur, avarus cum^{5,1} Scientia vincit in scenere. Seu ne⁹²) forte hoc *fiat⁴, facit ⁹³) in haeresi-sceleris ipsius ma-gnitudo, quod facit⁹⁴) in avaritia scientis admissio, ^{*}ut⁴ haereticus nesciens avaro scienti coaequetur ⁹⁵). Item c. 20. eiusdem libri: §. 1. Utrum *autent^{*} catholicum pessimis mo-ribus alicui haeretico, in cuius vita, praeter id, quod hae-ticus cat. pon inveniust homines quod ⁹⁶) reprehendant. reticus est, non inveniunt homines quod %) reprehendant, praeponere debeamus, non audeo praecipitare sententiam.

IV. Pars. Gratian. Verum hoc Augustini, et illud de infamium accusatione, de his intelligendum est, quos constat esse haereticos, non de his, qui se negant in haeresim lapsos. Hic autem in ommbus religiosus apparens, dum se negat haereticae communionis aliquando macula infectum, infances atque alios huiusmodi a sua accusatione ipse repellit. §. 1. Haec licet ratione niti videantur, exemplo tamen laesae maiestatis vana intelliguntur, ad cuius accusationem dum socius initae factionis admittitur, non quaeritur, an cogitare contra animam principis sit maiestatem laedere, sed an aliquis de nece eius tractaverit.

Unde Impp. Arcadius et Honorius AA. in nono libro Codicis, titul. ad legem Inliam maiestatis, leg. 5., scripsisse leguntur m) 97);

C. XXII.

Si quis 98) cum militibus vel privatis, *vel* barbaris etiam. scolestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum vel dederit, de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis ⁹⁹) et consistorio nostro intersunt, senatorum etiam (nam et ipsi pars corporis nestri sunt) vel cuiuslibet postremo, qui nobis militat, cogitaverit, (eadem enim sepostrento, qui noois innicat, cograverit, (cadem enia) se-veritate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri iura vo-lnerunt,) ipse quidem, utpote maiestatis reus, gladio fe-riatur "*0), bonis eius ¹⁰¹) omnibus fisco nostro addictis. Filii vero eius, quibus vitam imperatoria specialiter lenitate ritu vero etus, quious vitau interiatoria specialiter infiate concedimus, (paterno enim deberent 102) perire supplicio, in quibus paterni, hoc est hereditarii, criminis exempla metuuntur), a materna 103) vel avita, omnium etiam pro-ximorum hereditate ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuo egentes et pauperes, infamia cos paterna semper consitetur, ad nullos unquam 104) honores, ad nulla 105) sacramenta perveniant, sint postremo tales, ut his perpetua egestate sordentibus sit et mors solatium et vita supplicium. Benque iubenus etian eos notabiles 106) esse sine venia, qui pro talibus unquam apud nos intervenire tentaverint. Et infra: randus unquam apud nos intervenire teataverint. Et infra: §. 1. Sane, si quis ex his in exordio initae factionis, studio verae landis accensus¹⁰⁷), "initam" prodiderit factionem, praemio¹⁰⁵) et honore a nobis donabitur¹⁰⁹). Is vero, qui usus fuerit factione, si vel¹¹⁰) sero, tamen incognita adhuc consilierum¹¹¹) arcana patefecerit, absolutione tan-tum ac venia dignus habebitur.

Gratian. Porro simoniae accusatio ad instar publici criminis lassae maiestatis procedere debet, sicut Les imperator in lib. 1. Codicis decrevisse legitur, tit. de episcopis et clericis, l. Si quenquam. Quod de accusatione, non de poena intelligi oportet.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXII. m) Hoc et sequens caput in vetustis exemplaribus sunt coniuncta antecedenti, quare nec rubricas habent. Quaest. II. C. II. a) Indemnatus: In originali logitur: indemnatus licet ab his, qui nihil sciunt, secedere ad tempus pro persona maioris auctor atis inbeatur, illo, quamdiu probari nikil polest, in communione omnium, prae-lerguam eius, qui eum reum iudicat, permanente.

Quaest, I. C. XXI. 91) ararum conscientia: Edd. coll. 0. -90) si; ib. - 93) foriat: eacd. pr. Lugdd. II. III. - 94) foriat: Ed. Bas. - 95) conceptatur: Edd. coll. 0. - 96) reprehendere va-lemnt: Ed. Bas. = C. XXII. 97) const. 8. (scr. A. 397.). Cod. 1. 9. t. 5. - 96) (usignis: orig. - 99) concilis: Ed. Lugd. II. - 100) ferietur: Edd. coll. 0. pr. Lugd. II. - 101) abest ab Ed. Bas. -100) debent punive: ib. - 103) a success. omnium hab. alieni: Edd. Arg. Bas. - a maternu et a success. omnium hab. alieni: Edd. Arg. Bas. - a maternu et a success. omnium prox. Aab. alieni: Edd. Arg. Bas. - 106) add.: prorsus: ci.g. - Ed. Arg. - Böhm. - 105) add.: prorsus: Ed. Bas. - penius: Edd. rell. - 106) add.: ent. - erig. - 109) decorabilur: Edd. co. pr. Bas. - 110) ab-Hadem pr. Lugdd. Par. - 111) conciliorum: Edd. Bas. Ven. Var. Lagdd. I. II. = C. XXIII. 112) const. 7. Cod. I. 9. I. 5.

Unde Imppp. Valentinianus, Valens ef Gratianus AAA. lib. IX. Cod. tie, ad l. Inl. maiest. l. Nullus 112);

C. XXIII.

Nukus omnino, cui inconsultis ac nescientibus nobis fidicularum tormenta inferuntur 113), militiae, vel generis, aut dignitatis uti defensione prohibeatur, excepta tantum

maiestatis causa, in qua sola omnibus aequa conditio est. Gratian. Sed guum omnes illi assumantur in hae accusatione simoniae, qui possunt accusare de crimine maiestatis, constat, quod sicut ibi non dubitatur de crimine maiestatis, sed an reus commiserit illud, sic et hic non negatur haeresis, sed impetitur accusatus, an commiserit haeresim.

QUAESTIO 11.

GRATIANUS.

Quod autem quaeritur, si episcopus in accusatorem accusa-tionem vertere voluerit, an suae simplici assertioni fides sit adhibenda? facile soloitur, si sanctorum Patrum auctoritas diligenter inspiciotur. Ut enim sancti Patres definiunt, nullius personae, quantumlibes exercitatae, confessioni fides est adhibenda, nisi competentes probationes adhibeat. Unde in Carthaginensi Concilio IV. c. 29. legitur 1):

C. I. Episcopus alicui crimon obiiciens, in synodo probet quod obiicit.

Episcopus, si clerico vel laice crimen impegerit²), deducatur ad probationem in synedum.

Gratian. Sed obiicitur: Si se solum alieni sceleris con-scium noverit, probare illud testibus non valet; quid ergo tunc sibi faciendum sit, ex Concilio Vasensi I. c. 8.³) sic diffinitur :

C. II. Episcopus non proferat qued probare non potest. Si tantum episcopus alieni sceleris se conscium novit⁴), quamdiu probare non potest, nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem eius secretis correptionibus elaboret. Quod si forte 5) correptus 6) pertinacior fuerit, et se communioni publicae 7) ingesserit, etiam si episcopus in redar-guendo illo³), quem reum iudicat ⁹), probatione ¹⁰) deticiat, indemnatus ³) (licet ⁴ab⁴ iis, qui nibil sciunt ¹¹), secedere ad tempus pro personae12) maioris auctoritate iubeatur)13) ille tamen, quamdiu nihil probari 14) potest, in communione omnium, praeterquam eius, qui eum reum iudicat, permanebit.

C. 111. De episcopo, qui sibi soli dicit aliquem crimen suum fuisse confessum.

Item ex Concilio Africano, c. 99. et 100.15)

cere non potest.

C. III. b) Communicare: Sic in Carthaginensi VII. cap. 5., cui ad verbum respondet hoc caput. In Africano autem hic sequitur: secrete tamen interdient ei communionen, donec obtemperet, quemadmodum et apud Burchardum. Se-quentia autem verba: Quamdiu etc. sunt initium capitis centesimi.

- Valerii nomen abest ab Edd. Arg. Nor. Ven. I. H. - Valeriani contra a Lugdd. - 113) offerantur: Edd. coll. o. Quaest. H. C. I. 1) c. 59. Statuti. cecl. ant. - cf. ad c. 9. D. 18. - 2) imposuerii: Edd. coll. o. = C. II. 3) hab. A. 442. -Ivo Decr. p. 5. c. 3bil. - 4) norerii: Edd. coll. o. - 5) abest a Coll. Hisp. - 6) correctus: Edd. coll. o. p. Arg. - 7) publice: Coll. Hisp. - 6) itlun: Edd. coll. o. - 9) indicat: eacd. pr. Bas. Lugdd. - 10) in prob.: eacd. pr. Arg. - 11) sciteerini: Edd. Arg. - is sciteerii: Edd. Ven. II. Nor. - sciterunt: Edd. Ven. I. Lugdd. Par. - 13) personu maioris antoritatis: Coll. Hisp. - 13) indean-tur: Ed. Arg. - 14) probare: Edd. coll. o. = C. III. 15) c. 5. conc. Carth. VII. hab. A. 419. - Burch. L 19. c. 187. Ivo Decr. p. 5. c. 363. - 16) alignem: Ed. Bas.

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

Iudicium vero archiepiscopi alterius provinciae alicui expetere non licet.

Unde Gregorius ait respons. IX. ad Augustinum Anglorum Episcopum '):

C. I. Alterius parochianum alicui iudicare non licet.

Scriptum est in lege 2): Per alienam messem transient falcem³) miltere non debet⁴), sed manu spicas conterere et manducare. Falcem ergo iudicii mittere non potes⁵) in sam segetem⁽⁾, quae alteri[?]) videtur esse commissa, sed per effectum⁴) honi operis frumenta dominica vitiorum suo-rum paleis exspolia⁹), et in ecclesiae corpus monendo¹⁰) et.persuadendo, quasi mandendo¹¹), converte¹²).

C. II. Quot civitates unaquaeque provincia habet.

Item Pelagius Papa II. ep. VIII. omnibus Episcopis 13). Scitote certam provinciam esse, quae habet X. aut XI. 14) civitates, et unum regem, et totidem minores potestates civitates, et unum regem, et totidem minores potestates sub se, et unum metropolitanum, aliosque suffraganeos¹⁵) X. vel XI. episcopos iudices, ad quorum iudicium omnes causae episcoporum¹⁶), et reliquorum sacerdotum, ac ci-vitatum referantur, ut ab his omnibus iuste consona voce discernantur¹⁷), nisi ad maiorem auctoritatem fuerit ab jis, qui iudicandi sunt, appellatum. Unde non oportet, ut degradetur vel dehonoretur unaquaeque provincia; sed apud semetipsam habeat judices, sacerdotes et episropos, singulos videlicet secundum ordines suos, et quicuaque causam habuerit a suis iudicibus 18) iudicetur, et non ab alienis, id est a suae iustis iudicibus provinciae, et non ab extraneis, nisi (ut iam est praelibatum) a iudicandis fuerit appellatum.

C. III. Non aliorum, sed primatis iudicio quisque se subliciat episcopus

Item Nicolaus Papa¹⁹).

Denique Suffredus, si tale in se crimen noverat, quo recte posset episcopatu privari, vel infirmitate se sentiebat for-sitan²⁰) praegravari, qua impeditus nullis²¹) posset pro-ximis sua praelatione prodesse, primatis sui debuerat et non aliorum dioeceseos antistitum praestolari²²) iudicium. Quod si²¹) quaelibet ambiguitas, vel aliqua fortasse super eius 24) examinatione, vel episcopatus abrenunciatione oborta²⁵) fuisset²⁶) contentio, ex more ad apostolicam sedem referri convenerat, et nostra in his omnibus debuerant cuncti decreta penitus exspectare. Quod quia omis-sum •) hactenus dolemus, dilectissimam ²⁷) mihi gloriam vestram vehementer efflagito, ut iam dictus Suffredus epi-

scopus proprio restituatur episcopio, et 26) si quid reprehensione dignum gessit, postea vel correctione, vel digna animadversione definietur ²⁹).

Gratian. Est tamen casus, in que episcopus alterius parochianum excommunicare valet.

Unde in Concilio apud Compendium, c. 5.30): C. IV. Quando episcopus alterius parochianum excommu-

nicare valet. Placuit pro communi utilitate *et instante necessitate*, ut pro³¹) depraedationis causa alter episcopus excommunicaverit.

C. V. De eodem. PALEA. [Item ex Concilio Meldensi, c. 2.32]

"De illis autem, qui intra parochiam beneficium aut he-reditatem habent, et alterius episcopi parochiani sunt, et de loco ad locum iter faciunt, et rapinam³³) et deprae-dationes peragunt, placuit, ut excommunicentur, nec ante ex paroecia exeant, quam quae perpetrarunt³⁴) digne emendent. Quorum excommunicatio seniori eorum et proprio episcopo significanda est, ne³⁵) eos recipiat³⁶) ante, quan illuc redeant, ubi rapinam fecerunt³⁷), et ibi omnia pleniter emendent."

QUAESTIO IV. GRATIANUS.

Porro cuius indicium sibi expetendum sit, si indices electi inter se discordare coeperint, in Concilio Antiocheno, cap. 14., sie invenitur diffinitum •) '):

C. I. A quo sit ferenda sententia, quando comprovinciales episcopi discordant.

Si quis episcopus criminaliter²) in iudicio episcoperuma fuerit accusatus, contingat autem episcopos³) provinciae, qui convenerint, diversas habere sententias, et alios qui-dem innocentem eum pronunciare, alios reum, propter huiusmodi controversiam amputandam placuit sanctae syaodo metropolitanum b) episcopum alterius provinciae vicinae⁴) advocari, et aliquantos cum eo episcopos alios, qui pariter residentes quaecunque⁵) fuerint dirimant quae-stiones⁶), propter hoc, ut irmum sit iudicium, quod ab unius provinciae episcopis fuerit promulgatum.

Quando indices electi de sententia inter se discordes exstiterint, de vicina provincia archiepiscopus advocetur.

Item ex Concilio Martini Papae, [id est Episcopi Bra-carensis,] c. 13. 7)

Si quis episcopus in aliquibus *causationibus* iudicatur, et

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. III. C. III. a) Omissum: Locus hic emendatus est ex plerisque vetustis Gratiani codicibus *).

Quaest. IV. C. I. a) Caput hoc in multis etiam vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex concilio Laodiceno. In uno tamen perautiquo est ex concilio Antiocheno, in quo etiam exstat, et est antiqua versio.

b) Metropolitanum: Graecum exemplar hic valde dissentit ab hac versione. Nam ex his verbis colligitur, concilium illius provinciae, in quo necesse est adesse proprium metropolitanum, posse advocare vicinae provinciae metropolitanum cum aliquot episcopis. Quod Martinus etiam Bracarensis in sequenti capite, quod ex concilio Antiocheno

Quaest. III. C. I. 1) Ep. 64. (scr. A. 601.) l. 11. Ed. Maur. – (cf. ad Dist. 5. c. 1.) – 2) Deut. c. 23. v. 25. – 3) in eam falc.: Kd. Bas. – 4) debes: Edd. coll. o. – 5) debes: Ed. Bas. – poles nec debes: Edd. rell. – 6) in ea segete: Ed. Arg. – 7) alieno red alteri: ib. – 8) affectum: orig. – Edd. coll. o. pr. Lugdd. – 9) expolare: Edd. Bas. Ven. I. Par. Lugdd. – exspoilata: Edd. Arg. Nor. Ven. II. – 10) admonendo: Edd. coll. o. – add.: convertere: Edd. Arg. Nor. Ven. II. – 11) mandando: Edd. Bas. Lugdd. – mandurando: Edd. Arg. Nor. Ven. II. – 12) conterrere: Edd. Arg. Nor. Ven. II. – convertere: Edd. rell. = C. II. 13) Caput P seu-doisid ori, cf. Greg. M. ep. 65. l. 11., conc. Carth. III. c. 10., Theod. cod. I. 9. t. 1. c. 10. 16. – Ans. I. 6. c. 107 (112). Ivo Pan. I. 4. c. 24. Polyc. I. 5. t. 1. – 14) IX.: Ed. Bas. – 15) suffragatores: orig. – 16) verba: episcop. – ctvit.: desid. ap. Iv. – 17) descer-matur: Edd. Arg. Bas. Lugd. I. Par. – decermatur: Pau. – Edd. Lugdd. II. HI. – 18) add.: provinciae: Edd. Arg. Nor. Ven. II. = C. III. 19) Non reperitur inter epistolas Nicolai I., quare ad conc. VH. Nicolai retulit Mansius. – cf. Dist. 50. c. 13. – Uoll. tr. p. p. 1. t. 62. c. 30. – 30) abest ab Ed. Bas. – 31) maltus: Ed. Bas.

accepit, confirmat. Graece vero locus ita habet : ždoše rg άγία συνόδω τον της μητοοπόλεως επίσχοπον από της πληαγιά στουστά τον της μητοπολεώς επισχοπου από της πλη στοχώρου επαρχίας μετικπλείσθαι ετέρους τινάς τοὺς επικρι-γοῦντας, και τὴν ἀμιμαβήτησιν διαλύοντας, τοῦ βεβαιώσαι σὺν τοῖς τῆς ἐπαρχίας τὸ παριστάμενον. Quod Dionysius, quemadmodum etiam est in Codice canonum, sic vertit: Sanctae symedo placuit, ut metropolianus episcopus a vicima provincia indice alice consecut out contrapersion tollant ut provincia indices alios convocet, qui controversiam tollant, ut per cos simul et per comprovinciales episcopos quod iustum visum fuerit approbetur. Ac sane, quod metropolitanus ad aterius metropolitani vocationem deberet venire, atque in eodem concilio duo metropolitani futuri essent, vix videtur convenire.

- 22) postulari: Edd. Arg. Nor. Ven. II. - 23) enim: Ed. Bas. -24) abest ab Edd. Arg. Nor. Ven. II. - 25) aborta: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. Lugd. I. - 26) fuerit: Edd. Bas. - \Rightarrow) omissum cel, -dolendo: Ed. Bas. - com. est - dolenus: Edd. rell. - 27) difectis-simi: Edd. Nor. Ven. I. II. Lugdd. - add.: igitur: Edd. Coll. o. -25) et hic sl: eaed. pr. Bas. - 29) diffiniatur: Edd. Bas. = C. IV. 30) ex capitulari Carolomanni, vel conc. in Vernis palatio habite A. 882. - Burch. I. 11. c. 12. Ivo Decr. p. 14. c. 83. - 31) abest ab Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. = C. V. 32) Imo ex eodem capita-iari Carolomanni c. 6. - Reg. I. 2. c. 290. Burch. I. 11. c. 45. Ivo Decr. p. 14. c 109. - cf. Comp. I. et X. de rapi. c. 1. - 33) rapi-nas: Coll. citt. - 34) patrarunt: Edd. coll. o. - 35) nec: Edd. Lugdd - 36) recipiant: Ed. Bas. - 37) fecerint: Ed. Bas.

Quaest. IV. C. I. 1) hab. A. 332. — Burch. I. 1. c. 150. Ive Decr. p. 5. c. 263. ex Dionysio. — 2) de aliquibus causis criminali-bus: orig. — 3) de episcopis: ib. — 4) vicinum: Ed. Arg. — 5) quicunque: Edd. coll. o. — 6) quaestionem: caed. — Coll. Hisp. = C. II. 7) idem capat conc. Antiech. ex interpr. Martini Brac. 24

31

1

viderit ipsos episcopos, qui in provincia sua ⁸) sunt, inter se iudicio discrepare, ita ⁹) ut alii videantur eum, qui iu-dicatur, iustificare, alii condemnare, pro definitione huius dissensionis hoc placuit sancto ¹⁰) concilio, ut de provincia vicina alter metropolitanus convocetur episcopus, ut per eum confirmetur quod secundum rectum placuerit canonem.

Gratian. Nisi eadem provincia primatem habuerit, ad quem negotia, quae per metropolitanum terminari non valent, referenda sint.

Unde Bonifacius Papa, Episcopis •) Gallias 11):

C. III. Primati deferantur negotia, quae metropolitanus explicare non valet.

Si inter episcopos eiusdem concilii¹²) dubitatio emerserit de ecclesiastico iure vel de aliis negotiis, primum metro-politanus eorum cum aliis¹³) in concilio considerans rem diiudicet, et si non¹⁴) acquiescat utraque pars iudicatis¹⁵), tunc primas regionis inter ipsos audiat, et quod ecclesia-sticis canonibus et legibus vestris ¹⁶) consentaneum sit, hoc definiat, et nulla pars calculo eius valeat contradicere.

C. IV. De eodem. PALEA.

[Item Alexander Papa17).]

"Si metropolitanus a quocunque comprovinciali episcopo⁴)¹⁸) in causa propria appellatus eum audire distulerit, in pro-Xima synudo negotii sui habeat licentiam exercendi, et quicquid per >>) iustitiam a comprovincialibus suis fuerit statutum debet custodiri. "

Gratian. Sed si omnium comprovincialium concordi sententia fuerit damnatus, manebit erga eum immobilis censura. Unde in Antiocheno Concilio, cap. 15. legitur 20):

C. V. Episcopus, qui ab episcopis suae provinciae consonam sententiam reportaverit, ab aliis sudicari non poterit.

Si quis episcopus criminaliter accusatus ab omnibus, qui sunt intra provincian, episcopis acceperit²¹) unam con-sonamque sententiam, ab aliis ulterius iudicari non poterit, sed manere circa eum²²) oportet tanquam convenientem, quae ab omnibus prolata est, firmam ratamque sententiam.

Gratian. Subintelligendum vero est, nisi ad iudicem maioris auctoritatis fuerit provocatum. Tunc enim per appella-tionem soluta sententia firmitatem non obtinet.

Unde Nicolaus Papa ait in epist. ad Carolum Regem, cuius initium : "Nunquam dolorem generat." 33):

C. VI. Semel definitum rectractari non licet, nisi ubi maior auctoritas fuerit.

Quod bene semel definitum est et interpositis iuramentis deliberatum, nulla debet iteratione, nisi fortassis ubi fuerit²⁴) maior auctoritas, retractari.

C. VII. In renovatione indicis B. Petri memoria est habenda. Item ex Concilio Sardicensi, c. 4.25)

Osius episcopus dixit: "Quod si aliquis episcopus adiudi-**Osius** episcopus dixit: "quod si aliquis episcopus adiudi-catus fuerit in aliqua causa, et putat se bonam causam habere, ut²⁶) iterum²⁷) iudicium renovetur²⁶), si vobis placet, S. Petri apostoli²⁹) memoriam honoremus, ut scri-batur vel ab his, qui examinaverunt, vel etiam ab aliis episcopis, qui in provincia proxima morantur. Romano episcopo. Et si iudicaverit³⁰) renovandum esse iudicium, renovetur et det judices. Si autem probaverit talem causam, ut ea non refricentur³¹), quae acta sunt, quae de-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. c) Episcopis: Sic est emendatum ex aliquot vetustis codicibus, Burchardo, Ivone et Polycarpo*). An-tea erat: populis. Simillima vero huic capiti leguntur No-vella 123. cap. 34. apud Iulianum antecessorem. C. IV. d) Episcopo: Burchardus et Ivo addunt: bis

fuerit in causa, elc.

Quaest. IV. C. H. 6) abest ab orig. — 9) desid. ib. — 10) sanctae symodo: Edd. coll. o. = C. III. *) ita in Ed. Bas. — 11) imo ex c. 22. Nov. 123. — Burch. l. 1. c. 57. Ivo Pan. l. 4. e. 39. Decr. p. 5. c. 167. Polyc. l. 5. t. 4. — 13) consiti: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 13) add.: quibusdan: Coll. citt. — Ed. Bas. — 14) non: abest ab Ed. Bas. — 15) tudicanti: Ivo Pan. — tudicantium: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Par. — 16) nostris: Ed. Bas. — Coll. citt. = C. IV. 17) Caput incertum. — Burch. l. c. 59. Ivo Decr. p. 5. e. 169. — 18) add.: bis: Burch., nec tamen Ivo in Ed. Frontonis. — 19) propter: Ivo. Burch. — Ed. Bas. = C. V. 20) hab. A. 332. — 19) ecerperit: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Lugd. I. Par. — 22) cems: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. VI. 23) scr. c. A. 868. — Burch. 1. 9. e. 49. — 24) sti: Ed. Bas. = C. VII. 25) hab. A. 347. — Ans.

creverit³²) Romanus episcopus confirmata erunt. Si hoc ergo omnibus placet, statuatur. "Synodus³³) respondit: Placet.

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

Quod autem deficiente accusatore non sit reus cogendus ad probationem, auctoritate Gregorii probatur, qui lib. V. epist. 25. scribens Maximo ait 1):

C. I. Onus probationis reo non incumbit.

Quod autem postulas, ut illuc personam dirigere debea-mus, qua²) de his, quae dicuntur, possit esse probatio, esset utcunque excusabile, si unquam ratio ei, qui accusatur, necessitatem probationis imponeret. At postquam non tibi, sed accusantibus hoc onus incumbit, ad nos, sicut praefati sumus, dilatione cessante venire non desinas.

Gratian. Item accusatus non negationem, sod exceptio-nem probare debet. Codicis lib. IV. tit. de probationibus l. Actor 3):

C. II. De eodem.

Accusator⁴), quod asseverat probare se non posse profi-tendo, reum necessitate monstrandi contrarium non adstringit, quum per rerum naturam factum negantis probatio nulla sit.

Gratian. Hoc autem servandum est, quando reum publica fama non verat. Tunc enim auctoritate eiusdem Gregorit propter scandalum removendum, famam suam reum⁵) purgare oportet.

CAUSA VII.

GRATIANUS.

Quidam episcopus longa aegritudins gravatus alium sibi substitui rogavit, cuius precibus summus Pontifex annuit, et quod rogaverat ei concessit. Postea vero convaluil idem episcopus, et quod prius fecerat cupit rescindi; adversus eum, qui sibi et ghou prins secerai capit reservat; unversus eam, gui suo successerat, quaestionem moret, suamque cathedram tanquam sibi debitam reposeit. (Qu. 1.) Hic primum quaeritur, utrum vivente episcopo alius possit in eadem ecclesia ordinari? (Qu. 11.) Secundo, an iste valcat reposeere cathedram, quam sua intercessione alter accepit?

QUAESTIO L

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem vivente episcopo alius superponi aut superordinari non possit, ex concilio apud Arcerniam el celebrato definitum est, in quo legitur: ut nullus vivente episcopo alius superponatur aut superordinetur episcopus, nisi forsitan in eius locum, quem capitalis culpa deiecerit.

C. I. Pro molestia corporis suo honore non privetur episcopus.

Item ex Regesto Gregorii Papae, lib. IX. epist. 41. ad Anatolium Constantinopolilanum Diaconum b) 1).

Scripsit mihi tua dilectio, *piissimum 2) domnum nostrum* reverendissimo fratri meo loanni primae lustinianeae epi-scopo pro acgritudine capitis, quam patitur, praecipere³) succedi⁴), ne forte, dum episcopi iura eadem civitas non

Causa VII. Quaest. I. Pars I. a) Arverniam: Burchardus etiam et lvo citant ex Arvernensi, c. 13.; ex-stat autem in Aurelianensi V. cap. 12.

C. I. b) Caput hoc emendatum et locupletatum est ex originali.

1. 2. C. 77. — 26) et: Coll. Hisp.; est tamen ut in varietate lectionis. — 27) alterum iud.: Edd. coll. o. — 28) removetur: Ed. Lugd. II. — 29) abest ab Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 30) adiudicaterit: Ed. Bas. — 31) replicentur: Coll. Hisp.; est tamen varietas lectionis. — 32) decredit: Ed. Bas. — decernit: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 33) Tota synodus: Ed. Bas. — decernit: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 33) Tota synodus: Ed. Bas. — decernit: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 33) Tota synodus: Ed. Bas. — decernit: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 33) Tota synodus: Ed. Bas. — decernit: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 33) Tota synodus: Ed. Bas. — decernit: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 39) qua est. V. C. I. 1) Ep.25. (scr. A. 596.) I. 6. Ed. Maur. — 2) qua praesente: orig. — E.I. Bas. — 5) cf. C. 2. q. 5. c. 8. 9. Causa VII. Qua est. I. C. I. 1) Ep.43. (scr. A. 604.) Cod. I. 4. t. 19. — 4) Actor: orig. — Ed. Bas. — 5) cf. C. 2. q. 5. c. 2. haec ap. Burch. et IV. pariter non leguntur. — 3) me praec.: Burch. — Edd. coll. o. exc. Arg.

habet 5), (quod absit) ab hostibus pereat. Et quidem nusquam canones praecipiunt, ut pro aegritudine episcopo succedatur⁶), et omnino⁷) iniustum est, ut, si molestia corporis irruit⁸), honore suo privetur aegrotus. *Atque⁹) corporis irruit⁰), honore suo privetur aegrotus. 'Atque') ideo hoc per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum in mea anima ex eius depositione veuiat.^{*} Sed suggerendum est, ut si is¹⁰), qui est in regimine, aegrotat, dispensator illi requiratur talis, qui possit eius curam omnem agere, et locum illius in regimine ecclesiae (ipso non deposite) *ac in custodia civitatis^{*} implere ¹¹), ut nec omnipotens Deus offendatur, neque civitas inveniatur esse neglecta.

C. II. Flagellatis a Domino afflictio addi non debet. Item lib, II. epist. 5. ad Candidum Episcopum 0) 12).

Quum percussio corporalis imminet, utrum pro purgatione, an pro vindicta contingat ¹³), Dei in huc iudicium ignora-tur, et ideo non debet a nubis addi flagellatis afflictio, ne nos culpae (quod absit) offensa respiciat.

C. III. Infirmitatis causa loco suo quis privari non debet.

ldem Gregorius lib. III. spist. 13. Maximianod) Episcopo Syracusano 14).

Praesentium latoris Adeodati querelam, qui se *a* 15) sui presbyteratus loco incongrue dicit expulsum, licet subditae tibi textus petitionis explanet, tamen 16) paulo *latius* iudicavimus apertiusque retexendam. Asserit namque a Quintiano fratre et coëpiscopo nostro in loco suo *pro* quibusdam se suis ordinandis negotiis relaxatum, aegritu-dinisque causa per duorum mensium spatium suae se ecclesiao defuisse; cuius rei occasionem captantem praedictum fratrem nostrum alium loco eius illic presbyterum ordinasse. Hortamur itaque fraternitatem tuam, ut causam eius solicite perquiras districteque *discutias*17), et, si manifestae aegritudinis, sicut dicitur, causa ecclesiae suae eum defuisse repereris, nullum ei ex ordinatione alterius presbyteri permittas praeiudicium generari, sed in locum suum 18) sine aliqua eum fac dubietate restitui. Et infra: suum ¹⁶) sine aliqua eum fac dubletate restruit. La infra-§. 1. Illud autem caritatem tuam specialiter admonemus, ut, si vera fuerit huius ¹⁰) suggestio, atque in suum fuerit ordinem ²⁰) restitutus, de presbytero, qui in loco eius or-dinatus est, subtiliter districteque debeas esse solicitus. Et si quidem sine datione aliqua ad eundem ordinem pervenerit, ut in simoniacam haeresim non potuisset incidere, in alia²¹) quacunque vacante ecclesia eum volumus ordimaia ⁽¹⁾ quacunque vacance ecclesia cum voranta oran nari. Sin autem in eo²) quippiam (quod avertat Domi-nus) fuerit tale repertum, ipso etiam presbyteratus prive-tur ordine²), quem non causa replendae necessitatis ec-clesiae, sed sola comprobatur ambitione suscepisse.

C. IV. Pro infirmitate vel aegritudine pontifices non sunt abiiciendi, nec in eorum locum alii substituendi.

Item Nicolaus Papa Alvino²⁴) Ianuensi²⁵)

Archiepiscopo.

Pontifices, qui aliqua occupantur infirmitate vel aegritudine, abiiciendi non sunt, nec alios in loco corum conse-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. II. c) In Decretalibus tit. de cler. aegrotant. c. 1. affertur initium tantummodo huius capitis, et ex ipso quid agendum sit definitur.

2. III. d) Maximiano: Sic est emendatum ex originali tam inipresso qu'am manuscripto; nam antea erat: Clementino episcopo, Primati Вуzалсело*).

C. V. e) Collegio: Sic legitur in codicibus Cypriani impressis et manuscriptis, et Polycarpo. Ac similis fere

crari oportet, nisi ex hac fuerint luce subtracti. Quod si de ministerio sibi concesso conqueruntur, quae licita sunt sacerdotes expleant. In his vero, quae his praesumere non licet, vicinorum usque ad recipiendam ²⁶) sanitatem epi-scoporum auxilia subrogentur, et hoc cum cautelae studio peragatur 27), ne per necessitatis occasionem praesumtionis pullulet ambitio. Episcopos vero, qui dominici gregis su-sceperunt²⁰) curam atque solicitudinem, ab administratione eorum discedere non oportet, ut accepti talenti pulchritudo non deleatur, sed certamine²⁹) eorum salubriter augeatur et triplicetur fructus 30).

C. V. Vivente episcopo alius sibi succedere non valet.

Item ex lib. IV. epist. 2. Cypriani Episcopi et Martyris ad Antonianum³¹).

Factus est Cornelius episcopus de Dei et Christi eius iudicio, de clericorum paene omnium testimonio, de plebis, quae tunc affuit, suffragio, et de sacerdotum antiquorum et bonorum virorum collegio e) ³²), quum nemo ante se factus esset, quum Fabiani locus, id est quum locus Petri et gradus cathedrae sacerdotalis vacaret, quo occupato de Dei ³) voluntate, atque omnium nostrum consensione fir-mato, quisquis iam episcopus fieri voluerit, foris fiat ve-cesse est, nec habeat ³) ecclesiasticam ordinationem qui ecclesiae non tenet unitatem. Quisquis ille fuerit, multum de se licet iactans et sibi plurimum vendicans, profanus est, alienus est, foris est. Et quum post primum *secun-dus*³⁵) esse non possit, quisquis post unum, qui solus esse debeat³⁶), factus est, non iam secundus ille, sed nullus est.

C. VI. Non est episcopus qui in locum viventis irrepserit. Item in eadem epistola inferius 37).

Novatianus ¹) episcopus non est, qui Cornelio episcopo in ecclesia a sedecim ³⁸) cocpiscopis facto, adulter atque ex-traneus episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur, et quum sit a Christo una ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item episcopatus unus, episcoporum multorum concordi numerositate diffusus, ille post Dei traditionem, post connexam et ubique coniunctam catholicae ecclesiae unitatem, humanam conatur³⁹) ecclesiam facere, et per plurimas civitates novos apostolos suos nittit, ut quaedam recentia institutionis⁴⁰) suae fundamenta consti-tuat; quumque iampridem per omnes provincias et per urbes singulas ordinati sint episcopi in aetate antiqui, in tide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos creare alios pseudoepiscopos audet, quasi possit aut totum orbem novi conatus obstinatione pera-grare, aut ecclesiastici corporis compaginem s) discordiae suae seminatione rescindere, nesciens schismaticos semper inter initia fervere, incrementa vero habere non posse, neo augere quod illicite coeperint, sed statim cum prava sua aemulatione deficere. Et infra: §. 1. Qui ergo nec unitatem Spiritus, nec coniunctionem pacis observat, et se ab ecclesiae vinculo atque a sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui epi-scopatus nec unitatem voluit tenere⁴¹), nec pacema.

locutio est in sequenti capite, et 23. q. 8. Si guis membrerum. Antea erat: consensu. C. VI. f) Novatianus: Recte aptatum est a colle-

ctoribus hoc initium, ne superiora etiam afferenda essent. Nam apud Cyprianum sic legitur post multa: nisi si episce-

pus tioi videtur, qui episcopo in ecclesia, etc. g) Corporis compaginem: Sic emendatum est ex aliquot vetustis et Anselmo et originali; antea enim legebatur: ordinis compagem **).

Adalusinum Iuvaviensem, temporis incerti. — Ivo Decr. p. 5. c. 352. — cf. ad Dist. 34. c. 8. — 25) Iovanensi: Ed. Bas. — Iannanensi: Ed. Arg. — 26) recuperandam: Ivo. — 27) peragant: Edd. coll. e. — 28) suscipiunt: eaed. — 29) in certamine: Ed. Bas. — certamen: Edd. rell. — 30) abest ab Ivone. \equiv C. V. 31) scr. A. 253. — Ans. I. 6. c. 58 (62). Ivo Decr. p. 5. c. 359 (verbis hinc inde cen-tractis). Polyc. I. 7. t. 4. — 32) consensu: Ivo. — Edd. coll. e. — 33) rieri et Dei: Ed. Bas. — 34) hubet: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. Par. — 36) abest ab Ans. — 36) debet: Edd. coll. e. =39) constur: orig. — 40) institution: Edd. coll. e. pr. Lugdd. II. III; — 49) ita Edd. coll. e. exc. Arg. — 41) habers: Edd. coll. e.

Quaest. I. C. I. 5) non habeal — ab hosle deperent: Edd. coll. o. — (oll. citt. — 6) episcopi episcopus succetal: eaed. — 7) Et deo: Edd. coll. o. — 8) irruut: eaed. — 9) verha asteriscis inclusa non sunt ap. Burch. et Ans. — 10) at st quis in reg.: Edd. coll. o. — (oll. citt. — 11) conservare: eaed. — (II. 12) Ep. 8. (Acr. A. 592.) I. 2. Ed. Maur. — 13) contingat: orig. — Ed. coll. o. pr. Bas. = C. III. *) ita in Edd. coll. o. — Clementic Primati B_iccene: Ans. — 14) Ep. 13. (scr. A. 594.) I. 4. Ed. Maur. — Ans. I. 7. c. 124. — 15) abest ab orig. = 16) tamen paulo apertins: Edd. coll. o. — orig. — 17) abest ab orig. et Ans. — 18) toco suo: Ans. — Edd. coll. o. — 19) hutsmodi. Ed. Bas. — 20) suo ordine: Ans. — Edd. coll. o. — 21) aliam quamcunque rac. exclesion: eaed. — Ans. — 22) cuns: eaed. — 23) konore rel ordine: Ed. Bas. = C. IV. 24) Ep. ed

C. VII. Non est in occlesia qui cum episcopo pacem non habet.

Idem⁴²) ad Florentium Puppianum⁴³), codem lib. IV. epist. 9.

Scire debes episcopum in ecclosia esse, et ecclesiam in episcopo, et si quis cum episcopo non sit, in ecclesia non esse, et frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdo-tibus Dei non habentes obrepunt, et latentes⁴⁴) apud quosdam communicare se credunt, quando ecclesia, quae catholica una est, scissa non sit neque divisa.

C. VIII. Suo iure quis cedere non debet.

Idem ad Iubaianum⁴⁵).

Quam pericolosum sit in divinis rebus ut quis cedat iure⁴⁶) suo et potestate, scriptura sancta 47) declarat, quum *in Genesi^{*} Esau primatus suos inde perdiderit ⁴⁰), nec reci-pere ⁴⁹) ^{*}id^{*} postmodum potuerit ⁵⁰), quod semel cessit.

C. IX. Perditionem sibi acquirunt qui ab episcopis recedentes unitatem ecclesiae scindunt.

Idem lib. I. epist. 6. ad Magnum⁵¹).

Denique quam sit inseparabile unitatis sacramentum, et quam sine spe sint, et perditionem sibi maximam de indignatione Dei acquirant qui schisma faciunt et relicto episcopo alium sibi foris pseudoepiscopum constituunt, decla-rat in libris Regnorum ⁵²) scriptura divina, ubi a tribu luda et Beniamin decem tribus scissae sunt, et relicto rege suo 53) alterum sibi foris constituerunt. Et 54) indignalus est, inquit, Dominus in omne 55) semen Israël, et dimovit 56) eos, et dedit eos in direptionem, donec abiiceret cos a facie sua, quia dissipatus est Israël a domo David, et constitue-**Tunt sibi regem Hieroboam, filium Nabath.** Indignatum esse Dominum dicit⁵⁷), et eos in perditionem dedisse, quod ab unitate dissipati *essent atque* alterum sibi regem constituissent. Et tanta indignatio Domini exstitit adversus illos, qui schisma fecerant⁵⁸), ut etiam quum †) homo Dei ad Hieroboam missus erat³⁹), qui ei peccata sua exprobraret atque ultionem foturam praediceret, panem 'quoque' apud illos edere et aquam bibere vetaretur. Quod quum non custodisset et contra praeceptum Dei prandisset, statim divinae 60) censurae *maiestate* percussus est, ut inde re-grediens impetu ac morsu leonis in itinere necaretur. Et pancis interiectis: §. 1. Satiat adhuch) in evangelio suo Dominus, *et* maiorem intelligentiae⁶¹) lucem manifestat, quod iidem, qui se tunc a tribu luda et Beniamin sciderant, et Hierosolymis derelictis Samariam secesserant, inrant, et Hierosolymis derelictis Samariam secesserant, in-ter profanos ⁶²) et gentiles computarentur. Nam, quum primum discipulos *suos* in ministerium salutis mitteret, mandavit et dixit: In ⁶¹) viam nationum ⁶⁴) ne ierilis, et in efvitatem Samaritanorum ne introieritis. Ad ludaeos prius mittens gentiles adhuc praeteriri iubet. Addendo autem et civitatem Samaritanorum debere omitti, ubi erant schi-teriate et al. et al. smatic, ostendit schismaticos gentilibus adaequari. Et post pences 63): §. 2. Quod vero eupdem, quem *et* nos Deum Patrem, eundem Filium *Christom*, eundem Spiritum san-ctum nosse dicuntur, nec hoc adiuvare tales potest. Nam⁶⁶) et Core, et Dathan, et Abyron cum sacerdote Aaron et Moyse eundem Deum noverant, pari lege et religione viventes unum et verum Deum, qui colendus atque invocandus fuerat, invocabant: tamen quia loci sui ministerium trans-gressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legiti-

NOTATIONES

C. IX. h) Satiat adhuc: Antea legebatur: Sed ad-Aue*). Emendatum est ex vetustis codicibus Cypriani, quos Romana editio hoc loco secuta est. Hoc verbo utitur etiam in libro de opere et eleemosynis, sic scribens: deprecatio-nes solas parum valere, nisi factorum et operum accessiones satientur. Ita enim habent vetusti codices, et ceterae edi-

mum dignatione Dei atque ordinatione perceperat 67), a crificandi sibi licentiam vendicaverunt, divinitus percussi poenas statim pro illicitis conatibus rependerunt ⁶⁸), neo potuerunt rata esse et proficere sacrificia irreligiose et illicite contra ius divinae dispositionis ⁶⁹) oblata. Thuribula quoque ipsa, in quibus incensum illicite fuerat oblatum, ne in usu ⁷⁰) de cetero essent sacerdotibus, sed potius ne in usu⁷⁰) de cetero essent sacerdotibus, sed potius indignationis et ultionis divinae memoriam corrigendis po-steris exhiberent, iussu Domini conflata atque igne⁷¹) purgata, in laminas ductiles producuntur, et affiguntur altari, secundum quod loquitur scriptura divina⁷²): Memoriale, inquit, filiis Israël, ut non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incensum ante Domi-num⁷³), ut non sit sieut Core. Et tamen illi schisma non feorenat, non sit sieut core. Et tamen illi schisma non fecerant, nec foras egressi contra Dei⁷⁴) sacerdotes impu-denter atque hostiliter rebellaverant, quod nunc hi ecclesiani scindentes, et contra pacem atque unitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, et primatum assu-mere, et baptizandi atque offerendi licentiam vendicare conantur.

C. X. Non est defendendus qui viventis locum invadit. Item Leo IV. Vernoni, Duci Britanniae 75).

Non furem, nec latronem, qualem Gillandum 76) esse sentimus in Nannetica sede, qui viventis (quod non licuit) locum non timuit usurpare, pro cuiuscunque muneris donis ultra debes defensare.

C. XI. Non licet episcopo ecclesiam suam dimittere.

Item Evaristus Papa, epist. II. omnibus Episcopis 77). Sicut vir non debet adulterare uxorem suam, ita nec episcopus ecclesiam suam, id est ut illam dimittat, ad quam sacratus est¹⁸), absque inevitabili necessitate, aut aposto-lica vel regulari mutatione, et alteri se ambitus causa con-iungat. Et sicut uxori non licet dimittere virum suum, ut alteri se vivente eo matrimonio societ aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir eius, sed iuxta Apostolum ⁺⁺) aut viro suo reconciliari dehet, aut manere innupta, ita ecclesiae non licet dimittere episcopum suum, aut ab eo se segregare, ut alterum vivente eo accipicat; sed aut ipsum habrat, aut innupta maneat, id est alterum episcopum suo vivente non accipiat, ne fornicationis aut adulterii crimen incurrat. Si vero adulterata fuerit, id est si se alteri *episcopo⁴ iunxerit⁷⁹), aut super se alterum episcopum addu-xerit, aut esse fecerit vel desideraverit, per acerrimam poenitentiam aut suo reconcilietur episcopo, aut innupta permaneat. Et paulo post: §. 1. Episcopum (+1+) vero opor-tet opportune et importune, atque sine intermissione eccle-siam suam docere, eamque prudenter regere et amare, ut a vitiis se abstineat et salutem consequi possit aeternam. Et illa cum tanta reverentia eius ductrinam debet suscipere, eumque amare et diligere ut legatum Dei et praeconem veritatis.

Gratian. Ecce his auctoritations patenter ostenditur, quod episcopo vicente alius superordinari non potest, nec etiam pro eius aegritudine. Sed illud Gregorii intelligendum est, quando ille, qui aegrotat, alium sibi substitui non rogat. Ceterum, quando aliquis vel senectute, vel infirmilate gravatus susce-ptum officium administrare non valet, si alium sibi substitui petierit, rationabiliter fieri potest. Unde in eodem capitulo ⁵⁰) sequitur: Si vero idem loannesⁱ) fortasse pro molestia sua

CORRECTORUM

tiones praeter Romanam, in qua operarum culpa eius verbi loco positum est: adiaventur.

C. XI. i) Si vero idem Ioannes: Haec sunt in regesto B. Gregorii, lib. IX. epist. 41. et sequuntur post c. Scripsit. sup. ead.

68) pependerumi: Edd. Lugdd. II. III. — penderumi: Edd. rell. — 69) dispositionis vel dispensationis: Ed. Bas. — 70) usum: Edd. coll. o. — 71) is igne: ened. — 72) Num. c. 16. v. 40. — 73) Deum: Edd. coll. o. — 74) Deum: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. II. — Domini: Edd. Ven. I. Lugdd. Par. — C. X. 75) fragm. ep. deperditae ad Nomeneium, ducem Britanniae — In Ed. Bas. leg.: Nonomi. — In Edd. Ven. I. II.: Veroni. — Coll. tr. p. p. 1. t. 60. c. 20. — 76) Gis-lardum: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. II. — C. XI. 77) Caput P seu-doisidori. — Burch. Li. c. 76. Ans. 1. 6. c. 103 (107). Ivo Decr. p. 5. c. 182. — 78) consecratus: Ed. Bas. — ++) 1 Cor. c. 7. — 79) contumerti: ib. — +++) cf. Clement. L = 60) ex ep. Greg. M., ex qua desumium est c. 1. supra.

487

Quaest. I. C. VII. 42) scr. A. 254. — Ivo Decr. p. 5. c. 360. - 43) ad Papinianum: Edd. coll. o. — Papianum: Ivo. — 44) la-tenter: Ivo. — Edd. coll. o. — C. VIII. 45) scr. A. 256. — 46) iuri suo et polestali: Edd. coll. o. — 47) sacra: eaed. — 48) perildit: suo et polestali: Edd. coll. o. — 47) sacra: eaed. — 48) perildit: suo et polestali: Edd. coll. o. — 47) sacra: eaed. — 48) perildit: suo et polestali: Edd. coll. o. — 47) sacra: eaed. — 48) perildit: suo et polestali: Edd. coll. o. — 47) sacra: eaed. — 48) perildit: suo et polestali: Edd. coll. o. — 52) regum: Edd. coll. o. — 53) ab-est ab orig. — 54) 4 Reg. c. 17. v. 19. — 55) omai semini: Edd. tell. o. — 56) demolioi: eaed. — 57) dixi: eaed. — 58) fece-runt: eaed. — 49) a Reg. c. 13. v. 9. — 59) esset: eaed. — 60) mine camera: eaed. — 9) ita in 2dd. coll. o. — 61) add.: suae: - 61) sacdorprophetas: eaed. — 63) Matth. c. 10. — 64) - 560 Num. c. 16. — 67) perfecerat: Edd. coll. o. —

petierit, ut ab episcopi honore debeat vacare, eo petitionem scripto dante, concedendum est; aliter autem facere *pro omnipotentis Dei timore omnimodo* non audemus ⁸1). Hinc etiam B. Augustinus episcopo suo nondum defuncto, sed Benecitte gravato, cathedram episcopalem suscepit. Unde in ep. Paulini unica ad Romanianum legitur \$2):

C. XII. Augustinus non tam successit quam accessit.

Non autem tantum hoc scribimus⁸³) gratulandum, quod episcopatum Augustinus acceperit⁸⁴), sed quod hanc Dei gratia curam meruerint⁸⁵) Africanae ecclesiae, ut verba coelestia Augustini ore perciperent, qui ad maiorem domi-nici muneris gratiam novo more provectus ita consecratus est, ut non succederet in cathedra episcopo, sed accederet. Nam incolumi Valerio Hipponensis ecclesiae episcopo coëpiscopus Augustinus est.

Goepincopus Augustinus ess. Gratian. Hoc idem probatur auctoritate B. Gregorii, qui Ariminensi episcopo, dolore capitis laboranti, alterum subro-gavit, ita scribens in VII. libr. Regesti sui, Indict. 2., op. 49. ad Marinianum, Episcopum Ravennas⁶⁶):

C. XIII. Episcopo gravato infirmitate alius subrogari potest. Qualiter ordinati a nobis sacerdotis, corporis, qua nostis⁸ 7), Qualiter ordinati a nobis sacerdotis, corporis, qua nostis ",, impediente molestia, Ariminensis ecclesia pastorali hacte-nus ⁸) sit regimine destituta, dudum fraternitas vestra cognovit. Quem dum ⁸) habitatorum loci illius precibus permoti saepius hortaremur ⁹⁰), ut si de eadem capitis, qua detinebatur ⁹¹), molestia, melioratum se esse sentiret, ad suam auxiliante Domino reverteretur ecclesiam, da ad suam auxiliante Domino reverteretur ecciesiam, da-tis⁹³) induciis in hoc quadriennio exspectatus est⁹³). Quem, dum *monitu* cleri, civiumque⁹⁴) illinc⁹⁵) venientium, nosque precibus urgentium⁹⁶) instantius hortaremur, ut, si valeret, cum eis auxiliante Domino⁹⁷) remearet, data in scriptis⁹⁸) supplicatione nos petiit, ut quia ad eiusdem ecclesiae regimen vel susceptum officium pro eadem, qua detinetur ⁹⁹), molestia assurgere nullatenus posset, eccle-siae ipsi ¹⁰⁰) ordinare episcopum deberemus. Unde, quia cunctarum ecclesiarum iniuncta nos solicitudinis cura constringit, ne diutius gregi fidelium desit custodinis cula con-stringit, ne diutius gregi fidelium desit custodia pastoralis, illorum precious, huiusque ex sui impossibilitate renuncia-tione compulsi, visum nobis est eidem Ariminensi eccle-siae debere episcopum ordinari, et datis ex more praeceptis, clerum plebemque eiusdem ecclesiae non destitimus admonere, quatenus ad eligendum sibi antistitem concordi provisione concurrant. Hortamur igitur, ut fraternitas vestra eum, quem uno consensu omnes elegerint, sicut et ipsi a nobis poposcisse noscuntur, ad se faciat evocari, quem cauta ex omnibus examinatione discutite, et si *ea*, in eo, quae in textu Heptateuchik) morte mulctata sunt101), minime Domino fuerint opitulante reperta, atque fidelium personarum relatione eius vobis quoque vita placuerit, ad nos eum cum decreti ¹⁰²) pagina, *vestrae* quoque addita testificationis epistola destinate, quatenus eiusdem a nobis ecclesiae Domino disponente consecretur antistes.

C. XIV. De codem.

Item ex eodem Resto 103), lib. XI. epist. 7. ad Ethe-rium 104) Episcopum.

Quamvis triste nobis sit valde quod loquimur, atque fra- prohibeatur.

C. XIII. k) Heptateuchi: Apud B. Gregorium in hac epistola, et in multis aliis locis legitur : Eptatici, sicut est etiam in Burchardo et Ivone, et aliquot vetustis Gra-tiani exemplaribus. Et de hac voce notatum est supra distinct. 15. c. Sancta Romana. in versic. Pentateuchum. C. XV. 1) Illud: In conciliis impressis legitur: Et

Mud. In codice vero Lucensi regio: Vas illud. In duobus autem Vaticanis: Ut illud, et sic est infra de consecr. dist. 1. c. Ut illud. et apud Burchard. et Ivonem.

terna nos compassio fiere potius urgeat, quam aliquid de terna nos compassio fiere potius urgeat, quam aliquid de auditis definire permittat, suscepti tamen solicitudo regi-minis cor nostrum instanti pulsat aculeo, magna nos eo-clesiis cura prospicere, *et*, ne qua earum possit utilitas deperire, *quod fieri debeat¹⁰³) Deo auctore disponere⁸. Pervenit igitur ad nos quibusdam referentibus, quendam episcopum ita passionem capitis incurrisse, ut quod mente alienata agere soleat gemitus et fletus audire sit. Ne ergo languente pastore grex (quod absit) insidiatoris laniandus dentibus exponatur, vel ecclesiae insila insiliatate deperant. dentibus exponatur, vel ecclesiae ipsius utilitates depereant, cauta nos necesse est provisione tractare. Et ideo, quia viventem episcopum ab officio suo necessitas infirmitatis, non crimen abducit, alium loco eius (nisi recusante eo) nulla sinit ratio ordinari; sed si intervalla aegritudinis habere est solitus, ipae data petitione non se ulterius ad hoe ministerium *intellectum ¹⁰⁶) habere, nec ad alia officia^e subvertente infirmitate posse fateatur assurgere, et alium loco suo expetat ordinandum. Quo facto omnium solen-niter electione alter, qui dignus fuerit, episcopus *solenniniter electione alter, qui dignus fuerit, episcopus *solemni-ter* ordinetur, sic tamen, ut quousque eundem episcopum in hoc saeculo vita tenuerit, sumtus ei debiti de eadem ecclesia ministrentur. Enimvero si nullo tempore ad sapae redit mentis officium, persona fidelis ac vitae probabilis est eligenda, quae ad regimen ecclesiae idonea possit ex-sistere, atque de animarum utilitate cogitare, inquietos sub disciplinae vinculo restringere¹⁰⁷), ecclesiasticaruma rerum curam gerere, et maturum atque efficacem se in omnibus exhibere, qui etiam *si* episcopo, qui nunc ae-grotat, superstes *exstiterit*, loco eius debeat con-secrari. secrari.

II. Pars. Gratian. Ne autem huiuscemodi passionibus sacerdotibus subilo occupatis coeptum officium inexpletum remaneat, institutum est, ut sacerdos, sive psallens sive sacrifi-cans, alios secum habeat, qui, si huiusmodi casus interveniat, inchoale ministeria perficere valeant.

Unde in Concilio Toletano XI. c. 14. 108):

C. XV. Quisque sacrificans sacerdotem sibi vicinum habeat, qui coepta sacramenta expleat, si ei aliqua necessitas ingruerit.

Illud¹) divini oraculi monentis¹⁰⁹) singuli praecaventes, quo scribitur 110): Vae soli, gaia, guum ceciderii, non habet sublevantem, summopere verendum 11) nobis est et cavendum, ne horis illis atque temporibus, quibus Domino psal-litur vel sacrificatur, unicuique divinis singulariter officis insistenti perniciosa passio vel corporis quaelibet invaloinsistenti perniciosa passio vel corporis quaelibet invale-tudo †) occurrat, quae aut corpus subito subrui¹¹ faciat, aut mentem alienatione vel terrore confundat. "Pro* hu-iusmodi ergo casibus praecaventes¹¹³) necessarium duxi-mus instituere, ut ubi temporis, vel loci, sive cleri¹⁴) copia suffragatur, habeat quisquis¹¹⁵) illic canens Deo at-que sacrificans post se vicini solaminis adiutorem, ut si aliquo casu ille, qui officia impleturus accedit, turbatus fuerit¹¹⁶) vel ad terram elisus, a tergo semper habeat qui eius vicem exsequatur intrepidus. Sed si hoc=) ss-erificanti frequens acciderit, tune omnimodo ab oblatione crificanti frequens acciderit, tunc omnimodo ab oblatione

NOTATIONES CORRECTORUM.

m) Sed si hoc: Haec sunt impressa aliis charactem) Sed si hoc: Haec sunt impressa alits characte-ribus, quia non sunt in concilio Toletano, neque in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus *). In codice perantiquo sunt glossae ad verbum: vicem, et post ver-bum: prohibeatur, additur ut infra ead. q. 2. c. In H-teris tuis. Apud Burchardum vero et Ivonem, qui ci-tant decreta Soteris Papae, et infra de cons. loco citato horum verborum loco leguntur haec: et officium incoeptum adminicat adimpleat.

continentur: Edd. coll. o. -103) decreti vestri: eaed. - Burch. =. C. XIV. 103) Ep. 5. (scr. A. 603.) 1. 13. Ed. Maur. - Burch. 1. 1. C. 191. Ivo Decr. p. 5. c. $\otimes 77$. -104) Eleutherium: Böhm. minus recte. -105) debebat: Böhm. -106) ad hoc ministerium, intelle-clualia nempe officia, subcertente infirmitate: orig. -107) constria-gere: Edd. coll. o. = C. XV. 108) hab. A. 675. - Burch. I. 8. c. 73. Ivo Decr. p. 8. c. 126. (: ex decretis Noteris P.) Coll. tr. p. p. 9. L. 43. c. 6. - cf. D. 1. de cons. c. 58. - 109) ments: Edd. coll. o. - suo-mentis singulis: Coll. Hisp. - 110) Eccl. c. 4. v. 10. - 111) con-rendum: Coll. Hisp. - †) valetudo: Coll. Hisp. - 113) obrui: Edd. coll. o. - 113) praecavendis: Coll. Hisp. - 114) clerici: Edd. Bas. Lugdd. - 115) quisquis tile sti: Ed. Bas. - 116) fuerat: ib. - Φ) meque Ed. Bas.

490

Quaest. I. C. XI. 81) valemus: Edd. coll. o. = C. XII. 83) scr. A. 396. - 83) scrippinns: Edd. coll. o. = 84) accepti: eacd. - 85) moruerit Afric. ecclesia: eacd. pr. Arg., in qua leg.; moruerit Africanae ecclesiae. = C. XIII. 86) Ep. 19. (scr. A. 597.) I. 7. Ed. Maur. - Burch. 1. c. 189. Ivo Decr. p. 5. c. 305. - 87) qua notum est: orig. - quia id notum est: Edd. Bas. Lugdd. - quia no-tum est: Burch. Ivo. - Edd. rell. - 88) add.: ac sacerdotali: eacd. - 89) dudum: eacd. - Ivo. - 90) hortali sunus: eacd. - Ivo. -91) tenebatur: eacd. - 93) qui datis: eacd. - Burch. Ivo. - 993) exspectatur: eacd. - 93) qui datis: eacd. - Burch. Ivo. - 993) hac: eacd. - 96) arguentium: Edd. Arg. Nor. Ven. II. - Burch. - 97] Deo: Edd. coll. o. - 98) datis scriptis: eacd. - Burch. Ivo. -99) detimebatur: eacd. - 100) Christi: Ed. Bas. - 101) Meptatici

C. XVI. Si sacerdos necessitate praeoccupatus fuerit, coepta sacramenta per alium expleantur.

Item ex Concilio Toletano VII. c. 2.117)

Nihil contra ordinis 116) statutum temeritatis ausu praesumatur, neque illa, quae summa veneratione censentur, vel¹¹⁹) minimo praesumtionis actuⁿ) solvantur, quum¹²⁰) ad hoc tantum o) fieri iussa sunt, ne interrupta noscantur, vel 121) languoris proventu robore 122) salutis privetur na-tura. Non ergo fragilitati solum consulitur humanae, sed etiam sacror) honori mysteriorum Dei provida cavetur solicitudine. Censuimus¹¹³) ergo convenire¹²⁴), ut, quum solicitudine. Uensuimus^{1,2,2}) ergo convenire^{1,2,2}, ut, quum a sacerdotibus missarum tempore sancta mysteria conse-crantur, si aegritudinis acciderit^{1,2,5}) quilibet^{1,1,6}) eventus, quo coeptum nequeat consecrationis expleri mysterium, sit liberum episcopo vel presbytero alteri consecrationem ex-sequi officii coepti. Non enim aliud ad supplementum^{12,7}) initiatis mysteriis competit, quam aut incipientis aut subse-quentis completa benedictio 7) sacerdotis, quia nec perfecta videri possunt, nisi perfectionis ordine compleantur. Quum enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium personarum⁽²⁸⁾ diversitas format, ubi efficaciam prosperitatis unitas fidei repraesentat. Quod etiam consultum cuncti ordinis clerici individuum ") sibi esse non ambigant, sed, ut praemissum est, praccedentibus libenter alii pro complemento succedant¹²⁹). Ne tamen quod naturae languoris causa consulitur in praesumtionis perniciem convertatur, nullus post cibum potumque quamlibet 130) minimum sumtum missas facere, nullus absque proventu patentis 131) molestiae minister vel sacerdos, quam cooperit, imperfecta officia praesumat omnino relinquere. Si quis¹²) haec temerare praesumat serit, excommunicationis sententiam sustinebit. 111. Pars. Gratian. Ecce, quod episcopo petente, pre-

cious etiam populi, infirmitate gravato alius possit subrogari, patenter monstratur. Seneciute autem gravato non successor. sed coadiulor dari debet, qui ei decedenti in locum regiminis succedat. Sic Augustinus dicitur ¹³³) accessisse, non succes sisse Hipponensium episcopo.

Hinc etiam Zacharias Papa scribit Bonifacio, Moguntino Archiepiscopo 1 134):

C. XVII. Seneciste gravato coadistor est dandus, qui morienti succedat.

Petiisti, at cum nostro consulto pro superveniente tibi senectute atque corporis imbecillitate p-si poteris invenire alium in eaden sede, in qua praces, pro tui 13) persona debeas collocare. Nos vero adjutore Deo consilium praebemus tuae sanctitati, ut pro salute animarum rationabilium fautore Christo sedem, quam obtines, Moguntinae ecclesiae nequaquam relinquas. Sin vero Dominus dederit lixta petitionem tuam homnem perfectum, qui possit so-licitudinem habere, et curam pro salute animarum 136) pro tui persona illum ordinabis episcopum, eritque in evangelio tibi credito et ministerio Christi portando in omni loco

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XVI. n) Actu: Sic est emendatum ex codice regio; nam in impressis conciliorum codicibus, et apud Burchardum et lvonem est: tactu.

o) Quum ad hoc tantum: Magna est hoc loco varietas. In codice regio legitur: quum ad hoc tantum qua-qua fieri iussa sunt interrupta noscuntur, ne languoris etc. Apud Burchardum: quum adhuc tantum fieri iussa sunt, nec interrupta noscuntur, ne languoris etc. Apud Ivonem: quum ad hoc, et nec languoris, cetera eodem modo. p) Sed etiam sacro: Hic quoque magna varietas.

In codice regio *) plenior est oratio : sed etiam honori mysteriorum Dei providetur abunde, dum ab offensionis casu procuratur etiam caveri solicite.

requirens et confortana ecclesiam Dei. Item ad eundem epist. ultime ¹³⁷): § 1. Si eundem divina voluerit clementia post tui diem transitus superesse, si eum aptum cognove-ris, et in tua voluntate fuerit diffinitum, ea hora, qua te ris, et in tua voluntate fuerit diffinitum, ea hora, qua te de praesenti saeculo migraturum cognoveris, praesentibus cunctis tibi successorem designa, ut huc veniat ordinandus. Hoc nulli concedi alii patimur, quod tibi caritate cogente largiri censuimus. Item toidem paulo superius: §. 2. De eo autem, quod ¹³⁸) tibi successorem constituere dixisti, ut te vivente in tuo loco eligatur episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem ecclesiasticam regu-lam vel instituta ¹³⁹) Patrum esse monstratur; sed volu-mus, ut tibi ministret, et sit in evangelium ¹⁴⁰) Christi adiutor. Et infra: §. 3. Nimis enim reprehensibile esse manifestum est, ut te vivente tibi alium substituamus; sed hoc commonemus, ut 'quandiu te divina iusserit clementia manifestum est, ut te vivente tibi alium substituamus; sea hoc commonemus, ut ⁴quamdiu te divina iusserit clementia superesse, sine intermissione^{*} orare non cesses, ut tibi Deus illum successorem concedat, qui ei possit esse pla-cabilis, et populum irreprehensibiliter regere valeat.

C. XVIII. Non successor, sed coadiutor viventi episcopo datur. Item Pelagius Papa Clero Narniensi 141).

Quia frater et coëpiscopus noster loannes, ecclesiasticae utilitatis studio suadente, et naturae suae simplicitate laudabili consideratione tractata, ob hoc, quod se in gerenda patrimonii gubernandi cura vel in disciplina ecclesiastica conservanda minime fatetur idoneum, Constituti presby-teri¹⁴²) ad haec explenda sibi exposcit adhiberi personam, ut ea, quae sunt necessaria, competenti disponente 141) so-licitudine "fiant", nihil indecens fieri vel inutile permittatur. Ideoque praesenti vobis iussione praecipimus, ut servata primo *in* loco episcopo memorato reverentia, quan vos convenit¹⁴⁴) inculpabiliter exhibere, in omnibus, quae ad divini cultus obsequium pertinent, vel quae ecclesiasticae utilitatis peragere cura suaserit, praebeatis obedientiam¹⁴⁵) Constituto competentem, in ¹⁴⁶) nullo dispositionibus eius spiritu contumaci resultantes, imo competenti vigilantiae vestrae studio, quae pro ecclesiastica utilitate gerenda Constitutus 147) monuerit, adimplentes, ut his ita dispositis et consueta vobis stipendia ministrentur, et quaecunque in praefatae ecclesiae patrimonio vel de rebus ad eam per-tinentibus repetendis sunt necessaria, compleantur.

Illud vero Cypriani de haereticis intelligendum Gratian. est, qui catholicorum ecclesias sibi usurpare contendunt. §. 1. Illud vero Evaristi Papae tunc intelligendum est, quando inevitabilis necessitas (persecutorum videlicet) nec apostolica aut regularis mutatio, sed ambitio sola episcopum de ecclesia ad ecclesiam transire cogit. §. 2. Unde quum in principio sui capituli diceret: Episcopus non debet dimittere ecclesiam suam, subsequenter adiunxit: Absque inevitabili necessitate, aut apostolica vel regulari mutatione, et alteri se ambitus causa coniungere. IV. Pars. §. 3. Ambilionis enim causa quicunque eccle-

q) Completa benedictio: Sic restitutum est ex codice regio **), cum quo aliquot editiones conveniunt, multaque etiam alia in hoc capite emendata.

r) Individuum: In codice regio est: indultum ***).

C. XVII. s) Prior pars huius capituli usque ad versic. Idem si eundem, sumta est ex epistola Zachariae Papae, cuius initium est: Sacris liminibus, quae exstat Romae ma-nuscripta in bibliotheca Dominicana, quam etiam edidit frater Laurentius Surius in vita B. Bonifacii, sed ex codice parum emendato. Reliqua habentur in epistola ultima in tomis conciliorum.

Coll. Hisp. — indictum rei indultum: Burch. Ivo. — 129) Non: Edd. coll. 0. = 130) quemibet: Isid. Merl. — Böhm. — Edd. coll. 0. =cibi potusque quandibet minimum sumtum: Coll. Hisp. — cibran potun-que sice quodibet min. sumf.: Burch. Ivo. — 131) patenti: Coll. Hisp. = 132) quis autem hoc temerarie: Edd. coll. 0. = 133) supra e. 12. = 0.2 (NII. 131) scr. A. 748. — 135) tua: Edd. (ell. 0. = 136) add.: restrarum: Ed. Bas. — 137) scr. A. 743. — 138) quera e. 12. = 0.2 (XVII. 131) scr. A. 748. — 135) tua: Edd. (ell. 0. = 136) add.: restrarum: Ed. Bas. — 137) scr. A. 743. — 138) quere: Edd. coll. 0. = 139) statuta: caed. — 140) ecumetio: eaed. — 0rig. C. XVIII. 141) Caput incertum. — Coll. tr. p. p. 4. t. 54. c. 18. — 142) presbyterii: Ed. Bas. — 143) add.: co: Edd. Bas. Ven. I. Lugdd. — 144) conveneurii: Ed. Bas. — 143) reverentian: Bohm. — add.: ci: Ed. Bas. — 146) at in multo: Edd. coll. 0. pr. Lugdd H. 111. et Ven. I., in quibus leg.: et in nulto. — 147) ille Const.: Edd. coll. 0.

siae suae mediberitate despecta ad majorem ecclesiam transire voluerit, debet revocari ad propriam. Quod si redire contemscrit, careat aliena et propria.

Unde in Nicaeno Concilio cap. 15. legitur 1) 148):

C. XIX. Episcopus vel quilibet clericus relicta sua ecclesia non debet ad aliam transire.

Non oportet episcopum vel reliquos ordines de civitate ad civitatem migrare; non episcopus, non presbyter, non dia-conus transeat. Si quis autem post definitionem sancti et magni concilii tale quid agere tentaverit, et se huiusmodi negotio mancipaverit, hoc factúm prorsus in irritum ducatur 149), et ecclesiae restituatur, cuius fuit episcopus, aut presbyter, aut diaconus ordinatus.

C. XX. In monasterio deputetur episcopus, qui in ecclesia sua residere contemnit.

Item Gregorius Anthemio Subdiacono, lib. V. epist. 23. 150)

Pervenit ad nos, Pigmenium Amalphitanae civitatis episco-pum in ecclesia *sua* residere non esse contentum, sed foris, per diversa loca vagari. Et infra: Idcirco hac tibi aucto-ritate praecipimus, *ut 151) supradicto episcopo interminari non desinas^{*}, quatenus hoc de cetero facere non praesu-mat, sed in ecclesia sua sacerdotali more resideat. Quem si forte non emendari ¹⁵²) post tuam interminationem co-gnoveris, in monasterio ¹⁵³) deputare, et nobis curabis modis omnibus indicare, ut quid facere debeas nostra ite-mum prefacentione corpores rum praeceptione cognoscas.

C. XXI. Episcopo nulli conceditur principalem cothedram relinguere, et ad aliam ecclesiam se transferre.

Item ex Concilio Carthaginensi V. c. 5. 154)

Placuit, ut nemini sit facultas, relicta principali cathedra ad aliquam ecclesiam in dioecesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius, quam oporteat¹⁵⁵), constitutum curam vel frequentationem propriae cathedrae negligere.

C. XXII. Intercessori cathedram, cui datus est, tenere non licet.

Item ex eodem Carthaginensi V. c. 8. 156)

Constitutum est, ut nulli intercessori licitum sit, cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet 157) populorum studiis vel seditionibus retinere, sed dare operam, ut intra annum eisdem ¹⁵⁸) episcopum provideat. Quod si ne-glexerit, anno expleto ¹⁵⁹) interventor alius tribuatur.

C. XXIII. Excommunicentur clerici, qui relicta sua ecclesia ad eam redire noluerint.

Item ex Concilio Nicaeno, c. 16. f60)

Si qui vero sine respectu¹⁶¹) agentes, et timorem Dei ante oculos non habentes, neque ecclesiastica statuta custodientes, recesserint ab ecclesia sua, sive presbyter, sive diaconus, vel in quocunque ecclesiastico ordine positi fue-rint, *hi* non debent suscipi in *alia* ecclesia, sed *cum* omni necessitate cogantur, ut redeant ad ecclesiam suam. Quod si permanserint, excommunicari eos oportet.

C. XXIV. De eodem. Item ex Concilio Antiocheno, c. 3.¹⁶²)

Si quis presbyter, vel diaconus, vel quilibet clericus, de-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIX. t) Ex duobus codicibus collectionum Anselmi in uno emendatiore caput hoc ita habet, ut verba haec: Quod non oporteat episcopum vel religuos ordines demigrare, sint rubrica, et capitulum hoc modo incipiat : Ut de civitate ad civitatem non episcopus, non presbyter, non diaconus tran-seat. In altero vero eadem rubrica est nigris literis scri-

serta sua ecclesia, ad aliam transeundum esse crediderit, scrta sua ecclesia, ad aliam transeundum esse crediderit, et ibi paulațim tentet, quo migravit¹⁶¹), perpetuo manere, ulterius ministrare non debet, praesertim si ab episcopo suo ad revertendum fuerit exhortatus. Quod si post evo-cationem sui episcopi non obedierit, sed inobediens perse-veraverit, omnimodo ab officio suo deponi¹⁶⁴) debere, nec aliquando spem restitutionis habere¹⁶⁵). Si vero propter hanc culpan depositum alius episcopus susceperit, et ipse a communi synodo poenam merebitur increpationis ") tan-quam ecclesiastica iura dissolvens.

C. XXV. Non licet episcopo ecclesjam suam relinquere et, ad aliam transire.

Item ex eodem Antiocheno, c. 21. 166)

Episcopum de dioecesi ad dioecesim alteram non debera transire, neque si se ipsum ingesserit, neque si a populis fuerit violenter attractus, neque si etiam hoc ei ab episcopis sudeatur¹⁶⁷); manere autem eum debere in ecclesia Dei, quam ab initio sortitus est, et non ab ea alibi demi-grare, secundum regulam super hoc olim a Patribus constitutam 168).

C. XXVI. De eodem.

Item ex Concilio : Chalcedonensi, c. 5. 169) Propter eos episcopos sive clericos, qui de civitate ad civitatem transeunt, placuit definitiones datas a sanctis Patribus 170) habere propriam firmitatem.

C. XXVII. Alienae plebes ab episcopo non usurpentur.

Item ex Concilio Carthaginensi III. c. 20. 171) Placuit, ut a nullo episcopo usurpentur plebes alienae, nec aliquis episcoporum supergrediatur in dioecesi 172) collegam suum.

C. XXVIII. Alienos clericos ordinare et altaria consecrare episcopo non licet.

Item Anacletus 173).

Episcopus in dioecesim 174) alienam ad alienos clericos ordinandos vel consecranda altaria irruere non debet. Quod si fecerit, amotis his, quos ordinavit, altaris tamen¹⁷³) consecratione manente, transgressor canonum uno¹⁷⁶) anno a missarum celebratione 177) cessabit.

C. XXIX. Diebus solennibus clericus ecclesias suae deesse non debet.

Item ex Concilio Agathensi, c. 64. 178)

Si quis in clero constitutus ab ecclesia sua diebus solennibus defuerit, id est Nativitate Domini 179), Epiphania, Pascha, vel Pentecoste, dum potius saecularibus 180) lucris studet quam servitio Dei parere, convenit, ut triennio a communione suspendatur. §. 1. Similiter diaconus vel pre-sbyter, si per tres hebdomadas ab ecclesia sua defuerit, huic damnationi succumbat.

C. XXX. Removendus est episcopus ab ecclesia, cui irrepserit, et ad suam cogendus est redire.

Item Hilarius Papa Episcopis Tarracon. c. 3. 181)

Remoto ab ecclesia Barcinonensi atque ad suam remisso Irenaeo episcopo, sedatis per sacerdotalem modestiam vo-luntatibus, quae per ignorantiam ecclesiasticarum legum

pta, et est initium capituli, unde videtur caput hoc esse concinnatum, quemadmodum est apud Gratianum, salva

sententia ipsius canonis. C. XXIV. u) Increpationis: Graece est: Enumulaç tuyyáreur, quod in aliis versionibus est: arguatur, vel eser-ceatur, vel pumiatur.

mus: Edd. coll. 0. pr. Bas. — Böhm. = C. XXV. 166) Burch. 1. f. c. 72. Ivo Decr. p. 5. c. 179. proferunt ex Dionya. — cf. C. 9. q. 2. c. 6. — 167) suadcretur: Ed. Bas. — suadetur: Edd. rell. — 168) add.: decernimus: Edd. coll. 0. — Böhm. = C. XXVI. 169) hab. A. 451. — 170) ef. supra c. 19. =: C. XXVII. 171) hab. A. 397. — Burch. 1. 1. c. 64. Ivo Decr. p. 5. c. 173. — 172) dioecestin col-legae sui: Coll. Hisp. =: C. XXVIII. 173) Imo ex conc. Aurel. hab. A. 538. c. 15. — 174) in dioecest: Edd. coll. 0. — dioecests alernas: orig. — 175) fastum: Edd. coll. 0. — 176) abest ab orig. et Edd. coll. 0. pr. Par. Lugdd. — 177) celebrilate: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. =: C. XXIX. 176) hab. A. 506. — cf. tamen ad e. 30. D. 23. — eadem leguntur in conc. Arvernensi c. 15. — Coll. tr. p. p. 3. t. 28. c. 63. — 179) add.: sancta: Coll. Hisp. — 180) strautar lacro: laid. Merk. =: C. XXX. 181) scr. A. 465. — Am. I. 6. c. 102 (106).

Quaest. I. C. XIX. 148) hab. A. 325. — interpretatio Dio-nysiana. — Burch. I. 2. c. 97. Ans. I. 6. c. 112. Ivo Decr. p. 6. C. 374. — 149) deducatur: Ed. Bas. = C. XX. 150) Ep. 23. (scr. A. 596.) I. 6. Ed. Maur. — Ans. I. 6. c. 176 (187). — 151) ut — destina: desid. ap. Ans. — 152) emendare: Edd. coll. o. exc. Lugdd. II. III. — 153) monasterium: Edd. coll. o. = C. XXI. 156) hab. A. 401. — Ans. I. 6. c. 176 (185). Coll. tr. p. p. 2. t. 19. c. 5. — 155) oportet: Edd. coll. o. = C. XXII. 156) hab. C. 36. — 157) cutuslibet: Ed. Bas. — 156) eiden: ib. — 159) ez-emic: orig. — Ed. Arg. = C. XXIII. 166) hab. A. 325. — Ans. I. 7. c. 107. Burch. I. 2. c. 96. Ivo Decr. p. 6. c. 175. omnes ex Dionys. — 161) add.: Det: orig. — Edd. coll. o. = C. XXIV. 162) hab. A. 339. — Ans. I. 7. e. 170. — 163) migraverit: Edd. coll. e. — 164) deponentus — Aabere debet: Ed. Bas. — 165) add.: decermi-

desiderant quod non licet obtinere, talis protinus de clero proprio¹⁸²) Barcinonensibus ordinetur episcopus, qualem te praecipue, frater Ascani¹⁸³), oportet¹⁸⁴) eligere et decet consecrare, ne si forte aliter factum sit, non sine obiurgatione tui¹⁸⁵) maxime nominis retundat nostra praeceptio, quod ad iniuriam Dei (a quo specialiter sacerdotalium est gratia dignitatum) didicerimus admissum.

C. XXXI. Qui alienam cathedram appetit, ab ea expulsus etiam propria careat.

Item Leo Episcopus urbis Romae Anastasio, Thessalonicensi Episcopo, ep. LXXXII. al. LXXXIV. c. 8. 186)

Si quis episcopus mediocritate civitatis suae despecta administrationem celebrioris loci ambierit, et ad maiorem plebem se quacunque ratione transtulerit, non solum a cathedra quidem pellatur aliena, sed ¹⁸⁷) carebit et propria, ut nec illis praesideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis, quos per superbiam sprevit. Suis igitur terminis contentus sit quisque, nec supra mensuram iuris sui affectet augeri.

C. XXXII. Utraque careat ecclesia qui contentu minoris ecclesiae ad maiorem aspirat.

(Item ex Concilio Meldensi, c. 30. 188)

Si quis de ordine sacerdotali contemtu minoris ecclesiae ambitiose et improbe ad potiorem aspiraverit, canonica ergs eum definitio conservetur, hoc est ut utraque¹⁸⁹) careat ¹.

Gratian. Qui vero pretio ecclesiam vacantem ingressus fuerit, ab officio suo deponendus est, sicut in Rothomagensi Concilio legitur ¹⁹⁰):

C. XXXIII. Deficiatur a clero qui muneribus ecclesiam acquirere tentat.

Sancitum est atque omnibus modis prohibitum, ut¹⁹) si quis presbyter inventus fuerit alicui clerico vel laico munera dare vel dedisse, aut aliam pecuniam tribuere, ut alterius presbyteri ecclesiam *surripiat *), aut⁺ vacantem pretto redimat, pro hac cupiditate, seu rapina, seu praesumtione turpis lucri gratia, deiiciatur a clero et alienus exsistat a regula.

V. Pars. Gratian. Quod vero communi consilio atque aliorum utilitate mutationes episcoporum fieri possint, et in ecclesiis, a quibus recesserint, eis viventibus alii substitui valeant, Anterus Papa demonstrat, epistola VII., scribens Kpiscopis Baeticae et Toletanae provincias 192):

C. XXXIV. Necessitatis vel utilitatis causa episcoporum mutationes fieri possunt.

Mutationes episcoporum scitote communi utilitate atque necessitate fieri licere, sed non propria cuiusquam voluntate aut dominatione. Petrus sanctus magister noster et princeps apostolorum de Antiochia utilitatis causa translatus est Romam, ut ibidem potius proficere posset. Eusebius quoque de quadam parva civitate apostolica auctoritate mutatus est Alexandriam. Similiter Felix de civitate, in qua ordinatus erat, electione civium propter doctrinam vitamque bonam, quam habebat, [auctoritate huius sanctae sedis et \times] communi episcoporum et reliquorum sacerdotum ac populorum consilio translatus est Ephesym. Non enim transit de civitate ad civitatem, nec transfertur de

NOTATIONES

C. XXXII. v) Hoc est ut utraque careat: Haec non sunt in Meldensi impresso, habentur tamen apud ceteros quoque collectores. C. XXXIII. w) Surripiat, aut: Additae sunt istae

C. AAAIII. W) Surripiat, aut: Additae sunt istae **duae voces** ex Burchardo. Nam vivente presbytero possessore non potest dici vacans ecclesia. In lib. 7. Capitularium, c. 206.*) est verbum: surripiat, sed deest alterum membrum: aut vacuatem pretio redimat. Ivo et auctor Panormiae habent, ut antea Gratianus: ecclosiam vacantem pretio redimat.

minori ad maiorem, qui hoc non ambitu, nec propria voluntate facit, sed aut vi a propria sede pulsus 1^{93}) aut 1^{94}) necessitate coactus, aut utilitate loci aut populi, non superbe, sed humiliter ab aliis translatus $*et 1^{95}$) inthronizatus" est. Et infra: §. 1. Nam sicut episcopi habent potestatem ordinare regulariter. episcopos et reliquos sacerdotes, sic quoties utilitas aut necessitas coëgerit, supradicto modo et mutare et inthronizare potestatem habent, [non tamen sine sacrosanctae Romanae sedis auctoritate et licentia]. Et infra: §. 2. Alia etenim est causa utilitatis "et necessitatis", alia avaritiae, ac praesumtionis aut propriae voluntatis.

C. XXXV. Causa necessitatis mutationes episcoporum fieri possunt.

Itom Pelagius Papa H. Benigno Archiepiscopo, epist. II. 196)

Scias, frater dilectissime, aliud esse causam necessitatis et utilitatis, aliud 'causam' praesumtionis ac propriae voluntatis. Non ergo mutat sedem qui non mutat mentem, id est qui non causa avaritiae, aut dominationis, aut propriae voluntatis vel suae delectationis¹⁹⁷) migrat de civitate ad civitatem, sed causa necessitatis aut ¹⁹⁹) utilitatis mutatur. Nam plurimorum utilitas unius utilitati aut voluntati praeferenda est. Aliud est enim mutare, et aliud mutari. Kt infra: §. 1. Nam aliud est sponte transire, et aliud *est* coacte aut necessitate venire. Unde non isti mutant civitates ¹⁹⁹), sed mutantur, quia non sponte, sed coacte hoc agunt. Et infra: §. 2. Non ergo bene intelligunt ecclesiasticas regulas, qui hoc negant causa necessitatis vel utilitatis fieri posse, quoties communis utilitas aut necessitas persuaserit.

C. XXXVI. Christum negare convincitur qui necessitatem patientibus misericordiam non impendit.

Idem in eadem epistola, paulo inferius 200).

Omnis, qui gemebat et vexabatur a Saul²⁰¹), fugiehat et veniebat ad David. Si ergo²⁰²) piissimus atque iustissimus David sciret peccatum esse, persecutionem fugientes et transeuntes de loco ad locum et de civitate ad civitatem recipere, tales nequaquam reciperet, nec secum teneret, nec in aliis civitatibus eos collocaret. Qui enim persequuntur Domini episcopos, eosque de civitatibus ad civitates transire compellunt, non eos tantum persequuntur, quantum Dominum nostrum lesum Christum, cuius legatione funguntur. Nec ipsi in hoc peccant episcopi, quoniam non sponte, sed coacte hoc agunt, sed illi²⁰¹), qui eos persequuntur, nec ipsis episcopis hoc imputari potest, sed illis, qui eos hoc agere cogunt. Et infra: §.1. Qui autem negant misericordiam faciendam fugientibus ac necessitatem patientibus, ipsum Christum negant, qui est misericordia et veritas. Et infra: §.2. Negat²⁰⁴) misericordiam necessitatem patientibus, qui populis indigentibus divinis ministeriis, et non habentibus proprium episcopun, qui eos instruat, causa utilitatis atque necessitatis ex²⁰⁵) alia civitate, licet minor sit, in eam, quae non habet episcopum doctiorem ²⁰⁶) vel utiliorem, meliori consilio, non sponte transeuntem, sed maiorum exhortatione mutare, aut episcopum eiectum ²⁰⁷) et persecutionem patientem causa

CORRECTORUM.

C. XXXIV. x) Auctoritate huius sanctae sedis et: Haec verba non leguntur in epistola Anteri, neque in Panormia, neque apud Burch. ef Ivonem. Sunt tamen apud Anselmum, et in Polycarpo, et vetustis Gratiani exemplaribus. Idem quoque est de verbis illis prope tinem capitis: non tamen sine sacrosanctae Romanae sedis auctoritate et licentia, quae propter hanc causam virgulis sunt inclusa.

Cyprian. ep. 49. — Burch. 1. 1. c. 77. Ans. 1. 6. c. 94 (99) Ivo Pan. 1. 3. c. 69. Decr. p. 5. c. 183. — 193) depulsus: Edd. coll. o. — 194) ac: eaed. — 195) desid. ap. Ans. = C. XXVV. 196) Caput Pseudoisidori, cf. c. 34. — Ans. 1. 6. c. 97 (102). Polyc. 1. 1. t. 9. — 197) electionis: Ans. — dilectionis: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — 198) et: Edd. coll. o. — 199) civilaten: eaed. =C. XXXVI. 300) Caput Pseudoisidori. — 201) 1 Reg. c. 22. 202) res: Edd. coll. o. — 203) ipsi: eaed. — 204) add.: autem: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 205) ut es: Edd. coll. o. — 206) add.: vel poliorem: Edd. Bas. Lugdd. — 207) delectum: Edd. coll. o. — 308) nolumi internazare: eaed.

-

Quaest. I. C. XXX. 182) add.: et: Kdd. coll. o. - 183) Asconf: eaed. pr. Bas. - 184) oporteut - deceat: eaed. - orig. -185) in: Edd. coll. o. = C. XXXI. 186) c. 14. Ed. Baller. scr. A. 446. - Burch. I. 1. c. 74. Ans. I. 6. c. 104 (101). Ivo Deert. p. 5. c. 103. Polyc. I. 1. t. 9. - 187) carebit elium: Edd. coll. o. = C. XXXII. 186) hab. A. 645. - Burch. I. 3. c. 48. Ivo Pan. I. 2. c. 46. Becr. p. 3. c. 52. - 189) utrisque: Burch. I. 3. c. 114. Ivo Pan. I. 2. c. 49. Becr. p. 3. c. 90. - Cap. I. 7. c. 206. - 191) Par. Böhm. - *) et apud Reg. = C. XXXIV. 192) Caput Pseudoisidori, cf. Statutt. eccl. ant. c. 11., cone. Sardio. c. 1. 2.

C. XXXVII. Non ambitione, sed synodali auctoritate de ecclesia ad ecclesiam episcopus transeat.

Rem ex Concilio Carthaginensi IV. c. 27. 209)

Tem ex Concino Cartnaginensi IV. c. 21. 2017 Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem nom transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sane si utilitas ecclesiae 'tiendum' poposcerit, decreto pro eo cle-ricorum et laicorum episcopis porrecto, in praesentia syn-odi ²¹⁰) transferatur, nihilominus alio in locum ²¹¹) eius episcopo subrogato. Inferioris vero gradus sacerdotes vel alii clerici concessione suorum episcoporum possunt ad alias ecclesias transmirrare. ecclesias transmigrare:

C. XXXVIII. In proprio gradu episcopi vel presbyteri in aliena suscipiantur ecclesia.

Item ex eodem Carthaginensi IV. c. 33. 212)

Episcopi vel presbyteri si causa visitandi²¹³) ad ecclesiam alterius episcopi venerint, in gradu suo suscipiantur, et tam ad verbum faciendum quam ad oblationem consecrandam invitentur.

C. XXXIX. Ecclesia unius episcopi ab alio disponi non debet. Item Calixtus Papa omnibus Galliarum Episcopis, epist. II. e. 3. 214)

Sicut alterius uxor nec adulterari ab aliquo, vel iudicari, aut disponi, nisi a proprio viro eo vivente permittitur, sic nec uxor episcopi²¹⁵), quae eius ecclesia vel parochia in-dubitanter intelligitur, eo vivente absque eius iudicio[†]) et voluntate alteri iudicari, vel disponi, aut eius concubitu frui, id est ordinatione, conceditur. Unde ait Aposto-lus²¹⁶): Alligata est uxor legi²¹⁷), quamdiu vir eius vioit, eo vero defancto soluta est a lege viri. Similiter et sponsa episcopi (quia sponsa uxorque eius dicitur ecclesia) illo vivente ei est alligata, eo 'vero' defuncto soluta est. Et^{216}) eni voluerit nubat, tantum in Domino, id est regulariter. Si enim eo vivente alteri nupserit, adultera iudicabitur. Si-militer et ille, si alteram²¹⁵) sponte duxerit, adulter exi-stimabitur²²⁰), et communione privabitur. Si autem per-secutus fuerit in sua ecclesia, fugiendum illi est ad alte-ram²²¹), eique est associandus²²²), dicente Domino²²³): Si vos persecuti fuerint in una cicitate, fugite in aliam. Si Sicut alterius uxor nec adulterari ab aliquo, vel iudicari, Si vos persecuti fuerint in una civilate, fugite in aliam. Si autem utilitatis causa fuerit mutandus, non 224) per se hoc agat, sed frairibus invitantibus, et 225) auteroritate huius sanctae sedis faciat, non ambitus causa 226), sed utilitatis aut necessitatis r) 227).

VI. Pars. Gratian. Hoc non solum de episcopis, verum etiam de quibustibet ecclesiae ministris intelligitur, ne videlicet in locum viventis alter obrepat.

Unde B. Gregorius scribit Natali, Salonitano Episcopo, de co, qui in archidiaconatum alterius se promoveri consen-serat, lib. II. Indict. 10. epist. XIV. et XVI.²²⁶):

C. XL. Deponatur qui locum alterius invadere non timet. Eum, qui contra iustitiae regulam in archidiaconatum alterius se provehi consensit, ab eiusdem archidiaconatus honore deponimus. Qui si ulterius in loco eodem mini-strare praesumserit, se participatione communionis sacrae noverit esse privatum.

NOTATIONES

C. XXXIX. y) Aut necessitatis: Haec non sunt in ipsa epistola, sed habentur apud Anselmum. Necessitas autem praebet iustam causam translationi, supra ead. c. Scias.

Quaest. 1. C. XXXVII. 209) c. 11. Statutt. cccles. ant. -cf. ad c. 9. D. 18. - Ivo Pan. 1. 3. c. 70. Decr. p. 5. c. 125. - 210) sprotadi: Röhm. - 211) loco: Edd. coll. o. pr. Lagdd. II. II. = C. XXVIII. 212. c. 56. Statutt. eccl. ant. - 213) visitanidae eccle-siae ad allerius eccles. veniant: Baller. - visitanidae eccl. allerius episc. ad eccl. veniant: Coll. Hisp. = C. XXXIX. 214) Cap. Pseu-doisidori. - Reg. I. 1. c. 250. Burch. 1. 3. c. 49. Ans. I. 6. o. 103 (105). Ivo Decr. p. 3. c. 53. p. 5. c. 101. - 215) add.: ipsius: Edd. coll. o. pr. Bas. - vel presbyleri: Ivo p. 3. Burch. - et presb; Reg. - $\frac{1}{12}$ consilio: Edd. coll. o. - 216) I Cor. c. 7. v. 39. -217) add.: virit. Edd. coll. o. - 218) I Cor. c. 7. v. 39. - 219) aham: Edd. coll. o. - 220) aestimabilar: Edd. Arg. Bas. Ven. I, II. Nor. - 221) add.: ecclesian: Edd. coll. o. - 2240, isocianidus: eaed. - 223) Matth. c. 10. v. 23. - 224) add.: lamen: Edd. coll. o. -225) cum: caed. - 226) ut dictum edt: caed. - Ans. - 2227) add.: faciendum est: caed. exc. Has. = C. XII. 228) exc ep. 15. (sr. A. 592.) et ep. 20. (scr. A. cod. Antonino subdiacono) I. 2. Ed. Maur. - Ivo Decr. p. 6. c. 842. = C. XII. 229) scr. c. A. 400. - Ivo Decr. p. 5. c. 336. - 230) et grues: Edd. coll. o. - 231) literato: eaed. - Ivo. - 232) add.: vero: Edd. coll. o. - 6. Gen. c. 25. -

C. XI.I. In una ecclesia duo praelati esse non debent.

Item Hieronymus ad Rusticum Monachum, ep. 1V. 229) In apibus princeps unus ad hastream Mondeham, ep. 17.223) In apibus princeps unus est; grues ³¹⁰) unam sequuntur ordine literario ³³¹); imperator unus, iudex unus provin-ciae. Roma, ut condita est, duos fratres simul habere reges non potuit et parricidio dedicatar. In Rebeccae ²¹³) utero Esau et lacob bella gesserunt; singuli ecclesiarum episcopi, singuli archipresbyteri ²³³), singuli archidiaconi, et omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur.

VII. Pars. Gratian. Ecce in quibus casibus episcopo vivente alius potest ei substitui, quanquam secundum rei ve-ritatem non vivente episcopo talis probetur succedere. Trans-latus enim ab una civitate ad aliam desinit esse episcopus illius civitatis, a qua transfertur, atque ideo qui huio suc-cedit non vivente, sed defuncto quodanmodo episcopo probatur substitui. Sed inter eum, qui hostilitatis necessitate, et eum, qui utilitatis causa transfertur, hoc interest, quod ille, qui metu hostilitatis ad aliam transit, si priorem contigerit ali-quando ab hostibus liberam fieri, ad eandem illam redire oportet.

Unde Gregorius Papa scribit Ioanni, Episcopo Scyllatino, lib. II. Indict. 10. epist. 25. 234):

C. XLdl. Qui metu hostilitatis ad alium locum transferit postea ad suam ecclesiam redire oportet.

Pastoralis officii cura nos admonet, destitutis ecclesiis pror astoralis omen cura nos admonet, destitutis eccieaus pro-prios constituere sacerdotes, qui gregem dominicum de-beant pastorali solicitudine gubernare. Propterea te Ioan-nem ab hostibus captivatae²¹⁵) Lissitanae²²⁵) civitatis epi-scopum in Scyllatina²³⁷) ecclesia cardinalem necesse duxi-mus constituere ²³⁸) sacerdotem, ut ²³⁹) susceptam semel animarum curam intuitu faturae retributionis impleas. Et licet a tua ecclesia sis hoste imminente depulsus, aliam, quae pastore vacat, ecclesiam debes gubernare, ita tamen, ut si civitatem illam ab hostibus liberam effici et Domino protegente ad priorem statum contigerit revocari, ad eam, in qua prius es ordinatus, ecclesiam revertaris; sin autem praedicta civitas contínua captivitatis calamitate premitur, in hac, in qua a nobis incardinatus 2) es 240), debeas ecclesia permanere.

Gratian. Qui vero utilitatis cansa transfertur nequaquam ad priorem redire cogitur. Est etiam alius casus, in quo episcopus viventi episcopo substituitur. Quum enim aliquis re-licta priori cathedra sua auctoritate ad aliam transierit, si alius ei substitutus fuerit, licet ille prioris ecclesiae episcopus esse non desierit, substitutus tamen episcopatum habebit.

Unde Damasus, urbis Romae Episcopus, scribit od Pau-linum Antiochenum, dicens 241):

C. XLIII. De sacerdotibus, qui relictis suis ecclesiis ad alias migrarunt.

Eos sacerdotes, qui ab 242) ecclesiis 243) ad ecclesias 244) migraverunt 245), tamdiu a *nostra * communione habe-mus 246) alienos, quandiu ad eas 247) redierint civitates, in quibus *primitus*248) sunt constituti. Quod si *quis*249) alius alio transmigrante in locum viventis ordinatus est, tamdiu vacet sacerdotii 250) dignitate qui suam deseruit civitatem, donec²⁵¹) successor cius quiescat in Domino.

CORRECTORUM.

C. XLII. z) Incardinatus: Supra distinct. 71. c. Fraternitatem, de huius vocis notione est notatum.

\$33) archlepiscopi: eacd. - Ivo. = C. XLII. 234) Ep. 37. (scr. A. 592.) I. 2. Ed. Maur. - Burch. I. 1. c. 123. (: ex reg. Greg. ad Angelium ep.) Aus. I. 6. c. 99 (104). Ivo Decr. p. 6. c. 223. (: ex reg. Greg. ad Angelium ep.). Polyc. I. 1. t. 8. I. 2. L. 14. - 235) capiteatum: Ivo. - Edd. coll. o. - 236) Lesianae: Ed. Bas. - Lesiminae: Edd. rell. - Lissinanae: Ans. - 937.) Squillicina: Burch. - Squillicina: Edd. coll. o. - 236) Lesianae: Edd. Bas. Ledd. coll. o. - 238) statuere: eacd. pr. Lugdd. II. III. = C. XLIII. 241) ser. A.387. - In coll. Pseudosidori hace ep. particula sub titulo: De sacerdolibus, qui de subsect, ad dias migrand, separatim proferitar. Est tamen in Coll. Hisp. - In Edd. coll. o. p. Ars. I. 6. c. 95 (100). - 214) add. : old. E. Coll. Hisp. - Ans. - Edd. coll. o. - 245) inducere: Edd. Bas. - 246) habeanus: Coll. Hisp. - Ans. - Edd. coll. o. - 245) primum: coll. Hisp. - 18. d. coll. o. p. Arg. - 245) migraverial: Edd. Bas. - 246) habeanus: Coll. Hisp. - Ans. - Edd. coll. o. - 245) primum: coll. Hisp. - 18. d. coll. o. - 247) add.: non: Ed. Bas. - 246) primus: Edd. coll. o. - 247) add.: non: Ed. Bas. - 246) primus: Coll. Hisp. - Isid. Merl. - Ans. - 249) desid. D. - 250) a sac: Edd. coll. o. - 245) primus: Coll. Hisp. - Isid. Merl. - Ans. - 249) contact. Edd. Bas. (I. 0. - 251) quanditu: Isid. Merl.

498

Gratian. Episcopalium etiam sedium mutationes metu hostillitatis intervenienie nonnunguam fieri solent. Unde Gregorius scribit Ioanni, Episcopo Vellitrano,

lib. II. epist. 11. 252):

C. XLIV. Necessitate temporis episcopálium sedium mutationes fieri poisunt.

Temporis qualitas 253) admonet episcoporum sedes, antiquifus certis civitatibus constitutas, ad alia, quae securiora putamus, eiusdem dioecesis loca transponere, quo et ha-bitatores nunc²⁵⁴) degere²⁵⁵), et barbaricum²⁵⁶) possint periculum facilius declinare. Propterea te Joannem fratrem, cospiscopum²⁵⁷) nostrum Vellitrensis civitatis, sedemque tuam in loco quondam Arenata²³⁶) ad S. Andream aposto-hum praecipimus *exinde* transmigrari, quatenus ab hosti-litatis incursu liberior exsistere valeas, et illic consuetudinem *) solennium festive disponas.

VIII. Pars. Gratian. Ilem guum aliquis eausa humi-litatis apostolica concessione de episcopali sede ad monachalem

NOTATIONES

C. XLIV. a) Consuetudinem: Apud Ioannem Diaconum legitur: consuetudine solenni festa disponas. Apud Burchardum et Ivonem : consuetudinem solennium festorum. In variis B. Gregorii epistolarum editionibus: consuctudinum solonnium festa disponas.

b) In quinta: Apud Ivoném part. 7. c. 149. pro in-dice huius capituli leguntur hace: Ex actione quintae synodi Constantinopolitanas CCCLXXXIII. Patrum, sub Ioanne Papa VIII., cui praefuit Petrus presbyter cardinalis, et Paulus Anconilanus episcopus, et Eugenius Osliensis episco-pus. Initium vero ipsius capitis est: Apocrisarii Papae diperunt. Hoe negraquam etc.

C. XLV. c) Haec synodus sub Ioanne VIII. exstat graeca in Vaticana bibliotheca. Cuius synodi tres tantum canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiae, et apud ipsum inscribitur synodus in templo sapientiae habita sub Photio patriarcha. In secundo autem trium illorum capitulo habetur sententia huius capitis. Visum autem est, ut omnia melius percipiantur, locum hunc graece et cum pora interpretatione esse adscribendum. Φώτιος ό πατριάρχης είπε Πως υμίν δοχεί περί των από του άρχιε-Фม่าเกร อ้ βατιχού τάγματος έαυτούς είς την των μοναχών χαταλεγύντων βατιχού τιςγματος έαυτούς είς την των μοναχων χαταλεγωντών χώραν; άρα είς ύποταγην έαυτούς παραδώντες δύνανται έτι οι αύτοι τῆς αὐτῆς ποιμνιαργίας ἔχεσθαι; οι ἀγιώτατοι τοπο-τηρηται τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης είπον· τοῦτο παφ ἡμῶν οὐχ ἔστιν οὐδέ σώζεται. ὅστις γὰρ ἐὰν ἀπὸ ἀρχιερατιχοῦ τάγματος εἰς τὴν τῶν μοναχῶν, τουτέστι τῶν μετανοούντων χαταριψμηθη χώραν, οὐ δύναται ἕτι τὸ τῆς ἀρχιεροσύνης ἑαυτῷ διεχδιχείν ἐξίωμα. Βασίλειος χαι Πίλας οι τοποιηρηται τῶν ἀκατολι-τῶν ξιώρ τοῦτο τοὐδε παφ ἡμῶν ἐιμαράτη τοῦτο ποὶ γε-ὅμενος τουναγίου μέν οῦν μονάζοντες πρόκιων είπον ἐραμότη. דסוובריטי, דסטרתידומי עצר סטי עסרמלסידוב הפטבוטוי בוב מפיובγομενον, τουνανιον μεν ουν μοναιονιες προειοιν εις αρχιε-είας, από δε αρχιερέων είς μοναχούς κατερχόμενοι αρχιερείς μέγειν ου δύνανται. ή άγια σύνοδος είπεν, δρισθητω και περι γούτου κανών. πολλάκις γάο και εν ήμιν αυφιβολίαι γίνονται περι της ύποθέσεως ταύτης, τών μεν λεγόντων μη κωλύεσθαι τους άρχιερείς μοναχούς γενομένους τα τών άρχιερέων τελείν, τών δε ου συνευδοχούντων επι τούτω. οι άγιωτατο τοποτηοηταί είπον εχτεθήτω χανών. άγια σύνοδος είπεν ετι θέ αξιούμεν Εκτέδηται χαυόνας περί των είς τουτοίας και άπονοίας έλθόντων λαϊχών, ώστε άρχιερεις ή ίερεις θεοῦ τύ-πτειν ή φυλαχίζειν, χαι τὰ λοιπά. Φώτιος ὁ Πατριάρχης είπεν εἰ χελεύει ή ὑμετέρα ἀγιο-Φύτη, ἀναγνωσθήτωσαν οἱ χανόνες, χαι λαβών Πέτορο ὁ θεο-πιζάππος Λείνονος κυί πρωτονρογίους ἀνέννευ. Εἰ χαι μένου

φιλέσταιος διάχονος και πρωτονοτάριος άνέγνω. Εί και μέχρι νών Εποι τών άρχιερέων είς το τών μοναχών κατιόντες σχημα Επὶ τῷ τῆς ἀρχιεροσύνης έβιάζοντο διαμένειν υψει, καὶ τοῦτο πράτιοντες παρεωρώντο, ἀλλ οὐν ἡ ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ αῦτη σύνοδος και τουτό ζυθμιζουσκ το παρόραμα, και πρός τους της έκκλησιαστικής κατάστάσεως θεσμούς την ατακτον τκύτην της εππησιαστικής καταστασεως σεομους την αταπτον ταυτην διασκάγουσα πράξιν ώρισεν, δκα εξ τις ξπίσκοπος η άλλος τοῦ άρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρός τὸν μοναδικὸν θελήσειε πατελθεῖν βίον, και τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀκαπληρώσαι, βαμέτι τοῦτον τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιείσθαι ἀξίας. αί γὰρ

Lingest, L. C. XLIV. 253) Ep. 14. (ser. A. 592.) I. 2. Ed. much. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 80. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 90. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 1. 3. c. 90. Ans. 1. 6. c. 98 (103). Ivo Pan. 1. 2. "Buch. 2. 756) barbartici Aostis periculum: Ans. phil. 0. - 256) Aromatarum: Edd. Bas. Lugdd. I. Lagd. I. Edd. Arg. Ven. 11. Lagd. I.

descenderit subjectionem, alius loco eius subrogari poterit; ille cero ad pontificatum resurgere nequaquam ulterius valebit. Unde in quinta) actione Constantinopolitanae Sy-nodi, CCCLXXXIII. Patrum, sub Ioanne Papa VIII., cui praesfuit Petrus presbyter cardinalis, et Paulus Anconianus episcopus, et Eugenius Ostiensis episcopus, apocrisarii Pupae direrunt •) 259):

C. XLV. Episcopus, qui causa humilitatis monachus efficitur, ad pontificatum redire non valet.

Hoe nequaquam apud nos habetur, ut quicunque de pon-tificali ordine ad monachorum, *id est poenitentium*, de-scenderit vitam, ulterius possit ad ²⁶⁰) pontificatum reverti. *Item:* §. 1. Praecepit sancta synodus, ut quicunque de pontificali dignitate ²⁶¹) ad monachorum vitam et *ad* poenitentiae descenderit ³⁶²) locum, nequaquam ⁴iam* ad pontificatum resurgat. Monachorum enim vita subjectionis habet ²⁶³) verbum et discipulatus ²⁶⁴), non docendi, vel praesidendi. vel pascendi alios. praesidendi, vel pascendi alios.

CORRECTORUM.

τών μοναχών συνθήχαι ύποταγής έχουσι λόγον και μαθη-τείας, αλλ ούχι διδασκαλίας ή προεδρίας, ούδε ποιμαίνειν άλλους, άλλα ποιμαίνεσθαι ύπαγγελλονται. διο χαθά προείαλλους, αλλα ποιμαινεύσαι υπαγγελλογίαι. Οιο χαθα προεί-ρηται θεσπίζομεν, μηχείι τίνα τών εν ἀρχιερατιχῷ χαιαλόγω χαὶ ποιμένων έξεταζομένων εἰς την τών ποιμαινομένων χαὶ μετανοούντων χώραν έαυτὸν μεταβιβάζειν. εἰ θέ τις τοῦτο τολμήσας πραξει μετὰ την ἔχι ώνησιν χαὶ διάγνωσιν τῆς νῦν τολμήσας πραξεί μετα την εχαωνησιν χαι οιαγνωσιν της νυν έχπεα ωνημένης ινήγου, αυιός έαυτον ἀρχιερατιχοῦ ἀποστε-οησας βαθμοῖ, οὐκ ἕτι πρός το πρότερον, ὑπλε διὰ τῶν ξογων ηθέτησεν, ἀξίωμα ξπαναστρέψει. Id est: Photius Pa-triarcha dixit: Quid censetis de iis, qui ex antistitum ordine se ipsos in monachorum locum conferent? Num qui se ipsos subiectos esse voluerunt possunt adhue iidem idem in gregem imperium tenere? Sanctissimi locum tenentes antiquioris Roimperium teneres Sanctissimi tocum tenentes antiquioris Ko-mae dixerunt: Id apud nos minine fit, neque in more est positum. Quicunque enim ex antistitum ordine monachorum, id est poenilentium, ordini annumeratus fuerit, is antistitis dignitatem non potest sibi amplius vendicare. Basilius et Helias locum tenentes orientalium sedium diserunt : Neque apud nos id unquam evenisse observatum est. Nam contra quidem monachi ad antistitum ordinem provehuntur, ot qui ex anti-stitibus od monachos descendunt, hi antistites mancre non possunt. Sancta synodus dixit: De has etiam re canon constituatur. Nam et apud nos sueps hac de causa dubitationes exoriuntur, nonnullis quidem ita dicentibus, non prohiberi antistiles, quo minus, quum monachi facti fuerint, antistitum muneribus fungantur, nonnullis vero hanc sententiam minime probantibus. Sanctissimi locum tenentes dixerunt: Feratur canon. Sancta synodus dixit: Praeterea vero aequum ducimus ferri canones de laicis illis, qui eo insaniae ac superbiae decenerunt, ut antistites vel sacerdotes Dei verberent aut custodiae tradant, et reliqua. §. 14 Photius patriarcha dixit: Si vestra sanctitas iubet, legantur canones, cosque in manus sumens Petrus, Deo amicissimus diaconus et protonotarius, legit: Quamvis hucusque nonnulli antistites ad monachorum habitum descendentes conati sint in antistitum fastigio manere, quumque id facerent, ea res neglecta est, sancta tamen et oecumenica haec synodus, hanc quoque negligentiam corrigens, atque inordinatam hanc actionem ad leges, quae de statu ecclesiastico sunt, revocans, statuit, ut si quis episcopus, sive quis alius antistitis dignitatem oblinens, ad vitam monasticam descendere et poenitentiae locum implere voluerit, hic anti-stitis dignitatem amplius non retineat. Monachorum enim instituta ad obedientiae ac disciplinae rationem pertinent, minime vero ad magisterii vel praefecturae, atque corum sunt, qui non alios pascere, sed pasci profiteantur. Quo circa, quemadmodum diclum est, decernimus, ne quis posthac corum, qui in antistitum catalogo sunt, alque in pastorum numero censentur, in eorum, qui pascuntur ac poenitentiam agunt, locum se transferat. Quod si quis post promulgationem ac notitiam huius, quae munc pronuncialur, sententiae id facere ausus fuerit, quando ipse se ipsum antistitis gradu privavit, pristinam, quam factis contempit, dignitatem amplius non ro-cuperabit.

Gratian. Hoc ad poenitentiam agendam, non ad quietem ervandam quibusdam conceditur.

Unde Liberius Papa scribit omnibus Episcopis, ep. II. 265):

C. XLVI. Pro infestationibus malorum non licet episcope gregem relinquere.

Suggestum nobis est, quod pro praeteritis laboribus et infestationibus nonnulli vestrum assignatas sibimet et a Deo commissas relinquant 266) plebes et in futuro 267) plupeo commissas reinquant et pieces et in facto pieces res relinquere velint eas, quas fueri debent, ecclesias, et pro ovibus sibi commissis laborare negligant, et monastepro ovibus sibi commissis laborare negligant, et monaste-riorum se quieti contradere festinent, et vacationem ab episcopatus laboribus eligere, et silentio atque otio vi-tam degere ²⁶⁸) magis appetant, quam in his, quae sibi commissa sunt, permanere, dicente Domino ²⁶⁷): Beatus, gei perseneraterit usque ad ²⁷⁰) finem. Unde namque est beata perseverantia, nisi de virtute patientiae! quoniam secundum apostolicam ²⁷¹) praedicationem, omnes, qui vo-lunt in Christo ²⁷²) pie vicere, persecutionem patiuntur. Ideo, fratres carissimi, non vos afflictionum amaritudo a pio mentis vestrare pronosito coarctet ²⁷³) recedere. Conpio mentis vestrae proposito coarctet 273) recedere. Con-siderate 374) *nanque*, quanta pro absolutione nostra et liberatione creator dominusque et redemtor noster per-tulerit, quibusve se contumeliis afficiendum tradiderit, ut nos a vinculis potestatis diabolicae liberaret. Attendite nos a vinculis potestatis diabolicae liberaret. Attendite itaque vobis et omni gregi^{2,75}), in quo vos Spiritus sanctus constituit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit proprio sanguine, ut non sit qui vos decipiat aut sedu-cat *in* subtilitate sermonis, ut plebes vobis commissas relinquatis, et alicui propter malorum opprobrium homi-num quieti vos tradatis, *et* ut vos solummodo salvetis, et filos orphanos relinquatis.

C. XLVII. In persecutionibus episcopus ecclesiam suam

non deserut. Item Nicolaus Papa²⁷⁶) Humifrido²⁷⁷) Morinensis ecclesiae Episcopo.

Sciscitaris itaque per Guldagarium presbyterum, utrum, quum a Normannis de episcopio depellaris, debeas de ce-tero in monasterio conversari. In quo scias, carissime tero in monasterio conversari. In quo scus, carissine frater, quod, si perniciosum est proretam in tranquillitate navim deserere, quanto magis in fluctibus? Ubi non dici-mus, quod persecutorum non fugiamus (maxime²⁷⁸) paga-norum) insidias, quum ad tempus saeviunt, et ob multitudinem delictorum nostrorum nocendi facultatem divinitus assequuntur, praesertim quum eis prodire ultro non debeamus, et multos prophetas, et apostolos, ipsumque²⁷⁹) Dominum²⁸⁰) huiusmodi fugisse insecutores luce clarius con-stet, sed quod praecipue nos, qui tanquam arietes ducatum gregibus prachemus, imo qui et horum pastores sumus, Deo auctore cum eis in periculis pro viribus persistere pro certo conveniat, et quum tranquillitas reddita divina fuerit pietate, sopitaque furentium infestatio, mox gregem requi-rere²⁸¹) et in unum colligere, et eius animos coelestis patriae pace ac potissimum securitate praedicata sursum erigere debemus. Et tamdiu super eorum cautela oportet nos esse solicitos, ut, si Dei iudicio praesentis temporis commoda fortassis amittunt, futurae vitae se sperent gaudia absque ambiguitate percipere sempiterna.

C. XLVIII. Non est reprobatio, sed virtutis probatio bonorum adoersitas. Item Gregorius lib. VII. epist. 126. ad Recaredum Regem ²⁸²).

Adversitas, quae bonis votis obiicitur, probatio virtutis

NOTATIONES CORRECTORUM.

.C. XLVIII. d) Unde Augustinus: Multa in hac disputatione citat Gratianus ex Augustino, quorum sententia quidem apud illum habetur, sed verba ipsa sunt in glossa ordinaria locis indicatis. De hac vero quaestione, quando liceat cpiscopo recedere ab ecclesia sua, disse-

est, non iudicium reprobationis. Quis enim nesciat, quam prosperum fuit quod B. Paulus apostolus praedicaturus ad Italiam veniebat²⁸³), et tamen veniens naufragium per-tulit? Sed ³⁸⁴) navis cordis in maris fluctibus integra stetit. IX. Pars. Gratian. Hoe etiam tunc servandum intelligitur, quando inter subditos aliqui inveniuntur, quibus prac-

latorum vita proficiat, quando nec specialiter praelatus quae-ritur, nec per alios tuta potest esse ecclesiae salus, ne, si deserere incipiat quibus prodesse potest, dicatur de co: Moraeserere incipiat guions proaesse poiest, aicatur de eo: Mer-cenarius 285) autem, et qui non est pastor, cuius non sunt oves propriae, videt lupum venientem, et deserit oves et fugit. Quum vero specialiter quaeritur, fugiat exemplo Chri-sti, qui a facie Herodis fugit in Aegyptum; fugiat exemple Pauli, qui a fratribus per murum submissus est in sporte. Unde Angustinus d) ait 286): Fugiat minister Christi, sicut ipse Christus in Aegyptum fugit; fugiat et qui specialiter quaeritur, dum per alios firma est ecclesiae salus. Hine etiam ait Dominus discipulis: Si³⁸?) vos persecuti fuerint ia una civitate, fugite in aliam. Hine etiam idem abscondit se, et exist de templo, quando Iudaei lapides tulerunt, ut iaceront, in eum. Hinc etiam Augustinus²⁸⁸) ait de eodem in Pral. 54.1 Ecce elongavi fugiens illud tangit, quod Christus vitabat persequentes, ut occasionem irae demeret, et manebat in desertis orans, in quo docebat nos in secreto con-scientiae orare, et quiescere, quum a malis preminur-Quum vero non praelatorum tantum, sed totius ecclesiae salus quaeritur, fides impugnatur, necesse est, ut ex adverso atcendant, et in die belli se ipsos murum²⁸⁹) opponant pro domo Domini, et animas 29") suas ponant pro oribus suis, ut exemplo snae passionis accendant quos sermone doctrinae diutius plo suae passionis accendant quos sermone doctrinae diutius confirmare non valent. Et hoc quidem de manifestis persecu-tionibus. §. 1. Est et aliad genus persecutionis, in quo Apo-stolus laborabut, dicens²²¹): Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? etc. Hine August.²⁹²) in Psol. 101.: Ossa, id est fortes, quorum fri-xorium sunt qui scandalizantur; tantum enim frigitur bo-nus quantum amat. Hinc idem²⁹³) in Psal. 30:: Irascitur iustus pro percetis palearum, pon famen odit in quo ere iustus pro peccatis palearum, non tamen odit, in quo exstingueretur oculus; venter pro interioribus, quae turbantur, quando nec corripi possunt impii, quibus non clamat, quia defecit in dolore vita, videns non proticere quod praedicat. §. 2. Hine idem ait in Psal. 69. utrumque hec genus persecutionis distinguens²⁹⁴): Vox tribulatorum Christo, id est martyrum, inter passiones periclitantium, sed de capite praesumentium. Cum illis vox omnis iusti, cui ex caritate abundans iniquitas etiam Christianorum est passio, ut Loth corporalem persecutionem a nullo in Sodomis sustinuit, sed a malis factis corum, cum quibus habitabat. Est ergo persecutio iusti, vel a leone in impetu, vel a dracone in insidiis, unde omnes clament: Deus in adjutorium meum intende. §. 3. Quum auten viliis subditorum praelatus affligitur, aliguando omnium est una et insatiabilis obstinatio, aliguando mali inveniuntur bonis admixti. Quando boni simul cum malis habitant, non sunt deserendi boni pro-pter malos, ne perverse malos evilando vincamus quos fugimus ad gehennam, sed potius mali tolerentur propter bonos. Unde Gregorius²⁹⁵): Abel esse renuit quem Sain malitia non exercet; ferrum quippe nostrae mentis ad acumen non potest percentre veritatis, nisi hoc alterius eraserit lima pravitatis, percentre veritatis, nisi hoc alterius eraserit lima pravitatis, Hinc etiam Augustinus²⁹⁶): Tu bonus tolera malum etc. infra, de tolerandis malis, in prima causa •) haereticorum. Idem ait²⁹⁷): Maius malum in separatione bonorum committimus, quam in conjunctione malorum fugimus. Et in-fra: §. 4. Tali non imputat Deus sua peccata, quia non

rit beatus Augustinus epist. 180., Honorato episcopo scripta.

e) In prima causa: Indicat causam 23., in qua pri-mum de haereticis ex proposito agitur, qui mos citandi habetur ctiam 1. q. 7. Necessaria et alibi.

c. 8. — 981) perquirere: Edd. coll. e. = C. XLVIII. 282) Ep. 139; (scr. A. 599.) 1. 9. Ed. Maur. — 283) Act. c. 27. — 984) add.: *lament*: Edd. coll. o. = 285) Ioan. c. 10. v. 12. — 286) Gloss. ard. ad c. 11. II. ad Cor. in fine, ex Aug. ep. 180. ad Honoratum. — 287) Matth. c. 10. v. 23. — 288) Glossa ordinaria ex Cassiedero. — 289) Ezech. c. 13. — 390) Ioan. c. 10. — 291) 2 Cor. c. 11. v. 29. — 293) Glossa ord. ex Augustino ad l. c. v. 4. — 293) Ead. ex eod. in Ps. 30. v. 10. — 294) Ead. ex eod. in praefat. Psal. — 295) Moral, l. 2. c. 29. — 296) cf. C. 23. q. 4. c. 2. — 297) Glossa ord. in c. 6. II. ad Cor. in fine ex Aug. serm. 18. de verbis Domini.

. • 32 *

Quaest. I. C. XLVI. 265) Caput Pseudoisidori, confa-tum ex Martini ep. I. ad Amandum Traicctensem et synodica eius-dem concilio Lateranensi adiecta. – Coll. tr. p. p. 1. t. 34. c. un. – Polyc. l. 4. t. 15. – 266) reliquerunt: Edd. coll. o. – 267) futurum: eaed. – 268) ducere: eaed. – 269) Matth. c. 10. – 270) in: Edd. coll. o. – 271) 271m. c. 3. – 272) add.: lesu: Ed. Bas. – 273) coarcel: Edd. Arg. Bas. – coerceat: Edd. rell. – 274) consi-derantes: Edd. coll. o. – 275) Act. c. 20. – C. XLVII. 276) Ep. incerti temporis. – C. Dist. 50. c. 5. – Coll. tr. p. p. 1. t. 62. c. 47. 48. – 277) Humfredo: Ed. Arg. – Humfredo: Ed. Bas. – 278) ma-zimeque: Edd. coll. o. – 279) ipsum quoque: caed. – 260) lean.

503

fecit; non aliena, quia non approbavit; non negligentiam, quia non tacuit; non superbiam, quia in unitate permansit. Hine idem in Pral. 54. 290]: "Quis dabit mihi pennas sicut columbae!" non ait, sicut corvo. Columba a molestiis quaerit avolare, sed dilectionem non amittit, et semper gemit. Sic bonus vult separare se corpore, non amore, ab his, quibus non potest prodesse. Et isfra: §. 5. Sed aliquando ligatur non visco cupiditatis, sed cura et officio, ut deserere non possit, nisi solvatur. Quod si non solvi-tur, tunc dicat: "Cupio²⁹⁹) dissolvi, et esse cum Christo: Sed manere in carne necesse est propter vos:" et sic est meritum ex desiderio. §. 6. "Ecce³⁰⁰) elongavi fugiens," non loco, ne rumpatur caritas bonorum, ne perdatur exercitiom malorum, quos Deus admiscet, ut ludam apostolis, guem ³⁰³) guamvis sciret furem esse, tamen ad praedicandum misit; et ei eucharistiam dedit, docens, in ecclesia tolerari malos, noc obesse bonis malorum consortia. Quando vero omnium subditorum est obstinata malitia, nec prodest eis praelatorum praesentia, tunc etiam corpore licet ab els recedere, ne el illorum neguitia semper in deterius proficiat, et isti guidem fructum amiliant, quem de aliorum profectu possent invenire. Sie B. Benedictus deseruisse legitur quos in necem suam unanimiter viderat conspiratse.

Hine etiam B. Gregorius Petro Diacono interroganti, an liceat praelato gregem semel susceptum deserere? I, II. Dial. c. 3. respondit, dicens ³⁰²):

C. XLIX. Quando liceat praelatis subditos deserere, vel non. Ibi adunati acquanimiter portandi sunt mali, ubi inve-niuntur aliqui, qui adiuventur boni³⁰³). Nam ubi omni-modo³⁰⁴) de bonis fructus deest, fit aliquando de malis labor supervacuus, maxime si e vicino causae suppetant, quae fructum Deo ferre valeant meliorem. Et paulo post : que l'uctum Deo lerre valeant mellorem. Le paulo post? §. 1. Saepe agitur in animo perfectorum quod silentio prac-tereundum non est, quia, quum laborem suum sine fructu esse considerent³⁰⁵), in locum ³⁰⁶) alium ad laborem cum fructu migrant. Unde ille quoque egregius praedicator ³⁰⁷), 'qui dissolvi cupit³⁰⁸) et cum Christo esse, cui vivere Chri-stus est et mori lucrum, qui passionum certamina non solum ipse appetiit, sed ad toleranda haec et alios accen-dit. Damacii 309) paracutionem passue ut posset 3100 ero dit, Damasci³⁰⁹) persecutionem passus, ut posset³¹⁰) evadere, murum, funem sportamque quaesivit, seque latenter deponi voluit. Numquid Paulum mortem dicimus timuisse, quam se ipse³¹¹) pro amore lesu testatur appetere? Sed quum in codem loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, ad gravem laborem se alibi cum fructu servavit; fortis enim proeliator Dei teneri intra claustra noluit, certaminis 312) campum quaesivit.

Gratian. Multorum auctoritatibus apparet, guando viventibus episcopis alii possint substitui, et quando non.

QUAESTIO **II.**

GRATIANUS.

Quod autem iste valetudine recepta suam possit repetere cathedram, nulla auctoritate ratum habetur. Celebrationem vero sacrificiorum, si infirmitatis causa dimiserit, valetudine recuperala exsequi non prohibetur.

Unde Alexander II. scribit Gebonardo Vivariensi Archiepiscopo 1):

C. I. De quodam presbytero, qui caduco morbo laborabat. In tuis literis continebatur sic: Hic clericus ordinem habet presbyterii 2); sed quia caduco morbo laborat, et ipsi impraesentiarum hoc agnovimus, non ausi fuinus conce-dere sibi 3) ut offerret vel missam celebraret. Quia vero languor in culpa non est, super hac re auctoritatis nostrae

decreto consulendo⁴) deliberavimus. Consulimus itaque, ut, si frequenter hoc morbo tangitur, ab oblatione et missa-rum cslebratione modis omnibus prohibeatur. Indecens enim est et periculosum, ut 5) in consecratione eucharistiae morbo victus epileptico cadat. Si vero Dei misericordia convaluerit, quandoquidem non culpa, sed infirmitas est in causa, eum sacrificare iam non interdicimus.

C. II. A regimine suspendatur ecclesiae qui in terram frequenter eliditur. Item Gelasius Papa Rustico et Fortunato Episc. ⁶)

Nuper 7) Foropopulensis 8) ecclesiae clerici una cum Sabino⁹) episcopo, et Pelagio, et laicis, propria suggestione reserarunt, praesulem suum gravi quadam necessitate ve-xari, cuius eum dicerent incursione frequenter elisum. Quod ne scandalum fidelibus videretur ingerere, et ecclesiam Dei ubique positam hac offensione turbare, praecipue quum eodem ipso volente huc se perrexisse firmarent, ad dile-ctionem vestram scripta direximus, ut ecclesiae, cuius re-ctor tali casu tenetur adstrictus, visitationem congruam raddatis. Varum cuia nune idem inco resit hur un reddatis. Verum, quia nunc idem ipse venit huc pon-tifex, falsaque omnia de se iactata disseminat, sub divini contemplatione iudicii, vestraeque conscientiae existimationisque 10) respectu, rerum fide solertissime perquisita, si aliquando, scilicet vel in domo, vel in processione, vel in alio quocunque loco probatur repente collapsus, vocesque dedisse confusas, et spumas ore iactasse, quanta fieri pot-est examinatione quaeratur. Quod tamen'') sive non possit aliquorum factum testificatione firmari, sive nunquam contigisse dicatur, non putandum est posse sufficere, sed certum manifestumque documentum, quia de tanta re non segnius agendum est. Faciat rem tua dilectio, frater Rustice, sui moris, et aptam magno pontifici, ut eum tri-ginta *) diebus técum esse constituas, eumque carnibus indifferenter uti necessaria probatione compellas.

C A U S A VIII. GRATIANUS.

Quidam episcopus agens in extremis successorem sibi ex testamento instituit; inde suorum amicorum patrocinio in eundem episcopatum eligitur; post electionem pro indemnitate ecclesias canonicis iuramentum praebuit; accusatur de simonia, tan-guam munus ab obseguio praestiterit; ante tempus sententiae a clericis suis derelinguitur; sine literis apostolicis ad ecclesiam suam revertitur episcopus. (Qu. 1.) Hic primum quaeritur, an liceat episcopo sibi successorem instituere? (Qu. 11.) Secundo, an amicorum patrocinia in electione debeant con-valescere? (Qu. 111.) Tertio, an sit habendus simoniacus qui post electionem huiusmodi iuramentum canonicis praestat? (Qu. IV.) Quarto, an liceat clericis ante sententiae tempus ab episcopo suo discedere? (Qu. V.) Quinto, an sine literis apostolicis debeat redire ad propriam ecclesiam?

QUAESTIO I. GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem episcopo successorem sibi instituere liceat, ex verbis Zachariae Papae ') coniicitur, quibus Maguntino archiepiscopo permisit adiutorem sibi statuere, qui ei defuncto in plenitudinem potestatis succederet. §. 1. Item ex verbis Symmachi Papae dicentis: Si²) transitus Papae inopinatus evenerit, ut de sui electione successoris non possit ante decernere etc., apparet, quod episcopi successores sibi instituere possunt. §. 2. Item exemplo B. Petri illud idem probatur, qui B. Clementem sibi successorem instituit.

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. II. C. II. a) Triginta: In duobus vetustis codicibus legitur: octuaginta *).

Quaest. I. C. XLVIII. 298) Glossa ord. ex August. – 299) Philipp. c. 1. v. 33. – 300) Glossa interlinearis ex Aug. in Ps. 54. – 301) cf. C. 33. q. 4. c. 2. == C. XLIX. 302) quibus: Fdd. Par. Lugdd. – 303) de bonis: Ed. Arg. – 304) omnino: Edd. coll. o. – 305) considerant: eaed. – orig. – 306) in loco alio: Edd. coll. o. – 307) cf. Philipp. c. 1. v. 23. – 306) in loco alio: Edd. coll. o. – 309) Act. c. 9. – 2 Cor. c. 11. v. 23. – 300) potuisset: Edd. coll. o. – 309) Act. c. 9. – 2 Cor. c. 11. v. 23. – 310) potuisset: Edd. coll. o. – 311) ipsum: eaed. – 313) sed cert.: Edd. Bas. Lugdd. Par. Ven. I. Quaest. II. C. I. 1) Ep. incerti temporis, scripta ad Gebe-hardum Invaviens. archiep., qui electus est A. 1060. – Ivo Decr. p. 6. c. 445. (: Genobardo Invanessi archiep.). – 2) presbyteri: Edd. cell. e. pr. Lugid. II. III. – 3) ei: Ivo. – 4) consulendum:

id. - 5) ut hoc ei accidat, quatenus in etc.: id. = C. II. 6) Ep. incerti temporis, directa, ut Berardus suspicatur, Rustico Minturnensi et Fortunato Fulginati. - Coll. tr. p. p. 2. t. 46. c. 43. - 7) Super foro populensis eccl.: Edd. Nor. Ven. I. - 8) leg. est: Foropopuliensis, quae ecclesia Romanae provinciae fuit. - 9) Sabino et Pelagio laicis: Ed. Bas., quae lectio sola sensui convenire videtur. - 10) aestimationizaue: Edd. Nor. Ven. I. II. Lugdd. Par. - 11) Quod quum noa: Edd. Arg. Bas. - *) hoc exinde, ut arbitramur, factum est, quod in Codd. (quos Edd. coll. o. exc. Bas. sunt secutae) legitar I. XXX. I. e. vel triginta.
Causa VIII. Quaest. I. Pars I. 1) C. 7. q. 1. c. 17. - 3) D. 78. c. 10.

Unde loannes III. scribit Episcopis Germanias et Galliae, epistola unica, c. 2.3):

C. I. Quod Petrus Linum et Cletum adiutores sibi ascivit. sed Clementem successorem.

Si Petrus princeps apostolorum adiutores sibi ascivit Li-Si Petrus princeps apostolorum adutores sioi ascivit Li-num et Cletum, non tamen potestatem pontificii, aut sol-vendi aut ligandi eis normam tradidit, sed successori suo *sancto* Clementi, qui sedem apostolicam post eum et potestatem pontificalem tradente sibi B. Petro tenere pro-meruit. Linus vero et Cletus ministrabant exteriora; prin-ceps autem apostolorum Petrus verbo et orationi insistebat 4).

PALEA. C. II.

"Unde ipse Clemens in epistola ad Iacobum Hiero-solymitanum missa inter cetera scribit; quod Petrus adhuc

vivens Clementen in episcopum elegit⁵): Simon Petrus in ipsis diebus, quibus vitae finem sibi praesensit, apprehensa manu mea *repente consurgens*, in auribus totius ecclesiae haec protulit verba: Clementem hunc episcopum vobis ordino, cui soli meae praedicationis et doctrinae cathedram trado, quem prae ceteris expertus sum Deum colentem, homines diligentem, *castum*, di-scendi⁶) studiis deditum, sobrium, benignum, iustum, pa-tientem, *et* scientem ferre nonpullorum etiam ex his, qui⁷) in verbo Dei instituuntur, iniurias."

Gratian. Sed in Antiocheno Concilio hoc omnino fieri prohibetur, in quo c. 23. sic statutum legitur 8):

C. III. Episcopo successorem sibi constituere non licet.

Episcopo non licere ⁹) pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitae perveniat. Quod si tale aliquid factum fuerit, irritum sit huiusmodi constitutum. Servetur autem ius ecclesiasticum, id continens, non oportere aliter fieri, nisi cum synodo et iudicio episcoporum .), qui post obitum quiescentis potestatem habent eum, qui dignus exstiterit, promovere 10).

C. IV. De eodem.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 8.11)

Episcopo non liceat ante finem vitae¹²) alium in loco suo constituere successorem. Si quis autem hoc usurpare ten-taverit, talis constitutio irrita erit. Non ergo aliter fieri oportet, nisi cum consilio¹³) et iudicatu¹⁴) episcoporum, qui post exitum praedecessoris potestatem habent dignum eligere 15).

C. V. De codem.

Item Hilarius Papa in Synodo Romana, c. 5.16)

Plerique sacerdotes in mortis confinio constituti in locum rierique sacerdotes in mortis connito constituti in locum suum feruntur alios designatis nominibus subrogare, ut scilicet non legitima exspectetur electio, sed defuncti gra-tificatio¹⁷) pro populi habeatur assensu. Quod quam grave sit aestimate. *Atque ideo^b), si placet, etiam hanc li-centiam generaliter de ecclesiis auferamus, ne, quod turpe dictu est, homini quisquam putet deberi quod Dei est.* Ab16) universis acclamatum est: Haec praesumtio nunquam fiat. Quae Dei sunt ab homine dari non possunt.

NOTATIONES CORRECTORUM.

Causa VIII. Quaest. I. C. III. a) Episcopo-rum: In codicibus Gratiani etiam manuscriptis sequebatur: et electione clericorum *), quae sunt expuncta, quia neque in originali, neque apud ceteros collectores leguntur. C. V. b) Atque ideo: Haec usque ad versic.: Ab universis, addita sunt ex ipso concilio, Anselmo, Polycarpo et lvone.

C. VI. De codem.

Item Hieronymus ad Titum, c. 1. [v. 5.]

Moyses amicus Dei, cui 19) facie ad faciem Deus locutus est, potuit utique successores principatus filios suos facere, et posteris propriam relinquere dignitatem; sed extraneus de alia tribu eligitur lesus 20), ut sciremus, principatum in populos²) non sanguini deferendum esse, sed vitae. At nunc cernimus plures²) hanc rem beneficium²) facere, ut non quaerant eos²) in ecclesia erigere columnas, quos plus cognoscant ecclesiae prodesse, sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deliniti, vel pro quibus maiorum quispiam rogaverit, et (ut deteriora taceam) qui ut, clerici fierent muneribus impetrarunt ²⁵).

C. VII. De codem.

Itom Innocentius Papa II. in Concilio Romano, c. 16. 26)

Apostolica auctoritate prohibemus, ne quis ecclesias et praebendas, praeposituras, capellanias²⁷), aut aliqua ec-clesiastica officia hereditario iure valeat vendicare aut expostulare praesumat. Quod si quis improbus aut ambitionis reus attentare praesumserit, debita poena mulctabi-tur et postulatis carebit.

Gratian. His omnibus auctoritatibus prohibentur episcopi successores sibi instituere. Sed aliud est de sui successores electione cum fratribus deliberare, aliud est ex testamento tanguam suae dignitatis heredem sibi quaerere. Illud fiere permittitur: hoc autem penitus prohibetur. Illud antem B. Petri apostoli ab illis valet in argumentum assumi, qui tales sibi substituunt, qualem sibi successorem B. Petrus quaesioft. Verum, quia officium non vitae, sed sanguini coepit deferri, algue ad episcopatum tales quisque sibi successores quaerere coepit, qui vel odiosi populis, vel a plebe docendi inveniren-tur, ideirco sacris canonibus statutum est, ne quisquam sibi sui officii quaerat successorem, sed populi electione quaeratur qui corum utilitati digne deserviat, qui illorum utilitatem, non sua lucra quaerat, qui Christo semen velit suscitare, non sibi divitias congregare. Quod qui facere contemserit iure ab ecclesia repudiatur.

Unde Augustinus contra Faustum Manichaeum, lib. XXXII. c. 10. c):

C. VIII. Qui sibi et ecclesiae prodest utroque pede calceatus intelligitur.

II. Pars. Olim iussus 28) est frater' praemortui fratris uxorem ducere, ut non sibi, sed illi sobolem suscitaret, eiusque vocaret nomine quod inde nasceretur. Quod si recusaret, discalceatus uno pede conspui solebat in fa-ciem ²⁹). Nunc³⁰) evangelii quisque praedicator ita debet in ecclesia laborare, ut defuncto fratri, id est Christo, In ecclesia laborare, ut defuncto fratri, id est Christo, suscitet semen, qui pro nobis mortuus est, et quod susci-tatum fuerit eius nomen accipiat. At vero qui electus ab ecclesia ministerium evangelizandi⁴) renuerit, ab ecclesia ipsa merito digneque contemnitur. Qui enim et sibi prod-est, et ecclesiae, bene intelligitur utroque pede calceatus. Unde illud: Quam³) speciesi pedes evangelizantium parcem³²), evangelizantium bona. Qui autem curam lucrandorum refugit aliorum, discalceati illius non figuratum significabit, sed in se impletum portabit opprobrium.

C. VIII. c) Hic verba B. Augustini et in summana redacta, et interdum mutata sunt, quod aliis etiam locis est adnotatum.

d) Evangelizandi: Sequebatur in vulgatis: et baptizandi **), quae sunt expuncta, quia in manuscriptis non leguntur, sicut neque in originali.

Quaest. I. C. I. 3) Caput Pseudoisidori, cf. Rufini ep. ad Gaudentum. — Ans. I. 1. c. 55 (56). Polyc. 1. 1. t. 1. — 4) in-stabat: Edd. coll. 0. = C. II. 5) Caput apocryphum, ex prima parte ep. Clem. a Rufino editae petitum. — Ans. I. 1. c. 3. — 6) discen-tis: Edd. Arg. Bas. — 7) quae: Edd. coll. 0. = C. III. 6) hab. A. 333. — Interpretatio Dionysiana. — Burch. I. 1. c. 185. Ans. I. 6. c. 57 (61). Ivo Decr. p. 5. c. 301. — 9) licere decernimus: Ed. Bas. — liceat: Edd. rell. — 9) ita in Edd. coll. 0. = C. III. 6) hab. A. 333. — Interpretatio Dionysiana. — Burch. I. 1. c. 185. Ans. I. 6. c. 57 (61). Ivo Decr. p. 5. c. 301. — 9) licere decernimus: Ed. Bas. — liceat: Edd. rell. — 9) ita in Edd. coll. 0. — 10) eligere et prom.: eaed. = C. IV. 11) idem canon, ex interpr. Martini Brac. — Eurch. I. 1. c. 181. Ivo Decr. p. 5. c. 303. uterque ex conc. Spalensi. Par. — 14) hudicio: Edd. coll. 0. — Coll. citt. — 15) ordinare quem eigman elegerint: Coll. Hisp. = C. V. 16) hab. A. 465. — Ams. I. 6.

C. IX. Locus regiminis sicut desiderantibus est negandus, ita fugientibus est offerendus.

Item Gregorius Papa in Regesto, lib. VI. epist. 5. Cyriaco Episcopo33).

In scripturis³⁴) vestris vos magnopere requiem quaesisse narratis, sed per hoc ad pastoralem solicitudinem vos conparratis, seu per noc au pastoratem souchainem vois con-grue venisse ostenditis, quia, sicut locus regiminis deside-rantibus negandus est, ita fugientibus offerendus. Et sicut scriptum est³⁵): Nec quisquam sibi sumit³⁶) honorem, sed qui socatur a Deo tanguam Aaron, et rursus idem praedigui vocainr a 1200 ianguam Aaron, et rursus idem praedi-cator egregius dicit: Si unus³) pro omnibus mortuus est, orgo³⁸) omnes mortui sunt: et pro omnibus mortuus est Chri-stus, ut³⁹) *et* qui viount iam non sibi vicant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit, et pastori sanctae eccle-siae dicitur ⁴⁰): Simon Ioannis amas me? Pasce oves meas. siae dicitur +°): Simon Ioannis amas me? Pasce oves meas. Ex quibus verbis colligitur, quia si is, qui valet, omnipo-tentis Dei oves renuit pascere, ostendit se pastorem sum-mum minime amare. Si enim unigenitus Patris pro ex-plenda utilitate omnium de secreto Patris egressus est ad publicum nostrum, nos quid dicturi sunus, si secretum nustrum praeponimus utilitati proximorum? §. 1. Quies ita-que nobis ex corde appetenda est, et tamen pro multorum lucro aliouando postoonenda. Nam. sicut toto desiderio lucro aliquando postponenda. Nam, sicut toto desiderio debemus occupationem fugere, ita si desit qui praedicet, occupationis onus libenti necesse est humero⁴¹) subire. occupationis onus libenti necesse est humero^{*1}) subire. Quod ex duorum prophetarum opere docemur, quorum unus praedicationis officium vitare conatus est, et alter appetit. Nam mittenti^{*2}) se Domino Hieremias respon-dit^{*3}), dicens: A, α , α , Domine Deus⁺⁴), nescio logui, guia puer ego sum. Et quum onnipotens Deus personam ad praedicandum^{*5}) quaereret, dicens¹⁶). Quem mittam, et quis ibit nobis⁴⁷)? ultro se obtulit Esaias, dicens: Ecce ecce, mitte me. En ab utrisque exterius diversa vor prodiit ego, mitte me. En ab utrisque exterius diversa vox prodiit, sed non a diverso dilectionis fonte manavit⁴³). Duo quippe sea non a aiverso anectionis ionte manavit."). Duo quippe suat praecepta caritatis, Dei *videlicet* amor et proximi. Per activam igitur vitam prodesse proximis cupiens Esaias officium praedicationis appetiit."). Per contemplativam vero Hieremias amori conditoris sui sedulo inhaerere devero Hieremias amori conutoris sui senuio innaeree de-siderans, ne mitti ad praedicandum debeat, contradicit. Quod ergo laudabiliter unus appetiit, hec laudabiliter al-ter ⁵⁰) expavit; iste, ne tacitae contemplationis lucra lo-quendo perderet, ille, ne damna studiosi operis tacendo sentiret. Sed hoc in utrisque est subtiliter.intuendum, quia et is, qui recusavit, plene non restitit, et is, qui mitti voluit, ante se per altaris calculum purgatum vidit, ne aut non purgatus adire quisquam 51) sacra ministeria 52) au-deat, aut quem superna gratia elegit 53) sub humilitatis specie superbe contradicat.

C. X. Locus dejectionis in voto, dignitatis semper fit in necessitale. Idem in Moralibus lib. XXXV. c. 13. ad

c. 42. Iob.

Sciendum summopere est, quod obedientia aliquando, si de suo aliquid habeat⁵⁴), nulla est; aliquando *autem*, si de suo aliquid non habuerit[†]), minima. Nam quum huius mundi successus praecipitur, quum locus superior impera-tur, is, qui ad percipienda haec obedit, obedientiae sibi virtutem evacuat, si ad haec *etiam* ex proprio *desiderio* anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit qui ad accipienda huius vitae prospera libidini propriae ambitionis servit. Rursus, quum mundi despectus praecipitur, quum probra adipisci et contumeliae iubentur, nisi ex se ipso animus "haec" appetat, obedientiae 55) sibi meritum minuit,

C. XI. e) Episcopos: Apud sanctum Augustinum et Anselmum legitur : Eniozoneiv, si velimus, latine superintendere possumus dicere.

quia ad ea, quae in hac vita despecta sunt, invitus no-lensque descendit. Et paulo superius: §. 1. Obedientia *quippe* victimis iure praeponitur, quia per victimas aliena per obedientiam vero voluntas propria mactatur. caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. *Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante eius oculos repressa arbitrii sui superbia gladio praecepti se immolat.* Quo⁵⁶) contra ariolandi peccatum inobedientia *dicitur, ut quanta sit virtus obedientiae* demonstretur⁵⁷). Ex adverso igitur melius ostenditur quid de eius laude sentiatur. Si enim guasi ariolandi ⁺⁺) peccatum est repu-gnare, et quasi scelus idololatriae, nolle acquiescere, sola est, quae fidei meritum possidet, obedientia, sine qua quis-oue inidelis esse convincitur, etiamsi fidelis esse videatur que insidelis esse convincitur, etiamsi sidelis esse videatur.

C. XI. Qui pracesse, et non prodesse desiderat, episcopari non debet.

Item Augustinus lib. XIX. de civit. Dei, c. 19.

"Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat." Exwell episcopatum desucerat, bonum opus desucerat." Ex-ponere voluit quid sit episcopatus, quia nomen est operis, non honoris. Graecum est eaim ⁵⁸), atque inde ductum vocabulum, quod ille, qui praeficitur, eis, quibus praefici-tur, superintendit, curam eorum scilicet gerens; $*\mathcal{E}_{it}(5^{9})$ quippe super^{*}, $\infty \alpha \pi \dot{\alpha}$, vero ⁵⁰) intentio est. Ergo episcopos •), si velimus, latine superintendentes possumus dicere, ut intelligat non se esse episcopum qui praeesse dilexerit, non prodesse. Itaque a studio cognoscendae veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium. Locus vero superior, sine quo regi populus non potest, etsi ita tencatur atque administretur, ut decet, tamen non decenter ap-petitur. Quamobrem otium sanctum quaerit caritas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas caritatis, quam sarcinam si nullus imponit, percipiendae atque intuendae vacandum est veritati; si autem imponitur, suscipienda est propter caritatis necessitatem. Sed nec sic omnimodo ve-ritatis delectatio deserenda est 61), ne subtrahatur illa suavitas, et opprimatur 1) iusta necessitas.

C. XII. Pro ingenio discentium doctor moderetur verba doctrinae. Item Petrus⁶²).

III. Pars. Oportet eum, qui docet et instruit animas rudes, esse talem, ut pro ingenio discentium semet ipsum possit aptare, et verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo *ipse praecipue* apprime esse eruditus et doctus, irreprehensibilis, maturus, pavidus, sicut ipsi probastis fore hunc Clementem post me.

C. XIII. Qui omnibus pracest singulos relevare contendat. Item eiusdem 63).

Clemens, tanquam⁶⁺) *qui* omnibus praeesse te noveris⁶⁵), singulos, prout potueris⁶⁶), iuva, et singulos releva, qui⁶⁷) et singulorum onus et solicitudinem portas.

C. XIV. Contra Christum faciunt qui gratia, non meritis gradum ecclesiasticum tribuunt.

Item Hieronymus ad Titum, c. 1.

Qui vos spernit me spernit. Ex quo manifestum est, eos 68), qui Apostoli lege contemta ecclesiasticum gradum non merito 69) voluerint alicui 70) deferre, sed gratia, con-tra Christum facere 71), qui qualis in ecclesia presbyter constituendus sit per Apostolum suum in sequentibus exsecutus est.

C. XV. Ad sacerdotium non eligatur, nisi qui ceteris et sanction et duction habetur.

Item Hieronymus in libro Levitici 4) 72).

Licet ergo Dominus de constituendo principe praecepisset,

NOTATIONES CORRECTORUM.

f) Opprimatur: In originali est: et opprimat ista necessitas, sed ob glossam non est emendatum. C. XV. g) In hoc et duobus sequentibus capitibus pro

55) obedientia: Böhm. – 56) Quod: Edd. coll. o. pr. Nor. – 57) esse monstratur: Edd. coll. o. – $\dot{\uparrow}\dot{\uparrow}$) 1 Reg. c. 15. v. 23. = C. XI. 58) add : uomen: Ed. Bas. – 59) desid. ap. Ans. – 60) quippe: Ans. – Edd. coll. o. – 61) desiderunda: Edd. Luadd. = C. XII. 62) ex epist. apocrypha Clementis. edita a Ruino. = C. XII. 63) ex eadem. – 64) si tanquan: Edd. coll. o. pr. Arg. – 65) volcus: Ed. Arg. – volueris: Edd. coll. o. pr. Arg. – 65) volcus: Ed. Arg. – volueris: Edd. coll. o. – 70) alicuius: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. – 71) add.: videntur: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – C. XV. 72) ex hom. 6. Origenis ad c. 8. Levitici inter-prete Ruino. prete Rufino.

Quaest. I. C. IX. 33) Ep. 4. (scr. A. 597.) 1. 7. Ed. Maur. – Ivo Decr. p. 5. c. 350. – 34) scriptis: orig. – Ivo. – 35) Hebr. c. 5. v. 4. – 36) samat Edd. coll. o. – 37) 2 Cor. c. 5. v. 14, 15. – 38) add.: et: Edd. coll. o. – 39) Superest ut et qui vicunt: orig. – Supercal ut qui cirront: Ed. Bas. – Et si hoc est, supercal ut qui elo.: Edd. rell. – 40) Ioan. c. 21. v. 17. – 41) animo: Ivo. – 42) remittenti: Ed. Bas. – 43) Hier. c. 1. v. 6. – 44) add.: ecce: Edd. coll. o. pr. Bas. – 45) add.: sibi: Edd. coll. o. – 46) Es. c. 6. v. 8. – 47) ex robis: Edd. coll. o. – 48) emanarit: orig. – Edd. coll. o. – Böhm. – 49) appetit: orig. – Ed. Arg. – 50) alias. Edd. coll. o. – 51) quisquis: Ed. Bas. – 53) mysteria: Edd. coll. o. pr. Bas. – 53) eligit: orig. – Edd. Arg. Ven. II. = C. X. 54) habeut: Edd. Arg. Bas. – habuerit: Edd. rell. – †) habeat: orig. –

et Dominus elegisset, tamen convocatur etiam synagoga. Requiritur ⁷¹) enim ⁷⁴) in ordinando sacerdote et praesen-tia ⁷⁵) populi, ut sciant omnes et certi sint, quia qui prae-stantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ⁷⁶) ad sacerdotium, in omni virtute eminentior, ille eligitur ⁷⁰) ad sacerdotium, et hoc astante⁷⁷) populo, ne qua postmodum retractio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem, quod et Apostolus praecepit⁷⁸) in ordinatione sacerdotis, dicens⁷⁵): Oportet autem⁶⁰) illum et⁸¹) testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt. Ego tamen et amplius ali-quid video in eo, quod dicit: guia convocavit Moyses omnem un converse of truth end converses supported to e it synagogam, et "puto, quod convocare synagogam" hoc sit, colligere omnes animi⁸²) et in unum congregare virtutes, ut 83) quum sermo de sacerdotalibus sacramentis habetur, vigilent omnes animi virtutes, et intentae sint, ut ⁸⁴) nihil in eis sapientiae, nihil desit industriae, sed adsit omnis multitudo sensuum, adsit omnis congregatio sanctarum co-gitationum, ut quid sit pontifex, quid unctio, quid indumenta eius, conferens intra sacrarium cordis sui possit advertere.

500

C. XVI. Populi gubernatio divina electione praestetur. Idem ex libro Numerorum 65).

Si ergo tantus ille ac talis Moyses non permittit 86) iudicio suo de eligendo principe populi, de constituendo suc-cessore, quis erit qui audeat, vel ex plebe, quae saepe clamoribus ad gratiam⁸⁷) aut ad pretium fortasse excitatis moveri solet, vel ex ipsis etiam sacerdotibus quis erit, qui a Domino reveletur[§] Sicut et Deus dicit ad Moysen[§]?): Assume ad temetipsum Iesum filium Nave, hominom qui habet Spiritum Dei in semetipso, et impones manus tuas super eum, et statues eum coram Eleazaro sacerdote, et praecepta ei dato in conspectu totius synagogae, et praecipe de ipso coram eis, et dabis claritatem tuam super illum, ut audiant illum fili Isra?. Audis evidenter ordinationem principis populi tam manifeste descriptam, ut paene expositione non egeat. Nulla hic ⁹") populi acclamatio, nulla consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis habita contemplatio est. Propin-quis agrorum et praediorum relinquatur hereditas. Guber-natio populi illi tradatur, quem Deus elegerit⁹¹), homini scilicet tali, qui habet (sicut scriptum audistis) in semet-ipso spiritum Dei, et praecepta Dei in conspectu eius sunt, et qui Moysi valde potus et familiaris sit, id est in qua sit claritas legis ??) et scientia, ut possint eum audire filii laraël.

C. XVII. Non ex favore, sed ex iudicio debet venire electio. Item Gregorius Clero et civibus Neapolitanis, lib. VIII. epist. 40. 93)

Nec novum, nec reprehensibile est in eligendo episcopo populi se vota in duas partes dividere, sed grave est quando in huiusmodi causis non ex iudicio, sed ex solo favore venit electio.

Gratian, Quum autem gubernatio populi ei tradi inbetur, quem Deus elegerit, datur intelligi, quod aliquando quibusdum traditur, quos Deus non elegerit.

Unde Hieronymus 94):

C. XVIII. Non ex arbitrio Dei aliquando datur princeps ecclesiae.

IV. Pars. Audacter fortassis aliquid dicimus, tamen

NOTATIONES CORRECTORUM.

Origene citatur B. Hieronymus, harum homiliarum interpres. Quod cur fieri potuerit, supra dist. 36. c. Si quis, est adnotatum.

C. XVIII. h) Domini: In vulgatis*) sequebatur: et tales perseverent, quae sunt inducta auctoritate manuscri-

guod scriptum est dicimus. Non semper princeps populi et ecclesiae iudex per Dei arbitrium datur, sed prout merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri et opera-mur⁹³) malignum⁹⁶) in conspectu Domini, dantur nobis principes secundum cor nostrum. Et hoc tibi de scriptu-ris 97) probabo. Audi namque quod 28) Dominus dixit 99): Focerunt sibi regem, et non per me; principem, et non per consilium meum. Et hoc dictum videtur de Saul illo, quem utique ipse Dominus-elegerat, et regem ¹⁰⁰) fieri iusserat. Sed quoniam non secundum voluntatem Dei, sed secundum peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eum sua voluntate vel consilio constitutum. Tale ergo aliquid intel-Voluntate ver consilio constitutum. Tale ergo aliquio intel-ligamus etiam in ecclesiis fieri, quod pro meritis¹⁰¹) *po-puli*, aut in verbo et¹⁰²) opere potens a Deo tribuitur rector ecclesiae, aut si malignum faciat populus in conspe-ctu Domini^h), talis ecclesiae iudex datur, sub quo fa-mem¹⁰³) et sitim populus patiatur, non famem panis, neque sitim aquae, sed famem audiendi verbum Domini¹⁰⁴).

C. XIX. Non sunt fikii, sed mercenarii, qui honorem ab hominibus appelunt.

Item Augustinus tractatu XLVI. ad c. 10. Ioannis 105). Sunt in ecclesia quidam praepositi, de quibus Paulus apostolus dicit 106): Sua quaerentes, non quae Iesu Christi. Quid est: sua quaerentes? non Christum gratis diligentes, non Deum propter Deum quaerentes, temporalia commeda sectantes ¹⁰⁷), lucris inhiantes, honores ab hominibus ap-petentes. Haec quando amantur a praeposito, et propter haec servitur Deo, quisquis talis est, mercenarius est, inter filios 108) se non computet.

Gratian. Non ergo qui praeficiuntur semper ceteris meliores intelliguntur.

Unde Hieronymus ad Titum, e. 1.:

C. XX. Ex electione non praeficiuntur episcopi, sed comprobantur.

Illud inferendum est adversum eos, qui de episcopatu intumescunt, et putant, se non dispensationem Christi, sed imperium consecutos, quia non statim omnibus his meliores autem peccata filiorum iustum ab episcopatu probibent; si autem probates, sed ¹¹²) intelligant propterea quosdam a sacer-dotio remotos, quia eos vitia liberorum impedierint; si autem peccata filiorum iustum ab episcopatu prohibent; quanto magis unusquisque se considerans, et sciens, quia potentes 123) potenter tormenta patientur, retrahet 114) se ab hoc, non tam honore quam onere, et aliorum locum, qui magis digni sunt, non ambiet¹¹⁵) occupare.

C. XXI. Pro gradu sui officii quemque meliorem esse oportet.

Item eiusdem ad Titum, c. 2.

Qualis enim aedificatio erit discipuli, si se intelligat ma-gistro esse maiorem? Unde non solum episcopi, presdy-teri et diaconi debent magnopere providere, ut cunctum populum, cui praesident, conversatione, sermone, et scientia¹¹⁶) praecedant, verum etiam et inferior gradus, exor-cistae, lectores, aeditui¹¹⁷), acolythi¹), et ownes omnino, qui domui Dei serviunt¹¹⁸), quia vehementer ecclesiam Christi¹¹⁹) destruit meliores laicos esse quam clericos.

ptorum, homiliae ipsius et glossae ordinariae. In uno autem manuscripto sunt glossa interlinearis. C. XXI. i) A colythi: Est haec dictio in omnibus

vetustis Gratiani exemplaribus, quae tamen apud B. Hieronymum non legitur.

add.: scilicet: Ed. Bas. — 102) est: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — \diamond) tales ecclesiae perseverent: Ed. Bas. — rell. ut a Corr. est in-dicatum. — 103) Amos. c. 8. — 104) Dei: Edd. coll. o. == C. XIX. 105) Ans. h. 7. c. 146 (157). — 106) Phil. c. 8. v. 21. — 107] consequentes: Ans. — sequentes: Edd. coll. o. — 108) add.: etse: ened. == C. XX. 109) episcopi: Edd. coll. o. — 106) add.: etse: Edd. coll. o. — 110) ipsi se: Edd. Lugid. II. III. — 111) aestiment: Edd. coll. o. pr. Lugidd. II. III. — 112) verba: sed — impedieriut: desid. in Edd. eoll. o. pr. Lugidd. III. III. — 113) potens — palietur: ened. exc. Ven. I. Par. Lugidd. II. 114) retrahi: Edd. coll. o. — 115) embil: Edd. Nor. Ven. II. Lugidd. II. III. — ambigit: Edd. Arg. Bas. Ven. I. Lugid. I. Par. == C. XXI. 116) disciplina: Ed. Bas. — ac sc.: desid. in Edd. coll. o. pr. Par. Lugid. — 117] custodes aedium: Edd. coll. o. — 118) deservingt: cased. — 119) Dei: caed.

Q u a e s t. I. C. XV. 73) Requiratur: Ed. Arg. – 74) ergo: Edd. coll. 0. – 75) seutentia: Ed. Bas. – 76) eligatur: Ed. Ven. II. – 77) altestante: Edd. coll. 0. – 78) praecipit: ened. – 79) 1 Tim. c. S. v. 9. – 80) eliam: Ed. Bas. – 81) abest ab end. – 83) add.: etres: Edd. coll. 0. – 83) ut – viriutes: desid. In Ed. Bas. – 84) add: ninit scientiae: Edd. coll. 0. = C. XVI. 85) ex Orig. hom. 22. ad cap. 27. Numer. – 86) permittitur: Edd. coll. 0. – 87) aut gratia, aut pretio – excitată: ened. – 88) add.: hoc: ened. – 89) Num. c. 27. v. 18. – 90) igitur: Ed. Bas. – 91) eligit: Edd. Arg. Bas. – elegit: Edd. rell. – 92) add.: eius: Edd. coll. 0. = C. XVII. 93) Ep. 62. (scr. A. 600.) 1. 10. Ed. Maur. – Ans. 1. 6. (s. 9 (13). Polyc. 1. 2. t. 1. = C. XVIII. 94) ex Origene hom. 4. in 1. Iudicum. c. 4. – 95) operantur: Ed. Arg. – 96) maligna: Edd. coll. 0. – 97) add.: sanciis: ened. – 98) quid – dicat: ened. – 99) Osen. c. 8. v. 4. – 100) add.: stol. Edd. coll. 0. – 101)

C. XXII. Populus iudicabit episcopum sua officia non

agentem. Idem ad Titum, c. 1.

Vereor, ne¹²⁰), quomodo regina austri, veniens a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, iudicatura est homines temporis sui, et viri Ninivitae acta poenitentia ad praedi-cationem lonae condemnabunt eos, qui maiorem ¹²¹) lona salvatorem audire contemserunt, sic plurimi in populis episcopos iudicent subtrahentes se ab ecclesiastico gradu, et ea, quae episcopo 122) non conveniunt, exercentes.

C. XXIII. Qui clericos suos non corrigit populum corrigere non valet.

Item Ambrosius in increpatione ad populum, serm. 83.223) Quid autem ego vos arguo, quum possitis me uno sermone convinceret convincor enim, quum in hac parte clericos vobis magis video negligentes. Quomodo enim possum corrigere tilios, quum fratres emendare non possini ! aut qua fiducia succenseam laicis, quum a consortibus pudoris verecundia conticescam i Ego autem, fratres, non de omni-bus loquor, sunt certe '24) quidam devoti, sunt et alii ne-gligentes. Ego neminem nomino: conscientia sua unumquemque conveniat.

C. XXIV. Episcopo ad salutem non sufficit moribus et vita populo adaequari.

Item Beda super Matthaeum 125).

Nec sufficere nobis ad salutem arbitremur, si turbis negligentium vel quorumlibet indoctorum 126) fide vel actibus

gentium vel quorumitoet indoctorum 120) ade vel activus adaequemur, quibus sacris literis unica est credendi pari-ter et vivendi regula praescripta. Gratian. Ne ergo, ut supra 127) dictum est, tales sui afficii successores aliguis sibi quaereret, prohibentur episcopi alterum pro se successorem sibi statuere, ac designatis nomi-nibus in locum suum alium subrogare.

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

Qued autem amicorum patrocinia in alignorum electione convalescere non debeant, auctoritate B. Gregorii Papae pro-betur, qui in secundo libro Regesti, Indict. 11. ep. 22. scribit Antonio Subdiacono, dicens¹):

C: I. In elections episcopi xon munerum datio, nec aliquorum patrocinia convalescant.

Illud quidem prae onnibus tibi curae sit, ut in hac electione nec datio quibuscunque modis interveniat praemiorum, nec quarumlibet personarum patrocinia convalescant. Nam si quorundam patrocinio fuerit quisquam electus, vo-Juntatibus corum, quum fuerit quisquam ciertes, to-luntatibus corum, quum fuerit ordinatus, obedire reve-rentia exigente compellitur, sicque fit, ut "et" res il·lus minuantur³) ecclesias, et ordo ecclesiasticus non servetur. Talem ergo te admoneute³) personam debent sibi eligere, quae nullius incongruae voluatati deserviat, sed ⁴) vita ac meribus desorata tanto ordina digna valeat invaniri moribus decorata tanto ordine digna valeat inveniri.

C. 11. In electione antistilis communi utilitati, non suo lucro quisque prespiciat.

Idem ad Clerum Mediolanensem, lib. II. Indict. 11. ep. 29. 5) Dilectissimi filii, oflicii nostri censura commoniti suademus, ut in hac suscipiendi autistitis causa nullus vestrum

Quaest. III. C. II. a) Arelatensis: In manuscri-ptis etiam sic habetur. Sed visum est subesse mendum, quia hic episcopus vocatur suffraganeus archiepiscopi Narbononsis, in concilio autem secundo Arelatensi Arelate re-fertur ad provinciam Viennensem. Et quamvis Gulielmus Durandi in speculo de auctor. et usu pallii hoc citet, ut

Quaest. T. C. XXII. 120) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. - cl. Matth. c. 10. — 121) add.: of cans: Edd. coll. o. — 122) cp. componential, non exerv.: ened. == C. XXIII. 123) Non desunt qui bans sermonem ab Ambrosio abiudicent. — 124) au/cm: Ed. Bas. = C. XXIV. 123) Coll. tr. p. p. 2. 1. 50. c. 18. — 126) inducto-rum: Ed. Bas. — 127) cf. supra c. 7.

Quaest. H. C. I. 1) Ep. 32. (scr. A. 593.) I. S. Ed. Maur. — Ive Bour. p. 5. c. 139. Polyc. I. 3. t. 3. — 3) diminumenter: Edd. coll. e. — 3) imminume: erig. — Ivo. — 4) si: Edd. Arg. Bas. =: C. II. 5) Ep. 59. (scr. A. cod.) 1, 3. Ed. Maur. — Ive ib. c. 139. Polyc. ib. — 6) proficial: Ivo.

•

neglecta utilitate communi suo lucro prospiciat⁶), ne, si quisquam propria commoda appetit, frivola aestimatione fallatur, quia nec libero íudicio praeferendam sibi perso-nam examinat mens, quam cupiditas ligat. Pensantes igi-tur quea cupetic exadiunt el cuem volta divino grafi tur quae cunctis expediunt, ei, quem vohis divina gratia praetulerit, integerrimam semper in omnibus obedientiam praebete. ludicari namque a vohis ultra non debet semel praelatus, sed tanto nunc subtiliter iudicandus est, quanto postmodum iudicandus non est.

QUAESTIO III. GRATIANUS.

Quod autem simoniacus habendus non sit qui post electionem pro indemnitate ecclesiae iuramentum praestitit, facile probatur. Aliud est enim ante electionem iuramentum facere, vel se facturum pacisci ad hoc, ut eligatur: aliad est nulla prae-cedente concentione post electionem hutusmodi iuramentum offerre. Illud ab officio tanguam munus impensum deiicit: hoc autem consecrando nullum impedimentum generat. De priori casa scribit Pelagius Papa Clere Catinensi'): .

C. I. Qui in episcopum eligitur de rebus ecclesiasticis aliquam securitatem sulli faciat.

Talia quidem iamdudum ad fratrem et coëpiscopum nostrum Eucarpum de visitatione Catinensis ecclesiae scripta direximus, ut in eis iudicium nostrum potuissetis agno-scere. Veruntamen, quia quosdam ibi non sana inten-tione²), sed pravis studiis dissensiones suscitare vestra etiam relatione cognovimus, qui scientes se ad episcopatum nec aetate, nec scientia, nec vitae meritis posse perduci, ad hoc tantummodo inquietare ecclesiam volunt 3), ut sibi de his, quae ex ipsa praesumta sunt, impunitatem futurus promittat episcopus, et fiat rapinae securitas, episcopatus ambitio: hoc etiam vos duximus commonendos, ut deambitio: hoc etiam vos duximus commonendos, ut de-cretum in Elpidium diaconum⁴) factum, et subscriptum ab onnibus, quos vestra relatio designarit, ad nos cum praedicti⁵) visitatoris epistola, et cum eodem diacono maturetis Deo propitante perducere. Et post pauca: Quum⁶) igitur huc³) filius noster, magnificus vir, Leo praetor venisset, retulit nobis de singulis, quae ibi mota sunt, et quomodo vota prope totius civitatis in Elpidio diacono concordarent. Unde, quia de memorati viri testi-monio dubitare onnino non possumus, ideirco, sicut di-ctum est, Elpidium diaconum ad nos facite properare, nec exspectetis ulterius, ut admonitio ad eum nostra debeat exspecteris unterius, ut aumonito au cum nostia ucocas destinari⁹). Quem tanien hoc⁹) per vestram dilectionem in praesenti¹⁰) iussione specialiter admonemus, ne cui se aliquid dare vel daturum esse promittat, sed neque de ecclesiasticis praeteritis 11) causis aliquam securitatem cuiquam audeat facere sive promittere, aut quasi factus episcopus ea, quae direpta sunt, non repetat, sed apud eos, a quibus direpta sunt, permanere libere patiatur; sciens, quod si tale aliquid fecit vel fecerit, nec a nobis omnino¹²) permittitur valere ipsa promissio, et cum iudicii nostri, quod de ipso¹³) habuimus, damno pastoralis consecrationis ordineni promereri non poterit.

De secundo vero casu in gestis Urbani II. Gratian. legitur 14):

C. II. Post electionem pro indemnitate ecclesiae licet electo iuramentum praestare.

Artaldus Arelatensis •) episcopus, Narbonensis ecclesiae

NOTATIONES CORRECTORUM.

ostendat, Arelatensem archiepiscopum subesse Narbonensi: tamen loannes Andreae in notis ad illum locum expresse scribit, in huc capitulo non agi-de Arelatensi archiepi-scopo. Et valde probabile est pro *Electensi* seu *Elatensi*"), qui vere est suffraganeus archiepiscopi Narbonensis, corrupte scriptum fuisse : Arelatensis.

Quaest. III. C. I. 1) Ep. Pelagii II., cf. c. 21. D. 61. — Ans. 1. 6. c. 40 (45). Polyc. l. 2. t. 3. — 2) mente ret int.: Ed. Bas. — 3) rolmerunt: Edd. coll. o. — 4) episcopium: Ans. maie. — 5) prom-dicta: Ed. Bas. — 6) Quam igitum — destimuri: destil. ap. Ans. — 7) Mc: Edd. coll. o. — 8) iterari: Ed. Bas. — 9) ac: Edd. Arg. Nor. Ven. II. — abest a rell. — 10) Auc prace.: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. II. — 11) abest a b. Ags. — 12) onnibus: Edd. Lugdd. II. III. — 13) se ipso: Edd. coll. o. = C. II. 14) Coll. tr. p. p. 3. t. 50. c. 21. — 9) imo legendum erit: Helenensis; et enim He-lena (vulgo: Elize) civitas est Galliae Narbanensis, a qua sedes epi-scopalis, nomino tamen manente, Perpinianum per Clem. VIII. est translata.

513

suffraganeus, Romam consecrandus ad dominum Papam suffraganeus, Romam consecrandus ad dominum Papam Urbanum venit; suus quippe archiepiscopus eum consecrare nolebat, quoniam post electionem suam propter bona ec-clesiae conservanda canonicis ¹⁵) iuravit. Consecratus ita-que est a domino Papa Urbano, ante purgatus huiusmodi iuramento: "De iuramento, quod canonicis nostrae eccle-siae feci post electionem, nullam conventionem ante ut eligerer feci. Narbonensis vero archiepiscopus nullius prae-ter id criminis causa consecrationem "nostram" omisit, me ciento neque mibi criminis conscius cum protes quod s sciente, neque mihi criminis conscius sum, propter quod a sacra¹⁶) me unctione repellat."

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

Quod autem clericis ante sententiae tempus ab episcopo suo discedere non liceat, probatur auctoritate Symmachi *) Papae, dicentis 1):

C. I. Ante tempus sententiae non licet clericis ab episcopo suo discedere.

Nonne directa sunt verba canonum^b): "Quicunque²) cleri-corum ab episcopo suo ante sententiae tempus pro dubia su-spicione discesserit, manifestam eum³) manere censuram." Et infra: §. 1. Lex⁴) ecclesiastica pontificem ab aliis ac-cusatum prius, quam sub luce obiecta constiterint, exigit non relinqui.

QUAESTIO V. GRATIANUS.

Sine literis apostolicis episcopus accusatus, et a sancta sede vocatus, ad suam non revertatur ecclesiam. Unde Sixtus Papa 1. att epist. II. c. 2.³):

C. I. A sede apostolica vocatus episcopus ad domum non revertatur, nisi purgatus et apostolicis literis instructus.

Quilibet fratrum pulsatus, atque ab hac sancta sede vocatus, quum se nobis repraesentaverit, *ad ecclesiam tamen suam* non prius revertatur, quam ²) literis apostolicis vel formatis pleniter instructus atque purgatus sit, si fuerit unde, ut³), postquam domum reversus fuerit, cognoscant³) vicini sui qualiter suam aliorumque causam hic finierit, quatenus eam 5) absque ambiguitate ulla nunciare et praedicare omnibus possit. Ab hac enim sancta sede ⁶) a san-ctis apostolis tueri, defendi et liberari episcopi iussi sunt, ut ⁷), sicut eorum dispositione ordinante Domino primitus sunt constituti, sic huius sanctae sedis (cuius dispositioni eorum causas et iudicia servaverunt) protectione futuris temporibus fint ab omnibus perversitatibus semper liberi. Unde culpantur ii, qui aliter circa fratres egerint, quam huius sedis rectoribus placere cognoverint.

C A U S A IX.

GRATIANUS.

Sententia excommunicationis notatus guidam archiepiscopus aliquot clericos alterius metropolitani ordinavit; quendam capellanum sui suffraganei illo inconsulto deposuit, atque alium in loco eius ordinavil. (Qu. l.) Hic primum quaeritur, an ordinatio, quae ab excommunicatis facta est, aliguo modo

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quarest. IV. C. I. a) Symmachi: Citatur libellus Ennodii nomine Symmachi Papae, cuius rei reddita est ratiu supr. dist. 31. c. Omnino. et 40. c. Non nos.

b) Canonum: Sic emendatum est ex vetustis codicibus, Ennodio ipso, et lvone, quum prius legeretur: de-ereti*). Citare autem Ennodius voluit canones, qui ante Symmachum de hac re editi erant. Qui vero in glossa citantur, sunt ex epistolis Pontificum Symmacho posterio-rum. In Carthaginensi quidem concilio inserto in codice

Quaest. III. C. I. 15) add.: suis: Ed. Bas. - 16) sacerdo-lio: Edd. coll. o.

Quaest. IV. C. I. 1) Petita sunt ex Ennodii apelogetico pro Syn. Rom. IV. — Ivo Decr. p. 6. c. 340. 341. — *) ita in Edd. coll. e. pr. Bas. — 2) Si quis: Edd. coll. o. — 3) in eum: eaed. — 4) add.: enim: eaed.

Quaest. V. C. I. 1) Caput Pseudoisidori, compositum secandum librum pontif. et lunec. I, ep. ad Decentium Eugablaum. — Aus. 1. 2. c. 8. — 2) add.: hinc: Edd. coll. e. — 3) et: eaed. pr. Lugdd. II. III. — 4) recognoscant: Edd. coll. e. — 5) ettam : eacd.

possit rata haberi? (Qu. 11.) Secundo, an Hecat episcopo, archiepiscopo, primati vel patriarchao clericos alterine sine propriis literis ordinare? (Qu. III.) Tertio, an archiepiscopus clericos suffraganei sui ille inconsulte damnare valeat. vol damnatos absolvere !

QUAESTIO I. GRATIANUS.

Quod ordinatio, quae ab excommunicatis celebratur, nullas omnino vires obtineat, nec etiam consecratio appellanda sie, testatur Gregorius lib. III. epist. 20. dicens 1):

C. I. Non potest appellari consecratio, quae fit ab excommunicatis.

Nos consecrationem dicere nullo modo possumus, quas ab excommunicatis hominibus 2) est celebrata.

PALEA.)3). C. II.

"Excommunicati illicite manus imponunt, quia potestatem ordinandi non habent. Ubi autem illicita est manus impo-sitio, vulnus infigitur⁴). Unde reiterari necesse est quod minime probatur esse collatum."

[Unde Damasus Papa epist. IV. ait 5):]

C. 111. PALEA.

"Per illicitam manus impositionem vulneratum caput illi, qui videbantur aliquid accepisse, habebant, et ubi vulnus infixum est, necesse est medicinam adhibere, qua infixa) sanctur macula, id⁷) est, reiterari necessum est qued legitime actum aut collatum minime probatur, *si perfe-ctum esse debebit.* Nam quomodo honorem possit retinere qui ab illo acceperit⁸), qui potestatem dare legitime non habuit, invenire non possum."

Gratian. Sed excommunicati hic intelligendi sunt, qui in ipsa sua ordinatione poenam excommunicationis contrarerunt, qui nunquam in numero catholicorum fuerunt. Ceterum, qui inter catholicos prius deputati sunt, si postea excommunicationis sententia notati fuerint, ordinationes tamen corum ab ecclesia misericorditer tolerantur.

Unde Urbanus Papa II. scribit, dicens 9):

C. 1V. Ordinationes ab excommunicatis non simoniace

factae ex misericordia tolerantur.

Ab excommunicatis quondam tamen catholicis episcopis ordinatos, si quidem non simoniace ordines ipsos acceperunt, et si ipsos episcopos simoniacos non fuisse constiterit, ad haec¹⁰), si eorum religiosior vita et doctrinae praeroga-tiva visa fuerit promereri¹¹), poenitentia indicta, quam congruam duxeris, in ipsis, quos acceperunt, ordinibus permanere permittas. Ad superiores autem conscendere non concedimus, nisi necessitas vel utilitas maxima flagi-taverit, et ipsorum sancta conversatio promeruerit.

Gratian. Sed et illud Gregorii de nominatim excommunicatis intelligitur, quorum ordinationes sunt irritae, si eorum damnatio non erat ordinandis incognita.

Unde idem Urbanus ait in Synodo Placentina,

cap. 9. el sequentibus 12):

C. V. Qui nominatim excommunicati sunt, et qui aliorum sedes invadunt, alios ordinare non possunt.

Ordinationes, quae ab haeresiarchis nominatim excommu-

canonum est undecimus canon, qui citatur infra, 11. q. 3. c. Si guis presbyter. et decimus nonus relatus sup. 4. q. 5. c. Quisquis episcoporum. et vigesimus quartus, citatus ibidem c. Placuit., ad quos, et praecipue ad primum videtur spectasse Ennodius.

Causa IX. Quaest. I. C. II. a) Haec et sequens Palea absunt a plerisque vetustis exemplaribus; habentur tamen in uno valde emendato, in quo paucae haberi solent. Prior autem haec videtur esse summa quaedam sequentis;

6) et a: Edd. Lugdd. II. III. - Böhm. - 7) et: Edd. coll. e.

- 6) et a: Edd. Lugan. II. III. - Boum. - 7, c. 2000 c. pr. Arg. Causa IX. Quaest I. C. I. 1) Ep. 20. (scr. A. 594.) I. 4. Ed. Maur. - Coll. tr. p. p. i. t. 55. c. 93. Ivo Decr. p. 5. c. 136. Polyc. 1. 8. t. 37. - 2) add.: illicite: Edd. coll. o. = C. II. 3) have est summa capitis sequ. - 4) infligitur: Böhm. = C. III. 5) of. ad C. i. q. 7. c. 25. - 6) fxa: ib. - 7) llem: ib. - 8) accepti ib. = C. IV. 9) ad Gobehardum Constantiensem A. 1099. (cf. chron. Ber-tholdi Const. ad h. a) - Ivo Decr. p. 6. c. 456. Ans. 1. 12. c. 74. -10) Aoc: Edd. coll. o. - Ivo. - 11) promiseri: Ed. Rom. operatum. vitio. = C. V. 15) hab. A. 1695. - Polyc. I. 7. c. 16. I. 8. t. 39. 33 33

nicatis factae sunt, et ab eis, qui cathelicorum adhuc vi-ventium episcoporum sedes invaserunt, irritas esse iudi-camus, nisi probare voluerint, se, quum ordinarentur, eos mescisse damnatos. §. 1. Qui ¹³) vero ab episcopis quon-dam ¹⁴) catholice ordinatis, sed in schismate a Renuana ecclesia separatis consecrati sunt, eos, nimirum quum ad ecclesiae unitatem redierint, servatis propriis ordinibus misericorditer suscipi iubenus, si *tamen* vita et scientia eos commendat 15). §. 2. Amodo 16) vero quicunque a praedictis schismaticis sanctaeque Romanae ecclesiae adversariis se ordinari permiserit, nullatenus hac venia di-gnus habeatur. § 3. Quamvis 17) autem misericordiae intuitu magnaque necessitate cogente hanc in sacris ordinibus dispensationem constituerimus, nullum tamen praeiudicium sacris canonibus fieri volumus.¹⁸), sed obtineant.¹⁹) pro-prium robur, et cessante necessitate illud quoque cesset, quod pro necessitate factum est. Ubi enim multorum straes iacet, ibi subtrahendum est aliquid severitati, *ut addatur^b) amplius caritati*.

Gratian. Electio quague, niti a catholicis faota fuerit, irrita esse probatur.

Unde Gregorius scribit Mediolanensibus, kb. VIII. epist. 65. 20);

C. VI. Irrita sit electio, quae non a catholicis facta probatur. Nos in hominem, qui non a catholicis²¹) eligitur, nulla praebemus ratione consensum, nec, si alicuius *praesum-tionis* usurpatione factus²²) fuerit, in locum vel ordinem illum sacerdotis suscipimus.

QUAESTIO IL

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem episcopus vel quilibet superiorum elericos alterius sine proprils literis ordinare non debeat, Calixtus Papa scribit, ep. II. ad Episcopos Galliae, dicens 1)

C. I. Alterius occlosiae parochianum nullus indicare. praesumat.

Nullus alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum iudicare, vel ordinare²) aut excommunicare praesumat, quia talis iudicatio, vel¹) ordinatio, aut excommunicatio vel damnatio nec rata erit, nec vires ullas habebit, quoniam nullus alterius iudicis, nisi sui, sententia tenebitur aut

C. V. b) Ut addatur, etc.: Haec sunt addita ex | concilio ipso.

Quaest. II. C. II. a) Unde: Antea erat: Idem*), hoc est Caliztus, quia, quum Palea haec nondum esset in-serta, sequebatur c. Nullus primas, quod est Calizti. Hanc autem Paleam citat Gratianus ex. Urbano 11. infra de poenit. dist. 6. c. fin.

C. IV. b) Hoc et sequens caput absunt a sex vetustioribus et emendatioribus Gratiani exemplaribus. In cetoris autem habentur sine nomine Paleae, quemadmodum et in excusis. Exstat autem utrumque in concilio Nanne-tensi, et ex eo citatur hoc primum in Decretalibus tit. de paroch. c. 2., et a Burchardo et Ivone; sicque emendatum est, quum antea citaretur ex concilio Meldensi. C. V. c) Aut diaconus: Istae duae voces neque

V. c) Aut diaconus: Istae duae voces neque in concilio, neque in Capitularibus, neque apud Burch. **) leguntur

C. VI. d) Haec est prisca versio ***). Dionysii autem interpretatio, quae et conciliorum tomis est inserta, et a Burchardo et lvone affertur, aptius exprimit sententiam canonia graeci. Tamen, quoniam neque ipsa omnibus locis

damnabitur. Unde et Dominus loquitur 4), dicens: No transgrediaris terminos antiguos, quos poserunt patres tui. [Unde •) Urbanus Papa >):],

C. IL. PALEA.

"Placuit, ut deinceps nulli sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri sacerdoti recipere ad poenitentiam sine eius consensu, cui⁶) prius se commisti, nisi per ignoran-tiam illius, cui poenitens prius confessus est. Qui vero contra haec statuta facere praesumserit, gradus sui periculo subiacebit. "

C. III. In alterius parochia, nisi eo vocante, nulli aliquid agere licet: Ilem Calixtus epist. II. ?)

Nullus primas, nullus metropolitanus, nullusque reliquorum: episcoporum alterius adeat civitatem, aut ad posses-sionem accedat, quae ad eum non pertinet, et alterius episcopi *est* ⁸) parochiae ⁹), super cuiusquam ¹⁰) disposi-tione, nisi vocatus ab eo ¹¹), cuius iuris esse dignosci-tur ¹²), aut quicquam ibi disponat, vel ordinet, aut iudicet, si sui gradus honore potiri voluerit. Sin aliter praesum-serit, damnabitur, et non solum ille, sed cooperatores eigue consentientes, quia sibut ordinatio, ita eis et iudi eique consentientes, quia situti inte, seu cooperatores catio et aliarum rerum dispositio prohibetur. Nam qui ordinare non poterit qualiter¹³) iudicabit nullatenus pro-culdubio iudicabit aut iudicare poterit:

C. IV. De eodem. [PALEA.] Rem ex Concilio Nanaetensiy e. 1. b) 14)

"In dominicis vel festis dicbus presbyteri ante, quam missas celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in ecclesia sit, qui proprio contemto presbytero ibi missam velit audire. Quem si invenerint, statim ab ecclesia abiiciant, et ad suam parochiam redire compellant.".

C. V. De codem. [PALEA.] Kem ex codem Concilio Nannetensi, c. 2.¹⁵). "Nullus presbyter aut diaconus •) alterius plebanum ¹⁶) (nisi in itinere fuerit, vel placitum *ibi? habuerit) ad mis-sam recipere audeat."

C. VI: Ad ordinationem clericorum vel ecclesiarum alterius episcopi, nisi ab codem invitatus, non accedat episcopus.

Item ex Concilio Antiocheno, c. 13. d) 17)

Nullum episcoporum¹⁸) audere debere ex¹⁹) alia provin-

NOTATIONES CORRECTORUM.

omnino respondet, visum est verba graeca nova cum versione apponere: Μηδένα έπίσχοπον τολμάν ἀφ' έτέρας έπαρχίας. εἰς ἐτέφαν μεταβαίνειν, καὶ χειροτονείν ἐν ἐκκλησία τινὰς εἰς προαγωγὴν λειτουργίας, μηθὲ εἰ συνεπάγοιτο ἑαυιῷ ἐτέ-ρους, εἰ μὴ παρακληθεὶς ἀφήκοιτο διὰ γραμμάτων τοῦ τε μητροπολίτου καὶ τῶν σὺν «ἐιῷ ἐπισκόπων, ών εἰς τὴν γώραν παρέρχοιτο. εἰ θὲ μηθενός καλοῦντος ἀπέλθοι ἀτάκτως γωραν παρέρχοιτο. ΕΙ σε μησενος χαλουντος απέλθοι αταχιως έπὶ χειροθεσία τινῶν, καὶ καταστάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὴ προςηκόντων αὐτῷ, ἀκυρα μὲν τὰ ὑπὲ αὐτοῦ πεπραγμένα τυγχάνειν, καὶ αὐτὸν δὲ ὑπέχειν τῆς ἀιαξίας αὐτοῦ, καὶ τῆς παραλόγου ἐπιχειρήσεως τὴν προςήκουσαν δίκην, καθηρημένον ἐντεῦθεν ῆδη ὑπὸ τῆς ἀγίας συνόδου. Nullus episcopus audeat ab una provincia in aliam transire, et in ecclesia aliguos ordinare ad promotionem liturgiae, nec et alias una secum addret si alios una secum adducat, nisi accitus venerit per literas metropolitani et eorum, qui cum illo, episcoporum, in quo-rum regionem accedat. Quod si nemine vocante inordinate advenerit, ut aliquos ordinet, ac negotia ecclesiastica ad se minime pertinentia conficiat, irrita quidem sunto quae ab co gesta fuerint, verum et ipse suae impudentiae et iniqui incospti iustam poenam subeat, kinc iam a sancta synodo depositus.

= C. III. 7) Caput P s e u do i si do ri, cf. cone. Antioch. c. 13. 22. - Burch. 1. 1. c. 66. Ans. l. 6. c. 119 (125). Ivo Pan. l. 4. c. 28. Decr. p. 5. c. 107. — 6) abest ab Ivone. — 9) parochiam: Edd. coll. o. — Ivo. — parochia: Böhm. — 10) eins: Edd. coll. o. — — 11) episcopo: Ed. Bas. — 12) cognoscitur: Edd. coll. o. — 13) quomodo: eaed. = C. IV. 14) cf. ad D. 24. c. 5. — Regino I. 1. c. 6. (: ex Nanetensi CCCCXIX.) Burch. l. 2. c. 93. (: ex codem c. 419.) Ivo Decr. p. 2. c. 122. — cf. Imp. I. et X. de paroch. c. 2. = C. V. 15) Reg. l. 1. c. 61. 255. Burch. l. 1. c. 91. — Cap. l. 1. c. 149. — ex conc. Natanensi: Ed. Bas. — ex conc. Naratensi: Edd. rell. pr. Par. — 0 e) neque ap. Reg. — 16) piebesanum: Burch. — parochianum: Reg. Cap. — Add.: en olemete: Burch. = C. VI. 17) hab. A. 332. — Burch. l. 1. c. 108. Ivo Decr. p. 5. c. 210., uterque exDlanysio. — 0 ime ex Hispana. — 18) episcopana: Edd. coll. o. — 19) ab upa: Ed. Haa.

Gracst. I. E. V. 19) e. 10. - 14). add.: quidem: orig. - **Edd.** coll. o. - 15) commendent: Kdd. coll. o. pr. Arg. Bas. Nor. - 16) c. 11. - 17) c. 12. - 18) volutinus: Böhm. - 19) obti-ment: Ed. Bas. = C. VI. 20) Ep. 4. (scr. A. 601.) l. 11. Ed. Maur. - Polyc. l. 2: t. 1. Coll. tr. p. p. 1. t. 57, c. 7. - 21), add.: et maxime a Longobardis: orig. - 22) factum: orig. - Ed. coll. o. Orn a est. H. C. I. 1) Caput Ps e u doisidori, cf. can. Apost. 36. et conc. Antioch. c. 3. - Reg. l. 1. c. 251. Ans. l. 6. c. 120 (126). Fvo Deer. p. 5. c. 236. p. 14. c. 72. - 9). abest ab orig. et Reg. et Iv. - 3) desid. ib. - 4) add.: in Deuleronomio: Edd. Lugdd. -is evangelio: Edd. rell. - 6f. Deut. c. 19. v. 14. = C. II. c.) *Item*: Edd. Arg. Bas. - 5) Ans. in fine 1. 8. citat ex Ilibernensi, et vi-detur error Gratiani ex eo venisse, quod apud eundum Ans. caput quoddam Urbani (C. 16. c. 2. q. 6.) praemititur. - cf. D. 4. de poen. c. fn. - 6) out aceptus confessus est: Ed. Arg. missis reliquis.

cia ad aliam transitum facere, et ordinare aliquos 20) in cia ad aliam transitum facere, et ordinare aliquos ²⁰) in ecclestis aut proferre ²¹) ad sacrum ministerium. Nec ²²) ab aliis illuc trahatur ²³) episcopis ²⁴), nisi forte per lite-ras rogatus abierit non solum a metropolitano, sed et ab his, qui cum eo sunt, omnibus ipsius ²⁵) provinciae epi-scopis. Quod si nullo invitante inordinate superveniat, et aliquos vel ordinare praesumserit, vel quoslibet "actus" illi ecclesiae competentes, qui ad se minime pertinent, usurpare tentaverit, vacua quidem et inania erunt omnia, quae gesserit, ipse vero huius indisciplinati ausus et irra-tionabilis coepti dignas causas expendat, tanquam deposi-tus a sancta synodo et propter huiusmodi praesumtionem iam praedamnatus. iam praedamnatus.

C. VII. Ad ordinationem occlesiae, quae sibi commissa non fuerit, minime accedat episcopus. Item ex evdem Antiocheno, c. 22.²⁶)

Episcopum non debere in alienam irruere civitatem, quae illi probatur non esse subjecta, neque in regionem, quae ad eius curam minime noscitur pertinere, ad aliquid+) ordinandum, neque presbyteros aut diaconos constituere ad dinandum, neque presbyteros aut diaconos constituere ad alios episcopos⁷) pertinentes, nisi forte cum voluntate et testimonio ϵ) propriae regionis episcopi. Quod si quispiam horum quid tale facere.²⁷) voluerit, irrita quidem eris hu-iusmodi³⁶) ordinatio, et²⁹) quae male³⁶) usurpaverit a synodo arguantur. Nam si⁴) ordinare non potuerit, nulla-tenus ad alios pertinentes iudicare praesumat.

C. VIII. Non accedant episcopi ad ecclesias, quae sunt extra corum dioecesim.

Item ex Synodo Constantinopolitana I., c. 2.30) Bpiscopi, qui extra dioecesim³¹) sunt, ad ecclesias, quae Bpiscopi, qui extra dioecesim³¹) sunt, ad ecclesias, quae extra terminos eorum sunt, non accedant, neque confun-dant et permisceant ecclesias. Secundum^k)³²) regulas statutas³³) Alexandriae quidem episcopi ea, quae sunt in Aegypto, tantummodo gubernent; orientales autem epi-scopi solius orientis curam gerant, servatis tamen honori-bus primatus ecclesiae Antiochenae, qui in regulis Nicae-nae synodi continentur. Sed et Asianae dioecesis episcopi ea³⁴), quae sunt in Asia et quae ad Asianam³⁵) tantum-modo dioecesim pertinent, gubernent. Ponti autem episcopi Ponticae tantum dioecesis habeant curam. Thraciae vero insins tantummodo [libraciae] ipsius tantummodo Thraciae.

C. IX. De eodem. Item ex eodem, c. 3.

Non invitati episcopi ultra dioecesim accedere non debent super ordinandis aliquibus, vel quibuscunque disponendis ecclesiasticis causis, servata regula¹), quae supra scripta est de unaquaque dioecesi. Manifestum namque est, quod per singulas quasque provincias provincialis synodus admi-nistrare et gubernare omnia debeat, secundum ca, quae sunt in Nicaea 36) definita.

II. Pars. Gratian. His auctoritations prohibentur quilibot episcopi elericos alterius ordinare. Sed quatritur, si contingat cos aliquibus sacros ordines distribuere, an ordinati

ab opicoopis suis in propriis ordinibus recipi possint? De his its scribit Urban ys Papa II ug on i, Lugdunensi Archiepiscopo 37):

C. X. Clerici ab spiscopo alterius paroshias ordinati a proprio in suis ordinibus recipi possunt.

Lugdanensis parochiae^{3,9}) clericos, quos contra statuta canonum ab alterius parochiae episcopis ordinatos litera-rum tuarum significatione monstrasti, cum graduum suorum honore recipere religionis tuae prudentia poterit, si eos alias canonice et sine pravitate aliqua ordinatos con-stiterit, si tamen eorum probabilem vitam id indulgentiae stiterit, si tamen eorum probabilem vitam id indulgentlae perspezeris promereri. Leginus ³⁹) quippe, S. Epiphanium episcopum ex dioecesi S. Ioannis Chrysostoni guosdam clericos ordinasse, quod sanctus vir omnino non fecisset, si ei detrimentum fore perpenderet. Quos igitur recipien-dos moderatio tua arbitrata fuerit, iniuncta satisfactionis gratia propter ecclesiam, quam offenderunt, congrua poe-nitentia, miserationis intuitu in suo quemque hoace 40). recipies salvad di en contenue discibilitatione discusto di antipolitatione discusto di antipolitatione discusto di antipolitati d recipies, salva41) in omnibus sanctorum canonum disciplina.

QUAESTIO IIL

GRATIANUS.

Quod autem archiepiscopus clericos sui suffraganei illo incon-sulto damnare valeat vel abcolvere, sic videtur posse probari. Sicut totius episcopatus ecclesiae in potestate sunt episcopi, sic et ecclesiae totins archiepiscopatus ad dioecesim pertinent archiepiscopi. Vocantur enim episcopi a metropolitane in partem solicitudinis, non in plenitudinem potostatis. Sic quippe vices eis impertit, ut potestatem suam potestate. Sic gappe et sine vius consilio nihil ets agere licet, sicut in Concilio Martini Papae legitur c. 4. !):

C. I. Non episcopi sine metropolitani consensu, nec ille sine corum consensu aliquid agere debet.

Per singulas provincias oportet episcopos cognoscere metropolitanum²) suum, et ipsum primatus³) curam susci-pere, nihil autem agere⁴) reliquos episcopos praeter eum, secundum quod antiquitus a patribus nostris constitutum continetur in canone⁵). Propter quod metropolitanus⁶) episcopus nihil⁷) praesumtive assumat absque consilio⁶) ceterorum *).

C. II. Sine metropolitani conscientia extra suam dioecesim nihil agat episcopus.

Item ex Concilio Antiocheno, c. 9. 10)

Per singulas provincias episcopos singulos scire oportet, episcoporum metropolitanum, qui 11) pracest, curam et

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VII. e) Ad aliquid: In hoc etiam canone Dio-nysii versio purior est; hic autem habet: super ordinatione cuiusquam, quod graece est: Enl zeigororia rivos, id est: ut quempiam ordinet.

f) Ad alios episcopos: Eodem fere modo Dionysius. ´ Graece legitur: είς τόπους έτευφ επισχόπο υποκειμεyous; id est: in locis alteri episcopo subjectis.

g) Et testimonio: Graece tantum est: μετά γνώμης, quod Dionysius vertit: cum considio et voluntate*). h) Et quae male: Sic est emendatum ex vetustis

n) be quae male: Sic est emendatum ex vetusits exemplaribus, et ex ceteris editionibus conciliorum, prae-ter hanc postreman quatuor tomorum. Dionysius habet: et ipse coërceatur a synodo, quod graece est: καὶ αὐτὸν ἐπιτιμίας ὑπὸ τῆς συνόδου τυγχάνειν, id est: et ipse puniatur a synodo.

i) Nam si: Tota haec clausula in graeco canone **),

Quaest. H. C. VI. 20)'add.: clericos: Ed. Bas. – 21) pro-schere: Coll. Hisp. – 22) nec alios illuc secum attrahat episcopus: ih. – Isid. Merl. – 23) attrahatur: Edd. Bas. Lugdd. Par. – 24) episcopus: Edd. coll. o. – 25) omn. ips.: desid. in coll. Hisp. = C. VII. 26) Burch. 1. 1. c. 71. Ivo Decr. p. 5. c. 178. ex Dionyslo. – *) cum consilio: Coll. Hisp. – 27) adire: ib. – 28) talis: Edd. coll. o. – 29) et super his etiam, quae – ., arguatur: eacd. – et is, qui male –, arguatur: Coll. Hisp. – ∞) et in Coll. Hisp. = C. VIII. 30) hab. A. 381. – 31) add.: suam: Edd. coll. o. – 33) Sed sec.: Coll. Hisp. – 33) desid. in Coll. Hisp. – constitutas: Edd. Arg. Bas. – 34) et ea: Edd. coll. o. – 35) Astan: Ed. Bas. =

cuius tria exemplaria manuscripta collata sunt, minime habetur, sed et prisca versio et Dionysiana habent. Simi-lis sententia legitur supra c. Nullas primas.

C. VIII. k) Secundum: Mutata est interpunctio, ut magis respondent graeco canoni: alla zarà rous zarovas rov utv 'Aletarogetas etc. quod Dionysius vertit: sed insta canones Alexandrinus antistes etc. In editione autem con-ciliorum in tribus tomis deerant haec verba: ea, quae sunt

in Acgypto, tantummodo gubernent. Orientales autem spiccopi. C. IX. I) Servata regula: Ita in omnibus editioc. 1A. 1) SETVATE FEGULE: Ità in Omnibus editio-nibus huius priscae ***) versionis; sed in graeco canone hic est initium periodi, et quae sequuntur ex ipso pendent, quenadmodum Dionysius vertit: servata vero quae scripts est de gubernationibus regula, manifestum est, quod illa, quae sunt per unamquamque provinciam, ipsius provinciae synodus dispenset etc.

C. IX. (0,0) imo Hispanae. — 36) Nicaena synodo: Edd. coll. s. = C. X. 37) NCR. C. A. 1095. — Ivo Decr. p. 6. c. 412. — 39) eccle-siae: Ivo. — 39) cf. Socrat. hist. eccl. 1. 6. c. 12. 13. hist. trip. 1. 10. c. 11. — 40) cognila: Edd. coll. o. — 41) add.: *camen*: eased. Quaest. III. C. I. 1) c. 9. cone. Antioch. ex interpr. Martini Brac. — 3) primatum metropolitani episcopi: Coll. Hisp. — 3) ab-est a Coll. Hisp. — add.: sui: Edd. coll. o. — 4) add.: oportet: eased. — 5) can. Ap. 34. — 6) et metrop. : eased. — 7) add.: subi: Coll. Hisp. — 8) consilio: Edd. Arg. — 9) add.: subi: Edd. Arg. Nor. Ven. I. = C. II. 10) hab. A. 388. — 11) add.; cis: Edd. Bas. Lugdd. J. III.

33 *

517

solicitudinem totius provinciae suscepisse. Propter quod ad metropolitanam civitatem ab his, qui causas habent, concurratur¹²). Quapropter placuit eum et honore prae-cellere¹³), et nihil ultra sine ipso reliquos episcopos agere secundum antiquum Patrum nostrorum¹⁴) canonem, nisi hoc tantum, quod unicuique ecclesiae per suam dioecesim hoc tantum, quod uniculque ecclesiae per suam unorcesian competit. Unumquemque enim episcopum oportet habere suae dioecesis potestatem, ut¹⁵) regat et gubernet secun-dum competentem singulis reverentiam, et providentiam gerat omnis regionis, quae sub ipsius ¹⁶) est civitate, ita ut ^{*}etiam^{*} ordinare ei presbyteros et diaconos probabili iudi-cia licant, at de singulis inside regionis causis cum modecio liceat, et de singulis ipsius regionis causis cum mode-ratione et pondere disceptare. Ultra autem nihil agere ¹⁷) permittitur ¹⁶) citra metropolitani episcopi conscientiam ^a), nec metropolitanus sine ceterorum aliquid gerat consilio sacerdotum.

Gratian. Nisi forte episcopi ipsi oeconomos in ecclesia sua ordinare contemperint.

Unde in VII. Synodo c. 11. legitur 19):

C. III. Metropolitanus constituat occonomos, quos episcopus habere neglexerit.

Quum simus debitores omnes sacras regulas 20) custodire, et eam, quae dicit in unaquaque ecclesia oeconomos esse debere, modis omnibus inviolabilem custodire²¹) debemus. Et si quidem unusquisque metropolitanus in sua ecclesia constituerit oeconomum, bene utique est. Sin autem, ex auctoritate propria Constantinopoleos episcopis licentia est praeponendi occonomos in eius ecclesia. Similiter et me-tropolitanis, si episcopi, qui sub eis sunt, non sategerint occonomos statuere in suis ecclesiis. Id ipsum autem servandum est etiam in monasteriis.

Gratian. Probatur illud idem exemple Apostoli, qui fornicetorem Corinthium inpoentientem salanae tradidit, postea poenitentem ecclesiae zeconciliavit, hoc tantum scribens Corin-thiis in prima et secunda epistola, ut excommunicato non communicarent, et reconciliato socia caritate copularentur. Sed contra probalur auctoritate multorum.

Ait enim Hyginus Papa, epist. I. c. 2. 22):

C. IV. Metropolitanus sine episcoporum consensu vel praesentia alicuius corum non audiat causas.

Salvo in omnibus Romanae ecclesiae privilegio nullus metropolitanus absque ceterorum omnium comprovincialium episcoporum instantia aliquorum audiat causas²³), quia irritae erunt aliter actae, quam in conspectu eorum omnium ventilatae, et ipse, si fecerit, coërceatur a fratribus.

CORRECTORUM. NOTATIONES

Quaest. III. C. II. a) Conscientiam: Graece est: θίχα τοῦ μητροπόλεως ἐπισχόπου, μηθὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης. Itaque eadem voce γνώμης utitur ca-non, tam in consensu metropolitani quam suffraganeorum. Sed ob multas varietates placuit apponi verba graeca cum versione nova: Τούς καθ έκάστην έπαρχίαν έπισχόπους εἰ-δέναι χρή τὸν ἐν τῆ μητροπόλει προεστώτα ἐπίσχοπον, καὶ τὴν Φροντίδα ἀκαδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας διὰ τὸ ἐν τῦ την φυριτίου ανασεχευσα πασης της επαιχτις στα πράγματα μητορπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τους τά πράγματα ξχοντας. Οθεν έδοξε και τη τιμη προηγείσθαι αυτόν, μηθέν 16 πράττειν περιττών τοις λοιπούς έπισκόπους άνευ αυτου. πατά τον άρχαιον χρατήσαντα των πατέρων ήμων χανόνα, ή ταῦτα μόνα, ὅσα τῆ ἐχάστου ἐπιβάλλει παροικία, καὶ ταῖς ὑπ αὐτὴν χώραις, ἕχαστον γὰρ ἐπίσχοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἐάψτοῦ παροικίας, ὖιοικεῖν τε κατὰ τὴν ἐκάστῷ ἐπιβάλλουσαν ευλάβειαν χαλ πρόγοιαν ποιείσθαι πάσης της χώρας της ύπό την έαυτοῦ πόλιν, ὡς χαὶ χειροτογεῖν πρεσβυτέρους χαὶ δια-κόνους, χαὶ μετὰ χρίσεως ἕχαστα διαλαμβάγειν. περαιτέρω

Quaest. III. C. II. 12) sine duite conc.: Coll. Hisp. — 13) prestre: ib. — 14) qui oblinuit: ib. — 15) ad hanc gubernandam sec. comp. sibi rev., ad providendum regioni, quae sub etc.: ib. — 16) quiss — cum: decid. ib. — 17) agendum: ib. — 18) permitte-tur: E44. coll. o. = C. III. 19) hab. A. 767. — interpretatio Ana-statiana. — Ivo Decr. p. 5. c. 374. — 30) cf. conc. Chalc. c. 26. — 54) concorrence: Ivo. — Edd. coll. o. = C. IV. 22) Caput Pseu-delaideri, cf. Statuta eccl. ant. c. 14. — Burch. I. c. 65. Ivo p. 5. c. 39. 174. — Eugenius P.: Ed. Bas. — 23) add.: reo-"9 p. 5. c. 99. — coram: Edd. Arg. Bas. — orig. = C. V. " Pseudoisideri, cf. can. Ap. 35. — Coll. tr. p. p. 1. — 59) add.: accument: Edd. coll. e. — 36) add.: con-g. zm. C. VI. 37) Caput Pseudoisideri. — Burch. I.1.

C. V. De codem.

Item Anicetus Papa Episcopis Galliae, c. 1.24)

Archiepiscopus nihil de episcoporum causis aut de aliis communibus iuxta statuta apostolorum absque cunctorum illorum agat consilio, nec illi 25), nisi quantum ad suas parochias pertinet, sine suo 26), quoniam tali gaudet con-cordia Altissimus, et gloriatur in membris suis.

C. VI. De eodem.

Item in eadem epist. c. 3.27)

Si autem aliquis metropolitanorum inflatus fuerit, et sine omnium comprovincialium praesentia vel consilio 28) episcoporum aut corum ²), aut alias causas (nisi cas tantum, quae ad propriam suam parochiam pertinent) agere, aut cos gra-vare voluerit, ab omnibus districte corrigatur, ne talia deinceps praesumere audeat. Si ³) vero incorrigibilis eisque inobediens apparuerit, ad hanc apostolicam sedem, cui omnia episcoporum iudicia referri³) praecepta sunt, eius contumacia referatur, ut vindicta de co fiat, et ceteri³) timorem habeant.

C. VII. De codem. Item Calixtus Papa Bpiscopis Galline, epist. II. c. 3. 33)

*c. 3. ***) Nullus primas vel³⁴) metropolitanus dioecesani ecclesiam vel parochiam, aut aliquem de eius parochia praesumat excommunicare vel iudicare, vel aliquid agere absque eius consilio vel iudicio; sed hoc observet, quod ab apo-stolis, ac patribus et ³⁵) praedecessoribus nostris est sta-tutum, et a nobis confirmatum; id est: si quis metropo-litanus episcopus (nisi quod ad suam solummodo propriam pertinet parochiam) sine consilio et volustate omojum Intaius episcopus (insi quod au suam solummouo propriam pertinet parochiam) sine consilio et voluntate omnium comprovincialium episcoporum extra aliquid agere tenta-verit, gradus sui periculo ³⁶) subiacebit, et quod egerit irritum habeatur ³⁷) et vacuum. Sed quicquid de provin-cialium ³⁸) coëpiscoporum ³⁹) causis, eorumque ecclesiarum, elesionum atous accularium percentiatibue agere put claium ²() coepiscoporum ³) causis, eorumque ecclesiarum, clericorum, atque saecularium necessitatibus agere aut disponere necesse fuerit, hoc communi ⁴) consensu com-provincialium agatur pontificum, nec aliquo dominationis fastu, sed humillima atque concordi administratione, sicut Dominus ait⁴): Non veni⁴) ministrari, sed ministrare, et alibi †): Qui maior est vestrum erit minister vester. Similiter et ipsi comprovinciales episcopi cuncta cum eius consilio (nisi quantum ad parochias proprias pertinet) agant iuxta sanctorum constituta Patrum, (et infra:) ut uno animo, uno ore concorditer sancta glorificetur Trinitas in saecula.

δε μηδεν πράττειν επιχειρείν δίχα του της μητροπόλεως επισχύπου, πηζε αυτόν άνευ της των λοιπών γνωμης. Episco-pos, qui in unaquaque provincia sunt, nosse oportet cum, qui metropoli praeest, universae quoque provinciae curam suscipere, eo quod in metropoli undique conveniunt omnes, quicunque regolia habent. Quapropler placuit et honore ipsum praecellere, et reliquos episcopos nihi aliud sine ipso facere (secundum veterem, qui viguit, Palrum nostrorum canonem), quam ca sola, quaecunque ad cuiusque parochiam subjectas-que parochiae regiones pertinent. In cuiusque enim episcopi potestate esse propriam ipsins parochiam, ut cam administret, pro ea, quae cuique convenit, integritate, et universas regioni, quae suae civitati subiecta est, prospiciat consulatque, sta ut et presbyteros diaconosque ordinet, et singula quaeque cum iudicio explicet. Praeterea vero nihil quiequam facere aggrodiantur sine metropolitani episcopi, neque ipse sine reliquorum sententia.

c. 63. Ans. 1. 2. c. 23. Ivo Pan. 1. 4. c. 26. Decr. p. 5. c. 54. Polyc. 1. 9. t. 24. — 28) concilio: Edd. Bas. Nor. — 29) add.: consess: Edd. coll. o. — Ivo. — 30) cf. Isid. Sent. 1. 3. e. 39. — 31) ter-minare: orig. — Burch. Ans. Ivo. — cf. Innoc. I. ep. 9. c. 3. — 33) cuncti: Ed. Bas. — add.: de eo: Edd. rell. = C VII. 33) Caput Ps eu doisid or i, cf. can. Ap. 35. et conc. Aulioch. c. 13. 20. 9. — Burch. 1. 1. c. 60. Ivo Pan. 1. 4. c. 27. Decr. p. 5. c. 100. p. 14. c. 73. Polyc. c. 26. — 34) nultus: Edd. coll. o. — 35) desid. in Ed. Arg. — 36) add.: quidem: Edd. coll. o. — 35) orit: eacd. — S8) comprovincialium: eacd. — Burch. — 39) episcoporum: Edd. cell. o. — 40) cam omutian: orig. — Burch. — 41) Matth. c. 30. v. 28. — 43) venit: Ed. Bas. — +) Matth. c. 30. v. 36.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA IX. QUAEST. III. c. 8-16.

C. VIII. In suffraganei parochia nihil absque eius consilie

metropolitanus aget. Item Nicolaus Papa Rodulpho, Bituricensi

Archiepiscopo +).

Conquestus est apostolatui nostro frater noster Sigedodus 43) archiepiscopus Narbonensis, quod clericos suos eo invito ad iudicium tuum venire compellas, et de rebus ad ecclesiam suam pertinentibus co inconsulto quasi iure patriarchatus tui disponas, quum hoc nec antiquitas (cui Patres sanxerunt reverentiam) habeat, et auctoritas sacro-rum canonum penitus interdicat, nisi forte pro causis, quae rum canonum penitus interdicat, nisi forte pro causis, quae apud se terminare⁴⁴) non possunt, ad te quasi ad patriar-cham suum provocaverint⁴⁵), vel si episcopus suus deces-serit, res⁴⁶) ecclesiae suae iudicio tuo dispensare volue-rint⁴⁷). Primates enim vel patriarchas nihil privilegii ha-bere prae ceteris episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt et prisca consuetudo illis antiquitus contulit, definimus, ita ut secundum Nicaenas regulas sua privilegia convertur ecclesiae praetervam si epostolica sedes alla serventur ecclesiis, praeterquam si apostolica sedes ali-quam ecclesiam vel ipsius rectorem quolibet speciali privilegio decreverit honorare.

C. IX. De codem.

Item Beda super Apocalypsin: "Et angelo ecclesiae Ephesi scribe" b) 48).

Episcopo scribit⁴⁹), de cuius manu peccata subditorum⁵⁰) requirit, ne sine eius consensu subditos iudicare debeat. Gratian. Sola enim Romana ecclesia sua auctoritate va-

let indicare de omnibus; de ea vero nulli indicare permittitur. Unde Nicolaus Papa ad Michaëlem Imperatorem in

epistola, cuius initium: "Proposueramus" c) 51):

C. X. Apostolicae sedis indicium a nemine est retractandum. Patet profecto sedis apostolicae (cuius auctoritate maior 52) non est) ludicium a nemine fore retractandum, neque cui-quam de eius licere ⁵³) iudicare iudicio, iuxta quod Innocentius d) Papa Rufo et ceteris episcopis per Thessaliam³⁴) constitutis scribens ait: Nemo unguam apostolico culmini (de cuius iudicio non licet retractare) 55) manus obvias audacter cuius iudicio non lices retractare) ») manus obvias audacter intulit, nemo in hoc rebellis exstilit, nisi qui de se voluit iudicari, et B. Papa Gelasius 56): Nec de eius judicio (id est Romanae ecclesiae) canones unquam praeceperunt iudicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cuius polius sequenda decreta mandarunt.

C. XI. Ab aliis damnatos vel excommunicatos apostolica solvit auctoritas.

Item Athanasius Patriarcha Papae Felici II. 57) Fuit semper vestrae *sanctae* apostolicae sedi 58) licentia iniuste damnatos vel excommunicatos potestative 59) sua auctoritate restituere, et sua eis omnia reddere, et illos, qui cos condemnaverunt aut excommunicaverunt, aposto-lico punire privilegio, sicut etiam nostris et anterioribus cognovimus 6°) actum temporibus.

NOTATIONES

C. IX. b) In glossa ordinaria sic legitur: et angelo, id est episcopo, scribit, de manu cuius peccata subditorum requirit, et sine cuius consensu subditos iudicars non praesumit ipse Ioannes.

C. X. c) Caput hoc apud ceteros etiam collectores multis verbis omissis in summan quandam redactum est. d) Innocentius: In epistola Nicolai et apud reli-

quos collectores est: Bonifacius. Verum neque in Boni-facii, neque in Innocentii epistolis inventum est quod hic affertur. In ea vero epistola Nicolaus refert etiam alia quaedam ex epistola Bonifacii ad episcopos per Thessaliam.

C. XII. De codem.

Item ibidem paulo inferius 61).

Antiquis regulis sancitum 62) est, ut quicquid (quamvis ia remotis ⁶³) aut in longinquo positis provinciis) super epi-scoporum ⁶⁴) querelis aut accusationibus ageretur, non prius tractandum vel accipiendum esset, quam ad notitiam almae sedis vestrae fuisset ⁶⁵) deductum, ut huius aucto-ritate; iuxta quod ⁹) fuisset faciendum, pronunciatio infirmaretur aut firmaretur.

C. XIII. Prima sedes multius indicio subiaceat.

Item Innocentius Papa 966).

Nemo iudicabit primam sedem, iustitiam temperare desi-derantem s). Neque enim ab augusto, neque ab omni clero, neque a regibus, neque a populo iudex iudicabitur.

C. XIV. De codem.

Item Symmachus Papa 67).

Aliorum hominum causas Deus voluit homines terminare, sed sedis istius pracsulis 68) suo sine quaestione reservavit arbitrio. Voluit B. Petri apostoli successores coelo tantum debere innocentiam, et subtilissimi discussoris indagini inviolatam exhibere ⁶⁹) conscientiam. Nolite aestimare eas animas inquisitionis ⁷⁰) non habere formidinem, quas Deus prae ceteris suo reservavit examini. Non habet apud illum reus de allegationis nitore subsidium, quando ipsorum fa-ctorum utitur eo teste quo iudice. Dicas '1) forsitan, omnium animarum talis crit in illa disceptatione conditio; replicabo, uni dictum⁷²): Tu es Petrus, et super hanc pe-tram aedificabo ecclesiam meam, et guaceunque solveris super terram erunt soluta et in coelis. Et rursus sanctorum voce patet, pontificum dignitatem sedis eius factam toto orbe venerabilem, dum illi quicquid fidelium est ubique sub-mittitur, dum totius corporis caput esse designatur. De hac mihi videtur dictum per Prophetam⁷³): Si hace⁷⁴) humiliatur, ad cuius confugietit auxilium? et ubi relinguetis gloriam vestram?

C. XV. De codem.

Item Anterus Papa ad Episcopos provinciarum Bacticae et Toletanae⁷⁵).

Facta subditorum iudicantur a nobis: nostra vero iudicat Deus ⁷⁶). Et infra: §. 1. Deteriores sunt qui vitam moresque bonorum corrumpunt his, qui substantias aliorum praediaque diripiunt.

C. XVI. De eodem.

Item Gelasius Papa ad Faustum legatum 77).

Ipsi 78) sunt canones, qui appellationes totius ecclesiae ad huius sedis examen voluere deferri 19). Ab ipsa vero nusquam prorsus appellari⁸⁰) debere sanzerunt, ac per hoc illam de tota ecclesia indicare, ipsam ad nullius commears iudicium, nec⁸¹) de eius unquam praeceperunt iudicio iu-

CORRECTORUM.

C. XII. e) Iuxta quod: Ivo legit: iuxta quod fuisset pronunciatio, infirmaretur aut firmaretur. In corpore conciliorum: iusta quae fuisset pronunciatio etc.*).

C. XIII. f) In omnibus vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex Innocentio. Sed fere eadem habentur in con-cilio Romano sub Silvestro c. 20. et ex ipso citant indicati collectores.

g) Iustitiam temperare desiderantem: Sie etiam in Panormia ex Silvestro. Sed in vulgata concilia editione est: quoxiam ownes sedes a prima sede institiam desiderant temperari.

- Edd. coll. 0. - ϑ) insta quod fulset promunciatum : Ed. Bas. = C. XIII. 66) imo c. 20. apocryphi constituti Silvestri. - Ans. 1. 1. c. 19 (20). (: Silvester in conc. CCLXXII. episc.) Ivo Pan. 1. 4. c. 5. Deusdedit p. 3. Polyc. 1. 1. t. 16. = C. XIV. 67) Imo ex apologetico Ennodii pro synodo Rom. IV. - Ans. 1. 1. e. 24 (25). Ivo Pan. 1. 4. e. 8. Decr. p. 5. c. 10. Polyc. ib. - 68) praemiem: Edd. coll. 0. - 69) habere: eaed. - 70) inguistioris: Ed. Bas. -de inquisitoribus: Ans. - 71) Tu dicas: Edd. Bas. Par. Lugdd. -72) Matth. c. 16. v. 18. - 73) Esa. c. 10. v. 3. - 74) Mc: Ed. Bas. = C. XV. 75) Caput Pseudoisidori, cf. Isid. Sent. 1. 3. c. 42.38. - Coll. tr. p. p. 1. t. 17. c. 2. Ans. 1. 1. c. 53 (54). Polyce. ib. - cf. C. 6. q. 1. c. 13. 15. - Aurelius P.: Ed. Bas. - 76) e Domino tudicantur : Edd. coll. 0. = C. XVI. 77) scr. A. 493. -Ans. 1. 2. c. 56 (54). Ivo Becr. p. 5. c. 9. - 78) Episcopi: Ed. Arg. - 79) deferre: Ed. Bas. - 80) appellere: Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. - 61] supra e. 10.

Quaest. III. C. VIII. +) scr. A 864. — Ivo Pan. I. 4. c. 29. Decr. p. 5. c. 56. — 43) Sigebodus: orig. — Sigegodus: Ed. Bas. — 44) terminari: Edd. coll. 0. — 45) add.: per appelationes: orig. ap. Mansi t. 15. — Edd. coll. 0. — 46) et res: Ed. Bax. — 47) volze-rif: Edd. coll. 0. pr. Bax. == C. IX. 48) Glossa ordinaria ad Apo-cal. c. 2. v. 1. — 49) add.: loannes: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 50) populi: Ed. Bas. == C. X. 51) scr. A. 865. — Ans. I. 1. c. 75. Ivo Pan. 1. 4. c. 11. Decr. p. 5. c. 19. — 52) maius: Ivo Pan. — Edd. coll. 0. — 53) liceat: Ivo. — Edd. coll. 0. — 54) Caesaream : Ed. Bas. — 55) retractari: Ivo Pan. — Edd. coll. o. — 56) cf. infra c. 16. == C. XI. 57) Caput Pseudoisidori, in Edd. coll. 0. cl-tatur nomine Anastasi. — Coll. tr. p. p. 2. t. 14. c. 5. Ivo Decr. p. 5. c. 15. — 58) sedis: Edd. coll. 0. — 56) potestati suce: Edd. Par. Lugdd. — 60) novimus fectum: Edd. coll. 0. = C. XII. 61) Coll. citt. — ibid. — 63) corestam: Ivo. — Ed. Arg. — 63) add.: partibus: Ed. Bas. — 64) corum: Edd. coll. 0. — 55) esset: Ivo.

dicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cuius potius decreta sequenda mandarunt.

.C. XVII. ' De codem

Idem omnibus Episcopis b) 82).

Cuncta per mundum novit ecclesia, quod sacrosancta Re-mana ecclesia fas de omnibus habeat iudicandi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est: ab illa autem nemo est appellare permissus. §. 1. Sed nec illa praeterinemo est appenare permissus. 9. 1. Sed nec ma prateri-mus, quod apostolica sedes sine ulla synodo praecedente et solvendi quos⁸³) synodus inique damnaverat, et da-mnandi, nulla existente synodo, quos oportuit habuit fa-cultatem, et hoc nimirum pro suo principatu, quem B. Petrus apostolus Domini voce et tenuit semper et tenabit.

C. XVIII. De codem.

'Idem Episcopis per Dardaniam constitutis 84).

Concta per mundum novit ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum sedes B. Petri apostoli ius ha-beat resolvendi, utpote quae de omni ecclesia fas habeat iudicandi etc.

C. XIX. De codem.

Itom Sixtus Papa II. Hispanorum Episcopis, epist. II. cap. 4. 85).

Fratres, quos timore terreno iniuste damnastis, seitote a nobis iuste esse restitutos, quibus ex sancti⁸) Petri ^{*}et^{*}⁸⁷) apostolica ⁸) auctoritate onnia, quae eis ablata sunt, in-tegerrime reddi praecipimus, si non vultis et vos et prin-cipes vestri a collegio nostro et membris ecclesiae separari.

C. XX. Cuinslibet seclesiae clericos Papa valet ordinare.

Mem Stephanus Episcopus Gualbento Patriarchae 89). Nunc vero iterato tibi scribimus, nolentes alicuius ecclesiae privilegium iofringere, licet apostolica praerogativa⁹) possimus de qualibet ecclesia clericum ordinave: desine iam cuiuspiam zelo Cumensis¹) ecclesiae antistitem protelare, quia, si protelaveris et eum consecrare iam toties monitus non maturaveris, proculdubio ad nos veniens consecratus abibit 91).

C. XXI. De eodem.

Item Nicolaus Papa Michaëli Imperatori in epistola, cuius initium : "Proposueramus" 92).

Per principalem ^{9,3}) * beatorum * apostolorum Petri et Pauli ⁹⁴), de qua ⁹⁵) supra *partim* exposuimus, potesta-tem ⁹⁶), ius habemus non solum Rionachos ⁹⁷), verum etiam quoslibet clericos 98) de quacunque dioecesi, quum necesse fuerit, ad nos convocare, atque ecclesiasticis exigentibus opportunitatibus invitare.

Gratian. Sed aliud est quod ex temeritate assumfur praesumtionis, diud quod ex necessitate geritur caritatis. Quum suffraganei archiepiscoporum subditis suis ad malum favers corporint, algue cirea corum correctiones negligentes exstiterint, tunc licet metropolitanis praeter illorum volunta-

NOTATIONES

C. KVII. h) Omnia, quae in hoc capite leguntur, ha-bentur in epistola Gelasii ad episcopos per Dardaniam, sed non codem ordine composita. Caput autem sequens, in quo multa huius ipsius capitis verba continentur, m ea dem opistola eodem prorsus modo habetur. Haque sieri potest, ut ex alia epistola caput hoc sumtum sit, quae non exstet, aut Gratianus haec duo tanquam diversa capitula referat, quod apud antiquiores etiam collectores di-stincta repererit. lu epistola etiam Nicolai ail episcopos Galliae, quae nuper est impressa in appendice bibliothecae, hoc citatur ex Gelasio.

C. XX. i) Cumensis: Sic etiam Anselmus *), sed

tom et ligandos damnare, et reconciliandos absolvere. Quum vero episcopi zelo divinae caritatis accensi bonos verbo et exemple aedificant, et malerum vitia repera increpatione reexemple scalifest, et maierum vitia aspera increpatione re-dargunnt, absque talium consilio non licet metropolitanis in corum parochia aliquid agere vel disponere. Unde in fine capituli Martini Pepae⁹⁹) non simpliciter dictum est: "nihil agat," sed cum determinatione "nihil praesumtive assumat absque eorum consilio," ut vitium praesumtionis videatur improbatum, non officium caritatis. Sic et Apostolus, quia Corinthios vidit negligentes circa correctionem fornicatoris, una guidentia illum dumargui. sua auctoritate illum damnavit. Ioannes vero, quia spiscopum Ephesiorum vidit paratum ad corrigenda vita subditorum, sine eius auctoritate ¹⁰⁰) illos corrigere aoluit, sed illum tantum de corum correctione admenuit.

CAUSA X. GRATIANUS.

Quidam laicus basilicam a se factam a dioecesana lege segregare quaerit; episcopus ecclesiam cum omni dote sua ad suam disposiționem pertinere contendit; tandem evincit episcopus, et per parochias militibus comitatus crudeliter desaevit; quae ecclesiae sunt tanquam sibi debita usurpare contendit. (Qu. 1.)

QUAESTIO I. GRATIANUS.

I. Pars. De prima guaestione sie definitur in Concilio Herdensi, cap. 3. 1):

C. I. Basilica, quas consecratur, a dioscesuna lege non segregetur.

Si ex laicis quispiam²) a se factam basilicam consecrari desiderat, nequaquam eam sub monasterii specie, ubi con-gregatio non colligitur.), a dioecesana lege audeat segregare.

C. II. Ecclesiae cum detibus suis in episcopi potestate consistant.

Item ex Concilio Toletano HI. c. 19.3)

Sic 4) quidam contra omnem auctoritatem ecclesias, quas aedificaverunt, postulant contactine ecclesias, quam eidem ecclesiae contulerint, censeant ad episcopi ordina-tionem non pertinere. Quod factum taliter^b) in praeterito corrigatur, ut et in futuro ne fiat prohibeatur, sed ⁶) omnia secundum constitutionem antiquam ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant.

C. HI. Ecclesias et omnia iura earum ad ordinationem episcopi pertinent. Item ex Concilio II. Cabilonensi⁷).

Decretum est, ut omnes ecclesiae cum dotibus suis, et

CORRECTORUM.

apud Ivonem plenius: Desine iam cuiuspiam zelo electum a clero et expetitum a populo Lintuardum Cumensis ecclesiao antistitem protelare.

Causa X. Quaest. I. C. I. a) Colligitur: In concilio impresso ac manuscripto sequitur: vel regula ab cpiscopo non constituitur. C. H. b) Taliter: Sic est in antiquioribus editioni-

bus, et duobus Vaticanis conciliorum codicibus: sed in Coloniensi quatuor tomorum editione, et in codice Lucensi regio, et in concilio Vormaciensi et Moguntino, et in Panormia hoc modo: quod factum et in praeteritum **) displicet, et in futuro ***) prohibetur.

Quasest. III. C. XVII. 82) in cp. ad episc. per Dardanlam consultations, scr. A. 498. - Ans. I. 1. c. 47 (26). I. 12. c. 68. Ivo per p. 5. c. 24. Polyc. I. 1. c. 47. (26). I. 12. c. 68. Ivo per p. 5. c. 24. Polyc. I. 1. c. 47. (26). I. 12. c. 68. Ivo per p. 5. c. 24. Polyc. I. 1. c. 47. (26). I. 12. c. 69. Ivo per p. 5. c. 24. Polyc. I. 1. c. 47. (26). I. 12. c. 69. Ivo per p. 5. c. 24. Polyc. I. 1. c. 47. (26). I. 12. c. 69. Ivo per p. 5. c. 24. Polyc. I. 1. c. 47. (26). I. 12. c. 49. C. 14. C. 1. 1) hab. A. 546. - Coll. tr. p. p. 2. t. 48. c. 3. - 29 quisquar: Coll. Hisp. = C. II. 8) hab. A. 546. - Coll. tr. p. p. 2. t. 48. c. 3. - 29 quisquar: Coll. Hisp. = C. II. 8) hab. A. 546. - Coll. tr. p. p. 2. t. 48. c. 3. - 29 quisquar: Coll. Hisp. = C. II. 8) hab. A. 546. - Coll. tr. p. p. 2. t. 48. c. 31. C. 32. Burch. I. 3. c. 20. Ivo Pan. I. 2. c. 12. Becr. p. 3. c. 23. - Capit. I. 7. c. 292. - 4) Multi contra canonum scimus Aquileiensi patriarchatui, quem tenuit Walbertus, fuisse subcotan - 91) addit: Edd. Bas. = C. XXI. 92) scr. A. 865. - c. Coll. Hisp. - Coll. cit. - Edd. coll. o. - 50 praeterito: Coll. Hisp. - S0 faturum: ib. - 6) desid. in Edd. Lugdd. II. III. et Edd. coll. o. - 95) quam: eaed. pr. Bas. - 96) et pot. et ius: 1. 3. c. 146. Ivo Decr. p. 3. c. 211.

decimis, et omnibus suis »), in episcopi potestate consistant. atque ad ordinationem suam semper pertineant.

G. IV. Unaquaeque parochia episcopi provisione regatur.

Item Leo Papa IV. in epistola ad Episc. Britanniae, c. 2. •) Regenda. est unaquaeque parochia sub provisione ac tuitione episcopi per sacerdotes vel ceteros clericos, quos ipse cum Dei timore providerit cui iure pertinere videtur, et circumire⁹), ut sibi necessarium visum fuerit ecclesia-stica utilitate¹⁰) cogente.

C. V. Indicio et potestate episcopi res ecclesiasticae gubernentur.

Item ex Concilio Antiocheno, c. 24,11)

Quaecunqued) res ecclesiae¹²) sunt convenit cum omni diligentia et ¹³) bona tide, quae Deo debetur, qui omnia providet atque¹⁴) iudicat, gubernari et dispensari cum iudicio et potestate episcopi, cui totius plebis animae vi-dentur esse commissae.

C. VI. Basilicarum conditores in rebus ecclesiarum nullam , polestatem se habere cognoscant.

Item ex Concilio Toletano IV. c. 32.15)

Noverint conditores basilicarum, in rebus, quas eisdem ecclesiis conferunt, nullam se¹⁶) potestatem habere, sed juxta canonum instituta¹⁷) sicut ecclesiam, ita et dotem eius ad ordinationem episcopi pertinere.

C. VH. De codem.

Item ex Concilio Aurelianensi I. c. 17. 18)

De his, quae parochiis in terris, vineis, mancipiis atque peculiis quicunque fideles obtulerint, antiquorum canonum statuta serventur, ut *omnia* in episcopi ¹⁹) potestate con-aistant. De his tamen, quae altario ²⁰) accesserint, tertia pars ²¹) fideliter episcopis deferatur.

C. VIII. De his, quae altario deferuntur, medietatem sibi vendicet episcopus.

Item ex eodem, c. 16. 22)

Antiquos canones relegentes priora statuta credimus reno-vanda, ut de his, quae *in* altario oblatione²³) fidelium²⁴) conferuntur, medietatem sibi episcopus vendicet, et me-dietatem sibi dispensandam secundum gradus²⁵) clerus accipiat 24) tam de propriis praediis, quam de omni com-moditate in episcoporum potestate durantibus.

C. IX. De episcopis, qui dioecesim suam visitare contemnunt, et ad redimendas mansiones, quae visitantibus debensur, clericos cogunt.

Item ex Concilio Toletano*) 27) Relata 28) est coram sancta synodo querimonia plebium, quod sint quidam episcopi nolentes ad praedicandum vel ad confirmandum suas per annum parochias circumire, qui tamen exigunt, ut mansiones, quibus in profectione uti

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. c) Suis: In vulgatis sequebatur: iurious *), guae vox abest ab omnibus collatis manuscriptis. Apud Ivonem et Burchardum est: omnibus suis rebus. C. V. d) Quaecunque: Graece significantius: rà

της έκκλησίας τη έχαλησία φυλάττεσθαι δείν καλώς έχα; id est: recte habet, quas ecclesiae sunt ipsi ecclesiae servari oporlere.

C. IX. e) In libro manuscripto privilegiorum ecclesiae Toletanae refertur hoc tanquam cagut 15. quarti concilii

Quaest. I. C. III. •) its Edd. coll. o. pr. Nor. Ven. II. = C. IV. 9) scr. c. A. 850. - Coll. tr. p. p. i. t. 60. c. 4. - 9) add.: debet : Ed. Bas. - 10) utilitate alias auctoritate : Ed. Arg. - aucto-ritate : Ed. Bas. - 10) utilitate alias auctoritate : Ed. Arg. - aucto-ritate : Ed. arg. - 12) ecclesianticae : Edd. coll. o. - 13) bona fade ser-bari, fills scilicet fade, quae Deo debetur. omnia praexidenti atques tu-dicanti, quanque gubernari oportet et dispensari.etc.: Coll. Hisp. -14) et cuncta: Edd. coll. o. = C. VI. 15) hab. A. 633. - Abbo Flor. sp. Mabill. Vet. Anal. c. 35. - Burch. I. 3. c. 203. Ivo Pan. 1. 2. c. 4. Decr. p. 3. c. 255. Polye. I. 3. t. 12. - 16) abest a Coll. Hisp. - 17) constituta: ib. = C. VII. 18) hab. A. 5d1. -p. 3. c. 202. Polyc. I. 3. t. 11. - 19) episcoporum: Edd. coll. o. -20) in alt.: Coll. Hisp. - 21) desid. ib. = C. VII. 12) Adoi: Ed. Arg. - 20) in alt.: Coll. Hisp. - 21) desid. ib. = C. VII. 22) Coll. tr. p. p. 2. t. 29. c. 9. - 23) oblationes: Coll. Hisp. - 24) fadoi: Ed. Arg. - Zb) gradum: Coll. Hisp. - 21) desid. ib. = C. IX. 27) Ex. conc. Triburiensi, habito temporibus Armulphi regis (A. 693.): Reg. L 1.

debuerant, aliquo 29) pretio redimant qui parare debebanti Quae duplex infamia, negligentiae et avaritiae, sanctae synodo magno fuit horrori. Statueruat itaque, ne quis ultra³⁰) exercent id cupiditatis ingenium, et ut solicitiores sint episcopi de suis gregibus visitandis.

C. X. Annuis vicibus ecclesiae ab episcopie vivitentur. Item ex Concilio Tarraconensi, c. 8. 31)

Decrevimus, ut antiquae consuetudinis ordo servetur, et annuis vicibus ab episcopo dioeceses visitentur, et si qua forte basilica fuerit reperta destituta, ordinatorif) eius reparari praecipiatur, quia ³) tertia pars ex omnibus per antiquam traditionem ut accipiatur ab episcopis novimus") esse statutum. Il. Pars. Gratian. Si antem episcopus invaletudine

impeditus dideceses suas per sometipsum visitare non poterit, visitationis officium committat aliis.

Unde in Concilio Toletano IV. c. 35. legitur 14):

C. XI. Invaletudine gravatus episcopus visitationis officium aliis committat.

Episcopum per cunctas diòeceses parochiasquo-suas per singulus annos ire oportet, ut exquirat, quo unaquaeque basilica in reparatione³⁵) sui indigeat. Quod si ipse aut languore detentus aut aliis occupationibus implicatus "id" explere nequiverit, presbyteros probabiles aut diaconos mittat, qui reditus basilicarum, et reparationes, et ministrantium vitam inquirant.

III. Pars. Gratian. Visitantes autem episcopi quid a clericis suis exquirere debeant, et quid cos docere, in Concilio Bracarensi II.³⁶) cap. 1. sic statutum legitur:

C. XII. Quae visitantes episcopi a clericis suis ex-

quirere debeant.

Placuit omnibus³⁷) episoopis³⁶), ut per singulas ecclesias episcopi et (per dioecceses ambulantes primum discutiant clericos, quomodo ordinem baptismi teneant vel missarum, et ³⁹) qualiter quaeque officia in ecclesia peragant. Et si recte quidem invenerint, Deo gratias agant⁴⁰); sin autema minime, docere debent⁴¹) ignaros, et hoc modis omnibus praecipere, sicut antiqui canones iubent⁴²), ut ante viginti dies baptismi ad purgationem exorcismi concurrant⁴³) ca-techumeni, in quibus viginti diebus omnino catechumeni symbolum, quod est *Credo in Deum Patrem omnipotentem*, specialiter doceantur. Postquam ergo in ⁴⁴) his suos cleri-cos discusserint vel docuerint episcopi, alia die, convocata plebe ipsius ecclesiae, doceant illos, ut errores fugiant idolorum, vel diversa crimina, id est homicidium, adaltemortifera, et quod nolunt sibi fieri alteri ne faciant, et ut credant resurrectionem omnium *hominum* et diem iudicif, in quo unusquisque secundum opera sua recepturus sit. Et sic postea episcopus de occlesia illa proficiscatur ad aliam. Unde Hieronymus in ep. ad Damasum Papam de oblationibus altaris⁴⁵):

Toletani: sed in duobus ipsius exemplaribus ex Hispania Triburiensi tempore Arnulphi regis.

C. X. f) Ordinatori: In exemplaribus concilii im-pressis et manuscriptis, apud Burchardum et Ivonem.legi-tur: ordinations ipsius **), sed ob glossam non est mutatum. Reliqua vero ex iisdem sunt emendata. Burchardus autem et lvo addunt praeterea in extremo: in principibus novimus statutum.

c. 14. Burch. 1. 1. c. 229. Ivo Decr. p. 5. c. 341. – 28) Delata: Reg. Burch. – 29) atto: Coll. ctt. – 30) penitus: Reg. =: C. X. 31) hab. A. 516. – Coll. tr. p. p. 2. t. 31. c. 6. Burch. 1. 3. c. 33. Ivo Decr. p. 3. c. 38. – **) ordinatione tpains reparetur: Coll. Hisp. – 32) ab Epp. autem tertia (add.: pars: Ed. Bas.) ex onnibus acci-piatur, sicul antiqua trad. notinus esse statutem: Edd. coll. o. – 53) ex prinsiphus notimus etc.: Burch. Ivo. =: C. XI. 34) hab. A. 633. – Reg. 1. 1. c. 9. Burch. 1. 1. c. 87. Ivo Decr. p. 5. c. 193. – 36) reparationem: Coll. Hisp. =: C. XII. 36) hab. A. 572. – Reg. 1. 1. c. 75. p. 5. c. 191. – 37) nobis: Burch. Ivo p. 5. – 38) add.: alque conventi: Coll. Hisp. – Reg. Burch. Ivo p. 5. – 39) quaecung. off. quomodo peragantur: Coll. Hisp. – 40] abeet a coll. Hisp., Reg. Burch. Iv. – agunt: Böhm. – 41) debeant: Coll. Hisp. – 42) cf. c. 55. D. 4. de cons. – 43) currant: Coll. Hisp. – 44) haec: Coll. Hisp. – Edd. coll. o. – abeut a Reg. =: C. XHI. 45) Ep. supposalitia. – Polyc. I. 3. t. 8.

C. XIII. Oblationes ecclesias laicis usurpare non licet.

IV. Pars. Quia facerdotes pro omnibus orare de-bents), quorum eleemosynas et oblationes accipiant, qua fronte praesumunt laici oblationes, quas Christiani pro peccatis suis offerunt, vel⁴⁶) comedere, vel aliis concedere, quum ipsi non debeant ex officio suo b) pro populo orare? Oh *?) hoc, Papa gloriose, mittere te oportet illos praesumtores in excommunicationem perpetuam, ut et ceteri metum 48) habeant, et amplius haec in ecclesia ne 49) fiant.

C. XIV. Minime auferantur a laicis oblationes altaribus vel crucibus factae.

Item Calixtus Papa II. i) 50).

Sanctorum Patrum canonibus consona sancientes, oblatio-nes de sacratissimo et reverendissimo altari B. Petri⁵¹), et Salvatoris, et S. Mariae rotundae, aut aliis ecclesiarum altaribus sive crucibus, a laicis auferri penitus interdicimus et sub districtione anathematis prohibemus, et ecclesias a laicis incastellari aut in servitutem redigi auctoritate apostolica prohibemus.

C. XV. Ecclesiarum oblationes sub laicorum dominio non detineantur.

Item Damasus Papa 52).

Hanc consuetudinem, quae contra sanctam ecclesiam catholicam augeri videtur, quae contra sanctam ecclessiam ca-tholicam augeri videtur, omnino interdicimus, ut nullo modo unquam ⁵¹) oblationes, quae intra sanctam ecclesiam offeruntur, sub dominio laicorum detineantur. Sed tan-tummodo sacerdotibus, qui quotidie Domino servire viden-tur, liceat comedere et biberc, quia in vetere testa-mento ⁵⁴) prohibuit Dominus panes sanctos comedere filiis leradi, nisi tantummodo taron et filiis eius cui panes ⁵⁵ Israël, nisi tantummodo Aaron et filiis eius, qui panes 55) Israël, anis tantunmodo Aaron et hins eus, qui panes o longe erant ab istis panibus, qui nunc in sancta ecclesia offerantur, quia illi sub umbra legis erant, qui vero modo, sub gratia³) Spiritus sancti toto mundo evangelio coru-scante lucidiores esse videntur. Qua fronte aut qua conscante iucioiores esse vinentur. Qua ironte aut qua con-scientia oblationes vultis accipere, qui vix valetis pro vobis, nedum pro aliis Deo preces offerre i quia pravum est et contra dominicum praeceptum, et detrimentum ani-mae suae infert qui illud agere conatur, quod ei nulla ratione conceditur. Quia omnibus sanctis Patribus nostrisratione concectur. Quia omnibus sanctis Patribus nostris-que prioribus placuit hanc sauctionem fieri, et nos simili-ter⁵⁷) in eisdem persistere volumus, ut nullus audeat ir-ritum facere hoc, quod constitutum est, si in perpetua damnatione noluerit persistere. Si quis vero contra hanc regulam nostram et contra regulam sanctorum CCCXVIII. Patrum, qui in Nicaeno concilio hoc constituerunt, teme-rarius praesumtor fuerit, et de cetero 58) oblationes de sacris ecclesiis auferre molitus fuerit, sub anathematis vin-culo sit colligatus et condemnatus. Responderunt omnes: Fiat, fiat.

Gratian. Praemissis auctoritatibus ecclesiae cum omnibus robus suis ad episcopi ordinationem pertinere monstrantur, et tam ecclesiae guam oblationes et facultates earum a laicorum dispositione probantur esse immunes.

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

I. Pars. Sed guam in episcoporum potestate facultates ecclesiae constitutae esse dicantar, potestas dispensandi intel-ligenda est, non distrahendi vol dilapidandi.

Unde in Agathensi Concilio c. 7. legitur 1):

C. I. Res ecclesiae alique mode episcopis alienere non licet. C. L. Act eccusitat alique made episcopis automete not inter-Casellas vel mancipiola ecclesiae episcopi, sicut prisca canonum²) praecepit auctoritas, vel vasa ministerii³), quasi commendata fideli praeposito, integro ecclesiae iure possi-deant, id est ut neque⁴) vendere, neque per quoscunque confractus res, unde pauperes vivunt, alienare praesumant⁴). Gratian. Codicis lib. I. titulo de sacrossactis ecclesia; Jeres Cancinus mominis³). Integro se veneta videlia

logo Sancimus nemini⁵), Imp. Instinianus : excepta videlicet causa captivitatis.

C. II. De codem.

Impp. Leo et Anthemius⁶).

Ea enim, quae ad beatissimae ecclesiae iura pertinent, vel posthac forte pervenerint'), tanquam ipsam sacrosanctan et religiosam ecclesiam intacta convanit venerabiliter') custodiri. Constitutio nova °).

Hoc ius porrectum est ad omnem venerabilem locum, omneque collegium, quod actio pia constituit, ut¹⁰) nec res eorum pignorentur. Et hoc perpetuo servetur in his rebus¹¹) immobilibus, quae ab imperiali domo praedictis locis applicantur. In ceteris eatenus excipitur, si debitum urget. §. 1. Praeterea¹²), si habeat superflua vasa, ^{*}quum debitrix sit^{*} nec aliunde solvere valet, ne quid immobile alie-netur vol distrabatur ea gastis babitis coram eo crisus est debifrix sit⁵ nec allunde solvere valet, ne qui i initione ane-netur vel distrahatur, ea, gestis habitis coram eo, cuius est loci ordinatio¹³), integra vel aliis locis venerabilibus oblata dentur, vel conflata cuilibet alii vendantur. Qui autem haec acceperit contra ¹⁴) hanc observationem, iisdem poe-nis subiaceat, quae in rebus immobilibus proditae sunt. Si ¹⁵) autem debitum ex mobilibus solvi non valet, primo constitute to deasure nigrori onarum ¹⁷) res immobiles specialiter ¹⁶) dentur pignori, quarum ¹⁷) fructus creditor sibi reputet tam in sortem quam in usuras usque ad quartam centesimae. Quod si uolit *creditor ita accipere⁴, tunc ordinator domus apud eum, a quo ordina-tur, habitis absque dispendio gestis iuret, maiore parte ibidem servientium consentiente, et debitum urgere¹⁶), nec ex mobilibus solvi posse. Quo subsecuto, per viginti dies rem ecclesiae venalem esse publice notum sit, ut plus offerenti detur, pretio modis emnihus pro debito dando. Aliter enim res emtori non conceditur, et hoc inscribatur, nihil esse factum in ea19) re ad daninum divinae domus. Emtore vero non invento, res aestimata districte creditori detur in solutum, addita in pretio universae aestimationis decima parte, et accedente consensu ordinatoris et maioris partis ibidem servientium. Sit tamen ea res mediocris inter ceteras, inspecta ipsius qualitate, et quantitate, et onere. Et is creditor hic intelligatur, qui quod credidit probat in utilitatem divinae²⁰) domus processisse. §. 2. Sicut²¹) autem alienatio rerum ecclesiae interdicitur, ita prohibetur, ne qua sterilis ei detur possessio aut alioquia²²) onerosa, veluti fiscalium nomine ^{*}vel onere^{*}. §. 3. Item²³) práedium propter onus fiscale inutile alienatur

NOTATIONES CORRECTORUM.

> que vetustis. Neque vero primus esse potest, cuius tem-pore nondum l'autheon vocabatur templum S. Mariae rotundae. Bonifacius enim fuit, qui tempore l'hocae impe-ratoris illud B. Mariae et omnibus Sanctis dicavit.

Quaest. II. C. I. a) Praesumant: In aliquot melioribus Gratiani codicibus **) post hoc verbum sequitur §. Quod si necessitas, usque in tinem (qui nunc habetur infra ead. ad finem l'aleae Huiusmodi), et sic legit qui casum scripsit.

Quaest. L. C. XIII. 6) its in Ed. Bas. - 46) ccl ipsi: Edd. coll. o. - 47) Pro: Ed. Bas. - 48) meritum: Bôhm. - 49) non: Ed. Arg. - 8) inviolabiliter: Ed. Bas. - verba: vel - perc. desid. in Ed. Arg. - 8) inviolabiliter: Ed. Bas. - verba: vel - perc. desid. in Ed. Arg. - 8) inviolabiliter: Ed. Bas. - verba: vel - perc. desid. in Ed. Arg. - 8) inviolabiliter: Ed. Bas. - verba: vel - perc. desid. in Ed. Arg. - 8) inviolabiliter: Ed. Bas. - verba: vel - perc. desid. in Ed. Arg. - 8) inviolabiliter: Ed. Coll. o. = C. 111. 9) Auth. Hoc iss Col. 1. 1. 2. c. 14. Nov. 7. - 10) un compared there et al. Coll. 0. pr. Lugdd. 11. 111. - 11) desid. in Edd. Caput supposititium, cuius auctorem eum esse censemus, qui spu-riam Hieronymi ep. ad Damasum de oblationibus composait. - Polyc. B. - 53) add.: willo tempore: Edd. coll. 0. - 54) 1 Reg. c. 21. -50] abest ab Edd. coll. 0. pr. Lugdd. 11. 111. - 56) add.: sunt: Edd. coll. 0. - 57) add.: onnes: Ed. Bas. - 58) allerius: Edd. coll. 0. Quaest. II. C. I. 1) hab. A. 506. - 2) sauctorum can: Edd. coll. 0. - 57) and.: onnesterii: eacd. - 4) add.: episcopi: ened. - ∞ et al. religionae: ened. - 10) Auth. Sient. Cod. ib. Nov. 7. c. 12. -22) alias: Edd. coll. 0. - 23) Auth. Idem praedium; ibid. ib. Nov. 190. c. 7.

C. XIII. g) Debent: In vulgatis, et in epistola im-De contemplatione, oratione et lectione: Sacerdotes queque pro omnibus orare debent, quorum eleemosynas oblationesque recipiunt.

h) Ex officio suo: Haec absunt a plerisque codi-cibus Gratiani, et epistola ipsa et Polycarpo. C. XIV. i) Secundus: Additum hoc est ex pleris-

527

NOTATIONES CORRECTORUM.

gestis ut supra conficiendis, eodem iuramento praestito, id est quod alia de causa non alienatur, nisi ut immunitas id est quod alia de causa non alienatur, nisi ut immunitas eiusdem venerandae domus servetur. §. 4. Sed et ²⁴) per-mutare principi²⁵) licet pro re maiori, ⁴meliori^{*} vel ae-quali, si respublica hoc exposcit, et pragmatica forma super hoc praecedente. §. 5. Item ²⁶) sibi invicem recte permutant cum utriusque indemnitate, eorum scilicet con-sensu interveniente, qui supra ²⁷) referuntur. II. Pars. §. 6. Perpetua ²⁸) quoque emphyteusis in his permittitur rebus, si rcs in corum geratur ²⁹) praesen-tia cuibus hoc adsignatur lege, jurantibus his, quorum

his perintettur reous, si res in colum geneticut is, quibus hoc adsignatur lege, iurantibus his, quorum interest, ex eo contractu aihij ad laesionem divinae domus effici, solito³⁰) reditu ipsius rei, qui fuit, quum divino iuri dedicaretur, non minuendo³¹) nisi in sextam partem, aut si ob cladem deminuta fuerit, tunc pro³² constante pupo persione in appoputous detur. Quod si res pretines nunc pensione in emphyteusim detur. Quod si res pretiosa quidem est, parum tamen aut nihil praestat pensionum³³), res subtiliter aestimanda est, ut ex hac pensio iusta constituatur. Ea tamen sola dentur in emphyteusim, quae ad hoc congrua videntur oeconomo et aliis gubernatoribus. §. 7. Qui¹⁴) rem huiusmodi conductam vel in emphyteusim acceptam fecerit deteriorem, aut *emphyteuticum* cano-nem per biennium non solverit, *hac lege* repelli potest, ut tamen solvat totius temporis pensionem, et id, in quo rem laesit, resarciat, non repetiturus si quid impendit³⁵) nomine meliorationis. §. 8. Si-6) quas vero ruinas habent memoratae *divinae* domus, quas reaedificare non valent, *et hae* in emphyteusim dentur perpetuam, emphyteuta usuro³⁷) materia habitationis depositae domus, ut pensio deminuatur³⁸) in tertiam partem ab ea, quae stantibus adhuc aedificiis³⁹) colligebatur, aut, prius eo reaedificante, ex additis illis per aestimationem pensionibus medietas deex additis illis per aestimationem pensionious medicas de-tur religiosae domui. Nam⁴⁰) priore casu ab initio em-phyteusis praestanda est pensio. § 9. Qui⁴¹) vero res iam dictas non gratuito alienationis titulo citra³²) formam le-gis accepit⁴³), rem quidem cum omni incremento medii temporis restituat: eius autem, quod dedit, nullam actio-nem contra⁴⁴) venerabilem locum, sed adversus cum, qui alienavit, habet 45). Donatarius autem et rem cum omni causa *et fructum* restituat, et aliud tantundem. Creditor causa 'et iructum' restituat, et aliud tantundem. Créditor quoque, restituta re pignorata, crediti actionem contra ¹⁶) solum pignoris datorem ⁴⁷) habeat. Emphyteusis acceptor "et* ab ea cadat, nec quod dedit repetat, imo statim sol-vat quod soluturus esset *unoquoque anno*, si iure contra-xisset. § 10. Sed melius dicitur omnino denegandas esse actiones huiusmodi acceptori. $Imp. Leo^{48}$): § 11. Si oeconomus ecclesiae prospexerit expedire, ut desideranti cuiquam certarum possessionum atoue praediorum (urbacuiquam certarum possessionum atque praediorum (urba-norum *scilicet* sive *) rusticorum) ad ius ecclesiasticum pertinentium temporalia ususfructus possessio pro ipsius petitione praestetur, tunc eius temporis, quod inter utros-

C. III. b) In aliquot vetustis exemplaribus, in quibus paucae sunt Paleae, continenter post ultima verba supe-rioris capitis sequuntur sine ulla distinctione verba huius, quemadmodum et in ipsa lege Codicis. In duobus autem vetustissimis, in quibus fere nullae sunt Paleae, deest prior pars huius capitis, usque ad vers. Completo spatio, cetera vero leguntur coniuncte cum superioribus, usque ad vers. Quod si necessitas. Nam hic versiculus in iisdem exemplaribus non hoc loco, sed supra ead. cap. Casellas. habetur, ut ibi est notatum.

c) Nam: Haec vox non est in authentica, et in vetustis Gratiani codicibus pro ista voce est: N. C., et significatur: novella constitutio

C. IV. d) Citatur hic canon ex concilio Mediomatricis,

Quaest. II. C. II. 24) Auth. Sed et permutare Cod. ib. Nov. 7. c. 2. — 25) principi possuut: Ed. Arg. — principes possunt: Edd. rell. — 26) Auth. Item sibi: Cod. ib. Nov. 51. c. 2. — 27) et gu-pra: Edd. coll. o. — 28) Auth. Perpetua Cod. 1. 1. t. 2. c. 14. Nov. 120. c. 6. — 29) geritur: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. II. — 30) so-litos reditus: Edd. Bas. — 31) imminuendo: Edd. coll. o. — 32) de-sid. in Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 33) pensionis: Edd. coll. o. — 34) Auth. Qui rem. C. ib. Nov. 120. c. 3. — 35) impenderit: Edd. coll. o. — 36) Auth. Si quas. Cod. ib. Nov. 160. c. 1. — 37] usurae: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. 1. — 38) minuatur: Edd. coll. o. — 39) Aubitationibus: eacd. — 40) Nam. — pensio: desid. in Ed. Bas. — 41) Auth. Qui res. Cod. ib. Nov. 190. c. 11. — 1v0 Deer. p. 3. c. 185. — 42) circa: Edd. Bas. Ven. II. — 43) accipit: Edd. coll. o. — 44) adversus ven. domam: eacd. — 45) habeat: eacd. — 46) courts — dat.: desid. in Ed. Nor. — 47) dal., non ecclesiam:

que convenerit, sive in diem vitae suae ab 50) eo, qui desiderat, postuletur, pacta cum eo, qui hoc elegerit, ineat oeconomus, atque conscribat, per quae et tempus, intra quod hoc praestari placuerit, statuatur, et manife-stum sit quod quisque acceperit adinvicem.

C. III. PALEAb) +).

"Huiusmodi beneficii gratia praestando quidem ecclesiastici praedii pro tempore usumfructum, post statutum au-tem tempus et placitum ipsorum redituum proprietate ad dominium et ius ecclesiasticum recurrente firmiter."

Ita *scilicet*, ut sive completo 51) spatio, quod fuerit inter cos constitutum, seu mortis suae tempore (si hog quoque convenerit) is, qui possessionem ecclesiasticam et certorum 52) redituum usumfructum habendi gratia interveniente pacto susceperit ⁵³), non minus quam alterius tan-tae quantitatis, quantam ⁵⁴) acceperat, reditus, cum ipaorum pracdiorum dominio, et rebus immobilibus, corumque colonis et mancipiis esclesiae derelinquat. Nisi enim hao conditione pacta inita fuerint, ea quoque decernimus non valere. §. 1. Nam^c) haec⁵⁵) usus praestatio locum habet in omni domo religiosa. Quo finito res utraque pleno iure in omnt domo reingusa. Quo nunto res utraque pieno lure perveniat in domum iam dictam, nec tributis quidem gra-vata maioribus sit ea res, quae datur invicem ⁵0, ^{*}et eius-dem reditus sit^{*}. §. 2. Quibuscunque⁵7) modis ^{*}hoc ius^{*} aliis permittitur, interdicitur certis personis res huiusmodi ac-cipere, ut oeconomo eiusque cognatis. Quod ^{*}s) meces-ciene acomunication ut pro ecclesiae percessitate aut utilitate sitas compulerit, ut pro ecclesiae necessitate aut utilitate vel in usufructu, vel in directa venditione aliquid distrahatur, apud duos vel tres comprovinciales vel vicinos episcopos causa, qua necesse sit vendi, primitus comprobe-tur, ut, habita discussione sacerdotali, eorum subscriptione quae facta fuerit venditio vel transactio corroboretur. Aliter facta venditio vel transactio non valebit. Et infra: §. 3. Minus vero utiles possessiones peregrinis vel clericis salvo iure ecclesiae in usum praestari permittimus.

C. IV. Ecclesiasticarum rerum precariae qualiter fieri debeant.

Item ex Concilio Mediomatricisd) 59);

Precariae a nemine de rebus ecclesiasticis fieri praesamantur, nisi 60) quantum de qualitate convenienti datur ex proprio, duplum accipiatur 61) ex rebus ecclesiae, in suo tantum, qui dederit (²), nomine, si res proprias et eccle-siasticas usufructuario tenere voluerit (³). Si autem res proprias ad praesens dimiserit⁶⁴)., ex rebus ecclesiasticis triplum fructuario usu in suo tantum quis nomine sumat, quia sic eas quemque tractare oportet⁶⁵), ut rerum ecclesiasticarum dispensatorem, non ut propriarum largitorem .). §. 1. Decrevit etiam sancta synodus, et imperialis aucto-ritas denunciavit 66), ut a nulla potestate quis cogatur

a Burchardo autem et Ivone ex concilio Bellvacensi^{*}), prae-ter ultimum versiculum: Nec commutationes, quem citant ex Maticensi. In concilio etiam Meldensi, c. 22., refertur ex eodem concilio Bellvacensi. Exstat in Capitularibus editis anno IV. regni Caroli regis et Ludovici imperatoria filii in villa Colonia, c. 37., non est autem mutatus titulus, quia potuit idem in omnibus illis conciliis repeti, quod in Germanicis et Gallicis, quae exstant, sacpe factum cognoscitur. Aliquid etiam de precariis habetur in concilio Remensi

c. 36. et 37., et in concilio Maguntino sub Arnulpho c. 20. e) Largitorem : In concilio Meldensi et Capitularibus post hoc verbum sequitur continenter : et a nulla potsstate quis cogatur etc. sine verbis illis hic interiectis, quo-rum tamen similia afferuntur a Burchardo et Ivone ad vers. Nec commutationes.

Edd. coll. o. pr. Nor. - 48) const. 14. Cod. 1. 1. §. 5. - 49) et: Edd. coll. o. pr. Bax. - 50) si ab: Edd. coll. o. - +) const. eft. continenter. - Verba: Huissmodi – Armier: desid. in Ed. Arg. -51) add.: vero: Edd. Arg. Bas. - 52) ceterorum: Edd. coll. o. **pr**₆ Arg. - 53) susceperal: Ed. Bas. - 54) quantae: Edd. coll. o. **pr**₆ Arg. - 53) susceperal: Ed. Bas. - 54) quantae: Edd. coll. o. **pr**₆ Arg. - 55) Auth. Hase: usus. Cod. h. Nov. 120. c. 2. -56) ad invicem: Edd. coll. o. - 57) Auth. Quibusrunque. Cod. ib. Nov. 120. c. 5. - 58) ex conc. Agath. c. 7. = C. IV. -9 et Reg. 1, 2. c. 363. - 59) ex conc. Meldensi hab. A. 845. c. 22. - Abbe Flor. ap. Mabill. Anal. vet. c. 7. Burch. 1. 3. c. 167. 168. Ivo Decr. p. 3. c. 228. 239. Polyc. 1. 3. t. 14. - 60) add.: tantum: Edd. coll. o. - 61) accipient: Ed. Lugd. L. - accipiant: Edd. roll. -63) dederunt: Edd. coll. o. - 65) conventi: eacd. - Burch. Ivo. -66) demunciat: Ed. Bas. 34

facere precariam de rebus *proprie* Deo et Sanctis eius dicatis *'), quum ratio et usus obtineat neminem cui non vult contra utilitatem et rationem cogi¹) de proprio fa-cere beneficium. §. 2. Nec⁶) commutationes rerum vel mancipiorum ecclesiasticorum quaelibet persona sine licen-tia et consensu regio⁶) facere praesumat.

C. V. De eodem. PALEA.

Item ex Concilio Bellvacensi 70).

"Precariae de quinquennio in quinquennium secundum antiquam consuctudinem *et auctoritatem* renoventur. "

C. VI. De eodem. PALEA 71).

[Item ex Concilio Carthaginensif).]

,De precariis, quae a rectoribus ecclesiarum irrationabigabant, ut facta ipsorum nequivissent dissolvere, praecipimus, ut nemo successor in antecessoris sui poena sit obligatus, sed suae providentiae sit concessum, ut, si antecessor eius res ecclesiae irrationabiliter distribuit, ab eo ad ius ecclesiae eiusdem revocentur. "

C. VII. Res ecclesiae dispensandi potestatem habeat episcopus.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 16.72)

III. Pars. Episcopus habeat potestatem in rebus ecclesiae, ut dispenset necessitatem habentibus cum omni reverentia et timore Dei. Participare etiam eum oportet quae necessaria sunt. Si tamen ipse aut qui cum eo sunt fratres indiguerint aliquo, ut necessitatem nullo modo pa-tiantur, secundum sanctum⁷³) Apostolum dicentem⁷⁴): *Victu*⁷⁵) et tegumento, his contenti sumus. Si autem res ecclesiasticas episcopus in suas voluntates usurpare volue-rit, "et loca "6) ecclesiae et fructus agrorum non cum pre-sbyterorum vel diaconorum consilio contaminaverit" ""), aut fratribus vel filiis, vel quibuscunque propinquis suis dederit potestatem, ut per cos latenter laedantur res ecclesiae, tunc⁷⁸) oportet obnoxium esse concilio; sin autem¹)⁷⁹), episcopus vel qui cum eo sunt presbyteri aut diaconi ac cusentur, quia ea, quae vel ex reditu, vel ex quolibet actu¹) ecclesiae veniunt⁸⁰), in sinus⁸¹) suos colligunt, et pauperes⁸²) fraudant et fame conticiunt, hos⁸³) corripi oportet secundum quod ordinatum fuerit a sancto concilio. IV. Pars. Gratian. Si vero contra hanc prohibitionem

aliquam de rebus ecclesiae episcopum vendere contigerit, et

NOTATIONES

f) Cogi: Sic in omnibus vetustis codicibus Gratiani, et adest glossa; sed in concilio Meldensi, et Capitulari, et apud Burchardum et Ivonem est: praestitum. C. VI. g) Carthaginensi: Etiam in Decretalibus,

tit. de precariis, citatur ex concilio Carthaginensi; sed in nullo ipsorum est inventum. Potuit esse alicuius illarum provinciarum concilii, exstat autem in legibus Longobar-dicis, lib. 3. tit. 8. l. 2.

C. VII. h) Sin autem: In capitulis habetur: simi*liter*; sed melior videtur lectio duorum vetusiorum Gra-tiani codicum: sin aliter; propius enim accedit ad graecam concilii Antiocheni cap. 25., unde hoc sumtum est: ℓt $\delta \ell$ ged $\tilde{a}\lambda l \omega_s$, id est: si autem et aliter, ut infr. 12. q. 2. c. Episcopus.

i) Actu: Haec vox in simili re habetur infr. 12. q. 2. **Vulleranae:** Vulleranae ecclesiae actus vel patrimonium. Graece est: $\hat{\eta}$ xal $\xi\xi$ έτέρας προφάσεως έχχλησιασιιχής; id est: sel etiam ex qualibet alià causa et occasione ecclesiastica. C. VIII. k) In clero suo: In codice Eucensi regio legitur: inscio clero*).

1) Et convictus: Hae duae voces non sunt in capitulo Martini **), neque apud Burchardum, neque apud J

res ipsa ecclesiae restauranda, et ipse grada suo deticiendus decernitur.

Unde in eodem Concilio Martini Papae, c. 14, legitur 84):

C. VIII. De episcopo, qui nulla necessitate res ecclesiae rendit.

Si quis episcopus nulla ecclesiasticae rationis necessitate compulsus in elero suo 1), aut ubi forte non est presbyter, de cebus ecclesiasticis aliquid praesumscrit vendere, et res ipsas ecclesiae propriae restaurare ⁸³) cogatur, et in iudí-cio episcoporum deilciatur auditus et convictus¹), et tanquam furti aut latrocinii reus suo privetur honore.

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

I. Pars. Quid vero nomine cathedratici episcopus exigere debeat, in secundo Concilio Bracarensi c. 2. legitur 1):

C. I. Praeter honorem cathedratici nihil episcopus per diseceses exigat.

Placuit, ut nullus episcoporum, per suas ²) dioeceses am-bulans³), practer honorem cathedrae ⁴) suae, id est duos solidos, aliud aliquid per ecclesias tollat, neque tertiam partem ex quacunque oblatione populi in ecclesiis parochialibus ⁵) requirat; sed ⁴illa tertia pars pro luminaribus ecclesiae vel⁴ reparatione ⁶) servetur, et singulis annis cclesiae vel⁴ reparatione⁶) servetur, et singulis annis episcopo ^{*}inde^{*} ratio flat. Nam si tertiam partem illam episcopus tollat⁷), lumen et sarta⁴) tecta abstulit eccle-siae. Similiter et parochiales clerici servili more in ali-quibus operibus episcopo⁹) servire¹⁰) non cogantur, quia scriptum †) est: Neque ut dominantes in clero.

C. II. Basilicarum reparationi proficiat tertia, quam episcopus accipere consueverat.

Item ex Concilio Emeritensi, c. 16. *) 11)

Priscis¹²) quidem canonibus erat decretum, ut episcopus de parochianis¹³) ecclesiis tertiam consequeretur¹⁴), cui¹⁵) sua plenissime sufficere possunt^b). Placuit huic sancto concilio, ut nullus provinciae Lusitanae episcopus *sententiae huius terminum excedat, nec' a qualibet parochiana ecclesia tertiam auferre praesumat, sed quae exinde) consequi poterat *totum in* reparatione basilicarum proficiat 16).

CORRECTORUM.

Ivonem parte 3. Parte autem quinta abest praeterea vox: auditus; vetustis tamen omnibus Gratiani codicibus conve-. nit cum vulgatis.

Quaest. III. C. II. a) Caput hoc in codicibus Gratiani etiam manuscriptis corrupte citabatur ex concilio Merech. Est autem in Emeritensi c. 16., cuius concilii duo exemplaria ad S. D. N. Gregorium XIII. missa sunt. Huius concilii et capitis meminit Innocentius III. in epistolis Romae impressis lib. 2., epistola Petro Compostellano scripta, his verbis: Emerilense vero concilium authenticum esse multis rationibus adstrucbas, tum guia cum aliis conciliis continctur in libro, qui corpus canonum appellatur, quem Alexander Papa per interlocutorem authenticum comprobarit, tum quia de ipso concilio sumtum est cap. Priscis quidem canonibus, quod continetur in corpore decretorum. b) Sufficere possunt: Sublata est negatio, quae

erat in vulgatis, quoniam et ab utroque exemplari con-cilii, et a vetustis Gratiani codicibus abest, et hoc modo

magis convenit cum ratione legis. c) Sed quae exinde: In exemplaribus concilii le-gitur: Sed guaeque ***) exinde consequi potuerat totum in reparations ipsarum basilicarum proficiat.

Qualest. II. C. IV. 67) dedicatis: Edd. Arg. Nor. Ven. II. – **69)** Barch. I. 3. c. 172. Ivo Decr. p. 3. c. 233. – 69) religionis: Ivo. **50)** Barch. I. 3. c. 172. Ivo Decr. p. 3. c. 233. – 69) religionis: Ivo. **51)** C. V. 70) c. 22. conc. Meldens. – Reg. I. 2. c. 365. Burch. I. 3. **52)** C. V. 70) c. 22. conc. Meldens. – Reg. I. 2. c. 365. Burch. I. 3. **53)** c. 169. Ivo Decr. p. 3. c. 230. – c. 1. Comp. I. et X. de precarils. **54)** C. V. 71) c. 1 Legibus Lothar. I. c. 21. Leg. Langob. I. 3. T. 10. c. 2. **65)** Barch. I. 4. C. I. 1) bab. A. 572. – Coll. tr. p. p. 2. t. 46. **55)** restaurari: Edd. Arg. Bas. – 53) alde: tantum: Edd. coll. o. – 76) turca: Coll. **Fisp.** – 73) alde: tantum: Edd. coll. o. – 76) turca: Coll. **Fisp.** – 77) intaminaberii: ib. – 78) hunc: Edd. coll. o. – 79) **56)** add. I. III. – 80) obreniunt: Edd. **17)** Prepriodi guippe: Coll. Hisp. – 13) parochilanis: ib. – 14) **56)** prespective: Edd. Arg. Nor. Ven. II. – 85) hos quidem: Edd. **18** Lagdd. II. III. – hos sonim: Edd. Arg. Bas. Nor. – hoc entim: Edd. **19** Prepriodi guippe: Coll. Hisp. – 13) parochilanis: ib. – 14) **19** prepriodi sas. profectani. Edd. coll. o.

C. III. Non accipiant efficopi tertiam partem, nisi dirutas ecclesias reparare voluerint.

533

Item ex Concilio Toletano XVI., c. 5. d) 17)

Unio nostrae congregationis 18) decernit 19) atque instituit, ut tertias, quas antiqui canones de parochiis suis habendas 20) episcopis censucrant, si eas exigendas crediderint, ab ipsis episcopis dirutae ecclesiae reparentur. Sin vero eas maluerint cedere²¹), ab earundem²²) *ecclesiarum* cultoribus sub cura et solicitudine sui pontificis reparatio eis-dem est adhibenda basilicis. Quod si omnes ecclesiae aut incolumes fuerint, aut quae dirutae erant reparatae exsti-terint, secundum antiquorum canonum instituta, si tertias terint, secundum antiquorum canonum instituta, si tertias sibi debitas unusquisque episcopus assequi voluerit, facul-tas illi omnimoda erit, ita videlicet, ut citra ipsas tertias nullus episcoporum quidpiam pro regiis inquisitionibus a parochianis²³) ecclesiis exigat, nihilque de praediis ipsa-rum ecclesiarum cuiquam causa²⁴) stipendii dare praesu-mat. §. 1. Sed et hoc necessario²⁵) instituendum deligimus, ut plures ecclesiae uni nequaquam committantur presbytero, quia solus per totas ecclesias nec officium valet persolvere, *nec populis sacerdotali iure occurrere, sed* nec rebus earum necessariam curam impendere, ea²⁶) scilicet ratione²⁷), ut ecclesia, quae usque ad dècem ha-buerit²⁸) mancipia, super se habeat sacerdotem, quae vero minus *decem mancipia habuerit* aliis coniungatur ecclesiis. Si quis sane episcoporum hanc nostram constitutio-nem parvipenderit, spatiis²⁹) duorum mensium se noverit excommunicatione mulctari .).

C. IV. De eodem.

Item Pelagius Cresconio Illustri 30).

Illud te volumus modis omnibus custodire, ne³¹) qui episcoporum Siciliae de parochiis ad se pertinentibus nomine cathedratici amplius quam duos solidos praesumant accipere, neque compellere preabyteros aut clerum parochia-rum suarum supra vires suas eis convivia praeparare.

C. V. Baptizandis numerus non imponatur, nec cathedraticum ultra vetustum morem exigatur.

Item Gelasius Papa Fabiano Episcopo 32).

Nec numerus baptizandis iuste creditur imponendus, quum quanti petierint vel ad regenerationem festinaverint non sint pro alterius voluntate repellendi. Et ideo, frater carissime, huiusmodi superfluam constitutionem modis omnibus removebis, ut unusquisque aut in vicina sibi 33) ecclesia, aut in electa pro suae mentis baptizetur arbitrio. Cathedraticum etiam non amplius, quam vetusti moris "esse" constiterit³⁴), ab eius loci presbytero noveris exigendum, et de his, quae die dedicationis fuerint offeren-tium devotione collata, consuetudinem, quae generaliter omnibus ecclesiis est praescripta, servabis.

II. Pars. Gratian. Cathedraticum, quod his auctoritatidus episcopis permillitur exigere, praeter medietatem vel tertiam partem oblationum, quae etiam pro varia ecclesiarum consuetudine ex praemissis auctoritatibus episcopo debetur,

NOTATIONES

C. III. d) Caput hoc est pars quarti canonis conc. XVI. Toletani, cuius duo exemplaria missa sunt ex Hispa-nia, ex quibus nonnulla sunt in hoc capite emendata et addita. Habitum vero est concilium hoc aera DCCXXXI., quum illud Emeritense habitum fuerit aera PCCIV.

e) Mulctari: In concilio sequitur: ita nempe, ut postquam ab excommunicationis interdicto ad ordinis sui remeaveril locum, cunctas huius canonis sanctiones modis omnibus studeat adimplere.

C. VIIL f) Galliae: In conciliis impressis et aliquot Gratiani exemplaribus legitur : Galliciae*). In aliis autem

Quaest. III. C. III. 17) hab. A. 699. – 18) adunationis: Coll. Hisp. – 19) decrevit: Edd. coll. o. – 20) habere episcopos: eaed. – 21) add.: ecclesiae: Edd. Bas. Lugdd. – 22) eartan: Edd. coll. o. pr. Bas. – 23) parochilanis: Coll. Hisp. – Ed. Bas. – 24) causae: Ed. Bas. – 25) necessarium instituere: Edd. coll. o. – 26) eadem: caed. exc. Arg. – 27) add.: pracriptinus: Edd. coll. o. – 26) habiti: eaed. exc. Arg. – 27) add.: pracriptinus: Edd. coll. o. – 26) habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29) spatio: Edd. coll. o. – 26) habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29) spatio: Edd. coll. o. – 26) habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29) spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29) spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29] spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29] spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29] spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29] spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29] spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29] spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29] spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29] spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. Lugdd II. III. – 29] spatio: Edd. coll. o. – 26] habiti: eaed. exc. II. eaed. exc. 20] habiti: eaed. ea

intelligendum est, neo illa pars oblationum omnium generaliter intelligenda est, sed vel anniversarias dedicationis, vel quorundam etiam salennium dierum, prout inter episcopum et sacerdotem tempore dedicationis convenerit. De his vero episcopis', qui per porochios suas crudeliler desaeviunt, sie est statutum in tertio Concilio Toletano, c. 20.³⁵):

C. VI. Ultra morem antiquum à parochianis presbyteris episcopi nil exigant.

Quia cognovimus episcopos per parochias suas non sacer-dotaliter, sed crudeliter desaevire, ct dum scriptum sit³⁶): Forma estote gregi, neque³⁷) ut duminantes in ciero, exactiones dioecesi suae vel damna infligant, ideo censemus 38), (excepto, quod veterum constitutiones a parochiis habere (excepto, quoa veterum constitutiones a parochus naoere iuhent episcopos), ut alia, quae illis hucusque praesumta sunt, denegentur, hoc est, neque in³) angariis presby-teri⁴⁰) aut diaconi, neque *in* aliquibus fatigentur indi-ctionihus, ne videamur in ecclesia Dei exactores potius quam Dei pontifices nominari. Hi vero clerici, tam loca-les quam dioccesani, qui se ab episcopo gravari cognove-rint, querelas suas ad metropolitanum deferre non diffe-2. rant, et metropolitanus non moretur eiusmodi praesumtiones coërcere 41).

C. VII. A parochianis stipendia non nisi cum caritate episcopi exigant.

Item ex Concilio Cabilonensi II. c. 14,42) Cavendum cst⁴³), ne, quum episcopi parochias⁴⁴) suas peragrant, quandam damnosam⁴³) erga subditos seu erga socios tyrannidem exerceant, nec⁴⁶) (quod absit) cum caritate⁴⁷), sed cum quadam iudiciaria invectione stipen-dia ab eis exigant. Observandum *etiam* modis omnibus, ut, si quando eis peragrandae parochiae necesitas incum-bit, in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emen-datione dignis, in praedicatione verbi Dei, in lucris animarum potius quam in depraedandis et spoliandis hominibus et scandalizandis fratribus operam dent. Et si quando eis ad peragendum ministerium suum⁴⁸) a fratribus aut sub-ditis aliquid accipiendum est, hoc summopere observare debent, ne quem scandalizent aut gravent. Tanta ergo ia hac re discretio tenenda est, ut *et verbi* 49) Dei praedi-cator, ubi proprii sumtus desunt, a fratribus accipiat, et

item fratres illius potentia non graventur, exemplo apostoli Pauli, qui, ne quem gravaret, arte et manibus victum quaerebat.

C. VIII. Ultra duos solidos a parochianis ecclesiis episcopus non praesumat accipere.

Item ex Concilio Toletano VII. c. 4.50)

Inter cetera denique, quae communi consensu nos con-ferre competenter oportuit, querimonias etiam parochialium presbyterorum Galliae¹) provinciae solertissime discernere decuit⁵¹), quas contra pontificum suorum rapacitates necessitas, ut comperimus, tandem compulit in publicum examen deferri. Hi enim pontifices, ut evidens⁵²) inqui-sitio patefecit, indiscreto moderamine parochianas⁵³) ec-

CORRECTORUM.

et emendatioribus, atque in codice conciliorum Lucensi regio habetur: Gallicanae provinciae. Nam eo tempore archiepiscopus Narbonensis et eius provinciae episcopi ad synodos Toletanas conveniebant, quod ex subscriptionibus Toletani III. apparet. In eo enim Nigetius Narbonensis metropolitanus, Sergius episcopus Carcassonensis, et Nebridius episcopus Agathensis, et procuratores Magalonensis et Nemausensis episcoporum subscribunt. Eiusdem quoque metropolitani, et ipsius provinciae episcoporum subscriptio-nes in IV. et VI. Toletanis conciliis impressis leguntur, ut illae, quae in manuscriptis habentur, omittantur.

35) hab. A. 589. — Ivo Decr. p. 3. c. 137. Abbo Flor. ap. Mabill. Vet. an. c. 37. — 36) 1 Petr. c. 5. v. 3. — 37) non ut — in clerum: Edd. coll. o. — 38) desid. in Coll. Hisp. — 39) desid. in Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 40) presbyteres aut diacones — falgent: Coll. Hisp. — 41) avertere: Edd. coll. o. — districte coërcere: Coll. Hisp. = (VII. 42) hab. A. 813. — 43) add.: sane: Edd. coll. o. cum orig. — 41) per pur: ened. — 45) quandam non solum erga subdices, sed etc.: Edd. coll. o. ad ipsum concilium magin accedentes. — 46) ne: ened. — 47) cum caritale, sed rum quadam inductoria incentione: eacd. — 45) quadam inductoria incentione: eacd. — 46) ne: Edd. Bas. — 49) desid. in Ed. Böhn. = C. VII. 50) hab. A. 646. — Coll. tr. p. p. 2. t. 39. c. 2. — 9) Gallacciae: Coll. Hisp. — 31) decretinus: Ed. Bas. — 53) add.: corunden: Edd. coll. o.
— 53) perochilangs: Ed. Bas. — Coll. Hisp. — 344 *

34 *

clesias praegravantes, dum in exactionibus superflui⁵⁴) frequenter⁵⁵) exsistunt, paene usque ad exinanitionem extremae virtutis quasdam basilicas perduxisse probantur. Ne ergo fiat de cetero quod constat hactenus inordinate praesumtum, non amplius quam duos solidos unusquisque episcoporum praefatae provinciae per singulas dioecesis suae.⁵⁽⁾ basilicas iuxta ^ssynodum Bracarensem ⁵⁷) annua illatione sibi expetat inferri, monasteriorum tamen basilicis ab hac solutionis pensiono⁵⁸) seiunctis. §. 1. Quum ⁵⁹) vero episcopus dioecesim visitat, nulli prae multitudine onerosus exsistat, nec unquam quinquagenarium t) numerum erectionis^(o) excedat, aut amplius quam una die per unam-quamque basilicam remorandi ⁽ⁱ⁾ licentiani habeat. §. 2. Quicunque vero pontificum eurundem aliter quam decernimus agendum praceumserit, correptioni (*) proculdubio canonum subiacebit tanquam (*) constitutorum (*) synodalium transgressor et priscorum Patrum edictorum corruptor.

C. IX. Sacerdotes ab episcopis suis ultra modum non graventur.

Item Gregorius Episcopis Siciliae, lib. XI. ep. 20. 65)

Relatum est nobis, sanctae · memoriae decessoris mei 66) temporibus per Servumdei diaconum, qui tunc⁶⁷) eccleslastici patrimonii curam gessit, fuisse dispositum, ut sacerdotes per universas vestras dioeceses constituti, quoties ad consignandos infantes egredimini, ultra modum gravari minime debuissent. Summa enim praefixa fuerat, vobis, ut audio, consentientibus, quae ab eisdem sacerdotibus pro labore clericorum dari debuisset. Atque hoc, quod tunc placuit, sicut nunc dicitur, minime custoditur. Unde fraternitatem vestram admoneo, ut subiectis vestris non graves studeatis exsistere.

C. X. Secundum loci mediocritatem episcopis convivia parentur.

Item Pelagius Cresconio Illustri⁶⁸).

Illud magnitudinem tuam minime volumus ignorare, quod Syracusanae civitatis episcopus inter alia, quae in cautio-num suarum pagina spopondit, hoc etiam specialiter sub interpositione poenae legitime promisisse legitur, nunquam se a quolibet suae dioccesis presbytero ultra duos solidos cathedratici nomine petiturum, nec per quamlibet aliam occasionem quicquam in eius se dispendio esse gesturum. Quod magnitudo tua non solum a praedicto episcopo, sed de omnium episcoporum Siciliae personis competenti solicitudine custodire non desinat, nec ipsa quoque prandia enormia fieri, sed secundum mediocritatem uniuscuiusque loci episcopo ad consignationem venienti susceptionis prae**para**ri⁶) convivium ⁷), quia nec eo praetextu pauperibus **incuti damna volumus aut qualibet ratione permittimus.**

NOTATIONES

.

g) Quinquagenarium: In variis editionibus huius concilii legitur: quinarium. Verum in codice Lucensi regio, uno Vaticano, et altero bibliothecae Dominicanae manuscriptis, et vetustis exemplaribus Gratiani, et Burchardo, et Ivone est: *quinquagenarium*. Et hanc lectionem secutus est Innocentius III. in concilio Lateranensi, c. *Quum apo*stelus. X. de cens. et exact.

Causa XI. Quaest. I. C. II. a) Apud Burchardum, et in aliquot Gratiani codicibus ex iis, qui hanc Palean habent*), et in Decretalibus, tit. de foro competenti c. 2., citatur ex concilio Parisiensi c. 10. Verum in concilio Re-mensi Trosleiano c. 6. refertur ex Capitularibus, in quibus habetur bis, id est lib. 6. c. 154. et l. 7. c. 139. Simile

ي. هري ا

CAUSA XI. GRATIANUS.

Clericus adversus clerícum quaestionem de praediis agitarit, quem ad cicilem indicem producere voluit reus non nisi ante iudicem ecclesiasticum stare volebat; actor vero potentia civi-lis iudicis illum a possessione sua deiecit. Quo audito episcopus cum ab officio suspendit; ille contenta episcopi sententia officium suum administracit. Iloc comperto episcopus sina spe restitutionis in eum sententiam dedit. (Qu. 1.) Hic primum quaeritur, utrum clericus ante cicilem iudicem sit producendus? (Qu. 11.) Secundo, si producendus non est, an haec culpa sil digna suspensione? (Qu. 111.) Tertio, si digna non fuerit, an contemtorem sententiae sui episcopi irrepara-biliter oporteat deponi?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod clericus apud saeculares, indices accusandus non sit, Caius Papa, epistola ad Felicem Episcopum cap. 2., scribit, dicens 1):

C. I. Apud saecularem indicent nullus clericus conveniatur.

Nemo unquam episcopum apud iudicem saecularem aut alios 2) clericos accusare praesumat.

C. II. PALEA*)³).

"Nullus-iudicum neque presbyterum, neque, diaconum, aut pontificis per se distringat aut condennare praesumat. Quod si fecerit, ab ecclesia, cui iniuriam irrogare dignoscitur, tandiu sit sequestratus, quousque reatum suum agnoscat et emendet."

C. III. De eodem.

Item Marcellinus Papa, epist., II. 6) Clericum b) cuiuslibet ordinis absque pontificis sui per-missu nullus praesumat ad saecularem?) iudicem attrahere, nec laico quemlibet clericum liceat accusare.

C. IV. Ab eis quisque indicandus est, quos sibi indices elegerit.

Item ex Nicaeno Concilio •) 8).

Iudices autem ⁹) alii ¹⁰) esse non debent, quam ¹¹) quos ipse, qui impetitur, elegerit, aut quos suo *cum* consensu haec sancta sedes aut eius primates auctoritate huius sanctae sedis delegaverint.

C. V. Ad saecularia iudicia nullus clericus est pertrahendus. Item Valentinianus, Theodosius et Arcadius

Imppp. AAA. 12)

Continua lege sancimus, ut nullus episcoporum vel eorum.

CORRECTORUM.

quid legitur in concilio Aurelianensi IV. c. 20. et in Autissiodorensi c. 43.

C. III. b) Clericum: In epistola Marcellini secunda, et concilio Aurelianensi III., ubi hoc repetitur, et in Panormia sic legitur : Clericus cuiuslibet ordinis absque pontificis sui permissu nullum praesumat etc. Verum ob glossas et citationes doctorum nihil est mutatum.

C. IV. c) In concilio Nicaeno hodie canon hic non habetur; sed fuisse olim plures canones illius concilii supra dist. 16. c. Septuagiata. est adnotatum. Quorum par-tem refert Iulius in rescripto contra orientales, ubi numero 34. habetur hoc caput, et ex eo citatur in Polycarpo.

Cap. 1. 6. c. 156. l. 7. c. 139. — c. 3. Comp. I. c. 2. X. de foro comp. — Burch. l. 16. c. 22. — 4) minores: Edd. Arg. Ven. II. — add.: cullores: Ed. Bas. — 5) scientia: orig. — C. III. 6) Caput P seu-doisidori, cf. conc. Aurel. III. c. 32. — Ans. l. 3. c. 22. Ivo Pan. l. 4. c. 31. — 7) sacculare iudicium: orig. — Ans. Ivo. — Ed. Bas. = C. IV. 8) Caput P s eu doisidori, cf. Theod. cod. l. 4. t. 16. c. 2. — 9) abest ab Ed. Bas. — 10) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. — 11) nisi: Edd. coll. o. = C. V. 12) c. 3. Theod. cod. de ep. iud. — Ans. 1. 3. c. 109. Polyc. l. 1. t. 19. — Recentiores fere omnes, Iac. Godofredum Theod. cod. editorem secuti, titulum Theod. cod. de episc. iudicio tanquam suppositium reicerent, quos vix est uf seguanur, quum ex his, quibus barum rerum accutatior cognitio est, tituum illum in antiquissimis Theod. cod. mss. legi cognoverimus. vide V. C. Gustawam Haenel in Hasboldi Opp. t. II. p. XLIL

Quaest. III. C. VIII. 54) superfluis: Edd. coll. 0. - 55) fre-guences: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 56) supra c. 1. - 57) dioe-genes vel basilicas: Edd. coll. 0. - 55) expensione: Edd. Ven. I. Par. Lugdd. - expressione: Edd. Arg. Nor. Ven. II. - 59) Regimo I. 1. g. 8. Burch. I. 1. c. 86: Ivo Ibeer. p. 3. c. 192. - 60) evicionis: Mid. Arg. Nor. Ven. II. - 61) morandi: Edd. coll. 0. - 62) cor-partions: Ead. coll. 0. = C. IX. 65) Exp. 663. J. 13. There, - 66) nostri: Ed. Bas. - 67) iam tunc: orig. = C. X. Paragli II. - cf. supra c. 4. - Ans. I. 6. c. 171 (168). -II. - 70) add.: columnus: Edd. Bas. - 70 add.: columnus: Edd. coll. 0. = - 10 add.: columnus: Edd. coll. 0. = - 20. Edd. coll. 0. =

qui ecclesiae necessitatibus serviunt, ad iudicia sive ordiqui ecclesiae necessitatious serviunt, ad iudicia sive ordi-nariorum sive extraordinariorum iudicum pertrahatur. Ha-bent¹³) illi suos iudices, nec quicquam his publicis est commune cum legibus. *Item*¹⁴): §. 1. Constantinus impe-rator¹⁵) praesidens⁴) in sancta synodo, quae apud Ni-caeam congregata erat, quum querelam quorundam¹⁶) conspiceret coram se delatam¹⁷), ait: Vos a nemine¹⁸) diiudicari potèstis, quia ad Dei solius iudicium reservamini.

C. VI. De eodem. PALEA.

Item ex Concilio Matisconensi I., c. 8. 19)

"Nullus clericus alium clericum ad iudicem saecularem accusare, aut ad causam dicendam trahere quocunque modo praesumat, sed omne negotium clericorum aut in episcopi sui °), aut presbyterorum cum archidiaconi prae-sentia finiatur. Quod si quis clericus hoc adimplere 20), distulerit, si minor fuerit, uno minus de quadraginta ictus²¹) accipiat, si vero honoratior, triginta dierum inclusione †) mulctetur. "

C. VII. De eodem. PALEA.

Item Marcellinus¹) ep. II. ad Episc. orientales²²).

"Quaecunque contentiones inter Christianos ortae fuerint, ad ecclesiam deferantur, et ab ecclesiasticis viris termi-nentur. Et si obedires) noluerint, quousque obediant a liminibus ecclesiae excludantur."

C: VIII. Neque pro civili, neque pro criminali causa episcopus apud civilem iudicem producatur.

Item Bonifacius ad Episcopos Galliae h) 23).

Nullus episcopus neque pro civili, neque pro criminali causa apud quenvis iudicem sive civilem sive militarem producatur vel exhibeatur. Magistratus enim, qui hoc²⁴) iubere ausus fuerit, amissionis²⁵) cinguli²⁶) condemnatione plectetur.

C. IX. Quilibet clericus non est in publico examinandus.

Item Silvester Papa in Synodo Romana, c. 14.ⁱ)²⁷) Testimonium clerici adversus laicum nemo recipiat 28), nemo *enim* clericum quemlibet in publico examinare praesumat nisi in ecclesia.

Gratian. Item Codicis libro I. titulo de episcopis et clé-ricis Imperator Theodosius 29): Nec honore, nec legi-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. V. d) Praesidens: Quam humiliter ibi se gesserit Constantinus, docent Eusebius lib. 2., de vita ipsius, cap. 10., Socrates lib. 1. c. 5., Theodoretus l. 1. c. 7.

C. VI. e) Aut in episcopi sui: In concilio Ma-C. VI. e) Aut in episcopi sui: In concilio Ma-tisconensi legitur: aut in episcopi sui, aut in presbyteri, aut in archidiaconi praesentia finiatur. Verum in prima colle-ctione Decretalium Bernhardi, tit. de foro competenti c. 2., caput hoc refertur eodem modo atque in hac Palea. C. VII. f) Item Marcellinus: In vulgatis citaba-tur ex Bonifacio ad episcopos Galliae, sed in aliquot ve-tustis legitur: Marcel.*) Est enim hoc caput in II. epistola Marcellini, et ipsi tribuit Ivo; sequens autem est, quod in vetustis Gratiani exemplaribus. et a Burchardo, et Ivone

vetustis Gratiani exemplaribus, et a Burchardo, et Ivone citatur ex Bonifacio ad episcopos Galliae, ut ibi etiam dicetur.

g) Et si obedire: Haec usque ad finem non legun-tur in ipsa epistola, sunt tamen apud Burchardum et

Ivonem. C. VIII. h) Hoc adscribebatur Marcello, sed, ut dictum est in proxima superiore notatione, in vetustis codi-cibus Gratiani, et apud Burchardum, et Ivonem part. 5. c. 278. tribuitur Bonifacio, et sic est mutatum. Fere ea-

bus episcopus ad testimonium .*dicendum* flagitetur. §. 1. Item dixit: Episcopum ad testimonium dicendum admitti non deret, nam et persona dehonoratur 30), et dignitas sacerdotis excepta confundetur.

Novella Constitutio³¹).

Episcopus non flagitetur ad testimonium iureiurando 1), sed evangeliis tantum coram positis. §. 1. Item: Sed iudex mittat ad eum ex suis ministris, ut propositis sacrosanctis evangeliis, secundum quod decet sacerdotes, dicat 32) quae noverit.

C. X. Clericus ad civilem indicem clericum perducens anathema sit.

Item Silvester in epilogo Concilii Romani³³).

Si quis clericus accusans clericum in curiam³⁴) introierit, anathema sit.

Gratian. Subaudiendum est, si publicorum iudiciorun cognitionem petierit; episcopale namque iudicium nihil obest ab imperatore postulare.

Unde in Carthaginensi Concilio VIII. legitur 1) \$5):

C. XI. Proprio privetur honore publici iudicii cognitionem

ab imperatore postulans. lacuit, ut quicunque ab imperatore cognitionem publicorum iudiciorum petierit, honore proprio privetur. Si autem episcopale iudicium ab imperatore postulaverit, nihil ei obsit.

Gratian. Sic et sequentes auctoritates intelligendae sunt, quibus clericorum causas non nisi clerici cognoscere iubentur. Unde Gelasius Papa scribit Ezechiae Comiti³⁶):

C. XII. A saeculari iudice clericus non est audiendus.

Christianis gratum semper debet esse, quod ab eorum poscitur dignitate praestandum, quia Deo servientibus be-neficium negare non convenit. Silvester *itaque* atque Faustinianus, qui se a cunabulis clericos contitentur, a Theodora se opprimi per violentiam conqueruntur, qui ³⁷) dicunt se ingenuos atque Deo auctore pristinae conditionis nexibus absolutos, in sortem deterrimae iterum servitutis addici³⁸), et per auctoritatem regiam contra leges publicas, quum clericali cingulo³⁰) tenerentur adstricti, per archi-diaconum urbis Grumentinae esse⁴⁰) conventos, quum con-stet eum, qui coelestem militem pulsat, non nisi eius fo-rum debere sectari. Et ideo, dilecte tili⁴¹), depenso⁴²) salutationis affatu, supradictos clericos tibi commendo, ut,

dem habentur apud Iulianum antecessorem novell. 123. cap. 10., quod in aliis, quae nomine Bonifacii citantur, solet evenire. Et lvo eadem parte c. 369. hoc ipsum caput citat ex libro constitutionum, additis nonnullis verbis, quae sunt apud Iulianum.

C. IX. i) In synodo Romana sub Silvestro c. 14., et in Panormia legitur codem modo atque apud Gratianum, ac propterea nihil est mutatum. Verum in epilogo eiusdem concilii habetur: Testimonium laici adversus clericum nemo recipiat. Et eodem modo legitur in capitulis Ha-driani, c. 72., in concilio Tribur. c. 4., et ex ipso apud Burchardum et Ivonem. k) lureiurando: Dictio haec non est in Novella.

R) furerurando: Dictio nace non est in Avena, Et verba graeca, quae ad hoc faciunt, sunt haec: ούδεν δε τών ἀρχόντων εξέσται τους θεοφιλεστάτους επισκόπους ἀναγχάζειν είς διχαστήφιον παραγίνεσθαι επί τῷ νειμαι μαφ-τυρίαν; id est: Practerea nulli magistratuum licebit Dei amantissimos episcopos cogere, ut perhibendi testimonii causa

in ius prodeant. C. XI. 1) In antiquis etiam codicibus citatur Carthaginense VIII., quo nomine videtur significari concilium. Milevitanum, in quo caput hoc exstat cap. 19.

1. 4. c. 69. Decr. p. 6. c. 278. – 28) accipiat: Ed. Bas. = 29) 1. 1. t. 3. c. 7. – 30) inhonoratur: Edd. Bas. Lugdd. – oneratur: Edd. rell. – 31) Iul. ep. nov. 115. c. 9. – Auth. Sed itude: Cod. de opp. et cler. – 1vo Decr. p. 5. c. 369. – 32) dicant quae noverint: Ed. Arg. – dicant quae noverunt: Ed. Bas. = C. X. 33) ex decerptie-nibus ex decretis S. Silvestri, cf. apocryphum constitutum Silvestri – Ans. 1. 7. c. 170. – 34) in curia et qui in curiam intraverit: Ed. Bas. = C. XI. 35) Imo ex conc. XI. Carth. hab. A. 407. – ef. Baller. in Edd. opp. Leonis M. t. 3. p. xcv. = C. XII. 36) Caput incerti temporis. – Coll. tr. p. p. 1. t. 46. c. 42. – 37) eo, quod: Ed. Bas. – quia: Kid. Lugdd. II. III. – 38) adütt: Edd. Nor. Ven. I. – 39) add.: olim: Edd. coll. o. – 40) ecclesiae: Ed. Bas. – 41) desid, in Edd, coll. o. pr. Lugdd. – 42) depensae: Edd. coll. o. Edd. coll. o.

587

Quaest. I. C. V. 13) add.: entm: Edd. Ven. I. II. Par. Lugdd. - 14) ex l. 10. c. 4. hist. eccl. Rufini. - cf. infr. c. 41. - 15) de-sid. in Edd. Arg. Bax. - 16) add.: clericorum: Edd. Bas. Lugdd. -17) deferendum: Edd. coll. o. - 16) add.: laicorum: Ed. Bas. -C. VI. 49) hab. A. 583. - Burch. l. 16. c. 21. - ex conc. Mati-menzi: Edd. coll. o. - 20) implere: Ed. Bas. - 21) kclibus: Edd. coll. o. - +) conclusione: easd. = C. VII. 22) Caput Pseudo-isidori, cf. conc. Carth. III. c. 9. - Furch. l. 3. c. 139. Ans. l. 3. c. 39. Ivo Decr. p. 3. c. 205. - 9) in Ed. Bas. adscribitur Marco P. = C. VIII. 23) c. 10. Nov. 115. apud Iulianum. - Auth. Nullus episcopus Cod. de epp. et cler. - Burch. l. 1. c. 168. Ivo Decr. p. 5. c. 363. S69. - 24) Acce: Ed. Bas. - 25) amissione rerum et cing.: Edd. coll. o. - 26) singuili: Ed. Nor. = C. IX. 27) ex apocrypho constituto Silvestri. - Ans. I. 3. c. 23. Burch. l. 9. c. 104. Ivo Pan

al ad delegatorum iudicium eorum adversarii venire contemserint, sublimitatis tuae tuitione vallentur, ne quid illis aut surreptio, aut inimica legibus violentia necessitatis imponat, quia qui iudicium refugit apparet eum de iustitia diffisum.

C. XIII. Non nisi ad episcoporum indicium clericus vocetur. Idem Crispino et Sabino Episcopis 43).

Silvester et Faustinianus ecclesiae Grumentinae clerici lacrimosa nobis insinuatione conquesti sunt, libertatem sibi domini sui benignitate concessam heredum eius oppressione pulsari, sibique in clericatus officio paene a cunabulis servientibus, etiam manumissore vivepte, in codem actu nihilominus constitutis, divinis ministeriis impendere actu miniominus constitutis, divinis ministeriis impendere servitium non licere, quum, si petitionem veritas subse-quatur, contra patris et auctoris sui factum venientibua ut indignis hereditas legibus auferatur, nec eis liceat he-reditatem capientibus contra³⁺) auctoris sui⁴⁺) prosilire iudicium. Et ideo, fratres carissimi, quoniam se etiam⁴⁶) ab archidiacono dictae ecclesiae queruntur oppressos, qui per eorum absentiam moderatoris iudicium promisit cos esse secuturos '1), calcatis omnibus rationibus '4), et '9) contra leges divinas et publicas pulsatis forum suum putacontra leges divinas et puolicas puisatis forum suum puta-vit auferri, in vestro iudicio, quisquis ille est, qui cleri-cum lacessit⁵), adveniat, ut ecclesiae iura, quae vetusti principes assidua sanctione tirmaverunt, impetitis clericis non negentur.

C. XIV. Ante iudicem civilem sacerdoles non accusentur. Item Alexander omnibus orthodoxis, per dicersas provin-cias Christo Domino famulantibus, ep. I. c. 1.⁵¹)

Relatum est ad huius sanctae et apostolicae sedis apicem, cui summarum dispositiones causarum et omnium negotia

occlesiarum ab ipso Domino tradita sunt, quasi ad caput, ecciesiarum ab ipso Domino tradita sunt, quasi ad caput, ipso dicente⁵²) principi apostolorum Petro: Tu es Petrus, et super hanc petrum acdificado ecclesiam meam, quod qui-dam aemuli Christi, eiusque sanctae ecclesiae insidiatores, sacerdotes Dei ad iudices publicos accusare praesumant, quum magis apostolus Christianorum causas ad ecclesias deferri et ibidem terminari praecipiat. Taliter praevari-cantes praesuricati⁵³) sunt in Deum sunn, et mun obc cantes praevaricati 53) sunt in Deum suum, et non obediunt praeceptis eius.

C. XV. Actor forum rei sequatur.

Item Pelagius Papa Benegesto Defensoris+).

Experientiae tuae praesenti auctoritate mandamus, ut in causis, in quibus quaelibet ecclesiastici officii persona loco causis, in quibus quaeroer ecclesiastici onen persona loco petitoris exsistit quenquam laicum pulsatura, apud suao provinciae iudicem suas proponere actiones non deserat⁵³). In iis vero⁵⁶) negotiis, in quibus ecclesiastici ofiicii per-sona pulsatur, totius submoto pulsationis obstaculo ad epi-scopi vel presbyterorum, in loco, ubi quaestio vertitur, secopi vel presbyterorum indifferenter evamen constitutorum, occurrat indifferenter examen.

C. XVI. De codem.

Item Sergio Cancellario 57).

Si quisquam clericus, sive inferioris sive potioris gradus,

C. XVII. m) In concilio Agathensi, c. 32. in prima parte, legitur : Clericus nec quenquam praesumat etc. et posterior eiusdem capitis pars (quae habetur supr. 5. q. 6. c. dirioi riusicai capito pais quae nativali capito qui o ci-fin.), in qua quasi ex adverso agitur de laicis, qui eccle-siam vel clerum vevant, ostendit in priore dictum esse de olericis, qui sine permissu episcopi sui laicos pulsarent; et cum originali concordat lvo. C. XVIII. n) Aut convicia intulerit: Sic etiam di analyzica di analyzica et Dalucersum est di analyzica.

in vetustis, et apud Anselmum, et Polycarpum; sed in opistola ipsa et apud lvonem non habentur ista verba. o) Depositus: Abest ista dictio ab originali et

lvone.

١.

Quaest. I. C. XIII. 43) Capit acque incertum. – 44) add.: patris et: Ed. Bas. – 45) add.: factum: ib. – 46) desid. ib. – 47) accurate ib. – 48) desid. in Kdd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 49) desid. in Kdd. Bas. Lugdd. II. III. – et codem: Kdd. rell. – 50) lacesserit: Edd. Bas. Ven. II. Par. Lugdd. \equiv C. XIV. 51) Ca-put Ps eu do isi dori, ef. lunor. I. ep. 4. et conc. Carth. III. c. 9. – Ans. I. 2. c. 37. Polyc. I. 1. t. 2. – 52) add.: Domino: Ed. Bas. – cf. Matth. c. 16. V. 18. – 63) practuricarcunt: Edd. coll. o. =C. XV. 54) Ep. inverti temporis. – Coll. tr. p. p. 2. t. 54. c. 13. – Holstanius ex coll. Deusdedit c. 113. – 55) desinat: Holst. I. I. – Ed. Bas. – 56) erge: Ed. Bas. \equiv C. XVI. 57) Ep. incerti tem-

petitor exsistat, et contra laicam personam suas dirigas actiones, iste modis omnibus non alibi quam apud provin-ciae iudicem negotium suum dicturus⁵⁸) occurrat. Si quis autom laicus clericum cuiuscunque gradus duxerit esse pul-sandum, ad episcoporum iudicium in eadem civitate vel territorio constitutorum proponat eas, quas se habere exi-stimat, actiones. Quem ordinem legibus per omnia con-venientem atque consentaneum demonstrari illa regula manifestat, quae praecepit actorem forum semper sequi pulsati. Clericis vero pulsatis in episcopali iudicio forum competere, principalium quoque sanctionum designat auctoritas.

Item in Concilio Agathensi c. 32. legitur m) 59);

C. XVII. Episcopo non permittente apud saecularem indicem clericus puleari non debet.

Clericum nullus (°) praesumat apud saecularem iudicem episcopo non permittente pulsare; sed 6¹), si pulsatus fue-rit, non 6²) respondeat vel 6³) proponat, nec audeat crimi-nale negotium in saeculari iudicio proponere.

C. XVIII. Clericus suo inobediens episcopo depositus carias tradatur.

Item Pius Papa, epist. II. 64)

Si quis sacerdotum vel reliquorum clericorum suo episcopo inobediens fuerit, aut insidias ei paraverit, aut contume-liam, aut calumniam, aut convicia intulerit»), et convinci potuerit, mox depositus) curiae tradatur, et recipiat) quod inique gessit.

C. XIX. Principali cogatur auctoritate qui plebem invasam non vult deserere, Item ex Concilio Carthaginensi III. c. 38.65)

Petimus, ut dignemini dare fiduciam, qua⁶⁶) necessitate ipsa cogente liberum sit nobis rectorem⁶⁷) provinciae se-cundum statuta gloriosissimorum principum adversus illum adire, qui plebem 1), quam invaserat, usque hodie com-monitus, secundum quod statutum fuerat, relinquere conteninit, ut qui miti admonitioni sanctitatis vestrae 68) acquiescere noluit et emendare illicitum, auctoritate iudiciaria protinus excludatur. Aurelius episcopus dixit: Servata forma discipliuae non aestimabitur appetitus, si *a* vectra caritate modeste conventus recedere detrectaverit, quum fuerit suo contemtu et contumacia l'aciente *etiam* auctoritate iudiciaria conventus. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Hoc enim ⁶⁹) omnibus placet. ^{*}Ab uni-versis episcopis dictum est: lustum est, placet.^{*}

C. XX. A principibus corrigantur quos ecclesia corrigere non valet. Item Gregorius Papar) 70).

Istud est, quod a vobis poposcimus et nunc iterum postu-lamus, ut l'aulinum⁷¹) Aquileiensem pseudoëpiscopum, et illum Mediolanensem episcopum ad clementissimum princi-pem sub digna custodia dirigatis, ut et iste, qui episcopus esse nullatenus potest, quia contra omnem canonicam consuetudinem factus est, alios ultra non perdat, et ille, qui contra morem antiquum eum ordinare praesumsit ? 2), canonum vindictae subiaceat.

NOTATIONES CORRECTORUM.

p) Et recipiat: In epistola Polycarpi et apud Anselmum legitur: Qui autem facit iniuriam recipiat hoc, quod inique gessit.

C. XIX. q) Qui plebem: Haec usque ad vers. Con-temant sunt a cullectore ex verbis in eodem capite praecedentibus huc comportata, ne illa omnia referenda essent.

C. XX. r) Hoc capitulum in Polycarpo refertur sine auctoris nomine; in libro autem 7. tit. 5. simile quiddam refertur ex Gelasio ad Ioannem magistrum militum; sed in eo libro saepe pro Pelagio scribitur Gelasius. Anselmus quidem integram epistolam Pelagii refert, cuius prior pars est huc caput, posterior vero cap. Nec licuit. sup. dist. 17.

poris. — 58) diciaturus: Ed. Bas. = C. XVII. 59) hab. A. 596. ivo Beer. p. 6. c. 367. — cf. infra c. 47. — 60) nequaquam: Coll. Hisp. — 61) desid. in Ed. Bas. — 62) desid. in Coll. Hisp. — 63) nec: ib. = C. XVIII. 64) Caput Pseudoisidori. — Aus. 1. 8. c. 47. Ivo Deer. p. 5. c. 243. Polyc. 1 4. t. 34. = C. XIX. 65) hab. A. 397. — Coll. tr. p. p. 2. t. 17. c. 27. p. 1. t. 1. c. 83. — 66) quoniam: Coll. Hisp. — quatenus: Ed. Bas. — 67) et rect.: Ed. Bas. — 66) nostrae: ib. — 69) ergo: Coll. Hisp. — Edd. coll. o. petagli, ex qua c.-4. D. 17. — Aus. 3. 12. c. 42 (43). Polyc. 1. 1. t. 15. — 71) Paulum: Ed. Bas. — 72) praesumeerit: Edd. coll. o.

non nego.

C. XXI. Proprium gradum amittant clerici coniurantes vel conspirantes.

Item in Concilio Chalcedonensi, c. 18.73)

Conjurationum et conspirationum crimen, quod apud Graecos dicitur $q_0 arg(a, publicis etiam legibus certum est pe-$ nitus inhiberi. Hoc⁷⁴) multo magis in sancta Dei ecclesiane fiat convenit abdicari. Ai qui vero clerici vel monachiinventi fuerint coniurantes aut conspirantes, aut phratriasvel factiones componentes aliquas suis episcopis aut clericis aliis, omnino cadant de proprio gradu.

C. XXII. Clerici conspirantes proprio amisso gradu retrudantur in carcerem; ceteri excommunicentur.

Item Calixtus Papa Episcopis Galliae, epist. II. 75)

Conspirationum crimina vestris in partibus vigere audivi-mus, et plebes contra episcopos suos conspirare nobis manifestum est⁷⁶); cuius criminis astutia non solum inter Christianos abominabilis est, sed etiam inter ethnicos⁷⁷), et ab exteris legibus prohibita. Et idcirco huius criminis reos non solum ecclesiasticae, sed etiam saeculi damnan leges, et⁷⁸) non solum conspirantes, sed etiam conseq-tientes eis. Antecessores vero nostri cum plurima turba episcoporum, quicunque eorum in sacerdotali honoric sunt positi aut exsistunt clerici, honore, quo utuntur, carcre praeceperunt; ceteros vero communione privari et ab ec-clesia extorres fieri iusserunt, omnesque simul utriusque ordinis viros infames esse censuerunt, et non solum facien-Conspirationum crimina vestris in partibus vigere audiviordinis viros infames esse censuerunt, et non solum facientes, sed et 79) eis censentientes.

. C. XXIII. Elerici aut monachi coniurantes proprio priventur honore.

Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 18. *) **) Si qui clerici aut monachi reperti fuerint coniurantes aut compirantes, aut insidias ponentes episcopis aut clericis, gradu proprio penitus abiiciantur.

C. XXIV. De codem.

Item ex Concilio Toletano ') *1).

Si clerici aut monachi inventi fuerint conspirantes, aut per coniurationem calumniam machinantes episcopis vel clericis, proprium amittant gradum.

C. XXV. De eodem.

Item ex Concilio Aurelianensi III. c. 21. 02)

Si qui clericorum (ut nuper multis 83) locis per 84) superbiam diabolo instigante actum fuisse perpatuit) rebelli auctoritate se in unum coniuratione intercedente ^{\$5}) collegerint, et aut sacramenta inter se data, aut chartulam 86) geint, et aut sacramenta inter se data, aut chartulam "") conscriptam fuisse patuerit, nullis excusationibus "haec" praesunitio elabatur "); sed re "") detecta, quim in syno-dum ") ventum fuerit, in praesumtores ") iuxta persona-rum et ordinum qualitatem a pontificibus, qui tunc in unum collecti fuerint, vindicetur, quia sicut caritas ex praece-ptis divinis corde, non chartulae conscriptione vel coniu-rationibus ") est exhibenda, ita quae." supra saeras admittuntur scripturas auctoritate et districtione pontifi-cali suut reprimenda. cali sunt reprimenda.

NOTATIONES

C. XXIII. s) llic canon est pars canonis 18. concilii Chalcedonensis, qui paulo ante c. Coniurationum integer ex alia refertur versione.

C. XXIV. t) Ivo etiam et auctor Polycarpi*) citat ex Toletano; sed in nullo est inventum, et est idem canon cum priore, verbis tantum mutatis. C. XXVI. u) Vel inter: Sic in editione conciliorum

Quaest. I. C. XXI. 73) hab. A. 451. — cf. infra c. 18. — 74) sed: Ed. Bas. \equiv C. XXII. 75) Caput Pseudoisidori, cf. conc. Chalc. c. 18. — Burch. 1. 10. c. 64. Ivo Decr. p. 5. c. 346. p. 12. c. 85. Polyc. 1. 4. t. 30. — 76) munciatum: Ed. Bas. — man-datuma: Edd. rell. — 77) add.: publicanos: Edd. Bas. — S8) et — ess. desid. in Ed. Arg. — 79) sed etiam cons.: Edd. Bas. Lugdd. — seu eis cons.: Edd. rell. \equiv C. XXIII. 80) hab. A. 451. — interpr. Dionys. — Ans. 1. 8. c. 16. Burch. 1. 10. c. 64. Ivo Decr. p. 12. c. 87. Polyc. 1. 4. t. 34. \equiv C. XXIII. 80) hab. A. 451. — interpr. Dionys. — Ans. 1. 8. c. 16. Burch. 1. 10. c. 64. Ivo Decr. p. 12. c. 87. Polyc. 1. 4. t. 34. \equiv C. XXIV. *) et Ans. — 81) Idem cap. conc. Chalc. ex versione prisca. — Burch. 1. 10. c. 69. Ans. 1. 8. c. 18 (17). Ivo Decr. p. 12. c. 88. Polyc. ib. \equiv C. XXV, 89 hab. A. 536. — 83) in mult.: Edd. coll. 0. — 64) per sup.: desid. in Coll. Hisp. — 85) interdicente: Ed. Bas. — 66) chartula conscripta: Coll. Hisp. — 87) praeveletur: Coll. Hisp. — labatur: Edd. Par. Lugd. L. — labitur: Ed. Arg. — labatur: Edd. rell. — 68) res: Cell.

C. XXVI. Inter clericos et laicos causas exortas ab episcopis audiantur.

Item Innocentius Papa ad Victricium Rothomagensem, epist. II. c. 3. 93)

Si quae causae vel contentiones inter "clericos, vel 94) inter* ") laicos et clericos tam superioris ordinis quam etiam inferioris fuerint exortar, placuit⁹⁵), ut secundum synodum Nicaenam⁹⁶) congregatis omnibus⁹⁷) eiusdem provinciae episcopis iudicium v) terminetur 98).

Gratian. Quum ergo his omnibus auctoritatibus elerici ante civilem iudicem denegentur producendi, guum (nisi prius depositi, vel nudati fuerini) curiae non sint repraesentandi, patet, quod ad saecularia iudicia clerici non sunt pertrahendi.

II. Pars. §. 1. His ita respondetur: Clerici ex officio episcopo sunt suppositi, ex possessionibus praediorum imperatori sunt obnoxii. Ab episcopo unctionem, decimationes et primitias accipiunt; ab imperatore vero praediorum possessiones nanciscuntur. Unde Augustinus ait super Iounnem ??): Quo iure villas defendis divino, an humano? Require in priscipio, ubi differentia signatur inter ius naturale et ius constitutionis. Quia ergo ut praedia possideantar imperiali lege factum est, patet, quod clerici ex praediorum possessionibas imperatori sunt obnorii.

C. XXVII. Imperatori tributum ecclesia denegare non debet. Item Ambrosius contra Auxentium, in oratione de tradendis basilicis.

Si tributum petit imperator, non 100) negamus: sgri ec-clesiae solvunt¹⁰¹) tributum. Si agros desiderat imperator, potestatem habet vendicandorum¹⁰¹). Ac paucis interisectis: Tollant¹⁰³) eos, si libitum est: imperatori non dono, sed

C. XXVIII. Potestatibus tributa non sunt deneganda.

Idem in commentariis ad c. 5. Lucae lib. IV. c. penult. Magnum quidem est et spiritale 104) documentum, quo Christiani viri sublimioribus potestatibus docentur debere esse subiecti, ne quis constitutionem terreni regis putet esse solvendam. Si enim consum¹⁰⁵) Dei Filius solvit, quis

esse solvendam. Si enim censum (3) Dei Filus solven, quis-tu tantus es, qui non putes (6) esse solvendum ? Gratian. Item Apostolus: Onnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit. Item Petrus (7) Apostolus genera-liter omnibus fidelibus scribit: Estote subditi dominis vestris sive regi, quasi praccellenti, sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

C. XXIX. De saecularibus negotiis episcopus cognoscere non debet.

Hem ex epist. I. Clementis ad Iacobum fratrem Domini¹⁰⁸).

Te quidem oportet irreprehensibiliter vivere, et summo studio niti, ut omnes vitae huius occupationes abiicias: ne fideiussor exsistas, ne advocatus litium fias, neve in ulla¹⁰⁹) aliqua occupatione prorsus inveniaris mundialis negotii occasione perplexus. Neque enim iudicem aut¹¹⁰) cognitorem saecularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus, ne praefocatus praesentibus bominum curis noa possis verbo Dei vacare, *et secundum veritatis regulam

CORRECTORUM.

tribus tomis. In illa autem quatuor tomorum absunt haec: vel inter laicos et clericos. In Gratiani codicibus legebatur: contentiones inter clericos et laicos **).

v) Iudicium: In aliquot editionibus ipsius epistolae, apud Anselmum, Capitularibus, et in epistola Nicolai epi-scopis Galliae, in appendice Bibliothecae SS. Patrum, in qua caput hoc refertur, legitur: inrgium.

Hisp. — Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 89) symodo: Ed. Bas. — 90) pracentimetribus: Coll. Hisp. — 91) conturatione: Edd. coll. o. — 92) quod — admittitur — est reprimendum: Coll. Hisp. \implies C. XXVI. 93) scr. A. 404. — Ans. I. 2. c. 53 (52). — 94) cef — clericos: desid. in Coll. Hisp. — *0 Edd. coll. o. — Ans. — 95) pl., ut: desid. in Coll. Hisp. — 96) cf. conc. Nic. c. 5. — 97) de-sid. in Coll. Hisp. — 96) tudicio terminentur: Ed. Bas. — 99) cf. Dist. 8. c. 1. \implies C. XXVII. 100) non et: Edd. Bas. — 103) todas sibi, libitum est, cos: ib. — 102) vindicandi: Ed. Bas. — 103) todas sibi, libitum est, cos: ib. — 1012 vindicandi: Ed. Bas. — 103) todas sibi, libitum est, cos: ib. — 1013 matthe. c. 3. v. 13. \implies C. XXIX, 106) Ex op. Clem. I., quam. Rufnus latinam feelt. — 109) desid. in Ed. Bas. — 110) neque: Edd. coll. o.

secernero bonos a malis⁴. Ista¹¹¹) namque opera, quae tibi minus congruere *superius⁴ exposuimus ¹¹²), exhibeant sibi invicem vacantes laici ^w), et te nemo occupet ab his studiis, per quae salus omnibus 113) datur.

C. XXX. In his, quae ad communis vitae usum perlinent, laici sibi invicem operam dent.

Item ibidem continenter 114).

Sicut enim tibi 115) impietatis crimen est neglectis verbi Dei studiis solicitudines suscipere saeculares, ita *et* uni-euique laicorum peccatum est, nisi invicem sibi etiam in his, quae ad communis vitae usum pertinent, operam fidenis, quae au communis that usum perturbet, operan hub-liter dederint. 'Te vero securum facere ex his, quibus mon debes instare ¹¹), onnes communiter elaborent. Quod si forte a semetipsis hoc laici non intelligunt, per diaco-noq edocendi sunt, ut tibi solius ecclesias solicitudines derelinquant¹¹). Gratian. Ex his emnibus datur intelligi, quod in civili

causa clericus ante civilem iudicem conveniendus est. Sicut enim ecclesiasticarum legum ecclesiasticus iudex est administrator, ita et cicilium non nisi civilis debet esse exsecutor. strator, sta et cicitum non nist civitis aebet esse exsecutor. Sient enim ille solus habet ius interpretandi canones, qui habet potestatem condendi cos, ita ille solus civilium legum debet esse interpres, qui eis ius et auctoritalem impertit. In eriminali vero causa non nisi ante episcopum est clericus examinandus. Et hoc est illud, quod legibus et canonibus supra definitum est, ut in criminali videlicet causa ante civi-lem indicem pullus clauses ante contenter ante contenter anter contenter anter civilium est. lem iudicem nullus clericus producatur, nisi forte cum consensu episcopi sui; veluti, quando incorrigibiles inveniuntur, suno detracto eis officio curiae tradendi sunt.

Unde Fabianus Papa ait ep. 11. Episc. orientalibus 118): C. XXXI. Qui episcopo insidiatur semotus a clero

curiae tradatur.

Statuimus, ut, si quis clericorum suis episcopis infestus aut insidiator fuerit, "eosque criminari voluerit, aut con-spirator fuerit" ""), mox ante examinatum iudicium subotus a clero curiae tradatur, cui diebus vitae suae deser-

viat, et infamis absque ulla restitutionis spe permaneat. Gratian. Quia ergo iste non in criminali, sed in cicili cansa clericum ante civilem iudicem produzit, non est iudi-candus transgressor canonum, nec est dicendus pertraxisse reum ad iudicem non suum, quia de civili causa non nisi index civilis cognoscere debet.

III. Pars. §. 1. Econtra ea, guas in actoris defensione dicta sunt, verisimilia quidem ridentur, sed pondere carent. Sucris enim cunonibus et forensibus legibus tam in civili quam in criminali causa clericus ad civilem indicem pertrahendus negatur.

Unde in epist. I. Clementis ad Iacobum legitur 120):

C. XXXII. Fratres apud preshyteros indicentur.

Si qui ex fratribus negotia habent¹²¹) inter se, apud coguitores saeculi non iudicentur, sed apud presbyteros ecclesiae quicquid illud est dirimatur.

C. XXXIII. Nullus clericus propter aliquam causam intret curiam.

Item Silvester Papa in epilogo Concilii Romani¹¹²). Nullus clericus, vel diaconus, vel presbyter propter quam-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXIX. w) Vacantes laici: In epistola Clementis legitur: discentes, id est laici; sed Gratianus etiam infra post Paleam Clericum nullus codem modo legit atque hic.

C. XXXIII. x) Civilem: In epilogo synodi Romanae sub Silvestro, unde hoc videtur sumtum, legitur: cinctum; cingulo enim milites ac magistratus ab imperatore donabantur.

libet causam intret in curiam, nec ante iudicem civilem ») causam 123) dicere praesumat.

C. XXXIV. Ecclesiasticum, non forense indicium poenilens expetat.

Item Leo Papa ad Rusticum, epist. XC. bl. XCII. c. 9. 124)

Aliud quidem est debita iuste reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam postulantem oportet etiam a multis licitis abstinere, dicente Apostulo 125): Omnia mihi licent, sed non omnia expedient. Unde si quis poenitens habet causam, quam negligere forte non debeat, melius¹²⁶) expetit¹³⁷) ecclesiasticum quam forense iudicium.

Gratian. Non ait propter criminalem tantum, sed gene-raliter propter quamilibet causam, tam civilem quam criminalem intelligens.

Unde Theodosius Imperator 128);

C. XXXV. Cuicunque licet sacrosanctae sedis antistitis indicium eligere.

Quicunque litem habens, sive *possessor 129) sive* petitor fuerit, vel in initio litis vel decursis temporum curriculis, sive quum negotium peroratur, sive quum iam coeperit promi sententia, iudicium elegerit sacrosanctae sedis 13°) antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigatur 7).

C. XXXVI.

Item ibidem 131).

Omnes itaque causae, quae "vel" praetorio iure vel civili tractantur, episcoporum sententiis terminatae perpetuo stabilitatis iure tirmentur, nec ulterius liceat retractari nestabilitătis iure firmentur, nec ulterius liceat retractari ne-gotium, quod enicoporum sentenția deciderit¹³³). §. 1. Testimonium etiam, ab uno licet episcopo perhibitum, omnes iudices indubitanter accipiant, nec alios audiatur, quum testimonium episcopi a qualibet parte fuerit repro-missum. Illud *est* enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum ^(Ma)), quod a sacrosancto homine con-scienția mențis illibătae protulerit¹³⁴). Hoc nos edicto salubri¹³⁵) *aliouando censuimus, hoc perpetua lege* firsalubri 135) *aliquando censuimus, hoc perpetua lege* fir-mamus, *malitiosa litium semina comprimentes*.

Gratian. Hase si quis entiquata contendat, quia in In-stiniani codice non inveniuntur ita inserta, per Carolum renocata cognoscat, qui in suis Capitularibus, l. VI. c. 281., ait inter cetera ¹³⁰):

C. XXXVII.

Volumus atque praecipimus, ut omnes ditioni nostrae Deo auviliante⁴ subiecti, tam Romani quam Franci, Ale-manni, Bavari, Burgundiones, Saxones, Thuringi, Friso-nes, Galli, Britones, Longobardi, Guascones, Beneventani, (Gothi, Ilispani, ceterique nobis subiecti omnes, quocunque videantur legis viaculo constricti¹³⁷) vel consuetudinario more connexi¹³⁵), hanc sententiam, quam ex sextode-cimo¹³⁰) Theodosii imperatoris libro, capitulo videlicet undecimo, ad interrogata Ablavii ducis illi¹⁴⁰) et omni-

C. XXXV. y) Dirigatur: In Cod. Theodosiano, lib. 16. tit. de episcopali iudicio l. 1., quae repetitur l. 6. Capitul. c. 281., et in concilio 111. Valentino sub Lothario, et apud Ivonem, et Anselmum sequuntur haec: Multa enim, quae in iudicio captiosae praescriptionis sincula *) non patiuntur, incestigat, et promit sacrosanctae religionis auctoritas, ac statim adnectitur cup. sequens: Omnes itaque cunsae.

Quaest. L. C. XXIX. 111) Hace ergo: Ed. Bas. – Hacc vero: Ed. rell. – 112) dixinus: Edd. coll. o. – 113) hominibus: eacd. \equiv C. XXX. 114) ex eadem Clem. I. – Aus. I. 7. c. 60. – 115) rbique: Ed. Arg. – add.: o Clemens: Edd. coll. o. – 116) racare: rig. – 117) relinquantur: Ed. Bas. – relinquant: Edd. rell. – C. XXXI. 116) Caput P seudoisidori, cf. Theod. cod. I. 16. t. 8. c. 39. – Ans. I. 7. c. 159 (173). Polyc. I. 4. t. 31. – 119) exsti-librit: Edd. coll. o. = 150) hobuerint: Ed. Bas. = C. XXXII. 15. c. 28. – 133) decidety: Ed. Bas. – deciditur: Edd. rell. – c. 345. Polyc. I. 5. t. 1. – 126) hobuerint: Ed. Bas. = C. XXXII. 159) Caput P seudoisidori, cf. c. 16. apocryphi constituti Silve-esti. – 123) add.: sucas: Edd. coll. o. = C. XXXII. 160, c. 200, c. 2

bus rescriptam sumsimus ²), et inter nostra capitula pro lege tenendam consultu omnium fidelium nostrorum, *tam clericorum quam laicorum*, posuimus, lege cuncti perpetua teneant, id est: Quicunque litem habens, sive *possessor sive* petitor fuerit, etc. [ut supra].

Item Gregorius lib. XI. epist. 54. Ioanni defensori eunti in Hispaniam monendo dicit¹⁴¹):

C. XXXVIII. Presbyter apud episcopum tantum iudicari debet.

De persona presbyteri hoc attendendum est, *quia*, si quam causam habuit, non ab alio teneri, sed 142) episco-pus 143) ipsius adiri debuit, sicut novella 144) constitutio manifestat, quae loquitur 145) de sanctissimis et Deo ama-bilibus, ac reverentissimis episcopis, clericis et monachis: Imp, lustinia nus Augustus Petro gloriosissimo praefe-cto¹⁴⁶) praetorio^{*})¹⁴⁷). Si guis contra aliguem elericum aut monachum, ant diaconissam, aut monastriam, aut asce-triam habeat¹⁴⁸) aliguam actionem, doceat prius sanctissi-mum episcopum, cui horum unusquisque subiacet¹⁴⁹). Ille mum episcopum, cui horum unusquisque subiacet $^{1\times j}$. Ille vero causam inter eos diiudicet. Et si quidem utraque pars his, quas indicata sunt, non acquieverit b), iubemus per loci iudicem *haee* 150) exsecutioni perfecte mandari etc. §. 1. Ne vero obiiciatur, quia de clerico hoc 151) loquitur, non de presbytero, sciendum est, quia superius in eadem con-stitutione lib. Cod. 1. 152) legitur appellatione clericorum sciem presbyteros et diagono continei. Verba autem la etiam presbyteros et diaconos contineri. Verba autem legis ista sunt: Presbyteros autem et diaconos, *et subdiaco-nos,* cantores et lectores, guos omnes clericos appellamus, et reliqua.

C. XXXIX. Clericus clericum ad publica iudicia non pertrahat.

Item Gregorius lib. IX. epist. 32. Romano, De-fensori Siciliae¹⁵³).

Pervenit ad nos, quod si quis contra clericos quoslibet causam habeat, despectis eorum episcopis eosdem clericos ^{*}in^{*} tuo facias iudicio exhiberi. Quod si ita est, ^{*}quia^{*} ¹⁵⁴) valde constat esse incongruum, hac ¹⁵⁵) tibi auctoritate praecipimus, ut denuo hoc facere non praesumas; sed si quis contra quenlibet clericum causam habuerit, episco-pum ipsius adeat, ut aut ipse cognoscat, aut certe ab eo iudices deputentur, aut si forte ad arbitros eundum est, partes ad eligendos ¹⁵⁶) iudices ab ipso exsecutio deputata compellat. Si quis vero clericus vel laicus contra episco-pum causam habuerit, tunc te interponere debes, ut inter cos aut ipse cognoscas, aut certe te admonente sibi iudi-ces eligant. Nam si sua unicuique episcopo iurisdictio non servatur, quid aliud agitur, nisi ut per nos, per quos ecclesiasticus¹⁵⁷) custodiri debuit ordo, confundatur?

C. XL. A laicis indicibus clerici non sunt opprimendi, Idem Ianuario, Episc. Caralitano, lib. III. ep. 26. 158) Fratris et coëpiscopi nostri Felicis, et Cyriaci abbatis

ı

. C. XXXVII. z) Rescriptam sumsimus: Sic est emendatum ex capitulari. Antea legebatur: per scripturam

misimus *). C. XXXVIII. a) Praefecto praetorio: Graece est: μαγίσιοφ θείων ήμῶν ἀφφιχίων; id est: magistro divi-norum nostrorum officiorum.

b) Non acquieverit: In Authentica de sanctiss. episcopis, et apud lulianum **) abest negatio. C. XLI. c) Haec ergo: Nic etiam habet locus hic apud Nicolaum, in epistola, cuius initium "Proposueramus,"

Q n a e st. I. C. XXXVII. (*) perscriptam misinus: Edd. Nor. Ven. II. – Ans. = C. XXXVIII. 141) Ep. 45. (scr. A. 603.) 1.13. Ed. Maur. – Coli. can. Ans. dedic. p. 3. c. 281. Ans. 1.3. c. 95 (93). – 143) si: Ed. Bas. – 143) ab episcopo ipsius audiri: Ans. – episcopus saus adiri: Ed. Bas. – episcopus ips. adire: Edd. Arg. Nor. Ven. I. – episcopus ips. adire: Edd. rell. – 144) novelarum: Ans. – Edd. coli. o. – 145) add.: tis: eaed. – 146) papae: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. – 147) add.: c. LIII. Ans. – Edd. coli. o. – cf. Nov. c. 123. – 146) habei: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. – Ans. – 149) subiaced: Edd. coli. o. pr. Bas. – Bihm. – (*) ed. apud Ans. – 150) desid. ap. Böhm. – 151) hic: Ed. Bas. – ti ca. I.: Ed. Nor. – I. cap. I.: Edd. Arg. Ven. I. – II. c. I.: Ed. Bas. – Ib. C.: Edd. Lugdd. – cf. Nov. 123. c. 19. – Auth. Pre-sbyleros. C. de epp. et cler. = C. XXXIX. 153) Ep. 37. (scr. A. 601.) I. 11. Ed. Maur. – Ans. I. 3. c. 39. – 154) deaid. ap. Ans. – 155) Sed Aac: Ans. – Edd. coll. o. – 156) eligendum indicens:

relatione cognovimus, quod in insula Sardinia sacerdotes a laicis iudicibus opprimantur, et fraternitatem tuam ministri sui 159) despiciant, dumque selum simplicitati a vobis studetur, quantum videmus disciplina negligitur.

C. XLI. Sacerdotes a regibus sunt honorandi, non iudicandi, Item Gregorius Mauricio Imperatori, lib. IV. epist. 31. 160)

Sacerdotibus autem non ex terrena potestate dominus no-ster citius indignetur, sed excellenti consideratione propter eum, cuius servi sunt, eis ita dominetur, ut etiam debl-tam reverentiam impendat. Nam in divinis eloquiis sacer-dotes aliguando Dii, aliguando angeli vocantur. Nam et per ¹⁶¹) Moysen de eo, qui ad iuramentum deducendus est, dicitur: Applica illum ad Doos, id est ¹⁶²) ad sacerdotes. Et rursus scriptum est 163): Diis non detrahes, scilicet sacerdotibus. Et Propheta 164) ait: Labia sacerdotis enstesacerdotibus. Et Propheta¹⁶⁴) ait: Labia sacerdotis custa-diunt scientium¹⁶⁵), et legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est. Quid ergo mírum, si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut angelos, aut Deos ipse etiam appellat Deus? §. 1. Ecclesiastica quoque historia¹⁶⁶) to-statur, quia quum piae memoriae Constantino principi scripto oblatae accusationes contra episcopos fuissent, is-bellos quidem accusationis¹⁶⁷) accepit, et eosdem, qui accusati fuerant, episcopos convocans, in eorum conspectu libellos, quos acceperat, incendit, dicens: Vos¹⁶⁴) Dii estis, a vero Deo constituti. Ite, et inter vos causas ve-stras discutite¹⁶⁹), quia dignum non est ut iudicemus Deos. In qua "tamen" sententia sibi magis ex humilitate. quam stras discutite¹⁰"), quià dignum non est ut iudicemus Deos. In qua "tamen" sententia sibi magis ex humilitate, quam illis aliquid praestitit ex reverentia impensa. Ante eum quippe pagani in republica¹⁷⁰) principes fuerunt, qui ve-rum Deum nescientes deos ligneos et lapideos colebant, et tamen eorum sacerdotibus hunorem maximum¹⁷¹) tribuebant. Quid ergo mirom, si Christianus imperator veri Dei sacerdotes dignetur¹⁷²) honorare, dum pagani, ut prae-diximus, principes honorem impendere¹⁷³) sacerdotibus noverunt, qui Diis ligneis et lapideis serviebant? §.2. Haec noverunt, qui Diis ligneis et lapideis serviebant? §. 2. Haec ergo *) non tantum specialiter, quantum generaliter pro omnibus asserimus sacerdotibus, quoniam adhuc nescimus quis in terribili iudicio Dei qualis futurus sit. Etenim Paulus egregius praedicator dicit¹⁷⁴): Nolite iudicare ante tempus, donce¹⁷⁵) veniat Dominus, et reliqua. Nam sunt multa, quae de iudicio illius homines ignorant, quia for-tasse quae vos laudatis ille reprehendet, et quae vos re-prehenditis ille laudabit.

C. XLII. Qua poena feriatur clericus clericum ad saecularia iudicia pertrahens.

Item ex Concilio Milevitano d) 176).

Inolita praesumtio usque adeo illicitis ausibus aditum patefecit, ut clerici conclericos¹⁷⁷) *suos*, relicto pontifice suo, ad iudicia publica pertrahant. Proinde statuimus hoc¹⁷⁸) de cetero non praesumi. Si quis hoc praesumserit

CORRECTORUM. NOTATIONES

> sed in originali pro istis haec leguntur: Haec ergo pietati dominorum non pro me, sed pro cunctis sacerdotibus suggero. dominorum non pro me, sed pro cunctis sacerdotibus suggero. Et multis interiectis, quae hic non referuntur, subdit: Name adhuc nescimus, quis sibi qualis sit, et Paulus egregius prae-dicator, etc. Praestatque omnino integrum illum locum legere, apostolicae libertatis plenum. C. XLII. d) In concilio Milevitano, quod habetur, ni-hil tale exstat. Ex ipso tamen citatur etiam ab Innocen-tio III. in c. Si diligenti, X. de foro compet. Habetur au-tom in Underton III. e 13

> tem in Toletano III. c. 13.

orig. — eligendum iudices: Ans. — Ed. Bas. — 157) add.: illie: Aus. — ille: Edd. coll. o. = C. XL. 158) Ep. 28. (scr. A. 594.) 1. 4. Ed. Maur. — Aus. 1. 7. c. 146. — 159) tui: Edd. coll. o. — Böhm. = C. XLI 160) Ep. 40. (scr. A. 595.) 1. 5. Ed. Maur. — Aus. 1. 6. c. 195. — 161) ad: Edd. coll. o. — cf. Exod. c. 28. v. 8. — 162) ib. v. 28. — 1653) videlicet: Edd. coll. o. p. Lugdd. II. III. — 164) Malach. c. 2. v. 7. — 165) add.: el iustificm: Ed. Bas. — id est iusl.: Edd. rell. — 1665) cf. Sozom. 1. 1. c. 16. — 167) desid. ap. Ans. — 168) vos — constituti: desid. in Ed. Bas. — 169) dis-ponite: orig. — Ans. — Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 170) imre publico: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 170 imre publico: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 170 imre publico: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 173 add: pagend: Ed. Bas. — 172) honoret: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 173 add.: eorum: eaed. — Ans. — 174) 1 Cor. c. 4. v. 5. — 175) quo-usque: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — quoad usque: Edd. rell. — Ans. = C. XLII. 176) imo ex cone. Tol. III. hnb. A. 569. — 177) ciericos: Edd. coll. o. — 178) ut hoc — praesumatur: caed.

facere, conventus •) et causam perdat, et a communione efficiatur extraneus.

C. XLIII. Clericus and civilem judicem judicari non debet. Item ex Concilio Carthaginensi III. c. 9. 179)

Placuit, ut quisquis episcoporum, presbyterorum et dia-conorum, seu clericorum, quum in ecclesia ei crimen fuerit intentatum ¹⁸⁰), vel civilis causa fuerit commota, si dere-licto ecclesiastico iudicio publicis iudiciis purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata ¹⁸¹) sententia, locum suum private. Et hoc in criminali actione In civili varo par amittat. Et hoc in criminali actione. In civili vero perdat quod evicit, si locum suum obtinere maluerit, siquidem¹) ad eligendos iudices inique de ecclesiae consortio **iudicat** qui de universa ecclesia male sentiendo de iudicio saeculari poscit auxilium, quum privatorum *Christiano-rum* causas Apostolus¹⁸²) etiam ad ecclesiam deferri atque ibi determinari 183) praecipiat.

C. XLIV. Clericus non accusetur, nisi ante ecclesiasticum iudicem.

Item ex eodem s) 184).

De diversis ordinibus ecclesiae servientibus si quis in causam criminis incurrerit, et abnuerit iudicium ecclesiasticum, debet periclitari.

C. XLV. Qui cum clerico litigium habet episcopum ipsius adeat.

Item constitutione LXXIV. c. 1.185)

Si quis cum clerico litigium habuerit, si quidem de causa pecuniaria, adeat prius episcopum, cuius iudicio clericus suppositus est. Ille 186) enim 187) sine damno et sine dilatione competentem finem liti impositurus est. Sin autem uone competentem finem liti impositurus est. Sin autem **poluerit**^k) episcopus litem dirimere, tunc ad civilem iudi-cem disceptatio causae perveniat. Ubi autem episcopus **conusam** dirimere vult¹⁸⁸), sine scriptura¹⁸⁹) omnia pro-cedant, et diffinitiva sententia sine scriptis¹⁹⁰) ab eo pro-feraturⁱ)¹⁹¹). §. 1. Quod si de criminali^k) causa litigium emerserit, tunc competentes iudices in¹⁹²) hac civitate, vel in provinciis interpellati, consentaneum legibus termi-num causae imponant, ita tamen, ut discentico litis dura num causae imponant, ita tamen, ut disceptatio litis duo-rum mensium spatium non excedat, a litis contestatione numerandum 1). Item : §. 2.

[P A L E A.]

"In 193) criminalibus vero causis nunquam sine scriptura procedere debet."

Non aliter autem puniatur clericus, nisi obnoxius re-

NOTATIONES

e) Conventus: Dictio ista in nullo concilii exemplari aut impresso, aut manuscripto est inventa. C. XLIII. f) Siguidem: In ceteris conciliorum edi-

tionibus, et uno Vaticano codice legitur: siquidem ad eligendos indices sibi de ecclesiae consortio dubitat, vilegue eccle-sias consortium indicat, qui de unicersa, etc. In recentiore autem quatuor tomorum editione hoc modo: cui enim ad eligendos fudices undique patet auctoritas, ipse se indignum fraterno*) consortio iudicat, qui de universa etc. Eodemque lere modo est in codice Lucensi regio, et refertur in concilio apud Palatium Vernis habito c. 18.

C. XLIV. g) Est summa capituli praecedentis, et in conciliis olim Coloniae ac Lutetiae impressis, duobus exemplaribus Vaticanis, et codice canonum omnino est loco summae, nec multo aliter apud Ivonem part. 6. c. 362.

C. XLV. h) Noluerit: Ita etiam apud Iulianum et Ivonem, et sic legit auctor glossae; sed in Novella ipsa

i) Proferatur: vel non potuerit.
i) Proferatur: In Novella ipsa sequentur haec:
sisi forte partes voluerint, ut in scriptis ea inseratur. Quod si etc. Apud Ivonem loco dictionis: proferatur est: inseratur, quod suspicionem facit, intermedia scriptoris vitio deesse.

Quaest. I. C. XLIII. 179) hab. A. 397. — Ivo Decr. p. 6. c. 363. — 180) institutum: Coll. Hisp. — 181) lata: Edd. coll. o. •) ecclesiae: Coll. Hisp. — 183) 1 Cor. c. 6. — 185) terminari: Ed. Bas. = C. XLIV. 184) haec est rubrica capitis apud Dionysium c 15. — Ivo l. 1. = C. XLV. 185) Ep. Nov. Iuliani const. 77. c. 1. — Ivo Decr. p. 6. c. 427. p. 16. c. 150. — 166) till: Ed. Bas. — 187) mtem: Edd. coll. o. — Ivo. — 188) voluerit: Ed. Bas. — 189) add.: plana: ib. — 1990) scriptura: Ed. Bas. — scriptura: Ivo p. 6. — feratur: Edd. coll. o. pr. Bas. — informatur: Ivo p. 16. — tase-' M. p. 6. — 193) in — proc.: desid. in Kd. Bas. et ap. Iv. — s — dett: denid. ib. = C. XLVI. 194) hab. A. 451. — Burch.

pertus sacerdotio nudatus fuerit ab episcopo suo vel clericatus honore. Sin autem crimen ecclesiasticum est, tung secundum canones ab episcopo suo causae examinatio et poena procedat, nullam communionem aliis iudicibus in huiusmodi causis habentibus.

548

C. XLVI, Clericus adversus clericum negotium habens saecularia iudicia non exerceat.

Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 9. 194)

Si clericus adversus clericum habeat negotium, non relin-Si clericus adversus clericum habeat negotium, non relin-quat suum episcopum et ad saecularia iudicia non ¹⁹⁵) concurrat, sed prius ¹⁹⁶) negotium agitetur apud proprium episcopum; vel ¹⁹⁷) certe si fuerit^m) negotium ipsius epi-scopi, agud arbitros ex utraque parte electos audiatur negotium. Si quis vero contra haec fecerit, canonum sub-iaceat correptionibus ¹⁹⁸). §. 1. Et si clericus adversus suum vel alium episcopum habeat causam, apud audien-tiam synodi provinciae ⁴eius⁴ conquiratur ¹⁹⁹). §. 2. Si vero contra ipsius ²⁰⁰) provinciae metropolitanum episco-pum episcopus sive clericus habeat controversiam, per-gat ²⁰¹) ad ipsius dioecesis primatem ²⁰²), aut certe ad Constantinopolitanae regiae civitatis sedem, ut eorum ibi negotium exquiratur ²⁰³).

C. XLVII. PALEA.

Item ex Concilio Agathensi, c. 32. a) 204)

"Clericum nullus praesumat apud saecularem iudicem episcopo non permittente pulsare. Sed 205) si pulsatus fuerit, non respondent, nec proponat, nec audeat criminale negotium in iudicio saeculari proponere. "

Gratian. Ex his omnibus datur intelligi, quod clericus ad publica iudicia nec in civili, nec in criminali causa est producendus, nisi forte civilem causam episcopus decidere nolmerit, vel in criminali sui honoris cingulo eum nudaverit. §. 1. Illud autem quod in epistola Clementis ²⁰⁶) dictum est: Non cognitorem saecularium negotiorum te vult Deus esse, ex episcopali unctione intelligendum est. Non enin in episcopum ungitur, ut cognitor saecularium negotiorum resideat, sed ut procurator animarum et distributor spiritualium essi-stat. Prohibetur ergo saecularibus negotiis occupari, non ad tempus sequester fieri. Vel saecularia iudicia non de rebus saecularibus sed saecularium virorum intelligenda sunt. Iudicia de rebus saecularibus saecularia appellantur iuxta illud Apostoli 207): Saecularia igitur iudicia si habueritis, contemtibiles qui sunt in ecclesia constituite. Iudicia vero saecularium saecularia appollantur iuxta illud Apostoli in epistola Clomentis, quod ar subsequentibus datur intelligi,

CORRECTORUM.

,

k) De criminali: In Novella Iustiniani additur: civili tamen.

1) Numerandum: Quae sequentur usque ad vers. Non aliter, neque in Novella, neque apud lulianum aut Ivonem, neque in vetustis Gratiani codicibus habentur; sed ob doctorum citationes non sunt expuncta.

C. XLVI. m) Vel certe si fuerit: Graece est: C. ALVI. m) Vel corte al lubrit: Graco est: ηγουν γνώμη αὐτοῦ τοῦ ἐπισχόπου, παζ οἰς ἀν τὰ ἀμφότερα μέση βούλοιτο, τὰ τῆς δίχης συγχοατείσθαι; Id est: vel certe ex ipsius episcopi sententia apud eos, guos utraque pars vo-luerit, ea, quae ad indicium pertinent, agitentur. Nec longe aliter vertit Dionysius, cuius versionem attulerunt Burchar-dus, et Ivo, et Innocentius X. de foro comp. c. 1. Sententia vero, quae hoc loco ex prisca versione elicitur, habetur paulo post in versic. Et si clericus adversus suum. Quare non bene hic inculcatur, sed ob glossam non est mutatum.

C. XLVII. n) Abest a plerisque vetustis exemplaribus, et frustra hic repetitur, quod plane idem habetur, sup. ead. c. Clericum nullus. De lectionis autem varietate ibi notatum est.

1. 2. c. 183. Ivo Decr. p. 6. c. 228. uterque ex Dionysio. — Ans. 1. 3. c. 78. in prima canonis particula priscam interpretationem, in reliquis Hispanicam sequitur. — 195) desid. in Coll. Hisp. — 196) primum: ib. — 197) et ita, si fuerit iudicium ipsius episcopi: ib. — 196) correctionibus: Edd. coll. o. pr. Bas. — 199) conqueratur: Coll. Hisp. — Edd. coll. o. — 200) add.: ac: Coll. Hisp. — 201) per-gant: Edd. coll. o. — 202) episcopos: Coll. Hisp. — Ans. — 203) exsequatur: Coll. Hisp. — terninetur: Edd. coll. o. = C. XLVII. 204) cf. supra e. 17. — 205) desid. in Ed. Bas. — 206) supra c. 29. — 207] 1 Cor. c. 6.

guum dicitur ²⁰⁸): Haec opera, quae tibi minus congruere diximus, exhibeant sibi invicem vacantes laici. Prohibentur ergo Clerici a cognitione negotiorum saecularium virorum, non saecularium causarum. Negotia quippe clericorum, sive criminalia sive civilia fuerint, non nisi apud ecclesiasticum iudicom ventilanda sunt.

Unde Hadrianus Papa c. 35. 209):

C. XLVIII. Non nisi in foro suo audiatur clericus. Clericus sive laicus, si crimine²¹⁰) aut lite pulsatus fuerit, non alibi quam in foro suo provocatus audiatur.

C. XLIX. De codem.

Idem ibidem c. 40. 211)

In clericorum causa huiusmodi 242) forma servetur, ne quenquam²¹³) eorum sententia a non suo iudice dicta constringat.

Gratian. Res vero in litigio posita ante legitimum cognitionis eventum in nullam debet omnino transferri personam.

Unde Gelasius Papa Quingesio °) Episcopo 214):

C. L. In nullam transferatur personam res in litigio posita ante cognitionis eventum.

Quia res in litigio posita in nullam transferri potest omnino personam, donce legitimae cognitionis eventu, cui potius debeatur, iudiciaria disceptatione possit agnosci, ex eadem re quispiam non sinatur exigere pensiones, sed in eodem statu re eadem posita, in quo videtur (sicut dictum est) ante constituta, quisquis sibi putat quippiam posse competere, iuridico pulset examine, praeiudiciis omnibus inde submotis.

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

Quod vero culpa illa suspensione digna sit, ex capitulo illo Milevitani concilii¹) liquido constat. Si enim communione privandus est qui clericum ad civilem iudicem crediderit pertrahéndum, multo magis suspensione dignus est qui sui episcopi indicium interpellantem ad iudicium saeculare pertrahere non dubitavit.

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

I. Pars. Sed ponatur, quod haec culpa suspensions di-gna non fuerit; quaeritur, utrum sit deponendus qui officium

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. L. o) Quingesio: In antiquis exemplaribus partim est ista vox, partim: Lucio, partim: L. partim: Quinquagesimo *).

Quaest. III. C. I. a) Ipsa prorsus B. Gregorii verba leguntur infra ead. c. Non solum, vers. ntrum inste. C. II. b) Episcopis: Apud auctores indicatos prior tantum pars huius canonis refertur et ex versione Dionysii, quae etiam in toto hoc loco longe melior est: aut certe (inquit) ad synodum, quae congregatur, occurrens pro se satisfaciat, et persuedens concilio, sententiam suscipiat alteram. Graece enim est: πείσας τε την σύνοδον χαταδέξοιτο έτεραν απόφασιν.

C. III. c) Sumtum est caput hoc ex epistola Nicolai, quae incipit: "Audito revertente misso vestro." et exstat Romae in monasterio Dominicanorum. Est autem quasi in epitomen redactum multis verbis omissis. Huius epistolae bonam partem refert Regino lib. 2. Chronicorum. C. IV. d) Canon hic eodem fere modo refertur in con-

cilio Africano cap. 101., usque ad vers. Tamen. Ned graecus Sardicensis, qui est 14, paulo copiusior est, et aliquot locis diversa etiam sententia. Propterea visum est verba grasca cum versione nova apponere: Όσιος έπίσχοπος εί-πεν το θε πάντοτέ με χινούν αποσιωπησαι ούχ διρείλω. εί τις επίσχοπος όξύχολος εύρίσχοιτο, ὅπερ ούχ διρείλει έν τοιούτω

contra prohibilionem episcopi celebrare ausus est? Sed auod sententia episcopi, sive insta sive iniusta fuerit, timenda sit, Gregorius homil. XXVI. in evangelia testatur, dicens *) '):

C. I. Timenda est sententia pastoris.

Sententia pastoris, sive justa sive injusta fuerit, timenda est.

C. II. A suo episcopo excommunicatus non est ab alio recipiendus.

Item ex Concilio Antiocheno, c. 6.²) Si quis a proprio episcopo excommunicatus est, non eum prius ab aliis debere suscipi, nisi aut a suo fuerit receptus episcopo, aut concilio facto episcopis ^b)³) occurrat et re-spondeat, et si synodo satisfecerit quod ⁴) statuerit, sub alia sententia eum recipi ⁵). Quod etiam circa laicos, et presbyteros, et diaconos, et omnes, qui in clero sunt, convenit observari.

C. III. Excommunicationis meretur sententiam qui excommunicatis communicat.

Item Nicolaus Papa ad Lotharium Regen in epistola, cuius initium : "Audito" c) 6).

Praecipue Gualdradae pellicis tuae et *iam* 7) dudum a te repudiatae communionem declina; excommunicata est enim et usque ad praesentiam nostram ab omni Christianorum contubernio sequestrata. Quamobrem cavendum est, ne cum ea pari mucrone percellaris sententiae, ac pro unius nullierculae passione vinctus et obligatus ad perenne traharis exitium. Deterius quippe in populis praelati delin-quant, ac per hoc ipsi crudelius⁹) quam ceteri puniuntur, ut ait⁶ B. Gregorius⁹): Scire ^eenim^e praelati debent, quia, si perversa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Unde necesse est, ut tanto se cautius a culpa custodiant, quanto per prava, quae facinat, non soli moriantur. (Et infre;) §. 1. Ceterum praecave, ne quando nobis secundum Domini praeceptum '°) duos aut tres testes adhibeamus, imo vero ne hoc sanctae ecclesiae dicamus, et (quod non optamus) de cetero fias cunctis sicut ethnicus et publicanus.

C. IV. De eodem.

Item ex Concilio Sardicensi, c. 17.4) 11) Si episcopus *quis*12) forte iracundus (quod esse non debet) cito et aspere commoveatur¹³) adversus presbyterum sive diaconum *suum*, et exterminare eum de ecclesia voluerit, providendam est, ne innocens damnetur aut per-

άνδοι πολιτεύεσθαι, και ταχέως άντικού πρεσβυτέρου ή δια-χόνου χινηθείς έχβαλειν έχχλησίας τινά έθελήσοι, προνοητέον έστι μή άθρόον τόν τοιούτον χαταχρίνεσθαι, χαλ τῆς χοινωνίας αποστερησθαι. πάντες εξρήχασιν. δ ξχραλλόμενος ξχέτω έξουάποστερήσθαι. πάντες εξοήχασιν ό ξχβαλλόμενος ξχέτω ξου-σίαν ξιι τόν ξπίσκοπον τής μητροπόλεως τής αυτής ξπαρχίας χαταφυγείν. εί δε ό τής μητροπόλεως άπεστιν, ξπι τόν πλησιό-χωρον χατατρέχειν, χαι άξιοῦν, Γνα μετ' ἀχριβείας αὐτοῦ ξειτάζηται τό πράγμα. οὐ χρή γὰρ μή ὑπέχειν τὰς ἀχοὰς τοῖς ἀξιοῦσιν. χἀχείνος δε ὁ ἐπίσκοπος ὁ διχαίως ἢ ἀδίχως ἐχβα-λών τὸν τοιούτον, γενναίως φέρειν ὀφείλει, Γνα ἡ ἐξέτασις τοῦ πράγματος γένηται, χαι ἢ χυρωθη αὐτοῦ ἡ ἀποφασις, ἡ διορθώσεως τύχη. πρίν δε ἐπιμελῶς χαι μετὰ πίστεως ἕχαστα ξεταση, ὁ μή ἔχων τὴν ποινωνίαν πρὸ τῆς διαγνώσεως τοῦ πράγματος ἑαυτώ οὐχ ἀφείλει ἐχθατός τὴν χοιγωψίαν. Οθίας πράγματος έαυτῷ οὐχ ὀφείλει ἐχδιχείν την χοιγωνίαν. Osius episcopus dixit: Quod autem me undequaque commovet tucere non debeo. Si quis episcopus exsistat ad iracundiam proclisis (quod quidem a tali viro longe abesse debet), et cito adver-sus presbyterum vel diaconum commotus ex ecclesia quemitbet eiicere voluerit, providendum est, ne is repente condemnetur et communione privetur. Umnes dixerunt: Qui eiicitur facultatem habeat confugiendi ad episcopum metropolis eiusdem provinciae; sin autem metropolianus absit, finitimum adeundi ac rogandi, ut ipsius causa diligenter cognoscatur. Minime enim decet aures non praebere rogantibus. Et ille vero epi-

Quaest. III. C. I. 1) cf. infra c. 77, = C. II. 2) hab. A. 332. - Burch. I. 11. c. 37. Ivo Pan. I. 5. c. 101. Decr. p. 14. c. 27. et 101. Deupdedit p. 4. omnes ex Dionysio. - 3) desid. in Coll. Hisp. - 4) et: ib. - 5) add.: oportet: ib. = C. III. 6) scr. A. 867. - Ans. I. 3. c. 66. (1. 13. c. 96.) - 7) abest ab orig. -8) grazius: Ed. Bas. - 9) Pastor. p. 3. c. 4. - 10) Matth. c. 18. = C. IV. 11) hab. A. 347. - Ans. I. 3. c. 71. Ivo Pin. I. 5. c. 137. Decr. p. 14. c. 15. - 13) desid. ap. Ans. - 13) commovelur: Ana. Ivo. - Edd. coll. e: 25. *

550

Quaest. I. C. XI.VII. 208) supra c. 29. = C. XLVIII. 209) cf. Iulii ep. (P seudoixidori) II., Fabiani ep. III., et Sixti uni-cam. — Ans. inter cap. Hadr. I. 3. — Cap. I. 7. c. 332. — 310) de crim.: Ed. Bas. = C. XLIX. 311) cf. Pseudoixidorianam Iulii ep. II., Zephyrini II. et Eusebii terilam. — Aus. ib. — Cap. lb. c. 347. — 213) kulus: Edd. Arg. Bas. Ven. I. — 213) ut nequa-quam: Edd. coll. e. == C. L. *) ita in Ed. Bas. — 314) Caput in-certi temporis. — Coll. tr. p. p. 1. t. 46. c. 24. Quaest. II. 1) cf. supra ep. L. e. 42.

ad eandem excommunicationem pertinent) nec vesci li-ceat⁽¹⁾). Si quis enim¹) cum eo aut palam, aut absconse locutus fuerit, statim cum eo communem excommunicationis contrahet poenam.

C. XIX. De codem.

Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 73. 62) Qui communicaverit vel oraverit cum excommunicato, si laicus ·) est, excommunicetur, si clericus, deponatur.

C. XX. Excommunicatorum nomina vicinis omnibus palam et publice annuncientur.

Item ex decreto Honorii Papae *) *3)

Curae sit omnibus episcopis, excommunicatorum omnino^{\$4}) nomina tam episcopis vicinis, quam suis parochianis pari-ter indicare, eaque in celebri loco posita prae foribus ec-clesiae cunctis convenientibus inculcare, quatenus in utra-que diligentia *et* excommunicatis ubique ecclesiasticus ditus *5) excludatur, et excusationis causa omnibus auferatur.

II. Pars. Gratian. Verum hoc de nominatim excom municatis intelligitur. Excommunicationis enim poenam dupliciter subimus, et dum roatum incurrimus, et dum sontentia notemur

Unde Hieronymus in lib. Ind. hemil. IL. u) 66):

C. XXI. Duobus modis aliquis satanae traditur.

Audi denique apostolum dicentem de eo, qui peccaverat: Tradidi ⁸⁷), inquit, huiusmodi hominem satanae in interitum carnis, ut spiritus salous fiat. Vides ergo, qui a non ⁸⁸) solum per apostolos suos tradidit Deus delinquentes in manus inimicorum, sed et per eos, qui ecclesiae praesi-dent, et potestatem habent non solum solvendi, sed etiam liegndi tradique⁸⁸) ligandi, tradunfur⁸⁹) peccatores in interitum carnis, quum pro delictis suis a Christi corpore separantur. Et (ut mihi pro delictis suis a Christi corpore separantur. Et (ut mihi videtur) dupliciter etiam nunc traduntur homines de ec-clesia in potestatem Zabuli ⁹⁰). Uno ⁹¹) modo, quo supe-rius diximus, quum delictum eius manifestum sit ecclesiae, et per sacerdotes ⁹²) de ecclesia pellitur, ut notatus ab omnibus erubesçat, et converso ⁹³) conveniat ⁹⁴) illi éllud, quod sequitur: at ⁹⁵) spiritus salous fiat in die Domini no-stri fesu Christi. Also autem modo quis traditur ⁹⁰) Za-bulo ⁹⁷), quam peccatum eius manifestum non sit ⁹⁸) ho-minibus, Deus autem, qui videt in occuko ⁹⁹), perspicieas eins mentem et animam ¹⁰⁰), vitiis ac passionibus servien-tem, et in corde eius non se diligi, sed aut avaritiam, aut libidinem, aut iactantiam, aut alia huiusmodi: istum talem ippe Dominus tradit ¹⁰¹) satanae. Quomodo ¹⁰²) eum tra-dit ⁴⁰³) satanae? Discedit a mente eius, et avertit se, et dit 103) satanae? Discedit a mente eius, et avertit se, et refugit a cogitationibus eius malis et desideriis indignis, et relinquit domum cordis eius vacuam.

Gratian. Quum argo per sententiam quis nominatus fue-rit, cum co communicare non debemus. Quum autem solo reatu occulte excommunicationis contraxerit poenam, non est

NOTATIONES

Si quis enim, habetur in regula S. Isidori (quae missa est ex Hispania) c. 18., ex qua citat hoc Smaragdus in ex-positione regulae S. Benedicti c. 26., excepta tamen ista clausula: nisi quae ad eandem excommunicationem pertinent, quae neque in regula B. Isidori legitur, neque apud Smaragdum. Est tamen apud Burchardum et ivonem. r) Si quis enim: Haec usque ad finem refert Sma-

ragdus ex quodam magistro monachorum, quod motabitur infra ead. c. Si guis fraitr. C. XIX. s) Si laicus: Ita apud Burchardum*) et Ivonem part. 14. c. 108., et in Panormia. Sed in concilio

Quaest. III. C. XVIII. 61) licet: Edd. coll. 6. = C. XIX. 63) c. 40. Statutt. eccl. ant., cf. ad c. 9. D. 18. - Burch. 4. 11. c. 44. Ans. 1. 12. c. 18. Ivo Pau. 1. 5. c. 99. Decr. p. 14. c. 26. et 108. Polyc. ib. - 5) et Ans. - 50 et Coll. Hisp. = C. XX. 83) c. 10. conc. Ravenn. hab. A. 877. - Burch. 1. 11. c. 49. Ans. 1. 12. c. 32. Ivo Decr. p. 14. c. 65. gt 113. - 84) desid. ap. Burch. - 85) au-ddus: Burch. - Ed. Nor. = C. XXI. 86) Imo Origenes hom. 2. in c. 2. ludicum. - 87) i Cor. c. 5. v. 5. - 88) et modo non solum: Edd. coll. 0. - 89) add.: autem: eacd. - 90) diaboli: Edd. Arg. Nor. Ven. 1. II. - 91) hoc: Edd. coll. 0. - 93) sacerdolem: eacd. - 935) i Cor. c. 5. v. 5. - 96) iradius est: Edd. coll. 0. -955) i Cor. E. 5. v. 5. - 96) iradius est: Edd. coll. 0. -97) dia-bolo: Ed. Ven. II. - 99) est: Edd. coll. 0. -99) abscondio: eacd. - 100) animos - deservientes: Ed. Bas. - aninum: Edd. rell. -101) bradidit: Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. - 102) add.: autem: Edd. Bas. Ven. II. Lugdd. Par. - 103) tradidit: Edd. Arg. Nor.

ab sius communione cessandum. Unde Dominus 104) in crangelio tune demum peccatorem dixit habendum sicut ethnicum getto the usual percentored utili havenum sicht einnicht of publicanum, guum ecclesiam audire contenserit. Aposto-lus ¹⁰⁵) guogue non ail: Si quis frater est fornicator, sed: ai quis frater nominatur fornicator ¹⁰⁶) etc., sententiae no-minationem intelligens. Hine etiam Urbanus Papa II. Guit-mundo ¹⁰⁷) episcopo: Sane ¹⁰⁸) quod super Richardo. Ro-suise in cause. Ouidam eniscona in bacrasim laneus. Hine quire in causa : Quidam episcopus in haeresim lapsus. Hine etiam Christus in evangelio 109) sizania dixit esse toleranda usque ad messem.

Hine stiam Hieronymus 110):

C. XXII. Mali a benis penitus separari non pessunt. Nolite recedere a Domino in hodierno¹¹¹) die, hoc est donec saeculum stat; ostendat ergo mihi, quomodo Hie-buzaeus, donec saeculum¹¹³) stat, habitet cum filiis luda in Hierusalem, quippe quum ne ipsi quidem filii luda¹¹³) habitent in Hierusalem. Ideo ergo¹¹⁴) nec istud verum esse poterit, quod Hiebusaei cum ludaeis habitent¹¹⁵) in Hierusalem, quandoquidem¹¹⁶) ne ipsi quidem habitant in ea. Scd nos intelligamus haec spiritualiter, assumentes evangelii parabolam, quae dicit de zizaniis: Sinite utraque crescere, ne forte, guum¹¹⁷) vultis eradicare zizania, eradi-cetis simul cum ipsis etiam triticum. Et infra: §. 1. Audi ergo scripturam dicentem, quia non potuerunt¹¹⁶) filii luda disperdere Hiebusaeos, sed habitaverunt cum ipsis usque in hodiernum diem in Hierusalem. Unde deprecor vos, qui fideles estis, ut ita vitam vestram et conversatio-Nolite recedere a Domino in hodierno 111) die, hoc est vos, qui fideles estis, ut ita vitam vestram et conversatio-nem servetis, ne in aliquo vel ipsi scandalum patiamini, vel aliis¹¹⁹) scandalum faciatis: sed sit vobis summi studii summaeque cautelae, ne quis in hanc sanctam¹²⁰) congregationem *vestram⁴ pollutus introeat, ne quis Hic-busaeus habitet vobiscum¹³¹). Vides ergo¹²²), quia dicit scriptura, quod non potuerunt¹²³) eiicere filii luda¹²¹) Hiebusaeus de Hierusalem. Hiebusaeus autem interpretatur conculcatio. Ergo 125) quia non possumus eiicere istos, qui nos conculcant, cos saltem, quos possumus, quorum peccata manifesta sunt, ciiciamus. Ubi enim peccatum non est evidens, eiicere de ecclesia neminem possumus, ne forte eradicantes zizania eradicemus simul cum ipsis etiam triticum. Movet me tamen, quod dixit, quia non potue-runt eiicere Hiebusaeos, id est eos, qui interpretantur conculcatio. Et ideo videamus qui sunt¹²⁶) in ecclesia conculcantes. Illi sine dubio, de quipus dicit¹²⁷) Domiconcurcances. In sine dubit, de quipus dict¹²) Domi-aus in evangeliis: Nolite misters sanctum canibus, neque margaritas *ostras* ante porcos, ne forts conculcent eas pedibus suis, et conversi elidant¹²⁸) vos. Iste est erge Hie-busaeus¹²⁹) conculcatio, qui indigni¹³⁰) audiunt verbum Dei, et, quum audierint, neque ut infideles discedunt, ne-que permanent ut fideles, sed percepta mysteriorum¹³¹) untitis et fidel noutre secretoribus santes is 130 econ notitia, et fidei nostrae secretioribus scrutatis 132), conversi pestmodum impugnant nos, et contradictionibus suis corda nostra dirumpunt, conculcantes verbi dominici mar-garitas, et ornamenta tidei maculantes. De istis erge di-

CORRECTORUM.

ipso cum variis codicibus collato **), et apud I-onem ei-dem parte c. 28. legitur: sice clericus, sice laicus excommanicetar.

C. XX. t) Burchardus etiam, Anselmus et Ivo p. 14. c. 113. citant ex decretis Honorii; sed idem Ivo eadem parte c. 65. hoc ipsum tribuit Ioanni VIII. in concilio apud Ravennam.

C. XXI. u) In hoc et sequenti capite citatur B. Hieronymus, quod ipse has Origenis homilias latinas fecit, sicut etiam supra dist. 36. c. Si guis. est adnotatum.

Ven. I. II. Lugd. I. Par. = 104) cf. Matth. c. 18. - 105) i Cor. c. 5. - 106) cf. c. 24. infra. - 107) Vilonundo: Edd. Arg. Nor. Ven. I. - Guilinundo: Edd. rell. - 108) cf. c. 3. C. 24. q. 2. -109) Matth. c. 13. = C. XXII. 110) Imo Origenes hom. 21. ad c. 16. Iosune. - 111) hodiernum diem: Edd. coll. o. - 112) Hie-rusalem: Ed. Bas. - 113) Israel et Iuda: in. - 114) desid. ib. -115) habilabant: ib. - 116) quoniam: ib. - quando: Edd. rell. -117) volentes: Edd. coll. o. - cf. Matth. c. 13. v. 29. - 118) po-terant: Ed. Bas. - poterunt: Ed. Lugd. II. - 119) alii: Ed. Bas. - 120) sanctorum: Edd. coll. o. - cf. Matth. c. 124) sarel vel Inda: ib. - 125) Esto ergo: Edd. coll. o. - 124) in volis: eaed. - 123) poterint: Ed. Bas. - 213, poterint: Ed. Bas. - 214) sarel vel Inda: ib. - 125) Esto ergo: Edd. coll. o. - cf. Matth. c. 7. - 127) dicebut: Edd. coll. o. - 129) add: id est: eaed. - 130) indigne: Edd. Lugdd. - 131) ministeriorum: Edd. Bas. Nor. Ven. II. - 132) perscrutatis: Edd. coll. o.

citur, quia non potuerunt filii Iuda eiicere Hiebusaeum de Hierusalem usque in hodiernum diem.

C. XXIII. Porcis et canibus sancta non sunt committenda. Item idem super duodecim Prophetas 133).

Quando ergo vir ecclesiasticus, et prudens, atque intelligens, multas impietates in ea, quae vocatur domus Dei, esse cognoverit, et non solum multas, sed et fortes, et quae opprimere possint iustitiam, et in tantus, seu et un doctorum rabiem processisse, ut accipiant pretium ¹³⁴) in iudicio, et omnia pro muneribus faciant, pauperes ^{*}quoque^{*} devitent in portis, 'et audire contemnant, taceat in illo tempore, ne det ¹³⁵) sanctum canibus, et ne ¹³⁶) mittat margaritas ante porcos, qui conversi conculcent eas; et imitetur Hie-remiam¹³⁷) dicentem: Solus sedebam, quia amaritudine re-pletus sum¹³⁸), *et illud in Psalmo¹³⁹): Singulariter sum ego, donec transcam.*

C. XXIV. Cum pagano comedere, sed cum excommunicato minime licet.

Item Ioannes Chrysostomus, hom. XXV. ad cap. 11. epist. ad Hebracos.

Ad mensam quippe paganorum si volueris 140) ire, sine ulla prohibitione permittimus. Et infra: §. 1. Si¹⁴¹) enim guis frater, inquit, mominatur inter vos. Fratrem in hoc loco omnem fidelem simpliciter intellige, non¹⁴²) mona-chum tantum. Quid autem est quod facit¹⁴³) fraternitatem, nisi lavacrum regenerationis, quod facit posse vocari Deum patrem 144)? Et infra: §. 2. Si quis, inquit, nomi-Deum patrem 144)? Et infra: §. 2. Si quis, inquit, nomi-natus v) fuerit frater fornicator, aut avanus, aut ebriosus, cum huiusmodi nec cibum sumere¹⁴⁵). Quum autem de pa-ganis ageret, non ita, sed¹⁴⁶): Si guis vos vocaverit ex infidelibus, (paganos significans), et vultis ire, omne, quod apponitur vobis, comedite. Si quis frater nominatur ebriosus etc. O quanta integritas! Nos 'autem' non solum non commus obnicor and colom imus ad one postizionette fugimus ebriosos, sed etiam imus ad eos, participantes cum eis.

Gratian. Evidenter itaque ex praemissis apparet, quod eorum communionem vitare non cogimur, qui sententia notati non sunt. Sed ipsius sententiae notatio multipliciter intelligitur. §. 1. Aliquando enim arcetur quis a liminibus eccle-siae et a communione corporis et sanguinis Christi, vel teste conscientia, iaxta illud Apostoli¹⁴¹): Probet se homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat, quia qui indigne manducat et bibit iudicium sibi manducat et bibit; *item* illud Prosperi¹⁴⁸): Facilius sibi Deum placabunt etc., re-guire infra causa XXXIII. Maleficiis impeditus, quaest. 1. de poenitentia; vel sententia ecclesiastica, sicut poenitentes, quibus tempore praefinito beneficium reconciliationis impendi-

NOTATIONES

C. XXIV. v) Nominatus: Gratianus putavit Chry-sostomum eo modo interpretari istam rocem, quo fere interpretatus est Augustinus, supra 2. q. 1. c. Multi. Locus integer graece sic habet: Kai oùdê rôv Ilaŭlov dédouxas, els μέν Έλλήνων τράπεξαν, εἰ βουλοίμεθα, ἀχολύτως συγχω-ροῦντα ἀπελθεῖν, εἰς δὲ τὰς τῶν πλεονεκτῶν οὐdê βουλομέ-νους ἐῶντα. ἐὰν γάο τις ἀdελφός ὄνομαζόμενος ἡ, φησίν, ἀδελφόν ἐνταῦθα λέγων πάντα τὸν πιστὸν ἀπλῶς, οὐ τὸν μονάζοντα. τὶ γάο ἔστι τὸ ποιοῦν τὴν ἀdελφότητα; τὸ λου-τοὸν τῶς παληγνενεσίας. τὸ δυνηθῆναι χαλήσαι πατέρα τὸν τρόν της παλιγγενεσίας, τὸ δυνηθηναι χαλήσαι πατέρα τὸν θεὸν. ὡστε ὁ μὲν χατηχούμενος, χῶν μοναχὸς ἡ, οὐχ ἀσελ-ψὸς, ὁ δὲ πιστὸς, χῶν χοσμικὸς ἡ, ἀδελφος ἐστιν, εἴ τις, ησίν, ἀδελφὸς ἀνομαζόμενος. οὐδὲ γὰρ ἴχνος τότε μονά-ζοντος ἡν, ἀλλὰ πάντα πρὸς χοσμικοὺς διελέγειο ὁ μακάριος οὐτος, ἐῶν τις, ψησίν, ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἡ πόρνος, ἡ πλεονέκτης, ἡ μέθυσος, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν, ἀλλ οὐκ ἐπὶ τῶν Ἐλλήνων οὕτως, ἀλλ ἐἀν τις ὑμᾶς χαλέση τῶν ἀπίστων (τοὺς Ἐλληνας λέγων) χαὶ θέλετε πορεύεσθαι, πῶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε, ἐἀν τις ἀδελφὸς ἀνομαζό-μενος ἡ, ψησί, μέθυσος, βάβαι πόση ἡ ἀχοίβεια; ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον οὺ ψευγομεν τοὺς μεθύσους, ἀλλὰ καὶ ἀπερχόμεθα πρὸς αὐτοὺς, μεθέξοντες τῶν παξ αὐτῶν. Id est: Εἰ κεque Paulum veritus es, ad mensam guidem Graecorum, si volueriτρόν της παλιγγενεσίας, το δυνηθηναι χαλήσαι πατέρα τον Paulum veritus es, ad mensam quidem Graecorum, si volueri-

Quaest. III. C. XXIII. 133) Comm. in Amos. c. 5. v. 12. — 134) praemium: Ed. Bas. — 135) desid. in Ed. Bas. — 136) Matth. c. 7. — 137) Hierem. c. 15. v. 17. — 138) eram: Edd. coll. o. — 139) Psalm. 49. \equiv C. XXIV. 140) volueris: Edd. coll. o. — 141) 1 Cor. c. 5. v. 11. — 142) desid. in Ed. Bas. — 143) vocal : Edd. coll. o. — 144) add.: onunipolentem: Ed. Bas. — 145) add.: Edde-tis: Edd. Bas. Par. Lugdd. — 146) 1 Cor. c. 10. v. 27. \equiv 147) 4 Cor. c. 11. v. 28. — 148) c. 33. D. 1. de poen. — 149) Gen. v. 5.

tur. Haec sententia excommunicatio vocatur, quia a communions corports et sanguinis Christi notatum prohibet, sicut et Adam ab esu ligni vitae excommunicatus est, Domino di-cente¹⁴⁹): Videte, ne forte sumatis de ligno vitae. Qua sententia non separatur quis a consortio fidelium. Est et alia sententia non separatar que a consorte jeucium. Det cumo sententia, quae anathema vocatur, qua quisque separatur a consortio fidelium, de qua supra: Cum excommunicatis no-lite communicare. §. 2. Hanc distinctionem licet cuique ad-vertere ex auctoritate Ioannis Papae: Engeltrudam¹⁵⁰) uxorem Bosonis etc. Require supra in causa : Quidam episcopus a propria sede deiectus. Item ex auctoritate eiusdem " 1): XVII. Quidam presbyter infirmitate gravatus. Item ex auctoritate Silvestri Popae: Praesenti¹⁵²) decreto censemus etc. Require supra in causa : In infamia cuiusdam episcopi. §. 3. Iuxta igitur hanc distinctionem intelligenda est illa au-ctoritas Innocentii Papae II. 153): Si quis suadente diabolo, etc. ut infra in causa: Quidam presbyter, ut iuxta etymo-logiam vocabuli anathemati, id est separationi, subiaceat qui in edictum illud inciderit, qui a corpore et sanguine Christi et ab ingressu ecclesiae se alienum facit, qui impias manus in clericum initicere ausus fuerit; qui etiam a nullo episcoporum absolvi, id est more poenitentium reconciliari, poterit, nisi primum apostolico conspectui se repraesentare curaverit. nisi primum apostolico conspectui se repraesentare curaverit. §. 4. Illud autem Petri de Clemente 154): Si inimicus est iste Clemens etc. de sententia notatis intelligendum est, sicut est illud Urbani 155): Quibus episcopi non communicant etc. ut infra in eadem causa. Ceterum faisum esset illud Vasensis concilii II. 156): Si tantum episcopus alieni sceleris se con-scium novit. Item et illud 157): Placuit, ut si quando epi-scopus etc. require supra in causa: Duo fornicatores et infamia potati. infamia notati.

C. XXV. Communicare non licet iis, qui excommunicatis communicant.

Item Gregorius Clero et populo Salonitano w) 158). Rogo, *hortor* et moneo, *ut a prohibitae vos communio-nis consortio per omnia suspendatis,* ne cuiquam sacer-doti, suprascripto Maximo communicanti, contra animam suam quisquam vestrum communicare praesumat.

C. XXVI. Nullus clericorum vel laicorum ad domum excommunicali accedal.

Item ex Concilio Toletano I. c. 15.159)

Si 160) quis laicus abstinetur, *ad hunc vel* ad domum eius vel clericorum vel religiosorum nullus accedat. Simi-liter et clericus si abstinetur, a clericis devitetur ¹⁶¹). Si quis¹⁶²) cum illo colloqui aut convivari fuerit deprehensus, etiam ipse abstineatur. Sed hoc pertineat ad eos clericos,

CORRECTORUM.

mus, ire non prohibentem; ad mensam autem avarorum et aliena auferentium ne volentes quidem permittentem. Nam si quis, inquit, qui frater nominatur inter vos, fratrem hoe loco dicens omnem fidelem simpliciter, non monachum tantum. Quid autem est quod facit fraternitatem? lavacrum regenerationis, id quod possumus Deum vocare patrem. Proinde qui catechumenus est, etiamsi monachus sit, non est frater: qui vero fidelis est, etiamsi monachus sit, frater est. Si quis, inquit, qui frater nominatur. Neque enim vestigium tune monachi erat, sed omnia ad saeculares loquebatur tune B.-Paulus: Si quis, inquit, qui frater nominatur, fuerit fornf-cator. sut avarus, aut ehriquus, cum buisamodi nec cibum cator, aut avarus, aut ebriosus, cum huiusmodi nec cibum sumere. Quum aulem de Graecis ageret, non ita, sed : Si quis vocat vos infidelium, Graecos significans, et vultis ire, omne, quod vobis apponitur, manducate. Si quis, inguit, qui frater nominatur, sit ebriosus. Popae quanta diligentia? Nos autem non solum non fugimus ebriosos, sed etiam abimus ad cos, una sumturi quas ab ipsis.

C. XXV. w) Salonitano: In regesto B. Gregorii lib. 5. c. 148. leguntur haec verba in epist. 48. scripta clero, nobilibus ac populo laderae consistentibus. al. Iadertino.

v. 22. - 150) C. 3. q. 4. c. fn. - 151) C. 17. q. 4. c. 21. - 152) C. 5. q. 2. c. 2. - 153) C. 17. q. 4. c. 29. - 154) D. 90. c. 1. - 155) infra c. 27. - 156) C. 6. q. 2. c. 2. - 157) ib. c. 3. - C. XXV. 158) Ep. ad clerum et populum Iaderae, ep. 27. (scr. A. 596.) I. 6. Ed. Maur. = C. XXVI. 158) hab. A. 400. - 170 Decr. p. 14. e. 30. - 160) Quisquis: Coll. Hisp. - 161) coitetur: ib. - 162) add.: vero: Edd. coll. e. pr. Arg.

qui ciusiem episcopi sunt, et ad emnes, qui commoniti forrint de co, qui abstinctur, sive laico quolibet sive derice.

III. Pars. Gratian. Sod hee specialiter in his, qui excommunicatis nominatim communicant. Unde Urbanus 163): Same quod super Richardo etc. Infra in causa : Quidam opiscopus in hacresim lapsus. Item Nicolaus Papa in cap. ntiminus rex Carolus etc. infra circa finem huins Receil - 164)

C. XXVII. Sententia pasterie timenda est, licet iniuste liget. Item Urbanus omnibus Episcopis, c. 5. 165)

Quibes episcopi non communicant non communicetis, et ques ejecerint non recipiatis. Valde enim est timenda sen-tentin episcopi, licet iniuste liget.

C. XXVIII. Excommunicationis contrahit poenam qui excommunicatis communicat,

Item ex Vill. Synodo x) 166).

Si quis frater aut palam, aut absconse cum excommuni-cato fuerit locutus, aut iunctus 167) communione, statim cum co excommunicationis contrahat poenam.

C. XXIX. De codem.

Item ex Concilio Carthaginensi II. c. 7.168)

Qui merito facinorum suorum ab ecclesia pulsi sunt, si ab aliquo episcopo, aut⁴⁶⁹) presbytero, vel clerico fuerint in communione suscepti, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur⁴⁷⁰) obnoxiws, refugiens 7) sui episcopi regulare indicium.

C. XXX. Qui sententiam episcopi putat esse iniustam recurrat ad synodum.

Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 66. 171) Clericus, qui episcopi circa se districtionem iniustam pu-

tat, recurrat ad synodum. C. XXXI. Vincula ecclesiastica non sunt contemnenda.

Item Ioannes Chrysostomus, homil. IV. ad c. 2. epist. ad Hebraeos¹⁷²).

Nemo contemnat vincula ecclesiastica. Non enim homo est qui ligat, sed Christus, qui *nubis* 173) hanc potesta-tem dedit, et dominos fecit homines 174) tanti honoris.

C. XXXII. Satanae traditur qui ab ecclesia excommunicatur.

Item Augustinus de verbis apostoli, serm. XCVIII. 2) 175) Omnis Christianus, dilectissimi, qui a sacerdotibus excom- l

C. XXVIII. x) Canon hic neque habetur in VIII. syn-odo, quae habita fuit tempore Nicolai I., neque in alia, quae et ipsa nominatur octava sub Ioanne VIII. celebrata, quae et ipsa nominator occava sub idanne vin. Celebrata, quae in bibliotheca Vaticana servantur. Multa vero, quae a Gratiano ex VIII. synodo citantur, in regulis Basilii, Isi-dori, et aliis scriptis ad monachos pertinentibus inventa sunt. Hoc quidem supra ead. Cum e.r.communicato, fuit tributum Isidoro, quemadmodum etianı a Burchardo et Ivone. Sed Smaragdus in expositione regulae B. Benedicti ora expositione coloracho. a suo praepocap. 26., quum antea egisset de monacho, a suo praeposito excommunicato, haec scribit valde similia: Hinc quidam magister monachorum ait: Si quis vero frater aut palam, aut absconse cum co fuerit locutus aut coniunctus, communem cum co excommunicationis contrahat poenam, quae lectio convenit cum lectione Burchardi et Ivonis.

C. XXIX. y) Refugiens: In concilio, cum multis impressis et manuscriptis codicibus collato, legitur: refugientes; apud Burchardum vero et lvonem : refugientibus, quod convenit cum canone graeco, qui est nonus; omnia vero haec verba: refugientes sui episcopi regulare indicium,

municatur, satanae traditur¹⁷⁶): quomedo[†] scilicet, quia extra ecclesiam diabolus est, sicut in ecclesia Christus, ac per hoc quasi diabolo traditur¹⁷⁷) qui ab ecclesiastica¹⁷⁸) communione removetur. Unde illos, quos tunc Apostolus satanae esse traditos praedicat, excommunicatos a se esse demonstrat.

C. XXXIII. De codem.

Idem tractatu XXVII. ad cap. 6. Ioannis. Nihil sic debet formidare Christianus quam separari a corpore Christi. Si enim separatur a corpore Christi, non est membrum eius. Si non est membrum eius, non vegetatur spiritu eius. Quisquis autom, inquit Apostolus 179), spiritum Christi non habet, hie non est eius.

Gratian. Item Hieronymus a) 180): Quorum 181) remise-ritis peccata etc., id est quibus ecclesiam interdizeritis, nisi reconciliati per satisfactionem fuerint, ipsis ianua regni coslestis clausa erit.

C. XXXIV. Ficini episcopi audiant eos, qui de iudiciis episcoperum suorum queruntur.

Item ex Concilio Milevitano, c. 22. b) 182)

Presbytori, diaconi, vel cetefi inferiores clerici, in causis, quas habuerint, si de indiciis episcoporum suorum que-sti¹⁸³) fuerint, vicini episcopi eos audiant, et inter eos quicquid est finiant, adhibiti ab eis ex consensu episcopo-rum suorum. Quod si *et* ab eis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana concilia, vel ad primates provinciarum suarum. Ad transmarina autem qui putave-rit¹⁸⁴) appellandum, a nullo intra Africam ia communione suscipiatur.

C. XXXV. Iniusta episcoporum damnatio irrita esse censetur. Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 28.185)

Irritam esse iniustam episcoporum damnationem 186), et idcirco a synudo retractandam.

C. XXXVI. Qui causae suae adesse et innocentiam suam asserere voluerit, intra annum excommunicationis

hoc faciat. Item ex Concilio Carthaginensi V. c. 12.187)

Rursus constitutum est, ut quoties clericis convictis vel^c) confessis in aliquo crimine, vel propter eorum, quorum verecundiae parcitur, vel propter ecclesiae opprobrium, aut insolentem insultationem haereticorum atque gentilium, si forte causae suae adesse voluerint et innocentiam suam asserere, intra annum excommunicationis hoc faciant. Si vero intra annum causam suam purgare contemserint, nulla eorum vox *postea* penitus audiatur.

NOTATIONES CORRECTORUM.

in recentioribus conciliorum editionibus non sunt hoc loco, sed post vers. suscepti. A Soriensi autem codice regis ca-tholici omnino absunt *).

C. XXXII. z) Sic etiam citat Ivo p. 14. c. 50.; sed p. 2. c. 94. coniuncte cum multis aliis verbis videtur citare ex libris de unico baptismo.

C. XXXIII. a) Hieronymus: Haec non sunt in-venta apud B. Hieronymum, sed in epist. 2. Eutychiani, quem citat lvo.

C. XXXIV. b) Huic capiti in vulgatis codicibus praepositum erat nomen Paleae; sed in omnibus vetustis Gra-tiani exemplaribus habetur. Citatur autem supra 2. q. 6. c. Placuit.

C. XXXVI. c) Vel: In omnibus locis indicatis legi-tur: et **). Sed manuscripta Gratiani exemplaria concor-dant cum vulgatis. In aliquibus tamen est: conricti cle-rici ***) vel confessi. Apud Ivonem vero legitur: ut aliquoties clerici convicti et confessi, et vocem aliquoties habet etiam Burchardus.

Q n a e st. III. C. XXVI. 163) C. 24. q. 2. c. 3. - 164) infra c. 103. = C. XXVII. 165) Caput P seudoisidori, cf. Clem. I. et Greg. M. hom. 26. - Ans. I. 6. c. 145 (150). I. 12. c. 25. Burch. L 11. c. 1. Ivo Decr. p. 14. c. 74. Polyc. I. 61. t. = C. XXVII. 1669 cf. supra c. 18. - 167) continuctus: Ed. Bas. = C. XXVII. 1669 cf. supra c. 18. - 167) continuctus: Ed. Bas. = C. XXVII. 1669 cf. supra c. 18. - 167) continuctus: Ed. Bas. = C. XXVII. 1669 cf. supra c. 18. - 167) continuctus: Ed. Bas. = C. XXVII. 1669 cf. supra c. 18. - 167) continuctus: Ed. Bas. = C. XXVII. 1669 cf. supra c. 18. - 167) continuctus: Ed. Bas. = C. XXVII. 1669 cf. supra c. 18. - 167) continuctus: Ed. Bas. = C. XXVII. 1669 cf. supra c. 18. - 167) continuctus: Ed. Bas. = C. XXVII. 1689 hab. A. 3900. - Burch. I. 11. c. 43. Ivo Pan. I. 5. c. 98. Decr. p. 14. c. 28. et 107. Polyc. I. 7. t. 1. - 169) ant presb.: desid. et al. 200 per. p. 14. c. 35. - 183) conquesti: Edd. coll. o. - 184) putarentit C. Coll. Hisp. = 170) tencantur obgoziti refugientes; Ed. Bas. - \Rightarrow) et Coll. Hisp. = C. XXXX. 171) Statutt. eccl. ant. c. 68. = C. XXXI. 179) Ivo Pan. I. 5. c. 88. Decr. p. 14. c. 48. - 173) desid. ap. Iv. - 174) add.: cesse: Ed. Bas. = C. XXXII. 175) Caput incertum.

C. XXXVII. Audientiam sibi negat qui excommunicationis suae causam agere intra annum differt.

Item Gelasius 188).

Quicunque intra anni spatium civiliter 189) sive publice causam suam coram suis excommunicatoribus non perege-rint, ipsi sibi aditum audientiae clausisse 190) videantur. Quod si obstinato animo sine communione defuncti fuerint, nos, eorum causam iuxta B. Leonis praedecessoris nostri sententiam divino iudicio reservantes, quibus vivis non communicavimus nec mortuis communicare debemus¹⁹¹).

C. XXXVIII. PALEA¹⁹²).

"Qui vero excommunicato scienter communicaverit, et amodo saltem in domo simul oraverit, atque latebras¹⁹³) quo minus ad satisfactionem perducatur praebuerit, do-nec ab excommunicatore 194) poenitentiam accipiat, corporis et sanguinis Domini communione privatum se ease cognoscat."

C. XXXIX. Tardius recipiatur ad veniam qui sacordote indente de ecclesia extre contemnit.

Item ex Concilio llerdensi, c. 10. 195)

Qui iubente sacerdote pro qualicunque¹⁹⁶) culpa ab ec-clesia exire contemserit¹⁹⁷), pro noxa contumaciáe¹⁹⁸) tardius recipiatur ad veniam.

Gratian. Sed queeritur, si ante damnati absolutionem episcopum mori contigerit, utrum damnatus postea valeat absolvi?

De his ita statutum est in Concilio Epaunensi, c. 28. 199):

C. XL. A successore solvatur qui post mortem episcopi remanet ligatus.

Si episcopus ante damnati absolutionem obitu rapiatur, correctum aut poenitentem successori licebit absolvere.

Gratian. Praemissis auctoritatibus, quibus iniustae sen-tentiae usque ad examinationem utriusque partis parere iubemur, ita respondetur: Gregorius non dicit sententiam iniuste latam esse servandam, sed timendam, sicut et Urbanus. Timenda est ergo, id est non ex superbia contemnenda. Reliquae vero auctoritates de excommunicatis loquuntur, qui vel vocati ad synodum venire contemperant, vel calliditations adversan, tium occurrere nescientes iniustam sententiam a iudice reportaverunt, vel qui, neglectu suae vitas sinistram de so opi-nionem nasci permittentes, sententiam in se exceperunt. Hos siguidem solos excommunicationis sententia ferire licet.

Unde in Meldensi Concilio, c. 56. 200):

C. XLI. Quibus culpis exigentibus aliquis sit communione privandu**s.**

Nemo episcoporum quemlibet sine certa et manifesta peccati causa communione privet ecclesiastica. Sub anathe-mate^d) autem sine conscientia archiepiscopi, aut coëpiscoporum nullum praesumat ponere 201), nisi unde canonica docet auctoritas, quia anathéma est asternae mortis da-

NOTATIONES.

C. XLI. d) Sub anathemate: In concilio Meldensi, 1 et adiectis Capitularibus Caroli filii Ludovici legitur: Ana thema autem sine consensu archiepiscopi aut coepiscoporum, praelata etiam evangelica admonitione, nulli imponat. Co-

teri autem collectores parum a Gratiano discrepant. C. XLII. e) In concilio Arvernensi, quod exstat, non habetur, sed in Aurelianensi V., c. 2., et in Vormaciensi, c. 13.

C. XLIV. f) Varie hic locus legitur apud collectores. Apud B. Hieronymum sic habet: Legimus in Levitico de leprosis, ubi iubentur ut ostendant se sacerdotibus, et si lepram habuerint, tunc a sacerdote. immundi fiant, non quo

mnatio, et_non nisi pro mortali debet imponi crimine, et illi 202), qui aliter non potuerit corrigi.

C. XLII. Pro paucis et levibus causis nullus communione privetur.

Item ex Concilio Arvernensi •) 203).

Nullus sacerdotum quemquam rectae fidei hominem pro parvis et levibus causs a communione suspendat, praeter cas culpas, pro quibus antiqui patres arceri ab ecclesia iusserunt committentes.

C. XLUI. Pro his tribus criminibus quilibet communione privetur.

Item ex Concilio Triburiensi²⁰⁴).

Certum est, pro his tribus criminibus aliquem excommunicari debere, quum ad synodum canonice vocatus venire contemnit²⁰⁵), aut si post, quam illuc venerit, sacardota-libus respuit obedire praeceptis, aut si ante finitam causae suae examinationem a synodo abire²⁰⁶) praesumit. IV. Pars. Gratian. De his, inquam, et huiusmodi prae-

missae auctoritates loquantur, non de iniuste suspensis. Quod autem iniustao sententiao parendum non sit, multis auctori tatibus probatur. Quarum prima est illa Hieronymi super Matthaeum libro III.1)²⁰⁷);

C. XLIV. Sententia pastoris reum vel innocentem non constituit vel facit.

Quomodo sacerdos mundum leprosum non facit, sic episcopus vel presbyter non alligat cos, qui insontes sunt, nec solvit noxios, sed pro officio suo quum peccatorum varietates audierit, scit qui ligandus sit, qui solvendus.

C. XLV. De eodem. PALEA.

[Item Augustinus super Matthaeum 208).]

"Ridiculum est, ut eum mundum 209) esse dicamus, qui quod episcopus²¹⁰) dicitur habere huiusmodi potestatem, ut soluti ab eo soluti sint in coelo, et ligati in terris ligati sint in coelo. Sit ergo irreprehensibilis qui alterum ligat aut solvit²¹¹)."

C. XLVI. Non est petenda absolutio, quum inique fertur. sententia.

Item Gelasius Papa Episcopis orientalibus de damnatione Dioscori 5) 212).

Cui est illata sententia deponat errorem, et vacua est; sed ²¹³) si iniusta est, tanto eam curare non debet, quanto apud Deum et ecclesiam eius neminem potest iniqua gra-vare sententia. Ita ergo ea se non absolvi desideret, qua se nullatenus perspicit obligatum.

C. XLVII. Deus non nocet, nec nocers aliquem patitur inineto. Item Augustinus de summo bono²¹⁴).

Secundum catholicam fidem, 'et sanam doctrinam et intelligentibus perspicuam veritatem*, nec naturae Dei nocere potest quisquam, nec natura Dei nocere iniuste cuiquam,

CORRECTORUM.

sacerdotes leprosos faciant et immundos, sed que habeant netitiam leprosi et non leprosi, et possint discernere qui mundus, quios immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit, sic et hic alligat vel solvit episcopus et presbyler non cos, qui insontes sunt vel noxii, sed pro officio suo, quum peccatorum audierit varielales, selt qui

ligandus sil, quive selvendus. C. XLVI. g) Damnatione Dioscori: Sic etiam in manuscriptis. Apud Ivonem est: de communione dehatii vitanda. Et Dioscorus quidem in Chalcedonensi synodo et a sancto Leone I. damnatus est, Achatius autem a Felice III. et Gelasio ipso.

Flor. ap. Mabill. Anal. vot. c. 36. ex Coloniensi c. 56. — 201) pm-nire: Ed. Bas. — 203) illis: Edd. coll. o., et infra: poluerint: Ed. Arg. — poluerunt: Edd. rell. \equiv C. XLII. 203) hab. c. A. 550. — cf. Coll. conc. Gall. ed. a. Dom Labat p. 1067. seq. \equiv C. XLIII. 204) Non exstat in Triburiensi impresso. — Burch. I. 11. c. 74. IVO Pan. I. 5. c. 112. Decr. p. 14. c. 132. — 305) confenserit: Ed. Bas. — 306) add.: profugus: Coll. citt. \equiv C. XLIV. 207) in comm. in c. 56. Matth. — Ams. I. 7. c. 130. IVO Pan. I. 5. c. 86. Decr. p. 14. c. 7. \equiv C. XLV. 306) Caput incertum. — 300) desid. in Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. — 310) episcopum: Ed. Bas. — 311) ab-soloti: Ed. Bas. \equiv C. XLVI. 313) Imo Fellx III. in tract. comma Acacil sectatores. — Ivo Decr. p. 14. c. 8. — 313) desid in Ed. Bas. \equiv C. XLVII. 314) ex L. 3. de matura boni c. 30. — ivo Decr. p. 14. c. 9. 360

Quaest. III. C. XXXVII. 188) Caput incerti temporis. — Coll. ir. p. p. 1. t. 46. c. 21. Burch. I. 11. c. 47. Ans. I. 12. c. 24 (29). Ivo Pan. I. 5. c. 196. Decr. p. 14. c. 111. Polyc. ib. — — 189) civ. stor: desid. ap. Ans. — 190) claudere: Ans. — 191) possimus: Burch. Ans. Ivo. — cf. C. 24. q. 2. c. 1. = C. XXXVIII. 192) Burch. I. 11. c. 48. Ivo Decr. p. 14. c. 112. ex elusdem Gelasii decretis. — Caput acque incertum. — desid. in Ed. Bas. — 193) add.: defensio-mis: Burch. Ivo. — 194) add.: episcopo: Edd. coll. o. = C. XXXIX. 195) hab. A. 524. — 196) quacunque: Coll. Hisp. — Ed. Bas. — 197) contenserint — recipicantur: Coll. Hisp. — 196) contumellae: Edd. coll. o. = C. XL. 199) hab. A. 517. — Burch. I. 11. c. 50. Ivo Pan. I. 5. c. 191. Decr. p. 14. c. 114. = C. XII. 200) hab. A. 645. — Burch. I. 11. c. 10. Ivo Pan. I. 5. c. 93. Decr. p. 14. c. 69. Abbe

vel nocere²¹⁵) iniuafe²¹⁶) patitur quemquam. Qui enim nocet (ait²¹⁷) Apostolus) recipiet illud²¹⁸) quod nocuit.

C. XLVIII. Iniusta vincula dirumpit iustitia.

Idem sermane 16. de verbis Domini²¹⁹).

Coepisti habere fratrem tuum tanquam publicanum: ligas illum in terra, sed ut 22°) iuste alliges vide. Nam iniusta vincula dirumpit iustitia. "Quum autem ") correxeris, et concordaveris cum fratre tuo, solvisti illum in terra;⁴ quum²²¹) solveris in terra, solutus erit *et* in coelo.

C. XLIX. Temerilas iudicandi non ei, qui iudicatur, sed iudici nocet.

Idem de sermone Domini in monte, l. II. c. 29.222) Temerarium iudicium plerumque nihil nocet ei, de quo te-mere iudicatur. Ei autem, qui temere iudicat, ipsa teme-ritas necesse est ut noceat.

C. L. Non obest homini iniusta sententia.

Idem ad Clerum Hipponensem epist. CXXXVII. 223)

Quid obest homini, quod ex illa tabula non vult eum recidelet ²²⁵) iniqua conscientia ?

C. LI. De eodem.

Idem in libro contra Secundinum Manichaeum, e. 1. 226) Senti de Augustino quicquid libet: sola me in oculis Dei conscientia non accuset 227).

C. LII. Quos conscientia iustificat, aliorum maledicta non timeant.

Item Gregorius Constantino, Mediolanensi Episcopo, lib. VI. epist. 14. 228)

In cunctis, quae in hac vita adversa proveniunt, sola est, sicut nostis, omnipotentis Dei districtio pensanda, atque ad cor semper proprium recurrendum, ut nullius *nos* ibi ingua implicet, ubi conscientia non accusat²²⁹). Quem enim conscientia defendit, *et* inter accusationes liber est, et liber ²³⁰) *vel* sine accusatione esse non potest, si sola, quae interius addicit ²³¹), conscientia accuset. De vestra igitur sanctitate absit a Christianorum iudicio ea, quae maledicorum hominum rumoribus conficta credimus, in quamaledicorum hominum rumoribus conficta credimus, in qua-licunque modulo suspicionis adduci, quia ex 23) sacri elo-quii testimonio tenemus, ut maiora malaⁱ) quum forsitan dicuntur, nisi 233) probata credi non debeant, sed probata citius ulcisci. Et infra: §. 1. Haec 234) igitur dixi, ut ni-miae esse levitatis ostenderem, si quis 235) mala gravia credere studeat, quae probari non possunt. Unde sancti-tas vestra debet mentem suam a maledicorum hominum rumoribus atque obtrectatione 236) disiungere, et sola quae aeternae vitae sunt atque ad utilitatem subditorum proficiunt cogitare.

C. LIII. Frustra damnatur ab homine quem

Deus iustificat. Item Augustinus in Psel. XXXVI. concione 3. ad vers. Nec damnabit eum 237).

Et si ad tempus) damnaris ab homine, et si dixit²³⁸) sententiam proconsul²³⁹) in Cyprianum, alia²⁴⁰) est sella

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XLVIII. h) Quum autem: Emendatus et locupletatus est hic locus ex originali, lvone et Panormia. C. LII. i) Maiora mala: Sic emendatum est ex

originali et Nicolao *), et saepe in hac epistola repetitur: *a gravia*. Antea legebatur: *mala maiorum*. C. LIII. k) Et si ad tempus: Apud B. Augusti- fere repetitur. 10.4

Quaest. III. C. XI.VII. 215) noceri: Ed. Bas. - 216) im-prove: orig. - 217) ut ait: Edd. coll. o. - cf. Colons. c. 8, v. 25. -218) hoc: eaed. = C. XI.VIII. 219) Sermo 82. Ed. Maur. - Ivo Pan. 1. 5. c. 83. Decr. p. 14. c. 5. - 220) utrum: Ed. Bas. - 221) quern solveris, inquit, in etc.: Edd. coll. o. = C. XLIX. 222) Ivo Decr. p. 14. c. 10. = C. L. 223) scr. A. 404. - Ivo Decr. p. 14. c. 11. Polyc. 1.7. t. - 234) detere: Edd. coll. o. = 225) declat: edd. - Ivo. = C. LI. 226) Ivo Decr. p. 14. c. 12. - 227) accu-set: Ed. Bas. = C. LII. 228) Kp. 14. (scr. A. 597.) 1.7. Fid. Maur. - 259) accuset: Edd. Arg. Nor. Ven. I. - 2300 desid. in Ed. Bas. - 351) addicit: Edd. Ven. I. II. Nor. - 232) et - testisnonium: orig. - Edd. coll. o. - *) ep. 2. ad Michaelem imp. - 2:33 non: Ed. 100. - 236) obtrectationibus: Edd. coll. o. = C. LIII. 237) tes. p. 14. c. 13. - 238) addisorit: Edd. Arg. - dizerit: Edd. - 359, edd. coll. o. proconsult: Ivo. - proconsults: Edd. Bas. Ven.

.

terrena, aliud tribunal coelorum 241). Ab inferiore accepit sententiam, a superiore coronam.

C. LIV.

Idem in Psal. XXXVII. ad vers. Quoniam in te speravi 242).

Custodi intus innocentiam tuam, ubi nemo opprimit cau-sanı tuam. Praevalcbit 243) in te falsum testimonium, sed apud homines. Numquid apud Deum valebit, ubi causa tua dicenda est? Quando Deus iudex erit, alius testis quam conscientia tua non erit. Inter iustum iudicem et conscientiam tuam noli timere nisi causam tuam.

C. LV. Non homizum linguas, sed conscientias curare debemss.

Item Gregorius Papa Palladio Presbytero, lib. VIII. epist. 45. 244)

Inter verba laudantium sive vituperantium ad mentem semper recurrendum est, et si in ea non invenitur bonum, quod de nobis²⁴⁵) dicitur, magnam²⁴⁶) tristitiam generare debet; et rursum si in ea non invenitur malum, quod de nobis homines loquuntur, in magnam debemus laetitiam prosilire. Quid enim¹), si homines²⁴⁷) laudent, *et con-scientia nos accuset? aut quae debet esse tristitia, si omnes scientia nos accusets aut quae debet esse tristita, si omnes accusent, et sola^{*} conscientia liberos nos esse demonstret[§] Habemus Paulum dicentem 1^{26}): Gloria nostra hace est, te-stimonium conscientiae nostrae. Iob 2^{26}) quoque dicit: Ecce in coelo testis meus. Si ergo est nobis testis in coelo, te-stis in corde, dimittamus 2^{50}) stultos foris loqui quod vo-lunt. §. 1. Quid 2^{51}) aliud detrahentes faciunt, nist \uparrow) in unbrase suffrate division conscience and to the part of the solution outpart suffrate division contact and the solution of the lunt. §. 1. Quid ²⁵¹) aliud detrahentes faciunt, nisi[†]) in pulverem sufflant, atque in oculos suos terram excitant, ut unde ²⁵²) plus ²⁵³) detractionis perflant, inde magis nihil veritatis videant? Vocandi tamen etiam sunt ipsi et tran-quille admonendi, eisque satisfieri modis omnibus debet, scientes quid de ludaeis veritas dicit ²⁵⁴): Ne forte scan-dalizemus cos. Si autem satisfieri sibi ex veritate nolue-rint, habes consolationem, quam in *sancto* evangelio conspicias ²⁵⁵). Quum ²⁵⁶) enim Domino dictum fuisset: Scis ²⁵⁷), quia Pharisaei ²⁵⁶) audito verbo hoc scandalizati sunt? Respondit ²⁵⁹): Sinite illos, coeci sunt et duces coe-corum. Paulus quoque apostolus admonet, dicens ²⁶⁰); Si corum. l'aulus quoque apostolus admonet, dicens 260): Si corum. l'aulus quoque apostolus admonet, dicens ²⁶⁰): Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pa-cem habentes. Dicturus "quippe", cum omnibus pacem haben-tes ²⁶¹), "quia" hoc difficile esse prospexit ²⁶²), praemisit: si fieri potest. Sed ²⁶³) "tanien" adjunxit, quod possit ²⁶⁴) fieri, quum dixit ²⁶⁵), quod ex vobis est: quia si nos in mente caritatent erga odientes servare cupimus, etsi illi nobiscum ²⁶⁶) pacem non habent, nos tamen cum illis sine dubio habemus ²⁶⁷) dubio habemus 267).

Gratian. Hoc inter eos observandum est, qui parali sunt suspicari quod non vident, parati semper reprehendere, nun-quam imitari. Apud alios autem conscientia est necessaria noble, fama illis.

Unde Augustinus lib. de bono viduit. c. 22. 268):

C. LVI. Conscientia nobis, et fama proximis est necessaria. Non sunt audiendi, sive viri sancti sive feminae, quando 269) reprehensa in aliquo negligentia *sua*, per quam fit ut in malam veniant suspicionem, unde suam vitam

num, de divino iudicio agentem, sic legitur: Quando ergo ventum fuerit ad illud iudicium, non eum damnabit, et si ad tempus videtur damnari ab homine, et si dixit sententiam, etc.

C. LV. 1) Quid enim: Addita sunt nonnulla ex epistola B. Gregorii, et partim etiam Sixti III., in qua idem

I. II Nor. -240) aliud: Edd. coll. o. - Ivo. -241) coeleste: ib. = C. LIV. 212) Ivo Decr. p. 14. c. 14. -243) praceutati Ivo. = C. LV. 212) Ivo Decr. p. 14. c. 14. -243) praceutati ivo. = C. LV. 214) Ep. 2. (scr. A. 601.) I. 11. Ed. Maur. -245) pobls: Ed. Arg. - 346) add.: vobis: Ed. Bas. -247) non homi-nas: Ed. Arg. - 846) add.: vobis: Ed. Bas. -247) non homi-nas: Ed. Arg. - 846) add.: vobis: Ed. Bas. -247) non homi-nas: Ed. Arg. - 946) add.: vobis: Ed. Bas. -247) non homi-nas: Ed. Arg. - 97 add.: ell. -248) 2 Cor. c. 1. v. 12. -249 lob. c. 16. v. 20. -250) dimitte: orig. -251 add.: entum: Edd. coll. o. -+ h add.: quod: Edd. coll. o. -254) Matth. c. 17. v. 26. -255) accipias: Ed. Bas. -254 Matth. c. 17. v. 26. -255) accipias: Ed. Bas. -254 Matth. c. 15. v. 12: -258 Ju-dad: Edd. coll. o. -259 Matth. c. 15. v. 14. -260 Rom. c. 12. v. 18. -261) habeanus: Edd. coll. o. -262) perspicients: eacd. -265 vobiscum: Ed. Bas. -267) habeanus: ib. = C. LVI. 268) cf. ad Dist. 27. e. 2. -cf. C. 13. q. 1. c. 10. - Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 195. -299) ep. productation reproductation of all states of the coll. e.

longe abesse sciunt, dicunt sibi coram ²⁷⁰) Deo sufficere conscientiam, existimationem hominum non solum impudenter, verum etiam crudeliter contemnentes, quum occidant ²⁷¹) animas aliorum, sive blasphemautum viam Dei, (quibus secundum suam suspicionem quasi turpis, quae casta ²⁷²) est, displicet vita sanctorum), sive etiam cum excusatione imitantium non quod vident, sed quod putant. Proinde quisquis a criminibus flagitiorum atque facinorum vitam suam custodit, sibi benefacit; quisquis autem ²⁷³) etiam famam, et in alios ²⁷⁴) misericors est. Nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.

C. LVII. Apud Deum maledicitur qui morious dissonam profert sententiam.

Item Hieronymus super epist. Pauli ad Philemonem²⁷⁵).

Si quis dixerit iustum iniustum, et iniustum iustum, abominabilis uterque apud Deum est. Similiter qui sanctum dicit *esse* non sanctum, et rursum non²⁷⁶) sanctum asserit sanctum, abominabilis apud Deum est.

C. I.VIII. Christum violat qui sanctum non sanctum, vel non sanctum sanctum esse crediderit.

Idem ibidem paulo superius.

Si quis hominem, qui sanctus non est, sanctum esse crediderit, et Dei eum iunzerit ²⁷⁷) societati, Christum violat, cuius 'corporis omnes' membra sumus. Et infra: §. 1. Omnes credentes secundum Apostolum Christi corpus efficiuntur ²⁷⁴). Qui in Christi corpore errat et labitur, asserens membrum eius 'vel' sanctum esse, quum non sit, vel non sanctum esse, quum sit, vide quali crimini obnoxius fiat: Vas (ait Esaias)²⁷⁹) qui dicunt dulce amarum, et amarum dulce, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras. Dulce puto esse sanctimoniam; amarum quod sanctimoniae contrarium est.

C. LIX. Acternum vas maledictionis inveniet qui bones malos, et malos bones dixerit. Item Eszizs, c. 5. 280)

Vae, qui dicitis malum bonum, et bonum malum, ponen-

tes tenebras lucem, et lucem tenebras. Et paulo superius: 5. 1. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et nobiles eius interierunt fame, et multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino, et descenderunt fortes eius, et populus eius, et sublimes gloriosique eius ad eum, et incurvabitur homo, et humiliabitur vir, et oculi sublimium deprimentur, et exaltabitur Dominus exercituum in iudicio, et Deus sanctus sanctificapitur in iustitia.

C. LX. Ligandi solcendique potestate se privat qui hane iniuste exercet:

Item Gregorius homil. XXVI. in Evang. 281)

Ipse ligandi atque solvendi potestate se privat qui hanc pro suis voluntatibus, et non "pro" subiectorum 282) moribus exercet.

C. LXI. De eodem.

Idem *ibidem paulo inferius* ²⁸³). icare de subditis digne nequennt qui in subd

Iudicare de subditis digne nequeant qui ia subditoram causis sua vel 284) odia, vel gratiam sequentur.

NOTATIONES CON

C. LXIII. m) In Regesto B. Gregorii, ex quo citatur, non est inventum. Habetur autem in epist. 2. Simplicii Papae, cui etiam Nicolaus I. in epist. ad Hincmarum, cuius initium est: *Epistolam beatiludinis tuae*. et Burchardus, et Ivo, et aliquot vetusta Gratiani exemplaria tribuunt. Supra etiam dist. 74. c. Ubi. §. Nam privilegium, citatur ex codem Simplicio. Simile est, quod B. Augustinus ser-

C. LXII. Non est vera praesidentis absolutio, nisi sequatur arbitrium interni iudicis.

ldem ibidem paulo inferius 285).

Tunc vera est absolutio praesidentis, quum interni sequitur arbitrium iudicis. Quod bene quatriduani mortui resuscitatio illa significat, quae videlicet demonstrat, quia prius mortuum Dominus suscitavit et vivificavit, dicens²⁵⁴: Lazare, veni foras, et postnodum is, qui vivens²⁵⁷) fuerat, egressus a discipulis est solutus, sicut scriptum est.

C. LXIII. Privilegio meretur exui qui eodem abutitur.

Idem in Regesto m) 288).

Privilegium omnino meretur amittere qui permissa sibi abutitur potestate.

C. LXIV. Is, in guem canonica non fertur sententia, poenam non debet ferre canonicam.

Item Gregorius Antonio Subdiacono, lib. II.

Indict. XI. epist. 9. 289)

Non debet is poenam sustinere canonicam, in cuius damnatione non est canonica prolata sententia.

Milatone non ese canonce protata sententia. Gratian. Ex his datur intelligi, quod iniusta sententia nullum alligat and Deum, nec apud ecclesiam eius aliquie gratatur iniqua sententia, sicut ex Gelasii capile habetar. Non ergo ab eius communione abstinendum est, nec ei ab officio cessandum, in quem cognoscitur iniqua prolata sententia. Cur ergo capitula Carthaginensis et Africani, atque aliorum conciliorum prohibent iniuste damnatum in communione recipi ante indició examinationem? Cur et illud in Concilio Maguntinensi statutum est =)²⁹⁰):

C. LXV. Qui damnatur a synodo quomodo in secunda innocens reparetur.

Episcopus, presbyter aut diaconus a gradu suo iniuste deiectus, si in secunda synodo innocens reperiatur ²⁹¹), non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altari de manibus ²⁹²) episcoporum: si episcopus ess, orarium, annulum et baculum; si presbyter, orarium et planetam ²⁹³); si diaconus, orarium et albam; si subdiaconus, patenam et calicem. Sic et reliqui gradus in reparatione sua recipiant ea, quae, quum ordinarentur, perceperant.

V. Pars. Gratian. Si ergo ininste deiecti nec etiam per episcopos reparari possunt, nisi de manibus corum recipiant quae amiserant: quomodo sua auctoritate cuique licet ininste ligatis communicare, et eis, non petita absolutione, sua celebrare officia, sicut Gelasius videtur sentire? Ad Aoc respondendum est, quod sententia aliguando est iniusta ex animo proferentis, insta vero ex ordine et causa; eliquando est insta ex animo et causa, sed non ex ordine; aliguando iusta ex animo et causa, sed non ex ordine; aliguando iusta ex animo et ordine, sed non ex causa. Quum autem ex causa iniusta fuerit, aliguando nullum in eo omnino, qui accusatur, delictum est, quod sit damnatione dignum: adguando non est in eo illud, supra quod fertur sententia, sed ex alio notandus est. Ex animo est iniusta, quum aliguis servata integritate iudiciarii ordinis in adulterum vel in quemlibet criminosum non amore iustitiae, sed licore odii, vel protio, aut favore adversariorum inductus sententiam profert. Unde Beda super epistolam Iacobi ait ²⁵⁴): Ira enim viri iustitam Dei non operatur: quia qui iratus in aligues semtentiam, iste tamen, qui non amore iustitiae, sed licore di estenti estentiam, iste tamen, qui non amore iustitiae, sed licore di estenti estentiam profert, etsi ille quantum ad te iustam reportet semtentiam, iste tamen, qui non amore iustitiae, sed licore di estenti estitiae, sed licore di estentiae di estentiam profert.

S CORRECTORUM.

mone de tempore 247. scribit: Iudicio enim legum iare ab obtenta dignitate delicitur, qui privilegio sibi concesso abutitur. C. LV. n) Hoc habetur in concilio Toletano IV. c. 27.,

C. LV. n) Hoc habetur in concilio Toletano IV. c. 27., ex quo citant Ivo p. 5. c. 367. et Polycarpus I. 2. tit. 36. Idem tamen Ivo part. 6. c. 237. et Burchardus tribuunt*) concilio Maguntino, auctor autem Panormiae et Maguntino, et Toletano.

284) vel od.: desid. in Ed. Bas. = C. LXII. 285) Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 2. — Ivo Pan. 1. 5. c. 81. Decr. ib. — 286) Ioan. c. 11. v. 43. — 287) rivus: Edd. coll. o. = C. LXIII. 288) cf. ad. c. 7. D. 74. = C. LXIV. 289) Ep. 3. (scr. A. 593.) 1. 3. Ed. Maur. = C. LXV. *) et Ans. — 290) c. 27. conc. Tol. IV. hab. A. 633. — Burch. 1. 2. c. 192. Ans. 1. 8. c. 27. Ivo Pan. 1. 3. c. 80. Polyc. I. 2. t. 36. — 291) interniorur: Edd. coll. o. — 292) means: Ed. Bas. — 293) patement: Ed. Bas. — 294) mutatis verbis, sed salva cententia. → Iac. c. 1. v. 50.

Quaest. III. C. LVL 270) totam: Ed. Bas. — 271) occident: ib. — 273) iusta: ib. — 273) desid. ib. — 274) alits: Kdd. coll. o. = C. LVII. 275) ad vers. 4. — 1vo Pan. 1.5. c. 64. Decr. p. 14. c. 6. - cf. Prov. c. 17. v. 15. sec. LXX. — 276) st non: Ed. Bas. = C. L.VIII. 277) costunxeril: Ed. Bas. — 278) cf/(cinur: Ed. Bas. = C. I.VIII. 277) costunxeril: Ed. Bas. — 278) ef/(cinur: Ed. Gal. coll. o. pr. Bas. — cf. Rom. c. 12. v. 5. — 278) Ess. o. 5. v. 90. = C. LIX. 180) Ess. c. 5. v. 90. = C. LXX. 281) cf. infra c. 88. — 1vo Pan. 1. 5. c. 79. Decr. p. 14. c. 8. Polyc. 1. 7. t. 1. — 282) subditorum: Edd. coll. o. = C. LXI. 283) Ivo Pan. 1. 5. c. 30. Decr. 19. —

in eum sententiam dedit, institiam Dei, in quem perturbatio non cadit, non imitatur.

567

C. LXVI. Sententia instituae non est pro praemie ferenda. Item Gregorius •) 295).

Qui recte iudicat, et praemium *inde* remunerationis ex-spectat, fraudem in Deum perpetrat, quia iustitiam, quam gratis impertiri debuit, acceptione pecuniae vendit. Bonis male utuntur qui iuste pro temporali lucro iudicant. Tales quippe ad veritatem non iustitiae defensio, sed amor prae-mii ²⁹⁶) provocat; quibus si spes nummi subtrahitur, con-festim a iustitiae defensione ²⁹⁷) recedunt. Acceptio num-morum ²⁹⁶) praevaricatio veritatis est. Unde et pro iusto dicitur ²⁹⁹) *Qui excutit manus* ³⁰⁰) suss ab emai munere, iste 301) in excelsis habitabit 302).

C. LXVII. In praepositorum operibus sibi totum ratio vendicet.

Item Gregorius lib. VIII. ep. 12. ad Guidiscalcum 303). Illa praepositorum solicitudo utilis est, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, et furor sibi nihil vendicat. Restringenda sub ratione potestas est, nec quic-quane³⁰⁴) agendum prius, quam concitata ad tranquilli-tatem mens redeat. Nam commotionis tempore iustum omne³⁰⁵) putat³⁰⁶) quod fecerit.

C. LXVIII. Graviter delinguit qui ex ira sententiam

profert. Item Ambrosius libro de sancto Iosepho, c. 13.

Ira saepe etiam innocentes in crimen adducit, quia, dum iusto amplius irascimur, et volumus alienum³⁰⁷) coërcere peccatum, graviora peccata committimus. Ideo Aposto-lus³⁰³) ait: Non vos "ipsos" vendicantes, carissimi; sed date locum irae; hoc est declinemus eam, ne nos illa corri-plat³⁰⁹). Unde Dominus³¹⁰) lesus, dimittens³¹¹) ad evangelizandum discipulos, misit eos sine auro, sine argento, sine pecunia, sine virga, *id est*, ut et ³¹²) incentiva³¹³) litis et instrumenta eriperet ultionis.

C. LXIX. Ratio debet corrigere quod furore promulgatum est.

Item ex lib. XI. ecclesiast. historias Rufini, c. 18.

Quum apud Thessalonicam, seditione³¹⁴) exorta, quidam vir ex militaribus impetu fuisset populi furentis exstinctus, Theodosius, repentini nuncii atrocitate succensus, ad ludos Circenses invitari populum, eique ex improviso circum-fundi milites, atque obtruncari ³¹⁵) passim, ut quisque oc-currisset, gladio iubet, et vindictam dari ³¹⁶) non crimini, sed fursi. Ob hoc quum a sacerdotibus Italiae arguere-tur³¹⁷), agnovit delictum, culpamque cum lacrimis professus, publicam poenitentiam in conspectu totius ecclesiae egit³¹⁶), et in hoc sibi tempus adscriptum absque regali fastigio patienter implevit. Quibus omnibus³¹⁹) illud quo-que mirabiliter³²⁰) adiecit; lege³²¹) sanxit in posterum, ut sententiae principum super animadversione prolatae in diem vigesimum³²²) ab exsecutoribus differrentur, quo lo-cue mirabiliter³²⁰ adiecit poenitentine poen cus misericordiae, vel, si res tulisset, poenitentiae non periret 323).

NOTATIONES

C. LXVI. o) Apud B. Gregorium non est inventum, sed apud Isidorum lib. 3. de summ. bon. cap. 58., quem citant Burchardus et Beda in scintillis [c. 71.].

C. LXX. p) De non praecipitanda sententia leguntur nonnulla apud B. Gregorium lib. 19. Mor. c. 23., ad ea verba lob.: Causam, quam nesciebam, diligentissime investi-gabam, et lib.-12. Regesti epist. 26. et alibi.

C. LXX. In distandis soutentils rectores nullo furore ducantur.

Item ex dietis GregoriiP)324).

Summopere praecavere 325) debent rectores 326) ecclesiarum 327) et qui publica fudicia exercent, ut in dictandis sententiis nullatenus levitate aut furore ducti sint praecisententiis nullatenus levitate aut furore ducti sint praeci-pites, sed causis prius diligenter ventilatis, quum res, quae ignorabatur, pleniter ad notitiam venerit, tunc divina et humana lex ³²⁸) resolvatur ³²⁹), et tunc secundum quod ibi constitutum est, remota personarum acceptione, definitiva proferatur sententia. Hinc est quod Moyses ³³⁰) querelas populi semper ad Dominum tabernaculum ingressus refere-bat, et iuxta quod Dominus imperabat iudicia proponebat, nimirum nos instruens, ut non ex corde nostro, sed ex praecepto divino condemnationis vel iustificationis senten-tiam proferamus. tiam proferamus.

C. LXXI. Iustum iudicium vendi non potest. Item Augustinus ad Macedonium, epist. LIV. 9)³³¹) Non licet iudici vendere iustum iudicium, etsi liceat advocato vendere iustum patrocinium, et iurisconsulto rectum consilium.

C. LXXII. De codem.

Item Isidorus it. III. de summo bono, c. 58.332) Pauper dum non habet quod offerat, non solum andiri contemnitur, sed etiam contra veritatem opprimitur. Cito violatur auro iustitia, nullamque reus pertimescit culpam, quam redimere nummis existimat.

Gratian. Huie itaque sententiae, quae non amore iusti-tice, sed es alia qualibet causa fertur in quenquam, humiliter obediendum est

Unde in Nicaeno Concilio, c. 5. 333):

C. LXXIII. Non recipiantur ab altis qui suorum episcoporum contrahunt offensam.

Servetur ista³³⁴) sententia, ut hi, qui ab aliis excommu-nicantur, ab aliis ad communionem non recipiantur. Re-quiratur sane, si³³⁵) forte ex aliqua indignatione animi aut contentione, aut qualibet tali commotione³³⁶) episcopi sui abstenti³³⁷) sint. Et infra: Ut ita demum hi, qui ob culpas suas episcoporum suorum offensas merito contraxerunt, digne etiam a ceteris excommunicati similiter habeantur, quousque episcopo suo²) visum fuerit humanio-rem circa eos ferre sententiam.

Gratian. Item sententia est iniusta ex ordine, guando non servato iudiciali ordine quilibet pro sua culpa damnatur. Unde Gregorius scribit Constantino, M Episcopo, lib. VIII. spist. 30. 338): Mediolanensi

C. LXXIV. Res dubia non definiatur certa sententia. Grave satis est et indecens, ut in re dubia certa detur 339) sententia.

C. LXXV. Non credantur quae certis indiciis non demonstrantur.

Item Augustinus in libro de poenitentia, c. 3.340) Quamvis vera sint quaedam, non tamen iudici sunt³⁴) credenda, nisi certis indiciis demonstrentur.

CORRECTORUM.

C. LXXI. q) Propria verba B. Augustini referuntur infra 14. q. 5. c. fin. vers. Sed non ideo. LXXIII. r) Episcopo suo: In prisca versione, quae ent in collectione Isidori, et huic valde similis est, legitur: guousgus in communi vel ipsi episcopo suo *), nec multo ali-ter in altera vulgata versione. Graece est: μέχοις αν τῶ κοινῶ τῶν ἐπισκόπων ἀόξη, id est: guousgus communi epi-connerum midectur. scoporum videatur.

Quaest. III. C. LXVI. 295) Isidor. de summo bono 1.3. c.54. Barch. - Edd. coll. o. - 296) pretii: Ed. Bas. - 297) confessione: Burch. - Edd. coll. o. - 296) muneram: orig. - 299) Esa. c. 33. V. 15. - 300) muneram: orig. - 209) Esa. c. 33. V. 15. - 300) muneram: orig. - 209) Esa. c. 33. V. 16. - 300) muneram: orig. - 209) Esa. c. 33. V. 16. - 300) muneram: orig. - 209) Esa. c. 33. V. 16. - 300) muneram: orig. - 209) Esa. c. 33. V. 16. - 300) muneram: orig. - 209) Esa. c. 33. V. 16. - 300) muneram: orig. - 209) Esa. c. 33. V. 16. - 300) muneram: orig. - 209) Esa. c. 33. V. 16. - 300) muneram: orig. - 209) Esa. c. 33. Statument est: Edd. coll. o. - 326) ne rect.: Edd. No. Ven. I. II. - vt rect.: Edd. rell. - 329) revolvatur: Reg. Ans. -304) quid: Edd. Coll. o. - 305) tra: orig. - Coll. citt. - 306) Exod. c. 33. = C. LXXIII. 307) aliena - peccala: S30) Exod. c. 33. = C. LXXIII. 307) aliena - peccala: S30) hab. A. 325. - Burch. I. 11. - 334) et isla: Coll. Hisp. - 40 in com-c. LXXX. 314) sodiito eset exoria, et : Edd. coll. o. - 315) incenticas: Edd. coll. o. - 317) redar-guerentur: eacd. - 318) except: Edd. coll. o. - 317) redar-320) miserabiliter: Ed. Bohm. - 321) Ad legee: Ed. Bas. - leges: 1.4. c. 114. Decr. p. 5. c. 247. - 341) add.: facile: orig.

C. LXXVI. Ante, quam examinentur, aliqui non iudicentur. Item Damasus Papa, epist. VI. 342)

569

Eorum, qui accusantur, causas discutere non licet prius, quam canonice vocati ad synodum veniant, et praesens per praesentem agnoscat veraciter et intelligat quae ei obii-ciuntur. Quod "bene" et per sapientiam Salomonis³) dici-tur³⁴³): Ante, quam scruteris, ne³⁴⁴) reprehendas. Intel-lige prius, et tunc increpa. Ante, quam audieris³⁴⁵), ne respondens³⁴⁶). Et licet apertissima sit contrariorum re-prehendens verutamen oportet ab his, ani det 14²) suret prehensio, veruntamen oportet ab his, qui dati 347) sunt ad eorum examinationem, ordinem servari.

C. LXXVII. Qui falsum de alio profert, et is, qui crimina credit, uterque reus est.

Item ex VIII. Synodo 1) 348).

Item ex VIII. Synodo ¹) ³⁴⁸). Non solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed et ³⁴⁹) is, qui aurem cito criminibus praebet. V1. Pars. Gratian. Quum ergo sententia ex ordine in-iusta est, nec tune ab ea recedendum est, quin etiam ante, guam sententia darctur in eum, pro qualitate reatus sui liga-tus apud Deum tenebatur. Contingit aliquando, ut adulter sententiam pro sacrilegio reportet, cuius reatum in conscien-tia non habet. Haec sententia, etsi iniusta sit, quia non est in eo crimen, super quod lata est sententia, tamen iuste ab eo reportata est, quia ex reatu adulterii iamdiu apud Deum excommunicatus fuerat. Et in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gregorii ¹⁵⁰): Sententia pastoris etc. §. 1. Iustam sententiam vocat, quando crimen subest, super quod fertur: iniustam, quando illud non subest, quae tamen timenda vel servanda est, quia ex alio iam dudum damnan-dus erat. Unde, quum praemisisset Gregorius³⁵¹): Utrum timenda vel servanda est, guia ex alio iam dudum damnan-dus erat. Unde, guum praemisisset Gregorius³⁵¹): Utrum iuste an iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, subsecutus adiceit: Ne is, qui subest, et quum iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suae sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absol-vere indiserete timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est ligari timeat vel iniuste, nec pastoris sui iu-dicium temere reprehendat: ne, etsi iniuste ligatus est, ex ipsa tumidae reprehensionis superbia culpa, quae non erat, fiat. §.2. Aliquando nullum subest crimen, et tamen vel odio indicis, vel factione inimicorum oppositam sibi sen-tentiam damnationis in se excipit. Unde Gregorius altⁿ)³⁵²):

C. LXXVIII. Quot modis humanum iudicium pervertitur. Quatuor modis pervertitur humanum iudicium: timore, dum metu potestatis alicuius veritatem loqui pertimesci-mus³⁵³); cupiditate, dum praemio animum³⁵⁴) alicuius corrumpimus; odio, dum contra quemlibet adversarium³⁵⁵) molimur; amore, dum amico vel propinquo complacere¹⁵⁶) contendimus.

Gratian. Quam vero grave sit vel odio, vel amicitia, vel metu, vel munere, vel quolibet modo iudicium pervertere, testatur Hieronymus in Amos cap. 6. dicens³⁵⁷):

C. LXXIX. De iis, qui aliquo modo iudicium pervertunt.

Quicunque aut consanguinitate, aut amicitia, *et e con-trario* vel hostili odio, vel inimicitiis in iudicando ducitur,

NOTATIONES

C. LXXVI. s) Salomonis: Citat librum sapientiae C. LXXVI. 8) Salomonis: Citat ibrum sapientae Sirach, id est Ecclesiasticum, nomine Salomonis. Ef sic ci-tatur etiam a B. Gregorio I. q. 1. Non est putanda. et a Cy-priano lib. 3. ad Quirinum c. 20., et a Clemente Alexandrino Stromatum 1. 7., et ab Origene hom. 18. in Numeros, et ab Hilario in Ps. 67., et ab aliis Patribus, cuius rei rationem reddidit B. Augustinus 1. 2. de doct. Christiana c. 8. et alibi. C. LXXVII. t) De hac inscriptione VIII. synodi nota-tum est sup. eadem, q. 3. Si quis frater.

Quaest. III. C. LXXVI. 342) Cap. Pseudoisidori. – Ans. 1. 3. c. 51 (48). – 343) Eccles. c. 11. v. 7. seqq. sec. LXX. – 344) non: Edd. coll. o. – 345) audias: eaed. – 346) reprehen-des: Ed. Bas. – reprehendas: Edd. rell. – 347) deputati: orig. = C. LXXVII. 348) ex Isid. Hisp. lbr. sent. 1. 3. c. 55. – Coll. tr. p. p. 2. t. 14. c. 25. – 349) desid. in Ed. Bas. = 350) supra ead. c. 1. – 351) hom. 26. in evang. = C. LXXVIII. 352) ex Isidor. 1. t. c. 54. – Burch. I. 16. c. 28. – 353) parescimus: orig. = 354) numeris aliculus corrampinar: ib. – 3550 adversari: ib. – 356) praestare: Edd. coll. o. – orig. – add.: auxilians. Edd. coll. o. pr. Bas. = C. LXXIX. 357) Hieron. in Amos. c. 6. v. 23. – 358) add.: damnationis: Edd. coll. o. = C. LXXX. 359) Ex Isidoro I. I. c. 55.

pervertit iudicium Christi, qui est iustitia, et fructum illius vertit in amaritudinem ³⁵⁶).

C. LXXX. De ils, qui metu potestatis veritatem occultant. Item Augustinus ad Casulanum^{3 359}).

Quisquis metu cuiuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei super se provocat, quia magis timet hominem quam Deum. Et post pauca: §. 1. Uterque ³⁵⁹) reus est, et qui veritatem occultat, et qui mendacium dicit, quia et ille prodesse non vult, et iste nocere desiderat.

C. LXXXI. De eodem. Item 361).

Nemo peritorum aut prudentium putet, quod minus sit periculum in verbis lingua mentiendo, quam manibus san-guinem fundendo. Melius est autem 362) pro veritate pati supplicium, quam pro adulatione *recipere* beneficium.

Unicuique providendum est, ne aliquem iniuste persequatur, iudicet vel³⁶⁴) puniat, ne lesum persequatur, iudi-cet³⁶⁵) vel puniat.

Gratian. Hic quoque, qui veritatem pro pecunia negat, vel falsum testimonium contra aliquem dicit, Deum negare vel vendere probatur.

Unde Beda ad c. 14. Marci +);

C. LXXXIII. Qui falsum testimonium dicunt, et veritatem pro pecunia negant, sceleris Iudae participes fiunt.

pro pecunia negant, sceleris Iudae participes fiunt. Abiit Iudas ad summos sacerdotes, et constituerunt ei pe-cuniam se daturos. Multi hodie scelus Iudae, quia Domi-num ac magistrum, deumque suum pecunia³⁶⁰) vendide-rit³⁶¹), velut immane et nefarium exhorrent, nec tamen cavent. Nam quum pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profecto, quia veritatem pro pecunia negant, Deum pecunia vendunt. Ipse enim dixit³⁶⁹): Ego sum veritas. Quum societatem fraternitatis aliqua discor-diae³⁶⁹) peste commaculant, Deum produnt, quia Deus³⁷⁰) caritas est. Qui ergo caritatis et veritatis iussa spernunt, Deum utique, qui caritas est et veritas, produnt, maxime quum non infirmitate vel ignorantia peccant, sed in simi-litudinem³⁷¹) Iudae quaerunt³⁷²) opportunitatem, qualiter arbitris absentibus mendacio veritatem, virtutem³⁷³) cri-mine mutent. mine mutent.

C. LXXXIV. Christum negat qui perversis se socium fucit. Item Hieronymus in epistolam ad Titum, c. 1. in extremo.

in extremo. Existimant quidam in eo tantum Christum negari, si in persecutione quis a gentilibus³⁷⁴) comprehensus se renue-rit³⁷⁵) esse Christianum. *Sed* ecce Apostolus³⁷⁶) omni-bus, quae perversa sunt, factis Deum asserit denegari³⁷⁷). Christus sapientia est, iustitia, veritas, sanctitas, fortitudo. Negatur per insipientiam sapientia, per iniquitatem iustitia, per mendacium veritas, per turpitudinem sanctitas, per imbecillitatem animi fortitudo. *Et* quotiescunque vinci-mur a³⁷⁸) vitiis atque peccatis, toties Deum negamus, et e contrario, quoties bene³⁷⁹) quid agimus, Deum confite-mur. Nec arbitrandum est in³⁸⁰) die iudicii illos tantum

CORRECTORUM.

C. LXXVIII. u) Apud Gregorium non est inventum, sed apud Isidorum (quem citat Burchardus) et paulo etiam plenius: et sequitur nonnallis interiectis post caput: Qui recte, sup. ead.

C. LXXX. v) Caput hoe non est inventum apud B. Augustinum, cuius posteriorem partem citat etiam Bur-chardus ex dictis Augustini. Simillima leguntur in eodem libro 3. Isidori, cap. 59.

- Coll. tr. p. p. 2. t. 50. c. 27. Deusdedit p. 1. Burch. l. 16. c. 12. - 360) cf. c. 1. X. de crim. falsi. = C. LXXXI. 361) Caput In-certum. - 362) enim : Ed. Bas. = C. LXXXII. 363) Caput P s eu-doisidori. - 364) et : Ed. Bas. - 365) ind. vel pun. : desid. in Edd. coll. o. pr. Bas. = C. LXXXIII. $\frac{1}{7}$) Coll. tr. p. p. 2. t. 50. c. 19. -366) pro pec. : Ed. Bas. - 367) vendidit : Edd. coll. o. pr. Bas. -368) Ioan. c. 14. v. 6. - 369) discordia : Edd. Bas. - 370) 1 Ioan. c. 4. v. 7. - 371) similitudine: Ed. Bas. - 372) Matth. c. 26. -- 373) et virt. : Edd. coll. o. = C. LXXXIV. 374) gentious : Edd. coll. o. - 375) add. : confileri : eaed. - 376) Til. c. 1. - 377) negari : Edd. coll. o. - 378) desid. in Ed. Bas. - 379) bonum : Edd. coll. o. - 380) Matth. c. 10.

571

a Doi filio 181) denegandes 282), qui in martyrio Christum denegarunt 283), sed 284) et illos omnes, quorum opere, vel sormuse, vel cogitatione Christus negatus negat vol confeasus confitetur. De hac puto confessione et 285) discipulis praecepit 286), dicens: Eritis mihi testes in Ilierusalem, of in omni ludges, et Samaría, et usque ad extremum 287) sorrae.

C. LXXXV. Qui Christianum se negat Christum negare convincitur.

Item Augustinus tractats CXIII. ad cap. 18. Ioannis. Non solum abnegat Christum qui dicit eum non esse Christum, sed ille etiam qui, quum sit, negat se esse Christianum. Dominus³⁵⁶) enim non ait Petro, discipulum meum te negabis, *sed: me negabis*. Negavit ergo ipsum, quum se negavit esse eius discipulum. Quid autem aliud isto modo, quam se negavit esse Christianum? Item w) tractats LXVI.: §. 1. Timendo mortem carnis tuae mortem dabis animae tuae. Quanta enim vita est confiteri Christum, tanta est mors negare Christum. An Apostolus Petrus (sicut eum quidam favore perverso excusare nituntur) Christum non negavit, quia interrogatus ab ancilla hominem se nescire respondit?

C. LXXXVI. Ferilatem prodit non solum qui pro veritate mendacium loguitur, sed etiam qui verilatem non libere praedicat.

Item Ioannes Chrysostomus [id est, Audor operis imperfecti, in Matth. hom. 25.]

Nolite timere eos, qui occidant corpus³⁸⁹), ne forte propter timorem mortis non libere dicatis quod audistis, nec fiducialiter³⁵⁹) praedicetis omnibus quod h' aure soli audistis. Sic³⁹¹) ergo ex his vorbis ostenditur, *quod* non solum ille proditor eat veritatis, qui transgrediens veritatem palam pro veritate mendacium loquitur, sed etiam ille, qui non libere veritatem pronunciat, quam libere pronunciare oportet, aut non libere veritatem defendit, quam libere defendere convenit³⁹²), proditor est veritatis. Nam sicut sacerdos debitor est, ut veritatem, quam audivit a Deo, libere praedicet, sic laicus debitor est, ut veritatem, quam audivit quidem a sacerdotibus probatam in scripturis, defendat fiducialiter. Quod si non fecerit, proditor³⁹³) est veritatis. Corde³⁹⁴) enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Gratian. Haec zententia potias indicem laedit quam eum, in gueun temere fertur.

Unde Augustinus ait ?95):

C. LXXXVII. Iniuste aliquem anathematizans sibi, non aliis nocet.

filud plane non temere dixerim, quod si quisquam fidelium fuerit anathematizatus iniuste, potius ei oberit, qui facit³⁹⁶), quam³⁹⁷) qui hanc patitur iniuriam. Spiritus enim sanctus habitans in sanctis, per quem quisque ligatur ant solvitur, immeritam nulli ingerit poenam. Per eum quippe diffunditur caritas in cordibus nostris, quae non agit perperam. Pax *) ecclesiae dimittit peccata³⁹⁸), et ab ecclesiae pace alienatio tenet peccata non secundum arbitrium hominum, sed secundum arbitrium³⁹⁹) Dei. Petra *enim* tenet, petra dimittit; columba tenet, columba dimittit; *unitas tenet, unitas dimittit*.

C. LXXXV. w) Item: In duobus vetustis Gratiani exemplaribus hoc est aliud caput, et rubricam habet: De eedem. Est enim ex tractatu 66. in loannem.

Gratian. Itom Sciemon †): Sicut avis in incertum volans, et passer quolibet vadens, sic maledictum frustra prolatum venit super eum, qui misit illud.

C. LXXXVIII. Cuius vita officio non congruit, alios ligatus soloit.

Item Gregorius Papa homilia XXVI. in erangelia 400).

Plerumque contingit, ut "hic" iudicis locum teneat, cuius ⁴⁰¹) ad locum vita minime concordat, ac "proinde" ⁴⁰²) saepe agitur, ut vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat, saepe in solvendis ac ligandis subditis suae voluntatis motus, non autem causarum merita sequatur ⁴⁰³). Unde fit, ut ipse ⁴⁰⁴) ligandi aut solvendi potestate se privet. Et infra: §. 1. Saepe fit, ut erga quemlibet proximum odio vel gratia moveatur pastor. Iudicare ⁴⁰⁵) autem digne de subditis etc. Unde recte per Prophetam ⁴⁰⁷) dicitur: Mortificabant animas, quae non moriebantur ⁴⁰⁷, et ioificabant animas, quae non moriebantur ⁴⁰⁷, et autem digne de subditis etc. Unde recte per Prophetam ⁴⁰⁶, dicitur: Mortificabant animas, quae non victurum viviticare nititur qui reum a supplicio absolvere ⁴⁰⁶) conatur. §. 2. Causae ergo pensandae sunt, et tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda. Videndum ⁴⁰⁹) est, quae culpa praecessit, et quae sit poenitentia secuta post culpam, ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat. Tunc ⁴¹⁰) enim vera est absolutio etc. Et infra: §. 3. Ex qua consideratione intuendum est, quod illos nos debemus per pastoralem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum cognoscimus per suscitantem gratiam vivilicare. Et infra: §. 4. Veniat itaque foras mortuus, id est culpam contiteatur peccator. Venientem vero foras solvant discipuli, ut ³¹¹) meruit qui non erubuit confiteri quod fecit. §. 5. Haec de solutionis ordine breviter diverim ⁴¹³, ut sub magno moderamine ⁴¹⁴) pastores ecclesiae vel solvere studeant ⁴¹⁵, vel ligare.

C. LXXXIX. Viribus caret sententia iniuste prolata. Item Calixtus Papa epist. I. ad Benedictum Episcopum⁴¹⁶).

Iniustum iudicium et definițio iniusta, regio metu aut^{4,1}) iussu, aut cuiuscunque episcopi aut potentis a iudicibus ordinata vel acta^{4,1,8}), non valeat. §. 1. Homini religioso parum esse debet inimicitias aliorum non exercere, vel "non" augore male loquendo, nisi etiam eas exstinguere bene loquendo studuerit. §. 2. Melior est în malis factis humilis confessio quam în bonis superba gloriatio.

C. XC. Praemium meretur qui iniuste maledicitur.

Item Augustinus super Psal. CXI. ad vers. Faciens misoricordias Dominus.

Qui iustus est, et iniuste maledicitur, praemium illi⁴¹⁹) redditur.

Gratian. Hic etsi, ut dictum est, non tenentur ligatus apud Deum, sententiae tamen parere debet, ne ex superbia ligetur qui prius ex puritate conscientiae absolutus tenebatur.

VII. Pars. §. 1. Idem est quando contra acquitatem sententia fertur, veluti quando subditi non possunt cogi ad motum, scientes obedientiam non esse servandam praelatis in rebus illicitis.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LXXXVII. x) Pax: Haec pars (nam superior non est inventa apud B. Augustinum) ex ipso est emendata, et nonnihil aucta.

pecc., et — alienatus (enet: Edd. rell. — 399) desid. in Ed. Bas. — +) Prov. c. 20. v. 2. == C. LXXXVIII. 400) Ivo Pan. 1. 5. c. 78 — 80. Decr. p. 14. c. 3. — 401) cut. orig. — Ed. Bas. — 402) desid. ap. Iv. — 403) seguitar: Edd. coll. o. — 404) hac ipsa: orig. *ipsa*: Ivo Decr. — 405) supra c. 60. — 406) Ezech. c. 13. v. 19. — 407) mortuatur: orig. — Ivo Decr. — Edd. coll. o. pr. Bas. — 408) solvere: Edd. coll. o. — 409) Unite ridendum: eaed. — 410) cf. supra end. c. 62. — 411) quia — debent: Edd. coll. o. — 412) quan mer.: desid. in Ed. Bas. — 413) dixinus: Edd. coll. o. = 414) magna moderutione: Fd. Bas. — 415) dobeant: Edd. coll. o. = 414) magna moderutione: Fd. Bas. — 415) dobeant: Edd. coll. o. = 415. Decr. p. 5. c. £35. p. 16. c. 9. — cf. C. 25. q. 1. c. 8. — 417) ef: Edd. coll. o. — 418) facta: Edd. Bas. Lugdd. == C. XL. 419) desid. in Ed. Bas.

Quaest. III. C. LXXXIV. 381) add.: esse: Edd. Bas. Ven. II. Lugdd. Par. — 382) negandos: Ed. Bas. — 383) negacerunt: Edd. cell. o. — 384) sed per omnia opera, sermones, coglidiones Christus vol negatus negat: orig. — 385) de qua disc.: Edd. Lugdd. II. III. qua disc.: Edd. rell. — 386) practipit: Ed. Bas. — cf. Act. c. 1. v. 8. — 367) ultinum: Edd. coll. o. = C. LXXXV. 388) Luc. c. 22. v. 34. = C. LXXXVI. 389) Matth. c. 10. v. 28. — 390) non pracdic. altis oun.: Ed. Bas. — practic. in omnibus: orig. — 391) Sicut ergo: Ed. Bas. — sicut enim: Edd. rell. — 392) oportet: orig. — 393) prodidit: Edd. Arg. Bas. — prodit: Edd. rell. — ceritutem: Edd. coll. o. — 394) Rom. c. 10. v. 10. = C. LXXXVII. 393) Priorem capitis partem Algerus 1. 1. c. 67. recte Badat ex Aug. ad Classicianum; altera samta est ex 1. 3. de haptismo c. 18. — Ans. 1. 12. c. 67 (66). Polyc. 1. 7. t. 1. — 396) fect: Ed. Bas. — 397) add.: ei: [b. — 396) peccalu, ab ecol. pace alignatis tenet: Ed. Bas. —

Unde Eutychianusy) Papa ak 420):

C. XCI. Non est obediendum episcopo, qui pro haereticis missam canere inbet.

Si quis episcopus aut abbas presbytero aut monacho suo usserit missas pro haereticis ») cantare, non licet, et *21) non expedit obedire eis.

C. XCII. Praeceptis non obedire multoties expedit.

Item Augustinus*)422).

Non⁴²³) semper malum est non obedire praecepto⁴²⁴); quum enim Dominus iubet ea 423), quae sunt contraria Deo, tunc ei obediendum non est.

C. XCIII. De codem.

Item Hieronymus in epist. ad Titum b) c. 2., vers. Servi dominis suis subditi 426).

Si dominus ca iubet, quae non sunt adversa 427) scripturis Si dominus ea iubet, quae non sunt adversa 427) scripturis sanctis, subiiciatur servus domino 428). Si vero contraria praecipit 429), magis obediat spiritus quam corporis do-mino. Et infra c. 3: §. 1. Si bonum est quod praecipit imperator *et praeses*, iubentis obsequere 430) voluntati; si vero malum, responde 431) ei illud de Actibus aposto-lorum* 432): Obedire oportet Deo magis guam hominibus. Hoc ipsum et de servis *intelligamus* apud dominos, et de uxoribus apud viros, et de tillis apud parentes 433), quod in illis tantum debeant 434) dominis, viris 435), parentibus esse subiecti, quae contra Dei mandata non veniunt 436).

C. XCIV. Non sunt audiendi qui contra Deum alignid inbent.

Item Ambrosius •) 437).

Iulianus imperator, quamvis esset apostata, habuit tamen sub se Christianos milites, quibus quum dicebat, producite aciem pro defensione reipublicae, obediebant ei. Quum autem diceret eis, producite arma in Christianos, tunc co-gnoscebant imperatorem coeli.

C. XCV. Non iubet aliquid iniustum qui Deum

timere probatur. Item Fabianus Papa, epist. II. omnibus Episcopis⁴³⁸). Qui omnipotentem Deum metuit, nec contra evangelium⁴³⁹) vel 440) contra apostolos, nec contra prophetas vel sancto-rum Patrum instituta aliquid ullomodo agere consentit.

C. XCVI. Et qui peccat, et qui peccanti consentit, uterque reus est.

Item Nicolaus Papa Lothario Regi 441).

Ita corporis tui cedere motibus consensisti, et relaxatis Ita corporis tui cedere motibus consensisti, et reiavatis voluptatum habenis temetipsum in lacum miseriae et in lutum faecis prohibitum⁴⁴²) deiecisti, ut qui positus fue-ras ad gubernationem populorum effectus sis ruina multo-rum. Probat hoc Thiegualdi⁴⁴³), et Guntharii dudum episcoporum legitimus casus, qui pro eo, quod te minime competenter erudierunt⁴⁴⁴), quinimo quia praevaricatio-nem tuam tegere argumentis suis, et sub quadam iustitiae specie, fucatis quibusdam exquisitis adinventionibus, aequi-tatem obruere studerunt. nostra sunt apostolica denositi tatem obruere studerunt, nostra sunt apostolica depositi

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XCI. y) Eutychianus: Burchardus et Ivo refe-runt et Eutychiano simul caput hoc, et c. Si guis. 24. q. 1., quod tamen Gratianus citat ex lulio. z) Haereticis: Ceteri collectores addunt: mortuis,

quam vocem hic auctor glossae supplevit. C. XCII. a) Huius capitis partim verba ipsa, partim sententia habentur apud beatum Ambrosium, lib. de paradiso cap. 6.

auctoritate, et ab omni episcopatus regimine regulariter sequestrati.

C. XCVII. De eodem.

Rem Augustinus sermone VI. de verbis Domini4),445). Qui 446) resistit potestati Dei ordinationi resistit. Sed quid, Qui ****) resistit potestati Dei ordinationi resistit. Seu quiu, si illud iubeat, quod non debeas facere? Hic **7) sane contemne potestatem *timendo potestatem*. Ipsos huma-narum legum gradus advertite ***). Si aliquid iusserit cu-rator, nonne faciendum est? Tamen ***9), si contra pro-consul *5*0) iubeat, non utique contemnis potestatem, sed eligis maiori servire. Nec hinc *51) debet minor irasci, si maior praelata *52) est. Rureus si aliquid inse procone eligis maiori servire. Nec ninc ...) never minor iraso, na maior praelata ⁴⁵²) est. Rursus si aliquid ipse procon-sul ⁴⁵³) iubeat, et aliud iubeat imperator, "numquid du-bitatur illo contemto illi esse serviendum? Ergo", si ⁴⁵⁴) aliud imperator et aliud Deus, quid iudicatis? "Solve trialiud imperator et aliud Deus, quid iudicatis? "Solve tri-butum, esto mihi in obsequium. Recte, sed non in idolio: In idolio prohibet. Quis prohibet !* Maior potestas ⁴⁵⁵). Da veniam ⁴⁵⁶): tu carcerem, ille gehennam minatur. Hie iam tibi assumenda est fides tua tanquam scutum, ia quo possis omnia ignita iacula inimici exstinguere.

C. XCVIII. De eodem.

Idem Donatistis epist. CLXVI. 457)

Imperatores, si in errore essent (quod absit), pro errore suo contra veritatem leges darent, per quas iusti *et* pro-barentur ⁴⁵⁸), et coronarentur, non faciendo ⁴⁵⁹) quod illi iuberent, quia Deus prohiberet ⁴⁶⁰). Sicut iusserat Nabuiuberent, quia Deus prohiberet⁴⁶⁰). Sicut iusserat Nabu-chodonosor, ut aurea statua adoraretur, quod qui facere noluerunt Deo talia prohibenti⁴⁶¹) placuerunt. Quando autem imperatores veritatem tenent, pro⁴⁶²) ipsa con-tra errrorem iubent. Quod quisquis contemserit ippe sibi iudicium acquirit. Nam *et* inter homines poenas luit, et apud Deum sortem⁴⁶³) non habebit, quia⁴⁶³) hoc facere noluit, quod ei per cor regis ipsa veritas iussit. Sicut ipse⁴⁶⁵) Nabuchodonosor, poștea⁴⁶⁶) miraculo salu-tis trium Duerorum commotus atoue mutatus⁴⁶⁷), pro vetis trium puerorum commotus atque mutatus 467), pro vetis trium puerorum commotus atque mutatus 467), pro ve-ritate contra errorem edictum proposuit, ut quicunque blasphemarent deum Sidrac, Misac et Abdenago, in in-teritum irent, et domus eorum in dispersionem 468). Et non vultis, ut 469) aliquid tale contra vos iubeant impera-tores Christiani, quum sciant a vobis in eis, quos rebapti-zatis, Christum exsufflari? Idem in Pradmis 470): §. L Iulianus exstitit infidelis imperator. Nonne exstitit apo-stata, iniquus, idololatra? Milites Christiani servierunt imperatori infideli. Ubi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum, qui in coelo erat. Quando vole-bat, ut idola colerent, ut 471) thurificarent, praeponebant illi Deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguecontra illam gentem, statim obtemperabant. Distingue-bant 472) dominum acternum a domino, temporali, fet tamen subditi erant propter dominum aeternum etiam domino temporali*.

C. XCIX. Per obedientiam bonum deserere, malum vere nunquam facere licet. Item Gregorius, c. 12. lib. XXXV. in Iob.

Quid ergo mirum, si homo peccator se obedientiae in prae-

C. XCIII. b) Titum: Sic est emendatum ex Poly-carpo, quum antea citaretur: *od Ephesinos*, emendato etiam et nonnihil locupletato ipso capite ex originali. C. XCIV. c) Infra eadem c. *Imperatores. §. Iulianus.* habetur haec sententia, fortasseque ex eo loco mutatis verbis confectum est hoc capitulum.

C. XCVII. d) Emendatum et locupletatum est caput hoc ex ipso originali.

445) Sermo 69. Ed. Maur. — Polyc. 1. 1. t. 27. — 446) Rom. e. 18. v. 2. — 447) hoc — contemnas: Ed. Bas. — 448) adverte: Edd. coll. o. — 449) non tamen: Edd. Bas. Lugdd. — 450) proconsulem: orig. — Edd. Arg. Bas. Lugd. 1. — 451) huic: Ed. Bas. — 459) praetatus: Edd. coll. o. — 459) consul: eaed. — 454) vet si: eaed. — 455) add.: Deus: eaed. — 456) add.: o imperator: eaed. =C. XCVIII. 457) Ep. 105. Ed. Maur. scr. A. 409. — 1458) compro-barentur: Ed. Bas. — 459) faciendum: Edd. coll. o. — 460) pro-hibe: eaed. — 461) prohibeate: Ed. Bas. — 462) et pro: Edd. Ven. II. Lugdd. Par. — 463) frontem: orig. — Edd. coll. o. — 464) qui: Ed. Bas. — 465) et ipse: Edd. Bas. Ven. II. Lugdd. Par. — cf. Daniel. c. 3. — 466) post miracule: Edd. coll. o. — 467) com-mutatus: Ed. Bas. — 468) ruinam: eaed. — 469) desid. in Ed. Bas. — quod: Edd. rell. — 470) in Praim. 124. — Ivo Decr. p. 5. c. 7. — 471) ed: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. — 473) et dist.: Edd. coll. o.

Quaest. III. C. XCI. 420) ex c. 2. poenitentialis Hieronymo adscripti. - cf. C. 24. q. 1. c. 41. - Isurch. L 19. c. 105. Ans. I. 11. c. 135. Ivo Decr. p. 15. c. 117. - 421) non entim: Edd. coll. o. = C. XCII. 422) Ex Ambrosio (vide Corr.) recte citat Algerus I. 1. c. 33. - 423) add.: entim: Ed. Bas. - 424) praceptis: ib. -425) desid. ib. = C. XCIII. 426) Ans. I. 13. c. 26 (27). Polyc. I. 1. t. ult. - 427) contraria rel adv.: Ed. Bas. - 426) sadd.: suc: ib. - 429) pracepit: ib. - 430) exsequere voluntalem: ib. - 431) re-spondet: Ed. Böhm. - 432) Act. c. 5. v. 29. - 433) patres: Edd. coll. o. - 434) debent: Ed. Bas. - 436) samt: Edd. coll. o. = C. XCIV. 437) cf. infra c. 98. = C. XCV. 438) Caput Pacudo isidori, cf. Greg. M. I. 5. ep. 43. - 439) add.: Christi Ed. Bas. - 440) nec: Edd. coll. o. = C. XCVI. 441) Ca-put incerti temporis. - 1vo Decr. p. 8. c. 227. - cf. supra c. 10. -442) pro Nbitu: Ivo. - 443) Thestogandi: Böhm. - 444) ernetie-rant: Ed. Bas. - ernetierint: Edd. rell. pr. Lagdd. II. III. = C. XCVI.

sentis vitae brevitate subiicit, quando hane mediator Dei et hominum tenuit et tenendam praecepit •) 473), et quum obedientes remunerat, non relinquit! Sciendum vero 474) opedientes remunerat, non reimquit: Sciendum vero ⁴⁷⁴) est, "quod" nunquam per obedientiam malum fieri, ali-quando autem per obedientiam debet bonum, quod agitur, intermitti. Neque enim in paradiso arbor mala exetitit, quam Deus homini ne contingeret interdixit; sed ut melius quasa beus nomin no contingeret intratit; sed ut mellus per obedientiae meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat, ut *hunc**^15) etiam a bono prohiberet *⁷⁵), quateaus tanto verius hoc, quod ageret, virtus esset, quanto et a bono cessans auctori suo se subditum humilius *⁷⁷) exhiberet.

C. C. Apud Deum maledicitur quí peceantibus consentit. Item Isidorusf) 478).

Qui consentit peccantibus, et desendit alium delinquentem. maledictus erit apud Deum et homines, et corripietur inmaledicius eru apud Jeum et nomines, et corripetur in-crepatione severissima. Hinc etiam quidam sanctiavinus Pater ait: Si quis peccantem defendit, acrius quam ille, qui peccavit, coërceatur. Hinc et alius Pater ait: Si quis alterius errori consenserit⁴⁷⁹), ^{*}et⁴⁸⁰) illi consilium de-derit, ut se tardius humillet^{*}, sciat se cum illo simili modo tudiendum eulophilam iudicandum culpabilem.

C. Cl. Non est obediendum quod contra Deum praecipitur. Item Isidorus 6) †).

Si is, qui praeest, fecerit, aut cuiquam quod a Domino 481) prohibitum est facere iusserit, vel quod praeceptum est praeterierit aut praeterire mandaverit, S. Pauli apostoli sententia ei ingerenda est, dicentis⁴⁶²): Etiamsi nos aut angelus de coelo evangelizaverit volis, praeterquam quod volis evangelizavimus, enathema sit. I dem: §. 1. Si quis prohibet b) vobis quod a Domino praeceptum est, vel rursus imperat fieri quod Dominus prohibet, exsecrabilis sit omni-bus, qui diligunt Deum. Idem: §. 2. Is, qui praeest, si praeter voluntatem Dei, vel praeter quod in sanctis scripturis evidenter praecipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falsus testis Dei aut sacrilegus habeatur.

tanquam Taisus testis idei aut sacrinegus nabeatur. Gratian. Quum ergo subditi excommunicantur ideo, quia ad malum cogi non possunt, tunc sententiae non est obedien-dum, quia iurta illud Gelasii³⁶³). Noc apud Deum, nec apud ecclesiam eius, quemquam gravat iniqua sententia. VIII. Pars. §. 1. Quod outem supra communicantes ercommunicatis de ecclesia abiici iubentur, non de quolibet

mode communicantibus intelligendum est.

Unde Nicolaus Papa Hincmaro, Remorum Archiepiscopu *8+):

C. Cll. De his, qui cum excommunicatis communicant.

Excellentissimus rex Carolus apostolatum nostrum consuluit, quid agendum sit de his, qui communicant cum his, qui cum Engeltrude saepe damnata femina communicant, quoniam eam 453) cum communicatoribus suis et fautori-bus pari vinculo anathematis constat esse adstrictam. Qua-propter nunc beatitudiai tuae iniungimus, ut, super hoc ritaliter implevi sacramentum, quia in consensum 507) et

NOTATIONES

C. XCIX. e) Tenuit et tenendam praecepit: Hasc absunt a plerisque manuscriptis et ab originali. Simile quiddam legitur apud B. Augustinum, sermone 5. ad fratres in eremo. Nec mirum, inquit, si nos peccatores obedientiae subicimur, quando hane mediator Dei et hominum etiam in morte non deseruit, et ei se subiecit, qui per omnia erat Patri aegualis.

C. C. f) Prima pars huius capituli usque ad vocem : severissima, habetur in regula B. Pachomii Romae edita. Totum vero exstat apud Smaragdum in expositione regulae B. Benedicti cap. 69. Citat autem Basilium, quemad-modum et Burchardus et lvo*), et sensus est in regulis ipsius Basilii brevioribus, regula 7.

nostra auctoritate fretus, curam de his sumere studeas, et quia docta divinitus sanctitas tua valde novit, aliud esse ex necessitate, aliud ex ignorantia, atque aliud, quod ex⁴⁸⁶) studio delinquitur, istudque posterius duobus⁴⁸⁷) prioribus districtius⁴⁸⁸) esse puniendum, idcirco solerter invigilet, et cauta discretione⁴⁸⁹) singulorum modos diudicet, quatenus qui ex necessitate aut ignorantia delin-quunt auctoritate nostra per 490) te absolvantur: si tamen ipsa corum ignorantia, vel nocessitas vera, et non simu-lata, vel non ex voluntate processerit, quia, ut bene no-sti⁴⁹¹), plerique sunt qui possunt quidem, sed nolunt recta nosse. Unde Psalmista⁴⁹⁹) de huiusmodi⁴⁹³): Nelati⁴⁹⁴), inquit, intelligere, ut bene ageret. Illos autem, qui studio suo obligantur, et contentu interdicta nostra postponunt, non nisi digna satisfactione praeveniente volumus a te prorsus absolvi.

C. Clil. De éle, qui sine culpa cum excommunicatie communicant.

Item Gregorius VII. lib. V. Regesti, in Concilio Romae habito 405).

Quoniam multos peccatis nostris exigentibus pro causa excommunicationis perire quotidie ceraimus, partim igno-rantia, partim ninia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate ⁴⁹⁶), devicti misericordia anathematis sententiam ad tempus, prout possumus, "opportune" temperamus. Apostolica itague auctoritate ab anathematis vin-culo hos subtrahimus, videlicet uxores, liberos⁴⁹⁷), ser-vos, ancillas, seu maacipia, nec non rusticos servientes⁴⁹⁸), et⁴⁹⁹) omnes alios, qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur, et eos, qui ginoranter ex-communicatis communicant, sive illos, qui communicant cum eis, qui excommunicatis communicant. Quicunque autem orator, sive peregrinus, aut viator in terram excom-municatorum devenerit, abi non possit emere vel noa ha-beat unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis non 500) in sustentatio-nem superbiae, sed humanitatis 501) causa dare aliquid voluerit non probiberur. voluerit, non prohibemus.

C. ClV. De Bonifacio, qui excommunicatis et pseudoépi-scopis ¹) se non communicaturum inravit. Item Bonifacius Martyr Zachariae Papae in

epist., quae incipit: "Paternae." k) 502)

Antecessor praedecessoris vestri venerandae memoriae Gregorius, dum me indignum ordinavit et ad praedicandum verbum Dei Germanicis gentibus misit, sacramento me constrinxit, ut canonicis et iustis episcopis et presby-teris in verbo, facto ⁵⁰³), consensu ⁵⁰⁴), adstipulator fierem et adjutor (quod ⁵⁰⁵) cum divina gratia adimplere⁵⁰⁶) studui); faisos autem sacerdotes, hypocritas et seductores po-pulorum vel corrigerem ad viam salutis, vel declinarem et abstinerem a communione ipsurum; quod ex parte ser-

CORRECTORUM.

C. CI. g) In regulis brevioribus B. Basilii, c. 114. et 303., simillima leguntur hisce omnibus, quae in hoc capite continentur.

h) Si quis prohibet: In lib. B. Basilii de institutis monachorum, Rufino interprote, fere eadem habentur A. 14., quemadmodum ultimus vers. Is, qui praeest. ibid. c. 16.

C. CIV. A Et pseudoëpiscopis: Hic in aliquot

vetustis antea legebatur: excommunicatis a pseudocpiscopis. k) Epistola, in qua habetur capitulum hoc, edita est per Laurentium Surium in vita S. Bonifacii, legati Germaniae et martyris. Emendatior autem exstat manuscri-pta Romae in bibliotheca monasterii Dominicani.

per le: desid. in Ed. Bas. – 491) nostis: ib. – 492) Psal. 35. v. 3. – 494) noluerunt quidem – agerent: Edd. coll. o. pr. Bas. == C. CHI. 495) in conc. Rom. hab. A. 1078. – Ivo Pan. I. 5. c. 125. Decr. p. 14. c. 43. – 496) ex nec.: Edd. coll. o. – 497) filios: Edd. coll. o. – liberos. filios: Ivo Pan. – 498) et serv.: Edd. coll. o. – Ivo. – orig. – 499) nec non onu.: Edd. Arg. Par. – nec non et onu.: Edd. rell. – 500) in sustentationem non sup.: Edd. coll. o. – 501) humilitatis: Ed. Bas. = C. CIV. 502) ser. c. A. 751. – Ivo Decr. p. 3. c. 95. – 503) et facto: Edd. coll. o. – 504) et cons.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – Ivo. – in cons.: Ed. Arg. – et in cons.: Edd. rell. – 505) hoc autem: orig. – Ivo. – Edd. coll. o. – 506) implere: eaed. pr. Bas. – 507) et in cons.: Fd. Bas.

Quaest. H. C. XCIX. 473) (cn. el (cn. prasc.: desid. in Ed. Bas. - 474) tamen: Edd. coll. o. - 475) desid. in orig. - 476) prohiberetur: orig. - Edd. coll. o. - 477) el humilem: Edd. coll. o. \pm C. C. \Rightarrow) et Anselm. - 478) Coll. tr. p. p. 8. t. 14. c. 21. -Burch. 1. 11. c. 46. Ans. 1. 13. c. 5. Ivo Decr. p. 14. c. 110. -479) consentil: Edd. coll. o. - 480) et - humilet: desid. ap. Iv. et Burch. = C. CI. \pm) Coll. tr. p. ib. c. 18 - 20. - 481) Dee: Ed. Bas. - 482) Gal. c. 1. v. 8. - 483) supra c. 46. = C. CII. 485) eos - adsirictos: orig. ap. Mansl. - 486) desid. in Ed. Bas. - de: Edd. rell. - 487) et duobus: Ed. Bas. - 489) strictius: orig. Ivo. - Edd. coll. o. - 489) districtione: Edd. coll. o. - 490)

in consilium eorum non venit anima mea, corporaliter autem ab eis omnino abstinere non potui. Dum enim venissem ad principem Francorum cogente ecclesiarum necessitate, non tales ibi reperi quales volui, sed tamen in sancta communione cerporis Christi illis⁵⁰⁸) non communicavi.

C. CV. Excommunicatis non communicat qui eis animo non consentit.

Item Zacharias Papa Bonifacio Martyri in epistola, cuius initium est: "Benedictus Deus."1) 509)

Quod praedecessor noster ⁵¹⁰) beatae memoriae Gregorius, huius *sanctae* sedis apostolicae praesul, dum ad praedicandum verbum evangelii ⁵¹¹) tuam misisset fraternitatem in Germaniae partibus et gentibus illis paganis, verbo ⁵¹³) pollicitationis illam ⁵¹³) voluit ante esse munitam ⁵¹⁴), ita ut orthodoxos episcopos, presbyteros, vel⁵¹³) quoscunqué reperire potuisses in verbo exhortationis perfectos, amplius confirmares, et eis communicares (quod et factum est); si quos vero seductores episcopos aut pseudopresbyteros, ⁴vel quosque* a recto fidei tramite deviantes reperisses, nulla tibi cum eis esset communio, quod te, sulatiante ⁵¹⁶) Deo, usque ad praesens spiritualiter servasse confessus es, vel, si omnino propter principalem et humanum favorem gentis Francorum, dum ad eos accessisses, corporaliter abstinere non valuisti cogente ecclesiarum Dei necessitate, et tamen ⁵¹⁷) in eorum consilio et consensu communionis anima tua non est coinquinata: itaque propter hoc, quod cum eis conversatus es, non consentiens iniquitati eorum, nullum tibi est detrimentum coram Deo.

IX. Pars. Gratian. Excommunicationis autem forma et modus, atque reconciliationis hic est.

Debent⁵¹⁸) duodecim sacerdotes episcopum circumstare, et lucernas ardentes in manibus tenere, quas in conclusione anathematis vel excommunicationis proiicere debent in terram et conculcare pedibus; deinde epistola per parochias mittatur, continens excommunicatorum nomina et causam excommunicationis.

C. CVII. De codem.

Item ex Concilio Arausico⁵¹⁹).

Canonica instituta et sanctorum Patrum exempla sequentes, ecclesiarum Dei violatores^a) auctoritate Dei et iudicio sancti Spiritus a gremio sanctae matris ecclesiae et a consortio totius Christianitatis eliminamus, quoadusque resipiscant et ecclesiae Dei satisfaciant.

C. CVIII. Modus reconciliationis excommunicatorum. Item ex e o d e m ⁵²⁰).

Quum aliquis vel excommunicatus, vel anathematizatus, poenitentia ductus veniam postulat et emendationem promittit, episcopus⁵²¹), qui eum excommunicavit, ante ianuas ecclesiae venire debet, et duodecim presbyteri cum eo, qui eum hinc inde circumstare debent°). Et si ille terrae prostratus veniam postulat, et de futuris cautelam

NOTATIONES C

C. CV. 1) In epistola praecedunt haec verba: Suggessit itaque sancta fraternitas tua in suis apicibus, quod praedecessor noster, etc.

C. CVI. m) Apud Burchardum et Ivonem ea, quae in hoc capite continentur, et multa alia eodem pertinentia citantur ex concilio Rothomagensi*). In collectione vero canonum incerti auctoris manuscripta iisdem verbis, quibus hic, refertur ex Zacharia Papa.

C. CVII. n) Violatores: In eadem collectione, et apud Burchardum, et[,]in duobus vetustis Gratiani codicibus

Quaest. III. C. CIV. 508) eis: Ed. Bas. = C. CV. 509) scr. A. 751. – Ivo Decr. p. 2. c. 96. – 510) desid. in Edd. coll. e. pr. Bas. – 511) Dei: Ed. Bas. – 512) et verbo: Edd. coll. e. pr. Jesid. in Ed. Bas. – 514) commonitans: orig. – 515) et: Ed. Bas. – 516) adiuvanie: ib. – 517) attamen: Edd. Lugdd. II. III. – Böhm. =: C. CVI. e) ita in Ed. Bas. – 518) Caput incerti auctoris fortassis ab ipsius Reginonis 1. 2. c. 409. – Burch. I. 11. c. 3. Ivo Decr. p. 14. c. 76. =: C. CVII. 519) Cf. ad c. antecod. – Reg. 1. 2. c. 413. – Burch. I. 11. c. 7. Ivo Decr. p. 3. c. 126. =: C. CVIII. 550) cf. ad c. 106. – Reg. 1. 2. c. 414. Burch. I. 11. c. 8. – 581) episcopo: Ed. Bas. – 535) desid. in Ed. Bas. =: C. CIX.

spondet, tunc episcopus apprehensa manu eius dextera, in ecclesiam illum introducat, et communioni Christianae reddat, et septem psalmos poenitentiales decantet cum istis precibus: Kyrie eleison, Pater noster, salvum fac servum tuum. Oratio 523): Praesta, quaesumus Domine, huic famulo tuo dignum poenitentiae fructum, ut ecclesiae tuae sanctae, a cuius integritate deviaverat peccando, admisscrum veniam consequendo reddatur innoxius. Per etc.

X. Pars. Gratian. Presbyteris vero, qui excommunicati sacrum ministerium contingere praesumunt, quae poenitentia sit imponenda, loannes VIII. Clero et ordini Salonitano scribens definit, dicens ⁵^{x3}):

C. CIX. Quae sit poenitentia sacerdotum, qui excommunicati sacrum ministerium contingere praesumunt.

De illis presbyteris, qui tempore sanctissimi praedecessecris nostri domini Papae Nicolai excommunicati sacrum ministerium contingere praesumserunt, ipsi in se damnationis (sicut *sacri* canones statuerunt) sententiam intulerunt. Tamen, quia miseratio apostolica veniam solet praestare correctis, ob multitudinem misericordiae illis hanc indulgentiam exhibemus, ut, sancta communione saginati, studeant tribus continuis annis per hebdomadam omui se-

cundar) et quarta et sexta feria a vino 9) et a carne penitus ieiunare, et ultra lugenda nequaquam committere. Gratian. Qui autem excommunicatis communicant pro modo peccati poenitentiam accipiant.

Unde Urbanus II. Genebaldo Constantiensi Epise. 524):

C. CX. Pro modo peccati puniantur qui excommunicatis communicant.

Sanctis quippe canonibus cautum constat, ut qui excommunicatis communicaverit excommunicetur. Ipsius tamem poenitentiae atque absolutionis modos eo moderamine decernimus⁵²⁵), ut quicunque seu ignorantia, seu timore, seu necessitate negotii cuiusquam maximi et maxime necessarii, eorum se convictu, salutatione, oratione, osculatione ³²⁶) contaminaverit ⁵²⁷), cum minoris poenitentiae medicina societatis nostrae participationem ⁵²⁸) sortiamtur ⁵²⁹). Eos vero, qui aut spontanee, aut negligenter inciderint, sub ea volumus disciplinag coërcitione suscipi, ut ceteris metus incutiatur.

CAUSA XII.

GRATIANUS.

Quidam clerici propria relinguere volunt; de suis et ecclesiae rebus lestamentum conficiunt; de rebus ecclesiae nonnulla largiuntur. (Qu. 1.) Modo primum guaeritur: Utrum liceat clericis proprium habere? (Qu. 11.) Secundo, an res ecclesiae, quas ab eis datae sunt, possint constare alique firmitate eis, qui eas acceperunt? (Qu. 111.) Tertio, si ante tempus ordinationis suae, qui nihil habere videbantur et post ordinationem aliqua invenisse noscuntur, an possint ea relinquere quibus voluerint, an non? (Qu. 1V.) Quarto, si de suis et ecclesiae rebus aliqua acquisise noscuntur, an utrique communiter, an singulariter ecclesiae vel sacerdoti iure proveniant? (Qu. V.) Quinto, si testamenta liceat eis conficers?

CORRECTORUM.

sequitur N. Ab aliis tamen Gratiani exemplaribus, et ab ivone abest nota ista.

C. CVIII. o) Debent: Apud Burchardum, qui etiam ex concilio Arausico citat, haec sequuntur: Ubi etiam adesse debent illi, quibus inimia pel damnum illatum est, et multa alia, quae omnino perlegenda sunt. C. CIX. p) Omni seconda: Apud Ivonem, et im

C. CIX. p) Omni seconda: Apud Ivonem, et in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus legitur: omni secunda

et sexia feria; in uno autem: omni quaria et sexia feria **). q) A vino: In Panormia est: aut a vino, aut a carne; apud ivonem: a vino aut aceto ***).

523) In coll. opp. Ioannis VIII. op. S11. (ap. Mansi t. 17.) of ap. Ivonem Docr. p. 14. c. 35. directa esse dicitur ciero et ordini Salarnitano. — In Pan. I. 5. e. 104. legitur ut ap. Grat. — 3*) of in orig. — 3**) a cido: orig. = C. CX. 524) Bertholdus Constantionsis refert hanc op., Gebehardo Const. directam, ad A. 1009. XIV. cal. Mali. — Ivo Pan. I. 5. c. 107. Docr. p. 14. c. 45. — 535) discrestinus: orig. — decrestinus: Ivo Docr. — 536) osculore: orig. Ivo. — Ed. Bas. — 537) contaminaverint: Bohm. — 566) participium: orig. — Ivo. — participatum: Ed. Arg. — 569) sortiarur: orig. — Ivo Docr. — Ed. Arg.

QUAESTIO I. GRATIANUS.

I. Pars. Clericos nihil possidere multis auctoritations indetur.

Ait enim Toletanum Concilium IV. c. 23. 1):

C. I. Impuberes et adolescentes, in uno conclavi manentes, probalissimo seniori deputentur.

Umnis aetas²) ab adolescentia in ³) malum prona est. Nihil *enim⁴ incertius quam vita adolescentium. Ob hoc constituere⁴) oportuit⁵), ut, si qui in clero impuberes⁶), aut adolescenter exsistunt, omnes in uno conclavi attii ⁷) commaneant⁶), ut lubricae aetatis aunos non in luxuria, sed in disciplinis ecclesiasticis agant, deputati probatissimo seniori, quem et magistrum disciplinae⁹), et testem vitae habeant. §. 1. Quod si aliqui ex his pupilli exsistunt, sacerdotali tutela foveantur, ut et vita eorum a criminibus intacta sit, et res¹⁰) ab iniuria improborum¹¹). Qui autem his praeceptis resultaverint¹²), monasteriis deputentur, ut vagantes animi¹³) et superbi severiori regula distringantur.

C. II. Omnibus clericis communis est vita servanda. Item Clem'ens epist. V. 14)

Dilectissimis fratribus et condiscipulis, Hierosolymis cum dilectissimo fratre lacobo coepiscopo ¹³) habitantibus, Clemens episcopus. Communis vita, fratres, omnibus necessaria est, et maxime his, qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt, et vitam apostolorum eorumque discipulorum imitari volunt. §. 1. Communis enim usus omnium, quae sunt in hoc mundo, omnibus ense hominibus debuit. Sed per iniquitatem alius hoc suum esse dixit, et alius illud ¹⁶), et sic inter mortales facta divisio est. §. 2. Denique Graecorum quidam sapientissimus, haec ita sciens esse, ait: Communia debere esse amicorum ¹⁷) omnia. [In omnibus autem sunt sine dubio et coniuges ^a).] Et sicut non potest, inquit, dividi aër, neque splendor solis, ita nec reliqua, quae communiter ⁴in hoc mundo⁴ omnibus data sunt ad habendum, dividi debere, sed habenda esse communia. 'Unde et Dominus per Prophetam ¹⁶) loquitur, dicens: Ecce guam bonum et quam iucundum, etc. §. 3. Istius enim consuctudinis more retento etiam apostoli eorumque discipuli, ut praedictum est, una nobiscum et vobiscum communem vitam duxere. Unde ¹⁹), ut bene nostis, erat multitudinis eorum cor unum et anima una, nec quiquam eorum aut nostrum de his, quae possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed omnia illis et nobis erant communia, nec quisquam egens erat inter nos. §. 4. Omnes autem ²⁰), qui domos vel agros possidebat, vendebant eos, et pretia eorum et reliquas res, quas habebant, afferebant ²¹), pomeates ante pedes apostolorum (sicut nobiscum quidam

vestrum cognoverant et viderunt), et dividebantar²²) singulis, prout cuique opus erat. §. 5. Ananias autem vir austerus, et Sapphira uxor eius, qui²³) mentiti sunt apostolis de pretio agrorum suorum, quos vendiderant, nobis praesentibus, in conspectu omnium circumstantium²⁺) a conspectu apostolorum²⁵) propter peccatum eorum et mendacium, quod fecerunt, mortui elati²⁶) sunt ambo. Cetera, quae de talibus cognovinus et vidimus, nec recordatione, nec demonstratione digna sunt. Quapropter haec vobis cavenda mandamus, et doctrinis et exemplis apostolorum obedire praecipimus, quia hi, qui mandata eorum postponunt, non solum rei, sed²⁷) extorres fiunt. Quae non solum vobis cavenda, sed et omnibus praedicanda sunt. Et infra: §. 6. Unde consilium dantes vestram prudentiam hortamur, ut ab apostolicis regulis non recedatis, sed communem vitam ducentes, et scripturas sacras recte intelligentes, quae Domino²⁸) vovistis adimplere satagatis.

C. III. Iuxta ecclesiam clericorum claustra constituantur.

Item Eugenius Papa II. et Leo IV. c. 7. ^b)²⁹) Necessaria etenim res exigit³⁰), ut iuxta ecclesiam claustra constituantur, in quibus clerici disciplinis ecclesiasticis vacent. Itaque omnibus unum sit refectorium ac³¹) dormitorium, seu ceterae officinae ad usus claricorum necessariae. Ministri vero post episcopum super eos³²) eligantur, quorum vita atque doctrina illos potius exornet³³) quam dehonestet.

Gratian. Nec in atrio ecclesiae alia aedificia nisi clericorum ponantur.

Unde Nicolaus Papa •) 34):

C. IV. Nec in atrio ecclesiae nisi clericorum aedificia ponantur.

Nulla aedificia³⁵) in atrio ecclesiae ponantur nisi tantum clericorum.

C. V. Clericus nihit saeculare possideat.

Item Hieronymus ad Nepotianum³⁶).

Clericus, qui Christi servit ecclesiae, interpretetur primo³⁷) vocabulum suum, et, nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim $\varkappa\lambda\eta\sigma\sigma$, graece sors latine appellatur, propterea vocantur³⁸) clerici, *vel^{*} quia de sorte sunt Domini, vel quia³⁹) Dominus sors, id est pars, clericorum est. Qui⁴⁰) autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum⁴¹) partem habet, talem se exhibere debet, ut *et* ipse possideat Dominum, et⁴²) possideatur a Domino. Qui Dominum possidet et cum Propheta dicit⁴³): Pars men Dominus, nihil extra Dominum habere potest. Quod⁴⁴) si quippiam aliud habuerit⁴⁵) praeter Dominum, pars eius non erit Dominus; verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem, cum istis partibus Dominus fieri pars eius non dignatur. Si autem ego

NOTATIONES CORRECTORUM.

Causa XII. Quaest. I. C. II. a) In omnibus autem sunt sine dubio et coniuges: Verba haec absunt ab originali in recentioribus conciliorum editionibus impresso, et duobus ipsius manuscriptis codicibus, uno Vaticano, altero bibliothecae S. Marci Florentiae, et ab Anselmo. Hanc vero sententiam a Platone acceptam haeretiei quidam volebant in Christianam religionem invehere. Ita enim scribit Epiphanius haeresi 32.: Primum guidem, guid ipse Epiphanes cum patre suo et sectae antistite Carpoerate ac sedalibus eius communes esse hominum uxores sanetiet, ex Platonie de republ. Libris occasionem mactus, et propriam concupiscentiam perficiens. Verum apud veteres Riam Christianos hanc uxorum communionem vehementer damnari solitam Tertullianus in Apologetico evidenter te-

uxores. In illo loco consortium solvimus, in quo solo ceteri homines consortium exercent, qui non amicorum solummodo matrimonia usurpant, sed et sua amicis patientissime subministrant, ex illa credo maiorum et sapientissimorum disciplina, Graeci Socratis et Romani Catonis, qui uxores suas amicis communicaverunt etc.

statur his verbis: Omnia indiscreta sunt apud nos, praeter

C. III. b) Est caput 7. concilii Romae ab Eugenio II. primum habiti, et postea a Leone IV. innovati. Antea citabatur Leo IX.

C. IV. c) Fere eadem leguntur in concilio Salegunstadiensi c. 12., quod habetur in fine collectionis Burchardi, et refertur ab lvone p. 15.

Causa XII. Quaest. I. C. I. 1) hab. A. 683. — Cell. tr. p. p. 2. 1. 17. c. 4. Ans. 1. 7. c. 1. — 2) add.: etiam: Ed. Arg. — 3) ad: Ed. Bas. — 4) constituentum: Coll. Hisp. — Ans. — 5) oportet: Ed. Bas. — 6) puberes: Ans. — 7) desid. in Edd.coll. e. pr. Bas. — 8) commercentur: Coll. Hisp. — 9) doctrinae: ibid. — Ans. — Edd. coll. o. — 10) add.: eorian: Edd. coll. o. — 11) impirum: eaed. — 12) reheteperint: Coll. Hisp. — 13) animae — superbae: ibid. = C. II. 14) Caput Pseudoisidori, cf. Recogn. Clementis 1. 10. c. 5. — Aguad Ans. I. 7. c. 1., unde citant Corr., non est repertum. — 16) et eedp.: Edd. coll. o. — 16) istud: eaed. — 17) add.: communia: Edd. Mor. Ven. I. II. Lugdd. Par. — 18) Psal. 138. v. 1. — 19) Ut etain here: Edd. coll. o. — 20) enim: Ed. Bas. — vero: Edd. rell. — 13 offerebant: Edd. coll. o. — 23) etisidebant: Ed. Bas. — disi-: Edd. rell. — cf. Act. Ap. c. 4. — 23) exist: Edd. coll. o. —

cf. Act. Ap. c. 5. – 24) astantium: Ed. Bas. – 25) add.: omnium: ih. – 26) delati: Edd. coll. o. – 27) sed etiam Dei extorres: eaed. – 28) bene novisiis: eaed. \Longrightarrow C. III. 29) in syn. Rom. hab. A. 826. et 653. – Ans. I. 7. c. 5. I. 4. c. 2. (I. 7. c. 3. et in fine lib. elusd. – 30) extituit: Ed. Nor. – exsistit: orig. – Edd. rell. pr. Bas. – S1) aut: Ed. Bas. – 32) add.: tales: orig. – 33) exornent – dehonestent: ib. \Longrightarrow C. IV. 34) c. 12. conc. Salegunstad. hab. A. 1022. – Burch. in fine operis. Ivo Decr. p. 15. c. 178. – 35) add.: alia: Ed. Bas. \Longrightarrow C. V. 36) Ans. I. 7. c. 2 (4). Ivo Decr. p. 6. c. 1. – 37) primum: Edd. coll. o. – 38) dicuntur: eaed. – 39) add.: ipse: eaed. – Ans. Ivo. – 40) Et quia: ib. – 41) domini: Ivo. – Edd. coll. o. pr. Ven. II. Par. Luxdd. II. III. – 42) et ipse: Edd. coll. o. – Ans. Ivo. – 45) dicat: Ed. Bas. – Paal. 15. v. 5. – 44) Good – Dom.: deald. ap. Ans. – 45) haberit: Ed. Bas.

pars Domini sum, et funiculus hereditatis eius, nec⁴⁶) accipio partem⁴⁷) inter ceteras tribus, sed quasi Levita et sacerdos vivo de decimis, et altari serviens⁴⁸) altaris oblatione sustentor. Habens⁴⁹) victum et veatitum, his contentus ero, et nudam crucem nudus sequâr⁵⁰).

C. VI. Nihil praeter Deum debet curare qui in eius sortem eligitur.

Item Ambrosius de fuga saeculi, c. 2.

Cui portio Deus est nihil debet curare nisi Deum, ne alterius impediatur necessitatis munere. Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui atque huic⁵¹) nostro officio decerpitur. Haec enim vera est sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum, et quaedam alienatio carissimorum, ut suis se abneget qui servire Deo elegerit³²).

C. VII. Clericis et Des devolis nec causas agere, nec aliquid proprium habere licet.

Item Hieronymus ad quendam suum Levitam, de duobus generibus hominum⁵³).

Duo sunt genera Christianorum. Est autem unum genus, quod mancipatum divino officio, et deditum contemplationi et orationi, ab omni strepitu temporalium s^4) cessare convenit, ut sunt clerici, et Deo devoti, videlicet conversi. $K\lambda\eta\sigmaos$ enim graece latine sors. Inde huiusmodi homines vocantur clerici, id est sorte electi. Omnes enim Deus in suos elegit. Hi namque sunt reges, id est se et alios in s^5) virtutibus regentes, et ita in Deo regnum habent. Et hoc designat corona in capite s^5). Hanc coronam habent ab institutione Romanae ecclesiae in signum regni, quod in Christo exspectatur. Rasio vero capitis est temporalium omnium depositio. Illi enim victu et vestitu contenti, nullam inter se proprietatem habentes, debent haberte omnia communia. §. 1. Aliud vero genus est Christianorum, ut sunt laici. $A\alpha \delta s$ enim graece est populus latine. His licet temporalia possidere, sed non nisi ad usum. Nihil enim miserius est quam propter nummum Deum contemnere. His concessum est uxorem ducere, terram colere, inter virum et virum iudicare, causas agere, oblationes super altari s^7) apponere s^8 , decimas reddere, et ita salvari poterunt, si vitia tamen benefaciendo evitaverint.

C. VIII. Clerici nihil proprium possideant.

Item Gregorius Augustino Anglorum Episcopo, responsionum c. 1. st 2. 59)

Quia tua fraternitas monasterii regulis erudita seorsum non debet fieri⁵⁰) a clericis suis in ecclesia Anglorum, quae auctore Deo nuper ad fidem perducta est, hanc debet instituere conversationem, quae in initio "nascentis ecclesiae" fuit Patribus nostris, in quibus nullus eorum ex iis, quae possidebat, aliquid⁶¹) suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. §. 1. Si⁶²) qui vero sunt clerici extra sacros ordines constituti, qui se non possunt contimere, sortiri uxores debent, et stipendia sua exterius accipere, quia et de eisdem Patribus, "de quibus praefati sumus", novinus scriptum: guod dioidebatur⁶³) "singulis", prost cuique opus erat. De eorum ergo⁶⁴) stipendio cogitandum atque providendum est, et sub ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis moribus vivant, et canendis psalmis invigilent, et ab omnibus illicitis cor, et linguam, et corpus Deo auctore conservent. §. 2. Communiter⁶⁵) autem

loquenduni, quum omne, quod superest ⁶⁷), in causis piis ac religiosis erogandum est? Domino ^eet^{*} magistro omnibus dicente ⁶⁸): Quod superest date eleemosynam, et ^{*}ecco^{*} omnia munda sunt vobis. C. IX. Clericis omnia communia esse debent. Item Urbanus Papa omnibus catholicis, epistola unica, c. 1. ⁶⁹) Scimus vos non icroorac ⁷⁰

viventibus iam de faciendis portionibus, yel exhibenda hospitalitate, et adimplenda misericordia nobis 6%) quid erit

Scimus vos non ignorare⁷⁰), quia hactenus vita communis inter omnes⁷¹) Christianos viguit, et adhuc gratia Dei viget, et maxime inter eos, qui in sortem Domini sunt electi, id est clericos, sicut in Actibus legitur apostolorum⁷²): Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una, nec guisquam eorum⁷³), gune⁷⁴) possidebat, aliguid summ esse dicebat, sed⁷⁵) erant illis omnia communia. Et infra: §. 1. Quicunque vestrum communem vitam susceptam habet, et vorit se nihil proprium habere, videat ne pollicitationem suam irritam faciat, sed hoc, quod Domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnationem, sed praemium sibi acquirat, quoniam satius⁷⁶) est non vovere, quam votum, prout melius potest, non perficere. Gravius enim puniuntur qui votum fecerunt aut fidem perceperunt, et votum non perfecerunt aut in malis vitam finierunt, quam illi, qui 'vitam⁴ sine voto 'finierunt, aut sine⁴ fide mortui sunt, et tamen bona egerunt opera.

C. X. De eodem.

Item Augustinus in sermone de communi vita clericorum^d)⁷⁷).

Nolo, ut aliquis de vobis⁷⁸) inveniat male vivendi occasionem. Providemus enim hona, ut ait Apostolus, non solum coram Deo, sed etiam coram ⁷⁹) omnibus⁸⁰) hominibus. Propter nos conscientia nostra sufficit⁸¹) nobis, propter vos fama nostra non pollui, sed pollere debet in vobis⁵²). *Tenete⁸³) quod dixi, atque distinguite.* Duae res sunt, conscientia et fama. Conscientia necessaria est tibi, fama proximo tuo. Qui fidens⁸⁴) conscientiae *suae^{*66}) negligit famaam suam⁸⁶), crudelis est. Et infra: §. 1. Nulli liceat⁸⁷) in societate nostra habere aliquid proprium; sed⁸⁵) si forte aliqui⁸⁹) habent, nulli licet, et⁸⁰) qui habuerint faciunt quod non licet. Et infra: §. 2. Enthecam *nobis⁸⁹) habere non licet. Non *enim⁸ episcopi⁹²) est servare aurum, et a se revocare mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi gemunt, tam multi inopes nos interpellant, ut plures tristes relinquamus, quia quod possimus dare omnibus non habemus. Non habeamus ergo enthecam. Et infra: §. 3. Qui⁹³) habere voluerit proprium, et de proprio vivere, et contra ista praecepta facere, parum est ut dicam, non mecum manebit, sed nec clericus erit. Dixeram enim, et scio me dixisse, quod⁹⁴) si nollent suscipere vitam⁹⁵) socialem mecum, non illis tollerem clericatum, sed⁹⁶) seorsum manerent, seorsum viverent, *quomodo nossent Deo viverent, * et tamen ante oculos posui quantum mali[†]) sit a proposito cadere^{*}. Malui anim habere coecos⁶⁷) vel claudos, quam plangere mortuos. Qui⁹⁹) enim hypocrita est mortuus est. Quonodo ergo, quicunque voluisset extra manere, et de suo vivere, non tollerem ei clericatum[§] ita modo, quia placuit illis Deo propitio socialis haec vita, quisquis cun hypo-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. X. d) Initium huius capitis usque ad vers. Qui habers veluerit, legitur in serm. 2. de communi vita clericorum, seu 52. ad fratres in eremo; cetera vero partim in serm. 53. ad fratres in eremo, sive serm. 3. de communi

0 u a e st. I. C. V. 46) non: Edd. coll. o. - 47) portes: eaed - 48) deserviens: Ed. Bas. - 49) 1 Tim. c. 6. v. 8. - 50) sequor: Edd. Bas. Ven. II. Par. Lugdd. = C. VI. 51) hinc: Ed. Bas. -53) gestit: orig. = C. VII. 53) Caput incertum. - 54) temporaducas rerum vacare: Ed. Bas. - 55) stds: ib. - 56) capitis: ib. -57) altaria: Edd. coll. o. - 58) ponero: Ed. Arg. - imponero: Ed. Bas. = C. VIII. 59) Ep. 65. (scr. A. 601.) I. 11. Ed. Maur. - of. ad c. i. D. 5. - Ans. I. 7. c. 3 (5). - 60) viewer: orig. - 61) al. proprime habebal: Edd. coll. o. - 62) cf. D. 33. c. 3. - 66) dividebant: Edd. coll. o. - cf. Act. c. 4. v. 35. - 64) quoque: Edd. coll. o. - 63) Commut - vida: orig. - Ans. - 66) a nobis: Edd. coll. o. - 67) add: necessitatious: erig. - Edd. coll. o. - 66) Luc. c. 11. v. 41. = C. IX. 69) Caput P seudoisidori. - Ans. I. 7. e. 2 (6). Ivo Decr. p. 3. c. 139. - 70) add.; frares: Ed. Baa. - 71) bonos: orig. - Ans. - 73) Act. c. 4. v. 35. - 73) add.;

vita clericorum, partim in eodem 52. sive 2., de quibus sermonibus adnotatum est supra dist. 80. Partem huius capitis refert Beda in comment. ad 2. Cor. c. 8. sub hoc titulo: Ex sermone de vita et moribus clericorum.

and nostrum: Ed. Bas. — 74) de Ms, quae: ib. — 75) et: jb. — 76) sanctins: ib. — molius: Edd. rell. == C. X. 77) Ans. I. 7. c. 6 (8). — cf. conc. Aquiagran. c. 112. — 78) nobis: Ed. Bas. — 79) desid. ib. — cf. 2 Cor. c. 8. — 99) desid. in Edd. Ven. II. Par. Lugdd. — 81) necessaris est: Ans. — Edd. coll. o. — 68) nobis: Ed. Bas. — 83) ten. — dist.: desid. ap. Ans. — 84) confidens: Edd. coll. o. pr. Bas. — 85) desid. ap. Ans. — 86) desid. in Edd. coll. o. pr. Bas. — 85) ten. — dist.: desid. ap. Ans. — 86) desid. in Edd. coll. o. pr. Bas. — 85) lost. Ed. Bas. — 86) desid. in . — 69) alignid: orig. — 90) sed gut: Ed. Bas. — Ans. — 91) desid. ap. Ans. — 92) episcoporum: Ans. — Edd. coll. o. — 93) (uk habueri proprimus rel habere voluerit: Edd. coll. o. — 66, serm. 153. — 94) ut: cand. — 95) add.: etiam: cand. pr. Ner. Van. I. — 96) desid. in Edd. Arg. Bas. — $\frac{1}{1}$ makun: Edd. coll. o. — Bühm. — 97) desid. in Ed. Bas. — 98) Quicemqus: Edd. coll. o.

۱

37 *

crisi vixerit, quisquis inventus fuerit habens proprium, non | illi permitto, ut inde faciat⁹) testamentum, sed delebo eum de tabula clericorum. *Item supra*: §. 4. Qui non vult .) mecum manere et in communi vivere , habeat libertatem, sed videat, utrum habere possit felicitatis hereditatem 100).

C. XI. Non licet habere proprium iis, qui suis renunciant et communiter vivere spondent.

Idem serm. III. de communi vita clericorum^f)¹⁰¹).

Non dicatis aliquid 102) proprium, sed sint vobis omnia communia. Et infra: §. 1. Quicunque autem in tantum progressus 103) fuerit malum, ut occulte ab aliquo literas vel quodlibet munus accipiat, si hoc ultro confitetur, par-catur illi, et eretur pro illo. Si autem deprehenditur at-comparinti programme arbitrium productori 1041 val que convincitur, secundum arbitrium presbyteri 104) vel praepositi gravius emendetur. Et infra: §. 2. Quun 105) huius nostrae s) congregationis fratres non solum facultatibus, sed voluntatibus propriis in ipsa ordinationis 106) susceptione renunciaverint, et se per promissam obedientiam penitus aliorum potestati ¹⁰⁷), et imperiis in Christo et pro Christo subdiderint, certum^h) est eos nihil habere, possidere, dare, vel accipere debere sine superioris licentia. §. 3. Quod si propinquus, vel amicus, vel quilibet fratrum cuiquam aliquid offerre voluerit, primo quidem priori in-sinuetur, et sic suscipiatur, si ipse mandaverit. De quo tamen nihil fiat aliud, nisi quod priori placuerit.

C. XII. De eodem.

Idem tractatu L. ad c. 12. Ioannis.

Exemplum Domini accipe ¹⁰⁸) conversantis in terra. Quare habuit loculos cui angeli ministraverunt ¹⁰⁹), nisi quia ecclesia ipsius loculos *suos* habitura erat? Quare furcm admisit, nisi ut eius ecclesia fures patienter 110) toleret?

C. XIII. Ecclesiarum praepositi rerum dispensatores efficiuntur.

Item Prosper de vita contemplativa, lib. II. c. 9.111) Item Prosper de vita contemplativa, lib. II. c. 9.¹¹¹) Bxpedit facultates ecclesiae possideri, et proprias perfe-ctionis amore contemni. Non enim propriae sunt, sed com-munes ecclesiae facultates, et ideo quisquis omnibus, quae habuit, dimissis aut venditis fit rei suae contemtor, quum praepositus fuerit factus ecclesiae, omnium, quae habet ecclesia, efficitur dispensator. Denique S. Paulinus, ut ipsi melius nostis, ingentia praedia, quae fuerunt sua, vendita pauperibus erogavit; sed quum factus esset epi-scopus, noa contemsit ecclesiae facultates, sed fidelissime dispensavit. Quo facto satis ostendit¹¹²), et propria dedispensavit. Quo facto satis ostendit 112), et propria debere propter perfectionem contemni, et sine impedimento perfectionis posse ecclesiae facultates, quae sunt profecto communes¹¹³), possideri¹¹⁴). Quid S. Hilarius⁷ nonne et¹¹⁵) ipse omnia *bona* sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogavit⁷ Is tamen, quum merito per-fectionis suae fieret ecclesiae Arelatensis episcopus¹¹⁶), quae illa tunc habebat ecclesia non solum possedit¹¹⁷),

NOTATIONES CORRECTORUM.

e) Qui non vult: In sermone ipso praecedit c. Certe ego. infr. eadem, et paucis interiectis sequitur : qui hoc non whit habeat libertatem etc.

C. XI. f) Caput hoc sumtum est ex sermone 3. de communi vita clericorum, in quo regula B. Augustini continetur, ac repetitur epist. 109. Sed in ea ad monachas oratio convertitur.

g) Quum huius nostrae: Haec usque ad vers. Certum est, non sunt inventa apud B. Augustinum.

sed etiam acceptis fidelium numerosis hereditatibus ampliavit. Isti ergo tam sancti, tam perfecti pontifices factis evidenter clamant, posse et debere fieri quod fecerunt. Qui* utique 118) homines tam saecularium quam divinarum rerum 119) sine ambiguitate doctissimi, si scirent res eccle-"siae debere conterni, nunquam eas debuerant, qui omnia "sua" reliquerant, retinere 120).

C. XIV. Diaconi vel quaelibet religiosae personae regularem vitam ducere cogantur. Item Gregorius Felici Episcopo de Acropoli,

lib. II. ep. 29. 121)

Quoniam Velina, Buxentina¹²²), et Blandana¹²³) eccle-siae, *quae* tibi in vicino sunt constitutae, *sacerdotis noscuntur vacare regimine*, propterea fraternitati tuae ea-rum solenniter operam¹²⁴) visitationis iniunximus¹²⁵), illud prae¹²⁶) omnibus commonentes, ut, ubi¹²⁷) praefatarum ecclesiarum, sive dioeceseos¹²⁸) *earum*, vel diaconi vel religiosae personae inventae¹²⁹) fuerint, districte canoniceque vivant.

C. XV. Quare in primitiva ecclesia praedia vendebaniur. Item Melchiades Papai)¹³⁰).

Futuram ecclesiam in gentibus apostoli praevidebant; id-circo praedia in ludaea minime sunt adepti, sed pretia tantummodo ad fovendos egentes. At vero, quum inter turbines et adversa mundi succresceret ecclesia, eousque 131) pervenit, ut non solum gentes, sed etiam Romani principes, qui *paene* totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi et baptismi sacramenta concurrerent. E ad fidem Christi et baptismi sacramenta concurrerent. E quibus vir religiosissimus Constantinus, primus fidem veri-tatis patenter adeptus, licentiam dedit per universum or-beni *sub*132) suo degentes 133) imperio non solum fieri Christianos, sed etiam fabricare 134) ecclesias, et praedia tribuere 135) posse constituit. Denique idem praefatus princeps donaria immensa contulit, et fabricam templi priprinceps donaria immensa contulit, et fabricam templi pri-mae sedis B. Petri *principis apostolorum* instituit, adeo ut sedem imperialem, *quam Romani principes possede-rant*, relinqueret, et B. Petro successoribusque suis profutu-ram concederet. §. 1. Idem vero praesidens ¹³⁶) in sancta synodo, quae apud Nicaeam congregata est, quum quere-lam querundam conspiceret ¹³⁷) coram se delatam ¹³⁶), ait: Vos a nemine diiudicari potestis, quia solius Dei indicio reservamini. Dii etenim vecali estis, et ideirco non potestis ab hominibus indicari. Ab illo etenim tempore, et deincepa, viri religiosissini ¹³⁹), non solum possessiones et praedia, quae possederant ¹⁴⁰), sed etiam semetipsos Domino con-secrarunt, aedificantes basilicas in suis fundis in homosecrarunt, aedificantes basilicas in suis fundis in honorem 141) sanctorum martyrum per civitates, ac monasteria-innumera, in quibus coetus Domino servientium conveniret 142).

C. XVI. Quare praedia fidelium hodie ab ecclesia non alienentur.

Item Urbanus Papa, epistola unica, c. 1. 143) Videntes autem summi sacerdotes, et alii, atque Levitae,

h) Certum: Haec habentur in prima regula c. 4.

C. XV. i) Ceteri etiam collectores Melchiadem citant, quod constare non posse recte animadvertit auctor glossae. Fit enim in hoc capite mentio Nicaenae synodi, quo tempore (ut ex ipsa synodo, Eusebio et ceteris historicis apparet) iam Melchiades obierat. Habetur autem integrum in scripto de primitiva ecclesia et munificentia Constantini, quod in collectione Isidori, Lutetiae bis impressa, sequi-tur statim post decreta Melchiadis, quemadmodum supra dist. 88. ad c. Decrevit annotatum est.

Blandina: Edd. coll. o. -124) opera: Edd. Arg. Nor. Ven. I. -125) intungimus: orig. - Edd. coll. o. -126) desid. in Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Par. -137) ubicunque: Edd. coll. o. -128) dioe-cesum: eacd. -129) inventi: Ed. Lugd. I. = C. XV. 130) Kx (Pseudoisidoriano) decreto de primitiva ecclesia. -6, ge-sta Silvestri et Rufini hist. eccl. I. o. 2. - Barch. I. 8. c. 2. 5. -Ivo Pan. I. 2. e. 3. Decr. p. 3. c. 4. 7. Polyc. I. 1. t. 19. -131) ad Acc usque: Edd. coll. o. -adeo usque: Burch. Ivo Decr. -138) is: Ivo Pan. -135) degentibus: Edd. coll. o. -134) fabricandi: eacd. -fabricandas: Ivo Pan. -135) tributenda: eacd. -1 vo Pan. -136) cf. sup. C. 11. q. 1. c. 9. -137) prospiceret: Ed. Bas. -138) deferendam: Edd. coll. o. -139) religiost: eacd. -140) pos-sidebaul: eacd. -141 honore: eacd. pr. Lugd. II. III. -143) con-ventrent: Ed. Bas. = C. XVL 143) Caput Pseudoisidori, cf. conc. Par. hab. A. 529. c. 15. - Ans. L. 7. e. 6. Burch. L. 3. c. 8. Ivo Decr. p. 3. e. 5.

Quaest. I. C. X. 99) facere: Ed. Bas. — 100) asternilatem: erig. == C. XI. 101) ex epistola ad Seleucianam de sanctimonialibus. - 102) vos habere al. : Ed. coll. o. — 103) ingressus: Ed. Arg. — 104) episcopi vel presb. : Ed. Bas. — 105) Similia leguntur in regula ad servos Dei, Augustino perperam tribata. — 106) ordinici: Edd. coll. o. — 107) voluntati: Ed. Bas. = 102. XII. 108) accipite: Edd. coll. o. — 107) ministrabant: eaed. — 110) quam patitur: caed. == C. XHI. 111) Imo Iulianus Pomerius, calus hic liber est. — ef. conc. Aquiagr. e. 35. — 112) outenditur: Edd. Bas. Ven. II. Par. Lugdd. - 113) communis: Ed. Bas. — orig. — 114) possidere: Edd. coll. o. * agdd. II. III. — 116) desid. in Edd. coll. o. pr. Bas. — 116] * .: Ed. Bas. — 117] possidebat: Edd. coll. o. pr. Bas. — 116] * .: Ed. Bas. — 119) scripturaran: Ed. Bas. — 116 * .: Ed. Bas. — 119) scripturaran: Ed. Bas. — 116 * .: Ed. Bas. — 119) scripturaran: Ed. Bas. — 116 * .: Ed. Bas. — 119) succepter: Edd. coll. o. pr. C. XIV. 121] * .: Ed. Bas. Ed. Coll. O. = C. XIV. 121] * .: Ed. Hau. = 120) succepter: Edd. coll. o. = C. XIV. 121] * .: Ed. Hau. = 120) succepter: Edd. coll. o. = 10. XIV. 121] * .: Ed. Hau. = 120) succepter: Edd. coll. o. = 10. XIV. 121] * .: Ed. Hau. = 120) succepter: Edd. coll. o. = 12. XIV. 121] * .: Ed. Hau. = 120) succepter: Edd. coll. o. = 12. XIV. 121] * .: Ed. Hau. = 120) succepter: Edd. coll. o. = 12. XIV. 121] * .: Ed. Hau. = 120) succepter: Edd. coll. coll. = 2. XIV. 121] * .: Ed. Hau. = 120]

et reliqui fideles, plus utilitatis posse conferri, si heredibant episcopi, traderent, eo quod ex sumtibus eorum tam praesentibus quam futuris temporibus plura et elegantiora ministrare pessent fidelibus communem vitam 144) ducenti-bus 145), quam ex pretio ipsorum, coeperunt praedia, et agros, quos vendere solebant, matricibus ecclesiis tradere, et ex sumtibus eorum vivere: §. 1. lpsae vero res in ditione singularum parochiarum episcoporum (qui locum tenent apostolorum) erant, et sunt usque adhuc, et futuris semper debent esse temporibus. E quibus episcopi et fide-les dispensatores corum onnibus communem 146) vitam degere volentibus ministrare cuucta necessaria debent, g. 2. Ipsac enim res fidelium oblationes appellantur, quia¹⁺⁷) Domino offeruntur. Et infra c. 3.: §. 3. Memoralis ergo augmentationibus *ac cultibus* in tantum ecclesiae, quibus episcopi praesident, Domino adminiculante creverunt, et tantis¹⁴⁸) maxima pars earum abundat rebus, ut nullus sit in eis communem gerens¹⁴⁹) vitam indigens, sed omnia necessaria ab episcopo suisque ministris percipit 150). §.4. Ideo, si aliquis exstiterit modernis aut futuris temporibus, qui haec 151) avellere nitatur, iam dicta damnatione feriatur.

C. XVII. De eodem.

Item Augustinus tractatu LXII. in Icannem 182).

Habebat Dominus loculos, *et* a fidelibus oblata conser-vans, et suorum necessitatibus, et aliis indigentibus tri-buebat. Tunc primum ecclesiasticae pecuniae forma est instituta, ubi ¹⁵³) intelligeremus quod praecepit, non cogitandum esse de crastino, non ad hoc fuisse praeceptum, ut nihil pecuniae servetur a sanctis, sed ne Deo pro ista serviatur, et propter inopiae timorem iustitia deseratur. 11. Pars. Gratian. His omnibus auctoritatibus claret,

quod clericis nullo modo licet habere quid proprium; quod si habuerint, non clerici erunt, non tamen clericatus eis tollendus est.

Unde Augustinus in serm. II. de communi vita clericorum¹⁵⁴):

C. XVIII. Clericatus non tollitur eis, qui volunt habers aliquid proprium.

Certe ego sum qui statueram, *sicut nostis*, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere, aut ¹⁵) si vellet recedere a proposito, recte illi tollerem clericatum, *quia desereret sanctae societatis promisaum coeptunique consortium*. Ecce in conspectu Dei et vestro muto conconsortium^{*}. Ecce in conspectu Dei et vestro muto con-silium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus et ecclesia sua ¹⁵⁶), maneant ubi volunt et ubi possunt, non eis aufero clericatum, nolo habere hypo-critas. Malum enim ¹⁵⁷) esse quis nesciat? Malum est cadere a proposito, sed peius est simulare propositum. Et post pauca: §.1. Si non ¹⁵⁸) servat sanctitatem foris, dimidius cecidit. Nolo. ut habeat necessitatem simulandi. unmunus cecinit: si vero () intus naduerit simulationem, totus cecidit. Nolo, ut habeat necessitatem simulandi. Scio, quomodo homines ament () clericatum. Nemini eum tollo nolenti mecum communiter vivere.

Gratian. Econtra sunt alias auctoritates, quibus conceditur propria habere, non solum aliis, sed etiam episcopis. Unde in Concilio Agathensi c. 48. legitur 161):

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXI. k) Morsque: Ante legebatur: mortisgus eius iniuriis infamentur *). Restitutus est locus ex prisca versione, cui totum reliquum caput convenit. Graece est: zal τον αύτου θάνατον δυσφημίαις περιβάλλεσθαι; id est: et eius mors maledictis undique appetatur. C. XXII. 1) Ei possit: Legitur etiam: eis possit **).

C. XIX. De rebus proprite vel acquisitis episcopi heredibus suis derelinquant.

Episcopi 162) de rebus propriis vel acquisitis, vel quicquid de proprio habent, heredibus suis, si voluerint, derelin-quant¹⁵³). Quicquid vero de provisione suae ecclesiae fuerit sive de agris, sive de fructibus¹⁶⁴), sive de obla-tionibus, omnia in jure ecclesiae reservare¹⁶⁵) censuimus.

C. XX. De eodem.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 15, 166)

Manifesta autem debent esse quae ad ecclesiam pertinent ¹³³anliesta autem debent esse quae ad eccleaiam pertinent his, qui circa ipsos¹⁶⁷) sunt, presbyteris et diaconis, **u** si episcopo contigerit inopinatus¹⁶⁸) transitus, res eccle siae nullo modo possint minui et perire; neque¹⁶⁹) res propriae episcopi importunitatem patiantur pro rebus ec-clesiae, ut nec ecclesia incurrat damnum, nec episcopus in suis rebus pro rebus ecclesia proceibe proceiber 1700 in suis rebus pro rebus ecclesiae proscribatur 170).

Idem statutum est in canonibus Apostolorum c. 40., ubi legitur 171):

C. XXI. De eodem.

Sint manifestae res propriae episcopi, (si tamen habet 172) proprias), et manifestae lepiscopi, (si tamen nabet¹⁷) proprias), et manifestae dominicae, ut potestatem habeat de propriis moriens episcopus sicut voluerit et quibus ve-luerit derelinquere, pec sub occasione ecclesiasticarum rerum ea, quae episcopi esse probantur, intercidant¹⁷³). Fortassis enim aut uxorem habet, aut filios, aut propin-quos, aut servos. Et iustum est hoc apud Deum et homiquos, aut servos. Et lustant est not aput Deum et nom-nes, ut nec ecclesia detrimentum patiatur ignoratione¹⁷⁴) rerum pontificis, nec episcopus vel eius propinqui sub ob-tentu ecclesiae proscribantur, et in causas incidant qui ad eum pertinent, morsque ^k) eius iniuriis *malae famae^{*} subiiciatur.

C. XXII. Ex rebus ecclesiae episcopus, si indiget, sibi et suis necessaria sumat.

Item in eisdem canonibus c. 41. 175)

Ex his autem, quibus episcopus indiget, (si tamen indi-get), ad¹⁷⁶) suas necessitates et peregrinorum fratr**um** usus et ipse percipiat, ut nihil ei possit¹) omnino deesse. Lex¹⁷⁷) enim Dei praecipit, ut qui altario deserviunt pascantur de 178) ipso.

C. XXIII. Res ecclesiasticas episcopus dispenset.

Item ex Concilio Antiocheno, c. 25. 179) Episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum erga omnes, qui indigent; cum summa re-verentia et timore Dei. Participet autem et ipse quibus indiget, (si tamen indiget), tam in ¹⁶⁰) suis quam in ¹⁶¹) fratrum, qui ab eo suscipiuntur, necessariis usibus profu-turis, ita ut *in* nullo ¹⁶²) qualibet occasione fraudentur, iuxta sanctum Apostolum sic dicentem ¹⁸³); Habentes vietum sed horum potestatem domesticis sufs, aut propinquis, aut fratribus filiisque committat, ut per huiusmodi personas occulte res ») laedantur ecclesiae, synodo provinciae pos-nas iste persolvat. Si autem et aliter accusetur episcopus,

Nam et in graecis codicibus partim est αὐroῦ, partim

autouc. C. XXIII. m) Occulto res: In versione Dionysli legitur: ut per huiusmodi personas occulto ceteri ***) lasdan-tur fratres ecclesiae, et concordat cum alia antiqua versione, quae et ipsa est in tomis conciliorum : ut per corum

Bas. Lugdd. II. III. = C. XX. 166) c. 4. conc. Antioch. ex interpr. Martini Brac., mutatis verbis, sed salva sententia. — Ans. I. Y. c. 166. ex translatione prisca. — 167) episcopos: Coll. Hisp. — Edd. coll. o. — 168) desid. in Coll. Hisp. — 169) add.: entin: Ed. Bas. — 170) praesoribatur: Coll. Hisp. — C. XXI. 171) Ans. I. G. c. 167 (166). — 172) habeat: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — habeat: Edd. rell. — 173) interdicautur: Edd. coll. o. — 174) ignorantis: eacd. — Ans. — 0) its in Edd. coll. o. = C. XXII. 175) Ans. I. G. c. 164. — 176) in: Edd. coll. o. — 00) its ap. Ans. — 177) 1 Cor. c. 9. — 178) ex: Ed. Bas. = C. XXIII. 179) hab. A. 333. — in-terpr. Dionysiana. — Ans. I. 6. c. 163 (167). — 180) desid. in Ed. Bas. — 181) desid. ik. — 182) suula: Ans. — Edd. coll. o. — #63) 1 Tim. c. 6. v. 8. — \$669) ceterae laedantar ecclosiae: Ans. — Dionys.

Quaest. I. C. XVI. 144) fidem: orig. -145) deducentibus: Burch. - Ed. Bas. - 146) communi vita: Edd. coll. o. - 147) quae a fuelibus Dow. offer.: eacd. - 148) in fautis: eacd. - 149) ett-gens: orig. - communi vita degens: Ed. Bas. - 150) percipiat: Edd. coll. o. - 151) hoc: Ed. Bas. = C. XVII. 152) Ans. 1.5. c. 92. Polyc. I. S. t. 24. - 153) ut: Edd. Arg. Nor. Ven. I. - et ut: Edd. rell. - uti: Böhm. = C. XVIII. 154) Serm. 355. Ed. Maur. - Ans. I. 7. c. 8. - 155) ut: Ed. Arg. Bas. - 156) desid. ap. Ans. et in orig. - 159) desid. in Edd. Arg. Bas. - 1580 desid. ap. Ans. et coll. o. = C. XIX. 161) hab. A. 506. - cf. tamen ad c. 90. D. 23. - Coll. tr. p. p. 2. t. 25. c. 46. - 162) Ouicquid Ep. de suo pro-prio habet, ad heredes etc.: Coll. Hisp. - 163) denuitant ved derel.: Ed. Bas. - 164) frugibus: th. - 165) eervare: Edd. coll. o. pr.

aut presbyteri, qui cum ipso sunt, quod on, quae perti-nent ad ecclesiam, vel ex agris, vel ex alia qualibet ec-clesiastica facultato sibimet usurpent, ita ut ex hoc affi-gantur "quidom" pauperes, crimunationi 154) vero et blas-phomiis tam sermo praedicationis, quam ii, qui dispensant, taliter expensatur, et hos 113) opurtet corrigi, sancta sym-odo id quod cundecet approbante 114).

C. XXIV. Res ecclesion sint in episcopi potestate. Itra in canonibus Apostolorum, c. 41. 187)

Itres in canonibus A postolorum, c. 41. 137) Praecipismus, ut in potestate sua episcopus occlesiae res Jahent. Si enim animee hominum pretionuers 143) illi sunt funditae, multo magis oportet eum curam peruniarum 143) gerere 134), ida ut potestate eius indigentibus omnia dis-pensentur per presbyterus et diacunos, et cum Dei timore et emni solicitudiae ministrentur. Ex his anten, quibus indiget etc. at supru 134). Gratian. Quam ergo in cuocilio Agathenei, et Martini, et cananitas Apactolorum dicatur: Sint manifestae res pro-nica enimulas Apactolorum dicatur: Sint manifestae res pro-

incopi, gran in inden canonibus, et in concilio Anpriae epi prine episcopi. gran a mana caranani, it is control an incheme proceipintar, at episcopus participet res ecclesiee, si tanon indiget, noune patrater astenditur, quod episcopus halout libers propria? Dicendo enin : "si indiget rebus oscienize," notat can habere propria, quos fortesse suis memoinstikes and safficiant. Quomodo ergo clericus, si proprime habere solacrit, clericus son erit, et episcopus habens proprie non solum non desimit esse episcopus, verum etiem camptas eccimiesticas facultates in sua indetur habere potene! § 1. Sed notandum est, episcopos orientales urores habere et filies, questen eulen ex nostris pertibus, quan in Inients sire in minoribus ordinibus constituti habeant uxores et filies, sine morte avoris interveniente sine continentia pari to servata, ad socros ordines accedere. His omnibus concoditur habere propria ad suos et suorum usus. Qui autem ab infantia sacrae militiae traditi sunt, nallo modo eis perattitur habere propria, quia nulla est eis excusatio proprie-utis, nisi fortasse retinendo sua a suntibus ecclesiae abelist. Quod fieri posse Prusper132) de vila contemplatira, 18. II. cap. 12., testatur dicens :

C. XXV. De iis, qui tem infirmi sunt, ut suis redus renunciare non possint.

Ili autem, qui tam infirmi sunt, ut possessionibus suis resanciare non possint, si en, quae acceptori erant, dis-pensatori relinquant, nihil habentibus conferenda, sine percrato possident sua, quia et ipsi quodammodo sua rein-quant, quando propriis contenti rebus nibil eurum, quae labori vel ordini suo deberi arbitrantur, accipiunt.

Gratian. De rebus sero ecclesiae quaeritur, an licent ous per prochendes dicidi, ut annun relitus quisque sibi spe-ciellur vendicet? Hoc non posse fieri, argumento et auctoribete probetur. Clerici successores corum sunt, de quibus di-citur 193): Multitudinis autem credentium erat cor unum et asima una. Necesse est ergo, ul corun sequentur vican, quorun in ecclesia gradum administrant. Non ergo aliquid proprium sibi sendicabunt, sed erunt eis omnia communia.

Item Urbanus Papa mit in epistola unice, c. 2. 134):

C. XXVI. Res ecclesine quasi communes episcopus dispenset. Res ecclesiae non quasi propriae, sed ut 195) communes et Domino oblatae cum summo timore non in alios, quam in praefatos usus sunt fideliter dispensandae.

C. XXVII. Non licent episcopo res ecclesiarum in proprios usus concertere.

Item ex Synodo habita Rumae ab Eugenio Papa II. c. 16. 195) Nulli episcoporum liceat res 197) mobiles aut immobiles de Nulli liceat ignorare, onne, quod Domino consecratur.

ssereten diligentian ecclesiestici leedi rideentur. Graece in t

 $\begin{array}{c} (1) \\$

subioctio plebibus aliisque piis locis in proprio usu 193) ha-bere, ne maiores enormiter locupletentur, et minores cali facto pauperes inveniantur. Contra agens canonica anctoritate coarctatus essistat.

Gratian. Si ergo res exclesios non quesi proprios, sol quesi communes hebendes sunt, guen de communi nulles di-cat, hoc meum est, noc de robus occlosier, hace est men, polest aliquie dicere, no sideatur non initari caritatem illoram, in qua nulli aliquid erat proprium, sed erant illia omnia com-munia. §. 1. His ita respondetur : Sicut perfectione caritatia momente secundum discretionem ecclesiarum distributio fit ecclesiesticarum facultatum, dam aliis possessiones huins ecclosior al disprasendum committantar, es quibus, bicet rus oeclesias annibas debernt esse commanes, primum tamen sibi et suas occlesias deservirabilas necessaria subministrat, relique, que sapersunt, fidelium milus ministraturus, ila et prochendae occlesierum cadem caritate manente pie et religiose presente distribui, nor tane relas cortante manate poi a rengente possunt distribui, nor tane relas ecclesiae, at propriis, od at communitus utilitatikas deservitaris, at ex kis, qua sibi assignata sunt, primum sibi necessaria percipiat; si qua suro suis necessitatibus supersunt, in communes usus occlusios expendat.

Unde Augustinus ad Benifacium Comilan, op. L. 199); C. XXVIII. De codem.

Si 200) privatum possidemus, quod sobis sufficiat, non illa nostra sunt, 'sed pauperum', quorum procurationem quo-dammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpations damabili vendicames.

Gratian. Ostensum est, quomodo licent elericis habere proprium, et quomodo non. Item, quomodo ros ecclusion por prochendas dividi passint.

QUABSTIO IL GRATIANUS.

L Pars. Nune queeritur, ei sacardotes alique de robus ecclesiae dedisse noscantur, an his, qui eus acceptrunt, ali-que firmitate constabunt? Qued res ecclesiae nullo molo distrati possint et distructue possideri, multis euctoritetibus probatar.

Ait caim Stephanus Papa *) 1):

C. 1. Ecclesiae pecunias auferens selut homicida damnatur. Qui Christi pecunias et ecclesiae aufert, fraudat et rapit, ut homicida in conspectu indicis deputabitur.

C. H. Quiequid de sacratis vasie vel ministerile a qualibet clero usur patum foerit, occlesiae restituatur. Item Pelagins Hostilio Episcopo?).

Augustino 3) nostrae sedis notario suggerente didicimus, quod ei dilectio tua directis apicibus indicasset, quosdam de clero tuo, et maxime parochiarum ad te pertinentium, non pauca sacrata vasa vel ministeria distraxisse, et aliqua buiusmodi perpetrasse, quae a religioso aliena sunt pro-posito. Caritatem vero tuam, ut hoc competenti solicitu-dine debeat insegni vel ulcisci, nostrae') praecaptionis auctoritate cupis communiri. Qua de re praesentibus mandamus affatibus, ut competentis 5) vivacitatis instantia quiequid de sacratis vasis rel ministeriis a quolibet clericorum usurpatum vel distractum fuisse 1) compereris, sine cuins-quam morae interventu exigere non dimittas ") et eccle-stasticis usibus reformare.

C. III. Quirquid Domino consecrator ad ins pertinet

secerdotum. Item Bonifacins Papa ").

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. IL C. I. a) In epist. Stephani L, quae exstant, endicibus, qui lecti sunt, habetur : el; 16 dez tur raegeter : caput hoc non habetur, sed in epist. 1. Anacleti, ez quo ci-lela Sóres; fizzzzeñaz roes loyous zis izzinele; id est: ut tatur a Burchardo et Ivone, et in conc. Triburiensi, et infr. er dis rationes reclesion latenter laedentur. i end. c. Qui alstalerit. Idem etiam legitur apud Lucium Papam.

sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum Domino erit, et ad ius pertinebit 9) sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis 1°), qui a Domino et ecclesia, cui com-petunt 11), aufert, vastat, invadit vel eripit, et usque ad emendationem ecclesiaeque satisfactionem ut sacrilegus iu-dicetur, et, si emendare noluerit, excommunicetur.

C. IV. Excommunicationi subiacent qui ecclesiastica praedia invadit.

Item Gregorius VII. lib. VI. Regesti, in concilio c. 1. 12) Quicanque militum, vel cuiuscunque ordinis vel profee-sionis persona, praedia ecclesiastica a quocunque rege, seu saeculari principe, vel ab episcopis invitis, seu abbatibus, aut aliquibus ecclesiarum rectoribus susceperit 13), yel invaserit, vel de rectorum *depravato seu vitioso* con-sensu tenuerit, nisi eadem praedia ecclesiis restituerit, excommunicationi subiaceat.

C. V. Sacrilegii crimen incurrit qui praedia ecclesiastica vexat.

Item Pius Papa, epist. II. 14)

Praedia divinis usibus tradita quidam humanis applicant usibus, et Domino¹⁵), cui tradita sunt, ea subtrahunt, ut sibi¹⁶) inserviant. Quapropter ab omnibus illius usurpationis contumelia depellenda est, ne praedia usibus ¹⁷) se-cretorum coelestium dicata⁺) a quibusdam irruentibus ve-xentur. Quod si quisquam ¹⁶) praesumserit, ut sacrilegus habeatur ¹⁹).

C. VI. De eodem.

Item Anacletus Papa, epist. I. 20)

Qui abstulerit aliquid patri vel matri, dicitque²¹) hoc peccatum non esse, homicidae²²) particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit: mater vero nostra ecclesia, quae nos in baptismo *spiritualiter* regeneravit. Ergo, qui²³) Christi pecunias et ecclesiae rapit, aufert²⁴), vel fraudat, homicida est.

C. VII. Quadruplum restituat qui res ecclesias invadit.

Item Ioannes Papa I. ad Zachariam Archiepisc. 25). In antiquis ecclesiae statutis decretum est, ut qui alicna invadit non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Unde et in evangelio²⁶) scriptum est: Quod si aliquid defraudati, reado quadruplum. Et in legi-bus saeculi cautum habetur 27): Qui rem surripit alienam elc. (ut infra in auctoritate Eusebii Papae).

C. VIII. Pro tenore saecularium legum puniantur invasores rerum ecclesiasticarum.

Item Gregorius ad Constantiam Reginam Gallias, lib. IV. epist. 33. b) 28)

Quum devotissimam ²⁹) dominam sciam de coelesti vita atque remedio animae suas sedulo cogitare, culpam me committere vehementer existimo ³°), si ea, quie pro timore omnipotentis Domini ³) sunt suggerenda, siluero, et te

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VIII. b) Initium huius capitis usque ad vers. Si-luero, est acceptum ex epistola indicata. Reliqua non sunt periori.

inventa. c) Violata: Haec dictio abest a plerisque vetu-stis*) et hic, et in sequenti capite, ubi in vulgatis est: emunitas violata.

sanctissimam de ecclesiastica pace sedulo non commo-nuero 32). Nimis me Iuliani fratris et coëpiscopi nostri proclamatio nuper contristavit, maxime quum villae suae, videlicet ecclesiae, a nequissimis praedonibus sint depracdatae, atque nocturnis incendiis more furum combustae, et dum iidem maligni iuxta nostri praedecessoris' Bonifacii decreta pro violata•) emunitate illud emendare noluerint, dum et saeculi leges haec eadem ita se habere voluerint, lege vulgari teste, in qua sic scribitur³³): Si quis manu armata usque ad quatuor homines in vicum alterius ad malofaciendum venerit, ille, qui prior est, pro illicita praesum-tione componat solidos nongentos, seguaces vero eius unus-quisque solidos octoginta. Si vero incendium fecerint³⁴), ibi novies 35) tantum componant: si praedam vero 36), in quadruplum restituant.

C. IX. De eodem. Item d) 37).

Si saeculi leges talem iustitiam habere voluerunt, lex di-Di saeculi leges talem iustitiam habere voluerunt, lex di-vina cur inferior esse debebit, quum in ipsius veritatis praesentia a Zachaeo³⁶) collaudatum sit, ut, si aliquem defraudaret³⁹), in quadruplum restitueret⁴⁰)? Et quia summum in rebus⁴¹) bonum est iustitiam collere, ac sua cuique iura servare, et in subiectos non sinere quod pote-statis est. fieri, sed quod acquum est custodiri (quod et vos diligere, et omnino confidimus studere): ea⁴²) propter excellentiae vestrae mense novembri praesentis anni, socunda indictione, Petrum fratrem et coepiscopum nostrum a gremio sanctae Romanae ecclesiae transmittemus⁴³), ut, fratribus eiusdem provinciae in unum cungregatis, emunitas violata⁴⁴) et praesumtio, et sacrilegium canonica au-ctoritate et vestra regia dignitate talem terminum accipiant, ne post hac⁴⁵) membra diaboli, filii nequam, in sancta ecclesia te etiam ibi regnante talia praesumant.

C. X. Ecclesiae res surripiens in decuplum restituat quod abstulit.

Item Eusebius Papa, epist. II. 46)

In legibus saeculi cautum habetur: Qui rem surripit alisnam, illi, cuius res direpta est, in undecupium ⁴⁷) quae su-blata sunt restituat ⁴⁸). Et in lege divina ^{††}) legitur: Maledictus omnis, qui transfert terminos proximi sui, ^{*}st dicet omnis populus, Amen^{*}. Talia ergo non praesumantur absque ultione, nec exerceantur absque sua damnatione. Proinde •), si quis ecclesiasticas oblationes et quod Deo consecratum est rapuerit, vel consenserit facientibus, ut sacrilegus diiudicetur, et damnum in quadruplum restituat, et canonice poeniteat.

Gratian. Contra Gregorius scribit cap. 4. responsionum ad Augustinum, Anglorum Episcopum, de his, qui furtim auferunt aliquid de ecclesia⁴⁹):

C. XI. Sine augmento sibi ablata ecclesiam recipere oportet. Fraternitas tua ex persona furis pensare potest, qualiter valeat corrigi. Sunt enim quidam, qui habentes subsidia furtum perpetrant: et sunt alii, qui hac in re ex inopia delinquunt. Unde necesse est, ut quidam damnis, quidam

Burchardum et Ivonem caput hoc est conjunctum su-

C. X. e) Proinde: Hinc usque ad finem non sunt in epistola Eusebii, neque apud loannem aut Symmachum. *) et hic, et in sequenti capite, ubi in vulgatis est: *mitas violata.* C. IX. d) In plerisque vetustis codicibus, et apud

Quaest. II. C. III. 9) pertinet: orig. — Burch. Ivo. — Edd. coll. o. — 10) add.: homo: Ed. Bas. — 11) competit: ib. \equiv C. IV. 13) c. 1. conc. Rom. hab. A. 1078. — Polyc. I. 6. t. 15. — 13) su-sceperit, vel suscepti vel invasit, vel etiam de etc.: orig. \equiv C. V. 14) Caput Pseudoisidori, cf. Brev. Alar. I. 16. t. 4. c. 40. — Ans. 1, 5. c. 36 (35). Ivo Decr. p. 13. c. 36. — 19) desid. ap. Iv. — 30) aestimo: Ed. Arg. - 31) Dei: Burch. Ivo. — Edd. coll. o. — 33) communitero: Ed. Bas. - 36 (35). Ivo Decr. p. 13. c. 36. — 19) desid. ap. Iv. — 30) aestimo: Ed. Arg. - 31) Dei: Burch. Ivo. — Edd. coll. o. — 33) communitero: Ed. Bas. - 36 (35). Ivo Decr. p. 13. c. 36. — 19) desid. ap. Iv. — 50) aestimo: Ed. Arg. - 31) Dei: Burch. Ivo. = Edd. Lagd. II. III. c. 1. — 34) fecerit, — componat, restituet: Ed. Bas. — 35) sibt no-nam: Burch. — solidum novies: Ed. Has. — 35) sibt no-nam: Burch. — solidum novies: Ed. Lagd. III. = C. IX. 37) ex ea-stro: Ans. — Edd. coll. o. — 16) suis usibus: orig. — Ans. Ivo. — 17) sub secretis: Ivo. — + dedicata: Ed. Bas. — 18) puice: Ivo. - Edd. coll. o. — 19) indicetur: orig. — Coll. ett. — 40; quapropter: Edd. coll. o. — Coll. ett. - C. VI. 30) Caput Pseudoisidori, cf. ad. c. 1. — 31) dicct: Edd. Caput Pseudoisidori, cf. syn. Rem. V. Symmachi. — Ans. I. 8. C. 45. — 26) Luc. c. 19. v. 8. — 47) decida Par. = C. VIII. 35) Caput Pseudoisidori, cf. syn. Rem. V. Symmachi. — Ans. I. 8. c. 45. — 26) Luc. c. 19. v. 8. — 37) cf. infra c. 10. = C. VIII. 38) Ep. Gregorii V. ad Constantiam reginam Galliaes er. A. 998. a Constantinam Angustam, unde apparet libri et capitis numerum, a Corr. Inscriptioni adiectum, delendum esse. — Burch. Ł 11. c. 36. c. XI. 49) Ep. 65. (scr. A. 601.) L 11. Ed. Maur. — ef. ad D. 5. c. XI. 49) Ep. 65. (scr. A. 601.) L 11. Ed. Maur. — ef. ad D. 5. c. XI. 49) Ep. 65. (scr. A. 601.) L 11. Ed. Maur. — ef. ad D. 5. c. XI. 49) Ep. 65. (scr. A. 601.) L 11. Ed. Maur. — ef. ad D. 5.

vero verberibus, *et quidam districtius, quidam vero le-vius* corrigantur. Et quum paulo districtius agitur, ex caritate agendum est, et non ex furore, quia ipsi hoc prae-statur, qui corrigitur, ne gehennae ignibus tradatur. Et infra: §. 1. Addis etiam, quo augmento ea, quae furto de ecclesiis abstulerunt ⁵⁰), reddere debeant. Sed absit, ut detur amittere, et lucra damnis⁵) quaerat. Gratian. Verum illud Eusebii de legum severitate, illud

Gregorii de ecclesiastica mansuetudine dictum intelligitur.

C. XII. Non sunt alienanda in episcopatu acquisita.

Idem Gregorius lib. X. epist. 42. Deusdedit Episcopo Mediolanensi⁵²).

Res in episcopatu acquisitas sacerdotibus nulla est alienandi licentia.

C. XIII. Vasa sacra, nisi pro redentions captivorum, non sunt alienanda.

Item ex VIII. 7) Synodo universali, c. 15.53)

Apostolicos et paternos canones renovans haec sancta et universalis synodus diffinivit, neminem prorsus episcopum vendere vel utcunque alienare cimelia et vasa sacrata, excepta causa olim ab antiquis canonibus ordinata, widelicet pro redemtione s) captivorum; sed nec tradere salaria ecpro redentiones) capitorum; sea nec tradere salaria ec-clesiarum in emphyteutica pacta, nec alias rusticas pos-sessiones venundare⁵⁴), ac per hoc, ecclesiastices reditus laedere, quos ad propriam utilitatem, et ob escam pau-perum et peregrinorum sustentationem esse decernimus^k). Et paulo post: §. 1. Quisquis autem apparuerit⁵⁵) post hanc diffinitionem nostram contrarium quid huic sanotae ac universali synodo agere, deponatur ut praevaricator divinarum legum 56) et praeceptorum, cassata videlicet omnino quae facta est in scriptis vel sine scriptis ab episcopo ven-ditione vel emphyteutica traditione, vel alia qualibet alienatione, cimeliorum *scilicet* et salariorum locorum. Qui vero emerit aut perceperit 57) aliquid ex praedictis cimeliis ecclesiae sunt, vel 59) non dederit 60) ad incidendum cartam venditionis vel emphyteuseos, sit anathema, usque dum fecerit quod ab hac sancta et universali synodo confirma-tum est. §. 2. Si autem episcopus convictus fuerit con-struxisse monasterium de reditibus ecclesiasticis, tradat ipsum eidem ecclesiae monasterium.

C. XIV. Pro redemtione captivorum sacra vasa non prohibentur alienasi.

Item Gregorius lib. VI. epist. 35. Domino Episcopo Messanensi 61).

Et sacrorum canonum, et legalia statuta permittunt, ministeria 62) ecclesiae pro captivorum esse redentione vendenda.

C. XV. Res ecclesiae licite impenduntur pro redemtione oapticorum.

ldem Demetrio et Valeriano Clericis Firmanis, lib. VII. Indict. 2. epist. 14. 63)

Sacrorum canonum statuta et legalis 64) permittit auctoritas, licite res ecclesiasticas in redemtionem 65) captivorum impendi. Et ideo, quia edocti a vobis sumus, ante annos fere XVIII. *virum reverentissimum quendam* Fa-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIII. f) Octava: Sic est emendatum ex Anselmo, quum antea legeretur: sexta. Est autem canon 15. synodi VIII., habitae tempore Hadriani Papae II. contra Photium, et versione Anastasii Bibliothecarii.

g) Videlicet pro redemtione: In concilio ipso et apud Anselmum legitur: guae accipiuntur in redemtionem oapti

h) Decernimus: In ipso canone sequentur haec:

bium 66), episcopum ecclesiae Firmanae, libras XI. 67) argenti de eadem ecclesia pro redemtione vestra, ac patris vestri Passivi, fratris et coëpiscopi nostri ⁶⁸), tunc vero clerici, nec non matris ⁶⁹) vestrae hostibus impendisse, atque ex hoc quandam formidinem vos habere, ne hoc, quod datum est, a vobis quolibet tempore repetatur, huius praecepti auctoritate suspicionem vestram praevidimus auferen-dam, constituentes, nullam vos exinde heredesque vestros quolibet tempore repetitionis molestiam sustinere, nec a quoquam vobis aliquam '') obiici quaestionem.

C. XVI. Res ceclesiae desolatae non praeponantur captivis.

Idem lib. VI. epist. 35. ad Dominum Episcopum 71). Sicut omnino grave est frustra ecclesiastica ministeria venundare, sic iterum culpa est imminente huiusmodi neces-sitate res maxime desolatae ecclesiae captivis suis praeponere, et in eorum redemtione cessare.

II. Pars. Gratian. Ques vero posnitentia huiusmodi incasoribus atque praedonibus, qui vasa sacra et religua di-rino cultui dedicata arripiunt et quasi profana contrectant, sit indicenda, Nicolaus Papa definit, scribens Frentario Archiepiscopo Burdegalensi i) 72):

C. XVII. Invasoribus verum ecclesiasticarum quae poenitentia sit imponenda.

De viro nefando, Burgando nomine, qui rabie insana com-motus diabolicis se irretire laqueis non dubitavit, atque gentilium more per abrupta itinera et compita insidians, vobis in vestrae ecclesiae villa una cum clericis vestris manentibus, et populum salubribus 73) instruere dogmatum manentibus, et populum saluoribus '') instruere dogmatum monitis decertantibus, paneque spiritualis verbi vacua ho-minum corda redicientibus, atque laudabile propriae sa-lutis desiderium habentibus sancta apostolorum Petri et Pauli limina visitare, collectis malitiae suae sequacibus et iniquitatis complicibus, nefarias invasiones et depraedatio-nes violentas inferre daemoniaco ausu praesumsit''), et, et enistidae vatras factus alcouitur acorum litare acore nes violentas inferre daemoniaco ausu praesumsit⁷⁺), et, ut epistolae vestrae textus eloquitur, sacrum altare sacra-que dominici corporis et sanguinis vasa, insuper et san-ctum chrisma pollutis arrigere manibus quasi vilia et ad usum communem apta praesumsit⁷⁵), dilectio nos vestra consuluit, si ipse, vel qui cum eo in tam impio et iniquo scelere fuerunt, ad poenitentiam quandoque gratia tra-cti⁷⁶) divina venire voluerint, quo cos poenitentiae vinculo construrgatis. Postcae institutionis consuration constringatis, nostrae institutionis censuram exposcere curastis⁷⁷). De quibus (si tamen ita est) iubemus, quum ad poenitentiam reverti acceleraverint, uno anno extra ecclesiam Dei consistere, cuius sacratissima vasa extra ri-tum fidei Christianae diripiendo auferre non dubitaverunt, Secundo vero anno ante fores ecclesiae sine communione maneant. Tertio vero anno ecclesiam Dei ingrediantur 78), ntaneant. Territo vero anno eccessana Der ingreutaten ", et inter audientes adstent sine oblatione, non manducaa-tes carnem neque bibentes vinum, praeter natalis et resur-rectionis dominicae dies. Quarto praeterea anno, si his prioribus tribus eorum fructuosus fuerit poenitentiae labor, communioni fidelium restituantur, totaque mentis inten-tione spondentes, talia se ulterius nunquam facturos, corpus et sanguinem Domini suscipere mereantur, et usque ad septinium annum tribus in hebdomada diebus sine esu carnium et vini potatione maneant poenitentes.

Omnem vero ecclesiasticarum rerum polestatem habentem, et

has meliorare ac dilatare, prout oportuerit, ecclesiastica loca, quae per reditus fiunt, et insuper propriam rerum dispositionem distribuere, ac committere, seu conferre quibuscunque voluerit et indicaverit, iuxla propriam potestatem ac domi-natum. Quisquis autem apparuerit etc. C. XVII. i) Caput hoc alibi non est inventum quam in

collectione canonum incerti auctoris.

demiione: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 66) Fanium: Edd. Bas. Lugd. I. — Facium: Edd. rell. — 67) XII.: Ed. Bas. — 68) add.: mmac: ib. — 69) et matr.: ib. — 70) desid. in Ed. Bas. — C. XVI. 71) Ex eadem op. — Ivo Decr. p. 3. c. 176. — C. XVII. 72) Caput incerti temporis. — Coll. tr. p. p. 1. t. 62. c. 18. — cf. poenit. Rom. t. 8. c. 19. — 73) salubrius: Ed. Bas. — 74) praesumserit: Edd. coll. o. pr. Arg. Ven. I. — 75) praesumserit: Edd. Ven. I. II. — praesumserit: Edd. rell. pr. Arg. — 76) atracti: Ed. Bas. — iacti: Edd. rell. — 77) curatis: Ed. Bas. — 78) intrent: ib.

Quaest. II. C. KI. 50) abstulerant: Ed. Bas. - 51) de da-mate: ib. = C. XII. 52) Ep. 38. (Ner. A. 602.) 1. 12. Ed. Maur. -cf. tnfr. qu. 5. c. 1. = C. XIII. 53) hab. A. 569. - Ans. J. 6. c. 171 (176). - 54) comundari: Edd. Arg. Bas. Ven. I. II. Nor. -55) tentoserit: Edd. coll. o. - 56) rerum: eaed. - 57) ceperit: eaod. pr. Bas. - 58) et: Ed. Bas. - 59) et: ib. - 60) reddide-rtt: Edd. coll. o. = C. XIV. 61) Ep. 38. (Ner. A. 697. ad Donum Mess.) 1. 7. Ed. Maur. - Ans. 1. 6. c. 48 (S2). - 62) ministerits: Bohm. = C. XV. 63) Kp. 17. (Scr. A. 599.) 1. 9. Ed. Maur. - Ivo Deor. p. 3. c. 145. - 64) cf. Cod. Iast. 1. 1. t. 2. c. 24. - 65) re-

C. XVIII. Res ecclesiae episcopus usurpare vel alienare non praesumat.

Item in Concilio Leonis Papae IV. 79)

III. Pars. Monemus et irrefragabiliter affirmamus, ut nullus episcoporum vel sacerdotum rem tituli sui usur-pare praesumat, sed neque salarium a Christianis sanctis locis oblatum causa amicitiae, vel timoris, aut muneris per-tentet auferre, ne ecclesia Dei ad nihilum redigatur. Quod qui ⁸) facere praesumserit ⁸) episcopus vel sacerdos, ca-nonicam sine dubio subeat ultionem, et quod ecclesiae iniuste ablatum est reddere compellatur, ita ut deinceps nullas vires pro his ad litigandum vel possidendum habere possit.

C. XIX. Episcopo vel abbati res ecclesias alienare non licet.

Item ex VII. Synodo, c. 12. b) 82)

Quisquis episcopus vel abbas inventus *3) fuerit de salariis 1) episcopii vel monasterii transferre quicquam in principum manus, vel etiam alii personae conferre, irritum sit quod datum esse constiterit, secundum canonem sancto-rum Apostolorum⁸⁴), qui dicit: Omnium ecclesiasticarum rerum episcopus habeat solicitudinem, et dispenset eas tau-guam Deo contemplante. Non⁸⁵) liceat autom ei fraudare^m) guicquam ex illis, vel cognatis⁸⁶) propriis donare guas Dei sunt. Quod si pauperes fuerint, ut pauperibus largiatur, sed sunt. Quod si paupores fuerint, ul pauperious largiatur, sed non sub horum occasione guae sunt ecclesiae defraudentur. §. 1. Quod si⁸⁷) excusationem praetenderit damnum fa-cere⁸⁸) et nihil ad profectum agrum⁸⁹) exsistere, nec sic⁹⁰) principibus, "qui per loca illa sunt", tribuatur ager vel locus, sed clericis vel agricultoribus. §. 2. Quod si cal-liditate usus fuerit, et a colono vel a clerico emerit prin-ceps agrum, irrita⁹¹) sit venditio, et restituatur episco-pio⁹²) vel monasterio, "et" episcopus vel abbas hoc faciens abliciatur. "eniscopus quidem ab episcopio. abbas autem a abiiciatur, *episcopus quidem ab episcopio, abbas autem a monasterio* =), tanquam qui dispergit quae non collegia

C. XX. Praedia ecclesiae non liceat Papae alienare.

Item Symmachus Papa in Synodo III. c. 4. et seqq. usque ad c. 9. 0) 93)

Non liceat Papas praedium ecclesiae alienare aliquo modo pro aliqua necessitate, nec in 9^4) usumfructum P, 9^5) rura dare, nisi tantummodo domos, quae in quibuslibet urbibus non modica impensa sustentantur. Qua lege omnes custodes adstringantur, ut donator, accensator, venditor hono-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIX. k) Apud Gratianum, quemadmodum et apud Anselmum, citabatur ex Ilist. Eusebii episcopi Caesariensis. Ivo ferum auctorem citavit. Versio autem est Anastasii bibliothecarii, ex cuius codicibus manuscriptis nonnulla sunt emendata.

1) Salariis: Graece est: ἐχ τῶν αὐτουογιῶν, pro qua voce in Parisiensi graecorum canonum editione legitur in rubrica: ἐχ τῶν προαστείων, id est: ex suburbanis, quasi suburbana vocentur auturgia, quod ipsius possessoris ma-nibus colantur. Balsamon tamen eos agros interpretatur, qui per se ipsi sine magna cultura fructum ferre possunt, at sine at nie buiusendi ut silvae et alia huiusmodi.

m) Fraudare: opereplieosai, id est: sibi vendicare, et suum facere.

n) Episcopus quidem ab episcopio, abbas autem a monasterio: Haec ad sententiae integritatem addita sunt ex ipso canone *).

C. XX. o) Caput hoc collectum est ex pluribus capitibus synodi Romanae III. sub Symmacho, in epitomen tamen redactis.

p) In usumfructum: In conciliorum editionibus partim legitur: sed nec in usufructuario iure aliquibus dare

rem perdat. Et qui subscripserit anathema sit cum eo, qui dedit ⁹⁶) vel qui recepit ⁹⁷), nisi restituatur. Liceat etiam quibuslibet ecclesiasticis personis contradicere, et cum fructibus alienata reposcere. Quod non modo in apostolica servandum est ecclesia, verum etiam universis ecclesiis per provincias quidem dicitur convenire.

C. XXI. Qui res ecclesiasticas vendit ad altare non audeat accedere

Item in Synodo VI. 98)

Indigne ad altare Dei properare permittitur, qui res ec-clesiasticas audet invadere aut iniuste ") possidere, aut iniqua vel iniusta defensione in eis perdurat "). Et paule post: §. 1. Debet tamen esse provisio, ut vindictam admopost: §. 1. Debet tamen esse provisio, ut vindictam admo-nitio³) praecedat, et res usurpatas iniuste qui abstulit¹⁹⁰), aut iniuste ablatas retinet¹⁰¹), aequitate patrocinante legi-bus restituat. Quod si neglexerit, et necessitas compule-rit, demum praedonem sacerdotalis districtio maturata per-cellat. Et infra: §. 2. Valde iniquum ergo¹⁰²) et ingens sacrilegium est, ut quaecunque vel pro remedio peccato-rum, vel salute¹⁰³), vel requie¹⁰⁴) animarum suarum unusquisque venerabili ecclesiae contulerit aut certe reli-querit, ab iís, quibus "haect¹⁰⁵) maxime servarl¹⁰⁶) con-venit, id est Christianis et Deum timentibus hominibus^{1)¹⁰⁷}, "et super omnia a principibus et primis regionum", in aliud transferri vel converti permittatur. Propterea, qui haec *et super omnia a principibus et primis regionum*, in aliud transferri vel converti permittatur. Propterea, qui haec non praeviderit, et aliter quam scriptum est praedia ee-clesis 108) tradita petierit, vel acceperit, aut possederit, *vel iniuste defenderit aut retinuerit* "), nisi cito se cor-rexerit, quo iratus Deus animas percutit anathemate feria-tur, sitque accipienti, et danti 109), et possidenti anathema, et institutae poenae contubernium assiduum. Nec aliquo se ante tribunal Christi obstaculo muniat qui a religiosi se ante tribunal Christi obstaculo muniat qui a religiosis animabus ad substantiam pauperum derelicta contra fas sine¹¹⁰) aliqua pietatis consideratione dispergit.

C. XXII. Excommunicentur qui principum auctoritate

res invadunt ecclesiae. Item Nicolaus Papa Adoni, Viennensi Archiepiscopo, in epistola, cuius initium: "Quia sanctitatis vestrae"")¹¹¹.

De rebus, quae semel Deo contributae atque dicatae sunt, et postea sub occasione concessionis principum a quibus-dam invaduntur atque diripiuntur, sancimus, ut prins consulatis principem¹¹²) ad resecandam tam praesuntivam factionem, et ¹¹³) cognoscendum, utrum illius sit concessio, an invasoris¹¹⁴) praesuntio. Quod si principis inor-

liceat, partim: sed nec in usumfructum iura aliquibus etc. quemadniodum et in codice canonum impresso. Nam in vetusto manuscripto est: sed nec usufructuario aliquibus dari liceat. Idem vero significare usufructuarium et usum-fructum scribit Smaragdus in expositione regulae B. Bene-dicti, cap. 59., his verbis: Usumfructum dicit quod nos dicimus usufructuarium.

q) Quod non modo: In ipsa synodo longe aliter q) Quod non modo: In ipsa synodo longe auter 'habetur: Huius autem constitutionis legem in apostolica tan-tum volumus sede servari, universis ecclesiis per provincias secundum animarum considerationem, quem proposite religio-nis convenire rectores earum viderint, more servato.
C. XXI. r) Aut iniuste: In synodo legitur: ant iniuste, id est sine licentia episcopi, possidere.
s) Admonitio: In synodo additur: manifesta.
t) Hominibus: Quue sequentur usque ad vers. In alding addita synodo.

aliss. addita sunt ex synodo.
 u) Vel iniuste defenderit, aut retinuerit: Addita sunt et ista, sicque omnia, quae in usurpatione huiusmodi rerum accidere solent, exponuntur.
 C. XXII. v) Exstat epistola haec in libro saepe citato bibliothecae Dominicanae, in qua respondet Nicolaus ad nonnullas quaestiones ab Adone sibi propositas.

38

Q us est. II. C. XVIII. 79) Summa huius cap. legitur in bre-viario synodi Leonis IV., ex incerto scriptore de vitis RR. PP., cai Laitgrandi nomen falso tribuitur. (Mansi t. 14.) — Ans. I. 6. c. 170. Deusdedit p. 4. Polyc. I. 6. t. 15. — 60) si: Ed. Bas. — 81) add.: lile: Ans. = C. XIX. 52) hab. A. 787. — Ans. I. 6. c. 184 (191). livo Decr. p. 5. c. 375. Polyc. I. 6. t. 15. — 63) voluerit: Edd. coll. o. — 64) can. ap. 39. — 85) Non licere: Ans. Ivo. — 86) proprinquis: Ed. Bas. — 87) add.: calidatate usus: Edd. coll. o. — 699 add.: episcopo: Edd. coll. o. pr. Bas. — 91) etiam sic trrita: Ans. Ivo. — 92) episcopo: Edd. coll. e. — *) desid. ap. Ans. = C. XX. 93) hab. A. 503. — Coll. tr. p. p. 1. t. 48. c. 15-17. Ans. I. 4

dinata fuerit largitio, inse sit princeps pro emendatione redarguendus. Si autem invasoris declaratur praesumtio, usque ad emendationem excommunicationis sit vindicta coërcendus.

C. XXIII. De rebus ecclesiae non oet aliquid alienandum.

Item Gelasius Instino Archidiacono et Faustino Defensori 115).

IV. Pars. Vobis enim et famae vestrae consultum duximus, ut pontificis vestri loco vobiscum ab eodem aliquis subrogetur, qui eius nomine pariter universa disponat, quatenus omnia praedia ad vestrum revocetis studium, nec cuiquam clerico pro portione sua aliquod solum ecclesiae putetis esse deputandum, ne per incuriam et negli-gentiam minuatur, sed omnis¹¹⁶) pensionis summam ex omnibus praediis rusticis urbanisque collectam ad antistitem deferatis. Ex qua tamen collectione habeatur ratio, quid ad causas vel expensas accidentium '1') necessitatum opus esse perspicitur, ut de medio sequestretur, et qua-tuor portiones vel de fidelium oblatione, vel de hac fiant tuor portiones vel de fidelium oblatione, vel de hac fiant modis omnibus pensione, ita ut unam sibi tollat antistes, aliam clericis pro suo iudicio et electione dispertiat, ter-tiam pauperibus sub omni¹¹⁶) conscientia faciat erogari, fabricis vero quartam, quae competit ad ordinationem pon-tificis, erogatione vestra decernimus esse pensandam. Si quid forte sub annua remanebit expensa, electo idoneo¹¹⁹) ab utraque parte custode, tradatur¹²⁰) enthécis, ut, si maior emerserit fabrica, sit subsidio quod ex diversi¹²¹) temporis diligentia potuerit¹²²) custodiri, aut certe ema-tur nossessio, quae utilitates respiciat communes. tur possessio, quae utilitates respiciat communes.

C. XXIV. Divini muneris participations privotur qui ecclosiastica privilegia calcat.

ldem Maiorico, Sereno et Ioanni Episcopis 123). Qui 124) et divinis, et humanis legibus incivili damnatione calcatis, et reverentia religionis abiecta, vel ecclesiastica privilegia calcare contendunt, vel ubilibet in pauperum prosibire dispendium, nec huiusmodi saltem commoniti convictique nequitiam sopire consentiunt atque illata sacris rebus detrimenta sarcire¹²⁸), merito divini muneris parti-cipatione sunt privandi, ut¹²⁶) huius¹²⁷) perceptione ca-reant, quod sacrilegis ausibus habuere despectui. Coele-stimus vero presbyter fratris et coëpiscopi nostri Sereni, gui contra pontificale iudicium contraque apostolicae sedis mandata prorumpens, supradictis communionem sacram ministrare praesumsit, suprautetis communicate sacram ministrare praesumsit, quum non potuerit ignorare senten-tiam proprii sacerdotis, ab officio protinus ecclesiastico pellatur¹²⁸), ut nullus ecclesiae ministrorum contra pon-tificalia instituta venire contendat.

C. XXV. De codem.

ldem eisdem Instinow) Archidiacono et Faustino Defensori 129).

Vulteranae 130) ecclesiae actus vel patrimonium, quod haetenus comperimus destitutum, post¹³¹) damnationem Eu-charisti, quo fuerat depravante dispersum, curae vestrae decrevinus esse delegandum, ut diligentia (qua vos pro

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXV. w) Iustino etc.: Antea legebatur: Idem eisdem. Emendatum est, et posita istorum virorum nomina en l'une, ad quos etiam scriptum est superius penultimum caput Fobis exim. Nec vero hacc, quae nunc afferentur, pertinere posse ad episcopos, quibus proxime praecedens caput scribebatur, indicant non modo quae a Gratiano hic referuntur, sed etiam apertius verba, quae apud Ivonem post ultima huius capitis sequuntur: Si quis vero in eccle-

utilitatibus ¹³²) ecclesiae éxistimamus ¹³³) esse vigilantes) praedia culturae restituatis antiquae, et revocetis si qua sunt vendita aut donata mancipia. Possessiones etiam, quas ab Eumancio ^{13,4}) et Opilione episcopis, vel ceteris quovis iure videritis teneri, quia contra constituta synodi ab episcopis praedia alienari nullo ¹³⁵) potuerunt com-mento, nihilominus revocentur. Sit emtoribus ad eum recursus, qui praesumsit ¹³⁶) aliquid de ecclesiae rebus illicita venditione distrahere, ita ut pensiones annuas ad pontificem deferatis, cui privilegia sua integra convenit omni ratione servari, ut eius dispensatione portiones pro-veniant consuetae, ita ut portionem quartam, quae ad eos pertinet, sua pontifex ordinatione distribuat, prout cuius-que locum meritumque cognoscit. Pariter etiam ex fide-lium oblatione faciendum est, ut clericis quartam ¹³⁷) eroutilitatibus 132) ecclesiae éxistimamus 133) esse vigilantes) lium oblatione faciendum est, ut clericis quartam 137) ero-get pro consideratione suae electionis antistes. Fabricarum etiam portio episcopo sciente et disponente vestra eroga-tione pendatur, quatenus nihil penitus in detrimentum ali-cuius rei patiamini generari.

C. XXVI. Redituum et oblationum duae portiones clericis committantur.

Idem Clere, et ordini, et plebi Brundusii x) 138).

Concesso vebis quem petistis antistite, fratre iam et coëpiscopo meo¹³⁹) Iuliano, necessarium fuit (eodem ad ecclesiam suam mox remisso) ad vos nostra scripta pariter destinari, quibus agnosceretis eidem fuisse praeceptum, ne unquam ordinationes praesumat illicitas. Et infra: §. 1. Reditus et oblationes fidelium in quatuor partes dividat, quarum unam sibi ipse¹⁴⁰) retineat, alteram clericis pro officiorum suorum sedulitate distribuat, fabricis tertiam, quartam pauperibus et peregrinis habeat fideliter erogan-dam, quarum rationem diviao est redditurus examini.

C. XXVII. De oblationibus fidelium quot portiones fiant, et quas cuique proveniat. Idem in epistola ad episcopos per Lucaniam et Brutios, c. 29. 141)

Quatuor autem tam de reditu quam de oblatione fidelium, prout cuiuslibet ecclesiae facultas admittit, (sicut dudum rationabiliter est decretum), convenit fieri portiones, quarum sit una pontificis, altera clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis 142) applicanda. De quibus sicut sacerdotis quara labricis (1) applicanda. De quibus sicut sacendoiis intererit integram ministris ecclesiae memoratam depen-dere¹⁴³) quantitatem, sic clerus¹⁴⁴) ultra delegatam sibi summam nihil insolenter noverit expetendum. Ea vero, quae ecclesiasticis aedificiis¹⁴⁵) attributa sunt, huic operi veraciter praerogata locorum doceat instauratio¹⁴⁶) manifesta sanctorum, quia nefas est, si sacris aedibus desti-tutis in lucrum suum praesul impendia his¹⁴⁷) deputata¹⁴⁸) convertat. Ipsam nihilominus adscriptam pauperibus por-tionem quanquam divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse videatur, tamen iuxta quod scriptum est 149): Ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in coelis est, oportet etiam praesenti testificatione praedicari, et bonae famae praeconiis non taceri. Quapro-pter 150) nec clericorum quispiam etc.

siae vestrae damnum, aut in his, quae sunt praeceptionis no-

strae prohibita, pontificem vestrum videritis admittere, etc. C. XXVI. x) Epistola Gelasii, in qua est hoc caput, missa est cum aliis ex Hispania. Eadem vero inter episto-las Gregorii II. impressas est tertia, clero et plebi Thuringiae scripta. Talis quaedam epistola, sed brevior, re-fertur in libro, qui inscribitur Ordo Romanus, et formata episcopo danda nuncupatur.

133 aestimamus: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 134) Emmedii: Ive. – 135) add.: modo: Ed. Bas. – 196) procenumscrit: ib. – 137) add.: partem: Edd. coll. o. = C. XXVI. 138) Eadem tanquam generalis formula leguntur in libro diurno Garnerii. – Ans. 1. 6. C. 49 (47). – 139) nostro: Ed. Bas. – 140) ipsi: Edd. coll. o. = C. XXVII. 141) scr. A. 494. – Reg. I. 1. c. 33. Coll. tr. p. p. 1. t. 46. c. 19. Burch. I. 3. c. 137. Ans. I. 5. c. 68 (13). Ivo Pan. I. 2. c. 7. Derr. p. 3. c. 203. Polyc. I. 3. t. 11. Abbo Flor. ap. Mabill. Vet. anal. c. 35. – 142) add.: est: Ivo Decr. – Edd. coll. o. – 143) dispendere: eaed. – 144) clericus: eaed. – Ivo Decr. – 145) add.: restaurandis: eisd. – 146) restaurio: Ed. Bas. – 1471 add.: sa-cris aedibus: Edd. coll. o. – 148) designata: Coll. Hisp. – Burch. Ans. Ivo. – 149) Matth. c. 5. v. 16. – 150) cf. C. 6. q. 7. c. 47.

Quaest. II. C. XXIII. 115) Cap. incerti temporis. — Coll. tr. p. p. 1. t. 46. c. 56. Deusdedit p. 8. c. 93. Kadem epistola, inscri-pta Iustino et Fansto, legitur in collectanelis Anseimi Lucenzis, edi-tis a Canisio Lecti. ant. t. 3. — 116) omnem: Edd. coll. o. — 117) ercedentism: eaed. — 118) omnium: Edd. Bas. — 119) desid. in Ed. Bas. — 120) credatur: ib. — 121) diversis temporibus: ib. — 122) po-lerit. ib. — C. XXIV. 123) Kp. incerti temporibus: ib. — 122) po-lerit. ib. — C. XXIV. 123) Kp. incerti temporis. — Ivo Deer. p. 3. c. 150. p. 4. c. 185. — ex coll. Deusdedit publici iuris fecit Holstenins. — 124) (ui et Aumanis: Deusd. Ivo. — Edd. coll. o. p. Bas. Lugdd. II. III. — 125) resercire: Edd. coll. o. — 126) et: eaed. — 127) hu-tusmodi: eaed. pr. Lugdd. II. III. — 128) repellatur: Edd. coll. o. — C. XXV. 129) Caput incerti temporis. — Coll. tr. p. p. 1. t. 46. c. 57. Ivo Decr. p. 3. e. 151. — 130) Volatoranae: Ivo. — 131) et poet: Edd. coll. o. — rei poet: Ivo. — 132) utilitate: Ed. Bas. —

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XII. QUAEST. II. c. 28-35.

C. XXVIII. De reditibus oblationum et redituum ecclesiae quatuor portiones presbytero dispensandae credantur.

Item Simplicius Papa Florentio, et Equitio, et Severo Episcopis, epist. III.7)¹⁵¹)

De reditibus ecclesiae vel oblatione fidelium *quid 152) de-De reditibus ecclesiae vel oblatione fidelium "quid 154) dé-ceat nescienti nihil licere permittat, sed^{*} sola episcopo ex his una portio remittatur, duae ecclesiasticis fabricis, et erogationi *peregrinorum ¹⁵³) et^{*} pauperum profuturae a *Bonagro* presbytero sub periculo sui ordinis ministren-tur; ultima *inter se^{*} clericis pro singulorum meritis divi-datur. Et infra: §. 1. Cui (id¹⁵⁴) est Gaudentio,) hoc specialiter ¹⁵⁵) praecipimus, ut tres illas portiones, quas triennio dicitur sibi tantummodo vendicasse, restituat.

C. XXIX. De reditibus ecclesiae etiam noviter quaesitis quarta pars elericis erogetur.

Item Gregorius Maximiano Episcopo Syracusano lib. III. epist. 11. 150)

Cognovimus de reditibus ecclesiae noviter acquisitis canonicam¹⁵⁷) dispositionem quartarum minime provenire, sed episcopos locorum distribuere tantummodo quartam antiepiscopos locorum distribuere tantummodo quartam anti-quorum reditaum, nunc vero quaesita suis usibus retinere. Quam rem¹⁵⁹) pravam subintroductamque consuetudinem fraternitas tua vivaciter emendare festinet, ut sive de prae-teritis reditibus sive de his, quae obvenient¹⁵⁹), vel obve-venientibus, quartae secundum distributionem canonicam dispensentur. Incongruum namque est unam eandemque dispensentur. Incongruum namque est unam eandemque ecclesiae substantiam duplici quodammodo iure censeri, *id est 160) usurpationis et canonum*.

C. XXX. De stipendio ecclesiae quatuor debent fieri portiones.

ldem Augustino Episcopo Anglorum in respons. ad primam interrogationem 161).

Mos est apostolicae sedis ordinatis 162) episcopis praeceptum tradere, ut de omni stipendio, quod accedit ¹⁶³), quatuor fieri debeant portiones, una videlicet episcopo et familiae eius propter hospitalitatem et susceptionem, alia clero, tertia vero pauperibus, quarta ecclesiis reparandis.

C. XXXI. De eodem. PALEA.

[Item ex Concilio Toletanos)164).]

"Sancimus omnibus episcopis curam laicorum ¹⁶⁵) instare, ut, si quos in fide Christi invenerint, nimio affectu dili-gant. Insuper ¹⁶⁶) confirmamus, ut, si aliqua ab ipsis accipiant dona, statim in quatuor dividant partes, ita, ut prima ¹⁶⁷) pars secundum apostolorum praecepta *) titulo-rum, nec non coemeteriorum restaurationibus diligenter attribuatur, secunda clericis, tertia cunctis pauperibus, quarta vero advenis."

C. XXVIII. y) Addita sunt in hoc capite aliquot verba ex originali, quae ad sententiam facere aliquid videbantur.

C. XXXI. z) Caput hoc (quod in omnibus vetustis exemplaribus, exceptis duobus, et sine Paleae nomine ha-betur, et glossam habet) in nullo Toletano concilio aut impresso, aut manuscripto iaventum est. In collectione canonum incerti auctoris, quae asservatur in Vaticana bi-bliotheca, tribuitur Silvestro, quamvis in synodo Romana sub ipso habita, c. 4., paulo aliter hae partes assignentur, id est ut in praccedentibus huic capitibus.

a) Secundum apostolorum praecepta: In ea

C. XXXII. Omnes presbyteri secundum iussionem opiscopi ecclesiae dispensare studeant.

Item ex Concilio Agathensi, c. 22. 168)

V. Pars. Statuimus (quod omnes canones b) iubent) ut civitatenses sive dioecesani presbyteri vel clerici, salvo iure ecclesiae, rem ecclesiae, sicut permiserunt¹⁵⁹) epi-scopi, teneant, vendere autem¹⁷⁰) aut donare penitus non praesumant. Quod si fecerint *vel fecerunt^{*}, et facta ven-ditio por velocit et de facultatibus ditio non valebit, et de facultatibus, si quas habent pro-prias, indemnem ecclesiam reddant, et communione priventur.

C. XXXIII. De clericis, qui documenta ecclesiae supprimunt aut adversariis tradust.

Item ex eodem Concilio, c. 26.171)

Si quis de elericis documenta, quibus ecclesiae possessio firmatur, aut supprimere, aut negare, aut adversariis for-tasse tradere damnabili¹⁷²) et punienda obstinatione praesumserit, quicquid per absentiam documentorum damai ecclesiae illatum est de propriis facultatibus reddat, et communione privetur. Hi etiam⁴⁷³), qui, in damno⁴⁷⁴) ecclesiae impie solicitati, a traditoribus aliquid acceperint 175), superiori sententia teneantur.

C. XXXIV. Episcopus heredem non habens non alium quam ecclesiam sibi heredem instituat.

Item ex eodem, c. 33. 176)

Episcopus, qui filios aut nepotes non habuerite), alium quam ecclesiam non relinquat heredem. Si quid de eccle-sia non in ecclesiae causa aut necessitate praesumserit 177), quod distraxit aut donavit irritum habeatur. Qui vero filios habet, de bonis, quae reliquit 176), ab heredibus eius in-demnitatibus ecclesiae consulatur.

C. XXXV. Qui in clero constituti sunt de rebus occlesiae nihil alienare praesumant.

Item ex eodem, c. 49. 179)

Diaconi vel presbyteri in parochia constituti de rebus ecclesiae sibi creditis nihil audeant commutare, vendere vel donare, quia res sacratae Deo esse noscuntur. Similiter et sacerdotes nihil de rebus ecclesiae sibi commissae 189) (ut superious comprehensum est) alienare¹⁸¹) praesumant. Quod si feceriat ¹⁸²), convicti in concilio, et ab honore de-positi, de suo¹⁸³) aliud tantum restituant, quantum visi¹⁸⁴) sunt ¹⁸⁵) praesumsisse ⁴). Et infra: §. 1. Libertos ta-men¹⁶⁶), quos sacerdotes vel diaconos de ecclesia ¹⁸⁷) sibi commissa facere voluerint ¹⁸⁸), actus ecclesiae prose-sui inhemus. Ouved si facere contomenint planeita enceriat qui iubemus. Quod si facere contemseriat, placuit eos ad proprium reverti servitium.

NOTATIONES CORRECTORUM.

collectione non sunt haec verba. In uno vetusto Gratiani codice est: secundum Apostolicorum praecepta.

C. XXXII. b) Canones: Restituta est haec vox ex

C. XXXII. b) Canones: Restituta est haec vox ex originali. Antea legebatur: episcopi^{*}). In Polycarpo autem tantum est: quod omnes inbent^{**}). C. XXXIV/ c) Non habuerit: In originali impresso et manuscripto, et in Polycarpo legitur: non habens, alium quam ecclesiam reliquit heredem, si quid etc.^{***}), et ad hanc lectionem propius accedunt verba Hispalensis concilii I. c. 1., sed ob glossam non est mutatum. C. XXXV. d) Praesumsisse: Si hic interponas c. Si quis qualidet. infra eadem, habebis integrum canonem 49. ipsius concilii Arathensis.

ipsius concilii Agathensis.

coll. o. -60) ita in Coll. Hisp. -169) permiseriat: Edd. coll. o. -Coll. Hisp. -170) desid. in Coll. Hisp. = C. XXXIII. 171) Reg. I. 1. c. 353. Burch. I. 3. c. 183. Ivo Derr. p. 3. c. 156. - of. infra c. 40. -172) damnanda: Edd. coll. o. -173) autem: eacd. -174) qui in damnaum ecclesiae instrumenta ecclesiae imple solicitati a traditoritus, susceperinti: Coll. Hisp. -175) succeperint: Burch., qui ceteroquin aliquatenus discrepat ab orig., Ivo, Edd. coll. o. = C. XXXIV. 176) Coll. tr. p. p. 3. t. 28. c. 31. Polyc. I. 3. t. 13. -5000 ita in Coll. Hisp. -177) pracamsti: 1b. -179 relinquit: Edd. Arg. Bas. = C. XXXIV. 179) Ivo Decr. p. 3. c. 161. -1800 commut-sis: Coll. Hisp. -181) emutilare: 1b. -183) add. proprio: Coll. Hisp. -100. Edd. coll. 0. -184) nisi: Edd. Arg. Nor. Ven. I. -185) fuerint: Edd. coll. 0. -166) etiam: eacd. -187) add.: Christl: caed. -188) rotunt: eacd.

1

38*

Quaest II. C. XXVIIL 151) ser. A. 475. — Reg. 1. 1. c. 34. Ans. 1. 5. c. 66 (72). — 152) quid — sed: desid. ap. Heg. et Ans. — 153) per et: et verbum sequ.: Bonagro desid. ap. Ans. — 154) id est Gaud.: desid. in orig. — add.: episcopo: Edd. coll. e. — 155) special. in hoc prace. tuminere: orig. — Ans. = C. XXIX. 156) Ep. 11. (scr. A. 504.) 1. 4. Ed. Maur. — Aus. 1. 5. c. 70 (71). — 157) ad can.: Edd. coll. e. — 158) ob renz: orig. — Ans. — 159 obvenerunt: orig. — obvenere: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. — Ans. — 160) id — can.: desid. ap. Ans. = C. XXXX. 161) Ep. 611. (scr. A. 601.) 1. 11. Ed. Maur. — Ans. 1. 5. c. 64 (70). Ivo Pan. 1. 2. c. 8. — 162) ordinalo episcopo pracepia: Edd. coll. 0. — 163) ac-cidit: Ans. — Edd. coll. e. pr. Lugdd. 11. III. — C. XXXI. 164) Ca-put incertum. — 165) add.: eis: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 166) El ins.: Edd. coll. e. — 167) primum — qltribunt, secundam — , tertiam —, quartam —: Ed. Bas. = C. XXXII. 168) hab. A. 506. — Coll. tr. p. p. 2. t. 28. c. 20. Polyc. 1. 8. t. 12. — 9) ita in Edd.

C. XXXVI. De possessione ecclesiastici iuris guiequid a presbytero distrahitur, inane habeatur et vacuum.

Item ex eodem, c. 53. 189)

Quicquid parochiarum presbyter de ecclesiastici iuris possessione distraxerit ¹⁹⁰), inane habeatur et vacuum vendicatione •) comparantis et actione vendentis.

C. XXXVII. Alienationes factae ab intrusis et ordinationes sine consensu clericorum irritae sunt.

Item Urbanus Papa f) 191).

Alienationes omnium per intrusionem, seu canonice electorum sub episcopi nomine, aut abbatis, qui secundum ecclesiae suae usum consecrandus est, alienationes dico quocunque modo factas, nec non et ordinationes personarum ab eisdem sine communi consenu clericorum ecclesiae, sive per simoniam itidem factas, irritas iudicamus. §. 1. Illud etiam per omnia interdicimus, ut nullus clericus praebendam suam seu beneticium aliquod ecclesiarum ¹⁹²) aliquo modo alienare praesumat. Quod si praesumtum olim fuit vel aliquando fuerit, irritum erit, et ultioni canonicae subiacebit.

C. XXXVIII. Episcopo defuncto, vel adhuc in supremis agente, de rebus ecclesiae nihil est usurpandum.

Item ex Concilio Ilerdensi, c. 16. 193)

Haec huius ¹⁹⁴) placiti constitutione inter nos censura placuit custodiri, ut defuncto antistite, vel etiam adhuc in supremis agente, nullus clericorum, cuiuslibet ordinis ^{*}et⁴ officii gradusve sit, quicquam de domo ¹⁹⁵) praesumat, vel ¹⁹⁶) quod de utilitate instrumenti domus esse agnoscitur, id est mobilis et immobilis rei ecclesiasticae conetur invadere, nihil furto ⁶), nihil dolo supprimens, auferens atque abscondens; sed is, cui domus commissa est, subiunctis sibi^b) uno vel duobus fidelissimis clericis, omnia usque ad tempus pontificis substituendi debeat ¹⁹⁷) conservare, et his, qui in domo inveniuntur, clericis consuetam alimoniam administrare. Substitutus autem antistes susceptae sedis¹) commoda ordinabit velut Deus imperabit, ut eis uti cum his debeat, quos cognoverit disciplinae et caritati praedecessoris sui fideliter paruisse. Guod si quisguam post haec cuiuslibet ordinis (ut superius dictum est) clericus quacunque occasione ¹⁹⁹) de omni facultate quippiam probatus fuerit abstulisse vel forsitan dolo aliquo suppressisse, reus sacritegii prolixiori anathemate condemetur, et vix ^aquoque⁴ peregrina ei communio ¹⁹⁹) concedatur, quia durum est, ut hi, quos constat in servitio Domini cum primae sedis antistite desudasse, ab his, qui suarum rerum incubatores vel utilitatibus servientes atque vacantes fuese noscuntur, despecti ²⁰⁰) aliquatenus crucientur.

NOTATIONES (

C. XXXVI. e) Vendicatione: Sic etiam in recentioribus conciliorum editionibus. In aliis, et duobus etiam Vatioanis codicibus legitur: venditoris comparantis *). Apud Ivonem: venditione comparantis. In Epaunensi, ubi hoc videtur repeti: in renditorem comparantis actione vertenda.

detur repeti: in vendiorem comparantis. In Inputiens, doi nice redetur repeti: in vendiorem comparantis actiones vertenda. C. XXXVII. f) Post collectionem Anselmi in codice perantiquo habetur fragmentum cuiusdam concilii Urbani II. in cuius initio haec leguntur: Alienationes, guas specialiter per Oltonem, Guidonem, Hieremiam, seu forte Philippum ubilidet de possessionüus Ravennatis exarchatus factae sunt, damnamus. Generaliter autem omnium per intrusionem, seu canonice electorum sub episcopi nomine vel abbatis... ecelesiae suas consecrandus est, alienationes guocungue modo factas, et cetera usque ad finem huius capitis sine ulla varietate.

C. XXXVIII. g) Nihil furto: In codice Lucensi regio sequitur: siki si⁺⁺).

C. XXXIX. Episcopi, qui nihil ecclesiae conforunt, famulos eius libertate non donent.

Item ex Concilio Toletano IV. c. 66. 201)

Et si illi, qui nulla ex rebus suis pauperibus Christi distribuunt, aeterni iudicis voce in futuro condemnabuntur, quanto magis ii, qui auferunt pauperibus quod non dederunt? Quapropter episcopi \uparrow), qui nibil ex suo proprio ecclesiae Christi compensaverunt, hanc divinam sententiam metuant, et liberos ex familia ecclesiae ad condemnationem suam facere non praesumant. Impium enim est, ut qui res suas ecclesiae Christi non contulerit damnum inferat, et ius ecclesiae alienare contendat. Tales ergo liberos $\uparrow\uparrow$) successor episcopus absque ulla oppositione ad ius ecclesiae revocabit, quia eos non aequitas, sed 202) improbitas absolvit.

C. XL. De elericis, qui documenta ecclesiae supprimunt, aut negant, aut aliis damnabiliter tradunt. Item ex Concilio Aurelianensi^k)²⁰³.

Si quis de clericis documenta, quibus ecclesiae possessio firma tenetur, aut supprimere, aut negare, aut avertere, aut fortasse tradere damnabili et punienda obstinatione praesumserit, quicquid pro absentiz documentorum damni ecclesiae illatum est de propriis facultatibus reddat.

C. XLI. Ministris ecolesias de rebus eiusdem ecclesias absque episcopi permissu nihil alienare licet.

Item ex Concilio Aurelianensi III. c. 23. 204)

Abbatibus, presbyteris, ceterisque ministris de rebus ecclesiasticis vel sacro ministerio +++) alienare vel ²⁰⁵) obligare absque permissu et subscriptione episcopi *sui* nihil liceat. Quod qui ²⁰⁶) praesumserit degradetur communione concessa, et quod temere *praesumtum aut* alienatum²⁰⁷) est ordinatione episcopi revocetur.

C. XLII. Res ecclesias, quas absente opiscopo distrahuntur, ad ius ecclesiasticum revocentur.

Item ex Synodo Ancyrana, c. 15. 208)

Si qua de rebus ecclesiae, quum episcopus non est²⁰⁹), presbyteri vendiderint, placuit rescisso contractu ad ius ecclesiasticum revocari. In iudicio autem erit-episcopi constitutum²¹⁰), si pretium debeat recipi necne, propterea quod saepe contingit²¹¹) distractarum rerum reditus ampliorem summam pro accepto pretio reddi¹).

C. XLIII. Post mortem episcopi res ad eum pertinentes clerici non rapiant.

Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 22. 212)

Non liceat clericis post mortem episcopi sui rapere res pertinentes ad eum, sicut iam praecedentibus regulis con-

CORRBCTORUM.

h) Subiunctis sibi: In conciliorum editionibus sequitur: cum consilio; et in codice regio additur: clerici; fortasse autem legendum: cum consilio cleri^{***}).

i) Susceptae sedis: In codem regio codice est: suscepta ca, prout decessor suus ordinavit, vel ut Deus imperavit*).

C. XL. k) Hoc idem citatur supra ead. Si quis de clericis, ex concilio Agathensi, in quo habetur. Non est autem mutatus titulus, quia potuit in aliquo etiam Aurelianensi, quod non exstet, esse repetitum.

C. XLII. I) Reddi: Sic in quibusdam exemplaribus priscae versionis. In aliis vero est: reddidisse **). Graece legitur: διὰ τὸ πολλάχις τὴν εἶςοδον τῶν πεπραγμένων ἀποδεδωχέναι αὐτοῖς τούτοις πλείονα τὴν τιμήν; id est: propterea quod saepe rerum venditarum reditus maius pretium his ipsis reddiderit. Sed ob glossam non est mutatum.

C. XXXIX. 201) hab. A. 633. — Burch. 1. 3. c. 189. Ivo Decr. p. 3. C. XXXIX. 201) hab. A. 633. — Burch. 1. 3. c. 189. Ivo Decr. p. 3. C. 249. — +) Reg. 1.1 c. 356. — ++) *libertos*: Coll. citt. — 202) add.: etiam: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. == C. XL. 203) cf. supra c. 33. == C. XLI. 204) hab. A. 538. — Coll. tr. p. p. 2. 1. 44. c. 1. Polyc. I. 3. t. 21. — Cap. I. 7. c. 275. — ++) add.: dedilis: Edd. coll. o. = Böhm. — traditis: Cap. — 205) et: Edd. coll. o. = 206) si prosemeserint, degradentur: eaed. — 207) ordinatum: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. == C. XIII. 208) hab. A. 314. — Ans. I. 6. c. 172 (166). — 209) adest: Edd. coll. o. — 210) constituti: Ed. Bas. — 211) conligit: Böhm. — $\oplus \oplus$) reddidisse: Coll. Hisp. — Aus. = C. XLIII. 213) hab. A. 451. — Ans. I. 7. c. 167.

[•] Quaest. II. C. XXXVI. 199) Ivo Decr. p. 8. c. 163. – 190) distraxii: Ed. Bas. – \mathfrak{P} vendilori comparantis actione vertente: Coll. Hisp. =: C. XXXVII. 191) can. ultim. conc. Lat. I. hab. A. 1123. – 192) ecclestasticum: Edd. coll. o. – orig. =: C. XXXVIII. 193) hab. A. 546. – Coll. tr. p. p. 8. t. 34. c. 11. – 194) huiusmodi: Edd. Arg. Bas. – 195) add.: eius: Edd. coll. o. – add.: aufferre: Coll. Hisp. – 196) vel de ut., quae instrumenti domus etc.: ib. – Edd. Par. Lugdd. – vel de ut., quae instrumentis dom.: Edd. rell. – sted. Par. Lugdd. – vel de ut., quae instrumentis dom.: Edd. rell. – Edd. Par. Lugdd. – vel de ut., quae instrumentis dom.: Edd. rell. – sted. Par. Lugdd. – vel de ut., quae instrumentis dom.: Edd. rell. – sted. p. – 195) its in Coll. Hisp. – 195) add.: de domo ecclesiae, ret: ib. – 199) add.: animae: ib. – 200) despectibus: ib. =

stitutum habetur. Si vero hoc fecerint, periclitari se noverint in 213) proprio gradu.

C. XLIV. Rescindantur precariae et commutationes ab invasoribus factae.

Item ex Concilio Mediomatricis m) 214).

Precariae et commutationes tempore viduatarum ecclesiarum factae ab his, qui loca episcoporum occupaverant, rescindantur, et cum auctoritate ecclesiastica vel civili, si faciendae sunt, fiant.

Unde Gregorius Maximiano Syracusano Episcopo, lib. III. epist. 11.²¹⁵):

C. XLV. Pro labore inventarii nihil accipiant occonomi de rebus ecclesiae.

Caritatem tuam commonere curavimus, ut, si quispiam episcoporum de hac luce migraverit, vel (quod absit) pro suis fuerit remotus excessibus, convenientibus oeconomis =) 216) cunctisque clericis 217) prioribus, atque in sui praesentia inventarium ecclesiae rerum facientibus, omnia, quae reperta fuerint, subtiliter describantur, nec (sicut antea fieri dicebatur) species quaedam aut aliud quodlibet de rebus ecclesiae quasi pro faciendi inventarii labore tollatur. Et infra: §. 1. Visitatores ecclesiarum clericique eorum, qui cum ipsis per non suae civitatis parochias fatigantur, aliquod 216) laboris sui capiant te disponente subsidium. lustum namque est, ut illi 219) consequantur stipendium, qui 220) pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.

C. XLVI. Excommunicentur laici, qui morientium clericorum audent bona diripere.

Item ex Concilio Urbani Papae Alverniae celebrato °)²²¹).

De laicis quaestio facta est, qui morientibus episcopis sive aliis clericis res defunctorum invasas ecclesiae pauperibusque subripiunt. Contra quos commune totius concilii anathema prolatum est, ipso Papa huiusmodi sententiam promulgante: "Si quis post interdicti praesentis cognitionem episcoporum, seu presbyterorum, aut aliorum clericorum res invaserit, usque ad satisfactionem excommunicetur. §. 1. Episcoporum vero deficientium res per archipresbyterorum seu archidiaconorum manus, aut secundum mortuorum iudicium pro ipsorum salute in eleemosynas dispensentur, aut successori, qui futurus est, reserventur. Id ipsum de presbyterorum seu clericorum aliorum rebus per episcopum, vel supradictas personas, aut cui deficientes commiserint, fiat. Si quis autem adversus ista praeaumserit, anathema sit."

C. XLVII. De eodem.

Item Innocentius Papa II. in Concilio Lateranensi, c. 4. 222)

Illud, quod in sacro Chalcedonensi concilio constitutum est²³³), irrefragabiliter conservari²²⁴) praecipimus, ut videlicet decedentium bona episcoporum a nullo omnino hominum diripiantur, sed ad opus ecclesiae et successoris sui in libera oeconomi et clericorum permaneant potestate. *Cesset igitur de cetero illa detestabilis et saeva rapacitas.* Si quis autem amodo hoc attentare praesumserit, excommunicationi subiaceat. Qui vero morientium P) presbyterorum vel clericorum bona rapuerunt simili sententiae subiaceant²²⁵).

Gratian. Hoc non solum de laicis, verum etiam de metropolitanis et guibúslibet aliis clericis intelligendum est: sicut in Sexta Synodo c. 35. legitur ²²⁶):

C. XLVIII. Res episcopi moriontis metropolitano nen licet invadere.

Non liceat \dagger) alicui metropolitano mortuo²²⁷) episcopo, qui sub eo est, aut res eius²²⁸) aut ecclesiae suae auferre, sed sint sub custodia cleri²²⁹) ecclesiae defuncti episcopi, usque dum alius ordinetur episcopus. Si vero clerici in ecclesia non fuerint, tunc metropolitanus illibata omnia episcopo, qui ibi ordinabitur, reddat.

Gratian. Sicut autem res ecclesiae nulli usurpare licet, ita ecclesiae aliena invadere non permittitur.

Unde Gregorius lib. II. epist. 43. ad Bonifacium Episcopum²³⁰):

C. XLIX. Aliena ecclesias non licet invaders.

Sicut ecclesia proprias res amittere non debet, ita etiam rapacitatis ardore invadere alienas²³¹) non oportet.

Gratian. His omnibus auctoritatibus perspicus monstralur, quod nulli sacerdotum res ecclesiasticas alicui tradere licet, et ille, qui de manu sacerdotis facultates ecclesias acceperit, nullo iure eas vendicare poterit, sed potius cogetur restituere quod illicite accepit. §. 1. Sed notandum est, quod quibusdom causis exigentibus res ecclesiae distrahi possunt. Causa enim necessitatis cum consilio clericorum, vel ut meliora prospiciant, res ecclesiae a sacerdotibus distrahi possunt.

Unde in Africano Concilio legitur 9) 232):

C. L. Nisi causa necessitatis nec episcopo rem ecclesiae suae usurpare licet.

Non habenti necessitatem nec episcopo licet²³³) matricis ecclesiae⁷) rem sui tituli usurpare²³⁴).

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XLIV. m) Quod hic ex concilio Mediomatricis citatur, in concilio Meldensi refertur ex concilio Bellvacensi, ex quo etiam citant Burchardus et Ivo. Sed quia in conciliis Gallicis et Germanicis saepe eadem repetuntur, non est mutata inscriptio. In adiectis Capitularibus, quae ex Gallia sunt habita, inter cetera leguntur quaedam capitula excerpta a domino rege Carolo et principibus suis ex his capitulis, quae anno DCCCXLVI. ediderunt episcopi in synodis etc., quorum capitulorum unum est hoc: ut precariae et commutationes tempors viduatarum ecclesiarum faclae ab his, qui loca episcoperum occupaverunt, rescindantur, et cum auctoritate egclesiastica vel civili denuo, si fienda, fiant. C. XLV. n) Occonomis: Sic etiam in omnibus ve-

C. XLV. n) Oeconomis: Sic etiam in omnibus vetustis, sed in originali tam impresso quam manuscripto legitur: hierarchicis. Ioannes Diaconus [l. 3. c. 23.] habet: hieraticis.

C. XI.VI. o) In titulis capitulorum concilii Claromontensis (quod Alverniae celebratum est) titulo penultimo,

hace leguntur ad caput hoc spectantia: Ne aliquis clericus res episcoporum vel clericorum vel in vita, vel post mortem eorum diripiat, vel in usus proprios conferat. Quod si quis facent arathema sit at distances a constitut first

fecerit, anathema sit, et dictum est ab omnibus, fiat. C. XLVII. p) Morientium: In vulgatis sequebatur: episcoporum*), quae vox et a vetustis, et ab ipso concilio manuscripto abest, et frustra repeteretur. Sunt autem ex originali addita paulo superius aliquot verba.

C. L. q) Gratiants superiors and duct versa. C. L. q) Gratiants site hoc ex concilio Africano, et sequens ex Carthaginensi. Sed in unico Carthaginensi, inserto in codice canonum, hoc quidem est pars posterior, sequens vero prior capitis eiusdem, quod est ultimum, id est XXXIII., et Burchardus et Ivo integrum caput referent ex Carthaginensi.

r) Ecclesiae: In codice canonum, et apud Burchardum sequitur: nec presbyterorum; apud lvonem vero legitur: nec episcopo liceat rem matris ecclesiae ignorante concilio vel presbyteris suis titulis usurpare. Post sequens attem caput apponetur integer canon gracce nova cum versione.

pr. Bas. — \$25) subliciantur: orig. = C. XLVIII. \$26) inse ex synodo quinisexts, hab. A. 692. — Coll. tr. p. p. 2. t. 11. c. 6. — +) llcet: Böhm. — \$27) moriente: Edd. coll. o. — \$28) sums: eacd. - \$299) clericorum: eacd. == C. XLIX. \$200) Ep. 44. (scr. A. 548.) l. 8. Ed. Maur. — Ans. in fine l. 7. — \$31) add.: res: Ed. Bas. = C. L. \$23) ex conc. Carth. hab. A. 409. — o. 33. apud Dionys. — Reg. 1. i. c. 347. Burch. l. 3. c. 178. Ans. l. 7. c. 158. Ivo Decr. p. 8. c. \$290. — \$280 llcest: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. — \$34) rapere cel usurp.: Edd. coll. e. pr. Bas.

Quaest. II. C. XLIII, \$18) a: Edd. coll. 0. = C. XLIV. \$14) c. \$1. conc. Meldensis hab. A. 848. - Burch. I. 3. c. 166. Ivo Decr. p. 3. c. 227. ex conc. Bellvacensi. = C. XLV. \$15) Ep. 11. (scr. A. 594.) 1. 4. Ed. Maur. - \$16) fortasse leg.: hierarchis. -\$17] cleri: orlg. - \$16) aliquid - subsidit : Edd. coll. 0. - \$19] illic: orig. - \$200 quo: ib. =: C. XLVI. \$21] hab. A. 1096. =: C. XLVII. \$323 hab. A. 1139. - cf. conc. Remens. (hab. A. 1131.) c. 3. - Pan. I. 8. c. 141. - \$23) cf. supra c. 43. - \$20 instimium: Edd. coll. 0. - \$24) observari: eacd. - \$) ita in Edd. coll. e.

C. LI. Nec presbyteri ignorantidus episcopis, nec episcopi ignorante concilio rem ecclesiae vendant.

Item ex Concilio Carthaginensi unico, c. ult. 235) Placuit, ut presbyteri non vendant rem ecclesiae, ubi sunt constituti, nescientibus episcopis suis, quomodo nec episco-pis liceat vendere praedia ecclesiae inconsulto concilio vel cuncto ') presbyterio sine ulla necessitate.

C. LII. Nisi ut meliora prospiciat, rem ecclesiae non licet

distrahere episcopo. Item ex epistola Leonis Papae, universis Episcopis por Siciliam constitutis 136).

Sine exceptione decernimus, ne quis episcopus de rebus Sine exceptione decernimus, ne quis episcopus de rebus ecclesiae auae quicquam donare, vel commutare, vel ven-dere audeat, nisi forte aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat²³⁷), et cum totius cleri tractatu atque consensu id eligat, quod non sit dubium profuturum ecclesiae. Et infra: §. 1. Episcopus²³⁸) rebus ecclesiae tanquam com-mendatis, non tanquam propriis utatur. Irrita enim epi-scoporum venditio et commutatio rei ecclesiasticae erit absque conniventia¹) et subscriptione clericorum. Gratian. Item domus urbium vel castrorum, quae eccle-siae plus incommodi quam mililatis afferunt, licet rectoribus ecclesierum (sint in superiori camilulo Summachi; Non liceat

scelesiarum (sicut in superiori capitulo Symmachi: Non liceat Papae etc. continetur) vendere vel commutare.

Liem, sicht in Agathensi Concilio c. 45. legitur 1) 239):

C. LIU. De eqdem.

VI. Pars. Terrulas aut vineolas exiguas, et ecclesiae minus utiles, aut longe positas *et* 24°) parvas, episcopus sine consilio 241)° fratrum (si necessitas fuerit) distrahendi habeat potestatem.

Gratian. Servos guogue fugilivos, qui revocati retineri non possunt, similiter episcopis distrahere licet.

Unde in eodem Concilio, c. 46. 242):

C. LIV. Alienentur fugitivi, qui retineri non possunt.

Fugitivi²⁴³) domos suas aut familias deserentes, qui, etiamsi revocati fuerint, non possunt teneri, simili ratione ab episcopo²⁴⁴), si voluerit²⁴⁵), aut si "ita" ilki²⁴⁶) meruerint, distrahantur.

C. LV. PALEA.

[Item ex Concilio apud Tansiacum, c. 2. v) 247)]

Iniustum videtur et impium 248), ut mancipia, quae fideles viri seu feminae pro redemtione animae suae Deo et sanctis eius consecraverint²⁴⁹), cuiuscunque muneris pre-tie vel commutationis commerció iterum in saecularem ser-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LI. s) Vel cuncto: In canone unici Carthagi-nensis legitur: vel presbyteris suis. Non habente ergo necessitatem, etc. ut proximo superiore capite, quemadmodum apud Burchardum etiam et lvonem, licét ipsi legant: ha-Sensi. Graece autem ita totus canon habet: Θμοίως ἤρεσεν, Δετε τούς πρεσβυτέρους παρά γνώμην των ίδιων αύτών έπισχόπων πράγμα μή πιπράσχειν της έχχλησίας, έν ή χαθιέρωνται. όν τρόπον και τοις επισκόποις ούκ έξεστι πιπράσκειν χωρία της έχχλησίας, άγνοούσης της συνόθου ή των ίδίων πρεσβυτέφων. μη ούσης τοίνυν ανάγχης, μηθε ξπισχόπω έξει-ναι καταχρήσασθαι πράγματι έχ τοῦ τίτλου τῆς ἐχκλησιαστικῆς uatorxoc. Similiter placuit, ut presbyleri praeter suorum epi sooporum semtentiam non vendant rem ecclesiae, in qua consecrantur, quemadmodum neque episcopis licet praedia ecclesias vendere insciente synodo vel propriis presbyteris. Ergo, mist adsit necessitas, neque episcopo liceal abuti re aliqua ex titulo ecclesiasticae matricis.

C. Lll. t) Conniventia: Antea legebatur: absque

vitutem redigantur, quum canonica auctoritas servos fugi-tivos tantummodo distrahi permittat. Et ideo omnes rectores ecclesiarum summopere caveant, ne unius eleemosyna akterius peccatum fiat, et est absurdum, ut eccle-siastica²⁵¹) dignitate servus decedens humanae obnoxius sit servituti."

VII. Pars. Gratian. Item si rectores ecclesiae de rebus propriis tantundem ecclesiae restituere voluerint, ecclesiasticas facultates libere dare possunt, et constabunt his, quibus datae fuerint, perpetua firmitate.

Unde in Agathensi Concilio c. 49. legitur 252):

C. LVI. Alienatio de rebus ecclesias quomodo rata esse poterit.

Si quis qualibet ²⁵³) conditione de rebus ecclesiae aliquid alienare praesumserit ²⁵⁴), si de suo proprie tantum eccle-siae contulerit, quantum visus est abstulisse, tum demum illud stare licebit. VIII. Pars. Gratian. Item si servos ecclesiae libertate

episcopus donaverit, ea, quae in manumissione data illis fue-rint, perpetua firmitate tenebunt, si tamen quantitalem canonibus pracfixam data non execsserint.

Unde in codem Concilio c. 7. legitur 235):

C. LVII. De codem.

Si quos de servis ecclesiae benemeritos sibiw) epíscopus Di quos de sorvis ecclesiae benemeritos sibiw) episcopus libertate ²⁵⁶) donaverit ²⁵⁷), collatam libertatem a succes-soribas placuit custodiri oum hoc, quod eis manumissor in libertatem contulerit. Quod tamen iubemus viginti soli-dorum numerum ²⁵⁸) et modum in terrula et ²⁵⁹) vineola vel hospitiolo tenere. Quod amplius datum fuerit post manumissoris mortem ecclesiae revocetur 260).

Gratian. Sed notandum est, quod servi ecclesiarum ma-numilti non possunt, non retento ecclesiastico patrocinio, nisi forte manumissor dues ciusdem merih et ciusdem poculii ec-clesiae conferre voluerit.

Unde in Concilio Toletano IV. c. 68. legitur 261):

C. LVIII. De episcopo, qui non retento patrocinio servos ecclesiae manumittit.

Episcopus, qui mancipium iuris ecclesiae, non retento ec-clesiastico patrocinio, manumitti desiderat, duo 262) meriti eiusdem et peculii coram concilio ecclesiae, cui praeemi-net, per commutationem 263) subscribentibus sacerdotibus offerat, ut rata et iusta inveniatur diffinitio commutantis. Tunc etiam²⁶⁴) liberam manumissionem sine patrocinio ccclesiae concedere poterit, quia²⁶³) eum, quem libertati tradere disponit²⁶⁶), iam juri proprio acquisivit. §. 1. Hu-

omnium conniventia*). Inducta vero est dictio: omnium, quia neque in vetustis exemplaribus, neque in Decretalibus, cap. 1. de his, quae fiunt a prael., neque apud ceteros collectores habetur. Apud Ivonem, qui citat concilium Car-thaginens. IV., et in Panormia, quae Leonem ex concilio apud Valentias, loco istius vocis: considentia, est: collaudetione.

C. LIII. u) Capitulum hoc in aliquot vetustis codicibus est coniunctum superiori.

C. LV. v) A Burchardo et Ivone **) citatur ex concilio apud Carisiacum, in Deoretalibus vero tit. de rerum per-mut. ex concilio apud Silvanectum. Et habetur haec Palea in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus.

C. LVM. w) Sibi: Sic etiam legitur in editionibus conciliorum, et duobus codicibus Vaticanis. Sed apud Ivonem et in uno vetusto Gratiani exemplari ***) abest dictio: sibi.

conc. ap. Tarasium. — 247) Caput incertum. — Reg. 1. 1. c. 370. Burch. 1. 3. c. 174. Ivo Decr. p. 3. c. 235. — 248) incertum; Edd. coll. o. — 249) consecrarum: Coll. cltt. — consecrant: Edd. Arg. Bas. — 251) ab eccl.: Edd. coll. o. exc. Ven. I. II. == C. LVI. 253) hab. A. 506. — cf. tamen ad D. 23. c. 30. — Ivo Decr. p. 3. c. 161. — 253) pro qual.: Coll. Hisp. — Ivo. — 254) colucrit: Coll. Hisp. == C. LVII. 255) Ivo Becr. p. 46. c. 50. — \$950 ne-que tamen Coll. Hisp. — 256) *ibbertati*: Edd. coll. o. pr. Lugd. II. III. — 257) donaerent: Edd. Arg. Bas. — 258) num. et: desid. ap. Iv. — 259) vel: Edd. coll. o. — Reg. 1. 1. c. 357. Burch. I. 3. c. 176. Ivo Becr. p. 8. c. 237. p. 16. c. 65. Polyc. 1. 3. t. 13. — 268) dwo: Ed. Bas. — 263) mutationem: ib. — 264) eaim: Coll. Hisp. — Coll. citt. — Edd. coll. o. — 265) qui: Coll. Hisp. — 266) dispensarit: Edd. coll. o. — 265) qui: Coll. Hisp. — 266) dispensarit: Edd. coll. o. — 265) qui: Coll. Hisp. — 266)

iusmodi autem liberto adversus ecclesiam, cuius iuris ex-stitit, accusandi vel testificandi denegetur licentia. Quod si praesumserit, placet, ut stante commutatione in servi-tutem propriae ecclesiae revoeetur, cui nocere conatur.

Gratian. Libertus enim (nisi venia impetruta) patronum in ius vocare non permititur. Unde in lib. 2. Digestorum, tit. de in ius vocando, l. fin.: Si²⁶⁷) sine venia edicti impetrata libertus patronum in ius vocaverit, ex querela patroni vel supradictam poenam, id est quinquaginta aureos, dat, vel a praefecto urbis quasi inofficiosus castigatur, si inopia dignoscitur laborare. §. 1. Si vero a collegio quis manumissus fuerit, non singulis, sed universitati reverentiam debet. Unde in eodem libro, tit. eod. l. Sed si hac: Qui 268) manumittitur a corpore aliquo, vel collegio, vel civitate, singulos in ius vocabit. Nam non est illorum libertus, sed reipublicae honorem habere debet. Et si adversus rempublicam vel universitatem velit experiri, veniam edicti pe-tere debet, quamvis actorem eorum constitutum in ius sit vocaturus. §. 2. Si vero ingenuum princeps facit, patrono reverentiam non debet. §. 3. In ²⁶⁹) criminali vero causa, si libertus patronum in ius vocaverit, caput eius et fortunas petiturus, ante litis exordium capite puniendus est. Crimen vero laesae maiestatis excipitur, vel si patronam illicito servi concubitu uti deprehenderit, quo casu etiam servo cum munere libertatis dominam accusare permittitur, sicut Cod. lib. 9. tit. 270) de mulieribus, quae se propriis servis iunxerunt, l. unica, imperator Constantinus constituisse legitur: Si qua cum servo suo occulte rem habere detegitur, capitali sententiae subiugetur, tradendo ignibus verberone. Sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi, sit officio copia nunciandi, sit etiam servo licentia deferendi, cui pro-bato crimine libertas dabitur. §. 4. In patronos etiam testi-ficari non possunt, nisi in quibusdam casibus, in quibus etiam servi in dominos torqueri indentur.

Unde in libro eod. Codicis, tit de quaestionious, l. prima Impp. Antoninus et Verus²⁾²⁷¹):

C. LIX. De eodem.

Quaestionem de servis contra dominos haberi non oportet, exceptis adulterii criminibus, item fraudati census accusationibus, et crimine maiestatis, quod ad salutem principis pertinet. §. 1. In ceteris autem, quanquam ea²⁷³), quae servus contra dominum dixit²⁷³), iudicaturi sententiam formare non debeant, tamen, si aliis quoque probationibus fides veritatis investigetur, praescriptionis invidia evanescit. §. 2. In pecuniariis vero causis ex inopia 7) probationum servos contra dominum posse interrogari manifestum est.

C. I.X. De codem.

Item ibidem, l. secunda^{2;4}).

vitutem revocabitur.

Insolitum est et grave exemplo, audiri servos adversus tutores vel matrem dominorum suorum, nisi 275) tutelae agatur. Gratian. Si vero libertus sua auctoritate a patrocinio ecclesiae recesserit, si admonitus redire contemserit, in ser-

> NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LIX. x) In aliquot vetustis codicibus caput hoc coniunctum est superiori.

y) Ex in opia: In antiquis codicibus Gratiani legi-tur: nec inopia, et sic videtur etiam legisse auctor glossae. In antiquiore etiam editione codicis Iustiniani, tit. de quaestionibus, l. *Quaestionem*, eodem modo habet, eandemque lectionem secutus est auctor illarum glossarum, et in Ba-sil. tit. 50. de quaest. eadem est lectio. Sed quia in co-dice ab Haloandro edito legitur: ex inopia, et in l. *Dious.* ff. de quaestionibus, videtur statutum, ex inopia probationum etiam in causis pecuniariis posse torqueri servos, nihil est mutatum.

C. LXII. z) Adepta libertate: Magna hoc loco est varietas in vetustis Gratiani codicibus. Nam partim concordant cum hae vulgata, partim habent: ademia liber-tate proditi, partim: adepta libertate praediti*), ut conci-

Quaest. II. C. LVIII. 267) t. 4. fr. 25. - 268) fr. 10. -269) conf. Cod. h. 9. t. 1. c. 20. - 270) itt. 11. c. un. = C. LIX. 271) t. 41. c. 1. - scr. A. 197. - 272) secundam ca: Edd. coll. o. - 273) dixeril: eaed. = C. LX. 274) c. 3. ih. ser. A. 205. -275) add.: ubi: Edd. coll. o. = C. LXI. 276) hab. A. 633. - Burch. 1. 3. c. 184. Ivo Decr. p. 3. c. 244. - 277) outbuscunque: Edd. coll. o. - 278) adhaeserint: eaed. - 279) obecientiae: Burch. = C. LXII. 280) hab. A. 619. - Cell. tr. p. p. 2. t. 49. e. 5. - 281] Ettsept: Edd. coll. o. - 288) Egabrensis: Coll. Hisp. - 283) ma-

Unde in eodem Concilio Toletano IV. c. 70. legitur 376):

C. LXI. De libertis ecclosiae, qui ab eius patrocinio discedunt. Liberti ecclesiae, qui ab eius patrocinio discedentes qui-buslibet 277) personis adhaeserunt 278), si admoniti redire contemserint, manumissio eorum irrita sit, quia per inobedientiae 279) contemtum ingrati actione tenentur.

C. LXII. Revocentur in servitutem ecclesiarum liberti, quí contra eius libertatem superbiunt.

Item ex Concilio Hispalensi II., c. 8. 200)

Octava discussio agitata est de quodam Elisaeo²⁸¹) ex familia Agabrensis²⁸²) ecclesiae, qui ab episcopo suo tra-ditus libertati de libertate confestim ad contumaciae morbum transsilivit, sicque per superbiam non solum eiusdens episcopi veneficis 283) artibus salutem laedere voluit, sed etiam patronam ecclesiam libertatis immemor praedamna-etiam patronam ecclesiam libertatis immemor praedamna-vit 254). Adversus quem ingrati actio canonum et legum auctoritate iuste dirigitur, scilieet, ut immeritae libertatis damno mulctatus ad servitutis nexum revocetur 285). Talium enim 266) status, qui contra episcopum suum vel patronam ecclesiam pitutur. nit, ut quorum libertas perniciosa est sit salutifera servirus, et qui superbire noverunt 187) adepta libertate a proditi discant obedire subiecti.

C. LXIII. A patrocinio non discedant occlesiae liberti ad sacros ordines promoti.

Item ex Concilio Toletano III., c. 6. 288)

De libertis autem hoc²⁸⁹). praecipit sancta synodus, ut, si qui presbyteri vel diaconi^{*}) ab episcopis facti sunt secundum modum, quo canones antiqui dant licentiam, sint liberi, et tamen a patrocinio ecclesiae tam ipsi quam ab eis progeniti non recedant. § 1. Ab aliis quoque libertati tra-diti et ecclesiis commendati patrocinio episcopi²⁹⁰) colli-gantur²⁹¹), et ne cuiquam donentur a principe hoc epi-scopus postulet.

Gratian. Ne vero longinquitate temporis obscuretur conditio originis, tempore suae manumissionis scribant liberti professionem, qua se profileantur de familia esse ecclesiae, et ab eius obsequio se zunquam recessuros. Unde in Concilio Toletano VI. c. 9. legitur 292):

C. LXIV. Professionem suae conditionis liberti ecclesiae faciant.

Longinquitate saepe fit temporis, ut non pateat conditio originis. Unde iam decretum est in anteriori b) universalis concilii canone, ut professionem suam liberti ecclesiae debeant facere, qua profiteantur se et de families ecclesiae esse ²⁹³), et eius ²⁹⁴) obsequium nunquam relicturos. Unde his ²⁹⁵) quoque nos adiicimus, ut quoties cursum vitae sa-cerdos impleverit, et de hac vita migraverit, mox, quum successor eius advenerit, omnes liberti ecclesiae, vel ab eis progeniti chartulas suas in conspectu omnium debeant ipsi substituto 296) pontifici publicare, et professiones 297)

lium ipsum impressum et manuscriptum, etiam in codice Lucensi regio. Apud Ivonem vero legitur: adepta libertate elati perdita discant obedire subjecti.

C. LXIII. a) Presbyterivel diaconi: In conciliis Coloniae 4. tomis impressis, et in cod. Lucensi regio legitur: De libertis autom id Dei praceipiant sacerdotes, ut si qui ab episcopis, etc. **) nulla presbyterorum aut diaconorum mentione facta.

C. LXIV. b) In anteriori: Significatur c. 69. conc. DAIV. D'an anteriori Signicatur c. os. coa-cilii Toletani IV., qui proximo cap. refertur. Nam quar-tum illud Toletanum, quod fuit plenissimum, in sequentibus Toletanis vocari solet universale concilium, ut in V. c. 2. et 7. et in VI. concilio c. 1. 3. 7. et 18. Et in principio ipsius quarti concilii episcopi aiunt: guonism generale concilium agimus.

lie wel inskilosis: Edd. coll. c. — **284**) dammanit: Coll. Hisp. — **285**) coactus rev.: Edd. coll. o. — **286**) Ivo Decr. p. 16. c. 66. — **287**) noverint: Coll. Hisp. — 9) its in Coll. Hisp. — C. LXIII. **289**) hab. A. **589**. — Coll. tr. p. p. **3**. t. 36. c. **3**. — **289**) hace: Edd. coll. e. — 90) its in Coll. Hisp. — **290**) episcopali: Coll. Hisp. — **291**) recolligantur: Edd. Lugdd. II. III. — C. LXIV. **299**) hab. A. **638**. — Coll. tr. p. p. **8**. t. 38. c. **4**. — **293**) manumizeos: Coll. Hisp. — **294**) ecclesias: ib. — **256**) ds his: Ed. Bas. — **256**) qui subtitui-tur: Edd. coll. e. — **397**) professionom: cacd. — add.: (psins: Ed. Bas

*suas⁴ in conspectu ecclesiae renovare, quatenus status sui vigorem et illi obtineant et obedientia eorum ecclesia non careat. Si autem²⁹⁸) aut²⁹⁹) scripturas libertatis suae intra annum ordinationis novi³⁰⁰) pontificis manifestare contemserint, aut professiones renovare noluerint, vacuae et inanes chartulae ipsae remaneant, et illi origini suae redditi sint perpetuo servi.

C. LXV. Nec liberti, nec eorum posteri a patrocinio discedant ecclesiae.

Item ex Concilio Toletano IV., c. 69. 301)

Liberti ecclesiae, quia nunquam moritur eorum patrona, a patrocinio eiusdem 302) nunquam discedant, nec posteritas patrocinio eiusdem ³⁰²) nunquam discedant, nec posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreverunt. Ac ne forte libertas eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas, 'naturali ingenuitate obnitens', sese ab ercle-siae patrocinio non subtrahat, necesse est, ut tam hi ³⁰³) liberti, quam ab eis geniti ³⁰⁴) professionem episcopo suo faciant, per quam ex familia ecclesiae libertos effectos se esse fateantur, eiusque patrocinium non relinquant, sed iuxta virtutem suam obsequium ei vel obedientiam praebeant.

Gratian. Pro remuneratione etiam impensi obsequii res eclesiasticae utiliter possunt donari. Unde in Concilio Toletano IV. c. 36. legitur ³⁰⁵):

C. LXVI. Quae de rebus ecclesiae in remunerationem obsequii praeslantur rala permaneant.

Quicunque *episcopi* suffragio cuiuslibet aliquid ecclesiasti-cae utilitatis ³⁰⁶) providerint, et pro eo quodcunque com-modum ³⁰⁷) in remunerationem ³⁰⁸) promiserint, promissi solutionem eos esselvere ³⁰⁹) oportebit, ita ut ⁴id* ad concilium provincial⁶³¹⁰) deferatur³¹¹, ut eorum conniren-tia³¹²) confirmetur, quia (sicut Paulus³¹³) ait) dignus est operarius³¹⁴) mercede sua³¹⁵).

C. LXVII. Servi occlesiarum in eorum dominium transferri possunt, qui ecclesiașticis utilitatibus deserviunt.

Item Gregorius lib. II. Indict. 11. epist. 18. Theodore Consiliario 316).

Ecclesiasticis utilitatibus desudantes ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere, ut qui se voluntariis obsequiorum necessitatibus sponte subliciant digne nostris provisio-nibus consolentur. Quia igitur *te* c) Theodorum virum mbus consolentur. Qu'a igitur 'te'') Theodorum virum eloquentissimum, consiliarium nostrum, mancipiorum co-gnovimus ministerio destitutum, ideo puerum nomine Aco-aimum, natione Siculum, iuri dominioque tuo³¹⁷) dari tra-dique praecipimus, quem quoniam traditum³¹⁶) ex nostra voluntate³¹⁹) iam possides³²⁰), huius 'te' necesse fuit seripti³²¹) pro futuri temporis testimonio ac robore largitatis auctoritate fulciri, quatchus Domino protegente secure eum semper et sine ullius retractationis suspicione, *quippe* ut dominus, valeas 322) possidere 4),

NOTATIONES

C. LXVII. c) Te: Addita est vox ista, et cetera sunt mendata ex originali, ut intelligatur eundem esse cui scribitur, et cui fit donatio.

d) Possidere: Apud B. Gregorium haec sequentur: Neque enim quenquam fore credimus, qui tam parram largitatem pro tua tibi devotione concessam desiderot, vel tentet alle modo revocare, quum uno codengue tempore el verecun-dum sit a decessorious bene gesta resolvere, et verecundum sit decers ceteros in sua quandeque resolutoriam proferre largitate sententiam.

C. LXVIII. e) Peculium: In vetusto codice epi-

Gratian. Miserationis quoquo intuitu servi occiosiarum libertate donari possunt. Unde Gregorius Montanae et Thomas 26. V.

epist. 12. 323):

C. LXVIII. Misorationis et pietatis intuitu servi occlesiarum possunt manumitti.

Quum redemtor noster, totius conditor creaturae, ad hoc propitiatus humanam voluerit 324) carnem assumere, ut divinitatis suae gratia dirupto, quo tenebamur captivi, vinculo servitutis, pristinae nos restitueret libertati, salubriter agitur, si homines, quos ab initio natura liberos protulit, et ius gentium iugo substituit servitutis, in ea, in qua nati fuerant, manumittentis beneficio libertate reddantur. Atque ideo pietatis intuitu, et huius rei consideratione per-moti³²⁵), vos³²⁶) Montanam atque Thoman, famulos sanctae Romanae ecclesiae, cui Deo adiutore³³⁷) deservimus, liberos ex hac die civesque Romanos efficimus, omne-que vestrum vobis relaxamus servitutis ³²⁸) peculium •). Et due vestidin volis relaxantos servicutis ²²) peculium 9. Ze infra: §. 1. Hanc autem manumissionis paginam Paterio notario scribendam dictavimus, et propria manu una cum tribus presbyteris prioribus et tribus diaconis pro plenis-sima firmitate subscripsimus, vobisque tradidimus ²²). Actum in urbe Romana.

Gratian. Item servi ecclesiarum publicis angariis non debent fatigari.

Unde in Concilio Toletano III. c. 21. legitur 330):

C. LXIX. Servi ecclesiarum publicis angariis non fatigentur. Ecclesiarum⁴) servos, et episcoporum³³¹), vel omnium clericorum, a iudicibus vel actoribus³³²) publicis in diversis angariis fatigari dolemus. Propter quod omne concilium a pietate gloriosissimi domini nostri poposeit, ut tales dein-ceps ausus³³³) inhibeat, sed servi suprascriptorum officiorum in eorum usibus vel ecclesiae laborent ³³⁴). Si quis vero iudicum aut actorum ³³⁵) clericum aut servum clerici vel ecclesiae in publicis ac privatis negotiis occupare voluerit, a communione ecclesiastica, cui impedimentum facit, efficiatur extraneus.

Gratian. Item pro alimonia pauperum, pro redemtione captivorum res sacras distrahi licet. Unde Ambrosius ait lib. II. de officiis, c. 28. ³³⁶):

C. LXX. Res sacras quibus ex causis alienari debeant. Aurum ecclesia habet, non ut servet, sed ut eroget et subveniat in necessitatibus. Quid opus est custodire quod nihil adiuvat? An ignoramus, quantum auri atque argenti de templo Domini Assyrii sustulerunt? Nonne melius conflat sacerdos^{3,1}) propter alimoniam pauperum, si alia^{3,3}) subsidia desint, quam si sacrilegus contaminata^{3,3}) aspor-tet hostis? Nonne dicturns est Dominus: Cur passus es tot inopes fame emori^{3,4})? Et^{3,4} certe habebas aurum, unde ministrasses alimoniam. Cur tot captivi deducti in commercium³⁺²) sunt, nec redenti †), ab hoste occisi sunt?

CORRECTORUM.

stolarum B. Gregorii bibliothecae Vaticanae legitur: periculum

C. LXIX. f) Ecclesiarum: In ceteris huius concilii exemplaribus impressis et manuscriptis, quae collata sunt, et apud lvonem legitur quemadmodum apud Gratianum, praeterquam in editione quatuor tomorum, et codice Lucensi regio *), in quibus initium capitis 21. sic habet: Quoniam cognocimus in multis civitatibus ecclesiarum serves, Lucensi regio et episcoporum, vel o. c. a. i. v. a. p. in diversis angariis fatigari, omne concilium etc. Et hic quidem nulla facta est mutatio; alia vero, in quibus omnes conciliorum codices concordant, sunt emendata.

sidet: Edd. coll. 0. — 321) desid. in Ed. Bas. — 322) calcat: Edd. coll. 0. = C. LXVIII. 323) Ep. 13. (scr. A. 596.) 1. 6. Ed. Maur. — 324) coludi: Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. — 325) permotus: Ed. Bas. — 326) nos: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 327) maximus: Edd. coll. 0. — 328) desid. in orig. — 329) tradimus: Edd. coll. 0. exc. Arg. = C. LXIX. 330) hab. A. 539. — Ivo Decr. p. 3. c. 138 — *) ita in Coll. Hisp. — 331) add.: ref presby-terorum: Edd. coll. 0. — 333) unu: ened. — 334) eddorent: Coll. Hisp. — 335) auctorum: Ed. Bas. = C. LXX. 336) Ans. I. 13. c. 28. Ivo Decr. p. 3. c. 150. Polyc. I. 6. t. 20. — 337) desid. in 32. Ed. coll. 0. — 335) auctorum: Ed. Bas. = C. LXX. 336) Ans. I. 13. c. 28. Ivo Decr. p. 3. c. 150. Polyc. I. 6. t. 20. — 337) desid. in EC. Arg. — S38) aliqua: Edd. coll. 0. — 339) contaminal et aspor-tat: ened. — cont. atque asp.: Ivo. — 340) mori: Ivo. — Edd. coll. 0. — 341) desid. in Edd. coll. 0. pr. Bas. — 342) in capitori-tatem ducti: Edd. coll. 0. — †) nec redemit f car: orig.

Quaest. II. C. LXIV. 296) desid. in Edd. Nor. Ven. I. II. – 999) desid. in Edd. coll. o. pr. Nor. Ven. I. II. – 300) add. std: Edd. coll. o. = C. LXV. 301) hab. A. 633. – Burch. I. 3. c. 185. Ivo becr. p. 3. c. 245. Polyc. I. 3. t. 18. – 302) ecclesias: Edd. coll. o. = 303) iidem: Coll. Hisp. – Burch. Iv. – Edd. coll. o. – 304) progeniti: Coll. Hisp. – Burch. Iv. – Edd. coll. o. – 305) utilitati: Coll. Hisp. – Burch. Iv. = C. I.XVI. 305) Coll. tr. p. p. 1. 37. c. 14. Abbo Flor. ap. Mabill. Vet. an. c. 33. – 306) utilitati: Coll. Hisp. – Abbo. – 307) modicum: ib. – 308) remamerations: ib. – Edd. coll. o. – 309) absolvere: Edd. coll. o. – 310) comprovinc.: eaed. – Coll. Hisp. – Abbo. – 311) dedu-cham, eorum: Coll. Hisp. – Abbo. – 312) conventu: Ed. Bas. – componientia al. conniventia: Ed. Arg. – 313) 1 Tim. c. 5. v. 19. – 314) mercenarius: Edd. coll. o. – 315) mercedem suam accipere: Coll. Hisp. = C. LXVII. 316) Ep. 18. (scr. A. 593.) I. 8. Ed. Maur. – Pelyc. I. 3. t. 13. – 317) suo: Edd. coll. o. – 318) desid. in 4. coll. e. pr. Bas. – 319) auxioritate: Edd. coll. o. – 330) pes-

Melius fuerat, ut vasa viventium servares quam metallo-rum. His non posset 343) responsum referri. Quid enim diceres 344)? Timui, ne templo Dei ornatus deesset? Rerum. His non posset 343) responsum referri. Quid enim diceres 344)? Timui, ne templo Dei ornatus deesset? Re-sponderct 345): Aurum sacramenta non quaerunt, neque auro placent quae auro non emuntur. Ornatus sacramen-torum 346) redemtio captivorum est, et vere illa sunt vasa pretiosa, quae redimunt animas a morte. Ille verus the-saurus est Domini, qui operatur quod sanguis eius ope-ratus est. Et post pauca: §. 1. Nemo "enim" potest dicere, cur pauper vivit ? Nemo potest queri, quia captivi redemti sunt. Nemo potest accusare, quia templum Dei aedifica-tum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium geliquis spatia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia in sepulturis 347) Christianorum requies defunctorum est. In his tribus generibus vasa ecclesiae etiam initiata confrinhis tribus generibus vasa ecclesiae etiam initiata confringere, conflare, vendere licet. Opus est, ut de ecclesia mystici populi forma non exeat, ne ad usus³⁴⁰) nefarios sacri calicis ministerium transferatur. Ideo intra ecclesiam primum quaesita sunt vasa, quae initiata non essent, dein-de ³⁴⁹) comminuta, postremo conflata, per minutas eroga-tiones dispensata egentibus captivorum ³³⁰) quoque pretiis profecerunt. Quod si desunt nova et quae nequaquam initiata videantur, in huiusmodi usus, quos supra diximus³⁵¹), arbitror omnia pie posse converti.

C. LXXI. Non parietes templi ornare, sed pauperibus providere gloria episcopi est.

Item Hieronymus ad Nepotianum de vila clericorum. Gloria episcopi est pauperum inopiae³⁵²) providere; igno-minia sacerdotis est propriis studere divitiis. Nafus in pau-pere domo et in tugurio rusticano, qui vix milio et cibario pane rugientem saturare ventrem poteram, nunc similam et mella fastidio. Item paulo inferius: §. 1. Multi aediti contenenciates est columna condecises subtrabuea 153) cant parietes, et columnas ecclesiae subtrahunt 353), marmora³⁵⁴) nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, et ministrorum Christi nulla electio³⁵⁵) est. uistinguitur, et ministrorum Christi nulla electio³⁵⁵) est. Neque vero mihi aliquis opponat dives in Iudaea templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, morta-riola, et cetera ex auro fabrefacta³⁵⁶). Tunc haec proba-bantur³⁵⁷) a Domino, quando sacerdotes hostias immola-bant, et sanguis pecudum erat remissio³⁵⁸) peccatorum, quaquam haec omnia praecesserint in figura³⁵⁹); scripta autem sunt³⁶⁰) propter nos, in quos fines saeculorum de-venerunt. Nunc vero, quum paupertatem domus suae nauautem sunt ³⁰⁰) propter nos, in quos lines saeculorum de-venerunt. Nunc vero, quum paupertatem donus suae pau-per Dominus dedicarit³⁶¹), portemus ³⁶²) crucem, et divi-tias ³⁶³) lutum putabimus ³⁶⁴). *Item ibidem in extremo:* §. 2. Amico³⁶⁵) quippiam rapere furtum est, ecclesiam frau-dare sacrilegium est; accepisse *quod* pauperibus erogan-dum *sit* et esurientibus plurimis³⁶⁶), vel cautum esse velle vel timidum, aut, quod apertissimi sceleris est, aliquid inde ³⁶⁷) subtrahere. omnium praedonum crudelitatem suinde ³⁶⁷) subtrahere, omnium praedonum crudelitatem su-perat. Item eiusdem ad Paulinum, de institutione monachi: §. 3. Crates 368) ille Thebanus, homo quondam ditissimus, quum ad philosophandum Athénas pergeret, magnum auri pondus abiecit, neque putavit, se simul posse et virtutes et divitias possidere. Nos suffarcinati auro Christum pau-perem sequimur, et, sub praetextu eleemosynae pristinis opibus ³⁶⁹) incubantes, quomodo possumus ³⁷⁰) aliena fide-liter distribuere qui nostra timide reservamus? Plenus venter facile de ieiuniis disputat. Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse laudandum est.

Gratian. Item largitate etiam opiscopi stipendium de re-

NOTATIONES CORRECT, ORUM.

censi regio sequitur: vel aliarum quarumlibet personarum " C. LXXV. h) Uxor: In aliquot epistolarum editionibus

Quaest. II. C. LXX. 343) poles – referre: Edd. coll. o. – 844) dices: eaed. – 345) Respondet: eaed. – 346) sacrorums: eaed. – Ivo. – 347) sepulcris: eaed. – 348) adversus: Edd. Arg. Nor. Ven. L II. Par. – 349) denique: Edd. coll. o. – 350) capticorum-que: eaed. – 351) dixit: eaed. = C. LXXI. 352) opolus: Edd. coll. o. – 353) substrumt: orig. – 354) marmore: Kd. Böhm. – 355) dilectio: Ed. Bas. – 356) fabricata: Edd. coll. o. – 357) probantur: Fd. Arg. – 358) redentilo: orig. – 3539 fagurans: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Lugd. I. Par. – 360) sint: Bohn. – scriptum est: Edd. coll. o. pr. Bas. – 361) dedicarit: eaed. – 362) coglienus: orig. – 363) delicias: Edd. coll. o. – 364) putenus: caed. – Böhm. – 365) C. 13. q. 2. c. 10. – 366) putenus: cautum rel timidum (timentum: Edd. Arg. Bas.) est: Edd. coll. o. – 367) exinde: eaed. – 368) Socrates: eaed. pr. Nor. Lugdd. II. III. – 369) operibus: Ed. Bas. – 370) possimus: ib. = C. LXXII. C. LXXII.

bus occlesiae clericis dars licet, cuius professio sub precariae nomine fieri debet. Unde in Concilio Toletano VI. c. 5. ³⁷¹):

C. LXXII. Qui beneficium ab ecclesia accepit, eius professionem nomine precariae faciat.

Saepe fit, ut proprietati originis obsistat longinquitas temporis. Quapropter providentes decernimus, ut si quis cleri-corum 6) stipendium de rebus ecclesiae cuiusquam 373) epi-ab ecclesia, cui deserviunt, percipere possint clerici. Quod si quis eorum contemserit facere, ipse se atipendio suo

videbitur ³⁷⁸) privare. Gratian. Religionis quoque intuitu ea, in quibus ecclosia detrimentum non patitur, monasteriis tradi possunt.

Unde in Toletano Concilio III. c. 4. legilur 379);

C. LXXIII. Licet religionis intuitu res ecclesiae alienare. Si episcopus unam de parochianis 380) ecclesiis suis monasterium dicare voluerit, ut in ea monachorum regulariter congregatio vivat, hoc de consensu concilii ³⁸¹ sui habeat licentiam faciendi. Qui etiam, si de rebus ecclesiae pro eorum substantia aliquid, quod detrimentum ecclesiae non exhibeat, eidem loco donaverit, sit stabile. Rei enim bo-nae³⁸²) statuendae sanctum concilium dat consensum³⁸³).

C. LXXIV. Non ultra quinquagesimam partem rerum ecclesiae monauterio, quod constituit, episcopo licet conferre. Item ex Toletano IX. c. 5.384)

Bonae rei dare consultum et praesentis habetur vitae subsidiùm, et aeternae remunerationis exspectare 385) cernitur praemium. Quisquis itaque episcoporum in parochia sua monasterium construere forte voluerit, et hoc ex 386) rebus ecclesiae, cui praesidet, ditare decreverit, non amplius ihidem quam quinquagesimam partem dare debebit, ut, hac temdem quam quinquagesimam partem dare depend, di, na temperamenti acquitate servata, et cui 387) tribuit competens subsidium conferat, et cui tollit danna gravia non infligat. Ad 388) ecclesiam vero, quae monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis magnificare 389) voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census occle-siae, cui praesidet, ibidem conferre licebit, ea tamen cautela servata, ut unam tantummodo, quae placuerit, ex his duabus remunerationem ³⁹⁰) assumat.

C. LXXV. Iure proprietatis res ecclesiae monasteriorun aedificiis tradere licet.

Item Gregorius lib. II. Indict. 11. epist. 17. Gratioso Subdiacono³⁹¹).

Religiosam vitam eligentibus congrua nos oportet consideratione prospicere, ne³⁹²) cuiusquam necessitatis occasio aut desides faciat, aut robur (quod absit) conversationis infringat. Idcirco praesenti tibi auctoritate praecipimas, quatenus domum positam in hac urbe, regione quatta, juxta locum, qui appellatur 'ad' gallinas albas, vel hortum iuris sanctae Romanae ecclesiae, cui auctore Deo praesi-demus, in qua Campana quondam uxor h) Patricii man-sisse dignoscitur, simul et hortum atque hospitia, quae intra eandem domum ianua concludit ³⁵³), "Florae abba-

C. LXXII. g) Clericorum: In codice conciliorum Lu- | et nonnullis Gratiani exemplaribus non est ista dictio**); in vetusto autem Vaticano epistolarum codice legitur : guon dam patricia.

371) hab. A. 639. – Ivo Decr. p. 6. c. 372. – *) ita in Coll. Hisp. – 372) cultuscunque: Edd. coll. o. – Coll. Hisp. – Ivo. – 373) percipiat: Coll. Husp. – percipit: Ivo. – 374) ne per retentionem : Edd. coll. o. – nec per ret.: Ivo. – 675) usum: Coll. Hisp. – 376) percepit: Edd. coll. o. – 377) debet: eacd. – 378) videtier: Ed. Bas. = C. LXXIII. 379) hab. A. 559. – Ivo Decr. p. 3. c. 169. – 380) parochitanis: Coll. Hisp. – 381) constiti. Ed. Arg. – 389) bene: Edd. coll. o. – 383) assensum: Coll. Hisp. = C. LXXIV. 384) hab. A. 655. – Ivo Decr. p. 8. c. 170. – 385) expectari: Coll. Hisp. – 386) ex: desid. ap. Iv. – Edd. coll. o. – 387) elism cut: Edd. Arg. Bas. – 388) desid. in Coll. Hisp. – 389) manif-care: ib. – 390) resuncrandam: ib. = C. LXXV. 391) Ep. 17. (scr. A. 593.) 1. 3. Ed. Maur. – Aus. 1. 5. c. 33. – 393) nec: Ed. Bas. – e^{0} desid. in Edd. Arg. Nor. Ven. I. – 303) claust: Ed. Bas. – conclusti: Edd. rell. 30

-600

tissae* debeas 394) tradere proprietatis iure proculdubio possidendam, in qua domo monasterium *rirginum*395), ubi cum congregatione sua habitare possit, Christo *queat* adiuvante construere, et 396) tam ipsa quam quae in eius loco honoreque successorit praedictam domum et hortum cum omnibus ad se pertinentibus (sicut diximus) quieto inconcussoque iure a nobis pietatis consideratione concessa valeat possidere.

611

Gratian. Ecce ostensum est, quomodo res ecclesiae sine culpa dari possunt, et constare his, quibus datas fuerint.

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

I. Pars. Nunc queeritur, si ante tempus sume ordina-tionis nikil habere videbantur, quid de his fieri debent, quae post ordinationem suam invenisse noscuntur.

De his ita statutum est in Concilio Carthaginensi III. c. 49. 1):

C. I. De his, qui, primum nihil habentes, tempore suas administrationis aliqua acquirúnt.

Placnit, ut episcopi, presbyteri³), diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, et tempore episco-patus vel clericatus sui agros vel quaecunque praedia nomine suo comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis³) crimine teneantur⁴), nisi admoniti ecclesiae⁵) eadem ⁴ipsa^{*} contulerint. Si autem ipsis proprie aliquid liberalitate alicuius vel successione cognationis obvenerit⁶), faciant inde quod⁷) eorum proposito congruit⁶). Quod si a suo proposito retrorsum exorbitaverint, honore ecclesiastico indigní tanquam reprobi iudicentur.

C. II. De ministris, qui nulla scelesiae occasione, sod sui utilitate aliqua acquirunt.

Item ex Concilio Toletano IX., c. 4.9)

Quieunque de sacerdotibus vel ministris pro sui 10) utilitate atque amisitia, *vel praestatione, aut * quocunque modo, aut per scripturae seriem aliquid¹¹) meruerint¹²) a quolibet¹³) percipere, in rebus ecclesiae non poterit numerari, sed quod exinde voluerint facere ipsorum voluntatis arbitrio subiacebit. Quod si hoc post corum mortem inordinatum fortasse remanserit, ecclesia, cui praefuit vel minister exstitit, hoc¹⁴) sibi in perpetuum¹⁵) vendicabit. Gratian. Ecce quod illa, quae non ex officio ecclesia-

stico, sed ex aliqua praestatione suas utilitatis lucratus est, potest dare quibus voluerit.

II. Pars. §. 1. Sed quaeritur de his, quae sibi comm niter cum coclesia vel sequestratim pro remedio animae offeruntur, vel de tertia parle, quam de rebus parochialium ec-clesiarum sibi debitam accipit, si ea polerit dimittere quibus volzerit.

De his its diffinitur in Concilio Agathensi c. 6.16):

C. III. De pontificibus, quibus ab extraneis vel cum ecclesia, vel sequestratim aliquid dimittitur.

Pontifices, quibus in summo sacerdotio constitutis ab¹⁷) extrancis¹⁰) aliquid aut cum ecclesia, aut sequestratim faut^{*} dimittitur, aut donatur, (quia hoc ille, qui donat, pro redemtione animae suae, non pro commodo sacerdotis offerre probatur), non quasi suum proprium, sed quasi di-minsum ecclesiae inter facultates ecclesiae computabunt, quia iustum est, ut sicut sacerdos habet quod ecclesiae

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. IV. C. I. a) Compensatione: In con-cilio ipso cum vetustis exemplaribus collato legitur: com-tudine.

Quaest. II. C. LXXV. 394) eidem debeas: Edd. coll. 6. — Flor. Abb.: desid. ap. Ans. — 595) desid. ap. Ans. — 396) ul: erig. — Ans. Quaest. III. C. I. 1) hab. A. 397. — Cell. tr. p. p. 2. t. 17. c. 30. Burch. 1. 3. c. 130. Aus. 1. 7. c. 157. Ivo Pan. I. 2. e. 52. Decr. p. 3. c. 96. — 2) vel presb., vel diac.: Ed. Bas. — 3) inca-sore: ib. — 4) add.: obnosti: Burch. Ivo. — 5) in ecclesiam: Coll. Hisp. — Ams. — ad eccl.: Burch. Ivo. — 6) veneril: Coll. Hisp. — Burch. — eveneril: Edd. coll. o. — 100. — 7) quod velint: Burch. Ivo. — 6) congrueril: Edd. coll. o. — C. II. 9) hab. A. 655. — 10] sua: Edd. coll. o. — 11) desid. in Coll. Hisp. — 12) merult: Edd. Von. 1. II. Nor. — merzeril: Edd. coll. — 13) ab aliquo: Edd. coll. 0. — add.: collata: Coll. Hisp. — 14) hab. A. 506. — Burch. 1. 5) perpetuo: Coll. Hisp. — 17] ab estruaeis dum-iaxed domatur aliquid: Coll. cit. — 18) add.: dumtaxet: Coll. Hisp.

dimissum est, ita et ecclesia babeat quod relinquitur sa-cerdoti ¹⁹). §. 1. Sane quicquid per tideicommissum aut saverdoți, aut ecclesiae fortasse dimittitur, cuicunque alii postmodum profuturum, id inter facultates suas ecclesia computare aut retinere non poterit.

C. IV. Episcopus tertiam partem sibi debitam ecclesias relinguere poterit.

Item ex Concilio Toletano IX., c. 6. 20)

Episcopus, si tertiam partem, quam de rebus parochialium ecclesiarum *sanctione paterna*²¹) sibi debitam novit, *aut ipsi* ecclesiae, cuius res esse patebit ²²), aut alteri eccle-siae, *quam ²³) elegit*, conferre decreverit, *et* licitum maneat, et irrevocabile robur eius sententia ²⁴) ferat.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

Quod autem quaeritur, si de suis et ecclesiae rebus aliqua acquisisse nescuntur, cui preseniant? ita diffinitur in codem Concilio Toletano IX. c. 4. '):

C. I. De his, qui de suis et ecclesiae rebus aliqua acquisisse noscuntur.

Sacerdotes, vel ²) quicunque illi sunt, quibus ecclesiasti-carum rerum cura comminsa est, quaecunque administra-tionis suae tempore emerint, si de rebus propriis vel vile vel carum³) habuerint, ad ecclesiae nomen, cui praesunt, chartarum conficere instrumenta procurent, uon enim convenit⁴), ut ecclesia quem⁵) suscepit extraneum efficiat in alieno divitem, et in suo retineat fraudatorem. § 1. Hi vero, qui suarum rerum noscuntur habere compendium, ex vero, qui suarum rerum noscuntur nacere compendutim, ex omni re, quam post ordinationis suae diem visi sunt ac-quisisse⁶), sive nulla sive aliqua sint instrumenta confe-cta, compensatione⁶)⁷) tam iuris sui quam ecclesiastica-rum rerum⁶) habita⁹), si se utriusque rei quantitas exae-quaverit, inter ecclesiam et decedentis heredes aequo iure cuaquisitio pertinabit conquisitio pertinebit.

Gratian. Si quis vero pro compendio suarum rerum ec-clesias rebus detrimentum intulerit, vel si occasione rerum ecclesiasticarum in rebus propriis detrimentum passus fuerit, vicissim qui lucrum sentiunt detrimentum patsus fue-sarcient.

Unde in Concilio Bracarensi III. c. 8. legitur 10):

C. II. Resarciantur detrimenta sacerdoti vel ecclesiae, quae alterius occasione alter senserit.

Quicunque sub hoc neglectu res divinas laborare distulelerit, placito speciali distringendus est, qualiter si de rebus seu augmentis¹¹) ecclesiae quaestum laboribus¹²) suis proprie auxit, et ex hoc ecclesiasticis rebus aut neglectum laboris exhibuit, aut minorationem vel perditionem indu-xit, quicquid in rebus ecclesiae minuit¹³) illi¹⁴) restituat, ex cuius rebus atque suffragiis suos convictus 15) fuerit ampliasse labores. Quod si aliquid pro utilitatibus eccle-siae aut substantiae expendit, aut dispendii vel perditionis quippiam pertulerit¹⁶), si hoc comprobari¹⁷) potuerit, to-tum illi a rebus ecclesiae eiusdem reformabitur, pro cuius utilitate 10) id expendiase probatur. Gratian. Si vero de rebus ecclesiae tantummodo aligua

acquisisse noscuntur, et ad nomen ecclesiae instrumenta de-

(-19) a secondole: Coll. citt. = C. IV. 20) hab. A. 635. - Coll. tr. p. p. 1. t. 40. c. 3. Ivo Decr. p. 3. c. 171. - 21) pariter: Ivo. - 32) patesci: Coll. Hisp. - 23) cui elegeri: ib. - 24) senten-tham: Ed. Bas. Quaest. IV. C. I. 1) hab. A. 655. - Coll. tr. p. p. 2. t. 40. c. 1. Ivo Decr. p. 3. c. 168. - 2) vel quitibet: Edd. coll. o. - 3) pa-rum: Coll. Hisp. - Ivo. - 4) instum est: Edd. coll. o. - 5) quae: Coll. Hisp. - Ivo. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. II. - 6) conqui-sisse: Edd. coll. o. - Coll. Hisp. - 7) compensata: Coll. Hisp. -6) add.: ambitione: eaed. - 9) desid. ib. = C. II. 10) hab. A. 675. - Coll. tr. p. p. 48. c. 3. - 11) argumentis: Böhm. - 12) cet labores rei propriae: Coll. Hisp. - 13) minorationis exhibut; totum de rebus propriis ecclesiae: ib. - 14) ille: Edd. coll. o. - 15) con-vinctus: Coll. Hisp. - 16) pertuit: ib. - 17) comprobare: Edd. coll. o. - 18) utilitatibus: Coll. Hisp.

Unde in Agathensi Concilio c. 54. legitur b) 19):

C. III. De his, quae sacerdotes emunt, ad ecclesiae nomen scripturam faciant.

Presbyter, dum 2°) dioecesim tenet 21), de his, quae eme-rit, ad ecclesiae nomen scripturam faciat, aut ab eius, quam tenet 22), ecclesiae ordinatione discedat.

V. -QUAESTIO GRATIANUS.

I. Pars. Testamenta vero non licet eis conficere, nisi

de rebus propriis. Unde Gregorius scribit Deusdedit*) Episcopo, lib. X. epist. 42.1):

C. I. Quomodo de rebus ecclesiae liceat testari sacerdotibus. Nulli dubium est, quia sicut sacerdotibus res in episco-patu acquisitas nulla est alienandi licentia, ita de his, quas patu acquisitas nulla est alienandi licentia, ita de his, quas ante habuerint²), quicquid iudicare voluerint non vetan-tur³). Itaque fraternitatem tuam tempore, quo ad nos fuit, questam⁴) esse recolimus, quod quaedam mobilia^b), quae Constantius decessor vester Luminosae ancillae Dei, liliae⁵) fratris sui, testamenti serie legati titulo reliquit⁶), iam episcopus acquisisset, decrevisseque nos, ut, si hoc constaret⁷), nullum ex his ecclesia vestra praeiudicium pateretur. Quod et vos oportet recolere, et molestiam aliquam praedictae ancillae Dei non facere, nec ei sine cognitione de his, quae possidet, quicquam auferre. cognitione de his, quae possidet, quicquam auferre.

C. H. De codem. Idem lib. IV. cpist. 22. Cypriano Diacono⁸).

Obitum Theodori episcopi dilectionem tuam iam credimus cognovisse. Sed quia ipse testamentum dicitur condidisse, subtiliter te ne quid de rebus ecclesiae suae⁹) consumsis-set oportet inquirere. Et siquidem eum exinde aliquid in-congrue¹⁰) minuisse didiceris, ita age, ut res "ipsae" ab eo, cuius interest, modis omnibus reparentur.

C. III. Quae monasteriis ab episcopo conferuntur revocari

non debent. Item Gregoris Mariniano Episcopo Ravennati, lib. V. epist. 1.11)

Quia Ioannes quondam decessor tuus c), dum viveret, saequia loannes quondam decessor tuus⁹), dum viveret, sae-pius a nobis expetiit, ut ea, quae in monasterio illo¹²) contulerat, quod iuxta ecclesiam S. Apollinaris ipse con-struxerat, nostra debuissemus auctoritate firmare, et nos facturos hoc¹³) esse promisimus, fraternitatem vestram¹⁴) necessario duximus¹⁵) adhortandam, ut nihil de his, quae illic contulit atque constituit, aliquo modo patiatur iumi-nui, sed omnia firma studeat stabilitate servari¹⁶). Huius igitur monasterii et collatarum¹⁷) illic rerum quia in te-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. b) Caput hoc ab Ivone etiam et auctore l'anormiae citatur ex Agathensi, in quo exstat. In Decretali-bus vero, tit. de pecul. cler., ex conc. Arelatensi, et apud Burchardum et in prima collectione decretalium ex conc. Arausico.

Arausto. Quaest. V. C. I. a) Deusdedit: Antea legeba-tur: Lucidio. Restituta est inscriptio ex originali, quae inscriptio integra est supra, ead. q. 2. Res in episcopatu. Illud enim caput in hoc continetur. b) Mobilia: In originali impresso et manuscripto est:

immobilia ; sed non est mutatum propter doctorum scripta ;

nonnulla vero alia sunt emendata. C. III. c) Ioannes quondam decessor tuus: Haec verba non sunt hoc loco apud B. Gregorium, sed ex superioribus huc comportata.

Quaest. IV. C. III. 19) hab. A. 506. - cf. ad c. 30. D. 23. - Burch. I. 3. c. 119. (: ez conc. Arausico.) Ivo Pan. I. 2. c. 51. Becr. p. 3. c. 95. - cf. c. 2. X. de pec. cier. - 20) cam: Edd. coll. o. - 21) eccl. vel dioecesim Aabet: Ed. Arg. - 22) tenuit: Coll. Hisp.

Coll. Hisp. Quaest. V. C. I. 1) Ep. 38. (scr. A. 602.) I. 2. Ed. Maur. — Ans. I. 6. c. 475. - 2) habuerunt: Edd. coll. 0. — 3) vereantur: Edd. Nor. Ven. I. — vetentur: Edd. reil. — 4) conquestans: Edd. coll. 0. — 5) et fratribus suis: caed. — 6) deretiquit: caed. — orig. — 7) constat: caed. pr. Lugdd. II. III. — C. II. 8) Ep. 27. (scr. A. 595.) I. 5. Ed. Maur. — 9) desid. in Edd. Arg. Bas. — 10) in-congrumn: Ed. Bas. — C. III. 11) Ep. 1. (scr. A. 596.) I. 6. Ed. Maur. — 12) üli: Ed. Bas. — 13) have: Edd. coll. 0. — 14) tuam: Ed. Bas. — 15) praevidinus: orig. — Edd. coll. 0. — 16) servars: eaed. — 17) collectarum: eaed. — Böhm. — 18) add.; omnia: Edd.

stamento, quod condidit, fecisse noscitur mentionem, scien-dum vobis est, non ea nos ideo confirmasse, quoniam supremam eius sequimur voluntatem, sed quia ei hoc (sicut diximus) viventi promisimus. Haec itaque¹⁸) sic solicite fraternitas vestra implere festinet, quatenus et quae in ¹⁹) suprascripto monasterio constituit et a nobis sunt fir-mata²⁰) serventur, et illa, quae in damnum²¹) dari vel fieri per testamentum suae decrevit ecclesiae, nullam²²), prohibente "uempe" lege, obtineant firmitatem.

C. IV. Quae ante suam ordinationem, vel post, hereditaria successione acquisivit episcopus, cui vult derelinquat. Item⁴) ex Concilio Hispalensi²³).

Item 4) ex Concilio H i sp a l en si²³). Fixum abhine et perpetuo mansurum ²⁴) esse decrevimus, ut episcopus res²⁵) sui iuris, quas *aut* ante episcopatum, aut certe in episcopatu hereditaria successione acquisivit, secundum auctoritatem canonicam quicquid²⁶) vult faciat, et cui vult conferat. Postquam autem episcopus factus est, quascunque res de facultatibus ecclesiae aut suo, aut alte-rius nomine *qualibet conditione* comparaverit, decrevimus, ut non in propinquorum suorum, sed *in* ecclesiae, cui praeest, iura deveniant. Gratian. De rebus vero ecclesiasticis testari licet epi-scopo, si tantuadem de propriis restituat.

scope, si tantundem de propriis restituat. Unde in Agathensi Concilio c. 51. statutum est²³):

C. V. Quomodo possunt possunt esse rata quae de ecclesiae proprietate testamento legantur.

Si episcopus condito testamento aliquid de ecclesiastici

Si episcopus condito testamento aliquid de ecclesiastici iuris proprietate legaverit, aliter non valebit, nisi tantun-dem 2⁸) de iuris proprii facultate 2⁹) suppleverit. II. Pars. Gratian. Sed si episcopus vel quilibet ex gradu ecclesiastico intestatus defunctus fuerit, nee aliqui in-venti fuerint, qui fure cognationis ei succedant, occlesia sua ei succedat in integrum, nec licebit alicui aliqua ex rebus eius praesumere.

Unde in Tarraconensi Concilio c. 12. statutum est 10);

C. VI. Episcopo intestato ecclesia succedat in integrum.

C. VI. Epitcopo interiore centrata artestatus, post defun-ctionem eius.) a presbyteris et diaconis de rebus ipsius inventarium³¹) fideliter conscribatur a minimo usque ad maximum, id est de utensilibus vel *de* omni supellectile, ita tamen, ut si quis exinde vel praesumsisse aliquid, vel occulte fuerit tulisse convictus, secundum furti tenorem restituat universa.

C. VII. De eadem. Rem ex Concilio Triburiensi?)³²).

Quicunque ex gradu ecclesiastico sine testamento et sine cognatione decesserit, hereditas eius ad ecclesiam, ubi deservivit, devolvatur^{3 1}). Similiter de sanctimonialibus^{3 +}).

C. IV. d) Item: Sie etiam citant Burchardus et Ivo, et in Hispalensi I. habeutur nonnulla ad hanc rem facien-tia. Sed integrum caput habetur in concilio Parisiensi, I. 1. c. 14., et in Capitularibus I. 5. c. 175. refertur inter alia decreta concilii Parisiensis.

C. VI. e) Defunctionem eius: Antea legebatur: hane diffinitionem *). Emendatum est ex variis conciliorum editionibus, et duobus codicibus Vatic., quemadmodum et nonnulla alia. In codice autem Lucensi regio legitur: post depositionem eius.

C. VII. f) Burchardus etiam et Ivo citant capitulum hoc ex concilio Triburiensi, cui praefuit Arnulphus. Sed in eo, quod exstat, non habetur. Simillima leguntur apud lulianum antecessorem Novella 131. cap. 18.

coll. 0. – orig. – 19) desid. in Ed. Bas. – 20) confirmula: Edd. coll. 0. – 21) danna: Edd. Lugdd. II. III. – danno: Edd. rell. – 29) mila: Edd. coll. 0. pr. Lugdd = C. IV. 21) Imo ex cone. Pa-ris. hab. A. 829. – Cap. I. 5. c. 327. – Burch. I. I. c. 214. Ivo Decr. p. 5. c. 328. – 24) permansuran: Ed. Bas. – 25) rebus: Bohm. – 26) cui vult conferat, et quicquid de cis vult faciat: card. = C. V. 27) hab. A. 506. – cf. ad c. 30. D. 23. – Neg. I. I. c. 354. Burch. I. I. c. 212. Ivo Decr. p. 5. c. 326. – 26) fanitum: Coll. citt. – C. U. Hisp. – 29) facultations: Coll. citt. = C. VI. 30) hab. A. 516. – Coll. ft. p. p. 2. t. 31. c. 9. – 9) ita in Edd. coll. 0. – drossitionem: Coll. Hisp. – 31) breve: it. – brevis (brevi: Edd. Lugdd. II. II. c. 232. – 33) ecoleatur: Edd. coll. o. = c. V. 18. (Ial. Ep. nov. 119. c. 18.) – Burch. I. I. c. 207. Ivo Decr. p. 6. c. 282. – 33) ecoleatur: Edd. Arg. Bas. – 84) add.: assi-gadaw: Edd. coll. o. 39 *

CAUSA XIII.

GRATIANUS.

Dioscessani cuiusdam baptismalis ecclesias, cladibus bellorum pressi, hostili metu compulsi, domicilia sua transtulerunt in aliam dioecesim, praedia tamen antiqua non desierunt colere; oosperunt persolvere decimas illi ecclesiae, in cuius dioecesim transierunt, et apud cam sibi elegerunt sepulturas. Transactis quinquaginta annis clerici, quibus quondam persolverant decimas, coeperunt movere quaestionem in eos, qui ab istis accipiunt primitias et decimas; veniunt ad causam. (Qu. 1.) Modo primum quaerilur, si illi, quorum domicilia sunt in dioecesi huius baptismalis ecclesiae, debeant persolvera decimas illi ecclesiae, et celebrare suas erseguias apud eam ecelesiam, in qua quondam haec fiebant a parentibus eorum? (Qu. 11.) Secundo, an praescriptione temporis ius perciplendi decimas et funerandi tollatur?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod priori ecclesiae hace omnia iure persolvenda sint, actores his argumentis probare contendunt. Constat unamquanque baptismalem ecclesiam habere dioecesim sibi legitime assignatam, sicut et parochiales ecclesiae habent parechias sibi distributas.

Unde Dionysius Papa¹) Severo Episcopo, ep. 11. †);

C. I. Singuli sacerdotes proprias debent habere ecclesias. Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus; parochias et coemeteria eis divisimus, et unicuique ius proprium habere statuimus, ita videlicet, ut nullus alterius parochiae terminos aut ius invadat, sed sit unusquisque suis terminis contentus, et taliter ecclesiam et plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal aeterni iudicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, et non iudicium, sed gloriam pro suis actibus accipiat²).

pro suis actibus accipiat²). Gratian. In dioecesi autem designata quaecunque praedia coluntur, proventus decimationum boptismali ecclesiae assignatus debet solvi. Quia ergo praedia haec intra terminos mostrae dioecesis continentur, et proventus decimationum mobis legitime assignatus, mostrae ecclesiae persolvendus est.

II. Pars. §. 1. His ita respondetur : Decimae³) a Deo constitutae sunt per Moysen, ut persolverentur a populo filiis Levi pro ministerio, in quo deserviebant ei in tabernaculo. Non accipiebant filii Levi decimas, nisi ab cis, pro guibus offerebant preces et sacrificia. Quia ergo nos servimus Domino in tabernaculo, efferendo pro istis preces et sacrificia, et ipsi debent nobis persolvere decimas et primitias. §. 2. Item, quum decimae darentur filiis Levi, mon electione offerentis persolvebantur, ut contento Levita, qui secum erat, ipse eligeret cui vellet decimas dare. Nam dictum⁴) est: Levita, qui • tecum moratur et intra muros tuos habitat, comedet eas. Ideo ex singulis tribubus civitates ad habitandum acceperunt, ut unaquaeque tribus illis persolveret decimas, qui secum erant. Nam Moyses⁵) praecepit filiis Israël, (sicut legitur in Deu-teronomio): In loco, quém elegerit dominus Deus vester, ut sit nomen eius in co, illuc omnia, quae praecipio, conferetis holocausta, et hostias, et decimas, ac primitas manuum vestrarum, et quicquid praecipuum est in mune-ribus vestris, quae vovistis Domino. Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro vos et filii et filias vestrae, famuli et famulae, atque Levita, qui in urbibus commoratur. Ne-que enim habet aliam partem atque possessionem inter vos. Et infra: §. 3. Decimam frumenti, vini et olei tui, primo-genita armentorum et pecorum, et omnia, quae voveris, et sponte offerre volueris, et primitias manuum tuarum coram Domino Deo tuo comedes ea in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, tu, et filius tuus, et filia tua, servus et famula, atque Levita, qui manet in urbibus tuis. §. 4. Quia ergo nos intra muros urbis istorum sedemus, et eis hadiatione iunci sumus, rite ab eis decimas accipimus. Item ait Propheta⁶): Producens foenum iumentis, et herbam servituti hominum. Foenum et herba ex terra producitur: sed quibus? iumentis irrigantibus eam, id est hominibus co-

lentibus eam, et in hoe servientibus ipsi. Item Apostolus '): Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat, in omnibus bonis. Hoc Galatis. Corinthiis ') autem probat specialiter sibi deberi sumtus, qui eis spiritualia ministravit, dicens: Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Item ?): Si alii potestatis vestrae participes sunt, quare non potius nos? Item: Quis plantat vineam, et de fructu eius non edit? Nos plantavimus vineam, et vos vultis fructus eius edere? Item praecepit 10) Dominus per Moysen, ut nemo mittat falcem in alienam messem. Hase messis nostra est, et vos vultis falcem in eam mittere? Item 11): Non alligabis os bovi trituranti. Nos sumus boves triturantes : vos vultis alligare os nostrum, et de nostra tritura victum vobis quàeritis? Item Apostolus12): Qui altario serviunt de altario vivant. Sed numquid de eo, cui non serviunt? Item : Qui in sacrario operantur cum sacrario participant. Sed numquid cum ille, in quo non operantur? Nos servimus altario, vos ei participare vullis, nos vero vacuos et inanes dimittere quaeritis? Item Apostolus 13): Laborantem agricolam oportet primum accipere de fructibus suis: vos autem contra quaeritis? Nos sumus agricolae laborantes, vos primum vultis percipere de fructibus nostris? imo non primum, quia nec ultimum nobis relinquere vultis. A prioribus enim incipientes paulatim serpitis, et totum usurpare contenditis, ut pro vobis videatur diclum: frustatim lu-pus comedit agnum. Item 14): Quis militat stipendiis suis unquam! quis pascit gregem, et de lacte eius non edit! Nos militamus: et vos stipendia nostrae militiae vobis quaeritis? Nos gregem pascimus : et vos lac eius et lanam accipere vobis vultis ? Sapere est de alieno labore victum quaerere, dixit¹⁵) discipulis suis : In quamcunque domum intraveritis, in eadem manete, edentes et bibentes quae apud illos sunt. Quum autem intraveritis, primum dicite: Pax huic domui. Nos domen harac ingressi sumus, et ci pacem obiulimus: vos autem quasi otiosi alleno cibo pasci gaudelis? Videle, ne in vos vertatur illud: Vide¹⁶) quid faciat otium et cibus alie-nus. §. 6. Item Propheta¹⁷): Sumite psalmum et date tympanum. Isti a nobis sumunt pralmum: et vos ab eis quaeritis tympanum? §. 7. Item Leo IV.: De¹⁰) decimis non tantum nobis, sed etiam maioribus nostris justo ordine visum est plebibus tantum, ubi sacrosancta baptismata dantur, debero dari. §. 8. Quibus autem plebibus debentur? illis, a quibus baptisma accipiunt, an aliis? Nos eos baptizamus, et vos ab eis decimas sumitis? Honesta ista interpretatio est: utinam inveniatis qui sic pro vobis interpretentur. Quia ergo nos rigamus populum hunc, imbrem doctrinas ei ministrantes, quia colimus cum vomere praedicationis, corda eius ad fidem aperientes, si non vultis sinere, vel patiamini nobis eum frucificare, el qualia vobis fieri non vullis nobis inferre cavete, ne, si pergitis dicere quae vullis, audialis quae non vullis.

III. Pars. §. 9. Ad haec: Callida quidem et multiplici argumentatione iura nostra auferre contenditis, ita ut, si fides verbis adhiberetur, non verba pro verbis, sed res pro verbis reportaretis. Sed Deo propitio, si verba dedistis, verba recipictis. §. 10. Arguitis nos, quod ea, quae vobis debentur, subripere guaerimus, quia nostra perseguimur. Sapienti guidem et philosophico ore prolata sententia ; suum persegui estne aliena rapere! Unde ad vos haee sententia manavit, nisi guia tanto ardore nostra concupiscitis, ut vestra putetis vobis auferri, quum nos nostra concequimur? Unde, guum rausa nostra debitum finem sortita fuerit, exclamabitis ¹⁹): Ah miser, crucior tantum bolum esse ereptum ex faucibus. Sed videte, ne damnum effusi unguenti vobis recompensare guaeratis. Constituistis vos plantatores vinearum, fossores agrorum, tritaratores arearum, rigatores camporum, et multa alia huiusmodi officia vobis assumsistis, et debita vobis obseguia a nobis subtrahi conquesti estis. Sed nos non negamus quod vestrum est. Bovi trituranti paleae et tegumenta servantur. Sint haec vobis, et grana nobis retinquite. Pastinatores vinearum, fossores agrorum, rigatores camporum, trituratores arearum, diurna mercede accepta, provenientes fructus dominis relinquunt. Vos ergo recepta mercede vestri operis in quotidianis oblationibus, et aliis obsequiis, quae pro spiritualibus, guae a vobis accipiunt, guotidie deferuntur, pro-

Causa XIII. Quaest. I. C. I. 1) Dion. episcopus: Edd. coll. o. -+) Caput Pseudoisidori, cf. conc. Turon. I. c. 9. et Leonis M. ep. 89. - Burch. I. 3. c. 43. Ans. I. 5. c. 73 (74). Ivo Pan. I. 3. c. 43. Decr. p. 3. c. 47. - 2) percipiut: Edd. coll. o. == 3) Num. c. 18. - 4) Deut. c. 14. c. 27. c. 16. v. 11. - 5) lb. c. 12. v. 5. seqq. - 6) Psalm. 103. v. 14. - 7) Gal. c. 6. v. 6. - 8)

¹ Cor. c. 9. v. 11. — 9) ib. v. 12. — 10) Dent. c. 23. v. 25. — 11) ib. c. 25. v. 4. — 12) 1 Cor. c. 9. v. 13. — 13) 2 Tim. c. 2. v. 6. — 14) 1 Cor. c. 9. v. 7. — 15) Luc. c. 10. c. 5. — 16) Terrent. Enunch. A. 8. cc. 2. v. 34. — 17) Psaim. 60. v. 13. — 18) infra C. 16. q. 1. c. 45. — 19) Terent. Heaut. A. 4. sc. 2. c. 6.

venientes fructus decimationum et primitiarum nobis relinquite. §. 11. Item praecepit Dominus discipulis suis, ut comederant et biberent ea, quae apud auditores suos erant, sed non iussit eis, ut dominos de domibus suis eiscerent, et rebus suis spoliarent. Non facile invenietis qui tales hospites libenter suscipiant. Mus in pera, ignis in sinu, serpens in gremio male piane. Inter the perm, ignes the state, scription in growth and suos remanerant hospites. Undo in proverbils dicitur: Qui serpentem in sinu nutrit, percutietur ab eo. Tales ince-niatis vobis hospites, quales nobis esse vultis. Non sufficit vobis edere et bibere quae in dono nostra sunt, dum quotidianos fructus oblationum percipitis, ex quibus victum et ve-stitum habeatis, quibus cum Apostolo 20) debetis esse contenti; sed non vultis, quia imitatores eius non estis, sed potius nos de domo nostra expellere, et rebus nostris nos penitus exspoliare contenditis, dum nec etiam eorum decimationes nubis relinquere vultis. §. 12. Ut autem universaliter omnia colligantur, cuncta, quae pro vobis inducta sunt, sive de laborante agricola, sive de co, qui suis stipendiis non militat, ad hunc articulum deferimus, ut fructum vestri operis, quem adeo recipero contenditis, in oblationibus et quotidianis obsequiis istorum recipiotis, decimationes vero corum, quae nobis debentur, intactas nobis relinguite, ne, dum quaeritis usurpare quod vestrum non est, insta animadversione etiam illud coga-mini amittere, quod vobis aliquo modo videbatur competere. §. 13. Quod autem hae decimationes nullo iure vobis debeantur, facile probamus. Dicitur enim in quodam concilio: Si²¹) quis laicus, vel clericus, sive utriusque sexus persona pro-prietatis suas loca etc. sicut in codem capitulo in causa monachorum notata inveniuntur. Si ergo laicus, vel clericus, vel quaelibet persona, loca suae proprietatis rendens aut do nans, proventum decimationum ab ecclesia, cui legitime assignatus est, nullo modo potest abstrahere, nec isti de dioecesi ad dioecesim transcuntes decimas suorus praediorum, quae intra terminos nosiras parochias continentur, nobis auferre possunt. Quantum enim ad ius percipiendarum decimarum attinet, idem est possessorem de dioecesi ad dioecesim transire, quod possessionem de diostesano ad dioecesanum transferre.

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

I. Pars. Ad haec: Decimationes istae, etsi inre vobis debentur, ut asseritis, tamen tricennalis obiectio vobis silen-tium imponit. Omnis enim possessio tricennaria praescriptione tollitur, vel quadragenaria (sicut possessiones religiosarum domorum) vel centenaria, sicut praedicta sanctae Romanae ecclesiae.

Unde Gelasius Papa ait Episcopis Siciliae, ep. II. c. 2. 1):

C. I. Quae triginta annis ab episcopis possidentur iure ab eis vendicantur.

Facultates ecclesiae, nec non et dioeceses, *si* 2) quae ab aliquibus 3) possidentur episcopis, iure sibi vendicent, quod tricennalis lex 4) conclusit, quia et filiorum nostrorum prin-cipum ita emanavit auctoritas, ut ultra XXX. annos nulli liceat pro eo appellare, quod legum tempus exclusit 5).

Gratian. At illi econtra : Cuius auctoritate nobis silen-tium imponitis, eiusdem auctoritate vestra ora claudimus. Ait enim idem Gelasius: Nulla⁶) praesumtione statum paro-chiarum etc. Si ergo temporalis obiectio dioecesim semel constitutam divellere non polest, patet, quod nec vobis patroci-mabitur, ut, statutum purochias nostrae mutantes, decimationes

NOTATIONES CORRECTORUM.

Causa XIII. Quaest. II. C. II. a) Quatuor: Sic emendatum est, quum antea legeretur: trium³). Sic enim legitur apud B. Hieronymum in quaestionibus Hebraicis in Genesim, de locis Hebraicis, et in epitaphio Paulae. Ac dictio Hebraica significat quatuor, et quatuor patriarchae hic numerantur, qui ibi sepulti sunt: Abraham, Isaac, lacob, et Adam cum uxoribus suis.

Quaest. I. C. I. 20) 1 Tim. c. 6. v. 8. - 21) infra C. 16.

Quaest. I. C. I. 20) 1 Tim. c. 6. v. 8. — 31) Infra C. 16. q. i. c. 42. Quaest. II. C. I. 1) Ep. scr. A. 494. (apocrypha ex senten-tia Berardi.) — Burch. I. 3. c. 149. Ans. I. 5. c. 19 (20) Pan. I. 2. c. 65. — cf. C. 16. q. 3. c. 3. 9 desid. ap. Ans. — 3) aliis qui-busque: Burch. — 4) cf. c. 4. Cod. de praescr. XXX. vel XL. ann. — 5) excludit: Edd. coll. o. — 6) infra C. 16. q. 3. c. 5. — 7) in-fra C. 16. q. 4. = C. II. 8) in quaestionibus in Genestn. — Burch. I. 3. c. 160. 161. Ivo Decr. p. 3. c. 253. 274. Polyc. I. 8. t. 5. — *) ita in Edd. coll. o. et ap. Burch. et Iv. — 9) Tob. c. 4. v. 3. c. 14.

nobis quondam legitime assignatas vindicabili usurpations vobis vendicetis. Quamodo autem distinguendas sint has an-cloritates, in causa monachorum invenietur?).

II. Pars. §. 1. Nune autem guaeritur de iure funerandi, guae harum eoclesiarum habeat ius tumulandi istos? Sicut Hieronymus scribit, coniugati in uno sepulcro videntur esse ponendi. Ait enim⁹):

C. II. In sepulcro parentum suorum filii sunt collocandi.

Ebron dicitur esse civitas quatuor •) virorum, quia in es sepulti sunt tres patriarchae, in spelunca duplici cum tri-bus uxoribus suis, id est Abraham et Sara, Isaac et Re-becca, lacob et Lia, praeter ipsum Adam et Evam uxo-rem suam. Tobias dicit ad filium suum 9): Quam acceptit rem suam. Toblas dicit ad hlium suum ⁹): Quum accepert? Deus animam meam, corpus meum sepelies, et honorem habe-bis matri tuae omnibus dichus vitae eius ¹⁰), et quum ipen compleverit tempus suum, sepelies ¹¹) cam iuxta me in une sepulero. Ibidem: §. 1. Quos coniunxit unum coniugium coniungat unum (sepulerum, quia una caro sunt, et quos. Deus coniunxit homo non separet ¹²).

C. III.

Item Augustinusb) 18).

III. Pars. Unaquaeque mulier sequatur virum suum, sive in vita sive in morte. Item Gregorius: §. 1. Soror B. Benedicti sepulta est in sepulcro, quod ipse sibi prae-paraverat, ut quorum mens una fuit semper in Domino, eorum quoque corpora sepultura non separaret 14). Gratian. Item Ioseph 15), moriens in Aegypto, rogavit fraires suos, ut tempore visitationis suae ossa sua secum de-

ferrent, et in sepulcro patrum suorum ea collocarent. §. 1. Item, dictum est Prophetae 16), qui contra praeceptum Domini comederat in Bethel: Non inferetur cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum. §. 2. Item. De nonnullis legitur in libro Regum: Obiit et appositus est ad patres suos, hoo est in sepulero patrum suorum. §. 3. Item. In novo 17) lesta-mento B. Philippus legitur acdificasse sibi sepulerum, in quo ipse et filiae eius guieverunt. §. 4. Item. B. Severus Raven-natum archiepiscopus tumulum fieri iussit, in quo se, et uxorem, et filiam collocavit. §. 5. His omnibus exemplis colligitur, quod in sepuleris parentum corpora filiorum collocanda sunt. Quia ergo parentes istorum apud priores ecclesias se-Adam 19), ut asscritis, in civitate Arbene tumularis est. Sed numquid omnes filii eius sepulti sunt ibi? tanta multitudo humani generis tam brevi tumulo non tam facile posset in-cludi. §. 7. Item Abraham¹⁹) ibi sepultus est. Sed numquid Ismaël, et Madai, et alii, quos de Cethura genuit, ibi se-pulti sunt? §. 8. Item Isaac ibi sepultus est. Sed numquid Esau cum eo tumulatus est §, 9. Item Iacob ibi collocatus est. Sed numquid aliguis filiorum eius praeter Ioseph ibi sepullus est? Rachel quoque non in Ebron, sed iuxta Bethleem tumulata legitur. Exemplo igitur istorum liquet, quod liberum est filiis sepeliri in sepulcris patrum suorum, et liberum est eis alibi pro locorum et temporum opportunitate corport suo hospitium inventre. Non ergo hoe exemplo isti coguntur so-peliri in sepulcris patrum suorum. §. 10. Item, quae legione definita sunt mutare non licet. Quae autem legious expresse non sunt arbitrium sequuntur humanae voluntatis. At legibus definitum est, quibus decimae sint persolvendas, et ideo danti mutare non licet. Ubi autem quisque tumulandus sit, legions expressum non est, et ideo in voluntate tumulandi consistit. Unde B. Gregorius att •) 20):

C. III. b) In plerisque vetustis caput hoc conjunctum est superiori, nec ipsa prorsus auctorum verba afferuntur.

C. IV. c) Sententia huius capituli habetur lib. 3. ep. 9. in verbis, quae referentur infra 16. q. 1. Admonere. item-que lib. 9. epist. 20. Necesse est, inquit, ut, si impletum Ace fuerit, defuncti dispositio conservetur. Sic enim in manu-scriptis, licet in vulgatis sit: depositio conservetur.

v. 12. - 10) vilae tuae: Ed. Bas. - desid. in Edd. Arg. Nor. Ven. I. - 11) sepeties: Ed. Bas. - 12) Matth. c. 19. v. 6. = C. III. 13) Prima cap. pars, apud Augustinum, quem citant Burch. I. 3. c. 100. et ivo Decr. p. 3. c. 225. non est inventa. Altera, a Burch. I. 1. c. 103. et ivo I. 1. c. 226. ex codem Aug. allegata, legitur apud Gre-gor. Dial. I. 2. c. 34. - 14) separet: Edd. coll. o. pr. Nor. Lugdd. 11. III. == 15) Gen. c. 50. - 16) 3 Reg. c. 13. v. 32. - 17) Ru-fn. hist. eccl. I. 3. c. 31. - 18) Gen. c. 25. - 19) ib. c. 35. 49. 56. == C. IV. 20) cf. C. 16. q. 1. c. 14.

C. IV. Ultima voluntas defuncti servari debet. Ultima voluntas defuncti modis omnibus conservari²¹) debet.

IV. Pars. Gratian. Quod de liboro et non de servo intelligendum est. Servus enim testamenti paginam condors non potest.

Unde Gelasius Papa scribit Nonorio Episcopo²²); C. V. Serrus lestamentum facere non polest.

Illud etiam sinceritatem tuam volumus non latere, ad nos füsse perlatum, quod Ampliatus conductor, quem non solum servum constat esse ecclesiae, sed ita eius rationibus a multis temporibus implicatum, ut, etiam si esset ingenuus, donec ratiocinia cuneta deduceret, modis omnibus obnoxius haberetur, ausu temerario molitus fuerit condere paginam testamenti, cuius omne peculium ecclesiastico iuri legibus non dubitetur obstrictum. Quapropter his praesumtionibus vice nostra tua fraternitas contradicat, nec fieri prorsus aliqua surreptione permittat. Ac si eidem quicquam humanitus forte contigerit, quia grandaevus esse menoratur²³), mox eius sine dilatione substantiam praecipiat⁺) humanitas²⁴) tua filis eius duntaxat, quibus patrimonium probatur esse commissum, sub fideli descriptione²⁵) contradi²⁵), donec universis temporibus, quibus hoc patrimonium gubernasse cognoscitur, partes dominicas reddere cogantur indemnes.

V. Pars. Gratian. Quia ergo secundum Gregorium ultima voluntas defuncti conservanda est, pro istorum voluntate corpora corum sunt tumulanda, non pro arbitrio vestrae dispositionis.

Item in Triburiensi Concilio legitur d) 27):

C. VI. Ubi quisque decimas persolaerit, ibi sepulturam eligere debet.

Ubicunque temporum vel locorum facultas tulerit, apud maiorem ecclesiam, ubi sedes est episcopi, sepulturae calebrentur. Si autem propter temporis vel loci asperitatem hoc difficile fuerit visum, apud ecclesiam, "in" qua 2^d) religiosorum canonicorum, vel monachorum, vel sanctimonialium religiosa congregatio communiter degerit, sepeliatur. Si autem et hoc ineptum visum fuerit, ubi quis decimas persolvebat vivus, ibi sepeliatur et mortuus. Gratian. Quia ergo decimam nobis persolvebat vivus, et apud nos sepeliendus est mortuus. Item, si quis de provincias de comparisation et de computer de collegeret liber

Gratian. Quia ergo decimum nobis persolorbat viens, et apud nos sepeliendus est mortuns. Item, si quis de provincia ad provinciam transfret, et ibi domicilium sibi collocaret, liber factus a ditione prioris iudicis, iurisdictioni illius iudicis subticeretur, in cuius provincia sedem sibi cligeret. Quia ergo isti a vestra dioecesi in nostram transferunt, liberi a vestra ditione nostro iuri subliciuntur. Nostrum est ergo ius funerandi eoo.

Sed obiicitur iHud Melchiadis Papae²⁹):

C. VII. Propria temeritate sepulturam parentum reliaguere non licet.

Piacuit per omnia magno concilio, ut nullus proprii arbitrii temeritate aliam ecclesiam, nisi cui usus antiquorum parentum canonica institutione subiacere perhibetur, sepulturae causa adire procuret, nisi intirmitatis causa praepeditus in aliam fuerit regionem quolibet negotio progressus. Ad haec, si quis praelatus contra hoc agere sategerit, ecclesiastico vinculo se subdi cognoscat.

Gratian. Sed aliud est ex temeritatis superbia usum entiquerum parantum non segui, atque aliud rationabili occasione novam sibi sepulturum eligere. Contra Melchiadis Papae

NOTATIONES CON

C. VI. d) in Triburiensi impresso, cap. 15., habetur eadem sententia, sed non iisdem omnino verbis ex-

C. VII. e) Sequi contemnit: In duobus exempla-Hus Gratiani Vaticanis sequitur: Ait Leo episcopus etc. maitur integrum caput Relatum. X. tit. de sepult. quod

suctoritatom nititar qui suparbia vol odio ductus, sios vanis persuasionibus aut variis munusculis illoctus, sepulturam parentum suorum soqui contemnit^c). Secundum Gregorium autem liberam habet voluntatem qui certae rationis causa novum suo corpori guaerit hospitium. §. 1. Vel, ut quidam distinguunt, libera est ultima voluntas cuiusque, non in sepultura sibi oligenda, sed in testamonto conficiendo. Unde et testamentum appellatur, quia co quisque libere testatur quod post suum decessum de propriis rebus fieri velit. §. 2. Sed non videtur libera testatoris voluntas, quum secundum Augustinum pro ¹⁰) numero filiorum debeat fieri testamentaria distributio facultatum, voluti, si quis habot unum filium, et sic per ordinem. Et secundum Leonem quisque medietatom³¹) corum, guae Christo testatur, ecclesine inbetur relinguere, apud quam fidei sacramenta suscepit. Sed illud Augustini non est iubantis, sed debortantis, no quis iratus filium suum eschero darat, atque tatum Christo relingueret.

Ait enim in serm, II. de vita clericorum 32);

C. VIII. Pro numero filiorum pars hereditatis Deo offeratur.

Si quis irascitur filio suo, et moriens exheredat eum, si vireret, non³³) eum placarem ? non ti filium reconciliare deberem ? Quomodo ergo cum filio suo volo ut habeat pacem, cuius appeto hereditatem ? Sed plane sic faciat quod saepe hortatus sum. Unum³⁴) filium habet: putet Christum alterum; duos³⁵) habet: putet Christum tertium; decem habet: Christum undecimum faciat, et suscipio.

Gratian. Hac zimirum auctoritate mensura testatori praefigitur, non quam cogatur exsolvere, sed quam prohibetar transscendere.

VI. Pars. §. 1. Oblationes ergo defunctorum qui reddere nolucrit excommunicetur.

Unde in Carthaginensi Coucilio IV. c. 95. 36):

C. 1X. Excommunication qui defunctorum oblations ocolosüs negant.

Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesiis, aut difficulter ³⁷) reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.

C. X. Ut infideles oficiantur ab ecclesiis, qui defunctorum oblationes retinent.

Item ex Concilio Vasensi I., c. 4.38)

Qui oblationes defunctorum retinent³), et ecclesiis tradere demorantur, ut infideles sunt ab ecclesia abiiciendi, quia usque ad inanitionem⁴) fidei pervenire certum est hanc pietatis divinae exacerbationem, quia et fideles de corpore recedentes votorum "suorum" plenitudine, et pauperes consolatu alimoniae et necessaria sustentatione fraudantur. Hi enim⁴) tales quasi egentium necatores, nec credentes iudicium Dei habendi sunt. Unde et quidam Patrum hoc scriptis suis inseruit, congruente sententia, qua ait⁴): Amico quippiam rappre fartum est, ecclesiam vero fraudere sacrilegium.

C. XI. Qui oblata ecclestis aut testamento relicta relinere pracsumserint excommunicentur.

Item ex Concilio Agathensi, c. 4. 43)

Clerici vel saecularos, qui oblationes parentum aut domatas, aut testamento⁺¹) relictas retinere perstiterint, aut id, quod ipsi douaverint ecclesius⁴⁵) vel monasteriis, crediderint auferendum, sicut sancta synodus constituit, velut

S COBRECTOBUM.

etiam refertur ab Ivone p. 7. c. 150. et ab Ans. 1. 5. c. 55. et in Polyc. 1. 4. tit. 34. ex Leone IX. Verum in aliis duobus vetustis et valde emendatis hoc idem caput ponitur post versic. Sacramenta suscepit. Et certe verba ista: et secundum Leonem, etc. indicant alicubi hanc Leonis auctoritatem a Gratiano esse relatam.

dates: eacd. == C. IX. 36) c. 86. Statutt. eccl. ant. [cf. ad c. 9. D. 18.] - Burch. 1. 3. c. 142. Ivo Decr. p. 3. c. 208. merque ex conc. apud Valentias. (vide ad C. 12. q. 2. c. 52.) - 37) cam diffcullate: orig. == C. X. 38) hab. A. 442. - Ivo Decr. p. 3. c. 155. Deuxdodit p. 4. - 39) detinent: orig. - 40) exinantitionem: orig. Ivo. - Kdd. coll. o. - 41) ergo: Edd. coll. e. - 43) C. 12. q. 2. c. 71. == C. XI. 43) hab. A. 506. - Hurch. 1.3. c. 140. (: ex cone. ap. Valent.) Ivo Pan. 1. 2. c. 5. Decr. p. 3. c. 206. - 44) testamentis: orig. - Coll. citt. - 45) erclesios: Ed. Bas.

621

necatores pauperam quonsque reddant excludantur eccle-sits 46). §. 1. Si quis autem clericus fartam ecclesiae fece-rit, peregrina ei communio tribuatur. VII. Pars. Gratian. Item quaeritur, an pro sepultura mortuorum aliquid sit exigendum?

De his ila scribil Gregorius lib. VII. Regesti, Indict. 2., epist. 55. Ianzario, Episcopo Sardiniae 47):

C. XII. Pro sepultura nihil muneris exigendum est.

Questa est nobis Nereida femina elarissima, quod ab ea centum 5 solidos pro filiae suae sepultura fraternitas vestra velit 49) exigere. Et infra: Hoc autem vitium et nos, postquam, Deo auctore ad episcopatus honorem acnos, postquam, Deo auctore ad episcopatus honorem ac-cessimus, de ecclesia nostra omnino vetuimus, et⁵⁰) pra-vam denuo consuetudinem nequaquam usurpari⁵¹) permi-simus, memores, quia dum Abraham⁵²) a filiis Euhron s), hoc est a filiis Seor, sepulcri terram⁵³) pretio ad human-dum⁵⁴) corpus coniugis postularet, praemium accipere renuit, ne commodum videretur de cadavere consecutus. Si ergo tantae considerationis paganus vir Tuit, quanto magia nos, eui sacerdotes dicinur. hoc facere non debe-Si ergo tantae considerationis paganus vir fuit, quanto magis nos, qui sacerdotes dicinur, hoc facere non debe-mus? Unde ne hoe avaritiae vitium⁵⁵) *vel* in alienis denuo tentari praesumatur, admoneo. §. 1. Sed si quando aliquem in ecclesia vestra sepeliri conceditis, siquidem pa-rentes ipsius, proximi vel heredes pro luminaribus spoate quid offerre voluerint, accipi ⁵⁶) non vetamus. Peti vero aliquid aut exigi omnino prohibemus, ne (quod valde irre-ligiosum est) aut venalis fortasse ⁵⁷) (quod absit) dicatur ecclesia, aut vos de humanis videamini mortibus gratulari, si ex eorum cadaveribus studeatis ⁵⁸) quaerere quolibet modo compendium b).

C. XIII. Etiam coacti de sepultura pretium non debemus accipere.

Item Hieronymus in Quaest. Hebr. ad c. 23. Gen. 59) Postquam pretio victus est Ephron, ut sepulerum vende-ret⁶⁰) argento, licet cogente Abraham, vau litera, quae apud illos pro o legitur, ablata de eius nomine est, et pro Ephron appellatus est Ephran, significante scriptura, non eum fuisse consummatae perfectaeque virtutis, qui potue-rit⁶¹) memorias⁶¹) vendere mortuorum. §. 1. Sciant igitur qui sepulcra venditant 63), nec coguntur ut accipiant pre-

NOTATIONES.

C. XII. f) Centum: Dictie ista abest a nonnullis exemplaribus Gratiani et epistolarum B. Gregorii. Sed quia in aliis earundem codicibus etiam manuscriptis legitur, non est inducta.

g) Ephron: Locus hic varie legitur. In epistola B Gregorii magis recepta lectio haec est: a filiis Emer, hec est Ephron, filio Scor. et Gen. 23. habetur: intercedits pro me apud Ephron, filium Scor.

 b) Compendium Scor.
 b) Compendium: Post hoc caput in duobus antiquis exemplaribus recitantur duo Urbani II., quae placuit hic afferri, ne plane interirent, quod alibi non facile inveniuntur, et unum corum citatur X. de sepult. c. Certificari. Urbanus II. Gotkfredo, Magalonensi episcopo. Mortuorum, qui in monasteriis sepeliri desiderant, aut omnino iuxta praedecessoris nostri Leonis decretum, partem eleemo-synarum mediam, aut iuxta dispensationem nostram in Lateranensi concilio promulgatam, partem tertiam parochialibus occlesiis statuimus derelinquendam.

Idem eidem. Capellanos guoque monachorum, sicul reliquos parachiae tuae clericos, debitam tibi obedientiam persolvere volumus.

C. XIV. i) Ibis: In codicibus vulgatis erat: reverte-

Quaest. H. C. XI. 46) ab eccl.: orig. — Coll. citt. — Edd. coll. o. == C. XII. 47) Ep. 3. (scr. A. 599.) 1.9. Ed. Maur. — Reg. 1. 1. c. 122. Ivo Decr. p. 3. c. 101. Polyc. 1. 2. t. 5. — 48) desid. in Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 49) non erubescot: orig. — 50) add.: per: Edd. coll. o. — Böhm. — 51) unurpare: Böhm. — orig. — 52) Genes. c. 23. — 53) acpullurum: Ed. Bas. — sepul-crum: Edd. rell. — orig. — 54) humanum: Ed. Lugd. II. — 550 add.: Mc: Edd. Arg. Nor. Ven. 1. II. — 56) accipere: orig. — Coll. citt. — Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 57) desid. b. — 589 studetis: Edd. Arg. Nor. Ven. I. = C. XIII. 50) Ivo Pan. 1. 2. c. 26. — 60) venderet, et acciperet argentum: Ivo. — Edd. coll. o. — 61) po-tudt: Ed. Bas. — 63) memoriam: Edd. coll. o. — 1vo. — Böhm. — 63) vendunt voluntarie: Ivo. — Edd. coll. o. — 64) quicquum: Edd. coll. o. — 65) mutari: eaed. — 66) quicquam: Edd. Arg. — quid-dam: Edd. rell. — 671 accipii: Ed. Lugd. II. — accepti: Edd. rell. = C. XIV. 68) hab. A. 695. — Ivo Decr. p. 8. c. 215. — 69) Eccl. c. 7. v. 37. — 70) Hem: orig. — Ivo. — Edd. coll. o. — cf. Eccl.

tium, sed a noientibus quoque⁶⁴) extorquent, immutari⁶³) nomen suum, et perire quid⁶⁶) de merito eorum, quum etiam ille reprehendatur occulte, qui invitus acceperit⁶⁷).

C. XIV. De sodem.

Rem ex Concilio Triburiensi, c. 16.68) In ecclesiastico namque libro scriptum est 69): Mortuo sen prohibeas gratiam, sciens, quoniam omnes moriemur. Et idem ¹⁰): Omnia, quas de terra sunt¹¹), in terram converidem⁷⁰): Omnia, quae de terra sunt⁷¹), in terram conver-tuntur. Quid terra terram vendis? memento, quoniam terra es, et in terram ibis³), et quoniam mors tibi futura est, appropiat⁷²), et non⁷³) tardat. Recordare, quoniam non hominis est terra, sed, ut Psalmista commemorat⁷⁴): Domini est terra, et⁷⁵) qui habitant in ea. Si terram ven-dis, invasione alienae⁷⁶) rei reus teneberis. Gratis acco-pisti⁷⁷) a Deo, gratis da pro eo. Quare interdietum sit omnibus omnino Christianis terram mortuis vendere, et debitam senulturam denegare. nisi forte proximi et amici debitam sepulturam denegare, nisi forte proximi et amici defuncti propter nomen ⁷⁸) et redemtionem animae viri ⁷⁹) gratis aliquid dare velint.

C. XV. De eodem.

Item ex Concilio Varensi1) 10}.

Praecipiendum est secundum canonum auctoritatem, ut de **Fraccipiendum est secundum canonum auctoritatem, ut ur** sepuleris et hominibus sepeliendis nihil muneris exigant, nisi forte qui sepelitur vivens iusserit ecclesiae, in cuium atrio sepelitur, aliquid de suis rebus tribuere ⁸¹), aut etiam post mortem ipsius illi ⁸²), quibus commissum est eius eleemosynam facere, de rebus illius aliquid sponte dare voluerint; et tamen nullatenus a presbyteris ⁸³) ecclesiae illius aliquid exigatur, sive ab illis, qui locis et villis ⁸⁴) praesunt. §. 1. Prohibendum est etiam secundum maiorum instituta, ut in ecclesia nullatenus concliantur sed in atrio. instituta, ut in ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio, aut in portieu, aut in exedris ecclesiae. Intra⁵⁵) eccle-siam⁵⁶) vero, et prope altare, ubi corpus et sanguis Do-mini conficitur, nullatenus sepeliantur.

C. XVI. A sacris locis non iuvantur post mortem quibus peccata non sunt dimissa.

Item Augustinus¹)⁸⁷).

VIH. Pars. Quibus peccata dimissa non sunt, a sacris locis post mortem adiuvari non possunt, quia nos peo-

CORRECTORUM.

ris, et sequebantur haec: et afibi de homine dictum est: terram terts, terram geris, et in terram convertencis, qui de terra sumeris, quae sunt expuncta, quia absunt a pleris-que vetustis⁺), et ab originali. C. XV. k) Exstat in concilio Nannetensi, c. 6., ex

quo citatur a Burchardo et Ivone. Sed quia potuit esse repetitum in aliquo Varensi seu Vasensi, non est mutatum.

repetitum in aliquo Varensi seu Vasensi, non est mutatum. In epitome quidem conciliorum est in Vasensi, c. 3. C. XVI. 1) Caput hoc a Burchardo etiam et Ivone ci-tatur ex Augustino, et nonnikil ad hanc rem faciens ha-betur in libro de cura agenda pro mortuis, c. 1. Sed videtur confectum ex duobus locis lib. 4. dialog. B. Gre-gorii; uno quidem in c. 51., altero autem in c. 53., quod refertur in concil. Tribur. c. 17. Nam capite quidem 51., ouvem parrasset quandam concimentiatem curae in errlesie quum narrasset, quandam sanctimonialem, quae in ecclenia sepulta fuerat, visam fuisse ibi cremari, ex eo colligit: Qua ex re aporte datur intelligi, quia Ai, quibus peccata di-missa non fuerint, ad evitandum iudicium sacris locis post mortem non valeant adiuvari. In c. autem 53. quum memorasset, corpus cuiusdam Valentini e sepulcro per daemonas fuisse extractum, et extra ecclesiam proiectum, haec subiungit: Ex guo, Petre, collige, guis his, guos peccats

c. 41. v. 13. – 71) add.: orfa: Nvo. – Edd. coll. o. – 6) desid. in Ed. Arg. et apud Iv. – 72) approperat: Edd. Pith. Böhm. – et appropringuat: Edd. coll. o. pr. Arg. Eas. – 73) etionst: Ed. Ban. – et ai: Edd. rell. – 74) Parlm. 23. v. 1. – 75) et plenitudo ethes: Ivo. – Edd. coll. o. – 76) dominicas: Edd. Arg. Nor. Ven. L. – desid. in rell. – 77) acceptsits – date: Edd. Bas. – 76) add.: Do-mint: orig. – 79) add.: defancti: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. L. = C. XV. 60) ex conc. Namet. – cf. ad D. 24. e. 5. – Reg. I. 5. c. 125. Burch. I. 3. c. 159. Ivo Decr. p. 3. c. 233. – 61) tribut: Edd. Bas. Lagdd. II. III. – 83) desid. in orig. et Coll. citt. – 640 itius atlud exig.: Ivo. – de rebus lanen itilus nihit exigator: Edd. Arg. Nor. Ven. I. – 84) viris: orig. – Coll. citt. – 85) Infra orig. – Reg. Burch. – Ed. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 66) ecclesies: Edd. colk. o. pr. Bas. = C. XVI. 87) Ime Gregorius. – cf. Corr. – Burch. I. 9. c. 138. Ivo Becz. p. 8. c. 234. Pelye. I. 8. t. 5. – cf. coffa. Tribur. c. 17.

cata graviora deprimunt, m in sacris locis se sepeliri 86) faciunt, restat, ut de sua praesumtione iudicentur, quia sos sacra loca non liberant, sed culpa temeritatis accusat.

C. XVII. Quihus prosit in ecclesia sepeliri.

Item Gregorius It. IF. Dial. c. 50. 09)

Quum?a) gravia precata?1) non deprimunt, hoc ??) prodest mortuis, si in ecclesia sepeliantur, quod eorum proximi, quoties ad eadem sacra loca veniunt, suorum 93), quorum sepulera aspiciunt ?'), recordantur, et pro eis Domino preces fundunt. Nam quos peccata gravia deprimunt, non 93) ad absolutionem potius, quam ad maiorem damnationis cumulum corum corpora in ecclesiis ponuntur.

C. XVIII. Qui sepeliantur in ecclesia.

Item ex Concilio Maguntiaco I. c. 52. 96)

Nullus mortuus intra ??) ecclesiam ??) sepeliatur, nisi episcopi, aut abbates, aut digni presbyteri, vel fideles laici. Gratian. Quid vero mortuis prosit iuxta ecclesiam sepethi, quidee ad eas percental, Augustinus ia lib. de agenda cura pro mortais, cap. ult., ostendit, dicens ??):

C. XIX. Quare mortui insta ecclesiam sepeliantur.

Non aestimentus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, pervenire, nisi quod pro cis sive altaris, sive orationum, pervenire, nisi quod pro cis sive altaris, sive oracionum, sive elecmosynarum sacriticiis solenniter supplicamus, quam-tum, quihus, dum vivunt, comparatur ¹⁰¹) ut prosint. Sed quia non discernimus, qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum praetermittatur, ad quos hace beneticia possint et debeant pervenire. Melius enim supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quam eis deerunt, quibus prosunt. §. 1. Diligentius tamen facit hos quisque pro necessariis suis, quo 102) pro illo fiat similiter a suis. §. 2. Corpori autem humando quicquid im-penditur non est praesidium salutis, sed humanitatis offi-cium, secundum affectum¹⁰³), quo nemo unquam carnem suam odio habet¹⁰³). Unde oportet, ut quam¹⁰⁵) potest pro carne proximi curam gerat, quum ille¹⁰³) recessorit, qui gerebat. Et si haec faciunt qui carnis resurrectionem non credunt, quanto magis debent facere qui credunt! ut corpori "mortuo", sed tamen 197) resurrecturo et in aeter-nitate mansuro, impensum eiusmodi officium sit etiam quodammodo eiusdem 100) fidei testimonium. §. 3. Quod vero quisque 102) apud memoriam 110) martyrum sepelitur, hoc tantum mihi videtur prodesse defuncto, ut commendans eum etiam martyrum patrocinio affectus pro illo supplicationia augeatur.

Gratian, Econtra Hieronymus in cpistolam ad Ga-lat. c. 6. ad co verba: Unusquisque onus suum m).

C. XX. Post mortem orationes vicentium mortuis damnatis non prosunt.

In praesenti saeculo acimus sive orationibus sive consiliis invicem posse nos coadiuvari 111). Quum autem ante tri-bunal Christi venerimus, non 112) lob, non Daniel, nec Noë rogare posse pro quoquam, sed unumquemque portare onus suum.

Gratian. Verum hoc de impoenitentihus accipiendum est, de guibus Propheta¹¹³) dicit : Non dabit Deo placationem

NOTATIONES CORRECTORUM.

gravia deprimunt, si iu sacro loco sepcliri se faciant, restat, ut eliam do sua pracsumtione iudicentur, quale-nus eos sacra loca non liberent, sed eliam culpa temeritatis accuset.

C. XX. m) Verba B. Hieronymi sunt haec: Obscure

suam, nec pretium redemtionis animae suae, et ideo frater non redimet eum, sed laborabit in acternum, et vivet ad-huc in finem. De aliis autem intelligi non potest.

Unde Gregorius Papa II. · Bonifacio Episcopo, cpist, ultima 114);

C. XXI. In poenitentia defunctis bona prosunt viventium. Pro obeuntibus quippe consuluisse dignosceris 115), si li-ceat oblationes 116) offerre 117). Sancta sic tenet ecclesia, ut quisque pro suis mortuis vere Christianis offerat oblationes, atque presbyter eorum memoriam faciat, et quamvis omnes peccalis subiaceanius 118), congruit, ut sacerdos pro mortuis catholicis memoriam faciat et intercedat; non tamen 119) pro impiis (quanvis Christiani fuerint) tale quid agere licebit.

C. XXII. Animae mortuorum guatuor modis solvuntur. Item

Animae ») defunctorum quatuor modis solvuntur, aut oblationibus sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut carorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum. §. 1. Curatio¹²⁰) chemosymis, aut jeiunio cognatorum. §. 1. Curatio ¹³⁰) vero funeris, conditio sepulturae, pompa exsequiarum, ma-gis vivorum solatia sunt quam subsidia mortuorum. Si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis aut nulla. Et infra: §. 2. Nec¹²¹) ideo tamen conte-muenda et abiicienda sunt corpora defunctorum, maxime-que iustorum *ac fidelium*. Et infra: §. 3. Ubi et illud substanta discitur quanta possiti arra super in securito per des salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viventibus et sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod examinis hominum membris officii diligentiaeque 122) persolvitur 123).

C. XXIII. Ante diem indicii sacrificiis et eleemosynis mortui iuvantur.

Item Augustinus in Enchiridio, c. 109. et 110. 124) Tempus, quod inter hominis mortem et ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis con-tinet, sicut unaquaeque¹²⁵) digna est vel requie, vel aerumna, pro eo quod sortita est in carne dum viveret. Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, quum pro illis¹²⁶) sacriticium media-toris¹²⁷) offertur, vel cleemosynae in ecclesia fiunt. Sed hace eis prosunt, qui, quum viverent, ut hace sibi postea possent prodesse meruerunt. §. 1. Est enim quidam vi-vendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post mortem, nec tam malus, ut ei non prosint ista post mor-tem. Est vero talis in bono, ut ista ¹³⁸) non requirat, et est musus talis in malo, ut nec his valant, quum hace est rursus talis in malo, ut nec his valeat, quum haec vita transierit, adiuvari. Quocirca hic omne meritum com-paratur, quo possit post "hand" vitam relevari quispiam vel gravari. El post pauca: §. 2. Quum sacrificia altaris sive quarum cunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actioues sunt, pro non valde malis propitiationes sunt, pro valde malis, etsi nulla sint adiumenta mortuorum, qualescun-que 129) vivorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certe, ut tolerabilior fiat ipsa 130) damnatio.

IX. Pars. Gratian, De observatione autem tertii, se-

licet docemur per hanc sententiolam novum dogma, quod lati-

tat, dum in pracsenti saeculo sumus, sive etc. C. XXII. n) Animae: Horum verborum usque ad vers. Curatio. nullus auctor inventus est. Ea Burchardus citat ex dictis Origenis *). Ivo ex dictis Gregorii.

Quacest. II. C. XVI. 88) sepelire: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. **III.** - Ivo. Burch. = C. XVII. 89) Burch. I. S. c. 153. Ivo Berr. **D. S. c. 216.** - 90) Quos: orig. - Ivo. - 91) add.: dimissa statt et: **Ed. Bas.** - 92) tunc: Edd. coll. o. - 93) suorungue sepuluram: Ivo. - Edd. coll. o. - 94) respicinat: Ed. Bas. - 95) ad mai. cuant. damn. poline. quar ad solutionen (ubsol.: Ed. Bas.) = 95) ad mai. cuant. damn. poline. quar ad solutionen (ubsol.: Ed. Bas.) = 95) ad mai. cuant. et al. coll. o. - 94) respicinat: Ed. Bas.) = 95) ad mai. cuant. damn. poline. quar ad solutionen (ubsol.: Ed. Bas.) = 250 ad mai. cuant. et al. coll. o. - 94) respicinat: Ed. Bas.) = 950 ad mai. cuant. et al. coll. o. - 117) offert: eaed. - offerte: Bohn. Pro obsuntions for the constantiati. st liced offerte: orig. - 118) subinemas: Edd. C. XVIII. 86) hab. A. 803. - Burch. I. 8. c. 233. Ivo Decr. p. 3. c. 274. - 97) infra: Burch. Ivo. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 960 ecclesias: Edd. coll. o. - 101) cooperantar: eaed. -102) quod: Ivo. - 103) effectum: Edd. coll. o. - 101) hababi: eaed. - 100, add.: entin: Edd. coll. o. - 101) cooperantar: eaed. -Edd. coll. o. - 103) effectum: Edd. coll. o. - 104) hababi: Ed. Bas. - 109) quis: Edd. Nor. Ven. I. II. Lugdd. Par. - 1100 memorias: Ivo. - Edd. coll. o. = C. XX. 411) adiurari: Edd. Ed. coll. o. - 129) taneen: eaed. - 130) eff poend dama.: Ans.

ptimi, tricesimi vel quadragesimi dici quaeritur, unde exordium sumserit

Ambrosius in lib. de obitu Theodosii Imperatoris dicit fere in principio (31):

C. XXIV. Quare certi dies in mortuorum commemoratione serventur.

ratione serventur. Quia alii tertium °) diem, alii tricesimum, alii septimum, alii quadragesimum observare consueverunt¹³²), quid do-ceat lectio consideremus¹³³). Defuncto, inquit, Iacob, praecepit Ioseph pueris Suis sepultoribus¹³⁴), ut sepelirent eum, et sepelierunt sepultores Israël⁺), et repleti¹³⁵) sunt ^{*}ei^{*} guadraginta dies. Sie enim dinumerantur¹³⁶) dies sepulturae. Et luxit eum Israël septem^{*}) diebus. Haec ergo sequenda solennitäs, quam praescribit lectio. Sic etiam in Deute-ronomio¹³⁷) scriptum est: Quia planxerunt filii Israël Moy-sen diebus triginta, et consummati sunt dies luctus. Utraque ergo observatio habet auctoritatem, qua necessarium pie-tatis impletur officium. tatis impletur officium.

X. Pars. Gratian. Lugere autem et tristari tam pro nostra quam pro aliorum morte Cyprianus prohibet, dicens in sermone de mortalitate :

C. XXV. Nee pro nostra, nee pro aliorum morte tristari debemus.

Quam praeposterum est quamque perversum, ut, quum Dei voluntatem fieri postulenus¹³⁸), quando evocat¹³⁹) nos et accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis eius imperio pareamus, obnitimur et reluctamur, et pervi-cacium more servorum ad conspectum Domini cum tristitia cacium more servorum ad conspectum Domini cum tristitia et moerore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vin-culo, non obsequio voluntatis, et volumus ab eo praemiis coelestibus honorari, ad quem venimus inviti. Idem paulo inferius: §. 1. Nobis quoque ipsis minimis et extremis quo-ties revelatum est, quam frequenter atque manifeste de Dei dignatione praeceptum est, ut contestarer assidue et¹⁴⁰) publice praedicarem, fratres "nostros" non esse lugendos accersione dominica de saeculo liberatos, quum sciamus non "eos" amiti, sed praemiti, recedentes praecedere, ut proficiscentes et¹⁴¹) navigantes solent.

C. XXVI. Ex pusillanimitate mortuos lugere contingit.

Item Ioannes Chrysostomus, hom. XXVI. in c. 11. epist. ad Hebracos¹⁴²).

Ubicanque sepeliamur¹⁺³), Domini est terra et plenitudo eius¹⁺⁴). Omnino¹⁺⁵) fit quod oportet lieri. Lugere au-tem et deplorare et lamentari eos, qui de¹⁺⁶) hac vita decedunt, ex pusillanimitate contingit. Gratian, Hoe autem ex desperatione futurae resurrectio-

nis intelligitur. Unde et Apostolus non simpliciter ait 147): Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contriste-mini, sed addidit: sicut et ceteri, qui spem non habent.

NOTATIONES

C. XXIV. 0) Alii tertium: Apud B. Ambrosium legitur: Quia alii tertium diem et tricesimum, alii septimum et guadragesimum. Verum in missalibus Romanis, tam antiquis quam recentioribus, et Ambrosianis nulla est mentio diei quadragesimi, neque in c. Nullas. sup. dist. 44. et in-fra de consec. dist. 5. ex concilio Nannetensi. Est tamen frequens apud Graecos.

p) Israël septem: Codices B. Ambrosii habent: et luxit eum Aegyptus septunginta diebus, quemadmodum habet editio LXX. et vulgata. Sed tamen visa est ferri posse lectio haec, quae est in omnibus etiam Gratiani manuscri-ptis, quoniam paulo post in eodem c. 50. Gen. haec ad-duntur de loseph et ceteris filiis Israël: Veneruntque ad aream Adad, quae sita est trans Iordanem, ubi, celebrantes exseguias, planctu magno atque vehementi impleverunt septem dies. C. XXVII. q) Torqueri: Sic est emendatum ex epi-

Quaest. II. C. XXIV. 131) Ans. 1. 7. c. 169 (187). – 132) add.; in (pro: Ed. Bas.) officio mortuorum: Edd. coll. e. – 133) Gen. c. 50. v. 3. – 134) add.: Israel: Ed. Bas. – 135) completi: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. 1. – 136) dinumerabantur: Edd. coll. o. – †) desid. ap. Ans. – 137) Deut. c. 34. v. 8. = C. XXV. 198) postulanus: Ed. Bas. – 139) picat: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 140) at: Edd. coll. o. – 141) at: Ed. Bas. = C. XXV. 142) interprete Mutiano. – 143) speciannin: Ed. Bas. – 144) Psal. 3. c. 1. – 145) si scil. quod oportet fieri efficiatur: Ed. Bas. – scil. et quod op. fieri eff.: Ed. Arg. – secundam quod op. fieri eff.: Edd. roll. – 146) 05: Edd. coll. o. – 147) 1 Thess. c. 4. v. 13. = C. XXVII. 148) Ep. apocryphs, quae ad verbum fere cum Greg. M. cp. 107: L. 9. (Ed. Maur.) concordat. – Burch. I. 19. c. 129. Aus.

Pietatis namque affectu et humanitatis intuitu mortuos lugere non prohibemur, sicut nonnullos sanctorum aliorum exseguiis pias lacrimas impendisse legimus.

Hine etiam Anastasius Papa, ep. II. ad Nerianum 128): C. XXVII. Qui spem futurae resurrectionis habent de mortuis tristari non debent,

Habent forsitan illi iustam longi doloris excusationem, qui vitam alteram nesciunt, qui de hoc saeculo ad melius esse transitum non confidunt. Nos autem, "qui novimus", qui hoc credimus et docemus, contristari14?) nimium de obeunhoc credinus et docemus, contristar¹⁴⁹) nimium de obeun-tibus non debemus, ne quod apud alios pietatis tenet spe-ciem, hoc magis nobis in culpa¹⁵⁰) sit. Nam diffidentiae quodammodo genus est contra hoc, quod quisque praedi-cat, torqueri¹) moestitia, dicente Apostolo¹⁵¹): Nolu-mus¹⁵²) vos ignorare¹⁵³) de dormientibus, ut non contriste-mini, sicut et¹⁵⁴) ceteri, qui spem non habent.

C. XXVIII. De eodem.

Item ex Concilio Toletano III. c. 22. 155)

Qui divina vocatione ab hac vita recedunt, cum psalmis tantummodo et psallentium vocibus debent ad sepulcra¹⁵⁶) deferri. *Nam funebre¹ carmen, quod vulgo defunctis cantari solet, vel in pectoribus¹⁵⁷) se aut proximos, aut familias caedere omnino prohibemus.* Suficiat autem, quod in spe resurrectionis Christianorum corporibus famulatus in spe resurrectionis Christianorum corporibus famulatus divinorum impenditur canticorum. Prohibet enim nos ¹⁵⁸) Apostolus ¹⁵⁹) *nostros* lugere defunctos, dicens ¹⁶⁰): De dormientibus autem nolo ¹⁶¹) vos contristari, sicut et ceteri, gui spen non habent. Et Dominus non flevit Lazarum mor-tuum, sed ad vitae huius ploravit aerumnas resuscitandum. Si autem ¹⁶²) potest hoc episcopus omnes ¹⁶³) Christianos prohibere, agere non moretur. Religiosis tamen ¹⁶⁴) omnino aliter fieri non debere censemus. Sic enim Christianorum per omnem mundum humari onortet corport defunction per omnem mundum humari oportet corpora defunctorum.

XI. Pars. Gratian. De mortuis etiam quaeritur, utrum sciant ea, quae hie a vivis geruntur? Essias¹⁶⁵) ex persona populi afflicti ait: Abraham pater noster nescivit. Augu-stinus quoque in libro de agenda eura pro mortuis illud idem testatur, dicens c. 15.:

C. XXIX. Mortui ex se nesciunt quid hic a vivis geratur.

Fatendum est, nescire quidem mortuos quid hic agatur'66), *sed* dum hic agitur; postea vero audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, non quidem omnia, sed quae sinuntur *indicare qui sinuntur* etiam ista ¹⁶⁷) meminisse, et quae illos, quibus haec indicant ¹⁶⁸), oportet audire. Possunt et ab angelis, qui rebus, quae aguntur hic, prae-sto sunt, audire aliquid mortui, quod unumquemque illorum audire debere iudicat cui cuncta subiecta sunt. Et infra: §. 1. Multi quoque) ad vivos aliquos ex mortuis

CORRECTORUM.

stola B. Gregorii, in qua hoc idem habetur. In epistola Anastasii legitur: contra quod quisque praedicator queritur *), iustiliam amans, dicente etc. In codicibus autem Gratiani etiam manuscriptis videbatur mista esse lectio ex utraque hoc modo: contra hoc, quod quisque praedicat quaerere **), hoc modo: contra hoc, quod quisque praedicat quaerere institiam amans, dicente etc.

institiam amans, dicente etc.
C. XXVIII. r) Nam funebre: Hinc usque ad vers.
Sufficiat addita sunt ex originali, ut intelligatur, quae illa sunt, quae in hoc canone prohibentur.
C. XXIX. s) Multi quoque: Apud B. Augustinum sic legitur: Mitti quoque ad vivos aliquos ex mortuis, sicut e contrario Paulus ex vivis raptus est, divina scriptura testatur. Sed ob glossam non est emendatum. Veritatem vero suae sententiae confirmat B. Augustinus aliquot aliis exemplis scripturae sacrae, quare ex textu depravato au-ctor glossae errandi occasionem sumsit.

1. 7. c. 171 (189). Ivo Decr. p. 15. c. 139. - 149) tristari: Edd. coll. o. - 150) culpae: Ed. Bas. - 3) quaerit: Coll. cit. -50) quaere: Edd. Arg. Bas. - 151) 1 Thess. c. 4. v. 13. - 152) add.: autem: Ed. Bas. - 153) add.: fratres: b. - 154) desid. in ead. = C. XXVIII. 155) hab. A. 559. - Coll. tr. p. p. 2. t. 36. c. 12. - 156) sepulcruon: Edd. coll. o. - 157) pecceloribus: Coll. Hisp. - 158) et nos: eacd. pr. Bas. - 159) add.: sanctus: Edd. coll. o. - 160) 1 Thess. c. 4. v. 13. - 161) nolunus: Edd. Bas. Lugdd. -162) enbi: Coll. Hisp. - 163) molibus Christianis: Edd. coll. o. - 164) autem: Edd. coll. o. = C. XIX. 165) Esa. c. 63. v. 16. -166) agitur: Ed. Bas. - 167) isti: Edd. coll. o. - 168) indicat: Ed. Bas. - dicantur: Edd. Lugdd. H. H. - indicantur: Edd. roll.

627

venire credunt, sicut e contrario Paulum ex vivis in para-

disum raptum esse divina scriptura testatur. XII. Pars. Gratian. De his autem, qui in patibulis suspenduntur, quaeritur, an iuxta ecclesias sint sepoliendis De quibus in. Moguntinensi¹⁶⁹) Concilio II. sub Rabano, c. 27., ita statutum est:

C. XXX. Non est deneganda communio his, qui in patibulis suspenduntur.

Quaesitum est ab aliquibus fratribus de his, qui in pati-bulis suspenduntur pro suis sceleribus post confessionem Deo peractam, utrum cadavera eorum ad ecclesias defe-renda sint, et oblationes pro eis offerendae, et missae celebrandae, an non? Quibus respondimus¹⁷⁰), si omni-bus de peccatis suis puram confessionem agentibus et digne poenitentibus communio in fine secundum canoni-cum¹⁷) jussum danda est, cur¹⁷) non eis¹), qui pro peccatis suis poenam extremam persolvunt? Scriptum¹⁷³) est enim: Non vindicat 174) Deus bis in id ipsum.

C. XXXI. PALEA 175).

"Fures et latrones, si in furando aut depraedando occi-dantur, visum est¹⁷⁶) pro eis non orandum. Si compre-hensi aut vulnerati presbytero vel diacono confessi fuerint, communionem ") eis non negamus."

C. XXXII. De codem. PALEA.

[Item ex Concilio Aurelianensiv) 177).]

"Si fur aut latro captus *in praeda* absque¹⁷) occi-sione¹⁷⁹) potest comprehendi, et tamen¹⁸⁰) interficitur, quia ad imaginem Dei creati et *in* nomine eius baptizati quià ad imaginem Dei creati et "in" nomine eius baptizati sunt, interfectores eorum quadraginta diebus ¹⁸¹) non in-trent ecclesiam ¹⁸²). "Lanea" veste induti ab escis et poti-bus, "qui" interdicti sunt ¹⁸³), a toro, a gladio, ab equi-tatu "se" abstineant. In tertia, quinta feria et sabbato aliquo genere leguminum vel ¹⁸⁴) olerum, et pomis, par-visque pisciculis, cum mediocri cerevisia vicissim utantur et temperate. Sin autem a veridicis comprobatur 185) testibus isc), quod sine odii meditatione se suaque liberando diaboli membra interfecerint, et capi non poterant w), puenitentiam pro homicidio eis non iniungimus, nisi ipsi vo-luerint aliquid 'quod' humanitatis 'est' facere. At si pre-sbyter est, non deponatur; cunctis tamen diebus vitae 'suae poenitentiam agat."

C A U S A XIV.

GRATIANUS.

Cononici cuiusdam ecclesiae quaestionem movent de praediis; testes ex fratribus suis producunt; negotiatoribus pecuniam crediderunt, ut ex corum mercibus emolumenta acciperent. (Qu. I.) Hic primum quaeritur, an liccat eis sua repetere? (Qu. II.) Secundo, an illi testes sint audiendi? (Qu. III.) Tertio, an illud sit usuras exigere? (Qu. IV.) Quarto, an liceat clericis vel laicis a quolibet usuras expetere? (Qu. V.) Quinto, an eleemosynac de usuris fieri possint? (Qu. VI.)

NOTATIONES CORRECTORUM.

legere.

C. XXX. t) Cur non eis: Restitutus est hic locus

ex ipso concilio Moguntino et Vormaciensi, inductis ali-quot verbis, quae potius perturbabant quam illustrarent. C. XXXI. u) Communionem: Antea legebatur: confessionem^{*}). Emendatum vero sic est ex Burchardo, Ivone et decretali, quibus locis hoc idem citatur ex con-cilio Triburiensi, et in eo, quod exstat, habetur sententia C. 31. copiosius exposita, ubi etiam diaconi nulla fit mentio, sed ita dicitur: Deogue et sacerdoti. C. XXXII. v) Sic in omnibus codicibus, in quibus est

baec Palea, et apud Burchardum, et Ivonem, et in decre-tali, ex quibus sunt multa emendata et magai ponderis.

Soxto, un ministri posnitentiam agere valeant, nisi qued male acceperant restituant.

QUABSTIO L GRATIANUS.

Quod autem sua repetere non possint, facile videtur posse probari. Ait enim Dominus in evangelie¹): Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia, quae habes, et da pauperibus. Quia ergo itti üer perfectionis arripiunt, non licet eis sua Quia ergo isti iler perfectionis arripiant, non licet eis sua habere. Multo ergo minus licet eis repetere, quia non debet repeti quod possidori non licet. §. 1. Item²): Si quis volue rit tunicam tuam tollere, et in iudicio tecum contendere, dimitte ei et pallium. §. 2. Item Apostolus in spist. ed Co-rinthies³): Saecularia igitur iudicia si habueritis, omnino peccatum est in volis. §. 3. Item Gregerius⁴) exponens: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate, inguit: Quum mens concepta desideria subsequitur, ser-vire rehus convincitur. quarum anore superatur. vire rebus convincitur, quarum amore superatur.

C. I. Pro rebus transitoriis episcopus provocatus non litiget.

Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 19. *)

Episcopus nec provocatus pro rebus transitoriis litiget.

Gratian. Quia ergo generalitar perfectis prohibetur in indicio contendere, petet, quad istis nen licet stare coram in-dice. §. 1. His its respondeture Prohibetur perfecto in indicio stare ceptando lucrum, sed non evitando dampum. Vel ali-ter: Aliud est sua possidere, aliud est communium procura-torem esse. Canonici non possident sua, quia res Deo ablatas non sunt alicuius. Utuntur enim rebus ecclesiae, non ut suis, sed tanguam ad dispensandum sibi ereditis. Undo Prosper in lib. de vita contemplativa : Sacerdos 6), cui dispensationis tio. de vita contemplativa : Sacordos '), cui dispensationis cura commissa est, etc. require in causa eixe, a que pre ingressu monasterii pecunia exigebatur. Sicut erge isti non sua pessident, iva nec sua repetunt, sod res ecclesiae, quarum procurationem gerunt. Similiter quod in indicie prohibentur contendere sic intelligendum est, videlicet, ut non sibi stent cortam indice, sod aliis. Aliis autem coram indice adstitiste, et pro eis iudicem interpellasse nonnullos sanctorum legimus. Hi cutem non sibi stant, sed pameribus, quorum necessitati-bus profutura repetunt, et ita non prohibentur stare coram indice. §. 2. Illud vero evangedii: Si quis abstulerit tibi tu-nicam, etc. non est praecipientis, sed exhortantis. Unde Augustinus ait ib. XIX. contra Faustum, c. 25...):

C. 11. Peçcat, qui ultra debitum exigit, non qui sibi

debita reposcit.

Quod debetur, etsi benigne dimittitur '), non tamen inique vuoa aceetur, etsi benigne dimittitur '), non tamen inique repetitur. Peccat autem qui exigit ultra debitum, ideoque lex modum figens ⁹) poenam talionis instituit. Sed tu eo longe es a peccato iniusti exactoris, quo omnino non exi-gis debitum, ideoque bonus magister ⁹) ait: Qui te percutit in unam maxillam, praebe ei et alteram, praesertim ne co-gamur et ipsi reddere debitum ab eo, qui nullum habet debitum.

w) Et capi non poterant: Loco istorum verbo-

rum in codicibus Gratiani erant haec: et pariter poeniteant **), quae videntur pugnare cum proxime sequentibus: possitentian pro homicidio eis non iniungimus. Restitutus autem est locus ex ceteris collectoribus.

Causa XIV. Quaest. I. C. II. a) In aliquot ve-tustis exemplaribus capitulum hoc coniunctum est supe-riori, et confectum est ex verbis B. Augustini, lib. 19. contra Faustum c. 25., hinc inde acceptis, et interdum etiam immutatis. Quare praestat integrum illud caput per-legere

Gratian. Sie et cetera accipias.

Quaest. II. C. XXX. 169) hab. A. 847. et in Worm. hab. A. 868. c. 80. — Burch. I. 11. c. 76. Ivo Pan. I. 5. c. 123. Decr. p. 14. c. 124. — 170) respondenus: Coll. eitt. — Edd. coll. o. — 171) canonum : Ivo Pan. — Edd. coll. o. — 172) cur canones com-munionem et sepulluram eis luterdicant, qui pro peccatis suis poenam extremans persolcunt, et confiteriur, rel confiteri desiderant? : Edd. coll. o. — Ivo et eodem modo fere Burch. — 173) Nahum c. 1. v. 13. sec. LXX. — 174) iudicat: Edd. coll. o. — Coll. citt. = C. XXXI. 425) excerpt. ex c. 31. conc. Tribur. hab. A. 895. — Reg. I. 3. c. 94. L 11. c. 59. Ivo Dect. p. 13. c. 45. — Cf. X. de furtis. c. 2. J guod — non set or. : Edd. coll. o. — 6) its in Edd. coll. o. TXXII. 177) Imo ex poenit. Rom., ex que recte allegatur c. 2.

X. de homic. — Reg. I. 1. c. 44. Burch. I. 11. c. 60. l. 19. c. 5. Ivo Decr. p. 13. c. 46. — 178) et absque: Edd. Nor. Ven. I. H. Lugdd. Par. — desid. in Ed. Arg. — 179) occusione: Ivo. — Ed. Bas. — 180) add.: si: Edd. Arg. Bas. — 181) add.: possitentice sublaceant: Edd. coll. o. — 189) in eccl.: eaed. — 183) sint: Edd. Par. Lugdd. — 184) et: Edd. coll. o. — 185) comprobantar: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. — 186) abest ab iisdem pr. Bas. — 90) ita in Edd. coll. o. Causa XIV. Quaest. I. 1) Matth. c. 19. v. 21. — 2) Matth. c. 5. v. 40. — 3) i Cor. c. 6. v. 4. — 4) Moral. 1.5. c. 3. = C. I. 5) Statutt. eccl. ant. c. 8. — cf. ad Dist. 18. c. 9. — Coll. tr. p. p. 7. t. 18. — 6) cf. C. 1. q. 8. c. 9. — C. II. 7) remaiting: Edd. call. e. — e) forgene: Edd. Ven. II. Lugdd. E. III. — 9) Matth. c. 5. v. 30,

C.I. De colen.

Item in Mb. de sancte virginitete b) c. 14. et 15. 10)

Utem in Ab. Go janeta virginitata () (. 18. er 10. tv) Quisquis prasoceptis non obtemperat, reus est et doltor petnae. *Et paule past:* § 1. Prascepto Domini non obedire peccatum est; consilio si uti nolueris, minus boni adipisoe-rits, non mali aliquid perpetrabis. *Item*: *Hierenymus*¹¹) *ib. I. contra Iovinianum:* § 2. Quod pracoipitur impera-tur; quod imperatur necesse est fieri; hi non fiat ¹²), poe-nam habet. *Et infra:* § 3. Ubi consilium datur, offerentis arbitation est ubi percertum peccation est environterit. arbitrium est; ubi praeceptum, necessitas est servientis .).

QUABSTIO II. GRATIANUS

De co autom, quod quaeritin?, an de 'suis fratribus testes producere possint, multis auctoritatious videtur esse prohibitum. Leges enim tam sacrorum canonum 'quam saecularium principum prohibent adversus aliquem testem de sua domo produci. Contra se enim guisque testari potest, pro se vero mi-nime. Quia ergo isti producuntur, ut pro se ipsis testimonium ferant, (non enim utilitatis sudo ecclesiae se penitus immunes arbitrantar faturos.) patet, fund corum vos in talibus non est audienda. Sed distinctio hase et testium examinatio in criminalibus causis serranda est; in civilibus autem non usquequaque. In criminali enim causa non licet testem de propria domo produci, in civili autem praelatis ecclesiae licet.

Unde Paschalis II. Guidoni, Archiepiscopo Viennensi, apostolicae sedis Legato scribit, dicens '):

.C. I. Clerici pro sua ecclesia testimonium ferre pessunt. Super prudentia tua plurimum admiramur, quod in nego-tio B. Stephani clericorum ipaorum acceptace nolueris testimonium. Diversae namque sunt species causarum, nec in omnibus causis crimina) agitantur. In criminibus siqui-dem accusatorum et tastium illa districtio) observanda est, quae in canonibus continetur, ne qui ad probationem domestici assumantur. Ceterum in possessionum vel huiusmodi negotiis hi potissimum assumendi sunt, qui eadem negotia tractaverunt, de quorum auditu et visu haesitatio negotia tractaverunt, de quorum auditu et visu haesitatio esse non debeat. Si erro iidem clerici idonei sunt ad an-sertionem causae illius, nullatonus removeantur 4), sed, sicut aliis literis deliberatum est, inter S. Ioannis et S. Stephani canonicos lis illa plenius decidatur. Gratian. Potest etiam intelligi aliter. Domestici ad pro-bationem non admiltantur, ut pro his videlicet, guorum sunt domestici, testimonium ferant. Hi autem (sicut supra de actoribus dictum est) non pro domesticis, sed pro ecclesia, series de anter et amium pauperum, testimonium dicant. In

quae mater est omnium pauperum, testimonium dicant. In conficiendis autom instrumentis saecularium negotiorum presbyteri non rocentur ad testimonium, sed, si casu contractui cos interfuisse contigerit, inbente episcopo testimonium dicent.

Unde in Synodo kabita Romee ab Eugenio Papa II. statulum est cap. 13.5):

C. II. In conficiendis instrumentis sacerdoles ad testimonium non rocentur.

Quanquam sacerdotum testimonium credibilius 6) habeatur, tamen ipsi in 7) saecularibus negotiis pro testimonio 4) aut

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. b) Virginitate: Restituta est citatio er Polycarpo. Antea citabatar: ex sormone Domini in monte. Sic etiam §. Quod praccipitur, restitutus est B. Hieronymo. ...

c) Servientis: Sequebantur haec verba: ut obediat, vel imperantis, ut ei obediutur *), quae sunt expuncta auctoritate codicum vetustorum et originalis.

Quaest. II. C. II. a) Pro testimonio: Sic est emendatum ex conciliis Eugenii JI. et Leonis IV. et Poly-

Quaest. I. C. III. 10) Polye. I. 1. t. 24. — 11 in ep. ad Iovin.: Edd. coll. o. — 12) facial: Ed. Arg. — Edd. coll. o. exc. Bas., in qua leg.: serv. vel cooperantis. - 11) Gregorius 4) its in

Quaest. H. C. I. 1) Legitur hace ep. (data Troiae VI. cal. Sept. Ind. VIII.) inter acta concilii Trenorciensis hab. A. 1115. — S) desid. in Ed. Bas. — 3) distinctio: Edd. coll. o. — 4) repellan-tur: orig. — C. II. 5) hab. A. 526. — 6) credibile: Edd. coll. o. — 7) in tpsis: eaed. — 50 ital in Edd. coll. o. — 6) tal. reb. in-teresse: eaed. — 9) Si enim excentae causae aliquid viderint aut an-dicrist: orig. — 10) testificentur: Edd. coll. o.

conficiendis instrumentis non rogentur, quia cos in talibus rebus⁴) esse non convenit. Si autem^b) eventu⁹) aliquo causae interfuerint, et elíquid viderint vel audierint, ubi nullae idoneae saecularium inveniantur personae, ne veri-tas occultetur, et malus ut bonus aestimetur, in providen-tis promit enfocant sit ut aut coram se et competentiture tia proprii episcopi sit, ut aut coran se et competentibus iudicibus, aut aliter honorifice veritatem attollant 10).

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

Qued autem practer summan emolumenta sectari sit usures exigere, Augustini auctoritate probatur, qui in Psalmum XXXVI. ad vers. "Tota die" scribit dicens 1):

C. I. Qui plus quam dederit accipit, usuras expetit. C. 1. (at plus guam accert, accept, accept, surves captin. Si foeneraveris homini²), id est mutuam³) pecuniam tuam dcderis, a quo *aliquid^{*} plus quam dedisti exspectes *ac-cipere^{*}, non pecuniam solam, sed aliquid plus quam dedi-sti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quedlibet aliud, si plus quam dedisti exspectas accipere, foenerator es, et in hoc improbandus, non laudandus.

C. II. Quicquid supra datum exigitur, usura est.

Item Hieronymus super , Eachielem, lib. VI. ad c. 18.4)

Putant quidam usuram tantum esse in pecunia. Quod praevidens scriptura divina omnis rei aufert superahundantiam, ut plus non recipias quam dedisti. Item ibidem : 5. 1. Alii pro pecunia foenerata solent munuscula accipere diversi generis, et uon intelligunt usuram appellari³) et superabundantiam quicquid illud est, si ab eo, quod de-derint, plus acceperint⁶).

C. III. Quiequid sorti accodit usura est.

Item Ambrosius in lib. de Tobia, c. 14. 7)

Plerique refugientes praecepta legis quum dederint pecu-niam negotiatoribus, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum tanquam usurarum emolumenta percide mercibus eorum tanquam usurarum emolumenta perci-piunt. Ideo audiant quid lex⁹) dicat: Neque usuram, in-quit, escarum accipies, neque omnium rerum. (Item paulo post:) §. 1. *Ei* esca usura est, et vestis usura est, et quodcunque sorti accedit⁹) usura est; quod¹⁰) velis el no-men imponas, usura est. Item paucis interioctis: §. 2. Si quis instaurandum convivium putat¹¹), ad negotiatorem mitit, ut absynthiaci⁹) cupellam sibi gratis deferat, ad caunonem dirigit ut Picenum vinnum aut Turiacum requis cauponem dirigit, ut Picenum vinum aut Tyriacum requirat; ad lanium, ut hilam 12) sibi procuret; ad alium, ut poma sibi adornet.

C. IV. Quando amplius qu'am debetur exigitur, usura est. Item ex Concilio Agathensi 13).

Usura est, ubi amplius requiritur quam 1.4) datur. Verbi gratia, si dederis solidos decem, et amplius quaesieris, vel dederis frumenti modium unum, et super aliquid exegeris.

Gratian. Ecce evidenter ostenditur, quod quicquid ultra sorlem exigitur usura est.

carpo. Antea enim legebatur; pro conficiendis instrumentis ad testimonium non rogentur **

b) Si autem: In conciliis ipsis et Polycarpo legitur:

Si enim erentae causae aliguíd viderint. Quaest. III. C. III. a) Absynthiaci: De hoc vino, quod tardam coctionem accelerat, ideoque instaurandis conviviis aptum est, meminit Dioscorides, lib. 5. c. 49. Lampridius de Heliogabalo inquit: et rosato atque absyn-thio vulgus ad bibendum invitavit. De hoc Alciatus parer. lib. 7. cap: ult.

Quaest. III. C. L. 1) Ivo Decr. p. 13. c. 17. Petr. Lemb. Sent. 1. 3. dist. 37. – 3) hominem: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 3) si summers: Ivo. – si mutuo: Edd. coll. o. = C. II. 4) Ivo Pan. 1. 3. c. 160. Decr. p. 13. c. 18. Petr. Lomb. ib. – 5) scriptr-ram appellare: Edd. coll. o. – 6) reacceperint: eacd. – Ivo Decr. = C. III. 7) Ivo Decr. p. 13. c. 26. – 6) Deut. c. 23. v. 19. – 9) accidit: Ed. Arg. – 10) et quod: Edd. coll. o. – 11) putct: eacd. pr. Lugdd. – 12) putcam: Ivo. – Ed. Bas. = C. IV. 18) Imo ex Cap. Reg. Franc. 1. 1. c. 119. – Reg. 1. 1. c. 284. Burch. 1. J. c. 126. Ivo Pan. 1. 3. c. 161. Decr. p. 6. c. 290. – 14) quam quod: Edd. coll. o. – 14) quam quod:

° **62**9

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

Quod vero noe clericie, noo laicie licent usuras exigero, pro-batur auctoritate Golasti et alierum.

Ait enim Gelasius Papa, scribens episcopis per Lucani et Siciliam, o. 17. 1):

C. I. A quaestibus negotiationis clerici abstineant.

Clerici *aut* ab indignis quaestibus noverint abstinendum, et ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio vel cupiditate cessandum, *aut*, in quocunque ²) gradu sint *positi*, si cessare noluerint*), mox a³) clericalibus officiis abstinere cogantur.

C. II. Excommunicentur ministri, qui foenerantur.

Item ex Concilio Arelatensi I., quod confirmavit Papa Silvester, e. 12.4)

Ministri⁵), qui foenerantur, placuit iuxta formam divinitus datam cos a communione abstinere.

C. III. Qui volunt cese in clero a studio negotiationis abstineant.

Item ex Concilio Tarraconensi, c. 2. 6)

Canonum statutis firmatum est, ut quicunque in clero esse voluerit emendi vilius vel⁷) vendendi carius studio non utatur. Quod *certe* si voluerit exercere, cohibeatur a clero.

C. 1V. Alienetur a clero usuras aut superabundantiam exigens.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 62. 8)

Si quis oblitus timorem Domini, et sanctam⁹) scripturam, quae dicit¹⁰): Pecuniam¹¹) suam non dedit ad sunram, post hanc cognitionem magni concilii^b) foeneraverit et centesimas¹²) exegerit, aut ex quolibet negotio¹³) turpe lucrum¹⁴) quaesierit, aut per diversas species vini, vel frugis, vel cuiuslibet rei, emendo vel vendendo aliqua in-crementa suscenerit, de gradu suo deiectus¹⁴) alienus hacrementa susceperit, de gradu suo deiectus 15) alienus habeatur a ciero.

C. V. Pro pecunia, quam clericus mutuo dedit, iusto

pretio species accipere potest. Item ex Concilio Tarraconensi, c. 3. 16)

Si quis clericus solidum in necessitate praestiterit, hoc de vino vel frumento accipiat, quod mercandi causa tempore statuto decretum fuerit venundari. Ceterum si speciem non habuerit necessariam, ipsum, quod dedit, sine ullo augmento recipiat.

C. VI. Clericus non accipiat plus quam commodavit.

Item ex Concilio Carthaginensi III., c. 16. 17) Nullus clericorum amplius recipiat 18) quam *cuiquam* accommodaverit ¹⁹); si pecuniam, pecuniam accipiat, spe-ciem ²a) eandem ²), quantam dederit ²), accipiat, et ², quicquid aliud tantum, quantum dederit ²), accipiat.

NOTATIONES

Quaest. IV. C. I. a) Si cessare noluerint: Haec non sunt in epistola^{*}), neque referuntur supr. distinct. 88. c. Consequents., sed non sunt expuncta ob glossam. C. IV. b) Magni concilii: Sic loquitur Martinus Bracarensis, quoniam hanc sententiam accepit ex capite 17. earchill Ninceni ound citatur infra each construction et in

concilii Nicaeni, quod citatur infra ed. c. Quoniam, et in duobus vetustis Gratiani exemplaribus post hoc continuo illud subjungitur.

C. VII. Brian laieis usura damnabilis est.

Item Leo Papa, epiet. I. e. 3. 15)

Nec hoc quoqué practereundum esse duximus, quosdam³⁶) lucri turpfs cupiditate captos usurariam exercere pecusiam, et formore velle ditescere. Quod nos³⁷), non²⁰ dicam²⁹), in cos, qui sunt in clericali officio²⁰ constituti, sed et in laicos cadere, qui³¹) Christianos se dici cupiunt, condo-lemus. Quod vindicari acrius in cos, qui fuerint³²) con-futati, decernimus, ut omnis peccandi opportunitas adi-matur. matur.

C. VIII. Esiciantur a cloro turpia lucra sectantes.

Item ex Nicaeno Concilio, c. 17. 0) 33)

Quoniam multi clerici, avaritiae causa turpia lucra sectantes, obliti sunt divini praecepti, quo dictum est¹⁴): Qui pecuniam suem non dedit ad aurom, "foenerantes centesi-mas exigunt", statuit hoc³⁵) sanctum concilium, ut, si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras acci-pere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, vel etiam species³⁶) frumentorum ad sescuplum dare, omnis, ui tale aliguid construe 370 frumentorum de sescuplum dare, omnis, qui tale aliquid conatus 37) fuerit ad quaestum, deiiciatur a clero, et alienua ab ecclesiastico habeatur gradu.

C. IX. Turpe lucrum seguitur, qui minus emit, ut plas vendat.

Item Iulius Papa d) 38).

Quicunque tempore messis vel vindemiae non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam vel vinum, verbi gratia de duobus denariis comparat modium unum, et ser-vat, usque dum vendatur 3%) denariis 4%) quatuor, *aut sex*, aut amplius, hoc turpe lucrum dicimus.

C. X. Rapinam facit qui usuram accipit. Item Ambresius in libro de bone mortis, c. 12.

Si quis usuram acceperit, rapinam facit, vita non vivit.

C. XI. Non minus crudelis est qui pauperen trucidat foenore, quam qui diviti aliqua rapit.

Item Augustinus ad Macedonium, ep. LIV.⁴¹)

Quid dicam de usuris, quas etiam ipsae leges et iudices reddi iubent? An 'crudelior est qui subtrahit aliquid vel erlpit diviti, quam qui trucidat pauperem foenore? Haec atque huiusmodi male utique possidentur, et vellem ut re-stituerentur, sed non est quo iudice repetantur. Iam vero 'si' prudenter intueamur quod scriptum ³) est: Fidelis ⁴) hominis totus mundus divitiae sunt ⁴): infidelis autem nec Acceleration of the second state of the second state and the second stat

CORRECTORUM.

C. VIII. c) Supra dist. 47. hic idem canon affertur ex versione Dionysii, qui nunc ex prisca, quae est in collectione Isidori.

C. IX. d) Caput hoc apud Burchardum et Ivonem p. 6. c. 201. et in Panormia citatur ex decretis Iulii Papae usu-rariis missis. Verum idem Ivo part. 13. cap. 21. citat ex Capitularibus, quorum lib. 1. c. 131. habetur.

Quasest. IV. C. I. 1) scr. A. 494. — Ivo Decr. p. 17. 6. 28. — ef. c. 2. D. 88. — 2) add.: perco: Edd. coll. o. — 4) naque ap. Iv. — 3) desid. in Coll. Hisp. et ap. Iv. \equiv C. II. 4) hab. A. 314. — fvo Decr. p. 13. c. 10. — 5) De ministris: Cell. Hisp. \equiv C. III. 6) hab. A. 516. — Reg. I. 1. c. 236. Burch. I. 2. c. 132. Ivo Decr. p. 18. c. 13. p. 16. c. 197. — 7) et: Edd. coll. o. \equiv C. IV. 8) c. 17. conc. Nic. ex interpr. Martini Brae. — 9) sametarum scripturarum dicunt: Edd. o. — 10) Psal. 19. v. 8. — 11) Qui pec.: Coll. Hisp. — Edd. o. 19 pel conservations: eaed. — 13) add.: inhomestor: Edd. Bas. — 14) tur-pia hacra: Coll. Hisp. — turpis tucri: Edd. o. — 15) depositus: Coll. Hisp. \equiv C. VI. 17) hab. A. 1597. — Reg. I. 1. c. 230. Burch. I. 2. c. 134. Ivo Pan. I. 3. c. 158. Decr. p. 6. c. 196. Durch. I. 2. c. 134. Ivo Pan. I. 3. c. 158. Decr. p. 6. c. 290. Edd. o. — 19) commodarit: eaed. — 20) signe: eaed. — Coll. Hisp. Tvo. Burch. - 21) add.: spectern: Edd. Arg. Bas. — Coll. elt. - 220 deciti: Edd. coll. o. — 23) quas sequuntur omissa sunt a Reg., Burch. et Iv. Decr. — 24) dedit: Edd. coll. o. — C. VII. 25) Ep. 4. uer. et Iv. Decr. — 24) dedit: Edd. coll. o. — C. VII. 25) Ep. 4. uer.

C. XII. Ab illo usuram exigere possumus, cui iure nocemus

C. VH. Qui de rebus concessis et bene quaesitis eles-mosynam impendit, illa placet Deo.

Ab illo usuram exige, cui merito nocere desideras; cui iure inferuntur arma, huic legitime indicantur⁴⁸) usurae; quem bello vincere "facile" non potes, de hoc cito potes centesima vindicare te". Ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat qui usuram ⁴⁹) flagitat, sine gladio se de hoste ulciscitur qui fuerit usu-rarius exactor inimici. Ergo ubi ius belli, ibi *etiam* ius usurae.

QUAESTIO V. and the state of t

GRATIANUS.

I. Pars. Quod vero eleemosynae non sint faciendae ex foenore vel usuris, nec ex quolibet male acquisito, Augustinus testatur in libro de verbis Domini, serm. XXXF.1):

C. I. De usuris eleemosynae fieri non possunt. Nolite velle eleemosynas facere de foenore et usuris.

C. II. Oblatio de rapina reprobatur a Deo.

Item Ecclesiastici c. 34.2)

Item Ecclesiastici c. 34.²) Immolans³) ex iniquo oblatio est maculata. Et infra: Dona iniquorum non probat altissimus, nec respicit in oblationes⁴) iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert sacrificium de substantia pauperum⁵), quasi⁶) qui victimat filium in con-spectu patris sui. Panis egentium vita pauperis est. Qui defraudat illum homo sanguinis est. ^aQui aufert in su-dore panem, quasi qui occidit proximum.^{*} Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario^{*}), fratres sunt.

C. III. Non est aliquid rapiendum divitibus, ut detur egenis.

Item Augustinus in lib. L. Homiliarum , hom. 7. 6). Forte aliquis "hoc secum" cogitat et dicit: Multi sunt Christiani divites, avari, cupidi; non habebo peccatum, si suum illis abstulero, et pauperibus dedero. Unde enim illi nihil boni agunt, mercedem habere potero, "si ego elee-mosynas dedero. Etiam in hac re parcat unusquisque ani-mae suae", quia huiusmodi cogitatio ex ") Diaboli callidi-tate suggeritur. Nam "etiam" si totum tribuat pauperibus, quod abstulerit 1°), addit potius peccata 11) quam minuat.

C. IV. De codem. PALEA .).

[Item Hieronymus12).]

"Nemo, qui rapit, moriens, si habet unde reddat, salvatur. Si eos, quorum fuit, invenire non poterit, ecclesiae vel pauperibus tribuat."

C. V. De eodem. PALEA.

[Item Ambrosius13).]

"Rapinam emere non licet, nisi ca 14) intentione, ut cui est ablata reddatur."

C. VI. Furtum committit qui inventum non reddit.

Item Augustinus in lib. L. Homiliarum, hom. 9. 15) Si quid invenisti, et non reddidisti, rapuisti; quantum po-tuisti fecisti. Quia plus non invenisti, ideo ¹⁰) non plus rapuisti. Qui alienum negat, si posset et tolleret. Et pau-cis interiectis: §. 1. Deus cor interrogat, non manum.

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. V. C. IV. a) Haec et sequens Palea absunt a plerisque vetustis, etiam in quibus ceterae esse solent. In una autem habentur supra, ead. q. 4. post c. Si quis meuram. C. VII. b) In epistola B. Gregorii verbis huius capitis praeponuntur verba capitis Non est putanda, supra 1. q. 1.

Item Gregorius lib. VII. epist. 110. ad Syagrium b) 17). Eleemosyna redemtoris nostri oculis illa placet, quae non ex illicitis *rebus* et iniquitate congeritur, sed quae de rebus concessis et bene acquisitis impenditur.

C. VIII. Peccat qui rem inventam non reddit. Item Hieronymus in lib. Levilici 18).

Multi sine peccato putant esse, si alienum, quod invene-rint, teneant, et dicunt, Deus mihi dedit, cui habeo red-dere? Discant *ergo* peccatum hoc esse simile rapinae, si quis inventa non reddat.

C. IX. Bonus usus non instificat iniuste quaesita.

Item Augustinus lib. de bono coniugali, c. 14. Item Augustinus lib. de bono coniugali, c. 14. Neque enim si agris inique¹⁹) ac perperam invasis ita quisque²⁰) utatur, ut ex eorum fructibus largas eleemo-synas faciat, ideo rapinam iustificat. §. 1. Neque²¹) si alius²²) ruri paterno, vel iuste quaesito avarus incumbat, ideo culpanda est iuris sivilis regula, qua possessor legi-timus factus est. §. 2. Nec tyrannicae²³) factionis per-versitas laudabilis erit, si regia clementia tyrannus²⁴) subditos tractet. §. 3. Nec vituperabilis²⁵) ordo regiae potestatis, si rex crudelitate tyrannica saeviat. Aliud est namque iniusta potestate iuste velle uti, et aliud est iusta potestate iniuste velle uti⁶).

C. X. Cum alterius detrimento alteri subvenire non licet. Item Ambrosius lib. III. de officiis, c. 9.

Denique, si non potest subveniri alteri, nisi alter laeda-tur, commodius est neutrum iuvari quam gravari alterum. Ideoque in causis pecuniariis intervenire non est sacerdo-tis ²⁶], in quibus non potest fieri, quin frequenter laedatur alter, qui vincitur, quoniam intercessoris beneficio se vi-ctum arbitratur. Sacerdotis est igitur nulli nocere, prod-esse velle omnibus; posse autem solius Dei est.

C. XI. Eleemosynae et sacrificia non placent Deo, quae offeruntur ex scelere.

Item Gregorius in Regesto, lib. VII. Indict. 2. epist. 126. Reccaredo Regi²¹).

Reccaredo Regi²⁵). Scriptum est²⁶): Victimae impiorum abominabiles²⁹) Deo: vota iustorum placabilia; neque enim ia omnipotentis Dei iudicio quod ³⁰) *datur*, sed a quo detur inspicitur. Hinc est enim quod scriptum est[†]): Resperit Dominus³¹) ad Abel, et ad munera eius; ad Cain autem et³¹) munera eius non resperit. Dicturus quippe, quia Dominus resperit ad munera, praemisit solicite, quia respesit ad Abel. Ex qua re patenter ostenditur, quia non offerens a muneribus, sed munera ab offerente placuerunt⁴). Dona³³) quippe iniquo-rum non probat allissimus, nec respicit in oblationes³⁴) eo-rum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur pee-catis. Item: Longe³⁵) est Dominus ab impiis, et orationes iustorum exaudiet. iustorum exaudiet.

11. Pars. Gratian. Contra in Exodo legitur, quod fiki Israël, exituri de Aegypto, a vicinis suis acceperunt mutuo vasa aurea et argentea, ex quibus postea aedificaverunt ta-bernaculum Domino. His respondet Augustinus in lid. quaest. Exod. quaest. 39.³⁶):

C. IX. e) Velle uti: Post haec verba apud B. Au-gustinum sequitur cap. Concubinae, infra 32. q. 2.

C. XI. d) Placuerunt: Hucusque B. Gregorius, sicut supra 3. q. 7. c. In gravibus. est notatum.

1.2. L. 1. = C. VIII. 18) Imo ex Origenis hom. 4. in Levit. = C. IX. 19) add.: imiuste: Ed. Bas. - 20) quisquam: Edd. Lagdd. II. HI. - 21) add.: enim: Ed. Bas. - 22) aliquos: ib. - alias: Edd. rell. - 23) tyramide: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. - 24) ty-ramos: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. - 25) viluperetur: Edd. coll. o. = C. X. 26) sacerdolale: eacd. = C. XI. 27) Ep. 122. (scr. A. 599.) 1.9. Ed. Maur. - cf. C. 3. q. 7. c. 5. - 28) Prov. c. 15. v.8. - 29) add.: stant: Edd. coll. o. - 30) quid: ened. - $\frac{1}{7}$ (Scn. c4. v. 4. 5. - 31) Deus: Edd. coll. o. - 32) add.: ad: eaed. - 33) Eccl. c. 34. v. 23. - 34) oblationibus: Edd. coll. o. - 35) Prov. c. 15. v. 8. = C. XII. 36) Burch. 1, 11. e. 53. Ans. 1. 11. c. 107. Ivo Decr. p. 13. c. 2.

Quaest. IV. C. XII. 48) inferuntur : Ivo. - auferuntur : Edd.

Quaest. IV. C. XII. 49) infermitir: Ivo. — auferuntur: Edu. coll. o. — 49) usuras: eaed. Quaest. V. C. I. 1) Ivo Decr. p. 13. c. 16. = C. H. 2) Eccl. c. 34. v. 21. 23—27. — 3) Immolaritis: orig. — '4) oblationibus: Edd. coll. o. — 5) paperis: eaed. — 6) idem est quasi: Edd. Arg. Bas. — 7) necessario: Edd. coll. o. = C. HI. 8) Imo incertus au-ctor, qui serm. 178. Augustini (Ed. Maur.) studiat imitari. — 9) ei: Edd. Lagdd. H. HI. — a: Edd. rell. — 10) abstulerat: Edd. coll. o. — 11) peccatum: eaed. = C. IV. 12) Caput incertum. = C. V. 13) Caput acque incertum. — 14) desid. in Edd. Nor. Ven. I. H. =C. VI. 15) cf. ad. c. 3. — Polye. I. 3. t. 16. — 16) ideo — rap.: desid. In Edd. Arg. Bas. Nor. = C. VII. 17) Ep. 106. (scr. A. 599.) I. 9. Ed. Maur. — Ans. 1. 5, c. 31. Ivo Pan. I. 2, c. 191. Polyc.

C. XII. Non licet aliena rappre exemple Israëlitarum spoliantium Acgyptios.

Ditte Dominus ad Moysen¹⁷): Petat vir a proximo, et muller a proxima, vasa aurea et argentea; et vertem. Non hinc quisquam sumendum exemplum putare debet ad exbine quisquain sumencum exemption patter users at ex-spoliandum isto modo proximum. Hoc enim Deus iussit, qui noverat quid quenque pati oporteret ¹⁸). Nec Israëlitae furtum fecerunt, sed Deo iubenti ministerium praebuerunt. III. Pars. Gratian. Item obiicitur: Aliens rapere non

est contra praeceptum; nullo siguidem Dei mandato rapina videtur prohibita. Sed nomine furti omnis illicita usurpatio rei alienae intelligitur.

Unde Augustinus in eodem lib. quaest. 71. 39):

C. XIII. Maioris poenae est violenter aliquid eripere, quam furari.

Poenale est occulte auferre: multo maioris poenae est vialbiliter eripere. Auferre ergo nolenti, sive occulte sive palam, habet praeceptum suum. Furti enim •) nomine bene Intelligitur' omnis illicita usurpatio rei alienae. Non emim rapinam permisit qui furtum prohibuit, sed utique furti nomine in lege vetoris testamenti et rapinam intelligi vo-luit. A parte enim totum significavit⁴⁰), quicquid illicite rerum proximi⁴¹) aufertur⁴²). Gratian. Ilis auctoritatibus probatur, quod neque ex rebus inventis, neque ex male conquisitis eleconosynam quis-

guam facere potest. IV. Pars. §. 1. Sed Augustinus contra testatur serm. XXXV. de verbis Domini, dicens⁴³):

C. XIV. De male acquisitis bonum fieri potest.

Qui habetis⁴) de malo, facite inde bonum. Qui non ha-batis de malo, nolite acquirere de malo. Esto bonus tu, qui bonum facis de malo, et quum coeperis aliquid boni facere de malo, noli remanere tu malus. Nummi tui con-

vertuntur in bonum, tu ⁴⁵) autem remanes ⁴⁶) malus i Gratian. Sed hoc multipliciter intelligitur. Facit enim de melo bonum qui reddit quod illicite abstuiit. Nomine etiam mali cura et solicitudo mortalium exprimitur. De malo ergo bonum facit qui pauperibus dispensat quod cum labore et solicitudise acquisicit, insta illusi consectivit. Facite volis amicos de nammona iniquitatis. Vel ex malo acquiritur quotos un manunona inquitatis, rec ex maio acquiritar quod ex turpi causa possidetur, voluti quum mathematicus ex aris, quam docet, vel ex futuris, quae praenunciat, xonnula lucratur. Quae vero de malo sic acquiruntur in bonum pos-sunt converti. De peccato etium aliqua xonnungxam acquiruntur, quae pauperibus inste erogantur.

Unde Augustinus ad Macedonium, epist. LIV. 40):

C. XV. Quae make acquiruntur aliquando bene possunt expendi.

Non sane quicquid ab invito sumitur iniuriose aufertur. Nam plerique nec medico volunt reddere honorem suum, nec operario mercedem; nec tamen haec qui ab invito ac-cipiunt^{*9}), per iniuriam accipiunt⁵⁰), quae potius per iniu-riam non darentur. §. 1. Sed⁵¹) non ideo debet iudex vendere iustum iudicium, aut testis verum testimonium, quia vendit advocatus iustum patrocinium, iurisperitus verum consilium. Illi enim inter utramque partem ad exanen adhibentur : isti ex una parte consistunt. Quum autem iudicia et testimonia, quae nec iusta nec vera vendenda sunt, iniqua et falsa venduntur, multo sceleratius utique

NOTATIONES

C. XIII. e) Furti enim: Haec sunt verba B. Au-gustini, licet mutato orationis ductu; quae autem ante-cedunt apud ipsum non sunt inventa. Integer locus B. Augustini de furto et moechia habetur infra 32. q. 4. c. Marotrices.

C. XV. f) Data per tolerabilem consuetudinem, non solent: Addita sunt hace ex originali, sine quibus sequentia non satis constabant.

Quaest. V. C. XII. 37) Exod. c. 11. v. 2. -380 oported: Edd. coll. o. = C. XIII. 39) Burch. ib. c. 54. Ivo ib. c. 3. Ans. ib. c. 9. Polyc. l. 6. t. 16. Petr. Lomb. Sent. l. 9. dist. 37. -40) significatae quicquid aufertur: Burch. -41) desid. in Edd. Arg. Bus. -49 auferatur: exed. = C. XIV. 43) Ivo Decr. p. 13. c. 16. -44) Edd.: aliquid: Edd. coll. o. -45) et tw: exed. -46) prena-meas: Böhm. -47) Luc. c. 16. v. 9. = C. XV. 46) scr. A. 414. Ep. 158. Ed. Maur. - Ans. l. 11. c. 111. Polyc. l. 6. t. 20. -49) acceptantur: Edd. Bas. Lugdd. III. III. -50) acceptuntur: exed. -51) cf. C. 11. q. 3. c. 71. -52) probitatem: Edd. Arg. Bas. -53) add.: aliqua: Edd. coll. e. -54) Luc. c. 19.

pecunia sumitur, quia scelerate etiam, quamvis a volenti-bus, datur. Ille tamen solet "tanquam" male sibi ablatam pecuniam repetere, qui iustum iudicium emit, quoniam venale esse non debuit. Qui vero pro iniquo iudicio dedit, vellet quidem repetere, niai timeret vel puderat emisso. §. 2. Sunt aliae personae inferioris loci, quae ab utraque parte non insolenter acciplunt, sicut officialis, et qui amowetur, et cui admovetur officiam. Ab his extorta per im-moderatam improbitatem ⁵²) repeti solent, 'data per tolerabilem consuctudinem non solent* 1); magisque reprehendimus qui talia inusitate repetiverunt, quam qui ea de more sumserunt, quoniam multae necessariae personae re-bus humanis vel invitantur huiusmodi commodis, vel tenentur. §. 3. Isti, si viam vitae mutaverint, aut excellentioris conscenderint sanctitatis gradum, facilius ea, quae hoc modo acquisierunt, tanquam sua pauperibus largiuntur, quam eis, a quibus accepta sunt, tanquam aliena restiquam eis, a quibus accepts sunt, tanquam anena resti-tuant. §. 4. Qui vero contra ius societatis humanae furtis, rapinis, calumniis, oppressionibus, invasionibus³³) abstu-lerit, reddenda potius quam donanda censemus, Zachaei⁵⁴) publicani evangelico exemplo.

QUAESTIO VI.

GRATIANUS.

I. Pars. Qued vere poenitentia agi non possit, nisi res aliana reddatur, testatur Augustinus ad Macedonium, epístola LIV. '):

C. I. Posnitentia non agitur, si aliena res non restituatur. Si res aliena, prepter quam peccatum est, quum reddi²) possit, non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur³). Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; sed⁴), ut dixi, *quum* rastitui pot-est. Plerumque enim qui aufert amittit, sive *alios* pa-tiendo malos sive ipse male vivendo, nec aliud habet unde tiendo malos sive ipse male vivendo, nec aliud habet unde restituat. §. 1. Huic certe non possumus dicere, redde quod abstulisti, nisi quum habere credimus et negare. Ubi ³) quidem ⁵) si aliquos sustinet cruciatus a repetente⁻¹, dum existimatur habere quod reddat, nulla ⁷) est iniquitas, quia, etsi ⁸) non est unde reddat ⁹) ablatam pecuniam, ^{*}merito⁺ tamen, dum eam per molestias corporales red-dere⁻¹⁰) compellitur, peccati, quo male ablata est, poenas luit ⁵/₂ ² ¹/₂ ¹ luit. §. 2. Sed inhumanum non est etiam pro talibus intercedere, "tanguam pro reis criminum", non ad hoc, ut minime restituantur aliena, sed ne frustra homo in hominem saeviat. Et paulo post: §. 3. Illud vero tidentissime dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne male ablata restituat, et qui ad se confagientem (quantum ho-neste potest) ad restituendum non compellit, socium esse fraudis et criminis. Nam misericordius opem nostram talibus subtrahimus quam impendimus. Non enim opem fert qui ad peccandum adiuvat^b), ac non potius subvertit at-que opprimit. §. 4. Sed numquid ideo nos aut exigere aut ad exigendum tradere vel possumus vel debemus? Agimus, quantum episcopalis facultas dat¹¹), et hunanum quidem nonnunquam, sed maxime ac semper divinum iudicium comminantes. Nolentes autem reddere, quos novimus et male abstulisse, et unde reddant 12) habere, arguimus, increpamus, obtestamur 13), quosdam clam, quosdam palam, sicut diversitas personarum diversam videtur pesse 14) recipere medicinam.

CORRECTORUM.

Quaest. VI. C. I. a) Repetente: Sic emendatum ex codice epistolarum Vaticano, et editione Antverpiana, quum antea legeretur: repente *).

b) Adiuvat, Quae sequentur emendata sunt ex codicibus epistolarum impressis et manuscriptis. Antea legebatur: qui ad peccandum adiuvat, ac **) non polius adiuvat, sed obviat subvertendo atque opprimendo. Glossa autem sed obviat subvertendo atque opprimendo. Glossa au optime convenit in vocen : adiuvat, suo loco positam.

Quaest. VI. C. I. 1) BCT. A. 414. — Ep. 159. Ed. Maur. — Ivo Derr. p. 13. c. 4. p. 15. c. 25. - 2) reddi possit, et non redd.: Edd. coll. o. — 3) etnundaro: eaed. — 4) si: eaed. — 5) Verum: eaed. — 6) quidam: Edd. Lugdd. II. III. — \ll) ita Edd. coll. o. — 7) non: eaed. — 6) si: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — \ll) ita Edd. coll. o. — 9) tuat: orig. — 10) redhibere: ib. — \ll) at: Edd. Nor. Ven. II. — av si: Ed. Ven. I. — in Edd. Arg. Bas. legitur: adjurat, sed ob-rial subcertendo alque opprimendo. — 11) datur: orig. — 12) red-dentur: Ed. Bas. — 13) detestamur: orig. — 14) add.: et velle: Edd. Arg. Bas. — vel velle: Edd. reil.

II. Pars. Gratian. Si sere rem alienam quis consecraverit, non sandem, sed asstimationam eins restilwere debet. Unde Gregorius lib. VII. Indict. 2. epist. 58. Fantine Defensori 15):

C. II. Qui rem alienam consecrat, eius aestimationem restitual.

Comperimus, nullam exstitisse causam, pro qua res ludacerum •) potuissent rationabiliter occupari, atque eas *esse* inconsulte ac temere consecratas 14). Idcirco experientiae tuae praecipimus, ut, quia quod semel consecra-tum est eis¹⁷) non valet ultra restitui, studii tui sit ut ipse¹⁰) episcopus debeat pretium dare. 111. Pars. Gratian. Pro malis autom spud principes acclesia debet intercedere, non eos temerario ausu defendere.

Unde Gregorius Romano Defensori, lib. VII. Indict. 2. epist. 24. 4) 19);

C. III. Ecclesia pro malis intercedat, non cos temerprio ausu defendat.

Hi, qui in furtis publicis implicati sunt, a nobis non vi-deantur iniuste defendi, ne opinionem male agentium ex indiscretae defensionis ausu in nos ullo modo transferamus; sed quantum decet ecclesiam, admonendo et verbum intercessionis adhibendo quibus valetis succurrite, ut *et* illis 20) opem feratis, et opinionem sanctae ecclesiae non

inquinétis. IV. Pars. Gratian. Furtum autem non tam in guan-titato rei quam in affectu furantis consideratur.

Unde Hieronymus in epistolam ad Titum, ad c. 2. e)²¹): C. IV. Non solum in maioribus furtum committitur,

sed etiam in minoribus.

Fur autem non solum in maioribus, sed etiam in minori-bus iudicatur. Non enim "id", quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditor. Quomodo in fornicatione non ideireo diversa sit fornicatio, ai mulier sit pulchra aut de-formis, ancilla aut ingenua, paupercula²²) aut opulenta sed qualiscunque illa fuerit, una est fornicatio: ita *et* in furto, quantumcunque quis abstulerit, furti crimen incurrit.

·CAUSA XV.

GRATIANUS.

Quidam sacerdos in crimen carnis lapsus esse perhibetur ante, gnam sacerdotalem benedictionem consequeretur. Postquam vero sacerdotium adeptus est, in furorem versus quendam interfecit. Recuperata vero sanitate apud episcopum accusatur ab ea, cum qua lapsus esse dicitur. Episcopus autem die do-minico causam examinat. Sacerdos inficiatur erimen sibi illatum; quorundam clericorum sibi patrocinia quaerit; illi vero non sine pretio sibi patrocinantur; landem episcopus confesnorm quaestionibus extorquet; demum solus et absque sy-nodali audientia illum sententia ferit. (Qu. I.) Quaeritur nodali audientia illum sententia forit. (Qu. 1.) Quaeritur autem, an ea, quae mente alienata funt, sint imputanda î (Qu. 11.) Se cun do, an pro impensis patrociniis liceat cleri-eis munera exigere ? (Qu. 111.) Tertio, an ex mulieris confessione iste sit condemnandus? (Qu. 1V.) Quarto, an die dominico eius causa sit ventilanda? (Qu. V.) Quarto, an sibi neganti purgatio sit deferenda? (Qu. VI.) Sexto, an eius confessio cruciatibus sit extorquenda? (Qu. VII.) Septimo, an absque synodali audientia episcopus valeat sa-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. II. c) Indaeorum: Reposita est haec dictio ex epist. B. Gregorit'), ut intelligatur facilius, quo referan-tur ea, quae in hoc capite continentur, ac nonnulla etiam alia sunt emendata.

C. III. d) Infra 23. q. 5. Reos, refertur summa huius capitis, quum hic sint propria verba B. Gregorii. C. IV. e) Referuntur verba B. Hieronymi, nonnullis

tamen omissis et mutatis, quemadmodum etiam apud Burchardum et lvonem.

Causa XV. Quaest. I. Pars. L a) Cogente

Quaest. VI. C. II. 15) Ep. 55. (ser. A. 599.) L. 9. Ed. Maur. — •) corum: Edd. cell. o. — 16) consecrari: eacd. — 17) Iudaets: orig. — 18) praefatus frater et coepiscopus noster: orig. — C. III. 19) Ep. 27. (ser. A. 599.) L. 9. Ed. Maur. — Polyc. I. 6. t. 16. — 20) adds: Edd. cell. e. — C. IV. 21) Reg. L. 8. c. 278. Burch. L 11. c. 55. Ans. L 11. c. 108. Ivo Decr.

cerdolom damaare? (Qu. VIII.) Octavo, si sponte confes-sus aut ab aliis convictus fuerit, quod ante ordinationem peocaverit, an suscepti ordinis officium exsequi sibi licent?

QUAESTIO L

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem ea, quas alienata mente fiunt, non sint imputanda, facile videtur posse probari. Pescata namque alia penes voluntatem animi, alia circa naturas in-firmitetem videntur consistere. Est autem voluntas (ut at Augustinus lib. 1. retractat. cap. 15.) animi motus *cogente nullo* a) ad aliguid vel non imitandum b), vel adipiscendum. Quod propterea dictum est, ut hac definitione volens a noients discerneretur. §. 1. Ex voluntate itaque peccata procedunt, quae libero mentis arbitrio et delinquentis proposito committuntur. §. 2. Porro infirmitas alia est animi, alia carnis. Infirmitas animi est ignorantia; carnis infirmitas est concupiscentia. Es utraque autem infirmitate quae procedunt im-putantur ad poenam. Unde de quibusdam ignorantibus dictum est: Si quis ignorat, ignorabitur. Tales illi erant, de qui-bus Christus ait²) apostolis: Extra synagogam facient vos, ous Carretus ait -) apostosus: Extra synagogam Iacions von, quia arbitrabuntur obsequium se praestare Deo. De eisdem etiam Apostolus³) scribit in epistola ad Romanos: Testimo-nium illis perhibeo, quia zelum Dei habent, sed non se-cundum scientiam. Nullum tamen corum in sua perfidia per-severantem hace ignorantia excusat. Ex carnis informitate Severancem nace ignorancia excusat. Ex carnis inputa-procedunt quae naturae languore fiunt, quae, nisi imputa-rentur ad poenam, neguaquam Apostolus lege carnis gravetus diceret: Infelix⁴) ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huins? etc. Sive ergo penes voluntatem, sive penes infirmitatem peccata consistant, semper imputantur ed poenami s² Cui acutentica divat du penetet di acutenticiane e 14 §. 3. Cui sententiae illud Augustini de vera religione c. 14. contrarium videtur: Usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo peccatum sit, si non sit voluntarium marium, et hoc quidem adeo manifestum est, ut nulla hime doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Quere ant negandum est peccatum committi, ant fatendum est ve-luntate committi. §. 4. Sed hoc non generaliter de omnibus peocatis intelligendum esse, idem Augustinus in liö. 1. retract. cap. 13. ostendit, dicens: Usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo peccatum sit, si non sit volum-tarium. §. 5. Potest videri falsa haec definitio; sed si dili-genter discutiatur, invenietur ⁵) *esse* verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam poena peccati. Quamvis et illa, quae non immerito •) non voluntaria peccata dicuntur, quia rel a nescientibus, vel a coactis perpetrantur, non omnino possint non voluntaria dici. Idem in eodem libro c. 15.: Definitio peccati, quam dizimus: Peccatum est voluatas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat *et* under liberum est abstinere, propterea vera est, quia id defini-tum est, quod tantummodo peccatum est, non quod "est" etiam poena peccati.

C. I. Non sunt peccata nolentium, nisi nescientium. Idem lib. IV. guarstionum, gu. 24. ad c. 15. Numerorum 6).

Merito quaeritur, quae sint⁷) ^{*}ipsa^{*} peccata nolentium[§] utrum quae a nescientibus committuntur, an etiam possit recte dici peccatum esse nolentis, quod facere compelli-tur? Nam et hoc contra voluntatem *facere* dici solet;

nullo: Haec sunt addita ex B. Augustino, ut verba sequentia melius intelligantur.

b) Imitandum: Apud B. Augustinum in lib. de dua-bus animabus et in lib. 1. retractationum legitur: amittendum; ob glossam tamen non est mutatum, sed sublata est priori loco vox: *imitandum*, quae abest etiam a manuscri-ptis Gratiani codicibus. Nam in vulgatis erat: *ad aliquid* imitandum vel pon imitandum *).

e) Non immerito: In libris B. Augustini impressis legitur : immerito.

sed utique valt⁴) propter quod facit; tanquam si pelerare nolit, quod tamen facit⁴), quum vult⁹) vivere, si *scilicet^{*} nonr, quou tamen lacit", quum vuit") vivere, si "scilicet" quisquam, nisi fecerit, mortem minetur. Vult erge facere, quia vult vivere, et ideo non per se ipsum appetendo 10), ut falsum iuret, sed ut falsum iurando vivat. Quod si ita est, nescio, utrum possint dici ista peccata nolentium, qualia hic dicuntur¹¹) explanda. Nam si diligenter con-sideratur¹², furte insum peccara memo valit qualia hic dicuntur¹¹) explanda. Nam si diligenter con-sideratur¹²), forte ipsum peccare memo velit, sed propter aliud *fit* quod vult *qui* peccat. Omnes quippe homi-nes, qui scientes faciunt quod non licet, vellent licere¹³). Usque adeo ipsum peccare nemo appetit propter hoc ipsum, sed propter illud, quod ex eo consequitur. Haec ai ita se habent, non sunt peccata nolentium, nisi nescientium, quae discerauntur a peccatis volentium.

C. II.

Dig. tit. de iniuriis, l. 3. •) 14)

Illud relatum peraeque est, cos, qui iniuriam pati possunt, et facere posse. Sane sunt quidam, qui facere non pos-sunt, utputa furiosus, et impubes, qui doli capax non est. Namque hi iniuriam pati solent, non facere. Quam enim iniuria ex affectu facientis consistat, conseguens erit di-cere, hos, sive pulsent aire convicium dicant, iniuriam cere, hos, sive puisent aive conviction dicant, iniuriant fociese non sideri. Itaque pati quis iniuriam, etiamisi non sentiat, potest; facere¹⁵) nemo, nisi qui scit se isiuriam facere, etai nesciat cui faciat. Quare si quis per io-cum¹⁶) percutiat, aut dum certat, iniuriarum non tenetur. Si quis hominem liberum caeciderit, dum putat servum suum, in ea causa est, ne iniuriarum teneatur.

suum, in ca causa est, ne iniuriarum teneatur. Gratian. Itaque, ut ex praemissis apparet, sive ex vo-lantate sive ex infirmitate peccata procedant, palam est illa imputari. Sed carnis infirmitat dupliciter intelligitur. Est euin languer naturae, qui carzis concupitscentia appellatur, quae verius animae infirmitas dici potest, sed ideo carnis in-formites dicitur quia accidit animae ex corruptee carnis confirmitas dicitur, quia accidit animae ex corruptae carnis contunctione. Porro alia est infirmitas, quae proprie carnis dicitur, qua (elementorum scu humorum concordia turbata) ipsa caro afficitur, et tandem dissolvitur. §. 1. Similiter animi infirmitas duplex est: una, quae vitium appellatur, qua anima a Deo separatur, ut est ira, edium, et alia huiusmodi; elie infirmitat animi, quae, quum ipsa non sit peccatum, est tamen poena, et causa peccati, ut est oblivie et ignorantia. Furer autem, guum non sit peccatum, est tamen poena pec-eati, ut febris et ceterae passiones, quas proprie carnis dici-mus esse, quarum motus, id est ea, quae illis perturbantibus fiunt, nulli imputantur ad poenam. §. 2. Sed oblicitur de Lamech, qui, quum caecus esset, Cain interfecit, nec eum ercusavit caecitatis infirmitas. Unde dictum est¹): Septu-plum ultio dabitur de Cain; de Lamech vero septuagien septua. Sed caecitas tenorantiae similis est. 8.3. Er utratamen poena, et causa peccati, ut est oblivio et ignorantia. que enim quaedam fiunt, quae imputantur, quaedam vero que enum quacuum junt, quae imputantur, quaetam bero minime. Caecus namque, si debitum suae uzori se credent roddere alienam polluit, non est reus adulterii. Si autem ludo, vol exercitatione virium, vel venatione iaculum mittens aliquem perimat, quia ab eo penitus koc debet esse alienum, homicidii reus habetur. Mens vero alienata furore, quum sui compos non sit, corum, quae admittit, reatum non contrahit, quia facultatem deliberandi non habuit. Unde pupillo et furisso in maleficiis subvenitur, ut non eis imputentur ad poe-nem quas ex mantis deliberations non processerunt!. Quod non solum humanis, sed etiam dicinis `legibus noscitur approbatum.

Ait enim Augustinus de parvulis, in lib. de fide ad Petrum Diaconum, cap. 30.19):

C. III.

Firmissime tene et aullatenus dubites, exceptis illis, qui

C. I. d) Tanquam si peierare nolit, quod ta-men facit: Haecnon sunt in vulgatis codicibus B. Augustini. C. II. e) In aliquot vetustis exemplaribus a capite Merite usque ad cap. Mulier. nulla est distinctio capitulorum.

pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, uullum ho-minem accepturum vitam asternam, qui non hic a malis suis fuerit per psenitentiam fidemque conversus, et per sacramentum fidei et poenitentiae, id est per baptismum, liberature et meloribus cuidem liberatus; et majoribus quidem necessarium esse et poenitentiam de malis suis agere, et fidem catholicam secundum regulam veritatis tenere, et sacramentum baptismatis acci-pere: parvulis vere, qui 2°) nec propria voluntate credere, nec poenitentiam pro peccato 2ⁱ), quod originaliter trahunt, agere possunt, sacramentum fidei, qued est sanctum ba-ptisma, quamdiu rationis actas corum capax esse non potest, sufficere ad salutem.

Gratian. Es co autour, quod in fine huins auctoritatis dicitar : Quamdiu scilicet rationis corum actas capax esse non potest, evidentes tationis cortain cortain control on non potest, evidentes datur (atelligi, nulli post baptismum pecesta imputari, sice sit adultus sice impubes, nisi rationis sit capax. Unde etiam de brutis animalibus cadem ratio ab Augustino in codem lib. c. 3. redditar, guare sua facta eis non Augustino in codem lib. c. 3. redditar, guare sua facta eis non imputentur : Animalia igitur, ingult, praesentis saeculi cur-sum atque ornatum secundum creatoris incomprehensibilem peragunt voluntatem, quae de suis faotis nullam rationem redditura sunt, quis rationabilia non sunt. Numquid 22) enim de bobus cura est Deo! Homines vero, quia rationales facti sunt, et de se, et de omnibus rebus, quas in usum vitae praesentis acceperunt, rationem reddituri sunt Dee, et pro suorum actuum qualitate recipient aut poenam aut gloriam. Sacrae tamen legis auctoritate animalia iubentur interfici, non propter conscientiam peccati, sed quia refricant memoriam facti.

Ende Augustinus super Levikieum ad c. 20. quaest, 74. 23):

C. IV. Non proptor culpan, eed propter memoriam facti pecus occiditur, ad quod muliar accessorit.

Mulier²⁴) quae accessorit ad omne pecus \dagger) ascendi ab eo, interficietis mulierem et pecus; morte moriantur²¹), rei sunt. §. 1. Quaeritur, quomodo sit reum pecus, quum sit irrationale, nec ullo modo legis capax²⁶)? Et infra: Pecora inde credendum est iussa intertici, quia tali flagitio contaminata indiguam pefricant facti memoriam.

11. Pars. Gratian. De furiosis autom evidentissime scribit Augustinus in lib. quaestionam voleris et nori 1estamenti, qu. 2. in fine ita dicens²⁷):

C. V. Culpa non nocessitate, sed voluntate reum constringit.

Aliquos scimus subito dementes factos fuste, ferro, fapidibus, morsibus, multis²⁰) nocuisse, quosdam etiam occi-disse, captos autem industria et iudiciis oblatos minime reos factos, eo quod non voluntate, sed impellente vi nescio qua haec gesserint nescientes. Quomodo enim reus constitueretur 29) qui nescit quid faciat?

C. VI. Reus voluntate, non necessitate constringitur.

Item Ambrosius in Hexameron, in tractatu primi diei 10). Illa cavenda sunt, quae ex nostra voluntate prodeunt de-licta inventutis et irrationabiles passiones corporis. Quorum igitur nos samus domini, horum principia extrinsecus rum igitur nos samus domini, norum principia extrinsecus non requiramus, nec derivemus in alios, sed agnoscamas ea, quae proprie³¹) nostra sunt. Quod enim possumus non facere, si volumus¹²), huius electionem mali nobis potius debemus, quam aliis adscribere. Ideo etiam in iu-diciis istis³³) voluntarios reos, non *ex* necessitate cem-pulsus, culpa stringit⁴), poena condemnat. Neque enim, si per fururem aliquis innocentem peremerit³⁵), obnoxius morti est, quin etiam insius divinae³⁶ legis uraculo, si morti est, quin etiam ipsius divinae 36) legis oraculo, si quis per imprudentiam intulerit necem, accipit impunitatis

NOTATIONES CORRECTORUM.

6) Processerunt: Hoc loco in vulgatis erant interiecta haec verba: f. tit. de iniuriis, Illud relatum. Require supra*), quae absunt a manuscriptis, ideoque inducta.

Quaest I. C. I. 6) add.: idem: Ed. Bas. -id: Edd. rell. -id: Edd. rell. -id: Edd. rell. -id: et vult: Edd. coll. o. -Böhm. -25) mo-9) add.: enn: Edd. coll. o. pr. Bas. Par. Lugdd. -10) appelit: Edd. coll. o. -11) add.: preceda's caed. -12) inspiciatur: eaed. -13) add.: preceda's caed. -17) Genest. e. 4. v. 15. -6) its in Edd. coll. o. pr. Bas. = C. III. 19) Inspiciatur: -100 preceda's coll. -32) noticuts: C. V. 30) ib. 1. c. 8. -31) propria: Edd. coll. -32) noticuts: coll preceda's coll. -32) noticuts: coll coll. -32) noticuts: coll ib. 1. c. 8. -31) propria: Edd. coll. -32) noticuts: coll -29) constituitur -100 preceda's coll. -32) noticuts: coll -32) noticuts: coll -32) noticuts: coll -33) condenual: Ed. Arg. -34) con- -34) preceda's coll. -33) condenual: Ed. Arg. -34) -34

spem, refugil facultatem, ut possit evadere. Hoe igitur de eo, quod proprie malum videtur, dictum sit. Mala enim non sunt, nisi³⁷) quae crimine mentem implicant, et com-scientiam ligant. Ceterum³⁹) pauperiem, ignobilitatem, aegritudinem, mortem, nemo sapiens mala dixerit, nee in malorum sorte numeraverit³⁹), quia nec contraria istis e) in bonis habentur maximis, quorum alia nobis ex natura, alia ex commoditate accidere videntur.

C. VII. Veniam habent quas ignorantes ebrii committunt. Idem in libro de patriarchis, c. 6. lib. de Abraham.

Sane discimus 40) vitandam ebrietatem, per quam crimina cavere non possumus. Nam quae sobrii cavemus per ebrietatem ignorantes committimus. Et paulo pest : §. 1. Ne-sciunt quid loquantur qui nimio vine indulgent, iacent sepulti, ideoque, si qua per vinum dellquerint, aud sa-pientes iudices venia quidem facta 41) donantur, sed levitatis damnantur 42) auctores.

C. VIII. Inobedientia vel consupiscentia non habet culpam in corpore non consentientie.

Item Augustinus lib. I. de civitate Dei, c. 25.

Si concupiscentia vel^b) inobedientia, quae adhuc in mem-bris moribundis habitat, praeter nostrae voluntatis legem quasi lege sua movetur, quanto 4⁴) magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpere dormientis.

C. IX. Loth non de incestis, sed de ebrietate culpatur. Idem lib. XXII. contra Faustum, c. 44.44)

Inebriaverunt Loth filiae eius⁴⁵), et se nescienti miscue-runt. Quapropter culpandus est quidem, non tamen quan-tum ille incestus, sed quantum illa meretur ebrietas.

C. X. Nomo trahitur ad culpam, nisi ductus propria voluntate.

Item Ambrosius lib. I. de Iacob et vita beata, c. 3. Non est quod cuiquam nostram adscribamus aerumnamⁱ), nisi nostrae voluntati. Nemo ⁴⁶) tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit⁴⁷). Non habent crimen quae quitur reluctantibus. Voluntaria tantum commissa se-quitur delictorum invidia, quam⁴⁸) in alios derivanus. Voluntarium sibi militem legit⁴⁹) Christus, voluntarium servum sibi diabolus auctionatur^k). Neminem iugo servi-tutis adstrictum possidet, nisi se prius peccatorum aere ei vendiderit.

C. XI. Minister Dei est qui invitus homicidium facit. Idem in lib. II. de Cain et Abel, c. 4.50)

Nec is, qui invitus aliquod fecerit homicidium, extra mi-nisterium est. Siquidem lex ait⁵¹) de eo: Quis Deus de-dit sum in manus eius. Manus ergo eius instrumenti modo divinae ultioni ministerium praebuerunt. Levites igitur minister remissionis est. Percussor autem, qui *tamen* non ex dispositione, sed praeter voluntatem fecerit homi-cidium, divinae minister est ultionis. §.1. Illud quoque specta, quia, quum interficitur impius, Christus infunditur,

C. VI. g) Nec contraria istis: Emendatum est ex originali. Nam antea legebatur: quis necessaria ista in bonis *) etc. In multis tamen antiquis finis huius capituli est in verbo: numeraverit.

C. VIII. h) Concupiscentia vel: In originali legitur: Quod si illa concupiscentialis inobedientia. C. X. i) Aerumnam: Apud B. Ambrosium legitur:

culpam; sed ob glossam non est mutatum.

k) Auctionatur: In vulgatis codicibus sequebatur: et acquirit iuri suo **), quae sunt expuncta, quoniam ab-sunt a manuscriptis et originali.

C. XI. 1) Consecratur: Apud B. Ambrosium legitur : congregatur.

Quaest. I. C. VI. 37) quae nec - nec: Edd. Arg. Bas. -38) Unde: eaed. - 39) numeratif: Edd. Nor. Ven. I. II. - *) de-sid. in Edd. Arg. Bas. = C. VII. 40) dixinus: Edd. coll. o. -41) acta: Ed. Bas. - 42) notantur: orig. = C. VIII. 43) si abs-que culpa etc., quanto magis etc.: Edd. coll. o. = C. IX. 44) Ivo Decr. p. 9. c. 116. - cf. Genes. c. 19. - 45) add.: in monte: Ed. Bas. = C. X. 46) add.: nostrum: Edd. coll. o. - 47) se defl.: Edd. Bas. Lugd. I. - 46) quod in allos derivenus: orig. - 49) de-ght: Edd. Bas. Nor. - eligit: Edd. rell. - **) Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. Nor. = C. XI. 50) Ex libro de paradiso: Edd. coll. e. -

et, ubi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur¹), quia Dominus dixit[†]); *In ea die*, que interfecere emas primegenitum Aegypti, sauctificabe mihi emas primegenitum Israël. Quod non ad unum diem afflictionis Aegypti refe-

res 52), and and mon at and other anterious Acypti reso-res 52), and ad owne tempus =). Gratian. Quum itaque qui invitus hominem interfecerit misister Dei sit, quum innocentem furore periment morti no-quaquam obnoxius sit, quum subilo dementes corum, quae faciunt, reatum minime gestent, patet home sacerdotem homi-cidii reum non esse, unde nee sacerdotio privari debet. §. 1. Obiicitur autem illud, quod est in poenitentiali Theodori²)⁵³:

C. XII. In se reversus poenitentiam agat qui insaniens aliquem occidit.

Si quis insaniens aliquem occiderit, si ad sanam mentem pervenerit, levior ei poenitentia imponenda est.

Gratian. Sed hoc forte de la intelligitur, quem propria culpa^tad furorem perduxit. §. 1. Item obicitur: Sunt quaedam, quae, etsi non imputentur ad poenam, tamen impediunt sacramenti signaculum. Ambitio namque parentum filio nom imputatur ad poenam, cui tamen obest ad ecclesiae munus accipiendum. Sie quae mente alienala fiunt, etsi non impu-tentur ad poenam, tamen sacri muneris exsecutionem impediunt. Unde Hieronymus ait °) 54):

C. XIII. Innocens est qui non iratus, sed propter disciplinam casu aliquem interfecit.

Si quis non iratus, sed propter disciplinam 5.5) palmam allcui dederit, et eventu 56) occiderit, sicut fieri solet, quantum ad gratiam, innocens est, quia voluntatem, non opus requirit. Quantum autem ad legem, reus est, quia opera⁵⁷) requirit⁵⁸). §. 1. Item si in persecutione virgo fuerit oppressa, repellitur lege, quia opus inspicit, non voluntatem; in gratia autem quasi virgo suscipitur ⁵⁹), quia opn opera quaerit sed voluntatem.

voluntatem; in gratia autem quasi virgo suscipitur "), quia non opera quaerit, sed voluntatem. Gratian. Sieut ergo qui propter disciplinam casu homi-cidium facit, quantum ad legem, reus est, quantum ad gra-tiam, innocens, sic isto sacerdos, qui furore homicidium fecit, quantum ad culpam, innocens est, quantum ad suscepti mu-neris exsecutionem, reus probatur. §. 1. His its respondetur: Non omnia, quae ordinandum impediunt, ordinatum deiiciunt; non enim polest ad sacerdotium provehi qui aliquande inza-nivit. Veruntamen, si post sacerdotium furere coeperit, non ideo saosrdollo esrebit, nisi forte nunquem ad sanas mentis officium illum redire contingat. Sicut de quedam episcopo Gregorius 60) scribit in regesto ad Eleutherium Episcopum: Quamvis triste sit nobis etc. ut supra in causa : Longa invaletudine gravatus.

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

Pro impensis vero patrociniis in Tarraconensi Concilio clerici exigere munera prohibentur, in quo sic statutum legitur c. 10. 1):

NOTATIONES CORRECTORUM.

m) Omne tempus: Post haec in originali sequitur c. Quum renuncistur. infra 32. q. 1.

C. XII. n) In concilio Vormaciensi, et apud Burchardum et lvonem haec sequentur: guam ei, qui sana mente tale quid commiserit.

C. XIII. 0) Verba huius capitis usque ad versic. Item si in persecutione, leguntur in homil. 28. operis imperfecti, ad c. 11. Matthaei. Reliqua autem et fere eadem ibi leguntur, et simillima in comment. B. Aie-ronymi in idem 11. c. Matth. Ipsa autem prorsus B. Hieronymi verba referuntur infra 32. q. 5. De pudicitis, vers. Finge.

51) Exod c. 21. v. 13. — +) Num. c. 13. v. 13. — 52) referre: Ed. Nor. — referetur: Ed. Ven. I. — refertur: Edd. rell. — C. XIII. 53) Reg. 1.2. c. 96. recte laudat ex conc. Worm. (hab. A. 867.) c. 26. — Burch. 1. 6. c. 25. Ivo Decr. p. 10. c. 154. (: ex conc. Turon.) = C. XIII. 54) Imo auctor operis imperfecti in Matth., hom. 88. — 55) add.: aliquem verberaverit oel: Edd. coll. o. pr. Bas. — 56) case: Edd. coll. 0. — 57) add.: lex: eaed. — 58) quaerit: eaed. pr. Bas. — 59) suspicitur: Ed. Bas. — 60) cf. C. 7. q. 1. c. 14. Quaest. II. C. I. 1) hab. A. 516. — Coll. tr. p. p. 2. t. 31. c. 7.

C. I. Pro patrociniis impensis clericus munera exigere non debet.

643

Observandum quoque decrevimus, ne quis sacerdotum vel elericorum more saecularium iudicum pro impensis patro-ciniis munera audeat accipere ²), nisi ⁴forte^{*} in ecclesiis gratuito³) oblata, quae non favore muneris videantur accepta, sed collatione devotionis illata. Quod si quis ista ⁴) probatur accipere, veluti exactor foenoris aut usurarum possessor secundum statuta Patrum se noverit degradandum.

Gratian. Hoe autem de illis intelligendum est, qui caicam vitam professi regulariter se victuros proposuerunt. Generali namque ecclesiae consuetudine receptum est et moribus approbatam, ut clerici more advocatorum patrocinia impendant, et pro impendendis munera exigant, et pro impensie suscipient.

QUAESTIO III. GRATIANUS.

Tertio quaeritur, an ex mulieris confessione iste sit condemuandus? In quo primo videndum est, an mulier sacerdotem accusare valeat? Quod sacris canonibus omnino videtur esse prohibitum. Generaliter enim statutum est ex decretis Fabiani Papae 1), ut sacerdotes Domini non accusent, nec in ess testificentur, qui sui ordinis non sunt, nec esse possunt. Mulieres autem 70x solum ad sacerdoitum, sed xec etiam ad diacona-tum proveki possunt, unde xec sacerdoles accusare, nec in cos testificari zalent. Legibus²) guoque cautum est, ut ob vero-cundiam sui sexus mulier apud praetorem pro alio non intereedat, nisi forte suas vel suorum iniurias persegui voluerit. Haee autem, quae nec suas, nec suorum iniurias persequitur, ad hanc accusationem admitti non debet. §. 1. Econtra qui indicis personam gerere valet ab accusatoris officio non removetur. Mulieres autem in veteri testamento populum indicasse, quicunque librum Iudicum³) legerit ignorare non potest. Non itaque ab accusatione removeri possunt quas etiam iudicis personam frequenter gessisse constat, nec ulla serie divinarum seriplurarum ab accusatione prohibentur. §. 2. Ilis ita respondetur: In veteri lege multa permittebantur, quae hodie perfectiona gratiae abolita sunt. Quum enim mulieribus permitteretur populum indicare, hodie pro peccato, quod mulier induxit, ab Apostolo 4) eis indicitur verecundari, viro subditas esse, in signum subiectionis velatum caput habere. Quae ergo his omni-bus viro subiecta esse ostenditur, cui pro alio postulare non concoditur, ad accusationem admittenda non videtur. §. 3. Econtra, guanguam passim et indifferenter ad accusationem muker non admittatur, sunt tamen guaedam crimina, guorum accusationem mulier subire non prohibetur.

Unde in libro Codicis IX., tit. 1. l. 1?. Imp. Dioclo-tianus scribit, dicens *) 5):

C. I.

De crimine, quod publicorum fuerit iudiciorum, mulieri accusare non permittitur, nisi certis ex causis, id est si suam suorumque persequatur iniuriam, secundum antiqui iuris statuta tantum, de quibus specialiter eis concessum est, non exacta subscriptione. Unde aditus praeses pro-vinciae in primis examinabit, an tale sit crimen, cuius accusationem mulier subire non prohibeatur.

C. IL

Item in libro Digestorum, Paulus hb. II. de adulteriis, tit. de testibus, l. 18.

Ex co, quod prohibet lex lulia de adulteriis testimonium

NOTATIONES

Quaest. III. C. I. a) In aliquot vetustis exemplaribus ab initio quaestionis usque ad cap. Sane. nulla est di-stinctio capitulorum.

C. IV. b) Legibus enim: Discrepantia haec legum et canonum vera non est. Sed fortasse in hanc opinionem venit Gratianus ex quibusdam verbis Novellae 22., quae in vulgatis authenticis habetur coll. 4. tit. de nuptiis. §. Sed et si guis inter reverendissimos constitutus elericos (ultra le-

Cell

 Quaest. II. C. I. 2) incipere: Ed. Lugd. II. — 3) gratuita:

 L Bisp. — 4) ita: Edd. coll. e.

 Quaest. III. 1) cf. C. 2. g. 7. c. 6. — 2) cf. fr. 2. Dig. de reg.

 * ap. sequ. — 3) ind. c. 4. — 4) Eph. c. 5. == C. 1. 5) ta

 Baa. Ven. II. Lugd. I. Par. == C. II. †) testimonit: orig.

 * Punitus: Edd. coll. o. — 7) attrocatio: Edd. Arg. Bas.

 Edd. eoll. o. — 7) its publ.: Edd. Bas. — 10) concilio:

 Edd. eoll. o. — 11) L. 9. t. 1. c. 4. — ser. A. 233.

dicere condemnatam mulierem, colligitur etiam mulieres in iudicio testimonium †) dicendi ius habere. Item Digestis, titulo de accusationibus et inceriptionibus, l. 2.: §. 1. Non est permissum mulieri publico iudicio quemquam reum facere, nisi scilicet parentum liberorumque, et patroni et patro nae, et corum filii filiaeve, nepotis neptisve mortem exsequatur.

C. III.

Papinianus⁶) leg. 2. eed. til.

Certis de causis concessa est mulieribus publica accusatio⁷), veluti si mortem exsequantur corum carumque, in quos ex lege publicorum iudiciorum testimonium invitae non dicunt⁹). §. 1. Idem et in lege Cornelia testamentaria senatus statuis; sed et de testamento paterni liberti vel materni mulieribus publico⁹) iudicio dicere permissum est. §. 2. Pupillis ex consilio¹⁰) tutorum patris mortem, item pupillae avi sui mortem exsequi, concessum est lege testamentaria. Nam "et" de patris quidem testamento pupilis agere divus Vespasianus permisit. Sed etsi non exhibeantur tabulae, per interdictum possunt experiri. Codice de iis, qui accusare pessant vel non, lege 4.1.), Imp. Ale-sander Dionysio¹²): Uxor tua, si consobrini sui ne-cem vindicandam existimat, adeat praesidem provinciae. In Digestis ad legem Inliam meiestalis, lege 8., Papinianus *libro 2. Responsorum: §. 3. In quaestionibus laesae maio-*statis etiam mulieres audiuntur. *§. 4. Et coniurationem* denique Lucii ¹³) Catilinae Fulvia ¹⁴) mulier detexit, et M. Tullium consulem indicio suo 15) instruxit.

Gratian. Quescunque vers persons ad accusationen publicorum iudiciorum vel laesae maiestatis admittitur, eadem accusationem simoniae subire non prohibetur. Unde in primo lib. Codicis 16) Imp. Leo Armaste 17),

Praefecto Praet., leg. 29.:

C. IV. Lacsae maiestatis, et publicorum indiciorum, et simoniae accusatio acqualiter proponatur.

Sane quisquis hanc sanctam et venerandam antistitis sedem pecuniae interventu subiisse, aut si quis, ut alterum ordinaret vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad inordinaret vel eligeret, aliquid acceptise deregitur, ad in-star publici criminis et laesae maiestatis accusatione pro-posits, a gradu sacerdotii¹⁰) retrahatur. Nec solum hoc deinceps honore privari, sed perpetuae quoque infamiae damnari decersimus, ut eos, quos facinus par coinquinat et¹⁹) aequat, utrosque similis²⁰) poena consitetur. Gratian. Quam autom sacris canonibus accusationes omnino submovementer, quas leges saeculi non assicunt, e diverso videntur admittendae quas legious saeculi non prohi-bertor. Vorum has am infortur. Onicumate enim clericorum

bentur. Verum hoe non infortur. Quicunque enim clericorum sacris canonibus nuptias contrahere prohibentur, et legibus imperatorum. Non autem consequenter omnium copulam leges admiltunt, quorum coniunctionem sacri canones non prohibent; legious enim^b) soll cantores et lectores, canonibus au-tem etiam acolythi uzores ducere possunt. Quamris igitur sacris canonibus submoveantur accusationes, quas leges sacculi non asciscunt, non ideo consequenter recipiuntur quascunque principum leges admittunt. §. 1. Sed (sicut circa huius operis initium ²¹) praemissum est) toties legibus imperatorum in ecclesiasticis negotiis utendum est, quoties sacris canonibus obviere non inveniuntur. Unde aut specialiter sacris canoni-bus mulier ab accusatione laesas maiestatis et simoniae ostendatur prohibita, aut praemissis rationibus ad huiusmodi accusationem admillenda probetur. §. 2. Nee quisquam distinguere guaerat, ad aliorum, non ad sacerdotum accusationem in hoc

CORRECTORUM.

ctorem aut cantorem dicimus) omnine contraxerit nuptias, hune ex nostra constitutione cadere sacerdolio constituimus atque volumus. Iulianus autem antecessor eadem Novella 22. num. 27. illud: supra lectorem et cantorem, exponit: reluti subdiaconus et diaconus. Hos autem canones etiam nuptiis prohibent. Et Leo in c. Lex continentiae. sup. dist. 31. fere iisdem verbis usus est, quibus lustinianus in hac Novella, et numine lectorum omnes minores ordines significavit.

- 18) Augustinus Dionysio: Ed. Ven. I. - Ang. Dionysii: Ed. Ner. - Augusto Dionysio: Edd. rell. exc. Lugdd. II. HI. - 13) Sergii: Edd. coll. e. - orig. - 14) Iulia: Edd. coll. e. pr. Lugdd. II. III. - 15) in indictma eius: Edd. Lugdd. II. III. - in iudic. eius: Edd. rell. - Bohm. =: C. IV. 16) I. 29. t. 3. - scr. A. 496. - 17) Emar-sio: Edd. Nor. Lugd. I. - Ermasio: Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. -18) sacerdolis: Edd. coll. e. - 19) sequa el: Edd. Arg. Nor. Ven. L - 20) simul: Ed. Arg. - 31) Dist. 10. c. 1.

casu simoniae mulieres cese admittendas. Quum enin generaliter legibus hoc eis permissum inveniatur, nisi quis specia-liter aliqua lege hoc prohibitum ostenderit, eius distinctio locum ann hadebit. Verum, guum contres generales regulas guae-dam crimina specialiter excepta sint, in gulbus mulieri accusare permittilur, inter ques fornicatio non numeratur, patet, quod huins accusatio dupliciter infirmatur, et quia fornicationis crimen intendit, et quie, dum de se confitetur, super alienum crimen ei credi non oportet.

Unde Iulius Papa scribit in decretis, c. 18., dicens²²);

C. V. Rei professio adversus quembibet admitti non debet. Nemini (praeterquam de crimine laesae maiestatis)°) de se confesso credi potest²³) super crimen alienum, quoniam cius atque omnis rei professio periculosa est, et admitti adversus quemlibet non debet.

Aratian. Quia ergo ista de se confitetur, super alienum orimen ei credi non operiet, sed contra cam sua confessie interpretanda est.

QUAESTIO IV. GRATIANUS.

Quod vero die dominico nee opiscopo, nec presbytero causam aliquam ventilare licent, in Tarraconensi Concilio pro-hibetur, in quo sic statutum est c. 4.1):

C. I. Ministri occlesiae die dominico causas ventilare non debent.

Nullus episcoporum aut presbyterorum vel clericorum die dominico propositum cuiuscunque causae negotium audeat ventilare²), nisi hos tantum', ut Deo statuta solennia per-agant. Ceteris vero diebus, convenientibus[†]) personis, illa, quae iusta sunt, habent licentiam iudicandi, excepto³) criminali.

C. U. Solennibus diebus et legitimerum ieiunierum saecularia placita non agantur.

Item ex Concilio apud Erphesfurt*), habito praesento Rege Henrico*).

Placita saecularia dominicis⁵) diebus, vel aliis praecipais festis, seu etiam in his diebus, ia quibus legitima ieiunia celebrantur, secundum canonicam constitutionem minime celebrantur, secundum canonicam constitutionem minime fieri decernimus⁶). Insuper⁷) etiam sancta synodus decre-vit, ut nulla iudiciaria potestas licentiam habeat sua au-ctoritate Christianos ad placitum bannire in⁶) supradictis diebus, id est septem dies⁹) ante natalem Domini usque in octavas epiphaniae, et a quinquagesima usque in ¹⁰) octavas paschae, et septem dies¹¹) ante nativitatem sancti Ioannis Baptistae, quateaus adeundi ecclesiam orationibusque vacandi liberius habeatur facultas.

C. III. De eodem

Item Hadrianus Papa in capitulis, c. 64. 12)

Nullus episcopus vel 13) infra positus die dominico causas iudicare praesumat.

NOTATIONES COBRECTORUM.

C. V. c) Praeterquam de crimine laesae ma-

C. V. C) Praeterquam de crimine laesae ma-iestatis: Haec exceptio in nullo ex locis indicatis habe-tur, praeterquam apud Anselmum *). Quaest. IV. C. II. a) Erphesfurt: In vulgatis legebatur: *Ephesum*, quasi hoc esset decretum aliquod con-cilii Ephesini, habiti tempore Coelestini Papae, et Theo-dosii iunioris. Hoc vero est Germanicum concilium, habitum praesente Henrico rege, prout etiam apud Burchardum et Ivonem dicitur. Et codices Gratiani manuscripti habent quemadmodum est restitutum. In hoc autem oppido petiit Bonifacius a Zacharia Papa constitui episcopum, et impe-

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

Purgationem vero neganti esse praestandam, Stephanus scribit Leoni, Episcope Theanensi -) '):

C. I. Diaconus, si de crimine convinci non peterit, apud episcopum se ipsum secreto purificet.

De crimine sibi illato diaconus tuus verissime fatebatur se esse immunem. Veruntamen si suspicio habetur, et accusatores idonei reperiuntur, et tales testes, quales sacri canones sanciunt, accito tecum certo episcoporum numero Canobes sanciunt, accno tecum corto episcoporum numero veniant²) accusatores, vocetur et ipse Aldericus diaconus, et, si negaverit, ventiletur causa canonice, et, si vel sponte confessus, vel legitimis testibus fuerit approbatus, cano-nica feriatur sententia. Qui si nec sponte confitetur, nec accusatores et testes legitimi reperti fuerint, et mala fama crebuerit³), non publicu⁴) examine, sed coram te, et ali-quantis reverendissimis presbyteris et diaconis tuae eccle-siae secreto iuramento se purificet. Et *tu* deinceps bont testimonii eum annuncia, et compesce et commone eccle-siae tuae filios, ne sacerdotem Dei ulterius infamare pracsumant, timentes, quod Cham 5) maledictus est, qui patris verenda 6) derisit.

C. II. Non est spoliandus presbyter vel diaconus, nisi sponte confessus vel legitime convictus fuerit.

Item Nicolaus') Solomoni[®]) Constantiensi Episcopo. Presbyter aut diaconus, quem asseris crimina nolle publice confiteri, sed velle cum sacramento defendere se, et si tamen notum sit episcopo esse scelus ab ipso 9) perpetratum, non potest per aliguam poeniténtiam sacerdotali vel diaconali officio potiri. Sed mirandum est, si ipse con-fessus non fuerit, quomodo notum possit esse episcopo scelus ab ipso perpetratum, nisi accusatore forte idones per testes idoneos approbante. Unde si examinante episcopo causam presbyteri vel diaconi non 10) fuerit per testium approbationem presbyter¹¹) vel diaconus forte convictus, non est scelus episcopo legitime manifestum, nisi sua sponte 'scelus' ipse¹²) confiteatur. Quod nisi fecerit, in-terim non videmus suo debere presbyterum vel diaconum officio privari. Sola ergo spontanea confessio, et caneni-cus numerus, et ¹³) qualitas testium (decernentibus episco-pis, et accusatore qued obiecerat comprobante) clericum privat proprio gradu.

QUAESTIO V L

GRATIANUS.

I. Par's. Quod vero confessio cruciatibus extorquenda non sit, Alexander Papa testatur, scribens omnibus orthodoxis, epist. 1. c. 2. 1):

C. I. Ministrorum confessio non sit extorta, sed spontanea.

Si guandogue²) a³ sacerdotibus et⁴ auctoribus^a ecclesiae quaedam scripturae quoquo modo per metum aut frau-

travit. Quod apparet ex prima epistola Bonifacii ad Zachariam, et ultima Zachariae ad Bonifacium. Quaest. V. C. I. a) Idem est titulus in c. De mani-

festa. sup. 2. q. 1. Quaest. VI. C. I. a) Auctoribus: Ivo habet: Si Quaest. VI. C. I. a) Auctoribus: ivo nabet: Si sucordotibus, vel actoribus ecclesiae, quemadmodum etiam in eadem epistola dicitur: Si quis erga episcopum vel acto-rem ecclesiae, et refertur supr. 2. q. 7. Si quis erga. Hoe autem loco in epistola legitur: Similiter si huiusmodi per-sonis quaedam scripturae, etc. Praecesserant autem cum multa alia, tum quae referuntur in hoc codem capite, in

Burch. 1. 1. c. 109. (: ex conc. Spalensi.) Ans. in fin. 1. 3. Ivo Detr. p. 5. c. 204. (: ex conc. Spal.) – 13) et: Ed. Bas. Quaest. V. C. I. 1) cf. ad C. 2. q. 1. c. 17. – Ivo Decr. p. 6. c. 450. – 2) vocentur: Ed. Arg. – 3) crebresct: Ivo. – Edd. Arg. Bas. – crebrescerit: Edd. rell. – 4) in publ.: Edd. coll. o. – 5) Gon. c. 9. – 6) pudenda: Edd. Arg. Bas. = C. II. 7) Ep. non satis certi temporis. – Ivo Decr. p. 6. c. 132. – 8) Saloni: Ed. Brs. – Soloni: Edd. Lugdd. Part. – 9) pistus: Edd. coll. o. – 10) nist: eaed. pr. Lugdd. II. III. – 11) ille presb.: Ivo. – 12) ipsum: Edd. coll. o. – 13) cet: eaed. – Ivo. – Böhm. Quaest. VI. C. I. 1) Caput Pseudoisidori. – Iyo Pan. 1. 4. c. 118. Decr. p. 5. c. 241. – 2) desid. in Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. – 3) desid. in lisdem exc. Bas. – 4) vet: Ed. Bas. 41^{*}

Quaest. III. C. V. 22) Caput Pseudoisidori, cf. interpr. ad Theod. cod. I. 9. t. 1. c. 12. — Ans. I. 3. c. 75 (65). Ivo Pan. 1. 4. c. 69. Decr. p. 5. c. 288. — \Rightarrow) non legitur in cod. Ans. coll. — 23) oportel: Edu. coll. o. Quaest. IV. C. I. 1) hab. A.516. — Reg. I. 1. c. 376. Burch. 1. 2. c. 87. (: ex conc. ap. Medard.) Ivo Decr. p. 4. c. 22. — 2) iudi-care: Coll. Hisp. — vindicare: Coll. citt. — +) connicertibus: Coll. Ilisp. — 3) excepto criminatia negotile: ib. = C. II. 4) hab. A.932. — Burch. I. 13. c. 21. Ivo Pecr. p. 4. c. 59. — 5) dom. vel al. fest. diebus, seu etcan in quibus etc.: orig. — 6) volumus: ib. — 7) Ins. gloriosismus rex augmentum Christ. religionis concessi: ib. — 8) in — 4d est: desid. ib. — 9) diebus: ib. — Edd. coll. o. — 10) ad: Edd. coll. o. — Böhm. — 11) diebus: Edd. coll. e. = C. III. 12)

· · · · ۰. ۰ in the fortessio vero in talibus non compulsa, ici debet. Et infra : §. 1. Omnis enim con-A contrastion of the state of t wain sit inspector cordis Dominus, quam operis. Et pau-cia inspector: §. 3. Non?) potest autem humano condeunari evamine quem Dominus suo reservavit iudicio. Si ounia namque in hoc saeculo vindicata essent, locum di-vina iudicia non haberent. Item multo superius: §.4. Est etiam *et* ad *hanc* sanctam sedem perlatum (quod pudet *) dicere, et non solum 9) sacerdotali, sed etiam omni Christiano nomini est ininicum), quod nonnulli episcopos vel sacerdotes aut metu compellunt, aut vi extorquent, aut fraude decipiunt, aliquas confessionis suae in alteram partem, quam debeant, literas scribere^b), aut pro suarum non requisitione causarum¹⁰), aut (quod deterius est) *pro* alieni erroris secta¹¹) scripturas facere, et propriis manibus roborare, et coram populis recitare atque confiteri. Aliquos¹²) dicunt carceribus et ergastulis retrudi¹³), ut saltem his territi insidiis "devient" Domini sacerdotes, "et" suis faveant voluntatibus. Item ubi supra: §. 5. Confessio suis Javeant voluntatibus. *Hem uội supra*: §. 5. Confessio vero in talibus non compulsa, sed spontanea fieri debet, ipso attestante ¹⁴), qui ait: *Ex corde *enim* procedunt ho-micidia, adulteria, *fornicationes, blaphemiae**, et cetera, quae sunt ad hanc pertinentia. §. 6. Nec tantum atten-denda sunt quae fiunt¹⁵), quantum quo animo fiant. *Et* peu/o post: §. 7. Amplius autem¹⁶) respicit Deus ad cogitationes et spontaneas voluntates, quam ad actus, qui per simplicitatem aut *per* necessitatem fiunt.

C. II. Apostolica auctoritas penitus illicita in irritum deducit iuramenta.

Item Nicolaus Papa Episcopis Galliae 17).

Auctoritatem venerabilium praedecessorum nostrorum secuti, et nominatim beatissimi Papae et martyris Alexandri c) quinti a beato Petro, ab omnibus illi sese coacti cuiuscunque modi obligationibus, quibus illi sese coacti violentia impiorum obligaverant, absolvimus, et ne illa serventur vetuimus tam praefatum archiepiscopum Treverensem, quam eins praepositum, et omnes, qui tunc tem-poris capti se illis quoquo modo obligaverunt, neque ullam cos proinde infamiam vel calumniam, aut a suis bonis sequestrationem unquam, auctore Deo, et sanctis apostolis et nostris praedecessoribus, sustinere permittimus, sicut per Prophetam Dominus dicit 18): Dissolve colligationes impietatis. Quinetiam praefato fratri nostro, filiisque Treverensis ecclesiae, illiusque defensoribus haec in mandatis

vers. Est cliam et ad hanc. Confectum enim est hoc caput ex locis epistolae hinc inde sumtis, ordine non semper scrvato. b) Literas scribere: Haec absunt ab originali.

Sufficient enim illa, quae sequentur: scripturas facere. Sed ob glossam non sunt expuncta.

C. II. c) Alexandri: Nicolaus citat epist. Alex. I., de qua re notatum est supra, dist. 19. Si Romanorum. C. III. d) In manuscriptis est, ut in vulgatis: Gelasius

Papa Anastosio Imperatori *). Cuius Gelasii esse non pot-est. Zacharias enim et Carolus M., quorum in hoc capite mentio fit, multo post Gelasium vixerunt. Habetur autem in regesto Gregor. VII. lib. 8. cp. 21. Herimanno, Metensi episcopo scripta, quam refert Ivo. In qua quidem epistola paulo ante multa ex epistola Gelasii Anastasio imperatori scripta afferuntur.

damus, ut spirituali simul et materiali gladio tamdiu ma-lignos illos eorumque fautores insequantur, quousque cum integritate possessiones, vel quaecunque res ecclesiasticae hoc facto vel quocunque pacto distractae seu direptae sunt¹⁹), revocentur. II. Pars. Gratian. A fidelitatis etiam iuramento Ro-manus Pontifer nonnullos absoloit, guum aliquos a sua di-

648

gnitate deponit.

Unde Gregorius Papa d) 20):

C. III. Pontificalis auctoritas a iuramento fidelitatis nonnullos absolvit.

Alius item Romanus Pontifex, Zacharias scilicet, regem Francorum non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantas potestati erat inutilis, a regno deposuit, et Pipinum, Caroli magni imperatoris patrem, in eius locum Pipinum, Caron magni imperatoris patrem, in eius locum substituit, omnesque Francigenas a iuramento fidelitatis, "quod illi fecerant", absolvit. Quod etiam ex auctoritate frequenti²¹) agit sancta ecclesia, quum milites absolvit a vinculo iuramenti, quod factum est his episcopis, qui apo-stolica auctoritate a pontificali gradu deponuntur.

C. IV. Excommunicati vinculo fidelilatis non

tenentur obnosii. Item Gregorius VII. Romanas Synodo praesidens disit 22).

Nos, sanctorum praedecessorum nostrorum statuta tenen-(vos, sanctorum praedecessorum nostrorum statuta tenen-tes ²³), eos, qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, apostolica auctoritate a sacramento absol-vimus, et ne eis ²⁴) fidelitatem observent omnibus modis prohibemus, quousque •) ipsi ad satisfactionem veniant.

C. V. Ante, quam reconcilientur, fidelitatem excommunicatio nullus servare cogitur. Item Urbanus II. Episcopo Vapicensi 25).

Iuratos milites Hugoni †) Comiti, ne ipsi, quamdiu excom-municatus est, serviant, prohibeto³⁶). Qui²⁷) si sacramenta praetenderint, moneantur, oportere Deo magis servire quam hominibus. Fidelitatem enim, quam Christiano principi iurarunt²⁸), Deo eiusque sanctis adrersanti, et eorum praecepta calcanti, nulla cohibentur²⁹) auctoritate persolvere.

QUAESTIO VII.

GRATIANUS.

I. Pars. Absque synodali vero audientia sacerdotem damaari, in Hispalensi Concilio, cui Isidorus interfuit, cap. 6. sic prohibetur '):

C. I. Sine concilii examinatione presbyter vel diaconus non deiiciatur.

Sexta actione comperimus, Fragitanum²) Cordubensis ec-clesiae presbyterum iniuste olum a pontifice suo deiectum, et innocentem exsilio condemnatum. Quem rursus ordini suo restituentes *), id denuo adversus praesumtionem no-stram b) decrevimus, ut iuxta priscorum Patrum synodalem

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IV. e) Quousque etc.: Verba haec non sunt in codice manuscripto Vaticano.

Quaest. VII. C. I. a) Restituentes: Sic est emendatum ex codicibus conciliorum impressis et manuscriptis. Sic enim apertius declaratur, illum canonice a concilio esse restitutum, quam ex lectione Gratiani vulgata : restitutum esse comperimus **).

b) Nostram: Antea legebatur: vestram ***). In recentioribus autem conciliorum editionibus est: noram. Emendatum est ex antiquioribus editionibus, et duobus codicibus Vaticanis, et Lucensi regio, quemadmodum et paulo post: nullus nostrum, quum antea esset: nullus restrum. Modesti enim et religiosi episcopi sibi etiam metuunt. Alia vero quaedam sunt ex iisdem codicibus emendata.

orig. \equiv C. IV. 22) hab. A. 1078. — Ivo Pan. I.5. c. 110. — 23) sequences: Ed. Bas. — Ivo. — 24) sibi: orig. — Edd. coll. o. \equiv C. V. 25) Ep. incerti temporis, ser. ad Ebreduuensem, Vapincensem et Diensem Epp., ut ex Victorino Panormiae codice (1. 5. c. 111.) pro-hibete: Ivo. — 27) Quod: ib. — 28) iuraverint: ib. — 29) cohi-beantur: Ed. Bas. Quae st. VII. C. I. 1) hab. A. 619. — Abbo Flor. apud Ma-bill. Vet. anal. c. 12. — 2) Flagitanum: Edd. coll. o. — 923 comp.: desid. in Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 923 it in Edd. coll. o.

Quaest. VI. C. I. 5) prorentire: orig. - 6) quempiam: Böhm. -7) cf. Ennodii apolog. - 8) pudeo: Edd. coll. o. - 9) tantum: cased. - 10) rerums: orig. - 11) sectae: Edd. coll. o. - 12) alios: eaed. - 13) recludi: orig. - 14) testante: Edd. coll. o. - (f. Math. c. 15. v. 19. - 15) fant: Edd. coll. o. pr. Lugd. II. - 16) enim: Edd. coll. o. = C. II. 17) scr. A. 861. ex sent. Honthemil in blst. dioeces. Trevir. - Non desunt, quibus cum Augustino suppositilia ease videatur. - 10 olyc. 1. - 18) Esa. c. 58. v. 6. - 19) fuerint: Ed. Bas. = C. III. 9) ita in Edd. coll. o. - 20) scr. A. 1060. - 1vo Pap. L 5. c. 109. Decr. p. 5. c. ult. - 21) add:: sacpe:

sententiam bullus nostrum sine concilii examine quemlibet presbyterum vel diaconum deiicere³) audeat⁴). Nam multi sunt, qui indiscussos potestate tyrannica, non auctoritate canonica damnant. Et sicut nonnullos gratia favoris 5) sublimant, ita quosdam odie invidiaque "permoti" humiliant, et ad levem) opinionis auram condemnant quorum criet ad lerem⁵) opinionis auram concennant quorum cri-men non approbant. Episcopus⁷) enim sacerdotibus⁴) ac ministris solus honorem dare petest, solus auferre non pot-est. Si enim hi, qui in saeculo⁹) a dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis nexum¹⁰) non revol-vuntur¹¹), nisi publice apud¹²) praetoris ac praesidis tri-bunal in foro fuerint accusați, quanto magis hi, qui divi-ita plustibus accusați bonore accelerinterio decomptut nis altaribus consecrati honore ecclesiastico decorantur? Qui profecto nec ab uno damnari¹³), nec uno iudicante poterunt honoris sui privilegiis¹⁴) exui, sed, praesentati¹⁵) synedali iudicio, qued canon¹⁶) de illis praeceperit¹⁷) definiri.

C. 11. Causas clericorum episcopus non nisi cum senieribus ecclesiae audiat.

Item Gregorius Ioanní Episcopo Panormitano, · lib. XI. epist. 49. 18)

Si quid de quocunque clerice ad aures tuas pervenerit, quod te iuste possit offendere, facile non credas, nec¹⁹) ad †) vindictam te res accendat incognita, sed praesentibus seniorihus ecclesiae tuae diligenter est veritas perscrutanda, et tunc, si qualitas rei poposcerit, canonica districtio cul-pam feriat delinquentis.

C. III. A quot episcopis presbyteri vel diaconi sunt audiendi.

Item ex Concilio Carthaginensi^o) I., e. 11.²⁰) Si quis tumidus vel contumeliosus exstiterit in 23) maiorem Di quis tumidus vel contumellosus exsitterit in ²) imilorem natu, vel aliquam causam habuerit, a tribus vicinis epi-scopis, si diaconus est⁴), qui arguitur, si presbyter, a sex ²), si episcopus, a duodecim consacerdotibus ²³). au-diatur. Universi episcopi dixerunt: Contemtus ²⁴) debet contumaciae et superbiae in omnibus frangi. Causae vero pro personis ab ²⁵) his ²⁴) statuto numero audiantur.

C. IV. De codem.

Item ex Concilio Carthaginensi II., c. 10. 27) Felix episcopus Selemselitanus dixit: Etiam hoc 28) adiicio reir episcopus Selemsentanus crist: Etiam noc³, adicio secondum statuta veterum conciliorum, ut, si quis episco-pus (quod non optamus)³⁹) in reatum aliquem incurre-rit³⁰), et³¹) fuerit ei nimia necessitas non posse pluri-mos³²) congregare³³), ne in crimine remaneat³⁴), a duo-decim episcopis audiatur, et a sex presbyter ^c), et a tribus diaconus, cum proprio suo episcopo.

NOTATIONES

C. III. c) Carthaginensi: Sic est emendatum ex vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat: Agathensi I.*), quum anicum duntaxat Agathense memoretur.

d) Si diaconus est: In valgatis conciliorum edi-

tionibus legitur: si diaconus est, arguatur presbyter, etc. C. IV. e) Presbyter: Sic legitur in concilio, quod est in codice canonum, c. 12., et graeco, et duobus codi-cibus conciliorum Vaticanis, et uno alio perantiquo, et concordat cum sequenti capite. In editionibus autem conciliorum Parisiensibus ac Coloniensibus habetur: et a sex

Quaest. VII. C. I. 3) deliciendum: Coll. Hisp. — Abbo. — Edd. coll. o. pr. Bas., in qua leg.: damnandum. — 4) pudet: Edd. coll. o. — 5) gratine favore: Coll. Hisp. — Abbo. — in grad.: Edd. coll. o. — 5) gratine favore: Coll. Hisp. — Abbo. — in grad.: Edd. coll. o. — 10) mexu: Coll. Hisp. — 11) resolvantur: Edd. Bas. — 13) opud practores tribunali foro: Coll. Hisp. — 9) hoc saec.: Edd. coll. o. — 10) mexu: Coll. Hisp. — 11) resolvantur: Ed. Bas. — 13) opud practores tribunali foro: Coll. Hisp. — Ed. Bas. — ap. pract. ac. pracs. tribunali (in trib.: Edd. Lugdd. H. HI.) foro: Edd. rell. — apud proceres trib. foro: Abho. — 13) nec uno damnante: Edd. coll. o. — 14) privirgio: caed. — 15) pracecepti: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. — add.: oportet: Edd. coll. o. — Bihm. = C. H. 16) Ep. 44. (scr. A. 603.) I. 13. Ed. Maur. — Coll. tr. p. p. 1. t. 55. e. 11. — cf. D. 86. c. 23. — 19) ne: Edd. coll. o. — $\frac{1}{7}$ per: Edd. Ven. I. H. Nor. =: C. HI. *) its in Edd. coll. e. exe Bas. — 20) hab. A. 348. — Coll. tr. p. p. 5. t. 15. c. 3. — 21) et th: Edd. coll. o. pr. Lugdd. — 22) VII.: Ed. Arg. — 23) sacardotibus: Edd. coll. o. pr. Lugdd. — 22) VII.: Ed. Bas. =: C. HI. 17) hab. A. 3490. — Bühm. — 26) add.: episcopis: Ed. Bas. =: C. HI. 77) hab. A. 3490. — Burch. L. 1. c. 149. Ans. L. 8. c. 131. Ivo Decr. p. 5. c. 263. — 28) habe caddito: Edd. coll. 0. — 39) add.: [sed. 30] triderit: Ed. Bas. — 81) et st: Edd. coll. e. — 33) add.:

C. V. De codem. Item, ex Concilio Carthaginensi III., c. 8.33) Si autem presbyteri vel diaconi fuerint accusati, adiuncto SI autem presbyteri vel diaconi fuerint accusati, adiuncto sibi ex vicinis locis proprius episcopus legitimo numero collegarum³⁶), quos³⁷) ab eodem accusati petierint, id est una secum in presbyteri nomine sex¹), in diaconi tri-bus³⁸), ipsorum³⁹) causas discutiat⁴⁰) eadem dierum⁴¹) et⁴²) dilationum⁴³), et a communione remotionum, et discussione personarum⁴⁴), inter accusatores et eos, qui accusantur, forma servata. Reliquorum autem clericorum causas etiam selus episcopus hori agnocat et foliat

causan etiam solus episcopus loci agnoscat et finiat. Il. Pars. Gratian. Solus autam ad exclusionem alio-rum episcoporum, non suorum clericorum dicitur, sins quo-rum praesentia eius sententia erit irrita. Unde in Concilio Carthaginensi IV. c. 23. legitur 45);

C. VI. Absque praesentia elericorum nullius causam epíscopus audiat.

Episcopus nullius 46) causam audiat absque praesentia sue rum clericorum; alioquin irrita erit sententia episcopi, nisi clericorum praesentia confirmetur 47).

C. VII. Nisi in synodo canonice vocati sacerdotes damnari non possunt.

Item ex Concilio Hispalensi II. c. 6.48)

Episcopus sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, auferre⁴⁹) solus non potest. Si enim hi, qui in saeculo⁴⁰) a dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis iugum⁵¹) non revocanter, nisi publice apud praetoris ac⁵²) praesidis tribunal⁵³) in foro fuerint accu-sati, quanto magis hi, qui divinis altaribus consecrati, benore ecclesiastico decorantur? Qui profecto nec ab uno damnari, nec uno iudicante poterunt ⁵⁴) honoris sui privi-legiis⁵⁵) exui, sed praesentati ⁵⁶) synodali iudicio, quod canon de illis praeceperit definiri ⁵⁷),

QUAESTIO VIII.

GRATIANUS.

De ultima vero quaestione sic statutum est in Concilio Noocaesariensi, c. 9. et 10. 1):

C. I. Presbyter, qui ante ordinationem confiletur se corporaliter lapsum, postea non offeral.

Qui admisit²) corporale peccatum, et hic postea presbyter ordinatus est, si confessus fuerit quod ante ordinationem suam peccaverit, non quidem offerat, maneat autem in aliis officiis propter eius studii utilitatem •). Nam cetera 3) peccata censuerunt plurimi etíam ordinatione privari b) 4).

CORRECTORUM.

presbyteris et tribus diaconis, quemadmodum et in multis Gratiani manuscriptis **). C. V. f) Nomine sex: Sic in ceteris codicibus im-

pressis et manuscriptis, praeterquam in editione Coloniensi quatuor tomorum, in qua habetur: Presbyteri nomine guin-

que, in diaconi duobus. Quaest. VIII. C. I. a) Propter eius studii utilitatem: Graece est: διά την άλλην σπουδήν, id est: propter studium ac diligentiam, guam ceteroguin adhibet.

b) Privari: Graece legitur: the xeloodeolar depleral,

episcopos : eacd. — Böhm. — 85) congregari: Coll. Hisp. — 34) maneet: Edd. coll. o. — co) ita Edd. Arg. Nor. Ven. I. = C. V. 35) hab. A. 397. — Burch. I. S. c. 206. Ans. I. S. c. 133 (122.) Ivo Decr. p. 6. e. 360. — 36) episcoporum: Ans. — 37) quos — id est: desid. in Coll. Hisp. — 38) tree: Coll. Hisp. — Ed. Bas. — 39) qui ipsi: Edd. coll. o. — 40) discutiant: eacd. — Coll. Hisp. — 41) in dier.: Edd. Par. Lugdd. — 43) desid. in Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. — 43) dilatione: Coll. Hisp. — Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. — 43) dilatione: Coll. Hisp. — Edd. coll. o. — 44) causa-rum: Edd. coll. o. = C. VI. 45) c. 14. Sitautt. eccl. ant. — cf. ad. c. 9. D. 18. — Burch. I. 1. c. 114. Ivo Decr. p. 5. c. 314. — 46) nul-lam: orig. ap. Baller. — 47) firmetur: Edd. coll. o. = C. VII. 43) hab. A. 619. — cf. supra c. 1. — 49) seed solus afferre : Edd. coll. o. — 50) hoc sacc.: eacd. — 51) nexu — revolvantur: Coll. Hisp. — 52) practores : ib. — ac prace.: desid. ib. — procetores ac praceides: Edd. coll. o. — 53) ta iribunali foro: Edd. Lugdd. II. III. — tribunali foro: Edd. rell. — Cell. Hisp. — 54) poterint: Edd. Arg. Bas. — 55) provilegio: Edd. coll. o. — 56) pracesate: Edd. Coll. e. Coll. 6. — 57) oported def.: Edd. coll. e.

Quaest. VIII. C. I. 1) hab. A. 314. — Burch. J. 2. c. 49. Ivo Pan. J. 3. c. 151. Decr. p. 6. c. 150. emnes ex Dionysio. — 2) ad-miserit: Coll. Hisp. — 3) et cet.: ib. — ceters vero: Edd. coll. e. — 4) privare: Coll. Hisp.

Quod si de his non fuerit confessus, nec ab aliquibus 5) potest manifeste convinci, huic ipsi de se potestas est com-mittenda^o). Similiter et diaconus, si in eodem culpae ge-mere fuerit involutus, sese a ministerio cohibebit.

C. II. Deservientes altario si carnis fragilitate deliquerint, episcopi arbitrio subiaceant.

Item ex Concilio Ilerdensi, c. 5.7)

Hi, qui altario Dei desorviunt, si subito in fienda carnis fragilitate corruerint, et Domino⁴) respiciente digne poenituerint, ita ut mortilicato corpore cordis contriti sacri-ficium Deo offerant, maneat in potestate pontificis vel vera-eiter afilictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiore tempore ab ecclesiae corpore segregare; ita tamen, ut sic officiorum sucrum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri. Quod si iterato velut canes ad vomitum reversi fuerint, "et ") veluti sues in volutabris Juti iacuerint', non solum dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem, nisi in exitu, non †) percipiant.

C. III. Ex ministris occlesiae geniti in servitutem devocentur siusdem.

Item ex Concilio Toletano IX., c. 10. 10)

Quum multae super incontinentia 11) ordinis clericorum hactenus emanaverint sententiae Patrum, et nullatenus ipsoetenus emanaverint sententiae ratruin, et nunicenus ipso-rum reformari¹²) quiverit correctio morum, usque adeo sententiam¹³) iudicantium protrazere commissa culparum, ut non tantum ferretur¹⁴) ultig in auctores¹⁵) sceleram, verum et in progeniem¹⁶) damnatorum. Ideoque quilibet ab episcopo usque ad subdiaconum deinceps, *qui* vel ex ancillae vel ex ingenuae detextando connubio in henore constituti filios procreaverint, illi quidem, ex quibus geniti constituti inos procreavernit, ini quiden, ex quides genai probabuntur, canonica censura damnentur; proles autem, aliena¹⁷) pollutione nata, non solum hereditatem¹⁸) nun-quam accipiet, sed ctiam in servitutem¹⁹) eius ecclesiae, de cuius sacerdotis vel ministri igaominia nati suat, iure perenni manchunt.

C. IV. Qui confitctur se ante ordinationem peccasse non sacrificet; convictus autem deponatur.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 35. 20)

Si quis presbyter ante ordinationem peccaverit, "et post ordinationem confessus fuerit quod ante peccaverit*21), non offerat, sed tantum pro religione nomen presbyteri portos. Si autem non ipse confessus, sed ab alio publice fuerit convictus, nec hoc²²) ipsum habeat ut nomen pre-abyteri portet. Similiter et de diaconis observandum est, ut, si ipsi confessi²³) fuerint, ordinem subdiaconi accipiant 24).

G. V. De manu sacerdotiz, qui ab ecclesia teleratur, licite sacramenta sumuntur.

Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum, c. 71. 25) Sciscitantibus vobis, si a sacerdote, qui *sive deprehen-rus 24) in adulterio, sive de huc sola fama respersus est, debeatis communionem suscipere 27), neche ? respondemus : Non potest aliquis, quantumcunque pollutus sit, sacramenta

NOTATIONES

id est : per manus impositionem dimitti, quemadmodum fere vertit Dionysius, cuius versionem ceteri collectores attu-Gratianus affert, est prisca, quae est in collectione laidori. Ita ex his verbis longe alia elicitur sententia, atque auctor glossae putarit. C. V. c) Et

C. V. c) Et cerea: Ante legebatur: etc. *). Restitutum est ez originali, ez quo alia etiam sunt emendata et addita.

divina polluere, quae purgatoria²⁴) cunctarum contagio-num exsistunt, "nec potest solis radius per cloacas et la-trinas transiens aliquid exinde contaminationis attrahere. Proinde⁶ qualiacunque²⁹) sacerdos sit, quae sancta sunt coïnquinare non potest³⁰). Idcirco ab eo, usquequo iudi-cio episcoporum reprobetur, communio percipienda est, quoniam mali bona administrando³¹) se tantummodo lae-dunt, et cerea e) fax accensa sibi quidem detrimentum praestat aliis varo lumen in tenabria administrat at undo dunt, et cerea⁴) lax accensa sibi quidem detrimentum praestat, aliis vero lumen in tenebris administrat, et unde aliis commodum exhibet inde sibi dispendium praebet. §. 1. Sumite ergo intrepidi ab omni sacerdote Christi my-steria, quia omnia fide³) Christi purgantur. Fides est enim, quae hunc mundum vincit, et quia non dantis, sed accipientis fit³), dicente³⁴) B. Hieronymo⁴): Ad createndam in anima³⁵) omni beptismus est perfectus, et in omni sacer-dote accipient christi accerdent dete corpus Christi est perfectum. Qui rursus saerae scri-pturae concordans ait ³⁶): Prius, quam audias, ne indica-veris quemquam, atque ante probationem accusationis illatae neminem a tua communione suspendas, quia non statim qui accusatur reus est, sed qui convincitur criminosus.

C A U S A XVL

GRATIANUS.

Qxidam abbar habobat parochialem occlesiam; instituit ibi monachum, ut officium celebraret populo; possedit cam per quadraginta annot sine aliqua interpellatione; tandem querela quadraginta annos sine auqua interpetatione; ianaem queraa adoersus abbatem movetur a clericis baptismalis ecclesiae, in cuius dioscosi parochiana ecclesia illa consistebat. (Qu. I.) Hic primum quaeritur, utrum monachis liceat populis offi-cia celebrare, poemitentiam dare et baptizare? (Qu. U.) So-cu z do, si contigerit cos capellas habere episcopali beneficio, cui do si contigerit cos capellas habere episcopali beneficio, an ab eis sint instituendas, an ab episcopis? (Qu. III.) Tertio, an iura ecclesiarum praescriptione tollantur? (Qu. IV.) tio, an iura ecclosiarum praescriptione tollantur? (Qu, IV.) Qu arto, si ecclosia adversus occlosiam praescribet, an etiam monasterium adversus occlesiam praescribere possit? (Qu. V.) Qu in to, si capellam in suo territorio aedificatan iure ter-ritorii sidi vendicare valoat? (Qu. VI.) Sexto, si archi-presbyter vel episcopus sua auctoritate, non iudiciaria senten-tia capellam illam irrepserit, an cudat a causa, ut ecclesia, cui praesidet, non uitra habeat ius reposendi quod suus pa-stor illicite uurpavit? (Qu. VII.) Septimo quaeritur, si laici capellam illam tenebant (ut quibusdam moris est) et im menibus abbativ com refutaverint, et ordinandam tradiderint, an consensu apiscopi et clericorum abbas possit cam tenere?

"QUAESTIO L

GRATIANUS.

I. Pars. Quod monachi officia populis celebrare non possiat, multis auctoritations probatur, quarum prima est illa sanctae Nicaenae Synodi, qua dicitur a) '):

C. I. Monachorum conversatio ab omnibus debet esse discreta.

Placuit omnibus residentibus in sancta Nicaena synodo, ut monachorum conversatio et vita secundum etymologiam nominis ab omaibus discrepet. Monachus enim graece,

CORRECTORUM.

d) Hieronymo: Est in epistola de septem gradibus, quemadmodum et quod sequitur: priusquam audias, etc. est ibidem superius.

Causa XVI. Quaest. I. C. L. a) Caput hoc byque in prima Nicaeua synodo, neque in secunda hodie ha betur. Est autem aliquid simile in canonibus Nicaenis versis ex Arabico, can. 76. **).

Burch. Ivo Decr. — strarerat: Pan. — 22) ad hoc ipsum habeat po-testatens: Coll. Hisp. — 23) confessus fuerit — subdiaconatus acci-piat: ib. — 24) retinaat: Burch. Ivo Decr. — teneat: Ivo Pan. == U. V. 25) scr. A. 866. — Ivo Pan. I. 5. c. 13. Decr. p. 2. c. 83. — cf. c. 7. X. de cohab. cler. et mul. — 26) fuerit comprehensus: Ivo Pan. — Edd. coll. o. — 27) recipere: Edd. coll. o. — 28) add.: remedia: orig. — 29) add.: enim: Edd. coll. o. — 30) coinquinari non possunt: eaod. — Ivo. — 31) ministrando: eaed. — id. — 0) ita Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. Nor. Ven. I. — 32) in fde: Edd. coll. e. — 33) sit: Böhm. — 34) docente: orig. — 33) ouni animae: Edd. coll. o. — 36) Eccl. c. 11. v. 7. — C a u s a XVI. Qu a e st. L. C. I. \Rightarrow 0) hoe mon satis verum esse poblecum indicabit quisquis cit. can. insporent. — 1) Capat omnime incertum. — Ans. L. 6. e. 214. (contras inscriptione). Potyc. L 4. t. 34.

Quaest. VIII. C. I. 5) aliques polerit: Coll. Hisp. – 6) per-mitt.: ib. =: C. II. 7) hab. A. 546. – Burch. I. 19. c. 74. Ivo Decr. p. 15. c. 87. Raban. poenit. c. 1. – 8) *beo*: Edd. coll. o. – 9) et – tac.: non leg. in Coll. Hisp. – \pm) desid. ib. =: C. III. 10) hab. A. 653. – Ivo Decr. p. 6. c. 425. – 11) *incontinentiam*: Coll. Hisp. – tencowstic: Edd. Bas. Lagd. I. – insocrations: Edd. Rel. – 13) fr-mari: Ivo. – Edd. coll. o. – 13) sententia: Ed. Bas. – 14) *infer-retur:*: Edd. coll. o. – *foriretur:* Ivo. – 15) actoribus: Ivo. – acto- *res:* Edd. coll. o. – *foriretur:* Ivo. – 15) actoribus: Ivo. – acto- *res:* Edd. coll. o. – *foriretur:* Ivo. – 15) sententia: Edd. Bas. – 16) progenie: Ivo. – (coll. Hisp. – 17) *tali:* Coll. Hisp. – ab bac: Ivo. – 16) edd.: persontum: Coll. Hisp. – 100. e. 99 servitus: Edd. coll. o. pr. Vos. I. II. Lugd. I. – Bohm. =: C. IV. 20) c. 9. et 10. consc. Neo-coon. ex interpr. Martini Brac. – Burch. I. 2. c. 48, Ivo Pan. I. 3. 9. 130. Docr. p. 6. c. 149. – 21) errett: Coll. Hisp. – erretti:

latine singularis dicitur, unde monachum per omnia sin-gularitar agere oportet. Quamobrem firmiter et insolubili-ter ²) omnes ³) praecipinus, ut aliquis monachus poeniten-tiam nemini tribuat, nisi sibi invicem, ut iustum est; mor-tuum non sepeliat, nisi monachum in monasterio secum commorantem, vel si fortuito quemquam advenientium fra-trum ibi mori contigerit.

C. II. Monasterii districtionem et ecclesiasticum ministerium quilibet simul tenere non potest.

Item Gregorius Ieanni, Ravennati episcopo, lid. IV. epist. 1.4).

Nemo potest *et* ecclesiasticis obsequiis deservire, et in Memo porest des techesiaculus consequin decrement, y in monachica *) regula ordinate persistere, ut ipse monasterii districtionem teneat, qui quotidie in ministerio *) ecclesiastico cogitur permanere.

C. III. Monachi, qui ad clericatum promoventur, a priori proposito discedere non debent.

Item Innocentius ad Victricium, ep. II. c. 10.7) De monachis, qui diu morantes in monasteriis, si postea ad clericatus ordinem pervenerint, statuimus, non debere cos a priori proposito discedere⁶).

Gratian. Si ergo, sicut Innocentius definit, a suo pro-posito eis discedere non licet, et, sicut Gregorius testatur, in monastica regula devote persistere et ecclesiasticis obsequiis simul deservire non possunt : patet, quod parochianis occlesiis monachi praefici non possunt.

C. IV. Monachus non habet officium docentis, sod plangentis.

Item Hieronymus ad Riparium Presbyterum, adversus Vigilantium ?).

Monachus non docentis 10), sed plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, et Domini pavidus praestoletur adventum.

C. V. In populari frequentia monachi esse non debent. Idem ad Paulinum de institutione monachi, spist, XIII.11)

Si cupis esse quod diceris, monachus, id est solus, quid facis in urbibus, quae utique non sunt solorum habitacula, sed multorum *Bt infra*: §. 1. Habeto simplicitatem co-lumbae, ne cuiquam machineris dolos, et serpentis astu-tiam, ne aliorum supplanteris insidiis. Non multum distat uem senseris tibi aut semper aut crebro de nummis 13) loquentem, excepta eleemosyna, quae indifferenter omni-bus patet, institorem potius habeto quam monachum. Prae-ter victum, et vestitum¹⁴), et manifestas necessitates ni-hił euiquam tribuas, ne filiorum panem canes comedant.

C. VI. Monachus pascitur, clerici pascunt.

Idem ad Heliodorum de laude vitae solitarias, epist. I.¹⁵)

eptet. 1.¹³) Alia causa est monachorum ¹⁶), alia clericorum. Clerich pascunt oves: ego pascor; illi de altario vivunt: mihi quasi infructuosae arbori ¹⁷) securis ponitur ad radicem, si mu-nus ad altare non defero. Et infra: §. 1. Mihi ante pre-sbyteram sedere non licet. Hli, si peccavero, licet me tradere satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini ¹⁵) ⁴lesu^{*}.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VII. b) Apud B. Hieronymum in commentariis ad c. 3. Esaiae, unde hoc caput videtur acceptum, haec leguntur: Roboam filius Salomonis ideo perdidit regnum, quia noluit audire presbyteros. Es paulo inferius: Senatus quoque consulta dicuntur, et principes quondam Romani con-

C. VII. Non licet aliquid monachis agere sine presbyterorum consilio.

Idem ad Rusticumb) 19).

Becclesia habet senatum²⁰) coetum presbyterorum, sine quorum consilio²¹) nihil monachis²³) agere licet. Ro-boam²³) filius Salomonis ideo perdidit regnum, quia no-luit audire presbyteros suos. Senatum quoque Romani habebant, cuius²⁴) consilio²³) cuncta agebant, et nos habemus senatum nostrum coetum presbyterorum.

C. VIII. Seeundum etymologiam nominis solitariam vitam ducat monachus.

Item Eugenius Papa c) 2'6).

Placuit communi nostro concilio, ut nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio exire nefandissimo ausu procesumat, neque poenitentiam²⁷) dare, neque filium de baptismo accipere, neque baptizare, neque infirmum visi-tare, neque mortuum sepelire, neque ad ecclesiam saecu-larem transire, neque aliis qualibuscunque negotiis sese implicare; sit claustro suo contentus, quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio monachus. Sedeat itaque solitarius, et taceat, quia mundo mortuus est, Deo autem vivit²⁸). §. 1. Agnoscat nomen suum, $\mu \dot{\nu} \nu \sigma_c$ enim graece, latine est unus: $\ddot{\alpha} \nu \sigma_c$ graece, latine tristis so-nat²⁹). Inde dicitur monachus, id est unus tristis. Sedeat ergo tristis, et officio suo vacet.

C. IX. Absque episcoporum consensu episcopalia iura monachi non usurpent.

Item Paschalis II. Victori, Bononiensi Episcopo³⁰). Pervenit ad nos, unde valde miramur, quod quidam monachi et abbates in parochia vestra contra sanctorum patrum decreta episcopalia iura et officia sibi arroganter vendicant, videlicet poenitentiam, remissionem peccatorum, reconciliationem ³¹), decimas, et ecclesias, quum ³²) abs-que proprii episcopi licentia vel apostolicae sedis auctoritate hoc nullatenus praesumere debeant, sicut in Chalce-donensi concilio de huiusmodi a sanctis Patribus cautum est et sub anathematis vinculo monachis omnibus prohibi-tum. Mandamus itaque dilectioni tuae, ut eos convenias, et ne talia deinceps praesumant omnino prohibeas.

C. X. De codem. Item Calixtus Papa II. 3)

Interdicimus etiam abbatibus et monachis publicas poenitentias dare, infirmos visitare, et unctiones facere, et missas publicas cantare. Chrisma et oleum, consecrationes altarium, ordinationes clericorum ab episcopis accipiant, in quorum parochiis manent.

C. XI. Monachi intra claustra morantes clericorum officia exterius non ministrent.

Item - Alexander 11. 34)

Iusta Chalcedonensis tenorem optimi concilii monachis quamvis religiosis ad normam S. Benedicti intra claustrum morari praecipimus; vicos, castella, civitates peragrare prohibemus, et a populorum praedicatione omnino cessare censuimus, nisi forte quis, de suae aqimae salute solicitus, ut eorum habitum assumat eoe intra claustrum consulere voluerit.

C. XII. Monachi, qui sunt in civitatibus, episcope

debent esse subiecti. Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 4.35)

Qui vere pureque solitariam eligunt vitam digni sunt con-

sules appellati sunt, vel a consulendo civibus, vel ab agendo cuncta consilio. Et nos habemus in ecclesia senatum nostrum,

coetum presbyterorum. C. VIH. c) Anselmus etiam citat ex decretis Eugenii, et ex eodem habetur in vetusto Decretorum libro.

Q u a c s t. I. C. I. 3) indiscolubiliter: Edd. coll. o. — 3) omni-bus: Böhm. = C. II. 4) Ep. 1. (scr. A. 595.) 1. 5. Ed. Maur. — Ivo Decr. p. 3. c. 18. — 5) monaetica: Edd. coll. o. — 6) mona-sterio: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. = C. III. 7) scr. A. 404. — Ans. 1. 5. c. 67. — 8) recedere: Ed. Bas. — deviare: orig. = C. IV. 9) scr. A. 408. — Ans. in fine c. 17. Ivo Pan. I. 3. c. 176. Decr. 9. 7. c. 3. Polyc. ib. — 10) doctoris: orig. — Ivo. — Edd. Arg. Bas. — 12) dec. Christianum. Quem: orig. — Ed. Bas. — Ivo Decr. — 12) dec. Christianum. Quem: orig. — Ed. Bas. — Ivo Decr. — 12) dec. Christianum. Quem: orig. — Ed. Bas. — Ivo Decr. — 12) dec. Christianum. Quem: orig. — Ed. Bas. — Ivo Decr. — 20) torus: Ans. — 31) add.: poenidentium: Edd. coll. o. — Ivo Decr. — 33) desid. in Ed. Bas. = C. X. 893 c. 17. con c. Later. I. hab. A. 1128. = C. XI. 34) ad clerum et pebbem Florantinum. — Ivo Decr. p. 7. c. 151. = C. XII. 35) hab. A. 451. — Ivo Pan. I. 3. c. 174. Decr. p. 7. c. 1. — cz Diongeio: Ans. I. 8. c. 54 (69).

venienti honore⁴). Et infra: §. 1. Eos vero, qui per civi-tates singulas seu possessiones in monasteriis sunt, placet mobis episcopo esse subiectos ¹⁶), et quieti ¹⁷) operam dare, atque observare ieiunia et orationes, in locis, in quibus semel se Deo deroverunt ¹⁸), permanentes, et neque comsemel se Deo deroverunt³⁸), permanentes, et neque com-municare⁴) ecclesiasticas, neque saeculares aliquas attre-ctare³³) actiones, reliaquentes propria monasteria, aisi forte inbeantur propter urgentes necessitates ab ipsius ci-vitatis episcopo. Et neminem servorum suscipi in mona-sterium⁴⁰), ut sit cum eis monachus, nisi cum domini pro-prii licentia⁴⁴). Praetereuntem⁴²) vero haec decrevimus extra communiquem esse, ne nomen Domini blasphemetur. §. 2. Convenit vero civitatis episcopo curam solicitudinemque necessariam monasteriis exhibere.

Gratian. His ita respondetur : Auctoritas illa Nicaepae synodi prohibet manachas de manasteriis estire, el per cupalins mortuorum sepulturas celebrare, confisere videliert more ele-ricorum ad cuiuslibet esseguias colebrandas. Ceterum of apud monasterium aliquis semetipum tumulari rolaerit, non ost walsheader.

Unde Gregorius scribit I a a u i. Episcopo de urbe poteri, lib. I. epist. 12. 423:

C. XIII. Missar celebrari, et mortai sepeliri in monasterio non prohibentur.

Agapitus abbas monasterii S Gregorii **) incinuavit ash plurima ac a vestra sanctitate gravamina sustinere. quod in codem monasterio missas prubibeas ") celebrari, mortuus etiam "ihidem" interdicas sepeliri. A qua inhumani-tate vas hortamur suspendi, et sepeliri ihidem mortuos, missas orlebrari "), nulla ulterius habita contradictione permittas.

C. XIV. Non sunt contendor pine voluntatos defunctorum. Idem ") Innuntis"), Caraldans Epise., 48. 111. ep. 9. Admonere te volumus, ne piae "rivorum aut" 45) defua-ctorum voluntates tua (quod absit) remissione cassentur.

C. XV. Teststoris erbilrism serreri oportet. Item Gelasius Papasi),

Consideratio ecclesiasticae utilitatis hoc postulat, ex insta dispositione () *) testatoris *) sers andum arbitrium *).

C. XVI. Dr andra.

Les ex Concilio Triburiensi, c. 15.4)54)

Ubicunque facultas rerum et opportunitas temporum suppetit, etc. [sieut in codem capite supra legitur in causa o run, qui de dissects: al dissectsin transferent]

NOTATIONES COBRECTORUM.

C. XII. d) Honore: Sequitur continenter c. Quidem achorum. infra. 18. q. 2., quod est ex eadem prisca versione. alque caput hoc.

et Et neque communicare : Grace est: une de Explosionizale, mite femtizole noneropheir morracher, f. Entrearmeter: id est: negue ecclesistics, negue soccularia negotia turbare, rel ils se immiscere.

C. XV. f) Dispositione: In vetustis exemplaribus legitur : dispensatione.

C. XVI. g) in aliquot vetustis codicibus caput hor conjunctum est superiori.

C. XVII. b) Commoneri: In hac potissimum postrema parte videtur de industria versio prisca in epitonica reducta. Integer canon me habet: Haber ils arias tis inging consider, as required tirts rea harmiertes under bruereigioneria ind all idice faitriate, fore de lie rai ariaтитуна спользов пар вітої, кото арваното то вобо-деньют Констатитация, блі чем із паті богородова. TRICAN CARGEMEL, RU SageBulette In Excinctionin PETAGTEGIT . LARTINZIANTI TE GARINS TIPUT . WAGET SUIPAR T

Gratian. Ecce his austoritations patet, quod, si quis apud monasterium sepulturam sibi eligere volkerit, libere a mona-chis potest sepeliri. Unde liquido colligitur, prohibitionem illam Nicaenae synodi proptor improbitatom circumvagantium au facten.

Unde in Chalcedonensi Concilio c. 23. legitur 55):

C. XVII. Monachi, qui sine licentia episcopi vagantur, ad propria loca redire cogantur.

Quidam monachi nihil habentes atbi iniunctum a proprio episcope, interdum vero⁵⁶) etiam illi, qui ab eo fue-rant³⁷) excommunicati, veniunt ad 'regiam' civitatem Constantinopolitama, et in ea⁵⁰ perturbationes tranquillitati ecclemiasticae iaferunt⁵¹), et direraorum domos cerrum-punt. Statuit igitur⁵⁰) sancta synodus, hos⁶¹) primum commoneri⁵), ut essant a⁶²) regia civitate; demum com invitos deiici, ac inde⁶³) per defensorem compelli, ut ad sua loca redeant "}.

C. XVIII. Monachi sircomregentes per defensares sunt compellendi.

In Pelagius **) Papa Peutino Solitorio **).

Probinum Phariae³), et Milianum, atque Probinianum ⁶⁷), vel⁴⁴) alice providemenaches leanni defensori praecipimus ter () Auto protocommentos funni defeniari precipintos ni cos debost detinere, quaienas, si quam desiderant suas contrationis rationem ergonocere, ad nos ut informentur debeant exhiberi. Certe si sola obstinatione ab ecclesia-stico corpore sunt scissi, in Reatina (sicut petisti) insula ut exsulent, praedicas defensori duximus inlungendum.

C. XIX. Nullus monachus practer Domini sacerdotes andent prosticare.

Itrm Leo Papa of Theodoritum, Episcopum Cypri, cymt. LXI. d. LXIII. ").

Adiicimus illed etiam, quod nohis propter improbitatem quorundam monacharum religionis 70) vestrae verbo ?1) mandastis per vicarios nostros ?2), *et* hoc specialiter sta-tuentes, ut praeter Domini sacerdotes nullus audest praedicare, sive monachus sive laicus ille sit, qui cuiuslibet scientiae nomine glorietur.

Gratian. Ecce in hoc capits et vitien est expressum, et generati constitutione energenetum. Quod vero poentientian dare probibentur, inde est, quis nulli sacerdotum licet alterius pa-rochianum ligare vol solvere. Monachi autem, et si in dediratione sui presbyteratus (sient et ceteri sacerdotes) baptisandi, praedicandi, poenitentian dandi, peccata remittendi, beneficiin occlesionticis perfruendi rito potestatem accipiant, ut

άγια σύνοδος, τούς τοιούχους ύπομιμνήσχεςθαι μέν πρότερων dia sui ladiace in zarà Kurotarteroinoles ègentates laziaσίας έπι το έξειδείν της βασιλευοίσης πόλεως, εί δε τοις αλτοίς πραγματικ έπιμένοιεν αναισχυντούντες, και ακοντας αύτοις δια των ακτις έκομένου εκβαλλεσθαι, και τους ίδίους πατα-AnuSarter tontes. Perrenit ad aures sanctae synodi . 202unilles cierrieus et monochos, quibus nikil a proprio episcopo commissum est, quibusque interdam etiam ab co communions est interdictum, ad regiam Constantinopolim se conferences, din in ca morari, tumultus excitantes, et statum ecclesiasti cum perturbantes, ac demos nonnullorum subcertere. Statuit igitur sancta synodas, huinemodi homines primum quidem per defenseren sanctissinge Constantinopolitange occlesine admoneri, si en vega civitate exeant; deinde vero, si impudenter opintes iimicm negotiis horrere perseveraverint, spoos etian invites per cundem defensorem einei, et ad propria re-PETTI INCE.

C. XVIII. i) Phariae: Sic est emendatum et An-selmo et Polycarpo, quum antea legeretur: Semeries*). Est autem Pharia civitas Dalmatiae.

add.: mullik temperikan consistentes: Cull Hisp. — 59) informat — correspond. Ib. — 60) add.: have. Ed. Bas. — 61) has quiden pro-man commencer per defensorem (Gast. ecclestar. ad etc. Si autem in endem principalite improbe perduratorial, elum invitae cas eici per em-dem der at as suc loca pervasioni. Coll Hisp. — 62) de Ed. Bas. — 68) desid. In cod. — 641 perremant: Eda coll. 6, pr Par. Lacid. = 63 desid. In cod. — 641 perremant: Eda coll. 6, pr Par. Lacid. = 63 desid. In cod. — 641 perremant: Eda coll. 6, pr Par. Lacid. = 65 desid. In cod. — 641 perremant: Eda coll. 6, pr Par. Lacid. = 65 desid. In cod. — 641 perremant: Eda coll. 6, pr Par. Lacid. = 65 desid. In cod. — 661 stadium: Aus. — Solitant. Ed. Bas. — Seda-ierte Ed. Arg. — 7.) stabarow : Ed. Bas. — 671 probaman.: Ans. — Probaman : Ed. Bas. — 683 aquit. ib. = C. MIX. 691 per. A 455 Kp 130. Ed. Bailer. — Burch. L. 2 c 146. Ans. in fine c. U. – 761 regiona; coig. — 71) perbis: Edd. coll. c. — 72) pe-dres: cod. pr. Bas.

Quarts: I. C XII. S6) op. and subditor case: Ed. Bas. — S7) mesors (all Rep. — S8) deriver with and a mesor Ed. Bas. — S7) mesors: Ed. Bas. — 600 monuster with the monuste

ampline el perfective agant en , quas encordotalle officii esse sanctorum Patrum constitutionibus comprobantar: tamen ex-secutionem suas potestatis non habent, nisi a populo fuerint electi, et ab episcopo cum consensu abbatis ordinati. Ecclestasticas vero atque saeculares actiones attrecture prohibentur, nt non praesumant sibi patrocinia causarum, nisi ab episcope commonili fuerint, nec saecularibus causis occupentur, ut resideant cognitores dirimendarum litium. Undo Pelagius soribit Antoninae Patriciae,

et Deciae 73);

C. XX. Monachus defensor fieri non debet.

De praesentium portitore, quod defensor factus non est, nulla vobis ⁷⁴) animi molestia sit, quia vere ⁷⁵) satis ama-rissimum habeo de isto proposito ad illud ⁷⁶) officium homines deduci, in quo nullo modo quae a monachis Deo promissa sunt valeant adimpleri. Omnimoda enim est il-lius habitus et istius officii diversitas. Illic enim quies, oratio, labor manuum: at hic causarum cognitio, conventiones, actus, publica litigia, et quaecunque vel ecclesia-stica instituta, vel supplicantium necessitas poscit⁷⁷). Faciat autem Deus, ut tales sint hi, qui vel a nobis in isto habitu nutriuntur, vel in monasteriis crescunt, ut provecta aetate et vita probata non ad litigiorum officia, sed ad sacerdotium valeant promoveri.

Gratian. Gelasius tamen (sicut in tractatu de promotio-nibus cloricorum invenitur, in capitulo illo¹⁰): Monachus novitius, etc.) permittit illos ex dispensatione fieri defensores. II. Pars. Quod voro sacerdetalium officiorum potesta-

tem habeant, testatur Ambrosius, dicens 1) ??);/

C. XXI. Clericorum officia celebrare monachi presbyteri non prohibeantur.

Doctos ac⁸⁰) probos monachos, presbyterii⁸¹) honore de-dicatos, baptizare, praedicare, poenitentiam dare, debita miseris laxare⁸¹), "et" decimarum, primitiarum, oblatio-num vivorum et mortuorum portione iusta perfrui debere, moderata dispensatione commendamus, ut, iuxta Apostolum 83) de altario, cui serviunt, viventes, per obsequium dominicae plebis panem et vinum immaculata benedictione transforment in corpus et sanguinem Domini nostri lesu Christi.

C. XXII. Beneficiis ecclesiasticis monachus presbyter libere perfruatur.

Item Innocentius Papa**).

Si monachus ad clericatum promoveatur, beneficia ei pleniter, et annonae, et decimae donentur absque ulla mino-ratione et dilatione, ut, quanto melius possit⁹⁵) iuxta possibilitatem suam, quando necessitas exstiterit, ad opera ecclesiastica et ipsam restaurandam ecclesiam adjutorium faciat.

· C. XXIII. De codem.

Item Gregorius 86).

Moderamine apostolicae auctoritatis decernimus, ut monachi, si presbyterii honore dedicati sunt, cum ligandi solvendique potestate decimarum, primitarum, oblationum, donationum, quae fiunt pro vivis et pro ⁸⁷) defunctis, por-tionem iuxta ⁸⁸) canonem ad suam proximorumque utilita-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXI. k) Apud B. Ambrosium nihil tale est inventum, et videtur auctoris alicuius longe recentioris.

C. XXV. 1) Caput hoc cum nonnullis aliis missum est ex Hispania, descriptum ex vetusto codice Monasterii Populeti, cuius hic est titulus: Ex concilio Bonifacii Papae, qui guartus a B. Gregorio, quomodo monachis liceat cum sa-cerdotali officio ubi et ubi ministrare. tem merito perfectioris iustitiae non minus qu'am ceteri sacerdotes laudabiliter sibi vendicent.

C. XXIV. Clericorum officia monachi presbyteri libere administrent.

Idem *9).

Ex auctoritate huius decreti (quod apostolico moderamine et pietatis officio a nobis est constitutum) sacerdotibus monachis apostolorum figuram tenentibus liceat praedicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, poenitentiam imponere, atque peccata solvere.

C. XXV. Monachi presbyterii hanore decorati polestalem habent ligandi et solvendi.

Item ex decreto Bonifacii Papae 1) 90).

Sunt⁹¹) nonnulli nullo dogmate fulti, audacissime ⁹²) qui-dem, zelo magis amaritudinis quam dilectionis inflammati, asserentes monachos, quia mundo mortui sunt et Deo vi-vunt, sacerdotalis officii potentia indignos, neque poeni-tentiam ⁹³), neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per sacerdotalis officii divinitus sibi iniunctam potestatem. Sed omnino labuntur. Et infra: §. 1. Neque enim B. Benedictus, monachorum praeceptor almificus, huius 94) rei aliquo modo fuit interdictor, sed eos saecularium ne-gotiorum edixit expertes fore tantummodo. Quod quidem apostolicis documentis, et omnium sanctorum Patrum in-stitutis non solum monachis, sed etiam canonicis maximo-pere ⁹⁵) imperatur. Nemo ⁹⁶) exim ^m) militans Deo implicat se negotiis saecularibus. §. 2. Nos vero tantorum 97) Patrum se negotius saccularious. §.2. Nos vero tantorum ⁹) Patrum instituti exemplis (quibus periculosissimum est refiragari) credimus a sacerdotibus monachis ligandi solvendique offi-cium Deo operante digne administrari, si eos digne con-tigerit hoc ministerio sublimari. Et infra: §.3. Decertan-tes igitur monasticae professionis presbyteros sacerdotalis potentiae arcere officio, omnimodo⁹⁰) praecipimus, ut ab huiuscemodi nefandis ausibus reprimantur in posterum, quia quanto quisque est celico⁹⁹) tanto 1⁹⁰ est et 1⁹() in bio quanto quisque est celsior 99), tanto 100) est et 101) in his potentior.

Gratian. His omnibus auctoritatibus perspicue monstratur, monachos posse poenilentiam dare, baplizare, et cetera sacerdotalia officia licite administrare. Quod vero populi electione, episcoporum institutione, et abbatis consensu potestatem suam exsequi valeant, Hieronymi, Gelasii et Gregorii aucteritate probatur.

Ait enim Hieronymus ad Rusticum Monachum, epist. IV. ¹⁰²):

C. XXVI. Digne in monasterio vivens per populi electionem ad clericatum poterit promoveri.

Sic vive in monasterio, ut clericus esse merearis. Et infra: §. 1. Multo tempore ») disce quae postmodum doceas, et inter bonos semper sectare meliores. Quod si populus vel episcopus te in clericum elegerit, age ea, quae clerici sunt.

C. XXVII. Ad ordinem clericatus promovers

monachi possunt. Idem ad sundem, sadem epistola superius 103).

Si clericatus *te* titillat desiderium, discas quod possis 104) docere, et rationabilem Christo 105) hostiam offeras, ne 186)

m) Nemo enim: Haec scripturae sententia abest a

m) Nemo enim: Haec scripturae sententia abest a codice Populeti, Polycarpo et Ivone. C. XXVI. n) Multo tempore: Alia est verborum series et clarior apud B. Hieronymum: Quum ad perfo-clam, inquit, actatem veneris, si tamen vita comes fuerit, et te vel populus, vel populifex civitatis in clericum elegerti, agito quae clerici sunt, et inter ipsos sectare meliores. Re infra: Multo tempore disce quod doceas.

Nemans. — Ivo Decr. p. 7. c. 22. non usa vice tantum discrepat a Gratiano. Polyc. l. 4. t. 34. — 91) add.: tomen: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 92) autocissimo: Edd. Bas. Lugdd. — 93) add.: dore: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 94) huiuscemodi rei: orig. ap. Holst. Lugdd. II. III. — Autusmodi: Ed. Bas. — 95) magnopere: Edd. coll. o. 96) 37 Inn. c. 2. v. 4. — 97) Tandorum ergo: Ed. Bas. — 76an, igitur: orig. cit. — Edd. rell. — 96) omnino: Ed. Bas. — 99) ex-celsior: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 100) tanto et illis erit: Edd. coll. o. — tanto polentior: orig. cit. — 100) tanto et illis erit: Edd. cl. XXVI. 102) scr. c. A. 400. — C. XXVII. 103) Ivo Decr. p. 7. c. 4. — 104) posses: Ed. Bas. — 105) Deo: Ivo. — Edd. coll. o. — 106) ne sis: caed.

Quaest. I. C. XX. 73) Cap. Incerti temporis. — Ivo Decr. p. 7. c. 23. — 74) desid. ap. Iv. — 75) raide: Edd. coll. o. — 76) aliud: eaed. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 77) cogit: Ed. Bas. — 78) Dist. 77. cap. ult. = C. XXI. 79) Cap. incertum. — 80) aut: Edd. Nor. Ven. I. II. Par. Lugd. I. — 81) presbyteri: Ed. Bas. — 82) relaxore: Edd. coll. o. — 83) 1 Cor. c. 9. = C. XXII. 84) Cap. incertum, fortaxsis Innocentii II. — 85) possis: Ed. Rom. ope-rarum vitio. = C. XXIII. 86) Cap. acque incertum. — 87) desid. in Ed. Bas. — 88) iusio canone: Edd. Arg. Bas. = C. XXIV. 89) Hoc cap. videtur excerptum esse ex c. 34. conc. Nemans. hab. A. 1096. = C. XXV. 90) Ad Bonifacium IV. hoc decretum (quod Gratiance canoni conforme Holstonius edidit) non pertinere convenit inter VV. DD., et videtur potius et ipsum compositum ad c. 3. cit. cenc.

miles ante quam tiro, ne prius magister sis quam disci-pulus. §. 1. Non est humilitatis meae neque mensurae iu-dicare de clericis ¹⁰⁷), et de ministris ecclesiarum ainistrum guippiam dicere. Habeant illi ordinem et gradum suum, quem si tenueris, quomodo tibi in eo vivendum sit editus ad Nepotianum liber docere te poterit. §. 2. Nunc mo-machi incunabula ¹⁰⁸) moresque discutimus, et eius mo-machi oui liberilibus etudits eruditus in adolecentia incuna nachi, qui liberalibus studiis eruditus in adolescentia iugum Christi collo suo imposuit. Primumque tractandum est, utrum solus, an cum aliis in monasterio vivere debeas. Mihi *quidem* placet, ut habeas sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, et 109) absque doctore ingrediaris viam, quam nunquam ingressus es.

C. XXVIII. In loco, quo abbas indicaverit, menachus eligatur, et ab episcopo sacerdos ordinetur.

Item Gelasius Papa 110).

Si quis monachus fuerit, qui venerabilis vitae merito sa-cerdotio dignus videatur¹¹), et abbas, sub cuius imperio regi Christo militat¹¹²), illum fieri presbyterum petierit, ab enicono a) dabat chizi at is lace ab episcopo °) debet eligi, et in loco, quo iudicaverit, or-dinari, omnia, quae ad sacerdotis¹¹³) officium pertinent, vel populi vel episcopi electione provide ac iuste acturus.

C. XXIX. Tempore maturitatis ecclesiasticis menachi promoveantur ordinibus.

Item Siricius Papa ad Himerium, op. I. c. 13. 114) Monachos quoque, quos *tamen* morum gravitas et vitae ac fidei institutio sancta commendat¹¹⁵), clericorum offi-ciis aggregari et optamus¹¹⁶) et volumus, ita, ut qui intra tricesinum¹¹⁷) actatis annum sunt digni in minoribus, per gradus singulos crescente¹¹⁰) tempore¹¹⁹) promoveantur ordinibus, et sic ad diaconatus vel presbyterii insignia masaltu ad episcopatus culmen ascendant, nisi in his eadem, quae singulis dignitatibus superius pracfiximus, tempora fuerint custodita.

C. XXX. Ecclesiastica officia nee avida elatione monachi suscipiant, nec blandiente desidia respuant.

Item August nus ad Eudorium, ep. LXXXI. 122) Vos autem fratres exhortamur in Domino, ut propositum vestrum custodiatis, et usque ad ¹²³) finem perseveretis, ac si quam operam vestram ¹²⁴) mater ecclesia desidera-verit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti corde obtemperetis Deo 125), cum man-suetudine portantes eum, qui vos 126) regit, qui 187) dirigit mites in iudicio, qui docet mansuetos vias suas. Nec vestrum otium necessitatibus ecclesiae praeponatis, cui par-turienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini non inveniretis.

C. XXXI. Gelasius quendam Ruffinum monachum iubet sacerdotem fieri, et in quadam basilica ordinari.

Item Pelagius Papa Bono Episcopo Savinati 128). In parochia tua, basilica S. Laurentii, quae in possessione älii et consiliarii nostri viri magnifici Theodori 129) fundata est; officium presbyteri deesse cognovimus. Et quia prae-

NOTATIONES

C. XXVIII. o) Episcopo: In duobus vetustis codi-

cibus legitur: ipso *). C. XXXII. p) Verba ipsa B. Gregorii haec sunt: Si gues autem a clericatu in monachicam conversationem venire contigerit, non liceat eis ad eandem vel aliam ecclesiam, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denue remeare, nisi talis vitae monachus fuerit, ut episcopus, cui ante mili-

fatus filius noster nobis retulit, se invenisse Ruffinum q dam monachum, olim sibi vita, religione ¹³) et mori-bus ¹⁵¹) comprobatum, et hunc postulat ibi prebyterum consecrari (quod subito fieri nos prorogata observantia non acquievimus), ideo ¹³²) dilectio tua his literis acceptis sabbato veniente faciat eum diaconum, et, si Deus volus-rit et vixerimus, mediana hebdomada presbytsrum facio-mus, quatenus superveniente paschali festivitate sacra mi-nisteria in memorata basilica a persona competenti valeant adimpleri.

C. XXXII. Qui de clerico monachus efficitur proprio episcopo ordinante poterit eligi et consecrari

Item Gregorins L I. Regesti, epist. 40, P) 132)

Si quem ¹²⁴) a clericatu in monasticam contigerit venire conversationem, si talis vitae monachus fuerit, ut episco-pus, cui antea militaverat, eum dignum sacerdotio praevi-deat, in loco, quo iudicaverit, eligi poterit et ordinari.

C. XXXIII. Sine testimonio abbatis ad clericatus offician monachi non eligantur.

Item ex Concilio Agathensi, c. 27. 135) Mosachi vagantes ad officium clericatus (nisi eis¹³⁶) te-stimonium abbas suus dederit) nec in civitatibus, nec ia parochiis ordinentur 1). *Rt infra:* §. 1. Si enim¹³⁷) ne-cesse fuerit clericum de monachis¹³⁸) ordinari, cum con-sensu et voluntate abbatis praesumat¹³⁹) episcopus.

C. XXXIV. Cam abbatis voluntate monachi ordinentur, quos pro utilitate ecclesiae episcopus ordinare voluerit. Item ex Concilio Ilerdensi, c. 3. 140)

Quum pro utilitate ecclesiae aliquos 141) monachorum epi-scopus probaverit in clericatus officio †) promovendos 143, cum abbatis voluntate debent ordinari. Es vero, quas in iure monasterii de facultatibus offeruutur, in nulle dioecesana lege ab episcopis contingantur.

C. XXXV. Sine abbatis ') imperie ecclesiastica ministeria monachi celebrare non pressumant.

Item ex Concilio Tarraconensi, c. 11. 143)

Monachi a monasterio foras egredientes ne aliquod ministerium ecclesiasticum praesumant agere prohibemus, nisi forte cum abbatis imperio. Similiter, ut nullus corum, id est monachorum, forensis negotii susceptor vel exsecutor exsistat, nisi quod 144) monasterii exposcit utilitas, abbate sibi nihilominus imperante.

C. XXXVI. Ad clericatus militiam non eligantur desertores monasteriorum.

Item Augustinus ad Aurolium, ep. LXXVI. 145) Legi epistolam benignitatis tuae de Donato et fratre eius, et quid responderem diu fluctuavi. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti quid sit utile saluti eorum, quibus in Christo nutriendis servimus 146), nihil mihi aliud occurrere potuit, nisi non esse "istam" viam dandam servis Dei, ut se facilius putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Et ipsis¹⁴⁷) enim facilis¹⁴⁸) lapsus, et ordini clericorum fit indignissima iniuria, si desertores monaste-

CORRECTORUM.

taverat, sacerdotio dignum praeviderit, ut ab co debeat eligi,

c. XXXIII. q) Ordinari.
 c. XXXIII. q) Ordinartur: In concilio ipso sequitur c. fin. infra 20. q. 4.
 c. XXXV. r) Sine abbatis: Talis est rubrica in plerisque vetustis. Nam in vulgatis erat: Sine abbatis imperio ad clericatus officium monachi non eligantur.

Ans. 1. 7. c. 96 (114). ex Gelasio. Polyc. 1. 2. t. 32. -129) Theo-dosti: Ed. Bas. -130) desid. in Edd. Arg. Bas. Nor. et ap. Ans. -131) et in conntibus: Edd. Arg. Nor. Ven. L -132) ideoque: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. = C. XXXII. 133) Ep. 42. (scr. Anthe-mio A. 591.) L i. Ed. Maur. -134) quos: Edd. Bas. Lugdd. II. III. = C. XXXIII. 135) hab. A. 506. - Ivo Decr. p. 3. c. 157. -136) desid. in Coll. Hisp. -137) desid. in Ed. Bas. -138) monacho: Edd. Bas. Lugdd. II. III. -139) hoc prozes: eacd. = C. XXXIV. 140) hab. A. 524. - Coll. tr. p. p. 2. t. 34. c. 3. -141) quos: Coll. Hisp. $-\frac{1}{2}$) officient: 1b. -148) desid. ib. = C. XXXV. 143) hab. A. 516. - Coll. tr. p. p. 2. t. 34. c. 3. -144) id, quost: Coll. Hisp. $-\frac{1}{2}$) officient: 1b. -148) desid. ib. = C. XXXV. 143) hab. A. 516. - Coll. tr. p. p. 2. t. 31. c. 8. -144) id, quost: Coll. Hisp. $-\frac{1}{2}$ officient: 1b. -148) desid. ib. = C. XXXV. 401.) Ed. Maur. -1vo Decr. p. 7. c. 7. -146) servisions: Ed. Bas. -147) iffis: ib. -148) facilior: Edd. coll. o.

Quaest. I. C. XXVII. 107) ceteris: Edd. coll. o. - Ivo. -1069) cumabula: Edd. coll. o. - 109) et mon: Ed. Bas. = C. XXVIII. 110) Cap. incertum. - 111) practidentwr: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. - 112) ministrat: Ed. Bas. - ep. tpso: ibid. - 113) sa-cerdoits: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. = C. XXIX. 114) scr. A. 385. - Ivo Decr. p. 6. c. 53. Polyc. I. 2. t. 31. - 115) conumendant: Id. Bas. - 116) exceptance: ib. - 117) XXX. annos: ib. - 118) erescentes: Coll. Hisp. - 119) desid. ib. - 120) ut mec: Edd. Bas. Lagdel II. III. - 121) desid. in Coll. Hisp. = C. XXX. 122) Ep. 48. Isa Manr. scr. c. A. 395. - Ivo Pan. I. 3. c. 179. - 123) in fas. end fas. otias: Ivo Pan. - Edd. Ven. I. II. Nor. Lugdd. Par. qua opera vestra: Edd. coll. o. - 127) add.: nos: Ed. - td. Paal. 24. v. 9. = C. XXXI. 128) Cap. incertum. -

riorum ad militiam clericatus eligantur, quum 149) ex [eis¹⁵⁰), qui in monasterio permanent, non tamen nisi pro-batiores atque meliores in clerum assumere soleamus, nisi forte (sicut vulgares dicunt) malus choraula¹⁵¹) bonus symphoniacus est; ita iidem ipsi vulgares de nobis iocabuntur, dicentes: malus monachus bonus clericus est. Nimis dolendum, si ad tam ruinosam superbiam monachos surri-gamus¹⁵²), et tam gravi contumelia clericos dignos putegamus (1), et tam gravi contumenta ciercos algnos pute-mus, in quorum numero sumus, quum aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat, si adsit ei-sufficiens continentia, et tamen desit instructio necessaria, aut personae regularis integritas. Sed de istis credo arbi-trata sit beatitudo tua, nostra 153) voluntate (ut suis po-tius corregionalibus utiles essent) de monasterio recessisse. Sed falsum est; sponte abierunt, sponte deseruerunt, nobis, quantum potuimus, pro corum salute renitentibus.

III. Pars. Gratian. His omnibus auctoritatibus mon-111. PAPS. GRAIM. IN omnous auctoritatious mon-stratur, quod monachi, qui sunt a populo clecti, et ab epi-scopo cum consensu sui abbatis sunt ordinati, legitimo pote-statem suam exsequi volent. Illud voro Gregorii 154): Nemo potest obsequiis occlesiasticis deservire, etc. de illis intel-ligendum est, qui, in numero cardinalium vel episcoporum ordinati, monasterii sui dispensationem sibi reservare contendunt.

Unde idem Gregorius scribit Mariniano Episcopo Ravennati, lib. VI. epist. 40. ¹⁵⁵):

C. XXXVII. Pro abbatis vel monachi promotione nullo modo graventur monasteria.

Ne pro¹⁵⁶) cuiuslibet monachi aut abbatis promotione onus fortasse aliquod monasteria sustineant, studendum vobis¹⁵⁷) est, ut, si quispiam *abbatum aut* monachorum ex quocunque monasterio ad clericatus officium vel ordinem sacrum accesserit, non illic 158) aliquam habeat ulteterius, *ut diximus*, potestatem.

C. XXXVIII. Qui ecclesile guoquemede militant abbates menasteriorum esse non possunt.

Idem Maximiano Syracusano Episcopo, lib. III. epist. 11. 189)

Presbyteros, diaconos, ceterosque cuiuslibet ordinis *cle-Presbyteros, diaconos, ceterosque culusinet ordinis "cie-ricos", qui ecclesiis quoquo modo") militant, abbates per monasteria esse non permittas; sed aut admissa") cleri-catus militia monasticis non provehantur¹⁶⁰) ordinibus, aut, si in abbatis loco permanere decreverint, clericatus nullatenus permittantur habere militiam. Satis enim incon-gruum est, si, quum unum ex his prae¹⁶¹) sui magnitu-dine diligenter quis non possit explere, ad utrumque iudi-cetur¹⁶²) idoneus. Gratian Hoc nel generaliter, pel speciali primieria di-

Cetur ..., idoneus. Gratian. Hoc vel generaliter, vel speciali privilegio di-ctum potest intelligi, sicut et de guodam monasterio in regesto Gregorii legitur hoc modo ")¹⁶³):

C. XXXIX. De guodam xenodochio, cuius abbas ad episcopatum eligi prohibetur.

Hinc est etiam, quod xenodochium atque ¹⁶⁴) monasterium, quod in eodem Francorum regno constitutum est, quia per ambitiones et contentiones quorundam non canonice tracta-batur, a 165 perversitate malorum liberare cupiens prae-cepit, ut sine regali provisione 166 , et monachorum ele-

C. XXXVIII. s) Quoquo modo: Hae voces absunt ab originali impresso et manuscripto.

t) Admissa: Sic in vetustis quoque codicibus Gratiani, et epistolarum B. Gregorii, et ceteris earundem editionibus, praeter antiquam Parisiensem, in qua et apud Anselmum legitur: Aut omissa clericatus militia monachicis

promoveantur ordinibus. C. XXXIX. u) Auctor huius capitis refert constitutio-nem B. Gregorii de abbate xenodochii in civitate Augustodunensi, quae habetur lib. 11. regesti, epist. 10.

Quaest. I. C. XXXVI. 149) Ivo Pan. 1. 3. c. 180. – 150) Ms: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 151) add.: scilicet primus in choro: Ed. Bas. – 152) erigimus: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – Surrigi-mus: Ivo Decr. – suberigimus: Edd. Arg. Ven. II. Par. – subegrimus: Edd. Ven. I. Nor. – Ivo Pan. – 153) quod nostra – recessissent: orig. – Edd. coll. o. – Böhm. – 153) supra c. 2. – C. XXXVII. 155) Ep. 53. (scr. A. 597.) I. 7. Ed. Maur. – 156) per – promo-tionem: orig. – 157) nobis: Edd. coll. o. – 158) bis: eaed. – C. XXXVIII. 159) Ep. 11. (scr. A. 594.) I. 4. Ed. Maur. – Ans. I. 7. c. 163 (191). – 160) promoreautur: Edd. cell. o. – Böhm. –

ctione nullus ibi abbas aliqua unquam subreptione introduceretur. Praecepit etiam, ut eiusdem monasterii abbas nunquam ad episcopatum eligeretur, ne forte occasione episcopatus abbatia aliquid detrimenti pateretur. Quod privilegium ita est illius ecclesiae, ut communem legem regibus vel abbatibus onnino dare non possit. Non enim quod uni sigillatim conceditur statim omnibus convenit.

Gratian. Superiori auctoritate non prohibentur abbates sacerdotes fieri, guum B. Benediotus iubeat abbatem fratribus egredientibus et regredientibus benedictionem dare, quod non nisi sacerdotum est. Lectionem quoque evangelii similiter abbati ad legendum tribuit, quam subsequenti oratione legere similiter socerdotalis officii est. Sed tales sacerdotes vel diasimilier sacerasiaiis officii est. Sea tales sacerdotes vel dia-conos fieri prohibet, qui in ecclesiastica militia cogantur ingi-ter permanere. §. 1. Item illud Hieronymi ed Riparium pro-sbyterum: Monachus¹⁶⁷) non docentis, sed plangentis habef officium, et ad Heliodorum: Alia¹⁶⁹) causa est monachi, alia clerici, et ad Rusticum: Sine¹⁶⁹) consilio presbytero-rum monachis nihil agere licet, non ita generaliter intelli-rendum est, ut multi monacharum licent docendi officium est. sumere, ne B. Gregorium, aut Augustinum Anglorum episcopum, beatum quoque Martinum, innumeros etiam, quos de monachica conversatione ad summum sacerdolii gradum scri-ptura testatur esse promotos, cogamur negare officium docendi habuisse, aut in die consecrationis suae asseramus eos a priori proposite discessisse, qued (ut Innocentius testatur) nulli facere licet. Voluit ergo Hieronymus distinguere inter personam monachi et clerici, ostendens guid cuique ex proprio officio convenial. §. 2. Aliud enim convenit exigue ex eo, quod mo-nachus est: aliud ex eo, quod clericus est. Ex eo, quod monachus est, sua et aliorum peccata deflendi habet officium ; ex eo, quod clericus, docendi et pascendi populum. §. 3. Mo-nachos vero usque ad tempus Eusebii, Zosimi et Siricii, monachos vero unque al compus Euseon, Losimi et Siricii, mo-nachos simpliciter, el non clericos fuisse, ecclesiastica testa-tur historia. Idem eliam Hieronymus V) refert, monachos Scythiae convenisse in unum, ut sacerdotem sibi invenirent, qui eis missarum solennia celebraret.

C. XL. Omnes clerici vel monachi tutelae immunitatem habere debent.

Item Leo Augustus lib. I. Codicis, de Episcopis et Clericis, lege 51. w) 170)

Generaliter sancimus, omnes viros reverendissimos episcopos, nec non presbyteros sive diaconos et subdiaconos, et praecipue monachos, licet non sint clerici, immunitatem ipso iure omnes¹⁷⁴) habere tutelae, sive testamentariae sive dativae sive legitimae, et non solum tutelae esse cos expertes, sed etiam curae, non solum pupillorum et adulexpertes, sed ettam curae, non solum pupitiorum et adul-torum, sed et furiosi, et surdi, et muti, et aliarum per-sonarum, quibus tutores vel curatores a veteribus legibus dantur. §. 1. Eos tamen clericos et monachos huiusmodi habere beneticium sancimus, qui apud¹⁷²) sacrosanctas ecclesias vel monasteria permanent, non divagantes, neque circa divina ministeria desides, quum propter hoc ipsum beneficium eis indulgemus¹⁷³), ut, aliis omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inbaereant. §. 2. Et hoc non solum in vetere Roma vel in hac regia civitate, aed in solum in vetere Roma vel in hac regia civitate, sed in onini terra, ubicunque Christianorum nomen excolitur ¹⁷⁴), obtinere sancimus, §. 3. Novarum etiam collationum et sor-didorum munerum immunitatem acceperunt. Unde Constan-

NOTATIONES CORRECTORUM.

v) Hieronymus: lo. Andreae ait esse in epist. de oper. et humil. monachorum. In tomo autem secundo ope-rum ipsius B. Hieronymi, in epist. 60., quae est Epiphanil ad loannem Hierosolymitanum, ab eo latine reddita, legi-tur Epiphanium ordinasse presbyterum monachis poscen-tibus, qui eis Domini sacramenta conficeret. Erat autem monasterium in divecesi loannis.

C. XL. w) In codice lustiniani haec lex ipsi Iustiniano tribuitur, non Leoni.

161) pro: orig. - Ed. Bas. - 168) rideatur: Edd. coll. o. = C. XXXIX. 163) Cap. incertl auctoris, decretum Gregoril, quod re-fertur ep. 8. 1. 13. ad Senatorem abhatem, referentis. - 164) sou: Edd. coll. o. - 165) ac: Ed. Bas. - 166) providentia: 1b. - 167) supra c. 4. - 168) supra c. 6. - 169) supra c. 7. = C. XL. 170) Imo Instinianus c. 51. C. de epp. et cler. - in Edd. Bas. Ven. I. adscribitur Leoni Papae. - 171) omnis: Edd. coll. o. - 172) ad: eaed. - 173) indulgeamus: orig. - 174) colibur: Edd. coll. o. -orig. - Böhm.

42 *

times 1-3) cunctis scribit clericis tit. sodem, lege prima: una sanctionem, quam dudum meruisse x) perhibemini, fundes et mancipia vestra nullus novis collationibus obligabit, sed vacatione gaudebitis. Item Imperator Il oxor fus et Theodosius codem libro, titulo de sacrosanctis scelesiis, lege 5.^{1.}(): §. 4. Placet, rationabilis concilii ¹⁷⁷) tenore perpenso, districta moderatione praescribere, a quibus specialiter necessitatibus singularum urbium ecclesias habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis contu-melia depellenda est, ne praedia usibus coelestium secre-torum dedicata, sordidorum munerum faece vexentur, nil extraordinarium abhine superindictum ve¹⁷⁸) flagitetur, nulla translationis 179) solicitudo signetur, postremo nihil praeter canonicam illationem y), nisi quam adventitiae necessitatis sarcina repentina poposcerit, eius functionibus adscribatur. Si quis contra venerit, post debitae ultionis acrimoniam, quae erga sacrilegos promenda 180) est, exsilio deportatiomis perpetuo 181) subdatur 182).

Gratian. Hoc idem datur intelligi de verbis B. Siloestri, i obedientiam minorum erga maiores assignans alt¹⁸³) gui obedientiam minorum erga maiores anguner a fra Abbas ostiario, monachus abbati sit subditus, supra in tra elata ordinandorum. Ostendit ergo Illeronymus, quod simpli-eiter monachis nihil liceat agere sine consilio presbyterorum. Nec officium docendi sibi assumere liceat sine auctoritate clericorum, nisi forte sint dioina gratia intus commoniti, sicut B. Gregorius 184) refert in dialogo de B. Benedicto, qui homines montis Cassini ad fidem adduxit, et aram Apollinis, quae erat ibi erecta, subvertit; et de quodam Equitio, cui angelus in sommis apparuit, et eum ad praedirandum misit, qui, guum de vitio linguas conquereretur, angelus phiebotomo lin-guam eius tetigit, et totum illud vitium curarit. §. 1. Quod vero Hieronymus se ipsum talibus connumerat, talo est, quale illud Apostoli ad Philipponses 185): Quicunque imperfecti 186) sumus, huc sentiamus, se ipsum imperfecti connumerans. Hinc idem Hieronymus alibi ait: Natus in paupere domo et tu-gurio rusticano. Ki infra: Nos suffarcinati auro, se fame-licum fastidientibus mella, pauperem divitibus connumerans, supra ubi agitur de clericis, qui propris relisquere nolunt, cap. Gloria episcopi¹⁶⁷). § 2. Ecce sufficienter monstra-tum est, quod monachis presbyterii honore decorstis, a po-pulo electis, ab episcopo institutis, eadem liceant, quae et aliis sacerdotibus. Probatur hac ctiam ex similitudine consecrationis. Non enim in consecrations corum aliad dicitar, et aliud in convectations aliorum. Utrisque enim in commune a Domino benedictionem infundi episcopus obnixe deposcit. Et dum consecrat, cunctis sacerdatibus sigillatim dicit: Consecrentur et sanctificentur, Domine, manus istae, ut quic-quid consecraverint consecratum sit, et quaecunque bene-dixerint benedicta sint. Ecco communis est benedictio. Undo igitur divortium? Nicut ergo in benedictione utrique communem nanciscuntur potestatem, ita in institutione communiter assegnuntur polestatis orsoculionem, §, 3. Celerum absque opiscoporum licentia non solum monachis, sed etiam omnibus generaliter clericis potestatis exsecutio interdicitur.

Unde Clemens epist, III. 188): C. XI.I. Sacerdutalia sine permissu episcoporum non agant presbuteri.

Cunctis fidelibus et summopere omnibus presbyteris, et

NOTATIONES CORRECTORUM

x) Moruisso: In codice Iustiniani legitur: meruistis et vos, et mancipia, etc.; in Theodosiano: meruisse perhibemini et vos, et mancipia, etc. , y) Illutionem: In vulgatis codicibus sequebatur:

nisi quam si adeentitiae. In codice lustiniani vulgato legi-tur: et quam adrentitiae; in manuscripto et Haloandri non est copula*). In codice Theodosiano: quod adcentitiae. In

diaconis, et reliquis clericis attendendum est, uf nihil abeque episcopi proprii licentia agant; non utique missas sine eius iussu quispiam ¹⁸⁹) presbyterorum in sua parochia agat, non baptizet, nec quicquam absque eius permissa faciat.

IV, Pars. Gratian. De kis vero, qui intra menasterii claustra constitunt, quibus populus ad regendum non commi-titur, quaeritur, utrum dars vol accipere decimas debeant? In quibus hase discretio servanda est, ut de agris et vineis, guas ad proprium stipandium coluntur, decimas sibi retineand. Si enim decimas a populo filiis Levi reddebantur pro mini-slerio, quo Domino deserviebant in tabernaculo, offerendo sacrificia et helocausta pro populo, patet, qued monachi de propriis praediis non magis quam alli sacerdotes docimas solvere coguniur. §. 1. Sed dicitur, quod practic monacherum, sive pretio sint emta sive pro salute animarum oblatu, anto, quam in tus corum venirent, baptismalibus ecclestis sive quibuslibet aliis primitias et decimas persolvebant, illae autem ecclesius suo iure privari non possunt.

Unde in Moguntinensi Concilio statutum invenitur 190); C. XI.II. Qui res suas alicui delegaverit, decimationum

proventum priori ecclesiae auferre non poterit.

Si quis laicus, vel clericus, vel utriusque sexus persona, proprietatis suae loca vel res alicui ¹⁹¹) dare ¹⁹²) delega-verit, decimationum proventum priori ecclesiae legitime assignatum inde abstrahere nullam habeat potestatem. Quod si facere tentaverit, talis traditio irrita prorsus ducatur 193), et ipse ad emendationem ecclesiastica coërceatur censura.

C. XLIII. Antiquiores ecclesiae nec decimis, nec ulla

possessione priventur. Item ex Concilio Cabilonensi 194).

Ecclesiae antiquitus constitutae nec decimis, nec ulla pos-

sessione priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur.

C. XLIV. Antiquieres ecclesiae propter novas institiam suam non perdant.

Item ex Concllio Vormaciensi 2) 195).

Quicunque voluerit in sua proprietate ecclesiam aedificare/ et consensum et voluntatem episcopi habuerit, in cuius parochia est, licitum sit. Veruntamen omnino providendum est episcopo, ut aliae occlesiae antiquiores propter 196) novam suam justitam aut decimam non perdant, sed sem-per ad antiquiores ecclesias persolvatur ¹⁹⁷). Gratian. Decimas autem baptismalibus ecclesiis persol-vendas, Leo Papa IV. affirmat, dicens *) ¹⁹⁶):

C. XLV. Baptismalibus ecclesiis decimae dari debent.

De decimis iusto ordine non tantum nobis, sed etiam ma-ioribus nostris visum est plebibus tantum, ubi sacrosancta baptismata dantur, debere dari.

Gratian. Si ergo nulli licet decimationum procentum a priori ecclesia, cui assignatus fuerat, abstrahere; si ius antiquioris ecclesiae novis tribuendum non est; si decimae tan-tummodo baptismalibus ecclesiis dandae sunt: patet, quod monachi ex propriis praediis decimas dare coguntur. Sed et illa auctoritas Moguntinensis concilii de venditore vel donatore loquitur, definiens, quod ille, qui vendit aut donat, non potest proventum decimationum illi occlesiae detrahore, cui

plerisque vetustis Gratiani: proeterquam adventitiae. Dictio vero: si, abest ab omnibus, et ideo inducta. C. XLIV. z) Burchardus etiam et ivo citant ex con-

eilio Vormaciensi c. 6., quo loco in eu, quod exstat, habetur aliquid ad hanc rem faciens.

a) lvo fere eadem citat ex Gelasio; sed C. XLV. Anselmus et Polycarpus ex Leone, ut Gratianus.

donare: orig. - Coll. citt. - 193) dicatur: Edd. coll. o. pr. Arg. = C. XLUI. 194) Imo ex conc. Arel. VI. hab. A. 813. - cf. Cap. 1. 2. c. 36. - Reg. 1. 1. c. 29. Burch. 1. 3. c. 9. Ivo Decr. p. 3. c. 13. (uterque ex conc. Meid.) Ans. in fine 1. 7. (: ex conc. Mo-gnut., cut pracfult Rom. legatus Bonifacius martyr et episcopus.) -cf. conc. Mog. hab. A. 813. c. 11. = C. XLIV. 193) Into ex capi-tulari ad Salts (A. 804.) c. 3. - Reg. 1. 1. c. 26. Burch. 1. 3. c. 7. Iva Decr. p. 3. c. 9. - 196) propter noros: Barch. Ivo. - Edd. Bas. Lagd. 1. - propter Aance occasionens: orig. - Reg. - 197) persubrantur: Edd. coll. o. = C. XLV. 1989) ex epistola Leo-nis IV. ad Britannos laudat Paschalis II. ad Hirdricum (ap. Mans. t. 70.). - Ans. 1. 5. c. 53 (54). et (ex reg. Lennis IV.) in colle-rianeis apud Canisiam t. 3. - Ivo Decr. p. 8. e 151. (ex ep. ad lustinum et Faustum).

Quackt. I. C. XI.. 175) Imo Constantius A. 343. — Theod. cod. 1. 16. 1. 2. c. 8. — Ans. 1. 4. c. 18. — 176) ser. A. 412. — Ans. 1. 4. c. 21. — 177) considii: orig. — Edd. Lugdd. 11. 11. — 178) superinductimme: Edd. Arg. Nor. Ven. 1. 11. — 179) translatio-num: orig. — 6) neque ap. Ans. — 180) iuro prom. : orig. — Edd. Coll. o. — Böhm. — 181) perpetance: Edd coll. o. — 183) of. 19. 938. c. 5. — Ed. Bas. — mulcidur: Edd. rell. — 188) ef. 19. 938. c. 5. — 184) 1. 2. Dial. c. 8. et l. 4. c. 4. — 188) Philipp. c. 3. v. 16. — 186) apud Apost. est: perfecti. — 187, C. 19. 93. c. 5. — 186) apud Apost. est: perfecti. — 187, C. 19. G. V. VI.I. 288) Caput Pseudoisidori. — Burch. 1. 2. c. 93. Ivo Decr. p. 2. c. 193. p. 6. c. 90. — 189) quiaguam: Burch. Ivo p. 8. — Edd. coll. o. — quiague: Ivo p. 6. = C. XI.II. 190) Imo ex cone. ap. Confuent. hab. A. 922. c. 8. — Burch. I. 3. c. 944. Ivo Decr. p. 3. 191) alicubi: orig. — Edd. coll. o. — Coll. citt. — 199)

prius legitims fuerat assignatus. Monachi autem decimas et primitias non auctoritate vendentis vel donantis, sed auctoritate eiusdem concilii et Paschalis Papae detinent, a quibus definitum est, ut monacht de propriis praediis decimas non solvant. Sie enim in Moguntinensi Concilio statutum est b) 199):

C. XLVI. Non persolvant de propriis praediis abbates et episcopi decimas.

er episcopi accimas. Questi sunt praeterea quidam fratres, quod essent aliqui episcopi et abbates, qui decimas non sinerent dari²⁰⁰) ad ecclesiam²⁰¹), ubi illorum²⁰²) coloni missas audiunt. Proinde decrevit sacer iste conventus, ut episcopi et ab-bates de agris et vineis, quae²⁰³) ad suum vel fratrum stipendium habent, decimas ad ecclesias suas^a) deforri fa-ciant, familiae vero eorum ibi dent²⁰⁴) decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur 205), et ubi per totum anni 206) circulum 207) missas 208) audiunt.

C. XLVII. De propriis laboribus monachi et canonici decimas minime solvere cogantur.

Item Paschalis II. 209)

Decimas a populo²¹⁰) sacerdotibus ac Levitis esse reddendas, divinae legis sanxit auctoritas. Ceterum a monachis sive clericis communiter viventibus nulla ratio sinit ut milites aut episcopi, aut personae quaelibet decimas de lantes aut episcopi, aut personae quaenoct accimas de la boribus sen nutrimentis suis propriis extorquere debeant. Unde B. Gregorius sic alt²¹): Communi vita viventibus iam de faciendis portionibus, vel schibenda hospitalitate, et adim-plenda misericordia nobis quid erit loquendum? quum omne, quod superest, in causis piis ac religiosis erogandum sit, dicente²¹²) Domino: Quod superest date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.

V. Pars. Gratian. Quod autem dicitur, qued antiquio-res ecclesias propter noves, nec decimis, nec ulla possessione Per ecclestar properties in intelligendum est, ut nullo modo credatur pricentur, non ita intelligendum est, ut nullo modo credatur licere episcopo aliguam partem possessionum vel decimationum. unius ecclesiae alteri pro tempore tribuere. Sicut enim Papa duos episcopatus in unum polest redigere, ita et unus proprio consentiente episcopo in duos potest dividi, vel etiam metropolitano invito quaelibet ecclesia ab eius iurisdictione apostolica eximi auctoritate.

Undo Gregorius Papa scribit Benenato Episcopo, lib. II. spist. 31.²¹³):

C. XLVIII. Duos episcopatus in unum redigers apostolica potest auctoritas.

Et temporis qualitas, et vicinitas nos locorum invitat, ut Cumanam atque Misenatem 4)²¹⁴) unire debeamus eccle-sias, quoniam nec longo²¹⁶) itineris spatio²¹⁶) a se seiunctae sunt, nec (peccatis facientibus) tanta populi multi-

NOTATIONES

C. XLVI. b) Caput hoc in nullo concilio Moguntino, quod exstet, habetur, sed in Cabilonensi, unde citant Bur-chardus et Ivo. In libro Vaticanae bibliothecae, in quo sunt duo concilia Urbani II., Placentinum et Melphiense, haec etiam leguntur: Perlatum est ad sanctam synodum, quod sint guidam episcopi et abbates, qui colonos ad se per-tinentes non sinant decimas dare ad ecclesias, ubi missas audiunt, et infantes corum baptizantur. Proinde decrevit sacer iste conventus, ut episcopi et abbates de vineis, vel agris, ac frugibus, quae ad suum vel fratrum usum laborant, deci-mas sibi pro benedictione vel hospitum susceptione habeant, familiae vero ibi dent decimas suas, ubi per totum anni cir-culum missas audiunt, et infantes corum baptizantur.

c) Suas: Vox ista abest ab ipso concilio et ceteris collectoribus; sunt etiam nonnullae aliae varietates, quae indicatae sunt in margine.

C. XLVIII. · d) Misenatem: Sic emendatum est ex

tudo est, ut singulos 217), sicut olim fuit, habere debeant sacerdotes. Quia igitur Cumani castri sacerdos cursum vitae huius explevit, utrasque nos ecclesias praesentis auctoritatis pagina unisse tibique commisisse cognosce²¹⁸), propriumque utrarumque ecclesiarum scito te esse pontiilcem. Et ideo *te* quaecunque tibi de earum patrimonio vel cleri²¹⁹) ordinatione sive promotione iuxta canonam statuta visa fuerint ordinare atque disponere, habebis ut proprius revera sacerdos liberam ex nostrae auctoritatis consenau atque permissione licentiam. Ubi vero commodius atque utilius esse perspexeris, ibi ²²⁰) habitato, ita sane, ut alteram ecclesiam, cui ²²¹) corporaliter praesens non es, solicita providentique cura disponas, quatenus divina il-lic ²²²) mysteria solenniter auxiliante ²²³) Domino peragantur.

C. XLIX. Duos episcopatus in unum redigere apostolica valet auctoritas.

Idem Ioanni Episcopo Velilerno, lib. II. epist. 35. 224) Postquam hostilis impietas diversarum civitatum ita (peecatis facientibus) desolavit ecclesias, ut reparandi eas spes constringimur, ne defunctis earum sacerdotibus reliquiae plebis nullo pastoris moderamine gubernatae per invia fidei hostis callidi rapiantur (quod absit) insidiis. Huius ergo rei solicitudine saepe commoti 236), hoc nostro sedit cordi rei abitrituine saepe common 220, noc nostro sedit cordi-nandas. Ideoque fraternitati tuae curam gubernationemque Triumtabernensium •) ecclesiae providimus 227) committea-dam, quam tuae ecclesiae aggregari unirique necesse est, quatenus utrarumque ecclesiarum sacerdos recte Christo adiutore 226) possis excitates curacus tibi do cius patriquatenus utrarunque ecclesiarum sacerdos recte unristo adiutore ²²⁶) possis exsistere, quaeque tibi de eius patri-monio, vel cleri ²²⁹) ordinatione seu promotione vigilanti ac canonica visa fuerint cura disponere, quippe ut pontifex proprius liberam habeas ²³⁰) ex praesenti nostra permissione licentiam.

C. L. Non habeant episcopum dioeceses, quae

Runquam habuerunt. Item ex Concilio Carthaginensi II., c. 5.23) Felix episcopus Selemselitanus dixit: Etiam si hoc placet, sanctitati vestrae insinuo, ut dioeceses, quae nunquam episcopos habuerunt, non habeant, et²³²) illa dioecesis, quae aliquando habuit, habeat proprium¹). Secundum autem hanc prosecutionem s) sanctitas vestra aestimet quid fieri debeat. Ab universis dictum est: Placet.

C. LI. Nisi cum voluntate episcopi dioeceses, quae ab co retimentur, non recipiant proprios episcopos. Item ex Africano Concilio, c. 20. 213)

Multis conciliis hoc statutum est a coetu sacerdotali, ut

CORRECTORUM.

vetusto codice B. Gregorii, quamvis in vulgatis, sicut etiam apud Gratianum, esset: Musilanam.

C. XLIX. e) Trium tabernen sium: In vulgatis legebatur: Treverensium *). Emendatum est ex aliquot vetuatis, et originali, et loanne Diacono [l. 3. c. 15.]. Nam, ut is testatur, haec epistola scripta est loanni Episcopo Veliterno. Oppidum autem Triumtabernarum Velitris vicinum est.

C. L. f) Proprium: In concilio ipso sequentur haec: Et si accedente tempore, crescente fide Dei, populus multipli-catus desideraverit proprium habere rectorem, eius videlicet voluntate, in cuius potestate est dioceesis constitute, habeat episcopum.

g) Prosecutionem: Emendatus est hic locus ex originali impresso et manuscripto. Nam antea legebatur **): Secundum hanc persecutionem sanctitatis vestrae est aestimare ***).

clerici: Edd. Arg. Bas. — Böhm. — **220**) desid. apud ipsum Greg., Ans. et Ed. Arg. — **221**) a qua corp. ad praesens absens es: orig. — Ans. — **222**) Hils: Edd. Lugdd. II. III. — **223**) praestante: Edd. coll. e. = C. XLIX. **221**) Kp. 50. (scr. A. eod.) libr. elusd. — Ans. I. 5. c. **24** (26). Polyc. I. 1. t. 9. — **225**) nullo modo: Ans. — Edd. coll. e. — **226**) commoniti: orig. — Edd. coll. e. — \Rightarrow) its Edd. coll. e. — **227**) praevidenus: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. — praevidenus: Edd. rell. — **228**) adurante: Edd. coll. e. — \Rightarrow) its Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. — **230**) habebis: Ans. = C. L. 231) hab. A. 390. — Burch. I. 1. c. 33. — **232**) vel: Coll. Hisp. — \Rightarrow) its in end. — \Rightarrow \Rightarrow \Rightarrow cristinaere: Edd. Has. Lugdd. II. III. — *ae-stimari*: Edd. rell. = C. LL. **233**) c. 53. apud Dienys. — c. 42. conc. Carth. 3. hab. A. 397. — Burch. ib.

Q ua e st. I. C. XI.VI. 199) Imo ex Cabilonensi II. hab. A. 813. c. 19. — Burch. 1. 3. c. 132. Ans. 1. 3. c. 57 (58). Ivo Pan. I. 2. c. 59. Decr. p. 3 c. 196. — 200) dare: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 201) ecclesiis: oig. — 203) illi: Ans. Burch. — 203) quae ad usnam fratrum habent: Arg. — quae ad usnam vel slip. hab.: Ivo Pan. — 204) ferant: Ivo. — 205) baptizentur: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 206) annum circuli: Ed. Arg. — 207) add.: cel curriculum: Ed. Bas. — 208) missam: Ed. Lugd. I. == C. XLVII. 209) Caput incerti tem-ports. — Deusdedit p. 3. — 210) popula: Ed. Bas. — 211) resp. 3. ad Augustinum. — ef. C. 12. q. 1. c. 8. — 213) Luc. c. 11. v. 41. = C. XLVIII. 219 Ep. 45. (scr. A. 592.) I. 1. Ed. Maur. — Ans. I. 6. c. 108 (105). Polyet. I. 3. t. 30. — 214) Musitanam: Ans. — Edd. coll. o. — 215) longe: Edd. coll. o. — 216) intercallo: eaed. — Ans. — 217) duos: ib. — 218) cognoscas: Edd. coll. e. — 219)

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XVI. QUAEST, I. c. 58-60.

concilio Gangrensi²⁶¹): Si quès oblata²⁶³) Deo dederit vel accepterit pratter episcopum²⁶³), vel eum²⁵³), qui constitutus est ab co ad dispensandam misericordiam pauperibus, et qui dat, et qui accipit anathema sit. §. 1. Valde iniquum ergo et ingens sacrilegium est, quaecunque vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unus-quisque venerabili ecclesiae contulerit aut certe reliquerit, ab his, a quibus "haec" maxime servari convenit, id²⁶⁹) est Christianis et Deum timentibus 'hominibus, et super omnia a principibus et primis regionum, in aliud transferri vel converti. Et infra: §.2. Generaliter²⁶⁷) vero quicun-que res ecclesiae contiscare, aut competere, aut pervadere periculosa sua infestatione praesumserit, "nisi se") citis-sime per ecclesiae iussu vel largitione principum vel quo-rundam potentum, aut quadam invasione aut tyrannica potestate retinuerint, et filis vel heredibus suis (ut a qui-busdam iam factum audivinus) quais hereditarias relique-rint, nisi cito res Dei, admoniti a pontifice agnita veritate reddiderint, perpetuo anathemate feriantur. Iniquum enim esse censemus, ut custodes potius chartarum quam defen-sores rerum creditarum (ut praeceptum est) iudicemur. Et infra: §.4. Ferro enim abscindenda sunt vulnera. quae esse censemus, ut custodes potius chartarum quam defen-sores rerum creditarum (ut praeceptum est) iudicemur. Et infra: §. 4. Ferro enim abscindenda sunt vulnera, quae fomenta non sentiunt, §. 5. Similiter et illi extorres debent fieri ab ecclesia, qui sacerdotali admonitione non corri-guntur dicente Domino²⁶⁵): Auferte malum ex vobis. Uni-versa synodus surgens acclamavit. Ut²⁶⁹) ita fiat roga-mus. Dictum est octies. "Ista serventur P), precamur. Dictum est decies. Ut in perpetuam maneant, et vestra auctoritate firmentur. Dictum est duodecies." Exaudi Chri-ste, Symmacho Papae vita²⁷⁰). Dictum est duodecies.

669

C. LVIII. Eadem plectantur poena qui eccleside res et bona episcoporum invadunt. Item in e a d e m Synodo 373).

Similiter et hoc 272) ad omnium ecclesiarum notitiam ve-

NOTATIONES

o) Nisi se: Haec usque ad versic. Similiter. sunt addita ex Symmachi synodo *).
 p) Ista serventur: Item haec usque ad versic. Exaudi.

C. LIX. q) Ecclesiasticis: Sequebatur : officiis **),

C. LIX. q) Ecclesiasticis: Sequebatur: optens "), quae vox neque in vetustis, neque in ipso Capitulari est. Refertur enim ad homines, non ad officia. r) Dividendis: In capitulari impresso legitur: non dividendis ***). In capitulis autem manuscriptis, quae ab episcopis provinciarum Remensis ac Rothomagensis Ludo-vico regi missa fuerunt, haec habentur ad hunc locum pervico regi missa fuerunt, haec habentur ad hunc locum per-tinentia: Quia vero Corolus princeps, Pipini regis pater, qui primus inter omnes Francorum reges ac principes res eccle-siarum ab eis separavit atque divisit, pro hoc solo maxime est acternaliler perditus. Nam S. Eucherius Aurelianensis episcopus, qui in monasterio S. Trudonis requiescit, in ora-tione positus, ad alterum saeculum raptus, et inter cetera, quae Domino sibi ostendente conspexit, vidit illum in inferno inferiori torqueri. Cui interroganti ab angelo eius ductore coroneum est avia conceterum indicatione ani in future ininferiori torqueri. Cui interroganti ab angelo eius ductore responsum est, quia sanctorum iudicatione, qui in futuro iu-dicio eum Domino iudicabunt, quorumcunque res abstulit et divisit, ante illud iudicium anima et corpore sempiternis poe-nis est deputatus, et recepit simul cum peccatis suis poenas propter peccata omnium, qui res suas et facultates in honore et amore Domini ad sanctorum loca in luminaribus divini culet amore Domini ad sanctorum loca in luminaribus divini cul-tns, et alimoniis sercorum Christi ac pauperum pro anima-rum suarum redemtione tradiderant. Qui in se reversus S. Bonifacium, et Fuldradum, abbatem monasterii S. Dionysti et summum capellanum regis Pipini, ad se vocavit, eisque talia dicens in signum dedit, ut ad sepulerum illus irent, et si corpus eius ibidem non reperissent, ea, quae dicebat, vera esse concrederent. Ipsi autem pergentes ad praedictum mona-sterium, ubi corpus ipsius Caroli humatum fuerat, sepulerum-gue ipsius aperientes, visus est subito exiisse draco, et totum illud sepulerum interius inventum est denigratum, ac si fuis-

Quaest I. C. LVII. 262) Burch. I. 3. c. 145. Ivo Decr. p. 3. c. 210. — 263) oblationes: Ans. — 264) episcopi: Edd. Lugdd. H. HI. — 265) vel eius consensum: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. — vel eius consilium: Edd. rell. — 266) id est: desid. in Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. H. HI. — 267) Ivo Decr. p. 8. c. 148. — °) desid. ap. Ans. — 268) I Cor. c. 5. v. 13. — 269) desid. in Edd. soil. ap. 270) add.: sil: Edd. coll. o. — Böhm. = C. LVIIJ; 271) Ivo Decr. p. 3. c. 148. — 272) hacc: Ed. Bas. — 273) add.: ecclestasticarum:

stra cunctorum exhortatione et iudicio censemus pervenire, et ab omnibus firmiter teneri, quia episcoporum res ecele-siae non dubitantur esse, si in eorum facultatibus simili fuerit crudelitate grassatum, pervasores rerum ²⁷³) meno-ratarum praedictae ⁺) canonum districtionis feriantur vin-dicta, ut qui moribus propriis ac nulla conscientiae casti-gatione corriguntur ²⁷⁴) saltem ecclesiasticae et canonicae vindictae perfodiantur aculeis.

C. LIX. Res ecclesiae principum auctoritate distribui non possunt.

Item ex lib. I. Capitulorum Caroli et Ludovici Imperatorum, c. 83. 275)

Quia iuxta sanctorum Patrum traditionem novimus res ec-clesiae vota esse fidelium, pretia peccatorum, et patrimonia pauperum, cuique non solum habita conservare, verum etiam "multa", Deo opitulante, conferre optamus. Ut au-tem ab ecclesiasticis 1) de dividendis 1) rebus ecclesiae suspicionem dudum conceptam 276) amoveremus 277), sta-tuimus, ut neque nostris, neque filiorum, et, Deo dispen-sante, successorum nostrorum temporibus. "qui nostram sante, successorum nostrorum temporibus, "qui nostram vel progenitorum nostrorum voluntatem vel exemplum imi-tari voluerint", ullam penitus divisionem aut iacturam patiatur 278).

Gratian. Quum ergo praeter conscientiam episcopi, vel eius, cui officia huiusmodi commissa sunt, quilibet prohibetur oblationes ecclesiae distribuere, liquido apparet, quod cum epi-scopi consensu quibuslibet ecclesiis possint distribui.

§. 1. Huie interpretationi videtur contraire auctoritas illa Toletani Concilii IV., c. 32. 279):

C. LX. Nihil de iure suae dioecesis episcopi praesumant auferre.

Constitutum est a praesenti concilio, episcopos dioeceses suas ita regere, ut nihil ex²⁸⁰) earum iure praesumant

CORRECTORUM.

set exustum. Nos autem illos vidimus, qui usque ad nostram aetatem duraverunt, qui huic rei interfuerunt, et nobis viva voce veraciter sunt lestati quae audierunt atque viderunt. Quod cognoscens filius eius Pipinus, synodum apud Liptinas congregari fecit, cui praefait cum S. Bonifacio legatus apo-stolicae sedis Gregorius nomine. Nam et synodum ipsam ha-bemus, et quantumcunque de rebus ecclesiasticis, quas pater suus abstulerat, potuit, ecclesiis reddere procuravit. Et quo-niam res ecclesiis, a quibus ablatae erant, restituere propter concertationem, quam cum Waifaro Aquitanorum principe ha-bebat, non praevaluit, precarias fieri ab episcopis exinde petiti, et nonas ac decimas ad restaurationes terrarum, et de unaquaque casata duodecim denarios ad ecclesiam, unde res unaquaque casota duodecim denarios ad ecclesiam, unde res erant beneficiatae (sicut in libro capitulorum regam habetur), dari constituit, usque dum ipsae res ad ecclesiam revenirent. Unde et dominus Carolus imperator, adhuc in regio nomine Unde et dominus Carolus imperator, adhue in regio nomine constitutus, edictum fecit, ut nec ipse, nec filii eius, neque successores, huiusmodi res agere attentarent. Quod manu sua firmanit, cui plenitudinem habemus, et de quo capitulum excerptum in libro capitulorum eius, quicunque librum illum habet et legere voluerit, invenire valebit. Hanc etiam rela-tionem et in scripturis habemus, et quidam nostrum etiam vica voce dominum Ludovicum imperatorem patrem vestrum referre audicimus. Huius historiae mentio etiam est in vita B. Eucherii, episconi Aurelianensis, et B. Rigoberti, arreferre audicimus. Huius historiae mentio etiam est in vita B. Eucherii, episcopi Aurelianensis, et B. Rigoberti, ar-chiepiscopi Remensis. Qualis vero esset huiusmodi eccle-siasticorum bonorum divisio, quam Carolus Martellus in-duxit, Pipinus autem et Carolus imperator prohibuerunt, eodem libro I. Capitularium, ante capitulum istud 83., sic exponitur: Tempore Hadriani Papae, et Caroli M. impera-toris quando Paulinus episcopus tenuit vices apostolicae sedis, in Aquis fuit factum istud capitulum, propter hoc, quia laici homines solebant dividere episcopia et monasteria ad illorum apus, et non remansisset ulli episcopo, nec abbati, per abba-tissae, nisi tantum, ut velut canonici et monachi vicerent.

ib. — $\frac{1}{2}$) praedicta can. districtione fer.: Ivo. — et Edd. coll. o. omissa voce: can. — 274) corrigantur: Ed. Bas. = C. LIX. 275) Cap. I. A. 803. c. 1. — I. I. c. 77. — Ans. I. 5. c. 43 (37). — ita in Edd. coll. o. pr. Bas. — ∞) et ap. Ans. — 276) add.: pentus: orig. — Edd. coll. o. — 277) annovemus: Edd. coll. o. — 278) pa-tiantur: orig. — Edd. coll. o. — 277) ab. C. L.X. 279) hab. A. 633. — Burch. I. 3. c. 203. Ivo Decr. p. 3. c. 255. Abbo Flor. ap. Mab. Vet. anal. c. 35. — 280) desid. In Ed. Bas.

auferre, sed iuxta priorum²⁸¹) auctoritatem conciliorum²⁸²) tam de oblationibus quam de tributis²⁸³) ac frugibus ter-tiam consequantur²⁸⁴). Quod si amplius quippiam²⁸⁵) ab eis praesumtum exstiterit²⁸⁶), per concilium restauretur, appellantibus ^{*}aut^{*} ipsis conditoribus, aut certe propinquis oorum, si iam illi a saeculo discesserunt²⁸⁷).

C. LXI. Possessiones ecclesiae derelictas nulli sit alienandi licentia.

Item Symmachus Papa ad Caesarium fratrem, c. 1. 238)

Possessiones, quas unusquisque ecclesiae proprio 289) de-dit aut reliquit arbitrio, alienari 290) quibuslibet titulis atque 221) distractionibus, vel sub quocunque argumento non patimur, nisi forte aut clericis bonorum 292) meritorum, aut monasteriis religionis intuitu, aut certe peregrinis, si necessitas largiri suaserit; sic tamen, ut haec ipsa non perpetuo, sed temporaliter perfruantur.

Gratian. Sed illud Toletani concilii ita intelligendum est, ut episcopi praeter quartam vel tertiam, quae secundum locorum dicersitates eis debelur, nihil contingant. Unde in Concilio Leonis Papae IV. c. 26.

statutum est 293):

C. LXII. A clericis et piis locis ultra statuta Patrum oliquid episcopus non exigat.

Nulli episcoporum liceat a subiecto sacerdote, vel alio quolibet clerico, et piis locis dationes ultra statuta Patrum exigere, aut superposita 2^{94}) in angariis inferre. Sed quum optimus sit perspector 2^{95}), ita prospiciat 2^{96}), ut univer-sae sibi oves commissae a se maxime alantur, atque in necessitatibus adiuventur, non illicitis exactionibus 297) op primantur, quia Dominus pascere et docere nos docuit et omnibus ministrare, non terrenis lucris vel 298) avaritiis delectari.

C. LXIII. De reditibus ecclesiae quarta pars clericis est distribuenda.

Item Gregorius Leoni 299) Episcopo Catanensium †), lib. VII. epist. 8.

Ad hoc locorum gradus rationis ordo distinxit 300) et iudicia esse constituit, ut nec praepositi in opprimendos se frustra valeant occupare³⁺¹) subjectos, nec subjectis ite-rum contra suos praepositos effrenata sit resultandi licentia. Et infra: §. 1. Volumus igitur, ut quicquid ecclesiac tuae ex 302) reditu vel quolibet alio titulo fortassis accesserit, quartam 303) exinde portionem sine diminutione aliqua debeas segregare, atque eam secundum Dei timorem presbyteris, diaconis ac clero (ut tibi visum fuerit) discrete dividere.

C. LXIV. Episcopus turpis lucri gratia nihil a monachis vel clericis suis exigere debet.

Item ex VII. Synodu, c. 4. .) 304)

Praedicator veritatis 305) Paulus divinus apostolus, ac si

NOTATIONES

C. LXIV. s) Caput hoc antea citabatur ex VI. synodo. (Est autem in VII. ex versione Anastasii, ex qua nonnulla

bic sunt addita, denta, entendata. t) Excugitare: Verba graeca: δοίζομεν, μη ύλως αίσχοοχεοδως έπινοεισθαι επίσχοπον προφασιζόμενον προφάous is anaortais, anantir youror, sic clarius verterentur:

Quaest. 1. C. I.X. 281) priorem: Ed. Nor. – 282) desid. in Ed. Arg. Nor. – 283) decimis et tribulis: Burch. Ivo. – 284) con-sequentar: Ed. Bas. – 285) desid. ib. – 286) fuerit: ib. – Ivo. 287) decesserunt: Edd. coll. o. = C. I.XI. 288) ser. A. 502. – Ans. 1. 5. c. 47 (51). Polyc. 1. 3. t. 12. – 289) de prop.: Ed. Bas. – 290) altenare: Coll. Ilisp. – Edd. coll. o. pr. Luudd. II. III. – 291) aut: Edd. coll. o. = 292) Atoncum meritis: Coll. Hisp. – bon. pro meritis: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. = C. LXII. 2983) in cone. Eugenii II. hab. A. 826., et Leonis IV. hab. A. 853. – Ann. I. 6. c. 166 (171). Polyc. 1. 4. t. 81. – 294) supposita: Edd. coll. o. pr. Iugd. II. III. – 297) eractis dationibus: orig. – Ans. – 298) et: Edd. coll. o. = C. I.XIII. 299) Ep. 7. (scr. A. 598.) I. 8. Ed. Maur. – Ans. I. 5. c. 67 (65). Abbo Flor. c. 35. – †) Ep. Carthagi-nensi: Edd. coll. o. pr. Bas. – 300) distribuit: Edd. Bas. – 301) la-borare ret occ.: ib. – 302) red ex: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 303) ut quart.: ib. = C. I.XIV. 304) hab. A. 787. – interpr. Ana-stasiana. – Ans. I. 6. c. 167 (173). – in Ed. Bas. citatur ex syn. IX., in rell. ex VI. – 305) erclesiae: Edd. coll. c. – c. Act. c. 20. – 306) plenitudini (in graeco est: $\pi Angointari): Ans. – muil. ac. ple-$ nitudini: Edd. coll. o. – 307) add.: Ipsi scitis, quonians en, quae

canonem ponens Ephesiorum presbyteris, imo vero et omni sacratae multitudini 306), ita fiducialiter perhibuit: Argentum et aurum, aut vestem nullius concupivi 307). Umnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos, beatius existimans 103) dare quam accipere. Propter quod et nos edocti 30?) ab eo definimus 310), episcopum nullatenus turpis lucri gratia excogitare ') ad excusandas excusationes in peccatis expeters aurum vel argentum, aut aliam spein peccatis expetere aurum vel argentum, aut aliam spe-ciem ab episcopis³¹¹), vel clericis, vel monachis, qui sub ipso sunt. Ait enim Apostolus³¹²): **Iniqui regnum Dei* non possidebunt^{*}, nec³¹³) debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis. Et in fra: *Praecepit enim^{*} et Petrus apostolorum summus³¹⁴): Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, non coacte, sed spontance³¹⁵) secundum Deum, non turpis lucri gretia, *sed voluntarie^{*}, neque ut dominantes in cleris³¹⁶), sed forma facti gregis³¹⁷). Et quum apparuerit princeps pastorum, percipistis immarcescibilem³¹⁸) gloriao coronam. coroxam

Gratian. Illud autem, quod in fine capituli Symmachi ponitur: Haec ipsa non perpetuo, sed temporaliter per-fruantur, ad personales tantum possessiones, clericorum videlicet et pauperum, non ad monasteriales referendum est.

VII. Pars. §. 1. Quam vero sit grave apud Deum de-cimas, et oblationes, oc primitias sacerdotibus non solvere, auctoritate Hieronymi et Augustini apparet.

Ait namque Hieronymus in comment. ad c, 3. Malachiae:

C. LXV. Rezz apud Deum habetur qui decimas sacerdotibus non solcerit.

saceraoicous non soccerie. "Revertimini³¹⁹) ad me, et²²⁰) revertar ad vos, dicit Dominus exercituum; et dixistis, in quo revertemur⁴ Si affiget³²¹) homo Deum, quia vos configitis³²²) me, et dixistis, in quo configimus³²³) te[‡] in decimis et primitiis. In³²⁴) penuria vos maledicti estis, et me configitis³²⁵) gens tota." Nunc sequamur ordinem prophetiac²²⁶): "Quia mihi non reddidistis decimas et primitias, idcirco in farme et neuvria maledicti estis, et vos me supolantatis³²) fame et penuria maledicti estis, et vos me supplantatis ³²⁷), sive fraudatis, *atque privatis gens tota." Pro gente "), quae in Hebraico scribitur ', annum LXX. transtulequae in Heoraico scriotur [7]37], aunum LAA. transture-runt, $\xi ros pro \xi \partial y o s$, et est sensus⁴. Ecce annus exple-tus ³²⁸) est, et nihil in meos thesauros, sed in vestra hor-rea comportastis et pro decimis et primitiis, quae parva erant, si ³²⁹) a vobis ³³⁰) darentur, ubertatem possessio-num vestrarum et omnem frugum abundantiam perdidistis. Ut autem sciatis, me hoc ³³¹) irascente perfectum, quia fraudastis ³¹²) me parte mea, hortor vos atque commoneo, ut inferatis decimas in horrea ³³³), hoe est in thesauros temuli. et habeant sacerdoies atque Levitae, qui mihi minitempli, et habeant sacerdo!es atque Levitae, qui mihi mini-strant ³³⁴), cibos, et probate me, si non tautas pluvias effudero, ut cataractae cueli apertae esse credantur, et effundam vobis benedictionem usque ad abundantiam. Verbum effusionis nomen largitatis ostendit. Sed fieri potest, ut agros irrigantibus pluviis sit quidem fertilitas, verum aut 135) locusta, aut bruchus, aut aerugo, aut eruca de-

CORRECTORUM.

statuimus, ne ullo modo turpis lucri gratia in mentem veniat episcopo excusanti excusationes in peccatis poscere aurum, etc.

C. LXV. u) Pro gente: Hacc usque ad vers. Ecco annus, addita sunt ex B. Hieronymo ad sententiae integritatem.

mihi opus erant, et ils, qui mecum sunt, ministrarit manus ista: Edd. Ven. I. II. Par. Lugdd. — 308) existimantes: orig. — 309) docti: Edd. coll. o. — 310) diffniriums: eacd. pr. Bas. Par. Lugdd. — 311) desid. ap. Ans. — presbyleris: Edd. coll. o. — 312) 1 Cor. c. 6. v. 10. 2 Cor. c. 12. v. 14. — 313) Non: Ans., a quo verba proxime praecedentia partier absunt. — Edd. coll. o. — 314) Et apostotus Pe-irus: Ans. — Edd. coll. o. — cf. 1 Petr. c. 5. v. 2. — 315) spon-tanci: Ed. Bas. — spoule: Edd. rell. — 316) cloro: Edd. coll. o. Ans. — 317) add.: ex animo: Edd. Bas. Lugdd. — 318) immar-cessibilis: Edd. coll. o. — cf. 1 Petr. c. 5. v. 2. — 315) spon-tanci: Ed. Bas. — spoule: Edd. rell. — 316) cloro: Edd. coll. o. Ans. — 317) add.: ex animo: Edd. Bas. Lugdd. II. — 318) immar-cessibilis: Edd. coll. o. — C. LXV. 319) Malach. c. 3. v. 7. seqq. — 320) add.: ego: Edd. coll. o. — 321) affliget: Edd. Bas. — Bohm. — affligit: Edd. Par. Lugdd. III. III. — affligeret: Edd. rell. — 322) affli-gitis: Edd. Bas. — confligistis: Edd. Lugdd. I. II. — confligitis: Edd. rell. exc. Par. — 323) confliginus: Edd. coll. o. pr. Par. Lugd. III. -324 I fi in: Ed. Arg. — Ef ideo in: Edd. rell. — 325) confligi-tis: Edd. coll. o. pr. Par. Lugd. III. — 326) prophetae: Edd. coll. o. -327 supplantastis, defraudastis: eacd. — 328) transactus: Ed. Bas. — 329) w: Edd. coll. o. = 330) nobis: Ed. Bas. — 331) id: Edd. Bas. Lugdd. — S32) frautatis: Edd. Arg. Bas. — 333) add.: mea: Edd. coll. e. — 334) ministrent: Edd. Arg. Bas. — 335) teniad: Edd. Lugdd. II. III. — penief: Edd. rell.

.

struant, et labores hominum percent³¹⁶). Propterea jungit ³³⁷) et dicit: Et increpado pro vobis devorantem³³⁶), locustam videlicet, et reliqua, quae diximus, et non corrumpet fructum terrae vestrae. (Et infra:) §.1. Si quando fames, et penuria, et rerum omnium egestas opprihunt ³³⁹) mundum, sciamus, hoc ex Dei ira descendere, qui in pauperibus, si non accipiant elermosynam, fraudari se loquitur, et suas⁷) possessiones possumus decimas et primitias interpretari. §.2. Si quis doctus et eruditus legem Dei potest ceteros ³⁴⁰) erudire, non debet suae assignare prudentiae ingenioque quod possidet, sed gratias agat primum Deo, qui cuacta largitur, deinde sacerdotibus eius ac magistris ³⁴¹), a quibus doctus est. Si esim non egerit gratias, sed sibi ³⁴²) scientiam vendicaverit, in penuria maledicetur. Quod si intelligens largitorem Deum, et agens his gratias, per quos a Deo eruditus est, humiliaverit se, et in horreum Dei ³⁴³) intulerit cibos, hoc est scripturae "sanctae" alimenta in ecclesia populis ministraverit, statim aperientur super eum cataractae coeli, et effundetur pluvia spiritalis, et mandabit "Deus" nubibus suis, ut pluant super eum imbrem, et abundantia rerum omnium perfruetur.

C. LXVI. Quod decimae sacerdotibus sunt tradendae.

Item Augustinus serm. CCXIX. de tempore w)³⁴⁴). Decimae tributa sunt egentium animaram. Quod si decimas³⁴⁵) dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem ³⁴⁶) corporis et animae consequeris. Non igitur Dominus Deus praemium postulat, sed honorem. Deus enim noster, qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatus est recipere ³⁴⁷), non sibi, sed nobis sine dubio profuturam. Sed si tardius dare peccatum est, quanto ³⁴⁶) peius est non dedisse f De militia, de negotio, de artificio redde decimas. Quum enim decimas dando et terrena et coelestia possis praemia promereri, quare ³⁴⁹) pro avaritia duplici ³⁵⁰) benedictione fraudaris f Haec est enim Dei ³⁵⁰ iustissima consuetudo, ut si tu illi decimam non dederis, ⁴tu ad decimam revoceris. Dabis impio militi quod non vis dare bacerdoti. Benefacere semper Deus paratus est, sed hominum malitia prohibetur. Decimae enim ex debito requiruntur ³⁵¹), et qui cas dare noluerit ³⁵³) res alienas invasit. Et quanti pauperes in locis, ubi ipse habitat, illo decimas non dante fame mortui fuerint, tantorum fomicidiorum feus ante tribunal aeterni judicis apparebit, quia rem a Deo pauperibus delegatam suis usibus reservavit. Qui ergo sibi aut praemium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, reddat decimam; etiam de novem partibus studeat eleemosynam

C. LXVII. Se ipsum condemnat qui evangelizentibus necessaria subtrahit.

Item Hieronymus in comm. ad c. 3. epistolae ad Titum, in fine.

Apostolicis viris et evangelizatoribus Christi in necessariis usibus nolle tribuere, *sterilitatis* se ipsum est condemnare. Quod autem decimas episcoporum consensu monachis licits tribuantur B. Hieronymus Damaso Papae scribit,

dicens ×)³⁵⁵): C. LXVIII. Liberum est clericis decimas

monachis concedere.

Quoniam quicquid habent clerici pauperum est, et domus

NOTATIONES CORRECTORUM.

v) Et suas: In originali sic legitur: fraudari se loguitur et sua portione privari. Possumus decimas et prinitias etiam sic interpretari. Sed ob glossam non est mutatum. Alia vero quaedam emendata sunt.

Alia vero quaedam emendata sunt. C. LXVI. w) Caput hoc confectum est ex locis B. Augustini in serm. 219. (qui est primus dominicae XII. post festum Trinitatis), et serie verborum, et verbis ipsis saepe mutatis, eodemque modo apud Anselmum habetur. illorum omnibus debent esse communes, susceptioni peregrinorum et hospitum invigilare debent, maxime curandum est illis, ut de decimis et oblationibus coenobiis et xenodochiis qualem voluerint et potuerint sustentationem impendant. Liberum est enim monachis et spiritalibus viris Deum timentibus et colentibus decimas et oblationes cunctaque remedia concedere, et de iure suo in dominium illorum et usum transferre, nec tam in pauperibus paupertatem quam religionem attendere. §. 1. Quod autem beatitudo tua quaesivit, utrum usus decimarum et oblationum saecularibus provenire possit, novit vestra ³⁵⁶) sanctitas omnino non licere, protestantibus hoc ³⁵⁷) divinis auctoritatibus paternorum canonum. Quamobrem, si aliquando fuerint ab his male detenta, quae divini iuris esse noscumtur, et in usum transferint monachorum et servorum Del, episcopo tamen loci illius praebente consensum, constabunt eis omnia perpetua firmitate et stabilitate subnixa. §. 2. Clericos ³⁵⁸) autem illos convenit ecclesiae stipendiis sustentari, quibus parentum et propinquorum ³⁵⁹) nulla ³⁶⁰) suffragantur. Qui autem bonis parentum et opibus sustentari possunt, si quod pauperum est accipiut, sacrilegium profecto committunt ³⁶¹, et per abusionem talium iudicium sibi manducant et bibunt.

Gratian. De praediis autem, quae a colonis corum coluntur, sie definitum est in Moguntino concilio: Questi sunt praetorea etc. supra cad.

QUAESTIO IL

GRATIANUS.

I. Pars. De capellis vero, quae ab els possidentur, guod per eorum institutionem a sacerdotibus sint gubernandae, loannes Papa probat, scribens Isaac Syracusane Episcopo⁴)¹):

C. I. Presbyteri in monasteriorum ecclesiis per abbates instituantur.

Visis literis caritatis vestrae, quibus satis perpenditur, quanto studio huic sanctae sedi reverentiam exhibetis, non modice gavisi sumus. Nunc itaque super ea, quae consuluistis, ut carissimo fratri benigne discretum consilium damus. Delegavit enim nobis pia mansuetudo vestra, utrum ecclesiae pro²) quiete monachorum a sanctis conciliis catholicisque episcopis eis traditae per sacerdotes ab eis ordinatos et investitos debeant institui. Addidit quoque fraternitas tua, litem et seditionem inter clericos monachosque ex hac causa non modicam esse ortam; quod instigatione versuti hostis esse factum³) nemo ambigat. Habet enim mille nocendi modos, nec ignoramus astutias⁴) eius. Conatur namque a principio ruinae suae unitatem ecclesiae rescindere, caritatem vulnerare, sanctorum operum dulcedinem invidiae felle inficere, et omnibus modis humanum genus evertere⁵) et perturbare. Dolet enim sutis et erubescit caritatem, quam in coelo nequivit habere, homines constantes ex lutea materia tenere in terra. Unde oportet (quantum fragilitati nostrae conceditur) ut omnes aditus nocendi eius versutiae "diligentissime" muniamus, ne mors ingrediatur per portas nostras. § 1. Consilio⁶) itaque multorum fratum diligenter exquisito decrevinus⁷, ut amodo ecclesiae monachis traditae per suos sacerdotes instituantur. Divinae enim leges habeat et sacculares, ut

C. LXVIII. x) Supra etiam 1. q. 2. Clericos. pars huius capitis citatur ex B. Hieronymo, in cuius, quae exstant, scriptis nihil huiusmodi inventum est.

Quaest. II. C. I. a) Caput hoc est cum aliis, quae ex antiquo codice monasterii Populeti sunt habita, ex cuius codicis exemplo et vetustis Gratiani aliqua sunt emendata.

vadunt: Ans. — Edd. coll. o. — 354) facere: Ed. Bas. = C. LXVIII. 355) Caput incertum. — 356) tua: Ed. Bas. — 357) add.: omnibus: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 356) C. 1. q. 2. c. 6. — 359) amicocorum: Edd. coll. o. pr. Bas. — 360) add.: stipendia: Edd. coll. o. pr. Arg. — 361) incurrunt el committunt: Edd. coll. o.

Quaest. II. C. I. 1) Caput apocryphum ex omnium fere interpretum sententia. — 2) quae pro — traditae start: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 3) fieri: Edd. coll. o. — 4) astutiam: eaed. — 5) pervertere: Ed. Bas. — 6) concilio: Edd. Bas. Lugd. I. — 7) decorminus: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. 43

Quaest. I. C. LXV. 396) rastabunt: Edd. coll. 0. — 337) subimmgil: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — adiungit: Edd. rell. — 338) derorantes locustas: Edd. coll. 0. — 339) opprimit: eaed. — 340) alios: eaed. — 341) ministris: eaed. — 342) Det: Ed. Bas. — 343) Domini: ib. == C. LXVI. 344) Sermo non satis certae auctoritatis ex sententia Maurinorum. — Ans. 1. 5. c. 34. — 345) decimam: Edd. coll. 0. — 346) satutem: Ed. Bas. — 347) acctpere: Ans. — 348) quanto magis peius — peccutum: Ans. et Edd. coll. 0. pr. Bas., in qua vox: peius abest. — 349) desid. ap. Ans. et in Edd. Arg. Bas. — 360) duplicem benedictionen fraudus: Ans. — Ed. Bas. — 351) Domini: Ed. Bas. — 352) exquiruntur: ib. — 353) noluerint — in-

cuius est possessio eius fiat institutio, et si in dando quod maius est facilis fuit caritas, sit facilior in concedendo quod minus est sancta largitas. Maius enim fuit possessio-nem dare quam sit investituram concedere. Quomodo posreddentur, ubi quod suum est per alterum datur, et, quum voluerit, aufertur ! Humani moris est illum vereri, cuius judicio et voluntate nunc erigitur, nunc deprimitur. Unde fit, ut in partem episcopi ad serviendum sacerdos proclivior flat, et sic episcopus quod sancte et religiose dederat quadam simulata auctoritate ad se trahat. Sic itaque priquaumi simulata auctoritate au se tranat. Sie itaque pri-vatur mercede, quam consecuturus⁹) fuerat, tum quia ficta caritate aufert quod dederat, tum quia pravorum sa-cerdotum discordias, et scissuras amantium, "lites et dis-sensiones inter episcopos seminantium", verbis nimis factus credulus, quod prius fucate moliebatur lucrari post¹⁰) de-tecta fraude constur quadam usuratione et tota di distecta fraude conatur quadam usurpatione en toto auferre. Quorum avertentes !') calliditates et hostis versuti suasiones, deinceps omnibus 12) licentiam monachis damus suarum ecclesiarum investitores fieri, ita tamen, ut iudicio 13) synodi, si contra sacerdotium agere praesumseriat, mul-etentur, et felici mucrone epîscopi 14) sacerdotum piacula resecentur.

II. Pars. Gratian. Hac auctoritate menachis concedir investitura suarum ecclesiarum. Sed videtur contraire Urbanus Papa II., dicens b) 15):

C. II. PALEA.

Admonemus stque praecipimus, ut decimas omnino dari 16) "Admonemus stque praecipinus, ut decimas eminio dari ") Deo non negligatur "), quas ipse Deus dari ") constituit, quia timendum est, ut quisquis ") Deo debitum suum subtrahit 20), ne forte Deus per 21) peccatum suum auferat ei necessaria sua. "

C. III. De codem. PALEA.

Item Nicolaus Papa II. epist. unica, c. 5.22)

"Practipinus, ut decimae²³) et primitiae, seu oblatio-mes²⁴) vivorum et mortuorum ecclesiis²⁵) Dei fideliter reddantur a laicis, et ut²⁶) in dispositione episcoporum sint²⁷). Quas qui retinuerint²⁶), a sanctae *ecclesiae* communione separentur. "

C. IV. De eodem. PALEA. Item Leo Papa 29).

"Nullus decimas ad alium pertinentes accipiat."

C. V. PALEA.

Item Ambrosius sermone I. de Quadragesima e) 30). "Nam qui.Deo non vult reddere decimas, quas retinuit³¹), et homini non studet reddere quod iniuste "ab eo" abstu-lit, non timet adhuc Deum, et ignorat quid ³) sit vera poenitentia veraque confessio. Iste talis "homo" non potest veram ³) facere eleemosynam. "

b) Post haec verba in exemplaribus, in quibus non sunt Paleae, sequitur c. Sane. In quatuor autem his inter-positis Paleis nihil de monachis agitur, et haec prior est in concilio Moguntino I. c. 38., et sententia repetitur in I. c. 10. et in III. c. 17. C. V. c) Habetur in sermone I. de Quadragesima,

euius initium Erce nune, qui cum aliis B. Ambrosii nomen non praeferentibus servatur in bibliotheca Vaticana, ac

monasterii Mediolanensis eiusdem B. Ambrosii. Quaest. V. a) Videtur contra ordinis rationem, ut inter secundam et tertiam quaestionem quinta sit posita. Et in omnibus antiquis exemplaribus, exceptis duobus per-vetustis, in secunda quaestione sunt omnes hi canones, quibus constat quinta quaestio; deinceps seguitur tertia et

.

C. VI. Abbates absque episcopi consilio in parochialibus ecclesiis presbyteros non ordinent. Item Urbanus II.34).

Sane quia monachorum quidam episcopis ius suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus ecclesiis, quas tenent, absque episcoporum consilio 35) presbyteros collocent, ausque episcoporum consino of presoveros cono-cent, sed episcopi parochiae curam cum abbatum consensu sacerdoti committant, ut einsmodi sacerdotes de populi quidem cura episcopis rationem reddant, abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant, et sic sua cuique jura serventur. Idem: §. 1. In parochialibus ecclesiis presbyteri per epi-scopos instituantur 36), qui eis respondeant de animarum cura, et his, quae ad episcopum pertinent.

C. VII. Quorumcunque monachorum ecclesiae episcoporum subdantur regimini. Item ex Concilio apud Faventiam habito 37).

Statuendum nobis³⁸) est, quatenus ecclesiae quorumcun-que monachorum in singulis parochiis sitae episcoporum, ut decet, divinitus subdantur regimini, eisque debita obsequia exhibeant.

Gratian. Ecce Urbanus Papa prohibet investituras paro-chialium ecelesiarum per monachos fieri, quas Ioannes Papa eis concessit. Sed illud Ioannis Papae intelligendum est de illis copellis, quae cum omni iure suo ab episcopis monachis conceduntur. Istud autem Urbani intelligitur de illis, quas abbates in propriis praediis aedificant in villis vel in castcilis suis.

QUAESTIO V..) GRATIANUS.

Tales, etsi ius territorii habcant, tamen potestatem guber-nandi populum, et spiritualia ministrandi non habent. Quod etiam de episcopo intelligendum est. copo intelligendum est. Unde Nicolaus Papa ait b) 1):

C. I. Episcopus, qui in alterius dioecesi ecclesiam aedificat, eins consecrationem sibi vendicare non valet.

Si quis episcoporum in alienae civitatis territorio pro quacunque suorum opportunitate ecclesiam ardificare disponit, non praesumat dedicationem facere, quae illius est, in cuius territorio ecclesia assurgit. Aedificatori vero episcopo haec gratia reservetur, ut quos desiderat clericos in re sua ordinari, ipsos ordinet is, cuius territorium est, vel si ordinati iam sunt, ipsos ²) habere acquiescat, et omnis ec-clesiae ipsios gubernatio ad eum, in cuius civitatis territorio ecclesia surrexit '), pertinebit.

C. II. Basilicae noviter conditae ad episcopum pertinent,

cuius conventus esse constiterit.

Item ex Concilio Toletano IV., c. 34. c) 4) Possessio territorii conventum non adimit, ideoque basi-

NOTATIONES CORRECTORUM.

quarta cum suis capitulis, ut in vulgatis codicibus; tum verba Gratiani, quae in vulgatis habentur initio sextae quaestionis, et c. Consuetudo faciunt quintam quaestionem, reliqua vero sextam. Verum hanc, quae nunc tractatur, esse quintam quaestionem, ex propositione initio causae facta perspicuum est. Et potuit Gratianus ideo ordinem nunc mutare, quia argumentum quintae quaestionis valde coniuactum est iis, quae in fine secundae allata erant. Quam ob causam, ac praeterea ob auctoritatem illorum duorum codicum, et receptum usum citandi hos canones sub quinta quaestione, visum est nihil esse mutandum. C. l. b) Anselmus citat ex Arausico, in cuius 10. cap.

fere idem légitur.

C. II. c) Canon 34. concilii IV. Toletani sic habet : Si-

stribuendae: Edd. coll. 0. – 28) tenuerit, a sancta comm. priretur aut (ret: Ed. Bas.) separetur: Edd. coll. 0. = C. IV. 29) Hace le-guntur in admonitione synodali, quae Burchardo praemissa legitur, n. 45. = C. V. 30) Abiudicavere hunc serm. a S. Ambrosio Mau-rini. – 31) tenuit: Edd. coll. 0. – 32) quae: eaed. – 33) bo-nam: orig. – Ed. Arg. = C. VI. 34) c. 4. conc. Charomont. hab. A. 1095. – Ans. in fine 1.8. – 35) concidio: Ed. Bas. – 36) con-stituantur: ib. = C. VII. 37) Caput incertum, ad conc. Placentinum, sub Urbano II. hab., fortassis referendum. – 38) desid. in Ed. Bas. Q u a e st. V. C. I. 1) c. 10. conc. Araus. hab. A. 441, in com-pendium redactus. – ap. Ans. 1. 5. c. 9. unde citant Corr., non est repertus. – 2) episcopos: Ed. Bas. – 3) surrecerit: ib. = C. II. 4) hab. A. 633, – Burch. I. 3. c. 147. Ivo Decr. p. 3. c. 212. – cf. infra q. 3. c. 3.

infra q. S. c. S.

Quaest. II. C. I. 8) cognoscerentur — redderentur: Edd.

 Arg. Nor. Ven. I. — 9) consecutus: Edd. coll. 0. — 10) posteu:

 Ed. Bas. — 11) advertentes: Edd. coll. 0. — 12) omnino: ened. —

 13) in iud.: Ed. Bas. — 14) thesid. ib. = C. II. 15) c. 38. conc.

 Mog. hab. A. 813. — Cap. I. 5. c. 154. — Burch. I. 3. c. 131. Ivo

 Pau. I. 2. c. 57. Decr. p. 3. c. 197. — 16) dure: Burch. Ivo Decr.

 — Edd. coll. 0. — 17) negligant: Edd. coll. 0. — 18) dure: Ivo

 Pan. . Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. — 19) qui: Edd. coll. 0. pr.

 Bas. — 20) non reddidit: Ed. Bas. — subtraxerit: Ivo Pan. — 21)

 propter dibitum suum: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — in rell. simpliciter: ne auferat et necessaria. = C. III. 22) hab. A. 1059. — Aus.

 m fnn. 1. 8. — cf. D. 33. c. 6, §. fn. — 23) et dec.: Edd. coll. 0. pr.

 Bas. Lugdd. II. III. — 24) add.: quaecunque: Edd. coll. 0. — 25) et eccl.: Ed. Bas. — 26) non: ib. — 27) add.: secundum canones di

llcae, quas nove⁵) conditae fuerint, ad eum proculdubio pertinebunt episcopum, cuius conventus esse constiterit,

677

C. III. Aedificatori episcopo in dioecesi alterius ecclesiam consecrare non licet. Item Gregorius lib. XI. epist. 19. ad Ioannem

Subdiaconum 6).

Lator praesentium Ioannes, frater et coëpiscopus noster 4), indicavit nobis, quod quidam Exsuperantius episcopus ausu temerario in dioecesi ipsius oratorium construxerit, idgue ?) sine praecepti auctoritate contra morem praesum-serit dedicare, missasque illic *publicas* 8) celebrare non metnit. Quam rem cum summa te ?) celeritate ac distri-ctione convenit emendare, nec ulterius tale aliquid attentare permittas.

Gratian. Qued de inre ordinandi, non possidendi intelli-gendum est. His auctoritatibus facile perpendi potest, quod sive abbates sive episcopi in suis castellis vel villis ecclesias acdificaverint, non ideo episcopo, in cuius dioeccsi fuerint, conventus adimitur, et ideo sacerdotes, iuxta illud Urbani et Nicolai, in eis non nisi per episcopos, cum consensu tamen et electione aedificantium, ordinari possunt.

QUAESTIO IIL GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem praescriptione temperis omnia iura tollantur, probatur auctoritate Chalcedonensis Concilii, et Gelasii Papae, et Toletani Concilii. Prima est hace =) 1):

C. I. Rusticanae parochiae apud episcopos, qui eas possident, triginta annis sine violentia permaneant immobiles.

Per singulas ecclesias b)²) parochias rusticanas, "sive in possessionibus" c), manere³) immobiles apud eos, qui eas retinent⁴), episcopos decernimus³), et maxime si⁶) sine violentia eas "iam" per triginta annos "tenentes" guberna-verunt⁷). Si vero³) intra triginta annos facta fuerit "aut fiat" de his dubitatio⁹), liceas eis, qui se dixerint laesos pronter eas ¹⁰), movere anud suvodum ornovincia certamen. propter eas 10), movere apud synodum provinciae certamen.

C. II. Triginta annis ab episcopis possessae immebiles

permaneant diocceses. Item Gelasius epist. II. ad Sieulos, c. 1.¹¹)

Praesulum nostrorum auctoritas emanavit, ut facultates

NOTATIONES.

cut dioecesim alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii conventum non adimit, etc. ut infr. ead. q. 3. Sicut dioscesim. C. III. d) Noster: Hoc loco in epistola ipsa interiiciuntur mulía.

Sicuntur muita. Quaest. III. C. I. a) Caput hoc est ex prisca ver-sione, quae est in collectione Isidori, atque ex ea, cum duabus Vaticanis eiusdem collectionis codicibus collata, est emendatum.

b) Ecclesias: Apud Balsamonem in codicibus manu-scriptis legitur: χαθ' έχάστην έπαιχίαν, id est: is unaquague provincia. Sed in graeco canone vulgato: zad' Exacting Ex $x\lambda n\sigma(\alpha v)$

c) Sive in possessionibus: Graece est: appointzàς παφοικίας, η τώς έγχωρίους; id est: parochias, quae in ruribus, aut quae in vicis et pagis sunt. C. III. d) Territorii: In vulgatis sequebatur: pos-

sessio, quae abest a vetustis, a Burchardo et Panormia, et codicibus conciliorum impressis et manuscriptis.

e) Non adimit: Sic in editionibus conciliorum Coiniensibus, et codice regio, et vetustis Gratiani exempla-ribus, et in Panormia. Verum in duabus editionibus con-ciliorum Parisiensibus, et apud Ivonem habetur: non amit-tit, et in duobus codicibus Vaticanis, et apud Burchardum: non admittit.

ecclesiae episcopi ad regendum habeant potestatem, ita tamen, ut viduarum, pupillorum tauent potentiern, ta tamen, ut viduarum, pupillorum atque pauperum, mec-non et clericorum stipendia distribuere debeant. Hoc eis etiam¹²) statuimus dari, quod hactenus decretum est; re-liquum sibi episcopi vendicent, ut ¹³), sicut antea diximus, nquum sioi episcopi vendicent, ut ¹³), sicut antea diximus, peregrinorum atque captivorum largitores esse possint. *Idem ibid. c.* 2. ¹⁴): §. 1. Illud etiam annecti placuit, ut si, quod absit, facultates ecclesiae, nec non dioeceses ¹⁵) ab aliquibus possidentur episcopis, iure sibi vendicent quod tricennalis lex conclusit, quia et filiorum nostrorum prin-cipum ita emanavit auctoritas ¹⁶).

C. III. Territorii possessio conventum non adimit.

Item ex Concilio Toletano IV., c. 34. 47) Sicut dioecesim alienam tricennalis possessio tollit, ita territoriid) conventum non adimit .).

C. IV. Tricennalis possessio intra unam provinciam servari debet.

Item ex eodem, c. 33.18)

Quicunque episcopus alterius episcopi dioecesim per tri-ginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quanvisf) secundum ius legis eius non videatur esse dioecesis. admittenda 19) non est contra eum actio reposcendi. Sed hoc intra unam provinciams), extra vero nullo modo, ne, dum dioecesis defenditur, provinciarum termini confundantur. 11. Pars. Gratian. Eccs his auctoritatibus probatur,

quod possessionis et gubernationis iura praescriptione tollantur. Sed idem Gelasius contra testatur, scribens Maximo et Eusebio Episcopis²⁰):

C. V. Status parochiarum nec praesumtione, nec temporis praescriptione mulari polest.

Licet in ²¹) regulis contineatur antiquis, parochias unicui-que ecclesiae pristina dispositione deputatas nulla posse ratione convelli, ne per consuetudinem pessimam, exempli mali temeritate crescente, universalis ²²) confusio nasceretur: tamen etiam decretis nostris ante non multum temporis destinatis omnia iussimus, quae taliter fuerant in-vasa, restitui. Sed quia temeritas pervadentium legem sibi posse putat generari, si sceleri suo pertinaciam retentionis adiungat, ea, quae inter fratrem et coëpiscopum nostrum Constantinum, Anuscanae^b)²³) ecclesiae sacerdotem, et

CORRECTORUM.

C. IV. f) Quamvis: In concilio impresso cum manuscriptis collato legitur: Quia sceundum ius legis eius videtur esse dioecesis, admittenda non est etc.*). Ivo autem in tertia parte etiam clarius post vers. Possederit, sic habet: eam tenent, quia secundum ius legis eius videtur **) esse dioeresis et admittenda non est, etc. Burchardus autem: quamris secundum ius legis eius videtur esse dioecesis. In Panormia vero quemadmodum apud Gratianum.

g) Provinciam: Auctor glossae interpretatur: id est dioecceim, et in variis conciliorum editionibus, et duobus codicibus Vaticanis legitur : parochiam ***), qua voce saepe dioecesis significatur, ut in canone Aposto orum 14.: Episcopo non licet alienam parochiam propria relicta pervadere, et in conc. Antiocheno c. 21. vocem $\pi agooxdaç$ alii verterunt parochiam, alii dioecesim, omninoque in Toletanis hae vo-ces confunduntur, ut Toletano 3. c. 20., et Toletano 4. c. 32. et 35., et Bracarensi 2. c. 2. Et in huius capitis initio vox: dioecesis, partem quandam, id est parochiam, significat. Verum in codice conciliorum Lucensi regio, es vetustis exemplaribus Gratiani, et Panormia, et apud Ívenem p. 5. in margine est: provinciam.

C. V. h) Anuscanae: In vetustis codicibus varie legitur, id est: Canuscanae, Camuscanae, Tamiscanae.

c. 147. — 12) desid. in Coll. Hisp. et Iv. Decr. et Ed. Bas. — 13) ut non: Ed. Bas. — 14) Gelasius II.: Edd. coll. o. pr. Bas. — cf. C. 13. q. 2. c. 1. — 15) et dioeceses, quae: Coll. Hisp. — 16) add.: etc.: Ed. Bas. = C. 111. 17) hab. A. 633. — cf. supra q. 5. c. 2. = C. IV. 18) Burch. I. 1. c. 67. Ivo Pan. I. 2. c. 67. Decr. p. 3. c. 33. p. 5. c. 175. Polyc. I. 3. t. 12. — *) quia — iam videtur: Coll. Hisp. — ϕ ?) indicatur: Ivo p. 5. — 19) add.: tamen: Edd. coll. o. — Böhm. — $\phi \phi \phi$) ita Burch. Ivo. == C. V. 20) Ep. non satis certae epochae. — Ivo Decr. p. 3. c. 97. Austini Collectan. apud Canisium t. 3. — 21) desid. in Coll. citt. — 22) ubique unio: Coll. citt. — 23) Camiscanae: ib. — Ed. Bas. — Canustanae: Ed. Arg. — Cami-sanae: Ed. Lugd. I. — Canuscanae: Ed. rell. pr. Par. — legendum exee videtur cum Berardo: Asculanae: 43. *

43 *

Quaest. V. C. II. 5) norae: Coll. Hisp. – Coll. citt. – Edd. Coll. o. – Bohm. = C. III. 6) Ep. 17. (scr. A. 603.) 1. 13. Ed. Maur. – Ans. I. 5. c. 37 (28). Polyc. I. 1. t. 13. – 7) illudque: Ed. Bas. – ipsumque: Edd. rell. – 8) desid. ap. Ans. – 9) desid. in Edd. coll. o. pr. Ven. II. Quaest. III. C. I. 1) hab. A. 451. – Ivo Pan. I. 2. c. 64. Decr. p. 3. c. 106. – Burch. I. 3. c. 148. (ex Dion.) Polyc. I. 3. t. 12. – 2) add.: provinciarum: Edd. Arg. Nor. – 3) permanere: Coll. Hisp. – Edd. coll. o. – 4) levent: ead. – eaed. – 5) decrerinus: Ivo Decr. – Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – desid. ap. Iv. Pan. – 6) qui: Coll. Hisp. – 7) guberuarerini: 10. – 8) add.: elian: ib. – 9) al-lercalo: ivo (ex Dion.). – 10) propterea: Edd. coll. o. = \mathbf{x} C. II. 11) wcr. A. 494. – cf. tamen ad C. 13. q. 2. c. 1. – Ivo Decc. p. 3.

inter nuncios²⁴) directos ab Anconitano pontifice²⁵) decreinter nuncios^{2*}) directos ab Anconitano pontifice²⁵) decre-vimus, per vos impleri cupimus, tunc formam in ceteris²⁶) cognitionibus, quae sit sequenda, perscripsimus. Nulla[†]) igitur praesuntione statum parochiarum, qui perpetuae aetatis²⁷) firmitate duravit²⁵), patimur immutari, quia nec negligentia pontificis²⁹), nec temporalis objectio³⁰) (quae per incuriam forte generatur), neque ignavia faciente consensus adhibitus, nec subrepente³¹) supplicatione³² praeceptio divellere potest semel dioecesim constitutam, ex qua semper ad regenerationem atque consignationem ³³) plebs devota³⁴) convenit³⁵). Territorium³) etiam non fa-cere dioecesim, olins noscitur ordinatum. Gratian. Hoc multipliciter distinguitur. Sunt guaedam

dioeceses, quae certis limitibus distinctae sunt; hae nullo modo praescribi possunt. Aliae vero, quae non sunt certis limitibus distinctae, et de quibus certa definitio non olim praecessit, praescriptione tolluntur.

Unde Innocentius Papa k) 36):

C. VI. Limitis possessio praescribi non potest.

Inter memoratos fratres nostros, Fulgentium Astigita-num³⁷) et Honorium Cordubensem episcopos, discussio agitata est propter parochiam basilicae cuiusdam³⁸), quam agitata est propter parochiam basilicae cuiusdam ^{3*}), quam horum alter Cellanensem ¹), alter Regiensem ^{3*}) asseruit. Et quia inter utrasque partes hactenus limitis actio est ventilata ⁴0), cuius quanvis ⁴¹) vetusta retentio nullum iuris praeiudicium affert ⁴²), ideo ⁴³), ne in dubium ultra inter eos nostra devocaretur ⁴⁴) sententia, prolatis canoni-bus synodalia decreta perlecta sunt. Quorum auctoritas praemonet, ita oportere inhiberi cupiditatem, ut ne quis terminos plicance usumet, ob hor planuit inter plicance para terminos alienos usurpet; ob hoc placuit inter alternas partes inspectores⁴³) viros mittendos, ita ut dioeceais=) pos-sidentis (si tamen basilicam veris⁴⁶) signis limes praefiaidentis (si tamen basilicam veris⁴) signis limes praefi- xus^{47}) monstraverit) ecclesiae, cuius est ius retentionis⁴⁸), sit aeternum dominium. Quod si limes legitimus eandem basilicam non concludit⁴⁹), et⁵⁰) tam longi temporis pro-batur obiecta praescriptio, appellatio praesentis⁵¹) episcopi non valebit, quia illi tricennalis obiectio silentium impo-nit⁵²). Hoc enim⁺⁺⁺) et saecularium principum edicta praecipiunt, et praesulum Romanorum decrevit auctoritas. Sin vero intra metas tricennalis temporis extra alienos termines basilicae iniusta retentio reperitur, repetentis epi-scopi iuri sine mora restituetur ⁵³).

C. VII. Spatia, quae definita fuerint, tempore praescribi non possunt.

Item Gelasius Papa Iusto Episcope 54).

Dilectio tua studeat, quaesita omnium fideliter rerum ve-ritate, ut si de spatiis, de quibus memoratur orta conten- Si sacerdotes 6) vel ministri, dum gubernacula ecclesia-

NOTATIONES CORRECTORUM.

i) Territorium: Haec referuntur etiam ab Anselmo, licet non ab lvone.

C. VI. k) Caput hoc exstat in concilio Hispalensi 2. c. 2., et ex éo Burchardus citat.

l) Cellanensem: In concilio impresso ac manuscri-pto legitur: *Cellicensem**), et Plinius I. 3. c. 1. inter op-pida conventus Hispalensis numerat Celticam.

m) Ita ut divecesis: In conciliorum editionibus, et duobus codicibus Vaticanis legitur: ita ut, si in dioecesi possidentis sitam basilicam veteribus signis limes praevisus, (al. pervisus) monstraverit, eccleside, etc. Itemque in codice Lucensi regio, nisi quod loco dictionis: praevisus, habetur: praefixus **).

praefixus **). C. VIII. n) Quod hic tribultur Gelasio habetur in syn-odo VIII., habita ab Iladriano II., c. 18., et ex ea citatur

tio, definitio dudum 55) certa processerit, intemerata sertio, definitio dudum ") certa processerit, nucemerata ser-vetur; alioqui, si nihil unquam constiterit terminatum, tunc de praescriptione temporum, si qua pars confidit ⁵⁰), praebeat sacramentum, ut ⁵⁷) tamen de iis, quae hactenus possedisse probatur ⁵⁸), iusiurandum sinatur offerre. III. l'ars. Gratian. Potest etiam aliter distingui. Quae

guisque sua auctoritate usurpat, quia nullo titulo possidere incipit, praeseribere non potest, et in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gelasti: Temporalis obiectio, quae per incuriam forte generatur, non potest divellere dioecesim semel constitutam. Intelligendum est, si nullo titulo, sod sola usurpatione cam possidere coepit. Si vero iudicis ancto-ritate, et privilegiorum longa consuctudine possidere coepert, tunc temporalis obiectio actori silentium imponit.

Unde Gelasius Papa ait ") 59):

C. VIII, Debent privilegia XXX. annis possessa immobiliter observari.

Placuit huic sanctae magnaeque synodo, ut res et ") privilegia, quae Dei ecclesiis ex longa consuetudine perti-nent, et sive a divae recordationis imperatoribus, sive ab nent, et sive à divae recordationis imperatoribus, sive ab aliis Dei cultoribus in scriptis donata, et ab eis per annos XXX. possessa sunt, nequaquam a potestate praesulum eorum ⁶¹) quaecunque persona saecularis ⁶³) per potesta-tem subtrahat, aut per argumenta quaelibet auferat; sed sint omnia in potestate ac iussu ⁶³) praesulis ecclesiae, quaecunque intra XXX. annorum spatium ab ecclesias pos-sessa fuisse noscuntur. Outiculis error according in cosessa fuisse noscuntur. Quisquis ergo saecularium •) con-tra praesentem definitionem egerit, tanquam sacrilegus iudicetur, et donec se correzerit, et ecclesiae propria privilegia seu res restituerit, anathema sit.

Idem Episcopis Dardaniae inter cetera inquit P) 64):

C. IX. Repeti non possunt quae XXX. annis quiete possidentur.

Post quingentos annos constituta Christi quosdam audio velle subvertere, quum XXX. annorum lex hominum non possit abrumpi.

IV. Pars. Gratian. Item si de rebus ecclesiae contreversia mota est, et definitio subsecuta, etsi iniusta sit, tamen quia moia est, et definites subscriut, est inizita tit, tamén quia non sua, sed definientis aucloritate possidere coepit, tri-cennalis praescriptio petitori silentium imponit, ila tamen, nl supputatio praescriptionis non a tempore definitionis, sed a decessu definientis exordium sumat.

Unde in Toletano Concilio IX. c. 8. statutum est 65):

C. X. Vita irrite disponentis non poterit pertinere ad tri-

apud Anselmum et Polycarpum. Sed manuscripti codices Gratiani concordant cum vulgatis.

o) Saecularium: In vulgatis legebatur: Quisquis ergo clericorum vel saecularium. Sed abşunt illae duae voces: clericorum vel, ab aliquot vetustis, et ab ipso concilio ma-nuscripto ***). In concilio impresso legitur: Qui contra fecerit ut sacrilegus iudicetur, et donec talla privilegia etc.

C. IX. p) Caput hoc non legitur in epistola Gelasii, quae exstat, ad episcopos per Dardaniam. Nicolaus I. in epistola ad episcopos Galliae, cuius initium est: Quamvis singularum, nuper, ut dictum est, impressa in appen-dice bibliothecae, citat ex epistola Gelasii ad orientales. Deusdedit Cardinalis et Anselmus absolute Gelasium citant +++).

coll. o. - 48) iusta retentio: Coll. Hisp. - 49) concludet: ib. -conclusit: Ed. Arg. - 50) sed: Coll. Hisp. - 51) repetentis: ib. - 58) ponit: ib. - +) eitam: Burch. Ivo. - Edd. coll. o. - 53) restituatur: Ed. Bas. = C. VII. 54) Ep. non satis certi temporis. - Ivo Pan. I. 2. c. 69. Decr. p. 3. c. 135. p. 6. c. 105. - 55) iam-dutum: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 56) diskiet: Ivo p. 3. - fidit: p. 6. - si qua pars fidel praeb. sacr.: Panorm. - 57) ita tamen, u: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 56) diskiet: Ivo p. 3. - fidit: p. 6. - si qua pars fidel praeb. sacr.: Panorm. - 57) ita tamen, u: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 56) diskiet: Ivo pecr. p. 6. - Edd. coll. o. = C. VIII. 59) Imo ex synodo VIII. hab. A. 869. - Coll. ir. p. p. i. t. 46. c. 23. Ans. I. 4. c. 20 (31). Polyc. I. 3. t. 12. -60) vet: Edd. coll. o. - 61) desit. in orig. - 63) singularis: Ed. Bas. - 63) uu: Ans. - 266) et Ans. = C. IX. 64) Imo Fellx III. tractatu contra Acacium. - Ans. I. 4. c. 27. Deusded. p. 1. -+;+; f Gelasius Epp. per Dardanian: Ans. mscr. coll. = C. X. 65) hab. A. 655. - 66) sacerdos vel minister, et sic deinceps: Coll. Hisp.

Quaest. III. C. V. 24) inter nunc.: desid. in Coll. citt. – 25) episcopo: Ed. Bas. – 26) certis: ib. – †) Ans. 1.5. c. 15 (16). 27) perpetuidatis: Ed. Bas. – 28) duraverti: Ed. Bas. Lugdd. II. III. – 29) pontificum: ead. – 30) ablectio: Ans. – 31) subri-pieute: Ans. – Ed. Bas. – 32) replicatione: Ed. Ven. II. – 33) add. cpiscopi: Edd. coll. 0. – 34) devote: Ed. Bas. – 35) convenenti: ib. – consistit: Ans. = C. VI. 36) c. 2. conc. Hisp. hab. A. 619. – Burch. I. 1. c. 69. Ivo Decr. p. 3. c. 99. Polyc. I. 6. t. 10. – 37) Astigianensem: Ed. Bas. – 38) desid. in Coll. Hisp. – 4) ita in Coll. Hisp. – Cellacens.: Ed. Bas. – Callacens.: Ed. Arg. – 39) Reginensem: Ed. coll. 0. – Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – 40) vin-dicata: Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – 41) quameris sit – nutlum ta-smen: Edd. coll. 0. – Böhm. – 42) afferet: Ed. Bas. – Burch. – dferret: Ed. Arg. – Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – 43) ideoque: Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – Edd. coll. 0. – 44) recoc.: Böhm. – 45) impe-ctionis: Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – 43) ideoque: Coll. Hisp.

rum administrare videntur, contra Patrum sanctissimas sanctiones ⁶⁷) de rebus ecclesiae definisse aliqua ⁶⁶) dignoscuntur, non ex die, quo talia scribendo decreverunt, sed ex quo talia moriendo definita reliquerunt, supputationis erde substabit. Nunquam enim 1) poterit ad tricennium temporis pertinere vita irrite *hoc* 66) indicantis, quia stacontractuum initia 69) non sumsit ab origine aequitatus tis 70]

V. Pars. Gratian. Item ea, quae beneficiis possiden-tur, sive quae metu hostilitatis interveniente diutius possessa fuerint, praescribi non possunt.

Unde in Agathensi Concilio c. 59. definitum est 71):

C. XI. Quae in beneficiis possidentur praescribi non possunt. Clerici quilibet '2) quantacunque diuturnitate temporis de ecclesiae remuneratione aliqua '3) possederint, in ius pro-prium praescriptione temporis non revocentur '4), dum-medo pateat ecclesiae rem fuisse, ne videantur ') etiam episcopi tempore⁷⁸) administrationis prolixae aut preca-rias⁷⁶), quum ordinati sint, facere non⁷⁷) debuisse, aut dia retentas facultates in ius⁷⁸) suae proprietatis⁷⁹) posse transscribere.

C. XII. Quae humanitatis intuitu aliquibus praestantur praescribi non possunt.

Item ex Concilio Aurelianensi I., c. 25. 80)

Si episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vincolas vel terrulas clericis aut monachis, vel quibuslibet ») praestiterit excolendas vel "pro" tempore tenendas, etiamsi longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum ecclesia prae-iudicium patiatur, nec saecularis legis*1) praescriptio, quae ecclesiae*2) aliquid impediat, opponatur.

C. XIII. Temporalis praescriptio non obsicitur, ubi Austilitatis motus intervenerit. Item ex Concilio Hispalensi II., cut interfuit Isidorus, cap. 1.83).

VI. Pars. Prima actione Theodulphi Malacitanae eoclesiae antistitis ad nos oblata precatio est, asserentis antiquam eiusdem urbis parochiam militaris quondam hosti-litatis discrimine fuisse decisam ⁸⁴), et ex parte aliqua ab Intaus discrimine ruisse decisam ""), et ex parte aliqua ab ecclesiis Astigitanae "5), Eliberitanae atque Egabrensis "6) urbium esse retentam. Pro qua re placuit, ut omnis pa-rochia, quam "7) antiqua ditione "0) ante militarem hosti-litatem retinvisse ecclesiam suam quisque comprobaret, eius privilegio restitueretur. Sicut enim per legem mun-dialem iis, quos barbarica feritas "9) captiva necessitate transvexit, postliminio revertentibus redditur antiqua pos-esseio non aliter et ecclesia recentura est parochiam. sessio, non aliter et ecclesia receptura est parochiam, quam ante tenuit cum rebus suis, sive ab aliis ecclesiis possideatur, sive in cuiuslibet possessionem ⁹⁰) transfusa

C. X. q) Nunquam enim: Sio in vetustis etiam codicibus Gratiani, et in codice concilior. Lucensi regio. In duobus Vaticanis est quidem dictio: tricennium, sed in ceteris verbis aliqua varietas. In conciliis vero impressis legitur: Nunquam enim ad triennium temporis pertinebit po-testas irritum (al. irrite) hoc iudicantis, et ab aliquibus editionibus abest vox: potestas.

C. XI. r) Ne videantur: In concilio impresso et apud Ivonem legitur : ne videantur episcopi administrationes prolixas aut precatorias, guum ordinati sunt, fucere debuisse.

prolixas aut precatorias, guum orainais euro, juste entry In Epaunensi autem locus manifesto corruptus est. C. XII. s) Vel quibuslibet: Hae voces sunt etiam apud Anselmum, sed absunt a concilio impresso et manuacripto.

sit. Non enim erit obiicienda praescriptio temporis, ubi necessitas interest 91) hostilitatis.

682

C. XIV. Temporis non currit praescriptio, ubi furor hostilitatis incumbit.

Item Ioannes Papa VIII. Paulo Episcopo, fungenti legatione in Germania et Pannonia⁹²)

Porro si de annorum numero forte quis causatur, sciat, quia inter Christianos et eos, qui unius fidei sunt, nume-rus certus affixus est. Ceterum, ubi paganorum et incredulorum furor in causa est, quantalibet praetereant tem-pora, iuri non praeiudicant ⁹³) ecclesiarum, quae corporalia nescientes arma solum Dominum et propugnatorem suum, quando ei placuerit misereri, patienter expectat. Verum si annorum prolixitas in talibus impediat⁹³), Deus ipse reprehendendus est, qui post quadringentos et triginta an-nos filios Israël de durissima servitute Pharaomis et fornace ferrea liberavit; sed ipse⁹⁵) per se noster †) redemtor fuit⁹⁶), qui 97) humanum genus post tot annorum millia de inferni

claustris eripuit. VII. Pars. Gratian. Tolluntur etiam praescriptione il-tae dioeceses, quas propriis episcopis negligentidus alii ab haeresi ad fidei integritatem revocaverunt.

Unde in Africano Concilio c. 88. legitur 98):

C. XV. Si qui episcopi diosceses suas lucrari Deo negligunt, post triennium eis constabunt episcopis, quorum studio fidei sunt reconciliatae.

Placuit, ut quicunque episcopi ⁹) negligunt loca ad suam cathedram pertinentia in catholicam unitatem ¹⁰) lucrari, cathedram pertinentia in catholicam unitatem ¹⁰⁰) lucrari, conveniantur a diligentibus ¹⁰¹) vicinis episcopis, ut id agere non morentur. Quod si intra ¹⁰²) sex ¹⁰³) menses a die conventionis ¹⁰⁴) non effecerint, qui potuerit ca ¹⁰⁵) lucrari, ad ipsum pertineant, ita sane¹), ut si ille, ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit, magis illius electam neglicentiam ab baseticia us impune ibi sint, et electam negligentiam ab haereticis, ut impune ibi sint, et suam diligentiam fuisse praeventam, ut eo modo eius cura solicitior vitaretur ¹⁰⁶), quum hoc iudices episcopi cogno-verint ¹⁰⁷), suas cathedrae loca restituantur ¹⁰⁸).

Gratian. Potest etiam aliter intelligi praescriptio illa longi temporis, qua Gelasius negat statum porochiarum posso mutari. Longum enim tempus, sicut ex legibus habetur, decennium vel vicennium intelligitur. Huius ergo longi temporis praescriptio auctoritate Gelasii et saecularium legum ecclesiis

obiici non polest. VIII. Pars. §. 1. Prosscriptionum alias sunt introductas odio petentis et favore possidentis : aliae tantum odio peten-tis. Qui enim bona fide et iusto titulo rem praesentis per decennium, absentis vero per vicennium tenuerit, perpetus exceptions tutus crit, non solum adversus alios, sed cliam adversus creditores, quibus res ipsa obligata fuerat, etiam ad-versus verum dominum. Si vero aliguo casu a possessione ce-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XV. t) Ita sane: Graecus canon in emendatis codicibus hoe loco sic habet: Ούτως μέντοι, ϊνα ξάν ξκεί-νος, προς δν δείχνυνται άνήχειν οι τοιούτοι, έξεπίτηδες διά Tha olzovoular Edožer dueleir, routo rav algerixar Encleξαμένων, ώστε άθορύβως αὐτοὺς παραδέξασθαι, και έν το-σούτω ή αὐτοῦ ἐπιμέλεια ἀπὸ ἑτέρου προελήφθη, ή τινι εἰ χαταχρήσατο, τοὺς αὐτοὺς αἰρετικοὺς πλέον ἐχάκιζεν, τοῦτου μεταξύ ἐπισχόπων χρινόντων διαγινωσχομένου. Id est: Its sane, ut si ille, ad quem hi pertinere ostenduntur, de industria ad rem commodius tractandam negligenter agere visus fuerit, id probantibus haereticis, ut sine tumultu reciperentur, atque interea suam diligentiam alius occuparit, qua quidem si usus esset, ipsis haereticis maius damnum attulisset, quum hoc iudisantes episcopi cognoverint, etc.

87) quase eb: b. - 86) traditione: Ed. Bas. - 89) severilas: Edd. coll. o. - 90) possessione: Ed. Bas. - 91) intererit: Edd. coll. o. = C. XIV. 93) Cap. incerti temporis. - Ans. 1. 2. c. 70 (71). Deus-dedit p. 1. Polyc. 1. 1. t. 11. - 93) praetudicat: Ed. Bas. - Aas. - 94) impedit, ergo: Ans. - 95) et ipse: ib. - †) desid. in Ed. Bas. - 96) fait - qui: desid. ap. Ans. et in Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 97) desid. in Ed. Arg. = C. XV. 98) in codice Hadriano ex conc. Carth. hab. A. 418. - Burch. 1. 1. c. 66. Ivo Decr. p. 5. c. 176. - 99) non est in orig., ap. Burch., et in Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Par. - 100) catholica unitate: Edd. coll. o. - 101) add.: Deum: Ivo. - 102) infra: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 103) ires: Ed. Bas. - 104) commonitoris: Ed. Arg. - 105) ess: orig. - Barch. - Edd. coll. o. - 106) vetaretur: Burch. Ivo. - ridere-tur: Ed. Ven. I. - 107) noverial: Ed. Bas. - 106) restituant: orig. - Coll. citt. - Ed. Arg.

Quaest. III. C. X. 67) regulas: Ed. Bas. – 68) desid. in Coll. Hisp. – 69) originem: Edd. Arg. Nor. Ven. I. – initium: Edd. rell. – 70) initium iniquitatis: Edd. Arg. Nor. Ven. I. = C. XI. 71) hab. A. 506. – Ivo Decr. p. 3. c. 166. – 73) quoditot ellam: Coll. Hisp. – 73) desid. ib. – 74) rocetur: ib. – cocentur: Edd. Arg. Nor. Ven. I. I. – 75) desid. in Coll. Hisp. et Ed. Bas. – add.: suae: Ed. Bas. – 76) administrationes protizes aut precatorias: Coll. Hisp. – 77) desid. ib. – 78) in tus: desid. ib. – 79) proprie-tatt: ib. = C. XII. 80) hab. A. 511. – ap. Ans. I. 5. c. 87., unde allegant Corr., non exstat. – 81) saeculari lege: Coll. Hisp. – R2) ecclestam aliquam: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III., in qui-bus onlittur: aliquam. = C. XIII. 83) hab. A. 619. – Coll. tr. p. p. 2. t. 49. c. 1. – 84) descissam: Coll. Hisp. – 85) Astrigitanae: Ed. Bas. – Astiganae: Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. – 86) Egacen-sis: Ed. Bas. – Egabensis: Ed. Arg. – Egabiensis: Edd. rell. –

cideril, etiam adversus verum dominum utiliter rem vendicare poterit. Si autem nullo titulo, bona tamen fide, per tricen-nium rem alicuius possederit, simili gaudebit praesidio. Bona vero fides non ad tractum medii temporis, sed ad initium possessionis refertur. Sufficit enim in initio cuique bona fide possidere coepisse, etiamsi medio tempore scientiam rei alienae habuerit. §. 2. Hae praescriptiones introductae sunt favore possidentis et odio petentis, quia lex favet his, qui bona fide et iusto titulo, vel bona fide tantum possident, odit autem et punit circa rem suam negligentes et desides. §. 3. Quod si malu fide rem alienam quis possidere coeperit, post XXX. annos adversus omnem petentem exceptione tutus erit. Si vero aliquo casu a possessione ceciderit, actionem non habebit, quia haec praescriptio non furore malae fidei possessoris, sed odio tantum rom suam persegui negligentis introducta est. Si autom res ad creditorem suum vol ad dominum pervenerit, detentionis commodum habebit; si vero ad alium, creditor vel alius dominus ") adcersus eum experiri poterit, nec sibi proderit exceptio medii temporis possessoris), quia non ab eo habuit causam possidendi. Quod si violenter possessio ad eos percenerit, malae fidei possessor indistinctae possessionis commodum recipiet. §. 4. Haec de praescriptionibus decennii, vel vicennii, vel tricennii intelligenda sunt, si sine interruptione possessa probentur. Quod si per naturalem detentionem pos-sessio interrupta fuerit, a die recuperatas possessionis novi trigiata anni in omnibus praescriptionibus) numerabuntur. Si per litis contestationem, ab ultimo die litigii guadraginta anni computabuntur. Quod si ab eo, qui in causa praescri-bendi erat, possessionem aliquis nanciscatur, tempus praesc dens cum suae possessionis tempore continuare poterit. §. 5. Is 109) autem, cuius res praescribitur, si litem contestari non poterit, vel propter adversarii absentiam, vel infantiam, vel furoris laborem, quum neminem tutorem vel cu-ratorem habeat, vel quia in magna potestate constitutus est, intra constituta tempora praesidem adeat, libellum ei porrigat, et hoc in querimoniam deducat, et sic temporis interruptionem faciat. Si autem praesidem adire non poterit, salten ad episcopum locorum vel defensorem civita-tis eat, et suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Quod si praeses, vel episcopus, vel defensor abfueris, liceat ei publice proponere, ubi domicilium habet possessor, seu cum tabulariorum subscriptione, vel, si civitas tabularios non habeat, cum trium testium subscriptione; et hoc sufficiat 110) ad omnem temporalem interruptionem noc sumctat au omnem temporatem interruptionem sive triennii, sive longi temporis, sive triginta, vel qua-draginta annorum sit. §. 6. Haec de præscriptionibus inter pricatos. Ceterum adcersus loca religiosa non nisi guadraginta annorum praescriptio currit. Unde in Authenticis¹¹¹): Quas actiones tricennalis praescriptio excludit 112), si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur 113). Et in Novell'is 114): Neque decennii, vel vicennii, etc. In eanonibus vero ecclesia adcersus ecclesiam triginta annis, monasterium adversus ecclesiam non nisi guadraginta annis praescribere permittitur. Quod si privatus primitias et decimas sive cum titulo sice sine litulo possederit, nulla temporis prac-scriptione tutus esse poterit. Quae¹¹⁵) enim ab initio de iure sortiri effectum non possunt tractu temporis non convalescunt. §. 7. Unde si liber homo longo tempore pro serco detineatur,

VIII. Pars. u) Vei alius dominus: In duobus vetustis exemplaribus non est dictio: *alius**); in uno au-tem legitur: rel alius, scilicet dominus.

v) Medii temporis possessoris: A vetustis co-dicibus partim abest dictio: temporis **), partim dictio: pessessoris.

w) In omnibus praescriptionibus: Hae voces in aliquot manuscriptis non sunt ***).

x) Ecclesia reipublicae: Emendatum est ex manuscriptis. Nam antea legebatur: ecclesia, respublica †). Omittit autem interdum et mutat nonnulla verba Gratianus carum legum, quas refert.

etiamsi quadraginta annorum curricula excesserint, sola tem poris longinquitate libertatis iura minime mutilabuntur. §.8. Ad have ecclesia reipublicas x): primitiae, decimationes civi-lium functionum instar obtinent. §. 9. Porro publicas functiones practcribi non possunt.

Unde in VII. lib. Codicis, tit de triginta vel quadraginta annorum praescriptione, Imp. An astasius 7)¹¹⁶):

C. XVI.

Iubemus eos, qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum sine quadam legitima interpella-tione possederint '17), de possessione quidem rei seu do-minio nequaguam removeri; functiones autem, seu civilem canonem, vel aliam quampiam¹¹⁸) publicam collationem im-positam eis dependere compelli, nec huic parti cuiuscunque temporis praescriptionem oppositam admitti.

Gratian. Sie ettam praedia, sive sint privati sice eccle-siae, possunt praescribi. Prozentus primitiarum et decima-tionum praescriptione tolli non possunt, etiamsi a Romano Pontifice quilibet laiens super his rescriptum impetraverit. §. 1. Rescripta 119) enim, quae contra fas scriptum impetrata fuerint, nisi talia sint, quae illis, quibus data fuerint, prosint, et nulli obsint, nullius momenti esse censentur. §.2. Item : De-cimae Deo mandante sacerdotibus et Levitis separatae sunt, ut de sorte Domini vicerent qui in eius sorte connumerantur. Non ergo cuiusquam privilegio laicis concedi possunt, ne dicinis mandatis suctoritas humana pracindicium inferat. §. 3. Unde Impp. V alentinianus et Theodosius¹³⁰: Universas terras, quae a colonis, seu¹²¹) emplyteuticariis dominici iuris, reipub. vel "iuris sacrorum" templorum in qualibet provincia venditae vel ullo alio pacto alienatae sunt, ab his, qui perperam 123) atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis praescriptione officiente, iubemus restitui, ita, ut nec pretium quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat.

IX. Pars. §. 4. De presescriptionibus vero longi tem-poris in Authenticis invenitur collatione VIII., constitutiono sextu 123): Quas actiones alias tricemalis, decemblis, vicennalis praescriptio secludit, si loco religioso competunt, quadraginta annis clauduntur, usucapione et quadriennii praescriptioue suum locum habentibus=).

X. Pars. Gratian. Sed sola praescriptio XXX. annorum et deinceps, a qua tamen praescriptione privilegia Romanae ecclesiae sunt exclusa, quae non nisi centum annorum spatio praescribi possunt.

Unde IOARDOS VIII. scribit Ludovico Regi124):

C. XVII. Privilegia Romanae ecclesiae non nisi centum annorum practoriptions tolluntar.

Nemo de annorum numero resultandi sumat fomentum, quia sancta¹²⁵) Romana (cui Deo auctore servimus) ecclesia privilegia, quae in firma Petri stabilitatis petra suscepit, nullis temporibus angustantur, nullis regnorum parti-tionibus praciudicantur. Sed *et* venerandae Romanas leges, divinitus per ora *piorum* principum promulgatae, rerum eius praescriptionem non aisi per centum annos admittunt

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XVI. y) In plerisque vetustis exemplaribus caput hoc conjunctum est superiori.

IX. Pars. z) Habentibus: In plerisque vetustis exemplaribus sequitur: sed sola praescriptione XXX. annorum etc. in uno autem haec sequuntur: Huius ergo longi temporis praescriptio, auctoritate Gelasii et saccularium legum, ecclesiis obiici non potest; sed sola praescriptio XXX. anno-rum, etc. Cod. autem de SS. F.F. I. fin. locus Auth. ita habet: Quas actiones alias decennalis, alias vicennalis, alias tricennalis praescriptio excludit, hae, si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur, usucapione triennië vet guadriennii praescriptione in suo robore durantibus, sola Romana ecclesia gaudente centum annorum spatio vel pricilegio.

Quaest. I. Pars VIII. (0) its in Edd. Arg. Bas. (-) (0) leg. in Edd. coll. o. (-) 109) cf. 1. C. de annali exc. (-) 110) sufficeres rig. (-) 111) Col. de SS. EE. Auth. Quas artiones. Nov. 131. c. 6. (-) 112) sectudit: Ed. Bas. (-) practudit: Edd. rell. (-) 113) claudan-tur: Edd. coll. o. (-) 114) Nev. 131. c. 6. (-) cf. infra q. 4. c. 6u. (-) 115) Dic. de R. fr. 29. (-) quark action cells are spublica: Ed. Arg. (-) C. KVL 116) c. 6. C. 1. 7. 139. (-) 117) possederust: Edd. coll. q.

⁻ orig. - 118) quandam: Edd. Arg. Bas. - aliquam: Edd. rell. -119) cf. C. 25, q. 2. c. 15. - Cod. de prec. imp. offer. c. 7. -120) c. 2. 1. 7. t. 38. C. scr. A. 387. - Ans. I. 4. c. 38 (40). -121) seu emph.: desid. ap. Ans. - 122) add.: alque percres: Ed. Bax. - 123) Auth. Quas act. C. de SS. EE. - Nov. 131. c. 6. C. XVII. 124) Cap. incerti tomporis. - Ans. I. 4. c. 45 (47). Coll. tr. p. p. 1. t. 63. c. 4. - 125) sanctae Hom. ecclesiae: Bohm.

685

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

Ostensum est, quando ecclesia adversus ecclesiam praescribere possit. Nunc videndum est, si monasterium adversus eccle-siam praescribere valeat? Quod Urbanus Papa II. prokibuit, dicens 1):

C. I. Tricennio temporis aliquid praescribere abbates vel monachi non valent.

Possessiones ecclesiarum et episcoporum tricennales abbates vel monachos habere omininodis prohibemus. Gratian. Sed si eis tollitur tricennalis possessio, « B.

Gregorio conceditur eis quadragenalis praescriptio. enim Petro Subdiacono, l. I. c. 9.²): Ait

C. II. Quadraginta annorum praescriptio religiosis domibus conceditur.

Volumus accedentem³) te ad Panormitanam civitatem quaestionem ipsam tali ratione discutere (dominio rei apud possessorem, sicut hactenus possessum est, videlicet permanente), ut, si⁴) monasterium praefatum S. Theodori fines, de quibus causatio mota est, inconcussos³) quadraginta annis possedisse repereris, nullam deinceps (etiam si quid sanctae Romanae ecclesiae competere potuit) patiaris sustinere calumniam, sed ⁶) quietem eorum inconcussam omnibus modis procurare. Sin vero actores ⁷) ecclesiae non cos possedisse quadraginta annis inconcusso iure mon-straverint, sed aliquam intra tempora haec motam aliquando fuisse quaestionem corundem finium, electis arbitris tranquille et legaliter sopiatur.

C. III. De codem.

Item ex Novellis Iustiniani, Novella CXXXI. *) *) Neque decennii, neque vicennii, vel XXX, annorum prae-scriptio, sed sola XL. annorum curricula religiosis domibus opponantur, non solum in ceteris rebus, sed etiam in legatis et hereditatibus.

Gratian. Sicut ergo religiosis domibus ox lege non nisi guadragenaria est obiicienda praescriptio, ita et auctoritate Gregorii adversus alias occlesias praescribere possunt codam spatio temporis.

QUAESTIO VL

GRATIANUS.

I. Pars. Qued autem ea, quae ecclesiae debratur, reclo-res eiusdem sua auctoritate iudiciis praetermissis repetere non valcant, B. Gregorius testatur, lib. IV. c. 89. dicens *) '):

C. I. Iudicio, non manibus, res ecclesiae defendantur. Consuetudo nova in ecclesia hac et valde reprehensibilis erupit, ut, quum rectores eius patrimonii urbana vel ru-stica²) praedia iuri illius competere posse suspicantur, fiscali more titulos imprimant, atque hoc, quod compe-

NOTATIONES

Quaest. IV. C. III. a). Hic neque Novellae, neque Iuliani antecessoris, neque Capitularis propria omnino verba referuntur.

Quaest. VI. C. I. a) Capitulum hoc sumtum est ex concilio a B. Gregorio habito, quod in regesto ipsius bis habetur, semel lib. 4. post epist. 43., iterum post lib. 12. eiusdem regesti.

C. II. b) Vicinos: Antea legebatur: vicini*). Emen-datum est ex editionibus conciliorum Coloniensibus, uno

Quacst. IV. C. F. 1) c. 19. conc. Lat. II. hab. A. 1123. == C. II. 2) Ep. 9. (scr. A. 591.) 1. 1. Ed. Maur. - 3) accedents: Edd. coll. o. - 4) Ans. 1. 5. c. 75 (67). Ivo Pan. 1.2. c. 66. Decr. p. 3. c. 146. - 5) inconcussis annis: orig. - Ivo. - 6) sed -proc.: desid. ap. Ans. - 7) auctores: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. = E. III. 8) Nov. 131. c. 6. Iul. Ep. Nov. 119. e. 6. - Cap. 1. 5. c. 389. Quaest. VI. C. I. 1) in conc. Rom. hab. 595. - Pelyc. 1. 4: t. 8. - 2) rusticana: Edd. coll. o. pr. Arg. - 3) add.: posse: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 4) et quia (desid. in Ed. Bas. J quam practi-dicatores suos veritas nihil per contentionem agere practipid: Edd. coll. o. - 5) Philipp. 0.2. v. 3. - 6) transcendunt: orig. - 7) et si: Ed. Arg. - 8) existimatur: Ed. Bas. - 9) tenentur: Ed. Arg. - 10) instituo: Ed. Bas. - 11) rusticano: Edd. coll. o. pr. Arg. -13 Mic: Ed. Bas. = C. II. 13) Imo ex conc. Carth. hab. A. 418, unde refert Dionys. c. 130., Cod. Hadr. c. 87. - Burch. 1. 1. c. 70: Ivo Decr. p. 5. c. 177. Polyc. 1. 3. c. 13. Coll. tr. p. p. 1. 33. e. 9. - 14) eestimaat: orig. ep. Dien. - Burch. Ivo. - 15) repetent: ib.

tere³) pauperibus existimant, non judicio, sed manibus defendant, et 4), quum per praedicatores suos veritas dicat: Nihil⁵) per contentionem, etiam ipsum litigiosae contentio-nis malum transscenditur⁶), et⁷) res quaelibet, quum aestima-tur⁹) ecclesiae posse competere, per vim tenetur⁹). Proinde tur °) ecclesiae posse competere, per vim tenetur °). Fromde praesenti decreto constituo '°), ut, si quis ecclesiasticorum unquam titulos ponere sive in rustico ¹¹) sive urhano prae-dio sua sponte praesumserit, anathema sit. Et responde-runt omnes: Anathema sit. §. 1. Is autem, qui ecclesiae praeest, si hoc ¹²) vel ipse fieri praeceperit, vel sine sua praeest, si hoc ¹²) vel ipse fieri praeceperit, vel sine sua

praeest, si hoc¹²) vel ipse heri praeceprit, vel sine sua praeceptione factum digna punire animadversione neglexe-rit, anathema sit. Et responderunt omnes: Anathema sit. II. Pars. Gratian. Quod autem quisquis sua auctori-tats quod sibi deberi putat usurpat, nec per iudicem reposcit, cadat a causa, ex auctoritate Milevitani Concilii habs-tur, in quo ita statutum legitur, c. 21.¹³):

C. II. Causae suas detrimentum patiatur episcopus, qui ecclesias suas ab alio detentas propria auctoritute quuerit adire.

Placuit, ut quicunque episcopi *quascunque* ecclesias vet plebes, quas ad suam cathedram existimant 1⁴) pertinere, non ita repetierint ¹⁵), ut causas suas episcopis iudicanti-bus agant, sed alio retinente irruerint, sive volentibus sive nolentibus plebus, causae suae detrimentum patiantur. Et quicunque hoc iam fecerint¹⁶), si nondum est inter epi-scopos finita¹⁷) contentio, sed adhue inde contendunt, ille scopos finita¹⁷) contentio, sed adhuc inde contendunt, ille inde discedat, quem constiterit¹⁸) praetermissis iudici-bus¹⁹) ecclesiasticis irruisse. §. 1. Nec sibi quisque blan-diatur, si a primate²⁰), ut retineat, literas unpetrarit, sed, sive habeat literas sive non habeat, conveniat eum qui tenet, et eius literas accipiat, ut eum ²¹) appareat pa-cifice tenuisse ecclesiam ad se pertinentem. Si autem iller aliquam quaestionem retulerit, per episcopos iudices causa finiatur, sive²²) quos eis primas²³) dederit, sive²⁴) quos ipsi vicinns^b) ex consultu primatis^c) delegerint²⁵). Ill. Pars. Gratian. Ecostra Gregorius Ioansi Defensori, sunti in Hispaniam, scribit lib. XI. epist. 50., dicens²⁶):

dicens 26):

C. III. Delictum personae in damnum ecclesias converti non potest.

Si episcopum talem culpam admisisse 27) constiterit (quod absit), ut constet eum non irrationabiliter fuisse 2^s) depo-situm, eadem eius depositio confirmetur, et 2⁹) ecclesiue res suae omnes restituantur, quae ablatae claruerint, quia delictum personne in dannum ecclesiae non est converten-dum. Si³⁰) enim, ut dicunt, Comitiolus defunctus est, ab herede eius quae iniuste ab illo³¹) ablata³²) sunt sine ex-cusatione reddantur.

C. IV. In personam delinquentis, non in facultates

eius ultio procedat. Idem Potro Subdiacono, lib. I. epist. 42. 33)

Cognovimus, quod si quis ex familia culpam fecerit eccle-

CORRECTORUM:

codice Vaticano, Soriensi regio, Burchardo et Ivone: Ia exemplari etiam antiquo concilii Carthaginensis graeci; cap. 121., legitur: γειτνιῶντας, ubi in impresso est: γει-יומאדובג.

c) Ex consultu primatis: Sic etiam legitur in editionibus conciliorum vetustioribus, codice Soriensi regio, et duobus Vaticanis. Sed in recentiore Coloniensi quatuor tomorum editione, et apud Burchardum et Ivonem cst: vicinos es consessus delegerint **), itemque in concilio Africano in omnibus editionibus.

- 16) fecerunt: Dibnys. - Coll. Hisp. - Burch. Ivo. - Edd. Arg: Bas. - 17) diffinita: Ed. Bas. - 18) constat: Edd. coll: o: -19) iudicis: Dibnys. - Burch. Ivo. - 20) primatus: Coll. Hisp. -21) desid. ib. - 22) add.: per cos: Edd. Bas. Lugdd. II. III. 23) primatus: Coll. Hisp. - primates dederint: Dibnys. - Burch. (ap. Iv. verha: stos - ded. non leg.) - 24) add.: per cos: Edd. Bas. Lugdd. Par. - 3) conticut: Edd. coll. o. - 50) et in orig. ap. Dion. - cum consultu: Coll. Hisp. - Edd. coll. o. - 25) elege-rint: Edd. Arg. Bas. =: C. III. 26) Ep. 45. (scr. A. 603.) 1.33. Ed: Maur. - cf. C. 3. q. 1. c. 7. - 27) commissise: orig. - Edd. coll. coll. -30) ses: Edd. coll. o: - 29) comusisise: orig. - Edd. coll. coll. e_{-} file ses: Edd. coll. o: - 29) comusises: coll. dibtas fuerint: Ed. Bas. - o. r. suae (size: Ed. Lugd. II.) eccl., quas abl. fuerunt: Edd. rell. - 30) St audem, ut dicitur, quia: Edd. Arg. Nor. Ven. I. I. Lugdd. I. III. Par. - eodem modo Edd. Bas. Lugd. II. et Aus., omissa tamen voce: ut. - 31) alio: Ed. Lugd. II. - 33?) alida-iae: Edd. Bas. Lugd. II. = C. IV. 33) Ep. 44. (pcr. A. 591.) L 1. Ed. Baur. - Evo Decr. p. 16: c. 81.

siae d), non in ipsum 34), sed in eius substantiam 35) vin-dicatur 36). De qua re praecipimus, ut quisquis culpam fecerit, in ipsum 37) quidem, ut dignum est, vindicetur; a communione .) autem eius omnino abstineatur.

C. V. Res eorum, qui ex clero labuntur, simul cum ipsis monasterio tradantur. Idem in eadem epistola 38).

Idem in eadem epistola³⁶). De lapsis sacerdotibus, "vel Levitis"³⁹), vel quolibet ex clero observare te volumus, ut in rebus eorum nulla con-taminatione miscearis; sed pauperrima regularia⁴⁰) mona-steria require, quae sccundum Deum vivere sciuntur⁴¹), et in eisdem monasteriis ad poenitentiam lapsos trade, ut⁴²) res lapsorum in eodem ⁴³) loco proficiant, in quo agere poenitentiam traduntur, quatenus ipsi ex rebus illo-rum subsidium habeant, qui de correctione eorum solici-tudinem gerunt. Si vero parentes habent, res eorum legi timis parentibus dentur, ita tamen, ut eorum stipendium ⁴⁴), qui in poenitentiam dati fuerint, sufficienter debeat ⁴⁵) pro-curari. §. 1. Si qui vero ex familia ecclesiastica sacerdocurari. §. 1. Si qui vero ex familia ecclesiastica sacerdo-tes, vel Levitae, vel monachi, vel clerici, vel quilibet ali lapsi fuerint, dari eos in poenitentiam volumus, sed res corum ecclesiastico iuri non subtrabi. Ad usum tamen suum accipiant unde ad poenitendum ⁴⁶) subsistant, ne, si nudentur, locis, in quibus dati fuerint, oferosi sint.

C. VI. Inutilis sacerdos ecclesiam suam dignitate

non prizat. Item Leo IV. Caroli Regi⁴¹).

Si fortassis (quod non credimus) apud vos inutiles iudicamur⁴⁸), ecclesia tamen, cui permittente Domino praesu-mus, non inutilis, sed caput principiumque omnium merito simul ab onnibus vocatur.

C. VII. Possessiones monasterii pro peccate abbatis episcopo tollere non licet.

Item in Moguntinensi Concilio 49).

Bpiscopo non licet possessionem monasterii tollere, quam-vis abbas peccaverit; sed subiiciat ^f) eum potestati abbatis alterius monasterii.

C. VIII. Quae sacerdotes dederunt subsequentes pontifices nullatenus auferre praesumant.

Item Gelasius 50).

Illud statuendum censuimus, ut quascunque munificentias clericis aut sibi servientibus de rebus ecclesiae in usum, aut de propriis in proprietatem praecedentes dederint⁵¹) sacerdotes, subsequentes pontifices nullatenus auferre prae-sumant. Si quid tamen culpae exstiterit, pro qualitate personarum vel regula praecedentium canonum in persona habeatur, non in facultate districtum.

habeatur, non in iacuitate unstructum. Gratian. Si ergo delictum personas in damnum ecclesiae converti non polest, quía procurator conditionem ecclesiae pot-est facere meliorem, non deteriorem; si peccato abbatis pos-sessiones monasterii auferri non licet: quomodo delictum epi-

NOTATIONES

C. IV. d) Ecclesiae: Haec vox abest a plerisque ve-

tustis Gratiani codicibus *), et duobus epistolarum B. Gregorii (quamvis sit in impressis), et loanne Diacono et lvone **). e) A communione: Sic etiam legitur in Frobeniana editione operum B. Gregorii; sed in ceteris editionibus, et apud Diaconum et l'onem: a commodo, quae vox in epi-stola saepe repetitur ad significandas facultates ipsas. Quare haec statim subduntur: nisi forte parum aliguid, guod in usu exsecutoris, qui ad cum transmissus fuerit, pro-ficere possit. C. VII. f) Subiiciat: Apud Burchardum et Ivonem

legitur : mittat eum in aliud monasterium in potestatem alterins abbatis.

scopi vertetur in damnum ecclesiae, ut inde detrimentum causae suae patiatur? Sed detrimentum causae pati non sic est accipiendum, ut ecclesia suo iure privetur, sed potius, quia clericis coram suo iudice stantibus episcopus tacebit, et pro iniuria illata mulctabitur, si propria babuerit.

QUAESTIO VIL

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem ecclesias de manu laicorum nec abbati, nec alicui accipere liceat, ounsium canonum testatur auctorilas. Generaliter enim tam ecclesiae guam res eccle-sfarum in episcoporum potestate consistunt. Laici autem nec sua, nec episcoporum auctoritate decimas vel ecclesias possidere possunt. Unde episcopi, sive dexeficio sive pretio ecclesias vel decimas lairis dederint, domum orationis domum negotiationis et speluncam latronum faciunt. Unde post eversionem cathedrae a coetu fidelium segregati acterno verbere a Domino flagellabuntur. Unde Gregorius VII. ait in Concilio Lateranenzi, cap. 7. lib. VI. Regesti²)¹):

C. I. Decimae a laicis non possideantur.

Decimas, quas in usum ²) pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, a laicis possideri apostelica aucto-ritate prohibemus. Sive enim ab episcopis, vel regibus, vel quibuslibet personis eas acceperint, nit ecclesiae reddiderint, sciant, se sacrilegii crimen committere, et acter-nae damnationis periculum incurrere. §. 1. Oportet au-tem b) congruentius nos decimas et primitias, quas iure tem³) congruentius nos decimas et primitias, quas iure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas tideles Domino praecipiente offerunt, iuxta illud vaticinium Malachiae³) prophetae: Inferts omnam decimationam in hor-reum meum, ut sit cibus is domo mea. §. 2. Has vero deci-mas sub manu episcopi fore censemus, ut ille, qui cete-ris⁴) praeest, omnibus iuste distribuat, nec⁵) culquam⁶) personae honorabilius exhibeat, unde alii scrupuloso corde moveantur, sed sint omnia communia, quia inhonestum moveantur, sed sint omnia communia, quia inhonestum videtur, ut alii sacerdotes habeant, alii vero detrimentum patiantur, sed sicut una est fides catholica, ita necesse est, ut ille, qui provisor est loci, quamvis multae sint eccle-siae, omaibus tamen fideliter ') distribuat. Unde Urbanus 11. ...) .:

C. II. De codem. PALEA.

"Congregato apud Claromontensem urbem multorum epi-", Congregato apud Ciaromontensem uroem mutorial epi-scoporum ⁹) synodali conventu, proposita nobis est a qui-busdum eorum quaestio de ecclesia vel de ecclesiasticis possessionibus, a clericis vel monachis usque in praesen-tiarum inconsultis episcopis acquisitis. Nos autem usi sa niori consilio corundem episcoporum, condescendentes 10) pro tempore providentesque ecclesiasticae paci, vel quia aliter absque inevitabilis¹⁴) scandali periculo huiusmodi quaestio non poterat procedere; apostolica auctoritate de-crevimus¹²), ut ea, quae a clericis vel monachis, *vel* a

CORRECTORUM

Quaest. VII. C. I. a) Est canon 7. concilii a Gregorio VII. Romae in Laterano habiti A. D. 1078., quod habetur lib. 6. regesti eiusdem Gregorii. Eundem canonem repetivit Innocentins II. in concilio a se Romae habito c. 9. Utrumque concilium exstat in bibliotheca Vaticana.

b) Oportet autem: Quae sequuntur usque ad finem in neutro concilio, neque in Polycarpo, aut Panormia, ne-que apud Anselmum habentur ***).

C. II. c) Caput hoc in conciliis Urbani non est inventum. Habetur autem in prima collectione Decretalium Bernardi Papiensis, tit. de capellis monachorum, ex codem Urbano citatum.

c. 106. = C. VIII. 50) Imo can. 17. conc. Aurel. III. hab. A. 538. in compendium redactus. — Ans. 1. 6. c. 173 (180). — 51) dede-ruut: Ed. Bas.

Quaest. VI. C. IV. 6) non est in Edd. Arg. Bas. -66) nec tamen in Ed. Frontonis. -34) ipsu: Edd. Ven I. II. Nor. -ipsu:Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. -0 rig. -1 vo. -35) substantia: orig. -1ivo. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -36) cindicetur: Ivo. -37) ipso: orig. -1 vo. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -36) cindicetur: Ivo. -37) ipso: orig. -1 vo. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -36) cindicetur: Ivo. -37) ipso: orig. -1 vo. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -36) cindicetur: Ivo. -37) ipso: orig. -1 vo. -2 Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -36) cindicetur: Ivo. -37 ipso: orig. -1 vo. -2 Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -36) vindicetur: Ivo. -37 ipso: orig. -1 vo. -2 Edd. coll. o. pr. 15. -260 sid. in orig. et ap. Iv. p. 15. -40) et reg.: Ed. Arg. -43 et: b. -45) eos debeant procurare: Edd. coll. o. -43) et: b. -45) eos debeant procurare: Edd. coll. o. pr. Bas., quae cum Iv. habet: debeant procurari. -46) poenitentium: Edd. coll. o. -1 vo. = C. VI. 47) Ca-put incertum. -1 vo Decr. p. 5. c. 21. -48) indicemur: Ed. Bas. = 0. Vul. 49) Cap. incertum. -8 urch. L. 8. c. 88. Ivo Decr. p. 7. Ven. II. Par. Lugdd. -13) decerminus: Edd. coll. o. pr.

quibuscunque personis, prout potuerint³³), usque¹⁴) hodie fuerint¹⁵) acquisita, rata perenniter et inconcussa perma-neant, hoc tamen tenore, ne in posterum inconsultis epi-scopis talia praesumant."

C. III. De codem.

Item Gregorius VII. d) 16).

Pervenit ad nos fama sinistra, quod quidam episcoporum non ¹) sacerdotibus propriae dioecesis decimas atque Chri-stianorum oblationes conferant, sed potius laicalibus per-sonis, militum videlicet, sive servitorum, vel (quod gravius est) etiam consanguineis. Unde, si quis amodo episcopus inventus fuerit huius divini praecepti transgressor, inter maximos haereticos et antichristos non minimus habeatur, et, sicut Nicaena synodus de simoniacis censuit, et qui dat episcopus, et qui recipiunt ab eo laici, sive pretio sive beneficio, aeterni incendi ignibus deputentur.

C. IV. Fideliter decimas dat qui omnium suorum decimas solvit.

Item Ambrosius in sermone Quadragesimae, cuius initium: Ecce nunc tempus e) 18).

Quicunque recognoverit in se, quod fideliter non dederit decimas suas, modo emendet quod minus fecit. Quid est fideliter decimas dare, nisi ut nec peius, nec minus ali-quando "Deo" offerat, aut 1°) de grano "suo", aut de vino "suo", aut de fructibus arborum, aut de pecoribus, aut de horto, aut de negotio, aut 2°) de ipsa venatione sua?

C. V. Excommunicentur qui sacerdotibus decimas dare nolunt.

Item ex Concilio Rothomagensi () 21).

Item ex Concilio Rothomagensi $(1)^{24}$. Omnes decimae terrae, sive de frugibus sive de pomis arborum, Domini sunt, et illi sanctificantur boves (5), et oves, et caprae, quae sub pastoris virga transeunt; quicquid decimum²²) venerit ²³) sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero²⁴) commutabitur. Si quis mutavent ²⁵), et quod ²⁶) mutatum est, et pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, et non redimetur. Sed quia modo multi inveniuntur, decimas dare nolentes, statuimus, ut secundum Domini nostri praeceptum admoneantur semel, et secundo, et tertio. Qui si non emendaverint, anathematis vinculo feriantur, usque ad satisfactionem et emendationem congruam. emendationem congruam.

C. VI. Veterum exemplo decimae solvantur.

Item ex Concilio Maguntinensi27)

Decimas Deo et sacerdotibus Dei dandas, Abraham factis, et Iacob promissis insinuat, *deinde lex statuit*, et omnes sancti doctores commemorant. Gratian. Non autem decimae sunt redimendae a populo,

si aliter dare cas noluerint.

Unde in codem Concilio legitur b) 28):

C. III. d) In vulgatis codicibus huic capiti erat prae-positum nomen Paleae, sed habetur in omnibus manuscri-ptis. Refertur autem plane eisdem verbis 1. q. 3. Percenit. et de eo ibi notatum est. In Polycarpo est longe copio-sius, et eitatur ex concilio Africano. C. IV. e) In sermonibus saepe citatis, qui B. Ambro-sio inscripti in bibliotheca Vaticana, et monasterii Medio-lanensis servantur, sermone I. de Quadragesima, habetur hee casitulum

hoc capitulum. C. V. f) Hic etiam auctoritate veterum codicum in-ductum est nomen Paleae*).

Quaest. VII. C. H. 13) poluerunt: Ed. Bas. – 14) vel us-que: Edd. coll. o. – 15) fuerunt: caed. == C. III. 16) cf. ad. C. 1. q. 3. C. 13. – 17) misi: Ed. Bas. == C. IV. 16) Non videtur Am-brosli esse. – 19) desid. in Edd. coll. o. pr. Bas. – 20) vel de propria ven.: Ed. Bas. == C. V. 6) leg. in Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 21) hab. C. A. 650. – Burch. I. 3. c. 130. Ivo Pan. I. 2. c. 58. Decr. p. 3. c. 196. – cf. Levit. c. 27. v. 28. – 22) decimae: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. – 23) evenerit: Edd. coll. o. – 24) in d-terum: Edd. Bas. Lugdd. H. III. – alterum: Edd. rell. – 25) com-mulaeerit: Edd. Bas. Lugdd. H. III. – 26) et quod mutat. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut., et quod mutat. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut., et quod mutat. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut., et quod mutat. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut., et quod mutat. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. o. – et quod mut. et quod mutatum fuerit: Edd. coll. et quod mutatum fuerit: Edd. et quod mutatum fuerit: Edd. et quod mutatum fuerit:

C. VII. Decimae non sunt a populo redimendae. Decimas, quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo redimantur, ab episcopis prohibendum est, ne fiat.

C. VIII. Quia decimae Deo non redduntur, indictio. fisci accessit. Item Augustinus lib. L. homiliarum, hom. 48, 29).

Maiores nostri ideo copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, et caesari censum reddebant. Modo au-tem, quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. No-luimus³⁰) partiri cum Deo decimas, modo autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus.

C. IX. Columbas vendit qui ecclesiam indisciplinatis

committit. Item Origenes homil. 15. ad c. 21. Matthaei.

Et hoc 34) diximus secundum simplicem intellectum. Iux-Et hoc³⁴) diximus secundum simplicem intellectum. Iux-ta¹²) moralem autem talia³³) dicemus, et primum qui-dem³⁴) de templo, de quo per Prophetam³⁵) dixit Deus: Domus mea domus orationis vocabitur. Ergo secundum cor-poralem circumcisionem carnis, et secundum corporales³⁶) legis festivitates et sacrificia³⁷), consequenter et templum Dei aestimabatur³⁸), quod ex³⁹) lapidibus insensatis erat constructum; primum quidem a Salomone, deinde repara-tum ab Esdra, postea vero post Christi adventum a Ro-manis destructum, et⁴⁰) illa aestimabatur domus orationis; nua destructa necesse est ut Iudaei, quasi non iam hamanis destruction, et ⁴⁰) illa aestimabatur domus orationis; qua destructa necesse est ut ludaei, quasi non iam ha-bentes domum orationis, iam non habeant privilegium spe-culationis Dei ⁴¹), nec possint secundum legem Deo ser-vire. §. 1. Hoe ergo facto, omnia Christus eiecit in my-sterio ⁴²) spiritualium actuum suorum, et ⁴³) tunc visibiliter fecit quod *semper invisibiliter* agit, eiiciens vendentes et ementes de templo, et mensas nummulariorum evertens, et cathedras vendentium columbas ⁴⁴) ad correptionem po-puli, ut non pro mundanis¹) festivitates in nomine Dei celebrent ⁴⁵), nec emtionibus et venditionibus vacent in loco non competenti, in quo non debent emere et ⁴⁶) ven-dere, sed orationibus ⁴⁷) vacare, qui congregantur ³⁸) quasi in domo orationis. §. 2. Nunc autem arbitror templum Dei ex lapidibus vivis constructum esse ecclesiam Christi. Sunt autem multi in ea, non, sicut decet ⁴⁹), viventes spiritua-liter, sed secundum carnem militantes, qui et domum ora-tionis de lapidibus vivis constructam faciunt speluncam esse latronum, actibus suis non ecclesia Dei dignis ⁵⁹), sed spe-lunca latronum. Qui enim considerat in multis ecclesisis talium Christianorum peccata, qui arbitrantur quaestum lunca latronum. Qui enim considerat in multis ecclesiis talium Christianorum peccata, qui arbitrantur quaestum esse pietatem, et quum deberent de evangelio vivree, se-cundum quod vivere decet servos Dei, hoc non faciunt, sed divitias et multas possessiones acquirunt, nonne di-cet⁵¹), speluncam latronum factam esse sub illis eccle-siam? ut recte dicat Christus ad eos propter dissipatio-nem⁵²) ecclesiae suae: Quae⁵³) utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Item ipse per Oseae⁵⁴) tali modo: Vae mihi, quoniam factus sum sicut qui colligit stipulam

NOTATIONES CORRECTORUM.

g) Boves: Haec usque ad vers. Sed quia, in aliquot vetustis codicibus non habentur. Sunt tamen etiam apud ceteros collectores.
C. VII. h) Burchardus et Ivo citant ex concilio Mediomatricis. Habetur in Capitularibus lib. 5. cap. 46., et in tegibus Longobardicis lib. 3. tit. de decimis.
C. IX. i) Pro mundanis: Apud Origenem legitur: ut non pro mundi festivitations in nomine Dei emitionibus et vetustis codicibus sunt emendata et locupletata.

C. VIII. 29) Non est Augustini. -30) nolumus: Edd. coll. o. =C. 1X. 31) hace: Edd. Bas. Ven. I. Lugd. I. -32) secundum: Ed. Bas. -33) adia: Ed. Arg. -34) add.: dicemus: Edd. Bas. -35) Matth. c. 21. v. 13. -36) corporatis: Edd. coll. o. pr. Bas. -37) add.: et alia corporatis: Edd. coll. o. pr. Arg. -38) existima-oliur: Ed. Bas. -39) in: Edd. coll. o. pr. Arg. -38) existima-oliur: Ed. Bas. -39) in: Edd. coll. o. pr. Arg. -38) existima-oliur: Ed. Bas. -39) in: Edd. coll. o. pr. Arg. -37) add.: et alia corporatis: Edd. coll. o. pr. Arg. -40) et illa domus est (esse dicitur: Ed. Bas.) dom. or.: ened. -41) add.: cert: Edd. Bas. Lugdd. II. III. -42) ministerio: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. -43) quod fecit, vis. egli: Edd. coll. o. -44) add.: dissiparit: eaed. -45) celebrarent: Edd. Arg. Nor. Ven. I. -46) eel: Edd. Bas. Lugdd. II. III. -47) add.: tantum: Edd. coll. o. -443) advec con-gregori: eaed. -49) condecet: eaed. -50) dign: eaed, pr. Arg. -51) dices: Edd. coll. o. -52) dispersionen: Ed. Arg. -53) Ps. 29. v. 10. -54) add.: Prophetam: Edd. Bas. Lugdd. II. III. -legitur locus alleg. apud Michaeam c. 7. va

in messe, et sicut qui⁵⁵) racemum in vindemia, quum non sunt⁵⁶) botri ad manducandum primogenila⁵⁷). Vae animge mase, guia periit timoratus a terra, et gui corrigat in homi-nibus 56) non est. Et quum intellexeris lesum dicentem talia, et lugentem peccata nostra, adspice simul et illud, quod ha, et lugentem peccata hostra, auspice simul et hiut, duoa in evangelio scribitur ⁵⁹): Quum vidisset Hierusalem, fle-vit⁶⁰) super eam, et dixit, quia si cognovisses et tu. Et si rationabiliter flevit super Hierusalem, *et* rationabilius flebit⁶¹) super ecclesiam, aedificatam quidem, ut esset do-mus orationis, factam autem propter turpia lucra, *et luxus quorundam (quod utinam non esset) principum populi*, speluncam latronum. Et infræ: §. 3. Et arbitror convenire verbum 62) de venditoribus columbarum eis, qui tradunt ecclesias avaris, et tyrannicis 63), et indisciplinatis, et irre-ligiosis episcopis aut presbyteris. Propter quod 64) et ca-thedras tantummodo appellavit Evangelista eversas esse ab lesu. Et utinam audirent hasc cum dicentis admonitione scripturae qui gloriantur de cathedris Moysi, in quibus sedent, et vendunt omnes⁶³) ecclesias columbarum, et tradunt eas talibus praepositis, ad quos recte dicatur ⁽⁶⁾ a Domino per Hieremiam prophetam ⁽⁷⁾: Principes populi mei telligentes : sapientes sunt ad male faciendum ⁶⁸), bene autem facere nesciunt.

Gratian. Quum ergo ecclesiae et oblationes earum non consistant, nisi in potestate episcoporum, patet profecto, qued non sunt ab alio recipiendae, quam de manu corum. Unde in Aurelianensi Concilio I. c. 19. statutum est ⁶⁹):

C. X. Omnes basilicae ad eum pertinent episcopum, in

cuius territorio positae sunt.

Omnes basilicae, quae per diversa loca constructae sunt *vel quotidie construuntur, placuit secundum priorum ca-nonum regulam, ut* in *eius* episcopi potestate consi-stant ⁷⁰), in cuius territorio positae sunt-

C. XI. Archidiaconus, archipresbyter, praepositus, vel decanus, nec officia, nec beneficia ecclesiastica sine consensu episcopi tribuat.

Item Calixtus Papa⁷¹).

Nullus omnino archidiaconus, aut archipresbyter, sive praepositus, vel decanus animarum curam vel praebendas ecclesiae sine iudicio vel consensu episcopi alicui tribuat; imo, sicut sanctis 72) canonibus constitutum 73) est, animarum cura et pecuniarum ecclesiasticarum dispensatio in episcopi iudicio et potestate permaneat⁷⁴). Si quis vero contra hoc facere, aut potestatem, quae ad episcopum per-tinet, sibi vendicare praesumserit, ab ecclesiae liminibus arceatur.

Item Gregorius VII. in generali Synodo praesidens dixit, cap. 1. et 2.⁷⁵):

C. XII. De manu laici episcopatus vel abbatia suscipi non debet.

NOTATIONES

C. XII. k) Sub crimine: Antea legebatur: sub crimine tam inobedientiae quam ambitionis, ex qua scelus idolo-latriae coepit*). Emendatum est ex concilio ipso et An-selmo. Et est locutio valde familiaris Gregorio VII. ex

I. Reg. c. 15. C. XIV. 1) De hoc canone notatum est sup. dist. 63. c. Omnis clectiv. in vers. Segregetur.

C. XV. m) Caput hoc acceptum est ex Chronico Ana-stasii Bibliothecarii, in iis, quae de Anastasio imperatore marrat, multaque ex ipso originali sunt emendata.

cuius laicae personae susceperit⁷⁶), nullatenus inter epi-scopos vel abbates habeatur, nec ulla ei ut episcopo seu abbati audientia concedatur. Insuper ei et gratiam B. Petri, et introitum ecclesiae interdicimus, quousque locum, quem sub crimine¹) tam ambitionis quam inobedientiae (quod est scelus idololatriae) cepit, resipiscendo non de-serit⁷⁷). Similiter etiam de inferioribus ecclesiasticis di-gnitatibus constituimus. *Item c.* 2.: § 1. Si quis impera-torum, regum, ducum, marchionum, comitum, vel quilibet saecularium potestatum aut personarum investituram epi-scopatuum ''') vel alicuius ecclesiasticae dignitatis dare praesumserit, eiusdem sententiae vinculo se esse sciat obstrictum 79).

C. XIII. Excommunications sublaceat, nec investituras sumat fructum, qui de manu laici ecclesiam susceperit.

Idem ibidem, cap. 3.80)

Quoniam investituras ecclesiarum contra statuta sanctorum Patrum a laicis *personis* in multis partibus cognovimus fieri, et ex eo plurimas perturbationes in ecclesia, imo ruinam sanctae religionis oriri, ex quibus Christiana⁸²) religio conculcatur ⁶³), decernimus, ut nullus clericorum investituram episcopatus, vel abbatiae, vel ecclesiae de manu imperatoris, vel regis, vel alicuius laicae personae, viri vel feminae, suscipiat. Quod si prassumserit, reco-gnoscat investituram illam apostolica auctoritate irritam esse, et se usque ad condignam 84) satisfactionem excommunicationi subiacere.

C. XIV. De codem.

Idem ex Canone Apostolorum 31.1) *5)

Si quis episcopus saecularibus potestatibus usus ecclesiam qui illi communicant.

C. XV. De eodem.

Item ex Chronico Anastasii Bibliothecarii=).

Sane Thessalonicensi¹⁷) episcopo *communicante* ob me-tum imperatoris Anastasii Timotheo Constantinopolitano tum imperatoris Anastasii Timotneo Constantinopolitano episcopo⁸⁸), quem⁸⁹) concilium Chalcedonense anathema-tizaverat, quadraginta⁹⁰) episcopi Illyrici et Graeciae con-venientes in unum, per professionem in scriptis factam, ut⁹¹) a proprio metropolitano, discesserunt ^{*}ab eo^{*}, et Romam mittentes Romano⁹²) communicare in scriptis pro-fessi sunt. *Et paulo post*; §. 1. Quum Dioscorus¹⁰ (iunior) manus impositionem accepisset, recesserunt multitudines populorum⁹³), dicentes, quia⁹⁴) nisi secundum quod san-ctorum continent Apostolorum canones fiat, non rccipietur episcopus. Principes 95) enim inthronizaverant eum.

C. XVI. Excommunicetur qui per laicos ecclesias obtinet. Item Paschalis Papa II. 9) 96)

Si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu ali- | Si quis clericus, abbas vel monachus ") per laicos eccle-

CORRECTORUM.

n) Quum Dioscorus: Haec est altera electio a priore, et ipsa facta non canonice, et potestate laica; nam prior est Timothei ad sedem Constantinopolitanam, haec vero posterior Dioscori iunioris ad Alexandrinam. Utraque

vero posterior Dioscori junioris ad Alexanuriuam. Otraque vero a Bibliothecario copiose exponitur. C. XVI. o) Capitis huius et sequentis sensus est in fragmento manuscripto concilii apud Guardastallum, a Pa-schali habiti A. D. 1116., quod in bibliotheca Vaticana servatur. Nauclerus etiam Gen. 36. narrat, Paschalem apud Trecas concilium habuisse, ubi inter multa sententiam de

Quaest. VII. C. IX. 55) desid. in Edd. Arg. Nor. Ven. I. – 56) sint: Edd. coll. o. pr. Lugd. II. – 57) primogenit: Ed. Bas. – 59) adstrictum: Ed. Bas. – C. XIII. 60) Polyc. I. 2. I. 4. – apud Ans., ex cuius I. 6. c. 73. laudant Corr., non est repertum. – 59) Luc. c. 19. v. 41. – 60) stelt et ferti: Edd. coll. o. pr. Bas. – 61) flerit: Edd. coll. o. – 62) add.: Del: eaad. pr. Bas. – 63) add.: et tenuribus: Ed. Bas. – 64) quae: Edd. Arg. Ven. II. – 65) desid. in Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 66) dictiur: Edd. coll. o. pr. 65) desid. in Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 66) dictur: Edd. coll. o. pr. 65) desid. in Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 66) dictur: Edd. coll. o. pr. 66) desid. in Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 66) dictur: Edd. coll. o. pr. 67) Iller. c. 4. v. 22. – 68) ut factant mata: Edd. coll. o. pr. 8as. = C. X. 69) hab. A. 511. – Reg. I. 1. c. 15. Burch. I. 3. c. 8. Ivo Decr. p. 3. c. 10. – 70) constant: Ed. Bas. – consistant: Edd. rell. = C. XI. 71) e. 7. conc. Lat. I. hab. A. 1128. – 72) a sanctis: Edd. coll. o. pr. Bas. – 73) institutum: Ed. Bas. – 71) person 6ad.: priscopo: Edd. coll. o. – 93) rusticorum: orig. – add: a rege: Edd. coll. o. – 93) rusticorum: orig. – add: a rege: Edd. coll. o. – 94) quia sec. – fat, non est factus episcopus. Ed 100 add:: pricopo: Edd. coll. o. – 93) rusticorum: orig. – add: 110 – 92) add:: piscopo: Edd. coll. o. – 93) rusticorum: orig. – add: 111 – 92) add:: piscopo: Edd. coll. o. – 93) rusticorum: orig. – add: 112 – 92) add:: piscopo: Edd. coll. o. – 93) rusticorum: orig. – add: 113 – 92) add:: piscopo: Edd. coll. o. – 93) rusticorum: autoritate nist suspicantur Ba-114 Bas. – 77) deceruerit: Edd. Bas. Ven. II. Lugdd. Par. – 78)

sias obtinuerit, secundum sanctorum Apostolorum canones et Antiochenir) concilii capitulum excommunicationi subiaceat.

C. XVII. Qui per laicos ecclesias oblinet, et qui manus imponit, communione privetur.

Idem 98).

Constitutiones sanctorum canonum sequentes statuimus, ut quicunque clericorum ab hac hora "in antea" investituram ecclesiae vel ecclesiasticae dignitatis de manu laica ") acceperit, et ipse, et qui ei manum imposuerit, gradus sui periculo subiaceat, et communione privetur.

C. XVIII. De eodem. Idem 100).

Nullus laicorum ecclesias vel ecclesiarum bona occupet vel disponat. Qui vero secus egerit, iuxta B. Alexandri a) ca-pitulum ab ecclesiae liminibus arceatur.

C. XIX. De codem. Idem 101).

Sicut Domini vestimentum scissum non est, sed de eo sor-titi sunt, ita nec ecclesia scindi debet, quia in unitate tota consistit. In potestatem ergo proprii episcopi eccle-siae reducantur, et ab ipso (sicut sacris 103) canonibus cautum est) ordinentur. Alioquin et ecclesiae ipsae, et clerici earundem divinis destituantur officiis.

C. XX. Nullus clericus per laicos ecclesiam obtineat. Item Alexander Papa II. r) 103)

Per laicos nullo modo quilibet clericus vel presbyter ob tineat ecclesiam nec gratis, nec pretio. § 1. Nullus habi-tum monachi 104) suscipiat, spem aut promissionem habens, ut abbas fiat. § 2. Nullus presbyter duas habeat 105) ecclesias.

C. XXI. Singuli episcopi suos habeant seconomos.

Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 26. 106) Quoniam in quibusdam ecclesiis, ut rumore 107) comperimus, praeter occonomos episcopi facultates ecclesiasticas tractant, placuit omnem ecclesiam habentem episcopum habere oeconomum de clero proprio, qui dispenset res ec-clesiasticas 108) secundum sententiam proprii episcopi, ita, ut ecclesiae dispensatio praeter testimonium 9) non sit, et ex hoc 109) dispergantur ecclesiasticae facultates, et sacer-dotio maledictionis ') derogatio procuretur. Quod si hoc minime fecerit, divinis constitutionibus subiacebit.

NOTATIONES

libera pastorum electione, et de coërcenda laicorum in ecclesiasticas dignitates praesumtione iuxta praedecessorum suorum decreta promulgarit. p) Antiocheni: In concilio Antiocheno nihil expresse

b) Antiochenii in concho Antiocheno mini expresse statuitur contra eos, qui per laicos obtinent diguitates ec-clesiasticas. Verum cap. 23. praecipitur, ut in episcopo eligendo servetur ius ecclesiasticum, nempe, ut non eliga-tur episcopus, nisi cum synodo et iudicio episcoporun, quibus verbis laici videntur excludi. In synodo autem Ni-

quibus verois latei vicentur excludi. In synodo autem Ni-caena II. c. 3. repetitur et confirmatur canon Apostolorum. C. XVIII. q) Alexandri: In epistolis Alexandri Pa-pae I. nihil legitur, quod ad hanc rem pertineat. Verum in epistola Alexandri II., in qua synodum a se habitam repetit, (quae epistola ex vetusto codice descripta Romam ex Hispania missa est), haec inter alia habentur: Decimae et primitiae, seu vivorum et mortuorum oblationes ecclesiis Dei fideliler reddantur a laicis, et ut in dispositione episco-porum sint, quas qui retinuerint, a sanctae ecclesiae communione separentur, quod fere est idem cum c. Praecipimus. sup. ead. q. 2. ex Nicolao II. C. XXII. Laici non sunt constituendi occonomi, sed 110) ex proprio clero eligendi. Item ex Concilio Hispalensi II., cui interfuit

Isidorus, c. 9, 111)

In¹¹²) nona¹¹³) actione didicimus, quosdam ex nostro collegio contra mores ecclesiasticos laicos habere in rebus divinis constitutos oeconomos. Proinde pariter tractantes eligimus ¹¹⁴), ut unusquisque nostrum secundum Chalcedo-nensium Patrum decreta ¹¹⁵) ex proprio clero occonomum nensum ratrum uscreta --) ex proprio clero occononum sibi constituat. Indecorum est enim laicum vicarium esse episcopi, et ¹¹⁶) saeculares in ecclesia iudicare. In uno enim ¹¹⁷) eodemque officio non debet ¹¹⁸) dispar esse ¹¹⁹) professio. Quod etiam in lege divina prohibetur, di-cente ¹²⁰) Moyse: Non grabis in bove simul et asieo, id est: homines diversae professionis in officio uno ¹²¹) non sociabis. Unde *et*¹²²) oportet nos et divinis libris, et sanctorum l'atrum obedire praeceptis, constituentes, ut *hi*, qui in administrationibus *ecclesiae* pontificibus sothis, qui in administrationious ecclesiae pontincious so-ciantur, discrepare ¹²³) non debeant nec professione, nec habitu. Nam cohaerere et coniungi non possunt quibus et studia, et vota diversa sunt. §. 1. Si quis autem episcopus posthac ¹²⁴) ecclesiasticam rem aut per ¹²⁵) laicalem procurationem administrandam elegerit, aut sine testimonio oeconomi gubernandam crediderit, vere ut contemtor ca-nonum et fraudator ecclesiasticarum rerum non solum Christo¹²⁶) de rebus pauperum iudicabitur reus, sed etiam concilio manebit obnoxius.

C. XXIII. Non haboat laicus aliquid statuendi in ecclesia

facultatem. Item in Synodo Romana III. Symmachi Papae, c. 3. 127)

Non¹²⁰) placuit, laicum statuendi in ecclesia *praeter Pa-pam Romanum* habere aliquam potestatem, cui¹²⁹) obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi. Item ibidem Eulalius, Epise. Syracusanae ecclesiae, dixit¹³⁰):

C. XXIV. Ecclesiasticas facultates laici disponere non possunt. Laicis quamvis religiosis nulla de ecclesiasticis facultatibus ") aliquid disponendi legitur attributa facultas.

C. XXV. Laicus sacrilegus habetur qui dispositionem vel dominationem rerum ecclesiasticarum usurpat. Item Calixtus Papa II. 7) 232)

Si quis principum vel aliorum laicorum dispositionem seu dominationem ¹³²) rerum sive possessionum ecclesiasticarum sibi vendicaverit, ut sacrilegus iudicetur.

CORRECTORUM.

C. XX. r) Habetur in eadem epistola Alexandri II., paulo superlus in c. Nullus laicorum citata. Nam statim

post vers. Separentur, sequitur: et ut per laicos etc. C. XXI. s) Testimonium: In vulgatis sequebatur: episcopi^{*}), quae vox inducta est auctoritate manuscripto-rum et originalis ex versione Dionysii, quae concordat cum prisca et graecis verbis. Alia etiam nonnulla sunt emendata.

t) Maledictionis: Graece est: zal Loudoglar tij lecosoury προςτρίβευδου, quod in prisca versione est: et sacerdotali dignitati obtreolatio generetur. C. XXIV. u) Facultatibus: Antea legebatur: digni-

C. AAIV. U) Facultatibus: Antea legebatur: algebatur: tatibus **). Emendatum est ex originali, (ut supra dist. 96. Bene quidem.), epistola Stephani I., et decreto Paschalis II. manuscripto, quibus locis hoc idem repetitur. C. XXV. v) Inter decreta Calixti, ex quo citatur, non est inventum. Habetur in decretis Paschalis II. manuscriptis quia Participation (California) and anter mutatum nonces California).

ptis cap. 5., sed non est mutatum nomen Calixti, quia Pon-tifices isti, qui iisdem fere temporibus fuerunt, frequenter eadem decreta suorum antecessorum repetebant.

coll.⁴0. — 117) desid. in Ed. Bas. et ap. Burch. — 118) decet: Coll. Hisp. — 119) desid. ib. — 120) Deut. c. 22. v. 10. — 121) add.: sinud: Edd. coll. 0. — 122) desid. in Coll. Hisp. — 123) nec professione discrepent, nec habitu: Edd. coll. 0. — 124) post haec: Coll. Hisp. — Burch. — Edd. coll. 0. — desid. ap. Iv. — 125) de-sid. in Edd. Arg. Bas. — ad laic. proc.: Ivo. Burch. — Isicont dispo-sitione: Coll. Hisp. — 126) a Christo: Edd. coll. 0. — C. XXIII. 127) hab. A. 502. — Coll. ir. p. p. 1. t. 48. c. 13. Ans. 1. 5. c. 29 (11). — cf. D. 96. c. 1. — 128) non licuit luicos etc.: orig. — 129) quos: orig. = C. XXIV. 130) cf. D. 96. c. 1. — Coll. tr. p. ib. c. 14. Ans. ib. Polyc. 1. 6. t. 1. Deusded. p. 4. — 32) ita Edd. coll. 0. — C. XXV. 131) c. 8. conc. Lat. I. hab. A. 1123. — 133) donatio-nem: orig. — Edd. Arg. Bas. Ven. I. Nor.

Quaest. VII. C. XVII. 96) cf. ad c. 16. – 99) laict: Edd. coll. o. = C. XVIII. 100) cf. ad c. 16. – Polyc. 1. 2. t. 4. = (C. XIX. 101) cf. ad c. 16. – 102) in sacr.: Edd. coll. o. = C. XX. 103) c. 6. 7. 11. conc. Rom. hab. A. 1063. – 104) monachalem: orig. – 105) oblineal: ib. = C. XXI. 106) hab. A. 451. – Ans. I. 6. c. 143 (140). ex translationo prisca. – supra D. 69. c. 4. ex Isidoro. – 107) ex rum.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 108) ecrlesiae: Edd. coll. o. – \Rightarrow) ita in Edd. coll. o. pr. Bas. – 109) add.: non: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – ne: Edd. cell. = C. XXII. 110) sed – el.: desid. in Edd. coll. o. pr. Arg. Lugdd. II. III. – 111) hab. A. 619. – Burch. I. 1. c. 89. Ivo Decr. p. 3. c. 195. – 112) desid. in Edd. Arg. Bas. Nor. – 114) elegimus: Ivo. – Edd. coll. o. pr. Arg. – 115) edicta: Ed. Bas. – 116) el viros ecclestasticos tudicare: Edd.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XVL QUARST. VIL c. 26-34.

C. XXVI. In occlesia, quan quis actificat, nihil sild pras casteris vendicet,

Item Gelasius Papa Senecioni Episcope 133),

111. Pars. Piae mentis amplectenda devotio est, qua se Iulius nobis ia re Iuliana¹³⁴) sui iuris fundasse perbi-betur¹³⁵) ecclesiam, quam in honorem¹³⁶) S. Viti con-fessoris eius nomine cupit consecrari. Hanc¹³⁷) igitur, frater carissime, si ad tuam dioecesim pertinere non ambiaraser carussime, si au tuam dioecesim pertinere non ambi-gin, ex more convenit dedicari, collata primitus donatione solenni, quam ministris ecclesiae destinasse "se" praefati muneris testatur oblator, sciturus sine dubio praefer pro-cessionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil ibidem se proprii iuris habiturum.

C. XXVII. De coden, Idem 138).

Frigentius 139) vero petitoria nobis iusinuatione suggessit, in re sua, quod 140) Sextilianum vocatur, basilicam se san-ctorum Michaelis archangeli, et Martini confessoris pro sua defensione fundame. Et ideo, frater carissime, si ad tuam pertinet parochiam, benedictionem supra memoratae basi-liene solenni veneratione¹³¹) depende. Nihil tamen sibi fundator ex hac basilica noverit rendicandum, nisi pro-consionis aditum, qui Christianis omnibus in commune¹⁴²) debetur.

C. XXVIIL De coden.

lim Clemens epist. II. ad Incobum 143).

Beclesias per congrua et utilia facite loca, quas divinis precibus sacrare oportet, 'et in singulis") sacerdotes di-vinis orationibus Deo dicatos posi, quos ab emnibus venefari oportet", et non en quoquam gravari.

C. XXIX. Laici presbyteres de ecclesiis non eiiciant. Item Leo IV. Carolo Regi 144).

Contra sanctorum patrum censuras videtur exsistere, si saecularis vel laicus presbyteros ab ecclesiis, in quibus tempore ordinationis eorum nominati³) vel introducti fue-rint, videtur ¹⁴³) espellere. Si ¹⁴⁴) vero fundatores eccle-siarum ad inopiam vergere coeperint, ab eisdem ecclesiis temporalis vitae suffragia percipiant.

Unde in Concilio Toletano IV. c. 37. legitar 147):

C. XXX. Fundatores ecclesiarum, si taopes corperint esse, ab iisdem olimenta accipiant.

Quicunque fidelium devotione propria de facultatibus suis ecclesiae aliquid contulerint, si forte ipsi aut filii eorum redacti fueriat ad inopiam, ab eadem occlesia suffragium vitae pro temporis usu percipiant.

Gratian. Si erge ecclesiestices facultates dispensandi polestalem non habent laiei, multo minus ecclesias ipsas qui-bushibet ad regendum committere vol aliis auferre valent. §. 1. Ilic aztem distinguendum est, quid iarit fundatores ec-clesierum in eis habeant, vel quid non? Habent ins provi-dendi, et consulendi, et sucerdotem inveniendi; sed non ha-bent ins vendendi, vel donandi, pel utendi tanquam propriis.

NOTATIONES

C. XXVIII. w) Et in singulis: Addita sunt bace

C. XAVIII. W) bt in singuis; Annue sum mut neque ad vers, Quee. ex originali. C. XXIX, X) No m in ati: In vetastis exemplaribus, et apud lvonem legitar: denominati^a), nt significet recita-tionem nominis eius, qui promovebatur, et ecclesiae, ad quam ordinabatur; de qua dictum est supra dist. 70. c. Ne-minum Frat sutum has comoine adverintio et institutio minem. Erat autem baec canonica adscriptio et institutio ad illam occlesiam, et non simplex nominatio, prout anctor glossae accepit.

C. XXXII. 5) Ordinandos: Quae sequentur usque ad vers. Quad si spretis, addita sunt ex ipso concilio.

Unde in Canonibus favoaitur Concilio Toletano IX. c. 1. 141):

C. XXXI. Herodez eius, gui ecclesiam construxit, et tpoi pro os solicitudinem gerero debent.

Filiis, vel nepotibus, ac honestioribus propinquis eius, qui construxit vel ditavit ecclesiam, licitum sit hanc 'bonae construit vel ultavit ecclesion, heitum at hane bonze in-tentionis' babere solertiam, ut, si sacerdotem 'scu mini-strum' aliquid ex collatis rebus praevideriat defraudare, aut 'commonitionis' honestae 149) conventione compescant, aut episcopo vel iudici corrigenda denuncient. Quod si aut episcopo vei iudici corrigenus demancaeza. Auou sa talia episcopus agere tentet, metropolitano eius haec in-sinuare¹⁵⁰) procurent. Si autem metropolitanus talia ge-rat, regis haec¹⁵¹) auribus intimare non differant. §. 1. Ipsis tamen heredibus in eisdem rebus non licent quadi iuris proprii potestatem praeferre, non rapinam, non 152) fraudem ingerere, nec 153) violentiam quamcunque praesu-mere, sed hoc solum in salutarem solicitudinem adhibere, quod aut nullam 154) noxam operatio nocens attingat, aut multam 155) vel aliquam partem salutaris mercedis 136) assumat. §. 2. Si quis vero deinceps haec monita temerare et excommunicationis annuae sentestiam sustinebit.

C. XXXII. Fundatores ecclesiarum ordinandos in sis episcopo offerent. Item ex Concilio Toletano IX. c. 2.150)

Decernimus, ut quamdiu fundatores ecclesiarum in hac vita superstites exstiterint 153), pro eisdem locis curam pertita supersities existenat ""), pro essen locis curam per-mittantur "") habere solicitam, atque rectores idoneos in eisdem basilicis iidem ipsi offerant episcopis "") ordinan-dos 7). "Quod si tales forsitan non inveniantur ab eis, tanc quos episcopus loci probaverit Deo placitos sacris cultibut institut sum cultibus instituat cum corum conniventia servituros.* Quod si spretis ») eiusdem 16?) fundatoribus rectores ibidem praesumserit episcopus ordinare, et erdinationem suam irritam noverit¹⁵³) *esse*, et ad verecundiam suam ¹⁶⁴) alios in eurum loco (quod *iidem* irai fandatores condignos elegerist) ordisari

C. XXXIII: A dominio constructoris monostorium non est esferendum.

hem ex Romana Synodo Eugenii IL et Leonis IV. c. 21. 143)

Monasterium vel oratorium †) canonice constructum a do-minio constructoris eo 100) invito 167) non auferatur, liceatque illi presbytero, cui voluerit, pro sacro officio illius divecesis cum consensu episcopi, no malus exsistat 163), commendare,

C. XXXIV. De coden.

Item Gregorius Papa M. VII. Indict. 1. Secundino Episcopo Teurostisitene *) 165).

Rationis ordo non patitut, ut monasterium contra volun-tatem fundatorum ab corum dispositione 170) ad arbitrium suum quis debeat vendicare.

CORRECTORUM

x) Spretis: Sie etiam legitur in codice Lucensi regio; sed in conciliorum editionibus, et daubus codicibus Vati-canis: Quod si superstituitus. C. XXIV. a) Apud Amethaum et in Polycarpo hac eodem modo habetur. In ipsa antem epistola pendet ora-tio ex superioribus, et sie legitur: Quie rations orde non petitur, at monasterium ipsus, et marine contra solunistus fundatorum, ab corum dispositione ed erbitriam succe pro-sertin loice persons subdatest. out aligued silv in id ins de-beat readisers. Et enum inquit: ab corum dispositione, gibeat rendicare. Et quum inquit : eb corns dispectione, si-guiticat monachos, de quibus supra diserat.

Qualest: VII. C. XXVI. (33) Rp. inverti temperis. - Ans. (c. 34. = C. XXXI. (46) hab. A. 655. - Abbe Flar. D. c. 32. -1 & c. 9. Densed p. 1. c. 94. neverus adjects subject.: Dat. XIII. (189) humeriz: Gold. Hisp. - Abbe. - (36) manuary: Edd. coll. a hai. huy. - (34) humanu: Baller. ext coll. Denseded (Opp. Leoness pr. Bas. - (31) hue: Edd. coll. a pr. Lagod. - (33) annumeri: Edd. coll. a pr. Lagod. - (34) humanu: Ans. - (35) perfected: Edd. Arz. (31) hue: Edd. coll. a pr. Lagod. - (34) in small : Coll. Hisp. N. t. 3. p. CUUV.) - branau: Ans. - (35) perfected: Edd. Arz. (31) hue: Edd. Eds. - (35) hum. Edd. Bas. - (35) in small : Coll. Hisp. Net. U. 1. 1. - perfected: Edd. reil. - (35) humary: Edd. Coll. a - (35) humar: Ed. Bas. - (36) hist. Edd. reil. p. Luced. pr. Lagod. II. (11. - (37) add.: 'ym.: Ed. Bas. = C. XXVII (38) II. III. - a manufam: Coll. Hisp. - Abbe. - (36) hub. A. 655. -(390) Frontus: Ans. - Nucl. L & c. (11. Polyc. L 3. : (12. - (-137) columnut. ib. - Ed. Bas. = C. XXXII (36) hub. A. 655. -(390) Frontus: Ans. - Nucl. L & c. (12. Polyc. L 3. : (12. - (-137) columnut. ib. - Ed. Bas. = C. XXXII (36) hub. A. 655. -(390) Frontus: Ans. - Nucl. L & c. (13. Polyc. L 3. : (12. - (-137) columnut. ib. - Ed. Bas. = C. XXXII (36) hub. A. 655. -(390) Frontus: Ans. - Nucl. L & c. (14. Polyc. L 3. : (12. - (-137) columnut. ib. - Ed. Bas. = C. XXXII (36) hub. A. 655. -(390) Frontus: Ans. - Nucl. L & c. (14. - (140) num escl. - (151) columnut. ib. - (-153) index: med. - (160) hub. end. : (30. escl. Eds. - (-154) erat. : Edd. Coll. & - (152) columnut. ib. - (-153) index: - (-164) suc. : Edd. coll. & - (-163) index: - (-164) suc. : Edd. coll. & - (-165) index. : (-165) forevert: Edd. Bas. - (-164) suc. : Edd. Locid. & - Coll. Hump. B. 1. de muss. c. (13. = C. XXXII (144) Cap. incertam. - (-145) metrer: Edd. Edd. (-110. - (-165) index. : (-165) hub. A. 655. -(-165) forevert: Edd. Edd. (-110. - (-165) index. - (-167) metrer: Edd. Lagdd. II. III. Nu. - (-161) Elser Esquer ad finem videntur Grazi

Gratian. Providentia tamen et admonitione episcopi a fundatoribus ecclesiae honorari debent.

Unde Gregorius b) 171):

C. XXXV. Episcoporum providentia a fundatoribus ecclesias honorentur.

Considerandum est *de ecclesiis, quae inter coheredes divisae sunt', quatenus si secundum providentiam et admo-nitionem episcopi ipsi coheredes eas voluerint tenere, et honorare) faciant. Sin autem hoc contradizerint, in episcopi potestate maneat utrum eas consistere permittat, aut reliquias inde auferre 172) velit.

C. XXXVI. Reliquiae auferantur ecclesiis 173), si plures Aerodos do eis contenderint. Item ex Concilio Triburiensi, c. 32. 174)

Si plures heredes contenderint 175) de 176) communi eccleauferri iubeat episcopus reliquias sacras, et ecclesiam sia

claudi, donec communi consensu et consilio episcopi sta-tuant ibi presbyterum, et unde vivat. IV. Pars. Gratian. Ut erge ex his auctoritations col-ligitur, de manu laicorum ecclesiae recipiendae non sunt, nisi cum consensu episcoperum, fuxta illud Concilii Mogun-tini, I. sub Carolo, c. 29. 177):

C. XXXVII. Non liceat laicie presbyteros de ecclesia elicere. Laici presbyteros de ecclesiis non eiiciant, neque in eis 170) constituant sine consensu episcoporum 179) suorum.

C. XXXVIII. Absque episcoperum consensu laici presbyteres de ecclerits non exicient. Item ex Concilio Cabilonensi II. c. 42. 100)

Inventum est, quod multi¹⁸¹) arbitrii sui temeritate¹⁸², et (quod est gravius) ducti cupiditate, presbyteris quibus-libet absque consensu episcoporum¹⁸³) ecclesias dant vel auferunt. Unde oportet, ut canonica regula servata nullus absque consensu episcopi sui cuilibet presbytero ecclesiam det; quam si iuste adeptus fuerit, hanc non nisi gravi culpa 'sua ¹⁶⁴) et⁺ coram episcopo canonica severitate amittat.

Gratian. Sicut erge auctoritate Hieronymi †) decimas male possessas a laicis episcopo consentiente licet ménachis de manu laicorum recipere, et eas perpetua stabilitate tenere, sic et ecclestas a laicis male detentas cum consensu episcoporum licet monachie ad ordinandum accipere, et eie in perpetuum providere.

Unde Urbanus Papa II. 185):

C. XXXIX, Sine voluntate episcoporum decimas vel ecclesias a laicis monachi non suscipiant.

Decimas et ecclesias a laicis 186) monachi non suscipiant absque consensu et voluntate episcoporum. Quod si alizer praesumtum fuerit, canonicae ultioni subiaceant.

C. XL. Nulli licent in fue suum monasterium convertere; alii tamen ad ordinandum tradere illud valet.

Item ex decreto Silvestri Papae d) 187).

Nemini regum aut cuiquam hominum¹⁸⁸) in proprium ius¹⁸⁹)

NOTATIONES

C. XXXV. b) In Capitularibus, et legibus Longobar-dicis, et apud Burchardum et Ivonem, qui et ipsi citant ex decretis Gregorii Papae, sic habetur: De seclesiis, quas inter coheredes divises sunt, considerandum est, quatenus, etc. quae, quoniam sontentiam clariorem reddunt, visa sunt ad-denda, alio tamen ordine, ne vulgatum capituli initium mutaretur. Antea legebatur: Considerandum est, quatenus, etc. c) Honorare: In vulgatis Longobardicis est: hono-

res faciant.

liceat monasterium tradere 190), nisi ad aliud monasterium, vel commutare, nisi cum alio monasterio, vel quocunque commercio ¹⁹¹) vendere *). Quod si factum fuerit, non valebit, sed ipsum monasterium in pristinum reformetur statum.

C. XLI. Episcopi et fratrum consilio monasterium ad melierandum alibi supponere nullus prohibeatur.

Item ex decreto Bonifacii 192).

V. Pars. Si quis vult monasterium suum ad meliorandum in alium locum ††) ponere, fiat cum consilio 193) episcopi et fratrum suorum, et dimittat presbyterum 194) in priori loco ad ministeria ecclesiae.

C. XLII. Publicae poenitentiae subiiciantur qui circumveniendo aliquos tondere praesumunt.

Item ex Concilio Moguntinensi^f)¹⁹⁵).

VI. Pars. Constituit sane 196) facer iste conventus, ut episcopi sive abbates, qui, non in fructum 197) anima-rum, sed in avaritiam et turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines circumveniendo totonderunt, et res eorum tali persuasione surripuerunt, poenitentiae canonicae utpote turpis lacri sectatores sublaceant. Hi vero, qui illecti co-mam deposuerunt, in eo, quod coeperunt¹⁹⁸), perseverare cogantar, res vero eorum heredibus reddantur.

C. XIIII. Sine voluntate fratrum aliquem de suis propin-quis abbas sibi substituere non valet.

Item ex Concilio Toletano *99).

Congregatio debet sihi eligere abbatem post abbatis sui mortem, vel eo virente, si ipse discesserit vel peccaverit. Episcopus enim non debet abbatem violenter retinere in loco suo 200). Ipse autem non potest aliquem ordinare de suis propinquis vel amicis sine voluntate fratrum.

CAUSA XVII.

GRATIANUS.

Quidam presbyter infirmitate gravatus se fieri velle monachum disit; ecclesiam et beneficium in manu advocati renunciavit. Postquam convoluit, mox se futurum monachum negavit, et Postquam convoluit, mox se faturum monachum negavit, et ecclesiam et beneficium reposeit. (Qu. 1.) Hie primum quaeritur, utrum reus voti teneatur, an liceat ei a proposito sui cordis discedere ? (Qu. 11.) Se cun do, an ecclesia et be-neficium ei reddenda sint, quae prius libera voluntate refuta-vit ? (Qu. 111.) Tertio, si contigisset eum se et sua mona-sterio tradidisse, an licentia abbatis liceret ei ad propria redire ? (Qu. IV.) Quarto, si sine licentia abbatis retro abierit, an sua sibi abbate reddenda sint ?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod a voto discedere non liceat, multie au-

CORRECTORUM.

C. XL. d) In Capitularibus sic habetur: Nemini regum aut cuiquam hominum liceat monasterium tradere, vel com-

mutare, vel quocunque commercio vendere. e) Vendere: In locis indicatis haec sequuntur: Hee etiam divina et apostolica algue canonica sub anathematis poena sansit auctoritas.

C. XLIL f) Caput hoc a Burchardo etiam et Ivone recitatur ex Maguntino, et multo plenius codemque plane modo, quo nunc legitur in Cabilon. 2. c. 7.

Quaest. VII. C. XXXV. 171) Imo ex Cap. Reg. Fr. 1.5. c. 99. - Leg. Langob. 1. 3. t. 1. c. 44. Reg. 1. 1. c. 243. Burch. 1. 3. c. 41. Reg. 77. 1. 5. c. 396. - Burch. 1. 3. c. 33. Ivo Decr. p. 3. c. 27. Polyc. 1. 8. t. 12. - 168) desid. H. HI. = C. XL. 167) Imo ex Cap. Reg. Fr. 1. 5. c. 396. - Burch. 1. 3. c. 43. Ivo Decr. p. 3. c. 27. Polyc. 1. 8. t. 12. - 168) desid. day. Iv. - 169) desid. In orig. et ap. Burch. 1. 8. t. 12. - 168) desid. ap. Iv. - 169) desid. In orig. et ap. Burch. 1. 8. t. 12. - 168) desid. by V. - 169) desid. In orig. et ap. Burch. 1. 8. t. 13. - 168) desid. by V. - 169) desid. In orig. et ap. Burch. 1. 8. t. 13. - 168) desid. by V. - 169) desid. In orig. et ap. Burch. 1. 8. t. 14. - 179) origendum redactus. 1. 8. c. 111. Ivo Decr. p. 3. c. 87. - 178) in els: desid. In Cap. et Coll. citt. - 179) episcopi ari: Ed. Bas. - 157. Burch. 1. 8. c. 111. Ivo Decr. p. 3. c. 87. - 178) in els: desid. In Cap. et Coll. citt. - 179) episcopi ari: Ed. Bas. - 189 add.: 180) hab. A. 813. - Burch. 1. 8. c. 113. Ivo Pan. 1. 8. c. 46 Decr. p. 3. c. 88. - ex Chalcedonenal allegat Ed. Arg. - 169) add.: 180 bab. A. 813. - Burch. 1. 8. c. 113. Ivo Pan. 1. 9. c. 46 Decr. p. 3. c. 88. - ex Chalcedonenal allegat Ed. Arg. - 169) add.: 180 bab. A. 813. - Burch. 1. 8. c. 113. Ivo Pan. 1. 9. c. 46 Decr. p. 3. c. 88. - ex Chalcedonenal allegat Ed. Arg. - 189) add.: 180 bab. A. 813. - Burch. 1. 8. c. 113. Ivo Pan. 1. 9. c. 46 Decr. p. 3. c. 88. - ex Chalcedonenal allegat Ed. Arg. - 189) add.: 180 bab. A. 813. - Burch. 1. 8. c. 66. Fell. Coll. c. - 199) perceptrunt: Ed. Bas. - 197) fructu: Edd. Bas. Lugdd. coll. 0. - 189 desid. ap. Iv. et Burch. -t. C. 10. q. 3. c. 5. - 196) desid. In Ed. Bas. - 197) fructu: 180 bab. A. 813. - Burch. 1. 8. c. 66. et pl. vo 180 bab. A. 813. - Burch. 1. 8. c. 66. et pl. vo 180 bab. A. 813. - Burch. 1. 8. c. 66. et pl. vo 180 bac. 1. 8. c. 66. et pl. vo 180 bac. 1. 8. c. 66. et pl. vo 180 bac. 1. 8. c. 66. et pl. vo 180 bac. 1. 8. c. 66. et pl. vo 180 bac. 1. 8

otoritatibus probatur. Ait exim Propheta: Vovete, et reddite Domino Deo vestro 1).

C. I. Quae Deo voventur necessario reddantur. Item Augustinus *) 2).

Sunt quaedam, quae etiam non voventes debemus; quaedam etiam, quae nisi voverimus, non debemus, sed postquam ea Deo promittimus, necessario reddere constringimur.

C. II. De eodem. Item Hieronymus³).

Voventibus virginitatem 4) non solum nubere, sed etiam velle damnabile est.

C. 111. Dignus est supplicio qui se ipsum Deo subtrahit a roto resiliens.

Ilem Gregorius in Regesto, lib. I. epist. 33. ad Venantium⁵).

Ananias pecunias Deo voverat, quas post diabolica () vi-ctus persuasione subtraxit. Sed qua morte mulctatus est, Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos, scis. quos dederat, nummos Deo abstulit, considera, quanto periculo in divino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti (cui te sub monachali 7) habitu devoveras) subtraxisti.

C. IV. Ante Dei oculus cadunt gui bona, quae concipiunt, agere recusant.

Idem super Ezechielem, lib. I. homil. 3. 8)

Qui bona agunt, si meliora agere deliberant, et post deliberata non faciunt, licet in bonis prioribus perseverent 9), in conspectu tamen Dei ceciderunt ex deliberatione. Item paulo superius : §. 1. Sunt qui cuncta relinquere, et Dei servitio se subdere, et freno castitatis se restringere deliberant; sed quum post castitatem alios cecidisse conspiciunt, se retrahendo meritum perdunt.

Gratian. Si ergo post volum quisque necessario cogitur volcere quod vozit; si cocentibus non solum nubere, sed etiam relle damnabile est: patet, quod sacerdos iste ad exsecutio-nem sui roti cogendus est, et non solum non fieri, sed etiam nem sui voit cogendus est, et non solum non fieri, sea etiam velle monachum non fieri sibi damnabile est. §. 1. Quod vero inter vorentes iste computandus sit, patet ex verbis Augu-stini¹⁰) dicentis: Dixi, conlitebor, etc. Magna pietas Dei est, ut ad solam promissionem peccata dimittat. Nondum enim pronunciat ore, et tamen Deus iam audit in corde; votum enim pro opere reputatur. Sicut ergo Propheta inter voventes reputatur, quia dixit: Ego confitebor; sic iste inter cosdem computandus est, quia dixit: Fiam monachus. His ita respondetur : Aliud est propositum corde concipere, et etiam ore enuneiare; aliud est subsequenti obligatione se reum poli facere. §. 2. Quia ergo^b) iste propositum sui cordis ore sim-pliciter enunciavit, non autem monasterio aut abbati se tradidit, nec promissionem scripsit, nequaquam reus voti habetur.

QUAESTIO I L GRATIANUS.

Unde Alexander Papa II. ait 1):

NOTATIONES CORRECTORUM.

Causa XVIII. Quaest. I. C. I. a) Huius capituli ipsa omnino verba non sunt inventa apud B. Augustinum, sed fere eadem habentur apud Cassiodorum in Psal. 75. ad vers. Forete, quem citat glossa ordinaria ad eum locum.

C. IV. b) Quia ergo: In plerisque vetustis exemplaribus hic est initium quaestionis secundae *).

Quaest. II. C. I. a) Beneficia: In vetustis exemplaribus apud Ironem (apud quem caput hoc copiosius ha-betur) legitur: beneficium **), sed ob glossam non est mutatum

. C. II. b) Confectum est hoc caput ex verbis B. Au-

C. I. Non cogitur aliquis in monasterio manere, nisi professionem fecerit in manu abbatis.

Consaldus presbyter, quondam in infirmitate fervore pas-sionis pressus, monachum ee fieri promisit, non tamen monasterio aut abbati se tradidit, nec promissionem scri-psit, sed beneficium ecclesiae in manu advocati refutavit. pait, sed benencium ecciesiae in manu advocati reutavit. At postquam convaluit, mox se monachum negavit fieri. Quapropter quia et B. Benedicti regula, et praecipue pa-tris et praedecessoris nostri S. Gregorii Papac canonica institutio interdicit monachum ante unius anni probationem effici, indicamus et auctoritate apostolica praecipimus, ut praefatus preshyter beneficia *) et altaria recipiat, habeat, et quiete retineat.

C. II. Uxor post propositum continentiae ducta dimitti non debet.

Item Augustinus ad Bonifacium Comitem, ep. LXX. b)²)

Nos novimus, nos testes sumus, quod omnes actus publi-cos, quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, et te in otium sanctum conferre, atque in ea vita vivere, in qua servi Dei monachi vivunt. Quum ergo te esse in hoc pro-posito gauderemus, navigasti, uxorcmque³) duxisti. Si coniugem non haberes, dicerem tibi quod et Tubunis⁴) diximus, ut in sanctitate continentiae³) viveres. Scd ut te ad istam vitam non exhorter, impedimento coniunx est, sine cuius consensione continenter tibi non licet vivere, quia, et si tu post illa tua verba l'ubunensia ⁽⁾) ducer non debebas ⁽⁾), illa tamen nihil eorum sciens innocenter tibi èt simpliciter nupsit.

Gratian. Ecce iste corde concepit se monachum fieri, et ore pronunciavit, se velle in otium sanctum conferre, non tamen postea coactus est suscipero quod corde concepit, et ore pronunciavit. Auctoritas illa Alexandri, secuta institutionem B. Gregorii et B. Renedicti, probandis annum indulget, sed nolis; ignolis vero triennium conceditur. Unde ex decreto Bonifacii⁽⁾):

C. III. Ante probationem triennii nullus in monasterio suscipiatur.

Si quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus *ei* non praestetur. Et si intra?) tres annos aut servus, aut libertus 4) colonus quaeratur a domino suo, reddatur ei cum onnibus, quae attulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium non fuerit requisitus, postea quaeri non potest, nisi sit tam longe, quod inveniri non possit. "Sed tantum ") ea, quae in monasterium adduxit "), dominus servi accipiat."

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

Quod autem quaeritur, an post traditionem sit el fas cum licentia abbatis ad propria redire? facile monstratur non posse fieri. Ipsum enim redire criminosum est. Qui autem mani-festo facinori desinit obviare, quum polest, consentit. Hic autem non solum non obviat, sed etiam permittendo fautor

gustini in ep. 70., sed in epitomen redactis. Ivo autem integre refert. C. III. c) Caput hoc etiam in Panormia citatur ex Bo-

nifacio. A Buschardo autem et lvone, et in plerisque ve-tustis exemplaribus Gratiani tribuitur concilio Toletano ***). Sed in nullo eorum, quae impressa aut manuscripta ha-bentur, inventum est; eadem tamen fere sunt in Capitula-

ribus, et apud lulianum antecessorem Nov. 123. c. 52. d) Libertus: Sic emendatum est ex aliquot manu-scriptis, et ex locis indicatis, quam lectionem habuit etiam auctor glossae. Antea legebatur: *liber* +). e) Sed tantum: Haec addita sunt ex locis indicatis.

Trer. et Theorico Virilinensi Epp. — Ep. temporis incerti. — 4%) ita in Ed. Bas. = C. II. 2) Ep. 220. (scr. A. 427.) Ed. Maur. — Ivo Decr. p. 7. c. 9. 10. p. 8. c. 16. — 8) *i. e. usorem:* Edd. coll. o. pr. Arg., in qua verba id est non leg. — 4) Tubanis: Edd. coll. o. p. 5) castitate continenter: eacd. — 6) Tubanesia: eacd. — 7) de-bueras: eacd. = C. III. 4%%) ita in Ed. Bas. — 8) Imo c. 55. Nov. 115. apud Iulianum. — Burch. I. 8. c. 20. Ivo Pan. I. 3. c. 154. Decr. p. 7. c. 41. — cf. Cap. Reg. Fr. 1.5. c. 380. — 9) infra: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — †) liber rel: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — *liber att*: Edd. rell. — *libertus vel*: Cap. — Coll. citt. — 10) ad-duzerit: Böhm.

Causa XVII. Quaest. I. Pars I. 1) Psal. 75. v. 12. – C. I. 2) Imo Cassiodorus in Ps. cit. = C. II. 3) cf. ad c. 4. D. 27. = 4) desid. in Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. – add.: Deo: Edd. rcll. = C. III. 5) Ep. 34. (scr. A. 591.) I. 1. Ed. Maur. – Coll. (r. p. p. 1. t. 55. c. 21. – 6) diaboti: Edd. coll. o. – 7) monachico: orig. = Edd. Arg. Bas. = C. IV. 8) Sensus summatim redditus. – 9) in Ed. Bas. fanis quaestionis est in cap. sequ. Gonsaldus. Quae st. II. C. I. 1) Decr. p. 6. c. 428. (: Alex. II. Edoni Tre-ver. et Theodorico Virdumensi Epp.) Ivo Pan. I. 3. c. 183. Ed. Lov.: Cultz III. Hugoni Trev. et Theorico etc., Ed. Bas.: Calix III. Hugoni

exsistit. Non ergo licet abbati dare licentiam alicui retro abeundi, nec illi licet utique retrorsum abire, quia ex quo semel se abbati subiecit, absque eius permissione nihil agere volest.

QUAESTIO IV. GRATIANUS.

I. Pars. Si autem sine licentia abbatis de monasterio discessorit, quaeritur, utrum sua sint ei reddenda, an non? Sed possessiones et res ecclesias traditas quolibet modo alienare nec abbati, nec alicui licet.

Unde Symmachus Papa: "Possessiones quas unusquisque etc."1) et iterum in synodo Romana III. c. 6.2):

C. I. Honore privetur qui de iure ecclesiae aliquid alienare praesumsit.

Quicunque episcoporum, presbyterorum, diaconorum obli-tus Dei, et decreti huius immetaor *) in constitutum *praesens' committens, praedium b) ecclesiae magnum vel exi-guum, vel quicquam de iure ecclesiae alienare tentaverit, et donator, et alienator, et venditor honoris sui amissione mulctetur.

C. II. PALEA3). [Itom Gregorius Anthemio Subdiacone, lib. XI. epist. 31.]

"Ratio nulla permittit, ut propriis cuiusquam usibus ap-plicetur quod pro communi utilitate datum esse cognoscitur."

C. III. Qui revocandum putat quod ecclesiae contulit, zacrilegii crimen incurrit.

Item Ambrosius lib. II. de poenitentia, c. 9. Sunt qui opes suas tumultuario mentis impulsu, non iudicio perpetuo, ubi ecclesiae contulerante impuisu, non fudi-cio perpetuo, ubi ecclesiae contulerante), postea revocan-das putaverunt. Quibus nec prima inerces rata⁵) est, nec secunda, quia nec prima iudicium habuit, et secunda ha-buit sacrilegium. Sunt quos poenituerit⁶) opes suas divi-sisse pauperibus. Sic eos⁶), qui poenitentiam agunt, hoc solum timere oportet, no ipsius poenitentiae agant poeni-tentiam tentiam.

C. IV. Qui sacris locis derelicta retinere contenderit sacrilegium committit. Item Gregorius Sabino Subdiacono, lib. VIII. epist. 6. 7)

Sacrilegium et contra leges est, si quis quod venerabilibus locis relinquitur pravae voluntatis studiis suis tentaverit compendiis retinere.

NOTATIONES

Quaest. IV. C. L. a) Immemor: In concilio ipso sequitur: cuius Romanae civitatis sacerdoles volumus religio-sis nexious devinciri. Nam, ut supra 12. q. 2. Non liceat, dictum est, in ca synodo Romanae tantum ecclesiae legem Symmachus praescripsit.

b) Praedium: Hoc loco, omissis verbis sexti capitis, eorum loco referuntur haec ex titulis eiusdem concilii, omninoque caput hoc ex verbis illius synodi suo modo collector aptavit.

C. III. c) Sic eos: In originali legitur: Sed cos, qui poenitentiam agunt, hoc solum poenitere non debet, ne ipsins elc. Sed ob glossam non est emendatum.

C. VII. d) Emunitate: Sic etiam agud Burchar-dum. Ivo habet: pro immunitate violata. In aliquot vetu-

C. V. Sacrilegi iudicantur qui ecclesiae facultates alienant. Item Lucius Episcopus ad Galliae et Hispaniae Episcopos, epist. I. cap. 6.8)

Omnes ecclesiae raptores atque suarum facultatum alie-natores a liminibus sanctae⁹) matris ecclesiae anathemati-zamus⁺), apostolica auctoritate pellimus *et^{*} damnamus, atque sacrilegos esse iudicamus; et non solum eos, sed omnes consentientes eis, quia non solum qui faciunt rei iudicantur, sed etiam qui consentiunt facientibus. Par enim poena et ¹⁰) agentes ¹¹) et consentientes comprehendit.

C. VI. Excommunicetur qui confinia ecclesiae frangere tentaverit. Item Nicolaus Papa omnibus Episcopis¹²).

II. Pars. Sicut antiquitus a sanctis Patribus statutum est, statuimus, ut maior ecclesia per circuitum XL.¹³) pas-sus habeat, capellae vero vel minores ecclesiae XXX. §. 1. Qui autem continia¹⁴) earum¹⁵) confringere tentaverit, aut personam hominis, vel bona eius inde subtraxerit, nisi pu-blicus latro fuerit¹⁶), quousque emendet, et quod rapuerit reddat, excommunicetur.

C. VII. Solvatur altario quod pro emunitate emendatur ecclesiae.

Item ex Concilio Triburiensi17).

Si quis in atrio ecclesiae pugnam committit aut homicidium facit¹⁶), quicquid pro enunitate^d) violata emendan-dum est altario solvatur, cuiuscunque fuerit ecclesia illa.

C. VIII. Non licet alicui hominem de ecclesia rapere. Item Augustinus ad Bonifacium, ep. CLXXXVII. 19) Miror, quomodo tam subito fidei murum aries ruperit inimici. Novi enim, qua religione semper sis ecclesiam *Dei* mici. Novi enim, qua religione semper sis ecclesiam *Dei* veneratus. Quo ²⁰) instigante facere ausus es i hominem de ecclesia rapuisti? Tuus si de tuo amico forte praesu-meret fugitivus, posset proculdubio intercessoris causa ve-niam promereri. Ergo si amicus intenditur ²¹), cur Deus offenditur ? Sed si ²³) de potestate praesumitur, Nabucho-cor regem intende qui cause sumerbiae in horam est donosor regem intende, qui causa superbiae in bovem est ex homine commutatus •). Non ut confundam te haec scribo, sed ut tilium ²³) carissimum moneo. Ecclesiae igiscribo, sea ut litum ²³) carissimum moneo. Ecclesiae igi-tur illaesum revoca quem ut ²⁴) irreligiosissimus ²³) ra-puisti. Oblatio vero domus tuae a clericis ne suscipiatur indixi ²⁶), communioaemque tibi interdico, donec peracta pro ausibus vel errore a me definita tibimet poenitentia, ^{*}et^{*} tempore ordinato ²⁷) pro hoc facto corde ²³) contrito et humiliato dignum offeras sacrificium Deo.

C. IX. Fugientem ad ecclesiam nemo audeat abstrahere. Item ex libro Capitularium V. c. 90.29)

Reum ad ecclesiam confugientem 30) nemo abstrahere an-deat, neque inde donare¹) ad poenam vel ad mortem, ut

CORRECTORUM.

stis Gratiani exemplaribus legitur: pro emunitate ecclesias violatae. Summa autem huius capitis fere habetur in Triburiensi.

iensi, quod exstat, c. 4. et 6. C. VIII. e) Commutatus: Hoc loco ista erant interiecta: atque a regno suo profugus recedens, non ante regnum recepit, quam conversus Deum praedicavit*): quae a multis vetustis absunt, et originali, et Ivone. Sunt autem iuter verba Gratiani infra de poenitentia, dist. 1. c. Voluissent.

C. IX. f) Donare: Sic est emendatum (antea enim legebatur: damaare, **) ex Capit. Caroli, et concilio Mo-guntino, et plerisque vetustis Gratiani exemplaribus, et ceteris collectoribus, quanquam apud Burchardum ex con-cilio apud Theodonis villam, et in Panormia ex libro Ca-pitulorum longe copiosius hoc caput referatur.

701

Quaest. IV. C. I. 1) supra C. 16. q. 1. c. 61. - 2) hab. A. 502. - Ans. 1. 4. c. 30. Polyc. 1. 6. t. 15. = C. II. 3) Ep. 51. (scr. A. 599.) 1. 9. Ed. Maur. - Ans. 1. 5. c. 38. Polyc. 1. 3. t. 18. - cf. Comp. 1. et X. de praeb. c. 8. - vox: Paleu desid. in Edd. Arg. Bas. = C. III. 4) conductentit: Edd. coll. o. pr. Bas. - 5) grading the formula in the state i

tonor³¹) Dei et sanctorum eius conservetur; sed rectores ecclesiarum pacem, et vitam, ac membra eius obtinere stu-deant; tamen legitime componat quod inique fecit.

C. X. Ab ecclesiae arceatur ingressu qui aliquem de ecclesia violenter rapuerit.

Item Gelasius³²) Victori, Constantino, Mar-tyrio³³), Felicissimo, Sereno, et Timotheo Episcopis,

Frater et coëpiscopus noster Epiphanius sua nobis relatione suggessit, Benenatum et Maurum Beneventanae municipes civitatis in contumeliam religionis acerba nimis et plectibili contumacia prosiluisse, qui confugientem ad ecclesiae septa curialem suum ne³⁴) illic quidem tutum aut de in-iuria sua securum esse siverunt³⁵), ausi irruptione³⁶) te-merariae mentis admittere quod nec potestatibus quidem vel principibus unquam licuit perpetrare, ut hominem in sanctuariis constitutum (captata sacerdotis absentia) relu-Quos, ctantem reclamantemque violenter abstraherent. quantum sua nobis suggestione patefecit, merito indignos esse sacra communione iudicavit. Et si revera tanti facinoris constat admissum, nostra etiam auctoritas in hac parte consentit. Nec enim iure ad supplicandum debet admitti qui 37) admittere sacrilegium non dubitavit. Nullus enim intra limina tantae venerationi deputata utrumque sibi licere existimet pro suae voluntatis arbitrio, ut et hu-militatem^{3,9}) sibi vendicet et furorem. Et ideo, fratres carissinii, supradictos, si manifesta reos facit conquestio, ab omnibus parochiarum vestrarum ecclesiis nostrae prae-ceptionis auctoritate prohibetc, ut non solum hi, qui in ³⁹) iniuriam sanctorum locorum prosiluisse probantur ⁴⁰), merito consequantur pro facti sui qualitate vindictam, verum etiam ceteri a tali praesumtione ultionis istius timore revocentur.

C. XI. Ecclesiarum non est dignus ingressu qui cas violat. Idem Epiphanio Episcopo 41).

Ad episcopos ceteros direximus iussionem, ut eos, qui ecclesias violasse perhibentur, accessu earum iudicent esse indignos.

C. XII. Qui ecclesiam Dei vastat, et eius sacerdotem insequitur, sacrilegus iudicatur.

Item Pius Papa, epist. II. Italicis 42).

Sicut qui ecclesiam Dei vastat, et eius praedia et donaria Dicut qui ecciesiam Dei vastat, et eius praedia et donaria expoliat⁴³) et invadit, fit sacrilegus sic ^{*}et^{*} ille, qui eius sacerdotes insequitur, ^{*}sacrilegii reus exsistit, et^{*} sacrile-gus iudicatur. Et infra: §. 1. Non ergo gravius peccatum est fornicatio quam sacrilegium. Et sicut maius est pec-catum, quod in Deum⁴⁴) committitur, quam quod in ho-minem⁴⁵), sic gravius est sacrilegium agere quam fornicari.

C. XIII. Qua poena feriatur qui ecclesiae usibus dedicata praedia vexare tentaverit.

Item Urbanus in epist. ad omnes episcopos, c. 2. 46)

Attendendum est omnibus, ne praedia usibus secretorum coelestium dedicata a quibusdam irruentibus vexentur. Quod

NOTATIONES

C. XIV. g) Haec Palea in uno tantum Vaticano codice habetur, in quo sicut in vulgatis et Panormia citatur ex Hygino; a Burchardo autem et lvone ex decretis Iulii.

h) Pretium suum: Apud Burchardum l. 19. in c. de sacrilegio, sic legitur: Incendisti ecclesiam, aut consensisti? si fecisti, ecclesiam restitue, et pretium tuum, id est

Quaest. IV. C. IX. 31) hon. ecclesiae cons.: Ed. Bas. — hon. ecclesiarum cons.: Edd. rell. — Ivo. = C. X. 33) Ep. temporis in-certi. — Ivo Decr. p. 3. c. 120. Polyc. I. 7. t. 1. — 33) Martino: Edd. coll. o. — 34) nec: eaed. — Böhm. — 35) sinuerunt: Ed. Arg. — dimiserunt: Edd. rell. — 36) irreptione: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. H. III. — 37) ubi: Ed. Bas. — Ivo. — 38) humanitalems: Edd. coll. o. pr. Bas. — 39) ad: Edd. Lugdd. — 40) probabuntur: Ivo. = C. XI. 41) Caput incertum. — Ivo Decr. p. 3. c. 119. = C. XII. 42) Cap. P seudoisidori. — Burch. I. II. c. 39. Ans. I. 5. c. 30 (29). Ivo Decr. p. 5. c. 243. p. 13. c. 39. Polyc. I. 6. t. 15. — 43) apoliat: Edd. coll. o. — 44) Deo: eaed. — 45) homine: eard. = C. XII. 46) Cap. P seudoisidori, cf. Theod. cod. I. 16. t. 2. c. 40. — cf. Cap. Reg. Fr. I. 5. c. 339. — 47) serretur: Edd. coll. o. = C. XIV. \uparrow) eodem modo legitur in poenit. Romano ed. ab Ant. August. t. 4. c. 17. — Burch. I. 3. c. 18 (19). Ivo Pan. I. 2. c. 70. Decr. p. 3. c. 187. Polyc. I. 6. t. 15. — 48) com-burit: Ans. Burch. Ivo. — 49) XXV.: Ed. Bas. — 50) resiliuat:

si quis fecerit, post debitae ultionis acrimoniam (quae erga sacrilegos iure promenda est) perpetua damuetur infamia, et carceri tradatur, aut exsilio perpetuae deportationis uratur 47).

C. XIV. PALEA.

Item Hyginus Papa 6) †).

"Si quis ecclesiam igne combusscrit⁴⁸), quindecim⁴⁹) annis poeniteat, et eam sedule restituat, et pretium suum b) pauperibus distribuat 50). "

C. XV. Indae similis probetur qui ornamenta surripuit ecclesiae.

Item Clemens, epist. II. ad Iacobum^{\$1}).

Si forte quispiam presbyter sive diaconus sacrarii sindo-nem vel velum subtractum ⁵³) vendiderit, ludae Iscariotis similis aestimabitur ⁵³). Qui propter cupiditatem fecerit hoc opus, noverit se supradicti ludae suscepturum poenam.

C. XVI. De codem. PALEA.

Item ex poenitentiali Theodori⁵⁴).

"Pecunia ecclesiastica furata vel rapta reddatur in qua-druplum; populi vero ⁵⁵) duplicetur ⁵⁶). Si quis aliquid de ministerio sanctae ecclesiae furatus fuerit, septem annis poeniteat, tres in pane et aqua. 44

C. XVII. De codem. PALEA.

Item ex poenitentiali Romano i) 57).

"Si quis clericus furtum fecerit capitale, id est quadrope-dem, vel domum fregerit, aut quamiliet rem melioris pre-tii ⁵⁰) furatus fuerit, septem annis poeniteat; laicus quinque. Si quis autem de minoribus semel aut bis furtum fecerit, reddat proximo suo, et uno anno poeniteat in pane et aqua, et si reddere non potuerit, tribus annis poeniteat."

C. XVIII. Sacrilegium facit qui pecuniam ecclesiae rapit. Item Anacletus epist. I., c. 2. 59)

Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur; qui autem pecuniam vel res ecclesiae abstulerit, sacrilegium facit.

C. XIX. Segregetur ab ecclesia clericus, qui servum aut discipulum suum ad cam fugieniem verberare praesumil. Item ex Concilio Ilerdensi, c. 8. 60)

Nullus clericorum servem aut discipulum suum fugientem ad ecclesiam extrahere audeat, vel flagellare praesumat. Quod si fecerit, donec digne poeniteat, a loco, cui hono-rem non dedit, segregetur. §. 1. Si⁶¹) qui clerici in mu-tuam caedem proruperint, prout dignitas officiorum in tali excessu contumeliam pertulerit, a pontifice districtius vindicetur 62).

C. XX. Qui de atrie vel porticibus ecclesiae fugicatem abstrahit excommunicetur.

Item ex Concilio Triburiensi, c. 20.63)

Si quis contumax vel superbus timorem Deí vel reverentiam sanctarum ecclesiarum non habuerit, et fugientem servum suum, vel quem ipse persecutus fuerit, de atrio *)

CORRECTORUM.

wiregeldum tuum, pauperibut distribut, et quindecim annia per legitimas ferias poeniteas *). C. XVII. i) Similia horum leguntur apud Burchardum,

lib. 11. c. 58., et Ivonem p. 13. c. 44. C. XX. k) Atrio: In duobus vetustis codicibus Gra-tiani legitur: de altario **), in Capitularibus vero: de ecclesis.

Edd. coll. o. = C. XV. 54) Caput Pseudoisidori, cf. Clem. I. S. 1. ap. Mans. — Ivo Decr. p. 6. c. 88. — 52) subtracta: orig. — Ivo. — 53) existimabitur: Ed. Bas. = C. XVI. 54) c. 73. in ca-pitulis apud D'Acherium t. I. et c. 3. apud Bedam de remed. pccc. — Reg. I. 3. c. 366. (: ex lege Rom.) Ans. I. 11. c. 114. — 55) po-pularia: D'Ach. — Reg. — 56) duplicatur: Reg. — duplum: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. = C. XVII. 57) cf. poen. Theod. ed. Petit. p. 56. et poen. Rom. Haligarii, quod fertur. t. 4. — Reg. I. 2. c. 368. Hurch. I. 11. e. 58. Ans. I. 11. c. 116. Ivo Decr. p. 13. c. 44. — 58) praesidi vel pretil: Edd. coll. o. = C. XVIII. 59) Caput Pseudoisidori, cf. Bonifac. ep. 72. ed. Wurdtwein. — Coll. tr. p. p. 1. t. 3. c. 5. = C. XIX. 60) hab. A. 524. — Ivo Pan. I. 2. c. 76. Decr. p. 3. c. 117. — 61) c. 11. ib. — 62) venuticentur: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. Nor. — Böhm. = C. XX. 63) Imo ex Cap. Reg. Fr. I. 5. c. 337. — Burch. I. 3. c. 197. et Ivo Decr. p. 3. c. 114. ex conc. Mediomatricis c. 8. — 96) its in Ed. Arg.

ecclesiae, vel de porticibus quolibet modo ecclesiae ad-haerentibus per vim abstraxerit, pro emunitate nongentos solidos episcopo 64) componat, et ipse publica poenitentia iusto 65) iudicio episcopi mulctetur.

705

Gratian. Sacrilegium ergo est, quoties quis suorum violat, vel auferendo sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro. §. 1. Dicitur etiam sacrilegium committere qui violentas et impias manus in clericum iniecerit. §. 2. Porro ipsum sacrilegium duplicem continet poenam, pecuniariam videlicet et excommunicationis. Pecuniaria eis persolvenda est, ad quos querimonia sacrilegii pertinet.

Unde Ioannes Papa VIII. scribit omnibus Episcopis 1) 66):

C. XXI. De multiplici genere sacrilegii, et poena eiusdem. Quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, episcopis vel abbatibus, sive personis, ad quas querimonia sacrilegii luste pertinuerit, triginta libras examinati argenti purissimi ⁶⁷) componat. §. 1. Sacrilegium committitur, si quis infregerit componat. 9. 1. Sacriegium committeur, si quis infregerie ecclesiam, vel triginta ecclesiasticos passus, qui ⁶⁹) in cir-cuitu ecclesiae fuerint ⁶⁹), vel domos, quae intra praedi-ctos passus fuerint, aliquid inde diripiendo ⁷⁰) vel aufe-rendo; seu qui iniuriam ⁷¹) vel ablationem rerum intulerit clericis arma non ferentibus, vel monachis, aive Deo de-votis, omnibusque ecclesiasticis^m) personis. Capellae, quae unt inte ⁷² inbitum mucorum castellourm votis, omnibusque ecclesiasticus ") persons. Capenar, quae sunt intra ⁷²) ambitum murorum castellorum, non ponuntur in hac triginta passuum observatione. §. 2. Similiter sacri-legium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro. Idem: §. 3. Si quis domum Dei violaverit, et aliqua sine licenția illius, si domum de sacro de sacra cui commissa esse dignoscitur, inde abstulerit, vel ecclesiasticis personis iniuriam fecerit, donec in conventu ad-monitus legitime satisfaciat, sciat se communione privatum. monitus legitime satisfaciat, scrat se communione privatum. Si vero post secundam et tertiam conventionem coram episcopo satisfacere detrectaverit, 'sacrilegii periculo ab omnibus obnoxius teneatur, ita, ut secundum Apostolum †) nemini fidelium misceatur. Idem ⁷³): §. 4. Si⁷⁴) qui mo-nasteria, et loca Deo dedicata, et ecclesias infringunt, et deposita vel alla quaelibet exinde abstrahunt⁷⁵), damnum novies componant, et emunitatem tripliciter, et velut sacrilegi canonicae sententiae subigantur.

C. XXII. Nizi canonics indicatum spiscopum qui compre-, henderit laicus, excommunicetur.

Item Alexander Papa II. 76)

Si quis deinceps priorum aut cuiuscunque 77) dignitatis vel cuiuscunque ordinis laicorum episcopum comprehenderit,

NOTATIONES

C. XXI. 1) În epistola manuscripta Ioannis VIII., scri-pta episcopis et abbatibus per Narbonensem et Hispanicas provincias constitutis, praecipitur observari lex contra sa-crilegos in concillo Trecasensi edita coram Ludovico imperatore et quinquaginta tribus episcopis. Diversa autem sunt istius epistolae verba ab his, quae recitantur et a Gratiano et a ceteris collectoribus, sed eadem sententia. m) Omnibusque ecclesiasticis: Apud Ivonem

legitur: devotis hominidus, ecclesiasticis personis. Non enim cupellae, quae infra ambitum murorum castellorum sunt, mit-tuntur vel ponuntur in hac observatione. Nec multo aliter apud alios collectores.

C. XXIV. n) Haec Palea in uno tantum Vaticano Gratiani codice habétur.

o) Duodecim: Sic in codice Vaticano, et ceteris locis indicatis. In vulgatis Gratiani codicibus legebatur: viginti annorum poena.

p) Cum septuaginta duobus: In concilio ipso

percusserit, aut aliqua vi a propria sede expulerit, nisi forte iudicatum canonice, auctores et cooperatores tanti sceleris anathematizentur, et bona eorum ecclesiae ipsius iuri perpetuo tradantur. §. 1. Si vero in presbyterum vel in quemcunque inferiorum graduum clericum haec eadem praesumserit, canonicae poenitentiae atque depositioni sub-iacabit. Si contumas fuerit. iacebit. Si contumax fuerit, excommunicetur.

C. XXIII. Flagellatores presbyterorum, post tertiam admonitionem si non resipuerint, excommunicentur.

Item Nicolaus Papa Thadoxi Archiepiscopo Medio-

lanensi ⁷⁸). De presbyterorum flagellatoribus, et occisoribus, *et* praedonibus, scilicet qui saeculari brachio minime coërcentur, iuxta praeceptum Domini placet ??) ut fraterno amore con-veniantur secundo ac tertio. Qui si so) te non audierint, veniantur secundo au tersio, qui si j to non autoritary conveniente ecclesia eos sacra communione privare⁸¹), at-que (si in sua obstinatione permanentes⁸²) sacerdotalia monita forte contemserint) ab ecclesiae compage sub anathematis interdictione resecare ⁸³) licentiam tribuimus. §. 1. Quos etiam resipiscentes tandem digna satisfactione praemissa in gremium **) sanctae matris ecclesiae *5) revocari *6) noveris posse.

C. XXIV. PALBA.

[Item ex Concilio Moguntino sub Rabano, c. 24. ") * ')]

"Qui presbyterum occiderit, duodecim •) annorum **) *ei* poenitentia secundum canones imponatur; aut ⁶⁹) si negave-rit, si liber est, cum septuaginta duobus P) iuret: si autem servus, super duodecim vomeres ferventes se expurget. Convictus *vero* noxae ⁹⁰) usque ad ultimum vitae tempus militiae cingulo 1) careat, et absque spe coniugii maneat."

C. XXV. PALEA.

[ftem ex Concilio Triburiensi 91).]

"Ut presbyteri non vadant, nisi stola aut orario induti. Et si in itinere spoliantur⁹²), aut vulnerantur, vel occi-duntur non stola vestiti, simplici emendatione solvantur⁹³), si autem cum stola, triplici."

C. XXVI. PALEA.

[Item ex eodem, c. 5. r) 94).]

"Omnes presbyteri interfectores ') compositione episcopi, ad cuius parochiam pertinent, solvantur, ita videlicet, ut

CORRECTORUM.

legitur: cum duodecim; Burchardus tamen, et Ivo, et co-

dex Vaticanus concordant cum vulgata lectione. q) Militiae cingulo: Sic etiam in Decretalibus, et apud Burchardum et Ivonem. In concilio autem legitur:

apud Burchardum et Ivonem. In concilio autem legitur: cingulum deponat, et uxorem amittat.
C. XXVI. r) Haec quoque Palea in uno tantum Va-ticano codice habetur. Est autem in Capitularibus, unde citatur in Panormia, k. 4. c. 15., et in Decretalibus, tit. de poenis c. Presbyterf. In concilio etiam Triburiensi, quod exstat, c. 4., habetur quiddam simile.
a) Interfectores: Sic etiam in Panormia. Vatica-pue codex babets, interfecti a. In Conciliant legiture. Ber

nus codex habet: interfecti *). In Capitulari legitur: Presbyteri interfecti episcopo, ad cuius parochiam pertinent, sol-vaniur secundum capitulare gloriosi Caroli genitoris nostri, ita videlicet, ctc. Verum in Decretalibus, et apud Bur-chardum et lvonem hoc modo: Presbyteri interfecti composilio episcopo, ad exist parcoliam pertimebat, solvatur, ita videlicest etc., et similis locutio habetur in concilio Tribu-

to: Ed. Arg. — Qui requisiti el: Edd. rell. — 81) privari: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 82) partipendendes — permanserint: Ivo. — 83) resecuri: Ed. Bas. — 84) grennio: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 85) non est ap. Ivonem. — 86) recovare: Ed. Bas. — C. XXIV. 87) hab. A. 847. — Heg. I. 2. c. 43. Burch. I. 6. c. 7. Ivo Decr. p. 10. c. 136. — cf. c. 2. Comp. I. de purg. vulg., c. 2. X. de poen. et remiss. Totum caput omissum est in Ed. Bas. — 86) XX. annorum poena: Edd. coll. o. — 89) si auten: esed. — at: Böhm. — 90) noxa: esed. — C. XXV. 91) non exstat in Triburiensi, ex quo Reg. I. c. 133. Burch. I. 6. c. 10. Ivo Decr. p. 10. c. 139. laudant. — 92) spolientur, vulnerentur — oxcidantur: Ed. Bas. — 83) absolvem-tur: Edd. Ven. I. II. — absolventur: Edd. rell. pr. Bas. — 83) absolvem-tur. Edd. Ven. I. II. — absolventur: Edd. rell. pr. Bas. — 63) absolvem-tur. Edd. Sas. — cf. c. 3. Comp. I. et X. de poenis. — 6) ita Coll. citt. omnes et Edd. Arg. Nor. Ven. I. II.

Quaest. IV. C. XX. 65) tuxla iudicium: ib. — Burch. Ivo. = C. XXI. 66) Prima pars capitis usque ad S. 1. referenda est ad epist. Joannis VIII., quae exstat inter acta conc. Trecassensis, hab. A. 878. (cf. ivo Pan. 1. 2. c. 80, Docr. p. 3. c. 93.) — Eorum quae se-quantur. usque ad S. 3. (ab ivone Pan. ib. c. 79. proferuntur ex libro Goticae legis) auctor non est inventus. — S. 3. (Ans. 1. 5. c. 50.) desunta est ex conc. Havenn, hab. A. 877. — 67) et pur: Ed. Bas. — 68) si quis: Ed. Lugd. II. — 69) desid. in Ed. Bas. — sunt: Edd. rell. — 70) rapiendo: Ed. Arg. — 71) add.: facit: Ed. Bas. — 73) Rog. 1. 2. c. 288. recte citat ex Meldensi (hab. A. 845.) Burch. 1. 11. c. 22. Ans. 1. 5. c. 47 (40). Ivo Decr. p. 14. c. 92. Ioannis nomen praeferunt. — 74) HI: Edd. Bas. Ven. II. — 75 abstraze-rint: Ed. Bas. = C. XXII. 76) Referendum esses videtur ad c. 3. synodi VIII. hab. sub Photio. — Coll. tr. p. 9. t. 50. c. 20. — 77) cuinslibet: Ed. Bas. = C. XXIII. 78) Cap. incerti temporis. — Ivo Decr. p. 10. c. 20. — 79) placuti: Ed. Bas. — 80) Qui et at

medietatem 93) Vuirigeldi 1) elus episcopus utilitatibus ecclesiae, cui praefuit, tribuat, et alteram medietatem in eleemosynam illius ?⁶) iuste dispertiat ?⁷), quia nullus no-bis eius heres proximior videtur, quam ille, qui ipsum Domino sociavit."

C. XXVII. Pro graduum varietate mulcientur qui clericos occidunt.

Item ex lib. III. Capitularium, c. 25.94)

Qui subdiaconum occiderit, CCC. solidos componat; qui diaconum, CCCC.; qui presbyterum, DC.; qui episcopum, DCCCC.; qui monachum, CCCC.

C. XXVIII. De codem.

Item ex lib. VI. Capitularium, c. 90. 99)

Qui occiderit monachum aut clericum, arma relinquat, et Deo in monasterio serviat cunctis diebus vitae suae, nun-quam ad seculum reversurus, et septem annis 100) publicam poenitentiam agat 101).

C. XXIX. Qui clericum percusserit excommunicetur, et son nici a Romano Pontifice abcoleatar.

Item Innocentius Papa II. in Concilio Lateranensi, c. 15. 102)

Si quis suadente diabolo huius sacrilegii reatum =) 103) incurrerit, quod in clericum vel monachum violentas manus iniecerit anathematis vinculo subiaceat, et nullus episcoporum illum praesumat absolvere, nisi mortis urgente pe-riculo, donec apostolico conspectui praesentetur, et eius mandatum suscipiat.

III. Pars. Gratian. Qui autem de ecclesia ri aliquem exemerit, vel in ipsa ecclesia, vel loco, vel cultui, sac mietibus, et ministris aliquid iniuriae importaverit, ad instar publici criminis et lacsae maiestatis accusabitur, et convictus, tite confessus, capitali sententia a rectoribus provincias fe-rietur, sicut in primo libro Codicis legitur, título de episcopis et elericis, leg. Si quis in hoc genus sacrilegii proruperit, et in Digestis titul. Ad legem Inliam repetundarum 104), l. stine. §. 1. Committunt etiam sacrilegium qui contra divince legis sanctitatem aut nesciendo committunt, aut negligendo violant et offendant; ant qui de principali indicio dis-putant. dubitantes, an is dignus sit, quem princeps elegerit; sel qui intra provinciam, in qua provinciales et cires habentur, officium gerendae ac suscipiendae administrationis desi-derant, ut Codicis lib. 9. titulo de crimine socrilegii. §. 2. Similiter de iudicio summi Pontificis olicui disputare non licet.

Unde Nicolaus Papa omnibus Episcopis *) 195):

C. XXX. Nemini est permissum de co, quod Papa statuit, indicare, tel cius sententiam retractare.

Nemini est de sedis apostolicae iudicio iudicare, aut illius sententiam retractare permissum, videlicet propter Roma-nae ecclesiae primatum, Christi munere in beato Petro apostolo divinitus collatum.

Gratian. Saerilegii quoque reatum incurrit qui Indaels publica officia committit.

Unde in Toletano Concilio IV. c. 64. legitur 106):

NOTATIONES CORRECTORUM.

riensi, c. 4. Sed quoniam est initium capitis, nihil visum it hic mutandum; reliqua autem sunt emendata ex locis indicatis.

t) Vuirigeldi: Antea legebatur: Renaldus. Emen-datum est ex ceteris locis indicatis, praeterquam ex De-cretalibus, unde abest utraque vox; legitur tamen in prima collectione.

C. XXIX. u) Reatum: Sic est emendatum ex codi-cibus concilii manuscriptis, et concilio Eugenii III. c. 16.,

C. XXXI. Secrilegium fectuat qui Iudaete publice officie committent.

208

Constituit sanctum concilium, ut Iudaei, aut hi, qui ex Iudaeis sunt, officia publica nullatenus appetant, quia sub hac occasione Christianis iniuriam faciunt. Ideoque iudices provinciarum cum sacerdotibus eorum surreptiones frauduprovinciarum cum sacerdotibus eorum surreptiones fraudu-lenter elicitas ") suspendant, et officia publica cos agere non permittant. Si quis autem "iudicum" hoc permiserit, velut in sacrilegum 107) excommunicatio proferatur, et in, qui surrepserit, publicis caedibus 109) deputetar. IV. Pars. Gratian. Verum ne recerentis religionis do-minos suo iure fraudaret, si famuli ad ecclesiae septa confa-gientes inde neguaguam abstrakerentur, sacris comonitus est institutum, nt, praesitie a domino sacramento impunitatis, et etiam reidentur instit.

etiam reddantur inriti.

Unde Gelasius Papa scribit Boxifacio Episcopo 109): C. XXXII. Poet praestilan securitatem servi restitu

dominis, qui ad occlesien confugizat. Metuentes dominos famuli, si ad ecclesiae septa confugeint, interecsiones debent quaerere, non latebras, ne hace ipsa praesumtio tarditatis temeritatem augeat renitandi. Filius etenim noster vir spectabilis Petrus queritur servum suum in ecclesia S. Clementis diutius commorari 110), cui suum in ecciesia 5. Clementa alutus commorari ""), cui quum deputamet sacramenta praestari; illum ogredi nulla ratione voluisse. Et ideo directus "") supradictus "") homo de praesenti cum eo, quem elegeris esse mittendum, quum de impunitate eius sacramenta praebuerit ""), cum statim fecias¹¹⁴) ad dominum suum modis omnibus re-meare, aut¹¹⁵), si in hac pertinacia¹¹⁶) forts perstiterit¹¹⁷ post sacramentum sibi praestitam reddatur invitus.

C. XXXIII. Socuritate recepts ad rationing radiands fugities ob occlosis redire cogastur.

ldem Isanni, Episcopo Viennensi 114).

Idem Iocani, Episcopo Viennensi¹¹¹). Uxor Felicis et filias Romam, quia sic oportait, pervene-runt. Siquidem hunc ipsum primum se ad barbarorum basilicam conferentem ¹¹³), seque bonas causas habere ia-ctantem, egredi sub hac conditione praecipimus, ut si actus suos fideliter et rationabiliter allegaret, nihil circa enm prorsus asperum fieri durumque pateromur. Alioqui si contra fidem et utilitatem dominicam venisse probare-tur, ipse sibimet imputaret¹²⁰), atque domini¹²¹) ordi-nationi congruae subiaceret¹²²). Qui superveniente filio nostro, viru spectabili Orthasio, sic est ad singula quae-que convictus, ut os aperire non posset¹²³), et vera esse quae huic obiicementar, voce propria fateretur¹²⁴), ideo-que tenetur¹²⁵) custodiae¹¹⁶) mancipatus.

C. XXXIV. Eripiatur in libertatem servus, cui Christiano Indaeus signaculum circumcisionis impressit; alioquin ab ecclesia domino suo roddatur invitus.

Idem 127) Syracusano 128), et Constantino, et Laurentio Epicopie.

Iudas, qui Iudaicae professionis exsistit, mancipium sui iuris, quod ante paucos annos se asserit comparasse, nunc ad ecclesiam Venafranam confugisse suggessit, sicut peti-

ubi hoc idem repetitur. Antes legebatur: viticm ed crimen incurrerit.

C. XXX. v) Epistola, ex qua hoc caput est sumtam, non exstat; aliquid tamen simile habetur in epistola 1. ad Michaelem imperatorem.

C. XXXI. w) Elicitas: Sic est emendatum ex co dice Lucensi regio, quamvis in aliis codicibus conciliorum et Gratiani legatur: relictes *).

Quaest IV. C. XXVI. 95) med. Readdi episcopi cius et sti-litati acries, cui praefuerii. tribuatur: Edd. caed. - med. Ecnaldas epi-scopus ei. ei utilidati ecci.. cui praefuerii, tribuat: Edd. cell. - med. Ecnaldas epi-elas: Coll. cit. - Edd. coll. o. - 97) disperiatur: Edd. cell. - 950 c. XXVII. 95) et lib. 5. c. 261. (Cap. II. A. SUR.) cf. leg. Ripmar. C. XXVII. 95) et lib. 5. c. 261. (Cap. II. A. SUR.) cf. leg. Ripmar. C. XXVII. 95) et lib. 5. c. 261. (Cap. II. A. SUR.) cf. leg. Ripmar. C. XXVIII. 95) roo Pan. 1. 8. c. 7. Decr. 1. 16. c. 9. = C. XXVIII. 99) Ivo Pan. 1. 8. c. 7. Decr. 1. 16. c. 9. = C. XXVIII. 99) Ivo Pan. 1. 8. c. 8. Decr. p. 10. c. 10. - 100) per Y. amos: Ed. Bas. - 101) gerut: Ivo Ibccr. - orig. = C. XXXI 100) pertination in primes edita fuerant in conc. Rem. hab. A. 1131. -101) imputet: ib. - 121) desid. ib. acque ap. Iv. - 123) subscreat: Ed. Bas. - 121) desid. ib. acque ap. Iv. - 121 estilerat: Ed. Bas. -120) imputet: ib. - 121) desid. ib. acque ap. Iv. - 121 estilerat: Ed. Bas. -120) imputet: ib. - 121) desid. ib. acque ap. Iv. - 121 estilerat: Ed. Bas. -120 imputet: ib. - 121 desid. ib. acque ap. Iv. - 121 estilerat: Ed. Bas. -120 imputet: ib. - 121 desid. ib. acque ap. Iv. - 121 estilerat: Ed. Bas. -120 imputet: ib. - 121 desid. ib. acque ap. Iv. - 121 estilerat: Ed. Bas. -120 imputet: ib. - 121 desid. ib. acque ap. Iv. - 121 estilerat: Ed. Bas. -120 imputet: Ed. Bas. - 121 (fertur: ib. -120 imputet: Ed. Bas. - 121 (fertur: ib. -120 imputet: Ed. Bas. - 121 (fertur: ib. -121 estilerat: Ed. Bas. -122 itenetur: Ed. Bas. - 124 (fertur: ib. -123 itenetur: Ed. Bas. - 124 (fertur: ib. -125 itenetur: Ed. Bas. - 124 (fertur: ib. -126 estile: Ed. Bas. - 124 (fertur: ib. -127 estilerat: Ed. C. XXXVI. 127 Cap. intertum. -Tvo Decr. p. 13. p. 113. - 125 Strawsio: Ive.

torii tenor annexus ostendit, eo quod dicat sibi ab infantia Christiano nuper a praefato domino signaculum circumci-aionis inlixum. Quapropter vestra diligenter inter utrum-que solicita cura rerum fideliter examinet veritatem, qua-tenus nec religio temerata videatur, nec servus hac¹³⁹) obiectione mentitus competentis iura domini declinare contendat.

709

C. XXXV. De atrio ecclesiae, quod triginta passibus clau-ditur, nisi prius data securitate fugiens non abstrahatur.

Rem ex Concilio Toletano XII., c. 10. 130)

Diffinivit sanctum concilium, ut nullus audeat confugientes ad ecclesiam vel residentes inde abstrahere, aut quodcun-que¹³¹) nocibilitatis, vel damni, seu spolii, residentibus in loco sancto inferre; sed esse potius his ipsis, qui ec-clesias petunt, per omnia licitum, in¹³²) triginta passus¹³³) ab ecclesiae ianuis progredi, in quibus triginta passibus uniuscuiusque ecclesiae in toto circuitu reverentia defen-datur¹³⁴), sic tamen, ut bi, qui ad eam †) confugiunt, in extraneis vel longe separatis ab ecclesia domibus nullo modo abscedant¹³⁵), sed in hoc triginta passuum numero absque domorum extranearum receptaculo¹³⁶) progredienmodo abscedant¹³⁵), sed in hoc triginta passuum numero absque domorum extranearum receptaculo¹³⁶) progredien-di¹³⁷) aditum obtinebunt; qualiter¹³⁸) ad¹³⁹) requisi-tae¹⁴⁰) naturae usum debitis exeant¹⁴¹) locis, et nullo teneantur eventu necessitudinis qui dominicis se defenden-dos commiserint¹⁴²) claustris. §. 1. Si quis autem hoc decretum tentaverit violare, et ecclesiasticae excommuni-cationi subiaceat, et severitatis regiae feriatur¹⁴³) senten-tia. §. 2. Ipsos autem¹⁴⁴), qui ad ecclesiam confugium fecerunt¹⁴⁵), si iuxta priscorum canonum instituta hi¹⁴⁶), qui eos repetunt¹⁴⁷), sacramenta reddiderint, et sacerdos ecclesiae ipsius ab ecclesiae non abstraxerit foribus, aut fuga¹⁴⁶) talium, si evenerit¹⁴⁹), sacerdoti quaerenda est, aut damoorum sententia secundum electionem principis huiusmodi sacerdotibus irroganda¹⁵⁹).

C. XXXVI. Ante securitatem acceptam de atrio ecclesiae fugitions non cogalur exire.

Item ex Concilio Aurelianensi I., c. 3. et 5.151)

NOTATIONES

C. XXXVI. x) Reos: Sic est emendatum ex originali, Rabano, Burchardo et Ivone, quum in Gratiani codi-cibus etiam manuscriptis legeretur: eos *). y) Noluerit sibi: Antea legebatur: voluerit **).

Mutatum est ex concilii exemplaribus etiam manuscriptis, et nonnullis ipsius Gratiani et ceteris collectoribus, quamvis in recentiori Coloniensi editione absit dictio : sibi.

z) Excusatur: Sic in omnibus Gratiani et conciliorum codicibus impressis et manuscriptis. Apud ceteros colloctores est: accusatur.

C. XXXIX. a) Hoc est cap. 26. Carthaginensis unici, inserti in codice canonum, itenque graeci, quod sumtum est ex c. 4. concilii V. Carthaginensis. In neutro tamen sunt haec omnia verba: nullus res ecclesiae distrahat, sed: Placuit, ut rem ecclesiae neme vendat, quemadmodum et apud Ivonem.

lum a communione ecclesiae vel omnium clericorum, verum etiam *et*153) a156) catholicorum convirio separetur. Quod si i^{57} , cu^{156}) reus est, noluerit sibi 7) intentione fa-ciente componi, et ipse reus de ecclesia actus timore dis-cesserit, ab ecclesiae clericis non quaeratur 159). § 1. Servus 160) etiam 161, qui ad ecclesiam confugerit pro qualibet culpa, si a domino pro 163) admissa 163) culpa sacramentum susceperit, statim ad servitium domini sui redire cogatur, et postquam 164) dato sacramento domino suo fuerit 163) consignatus, si aliquid poenae pro eadem culpa, qua 166) excusatur s, probatus fuerit pertulisse, pro contemtu ecclesiae et praevaricatione fidei a communione et convivio catholicorum extraneus habeatur. Si vero ser-vus pro culpa sua ab ecclesia defensatus sacramenta 167) lum a communione ecclesiae vel omnium clericorum, verum domini¹⁴⁰) clericis exigentibus de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat occupari.

V. Para. Gratian. Occasione namque religionis servus dominum suum contemnere, et eius ministerium destituere non debet.

Unde in Gangrensi Concilio c. 3. legitur 169):

C. XXXVII. Religionis occasione dominum suum non endent servus contemners.

Si quis servum alienum occasione religionis docet dominum potius docuerit eum 170) suo domino 171) bona fide et cum omni honorificentia deservire, anathema sit.

C. XXXVIII. Corripiatur durissime qui causa religionis docet servum dominum suum contemnere.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 47.172)

Si quis servum alienum causa religionis doceat contemnere dominum suum, et recedere a servitio eius, durissime in omnibus arguatur.

C. XXXIX. Primati insinuetur necessilas, quae res ecclesiae distrahere compellit.

Item ex Concilio Carthaginensi, c. 26. *) 173)

Nullus res ecclesiae distrahat. Quod si reditus) non ha-bet, et aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam esse primati ipsius provinciae censemus, ut cum statuto nu-mero episcoporum utrum faciendum sit arbitretur. Quod¹⁷⁴) Idullus res ecclesiae distranar. Quod si reditus) non na-bet, et aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam bet, et aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam bet, et aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam esse primati ipsius provinciae censemus, ut cum statuto nu-mero episcoporum utrum faciendum sit arbitretur. Quod¹⁷⁴) sacramentis de morte, et debilitate, et omni poenarum genere sint securi, ita ut ei, cui reus fuerit criminosus, de satisfactione conveniat. Quod¹⁵³) si quis¹⁵⁴) sacra-menta sua convictus fuerit violasse, reus periurii non so-

CORRECTORUM.

b) Quod si reditus: Graece est: ὅπερ πρᾶγμα ἐἀν προςόδους μη έχη, id est: Quae quidem res si reditus non

c) Vicinos testes: Sic in codice canonum, et fere in graeco canone, et in margine recentiorum Coloniensium editionum. In contextu autem ipsarum, et vetustioribus editionibus, ac duobus Vaticanis codicibus, et apud Ivonem legitur: saltem post factum curiositatem habeat, et vicinis episcopis hoe ante indicare, et ad concilium etc. In Soriensi autem regio: curet hoc statim agere, vel vicinis, etc.

d) Honore amisso: Verba haec sunt in concilio inserto in codice canonum, in codice Soriensi regio, et canone graeco, absunt autem ab omnibus editionibus con-cilii V. Carthaginensis, et duobus Vaticanis exemplaribus et lvone.

dum in Edd. coll. 0. - 152) consignari: Coll. Hisp. - Burch. -183) Qui si: Edd. coll. 0. - 154) desid. in Edd. coll. 0., Coll. Hisp. et Burch. - 155) desid. sp. Iv. - 166) desid. in Edd. Arg. Baz. Ven. I. Nor. - 157) desid in Coll. Hisp. et ap. Burch. - 158) add.: realu: Ed. Arg. - 65) ita in Edd. coll. 0. - 159) requira-tur: Ivo. - Burch. - 160) Pan. I. 8. c. 73. - 161) desid. in Coll. Hisp. et Coll. citt. - autem: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 168) desid. in Coll. Hisp. - 165) commissa: ib. - Coll. citt. - 164) desid. in Coll. Hisp. - 165) commissa: ib. - Coll. citt. - 164) desid. in Coll. Hisp. - 165) desid.: sui: Id. = C. XXXVII. 169) hab. c. A. 355. - 170) illum: Ed. Bas. - 171) domisens summ: ib. = C. XXXVIII. 173) idem cap. conc. Gangr. ex interpr. Martin. Brac. - Burch. 1. 8. c. 25. = C. XXXIX. 173) hab. A. 409. -Ans. I. 5. c. 45 (49). Ivo Docr. p. 2. c. 153. - 176) consilium: Ed. Arg. Ed. Arg.

Quaest. IV. C. XXXIV. 129) ab: Edd. Lugdd. II. III. = C. XXXV. 130) hab. A. 681. — Coll. (r. p. p. 2. t. 43. c. 8. Ivo Pan. I. 2. c. 78. Decr. p. 3. c. 121. — 131) quaccunque: Ed. Arg. — quascunque nocibilitates damul: Ed. Bas. — 132) tnira: Ivo Pan. — 133) pussibus: Coll. Illsp. — 134) defendetur: ib. — defendan-tur: ivo. — \dagger) ecclestam: Ed. Bas. — 135) obcelentur: Coll. Hisp. — 136) receptaculis: ib. — 137) progredientes: Ivo. — Edd. coll. o. — 138) ut: Ivo. — 139) desid. in Pan. — et: Coll. Hisp. — 140) acquis: Ivo Pan. — requis: Decr. — 141) expleant: Coll. Hisp. — 142) commiserund: ib. — 1vo Pan. — 143) ferietur: Coll. Hisp. — 144) tanen: ib. — Ivo. — 145) fecerint: Coll. Hisp. — confugiunt: Edd. Arg. Bas. — 146) his: Coll. Hisp. — 147) competunt: ib. — 148) cum fuga tal. sic: Ivo Pan. — 149 renerit: ib. — Coll. Hisp. — 150) add.: est: Edd. coll. o. pr. Arg. = C. XXXVI. 151) hab. A. 511. — Rab. poen. c. 23. Burch. I. 3. c. 190. 193. Ivo Decr. p. 3. c. 107. 109. — 4) ap. Burch. et Iv. legitur: eos, quemadmo-

C. XL. Sine licentia episcopi quicquid abbas vendiderit, in irritum deducatur.

Item ex Concilio Agathensi, c. 56. 177)

711

In venditionibus, quas abbates facere praesumunt, haec forma servetur, ut quicquid sine episcopi licentia •) vendi-tum fuerit ad potestatem episcopi revocetur. §. 1. Man-cipia vero monachis donata ab abbate 170) non liceat 179) manumitti. Iniustum enim putamus, ut, monachis quotidia-num rurale opus facientibus, servi eorum libertatis otio potiantur 180).

VI. Pars. Gratian. Etiam si episcopo consentiente momasterii possessio ab abbate data fuerit, nullius momenti erit donatio, nisi forte in ecclesiae fabricam erigendam donatio processerit. Quo casu tantum ei donare licst, quantum ecclesias parietes concludunt.

Unde Gregorius scribit, lib. VII. Indict. 1. spist. 33., Ioanni Episcopo Scyllacaeno 181):

C. XLI. Nullo titulo res monasterii valent ab eius iure segregari.

Questi nobis sunt praedicti monasterii monachi, abbatem euum terram intra Scyllacaenum) castrum, quae in BC. pedes extenditur, sub praetextu fabricandae ecclesiae fra-ternitati tuae donationis titulo concessisse. *Et* ideo volumus, quantum parietes possunt aedificatae ecclesias cir-cumdare, iuri ecclesiae vendicari 182). Quicquid vero extra parietes eiusdem ecclesiae esse poterit, ad iura 183) mo-nasterii sine difficultate aliqua revertatur 184), quia nec mundanarum legum, nec sacrorum canonum statuta per-mittunt res monasterii de 185) iure eius 186) quolibet titulo segregari. Eapropter donationem eiusdem terrae, quae contra rationem facta est, sine aliqua dilatione restitue.

C. XLII. PALEA () 187).

"Uanc ergo scriptorum nostrorum 186) paginam omni in futuro tempore *a te*, ab omnibus episcopis firmam statuimus illibatamque servari, ut et suae ecclesiae iuvante Domino tantummodo sint iure contenti, et monasteria ecclesiasticis conditionibus, seu angariis, sive quibuslibet obsequiis saecularibus nullo modo subiaceant, nullis canonicis juribus deserviant, sed remotis vexationibus divinum opus cum summa devotione perficiant. " VII. Pars. Gratian. Sed notandum est, quod allud est

in suos vel propinquorum usus res ecclesias converters (quam perniciosam cupiditatem sacri canones ubique prohibent, et domnabilem oslendunt), aliud est guod ex dispensations ca-ritatis humanae infirmitati consulitur, ut guondam illi sua reddantur, qui in sacro proposito manere contemnit. Quod non tam iure fori quam iure poli nonnullos sanctorum fecisse legimus. Reatus enim Ioannes evangelista duobus iuvenibus, quos poenituerat omnia sua pro Christo reliquisse, et paupevondiderant, sibi redimerent. Sed obiicitur: B. Ioannes non oblata reddidit, quae pauperibus iam erogata fuerant, sed alia recompensavit, quae in pauperum vel coclesiarum facultatibus nunquam computata fuerant. Similiter si abbas vel episcopus aligua habuerit, guae in ecclesiasticis facultatibus nondum sunt annumerata, exemplo B. Ioannis det illa rece-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XL. e) Licentia: Sic est adscriptum in' margine in recentioribus Coloniensibus editionibus, sed in antiquioribus, et codicibus manuscriptis, et apud Ivonem est: notitia*).

C. XLI. f) Intra Scyllacaenum: Sic est emendatum ex multis codicibus epistolarum, a qua lectione nonnulla Gratiani exemplaria parum discrepabant. In vulgatis erat: in Tranquillitanum **) castrum.

C. XLII. g) Haec Palea abest a vetustis exemplaribus, uno excepto, et huc temere translata est, quum ha-

denti, oblata voro occlesias retineat. §. 2. Sequetur 189) ergo aliud exemplum, quo cadem, quae oblata sunt, laudabiliter reddonda monstrontur.

Ait enim Augustinus in sermone II. de vita clericorum 190):

C. XLIII. Non debet ecclesia suscipers quae filio exheredato sibi offeruntur.

Quicunque vult exheredato filio heredem. facere ecclesiam, quaerat alterum¹⁹¹), qui suscipiat, non Augustinum: imo, Deo propitio, nullum²⁹²) inveniet¹⁹³). Quam laudabile factum sancti *et venerandi* episcopi Aurelii Carthaginensis! ⁴quomodo implevit os omnium, qui sciunt, laudibus Dei*? Quidam enim, quum filios non haberet, neque spe-Der's quitam enim, quum nitos non neores, neque spe-raret, res suas omnes (retento sibi usufructu) donavit ec-clesiae. Nati sunt ei filii *postea, et* reddidit episcopus nec *etiam* opinanti illi ¹⁹⁴) quae ¹⁹⁵) donaverat. In pote-state habebat ¹⁹⁶) episcopus non reddere, sed iure fori, non iure poli ¹⁹⁷).

Gratian. Ecce, quod aliquando oblata iure et laudabiliter dduntur. Veruntamen non hoc exemplo recedenti sua reddenda monstrantur. Aliad est enim in professione suae vitas persistere, aliud a proposilo sui ordinis discodore. Si S. Aurolius degenti in laicali habitu oblata reddidit, quia post oblationem filios accepit, non ideo in apostaziam cuntibus sua reddenda sunt, quibus utilius nocessaria subtroherentur, ut coacli redirent ad ordinem, a que recesserant. Sed sicut inimicis et persecutoribus inbemur necessaria subministrare, sicut ab Apostolo monemur tompus redimere, ut expeditius orationi vacemus : sio, ne occlesia scandalum patiatur, ne discedens in deteriora praecipitetur, ne in permiciem menache-rum aut incendium menasterii occasione suorum exardescat, laudabilius sibi sua nen dice reddantur, sed auferri sinantur, quam ab ille ista inferastur.

CAUSA XVIIL GRATIANUS.

Quidam abbas consecratus in episcopum prins monasterio Usidam abbas consecratus in epizcopum prins monasterio multa contulit, postas in episcopatu plura acquistoit ; cui dum fratres successorem quaeresrent, opiscopus loci semet electioni volobat inserve, ut per ipsum abbas in monasterio ordinare-tur; fratres renituntar. (Qu. I.) Quaeritur primo, an mo-nasterium possit potere quae ab episcope quaesita sunt? an episcopalis ecclesia possit sibi vendicare quae monasterio fuo-runt tradita? (Qu. I.) Socunde, an per episcopum abbas eit eligendus el ordinandas, an tantummodo a propris fratri-ham eit instituendus? bus sit instituendus?

QUAESTIO L

GRATIANUS.

Prima quaestie terminatur in Concilio habito apud Altheum, in que sie statutum legitur 4) 1);

C. I. Qui de monache episcopus ordinatur quod ante consecrationem habeit monasterio, quod vero post consecra-tionem acquisivit propriae ecclesiae relinquat.

Statutum est et rationabiliter secundum sanctos Patres à

beatur infr. 18. q. 2. c. Quam sit. §. hane ergo, ubi nonnulla notabuntur. Causa XVIII.

Causa XVIII. Quaest. I. a) Burchardus lib. 1. cap. 230. citat concilium apud Alth. praesente Conrado Rege, itemque Ivo part. 5. c. 343., sed exprimit: Altheim. Idem vero part. 14. c. 116. plura de hoc concilio refert his verbis: Regno Conradi piissimi et Christianissimi regis quinto congregata est sancta generalis synodus apud Altheum (al. Al-theim) in pago Rethia ***), praesente videlicet domini Ioannis Papas apocrisario, sanctas Ostiensis ecclesias Petro venerabili episcopo.

188) scripturarum nostrarum: Edd. coll. o. — 189) sequitur: Böhm. = C. XLIII. 190) Sermo 355. Ed. Maur. — Ivo Derr. p. 3. c. 177. — 191) alium: Ed. Bas. — 192) neminem: Ivo. — Edd. coll. o. — Böhm. — 193) inveniat: Ivo. — 194) dexid. in Kdd. coll. o. pr. Bas. 195) ea quae: Edd. coll. o. — 196) habel: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 197) coell: orig.

Causa XVIII. Quaest. I. C. I. 1) Fortassis ex conc. ap. Altheim, hab. A.916. — in Ed. Bas. citatur ex conc. ap. Altheum al. Lateran. — Burch. 1. 1. c. \$31. Ivo Decr. p. 5. c. 343. — \$\$\$\$) leg.:

Quaest. IV.
 C. XL.
 177) hab. A. 506. — Reg. I. 1. c. 355.
 188) scrit

 Ivo Decr. p. 3. c. 163. — cf. Gratian. post c. 22. D. 54. — 0) et in
 = C. XI. = C. XI.

 Coll. Hisp. — 178) abbatibus: ib. — 179) licet: Edd. coll. o. —
 = C. XI. = 191)

 180) ponantur: Ed. Arg. = C. XLI. 181) Ep. 34. (scr. A. 598.)
 = 191)

 Ed. Maur. — in epitomen redactum leg. ap. Abbonem Flor. c. 25. ap.
 195) ea

 Mabill. Vet. anal. — ∞) ita Edd. Lugdd. Par. — Transquillitanum:
 = 197)

 Edd. Ven. I. II. — Quillitanum: Ed. Bas. — Squillitanum: Ed. Nor. —
 = 182) rendicares: Edd.

 coll. o. — 163) in ture: eacd. — 164) reportatur: Ed. Bas. —
 Cau

 185) ab: Edd. coll. o. — 1866 eiusdem: eacd. pr. Arg. Bas. =
 Lateran.

 C. XLI. 187) cf. ad c. 5. C. 18. q. 2. — non leg. in Ed. Bas. —
 Rhaetiae.

synodo confirmatum, ut monachus, quem canonica electio a iugo regulae²) monasticae professionis absolvit, et sacra ordinatio de monacho episcopum facit, velut legitimus he-res paternam sibi hereditatem postea iure vendicandi potestatem habeat; sed quicquid acquisierat, vel habere visus 3) fuerat, monasterio relinquat, et abbatis sui, qui fuerat secundum regulam S. Benedicti, arbitrio. Postquam enim episcopus ordinatur, ad altare, ad quod sanctificatur et titulatur⁴), secundum sacros canones quod acquirere poterit restituat.

QUAESTIO IL

GRATIANUS.

J. Pars. Socundam voro quaestionem terminat auctori-tas Toletani Concilii IV., c. 50. dicens 1):

C. I. Abbales et alia officia per episcopos debent institui. Hoc tantum sibi in monasterio²) vendicent sacerdotes, quod praccipiunt canones, id est monachos ad conversa quod praecipiunt canones, la est monachos ad converaa-tionem sanctam praemonere, abbates aliaque officia insti-tuere, atque extra regulam facta³) corrigere. Quod si aliquid in monachos canonibus interdictum praesumserint, aut usurpare quippiam⁴) de monasterii rebus tentaverint, non deerit ab illis⁵) sententia excommunicationis. II. Pars. Gratian. *Econtrs* Gregorius scrött Ca-tion deinersi Koisere bie.

etorio Ariminensi Episcopo *);

C. II. Congregatio monasterii, non episcopus aut aliquis extrancerum, abbatem instituat.

Abbas in monasterio non per episcopum aut per aliquem extraneorum ordinetur, neque ab episcopo missa ibi cele-bretur, ut nulli ecclesiae subiiciatur.

C. III. De codem. Idem eidem Castorio Episcopo, lib. IV. epist. 43. ⁶) Abbatem cuilibet †) monasterio non alium, sed quem di-gnum moribus atque actibus monasticae disciplinae com-muni consensu congregatio *tota* poposcerit, ordinari 7) volumus. Missas autem publicas 4) per episcopum vel cle-ricos b) in monasterio 9) lieri omnimodo 10) prohibemus.

C. IV. Ille debet abbas institui, quem sua congregatio et possessionis dominus ordinari poposcerit.

Item Pelagius 11) Papa Mellito 12) Subdiacono.

Abbatem in monasterio illum volumus ordinari, quem sibi de sua congregatione et monachorum electio, et possessionis dominus, et, quod magis observandum est, ordo vi-tae ac meritum poposcerit ordinari.

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. IL C. II. a) Huius capitis eadem est sententia ac sequentis, in quo sunt ipsa B. Gregorii verba. Itaque haec videtur summa quaedam sequentis, et propterea in aliquot vetustis exemplaribus non sunt distincta. C. 111. b) Vel clericos: Verba haec non leguntur

apud Gregorium*), omninoque nonnulla videntur consulto immutata a collectore.

(. V. c) Caput hoc habetur in decreto concilii Lateranensis, edito a B. Gregorio pro quiete ac libertate monachorum, quod exstat secundo tomo conciliorum inter decreta Gregorii I., elusque magnam partem ipsemet refert lib. 7. reg. indict. prima, epist. 18. Mariniano episcopo Ravennati.

d) Aut saecularium: Absunt ab aliquibus conciliorum editionibus et Gratiani manuscriptis exemplaribus* e) Chartis: In concilio legitur: curtis, sed in epistola et apud Ivonem: chartis ***).

C. V. De libertate monacherum. Item Gregorius omnibus Episcopis •) 13).

Quam sit necestarium monachoram 14) quieti prospicere, etc. Et infra: §. 1. Interdicinus igitur in nomine Do-mini 15) lesu Christi, et auctoritate B. Petri principis apostolorum *prohibemus⁴, (cuius vice huic ¹⁶) ecclesiae Roma-nae praesidemus), ut nullus episcoporum aut saecularium ⁴) ultra praesumat de reditibus, *vel rebus⁴, vel chartis⁴) monasteriorum, vel de ¹⁷) cellulis¹⁸) vel *de⁴ villulis¹⁹), monasteriorum, vei de ¹) cellulis ¹) vei 'de² villulis ¹), quae ad ea pertinent, quocunque modo vel qualibet occa-sione minuere, vel dolos ²⁰), vel immissiones, ^{*}aut violea-tias^{*} aliquas ²¹) facere. Et infra ²²): §. 2. Defuncto vero abbate cuiusquam ²³) congregationis non extraneus eliga-tur ²⁴), nisi de eadem congregatione, quem ²⁵) sibi pro-pria voluntate concors fratrum societas elegerit, ^{*}et qui electus fuerit sine dolo vel venalitate aliqua ordinetur". electus juerit sine dolo vel venalitate aliqua ordinetur². Quod si aptam inter se personam invenire nequiverint, solerter sibi de aliis monasteriis *similiter* eligant ordi-nandum. Et infra: §. 3. Pariter autem custodiendum est, ut invito abbate ad ordinandum²⁶) alia monasteria, aut ad ordines sacros vel clericatus officium tolli exinde mo-nachi non debeant. Et infra: §. 4. Nullus monachus f)²⁷) siné testimonio et concessione abbatis sui in ecclesia ali-quem²⁹) locum tement²²) vel ad aliguem neronevestur ²⁸ quem³³) locum tenent²⁹), vel ad aliquem promoveatur³⁰) honorem. §. 5. Hanc³¹) ergo scriptorum nostrorum pagi-nam omni in futuro tempore ab omnibus episcopis firmam statuimus illibatamque servari, ut et suae ecclesiae i iu-vante Domino tantummodo sint iure contenti, et monaste-ria ecclesiasticis conditionibus, seu angariis, vel quibuslibet ohsequiis saecularibus nullo modo subiaceant, nullis canonicis iuribus ^b) deserviant, sed remotis vexationibus ac cup-ctis gravaminibus divinum opus cum summa animi devotione perficiant.

C. VI. Missas publicas in coenobio episcopi non colebrant, ne aliquod eis gravamen inferant.

Idem Castorio Episcopo Ariminensi).

Luminoso abbate referente plurimis in monasteriis multa L'uninoso abbate reference plurimis in monasteriis multa a praesulibus praeiudicia atque gravamina monachos per-tulisse cognovimus. Oportet ergo, ut tuae fraternitatis provisio de futura quiete eorum salubri disponat ordina-tione, quatenus conversantes in illis in Dei servitio, gratia ipsius³³) suffragante, mente libera perseverent. Missas quoque publicas in³³) coenobiis fieri omnimodo prohibe-mus, ne in servorum Dei recessibus, et ^{sint} eorum rece-persculia ulla popularia conventus praebatum recessio. ptaculis ulla popularis conventus praebeatur occasio, *vel mulierum fiat illis 34) introitus*, quia non expedit animabus

f) Nullus monachus: Hinc usque ad finem non habentur in epistola, sed in concilio. g) Ut et suas ecclesias: In concilio legitur: Et

sancias ecclesias, invante Domino, suo termino sice inre con-tentas, etc. In epistola vero 43. l. 4. (ubi idem fero scribit Castorio Ariminensi episcopo) hoc modo: Ut et tua eccle-sia, invante Domine, suo tantummedo sit iure contenta, et monasterium illud, etc.

h) luribus: la concilio est: curis; in epistola: canoniczeve iurisdictioni.

C. VI. i) Libro quarto regesti est epist. 41. Lumi-noso abbati, et 43. Castorio Ariminensi episcopo scripta +), in quibus leguntur quas ad hoc caput pertinent. Propria tamen verba usque ad vers. Missas. non habentur in epistolis illis, sed in concilio, de quo in proximo superiori capite dictum est, exceptis primis verbis: Luminoso abbate referente, et ex co nonnulla sunt emendata et addita.

(-15) add.: nostri: orig. - Ivo. - Edd. coll. o. - 16) add.: som-clas: Ed. Bas. - 00) neque tamen ab Ans. et Iv. - 000) in Ed. Maur. eodem modo. - 17) desid. in Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. Lugdd. II. III. - 18) collis: orig. - Coll. citt. - Ed. Arg. - 19) vills: orig. - Coll. citt. - Edd. coll. o. - 20) add.: i. e. novas actiones: Ed. Arg. - 21) add.: sibi: Edd. Bas. Lugdd. II. III. -22) Ivo Pan. 1. 3. c. 181. Polyc. 1. 4. t. 83. - 23) culusurance: Edd. coll. o. - Ivo Pan. - culusque: orig. - Ivo Dect. - 34) desid. ap. Iv. - 25) et quem: Ed. Bas. - 260 rodinando: orig. - Ivo Pan. - 27) mona.kam: orig. - Ans. - Edd. coll. o. - 29) tenea-tur: Ed. Arg. - 30) provoceat: Edd. coll. o. pr. Arg. -28) ecclesia aliqua ten.: orig. - Ans. - Edd. coll. o. - 29) tenea-tur: Ed. Arg. - 30) provoceat: Edd. coll. o. pr. 39. ef. (C. 17. q. 4. c. 43. = C. VI. +) Ep. 41. (scr. A. 592.) 1. 2. Ed. Maur. - Ivo Decr. p. 7. c. 12. 13. - 32) itles: Edd. coll. e. -33) ab eo in cosmobio; erig. - 34) novus: ib. - itle: Bebm.

713

Quaest. I. C. I. 2) regulari: Ivo. - 8) tassus: id. - 4) ta-titulatur: Edd. coll. 0. Quaest. II. C. I. 1) hab. A. 633. - Abbo Flor. ap. Mabill. Vet. anal. c. 23. - 2) monusteris: Coll. Hisp. - Abbo. - Edd. coll. 0. - 3) acta: Coll. Hisp. - Edd. coll. 0. - 4) quicquama: Edd. coll. 0. - 5) ets: eacd. = C. III. 6) Ep. 41. (scr. A. 593.) 1. 8. Ed. Maur. - Ans. 1. 7. c. 174 (193). Polyc. 1. 8. t. 15. 1. 4. t. 33. - $\frac{1}{2}$ eidem: orig. - 7) to volumes ordinare: Edd. coll. 0. - 8) add.: illic: orig. - $\frac{1}{2}$ sum tamen apud Ans. - 9) monaste-riis: Edd. coll. 0. pr. Lugd. I. - 10) omnino celebrari: Edd. coll. e. = C. IV. 11) Caput incertum. - Ams. 1. 7. c. 195. Ivo Decr. p. 7. c. 24. - 13) Milleo: Ans. - Melleo: Ivo. = C. V. 13) hab. A. 601. - Eadem fere leguntur in ep. 15. 1. 8. ad Marinianum, quam refert Abbo Flor. ap. Mab. c. 15. - Ans. 1. 5. e. 58 (64). Ivo Decr. p. 7. c. 11. Polyc. 1. 8. c. 15. - 14) monasteriorum: orig. - Edd. coll. e.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XVIII. QUAEST. II. c. 7-12.

eorum. Nec audeat ibi cathedram collocare episcopus 1) 35), vel quamlibet potestatem exercere 36) imperandi, nec ali-quam ordinationem, quamvis levissimam, faciendi, nisi ab abbate 'loci' fuerit rogatus, quatenus monachi semper maneant in abbatum suorum potestate, ut 37) remotis vexationibus ac cunctis gravaminibus divinum opus cum summa devotione animi perficiant.

C. VII. Baptisterium in monasterio non permittitur fieri. Rem Gregorius Papa, lib. II. Indict. 11. epist. 56., So-cundino Episcopo 38).

Pridem praecepimus, ut de monasterio S. Andreae, quod est super Mascalas³⁹), baptisterium propter monachorum molestias⁴⁰) debuisset auferri, atque in sodem loco, quo fontes sunt, altare fundari, cuius rei perfectio hactenus est protracta. Admonemus igitur fraternitatem tuam, *ut* nullam iam moram post susceptas praesentes literas no-stras inserere ⁴¹) "debeas", sed repleto loco ipsorum fon-tium altare *ad sacra celebranda mysteria* illic sine dilatione aliqua fundetur, quatenus et praedictis monachis opus Dei securius⁴²) liceat celebrare, et non de negligentia ve-stra⁴³) contra fraternitatem tuam noster animus excitetur.

C. VIII. Cum permissione episcopi abbas locum suum

deserere potest. Item ex Concilio Moguntino⁴⁴).

Abbas pro 45) humiliatione et cum permissione episcopi locum suum potest relinquere 46); tamen eligant sibi fratres abbatem de ipsis 47), sin autem, de extrapeis. III. Pars. Gratian. Ecce in Toletano concilio dicitur,

qued sacerdotes abbates et alia officia instituere debeant. B. Gregorius et Pelagius prohibent, dicentes, abbatem a fratribus suas congregationis eligendum et ordinandum. Quomodo ergo haec tanta dicersitat ad concordiam revocabitur? Sed sciendum est, quosdam monachos esse indomitae cervicis et effrenatae superbiae, quos dum abbates ad religionem cogere vo-lucrint, in corum deiectionem conspirant, et alium moribus suis convenientem sibi praeficere contendunt, quales erant illi, qui in necen B. Benedicti conspirasse leguntur. Pro huiuscemodi constitutum est, ut abbates et alia officia per sacerdotes instituantur.

Unde Pelagius Papa scribit Opilioni Defensori, dicens 48);

C. IX. Non licet monachis abbates pro suo arbitrio expellere, aut alios ordinare.

Nullam potestatem de cetero, nullam licentiam monachis relinquimus pro arbitrio suo aut abbates expellere, aut sibimet alios ordinare, (quia nulla auctoritas remanebit

NOTATIONES

k) Episcopus: In concilio sequitur: seu guacunque alia dignitate praeditus aut potestate, vel quamlibet potestatem imperandi, etc.

C. X. 1) Quoniam versio huius capitis usque ad §. 1. Clerici prime est alia ab iis, quae circumferuntur in concilio-rum codicibus, licet apud lvonem et in Panormia idem fere rum codicibus, licet apud Ivonem et in Panormia idem fere sit sensus, placuit afferri verba graeca, et novam inter-pretationem: Ol άληθως και είλικοιτώς την μονήρη μετιόντες βίον, της προςηκούσης άξιούσθωσαν τιμής. Επείη de τικες τώ μοναχικώ κεχυημένοι πυοσχήματι, τας τε έκκλησίας και τα πολιτικά διαιαράσσουσι πυάγματα, περιόντες άδιαφόρως εν ταϊς πόλεσιν, ού μην άλλα και μοναστήρια έαυτος συνι-στάν επιτηδεύοντες, έδοξεν μηθένα μέν μηδαμοῦ οίκοδομείν, μη δε συνιστών μοναστήσιον πείκτησιον οίκον παρά γνώμην μή δε συνισταν μοναστήριον ή ευχτήριον οίχον παρά γνώμην του της πόλεως επισχόπου. Id est: Qui vere et sincers monasticam vitam degunt convenienti honore afficiantur. Verum, quoniam nonnulli speciem monachicam prae se ferentes et ecclesias et civilia negotia perturbant, in civitatibus indifferenter vagantes, ac praeterea monasteria sibi ipti constituere aggredientes : pla-

abbati, si monachorum potestati coeperit subiacere,) ut de cetero fideliter et studiose universa, quae vel ad divinf cultus reverentiam, vel ad utilitatem eiusdem monasterii pertinent, abbatis solicitudo, ad quem potestas tota per-tinere convenit, debeat adimplere. IV. Pars. Gratian. Iline etiam constitutum est, at cle-

rici singulorum monasteriorum sint in potestate episcoporum, nec alicui liceat extra corum conscientiam monasteria acdificare.

Unde in Chalcedonensi Concilio c. 4. legitur 1) 49):

C. X. Sine conscientia episcopi monasterium nullus aedificet. Quidam monachorum habitu utentes indifferenter per civitates incedunt, necnon et⁵⁰) monasteria⁵¹) et se ipsos praesumtione propria commendant. Placuit igitur neminem aut aedificare aut construere monasteria, aut oratorii domum sine conscientia i paius civitatis episcopi. Item c. 8.: §. 1. Clerici 5^2) in ptochiis m), *et in* monasteriis 5^3), aut martyriis constituti sub potestate sint eius, qui in ea est civitate episcopus, secundum traditionem sanctorum Patrum, nec per praesumtionem recedant a suo episcopo. §. 2. Eos⁵⁴) vero, qui ausi fuerint rescindere huiusmodi in-stitutionem⁵⁵) quocunque modo, vel si noluerint subiacere stitutionem ⁵⁻) quocunque mouo, ver si noiterna sublacere proprio episcopo, si quidem fuerint clerici, pro personarum ordinatione ^a) sublaceant condemnationibus canonum ⁵⁰), si vero laici vel monachi fuerint, communione priventur ⁵), si *Item* ⁵⁵): §. 3. Clerici ^o), qui pauperum dispositioni ⁵⁹), vel monasteriorum vel martyriorum praesunt, sub potestate singularum civitatum episcoporum secundum ⁶⁰) canonum traditionem per quere per sum temeritatem epis traditionem perdurent, neque per suam temeritatem epi-scopi sui moderationem declinent. Qui autem huiusmodi dispositionem quolibet modo subvertere ausi fuerint, et episcopo suo non obedierint, si quidem clerici fuerint, ca-nonicae damnationi subiaceant, si autem monachi vel laici sunt, a communione suspendantur.

C. XI. Examinetur ab episeopo qui religiosis feminis presponsedus est. Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 97.⁶¹)

Qui 62) religiosis feminis praeponendus est 63) ab epi-scopo 64) *loci* 65) comprobetur 66). Gratian. Monasterium quoque absque episcopi permissione

nulli incipere aut fundare licet.

Unde in Agathensi Concilio c. 27. legitur 67):

C. XII. Sine permissione episcopi nullus monasterium pracsumat incipere aut fundare.

De monachis ?) monasterium novum (nisi episcopo "aut" permittente, aut probante) nullus incipere aut fundare praesumat.

CORRECTORUM.

cuit neminem quidem uppiam aedificare neque constituero mo-nasterium vol oratoriam domum praeter sententiam episcopi civitatis.

m) Ptochiis: Sic in nonnullis vetustis codicibus Gratiani, et Vaticano conciliorum, et in versione prisca, (ex qua videtur esse hic versiculus,) et est vox canonis graeci. In vulgatis autem Gratiani, et aliquot libris conciliorum est : parochiis *),

n) Pro personarum ordinatione: Sic in eadem prisca **); sed in canone graeco, et in versione Dionysii Exigui nihil est quod his verbis respondeat.

o) Item Clerici: Est idem, quod in proximo superiore paragrapho, sed ex alia versione, quae non exstat in conciliorum voluminibus; atque hanc eandem repetitionem licet animadvertere apud Ivonem p. 6. c. 358. et 359.

C. XII. p) De monachis: Absunt istae voces a re-centioribus editionibus conciliorum ***), sed non a vetustio-ribus, et manuscriptis codicibus, aut lvone.

prisca translatione. — 50) add.: per: Edd. Bas. Lugd. I. — 51) mo-nasterium: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 53) Ivo Decr. p. 6. c. 358. -e) et ap. Iv. — 53) monasterii: Ed. Arg. — 54) Ni: Coll. Hisp. — - 55) ordinationem: ib. — 9°) secundum pers. ordinationem: Edd. coll. o. — paternorum ordinationem: Coll. Hisp. — 56) desid. ib. — 57) excommunicentur: ib. — 58) Ivo ib. c. 359. - 59) dispensa-tiont: orig. ap. Baller. — 60) add.: sanctorum: ib. — Iv. = C. XI. 61) e. 39. Statutt. eccl. ant. — cf. ad c. 9. D. 18. — Burch. 18. c. 76. Ivo Dec. p. 7. c. 94. — 63) Vir, qui: orig. — 63) sil: Burch. Ivo. — 64) episcopis: Edd. coll. o. — 65) desid. in Coll. citt. — 66) pro-betur: lb. — orig. = C. XII. 67) hab. A. 506. — Ivo Decr. p. 3. c. 157. — 90°) et Coll. Hisp.

Quaest. II. C. VI. 35) desid. in orig. — 36) habere: ib. — S7) cf. supra c. 5. == C. VII. 38) Ep. 59. (scr. A. 593.) 1. 8. Ed. Maur. — Antea citabatur ex Gelasio. — Polyc. 1. 4. t. 34. — 39) Macchalas: Ed. Bas. — 40) insolentius: orig. — 41) inferre: Ed. Arg. — 42) secure: Edd. coll. o. — 43) desid. in Ed. Bas. — ina: Edd. rell. == C. VIII. 44) Simile aliquid babetur in conc. Mog. hab. A. 847. Eadem leguntur in poenitentiali Theodori c. 6. — Burch. 1. 8. C. 86. Ivo Decr. p. 7. c. 104. — 45) propler hamiliationem: Edd. Bas. — 46) deserre: Ivo. — 47) add.: si habeant: Burch. — si habeant: orig. ap. Theod. — Edd. coll. o. — Böhm. == C. 1X. 48) Cap. incertum. — Coll. tr. p. p. 1. t. 54. c. 17. — Ans. 1. 7. c. 185 (194). == C. X. 49) Auctor interpretationis, quae in procensio can. profertur, non est inventus. §. 1. et 2. desumtae sunt ex Isidoriana, §. 3. ex

C. XIII. De esdem.

Item ex eodem, c. 58.68)

Cellulas novas aut congregatiunculas ?) monachorum abs-que episcopi notitia prohibemus institui.

C. XIV. Absque episcopi vol abbatis voluntate nullus monachorum collulam construere praesumat.

Item ex Concilio Aurelianensi I., c. 24. 69]

Nullus monachus, congregatione monasterii derelicta, am-bitionis et vanitatis ?°) impulsu oellulam ?4) construere sine episcopi permissione vel abbatis sui voluntate praesumat. V. Pars. Gratian. Item sunt alii, gui pro extecu-tione diversarum causarum quosiidet admittunt, gui distri-ctionem corum solvant, et guistem religionis perturbent.

De guibus in Concilio Triburiensi legitur 72):

C. XV. Abbas, qui cautus in regimine non fuerit, a proprie episcopo et a vicinis abbatibus a suo arceatur honore.

Si quis abbas cautus in regimine, humilis, castus, miseri-cors, discretus sobriusque non fuerit, ac divina praecepta verbis et exemplis non ostenderit, ab episcopo, in culus territorio consistit, et a vicinis abbatibus et ceteris Deum timentibus a suo arceatur honore, etiamsi omnis congre-gatio, vitiis suis consentiens, eum abbatem habere voluerit.

C. XVI. In episcoperum potestate abbates consistant.

Item ex Concilio Aurelianensi I., c. 21.73)

Item ex Concilio Aurelianensi I., c. 21.⁷³) VI. Pars. Abbates pro humilitate ⁷⁴) religionis in epi-scoporum potestate consistant, et si quid extra regulam fecerint, ab episcopis corrigantur, qui semel⁷) in anno in loco, ubi episcopus elegerit, accepta vocatione conveniant. §. 1. Monachi autem abbatibus omni obedientia et devo-tione subiaceant. Quod si quis per contumaciam exstiterit indevotus, aut⁷⁵) per loca aliqua vagari, aut⁷⁶) peculiare aliquid habere praesumserit, omnia, quae acquisierit, ab abbatibus auferantur, secundum regulam monasterio pro-futura⁷⁷). Ipsi autem, qui fuerant pervagati, ubi inventi futura ⁷). Ipsi autem, qui fuerant pervagati, ubi inventi fuerint cum auxilio episcopi tanquam fugaces sub custodia revocentur ⁷⁶). §. 2. Et reum se ille abbas futurum esse cognoscat, qui in huiusmodi personas ⁷⁹) non regulariter animadverterit "), vel qui susceperit monachum alienum.

. XVII. De codem.

"Item ex Concilio Arelatensi^{#1}).

Monasteria vel monachorum disciplina ad eum pertineant episcopum, in cuius sunt territorio constituta.

C. XVIII. Nullus ministret abbatibus episcopalia, qui alicui episcoporum nolunt subesse.

Item Paschalis Papa II. *2)

Abbatibus, qui neque sub episcopo, neque sub metropo-litano, neque sub primate, neque sub patriarcha sunt, nullus prorsus episcoporum episcopalia quaelibet administret. Quum enim se nulli episcopo omnino subesse profiteantur, consequens est, ut nullus episcoporum quae sua sunt eis tanquam extraneis largiatur.

Graduan extencio in glacut. Gratiau. Pro Aninscemedi erge statutum est, ut causas et utilitates monasteriorum per episcopos dispenantur.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIII. q) Congregatiunculas: Antea legeba-tur: congregantium*) ecclesias. Emendatum est ex pleris-

que manuscriptis, et locis indicatis. C. XVI. r) S em el: Sic etiam legitur in conciliis im-pressis, et manuscriptis, et Capitularibus. Verum apud Burchardum et lvonem post vers. Corrigantur, est insertum c. Non semel.-infra ead.

Quaest. H. C. XIII. 68) Imo ex Epaonensi c. 10. – cf. ad c. 30. D. 23. – Burch. I. 8. c. 74. Ivo Decr. p. 3. c. 165. p. 7. c. 97. o) congregutionma: Ed. Bas. = C. XIV. 69) hab. A. 511. – cf. Cap. I. 6. c. 140. – 70) varietatis: Edd. coll. o. – 71) cellulas: Edd. Bas. – add.: sibi: Coll. Hisp. = C. XIV. 72) Simile aliquid legitur in regula Benedicit c. 60. supra D. 61. c. 14. – Burch. I. 8. c. 96. Ivo Decr. p. 7. c. 114. = C. XVI. 73) hab. A. 511. – Burch. I. 8. c. 67. Ivo Decr. p. 7. c. 85. – cf. Cap. I. 6. c. 139. – 74) uti-lidale: Coll. Hisp. – est tamen: Aam. ia varietate locionum. – 75) ac: Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – 76) alque: Ed. Bas. – 77) pro-futuram: Ib. – 78) add.: et constringantur: Burch. Ivo. – 79) per-sonis: Edd. coll. o. pr. Logd. H. III. – 80) regulari animadversione distringerit: Call. Hisp. = C. XVII. 81) c. 2. conc. Arel. V. hab. A. 554. = C. XVIII. 82) Caput incortum. = C. XIX. 83) Ep. 64. (ecr. A. 599.) 1. 9. Ed. Maux. – Ans. I. 7. c. 196 (207). – 84) per-

Unde Gregorius scribit Vitali Defensori Sardiniae. lib. VII. spist. (5. 53):

C. XIX. Utilitates monasterii a proprio episcopo debent dispont. Cognovimus, quod monasteria servorum Dei vel *etiam* feminarum pro suo quisque libitu et diversarum causarum exsecutione perturbat⁴⁴). Quod omnino non grate suscipinus, tuamque experientiam ex hoc commonemus, ne⁸⁵) quemquam hoc usurpare⁸⁶) denuo accepta nostra auctori-tate permittas, sed *ut* episcopo loci illius, sub cuius moderamine degunt, curae sit eorum ^{\$7}) causas utilitatesque disponere. Valde enim est incongruum ^{\$4}), ut omisso eo alius quilibet eorum se causis admisceat, sed ille eorum vitam competenti regularique debet moderamine disponere, qui pro commissis eorum animabus compellitur reddere ^{\$9}) rationem

VII. Pars. Gratian. Pro huiusmodi etiam prohibet B. Gregorius mulieres passim ad monasterium accedere, et monachorum commatres fieri, scribens Valentino Abbath; lib. III. epist. 40. 90):

C. XX. Noque commatres sibl facere, neque ad feminas accodore monachie licet.

Pervenit ad nos, quod in monasterio tuo passim mulieres ascendant⁹¹) et (quod *adhuc* est gravius) monachos tuos sibi commatres facere, et ex hoc incautam cum eis communionem habere. Ne ergo hac occasione humani generis inimicus sua cos (quod absit) calliditate decipiat, ideo hu-ius te praecepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascen-dere ⁹²), neque monachos tuos commatres sibi facere. Nam si hoc denuo ad aures nostras quocunque modo pervenerit, sic to severissime ?') noveris ultioni subdendum, ut emendationis tuae qualitate ceteri sine dubio corrigantur.

VIII. Para, Gratian. Non solum antem incasta fami-liaritas aliarum mulierum eis interdicitur, verum stiam a sanctimentalium habitations prohibentur.

Unde in VII. Synodo c. 20. legitur 94):

C. XXI. Cum sanctimonialibus monachis habitare non licet. Diffinimus minime duplex monasterium fieri, quia scandalum id et offendiculum multis efficitur. Si vero aliqui cum cognatis mundo abrenunciare et monasticam vitam sectari voluerint, debent quidem viri virorum adire coenobium, feminae vero mulierum ingredi monasterium. In ⁹⁵) hoc enim ⁹⁶) placatur Deus. §. 1. Quae autem hactenus fue-runt ⁹⁷) dupla, secundum regulam sancti Patris nostri Basilii et secundum praeceptionem eius ita formentur. Non ?") habitent in uno monasterio monachi et monachae. Adulterium enim intercipit cohabitationem ?), si ??) habeat adi-tum ***) monachus ad monacham, vel monacha ad mona-chum secreto singulariter ad collocutionem. §.2. Non cubet chum secreto singulariter ad collocutionem. §.2. Non cubet monachus in muliebri monasterio, neque singulariter cum monacha convivetur; et quando necessaria vitae a parte virorum ad regulares¹⁰¹) deferuntur, extra portam haee suscipiat abbatissa monasterii¹⁰²) feminarum cum all-qua¹⁰³) vetula monacha. §.3. Porro si contigerit, ut¹⁰⁴) aliquam propinquam suam videre voluerit monachus, in praesentia abbatissae huic confabuletur per modica et compendiosa verba, et in brevi ') ab ea discedat.

C. XXI. s) Cohabitationem: Sic est emendatum ex plerisque manuscriptis Gratiani **), et duobus codicibus versionis Anastasii, culus tamen haec non est ipsa omnino versio. Antea legebatur: cohabitatio; graece est: µoizeia γάς μεσολαβεί την συνδιαίτησιν. t) Et in brevi: Haec non sunt in canonum graeco-

rum vulgata editione, sed apud Balsamonem habentur.

turbent: orig. — Ans. — Ed. Arg. — perturbet: Edd. rell. — 85) ut neomaquam: Edd. coll. o. — 86) unarpari: Edd. Lugdd. II. III. — 87) desid. in Edd. Arg. Bas. Nor. — 88) indecens: Edd. coll. o. — 89) add.: Deo: Edd. Bas. Nor. — 88) indecens: Edd. coll. o. — 99) add.: Deo: Edd. Bas. Nor. — 88) indecens: Edd. coll. o. — 99) add.: Deo: Edd. Bas. - Ans. ih. c. 163 (401). — 91) ac-cedant: Edd. Lugdd. Par. — 99) accedere: caed. — 93) severissi-mae: orig. — Edd. Lugdd. II. III. — C. XXI. 94) hab. A. 787. — Ivo Decr. p. 7. c. 25. — 95) inde: Ed. Arg. — 96) ergo: Ed. Bas. — 97) sunt: Ivo. — Ed. Arg. — fuerint: Ed. Bas. — 98) ut non: ib. — 90) its in Ed. Bas. et Ivo. — 99) Non: orig. — 100) habet addius: Ed. Bas. — 101] reg. — monachus: Ivo. Edd. Bas. Lugdd. — sanctimoniales: Ed. Arg. — 103) out in mo-nasterio: Ed. Bas. — 106) quod: Ed. Arg. — ed; Edd. rell. pr. Lugdd. II. III.

C. XXII. Monachi et monachas in millo simul calabitant loca.

Item in Regesto Gregoriia) 105].

In nullo loco monachos et monachas permittimus unum 1-15) monasterium habitare :1), sed nec ea, quae duplicia (10) rocant (2)). Et si quod tale est, religiosus episcopus mulieres guidem in suo loco manere studeat, monachos autem diud monasterium aediticare 114) cogat. Si autem plurima 111) sint talia monasteria, separentur in aliis monasteriis monachae. et in aliis monachi; res autem, quas habent communes, secundum iura eis competentia distribeantur.

C. XXIII. A monasterio monachorum longine construentur monasteria puellarum.

Item ex Concilio Agathensi, c. 28. 112)

Monasteria puellarum longius 113) a monasteriis 114) mona-cherum aut propter insidias diaboli, ant propter oblocutiones (15) hominum collocentur.

C. XXIV. Puellarum monastoria monachorum praesidio et ministerio regentur.

Rem ex Concilio Hispalensi IL, c. 11.16)

In decima 117) actione communi consensu decrevimus, ut monasteria virginum in provincia Baetica 113) monachorum administratione ac praesidio guberaentur. Tunc enim as-lubria Christo dicatis virginibus praebenus 119), quando eis patres spirituales elignuus 123), quorum non solum gu-bernaculis tueri, sed etiam doctrinis aediticari possint, ea tamen circa monachos cautela servata, ut remoti ab earum familiaritate 121) nec usque ad vestibulum habeant accedendi familiare '22) permissum. Sed neque abbatem, vel cum, qui praelicitur, extra cam, quae praess, loqui vir-ginibus Christi aliquid, quod ad institutionem ') earum pertinent 123). licebit, neque cum en 124) sula, quae prae-est, frequenter eus 125) loqui oportet; sed sub testimonio duarum vel trium sororum, im ut rara sit accessio, et brevis omnino lucatio.

IX. Pars. Gratian. Prehibentur etiem senetimeniales opria receptacula habere. Unde lanucentius II. in Concilio **Bomee habito,** 270

c. 26. et 27. 120):

C. XXV. Sanctimonialibus receptacula seu domicilia privata habera non licat.

Perniciosam et detestabilem consuetudinem quarundam mulierum (quae licet neque secundum regulam B. Benedieti, neque Basilii, aut Augustini vivant, sanctimoniales tamen vulgo censeri desiderant) aboleri decernimus. Quum caim, iuxta regulam ") degentes in coenobiis, tam in ecclesia quam in refectorio acque dormitorio communiter esse debeant, propria sibi aedificant receptacula et privata domicilia, in quibus sub hospitalitatis velamine passim Ro-spites 'et' minus '2') religiosos contra sacros canones '2')

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXII. u) Burchardus etians et lvo Gregorium citant, apud quem nonnhil habetur ad hanc rem faciens tib. 1. reg. epist. 48., et lib. 7. indict. 2. epist. 39. Verba tamen ipsa leguntur apud Iulianum anteceus. Novella 123. cap. 54.

C. XXIV. v) Institutionem: Sic legitur in vetustis Gratuani codicibus *), et in antiquioribus conciliorum editionibus, et duobus codicibus Vaticanis; in recentioribus autem Coloniensibus: quod ed institutionen morum non pertineat.

et bonos mores suscipere nullatenus erubescunt. Quia erro omnis. qui male agit. odit lucem, ac per hoc ipsae absconditae in iustorum tabernarulo se opinantur posse latere oculos iudicis cuncta cernentis ¹²⁷), hoc tam ¹³⁰) inhone-stum decestandumque flagitium ne ulterus flat omnimodis prohibemus, et sub poena anathematis interdicimus. §. 1. Simili mudo prohibemus, ne sanctimoniales simul cum canonicis vel monachis in ecclesia in uno choro conveniant ad psallendum.

X. Pars. Gratian. Rem sunt elii, quos episcopi preszravantes salutem ipsarum ammarum negligunt, quiduslidet occasionidus bena monasteriorum distrutare cupiunt. Tales erant quidam eleriei Ravennetis ocalesiae, qui simuleta reli-gione monasteriis cupiedant preefici, non transenntes al monattieum habitum, noque romunciantes ecclesiasticae militiae. De quibas Gregorius scribit Ioan ni Revenanti Episcope, (ib. IF. epist. 1. 131):

C. XXVI. Monasteria elericorum ant laicorum

habitacula fieri non debent.

Pervenit ad me, quod in ecclesia †) fraternitatis tuas aliqua A ervent at me, quod in eccient 7) frateriniatis trade aliqua loca dudum [7] monasteriis consecrata nunc habitacula "aut" clericorum, aut etiam laicorum facta sunt; dumque hi, qui sunt in ecclesiis, flagunt se religiose vivere, monasteriis praeponi appetunt, et per eorum vitam menasteria de-struuntur. Nemo enim putest ecclesiasticis officiis 112) etc. It infra: §. 1. Proinde fratarnitas tua hoe 133), quolibet in loca fraterum suis contente contente and the suis estimation and luco factum sit, emendara fastinet, quia ego aullo modo patior 134), ut sacra loca per clericurum ambitum destruggittr.

C. XXVII. Qui in suare ordine sunt constituti in mono-storiis nullaus habount petestatem. Idem Marinians Episopo Reconneti, 86, 71. opiet. 40, 133)

Dudum ad nos multorum relatione pervenerat, monasteria in Ravennae 126) partibus constituta umnino clericorum vestrorum dominio praegravari, ita ut occasione 'quasi' re-giminis ea ¹³') (quud dici grave est) velut in proprietate possideant. Quibus non modicum condolentes decessori ¹³³) vestro epistolas misimus, ut hoe "per emnia" emendare de-buisset. Sed quoniam vitas est termino citius occupatus, ne hoc onus monasteriis remaneret 139), fraternitati vestrae haec¹⁴) eadem nos¹⁴) scriptisse recolinus. Et quia, ut comperimus, in huius rei hastanus correctione cessatum est, baec¹⁴) ad vos iterum prasvidianus scripta dirigere. est, bacc¹⁴²) al vos iterum pravidimus scripta dirigere. Hortamur ergo, ut omni mora camique excusatione sub-mota ita monasteria ipsa ab buiusmodi studentis gravamine relevare, quatenus nullam deinceps in eis clerici, vel ii¹⁴³, qui sunt in sacro ardine constituti, ob allud (nisi hor-tandi²) tantummodo caum) accedendi habeant licentiam, aut si forte ad peragenda sacra missarum fuerint invitati mysteris ¹⁴⁴). Sed ne pre cuinslibet morachi ant abbatis promotione etc.¹⁴⁶). Il taylor: §. 1. Nec illic ulterius ha-beat¹⁴⁴) potastatem aliquam, ne monasteria huius occa-

C. XXV. w) Begulam: In vulgatis sequebatur: S. Benedicti **); quum tamen panlo superius allerum etiam regularum sit facta mentio. Quare inductae sunt istae voces auctoritate vetastorum codicum, et ipsius concilii, ex quo etiam alia nonnulla sunt emendata.

C. XXVII. x) Hortandi: In originali imprasso et manuscripto ****) legitur: orandi. Sed ob glossam et quia in sequenti capita est vox: arhortandi, non est mutatum. Alia veru sunt emendatu.

 $(= 0^{\circ})$ its in Edd. coll. 0. pr. Bas. - 137) desid. in Edd. Lugdd. [I, II. - 128) desid. in Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. - 129) con-spicients: Edd. coll. 0. - 130) add.: initiation: Ed. Bas. = C. X.V.I. (31) Ep. I. (wer. A. 596). 1. 5. Ed. Maur. - Arts. 1. 5. c. 64 (65). (v) Deer. p. 3. c. (8. Polyc. 1. 3. c. 15. - +) ecclestic: Edd. coll. 0. - 100. - $+\gamma\gamma$) dusid. up. tireg., of IV. - 1303) C. 16. q. 1. (c. 2. - 138) who. - incl. est. Edd. coll. 0. - 1334) patlat: orig. - Kdd. coll. 0. = C. X.V.II. (35) Ep. 48. (scr. A. 397.) 1. 7. Ed. Maur. - Xus. 1. 5. c. 65 (66). Polyc. 0. - 1366) Harronations: orig. - Xus. - Edd. N.G. - 1379 intermetical coll. 0. - 1389 proz-nations: Edd. reit. - 1571 adu. - materni Edd. coll. 0. - 1389 proz-devession - Illerus: word. - 1439 intermetical cond. 0. - 1389 proz-devession - Illerus: out. - 1439 intermetical cond. 10. Edd. desid. in easel p. Vig. - (43) in none. Edd. Arg. - 1439 add. intermetical cond. Aus. - Kdd. coll. 0. - 1431 intermetical cond. In Ed. Bas. - 3°) et ap. Aus. - 1441 manusteria: Ed. Bas. - 1450 U. 16i. q. 1 (z. 37. - 1465) habove: Ed. Mas.

Quitest, H. C. XXII. 105) Imo Iulian. Epit. nov. f15. c. 37. f — Coil. cur. Ans. ded. I. 6. c. 119. Burch. I. S. c. 65. Ivo Decr. p. 7. c. 83. Polyc. 1. 4. t. 34. — 106) in means: Edd. coil. o. pr. Arr. in (un lex. m uno. — 107) Auberst orig. — Burch. Ivo. — cohabilare. Ed. Bas. — 108) add.: monusterna: Edd. coil. o. pr. Arg. Bas. — 109) mountur: Edd. coil. o. — 110) add.: she: orig. — 111) minra. (b. = C. XXIII. 112) hab. A. 306. — Ivo Decr. p. 5. c. 155. — 113) mone: Ed. Bas. — 114) monusterno: Ivo. — Edu. coll. i. — 113) mone: Ed. Bas. — 114) monusterno: Ivo. — Edu. coll. i. — 113) mone: Ed. Bas. — 114) monusterno: Ivo. — Edu. coll. i. — 113) mone: Ed. Bas. — 114) monusterno: Ivo. — Edu. coll. i. — 113) mone: Ed. Bas. — 114) monusterno: Ivo. — Edu. coll. i. — 113) mone: Ed. Bas. — 114) monusterno: Ivo. — Edu. coll. i. — 20. i. 49. c. 6. — 117) Undecumat. Coil. Hisp. — 118) Bethelin I. Edd. Nor. Ven. I. — Bethdiva. Eud. roll. pr. Bas. Lucd. I. — add.: monitia: Coil. Hisp. — 119) monutamus. and. — probamus. Edd. coll. o. pr. Bas. Luxd. I. — (20) decomas: Coil. Hisp. — 121) menutaritat: add. = 122 fumiliarcut. and. — 3) in-sitiationem cet minustrationem. Edd. coil. o. pr. Bas. — 123) per-Mart. Coil. Hisp. — Edd. coil. o. — 124) desud. in Coil. Hisp. — emm. Zd. Bas. = C. XXV 126) conc. Let. U. hab. A. 1139. I

sionis velamine ea, quae prohibemus 7), sustincre onera compellantur. Haec itaque omnia vigilanti cura 147) emendare iam secundo commonita sanctitas vestra non differat; ne, si post haec negligentes vos esse (quod non credimus) senserimus, aliter monasteriorum quieti prospicere compel-lamur. Nam notum vobis sit, quia tantae necessitati ser-vorum Dei congregationem *amplius* subiacere non patimur 146).

C. XXVIII. Causa visitandi et exhortandi monasterium episcopus adire polest.

Idem eidem, lib. VII. Indict. 1. epist. 18. 149)

XI. Pars. Visitandi exhortandique gratia ad mona-sterium, quoties placuerit, ab antistite civitatis accedatur; sed sie caritatis officium illio episcopus impleat, ut gravamen aliquod monasterium non incurrat.

C. XXIX. Frequenter episcopi monasteria visitent, et quae corrigenda sunt corrigant.

Item ex Concilio Aurelianensis) 150).

Non semel, sed saepius in anno episcopi visitent monaste-ria monachorum, et si aliquid corrigendum fuerit, corrigatur.

XII. Pars. Gratian, Pro talibus, gui animarium curem non habentes, bona tamen monasteriorum in suos usus convortere cupicbant, statutum est, ut monasteria cum suis rebus penitus sint libera a potestate et dominio episcoporum. Quod auten nullis canonicis iuribus monasteria dicuntur esse subiecia, non ila intelligendum est, quin ipsi episcopo aliquid nomine culogiae, vel in die dadicationis, vel in natali san-etorum, quorum nomine ipsum monasterium dodicatum est, debeat offerri.

Unde Pelagius *) Papa att 151):

C. XXX. Non debet episcopus aliquid a monasterio exigere præter conditiones, quas dedicationis tempore constitutas sunt.

Bleutherius frater et coëpiscopus noster queritur, quod mater eius in casa, quae Castellum dicitur, oratorium construxerit ac dedicaverit, et in codem loco monachus con-stituerit, ez quibus unus est presbyter. Hoc autem tempore dedicationis inter episcopum Cardellum (cuius ipsa dioecesis est) et matrem suam assorit convenisse, ut quicquid dedicationis vel natalis martyrum die, quorum in eodem monasterio reliquiae sunt, per fidelium oblationes intraverit, medictatem quidem habeat ipsum monasterium, medictas autem episcopo offeratur. Contra quam conven-tionem Mariam³⁵) presbyterum (sivé sciente sive nesciente episcopo) monachis ipsis, vel presbytero, qui ex eis est, vim dicitur intulisse, et frequenter¹⁵³) molestias generare, ita ut memoratum presbyterum prope caeciderit, et missas eum facere nullo modo permittat, dicens, ut quasi pensio-nis nomine aliquid statuere debeat. Haec igitur omnia di-ligenter te examinare iubemus, et. si anud te evidenti¹⁵⁴) quid dedicationis vel natalis martyrum die, quorum in ligenter te examinare iubenus, et, si apud te evidenti 144) ratione 155) constiterit, quia tempore, quo dedicatum est ipsum monasterium, conditiones superius positae convenerint, servari eas ex nostra auctoritate praecipimus, nec¹⁵⁶) aliquid¹⁵⁷) amplius exinde ab aliquo exigatur¹³⁶). Si vero nil tale constiterit ¹⁴⁹), mediante te quid episcopo ipsi nomine eulogiae offerri debeat inter ipsos monachos et presbyterum colonum definit esige termente en et presbyterum volumus definiri, salvo tamen eo, ut presbyter Gaudentius,

NOTATIONES CORRECTORUM.

y) Prohibemus: In vulgatis sequebatur: si-mul cum canonicis et monachis in ecclesia *), quae sublata sunt auctoritate originalis, et duorum Gratiani exemplarium

C. XXIX. z) Hoc caput apud Burchardum et Ivonem est insertum cap. Abbates. supra ead., ut ibi notatum est; simile quiddam habetur in Panormia ex Concilio Rothoma-gensi, lib. 3. c. 215. qui etiam monachus est, missas in monasterio suo sicut consuevit facere a nullo ulterius debeat prohiberi.

C. XXXI. Consueta servitia episcopis monasteria exhibeant. Item Urbanus II. 160)

Servitiom, quod monasteria aut eorum ecclesiae a tem-pore Gregorii VII. usque ad hoc tempus fecerunt, et nos concedimus.

Gratian. Canonica ergo iura, quidus monosteria sud-iecta non sunt, synodales exactiones intelliguntur. Non 161) enim cogendus est abbas (sieut in concilio Turonico statuitur) ad synodum ire, nisi aliqua rationabilis causa exsistat. Sunt etiam quaedam servitutis officia, ut angariae operum, crebrae receptiones, annuas exactiones, mulciationes poceantium, a quibus omnibus monasteria libera sunt.

C A U S A XIX. GRATIANUS.

Duo clerici ad monasterium transire voluerunt; uterque licentiam ab episcopo suo petili; unus relicta colasia propria eo invito, alter dimissa regulari canonia coenobio se contulit. (Qu. 1.) Modo quaeritur, si episcopus debeat permittere, ut relicta propria ecclesia clericus monasterium ingrodiatur? (Qu. 11.) Secundo quaeritur, si episcopus licentiam daro noluerit, an eo invito monasterium possit adire? (Qu. III.) Tertio, si contigerit ipsos regulares canonicos fuisse, utrum concedendus esset eis monasterii ingressus?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

Quod episcopus licentiam clericis adeundi monasterium dare debeat, in Toletano IV. Concilio praecipitur, in quo c. 49. sie statutum legitur 1):

C. I. Non debet negari ingressus clericis, qui monachorum proposilum appelunt.

Clerici, qui monachorum propositum appetunt, (quia me-liorem vitam sequi cupiunt,) liberos eis ab episcopis ²) in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici ») propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.

QUAESTIO IL

GRATIANUS.

Invito vero episcopo clericum sius a nullo esse suscipiendum, Leo Bpiscopus testetur, seribens Anastasio Thessaleni-censi Bpiscope, epist. LXXXII. al. LXXXIV. c. 9. 1);

C. I. Invite episcope eius clericum nemo suscipiat.

Alienum clericum invito episcopo ipsius nemo suscipiat.

Gratian. Sed subaudiendum est, nisi ad propositum me-lioris vitas transire voluerit. Tunc enim liberum est illi, etiam episcopo contradicente, monasterium ingredi. Unds Urbanus Papa II. in capitulo sancti Ruffini²):

C. II. Qui monachorum propositum appetit, etiam invito

episcopo suscipiendus est.

Duae sunt, inquit, leges: una publica, altera privata. Pa-

C. XXX. a) Pelagius: Antea legebatur: Gelasiut. Mutatum est ex Polycarpo, et quia supra dist 91. c. Eles-therius alia pars huiusmet epistolae citatur ex Pelagio, et Anselmus, qui hoc et illud caput conjuncte affert, Pelagio tribuit.

Causa XIX. Quaest. I. C. I. a) Nec inter-dici: Haec usque ad finem absunt a manuscriptis, sunt tamen in concilio **).

Par. Lugdd. = C. XXXI. 160) Imo c. 19. conc. Lat. I. hab. A. 1123. - 161) cf. D. 18. c. 11. Causa XIX. Quaest. I. C. I. 1) hab. A. 633. - Barch. 1. 8. c. 21. Ans. I. 7. c. 197. Ivo Decr. p. 6. c. 371. Abbo Flor. ap. Mab. Vet. anal. c. 23. Polyc. I.3. 1. 15. I.4. t. 34. - 2) episcopo: Coll. Hisp. - Ivo. Ans. Abbo. - 240 desid. in Edd. Arg. Bas. Nor. Quaest. H. C. I. 1) Ep. 14. (scr. A. 446.) Ed. Baller. - An-tea citabatur ex ep. ad Rusticum Narb. - Ans. I. 7. c. 161 (175). Ivo Decr. p. 6. c. 60. = C. H. 2) Caput incertum et quod Urbane vix dicas congruere. - Ans. in fane I. 7. (Donnus Urbanus P. duce, inquit etc.)

· •

Quaest. H. C. XXVII. \Rightarrow) ita in Edd. coll. o. pr. Arg. – 147) studio: Ed. Bas. – 148) patiemur: Edd. coll. o. – Bôlum. == C. XXVIII. 149) Ep. 16. (scr. A. 598.) 1. 8. Ed. Maur. – Ivo Decr. p. 7. c. 14. == C. XXIX. 150) c. 10. conc. Rothomag. (hab. A. 650.) in opitomen redactus. – Burch. 1. 8. c. 67. Ivo Decr. p. 7. c. 85. == C. XXX. 151) Cap. temporis incerti. – Ans. 1. 7. c. 145 (169). Polyc. 1. 4. 1. 27. – 152) Marine presbyler: Ed. Bas. – Marianus presb. : Ed. Arg. – nomen Marii desid. in Ed. Nor. – 153) frequen-ics: Ed. Bas. – 154) scidenter constituerii: Ed. Arg. – 153) ve-ritale: Ans. – 156) me: Ed. Bas. – 157) alioquin: Ed. Lugd. I. – 158) lentour exigere: Ans. – 159) add.: inter cos: Edd. Ven. II.

723

C. III. Patris sul concessione regulares canonici monachi

blica lex est, quae a sanctis Patribus scriptis est confir-mata, ut est lex canonum, quae quidem propter trans-gressiones est tradita. Verbi gratia: Decretum est in canonibus, clericum non debere de suo episcopatu ad alium transite sine commendatitiis literis sui episcopi, quod pro-pter criminosos constitutum est, ne videlicet infames ab aliquo episcopo suscipiantur personae. Solebant enim offi-cia sua, quum non poterant in suo episcopatu, in alieno³) cia sua, quum non poterant in suo episcopatu, in alieno³) celebrare, quod iure praeceptis at scriptis detestatum est. §. 1. Lex vero privata est, quae instinctu S. Spiritus in corde scribitur, sicut de quibusdam dicit Apostolus⁴): Qui Ambent legem Dei scriptam in cordibus suis, et alibi³: Quam gentes legem non hobeant, si naturaliter ca, quae legis sunt, faciunt, ipsi sibi sunt lex. Si quis horum in ecclesia sua sub episcopo populum⁶) retinet, et saecu-lariter vivit, si afflatus Spiritu sancto in aliquo monasterio yel regulari canonia⁷) aslvare as voluerit, ania⁴) lege⁹ lariter vivit, si afflatus Spiritu sancto in aliquo monasterio vel regulari canonia⁷) salvare se voluerit, quia⁶) lege⁹) privata ducitur, nulla ratio exigit, ut a lege publica con-stringatur. Dignior est enim lex privata quam publica. Spiritu[†]) quidem Dei lex est, et qui Spiritu Del¹⁰) agun-tur lege Dei ducuntur; et quis est, qui Spiritui sancto possit digne resistere[‡] Quisquis igitur hoe Spiritu ducitur, atiano suo suo constradicente est liber nostra anetto etiam episcopo suo contradicente, eat liber nostra aucto-ritate. lusto enim lex non est posita, sed ubi 1) Spiritus Dei, fbi libertas, et si Spiritu Dei ducimini, non estis sub lege.

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

I. Pars. Canonicos autem regulares ad monasterium transire multis auctoritatibus prohibetur.

Unde in Concilio Educensi, congregate sub Gregorio VII., legitur '):

C. I. Regulares canonici monachi fieri non debent.

Nullus abbas vel monachus canonicos regulares a propo-sito professionis canonicae revocare, et ad monasticum habitum 2) trahendo suscipere audeat, ut monachi fiant, quamdiu ordinis sui ecclesiam invenire quiverint, in qua canonice vivendo Deo servire, et animam suam salvare possint. Quod si temerario ausu id agere tentaverint, anathematis vinculo obligentur.

C. II. De eodem.

Rem Urbanus Papa II. 5)

Mandamus et universaliter interdicimus, ne quis canonicus regulariter ⁴) professus, nisi (quod absit) publice lapsus fuerit, monachus efficiatur. Quod si decreto nostro con-traire praesumens *id* agere tentaverit, ad ordinem canomicum praccipinus ut redeat, et deinceps memorialem ⁵) cucullam deferat, et ultimus in choro maneat.

Gratian. Subaudiendum vero est, niei cum patris sui R-centia religionis propositum inducrit. Unde Urbanus Pa-pa II. scribit Abbati sancti Ruffini⁶):

NOTATIONES

Quaest. III. C. III. a) Patris, etc.: In tribus vetustis codicibus legitur: patris totias congregationis; apud lvonem: sine abbatis *) totiusque congregationis.

C. IV. b) Haec versio parum discrepat a Dionysiana, quam afferunt Burchardus et Ivo, c. 22.

C. V. c) Initium huius canonis in synodo VII. ab Ana-stasio versa sic habet: Quoniam propter calamitatem, quae pro peccatis nostris in ecclesia facta est, subreptae sunt a quidusdam viris quaedam venerabiles domus, tam videlicet etc.

fieri possunt. Statuimus, ne professionis canonicae quispiam post, quam Dei vice supra caput sibi hominem imposuerit, alicuius levitatis instinctu vel districtioris religionis obtentu ex eo-

dem claustro audeat sine patris) et totius congregationis permissione recedere. Discedentem vero nullus abbatum vel episcoporum, nullus) monachorum sine communi lite-

rarum cautione suscipiat. II. Pars. Gratian. Quaeritur, si monasteria, quae so-mel dedicata sunt, possint transire in clericorum vel saecu-larium habitacula ? Qued in Chalcedonensi Concilio emnibus modie prehibetur c. 24. b) *):

C. IV. Quas somel sunt dedicata monasterio, semper monasteria perseverent.

Quae semel dedicata sunt monasteria cum ⁹) consilio ¹) episcoporum ¹, mancant perpetuo monasteria, et res, quae ad en pertinent, monasteriis reservari oportet ¹²), nec posse en ultra fieri saecularia habitacula. Qui vero perper canones constitutas sunt.

C. V. Qui loca sacra communia diversoria fecerit, cierione deponatur, laicus excommunicetur.

Ilem in Synodo VII., c. 13. °) 13).

Quoniam a quibusdam viris quaedam venerabiles domus surripiuntur, tam videlicet episcopia 14) quam monasteria, et facta sunt communia diversoria, si quidem voluerint hi, et lacta sunt communia diversoria, si quidem voluerint hi, qui have ¹⁵) retinènt, reddere ea, ut secundum antiquita-tem restaurentur, bene et optime est; alioqui, si ¹⁶) de sacrato ¹⁷) catalogo fuerint, hos deponi praecipimus, si vero monachi vel lajot, excommunicari, quos nimirum con-stat condemnatos esse a Patre, et Filio, et Spiritu sancto, et deputentur ¹⁰) ubi vermis eorum non moritur ¹⁹), et ignis non exstinguitur ³⁰, quia voci Domini ²¹) adversan-tur, qui dicit ²³): Noise facere domum patris moi domum menticiente. negoti

111. Pars. Gratian. Queerkur de Me, qui ad conver-sionem venkant, que tempere debeant tensureri? De Mis ita seribit Gregorius Fortunate Episcope Nespelitane, lib. VIII. opiel. 23. 23):

C. VI. Ante, quam biennium in conversione compleverit, aliquiz tonzurari non debet.

Monasteriis omnibus fratornitas vostra districtius interdi-Monasteriis omnibus fraternitas vestra districtius interdi-cat, ut eos, ques ad conversionem²⁴) susceperint, prius, quan biendum in conversionem²⁴) compleant, nullo modo audeant tonsurara. Sed hoe spatin vita moresque eorum solicite comprobantur, ne quis corum aut non sit conten-tus eo²⁶), quod voluit, aut ratum non habeat quod elegit. Nam dum²⁷) grave sit inexpertos hominum sociari obse-quiis, quis possit dicere, quan²⁴) sit gravius ad Dei ser-vitium improbatos applicari⁴)⁵ Miles vero, si converti volue-rit, prius, quam nobis renuncietur²⁹), nullus eum sine no-stro⁶) consensu qualicunque¹⁰) praesumat ratione suscipere.

CORRECTORUM.

Ex eius autem versionis duobus manuscriptis exemplaribus nonnulla sunt in hoc capite emendata.

C. VI. d) Improbatos applicari: Anten legeba-tur: improbes applicare *). Emendatum est ex originali impresso et manuscripto.

e) Sine nostro: Hoc praccepit co tempore B. Gregorius, ne omnino videretur contemere legem, quam Mau-ricius imperator tulerat, ne milites ante completum tempua militiae in monasteriis recipi possent, quam legem idem

Quaest. H. C. H. 3) alio: Edd. Arg. Bas. - 4) Rom. c. 2. V. 15. - 5) ib. V. 14. - 6) proprima: Corr. ex Polycarpo. -The consolica: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. III. - 8) qui entin: Edd. Bas. Lugdd. - 9) a lege: Edd. Lugdd. H. III. - 8) qui entin: Edd. Bas. Lugdd. - 9) a lege: Edd. Lugdd. H. III. - 1) Spiritus: Edd. Coll. o. - Böhm. - 10) desid. in Ed. Bas. - 11) 2 Cor. c. 3. V. 17. Quaest. III. C. 1. 1) Simile aliquid habetur in c. 10. conc. Heduensis hab. A. 670. sub Leodegarlo. - 2) add.: professionis: Ed. Bas. = C. II. 3) Auctor inventus est Anschuts Havelbergen-sis in libro de ordine canonlcorum regularium (c. 5) edito in the-sauro Pezil t. 4. - Ans. in f. 1. 7. Polyc. 1. 4. t. 31. - 4) fregu-lartis: Ed. Bas. = 5) menoriale praesumitonis suae excultan: orig. - Corr. ex Polyc. = C. III. 6) Ivo Decr. p. 6. c. 411. et Ans. in fine 1.7: Urbano II. Abbatt 8. Ruft. - Integram epistolam edidit Pe-tit in tom. 2. poen. Theod. p. 614. - 9) et Ans. - 7) et nultus: Ivo. - Ed. Bas. = C. IV. 8) hab. A. 451. - interpr. Dionysians. - Burch. I. 3. c. 19. Ans. I. 5. c. 60 (63). Ivo Decr. p. 3. c. 17. Burch. I. 3. c. 19. Ans. I. 5. c. 60 (63). Ivo Decr. p. 3. c. 17. - 21) commer-- 21) commer-

IV. Pars. Gratian. Quaeritur, si ingressis monaste-rium ultra relinguatur licentia testandi? Hoc Gregorius prohibet, ita scribens Ianuario Caralitano Episcopo, lib. VII. Indict. 2. epist. 7.31);

725

C. VII. Post monasterii ingressum nulli relinquitur licentia testandi.

Quia ingredientibus monasterium convertendi gratia ulte-rius nulla sit testandi licentia, sed³²) res eorum eiusdem monasterii iuris fiant³³), aperta legis definitione decretum 34) est.

C. VIII. Post monasterii ingressum eidem monasterio omnia sunt conferenda.

Item Gregorius Papa Cypria no Diacono, lib. III. epist. 6.25)

Perlatum est ad nos Petronillam nomine, de provincia Lu-cania progenitam, per exhortationem Agnelli episcopi fuisse conversam, resque suas omnes, quas habere potuit, licet sibi iure potuissent competere, tamen³⁶) easdem³⁷) mona-sterio, quod³⁸) ingressa est, etiam specialiter donationis titulo contulisse. Gratian. Econtra Panlus primus eremila in testamento¹)

colobium suum Athanasio Alexandrino episcopo reliquit, tuni-cam vero B. Antonio. Sed aliud est de his, qui in monaste-rium ingressi se et sua tradiderunt : aliud de his, qui solita-riam vitam ducentes se nulli ecclesiae tradiderunt s). Illi semel tradita nulli tradere possunt: isti nulli oblata libere testari possunt.

C. IX. Item in Authenticis, constitutione 9. **)

Si qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, et intra-verit monasterium, liberis non exstantibus, monasterio, quod ingreditur, res eius competere iubemus. §. 1. Sed ⁴⁰) si persona liberos habens ante, quam de rebus suis inter eos disponat, monasterium intret, liceat ei postea inter eos dividere, legitima ⁴¹) non diminuta ⁴²), et quod eis non dedit ⁴¹) monasterio competet. §. 2. Sed si omnem sub-stantiam inter filios dividere voluerit, sua persona filiis connumerata partem sibi retineat, quae monasterio com-petere debet⁴¹). §. 3. Sed si post ingressum moriatur, ante, quam inter eos dividat, filii legitimam ⁴³) percipiant ⁴⁰), reliqua substantia monasterio competente. In Authenti-ers ⁴⁷) de monachis, constitut. 5. in collat, 1. §. 4. Nunc au-tem, quum monachus factus est ⁴⁵), hoc ipso res suas ⁴⁹) obtulisse videtur ⁵⁰), si prius testatus non sit, ⁴et⁴ exinde, iudicio eius cessante, lege disponitur, ut si liberos ha-beat ⁵¹), in quos aut nihil, aut minus legitima portionee quoquo ⁵²) donandi titulo contulerit, catenus substantiae monasterio destinatae detrahatur, ne quid contingat circa liberos iniquum. Si qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, et intraliberos iniquum.

C. X.

Item ex Novella CXXIII. b) 53) Non liceat parentibus liberos, vel liberis parentes ab he-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Gregorius lib. 11. indict. 11. epist. 61. ipsi Mauricio scribens, vehementer reprehendit, quod auctor glossae non videtur attendisse.

C. VIII. f) In testamento: Longe aliter B. Hie-ronymus in vita Pauli; scribit enim B. Antonium pallio, quod ei donaverat Athanasius, Pauli corpus involvisse, et addit: ne quid pius heres ex intestati bonis non possideret, tunicam eius sibi vendicavit, quam in sportarum modum de palmae foliis ipse sibi contexuerat.

g) Tradiderunt: Sic est emendatum ex plerisque manuscriptis. Antea legebatur: tradere possunt.

C. X. h) Hoc caput expresse habetur apud Iulianum antecessorem, Novella 123. cap. 59. In quo aliqui Gratia-

Quaest. III. C. VII. 31) Ep. 7. (scr. A. 599.) 1.9. Ed. Maur. — Ans. 1, 7. c. 182 (200). — 32) add.: ut: Edd. coll. o. — 33) sint: eaed. — 34) definitum: Ed. Bas. = C. VIII. 35) Ep. 6. (scr. A. 594.) 1.4. Ed. Maur. — cf. c. 2. X. de test. — 36) non: Ed. Bas. — 37) eidem: orig. — cos eidem: Edd. Arg. Bas. Nor. — 38) in quod: Edd. coll. o. = C. IX. 39) Nov. 123. c. 38. Auth. Si qua mut. C. de SS. EE. — 40) Et: Ed. Bas. — 41) leg. nulli: Auth. — add.: portatione: Edd. coll. o. pr. Bas. — 43) dederit: Auth. — Edd. coll. o. — Bohm. — 44) debeat: Edd. coll. o. — 45) add.: por-tionem: eaed. — 46) percipient: Auth. — 47) Auth. Nunc autem Cod. de epp. et cler. — Nov. 5. c. 5. — 48) esset: Edd. coll. o. pr.

reditate ⁵⁴) repellere monachos factos, quamvis, dum laici fuerant, in causam ingratitudinis inciderint: §. 1. Item non liceat ⁵⁵) parentibus liberos suos ad solitariam vitam trans-euntes abstrahere de monasteriis ⁵⁶).

CAUSA XX.

GRATIANUS.

GRATIANUS. Duo pueritiae annos agentes a parentibus monasterio traditi sunt; unus invitus, alter spontaneus cucullam induit. Ad an-nos pubertotis venientes, invitus ad saecularem militiam rediit, spontaneus monasterium districtius petit. (Qu. I.) Nune pri-mum quaeritur, si in pueritiae annis traditi cogantur reli-gionis propositum tenere? (Qu. II.) Secundo, si praeter voluntatem parentum tonsuram vel religionis vestem quis in pueritia accipiat, an possit sibi detrahi, an non? (Qu. III.) Tertio, qui praeter propriam voluntatem cucullam induerit, an cogatur cam relinere, an non? (Qu. IV.) Quarto, si ab uno monasterio in aliud districtius liceat alicui transire?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

Quod intra annos pueritiae traditi, guum adulti fuerint, libe-rum habeant arbitrium mauendi vel discedendi, probatur auetoritate nonae *) Synodi 1);

C. I, Virginitatis professio quo tempore firma esse incipit.

C. I, Virginitatis professio quo tempore firma esse incipit. Firma autem tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta iam aetas esse coeperit, et *ea*, quae solet apta nuptiis deputari ac perfecta^b). Gratian. Si virginitatis professio tunc incipit esse firma, quum aetas coeperit esse adulta, et religionis professio tunc demum debet esse firma, quum ad adultam aetatem perpentum faerit. Sed hic de illa professione agitur, quae in annis pue-ritiae proprio arbitrio Deo offertur, quam non confirmat pa-rentum consensus. Ceterum, quae a parentibus Deo offertur professio, inviolatam servari oportet. Unde Gregorius scribit ad Augus tinum Anglorum Episcopum e)²:
C. H. Non licet de monasterio egredi quem pater vel mater

C. II. Non licet de monasterio egredi quem pater vel mater intra annos infantiae fecerit ordinari.

Addidistis adhuc, quod si pater vel mater filium filiamve intra septa monasterii in infantiae annis sub regulari tra-diderint disciplina, utrum liceat eis post, quam pubertatis³) annos impleverint⁴), egredi, et matrimonio copulari. Hoc omnino devitamus, quia nefas est, ut oblatis a parentibus Deo filiis voluptatis⁵) frena laxentur.

C. III. Aut propria professio, aut paterna devotio monachum facit. Item ex Concilio Toletano IV., c. 48. °)

Monachum aut paterna devotio, aut propria professio fa-cit. Quicquid horum fuerit, alligatum⁴) tenebit. Proinde

num reprehenderunt, qui hanc Iuliani epitomen videre mi-

num reprenenderunt, qui nanc Iuliani epitomen videre mi-nime potuerant. Causa XX. Quaest. I. C. I. a) Nonae: In non-nullis vetustis exemplaribus est: octavae. Verum in octava ab Hadriano II. habita non habetur, sed in libro B. Basilii de institutis monachorum, Rufino interprete, cap. 8. Simi-lia etiam sunt apud eundem B. Basilium in regulis fusius disputatic cap. 46

ha cham sint apud cundem B. Basilium in regulis fusius disputatis, cap. 16.
b) A c perfecta: Haec non sunt in eo B. Basilii loco. C. II. c) Sic etiam citat Ivo. Exstat in epistola 4.
Gregorii III. ad Bonifacium legatum Germaniae, et simile habetur in concilio Wormaciensi, c. 22.
C. III. d) Alligatum: In duobus Vaticanis conciliorum codicibus, et Lucensi regio legitur: allegatum.

Arg. - 49) add.: omnes: Auth. - Edd. coll. o. - 50) videatur : Edd. coll. o. - 51) habet: Ed. Arg. - haberet: Edd. reil. pr. Bas. - 52) add.: modo: Edd. Bas. Lagdd. II. III. = C. X. 53) Iul. Ep. Nov. 115. c. 62. 63. - Coll. Ans. ded. 1.6. c. 125. 126. - 54) add.: sua: Edd. coll. o. - 55) licet: Ed. Bas. - 56) monasterio: Edd. coll. o. Causa XX. Quaest. 1. C. I. 1) Imo ex reg. Basilil c. 8. - In Edd. coll. o. pr. Bas. citatur ex IX. synodo. - Coll. tr. p. p.2. t. 14. c. 17. = C. II. 2) Imo Gregorius II. in capitulis ad Bonifa-cium A. 726. - Ivo Decr. p. 7. c. 15. - 3) ad pub.: Edd. coll. o. 4) pervenerint: Ed. Arg. - inoleverint: Edd. rell. - Ivo. - 5) vo-uniatis: Edd. Lugdd. = C. III. 6) hab. A. 633. - Burch. 1.5. c. 6. Ivo Decr. p. 7. c. 30. Polyc. 1. 4. t. 54.

his ad mundum revertendi ') intercludimus aditum, et | omnes 8) ad saeculum interdicimus regressus.

C. IV. In monasterio perpetuo maneant qui a parentibus traditi sunt.

Item Isidorus e) 9).

Quicunque a parentibus propriis în monasterio fuerit de-legatus, noverit se ibi perpetuo permansurum ¹⁰). Nam Anna Samuelem puerum ¹¹) natum et ablactatum Deo *cum* pietate obtulit, qui et în ministerio templi, quo a matre fuerat deputatus, permansit, et ubi constitutus est deservivit.

C. V. De eodem. [PALEA.]

Item ex Regesto Gregorii, lib. I. epist. 48. ad Anthemium 12).

"Quia autem dura est in insulis congregatio monachorum, etiam pueros in eisdem monasteriis ante XVIII.¹³) anno-rum tempora suscipi prohibemus, vel si qui¹⁴) *nunc⁺ sunt, tua eos providentia¹⁵) auferat, et in urbem Romanam transmittat. Hoc et in Palmaria aliisque insulis te per omnia volumus custodire."

C. VI. Qui a progenitoribus monasterio traditus est, de co egredi non licet. Item ex Concilio Triburiensi¹⁶).

Quem primogenitores ad monasterium tradiderunt, et in ecclesia coepit canere et legere, nec uxorem ducere, nec monasterium deserere poterit: sed si discesserit, reduca-tur; si tonsuram dimiserit, rursus tondeatur; uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur.

C. VII. PALEA.

[Item ex Poenitentiali Theodori 17).].

"Infans pro infante potest dari in monasterio, quamvis al-ter vocatus ¹⁸) sit. Tamen melius est votum solvere. Si-militer et pecora aequali pretio (si necesse est) sunt re-dimenda."

II. Pars. Gratian. Ex his auctoritatibus colligitur, quod paterna professio pueros tenet obligatos, nec licebit eis a proposito discedere, quod paterna devotione in puerilibus annis susceperunt. Sed obiicitur illud Leonis Papae, epist. XC. ad Rusticum Episcopum, cap. 13. et 14.¹⁹):

C. VIII. Non licet puellis nuptias eligere, quae spontanea voluntate virginitatis susceperant propositum.

voluntate virgigitatis susceperant propositum. Puellae, quae non coactae parentum imperio, sed spon-taneo²⁰) iudicio virginitatis propositum atque habitum su-sceperunt²¹), si postea nuptias eligunt²²), praevaricantur, etsi²³) consecratio²⁴) non accessit²⁵), cuius utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent. Am-bigi²⁶) vero non potest crimen magnum admitti, ubi et ²⁷) propositum deseritur, et consecratio violatur. Nam si hu-mana pacta²⁸) non possunt impune calcari, quid eos²⁹) manebit, qui [†]) corruperint foedera divini sacramenti? Gratian. Quum ergo in principio huius capituli dicatur : Puellae, quae non coactae imperio parentum, datur intel-ligi, quod si coactae habitum virginitatis sumserint, sine prae-

NOTATIONES

C. IV. e) Hoc non est inventum in libris B. Isidori, sed Smaragdus in expositione regulae B. Benedicti, c. 59., hoc idem ex ipso Isidoro refert. C. X. f) Notatur nomine Paleae etiam ab auctore glos-sae; sed exstat fere in omnibus vetustis, et sine Paleae

nomine.

Quaest. I. C. III. 7) reverii: Burch. – Ed. Bas. – 6) omnem regressum: Coll. Hisp. = C. IV. 9) Caput incertum. – Coll. (r. p. p. 2. f. 50. c. 1. – 10) manurum: Edd. coll. o. – 11) add. summ: eaed. = C. V. 12) Ep. 50. (scr. A. 591.) 1. 1. Ed. Maur. – cf. c. 1. Comp. II. et c. 6. X. de regular. – Nomen Paleae legitur in Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 13) XXVIII.: Ed. Bas. – 14) quident: Ed. Arg. – 15) experientia: orig. – Ed. Bas. = C. VI. 16) c. 27. conc. Tribur. hab. A. 895. in compendium redactus. – Burch. 1. 8, c. 97. Vov Decr. p. 7. c. 115. = C. VII. 17) Eadem fere leguntur in ca-pitulis Theodori (c. 37.) apud D'Acherium t. 1. – 18) videtur le-gendum esse: volus. = C. VII. 19) Ep. 167. (scr. A. 458. vel 459) Ed. Baller, – Burch. 1. 8. c. 21. Ivo Decr. p. 7. c. 20. Polyc. 1. 4. t. 35. – 20) ex spont.: Coll. Hisp. – 21) susceperint: Edd. coll. o. pr. Arg. – 22) elegerint: Edd. coll. o. – 23) add.: mondume eis: Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – Edd. coll. o. – 24) consecutionins gra-fia: Burch, Ivo. – 25) accesserti: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 80 Quae sequintur non habentur ap. Dionys., Pseudoisidorum

varicatione ipsum deservere possunt. Sed puella hic nubilis intelligitur, cuius (ut in sequentibus demonstratur) post duo-decimum annum est liberum arbitrium; nec in electione pro-

728

positi cogitur sequi parentum imperium. Sie et illud intelligendum est, quod est statutum in Synodo habita ab Eugenio Papa II. c. 32. 30):

C. IX. Extra voluntatem propriam retrusi in monasterile non tencantur.

Sicut qui monasteria elegerunt a monasteriis egredi non permittuntur, ita hi, qui inviti sine iustae offensionis causa sunt intromissi, nisi volentes non teneantur, quia quod non petunt non observant. Ideoque tales considerandi sunt magis³¹) peccata committere quam plangere, sicut³²) in decreto sanctissimi Leonis Papae manifestissime continetur 33).

[Unde Marcellus Papa 934):]

C. X. PALEA.

"Illud autem statuendum esse censemus, ut, si in minori aetate filii monasterio oblati fuerint, et sacram tonsuram vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, ut XV. anno a praelatis moniti¹⁵) inquirantur, utrum in ipso ha-bitu permanere cupiant, an non! Si vero permanere pro-fessi fuerint, ulterius poenitendi locum minime amplecti possunt. Sin autem ad saecularem habitum reverti volue-int, redenadi licentia nulle modo dengeretur, ouja satis possint. Sin autem ad saecularem habitum reverti volue-rint, redeundi licentia nullo modo denegetur, quia satis inutile est, ut coacta servitia Domino³⁶) praestentur.⁴⁴ Ill. Pars. Gratian. Velamen antem non licet imponere virginibus, nisi certis diebus. Undo Gelasius Papa ad Episcopos per Lucaniam, c. 14. et 15.³⁷):

C. XI. Non nisi certis diebus velamen imponatur virginibus. Devotis *Deo* 38) virginibus, nisi aut epiphaniorum die³⁷), aut in albis paschalibus, aut in apostolorum natalitis ⁴⁰) sacrum velamen minime imponatur ⁴¹), nisi forsan (sicut de baptismate dictum est) gravi languore correptis, ne⁴²) sine hoc munere de saeculo exeant, implorantibus non ne-getur. §. 1. Viduas autem velare pontificum nullus attentet. IV. Pars. Gratian. Tempus quoque consecrationis ca-rum similiter observatur.

Unde Gregorius in Regesto, lib. III. ep. 11. 43):

C. XII. Ante sexagesimum actatis suae annum virgines non consecrentur.

Iuvenculas fieri abbatissas vehementissime prohibemus. Nullam igitur fraternitas tua nisi sexagenariam virginem, cuius vita⁴⁴) hoc atque mores exegerint, velari⁴⁵) permittat.

C. XIII.

Item ex Concilio Carthaginensi III. 2)46)

Santimoniales ante annum quadragesimum non velentur.

C. XIV. Ante vigesimum quintum annum virgines non consecrentur.

Item ex Concilio Carthaginensi III., c. 4. h) 47)

Placuit ut ante XXV. annos actatis nec diaconi ordinen-

CORRECTORUM.

C. XIII. g) Sic citatur etiam in omnibus vetustis, sed in nullo Carthaginensi est inventum. Idem vero nonnallis additis habetur in concilio Agathensi, cap. 19. C. XIV. h) Antea citabatur ex concil. Africano IV.;

sed sup, dist, 77. c. Placuit citatur ex Carthaginensi III., ubi habetur.

 $\begin{bmatrix} -27 \end{bmatrix} \text{ desid. in Edd. coll. 0. pr. Bas. - 28} \end{bmatrix} facta: Edd. Nor. Ven. I. II. Par. - 29 \end{bmatrix} cas: Coll. Hisp. - de his: Edd. Arg. Nor. - de els: Edd. Arg. Nor. - de els: Edd. ell. - <math>\frac{1}{12}$ quae: Coll. Hisp. - C. IX. 30 bab. A. 826. - 31) maxime: orig. - 32] sicut - cond.: absunt ab Ed. Arg. - 33) add.: libro VII.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - l. VI.: Edd. Fell. - 33) add.: libro VII.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - l. VI.: Edd. Fell. - 33) add.: libro VII.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - l. VI.: Edd. Fell. - 36) provide the elevent in c. 23. Cone. Mog. hab. A. 813. - 35] censuinus: Edd. Bas. - monifis et verbis: ib. - monifi verbis: Edd. rell. - 36) prov: Ed. Arg. - U. XI. 37] scr. A. 494. - Burch. I. 8. c. 16. Ivo Pan. I. 3. c. 189. Decr. p. 7. c. 36. Polyc. I. 4. t. 35. - 38) quoque: Coll. Hisp. - Burch. Ivo. - in ep. die: Coll. Hisp. - Edd. coll. 0. - eaed. - 441 jimponant: Coll. Hisp. - 42) add.: autem: Edd. coll. 0. pr. Arg. Nor. Ven. I. = C. XI. 43) Ep. 11. (scr. A. 594.) 1. 4. Ed. Maur. - Coll. tr. p. 1. t. 55. c. 31. Polyc. I. 4. t. 35. - 449 uetas: orig. - 45) vechare: Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. = C. XIII. 46 Jimo c. 19. cour. Agath. hab. A. 506. = C. XIV. 47 Ji hab. A. 397. - Burch. I. 4. c. fit. Ivo Pan. I. 3. c. 397. - Burch. I. 4. c. 6. II. Hisp. - 451 vechare: Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. - C. XII. 46 Jimo c. 19. cour. Agath. hab. A. 506. = C. XIV. 47 Ji hab. A. 397. - Burch. I. 4. c. 6. II. IVO Pan. I. 3. c. 19. polyc. I. 4. t. 2 c. 11. St. - 31.

tur, nec virgines consecrentur, et ut lectores 48) populum non salutent.

C. XV.

729

Item Pius Papai) 49).

Virgines non velentur ante XXV. annos, nisi forte necessitate periclitantis pudicitiae virginalis, et non sunt consecrandae⁵⁰), nisi in epiphania, et in sabbato^k) paschae, et in apostolorum natalitiis, nisi causa mortis urgente.

V. Pars. Gratian. Quampis autom viduae volari pro-hibeantur, viduitatis tamen professio in scriptis ab eis est facienda. Vestis quoque professioni conveniens est eis tradenda, qua ubique utantur.

Unde in Concilio Toletano X., c. 4. 51):

C. XVI. Professionem viduitatis faciant, et habitum sumant religionis, quae castitatem servare proponunt.

Vidua, quae sanctae religionis obtinere propositum voluerit, sacerdoti vel ministro, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem faciat a se aut signo, aut subscriptione notatam, continentem 52), a se aut signo, aut subscriptione notatani, continentem *1), se et ⁵³) religionis propositum velle, et hoc perenniter in-violate servare. Tunc ⁵⁴) accepta a sacerdote vel ministro apta religionis professioni ⁵⁵) veste, seu in lectulo quie-scens sive in ⁵⁴) quocunque loco consistens, constanter ⁵⁷) *ea*⁵⁹) utatur, neo diversi coloris aut diversae partis ea-dem sit notabilis vestis, sed ⁵⁹) religiosa et non suspecta.

QUAESTIO IL

GRATIANUS.

I. Pars. De his vero, qui practer voluntatem parentum tonsuram, vel religiosam vestem susceptent, sie definitur in Concilio Toletano X. c. 6. ¹):

C. I. Tonsura vel vestis religions in minori actate suscepta a parentibus irrita fieri potest.

Si in qualibet minori actate vel religioni debitam vestem, vel religionis tonsuram in utroque sexu fillis aut unus aut ambo parentes dederint forte »), aut nolentibus aut unus aut tibus sese 2) susceptam non mox visam in filiis abdicaverint, sed vel coram se, vel coram ecclesia²), palamque in con-ventu eosdem filios talia habere permiserint, ad saeculaventu eosoem hilos talia nabere permiserint, ad saecula-rem reverti habitum filiis ipsis quandoque penitus non lice-bit, sed convicti, quod tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum habitumque revocentur, et sub strenua⁴) districtione⁵) huiusmodi ob-servantiae inservire cogantur. § 1. Parentibus sanc filios suos religioni contradere⁶) non amplius quam usque ad quartum decimum^b) eorum aetatis annum licentia poterit esse: postea vero, an cum voluntate uarentum, an suae²) esse; postea vero, an cum voluntate parentum, an suae ') devotionis sit solitarium votum, erit filis licitum religionis assumere cultum. §. 2. Quisquis autem vel abolitione ton-surae, vel saecularis vestis assumtione detectus fuerit atticipiat, et religioni semper inbasreat.

NOTATIONES

C. XV. i) Caput hos inter decreta Pii non est inventum, et abest a tribus vetustis Gratiani exemplaribus. De causis vero, ob quas ante XXV. antos possint virgines velari, agitur in concilio Milevitano c. 20., et Africano c. 93., ex quo Africano refertur Capit. I. 1. c. 46.

k) Sabbato: In uno vetusto legitur: in albis, et apud ceteros collectores: in albis paschalibus.

Quaest. II. C. I. a) Dederint forte: In conci-liis etiam manuscriptis legitur: dederint certe *) aut nolen-

C. II. Usque ad annos XII. paternae voluntatis puella subiacebit arbitrio.

Item ex Concilio Triburiensi, c. 24.8)

Puella, si ante XII. annos aetatis sponte sua sacrum sibi velamen assumserit, possunt statim parentes eius vel tu-tores id factum irritum facere, si voluerint. At si annum et diem *id* dissimulando consenserint, ulterius nec ipsi, nec ipsa mutare *hoc* poterunt °). §. 1. Si '°) vero in for-tiori actate adolescentula vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.

II. Pars. Gratian. Velamen autem nulli sanctimoniali alteri imponere licet.

Unde Eutychianus Papa ait 11):

C. III. Abbatissa praesumens velare virginem vel viduam ercommunicetur.

Statuimus, ut si abbatissa aut quaelibet sanctimonialis post hanc diffinitionem in tantam audaciam proruperit, ut aut viduam, aut puellam virginem velare praesumat, iudico canonico usque ad satisfactionem subdatur. III. Pars. Gratian. Hac auctoritate praedicta et pa-terna professione docetur adstringi quilibet in pueritions annis,

et praeter voluntatem eorum proposito suscepto perhibetur teneri, nisi lonsuram vel religiosam vestem parentes mox visam abdicaverint. Parvuli vero, dum offeruntur, nonnisi sub multorum testimonio suscipiendi sunt.

Unde in nona Synodo legitur •) 12):

C. IV. Infantes oblati a parentibus sub plurimorum testimonio suscipiantur.

Oportet infantes cum voluntate et consensu parentum, imo ab ipsis parentibus oblatos, sub plurimorum testimonio suscipi, ut omnis occasio maledicti gratia excludatur hominum pessimorum d).

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autom gut invitus propositum religionis susceperit non sit cogendus ad inviti propositi observationem, testatur Leo Papa epist. XC. aliter XCII. ad Russicum Episcopum, c. 12. dicens 1):

C. I. Non potest deseri propositum monachi sponte susceptum.

Propositum monachi proprio arbitrio et voluntate susce ptuni deseri noa potest absque peccato. Quod enim³) vovit³) Deo debet et reddere. Unde qui relicta singularitatis professione ad militiam vel ad nuptias devolutus est, publicae poenitentiae satisfactione purgandus est, quia, etsi innocens militia, et honestum potest esse coniugium, electionem tamen⁴) meliorum⁵) deseruisse transgressio est.

C. 11. Qui religiosum habitum sponte susceptum deserere

voluerit ad ipsum redire cogutur. Item ex Concilio Toletano VI., c. 6.6)

Proclivis 7) cursus est ad voluptatem et imitatrix natura

CORRECTORUM.

tious, etc. In Panormin vero: dederint, aut certs nolentibus, etc. b) Quartum decimum: Sic etiam in Panormia; in

uno autem vetusto Gratiani, et conciliorum codicibus etiam manuscriptis legitur: usque ad decimum **); apud ceteros vero collectores: ad duodecim.

C. IV. c) Est in codem libello B. Basilii, et codem capite, in quo est cap. Firma. supra cad. q. 1., et sequitur continenter post illud.

d) Pessimorum: In eo libello est: plurimorum.

None: ib. - 6) tradere: Ive Pan. - Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. - \oplus) ita in Coll. Hisp. et ap. Ans. - 7) si suae: Edd. coll. o. = C. II. 8) c. 24. conc. Tribur. (hab. A. 895.) redactus in compendium. - Burch. L 8. c. 98. Ivo Decr. p. 7. c. 116. - 9) add.: voluntatena: Edd. Lugdd. II. III. - 10) Porro si: Burch. Ivo. = C. III. 11) Imo. C. 47. L 1. conc. Paris. VI. hab. A. 839. - Burch. l. 8. c. 17. Ivo Pan. I. 8. c. 194. Decr. p. 7. c. 38. = C. IV. 13) Imo ex regula Baxilli. - in Ed. Bas. cliatur ex syn. VII. - Coll. ir. p. p. 2. t. 14. c. 17. Quaest. III. C. I. 1) Ep. 167. Ed. Baller., scr. A. 456. vel 459. - Burch. I. 8. c. 8. Ivo Pan. I. 8. c. 188. Decr. p. 7. c. 19. Polyc. L 4. 134. - 9) add.: quis: orig. - Coll. citt. - Edd. coll. o. - 3) rovet: Edd. coll. 6. - 4) desid. in orig. et ap. Burch. - 5) mo-Horesn: Burch. - Böhma. =: C. II. 6) hab. A. 638. - Burch. I. 8. c. 14. Ivo Decr. p. 7. c. 35. - 7) add.: castem: Edd. coll. o.

Quaest. I. C. XIV. 48) lector — salutet: Burch. Ivo. = C. XV. 49) Compositum est hoc caput ex c. 93. conc. Afr. (in codice Hadr.) et decreto (iclassil, quod supra c. 11. relatum est, quod aperte monuit Regino 1.2. c. 177. — Burch. I. 8. c. 18. Ivo Pau. I. 3. c. 190. Decr. p. 7. c. 39. Polyc. I. 4. t. 35. — 50) offerendae: Ed. Bas. = C. XVI. 51) hab. A. 656. — Coll. tr. p. p. 9. t. 41. c. 2. — 53) con-tinere: Ed. Bas. — 53) desid. in Edd coll. o. pr. Bas. — 54) Ac tunc: Coll. Hisp. — 55) usui: ib. — et professionis: Ed. Bas. — 56) desid. in Coll. Hisp. — 57) incurcanter: ib. — 58) desid. ib. — 59) nisi: ib. Quaest. II. C. I. 1) hab. A. 656. — Burch. I. 8. c. 1. Ans. 1. 11. c. 176. Coll. tr. p. p. 2. t. 44. c. 3. Ivo Pan. I. 3. c. 196. Decr. — 2) desid. in Coll. Hisp. et ap. Ans. — 3) episcopo: Ivo Pan. — Edd. cell. o. — 4) acterna: Coll. Hisp. — 5) obserra-

vitiorum. Quamobrem quisquis *) virorum vel mulierum habitum semel induerit *) spontanee religiosum, aut si vir deditus ecclesiae *choro*, aut femina fuerit *aut fuit*1°) delegata¹¹) puellarum monasterio, in utroque sexu prae-varicator *ad propositum* invitus reverti cogatur, ut vir detondeatur, et puella ad monasterium regrediatur¹²). Si autem quolibet patrocinio desertores permanere voluerint, sacerdotali sententia *ita* a 13) Christianorum coetu ha-beantur extorres, ut nec locus *) eis ullus sit communionis. §. 1. Viduae quoque (sicut universalis synodus 14) iamdu-dum statuit) professionis 13) vel habitus sui desertrices superiori sententia condemnentur.

C. III. Semel in clero taxati, vel monasteriis deputati, ad mililiam non redrant.

Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 7.16)

Bos, qui semel in clero taxati fuerint, sive in monaste-rio '') deputati ''), decrevimus neque ad militiam, neque ad honores saeculares venire. Eos autem 19), qui hoc ausi fuerint facere, et non eius rei poenitere maluerint, ut ad hoc idem revertantur, quod ante 2º) obtentu Dei sibi pro-posuerunt²¹), convenit anathematizari ²²).

11. Pars. Gratian. Quum dicitur, propositum monachi proprio arbitrio et voluntate susceptum, intelligitur, quod si propria voluntate susceptum non fuerit, observari non cogitur. Unde Nicolaus Papa scribit omnibus Reiscopis in

Regno Ludovici 23):

C. IV. Monasterialibus disciplinis nullus subilciatur invitus. Praesens clericus, nomine Lambertus, una cum patre suo, nomine Attho, quondam videlicet comite, nunc autem clerico, ad limina apostolorum properans adiit praesentiam nostram, asserens qualiter idem pater eius in laicali adhuc ordine ³⁴) in praediis propriis aediticasset duo monasteria, ordine²⁴) in praediis propriis aedificasset duo monasteria, voluntatem gerens, ut post suum decessum²⁵) praesens eius filius Lambertus in locum eius²⁶) succederet, quem, infra²⁷) teneram aetatem inter octavum et decimum²⁶) annum constitutum, memoratus pater proprio arbitrio abs-que regulari institutione extra omnem illius voluntatem cu-cullam²⁰) induit, Igitur post quoddam ipsius temporis spatium (ut ipse dicit) Salomon episcopus cum quibuedam aliis absque patris oblatione vel abbatis percepta³⁰) bene-dictione eundem Lambertum monasticum habitum³¹) in-duers forti (ut ferunt)³²) invitum, et sub hac occasione duers fecit (ut ferunt)³¹) invitum, et sub hac occasione paterna seu materna hereditate a fratribus suis privatum esse, atque contra omneni (ut dictum est) voluntatem suam quasi regularem illum monachum permanere volunt 33). Super qua re diligenti cura investigantes, etiam sub adiuraper qua re unigenti cura intestigantes, estan aub autora-tione patrem ipsius, si verum diceret, interrogavimus; sed idem pater Attho respondit, se talem habuisse et hubere voluntatem, ut³⁴) filius suus verus monachus fieret³⁵), et in locum eius succederet³⁶). Sub³⁷) testificatione au-tem³⁹) iureiurando firmavit³⁹), quod, quando primitus ei cucullam induit, idem Lambertus semper restitit, et nun-quam se fieri monachum consensit; sed demum ab inse-mantibue monactico ⁴⁰) habitu violenter aut⁴¹) induitus. quam se fieri monachum consensit; sed demum ab inze-quentibus monastico⁴⁰) habitu violenter est⁴¹) indutus, enserens, quod nunquam regulam aliquam ⁴²) promisit, no-que ego, pater eius, pallio ⁴³) altaris indutum ⁴⁴) illum obtuli, neque a quocunque sacerdote vel abbate (ut mos poscit) ⁴³) benedictione percepta regulae unquam se mona-chorum ⁴⁶) subjectum futurum promisit. Super his omnibus ?etiam* protestatus est praefatus clericus Attho, quia, si eo tempore tam durae observantjae monasticam 47) intelle-

NOTATIONES

Quaest. III. C. II. a) Ut nec locus: In libro coneiliorum Lucensi regio legitur: ut nee locutio cum eis ulla sit communis *). Reliqui vero codices concordant cum Gra-tiano. Apud lvonem est: Ut nee locus eis ullus sit communis,

Quaest. III. C. II. 8) quiqui: Coll. Hisp. — 9) add.: vet in-dusrunt: ead. — Burch. — 10) ant fuit: dexid. in Ed. Böhm. — fuscunt: ead. — Burch. — 13) monasterium ingrediatur: Burch. Ivo. — monasterium redintegretur: Coll. Hisp. — 13) de: ead. — 0) ita in ead. — 14) conc. Tol. IV. c. 55. — 15) professio-muon: Edd. coll. o. = C. III. 16) bab. A. 451. — Burch. I. 8. c. 4. Ivo. Decr. p. 7. c. 28. uterque ex Dionysio. — 17) monasteriis: Coll. Hisp. — Ed. Bas. — Böhm. — 18) desid. in Coll. Hisp. — Ed. 19) aut eos: ib. — 20) add: non: Coll. Hisp. — 21) proposuerant: Coll. Hisp. — proposuerint: Ed. Bas. — 22) anuthema esse (missa voce: conv.): Coll. Hisp. = C. IV. 23) Caput Incertum. — Ivo Decr. p. 6. c. 356. — 24) Acbitu: Ivo. — 25) discession: id. — 26) ei: id. — 27) intra: Edd. Lugdd. II. III. — 28) XI.: Ivo. — 29) cucula: Ed. Arg. — 30) recepta: Ed. Bas. — 31) monastico habitu: ib. — 33) fortur: ib. — Ivo. — 33) voluti: ib.

xisset regulam, nunquam eundem filium 40) Lambertum coëgisset portare cuculam. §. 1. Quapropter consulte paal-mographi 49) verba recolentes, quibus voluntarie se Deo Deo sacrificare pronunciat, et voluntaria oris sui beneplacita fieri in conspectu Dei obsecrat, praesentem, ut dictum est, clericum nomine Lambertum minime debere existimavimus sub tali violentia fieri monachum. Quod enim quis non suo tali violentia neri nonachum. Quod enim quis non eligit, nec⁵⁰) optat, profecto non diligit; quod autem non diligit facile contemnit. Nullum quippe⁵¹) bonum nisi vo-luntarium. Idcirco Dominus⁵²) non ferendam in via vir-gam, per quam violentia ulli inferatur, praecepit. Qua-propter consultius agetur⁵³), si piis suasionibus contemtum mundi et amorem Dei praedicando, quam violentiam infe-rendo ad coelestem amorem illum accenderitis. Unde omnium vestrum caritati hanc nostri apostolatus mandare decrevimus epistolam, monentes atque praecipientes, quatenus (si ita verum est, ut isti dicunt) nullus episcopus vel abbas, seu monachorum reliquorum conventus, monasticis illum regulis invitum subiacere compellat; neque ullo modo fratres eius per hanc occasionem licentiam habeant paterna seu materna illum 54) hereditate privare; sed usque dum divina inspiratione compunctus propria voluntate regulae^{5,3}) so subdat, liceat^{5,6}) eum a mundanis et laicalibus remo-tum vagationibus vel negotiis inter religiosos et ecclesiasticos viros in canonica degere vita. Non enim putamus (quod absit) canonicos religiosos a sanctorum monachorum vita et^{*} consortio seluncios, quia unusquiaque secundum Apostolum⁵) propriam mercedem accipiet secundum laboren suum.

porem suum. 111. Pars: Gratian. Si vero episcopi vel abbatis illecti promissionibus aliqui tonsuram vol roligionis vestom suscepo-rint, ipsi guidem in oo, quod cosperunt, permaneant, res vero sorum heredibus suis restituantar.

Unde in Moguntino Concilio legitar 3) 58):

C. V. Restituantur beredibus res corum, qui eb episcopie vol abbatibus decepti comam deposuerunt.

Constituit same ancer iste conventus, ut episcopi sive abbates, qui, non in fructum animarum, sed in avaritiam et turpe lucrum inhiantes, quuslibet homines circumveniendo toronderunt, et res corum tali persuasione surripuerunt, poenitentiae canonicae utpote turpis lucri sectatores sub-iaceant. Hi vero, qui illecti comam deposuerunt, in eo, quod coeperunt³⁵), persoverare cognistur, res vero eorum heredibus reddantur.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

I. Pars. Qued vere ab une monasterie in aliud distri-ctius transire monachie Höerum sit, ex Concilio Tribariensi habetur, in que sie statutum ett 1):

C. I. Non sunt prohibendes virgines sacras, quas causa religionis allud monenterium adire desiderant.

Virgines sacrae si pro lucro animae suae propter distri-ctiorem vitam ad aliud monasterium pergere disposuerint, ibidemque commanere decreverint, synodus concedit. Si vero fuga disciplinae alium locum quaesierint, redire cogantur. Gratian. Quod entem de virginibus sacris hoc capitulo statuitur, de monachie etiam conseguenter intolligitur, et de cuellot etiam clevie

quolibet étiens clerico.

II. Pars. 5. 1. Sed oblicitar illad Basilii *) 2):

CORRECTORUM.

C. V. b) De hac citatione dictum est supra 16. q. 7. c. penult.

Quaest. IV. C. II. a) Sensus huius capitis aliquo

- id. - 34) wt et: Ed. Bas.' - 35) fuisset: Ivo. - 36) et successisset: id. - 37) Sed sub: id. - 38) desid. in Ed. Bas. - 39) Armabat: Ivo. - 40) monachico: id. - Edd. Arg. Bas. - 41) fue-ril: Ivo. - 42) aliquando: id. - 43) palla: id. - Ed. Arg. -44) involutum: Ivo. - 45) deposeit: id. - 46) unquan subactum fuisse monachima: id. - 47) nonachicam: Ed. Bas. - 48) add.: suum: ib. - Ivo. - 49) Ps. 53. 108. 118. - 50) vel: Ed. Bas. -51) ergo: Edd. coll. c. - 52) et Dom.: Ivo. - Edd. Arg. Bas. -53) egiur: Ivo. - Edd. coll. c. - 54) add.: quod absit: Ivo. -55) regulis: id. - 56) licet: Ed. Bas. - 57) 1 (or. c. 3. v. 8. = C. V. 58) cf. ad c. 42. C. 16. q. 7. - 59) accepterant: Edd. coll. op. Bas. Q ua est. IV. C. I. 1) c. 26. conc. Tribur. (hab. A. 895.) re-dactus in compendium. - Reg. I. 1. c. 180. Burch. I. 8. c. 22. Ivo Decr. p. 7. c. 42. = C. II. 2) Imo ex poenit. Theodori c. 6. -Burch. I. 8. c. 9. Ivo Decr. p. 7. c. 32. Polyc. I. 4. t. 34.

C. II. Vota monachi sine consensu abbatis sui irrita sunt. Monacho³) non licet votum vovere sine consensu abbatis

733

sul; si autem voverit⁴), frangendum erit. Item illud Agathensis Concilii, c. 27.⁵): C. III. Monachum nullus suscipiat aut ordinet absque

abbatis sui permissu.

Monachum, nisi abbatis sui aut permissu aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem, nullus abbas suscialterum monasterium commigrantem, nullus abbas susci-pere aut retinere praesumat; sed ubicunque fuerit, abbati suo auctoritate⁶) canonum revocetur⁷). §. 1. Item⁶) cle-ricis sine commendatitis literis⁹) episcopi¹⁰) sui licentia non pateat evagandi. In monachis quoque praesentis sen-tentiae forma servetur, quos si verborum increpatio non emendaverit, etiam¹¹) verberibus statuimus coërceri¹²). §. 2. Servandum quoque de monachis, ne eis ad solitarias cellulas licent a congregatione discedere. nisi forte pro-5. 2. Servandum quoque de monachis, ne eis ad solitarias cellulas liceat a congregatione discedere, nisi forte pro-batis post emeritos labores, aut propter infirmitatis neces-sitatem asperior, abbatis licentia^b), regula remittatur. Quod ita demum fiat¹²), ut intra eadem monasterii septa manentes, tamen sub abbatis potestate, separatas habere cellulas permittantur. Abbati quoque c)¹³) singulas diver-sas¹⁴) cellulas aut plura monasteria habere non liceat, nisi dentem proptet incomposed abbatis potestate. tantum propter incursum hostilitatis 15) intra muros receptacula collocare.

Gratian. Verum hoc intelligendum est de monachis religioso visentibus, quibus vola specialis abstinentiae vel aliculus districtionis, quae generalem consustudinem suorum fratrum excedat, sine abbatis consensu vovere non licet, ne super cos fratres scandalizentur. Causa etiam illorum statutum est hoc, qui regularem disciplinam subterfugientes peregrinationis vota sibi assument, quod nec monacho, nec alieni clerico licot, ne hac occasions ad saccularem conversationem redeat.

CAUSA XXI. GRATIANUS.

Archipresbyter exiusdam ecclesiae praeposituram alterius accepit, nec priorem vult relinguere; saecularium quoque nego-tiorum procurator efficitur; claris et fulgidis vestibus se tiorum procurator efficitur; ciaris et faiguits vestious se exornans ab episcopo suo corripitur; relicto officio suo ad saecularem iudicem habet confugium. (Qu. 1.) Primum guaeritur, an clericus in duebus ecclesitis possit conscribif (Qu. 11.) Secundo, si unam voluerit relinguero, an liceat ci ad aliam transfro? (Qu. 111.) Tertio, an procurationes saecularium negotiorum clericis liceat suscipero? (Qu. 1V.) Quarto, an claris et fulgidis vestibus eis ornari expediat? (Qu. V.) Quinto, en de procupationes is ernari expediat? (Qu. V.) Quinto, an ab episcopo correpti suum officium ro-linguero, et ad saecularom iudicem confugero valeant?

QUAESTIO GRATJANUS.

În duabus occlosiis aliguem connumerari posse, septima Synodus prohibet, dicens c. 15. 1):

modo elici potest ex sermone 2. de institutione monachorum, et cap. 28. monasticarum constitutionum B. Basilii. C. III. b) Licentia: Haec vox abest a vetustioribus

conciliorum editionibus, et duobus codicibus Vaticanis, duobusque item Gratiani exemplaribus. In recentioribus autem Coloniensibus editionibus legitur: asperior ab abbatious regula permittatur *). Sed apud lulianum antecessorem Novella 123. num. 53., ubi simile habetur, licentia abbatis requiritur.

c) Abbati quoque: Sic in aliquot conciliorum editionibus. In aliis autem, praecipue in Coloniensi quatuor to-morum legitur: abbatibus quoque singulis diversas cellulas **).

Causa XXI. Quaest. I. C. I. a) Deo servanda: Antea legebatur: in hac urbe servandum. Emendatum est

Quaest. IV. C. II. 3) Monachis: Ed. Bas. – 4) poperini: Edd. Bas. Ven. II. == C. III. 5) hab. A. 506. – S. 1. refert Ivo Decr. p. 3. c. 157. – 6) sub nucl.: Ed. Bas. – 7) revocentur: Coll, Hisp. – 8) c. 38. – 9) add.: vel episiolis: Ed. Bas. – 10) vel episcopi: Ed. Lugul. II. – 11) cos ef: Ed. Bas. – 9) ita in Coll. Hisp. – 12) fel: Coll. Hisp. – Kdd. Bas. Nor. Ven. I. – Bühm. – 13) vero: Ed. Bas. – 99) ita in Coll. Hisp. – 14) diversasque: Edd. Bas. Lugdd. Par. – 15) hospitalitalis: Coll. Hisp. Causa XXI. Quaest. I. C. L. 1) hab. A. 767. – Ans. 1. 7. e 96 (110). Ivo Decr. p. 6. c. 311. – 2) commod: Ivo. – 3) com-modum: Ed. Bas. – proprium commodum: Edd. rell. – in graeco

ert: alogoxeydelag. - 4) Matth. c. 6. v. 24. - 5) cf. 1 Cer. c. 7.

C. I. In duabus ecclesiis clericus conscribi nullo modo debet.

Clericus ab instanti tempore non connumeretur in duabus ecclesiis. Negotiationis enim hoc est et turpis lucri²) p:o-prium³), et ab ecclesiastica consuetudine penitus alienum. Audivimus enim ex ipsa dominica⁴) voce, quod nemo pot-est duobus dominis servire. Aut enim unum odio habebit, et alterum diliget: aut unum sustinebit, et alterum contemnet. Unusquisque enim secundum apostolicam 5) vocem in quo vocatus est, in hoc debet manere, et in una locari ecclesia. Quae enim per turpe lucrum in ecclesiasticis re-bus efficiuntur aliena consistunt a Deo; ad vitae vero huius necessitatem studia sunt diversa. Ex his ergo, qui voluerit, acquirat corporis 6) opportuna. Ait enim Apostolus ?): Ad ea, quae mihi opus erant, et his qui merum sunt, ministraverunt manus istac. Et haec quidem in hac "a Deu" servanda ") urbe. Ceterum in villis b), quae foris sunt, propter inopiam hominum indulgeatur.

Gratian. Sed dues. ecclesias intelliguntur ecclesias dua-rum civitatum, in guibus nullus debet conscribi. Unde in Chalcedonensi Concilio c. 10. statutum est^s):

C. II. De eodem.

Clericum in duarum ecclesiis civitatum 'eodem tempore'?)

conscribi non oportet 10). Gratian. Sed econtra nonnunguam episcopus civitatis unius efficitur archiepiscopus alterius civitatis, nec tamen priorem ecclesiam deserit; sed prior ecclesia quasi commendata relin-quitur, secunda quasi titulata habetur.

Unde Leo IV. scribit 11):

C. III. In una occiesia titulatus alteram sibi commendatam potest habere.

Qui plures ecclesias retinet, unam quidem titulatam, aliam vero sub commendatione retinere¹²) debet. Sie et, illad Agathensis Concilii cap. 57. intelligendum

est 13);

C. IV. Duobus monasteriis unus abbas praeesse non potest. Unum abbatem duobus monasteriis praesidere interdicimus. Gratian. Potest etiam utrique tanguam titulatae praeesse,

sed iure speciali, non communi.

Unde Gregorius lib. II. epist. 13. ad Agnellum Episcopum •) 14):

C. V. Unus episcopus duabus praeficitur ecclesits.

Relatio cleri simul et populi Tarracinensis 4) nos valde las tificat, ob hoc, quod de tua fraternitate bona (testatur. Et quia defuncto Petro pontitice suo sibi cardinalem postulant constitui te sacerdotem, eorum vota¹⁵) necessario com-plenda esse praevidimus. Et infra: §. 1. Tota igitur men-tis intentione ita lucrum animarum Deo¹⁶) nostro facere festinato, ut digna te merces ante eius conspectum in die retributionis inveniat. Quicquid vero de praedictae rebus ecclesiae vel eius patrimonio, seu cleri ordinatione promo-

NOTATIONES CORRECTORUM.

ex Anastasii exemplaribus; graece enim est: ἐν ταῦτη τη Ξεοφυλάχτην πόλει. Apud lvonem est: in has servanda wrde ***). b) Villis: Graece est: χωρίοις, quod latius patet.

Significat enim saepe regiones.

C. V. c) Alia est sententia B. Gregorii, ac Gratianus putaro videtur. Hunc enim Agnellum, qui antea Fundorum erat episcopus, quod ea civitas ab hoste esset vastata, Tarracinae cardinalem constituit sacerdotem, ut in sequenti capite. De qua re notatum est supra, dist. 71. cap. Fraternitatem.

d) Tarracinensis: Sic est emendatum ex vetustis, quum in vulgatis esset: Tarraconensis gentis. In originali autem legitur: Tarracinas degentis †).

- 6) corpori: Edd. coll. c. - 7) Act. c. 20. v. 34. - 646) ita in Ed. Arg. - in Ed. Bas. male: hoc - servanda sunt. = C. II.8) hab. A. 451. - interpr. Dionys., nonnullis immutatis. - Burch. 1. 2. c. 96. Ang. 1. 7. c. 108. Ivo Decr. p. 7. c. 173. - 9) cod. temp:: desid. in orig. et Coll. cit. - 10) licere: ib. = C. III. 11) Caput incertum. - Coll. tr. p. p. 1. t. 60. c. 6. - 19) tenere: Edd. coll. o. = C. IV. 13) hab. A. 506. - cf. ad. c. 30. D. 23. - cf. conc. Epson. c. 9. - Burch. 1. 8. c. 81. (ex conc. Arausico.) Ivo Decr. p. 3. c. 164. p. 7. c. 99. = C. V. 14) Ep. 18. (scr. A. 593.) 1. 3. Ed. Maur. - Ans. 1. 5. c. 28 (27). Polyc. 1. 1. t. d. - f) et ap. Ans. - Terraconensis: Edd. Lugdd. - 15) deskleria: Ans. -Edd. coll. o. - 16) Domino: erig. - Edd. coll. o.

tioneve, et omnibus generaliter ad sum pertinentibus solerter atque canonice ordinare facereque provideris, libe-ram habebis, quippe ut sacerdos proprius, modis omnibus facultatem.

C. VI. •) 17).

Illud quoque fraternitatem tuam scire necesse est, quonfam sic te praedictae Tarracinensis ecclesiae cardinalem esse constituimus sacerdotem, ut et Fundensis ecclesiae pontifex esse non desinas, nec curam gubernationemque eius praetereas, quia ita fraternitatem tuam ¹⁸) saepe di-ctae Tarracinensi ecclesiae, *sicut praefati sumus*, praeesse praecipimus, ut *antedictae* Fundensis ecclesiae tibi iura potestatemve nullo modo subtrahamus.

Gratian. Non enim potest utrigue praesidere tanguam titulatne, sed uni tanguam commendatae, alteri vero tanguam titulatae prasesse valet.

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

I. Pars. Qui vero relicta sua ecclesia ad aliam transire voluerit, nequaquam sine dimissoriis literis sui episcopi suscipiatur.

Unde in sexta Synodo c. 17. legitar 1):

C. L. Sine dimissoriis literis in aliena coolesia clericus non ordinetur.

Quoniam diversarum ecclesiarum clerici suas, in quibus ordinati sunt, ecclesias relinquentes, ad alios concurrunt episcopos, et ignorante) episcopo proprio in aliesis constitunntur ecclesiis, ubi contingit b) cos sine sui examinatione permanere, praecipimus amodo, ut nullus clericorum omnino, in quorunque gradu sit, licentiam habeat sine di-missoriis literis sui episcopi in altera constitui ecclesia. Qui vero hoc amodo non observaverit²), ad opprobrium eius •), qui ordinaverit eum, deponatur tam ipse, quam qui eum sine ratione susceperit.

C. 11, Ad aliam ecclesiam transirs elerics non licet, si propriis ministeriis sua fuerit destitute.

Item ex Concilio Hispalensi II. c. 3.)

Placuit, ut si quis clericus ministeriis *) ecclesiae propriae destitutis ad aliam transitum fecerit, compeliente, ad quem fugerit ⁵), sacerdote, ad ecclesiam, quam prius insoluerat, remittatur ⁶). Qui vero eum susceperit, nec statim skie ullo nisu exceptionis ad propriam ecclesiam remittendum elegerit, quandiu eum sestituat, comunione se privatum agnoscat '). Desertorem autem clericum cingulo honoris atque ordinis sui exutum aliquo tempore monasterio rele-gari ') convenit, sicque postea in ministerium ') ecclesia-stici ordinis revocari. Nam non poterit in talibus propa-

NOTATIONE8

C. VI. e) In vetustis codicibus hac est conjunctum superiori, quemadmodum in ipsa epistola, et apud Anselmum,

Quaest. II. C. I. a) Ignorante: Graece est: γrώ-μης δίχα τοῦ οἰχείου ἐπισχόπου; id est: sine sententie proprii episcopi.

b) Ubi contingit: Graece legitur: lx τούτου τε συν-βη άνυποτάχτους αύτους χαταστήναι; id est: algue hine evenit, ut ipsi reddantur non subiecti.

c) Ad opprobrium eius: Graece est: ἐπεὶ ὁ μὴ τοῦτο ἀπὸ τοῦ νῦν παραφυλατιόμενος, ἀλλὰ καταισχύνων, τό γε ἐπ' αὐιῷ, τὸν τὴν χειροτονίαν αὐιῷ ἐπιτεθηχότα, κα-Θαιρείσθω; id est: Nam gui a praesenti tempore hoc non observat, sed, quantum in se est, cum, qui ipsi manus imposuit, dedecorat, deponatur, etc.

gationis 4) aboleri licentia, nisi fuerit in eis propter 10) correptionem 11) disciplinae subsecuta correctio. Gratian. Obiicitur autom illud Chalcedonensis Con-

cilii c. 10. 12):

C. 111. Nihil commune habeat cum ecclesia priori qui de una ad aliam translatus est.

II. Pars. Si quis iam¹³) translatus est ab alia⁴⁴) ecclesia in aliam, nihil habeat¹⁵) commune cum priore *ec-clesia*, sive sub *hac* ecclesia constitutis martyriis¹⁶), sive in parochiis 17), sive xenudochiis, aut corum negotiis. Kos vero, qui ausi fuerint post ordinationem huius magnae et universalis, synodi agere quae prohibita sunt, statuit sancta synodus cadere de 18) proprio gradu. Gratian. Sed aliud est transferri, aliud propria temeri-tate transire. Illud apostolica auctoritate fieri licet, hoc vero

omaimodis prohibetur.

III. Pars, §. 1. Sient autem duabus sociesiis unus prac-poni non debet, ita nec una coelesia inter plures dividi valet. Unde in Remensi Concilio legitur 19):

C. IV. Una ecclesia duobus sacerdotibus dividi non potest.

Sicut in unaquaque ecclesia unus presbyter debet esse, ita ipsa, quae sponsa vel uxor eius dicitur, non potest di-vidi inter plures presbyteros, sed unum tautummodo habebit sacerdutem, qui eam caste et sincere regat. Unde interdicimus, ut nullus praesumat ecclesiam inter daos vel plures dividere, quia ecclesia Christi uxor et spensa debet ease, non scortum, sicut Calixtus Papa²⁰) testatur. IV. Pars. Gratian. Conductitiis quoque presbyteris oc-

clesia committi non debet.

Usde Innocentius II. in Synodo Romana, c. 10. •) ²¹):

C. V. Conductitity presbyteris ecclesia non committatur.

Praecipimus etiam, ne conductitiis presbyteris ecclesiae committantur, et unaquaeque ecclesia, cui facultas suppe-tit, proprium habeat sacerdotem.

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

Quod auton clorici succularium negotiorum procuratores esse non veleant, eneleritate Carthaginensis Concilii 1.1) probatur, in que Nicasias) Estecopus Calabitanus dixisse legitur cap, 6.:

C. L. PALBA^b)²).

"Pervenit in sanctam synodum, quia de eis, qui in clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam alie-narum³) possessionum conductiones et saeculares causas suscipiunt⁴), et se, ipses quidem a ministeriis sanctis per desidiam separant, ad domos autem saecularium concur-

CORRECTORUM.

C. II. d) Propagationis: In conciliorum editioni-bus et cudicibus Vaticanis partim est: propagationibus, par-tim: pervagationis. In codice vero Lucensi regio legitur:

praevaricationis *). C. V. e) Hoc caput iisdem verbis repetit Eugenius III. in concilio Lateranensi, quod exstat in Vaticana bibliotheca.

Quaest. III. C. I. a) Nicasius: Emendata est haco inscriptio ex ipso concilio, et vetustis Gratiani codicibus, quum antea mendose legeretur: Nicolaus Papa Episcopis Castilianis **). Pertinet autem hic titulus ad cap. Credo. proxime post Paleam interiectam sequens. b) Hic idem canon 3. concilii Chalcedonensis affertur

supr. dist. 86. c. fin. ex alia versione. Abest autem haec Palea a collatis exemplaribus, exceptis duobus.

Quaest. I. C. VI. 17) Ans. ib. -16) fredernitedi tuae -Turracimensis ecclesiae curam iniungimus: Edd. coll. o. Quaest. II. C. I. 1) Imo ex synodo Trullana, hab. A. 699. - Coll. tr. p. p. 2. t. 11. c. 7. - in Edd. coll. o. pr. Bas. eitatur ex syn. VII. - 3) observaeit: Edd. Bas. = C. II. 3) hab. A. 699. - Coll. tr. p. p. 2. t. 11. c. 7. - in Edd. coll. o. pr. Bas. eitatur ex syn. VII. - 3) observaeit: Edd. Bas. = C. II. 3) hab. A. 699. - 5) confugerit: Edd. coll. o. - 6) recertutur: eacd. - 7) cogno-scal: eacd. - 8) deligari: Coll. Hisp. - religari: Edd. Bas. - 9) mo-masterio: Ed. Von. II. - ministerio: Edd. Ras. - 9) per-Coll. Hisp. - 10) per: Edd. coll. o. - 11) correctionem: eacd. -Coll. Hisp. - 20) per: Edd. coll. o. - 13) autem: Ed. Arg. -Coll. Hisp. - 20, II. 13) hab. A. 451. - 13) autem: Ed. Arg. -14) una: Edd. coll. e. - 15) habet: Edd. Lugud. II. III. - 16) ma-tricibus: Ed. Bas. - mertyribus: Edd. rell. - 17) ptochiis: Coll.

runt, et substantiarum eorum gubernationes avaritiae causa suscipiunt. Decrevit igitur sancta *et magna* synodus, neminem deinceps corum, hoc est non episcopum, sive clericum, aut monachum, conducere possessiones, aut misceri saecularibus procurationibus; nisi forte qui legibus ad minorum aetatum tutelas sive procurationes inexcusa-biles attrahantur, aut cui ipsius civitatis episcopus eccle-siasticarum rerum commiserit gubernacula, vel orphanorum, aut viduarum, quae indefensae sunt, aut earum persona-rum, quae naxime ecclesiastico indigent adminiculo propter timorem Dei. Si quis vero transgressus fuerit haec sta-tuta, correctioni ecclesiasticae subiaceat."

C. II. Qui clero annexi sunt saecularium possessionum procuratores non fiant.

Credo placere suggestionem meam sanctitati vestrae, et displicere vobis, ut qui serviunt Deo, et annexi sunt⁵) clero, accedant ad actiones, seu administrationes vel pro-curationes domorum⁶). Gratus⁷) episcopus dixit: "Et⁴ Apostolorum statuta sunt, quae dicunt⁵): Neme militans Deo implicet se negotiis saecularions. Proinde aut clerici int circ actione domorum⁶ on a secondarions. sint sine actionibus domorum, aut actores sine officio cle-ricorum. Universi dixerunt: Hoc observemus.

C. III. De eodem.

Item ex Concilio Carthaginensi III. c. 15. 9) Placuit, ut episcopi, presbyteri, et diaconi, vel clerici non sint conductores, neque¹⁰) procuratores¹¹), neque ullo turpi¹²) vel inhonesto megotio victum quaerant, quia re-spicere debent scriptum esse¹³): Neme militane Deo implicat te negotite saecularibus.

C. IV. Saecularium negotierum procurationem elerici non suscipiant.

Item es epistola 14) Cypriani ad Presbyleres, et Diacones, et plebem Furnitanorum †) lib. I. epist. 9.

Cyprianus presbyteris, et diaconis, et plebi Furnis¹⁵) con-sistentibus salutom. Impridem in concilio episcoporum est statutum, ne quis de clericis et Dei ministris tutorem vel 16) curatorem testamento suo constituat 17), quando 18) singuli divino sacerdotio honorati et in clerico 19) ministerio constituti non nisi altari et sacrificiis deservire, et precibus atque orationibus vacare debeant ²⁰). Scriptum est enim ²¹): Nemo militans Deo obligat so negotiis socculaest enim³¹): Neme mililans Deo obligat se regeltis secula-ribus, ut potsit placere ei, qui³²) se probavit. Et infra: §. 1. Quod³³) episcopi et antecensores nostri religiose con-siderantes et salubriter providentes censuerunt, ne quis "frater" excedens¹⁴) ad tutelam vel curam clericum nomi-naret; ac²⁵) si quis hoc feciaset, non offerretur pro eo, neo providentes cine celebraretur. Narue 26) nec sacrilicium pro dormitione eius celebraretur. Neque 26) enim apud 27) altare Dei menetur 26) nominari in sacerdo-tum prece qui ab altari sacerdotes et ministros voluit 29) avocare 30).

C. V. c) Mollitiis: Vera lectio est: molestiis. Sed quia est initium capitis, non est mutatum; alia au-tem nonnulla et in hoc, et in antecedenti capite emendata sunt.

C. VI. d) Clericam: Restituta est vera lectio Cy-priani, quam manuscripti vetustissishi codices retinent *). Et l. 2. epist. 5. bis, et l. 3. epist. 21. prope finem in omni-

C. V. Non licet clericis mollitiis et saecularibus rebuz obligari.

Item ex cadem 31).

Mollitiis () 32) et laqueis 33) saecularibus obligari 34) non debent qui divinis rebus et spiritualibus occupati 33) *ab ecclesia recedere*, et 36) ad terrenos et saeculares actus vacare *non possunt*.

C. VI. Saecularibus negotiis clerici non alligentur.

Item ex eadem 37).

Hi, qui in ecclesia Domini ad ordinationem clericam 4) promoventur, in nullo ab administrationem ciericam op promoventur, in nullo ab administratione divina avocen-tur ³⁸), nec³⁹) molestiis et negotiis saecularibus alligen-tur ⁹), "sed ⁴⁰) in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes", ab ⁴¹) altari⁴²) et sacrificiis non recedant, sed die ac nocte coelestibus rebus et spiritalibus serviant.

C. VII. De codem.

Item, ut supra, Cyprianus ibidem 43).

Sacerdotium⁴⁴) decretum⁴⁵) religiose et necessarie factum servetur a nobis, simul et⁴⁶) reteris fratribus detur exem-plum⁴⁷), ne quis sacerdotes et ministros Dei altari eius et ecclesiae vacantes ad saeculares molestias devocet. Ob-servari *enim* de **) cetero poterit, ne ultra hoc fiat **) circa personam clericorum, si *0) quod *nunc* factum est *1) fuerit vindicatum.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

Qued vero fulgidis et claris vestibus eis ornari non liceat, in septima Synodo indetur, in qua sie statutum est c. 16. 1):

C. I. Corripiantur clerici, qui unguentis et claris vestibus et fulgidis lascioiunt.

Omnis iactantia²) et ornatura corporalis a sacrato³) or-dine aliena est³). Eos ergo episcopos vel clericos, qui se fulgidis et claris vestibus ornant, emendari oportet. Quod si in hoc permanserint, epitimio tradantur³). Similiter et eos, qui unguentis inunguntur. §. 1. Quoniam vero radice amaritudinis exorta contaminatio facta est in ecclesia ca-tholica, Christianos⁶) calumniantium haeresis⁵), *et* hi, qui hanc receperunt, non solum imaginarias picturas⁷) abominati suat, sed etiam omnem reverentiam repulerunt, oss, qui reliviuse ac nie vivut. offendentes ac ner hoc abominati sunt, sed etiam omnem reverentiam repulerunt, eos, qui religiose ac pie vivunt, offendentes, ac per hoc completur in eis quod scriptum est⁹): Abominatio est pec-catori Dei cultus, igitur si inventi fuerint deridentes eos, qui vilibus et religiosis vestibus amicti sunt, per epitimium corrigantur⁹). §. 2. *A⁺¹⁰) priscis enim ⁴usque^{*} tempori-bus omnis sacratus¹¹) vir cum mediocri et¹²) vili veste conversabatur. Omne quippe, quod non propter necessi-tatem suam, sed propter venustatem accipitur, elationis habet calumniam, quemadmodum magnus ait Basilius¹³).

NOTATIONES CORRECTORUM.

bus Cypriani codicibus legitur : ordinatio clerica, et : epistolas claricae.

e) Alligentur: Emendatus et locupletatus est his

locus ex originali impresso et manuscripto. Quaest. IV. C. I. a) Haeresis: Quum antea le-geretur: haereticorum **), sic est emendatum ex Anastasio, et lvone, et respondet graecae voci: αἶφεσις; atque ex lis-dem nonnulla alia sunt restituta.

eacd. — Ivo, & quo verba asteriscis inclusa pariter absunt. = C. VI. S7) Ivo ib. c. 3895. — 6) clericalem: Ivo. — clericorum: Edd. coll. o. - 38) advocentur: Edd. Arg. Bas. — 39) ne: Ivo. — 40) sed — acc.: absunt ab ivone. — 41) nec ab: Ivo. — Edd. coll. o. — 43) al-lariis: Ivo. = C. VII. 43) Ivo ib. c. 396. — 44) Sacerdolum: orig. - Ivo. — 45) sacratum: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 47) add.: bo-man: Ed. Bas. — 48) et de: Ed. Arg. — 49) quis facial: Ivo. — Edd. coll. o. — 50) quod si: Ed. Arg. — 51) fuerit esi: Edd. coll. e. pr. Bas. Lugdd. II. III. Q u a e st. IV. C. I. 1) hab. A. 787. — interpretatio Anastasil. — Aux. I. 6. c. 195 (192). Ivo Decr. p. 5. c. 377. — 2) isctars: Edd. Ven. I. II. Lugdd. I. II. Par. — 3) sacro: Ivo. — Ed. Arg. 4) sit: Ed. Arg. — 5) contradautur: Edd. coll. o. — 6) desid. in Ed. Arg. — $q \Rightarrow$) ita in Edd. coll. o. — 7) scripturas: Edd. coll. e. - 8) Eccl. c. 1. v. 26. — 9) corriguntur: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. - 10) A et usque: desid. ap. Iv. — 11) sanctus: Ed. Arg. — 12) qut: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. — 18) in regulis brev. o. 49. 47

Quaest. III. C. II. 5) fuerint: Ed. Bas. — 6) add.: saecu-lariun: Edd. coll. o. — 7) Gratianus: eased. pr. Arg. — 6) 2 Tim. C. 2. v. 4. = C. III. 9) hab. A. 397. — Burch. 1. 2. c. 151. Ans. I. 7. c. 151 (161). Ivo Decr. p. 6. c. 142. — 10) aut: Coll. Hisp. — Burch. Ivo. — 11) add.: priradorum: Coll. Hisp. — Burch. Ivo. — 12) add.: lurro: Ed. Bas. — 13) 2 Tim. c. 2. v. 4. = C. IV. 14) scr. c. A. 249. — Ivo Decr. p. 6. c. 393. — +) Furnensem: Edd. coll. o. — 15) Furnensi: eased. — 16) et: Ed. Bas. — acc: Edd. coll. o. — 15) Furnensi: eased. — 16) et: Ed. Bas. — acc: fud. coll. o. — 17) nonlineerd: Ivo. — Edd. coll. o. — 18) quando-quidem: Edd. Coll. o. — 20) debent: Ed. Bas. — 21) 2 Tim. c. 2. v. 4. — 22) cui: Edd. Coll. o. — 23) add:: enim: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 24) decedens: Edd. coll. o. — 25) al: Edd. Bas. Ven. II. Par. Lugd. I. — 26) cf. D. 88. c. 14. — 27) ante: Edd. Bas. Ven. II. Past. Lugd. I. — 26) cf. D. 88. c. 14. — 27) ante: Edd. Arg. = C. V. 31) Ivo Decr. p. 6. c. 394. — 33) Molitous: Ed. Arg. = 33) saecularibus rebus laqueisque: Ivo. — Edd. coll. o. — 34) se obli-gare: Edd. coll. o. — 35) add.: sunt: eased. — Ivo. — 36) nec ad:

Sed neque ex sericis texturis vestem quis variatam indue-bat, neque apponebat variorum co'orum ornamenta in summitate¹⁴) vestimentorum. Audierunt enim *ex deisona lingua*, quia †) qui mollibus vestimatur in domibus regum sunt.

C. II. Clerici sice in itinere ambulantes, sice alibi degentes, congruis sibi restibus utantur.

Item ex Synodo VI., c. 27.15)

Nullus corum, qui connumerantur in clero, vestimentum indecens habeat, sive in civitate degens sive in itinere ambulans, sed stolis utatur, quae concessae sunt clericis. Si vero quis tale quid fecerit, per unam hebdomadam suspendatur 16).

C. III. Non saecularibus vestibus, sed ordini suo concenientibus clerici utantur.

Item Zacharias Papa in Synodo Romana, c. 3. b) 17) Episcopi, presbyteri, diaconi, saecularibus indumentis non utantur, nisi, ut condecet, tunica sacerdotali; sed neque dum ambulaverint in civitate, aut in via, aut in plateis, sine operimento praesumant ambulare, praeter¹⁸) si in fitinere longo¹⁹) ambulaverint, quia²⁰) sicut mulier orans in ecclesia²¹) non velato capite deturpat caput suum, iuxta Apostoli²²) vocem, ita sacerdos sine operimento deturpat sacerdotium suum. Quod si temere praesumserit contra statuta agere, communione privetur, donec quae statuta sunt adimplere maturet.

C. IV. Extra domum sine proprio ornatu sacordotos non appareant.

Item Leo Papa IV. in Synodo Romana, c. 12.23) Sine ornatu sacerdotali extra domos sacerdotes apparere non²⁴) convenit, ne, ut aliquis²⁵) saecularium, iniurias patiantur; "sed²⁶) ea solummodo, quae per l'atres consti-tuta videntur, observet^{*}. Contrarius denique inventus aut²⁷) desinat, aut canonicae subiaceat disciplinae.

C. V. Careant beneficiis ecclesiasticis qui corrigi ab episcopis contemnunt.

Item Innocentius Papa II. in Concilio Lateranensi, cap. 4. () 28)

Praecipimus, ut tam episcopi quam clerici in statu mentis, in habitu corporis, Deo et honinibus placere studeant, et nec in superfluitate, scissura ^d), aut colore vestium, nec in tonsura intuentium (quorum forma et exemplum esse debent) offendant aspectum, sed potius quod 29) corum de-ceat 30) sanctitatem *prae se ferant*. Quod si moniti ab episcopis emendare nolucrint, ecclesiasticis careant beneficiis.

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

Sum vero episcopum relinquere, et ab officio suo discedere, atque ad saecularem iudicem confugero nulli licet. Unde in Agathensi Concilio c. 8. legitur '):

C. III. b) Haec synodus a Zacharia Papa habita exstat in bibliotheca Vaticana et Regiensi.

C. V. c) lloc caput editum est ab Innocentio II. in conc. Lateranensi, deinde ab Eugenio III. in concilio Romano est innovatum.

d) Scissura: Haec vox non est in concilio Innocentii; in synodo autem Eugenii, in exemplari gallico legitur: fissura. In Vaticano autem: scissurae, et in nonnullis Gratiani vetustis exemplaribus: fissurae*). Quaest. V. C. I. a) Iudicem: Sic in recentiori-

C. I. Clericus ad iudicem saecularem confugiens de communione ecclesiae depellatur.

Placuit, ut clericus, si relicto officio suo propter districtionem ad saecularem iudicem *) fortasse confugerit, et is, ad quem recurrit, solatium ei 2) defensionis impende-rit, cum eodem de ecclesiae communione pellatur.

C. II. Presbyter vel diaconus ab episcopo depositus imperatorem non adeat. Item ex Concilio Antiocheno, c. 12.3)

Si quis a proprio episcopo depositus presbyter⁴) vel dia-conus, aut etiam si a synodo quilibet episcopus fuerit exauctoratus, molestiam imperialibus auribus inferre non praesumat, sed ad maiorem episcoporum synodum sese convertat, et que se putat habere iusta in eorum concilio alleget, atque ab his de se exspectet quae fuerit depromta sententia. Quod si deficiens pusillanimitate hoc noluerit sententia. Quod si deficiens pusillanimitate noc nouverse facere, sed importunus fuerit imperatori, huiusmodi nullam veniam habeat⁵), neque locum ullius assertionis suae, nec spem recipiendi gradus habeat in futurum.

C. III. Non defensetur eb aliquo qui episcoporum iudicio damnetur. Item ex Concilio Carthaginensi V., c. 2.°)

Si quis cuiuslibet honoris clericus iudicio episcoporum pro 7) quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab ecclesiis, quibus praefuit, sive a quolibet homine defensari; interposita poena damni pecuniae atque hono-ris, quo ⁸) nec astatem, nec sexum excusandum esse praecipimus.

C. IV. Communions privetur qui ecclesiesticae disciplinae regulam fugientem dispensare praesumit.

Rem ex Concilio Arelatensi, c. 4. 9) Si forte aliquis 10) clericorum regulam disciplinae ecclesiasticae subterfugiens fuerit evagatus, quicunque eum sus-ceperit, et non solum pontitici suo non reconciliaverit, sed magis defensare praesumserit, ecclesiae communione privetur.

C. V. Spe reconciliationis careat qui ab episcopis condemnatus imperatorem adierit.

Item ex Concilio Martini Papae, c. 35.11)

Si quis episcopus, presbyter aut diaconus excommunicatus in concilio iniuste se queritur condennatum, ad maiorem b) episcoporum synodum '2) revertatur, et '3) eorum inquisi-tionem et iudicium exspectans, si quas se iustas causas habere putat, illis '4) exponat. Si autem contemserit, et importans 15) se palatio aures principum inquietare voluerit, hic ad nullam veniam poterit pervenire, neque spem futurae reconciliationis habebit 16).

C. VI. Episcoporum causae coram principibus examinari non debent. Item Gregorius Constantinaso) Augustae,

lib. IV. epist. 34. 17)

Si episcoporum causae mihi commissorum apud piissimos dominos aliorum patrociniis 18) disponuntur, infelix ego in

NOTATIONES CORRECTORUM.

bus conciliorum Coloniensibus editionibus; sed a vetustioribus, et codicibus Vaticanis et Capitulari [l. 6. c. 143] abest vox ista.

C. V. b) Maiorem: Antea legebatur: maiorum epi-c. v. b) Matterent: Antea tegenatur: Mataram epi-scoperum concilium **). Emendatum est ex codice Lucensi regio, quoniam concordat cum canone Antiocheno supr. ead. Si guis α proprio, unde videtur sumtum.
 c. VI. c) Constantiae: In vulgatis et plerisque manuscriptis legitur: Constantiao Augusto ***). Emendatum est ex uno vetueto Gratiani, et altero anistolarum B. Gra-

est ex uno vetusto Gratiani, et altero epistolarum B. Gre-

Quaest. V. C. I. 1) hab. A. 506. — Coll. tr. p. p. 2. t. 28. c. 7. — 2) desid. in Coll. Hisp. == C. H. 3) hab. A. 332. — Burch. l. 2. c. 180. Ivo Decr. p. 6. c. 225. ex Diouysio. — 4) red piceb : Coll. Hisp. — 5) habel : Edd. Arg. Nor. Ven. I. — habere : Edd. rell. == C. III. 6) hab. A. 401. — Coll. tr. p. p. 2. t. 19. c. 2. Deusd. p. 4. — 7) desid. in Coll. Hisp. — 8) a quo: ib. — quo: Ed. Bas. == C. IV 9) cone. Arcl. 11. hab. 524. — 10) que: Ed. Bas. == C. V. 11) c. 12. cone. Antioch. ex interpr. Martini Brac. — 60) consilium: Ed. Arg. — 12) concilium: Coll. Hisp. — 13) ul: Edd. coll. o. — 14) desid. in Coll. Hisp. — 15) more tunuous : ib. — 16) habere : Ed. Bas. == C. VI. 630) ita in Edd. coll. o. — 17) Ep. 21. (scr. A. 595.) 1. 5. Ed. Maur. — Ans. 1. 6. c. 196. — 18) patrocinio : Edd. coll. o.

Quasst. IV. C. I. 14) summitalibus: orig. -1vo. $-\frac{1}{7}$) Matth. c. 11. v. 8. = C. II. 15) Imo ex quinisexta, hab. A. 692. - Coll. c. 11. v. 8. = C. II. 15) Imo ex quinisexta, hab. A. 692. – Coll. fr. p. p. 2. I. 11. c. 12. – 16) in graceo est: $\frac{\partial g}{\partial t} \frac{\partial G}{\partial t} \frac{\partial g}{\partial t}$, i. e.: segregelur. = C. III. 17) hab. A. 743. – Aus. I. 8. c. 41. – 18) practer quant: Edd. coll. o. – 19) add.: tempore: eaed. pr. Arg. – 20) Sicut enim: Ed. Bas. – 21) ecclesiis: Edd. coll. o. – 22) apostolican: eaed. – cf. 1 Cor. c. 11. v. 4. = C. IV. 23) Imo ex synodo Eugenii II. hab. A. 826. – Aus. I. 7. c. 162 (116). – 24) multo modo: Edd. coll. o. – 25) alignii: Ed. Bas. – 26) sed – obs.: non sunt ap. Aus. – 27) add.: deincrys: orig. = C. V. 28) mab. A. 1139. – Ivo Pan. in fine I. 8. c. 140. – 4) ita in Edd. Arg. Bas. – scissurae: Edd. rell. – scissura: Ivo. – 29) quae eos deceul: orig. – 30) decet: Ed. Bas.

ecclesia ista quid facio? Sed ut episcopi mei 19) me despiciant, et contra me refugium ad saeculares iudices habeant, omnipotenti Deo gratias ago, peccatis meis deputo. Hoc tamen breviter suggero, quia aliquantulum exspecto, et si ad me *diu* venire distulerint ²°), exercere in eos ²) districtionem canonicam nullo modo cessabo.

C A U S A XXII. GRATIANUS.

Quidam episcopus invarit falsum guod putabat verum, quo comperto archidiaconus cius iuravit se nunyuam praestaturum ei obedientiam. Compellitur archidiaconus ab episcopo ad exhibendam sibi consuetam reverentiam; accusatur episcopus de duplici periurio, et de eo, quod falsum iuravit, et quia ar-chidiaconum ad peierandum compellit. (Qu. 1.) Primo quaeritur, an iuramentum sit praestandum, an non? (Qu. 11.) riur, an iuramentam sit praestanam, an non (Q. 11.) Secundo, si sit periurus qui iarat falsum quod pulabat ve-rum? (Qu. III.) Tertio, si licuit archidiacono denegare episcopo consuetam obedientiam? (Qu. IV.) Quarto, si constiterit esse illicium quod iuravit archidiaconus, on sit servandum? (Qu. V.) Quinto, si constiterit illud servandum esse, an episcopus sit reus periurii, qui contra iuramentum archidiaconum suum ire compellit?

QUAESTIO L GRATIANUS.

I. Pars. Quod iuramentum praestandum non sit, auctoritate canonicae scripturas probatur. Ait enim Christus in evangelio discipulis): Sit sermo vester: Est est, non non; quod autem amplius est a malo est. Item Iacobus²) in epistola: Ante omnia, fratres mei, nolite iurare omnino. Utraque auctoritate iuramentum prokibetur praestare. Sed aliud est ad iuramentum sponte accedere, eliud vel ad asse-rendam innocentiam suam, vel ad pacis foedera confirmanda, vel ad persudendum auditorious, guando pigzi sunt credere guod eis utile est, iuramentum offerre. Primum prohibetar, secundum conceditur. Non enim iurare omnino peccatum est. Unde in Coucilio Toletano VIII. c. 2. legitur ³):

C. I. Iuramentum pro foeders pacis est faciendum, Omne, quod in pacis fuedera ') venit, tunc solidius subsistit⁵), quum iuramenti hoc interpositio roborat. Sed et omne, quod amicorum animos conciliat, tunc fidelius ⁶) durat, quum eos sacramenti vincula ligent. Omne etiam ⁷), quod testibus ⁶) adstipulatur ⁹), tunc verius constat, quum id adiectio iurationis ¹⁰) affirmat. Quod si et ¹¹) testis ⁴) deficiat, innocentis fidem sola iurisiurandi taxatio manifestat.

C. II. Iuratio non est prohibenda, nec tanquam bonum appetonda.

Item Augustinus super epistolam ad Galatas, cap. 1. in fine 12).

Non est contra praeceptum †) iuratio, quae a malo est,

NOTATIONES CORRECTORUM.

gorii, licet in editionibus illarum sit: Constantiae Augustae. Nam uxorem Mauricii imperatoris, ad quam scribit B. Gregorius, Constantinani vocatam esse testantur Zonaras, Nicephorus, Cedrenus, et Anastasius Bibliothecarius, et loannes Diaconus in vita B. Gregorii, I. 3. num. 51., referens epistolam, ex qua sumtum est hoc caput, Constantinae Augustae scriptam asserit. Causa XXII. Quaest. I. C. I. a) Si et testis:

In vetustioribus conciliorum editionibus, et duobus codicibus Vaticanis, et uno monasterii Dominicanorum legitur:

non iurantis, sed incredulitatis ¹³) eius, cui ¹⁴) iurare co-gitur. Nam hinc ¹⁵) intelligitur, ita Dominum prohibuisse a iurando¹⁶), ut, quantum in ipso est, quisque non iuret; quod multi faciunt, in ore habentes iurationem tanquam magnum aut 17) suave aliquid. Nam utique Apostolus noverat¹⁰) pracceptum Domini, et iuravit tamen. Non enim audiendi sunt qui has iurationes esse non putant. Quid enim facient¹⁹) de illa²⁰): Quotidie²¹) morior, per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro: quam graeca exemplaria manifestissimam iurationem esse convincunt ²). Prohibemur ergo^b) iurare cupiditate aut delectatione[†]) iurandi. Quamvis enim iuramentum amplius sit, quam est est, non 23) non, et ideo a malo sit, non tamen a malo tuo, sed 24) intirmitatis aut incredulitatis eorum, qui non aliter moventur ad fidem.

C. III. Peierare peccatum est, non iurare.

Item Augustinus in epist. CLIV. ad Publicolam 25). In novo testamento²⁶) dictum est, ne omnino iuremus. Quod quidem mihi propterea dictum videtur, non quia *verum* iurare peccatum est, sed quia peierare imniane *verum⁺ iurare peccatum est, sed quia peierare immane peccatum est, a quo longe nos esse voluit qui omnino ne iuremus admonuit²⁷).

C. IV. In necessariis verum iurare peccatum non est. Idem sermone XXX. de verbis Apostoli 28).

Ut noveritis, verum jurare non esse peccatum, invenimus et apostolum Paulum iurasse²⁹): *Austidie morior*, per ce-stram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino Per vestram gloriam iuratio est; non enim sic ait, nostro. facit³¹) mori, quomodo, si diceretur per venenum "), per gladium, per bestiam, per inimicum mortuus est, intel-ligeretur faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno mortuus est.

C. V. Non tanquam bonum appelendum, nec languam malum iuramentum est vitandum.

Idem de sermone Domini, lib. I. c. 30. 32)

Ita ergo praecepisse Dominum intelligitur, ne iuretur 33), ne quisquam sicut bonum appetat iusiurandum, et assiduine quisquam sicut bonum appetat iusiurandum, et assidui-tate iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit non in bonis, sed in necessariis iurationem habendam, refrenet ³⁴) se quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitas ³⁵) cogat, videlicet, quam³⁶) videt pigros esse homines ad credendum quod eis utile est credere, nisi iuratione limetur ³⁷). Ad hoc itaque ³³) per-tinet quod sic dicitur ³⁶): Sit autem sermo vester : Est est, ner mar line homine est et apoetendum quod cui actue ser non non. Hoc bonum est et appetendum, qued autem am-Now NOR. Into bonum est et appetendum, qued autem am-plius est a malo est; id est: si jurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum 40), quibus aliquid suades 41), quae infirmitat utique malum est, unde nos quotidie liberari deprecamur, quum dicimus 42): Libera nos a malo. Itaque non dixit, quod autem 43) amplius est malum est. Tu enim non malum facis, qui bene $^{4+}$) uteris iuratione.

Quod etsi gestis deficiat, nocentis fidem, etc. Sed recentlo-res editiones Colonienses, et codex Lucensis regius habent

ut Gratianus, et Ivo, et Panormia. C. II. b) Prohibemur ergo: Apud B. Augustinum et ceteros collectores hic locus ita habet: Quantum ergo in ipso est, non iurat Apostolus; non enim appetit iurationem cupiditate aut delectatione iurandi. Amplius enim est, quam est est, non non, et ideo a malo est, sed infirmitatis, etc. C. IV. c) Per venenum: Apud B. Augustinum et

Bedam sic legitur: quomodo si diceret, per venenum mor-

20) add.: iuratione: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. - 21) 1 Cor. c. 15. $v. 31. - 22) ostendunt: Edd. coll. o. <math>-7^{++}$ dilectione: caed. -Ivo Pan. - 23) cel non non: caed. - 24) add.: a mato: Edd. Arg. Bas. Lugdd. 11. 111. = C. 111. 25) Ep. 43. Ed. Maur. scr. A. 398. - Ivo Pan. 1. 8. c. 85. Decr. p. 12. c. 4. - 26) Matth. c. 5. v. 35. - 27) commord: Ed. Bas. - commonuit: Edd. rell. - 1vo. = C. IV. 28) Serm. 180. Ed. Maur. - Polyc. 1. 6. t. 11. - 29) 1 Cor. c. 15. v. 31. - 80) add.: ego: Edd. Arg. Bas. - 31) faciat: Ed. Lagd. 111. - fecit: Edd. rell. pr. Lugd. 11. = C. V. 32) Ans. 1.11. c. 76. - 33) iuraretur: Edd. coll. o. - 34) refrenat: caed. - 35) noces-sitate quum videt: orig. - 36) ut: Ed. Bas. - 37) farmetur: 1b. - 38) utique: Kdd. coll. o. - 39) Matth. c. 5. v. 37. - 40) utique corum: Ed. Bas. - 41) suadeus: ib. - 42) Matth. c. 6. v. 14. -47 *

Quaest. V. C. VI. 19) desid. In Ed. Bas. – 20) distulerit: orig. – 21) ro: ibid. Causa XXII. Quaest. I. Pars I. 1) Matth. c. 5. v. 37. – 2) Iac. c. 5. v 12. = C. I. 3) hab. A. 653. – Ivo Pan. I. 8. c. 83. Decr. p. 62. c. 2. – 4) foedere: Coll. Hisp. – 5) substat: ib. – 6) f.cius: ib. – 7) enim: Ivo. – Edd. coll. o. – 8) testis: Ivo. – Coll. Hisp. – 9) adstiputat: Coll. Hisp. – 10) adiurationis: Ed. Bas. – 11) et si: Edd. coll. o. = C. H. 12) Ivo Pan. I. 8. c. 84. Decr. p. 12. c. 3. Petr. Lomb. Sent. I. 3. c. 19. Polyc I. 5. t. 11. – †) add: Deci: Ivo. – Edd. coll. o. – 13) increduit. Edd. coll. o. – 14) a quo: eaed – Ivo. – 15) desid. in Ed. Bas. – hinc: Ivo Decr. – Edd. Arg. Nor. Ven. I. – hic: Edd. rell. – Ivo Pan. – 16) iureinrando: Edd. coll. o. – 17) et: eaed. – Ivo Decr. – 18) nooit: Edd. coll. o. – 19) factant: Ivo Pan. – facisant: Ed. Bas. –

C. VI. Iurare non est peccatum.

ldem ibidem continenter 45).

Tu malum non facis, qui bene uteris iuratione, quae, etsid) non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quod utiliter persuades ⁴⁶). Sed a malo est illius, cuius infirmitate iurare cogeris.

C. VII. Per Deum iurare permittitur, ne per idola iuretur.

Item Hieronymus super Hieremiam, ad c. 4.47) Et jurabunt e), vivit Dominus in veritate, et in iudicio, et in justitia, et benedicent eum gentes ⁴⁸), ipsumque lau-dabunt. Quomodo ergo evangelium iurare nos prohibet? Sed hic ⁴⁹): *iurabis* ⁵⁰), pro confessione dicitur, et ad condemnationem idolorum, per quae iurabat Israel. Denique auferuntur offendicula, et iuratur⁵) per Dominum⁵2), quodque dicitur: vivit Dominus, in testamento veteri iusiu-randum est ad ⁵³) condemnationem mortuorum, per quos iurat omnis idololatra.

C. VIII. Infirmis turare conceditur.

Item Hieronymus super Matthaeum lib. I., in c. 5. 54) **Considera**, quod *hic* 55) Salvator non per Deum ⁵⁶) iurare prohibuerit ⁵⁷), sed per coelum, et terram, et Hieroso-lymam, et per caput tuum. Et hoc quasi parvulis fuerat lege concessum, ut quomodo victimas immolabant Deo, ne eas idolis immolarent, sic et iurare permitterentur in ⁵⁸) Deum; non quod recte hoc facerent, sed quod melius es-set ⁵⁹) Deo id exhibere quam daemonibus ⁶⁰).

C. IX. Excommunicetur clericus per creaturas pertinaciter iurans.

Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 61. et 62.61) Clericum per creaturas iurantem acerrime obiurgandum; si perstiterit in vitio, excommunicandum. Inter epulas vero cantantem supradictae sententiae severitate coercendum decernimus.

C. X. Clericus deponatur, laicus anathematizetur, per capillum vel caput Dei iurans.

Item Pius Papaf) 62).

Si quis per capillum Dei vel caput iuraverit, vel alio modo blaphemia contra Deum usus fuerit, si in 63) ecclesiastico blasphemia contra Deum usus fuerit, si in ⁶³) ecclessastico ordine est, deponatur; si laicus, anathematizetur. Et si quis per creaturam ⁶⁴) iuraverit, acerrime castigetur, et iuxta id, quod synodus diiudicaverit, pueniteat. §. 1. Si quis autem talem hominem non manifestaverit, non est du-bium, quin divina condemnatione coërceatur. §. 2. Sed si ⁶⁵) episcopus ista emendare neglexerit, acerrime ⁶⁶) corripiatur.

II. Pars. Gratian. Quaeritur, quis magis teneatur, an ille, qui per Deum, an ille, qui super sacra evangelia iurat? Huic quaestioni loannes Chrysostomus respondet, di-cens⁶⁷):

NOTATIONES

tuns est, per gladium mortuus est, per bestiam mortuus est, per inimicum mortuus est, id est faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno, et similia: Non sic dixit, per vestram gloriam.

C. VI. d) Quae, etsi: Apud B. Augustinum post ultima verba capitis praecedentis: bene uteris inratione, se-quitur continenter: quae etsi non bona etc. quemadmodum et in uno pervetusto Gratiani codice, in quo haec duo capita non sunt distincta.

C. VII. e) Et iurabunt: Apud Hieremiam cap. 4. legitur: et iurabis; verum quia est initium capitis, non est

,

C. XI. Non est mains per evangelium, quam per Deum iurare.

Si aliqua causa fuerit, modicum videtur facere qui iurat per Deum. Qui autem *iurat^{*} per evangelium, maius ali-guid fecisse videtur. Quibus *similiter* dicendum est ^{6,8}): Stulti, scripturae sanctae 5) propter Deum sunt, non Deus propter scripturas.

C. XII. Non solum in altari vel reliquiis, sed etiam in communi loquela periurium caveatur.

Item Hieronymus¹)⁶⁹).

Habemus in lege Dei scriptum ⁷⁰): Non peierabis in no-mine meo, nee pollues nomen Dei tui in vanum. Ideo admo-nendi sunt omnes, ut diligenter caveant periurium, non solum in altari seu sanctorum reliquiis, sed etiam in communi loquela.

C. XIII. Non prohibet Deus iurare, sed peierare.

Item Isidorus Sententiarum lib. II., c. 31. 71) Non est contra Dei praeceptum iurare; sed dum iurandi usum facimus, periurii crimen incurrimus.

C. XIV. Iuratio non est peccatum.

Item Augustinus de verbis Apostoli, sermene 28. al. 30. 72)

Si peccatum esset iuratio, nec în vetere lege diceretur ⁷³); Non peierabis; reddes [†]) autem ⁷⁴) Domizo iuramența tua. Non enim peccatum praeciperetur nobis. Item infra: §.1. Non vobis dicimus, nos non iurare. Si enim hoc dicimus, mentimur. Quantum ad me pertinet, iuro⁷⁵), sed quan-tum mihi videtur, magna necessitate compulsus, quum vi-dero⁷⁶) non mihi credi⁷⁷), nisi faciam, et ei, qui mihi non credit, non expedire, quod non credit. Hac perpensa ratione et consideratione librata cum magno timore dico: Coram Dee, aut, testis est ") Deus, aut, soit Christus, sic esse⁷⁹) is estime mes, et video, quia plus est, id est quia amplius est quam est est, non non. Sed quod ⁶⁰) amplius est a⁸¹) maio est, etsi non a malo iurantis, a malo est non credentis.

III. Pars. Gratian. Br praemissis colligitur, quod iurare non est peccatum; non tamen tanguam bonum est appe-tendum, ne consuctudine iurandi labamur in periurium. Sed quum dicatur proceders a malo non credentis, videtur, quod, guum dicatur processes a moio non creantis, viaciur, quod, etsi iurare peccatum non sit, iuramentum tamen recip, quo lum sit. Sod nomine mali non malitia, sed peccati poena in-telligitur. Ex pornali enim infimitate incredulitas illa pro-cessit, qua ad iurandum compelitnur. Ipsum autem iurare sicut peccatum non est, ita iuramentum ab aliquo recipere malum non est.

Unde Augustinus scribit ad Publicolam, opist. CLIF. *2):

C. XV. Iuramentum accipere non prohibemur. Quamvis dictum sit, ne iuremus, nusquam me in scriptu-

CORRECTORUM.

mutatum, sed paulo post repositum est: iurabis, ubi antea legebatur: iuramentum.

C. X. f) Simillima his habentur Novella 77. apud Iulianum antecessorem, sed non prorsus eadem. Quare apud Ivonem Novellae locus affertur p. 12. c. 32., hoc autem caput refertur c. 27. ex decretis Pii, quemadmodum et apud Burchardum.

C. XI. g) Sanctae: Sic est emendatum ex aliquot vetustis, et originali, et Polycarpo. Antea legebatur: fuctuc*). C. XII. h) Burchardus et Ivo citant ex dictis Hiero-

nymi, apud quem non est inventum, sed in Capitularibus lib. 1. cap. 63.

Quaest. I. C. VI. 45) Ivo Pan. 1. 8. c. 66. Decr. p. 12. c. 5. - 46) studies: orig. - Ivo. - Edd. Arg. Bas. = C. VII. 47) Petr. Lomb. Sent. 1. 8. dist. 39. - cf. Hierem. c. 4. v. 2. - 48) add.: mantes: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 49) Aoc: Ed. Arg. - 50) iura-mentum: Edd. coll. o. - 51) iurat: orig. - 52) add.: Deum: Edd. coll. o. pr. Arg. - 53) et ad: Edd. Arg. Bas. = C. VIII. 54) Ivo Pan. 1. 8. c. 87. Decr. p. 12. c. 6. Petr. Lomb. Sent. 1. 3. dist. 39. Polyc. 1. 6. t. 11. - 68) est iia. o statist: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - (50) est iia. 39. Pan. 1. 8. c. 87. Decr. p. 12. c. 61. Prov. - 52) add.: Deum: Edd. coll. o. pr. Arg. - 53) et ad: Edd. Arg. Bas. = C. VIII. 54) Ivo Pan. 1. 8. c. 87. Decr. p. 12. c. 6. Petr. Lomb. Sent. 1. 3. dist. 39. Pan. 1. 8. c. 87. Decr. p. 12. c. 6. Petr. Lomb. Sent. 1. 3. dist. 39. Pan. 1. 8. c. 87. Decr. p. 12. c. 6. Petr. Lomb. Sent. 1. 3. dist. 39. Pan. 1. 8. c. 87. Decr. p. 12. c. 6. Petr. Lomb. Sent. 1. 3. dist. 39. Pan. 1. 8. c. 87. Decr. p. 12. c. 6. Petr. Lomb. Sent. 1. 3. dist. 39. Pan. 1. 8. c. 87. Decr. p. 12. c. 6. Petr. Lomb. Sent. 1. 3. dist. 39. Pan. 1. 8. c. 89. Decr. p. 12. c. 10. Viv Pan. 1. 8. c. 88. Decr. p. 12. c. 7. Polyc. 1. 6. t. 12. c. C. XIV. 72. Serm. 180. Edd. Maur. -To Pan. 1. 8. c. 89. Decr. p. 12. c. 8. Polyc. 1. 6. t. 11. - 73) Le-Viv. c. 10. v. 12. - $\frac{1}{74}$ desid. in Edd. coll. 0. pr. Par. Laugd. I. Edd. coll. 0. - 76) rideo: eaed. - Ivo Pan. - 77) quod creditur: Edd. coll. 0. - 1vo Decr. P. 60. c. 266. 261. = C. X. 68) cf. poen. Rom. t. 2. c. 72. - 63) ez: Coll. citt. - 64) creatures: Edd. coll. 6. - Ivo Pan. - 80) hoc quod sic Ed. Bas. - 78) est mihi: Ivo Pan. - Edd. cell. 0. - 79) quod sic Ed. Bas. - 78) est mihi: Ivo Pan. - Edd. cell. 0. - 79) quod sic Ed. Bas. - 78) est mihi: Ivo Pan. - Edd. cell. 0. - 79) quod sic Ed. Coll. 0. - Ivo Decr. P. 60. Edd. cell. 0. - 79) quod sic Ed. Bas. - 78) est mihi: Ivo Pan. - Edd. cell. 0. - 0. No Decr. P. 12. c. 4. ED 43. Ed. Maur. scr. A. 398. - Ivo Decr. p. 12. c. 4.

ris sanctis legisse memini^{\$3}), ne ab aliquo^{\$4}) iurationem

accipianus ⁸⁵). IV. Pars. Gratian. Sed quaeritur, an sit utendum fide eius, qui per duemonia iurat? De his ita scribit Augusti-nus eadem epist. CLIV. ad Publicolam⁸⁶):

C. XVI. Licet uti fide eius, qui, ut eam servet, per daemonia inrat.

Movet te, utrum eius fide utendum sit, qui, ut eam servet, per daemonia iuraverit. Ubi te volo prius considerare, vet, per daemonia iuraverit. Ubi te volo prius considerare, utrum si quispiam per Deos falsos iuraverit se fidem ser-vaturum, et eam non serraverit, non tibi videatur⁸⁷) bis⁸⁰ peccasse? Si enim tali iuratione promissam servaret⁸⁹ iidem, ideo tantum⁹⁰) peccasse iudicaretur, quia per ta-les⁹¹) Deos iuravit⁹²). Illud autem nemo⁹³) reprehende-ret⁹⁴), quía fidem servavit. Nunc vero, quia et iuravit per quos non debuit, et contra pollicitam fidem fecit quod non debuit, bis utique peccavit, ac per hoc qui utitur fide illius, quem constat iurasse per Deos falsos, et utitur non ad malam⁹⁵) rem, sed ad licitam et bonam, non peccato eius⁹⁶) se sociat, quo⁹⁷) per daemonia iuravit, sed bono pacto eius, quo fidem servavit. Neque enim hic eam fidem dico servari, qua fideles vocantur qui baptizantur in Christo. Illa enim longe alia est longeque discreta a fide humanorum placitorum atque pactorum. Veruntamen sine ulla dubita-tione minus malum est per Deos falsos veraciter iurare, quam per Deum verum faliaciter. Quanto enim per⁹⁹) quod iuratur magis est sanctum, tanto magis est poenale per-iurium. §. 1. Alia *ergo* quaestio est, utrum non peccet qui per falsos Deos sibi iurari facit? quia ille¹, qui ei iurat, iurat per Deos falsos, quos colit. Cui quaestioni possunt illa testimonia suffragari, quae ipse commemorasti de La-hon ⁹⁰) et Abimelech uer Dens Runser utrum si quispiam per Deos falsos iuraverit se fidem serilla testimonia suffragari, quas cont. Cui quaestoni posunt illa testimonia suffragari, quas ipse commemorasti de La-ban⁹⁹) et Abimelech, si tamen Abimelech per Deos suos iuravit, sicut Laban per Deum Nachor^k). Gratian. Sic etiam, guum in libre Machabeserum Romani

Gratian. Sic etam, quum in tiro inaccastorum instanti leguntur pacem firmasse cum Iudaeis, intelligendi sunt in-rasse per falsos Deos, sicut et Iudaei inraverant per Deum rerum. Sic etiam et de inramento, quod fit per creaturas, intelligendum est, quod ipsum quidem inrare per creaturas malum est, quia a Deo prohibitum est; sei servare quod inratur, bonum est, ut evitetur peccatum mendacii et dolosita-tis. §. 1. Sed obiicitur, qued Isseph, vir sanctus, per crea-turas iuravit, dum dixit fratribus suis 100): Per salutem Pharaonis, non exibitis hinc. §. 2. Sed sciendum est, qued Pharaonis, non exibitis hinc. §. 2. Sed sciendum est, quod sancti non tam per creaturas, quam per auctorem creatura-rum iurabant, nec in creaturis aliud quam creatorem ipsarum venerabantur, sicut Ioseph, qui per Pharaonem iurando hoc in co veneratus est, quod Dei iudicio positus erat in infimis. Unde Apostolus ¹⁰¹) ait: Omnis potestas a Deo est. Ilom Christus Pilato ¹⁰²): Non haberes in me potestatem, nisi esset tibi datum desuper. Deus autem per creaturas iurare prohibuit, ne vol more gentifium aliquod numen doitatis crea-turis insesse crederetur, vel que creaturas contentibiles iudi-condo per eas promissa pro nihilo duceremus. §. 3. Sol quae-ritur, quid gravius sit. an per creaturas. an per creatorem ritur, guid gravius sit, an per creaturas, an per creatorem iurare fallaciter ? Dupliciter enim reus est qui per creaturas inrate fallactier i Dupliciter enter road on gar per creation inrat mendactier, quia et contra prohibitionem inrat per quod sibi inrare non licet, (a quo peccato est immunis, qui non nisi per creatorem inrat.) et proximum dolo capit, quod facit etiam per creatorem mendaciter inrans. Sed si perinrium tanto magis poenale est, quanto sanctius illud est, per quod

inrulur, apparet, quod, etsi per creaturas mendaciter iurans dupliciter peccet, graciori tamen ze subiicit poenae qui per creatorem iurat mendaciter.

V. Pars. §. 4. Periurii autem poena gravissima est, quam si quis timens ad confessionen venire noluerit, a fidelium consortio est abiiciendus.

Unde Eutychianus Papa 1) 103):

C. XVII. Fidelium consortio careat qui poenitentiam periurii agere noluerit.

Praedicandum est etiam, ut periurium fideles caveant, et ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus ao noc summopere abstineant, scientes noc grande scelas esse, et in lege, et in Prophetis, et in evangelio prohibi-tum. Audivimus enim¹⁰³), quosdam parvipendere hoc scelus, et levem quodammodo periuris poenitentiae mo-dum imponere; qui¹⁰⁵) nosse debent, talem de periurio poenitentiam imponi debere, qualem et de adulterio, et de fornicatione, et de homicidio sponte commisso, et de-cetoris esimicidius et tits. 4 Si ouis vore perpetatet ceteris criminalibus vitiis. §. 1. Si quis vero perpetrato periurio aut quolibet criminali peccato, timens poeniten-tiam 106) longam, ad confessionem venire noluerit, ab ecclesia repellendus est, sive a communione et consortio fidelium, ut nullus cum eo comedat, neque bibat, *neque ore# =), neque in domo sua eum recipiat.

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem periurium sit falsum iurare, facile probatur. Ait cnim Augustinus in libro Psalmorum super : Domini est terra .):

C. 1. Peieral qui aliter facturus est quam promittit.

In dolo iurat qui aliter facturus est quam promittit, quum periurium sit neguiter decipere credentem 1).

C. II. Quos debeat habere comites insinrandum.

Item Hieronymus super Hieromiam, lih. I. ad c. 4. 2) Animadvertendum est, quod iusiurandum hos habeat co-mites, veritatem, iudicium atque iustitiam. Si ista defuenequaquam erit iuramentum, sed periurium. rint,

rint, nequaquam erit iuramentum, sed periurium. Gratian. Item, qui falsum iurat mentitur. Mentiendo autem iurare nihil aliud est quam peierare. §. 1. Quum ergo omnes, qui loquuntur mendacium, perdendi sint, iuxta illud Psulmistae³): Perdes omnes, qui loquuntur mendacium, multo magis damnabiles sunt, qui mentiendo peierare convin-cuntur, quia nomen Dei sui in vanum assumunt. §. 2. Sed aliud est falsum iurare, aliud iurare in dolo. Non enim omnis, qui aliter facturus est quam promittit, in dolo iurat. Licet gut anter facturus est quam promitit, in abio iurat. Lies enim Apostolus aliter facturus esset quam promitteret Corin-thiis in prima epistola, quum ait³: Veniam ad vos, non ta-men in dolo iuracit, aut mendaciter promisit. Ille enim in dolo iurat, aut mendaciter promittit, in cuius mente est, non sic se facturum, ut promittit; ille autem, qui promittit fal-sum quod putat verum, nec in dolo iurat, nec mendaciter promittit.

Unde Augustinus de verbis Apostoli, serm. XXVIII. al. XXX. 5):

C. III. De co, qui iurat falsum quod putat verum. Homines falsum iurant, vel quum fallunt, vel quum fallun-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XVI. i) Quia ille: In epistolis B. Augustini ex-

cusis legitur: quam ille, qui ei iurut, falsos Deos colit; in codice earundem Vaticano: quando ille, qui ei iurat, falsos Deos colit; in editione Frobeniana, et apud Ivonem: quia ille, qui ei iurat, faisos Deos colit. k) Nachor: Sic est emendatum ex loco ipso Genesis,

Irone, et uno vetusto Gratiani codice, in cuius quidem vulgatis erat: per Deum Sochot *); in B. Augustini autem: per Deum Iacob.

C. XVII. 1) Burchardus etiam, Polycarpus, et lvo citant ex Eutychiano. Inventum vero est inter quaedam capitula Theodulphi episcopi Aurelianensis ad suos presby-teros scripta, c. 20., quae in antiquo codice Romae habentur. m) Neque oret: Additum id est ex Theodulpho,

Burchardo et Ivone. Quaest. II. C. I. a) Quod hic citatur ex B. Augu-stino in glossa interlin. Ps. 23. in vers. Nec iuravit in dolo. refertur ex Cassiodoro.

Edd. Lugdd. — 99) Genes. c. 21. et 31. — \diamond) ita Edd. Bas. Lugdd. II. III. — Socoth: Edd. rell. — 100) Gen. c. 42. v. 15. — 101) Rom. c. 13. v. 1. — 102) Ioan. c. 19. v. 11. == C. XVII. 103) Into c. 26. Cap. Theodulf Aurel. — Burch. l. 12. c. 14. Ans. l. 11. c. 71 (70). Ivo Decr. p. 12. c. 71. — 104) autem: Ivo. — Edd. coll. o. — 105) add.: etiam: ib. — 106) poeniteutiae longam aerunnam: orig. (u.a.est. II. C. I. 1) credentes: Ed. Bas. == C. II. 2) Ivo Pan. l. 8. c. 123. Decr. p. 12. c. 22. Petr. Lomb. Sert. I. 3. dist. 99. — 3) Ps. 5. v. 7. — 4) I Cor. c. 16. v. 5. == C. III. 5) Sermo 180. Ed. Maur. — Ivo Pan. l. 8. c. 111. Decr. p. 12. c. 39. Petr. Lomb. lb.

Quaest. I. C. XV. 83) legi meminerim: orig. – 84) alio: ib. – Ivo Berr. – 85) recipianus: Edd. coll. o. = C. XVI. 86) Ans. 1. 11. c. 75 (74). Ivo Pan. I. 8. c. 117. Berr. p. 12. c. 85. Polyc. I. 6. t. 11. Petr. Lomb. Sent. I. 3. dist. 39. – 87) rideiur: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 86) is: Ed. Arg. – 89) custodiret: orig. – 90) tamen: Edd. coll. o. – 91) deos falsos turarerit: eaed. – 92) add.: sr falem servalurum: eaed. pr. Arg. Bas. Nor. – 93) add.: recte: Bohm. – 94) reprehendet: Ivo Berr. – 95) non ad malum, sed ad licitum et bonum: orig. – Ans. Ivo. – Edd. coll. o. – 96) illius: Ivo. – Edd. coll. o. – 97) qui: eaed. – 98) id per:

tur. Aut⁴) ^{*}enim^{* 7}) putat homo verum esse quod falsum est, et temere iurat; aut scit vel putat falsum esse, et tamen pro vero iurat, et nihilominus cum scelere iurat. Distant autem ista periuria, quae duo commemoravi. Fac) illum b) iurare, qui verum putat esse pro quo iurat; ve-rum putat esse, et tamen falsum est; non ?) ex animo iste peierat 10), fallitur: hoc 11) pro vero habet, quod falsum est, non pro re falsa sciens iurationem interponit. Da est, non pro re falsa sciens iurationem interponit. Da alium, qui scit falsum esse, et dicit verum esse, et iurat tan-quam verum sit quod scit falsum esse. Videtis, quam ista detestanda sit belua, et de rebus humanis exterminanda? Quis enim huc¹²) fieri velit¹³? Omnes homines talia de-testantur. Fac alium, *qui^{* 14}) putat falsum esse, et iurat tanquam verum sit, et forte verum est. Verbi gratia (ut intelligatis)¹⁵) pluit in illo loco; interrogas hominem, et interingatis) ") puit in ino loco; interlogas hominem, et putat^(s) non pluisse, et ad negotium eius competit, ut dicat, pluit, sed putat non pluisse. "Dicitur ei, vere pluit? vere", et iurat^(s); et tamen pluit ibi, sed ille nescit, et putat non pluisse": periurus est. Interest, quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit nisi mens rea.

Gratian. Quia ergo mens huius non erat rea (nesciebat enim falsum esse quod iuravit esse verum), nec temere vel negligenter, sed cum magna diligentia videbatur sibi depre-hendisse verum quod iuravit falsum, periurii reus nequaquam est iudicandus. Item, quod dicitur, qui falsum iurat mentitur, non unicersaliter hoc intelligi debet. Non enim omnis, qui falsum dicit, mentitur, sicut nec omnis, qui mentitur, falsum dicit.

Unde Augustinus in Enchiridio, c. 22. 17):

C. IV. Non est mentiri dicere falsum quod putat verum. Is 17) autem, qui 19) mentitur, contra id, quod animo sen-tit, loquitur voluntate fallendi. §. 1. Et utique verba proterea instituta sunt, non 20) per quae se invicem homines pterea instituta sunt, non ") per quae su notitiam cogita-fallant, sed per quae quisque in alterius notitiam cogita-tiones suas proferat²¹). Verbis ergo uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est. §. 2. Nec ideo ul-lum ²²) mendacium putandum est non esse peccatum, quia al quou institute suit, peterstain con esse peterstum, quia lum 22) mendacium putandum est non esse peterstum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo. Possumus enim et furando, si pauper, cui palam datur, sentit com-modum, et dives, cui clam tollitur, non sentit incommo-dum, nec ideo tale furtum quisquam dixerit 23) non esse peccatum. Et supra c. $18, ^{24}$): §. 3. Nemo mentiens iudi-candus est qui dicit 25) falsum quod putat verum, quoniam, quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur. Non itaque mendacii, sed aliquando temeritatis arguendus est qui falsa incautus 24) credit ac pro veris habet, potiusque e contrario, quantum in ipso est, mentitur ille, qui dicit verum 27) quod putat falsum. Quantum enim ad animum eius attinet, quia non quod sentit, hoc dicit, non verum dicit, quamvis verum inveniatur esse quod dicit. Nec ullo modo liber est a mendacio qui ore nesciens verum loqui-tur, sciens autem voluntate 24) mentitur. Non considera-tis itaque rebus ipsis, de quibus aliquid dicitur, sed sola intentione dicentis, melior est qui nesciens falsum dicit, intentione dicentis, melior est qui nesciens falsum dicit, quoniam id verum putat, quam qui mentiendi animum sciens gerit, nesciens verum esse quod dicit.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. b) Fac illum: Sic etiam apud Ivonem, et in uno Vaticano codice sermonum B. Augustini, et in Ant-verp. editione. Nam in aliis est: facilius iurat.

c) Et iurat: Addita haec sunt ex originali et Ivone, ut locus sit integer. Necesse enim est praecedere iura-mentum, ut quis periurus dicatur, cuius iuramenti in co-dicibus Gratiani nulla erat mentio. Alia etiam nonnulla sunt emendata.

C. V. Non mentitur qui animum fallendi non habet. Item Gelasius Papa²⁹).

Beatus Paulus apostolus non ideo (quod absit) fefellisse credendus est aut sibi exstitisse contrarius, quoniam, quum ad Hispanos 30) se promisisset iturum, dispositione divina ad Hispanos³⁰) se promisseer iturum, dispositione divina maioribus occupatus ex causis implere non potuit quod promisit. Quantum enim ipsius voluntatis interfuit, hoo pronunciavit, quod revera voluisset efficere. Quantum enim ad divini secreta consilii³¹, (quae, ut homo, omnia non potuit, licet spiritu Dei plenus, agnoscere) superna praetermisit dispositione praeventus. §. 1. Nec quia B. Pe-trus apostolus pro affectu divinae reverentiae ipsi Domino respondit³²): Nen lavabis miki pedes in acternum, fefellisse (quod absit) aut in sua putabitur minime constitiate sen-

respondit³³): Non lavabis mili pedes in acternam, fefellissé (quod absit) aut in sua putabitur minime constitisse sen-tentia, quia mox eidem divinae voluntati cesserit³³), et quod se dixerat non esse facturum, causis adstrictus³⁴) humanae salutis, passus est prona voluntate faciendum. II. Pars. Gratian. Ille ergo falsum iurando mentitur, qui seit falsum esse quod iurat. Est enim mendacium (ut Augustinus³³) alt falsa significatio vocis³⁶) cum voluntate fallendi. §. 1. Sed quum fallore semper sit voluntatis, fallo ex voluntate, quam quod ex temeritate vol infirmitate proce-dit: eliquando contingit falli vel nullum, vel minimum esse peccetum, aliquando es losa rerum varia consideratione mi-nus esse fallore quam fallo

C. VI. Falli in his, guas ad fidem non pertinent, aut

parvum, aut nullum est peccalum.

In quibus³⁸) rebus nihil interest ad capessendum Dei regnum, utrum credantur, an non, et utrum vera 'sive sint, sive' putentur, an falsa; in his errare, id est 19) aliud pro alio putare, non arbitrandum est esse peccatum, aut si est, minimum esse atque levissimum.

C. VII. In his, gune ad fidem pertinent, gravius est falli gunm alies decipere. Idem in Enchirjdie, c. 18. d) 40)

In ipsarum ⁴¹) consideratione rerum, quae dicuntur, tan-tum interest, quia, sive quis fallatur sive mentiatur, ut-cunque falli quam mentiri minus est malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem; tamen ⁴²) longe tolerabi-lius est in his, quae a religione ⁴³) seiuncta sunt, mentiri, quam in his, sine quorum tida vel notiria Deux culi ⁴⁴) non quam in his, sine quorum fide vel notitia Deus coli **) non potest, falli **). 111. Pars. Gratian. Item, quod dicitur: Perdes †)

omnes, qui loquuntur mendacium, non de omni mendacio intelligendum est. Sunt enim quaedum mendacia, in quibus inicitigenaam est. Sunt enim guaedam mendacia, in quibus etsi sit aliqua culpa, non tamen damnabilia sunt, imo tan-guam non mendacia habenda sunt. Sunt et alia mendacia, guae sunt gravioris culpae, de quibus intelligitur: Perdes umnes, qui loquuntur mendacium. §. 1. Ut autem appareat, guae mendacia sint ventalia, et quae damnabilia, distinguen-dum est, quet sint genera mendacii. De amine a up ut in a curiti in the demonderic of 4.440

De quibus Augustinus scribit in libro de mendacio, c. 14.46): C. VIII. Quot sint genera mendacii?

Primum 47) est capitale mendacium longeque fugiendum,

C. VII. d) Apud B. Augustinum, nec multo aliter apud Ivonem legitur*): In ipsarum autem, quae dicun-tur, considerations rerum tantum interest, qua in re quis-que fallutur sire mentiatur, ut, quum falli quam mentiris minus sit malum, quantum pertinet ad hominis volunta-tem, tamen longe tolerabilius sit in his, etc. Verum ob glossam in versic. Utcunque. (al. ubicunque) non est mutatum.

Ans. 1. 13. c. 22. hoc caput, cuius auctor onnino non est repertus, multo longias profertur. — 30) Hispaniam: Ed. Bas. — 31) con-cilii: Edd. Arg. Bas. Ven. II. — 32) Ioan. c. 13. v. 8. — 33) ces-sit: Ed. Bas. — 34) adstrictis: ib. — 35) in libto ad Consentium de mendacio c. 12. — Ivo Pan. 1. 8. c. 125. Decr. p. 12. c. 45. — 36) desid in orig. et Iv. Decr. = C. VI. 37) Ivo Pan. 1. 8. c. 132. Decr. p. 12. c. 45. Petr. Lomb. Sent. 1. 3. dist. 39. — 38) quibus-dant: orig. — 39) et: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. VII. 8. e. e. eden fere modo in Panornia. — 40) Ivo Pan. ib. c. 133. Decr. ib. p. 51. 41) add.: quaque: Ed. Bas. — 42) et tamen: Edd. Arg. Bas. — 43) regione: Ed. Bas. — add.: fidei: Edd. Bas. Lundd. — 44) coeli: Ed. Bas. — cogi: Edd. Ven. II. Par. — 45) nec falli: Edd. Lund. I. Par. — desid. in Ed. Arg. — \div) Psal. 5. v. 7. = C. VIII. 46) Ivo Pan. 1. 8. c. 124. Decr. p. 12. c. 1. Petr. Lomb. Sent. ib. dist. 38. — 47) Prinum est ad evilandum cap. mend.: orig.

Quaest. H. C. HI. 6) desid. in Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. -7) shest ab Iv. Pan. - 8) facit: ib. - 9) nam: ib. - 10) per-iurat: orig. - Ivo. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. Par. - 11) hiz: Ivo Pan. - Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. - 12) abest ab Iv. Pan. et Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. - 13) roluit: Ivo Pan. - 14) de-sid. ap. Iv. - Edd. Ven. I. - 15) intelligas: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. H. - 16) et dicit pluisse: Edd. coll. o. = C. IV. 17) Petr. Lomb. I. 3. dist. 38. - 18) Omnis: orig. - 19) mentilur qui: Edd. Bas. Lugdd. HI. III. - 20) non ut per ca se incircum homites fullant. sed ut eis: Edd. coll. o. - 21) perferat: orig. - 22) add.: tamen: Ed. Bas. - 23) dixit: Edd. coll. o. - 24) Petr. Lomb. ib. Ivo Pan. I. 8. c. 183. Decr. p. 12. c. 51. - 25) dicit: Ed. Bas. -26) incaute: Edd. Bas. Par. Lugdd. II. III. - incantins: Ivo. - im-cautum credita pro veris habel: orig. - 27) tanquam cervan: Edd. coll. o. pr. Arg. - 28) potunialem: Ed. Bas. = C. V. 29) Apud

quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam⁴⁸) debet adduci. Secundum autem, ut aliquem laedat iniuste, quod *et* †) tale est, ut ⁴⁹) *et* nulli prosit, et obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, ut obsit alteri, quamvis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum, *quod fit* sola mentiendi fallendialteri, ut obsit atteri, quantis non au immutattiam con-corporalem. Quartum, *quod fit* sola mentiendi fallendi-que libidine, quod mirum ⁵⁰) mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate de suaviloquio⁵¹). His omni-bus penitus evitatis atque reiectis, sequitur sextum genus, quod *et* nulli obest, et prodest alicui, veluti si quispiam according alicuius injuste *) tollendam. sciens ubi sit ⁵³). quod *et* nulli obest, et prodest alicui, veluti si quispiam pecuniam alicuius iniuste*) tollendam, sciens ubi sit⁵²), nescire se mentiatur *quocunque interrogante^{*}). Septi-mum⁵³), quod et nulli obest, et prodest alicui, veluti si nolit⁵⁴) hominem ad mortem quaesitum prodere, mentia-tur. Et infra ibidem: Octavum est genus mendacii, quod et nulli obest, et ad hoc prodest, ut ab immunditia cor-porali aliquem tueatur. Et infra c. 21.: §. 1. Non est igi-tur metiondum in doctrina nietatia: magnum⁵⁵) *enim⁴ porali aliquem tueatur. Et infra c. 21.: §. 1. Non est igi-tur mentiendum in doctrina pietatis; magnum ⁵⁵) *enim* scelus est, et ⁵⁶) primum genus detestabilis mendacii. Non est ⁵⁷) mentiendum secundo genere, quia nulli facienda est iniuria. Non est ⁵⁹) mentiendum tertio genere, quia nulli cum alterius iniuria consulendum est. Non est mentien-dum quarto genere, propter mendacii libidinem, quae per se ipsam vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere, quia nec ipsa veritas fine ⁵⁹) placendi homiaibus enuncianda est; quanto minus mendacium, quod per se ipsum, quia mendacium est, utique turpe est? Non est mentiendum sexto genere, neque enim recte *etiam* testimonii veritas sexto genere, neque enim recte *etiam* testimonii veritas pro cuiusquam ⁶⁰) temporali commodo ac salute corrumpitur; ad sempiternam vero salutem nullus ducendus est opi-tulante mendacio. Et infra: Neque septimo genere men-tiendum, non enim cuiusquam commoditas aut salus temtiendum, non enim cuiusquam commoditas aut salus tem-poralis perficiendae fidei praeferenda est, nec se quisquam 6) in recte factis nostris tam male moveri sentiat, ut fiat etiam animo deterior longeque a pietate remotior. Et in-fra: Nec octavo genere mentiendum est, quia et in bonis castitas animi pudicitiae ^b) corporis praefertur, et in malis "id⁴, quod ipsi facimus, eo, quod fieri sinimus, nobis da-mnabilius est. §. 2. In his autem ⁶¹) octo generibus tanto quisque minus percat, quum mentitur, quanto magis ⁱ) a primo recedit. Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod percatum non sit, putaverit, decimiet se insum turquod peccatum non sit, putaverit, decipiet se ipsum tur-piter, quum honestum se deceptorem arbitratur ⁶²) aliorum.

749

C. IX. Non licet alieui humilitatis causa mentiri. Item Augustinus de verbis Apostoli, sermone XXXI. al. XXIX. 63)

Quum humilitatis causa mentiris, si 64) non eras peccator ante, quam mentireris 63), mentiendo efficeris quod evita-veras. Veritas 66) in te non est, nisi te ita dixeris peccatorem, ut etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, ut quod es(7) dicas. Nam quomodo est humilitas, ubi regnat falsitas? C. X. De codem.

Item Gregorius⁶⁸) lib. XXII. Moralium, c. 2. Incaute (9) sunt k) humiles 70) qui se mendacio illaqueant.

C. XI. Non licet mentiri, ut arrogantia vitetur.

Item Augustinus super Ioannem, tractatu XLIII.

Non ita caveatur arrogantia, ut veritas relinquatur.

C. XII. Non omne mendacium acque peccatum est. Idem in Enchiridio, c. 18.1)⁷¹)

Mihi autem videtur ++) peccatum esse quidem omne mendacium, sed multum interesse, quo animo et quibus de rebus quisque mentiatur. Non enim sic peccat "ille", qui consulendi, quomodo ille, qui nocendi voluntate mentitur, nec⁷²) tantum⁷³) nocet qui viatorem mentiendo in adver-sum⁷⁴) iter mittit, quantum is, qui viam vitae mendacio fallente depravat.

C. XIII. Non est aliquo modo quilibet decipiendus.

Item Augustinus in libro de conflictu vitiorum atque virtutum, c. 19. 75)

Nec artificioso mendacio, nec simplici verbo oportet decipere quemquam, quia quomodolibet =) mentitur quis, 06cidit animam. .

C. XIV. Pro temporali vita alicuius perfectus mentiri non debet.

Item Augustinus in quinto Psalmo ad versic.: "Perdes omnes, qui loquuntur " 76).

Ne quis arbitretur perfectum et spiritalem hominem pro ista temporali vita, in '') cuius morte non occiditur sive sua sive alterius anima, debere mentiri, quoniam '') aliud est mentiri, aliud est verum occultare; siquidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere; ut si quis forte 'vel* ad istam visibilem mortem non vult '?) hominem prodere, an istany visibilem mortem non vult '') nominem protecte, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodat, neque mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius. Et infra: $\S.1$. Duo ⁶) sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non est magna culpa, sed tamen non sunt sine culpa; quum aut iocamur, aut ⁸), ut proximis prosimus, mentimur. Illud ⁸) primum fallit. Novit enim ille, cui dicitur, ioci ⁵³) causa esse dictum. Secundum autem ideo minus⁸⁶) est, quia retinet nonnullam benevolentiam. §. 2. Illud rero, quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est, tan-quam, verbi gratia, si cui gladius commendatur, et pro-mittat se redditurum, quum ille, qui commendatit⁸⁷) poposcerit; si forte gladium suum repetat furens, manifestum est, "tunc" non esse reddendum se), ne vel se occidat, vel alios 89), donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VIII. e) Injuste: Abest ab originali vox ista, pro p qua in fluobus Gratiani codicibus legitur: inste. f) Quocunque interrogante: Addita haec sunt

ex originali. g) Se quisquam: Apud B. Augustinum et Ivonem est: Nec si guisguam in recle factis nostris tam male movetur, ut fiat etiam animo deterior longeque a pietate remotior, propterea recte facta deserenda sunt. Sed ob glossam in

vers. recte factis non est mutatum. h) l'udicitiae: Apud eosdem habetur: pudicitia corporis, et in malis id, quod ipsi facimus, eo, quod fieri sini-mus, maius est. Sed eadem causa obstitit ne mutaretur. i) Quanto magis: In originali legitur: quanto emer-

git ad octavum, tanto ampliat, quanto devergit ad primum. Sed erat glussa in vers. Recedit.

C. X. k) Incaute sunt: Sic in plerisque manuscri-ptis. Vulgata lectio erat: incauti sunt homines. Integer autem B. Gregorii locus sic habet: Incaute sunt humiles qui le madacie illaqueant, dum arrogantiam vitant, imo mén-tiendo superbiunt, quia contra verilatem se erigunt, quam relingunnt.

C. XII. 1) Nonnulla in hoc capite sunt inducta, et alia

C. XII. 1) Nonnulla in noc capite sunt inducta, et al. emendata ex B. Augustino et Irone. C. XIII. m) Quomodolibet: In ipso libello legi-tur: guolibet artis modo mentiatur, os, guod mentitur, occi-dit animam. Sed Ivo cum Gratiano concordat.

= C. X. 69) Aug. al. Greg.: Ed. Arg. - 69) incauli: Edd. coll. 0. 70) homines: Edd. Ven. II. Lugdd. Par. = C. XII. 71) Ivo Decr. p. 12: c. 51. - $\frac{1}{7}$) non absurde ridelur: Edd. coll. 0. - 72) aug pero: orig. - Ivo. - 73) add.: ille: Ed. Bas. - 74) direrston: orig. - Ivo. = C. XIII. 75) (coll. tr. p. p. 3. t. 22: c. 26. Ivo Decr. p. 12: c. 44. = C. XIV. 76) Ans. I. 11: c. 79 (78). Ivo Pan. 1. 8. c. 130. Decr. p. 12: c. 46. - 77) morte cuius sun rel alterius occhilur anima: Edd. coll. 0. - 78) Sed quent.: eacd. - Ivo. -79) redi: Edd. coll. 0. - 80) add.: rero: eacd. pr. Arg. Nor. -81) aut proximo mentimur: Ivo Pan. - aut pro prox. medt.: Ivo Decr. - aut prozimo consulendo mentimur: Edd. coll. 0. - 82) add. autem: eacd. - 83) desid. in Edd. Arg. Bas. - 84) pernicionum: Edd. coll. 0. - Ivo. - 85) iocandi - fuisse: Edd. coll. 0. - 86) milius: orig. - Ed. Arg. - 87) commendarerti: Edd. coll. 0. -88) credentum; Edd. Bas. + 89) athum: Edd. coll. 0.

Quaest. II. C. VIII. 48) quiris: Edd. Arg. Ven. II. Lugd. I. — quis: Edd. rell. — +) non est in orig. et ap. Iv. — neque ap. Böhm. — 49) quad: Edd. Arg. Bas. — 50) merum: orig. — Ivo Deer. — 51) suari eloquio: Ivo Pan. — Edd. coll. o. — 52) scit: Edd. Arg. Bas. — 53) add.: genus mendacii est: Edd. coll. o. p. Arg. — 54) nolens: orig. — Ivo. — Edd. coll. o. — 56) quad: Ed. Arg. Bas. — 57) add.: igitur: Edd. coll. o. — 56) quad: Ed. Arg. Bas. — 57) add.: igitur: Edd. coll. o. — 56) add.: igitur: Ed. Bas. — 57) add.: igitur: Edd. coll. o. — 56) add.: igitur: Ed. Bas. — 57) add.: add. coll. o. — 58) numerical endormal endorma

duplex cor. quia ille, cui commendatus est gladius, quum promittebat. se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere. Et infra: §. 3. Manifestum ») est non esse culpandum aliquando verum tacere, falsum autem dicere non invenitur concessum *esse* perfectis ²⁰).

C. XV. Nostro peccato alterius saluti consulere non debemus.

Idem in libro contra mendacium, c. 17.91)

Faciat homo etiam pro temporali ⁹²) hominum salute quod potest. Quum autem ad hunc ⁹²) articulum ventum fuerit, ut tali saluti consulere nisi peccando non possit, iam se existimet nou habere quid faciat, quando id reliquum esse perspecerit, quod recte °) faciat ⁹⁴).

C. XVI. De codem.

Item Isidorus in Synonymis, c. 10.95)

Omne genus mendacii summopere fuge, nec casu, nec studio loquaris falsum, nec, ut praestes, mentiri studeas, nec qualibet fallacia vitam alicuius defendas. Cave mendacium in ⁵⁶) omnibus.

C. XVII. De eodem. [PALEA.]

Item Augustinus in lib. de mendacio, c. 6. P) 97)

"Si quis ad te confugiat^{9,8}), qui menducio tuo possit a morte liberari, non es mentiturus. Os⁹⁹) enim, quod mentitur, occidit animam. *Et infra*: §.1. Quum ergo mentiendo vita aeterna amittitur, nunquam pro cuiusquam vita temperali¹⁹⁰) mentiendum est."

C. XVIII. Non reputantur mendacia, quum en, quae non sunt, ioco dicuntur.

sunt, ioco dicuntur. Item Augustinun in libro quaest. Gen. c. 44. guaest. 145.¹⁰¹)

Quod autem¹⁰²) ait fratribus suis loseph: Nesciebatis, guia¹⁰³) augurio auguratur homo, gualis ego? de hoc augurio etiam mandavit eis dicendum per hominem *suum*, quid sibi velit, quaeri solet. An¹⁰⁴) quia non serio, sed¹⁰⁵) foco dictum est, ut exitus docuit, non est habendum mendacium? Mendacia enim a mendacibus serio aguntur, non foco. Quum autem quae non sunt tanquam¹⁰⁶) foco dicuntur, non deputantur¹⁰⁷) mendacia.

Gratian. Sed in vetere lestamento multa permittebantur, guorum exemplis hodie uti non licet. Unde Gregorian lib. XVIII. Moral., c. 3.:

When the guilten and Ar III, and way of Jit

C. XIX. Foterum exemplo mentiri non licet.

Bi quis per vetus testamentum vult suum tueri mendaelum, quis minus ille quibusdam fortasse nocuerit, dicat necesse est, reruma henarum raptum "et"1"") retributionem iniuriae, quae infirmis ille concessa sunt, sibi nocere non posse. Quae omnia cunctis liquet quanta animadversione veritas insequitur 1""), quae nobis ian significationis suae umbra postposita in vera carne declaratur.

C. XX. Obstetrices de pictate remuneratas de mendacio sunt punitac.

Idem codem lib. cap. 2. 110)

Si quaelibet culpa sequenti solet pia operatione purgari, et vivat asima mea ob gratiam tui. quanto magis hace facillime (1) abstergitur, quam mater decium dici, sed verum taceri voluit.

NOTATIONES C

C. XIV. n) Manifestum: Apud B. Augustinum hacc antecedunt: Ferum autem occultarit et Dominus, quam discipulis mondum idoneis dixit: Multa*) habeo vobis dicere, sed nunc non potestis portare illa; et apostolus Paulus, guum ait: Non **) potui loqui vobis, quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Unde manifestum est etc. boni operis pietas ipsa comitatur[†] Nonnulli vero de ¹¹²) obstetricum fallacia conantur asserere, hoc mendacii genus non esse peccatum, maxime quod illis mentientibus scriptum est ¹¹³): guia acdificarit illis Dominus domos ¹¹⁴). In qua magis recompensatione cognoscitur, quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quae eis in acterna potuit vita retribui, praemissa ¹¹³) culpa mendacii in terrenam ¹¹⁶) est recompensationem declinata.

Gratian. Abraham quoque loquens ad pueros suos ait ¹¹⁷): Sedete hic cum asino; ego et puer illuc usque pertransibimus, et, quum adoraverimus, revertemur ad vos; licet aliad se facturum deliberaret, tamen excusatur a mendacio. Unde Ambrosius in libro de Patriarchis¹¹⁸): Prophetavit Abraham¹¹⁹), quod ignorabat. Ipse solus disponebat redire immolato tilio. Sed Dominus per os eius locutus est quod parabat. Captiose autem loquebatur cum servulis, ne cognito negotio aut impediret¹²) aliquis, aut gemitu obstreperet aut fletu.

V. Pars. §. 1. Quandoque aliquid iubendo significamus velle fieri, quod tamen fieri nolumus, sed experimentum obedientiae quaerimus, sieut Abraham a Deo tentatus legitur¹³¹), quum iussus est immolare filium, quen Dominus nolebat ob eo occidi. Unde in codem libro idem Ambrosius¹³²): Non enim volebat Deus immolari a patre illium¹²³), nec impleri hoc munus volebat, qui ovem pro tilio immolandam obtulit, sed tentabat affectum patris, si Dei praecepta praeferret filio. Et infra: Non inicias, inquit, manum in puerum, neque facias el¹²⁴) quicquam. Et infra: Affectum tuum inquisivi, non factum exegi; tentavi mentem tuam, si etiam tilio dilectissimo non parceres propter me. Non aufero quod donavi lpse, nec heredem invideo, quem largitus sum non habenti.

C. XXI. Simulatio utilis est et in tempore assumenda. Item Hisronymus in epist. ad Galatas, c. 2.

Utilem simulationem et in tempore assumendam, Jehu regis Israël nos doceat exemplum, qui, quum non potuisset interficere sacerdotes Baal, nisi se finxisset¹²⁵) velle idolum colere, dixit¹²⁶): Congregete miki omnes sacerdotes Baal. "Si enim" rex Achas servivit Baal¹²⁷) in paucis, ego serviam ei¹²⁶) in multis. Et David¹²⁹), quando mutavit faciem suam coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit. Nec mirum quamvis iustos homines tamen aliqua simulare pro tempore ob suam et aliorum salutem, quum et ipso Dominus noster¹³⁰), non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumserit¹³¹), ut, condemnans in carne peccatum, nos in se faceret iustitiam Dei.

tiam Dei. Gratian. Ecce, ques mendecis sunt venialia, et quao damnabilia. §. 1. Sed quaeritur, quare dicat Augustinus, non ceso mentiandum pro temporali vita aliculus, quum Abraham descendens in Aegyptum regaverit Saram, ut sororem eius se cese mentiretur, dicens †): Novi, quod pulchra sis mulier, et quod, quum viderint te Aegyptii, dicturi sunt, uxor illius est, et interficient me, et te reaervabunt. Die ergo, obsecro te, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, et vivat anima mea ob gratiam tui. Sed Abraham non meadacium dici, sed verum taceri voluit.

CORRECTORUM.

C. XV. o) Recte: In originali legitur: non recte, sed non est emendatum propter casum.

C. XVII. p) Caput hoc abest a plerisque vetustis, et in duobus est cum nomine Paleae.

pr. Arg. - 107) deputentur: Edd. coll. 0. = C. XIX. 108) dicat retributionem: Edd. Bas. - 109) insequatur: ead. = C. XX. 110) Prior cap. pars leg. ap. IV. Decr. p. 18. C. 41. - 111) facile: orig. - IV0. - Edd. coll. 0. - 112) ex: Edd. Lugdd. II. III. desid. in rell. - 113) Exod. c. 1. V. 21. - 114) domum: Edd. Ven. I. Nor. - 115) admissa (al.: admixta): orig. - 116) terrena recompensatione: Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. - 117) Gen. c. 23. V. 5. - 118) I. 1. de Patr. c. 8. - 119) desid. in Ed. Arg. Bas. Nor. - 120) add.: eum: Edd. coll. 0. pr. Arg. Nor. Ven. I. - 122) eod. c. 8. - 123) add.: suum: Edd. coll. 0. pr. Arg. Nor. Ven. I. - 124) illi: Edd. coll. 0. = C. XXI. 125) fanzi: missa Voce: nisi: Kdd. Bas. Lugdd. II. III. - 126) direns: Edd. coll. 0. - c. 4 Reg. Lugdd. II. III. - 129) 1 Reg. c. 21. - 130) add.: lesus Christins: Kdd. Bas. Lugdd. II. III. - 131) assensit: Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. - 17) Gen. c. 12. V. 11. sqq.

Quasest. II. C. XIV. 6) Ioan. c. 16. v. 12. — 60) 4 Cor. c. 3. v. 1. — 90) sanctic: Edd. coll. o. — 1vo. = C. XV. 91) 1vo Pan. L. 8. c. 125. Decr. p. 12. v. 48. — 92) cita temp. cel sal.: Ed. Bas. vita temp. et sal.: Ed. Arg. . 93) ad has constant et al.: Ed. Bas. vita temp. et sal.: Ed. Arg. . 93) ad has constant et al.: Ed. Bas. vita temp. et sal.: Ed. Arg. . 93) ad has constant et al.: Ed. Bas. vita temp. et sal.: Ed. Arg. . 93) ad has constant et al.: Ed. Coll. o. — 1vo Pan. — 1a Ed. Hom. textu leg.: non recto, sed mutatum est simul cum ipsa batatione in indice entatorum, quod editores posteriores omnes fugit. — 94) factet: Edd. coll. o. pr. Lugdd. 11. 111. = C. XVI. 95) L. 2. c. 10. — 1vo Pan. L. 8. c. 126. Decr. p. 13. c. 49. = 960 cum: Ed Bas. = C. XVI. 97) 1psa Augustini verba non proferuntur. — 68) confugerit, qui de: Edd. coll. o. . 99) 0mma — qui: Edd. Arg. Bas. ef. Sap. c. 1. v. 11. — 1000 desid. in Ed. Arg. = C. XVII. 101) Ivo Pan. I. 8. c. 139. Decr. p. 19. c. 43. — 102) desid. ap. Iv. Decr. et in Edd. coll. o. pr. Lugdd. Par. — 103) quan non est in augurio haso, qualis ego: Edd. coll. o. — cf. tenuos. c. 44. v. 15. — 104) eff. coll. e. pr. Lugdd. Par. — 106) add.: sint: Edd. coll. o.

Unde idem Augustinus ait in quaestion. Genee. quaest. 26. 1) 13 2):

C. XXII. Quomodo Abraham excusetur a mendacio, qui Saram sororem suam esse dixit.

Quaeritur, cur Patriarcha mentiri voluit, ut diceret Saram sororem suam, et non potius Deo commisit, qui, si vellet, eius pudicitiam apud l'haraonem servare posset. Ned veritatem voluit celari, non mendacium dici. Soror enim dicitur, quia filia fratris erat. Et in hoc ostenditur, quod nemo debet tentare Deum suum, dum habet quod ratio-nabili consilio faciat. Fecit quod potuit: quod non potuit Deo commisit, in quem speravit, nec sum fides aut spes fefellit. Si autem interrogatus illam "feminam" indicasset 133) uxorem, duas res tuendas committeret Deo, et vitam suam, et uxoris pudicitiam.

Gratian. Item opponitur, guod Iscob¹³⁴) mentiendo et sihi profuit, et alii nocuit, mee tamen reprehenditur, sed com-mendatur. Sed Iacob dicendo se esse Esau primogenitum, non ost mentitus. Non enim dixit, se esse primogenitum nascendo, sed ius primogeniturae, illo vendente, rite adeundo. Sie et Christus Ioannem dixit¹³⁵) esse Heliam, non persona, sed initations virtutis. Eral ergs Jacob Esau, non nascendo, ul diximus, sed emtione primogeniturae, de non primogenilo in primogenitum transcundo, sicut et ipse Esau primogenita renfendo de primogenito non primogenita fieri meruit. Sic et Iudaei, guum essent fili Abrahae carne, quia non fuerunt filis eius imitatione, non deputantur inter filios Abrahae, sed dicuntur filii diaboli, cuius filii sunt, non mascando, sed imi-tando. Unde a Domino audire meruerunt 136): Si tilii Abrahae estis, opera Abrahae facite; nunc autem quaeritis me interficere, hominem, qui veritatem locutus sum voble. Hoc Abraham non fecit. Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri facere vultis. §. 1. Econtra gentiles, guum secundum originem carnis ab Abraham essent alieni, tamen imitatione fidei et institine successerunt in filios Abrahae. Unde ab Apostolo 137) dicitur eisdem : Si autem Christi, ergo Abrahae senten estis. Hinc idem Apostolus scribens Romanis ait 138): O tu Iudaee, si circumcidaris, nec legem observes, circumcisio tua praeputium facta est, quonodo et praeputium, si iustitias legis custodiat, in circumcisionem reputatur. Prae-fertur ergo, ut ex praemissis colligitur, imitatio operis origini fertur ergo, ut ex praemissis colligitur, imitatio operis origini carnis. Veraciter ergo, non mendaciter, lacob se dixit Esau osse; nec mentiendu, sed verum dicendo sibi profuit, alteri vero non nocuit, quia benedictionem sibi debitam accepit, non alienum surripuit. §. 2. Episcopus vero iste, de quo egitur, etsi fal-sum iuravit, tamen quia, ut supra dictum est, ream ¹³⁹) lin-guam non facit nisi rea mens, nequaquam reus periurit ha-betur. Probatur hoc etiam exemplo Saulis, qui, quum esset pugnaturus contra Philistacos, iurarit se interfecturum qui cunoue ante solis occanum comederet. Ionathas ¹⁴⁰) autem cunque ante solis occasum comederet. Ionathas 140) autem cunque ante solis occasum comederel. Ionalias 1.00 autem filius eius non audito regis iuramento, quum pugnando ma-gram hostium stragem dedisset, et salutem fecisset in Israël, fame laborans vidit favum mellis, quem regis virga, quam gestabat in manibus, accepit et comedit, statimque oculi, quos fere fames clauseret, aperti sunt, et facies eius eshilarata est. Quo competto Baul voluit sum dare noci; sod precibus et pia populi supplications placetus mortis revocavit sententiam, ne interficeretur ille, per quem salus data erat in Israël, et quo pugnante de manibus hostium populus ille liberatus fuerat. Ecco Saul falsum iuravit, quia quod iuroiurando so In mulis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta de-

NOTATIONES

C. XXII. q) In guaestione ipsa 26. non sunt amnia verba huius capituli: sed confectum est etiam ex lib. 22.

verba huius capituli: sed confectum est etiam ex lib. 22.
contra Faustum, et contra Secundinum, et ex aliis locis.
Quaest. IV. C. II. a) Custodire: Addita est vox
lsta ex originali, et concilio Toletano, in quo refertur.
C. III. b) Video: Haec sunt verba B. Augustini in
eo sermone. Antecedentia autem videntur summa quaedam, nec sunt apud Ivonem aut in Panormia.
C. V. c) Secundo: Etiam B. Braulius in vita Isi-

Quaest. II. C. XXII. 132) Verba Augustini în hoc capite hinc inde sunt mutata. Similia leguntur în l. 22. contra Faustum c. 33. et 34. — 133) iudicarei : Edd. Arg. Bas. — indicarei : Edd. rell. == 134) Genes. c. 22. — 135) Matth. c. 11. — 136) Ioan. c. 8. v. 38. — 137) Gal. c. 3. V. 29. — 138) Rom. c. 9. v. 25. 36. — 1389) su-pra ead. c. 3. — 140) i Reg. c. 21. Quaest. IV. C. I. 1) hab. A. 653. — Ivo Pan. I. 8. c. 90. Decr. 9. 12. c. 9. — 2) alligula: Coll. Hisp. — Ivo. — Edd. Lagdd. II. 111. — 8) gerere: Edd. coll. o. — 4) sanctissimae: Ivo Pan. == C. II. 5) cf. conc. Tol. VIII. ib. — Ivo Pan. I. 8. c. 91. Decr. p. 12.

facturum decrevit precibus populi revocatus non fecit. Nee tamen periurii reus arguitur, quia, quantum in ipso fuit, quod iuravit implevit, dum sententiam mortis in filium dedic. quam non carnali affectu, sed populi supplications revocavit.

754

QUAESTIO III. GRATIANUS.

Quum ergo, ut ratione et exemplo monstratum est, episcopus reus periurii non essel, consueta obedientia ab archidiacono sibi denegari non debuit, guum, etiamsi criminosum illum essa constarct, ante diffinitiram tamen sententiam, ut supra mon-stratum est, nulli clericorum suorum ab eo liceret discedere. Constat ergo illicitum esse quod archidiaconus iuramento firmavit. Unde merito quaeritur, an debeat tervari, vel non?

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

1. Pars. Quod autem illicita iuramenta servari non de-beant, in Toletano Concilio VIII. cap. 2. legitur, in guo sic statutum est 1):

C. I. Melius est vola stultae promissionis non implerc quam crimen committere.

Si publicis sacramentorum gestis (quod Deus avertat) a quibuslibet illicita vel non bona exstitisset conditio alle-gata²), quae aut iugulare animam patris, aut agere³) compelleret stuprum sacratissimae⁴) virginis, numquid non tolerabilius esset stultae promissionis vota reiicere, quam per inutilium promissorum custodiam exhorrendam criminum implere mensuram !

C. II. Aliquando non expedit promissum servare sacramentum

Item Ambrosius de officiis, lib. I. cap. 50. 5)

Est etiam contra officium nonnunquam solvere promissum, Ess exam contra onicium nonnunquam solvere promissum, sacramentum *custodire**), ut Herodes, qui iuravit, quon-iam quicquid petitum °) esset daret filiae Herodiadis, *et* necem Ioannis praestifit, ne promissum negaret. Gratian. Item in sermone S. Augustini Episcopi de decollatione S. Ioannis Raptistae, qui sie incipit: "Quum sanctum evangelium legeretur"?):

C. III. Pietas fuit, guod David Nabal, sicut invarerat, nun occiderit.

Quod David iuramentum per sanguinis effusionem non im-plevit, maior pietas fuit. Video b) David pium hominem et sanctum in temerariam iurationem cecidisse, et maluisse non facere quod iuraverat, quam iurationem suam fuso hominis sanguine implere .).

C. IV. De eodem. Idem ibidem ?).

Iuravit David temere, sed non implevit iurationem maiori pietate. Et infra: §. 1. Ecce S. David non ¹⁰) quidem ira-tus sanguinem hominis fudit: sed eum falsum iurasse negare quis poterit¹¹)? De duobus peccatis elegit minus¹²); sed minus fuit illud in comparatione maioris¹³). Nam, per se ipsum appensum, magnum malum est falsa¹⁴) iuratio¹⁵).

CORRECTORUM.

dori memorat duos Synonymorum libros. Et in Synonymis, quae nuper cum aliis Isidori operibus sunt Parisiis impressa, facile locum haberet divisio in dues libros. Nam ex posteriore parte videtur sumtus libellus de norma vi-vendi, qui in codem Parisino codice habetur. Alter autem vonui, qui in couem rarisino cource nabetur. Alter altem libellus de contentu mundi, qui et ibidem, et antea Ant-verpiae, et olim Venetiis sub hoc titulo: Isidorns de ho-mine et ratione defiente, et de homine et ratione consolante, impressus est, videtur epitome quaedam Synonymorum.

c. 10. Petr. Lomb. Sont. 1. 3. dist. 39. - 6) petitus: Ivo Decr. - petitura: Pan. - Edd. coll. o. - cf. Matth. c. 14. = C. III. 7) ivo Pau. 1. 8. c. 92. Decr. p. 12. c. 11. Petr. Lomb. ib. - 8) adimpters: Edd. coll. o. = C. IV. 9) ivo Decr. , Petr. Lomb. ib. - Pau. ih. c. 93. - 10) turanento quidem adstrictus: Ivo Pan. - Edd. coll. o. - 11) point: Ed. Arg. - 12) minimum: ivo. - Edd. coll. o. - 13) prioris: Ivo Pan. - Edd. coll. o. - 14) futurate: ened. pr. Arg. Bas. - 15) turare: Ivo. - Edd. coll. o. = C. V. 16) ivo Decr. p. 13. c. 12. - cf. cone. Tolet. VIII. c. 3. et Tribur. c. 31.

cretum. Quod incaute vovisti ne 17) facias. Impia "enim" | est promissio, quae scelere adimpletur.

C. VI. Non est observandum iuramentum, quo malum incaute promittitur.

Item Beda in homil. XLIV. in natali decollationis S. Ioannis 18).

Si aliquid forte nos incantius iurasse 19) contigerit, quod SI anquia forte nos incantius iurasse ¹⁹) contigerit, quod observatum peiorem vergat in exitum, libere illud consilio salubriore mutandum noverimus, ac magis instante neces-sitate peierandum nobis, quam pro vitando periurio in aliud crimen gravius esse divertendum. Denique iuravit David ²⁰) per Dominum ²¹) occidere Nabal virum stultum et impium, atque omnia, quae ad illum ²²) pertinerent, demoliri. Sed ad primam intercessionem Abigail feminae prudentis mox remisit minas. revocavit ensem in vacinam prudentis mox remisit minas, revocavit ensem in vaginam, , neque aliquid culpae se tali²³) periurio contraxisse doluit.

C. VII. De duobus malis minus eligi oportet. Idem ibidem 24).

Non solum in 25) iurando, sed in omni 26), quod agimus, haec est moderatio solcriius 27) observanda, ut, si in talem forte lapsum versuti hostis inciderimus insidiis, ex quo sine aliquo peccati contagio surgere non possimus 28), illum potius evadendi aditum petamus, in quo minus periculi nos perpessuros esse cernimus.

C. VIII. Tolerabilius est iuramentum non implere, quam quod turps est facere.

Item Ambrosius de officiis lib. III., c. 12.29)

Unusquisque simplicem sermonem 30) proferat; vas suum in sanctificatione possideat, nec fratrem suum circumscriptione verborum inducat; nihil promittat inhonestum, aut, si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quam si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quam facere quod turpe sit. Saepe^{3,1}) plerique constringunt se ipsos iurisiurandi sacramento, et quum ipsi cognoverint promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt quod spoponderunt, sicut de Herode supra scripsi-mus, qui^{3,2}) saltatrici praemium^{3,3}) turpiter promisit, cru-deliter solvit. Turpe^{3,4}), quod regnum pro saltatione pro-mittitur; crudele^{3,5}), quod mors Prophetae pro iurisiurandi religione donatur^{3,6}). Quanto tolerabilius tali fuisset per-iurium sacramento †)? Si tamen periurium possit dici quod ebrius inter vina iuraverat, quod eviratus⁴) inter saltan-tium choros promiserat. Infertur disco Prophetae caput, et hoc aestimatum est fidei esse. quod aunentiae^{3,7}) fuit. Et hoc aestimatum est fidei esse, quod amentiae 37) fuit. Et post pouca de lephte³⁰) disserens: §. 1. Miserabilis, inquit, necessitas, quae solvitur parricidio. Melius est non vovere, quam ³⁹) vovere id, quod sibi is, cui promittitur, nolit exsolvi. *Et post paululum*: §. 2. Non ⁴⁰) semper igitur pro-missa solvenda⁴¹) omnia sunt. Denique ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam, sicut scriptura indicat.

NOTATIONES

C. VIII. d) Eviratus: Emendatum est ex B. Am-

brosio et Ivone*) Antea enim legebatur: et iuratus. C. IX. e) Initium huius capituli emendatum est ex editionibus conciliorum Coloniensibus, et codice Lucensi regio. In vetustioribus autem editionibus, et duobus codicibus Vaticanis, duobusque monasterii Dominicani post versic. Innectenda, quod in ipso concilio antecedit huic ca-pitulo, sequitur continenter: Etenim immutabilis deitatis licet dicta sint firmissima, crebro tamen etc. intermediis omissis.

C. IX. Incommutabilis Deus quandoque sua mutat statuta.

Item ex Concilio Toletano VIII. c. 2. () 42) Incommutabilis⁴³) eademque⁴⁴) semper exsistens Dei⁴³) natura ⁴parcens^{+ 44}) sua saepe in sacris literis legitur munatura "parcens" "") sua saepe in sacris ineris regiur inu-tasse promissa, et pro misericordia temperasse sententiam. Unde quamlibet⁴⁷) sit impassibilis atque immutabilis⁴⁸), "eiusdemque⁴⁹) deitatis licet sint dicta tirmissima", crebro tamen eius et iuramenta leguntur, et poenitentia, quae sa-cris exstant ⁵⁰) mysteriis adoperta. Iurare namque Dei est a se ipso nullatenus ordinata convellere: poenitere vero eadem ordinata, quum voluerit, immutare. Sic per Hie-remiam⁵¹) dicit: Repeate loquar adversum gentem, et ad-versum regnum, ut eradicem et destruam et disperdam⁵²) Si poenitentiam egerit gens illa super 51) malo suo, illud. *quod locutus sum adversus eam*, agam et ⁵⁴) ego poenilen-tiam super ⁵⁵) malo, quod cogitavi, ut facerem et ⁵⁶).

C. X. Sapientis est revocare quod male loquitur.

Item Augustinus 57).

Magnae sapientiae est revocare hominem quod male locutus est.

C. XI. Qua poena foriatur qui illicitum iuramentum facit.

Item ex Concilio Ilerdensi, c. 8. 58). Qui sacramento se obligaverit, ut litigans cum quolibet ad pacem nullo modo redeat, pro periurio uno anno a ⁵⁹) communione corporis et sanguinis Domini segregatus, rea-tum suum eleemosynis, fletibus et quantis potuerit ieiuniis absolvat. Ad caritatem vero, quae ⁶⁰) operit multitudinem peccatorum, celeriter venire festinet.

C. XII. Non omnia promissa solvenda sunt.

Item Ambrosius 16. III. Officierum, c. 12. 61) Non⁶²) semper promissa omnia solvenda sunt. Denique ipse Dominus frequenter suam⁶³) mutat sententiam, sicut scriptura indicat.

C. XIII. De codem.

Item Isidorus Sententiarum lib. II., c. 31. 64)

Non est observandum ⁶⁵) iuramentum ⁶⁶), quo malum in-caute promittitur, veluti ai quispiam adulterae perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentum, quam permanere in stupri flagitio.

C. XIV Male inrant possilentiam agat.

Item ex Concilio Toletano, c. 2. 1) 67)

Necesse est, ut male iurans dignam poenitentiam agat, eo quod nomen Domini contra praeceptum illius sumsit in vanum, quia in Exodo scriptum est: Nec enim insontem ha-bebit Dominus eum, qui assumserit 66) nomen Domini 69) Dei sui⁷⁰) frustra.

CORRECTORUM.

C. XIV. f) Verba propria huius et sequentis capitis nou sunt in can. 2. conc. Toletani VIII., ex quo tamen ci-tant Rabanus in lib. poenit. c. 21., et Burchardus lib. 12. c. 29. Coniuncte enim hoc affert cum iis, quae in secundo illo canone leguntur. Idem vero Burchardus c. 7. citat ex Toletano c. 9. Ivo autem absolute ex Toletano. Suntque apud ipsos hace duo capita coniuncta, quemadmodum et in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus, sine voce ista: Item.

Q a a e st. IV. C. V. 17) non: orig. – Ivo. Edd. Arg. Bas. = C. VI. 18) Ivo Pan. I. 8. c. 93. Decr. p. 12. c. 13. – cf. infra c. 16. 19) furcare: Edd. coll. o. - 20) 1 Reg. c. 25. – 21) Decm. Edd coll. o. - 23) enum pertinebant: ened. – 23) pro tall: ened. = C. VII. 24) Ivo Pan. I. 8. c. 95. Decr. ib. - 25) desid. in Edd. Arg. Bas. - 26) onue: Ivo Pan. - Edd. coll. o. p. Lugdd. II. III. + 37) solicitius: Kdd. coll. o. - 28) possumus: ened. - 19) itor Pan. = C. VII. 29) Ivo Pan. J. 8. c. 95. Decr. ib. - 25) desid. in Edd. Arg. Bas. - 26) onue: Ivo Pan. - Edd. coll. o. p. Lugdd. II. III. + 37) solicitius: Kdd. coll. o. - 28) possumus: ened. - 100 Pan. = C. VII. 29) Ivo Decr. p. 12. c. 17. - cf. conc. Tolet. VIII. c. 2. - 30) add.: sum: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. - 31) Ivo Pan. I. 8. c. 101. - 33) Mattl. c. 14. - 33) add.: quod: Edd. coll. o. - 34) add.: est: ened. - 36) datur: ened. - Ivo Pan. - $\frac{1}{1}$ homitsidio: Ivo Decr. - 9) Net tamen ita in ommibus Ambrosii codd. legitur; testantur enim opp. Ambros. Edd. Maarini in quinusam legi: tratus. - 37) amicittae: Ivo. - Edd. coll. o. - 63) dosid. in Edd. Arg. Bas. - (0) C. (1. - 39) quam roc.: ab-Bas. = C. IX. 42) hab. A. 653. - 43) Incomm. idem semperque exs. Detts Deique summa natura: Edd. Arg. Bas. - fincomm. Detts idemaque semper ex., Deique (Dominique: Ed. Ven. L, denique: Ed.

C. XV. [Item] Et in Levitico 71).

757

Non peterabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, ego Dominus. Malum tamen 72), quod facturum se sacramento devoverit 73), omnino non faciat, quia stulta vota frangenda sunt.

C. XVI. Iuramentum, quo malum incaute prowittitur, non est servandum.

Item ex Decreto Soteris Papae, c. 3. 6) 74)

Si aliquid forte incautius nos iurasse contigerit, quod observatum peiorem vergat in exitum, illud consilio salubriore mutandum noverimus, et magis instante necessitate peiesandum⁷⁵) nobis, quam pro facto ^b) iuramento in aliud crimen maius esse divertendum.

C. XVII. Temeritas emendetur, quum incaula diffinitio solvitur.

Item ex Concilio Eliberitano, c. 1. i) ⁷⁶) Diffinitio incauta laudabiliter solvenda est, nec est prae-

varicatio, sed temeritatis emendatio.

C. XVIII. Illicitum furamentum non est servandum.

Ilem ??).

Actione quarta septimae synodi[±]) Ioannes apocrisarius orientalium sedium dixit: Significat sermo patris nostri Sophronii, quod melius sit iurantem peierare⁷⁸), quam servare sacramentum in fractione sacrarum imaginum. Hoc autem dicimus, quia sacramento quidam se excusant. Tarasius patriarcha dixit: Quia pater¹) Sophronius noverat bonitatem Dei, propterea transgredi voluit impium iuramentum. *Item peulo post:* §. 1. Tarasius patriarcha dixit: Herodes servavit iuramentum, et periit: Petrua vero negavit cum iuramento, et conversus flevit, et salvatus est⁷⁹). Omne enim peccatum bonus Deus indulgef, si quis ex toto corde poeniteat. Sancta synodus dixit: Sic 'nos' docet⁸⁰) sancta scriptura. Item Lecontius⁹¹) episcopus Phoceae⁹²) dixit: Scriptum est⁸³): *Iuramentum mendax me diligatis*. Qua de causa iuramentum nostrum mendax dissolvatur, quasi nullam virtutem habens.

C. XIX. Non observentur iuramenta, quae sunt contra dicina mandata.

Itom Isidorus=) #4).

Si quis praeventus fuerit, ut definiat agere aliquid eorum, quae non placent Deo, poenitentiam agat, et quod contra mandatum Domini statutum est in irritum revocetur. Item Hieronymus in libro \dagger) de natura rerum: §.1. Tribus siquidem modis iuramenta contracta solvenda sunt. Primo, quum quis male iurat. Secundo, quum quis incaute iurat, non putans hoc esse peccatum. Tertio, si pueri vel puellae in domo parentum se iuramento constrinxerint, patribus post. quam audierint. contradicentibus.

post, quam audierint, contradicentibus. II. Pars. Gratian. Ecce, qued iuramenta illicita leudabiliter solountur, damnabiliter servantur. Qued tune intel-

NOTATIONES CO

C. XVI. g) Ita etiam ceteri collectores. Sed supra ead., c. Si aliquid, iisdem verbis affertur ex Beda, apud quem habetur, ut ibi est indicatum.

h) Profacto: Apud Ivonem et in Panormia legitur: pro vitando periurio, ut sup. ead. c. 6.*). In Polycarpo autem: profecto in alind. Anselmus habet quemadmodum Gratianus.

C. XVII. 'i) Ivo citat ut Gratianus. Burchardus autem ex concilio Ilibernensi, et sic est in manuscripta collectione canonum incerti auctoris.

C. XVIII. k) Actione quarta septimae synodi: Hacc verba in uno vetusto Gratiani codice sunt titulus (quemadmodum et apud Ivonem), initium vero capitis

Quaest. IV. C. XV. 71) Levit. c. 19. v. 12. – 72) enim: Edd. Bas. Lugd. I. – 73) devorerat: Edd. coll. o. = C. XVI. 74) cf. supra c. 6. – Reg. 1. 2. c. 323. Burch. 1. 12. c. 75. Polyc. 1. 6. t. 11. – 75) perimrandum: Edd. coll. o. pr. Lugdd. – Reg. Ivo. – \Rightarrow) perfecto: Reg. Burch. = C. XVII. 76) Legitur in 1. 34. collectionis canonum Hibernensium, quam in tomo 1. spiollegii edidit D'Acherius. – Burch. 1. 12. c. 25. Ivo Decr. p. 12. c. 60. = C. XVII. 77) hab. A. 787. – Ivo Pau. 1. 8. c. 98–100. Decr. p. 12. c. 15. Petr. Lomb. 1. 3. dist. 39. – 78) perimrare: Ivo. – Edd. coll. o. pr. Lagdd. – 79) fuit: Edd. Arg. Bas. – 80) doceat: Ed. Bas. – 81) Leontinus: Edd. Lugdd. – 82) Phocae: Ed. Par. – Phoceas: Edd. rell. cum Iv. – 83) Zachar. c. 8. v. 17. = C. XIX. 84) Prior

Igendum est, quando iuramenium illicitum deseritur, ut ad bonum redeatur. §. 1. Ceterum si proyterea deseritur, ut in aliud malum transeatur, illicitum sacramentum damnabiliter servatur, sed damnabilius contemnitur.

Unde Augustinus de bono coniugali, c. 4.85):

C. XX. Non est appellanda fides, quas ad peccatum faciendum adhibetur.

Si⁸⁶) ad peccatum faciendum fides adhibetur⁸⁷), mirum, si fides appellanda est⁸⁴). Veruntamen, qualiscunque sit, si et contra ipsam fit, peius fit⁸⁹), nisi quum propterea deseritur, ut ad veram fidem legitimamque redeatur, id est ut peccatum emendetur voluntatis pravitate correcta, tanquam si quis, quum hominem solus exspoliare non possit⁹⁰), inveniat socium iniquitatis, et cum eo paciscatur, ut simul id faciant, spoliumque partiantur, quo facinore commisso totum solus auferat. Dolet quidem ille, et fidem sibi non esse servatam conqueritur; verum in ipsa sua querela cogitare debet, potius in bona vita ipsi humanae societati fidem fuisse servandam⁹¹), ne praeda iniqua ex homine fieret, si sentit, quam inique sibi in peccati societate servata non fuerit. Ille quippe utrobique perfidus profecto sceleratior iudicandus est.

C, XXI. Si propterea fides non servatur, ut ad bonum redeatur, non ideo violari dicitur. ldem ibidem 9³).

Mulier, si fide coniugali violata fidem servet adultero, utique mala est; sed ⁹³) si nec adultero, peior *est*. Porro si eam flagitii poeniteat, et ad castitatem rediens coniugalem pacta ac placita adulterina rescindat, miror, si eam fidei violatricem vel ipse adulter putabit. Gratian. Ex his itaque apparet, qued si quisquam, ut distimus, illicitum iuramentum non servaverit, ut in aliud

Gratian. Ex his itaquo apparet, quod si quisquam, ut distimus, illicitum iuramentum non servaverit, ut in aliud malum permiciosum declinet, tanto gravius doinquit, quanto damnabilius accumulantur peccata peccatis. Si autem propterea deseritur, ut ad bonum redeatur, mihil culpae pro tali perturio contrahitur; potius deflendum est, si in aliquo illius iuramenti occasione nos deliquisse contigerit. Unde Augustinus scribit Severo Milecitano Episcopo, consulenti de quodam Hubaldo, qui a consanguineis culusdam pellicis coactus fuerat iurare, se illam ducturum in coniugem, nec matri suae vel fratribus ulterius necessaria subministraturum. Reseribit ergo B. Augustinus, ut diximus, Severo Milevitano Episcopo, ita dicens ⁹⁴):

C. XXII. De guodam Ilubaldo, qui iuravit se non ministraturum necessaria matri et fratribus.

Inter cetera, ut rogaveras, a patre nostro Ambrosio quaesivi, quid tibi, carissime ⁹⁵), agendum sit de Hubaldo parochiano tuo, qui captus et timore necis impulsus ⁹⁶) suae concubinae iuramento firmavit ipsam in coniugem suscipere, propriamque matrem cum fratribus de domo expellere, uihilque eis alimoniae unquam impendere. Quia vere quam prius concubinam ⁹⁷) habuerat non est peccatum in

CORRECTORUM.

est: Ioannes elc. et versio haec non est Anastasii bibliothecarii.

1) Quia Pater: Aliter habet locus ille synodi. Ibi enim ex Limonario, seu horto spiritali, cuius auctor est Sophronius, refertur consilium abbatis Theodori Aeliotae datum incluso, ut iuramentum diabolo praestitum de non adoranda imagine Virginis Mariae, lesum infantem gestantis, nullo modo servaret.

C. XIX. m) in libro de institutis monachorum B. Basilii, Rufino interprete, haec leguntur: Si quis praeventus fuerit, ut diffiniat agere aliquid corum, quae non placent Dee. In responsione vero subiicitur: poenitentium debet agere, et postea: oportet irrita revocare quaecunque ex praesumtione contra mandatum Dei statuuntur.

pars capitis est ap. Basilium in regulis brevioribus interr. 184.; altera in poeu. Rom. edito ab Aut. Augustino 1. 2. c. 15. — Coll. tr. p. p. 2. 1, 14. c. 16. — +) Hieronymi de natura verum nultus liber exstat. = C. XX. 85) Ivo Pan. 1. 8. c. 96. Decr. p. 12. c. 14. — 86) Quum vero ad pecc. admittendum: orig. — 87) adhibeatur: Edd. Arg. Bas. – exhibeatur: Edd. rell. — 85) appellatur: 1 vo. — appelletur: Edd. coll. o. — 89) est: eaed. — 90) posset: Edd. Arg. Bas. — 91) observanian: eaed. == C. XXI. 92) Ivo Pan. 1. 8. c. 97. Decr. ib. — 93) desid. in Edd. Arg. Bas. == C. XXII. 94) Nihil hunc canonom cum Augustino commune habere censenus. — 93) desid. in Edd. Arg. Bas. — 96) compulsus: eaed. — 97) desid. in Edd. coll. e. pr. Bas. Lugdd. II. III. coniugem suscipere, matrimonium sit in Deo firmum et stabile. §. 1. Porro iuramentum non ob hoc fuisse institutum invenitur, ut esset vinculum iniquitatis, vel matricidii, vel fratricidii, seu cuiuscunque criminis. Nec credo sacra mentum ad hoc debere tiers, ut iniusta iuratio suorum bonorum sit iniuste iurantibus exspoliatio, et accipienti 98) aeterna damnatio. l'eriurii namque percutitur poena, et velut homicida in extremo examine a iusto iudice degrandinabitur, per quem sacrosanctum evangelium ad iniustum dinabitur, per quem sacrosanctum evangenum au inastan-et illicitum, et Deo minime amabile, quasi testimonium justae et humanae petitionis adducitur. §. 2. Foveat itaque Hubaldus matrem et fratres, et lugeat, si coactione et ti-more iuramenti aliquid defuit matri. Qui vero eum iurare coëgerunt quod non debuit, reatu periurii impliciti tenean-tur. Iniuria quippe iniuste irrogata eius est infamia, qui facit. Nec enim ullo modo ad opprobrium coactae voluntatis trahitur quod illicita conditio necessitatis extorsit.

III. Pars. Gratian. Sed guum his omnibus illicita inramenta non sercanda probentur, opponitur, quod Iosue ⁹⁹) Gabaonitas contra praeceptum Domini non deleverit, quia seniores Israël iuramento cum eis pacem firmaverant. Sed nolandum est, quod seniores Israel, etsi scirent a Domino esse imperatum, ut delerent gentes terrae promissionis, decepti tamen a Gabaonitis nesciebant cos esse incolas terras sibi promissae. Venerunt enim (ut historia refert) attritis calceau tis, et cum aridis panibus, dicentes: Viri pacifici, venimus de terra longingua, calceamenta sunt attrila in pedibus no-stris; panis defecit in sitarciis nostris; audicimus Dominum esse vobiscum, et renimus componere pacem. Quod verbum placuit senioribus Israël, et fecerunt pacem cum els. Post diem vero tertium, quum filii Israël appropingnarent Gabao-nitis, occurrerunt els, quibus iuracerant seniores Israël. Illi autem videntes se esse deceptos, voluerunt delere cos, sod pepercit eis Iosne propler iuramentum seniorum Israël. Unde Ambrusius in lib. Officiorum III., c. 10.:

C. XXIII. Quaedam, licet a Deo prohibeantur, tamen iuramento firmata non sunt evitanda 100).

Innocens¹⁰¹) credit omni verbo. Non¹⁰²) vituperanda faci-litas, sed laudanda bonitas. Hoc est innocentem esse, ignorare quod noceat, et, si circumscribitur ab aliquo, de omnibus tamen *bene* iudicat qui fidem esse in omnibus arbitratur. Hac igitur mentis suae devotione 103) inclinatus losue 104), ut crederet Gabaonitis, testamentum 105) dispo-suit 106), pacem dedit, confirmavit societatem. Sed ubi in terras corum ventum est, deprehensa fraude, quod, quum essent finitimi, advenas se ¹⁰⁷) esse simulaverant, circum-scriptum se populus patrum indignari coepit. losue ¹⁰⁸) tamen pacem, quam dederat, revocandam non censuit, quia firmata erat sacramenti religione, ne, dum alienam.perfi-diam redargueret, suam fidem solveret. Mulctavit¹⁰⁹) ta-men eos vilioris obsequio ministerii. Clementior¹¹⁰) sententia, sed diuturnior.

Gratian. Illicitum ergo iuramentum, quod servari pro hibetur, intelligendum est, quod scitur esse illicitum, dum iu-ratur. Si autom nescitur illicitum esse, ipsa ignorantia en cusat, si putetur licitum esse, non ex ignorantia iuris, sed Aliud enim est, si alicuius copula credatur esse licita, facti. quia nescitur esse consanguinea, vel quia creditur esse vidua; alind, si ideo putatur licita, quia consanguineorum coniun-ctio cel relictarum coputa nullo iure credatur esse prohibita. Ilic enim est ignorantia iuris, quae neminem excusat, nisi cui permittitur ius ignorare; ibi vero ignorantia facti, qua quisque vere excusatur. Seniores autem Israël non ignorabant gentes terrae promissionis ex praecepto Domini esse delendas; sed ignorabant Gabaonitas esse incolas terrae promissionis. Ignorabant signidem factum, sed non ignorabant ins facti, alque ideo, elsi illicitum esset quod inracerunt, tamen licite sarvari debuit quod inramento firmarerunt. §. 1. Quod autem illicitum iurumentum serrari prohibetar, non est generaliter intelligendum. Iurumentum nanque (ut Hieronymus testatur super Ilieremiam)¹¹¹), debet habere tres comites, veritatem,

iudicium, et instillam; ubi auten ista defuerint, non est inramentum, sed periurium. Unde datur intelligi illicitum esse iuramentum, cui aliquod istorum defuerit; non tamen cuicumque contigerit aliquid istorum deesse prohibetur servari. §. 2 Aliquando namque iuramento deest institia ; reluti, quum quispiam post rolum castilatis ducit uzorem, isramento firmans, nunquam se eb ca discessurum, quod, quamvis illicitum sit, quia iustitia sibi probatur deesse, tamen auctoritate Augustins servari praecipitur. Hoc autem si quis contendat praerogatica coniugii, non propter religionen inrisinrandi servari, animedsertat, Gabaonitas ob solum religionem contra Domini imporium reservatos. Quum erzo omne Domini praeceptum iustum sil, patet ei iustitiam deesse, quod eius praecepto contrarium inrenitur. §. 3. Indicium quoque aliquando inramento constat deesse, celuli, guum propria temeritate aliguis ductus iurat se manducaturum et bibiturum. Hoc quamvis lexitate indiscreta illicitum probetur, non tamen ideo violari inbetur. §. 4. Iura-mentum itaque multipliciter illicitum intelligitur. Est enim illicitum aliquando ex eo, quod iuratur, aliquando ex causa extre venienti, aliguando ex modo iurandi. Ex eo, quod iuratur, tunc est illicitum iuramentum, quando id, quod iuratur, in sui natura vitiosum est vel vitam adimens, ut adulterium, komicidium, et his similia; vel reparari non permittens, veluti cum inímico ad pacem non redire, indigenti misericorditer non sub-venire. Ista, quia perspicuam in se habent iniustitiam, etsi iuramento firmentar, tamen servari non debent. Circa bacc utique iuramenta intelligenda sunt quae de illicitis iuramentes non observandis supra statuta leguntur. Quisquis ergo se inramento firmaverit aliquid facturum, quo tel corporalis, tel ramento firmaverti aliquia factaram, quo ese corporatios, ese spiritualis salus adimatur, vol sine quo utraque salus reparari vel confirmari non possil, fidem promissam servare prohibetur; quorum exempla praemissas accloritates subiliciunt, dum eum, qui homicidium facere, vel alimenta matri et fratribus non subministrare, in adulterio persoverare, vel ad pacem cum adversario non redire, iuramentum praestando promiserit, salubriori constito illicita vota observare non permittant. §. 5. Est eliam id, quod iuratur, aliquando vitiosum, non natura sui, sod ex causie extra venientibus; veluti guum aliguis post vo-tum castitatis iurat alieui, se habiturum eam in coningen. Coningem namque habere in se ipeo malum non est: tamen huic ex voto perniciosum est. Hoc auton inramentum, etiansi illicitum sit, non tamen servari probibetar, sed de violatione roti poenitentia sibi inbetur indici. §. 6. Ex modo inrandi tune est illicitum inramentum, quando inconsiderate et incircumspecle aliquid iuratur, quo nec corporalis, nec spiritualis salus adimitur, et sine quo utraque salus reparari et vita conservari valet: veluti dum aliquia a parentibus coactus, ut clericutus tonsuram vel religionis vestem suscipiat, se neutrum facturum iuramento firmaverit. Hoc, quameis aliquibus videatur reprohensibile, quia opus caritatis inramento se non facturum promisit, nulla tamen auctoritate servari prohibetur, quia, etsi nunguam cloricatas tonsuram vel religionis vestem suscipiat, non tamen ideo minus salatem promereri valet, guum nonnulli non tamen iaco minus satatem promereri caici, guun nonnais in laicali habitu sanctissimi et Deo dilecti inceniantur. Quo exemplo evidenter datur intelligi, guotee aliguis iurat, se non fucturum aliguid, quo expeditior sibi via praeparetur ad bea-titudinem, dummodo sino eo valeat solutem incenire, quod inramentum non prohibetur servare. Unde, guum iuramus, nos non daturos aliquid alicui, sine quo utraque salus cius potest esse incolumis, elsi aliqua ex ro sibi commoditas praestaretur, nulla tamen auctoritate iuramentum servare prohibemur, dum-modo sit nobis alia via necetsitatibus eius subtenicadi.

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem quinto loco quaeritur, si licitum esset quod archidiaeonus iuraterat, an episcopus esset reus periurii, qui ad peierandum archidiaconum cogebat! facile putest discerni. Si enim consentiens pari puena cum faciente puniendus est, mullo magis ille, qui cogit, reus admissi cri-minis probatur. Unde Pius l'apa ait -) '):

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quacst. V. C. I. a) Anselmus hoc citat ex poenitentiali Theodori, quemadmodum Burchardus et Ivo seq. capitulum.

Quaest. IV. C. XXII. 98) add.: etiam sit: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 99) los. c. 9. = C. XXIII. 100) serranda: Edd. Ven. I. II. Lugdd. Par. - 101) Prov. c. 14. v. 15. - 102) add.: est: Edd. II. Lugdd. II. III. - 103) deroto:: Ed. Lugd. I. - dote: Edd. rell. 100) add.: enim: eaed. - 111) Supra qu. 2. c. 2. Quaest. V. C. I. 1) ex poen. Theod.: Ans. I. 1.c. 63 (62).. ex Quaest. V. C. I. 1) ex poen. Theod.: Ans. 1. 1.c. 63 (62).. ex Quaest. V. C. I. 1) ex poen. Theod.: Ans. 1. 1.c. 63 (62).. ex poen. simplicitor priorem partem citat Rez. 1. 2. c. 3. Ivo Derr. p. 12. c. 61. - cf. peen. Rom. Att. August. 1. 2. - 106) impossid: Ed. Ven. II. - possid: Edd. Arg. Nor. Ven. I. - 106) impossid: Ed. Ven. II. - possid: Edd. Arg. Nor. Ven. I.

C. 1. Qui pelerare compellit, et qui compellitur, periurus uterque probatur.

Qui compulsus a domino sciens²) periurat³), utrique sunt periuri, et dominus, et miles: dominus, quia praecepit; miles, quia plus dominum quam animam dilexit. Si liber est, quadraginta dies in pane et aqua poeniteat, et septem sequentes annos; si 4) servus eiusdem, tres quadragesimas et legitimas ferias poeniteat.

C. II. Poenitentia eius, qui in manu episcopi aut in cruce consecrata peierat. Item 5).

Qui pelerat⁶) se in manu episcopi, aut in cruce conse-crata, tres annos poeniteat; si vero in cruce non conse-crata, annum unum poeniteat. Qui autem coactus fuerit, et ignorans se peleraverit '), et postea cognoscit, tres quadragesimas poeniteat.

C. III. Qua poena sit feriendus qui necessitate coactus periurat. Item ex Poenitentiali Theodori*).

Si quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet causa vel necessitate periurat ⁹), quia plus corpus quam animam dilezit, tres quadragesimas poeniteat. Alii vero iudicant tres annos, unum ex his in pane et aqua.

C. IV. Qui peierat, et allos peierare facit, qua poena sit feriendus. Item Gelasius Papa^b)¹⁰).

Si quis peleraverit¹¹), et alios sciens in periorium duxe-rit¹³), quadraginta dies poeniteat in yane et aqua, et septem sequentes annos, et nunquam sit sine poenitentia. Et alii, si conscli fuerint, similiter poeniteant.

C. V. Homicidam vincit qui sciens ad perlurium hominem compellit.

Item Augustinus in sermons de decollatione S. Ioannis, [id est serm. XI. de sanctis]¹³).

Ille¹⁴), qui hominem provocat ad iurationem, et scit, eum falsum esse iuraturum¹⁵), vincit homicidam, quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imo duas animas, et eius, quem iurare provocavit, et suam. Scis, verum esse quod dicis, et falsum *esse* quod ille dicit, et iurare com-pellis { Ecce¹⁶} iurat, ecce peierat¹⁷), *ecce perit*. Tu quid invenisti f imo et tu peristi, qui de illius morte *te^{*18}) satiare¹⁹) voluieti. satiare 19) voluisti.

C. VI. Non peccat qui iuramentum exigit ab eo, quem

nescit falsum iurare. Idem in sermone de periuriis, [id est in sermone de verbis Apostoli, XXX. al. XXVIII.]²⁰).

Qui exigit iurationem, multum interest, si nescit illum falsum iuraturum, an scit. Si enim nescit, et ideo dicit: lura mihi, ut fides ei fiat²¹), non est peccatum •): tamen humana tentatio est. Si autem scit, eum fecisse, novit *fe-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IV. b) Polycarpus tribuit hoc Pio, ceteri vero indicati collectores Pelagio.

C. VI. c) Non est peccatum: In originali est: non audeo dicere, non*) esse peccatum. Sed ob casum non est mutatum.

Quaest. V. C. I. 2) peri. se sciens: Burch. Ivo. — peri., si sciens: Reg. — 3) peieral: Edd. Lugdd. Par. — 4) sed si: Edd. Arg. Bas. = C. II. 5) Eadem fere leguntur apud Egbertum I. I. c. 9., unde allegat Rahanus in ep. ad Herhaldum c. 18. — Reg. I. 2. c. 331. 332. Burch. I. 12. c. 5. Ans. I. 11. c. 64 (65). Ivo Decr. p. 12. c. 62. Polyc. I. 6. t. 11. — 6) perharat: Reg. Ivo. — Edd. coll. o. pr. Lugdd. I. II. Par. — 7) perharat: Reg. Ivo. — Edd. coll. o. pr. Lugdd. I. II. Par. — 7) perharat: Reg. Ivo. — Edd. coll. o. pr. Lugdd. I. II. Par. — 7) perharat: Reg. Ivo. — Edd. coll. o. pr. Lugdd. I. II. Par. — 9) se peterat: Burch. I. 12. c. 64 et Ivo Decr. p. 12. c. 63. proferunt ex poen. Rom., Ans. I. 11. c. 64 ex Theodoro. — Polyc. I. 6. t. 11. — 9) se peterat: Burch. — se perintrat: Ivo. = C. IV. 10) Simile aliquid legitur in libro poe-niteutiali, quem Regino protuit I. 1. c. 300., idem vero in poen. Rom. Ant. Augustini t. 2. c. 5. — Burch. I. 12. c. 9. Ans. I. 11. c. 67 (65), Ivo Decr. p. 12. c. 66. Polyc. ib. — 11) se perimare-rut exerti: Edd. Nor. Ven. I. II. — 12) induzerit: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. = C. V. 13) Ivo Pan. I. 8. c. 108. Decr. p. 18. c. 28. Petr. Lomb. I. 3. dist. 59. — 14) Ille homo, qui alium proroat: Ivo. — 15) intrare: Ivo. — Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. — 18) non est ap. Iv. - 19) satiari: Ivo. — Edd. coll. o. pr. Arg. = C. VI. 20) Ivo

enim suo se periurio perimit ²³): sed iste ¹⁴) manum inter-ficientis et impressit ²⁵), et pressit.

C. VII. Usque ad exitum vitae non communicet qui alios ad periuria trahit. Item ex Concilio Matisconensi I. c. 17. ²⁴)

Si quis convictus fuerit alios ad falsa d) testimonia vel periuria attraxisse, vel quacunque corruptione sollicitasse, ipse quidem usque ad exitum vitae non communicet; ii vero, qui ei in periurio consensisse probantur, postea ab omni testimonio sunt removcudi 27), et secundum legem infamia notabuntur.

II. Pars. Gratian. Itom, qui audit aliquem falsum iurare, et tacet, delinquit.

Unde Augustinus ait in quaestionibus Levitici q. 1. ad c. 5.: "Anima, quae audierit vocem iurantis falsum, etc. "28):

C. VIII. Cui sit indicandum falsum, quod ab aliquo iuratur. Hoc videtur dicere, peccare hominem, quo 29) audiente inrat aliquis falsum, et scit, cum falsum-iurare, et tacet. Tunc autem scit, si e^{30} rei, de qua iuratur, testis fuit, aut vidit 31), aut conscius fuit 32), id est aliquo modo co-gnovit, aut oculis suis conspexit, aut ipse 33), qui iurat, illi indicavit. Ita cnim potuit esse conscius. §. 1. Sed inter timoreni huius peccati, et 34) timoreni proditionis ho-minum non parva exsistit plerumque tentatio. Possumus enim paratum ad periurium admonendo vel prohibendo a tam gravi peccato revocare; sed si non audierit, et coram nobis de re, quam novimus, falsum iuraverit, utrum pro-dendus sit, si³) proditus etiam periculum mortis incurrat, difficillima quaestio est. Sed quia³⁰) non expressit, cui hoc indicandum sit, utrum illi, cui iuratur, an sacerdoti cuipiam³⁷), qui non solum eum persequi non potest: rio-gando supplicium, sed etiam orare pro illo potest: videtur mihi, quod se "homo"³⁶) solvat a³⁰) peccati vinculo, si in-dicet talibus, qui magis possunt prodesse quam obesse per-iuro, sive ad ⁸⁰) corrigendum eum, sive ad Deum pro illo placandum, si et ipse confessionis adhibeat disciplinam †). Gratian. Si ergo iste, ut supra dictum est, est est est. enim paratum ad periurium admonendo vel prohibendo a

Gratian. Si ergo iste, ut supra dictum est, qui audit faisum iurare, et tacet, delinguit, multo magis ille reus est, qui ad peterandum aliquem compellit.

III. Pars. §. 1. Quaeritur de o, qui verborum callidi-tate se circumvenire pulat illum, cui iuramentum adfert, an sit rens perturii, nisi servaverit quod iurasse creditur. De hoc ita scribit 1sidorus Sententiarum lib. II., c. 31. 43):

C. IX. De eo, qui calliditate verborum iurat.

Quacunque arte verborum quisque 42) iuret 43), Deus tamen, qui conscientiae testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit, quia **) et Dei nomen in vanum assumit, et proximum dolu capit.

C. X. Periurus est qui super lapidem falsum iurat.

Item ex sermone S. Augustini XXX. de verbis Apostoli 46). cișse, videt fecisse', et cogit 22) iurare, homicida est. Ille Ecce, dico caritati vestrae, et 46) qui super 47) lapidem

C. VII. d) Falsa: In concilio ipso Matisconensi (restituta enim est citatio ex manuscriptis, quum antea cita-retur Moguntinense) **) legitur: falsum testimonium vel per-turium ***).

Pan. 1. 8. c. 110. Decr. p. 12. c. 30. Petr. Lomb. ib. -21) sti: Ivo. - Edd. coll. o. -9) abest ab Iv. Pan. -22) add.: etmi: Edd. eoll. o. -23) interemit: Edd. Arg. Bas. -150 pan. -inter-imit: Kdd. rell. <math>-150 Decr. -34) ille: Edd. Arg. Bas. -25) co-pressit: orig. = C. VII. 26) hab. A. 581. - Burch. 1. 166. c. 8. Ivo Decr. p. 12. c. 26. -50) ita Edd. coll. o. -500) ita Burch. -37) prohibendi: orig. = C. VIII. 28) hab. A. 581. - Burch. 1. 166. c. 8. Ivo Decr. p. 12. c. 29. -29) quod: Ed. Bas. -30) etus: Edd. coll. o. -ivo Pan. -81 itdens: ened. -150 decr. -33) fuerit: Edd. coll. o. -33) file ipse: ened. -150 decr. -33) file ipse: ened. -150 decr. -33 difference in the energy of the state of the energy
sanda? (Qu. IV.) Quarto, an vindicia sil inferenda? (Qu. V.) Quinto, an sit peccatum indici vel ministro reos occidere? (Qu. VI.) Sexto, an mali sint cogendi ad booccidere ! mm? (Qu. VII.) Septimo, an haeretici suis et reclesiae vehus sint erspoliandi, et qui possidet ab haereticis ablata an disatur possidere aliena? (Qu. VIII.) Octavo, an episcopis vel quibuslibet elevicis sua licent auctoritate, vel Apostolici, rel () imperatoris prarcepto arma movere?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

Quod militare alienum videntur ab evangelica disciplina, hine sidetur posse probari, quia omnis militia rel ob iniariam propalsandam, vel propler vindiclam inferendam est instituta, iniuria autem vel a propria persona, rel a socio repellitur. quoi utrunças ecanzelica leze prohibetur. Quum enim dici-tar'): Si quis te percusserit in unam maxiilam, praebe ei et alteram, et iterum: Qui angariaverit te mille passus, vade cum eo duo millia: item quum Apostolus dicat²): Non vos defendentes, carissimi, sed date locum irae: quid alind prohibemur, quam proprine personae iniuriam repelleret § 1. Item, quam Petro, gladio magistrum defendente, Chri-stus direrit³): Converte gladium tuum in vaginam; an pu-tas, quod non possum rogare patrem meum, et exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum! denique, sicat de B. Andrea levitar, quam fieret concursus populorum, et de manibus iniqui indicis eum eriperent, et ab iniuria mortis illum defenderent, ipse econtra et exemplo et verbo pa-tientium defende rozabat eos, ne sum martyrium impedirent, guit aliud wonemur, quam sieut proprios, ita et sociorum in-iurios patienter tolerare, nec ad arma concurrere, sed corum exemplo ad similia ferenda aninum praeparare? §. 2. Iten, guum in Procerbiis 1) dicatur 1): Mihi vindictam, et ego repribuam, dicit Dominus; item, quum in ecangelio dicatur 3): Nolite indicare, et nan indicabimini; iten, guum paterfa-millers decat seveis volentious colligere zizania 13: Sinite utraque cressere usque ad messem, et tunc dicam messoribus, colligne zizania, et alligate in fasciculos ad comburendum; 5. 3. item, quam rer ille, qui amptias freerat filio sno. mis-ais exercitibus suis, angelorum cilelicet, dicatur perditurus homicians prophetarum et apostolorum, qui voculi ad nuptias venire contemperant credendo ; item, quum Paulus apostolus dicat in existoia ad Romanes"): Nolite iudicare invicem; dicat in epistola ad Romanes"): Nolite iudicare invicem; item: Tu quis es, qui iudicas alienum servum ? Suo do-mino stat, aut cadit. Sive ergo vivimus sive morimur, Domini sumus. In hoc enum Christus mortuus est, et re-surresit, ut et vivorum, et mortuorum domine.ur: In Ais omn bus quil clied proceipitur, quom ut rindicta delinguen-fium dicino reservetur examini? Quum ergo, ut supra dictam est, milicia cidentur instituta set ob ininriam propulsandam. al ed vindicta informadam. utramone quien lese examplies vel ad cindictum inferendam, utrumque autem lege exangelica prohibeatur, apparet, quod militare peccatum est.

Hine etiam Gregorius ait 1):

C. I. Bella carnalia bellorum spiritaliam figuram gerunt.

Noi hella ista carnalia tiguram hellurum spiritalium gererent, nunquam, ut opinor, ludaicarum historiarum libri elesius Uhrasia, qui venit parem oucere, legendi in ec-clesius fuissent ab Apostolis traditi. quo enim eis bellorum means do robis, pacem neam '') reliaquo cobis? et quibus per Apostolum inbetur et dicitur ''). Non cosmetiptos cindicante.. sed mazis iniurian acripite, et mazis fraudem pati-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Causa XXIII. Quaest. I. aj In Proverbiis; ; Sententia illa solet quidem proverbii loco usurpari, sed non habetur in libro Proverbiorum. Affertur a B. Paulo

minif Unde denique sciens Apostolus 12), nulla 13) nobis iam ultra bella esse carnaliter peragenda, sed animae certamina contra spiritales adversarios desudanda, velut ma-gister militias praeceptum dat militibus Christi, dicens 14): Induite ros armaturam Dei, ut possilis store adcersus astatias 13) diaboli?

Gratian. His ita respondetur : Praecepta patientiae non tam ostentatione corports quam pracparatione cordis sunt retinenda.

Unde Augustinus ait in sermone de puero centurionis^b)¹¹);

C. II. Praccepta patientize cirtute animi, non osteniatione corporis sercanda sunt.

Paratus debet esse homo iustus et pius patienter corum malitiam sustinere, quos fieri bonos quaerit, ut numerus potius crescat bonorum, non ut pari malitia se quoque **) numero addat malorum. Denique ista praecepta magis **) ad praeparationem cordis, "quae 12) intus est, pertinere", quam ad opus, quod in aperto fit, ut teneatur in secreto animi patientia cum benevolentia, in manifesto autem id tiat, quod eis videtur prodesse posse, quibus bene velle debemus. §. 1. Hinc liquido ostenditur, quod ipse Domidebenus, exemplum singulare patientiae, quum percate-retur in faciem ³", respondit²): Si male diri²², exprosere de malo; si autem bene, quid²¹) no caedis? Nequaquam igitur praeceptum suum, si verba intueamur, implerit. Neque enim praebuit percutienti alteram partem, sed potins que enim praebuit percutienti alteram partem, sed potina prohibuit, ne²⁺) qui fecerat iniuriam augeret. Et tamen paratus venerat²⁵) non solum percuti in faciem, verum etiam pro his quoque, a quibus haec²⁺) patiebatur, eruci-tixus occidi, pro quibus ait in cruce pendens: Pater²⁻; ignosce illis, quia metchant quid faciant. §. 2. Nec Paulun apostolus praeceptum Domini et magistri sui videtur im-plesse, ubi etiam "ipse" percussus in faciem²³) dixit prin-cipi sacerdotum: Percutiet²²) te Dens, partes dealbate; seden indicare me secundum legem, et contra legem indes me per-cutif Et quum a circumstantibus diceretur: Iniarium farig principi sacerdotum? irridens¹⁵) eos admonere voluit quid dixerit, ut qui saperent intelligerent iam destruendum esse dixeris, ut qui saperent intelligerent iam destruendum esse adventu 11) Christi parietem dealbatum, hoc est hypocrisim sacerdotii Iudaevram. Ait quippe: Naciri fratres, quia princeps est. Scriptam est enim 11): Principi populi tui non priacepi etc. Scriptzm etc elim (1,1): Frincipi popula ital and maledices, quum proculdubio qui in codem populo creverat, atque in ¹²) lege fuerat eruditus, illum principem sacer-dotum nescure non posset, nec eus, quibus ita notus erat, ullo modo falleret, quod nesciret. Sunt ergo ista prae-cepta patientiae semper in cordis praeparatione retineada, ipsaque ¹⁷) benevolentin, me rediatur malum pro maio, semper in voluntate complenda "est". S. 3. Agenda sunt autem multa etiam cum invitis benigna quadam asperitate autem multa etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potius utilitati consulendum est quam vuluntati. Et infra: Nam in corripiendu tilio¹, quam-libet¹³) aspere, nunquam profecto amor paternus amittiur. Fit¹³) tamen quod nolit, et doleat qui etiam invitus vide-tur dolore sanandes. § 4. Ac per hoc, si terrena ista respublica praecepta thristiava custodiat, et ipsa bella sine benevolentia non gerentur, ut¹³) ad pietatis iustitiaeque "pacatani" societatem vietis facilius consulatur. Nam cui licentia iniquitatis eripitar utilite¹⁴) vincitur, quoniam mihil est infelicius felicitate peccantium, qua poenalis na-tritur impuoites, et mala voluntas, velut hostis interior, roboratur. Et paulo post: § 5. Nam si thristiana disci-plina omnia bella culparet, hoc potius "militibus", coasi-

verb.) et ad Hebraeos c. 10.; Deut. c. 32. in cantic. sic scriptum est: Mea est ultis, et ego retribuam. C. II. b) Sic etiam eitat Anselmus *). Polyc. non af-

ad Rom. c 12. (conjuncte cum alia sententia ex c. 25. Pro- fert auctorem. Habetur autem in ep. 5. Aug. ad Marcellum.

absumt ab Ans. — 20) fastic: Edd. Bas. Ven. I. H. Not. — 21) Ioan. c. 14 v. 23 — 22) bown as som: Edd. coll. o. — 25) cur: Ed. Bas. — 24) ne fournet et in, ageret: Ed. Bas. — ne fas. et in, angeret. Edd. rell. — 25) advenceral: Edd. coll. o. — 26) desid. un Ed. Bas. — Ano: Edd. rell. — 27) Luc. c. 23. v. 34. — 28) fame: Edd. Nor Ven. I. H. — 29) Percentul: Edd. coll. o. — ef. Act. c. 23. v. 34. — 50) withouter: orig. — 31) per adventum: Ans. — in alreats: Edd. Bas. Lugdd. H. H. H. — in adventum: Edd. rell. — in Streats: Edd. Bas. Lugdd. H. H. H. — in adventum: Edd. rell. — in Streats: Edd. coll. o. — 34) flaun: Edd. coll. o. — 35) paramiler: Ed. Arz. Not. Ven. I. H. Par. — 36) fat: Edd. coll. o. — 37) and st: excel. — edd.: politics: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 30) atlant: Edd. coll. e.

769

lium salutis petentibus, in evangelio diceretur, ut abiicerent arma, seque militiae omnino subtraherent Dictum est autem eis: Neminem concusseritis; *nulli •) calumniam foceritis"; sufficiant robis stipendia vestra. Quibus proprium stipendium sufficere debere praecepit, militare utique non prohibuit.

C. 111. In bellicis armis milites Deo placere possunt.

Item eiusdem ad Bonifacium, epist. CCVII. 39) Now elusidem ad Boxifacium, epist. $CCPII.^{-2}$; Noli existimare, neminem Deo placere posse, qui in ⁴⁰) armis bellicis militat⁴¹). In his erat sanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his etiam plurini illius temporis iusti. In his erat *et* ille ⁴²) cen-turio, qui Domino dixit ⁴³): Non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Et infra: §. 1. Hoc ergo primum cogita, quando armaris ad pugnam ⁴⁴), quia virtus tua etiam ipsa corporalis donum Dei est. Sic enim cogitabis⁴) de dono Dei nun facere cuptra Deum kides enim. quando pro-Dei non facere contra Deum. Fides enim, quando promittitur, etiam hosti servanda est, contra quem bellum geritur; quanto magis amico, pro quo pugnatur? Pacem 45) habere debet voluntas, bellum necessitas, ut liberet Deus a necessitate, et conservet in pace. Non enim pax quaeritur, ut bellum exciteta *6), sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Esto ergo *etiam* bellando pacificus, ut eos, acquiratur. Esto ergo "ettam" bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem⁴⁷) vincendo perducas. Beati enim pacifici (ait Dominus)⁴⁴) guia filii Dei vocabun-tur. Si autem pax humana tam dulcis est pro temporali salute mortalium, quanto est dulcior pax divina pro ae-terna salute angelorum! Itaque hostem pugnantem neces-sitas perimat⁴⁹), non voluntas. Sicut rebellanti⁵⁰) et resistenti violentia redditur, ita victo ⁵¹) vel capto miseri-oordia iam dabetur. maxime in quo pacis perturbatio nun cordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur

Item eiusdem contra Manichaeos, [id est, libro XXII. contra Faustum, c. 74. et 75.]⁵²):

C. IV. Quae sunt in bello jure reprehendenda.

Quid culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, ut dominentur in pace victuri? Hoc reprehen-dere⁵³) timidorum est⁵⁴), non religiosorum. Nocendi cu-piditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, et si qua si-milia, haec sunt, quae in bellis iure culpantur. Quae plerumque nt etiam iure puniantur, adversus violentiam ⁵⁵) plerumque nt etiam iure puniantur, adversus violentiam ⁵⁵) resistentium (sive Deo, sive aliquo legitimo imperio iu-bente) gerenda ipsa hella suscipiuntur a ⁵⁶) bonis, quum in eo humanarum rerum ordine inveniuntur, ubi eos vel fubere ⁵⁷) tale aliquid, vel in talibus obedire iuste ⁵⁶) ordo ipse constringit. Unde neque •) loannes ⁵⁹) ab armis iubet discedere milites, et Christus ⁶⁰) tributa caesari monet reddi, quia propter bella neocesario militi stipendium prae-betur ⁶¹). Ordo tamen ⁶²) ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit ⁶¹), ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium apud ⁶⁴) principes sit. Et infra: §. 1. Sed si humana cupiditate bellum geritur, non nocet sanctis, in ⁶⁵) quos non habet quisquam potestatem, nisi desuper in 65) quos non habet quisquam potestatem, nisi desuper

datam. Non 66) enim est potestas, nisi a Deo, sive iubente sive sinente. Ergo vir justus, si ⁶⁷) forte sub rege, homine etiam sacrilego, militet, recte potest illo jubente bellare, si, vice ⁶⁸) pacis ordinem servans, quod ⁶⁹) sibi jubetur vel non esse contra Dei praeceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est, ita, ut fortasse reum fa-ciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.

C. V. Militare non est peccatum.

Item eiusdem in libro de verbis Domini, tractatu sive sermone XIX.⁷⁰)

Militare non est delictum, sed propter praedam militare peccatum est; nec rempublicam gerere criminosum est, sed ideo gerere 71) rempublicam, ut rem familiarem potius au-geas, videtur esse damnabile. Propterea enim providentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne, dum sumtus quaeritur, praedo ⁷²) grassetur. Ilem infra: §. 1. Dicit ipse Dominus ⁷³): Reddite quae Dei sunt Deo, et quae Dicit ipse Dominus¹²): Reddite quae Dei sunt Deo, et quae caesaris caesari. Igitur quod caesar praecipit⁷³) ferendum est, quod 'imperator'⁷⁵) indicit⁷⁶) tolerandum est; sed fit intolerabile, dum †) praedam exactores accumulant. Item infra: §.2. Interrogaverunt⁷⁷) Ioannem milites, dicen-tes: Quid faciemus et nos? Ait illis *Ioannes*, neminem con-cutiatis, neque calumniam faciatis, sed contrati estole stipen-die metric. [His 14] iam commercera et debet carries diis vestris. Hic 78) iam cognoscere se debet omnis homo, qui militat. Non enim tantum de his militantibus scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisquis mili-tiae suae cingulo utitur, dignitatis suae miles adscribitur, atque ideo haec sententia potest dici (verbi gratia) militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus. Quicunque sibi stipendia publice decreta consequitur, si amplius quaerit, tanquam calumniator et concussor loannis sententia condemnatur.

C. VI. Pacata sunt bella, quae geruniur, ut mali coërceantur, bonique subleventur.

Item eiusdem de diversis ecclesiae observationibus () ??). Apud veros Dei cultores etiam ipsa bella pacata **) sunt, quae non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, ut mali coërceantur, et boni subleventur.

C. VII. Summa est laus militiae reipublicae utilitatibus obedientiam exhibere.

Item Gregorius universis militibus Neapolitanis, lib. XII. cpist. 24. 81)

Summa militiae laus inter alia bona merita haec est, obedientiam reipublicae³) utilitatibus exhibere, quodque³) sibi utiliter imperatum fuerit obtemperare³⁴), sicut etiam nunc derotionem vestram fecisse didicimus, quae epistolis nostris, quibus magnificum virum Constantium⁸⁵) tribunum custodiae civitatis deputavimus praecsse, paruit, et con-gruam militaris devotionis obedientiam demonstravit. Unde scriptis vos praesentibus curavimus admonendos, uti praedicto viro magnifico tribuno, sicut et fecistis, omnem deheatis pro serenissimorum dominorum utilitate vel conser-

NOTATIONES CORRECTORUM.

c) Nulli: Repositus est integer locus evangelii, ut est in ipsa epistola*), et lib. 22. contra Faustum, c. 74. Antea erat : Contenti estote stipendiis vestris **).

C. III. d) Sic en im cogitabis: Antea legebatur: Sic ***) enim cogitabis †) de done Dei, non facies ††) contra Dominum Emendatum est et hoc et multa alia ex originali. C. IV. e) Unde neque: Hinc usque ad vers. Ordo,

Gratianus summatim retulit sententiam B. Augustini +++),

Gratuins sociantin retuit sententiam B. Augustini TTT,
quae ab eo copiosius et clarius exponitur, sicut etiam a vers. Sed si humana, usque ad vers. Non enim.
C. VI. f) Sic etiam citat Ivo, quod tamen apud B.
Augustinum non est inventum, quanvis epistola ad Ianuarium talem fere habeat titulum. Simile habetur sup. ead.
Noli. §. Est ergo, et de civitate Dei, lib. 19. c. 12.

c. 8. - 60) Matth. c. 22. - 61) stipendia praebeantur: Ed. Bas. - 63) autem: Edd. coll. e. - 63) hacc possii: Ed. Ven. I. -64) penes: Edd. coll. o. - 65) loan. c. 19. - 66) Rom. c. 13. -67) st forte etiam sub reg. (add.: et: Edd. Bas. Lugdd. 11. III.) hom. sacr.: Edd. coll. o. - 68) ritue: Ed. Arg. - ciricae: orig. - 69) cut quod iubetur: orig. - 1vo. - asserund tamen Maurini legi in codd.: quantid, quod iub. = C. V. 70) Non ext Augustini ex sent. Mau-rinorum. - 1vo Pan. 1. 8. c. 60. Decr. p. 10. c. 125. - 71) agere: 1vo Decr. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. - 72) praeda: orig. - 1vo. - 73) Matth. c. 23. v. 21. - 74) praecepti: Edd. Ven. I. II. Nor. Böhm. - 75) ahest ab IV. Pan. - 76) imperat: ead. - Rdd. coll. o. - +) dum illud praeda exactionis accumulat: orig. - 77) Luc. c. 3. v. 14. - 78) Sic auten: 1vo. - Edd. coll. o. = C. VI. 79) Nullus exstat Augustini de div. eccl. ohserv. Ilber. - Ivo Decr. p. 10. c. 105. - 80) peccuta: Ed. Bas. = C. VII. 61. Ep. 31. (sc. A. 593.) 1. 2. Ed. Maur. - Ans. I. 13. c. 9. - 83) sanctor reip.: orig. - 83) quicquid: Edd. coll. o. - 84) obedire: Ed. Bas. - 85) Constantinum: Edd. coll. o. pr. Arg. 49

Quaest. I. C. II. •) et apud Ans. – cf. Luc. c. 3. v. 14. – ••) ita Edd. coll. o. = C. III. 59) Ep. 169. Ed. Maur. scr. A. 417. – Ans. I. 13. c. 4. Ivo Decr. p. 10. c. 126. Polyc. I. 7. t. 13. – 40) desid. in Edd. coll. o. – 41) ministrat: eacd. – Ans. – 42) sancius ille: Edd. coll. o. – 41) Maint. c. 8. v. 8. – 44) pugnan-dum: Ed Bas. – 000 Si: Edd. coll. o. – + add. : hoc: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – ++ facias: Ed. Bas. – Apud Ans. leg. quemad-modum a Corr. est indicatum. – 45) Pac. hab. rotuntalis, bellum necessitalis: Ans. – pac. hab. colunatis (voluntas: Ed. Bas.) est (ab-est ab Ed. Arg.), bellum autem debet esse etc.: Edd. coll. o. – 46) ezerceatur: Edd. coll. o. – 47) unitalem: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 48) Matth. c. 5. v. 9. – 49) deprimat: Ans. – Edd. coll. o. – 50) bellanti: Edd. coll. o. – 51) reictoris capto: Ed. Arg. – victorils capto: Edd. Lugdd. II. III. – victori capto: Edd. Arg. – victorils capto: Edd. Lugdd. II. III. – 55) roitentuis: Edd. coll. o. – 54) tumidorum: Ed. Bas. – 55) roitentus: Edd. coll. o. – 55) tumidorum: Ed. Bas. – 55) roitentus: Edd. coll. o. – 56) add.: onutbus: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 57) turare vel inbere: Ed. Bas. – 58) turis; ib. – +++ que integra est ap. Ivonem. – 56) Luc.

vanda civitate obedientiam exhibere, quatenus quicquid a vobis hactenus bene gestum agnoscitur *6) per praesen-tis *7) temporis vigilantiam ac solicitudinem augmentetis.

771

Gratian. Ex his omnibus colligitur, quod militare pecca-tum non est, et quod praecepta patientiae in praeparatione cardis, non in ostentatione corporis observanda sunt.

QUAESTIO

GRATIANUS.

Quod autem quaeritur, quod sit iustum bellum, Isidorus Etymol. l. XVIII. c. 1. inquit 1):

C. I. Quod sit iustum bellum.

Justum est bellum, quod ex edicto *) geritur de rebus re-bus repetendis *), aut propulsandorum hostium *) causa. Et cap. 15.: §. 1. ludex dictus, quasi *) ius dicens populo, sive quod iure disceptet. lure autem disceptare est iuste iudicare. Non est autem 5) iudex, si non est in eo iustitia.

C. II. Nihil ad institiam interest, sive aperte sive es insidiis aliquis pugnet.

Item Augustinus in libro quaestionum VI., quaest. 10. Dominus⁶) noster⁷) iubet ad lesum Nave, ut constituat sibi retrorsus insidias, id est insidiantes bellatores ad insidiandum hostibus. Hinc admonemur, hoc') non iniuste fieri ab his, qui iustum bellum gerunt, ut nihi homo iustus praecipue cogitare debeat') in his rebus, nisi ut *iustum* bellum suscipiat cui bellare fas est. Non enim omnibus fas est. Quum autem fustum bellum susceperit, utrum ¹⁰) aperta pugna, utrum insidiis *vincat*, nihil ad iustitiam interest. lusta autem bella definiri solent, quae ulciscuninterest. lusta autem bella definiti solent, quae ulciscun-tur iniurias, si¹¹) qua gens vel civitas, quae bello petenda est, vel vindicare neglexerit quod a suis improbe factum est, vel reddere quod per iniurias ablatum est. Sed etiam¹²) hoc genus belli sine dubitatione¹³) iustum est, quod Deus imperat, *apud quem non est iniquitas*, et ¹⁴) novit quid cuique fieri debeat; in quo bello ductor exerci-tus vel ipse populus non tam auctor belli, quam minister iudicandus est iudicandus est.

Gratian. Quum ergo iustum bellum sit, quod ex edicto gerilur, vel quo iniuriae ulciscuntur, guaeritur, guomodo a filiis Israël insta bella gerebantur.

De his ita scribit Augustinus in quaestionibus Numerorum, quaest. 44. ad c. 20. 15):

C. III. Innoxius transitus filiis Israël negabatur, atque ideo iusta bella gerebant.

Notandum est sane, quemadmodum iusta bella gerebantur [a 16) filiis Israel contra Amorrhaeos]. Innoxius enim transitus denegabatur 17), qui iure humanae societatis aequis-simo patere debebat.

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

Quod vero iniuria sociorum armis propulsanda non sit, e.rem plis et auctoritatibus probatur. Dominus 1) enim, quum ab Herode quaereretur ad interficiendum, non patrocinium sibi

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. II. C. I. a) Edicto: In codicibus Isidori etiam manuscriptis legitur: ex praedicto. Citat enim Cice-ronem ex libris de republ., qui negat iustum esse bellum, nisi denunciatum, nisi indictum, nisi de repetitis rebus.

Quaest. III. C. I. a) B. Augustinus in explanatione Ps. 108. has sex differentias aptissime explicavit, cuius sententiam auctor glossae ordinariae in codem loco breviter retulit, ex qua glossa videtur acceptum hoc caput.

Quaest. L. C. VII. 86) ostenditur et cognoscitur : Ed. Bas. — cognoscitur : Ed. Arg. — 87) praesentem : Edd. coll. o.

Quaest. II. C. I. 1) Ivo Pan. I. 8. c. 54. Decr. p. 10. c. 116. - 8) repetilis: orig. - 3) homimum: Edd. coll. o. - 4) quia tus dicat: Ed. Ven. II. - quia tus diciat: Edd. rell. - Ivo. - 5) enton: Edd. coll. o. = C. II. 6) Quod Deus iubet, loquens ad Iesum (108. c. 8.) ut constitual sibi prorsus institus: orig. - 7) add.: Iesus Chri-stus: Ed. Bas. - 8) abest ab orig. - 9) cogitat: Edd. coll. o. -10) wtrunn aperte pugnet, an (aut: Ed. Bas.) ex insitis: Edd. coll. o. - 11) Sic gens et (rel: Edd. Arg. Bas.) tritas petenda est, quae: -4. - 12) abest-ab iisd. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 13) dubio: L coll. o. - 14) qui: exed. = C. III. 15) Ivo Pan. I. 8. c. 57.

quaesivit armorum, quum occulto instinctu posset in eum convertisses manus Indaeorum, sed fugiens in Aegyptum latuit ibi per septennium. Sie etiam, guum a Iudaeis²) lapidibus peteretur, abscondit se, et existi de templo. Sie etiam, guum duceretur ad crucem, noluit³) commovere adversus seniores Iudacorum turbam, quae nuper ei obciam processerat, et cum palmis et laudibus eum receperat. Sic etiam interrogatus a Pilato, an rex esset, ait 4): Regnum meum non est de hoc Pilato, an rex esset, all '): Regnum meum non est de noc mundo. Si enim esset de hoc mundo, ministri mei utique decertarent, ut ego non traderer Iudaeis, insinuans illos ad regnum huius mundi pertinere, qui auxilio humanarum virium, non divino praesidio ab imminenti inuria se tuerf contendunt. Item, quum discipulis suis ait 5): Si vos persocuti fuerint in una civitato, fugite in aliam, non arma armis, sed fugam persequentibus docuit opponi. §. 1. Item, sicut legitur in Esaia, Aegyptus a Nabuchodonosor decastata ost, quia filiis Israël contra Assyrios et Chaldacos protectio-nis et defensionis auxilium promisit. Unde dictum est 6): Baculus arundineus rex Aegypti, super quem si aliquis in-Baculus arundineus rex Aegypti, super quem si aliquis in-nixus fuerit, confringetur, et perforabit manum innitentis. Ipsi etiam Iudaei capitoi ducti sunt, quia spem suae libera-tionis non in solo Deo, sed in homine pouverunt. Sic etiam de primis credentibus legitur '), quod rapinam suorum bono-rum cum gaudio suscipiebant, non quaerentes sibi aliorum patrocinia, sed gaudentes, quoniam digni inveniebantur pro nomine lesu contumeliam pati. Sic et Apostolus in prima soistele suscie (carinthis), at isimifam et fonuden actionem epistola suadet Corinthiis *), ut iniuriam et fraudem patienter ferant polius, quan repetendo fratres scandalizent. Sic ab idololhytis et a qualibet esca censet abstinendum polius, quan cum scandalo fratrum edamus. Sic et a sumtibus abstinet, no aliquod offendiculum svangelio Christi praestaret. Quum ergo illo, qui ab iniuria armis arcetur, non minus scandali-zetur quam illo, a quo ablata coram iudice reposcuntur, patet, quod ad propulsandam iniuriam non sunt potenda armorum auxilia. Quod autem petendum non est, illud iure praestari non debet. §. 2. Sed econtra multa rite praestantur, quae tamen iure non petuntur. Bonus enim non rite iniurize vindictam petit, quia malum pro male redderet, quam tamen iudex recte infligeret, nec nisi bonum pro malo redderet. Unde Augustinus in expesitions Praimi CVIII. ait "):

C. I. Quas sint differentias retributionum.

Sex differentiae sunt: reddere bona pro malis, non reddere mala pro malis; haec "duo" bonorum sunt, et ?) prius melius. Non reddere bona pro bonis, reddere mala pro melius. Non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis; haec duo malorum sunt, et¹⁰) posterius deterius. Reddere bona pro bonis, mala pro malis; haec duo me-diocrium sunt: prius propinquum bonis, convenit etiam malis^b), quod Christus non arguit, sed plus oportere di-cit, quia et¹¹) ethnici hoc faciunt; posterius propinquum malis, convenit tamen etiam bonis. Unde et lex¹²) modum ultionis statuit: Oculum pro scale. Quas, si dici potest, iniustorum iustitia est, non quia iniqua est ultio, quam lex statuit, sed quia vitiosa est libido ulciscendi, magisque ad iudicem pertinet hoc¹²) inter homines decernere¹⁴), quam bonum hominem sibi expetere. Hic enim redderet malum oro malo. judex vero² punit, non delectatione malum pro malo, iudex vero c) punit, non delectatione alienae miseriae, quod est malum pro malo, sed dilectione

b) Convenit etiam malis: Verba haec non sunt in plerisque vetustis *), neque in glossa; sed non longe dis-

cedunt a verbis B. Augustini. c) ludex vero: In glossa ordinaria et plerisque Gratiani manuscriptis legitur: index vero non, sed dilectione instituae, quod est bonum pro malo, quod et Deus index fs-cit **). Non sunt tamen reliqua inducta, quoniam apud B. Augustinum in eadem explanatione aliquanto inferius eadem fere habentur.

Decr. p. 10. c. 119. - 16) a - Am.: non sunt in orig., sunt tamem ap. Iv. - 17) negabatur: Edd. coll. o. Quaest. III. 1) Matth. c. 2. - 2) Matth. c. 21. - 3) Ioan. c. 18. - 4) ib. v. 36. - 5) Matth. c. 10. v. 23. - 6) Esa. c. 36. V. 6. - 7) Act. c. 5. - 6) 1 Cor. c. 6. v. 7. = C. I. 9) sed: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 10) sed: Edd. coll. o. pr. Bas. - 9) non sunt in Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. - 11) desid. in Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 12) Evod. c. 21. v. 24. - 13) hic: Ed. Bas. - 14) di-scernere: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 30) lud. tero non, sed (si: Ed. Arg.) detectatione tustificg instam pro ininsto, quad etc.: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Par. - 10, for non, sed diffectione etc. codem modo: Ed. Lugd. I. - Eadem sunt in Ed. Bas., nisi quad missum est voc.: prot. - In Edd. Lugdd. II. III. est ut in textu, omissa tamen voce: pusit.

lustitiae, fustum pro iniusto, quod est bonum pro malo, quod etiam Deus iudex_facit.

Gratian. Item ab aliquo capto iniuste sua exiguntur, o vita tamen redimenda inste offeruntur. Item vasa sacra ab aliquo barbaro iniuste exiguntur, pro redemtione tamen captivorum iuste praestantur. Sic et iniuriae propulsatio, li-cet iniuste postuletur, tamen iuste praestatur, quanquam et ipsa postulatio non usquequaque iniusta probetur. §. 1. Aliud enim est iniuriam propellere, ut sibi liceat voluptuose vivere, alind, ut aliorum utilitati libere possit vacare. Sicque aliud est suffragium ab homine tanquam a ministro iustitiae postulare, ut mala voluntas adversantium eius ministerio careat effectu, et bonorum voluntas eius suffragio sortiatur effectum; aliud spem suam a Deo in hominem transferre, ut adversa, quae inferuntur a Des ad vitae correctionem, humano pellan-tur auxilio nulla praecedente correctione, sicut Israëlitae, qui captivitatem sibi imminentem Acgyptiorum suffragio se putabant posse evadere sine poenitantia praeteritae vitae, non resorantes ad memoriam: Da¹⁵) nobis auxilium de tribula-tione, quia vana salus hominis. Et idem¹⁶): Hi in curri-bus, et hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri invocabimus. Petere erge vel praestare in tribulatione subsidium, cabimus. Petere ergo vet praestare in tronatione suotiaum, ut voluptuose quis in crimine vivat, damnabile est. Petere autem vel praestare solatium, ut malis facultas delinquendi adimatur, ut ecclesia pacem adipiscatur, ut eliquis multorum multitati servetur, utile est et honestum; dissimulare vero est gravissimum. Hinc de Paulo legitur¹⁷), quod, quum quidam Iudaeorum iurassent, se non comesturos panem, nisi eum interficerent, petit milites a praetore, quorum praesidio illae-sus servaretur ab iniuria Indaeorum, non suae voluptati, sed omnium utilitati victurus. Hine in evangelie 18) mercenarius vocatur qui videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit. §. 2. Hine etiam ecclesia auxilium ab imperatore ad sui defensionem petere monetur.

Unde Augustinus ad Bonifacium ait, epist. L. 19):

C. II. Ab imperatore ecclesia auxilium postulare debet. C. 11. Au imperatore ecclesia auxilium petitare deber. Maximianus episcopus Vagiensis auxilium petita bi impe-ratore Christiano [contra²⁰] hostes ecclesiae], non tam sui ulciscendi causa, quam tuendae ecclesiae sibi creditae²¹]. Quod si praetermisisset, non eius fuisset laudanda patien-tia, sed negligentia merito culpanda. Neque enim *et* prostolus Paulus vitae suga transitoriae consultata²¹. apostolus Paulus vitae suae transitoriae consulebat 23), sed ecclesiae Dei, quando contra illos, qui eum occidere con spiraverant, consilium eorum tribuno ut proderetur effecit. Unde factum est, ut eum ad locum, quo fuerat perducen-dus, deduceret miles armatus, ne illorum pateretur²³) insidias.

C. III. Catholici adversus haereticos a potestatious ordinatis defensionem possunt postulare.

Item Augustinus ad Emeritum, epist. CLXIV. 24) Nostri adversus illicitas et privatas vestrorum violentias (quas et vos ibi, qui talia *non* facitis 4), doletis et ge-mitis) a potestatibus ordinatis tuitionem ²⁵) petunt, non qua †) vos 26) persequantur, sed qua 27) se defendant.

C. IV. Quantum interest inter persecutionem catholicorum et haereticorum

Item eiusdem contra literas Petiliani, l. II. c. 88.28)

C. III. d) Non facitis: Addita est negatio ex originali et lvone*), et alia etiam emendata. Refert autem ibi B. Augustinus id, quod decretum fuerat in sancto conc. Carthaginensi, ac repetitur in conc. Africano cap. 60., citatur autem infra eadem c. Ab imperatoribus.

stunt, quicunque in catholica²⁹) *parvae³⁰) adhuc fidei* eo animo sunt, quo tunc Petrus fuit, quum ferrum pro Christi nomine strinxit³¹). Sed multum interest inter ve-stram persecutionem, et istorum. Vos siniles estis servo sacerdotis *ludaeorum⁺³²), quia servientes principibus ve-stris adversus ecclesiam catholicam, id est adversus Christi curpus armamini leit autem tales sunt quile ture lle corpus, armamini. Isti autem tales sunt, qualis tunc Pe-trus fuit, qui pro Christi corpore, id est pro ecclesia, etiam³³) corporaliter pugnavit.

C. V. Instituae plenus est qui patriam bello tuelur a barbaris.

Item Ambrosius libro I. de officiis, c. 27.34)

Fortitudo, quae "vel in" bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus socios, plena iustitiae 35) est.

C. VI. Prodest latroni vel piratae qui membra eius debilitat.

Item Hieronymus super Sophoniam, ad c. 1.36)

Si quis fortitudinem latronis, et³⁷) piratae, *et furis^{* 38}) enervat³⁹), infirmosque *eos^{* 40}) reddat⁴¹), prodest⁴²) illis sua infirmitas. Debilitata enim menbra, quibus prius non bene utebantur, a malo opere cessabunt.

C. VII. Qui socii non repellit iniuriam similis est ei,

qui facit. Item Ambrosius libro I. de officiis, c. 36.

Non 43) in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit 4⁴) a socio iniuriam, si potest, tam est in vitio quam ille, qui facit. Unde S. Moyses hine prius orsus est tentamenta bellicae •) fortitudinis. Nam quum vidisset Hebraeum ab Aegyptio iniuriam accipientem 45), defendit ita, ut Aegyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salomon quoque ait 46): Erips eum, qui ducitur ad mortem.

C. VIII. Malorum impietati favet qui eis obviare cessat.

Item Anastasius et Damasus Papa⁴⁷).

Qui potest obviare et perturbare perversos, et non facit, nihil aliud est quam favere eorum impietati. Nec *enim* caret scrupulo societatis occultae qui manifesto facinori desinit obviare.

C. IX. Qui divina mandata contemnunt severis coërceantur vindictis.

Item Calixtus epist. II. ad Episcopos Gallias 46).

Iustum est, ut qui divina contemnunt mandata, et inobe-dientes Patrum⁴⁹) exsistunt iussionibus, severioribus corrigantur vindictis, quatenus ceteri talia committere timeant, et omnes gaudeant fraterna concordia, et cuncti sumant severitatis atque bonitatis ⁵⁰) exemplum. Nam si (quod absit) ecclesiasticam solicitudinem vigorenque negliginus perdit desidia disciplinam, et animabus fidelium profecto nocebitur.

C. X. Imperatores cum episcoporum provisione ecclasias defensionem adversus divitum potentiam debent suscipere.

Item ex Concilio Carthaginensi V., c. 9.51)

Item eius dem contra literas Petiliani, l. II. c. 88.2²) Ab imperatoribus ³²) universis visum est ⁽⁾ postulandum Pro membris Christi adversus vos saeviunt, et vobis resi- propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine in-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VII. e) Bellicae: Sic emendatum est ex originali, quum etiam in manuscriptis Gratiani legeretur : imbellis **). C. X. f) Visum est: Sic est emendatum ex codici-bus concilii impressis et manuscriptis. Antea legebatur: iustum est auxilium postulandum ***).

9. 10. c. 113. — 37) pcl: Edd. coll. o. — 38) ef fur.: non sunt ap. Iv. — 39) diripial: orig. — Ivo. — 40) non est ap. Iv. — 41) residit: Edd. coll. o. — 42) etiam prod.: Ed. Arg. = C. VII. 43) Non inferenda: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. — Non in ferenda: Edd. rell. — 44) resellut: Ed. Bas. — 42) imberillis: Edd. coll. o. — 45) policintem: Ed. Bas. — 6. Exod. c. 2. — 46) Prov. c. 24. v. 11. = C. VIII. 47) Legitur in Ep. (Pseudoisidor.) Damasi ad Ste-planum. — Ans. I. 13. c. 19. Polyc. I. 7. t. 11. — cf. c. 3. D. 43. c. 3. D. 86. = C. 12. 48) Caput Pseudoisidor. — cf. Greg. M. cp. 41. 1. 9. Ed. Maur. — Ans. I. 13. c. 13. Ivo Decr. p. 6. c. 346. Polyc. ib. — 49) paternis: Edd. coll. o. — 50) honestalis: Ed. Bas. = C. X. 51) hab. A. 401. — Coll. tr. p. p. 2. t. 19. c. 9. — 52) im-peratore: Coll. Hisp. — 449) ita in Edd. coll. o.

40 #

774

Quaest. III. C. I. 15) Psal. 59. v. 13. – 16) Psal. 19. v.8. – 17) Act. c. 23. – 18) Ioan. c. 10. == C. II. 19) scr. A. 417. – Ep. 185. Ed. Maur. – Ivo Decr. p. 10. c. 59. Polyc. I. 1. t. ult. – 20) contr. – eccl.: non sunt in orig., sed tamen ap. Iv. – 21) tra-dilas: Ed. Bas. – 22) consuluit: Edd. coll. o. – Ivo. – cf. Act. (c. 23. – 23) pateret insidiis: Edd. coll. o. == C. III. 24) Ep. 87. Ed. Maur. scr. A. 405. – Ivo Pan. I. 8. c. 26. Decr. p. 10. c. 80. – *) non est in Pan. – 25) ultionem: Ivo Pan. – Edd. coll. o. – †) ul: Ed. Bas. – quod: Edd. rell. – Ivo. – 26) hos: Edd. coll. o. – Ivo. – 27) quia: eaed. – id. == C. IV. 28) Ivo Decr. p. 10. c. 75. – 29) ecclesia: Edd. coll. o. – 30) par. – fid.: non sunt ap. Iv. – 31) loan c. 18. – 32) non est ap. Iv. – 33) desid. in Ed. Bas. == C. V. 34) Ivo Pan. I. 8. c. 34. Decr. p. 10. c. 97. – 35) tustitia: Edd. coll. o. == C. VI. 36) Ivo Pan. I. 8. c. 50. Decr.

termissione fatigatur ecclesia, ut defensores eis adversus potentias divitum cum episcoporum provisione delegen-ERF 53)

Gratian. Ecce, quod sonnunquem est obviendum perversie, et iniuria sociorum armis est propulsanda, ut et malis edenta facultas delinquendi prosit, et bonis esteta facultas bibere consulendi ecclesiae ministretur. Hoc qui non facit, consentit.

Unde Augustinus eit in Preim. LXXXI .:

C. XI. Non sunt immunes a scelere qui non liberant ess, ques possunt a facto liberare.

Ostendit [Propheta] nec illos immunes a scelere esse, qui permiserunt Christum principibus interticere 54), quum prae multitudine timerentur, et possent illos a facto, et se a consensu liberare. Qui desinit s) obviare 55), quum potest . consentit.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem vindicta inferenda non sit, multie dis probatur. Mali enim tolerandi sunt, non abliciendi; increpatione feriendi, non corporaliter expellendi.

Unde Augustinus eit in libro de verbie Domini, sermone XVIII. •) †):

C. L. Quemode maii sunt telerandi, et quemode ab ett recedendum sit.

recentration 222. Telerandi sunt quidem mali pro pace, mec corporaliter ab eis recedatur; sed spiritualiter b) exire b est facere quod pertinet ad correctionem malorum, quantum licet pro gradu eniusque, salva pace; displicere est non tangere. Non enim prophetae, qui haec dicebant, populum suum dimi-serunt, sed inter cos habitabant, quos increpabant, unum b) templum cum eis intrabant, eadem sacramenta celobrabant. Her b) est estima ora parerere hor est immundum non Hoc 3) est exire, ore non parcere, hoc est immundum non tangere, voluntate non consentire.

C. II. Quod mali sint tolerandi a bonit.

ldem <) +).

Tu bonus tolera malum. Nam et Christus Iudam, quum sciret furem esse, toleravit et ad praedicandum misit, ci-que cum aliis eucharistiam dedit.

C. III. Pro pace ecclesiae mali sunt tolerandi.

Idem super loannem tractatu L., ed c. 12. 4) 1) Quid ergo voluit Dominus noster lesus Christus, fratres

mei, admonere ecclesiam suam, quando unum perditam inter duodecim habere voluit, uisi ut malos toleremus, no corpus Christi dividamus? Ecce inter sanctos est ludas, ecce fur est ludas, et, ne contennas (), fur sacrilegus 7), nen qualiscunque fur (), "fur loculorum", sed dominicerum;

NOTATIONES

C. XI. g) Qui desinit: Haec in eadem glossa re-feruntur ex Cassiodoro, cuius verba sunt haec: Nom guum possis obviaro percersis, si desinas adversari, consensus erroris est.

Quaest. IV. C. I. a) Caput hoc est in glossa ordimaria, 2. Cor. 6. ad ea verba: Exite de medio esrum. Sen-tentia vero est accepta ex sermone 18. Augustini de verbis Domini, ex quo infra ead. c. Ecce et c. Recedite ad idem pertinentia referuntur.

b) Spiritualiter: Hic interpositae erant duas voes: spirituatiter autem *), quae sunt expunctae, quia et a plerisque vetustis, et a glossa ordinaria absunt. C. II. c) Initium huius capitis est in tractatu 50. in Ioannem. Reliqua vero videntur accepta ex glossa ordina-

loculorum, sed sacrorum. 6i[•]) crimina discernuntur fa foro¹⁰) qualiscunque furti et peculatus (peculatus enim furtum dicitur de re publica, et non sie indicatur furtum rei privatae, quomodo publicae), quanto vehementius indi-candus est sacrilegus fur, "qui ausus fuerit" non undecum-que tollere¹¹), sed de ecclesia tollere. Qui aliquid de co-clesia furatur Iudae perdito¹²) comparatus.

C. IV. De codem.

Idem serm. XFIII. de verbis Domini 13).

Bece, inquint, dicit Propheta 14): Recedite, exite inde, et imusadem ne tetigeritis. Quomodo ergo 13) malos pro pace tolerabimus, a quibus exire et recedere iubemur, ne tan-gamus immundum? Nos istam recessionem spiritaliter janus initiatudini 7 Nos istam recessionem spirrainter intelligimus: illi corporaliter. Nam et ego clamo '') cum Propheta; et qualiacunque e) sumus vasa, utitur nobis Deus in dispensatione vestra '7). Clamamus et '') nos, et dicimus vobis, recedite, exite inde, et immundum ne teti-geritis, sed contactu '') cordis, non corporis. Quid est cosim tangere immundum sisi consection presentis to Ouid enim tangere immundum, nisi consentire peccatis? Quid est autem exire inde, nisi facere quod pertinet ad correctionem malorum, quantum pro uniuscuiusque gradu atque persona, salva pace, fieri potest? Et paulo post: §. 1. Brgo, fratres mei, quotquot habetis inter vos, qui adhue amore sacculi praegravantur, avaros, periuros, adulteros, inspectores ²⁰) nugarum, consultores ²¹) mathematicorum, phanaticorum ³²), angurum, aruspicum, ebriosos, luxurio-sos, quicquid inter vos malorum esse nostis, quantum potestis, improbate, ut corde recedatis, et redarguite, ut exeatis inde, et nolite consentire, ut 23) immundum non tangatis.

C. V. Pacificus est qui corrigit quod potest, vol excludit a se quod non potest.

ldem in socundo libro contra opistolam Parmoniani, c. 1. Quiaquis vel quod potest arguendo corrigit, vel quod cor-rigere non potest mlvo pacis vinculo excludit, vel quod salvo pacis vinculo excludere non potest acquitate improbat, firmitate supportat, hie est pacificus, et ab isto 24) maledicto, de que scriptura dicit 25): Vos his, qui dicunt quod nequem est donum, et quod bonum est nequem, "et re-lique", omnino liber, prorsus securus, penitus alienus. Et infra : §. 1. Quomodo, inquit Parmenianus, incorruptus poteris permanere, qui corruptis sociaris ?!

C. VI. Quid sit malis sociari.

Idem in coden capite continue 16).

Ita plane, 'si' sociatur quis malis, 'id est' si mali 2') ali-quid cum eis committit, aut committentibus favet. Si autem neutrum facit, nullo modo sociatur. Purro, si addit 28) tertium²³), ut non sit in vindicando³⁰) piger, sed vel cor-ripiat iustus in misericordia et arguat, vel etiam, si cam

CORRECTORUM

ria in Psalmum 9. ad ea verba: Dirit caún és cords sus, et explanatione R. Augustini in Psalmum 10., cuius propria verba referentur sup. 1. qu. 1. Cárútus. Ab codem vero copiose hace cadem sententia expositur in epistola 162.

C. III. d) Multa in hoc capite sunt emendata ex B. Augustino.

C. IV. e) Et qualiacunque: Sic emendatum est ex B. Augustino et Beda. Antea legebatur: acquadia **).

C. V. f) Sociaris: Apud B. Augustinum huie interrogationi Parmeniani sequitur continenter responsio, quae habetur in proxime sequenti capite Ita plane. Ac certe multo aptius interrogatio Parmeniani et B. Augustini responsio unico capitulo comprehenderentur.

1. of pec.: Edd. rell. — 11) follere hoc est sucrilegium committere (ab-est ab Ed. Arg.) sed de ecclesia: Edd. coll. ∞ — 12) traditori: Ed. Bas. — prodifori: Edd. rell. — Bohm. = C. IV. 13) Sermo 66. Ed. Maur. — Ans. I. 13. c. 65 (64). Polyc. ib. — 14) Exa. c. 57. V. 11. — 15) desid. in Ed. Bas. — 16) clamabo: ead. — 30) ita in Edd. coll. e. et ap. Aus. — 17) nostra: Ed. Bas. — 18) desid. in Edd. coll. e. et ap. Aus. — 17) nostra: Ed. Bas. — 18) desid. in Edd. coll. e. pr. Lugdd. H. III. — 19) lacta: Ed. Bas. — 20) ita clareres: Edd. Arg. Bas. — inspectulores: Edd. Edl. pr. Par. Lugdd. II. III. — 21) consultatores: Edd. coll. e. pr. Bas. Par. Lugdd. in ext. Edd. Arg. Nor. — 23) ut — me: Edd. coll. e. Bas., in qua lex: me. = C. V. 24) illo: Edd. Lagdd. II. III. — 25) Esa. c. S. c. 20. = C. VI. 26) Polyc. ib. — 27) abest ab Ed. Bas. — 18) addut: Edd. coll. e. — 29) ilerum red lert.: Ed. Arg. — 30) ho-dicande: Ed. Bas.

personam gerit, et ratio conservandae pacis admíttit, copersonam gerit, et ratio conservandae pacis admitte, co-ram ³¹) omnibus peccantes arguat, ut ceteri timeant, re-moveat ³²) etiam vel ab aliquo gradu honoris, vel ab ipsa communione sacramentornm, et haec omnia cum dilectione corrigendi, non cum odio persequendi ³³), plenissimum offi-cium non solum castissimae innocentiae, sed etiam dili-gentissimae severitatis implevit. Ubi autem ³⁴) cetera im-pediuntur, illa duo semper retenta incorruptum castumque cuntodiunt ut nec faciat malum, nec approbet factum custodiunt, ut nec faciat malum, nec approbet factum.

C. VII. Aliena peccata in ecclesia alicui non prasiudicant. Idem in epistola 152. contra Donatistas 35)

Si quis a catholica ecclesia fuerit separatus, quantumlibet Si quis a catholica ecclesia fuerit separatus, quantumibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere, quod a Christi unitate 5) disiunctus est, non habebit vitam, sed Dei ira manet super eum. Quisquis autem in hac³⁶) ec-clesia bene vixerit, nihil ei praeiudicant aliena peccata; quia in ea unusquisque proprium onus portabit, sicut Apo-stolus dicit³⁷). Et infra: §. 1. Ergo communio malorum non maculat aliquem participatione sacramentorum, sed consensione factorum. Nam si in malis factis non eis quis-quia ³⁶ consentiat. nortat malus causam suam ³et personam que 38) consentiat, portat malus causam suam *et personam suam*, nec praeiudicat alteri, quem in consensione 39) mali operis socium non habet criminis.

C. VIII. Non to maculat malus, si ei non consentis, sed ipsum redarguis.

Idem in sermone XVIII. de verbis Demini⁴⁰).

A malis semper corde disiungimini: ad tempus caute corpore copulamini. Et isfra: §. 1. Duobus modis non te maculat malus: si ei⁴¹) non consentias, et si redarguas. Hoc est non communicare, non consentire; communicatur quippe, quando facto eius consortium voluntatis val appro-bationis adiungitur. Et infra: §. 2. Neque ergo consen-tientes sitis malis, ut approbetis; neque negligentes, ut non arguatis; neque superbientes, ut insultanter ") arguatis.

C. 1X. Immundum tangers est pecoatis consentire. ldem ex codem 43).

Recedite (*), exite **) inde *5), et immundum ne tetigeritis. Sed contactu **) cordis, non corporis. Quid est enim tangere immundum, nisi consentire peccatis? Quid est *autem**7) exire **) inde, nisi facere quod pertinet ad cor-"autem^{**7}) exire ^{*3}) inde, nisi facere quod pertinet ad cor-rectionem malorum, quantum pro uniuscuiusque gradu at-que persona, salva pace, fieri potest[§] Displicuit tibi quod quisque ⁴⁹) peccavit ⁵⁰)[§] non tetigisti immundum. Redar-guisti, corripuisti, monuisti, adhibuisti etiam, si res exi-git, congruam, et quae unitatem ⁵¹) non violet ⁵²) discipli-nam[§] existi inde. Et tafra: §. 1. Clamavit ista Moyses ⁵³), clamavit Esaias ⁵⁴), clamavit Hieremias ⁵⁵), clamavit Eze-chiel ⁵⁶). Videamus, si dimiserunt populum Dei, et se ad alias gentes transtulerunt. Quam multa, et quam vehechiel⁵⁰). Videamus, si dimiserunt popului inci, et se au alias gentes transtulerunt. Quam multa, et quam vehe-menter Hieremias increpavit in ⁵⁷) peccatores et sceleratos populi sui ⁵⁸)? Inter eos tamen erat, unum cum eis tem-plum intrabat, eadem sacramenta celebrabat, in eadem sceleratorum hominum congregatione vivebat; sed clamando exibat inde. Hoc est exire inde, hoc est immun-dum non tangere, et voluntate ⁵⁹) non consentire, et ore non parcere.

C. X. Non maculant innocentes facta nocentium, quas ab eis credi non possunt.

Idem in epist, XLVIII, ad Vincentium⁶⁰).

Quam magnum est crimen ab istorum innocentium communione separari? Nam et facta 61) nocentium, quae innocenti-bus demonstrari, vel ab innocentibus credi non possunt, non coinquinant quemquam, si propter innocentium 52) consor-tium etiam cognita sustinentur. Non enim propter malos boni deserendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt, sicut toleraverunt 63) Prophetae, contra quos tanta dicebant, nes communionem sacramentorum illius populi relinquebant; sicut ipse Dominus nocentem Iudam usque ad condignum eius exitum toleravit, et eum sacram cum innocentibus communicare permisit, sicut toleraverunt Apostoli eos, qui64) per invidiam (quod ipsius diaboli vitium est) Christum annunciabant.

C. XI. Mali, quos ecclesia recipit, nec expellit, a bonis. sunt tolerandi, non iudicandi.

Idem in sermone XXIV. de verbis Apostoli b) 65).

Forte in populo Dei stat iuxta te avarus, raptor, inhians rebus alienis, quem nosti talem, et fidelis est, vel potius fidelis vocatur. Non eum potes de ecclesia pellere, non habes aliquem aditum castigando et corripiendo 66) corri-gere, accessurus est treum ad altare. Noli timere: unusquisque 67) proprium 66) onus portabit. Item infra: §. 1. Quomodo (inquis) ferrem quem novi malum? nonne melius guomodo (inquis) ierrem quem novi matum: nonue menue ipsum ferres, quam te foras efferres ⁶?)! Ecce, quomodo feres ⁷?): attende ⁷¹) Apostolum dicentem ⁷²): Unusquisque proprium ⁷³) onus portabit. Liberet te ista sententia. Non enim cum illo communicares avaritiam ⁷⁴), sed communi-cares cum illo Christi mensam. Et quid tibi obesset, af cum illo communicares Christi mensam? Apostolus dicit⁷⁵): Out cum mendent et bibli deinen indiciem side mendentes Qui snim manducat et bibit incigne, iudicium sibi manducat et bibit : sibi, non tibi. Sane si iudex es, si iudicandi potestatem accepisti, scclesiastica regula, si apud te ao-cusatur, si veris documentis testibusque convincitur, coerce, corripe, excommunica, degrada.

Gratian. Est et alia distinctio tolerandorum et cavendorum, quam ex verbis Augustini licet colligere, dicentis serm. XLIX. de verbis Domini ⁷⁶):

C. XII. Pastor est diligendus, mercenarius tolerandos, latro cavendus.

Tres personas dixit Dominus (et debemus illas investi-gare) in evangelio, pastoris, mercenarii⁷⁷), et furis. Es peulo post: Pastorem dixit⁷⁸) animam suam ponere pro ovibus suis, et intrare per ianuam. Furem dixit [et latronem i)] ascendere per aliam partem. Mercenarium dixit, lupum vel⁷⁹) furem si videat, fugere, quia non est illi cura de ovibus: mercenarius est enim⁸⁰), non⁸¹) pastor. Ille intrat per ianuam, quia⁸²) pastor est; ille ascendis per aliam partem, quia⁸³) fur est; ille videns eos, qui volunt tollere oves, timet est fusit cuia mercenarius est. per allam partem, quia *3) fur est; ille videns eos, qui volunt tollere oves, timet et fugit, quia mercenarius est, quia *4) non est illi cura de ovibus, mercenarius est enim. Si invenerimus tres istas personas, invenit sanctitas vestra *et* quos diligatis, *et* quos toleretis, *et* quos caveatis. Diligendus est pastor, tolerandus est mercenarius, cavendus est latro.

Gratian. Ecce, quod mali tolerandi sunt, nec corporal, sed spirituali vindicta sunt puniendi. Unde, quum discipuli

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VII. g) Christi unitate: Antea legebatur: Chri-nitate*). Restitutum est ex originali et Beda, itemque stianitate *). I alia nonnulla.

Quaest. IV. C. VI. 31) et coram: Edd. coll. o. -32) re-moveantur: Ed. Par. - removeatur: Edd. rell. pr. Lugdd. -33) add. : faciat: Edd. coll. o. -34) add.: etiam: Edd. Bas. = C. VII. 35) Ep. 141. Ed. Maur. scr. A. 412. - Ivo Decr. p. 2. c. 101. - ¢) ita ap. Iv. et in Edd. coll. o. -36) add.: sancta: Edd. coll. o. -37) adt: eaed. - Ivo. -cf. Galat. c. 6. v. 5. -38) quisquis: Ed. Bas. -quisquam: Edd. Lugdd. II. III. - 39) concessione: Ed. Bas. =C. VIII. 40) Sermo 88. Ed. Maur. - Ivo Decr. p. 2. c. 102. -41) desid. in Ed. Bas. - 42) insultantes: Edd. Arg. Nor. Ven. I. -tinsolenter: Ivo. - Böhm. = C. IX. 43) Ivo Decr. p. 2. c. 103. -cf. supra c. 4. - †) Ess. c. 52. v. 11. - 44) et ex: Edd. coll. o. - 45) exinde: Ed. Bas. - 46) cums tactu: Ivo. - 47) abest ab eod. - 48) exite: Ed. Arg. - 49) quisquam: Edd. Lugdd. II. III. - Ivo. - 50) peccaperit: Ivo. - Edd. coll. o. - 51) unitatis: Edd. Lugd, I. Par. - 52) violat: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. - 53) Num. c. 16. - 54) Ess. c. 52. - 55) Thren. c. 4. - 66) Ezech. c. 14.

C. XI. h) Antea citabatur ex libro primo de unico

baptismo, ubi non habetur.
C. Xil. i) Et latronem: Hae duae voces non sunt in originali: Anselmus tamen illas habet.

-57) desid. in Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 58) Dei: Edd. eaed. -abest a rell. - 59) voluntati: Ed. Bas. = C. X. 69) Ep. 93. (scr. A. 408.) Ed. Maur. - 61) cf. infra c. 37. - 62) propler innocen-ies etiam: Edd. coll. o. - 63) add.: eos: eaed. - 64) cf. Philipp. c. 1. = C. XI. 65) Sermo 164. Ed. Maur. - 1vo Decr. p. 8. 94. - 66) add.: illum: Edd. coll. o. - 67) Gal. c. 6. v. 5. - 68) suma: Edd. coll. o. - 69) afferres: Ed. Lugd. II. - 70) ferres: orig. -Ivo. - Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. - 71) si altenderes: orig. -inderes: Ivo. - attenderes: Ed. Arg. - 72) Gal. c. 6. v. 5. -73) summ: Edd. coll. o. - 74) avaritia, sod si: Ed. Bas. - 75) 1 Cor. c. 148 (145). - 77) of merc.: Ed. Bas. - 78) Ioan. c. 10. -79) add.: etiam: Edd. coll. o. - 80) autem: eaed. pr. Lugdd. II. III. - 81) et non: Edd. coll. o. - 82) qui: eaed. - 83) qui: caed. -84) nec illi est: eaed.

non recepti a Samaritanis ignem coelitus super eos deducere voluerunt, dicentes magistro 33): Vis dicamus, descendat ignis de coelo, et consumat eos? audierunt: Nescitis, cuius piritus estis! Item ""): Omnis, qui gladium acceperit, gladio peribit.

C. XIII. Spiritalis nunquam carnalem persequitur,

sed e concerso.

Hine etiam Hieronymus ait in comment. ep. ad Gal. c. 4. Qui ³⁷) secundum carnem natus erat, persequebatur ³³) spiritalem : nunquam enim ³⁷) spiritalis carnalem persequitur, sed ignoscit ei, quasi rusticano ?») fratri. Scit, eum posse proficero per tempus, et si quando Aegyptiae filium viderit irascentem, recordatur ") unius patris, qui boves k) creavit, et culices, et 32) in magna domo non solum esse vasa aurea et argentea, sed et lignea et tictilia 93).

C. XIV. Boni a malis nunquam in hac vita penitus possunt separari.

Item Augustinus in libro IF. de baptismo, c. 12.1) Quantus arrogantiae tumor est, quanta humilitatis et lenitatis oblivio, arrogantiae³) quanta iactatio, ut quis 'aut audeat, aut' favere se posse credat, quod nec Apostolis concessit³) Dominus, ut³) zizania³) a frumento putet se posse discernere!

G. XV. Praesens ecclesia simul recipit bonos et malos. Item Gregorius Aomitia XXXVIII. Ecang.

Haec autem vita, quae inter coelum et infernum sita est, sicut in medio subsistit, ita utrarunque partium cives communiter recipit: quos tamen sancta ecclesia et 14) "nunc" indiscrete suscipit 11, et postmodum in egressione discermaiscrete suscipie), et posimouum in egressione discer-net. Si ergo boni estis, quamdiu in hac vita subsistitis, nequanimiter tolerare ()) malos 'debetis'. Nam quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam 'suam' testis est, quia bonus non est. Abel enim esse renuit, quem Cain malitia non elervet.

II. Pars. Gratian. Er his omnibus colligitur, quod meinrum visiticte Des reservende est, nec sunt corporaliter puniendi, sed er bra administione, et caritatis beneficio ad correctionem incitanti. Unde Christus in exangelio 121) ait : Audistis quia dictum est in lege 121, "quem modem altiente (a) ait: ler statuit Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego outra Asne ricissitudinem toliens, et ad manuetadinem et caribatu perfectionem cos invitans, dico robis : Nolite 103) resistere malo, sed diligite mimicos vestros, benefacite resisture mato, seu unique mimicos vestros, benefacite ins. qui oderunt vos, ut sitis hin patris vestri, qui solem sum oriri facit super bonos et malos, et pluit super instos et iniustos. Hine Pendus eit 111): Ne113) esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sutt, potum da illi. Onnis enim inine benerum est ininieus ; santis : 13) autem amieus Auius versifi etiam ininieus est Dei. Inimieus autem Dei bonitatis et institue est izinicus en per los materia anter Dei ontatita et institue est izinicus, ac per los anatoren institue et banicetia chierre zon potest. Quan ergo ininicos diligere, sel dia banefacere, chan et poten subministrare inbenur : ini-miros prosegui et punire prohibenur. §. L. In lege enin reteris testamenti corporatio poesa statuta est : in lege vero evenerità smai percenti per persitentiam promittiter renie. Bule di e cerrere incegit, dieras 1131: Ego sum Dominus Deus relotes, visitans percenta patrum in illos usque in tertiam et quartam generationem. Here sers a lesitate manustudinis et mineriterilles, its inquiens -''): Beati pas-

C. XIII. L) Boves: In codicibus B. Hieronymi impressis leguer: qui iscent bares ; verum in cudice Vaticane wrum commentariorum habetur : qui lucan loven. Signi-

CURTA DUGALISTAS.

Quarts IT C. XII (35) Luc. c. 9, v. 54. - 56) Match. c. 56. (107) Kund. c. 59. v. 5. - (109) Match. c. 5, v. 3. - (109) f. Kund. c. 5, v. 5. - (109) Match. c. 5, v. 3. - (109) f. Kund. c. 5, v. 5. - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Match. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Matchl. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Matchl. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Matchl. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Matchl. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Matchl. c. 6, v. 5, v. 5, - (119) Matchl. c. 6, v.

peres spiritu, beati mites, beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. In illa dicebatur ¹³⁷): Qui fecerit hoc vel illud, morte moriatur. In ista ¹¹¹): Gaudeo super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novem iustis, qui non indigent poeniten-tia. Item¹¹): Non veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Estote¹¹²) misericordes, sicut et pater ve-ster misericors est. Initiam gusque praedicationis selectoris nostri, et praeconis eiusdem, ad poenitentiam peccatores in-in Actibus Apostolorum, quum Iudaei, compuncti de scelere mor-tis Christi, dicerent Petro: Quid faciemus, viri fratres! fit Caristi, alerrai reiner au suite attain, agite, et bapti-gitur Petrus respondisse 111): Poenitentiam agite, et bapti-zetur unusquisque vestrum. Et, ut universaliter dicatur, in lege 115) populus ille rudis servili timore pocnerum coçdeter : unde et legem in peedagogum accepit. In evengelio entem populus gratiae liber et adultus filiali amore, et hereditatia certitudine ad cultum divinae servitutis incitatur. Unde, quum quidam legem, quasi coèrcentem, praedicarent esse tenendam sinul cum gratier, ait 114) Apostolas: Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, ia quo clamamus: Abba pater. §. 2. Hine etiam Gregorius eil in expositione creanedii : Simile factum est regnam coelorum homini regi, qui fecit nuptias filie suo.

C. XVI. In lege cuique permittebatur diligere anicum, et odire inimicum.

Quum 11") in lege scriptum sit: Difiges 118) emicum tran, et odio Achebie inimicum taum, accepta tunc licentia iustin fuerat, ut Dei "inimicus" 119) suosque adversarios, quasta possent virtute, comprimerent, cosque in ore =) gladii fe-rirent. Quod in novo proculdubio testamento compescirirent. Quod in novo proculdubio testamento compesci-tur, quum per semetipuam veritas praedicat, dicens¹²¹): Diligite inimicos vestros, braefacite kis, qui odernat roc: Qui¹²¹) ergo per tauros, nisi veteris testamenti patres si-gnantur¹²³)! Nam dum ex permissione legis acceperant, quateuns adversarios suos odii retributione percuterent (ut ita dicam), quid aliod quam tauri erant, qui inimicos suos corporene ¹/₁) virtutis cornu feriebant? Quid vero per altilia, nisi patres novi testamenti figurantur? qui dum gratiam internae pinguedinis percipiust, acternis¹²¹) desideriis in-nitentes, ad ¹²⁴) sublimin contemplationis suae pennis sub-levantur. levantur

Gratian. His its respondetur: Sunt querdem. ques selabri dantazat admanitime sant corriginata, ana corporati-bas flagellis animadeertanda; sed coran sindicta disino ezanini tentum est reservende, quendo in delinquentes sidellert disciplinam eservere non possumes, pel quia non sunt nostri ierie, cel quia illerum erimine, etsi sobie note sust, temen manifestis indicis probari non possant. § 1. De his. qui non sunt nostri iaris, est Apostoles in prince epistele ed Cario-thios: Quid enim mihi attinet de his, qui foris sunt, indi-care ! de his enim Dominas indicabit.

Qued Augustinus expenses air =) 115):

C. XVII. Infideium colleguie et convirie non sunt eritente. lafideles non possumas Christo Incrari, si corum culloquien vitames et convivian. Unde et Dominus 1233 cam publicanis et peccatoribus manderavit et biblit. In his vero, qui intus sunt, id est indekivus, putreio resecanda est. Gratian. Hise etian, quen Proplete dirit 12"): Facid

NOTATIONES CORRECTORUM

C. XVL m) la ore: la originali et quature Gratiani vetastis est: inve gindi ").

C. XVIL a) Sensus huins capitis habetur apud B. An-C. AVIL 2) Sensus autors capus maserus apun n. au-fect autem elephantem. C. AVI. i) Verba sunt Cypriani lib. 4. ep. 2. ad An-tynianum ":, citata ab Augustino h5. 4. c. 12. de baptismo functional stat in gloss. ord. 1. Cor. 5. ad vers. *Alangum*. et interlineari ad vers. *Lator.*

780

Dominus iudicium omnibus iniuriam patientibus, exponendo addidit Augusticus: ab his, qui non sunt sui iuris, in quos nequit disciplina exerceri. §. 1. Item, quando multitudo est in scelere, nec salva paco ecclesiae mali puniri possunt, tolerandi sunt potius, quam violata pace ecclesiae puniendi. Unde Augustinus sit in libro de fide et operious, c. 4. et 5. †):

C. XVIII. Quaedam mala punienda sunt, et quaedam toleranda.

Quidam "vero 12") e contrario periclitantes", quum bono-rum malorumque permixtionem in ecclesia demonstratam seu praedictam esse perspezerint, et patientiae praecepta didicerint, (quae *ita* nos firmissimos reddunt, ut etiamisi videntur ¹³) in ecclesia esse zizania, non tamen impediavidentur ¹²⁷) in ecclesia esse zizania, non tamen impedia-tur aut fides, aut caritas nostra, aut ¹³⁰) quoniam ziza-nia ¹³¹) in ecclesia esse cernimus, ipsi ¹³³) de ecclesia recedamus) destituendam op putent ¹³³) ecclesiae discipli-nam, quandam perversissimam securitatem praepositis tri-buentes, ut ad eos non pertineat, nisi dicere quid caven-dum, quidve faciendum sit; quodibet autem quisque faciat non curare. Nos vero ad sanam¹³⁴) doctrinam pertinere arbitramur *ex* utrisque testimoniis tutam¹³⁵) senten-tiam moderari ¹³⁶), ut et canes in ecclesia propter patian moderari ¹⁵⁵), ut et canes in ecclesia piopter pa-com ecclesiae toleremus, et canibus sanctum, ubi pax ecclesiae tuta est, non demus. Quum ¹³⁷) ergo *seu* per negligentiam praepositorum ¹³⁸), sive per aliquam ¹³⁹) excusabilem necessitatem, sive per occultas obreptio-nes ¹⁴⁰) invenimus in ecclesia malos, quos ecclesiastica disciplina corrigere aut coërcere non possumus, tunc, ne ascendat in cor nostrum impia et perniciosa praesum-tio, qua existimemus¹⁴¹) nos ab his esse separandos, ut peccatis eorum non inquinemur, atque ita post nos tra-here conemur, veluti mundos sanctosque discipulos ab unitatis compage quasi a malorum consortio¹⁴³) segrega-tos¹⁴³), veniant in mentem illae de scripturis similituditos 143), veniant in mentem illae de scripturis similitudi-nes, et divina oracula, vel certissima exempla, quibus de-monstratum et praenunciatum 144) est, malos in ecclesia permixtos bonis usque in finem saeculi tempusque iudicii futuros 145), et nihil bonis in unitate ac participatione sa-cramentorum, qui eorum factis non consenserint, obfutu-ros 146). §. 1. Quum vero eis, per quos ecclesia regitur, adest 147) salva pace potestas disciplinae adversus impro-bos aut nefarios exercendae 146), tuac rursus, ne 149) so-cordia segnitiaque dormiamus, "aliis^{+ 150}) aculeis praece-ptorum, quae ad severitatem coërcitionis 151) pertinent, ex-citandi sumus, ut gressus nostros in via 152) Domini ex utrisque testimoniis illo duce atque adiutore 153) dirigen-tes. nec patientiae nomine torpescamus, ne cobtentu dilites, nec patientiae nomine torpescamus, nec obtentu diligentiae saeviamus.

C. XIX. Levius occulta, severius autem punienda sunt ab ecclesia delicta manifesta.

Idem contra epistolam Parmeniani, lib. III. c. 2.154)

Quum quisque fratrum, id est¹⁵⁵) Christianorum intus in ecclesiae societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum schismatis nullum est. Et infra: §. 1. Quando *ita*¹⁵⁶) cuiusque crimen notum est *omnibus*¹⁵⁷), et omnibus exsecrabile apparet 158), ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinas.

NOTATIONES

C. XVIII. o) Destituendam: Apud B. Augustinum legitur: instituendam putant ecclesiam et disciplinam; sed ceteri collectores cum Gratiano concordant. Multa vero alia ex illis, et originali in toto hoc capite sunt restituta.

III. Pars. Gratian. Est et alia causa, qua correptu verberum vel verborum videtur esse inutilis vel superflua. Praedestinati enim ad vitam sine correptione mutantur, sicus Petrus 159), quem Dominus respiciens nemine corripiente commovit ad lacrimas. Praesciti ad mortem inter flagella dete-riores fiunt, sicut Pharao. Bonis ergo superflua, damnandis haec inveniuntur esse inutilia. Ilis ita respondetur auctoritate Gregorii et Augustini.

Augustinus enim in libro de correptione et gratia c. 5. sie ait:

C. XX. Sicut ab oratione cessandum non est, sic nec a correptione.

Sient non est ab oratione cessandum pro eis, quos corrigi volumus, etiamsi nullo hominum orante pro Petro Dominus respexit eum, et fecit eum suum peccatum flere: ita non est negligenda correptio 16°), quamvis Deus, quos vo-luerit, *etiam* non correptos 161) faciat esse correctos. Tunc autem correptione 162) proficit homo, quum misere-tur atque adiuvat qui facit, quos voluerit, etiam sine correptione 163) proticere.

Gregorius vero in Dialogo, lib. I. c. 8. 164):

C. XXI. Soli praedestinati salvantur, qui in postulando suo labore meruerunt.

Obtineri nequaquam possunt quae praedestinata non fue-runt¹⁶⁵). Sed ea, quae sancti viri orando efficiunt, ita praedestinata sunt, ut precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni praedestinatio ita est ab omnipo-tenti Deo disposita, ut ad hoc electi ex labore perveniant, quatenus postulando mereantur accipere quod eis omnipotons Deus ante saecula disposuit donare.

C. XXII. Occulto Dei indicio mali obdurantur flagolita, boni emendantur.

Item Augustinus in libro de praedestinations et gratia, c. 15.¹⁶)

Nabuchodonosor 167) poenitentiam meruit fructuosam. Nonne post innumeras impietates flagellatus poenituit, et regnum, quod perdiderat, rursus accepit? Pharao 166) autem ipsis flagellis est deterior effectus et periit? Hic mihi autem ipsis lagellis est deterior effectus et periit f Alto mini rationem raddat qui divinum consilium nimium alto¹⁶⁹) sapientique corde diiudicat, cur medicamentum unius me-dici manu confectum alii ad interitum, alii valuerit ad sa-lutem, nisi quia Christi¹⁷⁰) bonus odor aliis est odor vitae in vitam, aliis odor mortis in mortem? Quantum ad na-turam, ambo homines erant. Quantum ad dignitatem¹⁷¹, ambo resea. Quantum ad capitar and ponter lum Dei possidebant. Quantum ad causam, ambo captivum popu-lum Dei possidebant. Quantum ad poenam, ambo flagellis clementer admoniti: Quid ergo fines eorum fecit esse diversos, nisi quod unus manum Dei sentiens in recordations propriae iniquitatis ingemuit, alter libero contra Dei misericordissimam veritatem pugnavit arbitrio?

C. XXIII. Idem P).

Vasis irae nunquam Deus redderet interitum, si non spon-Vass irae nunquam Deus redderet interitum, si non spon-taneum inveniretur homo habere peccatum, quia nec Deus peccanti homini iuste inferret iram, si homo ex praedesti-natione Dei cecidisset in culpam. Idem¹¹²): §. 1. Prae-destinationem Dei sive ad bonum sive ad malum in homi-nibus¹⁷³) operari ineptissime dicitur, ut ad utrumque homines quaedam necessitas videatur impellere, quum in

CORRECTORUM.

C. XXIII. p) In plerisque vetustis caput hoc coniun-ctum est superiori, et in titulo est: *Item* *), non *Idem*; est autem confectum ex locis indicatis Fulgentii, Prosperi et B. Augustini.

153) actors adi.: ead. \equiv C. XIX. 154) Ivo in prologo et Decr. p. 9. c. 97. Polyc. 1. 7. t. 7. - 155) et: Edd. coll. o. - Ivo in prol. -156) abest ab Iv. prol. - 157) desid. ib. - 1589 apparent: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. - Ivo in prol. - 159) Luc. c. 29. \equiv C. XX. 160) correctio: Edd. coll. o. - 161) correctos: eaed. -163) ex corrections: eaed. - 165) corrections: eaed. \equiv C. XXI. 164) Burch. 1. 20. c. 19. Ivo Decr. p. 17. c. 31. - 165) fuerint: orig. - Coll. citt. - Edd. coll. o. \equiv C. XXII. 166) Conventi Inter VV. DD., hunce librum non ease Augustini. - 167) loan. c. 4. -168) Exod. c. 5 seqq. - 169) alte: Edd. coll. b. - altum sayients corde: orig. - 170) 2 Cor. c. 8. v. 15. 16. - 171) digntiates: Ed. Bas. \equiv C. XXII. 4) Ita in Edd. Arg. Bas. - Initium cap. exstat in libro Fulgentii ad Monymum et refertur ex August. ap. Burch. l. 20. c. 35. et Iv. Decr. p. 17. c. 46. - 173) ex Prosperi libro ad-versus capitula Gallorum c. 6. - 173) connobus: Edd. coll. e.

Quaest. IV. C. XVIII. $\frac{1}{1}$) Ans. l. 12. c. 63. Polyc. l. 7. t. 7. - 128) vero — per.: non sunt ap. Ans. — 129) videantur: Ed. Bas. - videatur: Edd. rell. pr. Arg. — 130) et: Edd. coll. o. — 131) zi-zumam: Edd. Lugdd. II. III. — 132) non ideo ipsi: Edd. coll. o. — 133) putant: eaed. — 134) sacram.: Ed. Arg. — 135) vitam sen-lentiamque: Ans. — Edd. coll. o. — 136) moderare: Ed. Bas. — 137) Quum vero per: Ans. — Edd. coll. o. — 138) praelatorum: Ed. Arg. — 139) aliam: Edd. Ven. I. II. Par. Lugdd. — 140) sur-reptiones: Edd. coll. o. — 141) aestimenus: eaed, pr. Bas. Lugdd. II. III. — 142) conjunctione: Edd. coll. o. — 143) separatos: Edd. Arg. Bas. — segregandos: Edd. rell. — 144) pronunciatum: Edd. coll. o. — 145) futuri tolerandos: eaed. — 146) objuturos: Edd. Lugdd. II. III. — 147) absst: eaed. — 148) exercenda: Ed. Bas. — 149) neque soc. neque segn. zed ac.: Edd. coll. e. — 150) non est apud Ans. — 151) correptionis: Edd. Bas. — 152) vias: ead. —

bonis voluntas sit intelligenda non sine gratia, in malis autem voluntas intelligenda¹⁷⁴) sine gratia. §. 2.¹⁷⁸) Quum vero aliquos a Deo aut traditos desideriis suis, aut obduvero aliquos a Deo aut traditos desideriis suis, aut obdu-ratos legimus aut relictos, magnis¹⁷⁶) peccatis¹⁷⁷) suis hoc ipsos meruisse proliterur, quia talia eorum crimina praecesserunt, ut ipsi sibi¹⁷⁶) poenas¹⁷⁹) debuerint, quae¹⁵⁰) eis etiam supplicium verterent in reatum. Atque ita nec de iudicio Dei querimur, quo deserit meritos de-cati e micordine aus grating arises que liberat non ita nec de judicio Del querimir, quo deserit meritos de-seri, et misericordiae eius gratias agimus, qua liberat non meritos liberari. §. 3. Vires ¹⁸) itaque obedientiae non ideo cuiquam subtravit, quia eum non praedestinavit, sed [ideo¹⁸²) eum non praedestinavit], quia recessurum ab ipsa obedientia esse praevidit. §. 4. Praedestinatio ¹⁸³) igi-tur ¹⁸⁴) Dei semper in bono est, quae ¹⁸⁵) peccatum sola hominis voluntate commissum aut remittendum †) novit cum laude misericordize, aut plectendum cum laude iusti-tiae. In 186) malis autem operibus nostris sola praescientia nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nubisoum, voluntate exierunt, voluntate ceciderunt, et quia praesciti sunt casuri, non sunt praedestinati; essent autem praedestinati, si essent reversuri, et in sanctitate ac veritate mansuri. Ac per hoc praedestinatio Dei multis est causa standi, nemini est causa labendi.

Gratian. Non ergo necessitatem facit correctionis vel obdurationis divina praedestinatio seu praescientia, quum boni per gratiam corrigantur, et libero arbitrio mali percant. Neque enim, quio praedestinatio seu praescientia Dei falli non potest, necessario ereniunt quae praedestinantur vel prae-sciuntur, sicut nec necessario praedestinantur vel praesciuntur quae futura sunt: sed quia bona absque eius gratia, mala praeter eius scientiam evenire non possunt. §. 1. Quamvis ergo convenienter dicatur, si haec praedestinata sunt vel prae-scita, necessario evenient: non tamen ideo absolute verum est, mecessario eremient quae praedestinata sunt vel praescia; quia hic necessitas referiur ad rerum eventum, ibi ab intui-tum dirinae praescientiae. Unde Augustinus ¹⁹¹): Duae sunt 1), inquit, necessitates, simplex una, veluti, *qua* necesse est omnes homines esse mortales: altera conditionis, ut, si aliquem ambulare quis scit, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque esse novit, id esse aliter, quam ¹⁹²) notum est, nequit. Sed haec minime secum illam simplicem trahit, Ilanc enim necessitatem non propria 193) facit natura, sed conditionis adiectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntate gradientem, quanvis eum tunc, quum graditur 194), incedere necessarium sit. Bodem igitur modo, si quid providentia praesens videt, id necesse est esse, tametsi nullam naturae habeat necessitatem. Atqui 195) Deus es futurs, quae ex libertate arbitrii proveniunt, praesentis 196) contuctur. Hacc igitur, ad intuitum relata divinum, necessaria liunt per dispositionem divinae notionis. Per se vero considerata absolutan () na-turae suae libertatem non deserunt. Fient igitur proculdubio cuncta, quae futura Deus esse praeuoscit; sed eorum quaedam de libero proliciscuntur arbitrio, quae, quamvis eveniant 197), exsistendo tamen naturam propriam non amittunt, qua prius, quam fierent, etiam non evenire po-

NOTATIONES

q) Duae sunt: Haec a Burchardo et Ivone citantur ex B. Augustino in libro de praedestinatione. Et sententia habetur copiose explicata in libello de praedestinatione Dei inter opera B. Augustini, tomo 7. r) Absolutam: Apud Burchardum et Ivonem legi-

tur : ab absoluta libertate non desinunt.

Quaest. IV. C. XXIII. 174) add.: est: eacd. pr. Bas. – 175) ex clusdem libri c. 11. – 176) magis: Edd. coll. o. pr. Bas. 177) in pecc.: Edd. Lugdd. II. III. – 176) ipsi sibi poena feri debuerint: orig. – 179) poenam: Edd. coll. o. – 180) qua – ver-teretur: eacd. – 181) c. 13. elusdem. – 182) ideo – prued.: non sunt in orig. – 183) c. 15. elusde. – 184) ideo – prued.: non sunt in orig. – 183) c. 15. elusde. – 184) ideo – prued.: non 185) qui: Ed. Bas. – †) in Ed. Rom. vitiose legitur: emittendum. – 186) hace sunt posteriora totius opusculi Prosp. verba. – 187) hace habentur in c. 13. responsionis ad objectiones Vincentianas pro Augustino, quae Prospero tribui solet. – 188) add.: sunt: Ed. Bas. – 189) add.: hic: Edd. Lugdd. II. III. – 190) Ioan. c. 3. v. 19. – 191) ex libro de pracestinatione. – cf. ad c. 23. – Burch. I. 20. c. 21. Ivo Decr. p. 17. c. 33. – 192) ac: Burch. Ivo. – Ed. Bas. – 193) ipsa: Ed. Bas. – 194) gradiatur: Edd. coll. o. – 195) At

tuissent. §. 2. His omnibus mala nostra libero adscribuntur erbitrio, guum alibi divinas adscribantur indignationi. Unde Gregorius 199): Quum superna indignatio sese, ut ita Gregorius¹⁵⁹: Quum superna maignatio sese, uz ita dixerim, medullitus movet, hanc opinio vel oppositio¹⁵⁹ humana non removet, nec se cuilibet¹⁰⁰) utiliter depreca-tio obiicit, quum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. Hinc est enim, quod Moyses¹⁰¹, qui reatum totus plebis apud Dominum²⁰³) suis precibus tersit, dum-que se obicem obtulit, divinae iracundiae vim placavit, ad petram Oreb veniens, et pro aquae exhibitione diffidens, repromissionis terram ingredi Domino irascente non potuit. §. 3. *Ilem Augustinus:* De Tyriis.) vero et Sidoniis quid §. 3. Item Augustinus: De Tyriis¹) vero et Sidoniis quid aliud possumus dicere, quam non esse eis datum ²⁰³) ut crederent, quos ⁴etiam⁴</sup> credituros fuisse ipsa veritas di-cit ²⁰⁴), si talia, qualia apud non credentes facta sunt, virtutum signa vidissent! Quare autem hoc eis negatum fuerit, dicant, si possunt, qui calumniantur, et ostendant, cur apud eos Dominus mirabilia, quibus profutura non erant, fecerit, et apud eos, quibus profutura erant, non fecerit. Nos etenim, si rationem ²⁰⁵) facti ^{*}et^{*} profundi-tatem iudicii eius penetrare non possumus, manifestissime tannen scimus, et verum esse quod dixit, et iustum esse tamen scinus, et verum esse quod dixit, et iustum esse quod fecit, et non solum Tyrios et Nidonios, sed etiam Corozaim et Bethsaida potuinse converti, et fideles ex in-fidelibus ficri, si hoc in eis voluisset Dominus operari. Neque enim ulli falsum videri potest, quod veritas ait²⁰⁶): Neme potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a petre meo. Item qui per Prophetam Iudaicae plebi promisit²⁰⁷): Ecce, ego sepiam vias tuas spinie, et muniam eas lapidibus quadris, id est adimam tibi facultatem peccandi. Idem per l'aslmi-stam de damnandis dixit²⁰⁹): Fiant vias illorum tenebrae et lubricum, et engelus Domini personnes con: Sed in his tamen scimus, et verum esse quod dixit, et iustum esse et lubricum, et angelus Domini perseguens cos. " Sed in his omnibus vitia nestra humanas adscribuntur mentis arbitrie, guod divina clementia in electis mizericorditer vertit ad bonum, in demnandis iuste relinguit ad malum. Sicut ergo, quamvis certissime sciamus, neminem ultra terminum a Deo sibi praefirum esse victurum, omnibus tamen languentibus non incongrus medemur: sic, guamois nomo saloclur, nisi praedestisa-tus ad vitam, omni tamen delinguenti est adhibenda correptio, nec malorum est negligenda disciplina.

Unde idem Augustinus ait epist. L. Bonifacio 209):

C. XXIV. Non somper in cos, qui peccant, vindicta est exercenda.

Ipsa pietas, veritas, caritas, nos nun permittit contra Caecilianum eorum hominum accipere testimonium, quos in ecclesia non videmus, cui Deus²¹⁰) perhibet testimonium. Qui 211) enim divina testimonia non sequuntur, pondus hu-Qui²¹¹) enim divina testimonia non sequintur, pondus nu-mani testimonii perdiderunt. Item isfra: §. 1. Molestus est medicus furenti phrenetico, et pater indisciplinato filio: ille ligando, iste²¹²) caedendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, et perire permittant, ista potius falsa mansuetudo crudelitas est. Item infra: §. 2. Si²¹³) per potestatem ²¹⁴), quam per²¹⁵) religionem ac fidem 're-cum², tampora quo debuit, divirm nunere accupit ecclesia. gum^{*}, tempore quo debuit, divino munere accepit ecclesia, hi, qui inveniuntur in viis et ^{*}in^{*} sepibus, id est in haeresibus et schismatibus, coguntur intrare, non quia coguntur reprehendant, sed quare 116) cogantur 117) attendant. Convivium Domini unitas est corporis Christi non solum in sacramento altaris, sed etiam in vinculo pacis. In eadem infra: §. 3. Theodosius ') imperator legem ²¹⁸) generaliter

CORRECTORUM.

,

s) De Tyriis: Simillima his leguntur apud B. Augu-stinum in libro de bono perseverantiae c. 14. Eadem vero fere sunt apud Prosperum ad excepta lanuensium, in respons. ad dubium 8. sive 9. C. XXIV. t) Theodosius: Anselmus habet ut Gra-

tianus: sed propria verba B. Augustini, ubi de reprimenda

quidem: eacd. — 196) prosectentia: eacd. — 197) reniunt: Ed. Bay, — ereniunt: Ed. Lugdd. II. III. — 198) Moral. I. 9. c. 12. — 199) rel opp.: omissa sunt in Edd. Arg. Bas. — 200) cuiuslibet: Edd. coll. o. — 201) Exod. c. 32. — 202) Deum: Ed. Bas. — 203) add.: desu-per: Edd. coll. o. pr. Arg. — cf. Matth. c. 11. v. 21. — 204) docet: Edd. coll. o. — 205) ratione: eacd. — 206) loan. c. 6. v. 44. — 207) Os. c. 2. v. 6. — 20~) Psal. 34. v. 6. = C. XXIV. 209) Ep. 185. Ed. Maur. scr. A. 417. — Ans. I. 12. c. 61 (60). Polyc. I. 7. 1. 5. — 210) Dominus: Edd. coll. o. — 211) quos: eacd. — 212) ille: eacd. pr. Lugdd. II. III. — 213) Unapropher si: onig. — Edd. Arg. Bas. Nor. — 214) potestate: orig. — Ans. — cf. inig. — Edd. Arg. Bas. Nor. — 214) potestate: orig. — Ans. — cf. inig. — Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 217) coguntur: Edd. coll. o. — 218) cf. Theod. Cod. I. 16. t. 5. c. 21.

'in omnes haereticos promulgavit, ut quisquis eorum episco-pus vel clericus ubilibet esset inventus, decem libris auri mulctaretur. *Item infra*: § 4. Si duo aliqui in una domo²¹⁹) habitarent, quam certissime aciremus esse ruituram, no-bisque id praenunciantibus nollent credere, atque in ea²²⁰) manere persisterent, si eos inde possemus eruere vel in-vitos, quibus imminentem illam ruinam *postea* 221) de-monstraremus 222), ut redire ulterius sub eius pericu-Jum 223) non auderent, puto, nisi faceremus, non immerito crudeles iudicaremur. Porro, si unus illorum nobis dice-ret, quando intraveritis eruere nos, memetipsum continuo trucidabo 234); alter autem nec exire quidem inde, nec erui vellet, sed neque necare se auderet; quid eligerenus, utrum ambos ruinae opprimendos relinquere, an, uno sal-tem per *misericordiae* nostram operam²²⁵) liberato, al-terum non nostra culpa, sed sua putius interire²²⁶? Nemo²²⁷) est tam infelix, qui non quid fieri in talibus rebus oporteat facillime iudicet. Item post pauca: §. 5. Quod si plurimi essent in domo ruitura, et inde saltem unus liberari posset, atque, id quum facere conaremur, alii se ipsos praecipitio necarent, dolorem ²²⁸) de ceteris ngstrum de unius saltem salute consolaremur; non tamen, no se ipsos alii perderent, perire universos nullo liberato permitteremus. Quid igitur de opere misericordiae, quod pro vita acterna adipiscenda et poena acterna vitanda ho-minibus debemus impendere, iudicandum est, si pro salute ista non solum temporali, sed etiam brevi ad *2°) *ipsun* exiguum tempus liberanda sie nos subvenire hominibus³¹⁰) ratio vera et benigna compellit[‡] Item infra: §. 6. Si²³¹) (inquiunt Donatistae) oportet, ut nos extra ecclesiam et ad-versus ecclesiam fuisse poeniteat, ut salvi esse possimus, versus ecclesiam fuisse poeniteat, ut salvi esse possimus, quomodo post istam poenitentiam apud vos clerici vel etiam episcopi permanemus? Hoc non fieret, quoniam re-vera²³²) (quod fatendum est) fieri non deberet, nisi pa-cis²³³) ipsius compensatione sanarentur. Sed sibi hoc di-cant, et multo maxime humiliter doleant, qui in tanta morte praecisionis iaceant²³⁴), ut isto quodam vulnere matris²³⁶) catholicae reviviscant. Quum enim praecisus financias fit aliud vulnus in arhore, quo possit reramus inseritur, fit aliud vulnus in arbore, quo possit re-cipi, ut vivat, qui sine vita radicis peribat; sed quum recipi, ut vivat, qui sine vita radicis peribas; sed quim re-ceptus recipienti coaluerit, et vigor consequetur²¹⁶) et fructus; si autem non coaluerit, ille quidem arescit²³⁷), sed vita arboris permanebit. Est enim et²³³) tale inse-rendi genus, ut nullo praeciso ramo, qui intus est, ille, qui foris est, inseratur: non tamen nullo, sed vel²³⁹) le-vissimo arboris vulnere. Ita ergo²⁴⁰) et isti, quum ad radicem catholicam veniunt, nec eis, quamvis²⁴¹) post er-roris sui poenitentiam honor clericatus aut episcopatus au-fortur. fit 2⁴²) quidem aliquid tanquam in cortice arboris Foris sui poenicentiam nonor ciericatus aut episcopatus au-fertur, fit 242) quidem aliquid tanquam in cortice arboris matris contra integritatem severitatis; veruntamen, quia neque 243) qui plantat est aliquid, neque qui rigat, ad Dei misericordiam precibus fusis, coalescente insitorum 244) pace ramorum, caritas 245) cooperit multitudinem pec-catorum. Et paulo post: §.7. Verum 246) in huiusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras non huius ant illius hominia est periculum, sed nonulorum 242) atraaut illius hominis est periculum, sed populorum 247) stra-ges iacent 248), detrahendum est aliquid severitati, ut ma-

785

ergo *isti* de praeterito detestabili errore, sícut Petrus babuit de menducii ²⁴⁹) timore, amarum dolorem, et ve-niant ad ecclesiam Christi veram, id est matrem catholi-cam: sint²⁵⁰) in illa clerici, sint²⁵¹) episcopi utiliter, qui contra²⁵²) illam²⁵³) fuerunt hostiliter. Non invidemus, imo amplectimur, optamus, hortamur, et quos in viis 254) et 255) in sepibus invenimus intrare cogimus, et sic 256) nondum quibusdam persuademus, quia non res corum, sed ipsos quaerimus?

C. XXV. Medicinali reveritate mali cogantur ad bonum. Idem Festo, epist. CLXVII. 257)

Quid 258) faciet *hic* ecclesiae medicina, salutem omnium materna caritate conquirens, tanquam inter phreneticos et lethargicos aestuans i Numquid contemnere, numquid de-sistere vel debet, vel potest i Utrisque sit²⁵⁹) necesse est molesta²⁶⁰), quia²⁶¹) neutris²⁶²) est inimica. Nam et molesta²⁶⁰), quia²⁶¹) neutris²⁶²) est inimica. Nam et phrenetici nolunt ligari, et lethargici nolunt excitari, sed perseverat diligentia caritatis phreneticum castigare²⁶³), lethargicum stimulare, ambos amare. Ambo offenduntur, sed ambo diliguntur. Ambo molestati²⁶⁴), quamdiu aegri sunt, indignantur, sed ambo sanati²⁶⁵) gratulantur. Et *infra in eadem:* §. 1. Catholici esse non incipiunt, nisi hae-retici esse destiterint. Neque enim sacramenta eorum no-bis inimica sunt, quae cum²⁶⁶) illis²⁶⁷) nobis sunt com-munia, quia non humana sunt, sed divina. Proprius²⁶⁸ error eorum est auferendus, quem male imbiberunt²⁶⁹ error corum est auferendus, quem male imbiberunt²⁶⁹), non sacramenta, quae similiter acceperunt, quae ad poe-nam suam portant et habent, quanto²⁷⁹) indignius ha-

bent *71), sed tamen habent. IV. Pars. Gratian. Ecce, quod crimina sunt punienda, quando salva pace occlesiae feriri possent; in quo tamen diecretie adhibenda est. Aliquando enim delinquentium multitudo diu per patientiam ad poenilentiam est exspectanda : aliquando in paucis est punienda, ut corum exemplo ceteri terreantur, et ad poenitentiam provocentur. Hinc, guum discipuli 273) coelesti igno Samaritanos vellent consumere, prohibiti sunt, et Samaritani ad poenitentiam sunt exspectati, ut Christo preedicants converterentur ad fidem.

Unde Ambrosius ait lib. VII. commentariorum ad c. 9. Lucas [v. 54.] 273):

C. XXVI. Non semper in cos, qui peccant, vindicta est exercenda.

Quod Christus²⁷³) discipulos²⁷⁴) increpavit, quia ignem super eos descendere²⁷⁵) cupiebant²⁷⁶), qui ipsum²⁷⁷) non receperant, ostenditur nobis, non semper in eos, qui peccaverint²⁷⁴), vindicandum, quia nonnunquam amplius prodest clementia, tibi ad patientiam²⁷⁹), lapso²⁴⁰) at connectionem Darlaus Samaritani citius crediderunt. prouest ciementia, tibi ad patientiam²⁷⁹, lapso²²⁰) ac correctionem. Denique Samaritani citius crediderunt, a quibus hoc loco ignis arcetur; nec discipuli peccant, qui legem sequuntur. Sciebant enim et Phinees²⁴) reputatum ad iustitiam, quia sacrilegos interemerat, et ad preces He-liae²⁸²) ignem descendisse de coelo, *ut Prophetae •) vin-dicaretur iniuria*.

Gratian. Potest in hac prohibitione Apostolorum illud intelligi. Apostoli non sele instituae, sed amaritudinis odio ob ioribus malis sanandis caritas sincera subveniat. Habeant iniuriam suas expulsionis vindicandam Samaritanes igne vo-

NOTATIONES CORRECTORUM.

rabie Donatistarum agit, sunt haoc: Quod eo modo fieri aliquatenus arbitromur, si legem piissimae memoriae Theodo-sii, quam generalijer in omnes haerolicos promulguoit, ut quisquis corum episcopus vel clericus ubilibet esset inventus, decem libris auri mulclaretur, expressius in Donatistas, qui

Quaest. IV. C. XXIV. 219) add.: simul: Edd. coll. o. – 220) eadem: eaed. pr. Bas. – 221) non est ap. Ans. – 223) prae-monstrarinus: Ed. Bas. – procedemonstravimus: Edd. coll. - Ans. – 223) periculo: Ed. Bas. – 224) cructabo: Edd. Nor. Ven. I. – 225) nostra opera: Ed. Arg. – 226) add:: permitteremus: Edd. coll. o. pr. Arg. – 227) add.: entime: Ed. Bas. – 228) doleremus de ceteris, verum: Edd. coll. o. – 229) ad id: Ed. Arg. – et ad: Edd. rell. – 2:30) onnibus: Ed. Bas. – 231) integra S.6. refertur ab lvone in prologo. – 232) 'ree. faciendum, quod fari non debet: Ed. Bas. – 233) punci ipna: Edd. coll. o. – 234) iacent: orig. – 1vo. – Edd. coll. o. – 235) add.: exclesize: Edd. coll. o. – 2:36) consequi-tur: orig. – 1vo. – Edd. coll. o. – 2:37] ureect: Edd. coll. o. – 2:38] desid. in Ed. Bas. – 2:39) abest ab ead. – 2:40) etiam: Edd. coll. o. pr. Arg. Lugdd. II. III. – 2:41) quamris posiquam vix ervoris sui poent-iet (poentient): Ed. Bas.): Edd. coll. o. – 2:23 si quicternit Edd. coll. o. 245) 1 Petr. c. 4. v. 8. – 2:46) cf. D. 500. c. 25. – 2:47) plurimo-rum: Edd. coll. e. pr. Arg. – 2:48) iacet: Edd. coll. e. pr. Arg.

se negadant haereticos, ita confirmarent, ut non omnes en mulcia forirentur, et cetera, quae sequuntur. C. XXVI. u) Ut Prophetae: Haec sunt addita, quoniam referuntur ab ipsomet Gratiano infra ead. cap. Si illic.

Nor. Ven. I. – 249) mendaci: orig. – 250) sunt: Edd. Arg. Nor. Ven. I. – 251) sunt: caed. – 259) in: Ed. Arg. – 253) eums: Edd. coll. e. – 254) in invitis: Ed. Bas. – 255) aut in: Edd. coll. o. aut: Bühm. – 256) etsi: orig. = C. XXV. 257) Ep. 69. Ed. Maur. scr. A. 406. – In Edd. coll. o. inscribitur: Fausto. – Ans. I. 9. c. 56. 57. Polyc. I. 7. t. 5. – 256) Quit igitur Mic facial: orig. – 259) si nec. est: Edd. coll. o. – 260) molerala est: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – ut sit mol.: Kdd. rell. – 261) quae: Edd. coll. o. – 263) ventris: Ed. Arg. – 263) ligare: Edd. coll. o. – 264) mole-stari: encd. – 265) sunari: Ed. Bas. – 266) in: Edd. coll. o. – 267) add.: etiam: Ed. Bas. – 268) Prius: Edd. coll. o. – 267) add.: etiam: Ed. Bas. – 268) Prius: Edd. coll. o. – 267) ndd.: etiam: Ed. Bas. – 268) Prius: Edd. coll. o. – 263) ventris: Edd. Arg. – 270) quameris indignes: eaed. pr. Arg. – 271) ab-ent ab Edd. Nor. Ven. I. – 272) cf. Luc. c. 9. v. 54. = C. XXVI. 273) hon est ap. Ambr. – 274) add.: suos: Edd. coll. o. – 275) add.: de coelo: eaed. pr. Arg. Bas. – 276) gestiebant: orig. – Edd. coll. 0. – 277) Christum: orig. – 278) percant: Kdd. coll. o. – 279) poenitentiam: eaed. – 280) quam lapso: caed. – Böhm. – 281) Num. c. 25. – 283) 4 Heg. c. 1.

50 ·

Inerunt consumere; Dominus autem volens cos iniuriam propriae personae cum patientia et gaudio tolerare, iniuriam vero servitutis divinae non inultam relinquere, ait²⁵³): Ne-scitis, cuius spiritus estis! Hine etiam Petrus, qui, quum scitis, cuius spiritus estis? Hinc etiam Petrus, qui, quum aliis audierat: Beati²⁸⁴) eritis, quum maledixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversus vos; gaudete in illa die, et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis, contumelias sibi illatas eum gaudio suscipiebat; peccata vero, quae in Deum com-mittebantur, acerrime puniebat. Unde Ananiam ²⁸⁵) et Sap-phiram Spiritui sancto mentientes mortis sententia perculit. Sic etiam Paulus, dum a suo contemtu pia admonitione et multimoda commendatione sui Corinthios revocaret, magum illum Elynam²⁸⁶), qui credituros a fide retrahebat, caceitate percussit, ut esteri perterriti praedicationem eius non impe-dirent, sed in Christum credentes animae caecitatem effuge-rent. Et Corinthium²⁸⁷) illum fornicatorem, quia in Deum peccaverat, satanae ad verandum tradidit. Hinc etiam Gre-gorius seribit Ianuario Episcopo, reprehendens eum, gorius scribit Ianuario Episcopo, reprehendens eum, quod ob iniuriam propriae personae quendam excommunicave-rut, dicens I. II. Indict. 10. epist. 34.²⁵⁶):

C. XXVII. Pro iniuria propria episcopo aliquem excommunicare non licet.

'Inter querelas multiplices Isidorus vir clarissimus a fraternitate tua frustra se excommunicatum anathematizatumque conquestus est. Quod ob quam rem factum fuerit, dum a clerico tuo, qui praesens erat, voluissemus addiscere, pro nulla alia causa, nisi pro eo, quod te iniuriaverat, factum innotuit. Quae res nos vehementer affligit²⁵⁹), quod²⁹⁰), si ita est, nihil te ostendis de coelestibus cogitare, sed terrenam te conversationem habere significas, dum pro vindicta propriae iniuriae (quod sacris regulis prohibetur) maledictionem anathematis invexisti. Unde de cetero omnino esto circumspectus atque solicitus, et talia cuiquam pro defensione propriae 221) iniuriae "tuae" inferre denuo non praesumas. Nam si tale aliquid feceris, in te scias postea vindicandum 292). praesumas.

Gratian. Hine idem in homiliis, ostendens, quod peceata, quae in Deum vel proximum committantur, a nobis punienda sunt, ea vero, quibus in nos delinquitar, palienter vel tole-randa, vel potius dissimulanda sunt, ait:

C. XXVIII. Valde offendit qui dominica debita impune dimittit 293).

Si is, qui praelatus est, debitori dominico culpas impune dimittit, non mediocriter profecto offendit, qui debita coe-lestis regis et Domini sua praesumtione resolvit. Ea nam-que, quae in nos²⁹¹) committuntur, facile possumus di-mittere; ea vero, quae in Deum commissa sunt, cum magna discretione, nec²⁹¹) sine poenitentia debemus²⁹⁶)

relaxare. V. Pars. Gratian. Semel vero culpa dimissa recidico dolore ilerum ad animum revocari non debet. Unde Gelasius Geruntio, Ioanni, Germano et

Petro Episcopis 297): 100

C. XXIX. Iniuria, guum semel remittitur, iterum revocari non debet.

Si illic, ubi haec acta sunt, praesentibus utrisque constiterit, et satisfecisse Stephanum, et supplicatione suscepta eum, qui male tractatus est, ignovisse, semel in abla-tione²⁹⁵) remissa punitio recidivo¹⁹⁹) dolore non debet iterari, divinae scilicet³⁹⁹) imitatione clementiae, quae dimissa peccata in ultionem redire non patitur³⁹¹). Sin vero nihil vel de satisfactione probabitur, vel de remis-

NOTATIONES

C. XXX. v) Guilisarius: In tribus vetustis exemplaribus, ex quibus caput hoc restitutum est Silverio (an-tea enim tribuebatur Silvestro), legitur: Bellisarius, sed quia est initium capitis, non est mutatum.

sione transactum dilectionis vestrae sermone monstretur. quatenus, sive nunc saltem poterit competens satisfactio provenire, illud potius exerceatur, ubi animum sanare³⁰²) possit afflicti, sive³⁰³) irremissibiliter³⁰⁴) perstet³⁰⁵) acer-bitas, ibidem nihilominus vindicetur, ubi plectibilis est orta praesumtio.

VI. Pars. Gratian. Sed obiicitur illud Ambrosii 303): Ad preces Heliae ignis descendit de coelo, ut Prophe-tae vindicaretur iniuria. Quod tune intelligitur factum, quando Achab 307) rex Israël post sterilitatem illam triam quando Achab³⁰¹) rex Israel post sterilitatem illam triam annorum et sex mensium, quae facta est, quando preciõus Heliae clausum est coclum annis tribus et mensibus sex, mi-sit duos quinquagenarios ad Heliam, qui dicerent ei³⁰⁸): Homo Dei, rex Israël vocat te, qui ait: Si homo Dei sum, descendat ignis de coelo, et consumat vos, et statim ignis descendit de coelo, et consumat vos, et statim ignis meriti apad Deum esset voluit ostendere, sed quod ille esset verus Deus, quem colebat, non ille, ad cuius culturam stupro mancii cornaris lezabel nannulla pronochat esidentiasimi in verus Deut, quem colcoat, non ille, ad cuius culturem stupro proprii corporis lezabel nonnullos provocabat, evidentissinis in-diciis monstrare curacit. Iniuria ergo Prophetae non alia, quam iniuria Domini ipsius intelligitur, quae in paucis vin-dicanda est, ut ceteri terreantur.

Item obileitur illud Silverii Papae ad Amatorem Episcopum³⁰³):

C. XXX. Apostolicus anathematizavit cos, qui cum ceperunt, vel qui deinceps episcoporum aliquem ceperint.

Guilisarius ") patricius noster mandavit me ad se venire pacifice pro quibusdam ecclesiasticis dispositionibus in pa-latium principis, et ad primum et secundum velum retinuit omnem clerum et populum, qui mecum veniebat, et nul-lum permisit introire, nisi me solum, et Vigilium diaconum nostrum. Me vero vi retento, et ante praedictam patriciam ^w) deducto, miserunt in exsilium, in quo susten-tor modo pane tribulationis et aqua angustiae. Ego³¹⁰) tamen propterea non dimisi, nec dimitto officium meum, tamen propterea non dimisi, nec dimitto officium meum, sed cum episcopis, quos congregare potui, eos, qui talia erga me egerunt, anathematizari, et una cum illis aposto-lica 'et synodali' auctoritate statui, nullum unquam taliter decipiendum, sicut deceptus sum, et, si aliquis deinceps ullum unquam episcoporum taliter deceperit, anathema maranatha hieret in conspectu Dei et sanctorum angelorum. Idem Vigilio³¹¹): §.1. Habeto ergo cum his, qui tibi con-sentiunt, plenae damnationis sententiam, sublatumque tibi nomen et munus ministerji sacerdotalis agnosce. Spiritus anacti indicio et apostolica a nobis auctoritate damnatus. sancti iudicio et apostolica a nobis auctoritate damnatus.

sancti iudicio et apostolica a nobis auctoritate damnatus. Gratian. Sed et hie non suam, sed ecclesiae iniuriam ultus est. Quod autem peceatum populi in paucis ulciscendum sit, Moyses³¹³) exemplo suo docuit, qui peccatum idololatriae in paucos cultores vituli vindicavit, morte paucorum expiana peccata multorum, in praesens terrens, in posterum discipli-nam sanciens. Sie et ipse peccata totius populi morte pauco-rum punicit, dum pro³¹³) fornicătione totius populi una dis XXIV. millia perierunt. Sie et pro peccato murmurationis³¹⁴) vel tentationis nonnulli puniti sunt, ut eorum exempla cetera ad poenitentiam cogerentur. Sie et quotidie nonnullos punit Deus, ut divina providentia stiam circa humana vigilare co-gnoscatur, et nonnullos etiam per longa tempora ad poenignoscatur, et nonnullos etiam per longa tempora ad poeni-tentiam exspectat, ut patientiam suae benignitatis nobis osten-dat. Sie etiam Helias³¹⁵) culturam Baal vindicavit, sacerdotes et prophetas eius interficiendo, morte auctorum expianz peccata imitantium populorum.⁵ §. 1. Quad vero peccata, quae publicis indiciis deseruntur, punienda non sint, illo exemplo probatur, quo Christus ¹¹⁶), qui Iudam solus furem noverat, non abiecisse, sed patienter tolerasse asseritur.

CORRECTORUM.

w) Praedictam patriciam: Sic mutatum est ex ipsa epistola, et vita Silverii, ubi haec patricia vocatur Antonina. Antea legebatur: praedictum patricium *).

rivo. — 300) secundum initiationem: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II. — 301) permittit: Ed. Bas. — 302) servare: ib. — 303) Si vero: Edd. coll. o. pr. Nor. Ven. I. — 304) irremissibilis: Edd. coll. e. — 305) perstat: eaed. pr. Par. Lugdd. == 306) ef. supra c. 26. — 3067) imo Ochozias. — ef. 4 Reg. c. 1. — 308) 4 Reg. c. 1. Y. 9. 10. = C. XXX. 909) Epistola apocrypha. — Ans. I. 12. c. 8. 9. Polyc. I. 1. t. 7. — \approx) ita in Edd. coll. e. — ap. Ans. leg. quematimatum est restitutum. — 310) Et: Edd. Bas. — 311) Epistola acque apo-crypha. — 312) Exod. e. 32. — 313) Num. c. 25. — 314) Num. c. 11. — 315) 3 Reg. e. 18. — 316) Ioan. c. 12.

788

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXIII. QUAEST. IV. c. 31-35.

Unde Ambrosius super primam epistolam ad Corinthios cap. 5. ait 317):

789

C. XXXI. Iudicis non est sine accusatore damnare.

Si quis potestatem non habet quem scit reum abiicere, aut probare non valet, immunis est, et iudicis non est sine accusatore damnare, quia et Dominus Iudam, quum fur ³) esset, quia non est accusatus, minime abiecit. Gratian. Similiter non est ferenda sententia, quando multitudo est in causa, vel quando ille peccat, qui sociam habet multitudinen

habet multitudinem.

Unde Augustinus in lib. III. c. 2. contra epistolam Parmeniani 318):

C. XXXII. Quod a multitudine peccatur, vel ab eo, qui multitudinem habet sociam, ab ecclesia non punitur, sed defletur.

sed defletur.
Non potest esse salubris a multis correptio, nisi quum ille corripitur, qui non habet sociam multitudinem. Quum vero idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restat, quam dolor et gemitus, ut per illud signom, quod Ezechieli³¹⁹) sancto revelatur, illaesi³²⁹) eradere ab illorum ³²¹) vastatione mereantur. Et infra: §. 1. Revera si³²²) contagio peccandi multitudinem invaserit, divinae disciplinae severa misericordia necessaria est. Nam consilia separationis et inania sunt, et perniciosa atque sacrilega, quia impia et superba sunt ³²¹), et plus perturbant infirmos bonos, quam corrigant animosos malos. Et infra: §. 2. Turba autem iniquorum, quum facultas est in populis promendi ³²¹) sermonem, generali obiurgatione ferienda est, et maxime, si occasionem atque opportunitatem praebuerit aliquod flagellum desuper Domini, quo cos appareat pro suis meritis vapulare.

bierit aliquod hagelium desuper Domini, quo eos appareat pro suis meritis vapulare. Gratian, Praeceptu vero evangelica³²⁵) de dilectione ini-micorum. et misericordia impendenda proximis, exhortationes quoque Apostoli³¹⁶) de cibandis vel potandis inimicis, non eatenus intelligenda sunt, ut peccandi relaxetur impunitas, sed ut delinquenti correctio et naturae ministretur subsidium, do-nee per sententiam iudicis, ademta spe correctionis, malorum tollatur exercitium. In hoc ergo iubemur diligere inimicos, et misereri eorum, ut de corum perditione doleamus, eorum sa-lutem desideremus, et pro eorum correctione quotidie labore-mus et oremus, poenitentibus solatia impendamus, alter alte-rius¹¹⁷) onera portantes; non ut pertinaces et in mala per-sistentes impunitate doneenus. Sicut enim erga poenitentes non seceri, sed misericordes esse monemur, iuxta illud ³¹⁸): Noli esse 7) nimis iustus, quia est iustus qui perit in iusti-tia sua, et iterum ³²⁹): Iudicium sine misericordia erit ei, qui non fecit misericordiam; et item illud Apostoli in se-cunda epistola ad Corinthios³³⁰): Cui aliquid donastis, et ego. Nam et ego si quid donari, propter vos donari, ac si ipse Christus donaret, ut non circumveniamur a satana. Non enim ignoramus cogitationes eius, qui quos neguit Non enim ignoramus cogitationes eius, qui quos nequit consentiendo decipere facit nimis asperos, sicut, inquam, poe-mitentibus et obstinatis in malo misericordiam impendere prohibemur.

Unde Ambrosius sermone VIII, in Pral. 118. v. 2. 331): C. XXXIII. De iusta et iniusta misericordia.

C. XXXIII. De iusta et iniusta misericordia. Est iniusta misericordia. Denique in lege scriptum est de quodam ³¹²): Non misereberis illius, et in libris ³¹³) Re-gnorum ³¹⁴) legis ³¹³), quia Saul 'postea' contraxit offen-sam ¹¹⁶), quia miseratus est Agag hostium regem, quem prohibuerat sententia divina servari. Itaque ³¹⁷), si quis attonem filis deprecantibus motus, et lacrimis coniugis eius inflexus absolvendum putet ³¹⁴), cui adhue latrocinandi aspiret affectus, nonne innocentes tradit ³¹⁹) exitio qui liberat multorum exitia cogitantem ? Certe si gladium re-primit, vincula dissolvit, 'cur' laxat exsilio ³⁴⁹)? cur latro-cinandi qua potest clementiori via non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit ? Deinde inter ¹⁴¹) duos, hoc est accusatorem et reum, pari periculo de ca-pite decernentes ³⁴⁷), alterum, si non probasset, alterum, si esset ab accusatore convictus, non ³⁴³) id, quod iusti-tia est, iudex sequatur ³⁴¹): sed, 'dum' miseretur rei ³⁴⁵, damnet ¹⁴⁴) probantem, aut, dum accusatori favet, qui ³⁴¹) probare ³⁴⁹) non possit ³⁴⁹), addicat ¹⁵⁰ innoxium; non potest igitur haec dici iusta misericordia. In ipsa ecclesia, ubi maxime misereri ³⁵¹ decet, teneri quam maxime debet forma iustitiae, ne quis a communionis consortio absten-use', bervi lacrimula atque ad tempus parata, vel etiam uberioribus ³⁵² fletibus communionem, quam plurimis de-bet postulare temporibus, a ³⁵³ facilitate sacerdotis extor-queat. Nonne³⁵⁴) quum uni indulget indigno, plurimos³⁵⁵) arcit ad prolapsionis contagium provocari? Facilitas enime to ave a conductione traditioned. veniae incentivum tribuit delinquendi.

C. XXXIV. Non debemus in mala causa pauperi misereri.

Item Augustinus in libro Psalmorum, Psal. 32. 4) 356) Ne amisso iudicio sis pauperi in mala causa misericors, cuius si parcis saccello, percutis cor 357), et tanto nequio-rem reddis, quanto iustum sibi favere videt.

C. XXXV. Homini est miserendum, peccatori irascendum. Idem b) 358).

Duo ista nomina guum dicimus, homo peccator, non uti-que frustra dicuntur. Quia peccator est, corripe : quia 339) homo *est*, miserere, nec omnino liberabis hominem, nisi eum persecutus fueris peccatorem. Huic officio nominis³⁶⁰) invigilet disciplina, sicut cuique regenti apta et accommodata est, non solum episcopo regenti plebem suam, sed etiam pauperi regenti domum suam, diviti regenti familiam etiam pauperi regenti domum suam, diviti regenti familiam suam, marito regenti coniugem suam, patri regenti pro-lem suam, iudici regenti provinciam suam, regi regenti gentem suam. Et paulo post: §. 1. Ita nulli homini clau-denda est misericordia, nulli ³⁶¹) peccatori ¹⁶²) impunitas relaxanda est. Hinc itaque *maxime* intelligendum est, quam ³⁶³) non ³⁶⁴) sit contemnenda eleemosyna, quae qui-busque pauperibus iure humanitatis impenditur, quando-quidem Dominus sublevabit ³⁶⁵) indigentiam pauperum etiam ex his loculis, quos *ex* opibus ³⁶⁶) implebat alio-rum. Et paulo post: §. 2. Non ergo suscipiamus peccato-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXXI. x) Quum fur: Addita hic sunt aliqua [sortio communionis vel criminationis **) abstractus. Emen-

datum est et hoc, et multa alia ex ipso originali. C. XXXIV. a) Fere eadem sunt in glossa ordinaria in Psal. 32. ad vers. Diligit misericordiam, ex B. Augustino

collecta sententia. C. XXXV. b) Initium huius capituli habetur in ser-mone 94. et 109. de tempore, et hom. 6. in lib. 50. homi-liarum. Verum integrum est apud Bedam in comm. epistolae ad Galatas, c. 6.

eaed. -345) alterius: eaed. -346) aut damnabit probantem; eaed. -347) quod: eaed. -348) probari: Edd. Arg. Ven. 1. -349) posset: Edd. Bas. Ven. I. Par. Lugd. I. -360) addicit: Ed. Lugd. 1. -addicet: Edl. Par. Lugd. II. III. <math>-addicit: Edd. rell. <math>-351) quis-mis. debel: Edd. coll. o. -90) vet crim.: non leg. in Ed. Arg. -commun. crim.: Ed. Bas. -352) in ub.; ib. -853) in: Ed. Arg. - 354) add.: stiam: Edd. coll. o. -355) ad prolass. (prolations: Edd. Arg. Nor. Ven. I.) coul. vocal universos: Edd. coll. o. =C XXXIV. 356) Glossa ord. in Ps. 32. ex Augustino. -357) add.: etwis: Edd. Bas. Lugdd. II. III. = C. XXXV. 358) Imo Beda in Gal. c. 6, verbis ex Augustino Inne inde collectis. - Ans. I. 13, c. 21. Polyc. I. 6. c. 21. - 359) et quai: Edd. Bas. Lugdd. II. II. -s60) omnis. vera lectio. Ans. - 361) sublevavit: Edd. coll. o. -361) manquam: Ed. Bas. - 365) sublevavit: Edd. coll. o. - - 366) manquam: Ed. Bas. - 365) sublevavit: Edd. coll. o. - 366) - 360 + 360

verba ex originali *). C. XXXII. y) Noli esse: Gratianus non refert ipsa prorsus verba Ecclesiastis. Ea enim sic habent: Haee quo-que vidi in diebus vanitatis meae, iuxtus perit in iustitia sua, et impius multo vicit tempore in malitia sua. Noli esse iustus multum, neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas.

C. XXXIII. z) Abstentus: Antea legebatur: a con-

50 *

Quaest. IV. C. XXXI. 317) Non est Ambrosii. – cf. C. 2. (1, c, 17. – •) antea legebatur: sicul nec Christus Iudam abiech, = C. XXXII. 318) Ivo in prologo. – 319) Ezech. c. 9. – 320) ille sic: Ed. Arg. – 321) eorum: Edd. coll. o. – 322) quum: Ivo. – Edd. coll. o. – 323) funt: Ivo. – 324) promovendi: Bôhm. = 325) Luc. c. 6. v. 27. – 326) Rom. c. 12. v. 20. – 327) Gal. c. 6. v. 5. – 328) Eccl. c. 7. v. 17. – 329) Iac. c. 2. v. 13. – 330) 2 Cor. c. 2. v. 10. = C. XXXIII. 331) Antea citabatur ex Ambrosii libro de officiis. – Polyc. I. 6. t. 21. – 332) Deut. c. 19. v. 13. – 333) libro : Edd. coll. o. pr. Bas. – 334) regun: Edd. coll. o. – cf. 1 Reg. c. 15. – 335) legitar: eaed. – 336) add.: Dei: Edd. Bas. Lugdd. H. III. – 337) Ia: Ed. Arg. – Afgul. si quis labronis: orig. – 339) pinal: Edd. coll. o.l. o. 339) Iradel: ened. – 340) laxat exisilium: eaed. – vid. leg. esse cum codd. Ambr.: exilto. – 341) si inter: Edd. Bas. Lugdd. H. III. – 342) decer-lantes: Edd. coll. o. – 343) si non: eaed. – 344) exsequatur:

res, propterea³⁶⁷) quod sunt peccatores, sed tamen cos ipsos, quia et homines sunt, humana consideratione tra-ctenus; persequamur in eis propriam iniquitatem, mise-reamur communem conditionem³⁶⁸). Gratian. Item illud coangelii, quod obiiciebatur: Qui gladio usus fuerit gladio cadet, Augustinus exponit in 22. kb. contra Faustum Manichaeum, cap. 70. ils dicens³⁶⁹):

C. XXXVI. Quis dicatur gladium accipere.

Ille gladium accipit, qui, nulla superiori ac legitime potestate vel iubente, vel concedente, in sanguinem 370) alicuius armatur.

Gratian. Porro illud Hieronymi †), quo VII. Pars. vii. Pars. Gradun. Porro ulus Interonym (), quo epclesia negatur aliquem persegui, non ita intelligendum est, ut generaliter ecclesia nullum perseguatur, sed guod nullum iniusto perseguatur. Non enim omnis persecutio culpabilis est, sod rationabiliter haereticos perseguimur, sicut et Christus corporaliter persecutus est cos, quos de templo expulit.

Unde Augustinus ait Vincentie, epist. XLVIII. 371):

C. XXXVII. Potestatis officio utiliter inquieti corriguntur. Nimium sunt inquieti *Donatistae* •), quos per ordinatas a Deos potestates 4) cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum iam correctione gaudemus. Item infra: §. 1. Si enim quisquam inimicum suum periculosis febribus phreneticum factum ininicum suum periodosis febribus phreneticum factum currere videret in praecipi-tium ³⁷²), none tunc potius malum pro malo redderet, si eum sic currere³⁷³) permitteret, quam si corripiendum³⁷⁴) ligandumque curaret? Et tamen tunc ei molestissimus et ligandumque curaret? Et tamen tune ei molestissimus et adversissimus videretur, quando utilissimus et misericor-dissimus exstitisset. Sed plane salute reparata tanto ei uberius gratias ageret, quanto sibi eum minus pepercisso sensisset. Et post pauca: §. 2. At *enim* quibusdam ista non prosunt. Numquid ideo negligenda est medicina, quia nonnullorum est insanabilis pestilentia? Item post aliqua: §. 3. Non 373) omnis, qui parcit, amicus est, nec omnis, qui verberat, inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quam blanda 376) oscula inimici. Melius 377) est cum severitate diligere, quam cum lenitate decipere. Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus institiam negligebat 378, qui esurienti panis frangitur, ut iniustitiae seductus ac-quiescat. Item post pauca: §. 4. Putas, neminem debere cogi ad iustitiam, quum legas patrenfamilias dixisse 375) servis: Quoscumque inveneritis cogite intrare; quum legas³⁶⁰ servis: Quoscunque inveneritis cogite intrare; quum legas³⁰⁰) etian ipsum primo Saulum, postea Paulum, ad cognoscen-dam et tenendam veritatem magna violentia Christi cogen-tis esse compulsum. Item post pauca: §. 5. Et noveris ³⁶1) aliquando furem avertendis pecoribus pabulum spargere, et aliquando pastorem flagello 'ad gregem' pecora errantia revocare. Item infra: §. 6. Si semper esset culpabile per-secutionem facere, non scriptum esset in sanctis libris ³⁶2). secutionem lacere, non scriptum esset in sanctis libris ^{3 6 2}): Detrahestem proximo suo occulte, hune persequedar. Ali-quando ergo et qui eam patitur iniustus est, et qui eam facit instus est. Sed plane semper ^{3 6 3}) et mali persecuti sunt bonos, et boni "persecuti sunt" malos; illi nocendo per iniustitiam, isti ^{3 6 3}) consulendo per disciplinam; illi immaniter, isti temperanter; illi servientes cupiditati ^{3 6 3}), isti caritati. Nam qui trucidat non considerat quemad-

NOTATIONES

C. XXXVII. c) Donatistae: Apud Anselmum titulus est: Augustinus Fincentio. Initium vero capituli est: Donatistae nimium, et apud B. Augustinum: Sed Donatistae miniam. Propterea reposita est hoc loco dictio: Donati-stae, inducta autem in titulo; ibi enim antea legebatur: Augustinus ait Vincentio Donatistae*), d) Potestates: Sequebatur in volgatis: sacculares**), quae vox abest a plerisque vetustis, et Anselmo, et origi-

modum 306) laniet: qui autem curat considerat quemadmodum "") lantet: qui autem curat consuerat quemau-modum secet. Ille "enim" persequitur sanitatem, iste 367) putredinem. Occiderunt impii Prophetas: occiderunt im-pios et Prophetae. Flagellaverunt ludaei Christum: In-daeos flagellavit et Christus; traditi sunt Apostoli ab homidaeos flagellavit et Christus; traditi sunt Apostoli ab homi-nibus potestati humanae: tradiderunt "et" Apostoli homi-nes potestati satanae. In his omnibus quid attenditur, nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causa, quis emendandi? *Et paulo post*: §. 7. Com-stantinus imperator "primus" constituit, ut res convictorum et unitati pervicaciter resistentium fisco vendicarentur. *Et post pauca*: §. 8. Certe³⁴⁰) nullius crimen maculat nescien-tem. *Item infra*: §. 9. Facta³⁶⁹) nocentium³⁹⁰), quae im-nocentibus demonstrari vel ab innocentibus credi non pom-unt non incuinant³⁹¹) quemquam. si pronter innocentium consortium etiam cognita sustinentur. Non enim propter malos honi deserendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt, sicut toleraverunt Prophetae eos³⁹²), contra quos tanta dicebant, nec communionem sacramentorum³⁹³) illius populi relinquebant.

C. XXXVIII. Haeretici ad salutem etiam inviti sunt trahendi. Item Donato Presbytero, epist. CCIV. 394)

Displicet tibi, quia traheris ad salutem, quum tam 393) multos nostros ad perniciem traxeris? Quid enim volumus 396), nisi te comprehendi, et praesentari, et servari, ne pereas? Quod autem in corpore laesus es, ipse tibi fecisti, qui iumento tibi mox admoto uti noluisti, et te ad terram graviter collisisti. Nam utique alius, qui adductus est tecum, collega tuus illaesus³⁹⁷) venit, qui talia sibli ipse non fecit. Sed neque hoc³⁹⁸) putas tibi fieri de-buisse, quia³⁹⁹) neminem existimas cogendum "esse" ad bonum. Attende quid dixerit⁴⁰⁰) Apostolus: Qui episcobolusse, quin (1) neminent existimas cogenoum esse an bonum. Attende quid dixerit ⁴⁰⁰) Apostolus: Qui episco-patum desiderat bonum opus desiderat. Et tamen tam multi ut episcopatum suscipiant tenentur inviti, perducuntur, includentur, *custodiuntur*, patiuntur *0.) quae solunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni. Quanto magis vos ab errore pernicioso, in quo vobis inimici estis, tra-hendi estis et perducendi 402) ad veritatem vel cognoscendam, vel eligendam, non solum ut honorem salubriter habeatis, sed etiam ne pessime pereatis! §. 1. Dicis, Deum dedisse liberum arbitrium, ideo non debere cogi hominem *nec* ad bonum. Quare ergo illi, de quibus supra dixi 403), coguntur ad bonum? Attende ergo ?) quod considerare non vis. Ideo voluntas bona misericorditer impenditur, ut mala voluntas hominis dirigatur ⁴⁰⁴). Nam quis nesciat, nec da-mnari hominem, nisi merito malas voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem ? Non ⁴⁰⁵) tamen ideo qui diliguntur malae suae voluntati impune et crudeliter permittendi sunt, sed, ubi potestas datur, et a malo prohi-bendi, et ad bonum cogendi ⁴⁰⁶). Nam, si voluntas mala semper suae permittenda est libertati, quare Israelitae re-cusantes et murmurantes tam duris flagellis a malo prohibebantur, et ad terram promissionis compellebantur? Si voluntas ⁴⁰⁷) mala semper ⁴⁰⁸) suae permittenda est liber-tati, quare Paulus non est permissus uti pessima volun-tate, qua persequebatur ecclesiam, sed prostratus est, ut excascaretur ⁴⁰⁹), excaecatus ⁴¹⁰), ut mutaretur, muta-

nali. Multa vero alia ex ipso praesertim originali sunt emendata.

C. XXXVIII. e) Attende ergo: Locus hic (quem-admodum et multa alia in hoc capite) emendatus est ex B. Augustino. Antea legebatur: Attende ergo, et considera, quod non ideo voluntas bona misericorditer impenditur, ut mala voluntas hominis diligatur ***).

Bas. — 387) ille: Ed. Bas. — orig. — 368) cf. C. 1. q. 4. c. 1. — 369) cf. supra c. 10. — 390) nocentem: Ed. Bas. — 391) coinqui-nant: Edd. coll. e. pr. Arg. — 392) abest ab wig. et Edd. Arg. Bas. — 393) sacrorum: Edd. Lugdd. II. III. = C. XXXVIII. 394) Ep. 173. Ed. Maur. scr. A. 416. — Ans. I. 12. c. 57 (56). Deusd. p. 2. — 395) famen: Edd. coll. o. — add: tu: Ed. Bas. — 396) hacc: Ed. Bas. — 399) qui: Edd. coll. o. — 400) dicut: Ed. Bas. — 656 hacc: Ed. Bas. — 399) qui: Edd. coll. o. — 400) dicut: Ed. Bas. — 66. 1 Tim. c. 3. v. 1. — 401) add.: tanta: orig. — main: Ed. Bas. — main in-riti: Edd. rell. — 402) producendi: Ed. Bas. — detter.: orig. —403) diximus: Edd. coll. o. — <math>2333 ita in Edd coll. o. — 404) di-ligutur: eaed. — 405) ivo Pan. I. 8. c. 17. — 406) add: rent: " Edd. coll. o. — 407) add.: rero: cacd. pr. Arg. Nor. Ven. I. — 408) abest ab Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 409 caccaretur: Edd. coll. o. 418) caccatas est: eaed.

Quaest. IV. C. XXXV. 367) propler quod: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — propler hoc quod: Edd. rell. — 368) nulwram: Edd. coll. o. =: C. XXVI. 369) Ivo Pan. I. 8. c. 44. Decr. p. 10. c. 110. — 370) samptime: Ed. Bas. — †) supta c. 13. =: C. XXXVII. 371) Rp. \$3. Ed. Maur. scr. c. A. 408. — Ans. I. 12. c. 55. — 9 ita in Edd. coll. o. — 50) ita in eaed. pr. Arg. — 372) proceeps: orig. - Edd. Arg. — 50) ita in eaed. pr. Arg. — 373) proceeps: orig. - Edd. Arg. — 50) ita in eaed. pr. Arg. — 374) corrigendum curun-dumque ligaret: eaed. — 375) supta C. 5. q. 5. c. 2. — 376) abest ab Ed. Arg. — rotundaria: orig. — 377) Prov. c. 7. v. 6. — 378 p. ne-client: orig. — Edd. coll. o. — 379) Luc. 14. v. 23. — 380) Act. - 7861) Et noreritis: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — et quum nove-rell. — 382 Pael. 100. v. 5. — 383) sacpe: Edd. coll. o. Ed. Bas. et ap. ipsum August. et hic et infra pro isti - 786) sacrientes chpiditale: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. b commun. socct, qui sero samare suft, considered: Ed.

CORRECTORUM.

tus⁴¹¹); ut mitteretur, missus, ut qualia fecerat⁴¹²) in errore, talia pro veritate pateretur³ Si voluntas mala semper suae permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis 413) filium durum non solum verbis corscripturis sanctis⁽¹⁾ nilum durum non solum verois cor-ripere, sed etiam latera eius tundere, ut ad bonam disci-plinam coactus ac domitus dirigatur[†] Unde idem ⁽¹⁴⁾ di-cit: Tu percutis en virga, animam autem sias liberas a morte. Si ⁽¹⁵⁾ mala voluntas semper suae permittenda est libertati, quare corripiuntur ⁴¹⁶) negligentes pastores, et dicitur eis ⁴¹⁷): Erræntem ⁴⁰ovem⁴ nøn resocastis, perdi-tam ⁴¹⁸) non inquisistis ⁴¹⁹). Et vos oves Christi estis; characterem ⁴³⁰) dominicum portatis ⁴²¹) in sacramento, quod accepistis : sed erratis et peritis. Non ideo vobis disditos. Melius enim facimus voluntatem Domini monentis, ditos. Melius enim facimus voluntatem Domini monentis, ut⁴²³) vos ad eius ovile redire cogamus, quam consentia-mus⁴²³) voluntati *ovium* errantium, ut perire vos per-mittamus. §. 2. Noli ergo iam dicere, quod te assidue audio dicere⁴²⁴): Sic volo errare, sic volo perire. Me-lius *enim nos* hoc⁴²⁵) omnino⁴²⁶) non permittimus, quantum possumus. Nodo, quod te in puteum, ut⁴²⁷) morereris⁴²⁸), misisti, utique libera voluntate fecisti. Sed morereris $\frac{4}{2}$, misisti, utique libera voluntate fecisti. Sed quam crudeles essent servi Dei, si huic malae voluntati tuae te permitterent, et non te de illa morte libera-rent? Quis eos non merito culparet? Quis non impios recte iudicaret? Et tamen tu te volens in aquam mi-sisti, ut morereris; illi te nolentem de aqua levaverunt, ne morereris. Tu fecisti secundum voluntatem tuam, sed in perniciem tuam; illi $\frac{429}{2}$ contra voluntatem tuam, sed propter salutem tua $\frac{430}{2}$. Si ergo salus ista corporalla sic custodienda est, ut etiam in nolentibus ab eis, qui eos diligunt, servetur: quanto magis $\frac{431}{2}$ lilla spiritalis, in cuius desertione mors aeterna metuitur? Quanquam et in ista morte, quam tibi tu ipse inferre voluisti, non solum ad tempus, sed etiam in aeternum morereris, quia, etsi non tempus, sed etiam in acternum moreraris, quia, etai non ad salutem, non⁴³²) ad ecclesiae pacem, non ad Christi corporis unitatem, non ad sanctam et individuam caritatem, sed ad mala aliqua cogereris, nec sic tibi ipse mor-tem inferre debuisti. Considera scripturas divinas, et dis-cute quantum potes, et vide, utrum hoc⁴³³) fecerit aliquis aliquando iustorum atque fidelium, quum ab eis tanta mala aliquando iuscorum acque indenum, quum ao eis tanta mala perpessi sunt, qui eos ad *aeternum', interitum, non ad vitam *aeternam', quo *tu* compelleris, adigebant. Et post pazes : §. 3. Repetis, sicut audio, quod in evangelio scriptum est, recessisse a Domino LXX.⁴¹⁴) discipulos, et arbitrio suae malae atque impiae discessionis fuisse permises ceterisque duodecim, qui remanaerant, fuisse et arbitrio suae malae atque impiae discessionis fuisse permissos; ceterisque duodecim, qui remanserant, fuisse responsum: Numquid et vos vultis irs ⁴³⁵} Et non atten-dis, quia tunc primum ecclesia novello germine pullu-labat, nondumque ⁴³⁶) ⁴in ea^{*} fuerat completa illa pro-phetia ⁴³⁷): Et adorabunt cum omnes reges terrae, omnes gentes iervient illi ⁴³⁸} Quod utique quanto magis imple-tur, tanto maiore utitur esclesia potestate, ut non solum invitet, sed etiam cogat ad bonum. Hoc ⁴³⁹ ⁴tunc⁴ Do-minus significare volebat, qui, quamvis haberet magnam potestatem, prius tamen elegit commendare humilitatem. Hoc ⁴⁴⁰) et in illa convivii similitudine satis evidenter ostendit ⁴⁴¹), ubi misit ad invitatos, et venire noluerunt,

et ait servo ⁴⁴²): Exi in platens⁶) et vicos civitalis, et pamperes ac debiles, caecos et claudos introduc huc. Et ait servus Domino: Factum est, ut imperasti, et adhuc locus est. Et ait Dominus servo: Exi in vias et sepes, et compelle intrare, ut impleatur domus mea. Vide nunc, quemadmodum de his, qui prius ⁴⁴³) venerunt, dictum est: introduc eos; nunc dictum est: compelle. Ita significata sunt ecclesiae primordia adhuc crescentis, ut essent vires ⁴⁴⁴) etiam compellendi.

C. XXXIX. Haeretici utiliter patiuntur guae catholici utiliter inferunt.

Idem super Ioannem, tractatu XI. ad c. 3.445)

Quando vult Deus concitare potestates adversus haereticos, adversus schismaticos, adversus dissipatores ecclesiae, adversus⁴⁴⁶) exsufflatores Christi, adversus blasphematores baptismi, non mirentur. Quia Deus concitat⁴⁴⁷), ut a Sara verberetur Agar, cognoscat se Agar, "et" ponat⁴⁴⁹) cervicem; quia⁴⁴⁹), quum humiliata discederet a domina sua, occurrit ei angelus, et dixit⁴⁵⁰): Quid⁴⁵¹) est Agar, ancilla Sarae? Quum questa⁴⁵²) esset de domina, quid audivit ab angelo? Revertere ad dominam tuam. Ad hoc⁴⁵³) ergo affligitur, ut revertatur, atque⁴⁵⁴) utinam revertatur, quia proles eius, sicut tilii⁴⁵⁶) lacob, cum fratribus hereditatem tenebit. Mirantur autem, quia commoventur potestates †) Christianae adgersus³⁵⁶) detestandous dissipatores ecclesiae. Si⁴⁵⁷) non "ergo" moverentur ⁴⁵⁹), quomodo redderent rationem de imperio auo Deo? Intendat caritas vestra quid dicam, quia hoc pertinet ad reges saeculi⁴⁵⁹) Christianos, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam ecclesiam habere, unde spiritaliter nati sunt. Et paulo post: §. 1. Nabuchodonosor rex decrevit, dicens⁴⁶⁹): Quienque dixerint blasphemiam in deum Sidrach, Misach et Abdenago, fa interitum ⁴⁶¹) erunt, et domus corum in perditionem ⁴⁶²). Ecce quomodo saevit rex alienigena, ne blasphemaretur ⁴⁶³) Deus Israël, qui potuit tres pueros de igne⁴⁶⁴) liberare. Et⁴⁶⁵) nolunt, ut saeviant reges Christiani, quia christus estufflatur, a quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus a gehennarum igne liberatur? Kr *infra*: §. 2. Quomodo ergo isti †) reges non movenatur, qui non⁴⁶⁶) tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed se ipsos "liberatos" de gehenna⁴⁶⁷), quando vident Christum, a quo liberati sunt, exuufflari in Christianis? quando audiunt dici Christiano: Dic te non esse Christianum? Talia facere volunt, et⁴⁶⁹) saltem talia pati nolunt. Nam videte, qualia faciunt, et qualia patiuntur; occidunt animus, affliguntur in corpore; sempiternas mortes faciunt, et temporales se perpeti conqueruntur.

C. XL. Ecclesia haereticos rations persequitor.

Idem contra literas Petiliani, lib. II. c. 79.⁴⁶⁹) Qui peccat, non peccat legis auctoritate, sed contra legis auctoritatem. Quia vero interrogas ⁴me⁴, quae sit ratio persequendi, vicissim te interrogo, cuius sit vox in Psalmo dicentis ⁴⁷⁹): Detrahentem secreto proximo suo, hune persoguebar. Quaere itaque persecutionis ^{*}vel^{*} causam, vel^{*11}) modum, et noli tanta imperitia generaliter malorum persecutiones reprehendere. Et infra, c. 82.: Non enim per-

NOTATIONES CORRECTORUM.

f) In plateas: Sic emendatum est ex evangelio B. Lucae, expunctis duabus vocibus. Antea enim legebatur: exf cito in vias et plateas *).

Quaest. IV. C. XXXVIII. 411) matatus est — missus est: Edd. coll. o. — 412) fecerit: caed. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 413) cf. Eccl. c. 30. v. 12. — 414) abest ab Ed. Arg. — add.: Salomons: Edd. coll. o. — cf. Prov. c. 23. v. 14. — 415) Si autem: Edd. coll. o. 416) corriguntur: Ed. Bas. — 417) Ezech. c. 34. v. 4. — 418) perditum: Edd. coll. o. — add.: vero: Edd. Lugdd. II. III. — 419) requisistis: orig. — Ed. Bas. — 417) Ezech. c. 34. v. 4. — 418) perditum: Edd. coll. o. — add.: vero: Edd. Lugdd. II. III. — 419) requisistis: orig. — Ed. Bas. — 429) add.: enim: Ed. Arg. — 4219) requisistis: Fd. Bas. — 422) si: Edd. Bau. Lugdd. II. III. — 433) comsentimus: Bohm. — 424) dixise: Edd. coll. o. pr. Arg. — 425) Mc: Edd. Bas. — 426) add.: perire: Edd. coll. o. pr. Arg. — 426) Mc: Edd. Bas. — 426) add.: perire: Edd. coll. o. pr. Arg. — 426) Mc: Ed. Bas. — 428) nocreis: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 433) Aic: Ed. Bas. — 434) ndd: al. LXXII: Edd. Coll. o. pr. Arg. Bas. — 430) contra mortenn luam: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 433) Aic: Ed. Bas. — 434) ndd: al. LXXII: Edd. Ven. I. II. Lugd. I. Par. — cf. Ioan. c. 6. v. 68. — 435) abire: Edd. coll. o. — 4360 montenus Edd. Bas. Lugdd. — 437) Paal. 71. v. 11. — 438) Aic: Ed. Bas. — 434) ndc: coll. e. pr. Bas. — 448) Loci. Ed. Bas. — 439) Mc: Ed. Bas. — add.: tamen: Ed. Arg. — 440) Mc: Ed. Bas. — 431 osienditur: Edd. coll. o. pr. Bas. — 443) per eirce: nerant: Ed. Bas. — primo cenerant: Edd. Iell. — 444) per eirce;

Edd. Lugdd. Par. — Bôhmi. == C. XXXIX. 445) Ans. 1. 12. c. 54. Ivo Decr. p. 10. c. 99. Polyc. 1. 7. t. 6. — 446) adv. biasph. et essuffl. Christi baptismi non merentur: Ed. Bas. — adv. exsuifl. et blasph. Christi, non mirentur: Ed. Lagdd. II. III. — adv. exsuifl. Christi, (add.: et: Ed. Arg.) adv. blasph. Christi, non mir: Edd, rell. — 447) vocat: Ed. Arg. — vocitat: Ed. Bas. — 448) suam ponat: Ed. Bas. — supponat: Edd. rell. pr. Arg. — 449) quae: Edd. coll. o. — 450) Genes. c. 81. v. 17. — 451) add.: (lbi: Edd. coll. o. — 452) conquesta: ened. — Bôhm. — 453) have: Ed. Bas. — 448) alque — rev. i desid. lb. — 455) desid. lb. — profers: Edd. rell. — 1 pastores fidei Christianae: Ivo. — 456) contra: Edd. coll. o. — 457) sed si: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. — 458) consucerentur: Edd. coll. o. pr. Arg. — 469) add. I. cellice: e. aed. Arg. Bas. — 463) dispersionem: Ed. Bas. — dispersione: Edd. rell. — 463) blasphemetur: Edd. coll. o. — 464) comino ignis: Edd. Bas. — 466) blasphemetur: Edd. coll. o. — 4661 comino ignis: Edd. Bas. — 4669 add.: tantur: Edd. coll. o. — 467) flamma gehennae: e.ad. — 468) sed i. tantur: Edd. coll. o. — 467) flamma gehennae: e.ad. — 468) sed i. tantur: Edd. coll. o. — 467) flamma gehennae: e.ad. — 468) sed i. men talia: Ed. Bas. — sed talia: Edd. rell. = C. XL. 469) ivo Docr. p. 10. c. 76. — 470) Paal. 100. v.6. — 471) e: Edd. coll. o.

795

sequimur vos, nisi quemadmodum veritas persequitur fal- | sitatem. Item supra, c. 10.: § 2. Petilianus dixit, si Apo-stoli persecuti sunt aliquem, aut aliquem tradidit Christus? Augustinus respondit : Possem quiden dicere, ipsum sata-nam omnibus malis hominibus esse peiorem, cui tamen tradidit Apostolus hominem in interitum carnis, ut spiritus sit salvus in die Domini lesu 472), itemque 473) alios, de quibus dicit 174): Quos tradidi satanue, ut discant non blasphemare. Et Dominus "Christus" flagellatos 475) expulit de templo improbos mercatores, ubi etiam connexum est te-stimonium scripturae dicentis⁴⁷⁶): Zelus domus tuae comestimonium scripturae dicentis⁴⁷⁹): Zelus domus tuae come-dit me. Ecce, invenimus Apostolum traditorem, Christum persecutorem. Et infra, e. 19.: §. 3. Postremo⁴⁷⁷), quare per violentissimas turbas etiam ultro improbi estis ecclesiis catholicis, ubi poteritis⁴⁷⁸) advertere quod innumerabili-bus exemplia res ipsa indicat! Sed divitis, vos loca vestra defendere, et resistitis'⁴⁷⁹) fustibus et caedibus⁴⁶⁰), qui-buscunque potueritis ⁴⁶¹). Quare ibi non audistis vocem Domini dicentis ⁴⁶²): Ego autem dico vobis, non ⁴⁶³) resistore malo + Aut, si fieri potest, ut aliquando recte per vim cor-poralem 414) resistatur violentis 485), nec ideo praeceptum violetur, quod audivimus a Domino: Ego autem dico pobis, non 486) resistere malo : cur non etiam hoc fieri potest, ut per ordinarias ***) et legitimas potestates de sedihus, quae illicite usurpantur vel ad iniuriam Dei retinentur, pius expellat impium, et iustus iniustum? Neque enim eo *** expellat impium, et iustus iniustum ? Neque enim eo 488) modo persecutionem passi sunt pseudoprophetae ab He-lia 484), quomodo ipse Helias a rege nequissimo, aut, quia flagellatus est Dominus a persecutoribus, propterea 480) passionibus eius comparandi sunt quos ipse de templo fla-gellatos eiecit. §. 4. Restat ergo, ut nihil aliud requiren-dum 481) esse fateamini, nisi utrum iuste, an impie vos 4821 comparentiis a communiona orbis farerarum Nam ei boo separaveritis a communione orbis terrarum. Nam si hoc separaversits a communione orois terrarum. Nam si hoc inventum fuerit, quod impie feceritis, non ⁴⁹³) miremini, si non desunt ministri Deo ⁴⁹⁴), per quos flagellemini ⁴⁹⁵), quia persecutionem patimini ⁴⁹⁶) non a nobis, sed, sicut acriptum est, ab ipsis factis vestris. Et in libro de anitate ecclesiae, cap. 17.: §. 5. De persecutione vestra querela sedabitur, si cogitetis et intelligatis prius, non omnem per-secutionem esse culpabilem. Alioqui non laudabiliter diceretur 497): Detrohentem secreto proximo suo, hunc persegueber. Nam quotidie videmus et filium de patre tanquam ber. Nam quotidie videmus et filium de patre tanquam de persecutore suo conqueri, et coniugem de marito, et servum de domino, et colonum de possessore, et reum de iudice, et militem vel provincialem de duce vel rege, quum illi plerumque ordinatissima potestate homines sibi subdi-tos per terrores leviorum⁴⁹⁶) poenarum a gravioribus ma-lis prohibeant atque compescant, plerumque autem a bona vita, et a bonis factis minando et saeviendo deterreant. Sed quum a malo et illicito prohibent⁴⁹⁹). correctores et Sed guum a malo et illicito prohibent 499), correctores et consultores sunt; quum autem a bono et licito, persecu-tores et oppressores sunt. Culpantur etiam qui prohibent a malo, si modum peccati modus coërcitionis ⁵⁰⁰) excedat.

C. XLI. A regibus terrae contra inimicos suos auxilium petat ecclesia.

ldem in spit. XLVIII. ad Vincentium⁵⁰¹).

Non invenitur exemplum in evangelicis et apostolicis literis, aliquid petitum a regibus terrae pro ecclesia *et* contra inimicos ecclesiae. Quis negat non inveniri f Sed nondum implebatur illa prophetia ⁵⁰²): Et suse reges intelligite,

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XLII. g) Et est iusta: Addita sunt haec usque ad vers. Ista itague, et multa alia ex ipso originali emendata*).

Quaest. IV. C. XL. 473) Dom. nostri Iesu Christi: Edd. coll. e. exc. Arg. — cf. 1 Cor. c. 5. v. 5. — 473) liem: 1vo. — Edd. coll. o. — 474) 1 Tim. c. 1. v. 20. — 475) Ioan. c. 2. — 476) Pral. 68. v. 10. — 477) abest ab Iv. et Edd. coll. o. pr. Lugdd. — 476) potueritis: Ivo. — Edd. Bas. Lugd. I. — 479) resisters: Ed. Bas. — 480) coedilis quoscunque: Ed. Arg. — 481) poteritis: Edd. Coll. o. pr. Arg. Lugdd II. III. — 458) Math. c. 5. v. 30. — 453) nolite: Edd. Par. Lugdd. — 484) corporaliter: Ed. Bas. — 485) roleritis: Ed. Arg. — Bohm. — 486) nolite: Edd. Par. Lugdd. — 487) ordinalas: Ivo. — Edd. coll. o. — 484) enden: Ed. Bas. — 499) 3 Reg. c. 18. 19. — 490) desid. in Edd. coll. o. pr. Lugdd. — 489) ordinalas: Ivo. — Edd. coll. o. — 486) nolite: Ed. Bas. — 491) relinquendum: Ed. Bas. — 492) verba: ros — impin: desid. in Edd. coll. o. pr. Lugdd. — 493) nec: Ed. Arg. — 494) Dei: Edd. coll. o. — 495) flagetlamint: eaed. pr. Bas. Lugd. I. — 1vo. — 496) patiemini: Ed. Coll. o. — 497) Psal. 100. v. 5. — 498) letimm: Ivo. — Edd. coll. o. — 499) prohiberant: Edd. coll. o. — 500) correctionis: eaed. — Ivo. = C. XII. 501) Ep. 93. Ed. Maur. scr. A. 408. — Coll. tr. p. p. 8. t. 50. e. 30. — 502) Psal. 3. v. 10. — 503) udd.: connes: Ed. Bas. — 504) non: ib. — 505) legitur: Edd. coll. o. —

erudimini ⁵⁰³), qui fudicatis torram, "servito Domine in timero". Adhue enim ⁵⁰⁴) implebatar illud, quod in eodem psalmo paulo superius dicitur ⁵⁰⁵): Quare fremuerant gentes, et populi meditati sunt inania ? Adstiterunt reges terras, et principes convenerunt in unum ⁵⁰⁶) "adversus Dominum, et adversus Christum eius". Veruntamen si facta praeterita in propheticis libris figurae fuerunt futurorum, in rege illo, qui appellabatur Nabuchodonosor, utrumque tempus figuratum ⁵⁰⁷) est, et quod sub Apostolis habuit, et quod nung habet ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum et martyrum illud implebatur, quod figuratum est, quando rex memoratus pios et iustos cogebat adorare simulacrum, et recusantes in flammas ⁵⁰⁵) mittebat. Nunc 'autem' illud impletur, quod paulo post in eodem rege figuratum est, quum conversus ⁵⁰⁹) ad honorandum Deum verum decrevit in regno suo, ut, quicunque blasphemaret Deum Sidrach, Misach et Abdenago, poenis debitis subiaceret. Prius ergo tempus illius regis significabat priora tempora "posteriorum" regum "iam" fidelium, quos patiuntur impi pro Christianis. Sed plane in eis, qui sub nomine Christi erant seducti a perversis, ne forte oves Christi sint errantes, "et" ad ⁵¹¹) gregem aliter ⁵¹²) revocandae sint ⁵¹³, temperata ⁵¹⁴) severitas, et magis ⁵¹⁵) mansuetudo servatur ⁵¹⁶, ut coërcitione exsiliorum atque damnorum "tribulatione" admoneantur considerare, quid et quare patiantur, et discant praeponere rumoribus et calumniis hominum scripturas, quas legunt. Quis eaim nostrun ⁵¹⁷), quis vestrum non laudat leges ab imperatoribus ⁵¹⁸ datas adversus sacrificia paganorum ? Et certe longe ibi poena severior constituta est. Illius quippe impletatis capitale supplicium est ⁵¹⁹, De vobis autem corripiendis atque coërcendis habita ratio est, qua potius admoneremini ⁵²⁰ ab errore discedere ⁵²¹, quam pro scelere puniremini.

C. XLII. Malos ecclesia inste persequitur.

Itsm eiusdem ad Benifacium Comitem, ep. L. 523) Si ecclesia vera 523) ipsa est, quae persecutionem patitur, non 524) quae facit 535), quaerant 526) ab Apostolo, quam ecclesiam significabat 527) Sara, quando persecutionem faciebat ancillae. Liberam quippe matrem nostram 528, coolestem Hierusalem, id est veram Dei ecclesiam, in illa muliere dicit fuisse figuratam, quae affligebat ancillam. Si autem melius discutiamus, magis illa persequebatur Saram superbiendo, quam illam 529) Sara coërcendo. Illa enim dominae faciebat iniuriam, ista imponebat superbiae disciplinam. Deinde quaero, si boni et sancti 530) nemini faciunt persecutionem, sed tantunmodo patiuntur, cuius putant esse in Psalmo vocem, ubi legitur 532): Persequar famicos mese, et comprehendam illes, et non convertar, denee deficient? Ergo si verum dicere vel agnoscere 532) volumus, est persecutio iniusta, quam faciunt impii ecclesiae Christi, *et est iusta 6) persecutio, quam faciunt impii ecclesiae christi. Ista Itaque 533) beata est, quae persecutionem patitur propter iustitiam; illi vero miseri, qui persecutionem patiuntur propter iniustitiam. Proinde ista persecution nem patiuntur propter iniustitiam. Proinde ista persecution in errorem. Et infra: §. 1. Quod autem 537) dicunt qui contra suas impietates leges iustas institui nolunt, non pe-

506) add.: etc.: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. — 507) praefiguratum est: Edd. coll. o. — 508) ignem: eacd. — 509) add.: est: Edl. Bas. — 510) illius repis: orig. — eiusd. repis: Edd. coll. o. — 511) ideo ad: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 512) aldae: Edd. Nor. Ven. I. — aliarum: Edd. rell. pr. Arg., in qua desid. — 513) suut: Edd. Bas. Pat. Lugdd. — 514) et iemp:: Edd. coll. o. — iemperanda: Ed. Arg. — 515) magaa: Ed. Bas. — 516) servetur: Ed. Arg. — 517) nostrum rel quis: Kdd. Bas. Lugdd. II. III. — absunt ab Edd. rell. — 518) eis: Ed. Bas. — 519) constitutum est: Edd. coll. o. — 520) annonemini: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 521) recedere: Ed. Bas. = C. XI.II. 522) Ep. 1655. Ed. Maur. scr. A. 417. — Aust. I. 13. c. 14. Polyc. 1.7. t. 11. — 538) add.: est: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. II. III. — 538) add.: est: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. II. III. — 538) encatur: Edd. coll. o. — 527) significat: Ed. Arg. — cf. (iail. c. 4. v. 26. — 538) recam: Edd. coll. o. — 531) Psal. 17. v. 38. — 538) cognoscere: Ed. Bas. — 9) non sunt ap. Ans. — 538) manque: Ed!. coll. o. — 534) illa: eaed. — 535) illa — ever-1al: eaed. — 536) illa — praecipilet: eaed. — 537) enim: orig

tiisse a regibus terrae Apostolos talia, non considerant, aliud fuisse tunc tempus, et omnia suis temporibus agi 538). Quis enim tune in Christum crediderat imperator, qui ³⁵⁹). Quis enim tune in Christum crediderat imperator, qui ³⁵⁹), ei pro pietate contra impietatem leges forende serviret ⁵⁴⁰), quando ⁵⁴¹) adhue illud propheticum implebatur ⁵⁴²): Que-re ⁵⁴³) fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inanis ? Adstiterunt reges terrae, et principes⁵⁴⁴) convenerunt in unum edverunt Dominum et advenue Christian alue biodere et adversus Dominum, et adversus Christum eius. Nondum autem⁵⁴⁵) agebatur quod paulo post in eodem psalmo dici-tur ⁵⁴⁶): Et nune reges intelligite, erudimini, qui indicatis terram. Servite Domino in timere, et excultate ei cum tre-mere. Quomodo ergo reges Domino serviunt in timore, nisi ea, quae contra iussa Domini⁵⁴⁷) flunt⁵⁴⁴), religiosa severitate prohibendo atque plectendo? Aliter enim servit, quia homo est, aliter, quia etiam⁵⁴) *et* rex est. Quia homo est, *ei* servit vivendo fideliter; quia *vero etiam* rex est, servit⁵⁵⁰) leges iusta praecipientes et contraria prohíbentes convenienti vigore sanciendo.

797

C. XLIII. Exemplo Christi mali cogendi sunt ad bonum. ldem in cadem epistola 551).

Quis nos potest amplius amare, quam Christus, qui ani-mam suam posuit pro ovibus suis? Et *tamen*, quum Pe-trum et alios apostolos solo verbo vocasset ⁵⁶²), Paulum, *prius Saulum*, ecclesiae suae postea magaum aedificatorem, sed horrendum antea vastatorem, non solum voce escuit, verum etiam potestate prostravit, atque in 553) infidelitatis tenebris ⁵⁵³) saevientem, ad desiderandum lu-men cordis, ut surgeret, prius corporis caecitate percussit. Si poena illa non esset, non ab ea postmodum ⁵⁵⁵) sana-retur, et quando apertis oculis nihil videbat, si eos sal-vos ⁵⁵⁶) haberet, non ad impositionem manus Ananiae, ut eorum aperiretur obtutus, tanquam squamas, quibus elau-sus fuerat, inde cecidisse scriptura narraret. Ubi est quod sus fuerat, inde cecidisse scriptura narraret. isti clamare consueverunt, liberum est credere vel non credere ? cui vim Christus intulit ? quem coëgit ? Ecce 557) credere ? cui vim Christus intulit ? quem coëgit ? Ecce ⁵⁵⁷) habent Paulum apostolum ; agnoscant in eo prius cogentem Christum, et postea docentem, prius ferientem, et postea consolantem. Mirum est autem ⁵⁵⁸), quomodo ille, qui poena corporis ad evangelium 'coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in evangelio labora-vit, et quem maior timor compulit ad caritatem, eius per-fecta caritas foras misit ⁵⁵⁹) timoren. Cur ergo non co-garet ecclesia perditos filios, ut redirent, 'si perditi ^h) filii coëgerunt alios, ut perirent' ?

C. XLIV. Non crudelitate, sed dilections Moyses populum flagellavit.

Idem contra Faustum, lib. XXII. c. 79. 560)

Quid crudele Moyses "aut" mandavit aut fecit, quum commissum sibi populum sancte zelans, et 361) uni 542) vero Deo subditum cupiens, posteaquam cognovit ad fabri-candum et colendum idolum defluxisse, mentemque impudicam prostituisse⁵⁶³) daemonibus, in paucos eorum vin-dicans gladio, quos Deus ipse, quem offenderant, alto et secreto iudicio feriendos voluisset mox feriri, et in prae-senti salubriter terruit, et disciplinam in posterum sanxit? Idem Gennadio, Patricio et Exarcho Africae, lib. I epist. 72.⁵⁸⁴) Sicut excellentiam vestram hostilibus ⁵⁸⁵) bellis in haç vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet etiam

C. XLIII. h) Si perditi: Haec usque in finem sunt

addita ex originali*), et alia emendata. C. XLV. i) Ministrum: Sic emendatum est ex ori-ginali et lvone**). Antea legebatur: et Dei***) ministerie esse datum in Ausurmedi vindices. Glossa autem optime etiam convenit voci: vindicem.

C. XLVI. k) Vindicentur: Emendatum est ex ori-

Nam cum nulla crudelitate, sed magna dilectione feciese quod fecit, quis non in verbis eius agnoscat, orantis pro peccato 564) corum, et dicentis 565): Si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autem ⁵⁶⁶), dele me de libro tuo ⁵⁶⁷). Et infra: §. 1. Sic plane et Apostolus ⁵⁶⁸) non crudeliter, sed amabiliter tradidit hominem satanae in interitum carnis, ut spiritus eius 509) salvus sit in die Domini 570 lesu; tra-didit et alios 571), ut discerent non blasphemare.

C. XLV. Non imputatur fidelibus, qui ex officio aut tormenta exercent, aut capitalem sententiam ferunt.

Item Innocontius Papa epist. III. ad Excuperium, Episcopum Tolosanum, c. 3. 572)

Quaesitum est etiam super his, qui post baptismum admimistraverunt, et 573) aut tormenta sola 574) exercuerunt, aut etiam capitalem protulere sententiam. Nihil de his legimus a maioribus diffinitum. Meminerant enim a^{575}) Deo potestates has fuisse concessas, et propter vindictam ³⁷⁶) noxiorum gladium fuisse permissum, et Dei esse mini-strum¹) vindicem in huiusmodi datum. Quomodo igitur reprehenderent factum, quod auctore Deo viderent esse concessum? De his ergo, ut hacteaus servatum est, sie habeamus, ne aut disciplinam evertere ⁵⁷⁷), aut contra auctoritatem Domini venire videamur ⁵⁷⁸). Ipsis autem in reddenda ratione gesta sua omnia servabuntur 579).

C. XLVI. Immunis est dictator a culpa, quum legum auctoritas in improbos exercetur. Idem 580) in eadem epist., c. 5.

Illud etiam sciscitari voluisti, an preces dictantibus liberum concedatur utique post baptismi regenerationem a principibus poscere mortem alicuius vel sanguinem de reatu. Quam rem principes nunquam sine cognitione concedunt, Quam rem principes nunquam sine cognitione concedunt, sed ad iudices commissa ipsa vel crimina semper remit-tunt, ut causa ⁵⁸¹) cognita vindicentur^k); quae quum quae-sitori fuerint delegata, aut absolutio aut damnatio pro negotii qualitate profertur. Et ⁵⁸²) dum legum auctoritas in improbos exercetur, erit dictator immunis.

C. XLVII. In corrections malorum Deus omnipotens placatur. Itom Gregorius Brunichildae, Reginae Francorum, lib. VII Indict. 1 epist. 5. 563)

Si quos igitur violentos, si quos adulteros, si quos fures, vel aliis pravis actibus studere cognoscitis, Deum de co-rum¹) correctione placare festinate, ut per vos=) flagellum pertidarum gentium, quod (quantum videmus) ad multa-rum nationum vindictam excitatum est, non inducat; ne, si, quod non credimus, divinae ultionis iracundia sceleratorum fuerit actione commota, belli pestis interimat quos delinquentes ad rectitudinis viam Dei praecepta non Pevocant

C. XLVIII. Beclesiasticae religionis inimici etiam bellie sunt coërcendi.

Idem Gennadio, Patricio et Exarcho Africas, lib. I epist. 72. 584)

NOTATIONES CORRECTORUM.

ginali. Antea legebatur : vindicent, qui, quum quaesituri fue rint delegata, etc. †) C. XI.VII. 1) De corum: Sic restitutum est en va-

riis codicibus epistolarum B. Gregorii. Antea erat: Deerum (+).

m) Per vos: In originali est: super vos, sed ob glossam in vers. Flagellum non est mutatum +++).

Edd. Arg. Bas. — 570) Dom. mostri Iesu Christi: Edd. coll. a. pr. Arg. Bas. — 571) i Tim. c. i. v. 90. = C. XI.V. 579) ecr. A. 405. — Burch. I. G. c. 44. Ans. I. 13. c. 32. Ivo Decr. p. 10. c. 94. — 573) desid. in Edd. coll. o. pr. Arg. — 574) abest ab Ed. Arg. — sacroa: Edd. Bas. Lagdd. — 575) Rom. c. i3. v. 4. — 576) sindi-ctas: Ed. Bas. — 99) ita etiam Burch. et Ans. — 9000 de Dai: Ed. Bas. — 577) americre: Ivo. — Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. — 578) videuntur: Bohm. — 579) resorveduntur: Ed. Bas. = C. XI.VI.560) Idem ad Toletanum episcopum: Edd. Ven. II. Lugdd. Par. — Id. ad Toles. ep.: Edd. rell. — 581) add.: ipsa: Edd. coll. o. pr. Bas. . +) ita Edd. coll. o., nisi quod in Ed. Bas. leg.: iudicent. — 582) Ivo Decr. p. 10. c. 94. = C. XI.VII. 563 Ep. 11. (scr. A. 569.) 1. 9. d. Maur. — Ans. I. 13. c. 24. — ++) ita Edd. coll. o. pr. Tas. — ++++) ap. Ans. est: per vos. = C. XI.VIII. 564 Ep. 74. (scr. A. 561.) 1. 1. Ed. Maur. — Ans. I. 13. e. 29. — 565) etiam ex host.: Ed. Bas. — ex host.: Edd. Ner. Ven. I. I. Par. — Assibilitas: Ed. Arg.

Quaest. IV. C. XLII. 538) convenire: Edd. coll. 0. - 569) Quis entim: eacd. - 540) socieref: eacd. - 541) tunc entim: eacd. - 542) non tmpl.: Ed. Nor. - 548) Psal. 2. v. 1. - 544) populi: Ed. Bas. - 545) entin: Edd. coll. 0. - 546) ib. v. 10. - 547) Deum: Ed. Arg. - 548) fuertint: Edd. coll. 0. - 549) desid. in Edd. Arg. Bas. Lugdd. 11. 11. - 550) servat: Edd. Arg. Bas. Ven. I. Nor. = C. XLIII. 551) Ans. 1. 18. c. 16. Polyc. ib. - 553) reco-casset: Edd. Nor. Ven. I. - evocasset: Edd. rell. pr. Arg. - cf. Act. c. 9. - 553) non leg. in Edd. Arg. Nor. Ven. I. et ap. Bühm. -564) tenebras socientum: Ed. Bas. - 555) posten: ib. - 556) sa-ros: ib. - 557) cf. infra qu. 6. c. 1. - 558) entim: Edd. Arg. Nor. Ven. I. - 559) nuitit: Edd. coll. 0. - ef. 1 loan. c. 4. v.8. - 9) non sunt ap. Ans. = C. XLIV. 560) Ans. 1. 18. c. 1. Polyc. ib. -561) pico et: Edd. coll. 0. - 568) unico: eacd. pr. Arg. Bas. -563) prostravisse: Ed. Arg. - 564) social: Edd. coll. 0. - 565) Exod. c. 32. v. 31. 32. - 566) edd.: non: Böhm. - 567) vide: Edd. coll. 0. pr. Arg. - 569) 1 Car. c. 5. v. 8. - 569) non ext in

inimicis ecclesiae eius omni vivacitate mentis et corporis obviare, quatenus eius ex utroque triumpho magis ac magis enitescat opinio, quum et forensibus bellis adversariis catholicae ecclesiae pro Christiano populo vehementer obsintitis, et ecclesiastica proelia sicut bellatores Domini fortiter dimicatis. Notum est enim haereticae religionis viros, ni eis, quod absit, suppetit nocendi licentia, contra catholicam tidem vehementer insurgere, quatenus haerescos suae venena ad tabefacienda, si valuerint, Christiani corporis membra transfundant. Cognovimus enim eos contra entholicam ecclesiam, Domino eis³⁹ adversante, colla surrigere⁵³), et lidem velle Christiani nominis inclinare; sed eminentia vestra conatus eorum comprimat, et superbas eorum cervices iugo rectitudinis premat. Concilium vero catholicorum episcoporum admoneri praecipite, ut primatem noa ex ordine loci postpositis vitae meritis faciat, quoniam apud Deum non gradus elegantior, sed vitae meliori actio comprobatur. Ipse vero primas non passim (sicut moris est) per villas, sed in una iuxta eorum electionem civitate resideat, quatenus adeptae dignitatis meliori ingenio resistendi Donatistis possibilitas disponatur. Ex concilio vero Numidiae si qui desideraverint³⁴⁴) ad apostolicam sedem venire⁵³⁰, obviate. Magis ⁵²¹ profecto excellentiae⁵³² vestrae apud Creatorem gloria proficit, si per eam dispersarum ecclesiarum potuerit societas restaurari. Quum eqim largita munera ad nominis sui gloriam conspicit revocari, tanto largiora tribuit, quanto per eum ⁵³³ religionis suae dignitate safectum, Jomimum petimus, quod ⁵³⁴ brachium vestrum ad comprimendos hostes forte efficiat, et mentem ⁵³⁵ vestram fidei zelo velut mucrome ⁵³⁶ gladii vibrantis exacuat,

C. XLIX. Merito fidei bellorum paratur victoria. Idem ad cundem, lib. I. epist. 73. 597)

Si non ex fidei merito et Christianae religionis gratia tanta excellentiae vestrae bellicorum actuum prosperitas eveniret, non 'summopere' miranda fuerat ^{5,9}), quum sciamus, haec etiam antiquis hellorum ducibus fuisse concessa. Ned quum futuras, Deo largiente, victorias non carnali providentia, sed magis orationibus praevenitis, fit, ut hoe ^{5,9}) in stuporem veniat, quod gloria veatra non terreno consilio ^{6,0}), sed Deo desuper largiente descendat ^{6,0}). Ubi enim meritorum vestrorum loquax non discurrit opinio? quae ⁸et^{*} bella vos frequenter appetere non desiderio fundendi sanguinis, sed ^{6,0}) dilatandae ^{6,0}) causa reipublicae in qua Deum culi conspicimus, loquitur, quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei praedicatione circumquaque discurrat ^{6,0}). Sicut enim exteriora vos virtutum opera eminentes in hac vita constituunt, ita et interna morum ornamenta ex corde mundo procedentia in futuram ^a) vi-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XLIX. n) Futuram: In duobus codicibus epistolarum legitur: in futurorum gaudiorum participatione; in uno vero manuscripto: in futura") coelestium gaudiorum participatione. In codice tamen Vaticano legitur quemadmedam apud Gratianum.

participatione. In coalce tamen valicano legitur quemaamodum apud Gratianum. o) Daeorum: In libris epistolarum impressis, et duobus manuscriptis legitur: Daditiorum **). In aliquot vero antiquis Gratiani exemplaribus est: Dacorum, vel aliorum habitationibus.

C. L. p) Si ea: Usque ad vers. Prorocamus sunt in regesto B. Gregorii lib. 2. Indict. 11. epist. 27. scripta

tam coelestium gaudiorum participatione glorificant ⁶⁰⁵). Plurima enim pro pascendis ovibus B. Petri apostolorum principis ⁶⁰⁶) excellentiam vestram praestitisse didicimus, ita, ut non parva locs patrimonii eius propriis nudata cultoribus, largitis Dacorum °) habitationibus ⁶⁰⁷), restauraverit ⁶⁰⁸). Quaecunque igitur hic⁶⁰⁹) illi Christianissima⁶¹⁰) mente confertis, horum retributionem per spem in futuro iudicio sustinetis.

VIII. Para. Gratian. Breviler monstratum est, quod boni laudabiliter persequuntur malos, et meli damnabiliter persequuntur bonos. Illad autem Apostoli⁽¹¹⁾: Tu autem quis es, qui iudicas alienum servum? de alieni cordis occultis intelligendum est. Quod vindicta inferri possit, manstratum est. Nunc restat ostendere, quod debet inferri, et quod magis diliguntur illi, qui puniuntur, quam qui impuniti relingundur; quod utrumque multorum auctoritate probatur. Ait enim Augustinus ⁽¹²⁾:

C. X. Ad iram Deus provocatur, quum mala puniri differuntur.

Si ea ?), de quibus vehementer Deus offenditur, insequi vel uleisci differimus, ad irascendum utique divinitatis patientiam provocamus. Nonne (11) Achor (14) filius Zare practeriit mandatum Domini, et super onnem populam Israil ira eius incubuit ? Et ille erat unus homo, atque utinam solas periuset in scelere suo.

C. L.I. Vindicts, quas ad correctionen valet, non est prohibenda.

Item Augustinus de sermone Domini in monte, lib. I. c. 37. et 38-615)

In the first of th

Martino abbati, et Benenato notario. Reliqua vera non ibi leguntur, sed sunt verba sacras scripturas cap. 22. losuae.

C. Ll. q) Ba vindicta: Apud B. Augustinum et Anselmum sic legitur: Neque hie ex vindicts prohibetur, ques ad correctionen ralet etiam. Ipsa enim pertinet ad misericardiam, nec impedit etc.

cordiam, nec impedit etc. r) Servus: Totus hic locus restitutus est ex evangelio et B. Augustino, multaque alia emendata.

s) Qua pater: In originali legitur: que pater is persulem filium, quem etc.

orig. — Edd. coll. e. — 60) its-ap. Ans. — dationorum vol aliorum vol datorum: Ed. Arg. — Maurinis ex Cluvero videtur legendum esse: Darudišis. — 603) restamasset: orig. — Ans. — Edd. coll. o. — Bohm. — 603) restamasset: orig. — Edd. coll. e. — 609) non est in orig. — Mic illis: Ed. Arg. — Ullic: Edd. coll. e. — 609) non est orig. — 611) Rom. c. 14. v. 4. == C. L. 612) imo Gregorius ad Marinianum et Benenatum. I. 8. ep. 27. (acr. A. 593.) Ed. Manr. — 613) les. c. 22. v. 20. — 614) Achan: Vulg. == C. Ll. 613) Ans. L. 13. c. 2. Ivo Decr. p. 10. c. 60. — 616) inferendae: Edd. coll. o. — 617) add:: Anamines: Edd. Bas. Lugdd. — 618) manuschulme: Edd. coll. o. — Ivo. — 619) capulet: Ed. Bas. — 620 recte: h. — 621) insianda: Kdd. coll. o. — 622 Math. c. 5. v. 44. — 623) Prov. c. 3. v. 12. — 621) antem: Bohm. — 628) Luc. c. 12. v. 47 seq. — 636) nun digna, plagis rap.: Edd. coll. o. — 629 jess: Edd. coll. o. — Ivo. — 630 add.: summ: Ed. Bas. — 631) add.: Immer: Edd. coll. e. — 630 add.: summ: Ed. Bas. — 631) add.: Immer: Edd. coll. e. — 630 add.: summ: Ed. Bas. — 631) add.:

Q u a e st. IV. C. XLVIII. 586) eins: Ed. Bas. – 567) subspere: E.d. Ven. II. Par. Lugd. I. – 568) desiderat: Ed. Lugd. II. desiderant: Ed. Tell. – 589) personire, permitte: Ed. Arg. – 1800) potamerit: ib. – Ann. – putamerint: Ed. Bas. – voluerint vel putamerit: ib. – Ann. – putamerit: Ed. Bas. – voluerint vel putamerit: ib. – Ann. – putamerit: Ed. Tell. – 501) Magua: Ann. – add.: ergo: Ed. Bas. – igitar: Edd. rell. – Magno profectn: orig. – 502) ezcellentin cestra: Edd. cell. o. pr. Bas. Lugdd. 11. 11. – 593) en: orig. – Edd coll. o. pr. Bas. in qua est: cam. – Froim. – 594) qui: orig. – Edd coll. o. pr. Bas. in qua est: cam. – Froim. – 594) qui: orig. – Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. L. II. – 595) eins: Edd. coll. o. – 596) muronems: orig. = C. XLIX. 597) F.o. 75. (ner. A. 591.) l. 1. Ed. Maur. – Burch. l. 15. c. 18. Arm i 13. e. 30. Ivo Derr. p. 16. c. 19. – 586) fuerant: orig. – Burch Ivo. – 599) hic: Ed. Bas. – 600) concito: Edd. Bas. Lord i – 401) discedis: Burch. – 602) add.: tantum: Edd. coll. o. – Bohm – 663) dialandi causam: Ed. Arg. – 604) discurreret: Edd. val. o. – Burch. – 0) futura tita: Burch. Ivo. – 603) glo-· form: Ed. Arg. – glorificabunt: Fd. Bas. – 606) add.: utilialibus:

enim 634) aptissimum 635) exemplum datur 636), quo satis apparet, posse peccatum amore potius vindicari, quam im-punitum relinqui, ut illum, in quem 637) vindicat, non poena miserum, sed correctione beatum 636) velit; paratus tamen 639), si opus sit 640), aequo animo plura tolerare ab eo illata 641), quem vult esse correctum, sive in eum 642) habeat putestatem coërcendi, sive non habeat. § 1. Ma-pri autem et sancti viri oungongan 643) outime acirent gni autem et sancti viri, quanquan 643) optime scirent mortem istam, quae animam dissolvit a corpore, formidandam non esse, secundum eorum tamen animum, qui illam timerent, nonnulla peccata morte punierunt, quo et viventibus utilis 644) metus incuteretur, et illis, qui morte puniebantur, non ipsa mors noceret, sed peccatum, quod augeri posset, si viverent, diminueretur ⁶⁴⁵). Non temere illi iudicabant ⁶⁴⁶), quibus tale iudicium donaverat ⁶¹⁷) Deus. Inde est, quod Helias ⁶³⁸) morte multos affecit *et* propria manu, et igne divinitus impetrato, quum 64?) et alii multi 650) et magni viri codem spiritu consulendo 651) rebus humanis non temere freerint. De quo Helia quum rebus humanis non temere iccerint. De quo iteita quum exemplum dedissent⁶⁵²) discipuli *Domino*, commenoran-tes quid ab co factum sit, ut etiam ipsis daret potestatem petendi de coelo ignem ab consumendos⁶⁵³) eos, qui sibi hospitium non praebuerant⁶⁵⁴), reprehendit in eis Domi-nus non exemplum prophetae sancti, sed ignorantiam vinnus non exemplum propurtie sancti, sed ignorantiam vin-dicandi, quae adhuc erat in rudibus, animadvertens eos non amore^{6,5}) correctionem, sed odio desiderare vindi-ctam. Itaque postquam ^{6,5}) sus docuit, quid esset diligere proximum tanquam se ipsum, infuso etiam Spiritu sancto, quem decem diebus completis post ascensionem suam de-unas ut promiserat misit post ascensionem suam desuper, ut promiserat, misit, non defuerunt tales vindictae, quamvis multo rarius quam in veteri testamento. Ibi enim ex maiori parte servientes tinore premebantur; hic autem maxima ⁶⁵⁷) dilectione liberi nutriebantur. Nam et verbis apostoli l²etri Ananias, et uxor eius (sicut in Actibus Apo-stolorum ⁶⁵⁶) legimus) examines ceciderunt, nec resusci-tati sunt, sed sepulti ⁶⁵⁹).

801

C. L.I. Quas veritati contraria sunt Christiani persegui debent.

Item Augustinus contra Cresconium Grammaticum, Kb. III. c. 51. 660)

Quisquis Christianum ¹) (inquis) persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, si non ²) hoc in illo persequitur, quod Christo est inimicum. Neque enim dominus in servo, pater in fillo, maritus in coniuge, quum sint utrique Chri-atiani, non debent 661) persequi vitia Christianae contraria veritati. An vero, si non persequantur 662), non rei negligentiae merito tenebuntur!

C. LIII. Quemadmodum homo debet diligere proximum sicut se ipsum.

Item Agustinus ad Macedonium, ep. LII. 663) Debet homo diligere proximum tanquam se ipsum, ut quem potuerit hominem *vel⁴ beneficentiae⁶⁶⁴) consola-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LII. t) Christianum: Antea legebatur: Quis-guis Christianus iniquum *) non perseguitur **). Emendatum est ex originali. Sunt enim verba Cresconii, quod etiam auctor glossae animadvertit.

u) Si non: Apud B. Augustinum est: sed hee in illo. Verum lvo et Panormia cum Gratiano concordant.

C. LIV. v) De hac re copiose disputat B. Augustinus in c. Displicet. sup. ead. Hic vero summa illius disputationis paucis verbis collecta est.

Quaest. V. C. I. a) Notariis: In libris B. Augu-stini excusis partim est: notaria, partim: notoria ***). In

tione 665), vel informatione doctrinae, vel disciplinae coër-citione, adducat ad colendum Deum.

C. LIV. De codem.

Item Augustinus ad Donatum Presbyterum, ep. CCIV. v) 666)

Mali sunt prohibendi a malo, et cogendi ad bonum.

Gratian. Ex his omnibus colligitur, qued vindicta est inferenda non amore ipsius vindictae, sed zelo institues; non ut odium exerceatur, sed ut pravilas corrigatur. Sed quum vindicta aliguando inferatur damnis rerum, aliguando flagellis, aliguando eliam morte: guaeritur, an sit peccatum indici vel ministro reos morti tradere?

QUAESTIO V. GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem nulli liceat aliquem occidere, illo praecepto probatur, quo Dominus in lege homicidium prohibuit, dicens '): Non occides. Item in coangelio 2): Omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit.

C. 1. Mali non sunt interficiendi, sed flagellis emendandi. Item Augustinus ad Marcellinum Comilem, de Donatistis captis, epist. CLIX. 3)

Circumcelliones illos, et clericos partis Donati, quos de lipponensi civitate⁴) ad iudicium pro factis eorum publi-cae disciplinae cura⁵) deduxerat, a tua nobilitate⁶) com-peri auditos, et plurimos eorum de homicidio, quod in Restitutum catholicum presbyterum commiserunt, et de caede innocentii alterius catholici presbyteri, atque de oculo eius effosso et de ') digito praeciso fuisse confessos. Unde mihi solicitudo maxima incussa est, ne forte sublimitas tua censeat eos tanta legum severitate plectendos, ut qualia fecerunt talia patiantur. Ideoque his literis obtestor fidem tuam, quam habes in Christo, per ipsius Do-mini nostri misericordiam, ut hoc nec') facias, nec omnino lieri permittas. Quamvis enim ab illorum interitu ?) dissimulare possemus, qui 10) non accusantibus nostris, sed il-lorum notariis), ad quos tuendae publicas pacis vigilantia pertinebat, praesentati videantur examini; nolumus tamen passiones servorum Dei, quasi¹) vice talionis, paribus suppliciis vindicari; non quo scelestis hominibus licentiam facinerum prohibeamus auferri, sed hoc magis sufficere volumus, ut vivi et nulla corporis 12) parte truncati vel ab, inquietudine insana ad sanitatis otium legum coercitione dirigantur, vel a malignis operibus alicui utili operi deputentur. Vocatur quidem et ista damnatio; sed quis non intelligat magis benencium quam supplicium nuncupandum, ubi nec saeviendi relaxatur audacia, nec poenitendi medi-cina¹³) subtrahitur? Imple, Christiane iudex, pii patris officium; sic succense^b) iniquitati, ut consulere humanitati memineris, nec in peccatorum atrocitatibus exerceas ulci-scendi libidinem, sed peccatorum vulneribus curandi adhi-

codice Vaticano epistolarum ubique legitur: notaria, et epist. 160., in qua de eadem re agitur, in codicibus im-pressis ac manuscriptis legitur: notaria, itemque in Brevi-culo in collatione primi diei semel, et secundi bis. De notoriis vero mentio est in l. Ab accessatione. §. Nunciatores. ff. ad SC. Turpill. et C. de accusat. 1. Es guidem. Apu-leius etiam lib. 7. de asino aureo habet: noterium, et in glossario legitur: notoria, avagogá.

b) Succense: Sic est emendatum, additis etiam nonnullis ex originali, Anselmo et Polycarpo. Antea erat: Sic succensere iniquitati memineris, ut non in peccatorum, elc. +).

1. 6. c. 15. Decr. p. 10. c. 61. — c) qui iniqu.: Ed. Bas. — ⁶⁵) ita etiam Iv. Pan. — in Decr. ext: (*Aristianum iniquus persequiter*. — 661) deberet: Ed. Arg. — 662) persequentitr: Ed. Bas. — C. LIII. 663) Ep. 155. Ed. Maur. ser. A. 414. — 4vb Pan. I. 8. c. 16. Decr. p. 10. c. 62. — 664) beneficentia: Edd. Par. Lugdd. — 665) con-sultatione: Edd. Lugdd. II. III. — C. LIV. 666) cf. supra c. 36. Quaest. V. 1) Exod. c. 20. v. 13. — 2) Matth. c. 26. v. 52. = C. I. 3) Ep. 1353. Ed. Maur. ser. A. 412. — Ans. I. 13. c. 16. Polyc. 1. 7. I. 11. — 4) non est in orig. — 5) causa: Edd. coll. e. — 6) voluntate: Ed. Bas. — 7) non leg. in Edd. Arg. Bas. — 10) quia: Edd. coll. o. — ne: Böhm. — 9) intertium: Ed. Bas. — 10) quia: Edd. coll. o. — 100 etiam ap. Ans. ext: notarits. — 11) quast in alienae partis supplicium: Ans. — Edd. coll. o. — 12) add.: sui: Ed. Bas. — 13) add.: salutaris: Edd. coll. o. — †) ita etiam Ans. etiam Ans.

Quaest. IV. C. I.I. 634) and m: Edd. Lugdd. II. III. - 635) appertissimum: 1vo. - Edd. coll. o. - 636) ductur: orig. - dictur: Edd. Arg. Ven. II. - 637) quem: 1vo. - Edd. coll. o. - 638) add.: esse: Edd. coll. o. - 639) add.: sil: eaed. - 640) Adl: Edd. Nor. Ven. I. II. Par. Lugd. I. - 641) illicita: 1vo. - Edd. coll. o. -642) eo: Ed. Bas. - 643) qui tans: orig. - Ans. 1vo. - 644) millibus: Ed. Bas. - 645) non est in orig. neque ap. Ans. et Iv. - 646) rin-dicabant: Edd. Bas. Lugdd. 11. 111. - 647) paraerad: Ed. Bas. -648) 3 Reg. c. 18. - 649) quod - feerund: Edd. coll. o. - Ans. Ivo. - 650) magni et dicini: Ed. Bas. - 651) consulendi: orig. -652) Luc. c. 9. - 653) consumendum: 1vo. - Edd. coll. o. -654) pastberent: orig. - Ans. 1vo. - Edd. coll. o. -654) pastberent: orig. - Ans. 1vo. - 655) amare: 1vo. - Edd. coll. o. - 656) postcaquam: 1d. - eaed. - Böhm. - 657) ma-zime: orig. - 1vo. - Edd. coll. o. - 638) Act. c. 5. - 659) add.: sime: Edd. Arg. Ner. Ven. I. - Böhm. = C. LH. 660) 1vp Pan.

sterium debet 119) inbenti, sicut adminiculum gladius est { utenti. Et ideo nequaquam contra hoc praeceptum fece-runt, quo dictum est: Non occides, qui Deo auctoro bella gesserunt, aut personam gerentes publicae potestatis se-cundum eius ¹²⁰) leges, hoc est iustissimae rationis impe-rium, sceleratos morte punierunt. Et Abraham ¹²¹) non solum non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis, quod voluit filium nequaquam laudatus est nomine pietatis, quod voluit filium nequaquam acclerate, sed obedienter occidere. Et merito quaeritur, utrum pro iussu Dei sit habendum, quod lephte¹²²) filiam, quae patri occurrit, occidit, quum se¹²³) immolaturum "Deo" id vovisset¹⁷³), quod ei redeunti de proelio vi-ctori †) primitus occurrisset. Nec Samson¹²⁵) aliter ex-cusatur, quod se ipsum cum hostibus ruina domus oppres-sit, nisi quia Spiritus¹²⁶) latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat. His igitur exceptis, quos vel lex lusta¹²⁷) generaliter, vel ipse fons iustitiae Deus specia-liter occiderit, humicidii crimine innectitur. *Hem* c. 26: libet occiderit, homicidii crimine innectitur. Item c. 26.: §. 5. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus ap-.3. 5. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus ap-probamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre de-bere, veluti fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas; neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere gravissimum ¹²⁸) proprium, quem ¹²⁹) non polluebat alienum; neminem propter sua peccata praete-rita, "propter" quae magis hac ¹³⁰) vita opus est, ut pos-sint ¹³¹) poenitendo sanari; neminem velut desiderio vitae melioris, quae host profess ameratur. melioris, quae post mortem speratur, quia reos 132) suae morsis melior 133) post mortem vita non suscipit.

C. X. Nemini licet sibi manus inlicere.

ldem contra literas Petiliani, lib. II. c. 49.134) Tu dixisti, laqueo traditor periit 135), laqueum talibus dereliquit. Hoc 136) ad nos omnino non pertinet. Neque enim veneramur nómine martyrum eos, qui sibi collum ligaverunt.

C. XI. De eodem.

Item Hieronymus in Ionam Prophetam, ad cap. I., non lunge a fine 137).

Non est nostrum mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter excipere ¹³⁴). Unde et in persecutionibus ¹³⁹) non licet ¹⁴⁰) propria perire manu (absque eo, ubi castitas pe-riclitatur), sed percutienti colla submittere.

C. XII. Nulla fiat oratio pro his, qui se ipsos interficiant. Item ex Concilio Bracarensi I., c. 34. 141)

Placuit, ut 142) qui sibi ipsis voluntarie 143) aut per ferrum, aut per venenum, aut per praecipitium, aut per su-spendium, vel quolibet modo *violentam* inferunt mortem, nulla prorsus 144) pro 145) illis 146) in oblatione commemo-ratio fiat, neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam usurpant 147). Similiter et de his placuit lieri, qui pro suis sceleribus puniuntur 14*).

Gratian. Impornitentes subaudiatur. Item Augusti-nus in sodem lib. I. de civitate Dei, c. 26. 149):

C. XIII. Non est reus homicidii miles, qui potestati obediens hominem occidit.

IV. Pars. Miles, quum obediens potestati, sub qua legitime constitutus est, hominem occidit, nulla civitatis

C. XV. i) Abraham: Confectum est hoc caput ex ; verbis B. Augustini, sed collectoris arbitratu immutatis. Atque haec quidem pars sic apud illum habet: Quapropter si in occidendo filio spontaneus motus exsecrabilis, Deo au- |

sune lege reus est homicidii; imo, nisi fecerit, reus est imperii deserti atque contemti. Quod si sua sponte atque auctoritate fecisset, in crimen effusi humani sanguinis incidisaet. Itaque unde punitur, si fecerit iniussus, inde punietur, nisi 150) fecerit iussus.

C. XIV. Humicida est qui sponte occidit quos index inhet occidi.

Item in quaestionibus Exodi, guaest. XXXIX. ad c. 11. 151) Quum minister iudicis occidit eum, quem iudex iussit oc-cidi, profecto, si id sponte facit, homicida est, etiamsi eum occidat, quem scit a iudice debuisse occidi.

C. XV. Sicut iure laudatur obedientia, ita reprehenditur qui sibi non concessa usurpat.

Idem lib. XXII. contra Fanstum, c. 73.

Lex acterna ita medio quodam loco posuit aliqua *hominibus*, ut in eis usurpandis merito reprehendatur audacia, in exsequendis *autem* iure obedientia laudetur. Abra-ham i), si apontaneus in occidendo filio motus fuisset, exsecrabilis haberetur: at lubenti Deo obsecundans famulatus est.

C. XVI. Bono animo officia vindictae possunt impleri.

ldem in quaestionibus super evangelia, lib. I. qu. 10. 152) Officia vindictae possunt impleri 153) bono animo, quomodo lex, quomodo iudex.

C. XVII. Non est iniquus, sed humanus, gui crimen perseguitur, ut huminem liberet.

Idem ad Macedonium, epist. LIV. 154)

Non est iniquitatis, sed potius humanitatis societate devinctus¹⁵⁵), qui propterea est criminis persecutor, ut sit hominis liberator.

C. XVIII. Quare sint instituta regia potestas et legalia termenta.

Idem in eadem epistola 156).

Non frustra sunt instituta potestas regis, et cognitoris ius¹⁵⁷), ungulae carnificis, arma militis, disciplina domi-mantis, severitas etiam boni patris; habent omnia ista modos suos, causas, rationes, utilitates. Ilaec quum ti-mentur, et mali coercentur, et quietius¹⁵⁸) inter malos vivunt boni.

C. XIX. Nonnunguam potius poceat qui causam mortis praebet, guum ille, qui occidit.

Idem ibidem 159).

Quum homo ab homine occiditur, multum distat, utrum fiat nocendi cupiditate, vel iniuste aliquid auferendi (sicut fit ab inimico, sicut a latrone), an ¹⁶⁰) ulciscendi vel obe-diendi ordine (sicut a iudice, sicut a caruitice), an ¹⁶¹) evadendi vel subveniendi necessitate, sicut ¹⁶²) interimitur latro a viatore, hostis a milite. §. 1. Et alíquando qui causa mortis fuit potius in culpa est, quam ille, qui oc-cidit; velut si quispiam decipiat fideiussorem suum, atque ille pro isto legitimum supplicium luat. Nec tamen omnis, qui causa alienae mortis est, reus est. Quid ¹⁶³) si *enim⁴ quisquam ¹⁶⁴) stuprum petat, seseque, si non impetraverit, interimat? Quid si filius timens patris pia verbera praecipitio pereat? Quid si alius homine liberato,

NOTATIONES CORRECTORUM.

tem iubente obsecundans famulatus non solum inculpabilis, rerum etiam laudabilis invenitur, quid Moysen, Fauste, reprehendis, quod exspuliavit Aegyptios, etc.

c 140. — 143) add.: *its*: Edd. Lugdd. II. III. — *hi*: Edd. rell. — Coll. Hisp. — Burch. Ivo. — 143) abest a Coll. Hisp. et Reg. — 144) abest ab ead., Reg. Burch. et Iv. — 145) desid. in Coll. Hisp. — 146) ets: Ed. Bas. — 147) usurparant: Coll. Hisp. — Reg. Burch. Iv. — 146) mortantur: Edd. coll. o. = C. XIII. 149) Ivo Pan. I. S. c. 35. Decr. p. 10. c. 98. — 150) si non: Edd. coll. o. = C. XIV. 151) Ivo Pan. I. 8 c. 39. Decr. p. 10. c. 103. = C. XVI. 152) Ivo Pan. I. 8. c. 40. Decr. p. 10. c. 106. — 153) implere boni: cig. — Ivo. — Edd. coll. o. pr. Bas. Ven. I., in quibus est: impleri boni. =C. XVII. 154) Ep. 153. Ed. Maur. scr. A. 414. — Ivo Decr. p. 10. c. 107. — 155) derictus: Edd. coll. o. — Ivo. = C. XVII. 156) Ivo ib. c. 108. — 157) add.: gludii: orig. — 158) quietl: Ivo. — Edd. o. =C. XIX. 159) Ivo ib. — 160) aut: Ed. Bas. — 161) cell: Edd. o. — 162) add.: quando: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 163) celut sl: Ivo. — Edd. o. — 164) quisquis: Ed. Bas. — quispiann: Edd. rell. pr. Arg.

807

Quaest. V. C. IX. 119) prachet: Edd. Lugdd. II. III. - 120) two legis: Edd. coll. o. - 121) Genes. c. 22. - 122) ludic. c. 11. - 123) desid. in Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 124) advo-elaset: Ivo Decr. - \uparrow victuro: Ed. Bas. - 125) Iudic. c. 16. -126) add.: sumtus: Edd. Bas. Lugdd. - 127) ista: Ed. Bas. -128) add.: pecratum: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. - 129) pro verbis: quem non poll. al., in Edd. Bas. Lugdd. II. III. legitur: ne in so perpetretar alienum. - Ab Iv. et in Edd. rell. plane sunt omissa. - 130) in hue: Edd. coll. o. - 131) possit: Ed. Bas. - 132) reus: Ed. Arg. - reum: Edd. rell. - 133) mediorem - vitam: Ed. Arg. = C. X. 134) Ivo Decr. p. 2. c. 99. p. 10. c. 7. - 135) perti: Ed. Bas. - 136) Mi: ib. = C. XI. 137) Ivo Pan. I. 8. c. 3. - 138) accipere: Edd. coll. o. - 139) perfectionibus: Ed. Ven. I. - 140) add.: midi: Edd coll. o. pr. Bas. = C. XII. 141) hab. A. 561. - Reg. I. 2. c. 92. Burch. I. 19. c. 130. Ivo Decr. p. 10. c. 186. p. 15.

vel ne alius liberetur, sibi ipse mortem inferat? Num propter istas alienarum mortium causas aut sceleri consentiendum est, aut vindicta peccati, quae non fit nocendi, sed corrigendi studio, etiam 163) paterna 166) tollenda 167), aut opera misericordiae cohibenda sunt? Haec quum accidunt, debemus eis humanum dolorem, non propter illa, ne accidant 10°), recte factorum reprimere 10°) voluntatem 170).

C. XX. Quod sacerdotes efficere docendo non valent; disciplinae terrore potestas extorqueat.

Item laidorus lib. III. Sent, de summo bono, c. 53. 171) Principes saeculi nonnunquam intra ecclesiam potestatis adeptae culmina tenent, ut per eandem potestatem disci-plinam ecclesiasticam muniant. Ceterum intra ecclesiam potestates necessariae non essent, nisi ut quod non praevalet 172) sacerdos efficere per doctribas sermonem pote-stas hoc impleat 173) per, disciplinas terrorem. Saepe per stas hoc impleat ¹⁷³) per disciplinae terrorem. Saepe per regnum terrenum coeleste regnum proficit, ut qui intra ecclesiam 'positi contra fidem et disciplinam 'ecclesiae' agunt rigore principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam ecclesiae humilitas ¹⁷⁴) exercere non praevalet, cer-vicibus superborum potestas principalis imponat, et, ut venerationem ^k) mereatur, virtutem potestatis ¹⁷⁵) imper-tiat ¹⁷⁶). Cognoscant principes saeculi Deo debere se ra-iconom reddare 127) proter eviclesiam gunpu a 128) Christo tionem reddere ¹⁷) propter ecclesiam, quam a ¹⁷6) Christo tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur pax et disciplina ecclesiae per fideles principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exiget ¹⁷), qui eorum potestati suam ecclesiam credidit ¹⁸0).

C. XXI. Et regia potestas, et sacerdotalis defendat aucto-rilas guas ad divinam confessionem pertinent.

Item Leo Papa opist. XXIX. ad Pulcheriam Augustam 181).

Res autem 162) humanae 183) aliter tutae esse non possunt, nisi quae ad divinam confessionem pertinent et regia, et sacerdotalis defendat auctoritas.

C. XXII. Sacerdotalis admonitio quos corrigere non valet saccularis potentia corrigat.

Rem ex Concilio Turonensi III., c. 41. 184)

Incestuosi, parricidae, homicidae multi 185) apud nos reperiuntur; sed aliqui ex illis sacerdotum nolunt admonitionibus aurem accommodare, volentes in pristinis perdurare criminibus, quos oportet per saecularis potentiae ¹⁸⁶) disciplinam a tam prava consuctudine coërceri, qui per salu-tifera sacerdotum monita noluerunt revocari 187).

C. XXIII. Malos comprimere, et bonos sublevare regum officium est.

Item Hieronymus super Hierem., ad c. 22.

Regum ¹⁸⁹) officium ¹⁹⁹) est proprium, facere indicium et institiam, et liberare de manu calumniatorum ¹⁹⁰) vi oppressos, et peregrino, pupilloque, et viduae, qui ¹⁹¹) facilius opprimuntur a potentibus ¹⁹²), praebere auxilium. Et, ut curam eis praeceptorum Dei maiorem iniceret ¹⁹³), intulit: Nollie contristare ¹⁹⁴), ut non solum non dripiatis, sed ne patianini quidem per ¹⁹⁵) vestram conniventiam ab aliis contristari, et sazguinem innocentem nen effundatis in

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XX. k) Venerationem: In variis editionibus huius libri legitur: et ut veneratione mereatur, virtute pote-statis impartiat. In conc. Parisiensi sub Ludovico et Lo-thario lib. 2. cap. 2., ubi hoc refertur, legitur: et, ut vene-

Quaest. V. C. XIX. 165) and etiam: Edd. coll. o. pr. Bas. – 166) add.: rerbera: Edd. coll. o. – 167) toleranda: eacd. pr. Arg. Bas. – 168) octiant: Ed. Bas. – 169) repriminus: Ivo. – repri-manues: Edd. coll. o. – 170) veritatem rel voluntatem: Ed. Arg. = C. XX. 171) Burch. I. 15. C. 43. Ivo Decr. p. 16. C. 44. Polyci. I. 6. t. 1. – 173) praetaleut sacerdoles: Edd. coll. o. – 173) im-petret: Edd. Ven. I. II. Par. – imperet: Edd. rell. – orig. – Burch. Ivo. – 174) utilitas: Burch. – Edd. coll. o. – 175) prime: Ed. Bas. – 176) imperitatur: Edd. Lugdd. II. III. – impartiatur: Edd. rell. – 177) reddituros esse: Edd. coll. o. – 176) prime: Ed. pr. Lugdd. II. III. – 179) exigit: Burch. – Edd. coll. o. – 160) tratitit: eacd. exc. Bas. – add.: committendam: Edd. Bas. Lugdd. II. III. = C. XXI. 181) Ep. 60. (scr. A. 460.) Ed. Baller. – Coll. tr. p. p. 1. 4.53. c. 3. Ans. I. t. c. 74. Polyc. I. 1. t. 97. – 163) non ext up. Leon. et Ans., nequo in Edd. Arg. Nor. Ven. I. – 183) omnes: Edd. coll. o. – Ans. = C. XXII. 184) hab. A. 813. – Burch. 1.7. c. 29. Ivo Decr. p. 9. c. 65. – cf. Cap. Bcg. Fr. 1. 9. c. 43. –

loco isto. Homicidas enim, sacrilegos etc. 196). Et. post pauca: Si, inquit, haec 197) feceritis, o reges Iuda, tene-Et post bitis pristinam potestatem.

V. Pars. Gratian. Ipsis autem principibus et potestatibus fidem el reverentiam servari 'oportet, quam qui non exhibuerit apud Deum praemia invenire non polerit.

Unde idem Hieropymus in epist. ad Titum, c. 2. ad vers. Servi dominis. :

C. XXIV. Acterna morcede frandatur qui fidem et reverentiam potestatibus servare contemnit.

Si apud carnales dominos in minimo 198) fideles fuerint, incipient eis apud Deum maiora 199) committi. Ornat autem doctrinam Domini qui ea, quae conditioni suae apta sunt, facit, et ²⁰⁰) e diverso confundit ²⁰¹) eam qui non est subiectus in omnibus, cui conditio sua displicet, qui contradictor atque fraudator in nullo fidem bonam ostendit. Quomodo enim potest fidelis esse in substantia Dei qui carnali domino fidem exhibere non potuit?

C. XXV. Militaris disciplina regi omnia servat. Item Ambrosius in lib. I. de Patriarchis, id est de Abraham, cap. 3.

Dicat²⁰²) aliquis, quum ipse vicerit, quomodo dicit²⁰³) Abraham ad regem Sodomorum: Nihil samam abs te, quum praeda utique in potestate victoris fuerit? Docet²⁰⁴) militarem disciplinam, ut regi serventur omnia. Sane his, qui secum fuissent in adiumentum fortasse sociati, partem emolumenti tribuendam asserit tanquam mercedem laboris. Ideoque, quoniam sibi mercedem ab homine non quae-sivit, a Deo accepit, sicut legimus scriptum, quia post haec factum est verbum Domini ad Abraham in visu 205), 5), dicens: Noli timere Abraham; ego protegam te, merces tua multa 206) erit valde.

VI. Pars. Gratian. Praeterea, sicut principious et polestatious fidem et reverentiam exhibere cogimur, ils sao-cularium dignitatum administratorious defendendarum ecclesiarum necessilus incumbit. Quod si facere contemserint, & communione sunt repellendi.

Unde Ioannes VIII. 207):

C. XXVI. Querimonias ecclesiarum qui in dignitatibus agunt attentius debent audire.

Administratores plane saecularium dignitatum, qui ad ecclesiarum tuitionem, pupillorum ac viduarum protectionem, rapaciumque refrenationem constituti esse proculdubio debent, quoties ab episcopis et ecclesiasticis viris conventi fuerint, eorum querimonias attentius audiant, et secundum quod necessitas expetierit absque negligentia exami-nent et diligenti studio corrigant. Quod si Dei timorem prae oculis non habentes negligere post secundam et ter-tiam admonitionem inventi fuerint, omni se noverint com-munione usque ad condignam satisfactionem privatos.

rationem mereatur, virtutem potestas imperiat. Apud Ivonem vero, (nam Burchardi codex manifestum habet mendum), hoc modo: et sie venerationem meretur, ut virtutem potestatis impartiat,

185) add.: prok dolor: orig. — Cap. — Coll. clit. — 186) poles-tiam disciplinae: Ed. Bas. — 187) converti: Ed. Arg. — recerti: Ed. rell. = C. XXIII. 186) add.: autem: orig. — enim: Ed. Bas. — 189) non est ap. Hieron. — 190) calumnicatium: Ed. Coll. o. . 191) quas: Ed. Bas. — 192) polestatibus: ib. — 193) add.: Pro-pheta: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — cf. Hierem. c. 7. v. 6. — 194) con-tristari: Edd. coll. o. — 195) ut cestra considernia evenial cos ab aliis contristari: ened. — 196) cf. infra c. 81. — 197) hoc: Edd. Coll. o. = C. XXIV. 198) minimis: ened. — 199) add.: praemia: ened. — 200) ut: Edd. Arg. Bas. Nor. — 201) confundat: Edd. Arg. Bas. = C. XXV. 302) Ducet: orig. — 203) dizti: Edd. coll. o. pr. Arg. — cf. Gen. c. 14. v. 23. — 204) docot: orig. — Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 205) visions: Ed. Arg. — cf. Gen. c. 18. conc. Ravenn. hab. A. 877. — Ans. 1.3. c. 107 (110). = C. XXVII. 208) Ivo Pan. 1. 8. c. 48. Decr. p. 10. c. 111. — 309) abest ab Iv. — 310) cf: orig. — Ivo Decr.

.

non sine causa gladium portant), sed etiam contrariae fortitudines, quae appellantur furor et ira Dei.

811

C. XXVIII. Qui crudeles ingulat non est talis, qualis patientibus videtur.

Idem super Esalam, ad c. 13. 211)

Non est crudelis qui crudeles iugulat : sed [crudelis 212] Ideo vocatur], quod crudelis patientibus esse videtur²¹³). Nam 'et'²¹⁴) latro suspensus patibulo crudelem iudicem putat.

. C. XXIX. Minister est Dei qui malos percutit in eo, quod mali sunt.

Idem super Ezechielem lib. III., ad c. 9. 215) Qui malos percutit in eo, quod mali sunt, et habet vasa²¹⁶) interfectionis, ut occidat pessimos, minister est Domini²¹⁷).

C. XXX. Non scelus admittit index, qui homines vincit.

Idem super epist. ad Galatas lib. 11., ad c. 3. 218) Judex non est auctor sceleris, *nequam* homines 219) vinciendo 230).

C. XXXI. Non effundit sanguinem qui homicidas et sacrilegos punit.

Idem super Hierem. lib. IV., ad c. 22. 221) Homicidas, et sacrilegos, et venenarios 222) punire non est offusio sanguinis, sed legum ministerium.

C. XXXII. Principes saeculi pessimis parcers non debent.

Item Cyprianus libro de exhortatione martyrii, c. 5. "Si 223) audieris in una ex civitatihus, quas Dominus Deus tuus dabit tibi inhabitare 224) *te* illic, dicentes: Kamus,

et servianus (Diis aliis 225), quos 226) non povisti 227), in terificiens necabis ³³⁴) omnes, qui sunt in civitate, caede gladii, et incendes civitatem igni, et erit sine habitaculo in acternum: non reasdificabitur etiam nunc, ut avertatur Dominus ²³) ab indignatione irae suae. Et dabit misericordiam tibi, et miserchitur tui, et multiplicabit te, si exaudieris vocem Domini Dei tui, et observavoris praecapta eins." Cuius praecepti et vigoris memor Matathias [] Interfecit eum, qui ad aram sacrificaturus accesserat. Quod si ante adventum Christi circa Deum colendum et idola spernenda haec praecepta servata sunt, quanto magis post adventum Christi³³⁰) servanda sunt, quando ille veniens non verbis tantum nos hortatus²³¹) est²³²), sed at factis f

C. XXXIII. Tribulationum flagollis aliquando perfidia castigatur.

Item Augustinus contra literas Petiliani, lib. 11. c. 83. 233).

(10. 11. c. 83. 233). Ad fidem nullus est cogendus invitus 234), sed per seve-ritatem, imo et per misericordiam Dei tribulationum fla-gellis solet perfidia castigari. Numquid, quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate punimutur? Sed tamen male vivendi ultrix di-sciplina praepostera 233) est, aisi cura 1) praecedens bene viveadi doctrinam praetendat. Si 236) quae igitur adversus vos leges constitutae sunt, non eis benefacere cogimini,

NOTATIONES

C. XXXIII. 1) Cura: Apud B. Augustinum et Ivonom legitur: nisi guum praecedens bene virendi doctrina contomnitur, sed ob glossam in vers. Cura non est mutatum

C. XXXVII. m) Non est: Integer locus apud B.

sed malefacere prohibemini. Nam benefacere nemo pot-est, nisi elegerit, nisi amaverit, quod est in libera volumtate. Rt infra e. 84.: §. 1. Quum aliquid 237) adversus vos reges 236) constituunt, admoneri vos credite, ut cogivos reges ²⁴³) constituunt, admoneri vos credite, ut cogi-tetis, quare ista patismini. Si propter iustitiam, revera illi persecutores vestri sunt, vos autem beati²³⁹), qui per-secutionem passi²⁴⁰) propter iustitiam possidebitis ²⁴¹) re-gnum coelorum. Si autem propter iniquitatem schismatis vestri, quid ²⁴³) illi "nisi" correctores vestri sunt; vos.au-tem ²¹³), slcut ceteri diversorum scelerum rei, qui poenas legibus pendunt ²⁴⁴), profecto infelices et in hoc, et in saeculo futuro ²⁴⁵)?

C. XXXIV. Iniuria zacramentorum Christi a regious est vindicanda.

Idem in codem lib., c. 92. **6)

Si propteres persecutor non fuit 247) Nabuchodonosor 248), quia scelus in sanctum Danielem commissum iustissime vindicavit: quomodo vindicandum est a regibus, quod Chri-sti sacramenta exsuffiantur, si Prophetae membra, quia in periculum missa sunt, sic vindicari meruerunt?

C. XXXV. Diligentissimi rectores sunt, qui malos, ut a malo fugiant, persequantar.

Idem in libro de unitate ecclesiae, c. 17.²⁴⁹)

Idem in imre de unitate ecclesias, c. 17.^{2+y}) Si vos contra ecclesiam Christi altare²⁵⁰) erexisse, et a Christiana unitate, quae toto orbe diffunditur, sacrilago schismate separatos esse, et corpori²⁵¹) Christi (quod est ecclesia toto orbe diffusa), *et* rebaptizando, et blasphe-mando, et quantum potestis oppugaando²⁵²) adversari²⁵³) sancta et canonica scriptura²⁵⁴) convincit, vos impii atque sacrilegi²⁵⁵): illi autêm, qui vos pro tanto scelere tam leniter damnorum admonitionibus, vel locorum, vel hono-rum²⁵⁶), vel pecuniae privatione deterrendos coërcendos-oue decernunt, ut cogitantes, quare ista patiamini, sacrique decenuut, ut cogitantes, quare ista patiamini, sacri-legium vestrum cognitum fugiatis, et ab acternà damna-tione liberemini, *et* rectores diligentissimi, et consultores piissimi deputantur.

C. XXXVI. Nen amatur servus vel fillus, quum non corripitur.

ldem super epistolam Ioannis, tractatu VII. 257)

Non putes, tunc te amare servum tuum, quando eum non caedis, aut tunc *te* 230) amare filium tuum, quando ei non das disciplinam, aut tunc *te* 239) amare vicinum tuum, quando eum non corripis 260). Non est ista caritas, sed languor. Ferveat caritas ad corrigendum, ad emen-dandum. Si sunt 261) bosi mores, delectent 262): si 263) sunt 264) mali, emendentur.

C. XXXVII. Innocentis officiam est nulli nocere, et peccantem punire.

Idem is lib. XIX. de cisitate Dei, c. 16. 265) 3

Non est =) innocentiae parcendo sinere, ut in malum ginvius incidatur. Pertinet ergo ad innocentis officium nen solum nemini malum inferre, verum etiam cohibere a p cato, vel punire peccatum, ut aut ipse, qui plectitur 3 corrigatur experimento, aut alii terreantur exemplo.

CORRECTORUM.

Augustinum sic habet : Sicut enim non est beneficentine adiuvando efficere, ut bonum, quod maine est, amittatur, itu non est etc.

n) Plectitur: Sic ex originali; antea legebatur: prius odio *) Aabetur, nec multo aliter Ivo.

cotis: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. — \$40) add.: cotis: Edd. coll. e. pr. Arg. — \$41) quie poss.: cacd. — \$42) Mii quidem: Ivo. — Edd. coll. e. — \$43) add.: cotis: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. — \$44) pem-dent: Edd. coll. e. pr. Arg. Bas. — \$45) add.: critis: Edd. coll. e. pr. Arg. Nor. Ven. I. = C. XXXIV. 346) Ivo ib. — \$47, facrit: Ed. Bas. — \$48) add.: cris: Edd. coll. e. p. Arg. — Cf. Dan. e. 3 = C. XXXV. \$49) Ivo ib. — \$259) attoris: Ivo. — Edd. coll. e. \$51) corpore: Edd. Nor. Ven. I. — \$259) attoris: Edd. coll. e. pr. Bas. Lugdd. H. HI. — \$259) attoris: Edd. coll. e. — \$61, coll. e. pr. Bas. Lugdd. H. HI. — \$259) attoris: Edd. coll. e. — \$251) corpore: Edd. Nor. Ven. I. — \$259) attoris: Edd. coll. e. — \$251) peputhura: Edd. Nor. Ven. I. — \$253) add.: coli: Edd. coll. e. \$266) bomorum: cacd. pr. Arg. Nor. Ven. I. = C. XXXVI 257] Ivo Pan I. 8. c. \$2. Decr. p. 10. c. 76. — \$259 non ext ap. Iv. — \$259) abest ab cod. — \$269 corrigis: Edd. coll. e. — \$269 path I. 8. c. \$2. Decr. p. 10. c. 76. Ven. I. — \$250 non ext ap. Iv. — \$269 abest ab cod. — \$269 corrigis: Edd. coll. e. — \$261 path: Edd. Arg. — \$262 dectcontur: Edd. Nor. Ven. I. — \$263 non stat: Edd. coll. e. pr. Arg. — \$264 stat: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. — abest a rell. = C. XXXVII. \$263 Jvo Ibecr. p. 10. c. 77. — * odfmr: Ivo. — od. Ambebatur: Edd. Arg. Bas.

C. XXXVIII. Non est misericore qui vitite nutriendie parcit.

Idem ad Lotharium 266).

Qui vitiis nutriendis parcit et favet ²⁶⁷), ne contristet pec-cantium voluntatem ²⁶⁸), tam non est misericors, quam qui non vult cultrum rapere puero, ne audiat plorantem, et non timet, ne vulneratum doleat vel exstinctum.

C. XXXIX. Enermia flagitia per saeculi indices corripiantur.

"Ilem Haymo super epistolam ad Romanos, c. 13. 0) 269) Sunt quaedam enormia flagitia, quae potius per mundi iudices, quam per antistites et rectores ecclesiurum vindi-cantur, sicut²⁷⁰) quum quis interficit Pontificem apostolicum, episcopum, presbyterum, sive diaconum. Huiusmodi reos reges at principes mundi damnant. Ergo non sine causa gladium portant²⁷¹) qui talia scelera diiudicant²⁷²). Sunt enim maxime constituti propter "latrones" †), homicidas, raptores, ut et illos damnent, et alios suo timore compescant 273).

C. XL. Furta et crimina a rege sunt cohibenda.

Rem Cyprianus in nono genere abusionis P) 274).

Rex debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas et peierantes 275) vivere non sinere, filios suos non sinere impie agere.

C. XLI. Non peccat qui ex officio nocentem interficit. Item Augustinus de libere arbitrie, lib. I. c. 4. 276)

New Augustinus as inere around, no. 2. 5. 1. Si homicidium est hominem occidere, potest tames ³⁷⁷) occidere aliquando sine peccato. Nam et miles hostem, et iudex vel minister eius nocentem, et cui forte invito atque imprudenti telum manu ²⁷⁸) fugit ²⁷⁹), non mihi vi-dentur peccare, quum hominem occidunt. Evodius: Assen-tior 9. Sed ²⁵⁰) homicidae isti appellari non solent. Idem in quaestionious Levilici, quaest. 68. ad cap. 19.: §.1. Quum homo iuste occiditur, lex eum occidit, non tu.

C. XLII. Non qui ad bonum, sed qui ad malum cogit perseguitur.

•

Item Pelagius Papa 281).

Non vos hominum vaniloquia retardent dicentium, quia persecutionem ecclesia faciat, dum vel²⁶²) ea, quae committuntur, reprimit, vel animarum salutem requirit. Er-rant huiusmodi rumoris²⁶³) fabulatores. Non persequitur, nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum iam punit, vel prohibet ne liat, non persequitur iste, sed di-ligit. Nam si, ut illi putant, nemo nec reprimendus²⁵⁴) ligit. a malo ²⁶⁵), nec ²⁶⁶) retrahendus a malo ad bonum est, humanas et divinas leges necesse est evacuarl, quae et malis poenam, et bonis praemia institia suadente consti-tuunt. Malum autem schisma esse, et per exteras etiam

NOTATIONES

C. XXXIX. o) In vulgatis citabatur ex Augustino, sed

C. ARAIA. OJ in veigaus citabatur ex Augustino, sea in vetustis tribuitur Haymoni, apud quem habetur. C. XL. p) Libellus hie de duodecim gradibus abusio-num impressus est tomo nono operum B. Augustini, sed est etiam in uno codice Vaticano operum B. Cypriani, et in conc. Parisiensi, lib. 2. cap. 1., hoc idem nonum abu-sionis genus refertur ex Cypriano, quemadmodum et apud Ivonem et in Panormia. Ivonem et in Papormia.

C. XLI. q) Evodius: Assentior: Haec sunt ad-dita ex originali et lvone. Est enim liber ille scriptus in dialogo *).

potestates huiusmodi homines debere opprimi, et canonicae scripturae auctoritas, et paternarum regularum nos veritas docet. Quisquis ergo ab apostolicis divisus est se-dibus, in schismate eum esse non dubium est, et contra dibus, in schismate eum esse non dubium est, et contra universalem ecclesiam altare conatur erigere. §. 1. Sed quid de talibus insertus Chalcedonensi² 2⁶⁷) synodo canon statuat²⁶⁸), gloria vestra consideret, ubi post alia sic di-cit²⁶⁹): Qui a communione se ipsum suspendit, et collectam facit, et altare constituit, et noluerit²⁹⁰) rocanti episcope consentire, et noluerit²⁹¹) eidem acquiescere, negue obedire primo²⁹²) et secundo vocanti, hunc omnino damari, nec unguam vel orationem) mereri, nec recipere eum posse honorem. Si enim permanserit turbas faciens et seditiones occlesiae, per exteram³9³) potestatem tanguam seditiosum comprimi. §.2. Et B. Augustinus do talibus dicit²⁹⁴): Multa etiam cum invitis B. Augustinus us tanbus ucit (1), mata etam cum inous benigns quadam asperilate plectendis agenda sunt, quorum potius utilitati consulendum est quam volantati. Nam in corripiendo filio, quantumvis aspere, nunquam paternus amor amittitur; fit tamen quod nollet ut doleot qui etiam inci-tus videtur dolore sanandus. Ecce videtis, quemadmodum tanti testimonio patris non persequatur coërcendo talis, sed diligat emendando tales semper ecclesia. Facite ergo etiam vos quod scientes intentionem Christianitatis vos etiam vos quod scientes intentionem Christianitatis veetiam vos quod scientes intentionem Unristianitatis ve-strae frequenter hortamur, et date operam, ut talia fieri ultra non liceat, sed etiam (quod vobis facillimum esse non dubito) hi, qui talia praesumserunt, ad piissimum princi-pem sub digna custodia dirigantur. §. 3. Recolere enim debet celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo f), Istriam et Venetias tyranno Totila possi-dente, Francis etiam cuncta vastantibus, non ante tamen Medialageneem enisconum fieri permissita, nisi ad clemen-Mediolanensem episcopum fieri permisistis, nisi ad clemen-tissimum principem exindo retulissetis, et quid fieri debuisset eius itarum scriptis recognovissetis; et, inter ubique ferven-tes hostes, Ravennam tamen et is, qui ordinabatur, et is, qui ordinaturus erat, providentia culminis vestri deducti sunt.

C. XLIII. Schismaticos et haereticos saeculi potestates coerceant.

Idem Narsae, Patricio et Duci in Italia 295).

De Liguribus, atque Veneticis, et Histriis episcopis quid dicam ? quos idonea est excellentia vestra 296) et ratione et potestate reprimere, et dimittitis cos in contentum apo-stolicerum sedium de sua rusticitate gloriari, quum, si quid 297) eos de iudicio universalis synodi, quod Constanquid ³⁹⁷) eos de iudicio universalis synodi, quod Constan-tinopoli per primam nuper elapsam indictionem actum est, forte movebat, ad sedem apostolicam (quomodo semper factum est) electis aliquibus ²⁹⁸) de suis, qui dare et acci-pere rationem possent, dirigere debuerunt, et non clausis oculis corpus Christi Dei nostri, hoc est sunctam eccle-siam, lacerare. Nolite ergo dubitare huiusmodi homines principali vel ²⁹⁹) iudiciali auctoritate comprimere, quia regulae Patrum ³⁰⁰) hoc ³⁰¹) specialiter constituerunt, ut, ai qua ecclesiastici officii persona cui subiectus est restite-

CORRECTORUM.

C. XLII. r) Insertus Chalcedonensi: Actione 4. conc. Chalcedonensis, in epistola Archimandritarum ad ipsum conc. pro rehabilitatione Dioscori, citatur can. 5. conc. Antiocheni, et eodem fere modu habetur in ea epistola, atque hic refertur. Cum neutra tamen antiqua versione ipsius conc. magnopere concordat.

s) Vel orationem: In utroque concilio, id est Antiocheno priscae versionis, et Chalcedonensi legitur: curationem. Graece enim est: xal µnxέιι θεφαπείας τυγγάγειγ.

in ep. 3. Polagil L ad Narseten, et in el. ep. ad Valerianum, quam inter monumeuta edidit Holstenius. — Ans. 1. 13. c. 47 (45). Deca-ded. p. 1. Polyc. 1. 7. t. 6. — Particula cap. legitur etiam ap. IV. Decr. p. 10. c. 95. — 283) abest ab Ed. Bas. — 283) erroris: h. - 884) reproductandus: Ed. coli. o. — 285) a mal.: absunt ab Ed. Bas. — 286) nec rogendus ad bonum est: Ed. Arg. — 287) in Chalc.: Edd. coll. o. pr. Bas. — 288) slatudi: Ed. Bas. — constituati: Ed. rell. — 289) recte monenti (Our. hunc can. neque Hisp., neque Diom. interpr. esse; sed neque cum prisca coucordat. — 290) noisti: Edd. Arg. Bas. — 291) noluti: ened. Lugd. I. — 293? prius: Ed. Arg. — et prius: Edd. rell. exc. Lugdd. II. III. — 293? extraneous: Ed. Bas. — 294) aii: ib. — cf. D. 45. c. 11. — †) add.: etiam: Ed. Bas. = C. XLIII. 295) Anst. 1. 6. c. 196 (196). Polya. 1. 7. t. 5. Bas. = C. XLIII. 295) Anst. 1. 6. c. 296 (196). Polya. 1. 7. t. 5. Bas. — 294) pdi: Ed. Arg. — 297) riscu: id. — 208) qui-busilost: Ed. Bas. — 297) di: Ed. Arg. — 300) c. 5. cone. Autioch. — cf. cap. astec. — 301) hic: Ed. Bas.

Quaest. I. C. XXXVIII. 266) Ep. 104. Ed. Maur. scr. ad Ne-ctarium (Lactarium: Ivo Decr. p. 10. c. 79.) A. 405. — Ivo Pan. 1. 8. c. 25. — 267) foret: orig. — Ivo Decr. — 268) roluntates: Ed. Bas. = C. XXXIX. 269) Viletar potius Remigli Autissiodoremsis esse. — In Edd. Bas. Lugdd. II. III. tribuitar Ambrosio, in rell. et Pan. Iv. (I. 8. c. 5.) Augustino. — Ivo Decr. p. 10. c. 11. — 270) add.: est: Ivo Decr. — Edd. coll. o. — esim: Ivo Pan. — 271) por-tat — diusticat: orig. — Ivo. — 272) vindicant: Ed. Bas. — †) ab-est ab Iv. — 273) composerer faciant: Ivo. — orig. = C. XL. 274) Neque Cypriani est, neque Augustini, cui monnulli tribuerunt. — Ivo Pan. 1. 8. c. 39. Decr. p. 10. c. 96. — 275) periuros: Edd. Coll. o. — periurantis: Ivo. = C. XLI. 276) Ivo Pan. 1. 8. c. 38. Decr. p. 10. c. 101. — 377) non est ap. Aug., Iv. et in Edd. Arg. — add.: aits aliums: Edd. Bas. Lugdd. If. III. — 278) de man. : Edd. Bas. Par. Lugdd. — 279) Agit: Ivo Decr. — fagerit: Ivo Pan. — Edd. coll. o. pr. Arg. — 0) in Pan. leg.: Neque assentior. — 280) add.: nec etiam: Edd. Coll. o. = C. XLI. 261) Haec leguntar et a

rit, vel seorsum collegerit, aut aliud altare erexerit, seu schisma fecerit, iste¹⁰²) excommunicetur atque damnetur. Quod si forte et hoc³⁰³) contemserit, et permanseris divisiones et schisma³⁰⁴) faciendo, per potestates publicas opprimatur. Ecce³⁰⁵), domine, quod animus vester forte timidus est, ne persequi videaris, de l'atrum vobis³⁰⁶) auctoritate haec³⁰⁷) breviter dirigenda ouravi, quum mille alia exempla et constitutiones sint³⁰⁸), quibus evidenter agnoscitur³⁰⁹), ut facientes scissuras in sancta ecclesia non solum exsiliis, sed etiam proscriptione rerum et dura custodia per publicas potestates debeant coërceri.

C. XLIV. Ab ecclesiae unitate divisi a saecularibus potestatibus coërceantur.

Item Pelagius 310).

Quali nos de gloriae vestrae studiis iudicio gratulemur, non solum vestram, sed multorum ac paene omnium credimus habere notitiam, et idcirco nunc de his, quae vobis praesentibus ibi fieri stupemus, fiducialiter apud gloriam vestram duximus conquerendum. Thracius³¹¹ siquidem atque Maximilianus, nomina tantum episcoporum habentes, et ecclesiasticam ibi unitatem perturbare dicuntur, et omnes ecclesiasticas res suis usibus applicare, in tantum, ut contra unum eorum, id est Maximilianum, usque ad nos per tam longum iter necessitate compellente quidam infatigabiliter venientes preces offerrent. Ob quan causam Petrum presbyterum sedis nostrae, sed et Proiectum notarium ad eadem loca duximus destinandos, ut ea, quae canonicis statutis a praedictis pseudoëpiscopis compererint commissa, vel digna debeant ibi ultione compescere, vel eosdem ad nos usque perducere. Et ideo salutantes paterno affectu gloriam vestram petimus, ut praefatis, qui a mostra sede directi sunt, in omnibus praebeatis auxilium, nec putetis alicuius esse peccati, si huiusmodi homines comprimuntur. Hoc enim¹¹²) et divinae et humanae leges statuerunt, ut ab ecclesiae unitate divisi, et eius pacem iniquissime perturbantes, a saecularibus etiam potestatibus comprimantur. Nec quicquam maius est, unde Deo sacrificium possitis offerre, quam si id ordinetis, ut hi, qui in suam et alioruu perniciem debacchantur, competenti debeant vigore compesci.

C. XLV. Iniquitas pravorum, quamvis bonis proficiat, tamen punienda est.

Item Pelagius Papa Ioanni Patricio 313).

Relegentes literas excellentiae vestrae, de iniuria quidem, quam vobis iniquorum hominum praesumtio ingessit, valde doluimus. Sed quia scimus, occulto Dei iudicio animam vestram, etsi per aliorum iniquitatem et superbiam, a contaminatione schismatis custoditam, egimus omnipotenti Deo gratias, qui etiam de malis hominum actibus bona operari consuevit. Nec enim sine illius providentia factum esse credendum est, ut insensati et perversi³¹⁴) homines ad hoc usque prosilirent, ut, suam divisionem catholicam esse credentes ecclesiam, a sua vos pollutione prohiberent. Sic enim per misericordiam Dei etiam nescientibus illis hoc³¹⁵) factum est, ut a schismaticorum factione³¹⁶) eruti, catholicae, quam diligitis, servari vos contigisset ecclesiae.

NOTATIONES C

C. XLV. t) Quod in minoribus: In aliquot vetustis, et apud Anselmum legitur: guid in minoribus valeant, ambigi, etc.*).

u) In co: Anselmus habet: et a schismatice maledictus.

C. XLVI. v) Ivo part. 10. c. 87. vers. Omnium vestrum, hoc idem citat ex epistola Leonis IV. ad exercitum Fran-

Quamvis 'igitur vestra per illorum scelus utilitas facta sit, nolite tamen impunitam praesumtionem iniquorum hominum gfassari permittere. Si enim hoc, quod in vestram gloriam praesumserunt, non fuerit vindicta compressum, quod in minoribus')³¹⁷) non valeant puniri, ambigi ultra non debet. Exercete igitur in talibus debitam auctoritatem, et, ne eis amplius talia committendi spiritus³¹⁸) crescat, vestris coërcitionibus reprimantur. Ad hoc siquidem Dei nutu etiam contra vos talia praesumserunt, ut talia vobis corrigentibus ab eodem³¹⁹) scelere alios possitis³²⁰, Deo propitiante, munire. Quales autem sint³²¹) qui ecclesiam fugiunt, Eufrasii vos scelera (quae amplius occulta Deus esse noluit) evidenter informant, qui in homicidio quidem nec hominis necessitudinem, nec fratris caritatem, nec sacerdotii reverentiam cogitavit. Incestuoso autem adulterio³²²) etiam³²³) ipsius³²⁴) vindictae abstulit modum, quia, si adulterium punias, non remanet in quo viadicetur incestus. Si incestuoso ingeras poenam, inultum crimen adulterii remanebit. Ecce, de quo collegio sunt qui, quantum ad superbiam suam, iniuriam vobis inferre molit sunt, et, quantum ad providentian Dei, impollutos vos ecclesiae servaverunt. Auferte tales ab ista provincia, quimini oblata vobis a Deo opprimendi peridos occasione. Quod tunc plenius fieri poterit, si auctores scelerum ad clementissimum principem dirigantur, et maxime ecclesiae Aquileiensis invasor, qui et in schismate, et in eo ") maledictus, nec honorem episcopi poterit retinere, nec me-

C. XLVI. In certamine, quod contra infideles geritur, quisquis moritur, coeleste regnum meretur. Item Nicolaus exercitui Francorum 7)³²⁵).

Omnium vestrum nosse volumus caritatem, quoniam quisquis (quod non optantes dicimus) in hoc belli certamine ideliter mortuus fuerit, regna illi coelestia minime negabuntur.

C. XLVII. Non sunt homicidae qui adversus excommunicatos zelo matris ecclesiae armantur.

Item Urbanus II. Godefrede, Lucano Episcope³²⁴). Excommunicatorum interfectoribus (prout³²⁷) in ordine ecclesiae Romanae didicistis)³²⁴) secundum intentionem w) modum congruae satisfactionis iniunge. Non³²⁹) enim eou homicidas arbitramur, quos, adversus excommunicatos zelo catholicae matris³³⁰) ardentes, aliquos-corum trucidasse contigerit. Ne tamen eiusdem ecclesiae matris disciplina deseratur³³¹), eo³³²) tenore, quem diximus, poenitentiam eis indicito congruentem, qua divinae simplicitatis oculos adversus se complacare valeant³³³), si forte quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerint³³⁴).

C. XLVIII. Pax ecclesias moestitiam consolatur perditorum.

Item Augustinus epistola L. ad Bonifacium, de coërcendis haereticis 335).

Quis enim nostrum x) velit aliquem illorum ³³⁶) pon solum perire, verum etiam aliquid perdere? Sed si aliter non meruit pacem habere donus David, nisi Absalon, filius

CORRECTORUM.

corum, ubi etiam affert id, quod infra ead. q. 8. c. Ommi timore. ex eodem Leone refertur.

C. XLVII. w) Intentionem: Ivo et Panormia habent: intentionem ipsorum; sed ob glossam non est additum, C. XLVIII. x) Nostrum: Emendatum est ex B. Au-

gustino, a quo parum discordat lvo. Antea apud Gratianum legebatur: Quis enim vestrum **) velit aliguem inimicorum suorum non solum etc.

tpsi: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. = C. XLVI. 325) Cap. incertum, quod ab Iv. Pan. I. 8. c. 30. Alexandro II., Decr. p. 10. c. 87. Leoni IV. adscribitur. = C. XLVII. 336) Cap. temporis incerti. -Ivo Decr. p. 10. c. 54. - 327) prout moreu R. E. nosti: Ivo. -389) didicisti; Edd. Arg. Bas. Nor. - 339) Ivo Pan. I. 8. c. 11. -330) add.: ecclesiae: Edd. coll. o. pr. Arg. - 331) desavial: Ivo. - 333) non est ap. Iv. - secundum lenorem: Ed. Bas. - lenorem, secundum quem: Ed. Arg. - eo ten., secundum quem: Edd. rell. -339) pervalent: Ivo. - 334) contracerunt: id. - incurrerunt: Ed. Arg. = C. XLVIII. 335) Ep. 185. Ed. Maur. ser. A. 417. - Ivo Decr. p. 10. c. 59. - 90) nostrum: Edd. Arg. Nor. - add.: mon: Ed. Bas. - 336) inimicorum: Ivo. - Edd. coll. o. - add.: snorum: eacd. pr. Arg. Bas.

Quaest. V. C. XI.III. 302) abest ab Ed. Bas. - 303) Mc: end. - 304) schismala: end. - Ans. - 305) Eccs de quo animo: Edd. coll. o. - 306) nobis: Edd. Arg. Bas. - 307) Mc: Ed. Bas. - 308) sunt: Edd. Bas. Nor. Ven. I. - 309) ostenditur et agnosciter: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. = C. XLIV. 310) ad Narsetem ep. I. - Ans. I. 12. c. 46. Polyc. 1.7. 1.5. - 311) Arsacius: Aus. - Tertius: Ed. Arg. - 312) eliam: Edd. Bas. = C. XLV. 313) Eadema fere sunt in ep. 3. Pelagli ad Narsetem. - Ans. I. 13. c. 47. 'yc. ib. - 314) pertersissmi: Edd. coll. o. - 315) non est in Bas. - 316) communione: Edd. coll. o. - 319 eorum: Edd. Arg. - 316) communione: Edd. coll. o. - 319 eorum: Edd. Arg. - 360) possetis: Edd. coll. o. - 319 eorum: Edd. Arg. - 383) jabest ab Edd. Arg. Nor. Ven. I. - 334)

eius, in bello, quod gerebat contra patrem, fuisset exstinctus, quamvis magna cura mandaverat suis, ut eum, quan-tum possent, vivum salvumque servarent, ut³³⁷) esset cui poenitenti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisi perditum flere, et sui regni pace acquisita suam moestifiam consolari?

Gratian. Si ergo viri sancti et publicae potestates bella gerentes non fuerunt transgressores illius mandati : Non occides, quameia quosque flagiliosos digna morte perimerent; si miles suas potestati obediens non est reus homicidii, si eius imperio quemiloet flagitiosum interfocerit; si homicidas, et pensagerios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium; si pax ecclesiae moestitiam consolatur perditorum; si illi, qui zelo catholicas matris accenzi excommunicatos in-terficiunt, homicidae non iudicantur: patet, quod malos non solum flagellari, sed etiam interfici licet. §. 1. Sed guacritur, si conlingat aliquos malos puniri ab his, qui non habent legi-timam polestatem, an sint rei effusi sanguinis hi, per quos puniuntur ?

De his ita scribit Ambrosius lib. II. de Cain et Abel, cap. 4. 338):

C. XLIX. Aliguando puniuntur peccata per popules iussu divino excitatos.

Remittuntur peccata per Dei verbum, cuius Levites inter-pres et quidam³³⁹) exsecutor est. Remittuntur *etiam* per officium sacerdotis sacrumque ministerium. Puniuatur ometum sacerdotis sacrundue mulaterium. A dinductor quoque 34°) per homines, sicut per iudices, qui potestate ad tempus utuntur. Et infra: §. 1. Puniuntur peccata etiam per populos, sicut legimus, quia saepe ab alienige-nis, Dei iussu excitatis propter divinae maiestatis offensam,

subactus est populus Iudaeorum. Gratian. Hine notandum est, quod eliquando punit Deux peccata per nescientes, aliquando per scientes. Per nescien-tes peccata punit, siout per Sennacherib³⁴¹), et per Nabu-chedonosor, et per Antiochum³⁴²), et per principes Romanorum, et per nonnullos reges gentilium populam loraëliticum dellaquentem eliquando affisit, aliquando captivavit. §. 1. Unde ipse Dominus ait per Prophetam³⁴³): Virga furoris mei Assur: ipse autem non cognovit. Assur erut virga furoris Domini, quia per eum innumeras gentes divina iustitia roris Domini, quía per cum innumeras gentes divina institia flagellare disposuit. Ipse vero non cognovit, quía in super-biam elatus victoriam, quam asseculus fuerat, non divinae potentiae, sed suis viribus attribuit. Unde contra eius super-biam Dominus loquitur, dicens 344): Numquid gloriabitur serra contra euus, qui secat in ea? aut numquid exaltabi-tur securis contra eum, qui caedit in ea? Quibus similitu-dinibus satis perspicue ostenditur, quod sieut serra et securis nec secare, nec caedere ligna possunt. nisi ab alio regantur. nec sceare, nec caedere ligna possunt, nisi ab alio regantur, ac ideo contra regentes de superbire non debent: sic illi, per quos Deus punit, absque nutu divinae dispesitionie nihil agere valent, ac ideo contra regentem se supervire els non licet. §. 2. Tales in co, quod puniunt, Deo serviro dicuntur; in co autom, quod ignorantes se esso ministros irae Dei impia vanilate superbinnt, mercedem suas servitutis a Deo non nisi milate superonnit, merceaem suse servituits a Loo non mit temporalem inveniunt, poenam vero suse superbias non effu-giunt. Unde, guum Dominus diceret ad Prophetam de Nabu-chedenosor: Quid 345) dabo ei pro labore, quo serviti mihi apud Tyrum? statim subiunxit: Da, hoc est datam sibi pronuncia, Aegyptum et Aethiopiam. Quum autem in corde suo superbiens postes diceret 346): Nonne haec est Babylon, quam ego condidi in robore regni meif etc. statim immutavit Deus rationabilem mentem eius, et induit eum fering bestialitate, ut ab hominibus fugiens cum bestiis viveret. §. 3. Per Antiochum 347) quoque, quum idololatriam Iudaicas plebis Dominus puniret, et pacem, quam ex lege Dei abiecta, et ex sacris nationum assumtis quaerebant, illis in perniciem verteret, quia Dei dispositionem ignorans suae facultati devastationem illius plebis attribuit, imprecatur in eum Pro-pheta 348), dicens: L'ffunde iram tuam in gentes, quae te non noverunt, et in regna, quae non invocaverunt nomen

tuum, ne forte dicant in gentibus: ubi est Deus édrum ! §. 4. Similiter, quum per Romanos peccatum mortis Christi Deus punire decrevisset, urbis excidium et Iudaicas plebis miseram captivitatem suis viribus adscribers cosperant, unde mistram capitoliatem suis virious adderivers cooperunt, unde contra cos Propheta imprecatur, dicens³⁴⁹): Leva manua tuas in superbias corum, qui te oderunt, et qui multa mai-ligno opérati monumenta suas victorias posuerunt in medio atrio tuo. §. 5. Per scientes peccata puniuntur, sicut Deus per filios Israël voluit peccata punire Amorrhaeorum³⁵⁰), et Chananaeorum et aliarum gentium, quarum terram Israëlithe possidendend deit authus cham proceenti shi) at menica Chananacorum et aliarum gentum, gueram et aliarum gentum, gueram et aliarum gentum, gueram et aliar possidendam dedit, quibus etiam praecepit 351), ut nemini es possidendam dedit, quibus etiam praecepit 351), ut nemini es rum parcerent, sed omnee morti traderent. Qued propter peccata corum illis contigisse ex verbis Domini apparet, gui, guum dicoret ad Abraham i Semini³⁵²) tuo dabo terram hanc, veluti guaereret, guare non modo cam das mihi? audivit: Nondum enim sunt peccata Amorrhaeorum consum-Quae tune intelliguntur fuisse consummata, quum mata. main. Quas tune intestigunur Juisse consummata, quum populus ille, de Aegyptiaca servitate liberatus, terram corum, sicut Abrahae promissum fuerat, in hereditatem accopit, §. 6. Quum ergo sic dicino iussu ad puniendum peccata po-puli excitantur, sicut populus ille Iudaicus est excitatus ad occupandam terram promissionis, et ad delendas gentes percatrices, sine culpa noxius sanguis effunditur, et quae ab eta male possidentur in ius et dominium rite transeunt bonorum. §. 7. Quum vero occulto instinctu aliqui moventur ad perso-§. 7. Quum vero occulto instinctu aliqui moventur ad perso-guendos malos, sieut Sennacherib, et cetori, qui populum de-linquentem persecuti sunt, licot occulto instinctu operante illorum meritis inclientur ad perseguendum, tamen, quia prava intentione non peccata delinquentium punire, sed illo-rum bona rapere vel suae ditioni subiicere quaerunt, non sunt immunes a crimine. De quibus etiam notandum est, quod aliguando excitantur ad puniendum perceta bonorum, ut landem ver bonas correctos ipui envoire numirere etiate delinatione delinatione delinatione de section aliguente de sectore de sectore de sectore de la consector de sectore de secto tandem per bonos correctos ipsi quoque puniantur, sicat in libro Iudicum legitur³⁵³) de Iabin, rege Chananacorum, et de Madianitis, quod propter idololatriam populi suscitavit ees Deus, ut Israël affligerent, et terram eorum occuperent. Quum autem populus Dei sub manibus eorum diutius afflictus peccatum suum recognosceret, et per poenitentiam sibi Deum placaret, Dei procepto et 154) Barach, comitatus Delboram prophetissam, uxorem Lapidoth, Iabin, regem Chananacerum, et Zizaram, ducem exercitus sui, contrivit, et Gedeon Zobes et Salmana, reges Madianitarum, el Oreb et Zob, duces corum, morti tradidit. §. 8. Apparet ergo, quod ali-quando per legitimam potestatem gerentes, aliquando per populos divino iussu excitatos, mali pro peccatis suis non solum flagellantur, sed etiam rite perduntur. Nec est contrarium illud Augustini, quod ad Marcellinum pro circumcellionibus supplicants rogadat, ut verberibus cos coërceret, non morte perderet. Quanvis³⁵⁵) enim supplicando spatium vitae eis reservari poposcit, non tamen legum severitatem, qua tales morte plectuntur, non observandam docuit.

QUAESTIO VI.

GRATIANUS.

Quod autem quaeritur, an mali sint cogendi ad bonum? facile apparet. Antiguus namque populus ille metu poenarum ad observationem legis cogebatur. In evangelio quoque Dominus ait discipulis suis 1): Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, sed potius eum timete, id est ei in timore servite, qui potest animam et corpus perdere in gehennam. Paulus quoqué, quum ecclesiam Dei persequeretur, in ilinere caccutus ²) ad Deum concerti coactus est. Unde se abortivo similem testatus est, dicens 3): Novissime autem omnium tanquam abortivo visus est et mihi.

Hine Augustinus scribit epist. L. ad Bonifacium*)4):

C. I. Ecclesia malos debet cogere ad bonum, sicut Christus Paulum corgit.

Schismatici dicunt: cui vim Christus intulit, quem coëgit!

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. VI. C. I. a) Initium huius capituli apud | est, quod isti chamare consucrerunt, liberum est credere, cui B. Augustinum, ibi de Donatistis agentem, sic habet: Ubi | rim, etc. ut sup. ead. q. 4. Quis nos. vers. Cui vim.

52

ł

Quaest. V. C. XLVIII. 337) et: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. = C. XLIX. 338) Non desunt, qui hunc librum abiudicent ab Ambrosio. - 339) quidem: Edd. coll. o. pr. Bas, Lugdd. II. II. -340) add.: peccada: Edd. coll. o. = 341) 4 Reg. c. 25. - 342) 2 Mach. c. 5. - 343) Esa. c. 10. v. 5. - 344) ib. v. 15. - 345) E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. Edd. coll. c. pr. Bas, Lugdd. II. II. -340, add.: peccada: Edd. coll. o. = 341) 4 Reg. c. 25. - 342) 2 Mach. c. 5. - 343) Esa. c. 10. v. 5. - 344) ib. v. 15. - 345) E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 29. v. 18. 19. - 346) Dan. c. 4. v. 27. - 347) 1 Mach. E Mach. c. 20. - 20. - 20. - 20. - 20. - 20. - 20. - 20. - 20. - 20. - 20. - 20. - 2

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXIII. QUABST. VI. c. 2-4.

Ecce habent Paulum apostolum. Agnoscant in eo prius cogentem Christum, 'et' postea docentem: prius ferientem, "et' postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui poena corporis ad evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in evangelio³) laboravit, et quem maior timor compulit ad caritatem, eius perfecta⁶) caritas foras misit⁷) timorem. Cur ergo non cogeret ecclesia perditos filios, ut redirent, si perditi⁹) filii coëgerunt⁹) alios, ut perirent⁹ Quanvis et illos, quos non coëgerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed¹⁰) salubres leges in eius gremium¹¹) revocentur, blandius pia mater amplectitur, et de illis multo amplius, quam de illis, quos nunquam perdiderat, gratulatur. § 1. An non pertinet¹²) ad diligentiam pastoralem etiam illas oves, quae non violenter ereptae, sed blande leniterque seductae a grege aberraverint¹³), et ab alienis possideri coeperint¹⁴), inventas ad ovile dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus vel etiam doloribus revocaref *Item infra*: § 2. A Christo coactum ostendimus Paulum. Imitatur itaque ecclesia in istis cogendis Dominum suum, quae¹⁵) prius, ut neminem cogeret, exspectavit, ut¹⁶) de tide regum atque gentium¹⁷) praedietio¹⁵) prophetica compleretur. § 3. Ktiam hinc 'enim^{*} mon absurde intelligitur illa apostolica sententia, ubi B. Paulus dixit¹⁹): *Paratus²⁰*) ulcisci omaem inobedientiam, guam completa fuerit prior vestra obedientia. § 4. Unde et ipse Dominus ad magnam coenam suam prius adduci iubet econvivas, postea²¹) cogi. Nam, quum ei servi *sui^{*} respondissent²¹: Domine, factum est quod iussisti, et adhuc locus est, exite, inquit, in vica et sepes, et guoscangue inveneritis cogite intrare. In illis ergo, qui primo²³ leniter ²⁴) adducti sunt, completa est prior obedientia; in istis autem, qui coguntur, inobedientia coërcetur. Item infra: § 5. Si²⁵) per potestatem²⁶), quam per religionem ac fidem regum, tempore quo debuit, divino munere ac

C. II. Variis modis errantes corripiuntur a Dee. Idem ad Donatistas, epist. CLXVI. ²⁹)

Qued³⁰) erraverat, inquit Dominus, non revocastis, et qued perierat non requisistis. Hoc vobis per nos ipse Deus facit, sive³¹) obsecrando, sive³⁸) minando, sive corripiendo, sive damnis, sive laboribus, sive per suas occultas admonitiones vel visitationes, sive per potestatum temporalium leges.

C. III. Non est considerandum, quod quisque cogitur, sed quale sit illud, quo cogitur. Idem in epist. XLVIII. ad Vincentium³³).

Vides, ut opinor, non esse considerandum, quod quisque cogitur, sed quale sit illud ³⁴), quo ³⁵) cogitur, utrum bonum, an malum: non quod ³⁶) quisque bonus possit esse invitus, sed ³⁷) timendo quod non vult pati vel relinquit impedientem animositatem, vel ignoratam compellitur cognoscere veritatem, ut timens vel respuat falsum, de quo contendebat, vel quaerat verum quod nesciebat, et volens iam teneat quod nolebat. *Item infra:* §. 1. Mea primitus sententia erat ³⁴) neminem ad unitatem ³⁹) Christi ⁴⁰) esse cogendum, verbo ⁴¹) esse ⁴²) agendum, disputatione pugnaadum ⁴³), ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus ⁴⁴) quos apértos haereticos noveramus. Sed haec opinio mea non contradicentium verbis ⁴⁵), sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primo mihi oppone-

batur civitas mea, quae, quum tota esset in partem 46) Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conversa est, quam nunc videmus 47) ita huius vestrae 48) animositatis perniciem detestari, ut in ea nunquam fuisse credatur. Ita 49) aliae multae, quae mihi nominatim commemorabantur, ut ipsis rebus agnoscerem, etiam in has causa recte intelligi posse quod scriptum est †): De sepienté eccasionem, et sapientier erit.

C. IV. Onere pensionis rusticus ad Dominum converti cogatur.

Item Gregorius Ianwario, Episcope Caralitane, lib. III. epist. 28. 50)

Iam vero, si rusticus tantae perfidiae et obstinationis fue rit inventus, ut ad Deum⁵) minime venire consentiat, tanto pensionis onere gravandus est, ut ipsa exactionis suae poena compellatur ad rectitudinem festinare.

Gratian. Ex his omnibus colligitur 52), guod mali sunt cogendi ad bonum. §.1. Sed obiicitur, guod nemo est cogendus ad id, ad quod inutiliter cogitur. Ad bonum autem quisque inutiliter cogitur, quum Deus aspernetur coacta servitia. Unde Apostolus, guum ad eleemosynas Corinthios hortaretur, alt 53); Apostolus, guum ad eleemosynas Corininos nortaretur, and j. Unusquisque, prout destinavit in corde suo, non ex tristi-tia, aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Unde datur intelligi, quod qui invitus dat propter praesentem pudorem, et rem et moritum perdit. Item, quum reddoret causam, quare sumlibus abstineret, ait 54): Si ex praesentem pudorem, et rem et meritum perdit. Item, guum reddoret causam, guare sumtibus abstineret, ait⁵⁴): Si ex necessitate evangelizavero, non erit nihi gloria. §.2. Item: Si invitus evangelizavero, dispensatio mihi credita est. Si autem volens hoc ago, mercedem habeo apud Deum. Item, guum Galatis scriberet, legalia non esse tenenda, ait⁵⁵): Si Spiritu ducimini, non estis sub lege. Ex quò apparet eum, qui sub lege est, id est⁵⁶) qui timore poenae, non amore insti-tiae servit, non duci Spiritu sancto. Si autem Spiritu sancto man ducitur. Deo vacere misime valet. S. 3. Item⁵⁷): Non non ducitur, Deo placere minime valet. §. 3. Item 57): Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed acceacceptsits spiritum servitutis iterum in timore, sea acce-pistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Ex quibus verbis datur intelligi, quod, etsi in veteri testamento timore poenae homines cogebantur ad bonum, tamon in novo testamento sola libertate et dilecione instituae sunt invitandi ad fidem. Unde illi dicuntur 5%) servi et filis ancllac, pertinentes ad Ismaël; isti dicuntur liberi et filis liberae, pertinentes ad Isaac. §. 4. Item Ioannes in sua epi-stela 59): Timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem. Qui autem cogitur, timore illo ducitur, qui non est in caritate; qui manus comprimit, non animum mulat, quo poena timetur, non bonum diligitur. Porro sine dilectione boni nullus Deo placere, vel in numero bono-rum connumerari poterit. Unde, guum Propheta diceret ⁽⁰); Animalia tua habitabunt in ea, scilicet hereditate, ostendens, Animalia tua nabitadunt in en, ocuites nerenitate, ostenueno, guomodo ad ipsam habitationem pervoniant 61), subdit: In dul-cedine tua, quam tu praeparasti pauperi Deus, dulcedinem vocane suavitatem boni operis, qua bonum fit non timore poe-nae, sed delectatione 62) instituae. Quum ergo sine hac dul-cedine animalia in hereditate non habitent, patet, quod nemo, nisi inutiliter, ad bonum cogitur solo timore. Quicunque enim ad bonum cogitur, solo timore, non amore ducitur: non ergo sunt mali cogendi ad bonum. §. 5. His ita respondetur: Si bonum, ad quod mali coguntur, semper inviti tolerarent, et nunquam voluntarit servirent, inutiliter cogerentur ad illud. Sed quia humanae naturae est et ea, quae in desuetudinem ducuntur, abhorrere, et consuela magna custodia diligere, flagellis tribulationum mali sunt cohibendi a malo, et provo-candi ad bonum, ut, dum timore poenas malum in desuetudinem ducitur, abhorreatur, bonum vero ex consuetudine dul-

 quandoque: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 38) non erct, nisi neminem:

 orig. - 39) veritatem: Edd. Arg. Nor. Bas. Ven. 1. - 40) add.:

 ecclestae: Edd. Bas. Lugdd. - 41) sed verbo: Ed. Bas. - rerum

 rerbo: Edd. Ven. I. II. Par. Lugdd. - 42) ettam: Edd. Arg. Nor.

 ven. I. - 43) repugnandum: Edd. coll. o. pr. Bas. - 44) huberem

 moreron: Edd. Coll. o. - 45) add.: tantum: eaed. - 46) partes:

 eaed. - parte: orig. - 47) vidimus: Ed. Bas. - 48) nostrae:

 Edd. Nor. Van. I. - 49) Item et: Edd. coll. o. - + Prov. c. 9,

 v. 9. = C. IV. 50) Ep. 26. (scr. A. 594.) 1. 4. Ed. Maur. - Coll.

 tr. p. p. 1. t. 55. c. 90. - 51) Dominum: Ed. Arg. - Dom. Deum:

 Edd. rell. - orig. = 52) intelligitar: Bohm. - 58) 2 Cor. c. 9,

 v. 7. - 54) 1 Cor. c. 9. v. 16. - 55) (Gal. c. 5. v. 18. - 56) id

 est: non sunt ap. Böhm. - 57) Rom. c. 8. v. 15. - 58) Gal. c. 4.

 v. 22 seqq. - 59) 1 Ioan. c. 4. v. 18. - 60) Psal. 67. v. 11.

 61) perental: Böhm. - 62) dilectione: ib.

Quaest. VI. C. I. 5) i Cor. c. 15. v. 10. – 6) i ioan. c. 4. v. 18. – 7) millil: Edd. coll. o. – 8) perfdi: Ed. Arg. – 9) cogerent: Ed. Bas. – 10) el: Edd. coll. o. – 11) granic: eaed. pr. Lugdd. II. III. – Ivo. – 12) hoc pert.: Edd. coll. o. – 13) aberrewerant: eaed. – 14) coeperant: eaed. – 15) qui: eaed. – 16) el: Ed. Bas. – 17) gentilium: Edd. coll. o. – 18) praedicatio: orig. – Ivo. – Edd. Bas. Lugdd. – 19) 2 Cor. c. 10. v. 6. – 20) Paruli: orig. – Ivo. – Ed. Arg. – Paratus sum: Edd. rell. – 21) et postea: Edd. coll. o. pr. Arg. – 22) Luc. c. 14. v. 33. – 23) add: adventu: Ed. Bas. – 24) leciter: Ed. Ven. II. – 25) ef. supra qu. 4. c. 84. – 26) postestale: Ivo. – 27) cogantur: Ed. Bas. – 28) coguntur: Edd. coll. o. = C. II. 29) Ep. 105. Ed. Maur. ser. A. 409. – Ivo Decr. p. 10. c. 64. – 30) Ezech. c. 34. v. 4. – 31) ipse: Edd. coll. o. – 33) ipse: eaed. = C. III. 33) Ep. 93. Ed. Maur. scr. A. 408. – Coll. tr. p. p. 2. t. 50. c. 34. – 34) abest ab Ed. Bas. – 35) ad quod: Edd. Lugdd. – 36) quo: orig. – 37) add.:

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXIIL QUAEST. VII. c. 1-3.

cescat. Unde Augustinus in Psal. 127.: Quum per timorem b) gehennae continet se homo a peccato, fit consuetudo iu-stitiae, et incipit quod durum erat amari, et incipit excludi timor a caritate, et succedit timor castus, de quo hic di-citur, quo timemus, ne tardet sponsus, ne discedat, ne eo careamus. Ille utilis est, sed non permanet in aeter-rum nt iste num ut iste.

QUAESTIO VII.

GRATIANUS.

Nune autem quaeritur, an haeretici suis et ecclesiae rebus sint exspoliandi? et qui possident haereticis ablata an dican-tur possidere aliena?

De his ita scribit Augustinus ad Vincentium, epist. XLVIII. 1):

C. I. Res terrenae non nisi divino vel humano iure tenentur.

Quicunque vos ex occasione legis huius imperialis, non duicunque vos ex occasione legís huius imperialis, non dilectione corrigendi, sed inimicandi odio persequitur, dis-plicet nobis. Et quamvis res quaeque²) terrena recte a quoquam possideri non possit, nisi vel iure divino, quo cuncta iustorum sunt, vel iure humano, quod in potestate est regum terrae, (ideoque falso res vestras appellatis, quas nec iuste³) possidetis, et secundum leges regum ter-renorum amittere iussi estis, frustraque dicistis, nos eis⁴) congregandis laboravimus⁵), quum seriotum legatis⁶): Lacongregandis laboravimus⁵), quum scriptum legatis⁶): La-bores impiorum⁴) iusti edunt)⁷), sed tamen, quisquis ex occasione huius legis^b), quam reges terrae Christo ser-vientes ad emendandam impietatem vestram promulgaverunt, res proprias vestras cupide appetit, displicet nobis. Quisquis denique res ipsas pauperum, vel basilicas congre-gationum, quas sub nomine ecclesiae tenebatis (quae omnino gationum, quas sub nomine ecclesiae tenebatis (quae omnino non debentur nisi ei ecclesiae, quae vera est Christi ec-clesia) non per iustitiam, sed per avaritiam tenet, displi-cet nobis. Quisquis⁶) pro aliquo flagiti⁶ vel facinore deie-ctum a vobis⁴) ita suscipit⁹), sicut s. cipiuntur qui (ex-cepto errore, quo a nobis separamini) sine crimine apud vos vixerunt, displicet nobis. Sed ¹⁹) nec facile ista mon-stratis, et, si monstratis¹¹), nonnullos toleramus, quos corrigere vel punire non possumus, neque propter paleam relinquimus aream Domini, neque propter paleam relinquimus aream Domini, neque propter pisces malos rumpimus retia Domini, neque ¹²) propter hoedos in line segregandos ¹³) deserimus ¹⁴) gregem Domini, neque pro-pter vasa facta in contumeliam migramus de domo Domini.

C. II. Catholici non ideo aliena possident, quia ab haereticis ablata tenent.

Idem contra literas Petiliani, lib. II. c. 43.15)

Si de rebus vel locis ecclesiasticis, quae "tenebatis, et" non tenetis, querimini, possunt et ludaei 16) se iustos di-cere, et iniquitatem nobis obiicere, quia locum, in quo

NOTATIONES

C. IV. b) Quum per timorem: Locus hic potius convenit cum glossa ordinaria in eundem Psalmum; sunt tamen hic aliqua ex B. Augustino, quae non sunt in glossa. Quaest. VII. C. I. a) Labores impiorum: Huic sententiae simile est quod scribitur Prov. 13: 9η-σαυρίζεται δε διχαίοις πλούτος, id est, ut infra, eadem c. Que mad modum: Thesaurizantur autem instis divitiae im-piorum. Ubi yulgata habet: custodiur inste advisantia merpiorum. Ubi vulgata habet : custoditur iusto substantia pec-catoris. Itemque Esaiae 61. scriptum est : και δώσω τον μόχθον αυτών διzalois, quum ante dixisset: logur έθνών κατέδεσθαι. Sapientiae 10. legitur: Ideo iusti tulerunt spolia impiorum. infra, ead. c. Quemadmodum. b) Huius legis: In codice Theodosiano, lib. 16.

Q u a e st. VII. C. I. 1) Ep. 93. Ed. Maur. scr. A. 408. – Ivo Decr. p. 3. c. 179. Polyc. 1. 7. i. 5. – 2) quaecunque: Ivo. – Edd. coll. o. – 3) iusti: orig. – 4) in eis: Edd. coll. o. – 5) labora-mus: eaed. pr. Lugdd. II. III. – 6) Prov. c. 13. v. 22. – 7) edent : orig. – Ivo. – .8) cf. C. 24. qu. 1. c. 38. – ...) lia in Edd. Bas. Lugd. I. Par. et ap. Iv. – 9) suscepti: Ed. Nor. – 10) add.: ta-men: Ed. Bas. – 11) et – monstr.: absunt ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III., in quibus tamen, sient in orig. ap. Iv. et Bohm. leg: monstreits. – 12) add.: enim: Ed. Bas. – 13) congregandos: ead. – 14) deseruimus: Ed. Ven. I. = C. II. 15) Ivo Decr. p. 10. c. 75. – 16) videri: Ed. Bas. – 21) impli: Ivo. – Edd. coll. o. – 16) Matth. c. 21. v. 43. – 19) Prov. e. 13. v. 22. – 20) ininstorum: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 21) pii: eaed. pr. Bas. – 24) con-cisi: Ivo. – orig. – 23) a cobis: Ed. Bas. – 26) qui: Edd.

impie¹⁷) regnaverunt, modo Christiani possident. Quid ergo indignum, si ea, quae tenebant haeretici, secundum parem Domini voluntatem catholici tenent! Ad omnes 'enim similes, id est ad omnes' impios et iniquos, illa vox Domini valet¹⁸]: Auferetar a vobis regnum Dei, et dabitar genti facienti iustitiam. An frustra scriptum est¹⁹]: Laborres impiorum²⁰] insti¹¹ edent? Quapropter magis mirari debetis, quod adhuc tenetis aliquid, quam quod aliquid amisistis. Item c. 59.: §. 1. Si qua iam praecis¹²) possidere coepistis, quia vobis²³] ablata nobis Dominus²⁴) dedit, non ideo concupiscimus aliena, quia illius imperio, cuius sunt omnia, facta sunt nostra, et iuste nostra sunt. Vos enim *his* utebamini ad praecisionem, nos²³) ad unitatem. Alioquin et primo populo Dei possent illi obiicere alienae rei concupiscentiam, qui divina potestate ab eorum facie, quia²⁵) ea terra male utebantor, expulsi sunt, et ba²⁷) Domini, et datum est genti facienti iustitiam, possunt obiicere alienae rei concupiscentiam, qui divina potestate ab corum facie, quia²⁵) ea terra male utebantor, expulsi sunt, et ba²⁷) Domini, et datum est genti facienti iustitiam, possunt obiicere alienae rei concupiscentiam, quia ecclesia Christi possidet ubi persecutores Christi²⁶) regnabant.
C. Ill. Res ecclesiasticae ab haereticis iniuste possidentar. impie 17) regnaverunt, modo Christiani possident. Quid

822

C. III. Res ecclesiasticae ab hacreticis iniuste possidentur. Idem epist. L. ad Bonifacium 29).

Quod autem nobis obiiciunt, quod res corum concupiscamus et auferamus ³ ⁹), utinam catholici fiant, et non solum quae dicunt sua, sed etiam nostra in pace nobiscum et caritate possideant. Usque adeo autem calumniandi cupiditate caecantur, ut non attendant, quam sint inter se contraria quae loquuntur. Ipsi certe dicunt, et invidiosis-sime sibi conqueri videntur, quod eos in nostram³¹) com-munionem violento legum imperio coarctamus. Hoc utimunionem violento legum imperio coarctamus. Hoc uti-que ³²) nullo modo faceremus, si res eorum possidere vel-lemus. Quis ³³) avarus quaerit compossessorem? Quis dominandi cupiditate inflammatus ³⁴), vel fastu dominatio-nis elatus, desiderat habere consortem? Ipsos certe atten-dant quondam suos, iam ³⁵) nostros socios et fraterna nobis dilectione conjunctos, quemadmodum ea ³⁶) teneant non solum, quae habebant, sed etiam nostra, quae non habebant, quae tamen, si pauperum compauperes ³⁷) su-mus, et nostra sunt, et illorum. Si ³⁶) autem privatim quae nobis sufficiant possidemus, non sunt illa nostra, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione dannabili vendicamus. Quicquid ergo nomine ecclesiarum parti ¹⁹) Donati possinon proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus. Quicquid ergo nomine ecclesiarum parti ¹⁹) Donati possi-debatur, Christiani imperatores legibus religiosis cum ipsis ecclesiis ad catholicam ⁴⁰) transire ⁴¹) iusserunt. Quum ergo nobiscum sint ⁴²) plebes earundem ecclesiarum, no-biscum ⁴³) pauperes, qui de eisdem possessiunculis aleban-tur, ipsi potius foris positi desinant concupiscere aliena, sed intrent ^{*in*} unitatis societatem, ut pariter gubernemus non illa tantum, quae dicuut sua, venum etiam quae di non illa tantum, quae dicunt sua, verum etiam quae di-cuntur⁴⁴) et nostra. Scriptum est enim⁴⁵): Omnia vestra, vos autem Christi, Christus autem Dei.

CORRECTORUM.

tit. 5., sunt leges Honorii et Theodosii 43. 52. et 54., in quibus praccipitur aedificia, praedia et loca, quae ad con-venticula Donatistarum vel aliorum haereticorum antea pertinuerant, ab ecclesiis catholicis vendicari, vel eisdem sociari debere. Et ad has leges videtur spectasse B. Au-gustinus, et hic, et in tractatu 6. in loannem (ut notatum est suo, distinct 8. Gra inc.), et contra litera Patilari

gustnus, et hic, et in tractatu 6. in Ioannem (ut notatum est sup, distinct. 8. *Quo iure.*), et contra literas Petiliani (ut in proxime sequenti capite), et alibi. c) V ob is: Sic est emendatum ex vetustis codicibus et originali, quum in vulgatis, et hic, et infra 24. q. 1. *Quis-guis.* legeretur: nobis*). Vox autem: deiectum, non est mutata ob glossam. Nam in vetustis hic et infra cap. citato, et apud lvonem et in originali est: proiectum.

coll. o. - 27) verbum: eaed. pr. Arg. Nor. Ven. I. - cf. Psal. 134. - 28) add.: prins: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. = C. III. 29) Ep. 185. Ed. Maur. scr. A. 417. - Ans. I. 12. c. 59 (57). Polyc. 17. I. 5. -30) add.: non recte oblicitant: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. -31) nostra communione: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. -31) nostra communione: Edd. coll. o. pr. Arg. - 36) suna : eaed. pr. Lugd. I. - orig. - 37) compares: Edd. coll. o. - 36) suna : eaed. pr. Lugd. I. - orig. - 37) compares: Edd. coll. o. - 38) cf. C. 12, q. 1. c. fin. - 39) partis: orig. - Böhm. - partes Don. posside-bant: Edd. coll. 0. - 40) add.: unitaten: Ed. Bas. - ecclesion uni-taten: Edd. Lugdd. II. III. - ecclesion: Edd. rell. - 41) transferri: Edd. Lugdd. II. III. - transferrie: Edd. rell. - 44) sunt: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - transferrie: Edd. coll. o. - 45) I Cor. e. 3. v. 22. 23.

52 *

C. IV. Qui a corpore Christi praeciditur spiritum iustitiae teners non potest.

Idem in cadem spist. L. 4) +)

823

Quemadmodum membrum, si praecidatur ab hominis vivi corpore, non potest tenere spiritum vitae, sie homo, qui praeciditur de Christi iusti corpore, nullo modo potest tenere spiritum iustitiae, etiamsi figuram membri teneat, quam sumsit in corpore. - In huius ergo ⁴⁶) compagem corquam sumsit in corpore. - In huus ergo **) compagem cor-poris veniant, et labores suos non dominandi cupiditate, sed bene utendi pietate possideant. Nos autem voluntatem mostram, ut iam dictum est, ab huius tupiditatis sordibus quolibet inimico 4*) iudicante purgamus, quando eos ipsos, quorum labores dicuntur, ut nobiscum et illis, et nostris in societate catholica utantur, quantum valemus, inquiri-mus d 4 sed hoc act inquiput quantum valemus, i inquirimus. §. 1. Sed hoc est, inquiunt, quod nos movet: si in-justi sumus, quare nos quaeritis? Quibus respondemus: .quaerimus vos iniustos, ne permaneatis iniusti; quaerimus perditos, ut de inventis gaudere possimus, dicentes **): Mertuus erat frater *9), et revixit; perierat, et inventus est. Quare ergo me, inquit, non baptizas, ut me abluas a peccatis! Respondeo, quia non facio iniuriam characteri imperatoris, quum errorem corrigo desertoris. Quare, inquit, peratoris, quum errorem corrigo desertoris. Quare, inquit, apud te vel⁵⁰) poenitentiam non ago? Imo, nisi egeris, salvus esse non poteris. Quomodo enim⁵¹) gaudebis te esse correctum, nisi doleas te fuisse perversum? Quid ergo, inquiunt, apud vos, quum ad vos transimus, acci-pimus? Respondeo, non quidem⁵²) accipitis baptismum, qui vobis extra compagem corporis Christi inesse potuit, prodesse non potuit: sed accipitis unitatem Spiritus in vin-culo nesis (cince que nemo pocenti videre Deur) et ceint culo pacis (sine qua nemo poterit videre Deum) et carita-cun, quae, sicut scriptum est, cooperit⁵³ multitudinem peccatorum. Et supra: §. 2. Si autem consideremus quod scriptum est in libro Sapientiae⁵⁴): Ideo insti tulerunt spo-Na impiorum; item, quod legitur in Proverbiis⁵⁵): The-saurizanter autem instis diritiae impiorum, tunc videbimus, pop est que que de supra con barretierem cod Saurizantar autem instits diritiae impiorum, tunc videbimus, non esse quaerendum, qui habeant res haereticorum, sed qui sint⁵⁶) in societate instorum. Item post aligua: §. 3. Si cospus Christi tollit spolia impiorum, et corpori Christi thesaurizantur⁵⁷) divitiae impiorum, non debent impii fo-ris⁵⁶) remanere, ut calumnientur, sed intrare potius, ut⁵⁹) justificentur. Item post aligua: §. 4. In⁶⁰) Christi ergo compagem corporis veniant, et labores suos non dominandi uniditate sed hone utendi⁶¹) pietate postidoant Non eupiditate, sed bene utendi⁶¹) pietate possideant. Nos autem voluntatem nostram, ut iam dictum est, ab huius cupiditatis sordibus quolibet inimico iudicante purgamus⁶²), quando eos ipsos, quorum labores dicuntur, ut nobiscum et illis, et nostris in societate catholica utantur, quantum valemus, inquirimus.

Gratian. His igitur auctoritatibus liquido monstratur, guod ea, quae ab haereticis male possidentur, a catholicis inste auferuntur, nec ideo aliena possidere dicuntur.

QUAESTIO VIII.

GRATIANUS.

I. Pars. De episcopis vero vel quibuslibet clericis, quod nec sua auctoritate, nec auctoritate Romani Pontificis arma arripere valeant, facile probatur. Quum enim Petrus, qui primus apostolorum a Domino fuerat electus, materialem gladium exerceret, ut magistrum a Iudacorum iniuria defensa-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IV. d) Antea citabatur ex epistola ad Vincentium,

in qua non habetur. Quaest. VIII. C. I. a) Huic capiti et sequenti non est in vulgatis praepositum nomen Paleae. Utrumque tamen cum deinceps sequenti Palea abest a plerisque vetustis exemplaribus.

C. III. b) Initium huius capitis, quod constat duobus dimetris iambicis, non est inventum. Reliqua habentur in

,

ret, audivit '): Converte gladium tuum in vaginam, omnis enim, qui gladium acceperit, gladio peribit, ac si aperte ei diceretur: hactenus tibi tuisque praedecessoribus inimicos Dei gladio corporali licuit persequi; deinceps in exemplum patientiae gladium tuum, id est tibi hactenus concessum, im vaginam converte, et tantum spiritualem gladium, quod est verbum Dei, in mactatione veteris vitae exerce. Omnis enim praeter illum, vel auctoritatem eius, qui legitima potestate utitur, qui, ut ait Apostolus²), non sine causa gladium por-tat, cui etiam omnis anima subdita esse debet, omnis, inquam, qui praeter auctoritatem huiusmodi gladium acceperit, guam, qui praeter auctoritatem huiusmodi gladium acceperit, gladio peribit. §. 1. Item Ambrosius³): Arma episcopi la-crimae sunt et orationes. Item illud Apostoli⁴): Non vos-metipsos defendentes, carissimi, guamvis omnibus generaliter dicatur, specialiter tamen praelatis dictum intelligitur. Unde loanes Papa VIII. Angebergae Imperatrici, es-

cusans Ioannem episcopum removeri de militia, dicit *) 5):

C. I. De eedem. [PALEA.]

"Nimium certe veretur, et iure formidat contra professionem sui ordinis saecularem militiam exercere; terram defendere, de proeliis tractare, de armis, terrenae potesta-tis est."

C. II. De codem. [PALEA.]

Item Innocentius Papa 6).

"Quum a Iudaeis, inquit, Dominus caperetur, et Petrus cuiusdam inobedientis aurem abscinderet, ferire prohibuit, et forma omnium sacerdotum (quorum prior erat) etiam pro se ipso capi arma carnalia prohibuit."

C. III. De codem, PALEA.

[Item Ambrosiusb) 7).]

"Non pila quaerunt ferrea, non arma Christi milites. Coactus repugnare non novi: sed dolor, fletus, orationes, lacrimae fuerunt mihi arma adversus milites. Talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere; fugere autem, et relinquere ecclesiam non so-leo⁹). Servum ⁹) Christi non custodia corporalis, sed Domini providentia sepire consuevit. "

Gratian. Hinc etiam de his, qui in belle aut rira mo-rinntur, in Concilio Triburiensi sie statutum est 10):

C. IV. Pro clerico, gui in bello aut rixa moritur, oratio vel oblatio non offeratur.

Quicunque clericus aut in bello, aut in rixa, aut in 11) gentilum ludis mortuus fuerit, neque in oblatione, neque in oratione pro eo postuletur, sed in manus incidat iudicis; sepultura tamen non privetur.

C. V. Gradu amisso tradantur in monasterio clerici

voluntarie arma sumentes. Item ex Concilio Toletano IV. c. 44. de clerície arma ferentibus 12).

Clerici, qui in quacunque seditione¹³) arma volentes sum-serint *aut sumserunt*, reperti amisso ordinis sui gradu in monasterium¹⁴) poenitentiae⁹) tradantur¹⁵).

C. VI. Proprii gradus amissione mulctentur militaria

arma clerici ferentes. Item ex Concilio Meldensi, c. 37. 16)

Quicunque ex clero esse videntur, arma militaria non su-

libro 5. epistolarum, in oratione contra Auxentium, quamvis hic verba aliqua sint immutata. Nam apud B. Ambro-

sium habent ut infra, ead. c. Convenior. §. Quid ergo turbamini. C. V. c) Poenitentiae: Sic legitur apud Anselmum³), et in codicibus conciliorum editis, et manuscriptis, quamvis in posterioribus editionibus Coloniensibus in margine sit adscriptum: persaniter, quemadmodum antea apud Gratianum legebatur.

epistolas Ioannis VIII. = C. II. 6) Caput omnino incertum. = C. III. 7) Polyc. 1. 4. t. 15. - 8) raleo: Edd. Bas. Lugdd. II. III. 9) servus Christi non custodia temporali, sed Domini proridentia pertre consuerit: Edd. coll. o. = C. IV. 10) Non est in Triburiensi. - similia sunt apud Herardum Turon. c. 50. 113. 134. - Burch. 1. 2. c. 233. IVO Decr. p. 6. c. 308. - 11) abest a Burch., IV. et Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. = C. V. 12) hab. A. 633. - Reg. 1. 1. c. 167. - 13) factione: Edd. coll. o. - 14) monasterio peren-niter: eaed. - 4) citant Corr. 1. 7. c. 187. quo loco tamen in cod. coll. non exstat. - 15) contradantur: Coll. Hisp. = C. VI. 16) hab. A. 645. - Reg. 1. 1. c. 175. Burch. 1. 2. c. 211. Ivo Pan. 1. 3. c. 168. Decr. p. 6. c. 126.

Qusest. VII. C. IV. +) Coll. tr. p. p. 2. t. 50. c. 36. - 46) pero: Edd. coll. o. - 47) inimicorum: eaed. pr. Arg. Bas. - 48) Luc. c. 15. V. 32. - 49) add.: noster: Edd. Bas. Lugdd. - 50) abest ab Ed. Bas. - 51) ergo: ib. - 52) munquid: ib. - non equidem: Kdd. rell. - 53) operit: Edd. coll. o. - 1 Petr. c. 4. V. 9. - 54) Sap. c. 10. V. 19. - 55) Prov. c. 13. V. 32. - 56) sunt: Ed. Bas. - 57) thesaurizent: Ed. Bas. - thesaurizentur: Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. - 58) foras: Edd. coll. o. - 59) add.: intus: Ed. Bas. - 60) cf. supra initium capitis. - 61) etrendi: Edd. Bas. Lugd. I. -62) purgacimus: Edd. coll. o. Qusest. VIII. 1) Matth. c. 26. V. 52. - 2) Rom. c. 13. V. 4. - 3) cf. c. 3. - 4) Rom. e. 13. V. 19. = C. I. 5) Nou exstat inter

mant, nec armati incedant; sed professionis suae vocabulum religiosis moribus et religioso habitu praebeant. Quod si contemserint, tanquam sacrorum canonum contemtores et ecclesiasticae sanctitatis 17) profanatores proprii gradus amissione mulctentur, quia non possunt simul Deo et sacculo militare.

11. Pars. Gratian. His ila respondetur : Sacerdotes propria manu arma arripere non debent; sed alios ad arripiendum ad oppressorum defensionem, atque ad inimicorum Dei oppugnationem eis licet hortari. Unde Leo IV. scribit Ludovico Augusto 4)¹⁵):

C. VII. Pro Sarracenis Papa inbet populum congregari, et eis ad littus maris occurrere.

Igitur quum saepe adversa a Sarracenorum partibus perveniant nuncia, quidan in Romanum portuni Sarracenos clam furtiveque venturos esse dicebant. Pro quo nostrum congregari praecepinus populum, maritimumque ad litus descendere decrevimus, et egressi sumus Roma 19).

C. VIII. Ultor sui gregis Papa debet esse et praccipuns adjutor.

Item Leo 20).

Scire vos opartet, quod nunquam ab aliquibus nostros ho-mines sinimus opprimi; sed, si necessitas ulla²¹) occurrerit, praesentialiter vindicamus, quia nostri gregis in omnibus ultores esse debemus et praecipui adiutores.

C. IX. Coeleste regnum a Deo consequitur qui pro Christianorum defensione moritur

ldem exercitui Francorum 22).

Omni timore ac terrore deposito, contra inimicos sanctae fidei et adversarios omnium religionum agere viriliter studete. Novit enim onnipotens¹³), si quilibet vestrum mo-rietur, quod pro veritate fidei, et salvatione patriae, ac defensione Christianorum mortuus est, et ideo ab eo pracmium coeleste 24) consequetur 25).

C. X. Centre Longobardos precibus Hadriani Papae Carolus bellum suscepit.

Item Alcuinus •) 26).

Hortatu et precibus Hadriani Romanae urbis episcopi exoratus Carolus rex bellum contra Longobardos suscepit, quod prius quidem et a patre eius Pipino †), *Stephano* ²⁷) Papa supplicante, cum magna difficultate susceptum est.

C. VII. d) Epistolae Leonis IV. ex quibus hoc, et duo c. vii. d) Epistoiae incuis iv. ex quistas not, et du tem Pontificalibus, quod ad haec capita videtur facere, le-gitur, quum magna Agarenorum classis ex Africa ad vastan-dam Romam solvisse nunciaretur, Neapolitanos, Amalphita-nos, et Cajetanos navibus Hostiam venisse, ut contra Aganos, et Caietanos navibus Hostiam venisse, ut contra Aga-renos pro defensione sancti Petri, et Romana urbe dimi-carent. Quorum principes Leo Papa ad se vocaverit, et cum ipsis multa tractarit. Atque ipsa prorsus verba, quae ad hoc caput pertinent, sunt haec: Quos benigne in pelotie Lateranensi suscipiens, causam, pro qua venerant, inquirit. Illi autem se ob aliud non venisse testati sunt, nisi ut supe-rius legitur exaratum. Quorum pius Apostolicus credulus verbis, cum magno exercitu et armorum precinctu mox civitatem Hostiam properavit, omnesque cum gaudio suscepit. Illi autem videntes summum Pontificem, omnos osculari cooperunt pedes eius. Summus autem Praesul missam in occlesia B. Aureae celebravit, omnibusque corpus dominicum tradidit, atque orationem post perceptum corpus super cos donavit: "Deus, cuius dextera B. Petrum ambulantem in fluctibus, ne mergeretur, erexit, et coapostolum eius Paulum tertio naufragantem de profundo pelagi liberavit, exaudi nos propitius, et concede, ut

C. XI. Indaess non debemus persegui, sed Sarracenos. Item Alexander Papa II. omnibus Episcopis Hispanias 28). Dispar nimirum est Iudaeorum et Sarracenorum causa. In illos enim, qui Christianos persequuntur, et ex urbibus et propriis sedibus pellunt, iuste pugnatur; hi vero³⁹) ubi-que servire parati sunt.

C. XII. Qui crimina, quae potest emendare, non corrigit, ipse committit.

Item Ioannes VIII.30) Demago 31) Duci gloriose. Praeterea devotionis tuae studium exhortamur, ut contra marinos latrunculos, qui sub praetextu tui nominis in Christicolas debacchantur, tanto vehementius accendaris, quanto illorum pravitate famam tui nominis obfuscatam fuisse cognoscis; quoniam, licet credi possit, quod te nolente illi navigantibus insidientur, tamen³), quia a te comprimi posse dicuntur, nisi cos compescueris³), innoxius non habeberis. Scriptum quippe est: Qui crimina, guum³⁴) potest 35) emendare, non corrigit, ipse committit.

C. XIII. Crimen punire pro Dee non est crudelitat, sed pietas.

Item Hieronymus ad Riparium contra Vigilantium 36). Legi syromasten) Phinees 37), austeritatem 38) Heliae, zelum Simonis 39) Chanauaei, Petri severitatem Ananiam et Sapphiram trucidantis ⁴⁰), Paulique constantiam, qui Ely-mam magun viis Domini resistentem aeterna caecitate ⁴¹) damnavit. Non est crudelitas ϵ) crimin pro Deo punire, sed pietas. Unde et in lege dicitur⁴²: Si frater tuus, et amicus⁴³), et uxor, quae est⁴³) in sinu tuo, depravare⁴⁵) te voluerit⁴⁶) a veritate, sit manus tua super cos, et effunde sanguinem corum⁴⁷).

C. XIV. Quaedam in veteri testamento licebant, guae in novo prohibentur.

Item Ioannes Chrysostomus super Matthaeum, homilia XVII. ad c. 5.**)

Occidit Phinegs⁴) hominem, et reputatum est illi ad iu-stitiam. Abraham vero ⁵0), non solum homicida, sed ⁵) etiam parricida ⁵2) (quod certe gravius est) effectus, ma-gis Deo *magisque* complacuit ⁵3). Petrus ⁵4) geminum fecit homicidium: fuit tamen opus spiritale, quod factum est. Non sola ⁵3) igitur respiciamus opera ⁵6), sed ⁵7) tam-

NOTATIONES CORRECTORUM.

amborum meritis horum fidelium tuorum brachia contra inimicos sanctae tuae ecclesiae dimicantia omnipotenti dextera tua corroborentur et convalescant, ut de recepto triumpho nomen sanctum tuum in cunctis gentibus appareat gloriosum." Die vero altera post, guam praedictus Pontifex reversus est a tam praedicta civitate, ipsi sceleratorum socii sive participes (scilicet Agareni) iuxta litus maris Hostiensis multis cum navibus paruerunt. Praefati autem homines super illos facientes impetum, omnes superavere orationibus Apostolorum et sancti Praesulis.

C. X. e) Quod hic refertur ex Alcuino habetur in vita et gestis Caroli M., per Eginardum scriptis. In quo libro, et apud Ivonem pro voce: hortats, legitur: rogats.

C. XIII. f) Syromasten: B. Hieronymus Num. 25. et in c. 2. Malachiae, σειοομάστην pugionem interpretatur; tertio autem libro Reg. cap. 18. et lib. 4. cap. 11. Austam, velut etiam Hesychius, qui ait, σειφομάστην esse είδος λόγχης.

g) Non est crudelitas: In editione Romana leginon videtur relicienda.

seris: Ivo Decr. — 84) quae: Edd. coll. c. — 85) polorit: czed. pr. Bas. Lugdd. II. III. = C. XIII. 86) Ivo Pan. I. S. c. 81. Decr. p. 10. c. 73. — 37) i Num. c. 25. — 38) auctoritatem: Ivo Pan. — Edd. coll. o. — of. 4 Reg. c. 1. — 38) i Matth. c. 10. — 40) truci-dautem: Edd. coll. o. — ivo. — cf. Act. c. 5. — 41) severitate: Ivo Pan. — Edd. coll. o. — cf. Act. c. 13. — 43) Deut. c. 13. v. 6 sequ. — 43) add.: tuus: Ed. Bas. — 44) dormit: Edd. coll. o. — Ivo Pan. — 45) depr. ceritatem: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — Ivo Pan. — 45) depr. ceritatem: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — Ivo Pan. — 45) outerint: Ed. Lugd. I. — 47) tpsorum: Ivo. — Edd. coll. o. = C. XIV. 46) Ivo Pan. I. 8. c. 18. Decr. p. 10. c. 65. — 49) cf. Num. c. 25. — 50) abest ab Ed. Arg. — cf. Gen. c. 33. — 51) paruti: Ed. Bas. — 52) Alteria: Ed. Arg. — 53) placuti: Ivo. — Edd. cull. o. — 54) Sod et Petr.: Ivo. — Petr. quoque: Ed. Bas. — Petr. tamen: Edd. roll. — 55) solum: Ivo Pan. — Edd. coll. o. — 36) ad op.: ib. — 57] add.: etiam: Edd. Bas. Lugdd. H. III.

Quaest. VIII. C. VI. 17) auctoritatis: Edd. coll. o. = Quaest. VIII. C. VI. 17) auctoritatis: Edd. coll. o. = C. VII. 18) Cap. hoc et sequentia non exstant inter epistolas Leonis IV. – fvo Pan. 1. 8. c. 27. Decr. p. 10. c. 83. – 19) Homam: ivo Pan. – Edd. coll. o. = C. VIII. 20) Ivo Pan. 1. 8. c. 28. Decr. p. 10. c. 64. – 21) illis: Ivo Decr. – illa: Ed. Bas. = C. IX. 23) Ivo Pan. 1. 8. c. 80. – 23) add.: Deus: Ed. Bas. = C. IX. 23) Ivo Pan. 1. 8. c. 80. – 23) add.: Deus: Ed. Bas. = C. IX. 23) Ivo Pan. 1. 8. c. 80. – 23) add.: Deus: Ed. Bas. = C. X. 26) Ivo Decr. p. 10. c. 91. Pan. 1. 8. c. 32. : ex gestis Caroli M. iuxía Alcui-mun. – Deusd. p. 5. – legitur ap. Eginhardum, vita Caroli M. i. c. 7. (Ed. Pertz.) – †) non est ap. Eginhardum. – 27) non est in Pan. = C. XI. 28) Ivo Pan. 1. 8. c. 39. ibecr. p. 13. c. 114. – In margine Decreti hace ep. directa esse diciur: Epp. Gallae, quod melius esse videtur. – 29) abest ab Iv. et Edd. Arg. Bas. Nor. = C. XII. 30) Fragm. epistolae deperditae. – 31) Domagol: Ivo Decr. – Do-mago: Pan. – 33) abest ab Iv. Pan. et Ed. Bas. – 33) comprese

pus 58), et causam, et voluntatem 59), et personarum 60) differentiam, et quantacunque alia ipsis operibus accide-rint ⁽¹⁾, diligentissime inquiramus ⁽²⁾. Non enim possumus ad veritatem aliter pervenire.

C. XV. Necessitate instante etiam in quadragesimalibus diebus bellum inire licet.

Ilen Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum, c. 46.63) Si nulla urget necessitas, non solum *in* quadragesimali tempore, sed ⁽⁴⁾ omni est a proeliis abstinendum. Si au-tem inevitabilis urget importunitas ⁽⁵⁾, nec quadragesimali tempore pro defensione tam 66) sua quam patriae, seu legum paternarum, est bellorum proculdubio praeparationi parcendum, ne videlicet Deum videatur homo tentare, si habet quod faciat, et suae ac aliorum saluti consulere non procurat, et sanctae religionis detrimenta non praecavet.

C. XVI. Petrus Ananiam et Sapphiram increpando morti tradidit.

Item Gregorius in Dialog. lib. II. c. 30. 67)

Petrus, qui Tabitham mortuam orando suscitavit, Ana-niam et Sapphiram mentientes morti increpando tradidit. Neque enim orasse in corum exstinctione legitur, sed so-lummodo culpam, quam perpetraverant⁶⁰), increpasse. Constat ergo, quod aliquando hacc⁶⁹) ex potestate, ali-quando ⁴vero⁴⁷⁰) exhibentur⁷¹) ex postulatione, dum et istis vitam increpando abstulit, et illi reddidit orando.

C. XVII. B. Gregorius guosdam hortatur, ut milites con-gregent, et contra hostes arma virülter parent.

Idem Veloci, Magistro militum, lib. XII. ep. 21. 72)

Ut 73) pridem expressimus 74) gloriae vestrae, quia milites illuc erant parati venire; sed quoniam inimicos congregatos et huc discurrere epistola vestra significaverat, hacc cos hic causa retinuit. Nunc vero utile est visum, ut 75) aliquanti illue milites transmittantur, quos gloria tua ad-monero ⁷⁶) et hortari, ut parati sint ad laborem ⁷⁷), stu-deat, et occasione inventa cum gloriosis filiis nostris Mau-ricio ⁷⁸) et Vitaliano ⁷⁹) loquere, et quaecunque vobis ⁸⁰) Den adjutore pro utilitate reipublicae statuerint ⁸¹) facite; et si huc vel ad Ravennates ²) partes nec dicendum Ariul-phum²) cognoveritis excurrere², vos a dorso eius ita⁵), bicut viros decet ⁶⁶) fortes, laborate, quatenus opinio ve-stra ex laboris vestri qualitate amplius in republica Deo auxiliante proficiat. Illud tamen prae omnibus admonemus, ut familiam Maloin h), et Adobin, Vigildi, atque Grussingi,

NOTATIONE S

C. XVII. h) Maloin: Haec nomina sunt reposita, quemadmodum habentur in codicibus epistolarum impressis et manuscriptis. Antiqua autem exemplaria Gratiani et a vulgatis, et inter se valde hoc loco discrepant*). C. XVIII. i) Denuo: Abest haec dictio a codicibus

epistolarum excusis et manuscriptis; est tamen in vetustis etiam Gratiani, et apud Anselmum. k) Vestra vel: Hae duae voces non sunt in codi-

cibus epistolarum **); sed apud Anselmum.

1) Hostis: In epistolis B. Gregorii partim legitur: hostem collectum habet; partim veru: hostis.collectam habet. Apud Anselmum vero est ; hostem collectam habet.

m) In Ma'rchia: In epistolis impressis est: Narinas; in uno autem manuscripto codice: Narnia ***).

qui cum glorioso Mauricio magistro militum esse noscuntur, sine aliqua mora vel excusatione relaxes, quatenus venientes illuc homines praedicti ⁸⁷) viri cum eis sine aliquo impedimento debeant ambulare,

C. XVIII.

Item Eiusdem Mauricio et Vitaliano, 85. XII. epist. 23. **).

Suppliciter gloriae vestrae per filium nostrum Vitalianum, cum quo *et* *9) tractetis 90), et verbo et scripto manda-vimus. Undecimo autem die mensis lunii Ariulphus 91) vimus. Undecimo autem die mensis lunii Ariulphus⁹¹) hanc epistolam, quam vobis direximus, transmisit, et ideo relegentes eam videte, si in fide sua⁹²) Suanenses, quam reipublicae promisere, perstiterunt⁹³), obsidesque dignos, de quibus possitis confidere, ab eis percipite⁹⁴), et insu-per eos denuo¹) sacramentis obstringite⁹⁵), reddentes eis quod⁹⁶) loco pignoris sustulistis, *et* †) sermonibus vestris eos sanantes. Si autem manifestissime cognoveritis, eos⁹⁷ cum Ariulpho de sua subiectione "") locutos fuisse, vel certe obsides ei dedisse, sicut nos Ariulphi epistola, quam certe obsides ei dedisse, sicut nos Ariulphi epistola, quam vobis direximus, dubios reddidit, salubri consilio pertra-ctantes, ne in aliquo anima vestra vel¹) nostra de sacra-mentis gravetur, quicquid utile reipublicae iudicaveritis peragite. Sed ita faciat gloria vestra, ut neque sit aliquid, unde possimus ab adversariis reprehendi, neque *in quo[®] utilitas reipublicae ⁹) (quod Dominus avertat) negligatur. Praeterea, gloriosi filii, estote soliciti, quia, quantum com-peri, hostis¹) multitudinem habet collectam, et in Mar-chia=) dicitur residere; et¹⁰⁰) si huc cursum, Deo sibi irato, mittere voluerit, vos loca ipsius (quantum vos Doirato, mittere voluerit, vos loca ipsius (quantum vos Do-minus adiuverit) depraedamini¹⁰¹), aut certe sculpas "), quos mittitis¹⁰²), solicite requirant, ne dolens factum ad nus 103) discurrat.

Grutian. In regesto etiam legitur, quod B. Gregorius civibus Thusciae, ut contra Longobardus arma pararent, man-davit, et militantibus stipendia decrevit. Hoc ergo exemplo et praemissis auctoritations claret, quod sacerdotes, etsi pro-pria manu arma arrivere non debeant, tamen vel his, quidus huiusmodi officia commissa sunt, persuadere, vel quibuslibet, ut ea arripiant, sua auctoritate valeant imperare.

III. Pars. §. 1. Sed obsiettur illud Nicolai ad Lu-dovioum et Carolum Reges o) 104):

C. XIX. Episcopi non debent militaribus occupari negotiis. 🔌 Reprehensibile valde constat esse quod subintulisti, dicendo, maiorem partem omnium episcoporum die noctuque cum aliis fidelibus tuis contra piratas maritimos invigilare,

CORRECTORUM.

n) Sculpas: In plerisque vetustis, sicut etiam in codicibus B. Gregorii impressis et manuscriptis legitur : scultas ††), quae vox etiam apud Paulum Diaconum et alios scriptores significat exploratores, quod vidit etiam auctor glossae.

C. XIX. o) Epistola, ex qua sumtum est hoc caput, exstat Romae in monasterio Dominicanorum, scripta Ludovico et Carolo regibus, cuius initium est: Credimus ex Dei dene, in qua de Carolo, sermonem proprie ad ipsum con-vertens, queritur Pontifex ob quasdam excusationes, et hanc praecipue, quae hoc capite continetur, nullos episco-pos Romam ad synodum, quam ipse habere volebat, missoa fuisse. Propterea mutatus est titulus, qui antea erat: Ad Carolam Imperatorem.

difrusym: Ed. Bas. — Alloim. Adhoniaim., Lugidifrusim: Ed. Ven. IL. — Alioym., Adhoniaym., Lugidifrusim: Ed. Lugd. I. — Alio.n., Adhon-niaym., Lugidifrusim: Edd. Par. Lugid. II. III. — Aloin., Adhon-atyue Ingildi, Ginisingi: Ans. — 87) et praed.: Böhm. = C. XVIII. 88) Ep. 30. (pcr. A. 592.) I. 2. Ed. Maur. — Ans. I. 13. c. 8. Polyc. ib. — 89) ut: orig. — 90) tractaretis: orig. — Ans. — Edd. Lugid. II. III. — tractaweretis: Edd. rell. — 91) et hic et infra in Edd. coll. o. est: Arnutphus. — 92) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugid. II. III. — 93) persitierint: Ed. Bas. — 94) accipite: Edd. rell. — 96) quae: Ed. Bas. — quos cel quod: Ed. Arg. — \uparrow) abest a Böhm. — 97) abest ab Ed. Bas. — 96) subditione: orig. — 0^2) sunt tamen in Ed. Maur. — 99) nostrae reipubl.: Edd. coll. o. — reipubl. exigit: orig. — 000 ita ap. Ans. — in Ed. Arg. — 101) depraedule: Ans. — $\uparrow \uparrow$) culpae vel scultar: Ed. Coll. o. — 101) depraedule: Ans. Par. Lugida. II. III. — Iegendum erit: sculcas. — 102) milites: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — milietis: Edd. rell. — 102) milites: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — milietis: Edd. rell. pr. Bas. — 103) ros: Ans. — Edd. Bas. Van. II. = C. XIX. 104 scr. A. 863. — Ivo Decr. p. 5. e. 834.

Qusest. VIII. C. XIV. 58) ad lempus — ad causans: Edd. coll. e. — 59) ad vol.: eaed. pr. Nor. Ven. I. — 60) pers. guogue: Edd. coll. o. — 61) acciderunt: eaed. — Ivo Pan. — 63) requira-mus: Ed. Bas. = C. XV. 63) scr. A. 866. — Ivo Pan. I. 8. c. 87. Decr. p. 10. c. 93. — 64) sed elian omni lempore: Edd. coll. o. — 65) opportunitas: orig. — Ivo. — necessitas vel impore: Edd. coll. o. — 65) non tam: ib. \equiv C. XVI. 67) Ivo Pan. I. 8. c. 19. Decr. p. 10. c. 65. — cf. Act. c. 9. et 5. — 68) patraversant: Ed. Bas. — 66) non tam: ib. \equiv C. XVI. 67) Ivo Pan. I. 8. c. 19. Decr. p. 10. c. 65. — cf. Act. c. 9. et 5. — 68) patraversant: Ed. Bas. — 66) non tam: ib. \equiv C. XVI. 71) Ep. 8. (scr. A. 592.) I. 2. Ed. Maur. — Ans. I. 13. c. 6. (adjecta uota: dat. d. V. Kal. Oct. Indict. X.) — Partem refert Ivo Decr. p. 10. c. 90. — Polyc. I. 7. 13. — 73) Ed: orig. — Ans. — Ed. Nor. — 74) notificarisus: Edd. coll. o. — 75) et: Ed. Bas. — au: Ed. Ven. II. — 76) et adm.: Ed. Bas. — 79) Viddi: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 80) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 61) persuaserint: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 62) Ravennas: Edd. coll. o. — 78) Marvo: Ed. Bas. — 79) Viddi: Edd. Arg. Nor. Ven. I. — 80) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 61) persuaserint: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 62) Ravennas: Edd. coll. o. — 63) Arnutphum: eaed. — 64) occurrere: Ed. Bas. — 65) non est in ead. — 96] condecet: Edd. coll. o. — 9) Alioni, Hoym, Legidifrisim: Ed. Arg. — Alioin, Adomaim, Lagidifrisis: Edd. Nor. Ven. L. — Aloym, Adoym, Lagid

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXIII. QUAEST. VIII. c. 20. 21.

ob idque episcopi impediantur venire, quum militum¹⁰⁵) Christi sit Christo servire, militum¹⁰⁶) vero saeculi saeculo, secundum quod scriptum est¹⁰⁷): Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus. Quod si saeculi milites "saeculari" \uparrow) militiae student, quid ad episcopos et milites Christi, nisi ut vacent orationibus¹⁰⁸}

C. XX. In mortem culustiblet hominis episcopi se miscere formident.

Item Gregorius Papa lib. VII. epist. I., ad Sabinianum 109).

Si in morte¹¹⁰) Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens¹¹¹) nec regem, nec duces, *nec comites* haberet, *atque in summa confusione esse divisa*. Sed quia Deum timeo, in mortem cuiuslibet hominis me miscere formido.

Gratian. Ecce quod Nicolaus Papa prohibet episcopos saeculari militia occupari, nec eliam contra maritimos piratas permittit eos ad pugnam accedere. Quomodo ergo Leo Papa adversus Sarracenos urbem egreditur, et, ut eos procul a littore arceat, populum undique convocat, et suorum iniurias praesentialiter vindicat, atque cum Gregorio milites ad arma invitat? Sed notandum est, quosdam episcopos Levitica tantum portione esse contentos, qui, sicut in Dei sorte tantum numerantur, sic ipsum Deum solummodo in hereditatem accipinnt, dicentes¹¹²): Dominus pars hereditatis meae. His nihil est commune cum principibus saeculi, quia temporalia penitus abliciunt, ne eorum occasione legibus imperatorum obnarii teneantur. Talibus nulla occasio relinquitur occupationis saecularis militiae, quia, quum de decimis et primitiis exactionibus liberi sunt ita, ut dicere valeant: Venit¹¹³) princeps huius mundi, et in nobis non habet quicquam. Porro elii sunt, qui non contenti decinis et grimitis, praedia, villas, et castella, et civitates possident, ex quibus caesari debent tributa, nisi imperiali benignitate immunitatem a huiusmodi promeruerint. Quibus a Domino diciur¹¹⁴): Reddite quae sunt caesaris caesari; et quae sunt Dei Deo. Quibus idem Apostolus¹¹⁵): Reddite onnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.

Unde Ambrosius ad Marcellinam sororem, epist. XXXIII. r)¹¹⁶):

C. XXI. Ecclesiae imperatoribus non sint obnoxiae.

Convenior ipse a comitibus "et tribunis", ut¹¹⁷) basilicae fieret matura traditio, dicentibus, imperatorem iure suo uti¹¹⁶), eo quod in potestate eius essent omnia. Respondi, si a me peteret quod meum esset, id est fundum meum, argentum meum, "ius" huiusmodi¹¹⁹) meum¹²⁰), me non refragaturum, quanquam omnia, quae mea sunt, essent¹²¹) pauperum; verum ea, quae divina sunt, imperatoriae potestati non esse¹²²) subiecta. Si patrimonium petitur¹²³), invadite; si corpus, occurram. Vultis in vincula rapere? vultis in mortem? voluptati¹²⁴) est mihi, non ego me vallabo circumfusione populorum, nec altaria tenebo vitam obsecrans; sed pro altaribus gratius¹²⁵) immolabor. Horrebam quippe animo, quum armatos ad basilicam vendicant¹²⁶), aliqua strages fieret, quae in perniciem totius vergeret¹²⁷) civitatis; orabam, ne tantae urbis, vel potus

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXI. p) Caput hoc collectum est ex variis locis epistolae ad Marcellinam, et orationis contra Auxentium de basilicis non tradendis, ut suis locis notatum est, inductis prioribus citationibus, quae erant: Et infra, atque ex iisdem locis multa sunt emendata.

Quaest. VIII. C. XIX. 105) millibus: Ivo. - 106) militibus: 10. - millies vero saec. servical: Edd. coll. c. - 107) 2 Tim. c. 2. v. 4. - $\frac{1}{7}$ non est ap. Iv. - 108) orationic orig. = C. XX. 109) Ep. 47. (scr. A. 594.) I. 4. Ed. Maur. - 110) mortem: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 111) gentes - haberent: Ed. Bas. = 112) Psal. 15. Nom. c. 13. v. 7. = C. XXI. 116) scr. A. 386. Ep. 20. Ed. Maur. - 117) add: per me: Edd. coll. e. - 118) inssisse tradi debre, utpote in cuius pol.: eaed. - 119) et hui.: eaed. pr. Arg. Bas. - quidvis hui.: orig. - 120) non est in Ed. Arg. - 121) shu: Edd. coll. o. - 128) sunt: eaed. pr. Bas. - 123) petit: Edd. coll. o. - 144) voluntati: Ed. Arg. - voluntas: Ed. Bas. - 125) praifis: Edd. coll. o. - 126) populus vindical: eaed. - 127) veniret: eaed. - 128) Advertitis quid itbeatur, quam mandatur: orig. - 129) lob. c. 2. v. 9. - 130) lb. v. 10. - 131) Polyc. 1. 4. t. 15. - 132) pos: Edd. coll. o. - 133) cf. supra c. 3. - 134) subiectus: Edd.

totius Italiae busto superviverem. Et infra: §. 1. Manda-tur¹²⁸), trade basilicam, hoc est: Die¹²⁹) aliguod verbum in Deum, et morere, nec solum dic adversus Deum, sed etiam fac adversus Deum. Mandatur, trade altaria Dei. Urgemur igitur praeceptis regalibus; sed confirmamur scri-pturae sermonibus, quae respondit: Tanguam¹³⁰) una ex insipientibus locuta es. (Et in oratione contra Auxem-tium¹³) §. 2. Quid¹³¹) ergo turbamini? volens nunquam ius ¹³²) deseram; coactus repugnare non novi; potero do-lere, potero flere, potero gemere: adversus arma¹³²), milere, potero flere, potero gemere; adversus arma¹³³), mi-lites Gothos quoque, lacrimae meae mea arma sunt. Talia-enim sunt munimenta sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere. Et paulo inferius: §. 3. Utinam essem securus, quod ecclesia haereticis minime traderetur; ad palatium imperatoris irem libenter, si hoc congrueret sa-cerdotis officio, ut in palatio magis certarem, quam in ecclesia. Sed in consistorio non reus Christus solet esse, sed sia. Sed in consistorio non reus Christus solet esse, sed iudex. Causam fidei agendam in ecclesia quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat. Et in cadem epistola ad Marcel-linam: §. 4. Allegatur, imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondeo: Noli te gravare, imperator, ut putes, te in ea, quae divina sunt, imperiale aliquod ius habere; noli te extollere, sed, si vis diutius imperare, esto Deo subditus¹³⁴). Scriptum est¹³⁵): Quae¹³⁶) Dei Deo; guau caesaris caesari. Ad imperatorem¹³⁷) palatia pertinent, ad sacerdotem¹³⁶) ecclesiae. Publicorum tibi moenium ius sacerdotem 138) ecclesiae. Publicorum tibi moenium ius sacerdotem ¹³⁶) ecclesiae. Publicorum tibi moenium ius commissum est, non sacrorum. Iterum dicitur ¹³⁹), man-dasse imperatorem, debeo et ego unam basilicam habere. Respondi ¹⁴⁰), non licet tibi illam ¹⁴¹) habere. Quid tibi cum adultera? Adultera est enim, quae non est legitimo Christi ¹⁴²) coniugio copulata. Et in eadem oratione contra Auxentium: §. 5. Nabuthe ¹⁴³), sanctum virum, possesso; renn vineae suae scimus interpellatum petitione regia, ut vineam suam daret, ubi rex succisis vitibus olus vile sere-ret, eumque respondisse: Absit ¹⁴⁴), ut ego Patrum meo-rum tradam hereditatem. Regem contristatum esse, quod sibi esset alienum ius relatione iusta negatum: sed mu-liebri consilio ¹⁴⁵) deceptum 9) morte in agrum venisse. Sanctus enim Nabuthe vites suas vel proprio cruore de-Sanctus enim Nabuthe vites suas vel proprio cruore de-fendit. Si ille vineam non tradidit suam, nos trademus fendit. Si ille vineam non tradidit suam, nos trademus ecclesiam Christi! Quid igitur a me responsum est contu-maciter! Dixi enim conventus, absit a me, ut tradam Christi hereditatem. Si ¹⁴⁶) ille Patrum hereditatem non tradidit, ego tradam Christi hereditatem? sed *et* hoc ¹⁴⁷] addidi: absit, ut tradam hereditatem *Patrum, hoc est*, Dionysii, qui in exsilio ¹⁴⁹) causa ¹⁴⁹) fidei defunctus est, hereditatem Eustorgii confessoris, hereditatem Myroflis ¹⁵⁰, hereditatem fidelium, retro fidelium, etiscopondi ego hereditatem Eustorgii confessoris, hereditatem Myročis¹⁵⁰), atque omnium retro fidelium episcoporum. Respondi ego quod sacerdotis est¹⁵¹). Quod imperatoris est faciat im-perator. Prius est, ut animam mihi quam fidem auferat. Et infra: §. 6. Tributum caesaris est, non negatur. Eccle-sia Dei est. Caesari utique non debet¹⁵¹) adiici, quia ius caesaris esse non potest templum Dei. Quod cum impera-toris honorificentia dictum nemo potest negare. Quid enim honorificentius, quam ut imperator ecclesiae filius esse di-catur? Quod quum¹⁵³) dicitur¹⁵⁴), sine peccato dici-tur¹⁵⁵), cum¹⁵⁶) gratia dicitur¹⁵⁷). Imperator enim bo-nus intra ecclesiam est, "non supra ecclesiam". Bonus enim imperator quaerit auxilium ecclesiae, non refutat. Et supra imperator quaerit auxilium ecclesiae, non refutat. Et supra in eadem oratione: §. 7. Si de 158) meis ?) aliquid poscere-

 q) Deceptum: In originali statim post hoc verbum sequitur: Nabuthe vites suas.

r) Si de meis: Aptatus est hic locus, quantum licult, ex originali.

coll. o. - 135) add.: enim: Edd. Lugdd. H. HI. - 136) reddite quae: ened. - Ed. Bas. - add.: suni: Ed. Bas. - cf. Matth. c. 22. V. 21. - 137) imperatores: Edd. coll. o. - 139) sacerdotes: ened. - 139) add.: mihi: ened. - 140) Hespondeo: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. - 141) ultam: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. L. - 142) abest ab Ed. Bas. - 143) Meministic ticinon, quod lectum est hodie, Nab.: orig. - 144) 3 Reg. c. 21. V. 3. - 145) concilio: Ed. Bas. -146) totus hic versic. abest ab Ed. Arg.; in rell. est: Non irradidit Nabulte sucan, el ego efc. - 147) adhac: Ed. Arg. - 148) add.: positus: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. - 149) in causa: Edd. Arg. Nor. - 150) Mirocletis: Edd. coll. o. - 151) add.: factam: ened. -152) debetur: ened. - 155) edin. ened. - 151) add.: faitus: Edd. Arg. Nor. - 155) die. cum gloria: Ed. Arg. - dic. cum gralia: Ed. Bas. - 156) et cum: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 157) non est in Edd. Arg. Bas. - 165) de me al. compelleretur et poec.: Edd. coll. o.

829

tur, aut fundus, aut domus 159), aut aurum, aut 160) argen-tum, id quod mei iuris esset, "respondi me" libenter of-ferre 161): templo Dei 162) nihil posse 163) decerpere, nec tradere illud, quod custodiendum, non tradendum acceperim. Delnde consulere me 164) etiam imperatoris saluti 165) quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat "enim" vocem liberi sacerdotis, si vult sibi esse consultum, recedat a Christi iniuria. Haec plena humilitatis sunt, et, ut arbitror, plena affectus eius, quem imperatori dehet sacerdos.

C. XXII. De suis exterioribus ecclesiae solount tributa. Item Urbanus Papa 166).

Tributum 167) in ore piscis piscante Petro inventum est, quia de exterioribus suis, quae palam cunctis apparent, ecclesia tributum reddit. Non autem totum piscem iussus est dare, sed tantum staterem, qui in ore eius inventus est, quia non ecclesia dari imperatori, non pontificalis apex, qui in ore capitis ecclesiae praceminet, subiici potest regi bus. Sed sane, ut diximus, quod in ore piscis invenitur pro Petro et Domino dari iubetur, quia de exterioribus ecclesiae, quod constitutum antiquitus est, pro pace et quiete, qua nos tueri et defensare debent, imperatoribus persolvendum est.

IV. Pars. Gratian. Quamvis etiam huiusmodi non videantur imperialibus exactionibus subiiciendi. Nam, quum tempore famis cunctorum Aegyptiorum terram sibi emeret Pharao, atque sub eadem fame suas servituti cuncta subitee-ret, sacerdotibus 168) ita mecessaria subministravit, ut nee possessionibus, nec libertate nudarentur, Domino ex tunc pronunciante, sacerdotes in omni gente liberos esse oportere.

Unde Constantius et Constans 169) hane immunitatem dederunt ecclesiae, dicentes :

C. XXIII.

In qualibet civitate, in quolibet oppido, vico 170), castello, municipio 171), quicunque voto Christianae religionis 172) meritum eximiae singularisque virtutis omnibus intimaverit, securitate perpetua potiatur 173). Gaudere enim 174) et gloriari ex fide semper volumus, scientes, magis religioni-bus, quam officiis et labore ¹⁷⁵) corporis vel sudore no-stram rempublicam contineri. Gratianus ¹⁷⁶) quoque, Va-lontinianus et Theodosius decreverunt, dicentes: §. 1. Universos, quos constiterit custodes ecclesiarum 177) esse vel178) sanctorum locorum, ac religiosis obsequiis deservire, nullius²⁷⁹) attentationis molestiam sustinere decerni-mus¹⁸⁰). Imperator Instinianus¹⁸¹): §. 2. Sancimus res ad venerabiles ecclesias, vel xenones, vel ¹⁸²) monasteria, vel ptochotrophia, vel brephotrophia, vel orphanotrophia, vel gerontocomia, vel ¹⁶³) denique aliud tale consortium descendentes ex qualicunque curialis ¹⁶⁴) liberalitate, sive inter vivos, sive mortis causa, sive in ultimis voluntatibus habita, a¹⁸⁵) lucrativorum inscriptionibus liberas esse et

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXIV. s) Burchardus et Ivo p. 3. c. 56. simile quiddam citant ex conc. Meldensi c. 8. Verum idem Ivo eadem parte c. 175. hoc idem affert ex conc. Parisiensi, in quo videtur innovatum quod nunc exstat in conc. Meldensi c. 63.

t) Capitulis: Videtur significari caput proxime seuens, quod est lib. 1. Capitularium, c. 91. u) De decimis: In dicto capite 63. conc. Meldensis,

et apud lvonem c. 175. legitur : neque de decimis et oblatio nibus fidelium cuiquam presbylero aliquom consum etc. Ivo tumen c. 56. habet ut Gratianus.

Quaest. VIII. C. XXI. 159) add.: aut ager: Edd. coll. o. pr. Nor. Ven. I. II. Par. — 160) et: Edd. Ven. II. Par. Lugd. I. — 161) offerrem: Edd. coll. o. — 163) Domini: eacd. pr. Res. — 163) pos-sum nec (aut: Ed. Bas.) dec., nec (aut: Ed. Bas.) i rad., quam illud custod.: Edd. coll. o. — 164) miM: Ed. Bas. — 165) add.: opor-tet: Edd coll. o. pr. Bas. \approx C. XXII. 166) Non exstat inter epi-stolas Urbani II. — 167) cf. Matth. c. 17. — 168) Genes. c. 47. == C. XXIII. 169) Imo Constantius solus. — Theod. cod. 1.16. t. 2. c. 16. (scr. A. S61.) — Ans. 1. 4. c. 14. — 11 Edd. Arg. Ven. II. Par. Lugdd. pro Constantius est: Constantius; add. tamen in Arg.: al. Constan-line. — 170) ref ric., vel cast.: Edd. coll. o. — 171) et mun.: Edd. Arg. Bas. — eed num.: Edd. rell. — 172) legis: orig. — 173) pa-liatur: Ed. Bas. — 174) eum: Edd. coll. o. — 175) laboribus: Ed. Bas. — 176) In Edd. coll. o. assignatur Valentiniano atque Valenti Impp. — Ans. 1. 4. c. f. S. — C. Theod. Cod. ib. c. 26. — 177) ani-marrm ref eccl.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 178) et: Edd. coll. o. — 179) multam: eacd. pr. Arg. Bas., in quibus wei: non sustincre. — 180) decrevisuus: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 181) Cod. Iust.

immunes; lege scilices, quae super huiusmodi inscriptioni-bus posita est, in aliis quidem personis suum robur obti-nente, in parte autem ecclesiastica, vel aliarum domuum, quae huiusmodi¹⁴⁶) piis consortiis deputatae sunt, suum vigorem pietatis intuitu mitigante.

Hinc etiam in Parisiensi Concilio legitur 1) 187):

C. XXIV. De agro ecclesiastico presbyter non cogatur censum persolvere.

Secundum canonicam auctoritatem et constitutionem domini imperatoris Ludovici, de ecclesiastico agro, et manso, et de mancipiis, quae ipse suis capitulis¹) constituit, vel si quilibet pro loco sepulturae aliquid largitus ecclesiae fuerit, de decimisⁿ) etiam et oblationibus idelium nullus quemquam presbyterorum aliquem censum persolverc cogat, nec quisquam cuiuslibet ordinis vel dignitatis exinde quicquam subtrahat, aut redhibitionem 188) quamcunque exigat temporalem. Quod si fecerit, communione usque ad satisfactionem privetur, et regia potestate dare cogatur v).

C. XXV. [PALEA.]

Item ex Concilio Wormaciensi, c. 50. w) 189)

"Sancium est, ut unicuique ecclesiae unus mansus integer absque ullo servitio attribuatur, et presbyteri in eis con-stituti non de decimis, neque de obligationibus fidelium, non de domibus, neque ¹⁹⁰) de atriis, vel de hortis iuxta ecclesiam positis, neque de praescripto manso aliquod-ser-vitium faciant praeter ecclesiasticum. Et si aliquid amplius habuerint, inde maioribus ¹⁹¹) suis debitum servitium im-pendant."

Grutian. Hine datur intelligi, quod de his, quae impo-riali beneficio, vel a quibuslibet pro beneficio sepulturae ecclo-sia possidet, nullius iuri, nisi episcopi, teneatur adstricta. De his vero, quae a quibuslibet emerit vel vivorum donationi-bus acceptrit, principibus consueta debet obsequia, ut et annua eis persolvat tributa, et convocato exercitu cum eis proficieca-tur ad castra. Quod tamen hoc ipsum non sine consensu Romani Pontificis fieri debet.

Unde Gelasius Papa Elpidio Episcopo 192):

C. XXVI. Absque auctoritate Romani Pontificis ad comitatum episcopi proficisci non audeant.

Quo ausu, qua temeritate rescribis, Ravennam 193) te parare proficisci, quum canones evidenter praecipiant nullum omnino pontiticum, nisi nobis ante visis atque consultis, ad comitatum debere contendere *)? Quemadmodum tibi pu-tas licere quod non licet, nisi quod hoc officio carere festinas, quo his excessibus te ostendis indignum !

C. XXVII. Absque metropolitani consilio vel provincialium episcoporum ad imperatorem episcopi non pergant.

Item ex Concilio Antiocheino, c. 11. 194) Si quis episcopus, aut presbyter, vel omnis omnino, qui

v) Dare cogatur: In conc. est: hoc emendare legaliter cogatur. Ivo tamen ut Gratianus; Burchardus vero habet tantum usque ad verb. privetur.

C. XXV. w) Abest caput hoc a plerisque vetustis exemplaribus; habetur tamen locis indicatis.

C. XXVI. x) Contendere: In Polycarpo haec sequuntur: Quod quum longaevi vel aetate vel honore pontifices Pistoriensis, Lucensis et Fesulanus nuper monstrentur fecisse, tu, qui paucorum dierum fungi sacerdotio videris, quemadmodum etc.

de SS. EE. c. 22. — Ans. l. 4. c. 22. — 182) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd, II. III. — 183) vel si quod (quid: Ed. Bas.) tale aliud (aliquod: Ed. Bas.) consortium est: Edd. Bas. Par. Lugdd. II. III. — si quod ad tale aliquod consortium: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II., et ad-dito in fane: est: Ed. Lugd. I. — 184) curiali: Edd. coll. o. — 185) abest ab iisd, pr. Lugdd. II. III. — 186) his: Edd. coll. o. — 185) abest ab iisd, pr. Lugdd. II. III. — 186) his: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. = C. XXIV. 187) Imo c. 63. conc. Meldensis, hab. A. 845. — Burch. l. 3. c. 53. Ivo Decr. p. 3. c. 56. et 175. — 188) retri-butiouem red redd.: Ed. Bas. == C. XXV. 189) c. 10. Cap. Ludov. Pii A. 816. — Cap. l. 1. c. 85. — cf. conc. Worm. hab. A. 858. c. 50. — Reg. I. 1. c. 24. Burch. I. 3. c. 52. Ivo Decr. p. 3. c. 55. p. 16. c. 262. — Iotum caput abest ab Ed. Arg. — 190) neque — pos.: non sunt in conc. Worm.; leguntur tamen in Capit. Ludov. — 191] senioribus: orig. == C. XXVI. 192) *Elpidio Voluterrano:* Bal-ler. ext coll. Deundedit p. 1. c. 139. — Ans. 1. 6. c. 118 (120). Po-lyc. I. 1. t. 17. — 193) ad Hav.: Edd. coll. o. == C. XXVII. 194) hab. A. 334. — Ans. 1. 6. c. 124 (121). Burch. I. 2. c. 77. Ivo Decr. p. 6. c. 268. emues ex Dionysio.

est sub ecclesiastica regula constitutus, praeter consilium 195) vel literas corum episcoporum, qui sunt intra provinciam, et maxime 196) metropolitani, ad imperatorem perrexerit 197), hunc abdicari et eiici non solum de com-munione debere, sed ctiam propria dignitate privari decernimus 198) tanquam molestum et importunum imperialibus

nimus 199) tanquam motestum et importanum imperiatious auribus contra ecclesiastica constituta. Gratian. Reprehenduntur 199) ergo Gallicani episcopi a Nicolao, quoniam apostolica auctoritate contenta polius arma segui elegerant, quam apostolico conspectui sese repraesenta-rent. Quanquam proficiscentes ad comitatum possunt intelligi non secuti imperatorem, ut armis sibi auxilientur, sed ipsum quo casu auctoritas illa Sardicensis Concilii loqui vi-detur, in cuius octavo capite Osius Episcopus dixisse le-gitury)²⁰⁰): cum exercitu suo quotidianis orationibus Deo commendent. In

C. XXVIII. Qui a religiosis imperatoribus vocati episcopi non fuerint ad comitatum non proficiscantur.

Si vobis, fratres carissimi, placet, decernite, ne episcopi ad comitatum accedant, nisi forte hi, qui a religiosis im-peratoribus*) vel invitati vel vocati 201) fuerint. Sed quo-

peratoribus *) vel invitati vel vocati ²⁰¹) fuerint. Sed quo-niam saepe contingit, ut ad misericordiam ecclesiae con-fugiant qui iniuriam patiuntur, et qui peccantes in exsilium vel in insulas damnantur, aut certe quamcunque ²⁰²) sen-tentiam suscipiunt: ideo ²⁰³) subveniendum est his, et sine dubitatione eis est petenda per ecclesiae exemplo B. Gre-gorii ²⁰⁴) ab imperatoribus vel quibuslibet ducibus defensionem fidelibus postulare. Licet etiam cum B. Leone ²⁰⁵) quoslibet ad sui defensionem contra adversarios sanctae fidei viriliter adhortari, atque ad vim infidelium proeut arcendam quosque excitare. Effusionem vero sanguinis nulli episcoporum sud vel imperatorum auctoritate imperare licet. imperatorum auctoritate imperare licet. Unde in Toletano Concilio IV. c. 30. legitur 206):

C. XXIX. Sacerdotes ibi consentiant fieri iudices, ubi iurciurando indulgentia promittitur.

Saepe principes contra quoslibet maiestatis obnoxios sacerdotibus negotia sua committunt. Quia 207) vero a Christo ad ministerium salutis electi sunt, ibi consentiant regibus fieri iudices, ubi iureiurando supplicii 208) indulgentia pro-mittitur, non ubi discriminis sententia praeparatur. Si quis ergo sacerdotum contra hoc commune consultum discusguinis apud Christum, et apud ecclesiam perdat proprium gradum.

C. XXX. Non debent agitare iudicium sanguinis qui sacramenta Domini tractant.

Item ex Concilio Toletano XI., c. 6. 210)

His a quibus Domini sacramenta tractanda sunt, iudicium sanguinis agitare non licet. Et^{211}) ideo magnopere tali-bus 212) excessibus prohibendum est, ne indiscretae prae-sumtionis motibus agitati aut quod morte plectendum est sententia proprià iudicare praesumant, aut truncationes 212) quibuslibet 214) personis per 215) se inferant aut inferendas praecipiant. Quod si quisquam immemor horum praeceptorum aut in eoclesiae suae familiis²¹⁶), aut in quibuslibet personis tale aliquid fecerit, concessi²¹⁷) ordinis honore privetur²¹⁸) et loco; sub perpetuo quoque²¹⁹) damationis tepeatur²²⁰) ergastulo religatus²²¹). Cui tamen communio exeunti ex²²²) hac vita non est neganda propter Domini misericordiam, qui²²³) non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur et vivat.

Gratian. Ceteri etiam absque indiciali anctoritate membrorum truncationes et domorum incendia facere prohibentur.

Unde in Decretis Eutychiani Papae 224):

C. XXXI. Membra detruneans, domos incendens absque iudiciali auctoritate, excommunicetur.

Si quis membrorum truncationes, domorum 223) incendia for quis membrorum truncationes, domorum ²²⁵) incendia, fecerit, sive ²³⁶) facere iusserit aut facienti consenserit, quousque de his unicuique legaliter et amicabiliter coram episcopo civitatis allisque civibus non emendaverit, "ab ecclesia se privatum agnoscat. Si vero post secundam et tertiam conventionem cuncta, in quibus arguitur, non emen-daverit", tanquam ethnicus et publicanus ab omni Christianorum collegio separetur.

VI. Pars. Gratian, De incondiarits quoque Innocen-tius II. in universali Concilio c. 18. generaliter constitut, dicens 237):

C. XXXII. Domos incendens gratia vel odio alienius, excommunicetur.

Pessimam siquidem, et depopulatricem, et horrendam incendiariorum malitiam auctoritate Dei, et beatorum apo-stolorum Petri et Pauli omnino detestamur et interdicimus. stotorum Petri et Pauli omnino detestamur et interdicimuz. Et infra: §. 1. Si quis ergo post huius nostrae prohibitio-nis promulgationem malo studio, sive pro odio, sive pro vindicta ignem apposurit, vel apponi fecerit, aut apposi-toribus consilium vel auxilium scienter tribuerit, excom-municetur, et si mortuus fuerit incendiarius, Christianorum careat sepultura, nec absolvatur, nisi prius, dahno cui intulit²³⁸) secundum facultatem suam resarcto²²⁹), iu-rct²³⁰), se ulterius ignem non appositurum. Panaitorita intulit²³⁸) secundum facultatem suam resarcto²²⁹), iu-ret²³⁰), se ulterius ignem non appositurum. Poenitentia autem ei detur, ut Hierosolymis aut in Hispania in ser-vitio Dei per annum integrum permaneat. Si²³¹) quis autem archiepiscopus vel episcopus hoc relaxavarit, da-mnum restituat, et per annum ab officio episcopali absti-neat. Sane²⁵²) regibus et principibus faciendae iustitiae facultatem consultis episcopis et archiepiscopis non negamus.

C. XXXIII. Homicida est, qui, publicam functionem non habens, aliquem occidit vel debilitat.

Item Augustinus in libro de civitate Dei *) 233).

Quicunque percutit malos in eo, quod mali sunt, et habet causam^b) interfectionis, minister Dei est. Qui vero sine aliqua publica administratione maleticum, furem, sacrilegum, et adulterum, periorum, vel 234) quemlibet crimino-sum interfecerit, aut truncaverit 235), vel membris debili-taverit, velut homicida indicabitur, et tanto acrius, quanto non sibi a Deo concessam potestatem abusive usurpare non timuit.

VII. Pars. Gratian. De his autem, qui simul hominem

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXVIII. y) Hoc capitulum fere iisdem verbis ha-betur in collectione Isidori, et codice canonum, nec longe discrepat a sententia graeci canonis.

z) A religiosis imperatoribus: Horum loco in collectione Isidori, et codice canonum legitur: religiosi *) imperatoris hiteris; itemque graece: παρέχτος τούτων, ούς

Quaest. VIII. C. XXVII. 195) concilium: Ed. Lugd. I. – 196) add.: consilio: Ed. Bas. – sine concilio: Ed. Lugd. I. – sine consilio: Edd. rell. – 197) perrexii: Ed. Arg. – 198) abest a Coll. Hisp. – decrevinus: Edd coll. o. pr. Lugd. II. III. – 199) su-pera c. 19. = C. XXVIII. 200) hab. A. 347. – Ans. 1. 16. c. 120 (117) usque ad verb.: fuerint. – Polyc. I. 4. t. 17. – 6) religio-sissimi: Coll. Hisp. – 201) evocali: ead. – Ans. – 202] quicua-que – excipiunt: Coll. Hisp. – 203) ideoque: ead. – Edd. coll. o – 204) supra c. 17. – 205) supra c. 7. = C. XXIX. 206) hab. A. 633. – Burch. I. 2. c. 149. Ivo Decr. p. 6. c. 222. – 207) add.: sacerdoles: Edd. coll. o. – Et quia sac.: Burch. Ivo. – Sed quia sac.: Coll. Hisp. – 208) supplicits: Edd. coll. o. pr. Arg. Lugdd. H. III. – 209) discursor: eaed. pr. Bas. Lugdd. H. III. = C. XXX. 210) hab. A. 655. – Heg. I. 2. c. 55. (: ex conc. Mog. c. 5.) – Coll. tr. p. p. 2. 1. 42. c. 6. Burch. I. 1. c. 201. Ivo Decr. p. 5. c. 315. – 211) abest a Coll. Hisp. – 212) talium: ead. – talis excessus pro-hibendus est: Burch. Ivo. – 213) membrorum trunc.: Edd. coll. o.

αν ό εύλαβέστατος βασιλεύς ήμων τοις έαυτου γράμμασιν METABALLOTTO.

C. XXXIII. a) Prima pars huius capituli usque ad vers. Qui vero, citatur supra, ead. q. 5. Qui malos. ex commentariis B. Hieronymi in Ezechielem, ubi etiam habetur.

pr. Bas. - 214) quasiblet: Coll. Hisp. - 215) and per: ead. -Burch. Ivo. - Ed. Bas. - 216) famulis: Edd. coll. o. - 217) ed conc.: Coll. Hisp. - 218) privalus: ead. - 219) abest ab ead. -220) abest a Burch. et Iv. - 221) relegatus: Edd. coll. o. pr. Arg. - religetur: Burch. Ivo. - 222) de: Ed. Bas. - 223) Ezech. c. 33, v. 11. = C. XXII. 224) Imo c. 7. conc. Ravenn. bab. A. 877. -Burch. I. 11. c. 50. Ans. I. 11. c. 60. Ivo Decr. p. 13. c. 40. Polyc, 16. t. 15. - 225) aut dom: Bibm. - et dom:: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. - 226) vel: Ans. = C. XXXII. 227) bab. A. 1390. - Ivo Pan. in fine. - 228) indulerit: Ed. Bas. - 229) re-sorcio: Edd. coll. o. - orig. - 230) et inret. Edd. coll. o. pr. Lagdd. H. HI. - 231) c. 19. eiusd. conc. - 232) c. 20. ib. =verba referminu: e.a. quas bib habentur inde a verbis: Qui vero, nor legantur, et videntur quidem auctoris longe recentioris, fortassis psius Gratiani, esse. - 234) abest ab Ed. Ven. I. - et: Edd. Arg. Nor. Ven. I. - 235) trucidaerett: Edd. coll. o. 53

vulnerant, quaeritur, si ille mortuus fuerit, quis corum ho- | micidii reatum incurrat? De his ita statutum est in Concilio apud Vermerias 236):

C. XXXIV. Si plures contra unum rixentur, qua poena quisque corum feriatur.

guisque corum feriatur. Si quâtuor aut quinque homines, seu etiam plures, con-tra unum hominem rixati fuerint, et ab his vulneratus mortuus fuerit, quicunque eorum plagam ei imposuit, se-cundum statuta canonum ut homicida iudicetur; reliqui autem, qui eum impugnabant, volentes eum interficere, similiter poeniteant. Qui 'vero' nec eum impugnabant, nec vulnerabant, nec consilio nec auxilio cooperatores fuerunt, sed tantum adfuerunt, extra poxam sint. sed tantum adfuerunt, extra noxam sint.

CAUSA XXIV. GRATIANUS.

Quidam episcopus in haeresim lapsus aliquos de sacerdotibus Ausdam episcopus in haeresim lapsus aliquos de sacerdotibus suis officio privavit, et sententia excommunicationis notavit. Post mortem de haeresi accusatus damnatur, et seguaces eius cum omni familia sua. (Qu. 1.) Hic primum quaeritur, an lapsus in haeresim possit aliquos officio privare, vel sententia notare? (Qu. 11.) Secundo, an post mortem aliquis possit excommunicari? (Qu. 111.) Tertio, an pro peccato alicuius tota familia sit excommunicanda?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

Quod autem ab haeretico aliquis deponi aut excommunicari non possit, facile probatur. Omnis enim haereticus aut iam damnatam haeresim sequitur, aut povam confingit. Qui vero haeresim iam damnatam seguitur, eius damnationis se parti-

cipem facit. Unde, guum Achatius absque synodali auctoritate ab Apo-stolico se damnatum guereretur, contra Gelasius*)¹) seribit, dicens:

C. I. Qui in iam damnatam haeresim labitur, eins damnationis se participem facit.

Achatius non est factus inventor novi erroris, sed veteris imitator, atque ideo non erat necessarium, ut adversus cum nova sententia²) prodiret, sed antiqua tantummodo renovaretur³). Factus sum itaque exsecutor veteris con-stituti, non promulgator novi. Quicunque enim in haere-sim semel damnatam labitur, eius damnatione se ipsum involvit.

C. II. Non est retractandum quod semel synodus statuit contra unamquamque haeresim

Item Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniae 4). Maiores nostri divina inspiratione cernentes necessario 5) praecaverunt, ut quod contra unamquamque haeresim coa-

NOTATIONES CORRECTORUM.

b) Et habet causam: Supra ead. q. 5. Qui malos. et apud B. Hieronymum, et in glossa ordinaria, Panor-mia, apud Ivonem part. 10. c. 114. legitur: habet vasa. Exponuntur enim illa Ezechielis verba: Unusquisque vas interfectionis habet, sed apud Burchardum et Ivonem eadem part. c. 171. legitur ut apud Gratianum. Causa XXIV. Quaest. l. a) Sententia huius capi-tuli est eadem cum sententia capitis paulo post sequentis, id est Achatius, quamvis verba discrepent. C. III. b) Polycarpus lib. 1. tit. 16. citat ex Gelasio, apud quem habetur in commonitorio ad Faustum. c) Convenientiam: Sic in vetustis etiam Gratiani exemplaribus, et recentioribus editionibus conciliorum. In

exemplaribus, et recentioribus editionibus conciliorum. In antiquioribus vero conciliorum et epistolarum Pontificum editionibus legitur: connicentiam *).

Quaest. VIII. C. XXXIV. 236) Non est in Vermeriensi. — Regino 1. 2. c. 97. priora verba (usque ad: *iudicetur*) allegat ex Mo-gundiacensi, in quo pariter non exstat. Originem repetimus ex legibus Rotharis c. 12. — Leg. Langob. 1. 1. t. 9. c. 1. — Burch. 1. 6. c. 42. Ivo Decr. p. 10. c. 170.

Causa XXIV. Quaest. I. C. I. 1) In commonitorio ad Faustum (ser. A. 4982.); verbis hine inde mutatis. - 2) scita prodirent: Ed. Bas. ^{IN} remember; ib. - revocaretur: Ed. Ven. II. =: C. II. 4) scr. .- Cell. Ir. p. p. 1. L. 46. c. 3. - Ans. I. 12. c. 68. Polyc. 5) necessari: Ed. Bas. - 6) post hoc: ead. - 7) ab-

cta semel synodus pro fidei communione et veritate catho-lica atque apostolica promulgasset non sinerent novis post-haec⁶) retractationibus mutilari, ne pravis occasio praebe-retur quae medicinaliter fuerant statuta pulsandi, sed, au-ctore cuiuslibet insaniae, ac pariter errore damnato, sufficere iudicaverunt, ut quisquis aliquando huius erroris commu-nicator exsisteret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus. Et infra: §. 1. Sic Sabellium damnavit synodus, nec fuit necesse, ut eius sectatores postea da-mnarentur, "singulas viritim synodos celebrari"; sed pro tenore constitutionis antiquae "cunctos", qui vel ?) pravita-tis illius vel communionis exstitere ⁶) participes, universa-lis ecclesia duxit esse refutandos. Sic Arium, Eunomium⁹), Macedonium, Néstorium, synodus semel gesta condemnans, ulterius ad nova concilia venire non sivit †). cta semel synodus pro fidei communione et veritate catho-

C. 111. Non ultra in eum procedere oportet, qui in haeresim damnatam recidit.

Item Felix Papa b) 10).

Achatius non fuit novi vel proprii inventor erroris, ut in eum nova scita prodirent^{2,1}); sed alieno facinori sua¹²) communione *se* miscuit. Itaque necesse est, ut in illam recideret iusta lance sententiam, quam cum suis succes-soribus per convenientiam *) synodalem susceperat auctor erroris.

Gratian. Si ergo episcopus ille in hacresim iam damma-tam lapsus est, antiqua excommunicatione damnatus alios damnare non poterat. Excommunicatus enim alios excom-municare non valet.

Unde Alexander II. scribit Vateriano Episcopo, Martyri 1) 13):

C. IV. Excommunicatus alium excommunicare non potest. Audivimus, quod Henricus¹⁴), Ravennas dictus archiepi-scopus, visus¹³) sit te excommunicare. Verum, quia ex-communicatus te excommunicare non potuit, apostolica auctoritate te tuosque absolvendo mandamus exinde nunquam curare.

quam curare. Gratian. Sin autem[•]) ex corde suo novam haeresim con-finxerit, ex quo talia praedicare coepit, neminem damnare potuil, quia nec potest deiicere quemquam iam prostratus. Li-gandi namque vel solcendi potestas veris, non falsia sacerdo-tibus a Domino tradita est. Apostolis enim dicturus: Quo-rum ¹⁵) remiseritis peccata, etc. pruemisit: Accipite ¹⁷) Spiritum sanctum, ut evidenter cunctis ostenderet, eum, qui Spiritum sanctum non habet, peccata non posse tenere vel remittere. Porro Spiritum sanctum nemo nisi intra ecclesiam accipit, quia et insum unitatem per gratiam facit. 8.1. Unde accipit, quia et ipsam unitatem per gratiam facit. §.1. Unde non nisi congregatis in unum dictum est : Accipite Spiritum sanctum, nec nisi super congregatos in unum die penteco-ster 18) descendit Spiritus sanctus. Sicut autem extra ecclesiam non accipitur, ita extra eam nihil operatur. Quun ergo, sicut et Apostolus ait, Spiritus 19) postulet (), Spiritus impetret, extra ecclesiam nec postulare facit, nec impetrare.

C. IV. d) Martyri: Apud Ivonem est: Guillelma Marcioni. In vetustis Gratiani exemplaribus legitur: Mar-tyr seu Martur, ut videatur hoc nomine significari voluisse, cuius ecclesiae esset episcopus. In quibusdam vero tantum est: Valeriano Episcopo.
e) Sin autem: Non defuerunt qui crederent haec quoque esse Alexandri. Sed apud Ivonem et in Pauormia non habentur, et in vetustis Gratiani codicibus hic est ea nota, quae solet apponi verbis Gratiani. Et est secundum membrum divisionis in ipso quaestionis principio a Gra-tiano propositae, omninoque et stylus, et quae dicuntur ad id confirmandum concurrunt.
f) Spiritus postulet: Verba ipsa Apostoli sunt haec: Similiter autem et Spiritus adiuvat infirmitatem ma-stram. Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse

stram. Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse

est ab ead. -8) exstiterint: Edd. coll. o. pr. Bas. -9) sic ed Eun.: Edd. Bas. Ven. II. Par. Lugdd. -7) sinit: Edd. coll. o. = C. III. 10) cf. ad c, 1. - Polyc. c. I. t. 16. -11) procederent: Ed. Arg. -12) sinan communionem: Edd. coll. o. -9) continentiam: Ed. Bas. - convicentiam: Edd. rell. = C. IV. 13) Ap. Iv. Decr. p. 14. c. 57. legitur: Guillielmo Marcioni; in Victorino Panormiae codice I. 5. c. 133., ut observat Baluzins. Willermo Martinioni, (in Ed. Bas. ut ap. Gratianum). In gestis conc. Belvacensis ap. B Acberium I. 1. p. 633. Guilleluo Marchioni. -14) haereticas: Edd. coll. o. -15) minus: Ivo. - conc. Belvac. 1. 1. - Edd. coll. 0. =16) ioan. c. 20. v. 23. -17) v. 22. ib. -15) Act. c. 2. -19) Rom. c. 8. v. 26.

Unde Dominus dicturus: Quodcunque²⁰) petieritis, etc. praemisit: Si duo ex vobis consenserint super terram ex omni re, etc. Et iterum: Ubi duo vel tres congregati fueomni re, etc. Ec uerum of on ado ver tres congregat the-rint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum; nimirum cunctis ostendens, se non habitare in cordibus earum, qui superbiae singularitatem secuti a corporis Christi compage se-metipsos abrumpunt. In quibus autem Christus non habitat, in eis Spiritus sanctus mentium scissuras refugiens locum non habet. Quum ergo peccala dimittere vel tenere, excom-municare vel reconciliare opus sit Spiritus sancti et virtus Christi: apparet, quod hi, qui extra ecclesiam sunt, nec municare vel reconciliare opus sil Spiritus sancti et virtus Christi: apparet, quod hi, qui extra ecclesiam sunt, nec ligare possunt, nec solvere, nec reconciliando ecclesianticae communioni reddere, nec escommunicando eius societate pri-vare, qua ipsi, hacresi vel schismate polluti sice sententia no-tati, penitus carere probantur. Unde, quum omnibus disci-pulis parem ligandi atque solvendi potestatem Dominus dusci-pulis parem ligandi atque solvendi potestatem Dominus dusci-pulis parem ligandi atque solvendi potestatem Dominus daret, Petro pro omnibus et prae omnibus claves regni coelo-rum. Quicunque ergo ab unitate ecclesiae (quae per Pe-trum intelligitur) fuerit alienus, exsecrare²²) potest, con-secrare non valet; excommunicationis vel reconciliationis potestatem non habet. Unde Apostolus, quum fornicatorem Corinthium excommunicandum seriberet, ait²²): Ego qui-dem absens corpore, praesens autem spiritu, iam iudi-cavi ut praesens eum, qui sic operatus est, in nomine Domini nostri lesu Christi, congregatis vobis, et meo spi-ritu, cum virtute Domini nostri lesu Christi, tradere hu-iusmodi hominem satanae in interitum carais. In quo for-mam excommunicationis ostendens, docuit, non nisi fidetem et a fideli notandum. In nomine namque Domini atque eius virtute cooperante non misi fidelis aliquid operari valet, guum nemo possit dicere²⁺): Dominus lesus, nisi in Spiritu sancto. Item, quum Dominus prohibeat aguum comedi extra catholi-eam ecclesiam, qui professione fidei ab ea sunt alieni, ab cius Item, quum Dominus prohibeat agnum comedi extra catholi-cam ecclesiam, qui professione fidei ab ea sunt alieni, ab eius Item, quum Dominus prohibeat agnum comedi extra catholi-can ecclesiam, qui professione fidei ab ea sunt alieni, ab eius participatione, quam suo arbitrio reliquierunt, non repelluntur, sed abire permittuntur, sicut illi, qui audientes ²⁵): Nisi manducaveritis carnem fili hominis, et biberitis eius san-guinem, etc., dicreunt: Durus est hic sermo, et quis potest eum audire1 atque ita abierunt retrorsum, non repulsi, sed abire permissi. Hine etiam Apostolus, quum de excommuni-candis ageret, præmisit: Si quis frater, etc.; de infidelibus indicabit. De his autem, qui intus sunt, nobis iudicium com-misit. Sicut autem ex eo, quod Apostolus ait: Frater ²⁷), et ex his, quae de fidelibus et infidelibus supposuit, apparet, non nisi fidelem excommunicandum, ita ex eo, quod fidelibus intum hoe scribitur, vel potius, quia sicut ille, qui benedicit, maior est eo, cui benedicitur, liquido constat, eum, qui ab integritate catholicae fidei recedit, maledicendi vel benedicendi potestatem minime hebere. Catholicum namque, ulpote sa sun-nis ibi aequalem, sententiam dare non potest. Haee autem, quae de haereticis, aque schismaticis, vel excommunicatis dicta sunt, videlicet, quod ligandi vel soleendi potestatem non hebeant, multorum auctoritatibas probantur. Ai enim Leo Papa serm. HI. in anniversario suae assum-tionis, et serm, II. de natati Apostolum ²⁴):
C. V. Non solvitur vel ligatur nisi quod auctoritas E. Petri solverit nel liguner.

837

C. V. Non solvitur vel ligatur nisi quod auctoritas B. Petri solverit vel ligaverit.

Manet ergo Petri privilegium, ubicunque ex ipsius fertur aequitate iudicium, nec nimia est 29) vel 30) severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod B. Petrus aut solverit, aut ligaverit.

NOTATIONES

Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. In glossa autem interlineari ad eum locum sunt verba sequentia : Spiritus impetret.

C. VI. In persona Petri ligandi et solvendi ecclesia potestatem accepit.

Item Augustinus super Ioannem, tract. L. ad c. 12.31) Item Augustinus super Ioannem, tract. L. ad c. 12.³¹) Quadeunque³³) ligaveria super terram, crit ligatum et in coelo³³). Si hoc Petro tantum dictum est, non hoc facit ecclesia. Si autem in ecclesia fit, (uti³⁴) quae in³⁵) terra ligantur in³⁶) coelo ligentur³⁷), et quae solvuntur³⁸) in terra solvantur in coelo, quia, quum excommunicat eccle-sia³⁹), in coelo ligatur excommunicatus; quum reconciliat ecclesia, in coelo solvitur⁴⁰) reconciliatus), si ergo hoc in ecclesia fit, Petrus, quando claves accepit, ecclesiam sanctam significavit. Si in Petri persona significati sunt in ecclesia boni, in ludae persona significati sunt in eccle-sia mali. sia mali.

C. VII. Suis meritis firmus nonnunquam turbatur alienis. Item Ambrosius ad c. 5. Lucae 6) 41).

Non turbatur navis, quae Petrum habet: turbatur illa, quae Iudam habet. Etsi multa illic discipulorum merita naviga-Judam habet. Etsi multa illic discipulorum merita naviga-bant, tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In utraque Petrus: sed qui suis meritis firmus est turbatur alienis. Caveamus igitur perfidum, caveamus proditorem, ne per unum⁴²) fluctuemus plurimi. Ergo non turbatur haec navis, in qua prudentia ⁴³) navigat, abest perfidia, fides aspirat ⁴⁴). Quemadmodum ⁴⁵) enim turbari poterat, cui praerat is, in quo est ecclesiae firmamentom ? Illic ergo turbatio, ubi modica ⁴⁰) fides: hic ⁴⁷) securitas, ubi perfecta dilectio. Denique etsi aliis imperatur, ut laxent retia sua ⁴⁸), soli tamen Petro dicitur ⁴⁹): Due in altum, hoc est in profundum disputationum. Quid enim tam al-tum quam altitudinem divitiarum videre, scire⁵⁰) Dei filium, et professionem divinae generationis assumere? quam licet mens nequeat humana plene ⁵¹) rationis investigatione com-prehendere, fidei tamen plenitudo complectitur.

C. VIII. Solus Petrus accepit mandatum, ut hamo piscem caperet.

Idem ibidem paulo inferius 52).

Est aliud ⁵³) apostolicum piscandi genus, quo genere so-lum Petrum piscari Dominus iubet, dicens ⁵⁴): Mitte ha-mum, et eum piscem, qui primus ⁵⁵) ascenderit, tolle.

C. IX. Nulla perturbatio a tramite apostolicae sedis retrahat, quae omnes haereses semper destruxit.

Item Lucius Papa Episcopis Galliae et Hispaniae⁵⁶). A recta ergo fide et apostolico tramite propter ullam per-secutionem⁵⁷) nolite recedere, scientes, quoniam iuxta Salvatoris sententiam beati sunt⁵⁸) qui persecutionem pa-tiuntur propter iustitiam. Haec est⁵⁹) Apostolorum viva⁶⁹) traditio; haec⁶¹) vera caritas, quae praedicanda est, et praecipue diligenda ac fovenda, atque fiducialiter ab omni-bus tenenda; haec sancta et apostolica mater omnium ec-clesiarum Christi ecclesia, quae per Dei omnipotentis gra-tiam a tramite apostolicae traditionis nunquam errasse pro-batur, nec haereticis novitatibus depravata⁶²) succubuit, sed, ut in exordio normam fidei Christianae percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus⁶³) manet. Item Lucius Papa Episcopis Galliae et Hispaniae 56).

C. X. Fides Romanae ecclesiae omnem haerevim destruit, nullam fovet.

Rem Sixtus Papa II. ad Gratum Episcopum, ep. 1.64) Memor sum, me sub illius nomine ecclesiae praesidere, cuius Domino Iesu Christo est confessio glorificata, et cu-

ORRECTORUM. C

C. VII. g) In plerisque vetustis est tantum: Item Am-brosius. In vulgatis autem addebatur: super Marcum.

Quaest. I. C. IV. 20) Matth. c. 16. v. 19. 20. -21) lb. c. 16. v. 19. -22) non ersect.: Böhm. -23) 1 Cor. c. 5. v. 3. -45) quomodo: Ed. Bas. -46) add.: is est: ead. -44) superat: ead. 24) ib. c. 12. v. 3. -25) Ioan. c. 6. v. 54. -26) 1 Cor. c. 5. v. 4. -45) quomodo: Ed. Bas. -46) add.: is estimat. Edd. Bas. Lugdd. 11. -45) quomodo: Ed. Bas. -46) add.: is estimat. Edd. Bas. Lugdd. 11. -45) quomodo: Ed. Bas. -46) add.: is estimat. Edd. Bas. Lugdd. 11. -45) quomodo: Ed. Bas. -46) add.: is estimat. Edd. Bas. Lugdd. 11. -45) quomodo: Ed. Bas. -46) add.: is estimat. Edd. Bas. Lugdd. 11. -45) quomodo: Ed. Bas. -46) add.: is estimat. Edd. Bas. Lugdd. 11. -45) quomodo: Ed. Bas. -46) add.: is estimat. Edd. Bas. Lugdd. 11. -45) quomodo: Ed. Bas. -46) add.: is estimat. Edd. Bas. Lugdd. 11. -45) Amatth. c. 17. v. 26. -55) primum: Edd. coll. o. -45) i genturing Edd. Coll. o. -34) utique quaes tast et d. c. 16. v. 19. -33) coelds: Edd. Bas. - abest a rell. -36) et in: Edd. coll. o. -37) ligantur: Ed. Bas. - abest a rell. -36) et in: Edd. coll. o. -37) ligantur: Ed. Bas. - abest a rell. -38) soluta sunt et in: Edd. coll. o. -37) ligantur: Ed. Bas. - abest a rell. -38) soluta sunt et in: Edd. coll. o. -47. (11. -49) add.: est: ib. -62) deprovands: Ans. -640 coll. o. -40. (21. -61) add.: est: ib. -62) deprovands: Ans. -640 coll. o. -460. (22. VII. 41) Ans. I. I. c. 37 (38). Polyc. I. 7. I. 3. -420 unicum

ius 65) fides nullam haeresim unquam fovit 66), sed omnes quidem haereses destruit. Intelligo autem mihi aliter non licere, quam ut omnes conatus meos ei causae, in qua universalis ecclesiae salus infestatur, impendam.

C. XI. Nullis haeresibus Romana succubuit ecclesia.

Item Eusebius Papa Episcopis Thusciae, epist. III. 67) In sede apostolica extra maculam semper est catholica servata religio.

C. XII. Ad Romanam referatur ecclesiam, quoties ratio fidei ventilatur.

Item Innocentius Papa Episcopis Concilii Milevitani, epist. XXVI. 68)

Quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres et coëpiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est sui nomi-nis et honoris auctorem 6%), referre debere (veluti nunc retulit vestra dilectio) quod per totum mundum possit ec-clesiis omnibus "in commune" prodesse.

C. XIII. Christianae religionis zelam Romana ecclesia prae ceteris habuit.

Item Iulius Papa ad Episcopos orientales, epist. 1. 10) Officii nostri consideratione non est nobis⁷¹) dissimulare, non est tacere libertas, quibus maior cunctis Christianae religionis zelus incumbit⁷²).

C. XIV. Aliorum ora non timet fides, quam Romana commendat ecclesia.

Item Hieronymus ad Damasum in expositione symboli 73).

Haec est fides, Papa beatissime, quam in ecclesia catho-lica didicimus, quamque semper tenuimus 'et tenemus'; in qua si minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui Petri et fidem et sedem tenes. Sin autem haec nostra confessio apostolatus ⁷⁴) tui tenes. Sin autem haec nostra confessio apostolatus ⁷⁴) tui iudicio comprobatur, quicunque me culpare ⁷⁵) voluerit, se imperitum, vel malevolum, vel etiam non catholicum, non ⁷⁶) ^{*}me^{*} haereticum comprobabit. *Item:* §. 1. Sancta ^h) Romana ⁷⁷) ecclesia, quae semper immaculata mansit ⁷⁸), ^{*}et^{*} Domino providente et B. Petro apostolo opem ferente in futuro ⁷⁹) manebit, sine ulla haereticorum insultatione firma ⁸⁰) et immobilis omni tempore persistet.

C. XV. Aliud quam Romana ecclesia neque sentire, neque docere permittitur.

Item Marcellus Papa universis Episcopis per Antiochiam constitutis, epist. I. i)⁸¹).

Rogamus vos, fratres⁸²), ut non aliud doceatis neque sen-tiatis, quam quod a B. Petro apostolo et reliquis aposto-lis et Patribus accepistis. *Ab⁸³) illo enim primo instructi estis. Ideo non oportet vos proprium derelinquere patrem, et alios sequi*. Ipse enim caput est totius ecclesiae, cui ait Dominus⁸⁴): Tu es Petrus, et super hanc petram aedi-ficabo ecclesiam meam, *etc.* Eius enim sedes primitus apud vos fuit, quae postea iubente Domino Romam trans-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIV. h) Sancta: Haec videntur sumta ex epistola Marci Papae ad Athanasium, sed alio modo aptata. Nam apud illum post alia quaedam sic legitur: Non, ut nos ali-quid sinistrum vestra ex parte arbitremur, sed nos et vos, illosque absque ulla in posterum titubatione unum sentire optaremus, et sancta Romana ecclesia, quae semper immaculata mansit, et Domino providente et B. Petro apostolo opem fe-rente in futuro manebit, sine ulla haereticorum insultatione firma et immobilis omni tempore persisteret.

lata est, cui adminiculante gratia divina hodierna praesi-demus die. Nec 85) ab eius dispositione vos deviare opor-tet, ad quam cuncta maiora ecclesiastica negotia divina disponente gratia iussa sunt referri, ut ab ea regulariter disponantur, a qua sumsere principia. Si vero vestra An-tiochena, quae olim prima erat, Romanae cessit sedi, nulla est, quae eius non sit subiecta ditioni.

840

C. XVI. Alexandrinae ecclesiae a Romana dissentire non licet. Item Leo Papa Dioscoro Episcopo Alexandrino, epist. LXXIX. al. LXXXI. 86)

epist. LXXIX. al. LXXXI.⁵⁶) Quum beatissimus Petrus apostolicum⁵⁷) a Domino acce-perit principatum, et Romana ecclesia in eius permaneat institutis, nefas est credere, quod sanctus⁵⁶) discipulus eius⁵⁹) Marcus, qui Alexandrinam primus ecclesiam gu-bernavit, aliis regulis traditionum¹) suarum decreta for-maverit, quum sine dubio de eodem fonte gratiae unus spiritus fuerit⁵⁰) et discipuli, et magistri, ne aliud ordi-natus²¹) tradere potuerit⁵²), quam quod ab ordinatore suscepit.

C. XVII. Professione suae fidei aurem erroris Romana abscidit ecclesia.

Item Ambrosius in commentariis ad c. 22. Lucae, lib. X. c. 12.1) ?3)

Si Petrus volens percussit aurem, docuit, quod aurem habere in specie^{\$4}) non deberent^{\$5}), quam in ministerio^{\$6}) non haberent^{\$7}). Sed bonus Dominus et ipsi refundit audi-tum, secundum prophetica^{\$3}) dicta demonstrans, et ipsos, si tum, secundum prophetica³³) dicta demonstrans, et ipsos, si convertantur, posse sanari, qui in passione Domini⁵⁹) vulne-rati sunt, eo, quod omne peccatum fidei¹⁰⁹) mysteriis abluatur. Tollit ergo Petrus aurem. Quare Petrus f Quia ipse est, qui accepit claves regni coelorum. Ille enim condemnat, qui et absolvit, quoniam ligandi et solvendi idem adeptus est potestatem. Tollit autem ¹⁰¹) male au-dientis, tollit autem gladio spiritali aurem interiorem male intellizentis. Caveanus, ne cui tollature aurigula dametication legitur passio Domini. Si ad divinitatem interiorienta dum ¹⁰³) legitur passio Domini. Si ad divinitatem eius referimus infrmitatem corporeae passionis, exciditur auricula, et ex-ciditur a Petro, qui non passus est Christum prophetam aestimari, sed Dei filium docuit fideli confessione signari.

C. XVIII. Extra unitatem sanctae ecclesiae Spiritur sanctus non accipitur.

Item Cyprianus in tractatu de unitate ecclesiae 103).

Loquitur Dominus ad Petrum ¹⁰⁴): Ego dico tibi, inquit, guia tu es Petrus, et super istam ¹⁰⁵) petram aedificabo ec-clesiam meam. Super unum aedificat ecclesiam, et quam-vis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, et dicat ¹⁰⁶): Sicut misit me pater, et potestatem tribuat, et dicat¹⁰⁰): Sicul misil me poter, et ego mitto vos. Accipite Spiritum sonctum, tamen ut unita-tem manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno inci-pientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique "et" ceteri Apostoli, quod fuit "et" Petrus, pari consortio prae-diti et honoris et potestatis. Sed exordium ab unitate proficiscitur, ut ecclesia ¹⁰⁷) una monstretur, quam unam

C. XV. i) In hoc capite aliqua sunt et addita, et in suum locum restituta ex originali. Glossa autem ad ver-

bum: oportet, facile transponi potest. C. XVI. k) Traditionum: Sic est emendatum ex duobus vetustis Gratiani codicibus, Anselmo, et originali ipso. Antea legebatur: aliis regulis*) et traditionibus sua

decreta firmaverit. C. XVII. 1) Citabatur antea ex Gregorio, apud quem non est inventum.

S9) Verba asteriscis inclusa non sunt ap. Ans. – S4) Matth. c. 16. v. 18. – S5) totus hic vers. (Nec – princ.) in Edd. coll. o. est in finem cap. rejectus. = C. XVI: S6) Ep. 9. Edd. Baller, scr. A. 445.– Ans. I. 1. c. 30 (31). – S7) apostohus: Ans. – Edd. coll. o. – 88) add.: episcopus: ib. – S9) ipsius: Coll. Hisp. – Ans. – Ed. Bas. – illius: Edd. rell. – S) ecclesis: Ed. Ven. I. – 90) [ne-rint: Ed. Bas. – 91) ordinatins: Ed. Lugd. I. – 92) point: Edd. coll. o. = C. XVII. 93) cf. Ioan. c. 18. – 94) in spen: Edd. coll. o. – 95) debent: Edd. Arg. – 96) mysterio: orig. – monasterio: Ed. Ven. II. – 97) habebant: Edd. coll. o. – 98) Esa. c. 35. – 99) Chri-sti: eaed. – 100) ministerio fidei: eaed. – 101) auren: Bohm. – andem auren: Edd. coll. o. – 102) non est in orig. = C. XVIII. 103) Ans. I. 1. c. 10 (11). I.5. c. 1. Polyc. I. 7. I.3. – 104) Matth. c. 16. v. 18. – 105) hanc: Edd. coll. o. – 106) Ioan. c. 20. v. 21. – 107) add.: Christi: Ans. – Edd. coll. o.

Quaest. J. C. X. 65) cuius el: Edd. coll. o. pr. Bas. – 66) forei: Edd. coll. o. – in orig. est: cui. fides nullum nuquem fallit, sed. = C. XI. 67) Cap. P seud o isidori = C. XII. 68) scr. A. 417. – Aus. 1. 1. c. 27 (28). 1. 2. c. 54 (53). – 69) auctoritaiem: Edd. coll. o. = C. XII. 70) Caput P seud o isidori. – Aus. 1. 1. c. 38 (41). citat ex Siricio, cuius verba in procemio ep. ad Himerium sua fecit quisquis est decretalium P seud o is. auctor. – Polyc. 1. 1. t. 3. – 41) opus: Ed. Bas. – 72) succumbit: Merlin. = C. XIV. 73) Non est Hieronymi. – Polyc. ib. – 74) et ap.: Ed. Bas. – 75) ma-cubare: orig. – 76) sed: Edd. coll. o. – 77) ex P seud oisid or. ep. Marci ad Athanasium. – 76) permansit: Edd. coll. o. – 79 add.: aecudo: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 80) alque firma: Edd. coll. o. – C. XV. 81) Caput P seud oisidori. – cf. praetat. cone. Nic., quae est in codice Quesnelli (ap. Ealter. Op. Leonis. M. t. 3.), In-me. L. ep. 2., et Greg. M. ep. 59. 1. 9. Ed. Maur. – Ans. 1. 1. c. 15 - 1). Polyc. 1. 1. c. 15. – 82) add.: dilectissimi: Edd. coll. o. –

841

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXIV. QUAEST. I. c. 19-22.

ecclesiam etiam in Cantico Canticorum ¹⁰⁹) Spiritus sanctus ex persona Domini designat ¹⁰⁹) et dicit: Una est columba mea, perfecta mea; una ¹¹⁰) est matri ¹¹¹) suae, electa ge-nitrici ¹¹²) suae. Hanc ecclesiae unitatem ^m) ⁴qui non tenet tenere se fidem credit? Qui ecclesiae renititur et resistit in ecclesia se esse confidit ? Quando^{*} et B. apostolus Pau-lus ⁴hoc idem^{*} doceat ¹¹¹), et sacramentum unitatis osten-dit, dicens ¹¹⁴): Unum corpus, et unus spiritus: una spes vocationis vestrae ¹¹⁵). Unus dominus, una fides, unum ba-ptisma, unus Deus. Quam unitatem tenere firmiter et ven-dicare debemus, maxime episcopi ¹¹⁶), qui in ecclesia ¹¹⁷) praesidemus, ut episcopatum ¹¹⁸) ipsum unum atque indi-visum probemus. Nemo fraternitatem ⁴mendacio^{*} fallat, nemo fidei veritatem perfida praevaricatione corrumpat. § 1. Episcopatus unus est, cuius a singulis ¹¹⁹) in solidam paris tenetur. Ecclesia ¹²⁰) una est, quae in multitudinem latius incremento foecunditatis extenditur, quomodo ⁴solis⁴ multi radii¹²¹), sed lumen unum, et rami arboris multi¹²²), sed robur unum tenaci radice fundatum, et quum ¹²³) de fonte uno rivi plurimi defluut, numerositas ¹²⁴) licet dif-fusa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen ¹²⁵) servatur in origine. Avelle radium solis a corpore: divi-sionem ⁴lucis⁴ unitas non capit. Ab arbore frange ramum : fructus ¹²⁶) germinare non poterit. A fonte praecide ri-vum : oraecisus a resoct ¹²⁷). Sic et ecclesia Domini ¹²⁹) fructus¹²⁶) germinare non poterit. A fonte praecide ri-rum : praecisus arescet¹²⁷). Sic et ecclesia Domini¹²⁹) vum: praecisus arescet¹²⁻⁷). Sic et ecclesia Domin¹²⁻⁹) luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit: unum tamen "lumen" †) est, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos in ¹²⁻⁹) universam terram copia ubertatis extendit ¹³⁻⁹), profluentes largiter ¹³⁻¹) rivos latius pandit ¹³⁻²): unum tamen caput est, et origo una, et ¹³⁻¹) una mater est foecunditatis "successibus" copiosa¹³⁻⁴). *Illius foetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur*. Adulterari non potest sponsa Christi: incor-rupta est et pudica. Unam domum novit: unius cubiculi¹³⁵) sanctitatem casto¹³⁶) pudore custodit.

C. XIX. Non habet Deum patrem universalis ecclesiae relinguens unitatem.

Idem ibidem paulo inferius 137).

Id em ibidem paulo inferius¹³⁷). Alienus est, profanus est, hostis est: habere *iam⁴ non potest Deum patrem qui ccclesiam¹³⁸) non habet matrem. Item infra: §. 1. Dominus *enim⁴, quum discipulis suis¹³⁹) unanimitatem suaderet et pacem: Dico¹⁴⁰), inquit, vobis, guoniam si duobus⁴) ex vobis concenerit in terra, de omni re, quamcunque¹⁴¹) petieritis, continget vobis a patre meo, gui in coelis est. Ubicunque enim fuerint duo aut tres col-lecti in nomine meo, ego cam eis¹⁴²) sum, ostendens¹⁴³) non multitudini, sed unanimitati deprecantium plurimum frihui. Si duobus, inquit, ex pobis comenerit in terra; unanon multitudini, sed unanmitati deprecantium piurmum tribui. Si duobas, inquit, ex vobis convenerit in terra : una-nimitatem prius posuit, concordiam pacis ante praemisit, ut conveniat nobis fideliter et firmiter, docuit. Quomodo autem potest ei ¹⁴⁴) cum aliquo¹⁴⁵) convenire, cui ¹⁴⁶) cum corpore ipsius ecclesiae, et cum universa fraternitate non convenit? Quomodo ¹⁴⁷) possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos ¹⁴⁸) constat a Christo et ab eius evan-gelio separari?

NOTATIONES

C. XVIII. m) Unitatem: Quae sequuntur usque ad vers. Quando. addita sunt ex originali*), ex quo alia etiam et addita, et emendata sunt. C. XIX. n) Si duobus: Sic legitur in octo vetustis

B. Cypriani codicibus, et hic, et aliis locis, ubi haec evan-

Quaest. I. C. XVIII. 108) Cant. c. 6. v. 8. – 109) designa-tor of the coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 110) et una: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 111) matrix: Edd. coll. o. – 112] ge-netricis: eaed. – 0) non sunt ap. Ans. – 113) docet: Ans. – Edd. coll. o. – 114) Ezech. c. 4. v. 4. 5. – 113) docet: Ans. – Edd. coll. o. – 114) Ezech. c. 4. v. 4. 5. – 113) nostres: Edd. coll. o. – 114) Ezech. c. 4. v. 4. 5. – 113) nostres: Edd. coll. o. – 114) Ezech. c. 4. v. 4. 5. – 113) nostres: Edd. coll. o. – 114) Ezech. c. 4. v. 4. 5. – 113) nostres: Edd. coll. o. – 116) add.: quoque: eaed. – orig. – 119) cut. singularis: Edd. coll. o. – 01g. – 120) et eccl.: eaed. – eccl. quoque: orig. – 121) add.: sunt: Edd. coll. o. – 122) add.: sunt: eaed. – 123) quomodo: eaed. – Ans. 1. 5. – 124) et man.: Edd. coll. o. – 125) add.: integra: eaed. – 126) fractus: orig. – 127) arescit: Edd. coll. o. – 128) Det: Ed. Bas. – †) non est ap. Ans. 1. 5. – 199) per: Edd. coll. o. – 130) ostendit: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. – 131) largitur rivos, ramos: Edd. coll. o. pr. Bas. – 132) ez-pandit: orig. – Edd. coll. o. pr. Bas. – 133) et un.: absunt ab Edd. Nor. Ven. I. II. – 134) copiosae: Edd. coll. o. pr. Bas. – C. XIX. 137) Ans. 1. 5. c. 2 (3). Polyc. ib. – 138) qui universalis ecclesiae non tenet unitatem: Ans. – Edd. coll. o. – 139) add.: air, ut: Edd. coll. o. pr. Bas. – 140) Matth. c. 18. v. 19. 20. – 3*) ita in Edd.

C. XX. Ligandi et solvendi non habet potestatem qui unitatem pacis catholicae non habet.

Item Augustinus lib. VII. de baptismo, c. 51. 9)

Omnibus consideratis puto me non temere dicere, alios ita Omnibus consideratis puto me non temere dicere, alios ita esse in domo Dei, ut ipsi etiam sint eadem domus Dei, quae¹⁴⁹) dicitur aedificari super petram, quae¹⁵⁰) unica columba appellatur, quae¹⁵¹) sponsa pulchra sine macula et ruga, et hortus conclusus, fons signatus, puteus¹⁵²) aquae vivae, paradisus cum fructu pomorum; quae domus etiam claves accepit, ac potestatem solvendi et ligandi. Hanc domum si quis corripientem corrigentemque contem-serit, sit tibi, inquit¹⁵³), sient ethnicus et publicanus. De hac domo dicitur¹⁵⁴): Domine, dilexi decorem domus tuae, et locum hubitationis gloriae tuae; et: Qui¹⁵⁵) habitare facit manimes in domo; et: focundatus¹⁵⁶) sum in his, quae di-cta sunt mihi: in domum Domini tibimus; et¹⁵⁷): Beati, gui habitant in domo tua, Domine; in saecula saeculorum lau-dabunt te. dabunt le.

C. XXI. Varia crimina variis sunt poenis afficienda. Idem libro II., cap. 6.

Idem libro II., cap. 6. Non afferamus stateras ¹⁵³) dolosas, ubi appendamus quod volumus "et quomodo volumus" pro arbitrio nostro, dicentes, hoc grave, hoc leve est: sed afferamus divinam stateram de scripturis sanctis, tanquam de thesauris dominicis, et in illa quid sit gravius appendamus: "imo non appendamus, sed a Domino appensa recognoscamus". Tempore "illo", quo Do-minus priora delicta recentibus poenarum exemplis cavenda monstravit ¹⁵⁹), et idolum fabricatum atque adoratum est, et propheticus liber ira fegis contemtoris incensus, et schisma tentatum, et idololatria gladio punita est, exustio libri bellica caede et peregrina captivitate, schisma hiatu terrae, sepultis auctoribus vivis, et ceteris coelesti igne consumtis. Quis iam dubitaverit, hoc esse sceleratius com-missum, quod est gravius vindicatum ?

C. XXII. Ex sola ecclesia sacrificium Dominus accipit. Item Gregorius in Moralibus, lib. XXXV. c. 6.160)

Quia ex sola ecclesia catholica veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet ¹⁶¹), de quo videator. In petra Moyses ponitur, ut Dei speciem ¹⁶²) contempletur, quia, nisi quis idei soliditatem tenuerit, divinam praesen-tiam non cognoscit ¹⁶³). De qua soliditate Dominus dicit: Super hane petram aedificado etc.¹⁶⁴). Et supra: §. 1. Sola quippe est, per quam sacrificium Dominus libenter accipiat; sola, quae pro errantibus fiducialiter interce-dat ¹⁶⁶). Unde etiam de agni hostia Dominus praecepit dicens ¹⁶⁶): In una domo comedetur ¹⁶⁷), nec efferetis ¹⁶⁸ de carnibus eius foras ¹⁶⁹). In una namque domo "agnus" ¹¹⁶ de carnibus eius foras¹⁶⁹). In una namque domo "agnus"¹¹⁰) comeditur, quia in una catholica ecclesia vera hostia re-demtoris¹⁷¹) immolatur. De cuius carnibus divina lex efferri foras prohibet, quia sanctum¹⁷²) dari canibus vetat. Sola¹⁷³) est, in qua bonum¹⁷⁴) fructuose peragitur, unde et mercedem¹⁷⁵) denarii non nisi qui intra vineam labora-verant acceperunt. Sola est, quae intra se positos valida

CORRECTORUM.

gelii sententia affertur. In vulgatis tamen est, ut antea apud Gratianum: Si duo ex vobis convenerint **), C. XX. o) Antea et hoc, et sequens caput tribueban-tur Hieronymo ***), quemadmodum etiam apud Auselmum ** in Polycorne. et in Polycarpo.

coll: 0. - 141) quaecimque - conlingent : eacd. - 142) his: eacd. pr. Arg. Bas. - 143) ostendit : Edd. coll. 0. - 144) ipse: eacd. -145) aldo: Ed. Bas. - 146) qui : Edd. coll. 0. - 147) add. : autem: eacd. - 146) quo : Ed. Lugd. H. = C. XX. 046) his in Edd. coll. 0. - Ans. 1.5. c. 3 (4). Polyc. 1.7. t. 3. - 149) Matth. c. 16, v. 18. - 150) Cant. c. 6. v. 8. - 151) Ephes. c. 5. v. 24. -152) et put. - et par. : Edd. coll. 0. - 153) Matth. c. 16, v. 17. -153) et put. - et par. : Edd. coll. 0. - 156) Lactatus : Edd. coll. 0. - c. Psai. 121. v. 1. - 157) Psal. 83. v. 5. = C. XXI. 158) cf. Prov. c. 11. v. 1. - 157) Psal. 83. v. 5. = C. XXI. 158) cf. Prov. c. 11. v. 1. - 159) cf. Exod. c. 32. Num. c. 16. Hie-rem. c. 36. = C. XXII. 160) Ans. 1. 4. c. 56 (57). Polyc. 1. 7. t. 3. - 161) prohibet: Ed. Bas. - 162) factem: Ans. - Edd. coll. 0. -(cf. Exod. c. 33.) - 163) aphoscit : ib. - cf. Math. c. 16. v. 18. -164) ecclesian means : Edd. coll. 0. - 165) intercedet : Ed. Bas. -166) Exod. c. 18. v. 46. - 167) comedifis: Edd. Noc. Ven. 1. - come-detis: Edd. rell. - add. : aqueen: Edd. Bas. Lugd. 11. III. - 168) effe-ratis al. efferatur: A. ns. - afferentis: Edd. Noc. Ven. 1. - come-detis is Edd. rell. - add. coll. 0. - 170) abest ab Ans. - 171) re-dentori: 1d. - 172) Math. c. 7. v. 6. - 173) totus hie vers. ab-est ab Ans. - 174) opus bon.: orig: - 175) Math. c. 20. v. 9.

caritatis compage custodit. Unde et aqua 175) diluvii ar-cam quidem ad sublimiora sustulit, omnes autem, quos estra arcam invenit, exstinxit 177).

C. XXIII. Non exhibet fidem Christo gui corpus eius discerpit.

Item Ambrosius in oratione funebri de obitu fratris 178). Advocavit ad se Cyprianus¹) episcopum Satyrum, nec ul-lam reram putavit, nisi rerae fidei gratiam, percunctatus-que ex eu¹⁵) est, utrumnam¹⁵⁰) de episcopis catholicis esset, hoc est si cum Romana ecclesia conveniret. Et forte ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat, Lucifer enim se a nostra communione "tunc temporis" di-viserat, et quanquam pro fide exsulasset, et fidei suae-reliquisset heredes, non putavit tamen fidem esse in schis-mate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei ecclesiam non tenebant, cuius patiebantur velat quos-dam artus dividi et membra lacerari. Etenim, quum pro-pter ecclesiam Christus passus sit, et corpus Christi eccle-sia sit, non videtur ab his ethiberi Christo fides, a quibus evacuatur passio eius, corpusque ¹⁸¹) distrahitur. Itaque quamvis gratiae foenus 4) teneret, et metueret tanti nomi-nis debitor navigare, tamen eo transire maluit, ubi tuto¹⁸³) posset ¹⁸³) exsolvere ¹⁸⁴). Iudicabat enim divinae solutio-nis ¹) gratiam in affectu ac fide esse, quam quia ¹⁸⁵) sta-tim, ubi ¹⁸⁶) primum copia liberior ecclesiae fuit, implere non distulit, Dei gratiam et accepit desideratam, et ser-vavit acceptam. Lucifer enim se a nostra communione "tunc temporis" divavit acceptam.

C. XXIV. Etiam corpore ab eo recedendum est, qui fidem Christi non habet.

Item Beda super epistolam Ioannis secundam, c. un. Omnis¹⁵⁷), qui recedit, et non permanet in doctrina¹⁵⁸) Christi, Deum¹⁵⁷) non habet. Qui permanet in doctrina¹⁵⁰) Christi, hic et Patrem, et Filium habet. Si quis venit¹²¹) ad vos, et hanc doctrinam non affert¹⁵²), nolite recipere um in domum, nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi Ave, communicat eius malignis¹²²) operibus.⁴ Haec¹²⁴) Ioannes de schismaticis sive haereticis detestandis¹⁷⁵) quae verbis docuit etiam factis exhibuit. § 1. Narrat enim dei illo auditor illius¹⁵⁶) sanctissimus¹⁷⁷) et martyr fortissi-mus Polycarpus, Smyrnaeorum antistes, quod¹⁵⁶) tem-pore quodam, quum apud Ephesum balneas lavandi gratia luisset ingressus, et vidisset ibi Cerinthum, exsilierit¹⁹⁷), continuo, et²⁰⁹) discesserit²⁰⁴) non lotus, dicens: Fugia-giamus hine, ne⁶ et²⁰²) balneae ipsae corruant²⁰¹), in polycarpus Marcioni aliquando quum occurrisset, dicenti sibi: Agnoscis²⁹⁵) nos[§] respondit: Agnosco primogenitum stanae. Item Beda super epistolam Ioannis secundam, c. un. satanae.

NOTATIONES

C. XXIII. p) Cyprianus: Apud B. Ambrosium et Anselmum legitur: Advocavit ad se episcopum Satyrus. Nar-rat enim Ambrosius Satyrum fratrem suum, quum in Sar-diniam appulisset, ad se episcopum Sardum vocasse, ut sciret, Luciferianusne, an catholicus esset. Sed ob glos-sam et sum sui casum scrimit, non est mutatum

sam, et eum, qui casum scripsit, non est mutatum. q) Foenus: Antea legebatur: foedus *). Restitutum est ex aliquot vetustis exemplaribus, originali, et ceteris collectoribus.

r) Solutionis: In aliquot manuscriptis, et apud B. Ambrosium, et ceteros collectores legitur: dioinae solutio-

Quarter, et al. (C. XXII. 176) Genes. c. 7. - 177) occidit: Ans, (C. XXIII. 178) Ans. 1. 12. c. 48. Polyc. 1. 7. 1. 4. - 179) co-dem: Edd. coll. o. - 180) dirumme: Ed. Bas. - 181) dogue: Edd. coll. o. - 0) fin in eased. - 182) tute: eaed. - 183) possit: Edd. Edd. coll. o. - 186) dirumme: Ed. Bas. - 181) possit: Edd. coll. tr. p. p. 2. t. 50. c. 13. 14. - 2 Ioan. c. 1. v. 9-11. -188) add. : Wesu: Ed. Bas. - 189) kie Deum: Edd. coll. o. - 190) add.: tesu: Ed. Bas. - 189) kie Ocum: Edd. coll. o. - 192) afferet: Edd. Arg. Nor. Ven. 1. H. - 193) malis: Edd. coll. o. - 192) afferet: Edd. trag. Nor. Ven. 1. H. - 193) malis: Edd. coll. o. - 194) add.: envin: eaed. pr. Lugdd. 11. HI. - 193) malis: Edd. coll. o. - 194) add.: envin: eaed. pr. Lugdd. 11. HI. - 193) malis: Edd. coll. o. - 194) add.: envin: eaed. pr. Lugdd. 11. HI. - 193) malis: Edd. coll. o. - 194) add.: envin: eaed. pr. Lugdd. 10. HI. - 193) malis: Edd. coll. o. - 194) add.: envin: eaed. pr. Lugdd. 10. HI. - 193) malis: Edd. coll. o. - 202) afferet: Edd. Arg. Nor. Ven. 1. Edd. coll. o. - 200) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. - 201) discessit: Edd. coll. o. pr. Das. - 204) ha-contar: Edd. coll. o. - 205) agnosce: eaed. = C. XXV. 206) Ep. Poly. 1. 5. t. 4. - 0.0 his exhan Ans. - 207) malicessas t. Ed. Arg. - (f. Joan. e. 19. v. 23. - 208) contextam: Edd. Bas. Nor. Par. 'add. - 209) minutatim per frusta: Ans. - Edd. coll. o. - 210) aff.: Edd. coll. o. - 211) ed. Bom. c. 1. - 212) enim: Edd. Bas.

C. XXV. Profanus est extra ecclesiam B. Petri agaum comedere tentans.

Iten Hieronymus ad Damatum 295),

<text><text><text><text>

C. XXVI. Haereticorum consortia a catholicis sunt fugienda.

Item Ambrosius in commentariis ad c. 9. Lucas 246).

Quae dignior domus apostolicae praedicationis ingressu, quam sancta ecclesia? aut quis praeferendus magis omni-

CORRECTORUM.

nem gratiae. Sed ob glossam non est emendatum; operae pretium autem fuerit integrum Ambrosii locum perlegere.

C. XXV. s) Vetusto: Antea legebatur: netus "). Emendatum est ex originali, quoniam glossa nihilominus convenit.

t) Virga ferrea: Apud B. Hieronymum legitur: Fir-gam ferream et acternum operiuntur incendium ***). Sed ob glossam non est emendatum, quae etiam causa fuit, cur aliquot aliis locis satis visum fuerit indicare in margine lectionem ipsam originalis.

Lugdd, II. III. – 213) lanti: Edd. coll. o. – 214) abest ab Ans. – 215) latitudo: Edd. coll. o. – 216) Maith. c. 16. v. 28. – 217) litic: Yuig. – Edd. coll. o. – 216) maith. c. 16. v. 28. – 217) litic: Yuig. – Edd. coll. o. – 220) manino: Edd. coll. o. – 219) et aqu.: Yuig. – Edd coll. o. – 220) manino: Edd. coll. o. – 221) auctoritas: eacd. – Ans. – 232) foecunda: Ed. Bas. – 223) cf. Maith. c. 13. – 224) obrupta: Edd. Ven. I. II. – 225) abest ab Ans. et Edd. Arg. Bas. – 226) Maith. c. 5. v. 14. – 1) (estea: Edd. coll. o. – 270) with the c. 5. v. 14. – 1) (estea: Edd. coll. o. – 219) eicfman solutis: orig. – Ans. – 230) Facessat: ib. – 231) discipilorum: Ans. – discipili: Fd. Bas. – discipulum: Ed. Arg. – discipilo: Edd. rell. – 233) (Invisii: Ans. – Edd. coll. o. – 233) primum: orig. – Ans. – 234) Reati P.: Edd. Arg. Bas. – sanci. P.: Edd. rell. – 225) consortior: Edd. coll. o. – 236) Maith. c. 16. v. 18. – 237) Exod. c. 12. v. 46. – 238) Gen. e. 7. – 239) communic Edd. coll. o. – 240) non: eacd. – 241) Ideoque: eacd. – sequ.: hic: neque ap. Ans. log. – 242) martyres et conf.: Edd. coll. o. – 243) honorariis: Ed. Bas. – bo-rariis: Edd. Arg. – sequ.: hic: neque ap. Ans. log. – 243) martyres et conf.: Edd. coll. o. – 243) honorariis: Ed. Bas. – bo-rariis: Ed. Arg. – sequ.: hic: neque ap. Ans. log. – 243) martyres et conf.: Edd. coll. o. – 243) honorariis: Ed. Bas. – bo-rariis: Ed. Arg. – sequ.: hic: neque ap. Ans. log. – 243) martyres et conf.: Edd. coll. o. – 243) honorariis: Ed. Bas. – bo-rariis: Ed. Arg. – sequ.: hic. neque ap. Ans. log. – 244) Miletom: Edd. coll. o. – 245) Nath. c. 18. v. 30. – C. XXVI. 3467 Aus. L b. c. 23 (22). Polyc. L 8. Luit.

645 DECRETI SECUNDA PARS CAU
bus videtur, quam Christus ²⁴⁷), qui pedes suis lavare con-suevit hospitibus, et quoscunque sua receperit domo, pol-lutis non patitur ²⁴⁶) habitare vestigiis, sed maculosos licet vitae prioris, in reliquum tamen dignatur ²⁴⁹) mundare ²⁵⁰) processus ? Hic est igitur solus, quem nemo deserere de-bet, nemo mutare, cui bene dicitur ²⁵¹): Domine, ad quem sexecutorem coelestium praeceptorum, qui, quoniam non mutavit hospitium, coelestis ²⁵²) consortium habitationis ²⁵⁴) emeruit ? Fides igitur in primis ecclesiae quaerenda man-datur, in qua, si Christus habitator sit, haud dubie sit genda ²⁵⁴). Sin vero populus perifdus, aut praeceptor momunio, fugienda synagoga censetur, excutiendus pedum pulvis, ne faiscentibus perifdiae sterilis siccitatibus tan-quam humi ²⁵⁶) arido ²⁵⁷) arenosoque mentis tuae vesti-idelis suscipere in se debet evangeli praedicator, ⁶ et tan-quam humi ²⁵⁶, iuxta quod scriptum est: Quis ²⁵⁸) i/irmatur, et ego non infirmor ? ita, si qua est ecclesia, fuae fidemere spuat, nee apostolicae praedications funda tuae possideat, nee quem labeto perifdiae possideate, secure ator ²⁵⁹): Haereticum hominem post unam ²⁶⁰) et secur-dua ²⁵¹): Currentionem ²⁵²) devita.

C. XXVII. Nec peccatis solvi, nec coeleste regnum ingredi

Detest qui ab unilale ecclesiae est divisus.
 Item Be da super Matthaeum in homilia de festo apostolorum Petri et Pauli, ad c. 16. Matthaei ²⁶³).

Quicunque ab unitate fidei vel societatis Petri apostoli quolibet modo semetipsos segregant 264), tales nec vincu-lis peccatorum absolvi, nec ianuam possunt regni coelestis ingredi.

C. XXVIII. Non suscipiuntur corum sacrificia, quorum fides reprobatur et vita. Item Hieronymus in Amos Prophetam, ad c. 5. 265)

Item Hieronymus in Amos Prophetam, ad c. 5. ²⁶⁵) "Odi ²⁶⁶) et proieci festivitates vestras, et non capiam odorem coetuum vestrorum. Quod si attuleritis mihi holo-caustomata et munera vestra, non accipiam, et vota pin-guium vestrorum non ²⁶⁷) respiciam." §. 1. Odit autem Deus, et non solum odit, sed et ²⁶⁸) proiecit ²⁶⁹) festivit tates eorum "), qui non celebrant festivitates Dei, sed suas. Et post pauca: §. 2. Odisse ⁷) autem, et proiicere, et non odorari, humana loquitur similitudine, ut nos affectum Dei nostris sermonibus cognoscamus ²⁷⁰). Et ²⁷¹) si obtulerint holocausta, ut videantur ieiunare, dare eleemosynas, pu-dicitiam polliceri (quae holocausta sunt vera), non ea su-scipit Dominus, ^{*}nec ²⁷²) dignatur aspicere pinguissimas hostias eorum^{*}. Non enim²⁷³) sacrificiorum magnitudinem, sed offerentium merita causasque diiudicat. §. 3. Unde et uiserat, omnibus a Salvatore praefertur, quia Dominus non ea, quae offeruntur, sed voluntatem respicit offerentium. C. XXIX. Ubi caritas non est. ibi fides pel institia

C. XXIX. Ubi caritas non est, ibi fides vel iustitia locum non habet. Item Augustinus de sermone Domini in monte, lib. I. c. 9.

Ubi sana fides non est, non potest esse iustitia, quia 27.5)

NOTATIONES

C. XXVIII. u) Eorum: In commentariis B. Hiero-nymi hic, quemadmodum et aliis locis huius capitis, sunt aliquot verba interposita. Sed Ivo hoc loco habet ut Gratianus.

Quaest. I. C. XXVI. 247) add.: est: Edd. coll. o. pr. Lugd. I. - cf. Ioan. c. 13. - 248) potiatur: Ans. - Edd. coll. o. pr. Lugd. II. - 249) dignetur: Edd. Arg. Bas. Lugd. II. - 250) mutare: orig. -251) Ioan. c. 6. V. 69. - 252) coelestium: Edd. coll. o. - 253) con-secrationis: Ans. - 254) legendum: Edd. coll. o. - 255) add.: ec-clesiae: eaed. pr. Arg. - 256) humo: Bohm. - 257) aridae are-nosaeque: Edd. coll. o. pr. Bas. - humidae arenosaeque (missa voc.: humi) Ans. - 258) 2 Cor. c. 11. V. 29. - 259) Tit. c. 8. V. 10. - 260) primam: Ans. - Edd. coll. o. pr. Bas. - 261) et alteram: Ed. Bas., absunt ab Edd. coll. o. pr. Bas. - 261) et alteram: Ed. Bas., absunt ab Edd. coll. o. pr. C. XXVII. 263) Ivo Decr. p. 5. c. 25. - 264) segregacerint: Edd. coll. o. = C. XXVII. 265) Ivo Decr. p. 2. c. 108. - 266) Amose 5. V. 21. 22. - 267) respuam: Edd. coll. o. - 166 Amose c. 5. V. 21. 22. - 267) respuam: Edd. coll. o. - 170. - 271) sed et: Ed. Bas. - 272) hace - eorum: ap. IV. non leg. - 273) abest ab eod. - Nam non: Edd.

iustus ex fide vivit. Neque schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter, ubi caritas non est, non potest esse iustitia. Dilectio 2^{75}) enim proximi malum non operatur, quam si haberent 2^{77}), non dilaniarent corpus Christi, quod est ecclesia 2^{78}).

C. XXX. A fide recedent Spiritus perfectionem amittit, Item Innocentius Papa ad Alexandrum, epist. XVIII. 279)

Haeretici, quum a fide catholica desciverunt 280), perfe-ctionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt.

C. XXXI. Sacri officii w) potestate penitus earent haeretici. Item Cyprianus Magno filio salutem, lib. I. ep. 6.281) Didicimus 282) omnes omnino haereticos et schismaticos nil habere potestatis ac iuris. Propter quod Novatianus nec debet nec potest excipi, quo minus ipse quoque extra ecclesiam consistens, et contra pacem ac dilectionem Chri-sti faciens, inter adversarios et antichristos computetur. sti faciens, inter adversarios et antichristos computetur. Et paulo post: §. 1. Ecclesia una est, quae una et intus esse et foris non potest. Si enim apud Novatianum est, apud Cornelium non fuit. Si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano episcopo legitima ordinatione successit, et quem praeter²⁸³) sacerdotii honorem martyrio quoque Dominus glorificavit, Novatianus in ecclesia non est, nec episcopus computari potest, qui²⁵⁴), evangelica et apostolica tradi-tione contemta, nemini succedens a se ipso ortus est. Habere namque aut tenere ecclesiam nullo modo potest qui ordinatus in ecclesia non est. Et paulo post: §. 2. qui ordinatus in ecclesia non est. Et paulo post: §. 2. Quod²⁸⁵) vero eundem, quem et nos, Deum Patrem, eun-dem Filium Christum, eundem Spiritum sanctum nosse diden Filium Christum, eundem Spiritum sanctum nosse di-cuntur, nec hoc adiuvare tales potest. Et infra: §.3. In-venimus ²⁸⁶) in tali facinore non solum duces et auctores, sed etiam participes poenis destinari, nisi a communione malorum se separaverint, praecipiente per Moysen Domino et dicente ²⁶⁷): Separamini a tabernaculis hominum istorum durissimorum, et nolite tangere ab ²⁸⁶) omnibus, quae sunt eis ²⁸⁶), ne simul pereatis in peccatis corum. Et quod commi-natus per Moysen Dominus fuerat implevit, ut quisquis ²⁹⁰) se a Chore, "et" Dathan, et Abiron non separasset, poenas statim pro impia communione ²⁹¹) persolveret. Quo exem-plo ostenditur et probatur, obnoxios omnes "et" culpae et poenae futuros, qui se schismaticis contra praepositos et sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint, sicut etiam per Osee prophetam Spiritus sanctus testatur et dicit ²⁹²): Sarificia corum, tanquam panis luctus, omnes ²⁹³), qui man-ducant ea, contaminabuntur, docens scilicet et ostendens, omnes omnino ²⁹⁴) cum auctoribus ²⁹⁵) supplicio con-iungi ²⁹⁶), qui fuerint eorum peccato ¹⁹⁷) contaminati. Quae ergo apud eos merita esse circa Deum possunt, qui-bus supplicia divinitus irrogantur? Et infra: §. 4. Si au-tem foris cuncti haeretici et schismatici non habent Spiritum sanctum, et ideo apud nos eis ¹⁹⁵) manus imponitur, ut sanctum, et ideo apud nos eis²⁹⁸) manus imponitur, ut hic accipiatur quod illic nec²²⁹) esse, nec dari potest: manifestum est, nec remissionem peccatorum dari per eos posse, quos constet³⁰⁰) Spiritum sanctum non habere.

C. XXXII. Proprio spolientur honore qui contra pacem ecclesiae nituntur. Item Liberius Papa in ep. ad Athanasium³⁰¹).

Qui contra ecclesiae pacem sunt, si dignitatem aut cingu-

CORRECTORUM.

v) Odisse: Ante haec verba apud B. Hieronymum et

Ivonem antecedit c. Odit. supra 1. q. 1. C. XXX. w) Officii: Sic est emendatum ex pleris-que vetustis. Antea legebatur: sacrificii*).

coll. o. -274) cf. Marc. c. 12. = C. XXIX. 275) Rom. c. 1. v. 17. -276) Rom. c. 13. v. 10. -277) add.: haerelici: Edd. coll. o. -278) add.: catholicu: eaed. pr. Lugd. 1. = C. XXX. 279) scr. A. 415. - Ans. I. 12. c. 52. Polyc. 1. 7. t. 5. - cf. C. 1. q. 1. c. 75. -280) desisterent: Ans. - discesserunt: Ed. Bas. - desiterint is Ed. Res. - desiterint is Ed. Res. - desiterint is Ed. Res. - 283) post: Edd. coll. o. -281) scr. A. 255. -Ans. I. 12. c. 41. Polyc. 1. 7. t. 5. -262) Dicinus: orig. -Ed. Arg. -283) post: Edd. coll. o. -281) bic r. A. 255. -Ans. I. 12. c. 41. Polyc. 1. 7. t. 5. -282) Dicinus: orig. -Ed. Arg. -283) post: Edd. coll. o. -284) ut qui: eaed. -285) cf. C. 7. qu. 1. c. 9. -286) dc: C. 1. qu. 1. c. 70. -287) Num. c. 16. V. 26. -285) dc: Edd. coll. o. -299) orum: caed. -290) add.: qui: eaed. -291) pia comm. Ed. Bas. -2920 Os. c. 9. v. 4. -293) et omn.: Edd. coll. o. -294) et omn. 1. H. -297) peccatis: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est: Edd. coll. o. -296) abest ab orig. -299) non est. Edd. coll. coll. coll coll above
lum militiae 302) habeant 303), nudentur eis. Si autem sunt | privati, siquidem nobiles exsistunt ³⁰⁴), suarum substantia-rum proscriptionem patiantur; si autem ignobiles, non so-lum in corpore verberentur, sed exsilio perpetuo castigentur.

847

C. XXXIII. Non consecrat, nec consecratur in schismate constitutus episcopus. Item Pelagius Papa 305).

Pudenda, ut ita dicam, rapina in divisione est non consecratus, sed exsecratus episcopus. Si enim ipsum nomen-consecrationis rationabili ac vivaci intellectu discutimus, is, qui cum universali detrectat consecrari ecclesia, consecratus dici vel esse nulla ratione poterit. Consecrare enim est simul sacrare. Sed ab ecclesiae visceribus divisus et ab apostolicis sedibus separatus exsecrat ipse potius, et non consecrat. lure ergo exsecratus tantum, non consecra-tus poterit dici, 'quem simul sacrare in unitate coniunctis membris non agnoscit ecclesia. Videamus tamen, utrum vel ipsarum consuetudinem partium in sua ordinatione ³⁰⁶) conservaverint³⁰⁷). Nempe is ³⁰⁸) mos antiquus fuit, ut, quía pro longinquitate vel difficultate itineris ab Apostolico onerosum illis fuerat ordinari, ipsi se invicem Mediolanen-sis et Aquileiensis ordinare episcopi debuissent, ita tamen, ut in ea civitate, in qua erat ordinandus episcopus, alte-rius civitatis pontifex occurrere debuisset, ut ^{*}et* ordi-nandi electio a praesenti ordinatore ex consensu universanon consecrat. lure ergo exsecratus tantum, non consecranandi electio a praesenti ordinatore ex consensu universa-lis, cui praeficiendus erat, ecclesiae melius ac facilius potuisset agnosci, et in sua qui ad episcopatum provehen-dus erat, nec tamen ordinatori suo subdendus fuerat, or-dinaretur ³⁰²) ecclesia ³¹⁰). Etenim quum, sicut diximus, ecclesia una sit, cui in Canticis Canticorum dicitur ³¹¹): Una est columba mea, nullam aliam esse constat, nisi quae in apostolica est radice fundata, a quibus ipsam fidem "in" universo propagatam^{3/2}) orbe^{3/3}) non potest dubitari. Quod vobis^{3/4}), licet notissimum omnino sit, beati tamen Augustini testimonio comprobemus. Audite, quid in quo-dam opere suo praeclarissimus doctor dicat ecclesiae. Ait enim³¹⁵): Quod si nullo modo recte dici potest ecclesia, in enim¹¹) S Quod si nuclo modo recte diel potest ecclesta, in qua schisma est, restat, ul, quoniam ecclesia nulla esse non potest, ea sit, quam in ³¹⁶) sedis apostolicaé per successio-nes episcoporum radice constitutam, nullorum hominum³¹¹) malitia (etiamsi nota excludi non possit, sed pro temporis ratione taleranda iudicetur) ullo¹¹⁸) modo voleat exstinguere.

C. XXXIV. Unitati non communicat schismaticis consentiens.

I d e m 319).

I d e m ³¹⁹). Schisma siquidem ipsum, quod graecum nomen est, scis-suram sonat. Sed in unitate scissura esse non potest. Non ergo unitati communicant³²⁰) qui schismaticis communi-cant³²¹). Partes sibi ipsi fecerunt, et ab eo, quod unum est, ut apostoli ludae³²²) iam verbis loquar, semetipsos segregantes, Spiritum non habent. Quibus omnibus illud efficitur, ut, quia in unitate unum non sunt, ut, quia in parte³¹³) esse voluerunt, ut, quia Spiritum non habent, corporis Christi sacrificium habere non possint. § 1. Non autem nobis nunc illa quaestio est, utrum tolerare malos, sed utrum debeamus schismaticis sociari. Si⁴²³) "enim" etiam ipsi³²³), licet in suo sensu abundantes, intra maetiam ipsi 325), licet in suo sensu abundantes, intra materna tamen positi viscera quaererent veritatem, a nobis

C. XXXIV. x) Ab apostolica: Apud Anselmum et in Polycarpo legitur: quae apostolicas sedes et epistolas acci-pere meruerunt. Et convenit cum verbis B. Augustini libro secundo de doctrina Christiana cap. 8., prout notatum est supra dist. 19. In canonicis.

C. XXXV. y) Ex quo: Emendata est haec rubrica ex plerisque vetustis.

Quaest I. C. XXXII. 302) aut milifam: orig. -303) ha-bent: Edd. coll. o. -304) smat: exed. = C. XXXIII. 305) ad foamem Patriciam, temporis incert. -Ans. 1.12, c. 42. Polyc. 1.7. (5. -306) exordinatione: Ed. Bas. -307) conservance i: Edd. coll. o. pr. Lugd. II. -308) his: Ed. Lugd. I. -hic: Edd. rell. -309) ut ord.: Edd. coll. o. -310) ecclesiae: Edd. Nor. Von. I. II. -311) Cant. c. 6. v. 8. -312) add.: esse: Edd. coll. o. -313) orbi: Edd. Lugdd. II. III. -314) nobis: ead. -ut nobis: Edd. rell. -315) Simile est in c. 9. Dist. 11. -316) ahest ab Ed. Has. = (C. XXXV, 319) ad Viatorem et Pancratium, sicut in coll. Rom, ex coll. Denucledit edidit Holstenius. -Ans. 1.12. c. 44. Polyc. 1. 7. (5. -320) communical: Edd. coll. o. -321) eodem moto eacd, ist) lad. v. 19. -323) parlem: Ed. Bas. -324) Sod: Edd. coll.

repellendi non erant, donec apud eos ratione duce rei ve-ritas claruisset. Sed quia se ab universali ecclesia divise-runt, sicut B. Augustinus¹²⁶) ait, omnis catholicus securus eam partem detestatur; cui ecclesiam universalem aposto-licis sedibus roboratam non communicare cognoscit. §. 2. Nec enim levigat¹²⁷) crimen eorum, magis vero auget, quod eos diu restitisse dixistis, ne apostolicis communican-tes sedibus in sua communione reciperent. In hoc enim dum et illi culpandi sunt, qui communicare talibus volue-runt³²⁴), multo magis tamen illi exsecrandi sunt, qui non solum in sacerdotibus communionem apostolicarum sedium, verum etiam in ipsis laicis spreverunt. Sed nec illud eis prodest, quod eos in eisdem literis vel ignorantia rationis, vel simplicitate intellectus sui a nostra se communione su-spendisse perhibetis. Id ipsum enim magis³¹⁷) est, propter quod schismatici sunt, quia non eos diversa sentiendi iu-dicium, sed quaedam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes et contra apostolicam sedem temere credentes, eam partem detestatur, cui ecclesiam universalem apostometuentes et contra apostolican sedem temere credentes, pessima divisit opinio. §. 3. Quod schisma specialiter esse beatus denunciat Augustinus, dicens de talibus †): Adver-sus auctoritatem illarum ecclesiarum, quae ab opostolica *) sus auctoritatem illarum ecclesiarum, guas ab opostolica ³) sede epistolas accipere meruerunt, temere credendo, immanis-simum schismatis crimen a se propulsare non poterit¹³⁰). Ad summam, aut illos ecclesiam esse creditis, (et, quum duae ecclesiae esse non possint³³¹), nos, quod absit, schisma-ticos iudicabitis,) aut, si veram in apostolicis sedibus esse constat ecclesiam, et illos ab unitate divisos-cognoscite, et comminionis quaestionem esse sublatam aporto presente divisos este anticommunionis quaestionem esse sublatam, quam veram nisi in unitate constat esse non posse. §. 4. Noli ergo, quasi nulla schismaticorum atque ecclesiae differentia sit, velle^{3 2} nulla schismaticorum atque ecclesiae differentia sit, velle²¹²) indifferenter utrorumque sacrificiis sociari. Non est Christi corpus, quod schismaticus conflicit, si veritate duce dirigi-mur. Nec enim divisum esse Christum poterit quisquam sine Apostoli¹³³) reprobatione confingere. Unam, ut saepe dictum est, quae Christi corpus est, constat esse ecclesiam, quae in duo vel in plura dividi non potest. Simul enim, quum ab ea quisque recesserit, esse desistit ecclesia.

C. XXXV. Ex quo 7) episcopus 334) fidei contraria docet, alium excommunicare non potest, Item Nicolaus Papa scribit Michaëli Augusto, epist. VII, 335)

Ait Coelestinus Papa *), orientalibus episcopis scribens: Si quis ab episcopo Nestorio, aut ab aliis, qui eum seguan-tur, ex quo talia praedicare coeperunt, vel excommunicalus, vel exutus est seu antistitis seu clerici dignitate, hunc in nostra communione *et* durasse, et durare manifestum est, nec iudicamus eum remotum 33°), quia non poterat quenquam eius remocore sententia, qui se iam praebuerat ipse remo-rendum. vendum.

C. XXXVI. Non habentur excommunicati qui ab haereticis excommunicantur.

Item ad Clerum Constantinopolitanum *) 337).

Aperte, inquit, sedis nostrae sansit auctoritas, nullum sive episcopum, sive clericum, seu professione aliqua Chri-stianum, qui a Nestorio, vel eius similibus, ex quo talia praedicare coeperunt, vel loco suo vel communione deiecti sunt, vel deiectum³³⁸) vel excommunicatum videri: sed hi omnes in nostra communione *et fuerunt, et hucusque

NOTATIONES CORRECTORUM.

z) Papa: Nicolaus hic citat epistolam Coelestini Papae, scriptam Ioanni, luvenali, et ceteris episcopis per orientem, prout est in conc. Ephesino Vaticanae bibliothecae, et Lutetiae impresso.
 C. XXXVI. a) Hic etiam citatur a Nicolao alia epistola eiusdem Coelestini, quae est inter acta ipsius conc.

Ephesini.

o. pr. Lugdd. II. III. — 325) illi: Edd. coll. o. — 326) supra ead. c. 33. — 327) levial: Ed. Lugd. k. — 328) noluerini: Ed. Arg. — voluerini: Ed. Bas. — 329) maius: B. — $\dot{\uparrow}$) cf. Dist. 19. c. 6. — 330) poterini: Edd. Arg. Bas. — poteruni: Edd. rell. — 331) pot-suni: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. — 332) add.: etiam: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 333) cf. 1 Cor. c. 1. = C. XXXV. 334) in Edd. Ven. I. II. Par. Lugd. I. Ieg: Ex quo ep. fidem eccl. docef, etiam excomm. potest. — 335) scr. A. 865. — 1vo Pan. 1. 5. c. 134. Detr. p. 14. c. 35. — 336) rem. esse; 1vo. — Edd. coll. o. = C. XXXVI 337) ex ead. Nic. op. ad Michaelem. — inscriptio cap. referenda ess ad ep. Coelestini a Corr. indicatam, cuius particulam profert Nico-laus. — Ivo Pan. 1. 5. c. 135. Decr. p. 14. c. 59. — 336) electrom: Edd. coll. o. — Ivo.

perdurant, quia neminem *vel* deiicere vel removere po-terat qui praedicans talia³³⁹) titubabat ³⁴⁰). Intellexi-stisne ^b) ³⁴¹), imperator ³⁴²), ex superius ³⁴³) memoratis non potuisse, ut non dicamus praelatum suum, saltem ³⁴⁴) quemlibet removere, qui fuerant olim *ipsi* ³⁴⁵) remoti, nec deiicere quemquam, *qui fuerant* ³⁴⁶) iam ante prostrati !

C. XXXVII. Ad indicandum excommunicati non recipiantur. Item Nicolaus Papa ibidem paulo inferius 347).

Miramur, quomodo excommunicati ad iudicandum recepti sint³⁴⁸), quomodo excommunicati ad iudicandum recepti sint³⁴⁸), quum secundum apostolicos canones sine com-mendatitiis literis in communione sola recipi prohibeantur. Absurdum enim est, ut, cui non licet etiam cum minimis iuxta sacras regulas communicare, liceat³⁴⁹) penes vos etiam de maioribus iudicare.

etiam de maioribus iudicare. Gratian. His aucloritatibus perspicue monstratur, quod, er quo aliquis contra fidem coeperit aliquid docere, nec deii-cere quemquam valet nec damnare. §. 1. Obicitur tamen illud Augustini¹⁵⁰): Recedentes a tide nec baptisma, nec bapti-randi potestatem amittunt. Quam ergo sacerdotalem unctio-nem utraque potestas, videlicet baptizandi et excommunicandi, sequatur, a fide recedentes ant utramque retinebunt, aut utra-que carebunt. Sed aliud est potestas officii, aliud exsecutio. Plerumque officii potestas vel accipitur, veluti a monachis in sacerdotali unctione, vel accepta sine sui exsecutioner retine-tur, veluti a suspensis, quibus administratio interdicitur, pote-stas non aufertur. A fide itaque recedentibus potestas non adimitur, sicut redeuntibus non redditur, ne non homini, sed accramento iniuria fieri videatur. Unde ab haereticis bapti-mati vel ordinati, quum ad unitatem catholicae fidei redierint, si forte intuitu ecclesiasticae pacis in suis reopiantur ordini-bus, non iterabitur sacramentum, quod in forma ecclesiae bus, non iterabitur sacramentum, quod in forma ecclesiae probabitur ministratum, sed per impositionem manus praestabitur virtus sacramenti, quae extra ecclesiam nulli docetur esse collata. Quum ergo ulraque potestas in haereticis rema-neat, si haereticus catholicum vel alium haereticum excommunicaverit, ut in communionem suae haeresis illum deducat, quia iniqua est sententia, pondere caret. § 2. Quod si in eatholicum prave viventem, vel in haereticum flagitiis vel fă-cinoribus deditum, ut alias ad recte vivendi normam uterque redeat, sententiam dederit, an uterque, an haereticus tantum eius sententia teneatur, merito quaerendum videtur? Potest autem dici, catholicum sententia haeretici minime teneri. Non enim potest oris gladio ferire quem accusare vel in quem te-stificari non valet. Si enim quos divina testimonia non sequuntur, quia extra ecclesiam sunt, pondus humani testimonii perdiderunt adversus eos, qui in ecclesia esse videntur, nec adversus eosdem ecclesiasticae auctoritatis pondus habere poterunt qui ab eius fide discessisse probati sunt, atque ideo ab ecclesia sunt condemnati. In hacreticum autem potestatem habere videtur hacreticus, sicut et diabolus potest in malis,

tanquam in pecore suo. Unde scribit Augustinus Vincentio Donatistae et Rogatistae, epist. XLVIII.³⁵¹):

C. XXXVIII. Pro aliquo facinore ab haereticis excommuni-catus a catholicis non est recipiendus.

Quisquis pro aliquo flagitio vel facinore proiectum a vobis Quisquis pro aliquo flagitio vel facinore proiectum a vobis ita suscipit, sicut suscipiuntur qui excepto errore, quo a nobis separamini, sine crimine apud vos vixerunt³⁵²), dis-plicet nobis. Sed nec facile ista monstratis, et, si mon-stretis, nonnullos toleramus, quos corrigere vel punire non possumus, neque propter paleam relinquimus aream Domini, neque propter pisces malos rumpimus retia Do-mini, neque propter hoedos in fine segregandos³⁵³) dese-

b) Intellexistisne: Hic incipiunt propria Nicolai | verba. C. XL. c) Postea: In originali legitur: etiamsi postea

Qusest. I. C. XXXVI. 339) add.: in fide: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 340) litubat: Ed. Bas. - 341) hase sunt ipsius Nicolai verba - Intellexisti: Ivo. - Edd. coll. o. - 342) imperatorem: Böhm. -343) supra: ib. - 344) abest ab Edd. Bas. Lugd. I. - 345) abest ab Iv. - 346) desid. ib. = C. XXXVII. 347) Coll. tr. p. p. p. 1. 62. c. 67. - 349) sunt: Edd. coll. o. - 348) lic. eliam ei de suis paene: eaed. - 350) C. 1. qu. 1. c. 97. = C. XXXVIII. 351) ef. ad c. 1. C. 23. q. 7. - 352) vixerint: Edd. coll. o. D. X. Stol pr. Bas. -353) separandos: Edd. coll. o. = C. XXXIX. 354) Ep. 35. Ed. Maur. scr. A. 396. - Ivo Decr. p. 6. c. 390 seq. - 355) Hispalen-sis: Ed. Bas. - Hispan.: Edd. rell. - 356) excesse: Ed. Bas. -

rimus gregem Domini, neque propter vasa facta in contu-meliam migramus de domo Domini.

C. XXXIX. Quisquis propter disciplinam ab haereticis excommunicatur, non est a catholicis recipiendus.

Idem ad Eusebium, epist CLXIX. 354) Subdiaconus quondam Spaniensis³⁵⁵) ecclesiae, vocabulo Primus, quum ab accessu³⁵⁶) indisciplinato sanctimonia-lium prohiberetur, atque ordinata et sana praecepta con-temneret, a clericatu remotus est. Et infra: §. 1. Ego, si Domine placet, istum modum servo, ut quismus anud eos Domino placet, istum modum servo, ut quisquis apud eos propter disciplinam degradatus ad catholicam ³⁵) transire voluerit, in humiliatione poenitentiae recipiatur, quo et ipsi eum forsitan cogerent, si apud eos manere voluisset. Gratian. Sed illud Augustini⁵⁵) intelligitur dictum nom

Gratian, Sea una Jugasimi (*) intengitar accum non propter sententiam, cuius potestas nulla est extra ecclesiam, sed in detestationem criminum, quae in haereticis, sicut in catholicis, acque sunt punienda. Potest tamen illud Augu-stini⁵⁵⁹) de potestate baptizandi intelligi, non ligandi, aut soloendi, vel cetera sarramenta ministrandi. Baptisma namgue sive ab haeretico, sive a laico ministratum fuerit, dum-modo in unitate catholicae fidei accipiatur, non earebit effectu. Alia vero sacramenta, ut sacri corporis et sanguinis Domini, excommunicationis vel reconciliationis, si ab haeretico vel ca-tholico non sacerdote ministrentur, vel nullum, vel lethalem habebunt effectum. Unde et ab omnibus fidelibus nullatenus sunt recipienda.

Hine Augustinus scribit in I. lib. de baptismo contra Donatistas, c. 2.360):-

C. XL. In extremo positus etiam ab haeretico poenitentiam acciper valet.

Si quem forte coëgerit extrema necessitas, ubi catholicum, per quem accipiat, non invenerit, et in animo pace 30) catholica custodita, per aliquem extra unitatem catholicam positum acceperit quod erat in ipsa catholica unitate per-cepturus, si statim etiam de hac vita migraverit, non eum nisi catholicum deputamus. Si autem fuerit a corporali morte liberatus, quum se catholicae congregationi etiam corporali praesentia reddiderit, unde nunquam corde dis-cesserat, non solum non improbamus quod fecit, sed etiam credidit cordi suo, ubi unitatem servabat, et sine sancti baptismi sacramento (quod, ubicunque invenit, non homi-num, sed Dei esse cognovit) noluit ex hac vita migrare. Si quis autem, quum posset 50) in ipsa *catholica* acci-pere, aliqua mentis perversitate elegerit in schismate ba-pizari, etiamsi postea •) venerit ad catholicam ecclesiam, certum est ibi 50) prodesse *autem* non potest; perver-sus et iniquus est, et tanto perniciosius, quanto scientius. C. XLI. Per annum poeniteat qui de manu haeretici Si quem forte coëgerit extrema necessitas, ubi catholicum,

C. XLI. Per annum poeniteat qui de manu haeretici nesciens prohibitam communionem accepit.

Item Iulius Papa 364).

Si quis dederit aut acceperit communionem de manu hae-ratici, et nescit, quod catholica ecclesia contradicit, postea rètici, et nescit, quod catholica ecclesia contradicit, postea intelligens, annum integrum poeniteat. Si autem seit, et neglexerit, et postea poenitentiam egerit, decem annos poeniteat. Alli ³⁶⁵) iudicant septem, et quidam ³⁶⁶) huma-nius, ut quinque annos poeniteat. §. 1. Si quis permiserit haereticum missam suam celebrare in ecclesia catholica, et nescit, quadraginta dies poeniteat; si pro reverentia eius, annum integrum ³⁶⁷) poeniteat; si pro damnatione ecclesiae catholicae, et consuetudinis ³⁶⁸) Romanorum, pro-iiciatur ab ecclesia, sicut haereticus, nisi habeat poeniten-

NOTATIONES CORRECTORUM.

venire ad catholicam cogitat, quia certus est ibi prodesse sa-cramentum, quod alibi accipi quidem potest, prodesse autem non potest, perversus, etc. Sed ob glossam non est emendatum.

357) add.: ecelesiam: Edd. coll. 0. = 358) supra 6, 38, 39, -559) ef. C. 1. (qu. 1. e. 97. = C. XL. 360) Ans. 1. 9. c. 49 (51). Ivo Decr. p. 1. e. 170. Polyc. 1. 7. t. 2. - 361) pacem cath. custo-diens: Ans. - Edd. coll. 0. - 362) possil: Ivo. - eaed. - 363) in: Edd. coll. 0. pr. Bas. = C. XLI. 364) In Ed. Arg. adscribitur Lu-ciano P., quod sensu caret. - Burch. 1. 19. c. 105. Ans. 1. 11. c. 185. Ivo Decr. p. 15. c. 117. tribuunt Eutychiano P. Legitur In libro poe-nitentiali, qui Hieronymo tribui solet. - 365) Al. - poen.: omissa sunt ab Ans. - 366) quidem: Ed. Bas. - Bohm. - ap, Iv. et Burch. est: et humanius V. annos poen. - 367) abest ab Ed. Bas. - unum: Edd. rell. - 369) consutetudite; Ed. Bas. 54

54

tiam; si habuerit, decem annos poeniteat. Si recesserit ab ecclesia catholica in congregationem haereticorum, et aliis persuaserit, et postea poenitentiam egerit, duodecim annos poeniteat, tres extra ⁴) ecclesiam, septem inter au-dientes, et duos adhuc extra communionem^{3 (3)}). De his ^{3 70}) in canone dicitur, ut duodecimo •) anno 371) communionem sine oblatione percipiant.

C. XLII. Potius est mortem arripere quam de manu haeretici communionem accipere.

Item Gregorius Papa lib. III. Dialog., cap. 31. 172) Coepit Ermenegildus 373) rex juvenis terrenum regnum deconfirmandum³⁷⁶) preces effundere, tantoque sublimius glo-confirmandum³⁷⁶) preces effundere, tantoque sublimius gloriam transcuntis mundi despicere, quanto et religatus agno-verat nil fuisse, quod potuerit^{\$79}) auferri. Superveniente autem paschalis festivitatis die, intempestae noctis silentio ad eum perfidus 'pater Arianum episcopum misit, ut de eius manu sacrilegae consecrationis communionem perciperet, atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus Ariano episcopo venienti exprobravit ut debuit, eiusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit, quia etsi exterius iacebat ligatus, apud se tamen in magno mentis culmine stabat securus. Ad se itaque reverso episcopo Ariano pater infremuit, statimque suos apparitores misit, qui constantissimum confessorem Dei illic, ubi iacebat, occiderent³⁵⁰). *Quod et factum est*.

QUAESTIO IL

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem post mortem nullus excommunicari valeat vel absolvi, ex verbis evangelii monstratur, quibus dicitur 1): Quodcunque ligaveris super terram etc. Super terram, inquit, non sub terra; ostendens, quod viventes pro varietate suorum meritorum solvere possumus vel ligare; de

mortuis autem sententiam forre non postumus. Unde Leo Papa scribens Rustico, Narbonensi Episcopo, epist. XC. cap. 7. al. epist. XCII. c. 6. ²):

C. I. Non possunt ab soclesia absolvi post mortem qui in hac vita ab ea noluerunt absolvi.

De communione privatis, et ita defunctis⁴). Horum³) causa Dei iudicio reservanda est, in cuius manu fuit, ut talium obitus non †) usque ad communionis remedium dif-ferretur. Nos autem quibus viventibus non communicavi-mus mortuis communicare non possumus.

C. 11. Ecclesia viventes potest ligare vel solvere, non mortuos.

Itom Gelasius Papa in commonitorio, Fausto Magistro, fungenti legationis officio apud Constantinopolim^b)⁴).

Legatur, ex quo est religio Christiana, vel certe detur l

NOTATIONES

C. XLI. d) Tres extra: Apud Burchardum et Ivonem *) legitur: quatuor extra ecclesiam, sex inter audiontes, etc.

e) Dnodecimo: Burchardus et lvo habent: decime.

Quaest, II. C. I. a) De communicate priva-tis, et ita defunctis: Verba haec in codice canonum sunt titulus vigesimi decreti Leonis I., et ea Burch. non habet. Reliqua vero sunt ipsius Leonis verba.

C. II. b) In commonitorio, ex quo sumtum est caput hoc, antea narratur, senatores Constantinopolitanos petiísse

exemplum in ecclesia Dei a quibuslibet Pontificibus, ab ipsis Apostolis, ab ipso denique Salvatore veniam, nisi se corrigentibus, fuisse concessam. Auditum⁵) enim⁶) sub isto coelo nec⁷) legitur omnino, nec dicitur, quod eo-rum⁸) voce depromitur: date veniam nobis, dum⁵) tamen nos in errore duremus. Id¹⁰) quoque pariter¹¹) ostendant qui nobis canones nituntur opponere, quibus hoc canoni-bus onibus regulis, qua lectione, quore marte atomate qui nobis canones nituntur opponere, quibus hoc canoni-bus, quibus regulis, qua lectione, quove documento, sive a maioribus nostris, sive ab ipsis Apostolis (quos potiores merito fuisse non dubium est) seu ab ipso Domino Salva-tore, qui iudicaturus creditur¹²) vivos et mortuos, sive factum est unquam, vei faciendum esse mandatur! Mor-tuos suscitasse Christum legimus; in errore mortuos ab-solvisse non legimus. Et qui certe¹³) hoc faciendi solus habuit potestatem, B. Petro principaliter mandat¹⁴) apo-stolo: Quas¹⁵) ligaveris super terram figata ersut et ús coelis. coelis, et quae solveris super terram ingata erunt et in Super terram, inquit. Nam in "hac" ligatione defunctum nusquam 16) dixit absolvi 17).

). III. Non oportet ab corum elecmotynis post mortem abstinere, quibus in vita communicare non destitimus. Item Urbanus II. Guitmundo Episcopo 10).

Sane quod super Richardo, filio Borelli, vestra fraternitas se egise innotuit pro zelo Dei et animarum caritate¹⁹), laudamus. Sed non adeo²⁰) timendum, non adeo est vo-bis ab eius eleemosynis abstinendum. Inter ceteros quippe nostrae fidei patres B. Leo Papa doctor egregius²¹): Qui-bus siois, inquit, non communications²²) nec mortuis com-municars debemus. Constat ergo, quoniam, quibus vivis (ut ex opposito loquamur), communicatimus mortuis quoque communicare possumus. Nos plane inter duo oppugnantia positi positi, inter impios videlicet et schismaticos, schismaticis positi, inter impios videncet et schismaticos, schismaticus ullo modo communicare non possumus, aut licet: peccato-ribus vero et praedonibus dispensative propterea²³) com-municamus, quia et ecclesiam hactenus sustentaverunt, et se fideles²⁺) in posterum pollicentur. Alioquin oportet nos de huius mundi partibus exire. Sub qua etiam sponsione nos eius⁺) nuper in B. Petri natalitiis absolutionem indulsi-mus. Ouis erros pruedictus vir neuro pomietiro error mus. Quia ergo praedictus vir neque nominative excom-municatus, neque communicans cum excommunicatis ex nomine exiit 2⁵), sed 2^(e) in Domini sui fide atque servitio permansit, licet nobis dispensative, id est quamdiu eos patimur, eius ²⁷) eleemosynis communicare, et defuncti animam Christianae religionis ²⁸) modis ²⁹) onnibus adiuvare 30).

C. IV. De eodem. Item Gelasius Papa universis Episcopis, per Dardaniam sive per Illyricum constitutis •) ³¹).

Nec quisquam omnino vobis persuadeat, Achatio praevaricationis suae crimen fuisse laxatum, quia qui post, quam in collegium recidens pravitatis iure meruit ab apostolica communione secludi, in hac eadem persistens damnatione defunctus est, absolutionem, quam superstes nec³²) quae-

CORRECTORUM.

a Gelasio, ut sibi liceret communicare cum Achatio ab apostolica sede excommunicato, hancque sibi veniam con-cedi poposcisse. Quorum absurdam petitionem reiiciens Gelasius, haec, quae in hoc capite continentur, ipsi Fau-sto, quem Constantinopolim mittebat, in commonitorio suggessit.

C. IV. c) Epistola, ex qua hoc caput acceptum est, exstat inter alla scripta Gelasii in vetusto codice Vati-cano, in quo etiam multae aliorum Pontificum epistolae habentur.

Quaest. L. C. XLI. *) nectamen ap. Ans. -369) extr. comm. sine oblatione: Ans., reliquis omlessis. -370 add: if a: Edd. coll. e. -371 jannie: Edd. Bas. Lugdd. III II. \pm C. XLII. 373) Polyc. 1. 7. t. 6. - cf. C. 1. qu. 1. c. 73. -373 krmigidau: Edd. coll. e. -374 jacretis eaed. -375 jacdi eaed. pr. Bas. -solo. s. t., erit solutum et i. c., et quadcunque ligar. s. t. etc. t. Edd. coll. e. -374 jacretis eaed. -375 jacdi eaed. pr. Bas. -solo. s. t., erit solutum et i. c., et quadcunque ligar. s. t. etc. t. Edd. coll. e. -374 jacretis eaed. coll. e. -375 jacdi eaed. pr. Bas. -solo. s. t., erit solutum et i. c., et quadcunque ligar. s. t. etc. t. Edd. coll. e. -376 jaccere: orig. -375 jacdi eaed. pr. Bas. -solo. s. t., erit solutum et i. c., et quadcunque ligar. s. t. etc. t. Edd. coll. e. -376 jaccere: orig. -375 jacdi eaed. pr. Bas. -solo. s. t., erit solutum et i. c., et quadcunque ligar. s. t. etc. t. Edd. coll. e. -376 jaccere: orig. -375 jacdi eaed. pr. Bas. -solo. s. t., erit solutum et i. c., et quadcunque ligar. s. t. etc. t. Edd. coll. e. -376 jaccere: orig. -375 jacdi eaed. pr. Bas. -solo. s. t., erit solutum et i. c., et quadcunque ligar. s. t. etc. t. Edd. coll. e. -376 jaccere: orig. -375 jacdi eaed. pr. Bas. -solo. s. t., erit solutum et i. c., et quadcunque ligar. s. t. etc. t. Edd. coll. e. -376 jaccere: orig. -375 jacdi eaed. pr. Bas. -solo. s. t., erit solutum et i. c., et quadcunque ligar. s. t. etc. t. Edd. coll. e. -380 jacdi eaet coll. 0. pr. Bas. -300 jacdi eaet coritale: Edd. coll. 0. pr. Bas. -300 jacdi eaet ecritale: Edd. coll. 0. pr. Bas. -320 jacet ab Ed. la Bas. - add: eaet. Edd. coll. 0. pr. Bas. -233 pro tempore: lo Decr. -246 jacetiore: lo -360 jactimere: Edd. Bas. -370 porton: Edd. coll. -280 jacetiore: lo -300 adumere: Edd. Bas. Lugd. II. H. -290 moribus: la Bas. -300 adumere: Edd. Bas. Lugd. I. = C. IV. 31 scr. A. 494. - Ans. l. 12. c. 30. Polye. l.

sivit omnino, nec meruit, mortuus iam non potest impe-trare. Siquidem ipsis apostolis Christi voce delegatum est ³³): *Quae ligaveritis super terram etc.* Ceterum ⁴iam⁴ de eo, qui in divino est iudicio constitutus, nobis fas non est aliud decernere praeter id, in quo eum dies supremus invenit. Atque ideo, nisi eius nomine refutato, ceterisque consortibus huius erroris, cum nullo prorsus eorum parti-cipare debetis mensae dominicae puritatem, quam maiores postei semper ab haeretica magnonere servaverunt pollunostri semper ab haeretica magnopere servaverant pollutione discretam.

C. V. Incorrigibilis damnationis sententia relaxari non polest.

Item Leo Papa epist, XIII, ad Pulcheriam Augustam a) 34).

Damnationis sententiam quicunque meretur accipere, si in suo sensu voluerit permanere, nullus relaxare poterit. 11. Pars. Gratian. His auctoritatibus probatur, quod vicentes, non mortuos solvere possumus vel ligare. Verum hoc non de omni crimine intelligendum est. Sunt enim quaedam crimina, de quibus etiam post mortem accusari potest quilibet vel damnari, velut hacresis.

Unde in prima actione V. Synodi legitur •) 35):

C. VI. Haeretici etiam post mortem sunt excommunicandi. Sane $f_{1}^{3.6}$) profertur a quibusdam, qui dicunt oportere post mortem haereticos anathematizari, et sequi in hoc doctrinam sanctorum Patrum, qui non solum viventes hae-reticos condemnaverunt, sed $^{3.7}$) et "post mortem, utpote in "sua impietate" mortuos, sicut eos, qui iniuste conde-mnati sunt, revocaverunt post mortem, et in sacris dipty-chis $8)^{3.6}$) scripserunt. Quod factum est " $^{3.6}$) in loanne, et in blaviano religiosae memoriae episcopis Constantino-politanis. Item in actione V.: §.1 Augustinus ait $^{4.9}$): Si $^{4.1}$) forte isti libri ita designant traditorem suum, sicut Dominus designavit Iudam, legatur $^{4.2}$) eorundem librorum fuisse traditores, et si non $^{4.1}$) eos anathematizavero, fipse cum $^{4.5}$). Gis iudicer tradidisee. (Et infra in eadem actione:) §.2. Quae modo recitata sunt Augustinus $^{4.0}$) sanctae memoriae C. VI. Haeretici etiam post mortem sunt excommunicandi. Quae modo recitata sunt Augustinus 40) sanctae memoriae consuluit, et conveniunt b) statui tenenti ab initio in ecclesia. Impium vero⁴⁷) dogma iam inculpatum i) et conde-mnatum est, et eos, qui tali dogmati obnoxii sunt, anathe-matizari vult⁴⁸) ecclesiae traditio, licet etiam mortui

USA XXIV. QUARST. II. с. э. о. 354 sesent. Ideo sanctae memoriae Augustinus dicit: "Quod" ") is modo convinceretur Caccilianus de his, quae ") infernator o, etiam post mortem 5') eun ⁵') analiematico. (Item sur et quaedam de diversis causis ad ecclesiasticum tatum pertinentibus disponentes, statuerunt de episcopis 5') de diam post mortem anathemati subliciantur. Sur vero "etiam" et Augustini sanctae memoriae epistolae dicentes, de quaedam de diversis (et al. 2010) et al. 100 post mortem anathemati subliciantur. Sur vero "etiam" et Augustini sanctae memoriae epistolae dicentes, de diversis et al. 2010 per estatuerunt, licet non con etiams, et nobis possent!) diquado monstrari, iscum "etiam" accelitano, et nobis possent!) diquado monstrari, sur eta mortem anathematizaremus ⁵'). (Item infra:) §. 5. Di-sistico et al. 2010 per estatuerunt infra:) §. 5. Di-sistico et al. 2010 per estatuerunt etiam etales etiam de estatuerunt facelitano, et nobis possent!) diquado monstrari, iscum "etiam mortuum anathematizaremus ⁵'). (Item infra:) §. 5. Di-sistico et al. 2010 per estatuerunt etiam ecclesia ante emos prine, episcopus factus Edessenae civitatis, qui in saccerdo much facel fain post mortem ⁶'), qui degunt Komae ⁶'), etiam infra: §. 7. Romanorum etiam ecclesia ante en ende posto Dioscorum ¹), qui fui Papa eiusdem ecclesia, et to fai fue infra: §. 7. Romanorum etiam ecclesia ante ende posto Dioscorum ¹), qui fue post mortem in faite estatuer etiatos divers mortem anathematizature. Quo teitam fine infra: §. 8. Si ad tempora Theophili sactes montriae vel superius aliquis recurreit, etiam Origem montriae vel superius aliquis recurreit, etiam origement anathe-matistari. Inter in eedees collicione VIII.¹,¹}, §. 6. Santificare posto populationes permanentatione epistolae i recitatas interiationes divisiones epistolae i recitatas posto populationes epistolae e indiversione epistolae i estatuerus estatuerus etiatari. Interia esten ecclesiasticam traditionem die posto populationes estatuerus estatuerus estat essent. Ideo sanctae memoriae Augustinus dicit: *Quod* 49)

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. V. d) Verba Leonis de Eutyche agentis, sunt haec: Qui, dum videret insipientiae suae sensum catholicis quribus displicere, revocare se a sua opinione debuerat, nec ita ec-clesiae praesules commovere, ut damnationis sententiam me-reretur, quam utique, si in sua sententia voluerit permanere, mullas voterit relacare nullus poterit relaxare. C. VI. e) Hoc re

C. VI. e) Hoc caput sumtum est ex variis locis. V. synodi, quemadmodum fere se habet in Coloniensi quatuor

syndui, que intrinsicultation de la cue activitation de la cue
g) Diptychis: Sic emendatum est ex ipso concilio, quum antea legeretur: *dicticis*. Diptycha vero duae tabu-lae erant, quarum altera vivorum, altera mortuorum ea nomina continebat, quae in missa recitabantur, translato vocabulo ab ostreorum diptycho, cuius mentionem facit B. Ambrosius Hexam. 1. 5. c. 8. De huiusmodi autem ecclesiasticis diptychis partim vivorum, partim mortuorum, par-

tim utrorumque, mentio fit in epistola Innocentii I. ad Decentium cap. 2., et in epistola B. Augustini 137. clero et plebi ecclesiae Hipponensis, supra 2. quaest. 1. cap. Nomen. et 11. q. 3. cap. Quid obest., et in epistola Gelasii ad Anastasium Augustum, et in epistola episcoporum Ae-gyptiacae dioecesis ad Anatolium, quae habetur post conc. Chalcedonense, et alibi saepe. h) Et conveniunt: Sic est emendatum ex ipsa syn-odo: antea legebatur: et statuit teneri").

antea legebatur: et statuit teneri^{*}).
i) Inculpatum: In glossa interlineari duorum vetu-storum Gratiani codicum habetur: id est valde eulpatum.
k) Dioscorum: In antiquis Pontificalibus in vita Bo-nifacii secundi hace leguntur: Hie (scilicet Bonifacius) cum mach secundi haec leguntur: Me (scilicet Bonifacius) cum Dioscoro ordinatus est sub contentione; Dioscorus in basilica Constantiniana, Bonifacius vero in basilica Iulii. Fuit ita-que dissensio in clero, et populo, et senatu dies viginti octo, donec defunctus est Dioscorus V. Idus Octobris. Ipsis diebun Bonifacius zelo ductus cum grandi amaritudine coacta synodo sub vinculo anathematis chirographo damnavit Dioscorum, et reconciliavit elerum, quem chirographum in ecclesiae archivo reclusit. reclusit.

Quaest. H. C. IV. 39) Math. c. 16. v. 19. = C. V. 34) p. 31. Ed. Baller, ser. A. 449. = C. VI. 35) hab. A. 553. – Ivo p. 31. Ed. Baller, ser. A. 449. = C. VI. 35) hab. A. 553. – Ivo p. 31. Ed. Baller, ser. A. 449. = C. VI. 35) hab. A. 553. – Ivo p. 31. Ed. Baller, ser. A. 449. = C. VI. 35) hab. A. 553. – Ivo p. 32. Ed. Ser. A. 449. = C. VI. 35) hab. A. 553. – Ivo p. 32. Ed. Ser. A. 449. = C. VI. 35) hab. A. 553. – Ivo p. 32. Ed. Ser. A. 449. = C. VI. 35) hab. A. 553. – Ivo p. 32. Ed. Ser. A. 449. = C. VI. 35) hab. A. 553. – Ivo p. 32. Ed. Ser. A. 449. = C. VI. 35) hab. A. 553. – Ivo p. 32. Ed. Ser. A. 429. Ed. Ser. A. 449. = C. VI. 35) hab. A. 553. – Ivo p. 41. F. Bas. – 39) abest ab IV. – 60; c. 3. de unit. ecc. – 41. Ed. Si. Edd. coll. o. pr. Bas. – 42) legant: Edd. Arg. Bas. Par. – Ivo Decr. – orig. – 43) add: edus: Ivo. – Edd. coll. o. – 41. Misi: Pan. – eaed. – 453 abest ab orig. – 463 a Gelasio s. m. (missis seq. cons. el): Ivo Decr. – enim: Ivo Pan. – Edd. solt. e. – 47) abest ab IV. Decr. – enim: Ivo Pan. – Edd. solt. e. – 47) abest ab IV. Decr. – enim: Ivo Pan. – Edd. solt. e. – 57) solt. sunt: eaed. – 49) missis Edd. coll. o. – 67) incomputicized: I vo Pan. – 663 add: soltennam: Ed. Nor., et add. voce: communicati: Ivo Pan. – 663 add: soltennam: Ed. Nor., et add. voce: communicati: Ivo Pan. – 663 add: soltennam: Ed. Nor., et add. voce: communicati: Ivo Pan. – 663 add: soltennam: Ed. 0. – 67) incommunicati: Ivo Pan. – 663 add: soltennam: Ed. 0. – 67) incommunicati: Ivo Pan. – 663 add: soltennam: Ed. 0. – 70) inventi: Edd. Arg. Bas. Lugd. I. – 71) abest mines: Edd. coll. o. – 69) hie Romani: Edd. Voc. I. II. – Mo-soltennam: Ed. 0. – 67) inventi: Edd. Arg. Bas. Lugd. I. – 71) abest ad (0. 0. – 72) invos or (1. – 73) inlines: Edd. Coll. o. – 69 indic. - 71) invos or (2. – 73) inlines: Edd. Coll. o. – 71) invos or (2. – 73) inlines: Edd. Coll. o. – 67) inventi: Edd. Arg. Bas. Lugd. I. – 71) abest ad (0. 0. – 72) invos or (2. – 73) inlines: Edd. Coll. o. – 69 indic. - 60 indic.

QUAESTIO. III. GRATIANUS.

I. Pats. Quod autem pro peccato aliculus tota familia escommunicanda sit, multorum exemplit probatur. Pro peccato namque Sodomilarum¹) parvuli corum, qui beneficio ac-tatis paterna flegitia nesciebant, coelesti igne sunt consumti. §. 1. Item²) pro peccato Amalechilarum non solum parvuli corum, sed etiam bruta animalia usque ad mingentem ad parictem insta sunt a Domino deleri. §. 2. Item³) Dathan et Abiron auctores schismatis fuerunt contra Moysen et Aaron, noc tantum ipsi soli, sed omnis substantia corum cum ipsis de-scendit ad inferos. §.3. In noro etiam testamento nonnunquam peccatis exigentibus gravis pestilentia desacrisse legitur, quae etiam illos impolnit, qui necesit consciention on habitant etiam illos involvit, qui peccati conscientiam non habebant. Bi ergo tam severissime pro peccatis parentum inveniuntur parvuli puniti, non dubium est, quin pro peccatis eorundem sententia evcommunicationis pariter feriri valeant. §. 4. His ita respondetur: Pro peccatis parentum parvulos corporaliter flagellari, ex verbis evangelii apparet, ubi discipuli de caeco nato Christum interrogasse dicuntur ⁴): Rabbi, quis poccavit, hic, aut parentes eius, ut caecus nasceretur! In quibus etiam illud completur, qued Dominus ait ad Moysen⁵): Ego sum Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios usque in tertiam et quartam generationem. Spiritualiter autem peccatis parentum parvuli non tenentur, ex quo per sacramentum regenerationis ab originali peccato fuerint emundati. Unde per Ezechielem Dominus ait 6): Anima, quae peccaverit, ipsa morietur; filius non portabit iniquitatem patris, neque pater iniquitatem filii; iustitia iusti super eum erit, et impietas impii erit super eum. Quaecunque etiam peccala parentes commiserunt, ex quo filius personali-ter ab eis separatus fuerit; ei non imputantur ad poenam. Unde peccato Adae ideo omnes posteri teneri dicuntur, quia nondum aliquis ex illo materialiter fuerat proseminatus. Quia vero apud Deum non sententia sacordotum, sed vita corum guaeritur, patet, guod non est notandus sententia guem pec-cati macula non inficit. Hine Paulus Corinthiis scribens eit ?): Si quis frater nominatur fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, cum huiusmodi nec cibum sumere debetis. Es quibus verbis datur intelligi, quod nisi primum aliquis nominatus ") fuerit de crimine, id est vel coram iudice accusatus et convictus, vol in iure ipse de se fuerit confessus, guod nec sententia est feriendus, nec ab cius communione abstinendum. Non ergo pro alicuius peccato tota familia excommunicanda est.

Unde Augustinus scribit ad Auxilium Episcopum, epist. LXXV. ⁶):

C. I. Pro peccatis patris non est filius anathematizandus. Si habes de hac re sententiam certis rationibus vel scripturarum testimoniis exploratam, nos *quoque*?) docere digneris, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti ¹⁰) uxor, aut pro domini ¹¹) servus, aut quisquam etiam in domo nondum natus ¹²), si eodem tempore, quo universa domus est anathemate obligata, nascatur, nec ei possit per lavacrum regenerationis in mortis periculo subveniri. Haec enim fuit ^b)¹³) corporalis

NOTATIONES CO

Quaest. III. a) Nominatus: Haec explanatio loci B. Pauli ad Corinthios et hic, et supra 11. q. 3. Ad mensam. §. Evidenter, videtur accepta ex verbis B. Augustini in libro 50. homiliarum, hom. ultima, cap. 12. supra 2. quaest. 1. c. Multi.

C. l. b) Haec enim fuit: Sic etiam apud Ivonem, et in Panormia; in epistola autem ipsa legitur: Negue *) enim haec corporalis est poena, qua legimus guosdam contemtores Dei cum suis emnibus, qui eiusdem impietatis participes

poena, qua legimus quosdam contemtores Dei cum suls omnibus, qui ciusdem impietatis participes fuerunt, pariter interfectos. Tunc quidem 14) ad terrorem viventium mor-talia corpora perimebantur, quandoque utique 15) moritura-Spiritalis autem poena, qua fit quod soriptum est †): Quees ligaveris in terra erunt ligata et in coelo, animas obligat, de quibus dictum est: Anima 16) patris mea est, et anima filii mea est. Anima, quae peccarerit, ipsa morietur. §. 1. Audisti '') fortasse aliquos magni nominis sacerdotes cum domo sua quempiam anathematizasse peccantium. Sed forte, si essent interrogati, reperirentur idonei reddere inde rationem. Ego autem, "quonian"¹³), si quis a ¹⁹) me quaerat ²⁰), utrum ²¹) recte fiat, quid ei respondeam non invenio, nunquam hoc facere ausus sum de quorundam ^c) facinoribus unanimiter adversus ecclesiam perpetratis, nisi gravissime commoverer. Sed ²) si tibi quod ²) iuste fiat Dominus revelavit, nequaquam iuvenilem aetatem tuam, et honoris ecclesiastici rudimenta contemno. *En 24) adsum*: senex a iuvene "coëpiscopo", et episcopus tot annorum a collega necdum anniculo paratus sum discere, quomodo vel Deo, vel hominibus iustam possumus 25) reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno (ex ²⁶) quo non trahunt ²⁷), *sicut* ²⁶) ex Adam, in quo omnes peccaverunt, *originale peccatum*) spiritali supplicio puniamus. Etenim Classiciani *) filius, etsi traxit ex patre 30) primi hominis culpam 31), sacro fonte baptismatis explandam, tamen quicquid postea³²), quam eum genuit, peccati pater eius admisit, ibi³³) particeps ipse non fuit, ad eum non³⁴) pertinere quis ambigit? Quid dicam de coniuge⁴)? Quid de tot animabus in universa familia³⁵)? Unde³⁶) si³⁷) una anima per istam severitatem ^{3 s}), qua tota domus ista anathematizata est, sine baptismate de corpore excundo perierit, innumerabilium mors corporum, si de ecclesia homines innocentes violenter abstrahantur et interficiantur, huic damno non potest comparari. Si ergo de hac re ponuic damno non potest comparari. Si ergo de nac 76 po-tes reddere rationem, utinam et nobis rescribendo prae-stes, ut possimus et nos. Si autem non potes, quid tibi est inconsulta commotione animi facere, unde, si interro-gatus fueris, rectam rationem³) non valeas invenire ? Haec autem dixi, etiamsi filius noster Classicianus ⁴⁰) aliquid admisit, quod tibi anathemate plectendum iustis-sime videretur. sime videretur.

11. Pars. Gratian. Ut ergo ex hac auctoritate evidentissime monstratur, illicite excommunicatur quis pro peccato alterius, neque aliqua ratione nituntur qui pro peccato unius in totam familiam sententiam ferunt excommunicationis. Illicita autem excommunicatio notatum non laedit, sed excommunicantem.

Unde Gregorius scribit Magno, Mediolanensi Episcopo, lib. II. epist. 26.41):

C. II. Qui illicite aliquem excommunicat, semet ipsum, non illum condemnat.

Comperimus, quod Laurentius quondam frater et coëpscopus noster nullis te culpis exigentibus⁴²) communione privaverit⁴³). Ideoque huius praecepti nostri auctoritate munitus officium tuum securus perage, et communionem sine aliqua sume formidine.

CORRECTORUM.

non fuorunt, pariter interfector. Verum ob glossam et doctorum dicta nihil est mutatum.

c) De quorundam: Eadem glossa obstitit ne hoe mutaretur, itemque quoniam cum Ivone et Panormia concordat. In originali autem est: guum de guorundam facineribus, immaniter adversus ecclesiam perpetratis, gravissime permeserer **).

d) Quid dicam de coniuge: Verba haec desunt in ceteris editionibus epistolorum, excepta Antverpiana.

Edd: coll. c. - \$4) En ads.: absunt ab Ans. - \$5) possim: Edd. coll. c. - possimus: Böhm. - \$6) quod: Ans. - Edd. coll. c. -\$7) contrahunt: Edd. Ven. I. II. Nor. Par. Lugd. I. - \$8) abest ab Ans. - \$9) Classiant: Edd. Lugdd. II. III. - \$90 parente: Edd. coll. c. - \$1) nozam: eacd. - Ans. - \$29 post: Edd. coll. c. -\$3) ut: eacd. - \$4) abest ab Ans. et Edd. Bas. Ven. I. II. Par. -\$5) universace familiae: Ans. - Edd. coll. c. - \$6) Unde - ad fnem: non sunt ap. Iv. - \$7] et si: Edd. coll. c. - \$8) add: disciplina: Edd. Ven. I. II. - disciplinae: Edd. rell. - \$9) responsionem non vales: orig. - Edd. coll. c. - \$40) Classianus: Edd. Lugdd. II. III. = C. 41) Ep. \$66. (scr. A. 593.) I.3. Ed. Maur. - Ivo Pan. I. 5. c. 1\$9. Decr. p. 14. c. 17. Polyc. I. 1. t. \$22. - 42) exslantibus: orig: - Ivo. - Ed. Bas. - \$3) privavit: Edd. coll. c.

Quaest. III. 1) Genes, c. 19. - 3) i Reg. c. 15. - 3) Num. c. 16. - 4) Ioan. c. 9. v. 3. - 5) Exod. c. 30. v. 5. - 6) Ezech. c. 18. v. 30. - 7) i Cor. e. 5. v. 11. = C. I. 9) Ep. temports incerti, 250. Ed. Maur. - Ans. I. 13. c. 67. Ivo Pan. l. 5. c. 126. Decr. p. 14. c. 44. - 9) abest ab Iv. - 10) add.: peccalo: Ivo Pan. - Edd. coll. 0. - 13) domino: Edd. coll. 0. pr. Bas. Ven. I. Nor. - 13) add.: pro peccalis cuiusquam: Ed. Bas. - 4) ita Ans. - 13) est: Ivo. - 14) quippe: id. - Ans. - Edd. coll. 0. - 15) etiam: ib. - +) Matth. c. 16. v. 19. - 16) Ut anima patr.. ita et an. fl. mea est: Edd. coll. 0. - Vuig. - Ezech. c. 18. v. 5. -17) Auditis: Ivo. Pan. - Auditis: Decr. - Edd. coll. 0. - 16) abest ab Iv. - 19) ex: id. - 0rig. - 30) quaesierit: Ivo. - Edd. coll. 0. - 31) add.: id: Edd. coll. 0. - 4*) ita fere Aus. - 32) Set - discare: Cesid. ap. Iv. - 25) quomian: orig. - add.: id:

C. III. Qui non corde, sed ore maledicunt, labiorum immunditiam contrahunt.

Item Hieronymus in Leviticum 44).

Qui negligunt oris maledici⁴⁵) consuetudinem resecare, etiansi non *ex* corde maledicant, *etiamsi non voto et animo iniquo proferant maledicta*, tamen immunditiam labiorum (secundum Esaiae⁴⁶) verbum) et inquinamenta oris incurrunt.

C. IV. Vita, non sententia quemlibet ligat vel solvit. Item Hieronymus ubi supra 47).

Si quis non recto iudicio eorum, qui praesunt ecclesiae, depellatur, et foras mittatur, si ipse non ante exit, hoc est, si non ita egit, ut mereretur exire, nihil laeditur in co, quod non recto iudicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, ut interdum ille, qui foras mittitur, intus sit, et ille foris, qui intus retineri videtur.

C. V. De codem.

Item Rabanus de ecclesiusticis pressuris, lib. I. 48)

Non in perpetuum damnamur, quum iniuste judicamur, di-cente Psalmo⁴⁹): Nec damnabit illum⁵⁰), quum iudicabitur illi. Multi sacerdotum culpam zelo Dei se persequi proli-tentur; sed, dum indiscrete hoc⁵¹) agitur⁵²), sacrilegii fa-cinus incurrunt, et dum praecipites quasi ad emendandum ruunt⁵³), ipsi quoque multo magis deterius cadunt.

C. VI. Qua poena feriatur qui illicite aliguem excommunicat.

Item ex Concilio Parisiensi tempore Ludovici54). De illicita excommunicatione lex Iustiniani imperatoris catholici, quam probat et servat catholica ecclesia, consti-tutione³⁵) CXXIII. e) cap. CCCLI. decrevit, ut "nemo epi-scopus", nemo presbyter excommunicet aliquem ante, quam scopus⁴, nėmo presbyter excommunicet aliquem ante, quam causa probetur, propter quam ecclesiastici canonės hoc fieri iubent. Si quis autem adversus eam ⁵) aliquem excom-municaverit, ille quidem, qui excommunicatus est, maioris sacerdotis auctoritate ad gratiam sanctae communionis re-deat: is autem, qui legitime non excommunicaverit, in tantum abstineat a sacra communione tempus, quantum maiori sacerdoti visum fuerit, ut quod iniuste fecerit ⁵⁷) ipse iuste patiatur. Et hinc S. Gregorius ad Ioannem epi-scopum iniuste excommunicantem inter cetera scribit, di-cens ⁵⁵: Cassatis prius atone in aihlium redectis preedictare cens⁵⁸): Cassatis prius alque in nihilum redactis praedictae sententiae tuae decretis, ex B. Petri principis apostolorum auctoritate decernimus⁵⁹), triginta dierum spatio te sacra

NOTATIONES CORRECTORUM.

Sunt autem in codice illarum Vaticano, et apud Ivonem,

Sunt autem in codice illarum Vaticano, et apud Ivonem, et in Panormia. C. VI. e) CXXIII.: Sic est in novellis Iustiniani, et in Epitome Iuliani antecessoris, et in aliquot Gratiani co-dicibus; licet in aliis sit: [CXXVIII.*]. Numerus autem capitis **) emendatus est ex vetustis exemplaribus. Olim enim novellae per capita, non per libros divisae citabantur. f) Coelestinus: In conc. Ephesino bibliothecae Va-ticanae, et Lutetiae impresso, in epistola ipsa Coelestini ad Nestorium haec leguntur ad hoc caput pertinentia: Seias volo post primam et secundam illius (scilicet Cyrilli) et hane nostram correptionem, quam constat esse iam tertiam, ab universitate collegii et concentu Christianorum le prorsus esse seiunctum, nisi mox quae male dicta sunt corrigantur. In eodem vero concilio nuper Ingolstadii impresso epistola haec est in tomo 1., c. 16. g) Ephesina: In iisdem Vaticano et Parisiensi Ephe-

sini conc. exemplaribus in epistola ipsius synodi ad Nesto-

communione privatum ab omnipotenti Den "nostro" tanti ex-cessus veniam cum summa poenitentia ac lacrimis exorare. Quod si hanc sententiam nostram te cognoverimus implesse⁶⁰) remissius, non iam tantum iniustiliam, sed *et* contumaciam fraternitatis tuae cognoscas adiuvante 61) Domino 62) severius fraternitatis tuae cognoscas adiuvante 6°) Domino 5°) severine puniendam, quia nemo praepropere vel praepostere, scilicet non commonitus neque conventus 63) est iudicandus. §. 1. De conventione autem huiusmodi patratoris 64) manifesto-rum criminum lex dicit 63): Quicunque tribus auctoritatiban iudicis conventus, vel tribus edictis ad iudicem fuerit procu-catus, aut uno pro omnibus peremtorio, id est quod consom exstinguit, fuerit evocatus 66), et praesentiam suam apud cum catas, aut uno pro omnious peremiorio, id est quod consom exstinguit, fuerit evocatus ⁶⁶), et praesentiam suam apud cum iudicem, a quo ei dennuciatum est, exhibere noluerit, adver-sus eum quasi in contumacem iudicari potest. Quinimo nee retractari per appellationem negotia possunt, quoties in con-tumacem fuerit iudicatum. Et hanc sententiam de tribus auctoritatibus conventis ex evangelica auctoritate Coelesti-nus () ad Nestorium dicens, et Ephesina 8) synodus de eodem decernens, et B. Gregorius ad Ioannem scribens, comprobant ⁶⁷). §. 2. De peremtorio *autem^{+ 65}) scripto Africanum ⁶⁹) concilium ⁷⁰) demonstrat de Cresconio, ut, ni conventus resipiscere detrectaverit, suo contentu et ⁷¹) sua ⁷²) contumacia faciente, auctoritate iudiciaria proli-nus ⁷³) excludatur. Item B. Gregorius de sententia in contumacem, scribens ad Maximum praesumtorem Saloni-tanum episcopum, dixit ⁷⁴): Hortamur, ut ad nos venirm omni postposita excusatione festines, quatenus seriata iustitia haee, de quibus accusaris, et cognoscere, et finire secundum cânonica instituta Christo revelante possimus ⁷⁵). Ita autem fac, ut ad veniendum amplius iam moras non ingeras, ne⁷⁶) ipsa te magis absentía obnoxium his, quae dicuntur, assignet, et nos in le hace res, non solum propter dicta ⁷⁷) crimina, quae purgare subterfugis, sed etiam propter dicta ⁷⁷) crimina, pam, durius, scilicet ut in contumacem, cogat ex concilio ²⁶) ferre iudicium. ferre indicium.

C. VII. Vita, non sententia ab ecclesia aliquem eiicit, vel ad eam reducit.

Item Origenes super Leviticum, hom. XIV. ad e. 24. h) 79)

Quum aliquis exit⁸) a veritate, a timore Dei, a fide, a caritate, exit⁸) de castris ecclesiae, etiamsi per episcopi vocem minime abliciatur; sicut e contrario, dum ⁸²) aliquis non recto iudicio foras mittitur, scilicet ⁸³) si non ante exierit, id est si non egerit ut mereretur exire, nihil ⁸⁴) laeditur. Inferdum enim qui foras mittitur intus est, et qui foris est intus retineri videtur.

rium haec habentur: Ecce autem simul praesidente sancta synodo, quae in magna Roma congregata est, sanctissimo et reverendissimo fratre et comministro nostro Coelestino episcopo, et lertia te hac contestamur scriptura etc. In sententia vero depositionis ipsius Nestorii post mentionem duarum cita-tionum additur: Canonibus autem praecipientibus coocari ten-tia vocatione inobedientem, dirigentes ad eum rursus alian

tia vocatione inobedientem, dirigentes ad eum rursus alias sanctissimos episcopos, contumacem invenimus et renitentem, etc. In conc. autem, Ingolstadii excuso, tomo 2. c. 2. sunt expressae tres citationes ipsius Nestorii. C. VII. h) Apud Originem post c. Qui negligunt. sup-ead. citatum, sequitur: Iste tamen, qui, licet matre Israë-litide, Aegyptio tamen patre progenitus est, exiit, et nomi-nans nomen maledixit: De quo ego puto, quod nisi exiisset, nec litigasset adversus verum Israëlitam, nec nominans male-dixisset. Ernit enim a restitate ernit a timore Dei a fide dixisset. Exiit enim a veritate, exiit a timore Dei, a fide et caritate, sicut superius diximus, quomodo per haec quis exeat a castris ecclesiae, etc.

ep. 6. Ed. Maur. -59) decrevinus: Ed. Bas. -60) non impl.: Ivo Pan. - Edd. coll. o. pr. Lugd. I. -61) invante: Hinem. -Ivo. - Edd. coll. o. -62) Deo: Edd. coll. o. -63) convictus: ened. - Ivo Pan. -64) hains imperatoris: Edd. coll. o. -63) convictus: ened. - Ivo Pan. -64) hains imperatoris: Edd. coll. o. -63) convictus: terpr. ad Paul. Sent. 1. 5. t. 5. A. §. 7. -66) vocatus: Ivo Pan. -Edd. coll. o. -67) comprobavit: ened. - comprobat: Ivo Pan. -68) abest ab Iv. Pan. -69) c. 44. -70) considium: Edd. Arg. -71) etham: Edd. coll. o. -74) 1.6. ep. 3. -75) possumus: Ed. Bas. -76) nec: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -120 phest ab Iv. -77) pratectors: Edd. coll. o. -78) iconsidio: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. = C. VII. 79) cf. supra c. 4. - Petr. Lomb. Sent. 4. 4. dist. 18. -80) exrit: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -81) excit: ened. -82) ab-est ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -83) sed: ib. -84) non: Ed. Arg. Ed. Arg.

Quaest. III. C. III. 44) Hoc et sequ. caput pertinent ad Ori-genis hom. 14. ad c. 24. Levit. -45) maledicit: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -46) Essa. c. 6. v. 5. = C. IV. 47) cf. infrae. c. 7. = C. V. 48) Imo Atto Vercellensis, cuius hic liber est. - Ivo Pan. 1. 5. c. 132. Decr. p. 14. c. 20. -49) Psalmisfa: orig. - Ivo. -Edd. coll. o. =50) eum: orig. -51) hic: Ed. Bas. -52) agunt: orig. - Ivo. -53) beaiunt: Ed. Bas. = C. VI. 54) Auctor sive collector capitis inventus est Hincmarus Remensis in op. LV. Cap. adv. Hincm. Laud., c. 30. et 28., et in libello expostulationis contra-eundem c. 5. et 35. - Ivo Pan. 1. 5. c. 124. Decr. p. 14. c. 21. -55) Epit. Iab. Nov. 115. c. 15. - cf. C. 2. qu. 1, c. 12. - 6) ita in Edd. coll. o. et in Pan. Iv. - 92) CCCLII.: Ed. Bas. - C. XXXX V. T.: Ed. Arg. - cap. CCC. L. I.: Edd. Ven. I. Lugd. I. - C. CCC. ib. I.: Edd. Nor. Lugdd. II. III. Par. - Ivo Pan. - ap. ipsum Hincmarum recte est: CCCCXLI. - ap. Iv. Decr.: CCCCLI. -56) ea: Hincm. - Ivo. - 57) feed: Edd. Arg. Bas. - 58) 1. 8.

C. VIII. Et qui aperto sacrilegio, et qui perversa vita fidelibus non sociantur, ad ecclesiam non pertinero probantur.

Item Augustinus serm. XI. de verbis Dominii) 85).

De illis, qui sunt ab ecclesia segregati, non dicit *6): Ea, guas sunt Spiritus, non percipientes, ne ad scientiae perceptionem referrentur⁸): sed diotum est⁸8): Spiritum non Mobentes. (Et infra:) §.1. Hoc⁸) utique¹) nullo modo diceret⁹⁰) ab ecclesia segregatis, qui dicti sunt Spiritum non habentes. Sed nec ille dicendus est esse in ecclesia, et ad habentes. Seu nec'hie uitendus est esse in ecutaria, et au istam societatem Spiritus pertinere, qui ovibus Christi ficto corde miscetur. Sanctus⁹1) enim Spiritus disciplinae fu-giet⁹²) fictum. Neque enim solum¹)⁹³) ad ecclesiam non pertinant qui separationis aperto sacrilegio manifesti suat, sed etiam illi, qui in ejus unitate corporaliter mixti per pessimam vitam separantur.

C. IX. A Deo separamus, quos impios demonstramus.

Item ex V. Synodo, collations 5. 94).

Certum est, quod qui impius demonstratus ⁹⁵) est omni-modo separatus est a Deo, sicut etiam ille, qui anathema-tizatus ⁹⁶) tanquam impius separatus est. Nihil enim aliud significat anathema, nisi a Deo separationem 97).

III. Pars. Gratian. Illicita ergo excommunicatio, ut ex praemissis apparet, non laedit eum, qui notatur, sed a quo notatur, ac per hoc qui innocentes sunt ex alterius crimine condemnari non possunt, sicut ab imprudentibus familiae po-tentum pro peccatis dominorum solent notari. Sed adhuc obtentum pro peccatis aominorum soleni notari. Sea aduc ob-ficitur, quod non solum innocentes, sed nec etiam criminosi sententia maledictionis sint feriendi. Ait enim Christus in coungelio 98): Orate pro persequentibus et calumniantibus vos, benefacite his, qui vos oderunt. Idem Apostolus 99): Benedicite persequentibus vos: benedicite et nolite male-dicere. Item 100): Maledici regnum Dei non possidebunt.

C. X. Ab omni maledicto fideles immunes esse oportet.

Item Hieronymus in epistolam ad Titum, initio cap. 3. Si igitur Michaël non fuit ausus diabolo et certe maledi-Si igitur michaet non juit ausus diabolo et certe maledi-ctione ¹⁰¹) dignissimo iudicium inferre blaspheniae, quanto magis nos ab omni maledicto puri esse debemus Mere-batur diabolus maledictum, sed per os archangeli blasphe-mia exire non debuit. Relege veteres libros ¹⁰²), et vide, quae ¹⁰³) tribus in monte Garizin constitutae sint, ut be-adiagent populo, et quae in monte altere, ut polation quae (**) tribus in monte Garizin constitutae sint, ut be-nedicerent populo, et quae in monte altero, ut maledice-rent. Ruben, qui maculaverat torum parentis, et Zabulon novissimus Liae filius, et ancillarum liberi in monte He-liel 104) ponuntur, ut maledicant his, qui maledictione sunt digni.

C. XI. Quos significent illi, qui ad benedictionem, quive ad maledictionem de filiis Israël electi sunt.

Item in libro Iosuae 105).

Quum ergo in singulis quibusque fidelium talis sit propo-siti varietas, hoc mihi designari videtur in hoc loco, quod

NOTATIONES

C. VIII. i) In sermone indicato B. Augustinus, agens de iis, qui se omnino ab ecclesia separaverunt, ait, horum schisma longe diversum esse ab illo, quo aliqui in ecclesiae unitate permanentes inter se dissentiunt, prout Corinmae unitate permanentes inter se dissentium, prout corn-thii faciebant, ad quos Paulus scrihens ep. 1. carnales eos vocat, quia dicerent: Ego sum Pauli, ego vero Apollo. De illis ergo (inquit B. Augustinus), qui plane sunt ab ec-clesia separati, non est accipiendum, quod dicit Apostolus 1. Corinth. 2.: Ea, quae sunt Spiritus, non percipientes, sed quod dicit in sua epistola ludas: Qui segregant semetigsos,

animales, Spiritum non habentese k) Hoc utique: Repetendum est quod apud B. Au-gustinum antecedit de parvulis et carnalibus, qui tamen

dimidii illi, qui iuxta montem Garizin incedunt (illum, qui ad benedictiones 106) electus est), istos figuraliter 107) indicent, qui non metu poenae, sed benedictionum et repromissio-num desiderio veniunt ad salutem; illi vero dimidii, qui iuxta montem Gebal¹⁰⁹) incedunt, in vero dimini, qui prolatae sunt, istos alios indicent¹⁰⁹), qui, malorum metu et suppliciorum timore complentes quae in lege scripta sunt, perveniunt ad salutem. Gratian. Sed qui pro perseculorious iussit orare, primos

citatian. Bea que pro pereclasione inserveriare, prime parentes pro transgressione mandati mortis maledicto percus-sit. Cain¹¹⁰) quoque; quia primae praevaricationi fratrice-dium adiunxit, sententiam maledictionis a Domino reporta-vit. Abrahas quoque Dominus dixit¹¹¹): Maledicam ma-ledicarithus this at honedicam honedicontibus tibi. In ledicentibus tibi, et benedicam benedicentibus tibi. In evangelio 112) etiam, quum esuriens veniret ad ficum, **R0** inveniens fructum in ea, sua maledictione perpetua sterilitato-ipaam damnavit. §. 1. Item Noë, quum verenda sua a Cham derisa cognosceret, filium ejus Chanaam maledicens dixit¹¹³): Maledictus Chanaam sit servus fratrum suorum. Item Maledictus Chanaam sit servus iratrum suorum. Item Isaac, guum benediceret Iacob filio suo, ait¹¹⁴): Qui ma-ledixerit tibi, sit ille maledictus, et qui benedixerit tibi benedictionibus repleatur. §. 2. Item, sicut in libro Deu-teronomii legitur ¹¹⁵), Moyses ex praecepto Dei duodecim tribus filiorum Israël in duas partes divisit, et sex tribus ius-sit, ut iuxta montem Gebal ¹¹⁶) incedentes maledictionem transgredientium legem vociferarentur; aliis vero praecepit, us iuxta alium montem incedentes benedictiones observantium inclamarent. §. 3. In novo etiam testamento Petrus apostolus legitur Simoni maledixisse, quum ait 117): Pecunia tua tecum sit in perditionem. Paulus quoque, qui dixerat¹¹⁸): Bene-dicite, et nolite maledicere, fornicatorem¹¹⁹) Corinthium iussit excommunicari. Item in eadem^m) epistola dit¹²⁰): Si quis non fuerit secutus doctrinam Domini nostri lesu Christi, sit anathema, maranatha. Item Galatis 121): Si angelus de coelo veniens allud vobis evangelizaverit, anathema sit. §. 4. Distinguendum est ergo inter maledictum, quod prohibetur, et maledictum, quod a Domino et sanctissimis viris rationabiliter profertur. Maledictum, quod prohibetur, est il-lud, quod procedit es voto ultionis et odio perseguentis, non ez amore iustitiae. Maledictym vero, quo sancti maledicunt, est illud, quod procedit ex amore iustitiae, non ex livore vindictae. Unde Gregorius ait in Moral. lib. IV. c. 6.¹²³):

C. XII. Sancti viri non ex voto ultionis, sed amore iustitias aliquos maledicunt.

Quum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non (unit stated with material protections between that protections for the state of the material protection (1.27) as prorumpunt (1.27). In tus enim (1.26) subtile indicium (1.27) as precient (1.26), et mala foris exsurgentia (1.29) quia (1.30) maledicto debeant ferrier cognoscunt, et (1.00) (1.31) maledicto non peccant, in (1.00) quo ab interno (1.31) indicio (1.31) non discordant. Idem supra cap. 5: §. 1. Scriptura sacra duobus mo-dis maledictum memorat: aliud videlicet, quod approbat, aliud, quod dampat. Aliter enim maledictum profertur iu-dicio iustitiae"), ut in ipso primo peccante prolatum est,

CORRECTORUM.

sunt intra ecclesiae unitatem. Postremo (ait) ut certissime sunt Spiritus Dei, habent tamen Spiritum Dei, paulo post intucamur, quemadmodum cos ipsos increpans ait: Nescitis, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis.

 Iloc atique nullo modo diceret ab erclesia segregatis, etc.
 I) Neque enim solum: Hinc usque ad finem nom sunt inventa. Facit tamen ad hanc sententiam quod scribitur lib. 3. de baptismo contra Donatistas, c. 17.

C. XI. m) In eadem: Antea legebatur, ut etiam in manuscriptis, in alia. Huius vero loci ac sequentis sensum retulit Gratianus, non ipsa prorsus Apostoli verba. C. XII. n) lustitiae: In his, quae sequuntur, non

108) Ebal: ib. - 109) indicant: Edd. coll. o. = 110) Gen. c. 4. -111) Genes. c. 12. v. 8. - 112) Matth. c. 21. - 113) Genes. c. 9. v. 25. - 114) ib. c. 27. v. 29. - 115) Deut. c. 27. - 116) *Ebal*: vera lectio. - 117) Act. 8. v. 20. - 118) Rom. e. 12. v. 14. -119) 1 Cor. c. 6. v. 18. - 120) c. 16. v. 22. - 121) Gal. c. 1. v. 8. = C. XII. 122) Ivo Pan. 1. 5. c. 52. Decr. p. 14. c. 4. 5. -123) ad: Ivo Pan. orig. - 124) abest ab Ed. Bas. - 125) erumpunt: orig. - Ivo Pan. - 126) abest ab Iv. - 137) iud. Dei: orig. - Ivo Decr. - 128) respiciunt: Edd. coll. o. - 139) surgen-tia: eaed. - Ivo. Pan. - 130) qua maledictione: eaed. - Ivo. -181) abest ab Iv. - +) abest ab eod. et Ed. Bas. - 132) ae-terno: Edd, coll. o. pr. Bas. - 133) tudice: Ivo - Edd. coll. o.

Quaest. III. C. VIII. 85) Serm. 71. Ed. Maur. – 56) 1 Cor. c. 9, v. 14. – 87) referetur: Ed. Arg. Bas. – referatur: Edd. rell. - 56) Iud. v. 19. – 59) Sed Aoc: Ed. Bas. – 90) diceretur, nist de segr. ab ercl.: Edd, coll. o. – 91) Sap. c. 1. v. 5. – 92) effu-giet: Edd. coll. o. – 93) add.: till: Ed. Bas. Lugdd. II. III. =C. IX. 94) hab. A. 553. – 1vo Pan. 1. 5. e. 69. Decr. p. 14. c. 49 – 95) alest ab Ed. Bas. – 96) add.: till: Ed. Bas. Lugdd. II. III. =V. 14. – 100) Galat. c. 5. v. 9. = C. X. 101) muledictionis: Edd. coll. o. pr. Lugd. I. – 103) Deut. c. 37. – 103) et quas – stat: caed. pr. Lugd. I. – 103) Deut. c. 37. – 103) et quas – stat: coll. o. pr. Lugd. I. – est hom. Origenis 9. ad c. 8. los. – 106) senedictiones: Edd. coll. o. pr. Lugd. L. – 107) singulariter: orig. –

quum audivit ¹³⁴): Maledicta terra in opere tuo, etc. et si-cut Abrahae dicitur ¹³⁵): Maledicam maledicentibus tibi. Ali-ter vero profertur maledictum, quod non iudicio iustitiae, sed livore vindictae promitur ¹³⁶), a quo ¹³⁷) voce. Pauli apostoli praedicantis cessare admonemur, qui ait ¹³⁸): Be-nedicite, et nolite maledicere.

C. XIII. Errantes et in errorem mittentes excommunicentur. Item Pelagius Papa Anglio Episcopo 139).

Apostolicae auctoritatis exemplo didicimus, errantium et in errorem mittentium spiritus tradendos esse satanae, ut blasphemare dediscant.

C. XIV. Delinquentes corrigantur a sacerdotibus, incorrigibiles inventi excommunicentur.

Item Anacletus Papa, epist. III. 140).

Tam sacerdotes quam reliqui fideles omnes summam cu-ram habere debent de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut, si incorrigibi-les apparuerint, ab ecclesia separentur.

C. XV. Secunda vel tertia admonitione interposita excommunicationis sententia procedat.

Item Gregorius Papa lib. II. epist, 37. ad Natalem Episcopum 141).

De excommunicationis articulo (quae tamen interposita conditione gradus^o), secundo vel tertio iam, ut ita dicam, ex necessitate subiuncta ¹⁴²) est) beatitudo vestra imme-rito queritur, quum Paulus apostolus dicat ¹⁴³): In promtu habentes ulcisci omnem inobedientiam.

C. XVI. Mali ab ecclesia sunt eliminandi,

Item Hieronymus in epistolam ad Galatas, c. 5. Resecandae P) sunt putridae carnes, et scabiosa ovis a caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus et pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Arius in Alexandria una scintilla fuit, sed quia non statim op-pressa¹⁴⁴) est, totum¹⁴⁵) orbem eius llamma populata est.

C. XVII. Pre diversitate culparum subditi a praepositis corripiantur.

Item Augustinus in libro de correptione et gratia, c. 15. Corripiantur itaque a praepositis suis subditi fratres cor-Corripiantur itaque a praepositis suis subditi fratres cor-reptionibus de caritate venientibus pro culparum diversi-tate diversis, vel minoribus, vel amplioribus, quia et ipsa, quae damnatio nominatur, quam facit episcopale iudicium (qua poena in ecclesia nulla maior est), potest, si Deus voluerit, in correctionem ¹⁴⁶) saluberrimam cedere atque proficere. Neque enim scimus quid contingat sequenti die. An ¹⁴⁷) ante finem vitae huius de aliquo ¹⁴⁸) desperandum est? Aut ¹⁴⁹) contradici Deo potest, ne respiciat et det poenitentiam, et, accepto sacrificio spiritus contribulati cor-disque contriti, a reatu quamvis iustae damnationis absol-vat ¹⁵⁰), damnatumque j ipse non damnet? Pastoralis ¹⁵¹) tamen necessitas habet, ne per plures serpant dira conta-

NOTATIONES

omnino refert Gratianus ipsa verba B. Gregorii, neque etiam ceterorum collectorum, licet propius ad eos accedat. Sententia tamen eadem manet.

C. XV. o) Gradus: In tribus vetustis exemplaribus epistolarum B. Gregorii et uno Gratiani legitur: gradu*), secundo, etc.

C. XVI. p) Resecandae: Apud B. Hieronymum le-gitur: secandae putridae carnes, et scabiosum animal a cau-lis ovium repellendum.

Quaest. HI. C. XII. 134) Genes. c. 8. v. 17. – 135) hb. c. 12. v. 9 An. – 136) perimitur : Ed. Arg. – pumitur : Ed. rel. pr. Bas. – trop Pan. – 137) qua: Ed. Bas. – (38) Rom. c. 12. v. 14. = C. XIV. 140) Caput Pscu doisidori. – Burch. I. 1. c. 136 Ivo beer, p. 5. c. 250. = C. XV. 141) Ep. 53: (scr. A. 592) I. 2. Ed. Maur. – Coll. tr. p. p. 1. 1. 55. c. 63. – 9) non est in Ed. Maur. – 142) subjecta: Edd. coll. o. – 145) per tol.: eaed. = C. XVI. 144) oppressus: Edd. coll. o. – 145) per tol.: eaed. = C. XVI. 144) oppressus: Edd. coll. o. – 145) per tol.: eaed. = C. XVI. 145) correptionem: Edd. coll. o. – 145) per tol.: eaed. = C. XVI. 146) correptionem: Edd. coll. o. – 145) per tol.: eaed. = C. XVI. 147) patoris: eaed. – 152) omnibus: Ed. Bas. – (155) et si: Ed. Bas. – 156) chanaserint: Ed. coll. o. – 155) et si: Ed. Bas. – 156) chanaserint: Edd. coll. o. – 159) profecerit: orig. – 160) profecerit: orig. – 160) et se the Ed. Arg. – 157) in et d. coll. o. pr. Lugdd. II. 159) Incoll. II. 159 (et d. Coll. II. I. I. C. 156) et si: Ed. Bas. – 156) chanaserint: Edd. coll. o. – 159) profecerit: orig. – 165) et si: Ed. Bas. – 157) in et d. coll. o. pr. Lugdd. II. I. 159 incoll. II. 150 (et al. 200) profecerit: orig. – 160) et si incoll. II. 10 c. 65., et Ivo Decr. p. 12 c. 79. p. 13. c. 65. referunt ex conc. Tungrensi. Betardo ex conc. Troslei. (Inh. A. 909. c. 5. videtur excerptum esse; nos taneen non minori fur-157) in et al. coll. o. pr. Lugdd. II. 1000 (et al. 2000) (et al.

gia, separare ab ovibus¹⁵²) sanis morbidam; ab illo, cui nihil est impossibile, ipsa forsitan separatione sanandam. Nescientes enim quis pertineat ad praedestinatorum nume-rum, quis non pertineat, sic affici debemus caritatis affe-ctu, ut omnes velimus salvos fieri.

862

C. XVIII. Qui corrigi nolunt excommunicationis ferro debent abscindi.

Item Prosper libro de vita contemplativa, c. 7. 153). **E**ICER¹⁵⁴) autem crimina quorumlibet, si¹⁵⁵) ipsis cri-minosis confiteri nolentibus undecunque claruerint¹⁵⁶), quaecunque non fuerint patientiae leni¹⁵⁷) medicamento sa-nata, veluti igne quodam piae increpationis urenda sunt et curanda. Quod si ne¹⁵⁸) sic quidem aequanimiter susti-nentis ac pie increpantis medela processerit¹⁵⁹) in¹⁶⁹) eis, qui diu portati et salubriter obiurgati corrigi noluerint, tanquam putres¹⁵¹) corporis partes debent ferro excommu-nicationis abscindi, ne, sicut caro morbis emortua, si abtanquam putres¹⁰¹) corporis partes debent terro excommu-nicationis abscindi, ne, sicut caro morbis emortua, si ab-scissa non fuerit, salutem reliquae carnis putredinis suae contagione corrumpit, ita isti, qui emendari despiciunt, et in suo morbo persistunt, si moribus depravatis in sancto rum societate permanserint, eos exemplo suae perditio-nis¹⁶²) inficiant^r)¹⁶³).

C. XIX. Excommunicandus est qui duas simul uxores habere praesumit.

Item Nicolaus Papa Lothario Regi164).

An non districta ultione feriendus es, qui in duabus uxo-ribus adulterium Lamech et flagitium imitatus esse digno-sceris? Quod Dominus non nisi post septuaginta septem generationes suo salutifero adventu delevit, quum Cain fra-tricidium septima generatione aquis abolitum sit cata-clysmi¹⁶⁵).

C. XX. Falsi-testes et homicidae communione priventur. Item ex Concilio Agathensi, c. 37. 166).

Itaque censuimus homicidas et¹⁶⁷) falsos testes a commu-nione ecclesiastica submovendos¹⁶⁸), nisi poenitentiae sa-tisfactione crimina admissa diluerint.

C. XXI. Excommunicetur potens, qui clericum pauperem vel religiosum spoliare praesumit.

Item ex Concilio Toletano L., cap. 11. 169).

Si quis de potentibus clericum, aut quemlibet pauperem '), aut religiosum exspoliaverit, et mandaverit¹⁷⁰) eum ad se venire episcopus, ut audiatur¹⁷¹), et contemserit, invicem mox scripta percurrant per omnes episcopos provinciae, et quoscunque adire potuerint, ut excommunicatus habea-tur ipse¹⁷²), donec obediat¹⁷³), et reddat aliena.

C. XXII. De codem. [PALEA]. Ex dictis Gregorii Papae *) 174).

"Quisquis per dolum manum suam mittit in Christum Do-mini, id est episcopum 275) vel presbyterum, quia sacrile-

CORRECTORUM.

C. XVII. q) Damnatumque: Sic emendatum est ex originali, nec glossa visa est impedire. Antea legeba-

tur: damnatum, quem ipse non damnat"). C. XVIII. r) Inficiant: Apud Prosperum continuo sequitur cap. Porro, infra de poen. dist. 1. C. XXI. s) Pauperem: In plerisque vetustis, et apud Anselmum, et in codicibus concilii impressis et ma-

nuscriptis est: pauperiorem*). C. XXII. t) Caput hoc abest a plerisque manuscriptis. Burchardus autem et lyo citant ex conc. Gangrensi.

gium grave committit, et si quis ecclesiam ¹⁷⁶) Dei vastat, aut impugnat, aut incendit, quia et hoc gravissimum est sacrilegium, placuit sanctae synodo, ut imprimis ») omnia bona eius proscriptione publicentur; deinde in uno loco, id st in monasterio, inclusus poeniteat omnibus diebus vitas suae."

C. XXIII. Communione privetur qui Romipetas, vel peregrinos, vel mercatores molestare praesumit. Item Calixtus Papa¹⁷⁷).

Si quis Romipetas, et peregrinos, et Apostolorum limina, et aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare, et mercatores 178) novis teloneorum et pedagiorum 179) exactionibus molestare tentaverit, donec

satisfecerit, communione careat Christiana.

C. XXIV. Excommunicentur qui oratores et ecclesias, bonaque sarum et personas ibi servientes infestare

praesumunt. Item Urbanus Papa¹⁸⁰).

Paternarum traditionum exemplis commoniti, pastoralis officii debitum persolventes, ecclesias cum bonis suis, tam personis quam possessionibus 181), clericos videlicet ac mo-nachos, eorumque conversos 7), oratores 183) quoque cum suis nihilominus rebus, quas ferunt, tutos et sine molestia esse statuimus. Si quis autem contra hoc facere praesumserit, et post, quam facinus suum recognoverit, intra 183) dierum triginta spatium competenter non emendaverit, a liminibus ecclesiae arceatur, et anathematis gladio feriatur.

C. XXV. Qui oratoribus, pauperibus non arma ferentibus in malum obviaverint, excommunicentur

Item Nicolaus Papa omnibus Episcopis 184).

Illi, qui peregrinos, vel oratores cuiuscunque sancti, sive claricos, sive monachos, vel feminas, aut inermes paupe-res depraedati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in res depractati fuerne, vei bona eorum rapuerint, vei in malum eis¹⁸⁵) obviaverint, anathematis vinculo feriantur, nisi digne emendaverint. §. 1. Pax vero illa, quan treu-gam⁴⁸⁰) dicimus, sic observetur, sicut ab archiepiscopis et¹⁸⁷) episcopis¹⁸⁸) uniuscuiusque provinciae constituta est. Qui autem eam infregerit excommunicationi subdatur. IV. Pars. Gratian. Quia vero serme de haereticis ha-betur, videndum est, quid intersit inter schisma et haeresim, et qui sint haeretici, et quot sint haereticorum sectae? Differentiam autem inter- schisma et haeresim Hieron vm na

Differentiam autem inter-schisma et haeresim Hieronymus in epist. ad Titum c. 3. assignat, dicens 189):

C. XXVI. Schismatis et haeresis differentia.

C. XAVI. Schismans et haeresis aigerentia. Inter haeresim et schisma hoc interesse ¹⁹⁰) arbitrantur, quod haeresis perversum dogma habeat, schisma propter ¹⁹¹) episcopalem dissensionem ¹⁹²) ab ecclesia ^w) pariter sepa-rat ¹⁹³). Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest ^x); ceterum nullum schisma non ¹⁹⁴) aliquam sibi con-fingit ¹⁹⁵) haeresim, ut recte ab ecclesia recessisse videatur. Unde autem haeresis dicatur, in epistolam ad Galatas c. 5. Hieron ym us diffinit, ita dicens ¹⁹⁶): C XXVII

C. XXVII. Unde haeresis dicatur?

Haeresis graece ab elections dicitur, quod scilicet 197)

NOTATIONES

u) Ut inprimis: Apud Burchardum et lvonem le-gitur: at in uno loco etc. sine verbis illis, quae hic sunt interiecta.

C. XXIV. v) Conversos: In codicibus impressis se-quebatur: vel commissos*), quae sunt expuncta, quia ab-sunt á plerisque manuscriptis Gratiani exempluribus, et vetusto quodam codice, in quo quidem extremo et hic, et

Quaest. III. C. XXII. 176) escl. devastat.: Ed. Bas. — abest 'ab Edd. coll. o. pr. Nor. = C. XXIII. 177) in conc. Lat. I. hab. A. 1183. — 178) abest ab orig. — 179) pedaticorums: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. = C XXIV. 180) Imo idem Calixtus, c. 20. elusd. conc. — 181) add.: suis: Ed. Bas. Lugdd. II. IIK. — \diamond) ita Edd. coll. o. pr. Bas. — 182) aratores: orig. — 168) infra: orig. — et inf.: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. = C. XXV. 184) Nicol. II. in conc. Rom. hab. A. 1059. Priorem partem cap. allegat idem Nicolaus in ep. ad Epp. Galliae etc., alteram edidit ex vetusta canon. coll. Man-sius (t. 19.). — Ivo Pau. 1. 5. c. 114. — 186) etus: Ed. Bas. — 186) add.: Det: Edd. coll. o. — orig. ap. Mans. — 187) ab est ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 188) et ep.: absunt ab Iv. = C. XXVI. 189) Ans. h 12. c. 49. Polyc. I. 7. t. 3. — 190) esse: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 191] post: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 192) discessionem: Ed. Bas. — dccessionem: Edd. rell. — *) vox: partier neque ap. Ans. leg. — 193) separatur:

eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Quicunque igitur aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, quo 198) scripta est, licet de 199) ecclesia non recesserit, tamen haereticus appellari potest, et de carnis operibus est, eligens quae pe-

iora sunt. V. Pars. Gratian. Qui vero proprie dicantur haeretici, Augustinus in lib. de utilitate credendi c. L. ostendens, ait:

C. XXVIII. Qui proprie dicantur haeretici 200).

Haereticus est, qui aliculus temporalis commodi et ma-Xime gloriae principatusque sul gratia falsas ac novas opi-niones vel gignit, vel sequitur. Ille autem, qui huiusmodi hominibus credit, homo est imaginatione *quadam* veritahominibus credit, home tis *ac pietatis* illusus.

C. XXIX. Non sunt haeretici, qui non sua audacia, sod aliena seducuntur in errorem.

Idem Glorio, Eleusio, et aliis, epist. CLXII. 201).

Dixit Apostolus ²⁰²): Haereticum hominem post primam et se-cundam correptionem ²⁰³) devita, *aciens*, guia subversus ess huiusmodi, et peccat, *et est* a ²⁰⁴) semetipso damnatus. Sed qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim quam non udapi encompanyi devita (202) audacia suas praesumtionis pepererunt 205), sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quaerunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, quum invenerint, nequaquam sunt inter haereticos deputandi.

C. XXX. Magistri exsistunt erroris qui veritatis disciplinam contemnunt.

Item Leo Papa epist. X. ad Flavianum²⁰⁶).

Quid autem iníquius est quam impia sapere, et sapientio-ribus doctioribusque²⁰⁷) non credere[‡] Sed in hanc insi-pientiam cadunt, qui, quum²⁰⁸) ad cognoscendam verita-tem aliquo impediuntur obscuro²⁰⁹), non ad propheticas voces, non ad ²¹⁰) apostolicas literas, nec ad evangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt, et ideo magistri erroris exsistunt, quia veritatis discipuli non fuerunt.

C. XXXI. Haeretici sunt gui quod prove sapiunt contu-maciter defendunt.

Item Augustinus contra Manichaeos 211).

Qui in ecclesia Christi morbidum aliquid pravumque²¹²) sapiunt, si correpti²¹³), ut sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera et mortifera dog-mata emendare nolunt, sed defensare persistunt, haerotici fiunt.

C. XXXII. Errante damnabilior est qui eius defendit errorem.

Item Urbanus Papa 214).

Qui allorum defendit errorem multo amplius damnabilior est illis, qui errant, quia non solum²¹⁵) errat, sed etiam aliis offendicula erroris praeparat et confirmat. Unde quia magister erroris est, non tantum haereticus, sed etiam haeresiarcha dicendus est.

CORRECTORUM.

alii tres canones descripti sunt, tanquam fragmentum alicuius concilii.

C. XXVI. w) Ab ecclesia: In codicibus horum com-mentariorum in Germania, in Gallia, et Ferrariae excusis, itemque duobus manuscriptis Vaticanis legitur: ab ecclesies separetur *).

x) Potest: Sequebatur: diversum, quae vox abest a memoratis editionibus, et Vaticanis exemplaribus **).

Edd. Ven. I. II. Par. — separet: Edd. Lugdd. II. III. — $^{++}$) et Ans. — 194) est nisi: Edd. coll. o. 195) conAngal: Edd. coll. o. pr. Arg. Lugd. II. = C. XXVII. 196) Ans. I. 12. c. 50. Polyc. ib. — 197) secundum: Ed. Arg. — 198) a quo: Edd. coll. o. — 199) ab: eaed. = C. XXVIII. 200) Ans. I. 12. c. 53. Deusded. p. 2. Polyc. ib. = C. XXVIII. 200) Ans. I. 12. c. 53. Deusded. p. 2. Polyc. ib. = C. XXVIII. 200) Ans. I. 12. c. 53. Deusded. p. 2. Polyc. ib. = C. XXVIII. 201) Ep. 43. Ed. Maur. scr. A. 397. — Ans. I. 13. c. 6. Polyc. ib. — 202) Tit. c. 8. v. 10. — 203) correctionem: Edd. coll. o. — 204) in: eaed. — 205) pepereinit: eaed. pr. Arg. Bas. = C. XXX. 206) Ep. 85. Ed. Baller, scr. A. 449. — 207) doctori-busque: Ed, Lugd. I. Par. — 208) quickingue: Edd. coll. o. pr. Arg. — 2199) obstaculo: Coll. Hisp. — 210) abest pariter atque sequ.: ad ab Edd. coll. o. pr. Lugd. Par. = C. XXXII. 311) ex libro 18. de civ. Del c. 51. — Ans. I. 12. c. 57. Polyc. ib. Deusd. p. 2. — 213) add.: quid: Edd. coll. o. — 213) correcti: eaed. = C. XXXII. 314) Caput incertum. — 315) ilie: Edd. Arg. Bas. Lugdd. iI. III.

C. XXXIII. Qui mendacio veritatem immutant patrum terminos transferre probantur.

865

Item Hieronymus lib. II. Comment. ad cap. 5. Oscas. Item Hieronymus lib. II. Comment. ad cap. 5. Oscae. Transferunt principes luda²¹⁵) terminos, quos posuerunt patres eorum, quando immutant²¹⁷) mendacio²¹⁶) verita-tem, et aliud praedicant quam ab Apostolis acceperunt. Idem infra, codem capite: §. 1. De haereticis manifestus est sensus, quod sophismatibus suis et arte dialectica saepe opprimant²¹⁹) ecclesiasticos. Idem ad cap. 9. §. 2. Veteres scrutans historias invenire non possum seidisse ecclesiam, et de domo Domini populos seduxisse, praeter eos, qui sacerdotes a Deo positi fuerant et prophetae, id est spe-culatores. Isti ergo vertuntur in laqueum tortuosum, in omnibus locis ponentes scandalum.

C. XXXIV. Abliciantur qui adversariorum conveniunt pravitati.

Item Leo Papa epistola LXXIV. ad Anatolium 220). Illud sane plurimum mihi displicere significo, quod inter ?) dilectionis tuae clericos quidam esse dicuntur, qui adver-sariorum conveniant ²²¹) pravitati, et vasa irae²) vasis mi-sericordiae misceantur. Quibus investigandis et severitate congrua coërcendis debet diligentia tua vigilanter insistere ita, ut his, quibus prodesse non potuerit ²²²) correptio ²³³), non parcat abscissio. Oportet enim nos ²²⁴) evangelici me-minisse mandati, quo ²²⁵) ab ipsa veritate praecipitur, ut, si nos oculus, aut pes, aut dextera scandalizaverit manus, a compage corporis auferatur, quia melius sit his in ec-clesia ²²⁶) carere membris, quam cum ipsis in aeterna ire supplicia. Nam superfluo extra ecclesiam positis resistimus, si ab his, qui intus sunt, in eis, quos decipiunt, vulnera-mur. Abilcienda prorsus pestifera hace a sacerdotali vi-gore patientia est, quae sibimet, peccatis aliorum par-cendo, non parcit. Illud sane plurimum mihi displicere significo, quod intery)

C. XXXV. Et sodalitates et convivia haereticorum clerici vitare debent.

Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 70. 71. 72. 227) Clericus haereticorum et 225) schismaticorum tam convivia quam sodalitates evitet acqualiter 229). Eorum conventi-cula non ecclesia, sed conciliabula 230) appellanda sunt. Cum eis neque orandum est, neque psallendum.

G. XXXVI. Canonum observatores cum haereticis nullum debent inire certamen.

Item Gelasius Papa in epistola ad Episcopos Dardaniae²¹¹).

Cum quibus erat synodus ineunda? Catholici pontifices Uum quibus erat synodus ineunda? Catholici pontifices fuerant undique iam depulsi, solique ^{23 2}) remanserant so-cii perfidorum, cum quibus iam nec licebat habere conven-tum ^{23 3}), dicente Psal. ^{23 4}): Non sedi in ^{23 5}) concilio ^{23 6}) vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo. Nec eccle-siastici moris est cum his, qui pollutam habent commu-nionem permixtanque cum perfidis, miscere ^{23 7}) conci-lium ^{23 8}). Recte igitur per Chalcedonensis synodi formam hujusmodi praevaricatio repulsa est notius puam ad a) conhuiusmodi praevaricatio repulsa est potius quam ad ") con-

cilium vocata, quod nec opus erat post primam synodum, nec cum talibus habere licebat. Idem in commonitorio ad Faustum²³⁹): §. 1. Canonum^b), magistris atque custodi-bus nobis nullum fas est inire certamen cum hominibus communionis alienae.

C. XXXVII. Non contradicit, sed potius obedit evangelio qui malos excommunicat.

Item er epistola Urbani Papae 240).

Item ex epistola Ur b an i Papae 240). Item ex epistola Ur b an i Papae 240). Notandum est, quod quidam dicunt contra evangelicam parabolam nos facere, ubi de zizaniis non eradicandis Do-minus praecepit 141), quum aliquos excommunicatione di-gnos excommunicationi subiicimus, et aiunt etiam S. Au-gnos excommunicatione excommunicandi non sunt, quare ipse 244) Augustinus cum legatis S. Romanae ecclesiae, et cum sanctis episcopis suis Pelagium et Coelestium 245), no-ma haeresim in sanctam Dei ecclesiam introducentes, ex-contatistas, contra quos ista et multa his similia loquitur, tam ipse quam omnis ecclesia Dei excommunicatos habuit, et, nisi prius poenituissent, et per manus impositionem recontilati essent, eis nequaquam communicatos habuit, tam ipse quam omnis ecclesia Dei excommunicatos H. Idem pse Dominus, qui hoc parabolice hic narrat 245), aperte alibi excommunicationem fieri iubet, dicens 247): Frater, sis corriptiur ab ecclesia, et non obedit, sit tibi sicut ethni-municatur (ut Apostolus 249) eth ad hoc excommunicatur, usinitus eius salvus fiat in die Domini. Disciplina enim spiritus eius salvus fiat in die Domini. Disciplina enim est excommunicatio, et non eradicatio. Gratian. Nisi²⁵⁰) forte ex contemtu et superbia excom-

municati proveniat.

Unde Origenese) in librum Numerorum, hom. XV. ad c. 23.:

C. XXXVIII. Divina maledictio meritum maledicti designat. C. XXXVIII. Divina maledictio meritum maledicti designat. Deus, quando²⁵¹) maledicit, meritum eius designat, cui maledicitur, et sententiam²⁵²) promit, utpote quem non fallit neque peccati qualitas, neque peccantis affectus. Homo "autem", quia haec²⁵³) non potest scire (neque enim propositum mentemque alterius videre alius aut cogno-scere²⁵⁴) potest), idcirco etiam si iudicantis vel senten-tiam promentis intuitu proferat maledictum, non potest esse "iusta" maledicendi causa, ubi ignoratur peccantis af-fectus, maxime quum humanum vitium²⁵⁵) tunc sciat²⁵⁶) maledicta proferre, quum forte conviciis aut²⁵⁷) iniuriis provocatur. Quod vitium volens resecare Apostolus, ne maledictis maledicta et conviciis convicia provocemus²⁵⁸), mandatum necessarium ponit, ut²⁵⁹) benedicamus, *et non maledicanus*, quo conviciandi vitium resecetur, non quo iudicandi veritas, quae homines latet, et pronunciandi au-ctoritas perimatur. ctoritas perimatur. Gratian. Sectae vero haercticorum quot sint, et unde

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXXIV. y) Quod inter: Sic est emendatum ex ipsa epistola, quum et in vulgatis, et in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus esset: quod iurisdictionis tuae cle-rici*). In duobus tamen quemadmodum et apud lvonem est: inter**) ditionis tuae clericos. z) Vasa irae. Sic est emendatum ex originali. Al-ludit enim ad locum B. Pauli Roman. 9. Apud Gratianum erat, itemque apud Ivonem : vesuniae***) vasis misericordiae pasa misecontur.

vasa misceantur.

Quaest. III. C. XXXIII. 216) abest ab Edd. Lugdd. H. III. — inde: Edd. rell. pr. Nor. — 217) immutent: Ed. Bas. — 218) in mendacio: Ed. Arg. — in mendacium: Ed. Bas. — 219) opprimumi: Edd. Par. Lugdd. == C. XXXIV. 220) Ep. 115. Ed. Baller. ser. A. 457. — Ivo Decr. p. 6. c. 339. — \oplus) Ha Edd. Nor. Ven. I. II. Par. Lugdd. — $0\oplus$) ita Edd. Arg. Bas. — 221) conniemant: orig. — $0\oplus0$) ita Edd. coll. o. — vasis irae vasa: orig. ap. Baller. — 222) poterit: Edd. coll. o. — vasis irae vasa: orig. ap. Baller. — 222) poterit: Edd. coll. o. — 223) correctio: eaed. — urig. — 1vo. — Bohm. — 224) vos: Edd. coll. o. — 226) saecuto: eaed. = C. XXXV. 227) c. 80 – 82. Statt. eccl. aut. — cf. ad c. 9. B. 18. — 226) aut: Edd. coll. o. — 229) specialiter: orig. ap. Baller. — 230) concilia diaboli: ib. = C. XXXVI. 231) scr. A. 495. — Ans. I. 12. c. 68. — 239) solt: Edd. coll. o. — 233) concilian conveniumque: Ed. Bas. — 234) Psal. c. 25. v. 4. — 235) cam: Edd. coll. o. — Vuig. —

C. XXXVI. a) Quam ad: In originali legitur: guam per †) concilium, quod nec opus, etc. b) Canonum: Gelasius in commonitorio ad Faustum,

obiurgans Graecos illos, qui, quum maxime canonés viola-rent, eorum tamen se observatores simulabant, in hace prorumpit verba: O canonum magistros alque custodes, No-

bis nullum, etc. C. XXXVIII. c) Origenes: Sic est restitutum, quum antea esset: Augustinus. Ei magnam huius capitis partem

236) consilio: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. — 237) misceri: Edd. Veu. I. H. Nor. Par. Lugd. I. — 238) consilium: Edd. Arg. Nor. Ven. I. H. — $\frac{1}{7}$ ad: orig. — Ans. — 239) scr. A. 493. — C. XXXVII. 240) Cap. meertum. — 241) Matth. c. 13. v. 29. — 242) hie: Edd. coll. o. — 243) Quod at: Ed. Bas. — 244) et ipse: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. — 245) Codestinum: Edd. coll. o. — 246) emarrat: caed. — 247) Matth. c. 18. v. 17. — 248) et al.: Edd. Arg. Bas. Lugdd. H. HI. — 249) 1 Cor. c. 5. v. 5. — 250) Hase in Edd. coll. o. ranquam ad cap. prace. pertinentia proferentur. — C. XXXVII. 251) quibus: Edd. Nor. Ven. I. H. — 252) add.: veram: Edd. coll. o. pr. Arg. — 253) hoc: Edd. coll. o. — 254) egnocere: Ed. Bas. = 255) indicimm: Edd. coll. o. — Bohm. — 256) scil: Ed. Bas. — 257) atque: Edd. Lugdd. H. HI. — 258) provocentur: Ed. Bas. — 259) Rom. c. 12. v. 14.

55

nomine acceptrint, Isidorus ib. VIII. Etymologiarum c. 5. determinal, dicens 260):

867

. -

C. XXXIX. Quot sint sectae haereticorum

Quidam autem haeretici, qui de ecclesia recesserunt, ex nomine suorum auctorum nuncupantur; quidam vero ex causis, quas eligentes instituerunt. §. 1. Simoniani dicti a Simone, magicae artis²⁶¹) perito, cui Petrus in Actibus Apostolorum²⁶²) maledizit pro eo, quod ab Apostolis Spi-ritus sancti gratiam pecunia emere voluisset. Hi dicunt, creaturam non a Deo, sed a virtute quadam superna crea-tam. §. 2. Menandrini a Menandro mago, discipulo Simonis nuncupati, qui mundum non a Deo, sed ab angelis factum asseruit. §. 3. Basilidiani a Basilide appellati, qui inter reliquas blasphemias lesum passum abnegavit. §. 4. Nicolaitae dicti a Nicolao diacono ecclesiae Hierosolymorum, qui cum Stephanc et ceteris constitutus est a Petro; qui, propter pulchritudinem relinquens uxorem, dixerat 263 ut qui vellet ea uteretur; versa est in stuprum talis conut qui veilet ca uterctur; versa est in stuprum talis con-suctudo, ut invicem coniugia commutarentur. Quos Ioan-nes in Apocalypsi improbat ²⁶⁴) dicens: Sed hoc habes, guod oditti factu Nicolaitorum ²⁶⁵). §. 5. Gnostici propter excel-lentiam scientiae se ita appellare voluerunt. Animam na-turam Dei esse dicunt; bonum et malum Deum ²⁶⁶) suis dogmatibus fingunt. §. 6. Carpecratiani a Carpocrate quo-dam vocantur, qui dixit, Christum hominem fuisse tan-turan et de utroque setu progenitum. §. 7. Cerinthiani a tum, et de utroque sexu progenitum. §. 7. Cerinthiani a Cerintho quodam nuncupati. Hi inter cetera circumcisio-Cerintho quodam nuncupati. Hi inter cetera circumcisio-nem observant, mille annos post resurrectionem in volu-ptate carnis futuros praedicant. Unde et graece $\chi_{1\lambda}i\alpha\sigma ra$, fatine Millenarii ²⁶⁷) sunt appellati. §. 8. Nazaraei dicti, qui dum Christum (qui a vico Nazaraeus est appellatus) filium Dei confiteantur ²⁶⁸), omnia tamen veteris legis cu-stodiust. §. 9. Ophitae a colubro nominati sunt. Coluber enim graece δq_{15} dicitur. Colunt enim serpentem, dicea-tes, ipsum in paradisum ²⁶⁹) induxisse virtutis cognitionem. 5. 10. Valentiniani a Valentino, quodam, Platonico ²⁷⁰) se-§. 10. Valentiniani a Valentino quodam Platonico²⁷⁰) sectatore vocati, qui *cliωrας*, id est saecula²⁷¹) quaedam, in originem Dei creatoris induxit, Christum quoque de Virin originem Dei creatoris induxit, Christum quoque de Vir-gine nihil corporis assumsisse, sed per eam quasi per fistulam transisse²⁷²) asseruit. §. 11. Apellitae, quorum anctor²⁷³) Apelles fuit, qui, creatorem angelum nescio quem gloriosum superioris Dei faciens, Deum legis²⁷⁴) Israël illum igneum affirmans dixit²⁷⁵), *et* Christum non in veritate Deum, sed hominen in phantasia apparuisse. §. 12. Archontiaci a principibus²⁷⁶) appellantur, qui²⁷⁷) universitatem, quam Deus condidit, opera quese archange-lorum²⁷⁶) defendunt. §. 13. Adamiani vocati²⁷⁹), quod Adae imitentur nuditatem. Unde et nudi orant, et nudi inter se mares feminaeque conveniunt. §. 14. Cainani d) inde sunt appellati, quoniam Cain adorant. §. 15. Se-thani²⁸⁰) nomen acceperunt a filio Adae, qui vocatue est thami 280) nomen acceperunt a filio Adae, qui vocatus est

NO TATIONES

glossa ordinaria ad eundem locum ex ipso Origene refert, indeque nonnulla sunt emendata. C. XXXIX. d) Cainani: Apud B. Augustinum in libro de haeresibus (ex quo magnam partem huius capitis accepit Isidorus) et in aliquot vetustis Gratiani exempla-ribus legitur: Cayani. In uno autem eiusdem Gratiani: Cayni*). De quibus quidem haereticis Tertullianus in libro de praescrintione adversus haereticos daere scibit. Sunt et de praescriptione adversus haereticos haec scribit: Sunt et nunc alii Nicolaitae; Caiana haeresis dicitur. Et paulo inferius: Nec non etiam arripit alia quoque haeresis, quae dicitur Cainaeorum. Et ipsi enim magnificant Cain, quasi ex guadam potenti virtute conceptum, guas operata sit in ipso. e) Non natam: Locus hic emendatus est ex pleris-

Seth ²⁸¹), dicentes, eundem ²⁸²) esse Christum. §. 16. Mel-chisedechiani vocati pro eo, quod Melchisedech, sacerdo-tem Dei ²⁸³), non hominem fuisse, sed virtutem Dei esse arbitrantur. §. 17. Augelici vocati, quia angelos colunt. §. 18. Apostolici²⁸⁴) hoc sibi nomen ideo sumserunt²¹⁶), quod nihil possidentes proprium nequaquam recipiant eos ²⁸⁶), qui aliquo ²⁸⁷) in hoc mundo utuntur. §. 19. Cerdoniani a Cerdone *quodam* nominati ²⁸⁶), qui duo coatraria princi-pia asseruit. §. 20. Marcionistae a Marcione, Stoico phi-losopho, appellati, qui Cerdonis dogma secutus alterum bonum, alterum iustum Deum ²⁸⁹) asseruit, tanquam duo principia creationis ²⁹⁰) et bonitatis. §. 21. Artotyritae²⁹⁴) ab oblatione vocati, panem enim et caseum-offerunt, di-centes, a primis hominibus oblationem a fructibus terrae et a fructibus ovium fuisse celebratam. §. 22. Aquarij ap-Seth 281), dicentes, eundem 282) esse Christum. §. 16. Melet a fructibus ovium fuisse celebratam. §. 22. Aquarii ap-pellati eo, quod aquam solam offerunt in calice sacramenti. §. 23. Severiani a Severo exorti, vinum non bibunt; vetus testamentum et resurrectionem non recipiunt. §. 24. Ta-tizni a Tatiano *quodam* vocati, qui *et* Encratitae 272) dicti, quia carnes abominantur. §. 25. Alogii vocantur tan-quam sine verbo, $\lambda \delta \gamma \delta \varsigma$ enim graece verbum dicitur. Deum quam sine verbo, *loyoç* enim graece verbum dicitur. Deum enim verbum non credunt, respuentes loannis Evangelium et Apocalypsim. §. 26. Cataphrygis nomen provincia Phry-gia dedit, quia ibi exstiterunt. Auctores eorum Montanus, Prisca et Maximilla fuerunt ²⁹³). Hi adventum Spiritus sancti non in Apostolos ²⁹⁴), sed in se traditum asserunt. §. 27. Cathari ²⁹⁵) propter munditiam ita se nominaverunt: gloriantes enim de suis meritis negant poenitentibus ve-ient decentrum viduas ei numerint tanguam adultarea gloriantes enim de suis meritis negant poenitentibus ve-niam peccatorum; viduas, si nupserint, tanquam adulteras damnant; mundiores se ceteris ²⁵⁶) praedicant. Qui nomen suum si cognoscere vellent, mundanos se potius quam mun-dos vocarent. §. 28. Pauliani a Paulo Samosateno exorti sunt, qui dixit, non semper fuisse Christum, sed a Maria sumsisse initium. §. 29. Hermogeniani ab Hermogene quo-dam vocati, qui materiam ²⁹⁷) non natam ⁶). introducens, Deo non nato eam comparavit, matremque elementoruum et Deam ²⁹⁸) asseruit, quos Apostolus improbat elementis servientes. §. 30. Manichaei a quodam Persa exstiterunt, qui vocatus est Manes. Hic duas naturas et ²⁹⁹) substam-tias introduxit, id est bonam et malam, et animas ex Deo quasi ex aliquo fonte manare asseruit; testamentum vetus quasi ex aliquo fonte manare asseruit; testamentum vetus respuit³⁰⁰), novum ex parte recipit³⁰¹). §. 31. Anthropo-morphitae¹) dicti pro eo, quod simplicitate rustica Deum habere humana membra, quae in divinis libris scripta sunt, arbitrantur; $av \partial_{0}\omega\pi\sigma_{5}$ enim graece latine homo interpre-tatur. Ignorantes vocem Domini, qui ait³⁰³): Spiritus est Dens. Incorporeus est enim, nec³⁰³) membris distingui-tur, nec corporis mole censetur. §. 32. Hierachitae 5) ab Hieracha auctore exorti, monachos tantum recipiunt, coniugia respuunt, regna coelorum parvulos habere non cre-dunt³⁰⁴). §. 33. Novatiani a Novatiano³⁰⁵) Romae urbis presbytero exorti, qui, adversus Cornelium cathedram sa-

CORRECTORUM.

que vetustis et Isidoro. Antea enim legebatur: Nos saturam introducens, Deo, non naturas cam comparavit **).

f) Antropomorphitae: In codicibus Isidori vulgatis, et aliquot manuscriptis antecedunt haec: Anomiani latine sine lege dieuntur, quae tamen absunt a codice Isi-dori pervetusto et valde emendato monasterii B. Augustini in Carbonaria Neapolis.

g) Hierachitae: Ita mutatum est ex libello B. Augustini, quamvis in aliquot ipsius editionibus sit: *His-*rarchitae. Hierachae vero haeretici meminit B. Hilarius l. 4. et 6. de Trinitate. Antea legebatur: *Heraelitae ab Heraelio*^{***}).

183) eum: Edd. coll. o. - **283)** Domini: eaed. - **284)** add.: ro-cati: Ed. Bas. - **285)** prassumerunt: orig. - Ans. - **286)** illos: Edd. coll. o. - **287)** aliquid: orig. - **288)** macupati: Edd. coll. o. - **289)** Dominum: Ed. Bas. - **290)** creatoris: Ans. - **291)** Ar-taterilae: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Par. - Artoler: Ed. Bas. - Ar-taterilae: Edd. Lugdd. II. III. - **292)** Encratici: Edd. coll. o. pr. Lugdd. - **293)** abest ab orig. - **294)** apostolis: ib. - Ed. Bas. - **295)** Marthores: Edd. Ven. I. II. - Cathores: Ed. Arg. - **296)** cunctis: Ed. Bas. - **297)** Mariam: Ans. - **293)** ita Edd. coll. o. - **298)** et ideam: Ed. Bas. - ideam: Edd. rell. - **299)** add.: duas: Edd. coll. o. - **300)** resputat: orig. - Ans. - Edd. coll. o. pr. Ven. I. II. -**301)** recipitunt: orig. - Ans. - Edd. coll. o. - **295)** ita eaed. - **304)** dicunt: Ed. Bas. - **305)** Norato: Edd. coll. o.

Quaest. HI. C. XXXIX. 260) Ans. 1. 13. c. ult. – Citant Corr. Pan. Ivonis I. 5. c. 3. 4. 5.; in Brandtiana tamen ed. non existat. – 261) disciplinae: orig. – Ans. – Kdd. coll. o. – 263) cf. c. 8. – 265) add.: quae et ego odi: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 266) Dominum: Kd. Bas. – 267) Miliasiae: Ans. – Ed. Bas. – Michtastae: Kdd. rell. pr. Lugdd. 11. 111. – 268) licet conf.: Edd. coll. o. – 269) paradiso: eaed. – 270) Platonicae: orig. – 271) scelera: Edd. coll. o. pr. Lugd. 11. – 278) licet conf.: Edd. coll. o. – 269) paradiso: eaed. – 270) Platonicae: orig. – 271) scelera: Edd. coll. o. pr. Lugd. 11. – 278) licet conf.: Edd. coll. o. – 276) paradiso: eaed. – 270) Platonicae: orig. – 271) scelera: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 273) princeps: orig. – auct. Ap. princeps: Edd. coll. o. – Ans. – 274) add.: et: orig. – 275) qui dix:: Edd. coll. o. – 276) Archon-tie: Edd. Bas. – 277) quia: Edd. coll. o. – 276) argeiorum: Ans. – 279) vocantur, quia: Edd. coll. o. – 216) angeiorum: Ans. – 279) vocantur, quia: Edd. coll. o. – 216, angeiorum: Ans. – 279) vocantur, quia: Edd. coll. o. – 216, angeiorum: Ans.

cerdotalem conatus invadere, haeresim instituit, nolens ³⁰⁶) apostatas suscipere ³⁰⁷), rebaptizans baptizatos. §. 34. Montani^h) haeretici dicti, quod tempore ³⁰⁸) persecutionis in montibus latueront, qua occasione se a catholicae ec-clesiae corpore diviserunt. §. 35. Ebionitae ab Ebione di-cti, sive a paupertate; Christum enim per profectum ³⁰⁹) solum virum iustum putant effectum. Unde competenter Hebionitae pro paupertate intelligentiae aposellati (1) sunt clesiae corpore diviserunt. §. 35. Ebionitae ab Ebionitae cti, sive a paupertate; Christum enim per profectum ³⁰⁹) solum virum justum putant effectum. Unde competenter Hebionitae pro paupertate intelligentiae appellati †) sunt. Hi enim ³¹⁹) semiiudaei ³¹¹) sunt, et ita tenent evangelium, ut legem carnaliter servent; adversus quos Apostolus ad Galatas ³¹²) seribens invehitur. §. 36. Photiniani a Photino Gallograeciae Syrmii episcopo nuncupati, qoi Ebionitarum haeresim suscitans asseruit, Christum a Maria per loseph nuptiali coitu fuisse conceptum. §. 37. Aëriani ³¹³) ab Aërio quodam nuncupati sunt; hi ³¹⁴) offerre ³¹⁵) sacrificium pro defunctis spernunt. §. 38. Aëtiani ††) ab Aëtio sunt vocati, iidemque Eunomiani ab Eunomio quodam dialectico, Aëtii discipulo, ex cuius nomine magis innotuerunt, dissimilem Patri asserentes Filium, et Filio Spiritum sanctum. Di-cunt etiam, nullum ³¹⁶) imputari peccatum in fide manen-tium. §. 39. Origeniani ab Origene auctore exorti sunt, dicentes, quod non possit videre Filius Patrem, nec Spiri-tus sanctus Filium. Animas quoque in mundi principio pec-casse dicunt, et pro diversitate peccatorum e coelis usque ad terras diversa corpora quasi vincula meruisse, eaque causa factum esse ³¹⁷) mundum. §. 40. Noëtiani ³¹⁸) a quo-dam Noëto vocati, qui dicebant Christum ²¹⁹) eundem esse et Patrem, et Spiritum sanctum, ipsanque Trinitatem in officiorum nominibus, non ⁴in* personis accipiunt. Unde et Patripassiani vocantur, quia ³²⁹) Patrem passum dicunt. §. 41. Sabelliani ab, eodem Noëto pullulasse dicuntur, cuius discipulum perhibent fuisse Sabellium, ex cuius pomine maxime innotuerunt, unde ^{*}et* Sabelliani vocati sunt. Hi unam personam Patris, et Filii, et Spiritus sancti astruunt³²¹). §. 42. Ariani ab Ario Alexandrino presbytéro orti³²²) sunt, qui, coaeternum 'Patri Filium non agno-scens, diversas in Trinitate substantias asseruit, contra illud, quod ait Dominus³²³): *Ego et Pater unum sumus.* §. 43. Macedoniani a Macedonio "Constantinopolitano* epi-Christum corpus tantummodo sine anima suscepisse ¹²⁴). §, 45. Antidicomaritae ³²⁵) appellati sunt pro eo, quod Mariae virginitati contradicunt, asserentes eam post Christum na-tum viro suo fuisse commixtam. §. 46. Metangismonitae ¹⁾ ³²⁶) ideo tale nomen acceperunt, quia $\ddot{\alpha}\gamma\gamma\sigma_5$ graece vas dicitur. Asseront enim sic esse in Patre Filium, tanquam vas minus intra³²) vas maius. §. 47. Patriciani³²⁸) a quodam Patricio nuncupati sunt, qui substantiam humanae carnis a diabolo conditam dicunt. §. 48. Coluthiani³²⁹) a quodam Colutho nominati, qui dicunt, Deum non facere ³¹⁰) mala contra illud, quod scriptum est ³³¹): Ego Dominus creans mala. §. 49. Floriani a Floriano ³³²), qui e contrario dicunt Deum creasse mala, contra hoc, quod scriptum est ¹³³): Fecit Deus omnia bona. §. 50. Donatistae a Donato quodam Afro

nuncupati³³⁴), qui, de Numidia veniens, totam paene Afri-cam sua persuasione decepit, asserens minorem Patre Fi-lium, et minorem Filio Spiritum sanctum, et rebaptizans catholicos. §. 51. Bonosiani³³⁵) a Bonoso quodam episcopo exorti produntur, qui Christum Dei filium adoptivum, non proprium asserunt. §. 52. Circumcellioues dicuntur eo, quod agrestes sint, quos Scototopicos⁴) vocant, supradi-ctae haeresis habentes doctrinam. Hi amore martyrii se-metipsos perimunt, ut violenter de hac vita discedentes mar-tyres nomineatur. §. 53. Priscillianistae a Priscilliano vo-cati, qui in Hispania ex errore Gnosticorum et Manichaeo-rum permixtum dogma composuit. §. 54. Luciferiani a Lucifero Sardiniae³³⁶) episcopo orti, qui episcopos catho-licos, qui Constantif⁴³⁷) persecutione perfidiae Arianorum consentientes erant, et postea correcti in catholicam⁵³⁸) redire delegerunt, damnantes sive⁵³⁹) quod³⁴⁰ credide-rant⁵⁴¹) sive quod ⁴se⁶ credidisse simulaverant, quos ec-clesia catholica materno recepit sinu, tanquam Petrum post fletum negationis: hanc illi matris caritatem superbe accipientes ecoque³⁴³) recipere nolentes, ab ecclesiae compost herum negations: hanc ini matris caritatem superbe accipientes cosque ³⁺³) recipere nolentes, ab ecclesiae com-munione recesserunt, et cum ipso Lucifero anctore suo, qui mane oriebatur, cadere meruerunt. §. 55. lovinianistae a loviniano quodam monacho dicti, asserentes, nullam nu-ptarum et virginum esse distantiam, nullumque inter ab-timentes et simuliciter enulantes esse disconter § 55 ptarum et virginum esse distantiam, nullumque inter ab-stinentes et simpliciter epulantes esse discrimen. §, 56. Helvidiani ab Helvidio nominati 3⁴³), qui dicunt post Chri-stum natum alios Mariam filios de viro ³⁴⁴) suo ³⁴⁵) loseph peperisse. §, 57. Paterniani ^{3*6}) a Paterno quodam exorti, inferiores ³⁴⁷) corporis partes a diabolo factas opinantur. §, 58. Arabici nuncupati eo, quod in Arabia exorti sunt, dicentes anima cum corpore mori inferiores ³⁴⁷) corporis partes a diabolo factas opinantur, § 58. Arabici nuncupati eo, quod in Arabia exorti sunt, dicentes animam cum corpore mori, atque in novissimo utrumque resurgere. §.59. Tertullianistae dicti a Tertul-liano, presbytero Africanae provinciae civitatis Carthagi-nensis, animam ³⁴⁸) immortalem esse, sed corpoream prae-dicantes, et animas peccatorum hominum post mortem in daemones verti putantes. § 60. Tessarescaedecatitae ³⁴⁹ dicti, quod decimaquarta luna pascha cum Iudaeis obser-vandum ³⁵⁹) contendunt. Nam *rioocops* quatuor, *désa* de-cem significat. § 61. Nyctages ³⁵¹) a somno nuncupati, quod vigilias noctis respuant, superstitionem esse dicentes, iura temerari ³⁵²) divina, qui noctem ad requiem tribuit. § 62. Pelagiani a Pelagio monacho exorti. Hi liberum ar-bitrium divinae gratiae anteponunt, dicentes, sufficere vo-luntatem ad implenda iussa divina. § 63. Nestoriani a Nestorio Constantinopolitano episcopo nuncupati, qui B. Mariam virginem non Dei, sed hominis tantummodo ma-trem ³⁵³) asseruit, ut aliam personam carnis, aliam face-ret Deitatis, nec unum Christum in verbo Dei et carne credidit, sed separatim ³⁵⁴) atque seiunctim alterum filium Dei, alterum hominis praedicavit¹). § 64. Eutychiani dicti ab Eutyche Constantinopolitano abbate, qui Christum post humanam assuntionem negavit exsisteri in ³⁵³) duabis na-turis, sed solam in eo divinam asseruit esse naturam. § 65. Acephali ¹⁵⁶) dicti, id est sine capite. Nullus enim eorum reperitur auctor, a ³⁵⁷) quo exorti sint. Hi, trium

NOTATIONES CORRECTORUM.

h) Montani: Horum nulla mentio est apud B. Augu-stinum, sed Montensium, quo nomine Donatistas Romae vocari solitos tradit.

i) Metangismonitae: Sic emendatum est ex Isi-doro et B. Augustino, quum antea legeretur: Metangi no-minati*).

Quaest. HI. C XXXIX. 306) noluli: Edd. Bas. Lugd. 1. – notai: Edd. cell. – 807) recipere: Edd. Par. Lugdd. – 306) in terp: Edd. cell. o. pr. Lugdd. II. III. – 309) procectum: Edd. cell. o. - () compellati: orig. – 310) abest ab orig. et Ans. – 311) fui-dari: Edd. cell. o. pr. S10) abest ab orig. et Ans. – 311) fui-dari: Edd. cell. o. – 912) Gal. c.5. – 813) Sirmiae: orig. – Ed. Arg. – Syriniae: Edd. Ven. I. II. Nor. – Smirnae: Edd. cell. o. - (1) Heriani – Herio: Edd. Coll. o. – (†) Boeciani – Boecio: Ed. Bas. – 316) milli: Edd. Call. o. – (†) Boeciani – Boecio: Ed. Bas. – 316) milli: Edd. Ven. I. II. Nor. Par. Lugd. I. – 319) epi-scopton: Ed. Bas. – 320) eni: Edd. cell. o. – er. Lugd. II. H. – - 919) Abeticiani: Edd. Ven. I. II. Nor. Par. Lugd. I. – 319) epi-scopton: Ed. Bas. – 320) eni: Edd. cell. o. – er. Lugd. II. H. – - 921) asserunt: Ans. – 322) exorti: Edd. cell. o. – 325) Antidico-marianitae: Ed. Lugd. I. – Anticomaritae: Edd. Ven. I. II. Par. – Of etangt nom: Edd. Ven. I. II. – 326) gaugios: Edd. Arg. Nor, Ven. I. H. – 327) infra: exed. et Par. – inter: Edd. Bas. – 328) Artiani: Ed. Ven. II. – Patriani: Edd. Ven. I. – 329) Collicioni – Collicio: Edd. cell. o. – 830) creasse: Ed. Bas. – 331) Esa. c. 456, V. 7. – 333) Florino: erig. – Ans. – 333) Genes. c. 1. V. 31. –

k) Scototopicos: Apud Isidorum, in Panormia, et in aliquot manuscriptis Gratiani est: Cotopitas**). Quod vero ait: supradictae haeresis habentes doctrinam, referen-dum est ad Donatistas, non ad Bonosianos.
1) Praedicavit: In codem vetusto Isidori codice Neapolitano hic est finis capituli, et incipit novum caput: De Philosophis gentium.

834) add.: sunt: Edd. coll. o. - 335) Bonoslaci: orig. - 64) ita Isidorus et Ans. - Scolopius: Ed. Bas. - Scolopics: Edd. rell. pr. hydd, H. HL. - 336) Sirmiae: Ans. - Smyrnae: Edd. coll. o. -sisd. exc. Lugdd. H. HL. - 349) add.: prius; Edd. coll. o. - 344) isiderum - simultarerunt: eaed. pr. Lugdd. H. HL. - 349) abest a isiderum - 345) abest ab orig. et Ans. et Edd. coll. o. pr. 149, best both - 346) add.: vel nominal: eaed. - 944) abest a both - 346) add.: vel nominal: eaed. - 944) abest a both - 346) add.: vel nominal: eaed. - 944) abest a both - 346) add.: vel nominal: eaed. - 944) abest a both - 346) add.: vel nominal: eaed. - 944) abest a both - 346) add.: - 140, - 140, - 140, - 140, - 140, -140, - 346) add.: - 140, - 140, - 140, - 140, - 140, -140, - 346) add.: - 140, - 140, - 140, - 140, - 140, -140, - 346) add.: - 140, - 140, - 140, - 140, - 140, -140, - 346) add.: - 140, - 140, - 140, - 140, - 140, -140, - 346) add.: - 140, - 140, - 140, - 140, - 140, - 140, -140, - 140, - 350) observare: Edd. coll. - - 351) fclaqes: 140, Ven I. H. - 450) observare: Edd. coll. - - 351) fclaqes: 140, Ven I. H. - 450) observare: Edd. coll. - - 351) separatum draw 140, coll. - 356) Acephaltiae: Edd. coll. - - 357) ex quo 151 -

55 *

Chalcedonensium ") capitulorum impugnatores, duarum in Christo substantiarum proprietatem negant, et unam in eius parsona naturam praedicant. § 66. Theodosiani ") et Ga-ianitae appellati a Theodosio et Gaiano, qui temporibus Iustiniani principis in Alexandria ³⁵⁸) populi perversi ele-ctione ³⁵⁹) una die ordinati sunt episcopi. Hi errores Eu-tychetis et Dioscori sequentes Chalcedonense concilium respunt, ex duabus unam in Christo naturam asserunt, quam Theodosiani corruptam, Gaianitae incorruptam con-tendunt. §. 67. Agnoitae et Tritheitae •) a Theodosianis exorti sunt, ex quibus Agnoitae ab ignorantia dicti, quia ad perversitatem ³⁶⁰), a qua exorti sunt, id adiiciunt, quod Christi divinitas ignoret futura, quae sunt scripta de die et hora novissima, non recordantes Christi personam in Esaia loquentis ³⁵¹): Dies ³⁶³) iudicii in corde meo. §. 68. Tritheitae vero vocati, quod sicut tres personas in Trini-tate, ita quoque tres asserunt Deos, esse, contra illud, quod scriptum est ³⁶³): Audi Israël, Dominus Deus tuss Deus unas est. §. 69. Sunt ³⁶⁴) et aliae haereses sine au-ctore et sine nominibus. Ex quibus aliae putant trifor-mem ³⁶⁵) esse Deum; aliae ³⁶⁶) Christi divinitatem passibi-lem dicunt; aliae Christi de patre nativitati ³⁶⁷) initium temperis dant; sliae liberationen hominum 'apud inferos facam Christi descensione ³⁶⁶) non credunt; aliae animam temperis dant; aliae liberationem hominum 'apud inferos factam Christi descensione 368) non credunt; aliae animam imaginem Dei negant; aliae animas converti in daemones et in quaecunque animalia existimant 369); aliae de mundi statu dissentiunt; aliae innumerabiles mundos opinantur; aliae aquam Deo coaeternam faciunt; aliae nudis pedibus ambulant; aliae cum hominibus non manducant. Hae sunt ambulant; aliae cum hominibus non manducant. Hae sunt haereses adversus catholicam fidem exortae, et ab Aposto-lis, et a sanctis Patribus vel³⁷⁰) conciliis praedamnatae, quae, dum in se multis erroribus divisae invicem sibi dis-sentiunt³⁷¹), communi tamen nomine adversus ecclesiam Dei conspirant. §. 70. Sed et³⁷²) quicunque aliter scri-pturam sanctam³⁷³) intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, a quo conscripta est, licet de ecclesia non reces-serit, tamen haereticus annellari potent. serit, tamen haereticus appellari potest.

C. XL. Quare divina providentia multos errare permittat, Item Augustinus de Genesi contra Manichaeos, lib. I. cap. 1.³⁷⁴)

VI. Pars. Ideo divina providentia multos diversi erroris haereticos esse permittit, ut, quum "insultant nobis, et^{*} interrogant nos ea, quae nescimus, *vel* sic excutia-mus³⁷⁵) pigritiam, et divinas scripturas *nosse* cupiamua, Propterea *et* Apostolus ait³⁷⁶): Oportet³⁷⁷) hasreses esse, ut probati manifesti fiant *inter vos*. Hi autem³⁷⁸) Deo³⁷⁹) probati sunt, qui bene possunt docere; *sed manifesti r) hominibus esse non-possunt, nisi quum docent*.

CAUSA XXV. GRATIANUS.

Sancia Romana ecclesia quandam baptismalem ecclesiam suis munivit privilegiis, decimationes suae dioecesis ex integro sibi

-NOTATIONES

m) Chalcedonensium: Tria capitula tractata et definita sust in V. synodo sub lustiniano, ut notatum est supr. dist. 15. Sicut sancti. Qui vero occasione horum trium capitulorum ab ecclesia recesserant, non Chalcedonensem, sed V. synodum impugnabant. n) Theodosiani: Horum meminit Liberatus in Bre-

n) I neodostani: riorum memini Liberatus in Bre-viazio, Nicephorus lib. 18. cap. 45. 49. et 50., ac Geor-gius Cedrenus anno 14. Iustiniani imperatoris. B. Augu-stinus memorat Theodotianos a Theodotione; sed idem videtur qui Theodotus, de quo Epiphanius I. 2. tom. 1. haeresi 54.: Theodotianos a Theodoto, ut etiam Philastrius et Damascenus.

attribuens. Item quoddam monasterium similitor munioit pri-vilegiis propriis, decernens, ut es propriis praediis nulli de-cimas persolveret. Accidit itaque, ut intra disecesim prae-munitae baptismalis ecclesiae praefatum monasterium alia emtione, alia donatione praedia sibi inveniret. Oritur itaqua contentio inter monachos et clericos de decimis. (Qu. l.) Hie primum quaeritur, an clerici baptismalis ecclesiae auctoritate privilegii decimas suas dioecesis ex integro sibi valeant vendicare? (Qu. II.) Secundo, an subsequenti privilegio monachorum derogetur antiquioribus privilegiis baptismelium ecclesiarum 📒 🕚

QUAESTIO L

GRATIANUS.

L Pars. Quod vero auctoritate illius privilegii decimas sibi ex integro clerici vendicare non valcant, hinc probatur, guia decimae iuxta decreta sanctorum Patrum guadripertite dividuntur, guarum una pars episcopis, secunda clericis, tertia fabricis restaurandis, quarta vero pauperibus est assignata. Decreta vero sanctorum canonum neminem magis quam Apostolicum servare oportet.

Unde Gelasius Papa ait in epistola ad Episcopos Dardaniae 1);

C. I. Constitutum synodi, quod universalis ecclesias probavit assensus, Romanam sellem servare oportet.

Confidimus, quod nullus iam veraciter Christianus ignoret, uniuscuiusque synodi constitutum, quod universalis ecclesiae probavit assensus, nullam magis exsequi sedem prae ceteris oportere, quam primam, quae et unamquam-que synodum sua auctoritate confirmat³) et continuata³) moderatione custodit.

C. II. Qui negligenter pascit dominicum gregem sibi commendatum convincitur symmum non amare pastorem.

Item Leo Papa epist. IV. Episcopis Siciliae 4).

Divinis praeceptis et apostolicis monitis incitamur ut pro omnium ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu, ac, si quid usquam⁵) reprehensioni inveniatur⁶) obnoxium, *celeri solicitudine* aut ab ignorantiae imperitia, aut a⁷) praesumtionis usurpatione revocemus. Monente⁸) enim praesumtionis usurpatione revocemus. Monente^{*}) enim dominicae⁹) vocis imperio, quo beatissimus apostolus Pe-trus trina admonitione^{*})¹⁰) mysticis sanctionibus imbui-tur, ut Christi oves qui Christum diligit pascat, ipsius sedis, cui per abundantiam gratiae divinue praesumus, re-verentia¹¹) coarctamur¹²), ut periculum desidiae, quan-tum possumus, declinemus, ne professio summi Apostoli, qua se amatorem Domini *esse^{*} testatus est, vana¹³) inve-niatur in nohis, quia¹⁴) negligentar pascens dominicum 15) niatur in nobis, quia¹⁴) negligentor pascens dominicum¹⁵) gregem toties commendatum convincitur summum non amare pastorem.

CORRECTORUM.

o) Agnoitae et Tritheitae: Sic restitutum est, quamvis in codicibus Isidori et Gratiani legeretur: Gmoi-tae*) et Trithoitae. De his meminit Nicephorus in locis proxime indicatis, eosque a Theodosianis profectos scribit. De Agnoitis vero multa dicit B. Gregorius lib. 8. epist. 35.

et 42. ad Eulogium. C. XL. p) Sed manifesti: Haec addita sunt ex originali, itemque alia nonnulla, et emendata. Causa XXV. Quaest. I. C. II. a) Admoni-tione: In originali, et apud Anselmum legitur: trina repetitione mysticae sanctionis. Alia vero quaedam sunt emendata ex ipsa epistola.

Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 378) Illi enim: orig. - 379) a Deo: Edd. coll. o.
Causa XXV. Quaest. I. C. I. 1) scr. A. 495. - Ans. I. 1.
c. 48 (50). Polyc. I. 1. t. 14. - 2) confirmatii: Ed. Bas. - formatii: Edd. rell. - 3) continua: Ed. Bas. = C. II. 4) Ep. 16. Ed. Baller. scr. A. 447. - Ans. 1. 1. c. 43 (44). - 5) unquam: Coll. Hisp. (nec tamen Baller.) - Edd. coll. o. - 6) intentiar: Coll. Hisp. (nec tamen Baller.) - Edd. coll. o. - 6) intentiar: Coll. Hisp. (nec tamen Baller.) - Edd. coll. o. - 6) intentiar: Coll. Hisp. (net tamen Baller.) - Edd. coll. o. - 6) intentiar: Coll. Hisp. (net tamen Baller.) - Edd. coll. o. - 6) intentiar: Coll. Hisp. (net tamen Baller.) - Edd. coll. o. - 6) intentiar: Coll. Hisp. (net tamen Baller.) - Edd. coll. o. - 10) repetitione: Coll. Hisp. et Baller. - 13) cohortamur: Coll. Hisp. - 13) non: ib. - Baller. - Edd. coll. o. - 14) quia quotiens quis negl. pasc. dom. greg. (add.: sibi: Edd. Lugdd. II. III.) commend., totics conbine. etc.: Edd. coll. o. pr. Arg. - 15) abest a Coll. Hisp. et Baller.

Q u a e s t. HI. C. XXXIX. 356) add.: protincia: Edd. Bas. Lugdd. H. III. - 359) electionem: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. - per pop. elect.: Edd. rell. - \Rightarrow) ita Ans. - Tritonitae: Edd. Arg. Nor. Ven. II. - 360) perversitati: orig. - Ans. - 361) loquentem: Edd. Lugdd. H. III. - nesciam loqui: Edd. rell. pr. Bas. \Rightarrow 363) Ess. 0.63. V. 4. - 363) Deut. c. 6. v. 4. - 364) add.: autem: Edd. Ven. II. Par. Lugdd. - 365) Itrinum: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 366) add.: etiam: Edd. coll. o. - 367) nutivitatient: Edd. Nor. - nativitatis: Edd. rell. pr. Par. Lugdd. - add.: in tempore: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 368) descensionem: Edd. Arg. Bas. - 369) aestimunt: eacd. -ef. supra c. 26. - 373) sacrosanctam: Edd. coll. o. = C. XL. 374) August. Papa: Edd. Lugdd. II. III. - 375) discutianus: Edd. coll. e. - 376) 1 Cor. c. 11. v. 19. - 377) Op. A. esse: abunt ab

C. III. Non debent ullo modo variari quas ad perpetuam . ordinantur quietem.

Idem Anatolio Episcopo, epist. LI. 16)

cuae au perpetuam utilitatem generaliter instituta¹⁷) sunt nulla commutatione varientur, nec ad privatum trahantur commodum quae ad bonum sunt commune praelixa, sed¹⁸) manentibus terminis, quos constituerunt Patres, nemo in-iuste^b) usurpet alienum, sed intra fines proprios atque legitimos, prout¹⁹) valuerit²⁰), in latitudine se exerceat caritatis. Quae ad perpetuam utilitatem generaliter instituta 17) sunt

C. IV. Nulli divinas constitutiones et apostolicae sedis decreta temerare licet.

Item Hilarius Papa in Synodo Romana, c. 1.21) Item Hilarius Papa in Synodo Romana, c. 1.²¹) Nulli fas sit sine status sui periculo vel divinas constitu-tiones, vel apostolicae sedis decreta temerare, quia nos, qui potentissimi^c) sacerdotis administramus officia, ta-lium²) transgressionum²³) culpa respiciet, si in causis²⁴) desides fuerimus inventi, quia²⁵) meminimus, quod timere debemus, qualiter comminetur²⁶) Deus negligentiae sacer-dotum. Siquidem reatu maiori delinquit qui potiori honore perfruitur²⁷), et graviora facit vitia²⁸) peccatorum subli-mitas peccantium²⁹).

C. V. In Spiritum sanctum blasphemant qui sacros canones violant.

Item Damasus Papa 10).

Violatores canonum voluntarii³¹) graviter a sanctis Patri-bus iudicantur, et 'a sancto Spiritu (instinctu cuius ac dono dictati³²) sunt) damnantur, quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongrue videntur qui contra eosdem sacros canones non necessitate compulsi, sed libenter, ut prae-missum est, aliquid aut proterve agunt, aut loqui praesu-munt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim praesumtio manifeste unum genus est blasphemantium Spi-ritum sanctum, quia, ut iam praelibatum est, contra eum agit, cuius nutu³³) et gratia sancti canones editi sunt.

C. VI. In quibus Romano Pontifici licet novas condere leges.

Item Urbanus Papa.34).

Sunt quidam dicentes, Romano Pontifici semper licuisse, novas condere leges. Quod et nos non solum non nega-mus, sed etiam valde affirmamus. Sciendum vero summomus, sed etiam valde affirmamus. Sciendum vero summo-pere est, quia inde novas leges condere potest, unde Evan-gelistae aliquid et Prophetae^d) nequaquam dixerunt. Ubi vero aperte Dominus, vel eius Apostoli, et eos sequentes saneti Patres sententialiter aliquid definierunt, ibi non no-vam legem Romanus Pontifex dare, sed potius quod prae-dicatum est usque ad animam et sanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt Apostoli et Prophetae destruere (quod absit) niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur. Sed hoc procul sit ab eis, qui

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. b) Iniuste: Apud B. Leonem legitur: nemo in ius tendat alienum. Apud Ivonem et in Capitularibus legitur: nemo damnet alienum; apud Anselmum vero: nemo iniuste damnet.

C. IV. c) Potentissimi: Sic apud Anselmum, et in ceteris vetustis Gratiani exemplaribus, praeter unum, in quo habetur, ut in concilio ipso: potissimi.

C. VI. d) Et Prophetae: Absunt hae voces a multis manuscriptis *).

Quaest. 1. C. III. 46) Ep. 106. Ed. Baller. scr. A. 452. – Ans. 1. 6. c. 121 (127). two Decr. p. 16. c. 317. – Cap. Reg. Fr. 1. 6. c. 328. 1. 7. c. 227. – 17) ordinato: Edd. coll. o. – 18) et: orig. – Cap. – Ivo. – Sed et: Ans. – 19) quisque: Edd. coll. o. – Ivo. – 20) voluerit: Ivo. \equiv C. IV. 21) 1. 6. A. 465. – Ans. 1. 1. c. 46. 64. Ivo Decr. p. 5. c. 37. Polyc. 1. 1. 1. 7. – 22) ab-est ab Ed. Bas. – 4alis: Edd. rell. – 23) transpressionis: Ed. Bas. – 24) add.: Dei: Edd. coll. o. – 25) qui: Ed. Bas. – 26) Ezech. c. 3. et 34. – 27) fraitur: Edd. coll. o. – 28) indicia: Ed. Bas. – 29) dignilatum: orig. – Ans. \equiv C. V. 30) Ad Aurelian Car-thag., cap. P seud oisi dor. – Ans. 1. 3. c. 116 (112). Polyc. 1. 4. t. uit. Deusd. p. 4. – 31) voluntarie: orig. – Edd. coll. o. – 32) discit: Edd. coll. o. pr. Bas. – 33) impulsa: orig. – nisu: Ans. – ussu: Edd. Bas. – C. VI. 34) Non est inter epp. Urbani neque I. neque II. – 9) et Ed. Bas. – †) ecclesias: ead. \equiv C. VII. 35) ex Ep. ad Epp. Vienn. et Narb. prov. quae edita est post Baronium a Coustantio. (scr. A. 417.) – Ivo Decr. p. 4. c. 226. – 36) ricat:

semper Domini ecclesiam †) contra luporum insidias optime custodierunt.

874

C. VII. Apostolicae sedis auctoritas contra sanctorum statuta aliquid condere non valet.

Item Zosimus Papa e) 35).

Contra statuta Patrum condere aliquid vel mutare nec huius quidem sedis potest auctoritas. Apud nos enim in-convulsis radicibus vivit³⁶) antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam.

C. VIII. Stare non valet quod contra evangelicam vel propheticam doctrinam seu constitutionem factum fuerit.

Item Marcellinus () Papa, epist. 11. 36)

Omne, quod irreprehensibile est, catholica defendit eccle-sia. Et infra: §. 1. Iniustum iudicium et³⁷) diffinitio iniu-sta, regio³⁸) metu vel iussu a iudicibus ordinata, non valet. Nec quicquam s)³⁹) quod contra evangelicae, vel propheticae, aut apostolicae doctrinae constitutionem, "suo-cessorumve" eorum sive sanctorum Patrum actum fuerit, stabit, et quod ab infidelibus vel haereticis factum fuerit omnino cassabitar.

C. IX. A statutis Patrum non deviare et fidei regulam custodire prima salus est.

Item Hormisda Papa Episcopis Hispaniae 40).

Prima salus est rectae fidei regulam custodire, et a constitutis Patrum nullatenus deviare.

C. X. Profitetur Pelagius Papa tomum sui decessoris per omnia scrvare.

Item Pelagius Papa Childeberto Regi 41).

Satagendum est, ut pro auferendo suspicionis scandalo ob-sequium confessionis nostrae legibus ††) ministremus, qui-bus nos etiam subditos esse sacrae scripturae praecipiunt. Veniens etenim Rufinus vir magnificus, excellentiae vestrae legatus, confidenter a nobis, ut decuit, postulavit, quate-nus vobis aut beatae recordationis Leonis Papae tomum a nobis per omnia conservari significare ⁴²) debuissemus, aut propriis verbis nostrae confessionem fidei destinare. 'Et primam ouidem petitionis eius partem, onia facilior fuit. propriis verbis nostrae confessionem fidei destinare. 'Et primam quidem petitionis eius partem, quia facilior fuit, mox, ut dixit, implevimus, nosque⁴³) in omnibus Praesulis tomum pro catholicae fidei assertione conscriptum, Deo propitio, custodire manus nostrae ad vos professione signi-licamus⁴⁴). Ut autem nullius deinceps (quod absit) suspi-cionis resideret occasio, illam etiam aliam partem, quam memoratus vir illustris admonuit, facere maturavi⁴⁵), sci-1 licet propriis verbiş confessionem fidei, quam tenemus, ex-posui⁴⁶).

C. XI. Anathema apud Deum fiat qui censuram Roma-norum Pontificum violat.

Item Hadrianus Papa in Capitulis, c. ult. 47) Generali decreto constituimus 48), ut exsecrandum 49) ana-

C. VII. e) Epistola, unde sumtum est hoc caput, non est inventa; lvo autem in loco indicato, et in epistola ad Hugonem archiepiscopum Lugdunensem affert hoc ex epi-stola Zosimi ad episcopos Narbonensis provinciae, et ipse Zosimus in prima epistola ad Hesychium narrat, se scri-psisse ad episcopos Galliae et Hispaniae. C. VIII. f) Marcellinus: Restitutum est ex vetu-stis exemplaribus. Nam in vulgatis erat: Marcellus. g) Nec quicquam: Emendatus est hic locus ex ipsa Marcellini epistola.

Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. Ven. I. II. = C. VIII. 36) Caput P seudoisidori, cf. cong. Nic. c. 9. – cf. C. 11. qu. 3. c. 89. – Coll. fr. p. p. 1. f. 28. c. 2. Ans. I. 4. c. 89 f. 13. c. 87. Two Deer. p. 16. c. 9. – 37) vol: Ed. Bas. – etiam: Ed. Arg. – 98) religio: Ed. Lugd. 1. – 39) Nequaquam – evangelicam, vet propheticam, vet ap. doctrinanc constitutionense e corms: Edd. coll. o. = C. IX. 40) Imo ex libello (sea regula fidei), quem Hormisdas misit ad Ioannem Ep. Nicopolitanum A. 516. – Inscriptionis causa hace est, quod Hormis-das endem libeltum Epp. Hispaniae transmiserit. – Coll. tr. p. p. 1. t. 49. c. 2. = C. X. 44) Ep. Pelagii I., temporis incerti. – Ivo Pecr. p. 5. c. 5368. – +†) regulus: Ivo. – 42) significari: Edd. Arg. Bas. – 43) meque: eacd. – neque: vitiose Ivo. – 44) st-gnatinus: Ivo. – significacimus: Edd. Arg. Bas. Lugdd, II. II. – 45) abest ab Iv. – 46) exponense: id. = C. XI. 47) Ans. 1. 8. c. 82 (92), 1. 12. c. 2 (3). Polyc. 1. 4. t. ult. – cf. Cap. Reg. Fr. 1. 6. c. 322. – 45) censenus el const.: Edd. coll. o. pr. Bas. – 49) easecrandus: Ed. Bas.

thema sit 50), et veluti praevaricator catholicae fidei semper apud Deum reus exsistat, quicunque regum, seu epi-scoporum ^k), vel potentum- deinceps Romanorum ⁱ) Pontificum decretorum censuram in quocunque †) crediderit vel permiserit violandam.

C. XII. Non licet alicui episcopo contra Romanorum Pontificum decreta aliquid agere.

Item Damasus Papa, epist. IV. Prospero 51) Episcopo. Omnia decretalia *et* cunctorum decessorum 52) nostrorum constituta, quae de ecclesiasticis ordinibus et canonum promulgata sunt diciplinis, ita *a⁵) vobis et ab omni-bus ³⁴) episcopis, ac *cunctis* generaliter sacerdotibus cu-stodiri debere mandamus, ut si quis ⁵⁵) in illa commiserit, veniam ⁵⁶) sibi deinceps noverit denegari.

C. XIII. Non communicet sacris altaribus qui nescit sacris obedire canonibus.

Item Gregorius lib. II. ep. 7. ad Ioannem Episcopum³⁷).

Hac 58) consona sanctis Patribus diffinitione sancimus, ut qui sacris nescit obedire canonibus nec sacris administrare 59), nec communionem capere sit dignus altaribus 60).

C. XIV. Observandae sunt regulae a sanctis Patribus in synodo statutae. Item ex Concilio Chalcedonensi, c. 1.61)

A sanctis Patribus in unaquaque synodo usque nunc pro-latas regulas tenèri⁶²) statuimus.

C. XV. Voluntatem et statuta suorum decessorum

custodiant qui sua servari volunt. Item Gregorius ad Montanum et Thomam, lib. F. epist. 12. 63)

Instituae ac rationis ordo suadet, ut qui sua a successori-bus desiderat ⁶⁴) mandata servari decessoris sui proculdubio voluntatem et statuta custodiat.

C. XVI. Contra statuta sanctorum Patrum agit qui ca

non servat intacta. Item Leo Papa IV. 65)

Ideo permittente Domino pastores hominum sumus effecti, ut quod Patres nostri sive in sanctis canonibus sive in mundanis affixere legibus excedere minime debeamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si quod 66) ipsi divino statuerunt consulto intactum non conservamus.

II. Pars. Gratian. Si ergo primam sedem statuta conchiorum prae omnibus servare oportet, et si pro slatu omnium ecclesiarum necesse est illam impigro vigilare affectu; si ea, guae a Romanis Pontificibus decreta sunt, ab omnibus observari convenit; si illi, qui nesciunt sacris obedire canonibus, altaribus ministrare non debent: palet, quod contra statuta sanctorum canonum, quibus status ecclesiarum vel confundantur vel perturbentur, pricilegia ab Apostolico concedi non debent. §. 1. His ita respondetur : Sacrosancta Romana ecclesia ius et auctorilatem sacris canonibus impertitur, sed non eis alligatur. Habet enim ius condendi canones, utpote quae caput est et cardo omnium ecclesiarum, a cuius regula nemini dissentire licet. Ita ergo canonibus auctoritotem praestat, ut se ipsam non subiiciat eis. Sed sicut Christus, qui lagem dedit, ipsam legem carnaliter implevit, octava die ciroumcisus 67), quadragesimo die in templo cum hostiis prae-sentatus, ut in se ipso eam sanctificaret, postea vero, ut se domisum legis ostenderet, contra legis literam leprosum 68) tangendo mundavit, Apostolos 69) quoque contra literam sab-bati por sata praetergredientes, spicas vellentes et confri-

C. XI. b) Seu episcoporum: Hae voces non leguntur in ipsa capitulo, neque in Capitulari, sunt tamen apud Anselmum *) et in Polycarpo.

Quaest. I. C. XI. 50) fat: Ed. Bas. - Ans. - \diamond) lib. 12. nec (amen tertio. - \dagger) quoquam: Edd. coll. o = C. XII. 51) In Edd. coll. o. leg.: Stephano; desumtum est ex cp. (Pscudoisi-dor.) Damasi de chorepiscopis et repetitum ex Leonis M. ep. ad Epp. Campaniae (cp. 4. Ed. Baller.) - Ans. 1.4. c. 47 (50). Polyc. 1. S. t. 22. - 52) praedecess.: Edd. coll. o. - 53) a cob. et: ah-sunt ab Ans. - 54) in omnibus ab: Ed. Bas. - omnibus ab: Ed. Arg. - 53) quid - commiserint - noverint: Edd. coll. o. - 56) add.: homoris: eacd. = C. XIII. 57) Ep. 7. (scr. A. 593.) 1.3. Ed. Maur. - Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 34. Ans. 1.6. c. 180. Polyc. 1.4. t. uit.

cantes manibus suis, probabili exemplo David, et circumci-sionis, et templi excusavit, dicens: Non legistis, quid fecerit Abimelech, quando venit ad eum David, et dedit eis panes propositionis, de quibus non licebat edere, nisi solis sa-cerdotibus, et comedit ipse et pueri eius? Item ⁷⁰) octava die secundum legem puer circumciditur, et vos in sabbato cir-cumciditis hominem. Item, guum iuge holocaustum ex lege offeratur, quum masculus quadragesima, femina vero octuagesima die ab ortu suae nativitatis secundum legis imperium cum hostiis in templum praesentaretur, unde sacerdotes offe-rentes hostias in templo literam sabbati solount, et sine eri-mine sunt: tunc filius hominis multo magis valet solvere literam legis, qui est etiam dominus sabbati. Hinc etiam dicitur de co⁷¹): Erat lesus docens, tanquam potestatem habens, id est lanquam legis dominus, addens moralibus ea, quas deerant ad perfectionem, umbram figuralium in lucem spiritualis intelligentiae commutans, non tanquam scribae corum, gui litera legis astricti non audebant aliquid adders vel commutare. Sic et summae sedis Pontifices canonibus sive a 28 sire ab aliis sua auctoritate conditis reverentiam exhibent et eis se humiliando ipsos custodiunt, ut aliis observandos exhibeant. Nonnunquam vero seu iubendo, seu definiendo, seu aliter agendo, se decretorum dominos et conditores esse ostendunt. În praemissis ergo capitulis aliis imponitur necessitas obsequendi : summis vero Pontificibus ostenditur inesse suctoritas observandi, ut a se tradita observando aliis non con-temnenda demonstrent, exemplo Christi, qui sacramenta, quas ecclesiae servanda mandavit, primo in se ipso suscepit, ut es in se ipso sanctificaret. Oportet ergo primam sedem, ut diximus, observare ea, quae decernendo mandavit, non neces-sitate obsequendi, sed auctoritate importiendi. Licet itaque sibi contra generalia decreta specialia privilegia indulgere, et speciali beneficio concedere quod generali prohibetur decrete. §. 2. Quanquam si decretorum intentionem diligenter advertamus, nequaquam contra sanctorum canonum auctoritatem aliquid concedere invenietur. Sacri siguidem canones ita aliquid constituunt, ut interpretationis auctoritatem sanctae Romanae ecclesiae reservent. Ipsi namque soli canones valent interpretari, qui ius condendi cos habent. Unde in nonnullis capitulis conciliorum, guum alignid observandum decernitur, statim subinfertur: Nisl auctoritas Romanae ecclesiae aliter imperaverit, vel: salvo tamen in omnibus iure sanctae Romanae ecclesiae, vel: salva tamen in omnibus apostolica auctoritate. Quaecunque ergo de decimis vel quibuslibet ecclesiasticis negotiis sacris canonibus diffiniuntur, intelligenda sunt' necessario servari, nisi auctoritas Romanae ecclesias aliter fieri mandaverit vel permiserit. Quum ergo aligua privilegia ab Apostolico aliquibus conceduntur, etsi contra generalem legem aliquid sonare videantur, non tamen contra ipsam aliquid concedere intelliguntur, quum ipsius-legis auctoritate privilegia singulorum penes matrem omnium ecclesiarum reserventur. Neque enim privilegia aliquibus concederentur, si praeter generalem legem nulli aliquid speciale indulgeretur. Privilegia namque dicuntur tanquam privata legia, eo quod privatam legem singulis generent. Quam diffinitionem Grego-rtus innuens ait '2): Si hoc neque consuetudine generali neque privilegio vendicas, restat te usurpasse quod feciati. §. 3. Item Hieronymus in expositions Ionae ad c. 1.: Privilegia singulorum non possunt legem facere communem. 5. 4. Valet ergo, ut es praemissis colligitur, sancta Romana ecclesia suis prioilegiis quoslibet munire, et extra generalia decreta quaedam speciali beneficio indulgere, considerata tamen rationis acquitate, ut quae mater institute est in nullo ab ea dissentire inveniatur, ut privilegia videlicet, quae ob religionis, vel necessitatis, vel exhibiti obsequii gratiam con-ceduntur, neminem relevando ita dicitem faciant, ut,-multorum

NOTATIONES CORRECTORUM.

i) Romanorum: In capitulo habetur: deinceps canonum censuram, nec multo aliter in Capitulari. Anselmus tamen et Polycarpus habent ut Gratianus.

- 56) Haec: orig. - 59) ministrare altaribus: Edd. coll. o. -60) abest ab field. = C. XIV. 61) hab. A. 451. - Interpr. Dionysii. - 68) lenere: Edd. coll. o. = C. XV. 63) Ep. 12. (scr. A. 596.) 1. 6. Ed. Maur. - Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 104. - 64) desiderant - custodiant: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XVI. 65) Ivo Decr. p. 4. c. 166.: Leo IV. Colorodo Archiepiscopo et Bertuso. - Caput temp. incerti. - 66) quae - consilio, intacta: Ivo. = 67) Luc. c. 2. -68) Matth. c. 6. - 69) Matth. c. 12. v. 3 seqq. - cl. 1 Reg. c. 21. - 70) Levit. c. 12. - 71) Matth. c. 7. v. 29. - 72) D. 100. c. 8.

detrimenta non circumspiciendo, in paupertatis miseriam nan-nullos deiiciant; illud vero Apostoli ad memoriam revocantes, gnad ad Corinthios scribens ait¹³): Non enim volumus, ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio. Cui sacra lex principum concordans ait⁷⁴): Rescripta contra ius elicita ab omnibus iudicibus praecipimus refutari, nisi forte ali-quid est, quod non laedat alium, et prosit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat. §. 5. Item constitutio im-peratoris ad populum¹⁵): Nec damnosa fisco, nec iuri con-traria postolari oportet. §. 6. Clerici ergo huius baptismalis ecclestae privilegii auctoritate muniti, suae dioecesis decimas sibi ex integro vendicare valent, nisi forte suma necessitate episcopi cogantur ad quartam suam accipiendam, et illi suepiscopi cogantur ad quartam suam accipiendam, et illi superabundare monstrentur.

877

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem antiquioribus privilegiis subsequen-tibus derogari non possit auctoritate Anacleti probatur, qui, scribens omnibus Episcopis et reliquis Christi sacerdotibus, ait in epist. I. c. 3.¹):

C. I. Ecclesiarum privilegia cunctis temporibus intemerata · serventur.

Privilegia ecclesiarum et sacerdotum ^a) intemerata et in-violata cunctis ²) decernimus ³) manere temporibus. Le-ges ⁴) ecclesiae apostolica auctoritate firmamus, et peregrina iudicia submovemus.

C. II. Nec novilate mutari, nec improbitate convelli ecclesiarum privilegia debent. Item Leo Papa Marciano Augusto, ep. LII. al. LIV.⁵)

Privilegia ecclesiarum et monasteriorum b), sanctorum Pa-trum auctoritate instituta, nulla possunt improbitate con-velli, nulla novitate mutari. In quo opere auxiliante Christo fideliter exsequendo necesse est huius sanctae sc-dis Pontifices perseverantem exhibere famulatum. Dispen-satio enim nobis credita est, et ad nostrum tendit reatum, si paternarum regulae sanctionum nobis consentientibus vel negligentibus violentur.

C. III. Privilegio suae dignitatis aliquis ecclesiam

exuere non debet. Item Gregorius Augustino, Anglorum Episcopo, respons. 9.6)

In Galliarum episcopos ') nullam tibi auctoritatem tribui-In Galiarum episcopos ') nullam tibi auctoritatem tribui-mus, quia ab antiquis praedecessorum meorum ⁹) tempori-bus pallium Arelatensis episcopus accepit, quem nos privare auctoritate percepta minime debemus. Si ergo contingat, ut fraternitas tua ad Galliarum provincias transeat, et ali-quid ex auctoritate agendum fuerit, cum praedicto Arela-tensi⁹) episcopo agatur, ne¹⁰) praetermitti possit hoc, quod antiqua Patrom institutio invenit¹¹). Britannorum vero omnes episcopos tuae fraternitati committimus, ut

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. II. C. I a) Sacerdotum: In originali est: Sacerdotum S. Apostoli inssu Salbatoris intemerata et inviolata cunctis decreverunt, etc. C. II. b) Et monasteriorum: Hae voces non sunt

C. II. b) Et monasteriorum: Hae voces non sunt in epistola, neque infra ead. Privilegia, sed sublatae non sunt, quia ad eas spectator infra ead. c. postea. vers. Si ergo privilegia, et Anselmus illas habet lib. 4. c. 2. Cete-rum, quoniam de industria caput hoc a collectore in sum-mam redactum est, et aliquot locis mutatum, visa sunt describenda verba ipsa Leonis*): Privilegia enim ecclesia-rum, sanctorum Patrum canonibus instituta, et venerabilis

Quaest. I. C. XVI. 73) 2 Cor. c. 8. v. 19. - 74) cf. infra qu. 2. c. 15. - 75) ib. c. 14.

Quaest. H. C. I. 1) Caput Pseudoisidori. – cf. Bonifacii Mog. cp. 72. (Ed. Wirdiwein.) – Ans. I. 4. c. 1. – 2) omnibus: Ans. – 3) decrevinus: Ans. – Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. H. Hi. – 4) et leges: Edd. coll. o. = C. H. 5) Ep. 104. Ed. Baller. scr. A. 452. – Ans. I. 4. c. 2. – cf. infra e. 17. – 3) eodem modo ha-betar in Coll. Hisp. = C. HI. 6) Ep. 64. (scr. A. 601.) I. 11. Ed. Maur. – cf. ad c. 1. D. 5. – Ans. I. 6. c. 97 (94). – 7) episcopis Ans. – Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. – 5) nostrorum: Edd. coll. o. 9) Arelatensium: Ed. Bas. – 10) nec: Edd. coll. o. pr. Bas. Par-Lagdd. – 14) invenerit: Edd. coll. o. – 12) inducti: Ed. Bas. – 33) et inf.: Edd. Lugid. H. HI. – 59) non simt ap. Ans. = C. TV. 4) Non desunt, gal hanc ep. suppositam esse dicant, in quorum partes nobis et ipsis videtur eundum esse. – In Ed. Maur. est ep.

indocti 13) doceantur, infirmi 13) persuasione roborentur, "perversi e) auctoritate corrigantur".

C. IV. Statuta Apostolicorum praedecessorum Apostolicus destruere non debet. Idem Felici Episcopo, 16. XII. epist. 31, 14)

Si ea destruerem, quae antecessores nostri statuerunt, non constructor¹⁵), sed eversor esse iuste comprobarer, te-stante veritatis voce, quae ait¹⁶): Onthe regnum in se ipso¹⁷) divisum non stabit, et omnis scientia et lex adversom se divisa destructur.

C. V. Metropolitanus dignitatis sibi traditae antiquitus ius intemeratum obtineat. Item Leo Papa epist. LXXXII. al. LXXXIV. ad Anastasium, c.2.18)

Igitur secundum sanctorum Patrum canones, spiritu Dei agitar secundum sanctorum l'atrum canones, spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos, metropo-politanos singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuae cura praetenditur ¹⁹), ius traditae sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decrevimus ²⁰) ita, ut a regulis praestitutis ²¹) nulla aut negligentia aut praesumtione discedant.

C. VI. Privilegia metropolitanorum inconvulsa

servari oportet. Item Hormisda Papa in epistola ad Ioannem Epise, 22) Servatis privilegiis metropolitanorum vices vobis aposto-licae sedis *eatenus* delegamus, ut inspectis²¹) istis *sive ea, quae ad canones pertinent^{*21}), sive ea, quae a nobis sunt nuper mandata, serventur, sive ea²⁵), quae de eccle-siasticis causis tuae revelationi¹⁶) contigerint²⁷), sub tua nobis insinuatione pandantur. Erit hoc studii ac solicitu-dinis tuae, ut talem te in his, quae iniunguntur, exhibeas, ut fidem integritatemque eus, cuius curam suscipis, imiteris.

C. VII. Decreta apostolica nulla praesumtione violentur. Item Gregorius Bonifacio primo Defensori, lib. VII. epist. 17.28)

Institutionis²⁹) nostrae decreta, quae *pro defensorum* sunt privilegiis et ordinatione disposita, perpetua stabili-tate et sine aliqua constituimus refragatione servari, sive tate et sine aliqua constituimus refragatione servari, sive quae scripto decrevimus, sive quae in nostra praesentia videntur^{3,0}) esse disposita, nec a quoquam pontificum in totum vel in partem ea qualibet occasione convelli decer-nimus^{3,1}) vel mutari^{3,2}). Nam nimis est asperum, et prae-cipue bonis sacerdotum moribus inimicum, niti quempiam quacunque^{3,3}) rationis 'excusatione *et* quae bone sunt ordinata rescindere, et exemplo *suo* docere ceteros sua quandoque post se^{3,4}) constituta dissolvere^{3,5}).

C. VIII. Privilegia ecclesiarum Apostolicus debet

servare illaesa. Idem Dominico, Carthaginensi Episcopo, lib. II. Indiet. 10. epist. 39. 36)

De ecclesiasticis privilegiis quod vestra fraternitas scribit,

Nicaenae synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate con-velli, nulla novitate mutari. In quo opere auxiliante Chri-sto fideliter exsequendo necesse est me persecerantem exhi-bere famulatum, quoniam dispensatio mihi credita est, et ad oere famulatum, quoniam dispensatio mihi credita est, et ad meum tendit reatum, si paternarum regulae sanctionum, quae in synodo Nicaena ad totius ecclesiae negimen, Spiritu Dei instruente, sunt conditae, me (quod absit) connicente violen-tur, et maior sit apud me unius fratris voluntas, quam uni-versae domus Domini communis utilitas. C. III. c) Perversi: Addita sunt haec ex origi-nali **).

17. lib. 14. (A. 604.) – Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 7. – 15) destructor: Ed. Bas. – 16) Luc. c. 11. v. 17. – 17) se ipsum die. deso-labitar: Valg. – Ed. Bas. = C. V. 18) Ep. 14. Ed. Baller. scr. A. 446. – Ivo Decr. p. 5. c. 346. – 19) protenditur, – traditum: Edd. coll. o. pr. Bas. – 20) decerminus: Edd. Lugdd. H. H. – 21) praestills: Edd. coll. o. = C. VI. 22) scr. A. 517. – Coll. tr. p. p. 1. t. 49. c. 1. – 23) in speculis sitis et: Coll. Hisp. – 24) pert., et a nob.: ib. – 23) si quid: ib. – 26) dignum relatione: ib. – 27) contigerit: ib. – Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. – add.: manciari: eaed. pr. Bas. = C. VII. 28) Ep. 14. (scr. A. 598.) I. 8. Ed. Maur. – Ans. I. 4. c. 5. Polyc. I. 3. t. 15. – 29) Constitutionis: orig. – 30) videantur: Edd. Lugdd. H. HI. – 31) decrevinus: Edd. coll. o. – 83) quan-tacunque: eaed. – 34) posse: eaed. – Ans. – 35) dissoloi: Ans. = C. VIII. 36) Ep. 47. (scr. A. 592.) I. 2. Ed. Maur. – Ans. I. 5. c. 6. Polyc. ib.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XIV. GLARST. IL e 1-11.

но заящията інбиально селеза, рыз. вена точата інбелthe postpoint innormous resear, plus, none to the federal of a complete of the transmission of the providence of the providence of the plus of the plu

C. R. Sine rearrow or e Berin er a mile E.

Ifan C. Ford and General Edge (C. 777 m 117 Televis en la subsection de la fait Televis en la subsection de la fait Éster contra

Ifan river on Roman States - I -

Eine verfolgen eine besten ten genften begene geman plaar al nieten fan de order bestenden in matima af page s [B.A.A. B. Hells, J. L. D. M. R. M. MATUR. Balancing Disea-tic states and the state of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the periodic states of the states of the states of the states of the periodic states of the periodic states of the periodic states of the states in that is it is that is the set of the set

I. I. Charles and she was not as in part in Aparada in

Tom In the Page sour I are Instruction of

Angemaca in the first tradition of outlose a last the person

". The Quest recommendation and state mails search

Steps Part Carriers
 Zem Erngs Statistics
 Fill States
 Fill States
 States

Employed to the material of the and the temperature of the (19) La la completación de control de la
I All Shen malie officiations of the second and Tem a concentration of 200 States 2 open t States a state of States and

Парота, о артар зо сарта завля на отех разthe second set of

C. X.7.

Cur 19 I de presida durantes elleneres. Incenso el conención da elle

Net familia den oter um torrana poers an oporter.

NUTATIONES EPRCEITURUM

C. T. E. N. S. Sonta, Ethernic alen and a periodic maple mathematication and the strain depiction are more represented and strength of a long more represented and provide an experiod and press and mathematication provides and an experiod of a long provide and provide and a set of a set of a set and national press of a provide provide a provide and provide and branched and a set of and national press of a provide provide a provide a period of ALL and a state of a provide a period.

C. L. Imag. Treater is " Then range. Resembra matra us storta al onon os nelectors reterior-The "Million", has one at the state of the method and at the person of the state of the source of the burgets.

(1) I.T. Benerican new consection constraint and section and se

Dorenti, sharna dono bes at hadens hole manipul, require Land only of a construction from the competition and the term of the second sec (a) a service of the second ene tran.

- Theadal Recemple one out presented a consumption Constant. Enterminist on a bill provention a sine program. Deterministic set of a large of the set of a promitic formation. The prove intermediate of the set of the set of a promitic formation of the set of the prove intermediate of the set of the set of the set of the prove intermediate of the set of the set of the set of the prove intermediate of the set of the termination of the set of t The answer of the transformation of the transformation of the provided to the transformation of the transform sind the measure as a distribution of the tensor thermal range itees modernis it havin teacher and the program 14. i. a there can show in the second same the second (1) 1969 (decoder) — Principet augustatura professiones entry and entry augustatura augustatura entry augustatura enty augustatura enty augustatura enty The lifest of the product ender testing a strend terminal product in strends to the strends of the second management product and the strends of the second management product strends to the strends of the second management of the strends of the second management of the strends of the second strends of the se tiente Nam et is migt bras praestie et tur spectate

.

les magistri scriniorum, qui sine praefata adiectione qua-lecunque divinum responsum dictaverint, et iudices, qui susceperint, reprehensionem subibūnt, et qui illicite di-ctata scribere ausi fuerint cuiuscunque scrinii memoriales, seu pragmaticarii, vel adiutores primicerii, amissione cin-guli feriantur ? ?).

881

C. XVII. Privilegia ecclesiarum nulla debent improbitate convelli.

Item Leo Papa epist. LII. al. LIV. ad Marcianum Augustum 91).

Privilegia ecclesiarum, sanctorum "Patrum" canonibus in-stituta, et venerabilis Nicaenae synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla ⁹²) novitate mutari.

Item Nicolaus Papa, universali synodo praesidens, dixit in Concilio Romano, c. ult. 193):

C. XVIII. Anathema sit qui mandata vel decreta Romanorum Pontificum servare contemserit.

Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones vel de-creta pro catholicae ⁹⁴) fidei disciplina, pro correctione ⁹⁵) fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione* imminentium vel futurorum malorum a sedis apostolicae Praesule salubriter promulgata contemserit, anathema sit. Item Gelasius Cresconio et Ioanni, Mesaliae Episcopis, inter cetera ?6):

C. XIX. Statuta priorum successores servare oportet. Decessorum statuta sicut legitima et iusta successorem custodire convenit, ita debet etiam male facta corrigere. Hine etiam Arcadius et Honorius inquiunt 97):

C. XX.

Quaecunque a parentibus nostris diversis sunt statuta tem-poribus, manere inviolata atque incorrupta circa sacro-sanctas ecclesias praecipimus. Nihil igitur a⁹⁶) privilegiis immutetur, omnibusque, qui ecclesiis deserviunt, tuitio deferatur, quia temporibus⁹⁹) nostris addi potius reveren-immutari. *Itdem leg.* 30,¹⁰⁹): §. 1. Non tam novum aliquid paesenti sanctione praecipimus, quam illa, quae olim vi-dentur indulta, firmumus. Privilegia igitur ¹⁰⁹), quae olim reverentia religionis ¹⁰⁹) obtinuit, mutilari ¹⁰⁴) sub poenas icclesiae obtemperant, ipsius ¹⁰⁹) beneficiis perfruantur. *Itdem leg.* 34.¹⁰⁶): §. 2. Si ecclesiae venerabilis privilegia igitur etiam prius constitutum est) condemnatione plecta-iuris condemnatione plenissimu penissimum penissimum penissimum penissimum penissimum penissimum penissimum penissimum penissimum penissimum, Magistro militum, Quaecunque a parentibus nostris diversis sunt statuta tem-

Item Pelagius Armentario, Magistro militum, inter cetera 198):

C. XXI. Non licet Pontifici ab ecclesiae iure discedere, quod documentorum auctoritate firmatur.

Posteaquam ecclesiae iura documentorum quoque intercedentium fuerint auctoritate firmata, nullatenus ab his dis-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XVIII. f) Caput hoc exstat in concilio Romae Ita-bito, in quo Nicolaus Papa I. Thietgandum et Guntarium episcopos deposuit. Quod concilium impressum est Romae post epistolas ipsins. C. XX. g) Duodecim: In lege ipsa tam codicis Theodosiani, quam Iustiniani legitur: quinque librarum auri. h) Ipsaque: Haec usque ad finem non sunt in lege

Ou a e st. H. C. XVI. 90) ferientur: Edd. coll. o. = C. XVII. 91) cf. supra ad c. 2. - Ans. I. 4. c. 10. - 92) vet: Edd. coll. o. = C. XVIII. 93) hab. A. 863. - Ans. I. 4. c. 26. I. 12. c. 3 (4). Deusded. p. 4. Ivo Decr. p. 5. c. 35. Polyc. I. 1. t. 17. - 94) pro-cath fide vel cccl. disciplina: Edd. coll. o. - Ans. - 95) correptione: Ans. - vetha seqq., asteriseis signata, non sunt ap. Ans. I. 4. = C. XIX. 96) Capilis auctorem Berardus Callistum II. esse censuit, in cains ep. (14.) ad Ansericum eadem verba leguntar. In quo egre-gie erravit; reperitur enim cap. et in coll. Deusdedit, I. 2. c. 92. (cf. Batl. in Opp. Leonis M. I. 3. p. CCCIV.) et in tract. Anselmi contra Wibertum (ap. Canis. I. 3.). Apud utrumque leg.: Cresc., Joanni et Messalae Epp. = C. XX. 97) Theod. Cod. I. 16. t. 2. e. 29. (ad. A. 395. - Ans. I. 4. c. 16. - 95) abesi ab Edd Bas. - 99) add.: ctiam: Edd. coll. o. - 100) reverentiam: caed. - 101) Theod. cod. eod. - Ans. tb. c. 17. - 102) sibi: Edd. Bas. - 103) rel. et or-dinis: Edd. Nor. Ven. L. - rel. cel ord.: Edd. rell. pr. Arg. Bas. -

cedendi liberam Poutifex, vel si vult 109), permittatur habere licentiam. Gratian. Si ergo privilegia monasteriorum vel quarum-

libet ecclesiarum anctoritate Leoniz, Gregorii, Gelasii et non-nullorum aliorum Pontificum sanctae Romanae ecclesiae in-violata servantur; si ea, quae contra leges fiunt, pro infectiz habenda sunt; si Pontifer non habet licentiam discedendi a

habenda sunt; si Pontifex non habet licentiam discedendi a documentis, quibus iura ecclesiae firmantur: patet, quod po-steriora privilegia antiquioribus derogare non possunt, nec corum auctoritate eis aliqua obiicietur exceptio, quum etiam, si contra illa specialiter fierent, pro infectis essent habenda. Il. Pars. §. 1. His ita respondetur: Saneta Romana ecclesia sua auctoritate congregata valet disiungere, et dis-iuncta congregare; rationis tamen acquitate considerata. Unde vel pietatis, vel necessitatis intuitu semel a se concessa valet in totum vel in partem commutare. Pro necessitate namque corrigendorum vitiorum privilegia ecclesiarum multarum vel imminuuntur, vel penitus immutantur, sive personaliter sive generaliter. §. 2. Personaliter iuxta illud¹¹⁰): Privilegium omnino meretur amittere qui permissa sibi abutitur po-testate. testate.

C. XXII. Quod habet amittat qui quod non accepit usurpat. Item Silverius Papa Vigilio Episcopo, ep. II. 111)

Sic decet fidem sanctorum Patrum in ecclesia servari ca-tholica, ut quod habuit amittat qui improbabili temeritate quod non accepit assumserit.

C. XXIII. Privilegium amittit qui sua potestate non legitime utitur.

Item Simplicius Papa, epist. II. Ioanni, Episcopo Ravennatensi, post pauca, quibus ab illicita eum ordinatione prohibuit¹¹²).

Denunciamus autem, quod si posthac¹¹³) quicquam tale praesumseris, et aliquem seu episcopum, seu presbyterum, seu diaconum invitum facere forte credideris, ordinatio-nes tibi Ravennatis ecclesiae vel Aemiliensis noveris auferendas.

C. XXIV. Ius ordinandi amittunt qui immeritum

consecrant. Item Leo Papa, epist, LXXXV. al. LXXXVII. ad Episcopos Africanos 114).

Si qui episcopi talem consecraverint sacerdotem, qualem esse non licet, etiamsi aliquo modo damnum proprii hono-ris evaserint, ordinationis "tamen" ius ulterius non habe-bunt, nec unquam ei ¹¹⁵) sacramento intererunt, quod, neglecto divino iudicio, immerito praestiterunt. Gratian. Generaliter, veluti dum civitati episcopalis di-gnitas perpetuo subtrahitar, quae suos episcopos interimere consuevit.

Unde Gelasius Papa scribit 1) 116):

C. XXV. Episcopalis dignitas civitati subtrahitur, quas suos praesules interemit.

Ita nos Scyllacaenorum¹¹⁷) caedes geminata pontificum horrendi criminis atrocitate confudit ⁺⁺), ut diu constitutio nostrae deliberationis haesitaret, dum et ingerere quem-

illa, sed horum loco in Theodosiano habentur ista : Si quid igitur contra ecclesias vel clericos per obreptionem, vel ab haereticis, vel ab huiuscemodi hominibus fuerit contra leges impetratum, huius sanctionis auctoritate vacuamus. C. XXV. i) In Polycarpo, et apud Anselmum et lvo-nem continuo sequitur c. Comperimus. infra de cons.

dist. 2.

104) mulliare: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. – 105) his, quibus scclesia ben.; orig. – 106) Theod. cod. cod. – Cod. Iust. 1. 1. 4. 6. 13. – Ans. I. 4. c. 18. – 107) cuiusquam: orig. – Ans. – †) da-metur: Ed. Theod. cod. Ed. Gothofred. \equiv C. XXI. 108) Cap. tem-poris incerti. – Deusded. p. 1. Ans. contra Wihertum ap. Causium (3. – 109) retil: Ans. – 110) cf. C. 11. qu. 1. c. 63. \equiv C. XXII. (11) Cap. apoeryphum. – Ans. I. 6. c. 155 (160). Ivo Decr. p. 6. c. 73. \equiv C. XXIII. (12) cf. supra Dist. 74. c. 7. – Coll. tr. p. p. 1. t. 45. c. 2. – 113) post tale hic aligned: Ed. Bas. – post hoe inid tale: Edd. cell. e. \equiv C. XXV. 116) Maiorico et Ioanni epi-scopis. – Deusded. p. 2. c. 92. (ef. Baller. Opp. Leonis M. t. 3. p. CCCIV.) Ans. I. 6. c. 145 (144). Ivo Decr. p. 0. c. 18. Polyc. 18. t. 30. – 117) Squillacinorum: Baller. ex Deusd. – quiden la-tinorum: Ivo. – Sillanorum: Edd. Arg. Bas. – Sylan.; Edd. retl. – †) confundit: Edd. Arg. Bas. Nor.

piam¹¹⁶) parricidalibus exemplis detestaremur²¹⁹) antisti-tem, et¹²⁰) ecclesiam utcunque destitutam non usque adeo iudicaremus relinquendam. Quapropter iam velut usum consuetudinemque sacrilegam declinantes, eatenus religioni duximus consulendum, ut parochiae vice¹²¹) ab extrinse-cus positis saccerdotibus gubernetur, quae¹²²) ibidem com-manentes ferro didicit¹²³) necare pastores, inauditoque facinore (quod etiam in illis provinciis nusquam prorsus legitur accidisse¹²⁴), quae bellorum continuis diversisque incursionibus affliguntur) haec¹²⁵) sit reperta civitas, quae praesules ministrantes¹²⁶) sibi¹²⁷) fidei Christianae sacra-menta¹²⁶) sine persecutore prosternat¹²⁹). Gurandum est igitur, ut "illie" funesta pernicies cessatione propriorum sa-netur antistitum, atque ita saltem furoris tanti materia igitur, ut "illic" funesta pernicies cessatione propriorum sa-netur antistitum, atque ita saltem furoris tanti materia subtrahatur, si¹³⁰) in quam¹³¹) haec possit acerbitas per-petrari consistens ibidem persona defuerit, eoque modo vel illa civitas¹³²), dum in quos desaeviat non habebit, ab huiusmodi temeritate desistat, vel aliis imitandi¹³³) con-tagia dira¹³⁴) non praebeat. Egeat ergo episcopalibus subsidiis sibimet aliunde pensandis¹³⁵), quae sacram in suo gremio collocatam fuso crudeliter maculat sanguine di-mitatem qui al¹³⁶) in utroque hac est ultione plactenda gnitatem, quia¹³⁶) in utroque hac est ultione plectenda, sive instinctu domestico seu furiis incitata ²nefas^{*} hoc comsive instinctu domestico seu furiis incitata *nefas* hoc com-mittit externis ¹³⁷). Praebeat ergo dilectio vestra in hoc statu positae ministerium visitationis ecclesiae, et aut con-veniendo pariter, aut vicissim, prout qualitas rerum cau-saque proposcerit, divina ministeria ¹³⁹) repraesentet in-gratis, ne, quum devitamus zizania ¹³⁹), dominica videa-mur praeterire frumenta. III. Pars. Gratian. Hostifitatis quoque vel paupertatis mecencieta eniconades tedes vel mutantur, vel dese in with

883

meceșsitate episcopales sedes vel mutantur, vel duas in untan rediguntur, sicut sup. in sit. de mutantur, vel duas in untan Gregorius ¹⁴⁰) fecisse legitur. Non ergo privilegia ecclesiarum sie inviolala permanere consentur, ut quibusdam de causis intervenientibus apostolica auctoritate sis derogari non possit; alioquin multitudo ecclesiarum ad paucitatem redigeretur, quum innumerae ecclesiae in dioocesibus aliarum frequenter conditae inventantur. Serventur ergo prioilegia ecclesiarum cuncti in-concussa temporibus, ne videlicet praeter eius auctoritatem, a quo dala sunt, contra ca liceat ire alieni. §. 1. Sed obiiciur illud Symmachi Papae 141): Possessiones, quas unusquisque ecclesiae suo relinquit arbitrio, etc., quae sup. in th. de elienatione rerum ecclesiasticarum leguntur adscripta. Unde datur intelligi, quod ea, quae de iure uniuscuiusque ecclesiae vel accessitatis, sicut peregrinis, vel pietatis intuitu, sicut religiosis domibus conferuntur, non perpetuo, sed temporaliter ab eis, quibus conferuntur, sunt possidenda. Quanquam illud Symmachi ad necessitatis intuitum, non ad pietatis prospectum possit referri, videlicet, ut eu, quae peregrinis vel captivis largiri accessitas suasit, non ea, quae religiosis domibus ob quietem religiosae conversationis concessa sunt, prohibeantur perpetuo possideri. Vel potius de utrisque intelligendum est, videlicet, ut sicut necessitatem patientes cessante necessitate beneficiis renunciars coguntur, quae eis miserationis indulsit intuitus, sic religiose viventes, quum a religione cessaverint, privilegiis exuantur, quae religiosa conversatio meruit. Pri-vilegia ergo, quae religiosis domibus conferentur, vel in eo casu accipienda sunt, in quo ita eis consulitur, quod nulli aliquid derogatur, videlicet ut ex novalibus, quorum decimationes nulli assignatae fuerant, privilegiorum auctoritate decimas aliquibus persoloere non cogantur, vel si propter in-stantem temporis necessitatem eis consuli non poterit, nisi eliis derogetur 142), ita privilegiorum auctoritas videatur esse servanda, ut eorum subveniatur inopiae, non ut suarum divitiarum augmento, et possessionum non modica extensione porreeta, baptismales seu parochiales ecclesiae penitus destruantur.

CAUSA XXVI. GRATIANUS.

Quidam sacerdos sortilegus esse et divinu's convincitur apud episcopum; correctus ab episcopo noluit cessare; excommuni-

Quaest. II. C. XXV. 118) quenquam: Ivo. -119) defesta-mar: Ed. Bas. -120) et - relinqu.: non sunt ap. Iv. -121) vices: Ivo. - cestrae: Edd. coll. o. -122) quia: Ivo. -123) didicerunt: id. -124) prors. acciderit: id. - Ans. -125) ut aliqua: Edd. Coll. o. -126) ministrando fidem Christ.: Ivo. - ministrandae: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Par. -127) abest ab lisd. -128) abest ab lisd. -128) are statistic and the field of the fi

eatur ; tandem agens in extremis reconciliatur a quodam s ontur; tandem agens in extremis reconciliatur a quodam sa-cordote opiscopo inconsulto; indicitur sibi poenitentia sub quantitate temporis canonibus pracfixa. (Qu. 1.) Hic pri-mum quaeritur, qui sint sortilegi? (Qu. 11.) Secundo, am sit peccatum esse sortilegum? (Qu. 11.) Tortio, a quibus genus divinationis sumsit exordium? (Qu. IV.) Quarto, quot sint genera divinationis? (Qu. V.) Quinto, an sorti-legi vel divini sint excommunicandi, si cessare noluerint? (Qu. VI.) Sexto, an excommunicandi, si cessare noluerint? (Qu. VI.) Sexto, an excommunicatus ab episcopo possit re-conciliari a presbytero, illo inconsulto? (Qu. VII.) Se-ptime, si morientibus est indicenda poenitentia sub quantitate. temporis ?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

Qui sint sortilegi, Isidorus diffinit Etymologiarum lib. VIII. cap. 9., ita dicens 1):

C. UN. Qui sint sortilegi?

Sortilegi sunt qui sub nomine fictae religionis per quasdam, quas sanctorum ²) sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt.

QUAESTIO IL GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem sortes exquirere peccatum non 1. FAIS. Special astern sories exgentere pectation non sit, et exemplies et auctoritations probatur. Quum enim Achar¹) de anathemate furtim subripuiset, et ob eius pecca-tum populus caesus apud Hay[†]) hostibus terga dedisset, prae-cepit Daminus Ionue, ut sortibus exquireret, quo peccante populus in manibus hostium cadere meruerat. Iosue praeceptum accipiens misit sortes, primum super tribus, deinde super familias, demum super personas, et ita cecidit sors super Achar. Saul²) quoque, quum pugnans contra Philistaees iurasset, se interfecturum quicunque ante solis occasum de popule comederet, sorte deprehendit Ionatham filium suum mel comedisse, guod sceptro acceperat, quem quum morti tradere vellet, populo supplicante recocavit sententiam. Ionas 3) quoque, quum a facie Domini fugeret, a nautie sorte deprehen-sus in mare deiectus, et a celo est absorptus. De⁺) Zacharia etiam legilur, quod sorte exit, ut incensum poneret. Matthias⁵) vero a B. Petro sorte in apostolatum et Iudae successor eligitur. Quod ergo tantorum exemplis probatur, patet malum non esse.

Unde etiam Augustinus ait in lib. Pralmerum, in Pral. XXX. concione 2. ad versic. In manibus tuis sortes 6);

Sors non aliquid mali est, sed res "est" in dubitatione humana divinam indicans voluntatem. 11. Pars. Gratian. His ita respondetur: Ante, quam

evangelium claresceret, multa permittebantur, guae tempere perfectioris disciplinae penitus sunt eliminata. Copula namque sacerdotalis vel consanguineorum nec legali, nec evangelica, vel apostolica auctoritate prohibetur, ecclesiastica tamen lege penitus interdicitur. Sic et sortibus nihil mali insus monstratur, prohibetur tamen fidelibus, ne sub hac specie divinationis ad antiquos idololatriae cultus redirent. Unde quibusdam constellationes et futurorum signa custodiontibus Apostolus ait '): Dies observatis, et menses, et tempora, Apostolas all's: Dies Observaits, et menses, et tempora, et annos. Unde timeo, no forte sine causa laboraverim in vobis. Sie et astronomia, seu et astrologia apud catholi-cos in desuetudinem abiit, quia, dum propria curiositate his nimis erant intenti, minus vacabant his, quae saluti animarum erant accommodata.

Guod autem sortibus credi non oporteat, Hieronymus testatur, scribens super Ionam c. 1. 8):

C. II. Exemplo Ionas vel Matthias non oportet sortibus credi.

Non statim debemus sub exemplo Ionae sortibus credere,

C. I.

vel illud de Actibus ⁹) Apostolorum huic testimonio copu-lare, ubi sorte in apostolatum Matthias eligitur, *quum privilegia *) singulorum non possint legem facere communem*.

885

C. III. Ad saccularia negotia divina oracula non sunt convertenda.

Ilem Augustinus. ed iniquisitiones Ianuarii, epist. CXIX. 10)

Hi¹¹), qui de paginis¹²) evangelicis sortes legunt, etsi optandum est, ut id petius faciant, quam ad daemonia consulenda concurrant, tamen etiam ista mihi displîcet consulendo, ad negotia saecularia et ad vitae huius vani-tatem¹³) *propter¹⁴) aliam vitam loquentia* oracula divina velle convertere.

C. IV. Exemplo Matthiae vel Ionae non est indifferenter sortibus credendum.

Item Beda super Actus Apostolorum, ad c. 1. 15)

Non exemplo Matthiae, vel quod Ionas propheta sorte de-prehensos sit, indifferenter sortibus est credendum, quum privilegia singulorum (ut Hieronymus ait) communem le-gem facere omnino non possint ¹⁰). Et infra: §. 1. Si qui tamen necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi collecto ¹⁷) fratrum coetu, et precibus ad Deum fusis egisse.

De divinis vero scribit Augustinus lib. V. super Deuter. c. 19., ita dicens 18):

C. V. Non sunt observanda quae a divinis praecipiuntur, quamvis ca contingant, quae ab eis praenunciantur.

Intelligi voluit Dominus etiam illa, quae a divinantibus nou secundum Deum dicuntur, si acciderint quae dicun-tur, non accipienda sic, ut fiant quae praecipiuntur ab eis, aut colantur quae coluntur ab eis.

C. VI. Institutiones hominum quae sint superstitiosae vel non.

Idem in 4, 11. de doctrine Christiane, e. 19. et 20. et 21.⁴⁹) hud, quod est secundum institutiones hominum, partim sperstitiosum est, partim superstitiosum non est. Nuper-stitosum est quicquid institutum est ab hominibus ad fa-dom de et colenda idola pertinens, vel ad colendam sicut berna et colenda idola pertinens, vel ad colendam sicut pertinens, partem ve ultam creaturae, vel ad consistentiors et pacta quaedam significationem cum dae-magicarum artium, quae quidem ²⁴) commemorare potins (1. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturae atque remedia, quae medicorum quoque disciplina condemnat, sirácatores vocant, sire in quibusdam ²⁶) rebus suspen-haracteres vocant, sire in quibusdam ²⁶) manifestas, quae minentior²⁷) nomine physicam vocant, ut quasi non su-perinentior²⁶) implicare, sed natura²⁶) podesse videa-te struthiorum ²⁶) ossibus ansulae in digitis, aut quasi Idem in I. II. de doctrina Christiana, c. 19. et 20. et 21.19)

Quaest II. C. II. 9) Act. c. 1. = C. III. 10) Ep. 55. (ser. A. 400.) Ed. Maur. - 11) Sit Edd. Lugdd. II. III. - 11: Ed. Nor. - Ivo Pan. - 12) paganis: Edd. Ven. I. II. - 13) necessitatem: Ed. Bas. - 14) verba aster. signata non sunt ap. iv. = C. IV. 15) Ivo Pan. 1. 8. c. 78. - c. supra c. 2. - 16) possud: Edd. Arg. Bas. - 17) in collectione frair. fetu: Ivo Pan. = C. V. 18) Ivo Decr. p. 11. c. 10. = C. VI. 19) Ivo Decr. p. 11. c. 13. -20) Domini: Ed. Bas. - 21) volumina: Edd. coll. o. pr. Bas. -21) dudam; cacd. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 23) solent: eacd. pr. Lugdd. II. III. - Ivo. - 24) qubusque: Ivo. - qubuscunque: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. III. - 26) abest an Ivone et Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. II. - 20) destructionum: Edd. Bas. Ven. I. II. - 31) abest ab Iv. et Edd. coll. o. pr. Lugdd. - 32) im-manissimarum: Edd. caed. - 33) seinorcham: Edd. Bas. Ven. I. II. Par. - seinichin: Ed. Arg. - si binnetum: Ed. Nor. - 34) ad dom.: Edd. coll. o. - 35) procidens: eacd. pr. Bas. - 36) vet si: Edd. coll. o. - 37) rodatur: Edd. Bas. Lugdd. H. III. - 38) abest ab

tibi dicitur singultienti, ut dextera manu sinistrum ³) pol-licem teneas. His adiunguntur millia manissimarum ³) observationum, si membrum aliquod salierit, si idnetim ³) ambulantibus amicis lapis 'aut canis', put puer medius intervenerit. Et infra: § 2. Hinc sunt etiam illa, limen calcare, quum ante domum suam transit; redire ad lectum, si quis, dum se calceat, sternutaverit; redire domum ³), si procedens ³) offenderit; quum ³ vestis a soricibus ro-ditur ³, 'plus timere suspicionem futuri mali, quam prae-sens damnum dolere'. § 3. Neque illi ³) ab hoc genere superstitionis perniciosae segregandi sunt, qui olim geneth-liaci propter natallum ³) dierum considerationes, nunc au-tem vulgo ⁴) mathematici vocantur. Nam et ipsi, quam-vis veram stellarum positionem, quum quisque nascitur, consectentur ⁴), et aliquando etiam pervestigent, tamen quod inde conantur vel actiones nostras, vel actionum eventa ⁴) praedicere ⁴), nimis errant, 'et vendunt impe-ritis hominibus miserabilem servitutem'. Et infra e. 23.: § 4. Hoc anten genus fornicationis animae salubriter' diritis hominibus miserabilem servitutem⁴. Et teinfra c. 23.: -§. 4. Hoc antem genus fornicationis animae salubriter⁴ di-vina scriptura⁴⁴) non tacuit, neque ab ea⁴⁵) sic deterruit animam, ut propterea talia negaret esse sectanda, quia falsa dicuntur a⁴⁶) professoribus eorum, sed⁴⁷) etiamsi discrimt vobis, inquit, et ita evenerit, ne credatis etc. Non enim quia imago Samuelis⁴⁹) mortui Sauli ⁴regi^{4,42}) vera praenunciavit, propterea talia sacrilegia, quibus illa ima-go⁵⁰) praesentata est, minus exsecranda sunt, aut quia in Actibus Apostolorum⁵¹) femina ventriloqua verum testimo-nium perhibuit Apostolis Domini, ideo Paulus apostolus pepercit illi spiritui, ac non potius feminam illius daemonii correptione⁵²) atque exclusione mundavit. §. 5. Omnes igitur artes huiusmodi vel nugatoriae vel noxiae supersti-tionis, ex quadam pestifera societate hominum et daemo-num quasi pacta infielis et dolosae amicitiae constituta, penitus sunt repudianda⁵³) et fugienda Christiano.

C. VII. Non est vita, sed mors inquisitio vel curatio, quae a divinis vel magicis expetitur.

Idem in lib. de civitate Dei 51.).

Qui sine Salvatore salutem vult habere, et sine vera sapientia aestimat prudentem se fieri posse, non sanus, sed aeger, non prudena, sed stultus in aegritudine assidua laaeger, non prouena, sed status in aegricultie assidua fa-borabit, et in caecitate noxia stultus ac demens permane-bit. Ac proinde omnis inquisitio, et omnis curatio, quae a divinis et magis ⁵⁵), vel ab ipsis daemoniis in idolorum cultura expetitur, mors potius dicenda est quam vita, et qui ea sectantur ⁵⁶), si se non correxerint, ad aeternam perditionem tendunt, Psalmista dicente ⁵⁷): Omnes dif genperditionem tendunt, Psalmista dicente³⁷): Omnes dil gen-tiam sant dacmonia, qui per deceptos homines alios deci-pere quotidie gestiunt, at perditionis suae faciant eos esse participes. Itaque⁵⁸) haec vanitas magicarum artium ex traditione angelorum malorum in toto orbe terrarum plu-rímis saeculis invaluit per quandam scientiam futurorum et infernorum, et per inventiones⁵⁹) eorum inventa sunt aruspicia, et augurationes, et ipsa, quae dicuntur, oracula, et necromantie. et necromantia.

C. VIII. Christiana et vera pietas planetarios expellit et damnat.

Idem Confessionum lib, IV. c. 3. 60)

Illos planetarios 61), quos mathematicos vocant, plane con-sulere non desistebam 62), quod quasi nullum esset 63) sa-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Causa XXVI. Quaestr II. C. II. a) Quum pri-vilegia: Haec usque ad finem sunt addita ex B. Hie-Non exemplo.

Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. – 39) naturalium: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. H. HI. – 40) abest ab iisd. pr. Lugdd. H. HI. – 41) consequentiar – percestigent : Edd. coll. o. pr. Lugdd. – 42) ecen-tim: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. – eventus: Edd. rell. – 43) produ-cref: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. – 44) auctoritas: Edd. coll. o. – 45) eo: Ed. Bas. – 46) etiam a: ead. – et a: Edd. rell. – si etiam: Ed. Bas. – 47) Deut. c. 13. v. 8. – 48) 1 Reg. c. 28. – 49) abest ab Iv. – 50) abest ab Ed. Bas. – 51) Act. c. 16. – 52) correctione: Edd. coll. o. pr. Lugd. L. – 53) reputiandæ – fu-piendæ: Edd. coll. 0. et C. VII. 54) tmo Rabanus, Hb. de magorum præstigils. – Coll. tr. p. p. 3. t. 21. c. 13. Burch. I. 10. c. 41. Ivo poer, p. 11. c. 66. – 55) magnesis: Edd. coll. o. – Böhm. – add.: eritbus; Edd. coll. o. – 66) sectentur: Ed. Bas. – 67) Psal. 95. v. 5. – 55) c. Isid. Etym. I. 8. c. 9. S. 3. – 59) erocationer: Isidor. = C. VII. 60 Ivo Pan. I. 8. c. 79. Decr. p. 11. c. 20. – 61) legendam est and Ag.: planos, etenim planos sycophantas dicker es solebaat. – 61) desistebant: Ivo Pan. – Edd. coll. o. pr. Lugd. – 63) eis es as it. Ivo Decr. – ab eis: Lugd. H. HI. – <u>56</u> *

crificium, et nullae preces ad aliquem spiritum ob divina-tionem dirigerentur. Quod tamen Christiana et vera pietas consequenter repellit **) et damnat.

C. IX. Cultura est idololatriae auguria servare, et stellarum requirere cursus.

Item Hieronymus 65).

Item Hieronymus⁶⁵). Sed et illud adde, quoniam qui fornicatur în corpus suum peccat, non istud⁶⁶) corpus solum, quod templum Dei effectum est, sed et illud, quod dicitur, quia omnis eccle-sia corpus Christi est. Et in omnem ecclesiam videtur de-linquere qui corpus suum maculaverit⁶⁷), quia per unum membrum macula in omne corpus diffunditur. §. 1. Est et illud opprobrium Aegypti, quod, si neglexeris, etiam post fordanis transitum, et post baptismi secundam circumcisio-nem vetustae consuetudinis inustione suggeritur, obser-vare auguria, requirere stellarum cursus, et eventus ex iis futurorum rimari, "servare somnia", ceterisque huiusmodi superstitionibus implicari⁶³). Idololatriae namque mater est Aegyptus, ex qua certum est huiusmodi opprobria pul-lulare, quae, si transito "iam" lordane susceperis, et his te rursus laqueis illigaveris⁶⁹), tecum sine dubio oppro-bria Aegypti trahis.

te rursus laqueis illigaveris "), tecum sine dubio oppro-bria Aegypti trahis. III. Pars. Grutian. Haec autem sortilegia non usque adeo sunt detestanda, ut, si aliquid de area vel torculari daemonibus fuerit immolatum, quod reliquum est ideo ereda-tur siss immundum, ant, si ipsum, quod oblatum fuerat, a mobis ignorantibus sumi contigerit, ideo credamus nos deliquisse

.

Unde Augustinus ad Publicolam, epist. CLIV. 70):

C. X. Non ideo reliqua sunt immunda, quia ab area vel torculari aliquid ad daemonum sacrificia tollitur.

Si de area vel torculari tollatur⁷) aliquid ad sacrificia daemoniorum, sciente Christiano, ideo⁷²) peccat, quia⁷³) fieri permittit, ubi prohibendi potestas est. Quod si fa-ctum non comperit⁷⁴), aut prohibendi potestatem non habuit⁷⁵), utitur mundis reliquis fructibus, unde illa sub-lata sunt lata sunt.

C. XI. Immunia est a reatu qui emit quod nescit idolis immolatum.

Item Ambrosius in primam epistolam ad Corin-thios, ad c. 10.76)

Licet aliquid pollutum sit per accidentiam ⁷⁷), id est obla-tionem idoli, quum "hoc" tamen nescit qui emit, nullum patitur scrupulum, et apud Deum immunis est.

QUAESTIO III. et IV. GRATIANUS.

I. Pars. A quibus autem genus divinationis exordium sumserit, vel quot sint genera eius, Augustinus') expo-nit in libro de natura daemonum, ila dicens:

.C. I. De multiplici genere divinationis.

Igitur genus divinationis a Persis *) fertur allatum ²). §. 1. Varro autem dicit divinationis ³) quatuor esse genera, ter-ram, aquam, aerem, et ignem: hinc geomantiam, hydro-

NOTATIONES

Quaest. III. et IV. C. I. a) Persis: B. Augusti-nus in libro 6. de civitate Dei cap. 35. de hydromantia loquens, sic scribit: Quod genus divinationis idem Varro a Persis dicit allatum. Reliqua vero huius capitis sunt in li-

Quaest H. C. VIII. 64) expellit: Ivo. – Edd. coll. o. = C.4IX. 65) Imo Origenes hom. 5. in c. 5. Iosuac. – 66) illud: Ed. Bas. = 67) commaculazerit: Edd. coll. o. – 68) implicare: Edd. Nor. Ven. II. – 69) alligazeris: Edd. Arg. Bas. = C. X. 70) Ep. 47. Ed. Maur. scr. A. 397. – Ivo Decr. p. 11. c. 98. – 71) tolitur: Ivo. – Edd coll. o. – 72) abest ab orig. – 73) si: orig. – Ivo. 74) compererit: Ed. Bas. – 75) habuerit: ead. – habet: Edd. rell. = C. XI. 76) Ivo Decr. p. 11. c. 96. – 77) accidentia: Edd. coll. o.

Quaest. III. et IV. C. 1. 1) Imo Habanus lib. de magorum praestiglis, qui quidem per omnia fere Isidori (Etym. 1. S. c. 9.) ve-stigia pressit. — Burch. I. 10. c. 43. Iro Pan. I. S. c. 66. Decr. p. 11. c. 68. — 2) esse inventum vel alt.; Ed. Bas. — esse all. : Edd. rell. — 3) divinationum: Edd. coll. o. — 4) dictas: Ed. Lugd. III. — di-clam: orig. — Burch. Iv. — Edd. coll. o. pr. Lugd. II. Par. — 5) au-tumant : Edd. coll. g. — Ivo Pan. — 6) astulia — et fraudulentia : vo Paa. — Ed. Bas. — astula — fraudulentia: Edd. coll. o. — Burch. !vo. — 7) dicti: orig. — Coll. ett. — Edd. coll. o. — 8) propter: orig. — Ivo. — abest ab Ed. Bas. — 9) nuncupantur: !vo. — Edd.

mantiam, aëromantiam, pyromantiam dieta ⁴) autumat ⁹). §. 2. Divini dieti sunt, quasi deo pleni. Divinitate enim plenos se esse simulant, et astuta ⁹) quadam fraudulentia hominibus futura coniectant. Duo autem sunt genera divi-nationis, ars et furor. Incantatores vero vocati ¹) sunt qui artem verbis peragunt. §. 3. Arioli vocati sunt propte-rea ⁶), quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, et funesta sacrificia offerunt, hisque celebritatibus dae-monum accipituot responsa. §. 4. Haruspices nuncupati ⁹) quasi horarum inspectores; dies enim et horas in ageadis negotiis operibusque custodiunt, et quid per singula tem-pora observare debeat ¹⁰) homo intendunt; hi etiam exta pecudum inspiciunt, et ex eis futura praedicunt. §. 5. Au-gures sunt qui volatus avium et voces intendunt, aliaque signa rerum vel observationes improvisas hominibus occur-rentes ferunt. Iidem ¹¹) sunt et auspices; nam auspicia ¹³) percentum inspirioni, et ex eis futura praencumt. 9, 0. Au-gures sunt qui volatus avium et voces intendunt, 9, diaque signa rerum vel observationes improvisas hominibus occur-rentes ferunt. Iidem '') sunt et auspices; nam auspicia '') sunt, quae iter facientes observant. Dicta autem sunt au-spicia quasi avium spicia ''), et auguria '') quasi avium garia, id est avium '') voces et linguae. Item augurium quasi avigerium, quod aves gerunt. Duo sunt autem ge-nera auspiciorum, unum ad oculos, alterum ad aures per-titerit divinandi. Astrologi dicti eo, quod in astris augu-rantur. Genethliaci appellati sunt propter natalitiorum con-siderationes dierum. Geneses enim hominom per duudecim mores, actus, et eventus praedicere conantur, id est quis quali signo fuerit natus, aut quem effectum habeat vitae qui nascitur ''). Hi sunt, qui vulgo mathematici vocantur, id est notationes siderum, quomodo se habeant, quum musque nascitur. §. 7. Primum autem iidem '') stellarum interpretes magi nuncupabantur, sicct de his legitur in '') evagelio, qui natum Christum annunciarerunt. Postea hoc omine soli mathematici dicti sunt. Cuius artis scien-tia usque ad evangelium '') fuit concessa, ut Christo edito memo exinde nativitatem alicuius de coelo interpretare-tur''). Horoscopi '') dicti, quod horas nativitatis homi-num speculentur dissimili et diverso fato. Sortilegi sunt qui sub nomine etc. '). Ut supra: §. 8. Salitores '') vocati sunt, quis ''), dum eis membrorum quaecunque partes austierint, aliquid sib exinde proserum seu triste aigniti. unt, quis''), dum eis membrorum quaecunque partes auteriat, aliquid sib exinde proserum seu triste aignit. Emam, enins antarae sint, an futura praescire valeant, et auteriati Augustinus fin existina praescire valeant, et auteriati dagustinus fin existina praescire valeant, et auteriatione daenones futura praesoceant. C. II. Quot modis daenones futura praesoceant.

C. II. Quot modis daemones futura praenoscant.

C. II. Quot monte daemones fatera praesocant. Sciendum est, hanc esse naturam daemonum, ut aërii corporis sensu terrenorum corporum sensum facile praece-dant, celeritate etiam propter *eiusdem* aërii corporis su-periorem mobilitatem non solum cursus quorumlibet ²⁹) hominum vel ferarum, verum etiam volatus avium incom-parabiliter vincant. Quibus duabus rebus, quantum ad aërium corpus attinet, praediti, hoc est acrimonia ³⁰) sen-sus et celeritate motus, multo ante cognita ³¹) praehun-

CORRECTORUM.

bello Rabani de magorum praestigiis, quem ipse ex variis Augustini et Isidori locis collegit, et Gratianus saepe citat sub Augustini nomine.

coll. o. - 10) debeant homines: Ed. Bas. - 11) Sunt eliam st: orig. - Hem et: Ivo Pan. - Idem et: Burch. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. Par. - 12) add.: et: Burch. - Edd. coll. o. - 13) aspicia: orig. - Burch. Ivo Decr. - 14) verba: asspiria - augur. absunt ab Ed. Arg. - 15) abest ab Ed. Bas. - 16) Pythonissae: Burch. Iv. - Edd. Lugdd. H. HI. - in Edd. roll, est vel: Philopitsiae, Philopit, vel: Phytonissae, Phytonic (Philon: Ed. Arg.) - 17) add.: sunt: Edd. coll. o. - 18) cursus: Burch. Ivo. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. - 19) add.: in tall tempore: Ivo Pan. - interpretatur: Burch. Iv. - Edd. coll. o. - 20) Maithe. c. 2. - 23) Christian: Edd. coll. o. - 24) interpretelur: eaed. - Coll. citt. - 25) Horospici: Ed. Bas. - 1) supra qu. i. c. un. - 26) Salisatores orig. - Isid. - Coll. citt. - 27) qui: Edd. coll. o. = C. H. 28) Imo idem Ha-banus 1. 1. qui sua fecit quae in libro de div. daem. scripsit Augu-stinus. - Burch. I. 10. c. 35. 46. Ivo Pan. I. 8. c. 68. (usque ad S. 1.) Decr. p. 11. c. 70. 71. - 29) add.: remon ref: Ivo Pan. -Edd. coll. o. - 30) acumine: ib. - 81) cogitata: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXVI. QUAEST. III. et IV. V. c. 1-3. 889 890

ciant³), vel nunciant quae homines pro sensus terreni tarditate mirentur. Accessit etiam daemonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longe maior experientia, quam potest hominibus propter breri-tatem vitae provenire. Per has efficacias, quas aërii cor-poris natura sortita est, non solum multa futura praedi-cunt³³) daemones, verum etiam multa "mira" faciunt, quae quoniam homines dicere ac³⁴) facere non possunt, eos dignos quidam, quibus serviant et quibus divinos honores deferant, arbitrantur, instigante³⁵) maxime vitio coriosi-tatis, propter amorem felicitatis falsae atque terrenae, et excellentiae temporalis. Et infra c. 5.: § 1. Nunc igitur, quoniam de divinatione daemonum quaestio est, primum sciendum est, illos ea plerumque³⁶) praenunciare, quae ipsi facturi sunt. Accipiunt enim saepe potestatem et ³⁷) morbos immittere, et ipsum aërem vitiando morbidum red-dere, et perversis et amatoribus terrenorum commodorum malefacta suadere, de quorum moribus certi sunt, quod sint eis talia suadentibus consensuri. Suadent autem ³⁶) miris et invisibilibus modis, per illam subtilitatem "suorum" ciant 32), vel nunciant quae homines pro sensus terreni corporum^{*} corpora hominum non sentientium penetrando, seseque cogitationibus corum per quaedam imaginaria visa miscendo, sive vigilantium sive dormientium. §. 2. Ali-quando autem non quae ipsi faciunt, sed quae naturalibus signis fatura praenoscunt (quae signa in hominum sensus venire non possunt) ante praedicunt. Neque enim, quia praevidet medicus quod non praevidet ³²) eius ⁴⁰) artis ignarus, ideo iam ⁴¹) divinus habendus est. Quid autem mirum, si, quemadiaodum ille ⁴in⁴ ⁴²) corporis humani perturbata ⁴³) vel modificata ⁴⁴) temperie seu bonas seu ⁴⁵) malas futuras praevidet valetudines, sic daemon ⁴⁶) in aë-ris affectione sibi nota, nobis ignota, futuras praevidet tem-pestates? Aliquando et hominum dispositiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, quum corporum* corpora hominum non sentientium penetrando, ris allectione sibi hola, holis ighola, futuras praevice tem-pestates? Aliquando et hominum dispositiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, quum signa quaedam ex animo exprimuntur in corpore, tota fa-cilitate perdiscunt, atque hinc etiam multa futura praenun-ciant, aliis videlicet mira, qui ista disposita non noverunt. Et infra c. 6.: §. 3. Fällunt et studio fallendi, et invida⁴) voluntate, qua hominum errore laetantur. Sed ne apud cultores suos pondus auctoritatis amittant, id agunt, ut interpretibus suis signorumque suorum coniectoribus culpa tribuatur, quando vel⁴) decepti fuerint vel mentiti. §. 4. Nonnuquam⁴⁹) vero ipsi maligni spiritus et illusores ho-minum atque salutis eorum invasores⁵⁰) solent praedicere defectum culturae suae et idolorum ruinam, quatenus prae-sii videantur quid in singulis regnis aut locis venturum "sit", et quid adversi suae factioni contingere possit; quod etiam illi, qui gentilium historias legunt, non ignorant. Quid ergo mirum, si, iam imminente templorum et simu-lacrorum eversione, quam Prophetae Dei summi tanto aote praedixerant, Serapis daemon alicui cultorum suorum hoc de proximo prodidit, ut suam quasi divinitatem⁵) rece-dens vel fugiens commendaret? III. Pars. Gratian. Quod autem hominum dispositiones

III. Pars. Gratian. Quod autem hominum dispositiones cogitatione conceptas per exteriora signa diabolus deprehen-dat, non firma ratione videtur approbatum.

Unde idem Augustinus ait in lib. II. retractatio-num, c. 30. 52):

C. III. Quod ex corporeis motibus internas animi cogitationes diabolus deprehendat, occultissima res est.

Quodam loco dixi, daemones aliquando "et" hominum dis-

13

positiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitapositiones non soluir toce protatas, terus chan cogni-tione conceptas, quum signa quaedam ex animo exprimun-tur in corpore, tota facilitate perdiscere. Rom dixi occul-tissimam audaciori asseveratione⁵³) quam debui. Nam pervenire ista ad notitiam daemonum per nonnulla etiam experimenta compertum est. Sed utrum quaedam signa dentur ex corpore cogitantium, illis sensibilia, nos autem latentia, an alia vi *et ea* spiritali⁵⁴) ista cognoscant, aut difficillime potest ab hominibus, aut omnino non pot-est inveniri.

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

Quod autem sortilegi et divini, si cessare noluerint, escom-municandi sint, ratione et auctoritate probatur. Est enim guoddam genus culturae idolorum, ex daemonum consultatio-nibus fatura praedicere. Sieut enim avarus, quia cultum Deo debitum nummo impendit, idolorum cultor ab¹) Apostolo nomi-natur, sie illi²), qui futura, quae ex Dei oraculo nonnun-guam recelata inveniuntur, vel daemonum consultatione, vel quibuslibet praestigiis invenire laborant, divinitatis iura crea-turis attribunat. Futura enim praescire soliue Dei cet auf quibuslibet praestigiis invenire laborant, divinitatis iura crea-turis attribuunt. Futura enim praescire solius Dei est, qui in sui contemplatione etiam angelos illa praescire facit. Unde Esaias³) ait: Priora et novissima annunciate mihi, et di-cam, quod Dii estis. §. 1. Cultores vero idolorum a fide-lium communione separandi sunt. Unde in epist. ad Corinth. Apostolus ait⁴): Si quis frater nominatur fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, cum eiusmodi nec cibum su-mere. Hinc etiam in decretis Gregorii iunioris, in Con-cilio Romano praesidentis, c. 12. legitur⁵):

C. 1. Anathema sit qui ariolos vel incantatores observat. Si quis ariolos, aruspices vel incantatores observaverit, aut phylacteriis⁶) usus fuerit, anathema sit.

C. II. Quinquennio poeniteat qui divinationes expetit. Item ex Concilio Ancyrano, c. 23. al. 24. 7)

Qui divinationes expetunt, et morem gentilium *) *) subse-quuntar, vel in domos suas huiusmodi homines introducunt, exquirendi *) aliquid arte malefica *), aut expiandi causa, sub regula quinquennii iaceant secundum gradus poeniten-tiae definitos, *etc.*

C. III. Elementa colere, lunae aut stellarum eursus in suis operibus Christianis servare non licet.

Item ex Concilio Martini Papa, [id est, ex Cap. Martini Bracarenst,] c. 72.10)

Non liceat Christianis tenere traditiones gentilium, et ob-servare vel colere elementa, aut lunae aut stellarum cur-sus 11), aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda, sus ¹¹), aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda, aut propter segetes vel arbores plantandas, vel coniugia socianda. Scriptum est enim ¹²): Omnia, quae facitis aut in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facile, gratias agentes Deo. §. 1. Nec in collectio-nibus ¹³) herbarum, quae ¹⁴) medicinales sunt, aliquas ob-servationes aut incantationes liceat attendere, nisi tantum come symbolo divino. aut ¹⁵) cortinae dominica, ut tantum cum symbolo divino, aut¹⁵) oratione dominica, ut tantum Deus creator omnium et Dominus honoretur. §. 2. Si quis autem †), paganorum consuetudinem sequens, divinos et sortilegos in domum¹⁶) suam introduxerit, quasi ut malum foras mittant, aut maleficia inveniant, vel lustrationes pa-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. V. C. II. a) Gentilium: In graeco im-presso est: χρόνων, sed in vetusto Vaticano et apud Bal-samonem: έθνων. b) Exquirendi: Graece est: inl aveugéosi gaqua-zeiwy, id est: ad invenienda medicamenta.

Quaest. III. et IV. C. II. 33) cogn. nunc., quae: Edd. Nor. Ven. I. II. – c. praenunc., quae: Edd. rell. pr. Arg. – 33) add.: hominibus: Ed. Bas. – 34) cati: Edd. cell. 6. – 35) investigante: Ed. Bas. – 36) plurimumque: Ed. Arg. – 37) abest ab Ed. Bas. – 38) abest ab Ed. Bas. – enim: Edd. rell. – Ivo. – add.: eis: Edd. coll. 6. pr. Arg. Bas. Nor. – 39) praevidere nescil: orig. – Burch. Ivo. – Edd. coll. 6. – 40) huius: orig. – Coll. citt. – Edd. coll. 6. pr. Lugdd. II. III. – 41) tamen: Edd. caed. – 42) abest a Bohm. – 43) vel pert.: orig. – Coll. citt. – Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 44) mortificata: Edd. coll. 6. – •) se: Edd. Nor. Ven. I. II. – 46) daemones – notas – ignolas – praevident: Edd. coll. 6. – 47) invide: Ed. Bas. – 48) pisius! Edd. Bas. Lugdd. II. III. – ipsi: Edd. rell. – 49) haec sunt ipsius Rabani verba, quae per er-forem in Augustini quasdam editiones Maurina priores sunt trans-lata. – 50) invisores: orig. – Coll. citt. – 51) divinationem: Edd.

coll. o. = C. III. 59) cf. cap. proxime superius. - 59) assertione: Edd. coll. o. - 54) speciali ; Ed. Arg. Quest. V. 1) Ephes. c. 5. - 2) Col. c. 3. - 3) Ess. c. 45. V. 21. - 4) 1 Cor. c. 5. V. 11. = C. 1. 5) hab. A. 721. - Reg. V. 2. c. 349. Burch. I. 10. c. 33. Ans. J. 10. c. 50. Ivo Pan. 1. 8. C. 61. Decr. p. 11. c. 1. Polyc. I. 6. L. 12. - 6) add: : corim: Edd. coll. o. pr. Arg. = C. II. 7) hab. A. 614. - Interpr. Dionysiana. - Reg. I. 2. c. 347. Burch. I. 10. c. 3. Ivo Pan. I. 8. c. 62. Decr. p. 11. c. 2. Polyc. ib. - 8) gentium: Edd. Bas. - 9) magica: Edd. coll. o. - Ivo. = C. III. 10) c. 72. 74. 71. 75. Cap. Martini Brac. - Reg. I. 2. c. 348. 366-68. Burch. I. 10. c. 13. 20. 6. 19. Ivo Peer. p. 11. c. 40. 47. 34. 46. p. 8. c. 330. - 11) cursum: Coll. Hisp. - Coll. citt. - 12) Coloss. c. 8. v. 17. - 19) collectione: Coll. Hisp. - Coll. citt. - 14) medicinalium: Coll. citt. - 15) ef: cand. - †) abest ab lisd. et Coll. Hisp. - 16

anorum faciant, quinque annis poenitentiam 17) agant 18). : 3. Mulieribus quoque ") Christianis non liceat in suis lanificiis vanitatem observare, sed Deum invocent adiuto-rem, qui eis sapientiam texendi 20) donavit.

C. IV. Sacris officiis dediti magi vel incantatores non fiant. Item ex Concilio Laodicensi, c. 36.21)

Non oportet sacris officiis deditos vel²²) clericos magos aut incantatores exsistere, aut facere phylacteria, quae animarum suarum vincula comprobantur²³). Eos²⁴) autem c), qui talibus rebus utuntur, proiici ab ecclesia iussimus.

C. V. Honore privetur episcopus vel presbyter, qui magos vel aruspices consulit.

Item ex Concilio Toletano IV., c. 28.25)

Si quis episcopus, aut presbyter, sive diaconus, vel quili-bet ex²⁶) ordine clericorum magos, aut²⁷) aruspices, aut²⁸) incantatores, aut ariolos, aut certe augures vel soraut ²) incantatores, aut ariotos, aut certe augures ver sol-tilegos, vel qui profitentur artem magicam ^d), aut aliquos eorum similia exercentes consuluisse ²) fuerit deprehen-sus, ab honore dignitatis suae suspensus ^o) monasterii cu-ram ^f) suscipiat [†]), ibique poenitentiae perpetuae deditus scelus admissum ³) sacrilegii solvat ³).

C. VI. De his, qui auguriis et divinationibus student.

Item ex Concilio Agathensi, c. 42.32)

Aliquanti clerici sive laici student auguriis, et sub nomine fictae religionis per eas, quas sanctorum ³³) sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scri-pturarum inspectione futura promittunt. Haec ³⁴) quicun-que clericus aut laicus detectus fuerit vel consulere vel docere, ab ecclesia habeatur extraneus.

C. VII. Sors nihil aliud quam divinatio et maleficium esse decernitur.

Item Leo IV. Episcopis Britanniae, c. 4. 5) 35) Sortes, quibus cuncta vos 'in' vestris discriminatis iudi-ciis 36), (quod Patres damnaverunt) nihil aliud quam divinationes et maleficia esse decernimus. Quamobrem volunius illas omnino damnari, et inter Christianos ultra nolumus nominari, et ne exerceantur ⁺⁺) *sub* anathematis interdicto prohibemus 37).

C. VIII. Incantatores et sortilegos velut Christi

inimicos insegui oportel. Item Gregorius Hadriano Notario, lib. IX. ep. 47.30) Pervenit ad nos, quod quosdam incantatores atque sorti-

NOTATIONES

C. IV. c) Eos autem: Quae antecedunt in hoc capite sunt ex versione Dionysii; quae autem sequuntur sunt ex prisca versione *), quae est in collectione Isidori. C. V. d) Magicam: In antiquioribus conciliorum

editionibus, duobus codicibus Vaticanis, et Lucensi regio, et Polycarpo legitur : artem aliquam.

et manuscripti legitur: artem anguam. e) Suspensus: In omnibus conciliorum editionibus, et manuscriptis exemplaribus, quae collata sunt, et Poly-carpo est: depositus **). Ned ob glossam non est mutatum. f) Curam: Nic in vetustioribus conciliorum editioni-

bus et duobus Vaticanis codicibus; sed in recentioribus Coloniensibus est: censuram, in codice autem regio: pucnam ***)

C. VII. g) In epistola Leonis IV. (cuius pars exstat in vetusto codice) c. 4. haec loguntur: De expetentia autem |

Quaest, V. C. III. 17) poeniteat: Burch. Ivo. — 16) agat: Coll. Hisp. — 19) abest ab eod. — 20) extendi: Edd. Nor. Ven. I. H. — texendi donarevil: Edd. coll. o. pr. Bax. — C. IV. 21) hab. inter A. 847. et Ssl. — Interpr. Dionysiana. — Ivo Pan. I. 8. c. 63. Decr. p. 11. c. 8. — 22) abest ab Edd. Bas. Lugdd. H. 111. — 33) probantur: Edd. coll. o. pr. Bax. — 24) Hos: Edd. coll. o. — 40 non sunt ap. Iv. = C. V. 25) hab. A. 633. — Burch. I. 10. c. 48. Ans. I. 11. c. 130. Ivo Pan. I. 3. c. 169. I. 8. c. 64. Decr. p. 11. c. 5. et 78. Polyc. I. 6. t. 12. — 26) de ordinibus: Edd. coll. o. — 47) mag. edd: absunt ab Iv. Burch. — 28) aut inc., aut — aug.: et seq.: ret — mag.: absunt ab Ans. — 29) consulere: Coll. Hisp. — 60) ita coll. Hisp. — censurum: Ivo c. 75. — ap. Ans. et Burch. est: mo-nasterium ingressus toique etc. — 4) excipiat: Coll. Hisp. — Ivo Pan. I. 8. Decr. — 30) activisis: Ans. Ivo Pan. I. 8. Decr. — 31) ituat: Coll. Hisp. — Burch. Ans. Ivo Der. C. 73. = C. V. 132) hab. A. 506. — Burch. I. 10. c. 87. Ivo Pan. I. 8. c. 69. Decr. p. 11. c. 4. — 33) add.: pairum: Ivo Pan. — Edd. coll. o. — 34) hoc: Ivo. — hic: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. = C. VIII. 37) str. A. 850. — Ivo. Pan. I. 8. c. 70. Decr. p. 11. c. 8. — 36) provincits: Edd. coll. o. — Ivo. — ++) ut abscindantur: orig. — Ivo Decr. — ut abscindatur: Pan. — 37) praecipinus: orig. = C. VIII. 88) Ep. 53. (scr. A. 601.)

.

legos fueris insecutus, et omnino nobis solicitudinem ze-lumque tuum gratum faisse³⁹) cognoscas. Et infra: *Et ideo* studii⁴⁰) tui sit solicite quaerere, et, quoscunque huiusmodi Christi inimicos inveneris, districta ultione corrigere.

C. IX. Excommunicatur clericus, monachus, laicus, divinationez, vel auguria, vel sortes secutus.

Item ex Concilio Aurelianensi I., c. 32.41)

Si quis clericus, monachus 42) vel saecularis 43) divinatio-Di quis ciericus, monacnus --) vei saecularis --) divinatio-nem vel auguria crediderit ⁴) observanda, vel sortes, quas mentiuntur esse sanctorum, quibuscunque putaverint inti-mandas, cum his, qui eis ⁴⁵) crediderint, ab ecclesiae communione pellantur.

C. X. Contra sortilegos, idolorum cultores, custodia pastoralis invigilet.

Item Gregorius lib. VII. cpist. 66. ad Ianuarium. Episcopum^b)⁴⁶).

Contra idolorum cultores, vel aruspices⁴⁷) atque sortile-gos, fraternitatem vestram⁴⁸) vehementius pastorali horta-mur invigilare custodia, *atque publice in populo contra huius rei viros sermonem facere, eosque a tanti labe sa-crilegii et divini infentione⁴⁹) iudicii et praesentis vitae periculo adhortatione suasoria revocare⁴. Quos tamen, si curatore de talibus tatame corrigerat melle remerie periculo adhortatione suasoria revocare^{*}. Quos tamen, si emendare se a talibus ^{*}atque corrigere^{*} nolle repereris, ^{*}ferventi comprehendere zelo te volumus, et^{*} si ^{*}quidem^{*} servi sunt, verberibus ^{*}cruciatibusque, quibus ad emenda-tionem pervenire valeant^{*}, castigare ⁵), si vero ^{*}sunt^{*} li-beri, inclusione digna ³) districtaque ⁵) sunt in poeniten-tiam ⁵) redigendi ⁵, ^{*}ut qui salubria et a mortis periculò revocantia audire verba contemnunt, cruciatus saltem eos corporis ad desideratam mentis valeat reducere sanitatem".

C. XI. Ab ecclesia separetur auguriis et incantationibus deserviens.

Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 89. 55) Auguriis vel incantationibus servientem³⁶), similiter et Iudaicis superstitionibus vel feriis inhaerentem a conventu ecclesiae separandum [praecipimus⁵⁷)].

C. XII. Sortilogam et magicam artem episcopi omnibus modis eliminare studeant.

Item ex Concilio Anguirensiⁱ), c. 1. ⁵⁸)

Episcopi, eorumque ministri omnibus modis 59) elaborare

CORRECTORUM.

divinationum vel maleficiorum scriptum guidem in sacris habemus canonibus, ut ipsa ponamus, ita: Qui dipinationes, etc. sup. ead. ex concilio Ancyrano. Unde ad illorum similitudinem sortes, quibus vos cuncta in vestris discriminatis iudi-ciis, nil aliud, quam quod illi Patres damnarunt, divinatio-nes et maleficium esse decernimus, etc.

C. X. h) Caput hoc locupletatum est ex epistola Gre-gorii, cum vetustis exemplaribus collata. C. XII. i) Anquirensi: Sic etiam in vetustis. Bur-

chardus et Ivo habent : Ancyrensi. Veruntamen in concilio Ancyrano graeco aut latino, neque impresso neque manuscripto, est inventum, licet qui tomos conciliorum edide-runt asserant haberi in quodam vetusto codice 16. librorum partialium.

1. 14. Ed. Maur. – Coll. tr. p. p. 1. t. 55. c. 84: Burch. 1. 10. c. 4. Ivo Decr. p. 11. c. 33. – 39) esse: Ed. Bas. – 40) add.: enim: Edd. coll. o. \equiv C. 1X. 41) hab. A. 511. – 42) red mon.; Ed. Bas. – 43) regularis: Ed. Arg. – 44) abest a Coll. Hips. – 45) cum eis: Edd. Par. Lugdd. \equiv C. X. 46) Ep. 65. (scr. A. 599.) 1.9. Ed. Maur. – Burch. 1. 10. c. 13. Ans. 1. 11. c. 132. (apud quem omning fere habeniur quemadmodum ap. Gratian. ante corr.). Ivo Deccr. p. 11. c. 33. et 95. – 47) aruspicum alque sortilegorum: Burch. Ivo c. 32. – 48) tuam : Burch. Ivo. – Edd. coll. 6. – 49) intentatione: Ed. Maur. – 50) castigari rolumus: Anv. – Edd. coll. o. – 51) di-gul: ib. – 52) districtanque – poentant: Edd. coll. o. – 51) di-gul: ib. – 52) districtanque – poentant: Edd. coll. o. – districta poentientia: Ans. – 53) poenientia: Ivo c. 32. – in poentientia: Burch. Ivo c. 95. – 54) dirigendi: orig. – Ans. Burch. – Edd. coll. o. – distringendi: ivo c. 32. – religandi: id. c. 95. \equiv C. XI. 55) c. 89. Statt. ercl. ant. cf. ad c. 9. D. 15. – Burch. I. 10. c. 7. Ivo Pan. I. 8. c. 72. Decr. p. 11. c. 35. – 56) deservienten: Rd. Baa. – 57) non est in ofig. et apud Burch. – decerninus: Ivo Decr. = C. XII. 56) Sumtum esse videtur ex quodam Capitulari Regum Francorum inedito. – Profertur a Reg. I. 2. c. 364. inscri-ptione: unde supra, qua decepti Burch. I. 10. c. 1. Ivo Decr. p. 11. c. 36. Pan. I. 8. c. 75. conc. Ancyr., cuius apud Reg. caput praece-dit, fontém ease putarunt. – 59) rivibus: Coll. citt. – Edd. coll. o.

studeant, ut perniciosam et a diabolo 6°) inventam sortile-gam et magicam 61) artem ex parochiis suis penitus eradi-cent 61), et si aliquem virum aut mulierem huinscemodi sceleris sectatorem invenerint 63), turpiter dehonestatum de parochiis suis eiiciant. Ait enim Apostolus 64): Haere-ticum hominem post primam 65) et secundam correptionem 60) devita, sciens, quia suborsus est qui huinsmodi est. Sub-rersi sunt et a diabolo captivi tenentur qui relicto crea-tore suo diaboli suffragia quaerunt, et ideo a tali peste debet mundari sancta ecclesia. § 1. Illud etiam non est omittendum, quod quaedam sceleratae³) mulieres retro post satanam conversae, daemonum illusionibus et phantas-matibus seductae, credunt et profitentur, se nocturnis ho-ris cum Diana dea paganorum, vel cum Herodiade, et innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, et multarum terrarum spatia intempestae noctis silentio pertransire, eiusque iussionibus velut dominae obe-dire, et certis noctibus ad eius servitium evocari. Ned utimam hae solae in peridia sua perissent, et nom multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innu-mera⁶²) multitudo hac falsa opinione decepta haec vera esse credunt, et credeado a recta fide deviant, et errore paganorum involvantur, quum aliquid divinitis aut nu-minis extra unum Deum arbitrantur. Quantotter saceresse credunt, et credendo a recta fide deviant, et errore paganorum involvuntur, quum aliquid divinitatis aut nu-minis extra unum Deum arbitrantur. Quapropter sacer-dotes per ecclesias sibi commissas populo Dei omni in-stantia praedicare debent, ut noverint haec omnino⁶³) falsa esse, et non a divino, sed a maligno spiritu talia phantasmata mentibus fidelium⁶⁹) irrogari⁷⁰). § 2. Siqui-dem ipse satanas, qui transfigurat se in angelum lucis, quum mentem cuiuscunque mulierculae⁷¹) ceperit, et hanc sibi per infidelitatem subiugaverit, illico transformat se in diversarum species personarum atque similitudines, et mensibi per infidelitatem subiugaverit, illico transformat se in diversarum species personarum atque similitudines, et men-tem, quam captivam tenet, in somnis⁺) deludens, modo laeta, modo tristia, modo cognitas, modo incognitas per-sonas ostendens, per devia quaeque deducit, et, quam so-lus spiritus hoc patitur, infidelis *mens* hoc non in ani-mo ⁷²), sed in corpore invenire opinatur. Quis enim non in somniis et nocturnis visionibus extra se⁷³) educitur ²⁴), et multa videt dormiendo, quae nunquam viderat xigi-lando ? Quis vero tam stultus et hebes sit, qui haec omnia, nuna in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbilando? Quis vero tam stultus et hebes sit, qui haec omnia, quae in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbi-tretur, quam Ezechiel propheta visiones Domini in spiritu, non in corpore vidit, "et loannes apostolus Apocalypsis sacramentum in spiritu, non in corpore vidit et audivit, sicut ipse dicit⁷⁵): Statim, inquit, fui in spiritu? Et Pau-lus⁷⁶) non audet dicere se raptum in corpore. Omnibus itaque publice annunciandum est, quod qui talja et his similia credit fidem perdidit⁷⁷), et qui fidem rectam in Domino non habet, hic non est eius, sed illius, in quem credit, id est diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est⁷⁶): Omnia per ipsum facta sunt, etc. Quisquis erro credit, id est diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est ¹⁸): Omnia per ipsum facta sunt, etc. Quisquis ergo "aliquid" credit posse fieri, *aut" aliquem creaturam in ¹⁹) melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem vel ⁸⁰) similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, et per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, et ⁸¹) pagano deterior.

893

II. Pars. Gratian. Nonnulli inceniuntur, qui intermo livore permoti in perniciem suorum inimicorum altaria sacris vestibus exuunt, aut veste lugubri accingunt, vel consueta luminariorum obseguia ecclesiis Dei subtrahunt, vel missam pro requie defunctorum promulgatam pro vivis celebrant hominibus.

Quorum omnium maleficia nequissima Toletanum Con-cilium XIII. condemnat, dicens c. 7. 1) \$2):

C. XIII. Abilelatur sacerdos qui huiuscemodi maleficiis operam dederit.

Quieunque sacerdotum vel ministrorum deinceps causa cu-iuslibet doloris "vel amaritudinis" permotus aut altare "di-vinum" vestibus sacris ⁸¹) exuere praesumserit, aut quali-bet alia lugubri veste accinxerit, seu etiam si ⁸⁴) consueta luminariorum "sacrorum" obsequia de templo Dei subtra-verit, et ⁸⁵) exstingui praeceperit, si eum antea verae poe-nitudinis coram metropolitano satisfactio non purgaverit ⁸⁶, "ignobilitati perpetuae mancipatus iuxta superiorem "seu-tentiam domini", loci ⁸⁷) sui dignitate se noverit et honore privari; illis proculdubio personis ab hac ultionum senten-tia separatis, 'quae aut contaminationem sacrorum ordinum, vel obsidionem perferentes, seu etiam divinorum iudiciorum sententiam metuentes talia ⁸⁵) fecisse contigerit, in quo-rum facto plus humilitas, qua Deus placatur ⁸⁷), quam in-terni liveris²⁶) dolositas declaratur. § 1. Plerique⁹⁷) etiam sacerdotum sauciati inimicitiae dolo missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis student ce-lebrare hominibus, "non ob aliud", nisi ut is, pro quo ipsum ⁹⁷) offertur sacrificium, ipsius sacrosancti libaminis interventu mortis ⁹¹) incurrat periculum. Proinde ⁹⁴) no-strae elegit unanimitatis conventus, ut, si quis ⁹⁵ deinceps talia pergetrasse fuerit detectus, a proprii deponatur ordi-nis gradu, et tam ipse sacerdos quam etiam ille, qui eum ad talia peragenda incitasse perpenditur, exsilii perpetu ergastulo religentur ⁹⁶. III. Pars. Gratian. Ex praemissis auetoritatibus colli-fitur, quad arioli, aruspices, incantatores, et sortilegi, atque Quieunque sacerdotum vel ministrorum deinceps causa cu-

gitur, quod arioli, aruspices, incantatores, et sortilegi, atque ceteri huiusmodi sectatores ab ecclesia sunt eliminandi, et, nisi resipuerint, perpetuo excommunicandi. §. 1. Sed quod in ultimo Anguirensi⁹⁷) capitulo ea, quae fiunt per incan-tatores, non in corpore, sed in spiritu fieri dicuntur, Augu-stinus in libro de civitate Dei videtur asserere, ita di-cens m)⁹⁸):

C. XIV. Quae magorum praestiglis funt non vera, sed phantastica esse probantur.

phantastica esse probantur. Nec mirum de magorum praestigiis, quorum in tantum prodiere maleficiorum artes, ut etiam Moysi simillimis⁵⁹) signis resisterent, vertentes virgas in dracones, et¹⁰⁹) aquas¹⁰¹) in sanguinem¹⁰²). Fertur¹⁰³) etiam in genti-lium libris, quod quaedam maga "famosissima" Circe so-cios Ulyssis mutaverit in bestias. Legitur et de sacrifi-cio ¹⁰⁴), quod Arcades deo suo Lycaeo ¹⁰⁵) immolabant, ex quo quicunque sumerent in bestiarum formas converte-bantur¹⁰⁶). Sed haec omnia magicis praestigiis potius

NOTATIONES CORRECTORUM.

k) Sceleratae: Fere eadem habentur apud B. Auk) Sceleratae: Fere eadem habentur apud B. Au-gustinum in libro de spiritu et anima, cap. 28. et in vita Damasi Papae I. quae exstat Romae in pervetusto de vitis sanctorum codice sanctae Mariae maioris, ubi post, quam aliqua relata sunt ex synodo Romana, in qua Damasus Macedonium et Apollinarem damnavit, adiungitur, anathe-matizatos in ea synodo esse maleficiis, superstitionibus et incantationibus servientes. In quibus etiam mentio est harum mulierum, quae se putabant nocturno silentio cum

Quzest. V. C. XII. 60) Zabulo: Ivo Pan. – Edd., coll. o. – 61) maleficam: Coll. citl. – 62) eradant: Reg. – 63) faveminit: Edd. coll. o. – 64) Tit. c. 3. v. 10. – 65) innam: Reg. Burch. Ivo Decr. – 66) admonitionem: iid. – correctionem: Ivo Pan. – Edd. coll. o. – 67) et inn.: Edd. coll. o. – 68) omnimodis: Reg Burch. Ivo Decr. – 69) inficieltum: Reg. Burch. Ivo Pan. – infidelibus: Ed. Arg. – 70) add.: arbitrentur: Edd. Nor. Lugdd. II. III. – arbitranar: Edd. refl. – 71) maileris: Edd. coll. o. – 7) somnits: Bohm. – 72) add.: esset Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 73) se ipsum: Coll. citl. – Edd. coll. o. – 74) deducitur: Edd. Ven. I. II. Par. Lugdd. – 75) Apocal. c. 4. v. 2. – 76) 2 Cor. c. 12. – 71) perdit: Burch. Ivo. – Edd. coll. o. – 73) Ioan. c. 1. v. 3. – 79) and in: Edd. coll. o. – 80) eed in alian: eacd. – 81) et – dat.: abest a Reg. = C. XIII. 82) hab. A. 683. – 83) sacrata: Coll. Hisp. – 54) abest a Bohm. – 85)-ref: Coll. Hisp. – Ed. Bas. – 86) purgavit: Ed. Bas. – 87) et

Herodiade et innumera multitudine mulierum super be-stias equitare, et multa terrarum spatia pertransire. C. XIII. I) Principium huius capituli usque ad vers. Plerigue, est ex 13. conc. Toletano, c. 7. Reliqua vero sunt ex 17. Toletano, c. 5., quorum conciliorum duo exem-plaria sunt habita ex Hispania, et inde nonnulla hic emen-data et addit.

data et addita. C. XIV. m) Caput hoc integrum habetur in libello Rabani de magorum praestigiis, quem ipse ex variis locis

loc.: Coll. Hisp. – 88) haec: Edd. Lugdd. H. HI. – ahest a rell-– 89) placetur: Coll. Hisp. – 90) laboris: [b. - 91) c. 5. conc. Tol. XVII. redactus in compendium. – 92) id ips.: Coll. Hisp. – 93) add.: ac perdilionis: [b. - 94) Obinde: [b. - 95) add.: sacer-dotum: [b. - 96) religati: [b. - relegentur: Edd. coll. o. - 97) cf. supra c. [2, = C. XIV. 98] Imo Rabanus lib. de magorum praesti-gits. – Barch. I. 10. c. 42. 44. Ivo Pan. I. 8. c. 65. 67. Becr. p. fl. c. 67. 69. – 99) in illis: Ivo. – Edd. coll. o. – 100) abest ab orig., Coll. citt. et Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. – 101) aquam: Edd. coll. o. – 102) add.: dicantur: eacd. pr. Bas. Lugdd. H. HI. – 108) Quam fertur: Burch. – Legitur: Edd. coll. o. pr. Bas. L 104) sacrificiis: Ed. Bas. – 105) Lieo: Ivo Pan. – Edd. Arg. Nor. Ven. I. H. – Lego; Ed. Bas. – 106) converterentur: Coll. citt. – Edd, coll. o.

895

fingebantur quam rerum veritate complerentur. Ut ergo ipsi errores ignorantibus manifesti fiant, de coram proprietate atque inventoribus iuxta traditionem maiorum primum dicere congruum arbitramur. §. 1. Magi sunt qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi "") permissu Dei elementa concutiunt, turbant mentes homi num minus confidentium in Deo, ac sine ullo veneni hau-stu violentia tantum carminis¹⁰⁸) interimunt. Unde Lucanus¹⁰⁵): Mens hausti nulla sanie polluta veneni, incantata¹¹⁰) perit. Daemonibus enim accitis audent ventilare, ut qui-que ''') suos perimant ''') malis artibus inimicos. Hi etiam sanguine utuntur et victimis, 'et' saepe contingunt mortuorum corpora. §. 2. Necromantici sunt quorum praecantationibus yidentur resuscitari mortui, divinare et ad interrogata respondere. Nezuo; 113) enim graece mortuus 114), µarieia 115) divinatio nuncupatur, ad quos suscitandos cadaveri sanguis adücitur. Nam amare sanguinem daemones dicuntur, ideoque, quotiescunque necromantia fit, cruor aquae miscetur, ut 116) colore sanguinis facilius provocentur. §. 3. Hydro-mantici ab aqua dicti. Est enim hydromantia in aquae 117) inspectione umbras daemonum evocare, et imagineas 11) Iudificationes eorum videre, ibique ab eis aliqua audire, numerationes corum videre, torque ao ets anqua audire, nbi adhibito sanguine etiam inferos perhibentur suscitare *). Et infra: §.4. Ad haec °) omnia supradicta pertisent liga-turae exsecrabilium remediorum, quae ars medicorum con-demnat¹¹⁹), seu in praecantationibus, seu in characteribus "vel in quibusque ?) rebus" suspendendis atque ligandis, in quibus omnibus ars daemonum est, ex quadam pestifera societate hominum et angelorum malorum exorta¹²"). Unde '). Unde cuncta¹²¹) vitanda sunt Christiano, et omni penitus etse-eratione repudianda atque damnanda. §. 5. Auguria¹²²) autem avium Phryges primi invenerunt. §. 6. Praestigium vero Mercurius primus¹²³) dicitur invenisse. Dictum est autem praestiguun, quod praestringat aciem oeulorum. 6.7. Haruspicinam 124) autem 123) primus Hetruscis tradi-disse dicitur quidam Tages. Hic ex 126) horis haruspicinam dictavit, et postea non apparuit. Nam dicitur fabulose arante quodam rustico subito ex glebis exsilivisse, et haruspicinam dictasse, qua die "et" mortuus est. Quos libros Romani ex Hetrusca lingua in propriam mutaverunt. §.8. His ergo portentis per daemonum fallaciam illuditur cu-riositas humana, quando id impudenter appetunt 127) scire, quod nulla ratione eis competit investigare. Haec pote-stas immundis spiritibus ideo datur, ut per 126) vasa sibi apta, hoc est pravos homines, seducant illus 136), qui spernunt veritatem, et credunt mendacio, et iuxta Pauli sen-tentiam sanam doctrinam non sustinebunt "", sed ad sua desideria coacervabunt sidi magistros prurientes auribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem onerati peccatis ducentur variis desideriis, convertentur, semper discentes, et nunquam ad scientiam ¹³¹) veritatis pervanientes. Quemadmodum autem lamnes et Mambres restiterunt Moysi, ita et isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem; sed ultra non proficient, insipientia "enim" corum manifesta erit umnibus,

sicut et illorum fuit. §. 9. Nec idea ?) quisquam crei sicol et allorum fuil.). 9. Nec ideo ?) quisquam credere debet, quoslibet magicis artibus aliquid facere pame sine permissu Dei, (qui omnia, quae fiunt, aut insto indicio fa-cit, aut permissu sue ita fieri sinit), quod praedicti magi leguntur similia feciase Moysi, qui virgam suam praiocit, et conversa est in draconom, projeceruntque "ipat"¹³²) singulas¹³³) virgas suas, quae versae sunt in draconom, sed devaravit virga Aaron¹³⁴) virgas eorum. Non com fuerunt creatores draconum nec magi, nec angeli mali, qui bus ministris illa operabantur. Insunt 7) enim rebus cur reis per omnia clementa "mundi" quaedam occultae se nariae rationes, quibus quum data fuerit opportunitas in poralis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis et linibus: et sic non dicuntur angeli, qui ista inciunt, animalium creatores, sicut sec agricolae sege "rel arborum", vel guorumeunque in terra gignentium er tores dicendi sunt, quamvis noverint praebere quasdam visibiles opportunitates et causas, st illa nascantur. Quel autem isti faciunt visibiliter, hoc illi isvisibiliter. Dens autem isti faciunt visibuiter, noc iii isvinisiunter. Lee vero solus nuus est creator, qui causas ipsas et ration seminarias rebus inseruit. §. 10. Praeterea quidam qua rendum putant, quomodo scriptura narret¹³⁵) Python sam¹³⁽⁾ Samuelem prophetam suscitasse ad collòquin Saul implissimi regis, si pythonica divinatio errori magici artis deputanda sit. Quibus ita responderi potest, ind artis deputanda sit. Quibus ita responderi potest, indi-gnum omniao facinus esse, si secundum verba historine commodetur¹³⁷) assensus. Quomodo enim fieri poterat¹³⁹), ut arte magiĉa attraheretur vir et nativitate ¹³⁹) sanotas, et vitae operibus iustus, aut ¹⁴⁰), si non attractus det, con-sensit ⁺[†])? Quod utrumque de iusto credere adversam est. "Si enim ¹⁴¹) invitus adductus est", nullum suffragium ha-bet iustitia; si autem ¹⁴²) voluntarius, amisit meritum spi-ritale, quod positus in carne quaesierat, quod valde ab-surdum est. quia qui hinc justus recedit permanet iustra. surdum est, quia qui hinc iustus recedit permanet iustus. Porro "autem" hoc est praestigium 143) satanae, quo, ut plurimos fallat, etiam bonos in potestate se habere comingit. Quod Apostolus inter cetera ostendit, dicens¹⁴⁴): Ipe satanas transfigurat se in angolum lucis. Ut enim er-Ipse satanas transfigurat se in angelum lacis. Ut enim er-rorem faceret, in quo glorificaretur ^{1,4};), in habita viri iusti et nomine se subornavit, ut nihil proficere spen, quam praedicabant Dei cultores ^{1,4};), mentiretur, quande hinc excuntes iustos finxit in sua case potestate. Sed hoc quosdam fallit, quod de morte Saul et filii eius non sit mentitus, quasi magnum sit diabolo^{1,47}) ante occasum mortem corports praevidere, quum signa quaedam soleant ap-parere morituris, quippe a quibus Dei pretectio amota videtur, quanto magis diabolo 140, quem angelica pota-state sublimem prophetica oracula fuisse testantur, de cuius magnitudipe Apostolus ait 149): An ignoratis abbindinem salanae? Quid mirum ergo, si imminentem prope mortem potuit praevidere, quum hoc sit, unde fallit et su in Dei potestate vult adorari? Nam tanta hebetudine demens effectus est Saul, ut ad Pythonissam confugeret. Dearnvatus entertas est sait, ut suf y thousand comugetet. Deputy damnaverat. Sed si quis propter historiam "et" en, quae 151)

Augustini et Isidori, ut antea dictum est, confecit. Burchardus citat ex dictis Augustini.

n) Suscitare: Apud Rabanum hic interponitur c.

Legitur, supra cad. q. 3. et 4. o) Ad haec: Bona pars huius versiculi habetur apud B. August. 1. 2. de doctr. Christ. cap. 20.

NOTATIONES CORRECTORUM.

p) Nec i deo: Similia leguntur apud B. Augustinum lib. 3. de Trinitate, c. 7.

q) lasunt: Usque ad vers. Proveness. sunt magnam partem verba B. Augustini in lib. quaestionum super Exod. cap. 21.

sibi capiesti: Iva Pan. — pervers. S. appetent: Ed. Bas. — pervers. S. aptent: Edd. rell. — 139) add.: scilicci: Edd. cell. e. pr. Bas. — 139) fer suf: Edd. cell. e. pr. Lugdd. II. III. — cf. 2 Tim. c. 4. v. 3. 6. a. 2. v. 7. — 131) scientiae veritalem: Edd. cell. e. — 132) abest ab 1v. Pan. — 133) scientiae veritalem: Edd. cell. e. — 132) abest ab 1v. Pan. — 133) scientiae veritalem: Edd. cell. e. — 132) abest ab 1v. Pan. — 133) scientiae veritalem: Edd. cell. e. — 132) abest ab 1v. Pan. — 133) scientiae veritalem: Edd. cell. e. — 132) abest ab 1v. Pan. — 133) maguit: urig. — Coll. citt. — Edd. cell. e. — 136) in Pan. et Edd. Arg. Nor. Bas. — 135) merrat: Bohm. — 136) in Pan. — 136) polect: Edd. Bas. — 137) a suft: Edd. cell. e. — 146) a scientiae cell. e. — 140) a scient: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Par. — Af. Edd. rell. — 141) concessi: Edd. Arg. Ven. I. II. — 141) add: entrim: Edd. cell. e. — verha asteriscis signata new sunt ap. Barch. et IV. Pan. — 142) polectiste at roluminarius consousses (abeal, ab Ed. Bas.) amisit etc.: Edd. Cull. e. — 143) processitium: Ed. Arg. — 144} S Cor. c. 11. v. 14. — 143) ploriaretur: orig. — Burch. Ivo Desr. in - plor: non sunt in Ed. Arg. — 146) cell.conformer: Ed. Bas. — 146) cell.conformer: erig. — Coll. Citt. — Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 147) scienter: Ed. Bas. — 148) scientiae erig. — Coll. Citt. — Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 146) cell.conformer: Ed. Bas. — 146) cielloniae: erig. — Coll. Citt. — Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 147) scienter: Ed. Bas. — 146) cielloniae: erig. — Coll. Citt. — Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 147) scienter: Ed. Coll. e. — 148) polectier: Ed. Coll. e. — 146) cielloniae: erig. — Coll. Citt. — Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 147) scienter: Ed. Coll. e. — 148) feasibilite: erig. — Coll. Citt. — Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 147) scienter: Ed. Coll. e. — 148) feasibilite: Ed. Coll. e. — 148) processiente: Ed. Coll. e. — 148) feasibilite: Ed. Coll. e. — 148) polor: Edd. coll. e. — 148) feasibilite: Ed. Coll. e. — 148) polor: Edd. coll. e. — 148) feasibilite

Quaest V. C. XIV. 107) fi sumt. qui: Edd. Lugdd. H. H. — Mamori. qua: Edd. rell. — 1089 add.: humanes: Ed. Bas. — 1089 et Luc.; ib. — 01g. — Coll. citl. — 110) excandata peril: cf. Luc. Phars. 1.6 v. 457. 458. — 111) quitique: Ivo Decr. — quisquas: Burch. — quas-que: Ed. Bas. — quascunque: Edd. rell. — Ivo Pan. — 112) peri-mat: orig. — Ivo Decr. Burch. — 113) migro. Ivo Pan. — 112) peri-mat: orig. — Ivo Decr. Burch. — 113) migro. Ivo Pan. — Edd. Arc. Bas. — migron: Edd. rell. pr. Lugdd II. III. — 114) add.: heter: Kdd. coll. o. pr. Arg. — Ivo Pan. — 115) mantio: Edd. Arg. Bas. Not. Ven. I. — mannio: Ed. Ven. II. — 116) ef — provocum-dar. orig. — Burch. — Kd. Bas. — 117) aquestant ivo Pan. — Edd. coll. c. = 118) imagines ludificationis: Coll. citl. — Ed. Bas. — runa-gines ludificatier: orig. — 119) commendat: Ivo Pan. — Edd. coll. c. = 118) imagines ludificationis: Coll. citl. — Ed. Bas. — runa-gines ludificatier: orig. — 119) commendat: Ivo Pan. — Edd. coll. c. = 118) imagines ludificationis: Coll. citl. — Ed. Bas. — runa-gines ludificatier: orig. — 119) commendat: Ivo Pan. — Edd. coll. citl. — Edd. coll. o. — (100 prime: Bohm.)— 120) orid. Ed. Arg. — Edd. coll. o. — $(100 \text{ prime: Ed. Bas.]$ here: unitem s/br: Coll citl. — Edd. coll. o. — <math>(123) prime: Ed. Bas.] primo: Edd. Ven. I. II. — 124) Aurampedi: Ivo Pan. — Ed. Bas.] primo: Edd. Ven. I. II. — 124) Aurampedi: Ivo Pan. — Aragpi-cium: orig. — Ivo Decx. — Edd. coll. o. — (125) prime: eig. — (ull. citl. — Edd. coll. o. — (125) prime: eig. — (ull. citl. — Edd. coll. o. — (125) proverse

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXVI. QUAEST, V. VI. o. 1-4.

verbis expressa sunt, putet non praetermittenda, ne ratio historiae inanis sit, recte faciet ¹⁵²) quidem: si tamen mi-nime istud ad veri rapiat ¹⁵³) rationem, sed ad visum ¹⁵⁴) et intellectum Saul. Neque enim reprobus factus poterat bonum intellectum habere. Historicus enim mentem Saul et intenectom Saul. Neque enim reprovus factus poterat bonum intellectum habere. Historicus enim mentem Saul et habitum¹⁵⁵) Samuelis descripsit, ea, quae dicta¹⁵⁶) et visa sunt, exprimens, præeternittens, si¹⁵⁷) vera an falsa sint. Quid¹⁵⁸) *enim* ait? Audiens, in quo habitu esset excitatus, intellexit, inquit, hune esse Samuelem. Quid¹⁵⁹) intellexerit retulit, et, quia non bene intellexit, contra scri-pturam alium adoravit quam Deum, et putans Samuelem adoravit diabolum, ut fructum fallaciae suae haberet sata-nas. Hoc¹⁶⁹) enim nititur¹⁶¹), ut adoretur quasi Deus. Si enim illi vere Samuel apparuisset, non utique vir iustas permisisset se adorari¹⁶²), qui praedicaverat Deum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abra-ham in refrigerio erat, dicebat¹⁶³) ad virum pestilentiae, digum¹⁶⁴) ardore gehennae: Cras mecum eris? His duo-bus titulis subtilitatem fallaciae suae prodidit¹⁶⁵) improvi-dus satanas, quia¹⁶⁶) et adorari se permisit sub habitu et nomine Samuelis contra legem, et virum peccatis pres-sum, quum magna distantia peccatorum et iustorum sit, cum Samuele iustissimo futurum mentitus est. Verum¹⁶⁷) potest videri, si de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat; ad eum enim transmigravit, quem potest videri, si de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat; ad eum enim transmigravit, quem adoravit. Semper ergo diabolus sub velamine latens pro-dit se, dum ea confingit, quae horreant ¹⁶³) personis ¹⁶⁹), per quas fallere nitiur. §. 11. Si autem aliquis ¹⁷⁰) "mihi" opponit, et dicit, quomodo eveniunt illa, quae illi divini praedicunt futura? aut quomodo possunt aegris praebere medelam, aut sanis immittere argritudinem, si aliquid propriae virtutis ac potestatis non habent †)? hoc a me¹⁷¹) propriae virtutis ac potestatis non habent (7)? hoc a me¹⁷⁴) recipiat ¹⁷³) responsum, quod ideo quisque non debet eis credere, quia aliquando eveniunt quae praedicunt, aut sa-nare videntur languidos, aut laedere sanos, quia hoc per-missu Dei fit, ut ipsi ¹⁷³), qui haec ¹⁷⁴) audiunt vel vident, probentur, et appareat ¹⁷⁴) qua ¹⁷⁴) fide sint vel devotione erga Deum. Sicut in Deuteronomio legitur Moyses verbo¹⁷⁷) Domini populo Dei ¹⁷⁹) praeceniese. ita dicens ¹⁷⁹)² Si Domini populo Dei¹⁷⁸) praecepisse, ita dicens¹⁷⁹): Si surrezerit in medio tui propheta, aut gui somnium dicat se vidisse, et praedizerit signum atque¹⁸⁰) portentum, et eve-nerit quod locutus est, et dizerit tibi: eamus, et sequamur nerit quod toculus est, et diverti tioi: eamus, et sequandi Deos alienos, quos ignoras, et servianus eis: non audies verba prophetae *illius* aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non. In toto corde¹⁵¹) et in tota anima vestra Dominum Deum ve-strum sequinini, et ipsum timete, mandata eius custodite, et strum sequimini, et ipsum timete, mandata eius custodite, et audite vocem illius, ipsi servietis, et ipsi adhaerebitis etc. Ubi sane intelligi¹⁸²) voluit, etiam illa, quae a divinanti-bus non secundum Deum dicuntur, si acciderint³) quae dicuntur, non¹⁸³) accipienda sic, ut fiant quae praecipiun-tur ab eis, aut¹⁸⁴) colantur quae coluntur ab eis. Nec praeter suam potestatem Deus ostendit esse, quod ista contingunt, sed quasi quaereretur, cur ea permittat, cau-sam tentationis exposuit, ad cognoscendam¹⁸⁵) utique eo-rum dilectionem, utrum eam habeant erga Deum suum, cognoscendam vero ab ipsis potius, quam ab illo, qui scit omnia ante, quam fiant. omnia ante, quam fiant.

897

QUAESTIO VI.

GRATIANUS.

NOTATIONES CORRECTORUM.

r) Si acciderint: Emendatus est hic locus ex B. | Augustino, ut habetur sup. ead. q. 2. c. Intelligi. Apud Rabanum vero legitur: si aceiderint quae dicuntur non acci-

Quaest. V. C XIV. 152) faciat: Barch. -- facil: Edd. coll. o. - 153) redeat: Ed. Bas. -- 151) usum: ib. -- 155) statum: Edd. coll. o. -- 156) praedicta: Ed. Bas. -- 157) verane: Edd. Lugdd. II. HI. -- 158) qui: Edd. coll. o. -- cf. 1 Reg. c. 28. v. 14. --159) quod intellexit: Ed. Bas. -- 160) Ad hoc: Edd. coll. o. -- 161) mentitur: Ed. Arg. -- 163) diceret: Edd. coll. o. --162) adorare: Ed. Bas. -- 163) diceret: Edd. coll. o. --162) adorare: Ed. Bas. -- 163) diceret: Edd. coll. o. --163) mentitur: Ed. Arg. -- 163) diceret: Edd. coll. o. --164) mentitur: Ed. Arg. -- 163) diceret: Edd. coll. o. --165) abhorreant: Ivo Pan. -- haereant: Edd. coll. o. --168) abhorreant: Ivo Pan. -- haereant: Edd. coll. o. --169) per-sonae: orig. ---170) quilibet: Burch. Ivo Decr. --Edd. coll. o. --171) nobis: caed. --Coll. citt. --172) recipiant: Edd. Bas. Lugd. II. III. --173) h: Ed. Bas. --174) hoc: Edd. coll. o. -r 175) appareant: Edd. coll. o. --176) qualit: Coll. citt. --Edd. Arg.

alio reconciliari non possit, nisi forte per eius metropolita-num vel per summum Pontificem, ratione et auctoritate pro-batur. Presbyteri nanque potestatem excommunicandi vel re-conciliandi ab episcopis accipiunt, non episcopi a presbyteris, atque ideo excommunicatos a sacerdotibus reconciliare possunt, excommunicatos vero ab episcopis sacerdotes reconciliare non possunt. Reconciliatio namque poenitentium episcopalis officii est non sacerdotelie. est, non sacerdotalis.

Unde in Concilio Carthaginensi II.¹) c. 3. Fortu-natus²) Episcopus dixit;

C. I. Poenitentium reconciliatio, chrismatis et puellarum consecratio a presbyteris non fiat.

Si iubet sanctitas vestra, suggero. Nam memini, praete-rito³) concilio "fuisse" statutum, ut chrisma, vel reconci-liatio poenitentium, nec non et puellarum consecratio a presbyteris non fiat⁴). Si quis autem⁵) emerserit⁵) hoc faciens⁷), quid de eo statuendum sit² Aurelius⁴) epi-scopus dixit: Audivit dignatio vestra suggestionem fratris et coepiscopi nostri Fortunati⁹), quid ad haec dicitis⁴ Ab universis episcopis dictum est: Chrismatis confectio, et puellarum consecratio a presbyteris non fiat, "vel" recon-ciliare quemquam in publica missa presbytero non ficere⁴⁰). Hoc omnibus placet. Hoc omnibus placet. Gratian. Puellarum tamen consecratio episcopo consulto

per presbyterum fieri valet.

Unde in Carthaginensi Concilio III. c. 36. 11):

C. II. Permissione episcopi virgines consecrare presbyter valet.

Presbyter inconsulto 12) episcopo virgines non consecret; chrisma vero nunquam conficiat.

C. III. Nec diacono ministrare, nec poenilentem in ecclesia benedicere presbytero licet.

Item ex Concilio Agathensi, c. 43. et 44. 13)

Ministrare diaconus, aut consecrare altare presbyter non praesumat. §. 1. Benedictionem quoque super plebem in ecclesia fundere, aut poenitentem in ecclesia benedicere presbytero penitus non licebit.

Gratian. Ecce, quod ab episcopo excommunicatus per sacerdotem reconciliari non potest. Sed notandum est, quod reconciliatio alia est publica, alia privata. Publica reconciliatio est, quando poenitentes ante ecclesiae ingressum publice repraesentantur, et per impositionem manus episcopalis eccle-siae publice reconciliantur. Haec sacerdolibus videtur esse prohibita. Unde circa finem illius capituli non simpliciter prohibentur pocnitentes reconciliare, sed in publica missa. Privata vero reconciliatio est, quando de occultis peccatis poenitentes vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis accedunt. Haec reconciliatio potest fieri per sacerdotem.

Unde Evaristus Papa ait 14):

C. IV. Iussione episcopi de occultis peccatis presbyteri poenitentes reconcilient.

Presbyteri de occultis peccatis iussione episcopi poeniten-Quod autem ab episcopo excommunicatus eo inconsulto ab. tes reconcilient, et, sicut supra praemisimus, intirmantes

pienda, vel etiam si fiant quae praecipiuntur ab eis, vel es-lantur, etc. *).

Bas. Nor. Ven. I. II. - 177) ex verbo Dei: Edd. coll. o. - 178) Domini: Ed. Bas. - 179) Deut. c. 13. v. 1-4. - 180) aut. Ed. Bas. - 181) add.: vertro: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 182) cf. supra qu. 2. c. 5. - 0) ita fere Burch. et Iv. Pan. - 183) non sint: Edd. coll. o. pr. Bas. - 184) nec: Edd. Ven. II. Par. Lugdd. - 185) cognoscendum: Ed. Bas. Quaest. VI. C. I. 1) hab. A. 390. - Coll. tr. p. p. 2. t. 16. c. 2. - 2) Numidius Maxultianus: Coll. Hisp. - 3) prateritis con-cilis: ib. - 4) fant: Ed. Bas. - 5) abest ab ead. - 6) emissrit: Ed. Lugd I. - 7) facere: Coll. Hisp. - 8) Genecius: ib. -9) Numidii: bb. - 4) of lacet: Edd. coll. o. = C. III. 11) hab. A. 366. - Coll. tr. p. p. 2. t. 28. c. 41. 42. = C. IV. 14) Imo Herardus Turonensis in Capp. c. 55. - Burch. I. 18. c. 16. Ans. t. 11. c. 10. Tvo Decr. p. 15. c. 38. - cf. Cap. Reg. Fr. 16. c. 206. 57

C. V. Si episcopus absens est, per presbyterum reconci-listur in periculo constitutus.

Item ex Concilio Carthaginensi II., c. 4. 15)

Aurelius 16) episcopus dixit: Si quisquam in periculo fuerit constitutus, et se 17) reconciliari divinis altaribus petierit, si episcopus absens fuerit, debet utique presbyter consu-lere episcopum, et sic periclitantem eius praecepto recon-ciliare ciliare. Quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis 18) episcopis dictum est: Placet quod sanctitas véstra necessario nos instruere dignata est.

C. VI. Qui metu mortis reconciliatur convalescens sine communione possilentiae impleat tempus.

Item ex Concilio Martini Bracarensis, c. 82. 19)

Si quis de corpore exiens novissimum et necessarium communionis viaticum expetit, non ei denegetur. Quod si in desperations vialicus post acceptam communionem ite-rum sanus fuerit factus, tantum oratione ²⁰) particeps sit, sacramentum ²¹) vero non accipiat, donec constitutum ²²) poenitentiae impleat tempus. Qui ergo ²³) in exitu mortis sunt, et desiderant accipere sacramentum, cum consideratione et probatione episcopi accipere debent.

C. VII. Sine manus impositione poenitentes recodentes de corpore reconcilientur.

Item ex Concilio Arausico, c. 3. 24)

Qui recedunt de corpore poenitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eos²⁵) communicare²⁶), quod morientis sufficit reconciliationi «) secundum diffini-tiones l'atrum, qui huiusmoldi communionem congrue²⁷) viaticum nominaverunt. Quod²⁸) si supervixerint, stent in ordine poenitentium, ut²⁹) ostensis necessariis poenitentiae fructibus legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione recipiant. §. 1. Clericis quoque³⁰) de-siderantibus poenitentia non est neganda. §. 2. Similiter³¹) subito obmutescens (prout statutum est) baptizari, aut poenitentiam accipere potest, si voluntatis praeteritae 3^{2}) te-stimonium aliorum verbis habet 3^{3} , aut praesentis in suo nutu. §. 3. Amentibus etiam 3^{4}) quaecunque pietatis sunt conferenda 35) sunt.

C. VIII. Aliorum testimonio moriturus reconcilietur, si obmutuit vel in phrenesim versus est.

Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 76. 36)

Js 37) qui poenitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate ob-mutuerit vel in phrenesim versus ³) fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, et accipiat poenitentiam, et, si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus im-positionem, et infundatur ori eius eucharistia. Si super-vixerit, admoneatur a supradictis testibus petitioni suae satisfactum †), et subdatur statutis poenitentiae legibus,

Quaest. VI. C. VII. a) Reconciliationi: In originali impresso ac manuscripto, et apud Burchardum et lvonem legitur: consolationi *), aut: consolatione. C. IX. b) Canon hic est ex prisca versione, quae est

in collections Isidori, et ibi est numero 12 ; graece tamen

et apud Dionysium est 13. C. X. c) Veniae: Sic in conciliorum editionibus, et apud Ivonem, et infra de poen. dist. 1. c. Multiplex. In

quamdiu sacerdos, qui poenitentiam dedit³⁹), probaverit. Item c. 78.: §. 1. Poenitentes, qui in infirmitate viaticam eucharistiae acceperint 40), non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.

C. IX. Cura et probatione episcopi morientes reconcilientur. Item ex Nicaeno Concilio, c. 12. b) 41)

De his vero, qui recedunt ex corpore, antiquae legis re-gula observabitur etiam nunc ita, ut, si forte quis $^{+3}$) re-cedit $^{+3}$) ex $^{+4}$) corpore, necessario vitae suae viatico non defraudetur. Quod si desperatus aliquis recepta commu-nione supervixerit, sit inter eos, qui sola oratione com-municant. De $^{+5}$) omnibus enim his, qui a corpore rece-dunt, in tradendo $^{+6}$) eis communicaem cura et probatio sit episcopi. sit episcopi.

C. X. Non est neganda reconciliatio his, qui tempere necessitatis cam implorant.

Item Leo Episcopus ad Theodorum, ep. LXXXIX. al. XCI. 47)

His, qui in tempore necessitatis, et in periculi àrgentis in-stantia praesidium poenitentiae, et mox⁴⁰) reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliaimplorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconcilia-tio deneganda, quia misericordiae Dei nec mensuras pos-sumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniae⁴) moras conversio, dicente Dei spiritu per Prophetam⁴⁹): Quum conversus ingenueris, tunc salvus eris. (Et infra:) §. 1. Quod si aliqua aegritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant⁴) sub praesen-tia³⁰ sacerdotta significare non valeant destimonis cia tia⁵⁰) sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium et⁵¹) circumstantium prodesse⁵²) debebunt, *ut* simul⁵³) et poenitentiae, et reconciliationis beneficium con-sequantur⁵⁴), servata tamen regula canonum⁵⁵) paterno-rum⁵⁶) circa corum personas, qui in Deum³⁷) a fide discedendo peccarunt.

C. XI. Non respuatur eius oblatio, qui festinans ad poonitentiam sucerdotem invenire non poluit.

Item ex Concilio Epaunensi 58).

Si aliquis 'excommunicatus' ') fuerit mortuus, qui iam sit confessus, et testimonium habet bonum, et non poterat venire ad sacerdotem, sed przeoccupavit eum mors in domo aut in via, faciant pro eo parentes eius oblationem ⁵⁹) ad altare, et dent redemtionem pro captivis.

Gratian. Ecce, quod episcopo praecipiente poenitentes de occultis peccatis, sive in periculo constituti per presbyterum possunt reconciliari. §. 1. Scd si necessitate mortis peccator urgetur, et episcopus ita remotus est, quod presbyter eum consulere non possit, negabitur poenitentia morienti? et beneficium suiere non possii, negavitar premitentia mortenti : et venesicium reconciliationis non praestabitur poenitenti, quem conversum Deus recipit ad veniam, fusta illud⁶⁰): In quacunque hora peccator conversus fuerit etc., et item⁶¹): Convertimini

NOTATIONES CORRECTORUM.

codice autem epistolarum cum aliis S. Leonis opusculis impressarum, et apud Burchardum, et in plerisque vetustis Gratiani legitur: venire moras **).

d) Poscebant: Quae seguntur emendata sunt ex aliquot manuscriptis Gratiani, et ipso originali, quum in ulgatis paulo aliter haberet. C. XI. e) Excommunicatus: Addita est vox ista

ex ceteris collectoribus.

c. 31. omnes ex Dionys. — 42) abest a Coll. Hivp. — 43) recedut: Edd. coll. 0. — 44) de: Ed. Bas. — 45) de his onn. tamen: Coll. Hisp. — 46) tradenda — communione: ead. \equiv C. X. 47) Ep. 108. (scr. A. 452.) Ed. Baller. — Reg. 1. 1. c. 108. Burch. 1. 18. c. 4. Ans. 1. 11. c. 13. Ivo Decr. p. 15. c. 29. (omnes usque ad §. 1.) — Coll. tr. p. p. 2. t. 48. c. 38. 39. — cf. Dist. 4. de poen. c. 49. — 48) modern: Edd. Arg. Nor. Ven. I. 11. Par. — munus: Edd. rell. — 0°) ita Reg. et Edd. Arg. Bas. Ven. I. — 49) Ezechielem proph.: Edd. coll. 0. pr. Arg. Bas. Nor. — cf. Ez. c. 30. v. 15. sec. J.XX. — 50) sub praesenti — testimonio: Edd. coll. 0. — 51) abest ab orig: ap. Ball., Coll. Hisp. et Ed. Bas. — 52) testimonium prod. debebit: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 53) add.: tamen: Coll. Hisp. — Edd. coll. 0. — sequ.: ef: abest ab Edd. coll. 0. pr. Bas. — 54) consequentur: Ed. Bas. — 55) sanctorum can.: Edd. coll. 0. pr. Arg. — 56) ab-est a Coll. Hisp. — 57) Dominium: end. — in dominica: Ed. Bas. — a dominica: Edd. Lugdd. II. III. — a Domini: Edd. rell. = C. XI. 58) Imo ex poen. Romano. quod est ap. Halitgarium, c. 10. 1. 6. — Reg. 1. 2. c. 436. Burch. 1. 11. c. 51. Ivo Pan. 1. 5. c. 120. Decr. p. 14. c. 114. — in Ed. Bas. allegatur ex Hispalensi. — in Pan. Iv. ex conc. Narbonensi. — 59) obdiciones: Ed. Bas. — 60) Ezech.

Quaest. VI. C. V. 15) hab. A. 390. — Reg. 1.1. c. 109. Burch. 1. 18. c. 13. Ans. L. 11. c. 12. Ivo Decr. p. 15. c. 2. — 16) Gene-clius: Coll. Hisp. — 17) ipse: Bohm. — 18) omnibus: Edd. coll. o. = C. VI. 19) c. 12. conc. Nic. ex interpr. Martini Brac. — ex conc. Martini Papae: Edd. coll. o. — 20) in or.: eaed. pr. Bas. — Böhm. — orationis: Coll. Hisp. — 21) nam non acc. nacr.: Coll. Hisp. — 53) institutum: Edd. coll. o. — 23) rero: Ed. Bas. = C. VII. 24) hab. A. 441. — Burch. 1. 18. c. 17. Ivo Decr. p. 15. c. 39. — 25) els: Cell. Hisp. — Burch. 1. 0. — Edd. coll. o. — 26) communiceri: Coll. Hisp. — 4) ita ead. — 27) congruenter: ib. — Ivo. — congruentem: Burch. — 32) Ut: Coll. Hisp. — Burch. Ivo. — 29) et ut: Edd. Bas. Lugdd. III. III. — 30) ergo considerantibus: Edd Bas. — 34) ab-est a Coll. Hisp. — 32) aut pr.: ib. — 33) habeat: ib. — 34) et, et aequ.: sunt: desid. ib. — 35) reconcilianda vel conferenda: Edd. Bas. E. C. VIII. 36) c. 20. 21. Statt. eccl. ant. — cf. ad c. 9. D. 18. — Burch. I. 18. c. 10. 23. Ans. I. 11. c. 18. Ivo Decr. p. 15. c. 8. 10. Polyc. 1. 8. t. 1. — 37) Si quis: Ed. Arg. — 38) concresus: Edd. Coll. 0. — verba: vel — fuer:: absunt a Burch. et Ans. — +) satis-facturusa, et se subditurum: Burch. Ans. — 39) dedertt: Edd. coll. o. — 40) accipiunt: eaed. pr. Bas. = C. IX. 41) hab. A. 325. — Reg. I. 1. c. 107. Burch. I. 18. c. 6. Ans. I. 11. c. 23. Ivo Decr. p. 15.

ad me, et ego convertar ad vos, ecclesia sibi reconciliare negliget? quem Deus intus suscitavit ecclesia foris absolvere contemnet? damnabit absentia episcopi quem gratia divinae praesentiae illustrat per lavaerum regenerationis? Morituris succurritur, etiam a laicis, si presbyteri desunt. Cur ergo beneficio reconciliationis per presbyterum ei subveniri non po-terit, si contigerit episcopum deesse? si secundum Augustinum qui agens in extremis confitetur socio turpitudinem criminis fit dignus venia ex desiderio sacerdotis, cur similiter non sit qui dignus ceonciliatione ex desiderio episcopi qui sacerdoli non negat maculam sui realus? Item morientibus poenitentiam negare presbyteri non debent.

901

Unde lulius Papa ait 62):

C. XII. Reus est animarum presbyter, qui poenitentiam morientibus abnegat.

Si presbyter poenitentiam morientibus abnegaverit, reus erit animarum, quia Dominus dicit 63) : Quacunque die conerisus fuerit peccator, vila vicel, et non morietur. Vera enim confessio 64) in ultimo tempore esse potest, quia Dominus non solum temporis, sed etiam cordis inspector est, sicut latro 65) unius momenti poenitentia meruit esse in

paradiso in hora ultima confessionis. Item Coelestinus Papa ait in epist. II. ad Episcopas Galliae °C):

C. XIII. Poenitentia morientihus non est deneganda. Agnovimus 6⁻¹) poenitentiam morientiam non est uenegomi. Agnovimus 6⁻¹) poenitentiam morientibus denegari, nec il-lorum desideriis annui, qui obitus sui tempore hoc animae suae cupiunt remedio subveniri. Horremus (fateor) tantae impietatis aliquem inveniri 6⁻⁵), ut de Dei bonitate 6⁻⁹) de-speret, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti auccurrere, et periclitantem sub onere peccatorum homi-nem redimere 6¹, quo se⁻⁷⁹) expediri desiderat et liberari. Quid⁻⁷¹) hoc, rogo, aliud est quam morienti mortem ad-dere, eiusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse posit, occidere? quum Deus ¹²) ad subveniendum paratis-simus⁷³), invitans^{7,8}) ad poenitentiam, sic promittat ¹⁵) pec-catori⁻⁶) 'inquiens': In quacunque die⁻⁷) 'conversus fuerit, peceata eius non imputabuntur ei^{*}, et iterum ¹⁵): Nolo mor-tem peccatoris, sed tantum⁻⁷) convertatur, et virat. Salu-tem ergo homini⁸⁰) adimit quisquis mortis tempore 'spe-ratam^{*61}) poenitentiam^{*81} denegarit^{*3}), et desperat⁸⁴ de misericordia ⁵⁵) Dei, qui eum ad subveniendum morienti sufficere vel in momento posse non credit⁶⁰). Perdidis-set⁶¹] latro in cruce praemium ad Christi dexteram pen-dens, si illum unius horae poenitentia non iuvisset. Quum esset in poenia, poenituit, et per ⁶⁵) unius sermonis pro-fessionem habitaculum paradisi Deo⁶⁹) promittente pro-meruit. Vera ergo ad Deum conversio in ultimis posito-rum mente potius est aestimanda²⁰) quam⁹¹) tempore, Agnovimus 67) poenitentiam morientibus denegari, nec ilrum mente potius, est aestimanda 20) quam 91) tempore,

C. XIII. f) Redimere: Sic etiam est in manuscriptis, et in vetustioribus conciliorum editionibus. Verum in Codice canonum impresso et uno manuscripto inter de-creta Coelestini num, 15. legitur: perdere. In recentiori autem Coloniensi conciliorum editione, itemque apud Bur-chardum et Ivonem est: pondere *), quo se ille expediri desiderat, liberare.

C. XIV. g) Ecclesiam: Antea erat: urbem **). Emendatum est ex plerisque conciliorum editionibus, et duobus codicibus Vaticanis, et Soriensi regio, et Burchardo et

An a e st. V1. C. XII. 62) Haec est rudis eorum summa, quae for coelest, in ep. ad Epp. Galliae legundur. (cf. cap, sequ.) – Le-spins in Lect. aut. (. 2. – Burch. 1, fb. c. 21. Ivo Deer, p. 15. c. 43. Properties in Lect. aut. (. 2. – Burch. 1, fb. c. 21. Ivo Deer, p. 15. c. 43. Properties Poen di. – Burch. Ivo. – 65) Ezech. c. 18. v. 27. – 64) (b6) scr. A. 428, – Rab, poen. c. 38. Ans. 1.11. c. 20. (omissis verss.) (or enus.) – liberari et: Vera – retelari). Burch. I. 18. c. 22. et (b6) scr. A. 428, – Rab, poen. c. 38. Ans. 1.11. c. 20. (omissis verss.) (or enus.) – liberari et: Vera – retelari). Burch. I. 18. c. 22. et (b6) scr. A. 428, – Rab, poen. c. 38. Ans. 1.11. c. 20. (omissis verss.) (or enus.) – liberari et: Vera – retelari). Burch. I. 18. c. 22. et (b6) scr. A. 428, – Rab, poen. c. 38. Ans. 1.11. c. 20. (omissis verss.) (or enus.) – liberari et: Vera – retelari). Burch. I. 18. c. 22. et (b6) scr. A. 428, – C. 15. c. 44. et c. 26. – 67) Cognotimus : Ed. Bas. (b6) reperiori : Coll. Hisp. – Burch. Iv. – K. Bas. – 19) pie-tate: Coll. Hisp. – Burch. Iv. – (b) ita Coll. Hisp. – Burch. Iv. – (b) se velle: Edd. coll. 0. – 71) add.: ergo: Ed. Bas. – 74) invite: (ed. rell. – proclamat: Burch. 75) promitit: Ed. Bas. – 14) invite: (ed. rell. – proclamat: Burch. 76) Peccator, innut: Coll. Hisp. (ed. rell. – proclamat: Burch. 14. Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – Böhm, (et a. v. 23. – 79) add.: ut: Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – Böhm, (et a. v. 23. – 79) add.: ut: Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – Böhm, (et a. ed. Bas. – 64) bezeravit: coll. Hisp. – despe-(best a. Coll. Hisp. et Burch. Iv. – 82) add.: sibi: Edd. coll. 0. – 83) (et al. solit. Edd. coll. 0. – 64) bezeravit: coll. Hisp. – despe-(b) desperit: eacd. pr. Bas. – 64) desperavit: Coll. Hisp. – despe-(b) desperit: eacd. pr. Bas. – 64) desperavit: Coll. Hisp. – despe-(b) desperit: eacd. pr. Bas. – 64) desperavit: Coll. Hisp. – despe-(b) desperit: eacd. pr. Bas. – 64) desperavit: Coll. Hisp. – despe-(b) desperit: eacd. pr. Bas. – 64) desperavit: Coll. Hisp. – despe-

Propheta hoc taliter asserente 21): Quum conversus ingemueris, tune salcus eris. Quum ergo sit Dominus cordis inspector, quovis tempore non est deneganda poenitentia postulanti, quum ille⁹³) se obliget iudici, cui occulta omnia noverit⁹³) revelari.

Gratian. Cui autem poenitentia non negatar, nec re-conciliatio sibi deneganda est. Incansulto ergo episcopo poe-nitentem presbyter reconciliare non debet, nisi ultima necessitas' cogat.

Unde in Carthaginensi Concilio III. c. 32. legitur 95); C. XIV. Inconsulto episcopo poenitentem presbyter recon-ciliare, nisi ultima necessitas coght, non debet.

Presbyter inconsulto episcopo non reconciliet poenitentem, nisi absente episcopo ultima %) necessitas ??) cogat. Cu-iuscunque *autem* poenitentis publicum et vulgatissimum crimen est, quod universam commoverit ecclesiam "), ante apsidam 95) manus ei imponatur.

QUAESTIO VII. GRATIANUS.

I. Pars. De tempore vero satisfactionie, an sit impo-nendum morituris, Theodorus Cantuariensis Archiepisco-pus in Poenitentiali suo ita diffinit¹):

C. I. In periculo constitutis poenitentiae quantitas non est imponenda, sed innotescenda.

Ab infirmis in periculo mortis positis *per presbyteros* pura inquirenda est confessio peccatorum, non tamen illis imponenda quantitas poenitentiae, sed innotescenda, et cum amicorum orationibus et eleemosynarum studiis pon-dus poenitentiae sublevandum, *et* si forte migraverint, ne obligati a communione et consortio veniae fiant alieni. ne obligati a communione et consortio ventae fiant alieni. A quo periculo si divinitus ereptus convaluerit, poeniten-tiae modum a sacerdote²) sibi impositum diligenter obser-vet, et ideo secundum auctoritatem canonicam, ne illis ianua pietatis clausa videatur, orationibus et consolationi-bus ecclesiasticis, sacra unctione olei inuncti³), secundum statuta⁴) sanctorum Patrum communione viatici reficiantur. Il. Pars. Gratian. Aliis vero pro gualitate peccati et praesidentium arbitrio tempora poenitentiae decernenda sunt.

Unde Leo Papa ep. LXXVII. al. LXXIX. ad Nicetam Episcopum, c. 6. 2) 5):

C. II. Praesidentium arbitrio praefigantur tempora poenitudinis.

Tempora poenitudinis habita moderatione constituenda sunt tuo iudicio, prout conversorum animos perspexeris esse devotos, pariter etiam habens⁶) aetatis senilis intui-tum, et periculorum quorumcunque, aut aegritudinis⁷) re-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Ivone. In recentiore autem Coloniensi editione est: quod

universa ecclesia noverit. Quaestio VII. C. II. a) In epistola, et apud Bur-chard. et Ivonem haec antecedunt: His vera, de quibus dilectio tua nos credidit consulendos, qui ad iterandum baptis-mum vel metu coacti sunt vel errore traducti, et nunc se contra catholicae fidei sacramentum egisse agnoscunt, ea cucontra catnoicue fuer satramentam egine a pastram, non nisi stodienda est moderatio, qua in societatem nostram non nisi per poenitentiae remedium et per impositionem episcopalis ma-nus communionis recipiant unitatem, temporis poenitudinis habita moderatione tuo constituenda iudicio, prout etc.

raveril: Burch. Ivo. – Ed. Bas. – desperet: Edd. rell. – 85) clementia: Coll. Hisp. – Burch. Ivo. – 86) credidd: Burch. Ivo. – crediddril: Ed. Bas. – 87) add.: utique: Edd. coll. o. pr. Arg. – cf. Luc. c. 23. – 88) pro – confessione: Edd. coll. o. – 89) eo: eaed. – 90) existimanda: Edd. Arg. Bas. – 91) non: Coll. Hisp. 92) Exech. c. 18. v. 33. – 93) ill: Coll. Hisp. – Barch. – Edd. Arg. Bas. – 94) nolaeril: Ed. Bas. = C. XIV. 95) hab. A. 397. – Burch. 1, 19. c. 40. Ans. I. 11. c. 21. Ivo Decr. p. 15. c. 4. – 971) necessitate cogente: ib. – ∞) ita Edd. coll. o. – 98) add.: i. e. atriaun (ante atr.: Ed. Bas.) ecclesiae: Edd. coll. o. – 98) add.: i. e. atriaun (ante atr.: Ed. Bas.) ecclesiae: Edd. coll. o. – 98) add.: i. e. atriaun (ante atr.: Ed. Bas.) ecclesiae: Edd. coll. o.

Quaest. VII. C. I. 1) Non est inter fragm. Theodori ap. Pe-tit et D'Acherium. — Burch. I. 18. c. 14. Ivo Decr. p. 15. c. 36. Petr. Lomb. 10b. 4. dist. 20. – 2) suo confessore : Burch. Ivo. – 3) animali: iid. – 4) canonica stat. : Ed. Bas. = C. II. 5) Ep. 159. (scr. A. 458.) Ed. Baller. — Burch. I. 4. c. 48. Coll. tr. p. p. 1. 1. 43. c. 32. Ivo Decr. p. 1. c. 242. Polyc. I. 3. t. 10. – 6) habentes: Barch. Ivo. = Edd. coll. o. – 7) acgritudinum: Coll. Hisp. (nec ta-men Baller.) – Burch. Iv. = Edd. coll. o. 57 *

spiciens *) necessitates. In quibus si quis ita graviter ur-geatur, ut, dum adhuc poenitet, de salute ipsius despere-tur, oportet ei per sacerdotalem necessitudinem *) communionis gratia subveniri.

C. III. El qualitas criminis, et contritio poenitentium in satisfactione imponenda a sacerdote consideretur. Item Nicolaus Papa 10).

De his vero, qui pro criminibus poenitentiam egerunt 11), et ad cingulum militiae revertuntur, constat eos contra er ad cingulum militiae revertuntur, constat eos contra sacras regulas agere. Verum quia crimina non aequalia sunt, perhibesque alios horum propter nimiam hebetudinem in desperationem cecidisse, alios ob hoc ad paganos fu-gisses: tibi hoc committimus decernendum, nimirum, qui loca et tempora religionis¹²) illius, et modum culpae, nec non et poenitentiam, et gemitus hominum ad confessionem vegientium praeseas positus inspicere vales.

C. IV. De codem. Item ex Concilio Laodicensi, c. 2.13)

His, qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt, et ora-tione^b), confessione ac poenitentia malorum suorum per-fectam conversionem¹⁴) demonstrant, pro qualitate peccati poenitentiae tempus attribuendum est propter misericordiam et bonitatem Dei. Qui ergo huiusmodi sunt revocandi et ad communionem sunt applicandi.

C. V. Bpiscopi arbitrio pro qualitate peccati poenitentiae tempora distribuantur. Item ex Concilio Carthaginensi III., c. 31.¹⁵)

Poenitentibus secundum differentiam peccatorum episcopi arbitrio poenitentiae tempora decernantur ¹⁶).

C. VI. Sine personarum acceptione imploranti poenitentia detur.

Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 74, [75. 80. 82. 81. 64. 79.] ¹⁷)

Sacerdos poenitentiam imploranti absque personarum ¹⁹) acceptatione ¹⁹) poenitentiam ²⁰) secundum leges iniungat. Negligentiores vero poenitentes tardius reconcilientur ²¹). Omni autem ²²) tempore iciunii manus poenitentibus a sacerdotibus imponantur. Diebus autem remissionis poeni-teates genua flectant 23), et mortuos in ecclesiam •) affe-

NOTATIONES

C. IV. b) Oratione: Καλ προςχαρτερούντα; τη προςeury της έξομολογήσεως και μετανοίας, quod Dionysius vertit: et perseverantes in oratione confessionis et posmitentiae), cuius versio propius accedit ad verba graeca etiam in ceteris huius capitis partibus, quam prisca, quamvis in hac etiam sententia constet.

C. VI. c) In ecclesiam: In recentiore Coloniensi conciliorum editione legitur: ecclesiae afferant. In antiquio-ribus vero editionibus, et duobus Vaticanis codicibus sic habet integer locus: mortuos ecclesiae poenitentes efferant et sepeliani^{**}).

d) Die autem dominico: Pro his usque ad vo-cem: catholicus, in can. 64. haec leguntur: Qui dominico die studiose ioiunat non credatur catholicus ***).

C. VII. e) Videri potest sumtum ex regulis brevioribus B. Basilii c. 106., quod notatum alibi est evenire in iis espitibus, quae ex VIII. synodo citantur.

C. VIII. f) Caput hoc habetur in libello B. Basilii de institutis monachorum, Ruffino interprete, c. 90. Ibi enim ultima interrogatio est hacc: Qualibus correptionibus uti

Quasist. VII. C. II. 6) respirientes: Burch. — Edd. coll. o. — dispicientur: Ivo. — 9) sollicitudinem: Coll. Hisp. et Baller. — Burch. Ivo. — Edd. coll. o. = C C. III. 10) Ex ep. ad Rodulphum Bituricensem scr. A. 864. — Coll. tr. p. p. 1. t. 62. c. 52. — 11) ge-rumt: orig. — Ed. Bas. — 12) regionis: 1b. — Böhm. = C. IV. 13) hab. inter A. 367. et 381. — Burch. 1. 19. c. 441. Ivo Decr. p. 15. c. 56. ex idionysic. — 2) orations instant, confessioni at poeniten-tias — demonstrantes: Coll. Hisp. — 14) conversationem: Edd. coll. e. = C. V. 15) hab. A. 397. — Reg. 1. c. 304. Burch. 1. 19. c. 40. Coll. tr. p. p. 2. t. 17. c. 21. Ans. I. 11. c. 21. (ex poenit. Hom.) Ivo Decr. p. 15. c. 3. — 16) decernentur: Ed. Bas. C. VI. 17) c. 18. 19. 65. 67. 66. 77. 22. Statt. eccl. ant. — cf. ad. c. 9. D. 18. — Reg. I. 1. c. 302. 306. Burch. I. 19. c. 35. 36. (uter-que usque ad: reconc.) Ivo Decr. p. 15. c. 6. 7. 12. 13. 11. (cmiasis vers.: Omnt, et Dio-cathol.) — 15 personae: orig. — Coll. citt. — Edd. Arg. Bas. — 19) acceptione: orig. — Coll. citt. — Edd. coll. o. — Böhm. — 30) poentientiae leges: orig. — Coll. citt. — 21) rec-pianter: orig. — 22) abest ab eod. — etham: Edd. coll. e. — 23) re-

rant ³⁴), et sepeliant. Die autem dominico 4) non ielunent. Nam qui dominico die studiose ielunat non creditur esse Nam qui dominico die statutose returns neu creatur coro catholicus. Poenitentes vero, qui leges poenitentiae at-tente exsequentur, si casu in itinere vel in mari fuerint mortui, ubi eis subveniri non potest²⁵), memoria corum et oblationibus et orationibus commendetur. Unde in VIII. Synodo legitur [•])²⁴):

C. VII. Tempus poenitentiae pro qualitato peccati impendatur.

Pro qualitate delicti tempus poenitentiae impendatur.

C. VIII. Tempus et modus poenitendi delinguentibus praesidentium imponatur iudicio.

Item () 22).

Hoc sit in iudicio positum eorum, qui praesunt, vel quanto tempore, vel quali modo poenitere debeant qui delinquunt, quia actas et 26) eruditio multam haberi facit differentiam

poenae. 111. Pars. Gratian. Quo affectu poonitontem suscipers et impoenitentem ablicere debeanus, ex ead em Synodo eviden-ter estenditur, guum dicitur 5) 29):

C. IX. Intimo caritatis affectu poenitentem debemus suscipere.

Poenitentem ex corde ita oportet suscipi, sicut Dominus ostendit, quum dicit, quia convocavit³⁰) amicos suos et vicinos, dicens: Congratulamiai mihi, quia inveni ovem meam, quam perdideram.

C. X. Poenitentes legem Dei diligant, iniquitatem odio habeant.

Item h) 31).

Affectum illum in se recipiat poenitens, quem gerebat ille, Affectum illum in so recipiat poenitens, quem gerebat ille, qui dixi³⁴): Iniguitatem odio habai, et abominetus sum 3 sed³³) et en, quae scripta sunt in sexto Psalmo atque in quamplurimis aliis; sed³⁴) et illa, quae Apostolus dixit ad cos, qui socundum Deum contristati sunt³⁵): Quantam ³⁶), inquit³⁷), operatum ³⁶) est hoc³⁹) forum in vobis⁴⁰) solicitadinem, sed excusationem, sed indignationem, sed asmulationem, sed vindiciam. In emaibus exhibuistis ves castes i) case negotio. Sed et 41) in 42) *his* ipsis, in quibus deliquit, agens multa contraria, sicut et Zachaeus fecit.

CORRECTORUM.

oportet inter fratres ad emendationem corum, qui delinguunt? Responsio: Hoe sit in indicio positum corum, qui pracsunt, rel quanto etc. Itaque ex interrogatione et responsione confectum est hoe caput, sicut et duo sequentia, quae apud eundem Ruffinum leguntur.

C. IX. g) Burchardus et Ivo citant ex dictis Basilii episcopi, et in regulis illius brevioribus numero 8. est sententia huius capitis, quod tamen acceptum videtur ex cap. 24. eiusdem libelli de institutis monachorum. Ubi secunda interrogatio sia babet: Poenitentes ex corde quomodo debent suscipi, pater l. Responsio: Sicut Dominus ostendit, quum dicit, qui convocarit etc.

C. X. h) Senteutia huius capitis est in regulis brevioribus, num. 5. Acceptum tamen videtur ex cap. 19. eius-dem commemorati libelli, in quo haec est interrogatio: Quomodo quis debet poenilere in unoquoque delicto? Responsio: Affectum illum in se recipiens, quem gerebut ille, qui dixit: Iniquitatem etc.

i) Castos: Antea legebatur: cautos. Emendatum est ex libello Ruffini; in vulgata est: incontaminatos; gracce: άγνούς.

C. XI. Impoenitentes tanquam ethnici habeantur. Item 1) 41 }.

905

Erga eum, qui peccata sua non punit, tales esse debemus, sicut Dominus praecepit, dicens⁴⁴): Sit tibi sicut ethni-eus⁴⁵) et publicanus; et sicut Apostolus docuit, dicens⁴⁰): Subtrahite vos ab omni fratre ambulante inordinate et non secundum traditionem, quam tradidimus vobis.

C. XII. Melius est errare in misericordia remittendi quam in severitate ulciscendi.

Item Ioannes Chrysostomus, [id est, auctor operis imperfecti homilia 43. ad c. 23. Matthaei.]

imperfecti homilia 43. ad c. 23. Matthaei.] "Alligant autem⁴¹) onera gravia et importabilia, etc.⁴⁶ Tales sunt nunc etiam sacerdotes, qui omnem iustitiam populo mandant, et ipsi nee modice⁴⁶) servant, videlicet, non ut facientes⁴⁹) sint "iusti", sed ut dicentes⁵⁰) appa-reant iusti. Tales sunt "et" qui⁵¹) grave pondus venien-tibus ad poenitentiam imponunt, qui dicunt, et non fa-ciunt, et sic, dum poena praesentis poenitentiae fugitur, contemnitur poena peccati futura. Sicut enim, si fascem super humeros adolescentis, quem non potest baiulare, po-sueris, necesse habet ut aut fascem reliciat, aut sub pon-dere confringatur : sic et homini⁵²), cui grave pondus poe-nitentiae imponis⁵³), "necesse est, ut" aut poenitentiam "tuam" reliciat⁵⁴), aut suscipiens, dum sufferre⁵⁵) non potest, scandalizatus amplius peccet⁵⁶). Deinde, etsi er-ramus modicam poenitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam rationem reddere⁵⁷), quam pro-pter crudelitatem ⁵⁸)? Ubi enim paterfamilias largus est, est propter misericordiam rationem reddere⁵⁷), quam pro-pter crudelitatem⁵⁶)? Ubi enim paterfamilias largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, ut quid sacerdos eius austerus? Vis apparere¹) *sanctus? circa vitam tuam esto austerus, circà alienam benignus⁴.

C. XIII. Calendarum observationes agere non licet. Item Martinus Bracarensis, c. 74. 59)

IV. Pars. Non licet⁶⁰) iniquas observationes agere calendarum, et otiis⁶¹) vocare *gentilibus⁺⁶³) neque lauro aut viriditate arborum cingere domos; omnis enim haec observatio paganismi[†]) est. Unde Zacharias Papa in Concilio Romano, c. 9.^m)⁶³):

C. XIV. Anathema sit qui ritum poganorum et calendarum observat.

Si quis calendas lanuarias 64) *et brumam*65) ritu paganorum colere, vel aliquid plus novi facere propter novum

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XI. k) Hoc etiam habetur in regulis brevioribus, numero 9. In eodem vero libello c. 24. ultima interrogatio est haec: Erga eum, qui non poenitet pro peccato, qualiter esse debemus, pater? Responsio: Sieut praecepit Dominus dicens: Sit tibi etc. Apud Burchardum et Ivonem, qui hoc citant ex dictis Augustini, initium sic habet: Erg a cum, qui pro peccato commisso non poenitet, tales etc., quod magis convenit cum praedicta interrogatione, quam quomodo est

apud Gratianum. C. XII. 1) Vis apparere: Locupletatus est hic lo-cus ex indicata homilia, quum antea legeretur: *ut quid sa-*cerdos eius austerus vult apparere.

C. XIV. m) Hoc est cap. 9. in conc. Romae a Zacha-ria habito, quod asservatur in Vaticana bibliotheca, et inde nonnulla sunt emendata et addita. De hac autem superstitione Bonifacius legatus Germaniae ep. 2., quae est in tomis conciliorum, ad ipsum Zachariam multa scribit, cui Zacharias ultima epistola respondens, mentionem huius concilii videtur facere his verbis: Et quia per instigationem diaboli iterum pullulabant, a die, qua nos iussit divina

Quaest. VII. C. XI. 43) Coll. tr. p. ib. c. 13. Reg. 1. 1. c. 324. Burch. 1. 19. c. 64. Ivo Decr. p. 15. c. 78. – 44) Matth. c. 18. v. 17. – 45) gentifies Ed. Bas. – 46) 2 Thess. c. 3. v. 6. = C. XII. 47) enim: Ed. Bas. – 48) modicam: Edd. coll. o. – 49) fa-ciendo: eaed. – 50) dicendo: eaed. – docentes: orig. – 51) quia: Edd. coll. o. – 52) homo: eaed. – 53) imposueris: Ed. Bas. – 54) relicie1: Edd. coll. o. – 55) sufficere1: Ed. Arg. – 56) peccat: Edd. coll. o. pr. Arg. – 57) dare: orig. – Edd. Arg. Bas. – 58) credulitatem: Ed. Lugd. II. = C. XIII. 59) M. Papa: Edd. coll. o. – cf. conc. Laod. c. 39. Turon. II. c. 22. – Burch. 1. 10. c. 15. Ivo Decr. p. 11. c. 42. Polyc. 1. 6. t. 12. – 60) liceal: Coll. Hisp. – 61) dicosis: Ed. Arg. – 62) abest ab Iv. et Burch. – t. 10. c. 15. Ivo perum: iid. – Edd. coll. o. = C. XIV. 63) hab. A. 743. – Burch. 1. 10. c. 16. Ivo Decr. p. 11. c. 43. Polyc. ib. – 64) fanuarii: Ivo. – Edd. coll. o. – 65) et br.; non sunt ap. Burch. et Iv. – +++) lapidibus; Burch. – lampadibus; Ivo. – Edd. coll. o. – +++) lapidibus; Burch. – lampadibus; Ivo. – Edd. coll. o. – +++)

annum »), aut mensas cum dapibus (†) vel epulis, in domi-bus praeparare, et per vicos et plateas cantiones 55) et choros ducere praesumserit, *quod magna iniquitas est co-ram Deo*, anathema sit.

C. XV. Infirmitatibus hominum incantationes nihil remedii praestant.

Rem Augustinus .) 67).

Rem Augustinus^o)⁶⁷. Admoneant sacerdotes fideles populos⁶⁶), ut noverint ma-gicas artes incantationesque quibuslibet infirmitatibus ho-minum nihil remedii posse conferre; non animalibus lan-guentibus, claudicantibusve, vel etiam moribundis quicquam mederi; *non ligaturas¹) ossium vel herbarum cuiquam mortalium adhibitas prodesse*: sed haec⁶?) esse laqueos et insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus genus huma-num decipere nititur. Et⁷?) si quis haec¹?¹) exercuerit, clericus degradetur, laicus anathematizetur.

C. XVI. Dies Acgyptiaci, et Ianuarii calendae non sunt observandae.

Item Augustinus r) 72).

Item Augustinus¹)⁷²). Non observetis dies, qui dicuntur Aegyptiaci, aut calendas lanuarii, in quibus cantilenae quaedam, et comessationes, et ad invicem dona⁷³) donantur, quasi in principio anni boni fati augurio, aut aliquos⁷⁴) menses, aut tempora, aut dies, et⁷⁵) annos, aut lunae⁷⁶) solisque cursum, quia qui has⁷⁷), et quascunque divinationes, aut fata, aut au-guria observat, aut attendit, aut consentit observantibus inutiliter et sine causa, magis⁷⁸) ad sui damnationem quam ad salutem tendit; sive qui ⁷⁰) per quosdam numeros lite-rarum, ei lunae, et per Pythagoricam necromantiam ae-grotantium vitam vel mortem, vel prospera vel adversa lutura inquirunt, sive qui attendunt somnialia scripta, et falso⁸⁰) Danielis⁸¹) nomine intitulata, et sortes, quae dicuntur sanctorum Apostolorum, et auguria avium, aut aliqua pro domo facienda, aut propter coniugia copulanda, aliqua pro domo facienda, aut propter coniugia copulanda, aliqua pro domo facienda, aut proper conlugia constata aut in collectionibus herbarum carmina dicunt, aut pycta-ciola⁸²) pro quavis infirmitate scripta, super homines vel animalia ponunt, praeter symbolum et orationem domini-cam, aut magicis falsitatibus in grandinariis tempestati-bus⁸⁻³) credunt. Qui autem talibus credunt, aut ad eorum dominication (1996) autoritation (1996) (1997) (1997) (1997) (1997) domum euntes, aut suis domibus introducunt, ut s4) interrogent ⁸⁵), sciant, se fidem Christianam et baptismum prae-varicasse, et ut ⁸⁶) paganum, et apostatam, id est retro abeuntem et Dei inimicum, iram Dei graviter in aeternum

elementia (quanquam immeriti exsistamus) Apostoli vicem gerere, illico omnia haec amputazimus. Idem prohibetur plą-ribus verbis in canonibus, qui VI. synodo adscribuntur, c. 62. Et multa in huiusmodi superstitionem scribit Ter-

tull. in libro de idololatria, et alii graves actores. n) Vel aliquid plus novi facere propter no-yum annum: Haec non sunt in codice istius concilii Vaticano.

C. XV. o) Caput hoc Burchardus et Ivo citant ex dictis Augustini, apud quem similia reperiuntur in locis al-latis supra ead. qu. 5. Nee mirum. Sed eadem omnino verba praeter ultimam clausulam leguntur in conc. Turo-

nensi 3. c. 42., et in adiectis Capitularibus c. 94. p) Non ligaturas: Hinc usque ad vers.: prodesse, sunt addita ex concilio et Capitularibus. q) Et si quis haec: Postrema haec tota clausula non legitur in concilio, neque in Capitularibus, sed apud Burch. et lvonem.

C. XVI. r) In plerisque vetustis exemplaribus est tan-tum: Item, et in Polyc. etiam refertur sine auctoris nomine.

tores: Ivo. – cantatores: Burch. – Edd. coll. o. = C. XV. 67) c. 42. cone. Turon. III. hab. A. 813. – Cap. Add. III. c. 93. – Burch. I. 10. c. 40. Ivo Decr. p. 11. c. 65. Polyc. ib. – 68) populani: Ed. Bas. – add.: suos: Edd. rell. pr. Arg. – 69) hoc: Ed. Bas. – 70) ab-est ab ead. – 71) hoc: Edd. coll. o. = C. XVI. 72) Certum est hace non esse Augustini, et sunt quidem bounam partem collectia ex Marini Brac. capitibus 71. 73. 75. – Polyc. I. 6. t. 12. – 73) do-naria: Ed. Bas. – 74) aliquot: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 75) auf: Böhm. – 76) add.: et mensis: Ed. Bas. – 72) eas: Ed. Arg. – et has: Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. – 78) et mag.: Ed. Bas. – 79] abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 80) fatas: Edd. Nor. Ven. I. III. Par. – 81) in Dan: Ed. Bas. – 82) pictaciolas – scriptas: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 83) et temp: : Kdd. coll. o. pr. Lugdd. – 84) et: Edd. coll. o. – 85) interrogant: ened. pr. Bas. – 86) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III.

incurrisse, nisi ecclesiastica poenitentia emendatus Deo reconcilietur. Dicit enim Apostolus ⁸⁷): Sive manducatis, sive bibitis, sive aliguid aliad facitis, in nomine Domini nostri Iesu Christi facile, in que vivimus, movemur, et sumus,

De temporum quoque observationibus scribit Augustinus in Enchiridio *), c. 79. **):

C. XVII. Grave peccatum est dies observare, vel menses et annos.

Quis aestimaret ⁸), quam magnum peccatum sit dies ob-servare, et menses, et annos, et tempora, (sicut obser-vant qui certis diebus, sive mensibus, sive annis volunt et⁹) nolunt aliquid inchoare, eo quod secundum vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment ⁹) tem-pore la piat buius mali magnitudinam existiment ¹ doctrinas hominum fausta vel infausta existiment ⁹¹) tem-pora,) nisi huius mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait ⁹²): Timeo, ne forte sine causa laboraverim in vobis ? (Item super epistolam ad Galatas, ad c. 4.⁹³):) §. 1. Intelligat ') lector ad tantum periculum animae pertinere superstitiosas temporum observationes, ut huic loco subiecerit Apostolus ⁹⁴): Timeo vos ⁹⁵), ne forte sine causa laboraverim in cobis. Quod quum ⁹⁶) tanta celebritte altoue ⁹⁷) auctoritate per orbem terrarum in forte sine causa (acoraverim in roos. Quou quum ~) tanta celebritate atque ?) auctoritate per orbem terrarum in ecclesiis legatur, plena sunt tanen conventicula noatra hominibus, qui tempora rerum agendarum ?) a mathema-ticis accipiunt. lam vero, ne aliquid inchoëtur aut aedificiorum, aut huiusmodi quorumlibet operum, diebus, quos Aegyptiacos vocant, saepe etiam nos monere non dubitant.

C. XVIII. Sine incantatione herbas vel petras licet habere. Item Hieronymus #) ??).

Daemonium sustinenti licet petras vel herbas habere sine incantatione.

C A U S A XXVII.

GRATIANUS.

Quidam potum castitatis habens desponsavit sibi uxorem; illa Abi; ille, cui prius desponsata fuerat, repetit eam. (Qu. 1.) Hie primum quaeritur, an coningium possit esse inter vo-ventes? (Qu. II.) Secundo, an liceat sponsae a sponso recedere, et alii nubere?

QUAESTIO L

GRATIANUS.

I. Pars. Quod voventes matrimonia contrahere non possunt, multis auctoritatious probatur. In Concilio namque Carthaginensi IV. c. ult. statutum

incenitur de riduis, quae professam continentiam praevericatae sunt ¹):

C. XVII. s) Enchiridio: Expunctae sunt voces, quae sequebantur: id est manuali libro. Absunt enim a vetustioribus.

t) Intelligat: B. Augustinus explanans ea verba Apostoli ad Gal. 4.: Dies observatio, et menses, et tempore, et annos, ipsa tam ad gentiles quam ad ludaeos referri posse demonstrat, tuncque subiungit: Ergo eligat lector, utram volet sententiam, dummodo intelligat ad tantum etc.

C. XVIII. u) Burchardus etiam et lvo citant ex dictis Hieronymi, sed Polycarpus auctorem non nomiuat.

Causa XXVII. Quaest. J. C. l. a) Immatura: In variis conciliorum editionibus, et duobus Vaticanis co-dicibus, et Soriensi regio legitur: matura. Ivo habet: in matura *).

C. I. Excommunicentur viduae, quae religioso habitu abiecto nuptias elegerint.

Sicut bonum est castitatis praemium, ita et²) maiori ob-servantia et praeceptione custodiendum³) est, ut si quae viduae, quantumlibet⁴) adhuc in minoribus annis positae, et immatura⁴) aetate a viro relictae, se devorerint⁶) Do-mino⁶), et veste laicali⁷) abiecta sub testimonio episcopi et ecclesiae in religioso habitu apparuerint, postea vero ad nuptias saeculares transierunt⁹), secundum Apostolum⁹) damnationem habebunt, quia fidem castitatis, quam Do-mino voverunt, irritam facere ausae¹⁰) aunt. Tales ergo personae a Christianorum communione sequestrentur¹¹), neque convivio^b)¹² cum Christianis communicent. Num si adulterae⁹) coniuges reatu sunt viris suis obnoxiae, quanto magis viduae, quae religiositatem¹³) mutaveruat¹⁴), crimine adulterii notabuntur, si devotionem, quam Deo sponte¹⁵), non coactae obtulerunt, libidinosa corruperint¹⁶) voluptate¹⁷), et ad secundas nuptias transitum fecerint f Quae etsi violenta irruente ab aliquo oppressae¹⁸) fue-rint, ac postea delectatione libidinis permanere in coniu-gio raptori vel violento viro consenserint, damnationi su-Sicut bonum est castitatis praemium, ita et 2) maiori obrint, ac postea delectatione induints permanere in conte-gio raptori vel violento viro consenserint, damnationi su-perius comprehensae teneantur obnoxiae. De talibus 19) ait Apostolus: Quum 20) luxuriatae fuerint, nubere 21) vo-lunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

C. II. De viduis et virginibus, quae a religionis proposito discedunt.

Item ex epistola Gregorii missa ad Bonifacium *)22). Viduas a proposito discedentes viduitatis, super quibus nos consulere voluit²³) dilectio tua, frater carissime, credo te nosse a S. Paulo²⁴) et a multis sanctis Patribus, nisi convertantur, olim esse damnatas. Quas et nos apostolica convertantur, olim esse damnatas. Quas et nos apostolica auctoritate damnandas, et a communione fidelium abque a liminibus ecclesiae arcendas²⁵) fore censenus, usqueque obediant episcopis suis, et ad bonum, quod coeperunt²⁶), invitae aut voluntariae revertantur. §. 1. De virginibus autem non velatis, si deviaverint, a sanctae memoriae praedecessore nostro Papa Innocentio taliter decretum ha-bemus²⁷): Hae vero, quae needum sacro velamine tectae²⁰), tamen in proposite virginali semper se simulaverunt²³) per-manere, licet velatae non fuertat³⁰), si supperint³¹), ali-quanto tempore his agenda poenitentia est, quia sponsio earum a Demine texebatur. Si enim inter homines solent bonas fiel a Domino tenebatur. Si enim inter hominer solent bonas fidei a Domino icacolaria. Si chim inter nomine soleni conta filer contractus nulla ratione dissoloi, quanto magis ista pollici-tatio, quam cum Deo pepigit, solei sine vindicia non polerit, etc. §. 2. Si virgines nondum velatae taliter poenitentia pu-blica punjuntur, et a coetu fidelium usque ad satisfactionem excluduntur, quanto magis viduae, quae perfectioris aetatis et maturioris sapientiae atque consilii exsistunt, vi-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Ζ.

b) Neque convivio: Sic est emendatum ex. manuscriptis Gratiani exemplaribus, expunctis verbis illis : donec ad bonum, quod cosperant, resertantur **), quae ex capite se-quenti videntur huc fuisse translata. In conciliorum autem impressis et manuscriptis codicibus legitur: Tales ergo personae sine Christianorum communione maneant, quae etiam nec in convivio cum Christianis communicent.

c) Adulterae: Sic est emendatum ex memoratis Conciliorum exemplaribus. Nam antea legebatur: Nam si adulterii conivges reas sunt, si suis obnoxiae viris non fuo-

rint, guante etc. ***). C. II. d) Sic etiam citant ceteri- collectores. Habe-tur autem et paulo etiam copiosius in Capitularibus adiectis, cap. 215.

 Quaest. VII. C. XVI. 87) 1 Cor. c. 10. v. 31. = C. XVII.

 96) Ivo Pan. 1. 8. C. 80. Decr. p. 11. 6.19. - 89) existimaret: Edd.

 61. 0. - 90) vcl: Ivo. - Edd. coll. o. pr. Lugd. I. Par. - 91) existimaret: Edd.

 62. 1vo. - 92) vcl: Ivo. - Edd. coll. o. pr. Lugd. I. Par. - 91) existimaret: Edd.

 63. rest ab Edd. coll. o. p. 11. 6.19. - 89) ivo Decr. p. 11.

 c. 15. - 94) Gal. c. 4. v. 11. - 95) abest ab Edd. Par. Lugd.

 Bibim. - 96) quamvis: Edd. coll. o. - Bibim. - 97) vcl: Ed. Bas.

 - 96) augendarwn: ib. = C. XVIII. 99) Cap. Incertum. - Burch.

 1. 0. c. 50. Ans. I. 11. c. 131. Ivo Decr. p. 11. c. 75. Polyc.

 C a u sa XXVII. Quaest. I. C. I. 1) Non est inter statuta

 ecel. apud Baller., licet in vulg. conc. Carth. IV., guod dictur, edd.

 circumferatur. - Burch. I. 8. c. 39. Ivo Decr. p. 7. c. 68. et exparte c. 147. - 93 abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II, III.

 20 constituendams: Coll. Hisp. - Burch. Ivo. - Edd. Bas. - quamuis:

 21 oparamifet: Coll. Hisp. - Burch. Ivo. - Edd. Bas. - quamuis:

 22 oparamifet: Coll. Hisp. - Burch. Ivo. - Edd. Bas. - quamuis:

 24 oparamifet: Coll. Hisp. - Burch. Ivo. - Edd. Bas. - quamuis:

 25 oparamifet: Coll. Hisp. - Burch. Ivo. - Edd. Bas. - quamuis:

 26 oparamifet: Coll. Hisp. - Burch. Ivo. - Edd. Bas. - quamuis:

 26 oparamifet: Coll. Hisp. - Burch. Ivo. - Edd. Bas. - quamuis:

 26 oparamifet: Coll. Hisp. - Burch. Ivo. - Edd.

'907

rorumque consortio multoties usas sunt, et habitum religionis assumserunt, et demum³²) apostataverunt³³), atque ad priorem vomitum sunt reversae, a nobis et ab omnibus fidelibus a liminibus ecclesiae et a coetu fidelium usque idelibus a liminibus eccleside et a coetu idelium usque ad satisfactionem sunt eliminandae, et carceribus traden-dae, qualiter iuxta apostolum ³⁴) Paulum tradentes huius-modi bominem satanae ³⁵), ut spiritus eius salvus sit in die Domini ³⁶). De talibus enim ^{*}et^{*} Dominus per Moy-sen loquitur, dicens ³⁷): Auferte malum de medio vestri. De quibus ^{*}et^{*} per Prophetam ait ³⁸): Laetabilur iustus, guum viderit vindictum ³⁹): manus suas lavabit in sanguine enconterit ⁴²). De talibus namuse, et corum ⁴¹) sinjijun peccatoris⁴). De talibus namque, et eorum⁴¹) similibus, atque eisdem consentientibus dicitur⁴²): Quia Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus rei sunt 43).

C. III. Transire non possunt viduas et virgines post religionis propositum ad nuptias.

Item ex Decreto Gelasii Papae ad Sicilienses Episcopos misso, c. 9. 44)

Neque viduas ad nuptias transire patimur, quae in reli-gioso proposito diuturna observatione permanserunt. Similiter virgines nubere prohibemus, quas annis plurimis in monasteriis aetatem peregiase contigerit.

C. IV. Ex quolibet sensu corporis mulier corrumpi potest.

Item Cyprianus ad Pomponium de virginibus 45). Nec aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quod Inspici et probari possit, an virgo sit, quum et manus ob-stetricum et oculi ⁴⁶) saepe fallantur ⁴⁷), et, si incorrupta inventa fuerit virgo ea parte, qua mulier potest esse, potuerit⁴⁸) tamen ex alia corporis parte peccasse, quae corrumpi potest, et tamen inspici non potest. Certe ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio, et uscuconcubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio, et oscu-latio, et coniacentium duorum turpis et foeda dormitio, quantum dedecoris et criminis contiteatur⁴⁹)? Si super-veniens maritus sponsam suam iacentem cum altero vi-deat⁵⁰), nonne indignatur et fremit, et per⁵¹) zeli dolo-rem⁵²) fortassis et gladium in manum sumit⁵³? Quid⁵⁴) Christus Dominus et iudex noster, quum virginem suam sibi dicatam⁵⁵) et sanctitati suae destinatam iacere cum altero⁵⁶) cernit, quam indignatur⁵⁷) coniunctionibus commina-tur? Cuius ut gladium spiritalem et venturum iudicii diem unusquisque fratrum possit evadere, omni consilio provi-dere et laborare⁶⁰) debemus.

C. V. De codem.

Idem in eadem epistola.

Quod si poenitentiam huius illiciti concubitus sui egerint 61), et a se invicem recesserint, inspiciantur iterum •) virgines ab obstetricibus diligenter, et ⁶²) si virgines inventae fue-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. V. e) Iterum: In codicibus Cypriani impressis, et octo manuscriptis, quae Romae ad operum ipsius emendationem collata fuerunt, legitur : Interim, quae varietas notatur etiam in glossa.

notatur etiam in giossa. C. VII. f) In conciliis Toletanis non est inventum. Est autem lib. 7. Capitular. c. 338. C. VIII. g) Abest caput hoc a nonnullis Gratiani exem-plaribus. Burchardus et Ivo^{*}) citant ex conc. Maguntino, cap. 6. Habetur in conc. Triburiensi c. 25. In hoc autem capite, et duobus sequentibus citantur decreta Gelasii, ut sunt in Codice canonum **).

rint, accepta communione ad ecclesiam admittantur; hac rint, accepta communione ad ecclesiam admittantur; hac tamen interminatione, ut, si ad eosdem masculos postmo-dum reversae fuerint, aut si cum eisdem in una domo et sub eodem ⁶³) tecto simul habitaverint, graviore censura eiiciantur ⁶⁴), nec in ecclesiam ⁶⁵) postmodum facile reci-piantur. Si autem de eis aliquae ⁶⁶) corruptae fuerint et deprehensae, agant poenitentiam plenam, quia ⁶⁷) quae hoc crimen admisit non ⁶⁸) mariti, sed Christi adultera est, et ideo aestimato iusto tempore, postea exomologesi ⁶⁹) facta ad ecclesiam redeat. Quod si obstinate perseverant, nec se ab invicem separant, sciant se cum hac sua impu-dica obstinatione nunquam a nobis admitti in ecclesiam posse, ne exemplum ceteris ad ruinam delictis suis faposse, ne exemplum ceteris ad ruinam delictis suis facere incipiant, nec putent sibi vitae aut salutis constare rationem, si episcopis et sacerdotibus obtemperare noluerint.

C. VI. Clericus deponatur, laicus excommunicetur, qui cum sanctimoniali moechatus fuerit.

Item ex VI. Synodo in Trullo, c. 4. 10)

Si quis episcopus, presbyter, diaconus, aut subdiaconus, aut lector, aut psalmista, aut ostiarius cum muliere sanctifi-cata Deo moechatus fuerit, deponatur, quia sponsam Christi corrupit; si vero laicus, excommunicetur.

C. VII. Viduae et puellae, quae post religionis habitum nubunt, a communione suspendantur.

Item ex Concilio Toletano IV., c. 8. () 71) De viduis et puellis, quae habitum religionis in domibus propriis tam a parentibus, quam per se mutaverunt⁷²), si postea contra instituta patrum vel praecepta canonum con-iugia crediderint⁷³) copulanda, tam diu utraeque⁷⁴) ha-beantur a communione suspensae, quousque quod illicite perpetraverunt emendent. Quod si emendare neglexerint, a communione et omnium Christianorum convivio perpetuo cint sequestratae sint sequestratae.

C. VIII. De eodem.

Item ex Concilio Martini Papae. [PALEA.] #) *5) "Viduas autem velare pontificum nullus attentet, prout sta-tutum est in decretis Gelasii Papae capitulo XIII. 1), quod nec auctoritas divina, nec canonum forma praestituit ⁷⁶). Quod si propria fuerit voluntate continentiam professa, in eiuadem Gelasii capitulo XXI. legitur, eius intentio pro se reddat rationem Deo, quia, sicut secundum Apostolum, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur, sic secum habita deliberatione promissam fidem pudicitiae Deo debet custodire. Nos autemⁱ) auctoritate Patrum suf-fulti in hoc sancto⁷⁷) concilio sancimus et libere iudicamus, si sponte velamen quanvis non consecratum sibi im-posuerit, et in ecclesia inter velatas Deo oblationem obtu-

h) Capitulo XIII.: Sic est in Codice canonum; in epistola vero elusdem prima episcopis per Lucaniam est c. 15., sicut paulo post, quod est in capitulo 21. in eodem Codice, in epistula est c. 23.

i) Nos autem: In conc. Triburiensi legitur: Qua auctoritate paternae suffulti sententiae in hoc sacro conventu velamen non consecratum imposuit, habentur in Decretali-bus, c. Viduas, tit. De regul., quod in codicibus impressis citatur ex conc. Arelatensi, in prima autem collectione et vetustis codicibus Gregorianae ex Aurelianensi.

rell. - 59) husiusmodi : Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 60) ela-borare : Edd. coll. o. = C. V. 61) egerunt - recesserunt : Ed. Bas. - 68) quia : end. - 63) uno codem : Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 64) ablictantur : Ed. Bas. - 65) ecclesia : Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 66) aliqua corrupta fuerit - deprehensa - agat exact. - 67) abset ab iisd. - 68) quae non iam: eacd. - 669) exanicloyson sui : Ed. Arg. - exhomoloyso sui : Ed. Bas. - exame-loyson sui : Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. - in iisd. (exc. Bas.) add. i. e. confessione vet poentientia. = C. VI. 70) hab. A. 669. - Cell. tr. p. p. 2. t. 30. c. 5. = C. VII. 71) Imo ex conc. Paris. hab. A. 615. c. 13. - Burch. 1. 8. c. 48. Aus. 1. t1. c. 96. Ivo Decr. p. 7. c. 66. - 73) mutarerint : Ed. Bas. - 73) crediderunt : Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 74) utrique - suspenst - sequestratt: orig. - Burch. Ivo. - Ed. Bas. = C. VII. 75) Imo ex conc. Trib. hab. A. 695. - Burch. 1. 8. c. 50. Ivo Pan. 1. 8. c. 97. Decr. p. 7. e. 55. - *) nec tamen Panorm. - 99) i. e. ap. Dionysium. - 76) prae-stitit : Coll. citt. - Edd. coll. o. - 77) sacro conventu : arig. - Coll. citt. - sacro communi conc. : Ed. Bas.

Quacat. I. C. H. 32) detade: Ed. Bas. – 33) apostataverini: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. – 34) i Cor. c. 5. v. 5. – 35) add. ex Vulg.: in interitam carnis: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 36) tudi-cit: Ed. Bas. – 37) Deut. c. 13. v. 5. – 38) Psal. 57. v. 11. – 39) add.: impiorum: Edd. coll. o. – Ivo Pan. – 40) peccalorum: Edd. coll. o. – 41) his: Ed. Bas. – 43) Rom. c. 1. v. 32. – 43) tu-dicandi sunt: Edd. coll. o. pr. Bas. – Ivo Decr. \pm C. III. 44) imo Symmachus ad Caesarium (scr. A. 502.). – Burch. 1. 8. c. 46. Ivo Pan. 1. 8. c. 203. Decr. p. 7. c. 64. et (inscriptione: Gelasius P. Cae-sario) c. 144. Polyc. 1. 4. t. 35. = C. IV. 45) scr. A. 249. – 46) oculus: orig. – Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 47) fullitur: Ed. Bas. – fullatur: Rdd. rell. pr. Lugdd. II. III. – 47) fullitur: Ed. Bas. – fullatur: Rdd. rell. pr. Lugdd. II. III. – 51) prae dolore: ead. – 52) thcorem: orig. – 53) dol. portat gladium in manu sus: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 54) El quidem si: Ed. Bas. – 56) adultero: ib. – 40. voi aduttero: Ed. Arg. – 57) add.: ei: Edd. coll. o. pr. Bas. – 56) scelestis: Ed. Bas. – to con-

lerit, velit nolit, sanctimoniae habitum ulterius habere debet, licet sacramento confirmare velit, eo tenore et rasione sibi velamen imposuisse, ut iterum posset deponere.

C. IX. De his, quae volum virginitatis habentes nubunt, necdum sacro velamine tectae.

Item es Decretis Innocentii Pupae, c. 20. in Codice canonum, et epist. 2. ad Victricium, c. 13.¹⁴)

Hae vero, quae necdum ⁷⁹) sacro velamine tectae ⁴⁰), tamen in proposito virginali semper ⁴¹) se permanere simulaverunt ⁴²), licet velatae non fuerint ⁸³), si forte nupserint, his agenda¹) aliquanto tempore poenitentia est, quia aponsio earum a Domino ⁸⁴) tenebatur. Si ⁸⁴) enim inter bomines solet ⁸⁴) bonae fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista ⁸⁷) pollicitatio, quam cum Deo pepigit ⁸⁴), solvi sine vindicta non debet ⁴⁹)? Nam si Apostolus illas ⁹⁰, quae a proposito viduitatis discesserant ⁹¹), dixit ⁹²) habere condemnationem ⁹³), quia primam fidem irritam fecerunt; quanto magis virgines, quae pactionis ⁹⁴) suae fidem minime servaverunt?

C. X. Non sunt admittendae ad poenitentiam virgines sacrae, si publice postea nupscrint.

Rem ex Decreto eiusdem, cap. 19. in Codice canonum, in epistola autem ad Victricium c. 12.95)

Quae Christo spiritualiter nubunt¹), et ⁹⁶) ^{*}a sacerdote velantur^{* 97}), si publice postea ^m) nupserint, non eas admittendas esse ad poenitentiam ^{*}agendam^{* 96}), nisi hi ⁹⁹), quibus se iunxerant, a ¹⁰⁰) mundo recesserint ¹⁰¹). Si enim de hominibus ¹⁰²) haec ratio custoditur, ut quaecunque vivente viro alteri nupserit, adultera habeatur, nec ei agendae poenitentiae licentia concedatur ¹⁰³), nisi unus de ¹⁰⁴) eis fuerit defunctus, quanto magis de illa tenenda est, quae ante immortali se sponso coniunxerat, et postea ad humanas nuptias transmigravit¹⁰⁵)[‡]

C. XI. Ab ecclesia eliminandae et ergastulis retrudendas sunt monachorum vel monacharum impudicae personae.

Item ex Concilio Triburiensi, c 6. »)¹⁰⁶) Impudicas detestabilesque personas monachorum ¹⁰⁷) atque

NOTATIONES CO

C. IX. k) His agenda: Sic est emendatum ex Codice canonum, epistola et conc. Turonico, et sic legitur supra ead. c. Viduos. Hoc enim loco etiam in manuscriptis erat: ad agendam aliquanto tempore premitentiam sit liderum *).

m) Si publice postea: In epistolis olim Coloniae ac Lutetiae impressis legitur: si postea supserist, vel publice vel ecculte corruptee fuerist. In editione conciliorum Coloniensi duobus et tribus tomis: si postee vel supserist publice, vel occulte corruptae fuerist ***). In postrema autem quatuor tomorum: si postee vel publice supserist, vel se elemente corruperist †).

monacharum, quae abiecto proposito sanctitatis illicita atque sacrilega contagione se miscuerunt, et in abruptum ⁹) conscientiae desperatione perductae, de illicitis complexibus libere filios procreaverint, a monasteriorum coetu eoclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus, quatenus retrusae ¹⁰⁸) in suis ergastulis tantum facibus lamentatione continua deflentes ¹⁰⁹) purificatorio possiut igne poenitudinis decoqui, ut eis vel ad mortem solius misericordiae intuitu per communionis gratiam possit subveniri.

C. XII. Monachus et virgo Domino consecrata si supecrint, excommunicentur.

Item ex eodem r) 110).

Virginem, quae se Deo consecraverit¹¹¹), similiter et monachum decernimus non licere nuptialia iura contrabere. Quod si hoc¹¹³) inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. Confitentibus autem decernimus¹¹³), ut habeat auctoritatem eiusdem loci episcopus misericordiam humanitatemque largiri.

C. XIII. Dum viount, lamentis poenitentiae se afficiant gui sanctimonialibus scienter copulantur,

Item ex code m 9) 114).

Hi ergo¹¹⁵), qui sanctimonialibus¹¹⁶) scientes¹¹⁷) matrimonio¹¹⁴) ad iniuriani Christi copulati sunt, iuxta censuram zeli Christiani separentur, et nunquam eis concedatur coniugali vinculo religari¹¹⁹), sed in poenitentiae lamentis se vehementer, dum vivunt, afficiant.

C. XIV. A sucra communions priventur qui sacris virginibus se sociant.

Item ex eodem r) 120).

Virginibus sacris se quosdam temere sociare cognovimus, et post dicatum Deo propositum incesta foedera sacrilegaque miscere. Quos protinus aequum est a sacra communione detrudi, et nisi per publicam probatamque poeaitentiam omnino non recipi. Sed ¹²¹) tamen ¹²²) his viaticum de saeculo transcuntibus, si digne ¹²³) poenituerint, non negetur.

8 CORRECTORUM.

C. XI. n) Caput hoc habetur in epistola 1. Siricii, et in Codice canonum est c. 15. inter decreta ipsius, quem etiam citant Burchardus et Anselmus $\uparrow\uparrow$). Pars tamen aliqua huius capitis est in c. Si quis sacro, infra eadem, quod quidem habetur in conc. Triburiensi, quod exstat.

o) Abruptum: Sic est emendatum ex multis editionibus epistolarum Siricii, et Codice canonum. Antea enim legebatur: in arbitrium conscientiae propriae []] desperatione.

C. XII. p) Hoc est 16. caput conc. Chalcedonensis ex versione Dionysii, cuius pars citatur infra, c. Si quis sacro. C. XIII. q) Caput hoc a Burchardo et Ivone Paschali tribuitur.

C. XIV. r) Caput hoc in epist. 1. Gelasii est num. 12. et in Codice canonum inter ipsius decreta cap. 20. Refertur quoque in Capitularibus 1. 1. c. 106., et in Polycarpo Gelasii nomine.

de hac vila: Coll. Hisp. – IV. – 101) recesseril: Dion. – orig. cit. – Reg. Burch. – discesseriai: Coll. Hisp. – discesseril: Ivo. – 103) omnibus: orig. cit. – Ans. – hom. lakes: Coll. Hisp. – 103) concediur: Edd. Coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 104) ez: orig. cit. – Coll. Hisp. – Reg. Burch Ivo. – 105) transmigraveril: Ed. Bas. – Uoll. Hisp. – Reg. Burch Ivo. – 105) transmigraveril: Ed. Bas. – Coll. Hisp. – Reg. Burch Ivo. – 105) transmigraveril: Ed. Bas. – Uoll. Hisp. – Reg. Burch Ivo. – 105) transmigraveril: Ed. Bas. – Coll. Hisp. – Reg. Burch Ivo. – 105) transmigraveril: Ed. Bas. – Utransiret elegil: Coll. Hisp. – transire elegil: Ivo. Ans. = C. XI. $+^{++}$ citant Corr. 1. 7. c. 196., sed non extati in Cod. coll. – 106) Haec sunt excerpts ex Siricii ep. ad Himerium (scr. A. 385.) et ex patte referantur in c. 33. 26. conc. Tribur. hab. A. 895. – Reg. I. 2. c. 164. Burch. I. 8. c. 39. Polyc. I. 4. 1. 34. – 107) add.: schliet: $+^{++}$ j itaat. Corr. I. 8. c. 59. Polyc. 1. 4. t. 34. – 109) flentes: ead. = C. XII. 110) c. 16. couc. Chalc. hab. A. 451. interpr. Diomysio. – Burch. I. 8. c. 36. Ivo Decr. p. 7. c. 49. Polyc. ib. – 111) add.: post adultum actatem: Edd. Bas. Lugd. II. III. – 113) abest ab Ed. Arg. – Aic: Kd. Bas. – hare: Edd. rell. – 113) decretimus: Burch. Ivo. – Edd. Bas. Lugd. I. Par. = C. XIII. 114) Cap. Incertum. – Burch. I. 8. c. 31. Ivo Decr. p. 7. c. 50. – 116) abest ab Iv. et Edd. Arg. Bas. Lugd. II. III. – 118) in matr.: Burch. Iv. – 117) scienter: Edd. Bas. Lugd. II. III. – 118) in matr.: Burch. Iv. – Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 118) in matr.: Burch. Iv. – Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 119, add.: cet copulari: Ed. Bas. = C. XIV. 130) ex ep. Gelasii ad Epp. Lucan. scr. A. 494. – Reg. 1. 2. c. 166. Burch. I. 8. c. 32^{*} Ans. I. 11. c. 95. Ivo Decr. p. 7. c. 51. – 131) St his certe: Coll. Hisp. – Aus. – 1622 Jantems. Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. – 123) tamen: Coll. Hisp. – Reg. Ans.

Quaest. I. C. IX. 78) scr. A. 404. - cf. supra c. 2. - Burch. 9. a est. I. C. IX. 78) scr. A. 404. - cf. supra c. 2. - Burch. 1. 6. c. 12. Ivo Decr. p. 7. c. 18. Polyc. 1.4. t. 85. - 79) nondum - sant lect.: Edd. coll. o. - 60) sunt consecratae: Coll. Hisp. -61) abest a Coll. Hisp. & orig. ap. Coustant. - 81) sisuedaerint: Ed. Bas. - proniserant: Coll. Hisp. et orig. cit. - 63) sinu: orig. cit. Ed. Bas. - sunt: Edd. rell. - °) ita Coll. Hisp. et Edd. coll. o. - reprocessides sunt et agenda poenidentia illis est: Burch. - 64) Dec: orig. cit. - Edd. coll. o. pr. Bas. - 85) Num st: Coll. Hisp. - Edd. coll. o. - Toius versic. abest a Burch. - 86) sudent: Ed. Bas. g7) sta: Coll. Hisp. - 88) pepigerunt: ead. et Dion. - Ivo. - 89) poterti: Dion. Ivo. (apud quem bic capitis finis est.) - 90) Paulus: orig. cit. -Coll. Hisp. - cf. 1 Tim. c. 5. v. 12. - 91) discesserint: Coll. Hisp. - discesserunt: orig. cit. - Edd. o. - 92) dizerti: Coll. Hisp. - discesserunt: orig. cit. - Edd. o. - 92) dizerti: Coll. Hisp. - discesserunt: orig. cit. - Edd. so. - 92) dizerti: Coll. Hisp. - discesserunt: orig. cit. - Edd. so. - 92) dizerti: Coll. Hisp. - discesserunt: orig. cit. - Edd. so. - 92) dizerti: Coll. Hisp. - Edd. frangere connatur: Ed. Bas. - add.: cas: orig. cit. - Dion. - Burch. -Ed. Bas. - 94) priori promissioni fidem frangent: orig. cit. - Dion. frangere connatur: Ed. Bas. = C. X. B3) Burch. I. 8. c. 13. Ans. 1.1. c. 94. Ivo Decr. p. 7. c. 17. Polyc. ib. et 1.6. t. 20. - 90) nuperunt: orig. ap. Coustant. - Dion. - Coll. Hisp. - 96] abest ab Edd. Coll. Hisp. - Ans. Ivo. - +) ita Dion. - orig. cit. - Burch. - Burch. et Reg. - 99) add.: ut ad gradua resituanter pristluum Edd. Bas. Lugdd. Hill. - 99) is: Dion. - orig. cit. - Reg. Burch. -Wr. - 100) de saeculo: erig. cit. - de mundo: Dion. - Burch. -Burch. et Reg. - 99) add.: ut ad gradua resituanter pristluum

C. XV. In monasterio revocetur ac recludatur quas a fornicatione recedere noluerit. Item Gregorius 1) 131).

913

Pervenit ad nos, quod quidam vir nequissimus diabolico instinctu de monasterio suaserit²⁵) exire quandam Deu sacratam, atque¹²⁶) a quodam¹²) viro, unde exierat; sit revocata, rursusque cam mulierem¹²³), vir ille nequissimus iniqua suasione de monasterio eliciens, apud se¹²⁹) reti-neat impudice. Volumus autem¹²⁰), ut episcopatus tui auctoritate in monasterio revocetur atque recludatur¹³¹).

C. XVI. Non est viduis fas past susceptum velamen a sacro proposito discedere,

Item ex Concilio Aurelianensi, c. 3. 112) Viduas, quae spontanea voluntate ab altari conversionis sacrae velamen suscipiunt¹³³), decrevit sancta synodus in codem proposito¹¹³) permanere. Non enim fas esse de-cernimus, postquam se Domino semel sub velo consecra-verint¹³³), iterum eis concedi Spiritui sancto mentiri.

C. XVII. Qui sacro velamine tectam in coniugium ducit nathema sit. Rem ex codem ') 136).

Si quis sacro velamine consecratami in coniugium duxerit, et post dicatum Deo propositumi incesta foedera sacrile-gaque miscuerit, ut in constitutis Gelasii Papae¹³⁷) capi-tulo XX.¹¹⁸) legitur, protinus est aequum eos¹³⁹) a sacra communione detrudi, et nisi per publicam probatamque poenitentiam omnino non recipi. Si *tamen* poenituerinte, communicatione detruit, et nisi per publication probatamque poenitentiam omnino non recipi. Si *tamen* poenituerint, transeuntibus de saeculo viaticum non negetur. §. 4. In Chalcedonensi concilio cap. XVI.¹⁺⁰): Hoc perpetrantes ex-communicentur; confitentibus autem auctoritate episcopi mi-sericordia largiatur. §. 2. Item in epistola Siricii Papae cap. 6.¹⁺¹): Velatae et Deo consecratae, si abietto proposito cap. (j. 1⁴¹): Velatae et Deo consecratae, si abiecto proposilo sanctitatis clanculo sacrilega se contagione miscuerint, et il-licitis complexibus publice et libere filios procreaverint, has impudicas ¹⁴²) detestabilesque personas a monasteriorum coetu ecclesiarumque concentibus eliminandas esse iudicatum est, guatemus retrusae ¹⁴³) ergastulis tantum facinus continua la-mentatione defleant. Unde et ¹⁴⁴) verbo Domini, et cano-nica auctoritate in hac sancta synodo praecipimus, ut omnino separentur, et inramento colligentur, ut ulterius non sub uno cohabitent tecto.

C. XVIII. Ad habitum redire cogatur, et recludatur in monasterio, quae religiosam vestem abiecit.

Item Gregorius Vitaliano, Sipontino Episcopo, lib. VII. Indict. 1. epist. 9. 145)

Si custos religiosi habitus 146), aut esse nosses 147) episco-pus, filiam gloriosae memoriae Tulliani 148) magistri mili-tiae, te illic posito nec proiectis religiosis vestibus ad saecularem reverti habitum, nec ad nos licuisset 149) per-versam epistolam destinare. Sed quia nimia desidia ac torpore deprimeris, in tuo dedecore res ad praesens illicita torpore deprimeris, in the dedecore res ad praesens illicita impune commissa est. Nam si¹⁵⁰), ut praefati sumus, so-licitus exstitisses, prius ad nos ultio mulieris pravissimae quam culpa debuit pervenire. Quia ergo tantum hebes tantumque es negligens, ut, nisi canonicam in te fueris coercitionem expertus, in aliis districtionem ¹⁵¹) et disci-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XV. s) De hac eadem re videtur scripta epistola Mariniano episcopo, l. 8. Regesti, epist. 9. Caput tamen hoc vel ex alia epistola est acceptum, vel in eo multa sunt immutata.

Quaest. 1. C. XV. 124) Haes ex ep. Greg. M. ad Marinia-mum Ravenn. (Ep. 42.1. 7. scr. A. 597.) videtur excerpsise Regino 1. 2. c. 165. – Coll. tr. p. p. f. t. 55. c. 84. – 125.) suascrat: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. H. HI. – 126) at quae: Böhm. – 127) bono tiro: Edd. Bas. Lugdd. – 128) abest a Reg. et Ed. Bas. – 129) add.: numer usque: Reg. – 130) namure: Ed. Bas. – 131) re-trudatur: Reg. = C. XVI. 132) in his Reg. 1. 2. c. 179. conciliu 716. c. 25. videtur rederer voluisse. – Burch. I. 8. c. 35. Ivo Pan. 1. 3. c. 198. Decr. p. 7. c. 54. – 133) accipitati Ed. Bas. – 134) add.: cas: Reg. Burch. Ivo Decr. – 135) add.: et inter velatas obla-tions fecerint: Coll. citt. = C. XVII. 136 c. 23. conc. Tibur. hab. A. 595. – Burch. I. 8. c. 38. Ivo Decr. p. 7. c. 57. – 137) cf. su-pra c. 14. – 138) i. e. in cod. Dion.-Hadr. – 139) abest ab Edd. Arg. Nor. Ven. I. H. – 140) hace – excommunicantur: Ed. Bas. – 141) cf. ad c. 11. – 142) has nuptios delestabiles a: Burch. Ivo. – has maptias detestablesque (velestabiles aique: Ed. Arg.) pers.: Edd. coll. o. – 143) detrusae: Burch. Iv. – Edd. coll. o. – 144) abest ab erg. et Coll. citt. – in: Edd. Arg. Bas. = C. XVIII.

plinam nescias custodire, qualiter debeas esse solicitua congruo tibi, si Domino¹⁵²) placuerit, tempore demon-strabimus. §. 1. Praesentia igitur scripta suscipiens, evigila et excitatins saltem exsequere quod pressus usque nunc ignavia distulisti. Instantiae ergo tuae sit praedictam mu-lierem una cum Sergio defensore nostro comprehendere, et statim non solum ad male contentum habitum sine est cusatione aliqua revocare, sed etiam in monasterio, ubi omnino districte valeat custodiri, detridere, et ita omnem circa illam solicitudinem exhibere, ut quam sit nefarium quod commisit ex tua possit districtione cogooscere. §. 2. Qua in re si quis (quod non credimus) laicorum ⁽⁵²) ali-quo dibi ingenio tentaverit obsistendom, a sacratissimae⁽¹⁴⁴⁾ quo noi ingenio tentaverri obsistendum, a sacratissimae") eum communionis participatione suspendere nobisque re-nunciare festina, ut quantum sit exsectabile quod prae-sumserit, postquam consideratione propria non ad ertit, emendationis qualitate cognoscat. §. 3, In his autem omnibus ita cautum stude te vigilantemque ostendere, ut cul-pam tuam non geminare neglectus 185), sed aliquantisper valeat solicitudo 186) minuere.

C. XIX. Districtae custodiae tradatur qui a religionis proposito ad saecularem habitum rediit. Idem Sergio Defensori, lib. VII. Indict. 1. ep. 10. 157)

Idem Sergio Defensori, lib. VII. Indict. 1. ep. 10.¹⁵⁷) Si homo esses, aut aliquam discretionem ¹⁵⁶) habuisses, ita regularis disciplinae debuisti custos exsistere, ut en, quae illicite committuntur, ante vindicta ¹⁵⁹) corrigeret, quam ad nos eorum nuncius perveniret. Sed dum te fa-cit¹⁶⁰) nimia stultitia negligentem, non solum de illis of-fendimur, sed etiam ad ulciscendam desidiam tuam nihilo-minus provocamur. Omni ergo dilatione omnique excu-satione postposita filiam gloriosae memoriae Tulliani¹⁶¹) magistri militiae, quae projectis, quas sponte assumse-rat¹⁶²), religiosis vestibus, indumentis se laicis deturpavit, una cum fratre et coepiscopo nostro Vitaliano festina com-prehendere, atque ad religiosum rursus habitum revocare, ac in monasterium ¹⁶¹) mittere, ubi districte omnino valeat custodiri, nec eius custodiam aliquatenus relevari permit-tas, quousque denuo nostra scripta susceperis. Nam si quolibet modo in hac re negligens vel lentus exstiteris, ita in te districtissime noveris vindicandum, ut quod ex te nescis poena posis reserante ¹⁶⁴) cognoscere, quia, si, ut dixinus, intellectum hominis habuisses, haec, quae modo facere praeciperis, a te ¹⁶⁵) debueramus etiam cum ultione ante ¹⁶⁶) facta cognoscere. C. XX. Non tribuitur eis licentia nubendi, qui continentiam

C. XX. Non tribuitur eis licentia nubendi, qui continentiam servare decreverunt. Item Augustinus de conflictu vitiorum et virtutum,

cap. 24, 167)

Nubendi licentia quibusdam tribuitur: illis videlicet, qui virginalem vel¹⁶⁸) vidualem castimoniam¹⁶⁹) nequaquam professi sunt. Quibusdam autem non tribuitur¹⁷⁰): illis videlicet, qui virgines vel continentes esse decreverunt. Fornicatio autem nulli impune conceditur.

C. XXI. Peiores sunt adulteris quae continentiae propositum violant. Idem in libro de bono coniugii ") 171).

Meliore proposito lapsas, si nupserint, feminas a castitate

C. XVIII. t) Burchardus etiam et Ivo citant ex cone. Aurelianensi: Habetur autem in Triburiensi c. 23. C. XXI. u) Verba ipsa B. Augustini ex libro de bono viduitatis habentur infra ead. c. Nuptiarum. vers. Quapro-

445) Ep. 8. (scr. A. 598.) I. 8. Ed. Maur. – Burch. I. 8. c. 49. Ivo ber. p. T. c. 67. – 146) add. : fuisses: Burch. Iv. – eases: Edd. Bas Lugdd. Par. – 147) nosces: Edd. Arg. Nor. Ven. L II. – (146) hilani: Ed. Bas. – 149) heatsse: Edd. Arg. Nor. Ven. L II. – (146) hilani: Ed. Bas. – 149) heatsse: Edd. Arg. Nor. Ven. L II. – (146) hilani: Ed. Bas. – 149) heatsse: Edd. coll. o. – 161) di-strictioren disc.: Iv. – 152) heo: Edd. coll. o. – 161) as-trictioren disc.: Iv. – 152) heo: Edd. coll. o. – 155) nesiectu – teiloris Kid. coll. o. – 166) et sol.: Burch. Iv. – C. XIX. 157) Ep. 9 (scr. A. 598.) I. 8. Ed. Maur. – 158) districtionen: orig. – 159) noricita corrigerentu: Ed. Par. – toindictan corrigerentu: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. – vindicta corrigeres: Edd. rell. – 160) facint: Ed Bas. – 161) hilani: ed. – 162) assensit: edd. – 163) mon-sterio: Edd. Arg. Bas. – 164) resecute: orig. – Edd. coll. o. pr. Las. 4. 167) Non est Augustini. – Ivo Pan. I. 66. 4. 6. et e. et e. C. XX. 167) Non est Augustini. – Ivo Pan. I. 66. 4. Decr. p. 8. c. 72. – 168) et: Bohm. – 169) castitaten: Edd. coll. o. – 170) conceditur: Ed. Bas. = C. XXI, 171) c. infra e. 4.

sauctiori, quae vovetur Dec, adulteris esse pelores mani-fastum est.

C. XXII. Monachus et virgo, qui se Dee dedicant, supliig iungi non possunt.

Item ex Concilio Chalcedonensí, c. 16. v) 272) Si qua virgo se dedicaverit Deo, similiter monachus¹⁷³), non licet¹⁷⁴) els nuptiis lungi¹⁷⁵). Si vero inventi fuerint bec ¹⁷⁶) facientes, maneant excommunicati. Statuimus vero eis ¹⁷⁷) posse fieri humanitatem, si ita probaverit episcopus loci.

C. XXIII. Diaconissa, quae post ordinationem nubit, anathema eit.

Item ex eodem, c. 15. 178)

Biaconissam non debere ante annos quadraginta ordinari statulmus^{17,9}), et hoc¹⁸⁰) cum diligenti probatione. Si vero ordinationem susceperit, et quantocunque tempore observaverit ministerium ¹⁸¹), et postea se nuptiis tradi-derit, iniuriam faciens gratiae Dei, haec ¹⁸²) anathema sit cum 183) eo, qui in nuptiis illius convenerit.

C. XXIV. Inter bigamos reputantur qui virginitatem pollicitam praevaricantur.

Item ex Synodo Ancyrana, c. 18. 184)

Quotquot virginitatem pollicitam¹⁸⁵) praevaricatae¹⁸⁶) sunt professione contemta, inter bigamos, id est qui ad secundas nuptias transierunt, haberi debebunt.

C. XXV. Virginibus Deo dedicatis nee in fine danda est communio, si libidini servierint.

Item ex Concilio Eliberitano, c. 13. 187)

Virgines, quae se Deo dedicaverunt ¹⁵⁶), si pactum per-diderint ^w) virginitatis, atque eidem libidini servierint, non intelligentes quid amiserint ¹⁵⁹), placuit nec in fine ¹⁹⁰) eis dandam esse communionem. Quod si sibimet ^x) persuaserint, quod infirmitate corporis lapsae fuerint, et toto 7) tempore vitae suae¹⁹¹) poenitentiam egerint, et ¹⁹²) a coitu se abstinuerint²), placuit eas in fine¹⁹³) communionem accipere debere.

C. XXVI. Cogatur ad poenitentiam filia clerici, si devota maritum duxerit.

Item ex Concilio Martini Bracarensis, c. 30. 194) De 195) filia episcopi vel presbyteri, sive diaconi, si devota fuerit, et maritum duxerit, si eam pater vel mater in

NOTATIONES

pter non possum. Apud Bedam vero, ad c. 7. I. ad Corin-thios, locus Augustini paulo aliter refertur.

C. XXII. v) Hic est idem canon, qui supra ead. c. Firginem allatus est. Sed illa est versio Dionysii, haec vero prisca, ex qua etiam sunt duo sequentia capitula.

C. XXV. w) Perdiderint: Sic in omnibus huius concilii codicibus impressis et manuscriptis, qui collati sunt, sed in conc. Moguntino III, sub Arnulpho c. 26. (ubi hoc refertur) est: prodiderint.

x) Sibimet: In duobus Vaticanis conciliorum codici-bus legitur: Quod si semet persuaseriat. In conc. Mogun-tino: Quod si semel persuasae ad infirmi corporis vitia lapsae. In codice Lucensi regio*): Quod si semel persusse aut in-firmi corporis lapsu vitiatas fuerint, sicut est in margine conc. Moguntini. In tribus autem conciliorum editionibus Coloniensibus, ac duabus Parisiensibus legitur: Quod si semetipsas poenituerit, quod infirmitate etc.

y) Toto: Abest haec dictio ab aliquot vetustis Gra-

Quaest. I. C. XXII. 172) hab. A. 451. — supra c. 12. idem referriur ex Dionysio. — 173) et mon.: Coll. Hisp. — 174) licere: ib. — 175) contungi: Ed. Bas. — 176) Mc: ib. — 177) in eis p. facere: Coll. Hisp. — 180) hanc: ead. — 181) in min.: ead. — 189) Mc: Ed. Bas. — Aoc: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. — 183) et cum: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — C. XXIV. 184) hab. A. 314. — Ivo Decr. p. 6. c. 351. ex Dion. — 185) policiti: Coll. Hisp. — 186) pracearicati: ead. — Ed. Bas. — C. XXV. 187) hab. non se-rius A. 310. — 188) dicaverunt: Coll. Hisp. — dedicaverint: Edd. Nor. Ven. I. II. — 189) admiserint: Ed. Arg. — 190) fnem: Coll. Hisp. — Φ lita ead., misso tamen voc.: fuerint. — semet: Edd. Arg. Bas. — $\Phi = 0$ lita ead., misso tamen voc.: fuerint. — semet: Edd. Arg. Bas. — $\Phi = 0$ lita ead. non sunt in Ed. Bas. — ut obstineeut se a cotiu: Coll. Hisp. — $\Phi = 193$ it ead. — 193) fram: ead. = C. XXVI. 194) Papae: Edd. coll. o. — ef. conc. Tol. L. c. 19. — 195) verba:

affectum receperint 196), a communione habeantur alieni. Pater vero in concilio causas se noverit praestaturum. Mulier vero non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto egerit poenitentiam. Si autenvivente eo seces-serit, et poenituerit¹⁹⁷), vel petierit commusionem, in ultimo fine¹⁹⁴) vitas¹⁹⁹) deficiens eam ³⁰⁰) accipiat.

C. XXVII. Devola, nisi desierit peccare, non est in ecclesia recipienda.

Item ex Concilio Toletano I., c. 16. 201)

Devotam peccantem non recipiendam²⁰²) in ecclesia¹⁰³) censemus²⁰⁴), nisi peccare desierit, et, si desinens poenicensemus (**), nisi peccare desierit, et, si desinens poeni-tentiam egerit aptam annis 205) decem, recipiat commu-nionem. Prius autem, quam in ecclesia 206) recipiatur 207) ad orationem, ad nullius convivium Christianae mulieris accedat. Quod si admissa fuerit, etiam haec, quae eam receperit, habeatur abstenta). Corruptorem etiam par poena constringat. Quae autem maritum acceperit non admittatur ad poenitentiam, nisi aut 204) *adhuc ipso* vivente marito caste vivere coeperit, aut postquam ipse decesserit.

C. XXVIII. De monacha, quas ad laptum adulteris deducitur.

Item Gregorius Ianuario, Episcopo Caralitano, lib. III. epist. 9.²⁰⁹)

Si qua monacharum vel per anteriorem 210) licentiam, vel per impunitatis pravam consuetudinem ad lapsum adulterfi deducta fuerit, aut in stupri 211) fuerit perducta voraginem, acaucta suerst, aut in stupri²¹¹) fuerit perducta voraginem, hanc post competentis severitatem vindictae in aliud di-strictius monasterium virginum in poenitentia²¹²) volumus redigi, ut illic orationibus atque ieiuniis^b) vacet, et sic poenitendo proficiat, et metuendum ceteris arctioris disciplinae praestet 213) exemplum. Is autem, qui cam huiusmodi feminis in aliqua fuerit iniquitate repertus, commu-nione²¹⁴) privetur, si laicus est: si vero clericus²¹⁴), a suo quoque remotus officio pro suis continuo lugendis ex-cessibus in monasterium detrudatur²¹⁶).

C. XXIX. Post dignam poenitentiam communionem recipiant qui in religiosas mulieres excedunt.

Idem Ianuario Episcopo, lib. III. epist. 24.217)

Eos autem, qui in praedictas²¹⁸) mulieres, quae egressae sunt de monasteriis, excesserunt, et nunc²¹⁹) dicuntur communione suspensi^c), si fraternitas tua de tali facinore digne poenituisse praeviderit, ad sacram communionem te volumus revocare.

CORRECTORUM.

tiani, et vetere editione conciliorum Coloniensi, duabus Parisiensibus, et duobus codicibus Vaticanis**). z) Abstinuerint: In omnibus conciliorum editioni-

bus, et duobus codicibus Vaticanis, ac Luceusi regio se-quuntur haec verba ***): eo guod lapsae potius videantur, quae tamen absunt a conc. Moguntino.

C. XXVII. a) Abstenta: Sic emendatum est ex recentioribus conciliorum editionibus, codice regio Lucensi, centioribus conciliorum editionibus, codice regio Lucensi, et Martino Bracarensi c. 31., qui caput hoc repetit, quam-vis in vetere editione Coloniensi unius tomi, duabus Pari-siensibus, et duobus codicibus Vaticanis sit: in absentia †), quemadmodum etiam in manuscriptis Gratiani exemplaribus. C. XXVIII. b) leiuniis: In plerisque editionibus epistolarum legitur: atque iciuniis, et sibi poenitendo profi-ciat, etc. Vetus tamen codex epistolarum Vaticanus et Ivo habent quemadmodum Gratianus. C. XXIX. c) Communione suspensi: Sic emen-datum est ex plerisque vetustis Gratiani, et originali ipso.

datum est ex plerisque vetustis Gratiani, et originali ipso, quum antea legeretur: a communione suspendi ⁺⁺).

De — diac. sunt capitls rubrica ap. Martinum. — 196) receperit: Edd. coll. o. — 197) egerit poenitentiam: Coll. Hisp. — Ed. Bas. — 198) abest a Coll. Hisp. — 199) add.: suae: Kdd. coll. o. — 200) com-munionem: Coll. Hisp. — 199) add.: suae: Kdd. coll. o. — 200) com-munionem: Coll. Hisp. — C. XXVII. 201) hab. A. 400. — Aus. I. 11. c. 100. — 202) add.: esse: Edd. coll. o. — 203) ecclesiam: Coll. Hisp. — 204) abest ab ead. — 205) *i. e. annos X. poeniteat*: Edd. coll. o. pr. Bas. — 206) ad ecclesiam: Ans. — 207) admittatur: id. — Ed. Bas. — admittitur: Coll. Hisp. — $\frac{1}{7}$ ita Edd. coll. o. — 208) abest a Coll. Hisp. = C. XXVIII. 209) Fp. 9. (scr. A. 594.) 1. 4. Ed. Maur. — Ivo Decr. p. 7. c. 123. — 210) antiquitorem: Edd. coll. o. — 213) proceeds: Ed. Bas. — 214) onui comm.: Edd. coll. o. — 215) proceeds: Ed. Bas. — 214) onui comm.: Edd. coll. o. — 215) proceeds: Ed. Bas. — 214) onui comm.: Edd. coll. o. — 216) add.: fuerti: orig. — Ivo. — 216) retrudatur: Ed. Bas. = C. XXIX, 217) Ep. 27. (scr. A. 594.) I. 4. Ed. Maur. — 216) religiosas: Edd. Bas. Lugdd. II. III. → abest a rell. — 219) non: Edd. Nor. Ven. I. II. Par. — $\frac{1}{1+}$ ita Edd. coll. o. pr. Arg. Bas.

C. XXX. De legibus imperatorum.

Item ex Novellis Iustiniani Imperatoris 220). Si quis sapuerit, vel solicitaverit, vel corruperit assisteriam 4), vel diaconissam, vel monacham 221), vel aliam mulierem religiosam vitam vel habitum habentem, bona fipsius, et corum, qui buiusnodi²²²) sceleris communione contaminati sunt, a²²³) religioso loco vendicentur, in quo talis mulier habitabat²²⁴), per religiosos episcopos, et oeconomos, et praesides provinciarum, et officiales eorum; ipsi autem capitali periculo subiiciantur. Mulier autem ubique investigetur, et cum suis rebus monasterio²²⁴) cautiori tradatur²²⁶). Sin³²⁷) autem diaconissa fuerit legitimos habens filios, pars legitima liberis eius *legitimis* praestetur.

C. XXXI. Mulieres caste observent religiosum habitum,

guas religionis obtentu velantur. Item ex Decreto Eugenii Papae II. in Concilio

Romano, c. 29. •) 228)

-Mulieres obtentu religionis velatae aut in monasterio regulariter vivant, aut in domibus suis susceptum habitum caste observent.

C. XXXII. Monachus uxorem ducens nunquam sacri gradus sortiatur officium.

Item ex Concilio Aurelianensi I., c. 22. et 23. 329) Monacho²³⁰) orarium in monasterio vel zonas²³¹) habere non liceat. Et si postea^f) uxori fuerit sociatus, tantae praevaricationis reus nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur.

C. XXXIII. Ante professam continentiam nubant viduae guibus volunt. Ilem Augustinus de bono viduitatis, c. 8.²³²)

Viduae, quae se non coatinent, nubant ante, quam pro-fessae 5) continentiam Beo voveant. Quod nisi reddant, iure damnantur 233).

C. XXXIV. Non permittatur viduae post professionem continentias volum deserers. Item Nicolaus Carolo Archiepiscopo, et eius Suffraganeis 234).

Vidua quidem 235), quae capiti sacrum velamen impo-

NOTATIONES

C. XXX. d) Assisteriam: Omnino legendum est: escetriam *), ex Novellis tam graecis quam latinis, lu-liano Antecessore et Pylycarpo; sed ob glossam non est mutatum.

C. XXXI. e) In concilio, quod exstat in bibliotheca Vaticana, haec sunt ipsa decreti verba **): Feminae vero, guae habitum religiosum aut velamen obtentu religiositatis susceperunt, quum essent viripotentes, deinceps viro sociari non permittantur; sed eligentes monasteria regulariter vivant, aut in domibut susceptum habitum caste observent.

C. XXXII. f) Postea: Sic in vetere editione conciliorum Coloniensi, duabus Parisiensibus, et în duobus co-dicibus Vaticanis. Sed in recentioribus Coloniensibus legitur: Et si postea pellici vel uxori. C. XXXIII. g) Professae: Ita apud Ivonem quo-

que, et in Panormia. Sed apud B. Augustinum legitur: ante, quam continentiam profiteantur, ante, quam Deo voveant. C. XXXIV. h) Oblationes: In conc. Vormaciensi,

apud lvonem, et in Panormia legitur: oblationem; sed glossa magis fere convenit voci : oblationes.

C. XXXV. i) Coram episcopo: Sic etiam apud

Quaest. I. C. XXX. 220) Iul. Epit. Nov. 115. c. 67. – Ivo Decr. p. 7. c. 148. Polyc. I. 4. t. 38. – \pm) assistriam: Edd. Arg. Bas. – sudricuran: Ivo. – 231) monasteriam: Ivo. – add.: al. monastriam: Ed. Bas. – 223) elusmodt: Böhm. – hutus: Ed. Bas. – 239) dicisuus nos: Ivo Pan. – Kdd. coll. o. – \dagger) elus vero ra-morastriam: Ed. Bas. – 223) elusmodt: Böhm. – hutus: Ed. Bas. – 239) abest ab Iv. et Ed. Bas. – 224) habitat: Böhm. – hutus: Ed. Bas. – 233) abest ab Iv. et Ed. Bas. – 244) habitat: Böhm. – hutus: Ed. Bas. – 235) abest ab Iv. et Ed. Bas. – 244) habitat: Böhm. – hutus: Ed. Bas. – 243) arbetat be ad., Pan. et Ed. Bas. – 244) primars: Coll. Hisp. – Stal abest ab Iv. et Ed. Bas. – 244) habitat: Böhm. – 255) in Burch. collectionem Ans. dedic., quae et hoc (1.6. c. 41.) et alla conc. Eug. capita contracta refert. – 218) hab. A. 826. – Burch. 1.8. c. 64. Ivo Decr. p. 7. c. 73. Polyc. 1. 4. t. 34. = C. XXXII. 259) hab. A. 511. – 570) Monachum: Coll. Hisp. – 231) leg. est cum ead.: zancus, quod est calceamentorum genus. = C. XXXII. 253) cf. ad c. 2. D. 87. – Ivo Pan. 1. 3. c. 199. Decr. p. 7. c. 146. – 235) admennerit: Ivo Pan. 1. 3. c. 199. Decr. p. 7. c. 146. – 235) admennerit: Ivo Pan. 1. 3. c. 199. Decr. p. 7. c. 146. – 235) admennerit: Ed. Bas. – 256) folluti: Ed. Bas. – 256) profileritur: Edd. Coll. o. – 257) elegerunt: 255) Imo ex conc. Tol. III. – Ivo Pan. 1. 3. c. 199. Decr. p. 7. c. 146. – 253) admennerit: Edd. Bas. – 256) folluti: Edd. Bas. – 256) sinuliter haee: Edd. coll. o. 257) et a: Edd. Bas. – 256) folluti: Edd. Bas. – 256) sinuliter haee: Edd. coll. o. 258) abest ab Ed. Bas. – 256) folluti: Edd. Bas. – 256) sinuliter haee: Edd. coll. o. 258) abest ab Ed. Bas. – 256) folluti: Edd. Edd. Coll. o. 258 *

suit ²³⁶), si inter ceteras velatas feminas in ecclesia ora-verit, et oblationes h) cum illis obtulerit, si professa est se in eodem habitu permanere, spontiens nunquam religionis velamen deponere, a 23 ?) religionis observantia discedere non praesumat.

C. XXXV. Professionem viduitatis cordm episcopo' factam post habitum susceptum nulli violare permittitur.

Item ex Concilio Arausico, c. 27. 238)

Viduitatis servandae professionem coram episcopo in secretario habitam, imposita coram episcopo i) veste viduali-non ³³⁹) esse violandam. Ipsam ^k) talis professionis deser-tricem merito damnandam esse decernimus ²⁴⁰).

C. XXXVI. Modus et solennitas faciendas professionis hoc ordine servetur. Item ex Concilio Toletano X., c. 5.1)³⁴¹)

Omnes feminae venientes ad sacram²⁴²) religionem pallio capita sua²⁴³) contegant, conscriptam²⁴⁴) roboratamque professionem faciant, post²⁴⁵) quam scripturam²⁴⁶) non sinantur relabi ad praevaricationis audaciam. §. 1. Quae vero ex his omnibus fuerint²⁴⁷) repertae animum²⁴⁸) aut vestem in transgressionem²⁴⁹) dedisse, excommunicationis 250) sententiam ferant, et rursus mutato habitu in monasteriis, donec diem ultimum claudant, sub aerumnis arduae poenitentiae maneant 251) religatae.

C. XXXVII. Filii perditionis sunt qui violant corpora feminarum Deo sacratarum. Item ex Concilio Arelatensi²⁵²).

Sciendum est omnibus ²⁵³), quod Deo sacratarum femina-rum corpora per votum propriae sponsionis et verba sacerdotis Deo consecrata esse templa scripturarum testimoniis comprobantur, et ideo violatores earum sacrilegi, et iuxta Apostolum²⁵⁴) filii perditionis esse noscuntur.

C. XXXVIII. De eadem. PALEA.

[Item 155).]

"Viduae, si prius, quam continentiam profiteantur ²⁵⁶), nubere elegerint ²⁵⁷), illis nubant, quos propria voluntate voluerint ²⁵⁸) habere maritos. Similis ²⁵⁹) conditio et de virginibus habeatur ²⁶⁰), nec extra voluntatem parentum vel suam cogantur accipere maritos ²⁶¹)."

CORRECTORUM.

ceteros collectores. Sed in omnibus editionibus concilio-

rum, et codicibus manuscriptis est: a presbytero ***).
k) Ipsam: In vetere editione conciliorum Coluniensi, duabus Parisiensibus, et duobus codicibus Vaticanis legitur: eius vero repudiatorem, vel ipsam, et in Coloniensi duorum ac trium tomorum in contextu est cadem lectio, in margine vero: raptorem vero talium, vel ipsam †), quae lectio in postrema quatuor tomorum editione in contextu posita est. Ceteri collectores habent quemadmodum Gratianus.

C. XXXVI. 1) In 5. can. X. conc. Toletani primuna statuitur, ut feminae, quae antea religiosa veste erant in-dutae, moneantur, et, si parere noluerint, etiam vi cogantur in religiosa vita perseverare, et postea subiungitur: Omnes tamen hae, seu venientes ad primam religionem, seu post transgressum resumentes ileratam conversionem, sicut praemissum est, et pallio capita contegant, et conscriptam roborutamque professionis faciant scripturam, per quam ulte-rius non sinantur relabi ad pracouricationis audaciam. Quae vero etc. Panormia cetera habet ut Gratianus, tantum post vers.: faciant addit: scripturamque.

58 *

۰ ا

C. XXXIX. In monasterio recludantur monachi nzoribus sociati.

919

Item Gregorius Anthemio Subdiacono, in epist. 40. lib. I, 262)

Et quia aliquos monachorum usque ad tantum nefas pro-siluisse cognovimus, ut uxores publice sortiantur, sub ²⁶³) omni vigilantia "eos" requiras, et inventos digna ²⁶⁴) coër-citione in monasteriis, quorum ²⁶⁵) monachi fuerant ²⁶⁶), retransmittas 267).

C. XL. Post professam continentiam quisquis uxorem duxerit, ab ea separetur.

Item Innocentius Papa II. in Concilio Romano, c. 7. §. Ut lex. 2(8)

Ut lex continentiae et Deo placens munditia in ecclesia-sticis personis et sacris ordinibus dilatetur, statuimus, quatenus episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, regulares canonici, monachi atque conversi professi, qui sanctum269) transgredientes propositum uxores sibi copulare praesum-serint, separentur. Huiusmodi namque copulationem, quam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Qui etiam ab invicem separati pro tantis excessibus condignam poenitentiam agant. Id ipsum quoque de sanctimonialibus feminis, si (quod ab-sit) nubere attentaverint, observari ^{2~0}) decernimus ²⁷¹).

Gratian. His omnibus auctoritatibus voventes prohibentur contrahere matrimonia, et quidam eorum, si contrazerint, separari inbentur.

II. Pars. Augustinus contra talium separationes peccatum esse asserit, ita dicens in libro de bono viduilatis, c. 8. 272):

C. XLI. Coniugia voventium non sunt dissolvenda.

Nuptiarum bonum semper est quidem bonum, sed 273) in populo Dei fuit 274) aliquando legis obsequium, nunc est infirmitatis remedium, in quibusdam vero humanitatis solatium. Filiorum quippe procreationi operanı dare, non canino more per usum promiscuum feminarum, sed honesto ordine coningali, non²⁷³) est in homine improbandus affectus: et ipsum tamen laudabilius transcendit et vincit coelestia cogitans animus Christianus. Sed quoniam²⁷⁶), sicut ait Dominus, non omnes capiunt verbum hoc, quae²⁷⁷) potest capere capiat, quae se non continet nubat, quae non coe-pit deliberet, quae aggressa²⁷⁸) est perseveret; nulla ad-parasito detur occazio nulla Christo subtrabutus oblatio ersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. §. 1. In coniugali quippe vinculo, si pudicitia non conser-vatur²⁷⁹), damnatio non timetur. Sed in virginali et vi-duali continentia excellentia muneris²⁸⁰) amplioris expetitur, qua expetita et electa, et voti debito oblata, iam non solum capestere nuptias, sed, etiam si non nubant, nu-bere²⁸¹) velle damnabile est. Nam ut hoc demonstraret Apostolus²⁸²), non ait, quum in deliciis egerint²⁸³), in Christo nubunt, sed: nubere volunt, hobentes (inquit) damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, tamen volendo; non quia ipsae nuptiae vel²⁶⁴) talium damnandae iudicentur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta 285) voti fides, damnatur non susceptio a bono inferiore, sed ruina ex 286) bono superiore. Postremo damnantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiae primam fidem irritam fecerunt. Quod ut breviter insinuaret Apostolus, noluit eas

.

Quaest. I. C. XXXIX. 263) Ep. 42. (scr. A. 591.) I. 1. Ed. Maur. - Ivo Decr. p. 7. c. 122. - 263) practipinus ut sub: Edd. coll. o. - 364) debita: Iv. - Aabita: Edd. coll. o. - 265) quibus: eaed. -966) (meruni: orig. - 267) remitti facias: Edd. coll. o. = C. XL. 969) hab. A. 1139. - Ivo Pan. in fine I. 8. - 269) sacrina: Edd. coll. o. - 270) observare: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. -abest ab Iv. - 271) decrections: Edd. Ven. I. II. Par. Lugd. II. = C. XLI. 272) cf. ad D. 27. c. 2. - Petr. Lomb. Sent. 1. 4. dist. 38. - 773) quod bonum: Edd. coll. o. - add. est: Edd. Ven. I. II. -274) sed al.: Edd. coll. o. - 275) nunc - probandus: eaed. -276) Matth. c. 19. v. 11. - 277) qui: Edd. coll. o. - 276) guessa: cased. - 279) conserv.: Ed. Bas. - serv.: Edd. rell. - 276) suu-lieris: Ed. Lugd. II. - 281) cf. Dist. 27. c. 4. - 282) Ap. ai, non quam: Edd. coll. o. pr. Bas. - cf. 1 Tim. c. 5. v. 11. 12. - 283) de-gerent: Ed. Bas. - degerint: Edd. coll. o. - 286) a: Ed. Bas. - 287) damnantur: Edd. coll. o. - 288) dixissent: Edd. Ven. I. II.

dicere habere damnationem, quae post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia non damnentur ²⁶⁷), sed ne ia cia ipsae nuptiae damnari putarentur; sed quum dixis-set ²⁶⁰): subere volunt, continuo addidit: damnatianem ko-bentes, et dixit quare: guosiam primam fidem irritam focorent, ut voluntas, quae a²⁴) proposito cecidit, apparent esse damnata²⁹⁰), sive subsequantur nuptiae sive desint. §. 2. Proinde, qui²⁹¹) dieunt talium nuptiae non esse au-ptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis¹³²) acute et diligenter considerare quid dicant. Fallit eos quippe similitudo veritatis. Quia enim Christi coniugium dicuntur eligere quae Christiana sanctitate nubunt =), hinc argumentantur quidam, dicentes: Si viro suo vivo quae alteri nubit adultera est, sicut ipse Dominus in evange-lio 393) diffinit 294), vivo 295) ergo Christo, cui mors ultra non dominatur 296), quae 297) coniugium eius elegerit 252, si homini nubit, adultera est. §. 3. Qui hoc dicuat acute quidem moventur, sed parum attendunt, hanc 273) argu-mentationem quanta rerum sequatur absurditas. Quum enim laudabiliter etiam vivente viro ex eius consensu continentiam femina Christo voveat, iam 300) secundum istorum rationem nulla hoc facere debet 301), ne ipsum 302) Christum (quod sentire ³⁰³) nefas est) adulterum ³⁰⁴) Chri-stum (quod sentire ³⁰³) nefas est) adulterum ³⁰⁴) faciat, cui vivente viro nubit. Deinde quum primae nuptiae me-lioris sint meriti quam secundae, absit, ut sanctarum vi-duarum iste sit sensus, ut Christus eis videatur quasi secundus maritus. Ipsum enim habebant et anteasos) (quando viris suis fideliter subditae serviebant) non carnaliter, sed spiritaliter virum, cui ecclesia ipsa, cuius membra sunt, coniunx est, quae fidei, spei et caritatis integritate non 363) in solis virginibus sacris, sed etiam viduis 397) et comugatis fidelibus tota virgo est. Universae quippe ecclesine, cuius illae 308) membra sunt, Apostolus dicit : Aptari 309) ros uni tiro virginem castam exhipere Christo. Novit auter ille virginem coniugem sine corruptione foetare, quem in ipsa etiam carne potuit mater sine corruptione procrears. §. 4. Fit autem per hanc minus consideratam opinionem, qua putant lapsarum a sancto proposito feminarum, si nupserint, non esse coniugia, non parrum malum, ut a ma-ritis separentur uxores, quasi adulterae sint, non uxores; et, quum volunt illas 310) separatas reddere continentiae, faciunt maritos earum adulteros veros, quum suis uxoribus vivis alteras duxerint³¹¹). §.5. Quapropter non possum¹² guidem dicere, a proposito³¹³ meliore lapsas si nupserint feminas, adulteria esse, non coniugia: sed plane non bitaverim dicere, lapsus et ruinas a castitate sanctiore, bitaverim dicere, lapsus et runas a castitate sanctiore, quae vovetur Deo, adulteriis esse peiores. Si enim (quod nullo modo dubitandum est) ad offensionem Christi perti-net, quum membrum eius³¹⁴) fidem non servat³¹⁵) ma-rito, quanto gravius offenditur, quum illi ipsi non servatur fides in eo, quod exigit oblatum qui ³¹⁶) non exegerat of-ferendum? Quum enim quisque non reddit quod non im-perio compulsus, sed consilio commonitus vovit, tanto magis fraudati voti auset injuitatem quato minue habuit fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habuit vovendi necessitatem.

C. XLII. De viduis, quae primam fidem irritam fecerunt. Item Gelasius in epistola ad Episcopos Lucaniae et Brutiorum, cap. 23. 117)

De viduis sub nulla benedictione velandis superius late sufficienterque praediximus. Quae si propria voluntate pro-fessam pristini coniugii castitatem mutabili mente calca-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XLI. m) Nubunt: In aliquot vetustis, et ori- | ferri posse. Muka vero alia ex ipso B. Augustino sunt ginali legitur: non nubunt *), et utraque lectio videtur | emendata.

- 289) abest ab Ed. Bas. - 290) dammanda: Edd. coll. o. - 291) cf. Dist. 27. c. 2. - 292) abest ab Ed. Bas. - 9) its Ed. Arg. -293) Marc. c. 10. v. 11. - Rom. c. 6. v. 9. - 294) diflective : Edd. coll. o. - 295) viril autem (kr.: eaed. - 296) dominability: eaed. - Böhm. - 297) quae ergo: Edd. coll. o. - 298) elegerat: Ed. Bas. - elegit: Edd. rell. - 299) hac argumentalione: Edd. Lagdd. II. III. - 300) abest ab Ed. Bas. - 301) doed: Ed. Arg. - debebas: Edd. rell. pr. Bas. - 302) ipse (kristas: Edd. coll. o. - 303) con-sentire: eaed. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 304) adulterinen: Edd. coll. o. - 305) ante: Böhm. - 306) non solum in: Edd. coll. o. - 307) rid. et: non sant in Edd. Arg. Bas. - 308) omnio tila: Edd. coll. o. - 309) Oplari: eaed. - cf. 2 Cor. c. 11. v. 2. - 310) cos - con-timentes: Ed. Bas. - 311) durunt: Edd. coll. o. - 312) postant: Ed. Bas. - 313) cf. supra c. 21. - 314) abert ab Ed. Bas. -315) serret: ead. - 316) quod: Edd. coll. o. = C. XLII. 317] scr. A. 494. - Burch. 1. 8. c. 34. Ivo Decr. p. 7. c. 53. Polyc. 1. 4. t. 34. - In Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Pur. Lugd. I. adstribitur Priagio.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXVII. QUAEST. I. II. c. 1-4.

verint ³¹⁸), periculi earum intererit, quali Deum debeant satisfactione placare, quia iuxta Apostolum ³¹⁹) primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim, si se forsitan continere non poterant, secundum Apostolum ³²⁰) nubere nullatenus vetabantur, sic habita secum deliberatione promissam Deo pudicitiae fidem debent custodire. Nos autem nullum tali-bus laqueum debemus iniicere, sed solum ³²¹) adhortatio-nes praemii sempiterni poenasque proponere divini iudicii, ut et nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se ra-tionem Deo reddat intentio. Cavendum est quippe quod de earum moribus actibusque B. Paulus apostolus ³²²) te-statur. Quod plenius exponere praeterimus, ne sexus instatur. Quod plenius exponere praeterimus, ne sexus in-stabilis³²³) non tam detineri³²⁴), quam admoneri videatur.

921

C. XLIII. De eodem. Item Theodorus 325).

C. XLIII. De eodem. Hem Theodorus----j. Si quis votum virginitatis habens, etc. Gratian. Quod autem voventes praemissis auctoritatibus iubentur ab invicem discedere, quorum vero coniugia auctori-tatibus Augustini et Theodori³²⁶) solvenda non sunt, in capi-tulo de ordinatione clericorum evidenter ostenditur. §. 1. Illud autem Innocentii²²⁷), quo virgines sacrae publice nubentes, illo vicente, cui se coniunxerant, prohibentur admitti ad poe-titertiane, non ita intelligendum est. ut aliago tempore exnitentiam, non ita intelligendum est, ul aliquo tempore ex-cludantur a poenitentia quae digne poenitentiam agere vo-luerint; sed prohibentur admitti ad poenitentiam quae ab incesti copula discedere noluerint. Post propositum namque sacrae religionis non potest Deo per poenitentiam reconciliari quae ad habitum suae professionis redire neglexerit. Tunc enim ille, cui se iunxerat, ei defunctus erit, quum ab illius quae ad habitum suae profession's redire neglexerit. Tane nim ille, cui se ianxerat, ei defunctus erit, quam ab illius illicitis amplexibus haec penitus recesserit, ut iste sit sensus expitult: Quae Christo spiritualiter nubunt, si postea pu-blice nupserint, non eas admittendas esse ad poenitentiam censemus, nisi hi, quibus se iunxerant, de mundo reces-serint, eis, subaudiendum est, nubentibus. Tane enim viri de mundo recedunt, tune defunguntur, quam ab eorum con-ensemus, quem suis illecebris non adstringit, et ille per-bibet mortuus mundo, qui nihil in mundo mundi concupiseit. Hoc autem sie intelligendum esse, ex subsequenti exemplo idem innocentius ostendit, dicens ²2⁸): Quaecunque viro vivente detivit mortuus, quem suis illecebris non adstringit, et ille per-bibet concedatur, nisi unus ex his fuerit defunctus. Hoc autem sie intelligendum esse, ex subsequenti exemplo idem innocentius ostendit, dicens ²2⁸): Quaecunque viro vivente piteri nubit, adultera est, nee ad poenitentiam admittitur, nisi eel primus revertatur in pulteren, de quo sumtus est, vet sopra. Quia ergo Christus, eui spiritualiter nubunt, iam non moritur, mors ²²⁹) illi ultra non dominabitur, restat, ut ille, mi secundo nubunt, eis moriatur. In utroque autem, nisi sie intelligeretur, esset contrarius Domino, dicenti per Prophe-ta ameritum acceperit, prohibetur ad poenitentiam admittitus, pias maritum acceperit, prohibetur ad poenitentiam admitti, etc. Bu du custuritate illius capituli ²¹⁹), quo devota, pias waritum acceperit, prohibetur ad poenitentiam admitti, pist vel uterque continentiam professes fuerit, vel ille, cui se inverat, de hoc mundo decesserit.

QUAESTIO IL GRATIANUS.

I. Pars. Sequitur secunda quaestio, qua quaeritur, an puellae alteri desponsatae possint renunciare priori conditioni, et transferre sua vota ad alium. (Qu. I.) Hic primum vi-dendum est, an coniugium sit inter eos? (Qu. II.) Secundo, an possint ab invicem discedere? §. 1. Eos autem coniuges

Quaest. II. C. II. a) Emendatum est caput hoc ex ipsis Nicolai responsis. C. III. b) Caput hoc in vetustis exemplaribus coniun-

ctum est superiori, et videtur a collectore ex variis locis B. Augustini, potissimum ex libello de virginitate, confectum.

Quaest. I. C. XI.II. 318) calcaverunt: Ed. Bas. - 319) 1 Tim. c. 5. v. 12. - 320) 1 Cor. c. 7. v. 9. - 321) solas: Coll. Hisp. -Burch. Iv. - 322) 1 Tim. c. 5. v. 12. - 323) fragilis alque inst.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 324) deterrert: Coll. Hisp. - Burch. Iv. - Edd. coll. c. = C. XI.II. 325) cf. Dist. 27. c. 4. = 326) cf. cap. cit. 4. D. 27. - 327) supra cad. c. 10. - 328) cf. cap. 10. cit. - 329) Rom. c. 6. v. 9. - 330) Ezech. c. 33. v. 12. - 331) of supra c. 27. Durse 1. I.

Quaest. II. 1) c. 81. I. de patr. pot. (1. 9.) Ivo Pan. 1. 6. c. 1.

esse, et ex definitione coniugii, et auctoritate multorum facile probatur. Sunt enim nupțiae¹) sice matrimonium viri mulioprodutr. Sunt enim nupitae²) sice matrimonium viri mulie-risque coniunctio, individuam vitae consuetudinem retinens. Inter hos autem fuit coniunctio, quae individuam vitae con-suetudinem exigebat. Fuit enim inter eos consensus, qui est efficiens causa matrimonii, iuxta illud Isidori²): Consensus facit matrimonium. Item Ioannes Chrysostomus, [id est auctor operis imperfecti, homil. XXXII. in Matth.³]]:

C. L.

Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas, et idea non solvit illud separatio corporis, sed *separatio* voluntatis. Ideo qui dimittit coniugem suam, et aliam non accipit, adhuc maritus est. Nam etsi iam corpore separatus est, tamen adhuc voluntate conjunctus est. Quum ergo aliam acceperit, tunc ^{*}) plene dimíttit. Non ergo qui di-mittit moechatur, sed qui alteram ducit.

C. II.

Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum, c. 3. *) 5) Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quo-rum 6) coniunctionibus 7) agitur. Qui *consensus* si *in nuptiis* solus *forte* defuerit, cetera *omnia* etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.

Gratian. Quum ergo inter istos consensus intercessorit, qui solus matrimonium facit, patet hos coniuges faisse. Sed quaeritur, quis consensus faciat matrimonium, an consensus cohabilationis, an carnalis copulae, an uterque! Si cohabicondoitationis, an carnatis copulae, an uterque! Si cohabi-tationis consensus matrimonium facit, tunc frater cum sorore matrimonium potest contrahere; si carnalis copulae, inter Mariam et Ioseph non fuit coniugium. Voverat enim Maria se virginem perseveraturam. Unde ait angelo⁸): Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? id est, me non cognituram proposui. Neque enim quia tune virum non co-gnoscebat, necesse erat inquiri, quomodo posset filium habere, sed quia nunquam se cornituram proposuerat & 1. Si erron sed quia nunquam se cognituram proposuerat. §. 1. Si ergo. contra suum propositum postea consensit in carnalem copulam, rea facta est voli virginalis mente, etsi non opere violati. Q de ca sentire nefas est, sed, sicut Augustinus ait^b): Quod

C. III.

Beata Maria⁹) proposuit se servaturam¹⁰) votum virgini-tatis in corde, sed ipsum votum virginitatis non expressit ore. Subjecit se divinae dispositioni, dum proposuit se perseveraturam virginem, nisi Deus aliter ei revelaret. Committens ergo virginitatem suam divinae dispositioni Committens ergo virginitatem suam divinae dispositioni consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed divinae inspirationi in utroque obediendo. Postea vero filium genuit, et quod corde conceperat simul cum viro labiis expressit, et uterque in virginitate permansit. §. 1. Consensus ergo cohabitandi et individuam vitae consuetu-dinem retinendi interveniens eos coniuges fecit. Individua vero vitae consuetudo est talem se in omnibus exhibere viro ¹¹), qualis ipsa sibi est, et e converso. Ad individuam itaque consuetudinem pertinet absque legitimi consensu viri et ¹²) orationi ¹³) aliquando non posse vacare, nec conti-nentiam profiteri. Quia ergo iste consensus fuit inter eos ¹⁴), patet eos coniuges fuisse.

C. IV. PALEA.

Ioannes Chrysostomus, [id est, auctor operis imperfecti, hom. XXXII. in Matth. c) 15)].

"Omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur. Matrimonium enim non facit coitus, sed vo-luntas, et ideo non solvit illud separatio corporis, sed *se-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IV. c) Palea haec est in multis vetustis codicibus. Initium vero usque ad vers. Matrimonium est regula prima de regulis iuris, quae est in Decretalibus. Verba autem homiliae 32. sunt haec: Omnis res, per quas causas nasci-tur, per easdem absolcitur. Matrimonium etc.

Decr. p. 8. c. 1. -2) cf. infra c. 6. = C. 1. 3) Ivo Decr. p. 8. c. 233. Petr. Lomb. Sent. 1.4. dist. 27. -4) add.: eam: Edd. coll. o pr. Bas. - Bohm. = C. II. 5) scr. A. 866. - Ans. 1. 10. c. 30. Ivo Pan. 1. 6. c. 107. Petr. Lomb. ib. -6) add.: quarumque: Edd. coll. o. -7 7) consensu et cominuct.: eacd. pr. Bas. -8) Luc. c. 1. v. 34. = C. III. 9) Petr. Lomb. 14. dist. 30. -10) conservatu-ram: Edd. Arg. Bas. -11) marilo: Ed. Bas. -12) abest ab ead. -13) add.: etiam: Edd. coll. o. pr. Bas. -14) islos: Ed. Bas. \equiv C. IV. 15) cf. ad c. 1.

neis valantatis. Ideo qui dimitti coningen suam, et un non accipit, adhor maritus est. Nam etni carpore ı, et 🛛 an separatus est, tames adher voluntate coninactas est. n erro alian acceptrit, une plane ") dimittie. Non

ergo qui diminit morchatur, sod qui alteram ducit." Gratian. Iten excloritete protentar ese esnieges. At min Ambrosius in litro de institutione rirginis, c. 6."]:

C. Y. Coningulis portio. son rieginitatis defloratio contenies facit.

Quom initiatur coniegium, "tune" coniegii nomen adscisci-tur 16. Non enim 17. deforatio virginitatis facit coniegium, sod pactio coningalis. Denoque quam sungitur 10. puella 21., coningium est, non quam viri admistione engnoscitur.

C. VI. A prime fide desponsationie conieges verins emelester.

Iten Isidorus Elynologieren 13. IX., e. 7. 22)

Coninges verius appellantur a prima desponsationis fide, quamvis adhuc ignoretur inter eus consugalis concubitus.

C. VIL PALEA4

Quod conditio interposita non valent, ex concilio Africano probater."

C. VIII. De codem. PALEA .).

"Quieunque sub conditionis nomine aliquam desponsaverit, et cam postea relinquere voluerit, dicimus, quod conditio frangatar, et desponsatio irrefragabiliter teneatur."

C. IX. De codem.

Iten Augustinus de supties et concupiscentie, 15. I. c. 11. () 23)

Contents vocatur a prima fide desponsationis, quan con-cubita non cognoverat 24, koseph 23, nec fuerat cogniturus, nec perierat, nec mendax manserat coningis appellatio, pub nec fuerat, nec futura erat ulla carnis²¹ commixtio. Et infra: §. 1. Propter quod fidele coningium parentes Christi vocari ambo meruerunt, non solum illa mater, ve-rum etiam ille pater eius, sicut coniunx²⁺) matris eius²³), utramque 25) mente, non carne.

C. X. Triplez boxan coniegii fuit in perentibus Christi. Item in codem lib. et capite 34).

Onne itaque auptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem co-guescimus ipsum Domisum 31) 'lesum' 32; fidem: quia pullum adulterium ; sacramestern : quia aullam divertium ; estas ibi suprialis concabitus non fuit, quia in carne pec-cati fieri non poterat nine "alla" ") pudenda carnis concufacrit factum, separetur omnino. pisoentia 3*/), quae accidit ex poccato, sine qua concipi soluit qui futurus erat sine poccato. Gratian. Item in Denteronomio procepit Dominus Moysi, diems ¹⁵): Si quis sponsam alterius in agro oppresserit, Si quis desponsaverit usorem vel subarrhaverit, et ¹⁴) sive

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VII. d) Palea hace abort ab omnibus collatis exem plaribus ?), duobus exceptis, in quorum altero emenda-tiore ponitur tanquam summa sequentis capitis. In neutro autem ad finem capitis praecedes itis erant verba illa: Item er concilio Africano, et ideo sublata sunt.

C. VIII. e) Haec Palea etiam in Decretalibus titul. de C. VIII. e) Hace Falca etiam in Decretations trut. de conditionibus appositis c. *Quieungue*^(**), et in collectione in quinquaginta partes divisa (quae in tomis conciliorum est post decreta Alexandri III) part. 6. c. 5. citatur ex conc. Africano. Sed in eo, quod exstat, non habetur. C. IX. f) Sic est restitutum ex Ivone, quum antea citaretur liber de bono coniugali.

Quaest II. C. IV. 16) plone: orig. - IV. - E44. coll. o. in publics add.: com. = C. V. 17) Ans. L 10. c. 1. Ivo Pan. L 6. c. 14. Decr. p. 6. c. 2. Petr. Lonsh. ib. dist. 27. - 16) assumilar: Ivo. -manciscoftw:: E44. Par. Lagdd. - 19) abect ab E4. Bass. - Num. -non: E44. roll. - 29) contamplur: Ans. Ivo Pan. - E44. coll. o. = 21) maller:: E44. coll. o. pr. Bass. - add:: riro: E44. coll. o. = C. VI. 29) contamplur: Ans. Ivo Pan. - E44. coll. o. = C. VI. 29) contamplur: Ans. Ivo Pan. - E44. coll. o. = C. VI. 29) to Pan. L 6. c. 15. Docr. p. 8. c. 3. Petr. Lonsh. ib. = C. VI. 29) to Pan. L 6. c. 15. Docr. p. 8. c. 3. Petr. Lonsh. ib. = C. VI. 29) to Pan. L 6. c. 15. Docr. p. 8. c. 3. Petr. Lonsh. ib. = C. VI. 29) to Pan. L 6. c. 15. Docr. p. 8. c. 3. Petr. Lonsh. ib. = C. VI. 29) to Pan. L 6. c. 15. Docr. p. 8. c. 3. Petr. Lonsh. ib. = C. VI. 29) to Pan. L 6. c. 15. Docr. p. 8. c. 3. Petr. Lonsh. ib. = C. VI. 29) to Pan. L 6. c. 15. Docr. p. 8. c. 3. Petr. Lonsh. ib. = C. VI. 29) to Pan. L 6. c. 15. Docr. p. 8. c. 3. Petr. Lonsh. ib. = C. VI. 29) abext ab ortg. (repetitur enim ex antecodentibus) Iv. d BML Arg. Bast. Net. - 36) cornells: E44. coll. 0. - 27) store ref. E44. Bast. - 49) Rom. c. 7. v. 2. - 45) abext ab Iv. - immed far. alicri: E4. Bas. - 26) outervi: E4. Bas. - 27) outervi: E4. Bas. - 26) outervi: E4

morte mariatur, quia unorem alterius violarit. §. L. lleus in legilus principus sponse inletar legure martus sponsi tauquen siri sei.

Iten in Canonibus imenter "):

C. XI. Frater sponson fratris past one mortem desare non potest.

Si quis desponsaverit sila aliquam, et praeveniente martis articulo cam cognoscere non potnerit, frater eius non potest cam ducere in 3") usurem.

C. XIL

Itra Gregorius Neuricio Inperatori, el garadan el qui sepetit sui mortai desponsatam durit uraren \$)36).

Qui desponsatam puellam proximi sui acceptrit in conin-gram anathema sit ipse, et omnes consentientes ei, quin secundum legem Dei mori decernitur. J. 1. Nam divinat secundum legem Dei mori decernitur. J. 1. Nam divinte legis est mos, sponsas appellare coninges, ut in evange-lio⁽¹⁾: Accipe Nevien coningen taam, et illud in Deuto-ronomio⁽⁺⁾: Si quis cuissiliet hominis desponsatum pasifian in agro rel in quolitet loco apprenerat⁽⁺⁾, sei addararit in doman taam⁽¹⁾, moristar⁽⁺⁾, quie arreces provini aui sib-lerit; non quae iam usor erat, sed quae a parentibus utor heri debebat. Et infra: §. 2. Sicut ⁽⁺⁾ suli Christiano licot de sua consanguiatate vel quam cognatus suns⁽¹⁾) ho heit ⁽⁺⁾ in matrimonium assumere it on the constance buit ") in matrimonium assumere, ita et de constange tate unoris stat.

C. XIII, Usore mortos licet viro alian ducare, sol m republictan vel desponsatem.

Iten Hieronymush) 4").

Additur alind quartum caningium legitimum. Dum mur-tua fuerit user eningibet, licet illi accipere aliam, sol non repudiatam, nec ") desponsatam viro, sol liberam; similiter debet et mulier. Unde et Paulus ait "): Mulier, quas sub riro est, lignta est sub lege viri, guandie virit pr ciss. Viro igitur vivente vocatur aduktera, si iuncta fue-cia di ()) sin. Gi attem mosture fuerar, si iuncta fuerit alis 30) vire. Si antem mortuus fuert vir eius, illeruta est a lege viri ita, ut non sit adultera, si comuncta 50) fuerit cum altere vire.

C. XIV. Post morten abezint millet de oint contanguisilate sponsant accipiat.

Hem Gregerius³²).

Si quis uxorem desponsaverit, vel cam subarrhaverit, q quam postmodum praeveniente die mortis eins nequiv eam 53 ducere in uzorem, tamen nulli de consunguini eius licet accipere eam in coningio 54). Quod si inven fuerit factum, separetur omnine

C. XII. g) Apud Anselmum ante hoc caput est hic S-tulus rubris literis descriptus : Capitule B. Gregorii dechris, de linea consanguimitatis edita. Posten voro est hic alius titulus nigris literis descriptus: Meuricie ing raters ob delatum quendem comiten, qui repotis sui mertui despos-satem sirginen darit arroren. Deinde sequitur : Qui despometen etc.

C. XIII. b) Ab lyone ante hoc caput refertur c. Zviz. infra 36. q. 2. Neutrum tamen agud B. Hieronymum au inventum.

nventum. C. XV. i) Sic est emendatum ex manuscriptis et Ma-gistro. Nam in vulgatis erat: *Inlianus* ***). In Polycargo

praeveniente die mortis, sive⁵⁷) irruentibus quibusdam aliis causis minime eam cognoverit, neque eius superstes frater, neque ullus de consanguinitate eius eandem sibi tollat in uxorem ullo unquam tempore⁵⁸).

11. Pars. Gratian. ilis omnibus auctoritatibus proban-tur isti esse coninges. Sed Augustinus testatur contra, dicens k) 59):

C. XVI. Non est inter cos matrimonium, quos non copulat commixtio sexus.

Non est dubium, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse.

C. XVII. Illa mulier non pertinet ad matrimonium, cum gua non celebratur nuptiale ministerium.

Item Leo Papa 1) 60).

Quum societas nuptiarum ita a principio sit instituta, ut praeter commixtionem sexuum non habeant in se nuptiae coniunctionis Christi et ecclesiae sacramentum, non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium.

C. XVIII. PALEA.

[Benedictus servus servorum Dei Grandensi Patriarchae salutem, etc. m) 61).]

"Lex divinae constitutionis apostolicam cathedram totius posuit orbis terrarum magistram⁶²), ut quicquid ubique locorum dubitatur, ab ea ratio eiusdem requiratur. Affa-tus est autem nos suis literis eiusdem cathedrae sessorem, ac percunctatus est quidam vestras⁶¹) nomine Ioannes, pro connubio filiae suae superstitis, cuius soror defuncta pro connubio filiae suae superstitis, cuius soror defuncta cuidam iuveni, Stephano nomine, simplicibus verbis fuerat desponsata, et ante, quam ad nuptias perveniret, morte praeventa: ntrum scilicet cum codem iuvene possit matri-monium celebrari superstitis filiae, nec ne. Namque te-status est huius rei rationem apud vos haberi ambiguam. Quam Deo docente reddimus 64) his verbis certissimam. Protoplastus ille, radix et origo nostra, detractam sibi co-stam in mulierem 65) videns formatam, pronhetico spiritu stam in mulierem 65) videns formatam, prophetico spiritu inter alia protulit 66): Propter hoc relinguet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Quibus verbis innotuit, non aliter virum et muliesem posse fieri unam carnem, nisi carnali copula sibi cohaereant. Qui ergo nequaquam mixtus est extraneae mulieri foedere nuptiali, quo pacto per nuda sponsfonis verba pos-sunt una caro fieri, nullatenus valemus intueri. Propin-quitas enim sanguinis verbis 67) dicitur, non verbis efficitur. Sed neque osculum parit propinquitatem, quod 62) nullam

NOTATIONES CORRECTORUM.

autem citatur: ex concilio Triburiensi a Iulio Papa confirmato.

autem citatur: ex concito Triburiensi a Iulio Papa confirmato. In quo titulo subest aliquod mendum. C. XVI. k) Caput hoc non est inventum apud B. Au-gustinum, et videtur summa seq. cap. C. XVII. I) In codicibus epistolarum Leonis impressis et manuscriptis in epist. 90. al. 92. ad Rusticum c. 4., item-que apud Burchardum et Ivonem longe aliter habet hic lo-

Quum societas, inquit, nuptiarum ita ab initio concus. cus. quam society exuum conjunctionem haberet in se christi et ecclesiae sacramentum, dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, autonum non est, eam multe-rem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur nu-ptiale fuisse mysterium. Verum, ut respondeat verbis Gra-tianl, qui manifeste utitur hoc loco depravato, itemque Magistri, et glossae, et posteriorum doctorum, nihil est in

textu mutatum. C. XVIII. m) Palea haec habetur in plerisque manuscriptis. Est etiam in prima collectione Decretalium Ber-

Quaest. H. C. XV. 57) suce: Ed. Bas. – 58) in temp.: th. = C. XVI. 59) Hace est summa cap. sequ. – Petr. Lomb. ib. = C. XVII. 60) In ep. Leonis ad Rusticum (Ep. 107. ser. A. 458. vel 459. Ed. Baller.) hace same longe aliter babentur, et ita profe-runtur a Burch. 1. 9. c. 1. Iv. Decr. p. 8. c. 74. et 139. In Pan. contra I. 6. c. 23. sunt ut ap. Grat. – cf. Cap. I. 7. c. 59. 105. = C. XVIII. 61) Apocrypha est. – cf. Comp. I. I. 4. t. 2. c. I. – 62) magistratum: Ed. Bas. – 63) nostras: Edd. Arg. Nor. Ven. I. R. – 64) reddemus: Edd. Bas. Lugd. I. – 650 multere: Ed. Bas. – 66) Gen. c. 2. v. 24. – 67) cerb. dic.: non sunt in Ed. Bas. – 68) quai: ead. – 69) vel. se filiam cel muptis: mendose ead. – 70) abest ab Ed. Arg. – 71) muss: Edd. Bas. – 75) decerminus: Edd. Lugdd. II. III. – de-revinus: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – *) ita Edd. coll. o. – 74) re hui.: Ed. Bas. – 75) decerminus: Edd. Lugdd. II. III. – de-crevinus: Edd. rell. pr. Bas. – 76) 1 Cor. c. 7. v. 3. = C. XIX.

facit sanguinis commixtionem. Quoniam vero ita prorsus sese habet res loannis istius, ut velit⁶⁰) secundam filiam⁷⁰) "illi" nuptiis copulare, cui primam iam decreverat despon-sare, censura apostolici ") magistratus mandamus, hoc abs-que ullius⁷¹) criminis vitio posse fieri, si utriusque partis sederit⁷²) voluntati ⁰). Nam cur prohibeatur quod prohi-bendum nunquam sancta scriptura declarat? Sed neque mundanae leges connumeratis personis, quae⁷³) inter se nuptias non contrahunt?), de huiusmodi⁷⁴) aliquid dicunt. Ne ergo abnegetis quod negandum nulla ratione docetis⁷⁵). Gratian. Item Apostolus⁷⁶) praecepit, ut uxor reddat debitum viro, et vir uxori, nisi forte ex consensu ad tempns, ut expeditius vacent orationi. Unde datur intelligi, quod sine consensu alterius non licet alteri vacare orotioni. §. 1. Item propositum melioris vilae vir sumere non potest sine consensu uxoris, et e converso.

uxoris, et e converso. Unde Gregorius scribit Theoctistae Patriciae, lib. IX.

epist. 39. 77):

C. XIX. Causa religionis coniugia solvi non debent,

C. AIA. Causa realigionis contagia solet non accent. Sunt⁷⁸) qui dicunt, religionis causa coniugia debere dis-solvi. Verum sciendum est, 'quia', etsi⁷⁹) hoc lex humana concessit, lex tamen divina prohibuit. Pér se enim veritas dicit⁸⁰): Quod Deus coniunxit homo non separet. Qui etiam ait: Non lieet dimittere uxorem, excepta causa fornicationis. Quis⁸¹) ergo huic⁸²) *coelesti* legislatori contradicat Scimus, quia scriptum est⁸³): Erunt duo in carne una. Si ergo vir et uxor una caro sunt ⁸⁴), et religionis causa vir uxorem dimittit ⁸⁵), vel mulier virum in hoc mundo rema-nentem, vel etiam ⁸⁶) fortasse ad illicita vota ⁸⁷) migrantem, quae est ista conversio 1), in qua una eademque caro ex parte transit ad continentiam, et ex parte remanet in pollutione? Si vero utrisque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat ⁸⁸) accusare? quando ⁸⁹) cer-tam ducere, hoc quis audeat ⁸⁸) accusare? quando ⁸⁹) cer-tum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, maiora non prohibuit. Et quidem ⁷) multos sanctorum no-vimus cum suis coniugibus et ⁹⁰) prius continentem ⁹¹) vi-tam duxisse, et postmodum ad sanctae ecclesiae regimina migrasse. Duobus enim modis sancti viri etiam a licitis ⁹²) solent abstinere: aliquando, ut merita sibi apud Deum omnipotentem augeant; aliquando, ut anteactae vitae cul-pas detergant. Et infra: §. 1. Proinde quum boni coniu-ges aut meritum augere desiderant, aut anteactae vitae culpas delere, ut se *ad continentiam* adstringant, et meliorem vitam appetant, licet. Si vero continentiam, quam vir appetit, uxor non sequitur, aut quam uxor appetit vir recusat, dividi coniugium non potest⁹³), quia scriptum est⁹⁴): Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir; similiter et vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier.

nardi Papiensis et in altera collectione in 50. partes divisa

(quae est inserta tomis conciliorum post decreta Alexan-dri III.) part. 6. c. 27. n) A postoli: In tomis conciliorum est: censura apo-stolica. In collectione prima Decretalium: censura apostolici magisterii.

o) Si utriusque partis sederit voluntati: Haec non sunt in collectione conciliis inserta.

p) Non contrahunt: In aliquot vetustis, et in prima collectione Decretalium legitur: nuptias contrahunt"); in altera autem collectione: guibus inter se nuptias contraet in here non licet.

C. XIX. q) Conversio: In originali est: ista mi-gratio vel conversio **). r) Et quidem: Haec sunt restituta in suum locum,

quae antea transposita fuerant inter vers. Licet. et vers. Si vero ***).

177) Ep. 45. (scr. A. 601.) 1. 11. Ed. Maur. — Ans. 1. 10. c. 18 (20). Ivo Pan, 1. 6. c. 78. Decr. p. 8. c. 129. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 27. — 18) Si dictant — sciendam est: orig. — Ivo. — 29) si: Edd. coll. 0. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 80) Maith. c. 19. v. 6. 9. — 81) Ouis — ma: non sunt ap. Iv. — 82) haius tatori legis: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 83) Gen. c. 2. v. 24. — 84) add.: et unan corpus: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 85) dimittat : Ed. Bas. — 86) abest ab cad. et Iv. — 87) abest ab orig. et Ivone. — 00) nee tamen in Ed. Maur. — 88) andtet: Ed. Bas. — 89) quam: Edd. coll. 0. — Quando — Proinde: non sunt ap. Iv. — Eadem et verba: Proinde — Reet omissa sunt ab Ans. — 900) ita in Edd. coll. 0. in quibus pro: Et quidem est: Sic enim. — 90) abest ab Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 91) abest ab Ed. Arg. — 92) liceio: Bohm. — 93) licet: Ivo. — orig. — 94) 1 Cor. c. 7. v. 4.

C. XX. Absque viri consensu monasterio mulier deputata ad eius consortium non prohibetur redire.

Idem Leoni, Episcopo Catanensi, lib. III. ep. 34. 95)

Idem Leoni, Episcopo Catanensi, lib. III. ep. 34. ⁹⁵) Multorum relatione comperimus, hanc apud vos olim con-suetudinem tenuisse ⁹⁶), ut subdiaconi suis licite misceren-tur coniugibus. Quod ne denuo quisquam praesumeret, a Servodei, sedis nostrae diacono, ex auctoritate nostri decessoris ⁹⁷) isto est modo prohibitum, ut eodem tem-pore hi, qui iam uxoribus fuerant copulati, unum ex duo-bus eligerent, id est aut certe nulla ratione ministrare praesumerent, aut a suis uxoribus abstincrent. Et, quan-tum dicitur, Speciosus tunc subdiaconus pro hac re ab ad-ministrationis se suspendit officio. et usque in obitus sui ministrationis se suspendit officio, et usque in obitus sul tempus ⁹⁸) notarii quidem gessit officium, et a ministerio, quod subdiaconum oportuerat exhibere, cessavit. Post cuius objeum, quia relicta eius Honorata est marito so-ciata, a tua "eam" fraternitate in monasterio cognovimus ciata, a tua 'eam' iraternitate in monasterio cognovimus destinatam ⁹⁹). Ideoque, si, ut fertur, eius se maritus ab administratione suspendit ¹⁰⁰), antedictae mulieri non debet officere, quod ad secundam ¹⁰¹) coniugii copulationem mi-gravit ¹⁰²): praesertim, si non tali mente subdiacono iuncta est. ut a carnis voluptatibus abstineret. Si ergo ita se weritatem, quemadmodum edocti sumus, habere cognoscis, praedictam te mulierem de monasterio per omnia convenit relaxare, ut ad suum maritum sine aliqua possit formidine remeare.

C. XXI. Ad uzorem redire cogatur qui sino eius consensu religiosam vestem suscepit.

Idem Hadriano, Panormitano Notario, lib. IX. epist. 44. 103)

Agathosa latrix praesentium questa est, maritum ¹⁰⁴) suum contra voluntatem suam in monasterio Urbici abbatis esse conversum. Quod ¹⁰³) *quia ad eiusdem abbatis culpam et invidiam non est dubium pertinere⁶, experientiae tuae prae-tivuitien et dubium pertinere discutiat per forte ⁵ cum⁴. cipimus, ut diligenti inquisitione discutiat, ne forte *cum⁴ isius voluntate conversus sit, vel ipsa se mutare promiserit. **Bt si** hoc repererit, et illum in monasterio remanere ¹⁰⁶) **provideat**, et hanc, sicut promisit, mutare compellat. Si vero nihil horum est, nec quondam 107) fornicationis cri-men (propter quod *viro* 108) licet 109) dimittere 110) uxo-rem) 111) praedictam mulierem commisisse cognoveris, ne illius conversio uxori relictae in saeculo fieri possit perdiillius conversio uxori relictae in saeculo fieri possit perdi-tionis occasio, volumus, ut maritum suum illi, etiamsi iam tonsuratus est¹¹²), reddere debeas omni excusatione¹¹³) cessante, quia ¹¹⁴), etsi mundana⁴) lex praecipit ¹¹⁵) con-versionis gratia utrolibet invito posse solvi coniugium, di-vina tamen lex fieri non permittit ¹¹⁶). Nam, excepta ¹¹⁷) fornicationis causa, vir ¹¹⁸) uxorem dimittere nulla ¹¹⁹) ratione ¹²⁰) conceditur ¹²¹), quia post, quam copulatione coniugii viri atque mulieris unum corpus efficitur, non pot-.est ex parte converti, et ex parte in saeculo remanere ¹²²).

C. XXI. s) Mundana: Habetur Nov. 123. c. 58., ut .est divisa apud lulianum.

C. XXII. t) Si quis coniugatus: Haec usque ad .vers. Nam si illo, habentur apud B. Basilium in regulis fuwers, Nam is 100, nabentur apud B. Basilium in regults fu-sius disputatis cap. 12. Burchardus quidem, Polycarpus et Iro part. 8. c. 183. citant totum hoc caput ex dictis Basilii. Idem vero Ivo c. 220. et auctor Panormiae [1. 6. e, 85.] citant epistolam Alexandri II. Landulpho scriptam, in qua hoc idem ex B. Basilio refertur. Et pars prior il-lius epistolae refertur infra 33. q. 5. Notificasti.

C. XXII. Sine consensu uxoris religionis propositum vir sumere non polest.

Item ex VIII. Synodo 123).

Si quis coniugatus ') vult converti ad mowasterium, 100 est recipiendus, nisi prius a coniuge castimoniam profitente fuerit absolutus. Nam si illo vivente illa per incontinentiam alteri nupserit, proculdubio adultera erit. Nec reci-pitur apud Deum eius ¹²⁴) viri conversio, cuius sequitur coniugalis foederis prostitutio. Tales igitur tunc sine culpa sequuntur Christum relicto ¹²⁵) saeculo, si habeant ex pari voluntate castitatis consensum.

C. XXIII. Sine conscientia episcopi viro et uxori causa religionis diverters non licet.

Item ex Synodo Eugenii Papae II., in Synodo Romana c. 36. 126)

Si vir et uxor divertere pro sola religiosa inter se consenserint vita, nullatenus sine episcopi conscientia fiat, ut ab eo singulariter proviso constituantur loco. Nam uxore nolente 127), aut altero eorum, etiam pro tali re matrimonium non solvitur.

C. XXIV. Sine uxoris voluntate viro continere non licet.

Item Ioannes Chrysostomus hom. I. in Psal. 50. u) 128)

Si tu abstines sine uxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam, et peccatum illius tuae imputabitur abstinentiae.

C. XXV. Vir non est suscipiendus in monasterium, nisi uxor convertatur.

Item Gregorius Urbico Abbati, lib. V. ep. 49. 129) Quia Agatho lator praesentium in monasterio dilectionis tuae converti desiderat, hortamur, ut cum omni eum dul-cedine dilectioneque ¹³⁰) suscipias. Et infra: §. 1. Quem tamen ita suscipiendum esse cognosce, si et ¹³¹) uxor illius similiter ¹³²) converti voluerit. Nam dum unum utrorum-que corpus conjugii copulatione sit factum, incongruum est partem converti at partem in sacaulo remanera partem converti, et partem in saeculo remanere.

C. XXVI. Continentiae vota non licet uxori suscipere, nisi candem vitam vir eius elegerit.

Item Nicolaus Papa Carolo Regi 133).

Scripsit v) nobis Thietberga ¹³⁴) regina, se regia ¹³⁵) di-gnitate vel maritali copula velle exui, et sola vita privata esse contentam desiderare. Cui ¹³⁶) nos scripsimus, non aliter hoc fieri posse, nisi eandem vitam coniunx eius Lo-tharius elegerit. *Et in altera epistola †) ad Lotharium tharius elegerit. *Et in altera epistola †) ad Lotharium regent. §. 1. Nam licet w) sit scriptum: Quod 137) Deus coniunxit homo non separet, Deus tamen, et non homo soparat, quando divini amoris intuitu ex consensu utriusque coniugis matrimonia dissolvuntur. Aliter autem fieri mutuam separationem vestram prohibemus.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXIV. u) Antea citabatur Augustinus de adulterinis coniugiis, apud quem l. 8. c. 4. habetur sententia, sed

non verba, quare restitutus est itulus ex Ivone. C. XXVI. v) Scripsit: Usque ad vers. Elegerit, sunt ex epistola Nicolai I. Carolo regi scripta, cuius initium est: Nunquam dolorem, et exstat in codice monasterii Dominicanorum.

w) Nam licet: Haec usque ad finem sunt ex epi-stola eiusdem Nicólai scripta Lothario, cuius initium est: Audito revertente misso nosiro, et exstat in eodem codice.

cedit: Edd. Arg. Bas. - 122) manere: Edd. coll. 0. = C. XXII. 123) Imo Basiliua, - cf. Corr. - Burch. 1. 9. c. 45. Ans. 1. 10. c. 20 (22). Coll. tr. p. p. 9. t. 14. c. 23. Ivo Decr. p. 8. c. 183. Petr. Lomb. et Polyc. ib. - 124) eiusdem: Ed. Bas. - 125) de-relicto: Edd. coll. 0. = C. XXIII. 126) hab. A. 826. - Ivo Pan. 1. 6. c. 76. Decr. p. 8. c. 137. Petr. Lomb. ib. - 137) volenie: Ivo Pan. - Edd. Bas. Lugdd. II. III. = C. XXIV. 128) Apocrypha habetur. - Ivo Pan. 1. 6. c. 79. (ex Aug. de adult. coniug.) Decr. p. 8. c. 130. Petr. Lomb. ib. = C. XXIV. 139) Ep. 48. (scr. A. 596.) I. 6. Ed. Maur. - 130) devoluneque: Ed. Bas. - 131) abest ab Edd. Ven. IL Par. Lugd. I. - 1332 add.: cum eo: Edd. Bas. Lugdd. II. III. = C. XXVI. 133) scr. A. 867. - Reg. I. 2. c. 133. Burch. I. 9. c. 49. 53. Ans. I. 10. c. 21 (23). Ivo Pan. p. 6. c. 77. 83. Decr. p. 8. c. 135. 188. Petr. Lomb. ib. - 134) Theberga: Ivo Decr. - 135) abest ab Ans. Burch. et Iv. - 136) Cui restripsimus: Ed. Bas. - $\frac{1}{7}$) scr. A. eod. - 137) Matth. c. 19. v. 6.

Quaest. II. C. XX. 95) Ep. 46. (scr. A. 594.) I. 4. Ed. Maur. - Ans. I. 7. c. 148. Polyc. I. 4. t. 31. - cf. D. 32. c. 2. - 96) fuisses Edd. coll. 0. - 97) pracedcess.: Edd. Bas. Lugdd JI. III. - 98) fem-pora: Edd. Arg. Bas. Nor. - 99) deputatans: orig. - Ed. Bas. -100) suspenderit: Ed. Bas. - 101) secunda - rota: Edd. coll. 0. - 101 Ed. Maur. - Burch. I. 9. c. 48. Ans. I. 10. c. 19 (21). Ivo Pan. I. 6. c. 84. Decr. p. 8. c. 166. Polyc. I. 6. I. 5. Petr. Lomb. 1.4. dist. 27. - 104) prirum: Edd. Coll. 0. - 106) puemproper: eaed. - Ans., a quo verba seqq. pariter absunt. - 106) permanere: Edd. eoll. 0. - orig. - Burch. Aus. Iv. - 107) quoddam: orig. - Burch. Iv. - 108) abeat ab Ans. - 109) add.: etiam: Edd. Bas. - 110) retinquere: orig. - Burch. Ivo Decr. - 111) uxores: Edd. Lugdd. II. II. - 113) Stt: Ed. Bas. - 113) proreus occasione: ead. -114) quia - permistit: ead. - 117) nist: Edd. coll. 0. - 116) pracentit: Edd. Bas. - 110) ratio: Edd. coll. 0. - 116)

Gratian. Eccs, quod consugati sine licentia alterutrius continentiam profiteri non possunt. Sponsi vero, etiam inconsultis quas sibi desponsaverunt, examplis et auctoritatious probantur continentiam posse servare. Ut enim refert B. Hierenymus, Macharius, praecipuus inter Christi eremitas, celebrato nuptiarum convivio, quum vespere thalamum esset ingressurus, ex urbs egrediens transmarina petiit, et eremi selitudinem sibi elegit. §. 1. Item B. Alexius, Euphemiani clarissimi filius, similiter ex nuptiis divina gratia vocatus, sponsam deseruit, et nudus Christo famulari coepit. Horum exemplo patet, quod sponsi sponsarum suarum non exquisito consensu continentiam valent profiteri.

Probatur idem auctoritate Eusebii Papae dicentis 138):

C. XXVII. Desponsata puella non prohibetur monastarium elizere.

Desponsatam puellam non licet parentibus alii viro tradere; licet tamen illi monasterium sibi eligere.

C. XXVIII. Desponsata impune monasterium potest eligere. Item Gregorius in Regesto, lib. VI. epist. 20. ad Fortunatum ¹³⁹).

Decreta legalia desponsatam, si converti voluerit, nullo omnino censuerunt damno mulctari.

Gratian. Quum ergo coniugatorum continentia, misi ex amborum consensu, Deo offerri non valeat; quum vir¹⁴⁰) sui corporis potestatem non habeat, sed mulier, sponsae autem monasterium possint eligere, et sponsi non exquisito consensu sponsarum propositum melioris vitae assumere valeant: patet, quod inter sponsum et sponsam coniugium non est. §. 1. Item quum secundum Augustinum ") illa mulier non pertineat ad matrimonium, cum qua ducetur non füisse commixtio sexus; item quum secundum Leonem¹⁴¹) ille non pertineat ad ma trimonium, cum qua non docetur fuisse nuptiale ministerium : apparet, quod inter sponsum et sponsam coniugium non est. §. 2. Item Nicolaus Papa¹⁴²) praecepit, de his, qui ab adversariis excaecantur, et membris detruncantur, ut ob hanc infimitatem coniugia talium non solvantur. §. 3. De his àutem, qui causa frigiditatis uxoribus debitum reddere non possunt, statuti Gregorius¹⁴³) Papa, ut uterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis iureiurando dicet, quod nunquam per commixtionem carnis coniuncti una caro effecti fuissent. Tunc mulier secundas nuptias poterit contrahere; vir autem, qui frigidae naturae est, maneat sine spe coniugii.

Unde idem 7) scribit Venerio, Caralitano Episcopo, ita dicent 144):

C. XXIX. Si mulier probaverit, quod a vira suo nunquam cognita fuerit, separetur.

Quod autem interrogasti¹⁴⁵) de his, qui matrimonio¹⁴⁶) iancti¹⁴⁷) sunt, et ¹⁴⁸) nubere non possunt, si ille aliam,

NOTATIONES C

C. XXVIII. x) Secundum Augustinum: Gratianus hic repetit quae sup. c. Non est dubium, et c. Quum societas, ex Augustino et Leone attulit valde corrupta, ut ibi notatum est.

ibi notatum est.
C. XXIX. y) I dem: Hocidem caput infra 33. quaest. 1.
citatur ex Gregorio Ioanni, Ravennati episcopo, itemque a Burchardo et Ivone p. 8. c. 178. In Panormia autem exprimitur: Gregorius iunior*). Sententia vero ipsa refertur ex Gregorio in Decretalibus tit. de frig. et malefic. cap. Laudabilem, et ab Ivone ead. part. cap. 80. ex Capitularibus, ubi habetur lib. 6. cap. 55.

bus, ubi habetur lib. 6. cap. 55. z) Scriptum: Auctor glossae hic ait: in Lombarda, et infra 33. q. 1. hoc eodem loco ait: primo libro capitulari Caroli, scilicet in Lombarda. Nunc habetur Capitul. lib. 6.

.

vel illa alium possit accipere, de 149) his 150), ita 151) scriptum 2) est 152): Vir et mulier, si se coniunxerint, et postea dixerit 153) mulier de viro, quod non possit coire cum ea 154), si potest [per 155) verum iudicium] probare, quod verum sit, accipiat alium.

Gratian. Ecce, impossibilitas cočundi, si post carnalem copulam inventa fuerit in aliquo, non solvit coningium. Si vero ante carnalem copulam deprehensa fuerit, liberum facit mulieri alium virum accipere. Unde apparet, illes non fuisse coniuges; alioqui non liceret eis ab invicem discedere, excepta causa fornicationis; et sic discedentes oportet manere immptos, aut sibi invicem reconciliari. §. 1. Item si sponsa coniunx esset, mortuo sponso remaneret vidua. Si autem vidua esset, vir eius ad sacros ordines conscendere non posset. Maritus enim viduae, acque sicut et bigamus, sacardes fieri prohibetur. Ex huius autem copula nullus prohibetur a sacris ordinibus. Ut euim ait Pelagius Papa¹⁵⁶): Nihil est (quantum ad hunc articulum attinet) quod ei obviet de canonicis institutis. Apparet ergo, hos non fuisse cossinges. §. 2. Item si coninges essent, discessio ab inpicem esset divortium, deuxerat: loseph^a) nunquam cognovit eam. Nam si vir iustus eam cognovisset, nunquam a se discodere passus esset, nec Dominus, qui uxorem praeceperat a viro non discedere, nisi causa fornicationis, commendans eam discipulo, auctor divortii fuisset. Ecce, oommendans eam fuiste loanni, et detractio loseph negatur fuisse divortium, quia loseph non cognoverat eam. Unde apparet, eos non fuisse coninges. Si autem B. Maria, quam sibi loseph desponsaver at, et in suam duxerat, coniunx negatur fuisse, multo minus ista, quae simpliciter sponsa erat, coniunx est appellamda.

C. XXX. Sororem uxoris polluens neutram valet habere. Item ex Concilio Aurelianensi^b)¹⁵⁷).

Qui dormierit cum duabus sororibus, et una ex illis antes uxor fuerit¹⁵⁸), neutram ex ipsis habeat, nec ipsi adulteri¹⁵⁹) unquam in coniugio copuleatur¹⁶⁰).

Gratian. Id est, nec propriae uxori sibi licet reddere debitum, quam sibi reddidit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nec etiam post mortem uxoris licet ei, vel adultero 161) alicui copulari in coniugio.

De sponsa vero econtra legitur in Concilio Triburiensi¹⁶²):

C. XXXI. De eo, qui dormivit eum sponsa fratris sui. Quidem desponsavit uxorem, et dotavit eam, et cum ea coire non potuit; quam clanculo frater eius corrupit et gravidam reddidit. Decretum est, ut, quamvis nupta esse non potueți¹⁶³) legitimo viro, desponsatam tamen fratri frater habere non possit; sed moechus et moecha fornicationis quidem vindictam sustineant, licita vero coniugia eis non negentur.

CORRECTORUM.

c. 55. additis in extremo his verbis: eo quod iuxta Apostolum non potuit illi reddere suum debitum.

a) Ioseph: Verba B. Ambrosii lib. 2. comment. ad c. 1. Luc. (quae propius accedúnt ad hunc locum, quam quae habentur lib. 10. ad cap. 23.) sunt haec: Utique, si convenissent, nunquam virum proprium reliquisset, nec vir eam iustus passus esset a se discedere. Quomode autem Dominus divortium praecepisset, quum ipsius sit sententia, quia nemo debet dimittere uxorem, oxcepta causa formicationis?

C. XXX. b) Aurelianensi: Hoc idem infra 32. q. 7. Qui dormierit, videtur citari ex conc. Moguntino. Sed in nullo Aurelianensi aut Moguntino est inventum, quemadmodum neque sequentia in Triburiensi.

Reg. Iv. Burch. — 151) abest ab iisd. et Ed. Bas. — 152) cf. Cap. 1. 6. c. 55. — Ivo Decr. p. 8. c. 80. — 153) dicat: Ed. Bas. — 154) illa: ib. — co: Böhm. — 155) p. v. ind.: non sunt in Cap. et Iv. c. 80., sed sp. Rab. et Reg. Burch. Ans. Iv. II. II., apud quos tamen pro: veram: leg.; iustum. — 156) cf. Dist. 84. c. ult. = C. XXX. 157) Imo ex Vermerienxi hab. A. 752. — Reg. I. 8. c. 115. Burch. 1. 17. c. 3. Ivo Decr. p. 9. c. 69. — 158) fuerat: Edd. cell. o. fut: Burch. — 159) aduitero: Edd.coll. o. — 160) copuletur: Edd. Par. Lugdd. — 161) aduitero: Böhm. = C. XXXI. 163) Videntar Burch. 1. 17. c. 49. Ivo Decr. p. 9. c. 190. c. 31. conc. Trib. paucis reddere veluisse, qued suo more ante ipsos fecerat Regino 1. 2. c. 246. — 163) potnit; Edd. coll. e. pr. Bas.

930

Quaest. II. C. XXVII. 138) Est in libro poen. Theodorl Cant., qualis edius est a Petite, c. 11. — Burch. 1. 8. o. 19. Ivo Decr. p. 7. c. 40. Petr. Lomb. ib. = C. XXVIII. 1399 Ep. 23. (scr. A. 597.) 1. 7. Ed. Maur. — Ans. 1. 10. c. 8. Petr. Lomb. ib. = 140) 1 Cor. c. 7. v. 4. — 141) cf. supra c. 17. — 143) cf. C. 38. qu. 7. c. 25. — 143) cf. C. 33. qu. 1. c. 2. = C. XXIII. 4) In Brandtiana ed. simpliciter laudatur ex Greg. ad Ioann. Rav. — 144) Imo Rahenus ep. ad Heribaldum c. 29. (scr. A. 853.) — Reg. 1. 2. c. 242. Burch. 1. 9. c. 40. Ans. 1. 40. c. 26. Ivo Pan. 1. 6. c. 115. Decr. p. 8. c. 178. Polyc. 1. 6. t. 4. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 34. — cf. infra C. 33. qu. 1. c. 1. — 145) add.: sue: Edd. coll. o. — 146) ia mair.: Ed. Bas. — 147) comment: Edd. coll. e. pr. Bas. — 148) sed: Edd. Bas. — 149 abest ab Iv. Burch. — 159) quitus: Edd. coll. o. —

C. XXXII. Si quie sponsan filii sui oppressorit, sinul cum os sine spo coniugii manest.

Item ex codem 164).

Si quis sponsam filii sui oppresserit, et postea filius eius cam duxerit, pater postmodum non habeat uxorem, nec mulier virum. Filius, qui patris facinus ignoravit 165), iliam accipiat.

Gratian. Si illa, quam vir sororis suae cognoverit, per-petus copulari prohibetur, hic vero, qui sponsam fratris sui corrupit, peracla poenitentia matrimonium contrahere permittitur, apparet, hanc non fuisse coniugem fratris cius. §. 1. mulier causa fornicationis a viro suo dimissa aut ei Item reconciliabitur, aut eo vivente innupta manebit. De sponsa vero contra invenitur in I. libro Capitularium c. 105.166) et l. VII. c. 183., quibus locis sic legitur:

C. XXXIII. Si sponsus raptam recipere noluerit, liceat sibi alii nubere.

Raptor poenitentia publica mulctetur. Raptae 167) vero, si cam sponsus recipere noluerit, et ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alii non negetur.

C. XXXIV. De codem.

Item ex Concilio Toletano () 168).

Statutum est a sacro conventu, ut si quis sponsam alte-rius rèpuerit, publica poenitentia mulctetur, et sine spe coniugii maneat. Et si ipsa eidem crimini consentiens aon fuerit, licentia nubendi alii non negetur. Quod si post haec¹⁶⁹) coniungere se praesumserint¹⁷⁰, utrique¹⁷¹) us-que ad satisfactionem⁴) anathematizentur. III Darse Cortina America tera have non fuice

III. Pars. Gratian. Apperet ergo, home non fuisse coningem, cui vivente sponso alteri nubendi licentia non no-gatur. Quomodo ergo socundum Ambrosium et roliques Putres sponsas coniuges appellantur, et his omnibus argumentis con-iuges non esse probantur? Sed sciendum est, quod coniugium desponsatione initiatur, commistione perficitur. Unde inter sponsum et sponsam coniugium est, sed initiatum; inter copulates est coningium ratum.

Unde Ambrosius •) 172):

C. XXXV. In desponsations coniugium initiatur.

Quum initiatur coniugium, coniugii nomen asciacitur, non¹⁷³) quum puella viri admixtione¹⁷⁴) cognoscitur.

Gratian. Ecce, qued in desponsatione coniugium initia tur, non perficitur.

C. XXXVI. Contunctorum commixtio matrimonium perficit. Item Ambrosius in lib. I. de Patrierchis () 175).

In omni matrimonio coniunctio intelligitur spiritualis, quam confirmat et perficit coniunctorum commixtio corporalis.

C. XXXVII. Matrimonium sponsali conventions initiatur, commixtions perficitur.

Item Hieronymus super Abdiam Prophetam 176).

Quapropter ¹⁷⁷) in filiabus vestris fornicabuntur, et sponsas vestras adultorus orunt. Notandum est, quod in filiabus dicit fornicationem futuram, et in coniugibus ¹⁷⁸) adulte-ria, quae sponsali conventione ¹⁷⁹) initiantur, et commix-tione corporum perficiuntur.

NOTATIONES

C. XXXIV. c) In nullo Toletano conc. inventum est. Sed fere eadem leguntur in conc. Remensi Trosleiano, et lib. 1. Capitul. cap. 105. et lib. 7. c. 183., in legibus Lon-gobard. lib. 1. tit. de rapt. mul. l. 12.

d) Usque ad satisfactionem: Haec verba non sunt in Trosleiano, neque in Capitularibus; sunt tamen apud Burchardum et Ivonem, qui etiam citant Toleta-Rum *).

¥.

C. XXXVIII. Quan desponente fuerit tradite et in usun cta, rocte coniuns appollatur.

Rem Ambrosius ad Paternum, epit. LXVI, 180) Si quis desponsata sibi et tradita utatur, rite s) coniu-

gium vocatur. Gratian. Quare autom post suptialia pacta non statim tradantur sponsae, Augustinus in libro VIII. Confessio-num c. 3. ostendit, dicens 181):

C. XXXIX. Quare sponsae post pactum non statim tradantur.

Institutum est, ut iam pactae sponsae non statim tradan-tur, ne vilem habeat maritus datam, quam "non" 182) suspiraverit 143) sponsus dilatam. Gratian. Insta hane distinctionem intelligenda est illa

auctoritas Augustini 184): Non dubium est, illam mulierem nou pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse committio sexus. Ad matrimonium perfectum subintelligendum est, tale videlicet, quod habeat in se Christi et occlesias sacramentum. Ita et illud Loonis Papas¹⁰⁵) intelligendam est. §. 1. Sed obiicitur illud Augustini¹⁰⁶): Inter Mariam et loseph fuit perfectum coniugium. Sed perfectum intelligitur non ex officio, sed ex iis, quae comilantur officium coniugii, ex fide videlicet, prole et sacramento. Quae omnia inter Christi parentes fuisse auctoritate Augustini probantur. Cuncta orgo, quae de non separando coniugio inducta sunt, de perfecte intelliguntur, qued spensali conventione est initie tum, et officio corporalis commistionis est consummatum. Illa lum, et officio corporana communicationa en concamenazion, and vero, quibus separabile coniugium estenditur, de initiate in-telliguntur, qued nondum officio sui perfectum est. §. 2. Pot-est et aliter distingui. Sponsae appellantur coniuges consug-Unde Ambrosius, quum diritset 187): Quum initiatur coniegium, non addidit : tune ret vel effectus, sed : tunc nomen coniugii asciscitur, estendens, tales coniugii nomen habere, Control of the second of the s cio et cura providendi : sic et coniun.r matris eius appellatur non coniugii effectu, sed subministratione necessariorum, individuae mentis affectu. Hine Augustinus ait 189): "Noli G mere accipere Mariam coniugem tuam; coniugem nominare, quis future erat uror." Hine et Beda super Leviticum: Si quis sponsam alterius violaverit, etc. sponsam uxorem disit, Han quae tune erat, sed quee futura erat u.ver. Hine ettem Hieronymus super Matthaeum in evangelio 190): Quam esset desponsata.

C. XL. Consustudine scriptures spouses coniuges, et sponsi viri appellantur.

Genuit Iosepä virum Mariae 191). Quum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consue-tudinis scripturarum, quod sponsi viri, et sponsae vocen-tur uxores. Et infra: §. 1. Non ab alio inventa est, nisi a loseph, qui paene licentia maritali futurae uxoris est, nim noverat. Et infra: §. 2. Ioseph¹⁹³) fil¹⁹³) Devid, etc. lam¹⁹⁴) et¹⁹³) supra diximus, sponsae uxores appellari¹⁹⁶), quod plenius liber adversus Helvidium docet.

CORRECTORUM.

C. XXXV. e) lateger textus affertur sup. cad. Quum -----

C. XXXVI. f) Caput hoc non est inventum apud Am-

brosium, neque sequens apud Hierosymum. C. XXXVIII. g) Rite: Apud B. Ambrosium legitur: statur, coniugium rocat **). Sicut etiam apud lyonem. Et quae antecedunt ac sequentur ostendunt, aliam fuisse ips ins nentem, atque Gratianus putavegit et auctor Panormiae.

174) comministions: ib. = C. XXXVI. 175) Cap. incertum. - Petr. Lomb. L 4. dist. 30. = C. XXXVII. 176) Cap. incertum. - 177) On. c. 4. v. 13. - 178) contantis: Ed. Bas. - 179) contantions: Edd. coll. e. = C. XXXVIII. 180) scr. c. A. 380. - Ive Pan. L 6. c. 17. Decr. p. 8. c. 191. - 30) constar: Pan. = C. XXXIX. 180] Ive Pan. I. 6. c. 10. Decr. p. 8. c. 33. Petr. Lomb. L 4. dist. 27. 182) abest ab Iv. - 183) suspirament: Ive Decr. - suppressif: Ed. Bas. = 184) cf. supra c. 16. - 185) cf. supra c. 17. - 186) cf. supra c. 3. - 187) cf. supra c. 5. - 186) cf. supra c. 9. - 186) cf. c. id. - 190) ad c. 1. v. 18. = C. XL. 191) Math. c. 1. v. 16 - 196) ib. v. 30. - 133) fili: Bühm. - 194) fam vere sicult: Ed. Bas. - 195) ut: Edd. coll. v. Dat. - 195) add.; constar v cool.

.

C. XLI. De eadem. Idem super Genesim h).

Egressus 197) itaque Loth locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias suas. In sequentibus filiae Loth viraccepturi erant filias suas. In sequentibus filiae Loth vir-gines esse 193) dicuntur. Et ipse ad Sodomitas dixit: Ecce duae filiae meae, quae non cognoverant virum. Nunc autem dicitur habuisse generos. Quidam 199) arbitrantur eas, quae viros habuerunt, in Sodomis periisse, et quae virgi-nes erant, cum patre exiisse. Sed Hebraica veritas habet: Egressus Loth locutus est ad sponsos i), qui accepturi erant filias eius. "Necdum igitur virgines filiae matrimonio fue-rent enveloteet". rant copulatae".

Gratian. Unde datur intelligi, quod scriptura sponsos generos vocal.

C. XLII. Maria coniunx dicitur more scripturae, guum simpliciter sponsa esset.

Item loannes Os aureum hom. IV. ad c. 1. Matth.

Item Ioannes Os aureum hom. IV. ad c. 1. Matth. Prius, quam²⁰⁹) convenirent. Non dixit, prius, quam in sponsi adduceretur domum. Hunc quippe²⁰¹) morem ser-vabat antiquitas, ut sponsae in sponsorum domibus habe-rentur. ⁴Quod nunc quoque fieri interdum videmus⁴. Ut enim²⁰²) generi Loth apud socerum leguntur habitasse²⁰³) cum sponsis nondum sibi copulatis lege coniugii, sic habi-tabat etiam Maria cum sponso. Et infra: §. 1. Neque enim²⁰⁴) eam voluit de domo expellere, sed dimittere. Et infra: §. 2. Noli²⁰⁵) timere accipere Mariam coniugem tuam: Quo sernone sponsam similiter²⁰⁶) indicavit, sicut etiam eos, qui adhuc sponsi sunt, generos appellare scriptura consuevit. Guid enim est accipere²⁰⁷? domi profecto re-timere. Iam enim illam mente dimiserat. Et infra: §. 3. Sicut enim postea illam commendavit²⁰⁴) Christus ipse di-scipulo, sic et nunc angelus copulat sponso, non in foedus scipulo, sic et nunc angelus copulat sponso, non in foedus solenne coniugii, sed in consortium communis habitaculi.

C. XLIII. Dominus non commendasset matrem discipulo, si eam Ioseph cognovisset.

Idem hom, V. ad idem c. 1. Matth.

Si enim cognovisset eam, et loco habuisset uxoris, quo-modo illam Dominus quasi absque solatio, et nihil penitus habentem discipulo commendasset 209), iubens illi, ut eam reciperet 210) in suam !

C. XLIV. Maria uxor Ioseph appellatur, quia sic ab eo putabatur futura.

Item Origenes in eodem, hom. I. Evang. 211)

Item Origenes in eodem, hom. I. Ecang.²¹¹) Inventa²¹²) est habens in utero. A B. Ioseph, qui, licet eam non contingeret, futurae²¹³) tamen, ut putabatur, uxoris omnia noverat²¹⁴). Et infra: §. 1. Si tibi uxor nomina-tur, si desponsata^k) tibi esse dicitur, non tamen tibi uxor est, sed Dei unigeniti electa²¹⁵) mater est. Et infra: §. 2. Dico coniugem propterea, ut diabolo virginitatem eius occultem²¹⁶), *et ut Iudaeorum pravitatem excludam atque deiciam, et^{*} ut legis instituta non destruam. In conse-quentibus²¹⁷) demonstrabo, quod nec ista tua coniux se-cundum consuetudinem coniugii habeatur, nec iste, qui²¹⁸) generatur, tuus filius esse credatur. generatur, tuus filius esse credatur.

C. XLV. Ad nuptias Mariae Ioseph non pervenit.

Item Gregorius in expositione Evang., hom. XXVI. Sic quippe 219) discipulum *Dominus* post resurrectionem

suam dubitare permisit, nec tamen in dubitatione descruit, sicut ante nativitatem suam habere Mariam sponsum voluit, qui tamen ad eius nuptias non pervenit. Nam ita factus est discipulus dubitans et palpans testis verae resurrectio-nis, sicut sponsus²²⁰) matris fuerat custos integerrimae virginitatis. virginitatis.

Gratian. Ex his omnibus auctoritatibus apparet, sponsas coniuges appellari spe futurorum, non re praesentium. Quo-modo ergo coniuges a prima fide desponsationis appellantur, si ista, quae asseritur sponsa, coniunx esse negatur? Sed a prima fide desponsationis coniunx dicitur appellari, non quod prima fue desponsationis contanx dicitur appellari, non quod in ipsa desponsatione fut contanx, sed quia ex fide, quam ex desponsatione sibi invicem debent, postea efficiuntur contuges, sieut per fidem dicuntur remitti peccata, non quod ante ba-ptismum per fidem remittantur, sed quia fides est causa, quare in baptismo a peccatis emundamur. §. 1. Illud autem Ioan-nis Chrysostomi²²¹): Matrimonium non facit coitus, sed voluntas; item illud Ambrosii²²²: Non defloratio virgini-tatis, sed pactio coniugalis matrimonium facit, ita intelli-rendum est: Coitus sine voluntate contrahendi matrimonium. tatis, sed pacific configaris matrimonium facit, ita inten-gendum est: Coitus sine voluntate contrahendi matrimonium, et defloratio virginitatis sine pactione coniugali non facit matrimonium, sed praecedens voluntas contrahendi matrimo-nium, et coniugalis pactio facit, ut mulier in defloratione suae virginitatis vel in coitu dicatur nubere viro, vel nuptias celebrare. §. 2. Item Siricius Papa²²³) discessionem sponsae a sponso vocat coniugalem separationem. Sed talis dis-cessio dicitur violatio coniugii non iam exsistentis, sed fu-turi, ut ex ipsa desponsatione sperabatur. Sic et diabolus dicitur cecidisse a beatitudine, non solum quam tune habebat, sed etiam ad quam habendam creatus erat. Sic qui merito suae vitae vel scientiae in sacerdotem vel episcopum eligitur, si interim electionem suam cassari meruerit, dicitur amittere sacerdotalem vel episcopalem unctionem, non quam iam acce perat, sed ad quam accipiendum electus erat. Non ergo illa auctoritate sponsa coniunx potest probari. §. 3. Sed conceda-tur, quod sponsa non sit coniunx, tamen quaeritur, utrum liceat ei renunciare priori conditioni?

Hoc autem prohibetur auctoritate Ancyrani Concilii c. 11., in quo statutum sic legitur 224):

C. XLVI. Puellae desponsatae prioribus reddendae sunt, si eis raptae fuerint.

Desponsatas puellas et post ab aliis raptas placuit erui, et eis reddi, quibus ante fuerant desponsatae, etiam si eis a²²⁵) raptoribus vis illata constiterit ²²⁶).

C. XLVII. Communione privetur sponsa, nisi raptorem deserere, et ad sponsum suum redire voluerit.

Item Ioannes VIII. 1) Rostanno Archiepiscopo 227).

Atho²²⁶) praesentium lator, dum in nostro servitio lide-liter excubaret, quendam virum feminam sibi desponsatam conqueritur rapuisse. Et ideo fraternitas tua nostra auctoconqueritur rapusse. Et ideo fraternitas tua nostra aucto-ritate suffulta suffraganeos suos episcopos praesentialiter convocet, et sic unanimi sententia, si sponsam huic raptor non reddiderit, tam idem, quam rapta, si ad pristinum spon-sum remeare noluerit²²⁹), omni communione priventur²³⁰). IV. Pars. Gratian. Sed aliud est priori conditioni re-nunciare, et de nuptiis cum alio agere; aliud est rapi, hoc est illicite constuprari. Unde 1 si d o r us Etymolog. lib. V. c. 26. ait²³¹):

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XLI. h) In hoc capite Gratianus retulit verba glos-sae ordinariae in cap. 19. Gen. ex Hieronymo.

i) Sponsos: Sequebantur haec*): suos, quod quidem magis verum esse videtur ex hoc, quod sequitur, qui ac-cepturi etc., quae sunt expuncta, quia neque apud B. Hie-ronymum, neque in glossa ordinaria habentur. Ex iisdem

Quaest. H. C. XLI. 197) Gen. c. 19. v. 14. – 198) fuisse: Edd. coll. o. pr. Arg. – 199) sed quid.: Edd. coll. o. – \Im) ita Edd. coll. o. = C. XLII. 200) Matth. c. 1. v. 18. – 201) enim: Edd. coll. o. – 202) autem: eaed. – cf. Gen. c. 1. – 203) habi-tare: Edd. coll. o. – 204) Matth. c. 1. v. 19. – 205) ib. c. 20. – 206) simpliciter: Ed. Bas. – 207) Quid autem est accipere Marian coniugem tuam: ead. – 208) commendat: ead. = C. XLIII. 209) commendaret: Ed. Bas. – 210) acciperet: ead. = C. XLIII. 209) commendaret: Ed. Bas. – 210) acciperet: ead. = C. XLIII. 209) commendaret: Ed. Bas. – 210) acciperet: ead. = C. XLIII. 209) constant origenis. – 212) Matth. c. 1. v. 19. – 213) futura: Ed. Bas. – 214) voverat: Edd. Nor. Ven. I. II. – \Im is: Ed. Bas. – \Im abest ab ead. – 215) aeterni. ead. – aeterna: Edd. rell. – 216) occultarem: Ed. Bas. – 217) sequentibus: Edd. coll. o. –

vero addita sunt a vers. Necdum, usque in finem, quoniam inde colligitur id, quod vult Gratianus. C. XLIV. k) Desponsata: Sic est emendatum ex ipsa. homilia. Antea legebatur: etsi **) in desponsatione uxor ***) tibi esse dicitur. Alia etiam nonnulla emendata et addita. C. XLVII. 1) Octavus: Sic est restitutum ex pleris-que vetustis et Ivone. In vulgatis erat: Chrysostomus †).

218) add.: etiam: eaed. pr. Bas. = C. XLV. 219) cf. Ioann. c. 20. - 220) sp. fuerat et matr.: Edd. coll. o. pr. Bas. = 221) cf. supra c. 1. - 222) cf. supra c. 5. - 223) cf. infra c. 50. = C. XLVI. 224) hab. A. 314. - Interpr. Dionysii. - Reg. 1. 2. c. 155. Burch. 1. 9. c. 38. Ans. 1. 10. c. 8 (10). Ivo Pant. I. 6. c. 19. Decr. p. 8. c. 170. - 225) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Par. Lugdd. - 226] fuerit: Ed. Bas. = C. XLVII. \uparrow) ita Edd. coll. o. pr. Bas. - 227] Ep. temporis incerti, ad Rostannum Arelai. ep. scripta. - Ivo Decr. p. 14. c. 64. - 228) Otto: Ed. Bas. - 229) noluerint: Ed. Rom., quod aperte mendosum est. - 230) privetur: Ed. Bas. = C. XLVIII. 231) Ivo Pan. I. 6. c. 53. Decr. p. 8. c. 26. - cf. Serv. ad Virg. Acn. 1. 4. v. 217. - cf. C. 36. qu. 1. c. 1. et Corr. ib. 59 %

C. XLVIIL Quid at reptes !

935

Raptus est illicitus coitus, a currumpendo dictus; unde qui rapta potitur stupro fruitur. Gratian. Hore autem non ab alio rapta, sel alii de-sponsetz monstratur. Roptam vero talem diri prohibet G e-lasius Papa, dierm 212):

C. XLIX. Bi reptus edmittitur, uhi puelle abdecitur, de cuius ante nuptiis nihil actum probatur.

Lex illa praeteritorum principum ibi raptum dixit 233) esse seum, ubi poella, de cuias ante suptiis nihil actum 14), videatur 213) abducta. ferit ""), videati

V. Pars. Gratian. Quod exten in fine copitali adian-dur 234): etiam si ein a rapturibus vin illata constiturit, ides additum est, quis replayum alian to rayinnada expansio, ides additum est, quis replayum alian to rayinnada expansion alian rislenter adducenter. Qualitet ergs mode rapiantur, priori redilendos sunt. Hore astra, at supra dictem est, son inter ruptus, sol inter elies desponsates consumeratur, et ideo non est huie auferenda, et priori reddenda. § 1. Seguantar aliae austaritates, quibas inte prohibetar aubere se-cando, et inhetar retire es priora esta.

At com Siricius Pape Himerie, Epicopo Tarro-coansi, epist. I. e. 4. 117):

C. L. Puellam elli desponsatam alter accipere non valet. De couisgali violatione 23 9) requisisti, si paellam alteri

despensatam alter in matrimonium possit accipere. Tale ocepunsocam auer in murrimonium possis accipere. Tale ergo ") consultium anathematizamus, et modis omnibus ne flat prohibemes 23 7), quia illa benedictio, quam nupturae sacerdos imponit, apud fideles cuiusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur. Gratian. Sed exctoribute Ace Siricii illa prohibetar od premis pate transfer

secunda vota transire, quae in propriem domun est ducta, et cum sponso suo est velata et benedicta. Talium discessione rislatur benedictis, guan anpturus sacardos impenit. Verum Lone nectum sponents in summ durernt, nee cum on brach-chinem acceptrat. Non ergo hae auctoritate huinsmadi espuhe prohibetur. § 1. Item illud Easebii Papas 221): Desponsatam puellam non licet parentibus alii viro tradere, similier et de Aziusmodi desponsata intelligitur, quae videlicet cum sposso est selata et benedicta. §. 2. Item obiicitur filud Gregorii 241): Quae propter frigiditatem a viro suo separata est, et alii supta, si vir eus aliam cognaverit, illa est detrahenda secundo, et reddenda primo. Sed estern moto sobritur, quie inte ridelicet cum illo banedictionem acceptrat.

C. L.I. Si quie elieui natieri comenzus ferrit, non beet ili alian decere. PALEA.

[Augustinus de fide portionis, et consensus =) 1+1).] "Duobus modis dicitur fides, pactionis et consensus. Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere. Si²⁴³) aliam duxerit, poenitentiam de-bet ²⁴⁴) agere de fide mentica; maneat ²⁴⁵) tamen cum illa, quam durit. Non enim rescindi debet tantum sacramen-tum. Si autem fecerit filem consensus, non licet aliam cere. Si astem duzerit, dimittet 246) cam, et adhaerehit priori 247).

Est 2+8) enten fides pactionie, quando aliquie promitit film alicui, quod cam ducet, si premierrit ei ren secum ba-bere, rel etiem pro consensu. Fides autom consensus est, quando, etiamai non stringit manum, corde tamen et ore con- | Namquid non erunt admittendi in hereditatis consortions,

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. L. m) Tale erge: In epistelarum Siricia codi-cibus, et in Codice canonum, et apud ceterus cullectores (graeter Panormiam) *), et in Capitular. Caroli Banileae impressis lib. 1. c. git. legitur: Hoe no fost modis onnibus indicense. Sed quosiam in casu fit mentis anothematis, non est mutatu

C. LL n) Etiam in Decretalibus tit. de sponsa duor. c. 1. citatur ex Augustino, apud quem non est inventum. Causa XXVIII. Quaest. L. a) Augustinus:

anabit di eere, at mutuo se concolant unue alió, et mutuo po supripient. "

0.36

C A U S A XXVIIL

GRATIANUS.

Quidem infedelie in coningio positue of fiden conversat est, arer vero ofio fidei Christianos ab es discussit. Ille quan-dam fidelem in areven accepit, que mortue elerieus effeitur. Tandem silas et scientine merito in episcopan eligitur. (Qu. L) Hie primum quarritur, en coningium sit inter infedeles f Instant ritar et schninke morne in episcipan argicar. (QL.1) Hie prim un quaeritar, an consignum sit inter infidelas ? (QL.11) Secundo, an Secut Auie alian duere priore si-vente? (QL.111) Tertio, an sit reputendes bigenus qui ante baptismum Asbuit anon, et post baptismum alterum?

QUAESTIO L CRATIANUS.

I. Pars. Quod outen inter infideles coningium non sit, shis auctoributions probatur. Ait caim Paulus '): Omne, and non est ex fale, percatam est. Consumeries outem in-federium non est ex fale, et ideo precatam est. Non est ergo coningium, quie auffem coningium percatam est. Item Augufidelium non est ex fide, et ideo perentum est. Non est ergo conseguin, quie millem conseguin perentum est. Item Augu-stinus 1): Non est vera pudiritie hominis inidelis cum con-inge sua. Ubi entem rere pudiritie cuse non petert, ils mer perum consingium est. Item Androusius 1): Iussit Entras di-mitti uxores alienigenas, per quas ihant ad Deos aliense. Non est enim putandum matrimonium, quod extra Dei de-cretum est factum. Sed quam cognostieur, est emendim-dum. Item Augustines 1): Non est ratum cuningium, quod ester de particular estantes estatution estatute tatutestatute estatute estatute estatute estatute estat sine Des est. Er his samilus auctoritations probatur, ingium son ene inter infedeles. § 1. Sed countra alice inter-manter auchrichtes, quibes probater comingium este inter in-fedeles. Quarum prime est illud crangelii, quod Christus ail "): fideles. Quarum prime est illud crangelii, quod Christus ait ? Erunt quinque in una damo, duo in tres, et tres divide Erunt quinque in una donno, duo in tres, et tres avraitu-tur in duos. Deinde, quam persones illes enumeresset, aro-rem in sirum esse dividendam dirit, et e converso. Rem : Qui 1) non odit patrem, aut matrem, aut uzorem, aut so rerem propter me, non est me dignus; areren infederen nen fidelem dirit edie Askendam. Item: Onnis '), qui res querit domum, aut patrem, aut matrem, aut sororem, vel querit domum, aut patrem, aut matrem, aut sorotem, ver uxorem propter me, centuplum accipiet etc. Urseren in hoe loco infidelem significat, quae propter Christum dimittiller, dam potas ipse, quam Christi fides descriter. Rem Apoto-har 3): Si quis frater uxorem habet infidelem, et hare con-senserit habitare cum illo, non dimittat illam, et si qua mulier habet virum infidelem, et his consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatus est emin vir infidele ner mulierem tidelem et encriticata est mulier infidelis per mulieren fidelem, et sanctificata est mulier iniidelis per virum tidelem. Iton od Titum⁴): Hortare adolescentulas, ut diligant virus saus. Hoe tum de fidelibus guem de infidelibus intelligendum cas. Infidelibus numpus riris milieres propensius proper Deun debent obsequi, ut sie virus suss Chrisis lacrari valeant. Sient in passions B. Clo-mentis de Theodora et Sisinnis legitur mirabiliter contigina.

C. L. Bigeni probentur qui ente leptimum le

unen, et post beptismun elbrun. Itru Innocentius Papa Rufo et Eusebio, Episcopis Macedonibus, epist. XXII. c. 2. ?)

Verba ipea B. Augustini referentur infra ead. Sie enin. vers. New sere.

b) Ambrosius: Haec sunt potius accepta ex glussa ordinaria ad locum indicatum **).

c) Augustinus: Hoc wa est investum apad B. Angustinum. Verum apad B. Ambroaium in idem c. 7. pri-mae ad Corinthius have leguntur: Nus enin ratum est megustioum. brinseium, qued sins Dei devutionefest, et similia in glossa ordinaria ibidem ex B. Ambrusiu.

qui ex ea suscepti sunt, quae ante baptismum fuit ⁴) uxor⁴ fruntque appellandi ^{*}tel^{*}9[°]) naturales, ^{*}vel spurit^{*}, quia non est matrimonium legitimum (ut vobis¹⁰) videtur) nisi illud, quod post baptismum assumitur⁴ Ipse Dominus, quum interrogaretur a ludaeis, si liceret dimittere uxo-rem, atque exponeret fieri non debere, addidit¹¹; *Quod¹²*) *Deus coniunxii homo non separet*. Ac ne de his putetur²¹) esse locutus, qui¹³[°] post baptismum axores sortiuntur, meminerint hoc et a ludaeis interrogatum, et ludaeis esse responsum. Quaero, et solicitus quaero, si una et eadem sit uxor eius, qui antea catechumenus, et postea fit ide-lis, filiosque ex ea, quum esset catechumenus, susceperit, et postea alios filios, quum fidelis¹⁵), utrum sint fratres appellandi, an non habeant postea defuncto patre cum ceteris herciscundae¹⁹) hereditatis consortium, quibus filiorum nomen regeneratio spiritualis creditur¹⁷) abstu-lisse⁵ Quod quum ita sentire atque indicare absurdum est, quae¹⁶) (mialum) ratio^{*}est hoc defendi, et vacua magis opinione iactari, quam aliqua auctoritate roborari¹⁹), quum non possit inter peccata deputari quod lex praecepit, et Destin¹²⁰?! Deus iunxit 20)?

C. II. In fidelis potestate sit post baptismum uxorem recipere, quam ante dimiserat. Item ex Decreto Eutychiani Papae²¹). II. Pars. Si quis gentilis gentilem uxorem dimiserit ante baptismum, post baptismum in potestate eius erit eam habere, vel non habere.

C. 111. Fidelis infidelem discedentem sequi non cogitur. Idem 22).

Simili modo, si unus ex coniugatis baptizatus est, et al-ter³²) gentilis, et sequi non vult, sicut dicit Apostolus²⁴), infidelis si discedit²⁵), discedat.

C. 1V. Sine culpa relinquitur uxor, quae cum fideli habitare noluerit. Item Augustinus de fide et operibus, e. 16. 26)

Uxor 4) legitima societate conjuncta sine ulla culpa relin-Quitur, si cum viro Christiano permanere noluerit. Non attenditur, eo modo illam²⁷) rectissime dimitti, si viro suo dicat: Non ero uxor tua, nisi mihi de latrocinio²⁸) divitias congeras²⁹), aut nisi solita lenocinia, quibus no-stram domum transigebas, etiam Christianus exerceas, aut si quid aliud vel facinorosum vel flagitiosum in viro novesi quid aliud vel facinorosum vel flagitosum in viro nove-rat, quo delectata vel libidinem explebat, vel facilem vi-ctum habebat, vel etiam ornatior incedebat. Tunc enim ille, cui uxor haec dicit 3°), si veraciter egit 3°) poeniten-tiam ab operibus mortuis, quando ad baptismum accessit, habetque in fundamento fidem, quae 3°) per dilectionem operatur, proculdubio plus tenebitur amore divinae gra-tiae, quam carnis luxuriae 3°), et membrum, quod eum scandalizat 3°), fortiter amputabit.

NOTATIONES

C. IV. d) Uxor: Locus Augustini sic habet: Quamobrem et illud, quod dicunt, veluti probare cupientes, quantum valeat sola fides, ubi Apostolus dicit: Quod si infidelis disce-dit, discedat: non est enim serviluti subiectus frater aut soror in huiusmodi, id est, ut propter fidem Christi etiam ipsa uxor legitima societate coniuncta sine ulla eulpa relinquatur, si cum viro Christiano propter hoc, quod Christianus est, per-manere noluerit, non attendunt eo modo, etc. Verum ob glossas, potissimum in vers. Non attenditur, et quoniam ivo et Panormia habent ut Gratianus, nibil est mutatum. C. VI. e) In eo libro non exstat, sed apud Hermem

C. V. Licite dimittitur uxor, quae virum suum cogere quaerit ad malum.

Idem in sermone Domini in monte, lib. I. c. 27. et 28. Idololatria³⁵), quam sequentur infideles, et quaelibet noxia superstitio fornicatio est. Dominus autem permisit³⁶) causa fornicationis uxorem dimitti. Sed quia permisit³⁶) causa fornicationis uxorem inlidelem, quo⁵²) sic fortassis possit idelis fieri. Item c. 28.: §. 1. Si infidelitas fornicatio est, et idololatria infidelitas, et avaritia idololatria, non est dubitandum, et avaritiam fornicationem esse. Quis ergo iam quamlibet illicitam concupiscentiam potest recte a for-nicationis genere separare, si avaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscentias non tantum quae in stupris cum alienis viris aut feminis com-mittuntur, sed omnino quasibet⁴⁰), quae animam corpore male utentem a lege Dei aberrare faciunt, et perniciose turpiterque corrumpunt, possit sine crimine et vir uxo-rem⁴¹) dimittere, et uxor virum; quia exceptam facit bominus causam fornicationis, quam fornicationem (sicut supra commenoratum⁴²) est) generalem et universalem intelligere cogimur. Quum autem ait: Excepta causa for-nicationis, non dixit⁴³), cuius ipsorum, viri an⁴⁴) fe-minae. Non enim tantum fornicantem uxorem dimittere conceditur, sed quisquis eam quoque uxorem dimittere aua inse causaitur fornicari. Idem in sermone Domini in monte, lib. I. c. 27. et 28. conceditur, sed quisquis eam quoque uxorem dimittit, qua ipse cogitur fornicari, causa utique fornicationis di-mittit; velut si aliquem cogat uxor sacrificare idolis. Qui talem dimittit causa fornicationis dimittit, non tantum illius, sed et suae; illius, quia fornicatur: suae, ne fornicetur.

C. VI. Quae simulacrum facit, nec resipiscit, dimittatur a viro suo.

1dem de adulterinis coniugiis, lib. II. e) 45)

Non solum moechatio est illius, quae carnem suam coïn-quinat, sed etiam quae⁴⁵) simulacrum facit moechatur. Quod si in his factis perseverat, et poenitentiam non agit⁴⁷), recede ab illa, et noli vivere cum illa. Sin autem, et tu particeps peccati illius⁴⁸) eris.

C. VII. Amore cuiuslibet non est a fide recedendum. Item Ambrosius ad Hilarium¹)⁴⁹).

Si infidelis (dicit Apostolus) discedit 50), discedat; non est Si infidelis (dicit Apostolus) discedit ⁵⁰), discedat; non est "enim" servitati subiectus frater ant soror in huiusmodi, id est: si infidelis noluerit esse cum coniuge ⁵³) fideli, hie agnoscat ⁵²) fidelis suam libertatem, ne ita se subiectum deputet ⁵¹) servituti, ut ipsam dimittat lidem, ne coniugem amittat infidelem. Hoc et de filis ⁵⁴) atque parentibus, hoc ⁵⁵) de fratribus et sororibus intelligitur, propter Chri-stum "omnes" esse dimittendos, quum proponitur ista con-ditio, ut Christum :) dimittat, si illos ⁵⁶) secum habere desiderat ⁵⁷). Hoc ergo et de domo atque agris, hoc ⁵⁸)

CORRECTORUM.

in libro pastoris, mandato 4., ex quo citat Ivo*) hoc una cum Palea Ego dixi, infra 34. qu. 1. et 2. Et quoniam in eo mandato tam de viro quam de muliere agitur, est ali-

qua verborum varietas, sed eadem sententia. C. VII. f) Sic etiam Ivo; sed habetur apud B. Augu-stinum epist. 89. Beda 1. Cor. 7. citat ex Augustino ad consulta Hilarii.

g) Christum: Antea legebatur: ut propter Christum dimittat, si eum secum etc. **). Emendatum est ex epistola B. Augustini. Reliqua vero partim ex ipsa, partim ex ve-tustis Gratiani codicibus.

v. 6. - 33) luxuria: Edd. coll. o. - 34) scandalizabat: eaed. = C. V. 35) Ivo Pan. I. 7. c. 29, 30. Decr. p. S. c. 249-50. - 36) I Cor. c. 7. v. 15. - 37) et non: Edd. coll. o. - Böhm. - 39) no-luerit dimittere: Ed. Bas. - 39) eum quo: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 40) propter qu.: Edd. coll. o. - add.: conceptiscentias: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. - 41) add.: suam: Edd. coll. o. - 43) considerations: eaed. - Ivo. - 43) abest ab Ed Bas. - ait: Edd. rell. - 44) ant: Edd. coll. o. = C. VI. 45) Ivo Pan. I. 7. c. 34. Decr. p. 8. c. 245 - 9) nec tamen Pan. - 46) qui: Ed. Bas. - 47) egrit: Edd. Bas. Lugdd. H. III. - 48) etustem: Ed. Bas. - 47) egrit: Edd. Bas. Lugdd. H. III. - 48) etustem: Ed. Bas. - 47) egrit: Edd. Bas. Lugdd. H. III. - 48) etustem: Ed. Bas. - 51) egrit: Edd. Pan. I. 7. c. 33. Decr. p. 8. c. 253. - 50) abest ab Edd. Von. II. Par. Lugd. I. - cf. I Cor. c. 7. v. 15. - 51) add.: sua: Edd. coll.o. - 53) cognoscat: eaed. - 53) putet: eaed. - 54) fidelibus: Ivo Pan. - fliabus: Ed. Bas. - fil. et fliabus: Ed. Arg. - infidelibus fil. et fliabus: Edd. rell. - 55) add.: et: Edd. coll. o. - 1V. -40) Ha Edd. coll. o. p. Bas, a qua vox: propter abest. - 56) etust Iv. - Edd. coll. o. - 57) desideret: Böhm. - 58) hoc est de bis: Iv. - et de ceterts: Edd. coll. o.

Quaest. 1. C. 1. 8) fuerit: Ed. Bas. - 9) vel et vel spur.: absunt ab IV. Pan. et Decr. p. 8. - 10) nobis: Edd. Par. Lugdd. - Ivo Pan. - 11) Mattin. c. 19. v. 6. - 12) (mos: Edd. coli. o. - 13) creedatur: Coll. Hisp. - Coll. citt. - 14) cf. Corr. ad c. 3. D. 26. not. f. - 15) add.: fuerit: Ed. Bas. - esset: Edd. coll. o. - 16) add.: familiae: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 11) dicitur: Ivo Pan. et Decr. p. 8. - Edd. coll. o. - 18) quae rat. est h. mahon defendi: Edd. coll. o. - Coll. Hisp. - Ivo. - 19) probart: Coll. Hisp. -90) comimati: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 11) dicitur: Ivo Pan. et Decr. p. 8. - Edd. coll. o. - 18) quae rat. est h. mahon defendi: Edd. coll. o. - Coll. Hisp. - Ivo. - 19) probart: Coll. Hisp. -90) comimati: Edd. coll. o. - 190, p. 1. Pan. Burch. - inngit: Ivo p. 8. - iniunxit: Bohm. = C. H. 21) Legitur ap. Theodorum Cant. (Ed. Petit.) c. 11. - Burch. 1. 9. c. 59. Ivo Pan. I. 6. c. 97. Decr. p. 8. c. 495. = C. III. 22) Leg. ap. Theodor. I. I. - Burch. 1. 9. c. 60. Ivo Pan. ib. Decr. p. 8. c. 196. - 23) et all. gent. sequi unu non cull: Ed. Bas. - et all. gent. est, et qui sequi non rult: Edd. rell. - 24) abest ab Ed. Bas. - et f. Cog. c. 7. v. 15. - 25) discesse-ett Ed. Bas. = C. IV. 26) Ivo Pan. I. 7. c. 32. Decr. p. 8. c. 251: - 27) cam: Edd. coll. o. - 190. - 28) add.: Iuo: Ed. Bas. -9) conferens Edd. coll. o. - 31) egerit: Edd. coll. o. - 32) Gal c. 5.

et de lis rebus, quae iure pecuniario possidentur, *hoc loco^{* 5}) accipiendum ^{co}) est.

C. VIII. Quod etiam infideles sunt coniuges, et quod fideli licet dimitters infidelem.

Item Augustinus ad Pollentium, lib. I. de adulter. coñingüis, c. 13. et 14. 61)

III. Pars. lam nunc illud videamus 62), quod ait Apostolus ⁶³): Ceteris autem ego dico, non Dominus, ad imparia scilicet ⁶⁴), *hoc est*, ubi non ambo Christiani fuerant, conjugia locuturus. Quod mihi visum est eum monendo dixisse. Quia enim coniunx tidelis relinquere coniugem licite potuit⁽⁵⁾ infidelem, ideo fieri hoc non Dominus, sed Apostolus prohibet. Quod enim Dominus prohibet fieri omnino non licet. Monet ergo Apostolus, quo⁽⁶⁾ possit esse multorum occasio lucrandorum, ut fideles coniuges in relinquendis infidelibus permissa licentia non utantur. Tibi autem videtur, infideles quoque dimitti a fidelibus non li-cere⁶⁷), quia hoc vetat Apostolus, quum ego dicam licere, quia hoc non vetat Dominus; non tamen expedire⁶⁸), quia hoc⁶⁹) ne fiat monet Apostolus, qui reddit etiam ratiohoc⁶) ne fiat monet Apostolus, qui reddit etiam ratio-nem, cur fieri non expediat, quamvis liceat. Quomodo⁷⁰) esim scis (inquit) mulier, si virum saloum facies? aut unde scis⁷¹) vir, si saloam facies uxorem? quum et superius dixisset: Sanctificatus est *enim* vir infidelis in muliere fideli, et sanctificatus est mulier infidelis in fratre⁷²) (hoc est in Christiano). Alioquin filii vestri, *inquit*, immundi eisent: nune autem sancti sunt. Sic ad lucrandos coniuges 'et filios Christo etiam exemplis, quae iam⁷³) provenerant, videtur⁷⁴) hortatus. Cur ergo non expediat infidels⁷⁵ coniuges dimitti a fidelibus, causa evidenter expressa est. Non enim propter vinculum cum talibus coniugale ⁷⁶) ser-vandum, sed ut acquirantur ⁷⁷) Christo, recedi ab infidelibus coniugibus Apostolus vetat. Multa sunt enim facienda non iubente lege, sed libera caritate, et ea sunt in nostris officiis gratiora, quae, quum liceret nobis etiam non im-pendere, tamen causa dilectionis impendimus. Unde prior Dominus ipse, quum tributum se non debere?^{*}) monstrasset, solvie tamen, ne scandalizaret eus, quibus ad aeternam salutem gerens homineni⁷⁹) consulebat. Iani vero Apostolus, quemadmodum ista commendet, eius verba te-stantur⁸⁰), ubi dicit⁸¹): Quum *enim* sim liber ex omnibus, emaium me servum feci, ut plures lucrifacerem, quum paulo superius dixisset: Numquid non habemus ⁶²) polestalem manducandi et bibendi? numquid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi, sicut ceteri Apostoli, et fratres 63) Domini, et Cephas? An ego solus, et Barnabas non habemus potestatem hoc⁴) operandi? Quis militat suis stipendiis un-guam? Quis plantat vineam, et de fructu eius non edit? Quis poscit gregem, et de lacte eius⁶) non comedit? Et paulo post: Si alii, inquit, potestatis vestrae⁶) participant, quare 87) non magis nos? sed non usi sumus hac potestate, sed omnia toleramus, ne quod impedimentum demus evangelio Christi.

C. 1X. Ab infidelibus coniugibus licet recedere, sed non expedit. Idem ibidem, c. 18. et sequentibus ⁶⁸).

Sic enim recedere ⁹⁹) ab infidelibus uxoribus vel maritis fideles viri vel feminae non prohibentur a Domino, ut ⁹⁰) meque iubsantur ⁹¹). Nam si dimittere tales coniuges iuberentur, nullus locus esset consilio monentis Apostuli, ne hoc fieret. Nullo enim modo quod Dominus iubet servus bonus "fieri" prohiberet ⁹²). Item paulo post: Quum ergo coepisset ⁹³) gentibus ⁹⁴) evangelium praedicari ⁹⁵), iam ⁹⁰)

conjunctos 97) gentiles gentilibus comperit 94) conjuges 99), Rx quibus si non ambo crederent, sed unus aut una infi-delis ¹⁰⁰) cum fideli consentiret habitare, nec prohiberi a Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi: ideo scilicet non prohiberi, quia iustitia permittit a fornicante discedere, et infidelis hominis fornicatio est maior in corde, nec vare alux undicitia cum coniuca dia 1810 petert nec vera eius gudicitia cum coniuge dici 101) potest, quia omne, quod non est ex fide, peccatum est, quamvis veram habeat fidelis pudicitiam etiam cum infideli coniuge, quae non habet veram. Ideo autem nec iuberi debuerunt fideles ab infidelibus separari, quia non contra iussionem Do-mini gentiles fuerant ¹⁰³ ambo contuncti. § 1. Quoniam ergo ab infideli fidelem discedere neo ¹⁰³) prohibet, nec iubet Dominus: ideo, ut non discedat, Apostolus dicit ¹⁰⁴), non Dominus, habens utique Spiritum sanctum, in quo dare possit utile et fidele consilium. Unde quum dixisset de muliere, cuius vir mortuus fuerit ¹⁰⁵): Bestier autem de mullere, cuius vir morcuus luerit (); pensier antem erit, si sic permanserit, secundum consilium meum, ne quis hoc consilium tanquam humanum, non divinum, conte-mnendum putaret, adiecit: Pato antem, qued et ego spiri-tum Dei habeam. Proinde intelligendum est, etiam ipas, quae non a Domino iubentur, sed a sancto eius famulo utiliter suadentur, eodem Domino inspirante suaderi. Absit enim, ut quisquam catholicus dixerit, quod suadet Spi-ritus sanctus non Dominum suadere, quum et ipse Dominus sit, et inseparabilia sint opera Trinitatis. Dicit tamen 106): De virginibus autem praeceptum Domini non habee; consilium autem do, non ut hoc consilium alienum existimemus a autem do, non ut noc constitum altenum existimemus a Domino, quum continuo sequatur, et dicat: tanguam mis-ricordiam consecutus a Domino, ut fidelis essem. Secundum Deum ergo dat fidele consilium in eo¹⁰⁷) spiritu, de quo ait: Pato autem, quod et ego spiritum Dei habeam. §: 2. Veruntamen aliud est Domini iubentis imperium, aliud ¹⁰⁸. conservi¹⁰⁹) secundum misericordiam caritatis, quae illi a Domino est inspirata atque donata, fidele coasilium. Aliud^{1,0}) ibi facere non licet¹¹¹), hic autom licet, ita sane, ut ipsum licitum partim quidem expediat, partim vero non expediat. Expedit tunc, quando non solum per 112) iustitiam, quae coram Domino 113) est, permittitur, sed etiam hominibus nullum ex hoc impedimentum salutis infertur; velut quum dat consilium non nubendi Apostolus virginibus (unde pracceptum Domini se non habere testatur), licet aliud facere, id est nubere, et minus 'quam' continentiae, bonum 'tamen' tenere nuptiarum 114), ipsumque 115) licitum etiam expedit, quoniam in vetita et illicita ruituram carnis infirmitatem sic excipit 116) honestate 117) nubendi, ut neminem impediat ad salutem, quamvis magis expediret magisque honestum esset, si virgo coasilium, quo praeceptum cam non compellit, arriveret. Tunc etiam¹¹⁹) non expedit id, quod licitum est, quando per-mittitur quidem, sed usus ipsius potestatis aliis affert impedimentum salutis, sicut est (unde iamdiu loquimur) discessio fidelis coniugis ab infideli, quam non prohibet Dominus praecepto legis, quia coram illo iniusta non est, sed prohibet Apostolus consilio caritatis, quia infidelibus affert impedimentum salutis non solum, quia perniciosissime scandalizantur offensi, verum etiam, quia, quum ia alia coniugia ceciderint viventibus eis, a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime resolvuntur 119). §. 3. Ideo hic, ubi *id*, quod licet, non expedit, non potest dici, si dimiserit iniidelem, bene faciet 120), si non dimiserit, melius facit, sicut dictum est¹²¹): Qui dat nu-ptum¹²²) bene facit, et qui non dat nuptum melius facit ; quoniam illud non solum utrumque¹²³) pariter licet (unde

bentur: Edd. Bas. Par. Lugdd. — subcantur: Edd. Ven. I. II. — 93) prohibet: Kdd. coll. o. — 93) add.: etiam: Edd. Bas. Lugdd. II. 111. — 94) gentilibus: Edd. Lugdd. — 95) praedicare: Iv. - Edd.coll. o. pr. Bas. — 96) et: Id. — eaed. — 97) tunctos: Edd. coll. o. — 98) comperisset: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 99) coniugibus: Iv.— Kdd. coll. o. — 100) et inf.: Id. — eaed. — 101) add.: quidem: eaed. — 102) fuerunt: eaed. — 103) non: eaed. — Iv. - 104) 1 Cor. c. 7. v. 12. — 105) fuerat: Edd. coll. o. — (cf. 1 Cor. ib. v. 40.) — 106) enim: eaed. pr. Bas. — Ivo. = add.: Apostous: Iv.— Edd. coll. o. — (cf. 1 Cor. c. 7. v. 25.) — 107) eodenu: Edd. coll. o. — 108) add.: vero: eaed. pr. Bas. — 109) servi: Edd. coll. o. — 1109 add.: vero: eaed. pr. Bas. — 109) servi: Edd. coll. o. — 1109 add.: enim: eaed. — Iv. = 111 liceret: Edd. Nor. Ven. I. II. — 112) propher: Ivo. = Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 113) Deo: Ivo. = Edd. coll. o. — 114) in nuptiis: id. (omissis voc:; quam et famen) eaed. — 115) ips. quoque: eaed. — 116) ezcepti: eaed. pr. Lugdd. II. III. — 117) honestas: Edd. Lugdd. II. III. — Monestalem: Edd. Bas. Par. Lugdd. — 118) autem: Ivo. = Edd. coll. o. — 119) diffcile: id. — eaed. — 120) facit: id. — eaed. — 131) 1 Cor. c. 7. v. 38. — 123) et hic et infra in Edd. coll. o. et ap. Iv. est: muptud. — 113) sed ut: eaed. — id.

Qusest. I. C. VII. 59) non sunt ap. Iv. — 60) intelligendum: **Edd.** coll. o. — Ivo Pap. — abest a Decr. = C. VIII. 61) ivo Pan. 1. 6 c. 100. — 63) cidemus: Edd. Lugdd. II. III. — 63) i Cor. c. 7. v. 12. — 64) cidemus: Edd. Lugdd. II. III. — 63) i Cor. c. 7. v. 13. — 64) cidemus: Edd. Lugdd. II. III. — 63) i Cor. c. 7. v. 14. — 64) cidemus: Edd. Lugdd. II. III. — 63) i Cor. c. 7. v. 15. — 64) cidemus: Edd. Coll. o. — 69) have ne fant: Edd. coll. o. — 66) quod: id. — eaed. — 67) hoc lic., quod non: Ed. Bas. — 68) dico exp.: Ivo. — Edd. coll. o. — 69) have ne fant: Edd. coll. o. — 71) add.: inquit: Ed. Bas. — 72) add.: Adeti: Edd. Lugdd. II. III. — 73) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 74) add.: Apositous: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 75) eitam inf.: Iv. — Edd. coll. o. — 76) pactum cont.: id. — eaed. — 77) quaerantur in Christo: id. — eaed. — 78) add.: solvere: id. — eaed. — 79) morem: id. — eaed. — 80) testentur: Ed. Bas. — 81) 1 Cor. c. 9. v. 19. et 5 — 7. — 83) et hic et infra in Edd. coll. o. pr. Bas. est: habuinus. — 63) frater: Iv. — Edd. coll. o. — 84) have: Edd. Bas. — 83) (rater: Iv. — Edd. Coll. o. — 84) have: Edd. Bas. — 83) ven. I. II. Par. Lugdd. II. III. — 861 have: Edd. Bas. — 83) ven. I. II. Par. Lugdd. II. III. — 861 have: Edd. Bas. — 83) enver: Edd. Coll. o. = 67) monne mag. et (abest ab Ed. Bas.) more: Edd. coll. o. = 61) kov Pan. 1. 6. c. 101. — 89) neque rec.: Edd. coll. o. — 90) abest ab Edd. Bas. Lugd. I. — 91) is-

ad nihil horum praecepto Domini quisquam compellitur), sed "etiam" utrumque expedit, aliud minus, aliud amplius. Unde ad id, quod amplius expedit, consilio ¹²⁴) Apostoli quicunque potest capere provocatur. Hic autem, ubi de dimittendo vel non dimittendo infidelis ¹²³) coniugio quaeritur, utrumque quidem pariter licitum est per iustitiam, quae coram Domino est, et ideo nihil horum Dominus prohibet; sed non utrumque expedit propter infirmita-tes ¹²⁶) hominum, et ideo id, quod non expedit, Aposto-lus prohibet, dante sibi Domino liberum prohibendi locum, quia neque id, quod monet Apostolus, prohibet Dominus, neque id, quod prohibet Apostolus, iubet Dominus. Quod nisi ita esset, neque contra prohibitionem Domini Apostonisi ita esset, neque contra prohibitionem Domini Aposto-lus aliquid moneret, neque contra iussionem eius aliquid prohiberet. §. 4. Proinde in his duabus causis, una de nu-bendo vel non nubendo, altera de infideli coniuge dimitten-do^{12†}) vel non dimittendo, aliquid simile invenitur in verbis Apostoli, et aliquid dissimile. Simile quidem¹²⁸), quod ibi¹²⁹ dicit¹³⁰): Praeceptum Domini non habeo, consilium autem do, et hic dicit: Ego dico, non Dominus. Quale est enim: praeceptum Domini non habeo, tale est: non dicit Dominus, et quale est: consilium¹³¹) do, tale est: ego dico. Illud autem dissimile est, quia de nubendo et non nubendo dici potest, hoc bene fieri, illud melius, quoniam utrumque autem dissimile est, quia de nubendo et non nubendo dici autem dissimile est, quia de nubendo et non nubendo dici potest, hoc bene fieri, illud melius, quoniam utrumque expedit, minus unum, magis aliud; at vero de coniuge infideli dimittendo vel non dimittendo, quoniam unum ho-rum non expedit, aliud expedit, dici non oportet, qui di-mittit bene facit, et qui non dimittit melius facit: sed dici oportet, non dimittat, quia, etsi ¹³²) licet, non expedit. Sic ergo possumus dicere, melius esse infidelem coniugem non dimittere, quamvis liceat et dimittere, quemadmodum recte dicimus melius esse quod et ¹³³) licet et expedit, quam id, quod licet et non expedit. §.5. His de causis factum est, ut ¹³⁴) exponens Domini sermonem, quem pro-lixum in monte habuit, ubi ventum est ad quaestionem de coniugibus dimittendis vel non dimittendis, adhibits †) etiam apostolicis testimoniis dicerem, consilium esse Apo-stoli, non praeceptum Domini, ubi ait: Ceteris autem ego dico, non Dominus, monens eos, qui haberent ¹³⁵) coniuges stoli, non praeceptum Domini, ubi att: Ceteris autem ego dico, non Dominus, monens eos, qui haberent¹³⁵) coniuges infideles, ut consentientes habitare secum non dimitterent. Quod utique ideo monendum, non iubendum fuit, quia non tanto pondere prohibendi¹³⁶) sunt homines facere licita, quanvis non expediant, quanto pondere prohiben-da¹³⁷) illicita. Si autem alicubi Apostolus etiam illa, quae jubenda sunt monera dimatus 11⁸) est hom fecti encoder iubenda sunt, monere dignatus 138) est, hoc fecit parcendo infirmitati, non praeiudicando iussioni. Unde ipse 139) diinfirmitati, non praeiudicando idssioni. Unde ipse¹³⁹) di-xit: Non ut confundam vos, haec scribo, sed ut filios *mcos* carissimos moneo; quid habet quaestionis, ubi ait: Ego dico, non Dominus; item, ubi ait¹⁴⁰): Ecce ego Paulus dico vo-bis, quia, si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit? Numquid etiam hic dixit: Ego ¹⁴¹) dico, non Dominus? Non sunt itaque ista similia, quia etiam illa, quae iubet Dominus, non est indignum neque ¹⁴²) contrarium, si eadem monet Apostolus ¹⁴³). Monemus enim ¹⁴⁴) quos caros habemus, ut faciant Domini praecepta vel iussa. Quum vero ait ¹⁴⁵): Ego dico, non Dominus, satis osten-dit, Dominum non prohibere quod ipse prohibebat ¹⁴⁰). Prohibuisset autem Dominus, si esset illicitum. Ergo se-

cundum ea, quae supra *diu* diximus multumque versavi-mus, licitum ¹⁺⁷) erat per iustitiam; sed etiam licitum non erat faciendum propter liberam benevolentiam. §. 6. Tu vero, cui placet ita non licere quod non vetat Dominus, sed Apostolus, quemadmodum non licet quod vetat Domi-nus, quum exponere voluisses, quid sibi vellet ¹⁺³) quod nit. Far dica, van Daminus, and ait: Ego dico, non Dominus, quum alloqueretur lideles, qui-bus essent coniuges inlideles, dixisti, quia Dominus iussit, ne coniugia sibimet diversae religionis copularentur, et ipsum adhibuisti testimonium Domini dicentis ¹⁴⁹): Non accipies uxorem filio tuo de filiabus alienigenarum, ne tra-ducat eum post Deos suos, et pereat anima eius. Addidisti etiam verba Apostoli, ubi ait¹⁵⁰: Mulier alligata est, quam-diu vir eius vivit; quod si mortuus fuerit vir eius, liberata est; cui vult nubat: tantum in Domino. Quod ita exposuiest; cui valt nubal: tantum in Domino. Quod ita exposu-sti, ut adiungeres¹⁵¹): id est Christiano. Deinde secutus es, et addidisti: Hoc est ergo Domini praeceptum tam in veteri quam in novo testamento, "ut¹⁵²) non nisi unius religionis et fidei coniugia sibi maneant copulata. Si hoc veteri quam in hovo testamento, "ut ⁽³⁻⁾) non nisi unus religionis et fidei coniugia sibi maneant copulata. Si hoc ergo est Domini praeceptum tam in veteri testamento quam in novo^{*}, et hoc iubet Dominus, hoc docet Apostolus, ut non nisi unius ¹⁵³) religionis et fidei maneant copulata coniugia: quare contra hoc ¹⁵⁴) Domini iussum, contra doctrinam suam ¹⁵⁵), contra praeceptum veteris et novi testamenti iubet Apostolus ^b), ut diversae fidei coniugia maneant copulata? Quia Paulus, inquis ¹⁵⁶), gentium prae-dicator et apostolus, iam in coniugio positos non solum monet, sed etiam iubet, ut si unus ¹⁵⁷) ^{*}aut una^{*} e coniugi-bus credidisset, alterum ^{*}vel alteram^{*} non credentem, se-cum tamen habitare consentientem, non dimitteret. His verbis tuis aliud hoc esse, aliud illud, satis ¹³⁵) evidenter ostendis. Illud enim de his coniugiis agitur, quae ¹⁵⁹) sibi primitus copulantur, ne nubat femina non ¹⁶⁰) suae reli-gionis viro, vel ne vir talem ducat uxorem; id enim (ut dicis) iubet Dominus, docet Apostolus, utrumque praeci-pit testamentum. Hoc autem diversum esse quis abnuat, ubi ¹⁶¹) agitur non de coniungendis, sed de coniunctis ? Ambo quippe unius eiusdem ¹⁶²) inidelitatis fuerunt, quando coniuncti sunt; sed evangelium quum venisset, alter sine conjuncti sunt; sed evangelium quum venisset, alter sine altera, vel altera¹⁶³) sine altero credidit. Si ergo aliud est hoc (quod sine scrupulo ullius dubitationis apparet), cur fidelem (64) cum infideli (66) in coniugio permanere (60) non 167) et Dominus, sicut Apostolus iubet? Nisi forte loco isto vacat¹⁶⁸) quod tam fidenter¹⁶⁹) ipse¹⁷⁹) Apostolus¹⁷¹) ait: An¹⁷²) vultis experimentum accipere eius, qui in me loquitur Christus? Et utique Dominus est Christus. §. 7. Intelligisne quid dicam? An in hoc explanando aliquanto diligentius immorabor? Attende, ut rem ipsam¹⁷³) tan-quam in conspectu considerandam¹⁷⁴) planiore sermone ponamus. Ecce, coniuges duo unius infidelitatis fuerunt¹⁷⁵), quando coniuncti¹⁷⁶) sunt. Nulla de his quaestio est, quae pertineat ad illam Domini iussionem, doctrinamque apostolicam, et praeceptum veteris et novi testamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli coniugium copulare. lam sunt coniuges, et ambo adhuc sunt infideles; adhuc tales sunt, quales fuerunt ante, quam iungerentur¹⁷⁷), quales-que coniuncti sunt. Venit¹⁷⁸) evangelii praedicator, cre-didit¹⁷⁹) eorum unus⁺⁺), aut una; sed·ita, ut infidelis cum

NOTATIONES CORRECTORUM.

Since '); quematino dum et al cancente da vena vay ; as q Quaest. I. C. IX. 124) add.: uli: Ed. Bas. (cf. Matth. c. 19.v. 12.) - 125) add.: <math>cum infideli: ead. - cum fideli: Edd. rell. -ivo. - 126) infirmitatem: Edd. coll. o. - 127) et hic et infra §.ead. in Edd. coll. o. est: dimittenda. - 128) add.: illud: eaed. -ivo. - 129) et ibi: Ivo. - Ed. Bas. - libi: Edd. Arg. Nor. Ven. I.II. - 130) dicitar: Ed. Bas. - (cf. 1 Cor. c. 7. v. 25.) - 131) add.:autem : Edd. coll. o. pr. Arg. - 132) si licet, tamen non: Ed. Bas.- scilicet: Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. - 134) ubi: Ed. Bas. - ut ego:Edd. rell. - Iv. - ') adhibuerim consid. ab Ap. dictum (abest abIv. et Ed. Bas.] non prace. Dom.: Ivo. - Edd. coll. o. - (cf. 1 Cor.c. 7. v. 12.) - 135) habent: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -136) prohibentur : Ed. Babent: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -136) prohibentur : Edd. coll. o. - 137) add.: sunt: eaed. - 138) di-gatur: eaed. - Iv. - 149) sic dicit: eaed. - sic dicit: Iv. -(cf. 1 Cor. c. 4. v. 14.) - 140) Gal. c. 5. v. 2. - 141) Ecce ego:Iv. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - eaed. - 143) et Ap.: Ed.Bas. - 144) add.: eos: Ivo. - Edd. coll. o. - 145) dixit: Edd.Has. - 144) add.: eos: Ivo. - Edd. coll. o. - 145) dixit: Edd.Har. - prohibuerat: Edd. Full. - 146) prohibeat: Edd. Ven. II.Par. - prohibuerat: Edd. Bas. Lugd. II. III. - 149) Deut. c. 7. v. 3.- 150) 1 Cor. c. 7. v. 39. - 151) iungeres: Edd. coll. o. pr. Bas.

C. IX. h) Iubet Apostolus: Quae sequentur us-que ad vers. Iam in coningio, addita sunt ex B. Augu-stino*), quemadmodum et in extremo ad vers. Vide, ne

Lugdd, II, III. – add.: in Domino: Ed. Bas. – 152) verba asteriscis incl. non sunt ap. Iv. – 153) eiusdem: Ivo. – Edd. coll. o. – 154) abest ab Iv. et Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 155) sanctam: Iv. – Edd. coll. o. – •) sunt tamen ap. Iv. et in Edd. coll. o. – 156) inquit: id. – eaed. – 157) alter: id. – eaed. – 158) add.: qui-dem: id. – eaed. pr. Arg. Bas. Lugdd. II. III. – 159) quae non sant prim. coputata: Ivo. – Edd. coll. o. – 160) nisi: eaed. – 161) ibi: eaed. pr. Lugdd. II. III. – edd.: ergo: Ed. Bas. – 162) et eiusd.: Böhm. – eiusdemque: Ivo. – Edd. coll. o. – 163) alia sine alio: Ed. Bas. – 164) virum fid.: Ivo. – Edd. coll. o. pr. Bas. – 165) inf. coniuge: Edd. coll. o. – 166) add.: non licet: Ivo. – Edd. Arg. Nor. Ven. I. I. Par. Lugd. II. III. – 170) nonze et: eaed. – nam et: Iv. – 168) add.: dlud: Ivo. – Edd. coll. o. – 169) fideliter: id. – eaed. pr. Arg. Lugd. II. III. – 172) 2 Cor. c. 13. v. 3. – 139) add.: explauandam: Ivo. – Edd. coll. o. – 174) declarandam: id. – eaed. pr. Lugd. II. II. – 175) ta fuer.: id. – Edd. Bas. Lugd. I. – 176, luncti: Edd. coll. o. – 178) Venitque: eaed. pr. Lugdd. II. III. – 179) credit: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 177) coniungerentw: Iv. – Edd. coll. o. – 178) Venitque: eaed. pr. Lugdd. II. III. – 179) credit: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – $\dot{\uparrow}\dot{\uparrow}$ aut un; Iv. – Edd. coll. o.

fideli habitare consentiat. Iubet fideli Dominus, ne¹⁸⁰) infidelem dimittat, an¹⁸¹) non iubet? Si dixeris, iubet, reclamat Apostolus: Ego dico, non Dominus. Si dixeris, non iubet, causam requiro. Neque illam mihi responsurus en, quan tuis literis indidisti, quia Dominus (*)) prohibet fideles infidelibus iungi. Hic enim nullo modo est ista causa; de (*) iam iunctis (*) loquimur, non de iungendis (*). Ge ***) iam iuncus ***) ioquimur, non de iungendis ***). Si ergo tu ¹⁸⁶) causam non invenisti, cur non vetet Domi-nus quod vetat Apostolus: (cernis *enim* iam, ut exi-stimo ¹⁸⁷), non esse ipsam ¹⁸⁸), quam esse putaveras) *vide, ne forte illa sit, quae mihi visa est et tunc proferenda, et nunc defendenda: ut scilicet illud intelligamus dicere Dominum, quod habet coram illo nullo modo transgre-dienda iustitia, id est quod ita iubet aut vetat, ut aliud facere omnino non liceat.

IV. Pars. Gratian. Contra inventiur in Concilio Toletano IV. c. 62. 169):

C. X. Nisi ad fidem Indaeus accesserit, separetur ab uxore fideli.

Iudaei, qui Christianas mulieres in coniugio habent, admoneantur ab episcopo civitatis ipsius 199), ut, si cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur. Quod si admo-niti noluerint, separentur, quia non potest inlidelis in eius permanere conjunctione, quae iam in Christianam translata est fidem. Filii autem, qui ex talibus nati exsistunt ¹⁹¹), fidem atque conditionem matris sequantur. Similiter *et* hi 192), qui procreati sunt de infidelibus mulieribus et fide-libus viris, Christianam sequantur religionem, non ludai-cam superstitionem.

Gratian. Verum hoc ideo statutum est, ne, dum fidelis salutem quaerit infidelis, potius ipse cum ea infidelitatis per-ditionem inveniat. Unde in eodem Concilio c. 59. tam de filits Iudaeorum quam ceteris ad fidem venientibus statutum est, ut infidelium consortia evitent 193):

C. XI. A parentum infidelium separentur consortie fideles filii, ne corum involvantur erroribus.

Iudaeorum filios vel filias, ne parentum ultra involvantur erroribus, ab eorum consortio separari decernimus ¹⁹³), deputatos ¹⁹⁵) aut monasteriis, aut Christianis viris, aut mulieribus Deum timentibus, ut sub eorum conversatione cultum fidei discant, atque in ¹⁹⁶) melius instituti tam in moribus quam in fide proficiant.

C. XII. Indaeis ad fidem venientibus cum infideli nulla sit communio.

Item in & odem, c. 61. 197)

Saepe malorum consortia etiam bonos corrumpunt; quanto magis cos, qui ad vitia proni sunt? Nulla igitur ultra communio sit Hebraeis ad fidem Christianam translatis cum his, qui adhuc in veteri ritu consistunt, ne forte co-rum participatione¹⁹⁶) subvertantur. Quicunque ergo ex his, qui baptizati sunt, amodo infidelium consortia non vitaverint, et hi Christianis donentur, et illi¹⁹⁹) publicis caedibus deputentur.

C. XIII. Cum Iudaeis nec manducandum, nec habitandum, nee ab eis medicamentum accipiendum est.

Item ex VI. Synodo, c. 11. 200)

Nullus eorum, qui in sacro sunt ordine 201), aut laicus

NOTATIONES CORRECTORUM.

V. Pars. i) Unde Ambrosius: Referuntur verba glossae ordinariae in eum Pauli locum. Verba autem Am-brosii in eundem locum sunt haec: Recte peccalum appellat quod aliter fit quam probatum est.

k) Item Augustinus: 'Haec non sunt inventa apud B. Augustinum, sed a vers. Non omre, usque ad vers. Nocet, sunt ex eadem glossa ordinaria ibidem. Damnabilem: In glossa interlineari ibidem haec

 Quaest. I. C. IX: 180) ut non: Ed. Bas. -ut: Edd. rell.
 C. XII. 197) Burch. 1. 4. c. 84. Ivo Pan. 1. f. c. 74. Decr. p. 1.

 pr. Lugdd. H. III. -181) and: Ed. Bas. -162) add.: videlicter
 C. XII. 197) Burch. 1. 4. c. 84. Ivo Pan. 1. f. c. 74. Decr. p. 1.

 pr. Lugdd. H. III. -181) and: Ed. Bas. -162) add.: videlicter
 C. XII. 197) Burch. 1. 4. c. 84. Ivo Pan. 1. f. c. 74. Decr. p. 1.

 pr. Lugdd. H. III. -181) and: Edd. Bas. -182) add.: videlicter
 C. XII. 197) Burch. 1. 4. c. 84. Ivo Pan. 1. f. c. 74. Decr. p. 1.

 pr. Lugdd. H. III. -181) and de: Edd. Nor. Ven. 1. II. Par.
 C. XIII. 2001 Ino ex Truliana, hab. A. 692. -1vo Decr. p. 13.

 pr. Lugdd. I. III. -187) acstimo: id. -eaed. pr. Bas. Lugdd. II. III. -185) con 185) con

 111. -187) acstimo: id. -eaed. pr. Bas. Lugdd. II. III. -185) add.: coursam: Edd. coll. o. -190 hab. A. 633.
 -160 hab. A. 635. -1vo

 -190 illus: Edd. coll. o. -191 sunt: eaed. -192 illus: eaed. -192 illus: Edd. coll. -16. Bas. -208) cor. p. 1.
 -160 Bas. -208) cor. 1. f. c. 73. Decr. p. 1.

 c. 377. -194) decrectimus: Ed. Bas. -195) deputandos: Edd.
 C. XV. 212) Petr. Lomb. 1. 4. dist. 397. -17 in

 coll. o. pr. Bas. -17adique; Ivo. -196) abeat ab Ed. Bas. -196 abeat ab Ed. Bas. -196 -100.

axyma Judaeorum 202) manducet, aut cum sis habitet [], aut aliquem eorum in infirmitatibus suis vocet, aut medi-cinam ab eis percipiat, aut cum eis in balneo lavet. Si vero quisquam hoc fecerit, si clericus est, deponatur, si laicus 303), excommunicetur.

C. XIV. Clerici sive laici vitent Indaeorum convisia, nec ees ad sua consortia recipiant.

Item ex Concilio Agathensi, c. 40. 204)

Omnes deinceps clerici sive laici Iudaeorum convivia evitent 205), nec cos ad convivium quisquam 208) accipiat 207), quia, guum apud Christianos communibus cibis non utan tur, indignum atque sacrilegum est corum cibos a Chri-stianis sumi, quum ea, quae Apostolo²⁰⁴) permittente nos sumimus, ab illis iudicentur immunda, ac sic inferiores in-cipiant esse Christiani, quam Iudaei, si nos quae ab illis apprountur utamur, illi vero a nobis oblata contempant.

V. Pars. Gratian. Ex his itaque evidenter colligitur, coniugium esse inter infideles. Illud vero Apostoli: Omne 209), quod non est ex fide, peccatum est, non ita intelligendum est, ut quicquid fit ab infidelibus credatur esse peccatum, sed onne, quod contra conscientian fit, actificat ad gehennam. Unde Ambrosius¹): Peccatum est, quod aliter fit quam probatum est. § 1. Item Augustinus²) super eundem locum: probatum est. 9 1. Atem Augustinus -) super cunacm iocum : Onne, quod aliter fit quam probatum est, peccatum est; non tamen omne, quod fit cum fide, bonum est. Igno-rantia enim, quae est ex culpa, nocet. Hinc etiam Apo-stolus ait²¹⁰): Beatus, qui non iudicat semetipsum in eo, quod probat, id est qui non facit damnabilem¹) semetipsum, eliter faciendo quam probet esse faciendum. Vel omne, qued non est ex fide, dicitur esse peccatum, quia quicquid es fide non fit, ut ad acternam valeat salutem, inutile reputatur apud Dominum. Unde Augustinus ait : Omnis infidelium vita peccatum est, nec valet esse bonum quod fit absque Deo =). Ubi enim deest agnitio acternae et incommutabilis veritatis, falsa virtus est etiam in optimis moribus. §. 2, *Item* guum dicitur: non est vera pudicitia hominis infidelis cum coniugo sua, negatur pudicitia esse vera quantum ed effo-etum, ad praemium videlicet aeternae salutis. Sicut enim apud haereticos sacramenta negantur esse vera, non quantum apud haereticos sacramenta negantur esse vera, non quantum ad formam, sed quantum ad virtutem, sic et virtutes negan-tur esse veras apud infideles, non quin veras in eis sint, iuxta illud Hieronymi: Virtutibus a) Romani promeruerunt imperium, sed quia effectu carent acternae salutis. §. 3. Item illud Ambrosit²¹): Non est putandum matrimonium, quod extra Dei decretum factum est; sed quum cognoscitur, est emendandum, non ostendit coniugium non esse inter infideles. Nullo enim Domini praecepto gentiles prohibentur coniungi gentilibus. Nec ergo corum coniugium extra Dei decretum fit. Illa itaque auctoritate iubentur separari ab invicem qui contra Dei vel ecclesias decretum copulati sunt, utpote infideles cum fidelibus, vel consanguinei cum consanguineis, vel affines cum affinibus. Hi omnes, si sibi invicem copulati fuerint, separandi sunt.

Hine etiam idem Ambrosius in libro de Patriarchis, lib. I. de Abraham, c. 9. 212):

C. XV. Fideles infidelibus non sunt coniugio copulandi.

Cave, Christiane, gentili aut Iudaeo filiam tuam tradere. Cave, inquam 11), gentilem, aut ludaeam atque alienige-nam, hoc est haereticam, et omnem alienam a fide tua

leguntur: qui non facit se damnabilem nocendo aliis de suo bono.

m) Absque Deo: Apud B. Augustinum et in glossa ordinaria legitur : et nihil est bonum sine summo bono. Reliqua vero ut apud Gratianum.

n) Virtutibus: Haec non sunt reperta apud B. Ilieronymum. Sententia elici potest ex B. Augustino in quinto de civit. Dei, c. 12. usque ad 15.

uxerem accersas 213) tibi. Prima coniugii fides castitatis gratia est. Et infra: §. 1. Si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis sacramento baptismatis. Simul ad orationem nocte vobis surgendum est, et coniunctis precibus obsecrandus 214) Deus.

C. XVI. Cum haereticis catholici non misceant coniugia. Item ex Concilio Agathensi, c. 67. 215)

Non oportet cum hominibus haereticis miscere connubia, et ²¹⁶) vel filios vel filias dare, sed potius accipere, si tamen se profiteantur ²¹⁷) Christianos esse futuros et ²¹⁸) catholicos.

C. XVII. Christiana communione careat qui Iudaicas pravitati coniugali se vinculo sociat. Item ex Concilio Urbanensi o) 219).

Si quis Iudaicae pravitati coniugali ²²⁰) societate iungitur, sive ²¹¹) Christiana Iudaeo, sive Iudaea Christiano mulier carnali consortio misceatur ²²²), quicunque eorum tantum nefas admisisse cognoscitur ²²³), a Christiano coetu atque convivio, et a communione ecclesiae protinus segregetur ²²⁴). Gratian. Item illud Augustini ²²³): Non est ratum con-

ingium, quod sine Deo est, non negat coniugium esse inter infideles. Coniugium enim aliud est legitimum et non ratum. diud ratum et non legitimum, aliud legitimum et ratum. Le-gitimum coningium est, guod legali institutione vel provinciae moribus contrahitur. Hoc inter infideles ratum non est, quia non est firmum et inviolabile P) coniugium corum. Dato enim libello repudil licet eis recedere ab invicem, et aliis copulari lege fori, non lege poli, quam non sequentur. Inter fideles vero ratum coniugium est, quia coniugia, semel inita inter eos, ulterius solvi non possunt. Horum quuedam sunt legitima, utterius solos non possunt. Forum quadam sunt tegtima, veluti quum uxor a parentibus traditur, a sponso dolatur, et a sacerdote benedicitur. Haec talia coniugia legitima et rata appellantur. Illorum vero coniugia, qui contemtis omni-bus illis solennitatibus solo affectu aliquam sibi in coniugem copulant, huiusmodi coniugium non legitimum, sed ratum tantummodo esse creditur.

QUAÈSTIO II. GRATIANUS.

Quod vero uxore vivente alteram ducere non possit »), testatur scriptura b), dicens : Alioquin si disceditis ab invicem, et volentes cohabitare dimittitis, et aliis vos copulaveritis, adulteri eritis, et filii vestri, qui postea nascentur, erunt immundi, id est spurii.

C. I. Non potest quis post baptismum alteram ducere vivente ea, quae ante baptismum sibi fuerit virgo copulata.

Item ex Concilio, Meldensi, c. 1. 1)

Si quis habuerit uxorem virginem ante baptismum, vivente illa post baptismum alteram habere non potest. Crimina enim in baptismo solvuntur, non coniugia.

Gregorius autem contra testatur, dicens c) 2):

NOTATIONES.

C. XVII. o) Eadem sententia quibusdam verbis mutatis habetur in conc. Arvernensi c. 6. Et similia sunt in Aurelianensi II. c. 19.

p) Inviolabile: Sic in omnibus vetustis exemplaribus

quae collata sunt. In vulgatis legebatur: et ideo violabile *)/ Quaest. II. a) Non possit: In vulgatis sequeban-tur haec: qui infidelem dimisit **), quae in manuscr. exemplaribus non habentur.

b) Scriptura: Haec non sunt verba ipsa scripturae, sed in glossa ordinaria ex Ambrosio ad ea verba 1. Cor. 7. alioguin filii vestri etc., haec leguntur: Si dimittitis, invicem nolentes cohabitare, et aliis vos copulatis, adul-teri estis, et filii vestri spurii, et ideo immundi. C. II. c) Haec non sunt inventa apud B. Gregorium,

Quaest. I. C. XV. 213) non acc.: Edd. Arg. Bas. — accipere: Edd. rell. — 214) adorandus: Ed. Bas. — observandus: Ed. Arg. \equiv C. XVI. 215) hab. A. 506. — cf. tamen ad c. 30. D. 23. — eadem fere sunt in conc. Laod. c. 31., Burch. l. 9. c. 78. lv. Decr. p. 8. c. 204. — 216) vel et — et: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 217) profilentur: Edd. Coll. o. pr. Par. Lugdd. — Coll. Hisp. — 218) abest a Coll. Hisp. \equiv C. XVII. 219) c. 4. conc. Arvern. hab. A. 536. — Petr. Lomb. l. 4. dist. 30. — 220) ingall soc. consisting: Coll. Hisp. — 221) id est, si seu: ead. — 222) ingall soc. consisting: Coll. Hisp. — 221) noscuntur: Coll. Hisp. — 224) supra ead. in prime. — *) ka Edd. coll. o. pr. Bas.

C. II. Licet fideli aliam ducere uxorem, quam^d) Christianae fidei odio infidelis dimittit.

946

Si³) infidelis discedit⁴) odio Christianae fidei, discedat. Non est enim frater aut soror b) subjectus servituti in huiusmodi. Non est enim dimisso peccatum propter Deum, si alii se copulaverit. Contumelia quippe creatoris solvit ius matri-monii circa eum, qui relinquitur. Infidelis autem discedens et in Deum peccat, et in matrimonium, nec est ei fides servanda coniugii, qui propterea discedit, ne audiret Christum Deum^e) esse Christianorum coniugiorum.

Gratian. Hie distinguendum est, aliud esse dimittere volentem cohabitare, atque aliud discedentem non segui. Volentem enim cohabitare licet quidem dimittere, sed non ea vivente aliam superducere; discedentem vero segui non oportet, et ea vivente aliam ducere licet. Verum hoc non nisi de his intelligendum est, qui in infidelitate copulati sunt. Ceterum si ad fidem uterque conversus est, vel si uterque fidelis ma-trimonio iunctus est, et procedente tempore alter eorum a fide discesserit, et odio fidei coniugem dereliquerit, derelictus discedentem non comitabilur; non tamen illa vivente alteram ducere poterit, quia ratum coniugium fuerat inter eos, quod nullo modo solvi potest.

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

Utrum vero bigamus sit reputandus qui ante baptismum habuerit, unam, et post, baptismum alteram, auctoritate Hie-ronymi patet. Ait enim super epistolam Pauli ad Timotheum •) 1):

C. I. Non est bigamus qui ante baptismum habuerit unam, et post baptismum alteram.

Oportet episcopum unius uxoris esse virum. Verum hoc post baptismum. Ceterum, si ante baptismum habuit unam, et post baptismum habuerit 2) aliam 3), non est reputandus bigamus, cui prorsus innovato per baptismum omnia vetera sunt dimissa.

Augustinus vero contra testatur, et Innocentius. Ait enim Augustinus super epistolam Pauli ad Titum b) *):

C. II. Non debet fieri episcopus qui ante baptismum habuerit unam, et post baptismum alteram.

Acutius vero intelligunt, qui nec eum ordinandum censuerunt, qui ante baptismum habuerit⁵) unam, et post baptismum alteram. In baptismate enim crimina abolentur °), non foederatio coniugii dissolvitur. Sicut illa, quae cate-chumena vitiata est, inter Dei virgines consecrari non potest, sic qui⁷) ante baptismum habuit unam, et post baptismum alteram, non nisi bigamus est reputandus. Amfsit enim quiddam non ad vitae meritum, sed ad signaculi sacramentum.

Gratian. Item Innocentius⁶) Rufo et Eusebio episcopis Macedoniae multis argumentis probat, talem bigamum repu-

CORRECTORUM.

sed apud B. Ambrosium ad c. 7. 1. Corinthiorum eadem fere leguntur plenius atque aptius exposita. d) Quam: Sic etiam in vetustis; sed si legeretur:

guem, magis videretur respondere verbis ipstus capita. e) Christum Deum: In loco indicato est: me au-diret auctorem esse Christianorum Deum coniugii./ Quaest. III. C. I. a) Sententia huius capitis habe-tur unor dist 26 of University of Christian ordinaria 1 ad Ti-

tur supr. dist. 26. c. Unins, ex glossa ordinaria 1. ad Ti-motheum c. 3. Beatus autem Hieronymus hanc rem et in epist. ad Tit. c. 1. attigit, et in epistola ad Oceanum

copiose tractavit. C. II. b) Sententia huius capitis habetur in collectaneis Bedae et glossa ord. ad c. 1. epist. ad Titum, ut supra 26. dist. c. Acutius.

Quaest. II. \Rightarrow) Ita Edd. coll. o. pr. Bas. = C. I. 1) Simi-lia fere sunt in conc. Tribur. hab. A. 895. c. 39. — Burch. 1.9. c. 61. Ivo Pan. 1. 6. c. 96. Decr. p. 8. c. 197. = C. II. 2) or Comm. ad ep. Pauli ad Cor., qui Ambrosio tribui solent. — Petr. Lomb. 1. 4. dist. 39. — 3) 1 Cor. c. 7. v. 15. — 4) discedat: Ed. Bas. — 5) add.: dedice: Edd. Bas. Lordd U. U. delis : Edd. Bas. Lugdd. II. III.

Quaest III. C. I. 1) cf. c. 1. Dist. 26. — 2) habedi: Edd. Lugd. II. III. — 3) alteram: Edd. coll. o. = C. II. 4) cf. c. 2. Dist. 26. — 5) habedi: Ed. Bas. — 6) absolventur: ead. — 7) of qui: ead. — 8) cf. D. 26. c. 2. et supra qu. 1. c. 1.

tari. Quia orgo isto, cuius causa in praesenti agitur, ante baptiemum habuit unam, et post baptiemum alteram, bigamus indicatur, et, licet vitae merito et industriae scientia polleat, tamen in episcopum ordinari non poleet.

C A U S A XXIX. GRATIANUS.

Cuidam mulieri nobili nunciatum est, quod a filio cuiusdam nobilis petebatur in coniugem; praebuit illa assensum. Aliue vero quidam ignobilis atque servilis conditionis nomine illius so ipsum obtulit, atque eam in coniugem accepit. Ille, qui prius sibi plaeuerat, tandem venit, eamque sibi in coniugem petit. Illa se delusam conqueritur, et ad prioris copulam aspirat. (Qu. I.) Hic primum quaeritur, an sit coningium inter cos? (Qu. II.) Secundo, si prius putabat, hunc esse inter cos? (Qu. 11.) Se cun do, si prins pulabat, hunc esse liberum, et postea deprehendit, illum esse servum, an liceat ei statim ab illo discedere?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

Quod autem coniugium sit inter cos, probatur hoc modo. Coniugium stvo matrimonium ') est viri et mulieris coniunctio, individuam vitae consustudinem retinens. Item consensus utriusgud matrimonium facit. Quia ergo isti coniuncti sunt, ut in-dividuam vitae consustudinem conservarent, quia uterque consensit in alterum, coninges sunt appellandi. §. 1. His ita respondetur: Consensus ?) est duorum vel plurium sensus in idem. Qui autem errat non sentit, non ergo consentit, id est simul cum aliis sentit. Haec autem erravit; non ergo consensit: non itaque coniunx est appellanda, quia non fuit ibi consensus utriusque, sine que nullum matrimonium esse potest. Sicut enim qui ordinatur ab oo, quem putat esse episcopum, et adhuc est laicus, errat, nec vocatur ordinatus, imo ab episcopo adhuc est ordinandus : sic ista errans nulli est copulata coniugio, imo adhue est copulanda. §. 2. Ad hace, non omnis error consensum evacual; qui enim accipit in usorem corruptam, quam putat virginem, vel qui accipit meretricem, quam putat esse castam, uterque errat, quia ille corruptam existimat virginem, et iste meretricem reputat castam. Num-quid ergo dicendi sunt non consensisse in cas f aut dabitur qua ergo atcena sunt non consensus in casi aut accum utrique facultas dimittendi utramque, et ducendi aliam? Vo-rum est, quod non omnis error consensum excludit; sed error alius est personae, alius fortunae, alius conditionis, alius qualitatie. Error personae est, quando hic putatur esse Vir-gilius, et ipse est Plato. Error fortunae, quando hic putatur esta dires qui est neuror, nel e connerce Error conditionis. esse dives qui est pauper, vel e converso. Error conditionis, quando putatur esse liber qui servus est. Error qualitatin quando putatur esse bonus qui malus est. Error fortunae et qualitatis coningii consensum non excludit. Error vero persenas et conditionis coniugii consensum non admittit. Si quis enim pacisceretur, se venditurum agrum Marcello, et postea veniret Paulus dicens se esse Marcellum, et emeret agrum ab illo, numquid cum Paulo convenit iste de protio, aut dicendus est agrum pibi vendidisse? Item si quis promitteret, se ven-diturum mihi aurum, et pro auro offerret mihi orichalcum, et ita me deciperet, numquid dicerer consensisse in orichalcum? Nunquam volui emere orichalcum, nec ergo aliquando in illud consensi, quia consensus non est nisi voluntatis. Sieut ergo hie error materiae excludit consensum, sie et in con-lugio error personae. Non enim consensit in hunc, sed in Augue error personage. Non enim consensit in nunc, sed in oum, quem putabat esse. §. 3. Sed obticilur³): Iacob non consenserat in Liam, sed in Rachel: soplem siguidem annis pro Rachel servierat. Quun ergo oo ignorante Lia esset sibi supposita, non fuit coniugium inter cos, si error personae consensum excludit, quia, ut dictum est, non in eam consen-serat, sed in Rachel. His ita respondetur: Consensus alus to precedem chine with the set of the s est praecedens, alius subsequens. Praecedit consensus, quando

Causa XXIX. Quaest. II. C. I. a) Caput hoc b) Si autem omnes: Haet usque au mon apud Burchardum et Ivonem sequitur post ultima verba tur quidem in Panormia, sed non apud Burchardum et Ivonem, videnturque ipsius collectoris.

nterque consentit ; eulocquitur, quando post concubination obse fornicarium coitum bonsentiunt in idem. Jacob ergo et Liam formicarium collum bonsentium in iden. Incob ergo et Liam non focit coninges praecadens consensus, sol subcoyuems; non tamen ex prime concubitu formicarii iudicantur, quum ille meritali, affectu cam cognoverit, et illa userio affectu soli debitum persolverit, putans lego primogenitarum et paternis imperiis se sibi iure copulatam. §. 4. Quod autem error per-sonae nonnullos escuset, auctoritate illa probatur, qua soror sonae nonnullos escuset, auctoritate illa probatur, qua soror uxoris utroque inscio, sorore videlicet et marite, in loctum vius iviese, et a viro suas sororis cognita perhibetur, quas quum sine spe coniugii perpetuo manere censeatur, ille tamen, qui cognovit cam per ignorantiam, excusatur. Aliter etiam hoc probatur. Diabolus nonnunquam se in angelum lucie transformat, noc est periculosus error, si tune creditur esse bonus, quum se bonum simulat. Si ergo tune ab aliquo simpliei quaereret, an suae beatitudinis vellet esse particeps, et ille re sponderet, se in eius consortium velle transire, . quid dicendus est consensisse in consortium diabolicas damationis, an non potius in participationem actornae claritatis? Item, si quis haarsticorum, nomine Augustini, vol Ambrosti, vel Hieronymi, alicui catholicorum se ipsum offerret, atque ad suas fidei aum inilationem provocaret, si ille presbart azzenzum, in cuiuz fidei zententiam diceretur conzenzizze? non in haeretioorum sectam, sed in integritatem catholicas fidei, guam ille haereticus se mentiebatur habere. Quia ergo haee persona decepta errore non in hunc, sed in eum, quem iste se mentiebatur esse, consensit, fatet, quod eius ceniunx nen fuerit. §. 5. Error fortunas et qualitatis non excludit consensum, voluti si quis consentiret in praelauram alicuine ecclesias, quam putaret esse divitem, et illa esset minus co-piesa, quamvis hie deciperetur errore fortunae, nen tamen posset renunciare praelaturae acceptae. Similiter, quae nubit pauperi, putans illum esse divitem, non potest renunciare perpers, patane tunn esse avviem, non potest remarkar priori conditioni, quamvie erraverit. Error qualitatik non excludit similiter consensum; utpote si quis emerit agrum vo vineam, quam putabat esse uberrimam, quamvis iste erraret in qualitate rerum, rem minus fertilem emendo, non potest tamen venditionem rescindere. Similiter, qui ducit in urorem meretricam vel corruptam, quam putat este castam vel vir-ginam, non polest cam dimittere, et aliam ducere.

QUAESTIO II. GRATIANUS.

I. Pars. Secunda quaestio proposita est de conditione, an liceat mulieri dimittere eum, quem putabat liberum, si po-stea illum invenerit servum? Quod vero mulieri non liceat a servo discedere, multis rationibus videtur posse probari. In Christo enim Iesu nec est Iudaeus, nec Graecus, nec servus, negue liber: ergo nec in coniugio Christianorum. Radem enim lege in fide Christi utergue regitur. Indifferenter enim ab Apostolo dicitur omnibus '): Qui vult nubere nubat in Do-mino. Et iterum: Mulier nubat cui vult; tantum in Domino. Non praecipitur, ut ingenua nubat ingenuo, ancilla servo ; sed quaelibet carum cui vult nubat, dummodo in Domino.

C. I. Licet servo matrimonia contrahere.

Item Iulius Papa, c. 4. a) 2)

Omnibus nobis unus est pater in coelis, et unusquisque, dives et pauper, liber et servus, acqualiter pro se et pro animabus corum rationem reddituri³) sunt. Quapropter omnes, cuiuscunque conditionis sint, unam legem quan-tum⁴) ad Deum⁵) habere non dubitanus. Si autem omnes^b) unam legem habent, ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec servus semel coniugio copulatus ulte-rius dimitti poterit.

C. II. Ancillam in matrimonio susceptam viro dimittere non licet.

Item Zacharias Papa⁶).

ante carnalem copulam in individuam vilae consueiudinem Si quis liber ancillam in matrimonium acceperit, non ha-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Cáusa XXIX. Quaest. I. 1) cf. c. 1. I. de patr. pot. — 1) cf. fr. 1. Dig. de pactis. — 3) cf. Gen. c. 29. Quaest. II. 1) 1 Cor. c. 7. v. 69. == C. I. 3) Cap. incertum. — Burch. L 9. c. 18. Ivo Pan. L 6. c. 88. Decr. p. 8. 156. — 3) da-USA STREAM OF THE DECREMENT OF THE DECREMENT OF THE DECREMENT OF THE DECREMENT. IN PARTICIPAL OF THE DECREMENT

bet licentiam dimittere eam, si consensu amborum con-iuncti sunt, excepta e) causa fornicationis; sed una lex deinceps ³) erit per omnia et viro et feminae.

C. III. Inter patronum et libertam constat esse matrimoniam legitimum.

Item Iulius Papa 8).

Item Iulius Papa⁸). Si quis ancillam suam libertate⁹) donaverit, et in matri-monium sibi sociaverit, dubitatur ¹⁰) apud quosdâm, utrum huiusmodi nuptiae legitimae esse videantur, an non. Nos itaque, vetustam ambiguitatem decidentes, talia connubia legitima esse censemus. Si enim ex affectu funt omnes nuptiae, et nihil impium et legibus contrarium in tali co-pulatione fieri potest, quare praedictas nuptias inhiben-das¹¹) existimemus ¹²)? Il. Pars. Gratian. His ita respondetur : Non negatur, figenuam posse nubere servo, sed dicitur, quod si nescitur esse servilis conditionis, libere potest dimitti, quum servitus eins fuerit deprehensa. Illud autem Apostoli et Iulii Papae intelligendum est de his, quorum conditio utrique nota est. Huius autem conditio mulieri incognita erat; non ergo prae-missis auctoritatibus cogitur manere cum illo, sed liberum illi esse ostenditur vel manere, vel disecdere. Unde in Concilio apud Vermeriam, eui interfuit Rex

Unde in Concilio apud Vermeriam, cui interfuit Rex Pipinus, statutum est c. 6. d) 13):

C. IV. De eo, gui ancillam duxit in uxorem, quam putabat esse liberam.

Si quis ingenuus homo uxorem ancillam alterius acceperit, et existimat, quod ingenua sit, si ipsa femina fuerit po-stea in servitute detecta^o), si eam a servitute redimere potest, faciat; si non potest, si voluerit, aliam accipiat. Si ¹⁴) autem ancillam eam scierat et collaudaverat, prout¹) legitimam eam habeat. Similiter et mulier ingenua de servo alterius facere debet.

C. V. Non licet mulieri dimittere quem sciens servum accepit in virum.

Item ex codem, c. 8.15)

Si femina ingenua acceperit servum, sciens, quod servus esset, habeat eum, quia omnes unum patrem habemus in coelis s). Una lex erit viro et feminae.

C. VI. Servitutis occasione dimitti non valet quae post

controversiam status se in libertatem asseruerit. Item Gregorius lib. VI. epist. 1. ad Fortunatum

Episcopum 16).

Cuius rei causa cum matre sua huc compulsa anno prae-terito praesentium venerit¹⁷) latrix, fraternitas tua cautius novit, quia¹⁸) scilicet maritus suus vester clericus ob hoc, quod de servili fuerat¹⁹) conditione pulsata, a suo nosci-tur eam³⁰) removisse consortio, vosque²¹) hic positos as-serunt promisisse, ut, si probare se liberam adiuvante Domino valuisset, suo eam vos coniugio reformaretis. Fra-

NOTATIONES

C. II. c) Excepta: Hinc usque ad finem non sunt in Capitularibus, neque apud Ivonem, qui illa citat *). Ma-gister vero sententiarum habet: nisi ob fornicationem.

C. IV. d) Scriptum est nomine totius universitatis Lo-vaniensis ad S. D. N. Gregorium XIII., exstare in biblio-theca B. Trudonis librum manuscriptum sub hoc titulo: Excerpta decretorum, in quo inter alia capitula istius con-cilii apud Vermeriam habentur hoc et sequens caput.

e) Detecta: Apud Magistrum legitur: in servitutem deiecta; apud Burchardum vero: inservita **), quod verbum hac eadem notione habetur 1. 3. Capitularium c. 28.

Quaest. H. C. H. *) neque in Poen. citt. -7) abest ab Ed. Bas. = C. HI. *) have est const. 26. Cod. Inst. de nuptils, nonnullis immutatis. - Burch. 1. 9. c. 18. Ivo Pan. I. 6. c. 37. Decr. p. 8. c. 156. Polyc. I. 6. t. 4. - in Ed. Bas. adscribitur Pio P. -9) tibertati: Ed. Bas. - in tibertatem: Edd. rell. pr. Lugdd. H. HI. -10) dubitabatur: Burch. Ivo Decr. - 11) non inh. : Ed. Bas. - 12) existimacimus: ead. - existimacerimus: Edd. rell. pr. Lugdd. H. HI. - Burch. Iv. = C. IV. 13) hab. A. 752. - Reg. I. 2. c. 119. Burch. 1. 9. c. 26. Ivo Pan. I. 6. c. 41. 111. Decr. p. 8. c. 164. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 36. - **) ita in conc. Verm. et ap. Reg. - 14) verba: Si - hab.: non sunt in Verm. et ap. Reg. - \$\$ 000 postea ul: Ed. Bas. - post ul: Burch. Iv. Decr. et Pan. c. 41. = C. V. 15) c. 5. conc. Compend. hab. A. 757. - Burch. I. 9. c. 27. Ivo Pan. I. 6. c. 42. Decr. p. 8. c. 52. et 165. Petr. Lomb. iv. - Cap. Reg. Fr.

ternitas igitur²¹) vestra cognoscat, quod revelante Deo libertatis auctore, approbata sit libera, nullaque in ea ma-cula servilis inventa est. His ergo cognitis, sine mora aliqua suo *per vos* eam volumus marito restitui, nec ul-terius idem vir eius argumenta sibi occasionis exquirat, quibus eam possit abiicere. Nam si a vobis (quod non credimus) minime fuerit adimpletum, eamque recipere forte distulerit, nos²³) illud cognoscatis cum districta vindicta correctrors²⁴).

distulerit, nos²⁵) illud cognoscatis cum districta vindicta correcturos²⁴). Gratian. Quum dicitur²⁵): sciens illum servum, datur intelligi, quod si nesciret, illum servum esse, non cogitur cum eo manere. Quia ergo haec et personae et conditionis dolum passa est, non cogitur adhaerere ei, cuius fraude decepta est; si vero liberum acceperit, et ille, ut causam praestet dissidii, se alicuius servum fecerit, nec ille usorem dimittere, nec illa ob vinculum coniugii in servitutem redigi poterit. Unde in Triburiensi Concilio²⁶):

C. VII. Occasione conditionis dolose mutatae vir non discedat ab ea, quam libertatis tempore acceperit.

Perlatum est ad sanctam synodum, quod quidam ingenuus ingenuam accepit²⁷) uxorem, et post filiorum procreatio-nem occasione divortii cuiusdam servum se fecit²⁸), utrum necessario mulierem tenere debeat, et si tenuerit, utrum necessario mulierem tenere debeat, et si tenuerit, utrum illa quoque secundum saecularem legem servituti subiici²⁹) debeat, quaesitum est^b). Iudicatum est, uxorem minime debere dimitti, non tamen ob Christi legem mulierem in servitutem redigi, dum ille non ex consensu coniugis se servum fecerit³⁰), quem liberum ipsa maritum acceperat³¹). Gratian. Quaeritur etiam, si servus unius alterius an-cillam acceperit, an sit coniugium inter cos? De his ita statutum est in Concilio Cabilonensi II. cap. 30.³²):

C. VIII. Legitima servorum coniugia sua auctoritate domini non dirimant.

Dictum est nobis, quod quidam legitima servorum coniu-gia³³) potestativa quadam praesumtione dirimant, non attendentes illud evangelicum ³⁴): Quod ³⁵) Deus coniunxit homo non separet. Unde nobis visum est, ut coniugia ser-vorum non dirimantur, etiamsi diversos dominos habeant, sed in uno coniugio permanentes dominis serviant suis. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis coniunctio fuit, et per ³⁶) voluntatem dominorum.

CAUSA XXX.

GRATIANUS.

Quidam populorum frequentia impeditus filium suum de ba-ptismate suscepit, dum crederet se alienum suscipere; uxor autem eius, dum callide vellet suscipere proprium, suscepit alienum, quem vir adoptavit sibi in filium, et ex uxore sibi filia nascitur, quam filio suo adoptivo, spirituali uxoris, dum uterque esset in cunabulis, tradidit. Post triennium uxor moritur, et compater eius relictam compatris uxoris suae vir

ORRECTORUM.

f) Prout: In aliquot vetustis codicibus est: post ut, itemque: postea ut ***), quemadmodum et apud Burchardum et Ivonem.

dum et Ivonem. C. V. g) Quia omnes unum patrem habemus in coelis: Verba haec non sunt in Capitularibus, neque apud Ivonem p. 8. c. 52., ubi ipsa citat capitularia. Sunt tamen apud eundem c. 165., ubi refert ex conc. apud Ver-meriam, quemadmodum nunc Gratianus. C. VII. h) Quaesitum est: Hae duae voces ab-sunt a ceteris collectoribus praeter Magistrum. Lex vero saecularis, cuius hic mentio fit, est inter leges Longobar-dorum, ut in glossa dicitur.

1.5. c. 20. = C. VI. 16) Ep. 1. (scr. A. 597.) 1.7. Ed. Maur. – 17) venerat: Ed. Bas. – 18) Quam quia: orig. – 19) fuerit: Ed. Bas. = 20) abest ab orig. – 21) vos quoque: Ed. Bas. – 22) abest ab orig. – 23) vos: Edd. Bas. Lugdd. II. II. – 24) corrigere: Edd. coll. o. – 25) cf. supra c. 5. = C. VII. 26) Non exstat in Tri-buriensi impresso. – Reg. 1.2. c. 203. Barch. 1.9. c. 75. Ivo Pan. 1.6. c. 99. Decr. p. 8. c. 212. Petr. Lomb. ib. – 27) acceperit: Burch. Iv. – 28) fecerit: iid. – Ed. Bas. – 29) subdi: Ed. Bas. – 30) fecit: Burch. Iv. Pan. – 31) accepti: Burch. I. 9. c. 29. Ivo Pan. 1.6. c. 40. Decr. p. 8. c. 167. p. 16. c. 335. Petr. Lomb. Iv. – cf. Cap. Add. III. c. 54. – 33) matrimonia: orig. – Burch. Iv. – Capp. – Ed. Bas. – 34) Matth. c. 19. v. 6. – 35) Quos: Ivo Pan. – Edd. coll. o. – 36) pro voluntate: Ivo Pan. 60^{*}

clam sibi desponsavit; aliquantulum temporis affluxit, et alius cam publice duxit in uxorem. (Qu. 1.) Quaeritur primum, an uxori suae debitum reddere valeat qui proprium filium de sacro baptismate suscepit? (Qu. 11.) Secundo, an sponsalia contrahantur inter infantes? (Qu. 111.) Tortio, an spirituales vel adoptivi filii naturalibus copulari valeant? (Qu. 1V.) Quarto, an uxorem compatris uxoris suae alicui ducere liceat? (Qu. V.) Quinto, an clandestina desponsatio manifestae praeiudicet?

QUAESTIO I.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem proprium filium in spiritualem sibi transferons uxori suae debitum reddere non valeat, ratione et auctoritate probatur. Nulla enim auctoritate permittitur, ut quis commatri suae carnaliter copuletur. Hic autem uxorem suam sibi commatrem effecit: non ergo illi ulterius carnaliter copulari poterit.

Hinc Deusdedit S. R. E. Episcopus, scribit Gordiano, Hispalensis •) ecclesiae Episcopo, et fratri carissimo 1):

C. I. Separentur viri ab uxoribus, qui aliquo casu nates proprios coram episcopo tenent.

Pervenit ad nos diaconus 'vester'²), sanctitatis vestrae epistolam deferens, quod quidam 'viri et mulieres, praeterito sabbato paschali die, prae magno populorum incursu nescientes proprios filios suscepissent ex lavacro sancto. Cupis ergo scire, si³) pro tali accidenti ratione debeant viri ac mulieres ad proprium usum redire, an non. Nos vero moesti ex⁴) hac re⁵) inquisivimus priorum 'Patrum⁶) mostrorum⁴ dicta. Invenimus *autem^{*} in archivis *huius^{*} apostolicae⁷) sedis, iam talia contigisse in ecclesiis Isauriae, Ephesiorum, simulque Hierosolymae, aliarumque civitatum^b). Episcopis etiam earum civitatum ab hac apostolica sede volentibus scire, utrum viri ac mulieres redirent ad proprium torum, beatae memoriae sanctissimi⁹) Patres luhus, Innocentius, et Coelestinus cum episcoporum plurimorum et sacerdotum consensu⁹) in ecclesia Apostolorum principis prohibentes talia perscripserunt¹⁰), et confirmaverunt, ut nullo modo se in coniugio reciperent mulieres ac viri, quicunque¹¹) aliqua ratione susceperint¹²) natos proprios¹³), sed separarent¹⁴) se, ne suadente diabolo tale vitium inolescat. Scitis, quia quomodo sunt septem dona Spiritus sancti, ita sunt septem dona baptismi a¹⁵) primo^e) pabulo sacrati salis et ingressu ecclesiae usque ad confirmationem S. Spiritus per chrisma. Ab¹⁶) hoc ergo primo "Spiritus sancti dono" usque ad septimum¹⁷) nullus Christianus suam commatrem in coniugium suscipere¹⁸) debet. Et qui praesumserit tamdiu vinculo anathematis religetur, donec poenitentiam digne egerit¹⁹).

Causa XXX. Quaest. I. C. I. a) Hispale-asis: In fragmento huius epistolae, quod est in tomis conciliorum, legitur: *Hispaniarum*; apud Anselmum vero ac Burchardum: *Hispaniensis*.

b) Civitatum: Varie hic locus legitur in vetustis codicibus, et apud collectores; aptatus autem praecipue ex Anselmo est *).

c) A primo: Idem factum est in hoc loco ex eodem

•

۰.

C. II. Ab usore separetar qui filiestrum suum coram opiscope tenuit.

Item ex Concilio apud Vermerias, c. 3. 4) 20)

Si quis filiastrum²¹) vel filiastram suam ante episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab uxore sua, et nunquam aliam accipiat²¹). 11. Pars. Gratian. Econtra vero seridit Nicolaus

11. Pars. Gratian. Econtra vero serioit NICOIEUS Salonitano Episcopo, dicens²³):

C. III. Non separetur a viro quae filiastrum suum de sacro fonte levavit.

Nosse desideras, utrum mulier, quae viri filium ex alia femina genitum de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo iungi²⁴) posse decernimus²⁵), quia secundum sacros canones, nisi amborum consensu, nullius religionis obtentu debet coniuax dimittere coniugem. Pertinet autem ad ingens uxoris exitium, quae habens odio virum, vel infirmitatem eius nón considerans, quasi causa pietatis operatur impietatems maxime quum Apostolus praecipiat ²⁶): Nolite, inquiens, fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut ²⁷) vacetis orationi; et iterum revertimini in id ipsum, ne tentet vos satenaes propter ²⁶) incontinentiam vestram. Ergo si non ex consensu utriusque coniugis ⁴hoc⁴ factum esse probatur, non fraudentur invicem, sed revertantur in id ipsum, praesertim quum dicat Apostolus ²⁹): Uxor sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

C. IV. Non separetur a viro, sed poenitentiam agat quae filium suum coram episcopo fraudulenter tenuit. Item ex Concilio Cabilonensi II., c. 31. ³⁰)

Dictum est nobis, quasdam feminas desidiose, quasdam vero fraudulenter, ut a viris suis separentur, proprios filios coram episcopis³¹) ad confirmandum tenuisse. Unde nos dignum duximus, ut, si qua nulier filium suum desidia aut fraude aliqua coram episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam suam aut propter fraudem, quamdiu vivet ³²), agat poenitentiam; a viro tamen suo ³³) non separetur ³⁴).

C. V. Separentur et gravi poenitentia plectantur qui filielam suam vel spiritualem matrem ducunt in uxorem.

Ltem ex Concilio Moguntinensi c. 10., in claustro Albani habito ³⁵).

De eo, quod interrogastis, si aliquis filiolam suam in uxorem duxit³⁶), et de eo, qui cum commatre³⁷) spirituali concubuit, et de eo, qui filium[†]) suum baptizavit, et uxor³⁸) eius eum de fonte suscepit, hac causa, ut dissidium³⁹) coniugii fieret, si postea in tali copulatione possint permanere: de talibus sic respondendum est. Si filiolam aut commatrem suam aliquis in coniugium⁴⁰) duxerit, separandos esse iudicamus, et gravi poenitentià plectendos. Si

NOTATIONES CORRECTORUM.

Anselmo, Burchardo, et fragmento epistolae. Similia etiam leguntur apud Petrum Damianum in invectione in episcopum, monachos ad saeculum revocantem.

pum, monachos ad saeculum revocantem. C. II. d) Burchardus et Ivo 9. c. 80. citant ex conc. apud Vermerias, et ab universitate Lovaniensi scriptum fuit, in excerptis decretorum bibliothecae B. Trudonis citari ex eodem concilio. Idem autem Ivo part. 1. c. 302. et Magister sententiarum citant ex Capitularibus, ubi exstat lib. 5. c. 5.

sum: Edd. Bas. Par. Lugdd. - 22) add.: similiter et mulier: Cap. - Burch. Ivo Decr. p. 9. - Edd. coll. o. = C. III. 23) Non exstat inter editas Nicolai egp. - In Pan. Iv. 1. 6 c. 124. scripta esse dicitur: Salomonitato, in Decr. p. 1. c. 136.: Salemonio episcopo. -24) contungi: Edd. coll. o. - 25) decretinus: Ed. Bas. - 26) 1 Cor. c. 7. v. 5. - 27) add.: expeditius: Edd. Bas. - 26) 1 Cor. c. 7. v. 5. - 27) add.: expeditius: Edd. Bas. - 26) the content of the second seco

Causa XXX. Quaest. I. C. I. 1) Ep. apocrypha. — Burch. I. 17. c. 44. Aus. I. 10. c. 29 (36). Ivo Pan. I. 6. c. 137. Decr. p. 1. c. 305. Polyc. I. 6. t. 4. Petr. Lomb. I. 4. dist. 43. - 2) abset ab Iv. — 3) utrum: Edd. coll. o. — 4) in: eaed. — 5) tristitia: Burch. — 6) pair. nostr.: non sunt ap. Iv. — pair.: abest a Burch. — 7) ap. sed: absunt ab Ed. Bas. — 6) al. ecclesiarum Epp., et earum cirilqium: Burch. Ans. Iv. — in Edd. coll. o. pro cirilatum est: ecclesiarum. — 8) sancti: Ivo Pan. — Edd. coll. o. pro cirilatum est: ecclesiarum. — 8) sancti: Ivo Pan. — Edd. coll. o. pro cirilatum est: ecclesiarum. — 8) sancti: Ivo Pan. — Edd. coll. o. pro cirilatum est.: Burch. — 10) rescripserunt: Ed. Bas. — praescripserent: Böhm. — 11) qui per quamcunque ral.: Burch. — qui quacunque ral.: Ivo Pan. — 12) susciperent: Burch. — Ed. Bas. — Ivo Pan. — Ed. Bas. — 13) suos: abest a Barch. — Ed. Bas. — Ivo Decr. — 14) separentur: Ivo Pan. — separent se: Edd. coll. o. pr. Arg. — 15) A primo ergo: Ivo Decr. — Edd. coll. o. pr. Bas. Par. Lagdd. — 18) recipere: Burch. — sumere: Ed. Bas. — 19) excegeril: ead. = C. II. 20) c. 12. conc. Compend. hab. A. 757. — Reg. I. 2. c. 218. Burch. I. 17. c. 22. Ivo Pan. I. 6. c. 125. Decr. p. 1. c. 302. p.9. c. 80. Petr. Lomb. ib. — cf. Cap. I. 8. c. 7. — 31) add.:

autem coniuges legitimi, unus aut ambo, ex industria fecerint, ut filium suum de fonte susciperent 41), si innupti permañere voluerint, bonum est; sin autem, gravis poenitentia insidiatori iniungatur, et simul maneant, et, si prae-varicator coniugii supervixerit, acerrima poenitentia mulctetur, et sine spe coniugii maneat.

C. VI. Non separentur ab uxoribus qui filiastros suos

coram episcopo tenent. Item Nicolaus Papa Rodulpho, Bituricensi Epise.⁴²) De his, qui filiastros suos ad confirmationem coram episcopis tenent, id est qui filios uxoris suae de viro priori, dum chrismantur ab episcopis, super se sustinent, si in-scientia, sicut⁴⁸) asseris, fiat, licet sit peccatum, non ta-men usque ad separationem coniugii puniendum est⁴⁴); lugeant tamen, et digna poenitentia hoc diluentes⁴⁵) Do-mino dicant⁴⁶): Delicia ignorantiae nostras ne memineris.

C. VII. Non separetur ab uxore qui necessitatis causa filium suum baptizavit.

Item Ioannes Papa' VIII. 47) Anselmo, Lemovicinae 48) ecclesiae Episcopo ...

Ad limina beatdrum 49) Petri et Pauli apostolorum principum hic praesens homo, nomine Stephanus, orationis causa veniens, nostro praesulatui suggerendo innotuit, quod filium suum in extremo vitae positum, necdum baptismatis unda lotum, absentia scilicet sacerdotum, necessitate ⁵⁰) cogente baptizasset ⁵¹), eumque ipse propriis manibus retinendo suscepisset ⁵²), atque pro huius rei negotio notitiae tuae patefacto reverentia tua, quasi rectitudinis zelo flagrans, praefatum hominem a sua coniuge iudicaverit ⁵³) separan-dum. Quod fieri nullatenus debet, dicente scriptura ⁵⁴), a Domino iunctam esse viro uxorem, et: Quod ⁵⁵) Deus con-iunxit homo non separet. Unde et Dominus in evangelio ⁵⁶) pum hic praesens homo, nomine Stephanus, orationis causa non dimittere posse uxofem suam, nisi causa fornicationis, apertissime iubet. "Quapropter" et nos, tantae auctoritaapertissime iubet. "Quapropter" et nos, tantae auctorita-tis iussione praecipue⁵⁷) freti, dicimus omittendum¹) esse, et inculpabile iudicandum quod necessitas intulit. Nam hoc baptizandi opus laicis fidelibus iuxta canonicam aucto-ritatem⁵⁸), si necesse fuerit facere, libere conceditur. Unde si supradictus genitor filium suum corpore morien-tem aspiciens, ne animam perpetua morte percuntem dimitteret, sacri unda baptismatis lavit, ut eum de potestate mitteret, sacri unda baptismatis lavit, ut eum de potestate auctoris mortis et tenebrarum eriperet, et in regnum Chri-sti iam regnaturum ⁵⁹) sine dubitatione transmitteret, bene fecisse laudatur; et idcirco suae uxori sibi iam legitime sociatae impune, quamdiu vixerit, iudicamus manere con-iunctum, nec ob hoc contra praefatas auctoritates divinas aliquatenus separari debere ⁶⁹). III. Pars. Gratian. / Filia dicitur spiritualis non solum eius, qui accipit, sed etiam eius, qui trinae mersionis voca-bulo cam sacro baptismate tingit. Dicitur etiam spiritualis filia sacerdotis, quae ei peccata sua confitetur. Harum omnium flagitiosa coniunctio est, et eadem poena plectendu.

NOTATIONES

C. VII. e) Epistola Ioannis VIII., ex qua sumtum est hoc caput, exstat in bibliotheca Vaticana, scripta Anselmo Lemovicinae ecclesiae episcopo, et in conc. Ticinensi, tem-pore eiusdem Ioannis cum legatis ipsius et magna parte episcoporum Italiae et Galliae habito, in subscriptionibus est: Anselmus Lemovicensis ecclesiae episcopus. Itaque emendatum est: Lemovicinae, quum antea legeretur: Lemosinae

f) Omittendum: Sic emendatum est ex aliquot vetustis, epistola ipsa, et lvone. Infra etiam 34. quaest. 1. et 2. c. 1. Leo eisdem verbis utitur: omittendum est, et

Q u a e st. I. C. V. 41) add.: ut dissidium (discidium: lvo Decr.) fat: Burch. Iv. = C. VI. 42) scr. A. 864. - Ivo Pan. I. 6. c. 126. Decr. p. 1. c. 304. Petr. Lomb. ib. - 43) ut asseriur: Ivo Decr. - 44) puniendi sunt: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 45) luentes: Ed. Bas. - 46) Psal. 24. v. 7. = C. VII. 47) Ep. 188. ap. Mans., dat. VII. die m. lun., ind. XII., i. e. A. 879. - Ans. 1.10. c. 30 (37). Ivo Decr. p. 1. c. 306. Polyc. 1.6. 1.4. Petr. Lomb. ib. - 48) Le-mozinae: Ans. Iv. - Lemosinae: Edd. coll. o. - 49) B. Petr. App. principis: Edd. coll. o. - 50) nimia nec.: eaed. - 51) baptizati: eaed. - 52) suscepit: eaed. - 53) quos: Edd. coll. o. - cf. Matth. c. 19. v. 6. - 56) eo. ai; Nemo dimittere pot.: 1vo. - 57) prae-cipua: Edd. coll. o. - 50) dimittendum essee: Edd. Bas. Lugd. I. - dimittendum non esse: Edd. Lugdd. II. III. - 58) sanctionem: orig. - Ivo. -59) regeneration: orig. - Ivo. - 60) debuisset: Ir. = C. VII.

Unde Symmachus Papa ett 61):

C. VIII. Par poenitentia ei indicitur, qui spiritualem filiam, et poenitentialem suam violare monstratur.

Omnes, quos in poenitentia suscipimus, ita nostri sunt spirituales filii, ut et ipsi, quos vel nobis suscipientibus, vel trinae mersionis vocabulo mergentibus, unda sacri baptismatis regeneravit. Silvester quoque docens admonet unumquemque sacerdotem 62), ut nullus causa fornicationis ununquemque sacerdotem °³), ut nullus causa fornicationis ad suam poenitentialem accedat, quia scriptum est: Omnes, guos in poenitentia accipimus ⁶³), ita filii nostri sunt, ut in baptismate suscepti. Quapropter hoe scelus si quis perpe-traverit, non solum dignitatis honorem amittat, verum etiam usque ad exitum vitae ⁶⁴) suae iugi poenitentiae se 65) subdat.

C. IX. De eodem. Item Coelestinus 66).

Si quis sacerdos cum filia 67) spirituali fornicatus fuerit, Si quis sacerdos cum filia⁶⁷) spirituali fornicatus fuerit, sciat, se grave adulterium commisisse. Idcirco femina si laica est, omnia derelinquat et res suas pauperibus tra-dat⁶⁸), et conversa in monasterio⁶⁹) Deo usque ad mor-tem serviat. Sacerdos autem, qui malum exemplum dedit hominibus, ab omni officio deponatur, et peregrinando duodecim⁷⁰) annis poeniteat, postea vero ad monasterium vadat, ibique cunctis diebus vitae suae Deo serviat.

C. X. De eodem. Item 71).

Non debet episcopus aut presbyter commisceri cum mu-lieribus, quae ei sua fuerint confessae peccata. Si forte (quod absit) hoc contigerit⁷²), sic poeniteat, quomodo de filia spirituali, episcopus quindecim annos⁷³), presbyter duodecim, et deponatur; si⁷⁴) tamen in conscientiam po-puli devenerit.

Gratian. His itaque auctoritatibus apparet, quod sive orgramm, sive tantummodo viri filium mulier de sacro fonte susceperit, non ideo a viro suo est separanda. Quod et de viro similiter oportet intelligi.

QUAESTIO II.

GRATIANUS.

Sponsalia ante septennium contrahi non possunt. Solo enim consensu contrahuntur, qui intercenire non polest, nisi ab utraque •) parte id intelligatur, quod inter eos agitur. Probatur ergo, sponsalia non posse contrahi inter pueros, quo-rum aetatis infirmitas consensum non admittit. Testatur hoc idem Nicolaus Papa dicens b) 1):

CAP. UN. Ante tempus consentiendi coniugium contrahi non polest.

Ubi non est consensus utriusque, non²) est coniugium. Ergo qui pueris dant puellas in cunabulis, et e converso, nihil faciunt, nisi uterque puerorum post, quam venerit ad annos discretionis, consentiat), etiamsi pater et mater hoc voluerint et fecerint.

CORRECTORUM.

inculpabile iudicandum, quem imitari videtur Ioannes vo-luisse. In vulgatis erat: dimittendam non esse *). Quaest. II. a) Utraque: Sic est emendatum ex plerisque vetustis, quum antea legeretur: allerutra **); utri-

usque enim consensus necessarius est. C. UN. b) In Decretalibus tit. de desponsationé impub. c. 2. habetur initium huiuş capitis, et adiiciuntur alia ex eo Nicolai rescripto.

c) Consentiat: In vulgatis codicibus sequitur ***).: nec est coniugium, nisi sit consensus utriusque, quae verba absunt a plerisque manuscriptis.

61) Caput incertum. — In Éd. Bas. tribuitur Nicolao P. — Petr. Lomb. ib. — cf. Poen. Rom. Ant. Aug. t. 8. c. 3. — 62) sacerdo-tum: Edd. coll. o. pr. Par. Lugd. I. — 63) suscipimus: Ed. Bas. — 64) vitae suae: non sunt in Ed. Arg. — suae: abest ab Ed. Bas. — 65) subdatur: Ed. Bas. \equiv C. IX. 66) Caput incertum. — Ans. I. 11. c. 30. (omissa tamen inscriptione, et verbis hic illic mutatis). — Polyc. I. 4. t. 39. — Poen. Rom. ib. c. 4. — 67) add.: sua: Ed. Bas. — 68) tribuat: ead. — 69) add.: tugi poenitentia: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 70) XV.: Poen. Rom. — X.: Ed. Bas. \equiv C. X. 71) Ca-put aeque incertum. — Polyc. ib. — 72) acciderit: Ed. Bas. — 73) annis: ead. — 74) si — dev.: non sunt in Ed. Arg.

QUABSTIO IIL GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem spirituales vel adoptivi filii naturallous copulari non possint, Nicolaus Papa respondent ad consulta Bulgarorum cap. 2. testatur, ita dicent 1):

C. I. Qui de sacro fonte suscipitur filius est eius, a quo suscipitur.

Ita diligere debet homo eum, qui se²) suscipit³) de⁴) sacro fonte, sicut patrem. *Item*: §. 1. Est inter fratres et filios spirituales gratuita et sancta communio, quae noa est dicenda consanguinitas, sed "potius" habenda spiritua-His proximitas. Unde inter eos non arbitramur⁵) posse fieri quodlibet legale coniugium, quandoquidem nec inter cos, qui natura, et eos, qui adoptione filii sunt, vene-randae Romanae leges matrimonia contrahi permittunt. *Hem:* §. 2. Si "ergo" inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio iungit 6), quanto potius a carnali oportet inter se contubernio cessare quos per coeleste sacra-mentum regeneratio sancti Spiritus vincit ') ! Longe igitur ') congruentius filius patris mei vel frater meus appellatur is, quem gratia divina potius, quam quem humana volun-tas, us filius patris mei vel frater meus esset, elegit; prudentiusque ab alterna corporis commixtione secernimur.

C. II. Filia spiritualis carnali filio nullo modo nubere potest. Item Zacharias Episcopus, servus servorum Dei, reve-

rendissimo Theodoro, Episcopo ecclesiae Ticinensis 9).

Pitacium nobis¹⁰) tua veneranda fraternitas¹¹) obtulit, per quod sciacitari curasti¹²), si liceat filio, cuius pater-alterius filiam ex sacro baptismate¹³) susceperit, susce-ptam, id est spiritualem eius patris filiam (quod dici cruptam, id est spiritualem eius patris niiam (quod dic cru-dele est), in matrimonio accipere 14), quod apud te enor-miter asseruisti contigisse. §. 1. Sed bene tua sancta fra-ternitas compertum habet, quod Dominus praeceperit 15) per Moysem, dicens: Turpitudinem 1) patris tui, vel matris, vel seroris non revelabis; turpitudo enim tua est. Quum ergo b) a propria consanguinitate iubemur abstinere, multo principii entii entii entii chiia entii curatione entiti magis a spirituali nostri patris filia omni excusatione aut argumento seposito sub nimia districtione nos cavere con-venit, ne in iram divini ¹⁶) examinis incidat, si quis tali facinore mixtus 17) minime restrinxerit frena luxuriae. Unde et omnes c) *omnino* cavendi sunt a tali sceleris 18) commixtione, ne in perpetuum 19) pereant; sed hunc, qui huius pernicione, ne in perpetudu (*) perent, sed nunc, qui nunc pernicionae temeritatis auctor²⁰), animae suae salutem despieiens, implissimo²¹) se miscuit²² matrimonio, per ommia tua fraternitas studeat separare, et poenitentiae di-gnae submittere, quatenus ab aeterna erutam²³) damna-tione animam eius lucreris.

C. III. Filio suo filiam, quam de sacro fonte suscepit, nullus tradere audeat. Tiem Zacharias et Deusdedit 24).

Non oportet filiam²⁵), quam de sacro fonte susceperit,

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. III. C. II. a) Turpitudinem: In decre-tis Zachariae (quae sunt in vetusto codice), et apud An-selmum et lvonem habentur omnia, ut in c. 18. Levitici.

b) Quum ergo: In eisdem decretis sic legitur: Turpitudinem enim non revelare dieitur, dum a propria consan-guinitate praecipimur abstinere. Multo magis, etc.

c) Unde et omnes: Apud Anselmum est: Unde et emnes emnino cavendae sunt talis sceleris commistiones.

aliquando filio que in matrimonium tradero, quia in divina sententia germani esse inveniuatur. Si quis tali facinore commixtus minime restriuxerit frenz luxuriae, ab esclesia committus minime rescrinterit from idurate, ab eccenta catholica abominabitur. Sed si conversus fuerit, post se-parationem septem annis poenitentiam gerst. Conscils si-mul cum auctore sit ista conditio, id est simul cum coo-peratoribus et consentientibus poeniteat ²⁶). II. Pars. Gratian. Filii vero, sive ante compaternile-tem sive pest nati fuerint, licite coniungi possunt. Unde Urbanus scribit Vitali Presbytero Brixiensi, discus 21).

dicens 27):

C. IV. Filii vel filiae, ante vel post compaternitatem genitae, legitime coniungi possunt.

Saper quibus ¹⁴) consulit ²⁹) nos tua dilectio, hoc videtur nobis ex sententia respondendum, ut et ³⁰) baptismus sia, noois er sententia respondendum, ut et ³) baptismus au, si instante necessitate femina puerum in nomine Trinitatie baptizaverit, et quod spiritualium parentum filii vel filiae, ante vel post compaternitatem geniti³), possunt legitime coniungi, praeter illam personam, per quam compatres sunt effecti.
 Paschalis vero secundus, post compaternitatem genites copulari prohibens, scribit Regino Episcopo d)³;

C. V. Qui ex compatre vel commatre post susceptos filica de fonte nati fuerint, coniungi non possunt.

Post susceptum vero de fonte 33) filium vel filiam spiritualem, qui ex compatre vel commatre nati fuerint, matrimonio coniungi non possunt, quia leges saeculi non eman-cipatos adoptivis prohibent copulari.

C. VI. PALEÅ.).

Idem ex lib. XXIII. Digestorum, tit. de ritu nuptiarum, perpenditur, in quo ita legitur 34).

"Per adoptionem quaesita fraternitas eousque impedit me ptias, donec manet adoptio, ideoque eam, quam pater meus adoptavit et emancipavit, potero uxorem ducere. Aeque ³⁵) et si me emancipato illam in potestate retinuerit, poterimus iungi matrimonio. Itaque volenti generum adoptare, suadetur ³⁶), ut filiam emancipet. Similiter suade-tur ei, qui velit nurum adoptare, ut ³⁷) emancipet filium." III. Pars. Gratian. Si quis vero aliquo fortuite casu filiam suas commatris uxorem acceperit, non cegitur eam

dimittere.

Unde in Triburiensi Concilio legitur e. 48. 38):

C. VII. Non cogitur quis dimittere filiam suas commatris, quam duxit in coniugium.

Illud etiam nec canonica institutione definimus, nec inter-dictione aliqua refutamus, sed propter cos, qui diverse de eo sentiunt, hoc loco aliquíd commemoramus. Si quis suas spiritualis commatris filiam fortuito et ita contingente rerum casu in coniugium duxerit, consilio maturiori ³⁹) ser-vato *eam* ⁴⁰) habeat, atque honeste legitimo coniugio operam det.

C. V. d) Anselmus lib. 10. c. 34. refert fere integram C. v. u) Anseimus lib. 10. c. 34. refert fere integram hanc epistolam, itemque Polycarpus, cuius initium est in c. Post uxoris. infra ead. q. 4., et continenter post illud so-quitur hoc caput, et deinceps c. Porro duorum. infra 32. q. 2. et 3. Ipsius vero epistolae auctorem et ipsi citant Paschalem II.

C. VI. e) Haec Palea habetur in aliquot vetustis, a quibus ceterae abesse solent, et non distinguitur a superiore capite.

Cap. incertum. — Ans. 1. 10. c. 28 (33). Polyc. ib. — 25) add.: suam: Edd. coll. o. — 26) poeniteant: Ed. Bas. = C. IV. 27) Cap. temporis incerti. — Coll. tr. p. p. 2. t. 50. c. 23. — Petr. Lomb. 1. 4. dist. 42. — Testatur Baluzius in antiquis codicibus Vitalem illem mi-nus recte Brivensem appellari. — 23) his, quibus: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. 11. 111. — 29) consuluit: Edd. coll. o. . — 36) abest a Böhm. — 31) genitae: eacd. == C. V. 32) Non haberi in antiquis-simo Anselmi codice mon. 3. Germani de Pratis, testatur Bakazies. In cod. tamen collato exstat 1. 10. c. 35., adlects cum allis post mor-tem Anselmi, hac inscr.: Ex cp. Pachalis P. II. ad Registrom Sommy sentorem missed, add. subscr.: Dat. Latoranis, VI. Cal. Mat. — Polyc. 1. 6. t. 6. Petr. Lomb. ib. — 83) sacro fonie: Edd. Bas. Lugdt. II. III. == C. VI. 34) t. 2. fr. 17. — 35) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 36) suadent: Böhm. — 37) quod: Edd. Arg. Baa. =: C. VII. 38) hab. A. 895. — Burch. 1: 17. c. 46. Ivo Deor. p. 9. c. 97. Petr. Lomb. ib. — 39) matori: Ed. Bas. — 40) abest ab Iv. et Burch.

Quaest. III. C. I. 1) scr. A. 866. — Ans. I. 10. c. 29. Ivo Pan. I. 6. c. 133. Decr. p. 1. c. 135. p. 9. c. 34. Petr. Lomb. I. 4. dist. 49. — 2) jostmi: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. — 3) susceptif: Bd. Nor. — suscepti: Edd. rell. — Ivo Decr. p. 1. — 4) ex: orig. — Iv. Decr. — a: Pan. — 5) arbitror: Edd. coll. o. — 6) contan-pf: Ed. Bas. — 7) turcti: Ivo Decr. — turgit: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 6) add.: tinquit: Ivo Pan. — Edd. coll. o. — (C. II. 9) scr. c. A. 745. — Ans. I. 10. c. 27 (31). Ivo Pan. I. 6. c. 136. Decr. p. 1. c. 307. — 10) quod nobis obt. — — — susceptinus: Ivo Pan. — Edd. coll. o. — 11) caritas: Ed. Bas. — 12) voluisti: Ivo Pan. — Edd. coll. o. — 13) fonts: Ivo Decr. — 14) suscipers: Edd. coll. o. 15) Mogsi pracepti: ead. — cf. Lev. c. 18. v. 8. — 16) divinae examinationis: Edd. coll. o. — 17) permixtus: Ed. Bas. — 18) factnoris: ead. — 19) acternum: orig. Ap. Ans. — Ans. Iv. 20) abest ab orig. ap. Mans., Iv. et Edd. Arg. Bas. — 21) im-pio: Edd. coll. o. — Ivo Pan. — 22 miscuerit: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 83) erutas dama. antimas eorum: orig. — Ans. — eruti — antimas eor.: Iv. Decr. — exust — antimas eor.: Pan. = C. III. 84)

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXX, QUAEST, IV. V. c. 1, 2.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

I. Pars. Relictam vero compatris uxoris suae nullus in coniugem ducere potest.

Unde Nicolaus Papa scribit Constantiensi Episcopo Salomoni 1):

C. I. Duas commatres alieui habere non licet.

C. 1. Duas commatres alicui habere non licet. Sciscitatur a nobis sanctitas vestra, si aliquis homo duas commatres habere valeat unam post alteram. In quo me-minisse debet scriptum esse²): Erunt duo in carne una. Itaque quum constet³), quia vir et mulier una caro per connubium efficiuntur, restat nimirum virum compatrem constitui illi mulieri, cuius matrimonio assumta uxor com-mater esse videbatur, et ideirco liquet, virum illi feminae non posse iungi⁴) in copula³), quae commater eius erat, cum qua idem fuerat una caro effectus.

C. II. Octo annis poeniteat qui duabus commatribus commiscetur.

Item ex Concilio Chalcedonensia) 6).

Si pater et filius, aut duo fratres cum una muliere, aut si cum matre et filia, aut cum duabus sororibus, aut cum duabus commatribus alíquis concubuerit, secundum anti-quam et humaniorem definitionem octo annis poeniteat.

C. III. Nullus duabus commatribus commisceatur.

Item Innocentius Exsuperio Tolosano Episcopo 7).

Si quis ex uno b) coniugio filium aut filiam alterius de sacro fonte susceperit, aut ad chrisma tenuerit, vel Chri-stianitatis ministerium⁸) dederit, ambo, et vir et uxor, compatres exsistent parentibus infantis, quia vir et mulier una effecti sunt. caro

II. Pars. Gratian. Econtrario invenitur in Concilio Triburiensi, c. 47. 9):

C. IV. Uxorem compatris ducere potest, cuius ipsa commater non fuerat.

Qui spiritualem habet compatrem, cuius filium de lavacro sacri fontis accepit, et eius uxor commater non est, liceat ei defuncto compatre suo eius viduam ducere in uxorem, si nullam habet consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? Numquid non possunt coniungi quos nulla proximi-tas ¹⁰) carnalis, vel nulla ¹¹) generatio secernit spiritualis?

C. V. De codem.

Item in epistola Paschalis Papae II. ad Reginum Episcopum 12).

Post uxoris obitum cum commatre uxoris viri superstitis coniugio copulari, nulla videtur auctoritas vel ratio pro-hibere. Neque enim cognationi carnis cognatio spiritus comparatur, neque per unionem carnis ad unionem spiri-tus pertransitur.

NOTATIONES

Quaest. IV. C. II. a) In conc. Chalcedonensi nihil huiusmodi exstat tractatum aut definitum. Ex eo tamen refertur etiam in fragmento poenitentiali incerti auctoris, eodemque modo citatur infra c. Post axoris. C. III. b) Ex uno: In plerisque vetustis exemplari-bus, et eadem collectione decretorum incerti auctoris legi-

bus, et cadem concectione decretorum incerti auctoria legitur: Si quis unus ex coniugio*). In epistola vero innocentii Exsuperio Tolosano episcopo scripta hoc non habetur.
C. VI. c) Presbytero: Antea legebatur: Episcopo.
Emendatum est ex omnibus vetustis, quae collata sunt. Et eadem citatio est supra hac eadem causa, q. 3. Super quibus.
Quaest. V. C. I. a) Legitimum: In epistola ipsa

Quaest. IV. C. I. 1) Cap. incerti temporis. — Ivo Pan. 1.7. c. 63. Decr. p. 1. c. 137. p. 9. c. 35. Petr. Lomb. I. 4. dist. 42. — 3) Gen. c. 2. v. 24. — 3) *constat*: Edd. Nor. Ven. I. II. Par. Lugdd. H. HI. — 4) *contangi*: Edd. coll. o. — 5) *copulam*: Edd. Ven. I. H. Par. Lugdd. H. HI. == C. H. 6) In extremo I. 11. Ans. legitur ignoti auctoris libelius de variis incestus speciebus, ex conc. Chale. allegatus, ex quo Gratianus hoc caput suum fecit. == C. HI. 7) In antiqua Herovalliana collectione, quam ex parte edidit Petit. post capp. Theodori, proferitur post canonem ex Innocentii esse putaretur, quod accidit Ans. I. 9. c. 23. — Polyc. I. 6. t. 6. — 9) Ita Edd. coll. o. pr. Lugd. H. Hrov. — 8) mysterium: ead. — Edd. Arg. Nor. Ven. I. H. = C. IV. 9) hab. A. 895. — Burch. 1. 17. c. 45. Ivo Pan. 1.7. c. 67. Decr. p. 9. c. 96. Polyc. I. 6. t. 6. Petr. Lomb. I. 6. t. 42. — 10)

111. Pars. Gratian. Notandum vero est, quod aliud est commatrem alicuius cognoscere, atque aliud derelictam ab aliquo commatrem alicuius fieri. Auetoritas illa Nicolai Pa-pae et Chalcedonensis synodi illum prohibet commatris suao uxoris matrimonio copulari, qui uxori suae debitum reddidit, postquam illius commater exstitit. Illa vero auctoritas Tri-buriensis concilii illos permittit matrimonio copulari, cuius uxor post, quam a viro suo derelinquitur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem a viro suo cognoscitur. Quaeritur autem, an uxor cum marito in baptismate simul debeat suscipere puerum? Quaeritur autem, un debeat suscipere puerum? De his ita scribit Urbanus II. Vitali, Presbytero*) Brixiae¹³): Stimm aliquius in

C. VI. Uxor simul cum viro filium alicuius in baptismate non suscipiat.

Quod autem uxor cum marito in baptismate simul non debeat suscipere puerum, nulla auctoritate reperitur pro-hibitum. Sed ut puritas spiritualis paternitatis ab omni labe et infamia conservetur immunis, dignum esse decer-nimus¹⁴), ut utrique¹⁵) insimul ad hoc aspirare¹⁶) minima praesumant. Quia vero piaculare flagitium commisit qui duabus commatribus velut duabus sororibus nupsit, magna iuxta modum culpae poenitentia sibi debet iniungi. Gratian. Illud vero Triburiensis concilii: Qui spiritua-lem habet compatrem etc. ante hance archibitamen dictum

lem habet compatrem etc., ante hanc prohibitionem dictum intelligitur, vel uxor commater accipiatur non ex eodem filio cum viro, sed ex alio.

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem clandestina coniugia fieri non de-beant, Evaristus Papa testatur, scribens Episcopis Africae, epist. I. 1):

C. I. Clandestina coniugia fieri non debent.

C. I. Clandestina coningia fieri non debent. Aliter legitimum *) non fit ²) coningium, nisi ab his, qui super ipsam feminam dominationem habere videntur, et a quibus custoditur uxor petatur, et a parentibus et ³) pro-pinquioribus sponsetur, et legibus dotetur, et suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus et oblationibus a sacerdote benedicatur, et a paranymphis, ut consuetudo docet, custodita et sociata *), a proximis congruo tempore petita legibus detur ^b), ac solenniter accipiatur, et biduo vel triduo orationibus vacent, et castitatem custodiant. Item: §. 1. Ita peracta legitima scitote esse connubia; ali-ter vero praesumta non coniugia, sed adulteria, vel con-tubernia, vel stupra, aut fornicationes potius, quam legi-suffragaverit, et vota succurrerint legitima.

C. II. Nuptias occultas celebrare non licet. Item ex Decretis Hormisdae Papae, c. 6. 9 6) Nullus fidelis, cuiuscunque conditionis sit, occulte nuptias

CORRECTORUM.

interiiciuntur haec: sicut a patribus accepimus, et a sanctis

interiiciuntur haec: sient a patribus accepinus, et a sanctis apostolis, eorumque successoribus traditum invenimus. b) Detur: Antea legebatur: a legibus dotetur **), quod iam superius dictum erat. Emendatum est ex vetustis edi-tionibus conciliorum, Capitularibus, Anselmo et Jvone. C. II. c) Apud Burchardum, Ivonem, Polycarpum, et in collectione, quae est tomo 3. conciliorum post decreta Alexandri III., part. 49. cap. 10., citatur similiter ex de-cretis Hormisdae. Verum in secunda collectione Decreta-lium, tit. de clandest. despons. citatur ex Alexandro III., qui primus auctor huius capitis esse non potest; quippe qui posterior fuit Gratiano.

propinquilas: Edd. coll. o. - 11) in id: orig. - Burch. Iv. = C. V. 12) cf. ad c. 5. qu. 3. ead. - Ans. 1.10. c. 34 (35). - Polyc. Petr. Lomb. ib. = C. VI. 13) cf. ad c. 4. qu. 3. ead. - Coll. tr. p. p. 2. 1.50. c. 24. Petr. Lomb. ib. - 14) decrechnus: Edd. Bas. - 15) uterque: Ed. Bas. - 16) spirare: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Quaest, V. C. I. 1) Cap. Pseudoisidori. - cf. conc. Taron. II. c. 20., et Statt. eccl. ant. c. 101. (c. 5. $\ln f_{c.}$) - Ans. 1. 40. c. 24. Petr. Lomb. ib. - 14) decrechnus: Edd. Bas. - 16) uterque: Ed. Bas. - 16) c. 24. A petr. Lomb. ib. - 14) decrechnus: Edd. Bas. - 15) uterque: Ed. Bas. - 16) c. 24. A petr. Lomb. i. 4. dist. 28. - cf. coll. and c. 101. (c. 5. $\ln f_{c.}$) - Ans. 1. 10. c. 20., et Statt. eccl. ant. c. 101. (c. 5. $\ln f_{c.}$) - Ans. 1. 10. c. 4. Iver. Lomb. 1. 4. dist. 28. - cf. Cap. 1. 7. c. 463. - 2) sit: Edd. coll. 0. pr. Bas. - 3) abest ab IV. et Ed. Bas. - 4) consociata: orig. - Edd. coll. 0. - et soc.: non sunt in Pan. - 9. legibus doi: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. - in Pan. male: docetur. - 5) dubitatw: Ivo Pan. - Edd. coll. 0. = C. II. 6) Videtur Burch. 1.9. c. 3. Herardi Tur. c. 130. reddere voluisse. - Ivo Pan. 1. 6. c. 5. Deer. p. 8. c. 141. Polyc. ib.

faciat, sed benedictione accepta a sacerdote publice nubat in Domino.

C. III. Nuptiae publice celebrari debent. Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum, c. 3.?)

959

Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum, c. 3.⁷)
Nostrates, tam mares quam feminae, non ligaturam auream, vel argenteam, aut ex quolibet metallo compositam, quando nuptialia foedera contrahunt, in capitibus deferunt; sed post sponsalia⁸), quae futurarum sunt nuptiarum promissa⁹), foedera quoque consensu eorum, qui haec ontrahunt, et eorum, in quorum potestate sunt, celebrantur; et post, quam archis sponsam sibi sponsus per digitum fidei annulo insignitum ¹⁹) desponderit, dotemque utrique placitam sponsus ei¹¹) cum scripto pactum hoc continente coram invitatis ab utraque parte tradiderit (autmox, aut apto tempore, ne videlicet ante tempus lege definitum tale quid tieri ¹²) praesumatur), ambo ad nuptialia foedera perducuntur, et primum "quidem" in ecclesia Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per sacerdotis manum, statuuntur, sicque demum benedictionem, praeter alia, quae ad memoriam non occurrunt, pacta coniugiorum ¹⁴) solennia. Peccatum autem esse, si haec uncta in nuptiali foedere non interveniant, non dicimus, "quemadmodum ¹⁵) Graecos vos adstruere dicitis".

C. IV. In contrahendo coniugio ista sunt observanda. Item Leo Papa^d)¹⁶).

Rem Leo Papa d)¹⁰). Qualis debeat uxor¹⁷) esse, quae habenda est secundum legem. Virgo casta, et desponsata in virginitate, et dotata legitime, et a parentibus tradita¹⁸), ^{*}et¹⁹) a⁴ sponso et a paranymphis accipienda, et ita secundum legem et evan-gelium publicis nuptiis in coningium liquide sumenda, et omnibus diebus vitae (nisi ex consensu, et causa vacandi Deo) nunquam propter hominem separanda²⁰), et, si for-nicata fuerit *), dimittenda, sed²¹) illa vivente altera non²²) ducenda, quia²¹) adulteri regnum Dei non possi-debunt, et poenitentia illius¹) per scripturam recipienda.

C. V. Quomodo sponsus et sponsa ad benedictionem accedant.

Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 13.24) Sponsus et sponsa quum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus * suis* vel a paranymphis offerantur #), qui, quum acceperint benedictionem, eadem nocte pro reve-rentia *ipsius* benedictionis in virginitate permaneant.

C. VI. Sine publicis nuptiis nullus ducat uxorem.

Item ex Concilio Arelatensi, c. 6. 25)

Nullum sine dote fiat coniugium; iuxta possibilitatem fiat dos, nec sine publicis nuptiis quisquam nubere vel uxorem ducere praesumat.

Gratian, His omnibus auctoritatibus occultae nuptiae prohibentur, atque ideo, guum contra auctoritatem fiunt nuptiae, pro infectis haberi debent.

C. IV. d) Burchardus etiam, Anselmus, Ivo et Panor-mia citant ex Leone. Sed fere idem in conc. Remensi Trosleiano c. 8., et lib. 7. Capitular. c. 179. refertur ex B. Augustino, et infra 36. q. 2. c. Tria. (quod citatur ex B. Hieronymo) in illis verbis: et reliqua, quae sequuntur in praedictis, videntur indicari quae in hoc capite continentur.

e) Fuerit: In conc, Trosleiano et Capitularibus sequitur: et vir eius voluerit. f) Illius: In iisdem legitur: et poenitentia illi reci-

pienda. C. V. g) Offerantur: Sequebatur: in ecclesia sacer-C. V. g) Offerantur: Sequebatur: in ecclesia sacerdoti*), quae absunt a conciliorum editionibus et codicibus

II. Pars. §. 1. Sed quaeritur, quid sibi velint illae so-lennitates velaminis et annuli, quae in coniugiis observantur? De his ita scribit Isidorus lib. II. de officiis, c. 19. 26):

C. VII. Quare feminae velantur, dum maritantur.

C. VII. Quare feminae velantur, dum maritantur. Feminae, dum maritantur, ideo velantur, ut noverint, se semper maritis²⁷) suis subditas²⁶) esse et humiles. §. 1-Item, quod nubentes post benedictionem vitta^h)²⁹) invi-cem, quasi³⁰) uno vinculo copulantur, videlicet ideo lit, de compagem coniugalis unitatis dirumpant. §. 2. At vero, quod eadem vitta candido purpureoque colore permiscetur, candor quippe³¹) ad munditiam vitae, purpura ad sangui-nis posteritatem adhibetur, ut hoc signo et continentiae lex¹) tenenda ab utrisque ad tempus admoneatur, et post-haec³²) reddendum³³) debitum non negetur. §. 3. Item, quod in primis negotiis annulus a sponso sponsae datur, fit hoc nimirum vel propter mutuae fidei³⁴) signum, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda ium-gantur. Unde et quarto digito annulus "idem" inseritur, quod³⁵) in eo vena quaedam, ut fertur, sanguinis ad cor quod 35) in eo vena quaedam, ut fertur, sanguinis ad cor usque perveniat.

C. VIII. Nuptiae dicuntur ab obnubendo, eo quod caput suum obnubere soleant.

Item Ambrosius in libro de Patriarchis 16).

III. Pars. Nec illud otiosum ³⁷), quod quum veniret Rebecca, vidit Isaac ambulantem ³⁹), et quum interrogas-set quis esset, cognito ³⁹), quod ipse esset, cui duceretur uxor, descendit, et caput suum obnubere coepit, docens

uxor, descendit, et caput suum obuubere coepit, docens verecundiam nuptiis praeire debere. Inde enim et ⁴⁰) nu-ptiae dictae, quod pudoris gratia se puellae obnuberent. IV. Pars. Gratian. Sed obiicitur praemissis: Multa sunt, quae prohibentur, quae, si fiant, ex postfacto conva-lescunt. Prohibentur voventes matrimonia contrahere, quae tamen si contraxerint, inviolata permanere oportet. Sie et clandestina coniugia contra leges quidem fiunt, tamen con-tracta dissolvi non possunt; quia ex legitimo voto subsequente corroborantur. Unde Ecaristus, quum dixisset⁴¹): aliter praesumta non sunt coniugia, sed adulteria; addidit: nisi voluntas propria suffragaverit, et vota succurrerint legitima.

Hinc etiam in Novellis 42):

C. 1X.

Si quis divinis tactis scripturis iuraverit mulieri, legitimam

Si quis divinis tactis scripturis iuraverit mulieri, legitimam se eam uxorem⁴³) habiturum, vel si in oratorio tale sa-cramentum dederit, sit illa legitima uxor^k), quamvis nulla dos, nulla scriptura alia interposita sit. Gratian. His ita respondetur: Coniugia, quae clam con-trahuntur, non negantur, esse coniugia, nec iubentur dissolvi, si utriusque confessione probari poterunt: voruntamen prohi-bentur, quia mutata voluntate alterius corum, alterius con-fessione fides iudici fieri non potest. Unde publice, quam alterius vota in alteram partem se transtulerint, pro priori

NOTATIONES CORRECTORUM.

manuscriptis, Burchardo et Ivone, nec habentur sup. dist.

and scriptis, Burchardo et Prone, hec nabendur sup: disc.
c. fin., ubi hoc idem affertur.
C. VII. h) Vitta: In editione Isidori Coloniensi legitur: vittae uno invicem vinculo copulantur, videlicet ne compagem **) etc. In Vaticano autem codice: post benedictionem a Levila uno invicem, etc.
i) Continentiae lex: Sic emendatum est ex original involution et manuele contentiation and largebates.

ginali impresso et manuscripto. Antea enim legebatur: at hoc signo et continentia, et lex continendi ab utrisque ad tempus admoneantur ***). C. IX. k) Uxor: Apud Iulianum Antecessorem, ex quo videtur sumtum hoc capitulum, sequitur: si tamen con-

iuncta fuerit.

= C. VII. 26) Ivo Pan. 1. 6. c. 8. Decr. p. 8. c. 7. 8. -27) viris: orig. - Ivo. - Ed. Bas. - 28) subjectus: orig. - Iv. - 0°) im Ivo Decr. - 29) vita: Edd. Arg. (add.: id est) Nor. Lugd. II. -30) abest ab orig., Iv. Decr. et Edd. Arg. Bas. - 31) est mundlin: Ivo. - Ed. Bas. - est ad mund.: Edd. rell. - 0° in Edd. coll. o. - 32) post hoc: Edd. coll. o. pr. Bas. - 33) reddendi: Ed. Bas. -34) dilectionis: Ivo. - Edd. coll. o. = 35)'id est quod: Ivo Decr. - ideo, quia: Pan. - Edd. coll. o. = C. VIII. 36) I. e. I. 1. de Abraham, c. 9. - 37) add.: est: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 38) deambulantem: Edd. coll. o. - 39) add.: quidem: Ed. Bas. - 40) ah-est ab ead. - 41) supra ead. c. 1. = C. IX. 42) Iul. Ep. Nov. 67. c. 4. - Ivo Pan. I. 6. c. 7. Decr. p. 8. c. 44. p. 16. c. 142. Petr Lomb. I. 4. dist. 28. - 43) abest ab Ed, Bas.

Quaest. V. C. III. 7) scr. A.866. – Ivo Pan. 1.6. c. 9. Decr. p.8. c. 6. – 8) add.: foedera: Edd. coll. o. – 9) promissio: eaed. – Ivo Pan. – promissa foedera, quaeque: orig. – Ivo Decr. – 10) insignitam: Ivo. – Edd. coll. o. – 11) eius: Ivo Pan. – Edd. coll. o. – 12) facere praesumant: id. – caed. – 13) Sunt praeter haee alia: Edd. coll. o. pr. Bas. – Ivo Pan. 1. 6. c. 32. – 14) con-iugatorum: Ed. Bas. – 15) quem. – dic.: absunt ab Iv. = C. IV. 16) cf. Corr. – Burch. 1. 9. c. 2. Ans. 1. 10. c. 3. Ivo Pan. 1. 6. c. 36. Decr. p. 8. c. 140. Polyc. 1. 6. t. 4. – 17) conius: Ed. Bas. – 18) trad. sponso: Ans. – 19) abest a Böhm. – 20) est separ.: Edd. coll. o. – 21) sed nec: Edd. Bas. Lugd. II. – 22) abest ab Ed. Bas. – 23) 1 Cor. c. 6. v. 9. = C. V. 24) cf. ad D. 23. c. fm. – 5) ita Edd. coll. o. = C. VI. 25) Imo ex Cap. Reg. Fr. 1. 6. c. 133. – Burch. 1. 9. c. 6. Ivo Pan. 1. 6. c. 6. Decr. p. 8. c. 144.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXX. XXXI. QUAEST. I. c. 1-5.

coningio, quod iudici incertum est, sententia ferri non poterit. Incerta enile (ut Sixtus⁴⁴) Papa scribit episcopis per Hispa-niam constitutis) nemo pontificum iudicare praesumat, et quam-vis vera sint, tamen credenda non sunt nisi quae certis indiciis comprobuntur, nisi quae manifesto iudicio convincuntur, nisi quae iudiciario ordine publicantur. Hinc etiam Victor 45) nisi quae iudiciario ordine publicantar. Hinc etiam Victor⁴³) Papa scribit Theophilo episcopo: Incerta, carissime, nulla-tenus iudicemus, quousque veniat Dominus, qui latentia producet in lucem, et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Quamvis enim vera sint, non tamen credenda sunt nisi quae manifestis indiciis comprobantur, nisi quae manifesto iudicio convincuntur, nisi quae iudiciario ordine publicantur.

961

C. X. Ante iustam probationem nullus est iudicandus aut damnandus.

Item Evaristus Papa, epist. II. omnibus Episcopis 46). Nullum ante veram iustamque probationem iudicare aut damnare debemus, teste Apostolo, qui ait^{4†}): Tu quis es, qui iudicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit. Mala⁴⁸) itaque audita nullum moveant, nec passim dicta absque certa probatione quisquam unquam credat; sed ante audita diligenter inquirat, ne⁴⁹) praecipitando quic-quam aliquis⁵⁰) agat.

C. XI. Non sunt aliqua iudicanda prius, quam certis demonstrentur indiciis.

Item Eleutherius Papa, epistola ad Galliae provincias 51).

provincias⁵¹). Iudicantem oportet cuncta rimari, et ordinem rerum ple-na⁵³) inquisitione discutere³³), interrogandi, respondendi, obiiciendique praebita patientia ab eo, ut ibi actio amba-rum partium illuminata¹) sit pleniter, nec litigantibus iu-dex prius velit sua sententia obviare, nisi quando "ipsi" iam peractis omnibus nihil habeant in quaestione, quod proponant, et tamdiu actio ventiletur, quousque ad rei veritatem perveniatur. Frequenter⁵³) interrogare⁵⁵) opor-tet, ne aliquid praetermissum forte remaneat, quod anne-cti conveniat. cti conveniat.

Gratian. Ex praemissis manifeste colligitur quod pro incertis a certis recedendum non est, nec in re dubia certa danda est sententia. Quum autem fides dubiae rei nisi te-stium approbatione vel legitima confessione iudici fieri non valeat, testes autem auctoritate Calixti⁵⁶) Papae de aliis causis vel negotiis testimonium dicere non valeant, nisi de his, quae sub corum praesentia facta noscuntur: apparet clande-stina coniugia ideo esse prohibita, quia, quum alter corum coniugalem affectum se ad alterum habuisse negare voluerit, legitimis probationibus convinci non poterit, quibus deficienti-bus, iudicis sententia rite absolutus, reatum adulterii uter-que incurrit, dum utroque corum vivente aliis se copulaverint.

CAUSA XXXI.

GRATIANUS.

Uxorem cuiusdam alius constupravit; co mortuo adulter adulteram sibi in uxorem accepit; filiam ex ea susceptam cuidam in coniugem se daturum iuracit; illa assensum non praebuit; deinde pater alis cam tradidit; a primo reposcitur. (Qu. 1.) Quaeritur: an possit duci in coniugium quae prius est polluta per adulterium? (Qu. 11.) Secundo, an filia

NOTATIONES CORRECTORUM.

C, XI. 1) Illuminata: In locis indicatis legitur: limitata*). In plerisque autem vetustis Gratiani exempla-

ribus: Iuminata. Causa XXXI. Quaest. I. C. II. a) Fieri pot-est coniugium: In editionibus operum B. Augustini, et uno Vaticano codice, unoque item Gratiani exemplari

Quaest. V. C. IX. 44) Ep. 2. - 45) Ep. 4. = C. X. 46) Cap. Pseudoisidori. - cf. C. 2. qu. f. c. 20. - 47) Rom. c. 14. v. 4. - 48) Mulla: Ed. Bas. - 49) nec: Edd. coll. o. pr. Lugd. II. - 50) aliquid: Edd. Arg. Nor. Ven. I. H. - alius: Ed. Bas. = C. XI. Sol) aliquid: Edd. Arg. Nor. Ven. I. H. - alius: Ed. Bas. = C. XI. Sol) Caput Pseudoisidori. - cf. Brev. Al. 1. 2. t. 18. c. 1. cum interpr. - Ans. in fine 1. 3. (inter Capp. Hadriani, in quibus exstat c. 26.). Ivo Pan. 1.4. c. 119. 120. 104. Beer. p. 6. c. 316. 317. Polyc. L5. t. 1. - 551 plana: Ed. Bas. - 530 discurrere: cad. - 0. U-mitata: Ivo Decr. - in Pan. est ut ap. Grat. - 54) add.: eliam: Ed. Bas. - 551 interrogari: Edd. coll. o. - Ivo Pan. = 561 cf. C. 3. qu. 9. c. 15. Causa XXXI. Quaest. I. C. I. 1) Imo ex Triburiensi, c. 51. - cf. infra c. 4. Petr. Lomb. 1.4. dist. 35. = C. II. 2) Petr. Lomb.

invita sit tradenda alicui? (Qu. III.) Tertio, an post pa-tris sponsionem illa possit nubere alii?

QUAESTIO L GRATIANUS.

I. Pars. Adulterio polluta prohibetur duci in conlugium auctoritate Leonis Papae, qua dicitur 1):

C. I. Adulterio polluta non ducatur ab codem in matrimonium.

Nullus ducat in matrimonium quam prius polluit adulterio. Sed Augustinus econtra testatur, scribens ad Vale-rium de nuptiis et concupiscentia, lib. I. c. 10. 2):

C. II. Licet alicui ducere in matrimonium quam prius polluit adulterio.

962

Denique mortuo viro3), cum quo verum connubium fuit, fieri potest coniugium *), cum quo 4) praecessit adulterium. Item in libro de bono coniugali, c. 14. 5): §. 1. Posse sane fieri nuptias 5) ex personis male 7) coniunctis, honesto pla-cito postea consequente 8), manifestum est. Gratian. Haec ultima auctoritas Augustini de concubinis

loguitur, perhibens, concubinas posse transire ad honestum placitum nuptiarum. Prima auctoritas Augustini loguitur de repudiata, quam dum vioente viro suo quicunque ducit in coniugium, committit adulterium; cuius adulterii aliquam ha-bet veniam, dum eius copula creditur esse licita. §. 1. Illud vero Leonis Papae de ea intelligendum est, quae a viro suo non erat repudiata, cuius vivebat vir, reddens ei coniugale debitum.

Unde in Concilio apud Althaeum habito praesente Conrado Rege statutum est c. 6. 9):

C. III. Nullus ducat in coningium quam polluit prius per adulterium

per adulterium. Illud vero communi decreto secundum canonum instituta definimus et praeiudicamus, ut, si quis cum uxore alterius eo vivente fornicatus fuerit, moriente marito synodali iu-dicio aditus ei claudatur illicitus, ne¹⁰) ulterius ei coniun-gatur matrimonio¹¹), quam prius polluit adulterio. Nolu-mus enim, nec Christianae religioni convenit, ut ullus ducat in coniugium quam prius polluit per ¹²) adulterium Gratian. Hic subaudiendum est, nisi prius peracta poe-nitentia, et si nihill in mortem viri machinatus fuerit, vel si vironte viro fidem adulterae non dedit, se sumturum cam sihi

vivente viro fidem adulterae non dedit, se sumturum eam sibi in coniugem, si viro eius superviveret. Unde in Concilio Triburiensi legitur b) 13):

C. IV. 7. Post mortem viri non potest adulteram in coniugium ducere qui viro vivente iuramentum sibi futurarum

nuptiarum praebuit.

Relatum est auribus sanctorum sacerdotum, quendam al-terius uxorem stupro violasse, et insuper moechae vivente viro suo iuramentum dedisse, ut post legitimi mariti mor-tem, si supervixisset ¹⁴), duceret ¹⁵) uxorem, quod et fa-ctum est. Tale ergo connubium prohibemus et anathematizamus.

C. V. Post peractam poenitentiam poterit viduam in coniu-gem ducere, quam viro vivente per adulterium polluit. Item in eodem e)¹⁶).

Si 17) quis vivente marito coniugem illius adulterasse ac-

legitur: fieri verum connubium non potest. In duobus vero Vaticanis recentioribus eiusdem libri abest negatio.

C. IV. b) Huius capituli sententia quidem est in c. 40. conc. Triburiensis, quod exstat. Sed quum Burchardun hoc citet ex cap. 3., videtur alterius esse, quod desideratur. C. V. c) Burchardus et Ivo citant ex conc. Meldensi

ib. -3) eo: Edd. coll. o. -4) qua: eaed. -5) Ivo Pan. 1. 6. c. 45. Decr. p. 8. c. 10. -6) licitas mapt.: Edd. coll. o. -7) illi-cite: eaed. -8) subsequente: eaed. = C. III. 9) Imo ex Tribu-riensi hab. A. 895., c. 51. - Burch. 1, 9. c. 74. Ivo Pan. 1. 7. c. 10. Decr. p. 8. c. 211. - In Ed. Bas. allegatur ex conc. ap. Atherman, in rell. (cum Panorm.) ex conc. ap. Atherman. -10) nec: Ivo Pan. - Edd. coll. o. -11) in matr.: Ed. Bas. -12) adulterio: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. IV. 13) c. 40. conc. Trib. (hab. A. 895.) redactus in compendium. - Burch. 1. 9. c. 66. Ivo Pan. 1. 7. c. 9. Decr. p. 8. c. 202. Petr. Lomb. ib. -14) supervineret: Ed. Bas. -15) add.: cam in: Edd. coll. o. = C. V. 16) Imo ex Meldensi (hab. A. 845.) c. 69. - Burch. 1. 9. c. 65. Ivo Pan. 1. 7. c. 12. Decr. p. 8. c. 201. -17) Is, qui: orig. - Coll. citt.

cusatur, et, eo in proximo defuncto, eandem sumsisse dignoscitur, omnimodis publicae poenitentiae subiiciatur¹⁰). De quo etiam post poenitentiam praefatam⁴), si expedie-rit, servabitur regula; nisi forte vir¹⁹), aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur, aut propinquitas, vel alia quaelibet actio²⁰) criminalis impediat. Quod si probatum fuerit, sine ulla spe coniugii mancant perpetuo cum poenitentia.

C. VI. PALEA.

[Item ex Concilio apud Vermerias •) 21).] Si qua mulier in 28) mortem mariti sui cum aliis consi-"Si qua muner m --) mortem marti su cua defendendo occi-liata sit, et ipse vir aliquem illorum se defendendo occi-derit, si²³) probare potest ille vir, eam ream esse consilii, potest (ut nobis videtur) ipsam uxorem dimittere, et, si voluerit, aliam ducere¹)²⁴). Ipsa autem insidiatrix poeni-tentiae subjecta absque spe conjugii maneat."

C. VII. Post poenitentiam reconcilietur ad communionem vidua, quas moschum suum in virum accepit.

Item ex Concilio Eliberitano, c. 72.25)

Si qua fuerit vidua moechata, et postea eundem habuerit maritum, post quinquennii tempus acta²⁶) legitima poe-nitentia placuit eam ad communionem s) reconciliari.

II. Pars. Gratian. Sed obiicitur : David cum Bethsabee adulterium commisit, et mortem Uriae machinatus est, et tamen eundem Bethsabes postea duxit in uxorem. Sed in veteri testamento multa permittebantur propter infirmitatem, quae in evangelii perfectione eliminata sunt: sicut permittebatur guibuslibet dare libellum repudii, ne per odium funderetur sanguis innoxius. Quod postea in evangelio Dominus prohibuit, dicens uxorem a viro non esse dimittendam, nisi causa buit, dicens uxorom a viro non esse dimittendam, nisi causa fornicationis. Quaedam permittebantur causa infirmitatis, et sacramenti futurorum: sicut²) Dominus permisit filis Israël offerre animalia sibi in sacrificium, quae in Aegypto consue-verant immolare daemonibus, malens ea sibi offerri guam idolis, et ut essent illis sacramenta futurorum. Sic et Beth-sabes permissa est duci in uxorem, non magis causa suae infirmitatis, quam significatione futurorum. §. 1. Sed est alia ratio, qua uxor defuncti huic nubere non possit. Gene-raliter enim prohibentur viri et mulieres frequenter matrimoreliter enim prohibentur viri et mulieres frequenter matrimonia contrahere. Unde in convivio socundarum nuptiarum preabyteri interesse non debent, sicut in Neocaesariensi Concilio c. 3. et 7. legitur 28):

NOTATIONES CORRECTORUM.

c. 69. ubi habetur. In Decretalibus vero tit. de eo, qui dux. in ux. quam poll. per adult. c. Quum haberet, mens III. hoc ipsum citat ex conc. Triburiensi, ut Gratianus et Panormia.

d) Praefatam: In Meldensi legitur: praefata*), ut indicetur regula iam ibi tradita c. 65., et citatur infra 36. q. 2. Si autem.

C. VI. e) Haec Palea est in multis vetustis exempla-C. VI. 6) Haec Parea est in multis vertatis exempla-ribus, in quibus Paleae esse non solent. Citatur autem ex concilio apud Vermerias etiam in excerptis decretorum monasterii B. Trudonis, et apud Burchardum et Ivonem, quamvis in Decr. tit. de divort. c. 1. corrupte in vulgatis codicibus sit: Ex concilio apud Vormaciam. Antea quidem in titulo huius Paleae legebatur: Ex concilio Elibertano mud Vurgation Elibertano apud Vermerias **). Inducta vero est dictio: Eliberiano, quae spectat ad sequens capitulum. Palearum enim in-terpositio sacpenumero in titulis occasionem huiusmodi erroribus dedit.

f) Et si voluerit aliam ducere: 'Absunt haec ab lvone ***). In Decretalibus autem legitur: potest ipte post mortem uxoris, si voluerit, aliam ducere.

Quaest. I. C. V. 16) subigatur: orig. - Coll. clit. - 5) et ap. Burch. - 19) idem: orig. - IV. - id est: Burch. - idem vir: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. Lugdd. II. III. - 20) abest ab IV. Pan. = C. VI. 21) hab. A. 753. - Reg. I. 2. c. 116. Burch. I. 6 c. 41. Ivo Decr. p. 10. c. 169. - 5 0) Ita Edd. coll. o. pr. Bas., in qua simpli-citer ex conc. Elib. laudatur. - 22) abest ab orig. - Coll. clit. et Ed. Bas. - 23) et st: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - et si hoc: Burch. IV. - et hoc: orig. - Reg. - 5 0 et Ed. Arg. - sount ta-men in orig. et ap. Burch. et Reg. - 5 0 et Ed. Arg. - sount ta-men in orig. et ap. Burch. et Reg. - 5 0 et Ed. Arg. - sount ta-men in orig. et ap. Burch. et Reg. - 5 0 et Ed. Arg. - coll. tr. p. p. 2. t. 30. c. 13. - 26) peracta: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - Hier. de cirginitus: rell. - 442) add.: contrahere: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. + Communicati: Coll. Hisp. - 27) cf. Levit. c. 9. = C. VIII. + 26) hab. A. 814. - Burch. I. 9. c. 33. Ans. I. 10. c. 69. Ivo Decr. p. 8. c. 160. referunt ex Dionysio. - Petr. Lomb. I. 4. dist. 42. - + 29) ext: Coll. Hisp. - Edd. coll. 0. - 30) tempus quidem, quod Åte

C. VIII. Fides et conversatio poenitentian breviat corum, qui frequenter ducunt uzores.

De his, qui frequenter uzores ducunt, et de his, quae²⁹) saepius nubunt, tempus³⁰) quidem poenitentiae³¹) his ma-nifestum constitutum est, sed conversatio et fides eorum tempus abbreviat. §. 1. Presbyterum³²) vero convivio¹) secundarum nuptiarum interesse non debere; maxime quumⁱ) praecipiatur³³) secundis nuptiis poenitentiam tri-buere: quis erit³⁴) presbyter, qui propter convivium illis consentiat nuptiis ?

C. IX. Secundum veritatis rationem fornicari convincitur qui secundam duxit uxorem.

Item loannes Chrysostomus, id est auctor operis 35) imperfecti in Matth., hom. XXXII.

Hac ratione et Apostoli praeceperunt secundas adire nu-ptias propter incontinentiam hominum. Nam secundam quidem accipere secundum praeceptum Apostoli est 36), sequitem accipere seculation praeceptum Apostoli est ³), se-cundum veritatis autem rationem vere fornicatio ¹) est. Sed dum ³) permittente Deo publice et licenter committi-tur, fit honesta fornicatio. Propterea bene dixit ³), quia Moyses hoc permisit, non praecepit. Aliud est enim prae-cipere, aliud permittere. Quod enim permittimus ¹) no-lentes praecipimus, quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus.

C. X. Ut vitetur periculum fornicationis, socunda matrimonia conceduntur.

Item Hieronymus contra Iovinianum, lib. I. 29)

Quomodo virginibus ob ⁴⁰) fornicationis periculum conce-dit nuptias, et excusabile facit quod per se non appetitur, ita ob⁴¹) eandem fornicationem vitandam concedit viduis secunda matrimonia⁴²). Melius est enim, licet alterum et tertium, unum virum nosse, quam plurimos, id est to-lerabilius est uni homini⁴³) prostitutam esse, quam multis. Siquidem et illa in evangelio⁴⁴) *loannis* Samaritana, sex-tum se maritum habere dicens, arguitur a Domino, quod tum se maritum nevere uicens, arguitur a romino, quoa non sit vir eius; ubi enim numerus maritorum est, ibi vir, qui proprie unus est, esse desiit⁴⁵). Una costa a principio in unam uxorem versa est. Et erunt, inquit⁴⁶), duo in cornem⁴⁷) unam, non⁴⁴) tres, neque quatuor, alio-qui ^{*}iam^{*} non duo, sed plures. Primus Lamech sangui-arine et homicida unam carnem in duas divisit nyocas. narius et homicida unam carnem in duas divisit uxores; fratricidium et bigamiam eadem cataclysmi delevit poena:

C. VII. g) Ad communionem: In variis exempla-ribus huius concilii tam impressis quam manuscriptis legitur: communione †) reconciliari.

C. Vill. h) Convivio: In vulgatis erat: connubio ++). Emendatum est ex vetustis, et originali ipso. Graece est: μή έστιασθαι.

i) Maxime quum: Locus hic graece sic habet: έπει μετάνοιαν αλιούντος του διγάμου, τις έσται ό πρεσβύτερος ο dia the Editadeus duy zatatis eueros tois yauois; id est: Nem posnitentiam petente bigamo, quis crit presbyter, qui hoc ipso, quod interest convivio, nuptiis consentit?

C. IX. k) Vere fornicatio: Longe cautius loquitur verus Ioannes Chrysostomus cum alibi, tum potissimum in epistola ad viduam iuniorem de non iterando coniugio, quae nuper Romae est impressa, negatque perspicue se cundum matrimonium fornicationem esse.

l) Quod enim permittimus: Sic est in glossa ordinaria ad c. 5. Matthaei, in vers. Libellum repudit. Sed in hom. citata hoc modo: Quod enim praecipimus semper placet; quod autem permittimus nolentes praecipimus.

constitutum est, manifestum est observari: Coll. Hisp. — 81) abest ab Ed. Bas. — 32) Burch. I. 2. c. 133. Ivo Pan. I. 6. c. 67. Decr. p. 8. c. 43. itidem ex Dionysio. — ++) in conn.: Ed. Bas. — 33) po-latur: Coll. Hisp. — 34) ergo est: ead. — C. IX. 35) Opus app-cryphum. — 36) licitum est: Edd. coll. o. — 37) queues: caed. S8) add.: Deus: Ed. Bas. — Christus in examplio: Edd. rell. — ef. Deut. c. 24. v. 1. Matth. c. 19. v. 8. — C. X. 39) Hier. de shrif-nibus contra lov.: Edd. Lugdd. II. III. — Hier. de sirginibus: Edd. rell arc Lund. I. — 40) forn. periculo: Ed. Bas. — 41) eb. 41), et.

> 14 ÷

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXI. QUAEST. I. II. c. 1-3.

de altero septies, de altero septuagies septies vindicatum est. Quantum distat in numero, tantum et in crimine. § 1. Quam sancta sit digamia, hinc⁴?) ostenditor, quod bigamus in ⁵⁰) clerum eligi non potest, et ideo ⁵¹) Aposto-lus ad Timotheum: Vidua, inquit, eligatur non minor sexa-ginta annorum, quae fuerit unius viri uxor. Hoc⁵²) omne praeceptum de his est viduis, quae ecclesiae pascuntur eleemosynis, et idcirco aetas praescribitur, ut illae tantum accipiant pauperum cibos, quae iam laborare non possunt. Simulque considera, quod quae duos habuit viros, etiamsi anus est, et decrepita, et egens, ecclesiae tipes non me-retur accipere; si autem panis illi tollitur eleemosynae, quanto magis ille⁵³) panis, qui de coelo descendit, quem qui indigne comederit, reus erit violati corporis et san-gosui, in quibus viduis conceditur, ut, si velint, denuo nubant, quidam interpretantur super his viduis, quas amis-sis maritis sic invenerit⁵⁵) fides Chriati. III. Pars. Gratian. Verum hoc eum in exhortationem vidualis continentiae, non in condemnationem secundarum et deinceps nuptiarum putamus dirisse, quas multorum auctori-totibus constat licitus esse, ut ex-verbis eiusdem datur intel-ligi. Ait enim ad Pammachium in Apologetico contra Io-vinianum ⁵⁰):

965

vinianum 56):

C. XI. Nec duae, nec tres, nec deinceps nuptiae sunt condemnandae.

Aperiant, quaeso, aures obtrectatores mei⁵⁷), et videant, me secundas et tertias nuptias concessisse in Domino. Qui secundas et tertias non damnavi, primum potui damnare matrimonium[§] Idem ibidem: §. 1. Non damno bigamos, imo nec trigamos, et si dici potest, octogamos. Idem ibidem: §. 2. Ego *etiam* nunc libera voce proclamo, non damnari in ecclesia digamiam, imo nec trigamiam, et ita licere quinto, et sexto, et ultra, quomodo et secundo ma-rito nubere ⁵⁸).

C. XII. Secunda coniugia, sicut et prima, licita esse probantur.

Item Augustinus lib. II. contra adversarium legum et Prophetarum, c. 11. 59)

Deus masculum et feminam propagandi generis causa nu-ptiali castitate coniunxit, et secundas nuptias, quae in utro-que m) testamento permittuntur, licitas esse monstravit.

C. XIII. De codem.

Idem super primam epistolam ad Corinthios n) 60).

Idem super primam epistolam ad Corinthios $(5)^{-6}$. $Quod^{61}$) si dormierit vir eius. Non dicit, primus vel se-cundus, vel quotus (5), nec nobis definiendum est quod non definit Apostolus. Unde nec ullas debeo damnare nu-ptias, nec eis verecundiam numerositatis auferre (5). Do-minus (5) autem septemviram non damnavit, nec dicit in resurrectione non posse esse, sed tantum: Neque nubent, neque nubentur. Unde nec contra humanae verecundiae sensum audeo dicere, ut cuoties (5) voluerint nubant nec sensum audeo dicere, ut quoties 64) voluerint nubant, nec ex corde meo quotaslibet nuptias condemnare. Quod dici-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XII. m) Utroque: In originali est: novo quoque *), cuius verae lectionis sunt vestigia in aliquot Gratiani exem-plaribus. Habent enim : uno guoque **). Ac certe de vetere testamento nulla erat dubitatio. Sed non est mutatum,

quoniam auctor glossae videtur legisse: utroque. C. XIII. n) Gratianus retulit verba glossae ordinariae ad c. 7. primae ad Corinthios ex Augustino, in libro de bono viduitatis, c. 12. o) Auferre: Antea erat: inferre ***). Emendatum

 Quasest. 1.
 C. X. 49) add.: eliam: Edd. Bas. Lugdd. II. III.

 50) ad: Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. 51) idem: eaed. - of.

 1 Tim. c. 5. v. 9. - 52) Moc commune: Edd. Bas. Lugdd. II. III.

 - Minc commune: Edd. reli. - 53) itereneral: eaed. - Vulg. - (cf. 1 Cor. c. 11.

 v. 71. - 53) immeneral: eaed. = C. XI. 56) ivo Pan. 1. 6. c. 62.

 Decr. p. 8. c. 270. Peir. Lomb. 1. 4. dist. 42. - 57) nostri: Edd.

 Bas. - 58) recte makers

 Nor, Ven. I. II. - Ivo P

 Decr. p. 8. c. 280. Perv

 - 00) ita Edd. Arg.

 - 01) ivo Pan. 1. 6. c. 1

 - 00) ita Edd. Arg.

 - 01) ita Edd. Arg.
 -

tur univirae, hoc et 45) omni viduae 46): Beatior autem erit, si sie permanserit.

QUAESTIO IL GRATIANUS.

966

Quod autem aliqua non sit cogenda nubere alicui, Ambrosius testatur super epistolam primam ad Corinthios : "Nubat 1) cui Vult: tantum in Domino; id est quem sibi aptum putaverit, illi nubat; quia invitae nuptiae solent malos proventus habere. Tantum autem in Domino: Hoe est, ut sine suspicione tur-pitudinis nubat, et viro suae religionis nubat."

C. I. Iuramento patris non cogitur puella nubere, cui nunguam assensum adhibuit.

Item Indicium Urbani Papae 2).

Item Iudicium Ur bani Papae²). Si verum esse constiterit, quod nobis legati Iordanis²) principis retulerunt, scilicet, quod ipse coactus et dolens filiam suam infantulam nolentem, flentem, et pro viribus renitentem, non assentientibus, sed valde dolentibus matre et parentela, Rainaldo Rodeli⁴) filio desponsaverit, quo-niam canonum³) et legum auctoritas talia sponsalia (ut infra ostenditur) non approbat, ne ignorantibus leges et canones nimis durum quod dicimus videatur, ita sententiam temperamus, ut, si princeps cum filiae, matris, et parente-lae assensu id, quod coeptum est, perficere voluerit, con-cedamus. Sin autem, legatus noster utrasque partes au-diat, et si nihil fuerit ex parte supradicti Rainaldi amplius, quod impediat, ab ipso Iordane sacramentum, quod ita constent haec, ut dicta sunt, accipiat, et nos canonum ac legum scita sequentes deinceps non prohibemus, quin alii viro, si voluerit, praedicta filia eius nubat; tantum in Do-mino. mino.

C. II. PALEA. [Econtra Hormisda Papa scribit Eusebio Episcopo *) *).]

Episcopo *) *).] "Tua sanctitas nos ') requisivit, frater venerande, de filio adulto, quem pater matrimonium contrahere vult, si sine voluntate filii adulti facere potest. Ad quod dicimus, si aliquo modo non consentit filius, fieri non posse. Potest autem de filio nondum adulto, voluntas cuius nondum dis-cerni potest, pater eum, cui vult, in matrimonium *) tra-dere, et post, quam filius pervenerit ad perfectam aetatem, omnino observare et adimplere debet. Hoc ') ab omnibus orthodoxae fidei cultoribus sancitum a¹⁰) nobis tenendum mandamus." mandamus."

C. III. Quorum unum futurum est corpus, unus debet esse et animus: atque ideo nulla est invita copulanda alieui.

Item Urbanus II. Sanctiob), Regi Aragonum 11).

De neptis tuae coniugio, quam te cuidam militi daturum necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatione fir-masti, hoc aequitate dictante decernimus, ut, si illa virum illum omnino, ut dicitur, renuit, et in eadem voluntatis auctoritate persistit, ut viro illi prorsus se deneget 12) nu-

est ex glossa et B. Augustino, cuius verba referunt ceteri collectores.

Quaest. II. C. II. a) Palea haec in Decretalibus Quaest R. C. R. a) Palea haec in Decretalibus est c. 1. tit. de despons. impub. et in vulgatis quidem ci-tatur ex Honorio; sed in prima Decretalium collectione ex Hormisda, ut hic. C. III. b) Sanctio: Sic est emendatum ex vetustis exemplaribus, Panormia et historiis regum Aragonum. Nam-antea erat: Sacratio [†]).

Quaest. II. 1) i Cor. c.7. v. 39. = C. I. 2) Non exstat in-ter impressas Urbani epp. – Ivo Pan. I. 6. c. 108. Decr. p. 8. c. 23. Petr. Lomb. I. 4. dist. 29. – 3) Iordani: Ivo Decr. – Edd. Arg. Bas. – 4) Ridelli: Ivo Decr. – Rigelli: Pan. – Radelli: Ed. Bas. – Rodelli: Edd. rell. pr. Par. Lugdd. – 5) et can.: Ed. Bas. – – C. H. 6) Caput incertum. – cf. c. 1. X. de desp. imp. et c. 2. Comp. 1. h. t. – 7) a nobis: Comp. I. – 8) in matrimanio: Ed. Bas. – in matrimonio copulare: Comp. I. – 9) hace cann. orthodoxae fidels sancimus et vobis tenenda mandamus: Comp. I. – 10) et a nobis: Edd. Nor. Ven. I. II. – et a cobis: Ed. Arg. – a vobis: Edd. Bas. Lugdd. I. III. = C. III. †) Rem ad cundems Ed. Arg. – Sacrafio : Edd. rell. pr. Bas. – 11) Hanc ep. Urbani II. esse, testatur Hildebertus Caenomanensis, Urbano coaevus, ep. 42. – Ivo Pan. I. 6. c. 102. Decs. p. 8. c. 24. – 12) denegaret: Edd. Bas. Lugdd. I. III.

61 \$

967

pturam, pequaquam eam invitam et renitentem, eiusdem viri cogas coniugio sociari. Quorum enim unum corpus est, unus debet esse et animus, ne forte virgo, quum fuerit alicui invita copulata, contra Domini Apostolique, prae-ceptum aut reatum dissidii, aut crimen fornicationis incur-rat. Cuius videlicet peccati malam in eum redundare con-stat, qui eam conjunxit invitam. Quod ¹³) pari tenore de viro etiam est sentiendum 14).

C. IV. Non liceat deservere viro quam praemissis dotibus et publica attestatione duxit uxorem.

Item Nicolaus¹⁵) Radoaldo¹⁶) Portuensi, et Ioanni Ficolensi 17) Episcopis.

Lotharius rex (in commonitorio •)) profitetur, Gualdradam se a patre ¹⁰) accepisse, et sororem postmodum admisisse Huberti ¹⁹). Ubi primum diligenti investigatione inquirite, et si eundem gloriosum regem praedictam Gualdradam praemissis dotibus, coram testibus, secundum legem, et ritum, quo nuptiae celebrari solent, per omnia inveneritis accepisse, et publica manifestatione eadem Gualdrada in matrimonium ipsius admissa est, restat, ut perscrutemini, cur illa repudiata sit, vel filia Rosonis admissa. Sed quia idem gloriosus rex metu Thiebergam²⁰) admisisse se dicit, metu unius hominis tantus rex non debuit²¹) contra divinum praeceptum in immane praecipitium mergi²²). In hoc certe 23) so magis reprehensibilem ostendit, in quo more cerre -) se magus reprenensionem estenait, in quo amorem Dei amori mundi postposuit, quum nec etiam ^d) oocisores corporis sint timendi, contra iustitiam hominem impellentes. Nihil itaque vobis aliud praecipimus, mani-festatione sua eodem rege convicto, nisi ut secundum ca-nonicam auctoritatem nostra vice freti causam illius deli-niatis. Si vero minime probatum fuerit Gualdradam fuisse prorem legitimam neure nurdum del ali minime foi uxorem legitimam, neque nuptiis secundum ³⁴) morem ce-lebratis, per benedictionem scilicet sacerdotis, filio nostro Lothario exstitisse conjunctam schieft sacerdolis, mio hostio Lothario exstitisse conjunctam, suggerite illi, ut non mo-leste ferat legitimam sibi (si ipsa innocens apparuerit) re-conciliari uxorem. Et infra: §. 1. Praeterea vos scire volo, quia praefata Thieberga apostolicam sedem bis et ter apquia praetata inteberga apostolicam sedem bis et ter ap-pellavit, et se a praefato glorioso rege questa²⁵) est iniu-ste fuisse deiectam, et vi coactam falsum contra se com-posuisse piaculum. Nam eo tempore ad apostolicam sedem libellum appellationis suae misit, in quo non quidem adhuc confessam, sed ut contra se falsum diceret crimen, cogi sense innotuit, insuper subiungens: Qued si amplias computsa forme veinte are provided and simple a computational fuero, scitote, non veritate, sed timore mortis et evadendi studio (quia atiter non possum) quod voluerint²⁶) dicam. *Vos tamen memores estote mei, haec vobis insinuantis.* Undo vobis praecipimus, ut quum eadem Thieberga ad condictam synodum, sicut statuimus, advenerit, causam eius diligenti examinatione tractetis, et, si ei obiicitur, quod illa se crimen aliquod admisisse ²⁷) confessa fuisset, et econtra illa violentiam se pertulisse proclamaverit, vel si inimicos indices illos sibi fuisse testata fuerit, tuno illud renovetis iudicium secundum aequitatis normam, ut iniustitiae mole

non opprimatur. Gratian. His auctoritatibus evidenter ostenditur, quod nisi libera voluntate nulla est copulanda alicui.

NOTATIONES

C. IV. c) In commonitorio: Haec verba videntur accipienda quasi pro titulo, et seiuncta a ceteris, ut indicetur, caput hoc sumtum esse ex commonitorio, quod Nicolaus legatis suis Rodoaldo Portuensi, et Ioanni Ficolensi episcopis dederit. Nam totius capituli verba sunt Jensi opiscopis dederit. Nam totius capituli verba sunt ipsius Nicolai legatos monentis, quomodo se in ea causa gerere debeant. Datum vero ab eo fuisse commonitorium his ipsis legatis, Nicolaus in epistola ad episcopos in Con-vicinum congregatos, in appendice bibliothecae SS. Patrum, tastatur his verbis: Porro guid de Lotharii uxoribus censue-rimus (quoniam et de hoc nostro scripsistis praesulatui) in epistolarum nostrarum, quas per fratres et coëpiscopos no-stros Rodoaldum et Ioannem in Galliam misimus, poleritis

QUABSTIO IIL

GRATIANUS.

Quod autom post parentum sponsionem aliis nudere non va-leant, auctoritate Eliberitani Concilii c. 54. monstratur, que dicitur 1);

C. UN. De parențibus, qui fidem frangunt sponsaliorum.

Si qui parentes fidem fregerint sponsaliorum, triennii tempore abstineant²) *se^{*} a communione. Si tamen³) iidem ⁴) sponsus vel sponsa in illo gravi crimine non fuerint ^{*}) deprehensi, excusati erunt parentes. Si⁵) vero in codem, fuerint vitio, et polluerint se consentiendo⁶), superior sententia servetur.

Gratian. Ecce, quod non licet parentibus sponsalia filio-rum suorum frangere. Verum hoc de illis intelligendum est, quas illorum consensu contrahuntur.

C A U S A XXXII. GRATIANUS.

Quidam vir, quum non haberet uxorem, quandam meretri-cem sibi coniugio copulavit, quae erat sterilis, neptis ingenui, filia originarii; quam quum pater alii vellet tradere, **Auie** avus eam copulavit, causa solius incontinentiae. Deinde hic, poenitentia ductus, ex ancilla propria filios sibi quaerere cooposteina datas, es ancha propria fittos son gazeros com pit. Postea de adulterio convictus et punitus quendam ro-gavit, ut vi uzorem opprimeret suam, ut sic eam dimittere posset, quo facto quandam infidelem sibi copulavit, ea tamen conditione, ut ad Christianam religionem transiret. (Qu. 1.) Hic primum quaeritur, an meretriz licite ducatur in uzo-cont Hic primum quaeritur, an meretrix licite ducatur in uxo-rem? (Qu. 11.) Secundo, an ea, quae causa incontinentias ducitur, si coniunx appellanda? (Qu. 111.) Tertio, cuius arbitrium aliqua seguatur, an liberi avi, an originarii patris? (Qu. IV.) Quarto, si vivente uxore liceat alicui filios ex ancilla guaerere? (Qu. V.) Quinto, si ea, quae vim pati-tur, pudicitiam amittere comprobetur? (Qu. VI.) Sexto, si adulter adulteram possit dimittere? (Qu. VII.) Septimo, si vivente dimissa aliam possit accipere? (Qu. VIII.) Octavo, si infidelem sub praemissa conditione liceat alicui fidelium in coniugem ducere?

QUAESTIO L

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem meretrix in coniugem duci non debeat, multis auctoritatibus et rationibus probatur. Illa enim. quae adullerii rea convincitur, nisi post peractam poeniten-tiam in coniugii consortio retineri non debet.

Unde loannes Chrysostomus, id est auctor operis imperfecti hom. XXXII. äit super Matth. c. 19. 1):

C. I. Patronus turpitudinis est qui uxorem suam adulteram dimittere noluerit.

Sicut crudelis est et iniquus qui castam dimittit, sic fa-tuus est et iniustus 2) qui retinet meretricem. Nam pa-tronus turpitudinis *eius* est, qui crimen celat uxoris.

CORRECTORUM.

exemplaribus reperire. Quae videlicet exemplaria una cum commonitorio, quod proefatis fratribus nostris pro hac eadem causa ad Lotharium regem missis dedimus, per fratrem et coëpiscopum nostrum Odonem vestrae canctitati transmisimus.

d) Quum nec etiam: Haec verba non sunt hoc loco apud Ivonem, sed paulo superius post illa verba: ad-misisse se dicit, multa interiiciuntur, in quibus et haec continentur, licet alio ordine. Sed ob glossam non est mutatum.

Quaest, III. C. UN. a) Non fuerint: In origi-nali legitur sine negatione, itemque apud lvonem, a que praeterea abest dictio: *ille*, sicque habet: *is gravi evintue* fueriat depreheasi *).

Quaest. III. C. UN. 1) hab. non series A. 310. — Ive Deep, p. 8, c. 46. — 3) abs/incantur: Coll. Hisp., omissis setu: a comm. x— 3) rero: Edd. coll. 0. — 4) iden: caed. — Iv. — Coll. Hisp. 5) its Coll. Hisp. — 5) Si in elsien fueri thins: cad. — 1 serv.: absunt ab Iv. — 6) abest a Coll. Hisp.

Causa XXXII. Quaest. I. C. L. 1) Open apoint Ans. I. 10. c. 31. Ivo Pan. L. 7. c. 8. Petr. Lemb. L. di di 9) iniquas : Ed. Bas.

Quaest. II. C. III. 13) Abest hacc ultima clausula ab orig. ap. Mans., et a cod. Panormiae Victorino, quo Berardus usus est, et ab Hildeberto. — 14) sciendum : Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. = C. IV. 15) scr. A. 863. — Ivo Decr. p. 8. c. 234. — 16) Ro-doaldo : Böhm. — 17) Sciculensi: Edd. Bas. — Sicolénsi: Edd. rell. — 16) promissis dolibus: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 19) Hucberti: orig. ap. Mans. — 29) Tebergum: Edd. coll. o. — Thietbergum: orig. — Böhm. — 21) debuerat: Ed. Bas. — 25) immergi: ead. — 23) crgo: ead. — 24) more: Edd. coll. o. — 25) comquesta. Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 26) voluerti: Edd. coll. o. — 87) commisses : Ed. Bas.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXII. QUAEST, I. c. 2-10.

C. II. Causa fornicationis vir dimittat uxorem, non tamen alteram ducat.

Item Hieronymus in comm. ad c. 19. Matth. 3)

969

Disit Dominus in evangelio 4): Quicunque dimiserit uxorem 3), nisi ob 6) fornicationem, et aliam duxerit, moechatur, rem⁵), nisi ob⁵) fornicationem, et altam duxerit, moechalur, et qui dimissam duxerit, moechatur. Sola fornicatio est, quae uxoris vincat⁵) affectum; imo, quum illa unam car-nem in aliam⁵) diviserit, et se fornicatione separaverit a marito, non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura⁹): Qui adulteram tenet stultus et impius est. Ubicanque est igitur fornicatio vel fornicatio nis suspicio, libere uxor dimittitur. Et quia poterat acci-dere, ut aliquis calumniam faceret innocenti, et ob secundam copulam nuptiarum 10) veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere iubetur uxorem, ut secundam prima vivente non habeat.

C. III. Sola viri fornicatio uxorem maculat. Idem in epistola Pauli ad Corinthios 1. c. 6. [in glossa ordinaria] 11).

In coniugio quis positus quaecunque peccata fecerit, non propriam infuscant¹²) coniugem; sed fornicatio¹³) uxorem comquinat, ut iam non sit viro suo licita, sed *quasi* adultera.

C. IV. Qui uxorem suam dimittere adulteram noluerit, duobus annis poeniteat, si ei debitum reddiderit.

Item Ioannes Chrysostomus ^) 14).

SI quis uxorem suam invenerit adulteram, et postea dein-DI quis uxorem suam invenerit adulteram, et postea dein-ceps placuerit habere eam in matrimonio, duobus annis poeniteat ideo, quia cum adultera commixtus¹⁵) sit, quae adhuc crimine suo non est purgata, aut abstineat se a matrimonio eius, donec expleatur satisfactio criminis poe-nitentiae suae, ideo, quia post satisfactionem poenitentiae non meretur vocari adultera. Similiter, si virum suum uxor invenerit adulterum, non ad imparia iudicatur. II. Pars. Gratian. Subauditur, nisi ab adulterio mulier recedere valuerit, quo casu uxorem suam vir receipere polest.

recedere voluerit, quo casu uxorem suam vir recipere potest, nullum periculum ei illaturus. Unde Pelagius Papa Melleo Subdiacono 16):

C. V. Post poenitentiam adulterii uxorem vir potest recipere. De Benedicto quoque, quem uxorem alienam indicasti †) facinoroso sustulisse spiritu, et in suum hactenus praesu-mere detinere consortium, si hoc rerum veritas habet, iu-bemus experientiae tuae, ut eum cum ipsa quoque adultera bemus experientiae tuae, ut eum cum ipsa quoque adultera districte mactare non differas, et calvatos ab invicem se-parare, et illum quidem ad Lucium defensorem in Apuliae provinciae patrimonium sine dilatione "fac" migrare; illam vero, siquidem maritus suus sine dolo aliquo forte acci-pere¹⁷) voluerit, tua ordinatione sub cautela recipiat, nul-lum ei "nihil" duntaxat de cetero simile committenti periculum illaturus. Si vero omnino eam recipere noluerit, in alium quendam locum, in quo ei non liceat male vivere, provida eam dispensatione 18) constitue.

C. VI. Qui adulterae debitum reddit, tribus annis poeniteat. Item ex Poenitentiali Theodori 19).

Si quis uxorem suani scit adulteram, et non vult dimittere eam, sed in matrimonio habere, tribus annis²⁰) poeniteat, et quamdiu poenitet^b), abstineat se ab illa.

NOTATIONES CORRECTORUM.

Causa XXXII. Quaest. I. C. IV. a) Caput hoc non est inventum apud B. Ioannem Chrysostomum. videtur canon alicuius concilii aut poenitentialis. Simile quiddam habetur in conc. Nannetensi c. 12.

Quaest. 1. C. H. 3) Ivo Pan. 1. 7, c. 7, Decr. p. 8, c. 43, Petr. Lomb. ib. -4) Matth. c. 19, v. 9, -5) add.: summ: Ed. Bas. -6) nisi causa forn.: ead. -7) vincit: 1vo. - Edd. coll. o. - Böhm. -8) duas: Ed. Bas. -9) Prov. c. 18, v. 22, -10) mu-ptialem veteri copulae: Edd. coll. o. = C. H. 11) Ivo Decr. p. 8, c. 42, -12) infuscat: Ed. Bas. -13) add.: eliam: ead. = C. IV. 14) Sunt same similia in conc. Nannet., guod citant Corr., (cf. Reg. 1. 2, c. 131.), ipsa tamen verba nullibi sunt inventa. -15) mix-tus: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. V. 16) Caput incerti temporis. -Ans. 1. 11. c. 94 (93). (: Melito Subdiae.) - +) indicasti: Edd. coll. o. pr. Bas. = 17) recipere: Edd. Arg. Bas. - 18) dispositione: Ans. - Ed. Arg. = C. VI. 19) Non exstat inter fragmenta Theo-dori edita a Petito et D'Acherio. - Ans. 1. 11. c. 85 (99). - 20) tres amos: Ed. Bas. - 9) ita Ans. et Ed. Bas. = C. VII. 21) Ans.

100

C. VII. Adulterio purgato per poenitentiam potest fieri reconciliatio coniugii.

Item Augustinus ad Pollentium de adulterinis coniugiis, lib, II. c. 6. 21)

Quod autem tibi durum videtur, ut post adulterium recon-cilietur 'coniugi' ²²) coniunx, si fides adsit, non erit du-rum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos vel ba-ptismate ablutos, vel poenitentia credimus esse sanatos ! Haec crimina in veteri Dei lege nullis sacrificiis munda-bantur, quae in lege ') novi testamenti sine mundatione legali mundantur, et ideo tunc omnino prohibitum erat ²³) ab alio ²⁴) contaminatam 'viro* recipere uxorem, quam-si ²⁵) David Saulis filiam, quam pater eiusdem mulieris ab eo separatam dederat alteri, tanquam novi testamenti praefigurator sine cunctatione ¹⁺) receperit. Nunc autem, postquam Christus ait adulterae ²⁶): Nec ego te condemnabo; sude, deinceps noli peccare; quis non intelligat debere ma-rum i nec iam se debere adulteram dicere, cuius poeniten-tis crimen ²⁶) divina credit miseratione deletum? Quod autem tibi durum videtur, ut post adulterium recon-

C. VIII. De endem.

Idem eodem libro, c. 9. 29)

Non erit turpis neque difficilis etiam post perpetrata ³⁰) atque purgata adulteria reconciliatio coniugum ³¹), ubi per claves regni coelorum non dubitatur fieri remissio peccatorum; non ut post viri divortium adultera revocetur, sed ut post Christi consortium adultera non vocetur.

C. IX. Quum fornicationis vitium excluditur, castitatis virtus adsciseitur. Item Ambrosius I. II. de Cain et Abel, c. 4.

Quum renunciatur improbitati, statim adsciscitur virtus. Egressus enim malitiae virtutis operatur ingressum, eo-demque³²) studio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur.

C. X. Non habetur fallax apud Deum qui ad veritatem poenitendo revertitur.

Rem Gregorius hom. XXIX. Evangel.

Apud misericordem namque iudicem nec ille fallax habetur, qui ad veritatem revertitur, etiam postquam menti-tur, quia omnipotens Deus, dum libenter nostram poeni-tentiam suscipit, ipse suo iudicio hoc, quod erravimus, abscondit.

Gratian. Quod si in adulterio perseverare elegerit, pa-tronus turpitudinis et lenocinii reus maritus habebitur, nisi eam adulterii ream facere voluerit. Unde in IX. libro Cod. de adult. et stupro Impp. Severus et Antoninus ¹³): Cri-men lenocinii contrahunt qui deprehensam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerunt ³⁴), non qui suspectam habuerint ³⁵) adulteram. §. 1. Hoc in mulieribus non obti-net. Non enim eis permittitur maritos suos adulterii reos fa-cere. Unde in libro eodem, et tit. eodem, iidem Impp. ³⁶): Publico iudicio non habere ³⁷) mulieres adulterii accusatio-nem, quanvis de matrimonio ⁸suo⁴ violato queri velint, lex Iulia declarat, quae quum masculis iure mariti accu-sandi facultatem detulisset, non idem feminis privilegium detulit. §. 2. Si ergo, ut ex his colligitur auctoritatibus, adulteram retinere nulli permittitur, multo minus in coniu-gium duci licebit cuius pudicitiae nulla spes habetur. Debet Gratian. Quod si in adulterio perseverare elegerit, pagium duci licebit cuius pudicitiae nulla spes habetur. Debet

C. VI. b) Et quamdiu poenitet; In plerisque vetustis est: et guamdiu illa poenitet *). C. VII. c) Quae in lege: Apud B. Augustinum le-gitur: quae novi testamenti, in sangnine Christi sine dubita-tione mundantur **). Sed ob glossam non est emendatum.

1.10. c.60. Ivo Pan. 1. 7. c. 35. Decr. p. 8. c. 242. Polyc. 1.6. t.4. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 35. - 22) abest a Panorm. - ∞) quae N. lestamenti sanguine sine dub. mund.: Ivo Decr. cum Ed. Aug. Maur. - quae in lege N. T. sanguine etc.: Panorm. - 23) est: Ivo. - Edd. coll. o. - 24) aliquo: eaed. pr. Arg. - 25) 1 Reg. c. 18. - 14) contaminatione: orig. et Iv. - 26) f 10an. c. 8. V. 11. - 27) Deum: Edd. coll. o. - 28) crim. deletum est a Deo: Edd. coll. o. = 27) Deum: Edd. coll. o. - 28) crim. deletum est a Deo: Edd. coll. o. = 27) Deum: Edd. coll. o. - 28) crim. deletum est a Deo: Edd. coll. o. = c. VIII. 29) Ivo Pan. 1. 7. c. 37. Decr. ib. Petr. Lomb. ib. - Im Edd. Arg. Nor. hoc c. insignitum est nomine Paleae. - 30) parata: Edd. Coll. o. = C. IX. 32) eo quoque: Ed. Bas. = 33) c. 2. 1. 9. t. 9. - 34) detinuerunt : Edd. coll. o. - 35) habuerunt : eaed. - 36) ib. c. 1. - 37) habent : Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III.

enin inter conieges screwri fides et secrementens, deferrint, nen conieges, set adalerri appellenter. n, geer geens [

Unde Augustiaus seridit contra Infianam, L L 4) 38):

init in commistions m C. XI. Feritar suptierum non com ris et feminer.

Non coint in sola, ut deliras, committione maris et fem nae auptiarum veritas est, quamvis sine illa committie nee suptarum vernas ext, quamvis sue ula committee paptae³⁷) filios procreare non possist. Sed alia sunt ad auptias proprie pertinentia, quibus ab adulteris suptiae discernantur⁴⁰), sicuti⁴¹) est tori coningalis fides, et cura erdinate filios procreandi, et (quae maxima est differentia) beuus usus mali, hoc est bouus usus concupiscentiae carmis, que bone "") adulteri male utuntar. Gratian. Here mut hand

ratian. Here sunt bane, quibue commendantur suplies, et es illicite non discorranter.

HL Pars. Econtra sers Ambresius .) improtere m ptim videtur, diems:

C. XII. Primer vel secundar suption has auctorit improberi videntar.

Nuptine teuram replent¹¹), virginitas paradisum. Sed et hoc intuendum ent duntaxat iuxta hebraicam veritatem, quod, 'quam' scriptura in primo, et tertis, et quartu, et quinte, et serie die expletis operibus singulorum **) dine-rit: Et ridit Drus, quie bouum ezt; in secundo *5) die hoe omnine subtrazit, nobis intelligentiam Verelinquene, and omnino subtrazit, nohis intelligentiam derelinquens, non ome boaum duplicem numerum, qui ab unione dividat, et practiguret foedera nuptiarum. Unde et in arca Noë⁺⁴) omnia animalia, quaecunque bina ingrediuntur, immunda sunt. Impar numerus est mandus, quanquam in duplici numero ostendatur⁺⁷) et aliud sucramentum, quod ne in bestiis quidem, et immundis avibus digamia comprobata sit: bina⁺⁴) enim ingrediuntur immunda, et septena⁺⁹), quae munda sunt; ut haberet Noë post diluvium, quod "de' impari numero statim Deo posset afferre. Gratian. Terum hoe od extortationem, non of necessi-tatem observandos virginitatis refertur. Unde Ambroaina

tatem cherrosades virginitatis refertur. Unde Ambrosius oft in libro exhertationis of virgines 30):

C. XIII. Firginitas es consilio ruedetur, non es imperio proscipitur.

Integritae corporis expetenda a vobis 51) est, quam ego pro consilio suadeo, non pro imperio praecipio. Sola est enim virginitas, quae suaderi potest, imperari fon potest: res magis ⁵²) voti, quam praecepti ⁵³).

Fres Magis -) voit, quain prancept -). IV. Pars. Gratian. Quain orgo in meretrice, at diri-mus, sulla spes fidei, sulla sil certiludo publicities, petet, guod non est in cusingium ducenda. §. 1. Sed obiicitur: Rhand ³⁴) Hiericustina, guararis esset meretrix, tamen prin-cipi de triba Iuda est copulata coningio, de qua Christon po-gues musci dignatus est. Ouce ⁵⁵) quoque, duodecim Propheta-rum prinnut, est pracerpto Domini caro hordei meretricem amit, quam sibi in coningio sociarit. Sed aliud est meretricem com ducere, nel adulterum retinere, cusam tua cusanteliadime. can da erre, set adulterem retinere, quam tea consustudine, eentilute, et pudicitis esornes: etque diud eliquem corrun habere, quem nullo perto a lura carnis suce revocare volces. Hoc exim penitus prohibetur : ilkad laudobiliter factum legitur.

Unde Hieronymus super Ouer bis. I. ad e. 1. 54):

C. XIV. Non est presentan maretricom ducere usuren, Non est culpandus Osee propheta *(interim ut sequamur

NOTATIONES CORRECTORUM

C. XI. d) In Panormia citatur codem modo, itemque | putat potissimum I. 5. c. ult. appd Ivonem, nisi quod habet: *bire secunde*. Sententia C. XII. e) Ambrosius: Sic etiam in manuscriptin. quidem saepe habetur apud B. Augustinum, et contra lu-Banum, nuptias diffinientem corparum committionem, dis-ronymum lib. 1. contra lovinianum.

si societur molo: sed qui malus est in bounn vertitur ⁵⁷), si bobi ezempla societur. Ex quo intelligimus, non Pro-phetum perdidime pudicitiam fornicariae copulatum, sed fornicariam assumine ⁵⁰) pudicitiam, quam anten non tum, sed shehat

QUAESTIO IL

GRATIANUS.

L Para ques esten son sit arer quer sole em incontinentine ducitur, hine ridetur proberi posse, quia con-ingium propagationis, non explendae libidinie cause a Deo institutum est. Have nampse fait bandictie coningii: Croscite et maltiplicamini.

Unde Ambresius seper Locam, L.I. ad c. 1. 1):

C. L. Partue feminerum est eie sole cause nubendi. Pador est feminir suptiarum protessia non habere, quibus hace sela causa est subendi. Jára čió. 2. is print. : § 1. Dum ²) coningii praemium et gratia suptiarum partus sit feminarum, non mediocris 'quoque' causa est, ut vi.gini-tas Mariae falleret principem muadi.

Gratian. Qui erge non causa procroandes sobolie explendes libidinio sibi invicen capulantur, non bem con alie, se un fernicarii videntur.

Hine etiens Hierosymus al c. 5. epictoles al Enteries 3);

C. IL Non coninger, sed adulteri vocuntur, qui non socundum prescepte Christi coniungunta

Sicut non emais congregatio haereticerum Christi ecclesia Construction and congregation haerestocurum Christi occlemin disi potast, net caput corum Christus¹); sic non come matrimonium, quo non viro suo³) secundum praecopta Christi uzar imgitur⁴), rite coningium appellari potest, sed magis adulterium. II. Para. Gratian. Eis its respondetur: Prime insti-tutio coningii in peredico focta cot, ut caset immoculatus to-rus, et honorubiles mattion, ex quibus sine ardure consignerant, sine dolore percent. Secunda propter illicitum modum elimi-mantem extra mendicam forte cot¹), ut informitor monorubile

nandum extra paradieum facta est'), ut infernitas, prens is ruinam terpidadinis, honostate exciperetur coniugii. Unde Apoetokus seribeus ad Cariathios ait'): Propter formicutionem unsequisque suam uzorem, et unaquaeque virum summ habent. Er der ibugur cruse ft, ut essingeti se sibi invicem debeant, ner se sibi negare passat. Unde Spectolas "): Nolite frandare invicen, sisi forte ex consensu, et al tempus, ut expeditius vacetia orationi, et iterum reverti-mini in id ipsum, ne forte tentet vos satanas. Hoc antem dies propter incustinentiam vestram. Qui ergo propter is-continentiam in neturalen retire usum monentur, patet, qued non propher filierum procreationen tentum misceri infontes §. 1. Non temen ideo mutiae malae iudicantur. Quod emi inter. eter intentionen generandi fit, non est auptiarum ma sed ast veniale propter suptierum bonum, quod ast triparti-tum; fotas videlicet, proles, et sacramentum.

Unde Augustinus de bono comingati, e. 6.10):

C. M. Immederatus uns coningatarum nen est sup maken, sed est veniale propter suptierum ben

Quicquid inter se cuniugati immodestans, inversent sordidumve gerunt, vitium est hominum, non culpa must rum. lam in ipea quoque immoderatiore 11) exactione d bistoriam)* si meretricem, quam duzit, ad pudicitiam con-verterit 5'): sed potius laudandus, quod ex mala bonam fecerit 5'). Son enim qui bonus permanet "ipse" polluitur, praeter causam procreundi sibi miscoantur, etsi cos prari

Quast I. C. XI. 38) Ivo Pen. I. 6. c. 28. Decr. p. 8. c. 77. - 39) supplies: IV. - Edd. cell. 6. - 48) maio: Ivo Decr. = C. XII. 43) in-plext: Edd. cell. 6. - 48) maio: Ivo Decr. = C. XII. 43) in-plext: Edd. cell. 6. - 48) maio: Ivo Decr. = C. XII. 43) in-plext: Edd. cell. 6. - 48) maio: Ivo Decr. = C. XII. 43) in-plext: Edd. cell. 6. - 48) maio: Ivo Decr. = C. XII. 43) in-plext: Edd. cell. 6. - 48) maio: Ivo Decr. = C. XII. 43) in-plext: Edd. cell. 6. - 48) maio: Ivo Decr. = C. XII. 43) in-plext: Edd. cell. 6. - 46) abect ab Ed. Bas. - c. XII. 43) in-file: secd. - 1vo Pan. I. 6. c. 94. 85. Decr. p. 8. c. 15.Quast II. C. I. 1) Ivo Pan. I. 6. c. 94. 85. Decr. p. 8. c. 15. - 51) commutifies the coll. 6. - 50 Pan. - 60 Pan. - 60 Pan. - 70 Pan

mores ad talem concubitum impellint, nuptiae tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neque *enim* illud adulterio seu fornicatione defendunt. Neque *enim* illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent¹⁵) ergo sibi coniugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa (quae prima est humani generis in ista mortalitate societas), ve-rum etiam infirmitatis invicem excipiendae, ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem, ut, etsi alteri eorum perpetua continentia¹⁶) placeat, nisi ex alterius consensu¹⁷) non possit. III. Pars. Gratian. Non sutem datur praesentia S. Spiritus tempore, que coniugales actus geruntur.

Spiritus tempore, que coniugales actus geruntur. Unde Hieronymus super Matthaeum *) 18):

C. IV. Non datur praesentia S. Spiritus tempore, que coniugales actus geruntur.

Connubia legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo coniugales actus geruntur, praesentia S. Spiritus dabitur, etiamsi propheta esse videatur qui officio generationis obsequitur. Sed et alia plura sunt, in quibus sufficit sola 19) vis humana, et neque res indiget, neque decet adesse praesentiam S. Spiritus.

Gratian. Sicut ergo talis concubitus non est fornicarius, sed propter bonum coniugii licitus : sie etiam coniunctio illa, de qua quaeritur, non est fornicaria, sed propter bonum coniugii licita.

Item, sicut Augustinus ait in libro de coniugali, c. 14. 20): **C. V.**

Concubinae ad tempus adhibitae, nec etiamsi causa filio-rum concumbant, iustum faciunt concubinatum suum. IV. Pars. Gratian. Sie econtrario datur intelligi de

iis, qui coniugali affectu sibi copulantur, quod etiamsi non causa procreandorum filiorum, sed explendae libidinis conve-niunt, non ideo fornicarii, sed coniuges appellantur. Probatur hoc idem auctoritate Augustini in libro de bono coniugali, c. 5.²¹):

C. VI. Coniuges sunt qui causa solius incontinentiae sibimet invicem copulantur.

Solet quaeri, quum masculus et femina, nec ille maritus, nec illa uxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed pro incontinentia²²) solius concubitus causa copulan-tur, ea fide media, ut nec ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, utrum nuptiae sint vocandae? Et potest quidem fortasse non absurde hoc appellari connubium, si usque ad mortem alicuius corum id inter cos placuerit, et prolis generationem, quamvis non ea causa confuncti sint, non tamen vitaverint, ut vel nolint²³) sibi nasci filios, vel non tamen vitaverint, ut vel nolint²³) sibi nasci filios, vel etiam opere aliquo malo agant ne nascantur. Ceterum, si vel utrumque, vel unum horum desit, non invenio, quem-admodum has nuptias appellare possimus²⁴). Etenim si aliquam sibi *vir* ad tempus adhibuerit, donec aliam di-gnam *vel* honoribus, vel facultatibus suis inveniat, quam comparem²⁵) ducat, animo ipso adulter est, nec cum illa, quam cupit invenire, sed cum ista, cum qua sic cubat, nt cum ea non habeat maritale consortium. ut cum ea non habeat maritale consortium.

C. VII. Fornicarii sunt, non coniuges, qui sterilitatis venena procurant.

Idem de suptiis et concupiscentia, lib. I. c. 15. 26) Aliquando eo usque pervenit haec libidinosa crudelitas,

NOTATIONE 8

genem homil. 6. in Numeros, et ex ipso citatur in glossa ordinaria Num. 11.

C. VIII. b) Puerperium: In vulgatis sequebatur:

vel libido crudelis, ut etiam sterilitatis venena procuret, vel libido crudelis, ut etiam steriitatis venena procures, et, si nihil valuerit, conceptos foetus aliquo modo intra viscera exstinguat²⁷) ac²⁸) fundat, volendo²⁹) suam pro-lem prius interire quam viere: aut, si in utero 'iam^{*} vivebat, occidi ante, quam nascatur³⁰). Prorsus, si ambo tales sunt, coniuges non sunt, et, si ab initio talea. fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potius convenerunt. Si autem non ambo sunt tales, audeo dicere, out ille act anodammudo meretrix marin. aut ille adulter aut illa est quodammodo meretrix mariti, aut ille adulter uxoris.

V. Pars. Gratian. De his, gul abortum procurant, quaeritur, an indicentur homicidae, vel non?

Augustinus in libro quaestionum Erodi, quaest. LXXX. ait³¹):

C. VIII. Non est homicida qui abortum procurat ante, quam anima corpori sti infata.

Quod vero non formatum puerperium^b) noluit ad homici-dium pertinere, profecto nec hominem deputavit *2), quod dium pertinere, profecto nec hominem deputavit³²), quod tale in utero geritur. Hic de anima quaestio solet agitari, utrum quod³³) formatum non est nec animatum quidem possit intelligi, et ideo non sit homicidium, quia nec exa-nimatum dici potest, si adhuc³⁴) animam non habebat. *Item*: §. 1. Si "ergo" illud informe puerperium iam quidem fuerit³⁵), sed adhuc quodammodo informiter animatum (quoniam magna de anima quaestio³⁶) non est³⁷) praeci-pitanda indiscussa temeritate sententiae³⁸)), ideo³⁹) lex noluit ad homicidium pertinere, quia nondum dici potest anima viva in eo corpore, quod sensu caret.

C. IX. De eodem.

ldem in libro quaestionum Veteris et Novi Testamenti, c. 23. 40)

menti, c. 23. ⁴⁰) Moysea⁴¹) tradidit: Si quis percusserit mulierem in ulere hebentem, et abortiverit ⁴²), si formatum fuerit, det animam pro anima; si autem informatum fuerit, multetur pecunia, ut probaret non esse animam ante formam ⁴³). Itaque si iam formato corpori⁴⁴) datur, non⁴⁵) in conceptu corpo-ris nascitur cum semine derivata⁴⁶). Nam si cum semine et anima exsistit ex⁴⁷) anima, multae animae quotidie pereunt, quum semen fluxu⁴⁶) quodam⁴⁹) non proficit nativitati; sed si propius⁵⁰) respiciamus, videbimus, quid sequi debeamus. Contemplemur facturam Adae. In Adam enim exemplum datum est, ut ex eo intelligatur⁵¹), quia iam formatum corpus accipit⁵²) animam. Nam potuerat⁵³) animam limo terrae admiscere, et sic formare corpus. Sed animam limo terrae admiscere, et sic formare corpus. Sed animam info terrae admiscere, et sic formare corpus. seu ratione infirmabatur ⁵⁴), quia primum oportebat domum compaginari, et sic habitatorem induci. Anima certe, quia spiritus est, in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare ⁵⁵). Quum ergo corporis ⁵⁶) linea-menta compacta non fuerint, ubi erit anima ?

C. X. De codem.

Item Hieronymus ad Algasiam, quaest. IV. 57) Sicuti semina paulatim formantur in uteris, et tamdiu non reputatur homo⁵⁵), donéc elementa confecta⁵⁹) suas ima-gines membraque suscipiant: ita sensus ratione conceptus,

nisi in opera proruperit, adhuc in ventre retinetur, et cito perit ab hoste »). VI. Pars. Gratian. Quum ergo qui aliquam sibi ad tempus adhibet, cum ea adulter esse dicitur, nec ab ea disco-dens, nec filiam suam illi tradens peccat.

CORRECTORUM.

ortio perit, quo abortii vocabulo et alibi, et in eadem

Q u a e st. H. C. III. 15) Ivo Pan. 1.6. c. 26. - 16) conscien-fia: Ed. Bas. - 17) feri non poss.; Edd. coll. o. - Bühm. = C. IV. 18) Petr. Lomb. 1.4. dist. 32. - 19) sibi cola: Edd. coll. o. -C. V. 20) Ans. 1. 10. c. 13. Ivo Pan. 1. 6. c. 45. Decr. p. 8. c. 10. Polyc. 1. 6. t. 4. = C. VI. 21) Ans. 1. 10. c. 13. Ivo Pan. 1. 6. c. 45. Decr. p. 8. c. 10. Polyc. 1. 6. t. 4. = C. VI. 21) Ans. 1. 10. c. 13. Ivo Pan. 1. 6. c. 45. Decr. p. 8. c. 10. Polyc. 1. 6. t. 4. = C. VI. 21) Ans. 1. 10. c. 13. Ivo Pan. 1. 6. c. 27. et 44. Decr. p. 8. c. 65. Polyc. ib. - 23) propler inconti-mentiam: orig. - incontinentia: Ed. Bas. - 210 projer inconti-pr. Lugdd. II. III. - 25) in consigums: Ivo Pan. c. 27. - Edd. Coll. o. = C. VII. 26) ivo Decr. p. 10. c. 55. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 31. - 27) exstinguand - fundant: Ed. Arg. - 28) aut: Edd. coll. o. = C. VIII. 36) ivo Pan. 1. 8. c. 13. Decr. p. 10. c. 55. Petr. Lomb. ib. - 51) intelliganus: Edd. coll. o. pr. Bas. - add. is. Decr. 9. 10. c. 53) polerat: Ivo Pan. - Edd. coll. o. pr. Bas. - add. Decr. 9. 10. c. 53) polerat: Ivo Pan. - Edd. coll. o. pr. Bas. - add. 20) polerat: Ivo Pan. - Edd. coll. o. pr. Bas. - add. 20) abest ab orig. - 54) informabatur: cig. - 55) abest ab orig. et ivo Pan. - 56) abest ab iv. et Edd. coll. o. pr. Lugdd. = C. X. 57) ivo Pan. 39) deputarerit: Ed. Bas. - 30) quicquid: Ive. - Edd. coll. o. - 59) confuses: orig. - 49) eeque tamen Pan. 34) abest ab Edd. coll. e. pr. Lugdd. H. HI. - 35) fueral: Ive. - Edd. coll. e. - 39) confuses: orig. - 49) eeque tamen Pan.

975

Ancillam a toro abiicere, et uxorem certae ingenuitatis accipere, non duplicatio coniugii, sed profectus est hone-statis. §. 1. Culpanda est⁶¹) sane talium negligentia, sed non penitus desperanda, ut crebris cohortationibus incitati quod necessario expetierunt⁶²) fideliter exsequantur. Nemo enim desperandus est, dum in hoc corpore constituitur⁶³), quia nonnunquam quod difidentia aetatis differtur consilio maturiore perficitur.

C. XII. Legitimo matrimonio copulatur quae concubinam habenti traditur.

Idem ibidem, c. 4.64)

Non omnis mulier iuncta ⁶⁵) viro uxor est viri, quia nec omnis filius est heres patris. Nuptiarum autem foedera inter ingenuos sunt legitima, et inter coaequales ⁶⁶), multo omnis filus est heres patris. Aupflärum autem foedera inter ingenuos sunt legitima, et inter coaequales ⁶⁶, multo prius hoc ipsum Domino constituente, quam initium Ro-mani iuris exsisteret⁶⁷). Itaque aliud est uxor, aliud con-cubina; sicut aliud ancilla ⁶⁸), aliud libera. §. 1. Propter quod etiam Apostolus ⁶⁹) ad manifestandam ⁷⁰) harum per-sonarum discretionem testimonium ponit ⁷¹) ex Genesi, ubi dicitur Abrahae: Eiice ancillam et filium eius; non enim erit heres filius ancillae cum filio ⁷²) meo Isaac. (Et infra:) §. 2. Igitur cuiuslibet loci clericus ⁴) si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita ac-cipiendum est, quasi coniugato eam dederit, nisi forte illa mulier et ingenua facta, et dotata legitime, et publi-cis nuptiis honestata videatur. §. 4. Paterno ⁷³) arbitrio viris ⁷⁴) iunctae ⁷⁵) carent culpa, si mulieres, quae a viris habebantur, in matrimonio non fuerunt ⁷⁶), quia aliud est uxor ⁷⁷), aliud concubina. VII. Pars. Gratian. Quum ergo dicitur: paterno ar-bitrio iunctae viris, datar intelligi, quod paternus consensus desideratur in multis, nee sine eo legitimae nuptiae habean-tur, iuxta illud Evaris ti Papae⁷⁸): Aliter non fit legiti-mum coniugium, nisi a parentibus tradatur ⁹.

C. XIII.

Item Ambrosius in lib. de Patriarchis, [id est, lib. I. de Abraham, cap. ult.]

Honorantur parentes Rebeccae muneribus, consulitur puella non de sponsalibus (illa enim iudicium exspectat parentum : non est enim virginalis pudoris eligere maritum), sed iam desponsata viro de profectionis consulitur die, nec immerito dilationem non attulit. Iure etenim properare debuit ad maritum. Unde illud Euripideum⁷⁹), quod mirantur plerique, unde translatum sit manifestum est. Ait enim in persona mulieris, quae tamen maritum volebat relinquere,

quaestione usus est B. Hieronymus: adversarii adventus, inquit, ca, quae concepta sunt, facit perire abortio; sed ob glossam non est mutatum. C. XII. d) Cuiuslibet loci clericus: Sic qui-

C. XII. d) Cuiuslibet loci clericus: Sic qui-dem in epistolarum editionibus; sed in Codice canonum cap. 18. et apud indicatos collectores legitur: cuiuslibet loci laicus. In conc. vero Triburiensi, ubi hoe refertur: Si quis filiam suam, etc. VII. Pars. e) Tradatur: Post hoc verbum in duo-bus vetustis codicibus citantur ex Codice Iustiniani lib. 5., tit. de nuptiis, l. 12. Nec filium., et l. 20. In conjunctione. ex Digestis tit. de ritu nupt. l. 2. Nuptiae consistere, et ex Instit. tit. de nuptiis, principium usque ad vers.: pracce-dare debeat. dere debeat.

C. XIV. f) Non rea erit: In originali legitur: voti

Unde Leo Papa ad Rusticum, Narbonensem Episcopum, epist. XC. al. XCII., c. 5. et 6. ⁶⁰):
C. XI. Profectus est honestatis fornicariam abilicere, et uxorem legitimam accipere.
Ancillam a toro abilicere, et uxorem certae ingenuitatis accipere, non duplicatio coniugii, sed profectus est honestatis. §. 1. Culpanda est ⁶¹) sane talium negligentia, sed non penitus desperanda, ut crebris cohortationibus incitati quod necessario expetierunt ⁶²) fideliter exsequantur. Nemo desperandus est, dum in hoc corpore constituitur ⁶³), et ad alias petebatur nuptias: * Neuqeounirov μèν τῶν βμῶν πατηφ βμῶς Méguavar έξει, zouz βμῶν μῶν τῶν.
⁸ μῶν πατηφ βμῶς Méguavar έξει, zouz βμῶν μῶν τῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Méguavar έξει, zouz βμῶν μῶν τῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Méguavar έξει, zouz βμῶν μῶν τῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Méguavar έξει, zouz βμῶν μῶν τῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Méguavar έξει, zouz βμῶν μῶν τῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Méguavar έξει, zouz βμῶν μῶν τῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Méguavar έξει, zouz βμῶν μῶν τῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Méguavar ξει, zouz βμῶν μῶν τῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Méguavar ξει, zouz βμῶν μῶν τῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Méguavar δο μῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Meguavar δο μῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Meguavar δο μῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Meguavar δο μῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Meguavar δο μῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς Meguavar δο μῶν δο μῶν.
⁹ μῶν πατηφ βμῶς μῶν.
⁹ μῶν μῶν δο μῶν.</li magis debet videri a viro, quam virum ipsa expetisse. Verecundiam praemittat ante, quam nubat, quo ipsum con-iugium plus commendet verecundia.

C. XIV.

Item in libro Numerorum, c. XXX. [v. 4. seqq.] Mulier, si quippiam voverit, et se constrinxerit iuramento, Junier, si quippiam voverit, et se constrincerit iuramento, quae est in domo patris sui, et in aetate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quod pollicita est, et iuramen-tum, quo obligavit animam suam, et tacuerit, non rea erit¹), sed⁹²) quicquid pollicita est et iuravit, opere com-plebit⁹³). Sin autem statim, ut audierit, contradixerit⁹⁴) pater, et vota et iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni eo, quod contradixerit pater.

C. XV. Augustinus quaest. LVII, super Numeros 8). Merito hic quaeritur etiam de voto virginitatis. Mulieres enim etiam virgines in scriptura solent appellari, et vi-detur etiam Apostolus de patre loqui, quum dicit⁹³): Sor-vet virginem suam; et: Det nuptui virginem suam. Econtra in Concilio Toletano III., c. 10.⁹⁶):

C. XVI. Viduae et virgines propria voluntate sibi maritos eligant.

Hoc sanctum affirmat⁹⁷) concilium, ut viduae, quibus pla-cuerit, teneant castitatem ^b). Quod si prius, quam profi-teantur continentiam, nubere elegerint, illis nubant, quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio et de virginibus habeatur, nec extra voluntatem paren-tum vel suam cogantur maritos accipere. Si quis vero propositum castitatis viduae vel virginis impedierit, a san-cta communione et a liminibus ecclesiae habeatur extraneus.

Gratian. Praemissis auctoritatibus evidenter asseritur, quod, quamvis aliqui non filiorum procreandorum, sed incon-tinentiae causa conveniant, tamen coniuges appellantur.

QUAESTIO III GRATIANUS.

De tertia vero quaestione Pelagius definit, scribens Po-tentio Defensori¹):

NOTATIONES CORRECTORUM.

rea erit, quicquid pollicita, etc. Sed ob glossam non est emendatum.

emendatum. C. XV. g) Antea legebatur: Item Augustinus. Sublata est dictio Item, quae abest a plerisque vetustis. Nam verba B. Augustini, seu glossae ordinariae, quae hic referuntur, sunt explanatio loci Numerorum antea citati. In iisdem autem vetustis omnia haec capita, quibus non est apposita rubrica, uno capite comprehenduntur. C. XVI. h) Castitatem: In antiquioribus concilio-rum editionibus, et duobus codicibus Vaticanis reliqua ha-bent, ut anud Geatianum: sed nost verbum jatud adducture

bent, ut apud Gratianum; sed post verbum istud adduntur haec*): et nulla vidua ad nuptias iterandas vi venire co-gatur. Quod si etc. In recentioribus vero editionibus, et apud ceteros collectores variat aliquantulum structura verborum, sed eadem sententia.

H. HI. - 81) subicit: Ed. Nor. - subit: Edd. coll. o. pr. Arg. Lugdd. H. HI. - 82) et ipsi: Edd. coll. o. - 83) servatae: Edd. Lugdd. H. HI. - 84) Sed eitam si qua mulier: Edd. coll. o. -85) et ad.: Edd. Nor. Ven. I. H. Par. Lugd. I. - 86) in lagu.: Edd. Bas. Lugd. I. - 87) timens: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. -88) add.: nubere: Edd. coll. o. - 89) abest ab iisd. pr. Lugdd. H. HI. - 90) aestimetur: eacd. pr. Lugdd. H. HI. - 91) abest ab iisd. pr. Lugdd. H. HI. = C. XIV. 92) si: Ed. Bas. - 93) complexit: Edd. Arg. Bas. - 94) contradixi: Edd. Arg. Bas. Nor. = C. XV 95) 1 Cor. e. 7. v. 37, 38. = C. XVI. 96) hab. A. 589. - Burch. 8. e. 44. Ivo Decr. p. 7. c. 62. p. 8. c. 18. 19. - 97) confirmat: 1v. - Edd. coll. o. - 9) lenere castilatem, nutla ri ad nupticas ite-randas venire cogantur: Coll. Hisp. - Burch. Iv. Quaest. H. C. UN. 1) Ep. temp. incerti. - Ivo Decr. p. 8. c 37.

Quaest. H. C. XI. 60) Ep. 167, (scr. A. 458. vel 459.) Ed. Baller. – cf. D. 7. de poen. c. 1. – 61) sil: Edd. coll. o. – 62) mecessarie petiterunt: eaed. – 63) constitutus est: eaed. – orig. = C. XII. 64) Burch. I. 9. c. 1. Ivo Pan. I. 6. c. 35. Decr. p. 8. c. 139. Polye. I. 6. t. 4. – 65) continucta: Edd. coll. o. – 66) aequales: Coll. Hisp. – Coll. citt. – 67) exstiterit: Edd. coll. o. – 66) aequales: Coll. Hisp. – Coll. citt. – 67) exstiterit: Edd. coll. o. – 66) set onc., et: eaed. – 69) Gat. c. 4. v. 30. – 70) manifestandum: Edd. Coll. o. pr. Arg. – Ivo Pan. – 71) posult: Edd. coll. o. – c. 66. de. c. 21. v. 10. – 72) cum filio liberae: Coll. Hisp. – Edd. Leonis ante Quesnell. – Ed. Bas. – 73) add.: enim : Edd. Bas. Lugdd. II. HI. – 74) add.: feminae: Edd. coll. o. – 75) infunctae: Coll. Hisp. – contunctae: Burch. Iv. – 76) fuerint: Ivo Decr. – Edd. coll. o. – 77) mpta: Burch. Iv. – 78) cf. supra C. 3. qu. 5. c. 1. = C. XIII. 79) Androm. v. 987. – 60) add.: sibi: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXII. QUAEST. III. IV. c. 1. 2.

C. UN. Arbitrium liberi avi, non originarii patris, puellam in nuptiis sequi oportet.

977

Patrem puellae ecclesiae nostrae²) famulum, avum vero eius³) liberis ortum constat esse natalibus, et ideo avi magis electionem de coniunctione neptis, quam patris eius ⁴), cuius nullo modo liberum potest esse arbitrium, decernimus attendi.

Gratian. Quia ergo electione avi huic ista nupsisse pro-batur, hanc constat legitime sibi copulatam.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

Quod autem ex ancilla propter uxoris sterilitatem filios guae-rere alicui liceat, exemplo probatur Abrahae¹), gui propter sterilitatem uxoris suae Sarae ingressus est ad Agar Aegyptiam, ut ex ea filios acciperet. Item Iacob 2), guum ex Rachele filios habere non posset, ex ancilla eius filios sibi su-scitavit, nee solum propter sterilitatem, verum etiam propter foecunditatem cessantem legitur intrasse ad ancillam Liae, et ex ea genuisse filios. Ex quibus omnibus colligitur, propter sterilitatem uxoris sive ex ancilla sive ex qualibet alia licite filios quaeri; alioquin adulterii macula Abraham et Jacob notabuntur. Sed sicut post mortem Sarae³) Abraham Cethuram duxit uxorem, ne secundum Augustinum Christiani^a) puta-rent esse peccatum post mortem uxoris aliam ducere: sic videtur vivente uxore sua filios ex ancilla suscepisse, ne ab aliguibus hoc reputaretur in crimen. Illud autem Augu-stini dicitur contra adversarium legum et Prophetarum, lib. II. c. 9.:

C. I. Quomodo Abraham excusetur a crimine fornicationis. Iste 4) Abrahae etiam usque ad decrepitam senectutem 5) fornicationis oblicit⁶) crimen: profecto quia et post mor-tem Sarae alteram duxit. Ubi etsi nullum intelligeretur rei abditae sacramentum, propter⁷) hoc solum id facere debuit Abraham, ne putarent haeretici adversus Aposto-lum⁶) (quibus etiam Tertullianus adstipulator exsistit⁹)) post uxoris mortem crimen esse ducere uxorem.

Gratian. Sacramentum huius rei est, quod per bonos mali et boni erant in fide generandi, et per malos boni et mali erant ad fidem accessuri.

Unde Augustinus ait super Ioannem, tract. XI. b) 10):

C. II. Sicut bonorum ministerio boni et mali, ita ministerio malorum boni et mali in fide generantur.

Recurrat nunc animus vester ad Abraham, Isaac, et Iacob. In istis tribus invenimus parere liberas, parere las. Invenimus ibi *et* partus liberarum, inveni invenimus ibi 11 et partus ancillarum. Ancilla nihil boni significat. Eiice¹²) ancillam, inquit, et filium eius. (Et infra:) §. 1. Invenimus rem miram in istis generationibus liberarum et ancillarum: rem miram in istis geberationious liberarum et anchiarum: quatuor scilicet genera hominum, in quibus completur figura totius populi "futuri" Christiani, ut non sit mirum quod in illis tribus dictum est: Ego^{13}) sum Deus Abraham, "et" Deus Isaac, et¹⁴) Deus Iacob. In omnibus enim Chri-stianis (fratres intendite¹⁵)) aut per malos nascuntur boni, aut nor homos nascuntur mali, aut oper homos homi aut aut per bonos nascuntur mali, aut per bonos boni, aut per malos mali. Amplius istis quatuor generibus non po-testis¹⁶) invenire. *Et infra*: §. 2. Invenis ibi bonos filios

Iacob natos de 17) ancillis, et bonos filios Iacob natos de liberis. Nihil "illis" obfuit nativitas de uteris ancillarum, quando in patre cognoverunt semen suum, et consequenquando in patre cognoverant semen suum, et consequen-ter regnum cum fratribus tenuerant. Quomodo ergo in filiis lacob non obfuit illis, qui nati sunt de ancillis, quo minus tenerent regnum, et terram repromissionis ¹⁸) cum fratribus ⁴ex aequo⁴ acciperent, non illis obfuerunt natales ancillarum, sed praevaluit semen paternum: sic quicun-que per malos baptizantur tanquam de ancillis videntur nati, sed tamen ¹⁹), quia ex semine verbi Dei ²⁰), quod figuratur in lacob, ^{*}non contristentur^{*}, simul hereditatem cum fratribus possidebunt. Securus ergo sit qui de semine nati, sed tamen "), quia ex senine verbi bel "), quoa figuratur in Iacob, "non contristentur", simul hereditatem cum fratribus possidebunt. Securus ergo sit qui de semine bono nascitur: tantum²¹) non imitetur ancillam. Si de ancilla nascitur²²), ancillam malam superbientem non imi-tetur. Unde enim filii Iacob de ancillis nati possederunt terram promissionis cum fratribus, Ismaël autem de ancilla²³) natus expulsus est de hereditate? Unde, nisi quia ille superbus erat, illi humiles? Erexit ille cervicem, quia ille superous erat, ill humiles f Erexit ille cervicem, et voluit seducere fratrem suum, ludens cum illo. Ma-gnum ibi sacramentum. Ludebant simul Ismaël et Isaac; vidit illos Sara ludentes, *et ait Abrahae²⁴): Eiice ancil-lam et filium eius; non enim heres erit filius ancillae cum filio meo Isaac. Et quum contristatus esset Abraham, confilio meo Isaac. Et quum contristatus esset Abraham, con-firmavit ei a Domino angelus dictum uxoris eius^{*}. §. 3. Quae autem ^c)²⁵) peperit Abel, et Enoch, et Noë, et Abra-ham, ipsa peperit Moysen²⁶) et Prophetas tempore po-steriores ante adventum Domini, et quae istos, ipsa et Apostolos, et martyres nostros, et omnes bonos Christia-nos. Omnes enim²⁷) diversis quidem temporibus nati ap-paruerunt, sed societate unius populi continentur et eius-dem civitatis cives labores huius peregrinationis experti sunt, et quidam eorum nunc experiuntur, et usque in finem ceteri experientur. Item quae peperit Cain, et Cham, et Ismaëlem, et Esau, eadem insa peperit et Dathan. et sunt, et quidam eorum nunc experiuntur, et usque in finem ceteri experientur. Item quae peperit Cain, et Cham, et Ismaëlem, et Esau, eadem ipsa peperit et Dathan, et alios in eodem populo similes, et quae istos, eadem ipsa et ludam pseudoapostolum, et Simonem magum, et cete-ros usque ad haec tempora pseudochristianos, in affectione animali pertinaciter obduratos, sive-in unitate permixti sint, sive aperta praecisione dissentiant. §. 4. Sed quam tales a spiritalibus evangelizantur, et sacramentis imbuun-tur, tanquam per se ipsam Rebecca²⁶) eos parit, sicut Esau; quum autem per illos, qui non caste annunciant evangelizantibus d' vel baptizantibus carnalibus generantur, Lia quidem vel Rachel iure³²) coniugali eos, sed ³³) per ancillarum uterum parit. §. 5. Quum vero per spiritales in evangelio generantur boni fideles, qui vel vadunt⁹) in spiritalem affectum pietatis, vel eo tendere non desistunt, vel ideo non faciunt, quia non possunt, sicut ³⁴) ex utero Sarae Isaac, vel Rebeccae Iacob in novam vitam et novum testamentum nascuntur. Itaque sive intus versari videan-tur, sive aperte foris sint, quod caro est caro est; sive in area in sua sterilitate perseveret ³⁵), sive occasione tentationis tanquam vento extra tollatur³⁵), quod palea est palea est, et semper ab illius ceclesiae, quae³⁷) est sine macula et ruga, unitate divisus est etiam qui con-gregationi sanctorum in carnali obduratione miscetur. De nullo tamen desperandum est, sive qui intus talis appa-ret ³⁸), sive qui foris manifestius adversatur ²⁹.

978

CORRECTORUM. NOTATIONES

Quaest. IV. a) Christiani: In capite sequenti Augustinus ait: ne putarent haeretici.

C. II. b) Caput hoc confectum est partim ex tractatu 11. in Ioannem, partim ex lib. I. de baptismo contra Do-nat. c. 16. et 17., atque inde nonnulla sunt addita, et multa emendata.

c) Quae autem: Haec apud B. Augustinum sequun-

Quaest. III. C. UN. 2) restrae: Ed. Bas. - 3) abest ab IV. - 4) abest ab eod. Quaest. IV. 1) Gen. c. 16. - 2) ib. c. 30. - 3) ib. c. 25. \equiv C. I. 4) Ivo Pao. I. 6. c. 60. Decr. p. 8. c. 269. - 5) aetatem semectulis: Edd. coll. o. - 6) obiecit: eacd. pr. Arg. Bas. - 7) ed pr.: Edd. Bas. Lugd. I. - vel pr.: Edd. Lugd. II. III. - 8) popu-tum Dei: Ivo Pan. - Edd. coll. o. - cf. 1 Cor. c. 7. - 9) as-sistit: Ivo. - Edd. coll. o. = C. II. 10) noster: Edd. coll. o. -11) etiam ibi: eacd. - 12) Gen. c. 21. v. 10. - Apud Aug. baec copiosius proferuntur. - 13) Exod. c. 3. v.6. - 14) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. - 15) altendite: Edd. coll. o. - 16) potest inveniri: ened. - 17) ex: eacd. - 18) promissionis, quam in fr. acceptual:

tur post vers. Omnes scribentur. in c. Sicut in sacramentis, de cons. dist. 4.

nullo tamen desperandum est, sive qui intus talis appa-ret 38), sive qui foris manifestius adversatur 39).

d) Quando evangelizantibus: Sic emendatum est ex plerisque vetustis, et originali, et Eugyppo, tom. 2. p. 216. Antea legebatur: quando evangelizantur, et sacra-mentis vel baptismatibus carnalibus generantur*). e) Vel vadunt: Apud B. Augustinum, et Eugyp-pum legitur: vel evadunt in spiritalis actatis affectum.

eacd. - 19) abest ab iisd. pr. Bas. - 20) add.: nati sunt: Edd. coll. o. - 21) tamen: eacd. - 22) nasceris - imiteris: eacd. -23) Agar anc.: eacd. - 24) Gen. c. 21. v. 10. - 25) Aug. de hapt. contra Donat. J. 1. c. 17. - 26) et Moys.: Edd. coll. o. -Bohm. - 27) enim peperit, qui: Edd. coll. o. - 28) Gen. c. 23. -29) eodem: Edd. coll. o. - 30) non Sara quidem per se ipsam pa-rit: eacd. - cf. Gen. c. 16. - 31) aliquando: Böhm. - 4) ita in Edd. coll. o. pr. Bas. in qua ita legitur: evangelizantur, vel bapt-zantibus carn. generantur. - 32) non iure: Ed. Bas. - 33) sciti-cet: Edd. coll. o. pr. Bas. - 34) Gen. c. 17. - 35) perseverent: Edd. coll. o. - 36) tollantur: eacd. - 37) Ephes. c. 5. v. 27. -- 38) appareant: Edd. coll. o. - 39) adversentur: eacd.

II. Para. Gratian. His its respondetur: Pro verictate temporum varia invenitur dispensatio conditoris. Promissum erat Abrahas 10), quod in semine eius benedicerentur omnes gentes; promiserat quoque se daturum semini eius terram peregrinationis suae 41). Quum ergo, ceteris in idololatria re-lictis, Abraham et filios eius in peculiarem populum sibi Do-minus elegisset, rite multarum foecunditate mulierum populi Dei multiplicatio quaerebatur, quia in successione sanguints erat successio fidei. Unde in lege dicebatur: Maledicta¹) sterilis, quae non reliquerit semen suum super terram. Hine etiam sucerdotibus coniugia decreta sunt, quia in suc-Prine cham saccersolious consigna accreta sant, quia un saccessione familiae successio constabat officii. Quia vero per incarnationem Christi gratia fidei ubique diletata est, nec lam dicitur: Die domui ludae, et domui Israèl; sed: Eun-tes⁴²) docete omnes gentes, et: ln⁴³) omni gente quicunque timet Deum, et operatur iustitiam, acceptus est illi: nec electio muneris quaeritur in successione generis, sed in perfectione vitae et sinceritate scientiae, et virginitas foccunditati praefertur, et sacerdotibus continentiae castilas im-peratur. Non ergo Abraham aut Iacob deliguit, quia praeter uxorem filios ex ancilla quaesierit, nec illorum exemplo, praeter coniugale debitum, foecunditatem in aliqua licet alicui quaerere, quum illorum coniugia nostrorum aequentur vel praeferentur virginitati, et immoderatus usus coniugii no-stri temporis turpitudinem fere imitetur fornicationis illius temporis.

Unde Ambrosius scribit in libro de Patriarchis, lib. I. de Abraham, c. 4. **):

C. III. Abraham non est reus adulterii, qui risente uxore filios ex ancilla suscepit.

Dixit Sara ad Abraham⁴⁵): Ecce conclusit me Dominus, ut non pariam; intra ergo ad ancillam meam, ut filium facias ex illa⁴⁶). Et ita factum est. Sed consideremus⁴⁷) pri-mum, quia Abraham ante legem Muysi, et ante evange-lium fuit; nondum⁴⁹) interdictum adulterium videbatur. Poena criminis ex tempore legis est, quae crimen inhibuit, nec ante legem ulla rei damnatio est, que crimen innout, ergo in legem commisit Abraham, sed legem praerenit. Deus ⁴) in paradiso coniugium ⁵⁰) laudaverat, non adul-terium damnaverat. Et infra: §. 1. Habes primam ⁵¹) Abrahae defensionem. Secunda illa est, quod non ardore aliquo vagae succensus libidiñis, non petulantis formae captus decore, ancillae contubernio coniugalem posthabuit torum, sed studio quaerendae posteritatis, et propagandae sobolis. Adhuc post diluvium raritas erat generis humani; erat etiam religionis, ne quis non reddidisse debitum videretur naturae. Denique et Loth sancti filiae hanc causam quaerendae posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum, et ideo publici muneris gratia privatam culpam praetexuit.

C. IV. Quod praeter legitimam uxorem committitur adulterii crimine damnatur.

Idem in codem libro et cap. 52)

Nemo blandiatur sibi de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est, nec viro licet quod mulieri non licet. Eadem a viro, quae ab uxore, debetur castimonia. Quicquid in ea 53), quae non sit legitima uxor, commissum fuerit, adulterii crimine damnatur. Et in codem lib. cep. 7.: §. 1. Nulli licet scire mulierem praeter uxorem; ideo coniugii

II. Pars. f) Maledicta: Verba haec non sunt inventa in sacra scriptura, quamvis inde a multis sanctis et antiquis doctoribus citentur. Deuteronomii 7. haec habentur: Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in Aominibus quam in gregious tuis, C. VII. g) Augustinus: Repositum est ex omnibus

Quaest. IV. Pars. II. 40) Gen. c. 12. - 41) ib. c. 14. -43) Matth. c. 28. v. 19. - 43) Act. c. 10. v. 35. = C. III. 44) Peir. Lomb. 1. 4. dist. 33. - 45) Gen. c. 16. v. 2. - 46) ea: Edd. coll. o. - 47) considera: eaed. - 48) add.: ergo: caed. - Non ergo: Böhm. - 49) add.: autem: Edd. coll. o. - 50) licet coni. lou-descrif: orig. - 51) unom: ih. = C. IV. 53) Polyc. 1. 6. t. 8. -53) eam: orig. - 54) add.: diaboli: Edd. Bas. Lugdd. - 55) dixi: Edd. o. - dixerat: Bohm. - 56) Gen. c. 20. v. 7. - 57) Eccei orig. - 59) pathuf: Edd. o. - 59) fecit: eaed. - 60) riolat: eaed pr. Par. Lagdd. - $\frac{1}{7}$ qui: Edd. o. - 61) amittet: Ed. Bas. = C. V. 62) Petr. Lomb. 1. 4. dist. 31. - 63) ex qua: Edd. 6. - 64) Secture:

si lateat culpa, quam si culpae usurpetur anctoritas. Nes hoc solum est adulterium, cum aliena peccare coniuge, sed omne, quod non habet potestatem coniugii. Tamen locus iste docet, gravius crimen esse, ubi celebrati comiugii iura temerantur, et uxoris pudor solvitur. Idedque, quum praetenderet Abimelech, quod uxorem alienam esse ignoraverit, quam sororem esse vir ipse suam dixerit⁵⁵), respondit ei Dominus⁵⁴): Et⁵⁷) ego cognovi, quoniam puro corde feristi hoc, et peperci tibi, ut non peccares in me ; propler hoe non sum possus le langere cam. Cognoscimus velut praesulem custodemque coniugii esse Deum, qui non pa-tiatur ⁵⁴) alienum torum pollui, et si quis fecerit ⁵⁷), eum peccare in Deum, cuius legem violet ⁵³), et gratiam solvat. Et 'ideo', quia †) in Deum peccat, sacramenti cuo-lestis amittit '') consortium.

C. V. Nihil est focdius quan usoren amaro quasi adulteram.

Item Hieronymus contra lovinianum, lib. I. (2)

III. Pars. Origo quidem amoris honesta erat, sed magnitudo deformis. §. 1. Nihil autem interest quam ex 63) honesta causa quis insaniat. Unde et Xistus 64) in sententiis: Adulter est, inquit, in suam avoren amator ar-dentior. In aliena quippe uvore omnis amor (3) turpis est, in sua nimius. Sapiens 'vir' iudicio debet amare conin-gem, non affectu. Rege '') impetus voluptatis, nec prae-ceps feretur in coitum. Nihil est foedius quam uxorem amare quasi adulteram. §. 2. Certe, qui dicunt se causa reipublicae et generis humani uxoribus iungi ''), et filios '') procreare, imitentur saltem pecudes, et post, quam ven-ter uxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores se in sua nimius. Sapiens 'vir' iudicio debet amare coninuxoribus exhibeant "), sed maritos.

C. VI. Virginalis castitas non praefertur coniugio Abrahas. Idem libro II. 70)

Quis ignorat 71), sub altera dispensatione Dei omnes retro Quomodo ante '2) Abraham placuit in consuctore Det omnes reus Quomodo ante '2) Abraham placuit in consugio, sie '3) nume virgines placent in 'perpetua' castitate. Servivit ille legi et tempori suo: serviamus et nos evangelio '4) et tem-pori nostro, in quos fines saeculorum decurrerunt '5).

C. VII. Patriarchae non concupiscentia explendae libidinis, sed causa numerosae prolis plures habebant uxores.

Item Augustinus () lib. XXII. contra Faustum, c. 47. et 48. ~ ()

Obiiciuntur lacob quatuor uxores, quod, quando mos erat, crimen non erat. Sicut Patriarchae¹) coniugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia percipiendae 17) voluptatis, sed providentia propagandae successionis: sic Apostoli auditoribus admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non aviditate consequendae laudis, sed caritate seminandae veritatis.

C. VIII. Satius est absque liberis defungi, quam ex illicite concubitu stirpem quaerere.

Item Augustinus de bono coniugali, c. 16. 78)

IV. Pars. Sicut satius ??) est mori fame, quam ido-lothytis vesci: ita satius ??) est defungi sine liberis, quam adulterii crimine damnatur. Et in eodem w. cap. 1.: 9. 1. Nulli licet scire mulierem praeter uxorem; ideo coniugii tibi datum est ius, ne in laqueum ⁵⁴) incidas, et cum aliena muliere delinquas. Et post pauca: §. 2. Tolerabilior est, Deum recte colant, honesti et salvi erunt. Semen enim

NOTATIONES CORRECTORUM.

vetustis, quum in vulgatis legeretur: Ambrosius *). h) Sicut Patriarchae: Apud B. Augustinum diversus est verborum ordo: Sicut Apostoli, inquit, auditoribus admirantibus doctrinam suam condelectabantur, ins aridilate consequendae laudis, sed caritate seminandae veritatis : ita Patriarchae etc.

eacd. pr. Lugdd. II. III. — add.: Pilhagoricus: Edd. coll. 0. pr. Bas., et: ai: Edd. coll. 0. — 65) amator: eacd. pr. Lugdd. II. III. 66) Non regnet in eo roluptalis impetus, nec prace. feratur ad coltum: Edd. coll. 0. — 67) coniungi: eacd. — 68) liberos tollere: orig. — 69) pracheani: Edd. coll. 0. — C. VI. 70) Petr. Lomb. 1. 4. disi. 31. — 71) ignoret: Edd. coll. 0. — 72) autem: eacd. — 73) sicat: eacd. pr. Bas. — 74) legi: Edd. coll. 0. — 75) devenerunt: eacd. — C. VII. 0) its Edd. coll. 0. pr. Bas. — 76) Petr. Lomb. ib. . — 77) pur-ficiendae: Edd. coll. 0. = C. VIII. 78) Petr. Lomb. ib. . . — 77) pur-ficiendae: Edd. coll. 0. — C. VIII. 78) Petr. Lomb. ib. . . — 60) our-cl. Dist. 56. c. 3. — 79) sanctius: Edd. Bas. Lugd. 1. — 60) our-clius: Edd. Bas. Par. Lugdd. — 81) concubits: Edd. coll. 0.

hominis ex qualicunque homine \$2), Bei creatura est, et eo | male utentibus.male erit, non ipsum aliquando malum erit.

C. IX. Ex ancilla filii non sunt quaerendi. Jiem Ambrosius in sermone de S. Joanne, qui sie incipit: "Diximus superiore Dominica." num. LXV. 83)

"Diximus superiore Dominica." num. LXV. ⁵³) Dicat aliquis: uxorem non habeo, ideo ⁵⁴) ancillam mihi sociavi. Audi, quid dicat scriptura ad Abraham ⁵⁵): Eiice ancillam et filium eius; non enim heres erit filius ancillae cum filio liberae. Si igitur ancillae filius heres non est, ergo nec filius est. Cur autem ⁵⁶) quaeritur tale coniu-gium, de quo susceptus tilius nec successionis possit heres esse nec sanguinis? Nec *enim* habere potest heredita-tis consortium qui non habet originis privilegium. Cur, inquam, quaeritur tale contubernium, de quo natt non filii sint ⁵⁷) matrimonii, sed testes *sint* adulterii? Cur autem ⁵⁰ huizemodi suscipiuntur adulterini. Qui patri nuautem ⁸⁸) huiusmodi suscipiuntur adulterini, qui patri pu-dori sint⁸⁹), non honori ⁹ Dicit scriptura ⁹⁰): Adulterorum filii i) in consummatione erunt, et ab iniquo toro semen ex-terminabitur. Mulier igitur tua, si talibus moribus praedita est, ut mereatur consortium, mereatur et nomen uxoris. Praesta concubinae tuae libertatem et nomen uxoris, ne *tu* adulter sis potius 91) quam maritus.

C. X. Adulteria non sunt facienda etiam voluntate generandi filios, Item Augustinus ad Claudium contra Iulianum, c.8.92) Sic non sunt facienda adulteria etiam voluntate generandi regenerandos 93), quemadmodum nec furta facienda sunt faciendum est non perpetrando furta, sed bene utendo mammona iniquitatis.

V. Pars. Gratian. Ecce, quod nullo modo licet alicui vivente uxore sua, vel ex ancilla, vel ex alia qualibet filios quaerere, qui etiam suscepti filiorum nomine iudicantur indigni. Simplex etiam fornicatio in sacra scriptura prohibetur. Unde Augustinus in quaestionibus Deuleronom., quaest. XXXVII. ad c. 23. 94):

C. XI. Illicitus concubitus et omnis non legitimus usus illorum membrorum nomine moechiae intelligitur.

Meretrices esse, et ad meretrices accedere prohibet Dominus, quarun publice venalis est turpitudo. In Decalogo autem moechiae nomine non videtur hoc aperte prohibuisse, quoniam moechia non nisi adulteriam intelligi solet. Idem super Exodum, quaest. 71.: §. 1. Omnis moechia etiam fornicatio dicitur in scripturis. Sed utrum *etiam* omnis fornicatio moechia dici possit, in eisdem scripturis non mihi interim occurrit locutionis exemplum; sed si non omnis fornicatio etiam moechia dici potest, ubi sit in Decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciunt *viri*, qui uxores non habent, cum feminis, quae maritos ⁹⁵) non habent, utrum ⁹⁶) inveniri possit, ignoro. Sed ⁹⁷) si furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienae (non enim rapinam permisit qui furtum prohibuit, sed uti-que a parte totum intelligi ⁹⁸) voluit ⁹⁹), quicquid illicite rerum proximi aufertur) profecto *et* nomine moechiae omnis illicitus concubitus atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi.

C. XII. Extraordinaria voluptas et inverecunda opera nuptiarum luxuria et immunditia appellantur.

Item Hieronymus in c. 5. epist. ad Gal. ad vers. Manifesta autem.

In eo fornicator maioris est criminis, quia tollit membra

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IX. i) Filii: Reposita sunt reliqua verba scriptu- | rae ex B. Ambrosio, pro quibus in vetustis est: etc., in vulgatis autem: abominatio sunt *) Deo.

C. XII. k) Luxuriae: Abest vox ista a plerisque | tum sumit.

Christi, et facit ea membra meretricis; srunt 100) quipps duo in carne una. Qui non est tidelis, nec credit in Christo, sua membra facit membra meretricis; qui 1°1) credit, et fornicatur, Christi membra facit membra meretricis. E contrario infidelis in fornicatione sua utrum violet, an¹⁰²) E contrario infideiis in fornicatione sua utrum violet, an¹⁻, aedificet templum idolo, nescio. Per vitia quippe luxu-riae^k) vel¹⁰³) maxime daemones coluntur. Hoc unum scio, quod qui post fidem Christi fornicatur violat tem-plum Dei. Secundum opus carnis immunditia nuncupatur, et egan comes luxuria sequitur. Quomodo enim in veteri lege de nefandis criminibus, quae in occulto fiunt, et¹⁰⁴) transferie et dicenția cet et et dicenția ce ea nominare 105) turpissimum est, ne et dicentis os, et ea nominare ^{10,3}) turpissimum est, ne et dicentis os, et aures audientium polluerentur, generaliter scriptura com-plexa est, dicens ¹⁰⁶): Verecundes vel reverentes ¹⁰⁷) facite filios Israël ab omni immunditis, sic în hoc loco ceteras extraordinarias voluptates, ipsarum quoque opera nuptia-rum, si non verecunde ¹⁰⁸) et cum honestate quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis serviatur, immunditiam et luxuriam nominavit.

C. XIII. Immoderatus usus mulierum Salomonem ad idololatriam traxit.

Item Gregorius in Moralibus lib. XII., c. 12.

Salomon quippe immoderato usu atque assiduitate mulierum ad hoc usque perductus est, ut templum idolis fabri-caret, et qui prius Deo templum construxerat, assiduitate libidinis etiam 10%) pertidiae substratus idolis construere templa non timuit.

C. XIV. Liberorum procreatio in matrimonio laudatur; meretricia voluptas etiam in uxore damnatur.

Item Hieronymus in c. 5. epist. ad Ephesios, ad vers. Viri diligite.

Liberorum ergo, ut diximus, in matrimonio opera concessa sunt; voluptates autem, quae de meretricum capiun-tur amplexibus, in uxore damnatae 110).

VI. Pars. Gratian. Quare autem tales non dicantur filii, vel quem suorum parentum sequantur, qui ex libero et ancilla nascuntur, 1 si dorus Etymologiarum lib. IX. c. 5. determinat 111):

C. XV. Qi sint liberi, et quam conditionem sequantur.

Liberi dicti¹¹²), qui¹¹³) ex libero sunt matrimonio orti. Nam filii¹¹⁴) ex libero et¹¹⁵) ancilla servilis conditionis sunt. Semper enim qui nascitur deteriorem 1) partem su-mit. Naturales autem 116) dicuntur ingenuarum concubi-narum filii, quos sola natura genuit, non honestas coniugii. Et infra: §. 1. Hi vero, qui non sunt de legitimo matrimonio¹¹⁷), matrem potius quam patrem sequuntur.

QUAESTIO V. GRATIANUS.

I. Pars. Quod antem pudicitia violenter eripi non possit, multorum auctoritatibus probatur. Est enim virtus animiz quae vielentiam non sentit. Corpori namque vis infertur, non quae violentam non sentit. Corpor hamque dis infertur, non animo. Unde, quamvis corpus violenter corrampatur, si pu-dicitia mentis servelur illaesa, tamen castilas duplicatur. Sicut B. Lucia fertur dixisse Paschasio'): "Si invitam me feceris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam." Non enim inquinatur corpus, nisi de consensu mentis. "Nam si in manu mea thura ponas, et per manum meam sacrificit facias,

vetustis et originali **). C. XV. I) Deteriorem partem: In codicibus Isi-dori etiam manuscriptis legitur: deteriorem parentis sta-

ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -103) vel: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. $-2 \Rightarrow 0$ exstat tantum in Edd. Bas. Par. Lugdd. -103) ab-est ab Edd. Par. Lugdd. -104) quae non: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -105) add.: etiam: Edd. coll. o. -106) Lev. c. 15. v. 31. -107) verentes: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -108) cum vere-cundia et Aoneste: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -108) cum vere-cunde et Aoneste: Edd. rell. = C. XIII. 109) et perfect. subtractus: Edd. coll. o. = C. XIV. 110) add.: sunt: eaed. = C. XV. 111) Ivo Decr. p. 8. o. 71. -113) add.: sunt: eaed. = C. XV. 111] Ivo Decr. p. 8. o. 71. -113) add.: sunt: Edd. coll. o. -1v. -113) et ex: Edd. coll. o. -117contugio: eaed. Quaest. V. 1) In martyrio B. Luciae. 62 *

62*

Quaest. IV. C. VIII. 82) add.: sit: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas.= C. IX. 83) Non est Ambrosii. - Ivo Decr. p. 8. c. 30. - 84) etid. anc. mihi associavi: Edd. coll. o. - 85) Gen. c. 21. v. 10. -86) ergo: Edd. coll. o. - 87) sunt: eaed. - Ivo. - 88) abest abIV. et Ed. Bas. - 89) sunt: Edd. coll. o. - Iv. - 90) Sap. c. 3.v. 16. - *) est: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. - 91) add.: verius:Ed. Ven. I. - verus: Edd. rell. pr. Bas. = C. X. 92) Apud Aug.I. c. 16. similia quaedam, nec tamen eadem leguntur. - Ivo Pan.I. 7. c. 20. Decr. p. 8. c. 105. - 93) filios: Ivo Pan. - Edd. coll. o.= C. XI. 94) Ivo Decr. p. 8. c. 311. 279. - 95) viros: Ivo.= 62d. coll. o. - 96) an: Edd. coll. o. - 97) cf. c. 13. C. 14. qu. 5.- 98) intelligere: Edd. coll. o. - 99) voluerit: Edd. Arg. Bas. =C. XII. 100) 1 Cor. c. 6. v. 16. - 101) verba: qui - mer.: absunt

Dous 2) have attendit, et deridet. De sonsibus 1) enim et vo-Instations indicat Dens. Hine Ambrosius serieit in lib. II. de virginious 4):

C. I. Melior est virginitas mentis quam carnis. Tolerabilius est mentem ⁵) virginem, quam carnem habere. Utrumque bonum, si liceat; si non liceat, saltem non ho-mini castae ³), sed Deo simus. Et infra: §. 1. Virgo prostitui potest, adulterari non potest. Ubicunque Dei virgo est, templum Dei est; nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam.

C. II. Mente incorrupta caro non corrumpitur.

Idem ad virginem lapsam, c. 4.6)

Revera non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta.

C. III. Aliena libido neminem polluit.

Item Augustinus de civit. Dei, lib. I. c. 18. ')

Ita, ne^b) aliquem polluat aliena libido, metuitur? Non polluit⁰), si aliena erit, si autem polluet, aliena non erit. Sed quum pudicitia virtus sit animi, comitemque habeat fortitudiaem, *qua* potius quaelibet mala tolerare, quam mala consentire deservat mullus autem macronimus of maio consentire decernat, nullus autem magnanimus et pudicus in potestate habeat⁹) quid de sua carne fiat, sed tantum quid annuat mente vel renuat: quis tandem sana¹⁰) mente putaverit, se perdere pudicitiam, si forte in 1) ap-prehensa et oppressa carne sua exerceatur et expleatur libido non sua !

C. IV. De eodem. Idem ibidem 12).

C. IV. De eodem. Idem (bidem ''). Proposito animi permanente, per quod etiam corpus san-ctificari meruit, nec '') ipsi corpori aufert sanctitatem vio-lentia libidinis alienae, quam servat perseverantia conti-nentiae suae. An vero, si aliqua femina mente corrupta, violatoque proposito, quod Deo voverat, pergat vitianda ad deceptorem suum, adhuc eam pergentem sanctam vel corpore dicimus, ea sanctitate animi, per quam corpus sanctificabatur ''), amissa atque destructa? Absit hic er-ror, et hinc potius admoneamur, ita 'non' amitti e) cor-poris sanctificatem 'manente animi sanctifate". etiam corpore poris sanctitatem *manente animi sanctitate*, etiam corpore oppresso¹⁵), *sicut amittiur corporis sanctitas violata animi sanctitate^{*}. *Idem* c. 19.: §. 1. Lucretiam *certe^{*16}), matronam nobilem veteremque Romanam, pudicitiae ma-gnis efferunt laudibus. Huius corpore quum violenter¹⁷) *oppresso^{*15}) Tarquinii regis filius libidinose potitus esset, illa scelus improbissimi iuvenis marito Collatino, et pro-pinquo Bruto, viris clarissimis et fortissimis, indicavit, eosque ad vindictam constrinxit. Deinde foedi in se commissi¹⁹) aegra atque impatiens se peremit. Quid dice-mus²⁰! adultera haec, an casta iudicanda²¹) est! Quis in hac controversia iudex²²) laborandum putaverit²³! Rgregie quidam²⁴) ex hoc veraciterque declamans ait: Mirabile dictu; duo fuerunt, et adulterium unus admisti²⁵). Splendide²⁶) atque verissime. Intuens enim in duorum

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. V. C. I. a) Castae: Antea legebatur: emoti*), sed B. Ambrosius ibi inducit Theodoram loquentem.

C. III. b) Ita, ne: Apud B. Augustinum: At onim, ne vel aliena polluat.

C. IV. c) Ita non amitti: Locupletatus est ex originali hic locus, qui etiam apud Ivonem erat paulo concisior.

C. V. d) Non fidelibus: In originali legitur: Non itaque vobie, o fideles Christi, sed quoniam erat initium

Quaest. V. 2) non attendit, qui et: Edd. coll. e. pr. Bas. – B) consensibus: eacd. pr. Ven. I. II. – In Ed. Arg. verba: Non evim – deridet, sunt omissa. = C. I. 4) two Decr. p. 7. c. 137. Petr. Lomb. L 4. dist. 33. – 5) mente –, carne: Ed. Bas. – \circ) ita Edd. coll. e. et Iv. = C. II. 6) Abiudicant hunce libram ab Ambrosio VV. DD. – Ivo Decr. p. 7. c. 138. Petr. Lomb. ib. = C. III. 7) two Decr. p. 7. c. 139. – 6) polluet: Ivo. – Edd. coll. o. – 9) habet: eacd. – 10) add.: scilicet: eaod. – 11) vi: Edd. Bas. Lugdd. = C. IV.19) two ib. – 13) ipsi corp. non auf.: Ivo. – Edd. coll. o. – 14)sametificatur: eacd. – 15) intacto: eacd. et Iv., a que verba axterisels signata pariter absunt. – 16) abest ab Iv. – 17) violentus:Edd. coll. o., et Iv. – 18) abest ab Iv. – 19) add.: sceleris: Edd.coll. o. – 30) dicimus: eacd. – 23) idsorabit: Iv. – Edd. coll. o. –34) quidem: eacd. pr. Par. Lugd. I. – 25) commisti: Ivo. – Edd.coll. e. – 36) Spiendidistime: caod. – 37) units: cod. – 28)

corporum committione unius inquinatissimum cupiditatem, alterius ²⁷) castissimam voluntatem, et non quid ²⁶) con-iunctione membrorum ²⁹), sed quid ³⁰) animorum diversi-tate ageretur, attendens: Due, inquit, facrunt, et unue adulterium admisit 3 1).

C. V. Idem in eedem libro, cap. 27.

Non fidelibus d) Christi sit taedio vestra vita, si 32) ludibrio fuit hostibus castitas vestra. Habetis 33) magnam veramque consolationem, si fidam conscientiam retinetis, non consensisse peccatis eorum, "qui in vos peccare permissi sunt". Idem in libro de duabus animabus, c. 10.: §. 1. Non nisi voluntate peccatur.

C. VI. De codem. Idem in lib. I. de libero arbitrio, c. 5.

De³⁴) pudicitia quis dubitaverit³⁵), quin ea sit in animo constituta, quandoquidem virtus est? Unde a violento stupratore eripi nec ipsa potest. Item Hieronymus .) supratore eripi nec ipsa potest. Item Hieronymust⁹ super epistelam ad Romanos l. 1.: §. 1. Non³⁴) potest fieri, ut, nisi quis mocchetur prius in corde, moechari³⁷) potsit in corpore. Idem super Lucam⁹) in lib. 2.³³): §. 2. Finge³⁹) in persecutione aliquam virginem prostitutam; "haec" apud evangelium, quia voluntate non peccat⁴⁹), virgo suscipi-tur, in lege quasi corrupta repudiatur. Idem in libre he-huritame generitarum in Carte ad corrupta 20.5 2. braicarum quaestionum in Genes. ad cap. 12.: §. 3. Corpus mulieris non vis maculat, sed voluntas. Item Augusti-nus in libro de sancta virginitate, cap. 8.: §. 4. Sicut⁴) nemo impudice utitur corpore, nisi spiritu prius concepta nequitia: ita nemo pudicitlam servat in corpore, nisi spi-ritu prius insita castitate.

C. VII. In corpore pudicitia violari non potest, si mens inviolata servetur.

Idem Victoriano, epist. CXXII. 42)

Ad Deum ingemiscentibus omnino suis aderit qui suis alesse consuevit, et aut nihil in earum castissimis membris libidine hostili perpetrari permittet⁴³), aut si permittit, quum earum animus nulla consensionis turpitudine macu-latur⁴⁴), etiam carnem suam defendit⁴⁵) a crimine, et quicquid in ea nec commisit, nec permisit libido patientis, solius erit culpa facientis, omnisque illa violentia non procorruptionis turpitudine, sed pro passionis vulnere depu-tabitur. Tantum enim in mente valet integritas castitatis, ut illa inviolata nec in corpore possit pudicitia violari, cuins membra potuerint 46) superari.

C. VIII. Caro non peccat, si a contagione fuerit

anima munda. Item Isidorus in Synonymis, lib, II. [c. 1.] 47).

Non potest corpus corrumpi, nisi prius animus fuerit corruptus. Munda⁴⁸) a contagione anima⁴⁹) caro non peccat.

C. 1X. Non eripitur pudicitia carnis, si mente servatur. Item Augustinus Honorato Bpiscopo, ep. CLXXX. 5•)

Magis timeamus, ne sensu interiore corrupto percat casti-

capitis, non est mutatum. Reliqua vero sunt restituta et aucta.

C. VI. e) Item Hieronymus: Apud B. Hierony-mum nihil tale est inventum. Sed apud Origenem lib. 2. ad cap. 2. ep. ad Romanos haec leguntur: Neque enim fieri potest, ut, si ante quis non moechetur in corde, moschari possit in corpore.

f) Idem super Lucam: Haec habentur in commentariis B. Hieronymi in Mattheeum l. 2. c. 11., et inde est emendatum, In Lucam enim nihil exstat B. Hieronymi.

quod: eaed. — 29) corporum: Ivo. — eaed. — 30) quod: eaed. — 31) commisti: eaed. = C. V. 32) et si lud. sti: Ed. Bas. — sed lud. sti: Edd. rell. — 33) habens: Edd. coll. o. = C. VI. 34) Ivo Decr. p. 7. c. 140, p. 10. c. 101. — 35) dubitet: Ed. Bas. — dubitarit: Edd. rell. — 36) Ivo Decr. p. 7. c. 141. — 37) quod moech.: Edd. coll. o. pr. Lugdd. — 38) cf. c. uit. C. 15. qu. 1. — 39) Finge, st quis in aliqua pers. al. cirg. prostitutan cognocerti: Edd. coll. o. — 40) peccarit: eaed. — 41) Ivo Decr. p. 8. c. 11. = C. VII. 42] Ep. 111. scr. A. 409. Ed. Manr. — Ans. I. 10. c. 52 (59). — 43) per-mittit: Edd coll. o. — 44) comunaculatur: eaed. — 45) defendant: Edd. Arg. Bas. — 46) potuerunt: Edd. coll. o. = C. VIII. 47) Ivo Decr. p. 7. c. 142. Petr. Lomb. 1 4. dit. 33. — 48) add.: namque: Edd. coll. o. — 49) Munda ergo a cogitatione animum : orig. = C. IX. 50) Ep. 238. scr. A. 439. Ed. Maur. — Aus. I. 10. c. 51 (58). Polyo. I. 4. # 35.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXII. QUAEST. V. c. 10-14.

tas fidei, quam ne feminae violenter constuprentur in carne, quia violentia non violatur pudicitia, si mente servatur, quouiam nec⁵¹) in carne violatur, quando voluntas patien-tis *sua* turpiter carne non utitur, sed sine consensione tolerat 52) quod alius operatur.

985

C. X. Non peccatum, nee iustitia ex opere sine voluntate perficitur.

Item Ioannes Chrysostomus, [id est auctor operis imperfecti 53) super Matthaeum, hom. XXXII. ad c. 19.]

Sicut enim peccatum sine voluntate opus non facit, ita et iustitia ex opere non consummatur, nisi et voluntas affue-rit. Multi enim corpore quidem castitati student, adulterium autem 54) voluntate committunt 55). *Nisi enim ex voluntate sola fornicatio consummaretur, nunquam* Dominus diceret 5⁶): Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mocchatus est eam in corde suo. Ergo voluntas sine opere frequenter peccat. Illa 5⁷) est gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas debilitati 5⁸) corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi.

C. XI. Virginitas carnis non servatur mente corrupta. Item Hieronymus in epistola ad Eustochium, de custodia virginitatis 6).

Item Hieronymus in epistola ad Eustochium, de eustodia virginitatis 6).
II. Pars. Si Paulus ⁵⁹) apostolus vas electionis, et separatus ⁶⁰) in evangelium ⁶¹) Christi, ob carnis aculeos et incentiva vitiorum reprimit corpus suum, et servituti ⁶²) sublicit, ne aliis praedicans ipse reprobus inveniatur, et tamen ⁶³) videt ⁶⁴) aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suae, et captivum ⁶⁵) se in legem ⁶⁶) ⁴duci⁴ peccati; si post ⁶⁷) nuditatem, ieiunia, famem ⁶⁸), carceres, flagella, supplicia, in semet ⁸ipsum⁴ reversus exclamat ⁶⁹): Infelix ego homo, guis me liberabit de corpore mortis huius? tu te putas securam ⁷⁰) esse debere ? Cave, quaeso, ne quando de ⁷¹) te dicat Deus ²⁷): Virgo Israël cecidit, et ⁷³) non est qui suscitet eam. Audenter ⁷⁴) loquar ¹⁵: quum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de poena, sed non vult ⁷⁶) coronare corruptam. §. 1. Timeanus illam prophetiam, ne in nobis etiam compleatur ⁷⁷): Virgins ²⁸) bonae deficient. Observa quid dicat: Virgines ⁷⁹) bonae deficient⁸⁰, quae sunt et virgines malae. Qui⁸¹) viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, iam mocchatus est eam in corde suo. Perit ergo et mente virginitas. Istae sunt virgines malae, virgines carne, non spiritu; virgines ⁸²) stultae, quae oleum non habentes excluduntur a sponso. Si autem et illae, quae virgines sunt, ob alias tamen culpas virginitate corporum non schwatur, quid fiet illis. quae prostituerunt membra Christi, et mutaverunt tamen culpas virginitate corporum non salvantur, quid fiet tamen culpas virginitate corporum non salvantur, quid het illis, quae prostituerunt membra Christi, et mutaverunt templum sancti Spiritus in lupanar? Illico audierit⁸³) Descende⁸⁴), sede in terra virgo filia Babylonis, sede in terra; non est filiae Chaldaeorum thronus⁸⁵); non vocabel-ris ultra mollis et delicata. Accipe molam, mole⁸⁶) fa-rinam, discooperi velamen tuum, denuda crura⁸⁷), transi flumina, revelabitur ignominia tua, apparebunt opprobria tua. Et hoc post thalamos⁸⁹) fili Dei, post oscula fra-runelis et sponsi: illa. de qua quopdam sermo prophetruelis et sponsi; illa, de qua quondam sermo prophe-ticus concinebat⁸): Adstitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate, nudabitur, et posteriora eius⁹⁰) ponentur in ⁹⁴) faciem ipsius⁹²). Sedebit ad aquas

> NOTATIONES CORRECTORUM. tur *): et ideo eam saluti quoque corporali, qua etiam vita ista continetur, certum est debere praeponi. Sed ob glossam, et quoniam idem est sensus, nihil mutatum est.

C. XI. g) Multis locis restitutum est hoc caput ex |

vetustis exemplaribus et originali. C. XIV. h) Et ideo ei: Apud B. Augustinum legi-

Quaest. V. C. IX. 5f) nec quis: Edd. coll. 0. -52) tole-ratur: eacd. pr. Arg. = C. X. 53) Opus apocryphum. -54) ta-men: Edd. Lugdd. II. III. - quidem: Edd. rell. -55) committund, quam Dominus dicat: Edd. coll. 0. -56) Matth. c. 5. v. 28. -57) add.: ergo: Edd. coll. 0. -56) debilitatis: orig. = C. XI.59) cf. Act. c. 9. -60) praeparatus: Edd. coll. 0. -61) evange-lio: eacd. pr. Lugdd. II. III. -62 (20) 1 Cor. c. 9. v. 19. -63) Rom. c. 7. v. 23. -64) vidit: Edd. coll. 0. -65) capticantem: Vulg. 1. 1. -Edd. coll. 0. -66) tege: ead. -eaed. pr. Bas. Lugdd. -67) 2 Cor. c. 11. v. 27. -66) fames: Edd. coll. 0. pr. Lugd. II. III. -69) Rom. c. 7. v. 24. -70) securum: Edd. coll. 0. pr. Lugd. I. -71) et de: Edd. coll. 0. -72) Amos. c. 5. v. 2. -73) abest a Böhm. -74) Audacter: Edd. coll. 0. pr. Lugd. II. III. -75) df-cam: Edd. coll. 0. -76) valet: eaed. -77) Amos. c. 8. v. 13. -78) Et virg.: Edd. coll. 0. -79) Et virg.: eaed. -80) abest ab iisd. pr. Bas. -81) Matth. c. 5. v. 28. -82) cf. Matth. c. 25. -83) audi et: Edd. 0, pr. Lugdd. - audient: Edd. rell. - Böhm. -

solitudinis, et posito vase divaricabit pedes suos omni transeunti⁹³), et usque ad verticem polluetur. Rectius⁹⁴) fuerat hominum subiisse coningium, ambulasse⁹⁵) per plana, quam ad altiora tendentem in profundum inferni cadere. Ne⁹⁶) fiat, obsecro, civitas⁹⁷) meretrix fidelis⁹⁸) Sion, ne post Trinitatis hospitium ibi daemones saltent, et Sirenae⁹⁹) nidificent et hericii ¹⁰⁹).

C. XII. Corpore intacto castitas nonnunquam amittilur. Item Augustinus serm. III. de communi vita elericorum, et epist. CIX. ad monachas 101).

III. Pars. Nec solo tactu¹⁰²), sed affectu quoque et adspectu appetitur et appetit femina¹⁰³). Nec dicatis vos animos habere pudicos, si habeatis oculos impudicos, quia impudicus oculus impudici cordis est nuncius, et, quum se invicem sibi, etiam tacente lingua, conspectu mutuo corda nunciant impudica, et secundum concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immunda violatione corporibus fugit castitas ipsa de moribus.

C. XIII. Adulterium perpetratur, guum vel innupta turpiter concupiscitur.

Item Gregorius in Moralibus, lib. XXI. c. 9.

Qui 104) viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moe-Qui¹⁰⁴) viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moe-chatus est eam in corde suo. Quia enim graeco vocabulo moechus adulter dicitur, quum non aliena coniunx, sed mulier videri prohibetur, aperte veritas ostendit, quia etiam solo visu, quum turpiter vel innupta concupiscitur, adulterium perpetratur. Quod tamen plerunque ex loco ¹⁰⁵) vel ¹⁰⁶) ordine concupiscentium discernitur, quia "scilicet" sic ¹⁰⁷) hunc in sacro ordine studiosa concupiscentia, si-cut ¹⁰⁸) illum adulterii inquinat culpa, in personis tamen non dissimilibus idem luxuriae distinguitur reatus. IV. Pars, Gratian. Quompis guitur violenter convresses

IV. Pars. Gratian. Quamvis autem violenter oppressae pudicitiam non amiserint, incontaminatis tamen se non audeant exacquare virginibus.

Unde Leo Papa, epist. LXXXV. al. LXXXVII. ad Episcopos Afric., c. 5. 109):

C. XIV. Quae opprimuntur incontaminatis se virginibus comparare non audeant.

Illae autem famulae Dei, quae integritatem pudoris op-pressione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humi-litate ac verecundia "sua" 110), si se incontaminatis non audeant comparare virginibus. Quanvis enim omne pec-catum ex voluntate nascatur, et potuerit corruptione car-nis mens invita non pollui, minus tamen eisdem 111) oberit, i end patuement anime amittare doleant se vel cor-

nis mens invita non pollui, minus tamen eisdem ¹¹¹) oberit, si quod potuerunt animo non amittere doleant se vel cor-pore perdidisse. Gratian. Quum ergo hace, quae violentiam passa est, pudicitiam amisisse probari non potest, nullo modo convincitur fornicationis vel adulterii erimen incurrisse. Ut enim ait Au-gustinus in libro de bono coniugali, c. 4.: Adulterium ¹¹²) committitur, quum vel propriae libidinis instinctu, vel alie-nae consensu cum altero vel altera contra pactum coniu-gale concumbitur, atque ita frangitur fides, quae in rebus etiam corporeis et abiectis magnum animi bonum est, et ideo ei^h) salutem quoque corporalem, qua etiam vita ista continetur, certum est debere postponi.

add.: Prophetam dic.: id. – Edd. o. – 84) Esa. c. 47. v. 1. seqq. – 85) solium: Vulg. – 86) et mol.: ead. – Edd. o. – 87) add.: fua: Edd. o. – 88) thalamos: eaed. – 89) Psal. 44. v. 10. – 90) dorst eins: Edd. o. – 91) ante fac: Ed. Bas. – in facie: Edd. rell. – 92) eins: Edd. o. – 93) Ezech. c. 16. v. 15. – 94) add.: enim: Edd. o. – 95) et amb.: eaed. – 96) Non: eaed. – 97) Esa. c. 1: v. 21. – 98) filia: Edd. coll. o. – 99) Sirenes: eaed. – 100) Esa. c. 34. v. 11. = C. XII. 101) Ep. 111. ser. A. 423. Ed. Maur. – 102) affectu et factu, sed adspectu quoque: Edd. coll. o. – 103) con-cupiscentia feminarum: eaed. = C. XIII. 104) Maith. c. 5. v. 28. – 105) add.: et tempore: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 106) pel ex: Edd. coll. o. – 107) sicut: eaed. – 108) sic: eaed. = C. XIV. 109) Ep. 12. ser. A. 446. Ed. Bailer. – Polyc. I. 4. t. 34. – 110) ab-est a Coll. Hisp. = 112) Huius autem fidet violatio dicitur adult, quam: orig. – Ivo Pan. I. 7. e. 22. Deer. p. 8. c. 102. – 6) ita Iva in Deer. et Pan., nisi quod in extremo in has leg.: non deb. praeponi.

quan Dominus exceptam esse voluit. Iam vero si nec illi | pubere conceditur vivo viro²⁷), a quo recessit, neque huic alteram ducere viva uxore²⁸), quam dimisit, multo minus fas est illicita cum quibuslibet stupra committere.

C. V. Ab uxore dimissus, vel dimissa a viro, ad posni-tentiam redigantur, nisi aut continenter vivere, aut sibi reconciliari voluerint.

Item ex Concilio Milevitano; c. 17. 29)

Placuit, ut secundum evangelicam et apostolicam disciplipape neque dimissus ab uxare, neque dimissa a marito alteri coniungantur, sed ita maneant, aut sibimet recon-cilientur. Quod si contemserint, ad poenitentiam redigantur.

C. VI. Moechatur qui a viro dimissam ducere praesumit. Item Augustinus 7. I. de sermone Domini in monte, c. 25. 30) Dominus ad illud confirmandum, ut non facile dimittatur uxor, solam causam fornicationis excepit, ceteras vero universas³¹) molestias, si quae *forte^{* 32}) exstiterint, iubet pro fide coniugali, pro³³) castitate fortiter sustineri. Et moechum dixit etiam virum, qui eam duxerit, quae soluta est a viro.

C. VII. Aduitera probatur quae vivente viro alteri nubit. Item Hieronymus¹⁴) ad Amandum^d) Presbyterum. Omnes 35) causationes Apostolus amputans apertissime definivit, vivente viro esse adulteram mulierem, si alteri nupserit. Nolo mihi proferas raptoris violentiam, in ateris prae-stationem³⁶), patris auctoritatem, propinquorum catervam, servorum insidias³⁷) atque contemtum, damna rei fami-liaris. Quamdiu vivit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, et ab uxore propter haec scelera derelictus, maritus cooperus, et ab uxore propier naec scelera derelictus, maritus eius reputatur³⁸), cui alterum virum accipere non licet. Nec³⁹) Apostolus haec propria auctoritate decernit⁴⁰), sed Christo in se loquente Christi verba secutus est, qui ait in evangelio[†]): *Qui dimiserit⁴¹*) wrorem suam, excepta causa fornicationis, facit cam moe-chari, et qui dimissam acceperit adulter est. Unde et Apo-stoli gravem coniugii sarcinam intelligentes⁴²): Si ita est, inquiunt, non expedit homini mxorem accipere. Ad quos⁴³) Dominus, gni potest, inquit⁴⁴), capere⁴⁵) capiat, statim-ore sub exemplo trium eunuchorum virginitati infert heaque sub exemplo trium eunuchorum virginitatis infert bea-titudinem, quae nulla carnis lege tenetur °)⁴⁶).

C. VIII. Mulieri fideli, quae virum adulterum dimittit, alii nubere non licet.

Item ex Concilio Eliberitano, c. 9.47)

Fidelis femina, quae adulterum maritum reliquierit fide-lem, et altorum ⁴⁵) duxit ⁴⁵), prohibeatur ne ducat. Si autem⁵⁰) duxerit, non prius accipiat communionem, quam⁵¹) ia, quem reliquit ⁵²), de saeculo exierit, nisi ⁵³) necessitas infirmitatis dare compulerit.

C. IX. Ad poenitentiam est cogendus qui multis

Item ex Concilio Martini Papae, [id est ex cap. Martini Bracarensis, c. 80.⁵⁴)]

Si quis fuerit multis nuptiis copulatus, poenitentiam agat.

NOTATIONES

C. VII. d) Amandum: Sic in plerisque vetustis. Nam in vulgatis erat: Damasum^{*}). Sunt autem aliqua in hoc capite emendata ex ipso originali, ubi glossa non obstitit. e) Post haec verba apud B. Hieronymum sequitur c.

Non satis. 34. quaest. 1. et 2. C. IX. f) Comprehendat: In originali, et apud Ivonem est: compendiat tempus **). Apud Burchardum cor-

Conversatio autem et fides poenitentis 55) tempus comprehendat).

C. X. Out ob fornicationen uxoren dimittit, et aliam ducit, moschari probatur.

Item Augustinus de adulterinis coniugiis, lib. I. c. 9. 56) Quemadmodum non recte dici potest: si *ergo* nesclt ⁵⁷) homo, non peccat, (sunt enim etiam peccata ignorantium, quamvis minora quam scientium), ita ⁵⁴) non recte dici potest: *ergo* si causa fornicationis dimiserit vir uxorem, et aliam duxerit, non moechatur. Est enim moechatio etiam eorum, qui alias ducunt relictis propter fornicationem prioribus, sed utique minor, quam eorum, qui non propter fornicationem dimittunt, *et alteras ducunt*.

II. Pars. Gratian. Sunt enim in fornications gradus, ut, sicut gravius peccat adulter quam fornicator, sic gravius delipquit qui nec sua dimissa aliam ducit, eo, qui suam dimillens aliam cognoscit; gravius quoque, qui uzorem habens ad coniugem prozimi sui accedit, quam qui non habens uzorem torum alterius violat, vel uxoratus ad solutam accedens. Sed omnes hos incestuosi transcendunt, quos vincunt contra naturam delinquentes.

Unde Augustinus de adulterinis coniugiis 6)⁵⁹):

C. XI.

Adulterii malum vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu. l'eius est enim cum matre, quam cum aliena uxore concumbere. Sed omnium horum est pessimum quod uxore concumpere. Sed omnium norum ext pessimum quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concesso volueris⁶⁰) uti. Usus enim naturalis si ultra mo-dum prolabitur, in uxore quidem veniale⁶¹) est, in mere-trice damnabile. Sed iste⁶²), qui est contra naturam, ex-secrabiliter fit in meretrice, sed exsecrabilius in uxore. Tantum⁶³) valet ordinatio creatoris et ordo creaturae, ut in rebus ad utendum concessis, etiam quum modus exceditur, longe sit tolerabilius, quam in eis, quae concessa non sunt, vel unus vel rarus excessus.

C. XII. Minus est secundum naturam coire, quam contra naturam delinguere.

Item Ambrosius in libro de Patriarchis, lib. I. de Abraham, c. 6. 64)

Offerebat⁶⁵) sanctus Loth filiarum pudorem. Nam etsi illa quoque flagitiosa impuritas erat, tamen minus erat secundum naturam coire, quam adversus naturam delin-quere. Praeferebat domus suae verecundiae hospitalem gratiam, etiam apud barbaras gentes inviolabilem.

C. XIII. Graviora sunt flagitia, quae contra naturam probantur.

Item Augustinus Confessionum lib. III., c. 8. 66)

Flagitia, quae sunt contra naturam, ubique et semper detestanda⁶⁷) atque punienda sunt; qualia Sodomitarum fuerunt. Quae qi omnes gentes facerent, codem criminis reatu divina lege tenerentur, quae non sic fecit homines, ut se illo uteretur 68) modo. Violatur quippe ipsa socie-

CORRECTORUM.

rupte: compendit. Et in conc. Neocaesariensi, c. 3. supra, 31. quaest. 1. De his, unde hoc sumtum est, legitur: eb-

breviat. Sed ob glossam non est mutatum. C. XI. g) In multis vetustis caput hoc coniunctum est superiori, atque in co referuntur verba B. Augustini hino inde collecta, potissimum ex libro de bono coniugali c. 8. 9. et 11., quem etiam librum citat lvo et Magister.

Bas. Lugdd. II. III. - 45) hoc capere: Edd. eaed. - 46) retine-tur: Edd. coll. 0. = C. VHI. 47) hab. non serius A. 310. - Reg. 1. 2. c. 103. Burch. 1. 9. c. 63. Aus. I. 11. c. 97. Ivo Decr. p. 8. c. 199. - 48) add.: maritum: Edd. Par. Lugdd. - adulterum: Coll. citt. - 49) ducit: eaed. - Ed. Bas. - Coll. Hisp. - 50) abest a Coll. Hisp. - 51) nisi: ead. - 52) religuerit: Edd. coll. 0. -53) add.: forsitan: Coll. Hisp. - forle: Coll. citt. - Edd. coll. 0. -53) add.: forsitan: Coll. Hisp. - forle: Coll. citt. - Edd. coll. 0. -54) add.: forsitan: Coll. Hisp. - forle: Coll. citt. - Edd. coll. 0. -55) add.: forsitan: Coll. Hisp. - forle: Coll. citt. - Edd. coll. 0. = C. IX. 54) c. 3. conc. Neocaes. ex interpr. Martini Brac. - Burch. 1. 9. c. 20. Ivo Decr. p. 8. c. 158. ct 332. - 55) poenitendi: Ivo e. 332. - 90) ita Coll. Hisp. = C. X. 56) Ivo Decr. p. 8. c. 255. - 57) mescled: Ed. Bas. - 58) add.: etiam: Edd. coll. 0. = C. XI. 59) Ivo Decr. p. 9. c. 110. magis ad ipsa Aug. verba accedit. Petr. Lomb. F. 4. dist. 38. - 60) retit: Ed. Bas. - 61) add.: enim: eaed. = C. XII. 64) Ivo Decr. p. 9. c. 115. (usque ad verb.: delinquere). - 65) cf. Gen. c. 19. = C. XIII. 66) Ivo Decr. p. 9. c. 105. -67) repudianda: Ivo. Edd. coll. 0. - 68) uterentur: Id. - eaed.

Quaest. VII. C. IV. 27) add.: suo: Edd. coll. o. - 28) add.: gra: eacd. = C. V. 29) Imo ex conc. Carth. hab. A. 407. (Cod. Dionys. c. 102.) - Reg. I. 2. c. 104. Burch. I. 9. c. 64. Ans. I. 10. c. 15 (17). Ivo Decr. p. 8. c. 200. Polyc. I. 6. t. 4. = C. VI. 30) Ivo Pan. I. 7. c. 4. Decr. p. 8. c. 237. Petr. Loubl. I. 4. dist. 35. - 31) entirersales: Ivo Decr. - funumerabiles: Pan. - universas et immemerabiles: Edd. coll. o. pr. Bas. - 32) abest ab Iv. - 33) et pro: Ivo Decr. - Edd. coll. o. = C. VII. 34) Ivo Decr. - 83) et pro: Ivo Decr. - Edd. coll. 6. t. 4. - 6) ita in Edd. Nor. Lugdd. - Damasium: Ed. Bas. - Damascum: Edd. rell. - 35) ac-cusationes: Ed. Arg. - 36) persussionem: orig. - 37) ins. et pa-rentum damna: Edd. Nor. Par? - ins., parentum damna: Edd. Arg. Ven. I. II. - ins. et parentum contamelias, damna: Ed. Lugd. I. -ins., parentum contamelias, damna: E. d. Bas. Lugdd. II. III. - 38) et coll. o. - 39) Non: eaed. - 40) decrerif: Edd. Arg. Bas. - + 0; f. Edd. coll. o. - 39) Non: eaed. - 40) decrerif: Edd. Arg. Bas. - + 0; f. 200. 13. - 43) quod: Edd. coll. 0. - 44) abest ab Edd. coll. 0. pr.

tas, quae cum Deo nobis esse debet, quum eadem natura, cuius ipse auctor est, libidinis perversitate polluitur.

993

C. XIV. Turpior et flagitiosior est usus contra naturam, quam fornicationis vel adulterii. Idem contra Iovinianum, lib. I. b) 69)

Usus naturalis et licitus est in ⁷⁰) coniugio, sicut illicitus in adulterio. Contra naturam vero semper illicitus, et prouldubio flagitiosior atque turpior, quem S. Apostolus¹) et in feminis, et in masculis arguebat, damnabiliores vo-lens intelligi, quam si in usu naturali vel adulterando vel fornicando peccarent.

C. XV. Omnis immunda pollutio fornicatio est, licet varia sint peccata fornicationis. Item Isidorus lib. II. de summo bono, c. 39.

III. Pars. Non solum de commissa fornicatione peccatum regnat in homine, sed, si adhuc delectetur⁷²), at-que animum teneat, proculdubio regnat. Fornicatio carnis adulterium⁷³): fornicatio animae idolorum est servitus. Est autem *et* spiritalis fornicatio, de qua⁷⁴) Dominus Est autem *ét* spiritalis fornicatio, de qua⁷⁴) Dominus ait ⁷⁵): Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mocehatus est eam in corde suo. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur, quamvis quisque diversa turpitudinis vo-luptate ⁷⁶) prostituatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus *et* regnum Dei clauditur, et⁷⁷) homo a Deo separatur. §.1. Inter cetera septem vitia vitium ⁷⁸) fornicationis maximum scelus est, quia per car-nis immunditiam templum Dei violat⁷⁹), *et tollens mem-brum Christi facit membrum meretricis*. Sunt autem ') quaedam ⁸⁹), quae sicut animalia absque ulla discretione indesinenter libidini serviunt, quas ego nec mutis pecori-bus comparaverim. Pecora enim quum conceperint, ultra non indulgent maribus copiam sui.

C. XVI. Adulterium secundum in poenis obtinet locum.

Item ex epistola 1. k) Clementis ad Iacobum 81). Quid in omnibus peccatis adulterio est gravius? Secun-dum namque in poenis obtinet locum, quoniam ⁸) quidem primum illi habent, qui aberrant a Deo, etiamsi sobrie vixerint.

Gratian. His auctoritatibus evidentissime monstratur, quod quicunque causa fornicationis uxorem suam dimiserit, aliam illa vivente ducere non poterit, et, și duxerit, reus adulte-

rii erit. IV. Pars. §. 1. His ita respondetur. Hae auctoritates tv. Pars. §. 1. His id respondetur. Hae aucordates de iis loquantur, quorum continentiam carnalis infirmitas non impedit, vel de his, qui, praestantes causam dissidii, alio-rum coniunctione se reddiderint ⁸³) indignos. Unde Ambrosius super 1. epist, Pauli ad Corinthios, - ad c. 7.¹)⁸⁴):

C. XVII.

Uxor 85) a viro non discedat, nisi causa fornicationis; quod |

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIV. h) Caput hoc neque in libro de bono coniugali, (quem contra lovinianum se scripsisse B. Augustinus lib, 2. Retractat. cap. 22. profitetur), neque in libris contra Iulianum, quorum quintum citat Ivo, est inventum." De his tamen flagitiis agitur lib. 2. de nuptiis et concupiscen-

tamén hagitis agitur hb. 2. de nupris et concupiscentia, c. 19. et 20.
C. XV. i) Sunt autem: Haec non sunt inventa apud Isidorum, sed apud Origenem hom. 5. ad c. 19. Gen., et similia apud B. Hieronymum in c. 5. epistolae ad Ephesios.
C. XVI. k) Locum hunc ex epistola Clementis citat Nicolaus I. in epistola omnibus archiepiscopis et episcopis

in regno Lotharii, quae incipit: Optaremus, et exstat Ro-mae in bibliotheca monasterii Dominicanorum.

C. XVII. f) In eo Ambrosii loco pluribus verbis haec

Quaest. VII. C. XIV. 69) Caput incertum. — Ivo Decr. p. 9. c. 115. — 70) sicut in coni., illicitus, sicut in ad.: Edd. coll. o. — 71) Rom. c. 1. v. 26. = C. XV. 72) detectatur: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. — 73) add.: est: Edd. coll. o. — orig. — 74) secun-dum quad: orig. — 75) Matth. c. 5. v. 28. — 76) voluntate: Edd. coll. o. — 77) ut — separetur: eaed. — 78) fornicatio maximi est sceleris: orig. — 79) violatur: Edd. coll. o. — 80) add.: scit. mulie-res : Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. = C. XVI. 81) ex priori ep. Clem. I. parte, quam edidit Rufinus. — Ivo Pan. I. 7. c. 21. Decr. p. 5, c. 99. Petr. Lomb. I. 4. dist. 28. — 82) quem: Ivo Pan. -Edd. coll. o. — 83) rediderunt: Böhm. = C. XVII. 84) Non est Ambrosii. — Petr. Lomb. I. 4. dist. 35. — 85) 1 Cor. c. 7. v. 10. 11. = C. XVIII. 86) Imo Gregorius II. (A. 726.), quem Ans. in extr.

si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo; et vir similiter non dimittat uxorem. Ideo non subdit de viro quod de uxore praemisit, quia viro licet ducere aliam.

C. XVIII. Licet ducere aliam viro, cui sua ob infirmitatem corporis debitum reddere non valet. Item Gregorius III. Bonifacio Episcopo, epist. IV. m)⁸⁶).

994

epist. IV. m) **). Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta *7) non valuerit debitum vizo reddere, quid eius faciat iugalis: bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiae vacaret. Sed quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit con-tinere, nubat magis; non tamen *8) subsidii opem subtra-hat *ab *9) illa*, quam infirmitas praepedit, non *0) detesta-bilis culpa excludit. V. Pars. Gratian. Sed illud Ambrosii a falsatoribus dicitur insertum. Illud Gregorii sacris canonibus, imo ecan-relicae et anostolicae declrinae penitus invenitur adecrsum.

gelicae et apostolicae doctrinae penitus invenitur adversum. gelicae et apostolicae doctrinae penitus invenitur adversum. Quidam vero, sententiam Ambrosii sevenre cupientes, non de gualibet fornicatione illud arbitrantur intelligi, ut ob quam-libet fornicationem vir licite dimittat uxorem, et vicente di-missa aliam ducat, sed de incestuosa tantum fornicatione in-telligi, quum uxor videlicet alicuius, patri et filio, fratri et avunculo viri sui, vel alicui sinilium se constuprandam pu-blice tradiderit. Haec autem, quia*) viro suo se illicitam reddidit in perpetuum, dum per complam consempninitatie in reddidit in perpetuum, dum per copulam consanguinitatis in primum, vel secundum, vel tertium gradum transivit affinitas, licite dimittitur, et ea vivente superducitur alia. Hic si quis contendat, non magis viro, quam mulieri licitum esse, si vir alicuius eodem modo fornicetur, sciat, virum ab Ambrodia appellatum non sexu, sed animi virtute; mulierem quoque nominatam sentiat non sexu corporis, sed mollitia mentis. nominatam sentiat non sexu corporis, sed mollitia mentis. Sed quia nulla auctoritate permittitur, ut uxore vicente alla superducatur, intelligitur illud Ambrosii in supradicto genere fornicationis; non tamen, quod vivente dimissa aliam ducere possit, sed post mortem fornicarii vel fornicariae, (quorum uterque, ut supra dictum est, a corruptione luxuriae mulier appellatur), ille, qui a fornicatione mundus est, vir vel mu-lier aliis copulari possunt; adulteri autem, si supervixerint, nullo modo aliis conulari poterunt.

nullo modo aliis copulari poterunt. Sie et illud intelligitur, quod in Capitulo cuiusdam Concilii legiturⁿ)⁹¹:

C. XIX. Licitum coniugium non negetur illi, cuius uxor cum suo fratre dormierit,

Quaedam cum fratre viri sui dormivit: decretum est, ut adulteri nunquam coniugio ⁹²) copulentur; illi vero, cuius uxor stuprata est, licita coniugia non negentur. Sic et illud Moguntinensis Concilii intelligitur ⁹) ⁹³):

C. XX. Disiungantur, et nunquam coniugio copulentur, qui quodlibet infra subiectorum admiserint.

Si quis viduam uxorem duxerit 94), et postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu cum duabus sororibus 95), aut

res exponitur; sed contrariam sententiam asserit B. Am-brosius lib. 1. de Abraham, cap. 4. et 7., quod refertur sup. ead. quaest. 4. Nemo, et in comment. ad cap. 16. Lu-cae, toto cap. 1. libri 8., cuius pars refertur infra 33. quaest. 2. An quod. C. XVIII. m) Epistola, ex qua capitulum hoc acce-ptum est, impressa exstat tomo 3. Conciliorum, et manu-scripta in bibliotheca monasterii Dominicanorum, et quae citantur infra 33. qu. 1. Quod autem, et c. sequ., videntur esse huius Gregorii III. C. XIX. n) Simile legitur lib. 5. Capitularium. c. 19.

C. XIX. n) Simile legitur lib. 5. Capitularium, c. 19. C. XX. o) Sensus huius capitis est in Concilio I. Mo-guntino c. 56., et II. sub Rabano c. 29., et lib. 5. Capitul. c. 101., ubi etiam pleraque eadem verba habentur.

1.7., Ivo Pan. 1.6. c. 112. Decr. p. 8. c. 78. recte cap. auctorem laudant. — 87) corrupta: Edd. Arg. Bas. — 89) tamen ei: Ivo. — Edd. coll. 0. — 89) ab úl.: omissa sunt ab Iv. Pan. — 90) quam non: Ivo Decr. — non tamen: Pan. — Edd. coll. 0. = C. XIX. *) quae: Böhm. — 91) Simile aliquid habetur in conc. Compend. hab. A. 756. et in Cap. Reg. Fr., loco a Corr. cit. — 92) in cont. : Ed. Bas. = C. XX. 93) Eadem fere sunt in c. 56. conc. Mog. hab. A. 818., et in altero Mog. hab. A. 847. c. 19., et in Cap. 1. 5. c. 101., et ap. Rabanum in ep. ad Heribaldum c. 20., ex qua refermitur a Reg. 1.2. c. 197. — Barch. I. 17. c. 9. Ivo Pan. I. 6. c. 121. Decr. p. 9. c. 71. et 77. — 94) ducit: Edd. Par. Lugd. I. — duxit: Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. — 95) add. : altera manente uxore: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor.

si qua cum duobus fratribus, seu cum patre et filio, si quis relictam fratris, si quis neptem, aut novercam, aut nurum, aut consobrinam, aut filiam avunculi, aut eius relictam, aut privignam polluerit, eos disiungi, et ulterius nunquam in coniugio copulari praecipimus.

C. XXI. Sororem uxoris polluens neutram habere valet. Item 96).

Qui dormierit cum duabus sororibus, et una ex illis an-tea axor fuerit, neutram ex ipsis habrat: nec ipsi adulteri unquam in coniugio copulentur.

C. XXII. Causa adulterii uxorem relinquens continentiam servet.

Item illud Gregorii⁹⁷).

Hi 98) vero, qui uxores suas in adulterio deprehendunt, non licebit nec eum, nec eam aliam uxorem accipere, vel alium virum, quamdiu ambo vivunt. Si autem adultera mortua fuerit, vir eius, si vult, nubat, tantum in Domino; adultera vero nunquam, etiamsi mortuus fuerit vir eius. Omnibus tamen diebus vitae suae acerrimae poenitentiae lamenta persolvat.

C. XXIII. Neutram habeat qui sororem uxoris polluit.

Item ex Decreto Zachariae Papae 99).

Concubuisti cum sorore uxoris tuae? si fecisti, neutram babeas, et si illa, quae uxor tua fuerit, conscia sceleris mon fuit¹⁰⁰), si se¹⁰¹) continere non vult, nubat in Do-mino cui velit. Tu autem et adultera sine spe coniugii permaneatis, et, quamdiu vixeritis, iuxta praeceptum sacerdotis poenitentiam agite.

C. XXIV. Cum noverca, vel filiastra, vel sorore suae urorio dormiens ad coniugium pervenire non polerit; Viris tamen earum legitima non negantur coniugia. Item ex Concilio Triburiensi¹⁰²).

Si quis cum noverca sua dormierit, neuter 103) ad coniugium potest pervenire; sed vir eius potest, si vult, aliam accipere, si se continere non potest. §. 1. Similiter si ¹⁰⁴) quis cum filiastra sua, vel cum sorore uxoris suae dormie-

Tit, observandum 105) est. Gratian. Quamvis illud, quod in fine Moguntinensis con-Gratian. Quamvis illud, quod in fine Moguntinensis con-cilii ponitur, a nonnullis non de legitime coniunctis, sed de formicariis dictum intelligatur, videlicet ut formicarii disce-dant ab invicem, et sine spe coniugii permaneant; illud vero Gregorii ad Bonifacium Anglicis P) pro tempore permissum est, quibus B. Gregorius in guarta et quinta generatione coniugia contrahi permisit; alias autem inane esset, guum Au-gustinus dicat in libro de sermone Domini in monte †): Si uxorem quis habeat sterilem, etc.

C. XXV. Ob infirmitatem vel damna corporis coniugia solvi non licet.

Item Nicolaus ad Carolum, Moguntinensem

NOTATIONES

C. XXIV. p) Anglicis: Vere hic auctor glossae animadvertit, Gratianum, quod Gregorius III. scripsit ad Bonifaction legatum Germaniae pro causis Germanorum, retulisse ad ea, quae multo ante B. Gregorius I. scripse-rat ad Augustinum, Anglorum episcopum, dispensando cum Anglia ad fidem nuper conversis super gradibus consan-

aligua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem 109) con iugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum ¹¹⁰) de his, qui ab adversariis excaecantur, aut membris trun-cantur¹¹¹), aut¹¹²) a barbaris exsecti fuerint.

C. XXVI. Furiosus et furiosa matrimonium contrahere non possunt. Item Fabianus Papa¹¹³).

Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt; sed si contractum fuerit, non separentur ¹¹⁴). VII. Pars. Gratian. Ut erge ex praemissis colligitar,

non licet huic dimissa uxore aliam ducere. Manet enim int eos quoddam vinculum coniugale, quod nec ipsa separations dissolvitur.

Unde Augustinus ait in libro de bene coniugali, cap. 7. 115):

C. XXVII. Sterilem uxoren dimittere, et egusa foecunditatis aliam ducere alicui non licel.

Tantum valet "illud" 116) sociale vinculum "coniugum", ut, quum causa procreandi colligetur¹¹⁷), nec¹¹⁸) ipsa causa procreandi solvatur¹¹⁹). Posset enim homo dimittere ste-rilem uxorem et aliam ducere, de qua filios habeat¹²⁰), et tamen non licet. *Item c.* 15.: §. 1. Manet¹²¹) vinculum nuptiarum, etsi proles, cuius causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur, ita, ut iam scientibus coniugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque aliis copulare non liceat. Quod si fecerint, cum eis, quibus se copulaverint, adulterium com-mittunt, ipsi †††) autem coniuges manent. Plane uxoris voluntate adhibere aliam, unde communes filit nascantur unius commixtione ac semine, alterius autem iure ac po-testate, apud antiquos patres fas erat. Utrum et nunc fas sit, temere non dixerim.

C. XXVIII. De eodem.

Idem lib, I. de nuptiis et concupiscentia, c. 10. 122) Usque adeo manent¹²³) inter viventes semel¹²⁴) inita iura Usque adeo manent¹²³) inter viventes semel¹²⁴) inita iura nuptiarum, ut potius sint inter¹²⁵) se coniuges, qui ab al-terutro separati sunt, quam cum his, quibus *aliis* adhae-serunt. Et paulo post¹): §. 1. Manet inter viventes quod-dam¹²⁶) vinculum¹²⁷) coniugale, quod nec separatio, nec cum altero¹²⁸) copulatio possit auferre; *manet¹²⁹) autem ad noxam criminis, non ad vinculum foederis*, sicut apo-stata anima, velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit, quod lavacro¹³⁰) regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubio re-deunti, aj amisiaset abacedens. Habet autem hoc, qui redeunti, si amisisset abscedens. Habet autem hoc, qui recessit, ad cumulum supplicii, non ad meritum praemii.

QUAESTIO VIII.

GRATIANUS.

Quum itaque probatum sit, quod hic uxoren suam dimittere, et aliam ducere non polest, quaeritur, si liceat ei hac condi-Episcopum ¹⁰⁶). VI. Pars. Hi¹⁰⁷), qui matrimonium sani contraxe-rint ⁺⁺), et uni ex duobus amentia¹⁰⁸), aut furor, aut

CORRECTORUM.

guinitatis et affinitatis, et habetur infra 35. qu. 2. et 3. e. Quaedam lex, et qu. 5. c. Ad sedem. C. XXVIII. q) Et paulo post: Apud B. Augusti-

C. XXVIII. q) Et paulo post: Apud B. Augusti-num hic interiicitur c. Denique, supra 31. qu. 1. Addita vero nonnulla sunt, et emendata in hoc capite ex ipso originali, quemadmodum et in praecedenti.

iisdem. = C. XXVI. 113) Ime Paulus Sent. I. S. t. 19. S. 7. – Reg. I. S. c. 139. (: ex lege Romana). Burch. I. 9. c. 30. Ans. I. 16. c. 38. Ivo Pan. I. 6. c. 94. Deor. p. 8. c. 168. Polyc. Petr. Lomb. ib. – 114) separetur: Reg. Burch. Ivo Pan. = C. XXVII. 115) Ivo Pan. I. 6. c. 28. et 105. Deor. p. 8. c. 254. – 116) verba: illud et: contrugum: absunt ab Iv. – 117) colligitur: Edd. coll. 0. – Ivo Pan. – 118) ut nec: Edd. Bas. Ven. I. II. – 119) dissolvatur: Edd. coll. 0. pr. Bas. – 120) hoberet: Edd. coll. 0. – 131) add.: autem: Ed. Bas. – +++ i pris autem contugi manente: Ivo Deor. – ipsi ant. con-ingio manente: Pan. – ipso autem manente cond.: Edd. coll. 0. = C. XXVIII. 122) Ivo Pan. I. 6. c. 74. Deor. p. 8. c. 13. Petr. Lomh. 1. 4. dist. 31. – 123) maneant: Edd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. – 124) ahest ab Edd. coll. 0. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 125) sint inter se continges etiam separati: Ivo. – Edd. coll. 0. – 126) aduiterro: id. – add.: viro: Edd. coll. 0. – 129) verba: manet – food.: mea sunt ap. Iv. – 130) in law.: Edd. coll. 0. Quaest. VIII. C. UN. 1) Ivo Deor. p. 8. e. 73.

Quaest. VII. C. XXI. 96) Imo Vermeriensi hab. A. 753. – el. ad c. 30. C. 37. qu. 3. = C. XXII. 97) Legitur aliquid simile in 1. 1. Cap. c. 43. – Polyo. 1. 6. t. 4. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 34. – 98) St. Ed. Nor. = C. XXIII. 99) Imo ex libro poenitentiali, qui insertus est l. 19. c. 5. collectaril Burch. – Petr. Lomb. 1b. – 100 Marti: Ed. coll. o. pr. Par. Lugdd. – 101) abest ab Edd. Arg. Bas. = C. XXIV. 103) Imo ex Vermeriensi, hab. A. 753., c. 10. – Reg. 1. 2. c. 314. Burch. 1. 17. c. 11. – 163) neutiquam: Reg. – 104) 947: Coll. citt. – Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. – 105) stare pot-eff: conc. Verm. – Coll. citt. – †) supra ead. qu. 5. c. 18. =C. XXV. 106) Imo ex interpret. ad Pauli Sent. 1. 2. t. 19. S. 7. – Reg. I. 2. c. 130. (: ex lege Romana). Burch. I. 9. c. 28. Ans. 110. c. 37. Ivo Pan. 1. 6. c. 93. Decr. p. 8. c. 166. Polyc. 1. 6. t. 4. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 34. – 107) St qut: Reg. Burch. Iv. Decr. +†) contracerunt: Edd. coll. o. pr. 108) dementia: Edd. Ven. I. II. Par. Lugd. I. – 109) add.: et causam: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 110) Sciendum est: Ivo Pan. – Edd. coll. o. – 111) de-truncantur: Reg. Burch, Ans. Iv. – 113) aut – fuer.: absunt ab

997 DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXII, XXXIII. QUAEST. I. c. 1-4. 008

C. UN. Non debet aliquis a continentiae voto recedere, etiamsi infidelis Christianam se fieri polliceatur.

Non solum moechandum non est, (quod facit *non* 2) quidam, sed omnis, qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, etsi propterea³) duxerit, ut faciat Christianam,) sed etiam quisquis non alligatus uxori continentiam Deo vove-rit⁴), nullo modo debet ista compensatione peccare, ut rit⁴), nullo modo debet ista compensatione peccare, ut ideo credat uxorem sibi esse ducendam, quia promisit quae nuptias eius appetit, futuram se esse Christianam. Quod enim cuiquam ante, quam vovisset, licebat, quum id se nunquam facturum voverit, non licebit: si tamen id vove-rit, quod vovendum fuit⁵), sicuti est perpetua virginitas, vel post^a) experta connubia solutis a vinculo coniugali vi-dualis castitas⁶), seu ex consensu voventibus et carnalia debita sibi invicem relaxantibus fidelibus castisque coniu-ribus (anod alterum sine altera, vel alteram sine altero gibus (quod alterum sine altera, vel alteram sine altero vovere fas non est) iugis ') continentia. Haec ergo, et si qua alia sunt, quae rectissime voventur, quum homines voverint, nulla conditione rumpenda sunt, quae sine ulla conditione voverunt.

CAUSA XXXIII.

GRATIANUS.

Quidam vir maleficiis impeditus uxori suae debitum reddere non poterat. Alius interim claneulo eam corrupit; a viro suo separata corruptori suo publice nubit; crimen, quod admise-rat, corde tantum Deo confitetur; redditur huic facultas cognoscendi eam : repetit uxorem suam ; qua recepta, ut expeditius orationi vacaret, et ad carnes agni purius accederet, peditius orationi vacaret, et ad carnes agni purius accederet, continentiam se servalurum promisil; uxor vero consensum non adhibuit. (Qu. 1.) Hie primum quaeritur, an propter impossibilitatem coëundi, a viro suo aliqua sit separanda? (Qu. 11.) Secundo, an post separationem ei nubere valeat, cam quo prius fornicata est? (Qu. 11.) Tertio, si sola confessione cordis crimen possit deleri? (Qu. 1V.) Quarto, si tempore orationis quis valeat reddere coniugil debitum # (Qu. V.) Quinto, an vir sine consensu uxoris continentiam vovere possit, vel si minis vel terroribus licentiam vovendi ab ca extorquere valeat?

QUAESTIO I. GRATIANUS.

1. Pars. Quod autem propter impossibilitatem reddendi debitum mulier a viro suo separari non possit, auctoritate evangelica et apostolica probatur. Sie enim Christus ait in evangelio³): Nulli licet dimittere uxorem suam, nisi causa fornicationis, vel qua alter corum (sicut Augustinus exponit) fornicatus fuerit, vel ad guam alter alterum pertrahere vo-luerit. Item Apostolus ²): Mulier, quanto tempore vivit vir eius, alligata est legi ipsius, non legi sibi reddendi debitum, sed 1 non transferendi se ad alium. Item 3): His, qui matrimonio iuncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxo-rem a viro non discedere, nisi causa fornicationis. Evan-gelica itaque et apostolica auctoritate prohibetur mulier a viro genea naque et apostonea auctortarie promociar matter a ciro suo discedere, nisi ob causam illam cunctis notissimam, qua interveniente si discesserit, oportet eam manere innuptam, aut reconciliari viro suo. Unde datur intelligi, quod impossibili-tas reddendi debitum non facit coniugii dissidium. §. 1. His ita respondetur: Coniugium confirmatur officio, ut supra") probatum est ; postquam vero officio confirmatum fuerit, nisi causa fornicationis non licet viro uxorem dimittere, vel uxori

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. VIII. C. UN. a) Vel post: Hic locus in vulgatis B. Augustini codicibus, et etiam apud Ivonem us-que ad vers. *Haec ergo*, paulo aliter habet. Causa XXXIII. Quaest. I. Pars I. a) Ut su-pra: Videtur indicari c. Non dubium, et c. Quum societas,

supr. 27. qu. 1., de qua re ibi notatum est.

Quaest. VIII. C. UN. 2) abest ab Iv. -3) add.: eam: Edd. coll. o. -4) cocif: caed. -5) sit: caed. -6) continentia: Ivo. 7) twy. cont.: absunt ab Iv. Causa XXXIII. Quaest. I. 1) Matth. c. 19. v. 9. -2) Rom. c. 7. v. 1. 2. -3) 1 Cor. c. 7. v. 10. = C. I. 4) Imo Rahamus at Heribaldum, cf. C. 27. qu. 2. c. 29. et Coll. ibi citt. -5) archiepi-scopi: Edd. coll. o. pr. Arg. = C. II. 6) Caput incertum. - Burch. i. 9. c. 44. Ans. I. 10. c. 25. Ivo Pan. 1. 6. c. 116. (: exempla. Greg. II. ad Joannen Nax. archiep.). Decr. p. 8. c. 162. Polyc. I. 6. t. 4. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 34. -7) requisistis: Burch. Ivo Pan. -8) carmis: Burch. Ans. Iv. -9) polerit: Edd. coll. o. -10) con-

a viro discedere. Verum ante, guam confirmetur, impossibilitas officii soleit einculum coniugii. Unde scribit Gregorius⁴) Ioanni^b), Ravennati Epise.⁵):

C. I. Licet mulieri alteri nubere, quam ob frigiditatem

vir cognoscere non poterit. Quod autem interrogasti de his, qui matrimonio iuncti sunt, et nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere possit! De quibus scriptum eat: Vir et mulier, si se coniunxcrint, et postea dixerit mulier de viro, quod non possit coire cum ea, si potest probare per iustum iudicium, quod verum sit, accipiat alium. Si autem ille aliam ucceperit, separentur.

C. II. Item ex epistola eiusdem 6).

Requisisti 7) de his, qui ob causam frigidae naturae dicunt se non posse invicem operam carni³) dantes commi-sceri. Iste vero si non potest ea uti pro uxore, habeat eam quasi sororem. Quod si retinaculum coniugale voluecam quasi sororem. Quod si retinaculum coniugale volue-rint rescindere, maneant utrique innupti. Nam si huic non potuit⁹) concordare naturaliter, quomodo alteri con-veniet¹⁰? Si igitur vir aliam vult uxorem accipere, mani-festa patet ratio¹¹), quia, suggerente¹³) diabolo odii fo-mitem¹³), exosam eam habuit, et ideirco eam dimittere mendacii falsitate molitur. Quod si mulier causatur, et dicit: Volo esse mater, et filios procreare, "et"¹⁴) uter-que eoram septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis iureiurando dicat, ut nunquam per commuitionem carnis coniuncti una caro effecti fuissent, tunc videtur mulierem secundas nuptias contrahere posse. Humanum¹³) mulierem secundas nuptias contrahere posse. Humanum¹⁵) dico propter infirmitatem carnis eorum. Vir autem, qui frigidae naturae est, maneat sine coninge. Quod si et ille aliam copulam¹⁶) acceperit, tunc hi, qui iuraverint¹⁷), periurii crimine rei teneantur, et poenitentia peracta priora corantur recionere connubia cogantur recipere connubia.

II. Pars. Gratian. Hoe autem servari praccipitur, guum uterque idem fatetur. Ceterum si vir asseruerit, se reddidisse debitum uxori, et illa diffitetur, eui potins fides habenda sit, merito quaeritur.

De his in Concilio apud Compendium habito ita statutum est ""):

C. III. In veritate viri consistat, si mulier negat se cognitam ab eo.

Si quis accepit19) uxorem, et habuit20) eam aliquo tem-

Di quis accepit¹⁰) uxorem, et habuit¹⁰) eam anquo tem-pore, et ipsa femina dicit, quod nunquam coisset cum ea, et ille vir dicit, quod sic fecit, in veritate viri consistat, quia vir caput est mulieris. III. Pars. Gratian. Ecce, quod impossibilitas reddendi debitum vinculum solvit coniugii. Sed hoc de naturali impos-sibilitate statutum est. Haec autem maleficii impedimento, non frigiditate naturali debitum coniugale prohibente, a viro suo separata est. Unde quaeritur, si liceat ei etiam in hoc casu a viro suo discedere, et alii se copulare f casu a viro suo discedere, et alii se copulare? De his ita scribit Hincmarus Remensis

Archiepiscopus 21):

C. IV. Quid de his, qui maleficiis impediti coire non possunt. Si per sortiarias atque maleficas () occulto, sed nunquam 22) iniusto Dei iudicio permittente, et diabolo praeparante, concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus ista eve-niunt, ut corde contrito et spiritu humiliato Deo et sacer-doti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant, et profusis lacrimis, et largioribus eleemosynis, et ora-

C. I. b) Ioanni: Repetenda sunt quae sunt notata in hoc idem caput supra 27. qu. 2.

C. IV. c) Maleficas: In vulgatis sequebatur: artes*), quae vox abest a plerisque vetustis codicibus ac ceteris collectoribus.

tionibus atque iciuniis Domino satisfaciant, et per ensu-cismos ac cetera ecclesiasticae medicinae munia ministri ecclesiae tales, quantum Dominus annuerit, qui Abimo-lech^{2,3}) ac domum eius Abrahae orationibus sanavit, salech 23) ac domum eius Abrahae orationibus si nare procurent. Quod si forte sanari 14) non potnerint 25), mare procurent. Quod si forte sanari ²⁴) non potmerint ²³), separari valebunt; sed post, quam alias nuptine expetie-rint, illis in carne viventibus, quibus iuncti faerant ²⁴), prioribus, quos reliquerant, etiamsi possibilitas concum-bendi eiu reddita faerit, reconciliari nequibunt. Gratian, Sed in hoc videtar contrarius pracmisso capi-bulo Gregorii. Ibi enim post possibilitatem redditam inbetur separari ab co, cui secundo superat, et redire ad primum. Hir: autem vivente co, cui secundo copulata fuerat, primo

Hie autem vivente co, ezi secundo copulata fuerat, primo reconciliari non poterit.

QUABSTIO 1 L GRATIANUS.

1. Pars. Quod autem ei, cum que print formiente fuerat, post separationem nubere possić, superias probatum est. Mortuus est esim sibi vir eins. Ex quo, iudicio ceelesias ab co separata, ab eins lege soluta est. Unde insta Apostolum ') nubat eni sult, tantum in Domino. §. 1. Sed quaeritur, si sine ecclesiastico iudicio nulla causa dissidii rationabiliter probata ab ea discessisset, an esset cogendus redire ad eam. De hoe ita statutum est in Concilio Carthaginensi, cui interfuit Augustinus, c. 30. *) 2):

C. J. Non licet alieni nxoren dimittere, niel causa dissidii primum ecclesiae probetur.

Baeculares, qui coniugale consortium nulla³) graviori culpa dimittunt vel etiam³) dimiserunt, et, nullas causas dissidif probabiliter proponentes, proptezea sua matrimo-nia dimittunt, ut aut 4) illicita aut aliena praesumant: si ante, quam apud episcopos comprovinciales dissidii causas dixerint, et prius, quam in ⁵) indicio dammentur, ulores suas ⁶) abiecerint, a communione sanctae ⁷) ecclesiae et ¹) populi coetu pro eo, quod fidem et coniugia maculant, ex-cludantur.

C. II. Les divina prohibet virum asorem dimittere, nisi cause fornicationis.

Item Ambrosius super Lucam, ad c. 16.

An quod in subditos nefas est in comparem fas est? dimittis ergo uxorem quasi iure e), sine crimine, et putas, id ?) tibi licere, quia lex humana non prohibet? Sed di-vina ¹⁰) prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere; audi legem Domini, cui obsequentur etiam qui leges ferunt: Quod Deus coniunxit homo non separet.

C. III. Absque causae cognitione a viro suo dimissa

ad omnia restituatur. Item Nicolaus¹¹) Papa Carolo¹²) Regid).

Quaest. II. Pars I. a) Etiam in codicibus manu-Carthaginensi, in quo pullo inventum est, sed in Agathensi cap. 25. (ex quo citat lvo eadem part. 8. capit. 231.), et Capitular. 7. c. 305. C. l. b) Nulla: In recentioribus conciliorum editio-

nibus in conc. Agathensi legitur : sine graviori ; in Capitularibus: absque graviori; sed in antiquis editionibus Pari-siensibus conciliorum, et duobus codicibus Vaticanis: cossertism graviori*). C. II. c) Quasi iure: Sic etiam in vulgatis B. Am-

brosii codicibus. In tribus Gratiani manuscriptis est: quam scis vivere sine crimine.

n, quae pro 13) enstitude a un-spiese est 14) ab imperatore lego confecta, de maliere quadam, rito accusabatur, ait: Proserve rito accusabatur, unt: Prosceptus est **) as unperatore lata, ut primo permitteratur ei rem familiarem libere dis are; tune demum responderet obiectis. Hoe omnes leges or dis tem ceclesiestices quam rulgares publicasque proceipient. § 1. Si autem de mulieribus et saccularibus viris 13) hace constituta sunt, multo magis ecclesiesticis hominibus 14) es sacerdotibus sunt concessa.

C. IV. Niei post restitutionem, neque de coniugii foedere, neque de adulterii crimine inter virum et uzorem

indicium est agitundum. Item Nicolaus Papa in epistola Carolo Regie)17).

II. Pars. Sive de coaingii foedere, sive de adulteri crimine indicium agitandum ait, nulla ratio¹⁴) patitur, Thietbergam¹⁹) cum Lothario posse inire²⁰) *coaffictum, vel levissimum²¹) controversiae subirs* certamen, nisi prius ad tempos fuerit reddita suae potestati, et consan-guineis propriis libere sociata. Itaque ²²) etiam locus pro-videndus est, in quo nulla sit vis multitudinis formidan-da ²³), et ²⁴) non sit difficile testes producere vel ceteras personas, quae tam a sanctis canonibus, quam a venerandis Romanis legibus in huiusmodi controversiis requiruntur.

III. Pars. Gratian. In hoe capite quennie videntur III. PAPA. GTATAR. IN noc cupite quantum remainer causa expectia, quare sua auctoritate non licet alicui uxorum dimiltere, qua cestante ipaa quoque prohibitio cessare videtur: lamen quia ipaa separatio poena est, et poena nulli est info-renda nisi per indicem, generabiter hoc intelligendum est, ut sive ob causam praemissam, sire nulla causa expisitente, non sire ob causam praemistam. liceat alicui na anctoritate nrorem dimittere. Qued etiam de poena komicidii vel qualibet alia intelligendum est.

Unde Nicolaus Papa scribit Rodulpho, Bituricen Archiepiscope 25):

C. V. Coningia penitus interdicantur his, qui suas coninges occidant.

Interfectores suarum coningum sine iudicio, quum non a dis, adulterarum, vel aliquid huiusmodi, quid alied he-bendi sunt quam ²⁶) homicidae, ac per hoc ad poeniten-tiam redigendi? Quibus penitus coniugium denegatur, en-ceptis adolescentibus, de quibus est B. Leonis Papae XXV. 9 regula decretalium, imo indulgentia observanda.

Gratian. In Aoe capite videtur Nicolaus permittere m ritis causa adulterii, vel alterius Auiusmodi eriminis, uroos suas interficere. Sed ecclesiastica disciplina spirituali gladio, non materiali eriminosos feriri iubet; illo videlicet gladio, quo Petrus 27) inbetur mactare et manducare. De que etiam Christus ait in evangelie 28): Non veni pacem mittere in terram, sed gladium.

Hine idem Nicolaus seribit Albino Archiepiscope 29);

C. VI. Non licet alicui uzorem suam adulteram occidere.

Historia ecclesiastica', ab Eusebio Caesariensi episcopo | Inter haee sanctitas vestra addere studuit, si 1º) cuius

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. d) Huius mulieris meminit Justinus in prime Apologetico pro Christianis, et Eusebius ecclesiasticae hi-storiae l. 4. cap. 16. Verba quidem huius capitis in opi-stolis Nicolai impressis aut manuscriptis non sunt inventa, sed habentur fere eadem in praefatione Isidori in suam canonum collectionem. Praestat tamen lustinum et Ruse bium adire. Fortasse autem in hoc cap. translatus est titulus ex sequenti.

C. IV. e) Epistola, ex qua acceptum est hoc caput, habetur Romae in codice monasterii Dominicanorum, et ex ea aliqua sunt addita et emendata.

C. V. f) XXV.: Hoc eodem numero habetur in Codice canonum inter decreta seu regulas Leonis **).

Quaest. I. C. IV. 23) cf. Genes. c. 20. - 24) sanare: Edd. coll. o. - 25) polerunt: orig. - polerint: Edd. Nor. Ven. I. II. -26) *fuerint*: orig. Quaest. II. C. I. 1) i Cor. c. 7. v. 39. - 2) Imo Agathensi, ab. A. 506. - Ivo Pan. I. 6. c. 106. Decr. p. 8. c. 231. et 328. -9) ita Coll. Hisp. - 3) add.: sti Ivo Pan. - Edd. coll. o. pr. Par. Logdd. II. III. - 4) ut aut ad ill. accedere, and al.: Ed. Bas. -10 add. 2. Edd. Lugdd. II. III. - 5) abest ab Coll. Hisp. - 6) abest ab ead. - 7) abest ab Edd. coll. o. pr. Logdd. II. III. - 6) add:: sancti: Edd. Ven. I. II. - sancto: Edd. reil. pr. Lugdd. II. III. - 6) add:: sancti: Edd. Ven. I. II. - sancto: Edd. reil. pr. Lugdd. II. III. - 6) add:: accedite. C. III. 9) Aoc: Edd. coll. o. - 10) lex dio.: ead. - c. Math. c. 19. v. 6. = C. III. 10 Ca-put Paeudoisidori, cf. Corr. - 12) Radukpho: Ed. Arg. - im-peratori: Edd. coll. o. - 13) de: ead. - 14) add.: et interdictum: orig. - 15) homizabus: ib. - 16) eris: jb. = C. IV. 17) scr.

uxor adulterium perpetraverit, utrum marito illius liceat secundum mundanam legem eam interficere. Sed sancta Dei ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus; gla-dium non habet, nisi spiritualem; non³¹) occidit, sed vivificat.

C. VII. Poenitentia eius, qui propriam absque causa peremit uxorem. Item Pius Papa³²).

Quicunque propriam uxorem absque lege, vel 33) sine causa et certa probatione interfecerit, aliamque duxerit uxorem, armis depositis publicam agat poenitentiam, et, si contu-max fuerit, et episcopo suo inobediens exstiterit, anathematizetur, quousque consentiat. Eadem lex erit illi, qui seniorem suum interfecerit.

C. VIII. Poenitentia Hastulphi, qui uxorem suam interfecit. Item Stephanus 34) Papa V. Hastulpho 35).

Admonere te cum lacrimis et multo gemitu³⁶) cordis cu-ramus, fili Hastulphe; sed non filius debes dici, qui tam crudeliter 'infelix' homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi sociatam, sine causa mortis, non tibi resistentem, non indicitere cousen 12 modo vitra tibi sociatam, sine causa mortis, non tibi resistentem, non insidiantem quoquo³⁷) modo vitae tuae. Non invenisti eam cum alio viro nefariam rem facientem, sed concitatus a diabolo, impio³⁸) furore inflammatus, latronum³⁹) more atrocius eam gladio tuo, crudelior omni bestia, interemisti, et nunc post mortem eius addis iniquitatem super iniqui-tatem, filiorum tuorum improbe praedo. Qui matri non pepercisti, *et*49) filios tuos orphanos fecisti, inducere super eam vis mortis causam post mortem, per unum ho-micidam⁴¹) et reprobum testem incusare vis mortuam. Quoniam⁴²) nec evangelium, nec ulla divina humanaque lex unius testimonio etiam idoneo quempiam condemnat vel iustificat: quanto magis per istum flagitiosissimum⁴³) et scelestum nec illa viva debuit condemnari, nec a te §) post eius mortem accusari? Prius⁴⁴) causa criminis subet scelestum nec illa viva debuit condemnari, nec a te ^s) post eius mortem accusari? Prius⁴⁴) causa criminis sub-tiliter erat investiganda, et tunc, si ita fuisset inventa, secundum legis tramitem debuit accipere⁴⁵) ultionis vindi-ctam. Nam si verum (quod absit) fuisset, sicut ille adul-ter mentitus est, post septem annos poenitentia peracta dimittere eam per approbatam causam poteras, si voluis-ses; occidere tamen eam nullatenus debuisti. Non⁴⁶) enim ses; occidere tamen eam nullatenus debuisti. Non ⁴6) enim vult Deus mortem peccatoris, sed ut convertatur ad poe-nitentiam, et vivat. Ideirco placeat tibi consilium nostrum, et ⁴7) hoc fac, quod melius tibi leviusque videri potest ⁴8): miserere animae tuae, ut non sis tu ⁴9) tibimet ipsi homi-cida. Relinque quapropter, te rogamus, hoc malum ⁵9) saeculum, quod te traxit ad tam ⁵1) immanissimum peccati facinus; ingredere monasterium, humiliare sub manu ab-batis, et multorum fratrum precibus adiutus observa cun-cta simplici ⁵2) animo, quae tibi fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis et refrigeret aniignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis et refrigeret animam tuam prius, quam crucieris perpetuis flammis. Hoc levius et melius tibi esse certissime scias. Sin autem pulevius et melius tibi esse certissime scias. Sin autem pu-blicam poenitentiam, permanens in domo tua vel in hoc mundo, vis agere (quod peius tibi, et durius, et gravius esse non dubites) ita, ut agere debes ⁵³), exhortamur, omnibus ⁵⁴) diebus, quibus poenitere debes, vinum et si-ceram ⁵⁵) non bibas, carnem nullo ⁵⁶) unquam tempore comedas, praeterquam in Pascha, et in die Natalis Do-mini; in pane, et aqua, et sale poenitentiam age; in ieiu-niis, et vigiliis, et orationibus, et eleemosynis omni tem-pore persevera; armis nunquam cingere, nec in quolibet loco litigare praesumas. Uxorem nunquam ducere, concu-

binam non 57) habere, nec adulterium committere audeas; in balneo nunquam laveris; in conviviis laetantium nunquam te misceas; in ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium ⁵⁸) et postes humiliter te repone; ingredien-tium et egredientium suppliciter orationibus commenda te⁵⁹), communione corporis et sanguinis Domini cunctis diebus vitae tuae indignum te existimes; in ultimo tamen exitus vitae tuae die, si merueris, pro viatico, si sit qui tribuat 60), tantummodo venialiter ut accipias tibi concedimus. Sunt et alia multa, quae tibi nimis durius et satis acrius erant iuxta magnum pondus peccati, infelix, adiicienda. Sed si haec omnia, quae tibi misericorditer "supra" dicta sunt, perfecto corde Domino auxiliante feceris et custodieris, confidimus de immensa Dei clementia, remissionem habitu-rum fa tuorum peccatorum et secundum dictum ⁽¹⁾ rum te tuorum peccatorum, et secundum dictum⁶¹) iusti bonique pastoris resolvet te sancta ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam, qui eam suo san-guine acquisivit, solutus sis in coelis. Sin autem aliter feceris, et sanctae matris ecclesiae tam salubrem admoni-tionem despexeris, ipse tibi sis iudex, et in laqueo diaboli, quo irretitus teneris, per nanebis, et sanguis tuus super caput tuum; nos alieni a consortio tuo pro aliorum filio-rum 62) Dei salute, ipso opitulante, omni solicitudine niti-mur desudare, et Domini misericordiam attentius quotidie implorare.

C. 1X. Potius uxore vivente aliam ducat quis, quam humanum sanguinem fundat.

Item Augustinus de adulterinis coniugiis, lib. II. c. 15.⁶³) Si (quod verius dicitur) non licet homini Christiano adul-teram coniugem occidere, sed tantum dimittere: quis est tam demens, qui dicat ei: fac quod non licet, ut liceat tibi quod non licet? Quum enim utrumque secundum legem Christi illicitum sit, sive adulteram occidere, sive illa⁶⁴) vivente alteram ducere, ab utroque abstinendum est, non illicitum pro illicito faciendum. Si enim facturus est quod non licet, iam faciat adulterium, et non faciat homicidium, ut vivente uxore sua alteram ducat, et non humanum san-guinem fundat. Quod si⁶⁵) est utrumque nefarium, non de-bet alterum pro altero⁶⁶) perpetrare, sed utrumque vitare. IV. Pars. Gratian. In praemissis auctoritatibus quique prohibentur adulteras coniuges suas occidere; sed permititur post zeptem annorum poenitentiam eis illas dimittere. Si au-Item Augustinus de adulterinis coniugiis, lib. II. c. 15.63)

post veptem annorum poenitentiam eis illas dimittere. Si autem illas interfecerint, iubentur sine spe coniugii perpetuo manere, nisi forte propter lapsum iuvenilis incontinentiae ad matrimonia contrahenda eis misericordia impendatur. Clericis autem conceditur, si uxores eorum peccaverint, sine mortis acerbitate habere eas in custodia, et ad iciunia eas cogere, non tamen usque ad necem affligere. Unde in Toletano Concilio 1. c. 7. legitur 67):

C. X. Clerici, si uxores corum peccaverint, praeter necem eas domi custodiant, et ad salutaria cas cogant ieiunia.

Placuit, ut, si quorumcunque ⁵⁸) clericorum uxores pecca-vérint, né forte licentiam peccandi plus habeant, accipiant mariti cerum hanc potestatem, praeter necem custodiendi ac ⁶⁹) ligandi in domo sua, ad ieiunia salutaria, non mor-tifera eas ⁷⁰) cogentes, ita, ut invicem sibi clerici pauperes auxilium ferant, si servitia ⁴forte^{* 71}) non habeant. Cum uxoribus autem ipsis, quae peccaverint ⁷²), non ⁷³) ci-bum ⁷⁴) sumant, nisi forte ad timorem Dei acta poeniten-tia revertantur.

tia revertantur. V. Pars. Gratian. Nune autem quaeritur, quare sacris canonibus sit institutum, ut post septem annos poenitentes in pristinum statum revocentur?

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VIII. g) Nec a te: Apud Burchardum et Ivonem *) legitur : nec tu poteris post mortem eius excusari.

Quaest. H. C. VI. 31) quo non: IV. Pan. – Edd. coll. o. = C. VII. 32) Cf. Cap. Ludovici, A. 829., t. 3. c. 3. – Cap. Reg. Pr. 1. 5. c. 300. et Reg. I. 2. c. 76. – Burch. I. 6. c. 37. Ans. I. 10. c. 56 (57). Ivo Decr. p. 10. c. 166. Petr. Lomb. ib. – 33) ef: Edd. coll. o. = C. VIII. 34) Imo Paullinus Foroialiensis ep. ad Heistuh-phum (A. 794.) ut recte inscribitur a Burchardo I. 6. c. 40., cuius textus ceteroquin ab IV. Pan. I. 7. c. 16. Decr. p. 8. c. 126. et. qui hance sectus est, Gratiano plurimum recedit. – 35) Astulpho: ivo Pan. – Edd. coll. o. – 36) gem. curo: Burch. – 37) quocunque: Ivo. – Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. – 38) et imp.: Edd. coll. o. – Ivo Pan. – 39) latrocinii: Burch. – 40) add.: ideo: id. – 41) hominem homic.: Edd. coll. o. – 42) Moo nec ev., nec ulta – lex concedit: Burch. – 43) tam flagitiosum: id. – *) nec tamen Pan. – 44) add.: enim: Edd. coll. o. – 45) excipere: Burch. Iv. Decr. – 46) Ezech. c. 33. v. 11. – 47) ut facias hoc: Edd. Arg. Bas. – et facias hoc:

Ivo Decr. — 48) poterit: Edd. coll. o. — 49) tuus: Ed. Bas. — abest ab Edd. Par. Lugdd. H. HI. — 50) malignum: Burch. — 51) abest a Böhm. — 52) supplie: Ivo. — 53) debeas: Id. — Edd. coll. o. — 54) ut omn.: Edd. coll. o. — 55) omnem sic.; Ivo. — Edd. Nor. Ven. I. H. Par. Lugd. I. — 56) nunquam ullo; Ivo. — Edd. coll. o. — 57) nunquam: eaed. — 58) osti postes: Ed. Bas. — 59) commendare: ead. — Ivo. — 60) add.: (bi: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. — 61) imperium: Burch. — 62) fidelium salute, Deo op.: Edd. coll. o. = 57) nunquam : eaed. — 58) osti postes: Ed. Bas. — 59) commendare: ead. — Ivo. — 60) add.: (bi: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. — 61) imperium: Burch. — 62) fidelium salute, Deo op.: Edd. coll. o. = C. IX. 63) Ivo Pan. I. 7. c. 17. Decr. p. 8. c. 242. — 64) ea: Edd. coll. o. — 65) Quod si etc.: absunt ab Iv. Decr. — 66) per alterum: Ivo Pan. — Edd. coll. o. = C. X. 67) hab. A400. — Ivo Decr. p. 8. c. 283. — 68) quaecunque : Ivo. — cuicunque: Coll. Hisp. — 69) abest ab ead. — 70) abest ab ead. — 71) ab-est ab Iv. — 72) peccarerani: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. H. — 73) mee: Ivo. — Coll. Hisp. — 74) cibos: Edd. coll. o. — Ivo.

De his ils scribit Isidorus ad Massensen¹⁵) Episcopum, in praefatione ad librum de summe bone:

1003

C. XI. Quare sit institutum post septem annos in pristinum statum poenitentes redire.

Hoc ipsum, quod canonum censura post septem annos remeare poenlientem in pristinum statum praecipit, etc. ut in tractatu ordinandorum de lapsie b), non hoc ⁷⁶) *ex* elèin tractatu ordinandorum de lapsis a), non hoc⁷⁶) *ex* elè-ctione proprii arbitrii sancti Patres, sed potius ex sen-tentia divini iudicii sanxerunt. Nam legitur, quod Maria ⁷⁷) soror Aaron prophetissa, dum detractionis ⁷⁶) adversus Moysen incurrisset delictum, illico stigmate leprae per-fusa ⁷⁹) est, quumque peteret Moyses, ut emundaretur, praecepit eam Deus ⁸⁰) extra castra septem diebus egredi, et post emundationem rursus eam in ⁸¹) castra admitti. Maria ergo soror Aaron caro intelligitur sacerdotis, quae, dum superbiae dedita sordidissimis cogitationum *2) macudum superviae deduce softwars cognetion in the latur contagiis 5), extra castra septem diebus, hoc est extra collegium sanctae 84) ecclesiae septem annis proiici-tur 55), ut post emendationem 66) vitiorum loci vel pristi-nae dignitatis recipiat meritum. Et post pauca: §.1. In fine autem ¹) epistolae hoc addiciendum putavi, ut, quotiescunque in gestis conciliorum discors sententia invenitur, illius sententia magis teneatur, cuius antiquior aut *7) prior exstat auctoritas.

Gratian. Hoc autem quanquam de sacerdotibus videatur specialiter dictum, generaliter tamen de omnibus poenitentibus oportet intelligi. Ad imitationem namque illius dominicae sententiae David 88) de adulterio et homicidio reprehensus unius hebdomadae ieiunium in satisfuctionem admissi sceleris Deo legitur obtulisse. Hinc etiam ecclesiastica consuetudine est usurpatum, ut maiorum criminum poenitentia septem annorum spatio concludatur, nisi vel officii excellentia, vel criminum magnitudo vulgarem consuetudinem excedens (veluti dum conalis eiusmodi personis impudice adhaeremus, vel dum relicto naturali usu contra naturam more Sodomitico fornicamur, vel usque ad coitum brutorum animalium prolabimur), praemissum spatium transscendere cogat.

VI. Pars. §. 1. De poenitentibus quoque quaeritur, an eis generaliter post poenitentiam peractam coningia concedantur? Generaliter enim canonica auctoritate prohibentur poe-nitentes ad saecularem militiam redire, vel matrimonia comtrahere.

Unde Siricius Papa epist. I. ad Himerium Episcopum, c. 5. 89):

C. XII. Poenitentes matrimonia contrahere prohibentur. De his vero non incongrue dilectio tua apostolicam sedem credidit consulendam, qui acta ⁹⁰) poenitentia tanquam ca-nes ac sues ad vomitus pristinos et volutabra redeuntes, et militiae cingulum, et ludicras voluptates, et nova coniugia, et inhibitos denuo appetivere concubitus, quorum 91) professam ⁹²) continentiam generati post absolutionem filii prodiderunt. De quibus, quia iam suffugium ⁹³) non ha-bent poenitendi, id duximus decernendum, ut sola citra ⁹⁴) occlesiam fidelibus oratione iungantur, sacris mysteriorum celebritatibus ⁹⁵) (quamvis, non mereantur) intersint, a dominicae autem mensae convivio segregentur, ut hac sal-tem districtione correcti⁹⁶) et ipsi in se sua errata castigent, et aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscoenis cupiditatibus retrahantur ⁹⁷). Quibus ⁹⁸) tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, quum ad

C. XI. h) Ut in tractatu ordinandorum de lapsis: Absunt haec a plerisque vetustis, sed non sunt expuncta, quia sic solet citare Gratianus, ut indicatur c. Presbyter, supr. dist. 82.

Quaest. II. C. XI. 75) cf. ad c. 28. D. 50. — Ans. 1.8. c. 37.Quos: ead.Ivo Decr. p. 6. c. 396. Polyc. 1. 4. t. 39. — 76) abest a Böhm. —100) Caput77) cf. Num. c. i^2 . — 78) obtrectationis: orig. — 79) percussa:101) MatthIvo. — Edd. coll. o. pr. Arg. — 80) Dominus: Edd. coll. o. — 81) in-100) Caputfra: Iv. - 82 corruptionum: orig. — 63) illecebris: Ivo. — 84)101) Matthabest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 85) proliciatur: Edd.80)coll. o. - 86 emundationem: eacd. — orig. — 87) et: Edd. coll. o.- 106) gesed. - 86 coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 85) proliciatur: Edd.- 006 gesBurch. 1. 19. c. 57. Ans. 1. 11. c. 150. Ivo Decr. p. 15. c. 71. —Radulphum90) peracta: Burch. — 91) add.: profecto: Ed. Bas. — 92) impro-recte Burchfessam: Edd. coll. o. — 93) suffragium: Coll. Hisp. — 94) imira:reatureead. — Coll. citt. — Edd. coll. o. — 97) extrahantur: Coll. Hisp. — 96)Burch. Iv. —

÷.

Dominum coeperint proficisci, per communionis gratiam valumus subveniri⁹⁹), quam formam et circa mulieres, quae se post poenitentiam talibus pollutionibus deviaxerunt, servandam esse censemus.

Gratian. Sed quia timore solcendi coniugii nonnulli ad poenitentiam accedere differunt, vel propter lapsum adoloscentiae, quem formidant, poenitentiae remedium suscipers negligunt, ideo auctoritate canonica permittitur eis vel contracta matrimonia retinere, vel alia contrahere.

Unde Leo Papa Galerio Episcopo Tripolitano scribit 100):

C. XIII. Ex indulgentia coniugia post poenitentiam legitimam non negentur.

Audivimus a quibusdam, quod in vestris dioecesibus ac finibus Christianorum coetus levi occasione se subtrahunt poenitentiae iugo, dicentes, quia, si poenitentiam agimus, coniugii debemus relinquere copulam; in quo errant et de veritatis calle discedunt, quia pro omnibus illicitis poeni-tentiam unusquisque Christi nominis cultor sustinere ac peragere summapere debet, dicente ¹⁰¹) Domino: Poeni-tentiam agite, appropinguabit enim regnum coelorum. Con-iugium vero legitimum nulli orthodoxorum poenitentiam sustinenti solvere licet. Et infra: §. 1. Sacris¹⁰²).eos vos expedit eloquiis¹⁰³) edocere, ut ab erroris eripiantur caligine, et licitis copulationibus iuncti de omnibus illicitis poenitentiam agere procurent 104).

C. XIV. Propter lapsum invenilis incontinentiae non negentur poenitentibus ljeita coniugia. Item Leo Papa ad Rustieum, epist. XC. al. XCII. c. 11. 105).

In adolescentia constitutus si urgente aut metu mortis, aut captivitatis periculo poenitentiam gessit 106), et postea ti-mens lapsum incontinentiae iuvenilis copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur fecisse ve-nialem, si praeter coniugem nullam omnino cognoverit. In quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit telerabilius aestimamus.

C. XV. Haec poenitentia est imponenda ei, qui matrem occiderit.

Item Nicolaus Papa Rhatoldo, Episcopo sanctas ecclesiae Argenturatensis 1 107).

VII. Pars. Latorem praesentium matricidam esse covii. Pars. Latorem praesentum matricidam esse co-gnovimus. Cui praecipimus, ut sub poenitentiae iugo per-maneat ita, ut per annum integrum ecclesiam non ingre-diatur, sed ante fores basilicae orans¹⁰⁸), et deprecans Deum perseveret, qualiter tanto eripiatur piaculo. Com-pleto vero anni circulo introeundi in ecclesiam licentiam habeat; tamen¹⁰⁹) inter audientes stet, sed nondum communicet. Completis autem trium annorum curriculis sacrae communionis el gratia concedatur, oblationes vero non of-ferat, nisi prius aliorum septem annorum curricula exferat, nisi prius aliorum septem annorum curricuia ex-pleantur. § 1. His autem omnibus annis atque temporibus carnem non manducet, nec vinum bibere praesumat, ex-ceptis festis diebus atque dominicis, et a Pascha usque ad. Pentecosten. Et, quocunque ire voluerit, nullo vehiculo deducatur, sed pedibus proticiscatur; arma non sumat, misi contra paganos; ieiunet autem tribus ¹¹⁰) diebus per heb-domadam usque ad vesperam. A propria *quidem* ac legitima coniuge non separetur, ne in fornicationis voraginem corruat, quod ne fiat optamus. Si autem ante annorum

NOTATIONES CORRECTORUM.

i) In fine autem: Haec usque ad finem absunt ab uno antiquo Gratiani exemplari. C. XV. k) Poenitentia parricidarum, quae hic praeci-

pitur, habetur in conc. Wormaciensi c. 30.

Quos: ead. — orig. ap. Coustant. — 99) sublevari: ib. = C. XIII. 100) Caput omnino incertum. — Coll. tr. p. p. 1. t. 60. c. 11. 13. — 101) Math. c. 3. v. 2. — 102) add.: enim: Edd. Arg. Bas. — 103) of loquiis: Ed. Bas. — 104) curent: Edd. Arg. Bas. Nor. — procurent: Ven. I. II. = C. XIV. 105) Ep. 167. Ed. Baller., scr. A. 459. vel 459. — Ans. I. 11. c. 106. — in Edd. coll. o. adscribitur Leoni IV. — 106) gesserit, — elegerit: Edd. coll. o. = C. XV. 107) Apad IV. Decr. p. 10. c. 173. et in Edd. coll. o. = C. XV. 107) Apad IV. Decr. p. 10. c. 473. et in Edd. coll. o. male dicitur esse directa ad Radulphum (Rhotaldum: Bohm.); constat enim Rhadoldum, quem recte Burch. I. 6. c. 46. Ans. I. 11. c. 53 (51). nonlinant, Argenti-nensi (Argenticae Relensi: Coll. citt. — Edd. coll. o.) ecclesiae praefuisse tempore Nicolai. — Polyc. I. 6. t. 10. — 108) stam, orans: Edd. coll. o. — 109) tamen: Edd. coll. o. — 110) tres dis: Burch. IV.

trium cursum finis vitae illius appropinguaverit, corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi particeps fiat; sin autem, ut supra statuimus efficiatur. Tamen, si illius con-versionem^{1/1}) et lacrimarum fontem in omnibus videritis floridis actionibus et optimis operibus pullulare, humanius circa eum *vestra* solicitudo pervigil appareat, mitisque omnibus 112) demonstretur.

C. XVI. Post dignam posnitentiam adolescentibus permittuntur licita coniugia.

Item 1) 113).

- VIII. Pars. Si quis cum duabus fuerit sororibus for-nicatus, aut cum his personis, de quibus sancta scriptura prohibet, si dignam egerit poenitentiam, et castitatis non valuerit continentiam sustinere, liceat ei legitimam in coniugio uxorem accipere. Similiter et mulieri¹¹⁴), quae tali fuerit scelere lapsa, ut fornicationis non perducatur ad chaos. Sed hoc de laicis viris ac mulieribus solummodo statuimus.

C. XVII. Punialur qui haec crimina committit, non tamen legitimam dimittat uxorem.

Item 115).

Item ¹¹⁵). Si quis cum matre ^m) fornicatus fuerit spirituali, anathe-matis (ut scitis) percutitur ictibus. Similiter autem et illum percutere promulgamus, qui cum ea, quam de sacro fonte baptismatis susceperit, aut cum illa, quam ante epi-scopum tenuerit, quum sacro chrismate fuerit uncta, for-micationis perpetraverit scelus; legitimam tamen, si ha-buit ¹¹⁶), non dimittat ¹¹⁷) uxorem. IX. Pars. §. 1. Quos enim ⁿ) Deus coniunxit iudex [†]) sua auctoritate separare non debet. Quanguam Isid urus ¹¹⁸) hoc aliter intelligat, dicens:

C. XVIII. Non homo separat quos poena condemnat. Quos 119) Deus coniunxit homo non separet. Quaeris quomodo! subaudi violenter, sine lege, absque ratione quos Deus coniunxit homo non separet. Non enim homo separat quos poena condemnat, quos reatus accusat, quos maleficium coarctat.

Gratian. Verum hoc pro his dictum intelligitur, quos indices saeculi pro suis sceleribus legum severitate percellunt, quos vel morte puniunt, vel deportari inbent.

C. XIX. De codem.

Item ex Concilio Toletano VI. c. 8. 120)

X. Pars. Antiqui et sanctissimi est 121) *patris* sententia Papae Leonis, ut is, qui in actatis adolescentia po-situs, dum mortis formidat casum, pervenerit ¹²²) ad poe-nitentiae remedium, si coniugatus forte fuerit incontinens,

NOTATIONES CORRECTORUM.

• ,

C. XVI. 1) Ivo citat hoc, quemadmodum et sequens, ex Nicolao ad Carolum Archiepiscopum et eius suffraga-neos. Idem vero habetur in conc. Wormaciensi cap. 33., nisi quod pro illis verbis: lapsa, ut fornicationis non perdu-catur ad chaos, in eo legitur: lapsa fornicationis, liceat*).

C. XVII. m) Cum matre: Sic in Panormia, et apud Ivonem part. 9. cap. 36.; sed apud eundem p. 1. c. 138. legitur: si quis cum commatre, sicut etiam in conc. Wormaciensi.

n) Quos enim: Haec non sunt in Wormaciensi, neque apud Ivonem, sed fere eadem in Panormia.

C. XIX. o) Unus corum: In antiquis conciliorum editionibus est: corum, unde; in uno Vaticano codice: al-ter corundem; in codice Lucensi regio: ad continentiam co-rum fuerit **); in posterioribus autem Coloniensibus editio-nibus: alter ad continentiam eat, unde fuerit regressus. Ita-

ne postea adulterii lapsum incurrat, redeat ad pristinum ne postea adulterii lapsum incurrat, redeat ad pristinum coniugium, quousque possit adipisci temporis maturitate continentiae statum, quod hos sicut¹³³) de viris, ita¹²⁴) de feminis aequo modo censemus. Non quidem hoc¹²⁵) generaliter et canonice⁴³⁶) est praeceptum, sed constat *a* nobis¹²⁷) pro humana fragilitate indultum ea duntaxat ratione, ut si is, qui poenitentiae non est legibus deditus, ante ab hac vita decesserit, quam ex consensu¹²⁸) ad continentiam unus eorum °) fuerit regressus, superstiti non liceat denuo ad uxoris¹²⁹) transire amplexus. Si autem tillius vita exstiterit superstes, qui non accepit 130) absolu-tionem 131) poenitentis, nubat, si se continere non potest, et alterius consortio fruatur uxoris. Quod de ¹³²) utroque sexu quomodo ¹³³) a nobis ¹³⁴) manifestum est esse de-cretum, ita videlicet, ut in omnibus ¹³⁵) sacerdotis exspe-ctetur ordinatio, ut, ¹uxta quod aetatem aptam ¹³⁶) per-spexerit ¹³⁷), poenitentiae ¹³⁸) absolutionis, *vel districtio-nis[#] tribuat lecem nis* tribuat legem.

TRACTATUS DE POENITENTIA •) ¹).

QUAESTIO III.

GRATIANUS.

His breviter decursis, in guibus extra negotii finem aliquannem pertractandam, qua quaeritur:

DISTINCTIO I.

GRATIANUS.

I. Pars. Utrum sola b) cordis contritione, et secreta satisfactione, absque oris confessione quisque possit Deo satisfacere, redeamus. Sunt enim qui dicunt, quemlibet criminis veniam sine confessione facta ecclesiae et sucerdotali iudicio posse promereri, insta illud Ambrosii super Lucam, ad cap. 22.

CAP. J. 2)

Petrus doluit et flevit, quia erravit, ut homo. Non inve-nio quid dixerit; invenio³), quod fleverit. Lacrimas eius lego, satisfactionem non lego.

C. Il. Item c).

Lacrimae lavent 4) delictum, quod *roce* pudor est confiteri.

C. III. Item Propheta⁵).

Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.

que in tanta varietate retenta est vulgata lectio Gratiani, quae est in manuscriptis quoque ipsius exemplaribus. Quaest. III. Dist. I. Pars I. a) Gratianus ad

explicandam hanc tertiam quaestionem multa attulit. Quam perlongam tractationem qui eum secuti sunt in septem distinctiones diviserunt. In antiquioribus enim exemplaribus nulla est distinctionum separatio; in aliquibus vero in mar-

nulla est distinctionum separatio; in aliquibus vero in mar-gine tantum est: Distinctio prima, secunda, etc. b) Utrum sola: Haec coniungenda sunt cum supe-rioribus, quemadmodum in pervetustis sunt coniuncta; ab illis enim pendent. C. II. c) Item: Sequebatyr: Ioannes Chrysostomus ***), apud quem haec ipsa omnino verba non sunt inventa. Sed apud B. Ambrosium post ultima verba capitis praecedentis sequitur: Sed quod defendi non potest ablui potest. Lavent lacrimae delictum etc. Nec multo aliter in aerm. 46. de Pètri poenitentia, et Ambrosium citat Magister sententiarum.

ita: Edd. rell. — 125) aheat a Coll. Hisp. — 126) legitime prace.:
ead. — 197) vobis: Edd. coll. o. pr. Arg. — 128) communi cons.;
Edd. Bas. Lugdd. — 40) ita Coll. Hisp. — 129) uxorios: ead. —
130) acceperit: Edd. coll. o. — 131) benedictionem: Coll. Hisp. —
132) in: Edd. coll. o. — 133) pari modo: eaed. — Coll. Hisp. —
134) nos — decrevisse: Coll. Hisp. — 135) his own.: ead. — Edd.
coll. o. pr. Par. Lugdd. — 136) actam: Coll. Hisp. — 137) prospezerit: ead. — Ed. Bas. — 138) continentiae, abs.: Coll. Hisp. Quaest. III. 1) Rubrica: Tr. de poen.: ahest ab Edd. coll. e.
pr. Par. Lugdd. _ 130 Petr. Lomb. 1. A dist 17. — cf. Lug. C. 22.

pr. Par. Lugad. Dist. L. C. I. 3) Petr. Lomb. 1. 4. dist. 17. — cf. Luc. c. 33. — 3) scio quod flevil: Edd. coll. 0. = (C. 11. 500) ita Edd. coll. 0. — Petr. Lomb. ib. — 4) lavant: Edd. coll. 0. = (C. 111. 5) Psal.

1

Dixi, confitebor adversum me iniustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Quod Augustinus esponene, ait 4) ?):

CAP. V.

Magna pietas Dei⁴), ut ad solam promissionem peccata dimiserit. §. 1. Nondum pronunciat ore, et tamen Deus iam audit in corde, quia ipsum dicere quasi quoddam pronunciare est. Votum enim⁹) pro opere reputatur.

C. VI. Cod. ib. I. de Epise. et Cler. Imp. lovianus 19).

II. Pars. Si quis non dicam rapere, sed attentare tantummodo iungendi causa matrimonii sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali poena feriatur 11).

C. VII. Item lib. II. tit. de poetniendo impp. Leo et Anthemius Nicostrato P. P.¹²).

Nemo vel in foro magnitudinis tuae, vel in provinciali iudicio, vel apud quemquam iudicem accedat ad togatorum consortium, nisi sacrosanctis catholicae religionis fuerit im-butus mysteriis. Sin autem 13) aliquid quoquo modo vel quadam machinatione factum vel attentatum fuerit, officium quidem sublimitatis tuae centum librarum auri iacturam pro condemnatione sustineat.

C. VIII. lidem AA. 14) ibidem continenter.

Quicunque 15) ausus fuerit contra providum nostrae serenitatis decretum officium advocationis per subreptioner arripere 14), et prohibitum patrocinium praestiterit, ab adarnpere ..., et promutum patrocinum praestiternt, ab ad-vocationis officio remotus stylum proscriptionis atque per-petui exsilii specialiter sustinebit; scituris etiam provin-ciarum rectoribus, quod is, sub cuius administratione ali-quid huiusmodi fuerit attentatum, partis bonorum dimidiae proscriptionem, et poenam exsilii per quinquennium su-stinabit stinebit

C. IX. Item lib. IX. Codicis tit. ad legen Iulian maiestatis, L 5. 17).

Quisquis 1 *) cum militibus etc. 19) cogitaverit (eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum puniri iura voluerunt), *ipse quidem etc.*. Gratian. Item ad legem Corneliam de sicariis 2°): Si

quis cum telo ambulaverit hominis necandi causa, sicut is, qui hominem occiderit, vel cuius dolo malo factum erit²¹) commissum, legis Corneliae de sicariis poena coërcetur 22).

C. X. Impp. Valentinianus, Valens, et Gratianus¹³).

Si quis necandi infantis piaculum aggressus aggressave sit²⁺), sciat, se capitali supplicio esse puniendum.

C. XI. Impp. Gratianus, Valentinianus, Theo-dosius, et Arcadius²³).

Si forte mulier marito mortis parasse insidias, vel quolibet alio genere voluntatem occidendi habuise inveniatur, vel "ni" forte maritus codem ²⁶) modo insectetur ²⁷) uzorem, in eadem quaestione ab omni familia non solum ma-riti, sed etiam uxoris "suae" (quae tamen sunc temporis domi fuerit) quaerendum est, sine cuiusquam defensione.

NOTATIONES CORRECTORUM.

dori, quem citant glossa ordinaria et Magister. Quae vero sequentur magnam partem sunt ex B. Augustino. C. XV. e) Domum: Sic etiam in sententiis Pauli legitur: sod et qui segetem luce secut.

Dist. 1. C. IV. 6) Psal. 31. v. 5. = C. V. 7) Gless. ord. ad Ps. 31. v. 5. - Petr. Lomb. ib. - cf. C. 17. qu. 1. c. 4. - 6) *lio*-mini: Ed. Bas. - 9) *autern*: Ed. Arg. - C. VI. 10) const. 5 (Jo-mini: Ed. Bas. - 9) *autern*: Ed. Arg. - C. VI. 10) const. 5 (Jo-l. 1. L. 3., dat. A. 364. - *locinicanus*: Bohm. - *lustimennus*: Edd. coll. o. - cf. C. 35. qu. 2. c. 3. - Polyc. 1. 4. t. 35. - 11) *feric*-her: Edd. coll. 6. pr. Luzdd. = C. VII. 12) const. 4. (Coll. 2. L. 35. - 36) percensus: Edd. coll. 6. pr. Arg., in qualeg: Ni quist puls. quid. non coll coll. 6. = her: Edd. coll. 6. pr. Luzdd. = C. VII. 12) const. 4. (Coll. 7. V. 39) L. 47. D. 1. 11. fr. 1. - 40) addi: contem: Ed. Bas. C. VIII. 13) *ldem Augustimus*: Edd. coll. 6. - 15) *idem revo* qui-conque: orig. - 16) eriperre: Ed. Bas. - (LX. 17) const. 5. Cod. 1. 9. L. 8. dat. A. 397. - cf. C. 6. qu. 1. c. 21. - 15) Ni quis: Ed. Arz. - 19) abest ab Edd. coll. 6. pr. Par. Lugdd. = 20) corst. 7. (coll. 9. L. 16. St. quist. c. 21. - 18) Ni quis: Ed. Arz. - 19) abest ab Edd. coll. 6. pr. 71 const. 7. centur: eacd. = C. X. 25) const. 8. (Cod. ib. dat. A. 374. - In Edd. coll. 6. et huins et sequ. cap. inscriptio mutila est et corruptia. *Edd. coll. 6. et al. Par. Lugdd.* II. 11. = C. XII. 28) L. 47. D. 1. 10. - 490 means et *fur. et al. C. and. et fur. disc. ma. for const. 7. et fur. et al. a. 395. - 26* for: Edd. coll. 6. - 730 mean. *is Coll. Par. Lugdd. = 20* corruptia. *Edd. coll. 6. et huins et sequ. cap. inscriptio mutila est et corruptia. Edd. coll. 7. 19 abest ab Edd. Coll. 6. Theod. et Arrad. fur. Cont. 7. 20 abest ab Edd. Coll. 7. 20 abest ab Edd. coll. 8. - 26) haberrit: Edd. Bas. Lugdd. = C. XVEIL 68) L. 28. <i>Arg. - man. et fur. et al. Par. Lugdd. = C. XVEIL 68* L. 28. *Arg. - man. et fur. et al. Par. Lugdd. = C. XVEIL 68* L. 28. *Arg. - Man. et fur. et al. Par. Lugdd. = C. XVEIL 68* L. 28. *Arg. - Sol haberrit: Edd. Nor. Ven. L H. - man. et fur. et al. Bas. Lugdd. = C. XVEIL 68* L. 64. *Arg. - 68* minis escaps. *Edd. co*

C. XII. Iten ff. tit. de iniuriis, L. Sed est quaestionis 28). Si quis tam feminam quam masculum, sive ingenuos sive libertinos, impudicos facere attentaverit, iniuriarum tenebitur. §. 1. Sed et ²⁵) si servi pudicitia attentata fuerit³⁶), iniuriarum locum habet. §. 2. Attentari pudicitia dicitur, quum id agitur, at ex pudico impudicus fiat. §. 3. Non³¹) solum is iniuriarum tenetur, qui fecit iniuriam, hoc est qui percussit, verum ille quoque continetur in, qui dolo fecit, vel qui curavit ut i) cui mala pugno percuteretur.

C. XIII. Item lege Apud Labeonem 34).

Si quis pulsatus quidem non est, verum manus adversus eum levatae³³), et saepe territus *est², quasi vapulaturus, non tamen percussit³⁶), *utili* iniuriarum actione tenetur. Ill. Pars. Contra titulo de poenis³⁷):

CAP. XIV.

Cogitationis poenam nemo patitur 38).

C. XV. Item titulo de extraordinariis criminibus 39).

Solicitatores alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possuit, propter voluntatem 'tamen' permiciosae libidinis extra or-dinem puniuntur. Et infra: §. 1. Qui puero stuprum (ab-ducto *ab eo* vel corrupto comite) persuaserit, aut mu-lierem puellamve interpellaverit, quidve impudicitiae gratia fecerit, domum *) praebuerit pretiumve, quo is persuadeat, dederit, perfecto flagitio punitur capite, imperiecto in in-sulam deportatur. Corrupti **) comites summo supplicie efficienter. afficiuntur.

C. XVI. Item titulo de furtis 41).

Vulgaris est quaestio, an is, qui ex acervo framenti modium sustulit, totius rei furtum faciat, an vero eius tan-tum, quod abstulit. Ofilius totius acervi furem esse putat. Nam et qui aurem alicuius tetigit (inquit Trebatius) totam Nam et qui aurem alicuius tetigit (inquit Trebatius) totam eum videtur tetigisse. Proinde et qui dolium aperuit, et inde parum vini abstulit, "non tantum eius, quod abstulit, verum" totius furtum ⁴²) videtur feciase. Sed verum et, in tantum eos ⁴³) furti actione teneri, quantum abstule-runt ⁴⁴). Nam et si quis armarium, quod tollere non pe-terat, aperuerit ⁴⁵), et omnes res, quae in eo erant, con-trectaverit, atque ita discesserit, deinde reversus unam et bis obstularit et ante quam se resigneret sun destinarem his abstulerit, et ante, quam se reciperet quo destinaverat, deprehensus fuerit, eiusdem rei et manifestus, et nec ma-mifestus fur erit. Sed et si quis segrtem ante lucem¹) se-cat et contrectat, eius⁺⁶), quod secat, manifestus⁺⁷) et nec manifestus fur est.

C. XVII. Item lib. II. til. Quod quisquis iuris, L 1.41)

Haec autem verba: Quod ") statuerit qui iarisdictioni pres est, cum effectu accipimus, non verbotenus; et ideo, si, quum vellet statuere, prohibitus sit, nec effectum decretum habuit 5°), cessat edictum. Nam sisterit verbam rem per-fectam significat, et consummatam iniuriam, non coepiam.

CAP. XVIII.

Poenae (sicut in ff. tit. de poenis legitur) \$1) legum inter-pretatione molliendae sunt potius, quam exasperandae \$2).

Gratian. Alque ideo proprium casum non excedunt; su quas de raptu virginum, vel adrocatis, seu de crimine mai

C. V. d) Initium usque ad vers. Nondum, est Cassio- | L. 5. t. 4. vers. Qui puero; sed in Pandectis Florentinis legitur: donum. C. XVI. f) Ante lucem: In Pandectis Florentisis

statis, vel de sicariis dicta sunt, favore religionis et fidei, atque principali odio sicariorum introducta sunt. Iniuriarum pero pro edrum varietate multipliciter quis reus fieri potesi. Varietas itaque criminum varietatem inducit poenarum.

Unde in Digestis tit. de pognis 53):

CAP. XIX.

IV. Pars. Aut facta puniuntur, ut furta caedesque; sut dicta, ut convicia et intidae 54) advocationes; aut scripta, ut falsa 55) et famosi libelli; aut consilia, ut coniurationes, et latronum conscientia, quosque alios suadendo iu-visse 56) sceleris est instar. §. 1. Sed haec quatuor genera consideranda sunt septem modis: causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, eventu. §. 2. Causa, ut in verberibus, quae impunita sunt a magistro illata vel paveroeripus, quae impunita sunt a magistro illata vel pa-rente, quoniam emendationis ⁵⁷), non iniuriae gratia vi-dentur adhiberi. Puniuntur ⁵⁸), quunu quis per iram ab extraneo pulsatus est ⁵⁹). §. 3. Persona dupliciter specta-tur, eius qui fecit, et eius qui passus est. Aliter enim puniuntur ex eisdem facinoribus servi, quam liberi; et ali-ter qui quieccum in dominum paraetare surve est qui qui quicquam in dominum parentemve ausus est, quam qui in extraneum, in magistratum 6°), vel in privatum. In huiusmodi⁶¹) consideratione actatis quoque ratio habea-tur⁶²). §. 4. Locus facit, ut idem vel furtum, vel sacri-legium sit, et capite luendum, vel minore supplicio. §. 5. Tempus discernit emansorem a furtivos), et effractorem vel furem diurnum a nocturno⁵). §.6. Qualitate, quum⁶⁴) factum vel atrocius, vel levius est, ut furta manifesta a nec manifestis discerni solent, rixae a grassaturis, expilahec manifestis discerni solent, fixae a grassaturis, expina-tiones a furtis, a violentia petulantia, de qua re maximus apud Graecos orator Demosthenes 65) sic ait: Od yac ή πληγή παρέσιησε την δργήν, άλλ ή άιμία, οὐδὲ τὸ τύπτε-σθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ δεινὸν (χαίπες ὅν δεινὸν) αλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρει. πολλὰ γὰς ἂν ποιήσειεν ὁ τύπτων, ὡ ἄνδρες Άθη-ναῖοι, ὡν ἔνια ὁ παθῶν οὐδ' ἂν ἀπαγγεἰλαι δύναιθ' ἑτέρψ, τῷ σχήματι, τῷ βλέμματι, τῷ gŵnỹ, ὅταν ὡς ὑβρίζων, ὅταν ὡς ἐχθρὸς ὑπάιχων, ὅταν χονθύλοις, ὅταν ἐπὶ Χομψης. ταῦτα κυνςἱ ζταῦτα ἐζιατησιν ἀνθομποις ἀπθρίς ὅντις τοῦ ποοπλακινεί, ταυτα έξίστησιν ανθρώπους αηθείς όντας του προπηλαalgeogai. Id est: Non enim iram plaga concitavit, sed ipsa facti indignitas. Neque tam ingenuis grave est caedi (quan-quam grave est) quam per contumeliam caedi. Siquidem multa is, qui alium caedit, admittere potest (quorum magnam partem is, qui verberibus affectus est, alteri renunciare h) ac repraesentare neguit) habitu corporis, vultu, vociferatione, nunc ut contumețiam inferens, nunc ut inimicum se gerens, nunc pugnum ducens, nunc in malam caedens. Haec movent, haec de statu mentis deturbant homines propudii ac sugillatio-nis non assuetos. §. 7. Quantitas discernit furem ab abigeo. nis non assuetos. §. 7. Quantitas discernit furem ab abgeo. Nam qui unum suem surripuerit, ut fur coërcebitur: qui gregem, ut abigeus. §. 8. Eventus spectatur, ut a clemen-tissimoⁱ) quoque facta; quanquam lex non minus eum, qui occidendi hominis causa cum telo fuerit⁶⁶), quam eum, qui occiderit, puniat, et ideo apud Graecos exsilio volun-tario fortuiti casus luebantur, ut apud praecipuum poëtarum scriptum est 67):

NOTATIONES

C. XIX. g) Furtivo: In aliquot vetustis codicibus et originali est: fugitivo. Sed ob glossam non est emendatum.

h) Alteri renunciare: Haec in suum locum sunt restituta.

i) Clementissimo: Sic emendatum est ex Pande-ctis Florentinis, quum antea legeretur: dementissimo*). Quod in Basilicis lib. 60. tit. 52. l. 16. sic explicatur: Vir olemens, nec sediliosus, si arma sumat, quasi occidendi causa, non punitur ut homicida, nisi et eventus seguatur. In sediΕύτέ με τυτθόν ξόντα Μενοίτιος έξ Οπόεντος Ήγαγεν ὑμέτερον δ' ἀνδροχτασίης ὑπὸ λυγοῆς, Ήματι τῷ, ὅτε παῖδα χατέχτανον Ἀμφιδιάμαντος, Νήπιος; οὐχ ἐθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς. Id est: Quo puerum mo temporo vestras duxit ad aedes, Ex Opoënte pater, dira pro caede patrata, Ob talos nempe ira percitus Amphidamantis, Quum gnatum imprudens simul invitusque peremi.

CAP. XX. b)

V. Pars. Cogitatio nan meretur poenam lege cicili, guum suis terminis contenta est. Discernuntur tamen a maleficils ea, quae de iure effectum desiderant. In his enim non nisi animi iudicium consideratur.

Unde in Digestis tit. de repudiis 68):

CAP. XXI.

Divortium non est verum, nisi quod animo perpetuam constituendi discessionem †) fit. Itaque quicquid in calore iracundiae vel fit, vel dicitur, non prius⁶⁹) ratum est, quam si perseverantia apparuit⁷⁰), iudicium animi fuisse. Ideoque per⁷¹) calorem misso repudio, si brevi⁷²) reversa est uxor, nec divertisse videtur.

Hinc etiam in Canonibus 73):

· CAP. XXII.

Si quis iratus crimen alicui obiecerit, etc. VI. Pars. Gratian. Ex consilio autem velut ex facto aliquem teneri Augustinus⁷⁴) probat, ita dicens¹):

C. XXIII. Non solum qui manibus oocidunt, sed etiam quorum consilio et fraude alii occiduntur, homicidae probantur.

Perniciose⁷⁵) se decipiunt⁷⁶), qui existimant, eos tantum homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, et non potius eos, per quorum consilium, et fraudem, et exhor-tationem homines exstinguuntur. Nam Iudaei Dominum nequaquam propriis manibus occiderunt⁷), sicut scriptum ⁷⁸) est: Nobis non licet interficere guenguan. Sed tamen illis Domini mors imputatur, quia ipsi lingua eum interfecerunt, dicentes: Crucifige, crucifige cum. Unde unus Evangelista dixit, Dominum crucifixum esse hora tertia⁷⁹), quia ludaci experiment aum horn tertia⁷⁹. alius sexta ⁶), quia ludaei crucifixerunt eum hora tertia⁽³⁾, alius sexta ⁶), quia ludaei crucifixerunt eum hora tertia lingua, milites hora sexta manibus. Qui ergo hominem tradidit ⁸), ille interfecit ⁸) eum, Domino dicente ⁸): Mains peccatum habet qui me tradidit tibi. Unde Psal. ⁸⁴): Filii hominum, dentes corum arma et sagittae, et lingua corum gladius acutus. Subiiciant ergo se poenitentiae quo-rum consilio sanguis funditur, si veniam promereri voluerint 85).

C. XXIV. Interfectores fratrum, detractores corum, eosque odientes, homicidae habentur.

Item ex epistola Clementis I. ad Iacobum⁸⁶). Homicidiorum⁸⁷) vero⁸⁸) tria genera esse dicebat B. Pe-trus, et poenam eorum parilem fore⁸⁹) dicebat. Sicut enim homicidas interfectores fratrum, ita *et*⁹⁰) detracto-

CORRECTORUM.

tiosis autem etiam sine eventu animi propositum punitur, ob id solum, quod armati processerint, ut l. 1. ad legem Corneliam de sicariis.

C. XX. k) Huic, quod in vulgatis est distinctum ca-put, in plerisque vetustis est apposita nota illa, qua indi-catur esse verba Gratiani **).

C. XXIII. 1) Caput hoć collectum est ex variis locis B. Augustini, videlicet ex lib. 3. de consensu Evangelista-rum c. 13., explanatione Psalm. 56. et 63., et tractat. 114. et 115. in loannem.

71) add.: com: Edd. coll. o. - 72) in brevi: Edd. coll. o. = C. XXII. 73) cf. C.2. qu.3. c.5. = C. XXIII. 74) Reg. 1. 2. c. 49. (: ex diclis Ferrandi Diaconi). Burch. 1. 6. c. 31. Ans. 1. 11. c. 45. Ivo Decr. p. 10. c. 160. Polye. 1. 6. t. 10. - 75) Periculate: Reg. Burch. Ans. Iv. - Edd. coll. o. - 76) decipiuniur: Edd. coll. o. - 76) decipiuniur: Edd. coll. o. - 76) decipiuniur: Edd. coll. o. - 76) march and an end of the foremult: Ed. Bas. - Reg. Burch. Ans. Iv. - Edd. coll. o. - 76) decipiuniur: Edd. Ans. Iv. - 78) scriptum est entim: Ed. Bas. - cf. Ioan. c. 18. v. 31. - 79) Marc. c. 15. v. 25. - 60) Luc. c. 23. v. 44. - 81) tradierti: Edd. Bas. - traditi: Edd. Lugdd. III. III. - Reg. Burch. Ans. Iv. - 83) Ioan. c. 19. v. 11. - 84) Psal. 56. v. 5. - 85) volunt: Edd. I. - 83) Ioan. c. 19. v. 11. - 84) Psal. 56. v. 5. - 85) volunt: Edd. coll. o. pr. Bas. - Reg. = C. XXIV. 86) Cap. Pseu doisidorianum. - Burch. 1. 6. c. 28. Ans. 1. 11. c. 43 (42). Ivo Decr. p. 10. c. 157. Polyc. ib. - 87) Homicidaram: Burch. Iv. - 98) abest ab Edd. Arg. Bas. - 89) forte: Edd. Nor. Ven. I. II. - 90 abest a Bôhm. 64

64

Dist. I. C. XIX. 53) fr. 16. ib. -54) perfidae: Ed. Bas. -55) add.: charta: Edd. coll. o. pr. Bas. -56) inuuisse: Edd. Par. Lugd. I. -monusse: Edd. coll. o. pr. Bas. -56) inuuisse: Edd. Par. Edd. coll. o. -58) add.: autem: Edd. Bas. Lugd. II. II. -57) add.: animo: Edd. coll. o. -58) add.: autem: Edd. Bas. Lugd. II. -59) pulsa-tur: Edd. o. pr. Lugd. III. -60) et in mag., quam qui in: Edd. o. -61) huitus rei: Ed. Bas. -62) habetur: Edd. Bas. Lugdd. II. III. -63) ac nocturnum: Ed. Bas. -62 habetur: Edd. Bas. Lugdd. II. III. -63) ac nocturnum: Ed. Bas. -64) abest ab Edd. o. pr. Nor. -65) in oratione contra Mediam. - Ipsa verha graeca cum interpret. (quae plane diversa est ab ea, quae in Digest. circumfertur) et hic et infra ab editionibus ante Contium publici iuris factis absunt. -9) ita Edd. coll. o. -66) add.: inventus: eacd. -67) add.: graecum: Edd. Bas. Lugd. II. -67. Hom. I. 1. 28. V. 85-86. = C. XXI. 6^{+9}) quare allo ca charactere sunt expressa. = C. XXI. 68) L. 24. D. t. 2. fr. 3. $-\frac{1}{2}$) dissensionem: orig. -69) altier: Edd. coll. o. -70) approbarerti: Ed. Arg. - apparterit: Edd. rell. - B6hm. -

res ⁹¹) eorum, eosque odientes, homicidas esse manifesta-bat, quia ⁹²) et qui occidit ⁹³) fratrem suum, et qui odit, et qui detrahit, ei pariter homicidae ⁹⁴) esse monstrantur.

C. XXV. In maleficiis voluntas pro opere reputatur. Item Hieronymus in Besiam, c. 33.

Omnis iniquitas, et oppressio, et iniustitia, iudicium san-guinis est: et, licet gladio non occidat ⁹⁵), voluntate tamen interficit.

C. XXVI. De codem.

Item Cyprianus tract. IV. de mortalitate.

Namquid Cain ?6), quum Deo munus offerret, *iam* peremerat fratrem? et tamen parricidium ?7) mente conceptum Deus providus ante damnavit. Ut illic cogitatio mala et perniciosa conceptio Deo providente prospecta est, ita et in Dei servis, apud quos "confessio" cogitatur, et martyrium mente concipitur, animus ad bonum deditus Deo iu-rium mente concipitur, animus ad bonum deditus Deo iu-dice coronatur. Aliud est *enim* martyrio animum deesse, aliud animo defuisse martyrium. Qualem te invenit Bomi-nus, quum vocat, talem pariter et iudicat, quando ipse testetur et dicat ⁹⁰): Et scient omnes ecclosine, quia ego sum scrutator rexis ??) et cordis.

C. XXVII. Homicida est qui fratri suo mala persuadet.

Item Augustinus tract. XLII. ad c. 8. Ioannis.

Noli putare, te non esse homicidam, quando fratri tuo mala persuades. Si fratri tuo mala persuades, occidis. Et ut scias, quia occidis¹⁰⁰), audi Psalmum¹⁰¹): Filii hominum, dentes corum arma et sagiltae, et lingua corum machaera¹⁰³) acuta.

C. XXVIII. Occidit qui ad nocendum movetur.

ldem ho. XIX. contra Faustum, c. 23.=)

" Homicidium lege vetitum putabatur 103) non aliud esse, misi corporis peremtio. Aperuit ergo Dominus, omnem iniquum motum ad nocendum fratri in homicidii genere deputari 104).

C. XXIX. Furti tenentur qui solo timore non furantur. Item Augustinus lib. L. Hom., homil. 28.

Si propterea non facis furtum, quia times ne videaris 105), intus "fecisti", in corde fecisti; furti 106) teneris, et nihil tulisti.

C. XXX. Non ideo minus delinquit, cui sola deest facultas. Idem de libero arbitrio, lib. I. c. 3. 107)

Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum "hac' 133) coniuge aliena, planum tamen aliquo modo sit "id' eum cupere, et, si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur. Jtem, sicut auctoritas teststur: §. 1. Voluntas ") remunera-tur, non opus. Voluntas autem in cordis contritione est, opus vero in oris confessione. Gratian. Luce clarius constat cordis contritiond, non

oris confessione peccala dimitti.

C. XXXI. Item Prosper lib. II. de vita contemplativa, cap. 7. 109)

Porro illi, quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri aut emendare noluerint, Deum, quem habent testem, ipsum habituri sunt et ultorem. Et quid eis prodest humanum vitare iudicium, quum, si in malo suo permanserint, ituri

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXVIII. m) Verba propria B. Augustini sunt haec: Quia enim non intelligebant homicidium, nisi perentionem corporis humani, per quam vita priosretur, aperuit Dominus, etc. C. XXX. n) Voluntas: Haec usque ad tinem sunt ex homilia 26. operis imperfecti in Matthaeum.

1

sint †) in acternum, Deo retribuente, suplicium ? Quod si ipsi sibi¹¹⁰) iudices fiant, et veluti¹¹¹) suae iniquitatis ultores, hic in se voluntariam poenam severissimae anim-adversionis exerceant, temporalibus poenis mutabunt acterna supplicia, et lacrimis ex vera cordis compunctions fluentibus restinguent 112) aeterni ignis incendia.

1012

C. XXXII. Et infra ibidem •) 113).

Facilius Deum sibi placabunt illi, qui non humano convicti iudicio, sed ultro crimen agnoscunt, qui aut 114) propriis illud confessionibus produnt, aut nescientibus aliis (quales 115) occulti sunt) ipsi in se voluntariae excommunica-tionis sententiam ferunt, et ab altari, cui ministrabant, non animo, sed officio separati vitam suan tanquam mor-tuam plangunt, certi, quod reconciliato ¹¹⁶) sibi efficacis poenitentiae fructibus Deo ¹¹⁷) non solum amissa recipiant, sed etiam cives supernae civitatis effecti ad gaudia sem-

piterna perveniant. VII. Pars. Gratian. Hoc idem probatur auctoritats illa prophetica 118): In quacunque hora peccator fuerit conversus, et ingemuerit, etc. Non enim dicitur : ore confessus fuerit, sed tantum : Conversus fuerit, et ingemuerit, vita vivet, et non morietur. Hine etiam Propheta ait 119):

CAP. XXXIII.

Scindite corda vestra, et non vestimenta 120).

Gratian. Ostendens in contritione cordis, quae in einsdem scissione intelligitur, non in confessione oris, quae pars est exterioris salisfactionis, quam scissuram vestium nominevit, a parte totum intelligens, peccala dimitti.

Hinc etiam per eundem Prophetam Dominus ait ?) 121):

CAP. XXXIV.

Convertimini ad me in toto corde vestro, et convertar ad vos. Gratian. Conversio autem dicitur guasi cordis undique versio. Si autem cor nostrum undique a malo ad Deum vertitur, mox suas conversionis fructum meretur, ut Deus ab ira sua ad misericordiam conversus peccati praestet indulgentiam, cuius primo praeparabat vindictam. Unde datur intol-ligi, quod etiam ore tacente veniam consequi possumus. Hine etiam leprosi illi¹²³), quibus Dominus praccepit, ut estendo-rent se sacerdotibus, in itinere, ante, quam ad sacerdota renirent, mundati sunt. Ex quo facto nimirum datur intelligi, quod ante, quam sacerdotibus ora nostra ostendamus, id es peccata nostra confiteamur, a lepra peccati mundamur. Hinc etiam Lazarus¹²³) vicus de monumento prodiit; non prius de monumento est eductus, et postea a Domino suscitaprias as monumento est cancius, et postea a Domino suscui-tus, sed lapido remoto, quo monumentum claudebatur, in so-pulcro revixit, et foras vivus prodiit. §. 1. Hinc etiam, ut Dominus ostenderet, quod non sacerdotali iudicio, sed largi-tate divinae gratiae peccator emundatur, leprosum tangendo mundavit 124), et postea sacerdoti sacrificium ex lege offerro mundavit ¹²⁴), et postea sacerdoti sacrificium es lege offerre praecepit. Leprosus enim tangitur, quum respectu divinae pietatis mens percatoris illastrata compungitur. Unde post trinam negationem Petrus 113), Domino eum respiciente, pro-fudit amaras lacrimas, quibus culpam negationis suae diluit. Leprosus semetipsum sacerdoti repraesentat, dum poccata suum sacerdoti poenitens confitetur. Sacrificium es lege offert, dum satisfactionem ecclesiae iudicio sibi impositam factiz exsequilar. Sed ante, quan ad sacerdotem perseniat, emunda-tur, dum per contritionem cordis ante confessionem oris peccati venia indulgetur. Hinc etiam medici negantur suscitare aliquem, ut resuscitatus confiteatur, dum per Prophetam di-citur 126): Numquid medici resuscitabunt, et confitebuntar

C. XXXII. o) In plerisque vetustis exemplaribus caput hoc coniunctum est superiori; in nonnullis autem relique

etiam usque ad c. Medicina. C. XXXIV. p) Confecta est sententia ista ex verbis loëlis cap. 2., et Zachariae cap. 1.

Dist. 1. C. XXIV. 91) add.: quoque: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. -92) abest ab Ed. Arg. -93) occiderit: Edd. Arg. Nor. demonstratur: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in-terficis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXV. 95) occida -in- = 111) add.: indices: Böhm. -113) restringent: Ed. Bas. -refri-descent: Ed. Arg. -extinguent: Edd. Nor. Par. Lugdd. = C. XXXII.113) Petr. Loub. ib. -114) orderen: Edd. Bas. Lugdd. II. III. -115) add.: ipsi: Ed. Bas. -116) reconcident: Edd. coll. o. -117) a Deo: ened. -118 Ezech. c. 33. v. 12. = C. XXXIII. 119) Ioel. bitar: Bohm. -104) deputatum: Ed. Arg. = C. XXXII. 105) iu-diceris: Edd. coll. o. pr. Bas. -106 fur: orig. = C. XXXI. 107) Ivo Pan. L. 7. c. 19. Decr. p. 8. c. 104. -106) abest a Böhm. = (2. 24. -126) Psalm. c. 67. v. 11. 1

tibi? Item 127): A mortuo, ut auctoritas ait, perit confessio, velut ab co, qui non est. Unde poenitens ille, qui ti-more octavas territus exclamaverat * 28): Domine, ne in fusupplicans aicbat: Salvum me fac propter misericordiam tuam, quoniam non est in morte qui memor sit tui; in inferno autem nullus tibi confitebitur. Si ergo nullus confitebitur, nisi resuscitatus, nemo autem vivit aeternae gehennae filius, et perpetua damnatione dignus, patet, quod ante, quam quisque confiteatur peccatum, a reatu suae praevaricationis, guisque conflicatur peccaium, a reali suas praevaricationis, quo aeterna sibi debebantur supplicia, per gratiam internae compunctionis absolvitur. §. 2. Item: Si ante, quam guisque confiteatur, a Domino resuscitatur, vel resuscitatus vivit, dum confitetur, vel post resurrectionem iterum mortuus est, et uam conjuctur, vet post resurrectionem tierum moriuus est, et confitetur. Sed, sicut ante, quam resuscitaretur moriuus, confiteri non poterat, sic post resurrectionem moriuus confi-teri non valet. Restat ergo, ut resuscitatus vivat, dum pec-catum confitetur 9). Habet itaque suscitatorem suum sibi praesentem, seque inhabitantem.

Unde Augustinus ait in Psal. LXX. r):

CAP. XXXV.

Resuscitatus corpore vivit absente suscitatore. Non autem sic resuscitatus in anima. Gratian. Quum enim Deus sit vita animae, anima vero

uita corporis, sicut corpus vivere non polest absente anima, ita non nisi Deo praesente anima vivere valet. Habet itaque anima sibi Deum praesentem per gratiam, qua vicens pecca-tum suum confitetur, eamque vita, quae Deus est, inhabitat, quam inhabitando vicere facit. Si autem illam inhabitat, ergo templum Spiritus sancti facta est, ergo illuminata est, ergo a tenebris peccatorum expiata est, ergo templum diaboli esse desiit, guae ad lucem venit, cuins respectus tenebras fugat. Nulla enim (ut ait Apostolus)¹²⁹) conventio. Christi ad Belial, nulla participatio lucis ad tenebras, nulla communicatio iustinuita participatio incis da tencorat, maia commancatio insti-tias et iniquitatis, nullus consensus templo Dei cum idolis. Item, ut Christus ait¹³⁰): Omnis, qui odit malum, in luce agit. Qui autem in luce agit, sicut Augustinus ait, in Chri-sto operatur. Qui autem in Christo operatur, eius filius probatur. Cuius enim opera guisque facit, eius filius essè per-kibetur. Unde quibusdam Dominus ait ¹³¹): Si filii Abrahae estis, opera Abrahae facite. Item: Vos ex patre diaholo estis, quia opera patris vestri facere vultis. Nemo autem filius Dei et diaboli simul esse potest. Nemo 132) enim, ut ipse ait, duobus Dominis servire potest. Item, ut loannes ait in epistola sua 1. cap. 3.:

CAP. XXXVI.

Qui natus est ex Deo, non peccat¹³³). Gratian. Ergo nec est filius diaboli. Solo enim peccato diqboli filii sumus. Ergo de eius regno translati sumus in regnum caritatis filii Dei, et sumus erepti 134) de potestate tenebrarum, et facti filii lucis. Quum ergo ante confessionem, ut probatum est, sumus resuscitati per gratiam, et filii lucis facti, evidentissime apparet, quod sola cordis contritione, sine confessione oris, peccatum remittitur.

C. XXXVII. Item loannes ibidem 135).

Omnis, qui non diligit 136), in morte manet. Gratian. Si ergo vivit, et diligit; si diligit, dilectio in corde est; dilectio autem in malo non est. Est enim proprius fons bonorum, in quo non communicat alienus. Ergo bonus est iste factus per gratiam ante confessionem peccati ; non

NOTATIONES CORRECTORUM.

q) Confitetur: Hic in vulgatis interiiciebantur haec: Ergo sola contritio, in qua fit resuscitatio, tollit peccatum quae absunt a plerisque et emendatioribus Gratiani codicibus.

C. XXXV. r) In glossa ordinaria in Psal. 70. vers.

Dist. I. C. XXXIV. 197) Eccles. c. 17. v. 26. -128) Psal. 6. v. 2. 5. 6. -5) ita in Edd. cell. o. pr. Bas. = C. XXXV. 129) 2 Cor. c. 6. v. 15. -130) Ioan. c. 6. v. 20. -131) Ioan. c. 8. v. 39. seqq. -133) Matth. c. 6. v. 24. = C. XXXVI. 133) Ioan. c. 3. v. 9. -134) 1 Coloss. c. 1. v. 13. = C. XXXVI. 135) I Ioan. c. 3. v. 9. -134) 1 Coloss. c. 1. v. 13. = C. XXXVI. 135) I Ioan. c. 3. v. 9. -134) 1 Coloss. c. 1. v. 13. = C. XXXVI. 135) I Ioan. c. 3. v. 14. -136) add.: Deum: Edd. Bas. Par. Lugdd. -137) cf. Gen. c. 17. -138) Esa. c. 43. v. 26. = C. XXXVII. 135) Petr. Lomb. 1. 4. dist. 17. = C. XXXI. 140) Abiudicant hunc serm. ab Ambrosio VV. DD. - Petr. Lomb. 15. -141) Esa. c. 43. v. 26. -142) nolueril: Ed. Bas. - noludi: Edd. rell. -143) abest ab Ed. Bas. -144) ros: ead. - non: orig. -145) non fit: id. -146] cf. D. 3. de poen. c. 1. -147) per mala: Ed. Bas. -148] add. a rel: ead. -149) add.: vel consensati: Edd. coll. c. -150) abest a

itaque malus est; bonus enim et malus aliquis simul esse non polest. Quod si malus non est, membrum diaboli non esse probatur: nec ergo dignus est gehenna, quae diabolo et membris eius solummodo debetur, sicut aeterna beatitudo solum-modo membris Christi paratur. Non ergo in confessione peccatum remittitur, quod iam remissum esse probatur. Fit itaque confessio ad ostensionem poenitentiae, non ad impetrationem peniae, et sicut circumcisio data est Abrahae 137) in signum institiae, non in causam instificationis, sic confessio sacerdoti offertur in signum venias acceptas, non in causam remissionis accipiendae.

II. Pars. §. 1. Alii e contrario testantur, dicentes sino confessione oris et satisfactione operis neminem a peccato posse mundari, si tempus satisfaciendi habuerit. Unde Do-minus per Prophetam ait ¹³⁸): Dic tu iniquitates tuas, ut iustificeris.

C. XXXVIII. Item Ambrosius in lib. de Paradiso, cap. 14. 139).

Non potest quisquam iustificari a peccato, nisi ante fuerit peccatum confessus.

C. XXXIX. Idem in serm. I. Quadragesimas 140).

Ecce nunc tempus acceptabile adest, in quo confessio a morte animam liberat, confessio aperit paradisum, confes-sio spem salvandi tribuit. Unde scriptura dicit¹⁴¹): Dic tu iniquitates tuas, ut iustificeris. His verbis ostenditur, quia non meretur iustificari qui in vita sua peccata non ¹⁴²) vult confiteri. Illa ergo ¹⁴³) confessio nos ¹⁴⁴) liberat, quae fit ¹⁴⁵) cum poenitentia. §. 1. Poenitentia ¹⁴⁶) vera est dolor cordis, et amaritudo animae pro 147) malis, quae quis-que 148) commisit 149). Poenitentia est *et* 150) mala praeterita plangere, et plangenda iterum non committere

C. XL. Item Ioannes Os aureum in hom. de poenitentia, quae incipit: "Provida mente"151).

Perfecta poenitentia cogit peccatorem omnia libenter suf-ferre. *Et infra*: §. 1. In corde eius contritio, in ore con-fessio, in opere tota 152) humilitas: haec est fructifera poenitentia.

C. XLI. Idem 153).

Non potest quis gratiam doni 154) coelestis accipere, nisi prius ¹³⁵) purgatus fuerit ab omni sorde peccati per poe-nitentiae confessionem, per donum baptismi salutaris.

C. XLII. Item Augustinus in lib. de continentiá, cap. 6. 156).

Nullus debitae gravioris poenae accipit veniam, nisi quálemcunque, etsi longe minorem quam debeat, solverit poenam. Ita enim impertitur a Deo largitas misericordiae, ut non relinquatur *etiam* iustitia disciplinae.

C. XLIII. Idem Vincentio, epist. XLVIII. 157). Neminem 158) putes ab errore ad veritatem, vel 139) a quocunque seu magno seu parvo peccato ad correctionem 160) sine poenitentia posse transire.

C. XLIV. Idem in lib. L. Homil., hom. 49. de poenitentia 161).

Agite poenitentiam, qualis agitur in ecclesia, ut oret pro vobis ecclesia. Nemo dicat sibi: occulte ago, apud Deum ago, novit Deus, qui mihi ignoscit¹⁶³), quia¹⁶³) in corde ago. Ergo sine causa dictum est¹⁶⁴): Quae soloeritis in

Deus docuisti, in vers. Mirabilia, ex Augustino haec afferuntur: Quid mirabiljus, quam mortuos suscitare? Suscitatus corpore vivit etiam absente suscitatore, non sic suscitata anima sine Deo, quas sententia fusius exponitur apud B. Augusti-num concione secunda in eundem Psalmum.

Böhm. = C. XL. 151) Omissa est tanquam suppositilia in Ed. Maur. - Petr. Lomb. 1.4. dist. 17. - cf. D. 3. de poen. c. 8. - 152) toto: Böhm. = C. XLI. 153) Imo Chromatius. - cf. c. 4. dist. 4. de cons. - 154) Dei: Edd. coll. o. - 155) abest ab Edd. Arg. Bas. Nor. =: C. XLII. 156) Ans. I. 11. c. 142. Polyc. I. 6. t. 20. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 17. =: C. XLIII. 157) Ep. 93. Ed. Maur. scr. A. 408. - Ans. I. 11. c. 168. Polyc. ib. - In Edd. Ven. I. II. adscri-biur Innocentio. - 156) Nec quenquam: orig. - 159) di: Edd. coll. o. - 160) corruptionen: Ed. Ven. II. - corruptionen: Edd. refl. pr. Par. Lugdd. =: C. XLIIV. 161) cf. ad. D. 34. c. 6. - Polyc. ib. Petr. Lomb. ib. - 163) ignoscat: Edd. Ven. II. Par. Lugdd. -163) quae: Edd. coll. o. - 164) Matth. c. 16. v. 19.

64 *

-terre solute erunt et in codo. Ergo sine cansa claves da-1 crimen negare, indignas indicatus est, qui puniretur in tae sunt erclesnae Dei, frustramia erangenum () Dei, peccato, sed remissus est sine praescriptione ()) poenae, frustramus verba Christi, promitimus () vois () quid fortasse non tam reus () maiore crimine parricidii (illud ille negat nonne vos fecipiaris! Job dieit 137 : Se er ibui 1 fa ennigente papale ennittent prenata were. Atque ideo 11, si non potu sus habere nei autoana 6 3, putatoana contugne i lem. een contigentiam, et de laste a proposito, vel vim-endo con igal, rei derotione continentiae, sit in vota dolor et van litas poemientiae. Aperius dico Nemo de-cat, non intel ext. Qui ette post uvires vestras illicito 734 concubitu magn astis, si praeter unores vestras cum aliqua. concubristia, agite poenitentiam etc.

C. XLV. Item Hieronymus super Erodum () - "h

II. Pars. Et rent, my ot. Jarss. et suses prestyteri de liver", mandaenre ganem eun sacers Muyss in cunspects Des 12. Omnia ergo, quae factuat sancti, in cuaspectu Deutiti fierunt, procatores tits autem a conspectu Dei fugnat. Denique sci prini est, quia Adam, postquam dit¹²). funt a conspecta Dei, et aberadi me, gua dit¹²). futiri ¹²) eseren tarm ¹²), et aberadi me, gua eram mutas. Sed et Cain, "postgiam" pro particulio ¹²) condemnatus "est" a Deo: Er it ¹), inquit, e facie Dei, et deb.tarit in terre Neise. Exit¹²) ergo a facie Dei qui er aussenter og tærte Nero. Etterstyerge a læte ber qui j indignus est Det 22) europecti. Sancti autem manducant i et bibunt in conspectu Det, et omna, quae agunt, in con-spectu europecti agunt. Egt anguns adult locum grae-sentem discutiens toteo, qua qui gieniorem scientiam Det, actigiont, et plenius dirius imputi sunt disciplinis, isti, ettamsi malum faciunt, eurom Deo 22) facuat, et in conspertu ellas furint, sicut die, qui duit de l'Elle sui pec-envi, et mulum corum te feel. Quid (1) pergo plus habet qui malum corum Deo facit (hud (1)) profecto, quod continuo puenitet, et dicit: Peccavi. Qui auten discedit a conspectu Dei, nescit cuaverti, et peccavim puenitendo purgare 17. Huc ergo interest, malum curam Deu 193 facere , et a Dei -11) conspectu discessisse peccantem.

C. XLVI. Item Ambrusius 10, I. de poeut., e. 4. 9) Sed (3)) continuo, qui diverate ?): Siest Atema faciam 10. et siert Sciolat, quae duae urbes ex vicinia Sodomorum paritis excidit traxere constitum. Concersum est. inquit. cor means 321: is es iges tarbata est questientia mea ; sos fariam secunium insension fureris men. Nonne 1331 apparet, quod ideo nobis permantibus indignetur Dominus lesus, ut indignationis suae nos terrore convertat! Indignatio ergo eius non nitionis exsecutio, sed magis ausointionis operatio est.

C. XLVII. Ilem Ambrosius in 18. de Paradito. cap. 14. 13 .).

Serpens 112) decepit me, et wondurari, Venialis culpa, quam sequitur professio deluctorum. Ideo nun desperata multer. quae non reticuit Deo, sed magis contessa pecratum est. nec communionis gratia denegetur, si eam etiam aminio quam medicinalis⁽¹⁾) secuta sententia est. Bonum est vocis officio per indicia integri sensus quaerere compro-condemnari in peccato, et flag-liari in delivio, ut cum bentur. Quod si aegritudine aliqua ita fuerint aggravati, hominibus flagellemur. Denique¹¹) Cain, quia¹³) voluit ut quod paulo ante poscebant sub praesentia²³) "sacer-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XLIV. s) Atque ideo: Additae sunt istae duae voces a collectore, quoniam mutatus ab ipso est ordo ver-borum B. Augustini. Nam apud B. Augustinum haec, quae !

borum B. Augustini. Nam apiu D. Augustinou fostia. Lic sequentur, antecedunt iis, quae supra sunt posita. C. XLV. t) Hic etiam, ut saepe alibi observatum est. homil. 11. Origenis ad c. 13. Exodi sub nomine B. Hiero-quam in tomis concluorum.

fortasse non tam reus ^{1,1}) maiore crimine particidii (illud enim commisti (1)) in frateens quam sacrilegii quod ^{1,2}) Deo credidit mentendum, dicens ^{1,3}, Netels : nampsid ego ca-tus frates wei sun? Et ideo accusatori diabole eius ac-cusatio reservata est, ut cum eus ^{1,3}: angelis flagelletur, qui cum hominicus addut fagellari – Et 15. I. de poenitent, c. 100 j. 1. Num ^{1,4}: pastor ille evangelicus ^{2,3}) lapsam ovem vetisse lecutir, non ancerisse, et Salomon ait ^{1,4}): N. eine nenem beits faataa. Debet enim institiam ter perate moderatio. Nam quematmodum "se" tibi curan-d.m 200 praebeat, quem fastono habeas 200 f qui contentui se. aun compassioni medico suo putet futurum!

C. XLVIII. Item Ambrasius cad. 10. I. de poemie., c. 11. Lubenter ignosco, promte indulgeo, misericordiam 313) malo giam sacrificium, quia per 2023 sacrificium instus com mendatur, per misericordiam peccator redimitur. Non 213) rea: terare icator, sed peccatores. In lege sacrificium, in evangeno misericurdia est; lex 2-3) per Moysen data est, per me graua.

C. XLIX. Item Leo Episcopus Theodore. Forsialies Equanta , epist. L'XXXIX. al. XCI. *) =13).

Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam 213) per poen.tentiae medicinam spes vitae reparetur acternae, ut qui regenerationis donum 21) violassent. proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent, sic divinae boaitatis "" praesitiis ordinatis, ut indulgentia"") Dei, nisi supplicationibus sacerdotum, nequeat obtineri. Mediat.r enim Dei et homiaum homo²²³) lesus Christus hanc praepositis ecclesiae tradidit potestatem, ut "et" conhtentibus poenitentiae satisfactionem 111) darent, et eadem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per iamam reconciliationis admitterent. Et por pener: j. 1. St altem aliquis commi, pro quibus Domine supplicamus, quocarque interceptus obstaculo a munere indatentiae praesentis excesserit²¹²), et prus, quam ad constituta remedia percentat²¹²), temporalem vitam humana er mittione Latent, qu'al manens in corpore non receperit¹²), consequi etatus carne¹²) non poterit. Et post presez: 5.2. His¹²³) autem, qui fin^{*} tempore neces-sitatis et fin^{*} periculi argentis instantia praesidium poenitentiae, et mos reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec recordinations important, nec sansario interdicenda est, nec recordinatio deneganda, quia²³) miseric rdiae Dei nec mensuras³²) possumus ponere²³, nec tempora dennire, apud quem nullas patitur venine moras conversio. Et infort 3.3. Ita²¹) ergo "talium" necessitati auxiliandum est, ut nec actio illis poemitentiae,

C. XLVI. u) Caput hoc antea citabatur ex B. Augustino "); restitutum est ex B. Ambrusio, et ex ipso locus Nam apud B. Augustinum haec, quae i scripturae emendatus. Seguitur enim lectionem LXX.

> C. XLIX. v) Capit hoe, ut est apud Gratianum, magis convenie cum originali impresso inter opera B. Leonis,

Dist. I. C. XLIV. (7) Ferburn: Eid. coll. 0, pr. Arg. = 165) fill serief v: orig. = 200) about ab erig. ct Ed. Bas. = 201) commis-prom: Edd. Bvs. Lizzdd. = 1660 revise: Ed. Arg. = 1660 vevis: Ed. Arg. = 1660 vevis: Ed. Bas. = 202) dt. D. estie. etd. = 203) Gen. c. 4 v. 9. 167) 1650 c. 31. v. 33. = 1660 revise: Ed. Arg. = 1660 vevi Edd. ev. o. = C. XLV. 170 has origeness hear. 11. un Favi = -2041 veue et etas. Eid. ev. 0. a. rx = -2033 Gen. c. 4 v. 9. 171) Ev.d. c. 15. v. 12. = 172) D. ant. Ed. Bas. = 1750 h = -2041 veue et etas. Eid. ev. 0. = 2021 vertailing problements readed = minut. -2041 veue et etas. Eid. ev. 10. -72021 vertailing problements readed = 2021 vertailing problement readed = 2021 vertailing readed re

C. L. Item Ambrosius lib. I. de poenit., c. 1. 238).

III. Pars. Nemo potest bene agere poenitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam. Sed negant, his oportere reddi communionem, qui praevaricatione lapsi sunt. Et $defra: \S. 1$. Deus autem nullum ²³⁹) crimen excepit, qui peccata donavit omnia ²⁴⁰).

C. Ll. Item Ambrosius lib. II. de Cain et Abel, cap. 4. w) 241).

Verbum Dei dimittit peccata: sacerdos est iudex; sacer-dos quidem ²⁴²) suum officium exhibet, et nullius potestatis iura exercet. Et lib. I. de poenit., c. 2. ²⁴³): §. 1. Ilominus par ius et solvendi esse voluit, et ligandi, qui utrumque pari conditione permisit. Ergo qui solvendi ius non habet nec ligandi habet ²⁴⁴). Et infra: §. 2. Certum est, quod ecclesiae utrumque licet, haeresi ²⁴³) utrumque non licet. lus enim hoc solis permissum est sacerdotibus. Recte igi-tur ecclesia²⁴⁶) vendicat, quae veros sacerdotes habet; haeresis vendicare non potest, quae sacerdotes Dei non habet.

C. I.II. Idem in cod. I. lib. de poenit. c. 3. 247).

IV. Pars. Potest fieri, ut aliquis victus suppliciis ser-mone neget²⁴⁹), et corde adoret. Nunquid eadem causa est eius, qui sponte neget²⁴⁹), et eius, quem tormenta in-clinaverint²⁵⁰) ad sacrilegium²⁵¹), non *voluntas*? Quam indignum autem, quum apud homines valeat certaminis gratia, ut apud Deum non valere asseratur? Nam saepe in hoc athletarum saeculari certamine etiam victos, quo-rum fuerint²⁵²) certamina probata, vulgus hominum cum victoribus coronare consuevit: maxime quos viderit aut rum fuerint²⁵²) certamina probata, vulgus hominum cum victoribus coronare consuevit; maxime quos viderit aut sorte²⁵³), dolo, aut fraude exclusos²⁵⁴) victoria. Chri-stus²⁵⁵) *ergo* athletas suos, quos viderit gravibus pauli-sper cessisse suppliciis, sine venia patietur manere? Num-quid²⁵⁶) non habebit remunerationem laboris, qui etiam quos²⁵⁷) proiicit *non in aeternum proiicit*? Et infra c. 6.: §. 1. Dicis²⁵⁸) Petro excusanti, ne eius pedes lava-res²⁵⁹): Nisi lavero tibi pedes, non habebis partem mecum. Quod ergo isti possunt consortium tecum habere, qui claves Quod ergo isti possunt consortium tecum habere, qui claves Quod ergo isti possunt consortium tecum habere, qui claves regni non suscipiunt, negantes, quod dimittere peccata debeant? Quod recte quidem fatentur de se. Non enim habent Petri hereditatem qui Petri sedem *) non habent, quam impia divisione discerpunt. Et c. 13.: §. 2. Aegri-tudo carnis peccatum repellit, luxuria autem carnis culpam adolet 260 . Illuditur ergo diabolus, ut se ipse 261) morsu suo vulneret, et contra se armet, quem, debilitandum 262) putavit. Et infra: §. 3. Quod nocet corpori iuvat spiritum. Et lib. 2. c. 3.: §. 4. Sicut semel pro omnibus immolatus est Christus, ita, quotiescunque peccata donantur, corpo-ria eius sacramentum aumiuma. ut per sanguinem eius ris eius sacramentum sumimus, ut per sanguinem eius

NOTATIONES

C. LI. w) Confectum est caput hoc ex B. Ambrosii verbis, collectoris tamen arbitratu dispositis.

C. Lll. x) Sedem: Apud B. Ambrosium legitur: fidem, quod ob glossam non est mutatum; sed multa alia sunt emendata.

C. LIII. y) Solvi iubentur: In originali impresso legitur*): et solvere iubentur eius vincula, quae adhue in peccato sunt, tollere velamen etc. Alia vero ex eodem sunt emendata, et addita nonnulla.

fiat ²⁶³) peccatorum remissio. Ergo evidentissime Domini praedicatione mandatum est etiam gravissimi criminis reis, si ex toto corde et manifesta confessione peccáti poenitentiam agant ²⁶⁴), sacramenti coelestis gratiam refun-dendam ²⁶³).

C. LIII. Idem lib. II. de poenit., c. 7.

V. Pars. Quantuslibet ergo mortui foetor sit, abole-tur omis, ubi sacrum redoleverit unguentum, et surgit de-functus, et solvi iubentur 7) eius vincula, qui adhuc in peccato est; tollitur velamen de ²⁶⁶) facie eius, quod ²⁶⁷) veritatem gratiae, quam acceperat, obumbrabat. Sed quia venia ²⁶⁸) donatus est, rerelare faciem, aperire vultum iubetur. Non babat snim quod arubeccat cui peccatum iubetur. Non habet enim quod erubescat, cui peccatum dimissum est. In tanta vero 269) Domini gratia tantoque divini muneris miraculo quum oporteret universos lae-tari ²⁷°), commovebantur impii, et adversus Christum concilium congregabant, Lazarum quoque interficere volebant. Nonne merito corum successores vos fore cognoscitis, quorum duritiae heredes estis! Nam et vos indignamini, et rum durittae neredes estis: Nam et vos indignamin, et contra ecclesiam congregatis concilium, quia videtis mor-tuos in ecclesia reviviscere, et peccatorum indulta venia²⁷¹) resuscitari. Itaque (quod in vobis est) per invidiam rur-sus²⁷²) vultis interficere suscitatos²⁷³). Sed lesus non revocat beneficia, imo cumulo²⁷⁴) *suae* liberalitatis²⁷⁵) amplificat, revisit²⁷⁶) solicite suscitatum, et celebrata re-surrectioning gratia lastus ad concerne venit. *duam et sua praeparavit ecclesia, in qua ille, qui fuerat mortuus, unus inter discumbentes cum Christo invenitur*.

C. LIV. Idem ibidem, c. 4. 277).

lis^{\$78}) potestatis suae gratiam negat, (quae in remissio-nem²⁷⁹)^c peccatorum est), qui coelestem eius potestatem Ils ^{7/5}) potestatis suae gratiam negat, (quae in remissio-nem 279) peccatorum est), qui coelestem eius potestatem diabolico ¹ fultam suffragio vendicarent. Eosque asserit diabolico uti spiritu, qui separarent ecclesiam Dei, ut omnium temporum haereticos et schismaticos comprehen-deret, quibus indulgentiam negat, quia omne peccatum circa singulos est ac universos¹). Et infra c. 5.: §. 1. circa singulos est ac universos.). Et infra c. 5.: §. 1. Quid mirum, si salutem negatis aliis, qui vestram recusa-tis? licet et 2^{80}) illi^b) nihil a vobis differant, qui a vobis tis incert et 2009 introj mini a voois different, qui a voois poenitentiam petunt. Arbitror enim, quod etiam Iudas potuisset tanta Dei 281) miseratione non excludi a venia, si poenitentiam non 282) apud Iudaeos, sed apud Christum gessisset. Et paulo post: §. 2. Qui agit poenitentiam, non solum diluere lacrimis debet peccatum *suum*, sed etiam emendatioribus 283) *factis* operire, et tegere delicta superiora, ut non imputetur ei peccatum.

C. LV. ldem in oodem II. lib., c. 9. 284)

VI. Pars. Nonnulli ideo poscunt poenitentiam, ut statim sibi reddi communionem velint. Hi non tam se solvere cupiunt, quam sacerdotem ligare. Suam 285) enim conscientiam non exuunt, sacerdotis induunt, cui praeceptum est 286): Nolite sanctum dare canibus, neque miseritis margarilas vestras ante porcos; hoo est: immundis spiriti-bus sacrae communionis non 287) impendenda consortia.

CORRECTORUM.

C. LIV. z) Diabolico: Addita hic sunt nonnulla ex B. Ambrosio, quae deesse videbantur. Antea enim lege-batur **): qui coelestem potestatem diabolico spiritu separant ab ecclesia Dei ***), ut omnium etc. a) A c universos: In originali est: hoc in universos.

Sed ob glossam non est mutatum. b) Licet et illi: In aliquot vetustis codicibus, et originali legitur: licet illi nihil deferant. Sed auctor glossae videtur habuisse, ut in vulgatis Gratiani.

coll. 0. — 262) add.: esse: eaed. — 263) detur: eaed. — 264) ge-runt: Ed. Bas. — 265) profundendam: Edd. coll. 0. = C. Lill. 4) nec tamen in Ed. Maur. — 266) a: Edd. Coll. 0. = C. Lill. 267) qui — obrumbrazii: Ed. Bas. — 268) veniae: Edd. coll. 0. — 269) enin: eaed. — 270) cf. loan. c. 12. — 271) induigentia: Ed. Bas. — induigentiae: Edd. rell. — 272) abest ab Ed. Bas. — 273) resusc.: Edd. coll. 0. — 274) cnnutos: eaed. pr. Bas. — 275) li-berialis: Edd. Arg. Bas. — 276) revisicit — suscitatus: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 279) remissione: Edd. coll. 0. — 471) lis: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 279) remissione: Edd. coll. 0. — 473) His: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 279) remissione: Edd. coll. 0. — 473) His: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 279) remissione: Edd. coll. 0. — 473) His: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 279) remissione: Edd. coll. 0. — 473) Bis: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 279) remissione: Edd. coll. 0. — 473) His: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 279) remissione: Edd. coll. 0. — 473) Bis: Edd. coll. 0. — 0. 473) Domini: Ed. Bas. — 280) abest ab Edd. Arg. Bas. — 281) Domini: Edd. coll. 0. — 282) add.: solum: eaed. pr. Arg. — 283) Bis enendationibus: Edd. coll. 0. = C. LV. 284) Ans. ib. — 285) Bis enim consc. non tam se exuunt, quam sacerdotem induce (indui: Ed. Bas.) cupiunt: Edd. coll. 0. — 286) Matth. c. 7. v. 6. — 287) non sunt factle tribuenda: Edd. coll. 0.

.

carunt 237).

Dist. I. C. XLIX. 232) add.: tamen: Coll. Hisp. — simul tamen: Edd. coll. 0. — 233) remedium: Ed. Bas. — 234) consequentur: Ed. Nor. — 235) abest a Coll. Hisp. — 236) Dominum: ead. — in dominica fide: Edd. coll. 0. — 237) peccaverini: eaed. pr. Bas. = C. L. 238) Ans. L 11. c. 171. — 239) nullius — excipit: Ed. Bas. — 240) onnhum: Ed. Arg. = C. LI. 241) Petr. Lomb. 1.4 dist. 18. — 242) quid. suum: absunt ab Ed. Bas. — 243) Ans. L 11. c. 171. — 241) abest a U. L. 241) abest a U. L. 241) haeresis ulr. non habel: Edd. coll. 0. — 246) add: hic: Ed. Bas. — 243) Ans. L 11. c. 171. — 246) add: hic: Ed. Bas. — 243) haeresis ulr. non habel: Edd. coll. 0. — 246) add: hic: Ed. Bas. — 246) add: hic: Ed. Bas. — 248) add: coll. 0. — 253) forte: eaed. — Bibm. — 253) excussos: Edd. coll. 0. = 253) forte: eaed. — Bibm. — 254) excussos: Edd. coll. 0. = 253) forte: eaed. — Bibm. — 254) excussos: Edd. coll. 0. = 253) forte: eaed. — Bibm. — 254) excussos: Edd. coll. 0. = 253) forte: Edd. coll. 0. — 256) dicit: Edd. Bas. Lugd. III. — 259) tawaret: Edd. coll. 0. — 256) dicit: Edd. Bas. Lugd. III. — 259) tawaret: Edd. Arg. — abolet: Bibm. — 261) ipsum: Edd.

C. LXV. Item Leo Papa, opist. XC. al. XCII. ad Rusticum. c. 8.³¹²)

Aliud quidem est debita iuste reposcere, aliud propria perfectionis amore contempere. 'Sed' illicitorum veniam postulantem oportet multis etiam licitis abstinere, dicente Apostolo 131): Omnie miki lierne, sed non omnie erpetium. Unde si "quis" poeniteus habet 184) causam, quam negli-gere forte non debeat 131), melins expetit 134) ecclesiasticum, quam forense iudicium.

C. LXVI. Item Hieronymus in c. 1. Inelia 13").

Qui sanctus sacerdos est, et comedit 123) in Pascha Domini, accingatur balteo castitatis, et audiat cum Aposto-lis 147): Sint lumbi vestri practiacti, et lacernae ardentes in menidus restris. Qui autem percator est, et quem remor-det propria conscientia, cilicio accingatur, et plangat vel propria delicta vel populi, et ingreduatur ecclesiam, de qua propter peccata ??) fuerat egressus, et cubet vel dorniat in sacco, ut praeteritas delicias, per quas offenderat Deum, vitae austeritate compenset.

C. LXVII. Idem in Anot Prophetam, ad c. 9.

Si agamus 131) poenitentiam, ipsum quoque suae poenite-bit sententiae. Rursum iuxta eundem Hieremiam b) 332) promittit prospera. Si negligentia dissolvanour, et ¹³) il-lum poenitebit sponsionis 'suae', promissa (ue mutabit ³⁷). Cuius rei exemplum Ninivitas ¹⁷³) et Hierusalem habere possumus, quorum alii de imminentibus suppliciis liberati sunt, alii quae patribus promissa fuerant perdiderunt.

C. LXVIII. Idem super Danielem, ed e. 4

Quemobrem 115), *rex*, consilium meum placeat tibi, et pecquemourem ...), vez", consumm meum placeet libi, et pec-enta tua eleenosynis redime, et iniquilates tuas misericor-diu 13") penperum: forsitan 313) ignoseet Deus delietis tuis. Si praediuit 313) sententiam "Dei", quae mutari non potest, quomodo hortatur ad eleemosynas⁴⁰⁰) et misericordias pan-perum, et Dei sententia commutetur 431) ? Quod facile 402 p ublime Erashina 4811 mein commutetur 431. solvitur Exechiae 103) regis exemplo (quem Esaias 104) di-xerat 103) esse moriturum) et Ninivitarum, quibus dictum est +22): Adhue quadraginta dies +3"), et Ninice subsertetur. Et tamen ad preces Ezechiae et Ninive Dei sententia commutata +33) est '), 'non vanitate iudicii, sed eorum con-versione, qui meruere indulgentiam'. Alioquin et in re-verentiam loquitur Deus se mala minari super gentem, et, si bona fecerit, minas clementia commutare. Rursum bona agenti se asserit polliceri +05), et, si male fecerit, dicit, *se* suam mutare sententiam, non in homines, sed in opera, quae mutata sunt. Neque enim Deus hominibus, sed vitiis irascitur, quae quum in homine non fuerint, nequaquam punit quod mutatum est. Dicamus et ⁴¹²) aliter. Fecit quidem ⁴¹¹) Nabuchodonosor iuxta Danielis consilium mi-sericordias in pauperes, et idcirco usque ad mensem duo-decimum in eum ⁴¹²) est dilata sententia. Sed quia postea

C. LXVII. b) Hieremiam: Sic est emendatum ex | ipsis commentariis B. Hieronymi, et uno vetusto exemplari Gratiani. Nam in ceteris est, quemadmodum in vulgatis: iuxta eundem Hieronymum promittit prospera, si poenitentiem egerinus. Quod si accligentie etc."). C. LXVIII. i) Commutata est: Quae sequuntur,

ut etiam multa alia, emendata et locupletata +) sunt ex originali, praeter verbum : reverentium quod esse debet: Hieremie, , id que ob glossam.

ambulans in aula Babyionis gloriatur, et dicit 413): Nom ambelaas in ania many mus generator, et unter "je rouere hace ⁴¹⁴) est Eabylen magne, guen ego ordificari in do-mum⁴¹³) regni in robore fortitudinis mear, et in ⁴¹⁶) glo-rie ⁴¹⁷) nominis ⁴¹⁴) nei bouum misericordiae perdidit malo superbiae. Forsilan ignoscet Deus delictis tuis. 0. B. Daniel praescius futurorum de sententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt qui audacter peccatoribus ***) in-dulgentiam pollicentur. Et tamen sciendum, quod *si* Na-buchodonosor ***) bona opera facienti venia repromittitur, multo magis aliis promittitur, qui leviora peccata commiserunt*.

C. LXIX. Idem 421).

Vide benignum Dominum misericordium cum severitate miscentem, et ipsius poenae modum iusta et clementi li-bratione k; pensantem. Non +22) in perpetuum +23) tradidit +2+) poenae +25) delinquentes, sed quanto 1), inquit, to pore servierunt 'Baalim, tanto serviant' Chusarsaton 421), boc est octo annis. Disce et boc, o tu auditor, quisquis ille es, qui tibi conscius es alicuius erroris, et quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te ipsum Deo, et satisfacito ei in confessione poenitentiae; non exspectes, ut humilist es in coalessione poententiae; non exspectes, ut nominate te Chasarsaton, et invito necessitas extorquent poeniten-tiam: sed ipse praeveni tortoris istias duritiam ⁴²⁷), quin, si te ipoe ⁴²³) emendaveris, si te ipse ⁴²⁷) corretteris, pins est Deus ⁴³³) et misericors, qui vindictam temperet ab es, qui illam poenitendo ⁴³¹) praevenit ⁴³²). Sed illed ⁴³³) consideremus, quia, donce servierant Chasarsaton ii ⁴³⁴). qui traditi fuerant pro delictis suis, et non clamaverunt al Dominum, nemo suscitatus est, qui salvare cus poset. Quum vero clamaverunt *15) ad Dominum, tunc suscitavit Dominus salvatorem Israel, et salvavit eus.

C. LXX. Idem Hieronymus in c. 5. opistoles ad Ephesion.

Ecclesia Christi 'gloriosa' est, non habens maculam neque rugam, aut aliquid istiusmodi. Qui ergo peccator est, et aliqua sorde maculatus, de ecclesia Christi non potest ap pellari, nec Christo subiectus dici. Possibile autem est ut, quomodo erclesia, quae prius rugam habuit ***) et ma culam =), 'in iuventutem' et munditiam posten restituta est, ita et peccator currat al medicam, quia *1') non habent opus sani medico, sed male habentes, ut curentur *3*) vulnera ipsorum, et hant de ecclesia, quae est corpus Christi.

C. LXXI. Idem is c. 1. Amor.

Super 139) tribus sceleribus Damasci, et super quat concertam eam +++). luxta trupologiam hoc pessumus di-cere. Primum peccatum est cogitasse quae mala sunt. Se-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LXIX. k) Libratione: Antea legebatur: doiberatione **). Emendatum est ex homilia Origenis, quemadmodum et alia nonnulla.

i) Quanto: Hace pars videtur potius sunta ex giomi ordinaria, quam ex ipeo Origene.

C. LXX. m) Et maculam: Restitutus est ex originali. Antea legebatur : et maculan, et immundition, et pestea restitute est

Bist L C. LXY. 382) cf. ad c. 62. supra end. et c. 54. C. 11. qu. 1. -383) 1 Cor. c. 6. v. 12. -384) nubeut: Edd. coll. 0. -S55) debet: Ed. Arg. -386) expecte: end. -expectet: Edd. rell. -expectit: Bohm. = C. LXVI. 387) Petr. Lonno. i. 4 dist. 17. -S58) com. agmun: Ed. Bas. $-\cos percha: org. <math>-389$) Luc. c. 12. 7.35. -390) peccutem: Edd. coll. 0. pr. Bas. = C. LXVI. 591) agmun: Edd. vol. 1. U. -3923 i er. c. 17. v. 21. sequ. -2 i in Edd. coll. 0. i abest tamen ab Ed. Bas. voc.: *Bicron.* -393) abest a Bohm. -394) revolution: Ed. Bas. $-\cos percharizeria: Edd. coll. 0. <math>-393$) abest a Bohm. -394) revolution: Ed. Bas. voc.: *Bicron.* -393) abest a Bohm. -394) revolution: Ed. Bas. voc.: *Bicron.* -393) abest a Bohm. -394) revolution: Ed. Bas. voc.: *Bicron.* -393) abest a Bohm. -394) revolution: Ed. Bas. voc.: *Bicron.* -393) abest a Bohm. -394) revolution: Ed. Bas. voc.: *Bicron.* -393) abest by r. Lagdal. II. III. -393 i forte ignoreau:: Edd. coll. 0. -393) abest a Bohm. -394) revolution: Ed. Bas. voc.: *Bicron.* -393) abest by r. Lagdal. II. III. -393 i forte ignoreau:: Edd. coll. 0. -393) abest a Bohm. -394) revoluti: Ed Bas. -935) summarians: Edd. coll. 0. -393) interest -395) sinterial regression apermatic. Edd. Edd. coll. 0. -393) interest interest Edd. Coll. 0. -432) interest interest. Edd. Bas. Lagd. II. III. -423) interest interest. Edd. Coll. 0. -433) abest -395) interest. Edd. coll. 0. -433) abest -395 interest. Edd. coll. 0. -433) abest interest. Edd. coll. 0. -395 interest. Edd. coll. 0. -433) interest. Edd. coll. 0. -335) interest. Edd. Coll. 0. -335) interest. Edd. coll. 0. -335) interest. Edd. Coll. 0. -335 interest. Edd. coll. 0. -335) interest. -389 interest. -380 interest. -380 interest. -380 interest. -380 interest.

•

C. LXXII. 1dem epist. LXV. ad Pammachium et Oceanum⁴⁴¹).

Secunda post naufragium tabula est culpam simpliciter confiteri. Imitati estis errantem, imitamini et correctum. Erravimus iuvenes, emendemur 442) senes; iungamus 443) gemitus, lacrimas copulemus.

C. LXXIII. 1dem n) 444).

Quia divinitatis natura clemens est et pia, magisque ad indulgentiam quam ad vindictam prona, quia non vult mor-tem peccatoris, sed ut convertatur et vivat: si quis post lapsum peccatorum ad veram poenitentiam se conver-tit⁴⁴⁵), cito a misericorde⁴⁴⁶) iudice veniam impetrabit.

C. LXXIV. Idem in c. 12. Oscae o).

Ne forte peccati memores tardius revertantur, adhuc, in-quit⁴⁴⁷), sedere vos faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis, ut, quod facit baptisma, hoc⁴⁴⁸) faciat poeni-tentia, et habitent in tabernaculis Salvatoris, hoc est in ecclesiis⁴⁴⁹).

C. LXXV. Idem in c. 9. Danielis.

Praedixerat ⁴⁵⁰) Hieremias septuaginta annos desolationis templi, post quos rursus veniret ⁴⁵¹) populus in Iudaeam, et aedificaretur ⁴⁵²) templum ct ⁴⁵³) Hierusalem. Quae res Danielem non facit negligentem, sed magis provocat ad rogandum, ut quod Deus per suam promisit clementiam per horum impleat preces, ne negligentia *superbiam^{*}, et superbia pariant ⁴⁵⁴) offensam. §. 1. Denique in Genesi legimus, centum viginti annos poenitentiae constitutos ante diluxium, *mui^{*}, quia tanto tempore, hoc est centum annis. legimus, centum viginti annos poenitentiae constitutos ante diluvium, "qui", quia tanto tempore, hoc est centum annis, noluerunt⁴⁵⁵) agere poenitentiam, nequaquam exspectat, ut et viginti alii⁴⁵⁶) compleantur, sed infert ante quod postea fuerat comminatus. Unde ad Hieremiam dicitur ob duritiam cordis populi ludaeorum⁴⁵⁷): Ne ores pro populo hoc, quia non audiam⁴⁵⁸) te. Et ad Samuel⁴⁵⁹): Usque-quo luges super Saul? Et ego abieci eum. In cinere igi-tur et sacco postulat impleri quod promiserat Deus, non quo⁴⁶⁰) esset incredulus futurorum, sed ne securitas ne-gligentiam, et negligentia pareret⁴⁶¹) offensam.

C. LXXVI. Operibus misericordiae Deum non emimus, sed nosmetipsos redimimus. Item Ambrosius in sermone in Dominica de

Abraham P). Medicina⁴⁶²) misericordiae tollit peccata magna. Habemus *etiam* 463) plura subsidia, quibus peccata nostra redima-

mus⁴⁶⁴): pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua; vilis⁴⁶⁵) pecunia, sed pretiosa est misericordia. §. 1. Elecmosyna, inquit⁴⁶⁶), a peccato liberat. Crimina⁴⁶⁷) ergo eleemosynis redimuntur.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LXXIII. n) Caput hoc est in commentariis ad c. 3. Iamentationum Hieremiae, qui non sunt B. Hieronymi, sed Rabani.

C. LXXIV. o) Antea citabatur ex eodem in Malachiam. C. LXXVI. p) Caput hoc habetur in libro de Helia et ieiunio, et ibi haec antecedunt: Etsi gravia deliquimus, ma-

ieiunio, et ibi haec antecedunt: Eisi gravia deliquimus, ma-gnum medicum invenimus, magnam medicinam gratiae eius accepimus. Medicina enim tollit peccata magna. Abest autem vox: misericordiae, etiam a loco Ecclesiastici, c. 10. C. LXXVII. q) Graece sic habet: rò yào µάλιστα lozv-gòr ξογαζόμενον rò φάομαχον τῆς μετανοίας τοῦτο ξστι. και καθάπεο ξπί τῶν ἰατοικών βοηθημάτων ξστι φάομαχον, πολ-λὰς μέν λαμβάνον βοτάνας, μίαν δὲ τῆν χυριωτάτην, ούτω και ξπί τῆς μετανοίας αῦτη ἡ βοτάνη χυριωτέφα, και τὸ πῶν

Dist. 1. C. LXXII. 441) scr. A. 390. – Peir. Lomb. 1.4. dist. 14. – 442) emendemus: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 443) iung. facr. et gem. cop.: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. LXXIII. 444) Iuno Rabanus. – of. Corr. – 445) converterit: Edd. Bas. Lugdd. I. II. – Bohm. – 446) misericordiae: Edd. Bas. Ven. I. H. Par. Lugd. I. = C. LXXIV. 447) Osc. c. 12. v. 9. – 448) et hoc: Ed. Bas. – 449) ecclesia: Edd. coll. o. – Böhm. – add.: Salvatoris: eacd. pr. Bas. = C. LXXV. 450) cf. Ier. c. 29. et 52. – 451) renirent po-puti: Ed. Bas. – 452) aedificarent: ead. – reaedificaretur: Ed. Arg. – reaedificarent: Edd. rell. – add.: ibi: Edd. Arg. Bas. – ibidem: Edd. rell. – 453) in: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 454) pariat: eacd. pr. Bas. – Böhm. – 455) rotuerunt: Edd. Ven. I. H. – 456) add.: anni: Edd. coll. o. – 457) Hieremiae: eaed. – cf. c. 7. v. 16. – 458) exaudian: Edd. coll. o. pr. Bas. – 459) 1 Reg. c. 16. v. 1. – 460) quod; Edd. coll. o. – Böhm. – 461) praepa-

C. LXXVII. Item Ioannes Os aureum, homil. IX. ad c. 6. epist. ad Hebracos 9).

Medicamentum fortius, quod maxime operatur in poeni-tentia, hoc est⁴⁶⁹). Sicut in praeceptis medicinae medi-camentum multas quidem herbas accipit, unam autem do-minantissimam: sic et in poenitentia dominantior ista herba et potentior est, et universum ipsa efficit. Audi enim quid dicit⁴⁶⁹) divina scriptura⁴⁷⁰): Date eleemosynam, et ecce 471), omnia munda sunt vobis.

C. LXXVIII. Item Ambrosius lib. I. de poenit., c. 2. Deus definitionem ⁴⁷²) non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, et relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit. Sed qui culpam exaggera-vit ⁴⁷³), exaggeret *etiam* poenitentiam. Maiora enim cri-mina maioribus abluuntur fletibus.

C. LXXIX. Idem lib. II. de poenit., c. 10.

Fleat pro te mater ecclesia, et culpam tuam lacrimis la-vet. Videat te Christus moerentem, ut dicat⁴⁷⁴): Beati tristes, quia gaudebitis. Amat, ut pro uno multi rogent. Denique in evangelio⁴⁷⁵) motus viduae lacrimis, quia plurimi pro ea flebant, filium eius resuscitavit.

- C. LXXX. Idem codem lib. II. c. 11.

Adam post culpam statim de paradiso Deus eiecit. Non distulit; sed statim separavit a deliciis, ut ageret poeni-tentiam; statim tunicam 476) vestivit pelliceam, non sericam.

C. LXXXI. Item Augustinus lib. L. Homil., homilia ult., e. 3. r) 477).

V. Pars. Tres sunt ⁴⁷⁸) actiones poenitentiae, quas mecum vestra eruditio recognoscit. *Sunt enim usitata e in ecclesia, et diligenter attendentibus notae*. Una est, quae novum hominem parturit, donec per baptisma salu-tare^s) omnium praeteritorum fiat ablutio peccatorum. Et paulo post: Omnis⁴⁷⁹) enim, qui iam arbiter voluntatis suae constitutus est, quum accedit ad sacramenta⁴⁸⁰) fide-lium, nisi eum poeniteat vitae veteris, novam non potest inchoare. Ab hac poenitentia, noum baptizantur, soli parhum, hisi eum poeniteat vitae veteris, novam non potest inchoare. Ab hac poeniteat vitae veteris, novam non potest inchoare. Ab hac poenitentia, quum baptizantur, soli par-vuli sunt immunes. Nondum enim uti possunt libero arbi-trio. Quibus tamen⁴⁵¹) ad consecrationem remissionemque originalis peccati prodest eorum fides, a quibus offeruntur. Et infra c. 4.: §. 1. Altera vero poenitentia est, cuius actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, per-getua supplicationis humilitate subeunda est. Primo, quia vitam aeternam, incorruptibilem immortalemque nullus⁴⁸²) desiderat, nisi eum vitae huius temporalis, corruntibilis desiderat, nisi eum vitae huius temporalis, corruptibilis mortalisque poeniteat. Non enim sic quisque in vitam novam per sanctificationem baptismi nascitur, ut, quem-admodum deponit ibi omnia peccata praeterita, ita etiam statim mortalitatem ipsam ^{4 #3}) carnis, corruptionemque ^{4 #4})

aun yérotro ar. Id est: Nam quod maxime validum reddit medicamentum poenitentiae, hoe est. Et sieut in medicinali-bus auxiliis est medicamentum, quod multas quidem herbas recipit, sed unam praecipuam ac potentissimam: ita eliam in poenitentia haec ipsa est potentior herba, ipsaque omnino to-tum praestiterit. Audi etc. C. LXXXI. r) Caput hoc confectum est ex verbis B. Augustini in lib. 50. Homil., hom. ult. (quae etiam haben-tur fere eadem in libro de poenitentiae medicina, c. 2.) et in epist. 108. ad Seleucianam. S) Baptisma salutare: In homilia legitur: per baptismum salutare; in libro autem de poenitentiae medi-cina: quae novum hominem per baptismum parturit, donee salutaris om z ium praeteritorum peccatorum fiat ablatio. auty yévouro ar. Id est: Nam quod maxime validum reddit

ref: Ed. Bas. – pariat: Edd. rell. = C. LXXVI. 462) Eccl. c. 10. v. 4. sec. LXX. – 463) enim: Böhm. – 464) rediminus: Edd. coll. o. – 465) initit välus est pec. Ed. Arg. – välis est pec.: Edd. rell. – add.: tua: Ed. Bas. – 466) Tob. c. 12. v. 9. – 467) Haec postrema verba non sunt Ambrosii, sed Grattani. = C. LXXVI. 468) add.: eleemosyna: Edd. Bas. Lugdd. H. H. – 469) dixi: Ed. Bas. – 470) Luc. c. 11. v. 41. – 471) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. H. HI. = C. LXXVII. 472) distinctionem: orig. – 473) exagegeraverii: Edd. coll. o. = C. LXXXI. 477) Matth. c. 5. v. 5. – 415) cf. Luc. c. 7. = C. LXXX. 476) tunica vestivit enum pellicea, non serica: Edd. coll. o. = C. LXXXI. 477) Sormo 351. Ed. Maur. – Petr. Lomb. I. 4 dist. 16. – 475) ndl.: autem: Edd. coll. o. – 479) cf. D. 4. de cons. c. 96. – 450) sacramentum: Ed. Bas. – 481) tuntum: cad. – 482) nemo: Edd. coll. o. – 483) ab-est ab Ed. Bas. – 484) add.: cidae: Edd. coll. o. – 478.

deponat. Et infra c. 9.: §. 2. Tertia⁴⁸⁵) actio est poeni-tentiae, quae pro illis peccatis subcunda est, quae legis Decalogus continet, et de quibus Apostolus ait⁴⁸⁶): ⁴Quo-niam qui talia ogunt regnum Dei non possidebunt. In hac ergo poenitentia maiorem quisque in se severitatem debet ergo poenitentia maiorem quisque in se severitatem debet exercere, ut, a se ipso iudicatus, non iudicetur a Deo, sicut idem Apostolus ait^{+ 487}): Si enim nosmetipsos iudica-remus, a Domino non utique⁴⁸⁸) iudicaremur. Et infra¹: §, 3. Est etiam ") poenitentia bonorum et humilium fide-lium poena quotidiana, in qua pectora tundimus, dicen-tes ¹⁸⁹): Dimitte nobis debita nostra, "sicut et nos dimittimus debitoribus nostris". Neque "enim" ea nobis dimitti volu-mus, quae dimissa non dubitamus in baptismo, sed illa utique, quae humanae fragilitati quamvis parva, tamen crebra subrepunt, quae, si collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt et oppriment, sicut unum aliquod⁴⁹⁰) grande nos gravabunt et oppriment, sicut unum aliquod⁴⁹⁰) grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis operiatur et obruatur, an paulatim sub-repens aqua in sentinam, et per negligentiam derelicta atque contemta impleat navem atque submergat? Propter haec ieiunia, *et* eleemosynae, et orationes invigilant: in quibus quum dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut et ans dimittimus, manifestamus habere nos quod nobis dimit-tatur, atque in his verbis humiliantes animas nostras quotidianam quodammodo agere poenitentiam non cessamus.

C. LXXXII. Item Gregorius v) 491).

VI. Pars. Si peccatum David tam detestabile Dominus transtulit, quid est, quod post omnia, quae de eodem peccato per Prophetam ei a Domino dicta sunt, postmo-dum tanta toleravit? Sed proculdubio Dominus delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse 492) hoc in se poenitens 493) punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic⁴⁹⁴) enim David audire post confessionem meruit⁴⁹⁵): Dominus transtulit peccatum tuum, et tamen post multis cruciatibus afflictus ac⁴⁹⁶) fugiens reatum culpae, quam perpetraverat, exsolvit. Sic nos⁴⁹⁷) salutis unda a culpa primi hominis absolvimur. Sed tamen, reatum eiusdem culpae diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus ")⁴⁹⁸), quia delicta nostra sive per nos, sive per semetipsum resecat etiam, quum relaxat⁴⁹⁹). Ab electis enim suis inimitatum maculas studat tamenali electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in perpetuum non vult in eis videre.

C. LXXXIII. Item Augustinus de peccatorum meritis et remiss. lib. II., c. 34. 500).

Sicut primi homines postea iuste vivendo merito creduntur per Domini sanguinem ab extremo iudicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum revocari: sic et caro peccati, etiamsi remissis peccatis homo in ea iuste vixerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti, quam traxit ⁵⁰¹) de propagine peccati. Tale aliquid

NOTATIONES CORRECTORUM.

1

t) Et infra: Quae sequentur integre habentur in epistola ad Seleucianam; sententia tamen et aliqua verba leguntur etiam in eadem homilia c. 8., et in libro de poe-nitentiae medicina eodem c. 2., ubi de secunda actione poenitentiae agitur. Referuntur enim ad illa, quae nunc subiiciuntur.

u) Est etiam : Antea legebatur : Est enim *). Emendatum est ex loco indicato, et duobus vetustis Gratiani exemplaribus. Longe enim diversa est haec poenitentia a

CACHIPIATIOUS. Longe enim diversa est hacc poenitentia a proxime commemorata.
C. LXXXII. v) Caput hoc integrum quidem habetur commentariis, qui nomine Eucherii sunt editi, l. 2. Reg. c. 8., sed magnam quoque partem apud B. Gregorium 1. 9. Moralium c. 27.

. .

nobis insinuatum est de patriarcha David in libro Regno-gum 502), ad quem. Propheta quum missus esset, eique propter peccatum, quod admiserat, eventura mala *ex iracundia Dei* comminaretur, confessione peccati veniam mecundia Dei* comminaretur, confessione peccati veniam me-ruit, respondente Propheta, quod illud ei flagitium faci-nusque remissum sit; et tamen consecuta sunt quae Deus fuerat comminatus, ut sic humiliaretur a filio. Quare et nunc^x) dicitur, si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimisso peccato, quod erat ⁵⁰³) minatus, implevit[‡] nisi quia rectissime, si ^{*}sic^{*} dictum fuerit, re-spondebitur ⁵⁰⁴), remissionem illam peccati factam, ne homo a percipienda vita impediretur asterna; subsecutum vero illius ⁵⁰⁵) comminationis effectum, ut pietas hominis in ⁵⁰⁶) illa humilitate exerceretur atue probaretur. Sic (1) (1) illa humilitate exerceretur atque probaretur. Sic et mortem corporis propter *hoc* peccatum Deus homini inflixit, et post peccatorum remissionem propter exercendam iustitiam non ademit.

C. LXXXIV. Doloris mensura polius quam temperis in actione poenitentiae consideranda est.

Idem in homilia de poenitentia 507).

VII. Pars. In actione poenitentiae, ubi tale *criwhen 's o's) commissum est, ut is, qui commisit, a Christi etiam corpore separetur ⁵⁰⁹), non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris ⁵¹⁰): Cor enim contritum et humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam nisi per verba 7) vel quaecunque alla signa pro-cedit, quum sit coram illo, cui dicitur ⁵¹¹): Gemitus meus s te non est absconditus; recte constituuntur ab his, qui cote non est absconditus; recte constituuntur ao mis, qui co-clesiae ⁵¹²) praesunt, tempora poenitentiae, ut satiafiat etiam ecclesiae, in qua remittuntur ipsa peccata. Extra eam quippe non remittuntur. Ergo s) quum ⁵¹³) tanta ¹¹³) est plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta cor-poris et sanguinis Domini differenda sint, auctoritate an-tistitis debet ⁵¹⁵) ab altario removeri ad agendam poenitentiam, et eadem auctoritate reconciliari.

. LXXXV. Idem in eadem hom. L., c. 11. 516)

Iudicet se ipsum homo *in istis* voluntate, dum potest, et mores convertat in melius, ne, quum iam non poterit, *etiam^{*} praeter voluntatem a Domino iudicetur. Et quum in se protulerit severissimae medicinae⁵¹⁷) sententiam, veniat ad antistites, per quos illi claves in ecclesia ministrantur, *et* tanquam bonus incipiens iam esse tilius, waternoram niembrorum ordine custodito, a praepositis sacrorum ⁵¹⁸) accipiat satisfactionis suae modum, ^{*}ut^{*} in offerendo sacri-ficio contribulati cordis devotus et supplex, id tamen agat, quod non solum ipsi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam ceteris ad exemplum, ut, si peccatum eius non so-

w) Obimus: Apud B. Gregorium sequitur: Bene erge dicitur: "sciens, quod non parceres delinquenti," quis etc.; repetit enim ipse verba illa lob sibi ad interpretandum proposita. Eucherius autem habet ut Gratianus,

C. LXXXIII. x) Quare et nunc: In originali legitur: Quare et hic non dicitur. Sed ob glossam non est mutatum. Alia vero multa ex eodem sunt emendata.

C. LXXXIV. y) Nisi per verba: Ab originali**) abest dictio: xisi, sed habita est ratio glossae.

z) Ergo: Haec non sunt in Enchiridio, sed in epist. 118. ad lanuarium, sub alterius persona. Ita enim loqui-tur: Alius contra: imo, inquit, si tanta est plaga peccati, etc.

C. LXXXIV. 507) Ex Enchiridio c. 65. — Ivo Decr. p. 11. c. 83. Polyc. 1. 6. t. 20. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 20. — 506) abest ab Iv. — 509) separaretur: Ed. Bas. — 510) Psal. 50. v. 19. — ∞) et ab Iv. — 511) Psal. 37. v. 10. — 512) ecclesiis: Ivo. — Ed. Bas. — in ecclesiis: Ed. Arg. — 513) Ex ep. ad Ianuarium, ep. 54. Ed. Nasr. — 514) Petr. Lomb. 1. 4. dist. 17. — 515) debet se quisque ab altario removere: Ivo. — Edd. coll. 0. = C. LXXXV. 516) Serm. 351. Ed. Maur. — Ivo Decr. p. 15. c. 24. Petr. Lomb. 1. 4. dist, 17. — 517) medicinae, sed laman medicinae sent.: orig. — med., sed to-men utilissinae: Edd. coll. 0. — 518) sacramentoriam: eased. — srig. — Ivo. — 519) notitiam: Ed. Bas. — 520) vel coram totims plotis multitudine: Edd. coll. 0. — 531) nec: eased.

Dist. I. C. LXXXI. 485) add.: vero: Edd. Bas. Lugdd. II. III. 486) Gal. c. 5. v. 21. - 487) 1 Cor. c. 11. v. 31. - 488) abest ab Ed. Arg. - \diamond) ita Edd. coll. o. - 499) Matth. c. 6. v. 12. - 490) abest ab Ed. Bas. - sic. aliqu. grave pecc.: Ed. Arg. = C. LXXXII. 491) Apud Ans. affertur ex Augustino. - llem Augustinus, al. Gre-gorius: Ed. Arg. - Ans. 1.11. c. 157. - 492) add.: homo: Ans. -Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. - 493) pentius: Edd. coll. o. - 494) Skut1: eaed. - 495) 2 Reg. c. 12. v. 13. - 496) effugiens: Ed. Bas. - 497) laxat: Edd. coll. o. = C. LXXXIII. 500) Ans. I. 11. c. 158. - 501) contrarit: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 502) cf. 2 Reg. c. 12. - 503) erat et comminatus: Edd. coll. o. - 504) respondetur: eaed. - 505) tilled cours. exemption; gaed. - 506) etiam in: eaed. =

non ⁵²²) lethali et mortiferae plagae per pudorem addat tumorem. *Et infra* ⁵²³): §. 1. Multi enim corriguntur, ut Petrus; multi tolerantur, ut ludas, etc.

C. LXXXVI. Mortificatio vitiorum magis guam abstinentia ciborum poenitenti necessaria est. Item Hieronymus a) 524).

Mensuram autem temporis in agenda poenitentia idcirco non satis aperte practigunt canones pro unoquoque crimine, ut de singulis dicant, qualiter unumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt, quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quam doloris, nec abstinentia tantum ciborum, quam 525) mortificatio vitiorum. Propter quod ipsa tempora poenitentíae pro fide et conversatione poenitentium abbrevianda praecipiunt, et pro negligentia protelanda 526). Exstant 537) tamen pro quibusdam culpis poenitentiae modi impositi, "iuxta 528) quos ceterae perpendendae sunt culpae, quum sit facile per eosdem modos vindictam et censuram canonum aestimare^{*}.

C. LXXXVII. Item Ioannes Chrysostomus [idest, auctor operis imperfecti in Matthaeum, homil. 40.] 529)

Quis aliquando vidit 530) clericum cito poenitentiam agentem ! 'Sed' et si deprehensus humiljaverit se, non ideo dolet, quia peccavit, sed confunditur, quia perdidit gloriam suam. VIII. Pars. Gratian. His auctoritatibus asseritur, neminem sine poenitentia et confessione propriae vocis a peccatis pesse mundari. Unde praemissae auctoritates, quibus videbatur probari, sola contritione cordis veniam praestari, eliter interpretandae sunt, quam ab eis exponantur. Nega-tionem 531) namque Petri secuta est satisfactio lacrimarum, et trina confessio dominicae dilectionis, qua penitus delevit peccatum trinae negationis. Non ergo necessaria sibi erat certa satisfactio peccati, cuius totum vitae tempus obedientiae impendebatur sui conditoris. Imitabatur enim illud propheticum⁵³²): Declina a malo, et fac bonum; et illud Esaiae⁵³³): Derelinquat implus viam suam, et vir iniquus cogitationes suas etc. Amplius horum nihil a peccatore exigitur. Non ergo illa auctoritate Leonis Papae satisfactio poenitentiae ne-gatur esse necessaria cuilibet delinguenti, sed ei tantum, qui B. Petrum initatus huic saeculo penitus abrenueciat, et cun-etorum viliorum fomitem in se funditus mortificat. §. 1. Item illud Iodnnis Chrysostomib) 534): Lavent lacrimae delictum, quod pudor est voce confiteri; et ilud aliud, quod seribilur in epistola ad Hebraeos 535): Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neque ut te apud alios accuses; sed obedire te volo Prophetae dicenti 536): Revela Domino viam tuam. Ante Deum ergo tua confitere peccata, apud verum indicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua º), sed conscientiae tuae memoria, et tunc demum spera, mi sericordiam te posse consequi, si habueris in mente peccata tua continue, malum nunquam adversus proximum tuum in corde retinebis, non ila intelligendum est, ut sine confessione oris peccata dicantur dimitti, sed sine publica satisfactione. Secreta namque peccata secreta confessione et occulta satisfactione purgantur, nec est necesse, nt quae se-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LXXXVI. a) Caput hoc, quod Burchardus etiam et Ivo citant ex dictis B. Hieronymi, Beatus Rhenanus in suis annotationibus in Tertullianum testatur se legisse in antiquo poenitentiali. Et ex eo, ac ceteris collectoribus nonnulla sunt emendata, et postrema clausula etiam aucta. Sententia autem habetur etiam 7. Cap. c. 21., et in epistola Basilii ad Amphilochium c. 2., et in synodo Metensi anni 859., cap. 10.

anni 859., cap. 10. C. LXXXVII. b) Ioannis Chrysostomi: Supra ead. c. Lacrimae, notatum est, haec esse verba B. Ambrossi, quem citat Magister sententiarum.

brosii, quem citat Magister sententiarum. c) Non lingua: Graece est: εὐχόμενος, εἰ χαὶ μὴ τῆ γλώττῃ, ἀλλὰ τῦ μνήμῃ; id est: preces fundens, si minus lingua, at saltem memoria.

Dist. I. C. LXXXV. 522) ne: Ed. Bas. — nec: Edd. rell. — 523) cf. c. 18. C. 2. qu. 1. = C. LXXXVI. 524) Desumtum est hoc cap. ex practatione, praemissa libro poenitentiali, qui expressus exstat ap. D'Acherium t. I. — Burch. I. 19. c. 31. Ans. I. 11. c. 145. Ivo Decr. p. 15. c. 49. Polyc. I. 6. t. 20. Petr. Lomb. I. 4. dist. 20. -525 quantum: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 526) add.: existimant: Burch. Ans. Iv. — Edd. Bas. Lugdd. II. III. — aestimant: Edd. rell. -525 Yerba: tuxia — castim.: absunt ab Ans. = C. LXXXVII. 529)

mel sucerdoti confessi fuerimus denue confiteumur, sed lingua cordis, non carnis apud iudicem verum ea iugiter confiteri debemus. Hine eliam idem Ioannes Chrysostomus ait 537): Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, et frequenter 4) ea in conspectu Dei pronuncies, et pro eis clementiam eius depreceris, citius illa delebis. Si autem nunc obliviscaris peccatorum tuorum, tunc eorum recordaberis, et nolens, quando in toto mundo publicabuntur, et in conspectu proferentur omnium tam amicorum tuorum quam inimicorum, et sanctorum angelorum, coele-stiumque virtutum. Non enim ad David šolum dicebat ⁵³³): stumque virtutum. Non enim ad David solum dicebat ⁵³⁶): Quae tu secreto fecisti ego cunctis manifestabo; sed etiam ad omnes nos hoe dicitur. §. 2. Similiter et illud Pro-s peri intelligitur ⁵³⁹): "Qui crimen suum ultro cognoscunt, et aut illud propriis confessionibus produnt, aut nescien-tibus aliis, quales occulti sunt etc. Aliis nescientibus, id est occulta confessione istis peccatum suum confitentibus, non publice illud manifestantibus." Item illud Prophetae⁵⁴⁰): Dixi: contitebor, et tu remisisti, id est remissibilem iudicasti, im-pietatem peccati mei. Ita et illud Augustin i intelligi-tur ⁵⁴¹): Magna pietas Dei, ut ad solam promissionem peccata dimiserit, id est remissibilia iudicaperit. Item ibitur 541): Magna pietas Dei, ut ad solam promissionem peccata dimiserit, id est remissibilia iudicaverit. Item ibidem : Votum pro opere reputatur, quum deest facultas operis. Unde votum confessionis reputatur pro opere vocis, quum deest facultas confessionis. Item 542): Voluntas remuneratur, non opus, ita intelligitur: voluntas facit opus re-munerabile, non opus voluntatem. Item illud 543): In quacunque hora peccator conversus fuerit etc., converti dicitur qui omnino vertitur: omnino vertitur, cuius opus, vo. et cogitatio ita mortificationi desudat peccati, sicut prius ser-vierat iniquitati. Ita intelligitur et illud 544): Convertimini ad me etc. Item: Scindite corda vestra, et non vesti-menta, eis dicitur, qui nulla interiori satisfactione praece-dente, sed sola exteriori se Deum posse placare confidunt. Item cuncta, quae de leprosis mundatis vel de Lazuro resuscitato inducuntur, ad contritionem cordis, non ad veniam remissionis referenda sunt. Obstinutio, enim animi, et confessionis contemtus, quaedam mors est impietatis et lepra superbiae, a qua quisque reviviscit, dum sibi per gratiam dolor delicti et votum confessionis inspiratur. §. 3. Ad hunc etiam articulum pertinent ea, quae de viventibus, vel in luce ambulantibus, vel dilectionem Dei habentibus, vel de habitaculis Spiritus sancti factis dicta sunt, ut hase onnia quisque dicatur assocutus ex cordis contritione, quam habet, non ex ple-naria peccati remissione, quam nondum invenit. Sicut enim in baptismo remittitur poccatum, et lamen etus poena reser-vatur, sic per contrilionem cordis quisque a Deo resuscitari dicitur, licet adhuc reatu peocati teneatur. Non ergo prae-missis auctoritatious vel argumentis sine confessione oris et satisfactione operis aliquis probatur a peccato mundari.

II. Pars. §. 4. Econtra auctoritas illa Ivannis Chrysostomi⁵⁴⁵), et Prosperi⁵⁴⁶) contra mentem auctoris extorta videtur. Non enim dicitur: non dico tibi, ut te publice accuses, sed: non dico tibi, ut apud alios te accuses. Sic et Prosper non ait: omnibus, sed simpliciter: aliis nescientibus. Unde evidentissime e) datur intelligi, quod sine con-

d) Et frequenter: Συνεχώς αὐτὰς προςφέψης τῷ Θεῶ, καὶ ὑπὲο αὐτῶν θέη; id est: assidue illa offeras Deo, et pro ipsis depreceris.

e) Unde evidentissime: Loquitur ex persona adversam partem sustinentis. Vere enim ex illis auctoritatibus non hoc colligitur. Qui enim sacerdoti tanquam Deo confitetur, is minime dicitur se apud alios accusare, sed potius nescientibus aliis se ipsum punire. Ac manifesto Chrysostomus dicit id, quod nunc negatur dicere: Non dico, inquit, tibi, publica te ipsum, neque apud alios te accusa. Hoc enim secundum membrum valet idem ac primum: ut apud alios se accusare sit idem, quod se ipsum publicare. Quare paulo post Gratianus ipse haec, quae nunc afferuntur, refellit: Econtra ea, quae in assertione, etc.

Opus apocryphum. — 530) videt: Edd. coll. o. pr. Bas. = 531) cf. Luc. c. 22. — 532) Psal. 36. v. 27. — 533) Esa. c. 55. v. 7. — 534) Ambrosius, supra c. 2. — 535) Chrysostom. hom. 31. in ep. ad Hebr. — 536) Psal. 36. v. 5. — 537) in ead. hom. 31. -538) 2 Reg. c. 12. v. 12. — 539) supra c. 32. — 540) Psal. 31. v. 5. — 541) supra c. 5. — 542) supra c. 30. — 543) supra c. 33. — 544) supra c. 34. et 33. — 545) cf. huius dicti §. 1. — 546) cf. supra c. 33.

65 *

1031

SA XXXIII. QUARST. III. c. 88. 1032 brosium ⁵⁵⁰) ius ligandi et soloendi solis sacordetibus a Do-

fessione oris peccata possunt deleri. Ea vero, quas ad exheriationem poenitentiae et confessionis dicta sunt, non huic sententiae contraire videntur. Vel enim sunt verba exhortationis, non instionis, sicut illud 547): Confitemini alterutrum peccata vestra etc., vel si qua inbando sunt dieta, non ad oris confessionem, sed cordis, non ad exteriorem satisfactio-nem, ad interiorem referenda sunt. §. 5. Est enim poeniten-tia alia interior, alia exterior. Interior poenitentia est illa, tia alia interior, alia exterior. Interior poenitentia est illa, de qua Augustinus ait 5⁴⁴): Omnis, qui suae voluatatis ar-biter constitutus est, non potest inchoare novam vitam, nisi poeniteat eum veteris vitae. Item de cadem Petrus in Actibus Apostolorum legitur dixisse 5⁴⁹): Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum. Qued de interiori poe-nitentia, non exteriori dictum accipitur. De exteriori vero poenitentia Ambrosius ati super spistolam ad Romanos⁵⁵⁰: Gratia Dei in hantiamate non quaerit gemium vel nlan-Gratia Dei in baptismate non quaerit gemitum vel plan-ctum, non opus aliquod, sed solum contritionem cordis, et omnia gratis condonat. Quaecunque ergo de poenitentia inbendo dicta sunt, non ad exteriorem, ut diximus, sed interiorem refenda sant, sine qua nullus unquam Deo reconciliari poto-ril. §. 6. Illud autem Augustini⁵⁵¹), quo quisque negatur veniam posse consequi, nisi prius quantulamcunque peccati solverit poenam, non huic sententiae invenitur adversum. Nullus enim asseritur a peccate mundari, nisi peccati passus fuerit poenam. Sed aliud est peccatum sacerdoti confiteri, et eius arbitrio de peccato satisfacere: atque aliud Deo corde confiteri, et secreta satisfactione peccatum in se ipso punire. Est enim poenitentia (ut ait Augustinus)⁵⁵²) dolor cordis, quo quisque in se punit quod deliquit. De hac iterum satisfactione idem ait in Pralm. L. exponens: Quoniam iniquitatem ^f) meam ego cognosco. Tu ne punias, quia ego punio: igno-sce, quia ego agnosco ⁵⁵³). Et infra: Sic Deus misericorsce, quia ego agnosco⁵⁵³). El infra: Sic Deus misericor-diam dat, ut servet veritatem, ut non peccata eius sint impunita, cui ignoscit. Ignoscit enim se ipsum punienti. Misericordia est, quod homo liberatur; veritas, quod pec-catum punitur. Idem in Pralmum LXXXIV.: Veritas de terra orta est, id est confessio ab homine, ut se accuset, et sic iustitia de coelo prospexit, ut publicanus⁵⁵⁴) confi-tens rediit iustificatus; iustitia de coelo prospexit, quasi Deus dicat: parcamus huic, quia non parcit sibi; ignosca-mus. cuia agnoscit. Et infra: De coelo ergo iustitia promus, quia agnoscit. Et infra: De coelo ergo iustitia pro-spexit, id est, a Deo data est iustificatio confitenti. §. 7. Haec ergo secreta satisfactio levium sive occultorum criminum Deo offerenda est, nec sine poena relaxari probantur quae sic explari creduntur. En vero, quae de publica satisfactione vel oris confessione dicuntur, in publicis et manifestis criminibus intelligenda sunt. Peccata namque Nabuchodonosor 555), quae Propheta misericordiis et eleemosynis redimi suasit, pee cata quoque Ninivitarum, quae publica satisfactione expiata sunt, cunctis nota erant. Et publica noxa (ut Augustinus⁵⁵⁶) testatur) publico eget remedio. §. 8. Praemissis ilaque aucto-ritatibus pro manifestis criminibus manifesta probatur offe-renda satisfactio et oris confessio. Latentia vero peccata non probantur sacerdoti necessario confitenda, et eius arbitrio expianda.

III. Pars. §. 9. Econtra ca, quae in assertione huius sententiae dicta sunt, partim veritate nituntur, partim pondere carent. Sine contritione etenim cordis nullum peccatum posse dimitti, occulta vero peccata secreta satisfactione, publica quoque manifesta poenitentia explari debere, firmissima constat ratione subnixum. Porro sine confessione oris, si facultas confitendi non defuerit, aliquod grave delictum expiari, auctoritati penitus probatur adversum. Quomodo enim secundum auctoritatem Leonis ⁵⁵⁷) Papae sine supplicationibus sacerdolum indulgentia neguit obtineri, si sine oris confessione a peccato possumus emundari? Quis enim supplicabit pro peccato; quod nescit? §. 10. Item, quomodo secundum Augustinum ⁵⁵⁸) frustrat claves ecclesiae qui sine arbitrio sacerdotis poenitentiam agit, si sine oris confessione criminis indulgentiam impetrat? §. 11. Item, quomodo secundum Am-

mino creditur esse permissum, si quisque sue arbitrie se tpe peccando ligat, vel socreta posnitentia, secundum Prosperu in se ipsum sententiam profert excommunicationis, atque p th se prime concentration project and indicio se ipsum Deo vol altari eius reconciliat ? §. 12. Non sunt haec praemissis en-ctoritatibus consentanea : sed multorum exemplis probantur adversa. Filiam 560) namque archisynagogi turbis eiectis Deminus suscitavit : non tamen, nisi praesentibus patre et matre puellas, Petro quoque, Iacobo, el Ioanne, vitae reddita est. pueticae, retro quoque, racooo, et roanne, vitae readite est. In quo moralitor instruimur, ut secreta poccata, quae per mortem puellae intelliguntur, non nisi supplicationious occlo-sicae, quae per patrem et matrem puellae designantur, et sacerdotum ministerio, qui per Petrum et ceteros intelliguntur, a Domino existimentur dimitti. § 13. Item in Levitico e): Qui⁵⁶¹ domum suam vel agrum Domino voverit vel consecraverit, non potest eam redimere, nisi siclo sanctuarii, sacerdote quoque (non ipso) supputante annorum numerum usque ad iubilacum. In quo similiter docenur, quod qui-cunque domum conscientiae vel agrum conversationis per poo-Cunque aomum conscienciae ves agrum conversationus per per-nitentiam Domino offerre, aique pretio bonorum operum de vana vilae suae conversations se ipsum redimere voluerit, non potest hoc facere, nisi siolo sanctuarii, id est operibus peo-nitentiae, sacra scriptura praefixis. Unde venientibus ad se turbis B. Ioannes non ait simpliciter b⁽¹⁾: facite peomitentian, vel fructus poenitentiae, sed addit: dignos, ut pro qualitate videlicet peccatorum qualitas offeratur benorum operum. Non enim par debet esse fructus boni operis eius, qui nihil vel parum deliquit, atque eius, qui grandia commisit. Ille ten-quam nullius criminis sibi conscius usum sibi in rebus licitis grade suites crimina site consense usem site in revue cacing praebet; hune tanquam multis gravetum etiem a licitis tem-perare oportet. In ⁵⁶³) iubilaeo plena remissio praestabetur. Unde per eum perfecta peccati remissio figuratur. Sacardas ergo numerum annorum usque ad iubilaeum supputat, quum cius arbitrio poenitentiae tempora definiuntur, quibus quisque plenam peccati remissionem inveniat. Non enim (sicut Hesy-chius ⁵⁶⁴) ait super eundem locum) statim post definitam po-nitentiam quisque a peccato plene mundatur. § 14. Quum ergo, ut ex praemissis colligitur, tempora poenitentias erbitrio sacerdotis definiantur, evidentissime apparet, sine confessione propriae vocis poccata non dimitti. Quis enim tempora poepropriad vocis pectata non atmitta and composed propriad vocis pectata non atmitta and the pectata and the pectata and the period and the pectata and the period and the pectata and the period of the period of the pectata and the pectata and the pectata and the pectata and the period of the pectata and the period of the period of the pectata and the period a lis reputetur apud homines foris, qualem se iamdudum exhi-buit divino conspectui. Quod ex fonte superbiae nasci nulli dubium est; species etenim superbias est, se velle videri in-stum, qui veccator est; atque hypocrita convincitur qui ad imitationem primorum parentum tergioersatione verborum peo-cata sua levigare contendit, vel, sicut Cain⁵⁶⁵), peccatum suum reticendo penitus supprimere quaerit. Ubi autom superbia regnat, vel hypocrisis, humilitas locum habers non potest. Sine humilitate vero alicui veniam sperare non licet. No ergo, ubi est taciturnitas confessionis, venia est sperande criminis. Probatur hoc idem auctoritate Augustini, qui in libro de vera et falsa poenitentia 566) c. 10. ait:

CAP. LXXXVIII.

Quem poenitet omnino poeniteat, et dolorem lacrimis ostendat, repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem⁵⁶⁷), præveniat iudicium Dei per confessionem. Præcerpit⁵⁶⁴) enim Dominus mundandis, ut ostenderent ora sacerdotibus, docens corporali præsentia confitenda peccata, non per nuncium, non per scriptum manifestanda. Dixit enim: Ora monstrate, et: Omnes, non unus pro omnibus; non alium statuatis nuncium, qui pro vobis offerat munus a Moyse⁵⁶⁹) statutum, sed qui per vos peccastis per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, ut

NOTATIONES CORRECTORUM.

f) Quoniam iniquitatem: Hic, et in aliis duobus sequentibus locis non refert ipsa omnino verba B. Augustini, sed sententiam.

Dist. I. C. LXXXVII. 547) Iac. c. 5. v. 16. - 548) supra c. 31. in pr. - 549) Act. c. 2. v. 88. - 550) cf. c. 99. D. 4. de cons. - 551) cf. supra c. 42. - 552) cf. Infr. D. 3. de poen. c. 4. - 553) Böhm. add.: et non dissimulo. - 554) cf. Luc. c. 18. -5550) cf. Dan. c. 4. Ion. c. 3. - 556) Glossa ord. ad c. 5. Marci. -557) supra c. 49. - 558) supra c. 44. - 559) supra c. 51. -

•

g) Levitico: ltidem et hoc loco refertur sententia Levitici in c. 27., non ipsa verba; idemque paulo post fit de Hesychio.

560) Matth. c. 9. - 561) Levit. c. 27. v. 18. - 562) Luc. c. 3. v. 8. - 563) Levit. c. 25. v. 10. - 564) cf. Gloss. ord. ad c. cit. Levit. - 563) Gen. c. 4. = C. LXXXVIII. 566) Non est Augustini. - Petr. Lomb. 1. 4. dist. 17. - 567) sacerdoles: Edd. coll. e. pr. Bas. - 568) Luc. c. 17. v. 14. - 569) Levit. c. 9. v. 7. meminem poeniteret in occulto. In hoc enim, quod per se pisum dicit sacerdoti, et erubescentiam vincit timore of euod criminale erat in operatione, et, si non statim purgatur, fit tamen vitale^b) quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit qui erubescentiae dominans ini eorom, quae commisti, nuncio Dei denegavit. Deus enim misericors⁵⁷⁹) et iustus est; sicut conservat miseriordiam in iustita, ita et iustitam in misericordia. Opus enim est misericordiae peccanti peccata dimittere : sed oportet, ut iustus misereatur iuste. Oportet enim, ut no solum quid, sed in quo doleat consideret, si diguos est mat; sed dignus misericordia. Iustita enim sola da mat; sed dignus misericordia est poena, qui eru itam, et, quoniam verecundia magna est poena, qui eru itam, et, quoniam verecundia magna est poena, qui eru interpretentiam remissionis. Disi enim sacerdotes plus iam posmit proticere, plus confitentibus parcere. Quibus enim misteritatum endult Dominus discipulis solrendum, per porte ostendens potestatem solvendi concessam sacerdoti nos 6⁵¹³). Disit enim ⁵¹⁵): *Quodennyue solvenitia*. Alia utem proticere so putati ligare aut solvere, sed i nu eru mittunt remittii Dominus. Lazarum enim de monumento misteritatum obtuli Dominus discipulis solvendum, per pos ostendens potestatem solvendi concessam sacerdoti non discita y solvestate aut solvere, sed in quopora soletar ⁵¹⁷) et *in colis*, hoc est: ego Deus, et omnes rondines coelestis militiae, et onmes sancti in gloria met provincerti solventi peccata, ut inveniat gratis et solvitis, non disti: quos putatis ligare aut solvere, sed in quopera vestra in peccatores non agnosco⁵¹)</sup>. S. 1. Quare, para soluteri vult peccata, ut inveniat grati et solvers, provincedi mon habet ⁵¹⁹), fit tamen digna venia ex ascerotis desiderio, qui socio confitetur turpitudinem crimis, man stultus evitare noluit. § 2. Tanta itaque vis consistentiare montingit, quod poenitens ⁵¹⁹) ostendere ⁵¹⁹) ora sacerdotibus ante, quam ad ecos pervenire. Unde potibent

confitetur, omnino sacerdoti⁵⁹¹) meliori, quam potest, confiteatur, 'et', si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis, ut grata sit oblatio muneris. Nam in resuscitatione⁵⁹²) filiae principis pauci interfuerunt, qui viderent. Nondum enim erat sepulta, nondum ⁵⁹³) extra portam civitatis delata, nondum extra domum in notitiam deportata ⁵⁹⁴). Intus ⁵⁹⁵) resuscitavit quam intus invenit, relictis solis Petro, et Ioanne, et Iacobo, et patre et matre puellae, in quibus figuraliter continentur sacerdotes eeclesiae. Quos autem extra invenit, animadvertendum est, quomodo suscitavit. Flebat enim turba post filium viduae. Flevit ⁵⁹⁶) Martha et Maria, supplicantes ⁵⁹⁷) pro fratre. Flebat etiam turba, quae Mariam fuerat secuta, lacrimis Mariae admonita. In quo docemur publice peccantibus non proprium, sed ecclesiae sufficere meritum.

C. LXXXIX. Sufficit illa confessio, quae primum Deo, deinde sacerdoti offertur.

Item Leo Papa, epist. LXXVIII. al. LXXX. 598)

1X. Pars. Quamvis plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quae propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen, quia non omnium huiusmodi sunt peccata, ut ea, qui ⁵⁹) poenitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur 'tam' ⁶⁰⁰) improbabilis consuetudo, ne multi a poenitentiae remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt ⁶⁰¹) inimicis suis sua facta reserare ⁶⁰²), pro ⁶⁰³) quibus possunt ⁶⁰⁴) legum constitutione percelli. Sufficit ⁶⁰⁵) enim illa confessio, quae primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis poenitentium precator accedit. Tunc enim 'demum' ⁶⁰⁶) plures ad poenitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

Gratian. Quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmamentis utraque sententia satisfactionis et confessionis innitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum potius adhaerendum sit, lectoris iudicio k) reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes et religiosos viros.

Unde Theodorus Cantuariensis Archiepiscopus ait in Poenitentiali suo 1) 607):

CAP. XC.

Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Graeci^m). Quidam vero sacerdotibus confitenda esse percensent, ut tota fere sancta ecclesia. Quod utrumque non sine magno fructu intra sanctam fit ecclesiam, ita duntaxat, ut Deo, qui remissor est peccatorum, peccata nostra confiteamur, et hoc perfectorum est, ut⁶⁰⁸) cum David dicamus⁶⁰⁹): Delictum meum cognitum tibi feci, et iniustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor adversum me iniustitiax meas Domino, et tu remisisti impictatem pec-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LXXXVIII. h) Vitale: In originali est: veniale, sed aderat glossa. i) Et iustis: Si consideretur tota traditionis series,

1) Et lustis: Si consideretur tota traditionis series, videtur legendum: et istis; veruntamen omnes codices collati concordant cum lectione Gratiani.

C. LXXXIX. k) Lectoris iudicio: Certissimum est, et pro certissimo habendum, peccati mortalis necessariam esse confessionem sacramentalem, eo modo ac tempore adhibitam, quo in concilio Tridentino post alia concilia est constitutum.

cilia est constitutum. C. XC. 1) Burchardus etiam et Ivo caput hoc citant ex Poenitentiali Theodori. In Capitularibus adiectis c. 58. haec leguntur: Quidam Deo solammodo confiteri debere dicunt peccata; quidam vero sucerdotibus confitenda esse percensent. Quod utrumque non sine magno fructu intra sanctam fit ecclesiam, ita duntarat, ut et Deo, a quo est remissio

Dist. I. C. LXXXVIII. 570) qui mis.: Edd. coll. o. - 571) quaerii: Ed. Bas. - 572) quantum: Edd. Ven I. II. Par. - quando: Ed. Lugd. I. - 573) confiletur: Edd. Bas. Lugdd. - 574) consequitur: Edd. coll. o. - Böhm. - 575) sacerdoti: Edd. Arg. Bas. -576) Math. c. 16. v. 19. - 577) solutum erit: Vulg. - Ed. Bas. -578) exercuteritis: Edd. coll. o. pr. Bas. - 579) cognosco: Edd. coll. o. - 580) cf. D. 6. de poen. c. 1. - 581) penius: Ed. Bas. - 582 vercentari: Edd. coll. o. - 583) habeat: eaed. - 584) ibant: eaed. - 585) se ost. sac.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 586) peum: Edd. coll. o. - 587) dam quaer.: absunt ab Ed. Arg. - 588) ac eos: non leg. in Ed. Bas. - 589) percentreat: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. - 590) sic. et si: Edd. eaed. - sicut solvantur: Ed. Bas. - 591) et sac.: Edd. coll. o. - 592) resurrectione: eaed. cf. Luc. c. 18. - 593) nond. - del.: absunt ab Ed. Bas. - 594)

peccatorum, confiteamur peccata nostra, et cum David dicamus: Delictum meum cognitum tibi feci, et iniustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor adversum me iniustitias meas Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei, et secundum Apostoli institutionem confiteamur alterutrum peccata nostra, et oremus pro invicem, ut salvemur. Confessio itaque, quae Deo fit, purgat peccata. Ea vero, quae sacerdoi fit, docet, qualiter ipsa-purgentur peccata. Deus namque salatis et sanitatis auctor et largitor est plerumque medicorum operatione. In conc. Cabilonensi 2. c. 33. eadem fere habentur, addita ad initium voce: quia, et nonnullis aliis in extrema clausula, quae notabuntur. M Ut Graeci: Haec verba, itemque illa: ut tota

m) Ut Graeci: Haec verba, itemque illa: ut tota fere sancta ecclesia, et illa: et hoc perfectorum est, et illa: quod est instorum, absunt quemadmodum a Capitulari, ita etiam a concilio.

portata: Edd. coll. c. - 595) Luc. c. 7. - 596) Ioan. c. 11. -697) supplicans: orig. = C. LXXXIX. 598) Ep. 168. Ed. Baller. (scr. ad Epp. Campaniae, A. 459.) - Coll. tr. p. p. 1. t. 43. c. 42. Ivo Decr. p. 15. c. 167. Petr. Lomb. I. 4. dist. 17. - 599) quae: Coll. Hisp. - Baller. - 600) abest a Coll. Hisp. et IV. - 601) fiment: Edd. coll. o. - 602) reserari: Coll. Hisp. - Baller. IV. -603) abest ab lisd., IV. et Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. HI. - 604) possit: Coll. Hisp. - possint: Haller. - IV. - Ed. Bas. - 605) ef. supra c. 61. - 606) abest a Coll. Hisp. et IV. - 607) Non exstat inter Capp. Theodori, quae sunt expressa ap. D'Acherium et Petitum, legitur tamen in conc. Cabil. II. hab. A. 813. c. 33. et in Capp. Theodaliphi (quem nomen dedisse verisimile est) c. 30. -Burch. I. 19. c. 145. Ivo Decr. p. 15. c. 155. - 609) ef: conc. Cab. - Burch. IV. - Edd. coll. o. pr. Bas. - 609) Psal. 31. v. 5. seq. cett met. Sed tamen Apostoli ") institutio nobis sequenda est; ut confiteamur alterutrum peccata nostra, et oremus pro invicem, ut salvemur. Confessio itaque, quae soli Deo fit, quod est iustorum, purgat peccata. Ba vero, quae sacerdoti fit, docet, qualiter ipsa purgentur peccata. Deus namque, salutis et sanctitatis auctor et largitor, plerumque hanc praebet suae poenitentiae medicinam °) invisibili administratione, plerumque medicorum operatione.

DISTINCTIO II.

GRATIANUS.

I. Pars. Quia vero de poenitentia semel coepit haberi sermo, aliguantulum altius repetendum videtur, diversorum sententias certis auctoritatious munitas in medium proponentes. Alii dicunt poenitentiam semel tantum esse utilem. Unica est enim, nec reiterari potest. Si vero reileratur, praecedens poenitentia non fuit. Et si de sententia iudicis eius merito peccata videntur esse remissa, apud tamen eius praesentiam, cui omnia futura praesentia sunt, nunguam habentur remissa: guia non est servata illa sententia veri sacerdotis¹): Vade, et amplius noli peccare. Item²): Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Item ex VIII. Synodo¹):

C. I. Primam vitii causam non penitus exstinguit qui in illam postea recidit.

Si quis semel notatus fuerit invidiae vel contentionis vitio, et rursus in hoc ipsum inciderit, sciat, se primam "illam" causam, "de qua superius diximus", ex qua invidia vel contentio nascitur, in interioribus medullis habere reconditam. Oportet ergo eum per contraria atque adversa curari "), id est per humilitatis exercitiun. Exercitia vero humilitatis sunt, si se villoribus officiis subdat, et ministeriis indignioribus tradat. Ita namque arrogantiae et humanae gloriae vitium curari poterit, ut consuetudine⁵) humilitatis affectus ultra iam non incidat in arrogantiae et vànae gloriae delictum. Atque⁶) in singulis huñusmodi vitiis cura similis adhibeatur ").

Gratian. Item sine caritate nulli adulto peccatum remittitur. Non autem habet caritatem qui aliguando peccaturus est criminaliter.

Unde Augustinus ad Iulianum Comitem b) *):

CAP. II.

Caritas, quae deseri potest, nunquam vera fuit.

C. III, Idem super epistolam I. Ioannis, tract. 8. 9) Radicata est caritas? securus esto; nihil mali procedere potest.

C. IV. Item Gregorius lib. X. Moralium, c. 22.¹⁰) Valida⁽¹¹⁾ est, ut mors, dilectio. Virtuti etenim mortis dilectio comparatur, quia nimirum mentem, quam semel coeperit¹²), a delectatione¹³) mundi funditus occidit.

Caritas est, ut mihi videtur, recta voluntas, ab omnibus mus

NOTATIONES COL

n) Sed tamen Apostoli: In Capitulari et concilio pendet adhuc oratio, et priori illi membro: ut et Deo etc. redditur munc alterum membrum his verbis: et secundum Apostoli institutionem etc.

o) Suae poenitentiae medicinam: In concilio atque apud Burchardum et lvonem legitur: suae potentiae. A Capitulari autem (prout ex ipsius lectione animadverti potest) totum istud primum abest periodi membrum.

D'ist. 11. C. I. a) Habetur in libro de institutis monachorum, interprete Ruffino c. 22., ex Basilio in regulis brevioribus num. 289.

C. II. b) In antiquis editionibus epistolarum B. Au-

terrenis ac praesentibus prorsus aversa, iuncta Deo 15) inseparabiliter et unita 16), igue 17) quodam S. Spiritus, a quo est et ad quem refertur, incensa, inquinamenti omnis extranea, corruptionis †) nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia, quae carnaliter diliguatur, excelse, affectionum omnium potentissima, divinae contemplationis avida, in omnibus semper invicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis coelestium praeceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victo-rum, anima¹⁸) sanctarum mentium, causa meritorum borum, annua '' actor um meritum, causa archier de pla-norum, praemium perfectorum; sine qua nullus Deo pla-cuit, cum qua aliquis peccare nec potuit, nec poterit; fructuosa in poenitentibus, laeta in proficientibus, gloriosa in perseverantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus, ex qua quicquid est boni operis vivit¹⁹). Item isfra: §. 1. Haec est caritas vera, ger-mana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat S. Apo-stolus³⁰), 'et vere ipsa est via, quae ducit per se ambustolus²⁰), *et vere ipsa est via, quae ducit per se ambu-lantes ad patriam^{*}, quia²¹), sicut sine via pervenit nullus lantes ad patriam⁴, quia²¹), sicut sine via perrenit nullus quo tendit, ita sine caritate, quae dicta est via, non am-bulare possunt homines, sed errare. *Item ibidem cap.* 15.: §. 2. Ergo si caritatem Deo exhibeamus, et proximo de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta, facile percato resistimus, bonis omnihus²²) abundamus, saeculi blandimenta contemnimus, et omnia, quae difficilia sunt humanae fragilitati, vel aspera etiam, cum delectatione²³) perficimus, si tamen Deum caritate perfecta, quae nobis ex²⁴) illo est, ex toto corde, ex tota anima, et ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligi Deum; quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, unde peccati desideriis serviamus. Et quid est diligere Deum, nisi illi copulari²⁵) animo, concipere fruendae visionis eius affectum, peccati odium, mundi fa-stidium, diligere etiam proximum, quem²⁶) in se censuit diligendum, in ipso amore servare legitimum modum, nec pervertere dilectionis ordinem constitutum² Ordinem dile-ctionis illi pervertunt, nec modum diligendi cuestodiunt pervertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dile-ctionis illi pervertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut cor-pora sua minus diligenda plus diligunt, aut proximos non sicut se ipsos, aut Deum plus quam se ipsos forte non dili-gunt. Item infra: §. 3. Corpus nostrum, quia pars nostri est, ad hoc nobis²¹) diligendum est, ut saluti eius ac fragilitati naturaliter consulanus, et agamus, quatenus spiritui ordinate subiectum ad aeternam salutem accepta immortalitate et incorruptione perveniat. Item infra: §. 4. Proximos autem tunc diliginus sicut nos, si non propter aliquas utilitates nostras, non propter sperata²⁸) beneficia aliquas utilitates nostras, non proper sperata --) concurse vel accepta, non propter affinitates vel consanguinitates, sed propter hoc tantum, quod sunt naturae nostrae parti-cipes, diligamus. Item infra: §. 5. Non illi tantum proximi nostri credendi sunt, quos nobis gradus sanguinis iungit, sed proximi nostri credendi sunt omnes homines naturae postras signi divi participas. Item infrat. § 6. Desirat nostrae, sicut dixi, participes. Item infra: §. 6. Proinde, sicut²⁹) nos proximos onnes³⁰) diligimus, quando ad mores bonos, et aeternam vitam consequendam, sicut nobis, salati eorum consulimus; quando nos in eorum pec-catis ac periculis cogitamus, et, sicut nobis subveniri opta-mus³), ita eis *pro viribus* subvenimus³), aut, si facul-

S CORRECTORUM.

gustini erat epistola 111. ad Iulianum, in qua erat hoc caput. Nunc est in tomo 4. sub titulo de salutaribus documentis ad quendam comitem c. 7. Apud Hieronymum vero in epistola ad Ruffinum simile quiddam legitur: Amicitia, inquit, quae desinere potest, rera munquam fuit. C. V. c) Caput hoc confectum est ex verbis Prosperi

C. V. c) Caput hoc confectum est ex verbis Prosperi hinc inde collectis, et prior pars habetur etiam in tractatu de laudibus caritatis, inter opera B. Augustini tomo 9., eodem fere modo, quo apud Gratianum. Atque emendata quaedam, et etiam addita nonnulla sunt ex ipso B. Prospero. Sed operae pretium fuerit integrum locum apud ipsum legere; copiose enim et ornatissime explicatur.

II. — (1) corrianti crig. — 18) arma: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — arma vet anima: Ed. Arg. — 19) viret vet vivet: ead. — vivet: Edd. rell. — 20) 1 Cor. c. 13. v. 10. — 21) Sicut enim: Edd. coll. 0. — 22) operious: Ed. Arg. — 23) ditectione: Edd. coll. 0. — 24) ab: cacd. — 25) occupare animum: orig. — eum occupare animo: Ed. Bas. — 26) add.: ipse: orig. — 27) a nobis: Fdd. Bas. Lugdd. II. III. — 28) spectratia: Edd. coll. 0. — 29) nostros: Edd. coll. 0. — 29) secundum: Ed. Arg. — 30) nostros: Edd. coll. 0. — 31) optaremus: Edd. coll. 0. — 32) subrenianus: Edd. Arg. Nor. Ven. 1. II.

Dist. II. 1) Ioan. c. 8. v. 11. -2) id. c. 5. v. 14. = C. I. 3) Imo Basilius, cf. Corr. - Coll. tr. p. p.2. t. 14. c. 14. -5) eritari vel curari: Edd. coll. o. pr. Bas. -5) in cons.: Edd. coll. o. -6) Sed: eaed. -7) adhibetur: Edd. Arg. Bas. = C. II. 8) Non est Augustini, sed Paulini Aquilciensis. - Petr. Lomb. 1.8. dist. 31. = C. III. 9) Petr. Lomb. ib. = C. IV. 10) Petr. Lomb. ib. -11) Cant. c. 8. v. 6. -12) coperit: orig. - Edd. coll. o. pr. Lugd. II. Biblin. -13) dilectione: ouig. = C. V. 14) Imo Iulianus Pomerius, culus hic liber est. -15) vero Deo: Edd. coll. o. pr. Arg. -16) ignita: Edd. Bas. Par. Lugdd. -17) igni: Edd. Nor. Ven. I.

tas defuerit, voluntatem subveniendi tenemus. Quapropter tas defuerit, voluntatem subveniendi tenemus. Quapropter haec est proximi⁴) tota dilectio, ut bonum, quod tibi con-ferri³) vis, velis et proximo, ⁴et malum, quod tibi nolis accidere, nolis et proximo.⁵ Illi vero plus quam se dili-gunt Deum, qui pro eius amore suae ad tempus saluti non pareunt, se ipsos tribulationibus ac periculis tradunt, nu-dari facultatibus propriis, patriae suae extorres fieri, pa-rentibus, et uxoribus, ac filis "suis" renunciare parati sunt, et, ut totum dicam, finam³⁴) corporis mortem non solum non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes a corporis sui vita magis, quam a Deo vita³⁶) vitae suae discedere. discedere.

C. VI. Item Beda super Ioannem, ad c. 1. 36)

Quaerendum 37) est interea, quomodo speciale filium 38) Quaerendum³⁷) est interea, quomodo speciale filium³⁸) Dei agnoscendi signum fuerit, quod super eum descende-rit et manserit Spiritus³⁹). Et infraz §.1. Quid magni est filio Dei, quod in ipso manere Spiritus⁴⁰) adstruatur ? Notandum ergo⁴¹), quod semper in Domino manserit Spi-ritus sanctus; in sanctis autem hominibus⁴²), quamdiu mortale corpus gestaverint⁴³), partim maneat⁴⁴) in aeter-num, partim rediturus secedat. Manet quippe apud eos, ut honis insistant actibus, voluntariam paupertatem diligant, mansuetudinem sequantur⁴), pro aeternorum⁴⁵) deside-rio lugeant, esuriant et sitiant iustitiam, misericordiam, munditiam cordis, et tranquillitatem pacis amplectantur: sed et pro observatione iustitiae persecutionem pati non sed et pro observatione iustitiae persecutionem pati non vereantur ⁴⁶), eleemosynis, orationibus, ieiuniis, ceterisque fructibus Spiritus ⁴⁷) insistere desiderent. Recedit autem ad tempus, ne semper infirmos curandi, mortuos suscitandi, biotectioned in the semper infirmos curandi biotectiones and the semper infirmos curandi biotec daemones eiiciendi, vel etiam prophetandi habeant **) fa-cultatem. Manet semper, ut **) possint habere virtutes, et ut mirabiliter ipsi vivant. Venit ad tempus, ut etiam aliis per miraculorum signa, quales sint intus, effulgeant.

C. VII. Item Apostolus I. Cor. 13. 50)

Caritas nunquam excidit.

C. VIII. Item Augustinus super ep. I. Ioannis, tract. 3. 3.1).

Unctio invisibilis Spiritus sanctus est, unctio invisibilis ca-ritas est °), quae, in quocunque forrit, tanquam radix illi erit, quae ⁵²) quamvis ardente sole arescere non potest, nutritur calore solis, non arescit.

C. IX. Item Gregorius super Ezechielem, hom. III. Pennata 53) animalia, videlicet praedicatores sancti, quum Fennata⁵³) animalia, videlicet praedicatores sancti, quum incedunt, minime revertuntur, quia sic a terrenis actibus ad spiritualia pertranseunt⁵⁴), ut ad ea, quae relique-runt⁵⁵), ulterius nullatenus reflectantur. Et paulo post: Nemo⁵⁶) mittens manum⁵⁷) in aratrum, *et adspiciens retro, aptus est regno Dei*. Manum quippe in aratrum mittere est quasi per quendam compunctionis vomerem ad profe-rendos fructus terram sui cordis aperire. Sed retro post aratrum adspicit, qui post exordia boni operis ad mala aratrum adspicit, qui post exordia boni operis ad mala revertitur, quae reliquit. Quod quia electis Dei minime contingit, recte nunc per Prophetam dicitur ⁵⁸): Non re-

NOTATIONES CORRECTORUM.

d) Haec est proximi: Ita legitur non modo in originali, sed etiam in vetustioribus Gratiani codicibus; in vulgatis erat: Quapropter, carissime, tota dilectione salage,

vulgatis erat: Quapropter, carissime, tota ameetione satage, ut bonum, etc.*). C. VIII. e) Unctio invisibilis caritas est: Hinc usque ad finem eodem modo se habent apud Magistrum, atque apud Gratianum. Sed apud B. Augustinum aliter: Unctio invisibilis, inquit, caritas illa est, guae, in quocunque fuerit, tanquam radix illi crit; quamvis ardente sole arescere

Dist. H. C. V. 6) ita Edd. coll. o. pr. Arg. - 33) fieri: Edd. Bas. Lugdd. - abest a rell. - 34) et ips.: Ed. Bas. - 35) qui est pila: Edd. Bas. Lugda. H. HI. = C. VI. 36) Petr. Lomb. 1. 3. dist. 31. - 37) Practereindum non est: Ed. Arg. - 38) fili: Edd. coll. o. - 39) add.: sanctus: eacd. - cf. Ioan. c. 1. v. 33. - 40) add.: sanctus: eacd. - 41) abest ab Ed. Arg. - 36*k*. Itaque est: Edd. Lugdd. H. HI. - Nol. quoque est: Ed. Bas. - Notandunque est: Edd. rell. - 42) omnibus: Ed. Bas. - 43) gestaveril: ead. - ge-staperunt: Edd. rell. - 44) manal - secedii: Edd. Bas. Par. Lugdd. - + consequantur: Edd. coll. o. - 45) aterno: eacd. - 46) re-rereantur: Ed. Bas. - 47) add.: sancti: Edd. Bas. Lugdd. H. H. et al. 2010 -

vertebantur, guum incederent⁵⁰). (Et paulo post:) Unde Paulus⁶⁰): Unum⁶¹) vero, guae retro sunt, oblitus⁶²), in ea, guae sunt anteriora, extendens me, sequor ad palmam supernae vocationis. In anteriora etenim extentus, eorum, quae retro sunt, oblitus fuerat, quia temporalia despiciens sola quae sunt aeterna quaerebat.

C. X. Idem in eundem, hom. V.

Non 61) revertebantur, gunm incederent 64), quia electi qui-que sic ad bona 65) tendunt, ut ad mala perpetranda non redeant. Qui 66) enim persecerazerit urgue in finem, hie salvus erit. Et, sicut per Salomonem dicitur 67): Iustorum semita quasi lux splendens 66) procedit, et crescit usque ad perfectum diem. In eorum namque animis 66) bonum desi-derium atque intellectus lucis intimae iam pars diei est; derium usque ad finem vite in virtute proficiunt. ad sed quia usque ad finem vitae in virtute proficiunt, ad perfectum diem tunc veniunt ⁷⁰), quando ad coelestia re-gna perducti, in ea luce, quam desiderant, iam minus aliquid non habebunt.

C. XI. Idem ibidem 71).

Potest discursus atque mobilitas Spiritus sic 72) intelligi. Potest discursus atque mobilitas Spiritus sic⁷³) intelligi. In sanctorum quippe cordibus iuxta quasdam virtutes sem-per permanet⁷³); iuxta quasdam vero recessurus venit, et venturus recedit. In fide etenim, spe, atque caritate, et in bonis aliis, sine quibus ad coelestem patriam non potest veniri (sicut est humilitas, castitas, iustitia atque miscri-cordia) perfectorum⁷⁴) corda non deserit. In prophetiae vero virtute, doctrinae⁷⁵) facundia, miraculorum exhibi-tione, electis *suis* aliquando adest, aliquando se subtra-hit. Et paulo post: §. 1. In his itaque virtutibus, sine qui-bus ad vitam minime pervenitur, Spiritus sanctus in ele-ctorum suorum cordibus permanet, unde recte stabilis dicitur.⁹. In his vero, per quas sanctitatis virtus osten-ditur, aliquando misericorditer⁷⁴) praesto est, aliquando miscricorditer recedit. misericorditer recedit.

Unde Ambrosius super epist. II. ad Corinthios, ad e. 6. 8):

CAP. XII.

Ficta caritas est, quae deserit in adversitate.

II. Pars. Gratian. Ex praemissis itaque apparet, quod caritas semel habita ulterius non amittitur. Qui enim caritatem semel habucrit criminaliter ulterius peccare non poterit, ut ad gratiam, non ad naturam impossibilitas referatur. Quod autem caritatem habens criminaliter peccare non possit, testatur Augustinus¹⁷) in lib. L. Homiliarum, hom. 8. dicens :

CAP. XIII.

Quia 78) radix omnium malorum est cupiditas, et radix omnium bonorum est caritas, et simul ambae esse non possunt, nisi una penitus ??) evulsa fuerit, alia plantari non poterit s°). Sine causa aliquis conatur ramos incidere, si radicem non contendit evellere.

Gratian. Quam ergo qui eriminaliter peccat caritatem nunquam habuisse probatur, evidenter colligitur, poenitentiam non agere, qui quandoque eriminaliter peccat.

non potest. Omne, quod radicatum est, nutritur calore solis, non areseit. Ita non negat caritatem posse arescere, sed

quod in caritate radicatum est. C. XI. f) Unde recte stabilis dicitur: Haec ex paulo superiore B. Gregorii disputatione aliis verbis

huc sunt a collectore translata. C. XII. g) Referuntur verba glossae ordinariae, nam B. Ambrosii sunt haec: Simulata caritas in his est, qui in necessitate deserunt fratres.

cti etc.: Edd. coll. c. - 54). transentl: eaed. - 55) reliquerant; eaed. - 56) Lucc. c. 9. v. 62. - 57) add.: suam: Edd. coll. c. -56) Exech. c. 1. v. 47. - 59) ambularent: Vulg. - 60) Phil. c. 3. v. 13. - 61) tunum vero, quad retro est oblitus: Ed. Bas. - 62) obliviscens: Vulg. - Edd. coll. o. pr. Bas. = C. X. 63) Exech. c. 1. v. 47. - 64) ambularent: orig. - 63) bonun: Ed. Bas. - 66] Matth. c. 10. v. 22. - 67) Prov. c. 4. v. 18. - 68) splendens ef creacens: Ed. Bas. - 69) animo: Edd. coll. o. - 70) perresinant: Edd. Bas. Lugdd. II. III. = C. XI. 71) Petr. Lomb. 1. 3. dist. 31. - 72) requisitione alterius considerationis: orig. - 73) maneat: Edd. Are. Nor. Ven. 1. II. - manet: Edd. rell. - 74) foccunda perf.: Edd. Gas. Edg. Bas. = C. XIII. 77) Non est Augustini. - Petr. Lomb. 1. 3. dist. 31. - 78) 1 Tim. c. 6. v. 10. - 79) readicitus: orig. - Ed. Bas. - 80) potest: Edd. coll. o.

1010

Unde Angustinus M: CLP. XIV.

Caritas est aqua, de qua Dominus ait in evangelis **): Qui hiberit es eque, pues ego dato ei, sue stat is er-

un. Gratina. Reprotes crys. punt in externic manipular udis in enternan othic, puens to blies oppica rivers, and mode patebà equan mbasca in rican actornan, pai, an planten demorau in inc. prena lut damactum acreas! Lien: Size caritate guunude gais voran certis cureritienen labore piserit gunnade erge ieleteren reninse-nen! gunt i non sant dininse . gunnade tus until seren of pomen cripends unt ! Ites Luminu 12): Amer, uner tice vebis, qui creds in ne laber vites seternan. Qui erre nes laber rites esternas is Ciristen aus credit. In Christen vars credit per certaten labet. Is Christen pape refere at enends is gave tenter. How as hies, at defant Apastulas, quer per allectumen operatur ; baix dat C.T.M remissie delicturum promittitur. Quot si caritan e fue Cluristienerun seiner neret. en sollies sui venn prumitiker, nemoto poi cariteten un laborri feien Ciratenaren la-ni, il est in Christen credidi ? guanoto erro remen deliclaran accept? guen ai una accept. guensis un annie prerus opera acternia acst foriende acquilein ? Les Danirill; Ero sum panis vivus, qui de couse descendi: si nis manducaverit en bac pane, vivet in acternum. qui ro nos nird is actornes une mandatori pance rium : and you and mandatoanit case and credidit. Bec at anis n non menandara can see craide. Her at anis oure panen mean good craiter is Ciristan, it at mentsono punca raran. pun crimer a cirulna, e cat amendo tentore is ipena. Quan orgo reprotas is can an crobiderit, puca son machenari, et de felm Christianorus (pur sole processe releventur) an informet, punch, si vint Dominus, cui sono indicina dolit Pater, informe perpetuar desentionis offeriet consum son solan actualium, sol chan actualium i originalism !

Bill Pars. §. 1. Herr. guer de cardiste dicentur, de perfects intelligi pessent, quer sensi habita suspana and-bitar. Erurdis pess cardistis contrientur, ut cresent, et rulogatar. at deficient. None can repeate fit summer, sed is inne compensature. pute me cardete sulle est, e scininis quisque incluent, si or merne permuist. Sent du-per grader une solen inter virtuten et virtuten, sec et in andra terzett.

Cade Gregorius super Excluiden Aunit, XF. orribit. Siecus:

CLP. XV.

Queum 14: зарскате соссейная Druminus suscipit 17; in gra-dibus cuts dignostatur, quia cius giuria per illus incre-menta declaratur. Quantum cum sancia conesta asondendo prodicit fite, tantum Deus hominibus es erus virtatibus * 1 innonencit. De his queque gratibus & beb ioqui-tur. dicens **): Per singular gratus nous prononcieto dicen. Ouniputentem quippe Dominum **+ per singulas gratus sues priminitat, que per incrementa virtutam, quie ce-pit "1, el semper landem suce pietatis rebônt. Si qui-dam "1 gradus in cordis ascensiene non essent. Pasimuta data "/ gracus a corta astenantos una vacan. Pranasta canas orquierete, el reconstaren soun intere anter a non diceret "). Antoinent de vertate a vertaten. Nec praedicaret, 4.6. Nultas stapae, pa ad bonan propo mirun, si de vertate in vertaten gracus stats quande tab. affate ") virtas quan quibusdan gracifus aguar "), et qua framentam Dei ab berba incepit, ut gracum fai nic ") per incrementa meritorum ad summa perducitar. ergo "restitus hous" vent -", at pertam, quia De § 1. Alind ") namque sunt virtatis etarúta, alind " pro- ac redentar mentiris sus atranubas perduci

us 17), stint perfectio. Si cain a 17) ion tiles at parlor niecianen sum an quibusten ; 1 Apartali minime diament.""y: n ge in a and a state of the second Acres **ب**وتند ه Et quiden vent ai les 4 é en ilian sum; sei requestus, an crait Crati, Domine, atime incratelitates at ***1**e que dicitar. Si credebat, car moradulam pure mener as evening, as averal, yumado en bel quia per socultur impiratu era gratue me suurun gradibus boss cruncit, uns subempre s - 8 and are gradine morning 4 m m et. ei et more nonnie nonne descritet, doern -""; Sie ast rep permatenden of incist ""; Some sound in forrun. mennis nonnese descritist, discres-"'j: Sie aut regenum Bui, pocanadanadam al unied 10") konto senant in Sorram, at den-mint, et conservat meet ar die, at somet parminut, at an-sont, dans much die. Chro anie horse franzijfant, grünnen fordens, dende spinnen, deinde plenum franzistant in spinn; et pann er ar 1113 preinerset franches, attein andrit folgen, panniem adart kompus mensis. Sennen honse ineten in un-ram, genin could sue besom insentioners unserit, et part, pann sennen inetzererit, darmit, guin inse-¹⁵1 m spe basi operin genessis. Notie vero exampt ²³¹ m die, quin inter adversa et prospera proficie, et sennen preminat et couch, dum nescit ille ¹¹¹, quin, dam ²⁴² adhose methic inco-menta sua non valet, sennel concepta virtue ad perfor-Guin nessen me ***(, quan, dam ***) adhar metim inco-menta sun non valet, semel concepts virtus ad parti-tern ***) ducitar, et altro terva fractificat, quin parti-terne se gratia meno heminis spontance ***) ad parti-ettum ***) boni operus anargit ***4. Sed hare endem tum product in speca ***4. Herban quippe producere ent in schuttinum humar ***4. Herban quippe producere ent in en tabere. Masi chuntions bu e --- ; adame temerica chantians home ^{2,12} y affine concritations inhere. It can very herba pervenit ^{2,23}, gum se virtus animo cepta al profectors ^{22,1} y homi operio pertrahit ^{2,24}. Ph very frumentum in spica fructificnt, quantie finm in to virtus profecti, at case robusts et perfects operios p Sed ^{2,22} y quan et se produtient fractus, station mini-cent, quantum adout tempes means. Outsigntous emini-profesto fractus falcem maint, et memorie status ^{2,2,4} y » e ion Denn 112 dans cat. quia. quum unumquemque ad upera perioda pre terit, ens temperatem vitam per emission sententium i dit, it granus suum ad coelesta iurrea perducut. Q granu demotria iura concurrent, senten in terram m Quan some at protectan recta sacquanas, herba some spenn personnes ... quanque in ciudem operante 5 × 25 j ne suisimur, im plenus irus periecti n in si proferzanas. 5.3. Herba enermi Penras Suerat, qui, panio-nes tempore per amorem Dominum seguens, hune caufini ante anciline vocen tametat. Erat enun ium viriditas in mente, quia creactat commun²²⁽⁾ redentarum; sed valde admet fiendulls pole contaicabator tameras. Ium in spicar Menter accounts prove contactaneous campus. some in spaces surveillerat, quando cum, quem monstarum conditera tamas rat, ameriante angeto in Galillara viventem videbar. Sol ad 42") plenom granum su spica 424) pervenerat, quando veniente desuper Spirite 425), et sum mentem in illing amore roburante, its sublants ent, ut vires persongenetion amore roburante, its sublants ent, ut vires persongenetion

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XIV. h: Haer sententia an est inventa apud E. operis crescimits, aŭ spicam pervenimas: Has Angustanas, hori m Psam. 201. aŭ vers den ares den ares, demberantar a arginal. carataren ven agus significar, premaĉinton et Prisper. A: Perducit la pierispie venstis, et apud E. Ge-et giusta ordinaria et marinanza aŭ emberanta interna. giurna legnar, perducite per aŭ al giustan ana est ember

C. XV. ij Quim attem ad profectum frit, darim.

÷ ž

a fint. Tr

cuesus despaceret, et redentaren suun libere inte

Plant II. C. XIV 413 home t. 4. T SH = 520 home t. 6. T G = 550 fb. T 5: = C XV 540 home Lák Bas Par Langel = 560 protect = 55, suscept. Lot Bas. Ven. i II Par Lange i = 560 protect eri orig = 570 printer Lák cal. a = 500 protect divest al EL Bas. = 1223 r summer to Vale = 960 and the cal. a = 110 sheet al EL Bas. = 123 r summer to Vale = 960 and to Vale = 110 sheet al EL Bas. = 123 r summer to Vale = 960 and to Vale = 110 sheet al EL Bas. = 123 r summer to Vale = 960 and to Vale = 110 sheet al EL Bas. = 110 react = 110 and to Vale = 110 to Vale = 110 and to Vale = 960 and to Vale = 110 sheet al EL Bas. = 110 and to Vale = 110 to Vale = 110 and to Vale = 110 to Vale = 110 and to Vale = 110 to Vale = 110 and to Vale = 110 to Vale =

DE POENITENTIA DIST. II. c. 16-24.

1041

Item Augustinus ait in libro de gratia et libero arbitrio, c. 17.:

CAP. XVI.

Qui vult facere Dei mandata 140), et non potest, iam qui-dem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam et inva-lidam. Poterit autem, quum magnam habuerit et robustam. Quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna utique voluntate, id est magna caritate fecerunt, de qua "caritate" ipse Dominus ait: Maiorem "hac" caritatem nemo¹⁴¹) etc. (Et paulo post¹⁴²):) §. 1. Ipsam caritatem apostolus Petrus nondum habuit¹⁴³), quando timore Do-minum ter negavit. "Timor enim non est in caritate, sicut ait loannes evangelista in epistola sua¹⁴⁴), sed per-fecta caritas foras mittit timorem. Et tamen, quamvis parva et imperfecta, non deerat¹⁴⁵), quando dicebat¹⁴⁶): Domine, animam meam pro te ponam¹⁴¹). (Idem super primam epistolam Ioannis, tract. 5.;) §. 2. Si quis tantam habuerit caritatem, ut paratus sit pro fratribus etiam¹⁴⁸) mori, perfecta est in illo caritas; sed numquid mox, ut nascitur, iam prorsus perfecta est? ut perficiatur, nasci-tur; quum fuerit nata, nutritur; quum fuerit nutrita, ro-boratur; quim fuerit roborata, perficitur; quum ad perfe-ctum venerit, quid dicit¹⁴⁹)? Mihi vivere Christus est, et mori lucrum. *Optabam¹) dissolvi, et esse cum Christo, multo magis optimum; manere in carne necessarium propter vos. Propter eos volebat vivere, pro quibus paratus erat mori.* cut ait loannes evangelista in epistola sua144), sed per-

C. XVII. Idem in eandem tract. IX, m) 150). Sicut seta introducit linum 151), ita timor introducit 152) caritatem; crescit caritas, minuitur timor, et e converso.

C. XVIII. Item tract, V, in candem 153)

Forte nata est in te caritas, sed nondum perfecta *est*; noli desperare, nutri eam, ne offocetur ¹³⁴).

C. XIX. Idem ad Hieronymum, epist. XXIX.n) 155) Caritas in quibusdam est 156) perfecta, in quibusdam *est* imperfecta: perfectissima autem in hac vita haberi non potest.

C. XX. Idem in libro L. Homiliarum, hom. 9. 157) C. AX. Idem in nord D. Homiliarum, hom. 9. (1) Si sermo meus invenit¹⁵⁸) in cordibus vestris aliquam scintillam gratuiti amoris Dei, ipsam nutrite¹⁵⁹), ad hanc angendam vos advocate¹⁶⁰). Et paulo post: Flete⁰), nu-trite in vobis; ipsa¹⁶¹) quum creverit, et flammam dignis-simam fecerit, cupiditatum *carnalium* ligna consumet. Gratian. E contrario etiam gradus in virtute esse pro-bantur, quia et ipsius peccati gradus evidenter apparent. Si-

NOTATIONES

C. XVI. 1) Optabam: Hinc usque ad finem sunt addita ex B. Augustino, quoniam faciunt ad sententiae integritatem.

C. XVII. m) Verba B. Augustini sunt haec: Sicut videmus per setam introduci linum, guando aliguid suitur, seta primum intrat, sed, nisi exeat, non succedit linum: sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, guia ideo intravit, ut introduceret caritatem. Et paulo superius:

Dist. H. C. XV. 131) abest ab Edd. Arg. Bas. - 132) exal-tabilur: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. H. HI. - 133) quo: orig. -Edd. coll. o. - 134) altius: Edd. Bas. Lugdd. - 135) incompre-hensibilus: Edd. Lugdd. - 136) virtuinan: Edd. coll. o. pr. Ven. H. - orig. - 137) abest ab orig. - add.: gradibits: 10. - Edd. coll. o. - Bohm. - 138) abest ab Ed. Bas. - 139) infirmits vel infimits Ed. Arg. = C. XVI. 140) manitalum: orig. - 141) add.: habet: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. - ef Ioan. c. 15. v. 13. - 142) Petr. Lomb. I. 3. dist. 29. - 143) habebat: Edd. coll. o. - 144) 110an. c. 4. v. 18. - 145) add.: ei caritas: Edd. coll. o. - 144) 110an. c. 4. v. 18. - 145) add.: ei caritas: Edd. coll. o. - 146) dic. Do-mino: orig. - cf. Ioan. c. 13. v. 37. - 147) pono: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. H. HI. - 1483 abest ab Ed. Bas. - 149) dicis: Edd. coll. o. - cf. Phil. c. 1. v. 21. = C. XVII. 150) Petr. Lomb. 1. 3. dist. 34. - 151) filum: Edd. coll. o. pr. Bas. - 152) abest ab Ed. Bas. = C. XVIII. 153) Transpositis verbis. - 154) ne forte suf-focetur: Edd. coll. o. = C. XIX. 155) Ep. 167. Ed. Maur. scr. A. 415. - Petr. Lomb. 1. 3. dist. 36. - 156) abest ab Edd. coll. o. pr.

cut enim nemo repente fit summus, ita nemo repente fit turpissimus.

Hine etiam Augustinus ait in lib. I. de sermone Domini in monte, c. 23.¹⁶²):

CAP. XXI.

CAP. AXI. Sicut tribus gradibus ad peccatum pervenitur, suggestione, delectatione, consensione¹⁶³): ita ipsius peccati tres sunt differentiae, in ¹⁶⁴) corde, in facto, in consuetudine, tan-quam tres mortes; una, quasi in domo, id est quum in corde consentitur libidini; altera, quasi iam prolata extra portam, quum in factum procedit assensio; tertia, quum vi consuetudinis malae tanquam mole terrena premitur animus, quasi in sepulcro iam putens. Quae tria genera mortuorum Dominum resuscitasse, quisquis evangelium legit¹⁶⁵) agnoscit.

C. XXII. Item Gregorius Ilb. XXV. Moralium, c. 16. Sciendum quippe est, quod peccatum tribus modis com-mittitur 166). Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur, et gravius quidem infirmitate, quam ignorantia, sed multo gravius 167) studio, quam infirmitate peccatur.

C. XXIII. Idem lib. XXI. Moralium, c. 3.

C. XXIII. Id em lib. XXI. Moralium, c. 3. Inter haec sciendum est, aliud esse, quod animus de ten-tatione carnis patitur, aliud vero, quum per consensum dectationis ¹⁶⁹) obligatur. Plerumque enim cogitatione pava pulsatur, sed renititur¹⁶⁹). Plerumque eutem, 'quum perversum quid concipit¹⁷⁰), *hoc* intra semetipsum etiam¹⁷¹) per desiderium voluit. Et nimirum mentem ne-quaquam cogitatio immunda¹⁷³) inquinat, quum pulsat, sed quum hanc sibi per delectationem subiugat. Hinc et-nim praedicator egregius *dicit^{*173}): Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Humana quippe tentatio est, qui a plerumque in cogitatione tangimur etiam nolentes, puia, ut nonnunquam *et* illicita ad animum veniant^{17,4}), hoc utique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis mana tentatio, quum ad hoc, quod carnis corruptibilis mana tentatio, quum ad hoc, quod carnis corruptibilitation suggerit, per consensum se animus adstringit.

C. XXIV. Item Hieronymus ad c. 1. Amos.

C. AAIV. Hem Hierony mus ad c. 1. Amos. Super tribus sceleribus Damasci etc., ut supra¹⁷⁵). Gratian. Non est mirum, si in virtute gradus esse di-cuntur, quandoquidem et peccati gradus ita evidenter mon-strantur. §. 1. Haee itaque caritas, quae in Petro ante negationem herba fuit, et in singulis nascitur ante, quam roboretur, ante sui perfectionem amittitur et reparatur. Unde Augus tinus in libro de correptione et gratia, c. 7.: Qui-cunque ab illa originali damnatione ista divinae gratiae larvitate discreti sunt. non est dubium. quod et procuralargitate discreti sunt, non est dubium, quod et procura-tur eis audiendum evangelium, et, quom audiunt, credunt, et in fide, quae per dilectionem operatur, usque in finem perseverant, et, si quando exorbitant, correpti emendantur,

CORRECTORUM.

Maior caritas, minor timor; minor caritas, maior timor.

Maior caritas, minor timor; minor caritas, maior timor. Ex his confectum est hoc caput. C. XIX. n) Caput hoc est summa quaedam verborum Augustini in loco indicato. C. XX. 0) Flete: Non est emendatum ob glossam, nam in multis vetustis codicibus est: flate*), et in originali legitur: Hane scintillam boni amoris, de qua Dominus dicit: Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat? flate, in vobis nutrite etc.

Bas. Lugdd. H. HI == C. XX. 457) Sørm. 178. Ed. Maur. - (In Edd. coll. o. adscribitur Gregorio.) - Petr. Lomb. ib. - 1589 ia-venerit : Edd. coll. o. - 1599 nutrive: Edd. Nor. Ven. I. II. - 1600 adv. (avocare: Edd. Lugdd. H. HI.) studete: Edd. coll. o. - %) ita Edd. Arg. Bas. Nor, Ven. I. II. - 161) ut quum -, omnium cup. Iig. consumat: Edd. coll. o. - foena consumat: orig. = C. XXI 1629 Petr. Lomb. 1. 4. dist. 16. - 1639 consensu: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. - 164) et in c., et in f., et in cons.: Edd. coll. o. - 1659 legerit : Edd. Bas. Lugdd. H. HI. - cf. Matth. c. 9. Luc. c. 7. = C. XXII. 1669 admittitur: Edd. coll. o. - 1670 fortius: Ed. Bas. = C. XXIII. 1669 delectationibus: Edd. Arg. Bas. - 1699 Remittitur: eaed. pr. Arg. Nor. - 1709 quod conceptur: eaed. pr. Arg. Bas., in qua est: quod concipit. - 171) add.: iam: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. -1729 matigna: Ed. Bas. - 1739 1 Cor. c. 10. v. 13. - 1749 ve-miunt: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. = C. XXIV. 1759 c. 71. D. 1. de poen.

et quidam corum, etsi ab hominibus non corrigiantur, in juam, quam reliquerant, redeunt.

C. XXV. Idem (bidem.

Firmum ¹⁷⁶) Dei fundamentum stat, immebile ?) habene si-gmaculum hoc: Scit ¹⁷¹) Dominus ¹⁷⁶) gui annt eius. Horum fides, quae per dilectionem operatur, profecto aut omnino non deficit, aut, si qui sunt, quorum deficit, reparatur ¹⁷⁹) ante, quam vita ista finiatur, et deleta, quae intercurre-rat, iniquitate, in ¹⁸⁰) finem perseverantia deputatur ¹⁸¹).

C. XXVI. Idem in codem libro, c. 9. 182)

Nullus corum ex bono in malum mutatus 183) finit hanc vitam.

C. XXVII. Idem ibidem.

Talibus 184) Deus 185) diligentibus *eum* omnia cooperatur 186) in bonum, usque adeo prorsus omnia, ut etiam, si qui corum deviant et exorbitant, ctiam hoc ipsum eis faciat 187) proficere in bonum.

C. XXVIII. Item Apostolus ed Galaias, c. 5. [s. 6.] Circumcisio non est aliquid, neque praeputium, sed fides, quae per dilectionem operatur. Et 189) hoc olim in vobis, quia currebatis bene per opera fidei ex 189) dilectione.

C. XXIX. Idem ad Hebracos, c. 6. [v. 10.]

Non est tam iniustus Deus, ut obliviscatur operis vestri etc. Gratian. Operis, quo omnia sua fecerant communia, et hoc ex dilectione, et hoc ad gloriam Dei. Ecce triplex bohoc ex dilectione, et hoc ad gloriam Dei. Erce triplex bo-num, quasi diceret: elim multa operati estis, pro quibus, si poeniteatis de malis, benefaciet vobis Deus. Romanos quoque et Galatas dum Apostolus redargueret, merito fidei probat assocutos remissionem peccatorum, et sanctificationem in Spi-ritu sancto, et iustitiam bonae operationis, quae omnia aut sine caritate nunquam vere fuerunt in eis, aut veram cari-latim habuerunt, a qua postea lapsi sunt qui de operibus lacio haciantur. legis gloriabentur.

Item de quolibet adulto Augustinus all 190): CAP. XXX.

Tolle caritatem, odium tenet. Item: §. 1. Omnis, qui non diligit, odit. Item in evangelio 191): §. 2. Nemo polest duo-bus Dominis servire; aut enim unum odio habebit, et alterum diliget, aut unum sustinebit, alterumque contemnet.

Gratian. Adam 192) vero, guum in virili actate a Domino creatus sit, ante, guam a diabolo tentaretur, dum de latere cius uxor formabatur, dum in ecstasi raptus angelicae curiae intererat, dum evigitans futura Christi et ecclesiae sacra-monta vaticinabatur, aut caritatem, aut odium habebat. Si autem odium habebat, non fuit diabolus auctor nostri peccati. Item, si sine caritate a Deo cregtus est, eius similitudinem in creations sui nequaguam accepit. Item, si sine caritate creatus est, instus et innocens a Deo factus non est; creatura samque, rationis capax et liberi arbitrii, instituae et innocentias sine caritate particeps esse non potest. Colligitur ergo, quod Adam ante, quam peccaret, caritatem habuit, sine qua instus et innocens esse non potuit.

Unde Augustinus in Genesim ad literam, 16. VI. c. 24. 9)1 CAP. XXXL

Quomodo renovari dicimur, si non *hoc* recepimus 193), quod perdidit primus homo, *in quo omnes moriuntur*!

NOTATIONES CORRECTORUM

C. XXV. p) Immobile: Abest ab originali; sed non est expuncta ob glossam. C. XXXI. q) In hoc et in sequenti capitulo addita sunt

nonnulla ex originali, in quo tamen longe copiosius et clarius hae sententiae exponuntur. C. XXXIV. r) Complantatus: In vulgatis erat:

Dist. II. C. XXV. 176) \$ Tim. c. 8. v. 19. - 177) Cognorit: Yulg. - Scivit: Aug. - 178) Deus: Ed. Bas. - 179) reparantur: Edd. coll. o. - 180) luque ad: caed. - 181) perseverantiae deputatur: end. = C. XXVI. 182) cf. infra D. 4. c. 9. - 183) commutatus: Edd. coll. o. = C. XXVI. 182) cf. infra D. 4. c. 9. - 183) commutatus: Edd. coll. o. = C. XXVI. 184) add.: dicitur: Ed. Bas. - 185) Deum: Edd. coll. o. - 186) videntur vel glossne aliculus vel Gratiani verba esse. - 189) et al.: 6. in ep. 1. Joan. c. 3. v. 6. - 191) Matth. c. 6. v. 24. - 193) Gen. c. 2. = C. XXXI. 193) recipinus: orig. - Edd. coll. o. - 194) rocipinus: id. - caed. - 195) per: orig. - Edd. coll. o. - 194) norcipinus: id. - caed. - 195) per: orig. - Edd. Bas. +) Coloss. c. 3. v. 9. 10. - 196) et industies: Vulg. - 197) agui-lione: Ed. Bas. - cognitionem: Edd. rell. - 198) 'fidei: Edd. goil. o. - abest a Vulg. - 199) mentis: orig. - Edd. coll. o. - 200) Luc.

Hoc plane recepinus 194), quia instituam, ex qua in 195) poecatum lapsus est. Et paulo post c. 7. †): §. 1. Expediantes ²vos² osteron hominom ²oum actious suis², induite 196) morena, qui renovatur in agaitionem ¹⁹⁷) Doi ¹⁹⁴) socundum imagi-nom eius, qui creavit eum. Hanc imaginem in spiritu mor-tis ¹⁹⁹) impressam perdidit Adam per peccatum. Et post peuca: §. 2. Stola ²⁶⁰) illa prima iustitia ²⁰¹) est, unde lapsus est Adam.

C. XXXII. Idem in homilia XI. 202)

Princeps vitiorum omnium, dum vidit Adam ex limo terrae ad imaginem Dei factum, utur Main au Anne en empe-rantia compositum, caritate circumdatum³⁰³), primos pa-rentes illis donis ac tantis bonis exspoliavit, insuper et ²⁰⁴) peremit. Namque quum homini abstuliaset pudicitiam, continentiam, *caritatem, immortalitatem*, dominio suo cum obstrinzit²⁰⁵). Et peulo post: §. 1. Adam amissa tempe-rantia intemperans effectus²⁰⁶) est; perdita caritate mains inventus est

C. XXXIII. Item Ambrosius lib. VI. opist. 41. ad Sabinum 207).

Quando Adam solus erat, non est praevaricatus, quia mem eius adhaerebat Deo.

C. XXXIV. Itom ad eundem, codem 26., op. 42. 206) Primus homo erat opus Dei recens, confabulator assiduus, civis 209) sanctorum, complantatus ') virtutibus.

C. XXXV. Idem in Hexameron, lib. VI. c. 7.

Illa anima a Deo pingitur ²¹⁰), quae habet in se virtutme gratiam renitentem, splendoremque pietatis. Illa anima bene picta est, in qua elucet divinae operationis effigies. lla anima bone pieta est, in qua est splendor gloriae, et paternae imago substantiae. Secundum hanc imagiaen, quae refulget, pictura pretiosa est. Secundum hanc imaginem Adam ante peccatum depictus 21.) fuit; sed ali lapsus est, deposuit *imaginem coelestis, sumsit terrestris effigiem*.

C. XXXVI. Idem de fuga saeculi, c. 4.

Similem Dei esse est habere iustitiam, *habere* sapien-tiam, et in virtute 212) esse perfectum.

C. XXXVII. Idem lib. II. de Iacob et vita beata, c. 5. C. AAAVI. Tuen no. 11. as nevo et vie seate, e. 5. Sapiens nunquam inanis est, semper ²¹³) in se habens ami-ctum prudentiae, qui potest dicere ²¹⁴): Instituciam inducem, *et* vestiebam indicium, *sicut dixit Iob*. Namque haec mentis sunt interna velamina, quae nemo alius potest au-ferre, nisi quum aliquem sua culpa despoliat. Denique sic despoliatus ²¹⁵) Adam nudus inventus est.

C. XXXVIII. Idem in libro de Isaac et anima, c. 5. Sed nec Adam primus *) nudus erat, quando 216) eum innocentia vestiebat.

C. XXXIX. Idem in libro de Paradiso, c. 13.

Ut²¹⁷) cognoverunt, quad nudi essent. Et ante quidem nudi erant; sed non sine virtutum integumentis ²¹⁸).

Gratian. Opponitur etiam illud, quod omnie clamat auctorilas: si sic permansisset, ut eral ante peccatum, esset translatus in gloriam, quam habituri tunt sancti; sed meno

angelorum complantatus, quae vox abest a multis manuse. et ab originali. C. XXXVIII. s) Primus: In originali est: prime.

Sed ob glossam non est mutatum. Vox autem : Aomo, quae in vulgatis sequebatur *), abest etiam a multis manuscriptis.

c. 15. v. 22. - 201) upea iust.: orig. - Edd. coll. o. = C. XXXII. 203) Ex serm. ad catechumenos de symbolo contra Iudaeos. (quem tanquam apocryphum reicerunt Maurini) verbis hinc inde collectis. - 203) spiendidum: Edd. coll. o. - 204) ac partier : Ed. Bas. -par. ac: Edd. rell. - 205) subiugavit: Edd. coll. o. - 206) factus: eaed. = C. XXXIII. 207) Ep. 39. Ed. Maur. - 208) Ep. A5. ib. - 209) qui sanctorum angelorum (abest ab Ed. Bas.) complantatus erat cirtuithus: Edd. coll. o. = C. XXXV. 210) complantatus erat cirtuithus: Edd. coll. o. = C. XXXV. 213) add. Def: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XXXVI. 213) sed semp.: [Edd. coll. o. - 214) lob. c. 29. v. 14. - 215) spolutus: Edd. coll. o. = C. XXXVII. 201 Edd. coll. o. pr. Bas. - 216) quema: Edd. coll. o. = C. XXXVII. 217) Et: orig. - cf. Gen. c. 3. v. 7. - 218) tege-mento: Edd. coll. o.

TOAL

adultus sino caritato intrat : caritatem ergo habebat. § 1. Item opponitur de Moyse, cuius fidem Apostolus in epistola sua ad Hebraeos²¹⁹) commendant, dignis praeconiis eius merita praedicavit, dum so negavit esse filium filiae Pharaonis 220), malene affligi cum fratribus, quam perfrui iucunditate temporalis palatii; dum fratri compatiens Aegyplium sabulo obtwit; dum veritus antmositatem regis Aegyptum reliquit ; dum divino vallatus auxilio regis furorm contomnit, atque in virtute signorum populum de Aegypto eduxit. Quae omnia quibus laudibus sunt efferenda, si tunc caritas in eo non crat, quum non habeat aliquid viriditatis in se ramus boni operis, nisi procedat ex radice carilatis? Quomodo autom caritatem non habebat, cui Dominus facie ad faciem loquebatur 221); sicut homo solet logui cum amico suo ? Quomodo caritatem non habebat, qui pro populo supplicans dicebat 222): Aut dimitte eis nozam hanc, aut me dele de libro tuof An nen presimum diligebat, qui pro populo se obticiens, illum ab interitu liberavit ²²³)? An non diligebat Deum, qui ²²⁴) pro co in vituli cultores desacviens, ipsius vituli caput in pulperem comminuit, alque, ut in secessum proviceretur, aqua mixtum Israëlilis bibendum dedit, nonnullos ex cius culteribus gladio fertri praecipiens, ut populum, cuius erat interitus maior futurus, reconciliaret Deo? An non caritatem habemaior futurus, reconclutares Deor An non caritatem habe-bat, de cuius spiritu Dominus accopit, et super septuaginta seniores Israël proposuit ²¹⁵}? Qui tamen ad aquas contra-dictionis de Dei potentia, sive de cius benignitate dubitans, guum cetera certa fide promisisset, preducturus aquam de pe-tra, diffidenter excrepuit, dicens ²¹⁶): Numquid de petra hac potero vobis educere aquam? Quod nulli leve videatur, guum in poenam delicti eius sibi et Aaron a Domino dictum stt 227): Quia non exaudistis vocem meam, ut glorificaretis me coram filiis Israel, non introducetis populum hune in terram, quam dedi eia. 5.2. 4-228) emissione me coram hins israel, non introducers populain none in terram, quam dedi eis, §. 2. An 220) caritatem non habebat Aaron, quande fratri coadistor datus est, ut esset es eius ad populum, ut per eum signa fierent in Aegypto? Qui 229) ta-men in cultura vituli postea consensum populo adhibuit. An men in cultura vini posca consensam populo acampil. An caritatem non habebat, quando es omni multitudine filiorum Israël solus a Domino electus est²³⁰), ul pontificatu ante eum fungeretur? Si caritatem non habebat, bonus non erat; si autem bonus non erat, eur prae ceteris a Domino in pon-tificem electus est? An caritatem non habebat, quando pro tificem electus est? An caritatem non habebat, quando pro populo cum thuribulo incendio se opposuit, et iram Dei pla-cavit ? Et tamen, ut praemissum est, ad aquas contradictionis iram Domini adversum se postea provocavit. §. 3. Numguid etiam David certiatem non habuit, super quem spiritus Domini a die unctionis directus est²³¹} An forte dicetur esse directus super eum, ut ex tunc gratiam prophetandi haberet, non ut ex eo gratiam divinae dilectionis acciperet ? Quod absurdum plane videtur de eo sentire, de quo Dominus ait ²³²): Inveni hominem secundum cor meum. Quomodo etiam caritatem non habebat, qui quaerenti animam suam pepercit, qui oram chlamydis eius prascidit, postea cor suum graviter percussit, clamans²³³): Quem persequeris rex Isgraviter percussit, clamans²³³]: Quem persequeris rex Is-raël, canem mortuum, et culicem unum? Quomodo cari-tatem non habebat, qui mortem inimici sui tam gravissime tulit²³⁴)? Quomodo caritatem non habebat, qui aquam de cisterna Bethleem suorum periculo sibi oblatam non bibit, sed coram Domino libavit²³³)? Quomodo caritatem non habebat, qui irrisus a Michol filia Saul, eo quod ante arcam Domini citharam et psalterium percutiens saltasset, ait 236): Ludam, et vilior fiam in oculis meis. Si caritatem non habebat, gua conscientia securus imprecabatur sibi ipsi, dicens 237): Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis? Si caritatem non habebat, qua temeritate inste se indicari rogabat, dicens 238): ludica me, Deus,

secundum iustitiam meam, et secundum innocentiam meam super mes Idem: Iudica me, Domine, quoniam ego iu innocentia mea ingressus sum? Et tamen post tot et innumora alia disinas et supernas dilectionis indicia quam graviter deliquerit nullus ignoral, qui Bethsabeae adulterium, et Uriae homicidium audivit 239). Cuius poentientiam si sine caritate Domino obtulit, veram cordis contritionem non habuit. Quemodo ergo sacrificium cordis contriti et spiritus contribulati Domino promittere audebat, dicens 240): Si vo-luisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus etc. ? Dozique, quam falsas poentientias zulla a Deo promitatur remissio, quemodo a Propheta audire meruit 241): Dimissum est tibi peccatum tuum, si voram cordis contritionem non habuit f Boidenter itaque apparet, eum tune cortiatem ho-buisso, et ex caritete sacrificium cordis contriti et spiritus buisse, et es cariais sacryteum corais contris et spiritus contribulati Domino obtulisse; aliogui temeraris postulas-set 243): Averte faciem tuam a peccatis meis, et cetera, guas in codem Psalmo continentur, nisi odium mali et dilecta boni ad humilitatem possitentias illum provocasset. De quo etiam S. Ambresius in libro de Isaac et anima c. 3, seribli, directation contention David odia 2441. Naul prefe dicens 243): Fugerat sanctus David odia 244) Saul regis, non relinquens terras, sed declinans contagia regis imminon reiniqueus terras, sou userniaus contagia rogis imin-tis et superbi, quia mens eius adhaerebat Deo, cui sine caritate nullus adultus adhaerere potest. Et tamen, guam graviler in populi dinumeratione postea deliquerit 245), ipsius delicti poena indicavit. §. 4. Item, secundum hanc sententiam gui criminaliler deliguerit veram peccatorum remissionem in baptismo consecutus non est, sive in annis infantiae sive adultus ad baptismum accessit, quia Dei amorem non habuit, sine quo nemo unquam invenit gratiam, atque ita secundum hae-resin Ioviniani, si vere ex aqua et Spiritu sancto quis renatus fuerit, ulterius criminaliter peccare non potest, vel, si criminaliter peccal, aqua tantum, non Spiritu probatur esse renatus. Cui sententiae illud epistolae Ioannis consentire vi-detur 246): Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius manet in co; et non potest peccare, quia ex Deo natus est. In hoc enim manifesti sunt fili Dei, et filii diaboli. Et in fine spistolas 247): Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum. Verum haec auctorilas Apostoli quantum illi sententiae faveat, atque illa secta er-roris quantum verilati sit adversa, Hieronymus ostendit, scribens contra Iovinianum, ib. II. in principio:

CAP. XL. 1)

Si enim, inquit, omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, et a diabulo tentari non potest: quomodo praecipit²⁴⁰), ut caveant, ne tententur, dicens²⁴⁹): Filioli, custodite vos a simulaeris? Et in eadem rursus epistola²⁵⁰): Si dizerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis et ²⁵¹) nos ab omni iniquitate. Si ²⁵³) dizerimus, quia non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum eius non est in nobis. Existimo ²⁶⁴), quod loannes ¹⁵⁵) baptizatus ad baptizatos scripserit, et quod omne peccatum a¹⁵⁶) diabolo sit. Ille peccatorem se confitetur, et sperat remissionem post baptisma peccatorum. Et lovfnianus meus dicit: Ne tangas me, quoniam mundus sum. Quid ergo f Contraria sibi Apostolus loquitur f Minime. In eodem quippe loco, cur ²⁵⁷) hoc diserit, statim ediaserit ²⁵⁶): Filioli ²⁵⁹) mei, haec seribo vobis, ut mon peccetis; sed ²⁶⁰) et si quis peccaverit, adoocatum habemus epud Patrem Leum Christum iustum, et ipse est propitiatis pre

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XL. t) Ut ea, quae ad initium huius longi capitis spectant, melius intelligantur, necesso est antecedentia apud B. Hieronymum legere, in quibus objectio ex verbis S. Ioannis deducta exprimitur. Omninoque in toto hoc

capite saepe ad originale recurrendum est, quanquam eg eo multa sunt emendata, et nonnulla, quae magis necessaria videbantur, addita.

c. 21. — 246) 1 Ioan. c. 3. v. 9. — 947) ib. c. 5. v. 18. = C. XL. 948) praecepti: Edd. coll. o. pr. Arg. — 249) 1 Ioan. c. 5. v. ult. — 250) ib. c. 1. v. 8. — 251) add.: Deus: Edd. coll. o. pr. Bas. — 252) emundabit: Ed. Bas. — mandabit: Kdd. Lugdd. II. III. — emundet: Edd. rell. — Vulg. — 253) add.: autem: Edd. coll. o. pr. Bas. — 254) aetimo: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 255) beatug Io.: Edd. coll. o. — 256) ex: eaed. — 257) ubi dizeral: Ed. Bas. — 258) edixit: Edd. coll. o. pr. Lugdd. I. 259) 1 Ioan. c. 8. v. 1. seqq. — 260) et el: Ed. Bas. — sed si: Edd. rell.

66 *

Dist. H. C. XXXIX. 219) cf. Hebr. c. 11. — 220) Exod. c. 3. — 221) Exod. c. 33. — 222) ib. c. 32. v. 31. seq. — 223) Num. c. 16. — 224) Exod. c. 33. — 225) Num. c. 11. — 226) ib. c. 20. v. 10. — 227) ib. c. 13. — 228) Exod. c. 4. — 229) ib. c. 32. — 230) Levit. c. 8. — 231) 1 Reg. c. 16. — 233) Act. c. 13. v. 22. — 233) 1 Reg. c. 24. v. 16. — 234) 2 Reg. c. 1. — 235) ib. c. 23. — 236) 1b. c. 6. v. 22. — 237) Psal. 7. v. 5. — 238) Psal. 25. v. 1. — 2399 Reg. c. 11. — 244) Psal. 50. v. 11. — 248) Mutatis verbis, sed incolumni sententia. — 244) odio: Böhm. — 245) 1 Paral.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXIII. QUAEST. III. c. 40.

peccatis nostris: non pro nostris auten tantum, sed etiam pro totius mundi. Et in hoe scimus, quod cognovinus eum, si mandata eius obserremus²⁶¹). Qui dicit se nosse Deum, et mandata eius non custodit, mendax est, et in eo veritas non est. Qui autem servat verbum eius, vere in hoc caritas Dei perfecta est. In hoe scimus, quoniam in ipso sumus. Qui dicit, se in ipso manere, debet, sieut ille²⁶²) ambulavit, et ipse ambulare. Propterea, inquit, scribo vobis, filioli mei, omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, ut²⁶³) non peccetis, et tamdiu sciatis vos in generatione Domini permanere, quamdiu non peccaveritis; imo, qui in generatione Domini perseverant peccare non possunt. Quae²⁶⁴) enim communicatio luci²⁶⁵ et tenebris? Christo et Belial? Quomodo²⁶⁶) dies et nox misceri non quaerunt²⁶⁷), sic 'nec' iustitia et iniquitas, peccatum et bona opera, Christus et antichristus. Si susceperimus Christum in hospitio nostri pectoris, illico fugamus¹⁶⁹) diabolum. Si peccaverimus, et per peccati ianuam ingressus fuerit diabolus, protinus Christus recedit. Unde et David post peccatum²⁵⁹): Redde mihi, ait, laetitiam salutaris tui, scilicet, quam peccando amiserat. Qui²⁷⁰) dicit se nosse Deum, et mandata eius non custodit, mendax est, et in eo veritas non est. Christus veritas appellatur²⁷¹): Ego²⁷²) sum, inquit, via et veritas, et²⁷³) vita. Frustra nobis in eo plaudimus²⁷⁴), et non facienti illud, peccatum est. Quomodo²¹⁷) corpus size spirilu mortuum est, sie et fides size operibus mortua est. Nec grande putemus²⁷³) unum Deum nosse, quum et daemones²⁷⁷) credant et contremiscant. Qui²⁸⁰) dicit se in ipso manere, debet, sicut ille²⁸¹ ambulavit, et ipse ambulare.

ipse ambulare. IV. Pars. §. 1. Eligat adversarius e duobus quod vult, optionem *enim* damus; manet in Christo, an non manet! Si manet, ita ergo ambulet, ut Christus. Si autem temerarium est similitudinem virtutum Domini polliceri, non manet in Christo, quia non ingreditur, ut Christus. Ille ²⁸²) peccatum non fecit, neque inventus est dolus in ore eius, qui, quum malediceretur, non remaledixit, et tañquam agnus coram tondente ²⁸¹), sic non aperuit os suum; ad quem venit princeps ²⁸⁴) mundi istius, et invenit in eo nihil; qui quum peccatum non fecisset, pro nobis peccatum eum fecit Deus ²⁸⁵). Nos autem iuxta epistolam lacobi ²⁸⁶) multa peccamus omnes, et nemo mundus a peccatis, nec infans ²⁸⁷), si unius quidem diei fuerit vita eius. Quis ²⁸⁸) enim gloriabitur castum se habere cor f aut quis contidet mundum se esse a peccatis ? tenemurque ²⁸⁹) rei in similitudinem praevaricationis Adae. Unde et David ²⁹⁹): Ecce ²⁹¹), ait ²⁹²), in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis toncepit ²⁹³) me mater mea. Et B. lob ²⁹⁴): Si fuero fustus, os meum impia loquetur, et si sine crimine, pracus inveniar, et si purificatus in nice, et lotus mundis manibus, satis me sorde tinxisti, et exsecratum est me vestimentum meum. Verum ²⁹⁵), ne penitus desperemus, arbitrantes, nos post peccata baptismi non posse salvari, statim hoc ipsum temperat. Et ²⁷⁰) si quis peccarerit, advocatum habemus apud Patrem Iesam Christum iustum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Hoc ad credentes post baptisma loquitur, et advocatum pro delictis eoram Dominum pollicetur. Nec dicit, si quid ²⁹⁷) peccaveritis, advocatum habetis apud Patrem Christum ²⁹⁵), et ipse est propitiatio pro peccatis vestris ²⁹⁹), ne eos diceres non plena fide

Dist. H. C. XL. 261) observaverimus: Edd. coll. o. pr. Bas. - 262) ipse: Edd. coll. o. - 263) et ideo dico vobis ut: Edd. coll. o. - 264) cf. 2 Cor. c. 6. v. 14. - 265) lucis (luci: Ed. Bas.) ad lenebr., Christi (Christo: Ed. Bas.) ad Beliat: Edd. coll. o. - 266) quonian sicut: eaed. pr. Bas. - 267) nequenat: eaed. - non quennt: Bohm. -265) fugianus: Ed. Bas. - 269) Psal. 50. v. 14. - 270) 1 foan. c. 2. v. 4. - 271) add.: imo est: Edd. coll. o. - 273) loan. c. 14. v. 6. - 273) et vit.: absunt ab Hier. - 274) applaudinus: Edd. coll. o. - 475) Iac. c. 4. v. 17. - 276) add. ex Vulg.: facere: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. - 277) add.: emin: Edd. coll. o. - 278) add.: esse: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. - 279) Iac. c. 2. v. 19. - 280) 1 foan. c. 2. v. 22. - 283) add.: se: Edd. coll. o. - 284) foan. c. 14. v. 50. - 285) pecc. factus est: Edd. coll. o. - 285) Irow. c. 14. v. 60. - 285) pecc. factus est: Edd. Bas. - pecs. se fecil Deus, 4. e. poenam peccali perfulti: Edd. rell. - cf. 2 Cor. c. 5. v. 21. - 280) has. Lugdd. - 292) abest ab orig. - 285) Prov. c. 20. v. 9. 299) Rom. c. 9. v. 14. - 290) Pasal. 50. v. 7. - 291) add.: emin: Edd. Bas. Lugdd. - 292) abest ab orig. - 285) Prov. c. 20. v. 9. 299) Rom. c. 9. v. 14. - 290) Pasal. 50. v. 7. - 291) add.: emin: Edd. Bas. Lugdd. - 292) abest ab bedd. Bas. Lugd. I. - 293) peperft: Edd. coll. o. pr. Bas. - 294) Iob. c. 9. v. 20. seq. sec. 1.x. - 295) Verantamen: Edd. coll. o. pr. Arg. - 296) Irom. c. 2. v. 1. - 297) abest ab Edd. coll. o. pr. Arg. - 296) Irom. c. 2. v. 1. - 297) abest ab Edd. coll. o. pr. Arg. - 299) Irom. c. 2. v. 1. - 297) abest ab Edd. Par. Lugdd. - 299) Irom. c. 2. v. 1. - 297) abest ab Edd. Par. Lugdd. - 299) Irom. c. 2. v. 4. - 297) abest ab Edd. Par. Lugdd. - 299) mostris: Edd. Bas.

baptisma consecutos; sed: advocatum, inquit, habemus apad Patrem Iesum³⁰⁰) Christum, et ipse est propitiatio pro pec-catis nostris, et non solum pro loannis³⁰¹) illorumque pec-catis, sed etiam pro totius mundi. In toto autem mundo et Apostoli sunt, omnesque credentes. Ex quibus liquido comprobatur, post baptisma posse peccari³⁰²). Frustra enim habemus advocatum³⁰³) Iesum Christum, si peccari non potest. Petrus apostolus, ad quem dictum fuerat³⁰⁴): Qui lotus est, non necesse habet, ut iterum lavet; et³⁰³): Tu es Petrus, et super hane petram aedificato ecclesiam meam, ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus²⁰⁰]: Simon³⁰⁷), Simon, ecce, inquit, satanas postulavit³⁰⁸) rea, meam, ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus¹⁰⁶]: Simon²⁰⁷), Simon, ecce, inquit, satanas postulavit²⁰⁶): rea, ut eribraret sicut triticum; ego autem rogavi pro te, ac defi-ceret³⁰⁹) fides tua. (Et infra:) §.2. Si non peccanus³¹⁰) post baptisma, cur nobis poscimus peccata dimitti, quae in baptismate iam sunt dimissa? ⁴Quid³¹¹) oramus, ne intremus in tentationem, et ut liberemur a malo, si dia-bolus tentare non potest iam baptizatos?⁴ Aliud autem est, si ad catechumenos haec oratio pertinet¹¹²), et non convenit fidelibus et Christianis. Paulus³¹³) electionis vas castigat corpus suum, et in servitutem redigit, ne aliis praedicans ipse reprobus inveniatur. Et infra: §.3. Ad Hebraeos quoque scribens ait³¹⁴): Impossibile est enim, cos, qui semel sunt illuminati, et gustaverunt donum coeleste, et participes facti sunt Spiritus sancti, gustave-runtque nihilominus bonum Dei verbam, virtutesque saeculi faturi, et prolapsi sunt, renovari iterum ad poenitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, et ostentus hafuturi, et prolapsi sunt, renovari iterum ad poenitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, et ostentui ha-bentes. Certe eos, qui illuminati sunt, et gustaverunt *Dei* donum coeleste, et participes facti sunt Spiritus sancti, gustaveruntque bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autem baptizati peccare non pos-sunt, quomodo nunc Apostolus dicit: Et prolapsi sunt? Verum ne³¹⁵) Montanus et Novatus hic³¹⁶) rideant³¹⁷), qui contendunt', non posse renovari per poenitentiam eos, qui crucifixerunt sibimet⁷¹⁸) filium Dei, et ostentui ha-buerunt, consequenter hunc errorem solvit et ait³¹⁹): Con-fidimus autem de vobis. dilectissimi, meliora et michiora se fidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora et alt^{3,2}]: Con-fidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora et viciniora sa-lutis³²⁰), tametsi ita loquimur. Non enim^{3,2,3}) iniustus est Deus³²²), ut obliviscatur operis vestri, et dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis suis¹³³, et nune ministratis. Et revera grandis iniustitia Dei, i tantum naceata nuniest si tantum peccata puniret, et bona opera non susciperet. Ita locutus sum, inquit Apostolus, ut vos a peccatis retra-herem, et desperationis metu facerem cautiores. Ceterum confido de vobis, dilectissimi, meliora et viciniora salu-lis³²⁴). Neque enim iustitiae Dei est, ut obliviscatur ho-norum operum, et ministerii, quod propter nomen eius exhibuistis et exhibetis in sanctos, et tantum meminerit peccatorum. Et paulo post: §. 4. Liberi arbitrii nos con-didit¹ Deus, nec ad virtutes³²⁵), nec ad vitia necessitate trahinur; alioquin, ubi necessitas est, nec³²⁶) damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfector †) est Deus: (non³²⁷) est enim volentis, neque currentis, sed miserentis et adiuvantis Dei, ut pervenire valeamus ad calcem,) sic in malis atque peccatis semina nostra sunt in centiva, et perfectio diaboli. Quum viderit, nos super¹²³) fundamentum Christi aedificare foenum, ligna, stipulam, si tantum peccata puniret, et bona opera non susciperet. fundamentum Christi aedificare foenum, ligna, stipulam, tunc supponit incendium. Aedificemus ergo 329) aurum, argentum, lapides pretiosos, et tentare non audebit. Quan-quam 330) et 331) in hoc non sit certa et secura possessio. Sedet quippe leo in insidiis, et 332) in occultis, ut interfi-

Lugdd. H. HI. – 300) les. Chr.: absunt ab Edd. Arg. Nor. – Dominum moslrum les. Chr.: Edd. rell. pr. Bas. – 301) nostris allorumque: Edd. coll. o. – 302) produce: Edd. Ven. I. H. – precentre: Edd. rell. pr. Lugdd. H. HI. – 303) add.: apud Patrem: Edd. coll. o. – 304) Ioan. c. 13. v. 10. – 305) Math. c. 16. v. 18. – 306) Loz. c. 22. v. 31. – 307) Simoni: Ed. Bas. – abest a rell. – 308) ezpeticit: Vulg. – Ed. Bas. – 309) deficial: Ed. Bas. – 310) peccavinus: ead. – 311) Math. c. 6. v. 13. – 312) post verb. percavinus: ead. – 311) Math. c. 6. v. 13. – 312) post verb. percavinus: ead. – 311) Math. c. 6. v. 13. – 312) post verb. percavinus: ead. – 316) hine: Edd. coll. o. – 317) redenut: Bahm. – 918) add.: ipsis: Edd. coll. o. p. Bas. – 321) tem: Ed. Bas. – 402: back. Edd. coll. o. p. Bas. – 321) tem: Ed. Bas. – 403: back de dol. o. p. Lugdd. J. HI. – 322) Dominus: Edd. coll. o. – 333) abest ab Ed. Bas. – 324) saldi: Vulg. – Edd. coll. o. – 336) abest ab Ed. Bas. – 324) saldi: Vulg. – Edd. coll. o. – 336) abest ab Ed. Bas. – 3361) for c. 3. v. 12. – 349) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. – 336) nec damn: absunt ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. – 4) perfector: Edd. Arg. Par. Lugdd. – 331) Sed: Edd. Lugdd. H. HI. – 332) abest ab Edd. Bas. Lugdd. H. H. – cf. Psat. 9. v. 8.

1047

1049

ciat innocentem; et vasa^{3,3,3}) figuli probat fornax, homines autem iustos tentatio tribulationis. Et in alio loco scribi-tur^{3,3,4}): Fili, accedens^{3,3,5}) ad ^{3,3,6}) servitutem Dei, prae-para te ad tentationem. Rursus idem Iacobus loquitur^{3,1,7}): Estote factores verbi, et non auditores tantum. Si quis au-Estote factores verbi, el non auditores tantum. Si quis au-ditor est verbi, et non factor, iste similis est viro, qui con-siderat vultum nativitatis suae in speculo; consideravit illum, et statim recedens oblitus est qualis sit ^{13,0}). Frustra mo-nuit, ut iungerent opera fidei, si post baptisma peccare non poterant. Qui ^{13,9}) totam legem, inquit, sercaverit, et peccaverit in uno, factus est omnium reus. Quis nostrum³⁴⁰) absque peccato ³⁴¹)? conclusit ³⁴²) Deus omnia sub delicto, te confine misercetur. Petrus aunque ³⁴²). Nonit, inquit absque peccato ': contast poue ³⁺³): Novit, inquit, ut omnibus misereatur. Petrus quoque ³⁺³): Novit, inquit, Dominus ³⁺⁴) pios de tentatione eruere ³⁺⁵). Et de falsis do-ctoribus ³⁺⁶): Hi sunt fontes sine aqua, et nebulae turbini-bus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur. Super-bia ³⁺¹) enim vanitatis loquentes pellicient ³⁺⁶) in desideriis bia ³⁺¹) enim vanitatis loquentes pellicient ³⁺⁶). carnis luxuriae cos, qui paululum effugerant, et ad errorem reversi¹⁴⁹) sunt. Nonne tibi videtur pinxisse sermo apo-stolicus novam imperitiae factionem? Aperiunt enim quasi fontes scientiae, qui, quum aquam non habeant \$50) doctrinarum, promittunt imbrem, velut nubes propheticae, ad quas perveniat veritas Dei, et turbinibus exagitantur dae-monum atque vitiorum. Loquuntur grandia, et totus eorum sermo superbia est, (immundus est autem apud Deum rum sermo supersia est, (immundus est attem apid Deum omnis, qui exaltat cor suum), ut qui paululum refugerant a peccatis ad suum revertantur errorem, et suadent in fuxuria ciborum carnisque delicias³⁵¹). Quis enim non libenter audiat: Manducemus³⁵²), et bibamus, et in ae-ternum regnabimus? Sapientes et prudentes pravos vocant; qui dulces sunt in sermonibus, plus audiunt. eos vero, eos vero, qui unices sunt in actability, plus abuntit. Ioannes apostolus, imo in Ioanne Salvator scribens Angelo Ephesi ecclesiae³⁵³: Scio, inquit, opera tua, et laborem, et patientiom tuam etc., et quia sustinuisti propter nomen meum, et non defecisti; sed habeo adversum te³⁵⁴), quod caritatem tuam primam reliquisti. Memor esto, unde cecideris, et age poenitentiam, et prima opera fac. Sin autem, veniam³⁵⁵) tibi, et movebo candelabrum tuum de loco³⁵⁶), nisi poenitentiam egeris. Similiter *et* ceteras ecclesias, Smyrnam, Pergamum, Thyatiram, Sardis, Philadelphiam, Laodiciam, ad poenitentiam provocat, et, nisi revertantur ad opera pristina, comminatur, et in Sardis paucos habere se dicit, qui non coinquinaverunt vestimenta sua, et am-bulaturi sunt cum eo in albis, quia digni sunt. Cui autem dicit³⁵⁷): Memento³⁵⁸), unde cecideris, et: Ecce³⁵⁹), mis-surus est diabolus ex vobis in carcerem, ut tentemini, et: surus est diabolus ex vobis in carcerem, ut tentemini, et: Scio³⁶⁰), ubi habitas, ubi sedes est satanae, et: In mente habe³⁶¹), qualiter acceperis et audioris, et: Serva, et poe-nitentiam age, et reliqua³⁶²)? utique ei dicit, qui credi-dit³⁶³), et baptizatus est, et stans quondam corruit per delictum. §. 5. Paulisper de veteri testamento exempla distuleram, quià solent, ubicunque contra eos facit³⁶³), dicere: Lex³⁶⁵) et prophetae usque ad Ioannem. Ceterum quis ignorat³⁶⁶) sub alia dispensatione Dei omnes retro enerches einsdem fuisse meriti, cuius pupe Christiani sunt? quis ignorat (19) sub ana dispensatione Dei omnes retro sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nunc Christiani sunt? Quomodo ante Abraham placuit in coniugio, sic nunc vir-gines placent in perpetua castitate. Servivit ille legi et tempori suo, serviamus et nos evangelio 367) et tempori nostro, in quos fines saeculorum decurrerunt 368). David electus secundum cor Domini, qui omnes eius fecerat vo-luntates, et qui in quodam Psalmo dixerat 369): Iudica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, et 370) in Domino sperans non infirmabor. Proba me, Domine, et tenta me; ure renes meos, et cor meum, postea tentatur a diabolo, et post peccatum poenitens loquitur³⁷¹):

Dist. H. C. XL. 333) Eccl. c. 27. v. 6. - 334) ib. c. 2. v. 1. - 335) Accede: Edd. Arg. Bas. - 336) in: Ed. Bas. - 337) atis Edd. coll. o. - cf. lac. c. 1. v. 22. - 338) fuerit: Vulg. - Edd. Bas. Lugdd. H. HI. - fuil: Edd. rell. - 339) lac. c. 2. v. 10. -340) restrum: Edd. coll. o. - cf. loan. c. 8. v. 7. - 341) add.: est: Edd. coll. o. - 342) Rom. c. 11. v. 32. - 343) 2P etr. c. 2. v. 9. - 344) Deus: Edd. coll. o. - 345) eripere: eaed. - Vulg. -346) 2P etr. c. 2. v. 17. - 347) Superba: Vulg. - 348) Pelticiunt: end. - Edd. coll. o. - 849) Romersi: Ed. Bas. - 350) habent: Edd. coll. o. - 349) Superba: Vulg. - 348) pelticiunt: end. - Edd. coll. o. - 86hm. - 349) conversi: Ed. Bas. - 350) habent: Edd. coll. o. - 86hm. - 349) conversi: Ed. Bas. - 350) habent: Edd. coll. o. - 86hm. - 349) conversi: Ed. Bas. - 350) habent: Edd. coll. o. - 86hm. - 349) conversi: Ed. Bas. - 350) habent: Edd. coll. o. - 86hm. - 349) conversi: Ed. Bas. - 350) habent: Edd. coll. o. - 359) ib. v. 10. - 350) texilo: eaed. -Vulg. - 356) Add.: suo: eaed. - ead. - 357) scribit: eaed. -368) Apoc. ib. v. 5. - 359) ib. v. 10. - 360) ib. v. 13. - 361) ib. c. 3. v. 3. - 362) errina opera fac: Ed. Bas. - 363) crediderit et bapt. fuerit: Edd. coll. o. - 364) facunt: eaed. pr. Arg. - 365) Matth. c. 11. v. 13. - 366) ignoret. sub altera: Edd. Arg. Bas. - 6f. C. 32. qu. 4. c. 6. - 367) legi: Edd. coll. o. pr. Lugdd.

Miserere mei, Deus, seeundum magnam misericordian tuam. Magnum peccatum magna deleri vult misericordia. Salomon amabilis Domini³⁷²), et cui bis Deus fuerat revelatus, quia amator mulierum fuit, a Dei amore discessit; Manassem †) impiissimum regem post captivitatem Babylonicam in pristinam dignitatem liber dierum restitutum refert. Et losias vir sanctus in campo Mageddo ab Aegyptio rege confoditur. lesus ³⁷³) quoque filius Iosedech sacerdos magnus, quanquam in typo praecesserit Salvatoris, qui nostra peccata portavit, et alienigenam sibi ex gentibus ecclesiam copulavit, tamen secundum literam post sacerdotium sordidatus inducitur ³⁷⁴), et stat diabolus a dextris eius ³⁷⁵), et candida illi vestimenta deinceps redduntur. Superfluum est de Moyse et Aaron scribere, quod ³⁷⁶) ad aquam contradictionis offenderint Deum, et terram repromissionis non intraverint, quum B. lob ³⁷⁷) angelos quoque et omnem creaturam peccare posse commemoret ³⁷³), dicens: Quid enim ? numquid homo coram Deo mundus est ? aut in ³⁷⁹) operibus suis sine macula vir ³⁸⁰] si contra vervos suos non credit, et adversum angelos suos pracum quid teperit: quanto magis habitantes in domihus luteis, de quibus ³⁶¹) et nos ex eodem luto sumus? Tentatio ³⁵²) est vita hominis super terram. Et ³⁶³) cecidit lucifer, qui mittebat ¹⁶⁴) ad universas nationes, et ille, qui in paradiso deliciarom inter duodecim nutritus est lapides, vulneratus a morte Domini ad inferna descendit. Unde et Salvator in evangelio ³⁶⁵): Fidebam, inquit, satanam, quasi fulgur de coelo cadentem. Si altissima illa sublimitas cecidit, quis cadere non possit? Si in coelo ruinae, quant magis fulgur de coelo cadentem. Si altissima illa sublimitas cecidit, quis cadere non possit? Si in coelo ruinae, quant magis o terra. Et tamen, quum ceciderit lucifer, imo post casum coluber antiquus, virtus ³⁵⁶) eius in lumbis eius, et potestas eius super umbilicum ventris ³⁵⁷). Obumbrantur ine co arbores magnae, et dornit iuxta iuncum, et caineum, et

Gratian. Evidenter itaque ex praemissis apparet, nonnullos caritatem habere, quam postea criminaliter delinguendo amittunt. Quod si quis contendat non de virtute, sed de virtutis opere debere intelligi, deliberet quid respondeat de innocentia Adae, de iustitia Moysi, David et ceterorum, qui plena fide ad baptisma accedentes, licet postea prolapsuri sunt, tamen coelestia dona degustant, et Spiritus sancti fiunt participes, ut non solum ante humanos, verum etiam ante Dei oculos ex aqua et Spiritu sancto inveniantur renati; qui, si caritatem Dei non haberent; aqua tantum regenerarentur, non Spiritu. Opera enim, seu sacramentorum participatio, nisi ex caritate procedant, apud Deum nec iustitiam, nec innocentiam praestant. Si enim, inquit Apostolus ³⁹²), habuero omnes facultates meas in cibos pauperum, et si tradidero corpus meum ita, ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. §. 1. Sed quia de praedestinatis ad vitam a nonnullis conceditur, quod caritatem amittant, et amissam recuperent, de reprobis etiam videndum est, an ipsi caritatem habeant, qua amissa postea damnentur.

De his ita scribit Augustinus in lib. de correptione et gratia, c. 9.:

- 368) decenerunt: Edd. coll. o. - cf. 1 Cor. c. 10. v. 11. - 369) Psal. 25. v. 50. - 370) verba: et in - meum: omissa sunt in Ed. Bas. - 371) Psal. 50. v. 1. - 372) Domino: Edd. coll. o. - cf. 2 Reg. c. 12. - $\frac{1}{12}$ Babylonize: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugda. - cf. 2 Paral. c. 33. - 373) cf. D. 50. c. 20. - 374) Zach. c. 3. v. 3. -375) Psal. 108. v. 6. - 376) qui - offenderunt (offenderant: Ed. Bas.) - intruverunt: Edd. coll. o. - cf. Num. c. 20. - 371) lob. c. 15. v. 14. c. 4. v. 17. - 378) commenoraret: Edd. Arg. Nor. Ven. 1. H. - commenorat: Edd. coll. - 379) abest ab Ed. Arg. ob op.: Edd. feil. - 380) vieit vir: Edd. Coll. o. - 388) lob. c. 7. v. 14. c. 4. v. 17. - 381) commenoraret: Edd. Arg. Mor. Ven. 1. H. - commenorat: Edd. rell. - 379) abest ab Ed. Arg. ob op.: Edd. feil. - 380) vieit vir: Edd. Coll. o. - 388) lob. c. 7. v. 1. - Müllia: Vulg. ib. - 383) De coelo etiam: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - cf. Esa. c. 14. v. 12. - 334) miltebalur: Edd. coll. o. pr. Arg. Lagd. H. - 385) Luc. c. 10. v. 18. - 388) lob. c. 40. v. 14. - 387) add.: etus: Vulg. - Edd. coll. o. pr. Arg. -388) irritatio: Edd. Par. Lugdd. - 389) in extremo lib. 2. - 390) Transimus: Edd. Bas. - 391) participationem: Ed. Arg. = 392) 1 Cor. c. 13. v. 2. seq.

CAP. XIJ.

Apostolus, sciens, nonnullos diligere Deum, et in eo bono³⁹³) usque in finem non permanere³⁹⁴), mox addidit³⁹⁴): his, qui secundam propositum vecati sunt³⁹⁶), etc. (Idem in codem libro, cap. 6.:) §. 1. An adhuc et ³⁹⁷) iste nolens corripi poterit³⁹⁰) dicere: Quid ego feci, qui ³⁹⁹) non accepi ⁹? quem constat ⁴⁰⁰) accepisse, et sua culpa quod acceperat amisisse. Possum, inquit, possum omnino, quando me arguis ⁴⁰¹), quod ex bona vita in malam mea voluntate relapsus sum, dicere adhuc: Quid ego feci, qui ⁴⁰²) non relapsus sum, alcere adnuc: Quid ego feci, qui ***) non accepi? Accepi enim fidem, quae per dilectionem operatur, sed in illa usque in finem perseverantiam non accepi. In codem c. 9.: §. 2. In ***) bono illos volebat ***) proculdu-bio permanere; erant utique ***) in bono, sed in eo non permanserunt. In codem c. 13.: §. 3. Propter huius utili-tatem secreti credendum est, quosdam de filiis perditionis, accepte done neueraendi useus in finem in fide non accepto dono perseverandi usque in finem, in fide, quae per dilectionem operatur, incipere vivere, 'et ali-quandiu fideliter et iuste vivere', et postea cadere etc. Gratian. Multa similia de reprobis in evangelio etiam⁴⁰⁶):

Qui perseveraverit usque in finem, etc. In codem 407); lterum homo iste incipit, etc.

C. XLII. Idem Augustinus in codem lib. de corrept. et gratia, c. 8. 408)

Mirandum est, quare Deus quibusdam filiis perditionis det fidem operantem per dilectionem, nec det in ea persererantiam.

Gratian. Item illud evangelis 409): Non qui coeperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

C. XLIII. Jiem Gregorius lib. VIII. Moralium, cap. 35. 410)

Multi bene incipiunt, qui in malo vitam finiunt.

Gratian. Non autem bene incipit qui nunquam ex cari-tate operatur. Quod si ex caritate aliguando aliguid agit,

st caritatem aliguando in ipso necesse est esse. V. Pars. §. 1. Illud autem Gregorii ⁽¹¹⁾: Qui seduci quandoque non reversuri possunt etc., non de omnibus ge-neraliter reprobis, sed de hypocritis specialiter intelligendum est. Quod ex verbis eiusdem evidenter datur intelligi. Quum enim quaestionem proposuisset, cur misericors Deus ista fieri permittat, ut Leviathan⁴¹²) seu nunc per suggestiones callidas, sive tunc per damnatum illum, quem replet, homi-nem, vel solis sibi radios, id est doctos quosque sapientesque subiiciat, vel anrum, hoc est viros sanctitatis claritate fulgentes, quasi lutum sibi vitiis coinquinando substernat, mox in eiusdem quaestionis solutione supposuit, dicens 413);

CAP. XLIV

Citius ad hoc respondemus, quia aurum, quod pravis eius persuasionibus quasi lutum sterni potuerit, aurum ante Dei oculos nunquam fuit. Qui enim seduci quandoque non reversuri possunt, quasi habitam sanctitatem ante oculos hominum videntur amittere, sed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt. Saepe namque homo multis occulte peccatis involvitur, et in una aliqua virtute magnus videtur, quae ipsa quoque virtus inanescens delicit, quia, dum innotescit hominibus, proculdubio laudatur, eiusque laus⁴¹⁴) inhianter appetitur; unde tit, ut et ipsa virtus ante Dei oculos virtus non sit, dum abscondit quod displicet, prodit quad placet. Quae itaque esse merita apud Deum possunt, quando et mala occulta sunt, et bona publica⁴¹⁵)? Ple-rumque enim, sicut diximus, latet superbia, et castitas innotescit. Atque ideo ostensa diu caritas⁴¹⁶) circa vitae

NOTATIONES

C. XLI. u) Qui non accepi: Restitutus est hic | tamen, quoniam hac sententiae valde mutilatae referantur, locus ex originali, nam antea valde erat depravatus. Ac | operae pretium fuerit ad fontem adire.

.

finem perditur, quia cooperta superbia usque ad 417) fines incorrecta 418) retinetur. Alius eleemosynis vacat, propria distribuit, sed tamen multis iniustitiis servit, vel fortasse linguam in detractionibus exercet, et fit plerumque, ut is, qui misericors fuerat, iuxta vitae suas terminum rapaciqui misericors fuerat, iuxta vitae suae terminum rapaci-tatis et crudelitatis stimulis inardescat. Quod valde in-sto 419) iudicio agitur, ut perdat 420) ante homines unde hominibus placuit, qui hoc, unde Deo displicuit, corrigere nunquam curavit. Alius patientiae studet, sed "dum" invi-dere aliis, et servare in corde malitiam non cavet, fis quandoque impatiens, quia 421) diu latuit doleas. Hi ita-que et per aliquid aurum sunt, et per aliquid lutum sunt. Atque hoo aurum quasi lutum steraitur, quando occultis peccatis exigentibus etiam virtus, quae publice claruerat, dissipatur. 5. 1. Sed operae pretium credimus, ai in his peccatis exigentibus etiam virtus, quae publice ciarueras, dissipatur. §. 1. Sed operae pretium credimus, ai in his virtutem superni ordinis subtilius perpendamus. Saese enim omnipotens Deus occulta quorundam³²³) mala diu⁴²³) tolerat, ut³³³) aperta eorum bona electorum suorum usi-bus profutura dispenset. Nam nonnulli, mundum nequa-quam funditus deserentes, non perseveraturi angustum iter arripiunt, sed ad quaerendam angustam viam exemplo suo eos, qui perseveraturi sunt, accendunt. Unde plerumque contingit, ut ipsum hoc, quod bene videntur vivere, non sibi, sed solis potius electis vivant, dum exemplis suis ad bene vivendi studia perseveraturos alios non perseveraturi provocant. Saepe enim quosdam videmus viam 423) ingredi, ad locum proposisim festinare, quos alii, quia eun-tes conspiciunt, sequentur, eundemque locum pariter po tes conspiciant, sequentur, eundemque locum pariter pe-tunt; sed fit plerumque, ut irruente aliquo implicationis articulo post se redeant qui praeibant, et hi ad locum perveniant, qui sequebantur. Ita nimirum sunt⁴²⁶) qui non perseveraturi⁴²⁷) viam sanctitatis arripiunt. Idcirco enim virtutis iter non perventuri⁴²⁰) inchoant, ut eis, qui perventuri sunt, viam⁴²⁹), qua gradiantur⁴³⁰), ostendant, quorum etiam casus utilitate non modica electorum pro-vectibus servit, quia illorum lapsum dum conspiciunt, de suo statu contremiscunt, et ruina, quae illos dammat, istos humiliat. Discunt enim is superni adiutoris⁴³¹) protections confidere, dum plerosque conspiciunt de suis viribus⁴³²) praesumentes⁴³³) cecidisse. Quando ergo bene agere vi dentur reprobi, quasi planum iter electis sequentibus mon-strant. Quando vero in lapsum nequitiae corruunt, ele-ctis post se pergentibus quasi cavendam superbiae foream ostendunt.

Quod vero reprobi negantur comeders panen, Gratian. qui de coelo descendit, rel bibere aquam vivam ^{+3 +}), non sie accipiendum est, ut a caritate penitus credantur aliani, sed ut in caritate radicem figere non intelligantur. Aliud est enim bibere vel manducare, atque aliud degustare. Unde in com-gelio de Christo legitur 433): Et quum gustasset, noluit bibere. Bibit ergo aquam vioam, et manducat panem, qui do coelo descendit, qui in caritate radicem figit; degustat, qui es aliquatenus communicat, a qua postra delinquendo recedit. De quibus Apostolus dicit⁴³⁶): Impossibile est, eos, qui so-mel illuminati sunt, et gustaverunt donum coeleste, et post haec omnia prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam. 5. 1. Hine etiam disbolus in veritale stetisse, non in ea cree-tus esse negatur⁴³⁷). Fuit enim in veritale conditus; sed, dum de se superbiendo praesumsit, alienus ab ea factus est, lum ue se supervisione provide esse creatus perhibetur, si sine dilectione sui conditoris creatus esse probatur? Aut quemodo bonus a Deo conditus asseritur, si nihil divinae dilectionis in sui conditione acceperit? Quumodo ante superbiare motum sino vitio exstitit, si conditorem suum nullatenus dilexit? Aut quomodo par, sive excellentior octeris creatus dicitur, si, non-

CORRECTORUM.

coll. o. - 416) incorrepla: Ed. Bas. - 419) add.: Deo: Edd. Bas. Lugdd. - 420) add.: etiam: Edd. coll. o. - 421) qui: orig. -422) eorum: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. - 423) abest ab orig. - 424) et - dispensat: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. - 425) ad riam: eacd. - 426) add.: illi: Edd. coll. o. pr. Hass. - 427) qui non persecerant, et: Edd. coll. o. - 428) perseceratori: eacd. pr. Aug. - 429) ria: Ed. Lugd. H. - abest ab orig. et Ed. Logd. HI. - 430) gradiuntar: Edd. coll. o. pr. Bas. Lagdd. H. Hi. - 430) gradiuntar: Edd. coll. o. pr. Bas. Lagdd. H. Hi. - 433) abest ab Edd. Arg. Bas. Nor. - 433) et. - 435) Matth. c. 27. v. 34. - 436) Hebr. e. W. Hi.

Dist. II. C. XLI. \$93) modo: Edd. coll. 0. - 394) persere-rare: eaed. - 395) Rom. c. 8. v. 28. - 396) add. ex Vulg:: san-rare: eaed. - 395) Rom. c. 8. v. 28. - 396) add. ex Vulg:: san-rare: Edd. coll. 0. - 397) abest ab iisd. pr. Bas. - 398) potest: Ed. Bas. - 399) quod: Edd. coll. 0. - 400) non const.: Edd. Par. Lurdd. - 401) arguit: orig. - 402) quod: Edd. coll. 0. - 403) cf. infr. D. 4. c. 8. - 404) rolebam - manere: Edd. coll. 0. -405) add.: illi: Ed. Bas. = 406) Matth. c. 10. v. 22. - 407) Non ext inventum. = C. XLII. 408) Summatim collecta sententia. = 409) Matth. c. 10. v. 22. = C. XLIII. 410) Potius Glossa ord. in **?** Paral. c. 9. extr. = 411) infra cap. prox. - 412 lob. c. 41. v. 21. = C. XLIV. 413 Lib. 33. Moral. c. 13. ad c. 41. lob. -414) favor: Edd. coll. 0. - 415) publicula: Edd. Par. Lugd. I. -416] castitus: Ed. Bas. - abest ab Edd. Arg. Nor. - 417) in: Edd.

nullis eorum in amore Dei conditis, hie ab eius dilectione vacuus factus est? Unde autem haec differentia inter bonos et malos angelos processil? Si ex creante, iniustus videtur Deus, qui ante peccatum infert poenam, vel qui hoe punit, quod ereando infudit. Si autem non ex creante, quum non ex traduce, restat, ut ex propriae libertatis arbitrio vitium superbiae in angelicam naturam processerit. Bona ergo condita est, quae suo vitio a bono in malum commutata est. Sed quomodo bona esse potuit, si dilectione penitus caruit? Neque enim angelus nobis similis factus est, quos sugue ad certum tempus aetatis infirmitas gravat, ut neque virtus, neque vitium ullum locum in nobis obtineat. Accepit ergo dilectionem in sui creatione, sicut et ceteri, de guibus dicitur ⁴¹⁰): Angelicae virtutes, quae in Dei amore perstiterunt. Non ait, quae diligere Deum coepernat, sed: quae in eius amore perstiterunt, quae ex creatione diligere coeperant, ut principium divinae dilectionis omnibus eredatur esse commune, perseverantia vero eorum tantummodo intelligatur, qui in retributione hossent, et hoc de se certissime scirent. Unde bene apud Moysem prius coelum, deinde firmamentum factum esse dicitur, quia nimirum angelica natura prius aequaliter subtilis in superioribus est condita, postea in persistentibus in amore sui conditoris mirabiliter confirmata. § 2. Hine etiam G regorius in Moralibus multa de perfectione angelicae ereationis replicans, caritate negat repletum, non en penitus vacuum asserit, qua si penitus caruisset, nunquam ea, quae de eius excellentia dieuntur, convenienter de eo intelligi possent.

C. XLV. B. Gregorius lib. XXXII. Moral., c. 24. al. 18.

Principium enim (inquit B. Gregorius)⁴³⁹) viarum Dei Beemoth dicitur, quia nimirum, quum cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis angelis eminentiorem fecit. Huius primatus eminentiam conspicit Propheta, quum dicit: Cedri⁴⁴⁰) non fuerunt altiores illo in paradiso Dei ; abietes non adacquaverunt summitatem eius ; platani non fuerunt aequales⁴⁴¹) frondibus illius ; omne lignum ⁴⁴²) paradisi Dei non est assimitatum illi et pulehritudini eius ; quoniem speciosum fecit eum in multis, condensisque ⁴⁴¹) frondibus. Qui ⁴⁴⁴) namque accipi in cedris, et abietibus, et platanis possunt, nisi illa virtutum coelestium procerae celsitudinis agmina, in aeternae laetiiae ⁴⁴⁵) viriditate plantata f Quae quamvis excelsa sunt condita, huic tamen nee praelata sunt, nec aequata, qui speciosus factus in multis, condensisque frodibus esse dicitur, quia praelatum ceteris legionibus tanta illum species pulchriorem reddidit, quanta ei ⁴⁴⁵) supposita angelorum multitudo decoravit. Ista arbor in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit, quot sub se piositas supernorum spirituum legiones attendit. Qui idcirco ⁴⁺⁷) peccans sine venia damnatus est, qui amagnus dis Dei fuisti. Multa enim de eius magnitudine locuturus, primo verbo cuncta complexus est. Quid namque boii non habuit qui ⁴⁺⁹) signaculum Dei similitudinis fuit? De sigillo quippe annuli talis similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in sigillo eodem essentialiter habetur. Et licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, angelo tamen quasi maius aliquid tribuens, non eum ad similitudine Dei conditus, est in natura, eo in illo ⁴⁵⁹) similitudo Dei plenius credatur expressa. § 1. Hinc est, quod primatus eus potentiam adhuc insinuans idem Propheta subiungit ⁴⁵¹): *Omnis lapis pretiosus operimentum tum, sardius, et topazius, et iaspis, chrysolitus, onyx, et berillus, saphirus, et earbumeulus, et smaragdus*. Norem dixit genera lapidum, quia mimirum novem sunt ordines angelorum. Nam quum per ipsa* sacra eloquia angeli, arch

Dist. H. C. XLIV. 438) Gloss. ord. in c. 1. Gen. v. 6. = C. XLV. 439) Verba: inqu. B. Greg.: obmissa sunt a Böhm. – cf. Iob. c. 40. v. 14. – 440) Esa. c. 2. v. 13. Ezech. c. 31. v. 8. – 441) aequae: Vuig. – orig. – 442) add.: pretiosum: Edd. coll. o. – 443) condensis: eaed. – 444) Quid: eaed. – 445) cetšitudinis: Ed. Bas. – 446) ef: ead. – orig. – 447) et ideirco: Edd. coll. o. – 448) Ezech. c. 28. v. 12. – 449) si: orig. – 450) illum: Edd. coll. o. – 451) Ezech. c. 28. v. 13. – 452) ornatum: orig. – 453) Ezech. ib. – 454) per superbiae vilium: orig. – 455) Nam-

moth iste opertus fuisse describitur, quia eos quasi vestem ad ornamentum ⁴⁵³) suum habuit, quorum dum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit. §. 2. De cuius "illio" adhuc descriptione subinugit ⁴⁵³): Aurum opus decoris tui, et foramina tua in die, qua conditus enproperata sunt. Aurum opus decoris eius exstitit, quia sapientiae claritate canduit, quam bene creatus accepit. Foramina vero ideirco in lapidibus funt, ut vinculati auro in ornamenti compositione iungantur, et nequaquam a se dissideant, quos interfusum aurum repletis foraminabus ligat. Huius ergo lapidis in die conditionis suae foramina praeparata sunt, quia videlicet capax caritatis est conditus, ua si repleri voluisset, stantibus angelis tanquam positis megis ornamento lapidibus potuisset inhaerere. Si enim caritatis auro sese penetrabilem praebuisset, sanctis angelis sociatus in ornamento, ut diximus, regio lapis fixus maneret. Habuit ergo lapis iste foramina; sed superbiae ^{45:4}) vitio caritatis auro non sunt repleta. Nam qui ^{45:5}) ideireo ligantur auro, ne cadant, ideireo iste cecidit, quia etiam perforati, penetranti^{45:7}) se invicem caritate ligati sunt, atque hoc in munere, isto cadente, meropenut, ut nequaquam iam de ornamento regio cadendo propheta intuens adiungit^{45:6}): *Tu Cherub extensus*^{45:9}), et protegens in monte sancto Dei, et in medio lapidam ignitive interpretatur, et ideireo iste Cherub dicitur, quia transscendisse cunctos scientia non dubitatur, qui in medio infusion caritatis signe succensa clarug gloria conditionis exstitit, Quem bene extentum ac protegente dicits. Omme min quod extenti⁴⁵⁰) protegimus, obumbramus, *et* quia versiti, que enim quasi obumbrando opernit, qui orum magnitudinem excellentia maiore transscendits, 4. 4. Quod ergo illic speciosus in multis frondibus, quod illic ignaculum similitudinis, quod illic Cherub, quod illic protegens dicitur, hoc hic voce dominica Beenoth iste viarum bis fuit, et quae amisit, insinuat, ut *territo* homini ostendat, qui ipse,

VI. Pars. Gratian. Caritas autem, quae in adversitate descritur, ficta, id est ficitiis et fragilis, esse perhibetur, sicut fides, ex qua caritas procedit, ficta, id est fragilis, apud Apostolum esse negatur. Similiter caritas, quae in adversitate deseri potest, dicitur vera nunquam fuisse. Sicut enim Hieronymus contra Iovinianum scribit ⁴⁶⁴): Omnis creatura sub vitio est, non quod omnis peccaverit, sed quia nulla est, quae peccare non possit. Posse autem peccare, ut Augustinus ⁴⁶⁵) ait, non est aliquid posse, imo aliquid non posse. Unde ille solus vocatur omnipotens, qui hoc non potest, quia comparatione, qui mutabilitatem nescit, omnis creatura vitiosa dicitur, quia mutabilitates nesci, omnis creatura, quia una autemutabilitatis est capax, iuxta illud ³⁶⁶): Non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens, et ⁴⁶⁷): Astra non sunt munda in conspectu eius: sic comparatione eius creaturae, quae mutationem non recipit, omnis creatura, quae permutatur, non vera, sed vana esse probatur. Unde ⁴⁶⁸ omnis homo mendax dicitur, et vanitati similis factus. §. 1. Hine etiam Ecclesiastes ⁴⁶⁹): Cuncta, quae sub sole sunt, id est quae temporum vicissitudinem recipiant, non tantummodo vanitas, quae omni creaturae ratione mutabilitatis inset, sed etiam vanitas vanitatum, varietate permutationis, quam recipiunt, esse dicuntur. Sic ergo comparatione eius, quae non descritur, illa, quae amittitur, vera esse negatur. Sicut au-

que: Edd. coll. o. - 456) hie: eaed. - 457) penetrantes: eaed. - 458) Ezech. c. 28. v. 14. - 459) extentus: Vulg. - orig. - Edd. coll. o. - 460) abest ab Ed. Par. - extente: Edd. Bas. Lugdd. - extentum: Edd. rell. -, 461) perhibetur: orig. - 462) pr. angelus: Ed. Bas. - pr. angelis: Edd. rell. - 463) de coel. in terr.: absunt ab orig. et Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. = 464) supra c. 40. - 465) lib. 15. de Trin., c. 15. - 466) Psal. 142. v. 2. - 467) lob. c. 15. v. 15. - 468) Psal. 145. v. 11. et 143. v. 4. - 469) Eccl. c. 1. v. 2.

tem omnis creatura suo modo bona et vera esse dicitur, sie et caritas, quae descritur, suo modo bona et vera esse mon-stratur: alioquin a nullo descreretur, si nullo modo in co esset. Quod esim nullo modo vere est nullo modo deseri potest. Quod si aliquo modo vere deseritur, et aliquo modo id vere esse oportet.

DISTINCTIO III. GRATIANUS.

1. Pars. Haec de caritate breviter scripsimus propter cos, qui poenitentiam negant reiterari posse, asserentes, quod sicut caritas semel habita nunguam amittitur, ita poenitentia semel vere celebrata nulla seguenti culpa maculatur; si vero criminalis culpa illam aliguando seguitur, vera poenitentia non fuit, nec veniam unquam a Domino impetravit. Quod es definitione ipsius poenilentiae, et multorum auctoritatious probare contendunt.

Ut enim Ambrosius ait in quodam serm. Quadragesimas 1): CAP. I.

Poenitentia est et mala praeterita plangere, et plangenda iterum non committere.

C. II. Idem in lib. II. de unica poenit., c. 10. 2)

Reperiuntur *) qui saepius agendam poenitentiam putant, qui luxuriantur in Christo. Nam si vere 3) agerent poenitentiam, iterandam postea non putarent; quia, sicut unum baptisma, ita et ⁴) unica ^b) poenitentia. Verum praeteriti semper nos debet poenitere peccati: sed hoc⁵) delictorum leviorum. At ego facilius inveni qui innocentiam serva-verint °), quam qui congrue egerint 7) poenitentiam,

C. III. Item Augustinus libro de dogmations ecclesiasticis, c. 54. *)

Satisfactio poenitentiae est peccatorum causas excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.

C. IV. Idem in lib. de vera et falsa poenit., c. 8.9) Poenitentia est quaedam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. Et infra c. 19.: §. 1. Continue dolendum est de peccato: quod declarat ipsa dictionis.¹⁰) virtus. Poenitere¹¹) enim est poenam teners, ut semper puniat in se ulciscendo quod commisit peccando. Poena enim proprie dicitur laesio, quae punit et vindicat quod quisque commisit. Ille *igitur* poenam tenet 12), qui sem-per punit quod commisisse 13) dolet. Gratian. Poenitentia itaque est vindicta semper puniens

in se quod dolet commisisse.

C. V. In codem lib., c.-13.

C. V. In eodem lib., c.~13. Si Apostolus¹⁴) etiam peccata per baptismum dimissa continue plurat, nobis etiam¹⁵) super fundamentum Apo-stolorum positis quid praeter plorare restat? quid, nisi sem-per dolere in vita? Ubi enim dolor finitur, deficit et poe-nitentia. Si autem poenitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tamdiu enim gaudeat et speret de gratia, quam-diu sustentatur a poenitentia. Dixit¹⁶) enim Dominus: *Vade, et amplius "iam" noli peccare.* Non dixit: non¹⁷) pecces, sed: nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo servabitur, nisi dolor continue in poenitentia cu-stodiatur? Hinc¹⁶) semper doleat, et de dolore gaudeat, et de doloris poenitentia, si contigerit, semper doleat, et non sit satis, quod doleat, sed ex fide doleat, et non sem-per doluisse doleat.

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. III. C. II. a) Beperiuntur: In originali est: Merito reprehenduntur qui sacepius agendam poenitentiam putant, quia luxuriantur etc., ut sup. dist. 50. Si quis post. b) Ita et unica: Locus hic, qui ob glossas incur-

2

C. VI. Item Gregorius in aestirum tempus, [id est homil, XXXIV. Boang.] 19).

Poenitentiam 20) agere digne non possumus, nisi modum L'oenitentiam ²⁰) agere digne non possumus, nisi modum quoque ²¹) eiusdem poenitentiae cognoscamus. Poeniten-tiam quippe agere est et perpetrata ²²) mala plangere, et plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut tamen ²³) alia committat, adhuc poenitentiam agere ant dissimulat, aut ignorat. Quid enim prodest, si peccata quis luxuriae defleat, et tamen adhuc avaritiae aestibus anhelat? *Item lib. IX. epist.* 39. *ad Theoctistam* ²⁴). §. 1. Sunt ²⁵) qui dicunt, pauci temporis poenitentiam contra peccatum debere sufficere ²⁶), ut iterum liceat ad peccat peccatum debere sumcere ²⁰), ut iterum liceat ad pecca-tum redire. Recte eos pastoris primi percutit sententia, qui ait ²⁷): ²Contigit illis illud veri proverbii²: canis rever-sus ad suum vomitum, et sus lots in volutabre lati. Magna est enim contra peccatum virtus poenitentiae, sed si quis in eadem poenitentia perseveret. Et infra: §. 2. Poeni-tentiam vere agere est commissa plangere, et ²⁵) iterum plangenda declinare.

C. VII. Item Augustinus tract. CXXIV. in c. 21. Ioannis.

Productior est enim poena, quam culpa, ne parva putare-tur culpa, si cum illa finiretur et poena. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitae miseriae, vel ad emendationem labilis vitae, vel ad exercitationem necessariae paiam ad damnationem sempiternam reum non detinet 2³) nam au damnationem sempiternam reum non detinet²⁹) culpa. *Et paulo post:* §. 1. Ira Dei non est ut hominis, id est perturbatio concitati animi, sed tranquilla iusti sup-plicii constitutio.

C. VIII. Item Ioannes Os aureum in homilia de poenitentia 30).

Perfecta poenitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre. Et infra: In corde eius contritio est, in ore eius confessio, in opere tota humilitas. Haec est "perfecta et" fructifera poenitentia.

C. IX. Item Smaragdus in expositione regulae S. Benedicti, c. 4.³¹).

Ille poenitentiam digne agit, qui *quae commisit* ³) sie praeterita mala deplorat, ut futura iterum non committat. Nam qui plangit peccatum ³), et iterum admittit neces Nam qui plangit peccatum ³³), et iterum admittit pecca-tum, quasi "si" quis lavet laterem crudum: quia ³⁴) quanto magis laverit, tanto magis lutum facit.

C. X. Item Augustinus hom. XLI. 35)

Poenitentes (si tamen estis poenitentes, et non estis irri-Foenitentes (si tamen estis poenitentes, et non estis irri-dentes) mutate vitam, reconciliamini Deo, et vos ³⁶) cum catena pascetis. Qua, inquis, catena ? *Quae* ³⁷) *ligaveris is terra erunt ligata et in volo.* Audis ligaturam, et Deo putas facere imposturam? poenitentiam agis, genua tigis, et rides et subsannas patientiam Dei? Si ³⁶) poenitens es, poenitet te; si non poenitet, poenitens non es. Si ergo poe-nitet ³⁹), cur facis quod male fecisti? si fecisse poeni-tet ⁴⁰), noli facere; si adhuc facis, certe non es poeniteas.

C. XI. Item Isidorus lib. II. de summe bone, c. 16.41) Irrisor est, non poenitens, qui adhuc agit quod poenitet, nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus; canis reversus ad vomitum est poenitens ad pec-catum. Multi enim lacrimas indesinenter fundunt, et pec-care non desinunt. Quosdam accipere lacrimas ad poeni-

rentes non est emendatus, apud B. Ambrosium sic habet:

rentes non est encludates, apid D. Ambrostum sic habet: ita una poenitentia, quae tamen publice agitur. Nam quoti-diani nos debet poenitere peccali. Sed haec delictorum levio-rum, illa graviorum. Facilius autem inveni etc.

Dist. III. C. I. 1) Serm. 9. de Quadragesima. — Ivo Decr. p. 15. c. 1. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 14. — cf. infra c. 6. = C. II.p. 15. c. 1. Petr. Lomb. 15. — 3) add.: in Christo: Edd. coll. o. — 4) est: Ed. Bas. — 5) hic: ead. — 6) recite ser-Edd. coll. o. — 4) est: Ed. Bas. — 5) hic: ead. — 6) recite ser-C. III. 8) Non est Augustini. = C. IV. 9) Non est Augustini. — Petr. Lomb. 15. — 10) dilectionis: Ed. Bas. — 11) poenientientie: ead. — 12) vindicat: orig. — Edd. coll. o. — 13) ipes: orig. = C. V.14) Rom. c. 6. v. 8. — 15) abest ab Ed. Bas. — 16) Dicit: Edd. coll. o. — cf. Ioan. c. 8. v. 11. — 17) ne: Edd. coll. o. — 13) iper: orig. = x C. V.14) Rom. c. 6. v. 8. — 15) abest ab Ed. Bas. — 16) Dicit: Edd. coll. o. — cf. Ioan. c. 8. v. 11. — 17) ne: Edd. coll. o. — 13) iper: orig. = x C. V.14) Rom. t. 6. v. 8. — 15) abest ab Ed. Bas. — 16) Dicit: Edd. coll. o. — cf. Ioan. c. 8. v. 11. — 17) ne: Edd. coll. o. — 21) abest ab Ed. Arg. — Hic: Ed. Bas. = C. V. 19) Prior cap. pars esta p. Ans. 1. 11. c. 4. — 20) add.: quippe: Edd. coll. o. — 21) abest ab Ed. Bas. — 22) cf. supra c. 1. — 23) iterum: Edd. coll. o. p. Arg. Ed. Bas. — 22) cf. supra c. 1. — 23) iterum: Edd. coll. o. p. Arg.

tentiam, et affectum poenitentiae non habere constat ⁴²), quia inconstantia mentis nunc ⁴³) recordatione peccati la-crimas fundunt, nunc vero reviviscente usu ea, quae fle-verant ⁴⁴), iterando committunt. Esaias peccatoribus ⁴³) dicit: Lavamini, mundi estote. Lavatur ⁶itaque⁴, et mundus est, qui et praeterita plangit, et flenda iterum non com-mititi ⁴⁶). Lavatur, et non est mundus, qui plangit quae gessit, nec ^{*}tămen⁴⁷) deserit, sed ⁴³) post lacrimas ea, unae fleverat. repetit. quae fleverat, repetit.

C. XII. Rem Augustinus in libro soliloquiorum () 49).

Inanis est poenitentia, quam sequens culpa coinquinat. Vulnus iteratum sanatur tardius; frequenter ⁵⁰) peccans et lugens vix veniam meretur. Nihil prosunt lamenta, si re-plicantur peccata. Nihil valet veniam a malis poscere, et mala denuo iterare. Persiste ergo in confessione; esto in poenitentia fortiter confirmatus; vitam honam, quam accepisti ⁵¹), tenere non desinas ⁵²); propositum bonae vi-tae conserva iugiter.

C. XIII. Item Gregorius in Pastorali part. III., admon. 31. 53)

Qui admissa plangunt, nec tamen deserunt, considerare solicite sciant, quia flendo inaniter se mundant qui vivendo se nequiter inquinant, quum idcirco se lacrimis lavant, ut mundi ad sordes redeant.

C. XIV. Idem ibidem.

Qui admissa plangit, nec tamen deserit, paene 54) gra-viori *culpae* se subiicit, quia 55) ipsam, quam flendo im-petrare potuit veniam, contemnit *0).

C. XV. 1dem ibidem.

Lavamini⁵⁷), mundi estote. Post lavacrum enim mundus esse negligit quisquis post lacrimas vitae innocentiam non custodit. Lavantur ergo, et 5°) nequaquam mundi sunt, qui commissa flere non desinunt, sed rursus flenda 5°) committunt.

C. XVI. Idem ibidem.

Baptizatur ⁶⁰) quippe a mortuo qui mundatur ⁶¹) fletibus a peccato; sed post baptisma mortuum tangit ⁶²) qui cul-pam ⁶³) post lacrimas repetit.

C. XVII. Idem in Moralibus, lib. I. c. ult.

Incassum quippe bonum agitur, si ante terminum vitae de-seratur, quia et frustra velociter currit qui prius, quam ad metas veniat, deficit. 11. Pars. Gratian. Sed verba diffinitionis non ad di-versa tempora, sed ad idem tempus referuntur, videlicet, ut

tempore, quo deflet mala, quae commisit, non committat quod adhuc eum flere oporteal. Quod ex sequentibus yerbis eiusdem auctoritatis datur intelligi, dum dicitur 6-3): Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc poenitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat. Hine Augustinus in Enchiridio, c. 70. 65):

CAP. XVIII.

Sane cavendum est, ne quisquam existimet infanda ⁶⁶) illa crimina, qualia qui agunt regnum Dei non possidebunt ⁶⁷), quotidie perpetranda, et eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda, et per eleemosynas de peccatis praeteritis est propitiandus Deus, non ad hoc

C. XII. c) Caput hoc non est inventum apud B. Au-gustinum; habentur tamen apud Isidorum (quem citat Ma-gister) paene eadem in Dialogo, sive Synonymis, non longe Magister, et Ivo, et conc. Toletanum IV. c. 9. ante cap. de castitate.

Dist. III. C. XI. 42) cerno: Edd. coll. o. - 43) non: eacd. pr. Bas. - 44) fleverunt: Edd. coll. o. - 45) de pece:: eacd. -cf. Kas. c. 1. v. 16. - 46) admitti: Edd. coll. o. - orig. - 47) ab-est ah orig. - 48) et id. - Edd. coll. o. \pm C. XII. 49) Imo Isi-dous, in extremo Synon. 1. 1. - Petr. Lomb. b. - 50) frequens: orig. - 51) coepisit: id. - Ed. Bas. - 52) deseras: id. - ead. \pm C. XIII. 53) Ans. 1. 11. c. 143. Petr. Lomb. b. \pm C. XIV. 56) contensit: Ed. Bas. \pm C. XV. 57) Ess. c. 1. v. 16. - 58) nec mandi: Edd. coll. o. - 59) flendo: eacd. pr. Lugd. III. \pm C. XVI. 60) Roptizantur: Edd. coll. o. - 61) mundant se: eacd. - 63) lan-gunt - reperiori. Edd. coll. o. - 61) mundant se: one - 64) supra ead. c. 6. \pm C. XVIII. 65) Ans. 1. 11. c. 32. Ivo Decr. p. 17. c. 121. Petr. Lomb. b. - 66) et nefanda: Ed. Bas. - nefanda: Edd. reil. pr. Arg. - 67) 1 Cor. c. 6. v. 9. \pm C. XIX. 68) Ivo

emendus quodammodo, ut ea semper liceat impune com-mittere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quam-vis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

C. XIX. 1dem ibidem, c. 76. 60)

Qui vult eleemosynam ordinate dare, -a se ipso debet in-cipere, et eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiae, verissimeque ⁶⁹) dictum ⁷⁰) est: Mise-rere animae tuae placens Deo. Propter hoc renascimur, ut Deo placeamus.

C. XX. Idem ibidem, c. 71. 4) 72)

C. XX. Idem ibidem, c. 71.⁴)⁷¹) De quotidianis, brevioribus ⁷⁸), levibusque peccatis, sine quibus haec vita non ducitur, quotidiana oratio lidelium satisfacit. Eorum est enim dicere ⁷³): Pater noster, qui es in coelis, qui iam taliter ⁷⁴) patri regenerati sunt ex aqua et Spiritu sancto. Delet omnino haec oratio minima ^{*}et^{*} quotidiana peccata, delet et illa, a quibus vita lidelium scelerate etiam gesta, sed poenitendo in melius mutata ⁷⁵) discedit, si, quemadmodum veraciter dicitur ⁷⁶): Dimitte nobis debita nostra, quoniam non desunt quae dimittantur, ita veraciter dicatur: Sicut et nos dimittimus debitoribus no-stris, id est, ^{*}si^{*} ⁷⁷) fiat quod dicitur, quia et ipsa eleemo-syna est veniam petenti ⁷⁸) homini ⁷⁹) ignoscere.

C. XXI. Item Pius Papa, epist. I. 80)

C. XXI. Hem Pius Papa, epist. I. **) Nihil prodest homini ieiunare, et orare, et alia religionis bona **) agere, nisi mens ab iniquitate revocetur. III. Pars. Gratian. Ex persona huiuscemodi poeniten-tis etiam illud Smaragdi intelligitur **): Ille poenitentiam digne agit etc., et illud Augustini: Poenitentes etc., illud Isidori: Irrisor est, et non poenitens, et illud Esaiae: La-vamini et mundi estote. Item et illud Soliloquiorum : Inanis est poenitentia etc. Similiter et illud Gregorii: Qui ad-missa plangunt, et: Baptizatur a mortuo. Illud autem Am-brosii: Reperiuntur etc., non secundum seneralem, sed sebrosii: Reperiuntur etc., non secundum generalem, sed se-cundum specialem consuetudinem ecclesiae de solenni poeniten-tia dictum intelligitur, quae apud quosdam semel celebrata non ileratur.

Unde Augustinus scribit ad Macedonium, ep. LIV.83):

CAP. XXII.

CAP. XXII. Quantvis caute et salubriter provisum sit, ut locus illius humillimae poenitentiae semel in ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus ⁶) utilis esset aegrotis, quae tanto magis salubris est, quanto minus contentibilis fuerit, quis posteria audeat dicere Deo: quare huic homini, qui post primam poenitentiam rursus se laqueis iniquitatis obstria-ger^{6,5}, adhuc-iterum parcis? N. Pars. Gratian. Hac auctoritate et illud Ambrosif determinatur, et iterum peccatori per primam poenitentiam renia dari monstratur; alioquin nequaquam iterum parceret fientiae, et ⁵). Vade, et amplius noli peccare, eundem sitentiae, et ⁵). Yade, et amplius noli peccare, eundem sitentiae, et ⁵). Yade, et application eintelligendum, sicut enim caritas alia est incipiens, alia est proficiens, alia rofectar: sic et poenitentia dicitar cati est proficiens, alia perfectar sic et poenitentia dia est incipienti, ilicet proficientium, alia perfectorum. Sicut autem caritati, licet indum perfectae, in baptismo datur venia peccatorum, ut unameis postea graviter aliquis sit peccaturus, tune tamen in-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Decr. p. 17. c, 129. -69) verisimile: Ed. Bas. -verissimae: Ed.rell. -70) de qua dict. est: Edd. coll. o. -cl. Eccl. c. 30. v. 34.= C. XX. 71) Ivo Decr. p. 17. c. 122. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 16. -72) brevibus: Ivo. -Edd. coll. o. -73) Matth. c. 6. v. 9. -74) fait: orig. -1vo. -75) commutata: Edd. coll. o. pr. Bas. -76) Matth. ib. v. 12. -75) observations: Edd. coll. o. pr. Bas. -76) Matth. ib. v. 12. -77) abest ab Iv. -78) poscentibus: Ed. Arg. -poentientibus: Edd. rell. pr. Bas. <math>-79) omnino: Edd. coll. o. = C. XX1. 50) Cap. P s cu do is id orti, cf. Caesardi (sive Euche-ril) Lom. 23. - Ans. 1. 11. c. 8. Polyc. 1. 3. t. 25. Petr. Lomb. 1.4. dist. 14. -cf. c. 23. D. 5. de cons. -81) opera: Edd. coll. o. -82) cf. supra c. 9. 10. 11. 15. 112. 13. 16. 2. = C. XXII. 85) cf. supra c. 62. D. 50. -84) et min.: Ed. Bas. -vel min.: Edd. rell.<math>-83) adstringit: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. H. HL = 86) cf. supra c. 3. -87) cf. ib. c. 5. -88) ib. c. 4.

telligatur esse renatus, non aqua tantum (sicut Iovinianus tradidit), sed aqua et spiritu (sicut Hieronymus contra cum seribit): sic et incipientium posnitentiae venia non negatur, guae guadam ratione perfecta potest dici, quia tolo corde ge-mit et dolet, licet et alia ratione potest dici imperfecta, quia non usque in finem duratura. §. 1. Secundum primum mo-dum perfectionis intelligitur illud Ioannis Oris aurei⁸⁹): Perfecta poenitentia etc. Insta scundum modum perfectionis flud Augustini intelligitur ⁹0): Poenitentia est vindicta sem-per puniens in se quod dolet commisisse. Illud autem ⁹¹): Si poenitentia finitur, nibil de venia relinquitur, dupliciter intelligi potest. Si enim iusta guorundam sententiam peccata dimissa redeunt, facile est intelligere, nihil de venia relinqui, quoniam peccata, quae prins erant dimissa, sterum replican-tur. Sicut enim illo, qui ex iusta servitute in libertatem manumillitur, iterum vere liber est, quamvis ob ingratitudinem in servitutem postea revocetur: sic et poenitenti peccata vere remittuntur, quamvis ob ingratitudineu veniae eisdem postea sit implicandus. Si antem peccata dimissa non redeunt, dici-tur nihil relinqui de venia, quia nihil relinquitur sibi de vitae munditia, et spe aeternae beatitudinis, quam cum venia asso-cutus est. Sicut enim argento perfecte purgato nihil sui de-coris relinquitur, si sequenti aerugine foedatur, non tamen prima, sed sequenti sordidatur: sic expiato per poenitentiam nihil de venia dicitur relinqui, quum tamen iam non deletis,

sed adhuc explandis coinquinctur. V. Pars. §. 2. Quod autem per poenitentiam non semel tantum, sed saepissime peccata remittantur, multorum aucioritale probatur

Ait enim Hieronymus in epistola ad Rusticum

de poenitentia : CAP. XXIII.

Septics ⁹²) cadit ⁹³) instus, et resurgit. Si cadit, quomodo iustus ⁹ si iustus, quomodo cadit ⁹ sed iusti vocabulum non amitti qui per poenitentiam semper resurgit. Et non so-lum septies ⁹⁴), sed septuagies septies delinquenti, si con-vertatur ad poenitentiam, peccata donantur. Cui⁹⁵) plus

dimittitur 96), plus diligit. Gratian. David quoque per poenitentiam adulterii simul et homicidii veniam impetravit.

De cuius poenitentia in eodem libro Hieronymus ait ??):

CAP. XXIV.

Totam poenitentiam peccatoris ostendit Psalmus quinqua-gesimus, quando ingressus est David ad *Bethaabee* uxo-rem Uriae *Ethaei*, et a Nathan prophetante ⁹⁴) corre-ptus ⁹⁹), respondit dicens ¹⁰⁹): Peccari, statimque meruit audire: et Dominus abs te abstulit peccatum. Adulterio enim audire: et Dominus abs le absluit peccatum. Adulterio enim iunxerat homicidium, et tamen conversus ad lacrimas: Miserere, ait¹⁰¹), mei Deus, secundum magnam misericor-diam tuam, "et secundum multiludinem niserationum tuarum dels ikiguitatem meam". Magnum enim peccatum magna in-digebat¹⁰²) misericordia. Unde jungit¹⁰³) et dicit: Multum lava me ab faiguitate mea, et a peccato meo munda me, quoniam iniquitatem meam eço agnosco 104), et delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi, (rex enim erat 105), alium non timebat,) et malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, et rincas, quum iudicaris. Conclusit 106) enim Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Tantumque profecit¹⁰⁷), ut dudum peccator et puenitens transierit in magistrum, et dicat¹⁰⁸): Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te concertentur. Confessio enim et pul-britudo consum en ut vui 108 chritudo coram eo, ut qui 109) sua confessus fuerit peccata,

NOTATIONES CORRECTORUM.

et dixerit¹¹⁰): Patruerunt¹¹¹) et carruptae sunt cleatrices meae "a facie instpientias meae", foeditatem vulnerum in sanitatis decorem commutet.

C. XXV. Item Ambresius in Apologia David, c. 2.

Ille rex tantus ac potens ne exiguo quidem momento manere penes se delicti passus est conscientiam, sed praematura confessione atque immenso dolore reddidit peccatum suum Domino. Et infra: §. 1. Denique Do-minum dolor intimi movit¹¹²) affectus, ut Nathan diceminum dolor intimi movit¹¹) allectus, ut ivatinau duce ret¹¹³): Quoniam poenituit te, et Dominus transtulit peccatam tuum. Maturitas itaque veniae profundam regis¹¹⁴) fuisse poenitentiam declaravit, quae tanti erroris offensam trans-duxerit¹¹⁵). Et infra: §. 2. Sancti, qui consummare pium certamen gestiunt, et currere cursum salutis, sicubi forte ut homines consume maria feasilitate quam pecut homines corruunt, naturae magis fragilitate quam peccandi libidine, acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo maiora reparantes certamina, ut non solum nullum attulisse existimetur lapsus impedimentum, sed etiam ve-locitatis incentiva cumulasse. Ergo si currentium non sol-vitur cursus, quum aliqui forte ceciderint 116), non Inctantium contentio, sed inoffensa manent certamina, quia et plerique post unum aut alterum lapsum gratia maiore vicerunt: quanto magis agonem pietatis ingressi non debent unius prolapsionis offensione conseri, quum beatus sit qui se potuerit¹¹⁷) reparare post lapsum? *Et infra c.* 4.: §. 3. Quod peccavit, conditionis¹¹⁸) est; quod supplicavit, correptionis¹¹⁹); lapsus communis, sed specialis confessio. Culpam itaque incidisse naturae est, delesse 120 virtutis. Et infra c. 13.: §. 4. Peccatum aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, tegitur per caritatem; similiter et iniquitas, quae121aestimatur habitudo mentis iniustae, licet Ioannes in epistola eum, qui fecerit¹²²) peccatum, et ¹²³) iniquitatem fecisse dixerit, *sicut habemus scriptum ¹²⁴): Ommis, qui facit peccatum, et iniquitatem facit^{*}. Peccatum est iniquita, quia in peccato ipso iniquitas est. Tamen, ut mobis vide tur, peccatum est •) opus iniquitatis, iniquitas autem ope-ratrix culpae aut ¹²⁵) delicti. Prius est ergo, ut ipsa ini-quitas deleatur, excidatur radix, et seminarium peccatorum; "mala tollatur radix, ne malos fructus ferat; aboleatur erroris omnis affectus, universa iniquitatum genera tollantur*. Itaque quemadmodum intrans in animam sapientis disciplina imprudentiam tollit, et scientia ignoran-tiam: sic perfecta virtus iniquitatem, et remissio peccatorum delet omne peccatum.

C. XXVI. Idem in eodem libro'e. 7. 126)

Illud¹²⁷) vero quam mirabile¹²⁸) est, quod angelo ferienti plebem se obtulit David¹²⁹), dicens¹³⁰): Grex iste quid fecit? fiat manus tha in mr, et in domum patris mei. Quo facto statim dignus sacrificio iudicatus est qui absolutione. existimabatur¹³¹) indignus. Nec mirum, si tali sua obla-tione pro populo peccati sui adeptus est veniam, quum Moyses¹³²), offerendo se Domino pro plebis errore, *etiam plebis^{*133}) peccata deleverit¹³⁴). Texit igitur peccata sua, an non? Sed¹³⁵) quis hoc neget, quum *hic* ipse docuerit Propheta¹³⁶), quod remittantur¹³⁷) iniquitates, tegantur peccata, non imputentur a Domino? *Peccatum remissum sibi esse docuit, sicut scriptum est⁺ 136): Deli-ctum meum ¹³⁹) cognosco ¹⁴⁰), et iniustiliam meam non operui. Dixi, pronunciado adversum me iniustiliam meam Domine, et lu remisisti implelatem ¹⁴¹) cordis ¹⁴²) mei. Dixit ¹⁺¹): pronunciato, et veniam meruit ante, quam pronunciaret;

C. XXV. e) Peccatum est: In originali vulgato | trix culpae aut delicti. Plus est ergo etc.; sed melior visa legitur: omne peccatum est iniquitas; iniquitas autem opera- | est Gratiani lectio.

Dist. III. C. XXII. 89) ib. c. 8. - 90) ib. c. 4. - 91) ib. c. 5. = C. XXIII. 92) Prov. c. 24. v. 16. - 93) cadet - resur-get: Vulg. - 94) Matth. c. 18. v. 22. - 95) Luc. c. 7. v. 47. -86) donatur: Edd. coll. o. = C. XXIV. 97) Petr. Lomb. 1. 4. dist. 14. - 98) Propheta: Edd. coll. o. - 99) correctus: eaed. pr. Bas. Lugd. 1. - 100) abest ab orig. - cf. 2 Reg. c. 12. v. 13. - 101) inquit: Ed. Bas. - cf. Psal. 50. v. 1. seqq. - 102) indiget: Edd. coll. o. - 103) subiungit: eaed. - 104) cognosco: eaed. - Vulg. 105) ecan - timeban: orig. - add: alian non habebad super se: Edd. coll. o. pr. Bas. - 106) Rom. c. 11. v. 92. - 107) proficit: II. III. Edd. Nor. Ven. I. II. Par. - 108) et dic.: absunt ab Edd. Arg. Bas. -134) dd. coll. o. = (1. XXV. 112) moret, - ubi: Kd. Bas. - 113) 2 Reg. c. 12. v. 13. - 114) in rege: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 115) trans-

quanto magis, ubi de se pronunciavit, dicens: iniquitatem meam ego¹⁺⁴) agnosco¹⁴⁵), remissum est ei omne pecca-tum ? licet specialiter de hoc *et* Nathan propheta respontum? licet specialiter de noc "et" Nathan propheta respon-dit ¹⁴⁶): Et Dominus transtulit peccatum tuum. Ergo remis-sionem ¹⁴⁷) meruit iniquitatis, et texit caritate atque operuit peccata sua, et texit operibus bonis, nec impu-tandum ¹⁴⁸) est ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiae, sed lapsus erroris; deinde ¹⁴⁹), quia non fuit improbitatis aestus, sed umbra mysterii, et tamen confessus est delictum suum, agnovit iniquitatem, vidit lavacrum, et vidit, et credidit; dilexit multum, ut nimia caritate te-

gere quenvis posset errorem. Vi. Pars. Gratian. Ecce, cuius poenitentia hic com-mendatur, cui etiam venia per Prophetam data monstratur, quam graviter postea deliquerit, populi multitudo prostrata satendit. Achab quoque (ut Hieronymus contra Iovinianum scribit) rex impiissimus, ut gententiam Dei subterfugeret, et eversio domus sius differretur in posteros, iciunio impetravit et sacco.

De quo ad eundem Rusticum scribil idem Hieronymus, dicens:

CAP. XXVII.

Achab rex impiissimus vineam Nabuthae cruore possedit, et, quum lezabel, non tam coniugio sibi quam crudelitate et, quum lezadei, non tam contugto sidi quam creuentate coniuncta, Heliae increpatione corripitur, haec 45°) dicit Dominus: Occidisti et possedisti, et iterum: In loco, in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthae, ibi lingent sangui-nem tuum. Et lezabel canes comedent ante muros lezahel. Quod quum audisset Achab, scidit vestimenta sua, et posuit saccum super carnem suam, ieiunavityue et dormivit in cilicio. Factusque est sermo Domini ad Heliam, dicens: Quoniam reveritus est Achab faciem meam, non inducam malum in die-bus eius. Unum scelus Achab et lezabel; tamen 15_1 con-verso 15_2) ad poenitentiam Achab poena differtur in poste-ros, et lezabel in scelere perseverans praesenti iudicio condemnatur.

CAP. XXVIII.

Item Ioannes Chrysostomus de reparatione lapsi, (epist. V. ad Theodorum lapsum)¹).

Talis, mihi crede, talis est erga homines pietas Dei; nun-1 alis, mini crede, talis est erga nomines pietas Dei; nun-quam spernit poenitentiam, si ei sincere et simpliciter of feratur. Etiam si ad summum quis perveniat malorum, et inde tamen velit reverti ad virtutis viam, suscipit, et libenter amplectitur; facit omnia, quatenus ad priorem re-vocet statum, et, quod est adhuc praestantius et eminen-tius, etiamsi non potuerit³⁵³) quis explere omnem satisfa-ciendi ordinem, quantulamcunque tamen et quamlibet brevi tempore gestam non respuit poenitentiam; suscipit etiam ipsam, nec patitur quamvis exiguae conversionis perdere mercedem. Hoc enim mihi indicat Esaias, ubi de populo mercedem. Hoc enim mihi indicat Esaias, ubi de populo Iudaeorum talia quaedam dicit¹⁵⁴): Propter peccatum mo-dice conturbavi eum, et percussi eum, et averti faciem meam ab eo; contristatus est, et ambulavit tristis, et sanavi eum, et consolatus sum eum. Evidentius autem nobis testimonium dabit etiam rex ille impius¹⁵⁵), qui cupiditatis suae qui-dem praedam uxoris nequitia quaesivit, sed peturbatus ipsius sceleris immanitate poenituit, et cilicio circumdatus facinus suum flevit, atque ita erga se Domini misericordiam pervocavit ut a cupcti eum absolveret peccatig. Sie enim provocavit, ut a cunctis eum absolveret peccatis. Sic enim ait Deus ad Heliam¹⁵⁶): Vidisti, quomodo compunctus est Achab a facie mea i quia¹⁵⁷) flevit in conspectu meo, non inducam mala in diebus eius.

C. XXIX. Item Gregorius in hom. X. super Ezechielem, in extremo.

Sicut 158) Achab rex iniquus a Propheta reprehensus, quum

NOTATIONES CORRECTORUM

C. XXXVIII. f) Versio haec, licet nonnihil discrepet ab ea, quae inter latina loannis Chrysostomi opera circum-

contra se divinam sententiam audisset, pertimuit, et ma-gno¹⁵⁹) moerore deprehensus¹⁶⁰) est, ita ut Prophetae suo Dominus diceret¹⁶¹): Nonne vidisti Achab humilitatum coram me? Quia igitur mei causa humiliatus est, non inducam malum in diebus eins. In quibus Domini verbis pensandum est, quomodo ei in electis suis moeror amaritudinis placeat¹⁶²), qui amittere timent Deum, si sic ei et re-probi¹⁶³) poenitentia placuit, qui timebat perdere praesens saeculum; aut quomodo ei grata sit spontanea afflictio pro culpis in eis, qui placent, si haec ad tempus placuit et ¹⁶⁴) in eis, qui displicebant.

Gratian. Ninivitae 166) quoque, quos Dominus in evan-gelio commendat, poenitentiam egerunt in praedicatione Ionae, et ex misericordia Domini indulgentiam consecuti subversionis interitum subterfugere meruerunt. Sed qualiter post acceptam veniam Achab vixerit, textus libri Regum declarat, de quo etiam scribit Ambrosius¹⁶⁶), quod Iezabel uxor eius, cuius inflammabatur arbitrio, cor eius convertit, et nimiis sacrilegiis exsecrabilem fecit, et hunc poenitentiae eius revocavit affectum.

De Nizivitis autem in procemic Ionas scribit Hieronymus¹⁶⁷):

CAP. XXX.

Sicut 168) ait Herodotus, <u>Minive a Rege Medorum</u> subversa est, regnante apud Hebraeos Iosia. Unde patet, illam praedicante Iona ex poenitentia meruisse veniam, sed, quia postea 169) ad vomitum rediit, ex ira Dei subversam fuisse.

C. XXXI. Idem in prologo Naum 170).

Naum prophetam ante adventum regis Assyriorum, qui populum Israël captivum in suam¹⁷³) regionem transtule-rat, fuisse, Hebraeorum traditio confirmat. Siguidem in fine huius lectionis praedicti regis adventum idem Pro-pheta annunciare monstratur. Sed quum habitatores Nini-vae, lona interitum civitatis praedicante, ne divina ira de-pundictum interitum cuvitare procestorum et implicate nunciatum interitum sustinerent, peccatorum et impietatis poenitentiam egissent, accepta Dei misericordia gravioribus se criminibus implicuerunt. Qua de causa memoratus Pro-pheta, Spiritu sancto plenus iudicium Dei annuncians, ita est locutus¹⁷²): Deus zelans et ulciscens Dominus *est*.

VII. Pars. Gratian. Item, quod frequenter venta poe-nitenti praestetyr, testatur Augustinus in libro de poem-tentia ¹⁷³) scribens contra quosdam haereticos, qui peccanti-bus post baptismum semel tantum dicebant utilem esse poenttentiam.

САР. ХХХП.

Adhuc instant perfidi, qui 174) sapiunt plus quam oporteat, non sobrii, sed excedentes mensuram. Dicunt enim : etsi semel peccantibus post baptismum valeat poenitentia, non tamen saepe peccantibus proderit iterata; alioqui remissio ad peccatum esset incitatio. Dicunt enim: quis non semad peccatum esset incitatio. Dicuat enim: quis non sem-per peccaret, si redire semper posset? Dicunt enim Do-minum¹⁷⁵) incitatorem mali, si semper poenitentibus sub-veniret¹⁷⁶), et etiam ei placere peccata, quibus semper praesto est gratía. Errant autem, imo constat ei multum peccata displicere, qui semper praesto est ea destruere. Si enim ea amaret, non ita semper destrueret, sed conser-varet¹⁷⁷), atque ut sua munera foveret. Semper de-truit peccata quipe invenit, pe solvatur qued coravit pe struit peccata, quae invenit, ne solvatur quod creavit, ne corrumpatur quod amavit. Sumunt occasionem hypocritae isti ex factis Domini. Quem enim caecum¹⁷⁸) bis illumi-navit? quem leprosum bis mundavit? quem mortuum bis suscitavit? non Lazarum, quem¹⁷⁹) dilexit; non filium vi-

fertur, non tamen longe discedit a verbis graecis. Exstat enim hoc opusculum manuscriptum in bibliotheca Vaticana.

Dist. III. C. XXVI. (N4) abest a Böhro. – 145) agnosco: Ed. Bas. – add.: el peccatum menm contra me est semper: ex Psal. 50 v. 5. Edd. coll. o. – 146) 2 Reg. c. 12. v. 13. – 147) et rem.: Ed. coll. o. – 146) 2 Reg. c. 12. v. 13. – 147) et rem.: Ed. coll. o. – 146) 2 Reg. c. 12. v. 13. – 147) et rem.: Ed. coll. o. – 148) imputatum: eaed. pr. Lugdd. – 149) Denique non: orig. – Edd. coll. o. = C. XXVII. 150) hoc: Ed. Bas. – ad eundem haee: Edd. cell. – cf. 3 Reg. c. 21. v. 19. sequ. – 151) Et tam.: Ed. Bas. – Sed tam.: Edd. rell. – 152) concersus: orig. = C. XXVIII. 153) polerit: Ed. Bas. – 154) Exa. c. 57. v. 17. sec. LXX. – 155) impitsinus: Ed. Bas. – 156) 3 Reg. c. 21. v. utt. – 157) et quia: Ed. Bas. = C. XXII. 158) Sic: orig. – 159) in mug.: Edd. coll. o. – 160) depressus: orig. – 161] 3 Reg. c. 21. 7

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXIII. QUARST. III. c. 33, 34. 1063

duae 180), quem misertus matri reddidit; non filium 181) dissipatorem legitur bis suscepisse; non filiam 182) Abrahae bis a daemonio liberasse. In nulla persona iteravit factum, docens, ut aiunt, non saepe a Domino fieri remedium. Dixit mulieri 183): Vade, et amplius noli peccare, ne dete-Disit mullers¹⁺³): *Falle*, et *amplius not*: precure, non amplius rius alignid tibi contingat, promittens poenam, non amplius veniam. §. 1. Quod ¹⁸) autem multos caecos et diverso¹⁸ tempore illuminaverit¹⁸), et multos debiles confortaverit, ostendit in diversis illis eadem ¹⁸⁷) saepe peccata dimitti, ut quem prius sanavit leprosum alio tempore illuminet 188 eaecum. Ideo etiam tot sanavit 149) febricitantes, tot 190) languidos, tot claudos, caecos, et aridos, ne desperet¹⁹¹) de se peccator; ideo non scribitur¹⁹²) aliquis¹⁹³) sisi se-mel sanatus, ut quisque timeat mergi¹⁹⁴) peccato. Vide-mus adhuc quotidie in ecclesia saepe febricitantes, saepe languidos, saepe passionibus captos saepe liberari, ut appareat toties opus miserantis, quoties confessio fit poeni-tentis. Quomodo enim corpus, quod vilius est et ab ipso dissimilius, saepe sanaret, et animam digniorem et redem-tam non toties liberaret? Medicum ¹⁹⁵) se vocat, et non sanis, sed male habentibus opportunum. Sed qualis hic medicus, qui malum iteratum nesciret curare! Medicorum medicus, qui malum iteratum nesciret curare? Medicorum enim est centies infirmum *visitare, centies* curare. Qui ceteris minor esset, si aliis possibilia ignoraret, memor est sui, qui dicit¹⁹⁵): Nolo mortem peccatoris, sed ut con-vertatur et virat. Quem enim peccatorem exclusit¹⁹⁷} Et¹⁹⁶) quod omnibus promisit indulgentiam, aliis quoque promissionibus declarat. Qui¹⁹⁷) me confessus fuerit coram hominibus, id est omnis quantumcunque²⁰⁰) et quotiescun-que peccator, cuiuscunque ordinis, etiamsi fuerit sacerdos, confilebor et ego eum coram²⁰¹) patre meo. Nam qui²⁰²) invocaverit nomen Domini, (id est secundum quod nominatur Dominus, id est qui invocaverit²⁰³) eum ad se serviendo, non²⁰⁴) contradicendo, ut forsitan saepe fecit,) omnis (id est quicunque sit ille peccator,) solous erit. Omnem enim est quicunque sit ille peccator,) salous erit. Omnem enim animam iste promissor saturavit bonis, etiam sedentem ²⁰⁵) in tenebris et umbra mortis, nullam excipiens animam. §. 2. Hunc magistrum intellexerat ²⁰⁶) discipulus ille, qui Corinthios per epistolas suas voluit corrigere, et, ut ipse testatur, ter in literis *suis* cos correxit. Oportebat enim, ut quoties videret ²⁰⁷) cos cadere, toties iuvaret ²⁰⁸) cos resurgere. Memor enim erat illius, qui dixerat ²⁰⁹): Querum remiseritis peccata, remittuntur eis. Scimus autem 210), et primos patres, et in omni tempore ecclesiam Dei sem-per usque²¹¹) septuagies septies (quod est semper) pec-cata remittere²¹²). Quam potestatem isti ab ecclesia *Dei* conantar auferre. Oportet enim sic ecclesiam²¹³) credere, conantur auferre. Oportet enim sic ecclesiam ²¹³) credere, quae ²¹⁴) confitetur se saepe ²¹⁵) peccare. Negant enim veritatem seducti ⁵), qui se absque peccato audent iactare. In ²¹⁶) multis enim offendimus omnes, nec ²¹⁷) infans unius diei absque peccato super terram esse potest. Quapropter eliminandus est ab ecclesia ^eiste error⁴, qui unquam ²¹⁶) poenitentibus negat indulgentiam. Non enim inquirit quid Apostolus senserit, qui dixit ²¹⁹): Nikil miki conscius sum, sed non in hoc instificatus sum. Sciens ²²⁹) enim, et iu-stis ²²¹) peccata solere contingere, non se confirmabat abs-que peccato, qui se novit ²²¹) indiasolubili vinculo caritatis 1064

veniam venire, quomodo dubitaret, se peccare, qui se scie-bat spiritum Dei habere, et intentione mundissima ei servire? Cur enim Dominus 224) Petri pedes lavisset, et ecclesiam hoe idem docuisset, nisi quia (quoniam quotidiana est affensio) oportet, ut quotidiana sit remissio? Cur docuisset orantes dicere ²²⁵): Dimitte nobis debita no-stra, uisi ipse misericors perseveraret ²²⁶), qui nos ab hac petitione non vult deficere !

C. XXXIII. Item Augustinus ad Macadonium, opist. LIV. h) 227)

In tantum hominum iniquitas aliquando progreditur, ut etiam post actam poenitentiam, post altaris reconciliatio-nem, vel similia vel graviora committant. Et tamen Deus facit etiam²²⁸) super tales oriri solem suum, nec minus tribuit, quam antea tribuerat, largissima munera vitae et salutis; et quamvis eis in ecclesia locus humillimae²²⁹) poenitentiae non concedatur, Deus tamen super eos patien-tiae suae non obliviscitur. Ex quorum numero si ²³⁰) quis nobis ²³¹) dicat: *Aut date mihi eundem iterum poeniteadi locum, aut desperatum me nermittite, at fairm cuicati locum, aut desperatum me permittite, ut faciam quiequid libuerit, quantum meis opibus adiuvor, et humanis legibus non prohibeor, in scortis, omnique luxuria, dammabili quidem apud Dominum, sed apud homines plerosque etiam laudabili; aut, si me ab hac nequitia revocatis,⁴ dicite, utrum mihi aliquid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimae voluptatis blandimenta contempero, ⁴si libidinum incitamenta frenavero, si ad castigandum corpus meum multa mihi etiam licita et concessa subtraxero, me poenitendo vehementius quam prius excruciavero, si miserabilius ingemuero, si flevero uberius, si vixero memiserabilius ingemuero, si nevero uperius, si vixero me-lius, si pauperes sustentavero largius, si caritate, quae operit multitudinem peccatorum, flagravero ardentius: quis mostrum ita desipit, ut huich homini dicat: Nihil tibi ista proderunt in posterum; vade, saltem vitae huius suavitate perfruere ³¹²)? Avertat Deus tam immanem ³³³) sacrile-gii ²¹⁴) dementiam i) ²³⁵. VIII. Pars. Gratian. Sive autem guis dicat, primam

ville. Faro. Ginetati. Sive antem quis accut, primam tantum poenitentiam post baptismum utilem esse, non sequen-tem, sice contendet quis, ultimae tantum venium dari, non praecedenti, semper tamen auctoritati adversatur, quae suo-pissime renium poenitenti repromittit. Quae autem sit vera poenitentia, cui venia nunquam negatur, et quae sit falsa, cui nunquam indulgentia promittitur, Adamantius et Isy-chius super Leviticum testantur.

CAP. XXXIV.1)

Inter 336) hace hireum, qui oblatus faerat, exustum etc. Non peccare solius Dei est: emendare sapientis. Sed raro invenias 337) qui se corrigat. Rara confessio peccati, rara poenitentia. Repugnat natura et verecundia, quia obeliminandus est ab ecclesia 'iste error', qui unquam ''' novia est cuipae omnis caro, et quisque erubescit peccatam poenitentibus negat indulgentiam. Non enim inquirit quid Apostolus senserit, qui dixit²¹⁹): Nikil miki conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Sciens ²²⁰ enim, et iu-stis ²²¹) peccata solere contingere, non se confirmabat abs-que peccato, qui se novit²¹²) indissolubili vinculo caritatis Christo coniunctum ²²³). Nisi enim sciret, saepe iustos ad noxia est culpae omnis caro, et quisque erubescit peccatum

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXXII. g) Seducti: In-originali est: in se esse et videtur indicari locus in epist. loan. 1. c. 1.; sed ob glossam non est mutatum.

C. XXXIII. b) Locupletatum est duobus locis caput hoc ex originali.

Dist. III. C. XXXII. 180) cf. Luc.'c. 7. – 181) Luc. c. 15. – 182) cf. Matth. c. 15. – 183) Ioan. c. 8. v. 11. – 184) Qui: orig. – 185) in dic.: Edd. coll. e. – 186) illuminarit, – confor-tarit: Ed. Bas. – 187) eidem: ead. – 186) illuminarit: orig. – illuminarverit: Ed. Bas. – 187) eidem: ead. – 186) illuminarit: orig. – illuminarverit: Ed. Bas. – 189) antrarti: orig. – seqq.: for., tot fang. tot: absunt ab Edd. Arg. Nor. Ven. I. H. Par. – 190) seepe lang. saepe cl.: Ed. Bas. – 191) desperaret: orig. – 192) descri-bilur: Ed. Bas. – 193) aliquem – sanatum: Edd. coll. e. – 194) fungi: eacd. pr. Lugdd. II. III. – orig. – 195) Marte. c. 2. v. 17. – 196) promisit: Edd. coll. e. – orig. – cf. Exech. c. 33. v. 11. – 197) excludi: Ed. Bas. – 196) qui omn.: Edd. coll. e. – 199) Matth. c. 10. v. 32. – 200) quasisscurpue: Edd. coll. e. – 199) Matth. c. 10. v. 32. – 200) gui-surgene: Edd. coll. e. – 201) (cr. p. mero: non leg. in Edd. Arg. Nor. – 202) quirunque: Edd. coll. e. – cf. loel. c. 2. v. uit. – 203) rocarerit: Ed. Bas. – 204) 'non: Edd. coll. e. – c5) sodenets: orig. – cf. I. Lue. c. 1. v. 79. 206) intellexit: Edd. coll. e. – cf. 1 Cor. c. 13. – 207) ridebat: id. – 208) int. surger: Ed. Bas. – 209) Ioan. c. 20. v. 23. –) quoque: Ed. Bas. – 211) usque in: cod. – 212) dimitters:

i) Dementiam: Apud B. Augustinum seguitur can Quamris, supr. ead. dist. C. XXXIV. k) In hoc et sequenti capite afferuntur

verba ipsa glossae ordinariae, quanvis multa sint accepta ex Origene Adamantio, et Isychio.

Edd. coll. e. — \$13) add.: Dei: Edd. Bas. Lugdd. H. III. — \$14) ad conficentur: Edd. coll. e. pr. Bas. Lugdd. II. III. — \$15) abest ab iid. pr. Lugdd. — \$16] lac. c. 3. v. 2. — \$17] lob. c. 14. v. 1. — \$18] manquam: Ed. Bas. — \$19] 1 Cor. c. 4. v. 4. — \$200 Sentieur antem: Ed. Arg. — Sent. etiam: Edd. Nor. Ven. L II. Par. — scienr etiam: Ed. Arg. — Sent. etiam: Edd. Nor. Ven. L II. Par. — scienr etiam: Edd. Lugdd. — sciens enim itsl.: Ed. Bas. — \$21] inimitir: Ed. Arg. — \$221 cognorif: Edd. coll. o. — \$223) innertem: caecd pr. Bas. — \$224) cf. Ioan. c. 13. — \$225) Matth. c. 6. v. 12. — \$266 persmaueret: Edd. Nor. Ven. L II. Par. — nobis persev. : Edd. Ens. — C. XXXIII. \$27] ser. A. 414. — Petr. Lomb. 1. 4. dist. 14. — \$270 abest ab Ed. Bas. — \$279 Hile: orig. — \$330 mbest ab Bd. Bas. — \$311 robis: Edd. Arg. Nor. — \$333 frameric Edd. coll. e. — \$353 sententiam: Ed. Bas. — \$238 add.: etiam: coll. c. 10. v. 16. — \$353 sententiam: Ed. Bas. — \$238 add.: etiam: coll. - enais. Edd. rell. pr. Arg. — \$390 culpa: Ed. Bas. — \$260 add.: etiam: Edd. coll. 0. — \$410 exurit, depascitur: coed. pr. Bas.

seriis iucunda, et laeta tristibus, et praepropera²⁺²) tardioribus. Velox enim iniquitas, quae ad nocendum occasionem suggerit; lenta virtus et cunctatrix ante iudicat, quam incipit²⁴³), quid decorum, quid honestum; iniquitas omnia praecipitat. Pigra vero²⁴⁴) et verecunda poenitentia, quae²⁴⁵) praesentium pudore premitur. Solis²⁴⁶) enim intendit futuris, quorum spes sera, *et* tardus²⁴⁷) fructus. Interim praecurrit impudentia²⁴⁴), et spe praesentium poenitentia excluditur, et affectus eius exuritur et aboletur. Quaerit eam lex, et non invenit, exusta²⁴⁹) est enim fervore²⁵⁰) et fumo iniquitatis. Inde irascitur, et dicit, devorandam fuisse poenitentiam in sancta²⁵¹) sanctorum; sacerdotes quasi segnes increpat. §. 1. Respondet Aaron, providum debere esse sacerdotale iudicium, nec male sanae conscientiae facile esse credendum id muneris, ne fiat *novissimus* error peior²⁵²) priore. Vase enim foetido vel oleum vel vinum facile corrunpitur. Quomodo autem poterat, ubi ignis alienus, erat, peccatum exuri in²⁵³) conspectu Domini, cui cuncta²⁵⁴) aperta sunt? quasi dicat: non placet Deo qui iniustitiam corde²⁵³) inclusam²⁵⁵) tenet, et se poenitentiam agère perhibet. Ignis alienus libido, avaritia, et omnis prava cupiditas. Hic ignis exurit, non mundat. In quibus enim est, si offerant in conspectu Domini, ignis eos coelestis absumit, sicut Nadab²⁵⁷) et Abiu cum his, quae pro peccato fuerant oblata. §. 2. Qui ergo mundari vult ignem alienum removeat, et illi igni se offerat, qui culpam exurit, non hominem. Hic²⁵⁸) ignis siccavit haemorrhoissae sanguinem perfluentem; hic²⁵⁹) siccavit culpam latronis. Ignis²⁶⁰) enim consumens est; sanat²⁶¹ *enim *ismpliciter et pure confitentes. Iudas inquit²⁶³: *Peccavi*, *tradens sanguinem iustum*; sed in pectore habuit ignem alienum, quo inflammante cucurrit ad laqueum. Indignus autem remedio fuit, quia non pura mente poenituit. Culpam vero²³ eius non auferubt sacerdotes, qui dolose offert²⁶⁴), nec in eo possunt epulari

C. XXXV. Item Isychius lib. II. ad c. 10. Levitici²⁶⁷).

Inter haec²⁶³) hircum, gui²⁶⁹) oblatus fuerat etc. Quia omne peccatum per poenitentiam deletur, et qui praedictum peccatum alterius doctrinae et blasphemiae commiserunt salvati non sunt, causam mortis eorum Legislator exponit: Inter haec²⁷⁰) hircum, gui oblatus fuerat etc. Quia scilicet non comederunt filii Aaron quod pro peccato erat in loco sancto, id est, poenitentiam commissi peccati in ecclesia peragi non fecerunt, quibus hoc praeceptum est, quos Christus in ecclesia vicarios *suos* constituit. Ipse enim²⁷¹) oblationis suae sanguinem, quae pro nostro sanguine oblata est, in sanctum, id est in coelum, in conspectu patris²⁷²) in loco

sancto, scilicet in ecclesia, in propitiationem peccatorum. Unde addit: guemadmodum praeceptum est miki, *id est, quemadmodum⁺ praecepi²⁷⁴) et mandavi. Moyses enim²⁷⁵) gerit personam Christi. Exustum reperit, quia in Spiritum sanctum peccaverant; ab intelligibili igne²⁷⁶) Spiritus sancti oblatio pro poenitentia ablata est. Voluntarie enim²⁷⁷) peccantibus non relinquitur hostia pro peccato. Nam sicut vera poenitentia veniam promeretur, ita simulata Deum irritat, quia²⁷⁶) Spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum. Hoc²⁷⁹) autem sancti Patres irremissibile peccatum et blasphemiam in Spiritum sanctum dixerunt, in ²⁸⁰) sceleribus usque ad ²⁸¹) finem vitae perseverare, de salute sui ²⁸²) desperare, et de potentia et misericordia redemtoris ²⁸³)

C. XXXVI. Item Ioannes Os aureum, hom. XXXI. in c. 12. epistolae ad Hebraeos.

Iudas ²⁸⁴) poenituit, sed male; laqueo namque se suspendit; poenituit etiam Esau ²⁶⁵), sed male; magis *autem^{*} iste neque poenituit. Lacrimae quippe *illae^{*} non erant poenitentiae, sed animi violenti¹), et indignationis internae ²⁸⁶). Quod *ex^{*} eius operibus aperitur. Et infra: §. 1. Non igitur negenus, *obsecro^{*}, peccata nostra, neque nos impudentia duros efficiat. Sponte nostra peccata puniamus, ne pendamus non sponte supplicia. Audivit Cain a Deo ²⁶⁷): Ubi est Abel frater tuus ? et dixit: Nescio, numquid *nam^{*} custos fratris mei sum ego? Vides, quomodo ex 'hoc peccatum ²⁸⁶) reddiderit gravius ? Verum non ita pater eius audiens: Adam ubi es ? dixit: Audivi vocem tuam Domine, et timui, guoniam nudus sum, et abscondi me. Magnum *bonum* est, ut quis peccata sua agnoscat, et memoriam eorum perseveranter retineat. Nullum invonitur delictorum tale remedium, sicut eorum continuata memoria.

C. XXXVII. Item Ambrosius in lib. II. de poenitentia, c. 11.

In 289) salicibus, inquit, in medio eius suspendimus organa nostra. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Si enim caro menti repugnat, nec subdita est animi gubernaculo et mentis imperio, aliena est terra, quae non domatur exercitio cultoris, et 2^{90}) ideo non potest fructus 2^{91}) caritatis poenitentiam pacis ^m) afferre. Melius est ergo tunc quiescere, quum 2^{92}) exercere non queas 2^{92}) opera poenitentiae, ne in ipsa poenitentia fiat quod postea indigeat poenitentia. Quae si semel fuerit usurpata, nec iure celebrata, nec prioris fructum obtinet, et aufert usum posterioris. Sane et quum caro repugnat, mens ad Dominum 2^{94}) debet esse intenta, et, si opera non sequuntur, fides non deseraturⁿ); et, si impugnant *vel* carnis illecebrae vel potestates adversariae, maneat mens Deo dedita. Tunc enim maxime urgemur^o), quum caro cedit, et sunt qui vehementer incumbant, miserae animae quaerentes omne auferre praesidium. Unde illud est 2^{25}): Existante,

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXXVI. 1) Animi violenti: Graece est: ἀλλὰ ξπηρείας καὶ θυμοῦ μᾶλλον, καὶ δείκνυσι τὰ ἐξῆς; id est: Sed potius contumeliosi impetus et iracundiae, idque estendunt guae secuta sunt. Vetustus codex habet: πιχρίας καὶ θυμοῦ, quae duae voces coniunguntur etiam a B. Paulo in epistola ad Ephesios c. 4. Sunt autem nonnulla in hoc capite partim ex manuscriptis Gratiani codicibus, partim ex ipso originali emendata.

ginali emendata. C. XXXVII. m) Poenitentiam pacis: In multis

Dist. III. C. XXXIV. **243**) properata: eacd. pr. Bas. - **245**) incipiat: eacd. pr. Arg. - **244**) ergo: Edd. coll. o. - **245**) quita: Ed. Bas. - **246**) Solumi: ead. - **247**) furtior: Edd. coll. o. -**248**) impudicitia: Ed. Arg. - **249**) combusta: Edd. coll. o. - **250**) in fero.: eacd. pr. Bas. - **251**) sanctis: Ed. Bas. - **255**) deterior: Edd. coll. o. - **253**) et in: eacd. - **254**) omnta: eacd. pr. Bas. -**255**) in cord.: Ed. Bas. - **256**) conclusam: ead. - **257**) Levit. c. 10. - **258**) Marc. c. 5. - **259**) add.: signis: Ed. Bas. - cf. Luc. c. **23**. - **260**) add.: qui: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - **261**) qui san.: Ed. Bas. - **262**) Matth. c. 27. v. 4. - **263**) ergo: Edd. coll. o. - **264**) se offert: eacd. - **265**) Ioan. c. 4. v. 34. -**266**) pair. mei: Edd. coll. o. - add.: qui in cordis est: eacd. pr. Arg. Bas. Nor. = C. XXXV. 2677 cf. Gloss. ord. in Levit. c. 10. v. 16. - **368**) hoc: Ed. Bas. - **369**) differtur: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. HI. - **370**) hoc: Ed. Bas. - **271**) autem: Edd. coll. o. -**372**) add.: sui: Edd. Lugdd. II. III. - **373**) add.: vel suni: Edd. **Gas.** Lugdd. II. III. - **374**) sic proce.: **Edd.** coll. o. - peqq.: et

vetustis legitur: poenitentiae et pacis *), in originali autem impresso: patientiam pacis.

n) Fides non deseratur: In aliquot manuscriptis est: fides non deserat; in vetustioribus B. Ambrosii operum editionibus: fides desideret; in recentiori Parisiensi: fides deserviat.

o) Urgemur: In nonnullis vetustis legitur: wrgetur, guum caro non credit⁺⁺).

mand.: in soils Edd. Lugdd. H. III. leguntur. - 275) ergo: Edd. coll. o. - 276) add.: videlicet: Edd. Lugdd. II. III. - 277) abest ab Edd coll. o. pr. Lugdd. II. III. - cf. Hebr. c. 10. v. 26. - 278) Sap. c. 1. v. 5. - 279) Hic: Ed. Bas. - 280) ef th: Edd. coll. o. pr. Bas. - 281) in: Ed. Bas. - 282) sua: cad. - verba: de sal. sui desp.: omissa sunt in Edd. Arg. Nor.; in reliquis pr. Bas. relecta sunt ad capitis exitum. - 283) Dei et red.: Edd. Arg. Nor. Bas. Ven. I. - Dei red.: Edd. rell. \approx C. XXXVI. 284) Matth. c. 37. -286) Gen. c. 37. - 286) add.: al. infernae: Ed. Arg. - 287) Gen. c. 4. v. 9. - 288) peecalo operatus est; nonne et paler eius similiter Audiens enime si cabest ab Edd. Bas.] ipse Adam eic.: Edd. coll. o. cf. Gen. c. 3. v. 9. = C. XXXVII. 289) Psal. 136. v. 1. et 4. -290) et id.: abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 391) add.: enim: Ed. Bas. - 0 it ac Edd. coll. o. - 292) quium exercere: absunt ab Edu. Lugdd. II. III. - quam ex.: Edd. reil. - 293) Non quaeras: Edd. coll. o. - 294) Deum: exed. - 42) cedis: eacd. pr. Lugdd. II. III. - 395) Psal. 136. v. 7. seqq. erinanite²⁹⁶) usque ad fundamentum in ea. Quan misera-tus David ait: Filia Babylonis misera, misera³⁹⁷) utique, quia Babylonis filia est²⁹⁸), quae Dei filia esse desivit, cui tamen medicum invitat, dicens: Beatus, gui tenebit et allidet parvulos suos²⁹⁹) ad petram; hoc est qui infirmas et lubricas cogitationes allidat³⁰⁰) ad Christum³⁰¹), qui omnes irrationabiles motus sui reverentia et disceptatione³⁰²) comminuat.

C. XXXVIII. Item Hieronymus super Matthaeum, ad c. 27. ³⁰³).

Nihil Iudae profuit egisse poenitentiam^P), per quam scelus corrigere non potuit. Si³⁰⁴) quando frater sic peccat in fratrem, ut emendare valeat quod peccavit, potest ei³⁰⁵) dimitti; sin autem permanent opera, frustra voce assumi-tur poenitentia. Hoc est quod *in Psalmo⁴ de eodem ³⁰⁶) *infelicissimo luda⁴ dicitur ³⁰⁷): Et oratio eins fiat in pec-sin politentia permanent opera pequieret proditionis pe-.calum, ut non solum emendare nequiverit proditionis ne-fas, sed proprii homicidii scelus addiderit.

C. XXXIX. Item Leo Papa in sermone, qui incipit : Inter omnia, id est tertio de passione Domini³⁰

Sceleratior omnibus, o Iuda, et infelicior exstitisti; quem non poenitentia revocavit ad Dominum, sed desperatio traxit ad laqueum. Exspectasses consummationem criminis tui, et donec sanguis Christi pro "omnibus" funderetur pec-catoribus, informis lethi suspendium distulisses. IX. Pars. Gratian. His auctoritations, quae sit vera,

quae falsa ostenditur poenitentia, et falsae nulla indulgentia dari probatur; in quo illorum sententia destruitur, qua eum qui pluvibus irretitus fuerit peccatis, asseritur unius delicti poenitentia eiusdem veniam consegui a Domino sine alterius criminis poenitentia. Quod etiam multis auctoritations probare conanter. Quarum prima est illa Naum propheta 309): Non judicabit Deus bis in idipsum. Sed quem sacerdos iudicat Deus iudicat, cuius personam in ecclesia gerit. Qui ergo a sacerdote semel pro peccato punitur, non ilexum pro eodem peccato a Domino indicabitur.

C. XL. Item Gregorius super Ezechielem, hom. X. 1) 310).

Pluit³¹¹) Dominus super unam civitatem, et super alteram a juit ..., Dominus super unam civitatem, et super alteram non pluit, et eandem civitatem ex parte compluit, et ex parte aridam relinquit ³¹²). Quum ille, qui proximum odit, ab aliis vitiis se corrigit, una eademque civitas ex parte compluitur, et ex parte arida manet, quia sunt, qui, quum quaedam vitia resecant, in aliis graviter perdurant.

C. XLI. Item Ambrosius in XVIII. octonario Pral. 118. 313)

Prima consolatio est, quia non obliviscitur misereri Deus; secunda per punitionem r), ubi, etsi sides) desit, poe-na 314) satisfacit et relevat.

Gratian. Item opponitur de Hieronymo, qui super Naum sentire ridetur, quod, si fidelis¹) adulterando interficeretur, de adulterio non amplius a Deo puniretur. Item, si illa satisfactio non fuit, quam in adulterio vivens pro homicidio

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXXVIII. p) Egisse poenitentiam: Sic in glossa, ex qua videtur sumtum caput hoc; sed apud B. Hieronymum et Magistrum: sera poenitentia; apud eundem vero Magistrum paulo post legitur depravate: emendare non valeat.

C. XL. q) Similis summa verborum B. Gregorii est in glossa ordinaria ad c. 4. Amos, non tamen eadem omnino. C. XLI. r) Punitionem: Antea legebatur: compunclionem *). Emendatum est ex glossa ordinaria (cuius ca- Ignis.

obtulit, quum adulterii eum poenituerit, utriusque ei poenitentia imponenda erit; qued a ratione glienum occleziastica probatur consustudine, quae pro esdem peccato (nisi reitera-tum fuerit) nulli bis poenitentiam imponit. §. 1. Sed quod ei, qui orimen sibi reservat, de alio venia non praestetur, non solum praemittis probatur auctoritations Hosychii, Adamantii, Gregorii, Augustini, Smaragdi, Isidori, verum etiam alia auctoritate eiusdem Augustini in libro de poenitentia 315). Ait enim:

CAP. XLII.

CAP. XLII. Sunt plures, quos poenitet peccasse, sed non omnino, re-servantes sibi quaedam, in quibus delectantur, non ani-madvertentes³¹⁶), Dominum³¹⁷) simul surdum et mutum a daemonio liberasse, per hoc docens³¹⁶), nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet ex parte peccata reservari, habenti³¹⁹) septem daemonia, "manente uno," proficere potuerat³²⁰) sex expulsis. Expulit autem septem, ut omnia crimina simul elicienda doceret. Legionem au-tem ab alio eliciens, neminem reliquit ex³²¹) omnibus, qui liberatum possideret, ostendens, quod, etiamsi peccata sint mille, oporteret³²²) de omnibus poenitere. Lauda-tus³²³) est enim Dominus, quando³²⁴) electo daemonio lo-cutus est mutus. Nunquam aliquem sanavit, quem omniao non liberavit³²³). Totum enim hominem sanavit in sab-bato, quia et corpus ab infirmitate, et animam ab omni hon inderavit³⁻²). Totum chim nonitem samarts in sama bato, quia et corpus ab infirmitate, et animam ab omai contagione liberavit, indicans poenitentem ³⁻²⁶) oportere simul dolere de omni crimine orto in aniata et ³⁻²⁷) cor-pore. Scio enim Deum ³⁻²⁸) inimicum omni criminoso. Quomodo ergo qui crimen reservat de alio recipiet veniam? Sine amore Dei consequeretur veniam, sine quo nemo un-quam invenit gratian. Hostis enim Dei est, dum offendit quam invenit gratiam. Hostis enim Dei est, dum offendit perseveranter. Queedam enim impietas infidelitatis est, ab illo, qui iustus et iustitia est, dimidiam sperare veniam. Iani ³²⁹) enim foret sine poenitentia invenire gratiam. Poe-nitentia enim vera ad baptismi puritatem confitentem co-natur adducere. Recte enim poenitens ³³⁰) quicquid sor-dium post purificationem contraxit oportet ut abluat, saltem lacrinis, mentis. Sed satis durus est cuius mentis dolorem couli caria pequent declarare sed sciat culus bilitatem cooculi carnis nequeunt declarare; sed sciat culpabiliter se durum, qui deflet damna temporis, vel mortem amici, et dolorem peccati lacrimis³³) non ostendit. Non itaque est, ut quis excuset se non habere fontem lacrimarum, qui nonnunquam lacrimis ostendit dolorem temporalium 332). Quem ergo poenitet 333) omnino poeniteat etc.

X. Pars. Gratian. Auctoritas illa Naum prophetas 334): Non iudicabit Deus bis etc., non indistincte ostendit omnia, quae temporaliter puninntur, non ulterius a Deo punienda. Quamvis enim Sodomitas, Aegyptios, Israëlitas in eremoss-per eundem locum dicat Ilieronymus temporaliter a Deo punitos, ne in acternum punirentur, non tamen de omnibus generaliter hoc intelligendum est; alioqui cuique sceleroso optandum esset, ut coclesti fulmine percussus, aut aquis submersus, aut a serpentibus vulneratus pro peccatis suis disini-tus interiret, ut acternos cruciatus brevis et momentanea poena terminaret. Illud etiam Apostoli falsum esset, quod de

put hoc est summa quaedam) et magis convenit cum sententia B. Ambrosii, cuius tamen locum integrum praestat accurate legere.

s) Fides: In glossa additur: id est conscientia debiti, et sic declarat Gratianus infra c. Quaerat.

t) Fidelis: Sic est emendatum ex aliquot vetustis, B. Hieronymo, et Magistro. Nam antea legebatur: infe-delis**), quemadmodum etiam infra ead. c. Quaerat, et c.

(a) ita Edd. coll. o. = C. XLII. 315) Non est Augustini. - Per. Lomb. ib. - Seqq. verba: Ait cuim: omissa sund a Bahm. - 315) advertentes: Ed. Bas. - 317) Deum: Edd. coll. o. Br. Bas. - 318) docet: Edd. coll. o. Br. Bas. - 320) potuit: Edd. coll. o. - 321) det ender and the second statement of the second sta - 330) poenilentes, si quic. - contracer 391) in lacr.: Edd. coll. o. pr. Bas. - 4 - 333) supra c. 88. D. 1. == 334) 4.4

Dist. III. C. XXXVII. 296) abest ab Edd. Bas. Ven, I. II. – 297) verha: mis. et: quia: absunt ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. 296) add.: dnima: eacd. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 299) twos: Vulg. – Ed. Lugd. III. – 300) dlidat: Ed. Bas. – elidat: Edd. rell. - 301) ad pelram. t. e. ad Christian: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 902) descriptione: Ed. Par. – discretione: Edd. rell. = C. XXXVIII. 903) Petr. Lomb. I. 4. dist. 15. – 304) 8ed: Ed. Bas. – s305) add.: disinitius: Edd. coll. o. – 306) eo: eacd. – 307) Psal. 108. v. 7. = C. XXXIX. 308) Serm. 54. Ed. Balter. – 309) Nahum. c. 1. v. 9. sec. LXX. = C. XI. 310) Sensus, ncc tamen ipsa verha. – Petr. Lomb. ib. – 311) Amos. c. 4. v. 7. – 312) reliquit: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. = C. XI.L. 313) cf. Gloss. erd. in Psal. 118. Sade (v. 137. seqq.). – *) in Edd. coll. o. leg.: punilionem. – 314) poenitentia ret poena: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. –

prostratis in deserto in epistola ad Hebraeos seribens ³³⁵) ait: Propter incredulitatem suam non intraverunt in terram promissionis. Ubi probatur, guod sicut merito suae infideli-tatis requiem illam amiserunt, ita propter candem infidelitatem veram requiem acternae beatitudinis nullo modo intraverunt, §. 1. Intelligitur ergo illud Hieronymi de his tantum, qui in-ter ipsa flagella poenitentiam egerunt, quam, etsi brevem et ter ipsa flagella poenitentiam egerunt, quam, etsi brevem et momentaneam, tamen non respuit Deus; sieut et illud Pro-phetae 336): Non iudicabit Deus bis in idipsum, de his tantum intelligi oportet, quos praesentia supplicia in melius com-mutant, super quos non consurget duplex tribulatio. Qui autem inter flagella duriores et deteriores fiunt, sicut Pharao, qui flagellatus a Domino durior factus est, praesentibus ae-terna connectunt, ut temporale supplicium sit eis aeternae damnationis initium.

Unde Augustinus in Cantico Deuteronomii 337):

C. XLIII.

C. ALM. Ignis³³⁸) succensus est etc. Hoc³³⁹) est, vindicta hic in-cipiet³⁴⁰), et ardebit usque ad extremam damnationem. Gratian. Hoe contra illos notandum est, qui dieunt³⁴¹): Non iudicabit Deus bis in id ipsum, ad omnia pertinere fla-gella, quia quidam hic flagellis emendantur, alii et hie et in aeternum puniuntur, sicut Antiochus et Herodes. §. 1. Quod autem super eundem locum de adultero fideli Hieronymus sen-tion induce en eindem nerhie folsum sess productur. tire videtur, ex eiusdem verbis falsum esse probatur. Exem-plo enim illius, qui Israëlitas maledixerat, et qui ligna in sabbato collegerat, ostendit paroa peccata brevibus et tempo-ralibus suppliciis purgari, magna vero diuturnis et acternis suppliciis reservari.

Ait enim in primum caput Naum 342):

CAP. XLIV.

CAP. XLIV. Quaerat hic aliquis, si fidelis ³⁴³) deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat ³⁴⁴). Aut enim punietur, et falsum est hoc, quod dicitur ³⁴⁵): Non vindicabit Domi-nus bis in idipsum in tribulatione; aut non punietur, et optandum est adulteris, ut in praesentiarum brevi ⁴et cita⁴ poena ³⁴⁰) frustrentur cruciatus aeternos. Ad quod respon-debimus ³⁴⁷), Deum, ut omnium rerum, ita suppliciorum quoque scire mensuras, et non praeveniri sententia iudicis, nec illi in peccatorem exprendae dehinc poenae auferri potestatem, et magnum peccatum magnis diuturnisque potestatem, et magnum peccatum magnis diuturnisque lui 3*5) cruciatibus; si quis autem punitus sit, ut ille in lege, qui Israeliticis 349) maledixerat, et qui in sabbato li-gna collegerat, tales postea non puniri, quia culpa levis 359) praesenti supplicio compensata sit. Gratian. Illud autem Gregorii 351): Pluit Dominus su-

per unam civitatem etc., non ad criminis veniam, sed ad eius referendum est detestationem, ut ideo pars civitatis dicaeius referendum est detestationem, ut ideo pars civitatis dica-tur esse compluta, quia crimen, quod dilexerat, detestari in-cipit, non quod eius veniam conseguatur. Criminis autem de-testatio pluvia vocatur, quia ex fonte dicinae gratiae cordi noutro instillatur, ut vel sic quisque ad veram poenitentiam perveniat, aut eo minus a Deo puniatur, quo diuturniore de-lectatione peccati mains sibi supplicium accumulasset. Si vero ad indulgentiam criminis pluvia referatur, ecangelicae senten-tiae contraire videbitur. Si enim propter fraternum odium etiam quae dimissa sunt replicantur ad poanam: multo magis quae non sunt dimissa ad vindictam reservari probantur. quae non sunt dimissa ad vindictam reservari probantur. §. 1. Item, si vecundum Augustinum 352) arbiter suae voluntatis non potest inchoare novam vitam, nisi poeniteat eum veteris vitae, quomodo ad novitatem indulgentiae perveniet qui odii vetustatem non deposuit? Ad detestationem ergo cri-minis, ut dictum est, non ad eius indulgentiam pluvia illa pertinere probatur. §. 2. Item illud Ambrosii³⁵³): Et si

Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Cuius ergo peceati deest conscientia, illius poena, si patienter feratur, satisfacit, et relevat gravatum. Quod autem in fino oblicitur ³⁵⁸): Si satisfactio illa fuit, veniam impetravit; si autem veniam non impetravit, satisfactio non fuit; si auautem veniam non impetravit, satisfactio non fuit; si au-tem satisfactio non fuit, adhue sibi poena imponenda est, non procedit argumentatio; satisfactio namque est, dum ipsius causa peccati exciditur, et eius suggestionibus aditus non in-dulgetur, sed eius fructus non percipitar, impeditus peccato, quod non deseritur. Percipietur autem, quum eius poenitentia fuerit subsecuta, sieut ad lavaerum ficte accedens regenera-tionis estentur activitation ficte accedens regenerationis sacramentum accipit, non tamen in Christo renascitur; renascetur autem virtute sacramenti, quod perceperat, quum

fictio illa de corde eius recesserit veraci poenitentia. Sieut etiam Augustinus scribit in libro de poenitentia a) 250):

CAP. XLV.

Pium est credere, et nostra fides expostulat 360), ut, quum gratia Christi destruxerit mala priora in homine, etiam remuneret bona, et, quum destruxerit quod suum non in-venit, amet⁵⁶¹) et diligat bonum, quod *etiam* in pec-cante plantavit.

Er hoe sensu illud etiam Hieronymi dietum videtur ad c. 1. Aggaei 363):

CAP, XLVI.

Si quando videris³⁶³) inter multa mala³⁶⁴) opera pecca-torum³⁶⁵) facere quempiam³⁶⁶) nonnulla³⁶⁷), quae iusta sunt, non est tam iniustus Deus, ut propter mala multa paucorum obliviscatur bonorum.

XI, Pars. Gratian. Quanquam memoria bonorum ad praesentem remunerationem possit referri, sicut Gregorius in homilia de divite et Lazaro scribit³⁶³):

CAP. XLVII.

Cavendum nobis est, ut, si forte aliquid 369) boni agimus, in praesenti saeculo remunerationem accipiamus³⁷⁰), ne forte dicatur nobis³⁷¹): Receperant³⁷²) mercedem suam. Nisi enim dives iste aliquid boni egisset, unde in praesenti saeculo remunerationem accepisset, nequaquam Abraham ei diceret³⁷³): Recepisti bona in vita tua.

XLVIII. Item loannes Chrysostomus hom. LXVII, ad populum Antiochenum 374). C. XLVIII.

hom. LXVII, ad populum Antiochenum ^{3,1,3}). Quid ergó turbamur i nemo, videns malignos prosperitatem habere, turbetur. Non est hic retributio malignitatis, ne-que virtutis; ac, si aliquando ^{3,5,3} contingat, ut aliqua sit retributio vel malitiae, vel virtutis, non tamen secundum quod dignum est, sed simpliciter, veluti quidam gustus iudicii ^{3,7,6}), ut, qui resurrectionem non credunt, talibus doceantir. Quando itaque videmus malignum ditescere, non subruamur, et quando videmus bonum mala pati, non turbemur. Illic corona: illic supplicia. Est et alia ratio, quia non potest malus in omnibus malus esse, sed habet aliqua bona, neque bonus in omnibus esse bonus, sed habet aliqua peccata. Quum³⁷⁷) ergo prosperitatem ma-lus³⁷³) habet, malo capitis sui est. Quum enim³⁷⁹) pro illis paucis bonis retributionem hic accipit, illic iam plenius punietur.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XLV. u) Paulo aliter legitur in originali; sed Magister habet fere ut Gratianus.

b. – cf. infra D. 5. c. 1. – 360) hoc exp.: Edd. coll. 0. – 361) maat et diligit : eaed. \equiv C. XI.YI. 362) Petr. Lomb/ib. – 363) ré-der: Ed. Arg. – 364) abest ab orig. et Ed. Bas. – 365) peccato-rem : Edd. coll. o. pr. Bas. – 366) quenquam: Edd. coll. o. – 367) abest ab Ed. Arg. – ciliqua: Edd. rell. \equiv C. XI.VII. 368) Sen-teolia habetur in Gregor. hom. 40. in c. 16. Lucae. – 369) aliquod bonum: Ed. Bas. – 370) non acc. : Edd. Bas. Lugdd. II. II. – 371) de nob. : Ed. Bas. – 372) Maith. c. 6. V. 5. – 373) Luc. c. 16. V. 25. \equiv C. XI.VIII. 374) Abiodicanda est a Chrysostomo, sec. Maarimorum sontentian. – 375) ciliquodo modo contingei : Ed. Bas. – 376) add.: aut (rel: Ed. Bas.) instiliae: Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. – 377) Quando: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. – 378) homo malus: Ed. Bas. – 379) ergo: cad.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXIII. QUAEST. III. c. 1-7. 1072

Gratian. Potest etiam referri memoria bonorum ad mi-Grauen. Folesi cham rejerri memoria concrim ad Mi-iorem poenam habendam, ut bona, quae inter mala fiunt, men proficiant ad praesestis vitae vel futurae praemium ob-tinendum, sed ad tolerabilius extremi judicii supplicium sub-cundum, sicut de fide, et ceteris, quae sine caritate haben-tur Augustinus scribil in libro de patientia ¹⁸⁰), c. 26,:

CAP. XLIX.

Si quis autem non habens caritatem, quae pertinet ad unitatem spiritus et vinculum pacis, quo catholica ecclesia congregata connectitur³⁸¹), in aliquo schismate constitu-tus, ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, sitim³⁸²), nuditatem, persecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammas, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennae³⁸³) et ignis aeterni, nullo modo ista culpanda sunt; imo vero et haec laudanda patientia est: non snim dicere poterimua, melius laudanda patientia est; non enim dicere poterimus, melius ei fuisset 384), ut Christum negando nihil eorum pateretur, en tuisset 30%), ut constant negation nimit corput pateretur, quae passus est confitendo, sed existimandum, fortasse tolerabilius ei futurum iudicium, quam si Christum negando cuncta³⁸⁵) illa vitaret. Unde "et" illud, quod ait Aposto-lus³⁸⁶): Si tradidero corpus meum³⁸⁷), ut ardeam, carita-tem autem non habuero ³⁸⁸), nihil mihi prodest, nihil prod-sess intelligitur 389) ad regnum conform obligandum non esse intelligitur ³⁸⁹) ad regnum coelorum obtinendum, non ad extremi iudicii tolerabilius supplicium subeundum. Et supra, c. 23.: §. 1. Haec propter caritatem dicta sint, sine qua in nobis non potest esse vera poenitentia 390), quia in bonis caritas Dei est, quae tolerat omnia.

XII. Pars. Gratian. Poenitentia ergo, ut ex praemis-sis apparet, sulli in peccato perseveranti utilis est, non tamen elicui deneganda est, quia sentiet fructum eius, quum alterius eriminis poenitentiam egerit. Sic itaque poenitentiae definitio, et ceterae auctoritates sibi consonantes negant, eum agere poenitentiam, qui perseverat in crimine, utilem videlicet sibi et miconiam, gui persoverai in crimine, utiliem videticet sibi et fructuosam. §. 1. Illud autem Ambrosit³⁹¹): Poenitentia semel usurpata, nec vero celebrata, et fructum prioris aufert, et usum sequentis amittit, de solenni intelligitur, gune, gunn non vero celebrata fuerit, et fructum prioris, id est sui ipsius secuturam praecedentis, amillit, (quia veniam, guam impetrare potuit, contempit), et usum sequentis aufert, secundum consuetudinem quarundam ecclesiarum, apud quas poenitentine solennitas non iteratur. De hac eadem poeniten-tia illud etiam intelligitur 392): Non est secundus locus poenitentiae.

DISTINCTIO IV. GRATIANUS.

I. Pars. Quia vero multarum anctoritatibus supre monstratum est, poenilentiam vere celebrari, et peccala vere di-milli ei, qui aliquando in crimen recasurus est: quaeritur, an peccala dimissa redeant? Huius guaestionis dicersorum varia est sententia, aliis asserentibus, aliis contra negantibus, peccata semel dimissa ulterius replicari ad poenam. §. 1. Quod autem peccata semel dimissa redeant, multorum auctoritatibus probatur; quarum prima est illa Prophetae : ln 1) memoriam redeat iniquitas patrum eius; secunda illa evangelii 2): Serve nequam, omne debitum dimisi tibi.

Deinde in libro Pralmorum Augustinus ait ad Pralmum CVIII.:

CAP. I.

, Si ludas teneret 3) illud, ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua praeterita, vel parentum iniquitas perti-neret^{*}). Sed ³) quia non tenuit adoptionem in familia Dei, sed iniquitatem vetusti generis potius elegit, rediit⁶) ini-Inde Augustinus in libro de correptione et gratia, c. 8. et 9.:

Dist. IV. C. VII. a) In epistola ad Corin- ad Corinth., ex B. Augustino in Psal. 77., et copiosias thios: Haec sunt apud Bedam in comm. c. 10. epist. 1. apud illos exponuntur.

Dist. III. C. XLIX. 380) poenitentia: Edd. coll. 0. -381) convertitur: Ed. Bas. -382) abest ab orig. et Edd. Arg. Nor. -383) gehennarum: orig. - Ed. Bas. -384) fuisse: Edd. coll. 0. -385) nihil eorunn pateretur: eaed. -386) i Cor. c. 13. v. 3. -387) add.: ita: Vulg. - Edd. coll. 0. -388) hobeam: Ed. Bas. -3869) tulelligatur: Edd. coll. 0. -388) hobeam: Ed. Bas. -3869) tulelligatur: Edd. coll. 0. -392) cf. supra post c. 61. D. 50.

Dist. IV. 1) Psal. 118. v. 14. – 2) Matth. c. 18. v. 32. – C. I. 3) tonaisset: Edd. coll. o. – 4) perpenirel: eaed. pr. Arg. – 5) Quia ergo: Edd. coll. o. – 6) et red.: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. – 7) ipse: orig. – 8) Non sunt ipsa Rabani verba. – Petr. Lomb.

quitas patrum eius in conspectu Domini, ut in eo etiam ipsa ?) puniretur, *et peccatum matris eius non deleretur*. Item Rabanus *): §.1. Tradidit *) sum tortoribus etc. Considerandum est, quod dicit: universum debitum, quia non solum peccata, quae post baptismum homo egit, reputa-buntur ei ad poenam, verum etiam peccata originalia, quae in baptismo ei dimissa sunt.

C. II. Item Gregorius 13. IV. Dialog., c. 60. 10)

Constat *ex dictis evangelii^{*}, quod, si *hoc^{*}, quod ¹) in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, et illud rursus exigitur, quod nobis iam per poenitentiam dimissum fuisse gaudebamus.

C. III. Item Augustinus in hom. XV. de verbis Domini,

Dixit¹²) Dominus: Dimitte et dimittuntur¹³) tibi: si ego¹⁴) prior¹³) dimisi, dimitte vel postea. Nam si ¹⁶) non dimi-seris, revocabo te, et quicquid 'tibi' dimiseram replicabo tibi.

C. IV. Item ibidem 17).

Qui divini beneficii oblitus suas vult vindicare iniurias, non solum de futuris peccatis veniam non merebitur, sed etiam praeterita, quae iam sibi dimissa credebat, ad vin-dictam ei replicabuntur.

C. V. Item Beda super Lucan, lib. IV. c. 48. 18).

Revertar 19) in domum meam, unde 20) exivi. Timendas est iste versiculus, non exponendus, ne culpa, quam in nobis exstinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat.

C. VI. Idem ibidem 21).

Quaecunque²²) enim post baptisma sive pravitas haere-tica, seu mundana cupiditas arripuerit, mox omnium presternet in ima vitiorum.

C. VII. Item Augustinus in libro quaestionum Deuteronomii, quaest. XLII.

Deuteronomii, quaest. XLII. Peccatum, quod ex Adam contrahitur²³), temporaliter redditur, quia omnes propter hoc moriuntur, non autem in aeternum eis, qui fuerint²⁴) per gratiam ⁴spiritualiter⁴ regenerati²⁵), in eaque²⁶) permanserint usque in finem. II. Pars. Gratian. Eorum vero, qui hanc sententiam sequentur, alti dicunt, quod peccata reditura dimittuntur se-cundum isstitiam, sed non secundum praescientiam, sicut nomina discipulorum, qui retro abierunt, erant scripta in libro vitae propter institiam, cui deserviebant, non secundum praescientiam, quae in numero saloandorum eos non habelet. praescientiam, quae in numero salvandorum cos non habebat. Sic a latere²⁷) Dei dicuntur mille casuri, et decem millia e dextris eius, quos tamen dieina praescientia nunquam suis adnumeraverat. Hinc etiam Dominus ait Moyes 26): Si quis adnumeraverat. Hinc eliam Dominus ait Moyss²⁰): Si quis peccaverit ante me, delebo eum de libro vitae²⁹), ut se-cundum iustitiam iudicis ille peccando dicatur delori, qui se-eundum praescientiam nunguam fuerat adscriptus. §. 1. Hinc Augustinus in epistola ad Corinthios³³⁰): "Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, etsi in aliquibus. Communia omnibus sunt omnia sacramenta, sed non communis gratia; ita et nunc baptismus est communis, sed non virtus baptismi."

111. Pars. §. 2. Verum hoc de ficte accedentibus, vel 111, Furs, g. 2. reram nor as juice acceaentions, we de his, gui extra ecclesiam baptizantur, intelligitur, gui su-oramenti guidem integritatem accipiunt, virtutem vero ens minime asseguuntur. Parvulis vero, vel adultis plena fide

NOTATIONES CORRECTORUM.

1. 4. dist. 22. - 9) Matth. c. 18. v. 84. = C. II. 10) Petr. Lead. ib. - 11) quid: Ed. Lugd. II. = C. III. 12) Dick: Edd. cell. a. pr. Par. Lugdd. - orig. - cf. Luc. c. 6. v. 37. - 13) dimensions: Ed. Bas. - dimittetur: Edd. rell. - orig. - dimensions: Velg. -14) ergo: Ed. Bas. - 15) prime: Edd. cell. e. - 48 V ergl: -pr. Bas. = C. IV. 17) Hace non sumt ap. 4 Lomb. ib. = C. V. 18) Petr. Lomb. ib. - 19 - 20) und. ex.: absunt ab Ed. Bas. = 10. V - 22) (ucencumque: orig. - Edd. Arg. Res. -26) si in ea: Edd. coll. o. pr. Bas. -26) si in ea: Edd. coll. o. = 37) Probl. 96, v. 32. - 29) (uc: Vulg. - 30) 1 Cur. -

İ

CAP. VHI.

Si 31) ex bono in malum deficiente 32) bona voluntate moriuntur, respondeant, si possunt³³), cur illos Deus, quum fideliter et pie viverent, non tunc de vitae huius periculis fideliter et pie viverent, non tunc de vitae huius periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum³⁴), aut³⁵) ne fictio deciperet animas eorum? Utrum hoc in potestate non habuit³⁶), an eorum mala futura nescivit? Nempe nihil horum nisi perversissime atque insanissime dicitur. Cur ergo non fecit? Respondeant qui nos irrident, quando in talibus rebus exclamanus³⁷): Quam inscrutabilia sunt iudicia cius, et investigabiles viae cius. Neque enim hoc non donat Deus quibus voluerit, aut vero³⁸) scriptura illa mentitur, quae de morte velut immatura hominis iusti ait³⁹): Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut⁴⁰) ne fielia deciperet animum eius. Cur jeitur hoc tam marpunn ne fictio deciperet animam eius. Cur igitur hoc tam magnum beneficium aliis dat, aliis non dat Deus, apud quem non est iniquitas, neque acceptio personarum, et in cuius po-testate est, quamdiu quisque in hac vita maneat, quae tentatio dicta est super terram? Sicut ergo coguntur fateri, donum Dei esse ut finiat homo ") vitam istam ante, quam ex bono mutetur in malum, cur autem aliis *2) do-netur, aliis non donetur, ignorant *3): ita *4) donum Dei esse in bono perseverantiam secundum scripturas (de quibus testimonia multa iam posui), fateantur nobiscum, et cur aliis detur, aliis non detur, sine murmure adversus cur aliis detur, aliis non detur, sine murmure auversus Deum dignentur ignorare nobiscum. §. 1. Nec nos moveat, quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseveran-tiam. Absit enim ⁴⁵), ut ita esset ⁴⁶), si de illis praede-stinatis essent, et secundum propositum vocatis ⁴⁷), qui vere sunt filii promissionis. Nam isti, quum pie vivunt, vere sunt hin promissionis. Nam isti, quum pie vivunt, dicuntur filii Dei; sed quoniam victuri sunt impie, et in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei⁴⁸) prae-scientia Dei⁴⁹). Sunt enim filii Dei, qui nondum sunt nobis, et sunt iam Deo, de quibus ait evangelista Ioannes 50): quia Iesus erat moriturus pro gente, et non tantum pro gente, sed ctiam, ut filios Dei dispersos congregaret in unum, quod 51) utique credendo futuri erant per evangelii praedicationem, et tamen ante, quam esset factum, iam filii Dei erant in 52) memoriali patris sui inconcussa stabifilii Dei erant in ⁵²) memoriali patris sui inconcussa stabi-litate conscripti. Et sunt rursus quidam, qui filii Dei pro-pter susceptam vel temporaliter gratiam dicuntur a nobis, nec sunt tamen Deo ⁵³), de quibus ait idem loannes ⁵⁴): Ex nobis exierant, sed non erant ex nobis; guod ⁵⁵) si fuis-sent ex nobis, permansissent ⁵⁶) utique nobiscum. Non ait: ex nobis ⁵⁷) exierunt, sed quia non manserunt nobiscum, iam non sunt ex nobis; verum ait: ex nobis exierant, sed iam non sunt ex nobis; verum ait: ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; hoc est: et quando videbantur ex 56) nobis 50), non erant ex nobis. Et tanquam ei diceretur, unde id ostendis? Quad si fuissent, inquit, ex nobis, per-mansissent utique nobiscum. Filiorum Dei vox est: loannes loquitur in filiis Dei praecipuo loco constitutus. Quum ergo filii Dei dicunt 50) de his, qui perseverantiam non habuerunt: ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis; et addunt 61 : avad 62 is fuissent ex mobie premensioner et di addunt⁶¹): quod⁶³) si fuissent ex nobis, permansissent uti-que nobiscum; quid aliud dicunt⁶³), nisi non erant filii, etiam quando erant in professione et nomine filiorum? non quia iustitiam simulaverunt, sed quia in ea non perman-serunt. Neque enim ait: nam, si fuissent ex nobis, veram, serunt. Neque enim alt: nam, si fuissent ex nobis, veram, non fictam, iustitiam tenuissent utique nobiscum; sed: si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent utique nobiscum. In bono illos volebat proculdubio permanere, erant itaque in bono, sed quia in eo non permanserunt, id est non usque in finem perseveraverunt, non erant, inquit, ex nobis, et quando erant nobiscum; hoc est: non erant ex numero

Dist. IV. C. VIII. 31) De iis enim disserimus, qui perseveran-tiam bonitalis non habent, sed ex bono etc.: orig. -32) deficien-tes: Edd. coll. o. -33) possint: Ed. Arg. -34) illorum: Ed. Bas. -cf. Sap. c. 4, v. 11. -35) et: Edd. coll. o. -36) habuerti: Ed. Bas. -37) Rom. c. 11. v. 33. -38) abest ab Ed. Arg. -pera: Edd. Veo. I. II. Lugd. I. Par. -39) Sap. c. 4. v. 11. -40) et: Edd. coll. o. -41) add.: Dei: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Lugd. I. Par. -44) id al.: Edd. coll. o. -43) ignoratur: eacd. pr. Lugdd. 11. III. -44) id al.: Edd. coll. o. -43) ignoratur: eacd. pr. Arg. -45) add.: hoc: Ed. Bas. -46) sti: Edd. coll. o. -47) add.: sanctis: eacd. -48) abest ab Ed. Arg. -50) loan. c. 11. v. 51. seq. -51) qui: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -52) in memoria enim -c conser. sunt: eacd. -53) fill Dei: Edd. coll. 6. -54) 10an. c. 1. v. 19. -55) qui : Ed. Bas. -56) man-sisent: Edd. coll. o. pr. Lugdd. -57) non ex: Ed. Bas. -62) abest ab edd. -59) add.: nomine: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. -60) dicumlur: Edd. coll. o. -61) addi: Edd. Eas. -62) abest ab

filiorum, et quando erant in fide filiorum, quoniam qui vere filii⁶⁴) sunt praesciti et praedestinati sunt confor-mes imaginis filii eius⁶³), et secundum propositum vocati sunt⁶⁶), ut electi essent. Non enim perit filius promissio-nis, sed filius perditionis. Fuerunt ergo isti ex multitu-dine vocatorum; ex electorum autem paucitate non fue-runt. Non igitur filiis suis praedestinatis Deus persereran-tiam non dedit. Haberent enim eam, si in eo filiorum numero essent, et quid haberent, quod non accepissent secundum apostolicam[†]) veramque sententiam[†] Ac per hoc tales filii filio Christo dati essent, quemadmodum ad patrem dicit ipse⁵⁷): Ut omne, quod dedisti mihi, non pe-reat, sed habeat vitam acternam. Hi ergo Christo⁶⁸) intel-liguntur dari, qui ordinati sunt in vitam acternam. Ipsi reat, sea haoeat vitam aeternam. Hi ergo Christo^(*) intel-liguntur dari, qui ordinati sunt in vitam aeternam. Ipsi sunt^(*) illi praedestinati et secundum propositum vocati⁷⁰), quorum nullus¹¹) perit, ac per hoc nullus eorum ex bono in malum mutatus finit hanc vitam, quoniam sic est ordina-tus, et ideo Christo datus, ut non pereat, sed habeat vitam aeternam. Et rursus, quos dicimus⁷²) inimicos eius, vel par-vulos filios inimicorum eius, quoscunque eorum sic regenera-turus⁷³) est, ut in ea ide, quae per dilectionem operatur. vulos milos numicorum etus, quoscunque eorum sic regenera-turus ⁷³) est, ut in ea fide, quae per dilectionem operatur, hanc vitam finiant, iam et ante, quam hoc fiat, in illa prae-destinatione sunt lilii eius, et dati sunt Christo filio eius, ut non pereant, sed habeant vitam aeternam. §.2. Denique ipse Salvator ⁷⁴): Si manseritis, inquit ⁷⁵), in verbo meo, vere discipuli mei estis ⁷⁶). *Numquid in his computandus est Iudas, qui non mansit in verbo eius ?* Numquid in his computandi sunt illi. de ouibus exangelium sic honitur ? ubi Dominurs sunt illi, de quibus evangelium sic loquitur? ubi Dominus, quum commendasset manducandam carnem suam, et biben-dum sanguinem suum, ait Evangelista⁷⁷): Haec⁷⁸) dizit in synagoga¹⁹) docens in Capharnaum. Multi ergo audientes ex discipulis eius, dizerunt: Durus est hie sermo, quis potest discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens autem Iesus apud semetipsum, quia mur-murabant de hoe discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scandali-zat? Si ergo videritis ⁸⁰) filium hominis ascendentem, ubi erat prius? Spiritus est qui visificat: caro autem non prod-est quiequam. Verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Iesus, qui essent credentes, et quis traditurus esset eum, et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo. Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, et iam non cum illo multi discipulorum eius abierunt retro, et iam non eum illo ambulabant. Numquid non et isti discipuli appellati sunt, loquente evangelio? et tamen non erant vere discipuli, quia non manserunt⁸¹) in verbo eius, secundum id, quod ait⁸²): Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis 85), Quia 84) ergo 85) non habuerunt perseverantiam, sicut non vere discipuli Christi, ita nec vere filii Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur, et ita vocabantur. Appellamus ergo nos⁸⁶) et electos Christi⁸⁷) discipulos, et Dei filios, quia sic⁸⁸) appellandi sunt quos regeneratos pie⁸⁹) vivere cernimus⁹⁰). Sed tunc vere sunt quod appellantur, si manserint in eo, propter quod sic appellantur. Si⁹¹) au-tem perseverantiam non habent, id est in eo, quod coeperunt esse, non manent, non vere appellantur quod ⁹²) appellantur, et non sunt. Apad eum ⁹³) enim hoc non sunt, cui notum est quod futuri sunt, id est ex bonis mali. IV. Pars. Gratian. Finis huius auctoritatis corum sen-

IV. Pars. Gratian. Finis huius auctoritatis corum sen-tentiae concordat, qui peccata dicunt remitti secundum iusti-tiam, et non secundum praescientiam. Alii vero, quamvis fateantur peccata redire, tamen seu per baptisma, seu per poenitentiam asserunt omnino peccata remitti, et pleua fide accedentem ad lavaerum renasci non aqua tantum, sed etiam sciente anale, et si meter persenturus sei dunum pecultar. Spiritu sancto, et, si postea peccaturus sit, demum poeniten-

Ed. Arg. – quoniam: Edd. rell. – 63) dicit: Ed. Bas. – 64) ab-est ab Ed. Arg. – add.: Dei: Edd. rell. pr. Nor. – 65) Dei: Edd. coll. o. – 66) add.: sancti: eaed. – +) 1 Cor. c. 4. V. 7. – 67) loan. c. 6. V. 39. – 68) in Chr.: Ed. Bas. – 69) add.: autem: Edd.coll. o. pr. Bas. – 70) voc. sancti: Edd. coll. o. – 71) f. su-pra D. 2. c. 26. – 72) diximus: Ed. Bas. – 73) regnaturus: ead. – 74) add.: adl: Edd. coll. o. – cf. Ioan. c. 8. V. 31. – 75) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. – 76) erdis: Vulz. – Edd. Bas. Lugd. H. HI. – 77) Ioan. c. 6. V. 60. sequ. – 78) Moc: Edd. coll. o. pr. Bas. – 79) synagogis: Ed. Bas. – 80) videbitis: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugd. H. H. – 81) remanserunt: eaed. pr. Bas. – 82) Ioan. c. 8. V. 31. – 85) erdis: Edd. coll. o. pr. Chas. – 84) Qui: Ed. Bas. – 85) add.: non manserunt: Edd Bas. Lugdd. – 66) hoc: Edd. coll. o. pr. Bas. – et Edd. Arg. Nor. Ven. II. Par. – 89) et piez Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd II. 111. – 90) deceminus: Ed. Bas. – 91) Sed quam: ead. – 92) propter quod: Edd. coll. o. exc. Lugd.1. – 93) Decam; eaed. pr. Bas.

E 13 1296

68

1075

tem, etsi aliquando recasurus sit, tamen tempore suae poenitentiae ita perfecte expiatum affirmant, ut, si tunc moreretur, salutem inveniret aeternam. Quorum sententiae eins-dem auctoritatis principium consentit. Quum enim quaestionem proponat, quare praescitos ad mortem, quum fideliter ac pie viverent, non tunc de vitae huius periculis Deus rapuit; ne malitia mutaret intellectum eorum, aut ne fictio deciperet animas corum, quum de immatura morte praedestinati scriptura dicat 94): Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam eius, evidenter ostendit, illes tales fuisse, qui, si fatali necessitate huius vitae subducti es-sent periculis, profecto vitam consecuti essent aeternam. Ut ergo finis principio conveniat, et ne sibi ipsi contraire videa-tur, definiendum est, quid sit scribi in libro vitae, et de eo deleri secundum institiam, quid secundum praescientiam. Se-cundum praescientiam scribi est ad vitam praeordinari; quod ab acterno factum est.

Unde Apostolus in epistola ad Ephesios, c. 1. 95):

CAP. IX.

Benedictus Deus et pater Domini nostri lesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo Iesu, sicut elegit nos in ipso ante constitutio-nem mundi, ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in caritate; qui praedestinavit nos in adoptionem filio-rum per lesum Christum 'in ipsum'. Gratian. Similiter secundum praescientiam deleri est ad

mortem, non ad vilam praesciri, quod et ipsum ab acterno factum est. Unde Dominus in evangelio 96): Qui credit in me, habet vitam aeternam; qui autem non credit, iam iudicatus est.

Hine etiam Augustinus ait b):

CAP. X.

Novit 97) Dominus qui sunt eius. Ex his nemo seducitur. Nondum apparuit iudicium, sed iam factum est.

Gratian. Porro secundum iustitiam scribi est Deo au-ctore ea operari, quorum merito sit dignus acterna salute. Hune duplicem modum scribendi in evangelio Dominus assi-gnavit, dicens discipulis 98): In domo patris mei mansiones multae sunt; si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum; et si abiero, et paravero 99) vobis locum, iterum venio, et accipiam vos ad me ipsum, ut ubi ego sum et vos sitis. Dicens : In domo patris mei mansiones multae sunt; si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum, ostendit, eos, guibus loguebatur, scriptos in libro vitae praedestinatione. Subiiciens : si abiero, et paravero vobis locum etc., ostendit, eos adhuc esse scribendos operatione.

Hine etiam Augustinus in eiusdem loci explanations ait c):

CAP. XI.

In 100) domo patris mei mansiones multae sunt. Domus Dei, templum Dei, *regnum Dei*, regnum coelorum sunt homi-nes iusti, in quibus sunt multae differentiae *inter se*, et hae sunt mansiones ipsius domus. Hae autem iam paratae hae sunt mansiones ipsius domus. Hae autem iam paratae sunt in praedestinatione, sicut ait apostolus ¹⁰¹: Qui ele-git nos ¹⁰²) ante mundi constitutionem, praedestinando, pa-rando ¹⁰³) autem in operatione. Unde ¹⁰⁴: Quos praede-stinardi, hos et vocardi, "et iustificavit, et magnificavit. Ett secundum hoc ¹⁰⁵) dicitur ¹⁰⁶: Fecit Dess quae futura sunt, id est quae facturus est ¹⁰⁷). Et infra: §. 1. Si¹⁰⁸) quo minus, confirmat esse, quia, si non essent, dixisset: ibo et paraho, id est praedestinabo. Sed quia "iam" ibi sunt, non est opus aliqua parare. Quia vero nondum sunt in operatione, addit: Et si abiero, et paravero ¹⁰⁹). Abiens,

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. X. b) Sententia est apud B. Augustinum, tract. 12. in Ioannem, et in 20. de civitate Dei cap. 7., unde citat Beda in 2. Timoth. 2. Verba autem fere eadem sunt in glossa ordinaria ad eun ipsun Pauli locum.

C. XI. c) Sententia quidem huius capitis est in tract. 68. in Ioannem, sed ipsa verba in glossa ordinaria ad cap. 14. Ioannis, et ex ea sunt nonnulla emendata.

Dist. IV. C. VIII. 94) Sap. c. 4. v. 11. == C. IX. 95) Ephes. c. 1. v. 8. seqq. == 96) Ioan. c. 8. v. 18. == C. X. 97) 2 Tim. c. 2. v. 19. - Cognorit: Vulg. == 96) Ioan. c. 14. v. 2. seqq. - 99) preparatero: Vulg. == C. XI. 100) Ioan. c. 14. v. 12. - 101) Enhan. c. 1. v. 4. - 102) ros: Edd. coll. o. - 103) paratate: 4. Arg. Bas. - 104) Rom. c. 8. v. 30. - 105) quod: Ed. Bas. 7 gued: Edd. rell. - 106) cf. Esa. c. 48. v. 19. - 107) erat:

sed non relinquens¹¹⁰), parat, quia subtrahit se et latet, ut sit fides, quae non est de re visa, et inde est meritum fidei. §. 2. Ex hac vivit iustus, et mundatur ei cor, dam peregrinatur, et in ea desideratur quod nondum babetur. "Et" hacc est praeparatio mansionis¹¹¹), quia sic parat nos sibi, et se nobis, ut maneat in nobis, et nos in ee, quantum quisque erit particeps eius plus¹¹²) vel misus pro diversitate meritorum. Et hacc multitudo mansio-num et d) num est^d).

Gratian. Secundum institiam deletur qui gratia subtra Gratian. Sectimation sustitian actetur qui gratia sustractu ea operari permittitur, quibus asternam damnatiosem mero-tur. Hine Propheta loquens ex persona Christi ait¹¹³: Deleantur de libro viventium, hoc est: subtractaur eis gra-tia, qua subtracta ii in profandam vitiorum, deinde in acter-nam damnationem praecipitentur, et cum iustis non scri-bantur, id est: non apponetur eis gratia, qua fiant digni acterna salute. Sie ilaque peccata secundum praecientiam ecemituratur, auum ab acterna pratia praesagentur, au remittuntur, quum ab acterno gratia praeparatur, qua voca tus instificetur, instificatus tandem acternaliter glorificetur. Secundum institiam vero peccata remittuntur, quum vel ba-ptisma plena fide accipitur, vel poenitentia toto corde celobratur, quae remissio et ipsa secundum praescientiam non bratur, quae remissio et ipsa secundum praescientiam ma inconvenienter fieri dicitur. §. 1. Ut enim ex praemissa au-ctoritate Apostoli datur intelligi, duae sunt praeordinationes; una, qua quisque praeordinatur hie ad iustitiam et remissio-nem peccatorum percipiendam; altera, qua aliquis praedesti-natur ad vitam acternam in futuro obtinendam. Harum of-fectus sunt praesens iustificatio, et futura glorificatio, quas omnia in praemissa auctoritate convenienter distinguentur. Prima onim praedestinatio, qua praeordinantur ad praesenter iustiliam, designatur, quum dicitur 114): Sicut élegit nos in ipso ante mundi constitutionem etc., cuius effectus infra supponitur 115): in qua gratificavit nos in dilecto filio su etc. Secunda praeordinatio ibi ostenditur 116): qui praede-stinavit nos in adoptionem filiorum etc. Eins effectus praestinavit nos in adoptionen infordul etc. Las effectus pre-mittiur, dum dicitur¹¹): qui benedixit nos in omni bene-dictione etc. §. 2. Has duas preserdinationes et cerum effectus ita se habent, ut prima et cius effectus natura pres-cedant, et lege conseguendi inferantur. Si enim aliquis preserdinatus est ad vitam, consequenter infertur, ergo praedesti-natus est ad iustitiam, et, si consequitur vitam acternam, ergo consecutus est iustitiam; sed non convertitur. Unde multi participes sunt primas pracordinationis et eius effectus, ad quos secunda vel sius effectus minime pertiners probantur. §. 3. Iuxta hanc distinctionem intelligenda est auctoritat illa Toannis 118): Exierunt ex nobis; sed non erant ex nebis, Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Kx nobis, inquit, exierunt, id est: a nostra societate recesserunt, nuois, ingete, calestationis et eius effectus nobiscum parti-cipes erant; sed non erant ex nobis, id est secundae preser-dinationis et eius effectus societatem nobiscum non inierent. Quod ex co videri potest, quia, si fuissent ex nobis, id est, si illius pracordinationis nobiscum participes essent, mansisent utique nobiscum, id est, a societate effectus eius preserdinationis, quam nobiscum contraxerant, non recessissent. Si enim ad secundam praeordinationem utrumque referretur, non enim ad secundam praeorainationem utrumque referretur, non convenienter illud inferretur: mansissent; imo coepissent uti-que nobiscum esse. Si vero ad primam, falsa esset proposi-tio: si fuissent ex nobis etc. Multi enim praesantis institues et sanctitatis participes finnt, qui tamen in ea non perseo-rant. Unde Dominus ait in evangelio 119): Non qui coepo-rit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

d) Mansionum est: Sequebatur: *Item**), quan B Augustini. aut glossac. Abest hic citaretur alter locus B. Augustini, aut glossac. Abest autem a plerisque manuscriptis. Nam quae sequuntur videntur esse Gratiani.

C. XII. e) In vetustis codicibus caput hoc est conjunctum superiori. Sunt enim Gratiani verba, qui more suo loca aliquot citat.

Edd. coll. o. — 108) Ioan. c. 14. v. 3. — 109) praeparapero: Vak. — Edd. coll. o. — add.: tobis: Vulg. — Ed. Bas. — 110) deliaquess: Ed. Bas. — 111) add.: eius: Edd. coll. o. pr. Bas. — 113) ref plus: Ed. Bas. — 0) ita in Edd. coll. o. = 113) Psal. 68. v. 29. – 114) Ephes. c. 1. v. 4. — 115) ib. v. 6. — 116) ib. v. 8. – 117) ib. v. 3. — 118) i Ioan. c. 9. v. 19. — 116) ib. v. 8. – 117) ib. v. 3. — 118) i Ioan. c. 9. v. 19. — 119) Matth. c. 14. v. 29. = C. XII. 190) Hace sunt varba Gratiani.

ritatis testimonio convincitur. De his enim, qui primae, non secundae praeordinationis sunt participes, ait 121): Noc nos secundas praeordinationis sunt participes, att¹²¹): Not nos moveat, quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim, ut ita esset¹²²), si de "illis" praedestinatis ¹²³) essent, et cetera, quas in eadem aucto-ritate supra continentur. Over namque, de quibus in evan-gelio Dominus ait¹²⁴): Et alias oves habeo, quae non suat ex hoc ovili, et filii, de quibus Ioannes ait¹²⁵): ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum, ita prae-scientia erant oves et filii, ut qualitate praesentium, nos specie¹) tantum, sed etiam ante Dei oculos essent fili irae et perditionis acternae. Unde Apostolus¹²⁶) non ait: videbamur esse, sed: eramus, inquit, et nos natura filii irae. Nec ait: reputabimini ab hominibus, sed ¹²⁷): fuistis aliquando tenereputabimini ab hominibus, sed 127): fuistis aliquando tene-brae, nunc autem lux in Domino. De se guegue scribens ad Timotheum non ait 128): videbar, sed: fui persecutor, ad Timotheum non ait¹²⁹): videbar, sed: Iui persecutor, et blasphemus, et contumeliosus; nunc autem sum miseri-cordiam consecutus. Omnes¹²⁹) quoque, qui in Christo re-mascuntur, et qui eius sanguine a diabolo redimuntur, prius ex Adam peccatores nascuntur, et diabolicae servituti obnoxii. Sicut ergo igti, quamvis sint faturi filii Dei, tamen prius sunt filii diaboli: sic hi, de quibus serme habetur, quamvis recedendo a iustitia sint futuri filii perditionis acternae, quum tamen pie et fideliter vivunt, vere sunt filii Dei, et insti, et actorna beatitudine digni. Unde auctoritas non ait 130): qu miderentur pie et fideliter vivere 131), sed : quum pie et tide-liter viverent. Nec veraciter a bono in malum commutarentur qui nunquam veraciter boni fuerunt. Dominus quoque non ait per Ezechielem ¹³²): si averterit se iuslus a iustitia non ait per Ezechielem¹³²): si avorterit se iustus a iustitia sua, guam videbatur habere, sed: sua, scilicet guam vera-citer habet¹³³). §. 1. Guod autem in eadem auctoritate se-guitur¹³⁴): Non erant in numero filiorum, quando erant in professione filiorum, ita intelligondum est: Filii Dei duo-bus modis appellantur s). Dicuntur filii Dei participatione haereditätis aeternae, sicut Ioannes ait in evangelio¹³⁵): Quotquot crediderunt in eum, dedit els potestatem filios Dai fiesi Et Apostolue in emiscler ad Paranes 136). Dei fieri. Et Apostolus in epistola 'ad Romanos 136): Exspectatio creaturae revelationem filiorum Dei exspectat. infra: Ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei. Et infra: Ipsi intra nos geminus, adoptionem filiorum Dei exspectantes. Hinc etiam Augustinus, eadem verba, Apostoli exponens, ait: Modo tantum creatura b)¹³⁷), quum nondum filiorum forma perfocta. Hoc ergo modo non sunt filii Dei, nisi participes acternae beatitudinis. §. 2. In praesenti etiam dicuntur filii tribus modis, vel praedestinatione tantum (sicut ii, de quibus Joannes ait ¹³⁸): ut filios Dei, qui dispersi erant etc.; vel praedestinatione, et spe acterwae beatitudinis (sicut illi, qui-bus Dominus ait ¹³⁹): Filioli, adhuc modicum vobiscum sum), vel merito fidei et praesentia 140) iustitiae, non autem praedestinatione, claritatis celernae, (sicut hi, de guibus Do-minus ait 141): Si dereliquerint filii eius legem meam, et in iudiciis meis non ambulaverint etc.). Hi ergo, de qui-bus in praesenti agitur, filii sunt merito fidei et praesentis iustitiae, non sunt autem filii adoptionis aeternae. Qui ergo peccata dimissa fatentur redire, secundum iustitiam, et non secupdum praescientiam ea dimitti necesse est ut confiteantur, sicut salvandis peccata secundum institiam ad asternam damnationem imputantur, non secundum praescientiam, quia

NOTATIONES

f) Specie: Sic est emendatum ex codice pervetusto. Nam antea legebatur: spe *), quae vox valde sententiam turbabat.

g) Duobus modis appellantar: In vulgatis sequebatur: uno modo appellantur in futuro, altero in prae-senti, qui triplex est **); quae absunt ab omnibus manuscriptis et antiquioribus étiam editionibus.

h) Modo tantum creatura: In libro 83. quaestionum qu. 67. post alia habentur haec: Et ipra itaque crea-

et illis a bono in malum deficientibus singule replicabuntur ad supplicium, et his usque in finem in bone perseverantibus nulla imputabuntur ad poenam actornam 142).

V. Pars. Gratian, Qui autem dicunt, guod peccata dimissa non redeunt, auctoritate Gregorii et Prosperi sententiam suam confirmare conantur.

Ait enim Gregorius in Moralibus, lib, XV. c. 22. i);

CAP. XIII.

Quid est quod dicitur 143): Qui reddis 144) iniquitatem *pa-trum* filiis ac nepotibus? Peccatum 145) originale a patribus trahimus, et nisi per gratiam baptismi salvamur, etiam parentum culpam portamus, quia unum *advanti, ettam sumus. Reddit ¹⁴⁶) iniquitatem patrum filiis ¹⁴⁷), dum pro culpa parentis ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum non reddit ¹⁴⁹) iniquitatem filiis ¹⁴⁹), quia, quum ab originali culpa per baptismum liberamur, non iam pa-rentum culpas, sed quas ipsi committimus habemus.

Item in responsionibus Prosperi ad secundam obiectionem Gallorum;

CAP. XIV.

Qui recedit a Christo, et alienus a gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit ¹⁵⁰)[†] sed non in id, quod remissum est, recidit, nec in originali peccato damnabitur; qui tamen *propter postrema crimina* k) ea morte afficietur ¹⁵¹), quae ei propter *illa, quae* dimissa ¹⁵²) *sunt*, debebatur.

Gratian. Finis huius auctoritatis principio contraire vi-detur. Negue enim aliud est dimissa peccata redire, vel in originali peccato damnari, quam poenam peccato debitam post siusdem remissionem excipere. Auctoritates vero sibi contra-rias assertores huius sententiae ita determinant: peccata dimissa redire dicuntur, quia quisquis post acceptam remissio-nem peccatorum ad vomitum redicrit tanto gravius punietur, quanto magis benignitate Dei abusus singulorum remissionis acceptae ingratus exstitut.

VI. Pars. §. 1. Verum illa sententia favorabilier vi-detur, quia pluribus roboratur auctoritatibus, et evidentieri ratione firmatur. Ut cnim Dominus ait per Ezechielem, c. 18. 153):

CAP. XV.

Si averterit se iustus a iustitia sua, et fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet implus, numquid vivet? omnes iustitiae eius, quas fecerat, non memoria iustitiae eius 154), quas fecitur, et non erunt in memoria iustitiae eius 154), quas fecit 165).

C. XVI. Item Gregorius in explanations einedem loci 156).

Hoc nobis maxime considerandum est, quia, quum mala committimus, sine causa *ad memoriam* bona nostra transacta revocanus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum praeteritorum.

C. XVII. Idem in homil. IV. ad c. 1. Ezech,

De pertuso quippe sacculo aliunde exit quod aliunde im-mittitur¹⁵⁷), quia indiscretae mentes mercedem, quae¹⁵⁰) ex bono opere acquiritur, non adspiciunt, quomodo ex malo opere perdatur 159).

CORRECTORUM.

tura, id est et ipsa, quae nondum vocatur filiorum forma tura, id est et ipsa, quae nonaum vocatur Jinorum forma perfecta, sed tantum vocatur creatura, liberabitur etc., quae referuntur a Beda in epist. ad Rom. c. 8. Sed apud glos-sam ibidem habentur eadem verba, quae apud Gratianum. C. XIII. i) Verba ipsa huius capitis sunt in glossa ordinaria ad c. 34. Exod. ex Gregor. in loco indicato, ex qua glossa sunt hie nonnulla emendata. C. XIV. k) Propter postrema crimina: Addita sunt haec ex originali, quibus sententia valde illustratur.

68 #

C. XVIII. Item Petrus in epist. II., c. 2. 160).

1079

Si refugientes coïnquinationes mundi in¹⁶¹) cognitiones Domini nostri ed¹⁶²) salvatoris lesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem ¹⁶³) retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato.

Paulus queque scribens ad Hebracos ait, c. 6. 164):

CAP. XIX.

Intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem¹⁶³) feramur, non rursus iacientes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis.

Gratian. Dicens opera mortua, priora bona significat Apostolus, quae per sequens peccatum erant mortua, quia hi peccando priora bona irrita facerunt. Hase, sicut peccando funt irrita, ita per poenitentiam reviviscunt, et ad meritum aeternae beatitudinis singula professe incipiunt etiam illa, quae peccatis inveniuntur admirta. Unde Augustinus¹⁶⁶): Pium est credere etc., et Hieronymus: Non est iniustus Deus etc. Apostolus etiam scribens ad Hebraees, quum fidem, et dilectionem, et bona opera eorum breviter commemorasset, horum omnium mercedem, quam amiserant peccando, post poenitentiam a Domino cos recepturos estendit. Porro, qui per Prophetam dixit¹⁶⁷): Si averterit se iustus a iustitia sua, ipse per eundem Prophetam promisit dicens: Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, et custodierit universa praecepta mea, et fecerit iudicium et iustitam, vita vivet, et non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor; in iustitia sua, quam operatus est, vivet. Fillis quoque Israël per Assyrios captivandis veteris idololatriae peccatum Domimus per Osee improperat, et peccatum, quod Moyse supplicante patribus fuerat dimissum, hoc in fillis revisitas estendit, dicens:

CAP. XX. 168)

Vae eis, quoniam recesserunt a me; vastabuntur, quia praevaricati sunt in me. Et¹⁶⁹) ego redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacia, et non clamaverunt ad me in corde¹⁷⁰) suo, sed ululabant in cubilibus suis; super triticum et vinum ruminabant, et recesserunt a me, et ego erudivi eos, et confortavi brachia eorum, et in me cogitaverunt malitiam; reversi sunt, ut essent absque iugo; facti sunt quasi arcus dolosus; cadent in gladio principes eorum a furore linguae suae.

facti sunt quasi arcus aciosus; cauent in giadio principes eorum a furore linguae suae. VII. Pars. Gratian. Antiqua peccata parentum filiis improperat sermo 'divinus, et propherea principes eorum in gladio casuros praedicit. Sed per e un dem Prophetam contra Dominus se facere estendit, dicens:

CAP. XXI. 171)

Ne forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum, nunc circumdederunt eos adinventiones suae; coram facie mea factae sunt.

C. XXII. Item Hieronymus ad c. 7. Oseas 1).

Quum ita puniantur, ne cogitent, quod pro veteribus peccatis patrum puniam eos, quia nunc, id est in praesenti, pro malitiis suis, quas invenerunt, circumdati sunt poena, et mala eorum, sicut putant, non possunt me latere; sed potius ipsae adinventiones apertae sunt coram facie mea, quae omnia clare videt.

NOTATIONES CORR

٩

C. XXII. 1) Sententia huius capituli est quidem in commentariis B. Hieronymi in c. 7. Oseae, sed propria verba sunt in glossa interlineari ibidem ad ea verba: Ne forte dicant in cordibus.

forte dicant in cordibus. C. XXIII. m) Et hoc etiam capitulum est in glossa ordinaria in eundem locum ex B. Hieronymo.

Dist. IV. C. XVIII. 160) 2 Petr. c. 2. v. 20. – 161) abest ab Ed. Bas. – 162) omitt. ab Edd. coll. o. pr. Bas. – 163) cognilioncm: Edd. coll. o. = C. XIX. 164) Hebr. c. 6. v. 1. – 165) perfectiora: Vulg. – add.: eius: Edd. coll. o. = 166) cf. supra D. 3. c. 45. 46. – 167) Ezech. c. 18 v. 24. 21. 22. = C. XX. 168) Use. c. 7. v. 13. seqq. – 169) Ego tamen: Edd. coll. o. – 170) toto corde: Ed. Bas. = C. XXI. 171) Ose. ib. v. 2. = C. XXIII. 172) Domino: Ed. Bas. – 173) putent: Edd. coll. o. pr. Bas. – 174) Psal. 33. v. 17. = C. XXIV. 175) cf. C. 23. qu. 4. c. 29. =176) cf. supra c. 1. – 177) cf. ib. c. 18. – 178) Psal. 37. v. 6. – 179) Psal. 51. v. 7.

C. XXIII. Idem fofdem =).

Haeretici non possunt vetera peccata contra Deum causari, quum antiquis operibus addant novam impietatem, et suis ligentur peccatis, et, quum Deum ¹⁷²) celare se putant ¹⁷³), oculos eius vitare non possunt, quia ¹⁷⁴) vultus Domini super facientes mala.

C. XXIV. Item Gelasius Papa 175).

Divina clementia dimissa peccata in ultionem ulterius redire non patitur. Gratian. Sed his suctoritatibus decentur filii, ab origi-

Gratian. Sed Ais succeritations decentur filit, ab originali peccato explati, non ideo puniendi, quia patros peccavorunt, sed ideo peccata patrum in cos redire, quia corum culpam segunatur. Sic et bona, quas peccato moriuntur, non proficient ad praemium, quia facta sunt, sed quia per pecnitentiam reviviscunt. Tale est et illud Augustini ¹⁷⁶) in idro Psalmorum: Ni ludas teneret adoptionem etc. Sic et illud Gregori in Moralious intelligitur ¹⁷⁷): Quid est quod dicitur: "Reddis iniquitatem patrum in fillos, etc." Illis namque purentum iniquitas redditur, qui propteres puniuntur, quia in radice traxerunt amaritudinem peccati. Illis autem nan redditur, in quibus merito suae iniquitatis non reviviscunt pecpoenitentiam delentur, reviviscunt ad supplicium. Unde Propheta ex persona poenitentis deplorat, dicens ¹⁷⁹): Putruorunt et corruptae sunt cicatrices meaate a facie insipientiae meae, id est plagas per baptismum sanatae. Hine etiam idem Propheta, quamvis fide et sacramento circumciscunts do originall peccato se mundatum cognosceret, tamen adulterio et homicidio, quod commiserat, illud revixisse intelligens, nas sine causa inter cetera ipsum confiteur, et dicit ¹⁷⁹): Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum etc.

DISTINCTIO V. GRATIANUS.

I. Pars. In poenitentis autem, quas peccatorem considerare oportet, Augustinus in libro de poenitentia doct, dicens¹):

CAP. I.

Consideret ³) qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personae, et quali hoc fecerit tentatione, et in ipsius vitii multiplici exsecutione. Oportet enim poenitere fornicantem secundum excellentiam sui status aut officii, et ³) secundum modum meretricis, et in modo ⁴) operis sui, et qualiter turpitudinem suam pergit ⁵), si in loco sacro ⁶), aut cui debuit ⁷) excellentiam fidei (ut sunt domus dominorum, et aliorum multorum), si in tempore orationi constituto, aut ⁹) in festivitate sanctorum et in tempore ieiunii. Consideret, quantum perseveraverit, et defleat quod perseveranter peccaverit⁹), et quanta virtus ^a) fuerit in pugnatione. Sunt *enim* qui non solum non vincuntur, sed ultro se peccato offerunt, nec exspectant tentationem, sed praeveniunt voluptatem, et pertractant ¹⁰) secum, quam multiplici actione vitii delectabiliter peccent¹¹). Omnis ista varietas ¹²) confitenda est et deflenda, ut, quum cognoverit¹³) quod peccatum est multum, cito inveniat ¹⁴) Deum propitium. §. 1. In ¹⁵) cognoscendo augmentum peccati inveniat se, cuius aetatis fuerit, cuius sapientiae, et ordinis, et statum omnem alterius non peccantis. Immoretur in singulis istis, et sentiat

ES CORRECTORUM.

Dist. V. C. I. a) Et quanta virtus: In originali est: et quanta victus fuerit impugnatione *). Sed ob glossam non est mutatum. Multa autem alia et magni ponderis emendata sunt (ubi per eandem licuit) et ex ipso originali, et ex vetustis Gratiani codicibus.

Dist. V. C. I. 1) Falso tribuitur Augustino. — Petr. Lomb. 1. 4. dist. 16. — 2) (onsideral: Edd. Ven. I. II. — 3) ant: Edd. coll. 0. — 4) secundum modum: orig. — 5) egerii: Ed. Bas. — peregerii: Ed. Bas. — 6) ut festicitates sauch. (abest ab Ed. Arg.) et tempora iei.: Edd. coll. 0. — 9) peccavit: eaed. — 4) ita Edd. Arg. Bas. — 10) pertructat: Ed. Arg. — 11) peccavit: ead. — peccavit: Ed. Bas. — 13) agnoverit: Edd. coll. 0. pr. Bas. — 14) amound: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. — 15) td est: Hd. Edd. Arg.

1081

modum criminis, purgans lacrimis omnem qualitatem vitii. §. 2. Defleat virtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim, et dolore purgandum, non solum quia peccavit, sed 'etiam', quod se virtute privavit. Nam, licet speret se consecuturum veniam, dolere tamen potest, quia non pro-meruit unde remunerari confidat. §. 3. Anxietur et doleat, quo modo effugiens de praeteritis poenam, miser ¹⁶) non inde exspectet ¹⁷) gloriam ¹⁹), cuius omne tempus ¹⁷), quo-niam brevissimum est, debuit decertasse ad consequendum praemium. §. 4. Defleat etiam, quoniam in uno offendens factus est omnium "per ingratitudinem" reus. Ingratus enim exstitit qui plenos virtutibus Deum omnino non ti-muit. In hoe enim quisque peccator fit culpabilior, quo enim exstitit qui pienus virtutibus Deum omnino non ti-muit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccavit, quia omni bono abundavit. Etiam alio modo offendens in uno reus est omnium, quia omnis²⁰) virtus patitur detrimen-tum ab uno²¹) vitio. Nam si quis cadit in avaritiam, lar-gitatem destruit, et etiam castitatem minoravit. Amore enim pecuniae vel violaret castitatem, vel saltem minus amaret. Si enim propter Deum tanta adbue castitate inert enim pecuniae vel violaret castitatem, vel saltem minus amaret. Si enim propter Deum tanta adhuc castitas inest, ut nolit eam²³) perdere, tamen saltem minori gaudio, minori affectu²³) tuetur²⁴) eam, ubi videt²⁵) inde pro-cedere damnum pecuniae, sicque²⁶) et in aliis, quae, etiamsi non expellantur, tamen per²⁷) conceptionem unius vitii vel satis vel parum minuuntur, vel intentione²⁸) de-teriorantur. Unde omnis virtus²⁹) cuicunque²⁰) crimini est defienda, et de omnibus indulgentia est petenda. §.5. Animadvertere etiam oportet, et animadvertendo deflere animam proximi, quam fornicator Deo eripuit, vel ereptam in malo confirmavit; etiam quod exemplum exstitit mali in malo confirmavit; etiam quod exemplum exstitit mali in operatione sui criminis; cui magis profuisset, si aliis fuisset causa conversionis. Gemat itaque aliorum vitam in sua corruptam, vel incorruptam non conservatam, et com-modum proximi, quod dedisset exemplo boni. Doleat de modum proximi, quod dedisser exemplo boni. Doleat de tristitia, quam peccando bonis intulit, et de laetitia, quam eis non adhibuit. Et non solum cogitet quid et qualiter feceri²¹), sed quam iniuste Deum, ut diximus, peccando offenderit. Timeat illam veritatis sententiam³²): Non pooffenderit. Timeat illam veritatis sententiam ³²): Non po-testis duobus dominis servire. Timeat ergo, ne omnia bona, quae fecit, dum in uno peccato perseveraverit, ex conta-minatione ³³) mali perdiderit, ut qui servivit diabolo per crimen, Dei⁴³), quam obtulit, amiserit servitutem. Pium est tamen credere, ut recepta Dei gratia, quae in co de-struit ³⁵) mala ³⁶) priora, etiam ³⁷) remuneret bona, ut, quum destruxerit quod suum non invenit ³⁸), amet et dili-gat bonum, quod etiam ³⁹) in peccante plantavit. §. 6. In his ⁴⁰) omnibus dolens aut saeculum derelinquat ⁴¹), aut saltem illa, quae sine admixtione mali non sunt admini-strata, ut mercatura, et militia, et alia, quae utentibus strata, ut mercatura, et militia, et alia, quae utentibus sunt nociva, ut administrationes saecularium potestatum, nisi his utatur ex obedientiae licentia. Ponat se omnino nisi his utatur ex obedientiae licentia. Ponat se omnino in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis, nihil sibi reser-vans sui, ut omnia eo iubente paratus sit facere pro re-paranda⁴²) animae vita, quaecunque faceret pro vitanda corporis morte, et hoc cum desiderio, quia vitam recupe-rat infinitam, ut Deus. Cum gaudio enim debet facere immortalis futurus quae faceret pro differenda morte mo-riturus. Semper deprecetur Deum, certus de venia, qui omnibus modis et sine⁴³) taedio dubius rogaret potestatem

NOTATIONES CORRECTORUM.

b) Ubi et maius: In originali legitur: Ubi magis | terribilis sententia peccantes separabit in ignem. C. H. c) Excusat: Sic ex orig. et Polycarpo, et

Nist. V. C. I. 16) add.: tamen: Edd. coll. o. – 17) exspectal: Ed. Bas. – 18) gratian: orig. – 19) opus et lempus: Edd. Arg. Bas. – 20) omnes virtutes patimitur: Edd. coll. o. pr. Bas. – 21) mico: Ed. Bas. – 22) ean tandem: Ed. Arg. – canden: Edd. Arel. – 43) affectione: Edd. coll. o. – 24) fuerciur: Edd. Bas. – 25) vi-deret proc. in damn.: ead. – 26) sie quoque: Edd. Bas. Lagdd. II. HI. – 27) perceptione; Edd. coll. o. – 28) latensione: orig. – 4) add.: mnissa: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. Nor. – 30) cuiuse. criminis: Ed. Bas. – 31) fect: Ed. Arg. – 32) Matth. e. 6. (v. 24. – 33) escommunicatione mata: Edd. coll. o. pr. Afg. – 33) destru-sottherit (obtuil: Ed. Bas.) amiserit virtutes: eaed. – 35) destru-sott ab Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. – 38) internerit: Edd. coll. o. pr. Bas. – 39) shoet ab Ed. Bas. – 40) ahest ab ead. – 41) relin-quai: Edd. coll. o. – 12) recurrentia: Edd. Bas. – ecipienda: Edd. eiti. – 40) add.: omni. Edd. col. o. pr. Bas. – 46) Gen. 6. (v. 4. – 47) dixti: Ed. Bas. – dicit: Edd. rell. – orig. – 48) add.: eiti. Edd. coll. o. – 49) add.: humilem: erig. – 50) Intel. namque:

terrenam. Abstineat a multis licitis qui per 44) libertatem terrenam. Abstineat a multis licitis qui per ⁴⁴) libertatem arbitrii commisit illicita. Semper offerat Deo mentem, et cordis contritionem, et deinde quod potest de possessione; tunc quod offert ⁴⁵) securus offerat. Resperit ⁴⁵) esim Do-minus ad Abel, et ad munera eius. Sed prius respexit ⁴⁷) ad Abel, quam ad munera ⁴⁸). Sumens enim mentem, quam cognovit humilem et puram, remuneravit eius largi-tatis munera. Ad Cain vero nou respexit, nec ad eius munera. Mentem enim eius, quam riderat, quoniam non cognovit ⁴⁹), eius munera non recepit. In ⁵⁰) iudicio enim considerandum est guantum, sed qua mente, oua affectione cordis consideranda est eleemosyna tribuentis, nec iam considerandum est quantum, sed qua mente, qua affectione dat quod potest. Vidua⁵¹) enim duobus, quae habuit, larga⁵²) minutis, plus omnibus misit. Qui ergo vult sua peccata redimere temporalium oblatione, caveat ⁵¹) *ut^{*} offerat mentem prius. §. 7. Cautus sit⁵⁴), ne verecundia ductus dividat apud se confessionem, ut diversa diversis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim uni celant quae alli manifestanda reservant ⁵⁵), quod est se laudare, et ad hypocrisim tendere, et semper venia carere, ad veilt saceroorious maintestre. (quidam enim un criate quae alli manifestanda reservant ⁵⁵), quod est se laudare, et ad hypocrisim tendere, et semper venia carere, ad quam per frusta putat totam pervenire. §. 8. Caveat ⁵⁶) praeterita [†]) quem vera delectat poenitentia; non ⁵⁷) prius ad Domini corpus accedat, quam confortetur ⁵⁶) homa-con-scientia. Sed in hac separatione tremendum "Dei* iudicium cogitet, ubi et ⁵⁰) maius ⁵) et terribilius impoenitentes se-parabit in iguem. Gemat ⁶⁰), quod nondum andet ⁶⁴) su-mere, quem multum desiderat, cibum salutarem ⁶²). Isti sunt digni fructus poenitentiae, animam captivam elaquean-tes et in libertate servantes. §. 9. Cohibeat se praeterea a ludis "et" a spectaculis saeculi, qui perfectam vult con-sequi gratiam remissionis. Nam Dina ⁶³), si ⁶⁴) se cohi-buisset, si inter suos remansisset, ab extraneo raptore corrupta non fuisset ⁶³). Tanto igitur ⁶⁵ magis sibi caveat et cohibeat se anima, quae saepe vel semel corrupta est et rapta; timeat iam docta experimento, quod ignoravit ⁶⁷) virgo; eligat quem imitetur; non sequatur quem animus suus damnat. Se enim iudicat qui fructus poenitentiae non habentem a se non elongat. Laudet enim et amet quos ⁶⁴) habentem a se non elongat. Laudet enim et amet quos 68 digne fructificare non ignorat; quaerat fructus dignos, etsi non dignos poenitentiae. Sunt enim fructus digni virtutum fructus, qui non sufficiunt poenitentibus. Poenitentia enim ⁶⁹) graviores expostulat, ut sic pacetur ⁷⁰) ecclesia, ut, pacata ⁷¹) dolore et gemitibus, mortuis impetret ve-73)niam

C. II. Poenitentes negotiationis lucra abiiciant.

Item Leo Papa epist. XC. al. XCII. ad Rusticum Episcopum, c. 9. 73).

II. Pars. Qualitas lucri negotiantem aut excusat c), aut arguit, quia est et honestus quaestus, et turpis. Ve-rumtamen poenitenti utilius est *etiam* dispendia pati, quam periculis negotiationis obstringi⁷⁴), quia difficile est inter ementis vendentisque commercium non intervenire peccatum.

C. III. Post poenitentiam ad militiam saccularem redire non licet.

Idem ibidem, c. 10. 75)

Contrarium 76) est omnino ecclesiasticis regulis, post poe-nitentiae actionem redire ad militiam saecularem, quum

Ivone, et Burchardo *); nam in Gratiani exemplaribus erat: accusat **).

Ed. Arg. – In ind. Haque: Edd. rell. – 51) cf. Matth. c. 12. – 52) largila: Ed. Bas. – 53) careat: ead. – 54) add: poenitens: Edd. coll. o. – 55) conservant: orig. – Ed. Bas. – 56) Poweat: Edd. coll. o. – 55) conjortet illum: Edd. coll. o. – 57) ut non: Edd. Bas. Lugdd. – 59) conjortet illum: Edd. coll. o. – 57) ut non: Edd. Bas. Lugdd. – 60) Doleat: Edd. coll. o. – 61) andeat: eacd. pt. Bas. – 62) salcatorem: Ed. Bas. – 63) add; film lacob: Edd. coll. o. pt. Arg. Nor. – cf. Gen. c. 34. – 64) et si: Edd. Nor. Ven. 1. H. – 65) esset: Edd. coll. o. – 66) ltaque: eaed. – 67) ignoraverit: Edd. Arg. Nor. Ven. 1. – 68) quod: Ed. Bas. – 69) etiam: ead. – 70) placetur: ead. – 71) placata: ead. – 67) etiam: ead. – 70) placetur: ead. – 71) placata: ead. preccata: Edd. Lagdd. H. Hl. – 72) vilam: orig. – Edd. coll. o. pr. Arg. = C. H. 73) Ep. 167. Ed. Baller, scr. A. 458. vel 459. – Reg. 1. I. e. 313. Burch. 1. 2. e. 128. L. 19. e. 95. Ans. 1. 11. e. 139. Two beer. p. 6. e. 202. p. 13. e. 25. p. 15. e. 107. Polyci. 1. 4. 1. 31. –) et Ans. – 09) ita Edd. coll. e. – 74) atstringi: eaed. – Beg. Burch. 1. 2. Ivo p. 6. = C. HI. 75) Reg. 1. 2. e. 314. Burch. 1. 19. e. 66. Ans. 1. 11. e. 147. Ivo Decr. p. 15. c. 80. – 76) add.; rero: Edd. coll. o. pr. Bas.

Apostolus dicat ''): Neme militans Des implicat se negotifs mecularions. Unde non est liber a laqueis diaboli qui se militiae ?*) mundanae voluerit implicare ?*).

C. IV. Decennio poeniteant qui post poenitentiam ad saecularem militiam redeunt.

Item ex Nicaeno Concilio, c. 11. 4) **)

Si qui vero per Dei *1) gratiam vocati primo quidem ostenderunt fidem suam deposito militiae cingulo, post haec #2) autem ad proprium vomitum sunt reversi, ut et pecunias darent, et ambirent "redire" rursum ad militiam, isti decem annis sint inter poenitentes post primum triennium, quo fuerint inter audientes. Ab omnibus vero praecipue illud observetur, ut animus corum et fructus poenitentiae attendatur ⁵³). Quicunque enim cum omni timore, et laerimis perseverantibus, et operibus bonis conversionem **) erimis perseverantious, et operious bonis conversionem (*) suam non verbis solis, sed opere et veritate demonstrant, quum tempus statutum "etiam" a his fuerit impletum, et orationibus iam coeperint communicare, licebit episcopo humanius etiam circa eos aliquid cogitare. Qui vero indif-ferenter (*) habuerint lapsum (*), et sufficere sibi, quod "intra" (*) ecclesiam introierint, arbitrantur (*), isti omnimodo tempora statuta complebunt.

C. V. A communione suspendantur qui post poenitentiam ad saecularia redeant.

Item ex Concilio Aurelianensi I., c. 13. *?)

De his; qui suscepta poenitentia religionem suae profes-sionis obliti ad saecularia relabuntur, placuit eos et a com-munione suspendi, et ab omnium catholicorum conviviis ⁹⁰) separari. Quod si post interdictum cum eis ⁹¹) quisquam praesumserit manducare, et ipse communione privetur.

C. VI. Quid sit falsa poenitentia. Item Gregorius VII. in Synodo Romana, celebrata анно 1078., c. 6. 52)

anno 1078., e. 6. ⁹²) III. Pars. Falsas poenitentias dicimus, quae non se-cundum auctoritatem sanctorum Patrum pro qualitate cri-minum³) imponuntur. Ideoque "quicunque" miles, vel ⁹⁴) negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis gravioribus irretitus ad poe-nitentiam venerit²⁵), vel qui bona alterius iniuste detinet, vel qui odium in corde gerit³⁶), recognoscat, se veram poenitentiam non posse peragere, per quam ad aeternam vitam valeat pervenire, nisi negotium derelinquat⁹⁷), vel officium deserat, et odium ex corde dimittat, bona⁹⁸), quae iniuate abstulit, restituat, arma^e) deponat. ulteriusquae iniuste abstulit, restituat, arma e) deponat, ulterius, que non ferat, nisi consilio religiosorum episcoporum pro defendenda iustitia. Ne $^{(7)}$ tamen desperet, interim quic-quid boni ¹³⁰) facere poterit hortamur ut faciat, ut omni-potens Deus cor illus illustret ad poenitentiam.

C. VII. Post conversionem ad negotium redire non licet. guod sine precato agi non potest. Item Gregorius in hom. XXIV. Ecangel. 101)

Negotium, quod ante conversionem sine peccato exstitit,

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IV. d) Caput hoc est posterior pars capitis undecimi ex prisca *) versione, quae versio est omissa in po-strema quatuor tomorum Coloniensi conciliorum editione, et eius loco quatuor versiones positae, ex quibus facile corrigi possunt quae in hac interdum obscure et mutilate dicuntur. Quod vero ad sententiam canonis pertinet, legenda sunt quae a Zonara ac Balsamone in ipsius expli-catione, et a Ruffino lib. 10. historiae ecclesiasticae c. 6., et a Cardinali Varmiensi contra Brentium lib. 3. aflerun-tur. Agitur enim de illis militibus, qui, impio Licinio ve-

hoc etiam post conversionem repetere culpa non fuit. Et infra: Sunt enim pleraque negotia, quae sine peccatis ex-hiberi aut viz, aut nullatenus possunt. Quae ergo ad pec-catum implicant, ad haec necesse est ut post conversionem animus non recurrat.

C. Vill. De codem,

Item Innocentius Papa II. in Concilio Romano, c. 22. 102)

IV. Pars. Fratres nostros episcopos et presbyterne admonemus, uo falsis poenitentiis laicorum animas decipi et in infernum pertrabi patiantur. Falsam autem poenitentiam esse constat, quum spretis pluribus de uno solo poenitentia agitur, aut quum sic agitur de uno, ut non discedatur ab alio. Unde scriptum est 103): Qui totam lodiscedatur ab alio. Unde scriptum est ¹⁰³): Qui totem lo-gem observavorit, offendat ¹⁰⁴) autem in uno, factus est omnium reus; scilicet quantum ad vitam aeternam; sicut enim si peccatis esset omnibus involutus, ita si in uno tantum maneat, aeternae vitae ianuam non intrabit. Falsa etiam ¹⁰⁵) fit ¹⁰⁶) poemitentia, quum puenitens ab officio vel curiali ¹⁰⁷) vel negotiali non recedit, quod sine pec-cato ¹⁰⁴) agi nulla ratione praevalet ¹⁰⁹); aut si odiam in corde gestetur ¹¹⁰), aut si non offenso cuilibet satisfiat ¹¹¹), aut si non indulgeat offendenti offensus, aut si arma quis contra iustitiam ¹¹²) gerat ¹¹³).

DISTINCTIO VL

GRATIANUS.

I. Pars. Cui autem debeat fieri confessio, vel guelen illum oporteat esse, qui aliorum crimina indicat, ex codem libro de poenitentia¹) c. 10. docetur, quum dicitur s

CAP. I.

CAP. I. Qui vult confiteri peccata ²), ut inveniat gratiam ³), que-rat sacerdotem scientem ligare et solvere, ne, quum ne-gligens circa se exstiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet et petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, ut, si deest sacerdos, confiteatur proximo. Sacpe enim contingit, quod poenitens non potest confiterit') co-ram sacerdote, quem desideranti nec locus, nect tempus offert, et, si ille, cui contitebitur, potestatem solvendi non habet, lit tamen dignus venia ex desiderio sacerdotis qui socio confitetur turpitudinem criminis. Mundati enim sant leprosi, dum irent³) ostendere ora sacerdotibus anto, quam ad eos pervenirent. Usde patet, Deum⁶) ad coer respicere, dum ex necessitate prohibetur⁷) ad sacerdotes pervenire. Saepe quidem eos quaerunt sani⁶) et lacti; sed dum quaerunt ante, quam perveniant ad⁹) eos, mo-riuntur. Sed¹⁰) Dei misericordia est ubique, qui¹¹) *et⁴ iustis¹²) novit parcere, etsi non tam cito, sicut *si* sol-verentur a sacerdote. Qui igitur omnino¹³) confiteur, sacerdoti¹⁻³) meliori, quam putest, contiteatur¹⁵), et si peccatum occultum est, sufficiat referre in nutitiam sacer-

tante cingulum militiae ab iis retineri, qui fidem Christe datam servare vellent, illum abiicere, quam fidem fran-gere maluerunt, ac tamen postea cupiditate terrena victi illum recuperare conati fuerant, quod argumento erat, ipsos a fide desciscere. In Codice vero canonum haec est inscri-ptio huius capitis: De his, qui abrenunciaverunt, et iterum ad saeculum sunt regressi. C. VI. e) Arma: Totum hoc membrum, quod perti-

net ad arma, in originali, et Polycarpo est ante verba illa: negotium derelinquat. Sed ob glossam ordo non est restitutus.

Par. — et offendal: Ed. Bas. — 105) enim: Edd. coll. e. pr. Bas. — 108) perculis — nullatenus: Edd. coll. o. — 107) rei curiali negotio: enad. pr. Bas. — 109) gesseril: Edd. coll. o. — 111) salisfeceril: Ed. Bas. — 110) gesseril: Edd. coll. o. — 111) salisfeceril: Ed. Bas. — 113) feral: Edd. coll. o. — 111) salisfeceril: Ed. Bas. — 113) feral: Edd. coll. o. — 111) salisfeceril: Ed. Bas. — 113) feral: Edd. coll. o. — 111, salisfeceril: Ed. Bas. — 113) feral: Edd. coll. o. — 111, salisfeceril: Ed. Coll.
Dist. V. C. III. 77) 2 Tim. c. 2. v. 4. – 78) mililia mun-dana: Coll. Hisp. – Baller. – 79) implicari: Coll. Hisp. = C. IV. c) i. e. Hispanica. – 80) hab. A. 325. – Ans. I. 11. c. 14s. ex Dionysio. – 81) fidei: Coll. Hisp. – 82) hoc: Ed. Bas. – 83) ob-serectur vel praccipue allendatur: ead. – 84) conversalionem: Coll. Hisp. – Edd. coll. o. – 85) indifferenten: Ed. Bas. – 86) suum: Coll. Hisp. – 87] abest ab ead. – 88) arbitrentur: Edd. Bas. Lugd. I. = C. V. 69) hab. A. 511. – 90) contrico: Coll. Hisp. – 91) eo quisquis: ead. = C. VI. 92) hab. A. 1078. – Polyc. I. 6. t. 70. Petr. Lomb. I. 4. dist. 16. – 93) criminis: Ed. Bas. – 94) ef: Edd. coll. o. pr. Bas. – 95) rentl: Ed. Bas. – 96) egerit: Edd. Nor. Ven. I. II. – 97) relingual: Edd. coll. o. – 98) add: : quiden: eacd. – 99) Nec: Ed. Bas. – 100) add: : focerit vel: ead. = C. VII. 101) Ans. 1.11. c. 140. = C. VIII. 102) conc. Lat. II. hab. A. 1139. – Petr. Lomb. I. 4. dist. 15. – 103) Iac. c. 2. v. 10. – offendel: Edd. Arg. Nor. – offendit: Edd. Ven. I. II. Lugd. I.

dotis, ut grata sit oblatio muneris. Et infra c. 12.: §. 1. Laboret itaque poenitens in ecclesia esse, et ad ecclesiae unitatem tendere; nisi enim unitas ecclesiae succurrat, nisi quod deest peccatori sua operatione 16) compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim, et pietas fidei expostulat credere, quod omnes elee-mosynae totius ecclasiae, et orationes, et opera¹⁷) iusti-tiae, et misericordiae succurrant recognoscenti mortem suam ad conversionem *suam*. Ideoque nemo digne poesuam ad conversionem *suam*. Ideoque nemo digne poe-nitere potest, quem. non sustineat unitas ecclesiae, ideo-que non petat saccerdotes per aliquam culpam ab unitate ecclesiae divisos. Iudas enim poenitens¹⁶) ivit ad Phari-saeos, reliquit Apostolos, nihil invenit auxili, sed ¹⁹) aug-mentum desperationis. Dixerunt enim²⁰: Quid ad nos f ts videris; si peccasti, tibi sit; non tibi succurrimus, non peccata tua caritative²¹) suscipimus, non comportanda promittimus, non qualiter deponas onus ³²) docemus ²³. Quid enim nobis et misericordiae, qui nec opera sequimur iustitiae? Isset ad fratres, isset ad illos, qui oraverant pro socru ²⁴) Petri febricitante, qui Chananaeam ²⁵) improbam misericordiae obtulerant. Interrogasset Petrum pro se la-crimas effundentem; non ²⁶) fugisset Mariam et Martham, quae vitam Lazaro impetraverant; non ²⁷) turbam ploranquae vitam Lazaro impetraverant; non²⁷) turban ploran-tem, quae unicum filium acquisierat viduae. Ivit ad divisos, et divisus periit. Et infra c. 20.: §. 2. Sacerdos itaque, eui omnis offertur ²⁸) peccator, ante quem statuitur omnis Janguor, in nullo eorum sit iudicandus ²⁹), quae ³) in alio iudicare est promtus. Iudicans enim alium, qui est iudicandus, condemnat se ipsum. Cognoscat igitur se, et purget in se quod alios videt sibi offerre. Caveat *ergo*, ut a se abiecerit³) quicquid³) in alio damnosum reperit; animadvertat³) quod dicitur³): Qui sine peccato est³) primus in cam³) lapidem mittat. Ideo enim liberavit peccatricem, quia non erat 37) qui iuste proiiceret lapidem. Quomodo lapidaret qui se lapidandum cognosceret? Nullus enim erat sine peccato: in quo intelligitur, omnes cri-mine³⁸) fuisse reos. Nam venialia³⁹) semper remitteban-tur per ceremonias. Si quod igitur in eis peccatum erat, tur per ceremonias. Si quod igitur in eis peccatum erat, criminale erat. Deteriores itaque in hoc sunt sacerdotes, se prius non aedificantes, illis, qui Dominum observabant insidiis. In hoc itaque patentissimum⁴⁰) est crimen sacer-dotum et ultra modum detestabile, qui non prius se iudi-cant, et alios alligant. Deberent⁴¹) enim in se timere crimen, quod in aliis timuerunt, et detestabile⁴²) sense-runt⁴³). Illi⁴⁴) quidem adeo caeci erant, quod summam sapientiam sperabant capere suis insidiis. Quod illis pa-tuit, quod tunc quisque vitavit, vitet sacerdos, qui in hoc errore⁴⁵) peior illis ludaeis exstiterit⁴⁶). §. 3. Caveat spi-ritualis iudex, ut⁴⁷), sicut non commisit crimen nequitiae, ita non careat munere scientiae. Oportet *enim*, ut sciat ita non careat munere scientiae. Oportet *enim*, ut sciat cognoscere quicquid debet iudicare. Iudiciaria enim po-testas hoc expostulat, ut quod debet iudicare discernat. Diligens igitur inquisitor et ^{4,8}) subtilis investigator sayien-ter et quasi astute interroget a peccatore quod forsitan ignorat ^{4,9}), vel verecundia velit occultare. Cognito itaque crimine varietates eius non dubitet investigare, et locum, et tempus, et cetera, quae supra diximus in exponendo 50) eorum qualitates. Quibus cognitis adsit 51) benevolus, pa-ratus exigere, et secum onus portare; habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionem in varietate; adiuvet confitentem orando, eleemosynas dan-do 52), et cetera bona 53) pro eo faciendo; semper eum iavet leniendo, consolando, spem promittendo, et, quum

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. VII. C. II. a) Haec et duo sequentia capitula | accepta sunt ex homilia 41. B. Augustini, sed primum hoc |

. .

opus fuerit, etiam increpando. Doleat⁵⁴) loquendo, in-struat operando, sit particeps laboris qui particeps vult ne iuste perdat potestatem iudiciariam. Licet ⁵⁵) enim corruat, poenitentia ei possit acquirere gratiam, non tamen mox poenitentia ei possit acquirere gratiam, non tamen mox restituit⁵⁶) in potestatem primam. Etsi enim Petrus post lapsum restitutus fuerit, et saepe lapsis sacerdotibus red-dita sit dignitatis potestas, non est tamen necesse, ut hoc omnibus concedatur quasi ex⁵⁷) auctoritate. Invenitur etiam⁵⁸) auctoritas, quae⁵⁹) concedit et quasi imperat; invenitur alia, quae minime concedit, sed vetat; quae scripturae non repugnant, sed concordant, si locus, et tem-pus, et modus poenitentiae pacem adhibeant. Quum enim tot sunt qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex auctoriet temrescindenda est spes ista. Si vero locus est, ubi ista non concurrant, restitui possunt qui peccant. Itaque pontifex iustus atque discretus non cogitur sacerdotes suos semper abiicere, nec mox restituere, nisi statutum fuerit a Romano Pontifice.

II. Pars. Gratian. Caveat sacerdos, ne peccata poeni-tentium aliis manifestet. Quod și fecerit, deponatur. Unde Gregorius⁶¹):

C. II. Deponatur sacerdos, qui peccata poenitentis publicare praesumit.

Sacerdos ante omnia caveat, ne de his, qui ei confitentur peccata 6²), alicui recitet 6³), non propinquis 6⁴), non ex-traneis, neque, quod absit, pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, et omnibus diebus vitae suae igno-

noc recerit, deponator, et omnious diebus vicae sude igno-miniosus peregrinando pergat. III. Pars. Gratian. Quod autem dicitur, ut poenitens eligat sacerdotem scientem ligare el solvere, videtur esse con-trarium ei, quod in canonibus invenitur, ut nemo videlicet parochianum alterius indicare praesumat. Sed aliud est fa-vore vel odio proprium sacerdotem cantemnere, quod sacris canonibus prohibetur; aliud caccum vitare, quod hac auctoritate quisque facere monetur, ne, si caecus caeco ducatum praestet, ambo in foream cadant.

Unde Urbanus Papa II. 65):

C. III. Cuilibet sacerdoti commissum, nisi pro eius ignorantia, alter sacerdos ad poenitentiam non suscipiat.

Placuit, ut deinceps nulli sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri sacerdoti ad poenitentiam suscipere sine eius consensu, cui prius se commisit, nisi pro ignorantia illius, cui poenitens prius confessus est. Qui vero contra haec statuta facere tentaverit gradus sui periculo subiacebit.

DISTINCTIO VII.

GRATIANUS.

I. Pars. Tempus vero poenitentiae est usque ad ultimum articulum vitae.

Unde Leo Papa, epist. XC. al. XCII. ad Rusticum, cap. 5. '):

C. I. De codem.

Nemo desperandus est, dum in hoc corpore constitutus est, quia nonnunquam quod diffidentia actatis differtur consilio maturiore perficitnr.

II. Pars. Gratian. Quanguam de differentibus poeniten-tiam Augustinus scribat in lid. L. Homil., hom. 41. •) 2):

ordine, multisque verbis mutatis. Atque ideo Burchardus et Ivo non ex Augustino, sed ex dictis Augustini citant.

 $\left[-45\right]$ abest ab Ed. Bas. -46) exstitit: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. -47) et: Ed. Bas. - abest a reit. pr. Lugdd. II. III. -48) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. -98) ignoret: Edd. Arg. Bas. -50) exponenta - qualitate: Edd. coll. o. -51) sit: Ed. Bas. -52) factonic: Edd. Arg. Bas. - abest a rell. -53) bona opera: Edd. Bas. Lugdd. II. III. -54) Doceat: vera lectio. -55) Etsi: Ed. Bas. -et si vere poenitet, vet si: Edd. rell. pr. Lugdd. II. III. -56) restituat: Ed. Bas. -57) ex hac: ead. -58) entra: Edd. coll. o. -50) et quas: Edd. Arg. Nor. Ven. II. -60) usum: Edd. coll. o. = C. II. 61) Caput incertum. - Polyc. 1. 6. t. 20. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 2. -62) add.: sua: Edd. coll. o. -633) add.: quad ca confessus est: eaed. -64) add.: non amicis: Edd. Bas. Lugdd. II. III. = C. III. 65) cf. C. 9. qu. 9. c. 3. D is t. VII. C. I. 1) cf. C. 39. qu. 9. c. 11. = C. III. 3) Nota videtur Augustini esse. - Burch. 1. 18. c. 13. Ivo Docr. p. 15. c. 23. Polyc. 1. 6. t. 1. Petr. Lemb. L. 4. dist. 3.

1067

CAP. JI.

Si quis positus in ultima necessitate aegritudinis suae voluerit accipere poenitentiam, et accipit, et mox reconciljatur³), et hinc vadit: fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non praesumimus, quod bene hinc exit⁴); si⁵) securus hinc exierit, ego neacio; poenitentiam dare possumus, securitatem autem dare non possumus. Numquid dico: damnabitur[‡] Sed non⁶) dico: liberabitur. Vis ergo⁷) a dubio liberari[‡] vis quod incertum est evadere[‡] age poenitentiam, dum sanus es. Si sic agis, dico tibi, quod securus es, quia poenitentiam egisti eo tempore, quo *et^{*} peccare potuisti. Si autem vis agere poenitentiam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa[§]).

C. III. Idem in eadem homilia, paulo superius.

Qui egerit veraciter poenitentiam, et solutus fuerit a ligamento, quo erat adstrictus °), et a Christi corpore separatus, et bene post poenitentiam vixerit, sicut ante poenitentiam vivere debuit ¹⁰), post reconciliationem quandocunque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non privabitur, a populo diaboli separabitur.

C. IV. Idem ibidem.

Si quis autem ^b) etc. Et infra: Baptizatus ad horam securus hinc exit; fidelis bene vivens securus hinc exit; agens poenitentiam, et reconciliatus, quum sanus est et postea bene vivens, securus hinc exit. Agens poenitentiam ad ultimum, et reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Unde securus sum, dico, et securitatem do; unde non sum securus, poenitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Et post penca: §. 1. Sed unde scis', inquis¹¹), ne forte Deus dimittat mihi? verum¹²) dicis: unde¹³)? *Nescio*; illud scio; hoc nescio. Nam ideo do tibi poenitentiam, quia nescio; nam si scirem, tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem, tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duae res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quod horum tibi futurum sit, nescio. Ergo tene certum, dimitte¹⁴) incertum.

Gratian. Hoe autem quare Augustinus dixerit, Cyprianus ostendit, lib. IV. epist. 2. ad Antonianum dicens¹⁵):

CAP. V.

Idcirco, frater carlssime¹⁶), poenitentiam non agentes, nec dolorem¹⁷) delictorum suorum toto corde et manifesta lamentationis suae professione testantes, prohibendos omnino censuimus a spe communicationis¹⁰) et pacis, si in infirmitate atque in periculo coeperint[†]) deprecari, quia rogare illos non delicti poenitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit, nec dignus est in morte accipere solatium qui se non cogitavit "esse" moriturum.

C. VI. Item Augustinus in libro de poenitentia 19), cap. 17. et 18.

Nullus exspectet, quando iam 20) non possit 21) peccare.

NOTATIONES C

Quare nihil mutatum, sed praestat omnino homiliam ipsam legere. Eadem in bibliotheca SS. Patrum tom, 7. tribuuntur B. Caesario, Arelatensi episcopo.

C. IV. b) Si quis autem: Apud B. Augustinum sequuntur verba, quae relata sunt paulo ante in cap. Si quis positus, usque ad vers. Bene hine exit.

positus, usque ad vers. Bene hinc exit. c) Ned unde scis: Haec apud B. August. sequuntur post ultima verba eiusdem cap. Si quis positus.

D i st. VII. C. II. 3) reconciliabilur: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 4) ereal: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 5) Ned si: ened. -6) nec: Ed. Bas. - Burch. IV. - 7) abest ab Edd. Arg. Bas. -8) percula: Ed. Bas. - Burch. IV. = C. III. 9) obstrictus: Ed. Bas. - 10) debuerd: end. =: C. IV. 11) inquit: Edd. coll. o. - 12) abest ab Ed. Arg. - 13) abest ab Edd. coll. o. pr. Arg., in qua est: unde dicis - 14) ef dim.: Edd. coll. o. = C. V. 15) Ner. A. 254. - 16) frutres carissimi: Edd. coll. o. - 17) in dolore - corde manifestam lam. suae professionem: eaed. - 18) communionis: ened. - $\dot{\uparrow}$) coeperunt: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. = C. VI. 19) Non est Augustini. - Petr. Lomb. ib. - 20) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. M. III. - 21) potest: eaed. - 22) quaerit: Ed. Arg. - 23) delere: Edd. coll. o. - 24) relinquit: Ed. Bas. - 35) etiam in: ead. - cf. Luc. c. 83. - 26) add.: in fide: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 37) quia: Ed. Bas. - 28) adoilione: ead. - 39) add.: potius: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 30) acterna: Ed Bas. - 31) (usi autem: Ed. Arg. - 32) nec: Edd. coll. o. pr. Lugdd. - 35) ensuring: Edd. Arg. Nor. Ven I. II. - 34) 1 Cor. c. 13. V. 8. - 36) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 36) non

Arbitrii enim 'quaerat 22) libertatem, ut dolere 23) per commissa, non necessitatem. Qui prius itaque a peccatis relinquitur, quam ipsa relinquat 24), ea non libere, sed quasi *ex* necessitate condemnat. Licet enim latro veniam quasi "ex' necessitate condemnat. Licet enim latro venum meruisset in 2⁵) fine de omni "suo" crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi et pefseverandi auctoritatem. Tunc enim baptizatus est 2⁶) qui 2⁷) tunc primum in cruce Christum confessus est. Poenitentia enim, si in extreme hiatu vitae advenerit, sanat et liberat iu ablatione 2⁸) baptismi ita, quod nec purgatorium sentiunt qui in fine ba-ptizantur; sed 29) ipsi ditati bonis sanctae matris ecclesise sunt recepturi multiplex bonum in vera ³⁰) beatitudine. Illi ³¹) autem, qui, quum potuerunt, nunquam converti veluerunt, contitentes, quum iam peccare nequeunt, non ¹²) sic facile acquirunt ^{3,3}) quod volunt. Oportet enim, ut poenitentia fructificet 'ad hoc', ut mortuo vitam impetret. Scriptum³⁴) est enim, sine caritate neminem salvum esse. Non itaque in solo timore vivit homo. Quem ergo sere poenitet, oportet non solum timere Deum judicem, sed et 35) iustum diligere; non 36) timeatur pro poena, sed ametur pro gloria. Debàt enim dolere de crimine, et de omni eius praedicta varietate. Quod quoniam vix licet de de eius salute Augustinus potuit dubitare. §. 1. Credo quidem illi, qui dixti³⁷): *Quarta un potut anniare.* 5. 1. Credo qui-dem illi, qui dixti³⁷): *Quartangue hora peccator ingenueri*, et conversus fuerit, vila vivel³⁶). Dixit conversum, non tantum versum vita³⁹) vivere. Versum quidem puto⁴⁰) qui dolet de crimine; conversum, qui dolet de omni eius, quam exposuimus, varietate. Vertitur a peccato qui iam vult dimittere peccatum; convertitur qui iam⁴¹) totus et omnino vertitur qui iam ¹¹) totus et omnino vertitur, qui iam non $\uparrow\uparrow$) tantum poenas son ti-met, sed ad bonum Domini⁴²) contendere⁴³) festinat. Quae conversio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de eius remissione. Sed quoniam vix vel raro est tam iusta conversio, timendum est de poenitente sero. est tam iusta conversio, timendum est de poenitente sero. Quem enim morbus urget et poena terret, ad veram vix veniet⁴⁴) satisfactionem, maxime quum filii, quos illicite dilezerit⁴⁵), sint⁴⁶) praesentes, uxor et mundus ad se vocent⁴⁷). Multos enim⁴⁴) solet serotina poenitentia de-cipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam potest⁴⁹) in morte iuvare quibus placet. Quum ita-que opus sit non hominis, sed Dei fructifera poezitentia, insuirare eam notest. quanducunque vult, sua misericordia inspirare eam potest, quandocunque vult, sua miscricordia, et remunerare ex miscricordia quos dammare ^{so}) potest et iustitia. Sed quoniam multa sunt, quae impediunt et lasguentem retrahunt, periculosissimum est, et interitui vicinum, ad mortem protrahere poenitentiae remedium. Sed magnum est, cui Deus tunc inspirat⁵¹). Si⁵²) quis est igitur, qui veram tunc quaerat poenitentiam, exspectet Dei igitur, qui veram tunc quaerat poenitentiam, exspectet Dei clementiam, maiorem sentiens Dei bonitatem sua nequitia. §. 2. Sed si etiam sic conversus eradat ⁵³), vita ⁵°) vi-vat ⁵⁵) et non moriatur, non tamen ⁵⁶) promittimus, quod evadat ⁵⁷) omnem poenam. Nam prius purgandus est igne purgationis qui in aliud saeculum distulit fructum conver-sionis. Hic autem ignis, etsi aeternus non sit, miro ta-

CORRECTORUM.

C. VI. d) Quoniam vix licet: Sic est emendatum ex editione Plantiniana. Nam antea legebatur: Quod guampis licet de eius salute, Augustinus etc. *). Nieque accasare sed interpretari voluit Augustinum hic auctor, sine dubio ipsius sectator. Multa vero alia in hoc capite partim ex vetustis Gratiani codicibus, partim ex ipso originali sunt emendata.

tantum poenam tim., sed anxietur: Edd, coll. o. — •) ita Edd. Lugdd, et omissa voce: licet: Edd. Ven. I. II. Par. — 37) Ezech. c. 38, v. 18. — 38) add.: et non morietur: Edd. coll. o. — 39) abest ab Edd. Bas. Nor. Ven. I. II. — rita riv.: omitt. ab Ed. Arg. — 40) rirere puto: Edd. coll. o. — 41) abest ab iisd. pr. Lugdd. II. III. $\dot{\uparrow}\dot{\uparrow}$) non tuntum: absunt ab Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. Par. — 42) Denne: Ed. Bas. — 43) (endere: Edd. coll. o. — 44) perveniet: Ed. Bas. — renit: Edd. reil. pr. Lugd. I. — 43) dilezrit: Edd. coll. o. pr. Bas. — 46) mont: eaed. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 47) roort: caed. pr. Lugdd. II. III. — 42) abest ab iisd. — 49) ralet: Edd. coll. o. — 50) condemnare: Ed. Bas. — 51) add: rerem poenicatium: Ed. Bas. — qui exspectal etc.: ead. - Ni quis enim est. qui ver. poen. exspectal, quam ibei clementia maiorem sentiens Dei (probitalem ret: Ed. Arg.) bonitatem etc.: Edd. coll. o. — 56) abest ab Ed. Ris enis en. est, qui per tor. poen. exsp. Dei clementiam, mai sentis etc.: Edd. Par. Lugdd. — 53) (nerit: Edd coll. o. — 56) abest ab Ed. Bas. — 57] eradet: Edd. coll. o. pr. Bas.

men modo est gravis. Excellit enim omnem poenam, quam unquam passus est aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inventa est poena, licet mirabilia passi sint martyres tanta inventa est poena, incet mirabilia passi sint martyres tormenta, et multi⁵⁶) nequiter "iniqui" tanta⁵⁹) sustinue-runt⁶⁰) supplicia. Studeat ergo quilibet⁶¹) sic deliota cor-rigere, ut post mortem non oporteat talem⁶²) poenam to-Jerare. §. 3. Quaedam enim peccata sunt⁶³), "quae sunt" mortalia, et⁶⁴) in poenitentia⁶⁵) fiunt⁶⁶).vitalia⁶⁷), non tamen statim sanata⁶⁸), Saepe enim quidam⁶⁹) "aegri" morerentur, nisi medicarentur. Non tamen statim sanantur; languet victurus qui prius erat moriturus. Qui autem impoenitens moritur omnino moritur, et aeternaliter cruciabitur ⁷⁰). Qui enim ⁷⁴) impoenitur, et acternaiter cru-ciabitur ⁷⁰). Qui enim ⁷⁴) impoenitens finitur, si semper viveret, semper peccaret. At Dei est miserentis, quod operatur finem peccantis ⁷²); ob hoc etiam sine fine tor-quebitur ⁷³), quia núnquam ditabitur ⁷⁴) virtute; semper plenus inequitate, semper sine caritate, torquebitur ⁷⁵) sine fine.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem orationis tempore coniugali operi vacare non liceat, B. Hieronymus in quodam sermone scribit 1), ila dicens *):

C. I. Tempore, quo uxori debitum redditur, a carnibus agni abstinere oportet.

Sciatis, fratres carissimi, quoniam quicunque uxori debi-Scians, fratres carissini, quoniam quicunque uxori debi-tum reddit vacare non potest orationi, nec de carnibus agni comedere debet. Item paulo post: §. 1. Si panes propositionis²) non poterant ab iis, qui uxores suas teti-gerant, comedi, quanto magis panis ille, qui de coelo de-scendit, non potest ab his, qui coniugalibus paulo ante haesere complexibus, violari atque contingí? non quo³) nuptias condemnenus "(hoc³) enim non dicimus)", sed quod o tempore quo carnes agni manducaturi supus record eo tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare operibus⁵) carnis non debeamus.

- C. II. A coniugali concubitu in sanctorum solennitatibus

est abstinendum. Item Augustinus serm. II. de tempore, [id est, de 2. dominica Adventus] °).

Quotiescunque aut dies natalis Domini, aut reliquae festivitates adveniunt '), *sicut frequenter admonui, ante plu-res dies* non solum ab infidelium *) concubinarum consortio, sed etiam a propriis uxoribus abstinete ?).

C. III. Diebus ieiuniorum a propriis uxoribus abstinere oportet.

Item Ambrosius in sermone de adventu Domini 10). Fratres, non solum debetis ab omni immunditia abstinere, sed etiam ab uxoribus propriis studiosissime contineatis. Nullus ^b) omnino uxori suae¹¹) ieiuniorum diebus coniungatur.

NOTATIONES

Quaest. IV. C. I. a) Prior pars huius capitis, usque ad vers. *Item*, de industria videtur in summan colle-cta; reliqua autem ex originali est emendata et aucta.

C. Ill. b) Nullus: In hoc sermone, qui habetur ma-nuscriptus in bibliotheca Vaticana, hinc usque ad finem non habentur. Sed in alio sermone manuscripto de Quadragesima haec leguntur: Nullus omnino uxori suae iunga-tur ante octavam Paschae. In plerisque vetustis codieibus Gratiani hoc loco absunt ista verba: ieiuniorum diebus, de

Quaest. IV. C. I. 1) Serm. de esu agni, qui falso tribuitur Hieronymo. — Ivo Decr. p. 8. c. 87. Petr. Lomb. l. 4. dist. 32. — 2) cf. 1 Reg. c. 21. — 3) quod: 1vo. — Edd. coll. o. — 4) hoc — dic.: absunt ab Iv. — 5) a carnalibus op.: Edd. coll. o. — a carnis op.: 1vo. = C. II. 6) Non est Augustial. — Petr. Lomb. ib. 1— 7) advenerint: Edd. coll. o. — 8) infelici: orig. — 9) abstinere de-

CAP. IV.

Idem super epist. I. ad Corinth., in c. 7. 12)

Si causa procreandorum filiorum ducitur uxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum usum, 'quia et dies festi, et dies processionis, et ipsa ratio conceptus et partus iuxta legem cessari 13) temporibus his debere demonstrant.

C. V. Uxoris usus certis diebus cessare inbetur.

Item Augustinus in libro quaestionum Veteris et Novi Testamenti, quaest. CXXVII. 14)

Christiano cum uxore sua convenire aliquando licet, ali-Unristiano cum uxore sua convenire aliquando licet, ali-quando *vero* non licet. Propter dies enim processionis ¹⁵) aliquando non licet convenire, quia etiam a licitis absti-nendum est, ut facilius impetrari possit quod postulatur. Unde Apostolus ¹⁶) ex consensu ait abstinendum ad ¹⁷) tempus, ut vacetur ¹⁸) orationi. Nam secundum ¹⁹ legem in joiunio caedare et jugari non licet posta 30) licet in ieiunio caedere et iurgari non licet, postea 20) licet, *quia 21) maior reverentia debetur Dei causis*.

C. VI. Non vere poenitentiam agit qui continentiam

non servat. Item Ioannes Chrysostomus).

Qui in castigatione victus se dicit agere poenitentiam, fru-stra hoc²³) sermone promittit, nisi egrediatur de cubili suo²³), et ieiunio continentiam addat.

C. VII. Ab ingressu ecclesiae temperare se debet vir cum propria uxore dormiens.

Item Gregorius in responsione X. ad interrogationes Augustini²⁴).

II. Pars. Vir cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua, intrare ecclesiam non debet; "sed neque lotus intrare statim debet". Et infra: §. 1. Quamvis "enim" de hac re diversae hominum nationes diversa sentiant, atque *alii* alia custodire videantur, Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post admixtionem propriae coniugis et lavacri purificationem quaerere, et ab ingressu ecclesiae paululum *reverenter* abstinere²⁵). Nec haec²⁶) dicentes deputamus²⁷) culpam²⁶) esse coniugium; sed quia ipsa licita admixtio coniugum²⁹) sine voluptate carnis fieri non potest, a ³⁰) sacri loci ingressu abstinendum est, quia voluptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest. Non enim de adulterio vel fornicatione, sed de legitimo Non chim de adulterio vei fornicatione, sed de regitimo matrimonio susceptus fuerat ³¹) qui dicebat: Ecce ³²) enim in -iniquitatious conceptus sum ³³), ^{*}et in delictis pe-perit me mater mea^{*}. (Et infra:) §. 2. Oportet itaque, legitima⁴) carnis copula ut causa prolis sit, hon volu-ptatis, et carnis commiztio creandorum ³⁴) liberorum sit gratia, non satisfactio vitiorum. Si quis ergo ³⁵) sua con-jurge non cumitine voluptatie contus sed subummodo libe iuge, non cupidine voluptatis captus, sed solummodo libe-rorum creandorum gratia utitur, ipse profecto de 16) ingressu ecclesiae, seu de sumendo corporis dominici san-

CORRECTORUM.

quibus tamen B. Ambrosius loquebatur, et ideo sunt etiam in Tubrica.

C. VI. c) Caput hoc apud B. Ioannem Chrysostomum. ex quo citatur, non est inventum. Sed eadem fere legua-tur in commentariis B. Hieronymi ad c. 2. loëlis, et co-

c. VII. d) Legitima: Ita emendatum est ex variis codicibus B. Gregorii. Antea legebatur: oportet itaque legiti-mam carnis esse copulam*). Multa etiam alia sunt emendata.

benus: Edd. coll. 0. — Böhm. = C. III. 10) Falso tribuitur Ambro-sio. — 11) suas tangotar: Ed. Bas. = C. IV. 12) Ivo Pan. 1. 6. c. 21. Decr. p. 8. c. 84. Petr. Lomb. ib. — 13) cesare tanan car-nis: Edd. coll. 0. = C. V. 14) Ivo Decr. p. 8. c. 89. Petr. Lomb. ib. — 15) add.: et teiuniorum: Edd. coll. 0. — 16) I Cor. c. 7. v. 8. -17 eet ad: Ivo. — Edd. coll. 0. — 16) neactis: Id. — Vulg. — expatitius racetis: Edd. coll. 0. — 19) et sec.: Ivo. — Ed. Bas. — etiam sec.: Edd. rell. pr. Arg. — cf. Esa. c. 68. v. 4. — 20) post eror: Edd. Arg. Bas. — postea vero: Edd. rell. — 21) quia — caus.: absunt ab Iv. = C. VI. 22) hic: Ed. Bas. — 23) loel. c. 2. v. 16. = C. VII. 24) Ep. dubiae fidei, ep. 64, 1. 11. (sect. A. 601.) Ed. Maur. — Ivo Decr. p. A. c. 88. Polyc. 1. 6. t. 7. Petr. Lomb. 1. 4. dist. St. — 35) temperare: Edd. coll. 0. — 26) Aoc: eacd. — 27) pu-tanus: ested. exc. Arg. — 28) culpandam: Edd. coll. 0. — 29) Psal. 50, v. 7. — S3) add.: etc.: Edd. coll. 0. — 0) ita eaed. — 34) pro-creand.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 35) enin: Ed. Bas. — vero: Edd. rell. — Iv. — 36) size de: id. — Edd. coll. 0. 69

69

1069

Dist. VII. C. VI. 58) inviti: Ed. Nor. - 59) quanta : Edd. Dist. VII. C. VI. 58) inviti: Ed. Nor. - 59) quanta: Edd. coll. o. - 60) sacre sustinuerunt: eaed. pr. Bas. - 61) quisque: Edd. coll. o. - 62) eum: Ed. Bas. - abest a rell. pr. Lugdd. II. III. - 63) add.: quidem: Ed. Arg. - 64) quae in: Edd. coll. o. -65) poen. sua: Edd. Arg. Bas. Ven I. II. Par. - 66) sunt: Edd. Bas. Nor. Ven. I. II. Par. - 67) venialia: orig. - 68) suntantur: Edd. coll. o. pr. Arg. - 69) sunt qui: Edd. Bas. Lugd. I. - est qui mo-reretur - medicarely sunt qui: Edd. Bas. Lugd. I. - est qui mo-reretur - medicarely - 73) peccal: Ed. Arg. - 73) peccal: Edd. rell. - 73) torquetur: orig. - Ed. Bas. - 74) di-tatur: ead. - 75) torquetur: ead.

guinisque mysterio³⁷), suo est relinquendus iudicio, quia a nobis prohiberi non debet accipere qui in igne positus nescit ardere. Quum vero non amor procreandae sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis, habent consed voluptas dominatur in opere committionis, adoent con-iuges etiam de sua committione quod defleant. Et paulo post: §. 3. Tunc autem vir, qui post admittionem con-iugis aqua lotus fuerit, etiam sacrae³⁸) communionis my-sterium valet accipere, quum ei iuxta³⁹) praefinitam sen-tentiam ecclesiam ^{*}etiam^{*} licuerit⁴⁰) intrare.

III. Pars. Gratian. Hine etiam in diebus abstinentiae nupliae celebrari prohibentur.

Unde in Laodicensi Concilio e, 52. legitur 41):

Ci VIII, In diebus Quadragesimae nuptiae celebrars non licet.

Non oportet in Quadragesima aut nuptias vel quaelibet⁴²) natalitia celebrare 43).

C. IX. De codem.

⁷ Item ex Concilio Martini Bracarensis, c. 48. 44) Non licet³⁵) in Quadragesima natalitia⁴⁶) martyrum cele-brare, sed tantum sabbato⁴⁷) et dominica⁴⁸) pro⁴⁹) commemoratione eorum oblationes offerri 50). Sed nec natalitia, nec nuptias liceat in Quadragesima celebrare 51).

C. X. De codem.

Item ex Concilio llerdensi 52).

Non 53) oportet a Septuagesima usque in octavas Paschae, et tribus hebdomadibus ante festivitatem sancti loannis Baptistae 54), et ab Adventu domini usque post Epiphaniam nuptias celebrare. Quod si factum fuerit, separentur.

C. XI. De eodem.

Item Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum, c. 48.55) Nec uxorem ducere, nec convivia facere in quadragesi-mali tempore convenire posse, nullatenus⁵⁶) arbitramur. IV. Pars. Gratian. Haec autem servanda sunt, si uxor consensum adhibere voluerit; ceterum sine eius consensu

nec causa orationis continentia servari debet.

Unde Augustinus in lib. I. de adulterinis coniugiis, c. 2.⁵⁷)

C. XII. Nisi ex consensu communi orationi coniuges vacare non possunt.

Apostolus nec ad tempus, ut vacetur 58) orationi, nisi ex consensu voluit 59) coniuges carnali invicem fraudare 60) debito.

Hinc etiam in II. Concilio Arelatensi c. 22. legitur 61): C. XIII. Nisi ex consensu communi coniugatis

poenitentia non detur.

Pospitentiam coniugatis non nisi ex consensu dandam 62).

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

I. Pars. Quod autem sine consensu uxoris vir conti-

Quaest. V. C. I. a) Continere: Sic etiam apud Magistrum; sed B. Augustinus et Ivo habent: continere iam volo, nolo iam uxorem*), non potest. Quid, si tu vis, et illa non rult?

b) Satisfactione: In aliquot manuscriptis, et apud B. Augustinum, et Magistrum, et Ivonem est: sanctifica-tione **). Sed ob glossam non est mutatum.

Quaest. IV. C. VII. 37) ministerio: Ed. Bas. - 38) sacra mysferia: ead. - sacram communicumm, ministeriumque: Ed. Arg. - 39) secundum : Edd. coll. 0. - 40) licuit: eaed. pr. Bas. Lugdd. II. III. = C. VIII. 41) hab. Inter A. 347. et Set. - 1vo Decr. p. 8, c. 49. - 42) abest ab IV. - 43) celebrari: Ed. Bas. = C. IX. 44) Matrini Papae: Edd. coll. 0. - c. 51. 52. conc. Laod. (cf. Burch. 1. 15. c. 10. Ivo Decr. p. 4. c. 43.) ex interpr. Martini Brac. -45) liceat: Coll. Hisp. - 46) satales: ead. - Edd. coll. 0. - 47) in sob: Edd. coll. 0. - 46) dominico: Coll. Hisp. - 49) per comme-morationem: Edd. coll. 0. pr. Bas. - 50) offerre: Edd. coll. 0. - 47) in sob: Edd. coll. 0. - 48) dominico: Coll. Hisp. - 49) per comme-morationem: Edd. coll. 0. pr. Bas. - 50) offerre: Edd. coll. 0. - 47) in sob: Edd. coll. 0. pr. Bas. - 50) offerre: Edd. coll. 0. - 47) in morationem: Edd. coll. 0. pr. Bas. - 50) offerre: Edd. coll. 0. - 47) in morationem: Edd. coll. 0. pr. Bas. - 50) offerre: Edd. coll. 0. - 47) in abest ab Ed. Bas. - 53) Quod non oported: Burch. V. - 54) Decr. p. 8. c. 47. Petr. Lomb. ib. - 56) utio (nuito: Ed. Arg.) 1. 40. No Pan. 1. 6. c. 8. Decr. p. 8. c. 142. Polyc. 1. 6. t. 5. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 32. - 53) Quod non oported: Burch. V. - 54) Decr. p. 8. c. 47. Petr. Lomb. ib. - 56) utio (nuito: Ed. Arg.) modo arbitror: Edd. coll. 0. - C. XI. 55) scr. A. 866. - Ivo Pan. 1. 6. c. 130. coniatu: Cap. - commendue: Iv. 1. 40. Petr. Lomb. ib. - 56) utio (nuito: Ed. Arg.) modo arbitror: Edd. coll. 0. - C. XII. 57) Ivo Decr. p. 8. c. 138. Petr. Lomb. ib. - 56) utio (nuito: Ed. Arg.) modo arbitror: Edd. coll. 0. - C. XII. 57) Ivo Decr. p. 8. c. 138. Petr. Lomb. ib. - 56) utio (nuito: Ed. Arg.) modo arbitror: Edd. Coll. 0. - C. XIII. 57) Ivo Decr. p. 8. c. 138. Petr. Lomb. ib. - 56) utio (nuito: Ed. Arg.) modo arbitror: Edd. Coll. 0. - C. XIII. 57) Ivo Decr. p. 8. c. 138. Petr. Lomb. ib. - 56) utio (n

nentiam vovere non possit, multis auctoritatibus probatur. Ait enim Augustinus super Psalmum CXLIX. in estremo 1):

C. I. Non potest vir continentiam servare, misi uxoriz teneat consensum,

Si dicat vir: continere .) iam volo; nolo autem, uxor; non potest. Quod enim tu vis non vult illa, Numquid per continentiam tuam debes 2) illam facere fornicariam? si alii nupserit te vivo, adultera erit. Non vult tali lucre Deus compensare³) tale damnum. Redde debitum, et, si non exigis, redde. Pro satisfactione³) perfecta Deus tibi computabit, si non quod tibi debetur⁴) exigis, sed reddis quod debetur uxori.

C. II. Non debet extorqueri mulieris consensus ad continentiam Deo vovendam.

Item Alexander Papa II. Landulpho in Corsica 5). Notilicasti, te morte tenus infirmatum, et peccatorum tuorum recordatione et terrore valde pavefactum anxie quaesiisse monachum fieri, et a tua uxore minis et terroribus ansse monachum lieri, et a tua uxore minis et terroribus eam occidendi ad hoc licentiam extorsisse, et sic te mo-nasticam⁶) vestem sine abbate sumsisse, et monasterium petiisse; postea vero, quum sanus factus esses, tuae uxo-ris reclamationibus, eiulationibus⁷) et planctibus, tuaeque familiae dispersionibus devictus⁴), utpote poenitens, do-mum remeasse, et post multos dies quorundam sapientum consilio⁸) ad iam dictae mulieris cubile rediisse. Nunc au-tem, si *tibi* tua uxore uti liceat, nostrum requiris con-silium. Si ita denique est, ut tuus nuncius narrat non silium. Si ita denique est, ut tuus nuncius narrat, non videtur nobis rationabiliter neque sana mente ⁹) ^{*}id factum, quoniam, quum omni homini ad monasticam tendenti vitam legaliter, sancte et iuste sit peragendum, tu contra leges minaciter et violenter a tua uxore partim terrore mortis, partim tuae infirmitatis doloribus exinanitus 10), devia secutus, nulla, ut dicitur, licentia accepta recessisti, et mo-nasterium petiisti. Non enim violentia ''), sed ex pari voluntate et consensu (sicut sancti Patres dicunt) hoc fieri debet, neque vir d) monasterium eligere, aut professa con-tinentia habitum cum festinatione debet mutare.

C. III. Vir potest abnuere vota continentiae, quae sine eius consensu Deo uxor obtulerit.

Item ex Concilio apud Compendium 12). Mulier, si sine licentia 13) viri 14) sui velum in caput 15) miserit, si viro placuerit, recipiet eam iterum ad coniugium.

C. IV. Non potest vir continentiae vota rescindere, quae cius assensu mulier Deo promisit.

Item Augustinus ad Ecditiam, ep. CXCIX. 16)

Quod Deo pari consensu *ambo* voveratis perseveranter usque in finem reddere *ambo* 17) debuistis. A quo pro-posito si lapsus est ille, tu saltem instantiasime 15) persevera. Quod te non exhortarer, nisi quia tibi ad hoc ipse consenserat¹⁹). Nam si nunquam tenuisses²⁰) eius assen-sum, numerus te nullus defendisset annorum. Et post

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. II. c) Devictus: Ivo habet: utpote poenitens devictus ; Panormia: utpote penitus devictus domum remeasse.

d) Neque vir: Apud Ivonem et in Panormia legitur: Neque vir in monasterium recipiendus est, nisi u.vor illius femineum monasterium elegerit, ant professa continentian habitum cum festinatione mutaverit. Sed mutatum non est, quoniam glossa videtur magis convenire lectioni Gratiani.

pauca: §. 1. Non quia pariter temperabatis a commixtione carnis²¹), ideo tuus maritus esse destiterat, imo vero tanto sanctius inter vos coniuges manebatis, quanto sanctiora concorditer ²²) placita servabatis. Nihil ergo de tua veste, nihil de tuo auro, vel ²³) argento, vel quacunque pecunia, aut ²⁴) rebus ullis ²⁵) terrenis tuis sine arbitrio eius facere debuisti. Et infra: §. 2. Est quidam pro modulo personae habitus matronalis a viduali veste distinctus, qui potest fidelibus coniugatis salva religionis observantia²⁶) convenire. Hunc te maritus si deponere noluit 27), ne te e) velut viduam illo vivente iactares, puto 28), quia non fuerat in hac re usque ad dissensionis scandalum perducendus, mahac re usque ad dissensionis scandalum perducendus, ma-gis inobedientiae malo, quam illius²⁹) abstinentiae bono. Quid est enim absurdius, quam mulierem de humili veste *riro⁴ superbire, cui te³⁰) potius expediret obtemperare candidis moribus, quam in nigellis vestibus repugnare? quia, etsi te indumentum monachae delectabat, etiam hoc gratius posset marito observato exoratoque sumi, quam illo inconsulto contemtoque praesumi. Quod si omnino non sineret, quid tuo proposito deperiret? Absit, ut hinc dis-pliceres Deo, quod coniuge tuo nondum defuncto non in-duereris³¹) sicut Anna, sed sicut Susania.

C. V. Continentiae meritum habet qui pro incontinentia uxoris debitum sibi reddere cogitur.

ldem in eadem epistola f) 32).

Secundum verba apostolica, etiam si ⁴se^{*} vir continere voluisset, et ³³) tu noluisses ³⁴), debitum tibi reddere co-geretur, et illi Deus imputaret ad ³⁵) continentiam, si ³⁶) non suae, sed tuae cederet infirmitati, ne in adulterium non suae, sed tuae cederet initiatis, ne in autherium cadercs. §. 1. Quisquis³⁷) igitur compatiens infirmitati uxoris reddit³⁸), non exigit³⁹) debitum, aut si propter pro-priam infirmitatem ducit⁴⁰) uxorem, plangens potius, quia sine uxore esse non potuit, quam gaudens, quia duxit⁴¹), quisquis vendit⁴²) quod novit⁴³), quia, etsi maneret, bea-turm professoret: quisquid emit novit, quia transiet⁴⁴). tum non faceret; quisquis quod entit novit, quia transiet⁴⁴), et de his non praesumit, et facit⁴⁵) ex eo, *quod habet*, misericordiam cum non habentibus, securus exspectat diem novissimum.

C. VI. Vota continentiae sine uxoris consensu reddi non possunt.

ldem ad Armentarium, et Riparium, et Paulinam, epist. XLV.⁴⁶).

Una sola causa esse posset, qua te ad id, quod vovisti, non solum non hortaremur, verum etiam prohiberemus imcarnis infirmitate recusaret. Nam et vovenda talia non sunt a coniugatis, nisi ex consensu et voluntate communi, et, si praepropere⁴⁷) factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persolvenda promissio. Neque enim Deus exigit, si quis ex alieno aliquid voverit, sed potius usurpare vetat alienum.

C. VII. Absque ceteris operibus nec sula virginitas salvat. nec cetera absque virginitate proficiunt. Item Hieronymus lib. I. adversus Iovinianum.

II. Pars. Tunc salvabitur mulier, si illos genuerit

NOTATIONES

C. IV. c) Ne te: In vulgatis erat: Ne te puta ve lut viduam iactare. Emendatum est ex aliquot vetustis, originali et Beda, et aliis collectoribus, itemque alia multa.

Quaest. V. C. IV. 21) carnali: orig. - Iv. - Edd. coll. o. -22) ac conc.: eacd. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 23) et nihil de arg.: Ed. Bas. - 24) ret de: Edd. Bas. Par. Lugdd. - abest a rell. - 25) abest ab Edd. Par. Lugd. I. - üs: Edd. Lugdd. II. III. - nullis: Edd. rell. pr. Bas. - 26) causa ret obs.: Edd. o. - 27) rotuit: Ed. Bas. - moluerit: Ed. Arg. - roluerit: Edd. rell. - Ivo Pan. - 28) quia, puia: Edd. Arg. Nor. Par. Lugd. I. - quia pulo: Edd. Ven. II. - puia, quia: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 31) riduereris: eacd. - iudueris: Edd. rell. - cf. Luc. c. 2. Dan. c. 13. = C. V. 32) Polyc. I. 6. 1. 4. Petr. Lorah. 1. 4. dist. 32. - 33) si: Ed. Arg. - 34) roluisses: Edd. Nor. Ven. I. II. - 35) abest ab orig. - 36) et si: Ed. Bas. -37) Aug. in Psal. 147. - 38) reddidt: Edd. coll. o. pr. Bas. Par. - 39) exegit: eaed. pr. Bas. - 40) duxit: Edd. Lugdd. II. III. -41) conduxit: Edd. Arg. Nor. Ven. 1. II. - 42) vendidit: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 33) uile novit: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 41) transit: eaed. pr. Arg. Bas. - 45) fecit: Edd. Bas. C. VI. 46) Ep. 127. Ed. Maur., scr. A. 411. ad Armentarium et Paulinam. Nomen Riparii ex ipslus ep. initio, in quo Ruferii mentio at, ab Ivome Decr. p. 8. c. 134. in inscriptionem est translatum. -

filios, qui virgines permansuri sunt; si quod ipsa perdidit acquirat in liberis, et damnum radicis et cariem⁴⁸) flore⁴⁹) compenset et pomis.

1094

C. VIII. Idem ibidem.

Hoc solum nunc⁵⁰) dico, quod quomodo absque ceteris operibus virginitas sola non salvat, sic omnia opera absque virginitate 51), puritate, continentia, castitate imperfecta sunt.

C. IX. Idem ibidem.

Qui silit⁵²) veniat et bibat; qui potest capere capiat. Non dicit: velitis nolitis, bibendum vobis est atque currendum; dicit: velitis nolitis, bibendum vobis est atque currendum; sed: qui voluerit, qui potuerit currere atque potare, ille vincet⁵³), ille satiabitur⁵⁴). Et ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt quod sibi non fuerat impe-ratum, maiorisque gratiae est offerre quod non debeas, quam reddere quod exigaris⁵⁵). Apostoli⁵⁶) uxoris onera contemplati: Si talis est, inquiunt, causa hominis cum wxore, non expedit nubere. Quorum Dominus sententiam probans: recte quidem sentitis, ait, quod non expediat homini ad coelestia⁵⁷) regna tendenti accipere uxorem; sed difficilis res est, et non omnes capiunt verbum istud, verum quibus datum est. Alios⁵⁸) eunuchos natura facit, alies vis hominum; mihi illi eunuchi placent, quos castra-vit non necessitas, sed voluntas; libenter illos in meos⁵⁹) sinus recipio, qui se⁶⁰) castraverunt propter regna⁶¹) coevir, non necessitas, sed voluntas; hoenter illos in meco⁵) sinus recipio, qui se⁶⁰) castraverunt propter regna⁶¹) coe-lorum, et ob mei⁶²) cultum noluerunt esse quod nati sunt. Simulque⁶³) tractanda sententia⁶⁴): Qui se, inquit, castraverunt propter regna⁶⁵) coelorum. Si castrati merce-dem habent regni⁶⁶) coelorum, ergo qui se non castrave-runt locum non possunt accipere castratorum.

Gratian. Finis huius auctoritatis et duas praecedentes Gratian. Finis Autos auctorsiatis et duae praecedentes de virginitatis affectu intelliguntur, qui non in voluntate so-lum, sed in necessitate est; principium vero de effectu intel-ligitur, qui non in necessitate et ante votum, sed in voluntate est, nec exigitur, nisi repromittatur.

C. X. Non licet illi ducere uxorem, qui suam velare permigerit.

'Item ex Concilio Remensi⁶⁷).

III. Pars. Qui uxorem suam velare 68) permiserit, aliam 'non accipiat, sed 69) similiter convertatur.

C. XI. Vota abstinentiae, quae mulier permittente viro promiserit, illo prohibente servare non cogitur. Item Augustinus in Quaestionibus Numerorum, qu. LIX.⁷⁰)

IV. Pars. Manifestum est, ita voluisse legem feminam esse sub viro, ut nulla vota eius, quae abstinentiae causa voverit, reddantur ab ea, nisi auctor vir⁷¹) fuerit permittendo. Nam quum ad peccatum eiusdem viri pertirit, etiam⁷³) hic tamen non dixit, ut faciat mulier quod voverat, quia permissa jam prius a viro fuerat. Viri dixit esse peccatum, quia abnuit quod prius concesserat; non tamen mulieri *vel* ex hoc permissum⁷ +) dedit, ut quod ⁷*)

CORRECTORUM.

C. V. f) Caput hoc, quod eodem modo habetur in Polycarpo, confectum est ex duobus B. Augustini indicatis locis, verbis nonnullis partim omissis, partim mutatis, salva tamen sententia.

Petr. Lomb. ib. — 47) propere: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. Nor. == C. VII. 48) carnem: Ed. Bas. — 49) in flore: Edd. Bas. Lugdd. II. III. = C. VIII. 50) non: Böhm. — 51) virginitatis: Ed. Bas. = C. IX. 52) Ioan. c. 7. v. 37. Math. c. 19 v. 12. — 53) vincit: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 54) add.: ab eo: Ed. Bas. — 55) exigeris: Edd. coll. o. — 56) Ap. emin. macris onere (honore: Edd. Ven. I. II. Par.) contemplato: eaed. — (f. Math. ib. v. 10. — 57) coelorum: eaed. — 58) add.: homines: Ed. Bas. — hominum: Edd. rell. — 59) meo sinu: Edd. coll. o. — 60) abest ab Ed. Bas. — se ipsos: Edd. rell. — 61) regrum: Edd. coll. o. — 62) meura: eaed. — 63) add.: haec: Edd. Bas. Lugdd. — 64) est sent.: Edd. coll. o. – cf. Matth. ib. v. 12. — 65) regnum: Edd. coll. o. — 62) meura: eaed. — 63) add.: haec: Edd. Bas. Lugdd. — 64) est sent.: Edd. coll. o. – cf. Matth. ib. v. 12. — 65) regnum: Edd. coll. o. — 66] regnu: Ed. Bas. = C. X. 67) c. 21. conc. Vormer. hab. A. 752. — Reg. 1. 2. c. 125. Burch. 1. 9. c. 46. Ivo Pan. 1. 6. c. 63. Upcr. p. 8. c. 184. Petr. Lomb. ib. — 68) relari: Ivo Pan. 1. 7. c. 48. Decr. p. 8. c. 98. Petr. Lomb. ib. — 71) abest, ab Ed. Bas. — 72) add.: lex: Edd. coll. o. — IV. Pan. — 73) hoc: Ed. Bas. — et hoc: Edd. rell. — IV. Pan. — 74) iussum: Edd. coll. o. — 75) quam: Ivo Decr. — Ed. Bas. — 69^{*} .

69 *

prius vir ei concesserat 76), postea si prohibuerit, contemater 77).

Gratian. Ex praemissis auctoritatibus apparet, quod continentias vota nec mulier sine consensu viri, nec vir sine consensu mulieris Deo reddere potest. Si autem consensu alterius corum ab altero promissa fuerit, et si postmodum in irritum deducere voluerit qui permisit, non lamen valet, quia in debito coniugii acque mulier habet potestatem viri, sicut et vir mulieris; alque ideo, si quilibet eorum alterum a suo iure absolverit, ad prasterilam servitutem ipsum revocare non poterit. Quia vero in celeris vir est caput mulieris, et mulier corpus viri, ila vota abstinentiae viro permittente mulier potest promittere, ut tamen eadem prohibente repromissa non valeat adimplere, et hoc, ut diximus, propter conditionem

servitutis, qua viro in omnibus debet subesso. Unde Augustinus in libro quaestionum Genesis, qu. CLIII.¹⁰):

C. XII. Mulieres viris suis debent subesse.

Est ordo naturalis in hominibus, ut serviant feminae viris, filii ⁷⁹) parentibus, quia nulla 6) ⁸⁰) iustitia est, ut maior serviat minori.

C. XIII. Vir est caput mulieris.

ldem in Quaestionibus Veteris et Novi Testamenti ex utroque mixtim, c. 106. *1)

Haec imago Dei est in homine \$2), ut unus factus sit h) quasi Dominus, ex quo ceteri orirentur, habens imperium Dei, quasi vicarius eius, quia omnis rex Dei habet imagi-Dei, quasi vicarias eius, quia ominis fex Dei naber imagi-nem, ideoque mulier non est facta ad imaginem i) Dei. Sic etenim dicit⁴³): Et fecit Deus hominem; ad imaginem Dei fecit illum. Hinc⁴⁴) est, unde Apostolus: Vir quidem, ait, non debet velare caput suum, quia imago et gloria Dei est; mulier *autem* ideo velet⁴⁵), quia non est gloria aut imago Dei.

CAP. XIV.

Idem libro V. quaestionum super Deuteronomium, qu. XXXIII.*()

Satis hinc apparet, quemadmodum subditas feminas viris, et paene famulas lex esse voluerit⁸⁷) uxores, quod⁸⁸) di-cens adversus uxorem vir testimonium, unde lapidaretur illa, si hoc verum esse demonstraretur, ipse tamen non vicissim lapidaretur, si hoc falsum esse constiterit; sed tantummodo castigatur, et damnificatur, eique perpetuo fubetur adhaerere, qua carere voluerat. In aliis autem causis eum, qui testimonio falso cuiquam nocuerit, quod si probaretur, ius³⁹) sit occidi, eadem^k) plecti iubetur⁹⁰) poena, qua fuerit⁹¹), si verum esset, iste¹)⁹²) plectendus.

NOTATIONES

C. XII. g) Quia nulla: In Panormia reliqua habentur ut apud Gratianum, nisi quod corrupte in en legi-tur: meiori serviat minor. Sed in originali, a quo non longe discedit lvo: quia et illic institia est hace, ut infir-mior ratio serviat fortiori; ob glossam autem non est emendatum.

C. XIII. h) Factus sit: Quae sequuntur emendata sunt partim ex vetustis, partim ex ipso originali et Ivone. In vulgatis enim Gratiani recentioribus legebatur *): factus sit homo, ex quo ceteri oriantur, habens imperium Dei, quasi vicarius Dei, quia unius Dei habet vir imaginem.

i) I maginem: Sequebatur: et similitudinem **), quae sunt expuncta, quia neque apud Augustinum, neque in vulgata graeca, neque in latina vetustiore, neque apud ceteros collectores habentur. Pulchre vero de hac re diaputat Basilius in hunc Genesis locum, et Origenes Periarchon lib. 3. c. 6. .C. XIV. k) Eadem: Eodem fere modo apud Ivonem,

C. XV. Item Hieronymus s ver existelen a Tilum, in c. 2. ?3)

Quum caput mulieris vir sit, caput antem viri Christm quaecunque uxor non subjicitur viro suo, hoc est ca Cij. suo, eiusdem criminis rea est, cuius et vir, si non subii-ciatur Christo³⁴) capiti suo. Verbum autem Domini blas-phematur, vel dum³⁵) contemnitur Dei prima scatentia, et pro nihilo ducitur, vel quum Christi infamatur evange-lium, dum contra legem fidemque naturae ea, quae Chris-tiana est, et ev Dei lege subieta viro imperare deside stiana est, et ex Dei lege subiecta, viro imperare deside-rat, quum etiam gentiles feminae viris suis serviant com-muni (ege naturas.

C. XVI. Arbitrium viri mulierem sequi oportet in omnibu Item Augustinus in Quaestionibus Numerorum,

qu. LIX. ")

Noluit itaque lex mulierem aliquid vovere Deo adversus animam suam, ut non in aliqua =) rerum licitarum atque concessarum abstinentia in eisdem votis femimae valeat auctoritas, sed virilis. Ita, et ⁹⁷) si adhuc innuptae "iam" concesserat pater vota persolvere, si ante, quam persolverit, nupserit, et vice persorveret, si ante, quam persorverit, nupserit, et sit omnino sine peccato, quia munda-vit ⁹⁴) eam, sicut dicit ⁹⁹), id est mundam indicavit. Neque hoc contra Deum fieri putandum est, quum ipse Deus hoc praeceperit, hoc voluerit.

C. XVII. Nulla est mulieris potestas, sed in omnibus viri dominio subiecta est.

Item in libro quaestionum Veteris Testamenti, qu. XLV. .) 100)

Mulierem constat subiectam dominio viri 101) esse, et nullam auctoritatem habere; nec docere *enim* potest, nec testis esse, neque fidem dare 102), nec iudicare; "quante magis non potest imperare !*

C. XVIII. Item Ambrosius in Hexaemeron in tractatu diei quartae 193).

Adam per Evam deceptus est, non Eva per Adam. Quem vocavit ad culpam mulier, iustum est, ut eum gubernato-rem °) assumat, ne iterum feminea facilitate labatur.

C. XIX. Item super primam epistolam ad Corinthies,

in c. 2. 104)

Mulier debet velare caput, quia non est imago Dei. Sed ut¹⁰⁵) ostendatur subiecta, et quia praevaricatio per illam inchoata est, hoc signi¹⁰⁶) debet habere, ^{*}ut^{*107}) in ec-clesia propter reverentiam episcopalem non habeat caput liberum, sed velamine tectum, nec¹⁰⁶) habeat potestatem

CORRECTORUM.

et in Panormia. In originali vero: cademque poena plecti inbet.

l) Iste: Sic est emendatum ex aliquot manuscriptis, et originali, et Ivone.

C. XVI. m) Ut non in aliqua: Sic in Panor-mia***). Apud Ivonem veroe ut in aliquarum rerum, in glossa ordinaria: id est in rerum. Sed totus hic locus longe melius habet in originali: feminam sub patre ante, guam nubat, et sub viro nuptam voluit lex vovere ila aliquid Deo adversus animam suam, id est in aliquarum rerum licitarum atque concessarum abstinentia, ut in eisdem votis fe-

minea non pracoaleat auctoritas, sed virilis. C. XVII. n) Restitutum est hoc caput B. Augustino, et ex eo nonnulla addita. Nam antea citabatur ex B. Ambrosio.

C. XVIII. o) Gubernatorem: Autea legebatur: st cam in gubernationem †) assumat. Emendatum est ex B. Ambrosio. Glossa enim optime convenit voci : gabernatoren.

 Quaest. V. C. XI. 76) concesserat: Edd. Ven. II. Par. Lugdd. -77) condemnetur: orig. - contenuad: Ed. Arg. = C. XII. 78) ivo Pan. 1.7. c. 43. Decr. p. 8. c. 94. - 79) et fl.: iv. - Edd. coll. o. - quia et illi shace iust. est. ut maiori servical manor: Edd. coll. o. - quia et illi etc. codem modo: ivo Pan. - quia et illis hace iust. est, ut inferior servial maiori : Decr. = C. XIII. 81) Non sunt Au-gustini. - Ivo Pan. 1.7. c. 43. Decr. p. 8. c. 95. - 82) add.: facrist. Edd. Bas. - 0) ita Edd. coll. o. - 83) add.: scriptura: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - cf. Gen. c. 1. v. 27. Sap. c. 2. v. 23. - 60) ita Edd. coll. o. p. 80, retat: iv. - Edd. Bas. - Böhm. = C. XIV. ' Pan. 1. 7. c. 45. Decr. p. 8. c. 96. - 87) rotuit: Edd. coll. o. - Bohm. - 85) retat: iv. - Edd. Bas. - Böhm. = C. XIV. ' Pan. 1. 7. c. 45. Decr. p. 8. c. 96. - 87) rotuit: Edd. coll. o. - Bas. Lugd. 1. - 90) tubet: iv. - 80) iss-Bas. Lugd. 1. - 90) tubet: iv. - 80) fas-- 105) add.: riro: Edd. coll. 0. - 106) signum: eacel. - Bibm. -- 107) abest ab IV. - 108) non: IV. Pan. - Edd. coll. o. - 106) non: IV. Pan. - Edd. coll. o. - 106) non: IV. Pan. - Edd. coll. o. - 107) abest ab IV. - 108) non: IV. Pan. - Edd. coll. o. - 107) abest ab IV. Pan. - Edd. coll. o.

loquendi, quia episcopus personam habet Christi. Quasi ergo ante iudicem ¹⁰⁹), ^{sic 110}) ante episcopum, quia vi-carius Domini¹¹¹) est, propter peccatum originale ^p) subiecta debet viderí.

C. XX. Idem in libro de Paradiso, c. 10.

V. Pars. Nec illud otiosum ¹¹²), quod non de eadem terra, de qua plasmatus est Adam, sed de ipsius Adae costa facta sit mulier, ut sciremus, unam in viro et muliere corporis esse naturam, unum fontem generis humani. Ideo non ¹³³) duo a principio facti vir et mulier, neque duo viri, neque duae mulieres; sed primum vir, deinde ex eo mulier. Unam enim naturam volens hominum constituere Deus, ab uno principio creaturae huius 114) incipiens, mul-tarum et disparium naturarum eripuit facultatem.

Gratian. Evidentissime itaque apparet, ita virum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentiae vel religiosae conversationis liceat sibi sine eius licentia Deo offerre; etiamsi viro permittente repromissa fuerit, non licet ei votum opere complere, quum vir voluerit revocare permissum. Vota vero continentiae ita alterius permissu ab altero valent offerri, quod post permissionem non valent in irritum deduci.

CAUSA XXXIV. GRATIANUS.

Quidam vir in captivitatem ductus est; postea uxor eius, au-diens illum mortuum, nupsit alis demum ille, de captivitate rediens, repetit uxorem suam; illa, posterioris amore capta, aspernatur torum prioris viri. (Qu. 1.) Nunc primum quae-ritur; an sit ista rea adulterii; quae vivente viro suo alteri nupsit? (Qu. 11.) Secundo, an redeunte primo sit cogenda recedere a secundo, et redire ad primum?

QUAESTIO I. et II. GRATIANUS.

I. Pars. Utraque quaestio terminatur auctoritate Leonis Papae, qui scribens Nicetae, Aquileiensi Episcopo, epist. LXXVII. c. 1. et sequentibus ait 1):

C. I. Qui alii nupserit, putans virum suum mortnum esse, illo redeunte ad priorem redire cogilur.

Quum per bellicam cladem, et per gravissimos hostilitatis incursus ita quaedam dicatis divisa esse coniugia, ut, abductis in captivitatem viris, feminae eorum remanserint destitutae, quae viros proprios aut interemtos putarint²), aut nunquam a³) dominatione⁴) crederent liberandos, et ad 5) aliorum coniugium solicitudine 6) cogente transie-rint 7); quumque *nunc*, statu rerum auxiliante Domino in meliora converso, nonnulli eorum, qui putabantur periisse, remeaverint ⁶): merito caritas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quae aliis coniunctae sunt viris, a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum⁹), quod a Deo iungitur mulier viro ¹⁰), et iterum praeceptum agnovimus,

NOTATIONES

C. XIX. p) Propter peccatum originale: Apud B. Ambrosium et lvonem legitur: propter reatus originem; in Panormia vero: propter reatum originalem. Sed ob glos-sam non est motatum, reliqua vero sunt emendata. Causa XXXIV. Quaest. I. et II. C. III. a) Verba

Quaest. V. C. XIX. 109) add.: Christum: Iv. Pan. — Edd. coll. o. — orig. — Böhm. — 110) ita ante ep. sit: Edd. coll. o. — 111) Det: Ed. Bas. = C. XX. 112) add.: est: Edd. coll. o. — 113) add.: sunt: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 114) hoc: Edd. coll. o. Causa XXXIV. Quaest. I. C. I. 1) Ep. 159. Ed. Baller. scr. A. 458. — Aus. I. 10. c. 22 (24). Ivo Pan. I. 6. c. 87. 88. Decr. p. 8. c. 244. (usque ad verb.: priventur.) Polyc. I. 6. t. 4. Petr. Lomb. I. 4. dist. 38. — 2) putarent: orig. — Iv. — Edd. coll. o. 3) ab iniqua: eaed. — Iv. Pan. — 4) damnatione: Ed. Lugd. I. — 5) et in: Edd coll. o. — Iv. Pan. — 6) solitudine: orig. — 7) trans-teruni: Edd. coll. o. — Iv. Pan. — 8) remearunt: Edd. coll. o. — verbs sequ: merito — separet: omissa sunt ab Ans. — 9) praece-ptum: Kdd. coll. o. pr. Bas. — Iv. Pan. — cf. Prov. c. 9. v. 14. — 10) add.: suo: Edd. coll. o. — 11) quos — coniunxit: eaed. — cf. Matth. c. 19. v. 6. — 12) his: Iv. — Edd. coll. 0. — 13) id, quod leg. intuiti: Edd. coll. o. — Iv. Pan. — 14) ideoque studiose: Ed. Bas. — omni — propr. est: absunt ab Ans. — 15) Burch. 1. 9. c. 56. Iv. Decr. p. 8. c. 191. — 16) non: Ed. Arg. — et non: Ed. Bas. — verba: et — pertinebant: absunt ab Iv. c. 244. — 17) add.: Aabea-ter: Burch. Iv. — Edd. coll. 0. — Baller. — 18) sic enim — poscit: non sunt ap. Ans. — 30) plane: Ed. Arg. — plenae: Edd. reil. —

ut quod 11) Deus funxit homo non separet, necesse est, ut ut quod ¹¹) Deus iunxit homo non separet, necesse est, ut legitimarum foedera nuptiarum redintegranda credamus, et remotis malis ¹²), quae hostilitas intulit, unicuique hoc ¹³), quod legitime habuit, reformetur, omnique ¹⁴) studio pro-curandum est, ut recipiat unusquisque quod proprium est. §. 1. Nec ¹⁵) tamen culpabilis iudicetur et ¹⁶) tanquam alieni iuris pervasor ¹⁷), qui personam eius mariti, qui iam non esse existimabatur ¹⁶), assumsit. Sic ¹⁹) enim multa, quae ad eos, qui in captivitatem ducti sunt, pertinebant, in ius alienum transire potuerunt, et tamen plenum ²⁰) justitiae est, ut eisdem reversis propria reformentur. Quod in this allehum transire potterunt, et tamen plehum ²⁻⁹ iustitiae est, ut eisdem reversis propria reformentur. Quod si in mancipiis²¹), vel in agris, aut etiam in domibus, ac possessionibus rite²¹) servatur, quanto magis in coniugio-rum redintegratione²³) faciendum est? ut sic²⁴) quod bellica necessitate²⁵) turbatum est pacis remedio refor-metur²⁶)? Et ideo²⁷), si viri post longam captivitatem reversi ita in dilectione suarum coniugum perseverant, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est, et inculpabile iudicandum est quod necessitas intulit, et restituendum quod fides poscit. Et infra c. 4. 2^{3}): §. 2. Sin de re excusabili contaminationem criminis elegerunt 34), ostendentes, sibimet pro sua incontinentia placuisse quod iusta remissio poterat³⁵) expiare. Redeant ergo in suum statum voluntaria redintegratione coniugia, neque ullo modo ad opprobrium malae voluntatis trahatur quod conditio necessitatis extorsit, quia, sicut hae mulieres, quae reverti ad viros suos nolunt³⁶), impiae habendae sunt: ita illae, quae in affectum initum ex Deo redeunt, merito sunt laudandae *iudicio^{* 37}).

C. II. Viro vel uxore de captivitate redeuntibus propria redintegrantur coniugia.

Item Innocentius Papa Probo, in ep. IX. 38) Quum in captivitate Ursa mulier teneretur, aliud coniu-gium cum Restituta Fontanum ³) commisisse cognovimus. Sed favore Domini reversa Ursa nos adiit, et nullo diffi-tente uxorem se memorati esse perdocuit. Qua de re, do-mine fili ⁴°) merito illustris, statuimus, fide catholica suf-fragente illud esse conjugium quod primitus erat gratia fragante, illud esse coniugium, quod primitus erat gratia divina fundatum, conventunque secundae mulieris, priore superstite nec divortio⁴) eiecta⁴), nullo pacto *posse* esse legitimum.

C. 111. Quae primo viro relicto secundo adhaeserit, nisi secundum relinquens, primo reconciliari non potési.

Item Hieronymus ad Amandum Presbyterum *) 43). Non satis animadvertere potui, quid sit quod dicere vo-luit⁴⁴): alio viro per vim accepto. *Quid est: per vim ac-cepto?* congregata videlicet multitudine nolentem rapuit. Et quare⁴⁵) postea raptorem rapta non dimisit? legat⁴⁶) libros Moysi, et inveniet 47) desponsatam viro, si in civi-

CORRECTORUM.

huius capitis in epistola B. Hieronymi, et in Polycarpo proxime sequuntur post ea, quae referuntur sup. 32. qu. 7. c. Omnes causationes. Ideoque apud ipsos initium hoc ita habet: Neque satis animadvertere.

21) add.: mansis: Edd. coll. o. pr. Bas. — 22) rects: Iv. Decr. c. 244. et Pau. — Edd. coll. o. — 23) redniegrationem: Coll. Hisp. — ta-tegritate: Ed. Arg. — 24) abest a Baller., Burch. Iv. et Edd. Bas. Lugdd. II. III. — si quid: Edd. rell. — 25) ciuds: eaed. — Iv. Decr. c. 244. et Pan. — 26) formetur: Edd. Nor. Ven. I. II. — 27) Burch. l. 9. c. 58. Ivo p. 8. c. 193. — 28) Burch. ib. c. 57. Iv. ib. c. 192. — 29) maluerint: Iv. Pan. — Edd. coll. o. — 30) legitima transfre consortia: Ed. Bas. — 31) abest a Burch. Iv. — 33) reliqua us-que ad exitum absunt ab Ans. et Iv. c. 244. — 33) quod: Edd. Lugdd. II. III. — quia inexcusabiliter cont.: Coll. Hisp. — 34) eti-gerent: Ed. Lugd. I. — elegerint: Edd. Lugdd. II. III. — 35) polust: Ed. Bas. — 36) noluerunt: ead. — noluerint: Edd rell. — Burch. Iv. — 37] abest ab orig., Burch. et Iv. = C. II. 38) Ep. Innoc. I., incerti temporis. — Ivo Decr. p. 8. c. 245. — add.: Episcopo: Ivo Pan. I. 6. c. 59. — Edd. Bas. Nor. Par. Lugdd. — 39) Fortunius thisses cognoscitur: orig. — Fontan. thisse cognoscinus: Iv. Decr. — 40) abest a Iv. Pan. — füi carissime: Edd. coll. 0. — 41) divorita: Ed. Bas. — 43) elector: Ed. Lugd. II. = C. III. 43) Polyc. I. 6. t. 4. Petr. Lomb. I. 4. dist. 35. — 44) add.: epistola twa: Edd. Bas. Lugd. I. — ep. vestra: Edd. rell. p. Par. — 45) virus: Edd. Eds. Lugd. I. — Ed. Bas. — 47) invenies: cod. — invenies: Edd. Bas. Lugd. I. — HI.

1098

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXIV. QUAEST. I. et II. o. 4---10. 1100 1099

tate fuerit oppressa, et non clamaverit, puniri quasi adul-teram; si⁴³) autem in agro oppressa⁴⁹) sit, innoxiam asse a scelere, et violentum legibus subiacere. Ergo et ⁵⁰) ista soror ⁵¹), quae, ut dicit ⁵²), vim passa est, ut alteri⁴³) iungeretur, si vult corpus Christi accipere, et non adultera reputeri agrt nueniteutiam: its duntavat ut secundo vin sungeretur, si vuit corpus christi accipere, et non auutera reputari, agat poenitentiam; ita duntaxat, ut secundo viro, qui non appellatur vir, scd adulter, a tempore poeniten-tiae non copuletur. Quod si durum ei videtur, et semel dilectum non potest derelinquere, nec praeferre Dominum voluptati, audiat Apostolum conclamantem 5^{4}): Non potestis calicem Domini bibere, et calicem daemoniorum. Non potestis ealicem Domini olocie, el chilem daemonioram. Non poteste mensae Domiai communicare, el mensae daemoniorum; et alio 53) loco: Quae communicatio luci ac tenebris 56)? qui consensus Christo 57) et Belial? Rem novam loquor, imo non novam, sed veterem, quae veteris testamenti auctoritate tirmatur 58). Si reliquerit secundum virum, et reconciliari priori voluerit, non potest. Scriptum est enim in Deuteronomio ⁵⁹): Si acceperit homo uxorem, et habuerit cam, et non invenerit gratiam in conspectu eius propter alieam, et non interess grutan in competitus provint guam foeditatem, scribet 6°) libellum repudii, et dabit in manus eius 6°), et dimittet 6°) cam de domo sua. Quumque egressa adultera 6°) maritum duxerit, et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, aut certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere and company avia polluta est, et alominabilis facta est cooam uxorem, quia polluta est, et abominabilis facta est co-ram Domino, ne peccare facias terram "tuam", quam Dominus Deus tuus tradidit tibi possidendam. III. Pars. Gratian. Si autem inevitabili necessitate co-

gente vir in aliam provinciam fugerit, el uxor eius eum seeni noluerit, illo ricente illa innupla permaneat. Unde in Concilio apud Vermerias 64):

C. IV. Quae virum in captivitate ductum sequi noluerit, maneat innupla, quamdiu vir sius vizerit.

Si quis necessitate inevitabili cogente in alium ducatum seu provinciam fugerit, et eius uxor, quum valet et pot-est, amore paréntum et 65) rerum suarum eum sequi no-

est, amore parentum et --) resum suarum eum sequi no-juerit, ipsa omni tempore, quandiu vir eius, quem se-cuta⁽⁵⁾) non fuit⁽⁵⁷⁾, vivit, semper innupta permaneat. IV. Pars. Gratian. Quod autem de coniugatis anclo-ritate Leonis Papae dicitur, hoc eliam de virginibus intelli-gendum est, ut, si praeter conscientium viro nupserint alieno, mon temperatur. non teneantur.

Unde Augustinus in libro de fide et operibus, c. 7.68): C. V. Non est adultera virgo, quae nesciens viro

nupsit alieno.

Si virgo nesciens viro nupserit alieno, hoc si semper ne-sciat, nunquam ex hoc erit adultera. Si autem sciat, iam ex (2) hoc esse incipiet 76), ex quo cum alieno *viro* sciens cubaverit, sicut in iure praediorum tamdiu quisque bonae fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum; quum vero scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malae fidei possessor perhibebitur"), tunc iuste iniustus ?) vocabitur.

V. Pars. Gratian. Hinc etiam ignorantia excusat eum, qui nesciens dormicit cum sorore uzoris suae.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VII. b) In hoc capite emendata et addita nonnulla sunt ex originali, et ceteris collectoribus.

C. VIII. c) Burchardus etiam citat ex Triburiensi c. 9. Et quiddam simile habetur in Triburiensi impresso c. 45., quemadmodum etiam in Wormaciensi c. 33.

Qualest. I. et II. ('. III. 48) ri: Edd. coll. 0. – 49) oppres-form: eaed. – 50) abest ab Ed. Arg. – 51) add.: restra: Edd. coll. 0. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 52) di.cit: eaed. – 53) adultero: Edd. coll. 0. – 54) clanuatem: eaed. – cf. 1 ('or. c. 10. v. 20. – 55) in al.: eaed. – cf. 2 ('or. c. 6. v. 14. – 56) luci ad lenetr.: eaed. – Vulg. – Bohm. – 57) Christi ad: eaed. – eod. – id. – 60) scribal ei: Kdd. coll. 0. pr. Lugdd. II. III. – 61) et dabit ei: Edd. coll. 0. – 62) dimitit: Ed. Arg. – dimital: Edd. Nor. Ven. 1. H. Par. – 63) alterum: orig. = C. IV. 64) bab. A. 752. c. 9. – Reg. I. 2. c. 124. Burch. I. 9. c. 54. Ivo Pan. I. 6. c. 91. Decr. p. 8. c. 189. – 65) alterum: orig. = C. IV. 64) bab. A. 752. c. 9. – Reg. I. 2. c. 124. Burch. I. 9. c. 54. Ivo Pan. I. 6. c. 91. Decr. p. 8. c. 189. – 65) alterum: orig. = C. IV. 64) bab. A. 752. c. 9. – Netter: eaed. – Ans. – Bohm. – 72) incipit: Edd. coll. 0. – 71) per-Mibeter: eaed. – Ans. – Bohm. – 72) add.: possessor: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. Nor. – Bohm. – 72) add.: possessor: Fid. coll. (hab. A. 895.) redactus in compendium. – Reg. I. 2. c. 206. Burch. I. 17. c. 4. – cf. poen. Rom. Ant. Aug. t. 3. c. 5. – 74) indicata: Reg. Burch. – Ed. Bas. – 75) leg. vero: Ed. Bas. – 76) Illam – affligi –, pricari: Reg. Burch. = C. VII. 77) Ivo Pau. 1. 7.

Unde in Concilio Triburiensi⁷³):

C. VI. Non cogatur legitimam dimittere uxorem qui

nesciens dormipit cum eius sorore.

In lectum mariti absente uxore soror ivit uxoris, quam ille uxorem putans suam esse, dormivit cum ea. Super hoc visum est, sl ipse per securitatem veram hoc proba-verit, quod inscius fecerit hoc scelus, poenitentiam qui-dem, quae sibi indicta⁷⁴) fuerit, agat, et⁷⁵) legitimum suum coniugium habere permittatur. Illa⁷⁶) vero vindicta digna affligatur, et in acternum coniugio privetur.

C. VII. PALEA.

[Item Hormes in libro Pustoris, mandato IV.b) '').] "Bgo dixi pastori: Domine, si quis habuerit uxorem⁷⁵) idelem in Domino, et invenerit⁷⁹) hanc in adulterio, numquid peccat vir, si cum illa ¹⁰) concumbit ²¹)? *Et dixit mihi:* Quamdiu nescit peccatum eius, sine crimine est ²) vir vivens cum illa. Si autem scit vir, uxorem *suam* deliquisse, et non egerit poenientiam mulier, sod permanet in fornicatione sua, et coierit⁵³) vir cum illa, reus erit pec-cati eius, et particeps moechationis⁴⁴) illius. Et dixi⁴⁵) illi: Quid ergo⁴⁶), si permanserit⁵⁷) in vitio suo mulierf et dixit: Dimittat illam vir, et *vir* per se maneat. *Quod si dimiserit mulierem suam et aliam duverit et ince si dimiserit mulierem suam, et aliam duxerit, et ipse moe-chatur. Et dixi illi: Quid, si mulier dimissa poenitentian chatur. Et dixi illi:" Quid, si mulier dimissa poenitentian egerit, et voluerit ad virum suum reverti, nonne⁸⁸) reci-pietur a viro suof Et dixit "mihi": Imo, si non recepe-rit⁹) eam vir suus, peccat, 'et magnum peccatum sibi admittit, sed debet recipere peccatricem, quae poenitentian egit". Ergo non debet dimissa coniuge ⁹⁰) sua "vir" alian ducere. Hic actus similis est in viro et muliere." VI. Pars. Gratian. De simpliciter vero fornicantôm, vel cum duabus sororibus, vel cum matre et filia, vel cum patre et filio, idem accipiendum, ut ignorantibus coniugia non merentur, scientibus pervetuo prohibeantur.

negentur, scientibus perpetuo prohibeantur.

Unde in eodem Concilio Triburiensi legitur e) ?!):

C. VIII. Matrimonia non prohibentur contrahere quorun incestum ignorantia excusat.

Si quis cum duabus sororibus fornicatus fuerit, et sororem soror ab eodem antea stupratam nescierit, vel si ipse 4) sororem eius, quam antea stupraverat, non intel lexerit 92), si digne poenituerint, et se continere non valuerint, post annos septem coniugia illis non negentur. Si autem non ignoraverint ⁹³), usque ad mortem a coniugio abstineant.

C. IX. De codem. Item ex e o d e m •) 94).

Si quis cum matre et filia fornicatus est 95), ignorante matre de filia, et filia de matre, ille 96) nunquam accipiat uxorem; illae vero, si voluerint, accipiant maritos. Si autem hoc scierint ipsae feminae, absque maritis perpetuo 97) maneant.

C. X. De eodem. Item in eodem 98).

Quidam fornicatus est cum quadam muliere; postea ")

d) Vel si ipse: Sic restitutum est ex Burchardo. Antea legebatur : rel se sororem *).

C. IX. e) Gratianus hoc idem caput, quod hic citat ex Triburiensi, infra 35. qu. 2. refert ex conc. apud Vermerias, itemque Burchardus et Ivo. Sententia habetur in Wormaciensi c. 63.

c. 38. Derr. p. 8. c. 243. Petr. Lomb. 1.4. dist. 35. — cf. c. 3. Cong 1. et X. de adult. — In Ed. Arg. haec Palea non est expressa — 78) milierem: 1V. Pan. — Edd coll. o. — 79) interniet: Ed. Bas. — 60) ea: Edd. coll. o. — 81) contricit: orig. — 1V. Decr. — 52) ed ram illa: 1V. Pan. — rivit cam ea: Edd. Bas. Lugdd. — (a rell. tons hic versiculus abest.) — 83) contricit: orig. — 1V. Decr. — 82) ed ram illa: 1V. Pan. — rivit cam ea: Edd. Bas. Lugdd. — (a rell. tons hic versiculus abest.) — 83) contricit: orig. — 1V. Decr. — 81) for-mications: Edd. coll. o. — 85) ducit: 1V. Pan. — Edd. Bas. Net. Ven. 1. 11. — 86) autem: Edd. coll. o. — 87) permanet: caed. — 1V. — 88) non: 1V. — Edd. Not. Ven. 1. 11. Par. — numgrait: Edd. Bas. Lugdd. — 89) recepit: Edd. coll. o. pr. Bas. — 90) arc. 1V. — Edd. coll. o. = 92) nuclearit: eaed. pr. Par. Lugdd. — 85) in compendium redactus. — Reg. 1. 2. c. 208. Burch. 1. 17. c. 5. — 6) ita Edd. coll. o. — 92) nuclearit: eaed. pr. Par. Lugdd. — 85) jamorarcunt: Reg. Burch. = C. V. 91, 0. 14. conc. Compend. hab. A. 756. — Reg. 1. 2. c. 219. Burch. 1. 17. c. 12. IV. O Decr. p. 9. c. 73. — 95) fuerit: Edd. coll. o. — 96) add.: riv: Edd. Bas. Lugdd 11. 11. — 97. jin perpetuam: Burch. — 1. in perpetuo: Bas. Lugd 11. 11. — 97. jin perpetuam: Burch. — 1. in perpetuo: 12. X. 98) Sent. c. 43. conc. Trib. (hab. A. 895.) b: evider descripta — Reg. 1. 2. c. 207. Burch. 1. 17. c. 16. Ivo Deca. p. 9. c. 76. — 99) et post.: Edd. coll. o.

1101

filius nesciens factum patris, stupravit eandem. Quod quum pater resciret ¹⁰⁰), de se filioque confessus est. Statuerunt, melius esse, ut taliter lapsis cum digna poenitentia legi-tima permittantur conïugia, quam forte deterius delinquant. Fornicaria ¹⁰¹) autem sine spe coniugii maneat.

C A U S A XXXV.

GRATIANUS.

Quidam vir mortua uxore sua aliam sibi in matrimonio copulavit, quae uxori defunctae quarto gradu consanguinitatis, viro autem sexta linea adhaerebat. Post triennium vero, liberis ex ca susceptis, accusatur apud ecclesiam; iste praetendit ignorantiam. (Qu. I.) Hic primum quaoritur, si li-ceat aliquam ex propria cognatione duci in uxorem? (Qu. II.) Secundo, si ex consanguinitate uxoris aliqua possit in con-iugem duci? (Qu. III.) Tertio, usque ad quem gradum de-beat quieque abstinere sive a propriis, sive ab uxoris suae bat quisque abstincre sive a propriis, sive ab uxoris suae cousanguineis? (Qu. IV.) Quarto, quare usque ad sextum grodum consanguinitas computatur, ita quod nec ultra pro-tenditur, nec infra subsistit? (Qu. V.) Quinto, quomodo gradus consanguinitatis computandi sunt? (Qu. VI.) Sexto, qui iureiurando propinguitatem firmare debeant? (Qu. VII.) Septimo, an illi, qui de incestuosis nati sunt, filii repu-tentur? (Qu. VIII.) Octavo, si ignoranter de consangui-nitate vel affinitate aliqua in uxorem ducta est, an ex dis-pensatione possit viro suo adhaerer? (Qu. IX.) Nono, si contiererit ecclesiam decini, et causa consanguinitatis aliquam a contigerit ecclesiam decipi, et causa consanguinitatis aliquam a viro suo separare, quae post quadriennium nuptiis hinc inde celebratis deprehenditur non fuisse consanguinea prioris, an secunda coniugia sint rescindenda, et priora sint redintegranda? (Qu. X.) De c i m o, si relicta alicuíus de propria cognatione ad secundas nuptias transierit, an proles ex vis suscepta pos-sil pertingere ad consortium alicuíus de cognations prioris viri?

QUAESTIO GRATIANUS.

Quod autem consanguineas nostras sive uxoris nostrae in coniugium nobis ducere liceat, exemplis et auctorilatibus probatur. Abraham 1) namque Sarai filiam fratris sui, sororem videlicet Loth, in coniugem duxit. Isaac 2) Rebeccam in uxorem accepit, quae erat filia consobrini matris suae. Iacob 3) duas sorores, Liam videlicet et Rachel filias Laban avunculi sui, sibi matrimonio sociavit. §. 1. In lege⁴) guogue praece-pit Dominus Moysi, ut nullus duceret uxorem, nisi de pro-pria tribu et familia. Item⁵), si aliguis absque liberis moreretur, praccepit Dominus, nt frater eins uxorem defuncti sibi copularet, et ex ea semen fratri suo suscitaret. Porro, ad quoscunque lex ipsa pervenit, eius praeceptis probantur obnoxji, nisi quae vel evangelicis mandatis vel apostolicis institutis evacuata monstrantur. Nullo autem evangelii praecepto vel apostolico instituto consanguineorum coniunctiones prohibitae inveniuntur. Unde sicut ab initio, ita et nunc prohibitae inceniuntur. Unde sicut ab initio, ita et nune licitae probantur. §. 2. His ita respondetur : Consanguineorum coniunctiones alias causa necessitatis permissae, alias causa iustae rationis inveniuntur imperatae. Quum enim unus vir ab initio, atque una ex latere eius mulier a Deo formaretur, necessario sorores fratribus copulabantur. Quod autem co gente necessitate fit cessante necessitate pariter cessare opor-tet. Tanto ergo nunc damnabilius nsurpatur consanguineorum coniunctio, quanto minus necessaria probatur. Unde huius-modi copula postea lege prohibita invenitur, Domino dicente per Moysen 6): Turpitudinem sororis tuae non revelabis.

NOTATIONES

Causa XXXV. Quaest. I. C. UN. a) Dum ergo habet: In codicibus B. Augustini impressis, et apud loo-nem, et in Panormia legitur: Ut ergo alium quisque habeat patrem. Sed visa est melior lectio Gratiani.

b) Seminarium: Ivo et Panormia habent cetera ut Gratianus; tantum loco: caritatis, habent: cioitatis. Inte-

Hine Augustinus ait in libro de civitate Dei XV. c. 16. '):

CAP. UN. Quare constitutum fit, ne consanguineas ducamus uxores.

Quum igitur genus humanum post primam copulam viri facti ex pulvere, et coniugis eius ex viri latere, marium feminarumque coniunctione opus haberet, ut gignendo multiplicaretur, nec essent ulli homines nisi qui ex illis duobus nati fuissent; viri sorores suas coniuges accepe-runt. Quod profecto quanto est apricuing compellente nerunt. Quod profecto quanto est antiquius compellente ne-cessitate, tanto postea factum est damnabilius religioue prohibente. Habita est enim⁸) ratio rectissima⁹) caritatis, ut homines, quibus esset utilis atque honestissima¹⁰) concordia, diversarum necessitudinum vinculis necterentur, nec unus in una 11) multas haberet 12), sed singulae spargerentur in singulos, ac sic ad socialem vitam diligentius colligandam¹³) plurimae plurimos obtinerent. Pater quippe et socer duarum sunt necessitudinum nomina. Dum ergo habet.) quis alium patrem, alium socerum, numerosius se caritas porrigit.¹⁴). Utrumque autem unus Adam esse cocaritas porrigit¹⁴). Utrumque aŭtem unus Adam esse co-gebatur et filias et filiabus suis, quando fratres sororesque connubio¹⁵) iungebantur¹⁶). Sic et¹⁷) Eva uxor eius utrique sexui filiorum fuit et socrus et mater; quae si duas feminae fuissent, mater altera *et* socrus altera, copio-sius se socialis dilectio colligaret. - Et infra: §. 1. Sed hoc unde fieret, tunc non erat, quando nisi fratres et sorores ex duobus illis primis nulli homines erant. Fieri ergo debuit, quando ¹⁸) potuit, ut exsistente copia inde ¹⁹) duce-rentur uxores, quae non erant iam sorores, *et* non solum istud 20) ut fieret nulla necessitas esset, verum etiam, si lieret, nefas esset. Et infra: §. 2. Quod humano genere crescente 'et multiplicato' ²¹) etiam inter impios deorum multorum falsorumque cultores sic observari cernimus 22), ut etiamsi perversis legibus permittantur 23) fraterna couiugia, melior tamen consuetudo ipsam malit exhorrere li-centiam, *et 2³), quum sorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit^{*}, sic¹⁵) aversetur²⁶), quasi licere nunquam potuerit. Et infra:
 S. Copulatio ergo maris et feminae, quantum attinet ad genus mortalium²⁷), quoddam seminarium^b) est caritatis; coelestis vero civitas opus habet, ut noxam generationisevadat.

Gratian. Hac itaque consuetudine, quae ab ipso exordio humanae propagationis originem habuit, quam nulla lex con-tra iubendo evacuaverat, excusuntur Abraham, Isaac, et Iacob, et ceteri, qui de propria cognatione ducebant uxores. Quamvis etiam alia causa rectissimae rationis, qua id factum sit, possit intelligi. Celeris idolalatria foedatis, sola familia Heber²⁸) in cultu unius Dei remansit. Unde Abraham a Chaldaeis cum fatre suo Aram in ignem, quem adorare noluit, proiectus est, ut numen suae divinitatis exurendo sentiret, quem venerando colere contempit. Ne ergo ex coniun-clione infidelium fideles ad idololatriam prolaberentur, et ita Deum offenderent, sicut quondam ante diluvium ²⁹) filii Dei, commixit filiabus hominum, ipsum ad iracundiam provocavo-rant, reclissime cautum est, ut patriarchae viri sanctissimi nonnisi de propria cognatione, id est de familia fidelium, sibi uxores acciperent. Hinc etiam, guum filii Israël intraturi terrum promissionis a Domino audirent, ne filias Chananaeorum sibi in axores acciperent, nec suas eis nuptui traderent, sta-tim subiunxit Dominus ³⁰): Ne faciant vos recedere a Deo vestro, et fornicari cum diis alienis. Hine etiam Esdras ³¹) Idumaeas atque aliarum nationum mulieres, per quas filis

CORRECTORUM.

ger vero locus B. Augustini hic est: Copulatio ergo maris et feminae, quantum attinet ad genus mortalium, quoddam seminarium est civitatis. Sed terrena civitas generatione tantumnolo, coelestis autem etiam regeneratione opus habet, ut generationis noxam ecadat. Verum ob glossam in versic. civitas, nihil est mutatum. Alia vero multa ex ipso potis-simum originali sunt emendata.

Quaest. I. et II. C. X. 100) rescisset: Reg. - rescisceret: Burch. Iv. - nesciret: Ed. Lugd. I. - rem sciret: Edd. rell. pr. Par. Lugdd. II. III. - 101) cum forn. autem illa gravius agendum: Reg. Causa XXXV. Quaest. I. 1) Gen. c. 11. - 2) ib. c. 24. - 3) ib. c. 29. - 4) Num. c. 36. v. 6. - 5) Deut. c. 25. v. 5. -6) Levit. c. 18. v. 9. = C. I. 7) Ivo Pan. 1. 7. c. 52. Dect. c. 25. v. 5. -c. 39. - 8) add.: illis: Edd. coll. o. pr. Arg. - 9) certissina: Edd. coll. o. - 10) honesta: orig. - Iv. - 11) uno: Edd. coll. o. -28) Gen. c. 11. - 79) ib. c. 6. - 30) Deut. c. 7. v. 4. - 31) cf. Esdr. c. 10.

Israël idant nd doos alienos, ab eis separari iussit. §. 1. Est etiam alia causa, guare consanguineerum coniunctiones in populo Dei primum permissae, vel potius imperatae fue-runt. Deus enim sic ab initio salutan humani generis dispensavit, ut primitivam ecclesiam in illo populo institueret, qui sibi carnis consanguinitate erat propinquue. Unde de plebe Judaica primum Apostolos elegit, quos quasi fundamentum ecclesace instituit, quorum practicatione de sadem plebe multi ad Deum conversi, in se ipsis originem ecclesiae praestilerunt. Deinde in caecitate perfidiae suae Indaica plebe relicta ad gentes, quae tam fide quam cognatione carnis a Christo erant alienae, praedicatio ecangelica translata est, et quasi con-sanguineae copulam Christus aspernatus, de aliena cognatione sanguineae coputam cinitias aspermains, as aliena cognatione sibi uxorem elegit, adimplens illud, quod per Prophetam pro-miserat³²): In peccatis vestris dimisi matrem vestram quasi adulteram et repudiatam. Et item per alium Prophetam 33): Vocabo non plebem meam plebem meam. In hufut ergo rei sacramentum consanguincorum coniunctiones primum in Dei populo permissae sunt, nunc autem prohibitae. Et quia non in una familia tantum, sed in omni multitudine gentium populus fidelium invenitur, non de propria cognatione, sed de qualibet alia cuique uxorem ducere conceditur. §. 2. Illud autem, quod praecepta legis servanda dicuntur, quae nee exangelicis, nec apostolicis institutis evacuata probantur, verum quidem est; sed quum omnia figuralia Apostolus 34) probet ad tempus esse dala, atque ideo veniente veritate affirprote au compete contrat, aque allo contente vertitate affit-met illa non ultra este servanda, hoc autem, ut supra mon-stratum est, causa sacramenti a Deo institutum este probe-tur: et hoc cum ceteris figuralibus evacuatum certissime constat; quanquam, sicul Apostolus quaedam ³⁵) consulendo addidit, quae erangelicis praeceptis non inveniebantur definita, nec tamen ideo tanguam temeraria vel superflua ab aliis Apostolis suns repudiata; sic et ecclesia post apostolica instituta quaedam consilia perfectionis addidit, utpote de continentia ministrorum, de confectione mysteriorum, de celebratione officiorum, quae nullatenus respuenda sunt, sed diligenti venerations suscipienda. Consanguineorum ergo coniunctiones, guamris ecangelicis et apostolicis praeceptis non inveniantur pruhibitae, sunt tamen fugiendas, quia occlesiasticis institu-tionibus inveniuntur terminalac.

QUAESTIO II. et III. GRATIANUS.

Quia ergo a consanguineorum coniunctionibus, sicut probatum cut, abstinere oportet, videndum est, usque ad quem gradum a consanguineis propriis abstiners oporteat, vel si ex cognatione propriae uxoris aliguam duci in uxorem liceat? De his ita scribit Gregorius Papa in Concilio

Meldensi*)'):

C. 1. Usque ad septimam generationem nullus de sua cognatione ducat uxorem.

De affinitate consanguinitatis per gradus cognationis pla-cuit usque ad septimam generationem observare²). Nam

Quaest. II. et JII. C. I. a) Concilio Meldensi: | Burchardus, Ivo, auctor Panormiae citant tantum ex conc. Meldensi; Magister: Gregorium. Polycarpus ita habet: Gregorius in decretis. At lieri facile potuit, ut Gregorii de-cretum in aliquo Meldensi concilio referretur, unde orta sit ista Gratiani citatio.

C. V. b) De capite hoc dictum est sup. 34. qu. 1. et 2.

C. VI. c) Burchardus etiam et Ivo citant ex conciljo apud Vermerias c. 5.; sententia vero habetur in Triburiensi c. 44.

d) Septem annos: Hae duae voces absunt a Bur-chardo et Ivone*). Apud Burchardum tamen lib. 19. c. 5.,

et hereditas rerum, per legales instrumentorum diffinitiones sancita, usque ad septimum gradum protendit heredum successionem. Non enim 3) succederent, nisi eis de propagine cognationis deberetur.

C. II. Infamia notentur qui consanguineas ducunt uxorn.

Item Calixtus Papa, ep. II. ad Episcopos Galliac 4).

Conjunctiones consanguineorum fieri prohibete 5), quande has et 6) divinae et 7) saeculi prohibent leges. Leges Leges ras et) divinae et) saecui pronioent leges. Leges ergo divinae hoc agentes, et eos, qui ex eis prodeunt, non solum eiiciunt, sed et maledictos appellant. Leges vero.⁹) saeculi infames tales vocant, et ab hereditate re-pellunt. Nos vero sequentes patres nostros, 'et ') corum vestigiis inhaerentes,' infamia eos notamus, et infames esse censemus, quia infamiae maculis sunt aspersi, ac cos viros, nec accusationes corum, quos ¹⁰) leges sacrui reilciunt, suscipere debemus. *Et infra*: §. 1. Eos autem consanguineos dicimus, quos divinae, et imperatorum, ac Romanorum, atque Graecorum leges consanguineos appel-lant, et in hereditate suscipiunt, nec repellere possunt.

C. III. Affines in quinta generations copulari possunt; in quarta, si fuerint inventi, non separentur. Item Fabianus Papa 11).

De propinquis, qui ad affinitatem per virum et uxoren veniunt, defuncta uxore vel viro, in quinta generatione coniungantur; in quarta, si inventi fuerint, non separentur. In tertia vero ¹²) propinquitate non licet uxorem ab terius accipere ¹³) post obitum eius. Aequaliter vir con-iungatur in matrimonio eis, quae ¹⁴) sibi consanguiness sunt, et uxoris suae consanguineis post mortem suae uxoris.

C. IV. Idem 15).

Qui propinquam sanguinis uxorem ducunt, et separantur, non licebit eis, quamdiu utrique vivunt, alias uxores sibi in coniugio sociare, [misi¹⁶) ignorantia excusentur].

Unde in Concilio apud Vermerias b) 17):

C. V. Non prohibetur ducere uxorem qui ignoranter incestum committit.

Si quis cum matre et filia fornicatus est 18), ignorante matre de filia, et filia de matre, ille nunquam accipiat uxoreme illae vero, si voluerint, accipiant maritos. Si autem hoc scierint ipsae feminae, absque maritis perpetue maneant.

C, VI. Item ex eodem •) 19).

Si ') homo fornicatus fuerit cum muliere, et frater eius nesciens eandem duzerit uxorem, frater, eo quod fratri crimen celaverit, septem annos 4) poeniteat, et post poe-nitentiam nubat. Mulier autem usque ad mortem poeniteat, et 21) sine spe coniugii maneat.

Gratian. De his vero, qui ignoranter coniunguntur, ce-teras auctoritates intelligendas sunt.

Unde Iulius Papa ») 22):

NOTATIONES CORRECTORUM.

ubi sacerdos de hoc peccato interrogat poenitentem, et consilium dat, haec leguntur: Si fecisti, eo quod fratten tuum crimen celasti, septem annos per legitimas ferias porniteas. In Triburiensi autem: praedura arceatur poenitentia, et condigna castigatione. C. VII. e) Caput hoc usque ad vers. Practerea Bar-

chardus, Ivo, et Panormia (nam Magister ut Gratianus) citant ex conc. Aurelianensi c. 10. Ac sane in 3. Aurelianensi impresso c. 10. multa leguntur ad hanc rem perti-nentia. Reliqua vero huius capitis pars in Panormia (nam ceteri collectores non habent) ex eodem concilio refertur; sed a Gratiano sup. 27. qu. 2. c. Qui desponsatam, tribuitur Gregorio.

Quaest. I. C. I. 32) Esa. c. 50. v. 1. -33) Ose. c. 2. v. Quaest. II. c. II. 32) Esa. c. 50. v. 1. -33) Ose. c. 2. v. Quaest. II. c. II. 41] mo ex Poen. Theodori apud Pe-gorii I., neque concili Meldensis esse. Et videtur quidem capitis auctor ad primam Greg. III. ep. ad Bonifacium respectisse. -B under capitis 1. 7. c. 16. Ivo Pan. I. 7. c. 81. Decr. p. 9 c. 51. Polyc. I. 6. t. 4. Petr. Lomb. I. 4. dist. 41. -2 0 observari: Ed. Bas. -3 add: eis: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. <math>= C. III. 41 Caput Ps eud oisi-dori, cf. Conc. Aurel. III. -B Burch. I. 7. c. 1. Ans. I. 11. c. 90. (usque ad verb.: repellunt.) Ivo Decr. p. 9. c. 22. -3 prohiben-fur: orig. -1v. Decr. -Edd. coll. 0. -add.; quares: Edd. eaed. -6) et has: Edd. Bas. Lugdd. II. III. -abest a rell. -7) abest ab Edd. Nor. Ven. I. II. -accuigue: Edd. rell. -8) quoque: Ed. Arg.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXV. QUAEST. II. et III. c. 7-14. 1105 1106

. C. VII. Ex propinquitate sui sanguinis vel uxeris usque in septimum gradum nullus ducat uxorem

Nullum in utroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vel uxoris usque ad ²³) septimum generis ²⁴) gra-dum uxorem ducere, vel incesti macula copulari ²⁵), Prae-terea quoque illud adiecimus, quoniam, sicut non ²⁶) licet cuiquam²) Christiano de sua consanguinitate, sic etiam nec lieet de consanguinitate uxoris suae coniugem ducere propter carnis unitatem.

C. VIII. Incestuosi nullo sunt digni nomine coniugii. Item ex Concilio Agathensi, c. 61. 28

De incestis²⁹) coniunctionibus nihil prorsus veniae reservamus, nisi quum adulterium separatione sanaverint. In-cestuosos ³⁰) vero nullo coniugii nomine deputandos, quos etiam designare funestum est. §. 1. Hos enim ') censemus esse, si quis relictam fratris, (quae³¹) paene prius soror esstiterat) carnali coniunctione polluerit³²); si quis frater germanam uxorem acceperit³³); si quis novercam duxerit; si quis consobrinae suae³⁴) se sociaverit³⁵); si quis reli-ctae vel filiae avunculi misceatur, aut patrui³⁶) filiae, aut privignae suae; aut³⁷) qui ex propria consanguinitate aliquam, aut quam consanguineus habuit³⁸) concubitu pol-Juerit aut duxerit uxorem. Quos³⁹) omnes et olim, et nunc sub hac constitutione⁴⁰) incestos⁴¹) esse non dubi-tamus, et inter catechumenos usque ad legitimam satisfa-ctionem manere et orare praecipimus. Quod ita praesenti tempore prohibemus, ut ea, quae sunt hactenus constituta, non dissolvanus. §. 2. Sane quibus coniunctio illicita inter-dicitur, habebunts) ineundi melioris coniugii libertatem.

C. IX. Incestuosi usque ad satisfactionem excommunicentur. Item ex Concilio Ilerdensi, c. 4. 42)

De his, qui incesti ⁴³) pollutione se maculant ⁴⁴), placuit, *ut* quousque in ipso detestando et illicito carnis contubernio perseverant, usque ad missam tantum catechume-norum in ecclesia admittantur; cum quibus etiam nec cibum sumere ulli⁴⁵) Christianorum, sicut Apostolus⁴⁶) iussit, licebit 47).

C. X. Nullus ducat in uxorem a consenguineo cognitam, vel aliqua pollutione maculatam.

Item Gregorius Papa ad Felicem, Messanas civitatis Episcopum, lib. XII. spist. 31. 48)

Nec eam, quam aliquis ex propria consanguinitate coniu-

NOTATIONES

C. VIII. f) Hos enim: Ita est in Agathensi. In Arelatensi autem 3. c. 2. (ubi idem repetitur) et apud lvonem haec coniunguntur cum superioribus, et legitur: hos esse. In Epaunensi c. 30. (in quo idem tractatur argumentum) ductus orationis longe diversus est. In secundo autem Turonico c. 22. (ubi refertur caput illud conc. Epaunensis) ita scribitur: Incestus vero, nee ullo coniugli nomine prae-dicandos, praeter illos, quos dinumerare funestum est, hos esse censemus. In Capitularibus adiectis c. 200. sunt nonnullae partes huius capitis ex epistolis Gregorii Papae, B. Bonifacio archiepiscopo Moguntino missis.

g) Habebunt: Sic in Agathensi, et apud Ivonem. In Epaunensi legitur: non habebunt. Sed in Turonico, in quo citatur Epaunense: habebunt. Sic etiam infr. qu. 8. c. Haee salubriter ex Gregorio. In Capitulari autem indicato plenius haec sententia exponitur: Sed quibus illicita con-iunctio interdicitur, nisi hi sunt, quos sanctorum Patrum de-

gem habuit 49), vel aliqua illicita pollutione maculavit, in coniugium ducere ulli "profecto" lieet 50) Christianorum aut licebit, quia incestuosus est talis coitus, et abominabilis Deo et cunctis hominibus. Incestuosos vero nullo⁵¹) con-iugii nomine deputandos a sanctis Patribus "dudum" statutum esse legimus.

Gratian. Naturae videlicet ordine; si vero extraordinarie, non sic.

'Ait enim Urbanus Papa II. Hugoni, Gratianopelitano) Episcopo 52):

C. XI. Extraordinaria pollutio in naturalibus non impedit matrimonium.

Extraordinaria pollutio non nisi i) in naturalibus admissa, vel saepius reiterata citra maritalem affectum ^k), si praebitis sacramentis ita esse constiterit, quemadmodum nobis tuis significatum ^{5,3}) est literis, non videtur matrimonium impedire, quamvis ipsa sit criminosa et damnabilis.

C. XII. Nullus ducat in coniugem relictam consanguineorum uxoris suae 1) usque in tertiam generationem.

Item Iulius Papa 54).

Et hoc quoque statutum est, ut relictam patris uxoris suae, relictam fratris uxoris suae, relictam filii uxoris suae nemo sibi in matrimonium sumat; relictam consanguineorum uxoris suae usque in tertiam progeniem nemo⁵⁵) in uxorem sumat; in quartam ⁵⁶) autem et in quintam, si inventi fuerint, non separentur.

C. XIII. A consanguineis propriis vel uxoris pariter cuique est abstinendum.

Idem 57).

Aequaliter vir confungatur consanguíneis propriis, et consanguineis uxoris suae.

C. XIV. In parentela propria et coniugis eadem consanguinitas est observanda.

Item Isidorus⁵⁸) ex Concilio Macjensi=)⁵⁹). Sane consanguinitas, quae in proprio viro observanda⁶⁰) est, haec nimirum in uxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est. Quia *enim* constat eos duos esse⁶¹) in carne una, communis⁶²) illis utraque⁶³) parentela cen-senda⁶⁴) est, sicut scriptum est⁶⁵): Erust duo in carne una.

CORRECTORUM.

creta coningio copulari prohibent, habebunt incundi melioris coniugii libertatem.

C. XI. h) Gratianopolitano: Antea legebatur: Urbanus II. Gratiano, Neapolitano Episcopo*). Emendatum est ex Polycarpo, et huius Hugonis mentio est apud Sige-bertum ann. 1084., et apud Tritemium in Guidone v. Carthusiae abbate.

i) Non nisi: In Polycarpo est: nisi in naturalibus admissa.

 k) Affectum: In codem legitur: effectum.
 C. XII. 1) Uxoris suae: Sic emendatum est ex ve-tustis. Nam in vulgatis erat: suorum **).
 C. XIV. m) In Panormia citatur, ut hic. Hugo au-tem: ex concilio Maticensi; Burchardus: Matiscensi; Ivo: Manticeno, nulla Isidori mentione facta. In Polycarpo coniuncte ponitur cum c. Coniunctiones, sup. eadem, quod quidem est Calixti. Exstat autem in conc. Cabilonensi 2. c. 29., et in Wormaciensi est secunda pars canonis 78.

supposita. — Ans. 1. 10. c. 41. Ivo Decr. p. 9. c. 26. — 49) ha-buerit — macularerit: Ed. Bas. — 50) verba: licet, et: aut: absunt ab Edd. coll. o. pr. Bas. — 51) in null.: Ed. Bas. — cf. supra c. 8. \equiv C. XI. \Rightarrow) ita Edd. coll. o. — 53) Ep. temporis incerti. — cf. Iv. ep. 232. ad Hildebertum. — Polyc. 1. 6. t. 1. — 53) designatum: Edd. Arg. Bas. \equiv C. XII. $\Rightarrow \Rightarrow$) ita Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. — 51) Imo ex Theodori poen. c. 11. apud Petitum. — Petr. Lomb. 1. 4. dist. 41. — 55) add.: sibit: Edd. Bas. Lugdd. U. HI. — 56) quarta —, quinta: Edd. coll. o. — Böhm. \equiv C. XIII. 57) cf supra c. 8. — Burch. 1. 7. c. 6. Ivo Decr. p. 9. c. 43. Polyc. 1. 6. t. 4. Petr. Lomb. ib. omnes ex Iulio. \equiv C. XIV. 58) cf. conc. Cabil. II. Jab. A. 813. c. 29. et Worm. hab. A. 868. c. 78. — Burch. 1. 7. c. 8. Ivo Pan. 1. 7. c. 69. Decr. p. 9. c. 44. Petr. Lomb. ib. — cf. Hug. a S. Vict. de sacr. 1. 2. p. 11. c. 15. — 59) Maticensi: Ed. Bas. — 60) conservanda: ead. — servanda: Edd. rell. — 61) fuisse: Burch. Iv. — Edd. coll. o. — 63) ideoque comm.: Iv. Pan. — eaed. — 63) utrimque: conc. Worm. — 64) credenda: id. — Burch. Iv. — Edd. Arg. Bas. — cedenda: Edd. Nor. Ven. I. H. — 65) Gen. c. 3. v. 34.

Quaest. II. et III. C. VII. 23) in: Burch. Iv. – Edd. coll. o. – 24) generationis: Ed. Bas. – 25) commaculari: Coll. ett. – 26) cf. C. 27. qu. 2. c. 12. – 27) aliciti Ed. Bas. = C. VIII. 28) bab. A. 506 – cf. tamen ad e. 30. D. 33. – cf. conc. Aurel. III. c. 2. Epaon. c. 30. Turon. II. e. 22. – Coll. tr. p. p. 2. t. 28. c. 59. – Ivo Decr. p. 9. c. 25. – Priorem particulam referunt Burch. I. 7. c. 4. Ans. 1. 11. c. 88. Ivo Decr. ib. c. 40. – 29) incestuosis: Ed. Arg. – 30) Incestos: Coll. Hisp. – Iv. – Ed. Bas. – 31) quae – ex.: absunt ab Iv. – 32) piointerit: Coll. Hisp. – 33) acci-piot: end. – 34) sobrinaeve: end. – sobrinaeque: Edd. coll. o. – 35) societ: Coll. Hisp. – 36) pairis: end. – 37) aut qui – dis-solv.: absunt ab end. – 38) hobierit: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 41) incestuosos: Ed. Arg. = C. IX. 42) hab. A. 546. – Burch. I. 7. c. 3. Ivo Decr. p. 8. 29. – 43) incesta Burch. Iv. – 46) att Ap. vel tussit: Coll. Hisp. – 47) opor-let: end. – Burch. IV. – c. 1 Cor. c. 5. V. 11. = C. X. 48) Ep.

. C. XV. Nurse non ost alitor deputande quas filia.

Itom Augustinus #3. XXII. contre Feustem, c. 61. Si vir et uxer non iam duo, sed ana caro sunt, non aliter est nurus deputanda, quam filia.

C. XVI. Usque ed septiment generationen proget zuam unumquemque servare opertet.

Item Gregorius Papa Episcopis Gallias =) ""). Progeniem suam unumquemque •) usque ad septimum de-cernimus observare •') generationem, et, quamdiu se agno-scant affinitate propinquos, ad coniugaiem copulam acce-dere denegamus. Quod ai feceriat, separentur »).

.

C. XVII. De codem.

Itom Nicolaus Papa II. Amelphitanas Ecclesias Sufregench **),

De consanguinitate sua uxoram nullus ducat usque post ") generationem septimam, vel quousque parentela cognosci poterit. §. 1. Laicus vero uxorem simul et concabinatm habens non communicet ecclesiae.

C. XVIII. Quoveque inter aliques generatio recordatur aut in memoria retinetur, sibi invicen non copulentur.

Item ex Concilio Wormaciensi, c. 32. 7*)

In copulatione fidelium generationis numerum non defini-mus, sed 'id' statuimus, ut nulli Christiano liceat de pro-pria consanguinitate seu cognatione uxorem accipere, us-que dum generatio recordatur, cognoscitur '1) aut memo-ria '2) retinetar.

C. XIX. Ex propisquitate sul ornguinte usque ad septimum gradum mallas ducat userem.

Nem ex Concilio Lugdunensi 1) 73).

Nulli ex propinquitate sui sanguinis usque ad septimum gradam uzores ducant, neque sine benedictione sacerdo-tis. Qui autem nupturi '4) erunt, a sacerdote benedicti nubere audeant, nes aliter praesumant.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XVI. n) Burchardus et citat et refert ut Gratia- | nus; Hugo, auctor Polycarpi, et Magister citant absolute Gregorium. Anselmus et Ivo ex epistola B. Gregori ad Felicem. In Panormia est conjuncta utraque inscriptio hoc modo: Ex spistola Gregorii opiscopis Gallias missa, spistola 31. lib. 12. Exstat vero caput hoc in Capit. 1. 6. c. 80. et in adiectis est prior pars capitis 200., quod in indice tribuitur Gregorio Papas ex epistolis B. Bonifacio, archiepiscopo Moguntias missis. Ac sane in ultima Gre-gorii II. epistola tomis conciliorum inserta legitur prior

goni II. epistola tomis conciliorum inserta legitur prior pars usque ad vera. Generationem. o) Unumque mque: Apud B. Gregorium, Anselmum, et Ivonem hoc loco sunt interiecta "): de his, qui fideliter edecti sunt, et iam firms radice plantati stant inconvulsi. p) Quod si fe cerint, se parentur: Haec non habentur, nisi apud Burchardum **). Apud B. Gregorium, Anselmum et locore convention en europioni.

Anselmum, et lvonem seguuntur conjuncte cum superioribus verba cap. Nes cam, supra cadem.

C. XIX. q) Ceteri etiam collectores citant ex Lugdu-nensi. In nonnullis Gratiani codicibus est: ex Lugdonsi. B. Bonifacius in epistola ad Zachariam Papam mentionem facit synodi Lundunensis, habitas a discipulis B. Gregorii, in qua de Incestis actum fuerat. Simile habetur in Capi-tul, lib. 6. c. 128. In concilio etiam Remensi Troaleiano

Gratian. Pres de de an : et ictions comanguincerum argue ad septimum grands Led obilisitur illud Gregezii ad Augustian Angioru un *Episcopum*, e. 6. :) ? ^s) ī

C. XX. Anglie permittitur, ut da gui quints generations copuls ø.

Quaedam lex ?*) "terrena in" Romana "republica" tit, ut sive fratris ??) et sororis, seu duorum frate manorum, seu duarum sororum filius et filia mis 10 B 1 (P Manorum, seu dulrum sororum mises ex hait me Sed experimento didicimus, ex tali comiugie sobe posse succrescere, "et "³) sacra lex prohibot co turpitudinem revolare". Unde necesse est, ut in "³) vel quinta generatione "³) fidelium "³) licenter sib gantur ³). §. 1. Sed idem humilimus Pater G post multum temporis a Felice Messanae Sicilias gantur⁵³). §, 1. Sed idem humillimus "Pater Grann, post multum temporis a Felice Messanae Sicilias cirin prasule requisitus, utrum Augustiao scripserit, ut hé rum in quarta generatione contracta matrimonia min solverentur, inter catera talem responsionem⁵³) rolid: Quod scripel Augustiao Anglorum gentis ⁶⁴) episcapo, ib mao videlicet, ut recordaris, tuo, "de sanguisis⁵³) av iunctione", ipsi, et Anglorum gentis "de sanguisis⁵⁵) av iunctione", ipsi, et Anglorum genti, quae mor d fidem venerat, ne a bono, quod coeperat⁵⁶), metanj austeriora recederet, specialiter, et mon ⁶⁷) generalite 'v teris" ⁶⁵) me certissime ⁶⁵) scripslase cognoscas. Unit mihi omnis Romana civitas testis excissit. Nes en his tione hase illis ⁹⁰) scriptis mandari, ut post, quan fun radice in fide fuerint solidati, si infra propriam com guinitatem inventi fuerint, non separentur, aut isfe fi nitatis lipeam, id est usque ad septimam generalina, iungantur ⁹¹). Sed adhuc ⁹²) illos meophytos emistis ter et fideliter excludere" oportet. Nam iuxta Apatha qui alt⁹⁴): Lee delt volis potum, non separent ratimis ter et fideliter excludere" oportet. Nam iuxta Apatha qui alt⁹⁴): Lee delt volis potum, non secan, 'ht' fi modo, non posteris, ut praefixum est, temporibes temi indulsimus, ne bonum, qued intirma "adhue" radio po tutum erat, erueretur ⁹⁵), sed aliquantulum ⁹⁶) firmett et usque ad perfectionem custodiretur.

c. 8. inter alia multa legentur haec : Re alth is a nibes praeceptum, ut neme usque ad affinitatis ihun i propinquitatem sui sanguinis connubia ducat ; neque sip bus sine benedictione sacerdotis quis mubere praceu

bus sine benedictione sacerdotis quie nubere praceunst. C. XX. r) Verba huius capitis usque ad verie il idem, sunt apud B. Gregorium. Verum simul hace de quentia sunt apud loannem Diaconum in vita B. Gregori lib. 2. c. 38. al. 37. Hugo, Burchardus, Ivo et Panni citant: ex opistola Ioannis Constantinopolitani epinoi d Folicem opiscopum Siciliae. Recitantur practeres hace dem B. Gregorii verba in duabus epistolis Alexandi, una, quae refertur ab Ivone part 9. c. 6., et in Panni lib. 7. c. 55. et 56.; altera, quae refertur infr. quati c. Ad sedem. Multa autem in hoc capite restituta suit B. Gregorio, et Ioanne Diacono. B. Gregorio, et loanne Diacono. a) in quarta: Apud B. Gregorium, nec muist

apud loannem Diaconum est: nocesse est, ut ian tris quarta generatio fidelium licenter sibi tungi debeat. Na P cunda, quam disinus, a se omnino debet abstinere, d' modo recitatur in epistola Alexandri infr. quaest. 5 t solon, §. Hane computationem. In altera tamen inf Alexandri opistola, quae proxima superiore notation indicata, legitur: iam quarta vol quinta. Et hanc letim secutus est ille, qui hos loco casum apposuit.

c. 71. 78. Decr. p. 9. c. 55. 56. Polyce. I. 6. t. 4. — Heg. 25. 12 1. 8. p. 11. c. 16. Potr. Lomb. 1. 4. dint. 40. — 76) is a in m rep.: Burch. Iv. Decr. Hug. — 77) ut fruiris sube poruris: eit: ut stoe fraise et soror: Burch. Iv. Decr. Hug. — at sube fraise it sororis: Edd. coll. o. pr. Bas. — 76) et — reo.: abest a (cd d — 79) ism: eased. — abest ab Edd. Arg. Bas. Nor. Va. 1. 81) Adeles: Hug. — 83) ismponiur: Coll. citt. — 80) star vision endower and the star of the star of the star of the star sororis: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. — 86 acceptor: Edd. M Bas. — 87) abest ab IV. Pan. — 88) abest a Coll. citt. — 86 abost ab IV. Mar. — 90) hace ei (eis: Ed. Bas. — 40%; Coll. citt. — 86 aborig. — 90) hace ei (eis: Ed. Bas. — 40%; Coll. citt. — 87 star of abest ab IV. Pan. — 88) abest a Coll. citt. — 87 star of abest ab IV. Pan. — 88) abest a Coll. citt. — 87 star of abest ab IV. Pan. — 98) abest a Coll. citt. — 87 star of abest ab IV. Pan. — 98] abest a Coll. citt. — 87 star of abest ab IV. Pan. — 98] abest a coll. citt. — 87 star of abest ab IV. Pan. — 98] abest a coll. citt. — 87 star of abest ab IV. Pan. — 98] abest a coll. citt. — 87 star of abest ab IV. Pan. — 98] abest a coll. citt. — 87 star of abest ab IV. Pan. — 98] abest a coll. citt. — 87 star of abest ab IV. Pan. — 98] doc. titars: coll. citt. — 94] i Cor. c. z. v. 98) exurerelur: Ed. Bas. — 96] coeptum: orig.

Quasset. II. et III. C. XVI. 66) Prior cap. pars est in ep. 1. Greg. III. (scr. A. 731.) ad Boalfacium c. 5., ; altera in 13. ep. (scr. A. 736.) Greg. II. ad cundem, c. 1. - cf. tamon apocrypham Greg. epist. ad Felicem Mess. - Burch. I. 7. c. 11. Ans. I. 10. c. 40 (41). Ivo Pan. I. 7. c. 76. Decr. p. 9. c. 96. Hug. ib. Petr. Lomb. I. 4. (41). Ivo Pan. I. 7. c. 76. Decr. p. 9. c. 96. Hug. ib. Petr. Lomb. I. 4. (5) Legitar in conc. Rom. hab. A. 10069. c. 11. 13. et in ep. Nic. II. 60) Legitar in conc. Rom. hab. A. 10069. c. 11. 13. et in ep. Nic. II. 61) Legitar in conc. Rom. hab. A. 10069. c. 11. 13. et in ep. Nic. II. 62 Legitar in conc. Rom. hab. A. 10069. c. 11. 13. et in ep. Nic. II. 63 ep. suff. Amalph. eccl. act. A. eod. - Petr. Lomb. ib. - 69) ad: conc. Rom. = C. XVIII. 70) hab. A. 868. - Reg. I. 3. c. 963. Burch. I. 7. c. 7. Ivo Decr. p. 9. c. 39. - 71) aut cogn.: Edd. coll. o. - 73) in mom.; eacd. - Böhm. = C. XIX. 73) cf. Cap. Reg. Fr. I. 6. c. 130. - Barch. I. 7. c. 13. Ivo Pan. I. 7. c. 78. Decr. p. 9. c. 48. Petr. Lomb. ib. - 74) ante innepti erant : Burch. Iv. Decr. - mapfi erant : Pan. = C. XX. 75) Sumium est hoc cap. ex Ioanne Diacono I. 3. c. 38. - cf. ep. ad Augustinum. ep. 64. (scr. A. 601.) ³ 44. Rd. Maur., et apocrypham epist. ad Felicem ep. Messan. -T. c. 13. 50. Ams. I 10. c. 31. (36. 50.). Ivo Pan. I. 7.

1109 DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXV. QUAEST. II. et III. IV. V. c. 1. 2. 1110

C. XXI. In quinta vel sexta generatione nullus amplius copuletur coniugio.

Item obiicitur illud Cabilonensis Concilii 1) 97).

Item obiicitur illud Cabilon ensis Concilii () 97). Contradicimus, ut in quarta, vel 98) in quinta sextaque generatione nullus amplius coniugio 99) copuletur. Ubi au-tem post interdictum factum fuerit¹⁰9) inventum, separetur. Gratian. Hae auctoritate dum sexta generatione inter-dicitur coniugium, in septima permitti videtur. Sed gradus cognationis secundum quosdam varie computantur. Alii nam-gue patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alii primum gradum filios appellant, negantes, gradum cognationis inter patrem et filium esse, quum una caro probentur pater et filius. Auctoritates ergo, quae consanguinitatis copulam msque in septimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu ; illae vero, quae usque ad sextum gradum rohibent, primum gradum filios appellant, atque ita fit, ut eaedem personae secundam hanc dicersitatem inveniantur in sexto vel septimo gradu. §. 1. Item illud Fabiani¹⁰¹), quo affines in quinta generatione copulari iubentar, videtur esse contrarium illi decreto Ialii Papae¹⁰²): Sicut non licet ulli Christiano de sua consanguinitate uxorem ducere, sic etiam non licet de consanguinitate uxorem ducere, sic etiam Christiano de sua consanguinitate uxorem ducere, sic etiam non licet de consanguinitate uxoris suae coniugem ducere propter carnis unitatem. Similiter etiam invenitur contra-rium illi capiti Gregorii ⁽³⁾: Nec eam, quam ex propria consanguinitate coniugem habuit etc. Sed illud Fabiani în-telligendum est de duabus sororibus, vel personis inter se of-finitate coniunclis, ut sunt uxores duorum fratrum; si conti-gerit unam earum alicui matrimonio copulari, post mortem eius vir non poterit affinem superstitem in coniugem ducere, nisi in quinto gradu affinitatis inveniantur. Unde, qui no-vercam alicuis in uxorem duxerit, post mortem eius uxorem priegni ducere non poterit. Hinc etiam idem Iulius Papa alibi ait ¹⁰⁴): Relictam consanguineorum uxoris suae (non ait consanguineam uxoris suae, sed relictam consanguineorum ait consanguineam uxoris suae, sed relictam consanguineorum uxoris suae) usque in quartam generationem nullus ducat in uxorem. Paschalis vero Papa II., scribens Regino Episcopo, tertium genus affinitatis assignat, cuius copula non ultra secundum gradum invenitur prohibita. Ait enim 105):

C. XXII. Duorum cousobrinorum coniuges uni eidemque nubere non possunt.

Porro duorum consobrinorum coniuges, quamvis diversis temporibus, viro uni alteram post alterius obitum nubere, ipsa praeter auctoritatem canonicam publicae honestatis iustitia contradicit. Et novit prudentia tua, quia ita ab uxoris, sicut a viri consanguineis abstinendum est.

Gratian. Illud autem Gregorii et Iulii Papae intelligitur de consanguinitate viri vel uxoris, ut post mortem aliculus corum nulli de cognatione defuncti superstes matrimonio copuletur. Demonstratum est, usque ad quem gradum quisque a propria consanguinitate vel cognatione suae uxoris abstinere debeat.

QUAESTIO IV.

GRATIANUS.

Modo quaeritur, quare usque ad sextum gradum consangui-

C. XXI. t) Ex Cabilonensi citant ceteri etiam colle-ctores, et Hugo. Exstat lib. 5. Capit. c. 99. Exceptis au-tem verbis illis: vel in quinta sextaque, reliqua fere eadem leguntur in concilio Moguntino sub Carolo c. 54., et altero Moguntino sub Rabano c. 30., et in Wormaciensi in priore parte canonis 78. Nam posterior pars est c. Sane consan-minime autor autorum.

guinites, supra allatum. Quaest. IV. C. UN. a) Caput hoc emendatum est ex B. Augustino, lib. 15. de civit. Dei c. 16., unde primo videtur sumtum.

Quaest. H. et HI. C. XXI. 97) Imo ex Mogunt., hab. A. 813., c. 54., quod recte allegat Reg. 1. 2, c. 226. — Burch. 1. 7, c. 18. Ivo Pan. 1. 7, c. 70. Decr. p. 9, c. 54. Hug. ib. — 98) rel quint., rel in sext.: Ed. Bas. — rel sept.: absunt a Reg. et orig. — 99) in cont.: Ed. Bas. — 100) fuerit, separentur: Reg. = 101) supra c. 3. — 102) ib. c. 7. — 103) ib. c. 10. — 104) ib. c. 12. = C. XXII. 105) cf. ad C. 30. qu. 3, c. 5. — Ans. I. 10. c. 34 (35). Polyc. I. 6, t. 4. On a set. IV. C. UN. 45. det

6. t. 4. Quaest. IV. C. UN. 1) cf. Aug. de civ. Dei 1. 15. c. 16. — Burch. I. 7. c. 10. Ivo Pan. I. 7. c. 75. Decr. p. 9. c. 46. Hugo a S. Vict. I. 2. p. 11. c. 14. Petr. Lomb. I. 4. dist. 40. — 2) saepe: Edd. Arg. Bas. Nor. — 3) propaginem: eacd. — 4) so subtr.: Edd. coll. o. — 5) tunc primum lex in matrim. vinculum recipiet, et —

nitatis contunctio prohibeatur? De his ita scribit Isidorus Etymologiarum lib. IX. c. 6. 4) 1):

CAP. UN. Quare usque ad sextum gradum consanguinitas observetur.

Consanguinitas dum se³) paulatim propaginum³) ordinibus dirimens usque ad ultimum gradum subtraxerit⁴), et pro-pinquitas esse desierit, eam⁵) rursus lex matrimonii vin-culo repetit, et quodammodo revocat fugientem⁹). Ideo autem usque ad sextum generationis⁷) gradum consangui-nitas constituta⁸) est, ut sicut sex aetatibus mundi gene-ratio⁹), et hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur¹⁰).

QUAESTIO V.

GRATIANUS.

De gradibus vero consanguinitatis, quomodo computandi sint, lsidorus sic loquitur a) 1):

C. I. Quomodo dirimuntur gradus consanguinitatis.

Series consanguinitatis sex gradibus hoc modo dirimitur: filius et filia, quod est frater et soror, sit ipse truncus; illis seorsum seiunctis ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi: nepos, neptis: primus; pronepos, proneptis: secundus; abnepos, abneptis: tertius; atnepos, atneptis: quartus; trinepos, trineptis: quintus; trinepotis filius²) et trinepotis³) filia⁴): sextus^{*}.

C. II. Quomodo sint computandi gradus consanguinitatis. Item Alexander Papa II.⁵) omnibus Episcopis et Clericis, nec non Iudicibus per Italiam constitutis b)⁶).

Ad sedem apostolicam perlata est quaestio noviter exorta de gradibus consanguinitatis, quam quidam legum et ca-nonum imperiti excitantes, cosdem propinquitatis gradus contra sacros canones et ecclesiasticum morem numerare nituntur, novo et inaudito errore affirmantes, quod germani fratres vel sorores inter se sint in secunda generatione, filii eorum vel 7) filiae in quarta, nepotes vel neptes eorum in sexta. Talique⁸) modo progeniem computantes, et in huiusmodi sexto eam gradu terminantes, dicunt, dein-ceps viros ac mulieres inter se posse nuptialia iura contrahere. Et ad huiusmodi profanum errorem confirmandum in argumentum assumunt saeculares leges, quas lustinia-nus imperator promulgavit de successionibus consangui-neorum⁹). Quibus confisi ostendere moliuntur, fratres in secundo gradu esse numeratos 1°), filios eorum in quarto, nepotes 11) in sexto. Sic seriem genealogiae terminantes, numerationem sanctorum Patrum et antiquam ecclesiae computationem ad nos usque perductam perversa quadam calliditate disturbare nituntur. Nos vero Deo annuente hanc quaestionem discutere curavimus in synodo habita in Lateranensi consistorio, convocatis ad hoc opus episco-pis, et clericis, atque iudicibus diversarum provinciarum. §. 1. Denique diu ventilatis legibus et sacris canonibus di-stincte invenimus, ob aliam atque aliam causam alteram legum fieri, alteram canonum computationem. In legibus siquidem ob nihil aliud ipsorum 12) graduum mentio facta-

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. V. C. I. a) Burchardus, et Ivo, et Panor-mia, qui citant partim Isidorum, partim ex dictis Isidori, ex hoc, et capite Consanguinitus supra qu. 4. unum caput

faciunt, et habent: Series consangminitatis septem gradibus etc. C. II. b) Sic est emendatum ex Hugone, Anselmo et Polycarpo, qui hanc eandem epistolam recitant. Ab Ivone autem et in Panormia referuntur duo capita alterius epistolae eiusdem Alexandri eodem cum hac argumento scri-ptae clericis Neapolitanis, sive, ut in Panormia, metropolitanis. Et apud Gratianum erat coniuncta utraque in-

revocabil: eaed. -6) add.: consanguinilalem: Ed. Bas. -7) generis: 1sid. - Burch. Iv. Decr. Hug. - Ed. Bas. -8) statuta: Edd. coll. o. -9) add.: recordatur: Ed. Bas. -10) terminetur: Coll. citt. - Edd. coll. o. 0 are st. V. C. I. 1) Non sunt have ap. Isidor. - cf. Coll. citt. ad c. un. C. 35. qu. 4. -2) nepos: Coll. citt. -8) trimeptis sextus: Iv. Decr. -4) neptis: Burch. Iv. Pan. Hug. - Ed. Bas. -6 (Coll. citt. ad c. un. C. 35. qu. 4. -2) nepos: Coll. citt. -8) trimeptis sextus: Iv. Decr. -4) neptis: Burch. Iv. Pan. Hug. - Ed. Bas. -6 (C. II. 5) ser. A. 1065. - Ans. h 11. c. 92 (91). Polyc. I. 6. t. 4. - Partem refert Hugo a S. Vict. I. 1. -6 (A. II. Nequolitantis cler., et oma. Epp. alque ind., per II, const., sribit de huinsmodi ita alcens: Edd. coll. o. -7) et c. seed. -2 (B) tait quoque: Ed. Bas. -9) Inst. I. 3. t. 5. et 6. -10) numerandos: Edd. Bas. Lugdd. H. II. -11 add.: et neptes: Edd. coll. o. -12) ipsa: eaed. -70 *

est, nisi ut hereditas vel successio ab una ad alteram personam inter consanguineos deferatur. In canonibus vero ob hoc progenies computatur, ut aperte monstretur, usque ad quotam generationem a consanguineorum sit nuptiis ab-stinendum. Ibi praescribitur, ut hereditas propinquis modo legitimo conferatur; hic vero, ut rite et canonice inter legitimo conferatur; hic vero, ut rite et canonice inter fideles nuptiae celebrentur. In legibus distincte non nume-rantur gradus, nisi usque ad sextum ¹³); in canonibus au-tem usque ad septimam distinguuntur ¹³) generationem. Hac igitur de causa, quia hereditates nequeunt ¹³) deferri nisi de una ad alteram personam, idcirco curavit saecu-laris imperator in singulis personis singulos pracfigere ¹⁶) gradus. Quia vero nuptiae sine duabus non valent ¹⁷) fieri mersonis ideo cari capunes duas in uno gradu constituere personis, ideo sacri canones duas in uno gradu constituere personas. §. 2. Utramque tamen computationem, si attente ac subtiliter perspecta fuerit, idem sensisse, et eandem ¹⁸) esse in eis sententiam, atque ad eundem terminum con-venire manifestissimum erit. lustinianus namque usque ad quem gradum consanguinitas ipsa perduret, in suis legibus non delinivit. Canones vero ultra septimam nullam numeravere¹⁹) generationem. Sexto quippe gradu determinato, in ipsis legibus subintulit imperator²⁰): Hactenus ostendisse sufficiat, quemadmodum gradus cognationis²¹) numerentur. Namque ex his palam est²²) intelligere, quemadmodum ulteriores "quoque" gradus numerare debeanus. Generata quippe persona "semper" ²³) gradum adiicit. Ecce in his "brevi-bus" ²⁴) verbis aperte ostenditur, tales gradus, quales isti computant, non tantum usque ad sextum, verum etiam ultra numerari debere, quippe quum ultra sextum ulterio-res gradus numerandos esse decernat. Ubi enim ulteriores nominat gradus, aperte indicat, non sex tantummodo esse gradus, sed sex finitis adhuc alios numerandos. Nec migradus, sed sex finitis adhuc alios numerandos. Nec mi-rum, quum in praecedentibus ipse firmaverit imperator, decimo etiam gradu²⁵) *consanguineos sibi inter se posse succedere. Quum decimum nominat^{*}, non esse tantum-modo sex, luce clarius confitetur. §. 3. Hi ergo evigilent, et aciem mentis, si possunt, intendant, quos hactenus istiusmodi perculit²⁶) error. Enimvero, ubi secundum leges inter agnatos vel cognatos defertur successio, con-sanguineos esse non dubium est. Neque enim sibi succe-derent, nisi inter se *parentelae vinculo tenerentur. Suc-cedunt autem inter se^{*}, texte lustiniano, in decimo gra-du²⁷); consanguinei igitur sibi sunt qui sibi²⁰) succedunt. Quod si in decimo gradu consanguinei sibi exsistunt, non est terminata consanguinitas (ut isti fatentur) in sexto tantummodo gradu. Quid igitur dicent 29)? Convutatis namque gradibus, sicut isti numerant, aut finitur consangui-nitas in sexto gradu, aut non. Si ³⁰) finitur, fallaces erunt leges, quibus isti nituntur, quae in decimo gradu sibi suc-cedere consanguineos iubent. Quod si non finitur consan-guinitas in isto³¹) sexto gradu, falsidici erunt isti, qui ultra illum sextum gradum nolunt computare consanguin-tatem. Igitur aut leges erunt falsae, aut isti, qui sic finiunt generationem. §. 4. Sed, ut veridicae leges et ve-races sint canones, dicamus hoc³²), quod veritas habet, scilicet, quod non terminatur consanguinitas in huiusmodi sexto gradu, sed terminatur secundum canones in septimo gradu. Utraque enim computatio, sicut superius diximus, uno fine concluditur. Namque duo gradus legales unum gradum ³³) canonicum constituunt ³⁺). Fratres itaque, qui secundum saeculares leges dicuntur in secundo gradu, iuxta canones numerantur in primo. Filii fratrum, qui illic nu-merantur in quarto, hic computantur in secundo; nepotes vero, qui in sexto ibi, istic numerantur in tertio; sic dein-ceps, qui *in* legibus scribuntur ³⁵) in octavo et decimo,

NOTATIONES C

scriptio, hoc modo: Neopolitanis clericis, et omnibus episcopis gone, et Ansel atque Iudicibus per Italiam constitutis. Ex iisdem vero Hu- sunt emendata.

in canonibus definiuntur ia quarto et quinto. Atque hoc modo de reliquis sentiendum³⁶) est, ut qui secundum ca-nones dicuntur is sexto vel septimo, secundum leges acci-piantur³⁷) in duodecimo vel quartodecimo. **5**. 5. Hane computationem intelligens prudentissimus³⁶) Papa Grego-rius, dum quaereretur, in quota generatione coniungi fide-les debeant, ipsas saeculares leges in testimonium³⁶) ad-ducene Augustino Anglorum enicopos sio rescriptivativa. hes accesses, upsas sacculares leges in testimonium³⁹) ad-ducens, Augustino Anglorum episcopo sic rescripsit⁴⁰):. Quaedam terrena lex in Romana republica permittit, ut size fratris et sororis, sice duorum fratrum germanorum, seu duorum sororum filius et filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali coniugio sobolem non posse succrescere. Unde necesse est, ut iam in tertia vel in guarta generatione copulatio fidelium licenter sibi coniungi debeat. Nam⁴¹) a secunda, quam praedizimus, omnimodo⁴³) debent abstimer⁴¹). Ecce hic aperte monstratur, filios et filias fratrum in se-cunda generatione numerari. Et⁴⁴) si fratrum fili et filiae numerantur in secunda, fieri non potest, ut ipsi fratres non sint in prima. Quod si fratres computantur in prima, silii eorum in secunda, dubium non est, quin eorum ae potes sint in tertia, pronepotes in quarta, et sic de reli-quis usque ad septimam³⁵). §. 6. Sed sunt quidam, qui ex his Gregorii⁴⁶) verbis, quibus ait, ut in tertia vel quarta generatione copulentur fideles, occasionem accipiuat illi-cita matrimonia contrahendi, dicentes, se hoc iuste facere usse⁴⁷), quod prudentissimus doctor sua sententia diffinivit. Isti itaque, qui se hoc velamento defendere nituntur, ad vertant in eiusdem Patris sententiis, hoc non generaliter vertant in elusuem ratis sentencie, not non gonetanti cunctis, sed specialiter Anglorum genti mandasse. Nan postmodum a Felice Messanae⁴⁴) Siciliae praesule requi-situs, an ⁴⁹) hoc, quod Augustino mandaverat, generaliter cunctae ecclesiae tenendum esset, apertissime firmavit⁵⁹). non aliis hoc, quam illi genti mandasse, ne bonum, quad coeperant³¹), metuendo austeriora desererent; sed et illis, postquam in fide essent firma radice solidati, et universali ecclesiae censuit semper esse tenendum, ut nullam de pro-pria consanguinitate vel affinitate infra septimam generapria consanguinitate vel affinitate infra septimam genera-tionem aliquis sibi audeat coniugio copulare. §. 7. Ecce aperte monstratum est "et" ex verbis ipsius legis et aucto-ritate prudentissimi Papae Gregorii, quid de gradibus con-sanguinitatis numerandis sentire debeamus. Quamvis alia quoque ratio pari modo ipsos revincat^{5,3}) adversarios. Nam si, ut ipsi fatentur, in illo sexto gradu consanguini-tas finiretur, omnes personarum ramusculos, qui ultra illem gradum in pictura arboris continentur, velut superflues oporteret detruncari. Sed quia omnes, qui in praedictae arboris pictura numerantur ⁵³), ex una parentela consistunt separari, veluti non sine damno cuiusque personae valeat a proprio corpore manus, brachia et pedes truncari. §.8 a proprio corpore manus, brachia et pedes truncari. §.8. a proprio corpore manus, oracnia et pedes truncari. 3.8. Illa quoque sacrorum⁵⁻³) praeceptio canonum, quae iubet a propria abstineri⁵⁵) consanguinitate, quamdiu generatio recordatur aut⁵⁶) memoria retinetur, nec a praedicta pa-rentelae discrepat computatione. Nam in ⁵⁷) septem gra-dibus, si canonice et usualiter numerentur ⁵⁸), omnia prapinquitatum nomina "continentur". Ultra quos nec consasguinitas invenitur, nec nomina graduum reperiuntur, nec guinitas invenitur, nec nomina graduum reperiuntur, nec successio potest amplius prorogari, nec memoriter ab ali-quo generatio recordari. §. 9. Ne vero in hac consangui-nitatis computatione aliqua dehinc valeat ambiguitas re-manere, aliam, quiam quidam faciunt, numerationem in hac etiam⁵) disputatione⁶⁰) duximus finiendam⁶¹. Sunt enim quidam, qui non a fratribus, sed a filiis eorum, id est patruelibus vel consobrinis, genealogiam numerare in-cipiunt, dicentes, filios fratrum in prima generatione com-

CORRECTORUM.

gone, et Anselmo, et Polycarpo multa in toto hoc capite sunt emendata.

stamentum: ead. — 40) cf. supra qu. 2. et 3. c. 20. — 41) non secunda, quam dix., a se omnimodo debet abstinere: Greg. — 43) omnino: Ed. Bas. — 43) debet abstineri: Ans. — 44) Sed: Ed. Bas. — 45) sept. gradum: ead. — 46) sancti Greg.: ead. — 47) tas prud: Aux. — Edd. coll. o. — 48) add.: civitatis: Fdd. Bas. — 47) tas prud: Aux. — Edd. coll. o. — 48) add.: civitatis: Fdd. Bas. Ingdd. II. III. — cf. supra c. 20. qu. 2. et 3. — 49) si: Ans. — Kd. Bas. — 50) monstrarit: Edd. coll. o. — 51) inceperant: Edd. Bas. — 52) devincut: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 53) continentur: Edd. Bas. — 54) sanctorum: Ed. Bas. — 57) in his: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 54) sanctorum: Ed. Bas. — 57) in his: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 56) aut in: Ed. Bas. — 57) in his: Edd. Bas. Lugdd. II. III. missis quae sequuntur: onn. pr. nom. — 59) add.: alia: Edd. coll. s. pr. Arg. — 60) computatione: Ed. Bas. — 61) discutiendam: Edd. coll. o.

Quaest. V. C. II. 13) sertam: Edd. Lugdd. II. III. — add.: gradum: Ed. Bas. — 14) distinguitur: Edd. coll. o. pr. Bas. — 15) add.: nitra: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 16) praeficere: Ed. Bas. perficere: Edd. rell. — 17) posenui: Ed. Bas. — 18) cadem csee in sententia: Aus. Hug. — 19) numerant: Ans. — Edd. coll. o. — 20) Tit. 6. 1. 3. — 21) consanguinidais: Ed. Bas. — 22) erit: ead. — 23) abest ab Ans. et Hug. — 24) absunt ab Aus. — 25) decimum etium gradum, quod dicendo non esse etc.: Edd. coll. o. — 26) pertuit: Edd. Arg. Bas. Par. Lugd. I. — 27) add.: sibi attimerent: Edd. coll. o. — 28) sic sibi: eaed. — 29) dicerent: eaed. pr. Bas. — 30) add.: autem: Edd. coll. o. — 31) huiusmodi: eaed. — 32) id: eaed. — 33) abest ab iisd. pr. Bas. — 34) efficiunt: Ed. Bas. — 35) inscribuntur: Edd. coll. o. pr. Bas. — 36) sciendum: Ed. Bas. — 33) accipiuntur: Edd. coll. o. pr. Bas. — 36) add.: pater nostor: Ed. Bas. — 39) te-

putari debere, quia fratres quasi quidam truncus, ex quo ceteri ramusculi oriuntur ⁶²), exsistunt. Sed nec ista graduum computatio, si bene intellecta fuerit, ab ea, quam superius exposuimus, in sententia poterit esse diversa. Isti enim, qui numerandi initium aumunt a fillis fratrum, non progrediuntur ultra sextam generationem; sed ⁶³) sicut totius mundi sex aetates exsistunt, et humanae vitae itidem sex, ita et in consanguinitate sex tantummodo autumant computandas esse generationes, quibus finitis novae coaiunctionis dicunt posse fieri initium, ut quasi fugientem possint revocare consanguinitatem. § 10. Haec itaque computatio, quae incipit a fratrum fillis, et numerat usque ad sextam 'generationem', tantundem valet, quantum ea, quae incipit a fratribus, et computat⁶⁴) usque ad septimam. Nec ulla in sensu exsistit ⁶⁵) diversitas, quanvis in numero graduum varietas videatur. Ultima enim generatio, si initium numerandi sumat a fratribus, septima invenitur; si a filiis fratrum, reperitur ⁶⁶) sexta. Taliter igitur determinatis gradibus consanguinitatis, apostolica vos auctoritate monemus ⁶⁷), fratres et filii, ut omnibus sic seriem genealogiae computandam esse intimetis, quemadmodum sancti Patres numerandam esse sanxerunt, et antiquus mos sanctae et universalis ecclesiae per longa tempora olim computasse monstratur. Nam, si quis perversa et obstinata mente a recto tramite apostolicae sedis deviare voluerit, et aliter, quam nos, in nuptiis celebrandis gradus parentelae numerare contenderit, primum pro sua temerirate coelesti poena plectetur, postmodum vero gladio perpetui anathematis se noverit iugulandum. "Data Romae etc."

1113

C. III. Quare consanguinitas uxoris ad virum perlinere dicatur, et quomodo affinitas sil computanda.

Item Gregorius Papa •) •*).

Porro ⁶⁹) de affinitate, quam dicitis ⁷⁰) parentelam esse, quae ad virum ex parte uxoris, seu quae ex parte viri ad uxorem pertinet, manifestissima ratio est, quia, si secundum divinam sententiam ego et uxor mea sumus una caro, profecto mihi et illi mea suaque parentela propinquitas una efficitur. Quocirca ego et soror uxoris meae in uno et primo gradu erimus, filius vero eius in secundo gradu erit⁷¹) a me, neptis vero tertio⁷²); idque⁷³) utrinque in ceteris agendum est successionibus. § 1. Uxorem vero propinqui *mei*, cuiuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipsius quoque gradus aliqua femina propriae propinquitatis sit. Quod nimirum uxori⁷⁴) de propinquitate viri sui in⁷⁵) cunctis cognationis gradibus convenit observari. Qui vero aliorsum sentiunt antichristi sunt, a⁷⁶) quibus tanto fortius⁷⁷) vos oportet caverè, quanto apertius deprehenditis illos divinis legibus repuguare⁷⁸).

C. IV. Qualiter parentelae gradus computantur, Item Zacharias Papa⁷⁹).

Parentelae gradus taliter computamus ^{so}): Siquidem ego et frater meus una generatio sumus, primumque gradum efficimus, nulloque gradu distamus. Rursus tilius meus

fratrisque mei filius secunda generatio sunt, ac gradum secundum faciunt, nec a se aliquo gradu separantur. Atque ad hunc. modum ceterae successiones numerandae³⁻¹). sunt. Porro de affinitate, quam dicitis parentelam etc. st superiors capite Gregorii.

C. V. Asquivocatio est, guum soror uxoris cognata vocatur. Item Alexander Papa II. 4) 62)

Quod autem frater sororve uxoris tuae cognati tui dicuntur, aequivocationis iure fit, et necessitate vulgaris appellationis potius quam ulla causa cognationis. Uxor enim fratris fratrissa potius quam cognata vocatur. Mariti frater levir dicitur. Duorum autem fratrum uxores vocantur ianitrices •), quasi eandem ianuam terentes †), vel per eandem ianuam intrantes. Viri soror glos appellatur ³). Sororis autem vir non habet speciale nomen, nec uxoris frater.

C. VI. Nomina graduum superiorum, sioe inferiorum, sioe ex latere venientium.

'Item Isidorus^f)^{\$4}).

Primo gradu superiori linea continentur pater, mater: inferiori filius, filia; quibus nullae aliae personae iunguntur. §. 1. Secundo gradu continentur superiori linea avus, avia; inferiori pepos, neptis; transversa⁶⁵) frater, soror; quae personae duplicantur. Avus enim⁶) et avia tam ex patre quam ex matre accipiuntur. Quae personae sequentibus quoque⁶⁷) gradibus similiter pro substantia earum⁶⁸), in⁶⁹) quo gradu consistunt, ipso ordine duplicantur. (Istae personae secundo⁵⁰) gradu ideo duplices appellantur, guia duo avi sunt, paternus⁹¹) et maternus. Item duo genera nepotum sunt, store ex filio sive ex filia procreati. Frater et soror ex adverso⁹³) veniunt, id est, aut frater 6) patris, aut frater matris, gui aut patruns, aut avunculus mominatur: gui et ipsi hoe ordine duplicantur.) §. 2. Tertio gradu veniunt supra proavus, proavia; infra pronepos, proneptis. Ex obliquo fratris sororisque filius, filia, patruus, amita, id est patris frater et soror, avunculus, matertera, id est frater matris et soror. §. 3. Quarto gradu veniunt supra abavus, abavia; infra abnepos, abneptis. Ex obliquo fratris et sororis nepos, neptis, frater patruelis, soror patruelis, id est patrui filius, filia; consobrinus, consobrina, id est avunculi et materterae filius, filia; amitinus, amitina, id est amitae filius, filia; itemque consobrini, qui ex duabus sororibus nascuntur; quibus accrescit ⁹³) patruus magnus, amita magna, id est aviae tam paternae quam maternae frater et soror. §. 4. Quinto gradu veniunt, supra quidem atavus, atavia, infra atnepos⁹⁴) atneptis. Ex obliquo fratris et sororis proneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinae, consobrini, consobrina⁹⁸), id est patrui magni, amitae magnae, avunculi magni, materterae magnae filius, filia; iis⁹⁹) accrescunt propatruus, proamita. Hi sunt proavi paterni frater et soror, proavunculus, promatertera. Hi sunt proaviae paternae, maternaeque frater, et soror, proa-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. III. c) In Polycarpo caput hoc item ac sequens recitatur ex Zacharia. Ac sane Gratianus in extremis verbis sequentis capitis indicat, caput hoc fuisse etiam Zachariae.

C. V. d) In Polycarpo etiam refertur proxime post c. Ad sedem, ut ad eundem Alexandrum pertinere videatur. A verbo autem: *xxor*, usque ad finem habentur apud Isid. 1. 9. c. fin.

e) lanitrices: Ita etiam legebatur in l. Non facile, ff. de gradibus, ante, quam locus ab Alciato esset resti-

tutus lib. 2. disp. c. 23. Quamobrem nihil mirandum, si Isidorus, aut alius quispiam allatam hic etymologiam excogitavit. Nunc autem in lege illa est: *ciratéoss*.

C. VI. f) Caput hoc recitatum etiam ab Hugone, et collectoribus, exstat in libro sententiarum Päuli, additis non uno in loco verbis Aniani interpretis. Pleraque tamen habentur etiam apud Isidorum, l. 9. c. 5. g) Id est, aut frater: Hoc usque ad vers. Qui et

g) Id est, aut frater: Hoc usque ad vers. Qui et ipsi, non sunt loco indicato*), sed tantum apud collectores.

coll. o. — 83) cocatur: Ed. Bas. = C. VI. 84) Imo Paulus Sont. rec. 1. 4. t. 11. iuncta interpr., quae in parenthesi a nobis est posita et diverso a rell. charactere expressa. — Burch. 1. 7. c. 38. Ivo Pan. 1. 7. c. 89. Decr. p. 9. c. 64. Hug. a S. Vict. 1. 3. p. 11. c. 14. — 83) in trans.: Edd. coll. o. — Burch. Iv. Decr. — interperate Iv. Pan. — in (ranserso: Hug. — 86) abest ab Ed. Bas. — 87) quie buscunque: orig. — 98) corum: Edd. coll. o. — Iv. Pan. — 89) quae in quoque: orig. — quae in quo: Coll. citt. — Ed. Bas. — 89) quae is quoque: orig. — educ. 10. o. — 91) et pat.: ened. — 93) accessit: Iv. Decr. — 94) abnepos, abneptis: Ed. Bas. — 95) proconsorinus; proconsobrina: Hug. — proprius: Burch. Iv. Pan. — 96) sobrinus: orig. — Ed. Bas. — 97) abest a Coll citt. — 96) sobrina: orig. — Ed. Bas. — 99) quibus accrescit: Iv. Pan. — quib. accrescumi; Coll. cell. — Edd. coll. e.

Quaest. V. C. II. 62) oriantur: Ed. Bas. – 63) cf. supra qu. 4. c. un. – 64) computatur: Edd. coll. o. – 65) consistit: eaed. – 66) incentur: Ed. Bas. – 67) admonemus: Edd. coll. o. = C. III. 68) Hoc et seq. cap. desumta sunt ex ep. quam Gregorio I. acribenti ad Venerium Caralitanum falso tribuunt. Zachariae tribuit Mans. t. 12. p. 356. – Polyc. I. 6. t. 4. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 41. – 69) add: auten: orig. ap. Mans. – Ed. Bas. – 70) dicis: Edd. Lugdd. II. III. – 71) erit a me: non sunt ap. Mans. – 73) in tert. gradu: Ed. Bas. – 73) coque modo: Mans. – 74) add:: mae: id. – Ed. Bas. – 73) eig. et al. 2010; Mans. – 74) add:: auten: id. – 69) oppugnare: Edd. coll. e. = C. IV. 79) Polyc. ib. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 40. – 80) a nobis computatur: Mans. I. 12. – 81) num. sunt : absunt ab Edd. Arg. Nor. – suce. sunt : Ed. Bas. – suce. sunt habendae: Edd. rell. = C. V. 82) Isid. Etym. 1. 9. c. 4n. – cf. Corr. – Polyc. ib. Petr. Lomb. I. 4. dist. 41. – + itementes: Edd.

vique materni. (Hace species nee alüs gradibus, guam scripts ast, nee alüs vocabulis declarari potest.) §. 5. Sexto gradu veniunt supra tritavus, tritavia; infra trinepos, trineptis. Ex obliquo fratris et sororie abnepos, abneptis, fratris patruelis, seroris patruelis amitini, amitinae, consobrini, consobrinae *nepos 100), neptis*, patrui magni, amitae magnae, avunculi magni, materterae magnae nepos, neptis, *id est* propioris magni, materierae magnae nepos, neptis, 'id est proplofis sobriai 'o') filius, filia, *qui consobrini, appellantur. Quibus ex latere accrescunt propatrui, proamitae, proavunculi, pro-materterae filius, filia,* abpatruus, abamita. Hi sunt abavi paterni frater et soror; abavunculus, abamita. Hi sunt paterni in aler et soloi, aus dutanta, ausmatertera. In sont abayiae paternae maternaeque frater et soror, abavique materni. (Hace¹⁰²) quoque explanari amplias non potest¹⁰³), guam *st* auctor ipse disseruit.) §. 6. Septimo gradu qui sunt cognati recta linea supra infraque propriis nominibus non appellantur; sed ex transversa linea continentur fratris sororisque atnepos; atneptis, consobriai filii filiaeque. §. 7. Successionis ideirco gradus septem 10+) constituti sunt, 9. 1. Successions incirco gradus septem "") Constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam nec nomina inveniri, mec vita "") succedentibus prorogari "") potest. (In his "") septem """) gradibus omnis "") propinquitatum nomina con-tinentur, ultra ques nec affinitas inveniri, nec "") succes-sio "") potest amplius propagari "").) Crasian De condition communicational affinitas in

Gratian. De gradibus consanguinitatis vel affinitatis, quot sint, quomodo computandi, quibus etiam appellentur nominibus, auctoritate Isidori, atque Gregorii, et Alexandri suffi-cienter monstratum est¹¹³).

QUABSTIO VI.

GRATIANUS.

I. PATS. Nune quaeritur, quibus accusantibus vol testificantibus consanguineorum coniunctio dirimenda sit? De his ita decrevit Fabianus Papa'):

C. I. Consanguinei tantum, vel, si progenies defecerit, antiqui et veraces propinquitatem in synodo computent.

Consanguineos extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in synodo computet; sed propinqui, ad quorum materia 'n synodo compace, sed propingui, ad quorum notitiam ²) pertinet, id est pater, mater, frater, soror, patruus, avunculus, amita, matertera, et eorum procrea-tio. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus et veracioribus ³), quibus eadem propinquitas nota sit, epi-scopus canonice perquirat, et, si inventa fuerit propinquitas, separentur.

C. II. PALEA.

[Coelestini Papae Decretum Ecclesiae Florentinas missum +) +).]

"Videtur nobis, quod secunda, quam contra prohibitionem ecclesiae duxit, non sit uxor, etiansi primam non haberet desponsatam. Nam quod contra interdictum et ordinem ecclesiae factum est, "tanguam inordinatum" ratum non haberi, tam divinae quam humanae legis proclamat auctoritas. Quia igitur ea, quam inordinate superduxit, prohibitione reniteute uxor non est, cogendus est eam recipere,

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. VI. C. II. a) Haec Palea deest in plerisque vetustis exemplaribus. Habetur extra, qui matrimo-nium accus. poss. c. 3. ex Clemente III. al. Coelestino, Plorentino episcopo, al. ecclesiae Florentinae : indeque ex aliquot manuscriptis est emendata, verbis aliquot et ad-

Quaest. V. C. VI. 100) nepos, nepiis: absunt a Coll, citt. -101) consobrini: eaed. - Edd. coll. o. - 102) Hi: Edd. coll. o. pr. Bax. - 103) possunt: eaed. - Coll. citt. - 104) sex: Edd. coll. o. pr. Bax. - 105) ultra successio: eaed. - IV. Pan. - 106) propagari: Edd. eaed. - 107) add.: enim: Edd. Par. Lugdd. - 108) sex: Edd. coll. o. - 109) omnium prop. omnia nom:: eaed. - 110) add.: ul-tra: Ed. Bas. - 111) add.: consanguinitalis: Edd. coll. o. pr. Bas. - 112) prorogari: Edd. coll. o. - IV. Decr. = 113) Arborem con-sangu. et affinitatis, cum ipsa Io. Andreae lectura, ne in singulis Decretalium collect. repeti debeat (quod in Ed. Rom. factum), est da-bimus ad exitum editionis nostrae.

Quaest. VI. C. I. 1) cf. 1. 3. t. 7. c. 9. Theod. cod. iuncta interpr. — Burch. 1. 7. c. 21. Ans. 1. 10. c. 60 (67). Ivo Pan. 1. 7. c. 64. Decr. p. 9. c. 57. Polyc. 1. 6. t. 4. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 41. 3) poneralioribus: Iv. Pan. — ad quos tola progenies pertinet: Ans. — 3) poneralioribus: Iv. Pan. — Ed. Bas. == C. II. 4) Decretum Coe-lestin. II., cf. c. 1. de matr. contra interd. eccl. celebr. in Comp. I., et c. 3. X. qui matrim. accus possuut. — 5) percandi: Edd. coll. 0. — 6) testificatione fitti vel filiae: Comp. I. – 7) tam antiqu. cons. legibus approbala, quam (et: Ed. Bas.) divinis et Aumanis legibus ap-

quam inravit et desponsavit, et ex en prolem genuit, ut inramenti religio non vilipendatur, et fides ad invicem promissa servetur, et proles in cultu Dei nutriatur et educetur, et alii exinde occasionem peierandi⁵) et alios de-cipiendi assumere non valeant. §. 1. Quod autem parentes, fratres et cognati utriusque sexus in testificationem 6) suo rum ad matrimonium conjungendum vel dirimendum ad-mittantur, tam antiqua consuctudine 7) quam legibus ap-probatur. Ideo enim maxime parentes 9), et, si deflueriat parentes, proximiores admittuntur, quoniam unusquisque suam genealogiam cum testibus et chartis, tum etiam 9) ex recitatione 9) maiorum scire laborat. Qui 10) enim me-lius recipi debent, quam illi, qui melius sciunt, et quorum est interesse, ita st, si non interfuerint, et consensum non adhibuerint, secundum leges nullum fiat matrimobium \S §. 2. Quod vero legitur 11): Pater non recipietar in cause filli, nec filius in causa patris, in eriminalibus causis et contractibus verum est; in matrimoaio "vero" conjungemrum ad matrimonium coniungendum vel dirimendum addo 12) et disiungendo *ex* 13) ipsius coniugii praerogativa, et quia favorabilis res est, congrue recipiuntur."

C. III. Qui inreinrando propinguilatem firmare debeant, Item Urbanus Papa Bickardo 14) Gennensi Episcopo,

Notificamus tibi, ut post, quam tres aut duo ex propia-quioribus iam defunctae uxoris eius ¹⁵), qui accusatur, vel vivae, hanc propinquitatem iureiurando firmaverint, vel ¹⁶) tres aut duo ex antiquioribus Genuensibus 17), quibus hace propinquitas nota est 14), qui bonae famae et veracis testimonii sint, remoto amore, timore, pretio et omni malo studio, supradicto modo consanguinitatem firmaverint, sine omni mora coniugia dissolvantur. Quod si propinqui aut extranei verbis tantum propinquitatem testantur, et iura-mento probare *vel* 19) noluerint, vel nequiverint, coniugium nullatenus dissolvatur; sed competens eis poenitentia propter infamiam vel peccati maculam (ai forte in hao re²⁰) contraxerint aliquam) iniungatur.

C. IV. Suae confessioni relinguantur quorum incestum zullus iureiurando affirmat.

Item ex Concilio Urbani Papae Aubito in Apulia 21), Si duo vel tres viri consanguinitatem iureiurando firmaverint, vel ipsimet 22) forte confessi fuerint, coniugia dise vantur. Si vero neutrum contigerit, episcopi eos per ba-ptismum 23), per tidem, per iudicium Christi in vera obedientia obtestentur, quatenus palam faciant, utrum so (sicut est fama) consanguineos 2⁻⁶) recognoscant. Si nega-verint, sibi ipsis relinquendi sunt; ita tamen, ut, si aliud²³) verint, sioi ipsis reinquenui sunt; ita tamen, ut; si anua--; in conscientia habeant, se a liminibus ecclesiae, a corpore et sanguine Domini, a fidelium communione noveriat se-gregatos, atque infames effectos, donec ab incesti facimore desinant. Si se episcoporum iudicio segregaverint, si³⁶) iuvenes sunt, alia matrimonia contrahere non prohibeantur.

II. Pars. Gratian. Ecce, quibus accusantibus vel tertificantibus consanguincorum coniunctiones sunt dirimendae. Cuiusmodi vero iuramentum ab occusatore sit exigendum, et Romano Ordine b) habetur. Est autem Auiusmodi 27);

ditis, et sublatis. C IV. b) Ordine: Ceteri Collectores *) citant non ex Ordine, sed ex conc. Romano sub Gregorio III. Ex quibus collectoribus, et vetustis Gratiani exemplaribus non-nulla sunt emendata in hoc, et in sequentibus capitibus.

probalur (approbantur: Edd. Bas. Ven. I. II.). In dirimando anten mair. ideo muzime parentes recipiuntur, size si defmerint par., pro-xim. admitt.: Edd. coll. o. = 8) par. recipiuntur, size si: Comp. I. = 9) exercitatione: Comp. I. = cum exercitatione et recitatione; Edd.coll. o. pr. Bas. <math>= 10) Quia igitur aliis melius sciunt. ideo marine adm.ttuntur. Similiter recipiuntur et in testificatione matrimonii con-tiungradi: Edd. coll. o. = 11) cf. r. 2. Dig. de test. (22. 5) =12) contrahendo: Edd. coll. o. = 13) et ex: Böhm. = C. III. 14) Legendum est cum lv. Derr. p. 9. c. 33: Cyriaco, qui episcop. Ia-nuensis factus est c. A. 1090. = Pan. 1. 7. c. 85. = 15) ref cirae eius, qui acc.: Edd. coll. o. = 16) add.: si: eaed. = ret per qui-tuor aut per duos: IV. Pan. = 17 lanuens.: Edd. coll. o. pr. Arg. = 18 si: Edd. coll. o. = 19 abest ab lv. Pan. = 20) in bor: Edd. coll. o. = 2.1 abest d. Coll. o. = 2.3) be-plinni fudem: Ed. Bas. = 2.1 add. case: Edd. coll. o. = 2.3) be-plinni fudem: Ed. Bas. = 2.1 add. case: Edd. coll. o. = 2.3 pa-tim dense. = 2.6 qui est. = 2.5 quid Edd. sas. = 2.6 qui est. Edd. coll. o. = 2.5 quid Ed. Bas. = 2.6 qui est. Edd. coll. o. = 2.7 Non est in libro Rom. ordinis, et videtur pariter ac seqq. Regionoi (l. 2. c. 231 = 2.33.) tribut debere. = Burch. I. 7. c. 25. Ivo Pan. L. 7. c. 87. Decr. p. 9. c. 61. Polye. I. 6. t. 4. debere. — Burch Polyc. 1. 6. t. 4.

1116

C. V. Iuramentum accusatoris.

De parentela illa, quam dicunt esse inter illum N.²⁸) et istam eius coniugem N., quicquid inde scis et ²⁹) audisti a tuis vicinis, aut a tuis propinquis antiquioribus, *quod* tu per nullum ingenium, nec propter timorem, nec propter amorem, aut per ³⁰) praemium, aut per ³¹) consanguini-tatem celabis episcopum ³²) tuum, aut eius missum, cui hoc inquirere ³³) iusserit, quandocunque te ex hoc inter-rogaverit. Sic te Deus adiuvet, et istae ³⁴) sanctorum religniae. reliquiae.

C. VI. Iuramentium testium 35).

Illud ³⁶) sacramentum, quod iste iuravit de illa parentela, quae inter illum N. et eius coniugem N. computatur, quod tu illud observabis, in quantum sapis, *aut abdisti*. Sic

te Deus adiuvet. 111. Pars. Gratian. Hoc iuramentum non est separationis, sed synodale, institutum ub Eutychiano Papa. Ait enim 37):

C. VII. Synodale iuramentum.

Episcopus in synodo residens, post congruam allocutionem septem ex plebe ipsius ³) parochiae, vel eo amplius, prout viderit expedire, maturiores, honestiores atque veraciores viros in medium debet evocare ³), et allatis sanctorum pignoribus unumquemque illorum tali sacramento constrin-gat ⁴): Amodo ⁴) in antea quicquid nosti, aut audisti, aut postmodum inquisiturus es, quod contra Dei volunta-tem, et rectam ⁴) Christianitatem in ista parochia factum sit aut futurum erit, si in diebus tuis evenerit ⁴³), tantum sit aut futurum erit, si in diebus tuis evenerit ⁴³), tantum ^{*}ut^{*} ad tuam cognitionem quocunque modo perveniat, si scis, aut tibi fuerit indicatum synodalem causam esse, et scis, aut tibi fuerit indicatum synodalem causam esse, et ad ministerium episcopi pertinere, quod tu nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter pretium, nec propter parentelam ullatenus celes ⁴⁴) episcopum ⁴⁵), aut eius missum, cui hoc inquirere iusserit, quandocunque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adiuvet, et istae ⁴⁶) sanctorum reliquiae. Illud ^c) sacramentum, quod iste iura-verit⁴⁷) de synodali causa, quod tu illud ex te ita obser-vabis, in quantum sapis, aut audisti, aut ab hac die in antea inquisiturus es. Sic te Deus adiuvet *etc.*. IV. Pars. Gratian. Ab hoc iuramento illud sumtum est, principio paululum derivato. Porro de iuramento separationis Inno centius Papa II. scribit Othon i Lucensi Episcopo, dicens ⁴⁵):

dicens 48):

C. VIII. Juramentum illorum, qui consanguinitatem probant. De parentela illa, unde nos consulere voluisti, pro qua etiam est ad nostrum audientiam appellatum, aliorum fratrum scripta suscepinus, qui utique causam ipsam diverso modo narrabant. Et primo quidem tam in gradibus quam in nominibus personarum discordasse, postmodum vero in altero eorum computatores eiusdem parentelae dicuntur convenisse. Ceterum in huiusmodi casibus summopere consideranda est qualitas personarum, quae aliquid contra quoslibet adstruere velint, quae etiam iusiurandum praestare debent, quod neque gratia, neque pretio, vel timore,

C. VII. c) Illud: Burchardus legit : istud *), et ante | haec verba praeponit hanc rubricam: Iuramentum ceterorum **).

C. IX. d) Consanguineàe: Quae sequuntur usque ad vers. Perpetrasti, addita sunt ex Burchardo et Ivone, itemque alia nonnulla. C. XI. e) Contra alium: In Deuteronomio haec

adduntur: quicquid illud peccati et facinoris fuerit. In evan-

Quaest. VI. C. V. 28) literae: N. et N.: omissae sunt a Reg. Iv. Pan. et Edd. coll. o. pr. Bas. — verba: illuan et: islam: ab-sont ab Ed. Bas. — inter islam et islam: Edd. rell. — Iv. Pan. — 29) vel: Reg. — aut: Burch. Iv. — Edd. coll. o. — 30) propter: Edd. coll. o. — 31) propler: caed. — 32) ep. two and cius misso: caed. — Reg. — 33) requirere: Edd. coll. o. — 34) islorum: ened. — et — rel.: absunt a Reg. = C. VI. 35) cf. ad c. 5. — Reg. 1.2. c. 232. Burch. I. 7. c. 26. Ivo Pan. I. 7. c. 87. Decr. p. 9. c. 62. — 36) islud: Reg. Burch. = C. VII. 37) cf. ad c. 5. — Reg. 1.2. c. 2. seq. Burch. I. 1. c. 91 – 93. Ans. I. 6. c. 152 (157). — 38) eius: Edd. coll. o. — 39) advocare: eaed. — 40) constringere: eaed. — 41) ut am.: eaed. — 42) totam: Edd. Bas. Lugd. I. _ 43) event: Edd. coll. o. pr. Bas. — 44) celare debaas: Reg. — 45) episcopo de Treberis ant eius misso: Reg. — episcopo (add.: two: Edd. Bas. Lugdd, II. III.) ant eius misso: Edd. coll. o. — 46) illae: eaed. — Bohm. — 4) ita Reg. Ans. — 449 Reliqui ila uurent: Reg. —

vel odio alicuius hoc dicunt contra eos, de quibus agitur; sed potius, quia credant⁴) ita verum esse, et ita se a suis antecessoribus audivisse. In quibus omnibus non de-bet aliqua varietas vel contrarietas inveniri. V. Pars. Gratian. Qui vero separantur ab invicem, huiusmodi iuramentum praestabunt⁵⁰):

C. 1X. Iuramentum separationis.

Ab isto die in antea, "quod" tu per nullum ingenium te sociabis ⁵¹) huic tuae consanguineae^d) *N., cum qua con-tra legem et rectam Christianitatem adulterium et incestum perpetrasti", nec in coniugio, nec in adulterio "illam tibi sociabis", nec cum illa ad unam mensam manducabis et ⁵²) bibes, aut sub uno tecto manebis, nisi "forte" in ⁵³) eccle-sia, aut in alio publico loco, ubi nulla mala suspicio pos-sit esse, et ⁵⁴) ibi coram testibus idoneis pro certa neces-sitate pariter colloquamini: nec aliam conjurgem accinies. sit esse, et ", foi coram testious idoneis pro certa interes-sitate pariter colloquamini; nec aliam coniugem accipies, nisi forte post peractam poenitentiam tibi licentia data fue-rit ab episcopo tuo, aut eius misso. Sic te Deus adiuvet, *et istae sanctorum reliquiae*. VI. Pars. Gratian. Occasione vero consanguinitatis uxorem suam dimittere, et aliam ducere non licet alicui, nisi una suam dimittere.

causa primum probata fúerit.

Unde Alexander Papa II. 55) Guilielmo de Monstrolio 56):

C. X. Nisi coram ecclesia consanguinitate probata uxorem dimitere non licet.

Multorum relatione cognovimus, te propriam velle abiicere uxorem, et adhaerere alteri, praetendentem consanguini-tatis occasionem. Unde apostolica auctoritate interdicendo mandamus tibi, ut hanc, quam nunc habes uxorem, nulla-tenus praesumas dimittere, vel aliam ducere, donec⁵⁷) episcoporum religiosorum concilium⁵⁸) causam istam exa-

minaverit 59). VII. Pars. Gratian. Recepturus vero eam, quam iniuste dimisit, hoc modo iurabit:

C. XI. Reconciliationis iuramentum 60).

Ab isto die in antea istam coniugem *tuam* N., quam in-iuste dimiseras, ita tenebis, sicut *per rectum* ⁶¹) mari-tus suam debet habere coniugem in dilectione et debita disciplina; nec eam per ullum malum ingenium a te sepa-rabis, nec ea vivente aliam accipies. Sic te Deus adiu-vet *etc.*. Gratian. Quod autem unius testimonio coniugia apud

quosdam dirimuntur, nulla ratione ratum habetur. Quum enim Dominus dixerit 62): Omne verbum stabit in ore duorum vel trium testium ; item quum in Ilerdensi concilio c. 20. dicatur ⁶³): "Omnis controversia, quae de ecclesiasticis re-bus fit, secundum divinam legem sub duobus vel tribus testibus terminetur, Domino dicente ⁶⁴): Non unus stet con-tra alium ^e) ⁶⁵), sed in ore duorum vel trium testium stet omne verbum;⁶⁴ item quum alibi dicatur: Nullius personae¹) quantumlibet exercitatae testimonio aliquid credatur: evi-dentissime apparet, unius assertione coniugia non esse dirimenda.

NOTATIONES CORRECTORUM.

gelio autem sunt tantummodo sequentia: ut in ore duo-

f) Nullius personae: In codice Theodosiano 1. 11. tit. 14. leguntur haec verba: et nune manifeste sancimus, praeclaro ne unius omnino testis responsio audiatur, etiamsi praeclaro curiae honore praefulgeat, quorum similia recitantur ab Ivone p. 16. c. 204. Et Gratianus supr. 6, qu. 2. in princ. hanc eandem fere sententiam attulit.

47) haravit: Reg. Burch. — Edd. coll. o. pr. Lugdd. = C. VIII. 48) ser. c. A. 1142. — 49) credunt : Ed. Bas. = C. IX. 50) Au-ctor est ipse Regimo 1. 2. c. 233. — Burch. 1.7. c. 27. Ivo Pan. 1.7. c. 88. Decr. p. 9. c. 63. Polyc. 1. 6. t. 4. — 51) consociabis: Ed. Bas. — 52) aut: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 53) in una: Edd. coll. o. pr. Bas. — 54) ut: Reg. Burch. — Edd. coll. o. — Bihm. = C. X. 55) Ep. temporis incerti. — 56) Monasteriolo: Iv. Decr. — Mon-streolo: Ed. Bas. — Monsterolo: Ed. Arg. — Monstrolico: Edd. rell. — Iv. Pan. — 57) donec apud: Edd. coll. o. — Iv. Pan. — 58) con-silium: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. — 59) instan examinateris: Edd. coll. o. — Iv. Pan. = C. XI. 60) Imo ipse Regino 1. 2. c. 240. — Burch. 1. 9. c. 81. Ivo Pan. 1. 7. c. 41. Decr. p. 8. c. 217. Polyc. ib. — 61) per rect. absunt ab Iv. Pan. = 62) Deut. c. 19. v. 15. — 63) hab. A. 546. — Burch. 1. 7. c. 17. Ivo Pan. 1. 7. c. 83. Decr. p. 9. c. 52. — 64) Deut. c. 19. v. 15. — Matth. c. 18. v. 16. — 65) aliquem: Vulg.

1119

QUAESTIO VII.

GRATIANUS.

Quod autem guaeritur, si illi, gui de incestuosis nascuntur, filii reputentur, Augustinus in lib. quaestionum super Levilicum cap. seu qu. 76. determinat, ita dicens :

C. UN. Non appellantur filii, qui de incestuosis nascuntur. Quid est 1): Quicunque dormierit cum cognata sua »), sine filis morietar, quum filii ex huiusmodi coniunctionibus et ante nati sint²), hodieque nascantur? An hoc intelligen-dum est lege Dei constitutum, ut quicunque ex eis nati fuerint non deputentur filii, id est³), nullo parentibus iure succedant?

QUAESTIO VIII. GRATIANUS.

De his pero, qui ignoranter coniuncti sunt, in quo gradu consanguinitatis vel affinitatis ex dispensatione ecclesiae relinquantur, Gregorius in Regesto definit, dicens *) '):

C. L. Non separentur qui infra septimam generationem ignoranter copulantur.

De gradibus vero cognationum, qui infra septimam gene-rationem in matrimonio sunt inventi, si nescientes²) fecerint, et "iam" multa curricula annorum sint 3) revoluta, ita ut filios habeant, in sexto qui inventi sunt, aut fortasse in quinto, huiusmodi non separentur, donec nos Domino dumindulgentiam, non secundum imperium. Qui vero de his duobus gradibus novas contraxisse nuptias videntur, id est infra anni coronam, modis omnibus separentur. De cetero vero generalia per omnem provinciam statuta per-currentia taliter firmentur, ut nullus audeat deinceps tale scelus perpetrare, et qui fecerint sine retractionis miseri-cordia acrioribus⁴) puniti ultionibus separentur. Ili vero, qui propinquas sanguinis uxoris suae in matrimonio sibi sociaverunt, sicut jamidudum vobis scripsimus, qui in eo-dem gradu inventi sunt, separentur, aut suspendatur eorum causa, usque dum nos insimul Domino auxiljante conveniamus. Idem : §. 1. De his, qui ^b) post ⁵) mortuas uxores secundas contrahere nu_ltias voluerint ⁶), iuste et honeste et rationabiliter prospeximus, ab earum consanguineis usque ad quartum gradum genealogiae abstinere 7). Hoc 6) nos secundum indulgentiam sanctae matris ecclesiae mitius | separari inbentur.

NOTATIONES

Quaest. VII. C. UN. a) Quicunque dormierit cum cognata sua: Haec verba non sunt hic apud B. Augustinum, sed initio ipsius quaest. 76. Quaest. VIII. C. I. a) la Polycarpo citatur ex Gre-

gorio in Decretis.

gono in Decretis.
b) De his, qui: In Polycarpo haec verba sunt ex eod.
Gregorio, sed habentur conjuncte cum c. De affinitate, supr.
qu. 2. et 3., et proxime antecedunt huic cap. De gradibus.
c) luxta saecularium: De poena incestorum est
in novella 12. lustiniani, et in Capitul. 1. 7. c. 432. et 435.,
et in adjectis c. 124. et 127.
C) I del hetergrue cap. Hare schwarten wit oct and

C. 11. d) Integrum cap. Haec salubriter, ut est apud Gratianum, étiam ab Anselmo citatur ex Gregorio. In Polycarpo autem sequitur post c. Pyciaciam, supr. 30. qu. 3. attributum Zachariae. In conc. Tolet. II. c. 5., quod refe-runt Burchardus et Ivo, habentur cetera huius c. verba,

praeter ea, quae indicabuntur. e) Sed, sicut: llaec usque ad vers. Separentur, ab-sunt a concilio, Burchardo et ivone. f) Sane quibus: Haec in conc. impresso non ha-

bentur, quamvis apud Burchardum et Ivonem ponantur coniuncte cum superioribus. Leguntur autem in Agathensi, et Epaunensi, Turonico 2., et in Capitularibus adiectis, sed aliqua cum varietate, ut est notatum supra ead. qu. 2. et 3. De incestis.

praelibavimus, Ceterum iuxta saegularium ·) legum censuram dignis coercitionibus gravibusque disciplinae inven-tionibus ⁹) hace omnie mala et illicita modis omnibus reseranda 10) sunt, ut in futuro deinceps tempore cuncta quiescant.

C. II. In quarto et quinto gradu qui coniuncti inventi fuerint peparentur. Idem Felici, Messanae civitatis Episcopo 4)¹¹).

Haec salubriter praecavenda sancimus, ne quis fidelium propinquam¹²) sanguinis sui, usquequo affinitatis lineepropinquam¹²) sanguinis sui, usquequo affinitatis linea-menta generis successione cognoscuntur¹³), matrimonio sibi desideret copulare¹³) sed, sicut⁹) a maioribus nostris de-finitum est, ita modis omnibus observetur, quoniam usque ad septenarium numerum parentelae nulli unquam copu-lam contrahere licentiam damus, his videlicet, qui ex pa-tre et matre consanguinitatis parentela descendunt. Qui autem¹⁶) et quae in quarto vel in quinto gradu coniuacti faventi¹⁶) fuerint, separentur, quoniam scriptum est¹⁷; Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet¹⁶), st recelet turpitudinem eius; et itarum¹⁹): Anima, quae fece-rit quippiam ex istis²⁰), peribit de medio populi sui. Sane quibus!) coniunctio interdicitur illicita, habebunt ineundi coniugii melieris libertatem. coniugii melioris libertatem.

Nisi in codem 5) crimine usque ad mortem alterius corum contumaciter perseveraverint.

Unde in Aurelianensi Concilio b) ?1):

C. III. Non ducant uxores gui usque ad mortem alterius in incestu perseveraverint.

Incestuosi 22), dum in ipso detestando atque nefando sco-Incestuosi²²), dum in ipso detestando atque nefando sce-lere manent, non inter fideles Christianos, sed inter gen-tiles aut catechumenos habeantur; id est, cum Christianis non sumant cibum nee potum, sed soli faciant hoe; non osculentur, nec salutentur ab eis. Et si suis sacerdotibus inobedientes exstiterint, et a tam nefando scelere se³³) segregare, atque ad publicam poenitentiam redire nolue-rint, inter eos habeantur, qui spiritu periclitantur im-mundo, vel etiam inter eos, de quibus per se veritas ait²⁴): Si te non audierit, sit tibi sicut etànicus et publi-cannes. Et si alter eorum¹) morte praeventus fuerit, glter, ouandiu virit, graviter poeniteat, et aine ane comineri quamdiu vivit, graviter poeniteat, et sine spe conjuri maneat.

Gratian. Hoc auctoritate qui in guarto vel in quinte gradu consanguinitatis, coniuncti inventi fuerint ab ecclesis

CORRECTORUM,

g) Nisi in eodem: Haec nusquam sunt inventa, et visa sunt Gratiani, quod indicat ille loquendi modus: Unde in Aurelianensi Concilio.

C. III. h) Hoc Burchardus etiam et Anselmus citant ex Aurelianensi, et aliquid ad hanc rem faciens habetur in Aurelianensi 3. c. 10., sicut etiam in Agathensi c. 61., ex quo videtur citare lvo. Sed longe magis cure hoe ca-pite concordat e. 4. conc. llerdensis, relatum supra ead. quaest. 2. et 3. De his, qui incesti. Eadem autem plane verba leguntur l. 7. Capit. c. 433., et in adiectis c. 125, exceptis tamen ijs, quae indicabuntur.

i) Et si alter corum: Hace non sunt in Capitula-rib. indicatis, sed horum loco habentur ista: Nam can fidelibus non debent orare, neque in ecclesiam intrare, sed al ianuam ecclesiae excubare, et intrantibus in eam, et excustions ex ea, vultu in terram prostrato veniam postulare, et pro se orare non dedignentur flagilare, et lacrimis profasio, vultu contrito atque humiliato spiritu semper commibus appe-rere, usque ad satisfactionem ecclesiae, et proprii episcopi canonicam reconcidiationem manere, et ad pristizum incestum nunquam redire, nec saecularia negotia exercere, nec placitis, aut accusationibus, et testimoniis interesse, sed crebris sacer-dotum precibus manusque pontificis proprii impositionibus, et eleemosynarum largitionibus, atque ceterorum bonorum hominum *) exhibitionibus expurgari sanurique oportet.

Quaest. VII. C. UN. 1) Levit. c. 20. y. 21. - 2) sunt: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 3) et nullo: Edd. coll. o. Quaest. VIII. C. I. 1) Caput incertum et a Gregorii M. tem-poribus plane alienum. - Polyc. I. 6. t. 4. - 2) nescienter: Edd. coll. o. - 3) sunt: eaed. - 4) acrims: Edd. coll. o. pr. Arg. Lugdd. II. III. - 5) mortua uxore: Edd. coll. o. - 6) volunt: Ed. Bas. - 7) abstinert: Edd. coll. o. - 8) haer: Edd. Arg. Bas. - 9) in-vectunbus: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. - 10) refutanda: Edd. toll. o. = C. II. 11) Non exstat apud Greg.; est tamen ex parte in ouc. Tol. II. hab. A. 531., ex quo referunt Burch. 1. 7. c. 6. Ivo

Decr. p. 9. c. 43. — Ans. l. 10. c. 39 (40). Polye. l. 6. t. 4. — 12) ad prop.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 13) cognoscit, in: Cell. Hisp. — Burch. Iv. — 14) copulari: ead. — iid. — Ed. Bas. — 15) elium: Edd. coll. o. pr. Bas. — 16) abest ab Ed. Bas. — 17) Le-vit. c. 18. v. 6. — 18) accedat: Cell. Hisp. — Burch. Iv. — Edd. coll. o. — 19) Lev. ib. v. 30. — 20) de abominationibus: Cell. Hisp. — Vulg. =: C. III. 21) Imo CAp. Reg. Fr. 1. 7. c. 433. — Burch. 1. 7. c. 5. Ans. l. 11. c. 69. Ivo Decr. p. 9. c. 41. — 22) Incont: (ap. — 23) segregari; Edd. coll. o. — 34) Matth. c. 18. v. 17. — *) leg.: operum.

DECRETI SECUNDA PARS CAUSA XXXV. QUAEST. IX. c. 1-6.

QUAESTIO IX.

1121

\$1075+

GRATIANUS.

I. Pars. Unde quaeritur, si ecclesia fraude testium aut ignorantia eorum decepta aliquos separaverit, qui post separationem alia coniugia contraxerint, si postea deprehensa separationem alia coniugia contrarerint, si postea deprehensa fuerit calliditas vel falsa opinio testium, an priora coniugia sint redintegranda? Quod fieri non posse argumentis et au-ctoritate probatur. Sententia namque, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum relevata fuerit, irrevocabile robur obtinebit. Hino etiam B. Gregorius scribit, di-cens °)¹;

C. I. Quae rationabiliter decisa sunt mutari non expedit.

Omnibus modis ecclesiasticae disciplinae vel moderationi conveniens est, ut quae rationabiliter ordinata fuerint vel decisa nulla in posterum debeant refragatione turbari.

C. II. Quae utiliter decisa sunt a successoribus roborentur, a temerariis praesumla resecentur.

Item Stephanus Papa V. Paulo, Episcopo Placentino b) 2).

Loci nostri consideratio nos admonet rationis auctoritate, quae a praedecessoribus nostris utiliter decisa fuerint roborare, et quae a temerariis praesumta fuerint in promtu nihilominus ulcisci. Reum quippe ante conspectum divini iudicis se noverit esse qui nititur utiliter finita rescindere, ac roborata quolibet ausu violare. Ecclesiastici quippe vigoris ordo confunditur, si aut temere illicita praesumantur, aut non concessa impune tententur. Proinde si negligenter ea, quae male usurpantur, omittimus, excessus viam pro-

culdubio aliis aperimus. Gratian. Quia ergo sententia haec rationabiliter data est, nee per appellationem intra certum terminum relevata, apparet, quod nequaquam priora coniugia sunt redintegranda. His ita respondetur: Aliud est sententiam reseindere et rationabiliter decisa turbare, atque aliud quae per subreptionem obveniunt deprehensa corrigere; suum namque errorem cuique corrigere licet, atque ideo quae a quolibet illicite committun-tur, sive a praedecessoribus admissa inveniuntur, in melius revocari opartet. Porro illicite uxor a viro suo separata est, et illo vivente alii copulata, quum Dominus solius fornicationis causa a viro suo uxorem separari inbeat. Sicut ergo, si aliqua, cuius vir putaretur defunctus, alicui copularetur, et gualibet occasione interveniente ab eius consortio discederet, quamvis iudicio ecclesiae cogatur redire ad eum, quem reliqueral, lamen, si³) post triennium virum, qui mortuus pu-tabatur, redire contigerit, priora coningia redialegrabuntur : sic, quum deprehenduntur non fuisse consanguinei qui causa consanguinitatis ab invicem separati sunt, prioris consortii fuedera sunt reparanda.

II. Pars. §. 1. Quod autem quae illicite admittuntur, vel admissa inveniuntur, corrigenda sint, vel quod sententia etiam Romanae sedis in melius commutari valeat, auctoritate Hilarii Papae, et Nicolai monstratur.

Ait namque Hilarius Episcopus Urbis Romanae Synodo praesidens, c. 4.4): and the day , they

NOTATIONES CORRECTORUM.

Quaest. IX. C. I. a) In vulgatis Gratiani cod. tri-buebatur B. Augustino. Restitutum est B. Greg. ex ali-quot vetustis exemplarib. et Anselmo. Ac supra 25, qu. 2. c. Ecclesiasticae, hoc idem cit. ex Gregorio, apud quem legitur eisdem paene verbis 1. 7. ind. 2. ep. 60. C. II. b) Sententia huius capitis, et multa etiam verba sumta sunt ex B. Gregorio, lib. 7. indict. 1. ep. 13. et 28. C. IV. e) Apud Anselm. et Polyc. citatur ex epistola Nicolai 1. Papae ad Regem Carolum. Exstat in codice

Quaest. IX. C. I. 1) cf. c. 12. C. 25. qu. 2. = C. II. 2) cf. Gregor. M. ep. ad Candidum I. 8. ep. 11. et ad Ioannem Syracus., eod. ep. 27. (Ed. Maur.) – Coll. tr. p. p. 1. t. 64. c. 1. – 3) cf. supra c. 1. C. 34. qu. 1. et 2. = C. III. 4) hab. A. 465. – Coll. tr. p. p. 1. t. 44. c. un. – Aus. 1. 6. c. 157 (154). Deusded. p. 1. Polyc. 1. 4. t. 20. – 5) quae – facit: Edd. coll. o. – 6) onnes sent.: eaed. – 7) illicitus: eaed. = C. IV. 8) Imo Nicolaus I. ep. 58. ap. Mans. scr. A. 866. – Aus. 1. 2. c. 69. Deusd. ib. Polyc. 1. 5. t. 6. = 9) st: Böhm. – 10) yel immutari, st: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. V. 11) scr. A. 414. – Polyc. ib. – 6) ita Coll. Hisp. – Ed. Bas. – 12) meministis: Coll. Hisp. – 13) quod per : Edd. coll. o. pr. Bas. – 14) demonstratur: Edd. coll. o. – 15) et vel ren.: Coustant. – et ven. huic tantunmodo nobis admitt.: Ed. Bas. –

C. III. Corrigendum est quod illicite admittitur, aut a praedecessoribus admissum invenitur.

Quod quis commisit illicite, aut a praedecessoribus suis invenit admissum, si proprium periculum vult vitare, da-mnabit. Nos enim in nullo volumus severitatem ultionis maant. Nos enim in nullo volumus severitatem ultionis exercere; sed qui in causis Dei vel contumacia, vel ali-quo excessu deliquerit, aut ipse quod ⁵) perperam fecit abolere noluerit, in se quicquid in alio non resecaverit inveniet. Quod ut deinceps possit tenacius custodiri, si placet, sententias ⁶), causas, et subscriptiones proprias fomnes^{*} commodate, ut synodali iudicio aditus claudatur illiaitis ⁷) illicitis 7).

C. IV. Secundum suae conditionis tenorem apostolica valet mutari sententia, Item Gregorius e) *).

Apostolicae sedis sententia tanta semper consilii moderatione concipitur, tanta patientiae temeritate decoquitur, tantaque deliberationis gravitate profertur, ut "retracta-tione non egeat", nec immutari necessarium ducat, nisi forte sic⁹) prolata sit, ut retractari possit, vel immutan-da¹⁰) secundum praemissae tenorem conditionis exsistat.

C. V. A praedecessoribus damnatos aliorum supplicationibus

in pristinum statum apostolica reformat ecclesia. Item Innocentius Papa, epist. XXII. ad Episcopos Macedoniae¹¹).

Veniam nunc ad Maximum^d) Photinum, quasi ad quod-dam thema, et (quod mihi anxium est ac difficillimum) maiorum meorum revolvam sententias. Fuerat de illo quomatorum meorum revolvam sententias. ruerat de illo quo-quo pacto (ut ipsi etiam commeministis)¹²) aliquid utique gravius constitutum. Verum, quoniam id per¹³) rumorem falsum, ut asseritis, subreptum huic sedi et elicitum per in-sidias demonstratis¹⁴), quia res ad salutem rediit, ve-niam¹⁵) nos hanc in tantum vobis adnitentibus post con-demnationem more apostolico subrogamus, tantisque vestris demnationem more apostolico subrogamus, tantisque vestris assertionibus, vobisque ¹⁶) tam bonis, tam caris non dare consensum, omnibus rebus duris durius arbitramur. Pro vestra ergo approbatione (fratres carissimi), et sententia, ac postulatione, episcopum Photinum habetote ¹⁷), (licitum est enim ita constituere, ut deprecamini), et nostram in melius conversam sententiam, labore vel testimonio vestro compotem, vobis ^o) suscipite. Eustathium ¹⁸) vero a me saepissime comprobatum nolite exspectare, ut diaconi ¹⁹) gradu ²⁰) exspolietur. Solicitos enim vos pro salute liben-ter audio: contra ^{*}caput^{*}, etiam si faciendum sit ²¹), non libenter admitto. Cui manum porrigitis vobiscum porrigo, cui porrigo mecum porrigite.

C. VI. Sententiam Romanae sedis in melius commutare licet. Item Nicolaus Papa ad Michaëlem Imp, in epist, VII, 32).

Sententiam²³) Romanae sedis non negamus posse in me-lius commutari, quum aut "sibi" subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro²⁴) consideratione aetatum, vel temporum, seu gravium necessitatum dispensatorie²⁵) quiddam ordi-nare decreverit, (quoniam et egregium apostolum Paulum quaedam fecisse dispensatorie legimus, quae postea repro-basse dignoscitur)²⁶; quando²⁷) tamen illa, Romana vi-

saepe memorato monasterii Dominicanorum in epistola Nicolai, quae inscribitur ad Ludovicum regem, et in altera eiusdem ad episcopos omnes in regno Ludovici, quae in-

cipit: Gaudemus. C. V. d) Maximum: Germana lectio est: Veniam nune ad maximum quasi quoddam thema Photinum *). Sed ob glossam nihil est mutatum. e) Compotem, vobis: Eadem causa fecit, ne mu-taretur. Legendum est enim: compotes voti **).

reniam tantum vobis (nobis: Ed. Arg.) hine addmitt.: Edd. reit. – 16) nobisque: Edd. Arg. Bas. – 17) hab. lie. ita const.: Coust. – ∞) ita Coll. Hisp. – Coustant. – 18) Eustasium: Ed. Bas. – Eu-stacham: Ed. Arg. – Eustachium: Edd. reit. – Arque Eust.: Cou-stant. – Eust. acque: Coll. Hisp. – 19) diaconii: Coust. – Edd. coll. o. pr. Arg. Yen. II. – 20) gratia: Coust. – 21) est: Edd. coll. o. pr. Arg. Yen. II. – 20) gratia: Coust. – 21) est: Edd. coll. o. e. U. VI. 22) ep. 8. ap. Mans. scr. A. 868. – Ans. I. 1. c. 75. Ivo Decr. p. 5. c. 19. – 23) Poenitentiam: Edd. Yen. I. II. – 24) abest ab Ed. Bas. – 25) dispensatione quaedam: Edd. coll. o. pr. Bas. – 26) legitur: IV. – Edd. coll. o. – 27) quod (abest ab Ed. Par.) tamen (tantum: Ed. Arg.) observandum est, quando itta Nom. videlicet (abest a Ed. Bas.) eccl. disertissina cous. hoc fieri etc.: Edd. coll. o.

71

1122

1127

raptoribus, decrevit sancta synodus, ut, si quidem clerici sunt, decidant proprio¹⁴) gradu; si vero laici, anathema-tizentur¹³). Quibus verbis datur intelligi, qualiter huius mali auctores damnandi sint¹⁶), quando participes consilii et conniventes tanto anathemate feriuntur, ut¹⁷) iuxta ca-nonicam auctoritatem ad coniugia legitima raptas sibi iure vendicare nullatenus possint 18).

C. V. Excommunicentur reptores viduas vel virginis,

cum sibi ferentibus. Item Gregorius Papa II. in Synode Romana") 19).

Si quis virginem vel viduam, nisi desponsaverit, rapuerit, vel furatus fuerit in uxorem, cum sibi faventibus anathema sit.

C. VI. Excommunicetur qui viduam vel filiam alterius extra voluntatem parentum rapuit, aut regis beneficio postulat. Item ex Concilio Parisiensi I., c. 6. ²⁰)

Nullus neque²¹) viduam, neque filiam alterius extra voluntatem parentum aut rapere praesumat, aut regis bene-ficio aestimet postulandam. Quod si fecerit, ab ecclesiae communione remotus anathematis gladio 22) feriatur.

II. Pars. Gratian. His auctoritatibus evidenter datur intelligi, quod raptor in uxorem raptam ducers non valet. Bed raptor el rapta nomina sunt vitiorum, non personarum. Vitia autom quum per poenitentiam purgata fuerint, nomina corum abolentur.

Unde in quadam homilia Gregorius att 23): CAP. VII.

Apud omnipotentem quippe Dominum²⁴) non ille fallax habetur, qui culpam mendacii per poenitentiam delet²⁵).

Gratian. Prohibetur ergo praemissis auctoritatibus rapta copulari raptori anto, quam vitium rapinas obolestur, donec copular raptori ante, quam vitum rapinas sociestur, sone ille raptor, et ille rapta iure appellantur. Ceterum, quum illa patrice potestati restituta fuerit, et raptor suas rapinae poenitentiam egerit, quum voluntas parentum utriusque in unum convenerit, non prohibentur ad invicem copulari. Unde Hierony mus eit^b)²⁶):

C. VIII. Quot sunt legitima coniugia, et quod voluntate patris rapia raptori nubers potest.

Tria legitima coniugia in scripturis leguntur. Primum le-I ria legitima coniugia in scripturis leguntur. Primum le-gitimum *coniugium² ²⁷) est, virgo casta in virginitate viro data legitime, et ⁺) reliqua, quae sequuntur in praedictis. Secundum, virgo ²⁴) in civitate deprehensa a viro, et illi per vim copulata. Si voluerit pater eius, dotabit eam iste vir, quantum iudicaverit pater, et dabit pretium pudici-tiae eius ²⁹). Tertium, filia praedicta deprehensa. Si non fuerit voluntas patris, trahet ³⁰) eam a praedicto viro, et tradet eam alii, et dotabit eam, et legitima erit ei. Sed primum his duobus praefertur.

C. IX. Cum voluntate parentum raptas in coniugium

habere permittitur Item Ambrosius in Apelegia David, c. 8.31)

Denique et puellae pater illius, quae vim concubitus nulli desponsata pertulerit^{3,2}), quinquaginta drachmas argenteas accipiet; ipsa autem in coniugio permanebit.

C. X. Post poenitentiam raptori vel raptas licito coniugia concedentur. Item ex Concilio Meldensi, c. 65.33)

Si³⁴) autem necdum eas, quas rapuerant, cum voluntate |

NOTATIONES

Quaest. II. C. V. a) Factum est hoc caput ex 10. et 11. decreto Gregorii II., qui in Codice canonum lunior appellatur. C. VIII. b) Post hoc caput apud Ivonem, et in Pa-normia sequitur c. Additur eliud, sup. 27. qu. 2. ex Hiero-

Quaest. II. C. IV. 14) a pr.: Reg. – Edd. o. – de pr.: Burch. IV. – 15) excommunicessinr: Edd. o. – 16) sunt: Reg. Burch. IV. Pan. – Edd. Coll. o. – Böhm. – 17) ef: Reg. Burch. – Edd. Bas. – 18) possunt: Reg. Burch. IV. – Edd. Bas. Ven. I. II. Par. Lugd. I. = C. V. 19) hab. A. 781. – Burch. I. 9. c. 11. 12. Ans. I. 10. c. 49 (51). Ivo Pan. I. 6. c. 54. Decr. p. 8. c. 149. 150. = C. VI. 20) Conc. III. in conc. Coll., hab. A. 557. – Ivo Decr. p. 8. c. 25. – 81) and –, and: IV. – Edd. Coll. e. – 22) damnatione plectatur: orig. = C. VII. 23) Ipsa Greg. verba habentur supra C. 32. qu. 2. c. 10. – 24) Deum: Edd. Bas. – 25) debet: ead. = C. VIII. 26) Cap. incertum. – Reg. I. 2. c. 107. Ivo Pan. I. 6. c. 33. Decr. p. 8. c. 40. – cf. C. 27. qu. 2. c. 13. – 27) abest ab Iv. Pan. – $\frac{1}{7}$ ef praced: non sent ap. Reg. – 28) add.: casta: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – cf. Deut. c. 23. – 29) state: Ed. Bas. – 30) detrahet: **a.** – **a.**) perimit: Edd. coll. 0. = C. X. 31) cf. Deut. c. 22. **b.** – **30**) perimit: Edd. coll. 0. = C. X. 33) hab. A. 645. –

ø

parentum sub desponsionis³⁵) vel dotalitii nomine in con-iugium duxerunt³⁶), quando³⁷) in omnium aures haec fuo-rit constitutio promulgata, ab corum consunctione sepa-rentur, et publicae poenitentiae subigantur³⁶); raptae³⁵) autem parentibus legaliter restituantur. Peracta vero poenitentia publica, si actas et ⁴°) incontinentia exegerit, ⁴le gitimo et^{*} ex utrisque ⁴¹) partibus placito ⁴²) coniugio so cientur. Nam ⁴³) in his regulam non constituinus, sod (m d (it verbis magni Leonis utamur) quid sit tolerabilius aestima-mus. Quod si unus ex coniugatis obierit, et is, qui poenitentiam publicam egerit ⁴⁴), superstes exsiterit, iterare coniugium non praesumat, nisi episcopus aliquam "fortu" praeviderit ⁴⁵)_concedere indulgentiam, ut graviorem posit amovere óffensam.

Gratian. Hac suctoritate Meldensis concilii non pe Gratian. rise succession interest control and permitti-titur raptori raptae post posnitentiam copulari, sed permitti-tur utrique post posnitentiam legitimo coningio copulari, at rapta videlicet non raptori, sed ali post posnitentiam nubet. Similiter raptor post posnitentiam non cam, quam rapair, sed aliam permittitur habere uxorem. Quum enim raptor et rapta poenitentiae subiici praecipiuntur, si utrioque copulam auctoritas illa permitteret, frustra circa finem capituli dicerctur: Quod si unus ex coniugatis obierit, et is, qui publicam poenitentiam egerit, superstes exstiterit, iterare coniegium non praesumat. Eorum namque quellos decedente, qui po-nitentiam egit superstes remanebit. Non ergo hac auctoritute reptor probatur in coningium reptam posse accipere. Potie invenitur in Concilio apud Aquisgrasum 4), qued not etiam voluntate parentum adiavicem possunt copulart. Sie enim in praefato concilio legitur *);

C. XI. Nee etiam voluntate parentis raptores raptas possunt habers coniuges.

Placuit, ut hi, qui rapiunt feminas vel furantur, aut se-ducunt, eas 47) nullatenus habeant uxores, quantvis eis pest-modum conveniat 44), aut eas dotaverint, vel uuptialiter 47)

mouum conveniat ~, aut ens docavernat, vei unpliaitér *?) cum consensu parentam suorum acceperiat so). Gratian. Haee auctoritas non praesudicat auctoritati Hie-ronymi, maxime guum illa testimonio disinae legis nilatur. Legitime igitar post poenitentiam peractam raptor poterit sili copulare guam rapati, nisi pater puellae illam raptori detro-bare neloceit 51) here voluerit 51).

[PALEA.]

"Item Cod. 115, 5. tit. de suptite 52): Nec filium quidem fa-milias invitum ad ducendam uxorem cogi legum disciplina permittit. Igitur, sicut desideras, observatis iuris prace-ptis, sociare coniugio tuo quam volueris, non impediris; ita tamen, ut in contrahendis nuptiis patris tui con ita tamen, ut in contrahendis nuptiis patris tui consennus accedat. Item in codem leg. 20.: In conjunctione filiarum in sacris positarum patris exspectetur⁵³) arbitrium. Item Dig. de rit. supt. leg. 2.⁵³): Consistere non possunt au-ptiae, nisi consentiant omnes, id est qui cocunt, quorum-que in potestate sunt. Item Instit. lib. 1. tit. de nuptiis⁵⁵): Iustas autem suptias inter se cives Romani contrahum, qui secundum praecepta legum coëunt; masculi quidem puberes, feminae autem⁵⁶) viripotentes, sive patresfamilias sint sive filiifamilias, dum tamen filiifamilias consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt. Nam hoc fieri debere et civilis et naturalis ratio⁵⁷) persuadet "in tantum, ut iussus parentis praecedere debeat"."

CORRECTORUM.

nymo item citatum.

C. XI. c). Burchardus etiam et Ivo citant caput bes ex Aquisgranensi c. 3. Habetur lib. 7. Capit. cap. 395., et inde refertur in conc. Remensi Trosleiano cap. 8.

Reg. 1. 2. c. 159. Burch. 1. 9. c. 39. Ivo Pan. 1. 6. c. 56. Decr. p. 9. c. 177. — 34) H^{2} : orig. — 35) desponsationis: Iv. Pan. — Edd. coll. o. — Böhm. — 36) duxerini: Ed. Bas. — sumkes hobent: Coll. citt. — 37) quando hacc: Ed. Arg. — quando commibus hominibus hacc: Ed. Bas. — quando ounibus hacc: Ed. coll. — 38) subliciantur: Ed. Bas. — 39) et rapt.: Edd. coll. o. pr. Bas. — 40) incontinuentian: IV. Pan. — Edd. coll. o. — 41) utriusque: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. — Böhm. — 43) placita contingia: Ed. Arg. — 43) Non in Ais ergo: Edd. coll. o. — 44) excgerit: eaed. — Böhm. — 45) concesserit: Edd. coll. o. — 44) excgerit: eaed. — Böhm. — 45) concesserit: = Burch. 1. 9. c. 33. Ivo Decr. p. 8. c. 171. — 47) ut eas: orig. — 48) concentant: Edd. coll. o. — 49) add.: tamen: Edd. Arg. Bas. 52) Cod. lust. 1. 5. t. 4. c. 12. — 53) expetitur: Edd. coll. o. — 54) Dig. 1.23. t. 2. fr. 2. — 55) t. 10. in pr. — 56] abost a Böhm. — 57) ordo: Edd. coll. o. pr. Lugdd.

DECORPTANT A CONTRA PARE DO SECRATIONS, DU TE C 4-01:

in dependence all ters in the light fully a marginess and first the second of the andre sublimine and state and others through a transmission and the barn state of strug and a second state of the second state of th several providence providence -THE PART NAME publicant provide a sector matching production whereas >

NE 241

21-7- allel and

IN PRODUCT - AND LEADERS out and should be sugarant to an

in all second a distantial in

standard and a stand to a standard to a standard and a Pro- 250 grow with their Competition of

and a second second

20.10

CRETI and the state of t E and another sting at spect ARS TERTI in, publica-frequencializes es pro-CONSECRATIONE 1). DE

DISTINCTIO L GRATIANUS. CAP. I. *) 2)

Consecrationem³) ecclesiarum, et missarum celebrationes non alibi quam in sacratis Domino locis absque magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota veteris et novi testamenti praecepta.

CAP. II. 4)

Tabernaculum enim 5) Moysem Domino praecipiente fe-cisse et sacrasse, cum mensa et altari eius, et acreis 6) vasis et utensilibus ad divinum cultum explendum legimus, cisse et sacrasse, cum mensa et atari elus, et aceres 'j vasis et utensilibus ad divinum cultum explendum legimus, et non solum divinis precibus ea sacrasse, sed etiam san-cti olei unctione, Domino iubente, perlinisse novimus. Qua-liter autem haec facta sint'), et') 'quomodo' ipas asacra 'j non alii, quam sacerdotes '') sacra unctione delibuti, Do-minoque cum vestibus sanctis sacrati, et Levitae tracta-bant, ferebant, erigebant, et deponebant, in ipsis institu-tionibus ''), quae iubente Domino conscriptae sunt per Moysem, in lege Domini reperitur. Qualiter ergo David regum piissimus amplificaverit ''), cultum Dei, et templum Domino '') aedificare voluerit ''), sed propter multum san-guinem, quem effuderat, prohibitus est, et ipse collegerat expensas ''); Salomon quoque filius eius 'id ipsum', quod ipse facere optaverat, iubente et auxiliante Deo perfecit, et templum cum altari, et reliqua ad divinum cultum per-agendum consecravit, in libro Regum legitur. Et infra: §. 1. Fecit ergo ') '') Salomon in tempore illo festivitatem cintroitu Emath usque ad rivum Aegypti coram Domino Deo nostro septem diebus et septem diebus, id est quatuorde-cim diebus, et in die octavo dimisit populos. §. 2. ludaei

ergo loca, in quibus sacrificabant Domino, divinis habe-bant supplicationibus consecrata, nec in aliis, quam Deo¹⁷) dicatis¹⁸) locis, munera Domino¹⁹) offerebant. Si enim ludaei, qui umbrae²⁰) legis deserviebant, haec²¹) facie-bant, multo magis nos, quibus veritas patefacta 'est', et gratia²¹) per lesum Christum data est, templa Domino aediticare, et, prout melius possumus, ornare, eaque divi-mis precibus, et sanctis unctionibus suis cum altaribus, et vasis, vestibus quoque' et reliquis ad divinum cultum ex-plendum utensilibus devote et solenniter sacrare, et non in aliis locis, quam in Domino sacratis ab episcopis, et non a chorepiscopis (qui saepe prohibiti sunt, nisi, ut praedictum est, summa exigente necessitate), missas cele-brare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc²¹) si summa ') necessitas agere compulerit, non in domibus ') brare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc²³) si summa^c) necessitas agere compulerit, non in domibus⁴) (^{*}quia in sacris canonibus sacrificia in domibus^{*} offerri prohibita sunt), ^{*}sed in tabernaculis, divinis precibus a pon-tificibus dicatis, et in mensis Domino sacratis, et sacra unctione a pontificibus delibutis, pro summa, ut praefixum est, necessitate, et non pro libito cuiusquam et pigritia agatur^{*}. Et infra[•]): §. 3. Si autem, ut legitur in concilio Laodicensi ²⁴) cap. 26, ²⁵), hi, qui non sunt ab episcopis ordinati, tam in ecclesiis quam in domibus exorcizare non possunt, multo magis maioris gradus ministeria nisi ab eis, qui ad eos gradus sunt consecrati, quibus fungi de-bent, officia agi vel sacrificia offerri non ²⁶) licet⁴). Quod autem, ut paulo superius praelibatum est, oblationes in autem, ut paulo superius praelibatum est, oblationes in domibus offerri non debeant, in eodem concilio²⁷) c. 58.²⁸) prohibitum habetur ita: Non oportet in domibus oblationes celebrari ab episcopis et ²⁹) presbyteris ε).

C. III. Ecclesiarum consecratio absque missa fieri non debet. Item Hyginus Papa, c. 5. h)³⁰) II. Pars. Omnes basilicae cum missa debent semper

NOTATIONES CORRECTORUM.

NOTATIONES Dist. I. C. I. a) Verba capitis sequentis in vetustis Gratiani exemplaribus non sunt seiuncta a superioribus, quemadmodum neque in ipsa Felicis quarti epistola, neque apud ceteros collectores. Sed ob citationes Doctorum non est mutatum. Nonnulla autem emendata sunt. C. II. b) Fecit ergo: Ante haec verba in epistola for a felicis inseruntur omnia, quae in cap. S. tertii libri kegnorum his antecedunt. A Burchardo autem et Ivone etiam haec omittuntur, et concludunt caput in vers. Conseceravit. c) Si summa: Burchardus habet: nisi summa. d) Non in domibus: Hic locus usque ad vers. Aga-tur, et emendatus et locupletatus est ex originali, Bur-chardo et Ivone. Nam antea legebatur: non in domibus offerri prohibita sunt, longe a canonis sententia.

e) Et infra: Quae hic in epistola inseruntur habentur infra ead. cap. Sicut.

f) Offerri non licet: In originali est: offerri licet. Sed in eodem, paulo superius, ubi in textu est: multo ma-gis, in margine est: al. multo minus. Burchardus quidem et lvo habent ut Gratianus.

g) Et presbyteris: Conjuncte cum his in originali, et apud Burchardum habentur verba capitis: solennitates dedicationum, infra eadem.

C. III. h) Caput hoc usque ad vers. Consecrari, apud plerosque collectores citatur ex Evaristo, aut ex decretis Evaristi. Reliqua autem verba alio capite relata ab eisdem tribuuntur Hygino.

2 Reg. c. 7. - 13) Domini: orig. - Burch. Iv. - Edd. coll. o. -14) roluli: orig. - Burch. Iv. - 15) 1 Paral. c. 22. - 16) quo-que: Ed. Bas. - 17) in Deo: ead. - 18) dedicatis: Edd. coll. o. pr. Bas. - 19) Deo: Edd. coll. o. - 20) add.: Dei: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 21) hoc: Edd. coll. o. - Iv. - 22) Ioan. c. 1 v. 17. - 23) haee: Edd. coll. o. - 24) interpr. Dionys. - 25) 37: Ed. Bas. - 27: Edd. rell. - 26) ab eis non: Ed. Bas. - nonnisi ab eis: Ed. Arg. - 27) interpr. Dion. - 285) 59: Edd. coll. o. pr. Bas. - 29) cel: cone, Laod. - Edd. coll. o. = C. III. 30) Imo ex Cap. Ludov. A. 829. t. 1. e. 3. - cf. Cap. I. 5. c. 275. - Reg. I. 2. c. 39. Burch. I. 3. c. 27. 21. Ans. I. 5. c. 83. et Iv. Pan. I. 2. c. 13. (usque ad: consecrari) Decr. p. 3, c. 32. 26. Polyc. I. 3. t. 3.

-

Dist. 1. 1) De cons. eccl., et quod missue sunt alibi celebran-dae, quam in locis Deo sacratis: Ed. Arg. – De cons. eccl., et quod nonnisi in locis Deo sacratis: Ed. Arg. – De cons. eccl., et quod cons. eccl. et missarum celebratione: Ed. Nor. = C. I. 2) Ex Pseudo-Felicis ep. 1. c. 1., cf. Conc. Paris. A. 829. I. 1. c. 47. – Burch. I. 3. c. 57. seq. IV. Pan. I. 2. c. 83. Decr. p. 3. c. 60. – 3) De cec. cons. et missarum celebrationibus: orig. – Coll. citt. – Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. = C. II. 4) Burch. I. 3. c. 57. 58. Ivo Pan. ib. (usque ad: novimus) Decr. p. 3. c. 60. 61. – 5) vero: orig. – Burch. Ivo. – 6) ceteris: orig. – Ivo. – 7) sunt: Burch. Ivo. – Edd. coll. o. – 8) ut: Edd. Par. Lugdd. – 9) sacramenta: Edd. coll. o. – 10) add.: ipsi: eaed. – 11) constitutionibus: Ed. Bas. – cf. Exod. c. 31. Num. c. 7. – 12) ampliaverit: Ed. Bas. – cf.

consecrari. §. 1. Ut³¹) ecclesiae destructae, ubi aut³²) plures sunt, quam necesse sit, sut maioris magnitudinis, quam ut ex rebus ad eam ³³) pertinentibus restaurari pos-sint, episcopi providentia modus inveniatur, qualiter con-aistere possint ³⁴).

C. IV. Absque praecepto sedis apostolicae nova non dedicetur ecclesia.

Item Gelasius Papa Episcopis per Lucaniam, c. 27.35)

III. Pars. De locorum 36) consecratione *sanctorum* quamvis superius strictim'') fuerit comprehensum, nobis') quoque patefactum est, quod absque praecepto sedis apo-stolicae nonnulli factas ecclesias vel oratoria facere 39) praesumant.

C. V. Sine auctoritate summi Pontificis nova non dedicetur ecclesia.

l d e m 4°).

Praecepta synodalia, quae ante paucos menses de sede nostra ad provinciam sunt directa, et antiquis canonibus ') consentiunt, et ea, quae minus probantur esse, addidimus, et in utraque parte constat, sine summi Pontificis auctori-tate esclesiam noviter conditam non posse dedicari; teque rate esciesiam noviter conditam non posse dedicari; teque ex hac basilica, quae taliter ad cultum fuerat processionis adducta, suspendisse missas probabiliter computamus. Sed quia derotus locus non debet a ministeriorum gratia⁴¹) diu vacuus permanere, frater carissime, corum martyrum nomine, quos⁴²) relatio continet, auctoritatis nostrae su-conte surie consecratio, ut unpulorum fraquentitic quart scepta serie consecrabis, ut populorum frequentatio, quam illic avide convenire mandasti, servatis regulis ecclesiasti-cis et canonibus, integrum habeat firmata religione conventum.

C. VI. Non dedicentur basilicae, quae praeter auctoritatem apostolicas sedis fuerint aedificatae.

ldem Episcopis per Lucaniam, c. 6. 1)43)

Basilicas noviter institutas, non petitis ex more praeceptionibus, dedicare non ⁴⁴) audeant, nec ⁴³) ambiant sibi-met episcopi vendicare clericos potestatis alienae. Et c. 11.: §. 1. Quum enim decreta venerabilium sanctionum nos quoque magnopere custodire nitamur, ac sine eorum dispen-dio etiam illa, quae pro alicuius utilitatis compendio for-tasse videantur, laxanda credamus⁴⁶), quumque nobis⁴⁷) contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temere contra satutarium reverentiam regularum cupiamus temere sihil licere⁴⁸), et quum sedes apostolica superior⁴⁹) his omnibus, favente Domino, quae paternis canonibus sunt praefiza pio devotoque studeat tenere proposito: satis in-dignum est, quenquam vel pontificum vel ordinum subse-quentium hanc observantiam refutare, quam B. Petri se-dem et sequi videat et docere; satisque conveniens sit ⁵⁰), ut totum convus corlesias in hes sibiure observatione conut totum corpus ecclesiae in hac sibinet observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus eccle-sias totius posuit principatum.

C. V. i) Antiquis canonibus: Socrates in ecclesiastica historia I. 2. c. 8. et 17. refert tanguam antiquissi-mum canonem, sine Romani episcopi auctoritate nullam ecclesiam posse dedicari *). C. VI. k) Verba capitis huius usque ad vers. Alienas. habentur etiam in Wormaciensi c. 48.

C. IX. 1) Et post, quam consecrata: Plenius et aptius in Ordine Romano: Postguam erge episcopus crucem in loce, in quo altare fabricandum est, fixerit, tune asper-gat locum aqua benedicta, hanc canendo antiphonam etc.

Dist L C. III. 31) et: Edd. coll. o. -33) anten: eacd. -35) eas: eacd. -34) possible: eacd. pr. Par. Lugdd. II. III. = (C. IV. 35) ser. A. 494. -Ans. 1.5. c. 60. -36) add: vero: Edd. coll. o. -36) miki: Edd. coll. o. -36) add: vero: Edd. coll. o. -36) miki: Edd. coll. o. -36) add: vero: Edd. coll. o. -36) miki: Edd. coll. o. -36) add: cero: Edd. coll. o. -36) miki: Edd. coll. o. -36) add: cero: Edd. coll. o. -36) miki: Edd. coll. o. -36 miki: add: decomm: eacd. -36. -36 miki: edd. coll. o. -36 miki: edd. coll. o. -46) memo auddei: doorna: Edd. coll. o. -45) Non: ead. -46) memo auddei: eacd. -49) supper: Coll. Hisp. -50) eat: ead. -26 didicere: eaced. -49) supper: Coll. Hisp. -50 eat: ead. -60 didicere: ead. -49) supper: Coll. Hisp. -50 eat: ead. -60 dicere: ead. -49) disper: Coll. Hisp. -50 eat: ead. -60 dicere: ead. -49) supper: Coll. Hisp. -50 eat: ead. -60 dicere: C. VII. Publicas prosessiones non fant in oratorile, gu præster auctoritatem sedis apostolicae consecranta ldem locani, Episcopo Sorano 31).

1122

Certum 52) est quidem et nostris praeceptionibus et tum, ne quis in ecclesia aut in oratorio, quod sedis no strae non legitur permissione dedicatum, processionem strae non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi, ne conditores furtivis subreptio-nibus contra regularum statuta prosilirent. Sed quia Mogetia⁵³) spectabilis femina petitorii⁵⁴) nobis oblations suggessit, in possessionibus propriis suorum corpuscula condidisse, frater carissime, humanitatis istuitu, quod priora statuta non maculent⁵³) funeribus et sepulcris, tap tum in comprehensis petitorio locis ministeria noveris pro solennitate praestanda, ut defunctorum numine solummodo divina celebreatur officia, publica frequentatione et processione cessante.

C. VIII. Sine nutu sedis apostolicae ecclesia non debet institui. Item Nicolaus Papa Electo et Clero Nonensis Ecclesiae 5%). Ecclesia, id est catholicorum collectio, quomodo sine spe-stolicae sedis instituetur nutu, quando iuxta sacra decreta nec ipsa debet absque praeceptione Papae basilica neviter construi, quae ipsam catholicorum intra ⁵⁷) semet ⁵⁴) am-plecti catervam dignoscitur?

C. IX. Sine dignitate episcopi leci nove non dedicetur ecclusia Item ex Concilio Aurellanensi 59).

IV. Pars. Nemo ecclesiam aedificet ante, quam epi-IV. Pars. Nemo ecclesiam aconcet ante, quam en-scopus civitatis veniat, et ibidem crucem figat, publice atrium designet, et ante praetiniat ^(*), qui ^(*) acdificare vult, quae ad luminaria, et ⁽²⁾ ad custodiam, et ad stipendia custodum sufficiant, et ostensa donatione sic domum acdificet, et (3) post, quam consecrata 1) fuerit, atrium cins-dem ecclesiae sancta aqua conspergat.

C. X. Non consecretur ecclesia, guas pro quaests cupiditatis ardificatur.

Item ex Concilio Bracarensi II., c. 6. 4)

Si ⁽⁵⁾ quis basilicam non pro devotione fidei, sed pro quae-stu cupiditatis aediticat, ut quicquid "ibidem" de ⁽⁶⁾ oble-tione populi colligitur medium cum clericis dividat, eo quod basilicam in terra sua ⁽⁷⁾ "quaestus causa" condideris ⁽⁸⁾ "(quod in aliquibus locis usque modo dicitur fieri)", hee⁽¹⁾ de cetero observari debet, ut nullus episcoporam tam ab-ominabili vato consentiat, sec basilicam, quas non pro?") sanctorum patrocinio, sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare.

C. XI. Sacrificia non nisi super altare et locis Dee consecratio offerentur.

consecrato offeratur. Item Felix Episcopus omnibus orthodoxis, op. I.m)^{?1}) V. Pars. Sicut non alii, quam sacrati Domino⁷²) so-cerdotes debent missas cantare⁷³), nec sacrificia super altare offerre, sic noc in aliis, quam Domino sacratis⁷⁴) locis, id est in tabernaculis²) divinis precibus a pontifici-bus⁷³) delibutis, missas cantare, aut sacrificia efferre li-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XI. m) Caput hoc in Polycarpo et apud Anselmum habetur eodem modo atque apud Gratianum, collectum bine iude ex verbis primae illius epistolae Felicis IV. (caius pars relata est supra cad. Consecrationem, et c. Tebr-naculum,, longe aliter dispositis, sed incolumi sententia.

n) ld est in tabernaculia: In epistola, et apuà lvonem haec non habentur hoc loco, sed paulo superias; neque hoc eudem prorsus modo, sed quomode sunt repesita sup. c. Tabernaculum.

54) petitionum: Ed. Bas. — petitoris: Edd. rell. — 55) machini: vera lectio. \Rightarrow C. VIII. 56) Cap. temporis incerti. — Ans. 1.4 c. 42 (44). — Nic. P. ciero et plebi Viennensis (Venensis: Ed. Arz. – Norcensis: Ed. Bas.) ecriesiae: Edd. coll. e. — 57) abest ab Edd. Nor. Ven. I. II. — 56) add.: useum: Ed. Bas. — Bohm. \Rightarrow C. K. 59) Imo Ial. Ep. Nov. const. 61. c. 1. — cf. Cap. 1. 5. c. 362. — Burch. 1. 3. c. 6. Ivo Pan. 1.2. c. 6. Deer, p. 3. c. 8. Pobyc. 1.2 t. 3. — 60) di/finiet: Ed. Bas. — 61) quas: Böhm. — 50) ef – cuit: absunt ab Ed. Bas. — 63) ef – comp.: non sumt ap. Ial. et in Cap. \Rightarrow C. X. 64) hab. A. 573. — Coll. tr. p. p. 2. t. 46. c. 6 — 65) Placuit, ut si: Coll. Hisp. — 66) abest ab ead. — 67) am ipse cond.: ead. — 68) considerat: Ed. Bas. — cundidit: Edd. rell. — 69) add.: ergo: Coll. Hisp. — 70) abest ab Edd. Bas. = C.XI. 11) cf. supra c. 2. et Coll. ibi citt. — Ans. 1. 7. c. 138 (138). Po-lyc. 1.3. t. 16. — 73) Deo: Edd. coll. o. — 73) celebrare: ened. — 74) consecratis: eaed. — 75) a pont. dicatis, et in mensis Donim secretis, et secre unctions e pont. dicatis: Ans.

1

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. I. c. 12-20. 1133

cet, nisi summa coëgerit necessitas. Satius ⁷⁶) ergo ⁷⁷) est missam non cantare, aut non audire, quam in illis ⁷⁸) lo-cis, ubi fieri non oportet; nisi pro summa contingat ne-cessitate, quoniam necessitas legem non habet. Unde scri-ptum est¹⁹): Vide, ne offeras holacausta tua in omni loco, guem videris, sed in omni loco, quem elegerit ⁸⁰) Dominus Deus tuus. In domibus tamen ab episcopis sive presbyte-ris oblationes celebrari nullatenus licet.

C. XII. Non nisi in locis sacris missarum solennia celebrentur. Item ex Concilio Triburiensi⁰)³¹).

Missarum solennia non ubique 42), sed in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus.

C. XIII. Precibus divinis consecrentur ecclesias.

Item Clemens epist. II. ad Iacobum #3), Beclesias **) per congrua et utilia facite loca, quae divi-nis precibus sacrare *5) oportet, *et in singulis P) sacerdo-tes divinis orationibus Deo dicatos poni, quos ab omnibus venerari oportet*, et non a quoquam gravari.

C. XIV. Sacrificare et missas celebrare non licet, nisi in locis Deo sacratis. Item Clemens epist. III.³⁶).

Item Clemens epist. III.***). Hic ergo, id est **) in praesenti vita positos, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, ubi et **) agendi, et sacrifi-candi est locus, quoniam in aliis locis sacrificare **) et missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus episcopus "proprius" iusserit, aut ab episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet civitatem, consecrata **) fuerint. Aliter enim non sunt haec agenda, nec rite celebranda. Item Silvester Papa in generali resident Synodo dixit **):

C. XV. Abiiciantur sacerdotes, qui in lacis non sacratis missas celebrare praesumunt.

Nullus presbyter missas celebrare praesumat, nisi in sa-cratis ab episcopo locis, qui sui particeps de cetero volue-rit esse sacerdotii.

C. XVI. Singulis annis dedicationum solennitates celebrentur, et consecretur etiam ecclesia, de cuius consecratione dubitatur. Item Felix Papa omnibus orthodoxis, ep. I. c. 1. et 2. 9) 92)

VI. Pars. Solennitates dedicationum ecclesiarum, epi-scoporum '), et sacerdotum, per singulos annos solenniter

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XII. o) In conc. Moguntino sub Arnulpho c. 9. ha-bentur simul verba huius cap. et cap. Concedimus, infra ead. Verum et Burchardus, et Ivo, qui item utrumque coniuncte ponunt, citant ut Gratianus, ex Triburiensi c. 4.

C. XIII. p) Et in singulis: Haec usque ad vers. Oportet, addita sunt ex originali et Polycarpo.

C. XVI. q) Caput hoc confectum est ex verbis eius-dem epistolae Felicis c. 1. et 2., omissis nonnullis, quae in sequenti apud Gratianum capite reponuntur.

r) Episcoporum: Abest vox ista ab originali, Bur-chardo, lvone*), et plerisque vetustis Gratiani exemplari-bus; sed ob glossam non est inducta.

s) Nec talis: Ivo et Panormia habent fere ut Gratianus: nec talis trepidatio iterationem incurrit; et huic le-ctioni-convenit interpretatio glossae. Sed in originali, et

Dist. 1. C. XI. 76) Ivo Decr. p. 2. c. 76. – Sanctius: Ed. Bas. – 77) abest ab Ed. Arg. – 78) his: Edd. coll. o. – 79) Deut. (A. 12, V. 13. – 60) elegit: Ed. Bas. = C. XII. 81) Imo ex conc. Mog. hab. A. 888. – Burch. 1. 3. c. 56. Ivo Pan. 1. 2. c. 30. Decr. p. 3. c. 59. – 82) ubicunque: Iv. – Ed. Bas. = C. XIII. 83) Cap. Ps eu do is id ori. – Polyc. I. 3. t. 4. – cf. C. 16. qu. 7. c. 28. – 84) add.: divinas: Ed. Bas. – 85) consecrati: Edd. coll. o. = C. XIV. 86) Cap. Ps eu do is id ori. – Coll. tr. p. p. 1. t. 1. c. 22. – Burch. 1. 3. c. 59. Ivo Decr. p. 3. c. 62. Polyc. I. 3. t. 16. – 87) id est: absunt ab Edd. Arg. Nor. Ven. I. – hoc est: orig. – Burch. Iv. – 88) abest ab Iv. et Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 89) sacrificari – celebrari: Edd. coll. o. – 90) consecratus fuerit: orig. – consecrati fuer.; Burch. Iv. = C. XV. 91) Cap. apocy-phum. – Ans. I. 7. c. 163 (137). Polyc. I. 3. t. 4. = C. XVI. 92) Cap. Ps eu do isidori. – cf. Pseudo Gregorii ep. ad Felicen. – Burch. I. 3. c. 58. Ans. I. 5. c. 24 (25). Ivo Pan. I. 2. c. 11. Decr. p. 3. c. 24. – 0) et Aus. et Edd. Nor. Ven. I. II. Par. Lugd. I.

sunt celebrandae. §. 1. De ecclesiarum consecratione ⁹³) quoties dubitatur, et ²⁴) nec certa scriptura, nec *certi* testes exsistunt ⁹⁵), a quibus consecratio sciatur, absque ulla dubitatione scitote eas esse consecrandas; nec talis) trepidatio facit iterationem, quoniam non monstratur esse iteratum quod nescitur 94) factum.

C. XVII. De eodem, et quod octo diebus dedicationum solennitas est celebrauda.

Item Gregorius Papa ') 97).

Solennitates dedicationum ecclesiarum et sacerdotum ") per Solennitates dedicationum ecclesiarum et sacerdotum ") per singulos annos solenniter sunt celebrandae, ipso Domino exemplom dante, qui ad festum dedicationis templi, omni-bus id faciendi ⁹⁸) dans formam, cum reliquis populis ean-dem festivitatem celebraturus venit, sicut scriptum est ⁹⁹): Facta sunt encaenia in Hierosolymis, et hiems erat, et am-bulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Quod autem octo diebus encaenia sint celebranda, in libro ¹⁰⁰) Regum perlecta ¹⁰¹) dedicatione templi reperietis ¹⁰²),

C. XVIII. Consecrentur ecclesiae, de quarum conse-cratione dubitatur.

Item ex Concilio Meldensi, c. 8. 103)

VII. Pars. Ecclesiae vel altaria, quae ambigua sunt de consecratione, consecrentur, et superflua altaria destruantur.

C. XIX. Quando ecclesia est iterum consecranda, et salibus tantum exorcizanda.

Item Hyginus Papa 104).

Si motum fuerit altare, denuo consecretur ecclesia; si pa-rietes mutantur, et non altare, salibus tantum exorcizetur. §. 1. Si homicidio vel adulterio ecclesia violata fuerit, di-ligentissime expurgetur et denuo consecretur.

C. XX. Ecclesia semel Deo consecrata guando est iterum consecranda.

Item ex Nicaeno Concilio 105).

Ecclesiis semel Deo consecratis non debet iterum conse-cratio adhiberi, nisi aut ab igne exustae, aut sanguinis effusione, aut cuiuscunque semine pollutae fuerint; quia Filis et Spiritus sancti semine pollutae ineriat; quia sicut infans, a qualicunque sacerdote in nomine Patris, et Filis, et Spiritus sancti semel baptizatus, non debet iferum baptizati: ita nec locus Deo dicatus¹⁰⁶) iterum consecran-dus est, nisi propter eas causas, quas superius nominavi-mus; si tamen fidem sanctae Trinitatis tenuerint qui eum consecraverunt¹⁰⁷).

apud Burchardum **) legitur: ne talis trepidatio faciat de-teriorationem. Atque huic lectioni respondent verba B. Gre-gorii l. 12. epist. 31. ad Felicem de hac eadem re loquen-tis: ne talis, inquit, dubitatio rnina fidelium fiat. Similis huic sententia infra dist. 4. c. Placuit, his verbis exprimi-tur: ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione prioari. Et est in conc. Carthaginensi V. C. XVII. t) Repetitur in hoc cap. prior pars antece-dentis usque ad vers. Celebrandae; ac deinde subliciuntur verba illa epist. Felicis, quae ibi erant omissa. Gregorius autem, quem hic Gratianus citavit, l. 12. epist. 31. habet guidem nonnulla ad ecclesiarum dedicationes pertinentia. Sed ea magis videntur convenire cum superiore cap. in apud Burchardum **) legitur : ne talis trepidatio faciat de-

Sed ea magis videntur convenire cum superiore cap. in vers. De ecclesiarum consecratione.

u) Et sacerdotum: Hae duae voces in aliquot vetustis non leguntur ***).

- 93) dedicatione: Ivo Pan. - consecrationibus: Edd. coll. o. -94) ubi: Edd. Bas. Lugd. I. - ut: Edd. rell. - 95) existinat: Edd. coll. o. - 05) et Aas. - 96) add.: esse: Edd. coll. o. - 1V. = C. XVII. 97) Imo Pseudo-Felix, cf. Corr. - Burch. ib. Aus. ib. IV. Pan. 1. 2. c. 10. Decr. ib. - 0550) absunt ab Edd. Arg. Bas. -95) faciendo: orig. - faciendum: Burch. IV. Decr. - 99) cf. Ioan. c. 10. V. 22. seq. - 100) cf. 3 Reg. cf. 2 Parat. cf. - 101) per-acta: orig. - Burch. IV. Decr. - perfecta: Pan. - 102) reperies: Edd. coll. o. = C. XVIII. 103) Imo Cap. Reg. Fr. 1. 1. c. 144. 145. - Reg. 1. 1. c. 30. Burch. 1. 3. c. 10. IVO Pan. I. 2. c. 18. Deer. p. 3. c. 11. (cz. conc. Aurel. c. 45.) Polyc. I. 3. f. 16. = C. XIX. 104) Cap. incertam. - In excerptionibus, quae dicuntur, Egberti (Mans. t. 12.) c. 139. profertur nomine Vigilii. - Burch. I. 3. c. 14. 142. Aus. I. 5. c. 13. 14. IVO Pan. I. 2. c. 20. 21. Decr. p. 3. c. 13. 14. Polyc. I. 3. c. 5. = C. XX. 105) cf. D. 68. c. 3. - 106) dedica-tus: Edd. Arg. Bas. - 107) consecraverint: Edd. Arg. Bas. Nor. Ven. I. II.

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. L c. 21-29.

C. XXI. De eodem.

Item Ioannes Papa Episcopis Italiae 108).

1135

Ecclesias Arianorum ubicunque inveneritis, catholicas eas divinis precibus et operibus absque ulla mora consecrate, quia ¹⁰⁹) et nos, quando fuimus Constantinopoli, tam pro religione ¹) catholica, quam pro Theodorici regis causa ne-gotii, suadente atque hortante, Arianos exstirpante piissimo atque Christianissimo Iustino orthodoxo imperatore, quascunque illis in partibus eorum ecclesias reperire potuimus, catholicas eas Domino opem ferente consecravimus.

C. XXII. De codem,

Item in Dialogo Gregorii, lib. III. e. 30.119)

Arianorum ecclesia in regione urbis illa¹¹), quae Su-burra¹¹²) dicitur, quum clausa usque ante²¹³) biennium permansisset, placuit, ut in fide catholica (introductis illuc B. Sebastiani, et S. Agathae virginis et w) martyris reli-quiis) dedicari debuisset, quod et factum est.

C. XXIII. Item x) 114).

Agapitus Papa vas catholicum, evangelii tuba, praeco iu-stitiae, sacra altaris sedisque velamina, sacrilegis Anthi-mi¹¹⁵) infecta fabulis, suis catholicis precibus delevit¹¹⁶).

C. XXIV. De codem.

Item Vigilius Papa ad Eutherium, epist. I. c. 4. 7)¹¹⁷).

De fabrica vero cuiuslibet ecclesiae, si diruta 118) fuerit, instauranda, et si in eo loco consecrationis solemnitas deinstauranda, et si in eo loco consecrationis solemnitas de-beat iterari, in quo sanctuaria non fuerint, nihil iudicamus officere, si per eam minime aqua exorcizata ^{11,9}) iactetur, quia consecrationem ^{12,0}) cuiuslibet ecclesiae, in qua Spi-ritus sancti arrha.^{12,1}) non ponitur, celebritatem scimus tantum esse missarum. Et ideo, si qua sanctorum basi-lica a fundamentis etiam fuerit innovata sine altaris mo-tione³), sine aliqua dubitatione, quum in ea fuerit missa-rum solennitas celebrata, totius consecrationis ^{12,2}) sancti-ficatio implebitur. Si vero sanctuaria, quae habebat, ablata sunt, rursus eorum repositione ¹²³), et missarum solenni-tate reverentiam sanctificationis accipiet.

C. XXV. Absque episcopi permissu in ecclesia consecrata non erigatur altare.

Item ex Decretis Hormisdae Papae, c. 10. 124)

VIII. Pars. Nullus presbyter in ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab episcopo loci sanctifica-tum^a) est¹²⁵) vel permissum, ut sit discretio inter sacrum et non sacrum; nec dedicationem fingat, nisi sit. Quod

C. XXI. v) Pro religione: Locupletatus est hic locus ex ipsa epistola, Burchardo et Ivone. C. XXII. w) Virginis et: Absunt hae duae voces a plerisque manuscriptis et Polycarpo. In ipso dialogo le-gitur: B. Stephani, et S. Marthae martyrum. Sed in lib. 3. reg. epist. 19. ecclesia haec vocatur ecclesia S. Agathae. Apud loannem vero Diaconum lib. 2. c. 31. est: S. Seba-stigat et S. Ametics martyrum.

stiani, et S. Agnetis martyrum. C. XXIII. x) Item: Antea sequebatur: Agapitus Papa*), quae voces temere ex capite ipso irrepserant in titulum, et absunt ab aliquot manuscriptis. Exstat autem caput hoc in antiquo codice regesti Gregorii I. in extremo, in scri-

This t. 1. C. XXI. 108) Cap. P seu do isidori. - Burch. 1. 3. 4. 30 Ans. 1. 5. c. 22 (23). Ivo Decr. p. 3. c. 37. Polyc. 1. 3. t. 4. 5. 40 Poly in Edd. coll. a. et ap. Ans. hic est cap. exitus: sicut et aos recimus, quam pro causa Theodorici regis Constantinopoli futssemus. 4. (2000) Ans. 1. 5. c. 24. Polyc. ib. - 111) huius: Edd. 5. (2000) Ans. 1. 5. c. 24. Polyc. ib. - 111) huius: Edd. 5. (2000) Ans. 1. 5. c. 24. Polyc. ib. - 111) huius: Edd. 6. (2000) Ans. 1. 5. c. 24. Polyc. ib. - 111) huius: Edd. 6. (2000) Ans. 1. 5. c. 24. Polyc. ib. - 111) huius: Edd. 6. (2000) Ans. 1. 5. c. 24. Polyc. ib. - 111) huius: Edd. 6. (2000) Ans. 1. 5. c. 24. Polyc. ib. - 111) huius: Edd. 6. (2000) Ans. 1. 6. (2000) Ans. - 113) and: Edd. Coll. 6. - 115) Arriani: Edd. Arg. - Anthemit: Edd. Bas. Par. Lugd. - 116) 6. (2000) Ans. 1. (2000) Ans. - 116) Ans. 1. (2000) Ans. - 117) Tri-huitur Intiano in Edd. Par. Lugd. - Hulto in relt. et IV. Pan. - est 6. 5. c. 81 (62). Ivo Pan. 1. 2. c. 14. Decr. p. 3. c. 25. Polyc. 1. 3. 6. 6. - 118) dirupta: Burch. Iv. Pan. - 119) benedicia: orig. -10) in consecratione: Edd. coll. 0. - 121) ara: orig. - Burch. Ans. 1. - Edd. Bas. - 6. (2000) et Ans. - 122) ara: orig. - Burch. Ans. 1. - Edd. Coll. 0. - 123) depositione: eacd. - Ans. - dispos-8100 in consecratione: Edd. coll. 0. - 121) ara: orig. - Ans. - dispo-8100 in consecratione: Edd. coll. 0. - 121) ara: orig. - Ans. - dispo-8100 in consecratione: Edd. coll. 0. - 123) depositione: eacd. - Ans. - dispos-8100 in consecratione: Edd. coll. 0. - 2000 Polyc. 1. 4. 1. 31. -1400 fuerdi. 1. 3. e. 17. Ivo Decr. p. 3. c. 20. Polyc. 1. 4. 1. 31. -1400 fuerdi. Edd. coll. 0. - (2000) Edd. Polyc. 1. 4. 1. 31. -1400 fuerdi. 1. 4. e. 17. Ivo Decr. p. 3. c. 20. Polyc. 1. 4. 1. 31. -1400 fuerdi. Edd. coll. 0. - (2000) Edd. Edd. Coll. 0. - 50. Polyc. 1. 4. 1. 31. -1400 fuerdi. 1. 4. e. 17. Ivo Decr. p. 3. c. 50. Polyc. 4. 1. 31. -1400 fuerdi. Edd. coll. 0. - (2000) Edd. Edd. 2000 Fuerdi. 2. 4. 1. 31. -1400 fuerdi. 1. 4. e.

si fecerit, si clericus est, degradetur; si vero laicus, ana-thematizetur.

C. XXVI. Evertantur altaria, quae sine sanctorum Item ex Concilio Africano, c. 50. (16)

Item ex Concilio Africano, c. 50.⁽¹⁴⁾ Placuit, ut altaria, quae passim per agros et per villas¹²) tanquam memoriae martyrum construuntur⁽¹⁵⁾, in quibus nullum corpus aut reliquiae martyrum¹²⁾ conditae pro-bantur, ab episcopis, qui locis eisdem praesunt, si heri potest, evertantur. Si autem hoc propter⁽¹⁵⁾ tumultus populares non sinitur, plebes 'tamen' admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recte sapiunt nulla ibi super-stitione devicti teneantur. Et omnino nulla memoria mar-tyrum probabiliter acceptetur⁽¹³⁾, nisi ubi corpus aut re-liquiae certae sunt, aut⁽¹³⁾ origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur⁽¹³⁾. Nam quae per somnia et per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicunque constituuntur altaria, omnino reprobentur⁽¹⁴⁾.

C. XXVII. Non est consecranda ecclesia, in qua paganus sepultus invenitur. Item ex Concilio Aurelianensi, c. 3. 135)

Ecclesiam, in ¹³⁶) qua paganus sepultus est, non liceat consecrare ¹³⁷), neque missas in ea celebrare ¹³⁸), sed ia-ctari ¹³⁹) foras, et mundari ¹⁴⁰) oportet.

C. XXVIII. De ecclesia, in qua cadavera fidelium vel infidelium sepeliuntur.

Item ex Concilio Agrippinensi 141).

Ecclesiam, in qua mortuorum cadavera infidelium 143) se-peliuntur, sanctificare non licet; sed si apta videtur ad consecrandam, inde evulsis corporibus, et rasis parietibus vel tignis 143) eius loci, reaedilicetur. Sed si haec conse-crata ante 144) fuerit, missas in ea celebrare licet; si tamen fideles fuerint 145) qui in ea sepulti sunt.

C. XXIX. Super monumenta in campo non distribuantur mysteria.

Item ex Concilio Martini Papae [Bracarensis, c. 68. et 69. synod. graccarum] 146).

Non oportet clericos ignaros et praesumtores ¹⁴⁷) super monumenta in campum ¹⁴⁸) ministeria ¹⁴⁹) portare, aut dis-tribuere sacramenta; sed aut in ecclesia, aut in basilica, ubi martyrum reliquiae sunt depositae, ibi ¹⁵⁰) pro defon-ctis oblationes ¹⁵¹) offerri. §. 1. Nec ¹⁵²) liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulcra deferre, et ¹⁵³) sacrifi-care mortuis.

NOTATIONES CORRECTORUM.

pto quodam: de moribus, vita, et morte Agapiti primi Pa-

pto quodam: de moribus, vita, et morte Agapiti primi Pa-pae, in bibliotheca Vaticana. C. XXIV. y) Tribuebatur Iuliano, sed ex vetustis ex-emplaribus restitutum est Vigilio, apud quem exstat, et ex ipso citant Burchardus etiam et Ivo. z) Sine altaris motione: Absunt haec ab origi-nali, Burchardo et Ivone **). Sed exponuntur in glossa. Alia vero nonnulla sunt emendata. C. XXV. a) Sanctificatum: Ivo habet: ab epincopa loci, vel eius misso sanctificatum est, ut sit discretio etc. Polycarpus et Burchardus: ab episcopo loci, vel eius per-missu sanctificatum est, ut sit discretio etc.

c. 14. - 127) vias: orig. - Burch. Iv. Decr. - 128) constitutative: orig. - Burch. Iv. - 129) marlyris: Iv. - Edd. coll. o. pr. Bas. - 130) per: orig. - Burch. Iv. - 131) accipitative, russ and ubi: Burch. Iv. - Edd. coll. o. - 132) and misi: Ed. Bas. - and ubi: Edd. rell. - 133) tradatur: Ed. Bas. - 134) reprobantur: Edd. Par. Lagdd. = C. XXVII. 135) Exciting in poen. Theodori ap. Petitum, c. 1. - Burch. 4. 8. c. 13. Ivo Pan. 1. 2. c. 13. Decr. p. 3. c. 43. - 136) ubi: Ed. Bas. - 137) consecturit: Edd. coll. o. pr. Lagdd. II. III. - Iv. - 138) celebrari: Iv. Decr. - 139) inclure: Ivo Pan. - Edd. coll. o. pr. Bas. - 140) mundare: Edd. Lagdd. II. III. - Iv. - 138) celebrari: Iv. Decr. - 139) inclure: Ivo Pan. - Edd. coll. o. pr. Nor. Ven. 1. II. - 143) red tots in pris: Burch. - Theod. I. - 144) prius: Burch. Iv. - Throod. - Ed. Bas. - 145) fuerint: Edd. coll. o. pr. Has. - 140) mundare: Edd. Lagdd II. III. - Theod. I. - 144) prius: Burch. Iv. - Throod. - Ed. Bas. - 145) fuerint: Edd. coll. o. pr. Nor. Ven. 1. II. - 143) red tots in pris: Burch. - Theod. I. - 144) prius: Burch. Iv. - Throod. - Ed. Bas. - 145) fuerint: Edd. coll. o. pr. Bas. - 150 ubi: - 160 particulan referent Burch. I. 10 c. 38, Ivo Der. - 149) campo: Coll. Hisp. - 149) mysteria: Edd. Nor. Ven. 1. II Par. Lagd. I. - add.: red altaria: Edd. coll. o. pr. Bas. - 150) ubi - offerer solent: Edd. col. o. - 151) oblationem offerre: Coll. Hisp. - 149) sucrificia reddere mortuorum Dec: edd

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. I. c. 30-40. 1137

C. XXX. Quomodo in ecclesia combusta missa possit celebrari.

Item ex Concilio Triburiensib) 154).

Item ex Concilio Triburiensi^b)¹⁵⁴). Concedimus etiam, ut sicubi (quod peccatis[†]) nostris exi-gentibus perplarimum est factum) a Normanis, et¹⁵⁵) Sela-vis, ab Ungaris¹⁵⁶), et a malis Christianis, seu alio¹⁵⁷) qualicunque modo ecclesiae fuerint incensae et combustae, in capellis cum tabula consecrata missas interim celebrari permittimus, donec ecclesiae ipsae restaurari queant. In itinere vero positis, si ecclesia defuerit, sub dio, seu in tentoriis, si¹⁵³) tabula altaris consecrata ceteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia ibi affuerint¹⁵⁹), mis-sarum solennia celebrari concedimus. "Aliter omnino in-terdicimus"¹⁵⁰). terdicimus* 160).

C. XXXI. Chrismate non ungantur altaria, nisi fuerint lapidea.

Item ex Concilio Epaunensi, c. 26. et 27. c) 161) Altaria, si non fuerint ¹⁶²) lapidea, chrismatis unctione ¹⁶³) non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia or-dinem, quem metropolitani tenent, comprovinciales ¹⁶⁴) ob-servare ¹⁶⁵) debehunt ¹⁶⁶).

C. XXXII. Chrismatis unctione et sacerdotali benedictione sacrentur altaria,

Item ex Concilio Agathensi, c. 14. 167) Altaria 108) placuit non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.

C. XXXIII. In privatis oratoriis licet orare, sed non missam celebrare.

Item ex Concilio Aurelianensi, c. 3. d) 169) Unicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, et ibi orare; missas autem ibi celebrare non licet.

C. XXXIV. In privatis oratoriis absque consensu episcopi nullus ministrare praesumat. Rem ex VI. Synodo, c. 31. 179)

Clericos, qui ministrant 'vel baptizant' in oratoriis, quae intra domos sunt, cum consensu episcopi '') loci hoc facere praecipimus. Si quis vero hoc non observaverit, deponatur.

C. XXXV. Qui extra parochias habent oratoria, his diebus ad purochias redire cogantur.

Item ex Concilio Agathensi, c. 21. 172)

Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est or-dinariusque conventus, oratorium 'in agro' habere volue-rit, reliquis ¹⁷³) festivitatibus, ut ibi missas audiat ¹⁷⁴),

NOTATIONES

C. XXX. b) De hoc capite notatum est supra ad cap. | Missarum solennia.

C. XXXI. c) Ivo citat, ut vulgata Gratiani exempla-ria: ex concilio Hypponensi*). Sed ex Burchardo et vetustis Gratiani codicibus restitutum est: Epaunensi, ex cuius 26. et 27. capitibus confectum est.

C. XXXIII. d). Burchardus etiam et Ivo citant ex conc.

Dist. 1. C. XXX. 154) Imo Moguntino, hab. A. 888. — Burch. 1. 8. c. 56. Ivo Pan. 1. 2. c. 33. Decr. p. 3. c. 59. — †) culpis: orig. (715) et — Christ.: et seqq.: et combustae, et: cum tabula consecution in pso conc. — 156) a Bulgaris: Ivo. — Ed. Bas. — 157) aliquo: Edd. coll. o. — 156) idem si: Barch. Iv. — Ed. Bas. — 157) aliquo: Edd. coll. o. — 156) idem si: Barch. Iv. — Ed. Bas. — 157) aliquo: Edd. coll. o. — 156) idem si: Barch. Iv. — Ed. Bas. — 157) aliquo: Edd. coll. o. — 156) idem si: Contradicionas: Ivo Pan. — A. — interd. : absunt ab orig. — C. XXXI. 161) hab. A. 517. — Hurch. I. 3. c. 25. Ivo Pan. I. 2. c. 32. Decr. p. 3. c. 30. — 9) ita Edd. coll. o. — 162) sunt: Burch. — sint: Iv. — In Coll. Hisp. cnon ita habetur: Attaria nisi tapide chrismalis unguine: non scacratur ad celebr. die. officia. Ordinem etc. — 163) unguine: Burch. Iv. — 161) protinciales: ead. — add.: corum: ead. — Edd. coll. o. — 165 onservare: Ed. Arg. — 166] debati: Edd. Bas. = C. XXXII. 167) hab. A. 506. — Coll. Ir. p. p. 2. t. 18. c. 12. Polyc. I. 3. t. 4. — 166) addi: cero: Coll. Hisp. = C. XXXIII. 169) Imo ex Cap. Ludov, A. 894. — Coll. 5. c. 985. I. 6. c. 102. — Burch. I. 3. e. 86. Ivo Pan. I. 2. c. 39. Decr. p. 3. c. 76. = C. XXXIV. 170) im ex Trultana, bab. A. 692. — Coll. Ir. p. p. 2. t. 14. c. 14. — 171) end.: dlaw: Edd. Actg. Bas. Nor. Lugdd. II. III. = C. XXXV. 172) hab. A. 506. — Ivo Decr. p. 4. c. 9. — 173) in ret.: Edd Bas. — 174) teneal: Iv. — 175) burda ordinem: iid. — iusto ordinem: i. 4. — 179) accessionem: ead. — iid. — 178) abest a Coll. Hisp. — 179) accessionem: ead. — iv. — Ed. Arg. — 180) abest ab Iv. — 181) pentcoolers. Coll. Hisp. — Ed. Arg. — 180) ret: Coll. Hisp. — 10.

propter fatigationem familiae iusta ¹⁷⁵) ordinatione permit-timus. Pascha vero, Natali ¹⁷⁴) Domini, Epiphania ¹⁷⁷) ⁴Domini^{* 178}), Ascensione ¹⁷⁹) Domini ¹⁸⁰), Pentecoste ¹⁸¹), et Natali ¹⁸²) S. Ioannis Baptistae, et ¹⁸³) si qui maximi dies in festivitatibus habentur, non nisi in civitatibus aut in parochiis audiant ¹⁸⁴). Clerici vero, si qui ¹⁸⁵) in fe-stivitatibus ¹⁸⁶), quas supra diximus ¹⁸⁷) (nisi inbente aut ¹⁸⁸) permittente episcopo), missas ¹⁸⁹) celebrare ¹⁹⁰) vo-luerint ¹⁹¹), communione ¹⁹²) priventur.

C. XXXVI. Quibus ex causis loca sanctorum mutanda sint.

Item Augustinus 193).

IX. Pars. Tribus ex¹⁹⁴) causis loca sanctorum trans-mutanda sunt. Prima, quum necessitas persecutorum loca eorum gravaverit. Secunda, quum difficultas locorum fue-rit. Tertia, quum malorum societate gravantur.

C. XXXVII. Quando alicui corpora sanctorum de loca ad locum transferre non licet.

Item ex Concilio Moguntinensi I., c. 51, 195)

Corpora sanctorum de loco ad locum nullus transferre praesumat sine consilio 196) principis, vel episcoporum sanctaeque 197) synodi licentia.

C. XXXVIII. In usus laicorum non converti licet ligna ecclesiae dedicatne.

Item Hyginus Papa 198).

X. Pars. Ligna ecclesiae dedicatae *) non debent ad aliud opus iungi, nisi ad aliam ecclesiam, vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in monasterio¹⁹⁹) fratribus; in laicorum vero²⁰⁰) usum²⁰¹) non debent admitti.

C. XXXIX. Vestimenta sacra et vasa prae vetustate consumta incendantar, et cineres in loca occulta proficiantur. Item Clemens Papa Iacobo, Hierosolymitano Episcopo, epist. IL 202)

Altaris palla, cathedra²⁰³), candelabrum, et velum, si fuerint vetustate consumta, incendio dentur, quia non licet ea, quae in sacrario²⁰⁴) fuerint, male tractari, sed incen-dio universa tradantur. Cineres quoque corum in bapti-sterium²⁰⁵) inferantur, ubi nullus transitum²⁰⁶) habeat; aut in pariete, aut in fossis pavimentorum iactentur, ne introcuntium pedibus inquinentur²⁰⁷).

C. XL. Mortui non obvolvantur vestimentis altaris. Idem ibidem.

Nemo per ignorantiam clericus 208) mortuum credat obvol-vendum 209), aut diaconus 210) scapulas operire velit palla,

CORRECTORUM.

Aurelianensi. Ipsa quidem sententia habetur in Capit. 1. 5. c. 230. et l. 6. c. 101., et Nov. 58. apud Iulianum Anteces-sorem, in extremo. C. XXXVIII. e) Dedicatae: Antea legebatur et hic, et in rubrica: dedicata**); emendatum est hoc, sicut et alia nonnulla ex vetustis exemplaribus, Burchardo et Ivone, qui etiam caput hoc citant ex decretis Hygini.

184) teneant : ead. – IV. – 185) abest ab Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 186) his fest : Coll Hisp. – IV. – Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 186) his fest : Coll Hisp. – IV. – Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 189) ibi miss.: Edd. coll. o. – 190) facers au te-here : Coll Hisp. – IV. – 191) praesumseriat : Edd. Arg. Bas. – 192) a comm. pellantur : Coll Hisp. – IV. – Ed. Bas. – a comm. print : Edd. rell. = C. XXXVI. 193) Cap. incertum. – Aug. Ignaro : Edd. coll. o. – Burch. I. 3. c. 90. Ans. I. 5. c. 16 (17). IV. Pan. I. 2. c. 38. Decr. p. 3. c. 80. – 194) de: IV. Pan. = C. XXXVI. 195) hab. A. 813. – Burch. I. 3. c. 932. IV. Pan. I. 2. c. 36. Decr. p. 3. c. 273. – 196) concitio : Edd. Lugdd. II. III. – 197) sancta-que ynodai: Edd. coll. o. = C. XXXVI. 1989) Exstat in cap. Theo-out estimates a D'Acherio t. 1. – Burch. I. 3. c. 939. Ans. I. 5. c. 16 (18). Ivo Pan. I. 2. c. 7. Pecr. I. 3. c. 44. Polyc. I. 3. t. 16. – 901) abest a Burch. Ans. et Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. II. – 100) abest a Burch. Ans. tv. Decr. I. 8. c. 44. Polyc. I. 3. t. 16. – 901 abest a Burch. Ans. tv. Decr. I. 8. c. 44. Polyc. I. 3. t. 66. – 901 abest a Burch. Ans. tv. Decr. I. 8. c. 44. Polyc. I. 3. t. 66. – 901 abest a Burch. Ans. tv. Decr. I. 8. c. 44. Polyc. I. 3. t. 66. – 901 abest a Burch. Ans. tv. Decr. I. 8. c. 44. Polyc. I. 3. t. 66. – 901 abest a Burch. Ans. tv. Decr. Bas. Lugd. II. II. – 901 best a Burch. Ans. tv. Decr. Bas. Lugd. II. II. – 901 best a Burch. Ans. tv. Decr. J. 8. c. 44. Polyc. I. 9. c. 746. et (a. c. 4. D. 23. – Burch. I. 8. c. 246. Ivo Decr. p. 8. c. 266. et (bautario. ili. – 205) bontisterio: ili. – Edd. coll. c. – 206) 10000 is bast abeatur: Burch. I. 9. c. 246. Ivo Decr. p. 8. c. 266. et (bautario. ili. – 205) bontisterio: ili. – Edd. coll. c. – 206) 10000 is bast ab Edd. Arg. – add. pala: Balter. – 209) ad-10100 is the deates in the interviewe ili. – Edd. coll. c. – 206) 10000 is bast ab Edd. Arg. – add. pala: Balter. – 209) ad-10100 is the babeature: Burch. I. 9. c. 216. is balter. – 209) ad-10100 is the b

1138

stolica traditione non exsistunte respuant ergo et illum hymnum ab hominibus compositum, quem quotidis publico privatoque officio in fine omnium palmorum dicimus: Glo-ris et honor Patri, et Filio, et Spiritul sancto in saecula saeculorum, Amen. Nam et ille³¹⁰) hymnus, quem nato in carne Christo angeli cecimerunt³¹¹): Gloris in excetis ⁸¹² Des et in terre par hemisibut honse substerie, at reliana. Des, et in terra par hominibus bonas voluntatis, et reliqua, quae ibi sequuntur, ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec ipsi²¹³) in ecclesiis canendi sunt, quia in sancta-rum scripturarum libris non inveniuntur? Componuatur^{3,4}) missae, sive preces, vel orationes, seu componatur²⁵) missae, sive preces, vel orationes, seu commendationes, seu manus impositiones, ex quibus, si nulla decanten-tur³¹⁵) in ecclesia ³¹⁶), vacant officia omnia ecclesiastica. Admonet haec³¹⁷) fieri atque hortatur Timotheum aposto-lus, dicens³¹⁸): Obsecre igitur primum³¹⁹) fieri obsecratiolus, dicens³¹⁶): Obsecre igitur primum³¹⁹) fier ossecratio-nes, erationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, et pro omnibus, qui in sublimitate sunt. Sicut ergo orationes, ita et ³²⁰) hymnos in laudem Dei compositos, nullus nostrum³²¹) ulterius improbet, 'sed pari modo in ³²²) Gallicis ³²³) Hispaniaque celebrent; ex-communicatione plectendi, qui hymnum ³²⁴) reficere fuerint ausi*.

C. LV. In novo testamento qui hymni ab angelis decantati inveniuntur. Leo IX. †)

Hi duo solummodo hymni ab angelis in novo testamento inveniuntur decantati ³²⁵): Allelsia, atque: Gloria in excelsis Des. Quos pariter in Septuagesima intermittimus, quia peccato³²⁶) hominis veteris a conventu angelicae iu-bilationis expulsi in huius miserae vitae Babylonem³²⁷), super flumina eius sedemus, et flemus, dum recorda-mur³²⁸) illius Sion, in qua Deum decet hymnus ³²⁹). Quod novem hebdomadibus Alleluia intermittimus, non incongrue novem hebdomadibus Alleluia intermittimus, non incongrue per novem hebdomadas novem ordines angelorum accipi-mus, quoram decimus ordo per superbiam corruens ³³⁰) angelicum numerum minuit, et a folicitate perturbavit. Qui condolentes suae ³³¹) diminutionis ³³²), et parem ruinam sibi timentes, a perfecta laude creatoris fuere praepe-diti ³³³). Quorum reparationi ³³⁴) et consolationi ³³⁵) con-sulens omnipotens Deus creator ³³⁶) primum hominem de limo terrae formavit, qui sui genefis multiplicatione danna coelestis patriae resarciret, atque angelorum gaudia sup-pleret. Qua spe angelicus chorus noa modicum ³³⁷) leata-tus est. Nec mirum, si ex lapsu ipsius hominis fuit ³³⁴) perturbatus ³³⁹). Unde novem ordinum concentus in lau-dem ³⁴⁰) Dei ³⁴¹) creatoris permansit ³⁴²) imperfectus, do nec in Christo resurgente resurrexit lapsus ³⁴³) ille proto-plastus. Ibi augmento sui collegii, et spe meliori angelicus exercitus gavisus, in novum Alleluia consurrexit totus, et in eo perstat derotus. Quem et nos pro modulo nostro in eo perstat devotus. Quem et nos pro modulo nostro imitantes, a Septuagesima, quando lapsus protoplasti in ecclesia recitatur, Alleluia novem hebdomadibus intermit-timus, scilicet usque in Pascha, ubi Christus resurgens a mortuis tristitiam nostram in gaudium vertit, et Alleluia nobis reddit 344).

C. LVI. In coena Domini Gloria in excelsis decuntetur. Item Nicolaus Papa Redulpho, Archiep. Bituricensi 345). Porro Gloria in excelsis Deo ab episcopis in coena Domini

C. LVI. m) Apostolico: Vox ista abest ab aliquot Vaticanis codicibus; Ivo tamen habet. C. L.VII. n) Zacharias: Antea legebatur: Maca-

Dist. L. C. LIV. 310) add.: tantum: Ed. Bas. — 311) Luc. c. 2. v. 14. — 312) attianimis: Vulg. — 313) idem — canendus est: Coll. Hisp. — 314) Componentur ergo hymni, sicut comp.: ead. — 315) decuntantur: Edd. Par. Lugdd. II. III. — decantetur: Edd. Bas. S15) decuntantur: Edd. Par. Lugdd. II. III. – decantetur: Edd. Bas. Lugd. I. – dicantur: Edd. Par. Lugdd. II. III. – decantetur: Edd. Bas. Lugd. I. – dicantur: Coll. Hisp. – 316) in eccl.: absunt ab Ed. Arg. – 317) Mic: end. – Acc: Edd. rell. – 318) i Tim. e. 2. v. 1. 2. – 319) add. ex Vulg: omnitum: Edd. Bas. Lugdd. – 330) abest ab Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 321) cestrum: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. – 322) abest a Coll. Hisp. – 323) Gallia: end. – Böhm. – 323) hymnos: end. = C. LV. \dagger) Ino Humbertus contra Grae-cos ap. Canis. t. 6. – 325) Apoc. c. 19. v. 8. Luc. e. 2. v. 14. – 326) pro pecc.: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 327) cf. Psal. 136. – 338) recorduremur: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. – 329) Psal. 64. v. 1. – 330) cf. Apoc. c. 12. – 331) sui: Ed. Bas. – 332) de-minutioni: Edd. coll. o. – 333) impediti: Edd. Bas. – 335) et cons.: absum ab Ed. Arg. – 336) abest ab Ed. Bas. – 337) ad-modum lactatus: end. – 338) fuerat: Edd. coll. o. – 3339) contur-batus: Ed. Bas. – 340) laude: Edd. Arg. Nor. Ven. L II. – 341)

inter missarum solennia more nostro dicenda est. Pallio vero apostolico") eadem die uti est illis licitum, qui-bus ³⁺⁶) est ab apostolica sede permissum.

114

C. LVII. Cum baculo aut capite velato ad colebrandum missarum solennia clericus non ingrediatur. Item Zacharias *) Papa in Symodo Romana, c. 13. et 14. 247)

c. 13. et 14.³⁴⁷) XIX. Pars. Nullus episcopus, presbyter ³⁴⁸), aut dia-conus ad solennia missarum celebranda ³⁴⁹) praesumat cum baculo introire, aut velato capite altario Dei assistere, quoniam et Apostolus ³⁵⁰) prohibet viros velato capite orare in ecclesia; et qui ³⁵¹) temere praesumserit ³⁵²) commu-nione privetur. Quum vero ingressus fuerit episcopus aut presbyter ad missarum solennia eelebranda, nisi passie aliqua intervenerit, nullo modo sudeat data oratione reo-dere, ut ab alio ³⁵¹) episcopo vel presbytero missarum solennia suppleantur; sed qui initium ponit suppleat usque in finem, ⁴quia scriptum est ³⁵⁴): Qui perscererezerit sopus is finem, hie salens erit^{*}. Si quis vero praesumserit, pra-ter quod posuimus ³⁵⁵), agere, a sacro corpere et sa-guine Domini nostri lesu Christi sit suspensus.

C. LVIII. PALBA.

[Item ex Decretis Soteris Papae 356).]

[Item ex Decretis Soteris Papae³⁵], "Ut³⁵⁷) illud divini oraculi singuli praecaveant, que sci-bitur³⁵³): *Fae soli, guis, guam esciderit, non habet suli-vantem, summopere verendum nobis est atque cavendam,* ne horis "illis" atque temporibus, quibus Deo psallitur vel sacriticatur, unicuique divinis singulariter officitis insistezi perniciosa passio vel corporis³⁵⁹) quaelibet invaletudo ec-currat, quae aut corpus subito, subrui faciat, aut mentem alienatione vel terrore confundat. Pro huiusmodi erge casibus³⁶⁰) praecaventes, necessarium duximus instituera, ut, ubi temporis, vel loci, sive cleri copia suffragatar, habeat quisque canens Deo atque sacrificans post se vicini solaminis adiutorem, ut, si aliquo casu ille³⁶¹), qui officia impleturus accedit, turbatus fuerit, vel ad terram elisus, a tergo semper habeat qui eius vicem exsequatur intrepidus tergo semper habeat qui eius vicem exsequatur intrepidus, et officium inceptum adimpleat †)."

C. LIX. Quot testes episcopus sacrificans socum habere debeal.

Iten Anacletus Iesu Christi servus, emailus Episcopis, epist. I. 362)

XX. Pars. Episcopus Deo sacrificans testes seem habeat, *et plures, quam alius sacerdos ; sicut enim maioris habeat, "et plures, quam allus saceruos; sicus enim mators honoris gradu fruitur, sic maioris testimonii incremento³⁴³) indiget⁴. In solennioribus³⁴⁴) quippe diebus aut septen, aut quinque, aut tres diaconos, qui oculi eius dicuntur, et subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui saceris induti vestimentis a³⁶³) fronte et a tergo, et qui sacris induit vestimentis a ..., ironte es a terro, et presbyteri e 366) regione dextra laevaque, contrito corde et humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum a malevolis 367) hominibus, et consensum "eius" pra-beant 368) sacrificio. Peracta autem 369) consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis caret liminibus.

NOTATIONES CORRECTORUM.

rius *). Emendatum est ex aliquot vetustis codicibus, el ceteris collectoribus. Et caput ipsum habetur in concilio manuscripto Zachariae.

abest ab Ed. Bas. — 343) remansil: ead. — 343) prolapsus: Ed. coll. o. — 344) reddidit: Ed. Bas. = C. LVI. 345) acr. A. 67. — Ivo Decr. p. 5. c. 20. — 346) add.: solis: orig. = C. LVI. o) ita Edd. coll. o. pr. Arg. - 347) bab. A. 743. — Burch. 1.3. c. 201 a. N. Decr. p. 3. c. 271. Polyc. 1.3. t. 16. — 348) aut pr.: Edd. coll. s. 349) celebrandum: orig. — Burch. — Edd. Arg. Bas. Nor. — 330 1 Cor. c. 11. v. 4. — 351) si: orig. — Burch. 1v. — Edd. coll. s. 352) praesumserint — pricentur: eaed. pr. Arg. Bas. Mor. — 339) aigm: Edd. coll. o. — 354) Matth. c. 10. v. 23. — 355) exposuinus: orig. — dispositionus: Edd. Bas. Jugdd. II. III. = C. LVIII. 356) ime cr. cone. Tolet. XI. — cf. C. 7. qu. 1. c. 15. et Coll. ibi citt. — Abst ab Ed. Arg. — 357) Ed: Edd. Nor. Ven. L IL — 3568) Eccl. e. 361) add.: quisque: ead. — +) ef — and a solid in Coll. Effect = C. LIX. 363) Caput Pged add. * **** Iv. Ans. — 364) soleme 366) u: Edd. Bas. 1

1145 DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. I. c. 60-70.

C. LX. Episcopi sine religiosis testibus Domini sacramenta non conficiant.

Item Lucius Papa Episcopis Galliae et Hispaniae, c. 1.370) Iubemus apostolica ⁹) auctoritate, ut semper testes vohis-cum sacerdotes et Levitas ³⁷⁴) habeatis. Et licet con-scientia propria sufficere possit, tamen propter malevolos funta Apostolum ³⁷²) *etiam* testimonium vos ³⁷³) oportet habere bonum ab his, qui foris sunt, *quoniam ³⁷⁴) et in hac sancta sede constitutum habemus, ut* duo ³⁷⁵) pres-byteri, et tres diaconi in omni loce episcopum non dese-rant, propter testimonium ecclesiasticum.

C. LXI. Nisi duobus praesentibus presbyter missam celebrare non praesumat.

Item Soter Papa P) 376).

Hoc quoque statutum est, ut nullus presbyterorum missa-rum solennia celebrare praesumat, nisi duobus praesenti-bus sibique respondentibus ipse 317) tertius habeatur; quia, quum pluraliter ab co dicitur: Dominus vobiscum, et illud in secretis: Orate pro me, aptissime convenit, ut ipsius 378) respondeatur salutationi.

C. LXII. Communione priventur qui usque ad finem missarum solennia non audierint.

Item ex Canone Apostolorum 10.379)

XXI. Pars. Omnes fideles, qui 380) conveniunt in so-lennitatibus 381) sacris 9) ad ecclesiam, et scripturas Apo-stolorum et evangelium audiant. Qui autem ') non perseverant in oratione, usque dum missa peragatur, nec san-ctam communionem percipiunt, velut inquietudines ecclesiae commoventes convenit communione privari.

C. LXIII. De codem.

Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 24. 382) Sacerdote verbum in ecclesia faciente qui egressus de auditorio fuerit³⁸³), excommunicetur.

C. LXIV. Die dominico missas ex integro saeculares audire debent. All and

Item ex Concilio Agathensi, c. 47. 184)

Missas die dominico saecularibus totas audire³⁸³) speciali ordine praecipimus ita, ut ante benedictionem sacerdotis egredi populus non praesumat. Quod si fecerint, ab epi-scopo publice confundantur.

C. LXV. Populus non ante discedat, quam missa ex integro celebretur. Item ex Concilio Aurelianensi I., c. 28.386)

Quum ad celebrandas missas in Dei nomine convenitur 187) populus non ante discedat, quam missae solennitas com-pleatur, et ubi episcopus non 188) fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis 389).

NOTATIONES

C. LX. o) Iubemus apostolica: In epistola ipsa sic legitur: Propter tales, fratres, hortamur vos, sicut in hac sancta ecclesia constitutum habemus, ut semper etc.

C. LXI. p) Burchardus etiam et lvo citant ex decretis Soteris Papae. Et in Micrologo c. 7. scribitur, fuisse id ab Anacleto et Sotere statutum. Similem sententiam Bur-chardus lib. 3. c. 68. refert ex conc. Nannetensi c. 30. Fere autem idem habetur in Moguntino primo, c. 43.

C. LXII. q) In solennitatibus sacris: In tomis conciliorum ad marginem priscae versionis sunt haec ea-dem verba, quae hic apud Gratianum, et Burchardum, et

Dist. 1. C. LX. 370) Cap. P s e u doi si dori. – Ans. 1.6. c. 140 (135). Polyc. 1. 4. t. 13. – 371) diacomos: orig. – 372) 1 Tim. c. 3. v. 7. – 373) mos: Edd. coll. o. pr. Bas. – 374) quon. – ut: absunt ab Ans. – 373) Igitur duo: Ans. – Edd. coll. o. = C. LXI. 376) Reg. I. 1. c. 191. simile aliquid profert ex conc. Naunclenst; et eum videtur Burch. 1.3. c. 74, secutas esse. – cf. Cap. Reg. Fr. 1.5. c. 159. – Ans. in extr. 1.7. Ivo Pan. 1.1. c. 159. Decr. p. 2. c. 127. Polyc. 1. 4. t. 81. – 377) et inse: Edd. coll. o. – 378) et inst: Burch. Iv. = C. LXII. 379) ef. conc. Antioch. c. 2. – Reg. 1. 1. c. 193. Burch. 1. 2. c. 67. Ivo Decr. p. 6. c. 163. Polyc. 1.5. t. 16. – 380) qui ingrediuntur ecclesian, et scripturas audientes, non autem pers. in or., nec sanctam etc.: orig. – 381) solemibus: Burch. = C. LXII. 3820 c. 31. Statut. eccl. ant., cf. ad c. 9. D. 18. – Reg. 1. c. 197. Burch. 1. 2. c. 66. Ivo Decr. p. 6. c. 162. – 383) Burch. et tv. add.: sine gravit necessitate = C. LXIV. 384) hab. A. 506. – ef. inmen ad e. 30. D. 33. – Coll. tr. p. p. 4. t. 28. c. 45. – 385) tenere, spec. ordinatione: Coll. Hisp. = C. LXIV. 386) hab.

C. LXVI. Excommunicetur qui praetermisso ecclesiae conventu ad spectacula cadit.

Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 88.199) Qui die solenni praetermisso solenni 191) ecclesiae con-ventu ad spectacula vadit, excommunicetur.

C. LXVII. Usque ad missam catechumenorum nullus ecclesiam ingredi prohibeatur.

Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 84. 393)

XXII. Pars. Episcopus nullum prohibeat ingredi eccle-siam, et ^{3 p 3}) audire verbum Dei, sive gentilem, sive hae-reticum, sive ludaeum, usque ad missam catechumenorum.

C. LXVIII. Ecangelia non sedendo, sed stando audire debemus.

Item Anastasius Episcopus Episcopis Germaniae et Burgundiae, epist. I. c. 1, 294)

XXIII. Pars. Apostolica auctoritate mandamus, dum sancta evangelia in ecclesia recitantur³⁹⁵), ut sacerdotes et ceteri omnes "praesentes" ³⁹⁶) non sedentes, sed véne-rabiliter curvi *) in conspectu evangelii stantes dominica verba intente audiant, et fideliter adorent.

C. LXIX. Ad missarum solennia semper aliquid

est offerendum.

Item Gregorius VII. in Synodo Romana habita anno Domini 1078., c. 13. 397)

anno Domini 1078., c. 13.³⁹⁷) XXIV. Pars. Omnis Christianus procuret ad missa-rum solennia aliquid Deo offerre, et ducere ³⁷⁶) ad memo-riam, quod Deus per Moysen dixit ³⁵⁹): Non apparebis in conspectu meo vacuus. "Etenim" in collectis sanctorum Pa-trum liquido apparet, quod omnes Christiani offerre ali-quid Deo ex usu sanctorum Patrum debent. Ad ipsum ') enim prius est confugiendum, qui nostrae curare possit animae passiones. Verum homines praepostero ordine ante sibi opem ab hominibus accersunt. Ubi autem humana subsidia defecerint, tune opinantur divini postulandam fa-voris gratiam. voris gratiam.

C. LXX. Quare Sursum corda in praefatione dicitur.

Item Cyprianus 400) sermone VI. de oratione dominica.

Rem Cyprianus⁴⁰⁰) sermone VI. de oratione dominica. XXV. Pars. Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare⁴⁰¹) et incumbere ad preces toto corde debemus; cogitatio omnis⁴⁰²) carnalis et sae-cularis abscedat, nec quicquam tunc animus⁴⁰³) quam id solum cogitet, quod precatur. Ideo et ⁴⁰⁴) sacerdos ante orationem praefatione praemissa parat fratrum mentes, di-cendo: Sursum corda, ut dum respondet plebs: habemus ad Dominum, admoneatur, nihil se aliud quam Dominum co-gitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, et soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei ⁴⁰⁵) tempore ora-tionis adire⁴⁰⁶) patiatur.

CORRECTORUM.

Ivonem, et in Polycarpo. Graece est absolute: rods elaióv-ras, id est: qui ingrediuntur, et ita in Codice canonum, nimirum ex versione Dionysii.

r) Audiant. Qui autem: Ita in eadem margine et in Polycarpo. Sed Burchardus et Ivo propius ad verba

in Polycarpo. Sed Burchardus et ivu propius ad retue graeca: audiunt, non autem perseverant. C. LXVIII. s) Curvi: Sic in originali, et apud Ivo-nem part. 6. cap. 93.; sed apud eundem part. 2. cap. 138, et apud Burchardum*) vox ista non habetur. C. LXIX. t) A d ipsum: Hinc usque ad fin. cap. non habentur ibi apud Gregorium, neque apud Anselmum, aut Polycarpum **).

A. 511. – Reg. 1. 1. c. 196. Burch. 1. 3. c. 29. Ivo Decr. p. 3. c. 34. – 387) conventi: Burch. Iv. – conveneril: Ed. Bas. – 389) defuerit: Coll. Hisp. – Burch. Iv. – fueril: IV. – 389) a sacerdote: Edd. coll. o. = C. LXVI. 390) c. 33. Staint, eccl. ant. – cf. ad c. 9. D. 18. – Ivo Decr. p. 4. c. 8. – 391) abest a Coll. Hisp. Baller. et Iv. = C. LXVII. 392) c. 17. h. – Burch. 1. 3. c. 28. Ivo Pan. I. 2. c. 41. Decr. p. 3. c. 33. – 393) abest a Baller. = C. LXVIII. 394) Caput P seudoisidori. – Burch. 1. 3. c. 103. Ivo Decr. p. 2. c. 138. p. 6. c. 93. – 395) leguniur: Edd. coll. o. – 396) abest a Burch. Iv. – 0) et Ed. Arg. = C. LXIX. 397) Ans. 1. 5. c. 40 (41). Polye. 1. 3. t. 16. – 395) ducat: orig. – reducere: Ed. Bas. – 399) Exod. c. 23. v. 15. – 000 et videntur esse ipsius Gratinni. = C. LXX. 400) Cyprian. Poon: Edd. coll. o. – 401) invigilare: eacd. – 402) hominis: eacd. – 403) add.: adus: exed. – 404) autem.; Ed. Bas. – 405) ommi: ead. – 406) remires Edd. coll. o.

C. LXXI. Quae praefationes in missa sunt cantandae. Pelagius II. Romanae ecclesias et apostolicas sedis Episcopus universis Germaniarum atque Galliarum Episcopis 407).

put universis Germaniarum aigue Gainarum Episcopis ""). XXVI. Pars. Invenimus has novem praefationes in sacro catalogo țastunimodo recipiendas ""), quas longa retro vetustas in Romana ecclesia hactenus servavit"; id est: unam in Albis paschalibus, aliam de Ascensione "") Domini, tertiam de ⁴¹⁰ Pentecoste, quartam de ⁴¹¹ Natali Domini, quintam de Apparitione Domini ⁴¹³), sextam de Apostolis, septimam de sancta Trinitate, octavam de Cruce, nonam de ieiunio in Quadragesima tantummodo ⁴¹³ dicen-dem "Has praefationes tenet et custodit anorta Romana dam. *Has praefationes tenet et custodit sancta Romana ecclesia, has tenendas vobis mandamus.*

C. LXXII. In omnibus missarum solennibus pro defunctis eratie fist. Item ex Concilio Cabilonensi II., c. 39.414)

XXVII. Pars. Visum praeterea nobis est, ut in omnibus missarum solennibus pro defunctorum spiritibus loco competenti Dominus ⁴¹⁵) deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viventibus et pro quibuslibet ne-cessitatibus Dominus ⁴¹⁶) deprecetur: ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces Do-mino in missarum solennibus fundantur. Antiquitus igitur mino in missarum solennious iundantur. Antiquitus igitur hunc morem sancta tenet⁴¹⁷) ecclesia, ut⁴¹⁰) et in mis-sarum solennibus, et in aliis precibus Domino spiritus quiescentium commendet⁴¹⁹), dicente B. Augustino⁴²⁰): Non sunt praetermittendas supplicationes pro spiritibus defun-etorum⁴²¹), guas faciendas pro emnibus in Christiana et catholica societate laudamus⁴). Defunctorum etiam tacitis controlice societate unumnes -). Les ancierum ettem tacitis nominibus corum, quos sub generali commemoratione suscepit occlesia, ut quibus ad ista ⁴³²) desunt parentes, aut filii, aut quicunque cognati vel amici, ab una eis exhibeantur ⁴³³) pia metre communi.

C. LXXIII. Ante preces non sunt a sacerdote nomina recitanda.

Item Innocentius Episcopus Urbis Romas Decentio Eugubino, spist. I. c. 2. 424)

De nominibus recitandis ante, quam preces 425) sacerdos faciat, atque corum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, oratione sua commendet, quam-superfluum sit, et ⁴²⁶) ipso pro tua prudentia recognoscis ⁴²⁷); ut cuius hostiam meedum Deo offeras, eius ante nomen insinues, quamvis illi ⁴²⁸) incognitum sit nihil.

DISTINCTIO II. GRATIANUS.

C. I. Panis, et vinum, et aqua in sacramentis sunt offerenda.

Item Alexander, Urbis Romanae Episcopus, orthodoxis omnibus, epist. I. c. 4. .))

1. Pars. In sacramentorum oblationibus, quae inter

N O T A T I O N E S

C. LXXII. v) Laudamus: Apud collectores sunt nonnullae varietates. B. Augustinus (a quo parum variat et concilium, et Amalarius lib. 4. c. 42.) sic habet: Ques faciendas pro omnibus ja Christiana et catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumcunque, sub generali commemorations suscepit seclesia. Ceterum glossa fecit, ne mutaretur.

Dist. II. C. I. a) Locupletatum est caput hoc ex ori-

missarum solennia Domino offeruntur, "passio 3) Domini miscenda est, ut eius, cuius corpus et sanguis conficitur, passio celebretur ita, ut repulsis opinionibus superstitio-num" panis 3) tantum 4) et vinum aqua permistum in sp-crificium 5) offerantur. Non enim debet "(ut 6) a Patribu accepinus, et ipas ratio docet?" in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permintum, quia utramque ex latere eius in passione sua prefluxisse legitur.

C. II, Vinum sine oyus, vol e converso in sucramenta offerri non licet.

Item Cyprianus lib, II. epist, 2. Cascilio fratri salutem 7).

Sic *) in sanctificando calice *) Domini efferri aqua sela Sic⁶) in sanctificando calice⁵) Domini efferri aqua sela non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam a vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine Christo⁵). Quando autem¹⁰) utrumque miscetur¹¹), et adu-natione confusa sibi invicem copulatur¹²), tume sacrame-tum spiritale¹³) et coeleste pericitur. Sic¹⁴) vero¹⁵) calix Domini non est aqua sola, aut¹⁶) vinum solum, nisi utrum-que 'sibi' misceatur, quomodo nec corpus Domini¹⁷) pet-est esse farina sola, 'aut aqua sola', nisi utrumque adu-natum fuerit et copulatum, et panis unius compage sei-datum. datum.

C. III. Idem in cadem epistola.

Scriptura dicit: "Quotiescungue¹³) enim ederitis panen istm, et calicen istum biberitis, mortem Domini annunciabitis, guadusque veniat^{*}. Quotiescunque¹⁵) *ergo^{*} calicem in com-memorationem²⁰) Domini et passionis eius offerimus, il quod constat Dominum²¹) fecisse, faciamus. Sed vide²², trater carissime, si quis de antecessoribus nostris vel ignfrater carissime, si quis de antécessoriaus nostris vel gu-ranter vel simpliciter non hoc servavit ²³) et temit²⁴, quod nos Dominus facere et ²⁵) exemplo et magisterio 'sus' docuit, potest simplicitati eius de ²⁶) indulgentia Domini vehia concedi; nobis vero non poterit ²⁷) ignosci, qui nus a Domino admoniti ²⁸) et instructi sumus, ut calicem Do-mini cum vino mixtum, secundum quod Dominus obtuit, offeramus.

C. IV. Praeter panem, vinum et aquam in sacramento nihil debet offerri.

Item ex Concilio Martini²⁹) Bracarensis, c. 55.

Non oportet aliquid aliud in sacramento 3°) offerri prasse panem, vinum et aquam, quae in typo Christi benedicutur, quia, dum in cruce penderet, de corpore eius sanra effluxit et aqua. Haec tria unum sunt in Christo less; haec hostia et oblatio Dei in odorem³¹) suavitatis.

C. V. De codem.

Item ex Concilio Carthagineasi III., c. 24.32) In sacramento 33) corporis et sanguinis Domini nihil an-

CORRECTORUM.

ginali et ceteris collectoribus praeter Anselmum, qui be bet, ut antea Gratianus habebat. C. II. b) Sine Christo: Apud B. Cyprianum sic

C. II. D) Sine Unristo: apad in Cyptiania in legitur: Sanguis Christi incipit esse sine nobis; si vero eçus sit sola, plebs incipit esse sine Christo, quae verba referu-tur etiam infra ead. c. Quum omne. Sed ob glussam noa tur etiam infra ead. c. Quum omno. Sed ob glossam aos est mutatum. Multa vero alia, ubi illa non obstabat, et ipsa epistola sunt emendata, itemque in sequenti capite.

Dist. I. C. LXXI. 407) Cap. apocryphum. — In Edd. coll. o. pr. Bas. tribuilur Gelasio. — Burch. 1.3. c. 69. Ivo Pan. 1. 1. c. 158. Decr. p. 2. c. 77. Polyc. 1. 3. 1. 20. — 408) receptas: Iv. — 409) acconsionis: Edd. Par. — die accensionis: Edd. rell. — 410) del pen-tecostes: Edd. coll. o. — 411) die natalis: Ed. Bas. — 412) abest ab Ed. Arg. — 413) tant. dic.: absunt ab ead. = C. LXXII. 414) hab. A. 613. — Burch. 1.3. c. 64. Ivo Decr. p. 3. c. 66. — 415) at Ed. Si. C. 4. — 6) Sirut: Edd. coll. o. — 9) calicerm : eaed. — 10) remiseredur: Ed. Bas. — 12) coputantur: Edd. coll. c. — Ars. 1.9. c. 4. — 6) Sirut: Edd. coll. o. — 9) calicerm : eaed. — 10) remiseredur: Ed. Bas. — 12) coputantur: Edd. coll. c. — Ars. 1.9. c. 4. = 6) Sirut: Edd. coll. o. — 9) calicerm : eaed. — 10) remiseredur: Ed. Bas. — 12) coputantur: Edd. coll. c. — Ars. 1.9. c. 4. = 6) Sirut: Edd. Coll. o. — 9) calicerm : eaed. — 10) remiseredur: Edd. Bas. — 12) coputantur: Edd. coll. c. — 13) et spir. — effectur: eaed. — 14) Si: Edd. coll. o. — Ars. 1.9. red. rell. — 420) in libro de cura pro mortuis facienda c. 4. — 411) mortuorman: orig. — Burch. Iv. — Edd. coll. o. — 422) fstam:: Edd. Bas. — 423) exhibeatur: Edd. coll. o. — 423) fstam:: Edd. Bas. — 423) exhibeatur: Edd. coll. o. — 423) fstam:: Edd. Bas. — 423) precem:: Coll. Hisp. — Coustaut. — 426) abest ab Edd. Bas. — 423) precem:: Coll. Hisp. — Coustaut. — 426) abest ab Edd. Bas. — 423) precem:: Coll. Hisp. — Coustaut. — 426) abest ab Edd. Bas. — 21) protext: Edd. coll. o. — 260 month? Bas. = C. IV. 29) Mart. Papae: Edd. coll. o. — 260 month? Bas. = C. IV. 29) Mart. Papae: Edd. coll. o. — 260 month? Ead. Coll. 0. pr. Lugdd. II. III. — 428) ef: Ed. Bas. Dist. II. C. I. 1) Caput Pseudoisidori, conf. sec. libr. Dist. II. C. I. 1) Caput Pseudoisidori, conf. sec. libr.

plius offeratur, quam³⁴) ipse Dominus tradidit, hoc est panis et vinum aquae³⁵) mixtum. Et infra: §. 1. Nec amplius in sacrificiis²⁶) offeratur, quam de uvis et frumentis.

C. VI. Oblationis sacrificio uvas nemo coniungat. Item ex VI. Synodo, c. 28. c) \$2)

Didicimus, quod in quibusdam ecclesiis sacerdotes sacrificio oblationis coniungant uvas, quae secundum usum in altari offeruntur, et sic simul utraque populo dispensent. Praecipimus igitur, ut nullus sacerdos hoc ulterius faciat, sed in remissionem peccatorum populo oblationem solam distribuat, et uvas seorsum benedictas populus, qui petie-rit, accipiat, et fractuum⁴) gratias agat.

C. VII. De his, qui sacrificando varie errabant.

Item Iulius Papa Episcopis per Acgyptum .) 38).

Rem Iulius Papa Episcopis per Aegyptum *) **). Quum omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cetero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificii oblatione erratur? Au-divimus enim, quosdam schismatica ambitione detentos contra divinos ordines et apostolicas institutiones lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare; alios quoque intinctam eucharistiam populis pro complemento communionis porri-gere; quosdam etiam ³) expressum vinum ⁴) in sacramento dominici calicis offerre; alios vero pannum ⁵) lineum mu-sto intinctum per totum annum reservare, et in tempore sacrificii partem eius aqua lavare, et sic offerre. Onod dominići calicis offerre; alios vero panum's) lineum mu-sto intinctum per totum annum reservare, et in tempor agarificil partem eius aqua lavare, et sic offerre. Quod me sit evangelicae et apostolicae doctrinae contratium, orswetudini ecclesiasticae adversum, nom diticile ab pso fonte veritatis probabitur "), a quo ordinata ipsa sa ramentorum mysteria processerunt. Quum enim magister veritatis verum salutis nostrae sacrificium suis commen-taticem sub hoc sacramento cognotimus ") decisse. Legi gitur enim in evangelica veritate "): Accepit Iesus panen e calicem, et benedicens dedit discipulis suis. Cesset ergo ac sacrificando ") offerri , quia manifestum et evidens et calicem, et benedicens dedit discipulis suis. Cesset ergo ac sacrificando ") offerri ") non lice "). § 1. Illud vero, prod pro complemento communionis initictam tradunt eu-pharistiam populs, nec hoc prolatum ex evangelio testimo nommendavit. Scorsum enim panis, et seorsum calicis sommendavit. Scorsum enim panis, et seorsum calicis prod de expresso botro, id est de uvarum granis, populas prod de expresso botro, id est de uvarum granis, end si opulas prod de expresso botro, id est de uvarum granis, end si opulas produ de expresso botro, id est de uvarum granis, end si opulas produ de expresso botro, id est de uvarum granis, end si opulas produ de expresso botro, id est de uvarum granis, end si opulas produ de expresso botro, id est de uvarum granis, end si opulas produ de expresso botro, id est de uvarum granis, end si opulas produ de expresso botro, id est de uvarum granis, end si opulas produ de expresso botro, id est de uvarum granis, end si opulas produce estitus debet offerri, quia videmus in aque poi produce estitus debet offerri, quia videmus in aque poi produce estitus debet offerri, quia videmus in aque poi produce estitus estitus estendi sanguinem christine estitus estitus estendi sanguinem christine estitus estitus estendi sanguinem christine estitus estendi sanguinem christine estitus estendi sanguinem christine estitus estendi sanguine

NOTATIONES

C. VI. c) Est quasi summa quaedam canonis citati. Nam in co plura aliquanto verba sunt, sed codem fere sensu.

d) Et fructuum: Graece est: ποός την τοῦ δωτήρος τῶν παρπῶν εὐχαριστίαν; id est: ad reddendas gratias fructuum datori.

C. VII. e) Per Aegyptum: Apud ceteros collecto-res legitur: per Aegyptum missis. Sed in Micrologo c. 19. citatur ex eodem Iulio episcopis Aegypti. Eadem fere ha-bentur nunc in Bracarensi 3. c. 1., et sententia summatim collecta in Wormaciensi c. 4.

f) Expressum vinum: Sic apud Ivonem, et in Pa-normia, et in Bracarensi. In aliquot tamen vetustis est:

Ergo, quum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, et credentium plebs ei, in quem credit, copu-latur et iungitur. Quae copulatio et coniunctio aquae et vini, sic miscetur in calice Domini, ut mixtio ⁵⁰) illa non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, san-guis Christi esse incipit sine nobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo, quando botrus solus offertur, in quo vini tantum efficientia designatur, sacra-mentum nostrae salutis negligitur, quod per aquam signi-ficatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque "sibi" ⁵¹) misceatur. § 2. Et ideo, quia iam "ex hoc" plurima et multiplex maiorum ma-navit sententia"), omnis deinceps talis error atque prae-sumtio cessare debet, ne perversorum inordinata ⁵²) com-pago statum veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps lici-tum sit ⁵²) aliud in sacrificiis divinis offerre, nisi iuxta tum sit 53) aliud in sacrificiis divinis offerre, nisi iuxta antiquorum sententiam conciliorum panem tantum et cali-cem vino et aqua permixtum. De⁵⁴) cetero aliter quam praeceptum est faciens tamdiu a sacrificando cessabit, quam-dia legitima poenitentiae satisfactione correctus ⁵⁵) ad gra-dus sui officium ⁵⁶) redeat, quod amisit.

C. VIII. Nulla oblatio corpori et sanguini Christi comparari valet. Item Alexander Papa V. a Petro, epist. I. 57)

II.-Pars. Nihil in sacrificiis maius esse potest, quam corpus et sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior ess, sed haec omnes praecellit, quae pura conscientia Domino offerenda est, et pura mente sumenda ⁵⁸), atque ab omni-bus ⁵⁹) veneranda, et sicut potior est ceteris, ita potius excoli et venerari debet.

C. 1X. Ante confecta mysteria pacem non debemus offerre. Item Innocentius Papa Decentio, Eugubino Episcopo, salutem, epist. I. c. 1. 60)

III. Pars. Pacem igitur asseris ante confecta myste-ria⁶) quosdam populis impertiri⁶), vel sibi inter se sa-cerdotes tradere, quum post omnia (quae aperire non de-beo) pax sit necessario⁶) indicenda, per quam constet populum ad omnia, quae in ⁶⁴) mysteriis⁶⁵) aguntur atque in ecclesia celebrantur, praebuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrentur.

C. X. Ecclesiasticis liminibus careat minister, qui post consecrationem communicare contemnit. Item Anacletus Papa epist. I. k) 66)

Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim et Apostoli statuerunt, et sancta Romana tenet ecclesia.

C. XI. Quisque sacerdos, quoties missam celebrat, tolies sacram communionem percipiat. Item ex Concilio Toletano XII., c. 5. 67)

IV. Pars. Relatum est nobis, quosdam de sacerdoti-bus non tot vicibus communionis sanctae gratiam sumere,

CORRECTORUM.

expressum botrum *), ut paulo inferius in hoc codem capite. Sed Burchardus habet: non expressum vinum.

g) Alios vero pannum: Haec usque ad vers. Quod quam sit, non sunt in Bracarensi; neque etiam illa: sed si

h) Iuxta canonum: In Bracarensi est: inxta quod quidam doctor edisserit. Significatur autem B. Cyprianus citatus sup. ead. In sanctificando. i) Sententia: In Bracarensi sequitur: quorum pietas

in Deum religiosa sacramentarum horum et efficientias copiose

disseruit, et institutiones verissime declaravit. C. X. k) Tribuebatur Calixto **). Restitutum est Ana-cleto ex aliquot vetustis exemplaribus, et Burchardo; cui Anacleto tribuitur etiam supra de consecr. dist. 1. Episcopus.

- 53) eril: Burch. IV. - Edd. coll. o. - 54) Et se: Ed. Bas. -55) correptus: Burch. IV. - 56) officil: Ed. Bas. = C. VIII. 57) Caput P see udoistidorit. - Burch. I. 5. c. 5. Ivo Decr. p. 2. c. 15. et 68. - 58) consummanda: Burch. IV. c. 15. - 59) homi-indus: Edd. coll. o. pr. Bas. Nor. Ven. U. =: C. IX. 60) ser. A. 416. - Coll. It. p. p. 1. t. 38. c. 1. - 61) ministeria: Ed. Bas. - 62) imperare: Coll. Hisp. - Coustant. - Ed. Bas. - 63) mecessaria: Coll. Hisp. - 64) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. - 63) memisteria: Ed. Arg. Bas. = C. XI. 66) Caput P seudoisidori, con-fret. ex ran. Apost. 10. - cf. supra D. 1. c. 62. - Burch. I. 3. c. 77. Ass. I. 6. c. 137. - 00) Ina Edd. coll. o. pr. Arg. =: C. XI. 67) halt. A. 661. - Ivo Decr. p. 2. c. 114.

Dist. H. C. V. 34) add.; quod: Burch. IV. – Edd. coll. o. – 35) aqua: iid. – oaed. – 36) primitis: iid. – Coll. Hisp. = C. VI. 37) into ex Trullana hab. A. 692. – Coll. tr. p. p. 2. t. 11. 6.13. = C. VII. 38) into ex cone, Brac. III. hab. A. 675. – Burch. 1. 5. c. 1. Ivo Paa. I. 1. c. 147. Decr. p. 2. c. 11. et 85. Polyc. 1. 3. t. 9. – 39) andem: Ed. Arg. – 9) ita Ed. Bas. – 40) pro-batur: Edd. Arg. Bas. – 41) multi lac: 1V. - Edd. coll. o. – 423 cognoscimus: Burch. IV. – 43) Matth. c. 26. v. 26. – 44) in sacr.: Edd. coll. o. – 45) offerre: Edd. Arg. Bas. – 46) ficent: Burch. IV. – 47) receptuati: id. – Edd. coll. o. – 16) magister: Ed. Bas. – 49) communicat: 1V. - 50) commizing: Burch. – Ed. Bas. – 51) abest a Burch. 1V. - 52) et m.: 1V. Pan. - Edd. coll. c.

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. L c. 41-47. 1139

DECRETT TERTIA PARS DE CONquae fuit²¹⁴) in altari, aut certe quae diacono ⁴) data est mensam ²¹³) Domini. Qui haec²¹¹) fecerit, vel leviter quasi nihil et negligenter habuerit²¹⁴) fotivina mysteria', diaconus triennio sexque mensibus a dominico erit alie-nus²¹⁴) altari, gravi percussus anathemate. Quod²¹⁶) si derieum presbyter non commonuerit²¹⁷), decem annis et ex ¹¹³) mensibus excommunicatus sit, propterea quod de dominicis sacramentis subiecta sibi non amoverit²¹⁰) mi-nisteria; et postea cum grandi²²⁰) humilitate matri recon-cilietur ecclesiae. §. 1. Pallas²²¹) vero²³²) et vela san-tuarii²²³), si sordidata fuerint ministerio, diaconi cum himilibus ministris intra sanctuarium lavent, non eiicien-tes foras a sacrario²²⁴), et velamina dominicae mensae ablant, ne forte pulvis dominici corporis male decidat¹). Sindonem vero non foris abluant, et erit haec²¹⁵) opè-ranti peccatum. Ideirco intra sacrarium nimistris praeci-pus 'haec sancta²¹⁶) velis apponatur lavandia, nisi quae ad dominici altaris cultum pertinent; pallae²²⁵) altaris solae in ea laventur, et in alia vela ianuarum. §. 2. 'De²¹⁹), elis autem ianuarum cura²³¹) sit ostiariis ex admoni-tes doras utem ianuarum cura²³¹) sit ostiariis ex admoni-tes doras utem ianuarum cura²³¹) sit ostiariis ex admoni-tes doras ne dorina blomini manus incogeitae²¹⁹) tergat; ed statim coërcitus discat omnis homo, quia velum atri domus Domini 'sanctum' est.

C. XLI. Sacra vasa non nisi a sacratis contrectentur hominibus.

Item Sixtus Papa, epist. II. 234)

Item Sixtus Papa, epist. 11. 22-) In sancta "hac" apostolica sede statutum est, ut sacra vasa non ab aliïs, quam a sacratis Dominoque dicatis contre-ctentur hominibus. "Indignum 6) enim valde est, ut sacra Domini vasa, quaecunque sint, humanis usibus serviant, aut ab aliis, quam a Domino famulantibus eique dicatis tractentur viris", ne pro talibus praesumtionibus iratus Dominus plagas imponat populo suo, et 235) hi etiam, qui non peccaverint 236), "mala patiantur, aut" pereant, quia perit iustus saepissime pro impio.

C. XLII. Non nisi a sacratis hominibus vestimenta sacrala serventur.

Item Stephanus Episcopus familiari amico Hilario, epist. I. c. 3. 337)

Vestimenta ecclesiastica²³), quibus Domino ministratur, et sacrata debent esse et honesta, quibus aliis in usibus non debent frui, quam *in* ecclesiasticis et Deo dignia of-ficiis; quae nec ab aliis debent contingi aut ferri²¹⁹), nisi a sacratis hominibus, ne ultio, quae Balthasar regem²⁴⁰) percussit, super haec²⁴¹) transgredientes *et talia praesu-mentes* veniat, et corruere eos faciat ad ima.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XL. f) Decidat: In originali esti decidat a sin-done foris abluta*). Sed glossa obstitit, ne mutaretur. Multa autem alia non minimi ponderis sunt ex ipso origi-et Ivone. nali emendata.

Dist. 1. C. X. 1. 211) fuerit : Edd. coll. o. pr. Bas. – f.) af-sta Baller. – 212) mensa: Edd. coll. o. pr. Bas. – f.) af-sta Baller. – 213) mensa: Edd. coll. o. pr. Bas. – f.) af-sta Baller. – 218) mensa: Edd. coll. o. pr. Bas. – f.) af-sta Baller. – 218) mensa: Edd. coll. o. pr. Bas. – f. (1) af a Baller. – f. (1) mensa: Edd. coll. o. pr. Bas. – f.) af sta Baller. – f. (1) mensa: Edd. coll. o. pr. Bas. – f.) af sta Baller. – f. (1) mensa: Edd. coll. o. pr. Bas. – f.) af sta Baller. – f. (1) mensa: Edd. coll. o. pr. Bas. – f. (1) af a Baller. – f. (1) mensa: Edd. coll. o. pr. Par. Lugd. – 220) grant: Baller. – 221) af d. coll. o. pr. Par. Lugd. – 220) grant: Baller. – 221) bareh. Edd. coll. o. pr. Par. Lugd. – Edd. (1) mensa: Edd. coll. o. pr. f. (1) fuerint: Edd. ref. – add. : ac ministeria: Edd. coll. o. pr. f. (1) fuerint: Edd. ref. – add. : ac ministeria: Edd. coll. o. pr. f. (1) fuerint: Edd. ref. – add. : ac ministeria: Edd. coll. o. pr. f. (1) fuerint: Edd. ref. – add. : ac ministeria: Edd. coll. o. pr. f. (1) fuerint: Edd. ref. – add. : ac ministeria: Edd. coll. o. pr. f. (1) fuerint: Edd. ref. – add. : ac ministeria: Edd. coll. o. pr. f. (1) fuerint: Edd. ref. – add. : ac ministeria: Edd. coll. o. pr. f. (1) fuerint: Edd. ref. – add. : ac ministeria: Edd. coll. o. pr. f. (1) fuerint: Edd. ref. – add. : ac ministeria: Edd. coll. o. pr. f. (1) fuerint: Edd. ref. – g. (2) Eds. – f. (2) Mense for sta Edd. for f. (1) fuerint: Edd. ref. – g. (2) Eds. – f. (2) Mense for sta Edd. for f. (2) haes st. absunt a Burch. Iv. – 221) Sed. Edd. coll. o. f. (2) Mines f. (2) haes st. absunt a Burch. Iv. – 221) Sed. Edd. f. (2) fuer. f. (2) haes f. (2) haes st. absunt st. east. – g. (2) Mines f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) haes st. abs. (2) her f. (2) h

C. XLIII. Divina ministeria nuptiarum non praestentur ornatibus

Item ex Concilio Aurelianensi 243).

Ad nuptiarum ornatum divina ministeria non^{2 43}) non prae-stentur, ne, dum improborum contactu²⁴⁴) pompaque sae-cularis luxuriae polluuntur²⁴⁵), ad officia sacri mysterii ²⁴⁶) videantur indigna.

C. XLIV. In ligneis vasculis dominici corporiz ef sanguinis sacramenta non sunt celebranda.

Item ex Concilio Triburiensi, c. 18. 247)

XI, Pars. Vasa, in ²⁴³) quibus sacrosancta conficium-tur mysteria, calices sunt ²⁴³) et patenae, de quibus Bo-nifacius martyr et episcopus, interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit: Quondam sacerdotes aurei²⁵⁰) ligneis calicibus¹⁵³) utebantur; "nunc e contrario lignei sacerdotes aureis utuntur calicibus". Ze-phyrinus, XVI. Romanus episcopus, patenis vitreis missas celebrari ²⁵³) constituit. "Tum" deinde Urbanus ²⁶³) Papa omnia ministeria sacra fecit argentea. In hoc enim, sicut celebrari ²⁵²) constituit. "Tum" deinde Urbanus ²⁶³) Papa omnia ministeria sacra fecit argentea. In hoc enim, sicut et in reliquis cultibus, magis et magis per incrementa tem-porum decus succrevit ecclesiarum. Nostris enim ²⁵⁴) die-bus, qui servi patrisfamilias sumus, ne decus matris ec-clesiae imminuatur ²⁵⁵), sed magis cumuletur et amplifi-cetur, statuimus, ut deinceps nullus sacerdos sacrum mysterium corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi in ligneis vasculis ullo modo conficere praesumat, ne, unde placari debet, inde irascatur Deus.

C. XLV. Ex qua materia calix cum patena fieri debeat. Item ex Concilio Remensi, c. 6. 255)

Ut calix Domini cum patena²⁵⁷), si non ex auro ¹¹⁵), omnino²⁵⁹) ex argento fiat. Et infra: §. 1. Si quis autem tam pauper ²⁶⁹) est, saltem vel stanneum calicem habrat. §. 2. De aere²⁶¹) aut orichalco²⁶²) non fiat calix ²⁴³), quis ob vini virtutem aeruginem parit ²⁵⁴), quae vomitum pro-vocat. §. 3. Nultus autem in ligneo aut vitreo calice praesumat missam cantare.

C. XLVI. Non in serico panno, sed puro linteo sacrificium consecretur altaria. Item ex epistola Eusebii Papae et Silvestrises)

Consulto 266) omnium statuimus, ut sacrificium altaris non in serico panno aut tincto 267) quisquam celebrare 753) praesumat, sed in puro linteo 269) ab episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato atque contexto; sicut corpus Domini nostri lesu Christi in sindone linea munda sepultum fuit.

C. XLVII. A quibus faerit tradita missarum celebratio. Item ex VI. Synodo, c. 32. 279)

XII. Pars. lacobus frater Domini secundum carnem,

C. XLI. g) Indignum: Addita sunt hace usque ad vers. Viris, itemque alia nonnulla ex originali, Burchardo

942) Imo ex Arvernensi I., hab. A. 585. — Burch. I. 3. c. 108. Ir. Fan. 1. 1. e. ult. Decr. J. 2. c. 143. Polye. I. 3. t. 24. — 243) Nr pressiontur: Coll. Hisp. — Burch. Iv. — Evel. coll. e. . 245) pollasi-tur : Burch. — Ed. Bas. — 246) ministerii : Coll. Hisp. — 1v. Decr. — Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XLIV. 247) hab. A. 8955. — Burch. Iv. et Edd. Arg. Bas. — 249) abest ab Edd. coll. o. pr. Arz. — 250) non aureir sed: Edd. coll. o. — 251) romendis et call. Edd. Bas. Hugd. II. IH. — 2829 celebrars: Edd. coll. o. — et fibrum Paulf. — 253) add: XVIII.: orig., Burch. Iv. — XVII.: Ed. Bas. — X.: Edd. rel. = 254) etiam: Ed. Bas. — 255) minuatur: Edd. coll. o. pr. C. Arz. — 256) cap. incert. — Reg. I. 1. c. 67. Burch. 13. e. 96. Iv. op Paul. I. 1. c. 164. Decr. I. 2. c. 131. — 257) cam pat.: absunt ab Ed. Arg. — 2589 add: est Edd. Bas. Lugd. I. — 259) innentaris: Edd. coll. o. pr. Lugd. I. HI. — onnimodo: Iv. Pan. — onnimedis: Reg. Burch. — 260 paperrimus: Reg. — 261) add: antem : Edd. coll. o. — r. Lugd. I. HI. — onnimodo: Iv. Pan. — onzimmedis: Reg. Burch. — 260 paperrimus: Reg. — 261) add: antem : Edd. coll. o. — r. Lugd. I. HI. — onnimodo: Iv. Pan. — onzimmedis: Reg. Burch. — 260 paperrimus: Reg. — 261) add: antem : Edd. coll. o. pr. Lugd. I. HI. — onnimodo: Iv. Pan. — onzimmedis: Reg. Burch. — 260 paperrimus: Reg. — 261) add: antem : Edd. coll. o. pr. Lugd. I. HI. — Reg. Burch. I. 3. c. 99. Ans. I. 9. c. 2. Ivo Pan. I. I. e. 164. Decr. J. 2. c. 134. — 265) consult: Burch. — Edd. coll. o. — 270 decr. Iv. — Edd. coll. 0. — 268) add. missan exced. — 269) add insertis. — Burch. I. 3. c. 99. Ans. I. 9. c. 2. Ivo Pan. J. 1. e. 164. Decr. J. 2. c. 134. — 266) consult: Burch. — Edd. coll. a. p. Bas. — 271 decr. Iv. — Edd. coll. 0. — 268) add. missan exced. — 269) at minotici. Iv. — Edd. coll. 0. — 268) add. missan exced. — 269) at minotici. Iv. — Edd. coll. 0. — 268) add. missan exced. — 269) at minotici. Iv. — Edd. coll. 0. — 268) add. missan exced. — 269) at minotici. Iv. — Edd. coll. 0. — 268) add. missan exced. —

cui primum credita est Hierosolymitana ecclesia, et Basi-lius, Caesariensis episcopus, cuius claritas per totum or-bem circumfulsit²⁷¹), in scripturis addiderunt^h) nobis lius, bem missae celebrationem.

C. XLVIII. Qua hora sunt missarum solennia celebranda. Item Telesphorus Papa VII. a Petro, in epistola ad omnes, c. 2. 272)

XIII. Pars. Nocte sancta Nativitatis Domini salvatoris missas celebrent presbyteri, et hymnum angelicum in illis solenniter decantent, quoniam et eadem nocte ab angelo pastoribus nunciatus est. Et infra: §. 1. Et subito facta est cum angelo multitudo militiae coelestis laudantium est cum angelo multitudo militiae coelestis laudantium Deum, et dicentium: Gloria in excelsis 2⁷⁸) Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Reliquis 2⁷⁸) vero tempo-ribus missarum celebrationes ante horam diei tertiam mi-nime sunt celebrandae, quia et 2⁷⁵) eadem hora Domi-nus 2⁷⁶) crucifixus est, et super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur.

C. XLIX. Non nisi a iciunis hominibus sacramenta celebrentur altaris.

Item ex Concilio Africano, c. 8. 277)

XIV. Pars. Sacramenta altaris non nisi a iciunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo coena Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, sive episcoporum sive ceterorum, commendatio facienda est, solis orationibus liat, si illi, qui faciunt 278), iam pransi inveniantur 279).

C. L. Ante missarum solennia, circa horam nonam decan-tota, in Quadragesima contedere non licet.

Item ex Concilio C a b i l o n e n s i i) ²⁴⁰). XV. Pars. Solent plures, qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint ²⁸¹) ad horam no-nam, comedere ³⁸²). Qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur ofli-cium. Concurrendum est enim ad missas, et auditis mis-sarum solennibus et vespertinis officiis, et largitis eleemo-synis ad eibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad missam venire non valeat, aesti-mata vespertina hora, completa oratione sua ieiunium solvat ²⁵³).

XVI. Pars. Gratian. In iciuniis etiam guatuor temporum circa vespertinas horas, in sabbato vero sancto circa noctis initium missarum solennia sunt celebranda. Unde Leo episcopus 284): Quod a patribus nostris. Item Gelasius: Or-dinationes presbyterorum. Item Pelagius 285): Dilectionis tuae rescripta. Require in tractatu ordinandorum. In prima quoque parte dici missarum solennia non incongrue celebrantur.

Unde Leo Papa Dioscoro, Alexandrino Episcono, epist. LXXIX, al. LXXXI. c. 2: 286):

NOTATIONES

C. XLVII. h) In scripturis addiderunt: Graece est: έγγράφως την μυστικήν ήμιν Γερουργίαν παραδεδωχότες, ούτω τελειούν έν τη θεία λειτουργία έξ υδατος, και οίνου το Γερόν ποτήριον έκδεδώχασιν; id est: gui in scriptis tradide-runt nobis mysticum sacrificium, hoc modo in dicina liturgia sacrum poculum ex aqua et vino conficiendum ediderunt. Sed de industria videtur summatim retulisse. Abest autem hoc caput ab aliquot vetustis exemplaribus.

C. L. i) Sic etiam citat Ivo et Panormia. Burchardus

Dist. I. C. XLVII. 271) refulsit: Edd. coll. 0, = C. XLVIII. 272) Caput P s e u d o is i d o ri, confect. sec. libr. Pontif. - IV. Decr. p. 2. c. 71. Polyc. I. 3. t. 25. - 273) altissimis: cirg., IV. et Vulg. Luc. c. 2. V. 14. - 274) Burch. I. 3. c. 63. Ivo Pan. I. 2. c. 40. Decr. p. 3. c. 65. - 975) abest ab orig. - Burch. IV. - Edd. Arg. Bas. Nor. - Böhm. - 276) et Dom.: orig. - Burch. IV. - Edd. coll. 0. - cf. Marc. c. 15. Act. c. 2. = C. XLIX. 271) ex cone. Carth. III. c. 8.: Edd. Bas. - 276) et Dom.: orig. - Burch. IV. - Edd. no col. Hadr., et c. 41. ap. Dionys. - c. 29. cone. Carth. III. hab. A. 397. - Reg. I. 1. c. 188. Ans. I. 9. c. 3. - 278) faciant: Edd. coll. 0, pr. Bas. - 279) inventantar: Edd. Lugd. II. 41. - orig. = Burch. I. 13. c. 12. Ivo Pan. I. 2. c. 184. Decr. p. 4. c. 45. Polyc. ib. - 281) audiant ad nonam: orig. - 283) manducare: id. -Burch. V. - Ed. Bas. - 283 obsolved: Burch. - dsolvere debet: orig. - 284) cf. Dist. 75. c. 4. 7. - 285) Dist. 76. c. 12. = C. Ll. 286 JEP. 9 (Ed. Bailer.) scr. A. 445. - Ivo Decr. p. 2. c. 57. -Prior. part. (usque ad: conven.) prof. Burch. I. 3. c. 228. Ivo Decr.

C. LI. Etiam prima parte diei miesas celebrare licet. Necesse est autem, ut quaedam populi pars sua devotione privetur, si unius tantum missae more servato sacrificium offerre non possint ²⁸⁷), nisi *qui* prima diei parte conve-nerint ²⁸⁸). Studiose ergo dilectionem ²⁸⁹) tuam *et* ²⁹⁹) familiariter admosemus, ut quod nostrae consuetudini ex faminarher admosemus, ut quod nostrae consuetudini ex forma paternae traditionis insedit²⁹¹) tua quoque cura non negligat, ut per omnia nobis *et*²⁹²) fide et actibus congruamus. Propter quod remeanti filio nostro Possido-nio presbytero hanc ad fraternitatem²⁹³) tuam epistolam dedimus perferendam, qui in²⁹⁴) nostris processionibus atque actionibus²⁹³) frequenter interfuit, et toties ad nos missus quid in omnibus apostolicae sedis²) auctoritas te-neret agnovit neret agnovit.

C. L11. Missae peculiares non sunt in publico cantandae. Item Augustinus 296).

Et hoc attendendum est, ut missae peculiares, quae per dies solennes a sacerdotibus fiunt, non'ita in publico fiant, ut propter ¹⁹⁷) eas populits a publicis missarum solennibus, quae hora tertia canonice fiunt, abstrahatur. Et infra: §. 1. Sed sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt, et populus in unum ad missarum publicam ce-lebrationem conveniant, "exceptis") Deo sacratis feminis, quibus mos est ad publicum non egredi, sed claustris mo-nasterii contineri". nasterii contineri*

C. LIII. Quod missas in die sacerdoti celebrare licet, Item Alexander II. 298).

XVII. Pars. Sufficit sacerdoti unam missam in die XVII. Pars. Sufficit sacerdoti unam missam in die una celebrare, quia Christus semel passus est²⁵⁹), et to-tum mundum redemit. Non modica res est unam missam facere, et valde felix est³⁰⁰) qui unam digne celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, et al-teram de die, si necesse fuerit³⁰¹). Qui vero pro pecuniis aut adulationibus saecularium una die praesumunt plures facere missas, non aestimo³⁰²) evadere damnationem.

C. LIV. Ex Salvatoris et Apostolorum docemur exemplo hymnos cantare. Item ex Concilio Toletano IV., c. 12, 303)

XVIII. Pars. De hymms canendis et Salvatoris, et XVIII. Pars. De hymnis canendis et Nalvatoris, et Apostolorum habemus exemplum. Nam et ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur, Matthaeo evangelista atte-stante ³⁰⁴): Et hymno dieto exierunt in montem Oliceti ³⁰⁵). Et Paulus apostolus ad Ephesios scribit dicens ³⁰⁶): Im-plemini ³⁰⁷) Spiritu sancto ³⁰⁸), loquentes vobismetipsis ³⁰⁹) in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus. Et quia non-nulli hymni humano studio in laudem Dei, atque Aposto-lorum et matterum triumphoe compositi esse noscuntur. lorum et martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambro-sius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprobant pro eo, quod de scripturis sanctorum canonum vel apo-

CORRECTORUM.

autem ex decretis Silverii Papae; Polycarpus ex Eusebio, Habetur in capitulis Theodulphi, Aurelianensis episcopi,

Cap. 39.
C. EI. k) A postolicae sedis: In epistola ipsa legitur: quid in omnibus apostolicae auctoritatis teneremus *).
Sed omnes Gratiani codices et lvo concordant.
C. LII. l) Exceptis: Haec usque ad finem addita sunt ex Theodulpho, Burchardo et lvone, apud quos possunt etiam legi alia, quae post vers. Abstrahatur, a Gratiano sunt enissa. tiano sunt omissa.

p. 3. c. 269. – 287) possual: IV. – Edd. coll. 0. – 289) conven-rit: Edd. Ven. II. Parr Lugdd. – 289) frateruitalem: IV. – Edd. coll. 0. – 290) abest ab IV. – 291) insederit: Ed. Bas. – 292) abest a Coll. Hisp. – IV. – 293) dilectionem: id. – Edd. coll. 0. – 294) abest a Baller, Coll. Hisp., IV. et Edd. coll. 0. pr. Par. Lugdd. – 295) ordinationibus: Baller. – Coll. Hisp. – *) ita iid. – ead. – 295) ordinationibus: Baller. – Coll. Hisp. – *) ita iid. – ead. – Coll. H. 296) Barch. I. 2. c. 54. IVO Decr. p. 2. c. 119. profe-runt: ex dicits Augustini. Est inter cap. Theodulphi Aurel. (ap. Mans. t. 13.) c. 45. 46. – Polyc. I. 3. t. 16. – 297) per: orig. – IV. – C. LHI. 298) Cap. incertum. – Simile aligu. est in Excerptionibas, guas ferunt, Egberti c. 54. – IVO Decr. p. 2. c. 81. – 299) est et: absunt ab Ed. Arg. – est, qui: Ed. Bas. – 300) abest ab Edd. Arg. Bas. – 301) si: Ed. Bas. – 300) cristino: IV. – Edd. coll. 0. pr. Arg. Par. Lugd. I. = C. LiV. 300) hab. A. 633. – Coll. tr. p. p. 2. c. 37. c. 1. Polyc. I. 8. t. 22. – 304) thestante: Edd. coll. 0. – C. Matth. c. 26. V. 30. – 305) Otherrum: Edd. coll. 0. – 306) Epbes. c. 5. V. 18. 19. – 307) Implemini: Edd. coll. 0. – 308) abest a Coll. Hisp. – 309) cos: ead. – 272.*

C. LXXI. Quas prasfationes in missa sunt cantandas. Pelagius II. Romanae occlesias et apostolicae sedis Episco pus universis Germaniarum atque Galliarum Episcopis 407).

pus universis Communicarum acque Cattarum Espiscopis ""). XXVI. Pars. Invenimus has novem praefationes in sacro catalogo tastummodo recipiendas ""), quas longa retro vetustas in Romana ecclesia hactenus servavie"; id est: unam in Albis paschalibus, aliam de Ascensione "") Domini, tertiam de ⁴¹⁰ Pentecoste, quartam de ⁴¹¹ Natali Domini, quintam de Apparitione Domini ⁴¹²), sextam de Apostolis, septimam de sancta Trinitate, octavam de Cruce, nonam de jejumio in Quadragesima tantummodo ⁴¹³ dicennonam de jeiunio in Quadragesima tantummodo 413) dicen-dam. *Has praefationes tenet et custodit sancta Romana ecclesia, has tenendas vobis mandamus."

C. LXXII. In omnibus missarum solennibus pro defunctis eratio fiat. Item ex Concilio Cabilonensi II., c. 39.414)

XXVII. Pars. Visum practerea nobis est, ut in omnibus missarum solennibus pro defunctorum spiritibus loco competenti Dominus⁴¹⁵) deprecetur. Sicut enim nulla dies competenti Dominus⁴¹⁵) deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viventibus et pro quibuslibet ne-cessitatibus Dominus⁴¹⁶) deprecetur: ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces Do-mino in missarum solennibus fundantur. Antiquitus igitur hunc morem sancta tenet⁴¹⁷) ecclesia, ut⁴¹⁶) et in mis-sarum solennibus, et in aliis precibus Domino spiritus quiescentium commendet⁴¹⁹), dicente B. Augustino⁴²⁰): Non sunt praetermittendas supplicationes pro spiritibus defun-ctorum⁴²¹), gues faciendas pro omnibus in Christiene et catholica societate laudamus⁸). Defunctorum etiam tacilis nominibus cerum. ence sub senerali commemoratione suscepti catnonca societats tauaamus »). Legunctorum etiam tacilis nominibus corum, quos sub generali commemoratione suscepit occlesia, ut quibus ad isla⁴²³) desunt parentes, aut filii, aut quicunque cogneti vel amici, ab una eis exhibeantur ⁴³³) pia matre communi.

C. LXXIII. Ante preces non sunt a sacerdote nomina recilanda.

Item Innocentius Episcopus Urbis Romas Decentio Eugubino, spist. I. c. 2.⁴²⁴) De nominibus recitandis ante, quam preces⁴²⁵) sacerdos

faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, oratione sua commendet, quam-superfluum sit, et ⁴²⁶) ipso pro tua prudentia recognoscis ⁴²⁷); ut cuius hostiam necdum Deo offeras, eius ante nomen insinues, quamvis illi ⁴²⁸) incognitum sit nihil.

DISTINCTIO II. GRATIANUS.

C. I. Panis, et vinum, et aqua in sacramentis sunt offerenda. Item Alexander, Urbis Romanae Episcopus, orthodoxis

omnibus, epist. I. c. 4. *) ')

NOTATIONES

C. LXXII. u) Laudamus: Apud collectores sunt nonnullae varietates. B. Augustinus (a quo parum variat et encilium, et Analarius lib. 4. c. 42.) sic habet: Quas faciendas pro omnibus in Christiana et catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus guorumcungus, sub gene-rali commemorations suscepit ecclesia. Ceterum glossa fecit, an mutaretur. ne mutaretur.

Dist. II. C. I. a) Locupletatum est caput hoc ex ori- l

Dist. I. C. LXXI. 407) Cap. apocryphum. — In Edd. coll. o. pr. Bas. tribuitur Gelasio. — Burch. 1. 3. c. 69. Ivo Pan. 1. 1. c. 158. Decr. p. 3. c. 77. Polyc. I. 3. t. 30. — 400) receptas: Iv. — 409) acconsionis: Ed. Par. — die ascensionis: Edd. rell. — 410) dei pen-tecostas: Edd. coll. o. — 411) die natalis: Ed. Bas. — 412) abest ab Ed. Arg. — 413) tani. dic.: absunt ab ead. — C. LXXII. 414) hab. A. 813. — Burch. 1. 3. c. 64. Ivo Decr. p. 3. c. 66. — 415) ec-clesia Dominam: Ed. Bas. — in eccl. ad Dom.: Edd. rell. — 416) Do-minam: Edd. coll. o. — abest ab Iv. — 417) tenebul: Ed. Bas. — 418) ut in miss.: Edd. Bas. Lugdd. — et ut miss.: Ed. Par. — ut et miss.: Edd. coll. o. — abest ab Iv. — 417) tenebul: Ed. Bas. — 418) ut in miss.: Edd. Par. Lugd. I. — Burch. Iv. — commendantur: Edd. rell. — 420) in libro de cura pro mortuis facienda c. 4. — 431) mortuorem: orig. — Burch. Iv. — Edd. coll. o. — 423) istam: Edd. Bas. — 433) ezhibeatur : Edd. coll. o. — 426) abest ab mas. Lagdd. II. III. — 437) recognosces: Coll. Hisp. — reco-'' Edd. eell. e. pr. Lugdd. II. III. — 428) et: Ed. Bas. 4. II. C. I. 1) Caput Pseudoisidori, conf. sec. Hbr.

missarum solennia Domino offeruntur, "passio ?) Domini miscenda est, ut eius, cuius corpus et sanguis conficitur, passio celebretur ita, ut repulsis opinionibus superstitio-num" panis ?) tantum *) et vinum aqua permixtum in sa-crificium *) offerantur. Non enim debet "(ut *) a Patribus accepimus, et ipsa ratio docet)" in calice Domini aut vi-num solum, aut aqua sola offerri, sod utrumque permix-tum, quia utrumque ex latere eius in passione sua pro-fuvinae legitur. fluxisse legitur.

C. II, Vinum eine aque, vel e converse in sacramentis offerri non licet.

Item Cyprianus lib, II. estet. 2. Caecilie fratri saluten').

Sic⁴) in sanctificando calice⁵) Domini efferri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine Christo⁵). Quando autem¹⁰) utrumque miscetur¹¹), et adu-natione confusa sibi invicem copulatur¹²), tunc sacramen-tum spiritale¹³) et coeleste pericitur. Sic¹⁴) vero¹⁵) calix Domini com concurso si conc Domini non est aqua sola, aut 16) vinum solum, misi utrumque *sibi* misceatur, quomodo nec corpus Domini 17) pot-est esse farina sola, "aut aqua sola", nisi utrumque adu-natum fuerit et copulatum, et panis unius compage solidatum.

C. III. Idem in cadem epistola.

Scriptura dicit: "Quotiescunque¹⁸) enim ederitis pamem istum, et calicem istum biberitis, mortem Domini annunciabitis, quo-adusque veniat^{*}. Quotiescunque¹⁹) "ergo" calicem in com-memorationem ²⁰) Domini et passionis eius offerimus, id quod constat Dominum ²¹) fecisse, faciamus. Sed vide ²²), frater carissime, si quis de antecessoribus nostris vel igno-ranter vel simpliciter non hoc servavit²³) et temait ²⁴), word exploration et 2³, quod nos Dominus facere et ²⁵) exemplo et **magisterio *sus**² docuit, potest simplicitati eius de ²⁶) indulgentia Domini vehia concedi; nobis vero non poterit²⁷) ignosci, qui nune a Domino admoniti²⁴) et instructi sumus, ut calicem Do-mini cum vino mixtum, secundum quod Dominus obtalit, offeramus.

C. IV. Praeter panem, vinum et aquem in sacramente nihil debet offerri.

Item ex Concilio Martini²⁹) Bracarensis, c. 55. Non oportet aliquid aliud in sacramento 30) offerri practar

panem, vinum et aquam, quae in typo Christi bemedicum-tur, quia, dum in cruce penderet, de corpore eius sanguis effluxit et aqua. Haec tria unum sunt in Christo less; baec hostia et oblatio Dei in odorem 31) suavitatis.

C. V. De codem.

Item ex Concilio Carthaginensi III., c. 24.32) I. Pars. In sacramentorum oblationibus, quae inter In sacramento 33) corporis et sanguinis Domaini nihil am-

CORRECTORUM.

ginali et ceteris collectoribus praeter Anselmum, qui habet, ut antea Gratianus habebat.

C. II. b) Sine Christo: Apud B. Cyprianum sic legitur: Sanguis Christi incipit esse sine nobis; si vere eque sit sola, plebs incipit esse sine Christo, quae verba referun-tur etiam infra ead. c. Quum omne. Sed ob glussam soa est mutatum. Multa vero alia, ubi illa non obstabat, ex ipsa epistola sunt emendata, itemque in sequenti capite.

Pont. — Burch. 1. 5. c. 5. Ans. 1. 9. c. 1. Ivo Decr. p. 8. c. 18. Polyc. 1. 8. t. 9. — 8) pass. — superst.: absunt ab Ans. — 3) gener-bis: Edd. Ven. I. 11. — 4) abest ab Edd. coll. 0. pr. Bax. — 5) se-crificio: orig. — Burch. 1v. — 6) ut — doc.: absunt ab Ans. — C. 11. 7) ser. A. 254. — Cyprian. Papa: Edd. coll. 0. — Ans. 1. 9. c. 4. — 6) Sicut: Edd. coll. 0. — 9) calicen: eacd. — 10) emin: eacd. — 11) commiscient: Ed. Bas. — 12) copulantur : Edd. coll. 0. — 4. — 6) Sicut: Edd. coll. 0. — 9) calicen: eacd. — 10) emin: eacd. — 11) commiscient: Ed. Bas. — 12) copulantur : Edd. coll. 0. — 13) et spir. — efficitur: eacd. — 14) Si: Edd. Bas. Ven. 11. Par. Lugd. 1. — 15) nec: Ed. Arg. — 16) et: Edd. coll. 0. — 17) Christit Ed. Bas. — C. 111. 18) 1 Cor. c. 11. v. 36. — 19) ut quot.: Edd. coll. 0. — 20) commemoratione: Ed. Bas. — 21) et Dom.: Ed. Arg. — 22) viderit: oig. — 23) observart: Ed. Edm. Bas. — 06) servarerit: Ed. Arg. — servarerit: Edd. coll. 0. — 26) etter-dem: eacd. pr. Bas. — 27) potest: Edd. coll. 0. — 26) etter-dem: eacd. pr. Bas. — 27) potest: Edd. coll. 0. — 26) etter-dem: eacd. pr. Bas. — 27) potest: Edd. coll. 0. — 26) etter-dem: eacd. pr. Bas. — 27) potest: Edd. coll. 0. — 26) monstit: Ed. Bas. = C. IV. 39) Matr. Papae: Edd. coll. 0. — 26) monstit: Ed. Bas. = C. IV. 39) hab. A. 397. — Burch. 1. & c. 8. Ivo Decr. p. 2. c. 13. — 33) secramentis: Coll. Hisp. — Burch. Iv.

Item Gregorius Papa in homilia paschali ait b) 210): C. XXXIV. Post consecrationem non substantia, sed species remanet.

species remanet. Species et similitudo illarum rerum vocabula sunt, quae ante fuerunt, scilicet panis et vini. Unde in fine cuiusdam missae oratur et dicitur: Perficiant in nobis, guaesumus Domine, tua sacramenta quod continent, ut quod²⁺¹) nunc specie gerimus rerum veritate capiamus. Postulat quippe sacerdos, ut corpus Christi, quod sub specie panis et vini nunc geritur, manifesta visione, sicut revera est, quando-que capiatur. De qua visione Dominus in evangelio se-cundum Ioannem ait²⁺²): Qui diligit me diligetur a patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum. Quam-vis non improbabiliter quidam exponant²⁺³) hoc loco car-nis et sanguinis veritatem ipsam²⁺⁴) eorundem efficientiam, id est peccatorum remissionem. id est peccatorum remissionem.

C. XXXV. Visibiles creaturae in Christi corpus et sanguinem invisibiliter convertuntur.

Item Eusebius Emissenus 215).

Item Eusebius Emissenus²¹⁵). XIV. Pars. Quia corpus assumtum ablaturus erat ab oculis *nostris*²¹⁶), et sideribus illaturus, necessarium erat, ut die ooenae sacramentum nobis corporis et san-guinis *sui*²¹⁷) consecraret, ut coleretur iugiter per my-sterium, quod semel offerebatur in pretium, ut quia quo-tidiana, et indefessa currebat pro hominum²¹⁹) salute redemtio, perpetua esset *etiam*²¹⁹) redemtionis oblatio, et perennis victima illa viveret in memoria, et semper praesens esset in gratia vere²²⁰) unica et perfecta hostia, lide aestimanda, non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Unde *merito*²²¹) coelestis confir-mat auctoritas, quia caro²²¹) mea vere est cibus, et san-guis meus vere est potus. §. 1. Recedat ergo²²²³) omme infidelitatis ambiguum, quandoquidem ²²⁴) qui auctor est muneris ipse etiam ²²⁵) testis est veritatis. Nam invisib-lis ²²⁶) sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis et sanguinis sui verbo suo secreta potestate convertit, ita et sanguinis sui verbo suo secreta putestate convertit, ita dicens 2^{25}): Accipite et comedite, hoc est *enim* 2^{26}) corpus meum; et sanctificatione repetita 2^{25}): Accipite, et bibite, meum; et sanctificatione repetita²³): Accipite, et biblie, hie est sunguis meus. Ergo sicut ad nutum praccipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa coelorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: ita pari potestate in spiritalibus sacramentis, ubi²³⁰) praecipit^c) virtus, ser-vit effectus. §. 2. Quanta itaque et quam celebranda be-neficia vis divinae benedictionis operetur, *attende*²³¹), et, ut²³²) tibi novum et impossibile videri²³³) non de-baat evond in Christi substantiam terrena et mortalia conbeat, quod in Christi substantiam terrena et mortalia convertuntur, te ipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus a vita, peregrinus a misericor-dia, a salutis via intrinsecus mortuus exsulabas; subito ini-

C. XXXIV. b) Ivo citat ex Lanfranco, apud quem C. XXXIV. b) Ivo citat ex Lanfranco, apud quem habetur continenter post verba Gregorii allata ex homilia paschali, quemadmodum et multa alia sequentia, quae a Gratiano ex aliis auctoribus citantur, apud cundem Lan-francum et Algerum*) exstant, et interdum copiosius, quam apud Ivonem et Gratianum. C. XXXV. c) Ubi praecipit: Sie apud Ivonem et in Panormia. Apud Paschasium legitur: ubi praecipit vir-tus, rei servit effectus; et fortasse loco dictionis: ubi, le-gendum est: cerbi. In vetustore editione homiliae est:

gendum est: verbi. In vetustiore editione homiliae est: verbis praebet virtus, et rei servit effectus. In recentiore autem: verbo praebetur virtus, et rei servit effectus. Multa

Dist. H. C. XXXIV. 6) L e. in libro de verit. corp. et sanga. Dom. Sed Gratianus neque Lanfranco, neque Algero ipsis videtur usus esse. – 210) Imo Lanfrancus contra Berengarium. – IV. Pan. I. t. c. 132. Decc. p. 2. c. 9. – 211) quae: orig. – Ivo Pan. – Edd. coll. o. – 212) abest ab IV. Pan. et Ed. Bas. – discipilis di-cit orig. – cf. Ioan. c. 14. V. 21. – 213) exponent: IV. Pan. – Edd. coll. o. pr. Largdd. H. HI. – 214) daest ab Ed. Bas. = C. XXXV. 215) Non est Eusehi, sed tribuma ali Eucherio Lagd., ali Hitario vel Caesario Aretatensibus, ali denique Rabano vel Be-dae. – Ivo Decr. p. 2. c. 4. Petr. Loud. I. 4. dist. 8. – 216) ab-est ab IV. – add.: hominum: Ed. Bas. – 217) abest ab IV. – 218) omnium: Edd. eol. o. – 219) abest ab IV. – 220) rera: Edd. Par. Lagdd. – 221) abest at IV. – 222) loa. c. 6. V. 56. – 223) abest ab Ed. Arg. – 224) quomian quid: Edd. coll. o. – 215) abest ab Ed. Bas. – 226) IVO Pan. I. c. 129, Petr. Lomb. I. 4. dist. 19. – 227) cd. Matth. c. 26. V. 26. – 228) abest ab IV. – 230) aut: Ed. Bas. – 240) abest ab IV. – 233) esse: ab IV. – 230) at: Ed. Bas. – 240) abest ab IV. – 233) esse: id. –

tiatus Christi legibus, et salutaribus mysteriis innovatus, in corpus ecclesiae non videndo, sed credendo transsiluisti, et de filio perditionis adoptivus Dei filius fieri occulta pu-ritate meruisti; in mensura visibili permanens maior factus es te ipso invisibiliter sine quantitatis augmento; quum ipse atque idem esses, multo alter ²³⁴) fidei processibus exstitisti; in exteriori nihil additum est, et totum in inte-riori mutatum est, ac sic homo Christi filius effectus, et Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine cornorali sensu, praeterita vilitate deposita, subito novam corporali sensu, praeterita vilitate deposita, subito novam indutus es dignitatem, et sicut hoc²¹⁵), quod in te Deus laesa curavit, infecta diluit, immaculata²¹⁶) detersit, non sunt oculis, nec²¹⁷) sensibus tuis credita: ita⁹¹⁸), quum reverendum²³⁷) altare coelestibus cibis satiandus ascen-dis, sacrum Dei tui corpus et sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, et maxime haustu 240) interiore assume.

1158

C. XXXVI. Quare in specie panis et vini sacramentum suum Christus nobis ministravit. Item Augustinus d) 241).

Quia passus est Dominus pro nobis, commendavit nobis Quia passus est Dominus pro nobis, commendavit nobis in isto sacramento corpus et sanguinem suum, quod etiam fecit et²⁺²) nos ipsos. Nam et nos ipsius corpus facti sumus, et per misericordiam eius quod accipimus ²⁴⁵) nos sumus. Recordamini: et vos non fuistis, et creati estis; ad²⁺⁴) aream dominicam comportati estis; laboribus boum, id est annunciantium evangelium, triturati estis; quando catechumeni differebamini²⁺⁵), in horreo servabamini, no-mina vestra dedistis, coepistis moli ieiuniis "et" exorcis-mis; postea ad aquam venistis, et conspersi estis, et pa-nis dominicus facti estis. Ecce, quod accepistis. Quomodo ergo videtis esse unum quod factum est, sic unum estote vos, diligendo²⁺⁶) vos, tenendo unam fidem, unam spem, individuam caritatem. Haeretici, quando hoc accipiunt²⁺⁷), testimonium contra se accipiunt, quia illi quaerunt diviindividuam caritatem. Haeretici, quando hoc accipiunt²⁴⁷), testimonium contra se accipiunt, quia illi quaerunt divi-sionem, quum panis iste indicet unitatem. Sic et vinum in multis racemis fuit, et modo unum est, unum est ") in suavitate calicis post pressuram torcularis. Et vos post illa ieiunia, post labores, post humilitatem et contritionem "cordis" ²⁴⁸), iam in nomine Christi tanquam ad calicem Domini ²⁴⁹) venistis, et ibi vos estis in mensa, et "ibi ²⁵⁰) vos estis" in calice, nobiscum vos estis. Simul enim hoc sumimus, simul bibimus, quia simul vivimus. Item in ser-mone de infantibus : §. 1. Ita Dominus²⁵¹) lesus Christus nos significavit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis et unisignificavit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis et uni-tatis nostrae in *sua* mensa consecravit. Qui²³²) accipit²⁵³) mysterium unitatis, et non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Nulli est¹)²⁵⁴) aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium cor-poris et sanguinis dominici fieri²⁵⁵) participem', quando

NOTATIONES CORRECTORUM.

vero aliis locis sunt partim ex originali, partim ex Ivone emendata.

C. XXXVI. d) Beda ad c. 10. primae ad Corinthios citat ex sermone de sacramentis fidelium, feria 2. Paschae, neque multo aliter lvo.

e) Unum est: Ita emendatum est hoc ex Beda, quemadmodum et multa alia. Huius vero lectionis vestigium erat in manuscriptis, et apud Ivonem. In vulgatis lege-batur: vinum in sua nativitate, calix post etc. **).

f) Nulli est: Haec usque ad finem habentur infr. dist. 4. Nulli, et in Polycarpo citantur ex Innocentio.

73 #

quot sacrificia in uno die videntar offerre; sol si in uno die (1) plarima "per se'...) offerant ?") sacrificia, in omni-bus se oblationibus a communique ?") suspendant ?"), et in sola tantam extrema ") sacriticii oblatione communiceis sanctae gratiam sumant "4), quasi non sit toties illi "5) vero sanctae gratiam sumant '), quasi non set toties itil ') vero et singulari sacrificio participandum, quoties corporis et sanguinis Domini nostri lesu Christi immolatio facta con-stitarit. Nam ecce Apostolus dicit'4): Nonse qui edent hosties participes sant altaris? Certum ??) est, quod hi, qui sacrificantes '4) non edunt, rei sunt dominici sacra-menti. Onimum area caractutum deinene divino chemini enti. Quicunque ergo sacerdutum deinceps divino altario sacrificium oblaturus accesserit, et se a communione suspenderit, ab ipsa, qua se indecenter privavit "), gratia communionis anno uno repulsum se noverit. Nam quale erit "illud" sacrificium, cui ") nec ipse sacrificans parti-ceps esse ") cognoscitur ")! Ergo modis omnibus est tenendum, ut, quotiescunque sacrificans corpus et sanguisem lesa Christi Domini nostri in altario immolat, toties perceptionis 13) corporis et sanguinis Christi 14) participem se praebeat.

C. XIL. Corpus Christi sine eins sanguine sacerdos zaz debet accipere.

Item Gelasius Papa Meiorico et Ioanni Episcopia 1) *5).

Comperimus autem, quod quidam sumta tantummodo corperis sacri portione a calice sacri ") cruoris abetineant. Qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentar ubstringi)¹) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantar, quia divisio unius cussdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire **).

C. XIII. Eucharistiae communionem qui quotidie accipit, nec reprehenditur, nec landetur.

Item Augustinus de occlesiesticis dogmatibus, c. 53. =) **).

V. Pars. Quotidie eucharistiae communionem'") percipere³¹) nec laudo, nec vitnpero, omnibus tamen domi-nicis diebus communicandum "suadeo et"³²) hortor; si ta-men³³) mens sine affectu peccandi sit. Nam³⁺) habentem adhuc³³) voluntatem peccandi gravari magis dico euchamen '') mens sine allectu peccandi sit. Nam '') habentem adhuc '') voluntatem peccandi gravari magis dico eucha-ristiae perceptione, quam purificari. Et ideo, quamvis quis peccato mordeatur, peccandi '') non habeat de cetero vo-luntatem, et communicaturus satisfaciat lacrimis et eratio-nibus, et confidens de Domini miseratione, 'qui '') peccata pine confessioni donare consuevit', accedat ad eucharistiam

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XII. I) De hoe capite notatum est sup. 25. quaest. 2. e. fin., aund Anseimum, et in Polycarpo tit. 30. (nam in nonu titulo est caput per se) esse partem epistolae, quae ibi refertur.

C. XIII. m) Caput hoc ex duobus B. Augustini locis confectum, et in summam redactum, ex iisdem, ubi opus esse visum est, et emendatum est et auctum. Algerus an-tem *) et Valfridus Strabo **) citant usque ad vers. Iden, ex Gennadio Massilienai presbyteru, quem B. etiam Tho-mas quodlib. 12. art. 10. facit aucturem libri de ecclesiasticis dogmatibus. Et Platina in vita Symmachi, et Magister Sent. isb. 2. dist. 8.

.

intrepidus et securus. Sed hee de ille dice, quam 'angi-talia et' '') mortalia peccata non gravant. Iden epist. 100. e. 3. ''): §. 1. Diserit ''') quispiam, non quatidie accigien-dam eucharistiam, alius affirmet 16') quatidie : faciat unmoquisque quod secundum tidem suam pie credit ense finite-dum. "Neuter 103) estim corum exhesorat corpus et am-guinem Domini, si saluberrimum secramentum certation honorare contendant." Neque enim litigarerunt inter su, aut quisquam corum se alteri praepasuit, Zachneus 131) et ille centurio, quum alter corum gaadens in domum 134) suam suscepit 135) Duminum, alter dizit 137): Non 147) sum dignus, ut intres sub teetum mean. Amba humoriticantes Salvatorem diverso (1)) et quasi contrario modu, amba peccatis miseri, ambo misericurdiam (1)) consecuti. Ad has valet "), quod manna secundum propriam volantatem in ere culusque sapiebat.

C. XIV. Qui semper precest codestis sucrements medie semper arcipiat.

Iten Ambrosius lib. IV. de sacrementie, e. ut. 133)

Si, quotiescunque effunditur sanguis Christi, in reminio-nem peccatorum effunditur, debes illum ;) semper acti-pere, "ut "") semper mihi peccata dimittastur". Qui sem-per pecco, semper debes habere "") medicinam.

C. XV. Non abstinent a corpore Domini, nigi gui escommunicari meretur.

Item Hilarius Episcopen *) 113).

Si non sont tanta peccata, ut excommunicatur quis, non se debet a medicina corporis et sanguinis Domini separara. Item Fabianus Papa eit ?) ... *):

C. XVL. Ter in same quieque fidelium cas

Beni¹¹⁵) non frequentius, saltem in anno ter "laici" h nes communicent, sisi forte quis maioribus quibusliber minibus impediatur; in Pascha videlicet, et Penhecust Natali Domini.

C. XVII. Etien is come Domini secrem communica debenant accipere.

n) Ad hoc valet: Locus integer legendus est in

originali. C. XV. o) Ceteri etiam collectores et Algerus ***) ciin 118. have tant ex Hilario. Apud B. Augustinum episte babentar: Si percata tanta non sant, ut excommunication quisquam homo indicetur, non te dobet a madicina dani-nici corporis separare, sec multo aliter apad Beda 1. Cor. 11.

C. XVI. p) Apud evolem collectores codem mois citatur. Verum praeter ultima verba: in Panche riddiet etc. habentur in conc. Turonensi III. c. 50., et Capit. 1. 2. c. 45.

Bist. H. C. XL 60) in an de: shownt ab Ed. Ban. - 60) add: Dev: Coll. Ring. - 1v. - Edd. coll. o. - 70) offerunt: cond. pr. Bas. - 71) communication : Coll. Ring. - 1v. - Ed. Bas. - 95) add. : Lamen. 1v. - Edd. coll. o. - 95) ad. const. : absunt a Cold. cut. - 90) cop. ci. : absunt ab Ed. Bas. - 95) add. : Lamen. 1v. - Edd. coll. o. - 97) attributes const. : absunt a Cold. cut. - 90) cop. ci. : absunt ab Ed. Bas. - 95) add. cut. - 90) cop. ci. : absunt ab Ed. Bas. - 95) add. cut. - 90) cop. ci. : absunt ab Ed. Bas. - 95) add. cut. - 90) cop. ci. : absunt ab Ed. Bas. - 95) add. cut. - 90) cop. ci. : absunt ab Ed. Bas. - 95) add. cut. - 90) cop. ci. : absunt ab Ed. Bas. - 95) add. cut. - 90) cop. ci. : absunt ab Ed. Ed. Cut. - 100) ci. : act. - 100, com. ci. : absunt ab Ed. Ed. Cut. - 100) ci. : act. - 100, com. ci. : absunt a cut. - 95) add. cut. - 100, com. ci. : absunt a cut. - 100, com. : absunt ab Ed. Bas. - 100, com. ci. : absunt ab Ed. Ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. Ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. Ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. Ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. Ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. Ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt a Ed. cut. - 100, com. : absunt ab Ed. cut. - 10, com. : absunt : absunt a Ed. cut.

C. XVIII. Proviciatur ab ecclesia qui a communione sacramenti se pro luxuria sua avertit.

Item ex Concilio Martini Bracarensis, c. 83. 117).

Si quis intrat *in* ¹¹⁸) ecclesiam Dei, et sacras scripturas audit ¹¹⁹), et pro luxuria sua avertit se a communione sa-cramenti, et in observandis mysteriis ¹²⁰) declinat constitutam regulam disciplinae, illum ¹²¹) talem proiiciendum de ecclesia catholica esse decernimus, donec poenitentiam agat, et ostendat fructum poenitentiae suae, ut possit communione percepta 1) indulgentiam promereri.

C. XIX. Non habeuntur catholici gui his tribus temporibus communicare desinunt.

Item ex Concilio Agathensi, c. 18. 122)

Saeculares, qui in 123) Natali Domini, Pascha, *et* Pentecoste 124) non communicaverint, catholici non credantur, nec inter catholicos habeantur.

C. XX. Corrigiantur qui in ecclesia communicare contemnunt.

In Concilio Toletano L., c. 13. 125)

Hi¹²⁶), quì intrant *in^{*} ecclesiam ¹²⁷), et deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur. Quod ¹²⁸) si non communicant, ad poenitentiam accedant. Si communicant, non semper abstineant^r); si non fecerint, abstineantur ¹²⁹).

C. XXI. Ante sanctam communionem a propria uxore quisque continvat.

Item ex Concilio Eliberitano 130).

Omnis homo ante sacram communionem a propria uxore abstinere debet tribus ^{13,1}), aut quatuor, aut octo diebus, nec inter¹) catholicos connumerabitur ^{13,2}) qui in istis vi-delicet temporibus, Pascha, Pentecoste, et Natali Domini non communicaverit.

Item Sergius Papa ait 133):

C. XXII. Quare tres partes fiant ex corpore Christi.

VI. Pars. Triforme est corpus Domini. Pars obla-tae '), in calicem missa, corpus Christi, quod iam resur-rexit, monstrat¹³⁴). Pars comesta, ambulans¹³⁵) adhuc super terram. Pars in altari usque ad missae finem rema-nens, corpus *iacens* in sepulcro, quia usque ad finem saeculi corpora sanctorum in sepulcris erunt.

Item Clemens Papa epist. II. ait 136):

C. XXIII. A quibus sunt contrectanda sacramenta dominica.

VII. Pars. Tribus gradibus commissa sunt sacramenta divinorum secretorum, id est presbytero, diacono, et mi-nistro, qui cum timore et tremore clericorum reliquias

NOTATIONES · CORRECTORUM.

C. XVIII. q) Communione percepta: In recentioribus conciliorum editionibus legitur: ut possint commu-nione percepta indulgentia promereri. Editiones vero anti-quae et Vaticani codices habent ut Gratianus. Concilii Antiocheni c. 2. (unde hoc videtur sumtum) haec sunt verba: χαί παυαχαλέσαντες τυχείν δυνηθώσι συγγνώμης; id est: et implorantes consequi veniam possint.

C. XX. r) Abstineant: In originali legitur: abstineantur, quemadmodum in fine capitis etiam in vetustis Gratiani. Sed hoc loco interpretatio glossae magis convenit verbo: abstineant.

C. XXI. s) Nec inter: Haec usque ad finem absunt

fragmentorum corporis dominici ^{13,7}) custodire debent. *Ilemo ibidem* : §. 1. Tanta ^{13,8}) in altario certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quod si reman-serint, in crastinum non reserventur, sed cum timore es tremore clericorum diligentia ¹³⁹) consumantur. Qui autem residua corporis Domini, quae in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos consumunt, non statum ad communes accipiendos cibos conveniant, ne putent sanctae portioni miscere¹⁴) cibum, qui per aqualiculos¹⁴¹) digestus in secessum funditur¹⁴². Si igitur mane dominica portio editur, usque ad sextam ieiunent ministri, qui eam consumserunt, et, si tertia vel quarta hora acceperint, ieiunent usque ad vesperam¹⁴³. Sic secreta sanctificatione aeterna custodienda sunt sacra-menta. Et infra: §.2. Praecipimus¹⁴⁴) etiam, ne unquam¹⁴⁵. menta. Et infra: §.2. Praecipimus¹⁴⁴) etiam, ne unquam¹⁴⁹) extero¹⁴⁶) clerico ecclesiae sive laico de fragmentis obla-tionum Christi ponatur ad mensam. Unde scis tu, qui pas-sim sanctuarii ¹⁴⁷) panes indignis impendis, unde nosti, si a mulierihus mundi sunt "hi¹⁴⁸), quibus impendis"? Hinc et David ab Abimelech sacerdote interrogatus, quum pa-nem¹⁴⁹) sibi¹⁵⁰) ad comedendum posceret, "si mundus nem ¹⁴⁹) sibi¹⁵⁰) ad comedendum posceret, 'si mundus esset a muliere^{*}, quum se mundum ante triduum profite-retur, panes propositionis manducavit.

C. XXIV. Inficiuntur, non mundantur scelerosi, qui communicare non desinunt.

Item Isidorus lib. I. de summo bono, c. 24. 151)

VIII. Pars. Qui scelerate vivunt in ecclesia, et communicare non desinunt, putantes se talí communione mundari, discant nil ad emundationem ¹⁵²) sibi proficere, di-cente Propheta ¹⁵³: Quid est, quod gilectus meus fecit in domo mea scelera multa? Numquid carnes sanstae auferent a te malitias tuas? et Apostolus ¹⁵⁴): Probet, inquit, se ^{*}ipsum⁴ homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat. Item ex VIII. Synodo. Reseitus Reformement distat. Item ex VIII. Synodo, Basilius Episcopus dixit ") 155);

C. XXV. Damnationem, non salutem acquirunt, qui indigne sacramentis Christi communicant.

Timorem 156) docet nos Apostolus, dicens 157): Qui manducat et bibit indigne, indicium sibi manducat et bibit. Fidem vero¹⁵⁸) edocet nos sermo Domini, dicens¹⁵⁹): Hoe est cerpus meum, guod pro vobis¹⁶⁰) dabitur. Hoc facite in meam commemorationem. (Et infra:) §. 1. Et Apostolus de unigenito Dei filio¹⁶¹): Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Quum ergo anima fidem habet his dictis, et considerat magnificentiam gloriae ipsius, et admiratur nimietatem humilitatis, quo-modo tantus ac talis obediens fuit patri usque ad mor-tem¹⁶²) pro nostra vita: puto, quia provocari possit ad¹⁶³) affectum¹⁶⁴), et dilectionem ipsius, et Dei patris, qui¹⁶⁵) ducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit. Fidem

hoc loco a Burchardo et Ivone*), suntque summa quaedam cap. Saeculares, supra ead.

C. XXII. t) Oblatae: Antea legebatur: oblata **). Emendatum est et hoc, et alia ex vetustis codicibus, glossa ordinaria, atque ex aliis scriptoribus indicatis.

C. XXV. u) Hoc Basilii caput est ex versione Ruffini c. 70, quibusdam tamen omissis. Ex hac autem citations, quam nunc affert Gratianus, et aliis eiusdem locis, ut alibi dictum est, videtur posse colligi, regulas illas B. Ba-silii post VIII. synodum in codice, quo Gratianus usus est, fuisse collocatas ***).

73

Dist. H. C. XVIII. 117) c. 2. conc. Antioch. ex interpr. Mar-thin Brac. (Papac: Edd. coll. o.) – 118) intra eccl. : Coll. Ilisp. – 119) fabulando non audil: ead. – 120) ministeriis: Edd. coll. o. pr. 118; intra eccl. : Coll. Ilisp. – 119) fabulando non audil: ead. – 120) ministeriis: Edd. coll. o. pr. 118; intra eccl. : Coll. Ilisp. – 119) fabulando non audil: ead. – 120) ministeriis: Edd. coll. o. pr. 119; edd. : Domini: Edd. coll. o. – 120; intra eccl. : Coll. Ilisp. – 121) istum: Edd. coll. o. – Coll. Hisp. = C. XIX. 1229) hab. A. 506. – Reg. I. 2. c. 387. Burch. I. 5. c. 23. Ivo Decr. p. 2. c. 33. – 123) in eccl. Domini: Ed. Arg. – 124) et naid. Domini: ead. = C. XX. 125; hab. A. 400. – 126) De his: Coll. Hisp. – 137] add: : Dei: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 128) ut si: Coll. Hisp. – 137] add: : Dei: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 128) ut si: Coll. Hisp. – 137] add: : Dei: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – 128) ut si: Coll. Hisp. – 139] abstineaui: ead. – Edd. coll. o. = C. XXI. 130) Simile aliquid est ap. Theodorum ex ed. Petit. c. 11. – Reg. I. 1. c. 331. (post can. ex conc. Heitbernensi allegatum, quod Burchardo ad er-randum ansam dedil). Burch. I. 5. c. 23. Ivo Pan. I. 1. c. 151. Decr. p. 2. c. 32. – 131) VII. aut V. aut VII. dies: Reg. – III. aut V. aut VI. I. dies: Burch. – III. aut IV. aut VII. dies: Iv. – III. IV. aut V. aut VII. Edd. Bas. – 9) noct annen Pan. – 1329 nu-merabitur: Ed. Arg. = C. XXII. 135) Idem fere est apud Amaia-rium de divinis officiis I. 3. c. 35., et videtur inscriptio pessima inde-deducia esse, quod apud eundem in his, quae pracecduit, de Ser-gio quaedam ex gestis pontificalibus desuma proferuntur. – Iv. Pan. I. 1. c. 141. – 90) ita Edd. Par. Lugdd. – 134) demonstrat: Edd. Bas. – 135) ambulanter: Edd. Bas. Lugdd. II, III. – 165) Bas. – 135) ambulanter: Edd. Bas. Lugdd. II, III. – 165) Bas. – 135) ambulanter: Edd. Bas. Lugdd. II, III. – 165) Bas. – 135) ambulanter: Edd. Bas. Lugdd. II, III. – 165) Bas. – 135) ambulanter: Edd. Bas. Lugdd. II, III. – 165) Bas. – 135) ambulanter

cramento³⁴³) corpus eius accipere. Multi enim indigne accipiunt, de quibus ait Apostolus³⁴³): Qui manducat *pa-nem⁵³⁴⁴), et bibit calicem³⁴⁵) Domini³⁴⁶) indigne, iudicium eibi manducat et bibit. Sed quomodo manducandus est Chri-stus ? Quomodo ipse dicit³⁴⁷): Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum³⁴⁸), in me manet, et ege in eo. *Si itaque¹) in me manet, et ego in illo, tunc manducat, tunc bibit. Qui autem non in me manet, nec ego in illo*, etsi³⁴⁹) accipit sacramentum, acquirit magnum tormeatum. Multi enim indigne

C. XLVII. Credere in Christum est manducare et bibere Christum.

Item Augustinus .) 350).

Ut quid paras ³⁵¹) dentes ³⁵²) et ventrem[‡] Crede, et man-ducasti. Credere enim in eum, hoc est panem vivum ¹) manducare. Qui credit in eum manducat eum; *invisibiliter 353) saginatur, quia et invisibiliter renascitur*.

C. XLVIII. Sacramentum, et res sacramenti sacrificium ecclesiae conficiant.

Item Augustinus in libro sententiarum Prosperi =) 354). Hoc est, quod dicimus, hoc³⁵⁵) modis omnibus approbare contendimus, sacrificium *scilicet⁺³⁵⁶) ecclesiae duobus³⁵⁷) confici, duobus constare: visibili elementorum specie, et invisibili Domini nostri lesu Christi carne et sanguine; sacramento³⁵³), et re sacramenti, id est corpore Christi, sicut Christi persona constat et conficitur Deo³⁵⁹) et ho-mine, quum ipse Christus verus sit Deus, et verus homo, quia omnis res illarum rerum naturam et veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium contente 169) ecclesiae³⁶⁰) sacramento, et re sacramenti, id est cor-pore Christi. Est igitur sacramentum, et res sacramenti, id est corpus Christi. *Item*: §. 1. Caro eius est, quam forma panis opertam in sacramento accipimus, et sanguis eius, quem sub vini specie et sapore potamus. Caro videcarnis, et sanguis sacramentum est sanguinis; carne et sanguine, utroque invisibili, intelligibili, spirituali, si-gnificatur³⁶³) visibile Domini nostri lesu Christi corpus, palpabile³⁶²), plenum gratia omnium virtutum, et divina maiestate. *Item*: §. 2. Sicut ergo coelestis panis, qui vere Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, guum revera sit sacramentum corpuis Christi, illius videlieet, quod visibile, palpabile³⁶³), mortale³⁶⁴) in cruce est sus-pensum³⁶⁵), vocaturque ipsa immolatio carnis, quae sacer-dotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, noa

C. XLVI. r) Siitaque: Locupletatus est hic locus

ex Beda*), Magistro, et lvone. C. XLVII. s) Citabatur ex libro de poenitentiae re-medio, et apud Algerum **) ex 2. lib. de poenitentia. Vi-detur autem confectum ex duobus B. Augustini locis in tractatu 25. et tract. 26. in loannem, ex qua expositione citat Ivo, sed conjunctim cum its, quae attulerat ex libro de poenitentiae remedio. t) Panem vivum: In vulgatis legebatur: panem et

vinum ***). Restituta est lectio ex plerisque vetustis, origi-nali, et lvone, quemadmodum et infra ead. c. Credere. Nonnulla praeterea hic addita, quae apud Ivonem quoque sunt.

C. XLVIII. u) Haec eadem habentur apud Lanfran-cum (ex quo citat lvo) et apud Algerum †) (qui itidem ac Gratianus ex libro sententiarum Prosperi) non tamen eodem ordine collocata. Ex quibus quidem auctoribus nonnulla sunt emendata.

rei veritate, sed significante 366) mysterio : sic sacramen tum fidei, quod baptismus intelligitur, fides est.

1164

C. XLIX. Quot modis cars Christi intelligatur.

Hieronymus in epist, ad Ephes. ad cap. 1. 167)

Dupliciter ***) intelligitur caro Christi et sanguis : vel spi ritalis illa atque divina, de qua ipse ait ³⁶⁹): Caro me vore est cons, et sanguis meus vore est potus, et ³⁷⁰): Nai manducaveritis carnem meam, et biberitis meum sanguian, non habebitis vitam asternam; vel caro ³⁷¹), quae crucifus est, et sanguis, qui militis effusus est lancea.

C. L. De codem.

Item Ambrosius ad c. 11. primae ad Corinthios v) 372). Quia morte Domini liberati sumus, huius rei memore is edendo et potando carnem et sanguinem 373), quas po nobis oblata sunt, significamus 374).

C. Ll. Quomodo Christus sit immolatus semol, et quomolo quotidie immoletur.

Item Augustinus in Psalmam XXI. 375)

Item Augustinus in Praimem XXI.³⁷³) XVII. Pars. Semel³⁷⁶) Christus mortuus est, instu pro iniustis, et scimus, et certum habemus, et spe in-mobili retinemus, quia Christus resurgens a mortuis ian non moritur, ^eet^{*} mors illi ultra non dominabitur. Verka ista Apostoli³⁷⁷) sunt; tamen, ne obliviscamini³⁷⁶), quoi factum est semel in memoria nostra omni anno fit³⁷⁹). Quoties Pascha celebratur, numquid tôties Christus mor-tur³⁶⁰? sed ³⁸¹) tamen anniversaria recordatio ^equan⁵ repraesentat quod olim factum est, et sic nos facit me-veri¹⁶²), tanquam videamus in cruce pendentem ³⁶³) De minum, ^{*}non³⁶⁴) tamen irridentes, sed credentes^{*}.

C. LII. Item in libro sententiarum Prosperiw) 385).

Semel immolatus est Christus in semetipso, et tamen que tidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est, quia in manifestatione sui corporis, in distinctione³⁴) membrorum³⁴) onnium verus Deus et verus homo seme tantum in cruce pependit, offerens se ipsum patri hostian vivam, passibilem, mortalem, vivorum et mortuorum re demtionis efficacem, corum scilicet, quos divini consili altitudo redimendos iudicavit, praescivit, praedestinavi, vocavit, modis atque temporibus, quibus id fieri co-gruebat *).

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. L. v) Citabatur ex Augustino in libro de Trinitate ad Corinthios ††). Algerus †††) etiam citat ex Augustine de Trinitate. Sed aliquot vetusta Gratiani exemplaria habest: Ambrosius, cuius vere est, et ipsum citat Ivo, quamvis sta țim, postquam citarat librum de Trinitate.

C. I.II. w) Et hoc lvo ex Lanfranco citat, verba B. Augustini et referente et exponente, quod facit etiam li-gerus l. 1. c. 16. et 18. Verba autem B. Augustini in epi stola ad Bonifacium, quam Algerus etiam citat, sunt bac: Nonne semel immolatus est Christus in se ipso? et tames is sacramento non solum per omnes Paschas solennitates, mi omní die populis immolatur.

x) Congruebat: Apud Lanfrancum haec sequante, quae respondent alteri membro propositionis B. Augustini: In sacramento tamen, quod in huius rei memoriam freem-tat ecclesia, caro Domini quotidie immolatur, dividitur, or meditur, et sanguis eius de calice fidelium ore potatur.

Bas. = C. XLIX. 367) Ivo Pan. I. 1. C. 139. Decr. p. 2. c. 3. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 8. - 368) Multipliciter: Ivo Pan. - Edd. Not. Ven. I. II. - add.: imquil: Iv. - Ed. Bas. - 3639) Ioan. c. 6. v.34 - 370) ib. v. 54. - 371) add.: mea: Iv. Pan. - Edd. coll a. = C. L. ++) ita Edd. coll. o. - +++) Alg. I. c. I. 1. c. 19. - 371) Ivo Pan. L. 1. c. 142. Decr. p. 2. c. 7. - 373) add.: eius: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 374) add.: vel sanctificamus: Iv. Pan. = C. LI 376) Ivo Pan. I. 1. c. 143. Decr. p. 2. c. 6. Petr. Lomb. I. 4. dist. II: - 376) Ivo Pan. I. 1. c. 143. Decr. p. 2. c. 6. Petr. Lomb. I. 4. dist. II: - 376) Ivo Pan. I. 5. - 377) Rom. c. 6. v. 9. - 389) edi-ticcamuri: orig. - Iv. Decr. - Edd. Bas. Lugdd. II. III. - man obi-viscuntur: Iv. Pan. - 379) sit: Edd. coll. o. pr. Bas. - 3869 oni-ditur: Iv. - Edd. coll. o. - 381) Non. sect: caed. pr. Arg. Bas. -- 3829 moneri: caed. pr. Bas. - 3839 prozestiem: Ivo. - Edd. coll. o. - 3840 non - cred.: absunt ab Iv. = C. ILI. 380 Im Lanfrancus contra Berengar. - Ivo Pan. I. 1. c. 143. Dist indistincte: Ed. Bas. - in distinctionem: Iv. Pan. -387) add.: suorum: Iv. - Edd. coll. o.

Dist. II. C. XI.VI. 349) sacramentis: Ed. Bas. — 343) 1 Cor. c. 11. v. 29. — 344) abest ab Iv. — 345) samplinem vel cal.: Ed. Bas. — 346) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. — 347) dixti: Jusi enim: Edd. coll. o. — cf. Ioan. c. 6. v. 57. — 348) add.: digne: Edd. Coll. o. = C. XI.VII. CO) I. c. 8. — 340) add.: indigne: Edd. coll. o. = C. XI.VII. CO) I. c. 8. — 340) add.: inquit B. Aug. in capositione evangelistae: Iv. — 353) dentem: Edd. coll. o. — 6000 fita Ivo Pan. et Edd. coll. e. pr. Bas. — 353) inde.: inquit B. Aug. in capositione evangelistae: Iv. — 353) dentem: Edd. coll. o. — 6000 fita Ivo Pan. et Edd. coll. e. pr. Bas. — 363) inde.: - remacc.: absunt ab Iv. Pan. et Edd. coll. e. P. Bas. — 363) inde. — remacc.: absunt ab Iv. Pan. = C. XI.VIII. + I. L. c. 6 et 11. — 354) into Lanfrancus contra Berengarium. — Ivo Pan. L. 1. c. 138. (: Aug. in libro sert. Prosperi). Decr. p. 8. c. 9. Petr. Lemb. L. 4. dist. 10. — 355) quod: Iv. — Edd. coll. o. — 356) abest ab Iv. — 357) add.: modis: Pan. — Edd. coll. o. — 356) et sacr.: Edd. coll. o. — 3591 standar: eaed. — Ivo Pan. — 362) add.: duobas: eaed. — Iv. — 361) signalur: eaed. pr. Bas. — 362) et palp.: Edd. coll. o. — 363) quod palp.: eaed. — 364) add.: opt.: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. — 365) positam: Ivo. — Edd. coll. o. — 366) adgnificati: Edd. Arg.

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. II. c. 53-55. 1165 1166

C. LIII. Hostia, quae semel oblata est, in recordationem suae mortis quotidie offertur.

Item Ambrosius in epist. ad Hebr. c. 10. 388)

In Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiter-nam potens. Quid ergo nos? nonne per singulos dies offe-rimus? Offerimus¹⁸⁹) *quidem^{+ 199}), sed ad recordationem mortis eius, et una est hostia, non multae. Quomodo una, et non multae? quia semel oblatus est Christus. Hoc una, et non multae i quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum ³⁹¹) est illius, id ipsum ³⁹³) et ³⁹³) semper 7) id ipsum. Proinde unum ³⁹⁴) est hoc sa-crificium ³⁹⁵), alioquin ³⁹⁶), quoniam in multis locis offer-tur, multi sunt Christi ? Nequaquam, sed unus ubique est Christus, et hic plenus exsistens, et illic plenus. Sicut enim ³) quod ubique offertur unum est corpus, et non multa corpora: ita et unum sacrificium. Pontifex autem ille est, qui hostiam obtulit nos mundantem. Ipsam ⁴ve-ro^{4 397}) offerimus etiam nunc, quae tunc oblata ³⁹⁶) con-sumi non potest. Quod nos facimus, in commemorationem fit eius, quod factum est: *Hoc enim facile*, ait ³⁹⁹), in meam commemorationem. meam commemorationem.

C. LIV. Sacramentum corporis Christi non nisi iciuni debemus accipere.

Item Augustinus in libro responsionum ad Ianuarium, c. 6.400)

Ianuarium, c. 6.⁴⁰⁰) XVIII. Pars. Liquido apparet, quando primo acce-perunt discipuli corpus et sanguinem Domini, non eos ac-cepisse ieiunos. Numquid tamen propterea calumniandum est universae ecclesiae, quod a ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honorem⁴⁰¹) tanti sacramenti in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quam ceteri⁴⁰²) cibi. Nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Neque enim, quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi aut coenati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent, aut, si-cut faciebant quos Apostolus arguit⁴⁰³) et emendat, men-sis suis ista miscere. Namque Salvator, quo vehementius commendaret mysterii illus altitudinem, ultimum hoe vo-luit infigere cordibus et memoriae discipulorum, a quibus luit infigere cordibus et memoriae discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat, et ideo non praecepit, quo deinceps ordine sumeretur, ut Apostolis, per quos eccle-sias dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post alios cibos semper acciperetur⁴⁰⁴), credo, quod eum morem nemo mutasset⁴⁰⁵). Quum vero ait Apostolus, de hoc sacramento loquens⁴⁰⁶): Propter quod, alt Apostolus, de noc sacramento loqueis ".). Propier quou, fratres, quum convenitis⁴⁰⁷) ad manducandum, invicem ex-spectale, si quis esurit, domi manducet, ut non ad iudicium conveniatis, statim subtexuit^{*}): cetera autem, quum venero, ordinabo. Unde⁴⁰⁸) intelligi datur, quia multum erat, ut in ⁴⁰⁹) epistola totum illum ⁴¹⁰) agendi ordinem insinuaret,

quem⁴¹¹) universa per orbem servat ecclesia, ab ipso or-dinatum esse, quod nulla orarum⁴¹²) diversitate variatur.

C. LV. Ante consecrationem est panis, sed verbis Christi in eius corpus mutatur.

Item Ambrosius in lib. IV. de sacramentis, c. 4.413)

XIX. Pars. Panis est in altari usitatus ante verba sacramentorum; ubi accessit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc⁴¹⁴) igitur adstruamus. Quomodo⁴¹⁵) potest qui panis est corpus esse Christi? "Consecratione." Con-secratio autem quibus verbis est, et cuius sermonibus? Domini lesu. Nam per reliqua omnia, quae⁴¹⁶) dicuntur, laus Deo defertur⁴¹⁷), oratione petitur pro propulo, pro regibus, pro ceteris. Ubi⁴¹⁶) venitur, ut conficiatur ve-nerabile sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo Christi sermo hoc con-ficit sacramentum. Quis sermo Christi? nempe⁴¹⁹) is⁴¹⁰), quo⁴²¹) facta sunt omnia. Iussit Dominus, et factatum⁴²³) est coelum; "iussit Dominus, et facta est" terra; "iussit Dominis, et *facta sunt' maria; iussit⁴²³) Dominus, et omnis creatura generata⁴²⁴) est. Vides ergo, quam ope-ratorius⁴²⁵) sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse⁴³⁶) quae non erant: quanto magis operatorius est, ut sint quae erant⁵⁰, XIX. Pars. Panis est in altari usitatus ante verba erant: quanto magis operatorius est, ut sint quae erant^b), et in aliud commutentur⁴²⁷)? Et sic quod erat panis ante consecrationem iam corpus Christi est post consecrationem, consecrationem iam corpus Christi est post consecrationem, quia sermo Christi creaturam ⁴²⁵) mutat, et sic ex pane fit corpus Christi, et vinum cum aqua in calice ⁴²⁹) missum [†]) fit sanguis consecratione verbi coelestis. §. 1. Sed forte dicis: Speciem sanguinis non video; sed habet similitudi-nem. Sicut enim mortis similitudinem sumsisti, ita etiam ⁴³⁰) similitudinem ⁺pretiosi^{*} sanguinis ⁴³¹) bibis, ut nullus ⁴²²) horror cruoris sit, et pretium tamen redemtionis operetur. Didicisti *ergo^{*}, quia ⁺quod^{*} accipis corpus ^{*}est^{*} Christi. Et c. 5.: §. 2. Vis scire, quia verbis coelestibus consecra-tur [‡] Accipe, quae sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis, inquit, hane oblationem adscriptam, rationabilem, ^{*}accepta-bilem ⁶), quod est figura corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi, qui pridie, quam pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respestit ad coelum, ad te, sancte Pater, ommipatens, acterne Deus, gratias agens benedixit, fregit, fractumque Apostolis suis, et discipulis suis tradidit, dicens : Accipite, et edite ex hac omnes; hoc enim est corpus meum, quad pro multis confringetur. Similiter et calicem post, quam coenaum est, pridie, quam pateretur, accepit, respectit ad coelum est, pridie, quam pateretur, accepit, respectit ad quod pro multis confringetur. Similiter et calicem post, quam coenatum est, pridie, quam pateretur, accepit, respecti ad coelum, ad te sancte Pater, omnipotens, aeterne Deus, gra-tias agens benedixit, Apostolis et discipulis suis tradidit, di-cens: Accipite, et bibite ex eo omnes; hie est enim sanguis meus*. Vide: omnia illa *verba* Evangelistae sunt usque ad ³³³) Accipite sive corpus, sive sanguinem. Inde verba

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LIII. y) Et semper: Apud B. Ambrosium et B. Joannem Chrysostomum haec adduntur: offerimus, nec nunc guidem alium agnum, cras alium, sed semper eundem ipsum; quae graece in optimo exemplari manuscripto (nam in Veronensi desiderantur) sic habent: ου νυν μέν έιερον πρό-βατον, αύριον δέ έιερον, άλλ' άει το αυτό.

z) Sicut enim: In excusis B. Ambrosii nomine commentariis legitur: sicul enim qui ubique offert. Sed non est visa mutanda Algeri *), Ivonis, et Gratiani lectio. Graece est: ώσπες ούν πολλαχού προςφερόμενος έν σώμα έστι. Nonnulla vero alia sunt emendata.

C. LIV. a) Subtexuit: Sequebatur in vulgatis **): quae ad eiusdem sacramenti ordinem pertinent, scilicet, quo-

modo iciuni etc., quae et a plerisque manuscriptis, et ori-ginali, et ceteris collectoribus absunt. C. LV. b) Ut sint quae erant: Haec B. Ambro-sii verba, quae Berengarius catholicis obiiciebat, accurate explanantur a Guitmundo lib. 3. et ab Algero I. 1. c. 7. Lanfrancus autem non modo ea optime interpretatur, sed etiam addit in quibusdam codicibus sic legi: Si igitur tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse quae non erant, quanto magis operatorius est, ut quae erant in aliud commutentur ?

c) Acceptabilem: In codicibus Gratiani erat: ra-tionabilem etc. Addita vero sunt omnia usque ad vers. Fide, (quod antea erat: Inde ***).) Multum enim videntur facere ad ea, quae sequuntur intelligenda.

ab Edd. coll. o. pr. Bas. -410) illis: Iv. - Edd. coll. o. -411) quod: Pan. - eaed. -412) horarum: Iv. - Ed. Arg. - morum: orig. = C. LV. 413) Non est Ambrosii. - Petr. Lomb.1.4 dist. 10. -414) Hoc - adstr.: absunt ab Ed. Bas. -415) add.: autem: Edd. coll. o. -416) add.: in superioribus a sacerdote: eaed. pr. Bas. -417) offertur: Ed. Bas. - refertur: Edd. Par. Lugdd. - 418) Ubi autem sacrificium conficitur: Edd. coll. o. - 419) abest ab iisd. pr. Arg. Bas. Lugdd. II. III. - 420) hic: eaed. pr. Arg. - 421) per quem: Ed. Arg. - 422) facta sunt coelum et (abest ab Edd. Arg. Bas. Nor.) terra et mare: Edd. coll. o. - 423) iussit - est: absunt ab iisd. pr. Arg. - 424) creata: Ed. Arg. - 425) operatoris: Ed. Lugd. H. - 426) inciperet esse quod non erat: Edd. coll. o. - 429) colicem: Edd. Lugdd. II. III. - + 90%) creaturas: ead. - 429) colicem: Edd. Lugd. II. III. - + 90%) ita Edd. coll. o. - 833) add.: id: eaed. - 432) malitus: Bohm. - 90%) ita Edd. coll. o. - 433) add.: id: eaed.

Dist. II. C. LHL. 388) Non est Ambrosii. — Ivo Pan. I. 1. C. 145. Decr. p. 2. c. 6. — 389) abest ab Iv. Pan. et Edd. coll. o. pr. Arg. — 390) abest ab Iv. — 391) exemplar: orig. — 392) sed id.: Iv. Pan. — 393) abest ab Iv. et Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. — 394) iden: Edd. coll o. — abest ab Iv. Pan. — 395) add.: so-tum: Edd. Bas. — 396) add.: dicetur: Edd. coll. o. — 0) I. c. 1. 1. c. 15. — 397) Ipsam vero: absont ab Iv. Pan. — Hem ips.: Edd. coll. o. pr. Bas. — 398) add.: est: Edd. coll. o. — 399) abest ab Edd. Arg. Bas. — 6f. Luc. c. 22. v. 19. = C. LHV. 400) Ep. 54. Ed. Maur., scr. A. 400. — Ivo Pan. I. I. c. 146. Decr. p. 2. c. 112. — 401) homore: Iv. Pan. — Edd. coll. o. — 402) exteri: Ed. Bas. — 403) redurguit: Edd. coll. o. — 6f. I Cor. c. 11. v. 20. seq. — 404) reciperetur: Edd. coll. o. — 405) variasset: orig. — Iv. Decr. — 406) I Cor. c. 11. v. 33. seq. — 407) conveneritis: Edd. Bas. - 408) Ubi: Edd. coll. o. — Ubi intelligitur: Iv. Pan. — 409) abest

ferri species, quam aquarum liquor. §. 2. Advertimus igi-tur, maioris⁵⁵⁰) potentiae esse Dei⁵⁵¹) gratiam quam naturam, et adhuc tamen propheticae⁵⁵²) benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum valuit humana bene-dictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione ⁵⁵³) divina, ubi verba ipsa ⁵⁵⁴) Domini salva-toris operantur i Nam sacramontum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Heliae ⁵⁵⁵), ut ignem de coelo deponeret ⁵⁵⁶), non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti 557): quia ipse dixit, et facta sunt : mundi operibus legisti⁵⁵⁷): quia ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt. Sermo igitur Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest⁵⁵⁹) ea, quae sunt, in id mutare, quod non erant⁵⁵⁹)? Non enim minus est novas rebus dare^k, quam mutare naturas. §. 3. Sed quid argumentis utimur? suis utamur exemplis, incarnationisque⁵⁶⁰) *exemplo^{*561}) adstruamus mysterii veritatem. Numquid naturae usus praecessit⁵⁶²), quum Dominus lesus ex Maria nasceretur? Si ordinem quaerimus, incar inta femina generare consueverat. Lionet inter viro mixta femina generare consueverat. Liquet igitur, viro mixta femina generare consueverat. Liquet igitur, quod praeter naturae ordinem virgo generavit. Et hoc, quod conficimus, corpus ex Virgine est. Quid hic quaeris naturae ordinem in Christi corpore, quum praeter natu-ram sit ipse Dominus lesus partus ex Virgine f Vera⁵⁶¹) utique caro Christi⁵⁶⁴), quae crucifixa est, quae sepulta est. Vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus⁵⁶⁵) lesus: Hoc est corpus mean. Ante benedi-tionem verbeurum coelectium din success mean. ctionem verborum coelestium alia species nominatur; post consecrationem corpus Christi significatur 5(6). Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur; post consecrationem sanguis⁵⁶⁷) nuncupatur, *et* tu dicis: Amen, hoc est: verum est. Quod ⁵⁶⁸) os loquitur mens ⁵⁶⁹) in-terna ⁵⁷⁰) fateatur ⁵⁷¹), quod sermo sonat affectus sentiat.

C. LXX. Quomodo per partes Christus manducatur, et integer permanet.

liem Augustinus in quodam sermone de verbis Evangelii ⁵⁷²).

Invitat Dominus servos, et ⁵⁷³) praeparavit eis cihum se ipsum. Quis audeat manducare Dominum suum ? et tamen ait ⁵⁷⁴): Qui manducat me, vivit propter me. Quando *Chri-stus* manducatur, vita manducatur, nec occiditur, ut manducetur, sed mortuos vivificat. Quando manducatur, reficit 575), sed non deficit. "Non ergo timeamus, fratres, cit⁵⁷³), sed non deficit. ^{*}Non ergo timeamus, Iratres, manducare istum panem, ne forte finiamus illum, et postea quid manducemus non inveniamus^{*}. Manducatur Christus: vivit manducatus, quia surrexit⁵⁷⁶) occisus, nec, quando manducanus, partes⁵⁷⁷) de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, ^{*}et^{*} norunt fideles, quemadmodum man-ducent carnem⁵⁷⁸) Christi; unusquisque accipit partem suam, ^{*}unde⁵⁷⁹) et ipsa gratia partes vocantur^{*}; per par-tes manducatur, et manet integer totus; per partes man-

NOTATIONES

C. LXIX. k) Novas rebus dare: Antea legeba-

C. LXIX. k) Novas rebus dare: Antea legeba-tur*): Non enim minus est dare, quam mutare novas natu-ras rebus. Emendatum est ex originali. Apud Guitmun-dum**), Lanfrancum, Algerum, Ivonem legitur: novas res dare, quam mutare naturas. C. LXXI. 1) Unde Psalmista: Haec Prophetae verba, et nonnulla alia, quae neque apud Paschasium, neque apud B. Thomam, qui in opusculo de sacramento altaris illum citat, leguntur, habentur tamén in eod. lib. edito Rabani nomine.

ducatur in sacramento, et 550) manet integer totus is coda manet integer totus in corde tuo.

C. LXXI. Quotidianum sacrificium non reiteratio at passionis Christi, sed commemoratio.

, Item Paschasius in lib. de corpore et sanguine Christi, c. 9. 581)

XXII. Pars. Iteratur quotidie haec oblatio, ket Christus, semel passus in carne, per unam eandemque me-tis passionem semel salvaverit 582) mundum, ex qua mete idem 343) resurgens ad vitam, nors ei 564) ultra non do minabitur, quia 345) profecto sapientia Dei patris pro mu minabitur, quia⁵⁴⁵) profecto sapientia Dei patris pro mu tis causis necessarium hoc providit. Primo quidem, qua quotidie percamus, saltem in peccatis, sine quibus mota-lis infirmitas vivere non potest, quia, licet omnia peccat donata sint in baptismo, infirmitas tamen peccati adhaca carne manet⁵⁴⁶). Unde Psalmista¹): Benedic⁵⁴⁷) salas mea Domino, qui propitiatur omnibus inignitatious tuis, en sanat omnes infirmitates tuas. Et ideo, quia quotidie l. mur, quotidie Christus pro nobis mystice immolatur, et passio Christi în mysterio⁵⁴⁸) traditur, ut qui senel mo riendo mortem vicerat, quotidie recidiva delictorum pr riendo mortem vicerat, quotidie recidiva delictoran pr haec sacramenta corporis et sanguinis peccata relate. Unde oramus⁵⁴⁹): Dimitte nobis debita mostra⁵⁹⁰), quia, Unde oramus $^{(57)}$: Dimittle nobis debita mostra $^{(7)}$; qua si $^{(52)}$) dixerimus, quod peccatum non habemus, ipi us seducinus, et veritas in nobis non est. Item infra adea $cap.: \S$. 1. Iteratur hoc mysterium $ob \, ^{(52)}$: commemoratio-nem passionis Christi, sicut ipse ait $^{(53)}$: Hoc guotiezas nem passionis Christi, sicut ipse ait ⁵⁵³): Hoc guotieses-que frecritis, in meam commemorationem facite. Qualiceas-que ergo hane panem samitis, et bibitis hune caliceat¹⁴), mortem Domini annunciabitis, donec reniat. Non utique⁵¹¹] sic est accipiendum, donec mors Christi veniat, quia im ultra non moritur, sed donec ipse Dominus ad indicium veniat ⁵⁹⁶). Interdum ⁵⁹⁷) autem semper mors Christi pro ⁵²⁸) saeculi vita posteris nuncianda ⁵⁹²) est, ut discus, qua caritate ⁶⁰⁰) dilexit suos, qui pro eis mori digatus est, cui omnes vicem debemus rependere caritatis, qui ad hoc nos prior dilexit, quum essemus gehennae fili, st diligerenus eum a morte iam liberati.

C. LXXII. Non solum sub figura, sed et in verilete dominici corporis et sanguinis sacramentum celebratur.

Item Augustinus 601).

Utrum sub figura =), an in 602) veritate hoc mysticum ralicis sacramentum liat. Veritas ait 603): Caro mea rere et cibus, et sanguis meus est vere polus. Alioqui quomodo ut gnum ⁶⁰³) erit: Panis, quem ego dabo, caro men el pr mundi cila, nisi vera sit caro? Sed quia Christum vorai dentibus fas non est, voluit Dominus ⁶⁰⁵) hunc panem el vinum in mysterio vero carnem suam et sanguinem suum⁴⁴

CORRECTORUM.

C. LXXII. m) Utrum sub figura: Apud Paschasium, ex cuius locis videtur confectuam hoc caput, her habentur pro titulo quarti capitis: Utrum sub figure, s in veritate hoc mysterium vera caro et verus sanguis Chiab fiat. Caput autom sic incipit: Quod in veritate corput sanguis fiat consecratione mysterii, nemo, qui verbis duim credit, dubitat. Unde verties ait etc. Algerus auten, qu c. 16. haec eadem fere habet, citat et ipse Augustinum et libro de sacramento altaris, et hoc facit initium: Forter ait stc.

verba: reficit — vivit manducatus: absunt ab Iv. — 576) reservers: Iv. — Edd. Par. Lugdd. — 577) abest ab Iv. — 578) corpus: El Bass. — 579) unde — voc: absunt ab Iv. — 578) corpus: El Red. coll. o. pr. Arg. Bas. = C. LXXL 581) et Rabanas de \Leftrightarrow cram. eucharistika c. 28. — cf. c. seq. §. 1. — 582) salessi ab ir. d Arg. Bas. — 589) abest ab Ed. Arg. — 584) #: Edd. coll. o. 585) qui: Ed. Bas. — 586) remanet: Edd. coll. o. — 587) Psal ift v. 1. — 588) subsisterio: Bühm. — 583) Maith. c. 6. v. (1. 590) add: efc.: Edd. coll. o. — 591) 1 loan. c. 1. v. 6. — 581) koc ob: Edd. coll. o. — ef ob: orig. — 593) 1 Cor. c. 11. v. 53. 596) sanguinen: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 597) Interim: ven 1ectio. — Ed. Bas. — 598) per sacc vitam: Edd. coll. o. — 599] annunciando: Ed. Lugd. II. — annuncianda: Edd. coll. o. — 599] annunciando: Ed. Lugd. II. — annuncianda: Edd. coll. o. — 599] annunciando: Ed. coll. o. — 603) Ioan. c. 6. v. 56. — 604) rerm: orig. — c. loan. ib. v. 59. — 605) abest ab orig. et Ed. Bas. – 606) abest ab eod. et Edd. Arg. Bas.

Dist. II. C. LXIX. 550) maiorem esse gratiam: Iv. -551) abest ab Iv. et Edd. Arg. Bas. Nor. -559 ante proph.: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. -555) consideratione: Iv. -564) abest ab Edd. Arg. Bas. -556) 4 Reg. c. 1. -556) depromeret: Iv. -557) Psal. 148. v. 5. -558) potul: Ed. Bas. -559) erat: Edd. Bas. Lugdd. $-\phi$) ita Edd. coll. o. et Iv. $-\phi\phi$) Guitmund. contra Bereng. I. 8. - Lanfranc. adv. Bereng. - Alger. I. 1. c. 9. -560) incarnationis: Edd. Nor. Ven. I. II. Par. Lugd. I. -561) nortfale: Iv. -562) pracessit vel praesens fuit: Ed. Arg. - praesensit: Edd. rell. -563) Nam vera: Ed. Bas. - vere: Edd. rell. pr. Nor. -564) add.: est: Ed. Bas. - 565) add.: noster: ead. - cf. Luc. c. 22. v. 19. -566) vere dictur: Edd. Lugdd. II. III. - signatur: Edd. rell. pr. Bas. - cf. supra c. 40. - 567) add.: Christi: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 568) quod - fal.: absunt ab Edd. Nor. Ven. I. II. - 569) mene - fat. comissa sunt in Edd. Par. Lugd. I. -570 intenta: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. - 571) fatetur: Ed. Arg. = C. LXX. 572) cf. supra c. 58 et infr. c. 75. - Ivo Decr. p. 3. c. 8. Petr. Lomb. I. 4. dist. 13. - 573) ut praeparet: Edd coll. o. - et et ets: absunt ab IV. - 574) Ioan. c. 6. V. 58. - 575)

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. H. c. 73. 1173

consecratione Spiritus sancti potentialiter creati, et quo-tidie pro mundi vita mystice immolari, ut 607), sicut de Virgine per Spiritum sanctum vera caro sine coltu crea-tur; ita per cundem ex substantia panis et vini mystice idem corpus Christi consecretur. Corpus Christi et veritas et figura est: veritas, dum corpus Christi et sanguis vir-tute Spiritus sancti in virtute 606) ipsius ex panis et vini substantia efficitur; figura vero est 607) id, quod exterios sentitur. §. 1. Iteratur 519) autem quotidie haec oblatio, licet Christus semel passus sit, quia quotidie peccamus, 'saltem' peccatis, sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest. Et ideo, quia quotidie labimur, Christus "quo-que mystice pro nobis immolatur. §. 2. Iotra 511) catholi-cam ecclesiam in mysterio 512) corporis Christi nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur Creatoris, et in virtute Spiritus sancti. Si enim in merito esset sa-cerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem, bono manus, man a maio manus periodur sacerdote, quia no in merito consectantis, sed in verbo efficitur Creatoris, et in virtute Spiritus sancti. Si enim in merito esset sa-cerdotis, necquam ad Christiam perimeret. Nunc autem sicut ipse ^{6,1}) est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spi-ritum sanctum banc suam efficit carnem, et transit." ita-inge tipse ^{6,1}) in sanguinem. Unde et^{6,1} sacerdos: *Itaba*, inquit, hare ^{6,1} perferse^{6,1} per manus angeli tui sancti in white altere tunm in compecta divinae maiostatis tare. Ut quid perferenda ^{6,1} in locem deposeit, nisi ut intelligatur, quod ista fant in 'eius' sacerdotio! Hanc igitur ') is obser-senner: rationabilem, per ^{6,2} in coelo adseritisme et serier et auter in ^{6,1} perferse^{6,2} in coelo adseritisme et serier et auter in ^{6,1} perferse^{6,2} in coelo adseritisme et serier et auter in ^{6,2} perferse^{6,2} in coelo adseritisme et serier et auter in ^{6,2} perferse^{6,2} in coelo adseritisme et serier et auter in ^{6,2} perferse^{6,2} in coelo adseritisme et serier et auter in ^{6,2} perferse^{6,2} in coelo adseritisme et serier et auter in ^{6,2} perferse^{6,2} in coelo adseritisme et serier et auter et auter et auter et auter et auter et auter serier et auter et auter et auter et auter et auter serier et auter et auter et auter et auter et auter et auter per hanc acceptabiles et au eret ios is sanguinis potemur it in patismo acceptabiles et au eret et auter et auter et auter et auter serier et auter serier et ista increditif. Credendum et, quae sacerdos dicit, aut ferus chait^{6,1} sacraments: *Qui pride*, gaun pateret^{6,1} perferse et auter serier et auter serier et auter serier et auter serier et auter serier et auter serier et auter et

C. LXXIII. In sanguine agni Christi sanguis, gui vere nune sumitor, olim praefigurabatur. Item Gregorius Papa in homilia Paschall, id est XXII. Evang. 540).

1174

<text><text><text>

NOTATIONES CORRECTORUM.

n) Transit: Paschasius et Polycarpus ex Paschasio ad Placidum habent: transfundit sanguinem; sed ob glos-

ad Placidum habent: transfundit sanguinem; sed ob glos-sam non est mutatum. 0) Hanc igitur: Apud Paschasium et Rabanum (idem enim fere opus est huius atque illius nomine inscriptum) integra est oratio: Sed obsectans per filium patrem, per quem ad eum accessum habemus: Rogamus hanc oblationem, inquit, benedictam, per quam nos benedicamur; adscriptam, per quam nos omnes in colo conscribamur; adscriptam, per quam nos omnes in colo conscribamur; ratam, per quam in visceribus Christi censeamur; rationabilem, per quam a bestiali sensu estamur; acceptabilemque facere diguetur, qua-tenus et nos per hoc, quod in nobis displicuimus, acceptabiles is eins unico filio simus.

in cius unico filio simus. y) Porro deïnceps: Sunt haec addita ex Paschasio c. 15., usque ad vers. In hoc ergo, ut sententia ipsa perciperetur.

C. LXXIII. q) Moritur: In originali est: saerae oblationis immolatur. Sed ob glossam non est mutatum.

r) Uno, inquit: Haec habentur apud Alcuinum in lib. de divinis officiis, cap. de celebratione missae, qui Gregorium citat.

s) Manet: Quae post hoc verbum sequentur apud Alcunum, sic habent: Mysterium est, quod alind videtur, et alind intelligitur. Quod videtur speciem habet corporalem; quod intelligitur fructum habet spiritualem. Sed quum myste-rium sit, unde corpus et sanguis Christi divitur? Consulens omnipotens Deus infirmitati nostrae, qui non habemus usum comedere carnem crudam, et sanguinem bibere, facit, ut in pristina remaneant forma illa duo munera, et est in veritate corpus Christi et sanguis, sicut inse divit. corpus Christi et sanguis, sicut ipse dicit.

74 *

Dist. H. C. LXXII. 607) et: Edd. eaed. - 605) nerbo: orig. - 609) abest ab Ed. Bas. - 610) cf. supra c. 71. - 611) add: - 619) abest ab Ed. Bas. - 610) cf. supra c. 71. - 611) add: - 612) ministerio: Ed. Bas. - 613) Christus; end. - 614) abest ab Ed. coll. 0. - 66. C. 4. qu. 4. c. 77. - Polyer. 1.3. t. 9. - 639) charts ab ed. Arg. - 639) const: t. 4. dist. 11. - 641) ef. Exod. - 613) abest ab Ed. Bas. - 616) hoc: Edd. coll. 0. -617) fieri eel perferri: Ed. Arg. - 616) decrements: Edd. coll. 0. -619) benedicimum: exed. - 620) homines: Edd. Arg. Bas. - 621) conservitation: Ed. Arg. - 642) abest ab Edd. Arg. Nor. Ven. 1. H. - 624) id est per : Ed. Bas. - 625) eroamur : Ed. Arg. -614 field. Lagdd. H. HI. - 626) displicements: Edd. coll. 0. -647) cars. et samptimis: Edd. coll. 0. - 643) projunditor: Edd. coll. 0. -641 field. Ed. Lagdd. H. HI. - 626) displicements: Edd. coll. 0. -641 field. Ed. Lagdd. H. HI. - 626) mentiones: Edd. coll. 0. -647 cars. et samptimis: Edd. Bas. - 625) eroamur: Ed. Arg. -647 cars. et samptimis: Edd. coll. 0. - 659 mention: Edd. coll. 0. -641 field. Lagdd. H. HI. - 6260 displicements: Edd. coll. 0. -641 field. Lagdd. H. HI. - 6260 displicements: Edd. coll. 0. -641 field. Coll. 0. - 653 sametified: Edd. Arg. Bas. - 650 vita: Edd. coll. 0. -643 field. Coll. 0. - 650 vita: Edd. coll. 0. -644 field. Coll. 0. - 650 vita: Edd. coll. 0. -644 field. Coll. 0. - 650 vita: Edd. coll. 0. -644 field. Coll. 0. - 650 vita: Edd. coll. 0. -645 field. Coll. 0. - 650 vita: Edd. coll. 0. -646 field. Coll. 0. - 650 vita: Edd. coll. 0. -647 cars. et samptimis: Cided. East. aced. - 630 displicements: Edd. coll. 0. -648 field. Coll. 0. - 650 vita: Edd. coll. 0. -649 field. Coll. 0. - 650 vita: Edd. coll. 0. -640 field. Coll. 0. - 650 vita: Edd. coll. 0. -640 field. Coll. 0. - 650 vita: Edd. coll. 0. -640 field. Coll. 0. - 650

telligitur. Sed quum mysterium sit, unde corpus et sanguis dicitur ? Figuram panis et vini habet faciente Domino, quia non habemus in usu carnem crudam comedere, et bibere sanguinem.

C. LXXIV. Post consecrationem licet figura panis et vini remaneat, tamen nihil est ibi, nisi corpus et sanguis Christi.

Item Ambrosius 663).

Omnia 664), quaecunque voluit Dominus, fecit in coelo et in terra. Et quia voluit⁶⁶³), licet figura panis et vini ^{*}hic^{*} sit⁶⁶⁶), omnino nihil aliud, quam caro Christi et sanguis post consecrationem credenda sunt⁶⁶⁷). Unde ipsa veri-tas⁶⁶³) ad discipulos⁶⁶⁹): Hace, inquit, caro mea est, pro tas ⁶⁰⁶) ad discipulos ⁶⁰⁹): Hade, inquit, caro mea est, pro mundi vita. Et, ut mirabilius loquar, non alia plane, quam quae nata est de Maria, et passa in cruce, et resurrexit de sepulcro; haec, inquam, ipsa est. Et ideo Christi caro est, quae pro mundi vita adhuc hodie offertur, et, quum digne percipitur ⁶⁷⁰), vitam ⁶⁷¹) utique aeternam in nobis operatur. Panem quidem ¹) istum, quem suminus in my-sterio, illum utique intelligo panem, qui manu S. Spiritus formatus est in utero Vierinia, et irme passingia decortus formatus est in utero Virginis, et igne passionis decoctus in ara crucis. Panis⁶⁷²) enim angelorum factus est cibus hominum, unde ipse ait⁶⁷³): Ego sum panis vious⁶⁷⁴), qui de coelo descendi⁶⁷⁵), et item⁶⁷⁶): Panis, quem ego dabo, euro mea est, pro mundi vita. Ex his namque duabus sententiis aperte datur intelligi, quia panis iste et ille non duo, sed unus panis et una caro, proculdubio unum corpus efficitur; illud vere, illud sane, quod sumtum est de Virgine, quod passum est, et sepultum, quod ⁶⁷⁷) surre-xit ⁶⁷⁸), et in coelum ascendit, et sedet ad dextram Dei patris, et quod est venturum iudiçare vivos et mortuos.

C. LXXV. Quamvis quotidis manducatur Christus, integer tamen permanet vivut.

Item Augustinus ex sermone de verbis Domini =) 679). Qui⁽³⁰⁾ manducat me, vioit propler me. Non ergo, fratres, timeamus manducare panem iatum, ne forte⁽³¹⁾ linia-mus⁽³²⁾ illum, et postea quod manducenus non invenia-mus. Manducetur Christus: vivit manducatus, quia surrexit occisus; nec, quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, et norunt fide-les, quemadmodum manducent carnem ⁶⁸³) Christi. Unusquisque accipit partem suam, unde et ipsa gratia partes vocantur 684). Per partes manducatur, et manet integer totus; per partes manducatur in sacramento, et manet in-teger totus in coelo; manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in Virginem; implevit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in car-nem 685 , ut eum homines manducarent 686 , et manebat integer apud patrem, ut angelos pasceret.

C. LXXIV. t) Panem quidem: Hacc usque ad finem, quae a Magistro etiam referuntur, non leguntur hoc loco apud Paschasium, aut Rabanum. Sed simile quid-dam habetur apud Petrum Chrysologum serm. 67. C. LXXV. u) Haec eadem fere habentur sup. c. Qui manducat, et c. Invitat. C. LXXVII. v) Habetur in missali Ambrosiano in prae-futione dominicae quintae post Epiuhaniam, et in antiquis

fatione dominicae quintae post Epiphaniam, et in antiquis etiam praefationibus in praefatione eiusdem dominicae. Ex Ambrosio citant Algerus *) et Ivo, quamvis Magister ex Hieronymo. Guitmundus ait esse ex praefatione, quae per totum orbem latinum decantatur.

C. LXXVI. Corpus et sanguinem Christi secundum se nulli edere licet. Item Hieronymus in Levilicum 687).

De hac quidem hostia, quae in Christi commemoratione mirabiliter fit, edere licet; de illa vero, quam Christus in ara crucis obtulit, secundum se nulli edere licet.

C. LXXVII. Corpus Christi in singulis portionibus singuli tolum accipiunt. Item ⁽¹¹) in serm. dominicae V. post Epiphaniem *) ⁽¹⁵).

Singuli ⁶⁹⁰) accipiunt Christum Dominum, et in singulis portionibus totus est, nec per singulos ⁶⁹¹) minuitur, sed integrum se praebet in singulis.

C. LXXVIII. De eodem.

Item Hilarius 692).

Ubi pars est corporis, est et totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quae in manna, quod in eius figura prae-cessit, de quo dicitur ⁶⁹³): Qui plus collegeret non habait amplius, neque qui minus paraverat invenit ⁶⁹⁴) minus. Non ⁶⁰⁵) est ⁶⁹⁶) ²omnino⁴ quantitas visibilis in hoc aestimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

C. LXXIX. Corpus Christi, quod sumitur, et figure est in specie, et veritas in substantia. I d e m w) 697).

Corpus Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis et vinum extra videtur; veritas autem, dum corpus et sanguis Christi in veritate interius creditur.

C. LXXX. Cornem vivificatricen, et ipsius verbi propriam factam in altari accipimus. Item ex Symbolo Ephesino ×) 698).

Necessario igitur et hoc adiicimus. "Annunciantes enia secundum carnem mortem unigeniti filii Dei, id est lesa Christi, et resurrectionem eius, et in coelos ascensionem pariter confitentes*, incruentam celebramus in ecclesiis ***) sacrificii servitutem. *Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus*, et sanctificamur participes 'sancti' corporis et pretiosi sanguinis Christi 'omnium nostrum redemtoris effecti^{*}, non ut communen carnen percipientes "(quod ab-sit)", nec *ut * viri sanctilicati, et verbo coniuncti secundum dignitatis unitatem, *aut sicut divinam possidentis habita-tionem^{*}, sed vere vivilicatricem ⁷⁰⁰), et ipsius verbi pro-priam factam.

C. LXXXI. Quomodo manna et aqua de petra fuit idem cum nostro cibo et potu.

Item Augustinus tractate XXVI. ad c. 6. Ioannis 5) 791). Inquit Apostolus 102): Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt. Spiritalem utique eandem: nam 703) corporalem aliam, quia illi manna ⁷⁰³), nos aliud. *Rt adiua-git* ⁷⁰⁵): et omnes eundem potum spiritalem biberant. Aliud

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. LXXIX. w) Ivo etiam citat ex Hilario, et infra ead. c. In Christo, in extremo, refertur una cum verbis Hilarii, apud quem tamen non est inventum. Algerus ci-tat Augustinum de sacramento altaris. Idem fere habetur apud Paschasium c. 4., et ceteros, qui hoc idem argumentum tractant.

C. LXXX. x) Caput hoc, in nimias prope angustim conclusum, suae integritati restitutum est, potissimum ex originali.

C. LXXXI. y) Plenius haec res a B. Augustino expo-nitur. Sed Ivo habet fere, ut Gratianus.

stat ap. Orig. hom. 7. in c. 10. Levit. = C. LXXVII. 698) ive Decr. p. 2. c. 7. - 0) Alger. 1. 1. c. 15. - 689) Theophanism: Iv. - 690) add.: auten: Ed. Bas. - auteni fotum: Edd. rell. - 691) singulus: Ivo. = C. LXXVIII. 693) Hilarius Papa: Edd. coll.e. -Est in hom. 5. post Pascha, quae Eusebio vel Eucherio vel Hilaris tribuitur. - 683) Exod. c. 16. v. 18. - 694) habuit: Edd. coll.e. - 695) add.: enim: eaed. pr. Bas. - 696) abest ab iisd. pr. Bas. Par. Lugdd. = C. LXXX (897) Ivo Decr. p. 2. c. 7. - cf. infr. c. 62. = C. LXXX. 699 Imo ex ep. Cyrilli et sybod. Alex. ab Nestorium, quae primum a Diouysio Ex. in latinum sermonem est translata. - Ivo Decr. p. 2. c. 4. - 699) ecclesiasticis sacrificis: Ed. Bas. - 700) trificanten: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. LXXXI 701) Ivo Decr. p. 2. c. 4. - 702) f. Ucr. c. 10. v. 3. - 703) ab-est ab Ed. Arg. - 704) add.: munducarerum: Edd. coll. o. - 765)

Dist. H. C. LXXIV. 663) Similia sunt in 1. 4. de sacramen-tis, qui liber Ambrosio tribui solet; — cf. Paschas. in libr. de corp. el sang. Chr. c. 1. — 664) Psal. 134. v. 6. — 665) vol., sic fa-chum est: Edd. Arg. Bas. — vol. sic, fact. est tia: Edd. rell. — 666) viacatur, nikit tamen: Edd. coll. o. — 667) credendum est: eaed. pr. Bas. — 668) add.: ait: Edd. coll. o. — 669) toan. c. 6. v. 52. — 670) accipitur: Edd. coll. o. — 671) via acterna — reparatur: Ed. Bas. — 672) Psal. 77. v. 25. — 673) toan. c. 6. v. 51. 52. — 674) vitue: Ed. Bas. — 675) descendit: Edd. Bas. Nor. Ven. I. II. — 676) iterum: Ed. Bas. — 677) quodque: ead. — 678) creature. xit : Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. = C. LXXV. 679) cf. supra c. 58. et 70. — 680) toan. c. 6. v. 58. — 681) abest ab Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. — 682) sumanus: Edd. Arg. Bas. — 673) carnem zet corpus: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 684) add.: in sacramanto: eaed. — 685) carnes: Edd. coll. o. — 666) concederent vel meanducarent: L Arg. = C. LXXVI. 687) Non est ap. Hieronymum, Simile cx-

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. II. c. 84-92. 1180 1179

poculum 168) tuum 169) inebrians, guam praeclarum est. (Et] infra:) §. 4. Quotiescunque bibis, remissionem accipis pec-catorum, et inchriaris *in* spiritu⁷⁷⁰). Unde et Apostolus *ait*⁷⁷¹): Nolle inchriari vino, sed im: lemini⁷⁷²) Spiritu *ait* 171): Nolite incbriari vino, seu imperiori amelo. *Vino enim qui inebriatur vacillat et titubat. Spisancio. "Ino emin qui meditatoi vaenat el fittotat. Spi-ritu qui inebriatur radicatus in Christo est. Et ideo⁺ prae-clara⁷⁷³) ebrietas⁷⁷⁴, quae sobrictaten⁷⁷⁵) mentis ope-ratur. Item c. 4.: §. 5. Fiat⁷⁷⁶) voluntas tua, sicut in coelo et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis he-dis etc. Sanguine Christi parilicata sunt onnia⁷²⁷) vel in coelo, vel in terra. Sanctificatum est coelum, deiectus est coeto, vel in terra. Sanctincatum est coetum, detectus est diabolus, ubi⁻⁷⁸) versatur homo, quem ille decepit. *Et* paulo post: § 6. Disi vobis, quod ante verba Christi quod offertur panis dicatur ⁷⁷⁹). Ubi Christi verba depromta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus "appellatur". Quare ergo in oratione dominica, "quae postea sequitur", ait ⁷⁸⁰): *Panem nostram?* Panem quidem ⁷⁸¹) dixit, sed Entovotor * dixit*, hoc est supersubstantialem.

C. LXXXIV. Verum Christi carnom, et verum Christi sanguinem manducamus et bibimus.

ldem in lib. I'I. de sacramentis, c. 1.

XXV. Pars. Sicut verus est Dei filius Dominus noster lesus Christus, non quemadmodum homines per gra-tiam, sed quasi tilius ex substantia patris: ita vera caro⁷⁸²), sicut ipse dixit, quam accipimus, et verus eius sanguis est potus •). Item paulo post : §. 1. Ego 783) sum, inquit, panis vieus, qui de corlo descendi. Sed caro non descendit e 784) vieus, qui de corto descendi. Seu caro non descendit e 1979, cuelo, "hoc est, carnem in terris assumsit ex Virgine". Quomodo ergo descendit "panis" e 78-) coelo, "et" panis vivus? quia idem Dominus "noster" lesus "Christus" con-sors est "et" divinitatis, et corporis. Et tu, quia 786) accipis panem, divinae eius substantiae in illa participa-ris ???) alimento.

C. LXXXV. In sacrificio non corporalem, sed spiritulem escam accipimus. Item in lib. de his, qui mysteriis initiantur, cap. 9.

In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi. Non ergo corporalis esca, sed spiritalis *est*. 'Unde et Apostolus de typo cius ait⁷⁸⁸), quia patres nostri escam⁷⁸⁹) spiritalem manducaverunt, *et potum spiritalem biberunt*. Corpus enim Dei corpus est spiritale : corpus Christi corpus est divini spiritus.

C. LXXXVI. Carnem a Christo susceptam, et corpus transfiguratum in altari offerimus. Item in sermone de Abel et «uin, id est in lib. do

incurnationis dominicae sacramento, c. 4.

Si credas 790), a Christo carnem esse susceptam, et offeras transfigurandum⁷⁹¹) corpus in altaribus, nec distinguas⁷⁹²) tamen naturam verbi et corporis⁷⁹³), 'et' tibi dicitur: Si⁷⁹⁴) recte offeras, non recte autem dividas, peccasti.

C. LXXXVII. In coena Christus fuit convica et convivium.

Item Hieronymus ad Hedibiam, guaest. II. 795) Nec Moyses dedit nobis '96) panem verum '9'), sed Do-minus lesus '9') ipse conviva '99) et convivium, ipse comedens, et qui comeditur.

NOTATIONES

C. LXXXIV. c) Est potus: Post haec verba in ori-ginali sequitur c. Forte, supra eadem. C. XCI. d) Nuncest: Apud B. Ambrosium sic legi-tur: Et corporeum quidem illud manna hodie plerisque in

Dist. H. C. LXXXIII. 768) calix inebr., quam praeclarus est: Ed. Arg. sec. Vulg. – 769) metm: Ed. Bas. – 770) add.: sancto: Ed. Bas. Lugdd. H. HI. – 771) Ephers. c. 5. v. 18. – 778) im-plemini: Vulg. – Edd. coll. o. pr. Bas. Par. Lugdd. H. HI. – 773) Praecl. – op.: absunt ab Ed. Arg. – 774) est ebr.: Edd. coll. o. pr. Bas. – 775) per sobr.: Ed. Bas. – 776) Matth. c. 6. v. 10. – 777) omn. in coel. et lerra: Ed. Bas. – 776) Matth. c. 6. v. 10. – 777) omn. in coel. et lerra: Ed. Bas. – 776) Matth. c. 6. v. 10. – 777) omn. in coel. et lerra: Ed. Bas. – 776) Matth. c. 6. v. 10. – 777) omn. in coel. et lerra: Fdd. Lugdd. H. HI. – onn. vet in coel. et in terr.: Edd. rell. – 778) ibi rers., ubi et hom.: orig. – 779) dicitur: Edd. Bas Par. – 780) Matth. c. 6. v. 11. – 781) quippe: Edd. coll. o. = C. LXXXIV. 782) ver. est ('hristl caro: Edd. coll. o. – cf. loan. c. 6. v. 56. – 783) loan. ib. v. 51. – 781) de: Edd. coll. o. – 785) de: eaed. – 7860 qui: eaed. – 786) mandem esc.: Edd. coll. o. sec. Vulg. = C. LXXXVI. 7300 verdis: Edd. coll. coll. – 791) transfiguratum corp. in altari: eaed. – 792) distinguis: eaed. – 733) corp. Christi: eaed. pr. Arg. – 794) (ien. c. 4. v. 7. sec. LXX. = C. LXXXVII. 795) Ivo Decr. p. 2. c. 5. – 796) robis: Edd. coll. o. – 797) vivum: Ed. Bas. – 736) add.: Christus: ead.

h

C. L'AXXVIII. In veritate sui corporis et sanguinis Christie suis discipulis praesentavit guod Melchisedech sacramentaliter obtuit.

Item Hieronymus super Matthaeum, lib. IV. ad c. 26.

Accipite \$00) et comedite. Noc est corpus meum. Postqua typicum pascha fuerat "") completum, et agni carnes ca Apostolis comederat, assumit ⁵⁰²) panem, qui confortat¹⁰³ cor hominis ⁶⁰⁴), et ad verum Paschae transgreditur⁴⁸⁵) sacramentum, ut, quomodo in praetiguratione eius Meldi-sedech ⁸⁰⁶) *summi Dei sacerdos* panem et vinum offeren fecerat, ipse quoque in ⁸⁰⁷) veritate sui corporis et saguinis repraesentaret.

C. LXXXIX. Christus idem est sacerdos et sacrificium. ldem in lib. de membris Domini, al. de his, quae Des in scripturis attribuuntur 808).

Sacerdos Dei patris dictus 409) est filius Dei #10), non se cundum divinitatem, sed* secundum humanitatem, in qui se pro nobis *per passionem et morteni suam* acceptable secrificium Deo patri obtulit, ut ipse esset 11 sacerdo, qui et 12 sacrificium.

C. XC. Iudaei credentes biherunt sanguinem, quen in cruce fuderunt.

Item Augustinus lib. L. hom. serm. 27. de utilitate agendae poenitentiae *13).

Tunc eis Petrus⁸¹⁴) annunciavit eum colendum, quem crucifixerunt, ut eius sanguinem biberent credentes, ques effuderunt *15) sitientes *10).

C. XCI. Corpus, quod ex Virgine sumtum est, a fidelibus accipitur.

Item Ambrosius epist. LXII. al. l. VIII. epist. 1. el Irenaeum^{\$17}).

Corporeum illud manna nunc est^d) tanti res miraculi, qua venit quod perfectum est; perfectum autem panis de cuelo corpus ex ¹¹⁰) Virgine, *de quo satis evangelium te dece.

C. XCII. Verum Christi corpus, verumque eius sanguinen quotidie manducamus et bibimus.

Item Augustinus in Psalme. XXXIII. 119)

Accesserunt ^{\$20}) ad lesum ludaei, ut crucitigerent; sos *ad eum* accedamus, ut corpus eius et sanguinem acc-piamus. Item infra: §. 1. Vere magnus Dominus ^{\$21}), et magna misericordia eius *vere*, qui nubis dedit manducars corpus suum, in quo tanta perpessus est, et sanguinem¹²) bibere. Item in Pral 45. ad Iudaeos: §. 2. Iam³²³) et se curi bibite sanguinem, quem fudistis. Item in Pral. 6.: curi bibite sanguinem, quem iudistis. Item in Psel. 65.: §. 3.. lysum sanguinem, quem per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt. Item in Psel. 98.: §. 4. De carne Maries carnem accepit. "Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem "nobis" manducadam ^{3/24}) ad salutem dedi. Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorste rit. Item in Psel. 33.^{8/25}): §. 5. David ^{3/26}) ferebatar'j manibus suis. Manibus suis nemo portatur. Quomodo in-telligatur in ipso David, secundum literam non invenious in Christo autem invenious. Ferebatur enim Christon suitem suit in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christos ma nibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait^{s2}):

CORRECTORUM.

locis invenitur: sed nune non est tanti res miraculi, più venit etc. Verum ob glossam non est emendatum. C. XCII. e) Ferebatur: In graeca vulgata est: πα

Eq fgero, id est: collabebatur.

- 799) est come.: Edd. Arg. Bas. =: C. LXXXVIII. 800) Math. c. 26. v. 26. - 801) fuil: Edd. coll. 0. - 802) assemust: cast exc. Arg. - 803) confortator est: ened. exc. Bas. - 803) Psil 48. v. 15. - 805) transiti: Edd. Lugdd. II. UI. - transit: Edd. rell.-806) Gen. c. 14. v. 18. - 807) revitatem sui: orig. =: C. LXXII 808) Non est Hieronymi. - 809) dicitar: Edd. coll. 0. - 819) ab-est ab Ed. Arg. - 811) st: Udd. coll. 0. - 812) est: card. = C. XC. 813) Serm. 353. Ed. Maur. - 814) Act. c. 2. v. 36. = 815 fuiderant: Edd. Lugdd. II. 111. - fuderunt: Edd. rell. - 816 est ab Ed. Arg. - 811) st: Udd. coll. 0. - 812) est: card. = Nor. - est ex Virg. multum: Edd. rell. =: U. XCII. 817) scr. c. A. 390. Ivo Decr. p. 2. c. 9. - 818) est de: Ed. Arg. - est ex: Edd. Bu Nor. - est ex Virg. multum: Edd. rell. =: U. XCII. 819] Ivo Dec. p. 2. c. 9. - 820) conc. 2. in Ps. 33. - 821) forms: Iv. - Edd. coll. 0. - 832) add: sum: id. - eacd. - 823) forms - fud: 104 coll. 0. - 8323) add: sum: id. - 823 (and - 632) add = ducandum: Edd. coll. 0. - 825) conc. 1. in Ps. 33. - 826) fam. - 636 fud: ducandum: Edd. coll. 0. - 825) conc. 1. in Ps. 33. - 836 fud: sum ducandum: Edd. coll. 0. - 825) conc. 1. in Ps. 33. - 836 fud: sum ducandum: Edd. coll. 0. - 825) conc. 1. in Ps. 33. - 836 fud: sum

Hoe est corpus meum. Ferebatur 828) enim illud corpus in manibus suis. Idem super Ioannem tract. 21.: §. 6. Quous-que biberent⁵²⁹) sanguinem, quem fuderant⁵³⁰), *de sua salute* desperaverunt. Idem in Psal. 54.⁶³¹): §. 7. ludaei pascebantur tanquam de poena Domini. *Nam* et nos de cruce Domini pascimur, quia corpus ipsius manducamus. Et infra: Habent ergo impli epulas suas, habent et pii suas. *Audi epulas piorum*: Beati \$32), qui esuriunt et sitiunt institiam.

C. XCIII. Pro infirmitatibus eucharistiam presbyter semper habeat paratam. Itam ex Concilio Wormaciensi⁸³³).

XXVI. Pars. Presbyter eucharistiam semper habeat paratam, ut, quando 3,4) quis infirmatus fuerit 1 3,5), sta-tim eum communicet, ne sine communione moriatur.

C. XCIV. Poenitentia eius, qui non bene sacrificium custodit.

Item ex Concilio A selatensi⁸³⁶).

XXVII. Pars. Qui bene non custodierit sacrificium, et mus vel aliquod aliud animal illud comederit, XL. diebus ⁸³⁷) poeniteat. Qui autem perdiderit illud in ecclesia, aut pars eius ceciderit, et non inventa fuerit, XXX. ⁸³⁸) dies ⁸³⁹) poeniteat.

C. XCV. Histrionibus sacra non committantur mysteria.

Cyprianus Eucrutio fratri salutem, lib. I. ep. 10.840) XXVIII. Pars. Pro dilectione 841) tua *et verecundia mutua* consultendum me existimasti, frater carissime, quid mihi videatur de histrioi e quodam ⁶⁴²), qui apud vos con-stitutus in ⁸⁴³) *eiusdem* adhuc artis suae dedecore ⁸⁴⁴) perseverat, et magister et doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum, id, quod male didicit⁸⁺⁵), ceteris quoque⁸⁴⁶) insinuat: an⁸⁺⁷) taiis debeat communicare nobiscum[‡] *Quod⁸⁴⁶) ego^{* 549}) puto nec maiestati divi-nae, nec evangelicae disciplinae congruere, ut pudor et honor ecclesiae tam turpi et infami contagione foedetur.

C. XCVI. Post conversionem non est deneganda gratia communionis.

Item ex Concilio Carthaginensi III., c. 35.850) Scenicis atque histrionibus, ceterisque huiusmodi personis, vel apostaticis conversis, vel⁸⁵¹) reversis ad Dominum⁸⁵²), gratia vel reconciliatio non negetur.

C. XCVII. Presbyter in altari missam non celebret, in quo eadem die episcopus celebravit.

Item ex Concilio Urbico 853).

In altari, in quo episcopus missam cantavit, presbyter eo-dem die aliam celebrare non praesumat.

NOTATIONES

C. XCIII. f) Infirmatus fuerit: Apud Burchar-dum et lvonem (qui item citant conc. Wormaciense c. 5.), et in Capitularibus l. 1. c. 161., ubi habetur, post ista verbà interponuntur haec *): aut parvulus infirmus fuerit. Dist. III. C. I. a) Laicis: Haec vox abest a Va-ticanis exemplaribus, Burchardo et Ivone **).

Dist. II. C. XCII. 828) ferebat: orig. - 829) biberant: Ed. Bas. - 850) fuderunt: Edd. coll. o. - 831) videtur referendum esse ad Aug. in Pral. 100. - 832) Math. c. 5. v. 6. = C. XCIII. 693) Imo ex Cap. Reg. Fr. 1 i. c. 165. - Reg. I. 1. c. 69. (: ex ca-pitud. synodalibus, cf. Walter. Aurel. Cap. e. 7.) Burch. 1. 5. c. 10. Ivo Pan. 1. 1. c. 145. Decr. p. 3. c. 30. - 834) quan : Ed. Arg. -quandocumque: Ed. Bas. - 6) its Reg. - 835) infirmacerli: Cap. - Reg. = C. XCIV. 836) Exstat inter cap. Theodori ap. Petit. c. 55. - Burch. 1. 5. c. 51. Ivo Pan. 1. 1. c. 157. Decr. p. 3. c. 60. - ex Aurelianensi referuut Burch. Iv. Pan. et Edd. Arg. Bas. Nor. Lugdd. II. III. - 837) dies: Theod. - Burch. Iv. - 838) viginti: Theod. - Burch. 1. 5. c. 31. Ivo Pan. I. 1. c. 153. Decr. p. 3. c. 31. p. 11. c. 83. - 841) dil. sudua et ver. tua: orig. - pro dil. tua ver. mutua: Iv. Decr. p. 3. - dil. tua et ver. : Pan. - dil. tua ver. mutua: Iv. Decr. p. 3. - dil. tua et ver. : Pan. - dil. tua ver. mutua: Iv. Decr. p. 442) tilo: Iv. Decr. p. 3. - dil. tua et ver. uf dei Burch. - 8442) tilo: Iv. Decr. p. 3. - dil. tua et ver. uf dicti: Edd. Bas. Ven. II. - 845) abeat ab v. Pan. - quibusque: Ed. Arg. - 847) an talibus sacra communic cum ceteris Christianis debeat dari, aut (haud: Iv. Pan.) vobiscum (aubiscum: Burch. Iv. Pan. - Edd. coll. o. - 849) abeat a Burch. Iv. Pan. et Decr. p. 2. - 649) non est ap. Burch, et in Pan. = C. XCVI. 860) hab. A. 397. - Coll. tr. p. p. 5. 17. c. 25. - 6. Burch. Iv. Pan. - Edd. coll. o. - 849 abeat a Burch. Iv. Pan. et Decr. p. 2. - 649) non est ap. Burch, et in Pan. = C. XCVI. 860 hab. A. 397. - Coll. tr. p. p. 5. 17. c. 25. - 6. Burch. Iv. Decr. p. 1. c. 230. - 851) vel rev.: absunt ab Ed. Bas. - 862) Deum:

DISTINCTIO 111.

GRATIANUS.

C. I. Tempora feriandi in missa sunt laicis nuncianda. Item ex Concilio Lugdunensi').

I. Pars. Pronunciandum est laicis *), ut sciant tem-pora feriandi per annum, id est: omnem dominicam a vespera usque ad vesperam, ne ludaismo 3) capiantur. Fe-riandi vero per annum isti sunt dies: Natalis Domini, S. Stephani, S. Ioannis Evangelistae, Innocentium, S. Silve-stri, Ortavae³) Domini^b) ^{*}et^{*} Theophaniae^{*}), Purificatio S. Mariae, sanctum Pascha cum tota hebdomada, Roga-S. Mariae, sanctum Pascha cum tota hebdomada, Roga-tiones tribus diebus, Ascensio⁵) Domini, sancti dies Pen-tecostes, S. Ioannis Baptistae, duodecim Apostolorum, maxime⁶) *tamen^{* 7}) sanctorum Petri et Pauli, qui mun-dum⁶) sua praedicatione illuminaverunt, S. Laurentii, As-sumtio S. Mariae, Nativitas⁹) S. Mariae¹⁰), Dedicatio ecclesiae¹¹), S. Michaëlis Archangeli, Dedicatio cuiuscun-que oratorii, et onnium sanctorum, et S. Martini, et illae festivitates, quas singuli episcopi in suis episcopatibus¹²) cum populo collaudaverint, quae vicinis tantum circummo-rantibus indicendae sunt, non generaliter omnibus. Reliquas¹³) vero festivitates per annum non sunt cogendi¹⁴) ad feriandum, nec prohibendi¹⁵). Indictum vero ieiunium quando 16) fuerit denunciatum, ob omnibus observetur.

C. II. In sanctorum solennitatibus divinis officiis, non saltationibus vel cantilenis, populi debent vacare.

Item ex Concilio Toletano III., c. 23.17)

Irreligiosa consuetudo est, quam vulgus per sanctorum solennitates agere consuevit. Populi, qui debent officia divina attendere, saltationibus *et* turpibus invigilant *** canticis, non solum sibi nocentes, sed et religiosorum offi-ciis perstrepentes ¹⁹). Hoc etenim, ut ab omnibus ²⁰) pro-vinciis depellatur, sacerdotum et iudicum a concilio ²¹) sancto curae 22) committitur.

C. III. Ante Ascensionem Domini tribus diebus litaniae celebrentur.

Item ex Concilio Aurelianensi I., c. 29. 23)

Rogationes, id est litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari ita, ut praemissum ²⁴) triduanum ieiunium in ²⁵) dominicae Ascensionis solennitate solvatur. Per quod riduum servi et ancillae ab 26) opere relaxentur, quo ma-gis plebs universa conveniat. Quo triduo omnes abstineant, et 27) quadragesimalibus cibis utantur.

C. IV. Episcopus die dominico non desit ecclesiae.

Item ex Concilio eodem, c. 33.

Episcopus, si infirmitate non fuerit impeditus, ecclesiae, cui proximus fuerit, die dominico deesse non debet.

CORRECTORUM.

b) Octavae Domini: Ita in plerisque vetustis exem-plaribus, et in Capitularibus, et apud Ivonem, et ceteros fere veteres scriptores, excepto Burchardo. Ac nihilomi-nus ipsa octava dies ipsius Natalis significatur. Cur autem numero multitudinis proferretur, declarat Alcuinus in c. de Octava Domini.

ead. — Coll. Hisp. == C. XCVII. 853) Sententia est in c. 10. conc. Autissiodor., hab. A. 578. — Burch. I. 3. c. 336. Iv. Pan. I. 3. c. 35. Decr. p. 8. c. 370.

Decr. p. 8. c. 270. Dist. IH. C. I. 1) Exstat in cap. Abytonis Bas. c. 8. (Harri-hem. t. 2.) — Burch. I. 2. c. 77. IV. Decr. p. 4. c. 14. — ef. Cap. l. 1. c. 164. I. 2. c. 25. et conc. Mog. A. 613. c. 36. — 60.) Pron. est. ut luct: Edd. Bas. Par. Lugd. I. — pron. est lucius: Edd. Lugdd. II. III. — 9) in iud.: Burch. — a iud.: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. — 3) octava: orig. — Edd. coll. o. — octava natulis Dom.: Burch. — 4) Theophania: orig. — Edd. coll. o. — octava natulis Dom.: Burch. — 4) Theophania: orig. — Edd. coll. o. — octava natulis Dom.: Burch. — 4) Theophania: orig. — Edd. coll. o. — octava natulis Dom.: Burch. — 4) Theophania: orig. — Edd. Nor. Ven. I. II. Par. — Nat. — Mar.: absunt ab orig. — Nat. eiusdem: IV. — 10) add:: Virginis: Burch. — Ed. Bas. — 11) bastitcats: orig. — Burch. IV. — abest ab Ed. Bas. — 13) episcopits: Burch. IV. — Ed. Bas. — 14) cogendae: id. — iid. — ead. — 15) prohibendae: iid. — ead. — prohibendum: orig. — 16) add.: a palatio vel a domo: orig. — 20. U. 11 71 hab. A. 669. — IV. Decr. p. 4. c. 12. — 18) tro.; cautica non solum mala cancen-tes, sed (add: etiam: Edd. Par. Lugdd. II. III.) red.: IVo. — Edd. coll. o. — 19) perstrepunt: Edd. Arg. Ven. I. II. — 23) cu-riae: Kd. Arg. = C. IH. 23) hab. A. 511. — IVO Decr. p. 4. c. 11. — 24) post missam: IV. — 25) post — solennitatem: Coll. Hisp. — 26) add.: annut: ead. — 27) add.: etiam: Edd. coll. o.

C. V. Hes dies ciribas in silla celebrare non licet. Item es codem, c. 27. 21)

Nulli 29) civium Paschae, Natalis Domini, et 13) Quadragesimae ·) solennit tem in villa liceat 31) celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.

C. VI. Ante solennitatem Paschae Quadragenima est celebranda.

1183

Item ex eodem Aurelianensi, c. 26. Sacerdotibus omnibus est decretum, ut ante Paschae so-lennitatem non Quinquagesima, sed Quadragesima teneatur.

C. VIL. Quinta feria altinae septimanae Quadragesimae iciunium solei non licet.

Item ex Concilio Martini Papae Bracarensis, c. 50. 32).

Non licent³³) quinta feria³⁴) novissimae septimanae ieiu-nium solvere, et omnem exhonorare³⁵) Quadragesimam, sed³⁵) sincere abstinentes totam Quadragesimam peragere +).

C. VIII. De codem.

Item ex Concilio Laodicensi, c. 50.3*)

Non oportet 33) in Quadragesima quinta feria ultimae hebdomadae ieiunium ?) dissolvi, et totam Quadragesimam inhonorari, sed per totos 'hos' dies '') ieiunare, et escis abstinentiae convenientibus, id est aridioribus, uti.

C. IX. Exceptis diebus dominicis in Quadregerina non solcatar iciunium.

Item ex Concilio Agathensi, c. 12.41)

Placuit, ut omnes ecclesiae 42) *filii* 43), exceptis diebus a ment, at omnes ecclemae -) mill ->), exceptis diebus dominicis, in quadragesima etiam die ++) sabbati sacerdo-tali oratione 4) +5) et discretionis communione +5) ieiunent.

C. X. Nee in die dominico, nee in diebus Pentecostes in oratione genue flectantur.

Item ex Cuncilio Nicaeno, c. 20. 47)

Quoniam sunt in die dominica quidam ad orationem genua flectentes, et in diebus Pentecostes, statutum '') est a sancta synodo, (quoniam consona, et conveniens per omnes ecclesias custodienda consuetudo est), ut stantes ad orationem vota Domino reddamus.

C. XI. Que tempere ab esu carnien sit abetinendam. Item Leo Papa IV. **)

II. Pars. De esu carnium apud vos 50) vetustissima, et non improbanda traditio semper est tenenda, ut a coenae termino, quae fit in principio noctis quartae feriae, quae lucescit in quarta feria, usque in diluculum quintae feriae, et similiter a coena noctis sextae feriae, quae lucescit in sexta feria, non imperite iriunatio usque ad sab-bati lucem, quantum de dici parte aliquis ieiunare malue-rit vel debuerit, protendatur.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. V. c) Et Quadragesimae: Sic etiam in origi- in concilio est: causa temporis ***), id est, quoniam dies pali impresso. Sed Ivo habet: rel Quinquogesimae *). Bur- dominicus sit. De qua re habetur supr. dist. 30. cap. Si chardus: rel Penterestes, et ita est in concilio Agathensi quis tanquam, et cap. tin. Legitur etiam in Pontificali Da-C. 63., et in Arvernensi c. 14. C. IX. d) Oratione: In concilio legitur: erdina-

tione, et districtionis comminatione ieiunent **); sed ob glossam non est mutatum.

C. XV. e) Timoris: Hoc exponitur in glossa. Sed

C. XIL. Nee die sabbati feriendum, nee die domin leverna est prohiber

Iten Gregorius dilectissinis cisibus Romac,

lib. XI. epist. 3.31)

III. Pars. Pervenit ad me, quosdam perversi spirit homines prava inter vos aliqua et sanctae fidei adversa seminasse, ita ut die sabbati aliquid operari prohiberent. Quos quid aliud nisi antichristi praedicatures dixerim \$1)? qui veniens diem sabbatum atque dominicum ab omni faciet opere custodiri. Quia enim muri se et resurgere nimulat, haberi in reneratione vuit diem doministrum: et quin iudaizare populum competiti ¹³), ut exteriorem legis ritum revocet, et sibi ludaeorum periidiam subdat, coli vult'sab-batum. Et perde pest: §. 1. Alind quoque ad me perlatum est, vobis a perversis hominibus esse praedicatum, ut do-minico die nullus debeat lavari. Et quidem si pro lasaria³⁺³) et pro voluptate quis lavari appetit, hoc fieri neu reliquo quolibet die concedimus. Si astem pro necessitate corporis, hoc nec die dominico³⁵) prohibemus.

C. XIII. Ob recerentian sepulturae dominicae sabbato icinare decara.

Item Innocentius Papa, ep. 1. ad Decentium, c. 4.55) IV. Pars. Sabbato vero icispandum esse, ratio evi-dentissima demonstrat. Nam, si diem dominicum ob veno-rabilem resurrectionem Domini nostri lesu Christi non aplum in Pascha celebranus, verum etiam per singulos 37) circulos bebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamun, ac³⁺) sexta feria propter passionem Domini ieiunamm sabbatum 37) praetermittere non debemus, quoniam 44) insabbatum ?') practormittere non debemus, quodaam *) in-ter tristitiam et laetitiam temporis *') illius videtur *2) in-clusum. Nam utique constat, Apostolos biduo isto et in moe-rore fuisse, et propter metum ludaeorum se occuluisse *'). Quod utique non dubium est in tantum cos iciumasse biduo memorato, ut traditio ecclesiae habeat isto biduo sacramenta⁽¹⁾) penitus non celebrari. Quae "utique" forma⁽⁵⁾ per singulas tenenda est hebdomadas propter id, quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quod si putant semel atre uno sabbato iciunandum, ergo et de-ninica, et sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda

C. XIV. Die dominica et quinta feria non est celebrandum ieianium

Iten Melchiades Papa ad Episcopes Hispaniarum, cop. 3. **).

V. Pars. leiunium dominici diei, et quintae ferine nemo celebrare debet, ut inter iciunium Christianorum et gentilium, veraciter ¹⁷) credentium et intidelium atque haereticorum, vera et non falsa discretio habeatur.

C. XV. De codem.

Item ex Concilio Caesaraugustano, c. 2.53)

Ne quis iciunet die dominica causa timoris *), aut persua-sionis, aut superstitionis, nec Quadragesimarum diebus **) ab ecclesiis tideles **) desint, nec habitent **) in latibulis

masi, ideo Miltiadem sanxisse, ne quis die dominico, at feria quinta, ieiunaret, quia eos dies pagani quasi sacrun ieiunium celebrabant. Et apud Burchardum L 19. impo-nitur poenitentia ei, qui die dominica ieiunet propter ab-stinentiam et religionem.

Dist, III. C. V. 28) Barch. L 2. c. 75. Ivo Decr. p. 4. c. 15. -29) add.: unquam: Edd. coll. 0. -30) ref: Edd. Bas. -9 jua Coll. Hisp. -31) licef: Edd. coll. 0. pr. Bas. = C. VII. 32) c. 50. cone. Laod. ex interpr. Martini Brac. -33) icef: Bohm. -34) pdd.: fratres: Edd. coll. 0. -35) exormare: Edd. Ven. I. IL -2 jorer animi: orig. -1v Decr. -55) dominicorum : orig. = 2S6) ef: Edd. Atg. Nor. Ven. I. IL -7) perceive: Edd. Ven. I. IL -7) perceive: Edd. Coll. 0. -51) dominicorum : orig. = 2C XIII. 56) str. A. 416. -1vo Pan. I. 2. c. 100. Decr. p. 4. c. 20 Polyc. I. 3 U 25. -57) per singular hedotomodas: Edd. Coll. 0. -56) and incert: Edd. Lard. III. -ac sicut: Edd. rell. -ac sicut: -bc sicut: -bc sicut: -bc sicut: -bc sicut: -bc s

cubiculorum, ac montium, qui in suspicionibus perseve-rant; sed exemplum et pracceptum custodiant sacerdotum, et ad alienas villas agendorum conventuum causa non conveniant. Ab universis episcopis dictum est: Anathema sit qui haec 72) commiserit.

C. XVI. Quarta et sexta feria sunt servanda ieiunia. Item ex dietis S. Apollonii () 72).

Item ex dictis S. Apollonii¹)²²). 'VI. Pars. leiunia sane legitima, id est quarta et sexta feria, non sunt solvenda, nisi grandis aliqua necessi-tas fuerit, quia quarta feria ludas de traditione²⁴) Domini cogitavit⁷⁵), et sexta feria crucilixus est Salvator. Vide-bitur ergo, qui in his diebus sine "aliqua" necessitate sol-verit statuta iciunia, vel cum tradente tradere Salvatorem, vel cum cruciligentibus cruciligere. Die autem dominica nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla ope-ratio in illa die sancta agatur, nisi tantum hymnis, et psalmis, et canticis spiritualibus dies illa transigatur.

C. XVII. Quinta feria ultimae hebdomadae quadragesimae poenitentes remissionem accipiant.

Item Innocentius Papa, ep. I. ad Decentium, c. 7. 76)

VII. Pars. De poenitentibus vero, qui sive ex gra-vloribus commissis, sive ex levioribus poenitentiam gerunt, si nulla interveniat acgritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum ?7), Romanac ecclesiae consuetudo demoa-strat. §. 1. Ceterum de pondere aestimando delictorum sacerdotis est indicare, ut attendat ad confessionem poe-nitentis, et ad fletus atque lacrimas corrigentis, "ac tunc iubere dimitti, quum viderit congruam satisfactionem". §. 2. Sane si quis aegritudinem ?8) inciderit ?9), atque us-que ad desperationem 89 devenerit, ei est ante tempus Paschae relaxandum, ne de saeculo absque communione discedat 81). VII. Pars. De poenitentibus vero, qui sive ex gra-

C. XVIII. Singulis annis quinta feria ultimae hebdomadae quinquagesimae novum chrisma conficiatur.

Item Fabianus Papa orientalibus Episcopis, epist. II. 8) 82) VIII, Pars. Literis vestris inter cetera insertum invenimus, quosdam regionis ⁶³) vestrae ⁸⁴) episcopos a ⁸⁵) vestro nostroque ordine discrepare, et non per singulos annos in coena Domini chrisma conficere. Et infra: Er-rant vero qui talia excogitant, et mente vesana potius, quam recta sentientes haec ¹⁵) audent. Et infra: §. 1. Si-cut enim ipsius diei solennitas per singulos annos est cele-branda, ita ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est agenda, et de anno in annum renovanda ⁸⁴), et fidelibus ⁸⁴) tradenda ⁸⁰), quia novum sacramentum est per singulos annos, et ⁹⁰) iam dicto die innovandum, et vetus in sanctis ecclesiis cremandum. Ista a sanctis Apostolis et successoribus eorum accepimus, et vobis tenenda man-damus. venimus, quosdam regionis \$3) vestrae \$4) episcopos a \$5) damus.

C. XIX. Servetur ab omnibus festivitas inventionis dominicae crucis.

Item Eusebius Papa, epist, III. 91)

1X. Pars. Crucis Domini nostri Iesu Christi, quae nuper, nobis gubernacula sanctae Romanae ecclesiae tenentibus, quinto nonas Maii inventa est, in praedicto Calen-darum die inventionis festum vobis solenniter celebrare mandamus.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XVI. f) Caput hoc habetur apud Palladium in vita Apoll. Abbatis.

Dist. HL. C. XV. 72) hoc: Coll. Hisp. – Edd. coll. 0. = C. VI. 73) Imo ex libr. 2. Vitaram SS. Patrum Rudno Interpr. c. 7, ivo Pan. 1. 2. c. 179. Decr. p. 4. c. 32. – Verba: Die aulem etc. minia sant ex simaragil expos. regulao S. Benedleii, et referantin to v. Decr. io. c. 13: ez etatuits Patrum. – 74) iraditioned: Edd. ohl. o. – 73) commeti: Edd. Ven. I. H. – cogitaverat: IV. Pan. = C. XVI. 76) ser. A. 416. – Burch. I. 18. c. 18. Ans. I. 11. c. 37, vo Decr. p. 15. c. 40. – 77) add. : esse: Edd. coll. o. – 78) in aero: Burch. IV. – Edd. coll. o. – Bohm. – 79) ceciderit : Edd. ohl. o. – theurerett: Constant. – 80) add.: citae: Edd. Bas. Lagd. – 61) decedal: Edd. coll. o. – Bohm. – 79) ceciderit : Edd. ohl. o. – theurerett: Constant. – 80) add.: citae: Edd. Bas. Lagd. – 61) decedal: Edd. coll. o. – E. C. XVIII. 82) Cap. P. Seu doi si-ford. – 14. Decr. p. 2. c. 73. Polyc. J. 3. t. 16. – 83) religionat: Edd. coll. o. p. Bas. – 84) mostrae: Edd. coll. o. – 85) a no-strate oraf.: Ed. Arg. – 86) hoc forcere audent: Edd. coll. o. – 85) in endminis: Edd. Arg. – 86) hoc forcere audent: Edd. coll. o. – 85) in edd. coll. o. p. Bas. – 84) mostrae: Edd. coll. o. – 85) in endminis: Edd. Arg. – 86) hoc forcere audent: Edd. coll. o. – 85) in the decedati: Edd. Arg. – 86) hoc forcere audent: Edd. coll. o. – 85) in the decedati: Edd. Arg. – 86) hoc forcere audent: Edd. coll. o. – 85) in the decedati: Edd. Arg. – 86) hoc forcere audent: Edd. coll. o. – 85) in endminis: Edd. Arg. – 86) hoc forcere audent: Edd. coll. o. – 85) in endminis: Edd. Arg. Nor. Yen. I. H. – 90) in: Ivo. – Edd. coll. o. – 80 hor forcere p. 4. c. 3. – C. XX. 92) Capet Pseud of sid. of i, con-tect see. libr. Pont. – Heg. I. I. e. 210. Burch. I. 2. c. 33. Ivo

C. XX. Quare sit institutum, ut aqua sale conspersa sanctificetur.

Item Alexander Papa V. a Petro, epist. I. c. 5. 92)

X. Pars. Aquam sale conspersam populis benedici-X. Pars. Aquam sale conspersam populis benedici-mus, ut ea cancti aspersi sanctificentur et purificentur. Quod et omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam⁹¹) si cinis titulae "sanguine" aspersus populum san-ctificabat atque mundabat: multo magis aqua sale aspersa, divinisque precibus sacrata, populum sanctificat atque mun-dat. Et, si sale asperso per Helisaeum ⁹⁴) prophetam ste-rilitas aquae sanata est: quanto magis divinis precibus sacratus ⁹⁵) sal sterilitatem rerum aufert humanarum, et coïnquinatos sanctificat, "atque mundat", et purgat, et ce-tera bona multiplicat, et insidias diaboli avertit, et a phan-tasmatum ⁹⁶) versutiis homines defendit ?

C. XXI. Non nisi in die dominico sanctum Pascha celebretur.

Item Pius Papa IX. a Petro Apostolo, in primo suorum decretalium 27).

suorum decretalium⁹?). Nosse vos volumus, quod Pascha Domini⁹⁴) die dominico annuis temporibus⁹⁹) sit celebrandum. Istis enim tempo-ribus Hermes doctor fidei et scripturarum¹⁰⁹) effulait in-ter nos. Et licet nos idem Pascha praedicto die celebre-mus¹⁰¹), quia¹⁰²) tamen quidam inde¹⁰³ dubitabant¹⁰⁴), ad corroborandas animas eorum eidem Hermae angelus Domini apparuit in habitu pastoris, et praecepit ei, ut Pascha Domini die dominico ab omnibus celebraretur. Unde et vos ¹⁰⁵) apostolica auctoritate instruimus, omnes eadem servare debere, quia et nos cadem servamus, nec debetis a capite quoquo modo dissidere¹⁰⁶).

C. XXII. Non nisi in die dominica sanctum Pascha celebretur.

Item Victor Papa XIII. a Petro, in primo decretali suo 2027).

decretali suo¹⁰⁷). Celebritatem sancti Paschae die ¹⁰⁸) dominico agi debere, et praedecessores nostri iam statuerunt, et nos illud *vo-bis*¹⁰⁹) eadem die solenniter celebrari ¹¹⁰) mandamus, quia non decet, ut membra a capite discrepent, nec ¹¹¹) contraria gerant. A XIV. vero luna primi mensis usque ad XXI. diem eiusdem mensis eadem celebretur festivitas. §. 1. Eodem ¹²) vero ¹¹¹) tempore baptisma celebrandum est catholicum. Sed tamen, si necesse fuerit, aut mortis periculum ingruerit, gentiles ad fidem venientes quocunque loco vel momento, ubicunque evenerit, sive in flumine, sive in mari, sive in fontibus, tantum Christianae confes-sione credulitatis clarificata ¹¹³) baptizentur. Ipsis quoque quod in baptismo polliciti sunt summopere est attenden-dum, ne infideles, sed fideles inveniantur. Ipsi vero, qui infidelitatis nota adsperguntur, infames efficiuntur, et inter fideles minime reputantur ¹¹³). §. 2. Haec¹¹⁶) vero sta-tuta nulla debent improbitate convelli, nulla novitate mu-tari, quia alia est ratio causarum saecularium, alia divi-narum. narum.

C. XXIII. De codem.

Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 65, 117)

Paschae solennitas uno die et tempore celebranda est.

C. XVIII. g) In originali res copiosius explicatur, quam aut Gratianus, aut Ivo faciant.

C. XXIV. Dies Paschae, conclisi b), formalarum subscriptione omnibus intimetur.

Item ex Concilio Carthaginensi [V.], c. 7. †) Placuit, ut dies venerabilis Paschae formatarum ¹¹⁴) sub-scriptione omnibus intimetur; dies vero concilii ¹¹⁹) XI. Cal. ¹) Novembris servetur ¹²⁰). Scribendum ¹²¹) est etiam ad singularum quarumcunque provinciarum primates, ut, quandocunque¹²²) apud se concilium¹²³) congregant, istum diem non impediant.

C. XXV. Quum in concilio omnia statuta fuerint, futurum Pascha annuncistur.

Item ex Concilio Bracarensi II., c. 9. 124)

Placuit, ut post, quam omnia in concilio ¹²³) sacerdotum fuerint ordinata, illud omnimodis observetur ¹²⁶), ut superventurum ¹²⁷) ipsius anni Pascha quoto ¹²⁸) Calendarum die vel quota luna debeat suscipi, a metropolitano episcopo intimetur ¹²⁹). Quod ceteri episcopi vel clerus reliquus breviculo subnotantes, unusquisque in sua ecclesia adve-niente Natalis Domini die ⁴adstante^{4 130}) populo post evangelicam lectionem annuncient 191).

C. XXVI. Per orbem universum une die, et une tempere Pascha celebretur.

Item ex Concilio Arelatensi I., qued confirmavit Papa Silvesler, c. 1. 132)

De observatione Paschae Domini¹³³) statuimus, ut uno die et 1^{34}) tempore per omnem orbem observetur, et iuxta consuetudinem literae 1^{35}) ad omnes dirigantur.

C. XXVII. De imaginibus sanctorum non violandis.

Item Gregorius Severo, Episcopo Massiliensi, lib. IX. epist. 9. ¹³⁶)

XII. Pars. Perlatum ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus sanctorum imagines sub hac quasi ex-cusatione, ne adorari debuissent, confregeris. Et quidem, quia¹³⁷) eas adorari vetuisses¹³⁶), omnino laudavimus¹³⁹), fregisse vero reprehendimus. Dic, frater, a quo factum sacerdote aliquando auditum est quod fecistif "Si non ^k) aliud, vel illud te non debuit revocare, ne¹⁴⁰) despectis aliis fratribus solum te sanctum esse crederes et sapien-tem⁴f Aliud est enim picturam adorare: aliud per pictu-rae historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis¹⁴¹) praestat pictura cer-nentibus, quia in ipsa "etiam" ignorantes vident quid se-qui debeant, in ipsa legunt qui literas nesciunt. Unde et praecipue gentibus pro lectione pictura est. rato zelo succensus sanctorum imagines sub hac quasi ex-

C. XXVIII. Imagines sanctorum memoria sunt et recordatio praeteritorum.

Item in VII. Synodo, actione 6. 142)

Venerabiles imagines Christiani non deos appellant, neque

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXIV. h) Concilii: In aliquot vetustis est: et concilii. In originali impresso haec est huius capitis rubrica: De tempore paschali, sen concilii. In Codice canonum in indice capitis 40. conc. Africani: diem Paschae et diem conellii nunciendum. In graeco c. 64.: περι τοῦ τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα ἐν τῷ ἡμέρα τῆς συνόδου ἀγγέλλεσθαι; id est: Ut dies Paschae in die synodi annuncietur.

i) XI. Cal.: Sic in Carthaginensi V. In Africano autem (etiam in Codice canonum) et Carthaginensi graeco est: X. Cal. Septembris?). C. XXVII. k) Si non: Haec usque ad vers. Aliud,

sunt addita ex originali.

serviunt eis, ut diis, neque spem salutis ponunt is ei, neque ab eis exspectant futurum iudicium : sed ad mens riam et recordationem primitivorum venerantur ess et ale rant, sed non serviunt els cultu divino, nec alicuí creatan

C. XXIX. Non in agni, sed in hominis specie Christon est figurandus.

Item Hadrianus Papa Tharasio Patriarchee, in actions II. siutdem VII. Synodi 1) 143).

in actione II. eiusdem VII. Synedi¹)¹⁴³. XIII. Pars. Sextam sanctam synodum recipis cm omnibus canonibus suis, in quibus dicitur: In quibus¹⁴) picturis¹⁴⁵) sanctarum imaginum agnus praecursoris dits ostensus depingitur, qui in figuram gratiae transit^m), w rum nobis per legem Moysi demonstrans agnum lean Christum Dominum nostrum. Antiquis ergo figuris et un-bris, ad ¹⁴⁶) veritatis praefigurationem sanctae ecclem traditis, vale dicentes³), gratiam et veritatem praeferium, et sic¹⁴⁷) plenitudinem legis recipimus. Verum igitur agnum Dominum¹⁴⁹) nostrum lesum Christum securit imaginem humanam amodo etiam¹⁴⁹) in ¹⁵⁰) imaginitu pro veteri agno depingi iubemus. pro veteri agno depingi iubemus.

C. XXX. De fide Trinitatis et Unitatis inviolabiliter scruanda.

Item Augustinus lib. I. de Tristitate, e. 4.¹⁵¹) Omnes, quos legere potui, qui ante me scripserant in Trinitate, quae Deus est, divinorum librorum veteran et novorum catholici tractatores, hoc intenderunt secusion scripturas docere, quod Pater, et Filius, et Spiritus me ctus unius eiusdemque substantiae inseparabili acqualitit divinam insinuent¹⁵²) unitatem, ideoque ¹⁵³) non sint¹¹⁹) tres Dii, sed unus Deus, quamvis Pater Filium geauerit, et ideo Filius non sit qui Pater est, Filiusque a Patre sit ge nitus, et ideo non sit Pater qui Filius est, Spiritusque sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantum ¹⁵⁵) Paris et Filii Spiritus, Patri ¹⁵⁶) et Filio etiam ipse coaequain, et ad Trinitatis pertinens unitatem; non tamen eanden Trinitatem natam de Maria Virgine, et sub Pontio Filius coclum ascendisse, sed tantummodo Filium; nec eandem Trinitatem descendisse ¹⁵⁴) in specie columbae super less baptizatum, aut die Pentecostes ¹⁵⁹) pust ascensionem De Item Augustinus lib. I. de Trinitate, c. 4. 151) Trinitatem descendisse¹⁵⁰) in specie columbae super less baptizatum, aut die Pentecostes¹⁵⁹) post ascensionem De-mini sonitu facto de coelo¹⁶⁰), quasi ferretur flatus veh-mens, et linguis divisis, velut ignis 'sedisse¹⁶¹) sper unumquemque eorum': sed tantummodo Spiritum sascus; nec eandem Trinitatem dixisse de coelo¹⁶²): Ts es fiber meus, sive quum baptizatus est¹⁶³) a Ioanne, sire is monte, quando cum illo erant tres discipuli, aut quade sonuit vox dicens¹⁶⁴): "Et" elarificaroi, et iterum elarif-factam, quanvis Pater, Filius, et Spiritus sanctus, sire factam, quamvis Pater, Filius, et Spiritus sanctus, sits inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur.

C. XXIX. 1) De VI. Synodo et canonibus ipsius m tatum est sup. c. Sexta synodus.

m) Gratiae transit: Et in epistola Hadriani, et and lyonem p. 4. c. 122. legitur: in typum gratine entre tws est. Apud eundem lyonem c. 126. ex Hadriano ad Or rulum: in signum relicius est gratiae. Graece in canot VI. synodi est: 55 είς τύπον παθελήσθη της zaorros; id est: qui in typum gratiae assumtus est. Sed ob glossam non est mutatum.

n) Vale dicentes: Sic Ivo. In epistola Hadrini est: suscipientes; graece: xaraonajouevos.

Arg. — vetuisse: Edd. rell. — 139) laudamus: Edd. coll. o. pr. Ba — 140) ul: orig. — 141) et id.: Edd. coll. o. = C. XXVIII. 143) Syn. Nic. II., hab. A. 787. — In Edd. coll. o. refertur: ex zetis spi = C. XXIX. 143) cf. ad c. 5. D. 16. — Ivo Decr. p. 4. c. 121. - 144) quibusdam: Ivo. — 145) scripturis: Edd. coll. o. — 1461 ad: eaed. — 147) sicut: Iv. — Ed. Arg. — et ipsame gratien stati-Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 148) qui Dom. — huna. im. effedit: N. - 149) abest ab eod. — 150) et in: absunt ab Ed. Arg. — et is fai omissa sunt in Ed. Bas. = C. XXX. 161) Ivo Pan. L. 1. c. 7. Bez. p. 1. c. 7. — 152) insinuani: Edd. coll. o. — 153) ideo: Edd. Arg. Bas. — 154) sunt: Iv. — Edd. coll. o. — 153) ideo: Edd. Arg. Bas. — 154) sunt: Iv. — Edd. coll. o. — 153) ideo: Edd. Arg. Has. — 154) sunt: Iv. — Edd. coll. o. — 153) ideo: Edd. Arg. Bas. — 155) insinuani: Edd. coll. o. — 153] die inti-id. — ea. Bas. — 158) cf. Marc. c. 1. — 169) cf. Art. e. 2. – 160) coelo, foret fl.: Ed. Arg. — 161) sed — eorem: absumt s Pa. Iv. — 162) Marc. c. 1. v. 11. — 163) fuerit: Edd. coll. a. p. Arg. Lugdd. II. III. — 164) Ioan. c. 12. v. 28. — 1653 add.: Deci: Ed. Br.

Dist. III. C. XXIV. +) hab. A. 401. - 118) add.: terrarum: Ed. Bas. - 119) constiti: Rd. Arg. - +) ita Coll. Hisp. - 120) abost ab Edd. coll. 0. pr. Bas. Lugdd. H. III. - 121) et scrib. ad: Coll. Hisp. - 123) quando: ead. - 133) constita: Ed. Arg. -concilie: Edd. rell. = C. XXV. 124) hab. A. 572. - Coll. tr. p. p. 3. t. 46. c. 9. - 125) constitio: Ed. Arg. - 126) serretur: Edd. Coll. 0. - 127) superventuri: eaed. exc. Bas. - 128) quo: Edd. Coll. 0. - 127) superventuri: coll. Hisp. - 130) adsianti: ead. -181) nunciet: ead. = C. XXVI. 139) hab. A. 314. - Ivo Decr. p. 4. c. 19. - 133) dominicae: Coll. Hisp. - 130) adsianti: ead. -181) nunciet: ead. = C. XXVI. 139) hab. A. 314. - Ivo Decr. p. 4. c. 19. - 133) dominicae: Coll. Hisp. - 135) literas ad omnes in divigas (i. e. Silvester): ead. - Iv. = C. XXVII. 136) Ep. 13. (scr. A. 601.) 1. J. Ed. Maur. - Recte inscribitur in Edd. coll. 0. Sereno. - Posteriorem partie. a verb.: Altud est, ex Greg. ad Se-candinum referunt Burch. 1. 3. c. 36. Ivo Pan. 1. 9. c. 56. Decr. p. 3. c. 41. - 137) abest ab Edd. Lugdd. H. III. - 138) petuisti: Ed.

DISTINCTIO IV. GRATIANUS.

C. I. Sine sacramento visibili et fide invisibili nemo salvatur.

Idem super Ioannem 1).

1. Pars. Necessarium est visibile sacramentum aquae ad ablutionem visibilis corporis, sicut necessaria est do-ctrina invisibilis fidei ad sanctificationem invisibilis animae. Idem: §. 1. Renascitur homo ex aqua, visibili sacramento, et spiritu, invisibili²) intellectu, ut symbolum baptismi visibiliter accipiat, et spiritalem intellectum ipsius symboli perficiat³). Vel ex aqua visibili et Spiritu sancto.

C. II. In baptismate concupiscentia exstinguitur, non ut sit, sed ut non obsit.

Idem in lib. I. de peccatorum meritis et remiss., seu de baptismo parvulorum, c. 39. *)

Per babtismum Christi id agitur, ut evacuetur caro pec-cati. Evacuatur ⁴) autem., non ut in ⁺ipsa vivente⁺ carne concupiscentia ⁺conspersa et innata repente absumatur, et⁺ non sit: sed ne obsit *mortuo, quae oberat 5) nato*. Nam non sit: sed ne obsit *mortuo, quae oberat ⁵) nato^{*}. Nam si post baptismum *vixerit, atque* ad actatem ⁶) capacem praecepti pervenire potuerit, ibi habet⁷) cum qua pugnet, eamque⁸) adiuvante Deo superet; si non in vacuum gratiam *eius* susceperit, *si reprobatus esse noluerit*. Nam nec grandibus ⁹) hoc praestatur in baptismo, nisi forte mira-culo *ineffabili omnipotentissimi* creatoris ¹⁰), ut lex pec-cati, *quae inest in membris, *repugnans legi mentis, pe-nitus exstinguatur, et ¹¹) non sit: sed, ut quicquid *mali* ab homine factum, dictum, cogitatum ¹²) fuerit ¹³), quum eidem concupiscentiae subiecta mente serviret, totum abo-leatur. et velut ¹⁴) factum non fuerit ¹⁵) babeatur. leatur, et velut 14) factum non fuerit 15) habeatur.

C. III. Qui ex viro et muliere concipitur, cum originali peccato nascitur, nec sine baptismate salvatur.

Idem ad Petrum Diaconum, c. 26.¹⁶)

Firmissime tene, et nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri et mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subiectum, et ob hoc natura¹⁷) irae filium nasci, de qua dicit Apostolus¹⁹): Eramus enim *et nos^{* 19}) natura filiü irae, sient et ceteri. A qua ira nullus liberatur²⁰), nisi per fidem mediatoris *Dei et hominum^{*} hominis Iesu Christi. Item mediatoris *Dei et hominum* hominis lesu Christi. *Hem* e. 27.: §. 1. Firmissime ²¹) tene, *et nullatenus dubites*, non solum homines *iam* ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, et ibi moriuntur, sive quum²²) de matribus nati sine²³) sa-cramento sancti baptismatis, quod datur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, de hoc saeculo transeunt, sem-piterno²⁴) igne puniendos; quia, etsi propriae actionis peccatum nullum habuerunt²⁵), originalis tamen peccati damnationem carnali concentione et²⁶ nativitate traxedamnationem carnali conceptione et 26) nativitate traxerunt 27).

NOTATIONES CORRECTORUM.

Dist. IV. C. II. a) Restitutum est caput hoc suae Integritati, ut melius B. Augustini sententia perciperetur. Neque enim glossa impediebat.

C. VII. b) Beneficio: Eadem lectio est apud lvo-nem, in Panormia, et in originali ad marginem. In textu autem est: beneficium, gui propriam non habent, potest eliena commodari.

C. VIII. c) Caput hoc est summa verborum B. Augu-stini in locis indicatis.

d) Carnem peccati: Apud B. Augustinum longe

C. IV. De codem.

Item Ioannes Chrysostomus²⁸).

Non potest quis gratiam vitae coelestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sorde peccati per poenitentiae con-fessionem, per donum baptismi salutaris Domini et salva-toris nostri lesu Christi, qui est benedictus in saecula saeculorum.

C. V. Sicut nunc in baptismate, ita olim in circumcisione remittebantur peccata.

Item Gregorius in Moralibus, lib. IV. c. 2. 29)

Quod autem apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro maiori-bus virtus sacrificii, vel pro his, qui de Abrahae stirpe prodierunt ³°), mysterium circumcisionis.

C. VI. Originale peccatum nunc in baptismate, olim in circumcisions remittebatur.

Item Augustinus ad Valerium contra Iulianum, de nuptis et concupiscentia, lib. II. c. 11.³¹)

Ex quo instituta est circumcisio in populo Dei (quod 3²) erat tunc signaculum iustitiae fidei) ³³) ad significatio-nem ³⁴) purgationis valebat ^{*}et^{*} parvulis originalis vete-risque peccati, sicut et baptismus ex illo ³⁵) valere coepit ad innovationem hominis, ex quo est institutus 36).

C. VII. Parvulis in baptismate offerentium prodest fides.

ldem de libero arbitrio, lib. III. c. 23. 37) Idem de libero arbitrio, lib. III. c. 23.³⁷) Illud perscrutari homines solent, sacramentum baptismi Christi quid parvulis prosit, quum eo accepto plerumque moriuntur prius, quam ex eo³⁹) quicquam agnoscers³⁹) potuerunt. Qua in re satis pie recteque creditur prodesse parvulo fides eorum, a quibus consecrandus offertur. Et hoc ecclesiae commendat ^ssaluberrima^{*} auctoritas, ut ex eo quisque sentiat quid sibi prosit fides sua, quando in aliorum quoque beneficio⁵), qui propriam nondum ha-bent⁴⁰) potestatem, commoda sit.

C. VIII. Per fidem et baptisma instificamur a peccatis.

ldem de baptismo parvulorum, lib. I. e. 32. et 33. e) Filius Dei carnem peccati⁴) suscepit, et poenam sine culpa, ut in carne peccati et culpa solveretur et poena. Per fidem ergo et baptismum eius a peccato homo per iustificatio-nem, et a morte liberatur per resurrectionem. §. 1. Parvuli etiam baptizati inter credentes reputantur per sacra-menti virtutem. et offerentium responsionem. Qui vero non sunt baptizati, inter non credentes iudicantur eur velo gelio loannis⁴¹): Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spi-ritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

C. IX. Per aquam baptismi de terreno fit homo coelestis.

Item Ambrosius 186. I. de sacramentis, c. 4. et 5. Per aquam ⁴²) baptismi transitus est a ⁴³) terrenis ad coe-lestia. Hoc ⁴⁴) est enim Pascha, id est transitus eius, transitus a peccato ad vitam, a ⁴⁵) culpa ad gratiam, ab

plenius et roctius. Dominus autom, inquit, in carnem suam non peccalum transtulit tanguam venenum serpentis, sed tantum transtulit tanguam versum terpente, sea tan-tum transtulit mortem, ut esset in similitudine carnis peceati poena sine culpa, unde in carne peccati et culpa soberetur et poena. Multum igitur interest inter carnem peccati, et similitudinem carnis peccati. Quod explicans B. Augustinus, cum alibi saepe, tum potissimum sermone 48, de verbis Domini, addebat tamen: si ergo similitudo carnie erat peccati, non caro peccati, quomodo, ut de peccato da-mnaret peccatum in carne? solet et similitudo capere nomen eius rei, cuius est similitudo.

habent: Edd. rell. - 26) 26) ex: Edd. coll. o. - et nal.: absunt a Pan. - 27) contrazerunt: Edd. Lugdd. II. III. = C. IV. 28)-cf. supra de poen. D. i. c. 4i. = C. V. 29) Ivo Pan. I. i. c. 10. Decr. p. i. c. 49. - 30) proderant: Ivo. = C. VI. 31) Ivo Pan. I. 1. c. 11. Decr. p. 1. c. 50. - 32) quae: Ed. Bas. - 33) fide iustit. Dei: Iv. Pan. - Edd. coll. o. - 34) sanctificationem: end. - eacd. - 35) add.: tempore: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 36) constitutes: Edd. coll. o. = C. VII. 37) Ivo Pan. I. 1. c. 12. Decr. p. 1. c. 130. - 35) sei Iv. Pan. - Edd. coll. o. - 39) cognoscre poluerint: ened. - Iv. - 40) habeat: Ed. Rom. menduse. = C. VIII. 41) loan. c. 8. v. 5. = C. IX. 42) qui per hunc fontem transitus dicitur; hic transitus est de pecc. etc.: eacd. - 45) de cuip. -, de toqu.: eacd. - 75. *

Dist. IV. C. I. 1) Ex gloss. ord. ad Ioan. c. 3. v. 5. - 2) add. : scfflicet : Edd. coll. o. - 3) percipiat : eacd. = C. II. 4) Non auleus sc esacualur : eacd. - 5) interat : orig. - 6) act. naturaleun perce-miunt : Edd. coll. o. - 7) habent - pugnent, - superent, - succe-perint : eacd. - 8) eaque : Ed. Rom. mendose. - 9) adults id : Edd. coll. o. - 10) Det : eacd. - 11) ut : eacd. - 12) et cog.: Edd. coll. o. - 10) Det : eacd. - 11) ut : eacd. - 12) et cog.: Edd. coll. o. - 10) Det : eacd. - 11) ut : eacd. - 12) et cog.: Edd. das. Par. Lugdd. - 13) est : Edd. coll. o. - 14) quast : eacd. - 15) sit : eacd. = C. III. 16) Imo Fulgentius Ruspensis in libro de fade ad Petrum. - Ivo Pan. 1. 1. c. 8. Decr. p. 1. c. 26. - 17) naturaliter : Edd. coll. o. - 18) Ephes. c. 2. v. 3. - 19) et nos: absunt ab Iv. Pan. - 20) liberabilur : Edd. coll. o. - 21) Iv. Pan. I. 1. c. 9. Decr. p. 1. c. 27. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 4. et 9. - 23) fam: Iv. - Edd. coll. o. - 23) st sine: Ed. Bas. - 24) ignia ac-terni semplicro supplicio: orig. - Iv. - 25) habeant : Ed. Bas. -

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. IV. c. 10-14. 1191

inquinamento ad sanctificationem. Qui per hune 46) fontem transit, non moritur, sed resurgit. § 1. Non omnis aqua sanat, sed aqua ") "sanat", quae habet gratiam Christi "). Aliud est elementum, aliud consecratio; "aliud opus, aliud operatio. Aqua opus est: operatio Spiritus sanctus est*. Non sanat aqua, nisi Spiritus sanctus descenderit "), et *Dominus noster lesus* Christus formam baptismatis daret, "Venit ad loannem, et ait illi loannes ³¹): Ees a te debes baptizeri, et tu senis ad me! respondit "ill" Christus ⁵²): "Sine mode", sie "enim" decet nos implere omnem instition. Vide 51), quia omnis iustitia in baptismate constituta est. Ergo quare .) Christus descendit, nisi ut caro ista mundaretur, caro, quam suscepit de nostra conditione! Num enim ablatio peccatorum 3⁴) 'suorum' Christo necessaria erat ¹³), qui peccatum non fecit; sed nobis erat necessaria, qui peccato manemus 31) obnosii. Et peulo post: §. 2. Descendit Christus: descendit et Spiritus sanctus. Quare 57) Christus prior descendit, postea Spiritus 33), quum forma et usus b aptismi hoe habeat, ut ante fons consecretur, et tune descendat 'qui' baptizandus 'est'! Et paucis interieetis : j. 3. Christus autem ante descendit, secutus est Spi-ritus 13): "qua ratione" ! nt museum 13) :): "qua ratione"! ut nunquam ") ipse egere "Do-lesus" sanctificationis mysterio videretur, sed ") minus lesus sanctificaret ipse, sanctificaret et Spiritus 52).

C. X. Aqua baptismi non purgaret peccata, nisi tacta dominici corporis esset sanctificata.

Item Chromatius!) in Matthacam, c. 6.

Nunquam aquae (3) baptismi purgare peccata credentium potuissent, nisi tactu duminici curpuris sanctificatae fuissent. C. XI. Generale baptisma non nisi sabbato sancto Paschae

et Pentecestes celebretur.

Item Siricius Papa Himerio Terraconensi, epist. I. 64) II. Pars. Non ratione auctoritatis alicaius, sed sola temeritate praesumitur, ut paasim ac libere Natalitiis¹⁵) Christi, seu Apparitione¹⁵), nec non *et*¹⁷) Apostolorum seu martyrum festivitatibus, innumerae, *ut asseris*, plebes baptismi⁽¹⁾ mysterium consequantur, quum hoc sibi privilegium et apud nos, et apud omnes ecclesias dumini-cum specialiter Pascha defendat cum sua⁽¹⁾ Pentecoste.

C. XIJ. De esdem. Item Leo Papa unicersis Episcopis per Sicilian constitutis . epist. IF. c. 5. : j **)

Duo tempora, id est Pascha et Pentecoste, ad baptizandum a Romano Pontifice legitime sunt praenza. Unde. quia manifestissime patet "), baptizandis in ecclesia ele-ctis haec duo tempora "), de quibus locuti sumus, esse legitima, dilectionem vestram monemus, ut nullos alios dies huie observantiae muceatis.

C. XIII. Quare in praedictie temporibus baptisma celebretar. Idem in cadem epistole, c. 3. ')

Proprie in morte crucifixi, et in resurrectione ex mortuis ! Si quis autem Epiphaniae festivitatem quae in suo ordine

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. IX. e) Ergo quare: Haecusque ad vers. Nos enim, emendata sunt ex B. Ambrosiu. Antea legebatur: Christus ad baptismum descendit, non ut caro mundaretur, quan suscepit de nostra conditione *). Multis etiam altis locis in capite hoc restituta est vera lectio. C.X. f; Chromatius: Antea estabatur Chrysostomus**, apud quem non est inventum, sed in fragmentis Chromatii.

potentia baptismi novam creaturam conditiit "") en vetera ut in renascentibus et mors Christi operetur. et vita. ibcente "beato" apostulo "Paulo" "j: As ignoratiz, pue, quicanque beptizati sumus in Christo lesu, in morte iming beptizati sumus? consepulti enim sumus cum vila per benusman in mortem²¹), at gaomodo surresit Christus a surrais per gloriam patris, ila et ana in noviate vitue amundature Si enim complexiati facti samas similitzitati morte enas. mul et resurrectionie erimus, et cetera, quae latina m ster gentium ad commendandum sacramentum bancuma disputarit, ut appareret, ex huius doctrinae sperita regu nerandis filis huminum, et in Dei blos adogeamdis illus diem *esse* ...) et illud tempus electum, in qua per similitudinem formamque mysteri ea, quae geruntur m mem-bris, his, quae in ipeo ") sunt capite gesta, cungrae-rent "), dom in baptismatis regula et more intervenic interfectione ") peccati, et sepulturam triduanem initianer trina demersio, et ab aquis elevatio resurgentis instar en de sepulero. Ipea igitur operis qualitas d'acet. celeicun-dae ") generaliter gratiae eum esse legitimum diem. in quo orta 12) est et virtus muneris, et species actumis, §. 1. Ad cuius rei confirmationem plurimum valet quot ine Dominus lesus Christus postea, quam resurrezin a muctiin, discipulis suis (in quibus omnes ecclesiarum praesules de cebantur) et formam et putestatem tradidit baptizanii. cens 61): Euntes 'ergo nune' 14) docete omnes printer, bap zantes cos in nomine Patris, et Filii, et Spiritze same De quo utique cos ante 41) passionem potnisset instructure. nisi proprie voluisset intelligi, regenerationis gratium ex sua 14) resurrectione coepisse. §. 2 Addetur same huie edservantiae etiam Pentecostes ex adventa Spiritu sancti m cra ¹⁷) solennitas, quae de paschalis festi pendet articula, et, quum ad alios dies alia festa pertineant, hare ¹⁴/ sem-per ad eum ¹⁵/ diem, qui resurrectione Domini est inniguis, occurrit, porrigens quodammodo ausiliantis gratias manum, et 3-) eus, quos a die Paschae ant molestia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut naverationis di cultas interclusit ? ,, invitat !,, ut quibustibet necessisati-bus impediti desiderii sui effectam dono Spiritus sancti cunsequastur. El infra c. 4. §. 3. Hoc antem nos non en nostra persuasione defendere, sed es apostalica anctorizate servare, satis iduneu probamus exemplo, sequences E. anostolum Petrum, qui in co 32) die, quo omnium 33; crede tum nomerum promissus Spiritus sancti replevit adventa trium millium populum sua praedicatione conversam lava-cro baptismatis consecravit. Quod sancta seriptara, quae Apostolerum actus continet, tideli historia docet, dicens - h :: Ilis auditis compuncti sunt corde, et diserunt ad Petrum et "ad" religuos Apostolas 35): Quid facienne viri fratres? Potrus sero ad illos: Poenitentism, inquit. arite. et baptineter unusquisque vestrum in nomine ?") leux Caristi in reminister peccatorum "), et accipietis donum Spiritus sancti.

C. XIV. De coden.

Item in eadem epistola, c. 6.34)

C. XIL g) Prior pars huius capitis usque a d vers Unde quis, non est usdem omnino verbis in epistola. Sed in Codice canonum est rubricae loco ad hoc caput, et refertur in conc. Muguatino L. c. 4.

C. XIII. h) luvitat: Ivo habet: invitans *** j. Sed in originali est: interelasit incites ;), ant guibestidet necessitations impeditos, desiderii etc.

Derr. p. 1. c. 197. – Coll. tr. p. p. 1. t. 43. c. 4. – T1) apparent: Edd. Arg. Bas. – 72) add.: t. e. Puschs et Printerasten: Rev. Burth IV. =: C. XIII. 73) IV. Derr. p. 1. c. 45. – 74) coundr?: Coll. Hisp. – Ball. – IV. – 75) verba: bento et Ap.: absult ab IV. – C. Rom. c. 6. v. 4. seq. – 76) morte: Edd. coll. e. pr. Laurdd. H. III. – 77) abest a Coll. Hisp. – 78) (Arit%: Edd. Arg. Bass. – 79) congruere: Edd. coll. e. – 80) interferitamen: Edd. Arg. Bass. – 61) celebrandum: Ed. Bass. – 83) ormate: Coll. Hisp. – 83) Narth. c. 28. v. 19. – 64) ergo mune: abaat ab IV. – 55) et ante: IV. – Edd. coll. e. – 66) abest a Bohm. – 87) sucruta: Coll. Hisp. – Baller. – IV. – 86) doc: Ed. Bass. – 89) comments: Coll. Hisp. – Baller. – IV. – 86) abest a Bohm. – 87) sucruta: Coll. Hisp. – 80 ht ii: cad. – 91) interchait:: Edd. Arg. Bass. – 000) ita Baller. – $\frac{1}{7}$ ita Coll. Hisp. – 92) ipso: Baller. – IV. – Edd. coll o. – 93) canora: iid. – id. – Coll. Hisp. – 94) Art. c. 2 v. 37. seq. – 95) carora: Edd. coll. o. – 97) add.: cult in pret restro-rum: ca.d. – perc. restrorum: Baller. – Vulg. =: C. XIV. 90) Ive Pan. I. 1. c. 19. Decr. p. 1. c. 47.

11.22

Dist. IV. C. IX. 46) have appears: Edd. coll. 0. — 47) ills: cacd. — 4A) Dra: Ed. Arz. — 49) descendar: Edd. coll. 0. — add.: bs.cam: Edd. Bas. Lagdd. U. III. — 30) consecret, soc legitur: Edd. Dist. IV. C. IX. 46) have appears: Edd. coll. 0. – 47) ills: eacd. – 40) Des: Ed. Arz. – 49) descended: Edd. coll. 0. – add.: th com: Edd. Bas. Lagdd. II. III. – 30) consect of soc legitur: Edd. coll. 0. – 51) Math. c. 3. v. 14. – 54) lesses: Edd. Coll. 0. – 53) Vide quae (prid: Edd. Lugdd.) sit onnais instituis: caed. – 0) its eacd. – 51) add.: autom: caed. – 55) full: caed. – 56) for eramas: eacd. – 57) add.: autom: caed. – 55) full: sacture: caed. – 40) its caed. – 60) non quassi: Edd. Arg. Bas. – 61) sed uf: Edd. coll. 0. – 67) add.: autom: caed. – C. X. 00) its caed. – Petr. Lamb. 1. 4. divi. 3. – 63) opus – posset – fizisset: Edd. coll. 0. cm C. XI. 64) ver. A. 355. – Barch. I. 4. c. 5. Ivo Pan. 1. 1. c. 16. Uver. p. 1. c. 56. et 200. Petr. Lomb. ib. – 63) is nativitar:: Edd. coll. 0. – 67] abest ab Iv. – 68) beptizantur: Ed. Arg. – bapt.cca-ture: Edd. roll. – 1vo Derr. c. 58. – sacctu: mat. Lagdd. II. III. – soncio: Edd. rell. – 1vo Derr. c. 58. – 4 find. Ballor.) sur. A. 447. – Priora cap. verba sant ra-u man. – of p. Ballor.) sur. A. 447. – Priora cap. verba sant ra-u man. – of p. Ballor.) sur. A. 447. – Priora cap. verba sant ra-u man. – of p. Ballor.) sur. A. 447. – Priora cap. verba sant ra-u man. – of p. Ballor.) sur. A. 447. – Priora cap. verba sant ra-u man. – of p. Ballor.) sur. A. 447. – Priora cap. verba sant ra-u man. – of p. Ballor.) sur. A. 447. – Priora cap. verba sant ra-u man. – of p. Ballor.) sur. A. 447. – Priora cap. verba sant ra-u man. – of p. Ballor.) sur. A. 447. – Priora cap. verba sant ra-u man. – of p. Ballor. J. 4. c. 8. et Iv. 1

debito honore veneranda est) ob hoc existimat 99) privilegium habere baptismatis, quia hoc quidam putant, quod in eadem die Dominus ad baptismum sancti¹⁰⁰) Ioannis in eauem uie Dominus au Daptismum sancti¹⁰⁰) Ioannis accesserit, sciat illius baptismi aliam gratiam, et ¹⁰¹) aliam fuisse rationem, nec ad eandem pertinuisse virtutem, qua per Spiritum sanctum renascuntur de quibus dicitur¹⁰²): gui non ex sanguinibus¹⁰³), neque ex voluntate carnis, me-gue ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Dominus enim pullius¹⁰⁴) indigens reministene pescati que ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Dominus enim nullius¹⁰⁴) indigens remissione peccati, nec quaerens re-medium renascendi, sic voluit baptizari, quomodo vo-luit¹⁰⁵) circumcidi, hostiamque pro¹⁰⁶) se emundationis offerti, ut qui factus erat ex muliere (sicut Apostolus¹⁰⁷) ait) fieret *et* sub lege, quam non venerat solvere, sed adimplere¹⁰⁶) et implendo finire, sicut *beatus* Apostolus praedicat, dicens¹⁰⁹): Finis autem legis Christus¹¹⁰) ad institiam ommi. credenti. Baptismi autem sui in se condidit seconometere di opublica primatum tenena se dosacramentum, quia in omnibus primatum tenens se docuit esse principium, et tunc regenerationis potentiam san-xit, quando de latere ipsius "1") profluxerunt sanguis re-demtionis et aqua baptismatis.

C. XV. In solennitate paschali et Pentecostes catechumeni baptizentur.

Item ex Concilio Gerundensi, c. 4. i) 112)

De catechumenis baptizandis id statutum 113) est, ut 114) in Paschae115) solennitate vel Pentecostes 116), *quanto 117) maioris celebritatis maior celebritas est, tanto magis* ad baptizandum veniant; ceteris solennitatibus infirmi tantum-modu¹¹⁸) debeant baptizari, *quibus¹¹⁹) quocunque tem-pore convenit baptismum non negari*.

C. XVI. Necessitate cogente quolibet tempore baptizare licet.

Item Leo Papa, epist. IV. c. 6. 2) 120)

Si 121) qui necessitate mortis, aegritudinis, obsidionis, per-secutionis, et naufragii urgentur, omni tempore debent baptizari.

C. XVII. Nisi necessitate cogente inter Pascha et Pentecostem nullus baptizare praesumat.

Item Gelasius Papa Clero et Plebi Tarentino¹)¹²²).

Venerabilis 123) haptismi sacramentum non nisi in festivitate paschali et Pentecostes tradere praesunat episcouus; exceptis iis 124), quibus urgente mortis periculo talibus oportet, ne in acternum percant, remediis subveniri.

C. XVIII. De codem.

Idem Gelasius epistola ad Episcopos Lucanias, c. 12.¹²⁵)

Baptizandi sibi quispiam ¹²⁶) passim quocunque tempore nullam credat inesse fiduciam, praeter paschale festum, et Pentecostes venerabile sacramentum, excepto duntaxat gravissimi languoris incursu, in quo verendum est, ne

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XV. i) Restitutum caput est ex suo originali. C. XVI. k) Apud B. Leonem sententia huius capitis est post c. Duo tempora, et ante c. Si quis autem, sup. ead. C. XVII. l) In epistola Gregorii II. clero et plebi Thu-ringiae, unde citat lvo (quamvis et Gelasii esse potuerit), et in conc. Wormaciensi, unde Burchardus *), legitur: Sa-crosancti baptismi, itemque apud lvonem c. 202. In capite autem 63. est: Generadue et la marcine. Varmachilie autem 63. est: Generalis, et in margine: Venerabilis.

Dist. IV. C. XIV. 99) aestimat: Baller. — Ivo Pan. — Edd. Arg. Bas. — 100) abest ab Edd. lisd. — 101) abest a Coll. Hisp., Baller., IV. — 102) loan. c. 1. v. 13. — 103) sanguine: Coll. Hisp. Baller., IV. — 104) illius: Böhm. — 105) et rol.: Coll. Hisp. Baller. — 1 v. — Ed. Bas. — 106) per enundatione: Edd. coll. o. — 107) Galat. c. 4. v. 4. — 106) implere: Coll. Hisp. — Baller. — Iv. Decr. — Ed. Arg. — cf. Math. c. 6. v. 17. — 109) Rom. c. 10. v. 4. — 110) add.: est: Edd. coll. o. — 111) etws: Edd. Arg. Bas. = C. XV. 112) bab. A. 517. — Ivo Pan. l. 1. c. 20. Decr. p. 1. c. 60. 115) decretum: IV. — Edd. coll. o. — 114) add.: quia: Coll. Hisp. — 115) paschall festivitate: Edd. coll. o. — 116) natalis Domini: Coll. Hisp. — 117) quanto — mag.: absunt ab Iv. — quando magis solennitatis maior celebr. est, rariores ad baptizandums ventunt: Coll. Hisp. — 116) tantum debent: Iv. Pan. — Edd. coll. o. — 119) qui-bus — meg.: absunt ab Iv. = C. XVI. 120) Haec est rubrica c. 5. iprius ep. (cf. supra c. 12) apud Dionys. — Ans. 1. 9. c. 13. — Ivo Pau. I. c. 19. — 132) Hi: Edd. Arg. Bas. =: C. XVI. 0. et Reg. J. 2. c. 269. — 132) Non constat an sit Gelasii. Legitur in libro diurno RH. PP., et in capitulari, dato a Greg. II. Martiniano et Georgio, et in elusd. ep. a Corr. cit. (Mans. t. 12.) — Burch. 1. 4. e. 7. Ans. 1. 6. c. 47. Ivo Pan. 1. 1. c. 21. Decr. p. 1. c. 63. — I

morbi crescente periculo sine remedio salutari fortassis aegrotans exitio praeventus abscedat.

C. XIX. Non nisi sacerdos baptizare praesumat.

Item Isidorus de officiis, l. II. c. 24. 127)

Constat, baptisma solis sacerdotibus esse tractandum 128), eiusque mysterium nec ipsis diaconis explere est licitum absque episcopo vel presbytero, nisi his procul absentibus ultima languoris necessitas ¹²⁹) cogat. Quod et laicis fide-libus plerumque permittitur, *ne ¹³⁰) quispiam sine remedio salutari de saeculo evocetur*. *Item Gelasius Papa* ¹³¹): §. 1. Diaconos quoque propriam etc., ut supra in tractalu ordinandorum, ubi de reverentia diaconorum erga sacerdotes agitur.

C. XX. Non praesumat mulier baptizare.

Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 99. et 100. 132)

III. Pars. Mulier, quanvis docta et sancta, viros in conventu docere, vel aliquos baptizare non praesumat¹³³). Gratian. Nisi necessitote¹³⁴) cogente. Unde Urbanus Papa II.¹³⁵): Super quibus consuluit etc., ut supra in tractatu coniugii, ubi de compatribus agitur.

C. XXI. Etiam laici necessitate cogente baptizare possunt.

Item Augustinus ad Fortunatum¹³⁶). In necessitate, quum episcopi, aut presbyteri, aut quilibet ministrorum non inveniuntur, et urget periculum eius, qui petit 137), ne sine isto sacramento hanc vitam finiat, etiam laicos solere dare sacramentum, quod acceperunt, solemus audire.

C. XXII. De eodem. [PALEA.]

Item ex Decreto Martini Papae III. 138)

"Quicunque presbyter in provincia propria, vel in alia, vel ubicunque inventus fuerit, commendatum sibi infirmum baptizare noluerit, vel pro intentione itineris, vel de alia aliqua excusatione, et sic sine baptismo moritur, deponatur."

C. XXIII. Non reiteratur baptisma, quod a pagano ministratur. Item Isidorus ^m)¹³⁹).

Romanus Pontifex non hominem iudicat, qui baptizat, sed spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit, qui baptizat.

C. XXIV. De eodem.

Item Nicolaus ad consulta Bulgarorum, c. 104. 140) A quodam ludaeo "), nescitis utrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, et quid de ¹⁺¹) iis sit agendum consulitis. Hi profecto, si in nomine S. Trinitatis, vel tantum in Christi nomine, sicut in Actibus Apostolorum legimus ¹⁺²), baptizati sunt (unum quippe

C. XXIII. m) De hoc capite dictum est sup. 1. qu. 1. Si quis per ignorantiam.

C. XXIV. n) Iudaeo: Apud Algerum **) est: ut sudio. Verum in originali post hoc caput sequuntur verba haec: sed primum, utrum Christianus, an paganus ipse Iudaeus exstiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus, investigandum est.

123) Generalis: Iv. Decr. — 124) exceptis aegritudine laborantibus: Ans. Iv. — Edd. coll. o. = C. XVIII. 125) scr. A. 494. — Burch. L 4. c. 4. Ans. I. 9. c. 12. Ivo Decr. p. 1. c. 199. — 1260 quis-quam: Coll. Hisp. = C. XIX. 127) Ivo Pan. I. 1. c. 23. Decr. p. 1. c. 67. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 6. — 128) traditum: orig. — Iv. — Ed. Bas. — 129) necessitudo: Iv. — 130) ne evoc.: absuut ab Iv. Pan. — 131) cf. D. 93. c. 13. = C. XX. 132) Compositum est ex c. 37. (cf. c. 29. D. 23. et Coll. ibi citt.) et 41. Statutt. eccl. ant. — cf. ad c. 9. D. 18. (Ivo Pan. I. 1. c. 25. Decr. p. 1. c. 65.) — 133) prae-sumet: Edd. Arg. Bas. — 134) add.: mortis: Edd. Bas. Lugdd. II. III. — 135) cf. C. 30. qu. 3. c. 4. = C. XXI. 136) Ipsum non est ap. Aug.; sunt tamen similia quaedam in ep. ad Fortunatum (ep. 228. Ed. Maur.) — Ivo Pan. I. 1. c. 26. Decr. p. 1. c. 19. (: ex libro ad Fortunatum). — 137) perit: Böhm. = C. XXII. 1389 In Ed. Arg. adscribitur Martino P. simpliciter; in Ed. Arg.: Fabicano. Non ex-stat ap. Martinum III., neque in Capp. Martini Brac., simile tamen est apud Theodulph. Aurel. c. 37. (Mansi t. 13.) — Hurch. 1. 4. c. 47. Aus. 1. 9. c. 54. Iv. Decr. p. 1. c. 241. Polyc. 1. 3. t. 10. = C. XXIII. 139) cf. ad c. 59. C. 1. qu. 1. = C. XXII. 400 scr. A. 665. — IV. Pan. I. 1. c. 29. — 9. de verit. corp. et sang. Dom. t. 3. c. 6. — 141) trade: Edd. coll. e. — 143) logitur: eaed. — cf. Act. c. 8. et 19.

idemque est, ut sanctus exponit Ambrosius) 143) con-stat 144), eus non esse denuo baptizandos.

C. XXV. Sicut per bonum, ita per malum ministrum acque baptisma ministratur.

Item Augustinus contra Cresconium Grammaticum, lib. III. c. (0. 145)

Si inter bonos ministros, quum sit alius alio melior, non est melior baptismus, qui 145) per meliorem datur, nullo modo est malus, qui etiam per malum datur, quando 147) idem baptismus datur, et ideo per ministros dispares Dei munus acquale est, quia non illorum, sed eius est.

C. XXVI. Non merita ministrorum, sed virtus Christi in baptismate operatur.

Idem super Ioannem in part. 1. tractat. F. ad c. 1.148) Baptismus talis est, qualis ille est, in cuius potestate da-tur, non qualis est ille, per cuius ministerium datur. Item *ibidem:* §. 1. Quid noverat Ioannes Baptista! Dominum¹⁺⁹). Quid non noverat? potestatem dominici baptismi in nullum hominem a Domino transituram, sed ministerium plane transiturum; potestatem a Domino in neminem "ministro-rum" ¹⁵), ministerium ¹⁵) et ¹⁵) in bonos, et in malos. Non exhorreat columba ministerium malorum; respiciat 153) Domini potestatem. Quid 154) tibi faciat melus minister, ubi bonus est Dominus! Quid te impedit malitiosus praeco, ubi bonus est Dominus? Quid te impedit maintiosus praeco, ubi benevolus¹⁵⁵) est iudex? *Item infra*: §. 2. Neque¹⁵⁶) qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incre-mentum dat Deus. *Item ibidem*: §. 3. Ego dico⁹), et nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse omnes¹⁵⁷), per quos baptizatur, iustos¹⁵⁸) oportet esse tanti iudicis mini-stros, si ministrare¹⁵⁵) iuste voluerint. Si autem nolue-rint esse iusti qui in cathedra Moysi sedent, securum me catitica) maeister mena, de quo spiritus eius divit¹⁵¹): facit 160) magister meus, de quo spiritus eius dixit 161): Hie 162) est, gui baptizat. (Item infra:) §. 4. Non timeo adulterum, "non" ebriosum, non homicidam, quia colum-bam attendo, per quam mihi dicitur: Hie est, qui baptizat.

C. XXVII. De codem.

Idem in tractatu VI. ad c. 1. Ioannis.

Quum 163) baptizat malus ex 164) aliqua vel 165) ignorantia ecclesiae vel tolerantia (aut enim ignorantur mali 166), aut tolerantur ^{16°}) ^{*}ut^{*} palea, quousque in ultimo ventile-tur area), illud, quod datum est, unum est, nec impar pro-pter impares ministros, sed par et aequale propter ¹⁶⁸): Hic est, qui baptizat.

C. XXVIII. Non reiteratur baptisma, quod in nomine S. Trinitatis ministratur.

Idem de ecclesiasticis regulis, c. 52. 169)

Si¹⁷²) qui apud illos haereticos baptizati sunt, qui¹⁷¹) in S. Trinitatis confessione baptizant¹⁷²), et veniunt ad nos¹⁷³), recipiantur quidem¹⁷⁴) ut baptizati, ne S. Trinitatis invo-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXVI. o) Ego dico: Sic etiam Ivo; sed in originali: Et ego, et omnes dicimus, quia iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti, si volunt. Si autem noluerint etc. Sunt autem partes huius capitis ex co-

dem tractatu quinto hinc inde collectae. C. XXVIII. y) Per manus impositionem: In originali est: Et sic manus impositione et chrismate commuwii, eucharistiae etc. Sed ob glossam non est mutatum. C. XXIX. q) Formam sacramenti: Ita etiam

Dist. IV. C. XXIV. 143) de Spir. sanct. L 1. c. 3. - 144)
puia non illorum, sed eius est, rebaptizari non debeut: Edd. coll. o. - 173) baptizantur: IV. c. 160. - 173) ad cathodicam: of ourishis verbis: reb. - deb.: IV. Pan. L. C. XXV. 145) IV. Pan. L. C. 30. Decr. p. L. c. 160. - 146) quando idem bapt. datur: Edd. coll. o. - 176) abest ab IV. ib. - 177) gad. cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, i.e. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - at Calh, fidem: Edd. coll. o. - 173) ad cathodicam: i.v. b. - 157) abest ab Edd. coll. o. - 151, add: : igitur: Edd. coll. o. - 153) add: : salutarem et: Ed. Arg. - 168) i dater recepient: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem et: Edd. coll. o. - 183, add: : salutarem

catio vel confessio annulletur: sed doceantur integre et confiteri, purgati 'iam' 176) fidei integritate confirmen-tur 177) manus impositione. Si vero parvuli sunt vel 478) dui eos offerunt iuxta morem baptizandi, et sic per manus impositionem P) chrismate communicati eucharistiae¹⁷⁵) mysteriis admittantur.

1796

C. XXIX. De codem,

Idem ad Orosium in lib. LXI'. Quartienum dialog. quaest. 59. 160)

Quamvis unum baptisma sit, et haereticorum, corum 181) scilicet, qui in nomine Patris, et Fihi, et Spiritus sancti baptizantur 182), et ecclesiae catholicae: tamen quia 183) foris 'et 16+) extra' ecclesiam baptizantur, non sumunt ba-ptismum 185) ad salutem, sed ad perniciem, habentes nimirum formam sacramenti 1), virtutem autem eins abnegan-tes. Et ideo eus ecclesia nun rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt. Ipsa 100) est profecto forma sacramenti. Ideo, quum reversi fuerint, accipiunt¹⁵) virtu-tem Spiritus sancti, quem ¹⁸⁹) ii, qui extra ecclesiam ba-ptizantur, nondum habent.

C. XXX. Baptizantur qui tantum in nomine Domini baptizati probantur. Item Pelagius Papa Gaudentio Epise. 189).

Si revera hi de haereticis, qui in locis tuae dilectioni vicinis 199) commorari dicuntur, solummodo se in 191) nomine Domini baptizatos fuisse forsitan confitentur, sine cuiusquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam tidem venientes in S. Trinitatis nomine baptizabis. Sin vero apud dilectionen tuam eorum, qui converti volunt, manifesta confessione claruerit, quod in nomine Trinitatis fuerint baptizati, sola reconciliationis impensa gratia catholicae sociare tidei maturabis, ut tali dispensatione servata nihil aliter, quam quod evangelica inbet auctoritas, temeritatis cuiusquam spiritu videatur effectum.

C. XXXI. An approbetur baptisma, quod a non ba; tizato praestatur.

Item Augustinus de unico baptismo, lib. FII. c. 53. 192) Item Augustinus de unico baptismo, lib. $\Gamma II.$ c. 53. ¹⁹²) IV. Pars. Selet etiam quaeri, utrum approbandum sit baptisma, quod ab eo, qui non accepit, accipitur, si forte hoc curiositate aliqua didicit, quemadmodum ¹⁹³) dan-dum sit, et utrum nihil intersit, quo animo accipiat ille, cui datur, cum simulatione, an sine simulatione; si cum simulatione, utrum fallens, sicut in ecclesia, vel in ea, quae putatur ecclesia, an ¹⁹⁴) iocans, velut ¹⁹⁵) in mimo¹. Et infra: §. 1. Veruntamen, si quis forte me in eo con-cilio ¹⁹⁷) constitutum, ubi talium rerum quaestio versare-tur, non praecedentibus meritis¹), quorum sententiam ¹⁵⁷)

apud lvonem. In originali est: Aabentes quidem speciem pietatis, virtutem tamen eius obnegantes. Et rursum: An-males, inquam, Spiritum non habentes. Et ideires ess eertesia etc. Utitur autem B. Pauli verbis 2. Tim. 3., et ludae

Ap. c. 1. C. XXXI. r) Velut in mimo: Hic apud B. Augustinum, et l'onem multa sunt interiecta, quae ad sequen-tia percipienda operae pretium fuerit legere. s) Meritis: In originali, et apud Ivonem est: tak-

sequi mallem, urgeret, ut dicerem quid ipse sentirem, si eo modo affectus essem, quo eram, quum ista ¹⁹⁸) dictarem, nequaquam dubitarem, habere eos baptismum, qui ubicunque et a quibuscunque ¹⁹⁹) illud verbis evangelicis consecratum sine sua ²⁰⁰) simulatione et cum aliqua fide accepissent, quanquam eis ad salutem spiritalem non prodesset, si ²⁰¹) caritate caruissent, qua catholicae insererentur ²⁰²) ecclesiae. Si ²⁰³) enim habeam, "inquit", fidem "), st montes transferam, caritatem autem non habeam, sihil sum; sicut iam praeteritis maiorum statutis non dubio²⁰⁴), etiam illos habere baptismum, qui quanquam fallaciter id accipiant, in ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse ecclesia ab ²⁰⁵) eis, in quorum societate id accipitur; de quibus dictum est ²⁰⁶): Ex nobis exierant. Ubi autem neque societas ulla esset "ita credentium, neque ille, qui ibi acciperet, ita" crederet ²⁰⁷), sed totum ludicre, et mimice, et ioculariter ageretur, utrum approbandus esset baptismus, qui sic daretur, divinum iudicium per alicuius rerelationis oraculum, concordi oratione, "et impensis supplici devotione" gemitibus implorandum esse censerem ²⁰³), ita sane, ut post me dicturos sententias, si qui ia me exploratum et ²⁰⁹) cognitum afferrent ²¹⁰), humiliter exspectarem ²¹¹).

C. XXXII. Non reileratur baptisma, quod in fide sanctae Trinitatis at haereticis praestatur. Item lib. I. contra Donatistas, c. 1.²¹²)

V. Pars. Ostenditur, illos impie facere, qui rebaptisare conantur orbis unitatem, et nos ²¹³) recte facere, qui Dei sacramenta improbare nec in ipso schismate audemus. In quo enim nobiscum sentiunt, in ²¹⁴) eo etiam nobiscum sunt. In eo autem ²¹⁵) a nobis recesserunt, in quo a nobis dissentiunt. Item paulo superius ²¹⁶): §. 1. Sacramentum baptismi est, quod habet ²¹⁷) qui baptizatur, et sacramentum dandi baptismi ²¹⁸) est, quod habet ²¹⁹) qui ordinatur. Sicut autem ²²⁰) baptizatus, si ab unitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab unitate recesserit, sacramentum dandi baptismi non amittit. Nulli enim sacramentum dandi baptismi non amittit. Nulli enim sacramentum dandi baptismi, utrumque permanet. Sicut ²²¹) ergo acceptatur baptismus, quem non potuit amittere qui ab unitate discesserat ²²²): sic acceptandus est baptismus, quem dedit ille, qui sacramentum dandi, quum discederet, non amiserat. Item codem 16b. c. 12: §. 2. Si ²²³) ad baptismum fictus accessit ²²⁴), dimisas aunt ei peccata, an non sunt ²²⁵) dimissa? Eligant quod volunt: utrumlibet ²²⁶) elegerint, sufficiet ²²⁷) nobis. Si dimissa dixerint, quomodo²²⁸ 'ergo' Spiritus 'sanctus' disciplinae effugiet fictum, si in isto 'ficto' remissionem operatus est peccatorum? Si dixerint non esse dimissa, quaero, si postea fictionem suam corde concusso ²²⁹) et vero dolore fateretur ²¹⁰), an denuo baptizandus iudicaretur? Quod si dementissimum est dicere, fateantur, vero baptismo Christi baptizari posse hominem, et tamen cor eius in malita vel sacrilegio perseverans peccatorum abolitionem ²³¹) non sinere fieri, atque 'ita' intelligant, in communionibus ²³²) ab ecclesia separatis posse homines baptizari, ubi Christi baptismus eadem sacramenti celebratione datur et sumitur, qui tamen tunc prosit ad remissionem peccatorum, quum quis²³³) reconciliatus unitati sacrilegio dissensionis²³⁴) exuitur, quo eius peccata tenebantur, et ²³⁵) dimitti non sinebantur.

C. XXXIII. Valet ad salutem baptisma, etsi non oa fide parvuli offeruntur.

ldem in epist. XXIII. ad Bonifacium 236).

VI. Pars. Non²³⁷) illud te moveat, quod quidam non ea fide ad baptismum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spiritali²³³) ad vitam regenerentur aeternam: sed ⁴quod⁺²³⁹) eos putant hoc remedio temporalem retinere vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur²⁴⁹).

C. XXXIV. Effusio sanguinis implet vicem baptismi.

Item de unico baptismo contra Donatistas, lib. IV. c. 22.²⁴¹)

VII. Pars. Baptismi vicem aliquando implere passionem, de latrone illo; cui non baptizato dictum est †): Hodie mecum erie in paradise, non leve documentum "idem" B. Cyprianus assumit ²⁴²). Quod etiam atque etiam considerans, invenio, non tantum passionem pro nomine Chrissti id, quod "ex" baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem conversionemque ²⁴³) cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum, nec quia credidit, passus est, sed, dum patitur ²⁴⁴), credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi quod ait Apostelus ²⁴⁵): Cords creditur ad iustiliam, ore antem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est. Sed tune impletur invisibiliter, quum mysterium baptismi non contemtus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et infræ c. 24: §. 1. Et sicut in illo latrone quod ex ²⁴⁶) baptismi sacramento defuerat complevit omnipotentis benignitas, quia non superbia vel ²⁴⁷) contemta, sed necessitate defuerat, sic in infantibus, qui baptizati moriuntur ²⁴⁸), eadem gratia omnipotentis implere ²⁴⁹) credenda est, quod non ex impia voluntate, sed ex aetatis indigentia, nec corde credere ad iustitiam possunt, nee ore confiteri ad salutem. Ideo quum ²⁵⁰ *alii" pro eis respondent ²⁵¹), ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum conaecrationem ²⁵², quia ipsi respondere non possunt. Item contra Indianum Pelagianum, Mö 6. c. 4: §. 2. Alienum quippe opus est, quum credit †) per alterum, sicut alienum opus fuit, quum peccavit in altero ††). Item codem lö. 4. contra Donatistas, c. 23.: §. 3. Sicut autem in latrone, quia per necessitatem corporaliter baptismus defuit, perfecta salus est, quia per pietatem spiritaliter ³⁵³) affuit: sic, et quum ipsa praesto est, si per necessitatem desit quod latroni affuit ²¹⁴), perficitur salus. Quod traditum tenet universitas ecclesiae, quum

NOTATIONES CORRECTORUM.

bus. Sed ob glossam non est mutatum. Multa vero alia emendata sunt.

t) Habeam, inquit, fidem: Sine caritate potest

haberi vera fides, sed non vera fidei virtus. Aliud est enim vera fides, aliud vera virtus: prout docuit B. Thomas 2. secundae, quaest. 4. art. 5. Quod auctor glossae videtur non satis percepisse.

Edd. coll. 0. -233) quisque: Iv. -Ed. Bas. -234) discessionis: Ed. Bas. -235) et -sin.: absunt ab Ed. Arg. = C. XXXIII. IS36) Ep.98. (sec. A. 406.) Ed. Maur. -cf. linfra c. 139. - Iv. Pan. I. 1. c. 95. Decr. p. 1. c. 171. Polyc. I. S. t. 10. Petr. Lomb. I. 4. dist. 6. -237) Nec: otig. -235) special: Ed. Arg. -237) abest ab Iv. -240) offerantur: Ed. Arg. = C. XXXIV. 241) Iv. Pan. I. 1. c. 109. Decr. p. 1. c. 177. Petr. Lomb. I. 4. dist. 4. -7) Luc. c. 23. v. 49. -240) offerantur: Ed. Arg. = C. XXXIV. 241) Iv. Pan. I. 1. c. 109. Decr. p. 1. c. 177. Petr. Lomb. I. 4. dist. 4. -7) Luc. c. 23. v. 49. -243) conternationenque: Iv. Pan. - confessionenque: Ed. Bas. -244) pateretur: Edd. coll. 0. pr. Arg. - 245) Rom. c. 10. v. 10. -246) de: Iv. Decr. - Edd. coll. 0. - quod bar). sacramentum defuerat: Pan. - 247) non: Edd. coll. 0. - 10. v. - 250) abest ab Ed. Arg. - 251) pro eis oralur: Iv. Decr. (In Pan. omnia sunt omissa a verb.: ad sal. usque ad: Et bapt. in extr.) - Edd. coll. o. - 252) celebrationem: Ivo. - Edd. coll. 0. - 253) speclaliter: Ed. Bas. - 254) aleret ab Iv. et Ed. Bas. - 255) abest ab lisd. pr. Bas. - 256) abest ab Iv. et Ed. Bas. - 257) quando: Edd. coll. 0. - 258) tpsi: exted ab Iv. et Ed. Bas. - 257) quando:

Dist. IV. C. XXXI. 198) abost a Lugdd. H. HI. – eas: Edd. Arg. Bas. – is ea: Ed. Lugd. I. – ea: Edd. rell. – IV. – 1999 quocanque: Edd. o. pr. Bas. – 200) sui: Edd. o. – 201) scil. si: eaed. pr. Bas. – 2003) inseruntur: Edd. coll. o. – 203) 1 Cor. c. 13. v. 2. – 204) dubites: Edd. coll. o. pr. Bas. – 205) ab eis: absunt ab lisd. pr. Bas. Lugdd. II. HI. – 2063 i Ioan. c. 3. v. 19. – 207) credereits: Edd. coll. o. – 2089) consensus: eaed. pr. Bas. – 209) et cogilatum vel cogn. : Ed. Arg. – 210) assererent: Ed. Bas. – 211) explorament: Edd. coll. o. – 2069) consensus: eaed. pr. Bas. – 209) et cogilatum vel cogn. : Ed. Arg. – 210) assererent: Ed. Bas. – 211) explorament: Edd. coll. o. – 2069) consensus: eaed. pr. Bas. – 209) et cogilatum vel cogn. : Ed. Arg. – 210) assererent: Ed. Bas. – 211) explorament: Edd. Arg. – explores: Edd. Lugdd. II. HI. – explorament: Edd. rell. =: C. XXXII. 313) Ivo Decr. ib. – 313) add.: ostendaut catholicos: Edd. Bas. Largdd. II. HI. – 214) in co: absunt ab Edd. coll. o. exc. iisd. – 315) exim: ened. exc. iisd. – 216) IV. Pan. 1. 1. c. 87. – 317) add.: illo: Edd. Bas. – 290) enim: Edd. Coll. o. – IV. – 331, Su: IV. Decr. – 233) discesseris: Edd. Arg. Nor. Ven. I. H. Par. – 323) Petr. Lomb. 1.4 dist. 4. – 324) accestit: Edd. coll. o. = 325) guocicumjus: e.aed. – 3267 guocicumjus: e.aed. – 217) sulf.cit: eaed. – 325 Sap. c. 1. V. 5. – 329) converso: Edd. coll. e. = 330) faterentur: Ed. Bas. – fateatur: Edd. rell. – 231) absortationess: IV. – Edd. Bas. Par. Lugde. – 3283) communicationibus:

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. IV. c. 40, 41, 1201

iterum baptizati, et quos baptizavit Ioannes, iterum bapti-zati sunt? Plane iterum: sed non idem ³⁻²) erat baptis-mus. Quos enim baptizavit Ioannes, baptizavit Ioannes³⁻¹): quos autem baptizavit Iudas, Christus baptizavit. Item tract. 6.: §. 2. Per hanc enim potestatem, quam Christus solus sibi tenuit, et in neminem ministrorum transfudit, quamvis per ministros *suos' baptizare dignatus sit, per hane³⁻²) stat ³⁻²) unitas ecclesiae, quae significatur³⁻²) per columbam, de qua dictum est ³⁻²): Una ³⁻²) columba mea, maa est matris ³⁻²) suae. Si enim, ut iam dixi, fratres ³⁻³⁰) mei, transferretur potestas a Domino ad ministrum, tot baptismata essent, quot ministri essent, et iam non staret unitas baptismi. Intendite fratres. Ante, quam veniret Dominus noster lesus Christus ad baptismum, descendit³⁻¹) columba 7) in aquam; cognovit ³⁻³⁻²) loannes quiddam pro-Dominus noster lesus Christus ad baptismum, descendit³³¹) columba 7) in aquam; cognovit³³²) loannes quiddam pro-prium el, cui hoc dictum est ³¹³) Super quem videris Spi-ritum descendentem *sient columbam*, et manentem super eum, ipse est, qui baptizat in Spiritu sancto. Noverat¹³⁴), quia ipse ³²⁵) baptizabat in Spiritu sancto; sed quia tali pro-prietate, ut potestas ab eo ³³⁶) non transiret in alterum, quamvis eo donante, *hoe* ibi didicit. Item tract. 80.: §. 3. Iam³³⁷) vos mundi estis propter verbum ³³⁸), quod lo-cutus sum vobis. Quare non ait: mundi estis propter ba-ptismum, quo loti³³²) estis, sed ait: propter verbum, quad locutus sum vobis, nisi quia et ³⁴⁰) in aqua verbum mun-dat^a)[‡] Item tract. 5.: §. 4. Si ²⁴¹) fuerit minister iustus, computo illum ³⁴²) cum Paulo, *computo illum* cum Petro, cum istis computo iustos ministros. Quia vero iusti mini-stri gloriam suam non quaerunt (ministri enim sunt), pro ducibus ³⁴³) haberi nolunt, spem in se poni erubescunt. ducibus 343) haberi nolunt, spem in se poni erubescunt. Ergo computo cum Paulo iustum ministrum. Quid enim dicit Paulus 344)? Ego plantavi, Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit.

C. XL. Nec baptisma, nec baptizandi potestatem schismatici amittunt.

Idem in lib. I. de baptismo contra Donatistas, c. 1.345) Nullus autem *illorum* negat, habere baptismum etiam apo-Nullus autem *illorum* negat, habere baptismum etiam apo-statas, quibus utique redeuntibus, et per poenitentiam con-versis, *dum* non redditur, amitti³⁴⁰) non potuisse iudica-tur. Sic³⁺⁷) et illi, qui per³⁴⁸) sacrilegium schismatis ab ecclesiae communione discedunt, habent utique baptismum, quem prius, quam discederent³⁴⁹), acceperunt. Nam et ipsi, si redeant³⁵⁰), non eis iterum datur. Unde ostenditur, illud, quod acceperant³⁵¹) in unitate positi, non potuisse amittere *ab unitate* separatos. Quod si haberi foris po-test, etiam dari cur non potest? Si dicis: non recte foris datur, respondemus: sicut non recte foris habetur, et ta-men habetur, sic non recte foris datur; sed tamen datur. Sicut autem per unitatis reconciliationem incipit utiliter Sicut autem per unitatis reconciliationem incipit utiliter haberi quod extra unitatem inutiliter habebatur: sic per

candem reconciliationem incipit utile esse quod extra cam candem reconciliationem incipit utile esse quod extra eam inutiliter datum est. Item lib. 3. c. 19.: §. 1. Hacretici^{*}) sacramenta et scripturas habent ad spem, non ad salu-tem. Item lib. 4. c. 11.³⁵²): §. 2. Perfidus *et blasphemus^{*}, si in perfidia *et blasphemia^{*} permanserit³⁵³), nec³⁵⁴) ex-tra ecclesiam, *nec intra ecclesiam^{*} remissionem accipit³⁵⁵) peccatorum; aut, si propter³⁵⁶) vim sacramenti ad punctum temporis accipit¹⁵⁷), et foris et intus eadem ³⁵⁸) vis ope-ratur, sicut vis nominis Christi expulsionem daemonum foris etiam operabatur³⁵⁹).

1202

C. XLI. Mali non sua potestate, sed Christi virtute baptisma ministrant.

Item ibidem lib. V. c. 20. b) 160)

Item ibidem tib. V. c. 20.⁵)¹⁶⁰ Quomodo exaudit³⁶¹) Deus homicidam deprecantem, rel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super eucha-ristiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? Quae tamen omnia et tiunt, et valent etiam per homicidas, id est³⁶³) per eos, qui oderunt³⁶³) fratres. Etiam in ipsa intus ecclesia, quum dare nemo possit quod non habet, quomodo dat homicida Spiritum sanctum? et tamen ipse intus etiam baptizat. Deus ergo dat etiam ³⁶⁴) ipso³⁶⁵) baptizante Spiritum sanctum. Quapropter ¹⁶⁶) sacramen-tum gratiae dat Deus etiam per malos; ipsam vero gra-tiam non nisi per se ipsum, vel per sanctos suos, et ideo remissionem peccatorum vel per se ipsum facit, vel per illius ³⁶⁷) columbae membra, quibus ait³⁶⁸): Si cui dimi-seritis, dimittentur³⁶⁹), et si cui tenueritis, tenebuntur³⁷⁹. Manas³⁷¹) authem impositio si non adhiberetur³⁷²) ab haeresi venienti, quanquam^c) extra omnem culpam esse iudicaretur, serilis, dimittentur³¹⁹), et si cui lenueritis, lenebuntur³¹⁹). Manus³⁷¹) autem impositio si non adhiberetur³⁷²) ab haeresi venienti, quanquam²) extra omnem culpam esse iudicaretur, propter caritatis tamen copulationem (quod ³⁷³) est maxi-mum donum Spiritus sancti, sine quo non valent ad salu-tem quaecunque alia sancta in homine fuerint) manus hae-reticis correctis imponitur. Induunt³⁷⁴) autem homines³⁷⁵) Christum aliquando ³¹⁶) usque ad sacramenti perceptionem, aliquando ^{*et} usque ad vitae sanctificationem; atque illud primum et bonis et malis potest esse commune: hoc au-tem *alterum* proprium est bonorum et piorum. §. 2. Non ³⁷⁷) ob aliud visum est quibusdam etiam egregiis viris antistitibus ³⁷⁸) Christi, (inter quos praecipue B. Cyprianus eminebat), nou esse posse apud haereticos vel schismaticos baptismum Christi, misi quia non distinguebatur ³⁷⁹) sacra-mentum ab effectu vel usu sacramenti, et quia eius ³⁶⁰) effectus atque usus in liberatione a peccatis et cordis re-ctitudine apud haereticos non inveniebatur ³⁸¹), ipsum quo-que sacramentum non illic esse putabatur ³⁸⁵). Sed con-vertentibus oculos ad interioris paleae multitudinem (quum et hi, qui in ipsa unitate perversi sunt, et perdite vivant, et hi, qui in ipsa unitate perversi sunt, et perdite vivunt, appareant remissionem peccatorum nec dare posse, nec habere, quia non malignis, sed bonis filiis dictum est: Si cui dimiseritis peccata, dimittentur ei 353); *si 354) cui tenue-

NOTATIONES CORRECTORUM.

y) Descendit columba: Tota haee pars, quae auctori glossae difficultatem fecit, depravata est. Nam in originali sic legitur: Ante, quam venisset Dominus noster lesus Christus ud baptismum, (nam post baptismum descendit columba, in qua cognorit Ioannes quiddam proprium, quum ei dictum est: Super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, et manentem super eum, ipze est, qui baptizat in Spiritu sancto) noverat, quia ipse etc.
2) Mundat: Apud B. Augnstinum post haec verba sequitur c. Detrohe, sup. 1, qu. 1.
C. XL. a) Haeretici: Sic etiam refertur in Poly-

carpo. Apud B. Augustinum loco indicato haec sunt in-venta: Ut corum error veritas oppelletur, et scelus corum iustilia putetur propter sacramenta et scripturas, guas te-

nent ad speciem, non ad salutem. C. XLI. b) Caput hoc confectum est ex verbis B. Au-gustini, sed hinc inde collectis, et alio modo dispositis, interdumque in epitomen redactis.

c) Quanquam: In originali legitur: Tanquam *) es-tra omnem culpam esse iudicaretur. Propter caritatis autem copulationem etc. Sed ob glossam in versic. Culpam, non est emendatum.

Nor. Ven. I. Par. Lugd. I. -356) per : Edd. Bas. Ven. Lugdd. It. III. -357) excipti : Edd. coll. o. -355) com rim : eaed. -359) of Matth. c. 8. = C. XII. 360) Ans. I. 9. c. 38 (50). Polyc. In. -361 excandent : Edd. Arg. Bas. Ven. II. -362) and : Edd. coll. o. pr. Arg. -363) of f. Honn. e. 3. v. 15. -964) abest ab Edd. Arg. Bas. -365) in ipso bapticante: Ed. Bas. - in ipso baptismate: Edd. rel f. Lagdd. II. III. -366) Ang. I. 1. c. 81. -367) (by introductor in the solution of the solution of the solution of the rel f. Lagdd. II. III. -366) Ang. I. 1. c. 81. -367) (by introductor in the solution of the solution of the solution of the rel f. and f. Bas. Lugdd. II. III. -366) Joan. c. 20. v. 23. -369) while the rel f. and the solution of the solution of the solution interval in the solution of the solution of the solution of the solution is the solution of the solution of the solution of the solution is the solution of the solution of the solution of the solution is the solution of the solution of the solution of the solution is the solution of the solution of the solution of the solution of the interval is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased. -380) particular is eased. -380 (bine-bound is eased

76

Thist, IV. C. XXXIX. 332) iterato baptismo: Edd. coll. o. – 833 et lo : Edd. Lagdd. H. III. – 324) add.: impair: Edd. Arg. – 949 motor: Edd. rel. – 935) constat: Ed. Bas. – 336) signatur: Ed. Arg. – 337) Cant. e. 6. v. 8. – 328) add.: est: Edd. coll. o. – 949 motor: (maira: Ed. Lagd. I.) snae electa: ested. – 330) fr. 950 motor: (maira: Ed. Lagd. I.) snae electa: ested. – 330) fr. 951 motor: (maira: Ed. Lagd. I.) snae electa: ested. – 330) fr. 951 motor: (maira: Ed. Lagd. I.) snae electa: ested. – 330) fr. 952 motor: (maira: Ed. Arg. – 331) add.: Spin. s. in: Edd. Arg. Bas. – 332) in qua cogn.: Ed. Arg. – 335) loan. e. 1. v. 33. – 331) 954 motor: Edd. coll. o. – 335) abest a Bohm. – 336) loco: 954 Arg. Bas. – 337) Con. e. 15. v. 3. – 3389 add.: Deci: Edd. 853 Math.: Edd. coll. o. – 349) abostolus: Edd. Arg. Bas. – ef. 954 Math.: 255 Math.: Edd. coll. and e. 15. v. 3. – 340) iam et: 954 Math.: 256 Math.: 256 Math.: Edd. coll. Arg. Bas. – ef. 959 Math.: 256 Math.: 256 Math.: Edd. coll. Arg. Bas. – ef. 950 Math.: 256 Math.: 25

DRCRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. IV. c. 42-45. 1288

ritis, tonebustur⁴, habere tamen, et dare, et accipere ba-ptismi sacramentum); satis eluxit pastoribus ecclesiae ca-tholicae, et ovem, quae foris³⁸⁵) errabat, et dominicum characterem foris accipiebat, venientem ad Christianae maitatis salutem ab errore corrigi, characterem tamen do-minicum in ea according quam improbari quanmnitatis salutem ab errore corrigi, characterem tamen do-minicum in ea agnosci³⁶⁴) potius, quam improbari, quan-doquidem ipsum characterem multi et³⁶⁷) lupi, et lupis infigunt, qui videntur *quidem* intus esse, veruntamen ad illam ovem, quae *etiam* ex multis una est, non perti-ment³⁸⁵). §. 3. Quum³⁸⁹) malus tradit baptismum bono, id est in unitatis vinculo, veraci conversione mutato, inter id est in unitatis vinculo, veraci conversione mutato, inter-bonum sacramentum, quod traditur, et bonum fidelem, cui traditur, tradentis malitia ³⁹⁰) non separat, et, quum illi veraciter ad Deum converso peccata dimittuntur ³⁹¹) ab eis, quibus ipsa ³⁹²) veraci confessione coniungitur, Spiritus sanctus ea dimittit, qui datus est omnibus sanctis sibi caritate cohaerentibus, sive se noverint corporaliter, sive non noverint. Similiter, quum alicuius peccata tenensive non noverint. Similiter, quum alicuius peccata tenen-tur, ab eis "utique" tenentur, a quibus ille cordis pravi-tate disiungitur, sive notis corporaliter, sive ignotis. §. 4. Omnes ³⁹³) mali spiritaliter ³⁹⁴) a bonis seiuncti sunt. Si autem etiam ³⁹⁵) corporaliter aperta dissensione sepa-rentur, peiores fiunt ³⁹⁶). Sed nihil interest ad baptismi sanctitatem, quanto quisque beior id habeat, et quanto peiori tradat. Potest tamen ³⁹⁷) tradere separatus, sicut potest habere separatus. Sed quam perniciosum est ha-bere, tam ³⁹⁹) perniciosum est tradere. Ille autem, cui traditur ³⁹⁹), notest salubriter accipere, si ipse non sepatraditur 399), potest salubriter accipere, si ipse non sepa-ratus acceperit urgente mortis necessitate. §. 5. Cur⁴⁰⁹) haeretici foris baptizare non possunt ! an quia peiores sunt eo ipso, quod foris sunt? Sed nihil interest ad integrita-tem baptisni, quanto peior id tradat ⁴⁰¹). Neque enim tantum interest inter malum et peiorem, quantum "inter-est" inter bonum et malum, et tamen, quum baptizat ma-lus, non aliud dat, "quam bonus. Ergo et quum baptizat peior, non aliud dat", quam ille, qui minus est malus. An forte non ad hominis meritum, sed ad ipsius baptismi sa-cramentum pertinet, ut foris dari non possit? Si hoc ita esset, nec haberi foris posset, et toties necesse esset bapti-zari, quoties recedens quisque ab ecclesia rursus ad eccleeo ipso, quod foris sunt? Sed nihil interest ad integritaesset, nec haberi foris posset, et toties necesse esset baptizari, quoties recedens quisque ab ecclesia rursus ad ecclesia memeasset. §. 6. His $^{4\circ 2}$), qui ficto 4) corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur, quia spiritus $^{4\circ 3}$) disciplinae effugiet fictum, aut in ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa iterum per fictionem replicantur, ut et illud verum sit: *Quotquot* $^{1\circ 4}$) is Christo baptizati estis, Christum $^{4\circ 3}$) induistis, et illud: Spiritus $^{4\circ 3}$) facinity for $^{4\circ 3}$. tus 446) * enim * sanctus *47) disciplinae effugiet fictum : id est, ut induat eum Christo *0*) sanctitas baptismi, et exuat eum Christo 409) pernicies fictionis. Nam redire dimissa eum Christo⁴⁰⁵) pernicies actionis. Aum reutre aimusa peccata, ubi fraterna caritas non est, apertissime Dominus in erangelio docet in illo servo, a quo Dominus dimissum debitum petivit, eo quod ille conservo suo debitum nollet dimittere. Sic⁴¹⁰) non impeditur baptismi gratia, quo minus omnia peccata dimittat, etiamasi odium fraternum ia eius, cui dimittuntur, animo perseverat. Solvitur enim hesternus dies, et quicquid superest solvitur etiam ipsa hora momentoque⁴¹¹) ante baptismum, et in⁴¹²) ba-ptismo; deincepa autem reus esse continuo incipit non so-lum consequentium, sed etiam praeteritorum dierum, ho-

rarum, momentorum, redeuntibus omnibus, quae dimissa sunt, *peccatis* †).

C. XLII. Quando prosit baptismus ei, qui ficto illum accepit.

1284

Idem codem I. lib. de baptismo, et codem c. 12.413)

X. Pars. Tunc valere incipit ad salutem baptismus, quum illa fictio veraci confessione recesserit, quae, corde in malitia vel sacrilegio perseverante, peccatorum aboli-tionem 414) non sinebat fieri.

C. XLIII. Non reiterantur sacramenta, quae estra ecclesiam conferantur.

Idem ad Donatistas, epist. XLVIII.415)

Non in vobis mutamus in quibus nobiscum estis, (in multis enim estis nobiscum), nam et de talibus dictum est⁴¹⁴): Quoniam in multis erant meeum; sed ea corrigimus, in quibus 'nobiscum' non estis, et ea vos hic accipere volumus, quae non habetis illic, ubi estis. Nobiscum autem estis in baptismo, in symbolo, in ceteris dominicis sacramentis. In spiritu autem unitatis, et vinculo pacis, in ipas deni-que⁴¹⁷) catholica ecclesia nobiscum non estis. Et is epi-stola 51. ad Boxifacium⁴¹⁹): §. 1. Isti autem, cum quibus 'agimus', vel de quibus agimus, non sunt despoandi, adhuc enim sunt in corpore; sed non quaerant +1 *) Spiritum sanctum, nisi in Christi corpore, cuius habent foris sacramentum, sed rem ipsam non tenent intus, cuius est illud sacramentum, et ideo sibi iudicium manducant et bibunt.

C. XLIV. Quemode recipientur ab ecolesia qui in nomine Trinitatis apud kaereticos baptizantur.

Item Gregorius Quirino Episcopo, et ceteris in Iberia ·) Episcopis, lib. IX. epist. 61. 420)

Ab antiqua Patrum institutione didicimus, ut qui apud baeresim in Trinitatis nomine baptizaatur, quum ad aan-ctam ecclesiam redeunt 421), aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris ecclesiae revocentur. Unde Arianos per impositionem manus occidens, per unctionem vero sameti chrisma-tis ad ingressum sanctae catholicae ecclesine oriens reformat. Monothelitas ()⁴²²) vero, et alios ex sola *vera* confessione recipit, quia sanctum baptisma, quod ⁴²³) sant apud baereticos consecuti, tunc in eis vires emundatio-nis⁴²⁴) recipit⁴²⁵), quum vel illi per impositionem manus Spiritum sanctum acceperint⁴³⁶), vel isti propter profes-sionem verae fidei sanctae et universalis ecclesiae viscoribus fuerint 417) uniti.

C. XLV. Extra ecclesian baptismus accipi potest, sed non prodest.

Iten Augustinus de baptisme, c. 1. s)

Beclesia paradiso comparata indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris recipere 428), sed salutem beatitudinis extra cam *3*) neminem vel percipere, vel tenere. *Nam et flumina de foate paradisi , sicut scriptura testatur 430), etiam foras largiter manaverunt. Nomiatim quippe commemorantur, et per quas terras fluant. Et quia extra paradisum constituta sunt, omnibus notum est'.

NOTATIONES CORRECTORUM.

d) His, qui ficto: Haec usque ad vers. Nem re-dire, sunt epitome quaedam verborum B. Augustini, partim ex Donatistarum, partim ex sua persona prolatorum. C. XLIV. e) Iberia: Sic emendatum est ex origi-nali manuscripto Vaticano. Antea erat: Hibernia*). f) Monothelitas: In originali, et Polycarpo, et

apud Ivonem in textu est: Monsphysikus. De qua haereni scribit loannes Damascenus in libro de duabus Christi voluntatibus, et Nicephorus, et alii. Sed ob glossam non est mutatum.

C. XLV. g) Locupletatum est caput hoc ex originali, ut sententia melius percipiatur.

(-1) abest ab IV. == C. XLII. 413) cf. supra c. 32. extr. -414) absolutionem: Edd. cell o. == C. XLIII. 415) Ep. 113. (ser. A. 408.) Ed. Maur. - Polyc L 3. t 10. - 416) Pscl. 54. v. 19. -417.) Domini catholicopue: Edd. Arg. Bas. - 416.) Ep. 105. (ser. A. 417.) Ed. Maur. - 419) quarumi: Ed. Bas. == C. XLIV. o) ita Edd. coll o. - 430) Ep. 67. (ser. A. 601.) L 11. Ed. Maur. - Ann. I. 8. c. 24. Ivo Pan. L 1. c. 88. (suque ad: reformant) Decr. p. 1. c. 153. Polyc. ib. - 421) redistrint: Edd. Lagdd. II. III. - Mono-accelics: Edd. roll. - 423) quad ef qp. her., sumt: Ed. Bas. -434) emendationis: ead. - 423) accipit: Iv. - Ed. Arg. - accoptit: Ed. Bas. - 436) acceptuat: ead. - 427) sunt: Edd. Coll. o. pr. Bas. =: (V. XLV. 438) accipite: Edd. coll. o. - 429) add.; accip-sion: Edd. Bas. Lagdd. II. III. - 430) cf. Gon. c. 2.

Dist IV. C. XILI. 385) abest a Bihm. - 386) cognosci: Edd. coll. o. - 387) abest ab Edd. Bas. Par. Lugdd. - 388) per-diner: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 389) Aug. 1. 1. c. 4. -360) mal. supervatur: vera loctio. - Ans. - 391) dimitiantur: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II. III. - 392) ipoe: Edd. coll. o. - 3353 cf. Aug. 1. 1. c. 5. - 354) apectalizer: Ed. Bas. - 3953 abest ab Ed. Arg. - 396) sumt: Ed. Bas. - 397) add.: peiori: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 398) abest ab Ed. Bas. - 399) traditi orig. -fradiati: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 400) Aug. 1. 1. c. 18. -401) tradidi ref dat: Ed. Arg. Bas. - 402) Aug. 1. C. 1. 1. c. 18. -405) add.: samertur: Edd. Arg. Bas. - 404) Galat. c. 3. v. 27. -405 (Cr. ind.: abount ab Ed. Bas. - 406) Sap. c. 1. v. 5. -407) abest ab Edd. Arg. Bas. - 408) (Dristum: Edd. coll. o. -409) christam: caed. - 410) Ivo Docr. p. 1. c. 153. - 411) mo-pri. (wig. - Am. Iv. - 413) to ipoe: Edd. coll. o. pr. Arg.

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. IV. c. 46-57. 1205

Nec⁴³³) tamen in Mesopotamia, vel ^{*}in^{*} Aegypto, quo illa flumina pervenerunt⁴³²), est felicitas vitae, quae in para-diso commemoratur. ^{*}lta fit, ut, quum paradisi aqua sit extra paradisum, beatitudo tamen non sit extra paradi-sum^{*}. Sic ergo baptismus ecclesiae potest esse extra ec-clesiam, munus autem beatae⁴³³) vitae non nisi inter ec-clesiam reperitur⁴³⁴).

C. XLVI. Haeresis b) et sacrilegium haereticorum sunt,

non sacramenta. Idem de unico baptismo contra Donatistas, lib. III. c. 11. 435)

Nunc ⁴³⁶) autem non ⁴³⁷), sicut haeresis haereticorum est, sicut error ipsorum est, sicut sacrilegium dissensionis ⁴³⁸) ipsorum ⁴³⁹) est, sic etiam baptisma, quod Christi est, dici debet ⁴⁴⁰) ipsorum.

C. XLVII. De codem.

Idem lib. V. c. 13. 441)

Idem *lib. V. c.* 13.⁴⁴¹) Quum tantum valet baptismus per hominem contemtibilem, quantum per Apostolum datus, ita nec illius⁴⁴²), nec illius⁴⁴³) esse cognoscitur, sed Christi. *Item c.* 14.: §. 1. Invenimus dictum ab Apostolo⁴⁴⁴), et gloriam meam, quamvis utique in Domino, et ministerium meum, et prudentiam meam, et evangelium meum, quanvis utique a Domino imperti-tum ⁴⁴⁵) atque donatum; baptismus⁴⁴⁶) autem meus, nemo eorum dixit omnino. Non enim omnium acqualis est gra-tia⁴⁴¹), nec ministrant omnes acqualiter; nec acquali pru-dentia⁴⁴⁵) sunt omnes praediti, et in evangelizando alius alio melius operatur. Et ideo dici potest alius alio doctior in ipsa doctrina salutari. Alius autem alio magis minusve baptizatus dici non potest, sive ab inferiore sive a ma-iore baptizetur. iore baptizetur.

C. XLVIII. De eodem. Idem 11b. IV. c. 15. 449)

Satis ostendimus, ad baptismum, qui verbis evangelicis consecratur, non pertinere cuiusquam vel dantis, vel acci-pientis errorem, sive de Patre, sive de Filio, sive de Spi-ritu sancto aliter sentiat, quam coelestis doctrina insinuat.

C. XLIX. Quod bonis et malis sacramenta ecclesiae

communia sunt. Idem in libro de baptismo i).

Est unitas ecclesiae, quae late patet, in sacramentorum videlicet societate et communione, quae complectitur³⁵⁰) cum granis etiam paleas, quando eas corporaliter mixtas ita patitur, ut neque illas iusti vitent, neque ab illis iusti vitentur. Sic sunt¹) in ecclesia homines mali, ut in corpore humano humores mali, qui interdum exeunt ex corpore.

C. L. Non transit ad aquam baptismi malitia benedicentis, Idem de unico baptismo contra Donatistas lib, III. c. 10. 451)

Non est aqua profana et adultera, super quam nomen Dei invocatur, etiamsi a profanis⁴⁵²) et adulteris⁴⁵³) invoce-tur, quia nec ipsa creatura⁴⁵⁴), nec ipsum nomen adulte-rum est.

NOTATIONES

C. XLVI. h) Haeresis: Sic emendatum est ex ali-

quot vetustis exemplaribus. Antea legebatur: baptismus et sacrilegium haereticorum non sunt sacramenta. C. XLIX. i) Huius capitis sententia usque ad vers. Sie sunt, habetur in libro de unico baptismo contra Peti-lianum c. 14. et 15.

Dist IV. C. XLV. 431) Non entry: Edd. coll. 6. - 432) per-reminant: Ed. Arg. - 433) bonae: Ed. Bas. - 434) intenditor: Edd. coll. 6. pr. Bas. = C. XLVI. 435) Ivo Pan. 1. 1. 6. 32. Decr. p. 1. a. 164. - 436) Non autom sicut: orig. - IV. - 437) abest an Ed. Bas. - 433] discessionis: ead. - 439) corum: Edd. coll. 6. -440) non deb.: eacd. exe. Arg. = C. XLVII. 441) Ivo Pan. 1. 1. c. 33. Decr. p. 1. c. 167. - 442) istins: Edd. Lugdd. II. III. -443) istins: IV. Pan. - nev ill.: absumt ab Edd. Nor, Ver. 1. 17 Par. Lugd. L. - Böhm. - 4443 postofis: IV. Pan. - Edd. - 445) ndd.: sil: Edd. Bas. Lugdd. II. III. - 446) baptin means: Ivo. - Edd. coll. 6. - 4417 glorks: erig. - Ivo. -coll. 6. pr. Bas. Lugdd. II. III. - 4453 add. - extender v. - vel sanctimonia rel. rel. = C. XLIV. 144 = C. XLIV. 4400 cf. Pan. 1. 1. c. 54. Derr II. - 4433) et ab: era cst: Edd. coll.

C. LI. Non est rebaptizandus qui ab haereticis baptizatur. Item Beda homilia XXXVI, ad c. 3. Ioannis 455).

1206

Sive haereticus, sive schismaticus, sive facinorosus quis-que in confessione sanctae Trinitatis baptizet, non valet ille, qui "ita" baptizatus est, a bonis 456) catholicis reba-ptizari, ne confessio vel invocatio tanti nominis videatur annullari.

C. L.H. Baptizati a paganis in nomine baptizentur Trinitatis.

Item Gregorius II. Bonifacio Episcopo, ep. ult. 457) Quos a paganis baptizatos esse asseruisti, si ita habetur, ut denuo baptizes 450) in nomine Trinitatis, mandamus.

C. Lill. Sine exorcismis et exaufflationibus nullus baptizetur.

Item Coelestinus Papa Episcopis Galliae, epist. J. c. 12. 459)

XI. Pars. Sive parvuli, sive iuvenes ad regeneratio-nis veniunt⁴⁵⁰) sacramentum, non prius fontem vitae adeant, quam exorcismis et exsufflationibus clericorum Spiritus ab eis immundus abiiciatur⁴⁶¹).

C. LIV. Officium baptizandi catechumeni praeveniant.

Item Rabanus de institutione elericorum lib. I. e. 25. 462) Ante baptismum catechizandi debet hominem ^{46,1}, e. 25. ⁴⁵²) Ante baptismum catechizandi debet hominem ⁴⁶¹) praeve-nire officium, ut fidei primum catechumenus accipiat rudi-mentum. *Item ibidem:* §. 1. Prius ipse Iesus ⁴⁶⁴) caeci nati oculos luto ex sputo facto superlinivit, et sic ad aquas Siloë misit, quia prius debet baptizandus fide incarnationis Christi instrui, et sic ad baptismum iam credulus admitti, ut sciat, cuius gratiae in eo est particeps, et cui ⁴⁶⁵) iam debitor fiat deinceps.

C. LV. Quo tempore catechumeni ad exorcizandum sunt deferendi.

Item ex Concilio Bracarensi II., c. 1. 466)

Ante viginti dies baptismi ad purgationem ⁴⁶⁷) exorcismi catechumeni concurrant ⁴⁵⁸), in quibus viginti diebus omnino symbolum, quod est: Credo in Deum Patrem omni-potentem, spiritualiter ⁴⁶⁹) doceantur.

C. LVI. Quo tempore competentibus symbolum est praedicandum.

Item ex Concilio Agathensi, c. 13. 470)

Symbolum etiam placuit 471) ab omnibus ecclesiis una die, id est ante octo 472) dies dominicae resurrectionis, publice in ecclesia competentibus praedicari 473).

C. LVII. In unaquaque ecclesia baptizandi catechizari possunt.

Item Nicolaus Papa 474).

Catechismi baptizandorum a sacerdotibus uniuscuiusque ecclesiae possunt fieri, sicut in sancta hac Romana eccle-sia (cui, Deo auctore, ministerium famulatus nostri exhibemus) solenniter fieri comprobantur.

CORRECTORUM.

k) Sic sunt: Sententia sumta est ex B. Augustino in ep. 1. Ioannis, et Beda in eundem locum; glossa autem ordinaria ibidem sic habet: Sic sunt ficti in ecclesia, guo-modo humores mali in corpore; quando ecomuntur, relevatur corpus: sic quando excunt mali, relevatur ecclesia.

a. 85. Decr. p. 1. a. 173. Petr. Lomb. I. 4. dist. 6. – 456) veris: K. 45. Bas. = C. Lill. 457) Imo Greg. III. 4. 738. – Coll. tr, p. p. 1. t. 57. a. 4. Fvo Decr. p. 11. c. 91. – 458) bart. cos, mand. : Ed. Arg. = C. Lill. 459) scr. A. 431. – Barch. I. 4. a. 10. Ivo Decr. p. 1. a. 205. Polyc. I. 3. t. 20. – 460) renerial: Ed. Bas. – 461) biogar erig. – Burch. Iv. – Ed. Nor. – abigatur vel abiciaturs: Ed. Arg. = C. Lill. 462) Ivo Pan. I. 1. a. 38. Decr. p. 1. a. 828. seq. Patr. Lound. I. 4. dist. 6. – 463) in hominem percentre: orig. – in homine perce. Iv. V. Pan. – 466) c. Ioan. a. 1. a. 12. – Iv. Pan. L. a. 80. – ed. Burch. I. 4. c. 80. Decr. p. 1. a. 205. Journal: Ed. Bas. – a. 669 specialiter: Coll. Hisp. – Ed. Bas. – a. C. Liv. 10. hab. A. 506. – Burch. I. 4. c. 29. Ivo Decr. p. 1. a. 232. – 11. Bust. H. 4. a. 64. Arg. – 479) septema: Ed. Bas. – 473) fractu-Hisp. – Burch. Iv. = C. Livi. 474). Non existat inter exist in parameter in the Arg. – 412 septema. I. 4. b. 85. Journal in the exist in parameter in the Arg. – 11. a. 201. Hisp. – L. a. 87. thout Non-in a comment and the Arg. – 12. Septema. I. 4. b. 85. Journal in the exist in parameter in the Arg. – 13. Septema. I. 4. b. 85. Journal in the exist in parameter in the Arg. – 14. b. 40. Docer. p. 1. a. 233. – 14. Journal in the exist in parameter in the Arg. – 14. b. 40. Docer. p. 1. a. 233. – 14. Journal in the exist Hisp. – Europer I. 1. a. 4. b. 200. – 4. 10. Journal in the exist in the exist in parameter in the exist i

76 #

C. LVIL De enden.

Iten es Concilio Laodicensi, c. 4.4"5) Boptizandes opertet fidei symbolum 1) discere, et quinta feria ultimae septimanae vel episcopo vel presbyteris ***) Reddere.

C. LIX. Dr coden.

Item et Concilio Martini Bracarennis. e. 4.4*** Non liceat ante dans septimanas Paschae, sed ante tres ad baptimum suscipere aliquem. Oportet astem, ut in his diebus 'hi', qui baptizzandi sunt, symbolum discant, et ") in ") quinta ") feria novissimae septimanae "hot "+1) episcopo vel presbytero reddant.

C. LX. Ante. quen lepticenter. quillet sunt exeminenti. Juen ex Concilio Carthagistensi IV., c. 85. ***)

Baptizandi usmen sunm dent *11), et dis *1*1 sub abrinentia vini et carniem, ac manus imperitionis "11) crebra examinatione Laptismum percipiant.

C. L.XI. Beptizendi quere exercizenter et exceffenter.

Iten Rabanus de institutione clericorun, 18. I. c. 27. 411) Portquam se baptizandas per confessionem verae fidei in alternas commendaverit ", dominism, et per abreasneia-tionem a "!!) prioris possessoris se alienaverit servitio, ez-sultatur ab eo saeva potestas, ut per prim "!") sacerdotis ministerium Spirstui sancto cedat fugiens spiritus malignus.

C. LXII. De coden. Jiem Augustinus de symbolo, b3. J. c. 1. 433)

Sicut nostis, fratres '11) carissimi, 'et' parvuli exst. "lan-tur et exoreizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas ini-mica, quae decepit hominem, ut possideret homines. Non ergo creatura 'Dei' in infantibus exoreizatur aut exsufflatur, sed ille, sub que sunt 'omnes' ""), qui sub peccato Baser star.

C. LXIII. Quare signetur beptizandes in corde et fronte. Ren Rabanus de institutione dericorum, lib. I. e. 27. 453) Postea signatur baptizandus signaculo sanctae crucis tam in fronte quam in corde, ut ab co tempore "ipse" apostata diaboles in vase suo pristino, suae interentionis cognoscens signaculum 434), iam sibi deinceps illad sciat esse alienum.

C. LXIV. Quere super eun orationes dicanter. Idem ibiden continuo 411).

Exhine iam dicuntur soper eum orationes, ut fiat catechumenus. Tune datur bestizando sal braedictum in os, ut per sal typicum, sapientiae sale conditus, foetore careat iniquitatis, et 435) nec a vermibus peccatorum ultra putrefist ""), sed magis illaesus servetur ad maiorem gratiam percipiendam.

NOTATIONES CORRECTORUM

C. LVIII. 5) Fidei symbolum: Est prisca ver-no*), et sententiam sat bene reddit. Hoe antem loco, graece est: 17,7 ziozur.

C. LXV. m) Astea citabatur in libros Regum **).

Dist. IV. C. LVIII. (75) hab. inter A. 367. et 361. — Barch. L 4. c. 9. Ann. 1. 9. c. 20. Ivo lbeer p. 1. c. 304. referant ex Dio-myrio. — 0) i. e. Hispan. — 476) presignero: Coll. Hisp. — Edd. coll. o. = C. LIX. 477.) c. 45. 46. conc. Land. ex interp. Martini Brac. (Popue: Edd. coll. 0.) — 479) et — redd.: absunt ab Ed. Arg. — 479) abest a Coll. Himp. — 4600) aczta: Edd. Ven. II. Pur. Lagd. L — 601] abest a Coll. Himp. — 6000) aczta: Edd. Ven. II. Pur. Lagd. L — 601] abest a Coll. Himp. — 6000) aczta: Edd. Ven. II. Pur. Lagd. L — 613] abest a Coll. Himp. — 6160) aczta: Edd. Ven. II. Pur. Lagd. L — 613] abest a Coll. Himp. — 7. LX. 4650 c. 23. Statust. coll. ant. — 61. ad c. 9. D. 18. — Burch. I. 4. c. 11. Ivo Deer. p. 1. c. 206. — 403] abest a Berch. IV. — 646) impositione crobre accommatif: Bal-ler. — 61. as acriptis: Ed. Arg. — 4564) dum: Coll. Hisp. — et du: abuent a Burch. IV. — C. LXII. 4060) Ivo Pan. I. 1. c. 41. Beer. p. 1. c. 90. — 4671) commendaris: Ed. Bas. — 4681 abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. — 4600 puruen: Edd. A16. Bea. = C. LXII. 4900 Ivo Pan. I. 1. c. 43. Deer. p. 1. c. 95. — 601) fr. cur.: abeant ab orig. et Iv. — 4020 abest ab L. 4. c. 94. -G. LXIII. 4930 Ivo Pan. I. 1. c. 43. Deer. p. 1. c. 95. — 494) ai-gum: orig. — Iv. — Ed. Arg. = C. LXIV. 4930 Ivo Pan. I. 1. 44. Deer. p. 1. c. 90. — 4650 puruen: Iv. = C. LXIII. 4930 Ivo Pan. I. 1. c. 45. Deer. p. 1. c. 95. — 494) ai-gum: orig. — Iv. — Ed. Arg. = C. LXIV. 500 ira Ivo et Edd. cail. a. — 407) putreeriv: Ed. Arg. = C. LXIV. 500 ira Ivo et Edd. cail. a. — 4081 Ivo Pan. I. 1. c. 45. Deer. p. 1. c. 46. Deer. Pan. — 407) putreeriv: Ed. Arg. = C. LXIV. 500 ira Ivo et Edd. cail. a. — 4081 Ivo Pan. I. 1. c. 45. Deer. p. 1. c. 46. Deer. Pan. — 4071 putreeriv: Ed. Arg. = C. LXIV. 500 Ivo Pan. I. 1. e. 46. Deer. Pan. — 4071 putreeriv: Ed. Arg. = C. LXIV. 500 Iv. Pan. I. 1. e. 46. Deer. Pan. — 4071 putreeriv: Ed. Arg. = C. LXV. 500 Iv. Pan. I. 1. e. 46. Deer. Pan. — 4081 Ivo Pan. I. 1. c. 45. Deer. p

C. LIVI. Quere ileran exercization. Item Rabanus de institut. dorienten, ili. L. e. 🗂 2000

Debine iterum exercizatur (1) diababus. at statt vermition ageoscens, et instan sujer se Dei inflicing einen, recedat ab bonine. acc ian 312 contradit 541. com are

C. LXVII. Secondates experiences documente repellent.

Item Gregorius Papa in Ion, XXIX. Leanen, 540% Sacerdotes 334;, quam per eisereinni gratium mannum me dentinus imposant 317;, et habitare maforum marrius in corum mente 349; contradicunt 313;, quat afinit famme, nisi 343; daemonia eiiciant 344;?

C. LXVIII. Quare de saines seres et aures temper

Iten Rabanus de insteat derieuran, bis L. e. 🕮

Postes tangentur ei sares et aures com sur salies, et de Fostea tanguntur ei nares et aures cum ²¹³ saliva, et di-citar ei verbam 'ulad' evangelicam, quid lenno¹¹⁻³, gunnin surdum et notam sanavit, tangens cam apans imgram ettas, et mittens digitas in arriculas³¹⁻³; eius. dingram Effeta ³¹⁻³), quod est adaperire. Hoe enim sucramentum hie agitar, ut per salivam typicam sucerdutis et tactum sapientia et virtus divina salutem eiusidem, categénismui operetur, ut aperiantur ei nares ad accigiendum ³¹⁻³ uta-tam virtus divina salutem eiusidem, categénismui rem autitiae Dei, ut aperiaatur ibi aures ad aufernürm mandata Dei, ut aperiantur 1) ei sensus in muime curde ad respondendem.

C. LXIX. Quere serve, sue une leptime

episcopes tengit. Iten Ambrosius de sacramentis, Il. I. e. 1. 525)

Propter gioriam 121) museris et operis son as tangit en-scopus, sed nares. Quare nares! at banum odarem accipias sai) pietatis acternae.

C. LVX. Quare a saverdate incorrenter. Item Rabanus de instit. elerieurum, 50. I. c. 27. 3=3)

Deinde a 123) sacerdote innacitar 124), ut sacrum baptima cum fide accepta custodiatur. Ungitar 1254, tunc Elius pe-ctus de oleo sanctiacato cam invocatione S. Trinitatis, ut sullae reliquiae latentis inimici in co remôcant, sed in fide S. Trinitatis mens cans confertetur. Ungitter 114) et 117 inter scapaias de codem o'co, ut undigne mamintur, et ad bona opera facienda per Dei gratiam³⁻¹) ruburetur. *Den* c. 25.: J. L. Consecratur⁵¹³) "post have" foms, et ³⁻²) ad ipsum Laptismum catechumenus accedit.

C. LXXL Quenede festen bestimi Trinitatis

prosentie consecret. Item Ambrosius in 16. 11. de secrementis . e 5. 0 j 223) percipiendam.
 C. LXV. Quere sale initiantur estechaneni. Item Beda in Estram, lib. 11. c. 9. = 1⁴³³)
 Sal coelestis sapientiae, quo initiantur catechumeni, in cunctis operum nostrorum sacrificiis inhemur offerre⁴³³).

. ,

C. LXXI. o) Caput her aliquet locis in mining prope

C. D.2.A. . 0) Caput net abyon bats in making property of the first of the first property of the first proper

I

ut increduli vocarentur ad fidem. In principio signum de-buit esse: in posterioribus "debet esse" perfectio. Aposto-lis enim Spiritus sanctus datus est in igneis linguis propter incredulos; nobis ⁵³⁷) iam ⁵³⁸) in plenitudine ecclesiae non per signa, sed per fidem veritas est colligenda.

C. LXXII. Verba erroris per imperitiam prolata non impediant aguae sanchificationem.

Item Augustinus de unico baptismo, lib. VI. c. 25. 539)

International de anterpresente de la conservation d

C. LXXIII. Quid significent mysteria, quae in fonte baptismatis celebrantur.

Item Augustinus ad Neophytos, hom. III. 552)

Item Augustinus ad Neophytos, hom. III.⁵⁵²) XIII. Pars. Prima igitur et ⁵⁵³) secunda praedicatione de his tantum locuti sumus, quae vobis prius, quam ad fontem sanctum veniretis, iuxta catholicae ecclesiae ⁵³⁴) instituta tradidimus. Et quid significaret unctio, quae di-versis corporis nostri ⁵⁵⁵) adhibita partibus diversum in-tellectum designat, prout Dominus donare dignatus est, interpretati sumus, quum ostenderemus, vos per oleum sanctificationis ad auditum ⁵⁵⁶) plenae fidei praeparatos, et ad bonum Christi odorem vocatos, ex ⁵⁵⁷) toto corde ad abrenunciandum diabolo ⁵⁵⁸) esse commonitos. Nunc vero de interioribus iam mysteriis locuturi sumus, quae in ipso sacro ⁵⁵⁹) fonte celebrata sunt. Emissa enim ⁵⁰⁹) cer-tissima cautione, qua vos abrenunciare omnibus pompis ipso sacro⁵⁵⁹) fonce celebrata sunt. Emissa emine⁵) cer-tissima cautione, qua vos abrenunciare omnibos pompis diaboli, et omnibus operibus eius, et omni fornicationi diabolicae spopondistis⁵⁶¹), descendistis⁵⁶²) in fontem ⁵⁰³) sacrum, fontem redemtionis, fontem sanctificatum virtute coelesti. In hoc ergo fonte ante, quam vos toto corpore

NOTATIONES CORRECTORUM.

angustias conclusum est. Quare praestat originale ipsum

adire. C. LXXIII. p) Credis sanctam: Legebatur: in

sanciam. Inducta est particula: In *), ex aliquot vetustis, et Ivone. Atque ita loquendum docet saepe Augustinus. C. LXXV. q) Voluntas eorum: Nihil mutatum est ob glossam in verbo: dixerit. Sed in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, et in conc. Carthaginensi III., et

tingeremus, interrogavimus: Credis in Deum Patrem omni-potentem? Respondistis: Credo. Rursus interrogavimus: Credis et in Iesum Christum filium eius, qui 563) natus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine? Respondistis singuli: Credo. Iterum 565) interrogavimus: Credis et in Spiritum sanctum? Respondistis similiter: Credo. Hoe autem feci-mus 569) invite Domini e motte inter lear Christien terrogavimus. mus 566) iuxta Domini nostri lesu Christi salvatoris imperium, qui, quum ad patrem in coelum ascenderet, disci-pulis suis, id est Apostolis, mandavit dicens³⁶⁷): Euntes docete omnes gentes, baptizantes cos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. (Item:) §. 1. Quod autem inter-rogavimus: Credis sanctam p) ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem ! non eo modo interrogavimus, ut quomodo in Deum creditur, sic et 568) in ecclesiam sanctam catholicam, quae⁵⁰⁹) propterea sancta et catholica est, quia recte credit in Deum. Non ergo dixi-mus, ut in ecclesiam quasi in Deum crederetis: sed intel-ligite nos dicere et dixisse, ut in ecclesia sancta catholica conversantes in Deum crederetis, crederetis etiam resur-rectionem carnis, quae futura est.

C. LXXIV. Aliorum fide et professione parvuli bapti=antur. Item 1sidorus de officiis, lib. II. c. 24. 570)

XIV. Pars. Parvuli alio profitente baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt, sicut etiam aegri, muti, et surdi, quorum vice alius profitetur, ut pro eis, dum baptizantur, respondeat.

C. LXXV. Aliorum testimonio aegrotantes sunt baptizandi. Item ex Concilio Carthaginensi III., c. 34.571)

Aegrotantes, si pro se respondere non possunt, quum voluntas eorum 7) testimonium sui dixerit, baptizentur 572). Similiter 573) et de poenitentibus 574) agendum est.

C. LXXVI. Sacramentum fidei, non ipsa fides parvulum facit fidelem. Item Augustinus epist. XXIII. ad Bonifacium⁵⁷⁵).

Nihil est aliud credere quam fidem habere, ac per hoc, quum 576) respondetur parvulus credere, qui fidei nondum habet affectum 577), respondetor fidem habere propter fidei sacramentum, et convertere se ad Deum propter conversionis sacramentum, quia et ipsa responsio ad celebratio-nem 578) pertinet sacramenti. *Item infra* 579): §. 1. Par-vulum, etsi nondum fides illa, quae in credentium volun-tate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit 589). facit 550). "Nam" sicut credere respondetur, ita etiam 581) fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo 582), sed ipsius rei sacramentum percipiendo.

C. LXXVII. Alterius professio non valet ei, qui per se

respondere potest. Item in lib. IV. de baptismo, c. 24. 583)

Quum pro parvulis alii respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad corum consecratio-nem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro co, qui respondere potest, alius respondeat, non 504) itidem valet.

in conc. Africano in corpore conciliorum tribus tomis impresso, et apud Ivonem, qui citat Isidorum legitur: Quum voluntatis corum testimonium sui dixerint **). In codem au-tem Africano, in Codice canonum, et in Carthaginensi recentioris editionis conciliorum, et apud Burchardum est: Quum voluntatis corum testimonium hi, qui suis pericula proprio af-fuere, dixerint. In Carthaginensi autem graeco: δτε τη αυτών προαιοξότει την περί αυτών μαριυρίαν χινδύνω ίδιο είπωσιν.

Maria: Edd. Bas. Lugdd. H. HI. - 565) Hem: Edd. coll. o. - IV. Pan. - 5666) factum: Edd. Ven. H. Par. - factumis: Edd. Arg. Nor. - 569) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. - 569) abest ab isid, pr. Bas. Lugdd. = C. LXXV. 570) IV. Pan. I. I. e. 13. Petr. Lomb. I. 4. dist. 6. = C. LXXV. 571) hab. A. 397. - Burch. I. 4. + 36. Ivo Pan. I. 1. e. 14. Decr. p. 1. e. 123. - col) ita Coll. Hisp. et omisso verb.: sui: IV. Pan. - 572) baptizantur: Edd. Lugdd. H. HI. - 573) Sim. - est: non sunt in Coll. Hisp. - 574) petenti-bus: Ed. Arg. = C. LXXV. 575) Ep. 98. (scr. A. 408.) Ed. Maur. - Ivo Pan. I. 1. c. 56. Decr. p. 1. e. 187. Petr. Lomb. ib. - 577) fifectum: IV. Pan. - Edd. coll. o. pr. Arg. Nor. - 577) offectum: IV. Pan. - Edd. coll. o. - 578) celebritatem: Edd. coll. 0. - 579) ef. infra c. 129. - 580) faciat: Edd. Lugdd. H. H. -581) clentm fideles vocantur: Edd. coll. o. - 582) abmendo: Edd. Has. Lugdd. = C. LXXVI. 563) Ivo Pan. I. 1. c. 15. Decr. p. 1. c. 124. Petr. Lomb. ib. - cf. supra c. 34. - 584) alia non: Ed. Has.

Dist. IV. C. LXXI. 537) add.: autem: Edd. coll. o. -538) abest ab Ed. Arg. = C. LXXII. 539) by Pan. I. I. c. 52, 53. Decr. p. 1. c. 115. -540) ahest ab Edd. Arg. Bas. -541) praceo: Edd. Ven. I. II. -precum: Ed. Par. -542) effuddt: Edd. Bas. Lagd. I. -543) manife-dent: Ed. Bas. -544) iequie: and. -545) bet certe cunclei IV. Pan. -cetera: Edd. Arg. Nor. Ven. I. II. -546) immundus, vet intervention in the effective intervention in the effective effective is ease. -8542 effuddt: Edd. Bas. Lagd. I. -543) manife-dent: Edd. Rag. Nor. Ven. I. II. -546) immundus vet intervention is ease. -550 eric is Edd. coll. o. --547) add.: ecclecia: Edd. coll. o. <math>- Böhm. -548) immundus vet intervention is ease. -850 eric is Edd. coll. o. pr. Lagdd. II. III. -551) decommerce: Ed. Bas. = C. LXXIII. -552) Non est Argustint. - Ivo Pan. + 556 itser, p. I. 6. 194. -553 et etc. : absunt ab orig. - 8 (-556) is extril: orig. --- Arg. -556) and indic Edd. coll. o. pr. Bas. -- is ease. -556) and indic Edd. coll. o. pr. Bas. -- is ease. -556) and indic Edd. coll. o. pr. Bas. -- is ease. -556) and indic Edd. coll. o. pr. Bas. -- is ease. -556) and indic Edd. coll. o. pr. Bas. -- is ease. -550 and indic Edd. coll. o. pr. Bas. -- is ease. -550 and indic Edd. coll. o. pr. Bas. -- is ease. -550 and indic Edd. coll. o. pr. Bas. -- is ease. -550 and indic Edd. coll. b. pr. Bas. -- is ease. -550 and indic - is ease. -550 an

Ex qua regula illud ⁵⁸⁵) in evangelio dictum est, quod ptisma et ita dici, quod⁴, licet ter ⁶⁰⁶) baptizemur ⁶⁰⁷) pro-omnes, quum legitur, naturaliter movet: Aetatem habet; see pro se logustur.

C. LXXVIII. Quare trina mersio in baptismate celebretur. Item Augustinus in hom. III. 586)

Postquam vos credere promisistis, tertio 587) capita vestra in sacro fonte demersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione 586) celebratur. Recte 589) enim terin ysterii significatione () celebratur. Recte () enim ter-tio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine S. Tri-nitatis. Recte tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine lesu Christi, qui die tertia resurrexit a mortuis. in nomine resu christi, qui die verta resurrent a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum dominicae expri-mit sepulturae, per quam Christo consepulti estis in ba-ptismo, et cum Christo resurrexistis in fide, ut peccatis abuti 59°) in sanctitate virtutum Christum imitando vivatis 591).

C. LXXIX. De his, qui semel, non tertio in baptismate merguntur.

Item ex Canonibus Apostolorum, c. 50. 592)

Si quis presbyter aut episcopus non trinam mersionem unius mysterii celebret⁵⁹³), sed semel mergat in baptismate, (quod dari⁷) a quibusdam iubetar in morte Domini), de-ponatur. Non enim dixit nobis Dominus: in morte mea baptizate; sed ⁵⁹⁴): Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

C. LXXX. De eodem.

Item Gregorius Leandre, Episcope Hispaniarum, lib. I. epist. 41. 595)

XV. Pars. De trina mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quam quod ipsi sensistis, quia in una fide nihil officit sanctae ecclesiae consuetudo diversa. Nos fide nihil officit sanctae ecclesiae consuetudo diversa. Nos autem, quod tertio mergimus, triduanae sepulturae sacra-menta signamus⁵⁹⁶), ut⁵⁹⁷), dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur⁵⁹⁹). Quod si quis forte etiam pro summae Trinitatis venera-tione existimet⁵⁹⁹) fieri, neque istud⁶⁰⁰) aliquid obsistit, baptizandos semel in aquis mergere, quia, dum ⁴in⁶ tribus personis⁶⁰¹) una substantia est, reprehensibile esse nulla-tenus potest, infantem in babtismale vel ter- vel semel tenus potest, infantem in baptismate vel ter, vel semel immergere, quando ⁶⁰²) et in tribus mersionibus personarum trinitas, et in una potest divinitatis 603) singularitas designari.

C. LXXXI. De eodem.

Item Hieronymus super Epistolam ad Ephesios, lib. II. ad c. 4. [v. 5.] *) *0*)

· Bodem modo *et* 6°5) in Patrem †), et *in* Filium, et *in* Spiritum sanctum baptizamur et ter mergimur, ut Trinitatis unum appareat sacramentum, *et non baptizamur in nomi-nibus Patris et Filii, et Spiritus sancti, sed in uno nomine, quod intelligitur Deus. *Item infra*: §. 1, Potest unum ba-

NOTATIONES

C. LXXIX. r) Quod dari: Prisca versio hoc tan-tum loco discrepat a Gratiano. Sic enim in ea legitur: guod dari videtur in morte Domini, eodemque modo apud Burchardum. Ivo habet: guod dari *) inbetur in Domini mortem. Graece autem est: αλλά εν βάπισμα το είς τον θάνατον τοῦ χυρίου διδόμενον; id est: sed unicam mersio-

C. LXXXII. De his, qui in nomine Christi semel tanlum mergunt.

Item Pelagius Papa Gaudentio Episcopo 608). Multi sunt, qui in nomine solummodo Christi una etiam mersione se asserunt baptizare. Evangelicum vero praeceptum, ipso 609) Deo et Domino salvatore nostro lesu Chri-sto tradente 610), nos admonet, in nomine Trinitatis, trina etiam mersione sanctum baptisma unicuique tribuere, di cente Domino ⁽¹¹⁾ discipulis suis ⁽¹²⁾: Ite, baptizate emans gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ⁽).

C. LXXXIII. In invocatione Trinitatis tertis in

baptismate mergere debemus. Item Zacharias Papa Bonifacio Episcopo, in epist., cuius initium: "Sacris liminibus"613).

XVI. Pars. In synodo Anglorum decretum, et ⁶¹⁴) "iudicium" firmissime praeceptum, et diligenter demonstra-tum esse dignoscitur, ut ⁶¹⁵) quicunque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum est, quia, si lotus ⁶¹⁶) in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatiome Trinitatis, perfectus Christiaflus non est, nisi in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti fuerit baptizatus. §. 1. Hoc quo-que observari ⁶¹⁷) in praedicta synodo sacerdotes volue-runt ⁶¹⁶), ut qui vel unam de Trinitate personam in ba-ptismo non nominaret ⁶¹⁹), illud baptisma esse verum non posset. Quod pro certo verum est, quia, qui unam ⁶²⁰ ex sancta Trinitate confessus non fuerit, perfectus Chri-stiapus esse non potest. Qui enim confitetur Patrem et Filium, si confessus non fuerit 'et' Spiritum sanctum, ne-que Patrem habet, neque Filium; et qui confessus fuerit Patrem et Spiritum sanctum, et Filium non fuerit confes-sus, neque Patrem habet, neque Spiritum sanctum, sed vacuus est a divina gratia. XVI. Pars. In synodo Anglorum decretum, et 414) vacuus est a divina gratia.

C. LXXXIV. Rebaptizentur qui in nomine Trinitatia baptizati non fuerint.

Item Gregorius Quirino⁶²¹), Episcopo in Iberia ⁶²²), lib. IX. epist. 61.

His. 1.A. epist. 01. His 623) vero haeretici, qui in Trinitatis nomine minime⁶²⁴) baptizantur, sicut sunt Bonosiani ⁶²⁵) et Cataphryges (quia et illi Christum Dominum non credunt, et isti S. Spiritam perverso sensu esse quendam pravum hominem Montanum credunt, quorum similes multi sunt) ⁶²⁶) et alii tales, quum ad sanctam ecclesiam veniunt, baptizantur ⁶²⁷), quia ba-ptisma non fuit, quod in errore positi ^{*}in ⁶²⁸) S. Trinita-tis nomine ⁶²⁹) minime percentut. tis nomine 629) minime perceperunt.

C. LXXXV. Semel in baptismate mergere licet.

Item ex Concilio Toletano IV. c. 5. 630)

Propter vitandum schismatis scandalum, vel haeretici dogmatis usum, simplam teneamus baptismi mersionem.

CORRECTORUM.

nem, quae in mortem Domini datur.

C. LXXXI. s) Locupletatum et emendatum est caput hoc ex originali.

C. LXXXII. t) Spiritus sancti: Hic videtur sequi c. Si revera, sup. ead.

Edd. coll. e. - Iv. Pan. = C. LXXXII. 606) cf. ad c. 36. - Ive Pan. 1. 1. c. 63. Decr. p. 1. c. 161. - 609) ipso Dom. et Sub.: Edd. Arg. Bas. - 610) dicente et trad.: Edd. Lugdd. II. III. - \pm cente vel trad.: Edd. rell. pr. Bas. - 611) Dom. Icsu Christo: B4. Arg. - Domino nostro les. Chr.: Edd. rell. - Iv. Pan. - 613) Matth. c. 38. v. 19. = C. LXXXIII. 613) scr. A. 748. - Ive Pas. 1. 1. c. 63. Decr. p. 1. c. 169. Petr. Lomb. 1. 4. dist. 3. - 614) abet ab Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 615) quod: Edd. coll. o. - 616) mersus: ened. - Iv. - orig. - 617) obsercasse: orig. - 618) abest ab coll. o. pr. Arg. Bas. - 613) quod: Edd. coll. o. - 6160 mersus: ened. - Iv. - orig. - 617) obsercasse: orig. - 618) abest ab orig. - 619) nominarcrit: Ed. Bas. - 630) unrem. - conf. fact nomen: Iv. - Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 618) abest orig. - 619) nominarcrit: Ed. Bas. - 630) unrem. - conf. fact nomen: Iv. - Edd. coll. o. - Iv. - 61. Corr. ad c. 44. supra cad. - 633) Misernia: Edd. coll. o. - Iv. - 61. Corr. ad c. 44. supra cad. - 633) Misernia: Edd. coll. o. - Iv. - 61. Corr. ad c. 44. supra cad. - 633) Si: Iv. Pan. - Edd. Nor. Ven I. II. - 632 hono boptizaf: abest ab Iv. Decr. - 635) Bonosiaci: orig. - Iv. Decr. - 635 sunt alli, quum: orig. - Iv. - Edd. Ven. I. II. - 9200 et al. monine: Ed. Arg. - sunt al. (a., quum: Edd. cil. - 637) baptizanter: Edd. Bas. Lugdd. - 638 abest ab Iv. Pan. - Edd. Nen. I. II. - 639 abest ab Ed. Ner. = C. LXXXV. 630) hab. A. 633. - Iv. Pan. 1. 1. 6. 59. Decc. p. 1. c. 135.

C. LXXXVI. De sacerdote, qui per ignorantiam linguae latinae in invocatione Trinitatis deliquit. Item Zacharias Papa Bonifacio Episcopo, in epistola decretali 631).

epistola decretali ⁶³¹). Retulerunt nuncii tui ¹⁰, quod fuerit ⁶³³) in eadem provin-cia sacerdos, qui latinam linguam penitus ignorabat, et, dum baptizaret, nesciens latini ⁶³³) eloquii, infringens lin-guam diceret: Baptizo te in nomine Patria ⁶³⁴), et Filia, et Spiritu ⁶³⁵) sancta. Ac per hoc tua reverenda fraterni-tas ⁶³⁶) consideravit eos rebaptizare. Sed, sanctissime frater, si ille, qui baptizavit, non errorem introducens aut haeresim, sed pro sola ignorantia Romanae locutionis in-fringendo linguam, ut supra fati ⁶³⁷) sumus, baptizans dixisset, non possumus consentire, ut denuo baptizentur.

C. LXXXVII. Quare baptizati a sacerdote ungantur. Item Ambrosius de sacramentis, tract. seu lib. I. c. 2.638)

XVII. Pars. Venisti⁴³⁹) ad fontem: ingressus es; considera quid⁶⁴⁰) videris; quid locutus sis "considera", repete diligenter; occurrit tibi Levita, occurrit presbyter; unctus es quasi athleta Christi⁶⁴¹), ut ad baptismum ") catechumenus accedas.

C. LXXXVIII. Quare baptizatus a presbytero

ungatur in cerebro. Item Rabanus de institut. clericorum, lib, I. c. 28. 642) Postquam ascenderit ⁶⁴³) baptizatus de fonte, statim si-gnatur in cerebro a presbytero cum sacro chrismate, se-quente simul et oratione, ut regni Christi particeps fiat et a Christo Christianus possit vocari.

C. LXXXIX. Quid super baptizatum a sacerdote dicatur. Item Ambrosius de sacramentis, tract. seu lib. II. c. 7.644)

Emersisti w) 645): venisti ad sacerdotem. Quid tibi dixit!

Deus, inquit⁶⁴⁶), Pater omnipotens, qui te regeneravit ex aqua et Spiritu sancto, concessitque tibi⁶⁴⁷) peccala tua⁶⁴⁸), ipse te ungat⁶⁴⁹) in vitam acternam. Vide, ubi unctus⁶⁵⁰) es: in vitam, inquit, acternam.

C. XC. Quare unguentum super caput baptizati ponatur. Item in lib. III. de sacramentis, c. 1. et 2. †)

Accepisti 651) mysterium, hoc est unguentum supra caput. Quare supra caput? quia sensus sapientis in capite eius ††). Et infra c. 2.: §. 1. Sequitur spiritale ⁶⁵²) signaculum, quod audisti hodie legi, quia post fontem ⁶⁵³) superest, ut ⁶⁵⁴) perfectio fiat, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur.

C. XCI. Quare candida vestis tradetur Christianis.

Item Rabanus de institut, elericorum lib. 1. c. 29. 655) Post baptismum traditur Christiano⁶⁵⁶) vestis candida, de-signans⁶⁵⁷) innocentiam et puritatem Christianam, quam post ablutas⁶⁵⁸) veteres maculas studio sanctae conversa-

NOTATIONES

C. LXXXVI. u) Nuncii tui: Hae duae voces addi-tae videntur a Gratiano*) (quanquam Virgilius et Sido-nius, qui hoc retulerant, proprie nuncii Bonifacii non fuis-sent) ne ea, quae in epistola antecedunt, referre cogeretur, quod tamen Burchardus et Ivo fecerunt. C. LXXXVII. v) Ut ad baptismum: Ita etiam Ivo, et auctor glossae ad vers. Unctus, videtur huc spectasse,

Dist. IV. C. LXXXVI. 631) ser. A. 744. – Burch. I. 4. c. 43. N. Pan. I. I. c. 65. Decr. p. 1. c. 237. – •) sunt tamon ap. IV. Pan. -633 *fult*: Edd. coll. o. pr. Bas. – 633) *latine logai*: IV. Pan. – Edd. coll. o. – 634) *Patrias et Fillas et Spiritus sanctias*: Ed. Bas. – 635) *spiritus*: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. – *spiritus sancti*: Burch. – 636) *sanctias*: Edd. coll. o. – 637) *dizimuss*: eaed. = C. LXXXVII. 638) Non est Ambrosii. – Ivo Pan. I. 1. c. 51. Decr. p. 1. c. 109. – 636) *Sumitus*: orig. – 640) *quos*: IV. Decr. – 641) *Dei*: Edd. coll. o. = C. LXXXVII. 642) Ivo Pan. I. 1. c. 66 Decr. p. 1. c. 140. – 643) *ascendit*: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 9 *iningai*: Edd. coll. o. – 656) *uvo* Pan. – Edd. coll. 0. – 649) *Ter emersisti*: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 9 *iningai*: Edd. coll. o. – 650) *munclus*: eaed. pr. Bas. = C. XC. *i* yo Pan. I. 1. c. 68. Decr. p. 1. c. 142. – 651) *Accipis*: IV. – *exc. edd.*: Edd. coll. o. – 650) *munclus*: eaed. pr. Bas. = C. XC. *i* yo Pan. I. 1. c. 662) bere eact. Edd. coll. 0. – 643) *Accipis*: IV. – *exc. eac.*: Ed. Arg. – *accepistis*: Bom. – *acc. myrrham*: orig. – *i* Decr. c. 2. V. 14. – 656) *Gueciale*: Edd. Bas. = 653) *fontes*: Edd. coll. o. – 654) *quo*: eaed. – IV. = C. XCI. 655) fv. Pan. I. 1. *c.* 69. Decr. p. 1. c. 144. – 656) *Christianis*: Edd. coll. o. – 657) *quae signat*: Edd. Arg. – *quae significat*: Edd. rell. – IV. – 658)

tionis immaculatam servare debet repraesentandam ⁶³⁹) ante tribunal Christi. Cuncti vero renati albis induuntur vestibus ad mysterium ⁶⁶⁹) resurgentis ecclesiae. Item ibi-dem: §. 1. Utuntur *ergo* ⁶⁶¹) baptizati albis vestibus, ut quorum primae nativitatis faciem ⁶⁵²) vetusti erroris pannus fuscaverat, habitus secundae generationis gloriae praeferat indumentum. Tegitur enim post sacram unctionem caput eius mystico velamine, ut intelligat, se diademate regni et sacerdotali dignitate potiri.

C. XCII. De eodem,

Item Ambrosius in libro de iis, qui initiantur mysteriis, c. 7. 663)

Accepisti post baptismum vestimenta candida, ut esset in-dicium, quod exueris involucrum 664) peccatorum, et in-dueris innocentiae casta velamina.

C. XCIII. Quot mensibus Iudaei inter catechumenos habeantur.

Item ex Concilio Agathensi, c. 34. 665)

XVIII. Pars. Iudaei, quoram perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad legem ⁶⁶⁹) catholicam venire volue-rint, octo menses ⁶⁶⁷) inter catechumenos ecclesiae limen introëant, et, si pura fide noscuntur venire, tunc demum baptismatis gratiam mereantur ⁶⁶⁸). Quod si casu aliquo periculum infirmitatis intra praescriptum tempus incurre-rint ⁶⁶⁹), et desperati fuerint, baptizentur.

C. XCIV. De Iudaeis plerisque frequenter ad Iudaismum redeuntibus.

Item ex Concilio Toletano IV.,.c. 58. 679)

Item ex Concilio Toletano IV., c. 58. ⁶⁷⁰) Plerique ex ludaeis, qui dudum ad Christianam fidem pro-moti sunt, nunc blasphemantes *in* Christum non solum ludaicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam abominan-das circumcisiones exercere *praesumserunt*. De quibus consultu ⁶⁷¹) piíssimi ac religiosissimi domini nostri Sise-mundi ⁶⁷²) regis hoc sanctum decrevit concilium, ut huius-modi transgressores pontificali auctoritate correcti ad cul-tum Christiani ⁶⁷³) dogmatis revocentur, ut quos propria voluntas non emendat animadversio sacerdotalis coerceat. Eos autem, quos circumciderunt ⁶⁷⁴), si filii eorum ⁶⁷⁵) sunt ⁶⁷⁶), a parentum consortio separentur; si servi, pro iniuria corporis sui libertati tradantur. iniuria corporis sui libertati tradantur.

C. XCV. Ante baptismum diabolo et eius operibus renunciare debemus.

Item Rabanus de instit. clericorum, lib. I. c. 27. 677) Primum interrogatur 678) paganus, si abrenunciat diabo-lo 679), et omnibus damnosis operibus eius atque fallaci-bus pompis 680), ut primum respuat errorem, et sic appro-pinquet ad veritatem, possitque iuxta Apostolum 681) de-ponere veterem hominem, secundum pristinam conversatio-nem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, abnegans impietatem et saecularia desideria.

CORRECTORUM.

sed tota haec clausula abest ab originali, in quo huius loco sunt verba haec: quasi luctamen huius saeculi luctatu-rus, professus es luctaminis tui certamina. C. LXXXIX. w) Emersisti: Sic apud Ivonem. In originali est: Ergo mersisti, eodem sensu, quem elicit au-ctor glossae ex verbo: Emersisti. Frequens autem est apud B. Ambrosium istius vocabuli in hanc sententiam usus.

ablatas: Edd. Nor. Ven. I. II. Par. Lugd. I. – 659) ad praesenlanding or ig. – IV. Decr. – ad repr.: Pan. – Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. III. – 660) ministerium: Edd. Nor. Par. – sanctae: Edd. Bas. Lugdd. II. III. – 661) abest ab IV. – 662) infantiam: orig. = C. XCH. 663) IVO Pan. I. I. c. 70. Decr. p. I. c. 144. – 664) voluptaterie Edd. Arg. Bas. Par. Lugd. I. – voluptaterie: Edd. rell. – V. Pan. = C. XCHI. 665) hab. A. 506. – Burch. I. 4. c. 81. Pro Pan. I. 1. c. 71. Decr. p. I. c. 275. – 666) leges catholicus: Edd. coll. o. – 667) mensious: Coll. Hisp. – 668) consequently: ead., est tamen var. lect. – 669) incurrent, – desperatus fucrit, baptizetur: ead. = C. XCIV. 670) hab. A. 633. – Burch. I. 4. c. 85. Pro Pan. I. 1. c. 75. Decr. p. I. c. 279. – 671) consult: Coll. Hisp. – consultim: IV. Decr. – 672) Sistemandi: Coll. Hisp. – 673) Christiana edignidatis: Edd. coll. o. – 673) christiana edignidatis: Edd. coll. o. – 673) habest ab Ed. Arg. – 676) stat: Edd. coll. o. pr. Arg. – 673) Christiana edignidatis: Edd. coll. o. – 673) habest ab Ed. Arg. – 676) stat: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XCV. 677) hvo Pan. I. 4. c. 76. Decr. p. Bas. = C. XCV. 677) hvo Pan. I. 4. c. 76. – 678) interrogetur: Edd. Coll. o. – 673) christianae dignidatis: Edd. coll. o. pr. Arg. – 673) christianae dignidatis: Edd. coll. o. pr. Bas. = C. XCV. 677) hvo Pan. I. 4. c. 76. Decr. – 678) interrogetur: Edd. coll. o. – 679) add. coll. o. – 679) hud. coll. o. – 679) hud. connibus pompis: Edd. Ven. I. II. Par. Lugd. I. – et ann. pomp. Edd. Lugd. II. III. – 680) cuactis: IV. – Edd. coll. o. – 671) Eph. c. 4. V. 28.

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. IV. c. 96-108. 1215

C. XCVI. Non transit in novam vitam quem non poenitet veteris vitae.

2

Item Augustinus in libro de poenitentiae medicina, c. 2.682) Omnis, qui ianı suae voluntatis factus est arbiter, quum accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum 683) poeniteat vitae veteris, novam non potest inchoare. Ab hac poenitentia, quum baptizantur, soli parvuli immunes sunt. Nondum enim uti possunt 684) libero arbitrio.

C. XCVII. Ante baptisma poenitentiam agere debemus. Idem 685) ad Seleucianam 686), epist. CVIII.

Agunt homines ante baptismum poenitentiam de *suis* prioribus peccatis, ita tamen, ut etiam baptizentur, sicut scriptum est in Actibus Apostolorum, loquente Petro ad Iudaeos ac dicente (87): Agite poenitentiam, et baptizetur unusquisque vestrum (88) in nomine (88) Domini Iesu Christi.

C. XCVIII. Quadraginta dierum abstinentia Iudaeis baptizandis indicatur.

Item Gregorius 690) Fantino 691) Defensori, lib. VII. epist. 24.

Ne, quod absit, longa dilatio ludaeorum retro possit ani-mos revocare, cum fratre nostro episcopo luci ipsius 692) loquere, ut, poenitentia ac abstinentia quadraginta dierum indicta, aut die dominico, aut si celeberrima festivitas *fortassis* occurrerit, eos omnipotentis Dei misericordia protegente baptizes 693).

C. XCIX. Poenitentia non est necessaria baptizandis.

Item Ambrosius super epistolam ad Romanos, ad c. 11. 694)

Sine poenitentia sunt dona et vocatio Dei, quia gratia Dei in baptismate non requirit gemitum, non requirit plan-ctum, vel opus aliquod, sed solam fidem *), et omnia gra-tis condonat.

C. C. Necessitate cogente in catechismo et confirmatione idem compater esse polest.

Item Hyginus Papa 695).

XIX. Pars. In catechismo 696), et in baptismo, et in confirmatione unus patrinus 697) fieri potest, si necessitas cogit. Non est 'tamen consuetudo Romana, sed per singu-los singuli suscipiunt 698).

C. Cl. Non plures, sed unus parvulum in baptismate suscipiat.

Item ex Decreto Leonis Papae 7) 699).

Non plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant, quam unus, sive vir sive mulier. In confirmatione quoque id ipsum fiat.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XCIX. x) Sed solam fidem: Sic in glossa or-dinaria, unde potius videtur hoc loco sumsisse Gratianus, quam ex Ambrosio, apud quem legitur: nisi solam ex corde quam ca amorosio, apua quem regitur: nisi solam ex corde professionem, quemadmodum etiam refertur supra de poenitentia, dist. 1. c. Quis aliquando, in vers. Gratia Dei.
 C. Cl. y) Ceteri collectores citant ex decretis Leonis Papae ad S. Medardum.

C. CIV. z) In indice septimi libri Capitularium numero 494., (nam capita ipsa a 478. usque ad 558. in volumine, quod ex Gallia habitum est, desiderantur)*) haec leguntur : Ne sibi compatres et commatres monachi faciant.

C. Cll. Qui non est baptizatus nec confirmatus, aliam in chrismate vel baptismate tenere non debet.

Item ex Concilio Moguntino 700).

In baptismate vel in chrismate non potest alium suscipere in filiolum ⁷⁰¹) qui non est ipse baptizatus vel ⁷⁰²) confirmatus.

C. CIII. Abbati vel monacho non licet commatres habere.

Item ex Concilio Autissiodorensi, c. 25. 703) Non licet abbati vel⁷⁰⁴) monacho de baptismo suscipere filios, nec commatres habere.

C. CIV. De eodem.

Item ex libro Capitulorum =) 705).

Monachi sibi compatres commatresve non faciant, nec osculentur feminas.

C. CV. Qui in baptismo parvulos suscipiunt, pro eis apud Deum fideiussores exsistunt.

Item ex sermone S. Augustini post Pascha, qui sic incipit: "Hodiernus dies"*)⁷⁰⁶).

Vos ante omnia, tam mulieres q_a m viros, qui filios in baptismo suscepistis, moneo, ut vos cognoscatis fideiusso-res apud Deum exstitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere. Ideoque semper eos admonete, ut casti-tatem custodiant, iustitiam diligant, caritatem teneant. *Et paulo post:* §. 1. Ante omnia symbolum et orationem dominicam et vos ipsi tenete, et illis, quos suscepistis ⁷⁰⁷) de sacro fonte, ostendite. de sacro fonte, ostendite.

C. CVI. Ad baptizandi officium et ad vestimenta altaris lavanda sacerdos propria debet habere vasa.

Item ex Concilio Ilerdensib) 708).

XX. Pars. Omnis presbyter, qui fontem lapideum habere nequiverit, vas conveniens ? ") ad *hoc* solummodo baptizandi officium habeat, quod extra ecclesiam non deportetur. Similiter ad corporale lavandum, et ad pallas altaris propria habeantur vasa, in quibus nihil aliud fiat.

C. CVII. Neque rebaptizationes, neque reordinationes

fieri licet. Item ex Concilio Carthaginensi III., c. 38. 710). XXI. Pars. Non licet fieri rebaptizationes, et ⁷¹³) reordinationes ⁷¹²), vel translationes ⁷¹³) episcoporum.

C. CVIII. De eodem. Item ex epistola Augustini CCIII. od Maximinum ⁷¹⁴). Rebaptizare haereticum hominem, qui haec sanctitatis 715) signa perceperit⁷¹⁶), quae Christiana tradidit⁷¹⁷) disciplina, omnino peccatum est; rebaptizare autem catholicum im-manissimum scelus est.

C. CV. a) Ivo etiam recitat ex dominica prima post Pascha. In sermone 163. de tempore apud B. Augustinum have leguntur: Quicunque viri, quaecunque mulieres de sacro fonte filios spiritaliter susceperunt, cognoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum exstitisse, et ideo semper illis solici-tudinem verae caritatis impendant. Similia etiam habeatur in sermone 215., qui est secundus dominicae X. post festum Teinitai Trinitatis.

C. CVI. b) Similia habentur in Ordine Romano de officiis divinis p. 156.

1. 4. c. 26. Ivo Pan. l. 1. c. 79. Decr. p. 1. c. 220. — 701) filium: Burch. — 702) et: 1v. Pan. = C. CIII. 703) hab. A. 578. — Ivo Pan. l. 1. c. 80. Decr. p. 1. c. 152. — 704) nec monachis : Pv. Decr. — rel monachis: Pan. = C. CIV. 9) Recenseri nunc ea capita so-lent primae additionis nomine. quae, quum ipsum Cap. Aquisgram-antea scorsum editum exhibeat. consulto omissa est a Balazie. — 705) Cap. Aquisgr. A. 817. c. 16. — Ivo Pan. l. 1. c. 81. Decr. p. 1. c. 133. =: C. CV. 706) Est (aesaril ex sent. Maur. — Ivo Pan. l. 1. c. 81. Decr. p. 1. c. 154. p. 11. c. 17. — 707) exceptatis: Iv. Decr. — Ed. Arg. — acceptatis: Pan. — Edd. rell. pr. Lugdd. = C. CVI. 708) Burch. l. 4. c. 13. Ivo Decr. p. 1. c. 208. referant ex Meldensi; est tamen inter Capp. Hincmari Remensis c. 3. (Manst t. 15.) — Reg. l. 1. c. 79. — 709) solamm. ad: Edd. coll. e. = C. CVII. 710) hab. A. 397. — Ivo Pan. l. 1. c. 83. Decr. p. 1. c. 155. — 711) abest ab Iv. — neque: Edd. coll. e. — 712) recordationes: Ed. Ven. II. — 713) retranslationes: Edd. Arg. Bas. Lugdd. II III. = C. CVIII. 714) Ep. 23. Ed. Maur. scr. A. 392. — Ivo Pan. l. 1. c. 84. Decr. p. 1. c. 178. Petr. Lomb. l. 4. dist. 6. — 715) sonctar trainitatis: Edd. coll. e. — 716) susceptorit: caed. — 717) tradit: Bitm.

Dist. IV. C. XCVI. 662) cf. D. 1. de poen. c. 81. — IV. Pau, I. 1. c. 35. Decr. p. 1. c. 76. — 683) quam: Bohm. — 684) pos-sent: IV. Pan. == C. XCXII. 685) Ep. 265. Ed. Maur. (temp, inc.) — Ans. I. 11. c. 1. IVo Pan. I. 1. c. 36. Decr. p. 1. c. 77. Petr. Lomb. I. 4. dist. 16. — 686) Naternitanum: Ed. Bas. — Natartita-mens: Edd. Lugdd. — Satertitanum: Edd. rell. — 687) Act. c. 2. — 655) Act. c. 4. Bas. — 6580 Add - moderi: IV. Pan. **num:** Edd. Lugdd. — Salectiannus: Edd. rell. — 667) Act. c. 2. v. 35. — 688) abest ab Ed. Bas. — 689) add.: nostri: Iv. Pan. — Edd. coll. o. = C. XCVIII. 690) Ep. 23. (scr. A. 598.) I. 8. Ed. Maur. — Ivo Pan. I. 1. c. 37. Decr. p. 1. c. 61. — 691) Faustino: Edd. coll. o. = 692) illins: Iv. — Edd. coll. o. = 693) baptizet: orig. — Iv. Decr. = C. XCIX. 694) Non est Ambrosii. — cf. Grat. past D. I. de poen. c. 87. = C. C. 695) Sumtum est ex cap. Theo-dori ap. Petit. c. 4. — Burch. I. 4. c. 24. Ans. I. 9. c. 25. Iv. Pan. I t. c. 77. Decr. = 10. c. 218. — 696) calechameno: Burch. Ans. Iv. **Pan.** — 697) pater: Burch. Ans. = 698) suscipant: Edd. coll. o. = C. CL 609) In conc. Sussion. ap. Medard., quod innuere videtur **inter.** Borch. I. 4. c. 25. Ans. I. 9. c. 19 (24). Ivo Pan. I. 1. c. 78. = 1. c. 219., a Corr. indicata, non exstat. = C. CII. 700) **u. case videtur ex Cap.** Theodori ap. Petit. c. 4. — Burch.

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. IV. c. 109-116. 1217 1218

C. CIX. De Arianis, quando baptizentur, et quando non. Item ex Concilio Arelatensi L, c. 8.718)

De Arianis, qui propria lege sua utuntur »), placuit, si ad ecclesiam aliqui de hac haeresi venerint, interrogent eos nostrae ⁷¹⁹) fidei sacerdotes symbolum, et, si perviderint, eos in Patre, et Filio, et Spiritu sancto esse baptizatos, manus eis tantom imponatur⁷²⁰), ut accipiant Spiritum sanctom. Qui si interrogati non responderint hanc Trini-tatem, baptizentur⁷²¹).

C. CX. Baptizentur, de quibus ignoratur, an sint baptizati.

Item Gregorius III. Bonifacio, epist. IV. 722) Parvulos, qui a ²²³) parentibus subtracti sunt, et an ba-ptizati sint ⁷²⁴), ignorant ⁷²⁵), hos ut baptizare debeas se-cundum Patrum traditionem ⁷²⁶), si non fuerit qui testificetur, ratio poscit.

C. CXI. De codem.

Item ex Concilio Carthaginensi V., c. 5. 727)

Placuit de infantibus, quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per aetatem idonei de traditis sibi sacra-mentis respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizan-dos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purga-tione privari. Hinc⁷²⁸) etiam legati Maurorum ⁷²⁹) fratres nostri ⁷³⁰) consuluerunt, quia multos tales a barbaris re-dimunt ⁷³¹). Similiter d) et ⁷³²) de ecclesiis, quoties super earum consecratione haesitatur, agrendum est, id est, ut earum consecratione haesitatur, agendum est, id est, ut sine ulla trepidatione consecrentur.

C. CXII. De codem.

Item Leo Papa 733) Leoni 734) Ravennati Episcopo, epist. XXXV. c. 1.

Quum itaque baptismi sui nihil recordetur ^e) qui regene-rationis est cupidus, nec alter ⁷³⁵) attestari de eo possit, qui sciat⁷²⁶) consecratum, nec ille, qui consecratur. Sci-mus quidem, inexpiabile esse facinus, quoties iuxta haere-ticorum damnata ⁷³⁷) a sanctis Patribus instituta cogitur aliquis favacrum, quod regenerandis ⁷³⁸) semel tributom aliquis lavacrum, quod regenerandis⁷³⁸) semel tributum est, bis subire, apostolica reclamante sententia⁷³⁹), quae nobis unam praedicat in Trinitate deitatem, unam in fide confessionem, unum in baptismate sacramentum. Sed in hoc nihil simile formidatur, quoniam non potest in itera-tionis crimen venire quod omnino factum esse nescitur. Atque ideo, quoties persona talis inciderit, solicita primum examinatione discutite, et longo tempore (nisi forte supre-mus finis immineat)¹³⁰) indegate, utrum nemo penitus sit, qui testimonio suo⁷⁴¹) iuvare possit ignorantiam nescientis, et, quum constiterit, hunc, qui baptismatis indiget sacramento,

NOTATIONES

C. CIX. c) Utuntur: In concilio impresso sequitur: nt rebaptizentur *). Ac solitos fuisse ab Arianis rebaptizari catholicos, ac fortasse etiam non catholicos, narrat B. Augustinus in libro de haeresibus c. 49. Ceterum in qui-busdam pervetustis huius concilii codicibus sic legitur : De Afris, quod propria lege sua utantar, ut rebaptizent, placuit eic. De Afris autem habetur supr. dist. 98. c. Afros, quod est Gregorii I., et repetitur in epistola Gregorii II. ad universum clerum et plebem Turingiae, itemque in synodo Felicis III.

C. CXI. d) Similiter: Haec usque ad finem absunt a codice regio huius concilii, a 72. Carthaginensi canone

 Dist. IV. C. CIX. 718) hab. A. 314. - Coll. tr. p. p. 2. t. 23.

 (3. - 9) lia Coll, Hisp. - 719) nostrae - sac.: absunt ab ead,

 (4. 720) imponant: Edd. coll. 0. - 721) rebaptizentar: Edd. Arg.

 Bas. Lugdd. H. HI. = C. CX. 722) Imo Gregor. H., scr. A. 726.

 (4. 720) imponant: Edd. coll. 0. - 721) rebaptizentar: Edd. Arg.

 Bas. Lugdd. H. HI. = C. CX. 722) Imo Gregor. H., scr. A. 726.

 (4. 720) imponant: Edd. coll. 0. - 725) ignoratar:

 (5. 720) Rab. A. 401. - Coll. tr. p. p. 2. t. 19. c. 6. Burch. 1. 4. c. 45.

 (5. 727) bab. A. 401. - Coll. tr. p. p. 2. t. 19. c. 6. Burch. 1. 4. c. 45.

 (5. Ars. 1. 9. c. 56 (15). Ivm Pan. L 1. c. 93. Decr. p. 1. c. 147.

 (729) verb.: Alme

 (729) verb.: Alme

 (729) verb.: Alme

 (729) verb.: Alme

 (720) verb.: Alme

sola inaniter suspicione prohiberi, accedat intrepidus ad consequendam gratiam, cuius in se nullum scit esse vesti-gium, nec vereamur huic salutis ianuam aperire, quam gium, nunquam ante docetur ingressus.

C. CXIII. De codem.

Idem epist. XC. al. XCII. ad Rustieum, c. 16. 742) Idem epist. XC. al. XCII. ad Rusticum, c. 16.⁷⁴³) Si nulla exstant⁷⁴³) indicia inter propinquos aut⁷⁴⁴) fami-liares, nulla inter clericos aut vicinos, quibus hi, de qui-bus quaeritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est, ut renascantur, ne manifeste pereant, in quibus, quod non ostenditur gestum, ratio non⁷⁴⁴) sinit, ut⁷⁴⁶) videatur iteratum. Qui autem possunt meminisse, quod ad eccle-siam veniebant cum parentibus suis, possunt recordari, an quod eoram parentibus dabatur acceperint. Sed si hoc etiam ab eorum memoria alienum est, conferendum eis videtur quod collatum esse nescitur, quia non temeritas intervenit praesumtionis, ubi est diligentia pietatis.

C. CXIV. Non baptizatur cum matre, quicquid in eius corpore est.

Item Augustinus contra Iulianum, lib. VI. c. 5. 747)

XXII. Pars. Si ad matris corpus id, quod in ea con-cipitur, pertineret 745) ita, ut eius pars deputaretur, non baptizaretur infans, cuius mater baptizata est aliquo morvero quum etiam ipse baptizatur ¹⁺²), non utique ⁷⁵⁰) bis baptizatus habebitur ⁷⁵¹). Non itaque ⁷⁵²) ad maternum corpus, quum esset in utero, pertinebat.

C. CXV. Quare non baptizetur cum matre qui in eius utero est.

Item 1sidorus lib. I. de sentent. de summo bono, c. 24. 753)

Qui in maternis uteris sunt, ideo cum matre baptizari The second seco proficere sibi.

C. CXVI. De codem.

Item ex Concilio Martini Bracarensis, c. 54. ***)

Si qua mulier praegnans desideraverit *58) gratiam baptismi percipere, quando voluerit, habeat potestatem. Nam nihil participat' in hoc mater infanti, qui nascitur, propterea, quod uniuscuiusque 759) propria 760) voluntas in confessione monstratur 761).

CORRECTORUM.

graeco, a Wormaciensi, et Burchardo **). In canone au-tem sextae synodi neque illa habentur quae praecedunt, id est: Hine etiam etc. C. CXII. e) Nihil recordetur: Sic etiam Ivo, ficet

C. CMI, e) Nihil recordetur: Sic ettam ivo, heet cetera plenius, quam Gratianus. Integer locus hic est ***): Quum itaque baptizatum se nec ille recordetur, qui regene-rationis est cupidus, nec alter attestari de eo possit, quod nesciat consecratum, nihil est, in quo peccatum possit obre-pere, quum in hac parte conscientiae suae nec ille reus sit, qui consecratur, nec ille, qui consecrat. Scimus quidem etc. Verum ob glossam in vers. Nec ille, non est emen-datum datum.

738) regenerandum: Ed. Bas. – 739) doctrina: Coll. Hisp. – Bal-ler. – cf. Ephes. c. 4. v. 5. – 740) imminet: Coll. Hisp. – 741) abest ab Ed. Bas. = C. CXIII. 742) Ep. 167. Ed. Baller: ser. A. 65. vel 469. – Burch. 1. 4. c. 44. Ans. I. 9. c. 15 (14). Ivo Pan. I. 1. c. 94. Deer. p. 1. c. 238. Polyc. I. 3. I. 10. – 743) excision: Baller. – Iv. Pan. – 744) ef: Iv. Becr. – Edd. coll. o. – 745) mila: Edd. coll. o. – 746) ut rid. absunt ab Iv. Deer. = C. CXIV. 747) Ivo Pan. I. 1. c. 11. Decr. p. 1. c. 184. – 748) perimet: Edd. coll. o. – 749) bapitaretur: Iv. Decr. – Edd. Ven. I. I. Pan. – baptizetur: Edd. rell. – Iv. Pan. – 750) ubique: E. d. Lugd. I. – verba: ubique – ad: absunt ab Ed. Arg. – 751) habetur: Edd. coll. o. – 752) ubique: caed. – Iv. = C. CXV. 753) Ivo Pan. I. c. 112. Decr. p. I. c. 185. Petr. Lamb. I. 4. dist. 6. – 755) in eum; eaed. – Iv. – 756) cf. supra D. 2. de cons. c. 24. = C. CXVI. 757) e. 6. cons. Neocaes. ex interp. Martini Brac. (Papae: Edd. coll. o. – 759) deiderawit: Edd. Ras. – Bohm. – designaverit: Edd. coll. o. – 759) deiderawit: Edd. Ras. – Bohm. – designaverit: Edd. coll. o. – 759) deiderawit: Edd. Ras. – Bohm. – designaverit: Edd. coll. o. – 759) deiderawit: Edd. Ras. – Bohm. – designaverit: Edd. coll. o. – 759) deiderawit: Edd. Ras. – Bohm. – designaverit: Edd. coll. o. – 760) add.: posse: Coll. Hisp. – 761) monstreux: cad. 77

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. IV. c. 117-125, 1219 1220

C. CXVII. De his, qui ignoranter bis baptizantur. Item ex Poenitentiali Theodori 762).

XXIII. Pars. Qui bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo poenitere, nisi quod secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat. Qui autem non ignari iterum baptizati sunt, quasi 763) iterum crucifixerint ⁺) Christum, per septem annos poeniteant quarta et sexta feria, et tres ⁷⁶⁴) Quadragesimàs ieiu-nent ⁷⁶⁵). Si pro vitio aliquo fecerint ⁷⁶⁶), similiter. Si ⁷⁶⁷) pro munditia putaverint, tribus⁷⁶⁸) annis similiter poeniteant.

C. CXVIII. De his, qui ex industria bis baptizantur.

Item Felix Papa III., epist. I. c. 2. et seqq. 769)

Item Felix Papa III., epist. I. c. 2. et seqq.^{?(4)}) Eos, quos episcopos, presbyteros vel diaconos fuisse con-stitérit, et seu optantes^{??0} forsitan, seu coactos lavacri illius unici *salutarisque* claruerit fecisse iacturam^f, usque ad exitus sui diem in poenitentia (si resipiscant)^{??1}) iacere conveniet^{7?2}), nec orationi non modo fidelium, sed ne catechumenorum quidem omnimodis interesse; quibus laica tantum communio in morte est reddenda. §. 1. De clericis autem, et monachis, aut^{??3}) puellis Dei, aut saecularibus, servari praecipimus hunc^{??4}) tenorem, quem Nicaena sy-nodus circa^{??5}) eos, qui lapsi sunt vel fuerint^{??6}), ser-vandum esse constituit: ut scilicet, qui nulla necessitate, nullius rei timore aut^{???9}), si tamen eos ex corde poeniteat, tribus annis inter audientes sint; septem autem *annis* subiaceant inter poenitentes manibus saecrdotum; poeniteat, tribus annis inter audientes sint; septem autem *annis* subiaceant inter poenitentes manibus sacerdotum; duobus *autem*⁷⁵⁰) annis etiam⁷⁸¹) oblationes⁷⁸³) modis omnibus non sinantur offerre, sed tantummodo saeculari-bus ⁷⁸³) in oratione socientur, nec confundatur⁷⁸⁴) Deo colla submittere qui eum non timuit⁷⁸⁵) abnegare. §. 2. Pueris autem, quibus, quod⁷⁴⁶) adhuc impuberes⁷⁸⁷) sunt, a pubertate⁷⁸⁸) vocabulum est, seu clericis seu laicis, aut etiam similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur ae-tatis, aliquamdiu sub manus impositione detentis reddenda communio est, nec eorum est expectanda poenitentia, quos communio est, nec eorum est exspectanda poenitentia, quos excipit 789) a coërcitione 790) censura.

C. CXIX. Presbyteris baptizatos chrismate ungere licet. Item Innocentius Papa Decentio Episcopo, epist. I. c. 3. 791)

XXIV. Pars. Presbyteris (seu extra episcopum seu praesente episcopo baptizant)⁷⁹²) chrismate baptizatos⁷⁹³) ungere licet⁷⁹⁴), sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis de-betur episcopis, quum tradunt *Spiritum^{+ 795}) paracletum.

C. CXX. Baptizatos in frontibus presbyteris ungere non licet.

Item ex Regesto Gregorii ad Ianuarium, Episcopum Caralitanum, lib. III. epist. 9.¹⁹⁶) Presbyteri baptizatos¹⁹⁷) infantes signare sacro in fronti-

NOTATIONES

C. CXVIII. f) lacturam: Post haec verba in origi-nali, et apud Burchardum et Ivonem multa inseruntur,

quae omnino sunt legenda. C. CXXV. g) Sacerdos commonebitur: Apud Burchardum et Ivonem (qui hic caput concludunt, quod

The stand st

bus chrismate non praesumant. Sed presbyteri baptizatos ungant in pectore, ut episcopi postmodum ungere "") debeant in fronte.

C. CXXI. Chrismatis pannum secundo linire, et super alium baptizatum mittere licet.

Item ex Concilio apud Bellvacum 799).

Si quis voluerit chrismate 500) pannum iterum linire, et super alium baptizatum mittere, non est absurdum.

C. CXXII. De veteri chrismate baptisma consecrare non licet.

Item ex Concilio Lugdunensi "01).

Si quis de alio chrismate, quam de illo novo, quod pro-prii ⁵⁰²) episcopi largitione vel concessione acceperit ⁵⁰³), baptizare, nisi praeoccupante morte, tentaverit, pro teme-ritatis ausu ipse in se suae damnationis protulisse sententiam manifestatur.

C. CXXIII. Non nisi a propriis episcopis presbyteri chrisma accipiant.

Item ex Concilio apud Valentias *04).

Presbyteri, qui dioecesanas⁸⁰⁵) regunt ecclesias, non a quibuslibet episcopis, sed a suo, nec per minorem⁸⁰⁵) clericum, sed per se ipsos, aut per illum⁸⁰⁷), qui ⁸⁰⁹) eiusdem ordinis sit, ante Paschae solennitatem chrisma petant.

C. CXXIV. Conficere chrisma et per dioeceses destinare omni tempore episcopo licet.

Item ex Concilio Martini Bracarensis, c. 51. et segg. 809).

Omni tempore episcopo^{\$10}) liceat^{\$11}) chrisma conficere, et per suas dioeceses destinare^{\$12}) ita, ut ad accipien-dum chrisma diaconus aut subdiaconus ante diem Paschae de singulis ecclesiis ad episcopum destinetur. §. 1. Pre-sbyter⁵¹³) praesente episcopo non signet infantes, nisi forte ab episcopo fuerit illi praeceptum. §. 2. Non^{\$13}) liceat presbytero prius episcopo introire in baptisterium, sed cum episcopo, nisi forte aut absens fuerit, aut aegrotus.

C. CXXV. Qui baptizandi recipit officium sine chrismate proficisci non debet.

Item ex Concilio Arausicano, c. 1.815)

Nullus ministrorum, qui baptizandi recipit officium, sine chrismate usquam debet progredi, quia inter nos placuit semel in ⁵¹⁶) baptismate chrismari. De co autem, qui in baptismate, quacunque necessitate faciente, chrismatus non fuerit, in confirmatione sacerdos commonebitur :) ⁵¹⁷). Nam inter nos chrismatis ipsius non nisi una benedictio est. Non praeiudicantes cuiquam hoc dicimus, sed ut necessa-ria ^h) habeatur chrismatio.

CORRECTORUM.

citant ex Vasensi c. 5.) *), sic legitur: in confirmatione sa-cerdotis perficietur, aut, ut Ivo: perficiatur. h) Ut necessaria: Varietas insignis est in editione conc. Coloniensi trium tomorum. Nam et isto modo legi-tur, et hoc: non necessaria habeatur rechrismatio; et; non

est a Burch. Ans. Iv. = C. CXX. 796) Ep. 9. (scr. A. 594.) I.4. Ed. Maur. - Burch. I. 4. c. 70. Ivo Pan. I. 1. c. 117. Deer. p. I. c. 264. Petr. Lomb. ib. - 797) rebapitzatos: Ed. Bas. - 795) con-farment: Burch. Iv. - Edd. coll. o. = C. CXXI. 799) Imo ex poen. Theodofi ap. Petit. c. 4. - Burch. I. 4. c. 94. Ivo Pan. I. 1. c. 99. Decr. p. 1. c. 288. - 800) chrismatis: Burch. Iv. = C. C. CXXII. 800 Cap. incertum. - cf. tamen Cap. Reg. Fr. Add. III. c. 7. -802) propria: Ed. Bas. - pro: Edd. rell. - 803) accepti: Burch. Iv. = C. CXXIII. 804) Imo ex cone. Carth. IV. c. 36. seen Stainti. eccl. ant. c. 87. (cf. ad. c. 9. D. 16.) Inscriptio derivata est a Burch. I. 4. c. 76. et Ivo Decr. p. 1. c. 270. Pan. I. 1. c. 101. ex Coll. Ans. ded. 1. 4. c. 115. - 805) per dioccesses: Baller. - 8003) almoren: iid. - Burch. Iv. - Edd. Bas. Lugdd. H. III. - 807) almar. Ed. Bas. - 808) qui sacravium tenet: Baller. = C. CXXIV. 809) con-fectum est a Martino Brac. (Papa: Edd. coll. o.) ex c. 20. cont. T. 1. et c. 56. conc. Laad. - cf. D. 95. 61. - 810) exiscensis: Coll. Hisp. - 813) add.: vero: Edd. coll. o. - 814) mec: eaael = C. CXXV. 815) hab. A. 441. - Reg. I. 1. c. 76. Coll. tr. p. p. 7 t. 91. et . Burch. I. 4. c. 73. Ivo Decr. p. 1. c. 267. - 816) m bad; : absunt a Coll. Hisp. - 9.) cuius rei ansam Reginnens coll dedit, in qua c. 3. conc. Vas. est praemissus. Extitus campitis in est est in verbo; commonebitur. - 817) commorebitur: Ed. Bas.

C. CXXVI. Ante, quam chrisma infundatur, ad aspergendum | aquam de fonte accipere licet.

Item Capitularium lib. VI. c. 77. 818)

In sabbato sancto Paschae vel Pentecostes si quis #19) ve lit aquam consecratam ad aspersionem in domo sua reci-pere, ante chrismatis infusionem recipiat ⁹²⁰).

C. CXXVII. Unde aspersionis sanctificatio

exordium sumserit.

Item Cyprianus 821) lib. IV. epist. 7. ad Magnum. Nec quenquam movere debet, quod aspergi vel perfundi iubentur aegri, quum gratiam dominicam consequuntur, quando ⁸²³) scriptura sancta per Ezechielem prophetam loquatur et dicat: *Et* aspergam ⁸²³) super vos aquam man-dam, et mandabimini ab omnibus immunditiis ⁸²⁴) vestris, et ab omnibus simulaeris ⁸²⁵) vestris; et mundabo vos, et dabo vobis cor novum, et spiritum novum dabo in ⁸²⁶) vobis. Item in Numeris ⁸²⁷): §. 1. Qui tetigerit¹) cadaver hominis, et propter hoc septem diebus fuerit immundus, aspergatur de ⁸²⁸) hac aqua die tertio, et septimo, et sie mundabitur. Item z 5. 2. Si fide Trinitatis mundatus non fuerit. in resurre-§. 2. Si fide Trinitatis mundatus non fuerit, in resurrectione 4) apud sanctorum collegium immundus erit. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. Omnis, qui tetigerit humanae animue morticinium, et asper-sus ex hae commixtione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, et peribit ex Israël, quia qui aqua aspersus non est explationis immundus erit, et manebit ⁸²⁹) spurcitia eius super eum. Et iterum ⁸¹⁰): Et locutus est Dominus ad Moy-sen, dicens: Accipe Levitas de medio filiorum Israël, et pu-rificabis cos, et ita faccies eis purificationem eorum, eircum-sperges eos aqua purificationis. Et iterum: Aqua aspersionis purificatio est. Unde apparet, aspersionem quoque aquae instar salutaris lavacri obtinere, et, quando haec in eccle-sia fiunt ⁸¹⁰), ubi sit et accipientis et dantis fides, integra stare omnia, et consummari⁸¹²) ac perfici posse Domini ctione k) apud sanctorum collegium immundus erit. Si die sia hunt ⁵³⁴), ubi sit et accipientis et dantis fides, integra stare omnia, et consummari ⁵³²) ac perfici posse Domini maiestate, et fidei veritate. Et infra: §. 3. Spiritus vero sanctus non dimensuratur ⁵³³), sed super credentem ⁵¹⁴) totus infunditur. Nam si dies omnibus aequaliter nascitur, et si sol super omnes pari et aequali ⁵³⁵) luce diffunditur: quanto magis Christus ⁵³⁶) sol et dies verus in ecclesia ua lumen vitae acternae pari acqualitate largitur? Cuius sua junica vitae acternae pari acqualitate largitur? Cuius acqualitatis sacramentum videmus in Exodo esse celebra-tum, quum de coelo manna dellueret, et futurorum prae-figuratione alimentum panis coelestis, et cibum Christi venientis ostenderet. Illic enim sine discrimine⁸³⁷) vel sexus vel actatis gomor singulis⁸³⁸) acqualiter colligeba-tur. Unde apparebat, Christi indulgentiam et coelestem gratiam postmatum acculutar acculutation de discrimine gratiam postmodum secuturam aequaliter omnibus dividi, sine sexus varietate, sine annorum discrimine^{\$19}), sine acceptione^{\$40}) personae super omnem Dei populum spi-ritalis gratiae^{\$+1}) munus infundi. Plane eadem gratia spiritalis, quae aequaliter in baptismo a credentibus su-

SECRATIONE DIST. IV. c. 120-129. 1222 mitur, in ^{\$45}) conversatione atque actu nostro postmodum vel minuitur, vel augetur, ut in evangelio ^{\$15}) dominicum semen aequaliter seminatur; sed pro varietate terrae aliud ^{\$44}) absumitur ^{\$45}), aliud in multiformem copiam vel trigesimi, vel sexagesimi, vel centesimi numeri †) fructu exuberante ^{\$46}) cumulatur. Et paulo post: §. 4. Quod si aliquis in illo movetur, quod quidam ex ^{\$47}) his, qui aegri baptizantur, spiritibus adhuc immundis teneantur ¹), sciat, diaboli nequitiam pertinacem usque ad aquam salutarem valere; in baptismo vero omnis ^{\$44}) nequitiae suae virus ††) amittere. Quod exemplum cernimus in rege ^{\$40}?) Pharaone, qui, diu ^{\$50}?) reluctatus et in sua ^{\$15}?) perfidia demoratus, tamdiu resistere potuit et praevalere, donec ad aquam ve-niret, quo quum venisset, et victus est et exstinctus. Mare "autem" illud sacramentum baptismi fuisse declarat B. "apo-stolus" Paulus, dicens ^{\$55}?): Nolo enim vos ignorare, fratres, qui a patres nostri ^{\$55}?) nonses sub nübe fuerunt, et omnes per ^{\$55}?) mabe, et in mari, et addidit, dicens: Hace autem omnia figurae ^{\$56}?) nostrae fuerunt. Quod hodie "etiam geritur, ut" per ^{\$57}?) exorcistas voce humana, et potestate divina flagelletur ^{\$57}?), fallat ^{\$50}?), et id, quod per Pharaonem prius gestum est, codem modo obstinationis et fraudis exerceat. Quum tames ad aquam Dei salutarem atque "ad" baptismi sanctificationem venitur, scire debe-mus et fidere ^{\$61}}, quia illic diabolus opprimitur, et homo atque *ad* baptismi sanctificationem venitur, scire debe-mus et fidere ⁸⁶¹), quia illic diabolus opprimitur, et homo Deo dicatus divina indulgentia liberatur.

Deo dicatus divina induigentia liberatur.
C. CXXVIII. De his, qui usque ad exitum vitae suscipere baptisma differunt.
Item Ioannes Chrysostomus in epistolam ad Hebracos, homit, XIII. ad c. 7.
XXV. Pars. Quando quis propterea peccat, ut sanctum baptisma in novissima sua exspiratione suscipiat, for-tassis non adipiscitur. Et credite mihi, non terrens vos dico quod dicturus sum. Multos novi, qui hoc⁸⁶³) passi sunt, qui spe baptismatis multa peccabant, circa diem autem mortis discesserunt⁸⁶³) vacui; Deus enim propter hoc baptisma tribuit, ut solvat peccata, non ut addat m).
Si vero quis ad hoc utitur baptismate, ut ampliora deliu-quat, ipsum fit negligentiae causa.

C. CXXIX. Parvulis baptizatis parentum non nocet perfidia. Item Augustinus ad Bonifacium, epist. XXIII. *64)

XXVI. Pars. Quaeris a me, utrum parentes ⁸⁶⁵) ba-ptizatis parvulis suis noceant, quum eos daemoniorum sa-crificiis sanare conantur, ⁸et, si non nocent⁸, quomodo eis prosit, quum baptizantur, parentum fides, quorum eis non potest obesse perfidia⁸ Ubi respondeo, tantam illius sa-cramenti, hoc est baptismi salutaris, esse virtutem in sancta compage corporis Christi, ut semel regeneratus⁹)

CORRECTORUM. NOTATIONES

necessaria habeatur ehrismatio repetita; et: necessaria ha-beatur chrismatio repetita*), quae sola lectio retenta est

in editione quatuor tomorum. C. CXXVII. i) Qui tetigerit: Haec usque ad vers. Et locutus est, aliis verbis a B. Cypriano exponuntur, ex quo quidem in ceteris huius capitis partibus multa sunt emendata.

k) In resurrectione: Huius sententiae sunt quae-dam vestigia in gloss. interlineari ad istum Numerorum locum.

1) Teneantur: In originali impresso est: tentantur; sed in quinque manuscriptis: tentabantur. Hoc enim sibi

vult B. Cyprianus, dum adhibentur solennitates praecedentes baptismum, tentari adhuc homines posse ab immundis spiritibus, desinere autem tentationem in absolutione ba-ptismi, id est in aqua salutari. Sic enim ab ipso nunc usurpatur vox: baptizantur, ac saepe a philosophis usur-pari solet vox: generari, nimirum pro alteratione praece-dente eductionem et proventum formae.

C. CXXVIII. m) Non ut addat: In editione Veronensi mendose est: Tra ab 5 nog; corrigendumque ex manu-

scriptis: oùy îva adžion. C. CXXIX. n) Semel regeneratus: Plenius apud B. Augustinum **): ut semel generatus per carnalem volupta-

844) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. – ab Ed. Arg. etiam quae sequ. usque ad: in mult. – 845) assumitur: Edd. coll. o. – \uparrow abest ab Ed. Arg. – 846) exuberans: Edd. Arg. Bas. – exuberantur: Edd. rell. – 847) de: Edd. Arg. Bas. – 848) omnes: Ed. Bas. – omne: orig. – \uparrow ?) vires: Bohm. – Edd. coll. o. – 849) abest ab isd. pr. Bas. – ef. Exod. e. 14. – 650) eti Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. – 551) superbin: Ed. Bas. – 854) 1 Cor. e. 30. v. 1. – 853) re-stri; Edd. coll. o. pr. Bas. Nor. Lugdd. H. HI. – 854) abest a Valg. et Edd. Bas. Lugdd. H. HI. – 855) et in: Edd. coll. o. pr. Bas. – 856) in figuran nostri: eaed. – 857) videlicel, per: Edd. coll. o. – 856 / Ingetrain nostri: eaed. – 857) videlicel, per: Edd. coll. o. – 856 / Ingetrain nostri: eaed. – 857) videlicel, per: Edd. coll. o. – 859 / Ingetrain: Edd. Coll. o. = C. CXXVIII. 862 / ho: Ed. Bas. – 863) recesserunt: Edd. Arg. Bas. = C. CXXIX. 864) Ep. 98. Ed. Maur. ser. A. 408. – Ans. 1. 9. c. 41 (33). Polye. 1. 3. t. 10. – 869) add.: perfidi: Edd. Arg. Bas. Lugdd. H. HI. – 00) ita Ans.

Bist. IV. C. CXXV. •) non ut prachulicans quicquam, sed ut non necessaria repetita hab. cir.: Coll. Hisp. = C. CXXVI. 818) IV. Pan. I. C. 103. Decr. p. 1. c. 112. – 819) qui: orig. – 820) ac-cipation in the second second second second second second edd. coll. •, – sor. c. A. 256. – 822) quan scr. sacra: Edd. coll. •, – ef. Ezech. e. 36. v. 25. – 823) aspergal super noi: Ed. Arg. – stat peccalis: Ed. Bas. – 825) inquinamentis: ead. – 826) abest ab ead. – 827) Num. c. 19. v. 11. – 828) er: Valg. – Edd. Arg. Has. – 829) mantel: Ed. Bas. – 830) Num. c. 5. v. 6. – 831) part, verissine scilur per acc. et dantis fidem etc.: Edd. coll. •, – 634) credentes: Edd. coll. •, – 835) acqualiter: Ed. Bas. – su-stat of d.: vet confirmari: Ed. Arg. – 836) abest ah ead. – estat di: vet confirmari: Ed. Arg. – 836) abest ah ead. – estat di: vet confirmari: Ed. Arg. – 836) abest ah ead. – estat di: vet confirmari: Ed. Arg. – 836) abest ah ead. – estat di: vet confirmari: Ed. Arg. – 836) abest ah ead. – estat di: vet confirmari: Ed. Arg. – 836) abest ah ead. – estat discretione: ead. – 839) discretione: Ed. Arg. – 840) exce-ptione: Edd. Coll. •, – 839) discretione: Ed. Arg. – 840) exce-ptione: Edd. Bas. – 841) add.: Dei: Edd. coll. •, pr. Arg. – 842) amiliter in: Edd. Bas. Lugd. II. III. – 843) Matth. e. 13. e. 8. –

tis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opus habet, ut non solum ad regnum Dei perducatur, verum etiam a peccati damnatione liberetur. Sicut enim ⁹⁷⁵) per primum hominem in peccato et morte nascuntur, sic etiam per Christum in iustitia et vita acterna in 976) baptismo renascuntur.

C. CXXXVIII. Offerentium fides parvulos facit fideles. Idem in codem libro, c. 19. 977)

Parvuli fideles recte vocantur, quia 978) fidem per verba gestantium quodammodo profitentur 979) et per eorundem verba diabolo et mundo abrenunciant. Et hoc fit vi sa-eramenti et divinae gratiae, quam Dominus 980) donavit ecclesiae. Parvulus autem, qui baptizatur, si ad annos rationales veniens non crediderit, nec ab illicitis abstinue-sta sibil ei prodest cuod nervulus scenesi rit, nihil ei prodest quod parvulus accepit.

C. CXXXIX. De codem.

Item Augustinus in codem lib. I. de meritis et remissione peccatorum, c. 25. et 19.

Mater ecclesia os maternum parvulis praestat 981), ut sa-Mater ecclesia os maternum parvilis præssat^{9,6,1}, ut sa-cris mysteriis imbuantur, quia nondum possunt corde pro-prio credere ad iustitiam^{9,6,2}, nec ore proprio confiteri ad salutem. Nec ideo tamen eos quisquam fidelium fideles^{9,6,3}) appellare cunctatur, quod^{9,6,4}) a credendo utique nomen est, quamvis hoc non ipsi, sed alii pro eis inter sacramenta responderint. Si autem propterea recte fideles vocantur, unaitation par verba gratantium quode macha quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profi-tentur, cur etiam non *prius* poenitentes habeantur, quum per eorundem verba ⁹⁸⁵) gestantium diabolo et huic sae-culo renunciare monstrantur f

C. CXL. Caritas ecclesias peccata dimittit, vol tenet.

ldem in truct. CXXI. ad c. 20. Iounnis 986).

Ecclesiae caritas, quae per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus eorum, qui participes 907) sunt, peccata dimit-tit; eorum, qui 900) non sunt, tenet.

C. CXLI. Solus Christus peccata dimittit.

Idem de peccatorum meritie et remissione, lib. I. c. 23. Nemo ⁹⁸⁹) tollit peccata, nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi. Et infra: Tollit autem et dimit-tendo quas facta sunt, (ubi et ⁹⁹⁰) originale ⁹⁹¹) contine-tur), et adiuvando ne fiant, et perducendo ad vitam, ubi fieri omnino non possunt ⁹⁹²).

C. CXLII. Praeter baptisma Christi parpulis nulla ealus promittitur. Idem ibidem, et c. 25.993)

Nalla praeter baptismum *Christi* salus promittitur infantibus, quia infantes, si per sacramentum, quod ad hoc est divinitus institutum, in credentium numerum non transeant 994), *profecto* in tenebris manent.

C. CXLIII. Baptizati in Christe incorporantur, et eius membra fiunt.

Idem ibidem, c. 26. 995)

Ad hoc baptismus valet, ut baptizati Christo incorporentur, et 996) membra eius habeantur 997), et consepeliantur, et oblati per sacramentum caritatemque fidelium reconci-lientur Deo, ut in illo 999) vivi, salvi, liberati, redemti, illuminati fianț.

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. CXLVI. t) Quod de multis capitibus iam significatum est, ex locis B. Augustini esse confecta, sed aliter dispositis, et in summam collectis, id in hoc potissimum capite apparet, in quo tamen non pauca sunt et emendata, C. CXLIV. Idem ibidem, c. 27.

Quis autem nesciat, credere esse infantibus baptizari! m credere autem non baptizari !

C. CXLV. Gratia non solum peccata dimittit, sol etien

legem implere facit. Idem de gratia et libero arbitrio, ad Valentinum, c. 14. 999)

Gratia, quae per Christum datur, non solum peccatum remissionem facit, sed etiam ut lex impleatur, ut astan liberetur, ne¹⁹⁰⁰) peccatum dominetur; Spiritus etia gratiae dat fidem, quae etiam non petita a Deo conce tur, ut homini petenti et alia concedantur. Nam') tis non est liberi arbitrii tantum, sed donum Dei.

C. CXLVI. Vetus infirmitas in baptismo non penin

absumitur, sed sires amittit. Idem de baptisme pareulorum, sive de precatorum main et remissione, lib. II. c. 7.*)

XXVIII. Pars. Non ex quo quisque baptizatures vetus infirmitas in eo absumitur, sed renovatio incipita remissione") omnium peccatorum, et intelligentia, et qu ratione spiritalium. Cetera vero in spe "facta" sunt, de nec "etiani" in re fiant "), quod erit in resurrectione. Nu in baptismo quamvis plena fiat remissio peccatorum, me dum tamen plena est novitas et perfecta mutatio, et adhuc remanet corruptio non solum in corpore, set eim in animo, 'qui est homo interior; in quo si perfecta emi novitas, non diceret Apostolus, quod renovatur') de si in diem. *Item eodem libro*, c. 27.: §. 1. Hoc meminis debemus, "tantummodo" omnium peccatorum plenam pe-fectamque remissionem baptismo ⁴) fieri, hominem ven non totum commutari continuo; sed in bene proficientim de die in diem povitate crescente commutari oned tet de die in diem novitate crescente commutari quel ver de die in diem novitate crescente commutari quod ver-stum⁵) et carnale est, donec ita renovetur⁶), ut⁷) an malis infirmitas corporis ad firmitatem spiritalem non-ruptamque perveniat. *Et c.* 28.: §. 2. Haec autem in peccati, de qua dicit Apostolus⁹): Non regnet peccain is vestro mortali corpore, non sic manet⁹) in membris corm, qui renati sunt, tanquam non sit eius ¹⁰) facta ¹¹) rem-sio ¹²), ubi omnino plena et perfecta sit remissio po-catorum ¹³), omnibus inimicis interfectis, quibus separ-bamur a Deo: sed manet in vetustate carnis tanquam superatum ¹⁴) et peremtum, si non illicitis ¹⁵) consension bamur a Deo: sed manet in vetustate carnis tanim superatum¹⁴) et perentum, si non illicitis ¹⁵) consensi-bus ⁴quodammodo⁴ reviviscat¹⁶), et in regaum profit ⁴dominationemque^{*} revocetur. Ab hac autem vetustate ar-mis¹⁷) (in qua est lex ista peccati, vel peccatum ian re-missum) usque adeo Spiritus vita discernitur, in can novitate baptizati ⁴per Dei gratiam renascuntur⁴, at the etiam ¹⁸) in praesenti non solum non ¹⁹) in peccato, si etiam nec in carne esse dicantur, cuius desideria non se quuntur, sed ²⁰) in Spiritu. Ipsa vero carne correptifi bene utitur qui membra eius ad bene operandum costa-tit. non secundum desideria carnis vivens less peccati bene utitur qui membra eius ad bene operandum coste-tit, non secundum desideria carnis vivens lege peccii, quod, licet iam remissum est, in vetustate tamen cami manet; qua bene utuntur fideles coniugati, qui ex eo, qui sunt in Christi novitate, dominari sibi libidinem non p-tiuntur; ex eo autem, quod adhuc trahunt²¹) Adas reis statem, regenerandos "immortaliter" filios mortaliter (e nerant cum "ea" propagine peccati, qua renati obami non tenentur, et qui nascuntur²²) renascendo solvanti. Item paulo inferius: §. 3. Sicut facta, "et" dicta, et cogitti

et addita.

u) A remissione: Antea legebatur: ad remissions etc. *). Emendatum est ex plerisque vetustis exemplarité et originali.

- 1000) nec: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. - 1) Ephes. c. 2. v. 6 = C. CXLVI. 4) ita Edd. coll. o. pr. Arg. - 2) fat: Ed. Bs. -S) renorantur: Ed. Arg. - cf. 2 Cor. c. 4. v. 16. - 4) it hor. Edd. coll. o. - 5) add.: est: eaed. pr. Par. Lugdd. - 6) remer-tur: Edd. Ven. 1. 11. - 7) quod: Edd. coll. o. - 8) Rom. c 6 V. 12. - 9) pernamet: Edd. Par. Lugdd. - permaneat: Edd rel - 10) eis: Edd. coll. o. - 11) abest ab Edd. Ven. I. II. Par - 12) plena rem.: Edd. coll. o. pr. Arg. - 13) omnium perc. softwarm rum: Edd. coll. o. - 14) separatum: Ed. Bas. - 15) illicito emi. Edd. Arg. - illicito cons.: Edd. rell. - 16) rerivificat: Ed. Arg. -17) carn. et peccati, quod iam remissime est: Edd. coll. o. - 15) abest ab Edd. Arg. Bas. - 19) abest ab Edd. coll. o. pr. Bas. Laid II. III. - 20) sed sunt: Edd. Bas. Lugdd. II. HI. - 21) trainait ad ret.: Ed, Bas. - trainut ad ret.: Edd. rell. - 22) removement Ed. Bas. Ed. Bas.

Dist. IV. C. CXXXVII. 975) eliam: Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. III. - 976) abest ab Ed. Bas. = C. CXXXVIII. 977) Summa ver-borum Aug., quae cap. prox. referentur. -, 978) qui: Edd. coll. o. - 979) confitentur: eaed. - 980) Deus dedit: eaed. = C. CXXXIX. 961) praebet: Edd. coll. o. - 983) cf. Rom. c. 10. v. 10. - 983) infaletes dicere potest: Edd. coll. o. - 984) ed quod: eaed. pr. Bas. - 985) add.: fide: Ed. Bas. - fidem: Ed. Lugd. I. = C. CXL. 966) Petr. Loub. I. 4. dist. 15. - 987) add.: sui: Edd. coll. o. -9889 add.: fide: eaed. pr. Arg. Bas. Nor. = C. CXLI. 9969, cf. Ioan. c. 1. v. 36. et Gloss. ord. ib. - 993) abest ab Ed. Bas. et Bohm. 991) add.: peccatum: Ed. Bas. - 993 possint: ead. = C. CXLI. 963) Summa verborum Aug. - Petr. Lonb. ib. - 994) (transeunt: Edd. coll. e. pr. Bas. = C. CXLIII. 995) Summa verborum Aug. - 996) ut: Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. - 997) fiant: Ed. Bas. -996) eo: Edd. coll. o. = C. CXLIV. 999) Summa verborum Aug.

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. IV. c. 131-137. 1225 1226

C. CXXXI. Corpore et sanguine Christi participat qui per baptisma membrum eius efficitur.

Idem 928).

Nulli est aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium ⁹²⁹) corporis sanguinisque dominici ⁹³⁰) participem fieri, quando in baptismate membrum Christi ⁹³¹) efficitur, nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiamsi ante, quam panem illum comedat, et calicem bibat, de hoc saeculo in unitate corporis Christi constitutus absce-dat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non privatur, quando ipse hoc, quod illud ⁹³²) sacramen-tum est cl. invenit. tum est P), invenit.

C. CXXXII. Quare sit baptizandus qui de baptizato nascitur.

ldem de peccatorum merito et remissione, et baptismo parvulorum, lib. II. c. 25. et 26. 7)

XXVII. Pars. Si baptizata est caro Christi, quae sine peccato erat, propter exemplum imitationis: quanto magis baptizanda est caro mortis propter evitandum iudi-cium damnationis? Sicut vero in tempore circumcisionis qui de circumciso nascebatur fuit circumcidendus: sic nunc qui de baptizato nascitur erit baptizandus. §. 1. Sacramentum enim baptismi sacramentum est regenerationis. Quare sicut qui non vixerit mori non potest, ita qui natus non fuerit renasci non potest. Ex quo conficitur ⁹³³), neminem in suo parente renasci potuisse non natum ⁹³⁴). Et quamin suo parente renasci potuisse non natum ⁹³⁴). Et quam-vis parenti post conversionem propria peccata non ob-sunt ⁹³⁵), tamen illis obsunt, qui ab eo generantur. Pa-renti ⁹¹⁶) propter hoc non obsunt, quia renatus est; illis autem, qui de illo nati sunt, nisi eodem modo renascan-tur, quae a parente contracta ⁹¹⁷) sunt oberunt, quia etiam innovatus ⁹³⁸) pater non de novitate, sed de reliquiis ve-tustatis carnaliter gignit, et filii ex parentum reliqua ve-tustate ⁹³⁹) in peccati carne propagati damnationem sacra-mento regenerationis evadunt.

C. CXXXIII. In baptismate omnia peccata moriuntur. Item in Enchiridio, c. 52.

Ut ostenderet Apostolus, nos mortuos esse peccato 940): Ut ostenderet Apostolus, nos mortuos esse peccato 9⁴⁰): An ignoratis, inquit, quoniam quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Si ergo hinc ostendimur mortui esse peccato, quia in morte Christi ba-ptizati sumus, profecto *et* parvuli, qui baptizantur in Christo, peccato moriuntur, quia in morte ipsius bapti-zantur. Nullo enim excepto dictum est: Quicunque *enim* baptizati sumus in Christo *Iesu*, in 9⁴1) morte ipsius bapti-sati sumus, et ideo dictum est, ut probaretur 9⁴²) mortuos nos esse peccato. Cui 9⁴³) autem peccato parvuli rena-scendo moriuntur, nisi quod nascendo traxerunt? Ac per

C. CXXXI. p) Sacramentum est: Apud Bedam (nam originale non est inventum) legitur: sacramentum si-gnificat, invenit, ut supra dist. 2. Quia passus, vers. Nulli, et ita interpretatur nunc auctor glossae verbum: est.

C. CXXXII. q) Hoc etiam caput confectum est ex ver-bis B. Augustini, collectoris tamen arbitratu et immutatis, et transpositis, et in summam redactis. Quod in multis sequentibus capitibus ita fit, ut necessarium omnino sit ad ipsum adire auctorem. Quare pauca emendata sunt (et ea quidem ex vetustis fere Gratiani exemplaribus), quae scilicet sensum valde obscurabant, nec glossa obstabat.

hoc *etiam* ad ipsos pertinet quod sequitur 944): Conse-pulti enim sumus illi per baptismum in mortem 945). (Et infra:) §. 1. Baptizatis itaque in morte Christi, in qua non solum maiores, verum etiam parvuli baptizantur, ait +): Sic vos existimate mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Iesu.

C. CXXXIV. Sieut nulli baptismus negatur, ita nemo est, qui non peccalo moriatur.

Item in eodem, c. 43. 946)

A parvulo²⁴¹) recens ⁹⁴⁸) nato usque ad decrepitum se-nem sicut nullus prohibendus est ⁹⁴⁹) a baptismo, ita nul-lus est, qui non peccato moriatur in baptismo. Sed par-vuli tantum originali, maiores autem etiam ⁹⁵⁰) omnibus ^{*}iis* moriuntur peccatis, quae male vivendo addiderunt ⁹⁵¹) ^{*}ad illud, quod nascendo traxerunt*.

C. CXXXV. In baptismo Ioannis non erat peccati remissio. Item in eodem, c. 49.

Item in e o d e m, c. 49. Non regenerabantur ⁹⁵²) qui ⁹⁵³) baptismo Ioannis bapti-zabantur ⁹⁵⁴). Sed quodam praecursorio illius ministerio, qui dicebat ⁹⁵⁵): Parate viam Domino ⁹⁵⁶), "huic uni", in quo solo renasci poterant, parabantur ⁹⁵⁷). Huius enim baptismus est non in aqua tantum, sicut ⁹⁵⁸) fuit Ioannis, verum etiam in Spiritu ⁹⁵⁹) sancto, ut de illo "Spiritu" ¹) regeneretur quisquis in Christum credit, de quo Christus re-generatus ⁹⁶⁰) regenerationem non cognovit. Et paulo infra: §. 1. In aqua ⁹⁶¹) baptizari voluit "a Ioanne", non ut eius iniquitas "ulla" dilueretur, sed "ut magna" commendare-tur humanitas ⁹⁶²). Ita quippe ⁹⁶³) nihil in eo baptismus habuit quod ablueret ⁹⁶⁴), sicut mors nihil quod puniret invenit. invenit.

invenit.
C. CXXXVI. Non solum originale, sed etiam actualia peccetta remittuatur in baptismate.
I dem de baptismo parculoram, sive de peccatorum meritis, lib. I. c. 15. et 16.
Regenerante autem⁹⁹⁶⁵) carne tantummodo contrahitur ⁹⁶⁶) peccatum originale; regenerante antem Spiritu ⁹⁶⁷) non solum originalium, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum. Proinde recte potest dici, parvulos sine baptismo de corpore exeuntes ⁹⁶⁸) in ⁹⁶⁹) damnatione omnium mitissima futuros. *Multum* autem ⁹⁷⁰) fallit et fallitur qui eos in damnatione ⁹⁷¹) praedicat non futuros, dicente Apostolo ⁹⁷²): Per unius delictum *in* omnes homines ad ⁹⁷³) condemnationem etc.

C. CXXXVII. Quicunque ex concupiscentia nascitur per

baptismum regeneratur. Idem in eodem, c. 16. 974)

Quisquis ex concupiscentia carnis, et lege peccati et mor-

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. CXXXV. r) Ut de illo Spiritu: Restitutus est ex B. Augustino hic locus, in quo glossa non impediebat. Antea legebatur: Ut de illo regeneraretur *), si quis in Chri-stum crediderit, de illo Christus **) regeneratur ***), qui regenerationem etc.

generationem etc. C. CXXXVI. s) Regenerante autem: Declarans B. Augustinus, cur ab Apostolo dictum sit: Sic et gratia regnet per iustitiam in vitam aeternam per Iesum Christum Dominum nostrum, haec afferebat: Quia generante carne illud tantummodo trahitur, quod est originale peccatum. Re-generante autem Spiritu non solum originalis, sed etiam vo-luntariorum fit remissio peccatorum.

The set is a set of the set of th

tar (unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem⁸) peccatorum non vera, sed falsa intelliga-tur,) anathema sit, quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus⁸): Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes komines pertransiit, in quo omnes ⁸³) peccaverunt, nisi quemadmodum ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. uum ecciesta carionea unque unusa semper intenerti. Propter hanc enim fidei regulam etiam parvuli, qui nibil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur quod generatione traxerunt.

C. CLIV. Gratia et peccata remittit, et ne reïterentur adiuvat. Item eiusdem c. 3.84)

Placuit, ut quicunque dixerit, gratiam Dei, qua iustifi-camur per lesum Christum Dominum ⁸⁵) nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur, anathema sit.

C. CLV. Quid sit peccatum gratia docet, et ut videtur facit. Item eiusdem c. 4. 86)

Quisquis dixerit, eandem gratiam Dei per lesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adiuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperi-tar intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis prae-stari, ut quod faciendum cognoverimus etiam facere diligamus 87) atque valeamus, anathema sit.

C. CLVI. Sine gratia divina mandala impleri non possunt. Item eiusdem c. 5. **)

XXXII. Pars. Placuit, ut quicunque dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium iubemur facilius possimus implere per ibe-tiam, tanquam etiam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus⁸⁹) etiam sine illa implere di-vina mandata, anathema sit.

DISTINCTIO V. GRATIANUS.

C. I. Post baptisma confirmationis sacramentum praestetur. Item Urbanus Papa omnibus Christianis, ep. I. c. 7. 1)

1. Pars. Omnes fideles per manus impositionem²) episcoporum Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni³) Christiani inveniantur, quia, quum Spi-ritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam et constantiam dilatatur.

C. 11. Quid conferat Spiritus sanctus in baptismate, guid in confirmatione. Item Melchiades Papa in ep. ad Episc. Hisp., c. 2. 4)

Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero de-scendit illapsu ⁵), in fonte plenitudinem tribuit ad inno-centiam, in confirmatione augmentum praestat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota aetate victuris inter invisibiles hostes et pericula gradiendum est, in baptismo regenera-mur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam; in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. Et⁶) quamvis continuo transituris sufficiant regenerationis bene-ficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia.

ex aliquot vetustis et ipsis originalibus. Nam antea legebatur: non baptizari*). Dist. V. C. II. a) Pace beati: Sic est emenda-

Regeneratio per se salvat mox in pace beati-) saeculi recipiendos; confirmatio armat et instruit ad agones mundi huius et proelia reservandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus pervenit ') ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem.

C. III. Manus impositionis sacramentum dignius est sacramento baptismi.

Idem ibidem^{, 8}).

De his vero, super quibus rogastis?) vos informari, id est: utrum maius esset 1°) sacramentum manus impositio¹⁴) episcoporum, aut baptismus i scitote, utrumque magnum esse sacramentum, et, sicut unum a¹²) maioribus it, id est a summis pontificibus, quod a minoribus ¹³) fieri ¹⁴) non potest, ita et maiori voneratione venerandum et te-nendum est. Sed ita conjuncta sunt haec duo sacramenta, ut ab invicem nisi morte praeveniente nullatenus possint 15) segregari, et unum sine altero rite 16) perfici non potest.

C. IV. Non ab aliis quam ab episcopis manus impositionis sacramentum perfici potest. Item Eusebius Papa epist. III. ad Episcopos Tusciae

et Campaniae 17).

Manus quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi a summis sacerdotibus, nec tempore Apostolorum ab aliis quam ab ipsis Apostolis legitur aut scitur peractum esse, nec ab aliis, quam ab¹⁵) illis, qui eorum tenent locum, unquam perfici potest aut fieri debet. Nam si aliter prae-sumtum fuerit, irritum habeatur et vacuum, et¹⁵) inter ecclesiastica nunquam reputabitur sacramenta.

Quare confirmationis sacramentum baptizato tradatur. Item Rabanus de institutione clericorum, lib. I. c. 30. 20) Novissime a summo sacerdote per impositionem²¹) manus Paracletus traditur²²) baptizato, ut roboretur per Spiri-tum sanctum ad praedicandum aliis idem²³) donum, quod *ipse* in baptismate consecutus est per gratiam vitae donatus aeternae. Signatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate; per pontificem vero in fronte, ut in priore unctione significetur Spiritus sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoque, ut eiusdem Spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis, et scientiae, et virtutis venire in hominem ²⁴) declaretur.

C. VI. Ad confirmationem non nisi iciuni veniant.

Item ex Concilio Aurelianensi, c. 3. 25)

Ut 26) ieiuni ad confirmationen veniant perfectae aetatis, ut ²⁷) noneantur confessionem facere prius, ut mundi do-num S. Spiritus valeant accipere, et quia nunquam erit Christianus, nisi confirmatione ²⁹) episcopali fuerit chrismatus 29).

C. VII. Episcopi non nisi ieiuni baptizatos confirment. Item ex Concilio Meldensi, c. 6.30) -

Ut episcopi non nisi ieiuni per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis et morte pericli-tantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet et Pentecoste, a ieiunis celebrari debet baptismus, ita

NOTATIONES CORRECTORUM.

tum ex manuscriptis, originali et Polycarpo. Antea lege-batur: pace baptismi vel saeculi **).

Dist. V. C. H. a) Face beat:: Site est emeridar 1 Dist. IV. C. III. a) its Burch. IV. et Edd. Bas. Lugdd. H. HI. - 81) add.: quidem:: Coll. Hisp. - 82) Rom. c. 5. V. 12. -83) add.: homines: Edd. Lugdd. H. HI. = C. CLIV. 84) Coll. tr. p. b. c. 3. - Ex Gregorio in Moral. referunt Burch. 1. 20. c. 18. IVO Decr. p. 17. c. 30. - 85) Dom. nostr.: absunt ab Ed. Bas. = C. CLV. 86) Coll. tr. p. ib. c. 4. - Burch. IV. ib. - 81) debeaunus mat: Coll. Hisp. - Edd. coll. 0. = C. CLVI. 88) Coll. tr. p. ib. -Burch. IV. b. - 89) possumus: Coll. Hisp. Dist. V. C. I. 1) Caput Pseudoisidori, cf. Hieron. adv. Lucifer. c. 4. - Coll. tr. p. p. 1. t. 15. c. 5. Ans. I. 9. c. 23 (30). Burch. I. 4. c. 66. Ivo Pan. I. 1. c. 113. Decr. p. 1. c. 260 et 296. 2 Umpositiones: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. HI. -Burch. I. 4. C. 66. Ivo Pan. I. 1. c. 113. Decr. p. 1. c. 260 et 296. 2 Umpositiones: Edd. coll. o. p. p. 1. t. 31. c. 2. Ans. I. 9. c. 31. die Peniecostes. - Coll. tr. p. p. 1. t. 31. c. 2. Ans. I. 9. c. 31. Polyc. I. 3. t. 10. - 5) lassu: Edd. coll. o. - 6) Ac sic: Ans. - 90 via Edd. coll. 0. pr. Bas. - 7) pervenerium -, confirmantur: eaed. = C. III. 8) Cap. Pseudoisidori. - Burch. I. 4. c. 61. Ans. I. 9. c. 33. Ivo Pan. I. 1. c. 114. Polyc. ib. - 9) rogitastic: eard. = C. III. 8) Cap. Pseudoisidori. - Burch. I. 4. c. 61. Ans. I. 9. c. 33. Ivo Pan. I. 1. c. 114. Polyc. ib. - 9) rogitastic: orig. - Burch. - rogatis: Iv. Decr. - 10) est: Pan. - si: Edd. orig. - Burch. - rogatis: Iv. Decr. - 10) est: Pan. - si: Edd. orig. - Burch. - rogatis: Iv. Decr. - 10) est: Pan. - si: Edd. orig. - Burch. - rogatis: Iv. Decr. - 10) est: Pan. - si: Edd. orig. - Burch. - rogatis: Iv. Decr. - 10) est: Pan. - si: Edd. orig. - Burch. - rogatis: Iv. Decr. - 10) est: Pan. - si: Edd. Dist. Edd. Coll. 0. - 29) confirmantur: exect. - rogatis: Iv. Decr. - 10) est: Pan. - si: Edd. Dist. Edd. Coll. 0. - 29) confirmantur: exect. - C. III. 80 Cap. Pseudoisidori. - Burch. I. 4. c. 67. Ivo Pan. I. 1. c. 130. Decr. p. 1. c. 261.

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. V. c. 8-18. 1233

etiam traditionem Spiritus sancti a ieiunis pontificibus 31) convenit celebrari.

C. VIII. Secundo vel tertio nullus confirmetur. Item ex Concilio Tarraconensi, c. 6. b) 32).

Dictum est nobis, quod quidam de plebe bis, vel ter, vel eo amplius, episcopis ignorantibus tamen, ab eisdem epi-scopis confirmentur. Unde visum est nobis, eandem con-firmationem, sicut nec baptisma, iterari minime debere, quia bis, vel ter, vel amplius baptizatos aut confirmatos non sacculo, sod soli Deo sub habitu regulari vel clericali religierieri religiosissime famulari decretum est.

C. IX. De eodem. Item Gregorius III. epist. IV. ad Bonifacium³³). De homine, qui a pontifice confirmatus fuerit, denuo 34) illi 35) talis reiteratio 36) prohibenda est.

C. X. Omnia sacramenta crucis signaculo perficiuntur. Item Stephanus Papa V.³²)

II. Pars. Numquid non omnia chrismata³⁸) sacerdo-talis mysterii³⁹) crucis figura perficiuntur? Numquid ba-ptismatis unda nisi cruce sanctificata peccata relaxantur⁴⁰), et, ut cetera praetereamus, sine crucis signaculo quis sa-cerdotii gradus ascendit?

C. XI. Energumeni omnibus diebus exorcizentur. Item ex Concilio Carthaginensi IV., c. 90. et seqq.⁴¹)

III. Pars. Omni die exorcistae energumenis manus imponant, energumeni vero⁴²) pavimenta domorum Dei verrant⁴³). Quibus⁴⁴) assidentibus in domo Dei victus quotidianus per exorcistas opportuno tempore ministretur.

C. XII. A quibus neophyti abstinere debent. Item ex eodem, c. 86. 35)

Neophyti aliquamdiu a 46) lautioribus epulis, et spectacu-lis, et 47) coniugibus abstineant.

C. XIII. De ordine officiorum. Item ex Concilio Agathensi, c. 30.48)

IV. Pars. Convenit ordinem ecclesiae ab omnibus IV. Pars. Convent ordinem ecclesiae ab ominious nequaliter custodiri. Unde studendum ⁴⁹) est, sicut ⁵⁰) ubique fit, ut post antiphonas collationes ⁵¹) *per ordinem* ab episcopis vel presbyteris dicantur ¹²), et hymni⁵³) ma-tutini vel vespertini diebus omnibus decantentur, et in conclusione⁵⁴) matutinarum vel vespertinarum missarum ⁵⁵) post hymnos capitula ⁵⁶) de psalmis dicantur, et plebs ⁵⁷) collecta oratione ad vesperam ab episcopo cum benedi-tione mittaur ⁵⁸). ctione mittatur 58).

C. XIV. De eodem.

Item ex Concilio Gerundensi, c. 10. 59)

Id semper 60) placuit observari, ut omnibus diebus post matutinas et vesperas oratio dominica a sacerdote proferatur. Item Gregorius VII. in generali Synodo residens 61) statuit =):

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. VIII. b) Burchardus etiam et Ivo citant ut Gratia- |

nus. Habetur autem in Cabilonensi 2. c. 27. usque ad vers. Quia bis, et in Capitularibus adiectis c. 53. C. XV. c) lisdem verbis hoc habetur apud Radulphum *) propositione 10. ex Gregorio VII., itemque magna ex parte

Dist. V. C. VII. 31) abest ab Ed. Arg. = C. VIII. 32) mo ex Cabilonensi hab. A. 813. – cf. Cap. Add. III. c. 52. – Barch. 1. 4. c. 50. Ivo Pan. 1. 1. c. 121. Decr. p. 1. c. 244. = C. IX. 33) imo Gregor. II. A. 726. – Coll. tr. p. p. 1. t. 57. c. 6. - 34) add.: quia: Edd. Ven. I. H. Par. Lugdd. II. III. – 35) illa: Edd. coll. o. – 36) Neratio vel confirmatio: eaed. pr. Arg. Bas. = C. X. 37) Referitur in extr. act. conc. Constant. IV., data ad Stylia-num Neocaesar. ep., ut recte inscrib. ab Iv. Decr. p. 1. c. 114. p. 2. C. 91. – 38) charismata I. V. – 39) ministerii: id. – 40) relaxat: id. – relaxet: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. = C. XI. 41) c. 62-64. Statt. eccl. ant. cf. ad c. 9. D. 18. – Priorem part. refe-runt Burch. 1. 2. c. 223. Ivo Decr. p. 6. c. 295. – 42) abest a Baller. et Coll. Hisp. – non: Ed. Bas. – 43) intrent : Edd. Par. Lugd. I. – intrant: Edd. Arg. Bas. Nor. – 44) Energunentis: Bal-ler. – Coll. Hisp. = C. XII. 45) c. 24. eor. – Burch. I. 4. c. 12. Vo Decr. p. 1. c. 207. – 46) et: Coll. Hisp. – Baller. – 47) red ouingulibus: Coll. Hisp. = C. XIII. 45) hab. A. 506. – Coll. tr. p. p. 2. t. 28. c. 28. – 49) statuentam: Edd. coll. o. – 50) ut. sicul ubique post: Ed. Arg. – 51) collectiones: Coll. Hisp. – 52) decantar: coll. Hisp. – 53) conclusionen: ead. – 55) missorumque: Ed. Arg. 56) capitula – dici: Coll. Hisp. – 57) plebem: ead. – 55) dimitti: ead. – dimittatur: Edd. coll. o. = C. XV. 59) hab. A. 505 dimitti: ead. – dimittatur: Edd. coll. O. = C. XV. 59) hab. A. 505 dimitti: ead. – dimittatur: Edd. coll. G. = C. XV. 61) Videtur habita

C. XV. De eodem.

C. XV. De eodem. In die Resurrectionis usque in sabbatum in albis, et in die Pentecostes usque in sabbatum eiusdem ⁽²⁾) III. psalmos tantam ad nocturnas ⁽³⁾, tresque lectiones antiquo more antamus ⁽⁴⁾) et legimus. Omnibus diebus aliis per totum annum, si festivitas est, IX. ⁽⁵⁾) psalmos, et IX. lectiones dicinus. Aliis vero diebus XII. psalmos, et III. lectiones recitamus. In dominicis diebus XVIII. psalmos (excepto ⁽⁶⁾) die Paschae et Pentecostes) et IX. lectiones dicimus ⁽⁶⁾. Ili autem, qui in quotidianis diebus tres tantummodo psalmos, et III. lectiones celebrare ⁽⁸⁾. volunt, non ex re-gula sanctorum Patrum, sed ex fastidio et negligentia pro-bantur hoc facere. Romani ⁽²⁾) vero diverso modo agere coeperunt, maxime a tempore, quo Teutonicis concessum ext regimen ⁽⁷⁾) nostrae ecclesiae. Nos autem et ordinem Romanum investigantes et antiquum morem nostrae eccle-siae, junitantes antiquos Patres, statuimus fieri sicut supe-rius praenotavimus ⁽¹⁾.

C. XVI. De observatione Quadragesimae. Item ex homilia Gregorii Papae d)¹²).

Item ex homilia Gregorii Papae³)¹²). V. Pars. Quadragesima summa observatione est ob-servanda, ut ieiunium⁷³) in ea, (praeter dies dominicos, qui de abstinentia subtracti sunt), nisi quem infirmitas impedierit, nullatenus solvatur⁷⁴), quia ipsi dies decimae sunt anni. A prima igitur dominica Quadragesimae usque in Pascha Domini sex hebdomadae computantur, quarum videlicet dies quadraginta et duo fiunt⁷⁵), ex quibus dum sex dominici dies abstinentiae subtrahuntur⁷⁶), non plus in abstinentia, quam triginta et sex dies remanent. Verbi gratia, si per CCCLXV. dies annus volvitur⁷⁷), et⁷⁸) nos per XXXVI. dies affligimur, quasi anni decimas Dee da-mus. Sed ut sacer numerus XL. dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro ieiunio consecravit, IV. dies prio-Salvator noster suo sacro ieiunio consecravit, IV. dies prioris hebdomadae ad supplementum XL. dierum tolluntur 7°), id est quarta feria, quae caput ieiunii subnotatur, et quinta feria sequens, et sexta⁸°), et sabbatum. Nisi enim⁸1) istos dies IV. superioribus XXXVI. adiunxerimus, XL. dies in abstinentia non habemus⁸2). Iubemur etiam⁸3 Nisi . ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare *etc.*

C. XVII. Jeiunia legitima non solvantur absque

necessitate probabili. Item Eusebius Papa⁸⁴).

Ieiunia in ecclesia a sacerdotibus constituta sine necessitate rationabili non solvantur.

C. XVIII. Quotidiana ieiunia duplicatis vel triplicatis sunt praeferenda. Item Hieronymus⁸⁵).

Non dico hebdomadas, non 86) duplicata, *non multipli-cata* ieiunia, sed vel 87) singulos dies absque ciborum luxuria transigamus.

in Micrologo c. 54.

C. XVI. d) Caput hoc, quomodo a collectoribus re-fertur, sumtum quidem aliqua ex parte videri potest ex homilia 16. B. Gregorii. Sed multa hic sunt, quae ibi non leguntur, et vicissim multa ibi, quae hic non sunt.

fuisse A. 1074. (cf. Greg. VII. ep. 64. 1. 1.) Ans. 1.6. c. 211 (208). Polyc. 1. 3. c. 18. – *) de can. observanta, in bibl. Patr. Ed. Col. 1. 1. – 62) add.: hebdomadae: Ans. Rod. – 63) add noclem: Rod. – noclurnos: Edd. coll. o. – 64) caninus: ened. – 65) rX. psalm. et: absunt ab Edd. coll. o. – 64) caninus: ened. – 66) rX. psalm. et: absunt ab Edd. coll. o. – 64) caninus: ened. – 66) rX. psalm. et: absunt ab Edd. coll. o. – 64) caninus: ened. – 66) rX. psalm. et: absunt ab Edd. coll. o. – 64) caninus: ened. – 66) exceptis it. – Edd. coll. o. – 68) ridentur agere: Edd. coll. o. – videntur legere: Rod. – 69) Rom. – eccl.: absunt ab Edd. coll. o. – pr. Par. Lugdd. – 70) regnam: Rod. – 71) notavinus: id. – Ans. = C. XVI. 72) Caput incertum, ef. Corr. – Burch. 1. 3. c. f. Ivo Pan. 1. 2. c. 162. Decr. p. 4. c. 34. Polyc. 1. 3. t. 25. – 73) idet in a: Edd. Arg. Bas. – 74) solvantur: ened. – 75) absest ab Iv, per – sunt: Edd. coll. o. pr. Arg. – 76) subtradantur: Ed. Arg. – 77) dicitur: iv. Decr. – ductur: Burch. Pan. – 78) nos autem; Burch. – deinde: Edd. coll. o. pr. Arg. – 76) subtradantur: Ed. Arg. – 77) dicitur: iv. Decr. – ductur: Burch. Pan. – 78) nos autem; Burch. – etd. coll. o. pr. Lugdd. 11. 11. – 60) add.: feria: Edd. coll. o. – 81) abset a Burch. Iv. et Edd. coll. o. pr. Lugdd. 11. H. H. – 82) haberemus: iv. Pan. – 83) autem et: Edd. coll. o. pr. Arg. Bas. = C. XVII. 84) Imo Cap. Car. M. A. 789 et. 4. 9. = C. XVII. 85) Imo ex serm. 5. de Quadragesima, qui valga Augu-stino, in codd. vero mss. quibusdam Hieronymo tirbuitur. – Burch. 1. 262. Tvo Decr. p. 4. c. 54. – 86) non dico duplicata tenuna: Burch. – Edd. coll. o. – 87) sattem: Edd. coll. o. – Burch. Iv.

C. XIX. De eodem. Item Hieronymus ad Eustochium de custodia virginitatis ⁸⁶).

Sint tibi quotidiana ieiunia, et ⁸) refectio satietatem fu-giens. Nihil⁹) prodest biduo triduoque ⁹) transmisso va-cuum portare ventrem, si post ⁹) pariter obstruatur ⁹).

C. XX. De eodem. Idem *) 94).

Sint tibi ieiunia pura, *et* continua, moderataque, id est quotidie esurire, et quotidie prandere. Apostolus inquit⁹⁵): Noli adhue aquam bibere, sed modico utere vino propter infir-mitates tuas. Curat enim vulnera delinquentis, curatosque sanctificat ieiunium.

C. XXI. Medicinae praecepta divinae sunt cognitioni contraria. Item Ambrosius in Psal. CXVIII. serm. 22. ad versic. Concupivi salutare 96).

VI. Pars. Contraria *studiose* *7) sunt divinae cogni-tioni *8) praecepta medicinae. A *9) ieiunio revocant, lu-cubrare non sinunt, ab omni intentione ***) meditationis abducunt. Itaque qui se medicis dederit, se ipsum sibi abnegat.

C. XXII. Quot modis vitium gulae nos tentat. Item Gregorius in expositione B. Iob, lib. XXX. c. 27. Quinque modis nos gulae vitium tentat. Aliquando namque indigentiae tempora praevenit; aliquando nam-que indigentiae tempora praevenit; aliquando *vero* tem-pus¹⁰¹) non praevenit, sed cibos lautiores quaerit; ali-quando quaelibet¹⁰²) sumenda sint, praeparati¹⁰³) accu-ratius petit; aliquando autem et qualitati¹⁰⁴) ciborum, et tempori¹⁰⁵) congruit, sed in ipsa quantitate sumendi men-suram *moderatae* refectionis excedit. Nonnunquam *vero* et¹⁰⁶) abiectius est quod desiderat, et tamen ipso aestu immensi desiderii deterius peccat.

C. XXIII. Absque puritate mentis iciunia et orationes non prosunt. Item Pius Papa, epist. 1. 107)

Nihil enim prodest homini ieiunare, et orare, et alia reli-gionis bona agere, nisi mens ab iniquitate *revocetur*, et ab obtrectationibus lingua cohibeatur.

C. XXIV. Mediocre bonum non est magno praeferendum. Item Hieronymus¹⁰⁸).

Non mediocriter errant 109) qui bono magno praeferunt mediocre bonum. Nonne rationabilis 110) homo dignitatem amittit, qui vel ieiunium caritati, aut vigilias praefert sensus integritati, ut propter abstinentiam 1) immoderatam, atque indiscretam psalmorum vel officiorum decantationem aut amentiae, aut tristitiae notam incurrat? Numquid ver-borum multitudine flecti Deus ut homo notest? Non enim borum multitudine flecti Deus ut homo potest? Non enim verbis tantum, sed corde orandus est Deus. Melior ¹²¹) est quinque ¹¹²) psalmorum decantatio cum cordis puritate, est quinque ¹¹³) psalmorum decantatio cum cordis puritate, et serenitate, et spiritali hilaritate, quam totius psalterii modulatio cum anxietate cordis et tristitia. Dum ¹¹³) igi-tur pro cunctis animabus psalmus vel missa dicitur, nihil minus, quam si pro uno quolibet ipsorum diceretur, acci-pitur. Audiant itaque, qui ea, quae necessaria sunt, cor-pori subtrahunt, illud, quod per Prophetam Dominus lo-quitur ¹¹⁴): Ego Dominus odio habens rapinam holocaustorum. De rapina vero holocaustum offert qui sive ciborum nimia egestate vel somni penuria corpus ¹¹⁵) immoderate affligit. Videat itaque quid Apostolus dicat ¹¹⁶): Carnis curam ne feceritis in ¹¹⁷) concupiscentiis etc.

NOTATIONES.

C. XX. e) Burchardus *) citat ex dictis Pimenii Ere-mitae, et habetur in vitis Patrum p. 2. §. 50. ex Pamenio. Apud B. Hieronymum de vita clericorum ad Nepotianum, haec habentur: Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, et non superstitiosa iciunia.

C. XXV. Non a cibis, sed ab iniquitatibus abstinere, est magnum et generale ieiunium. Item Augustinus super Ioann. tract. XVII.

Item Augustinus super Ioann. tract. XVII. Ieiunium autem magnum et generale est abstinere ab in-iquitatibus et ¹¹⁶) illicitis voluptatibus saeculi, quod est perfectum ieiunium. Et infra: §. 1. In hoc 'ergo' saeculo quasi Quadragesimam abstinentiae celebramus, quum bene vivimus, quum ab iniquitatibus et ¹¹⁹) illicitis voluptatibus abstinemus. Sed quia haec abstinentia sine mercede non erit, exspectamus beatam illam spem, et revelationem glo-riae magni Dei, et salvatoris ¹²⁰) lesu Christi. In illa spe, quum luerit de spe facta res, accepturi sumus mercedem denarium. Et infra: §. 2. Denarius ergo ¹²¹), qui acce-pit ¹²¹) nomen a numero decem, redditur ¹²³), et coniun-cus quadragenario fit quinquagenarius. Unde cum labore celebramus Quadragesimam ante Pascha, cum laetitia vero, tanquam accepta mercede, Quinquagesimam post Pascha. celebramus Quadragesimam ante Pascha, cum laetita vero, tanquam accepta mercede, Quinquagesimam post Pascha. Nam huic tanquam salutari labori boni operis, qui per-tinet ad quadragenarium numerum, additur quietis et feli-citatis denarius, ut quinquagenarius fiat. Significavit hoc "et" ipse Dominus "lesus" multo apertius, quando pust ¹²⁴) resurrectionem quadraginta diebus conversatus est in terra cum discipulis suis, quadragesimo ¹²⁵) autem die, quum ascendisset in coelum, peractis decem diebus misit merce-dem Sniritus sancti. dem Spiritus sancti.

C. XXVI. Raptorem, vel furem non facit necessitaz, sed voluntas. Item ex dictis Apollonii 126).

Discipulos, quum per segetes transeundo vellerent (137) spicas, et ederent, ipsius Christi vox innocentes vocat, quia coacti fame hoc fecerunt.

C. XXVII. Non necessitas, sed voluntas facit perseverantiam. Item Hieronymus in c. 7. Osene.

Quicquid enim necessitate fit cito solvitur; quod voluntate arripitur perseverat.

C. XXVIII. Ciborum temperantia salutem, abundantia

contrarium parit. Item Ioannes Os aureum, hom. XXIX. ad c. 12. ep. ad Hebr. Rem 10 a n n e s Os aureum, hom. XXIX. ed c. 12. ep. ad Hete. Nihil enim sic iucundum est, sicut cibus bene digestus et ¹³⁶) decoctus. Nihil sic ¹²⁹) salutem, nihil sic sensuum acumen operatur, nihil sic aegritudinem fugat, sicut mo-derata refectio; sufficientia quippe cum nutrimento et so-spitatem 'simul ¹³⁰) procreat et voluptatem; abundantia vero morbum facit et molestias ingerit, et aegritudines generat ¹³¹). Quod enim fames facit, hoc etiam plenitudo 'facit' ciborum; magis autem et multo peiora. Fames quippe in paucis diebus aufert hominem et liberat ¹³³) de hac vita poenali (); excessus vero ciborum consumit et hac vita poenalis); excessus vero ciborum consumit et putrefacit¹³³) corpus humanum et¹³⁴) macerat aegritudine diuturna, et tunc cum 135) morte crudeli consumit.

C. XXIX. Ciborum deliciae, si abundaverint, laedunt. Item Hieronymus adversus Iovinianum, lib. II.

Ne tales accipianus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comestos magno partos ¹³⁶) et perditos ¹³⁷) labure do-leanus. Oleruu, pomorum ac leguninum et facilior appa-ratus est, et arte impendiisque coquorum non indiget, et sine cura sustentat humanum corpus ¹³⁸), moderateque ¹³⁹) sumtus (quia nec avide devoratur quod irritamenta gulae non habet) leviori ¹⁴⁰) digestione concoquitur. Nemo enim

CORRECTORUM.

C. XXIV. f) Abstinentiam: Sic est emendatum ex manuscriptis et Polycarpo. Antea legebatur: Innocentiam **). C. XXVIII. g) De hac vita poenali: Absunt haec ab originali graeco; sed sunt in versione Scholastici, quam satis tolerabilem sequitur Gratianus.

Dist. V. C. XIX. 88) Burch. 1. 13. c. 23. Ivo Pan. 1. 2. c. 185 Dest Ac. 55. omnes: ex dicits Pinnenit Eremitae. - 89) abest ab Edd. Arg. Bas. - 90) Nithl enin prodest tibl: Burch. 1V. - Edd. o. - 91) aut trid.: IV. Pan. - vel trid.: Decr. - Edd. o. - 92) ab-est ab orig., Burch. IV. et Ed. Bas. - 93) obruatur: orig. - Burch. V. Decr. = C. XX. 0) nec tamen IV. - 94) Collectum ex variis fragmentis libri eiusd. - Burch. 1. 13. c. 24. 25. Ivo Decr. p. 4. c. 56. 57. Pan. 1. 2. c. 186. (usque ad: prandere). - 95) 1 fin. c. 6. - 95) conditiont: Edd. coll: o. - 141) et ab: eaed. - 120) add:: - 125) cf. Act. c. 1. = C. XXVI. 126) Cap. incert. - 127) ecellerent: Edd. Arg. Bas. - 125) tenpus: eaed. - 109) procurari - expetit: eaed. - 100) inten-tin eaed. - 105) tempus: eaed. - 106] abest ab Edd. Arg. Bas. - 105) tempus: eaed. - 106] abest ab Edd. Arg. Bas. - 105) tempus: eaed. - 106] abest ab Edd. Arg. Bas. - 105) tempus: eaed. - 106] abest ab Edd. Arg. Bas. - 105) tempus: eaed. - 106] abest ab Edd. Arg. Bas. - 107) cf. supra D. 2. de poen. c. 22. = C. XXIV. 108) In - and: eaed. - 109) procurari - expetit: eaed. - 104) quatiats: - and: - praefert: Ed. Bas. - 106] abest ab Edd. Arg. Bas. - 107) cf. supra D. 2. de poen. c. 22. = C. XXIV. 108) In - and: eaed. - 109) aratos: Edd. coll. o. - 109 add.: - and: eaed. - 109) moderate: eaed. - 100; abest ab Edd. Arg. Bas. - and: eaed. - 109) aratos: Edd. do. pr. Arg. = C. XXIX. 136) paratos: Edd. o. pr. Bas. - and: eaed. - 109) moderate: eaed. - 140) efter:: eaed. - 140, o. pr. Lugdd, II. III. - 137) eft. perd.: absunt ab Ed. Bas. - 130] genus: Edd. o. pr. Lugdd, II. III. - 137) eft. perd.: absunt ab Ed. Bas. - 130] genus: Edd. o. pr. Lugdd, II. III. - 137) eft. eaed. - 140) eft.cr.: eaed.

1236

DECRETI TERTIA PARS DE CONSECRATIONE DIST. V. c. 30-35. 1237

uno¹⁴¹) aut duobus cibis hisque¹⁴²) vilibus usque ad inflationem¹⁴³) ventris oneratur, quae diversitate carnium et saporis delectatione percipitur. Quum¹⁴⁴) variis nido-ribus fumant patinae, ad esum¹⁴⁵) sui expleta¹⁴⁶) esurie guasi captivos trahunt. Unde et morbi ex¹⁴⁷) saturitate nimia concitantur, multique impatientiam gulae vomitu re-mediantur, et quod turpiter ingesserunt turpius egerunt. Hippocrates in aphorismis¹⁴⁸) docet, crassa¹⁴⁹) et obesa cornoca¹⁵⁶) quae crescendi mensuram compleverint, nisi corpora^{15b}), quae crescendi mensuram compleverint, nisi cito ablatione sanguinis imminuantur¹⁵¹), in paralysim et pessima morborum genera erumpere, et idcirco esse ne-cessariam demtionem¹⁵²), ut rursus habeant in quae pos-sint crescere; non enim manere in uno statu¹⁵³) naturam sint crescere; non enim manere in uno statu¹⁵³) naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrescere, nec posse vivere animal, nisi crescendi capax sit. Unde et Galenus vir doctissimus Hipprocratis interpres athletas, quorum vita et ars sagina est, dicit in exhortatione medi-cinae, nec vivere posse diu, nec sanos esse, animasque eorum ¹⁵⁴) ita nimio sanguine et adipibus quasi luto invo-lutas, nihil tenue, nihil-coeleste, sed semper de carnibus, et ructu ¹⁵⁵), et ventris ingluvie cogitare.

C. XXX. Multorum infirmitates ieiunia sanant. Idem ibidem paulo inferius.

Legimus quosdam, morbo articulari et podagrae humoribus laborantes, proscriptione bonorum ad simplicem men-sam et pauperes cibos redactos convaluisse. Caruerant¹⁵⁶) enim solicitudine dispensandae domus et epularum¹⁵⁷) largi-tate, quae et corpus frangunt et animam. Irridet Horatius¹⁵⁸) appetitum ciborum, qui consumti relinquunt poenitentiam.

C. XXXI. Dies sabbatorum a carnibus abstinere debenus. Item Gregorius VII. in Synodo celebrata Romae anno sui Pontif. VI., c. 8.¹⁵⁹)

VII. Pars. Quia dies sabbati apud sanctos Patres nostros in abstinentia celebris est habitus, nos corundem auctoritatem sequentes salubriter admonemus, ut quicun-que se Christianae religionis participem esse desiderat, ab esu carnium eadem die (nisi maiori festivitate interveniente, vel infirmitate impediente) abstineat.

C. XXXII. Monacho carnem gustare non licet. Item Fructuosus Episcopus¹⁶⁰).

VIII. Pars. Carnem cuiquam monacho nec sumendi, vini. Pars. Carnem cuiquam inducato nec sumendi, nec gustandi est concessa licentia, non quod creaturam Dei iudicemus indignam, sed quod carnis abstinentia utilis et apta monachis aestimetur, servato tamen moderamine pie-tatis erga aegrotos. Et infra: §. 1. Quod si quis mona-chus violaverit, et contra sanctionem regulae usumque veterum $1^{(c1)}$ vesci carnibus praesumserit, sex $1^{(c2)}$ mensium spatio retrusioni et poenitentiae subiacebit.

C. XXXIII. De quotidianis operibus monachorum. Item Hieronymus ad Rusticum monachum de

vivendi forma¹⁶³). Nunquam de manu tua et¹⁶⁴) oculis tuis recedat¹⁶⁵) liber; dicatur psalterium ad verbum, oratio sine intermis-sione. Vigil sensus sit, nec vagis 1*6) cogitationibus patens; corpus pariter et animus tendatur 167) ad Dominum 168). Iram vince patientia. Ama scientiam 169) scripturarum, et carnis vitia non amabis. Nec vacet mens tua variis perturbationibus, quae, si pectori insederint, dominabuntur tui, et te deducent ad delictum maximum. Facito aliquid operis, ut semper te diabolus inveniat occupatum. Si apostoli†), ut semper te diabolus inveniat occupatum. Si apostoli †), habentes potestatem de evangelio vivere, laborabant mani-bus suis, ne quem gravarent, et aliis tribuebant refrigeria, quorum pro spiritalibus debebant metere carnalia: cur tu in usus tuos cessura¹⁷⁰) non praepares¹⁷¹? Vel fiscellam texe iunco, vel canistrum lentis plecte viminibus; sarria-tur¹⁷²) humus; areolae aequo limite dividantur, in quibus quum olerum iacta¹⁷³) fuerint semina, vel plantae per or-dinem positae, aquae ducantur irriguae, ut¹⁷⁴) pulcherri-morum versuum spectator assistas¹⁷⁵: *Ecce supercilio clivosi tramitis undam* Elicit: illa cadens rancum per laeria¹⁷⁶) murmur

1238

Boldan restant spectral assistance of the second balnea, unguenta non spernunt, et in omnium flore ver-santur. Ad quod et ante respondi, et nunc breviter re-spondeo, me in praesenti opusculo non de clericis dispu-tare, sed monachum instituere.

C. XXXIV. Absque praelati sui licentia canonicis nihil agere licet.

Item in libro V. Capitularium, c. 115. 188)

Item in libro V. Capitularium, c. 115.¹⁰¹) IX. Pars. In omnibus igitur (quantum humana per-mittit fragilitas) decrevimus¹⁸⁹), ut canonici clerici¹⁹⁰) canonice vivant, observantes divinae scripturae doctrinam, et documenta sanctorum Patrum, et nihil sine licentia episcopi sui vel magistri eorum incomposite agere praesu-mant; in unoquoque episcopatu ^{*}ut^{*} simul manducent et dormiant, ubi his facultas id faciendi suppetit; ^{*}vel^{*} qui de rebus ecclesiasticis stipendia accipiunt, in suo ¹⁹¹) clau-stro maneant; et singulis diebus mane primo.¹⁹²) ad le-ctionem veniant, et audiant quid eis imperetur. Ad men-sam vero similiter lectionem audiant, et obedientiam se-cundum canones suis ministris^h) exhibeant ¹⁹³). C. XXXV. Presbuteri, qui simul conveniunt, ebrietatem

C. XXXV. Presbyteri, qui simul conveniunt, ebrietatem et comessationes summopere vitent.

Item ex Concilio Nannetensi, c. 10. 194)

X. Pars. Nullus presbyterorum, quando ad anni-versarium diem trigesimum, vel septimum, vel tertium aliculus defuncti, aut quacunque vocatione ad collectam presbyteri convenerit ¹⁹⁵), se inebriare ullatenus ¹⁹⁶) praesumat; nec precatus in amore sanctorum vel ali-culus ¹⁹⁷) animae bibere, vel alios ad bibendum cogere,

NOTATIONES CORRECTORUM.

C. XXXIV. h) Ministris: In originali et apud Ivonem est: magistris*). Ned ob glossam non est emendatum.

Dist. V. C. XXIX. 141) vino: Edd. o. pr. Nor. Lugdd. H. H. -142) bisque: Ed. Lugd. H. - 143) inflammationem: Edd. Lugdd. H. H. - instomachationem: Edd. rell. pr. Arg. - 144) ut quam: Ed. Arg. 145) usam: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. HI. - 146) explenda: Ed. Arg. - pro expleta: Edd. Lugdd. H. HI. - 146) add.: epide-mitis: Ed. Arg. - opimis: Edd. rell. exc. Lugdd. H. HI. - 149) et cr.: Edd. Ven. I. H. Par. - 150) abest ab Edd. coll. o. pr. Par. Lugdd. -161) minuantur: Edd. coll. o. pr. Arg. Has. - 152) deprecationem: Ed. Bas. - necessaria est ea redemito: Ed. Arg. - 153) add: posse: Ed. Bas. - necessaria est ea redemito: Ed. Arg. - 153) add: posse: Ed. Bas. - necessaria est ea redemito: Ed. Arg. - 153) add: posse: Ed. Bas. - necessaria est ea redemito: Ed. Arg. - 155) corptare: Edd. Ven. I. H. - eructare: Edd. rell. = C. XXXI. 156) Corrue-rant: Ed. Bas. - 157) puellarum: Edd. coll. o. pr. Lugdd. H. H. -159 abest ab Edd. coll. 3. t. 25. = C. XXXII. 160) Legitur in corrue: Edd. coll. 0. - 162) septem: Ed. Arg. = C. XXXII. 160) Legitur in corres: Edd. coll. 0. - 162) septem: Ed. Arg. = C. XXXII. 160) Legitur in corres: Edd. coll. 0. - 162) septem: Ed. Arg. = C. XXXII. 160) Legitur in corres: Edd. coll. 0. - 162) septem: Ed. Arg. = C. XXXII. 160) Legitur in corres: Edd. coll. 0. - 162) septem: Ed. Arg. = C. XXXII. 160) Legitur in corres: Edd. coll. 0. - 162) septem: Ed. Arg. = C. XXXII. 160) Legitur in corres: Edd. coll. 0. - 162) septem: Ed. Arg. = C. XXXII. 160) Legitur in corres: Edd. coll. 0. - 162) septem: Ed. Arg. = C. XXXII. 163) ivo Decr. p. 7. e. 5. - 164) aut co.: Ed. Bas. - vel oc. : Edd. rell. - 165) liber paalterit discedat (descendat: iv.), dicatur (discatur: iv.) a dereb. or, sine bitern. Vigite sensus: Iv. - Edd. coll. 0. -166) vanis: orig. - 167) lendat: Edd. coll. 0. - 168) Deam: Ed.

Arg. - 169) sententiam: Ed. Bas. - $\frac{1}{2}$) 1 Thess. e. 2. v. 9. - $\frac{1}{100}$ successuras: Ed. Arg. - successura: Edd. edl. pr. Lugdd. II. III, - $\frac{1}{120}$ successura: Edd. edl. 1. $\frac{1}{100}$ successura: Edd. edl. $\frac{1}{100}$ successura: Edd. $\frac{1}{100}$

78*

vel se aliena precatione ingurgitare; nec plausus 198) et 199) risus inconditos et fabulas inanes ibi referre aut cantare praesumat; vel turpia ioca vel urso vel tornatricibus ante se fieri patiatur; nec larvas daemonum ante se ferri ²⁰⁰) consen-tiat, quia hoc diabolicum est, et a sacris canonibus prohibitum.

C. XXXVI. Clericus vel laicus sine iussione episcopi

non peregrinetur. Item ex Concilio Laodicensi, c. 42. et 41. 201)

XI. Pars. Non oportet ministros 202) altaris, vel quoslibet clericos praeter iussionem episcopi ad peregrinan-dum²⁰³) proficisci. §. 1. Laicum etiam¹) sine canonicis literis, id est formata, similiter²⁰⁴) non oportet alicubi²⁰⁵) proficisci.

C. XXXVII. Quibus spectaculis elericus interesse non debet. Item ex eodem, c. 54. k) 206)

Non oportet ministros altaris vel quoslibet clericos spe-ctaculis aliquibus, quae aut in nuptiis, aut scenis ²⁰⁷) ex-hibentur, interesse, sed ante, quam thymelici ingrediantur, surgere eos de convivio, et abire 208).

C. XXXVIII. Colorum fucis mulieres uti non debent.

Item Augustinus ad Possidium, et qui cum eo sunt fratres, epist. LXXIII. 209)

Tratres, epist. $LXXIII.^{209}$ XII. Pars. Fucare²¹⁰) pigmentis, quo vel rubicun-dior, vel candidior²¹¹) appareat, adulterina fallacia est, qua non dubito etiam ipsos²¹²) maritos se nolle decipi, quibus solis permittendae sunt feminae ornari secundum veniam, non secundum imperium. Nam verus ornatus, maxime Christianorum et Christianarum, non²¹³) tantum pullus fucus mendax, verum ne auri quidem vesisque pompa, sed mores boni sunt. §. 1. Exsecranda autem su-perstitio²¹⁴) ligaturarum (in quibus etiam in aures virorum in summis ex una parte auriculis²¹⁵) suspensae deputen-tur)²¹⁶) non²¹⁷) ad placendum hominibus, sed ab servien-dum daemonibus adhibetur²¹⁶).

C. XXXIX. Quod Spiritus sanctus procedit a Patre et Filio. Item ex Symbolo. Ephesini Concilii CC. Episcoporum, qued habitum est centra Nestorium 219).

XIII. Pars. De Spiritu²²⁰) dicit Dominus in evange-lio²²¹): Ille me clarificabit²²³). Hoe rectissime sentientes, unum Christum *Dominum^{*233}) et Filium, non velut alterius egentem²²⁴) gloria, confitemur a Spiritu sancto gloriam consecutum, quia eius spiritus nec melior, nec superior

NOTATIONES

C. XXXVI. i) Laicum etiam: In codice graeco hic est canon 41., quemadmodum superior huius capitis pars est canon 42. Sed in neutro canone fit mentio laici, sicuti neque in versione Dionysii, quam afferunt Burchar-dus et lvo; sed utrobique est: lepatizor $\tilde{\eta}$ zlypizor, id est: sacerdotalem vel clericum. In prisca tamen versione canon 41. sic habet: Non oportet ministrum altaris, vel etiam laicum *).

ipso est, sed quia mira²²⁵) opera faciens ad demonstra-tionem suae deitatis virtute proprii spiritus utebatur, ab ipso dicitur clarificari²²⁶), quod²²⁷) virtus sua vel disci-plina quaelibet unumquemque clarificet²²⁸). Quamvis em in sua sit substantia spiritus eius²²⁹), et intelligatur in in sua sit substantia spiritus eius²²⁹), et intelligatur in persona proprietas, iuxta id quod Spiritus est, et nos Fi-lius: attamen ab illo aliems non est. Nam spiritus appel-latus est veritatis²³⁰), et veritas Christus est. Unde et ab isto similiter sicut ex Deo Patre procedit. Denique hic²³¹) ipse Spiritus etiam per manus sanctorum aposto-lorum miracula gloriosa perficiens Dominum gloriticari lesum Christum, postquam ascendit in ²³²) coelum. Nan creditus²³³) est Christus natura Deus exsistere²³⁴) per suum apiritum virtutes efficiens. ideous dicebat²³⁵): De suum spiritum virtates efficiens, ideoque dicebat 235): De meo accipiel, et annunciabit vobis.

C. XL. De codem. Item Didymus in lib. II. de Spiritu sancto, contrá errores graecorum ¹³⁶).

errores graecorum ²³⁶). Salvator¹), qui et veritas ²³⁷), ait ²³⁸): Non enim lopu-tur ²³⁹) a semetipso, hoc est: non siue me, et sine mes et ²⁴⁰) Patris arbitrio, quia inseparabilis a mea et Patri est voluntate. Et amplius: § 1. Quia non ex so est, ed ex ²⁴¹) Patre et ²⁴²) me est. Hoc enim ipsum, quod²¹³) subsistit, et loquitur, a Patre et me ²⁴⁴) illi est ²⁴⁵): Ep veritatem loguor, id est inspiro quae loquitur, siquiden spiritus veritatis est. Dicere autem ²⁴⁶) et loqui in Traitate, non secundum consuetudinem ²⁴⁷) nostram, qua ad ²⁴⁴) me invicem ²⁴⁹) sermocinamur et loquimur, accipiendum ²⁵⁶, invicem²⁴⁹) sermocinamur et loquimur, accipiendum²⁴⁹, sed iuxta formam incorporalium naturarum²⁵¹), et maime sed iuxta formam incorporalium naturarum ^{25,1}), et maine Trinitatis, quae voluntatem suam inserit ^{25,2}) in corde cr-dentium, et ^{25,3}) eorum, qui eam audire sunt digmi, hoc^{25,0} est dicere et loqui. Et iafre: §. 2. Loqui ergo Patren et audire Filium, vel e contrario Filio ^{25,5}) loquente sudire Patrem, eiusdem naturae in Patre et Filio, conseasus significatio est. Spiritus quoque sanctus, qui est spirita veritatis, et spiritus sapientiae, non potest Filio²⁵⁶) quente: audire ones pascit auum hoc insum sit audire veritatis, et spiritus sapientiae, non potest Filio²⁵⁴) le quente audire quae nescit, quum hoc ipsum sit, que profertur a Filio, id est²⁵⁷) procedens a veritate, come lator manans de consolatore²⁵⁸), Deus de Deos spirim veritatis procedens. Denique, ne quis illum a Patris et Filii voluntate et societate discerneret, scriptum est²⁵⁹). Non enim a semetipso loquetur ²⁶⁰): sed sicut audiet loque tur. Cui etiam simile de se ipso Salvator ait ²⁶¹): Seat audio, et iudico, et alibi ²⁶²): Non potest ²⁶³) Filius facan quicquam, nist quod viderit Patrem facientem.

CORRECTORUM.

C. XXXVII. k) Hoc caput non est in canonum vel-mine graeco Parisiis anno 1540. impresso **). Habetur tamen apud Balsamonem, et videtur indicari c. 42. sextes synodi. Gratianus autem recitat ex prisca versione.

C. XL. 1) Salvator: In originali haec antecedus: Dehine in consequentibus de spiritu veritatis, qui e Patr millatur, et sit paracletus, Salvator, etc.

Dist. V. C. XXXV. 196) plancius vel plausus: Edd. coll. o. pr. Bas. Lugdd. II. III. – 199) ncc: Ed. Bas. – 200) feri: Edd. coll. o. = 4d. Edd. coll. o. = 234) exsistens: Cd. Hisp. – IV. – 235) ionn. c. 16. v. 14. = C. XL. 236) (cell tr. b. C. XXXVI. 201) hash. inter A. 347. et 381. – Butch. 1. 2. c. 45. IV. Decr. p. 6. c. 146. ex Dionysio. – 200) ministrum alt. vel quemilio. C. (cericina: Coll. Hisp. – 203) perogrina: ead. – 0) fits ead. – 204) abest ab ead. – 205) adiguo: ead. = C. XXXVII. 00? co-stat tamen in recentioribus. – 206) add: debere: ead. – 10. – Edd. coll. o. = C. XXXVIII. 209) Ep. 246. (incert. temp.) Ed. Manr. – 243) ame et ille set: Edd. Bas. – 241.) at Ed. Nor. – 2459 ame et est: Edd. rell. – 243) quod est, et quod consistit, et logue.: Edd. call. a. 244) ame et ille set: Edd. Coll. o. – 246) emiss: Edd. coll. a. 244) ame et ille set: Edd. Coll. o. – 246) emiss: Edd. coll. a. 244) ame et ille set: Edd. coll. o. – 246) emiss: Edd. coll. a. 244) ame et ille set: Edd. Coll. o. – 246) emiss: Edd. coll. a. 244) ame et ille set: Edd. coll. o. – 246) emiss: Edd. coll. a. 245) add: est: Edd. Coll. o. – 246) emiss: Edd. coll. a. 2460 rell. – 243) abest ab Ed. Arg. – 2469 emiss: Edd. coll. a. 2450 add: est: Edd. coll. o. – 251 add:: sive naturalism: est 240 rell. – 243) abest ab Edd. coll. o. pr. Lugdd. II. Ell. 2450 filtum toguentem: et disert ab Edd. coll. a. 250 filtum toguentem: et disert ab Edd. Lugdd. II. III. – 251 i erri 250 filtum toguentem: et disert ab Edd. Lugdd. II. III. – 251 i disert parts 250 filtum toguentem: et ed. exc. Arg. Bas. – 259 i form. c. 150 filtum, for end enc. Arg. Piritius analit, qui est etc.: Edd. coll. a. 250 filtum toguentem: et exc. Arg. Bas. – 259 i logn. c. 16. v. 13. – 251 i lognitum: Edd. Coll. a. 250 filtum toguentem: et ed. C. Edd. Coll. a. 250 filtum toguentem: et ed. C. XXXIX Edd. Coll. a. 250 filtum toguentem: et ed. C. XXXIX Edd. Coll. a. 250 filtum toguentem: et ed. co. A rg. 7. eff. Edd. coll. a. 250 filtum toguentem: et ed. co. A rg. 7. eff. pi form. fi

INDEX

T.

CANONUM DECRETI.

EMENDATIOR*).

Ab — Adii Ab antiqua, c. 44. D. IV. de cons. Abbas in monsterlo, c. 2. C. XVIII. qu. 2. Abbas pro humiliatione, c. 8. C. XVIII. qu. 2. Abbatem cuilibet, c. 3. C. XVIII. qu. 2. Abbatem in monasterio, c. 4. C. XVIII. gu. 2. Abbates, c. 16. C. XVIII. qu. 2. Abbati, c. 22. D. LIV. Abbatibus , presbyteris , c. 41. C. XII. qu. 2. Abbatibus, qui neque / c. 18. C. XVIII. qu. 2. Ab ed, c. 24. C. II. qu. 6. Ab excommunicatis, c. 4. C. IX. qu. 1. Ab exordio, c. 2. D. XXXV. Abiit Indas, c. 83. C. XI. qu. 3. Ab illo, c. 12. fin. C. XIV. qu. 4. Ab imperatoribus, c. 10. C. XXIII. qu. 8. Ab infirmis, c. 1. C. XXVI. qu. 7. Ab isto die, c. 9. C. XXXV. qu. 6. Ab isto die, c. 11. fin. C. XXXV. qu. 6. Absens per alium, c. 18. C. III. qu. 9. Absens vero nemo, c. 13. C. III. qu. 9. Absente adversario, c. 11. C. III. qu. 9. Absente co, c. 3. C. III. qu. 9. Absit a Rom., c. 26. D. L. Absit, ut quicquam, c. 14. C. XI. qu. 8. Accedens, c. 10. D. L. Accepisti, c. 92. D. IV. de cons. Accepistis, c. 90. D. IV. de cons. Accesserunt, c. 92. D. II. de cons. Acceipite, c. 88. D. II. de cons. Accusatio episcoprum, c. 19. C. II. qu. 7. Accusatio quoque, c. 15. C. II. qu. 7. Accusationes, c. 7. C. III. qu. 5. Accusator, c. 2. fin. C. VI. qu. 5. Accusatores episcoporum, c. l. C. III. qu. 8. Accusatores et accusationes, c. 8. C. III. qu. 8. Accusatores et testes, c. 2. C. III. qu. S. Accusatores fratrum, c. 4. D. XLVI. Accusatores vel testes, c. 12. C. III. qu. 5. Accusatori, c. l. C. III. qu. 9. Accusatoribus, c. 8. C. III. qu. 5. Accusatorum, c. 1. C. II. qu. 8. Accusatum, c. 14. C. II. qu. 5. Accusatus, c. 5. C. III. qu. 6. Achab rex, c. 27. D. III. de poen. Achatius non est, c. 1. C. XXIV. qu. 1. Achatins non fuit, c. 3. C. XXIV. qu. 1. Achatins non fuit, c. 3. C. XXIV. qu. 1. Acolythus, c. 16. D. XXIII. Actions, c. 18. C. XXII. qu. 4. Acutius intelligunt, c. 2. D. XXVI. Acutius vero, c. 2. fm. C. XXVIII. qu. 8. Adam per Évam, c. 18. C. XXXIII. qu. 5. Adam post culpam, c. 80. D. I. de poen. Adam primus, c. 11. D. XL. Ad Deam, c. 7. C. XXXII. qu. 5. Addidistis. c. 2. C. XX. qu. 1. Additur, o. 13. C. XXVII. qu. 2, * Ad eius vero, c. 4. fin. D. V. Ad episcopos, c. 11. C. XVII. qu. 4. Ad fidem, c. 33. C. XXIII. qu. 5. Ad hoc baptismus, c. 143. D. IV. de cons. Ad hoc dispensationis, c. 7. fin. D. LXXXIX. Ad hoc locorum, c. 63. C. XVI. qu. 1. Adhuc instant, c. 82. D. III. de poen. Adiicimus, c. 19. C. XVI. qu. 1.

Ad — An Ad limina, c. 7. C. XXX. qu. 1. Ad mensam, c. 24. C. XI. qu. 3. Administratores, c. 26. C. XXIII. qu. 5. Admittuntur, c. 21. D. LIV. Admoneant, c. 15. C. XXVI. gu. 7. Admonente, c. 2. C. XVI. qu. 2. Admonendi, c. 57. C. II. qu. 7. Admonrere te cum lacrim., c. 8, C. XXXIII. qz. 2. Admonrere te volumna, c. 14. C. XVI. qz. 1. Ad nuptiarum, c. 48. D. I. de cons. Ad reatum, c. 88. D. LXXXI. Adrianus , vid. Hadrianus. Ad Romanam, c. 6. C. II. qu. 6. Ad Romanam, c. 8. C. II. qu. 6. Ad sedem apostolicam, c. 2. C. XXXV. ga. 5. Adulterii, c. 11. C. XXXII. qu. 7. Adversitas, c. 48. C. VII. qu. 1. Advocavit, o. 28. C. XXIV. qu. 1. Aegrotantes, c. 75. D. IV. de cons.-Aequaliter, c. 18. C. XXXV. qu. 2. et 3. Affectum, c. 10. C. XXVI. qu. 7. Afros, c. 3. D. XCVIII. Agapitus, c. 13. C. XVI. qu. 1. Agapitus, c. 28. D. I. de cons. Agatho, c. 21. D. LXIII. Agathosa, c. 21. C. XXVII., qu. 2. Agite, c. 44. D. I. de poen. Agnovimus, c. 13. C. XXVI. qu. 6. Agunt homines, c. 97. D. IV. de cons. Ait Coelestinus, c. 88. C. XXIV. qu. l. A indicibus, c. 33. C. II. qu. 6. Alia causa, c. 6. C. XVI. qu. 1. Alianationes, c. 37. C. XII. qu. 2. Aliani, c. 23. C. II. qu. 7. Alieni, c. 1. C. III. qu. 4. Alienum clericum, c. 1. C. XIX. qu. 2. Alienum est, c. 67. D. L. Alienus est, c. 19. C. XXIV. qu. 1. Alienus sit, c. 4. D. XC. Aliorum hominum, c. 14. C. IX. qu. 3. Aliquando, c. 7. C. XXXII. qu. 2. Aliquanti, c. 6. C. XXVI. qu. 5. Aliquantos, c. l. D. LI. Aliquatos, c. 1. D. Li. Aliquos, c. 5.-C. XV. qu. 1. Aliter legitimum. c. 1. C. XXX, qu. 5. Aliter se Orientalium, c. 14. fin. D. XXXI. Aliud est, c. 39. D. IV. de cons. Aliud quidem, c. 34. C. XI. qu. 1. Alind quidem, c. 65. D. I. de poen. Alius item, c. 3. C. XV. qu. 6. Alligant, c. 12. C. XXVI. qu. 7. Altare, c. 14. C. I. qu. 3. Altaria si non, c. 31. D. I. de cons. Altaria vero, c. 32. D. I. de cons. Altaria palla, c. 39. D. I. de cons. A malis, c. 8. C. XXIII. qu. 4. Amputato, c. 11. C. XXV. qu. 2. Ananias, c. 3. C. XVII. qu. 1. Anastasius, c. 9. D. XIX. Ancillam, c. 11. C. XXXII. qu. 2. Animadvertendum , c. 2. C. XXII. qu. 2. Animae defunctorum, c. 22. C. XIII. qu. 2. Annie eingulie, c. 16. D. XVIII. An non districta, c. 19. C. XXIV. qu. 3.

An — Aut

An putatis, c. 18. D. LXXXVI. Ant pandis, or 10. D. M. A. C. XXXIII. qu. 2. Ante beptismum, c. 54. D. IV. de cons. Ante benedictionem, a. 40. D. II. de cons. Anteoessor, c. 104. C. XI. qu. 3. Ante omnia clericis, c. 9. fn. D. XXXV. Ante omnia peto, c. 7. D. XL. Anteriorum, c. 28. C. II. qu. 6. Ante triennium, c. 1. D. XXXI. Ante viginti, c. 55. D. IV. de cons. Antiqui, c. 19. fin. C. XXXIII. gu. 2. Antiquis, c. 12. C. IX. qu. 3. Antiquitus, c. l. C. II. qu. 2. Antiquos, c. 8. C. X. qu. 1. A parvulo, c. 134. D. IV. de cons. Aperiant, o. 11. C. XXXI. qu. 1. Aperie inquit, o. 36. C. XXIV. qu. 1. Apostolica auct. mand., o. 68. D. I. de cons. Apostolica auct. praecip., c. 12. D. LVI. Apostolica auct. prohib., c. 7. C. VIII. qu. 1. Apostolicae auctoritatis, c. 13. C. XXIV. qu. 3. Apostolicae sedis, c. 4. C. XXXV. qu. 9. Apostolicis, c. 67. C. XVI. qu. 1. Apostolicos, c. 13. C. XII. qu. 2. Apostolus dicit, c. 3. C. XXXII. qu. 7. Apostolus neo ad temp., c. 12. C. XXXIII. qu. 4. Apostolus Paulus, c. l. D. LXXXI. Apostolus sciens, c. 41. D. II. de poen. Appellantem, c. 2. C. II. qu. 6. Apud misericordem, c. 10. C. XXXII. qu. 1. Apud mos, c. 20. C. XXXII. qu. 5. Apud omnipotentem, c. 7. C. XXXVI. qu. 2. Apud veros, c. 6. C. XXIII. qu. 1. Aquam sale, c. 20. D. III. de cons. A quodam Iudaeo, c. 24. D. IV. de cons Archidiaconum Florentinum, c. un. D. LXXXV. Archidiaconum tuum, c. 29. D. LXXXI. Archiepiscopus ab omnibus, c. l. D. LXVI. Archiepiscopus nihil, c. 5. C. IX. qu. 2. Archiepiscopus hini, c. s. C. i.k. qu A recta ergo, c. 9. C. XXIV. qu. l. Arguta, c. 18. C. II. qu. 6. Arianorum, c. 22. D. I. de cons. Arianos, c. 73. C. I. qu. 1. Artaldus, c. 2. fin. C. VIII. qu. 8. A sanctis patribus, c. 14. C. XXV. qu. 1. Assumi aliquem, c. 6. D. XXVIII. A subdiacono, c. 5. D. XCIII. Atho, c. 47. C. XXVII. qu. 2. Attendendum, c. 13. C. XVII. qu. 4. Auctoritatem, c. 2. C. XV. qu. 4. Audacter, c. 18. C. VIII. qu. 1. Andi denique, c. 21. C. XI. qu. 3. Andire episcopum, c. 2. D. XXV. Audite, egriseimi, c. 6. D. XXVI. Anditum est, c. 18. C. II.-qu. 5. Audivimus, dilectissimi, c. 1. C. I. qu. 3. Audivinus, quibustam, c. 18. C. X. Yul. qu. 2. Audivinus, quibustam, c. 18. C. XXXIII. qu. 2. Audivinus, quod, c. 4. C. XXIV. qu. 1. Audivinus, quosdam, c. 4. C. III. qu. 2. Auguriis, c. 11. C. XXVI. qu. 5. Augustino, c. 2. C. XII. qu. 2. Aurelius, c. 5. C. XXVI. qu. 6. Aurum ecclesia, c. 70. C. XII. qu. 2. Aut facta, c. 19. D. I. de poen.

⁶) Restituti sunt canones a prioribus editoribus omissi, et sublata est ingens, qua his capitum index antea soatebat, mendorum moles. In capitibus ab codem vocabulo incipientibus adiecta sunt pluva cuiusque verba, ut melius inter se distinguerentur. Paleae denique italico, quem dicunt, charactere sunt expressae, asteriseo in istis capitibus adiecto, quae in hao denum editione praceunte III. Bickell Palearum nomine sunt insignita. Reiectae vero sunt, quonian harum nullus videbatur usus esse, et Gratiani sententiae, et inscriptiones, inde a Correctorum tempore repeti solitae, exíles cae, et a vero haud ita raro aberrantes.

Ba — Cleri

Baptismi vicem, c. 34. D. IV. de cons. Baptismus, c. 26. D. IV. de cons. Baptizandi nomen, c. 60. D. IV. de cons. Baptizandi sibi, c. 18. D. 1V. de cons. Baptizandis, c. 99. C. I. qu. 1. Baptizandos, c. 58. D. IV. de cons Baptizatios, c. 3. D. V. Baptizatur, c. 3. D. V. Basticas, c. 6. D. III. de poen. Basilicas, c. 6. D. I. de cons. Beata Maria, c. 3. C. XXVII. qu. 2. Beati Petrus et Paulus, c. 37. C. II. qu. 7. Beatus Paulus, c. 5. C. XXII. qu. 2. Beatus Petrus, c. 5. C. VI. qu. 1. Beatus praedecessor, c. 2. C. 111. qu. 4. Benedictio, c. 4. C. I. qu. 1. Benedictus, c. 9. D. IV. de poen. Bene movit, c. 18. D. LXI. Bene quidem, c. l. D. XCVI. Bene valet, c. 23. D. L. Biduum, c. 29. C. II. qu. 6. Bonae rei, c. 74. C. XII. qu. 2. Boni principis, c. 16. fin. D. XCVI. Bonoram auotori, c. 7. D. XLVII.

Calumniator, c. 2. C. II. qu. 3. Canon, c. 1. D. III. Canones apud Nicaeam, c. 60. D. L. Canones generalium, c. l. D. XV. Canones, qui dicuntur, c. l. D. XVI. Canonica instituta, c. 107. C. XI. qu. 3. Canonica sanctorum, c. 6. C. III. qu. 5. Canonum statutis, c. 8. C. XIV. qu. 4. Cantantes, c. l. D. XCH. Caritas est aqua, c. 14. D. II. de poen. Caritas est, ut, c. 5. D. II. de poen. Caritas in quibusdam, c. 19. D. II. de poen. Caritas nunquam, c. 7. D. II. de poen. Caritas, quae, c. 2. D. II. de poen-Caritatem tuam, c. 45. C. XII. qu. 2. Garnem, c. 32. D. V. de cons. Caselhas, c. l. C. X. qu. 2. Catechismi, c. 57. D. IV. de cons. Catechumenum, c. 37. D. IV. de cons. Catholica ecclesia, c. 8. D. XI. Catholicus, c. 32. C. 11. qu. 6. Catimonsis, c. 17. D. LXI. Cave, c. 15. C. XXVIII. qu. 1. Caveant indices, c. 2. C. III. qu. 9. Cavendum est et summop., c. 3. C. J. qu. 7. Cavendum est, ne, c. 7. C. X. qu. 3. Cavendum nobis, c. 47. D. III. de poen. Cavete, c. 20. C. XXII. qu. 5. Celebritatem, c. 23. D. 11I. de cons. Cellulas, o. 18. C. XVIII. qu. 2. Certe ego, c. 18. C. XIII. qu. 1. Certis de causis, c. 3. C. XV. qu. 3. Certum est hoc, c. 3. D. X. Certum est, magnificentiam, c. 12. D. X. Certum est, pro his, c. 43. C. XI. qu. 3. Certum est quidem, c. 7. D. I. de cons. Certum est, quod, c. 9. C. XXIV. qu. 8. Ceterum Dei traditio, c. 20. D. LXXXVI. Chartae, quas dedit, c. 19. C. III. qu. 9. Chorepiscopi, c. 5. D. LXVIII. Christiana, c. 23. fin. C. XXXII. qu. 5. Christianis, c. 12. C. XI. qu. 1. Christiano cum uxore, c. 5. C. XXXIII. qu. 4. Christiano non dicam, c. 5. D. XXXIV. Christus panis, c. 57. D. II. de cons. Christus quid fecit, c. 88. C. I. qu. 1. Circumcelliones, c. 1. C. XXIII. qu. S. Circumcisio, c. 28. D. II. de poen. Citins ad hoc, c. 44. D. II. de poen. Cito turpem, c. 16. C. I. qu. 1. Clemens, c. 13. C. VIII. qu. 1. Clementis librum, c. 3. D. XVI. Clerici aut ab indig., c. 1. C. XIV. qu. 4. Clerici, edendi, c. 4. D. XLIV. Clerici omnes, c. 10. fin. C. I. on. 2. Clerici, qui comam, c. 22. D. XXIII. Clerici, qui in adol., c. 4. D. XXXIII. Clerici, qui in quae., c. 5. C. XXIII. qu. 8. Clerici quilibet, c. 11. C. XVI. qu. 3. Clerici, qui monachor., c. un. C. XIX, qu. Clerici vel continentes, c. 32. D. LXXXI. Clerici vel saccular., c. 11. C. XIII. qu. 2.

Cle — Consti Clerici vero, c. 5. fin. D. XCL. Clerico inciente, c. 37. D. L. Clericos autem, c. 6. C. I. qu. 2. Clericos aut laicos, c. 40. C. II. qu. 7. Clericos in suis, c. 4. D. LXXI. Clericos, qui, c. 34. D. I. de cons-Clericum alienum, c. 2. D. LXXII. Clericum oniuslibet, c. 3. C. XI. qu. 1. Clericum in duarum, c. 2. C. XXI. qu. 1. Clericum nullus, c. 17. C. XI. qu. 1. Clericum nullus, c. 47. C. XI. qu. 1. Clericum per creaturas, c. 9. C. XXII. qu. 1. Clericum, qui, c. 5. D. L. Clericum scurrilem, c. 6. D. XLVI. Clericus ab instanti, o. 1. C. XXI. qu. 1. Clericus adversus, c. 10. C. 11. qu. 7. Clericus haereticorum, c. 35. C. XXIV. qu. 3. Clericus invidens, c. 7. D. XLVI. Clericus maledicus, c. 5. D. XLVI. Clericus professionem, c. 8. fin. D. XLI. Clericus quantumlibet, c. 4. D. XCI. Clericus, qui adulat., c. 3. D. XLVI. Clericus, qui Christi, c. 5. C. XII. qu. l. Clericus, qui episcopi, e. 30. C. XI. qu. 3. Clericus sive laicosi, e. 48. C. XI. qu. 3. Clericus solus, c. 48. C. XI. qu. 1. Clericus vero, c. 8. C. III. qu. 4. Clericus victum, c. 3. D. XCI. Cleri, plebis, et, c. 26. D. LXIII. Cleros et clericos, c. I. D. XXI. Coenomanensem, c. 13. D. LVI. Coepisti habere, c. 48. C. XI. qu. 3. Coepit Ermenegildus, c. 42. fin. C. XXIV. qu. 1. Cogitatio, c. 20. D. I. de poen. Cogitationis, c. 14. D. I. de poen. Cognoscamus, c. 14. D. XXXIV. Cognovimus, de reditib., c. 29. C. XII. qu. 2. Cognovimus, quod monast., c. 19. C. XVIII. gn. 2. Cognovimus, quod si, c. 4. C. XVI, gt. 6. Commendavit, o. 62. D. II. de cons. Commessationes, c. 1. D. XLIV. Communis filius, c. 10. D. XXIII. Communiter diffinimus, c. 3. D. XXXIII. Comperimus autem, c. 12. D. II. de cons. Comperimus, nullam, c. 2. C. XIV. qu. 6. Comperimus, nulam, c. 2. C. XXV. qu. s. Comperimus, quod, c. 2. C. XXIV. qu. s. Comprovinciales, c. 4. D. LXIV. Concedimus, c. 30. D. 1. de cons. Concesso, c. 26. C. XII. qu. 2. Concilia sacerdotum, c. 6. D. XVII. Concubinae, c. 5. C. XXXII. qu. 2. Concubuisti, c. 23. C. XXXII. qu. 7. Concussionis, c. 128. C. I. qu. 1. Confidimus, c. l. C. XXV. qu. l. Confirmandum est, c. 65. D. L. Congregatio, c. 43. fin. C. XVI. qu. 7. Congregato, c. 2. C. XVI. qu. 7. Coninges, c. 6. C. XXVII. qu. 2. Coninges, c. b. C. XXVII. qu. 2. Coninnctiones, c. 2. C. XXXV. qu. 2. et 3. Coninax, c. 9. C. XXVII. qu. 2. Coninationum, c. 21. C. XI. qu. 1. Connubia, c. 4. C. XXXII. qu. 2. Conquestus est, c. s. C. IX. qu. 3. Consanguinei , c. l. C. III. qu. S. Consanguineorum, c. 4. C. 111. qu. 4. Consanguineos, c. 1. C. XXXV. qu. 6. Consanguinitas, c. un. C. XXXV. qu. 4. Consecrationem, c. 1. D. I. de cons. Consentire, c. 5. D. LXXXIII. Consequens est, ut illa, c. 2. D. LXXXVIII. Consequens est, ut quod, c. 2. D. XI. Consideranda, c. 17. D. LXXXVI. Considera, c. 8. C. XXII. qu. 1. Considerandum de ecclesiis, c. 35. C. XVI. qu. 7. Considerandum nobis, c. 53. D. L. Consideratio, c. 15. C. XVI. qu. 1. Consideret, c. l. D. V. de poen. Conspiratores, c. 5. C. III. qu. 4. Conspirationnin, c. 22. C. XI. qu. 1. Constantinopolitanae, c. 3. D. XXII. Constantinue, c. 13. D. XCVI. Constantinue, c. 14. D, XCVI. Constat, baptisma, c. 19. D. IV. de cons. Constat, multos, c. 111. C. I. qu. 1. Constat ex dictis, c. 2. D. IV. de poen. Constituinus iterum, c. 9. C. III. qu. 8. Constituimus, at, c. 2. D. LXXYL.

.

Con - De com

Constituit sanctum, c. 31. C. XVII. qu. 4. Constituit sane, c. 42. C. XVI. qu. 7. Constituti same, c. 5. fn. C. XX. qL. 5. Constitutio primi, c. 32. D. LXIII. Constitutio vel edict., c. 4. D. II. Constitutione contra, c. 4. D. X. Constitutiones sanctorum, c. 17. C. XVL qu.t. Constitutum est a praesenti, c. 60. C. XVI. q. l. Constitutum est, ut nulli, c. 22. C. VII. q. L. Consuetudinem, c. 6. D. XI. Consuetudinis, c. 4. D. XI. Consuetudinis, c. 4. D. Al. Consuetudo antem, c. 5. D. I. Consuetudo nova, c. 1. C. XVI. qu. 6. Consuetudo prescedens, c. 7. D. XII. Consuetudo, quae, c. 8. D. VIII. Consulendum, c. 17. D. XXVIII. Consulto omnium, c. 46. D. I. de cons. Consuluisti, c. 20. C. II. qu. 3. Consuluit, c. 9. fin. D. LXXIV. Continue, c. 5. C. XI. gu. 1. Contradicimus, c. 21. C. XXXV. gu. 2. et 3. Contra idolorum, c. 10. C. XXVI. qu. 5. Contra morem, c. 8. D. C. Contra morem, c. S. D. C. Contra ritum, c. S. D. V. de cons. Contra ritum, c. S. fin. C. IV. qu. 4. Contrarium est, c. S. D. V. de poen. Contra sanctorum, c. 29. C. XVI. qu. 7. Contra statuta, c. 7. C. XXV. qu. 1. Contumacés, c. 21. D. L. Convenientibus, c. 4. C. I. qu. 7. Convenior, c. 21. C. XXIII. qu. 8. Convenit, c. 13. D. V. de cons. Convertimini, c. 34. D. I. de poen. Convivia, c. 6. D. XLIV. Corporalia, c. 49. C. I. qu. Corpora sanctoram, c. 37. D. I. de cons. Corporeum, c. 91. D. II. de cons. Corpus Christi, c. 79. D. II. de coas. Corpus et sanguinem, c. 60. D. II. de com. Corripiantur, c. 17. C. XXIV. qu. 3. Credere in lesum, c. 59. D. II. de cons. Credo, c. 2. C. XXI. qu. 3. * Crimen vel poena, c. 6. C. I. qu. 4. Criminationes, c. 52. C. II. qu. 7. Cracis Domini, c. 19. D. III. de cons. Cui est illata, c. 46. C. XI. qu. 8. Cui portio, c. 6. C. XII. qu. 1. Cuins rei, c. 6. C. XXIX. qu. 2. Cum vide Quum. Cum excommunicato , c. 18. C. XI. qu. 2. Cam ombuss, c. 27. D. LXXXI. Cam quibus, c. 36. C. XXIV. qu. 3. Cancta per mundum, c. 17. C. IX. qu. 3. Cuncta per mundum, c. 18. C. IX. qu. 3. Cuncta fidelibus, c. 41. C. XVI. qu. 1. Curae sit omnibus, c. 20. C. XI. qu. 3. Curandum ergo, c. 9. D. XXXIV. Custodi intus, c. 54. C. XI. qu. 3. Cypzianus, c. 4. C. XXI. qu. 3. Daemonium, c. 18. fin. C. XXVI. qu. 7. Damnationis, c. S. C. XXIV. qu. 2.

De abiectione, c. 3. D. LXIV. qu. 2. De abiectione, c. 3. D. LXIV. De accusationibus, c. 5. C. III. qu. 5. De affinitate, c. 1. C. XXXV. qu. 2. et 1. Daibertum, c. 24. C. I. qu. 7. De aliena, c. 2. D. LXXI. De Arianis, c. 100. D. IV. de cons. De Renedicto, c. 5. C. XXXII. qu. 1. Debent duodecim, c. 106. C. XI. qu. 3. Debet homo, c. 53. C. XXIII. qu. 4. De capitulis, c. 9. D. X. De catechumenis, c. 15. D. IV. de com. Decenter omnibus, c. 6. D. LXXXIX. Decennimas, at, dam, c. 17. fin. D. XVIII. Decernimas, at ii, c. 2. D. XXVIII. Decerninus, nt quamdin, c. 32. C. XVI. qu. ?. Decerninus, vestram, c. 10. C. 111. qu. 9. Decessorain, c. 19. C. XXV. qu. 2. De cetero, c. 109. C. I. qu. 1. Decimae, c. 66. C. XVI. qu. 1. Decimas a populo, c. 47. C. XVI. qu. 1.. Decimas Deo, c. 6. C. XVI. qu. 7. Decimas et ecolesias, c. 39. C. XVI. qu. 7. Decimas et ecolesias ; c. er. c. ave. Decimas : mas in us.; c. l. C. XVI. en. 7. Decimas : A. Y. S. XVI. en. 7.

De - De per

De conciliis, c. 2. D. XXVIII. De coningali, c. 50. C. XXVII. qu. 2. De consanguinitate, c. 17. C. XXXV. qu. 2. et 3. De Constantinopolitana, c. 4. D. XXII. Decreta, c. 28. C. XXVII. qu. 2. Decreto nostro, c. 11. C. II. qu. 6. Decreto nostro, ut omnes, c. 3. C. X. qu. 1. *Decretum est, ut press., c. 7. C. II. qu. 7. Decrevimus, c. 10. C. X. qu. 1. Decrevit, c. 1. D. LXXXVIII. Decrevit, c. 17. C. XXII. qu. 5. De crimine, quod, c. 1. C. XV. qu. 3. De crimine, sibi, c. 1. C. XV. qu. 5. De decimis, c. 45. C. XVI. qu. 1. Dedit baptismum, c. 46. C. I. qu. 1. De diversis, c. 44. C. XI. qu. 1. De ecclesiasticis, c. 8. C. XXV. qu. 2. De eo autem, c. 35. D. L. De eo, quod, c. 5. C. XXX. qu. 1. De esu carnium, c. 11. D. III. de cons. De eulogiis, c. 8. D. XVIII. De excommunicationis, c. 15. C. XXIV. qu. 3. De fabrica, c. 24. D. I. de cons. Defensionis, c. 2. D. LXXXVII. De filia, c. 26. C. XXVII. qu. l. De filia, c. 26. C. XXVII. qu. l. De forma, c. 18. C. XXII. qu. 5. De gradibus vero, c. l. C. XXXV. qu. 8. De hac quidem, c. 76. D. II. de cons. Dehino iterum, c. 66. D. IV. de cons. De his clericis, pro quib., c. 6. D. L. De his clericis, qui, c. 36. D. L. De his, quae, c. 7. C. X. qu. l. De his, qui fil., c. 6. C. XXX. qu. l. De his, qui frequenter, c. 8. C. XXXI. qu. l. De his, qui frequenter, c. 8. C. XXXI. qu. l. De his, qui incesti, c. 9. C. XXXV. qu. 2. et 3. De his, qui incesti, c. 5. D. V. de poen. De his vero non, c. 12. C. XXXIII. qu. 2. De his vero, qui pro, c. 3. C. XXVI. qu. 7. De his vero, qui reced., c. 9. C. XXVI. qu. 7. De his vero visum, c. 34. D. L. De his vero visum, c. 34. D. L. De his vero, super, c. 3. D. V. de cons. De homine, c. 9. D. V. de cons. De hymnis, c. 34. D. I. de cons. De ieiunio, c. 3. D. LXXVI. De iis, qui contra, c. 13. D. XII. De iis, quos, c. 5. D. XXVIII. De illicita, c. 6. C. XXIV. qu. 3. De illie autem, e. 5. fin. C. VI. qu. 3. De illis presbyteris, c. 109. C. XI. qu. 3. De illis, qui, c. 8. C. XXIV. qu. 3. De illo clerico, c. 4. D. XXXII. De incestis, c. 8. C. XXXV. qu. 2. et 3. Deinde a sacerdote, c. 70. D. IV. Deinde pouitur, c. 3. D. XXVI. De induciis, c. 2. C. III. qu. 3. De Judaeis, c. 5. D. XLV. De Judaeis, c. s. D. LLV. De laicis, c. 46. C. XII. qu. 2. De lapsis, c. 5. C. XVI. qu. 6. Delator, c. 6. C. V. qu. 6. Delatori, c. 5. C. V. qu. 6. De libellis, c. l. D. XX. De libertis, c. 63. C. XII. qu. 2. Deliciae quaelibet, c. 2. D. XLL. De Liguribus, c. 43. C. XXIII. qu. 5. De locorum, c. 4. D. I. de cons. De manifesta, c. 17. C. II. qu. l. De monachis, monast., c. 12. C. XVIII. qu. 2. De monachis, qui diu, c. 3. C. XVI. qu. 1. De neptis, c. 3. C. XXXI. qu. 2. Denique et puellae, c. 9. C. XXXVI. qu. 2. Denique hi, c. 5. D. XCVL Denique mortuo, c. 2. C. XXXI. qu. 1. Denique quam sit, c. 9. C. VII. qu. 1. Denique sacerdotes, c. 6. fin. D. IV. Denique si in epist., c. 6. D. XXI. Denique si non, c. 10. C. XIV. qu. 5. Denique Suffredus, c. 3. C. VI. qu. 3. De nominibus, c. 73. fin. D. I. de cons. Denunciamus, c. 23. C. XXV. qu. 2. De observatione, c. 26. D. III. de cons. De occidendis, c. 8. C. XXIII. qu. 5. De ordinationibus, c. 116. C. I. qu. 1. De parentela, c. 5. C. XXXV. qu. 6. De parenteia, c. 8. C. XXXV. qu. 6. De persona autem, c. 4. D. LXV. De persona presbyteri, c. 38. C. XL gu. 1. De pertuso, c. 17. D. EV. de poen.

De — Dixit

De Petro, c. 4. D. XLVII. De poenitentibus, c. 17. D. III. de poen. De praesentium, c. 20. C. XVI. qu. 1. De precarlie, c. 6. C. X. qu. 2. De presbyterorum, c. 23. C. XVII. qn. 4. De propinquis, c. 8. C. XXXV. qu. 2. et 8. De publicita, c. 6. C. XXXII. qu. 5. De puellis, c. 4. C. XXXVI. qu. 2. De quibus, c. 3. D. XX. De quibusdam, c. 12. D. XXXVII. De quotidianis, c. 20. D. III. de poen. De raptoribus, c. 3. fin. C. XXXVI. qu. l. De rebus, quae, c. 22. C. XII. qu. 2. De redus vero, c. 8. D. LIV. De reditibus, c. 28. C. XII. qu. 2. De servorum, c. 6. D. LIV. Designata sunt, c. 2. D. LI. De Spirita, c. 39. D. V. de cons. Desponsatam, c. 27. C. XXVII. qu. 2. Desponsatas, c. 46. C. XXVII. qu. : De Syracusanae, c. 13. D. XXVIII. De syracusanae, c. 13. D. XXVIII. Deteriores, c. 15. C. VI. qu. 1. Detractores, c. 10. C. III. qu. 4. Detrahe verbum, c. 54. C. I. qu. 1. De trina mersione, c. 80. D. IV. de cons. De vidnis et puellis, c. 7. C. XXVII. qu. 1. De vidnis and puella. c. 42. C. XXVII. qu. 1. De vidnis sub nulla, c. 42. C. XXVII. qu. 1. De viro nafando, c. 17. C. XII. qu. 2. Devotam, c. 27. C. XXVII. qu. 1. Devotis, c. 11. C. XX. qu. 1. Deus definitionem, c. 78. D. I. de poen. Deus ergo, c. 6. fin. C. III. qu. 1. Deus ergo, c. 6. nn. C. III. qu. I. Deus masculum, c. 12, C. XXXI. qu. I. Deus omnipotens, c. 20. C. II. qu. I. Deus quando, c. 38. C. XXIV. qu. 3. Diaconi ecclesiae, c. 6. D. XCIII. Diaconi ita, c. 17. D. XCIII. Diaconi, qui, c. 11. D. XCIII. Diaconi quicanque, c. 8. D. XXVIII. Diaconi septem, c. 12. D. XCIII. Disconissam, c. 23. C. XXVII. qu. I. Disconi sunt, c. 23. D. XCIII. Diaconi vel presbyteri, c. 35. C. XII. qu. 2. Diaconos propriam, c. 13. D. XCIII. Diaconumivero, c. 3. D. LXXXIX. Diaconus f'dum ord., c. 11. D. XXIII. Disconus, qui elig., c. l. D. XXVII. Disconus sedeat, c. 19. D. XCIII. Dicat aliquis, quum, c. 25. C. XXIII. qu. 5. Dicat aliquis uxorem, c. 9. C. XXXII. qu. 4. Dicenti, c. 16. C. XXV. qu. 2. Dictum est a Deo, c. 96. C. I. qu. 1. Dictum est nobis, presb., c. 8. D. LXXXI. Dictum est nobis, quasd., c. 4. C. XXX. qu. 1 Dictum est nobis, quod, c. 8. fin. C. XXIX. qu. 2. Dictum est nobis, quod quid., c. S. D. V. de cons Dictum est, quod, c. S. fin. D. XCIV. Dictum est, solere, c. 105. C. I. qu. 1. Dictum est, solere, c. 105. C. 1. qu. 1. Didici a diligendo, c. 15. C. I. qu. 7. Didicimfs omnes, c. 31. C. XXIV. qu. 1. Didicinus, quod, c. 6. D. II. de cons. Diffininus, eum, c. 1. C. IV. qu. 1. Diffininus, minime, c. 21. C. XVIII. qu. 2. Diffinimus, neminem, c. 7. fin. D. XXII. Diffinitio, c. 17. C. XXII. qu. 4. Diffinivit, c. 35. C. XVIII. qu. 4. Dignum est, c. 9. C. III. qu. 9. Dilectionis tuae, c. 12. fin. D. LXXVI. Dilectionis take, c. 12. m. D. LARY Dilectio ta, c. 7. C. XVI. qu. 3. Dilectissimi, c. 2. fin. C. VII. qu. 2. Dilectissimis, c. 2. C. XII. qu. 1. Disciplina, c. 9. D. XLV. Discipulos, c. 26. D. V. de cons. Discordantes, c. 1. D. XC. *Discuttere, c. 6. C. III. qu. 6. Dispar, c. 11. C. XXIII. qu. 8. Dispensatio, c. 5. fin. D. XLIII. Dispensationes, c. 16. C. I. qu. 7. Displicet, c. 38. C. XXIII. qu. 4. Dissidentes episcopos, c. 6. D. XC. Divina clementia, o. 24. fin. D. IV. de poer Divinae retributionis, c. 4. D. LXXXVII. Divinis praeceptis, c. 2. C. XXV. qu. 1. Divortium, c. 21. D. I. de poen. Dintarni mores, v. 6. D. XII. Dixi, confitebor, c. 4. D. I. de poen. Dixit apostolus, c. 29. C. XXIV. qu. 8.

Dixit — Eos

Dixit Dominus ad Moys., c. 12. C. XIV. qu. S. Dixit Dominus: dimitte, c. 3. D. IV. de poen. Dixit Dominus in ev., c. 2. C. XXXII. qu. l. Dixit Sara, c. 3. C. XXXII. qu. 4. Docendus est, c. 2. D. LXII. Doctos, c. 21. C. XVI. qu. 1. Domino sancto, c. 28. D. L. Dominus ad illud, c. 6. C. XXXII. qu. 7. Dominus declaravit, c. 87. C. I. qu. l. Dominus non volt, c. 15. D. LXXXVI. Dominus noster Jesus, c. 8. D. LVI. Dominus noster ipse, c. 25. D. XCIII. Dominus noster inbet, c. 2. C. XXIII. qu. 2. Donare res suas, c. 7. D. LXXXVI. Donatum antem, c. 20. C. I. qu. 7. Duae sunt eleemosynae, c. 13. D. XLV. Duae sunt, inquit, c. 2. C. XIX. qu. 2. Dudum a sanctis, c. 9. C. III. qu. 6. Dudum a sanctis, c. 9. C. III. qu. 6. Dudum ad nos, c. 27. C. XVIII. qu. 2. *Duobus modis, c. 51. fin. C. XXVII. qu. 2. Duodecim, c. 2. C. V. qu. 4. Duo ista, c. 35. C. XXIII. qu. 4. Duo mala, c. l. D. XIII. Duo sunt genera, c. 7. C. XII. qu. 1. Duo sunt quippe, c. 10. D. XCVI. Duo tempora, c. 12. D. IV. de cons. Dupliciter, c. 49. D. II. de cons.

Eadem lege, c. 130. fin. C. I. qu. 1. Ea enim, c. 2. C. X. qu. 2. Ea quae a sanctis, c. 5. C. I. qu. 8. Ea vindicta, c. 51. C. XXIII. qu. 4. Ebron, c. 2. C. XIII. qu. 2. Ebron, c. 2. C. XIII. qu. 2. Ecce antem, c. 18. C. XXIV. qu. 8. Ecce dico, c. 10. C. XXII. qu. 5. Ecce ego dico, c. 6. D. XCV. Ecce in praefatione, c. 5. D. XCIX. Ecce nunc tempus, c. 39. D. L. de poen. Ecclesia Christi, c. 70. D. I. de poen. Ecclesia habet, c. 7. C. XVI. qu. l. Ecclesia, id est, c. 8. D. I. de cons. Ecclesia paradiso; c. 45. D. I. de cons. Ecclesia, quae, c. 11. C. I. qu. 4. Ecclesiae antiquitus, c. 43. C. XVI. qu. 1. Ecclesiae caritas, c. 140. D. IV. de cons. Ecclesiae caritas, c. 140. D. IV. de cons. Ecclesiae meae, c. l. D. XCVII. Ecclesiae principes, c. 4. D. XXXV. Ecclesiae vel altaria, c. 18. D. I. de cons. Ecclesiam, in qua mort., c. 28. D. I. de cons. Ecclesiam, in qua pag., c. 27. D. I. de cons. Ecclesiarum servos, c. 69. C. XII. qu. 2. Ecclesias Arianorum, c. 21. D. I. de cons. Ecclesias per congrua, c. 28. C. XVI. qu. 7. Ecclesias per congrua, c. 13. D. I. de cons. Ecclesias singulas, c. un. C. XIII. qu. J. Ecclesiastica et antieq. o. 9. D. XXIII. Ecclesiastica interpret., e. 15. D. XXXVIII. Ecclesiasticae, o. 12. C. XXV. qu. 2. Ecclesiasticaram, c. 5. D. XI. Ecclesiasticis, c. 67. C. XII. qu. 2. Ecclesiis semel, c. 8. D. LXVIII. Ecclesiis semel, c. 20. D. I. de cons. Ecolesiis semei, c. 20. D. I. de cons. Ego antem, c. 2. C. I. qu. 6. Ego Berengarins, c. 42. D. II. de cons. Ego disi, c. 7. C. XIXIV. qu. 1. et 2. Ego Ludovions, c. 30. D. LXIII. Ego solis, c. 5. D. IX. Egressus itaque, 6. 41. C. XXVII. qu. 2. Eiectionem vero, c. 11. fin. D. LXXIX. Eiectis, c. 5. C. III. qu. 2. Electus, G. S. C. III. qu. 2. *Biliciens Dominue*, c. 11. D. *LXXXVIII.* Ei, qui appellat, c. 41. C. II. qu. 6. Elecunosyna, c. 7. C. XIV. qu. 5. Eleutherius, c. 1. D. XCI. Eleatherius, c. 30. C. XVIII. qu. 2. Emendari, c. 104. C. I. qu. 1. Emersisti, c. 89. D. IV. de cons. Engeltrudam, c. 12. fin. C. III. qu. 4. Enimvero, c. 4. D. XIX. Eodem modo, c. 81. D. IV. de cons. Kodem inodo, c. 81. D. IV. de cons. Eorum, qui accusantur, c. 76. C. XI. qu. 3. Eorum, qui pauperes, c. 8. D. XC. Eos ad sacrificia, c. 6. D. XXXI. Eos autem, c. 29. C. XXVII. qu. 1. Eos etiam, o. 18. D. LXXXI.

Eos - Esto Eos, qui ad eccl., c. 6. P. LXXXVIL. Eos, qui ecel., c. 2. C. I. qu. 5. Eos, qui falsa, c. 2. C. III. qu. 10. Eos, qui per pecun., c. 21. C. I. qu. 1. Eos, qui post, c. 10. D. XXXII. Eos, qui rapiunt, c. l. C. XXXVI. qu. 2. Eos, qui semel, c. 3. C. XX. qu. 8. Eos quos, c. 118. D. IV. de cons. Eos sacerdotes, c. 43. C. VII. qu. 1. Eos vero , c. 42. D. L. Ephesiis , c. 4. D. XLIII, Epiphanium, c. 4. C. V. qu. 6. Episcopi ab omnibus, c. 1. D. LXIV. Episcopi de indicio, c. 4. D. XXIV. Episcopi de rebus, c. 19. C. XII. qu. l. Episcopi coramque, c. 12. C. XXVI. qu. 5. Episcopi lectioni, c. 60. C. II. qu. 7. Episcopi sta in castellis c. 3. D. LXXX. Episcopi, presbyteri, c. 3. C. XXI. qu. 4. Episcopi, qui extra, c. s. C. IX. qu. 2. Episcopi si a propriis, c. 2. C. III. qu. l. Episcopi si sacerdotali, c. 8. C. XI. qu. 8. Episcopi vel presbyteri, c. 28. C. VII. qu. l. Episcopis suis, c. l. C. III. qu. l. Episcopo non liceat, c. 4. C. VIII. qu. 1. Episcopo aon licet, c. 5. C. VIII. qu. l. Episcopo aon licet, c. 7. C. XVL qu. 4. Episcopo acribit, c. 9. C. IX. qu. 3. Episcopornus etiam c. S. D. LXXIV. Episcopos per Aemiliam, c. 13. D. LXIII. Episcopos scandam, c. 7. fin. D. XXXI. Episcopos secandam, c. 7. fin. D. XVII. Episcopam aut presbyteram, c. 7. D. XLV. Episcopum de dioecesi, c. 25. C. VII. qu. 1. Episcopum non debere, .c. 7. C. IX. qu. 2. Episcopum non oportet, c. 6. D. LXL. Episcopum oportet, c. 7. D. LXIV. Episcopum per canctas, c. 11. C. X. qu. 1. Episcopum, presbyterum, c. 2. D. XXXIF. Episcopus ad synodum, c. 9. D. XVIII. Episcopus aut presbyter, c. l. D. XXXV Episcopus aut presbyter, c. l. D. XLVIL Episcopus aut presbyter, c. 8. D. LXXXVIII. Episcopus benedictionem, c. 6. D. LXXVIL Episcopus de loco, c. 37. C. VIL qu. 1. Episcopus Deo, c. 39. D. I. de cons. Episcopus dum fuerit, c. 11. D. LXI. Episcopus ecclesiasticarum, c. 23. C. XII. qu. l. Episcopus gentilium c. I. D. XXXVII. Episcopus gubernationem, c. 7. D. LXXXVIII. Episcopus habeat, c. 7. C. X. qu. 2. Episcopus in dioecesim, c. 28. C. VII. qu. 1. Episcopus in ecclesia, c. 10. D. XCV. Episcopus in quolibet, c. S. D. XCV Episcopus in synodo, c. 7. C. XXXV. qu. 6. Episcopus nec, c. 1. C. XIV. qu. 1. Episcopus non debet, c. 11 D. XVIII. Episcopus non est, c. 3. D. LXV. Episcopus nullam, c. 6. D. LXXXVIII. Episcopus nullius, c. 6. C. XV que 7 Episcopus nullum, c. 67. D. I. de cons. Episcopus pauperibus, c. 1. D. LXXXII. Episcopus, presbyter, c. 65. C. XI. qu. 3. Episcopus, qui filios, c. 34. C. XII. qu. 2. Episcopus, qui invitum, c. 1. D. LXXIV. Episcopas , qui mancipium, c. 58. C. XII. qu. 2. Episcopus, quum ordinatar, c. 7. D. XXIII. Episcopus sacerdotibus, c. 2. fin. D. LXVII. Episcopus sacerdotibus, c. 7. fan. C. XV. qu. 7. Episcopus si clerico, c. 1. C. VI. qu. 2. Episcopus si infirmitate, c. 4. D. III. de cons. Episcopus sine concilio, c. 6. D. XXIV. Episcopus si tertiam, c. 4. fin. C. XII. qu. 3. Episcopus su tertain, c. 4. nn. C. XII. qu Episcopus subjecto, c. 1. D. LXXII. Episcopus tuitionem, c. 5. D. LXXXVIII. Episcopus vilem, c. 7: D. XLI. Erga enn, c. 11. C. XXVI. qu. 7. Erga simoniacos, c. 110. C. I. qu. 1. Frit anico c. D. XV. Erit autem, c. 2. D. IV. Error cai non resistitar, c. 3. D. LXXXIII. Erabescant c. 11. D. XXXII. Erubescant c. 11. D. XXXII, Esan venator c. 11. D. LXXXVI. Est aliad, c. 8. C. XXIV. qu. 1. Est etiam contra, c. 2. C. XXII. qu. 4. Est ininsta, c. 33. C. XXIII. qu. 4. Est ordo, c. 12. C. XXXIII. qu. 5. Esto subjectus, c. 7. D. XCV.

1

Ratote - Forte

Estote ergo, c. 119. C. I. qu. 1. Est probanda, c. 16. D. LXXXVI. Est unitas, c. 40. D. IV. de coms. Et dixit Dominus, .c. 28. D. H. de ce Et hos attendendum, c. 52. D. L. de con Et hoc diximus, c. 9. C. XVI. qu. 7. Et hoc quoque, c. 12. C. XXXV. qu. 2. et 3. Etiam corde, c. 48. C. I. qu. 1. Et iurabant, c. 7. C. XXII. qu. 1. Et purgabit, c. 15. D. L. Et quia aliquos , c. 29. C. XXVIL qu. I. Et qui emendat, c. 11. D. XLV. Et sacroram, c. 14. C. XII. qu. 2. Et sanctotam ; d. fu du all. qu 2. Et sanctotam ; d. fu du all. qu 2. Etsi ad tempus ; c. 53. C. XI. qu. 2. Etsi illa ; c. 23. C. L qu. 7. Etsi illi, c. 39. C. XII. qu. 2. Etsi Judacorum, c. 17. D. LIV. Etsi non frequentins, c. 16. D. IL de co Et temporis, c. 48. C. XVL qu. L Et venit, c. 45. D. L de poen. Eum, qui asseverat, c. 46. D. L. Eum, qui contra, c. 40. C. VII. qu. 1. Eunnchus, c. 8. D. LV. Eaphemiam, c. 7. C. 11. qu. 3. Ex antiquis, c. 9. D. LIV. Ex auctoritate, c. 24. C. XVL qu. 1. Ex catholica, c. 31. C. L qu. 1. Excellentissimus c. 102. C. XL qu. 2. Excemmanicati 2. C. IX, qu. 1. Excommunicatorum c. 47. C. XXIII. qu. 5. Excommunicatos c. 17. C. XL qu. 3. Exemplum Domini c. 12. C. XII. qu. I. Ex eo quod prohibet c. 2. C. XV. qu. 1. Er givinder 13, D. XXIII. Ex hine iam c. 64. D. IV. de cons. Ex his antem c. 22. C. XII. qu. 1. Exigunt causae c. 18. C. L. qu. 7. Existimant quidam, c. 85. C. XI. qu. 2. Ex merito c. 18. C. VI. qu. 1. Ex multis temporibus c. 9. C. I. qu. 3. Exorcista, c 17 D. XXIII. Expedit, c. 13. C. XII. qu. 1. Experientiae c. 15. C. XI. qu. 1. Ex poenitentibus, c. 55. D. L. Ex qua instituta, c. 7. D. IV. de a Extra catholicam, c. 71. C. I. ga. I. Extra construint, c. S. D. LXIV. Extra conscientiam, c. S. D. LXIV. Extraneo clerico, c. 7. D. LXXI. Extraordinaria, c. 11. C. XXXV. qu. 2. et 3.

Faciat homo, c. 15. C. XXII. qu. 2. Faciantis, c. 3. D. LXXXVL Facilius, c. 32. D. I. de poen. Factae sunt, c. l. D. IV Facta subditorum , c. 15. C. IX. ga. & Factus est, c. 5. C. VII. qu. 1. Factus est, c. 5. C. VII. qu. 1. Facultates, c. 1. C. XIII. qu. 2. Falsas poenitentias, c. 6. D. V. de poen. Falsas pormerans, c. c. S. v. c. p. Fatendum est, c. 29. C. XIII. qu. 2. Felix episcopus, c. 4. C. XV. qu. 7. Felix episcopus, c. \$0. C. XVL qu. 1. Feminae, c. 7. C. XXX. qu. 5. Feminas, c. 31. D. LXXXI. Ferram de terra, c. 18. D. L. Fertur simoniaca, c. 28. C. I. qu. 1. Ficta caritas c. 12. D. II. de poen. Fidelior factus c. 54. D. L. Fidelior factus c. 54. D. L. Fidelis femina c. 8. C. XXXII. qu. 7. Fieri potest c. 4. C. XXXII. qu. 7. Fililis yel nepotibus, c. 31. C. XVI. qu. 7. Filium vestrum, c. 122. C. I. qu. I. Filins Dei, c. 8. D. IV. de cons. Firma autem, c. l. C. XX. qu. l. Firmissime, c. 55. C. I. qu. 1. Firmissime, c. 3. C. XV. qu. 1. Firmissime, c. 3. D. IV. de cons. Firmum Dei, c. 25. D. II. de poen. Fixum abhine, c. 4. C. XII. ga. 5. Flagitia , c. 13. C. XXXII. (m. 7 Fleat pro 10, c. 79. D. I. de poen. Fornicari omnibus, c. 10. D. LXXXVIII. Forte aliquis, c. 3. C. XIV. qu. 5. Forte dicas, c. 43. D. II. de cons. Forte in populo, c. 11. C. XXIII. qu. 4. Forte nata, c. 18. D. II. de poen.

Fortitudo — Hi, qui

Fortitudo, c. S. C. XXIII. qu. 3. Frater et coupiscopus, c. 10. C. XVII. qu. 4. Praternitates c. C. XII. qu. 2. Fraternitatem tuam a nob., c. 5. D. LXXX. Fraternitatem tuam in a, c. 8. fan. D. LXXX. Fraternitatem tuam, c. 15. D. LIV. Fraternitatis tuae, c. 7. D. XXXIV. Fraternitatis tuae, c. 7. D. XXXIV. Fraternitatis vestrae, c. 1. C. XXXV. qu. 14. Frater noster, c. 52. C. XVI. qu. 1. Frater noster, c. 52. C. XVI. qu. 1. Frater soster, c. 47. D. L. Frater soster, c. 52. C. XVI. qu. 1. Fraters nostron, c. 8. C. XXXIII. qu. 4. Fratres non solum, c. 8. C. XX. qu. 3. Fratres, quos, c. 10. C. IX. qu. 3. Fratres, c. 10. D. LIV. Frigenting, c. 27. C. XVI. qu. 7. Frestra, c. 7. D. VIII. Fucare, c. 38. D. V. de cons. Faerunt autem, c. 2. fan. D. VII. Fagitivi, c. 54. C. XII. qu. 2. Fuit semper, c. 11. C. IX. qu. 3. Fur autem, c. 4. fan. C. XIV. qu. 6. Faerce, c. 31. C. XIII. qu. 2. Futuram, c. 18. C. XII. qu. 1.

Generali, c. 11. C. XXV. qu. 1. Generalis, c. 12. D.-LIV. Generaliser annoimns, c. 40. C. XVI. qu. 1. Generaliser annoimns, c. 40. C. XVII. qu. 2. Gesta, quae nobis, c. 2. D. LXXIV. Gloria episcopi, c. 71. C. XII. qu. 2. Gonaldus, c. 1. C. XVII. qu. 2. Gonaldus, c. 1. C. XVII. qu. 2. Gratia, quae, c. 145. D. IV. de cons. Gratia, si aon gratis, c. 1. C. I. qu. 1. Gratiam, c. 15. C. I. qu. 1. Grave non, c. 7. C. XXXV. qu. 9. Grave satis, c. 34. C. XI. qu. 3. Gregorius, c. 8. C. XXXV. qu. 9. Guilisarias, c. 30. C. XXIII. qu. 4.

Habeatur, c. 3. D. XVIII. Habebat Dominus, c. 17. C. XII. qu. 1. Habeo librum, c. 6. D. XVI. Habet hoc proprium, c. 6. C. II. ga. 5. Habemus, c. 12. C. XXII. qu. 1. Habent forsitan c. 27. C. XIII. qu. 2. Habetar c. 6. C. III. qu. 9. Habita dinnmeratione, c. 23. C. II. qu. 6. Habuisse te, c. 7. fin. D. XXXIII. Hac consona, c. 13. C. XXV. qu. L. Hac ratione, c. 9. C. XXXI. qu. 1. Hadrianus, c. 2. D. LXIII Hadrianus, c. 22, D. LXIII. Haec autem scripsimus, c. 16. D. XXX. Haec autem verba, c. 17. D. I. de poen. Haec antem vita, c. 15. C. XXIII. qu. 4. Haec est fides, c. 14. C. XXIV. qu. Haec est hdes, c. 18. C. XXIV. qu. Haec huins placiti, c. 38 C. XII qu. 2. Haec imago, c. 13. C. XXXIII. qu. 8. Haec gaippe, c. 10. C. III. qu. 6. Haec salabriter, c. 2. C. XXXV. qu. 8. Haeresis, c. 27. C. XXIV. qu. 8. Haeresis, c. 27. C. XXIV. qu. 8. Haeresis, c. 27. C. XXIV. qu. 8. Haeretici quam c. 30. C. XXIV. qu. l. Haereticus, c. 28. G. XXIV. qu. 3. Hae vero, c. 9. C. XXVII. qu. 1. Hanc consultationen c. 15. fin. C. X. qu. I. Hanc ergo, c. 42. C. XFII. qu. 4. Hanc segulam, c. 57. C. I. qu. 1. Hanc societatem, c. 12. D. IV. de poes. Hic ergo, c. 14. D. I. de cons. Hi, de quibus, c. 38. D. IV. de cons. Hi duo solanamodo, c. 55. D. I. de cons. Hi ergo, o. 13. C. XXVII. qu. 1. Hinc est cham, o. 39. C. XVI. qu. 1. Hinc etchim, c. 1. D. XLIX. * Hi, qui altario, c. \$2. D. L. Hi, qui altario, c. 2. C. XV. qu. . Hi, qui analor, c. 2. C. XV. qu. 8. Hi, qui arbores, c. 49. D. L. Hi, qui baptism, c. 51. C. L. qu. 1. Hi, qui de paginis, c. 3. C. XXVI. qu. 2. Hi, qui da cecl., c. 6. C. XXI. qu. 3. Hi, qui in funtis, c. 3. C. XIV. qu. 5.

Hi — Ille Rex

Hi, qui intrant, c. 20. D. II. de cons. Hi, qui matrimon., c. 25. C. XXXII. qu. 7. Hi, qui post, c. 60. fin. D. L. Hi, qui se, c. 5. D. LV. Hi, quoscanque, c. 44. C. I. qu. l. His, a quibus, c. 30. C. XXIII, qu. 8. His igitur, c. 3. D. XXIII. His, qui diversorum, c. 4. C. XXVI. qu. 7. His, qui in tempore, c. 10. C. XXVI. qu. 6. His, qui in tempore, c. 10. C. XXVI. qu. c. Historia, c. 3. C. XXXIII. qu. 2. Hi vero haeretici, c. 84. D. IV. de cons. Hi vero, qui ux., c. 22. C. XXXII. qu. 7. Hoc ad nos, c. 3. D. LIX. Hoc est, quod dicinus, c. 48. D. II. de cons. Hoc etiam placuit, c. 37. C. II. qu. 6. Hoc habet, c. 1. D. XLVI. Hoe ipsum, c. 11. C. XXXIII. qu. 2. Hoc nequaquam, c. 45. C. VII. qu. 1. Hoc nequaquam, c. 45. C. VII. qu. 1. Hoc nobis, c. 16. D. IV. de poen. Hoc sacramentum, c. 63. D. II. de cons. Hoc guoque, c. 61. D. I. de cons. Hoc sanctum, c. 16. fin. C. XXXII. qu. 2. Hoc sit in indicio, c. 8. C. XXVII. qu. 7. Hoc solum, c. 8. C. XXIII. qu. 5. Hoc tamen, c. 5. C. XXIII. qu. 5. Hoc tamen, c. 1. C. XVIII. qu. 2. Hoc tantum, c. l. C. XVIII. qu. 2. Hoc vestrae, c. 10. D. XI. Hoc videtur, c. 8. C. XXII. qn. 5. Homicidas, c. 31. C. XXIII. qn. 5. Homicidiorum, c. 24. D. I. de poen-Homicidium, c. 28. D. I. de poen. Homines, c. 3. C. XXII. qu. 2. Homini, c. 9. C. I. qu. 4. Homo Christianus, c. 5. D. XL. Honestum, c. 16. C. XXII. qu. 5. Honorantur, c. 13. C. XXXII. qu. 2. Bonoratus, c. S. D. LXXIV. Horrendus, c. 17. C. XXXII. qn. 5. Hortamur Christianit., c. 8. D. LXXI. Hortamur Christianit., c. 8. D. LXXI, Hortamur, ut sub, c. 20. C. III. qu. 9. Hortatu, c. 10. C. XXIII. qu. 8. Hospitiolum, c. 17. D. XXXII. Huic'soli, c. 3. D. XVII. Huiusmodi beneficii, c. 3. C. X. qu. 2. Huins observantiae, c. 6. D. LXXVI. Humanae, c. 11. C. XXII. qu. 5.

Jacobus frater, c. 47. D. I. de cons. Iam itaque, c. 8. C. I. qu. 4. Iam nunc , c. 8. C. XXVIII. qu. 1. Iam vero, c. 4. fin. C. XXIII. qu. 6 Ibi adunati, c. 49. fin. C. VII. qu. 1. Ibi semper, c. l. C. III. qu. 6. Idcirco frater, c. 5. D. VII. de poen. Ide constituinus, c. 36. C. XVII. qu. 4. Ideo divina, c. 40. fin. C. XXIV. qu. 3. Ideo huic sanctae, c. 10. C. II. qu. 6. Ideo huic sanctae, c. 17. C. II. qu. 6. Ideo permittente, c. 16. fin. C. XXV. qu. 1. Ideo prohibetar, c. 15. D. XXXVII. Ideo prohibetur, c. 15. D. XXXVII. Idololatria, c. 5. C. XXVIII. qu. l. Id semper, c. 14. D. V. de cons. Ieiunia in eccl., c. 17. D. V. de cons. Ieiunia sane, c. 16. D. III. de cons. Ieiunium autem, c. 25. D. V. de cons. Ieiunium dominici, c. 14. D. III. de cons. Jeiunium doiminit, c. 14. D. 11. de cons. Jeiunium quarti, c. 7. D. LXXVI. Ieiunium, quad ter, c. 1. D. LXXVI. Iesus, c. 20. D. L. Igitur genus, c. 1. C. XXVI. qu. 3. et 4. Igitur post, c. 5. D. LXXVI. Igitur quan, c. 7. C. XXIII. qu. 8. Jaint scandum c. 5. C. XXV. qu. 2. Igitar secondum, c. 5. C. XXV. qu. 2. Ignis succensus, c. 43. D. III. de poen. Ignorantia, c. l. D. XXXVIII. Iis potestatis, c. 54. D. I. de poen. Illa anima, c. 35. D. II. de poen. Illa autem, c. 11. D. XII. Illa cavenda, c. 6. C. XV. qu. 1. Illa praepositorum, c. 67. C. XI, qu. 3. Illae autem, c. 14. C. XXXII. qu. 5. Ille gladium, c. 36. C. XXIII. qu. 4. Ille poenitentiam, c. 9. D. III. de poen. Ille proculdubio, c. 10. D. XCIII. Ille, qui, c. 5. C. XXII. qu. 5. Ille rex, c. 25. D. III. de poen.

Illi — In ecclesia Dei

Illi antem, c. 25. C. VII. qu. 1. Illi offerunt, c. 63. C. I. qu. 1. Illi, qui ant, c. 4. C. V. qu. 5. Illi, qui illa, c. 3. C. VI. qu. 1. Illi, qui peregrinos, c. 25, C. XXIV. qu. 3. Illiteratos, c. 1. D. XXXVI. Illos planetarios, c. 8, C. XXVI. qu. 2. Illud antem animady. , c. 9, D. XL. Illud antem, quod , c. 22, D. XCIII. Illud autem statuend., c. 10. C. XX. qu. 1. Illud breviter, c. 4. D. XII. Illud divini, c. 15. C. VII. qu. 1. Illud etiam neo, c. 7. fin. C. XXX. qu. 3. Illud etiam sciscitari, c. 46. C. XXXIII. qu. 4. Illud etiam sincerit., c. 5. C. XIII. qu. 2. Illud generaliter, c. 8. fin. D. LXIV. Illud inferendum, c. 20. C. VIII. qu. 1. Illud magnitudinem, c. 10. fin. C. X. qu. 3. Ilind nos, c. l. D. LXXVII. Illud perscrutari, c. 7. D. IV. de cons. Illud plane, c. 87. C. XI. qu. 3. Illud quidem, c. 1. C. VIII. qu. 2. Illud, quod est, c. 6. C. XXVI. qu. 2. Illud , quod in sacr. , c. 47. C. XII. qu. 2. Illud quoque fratern., c. 6. fin. C. XXI. qu. 1. Illud quoque fratern., c. 6. fin. C. XXI. qu. 1. Illud quoque nos, c. 66. D. L. Illud quoque sanctitas, c. 1. D. LXXI. Illud relatum, c. 2. C. XV. qu. 1. Illud sacramentum, c. 6. C. XXXV. qu. 6. Illud sane plarim., c. 34. C. XXIV. qu. 3. Illud sane, quod, c. 4. D. LXXX. Illnd statuendum cens., c. 8. fin. C. XVI. qu. 6. Illnd statuendum est, c. 5. D. XXIII. Illnd superfluum, c. 3. D. XCV. Illud te volumus, c. 4. C. X. qu. 3. Illud vero communi, c. 3. C. XXXI. qu. 1. Illud vero placuit, c. 1. C. IV. qu. 6. Illud vero, quam, c. 26. D. III. de poen. Imitare Petrum, c. 10. C. VI. qu. 1. Immolans, c. 2. C. XIV. qu. 5 Imperatores, quando, c. l. D. IX. Imperatores, si in, c. 98. C. XI. qu. 3. Imperiali, c. 13. C. XXV. qu. 2. Imperium vestrum, c. 5. D. X. Importana, c. 58. D. LI. Imprimis, c. 7. C. II. qu. 1. Impudicas, c. 11. C. XXVII. qu. 1. In actione, c. 84. D. I. de poen. In adolescentia, c. 14. C. XXXIII. qu. 2. In altari, c. 97. fin. D. II. de cons. Inanis est, c. 12. D. III. de poen. In antiquis , c. 7. C. XII. qu. 2. In apibus, c. 41. C. VII. qu. 1. In baptismate, c. 102. D. IV. de cons. In calicem, c. 83. D. II. de cons. In canonibus, c. 57. C. XVI. qu. 1. In canonicis, c. 57. C. XVI. qu. I. In canonicis, c. 6. D. XIX. In capite quadragesimae, c. 64. D. L. Incassum, c. 17. D. III. de poen. In catechismo, c. 100. D. IV. de cons. Incaute sunt, c. 10. C. XXII. qu. 2. Incestuosi, dum, c. 3. fin. C. XXXV. qu. 8. Incestuosi, parricid., c. 22. C. XXIII. qu. 5. In Christo Pater, c. 82. D. II. de cons. In Christo semel, c. 53. D. II. de cons. In clericornm, c. 49. C. XI. qu. 1. In coena Domini, c. 17. D. II. de cons. Incommutabilis, c. 9. C. XXII. qu. 4. In coniugio, c. 3. C. XXXII. qu. 1. In contactione, c. 18. C. XXXV. qu. 2. et 3. In criminalibus, c. 2. C. V. qu. 3. In cunctis, c. 52. C. XI. qu. 3. In decima actione , c. 24. C. XVIII, qu. 2, Indicas, c. 14. C. III, qu. 9. Indicatum est, c. 5. D. LXXXIX. In die, c. 15. D. V. de cons Indignantur, c. 4. C. XXXII. qu. 6. Indigne, c. 21. C. XII, qu. 2. *Indignum, c. 13. D. XXXVIII. In dolo, c. 1. C. XXII. qu. 2. *In dominicis, c. 4. C. IX. qu. 2. In domo patris, c. 11. D. 1V. de poen. Induciae, c. 3. C. 111. qu. 3. Induciac, c. 4. C. III. qu. 3. In ea synodo, c. 5. D. C. Inebriaverant Loth, c. 9. C. XV. qu. 1. In ecclesia Dei, c. 68. C. I. qu. 1.

In ecclesia. Salvat. - Inter nos In ecclesia. Salvat., c. 130. D. IV. de cons. In ecclesiastico, c. 14. C. XIII. qu. 2. In eo, c. 12. C. XXXII. qu. 4. In eum, qui, c. 127. C. I. qu.], Infames esse, c. 17. C. VI. qu. I. Infames con, c. 2. C. III. qu. 7. Infames persona, c. 1. C. III. qu. 7. Infamis persona, c. 1. C. III. qu. 7. Infans, c. 7. C. XX. qu. 1. Inferior sedes, c. 4. D. XXI. Inferiorum, c. 1. D. LXXXVI. Infideles, c. 17. C. XXIII. qu. 4. In Galliarum, c. 3. C. XXV, qu. 2. In gravibus, c. 5. C. III. qu. 7. In his rebus, c. 7. D. XI. In illis vero, c. 2. D. LXXX. In illo sacramento, c. 85. D. II. de cons. In ipsarum, c. 7. C. XXII. qu. 2. Iniquum est, c. 3. C. XXXII. qu. 6. In istis temporalibus, c. 3. D. IV. Ininstam indiciam, c. 89. C. X1. qn. 3. Iniustum videtur, c. 55. C. XII. qu. 2. In lectum, c. 6. C. XXXIV. qu. 1. et 2. In legibus, c. 10. C. XII. qu. 2. In libro, c. 21. C. II. qu. 5. In loco, c. 3. fin. C. V. qu. 4. In malis, c. 5. C. XXII. qu. 4. In mandatis, c. 2. D. XLIII. In memoriam , c. 3. D. XIX. In necessitate, c. 21. D. IV. de cons. Innocens, c. 23. fin. C. XXII. qu. 4. In nomine Domini, c. I. D. XXIII. In nomine Patris, c. 1. D. LXXIII. In nona actione, c. 22. C. XVI. qu. 7. Innovamus, c. 3. D. LX. In novo testam. dictam, c. 3. C. XXII. qu. 1, In novo testam, outum, c. a. (J. XXI. In nullo loco, c. 22. C. XVIII. qu. 2. Inolita, c. 42. C. XI. qu. 1. In omni, c. 36. C. XXVII. qu. 2. In omni, c. 38. C. XXVII. qu. 2. In omnibus igiur, c. 34. D. V. de cons. In omnibus observare, c. 26. D. LXXXI. *In oratorio, c. 7. fin. D. XLII. In ordinatione, c. 14. D. LXI. In parcochia, c. 31. C. XVI. qu. 1. In praesenti, c. 20. C. XIII. qu. 2. In qualibet civitate, c. 23. C. XXIII. qu. 8. In graine isti, c. 38. D. II. de cons. In qualibet civitate, c. 23. C. XXIII. q In quibus isti, c. 38. D. II. de cons. In quibus rebus, c. 6. C. XXII. qu. 2. Inquit apostolus, c. 81. D. II. de cons. In sabbato, c. 126. D. IV. de cons. In sacerdotibus, c. 2. D. LXI. In sacramento, c. 5. D. II. de cons. In sacramentorum, c. 1. D. II. de cons. In sacramentorum, c. 1. D. II. de cons. In sacris, c. 56. C. XVI. qu. 1. In salicibus, c. 37. D. III. de poen. In sancta hao, c. 41. D. I. de cons. In sancta Nicaena, c. 4. C. II. qu. 7. In sancta Romana, c. 2. D. XCII. In scripturis narratur, c. 8. D. XCVI. In scripturis narratur, c. s. D. XCVI. In scripturis vestris, c. 4. C. II. qu. 2. In scripturis vestris, c. 9. C. VIII. qu. 1. In sede, c. 11. C. XXIV. qu. 1. In singulis gradibus, c. 2. D. LXXVII. In singulis quoque, c. 19. D. LXXVII. Insolitum est, c. 60. C. XII. qu. 2. Insolitum est, c. 60. C. XII. qu. 2. Institutio missarum , c. 31. D. 11. de cons. Institutionis, c. 7. C. XXV. qu. 2. Institutum est, c. 39. C. XXVII. qu. 2. In synodo Anglorum, c. 83. D. IV. de cons. In synodo congregata, c. 23. D. LXIII. In tantum hane, c. 9. fin. D. XXI. In tantum hominum, c. 33. D. III. de poen. Integritas, c. 13. C. XXXII. qu. 1. Intelligi, c. 5. C. XXVI. qu. 2. Inter cetera denique, c. s. C. X. qu. 3. Inter cetera, ut rog., c. 22. C. XXII. qu. 4. Interdicimus, c. 10. C. XVI. qu. 1. Interdixit, c. 16. D. XXXII. Interfectores, c. 5. C. XXXIII. qu. 2. Inter haec hircum, c. 34. D. III. de poen. Inter haec hircum, c. 35. D. III. de poen. Inter haec sanctitas, c. 6. C. XXXIII. qu. 2. Inter haec sciendum, c. 23. D. II. de poen. Inter haeresim, c. 26. C. XXIV. qu. 3. Inter memoratos, c. 6. C. XVI. qu. 3. Intermittentes, c. 19. D. IV. de poen. Inter nos, c. 31. D. LXIII. 79

Inter - Laterem

Inter querelas , c. 27. C. XXIII. qu. 4. Interrogatum est, c. 26. C. II. qu. 5. Interrogo, c. 94. C. L. qu. 1. Interveniente, e. 1. C. XXXII. qu. 7. Inter verba, e. 55. C. XI. qu. 3. Intra catholicum, c. 77. C. I. qu. 1. In tuis litteris, e. 1. C. VII. qu. 2. In venditionibus, c. 40. C. XVII. qu. 4. Invenimus, e. 71. D. L. de cons. Inventa est, e. 44. C. XXVII. qu. 2. Inventum est, c. 38. C. XVI. qu. 7. In veteri lege, c. 7. D. LXXVII. Invitat Dominus, c. 70. D. II. de cons. Instile, c. S. D. LXXXVIII. Ioannes Chrysostomus, c. 13. D. Z. Ipta pietas, c. 24. C. XXIII. qu. 4. Ipse ligandi, c. 40. C. XI. qu. 8. Ipsi apostoli, c. 38. C. II. qu. 7. Ipsi sacerdotes, c. 91. C. I. qu. 1. Ipei sunt eanones, c. 16. C. IX. qu. 2. Ira saepe, c. 48. C. XI. qu. 3. Irreligiosa, c. 2. D. III. de cous. Irreligiosa, c. 2. D. LI. tw comp. Irreligiosam, c. 5. D. LXXXVII. Irrisor ést, c. 11. D. III. de poen. Irritam esse censemus, c. 11. C. III. qu. 4. Irritam esse ininstam, c. 35. C. XI. qu. 3. Is antem, c. 4. C. XXII. qu. 2. Irratif. c. 4. D. XV. Ismaël, c. 9. D. LVI. Is, qui non habet, c. 4. D. XXXIV. le, qui possiientiam, c. 8. C. XXVI. qu. 6. Iste Abrahae, c. 1. C. XXXII. qu. 6. Istud est, c. 20. C. XI. qu. 1. Its corperis, c. 96. C. XI. qu. 8. Its diligere, c. 1. C. XXX. qu. 8. Ra Dominus, c. 7. D. XIX. Ita ergo, c. S. C. XXII. qu. I. Ita fit verbam, c. SI. C. I. qu. I. his at veronam, c. st. C. I. qu. I. Ra, ne, c. S. C. XXXII. qu. S. • Ra nos Scyllaconserum, c. 23. fan. C. XXV. qu. S. Ha piane, c. 6. C. XXIII. qu. 6. Raque consumus, c. 30. C. XXIV. qu. S. Berstur quotidie, c. 71. D. II. de cons. Inbenns apostolica , c. es. D. I. de cons. Inbemas cos, c. 16. C. XVI. ga. 3. Habemas et a, c. 15. t. AvL qu. 3. Indensi et hortamur, c. 156. C. I. qu. 1. Indasi baptizati, c. 7. C. L. qu. 4. Indasi, qui Christ., c. 10. C. XXVIII. qu. 1. Indasi, qui Christ., c. 31. D. IV. de cass. Indaeorum, c. 11. C. XXVIII. qu. 1. Endas, qui, c. 34. C. XVIII. qu. 4. Indas prenitait, o. 36. D. III. de pren Index originors . c. 2. C. IL . L Index non est, c. 30. C. XXIII. qu. S. Indicantem , c. 11. C. XXX. T. S. Indicare, c. 61. C. XI. qu. 8. Indices autom, c. 4. C. XI. qu. 1. Indices, inquit, c. 22. C. L. qu. 1. Indicet se ipsum , c. 85. D. L. de poen. Inlianas, c. 94. C. XI. qu. 3. Intamenti, c. 12. C. XXII. qu. J. Enratos, c. S. fin. C. XV. qu. 6. Enravit David, c. 4. C. XXII. qu. 4. Ins autem, c. 6. D. I. Ins civile, c. s. D. L. Ins generale, c. 2. D. I. Ins gentium , c. 9. D. L. Ins militare, c. 10. D. L. Ins naturale , c. 7. D. I. Ins publican, c. II. D. L. Ins publicum, c. 11. D. I. Ins Quicitum, c. 12. fm. D. I. Institute, c. 15. C. XXV. qu. 1. Instant est belium, c. 1. C. XXIII. qu. 3. ·Instans out, principan, c. 2. D. IX. Enstam est, ut qui, c. 9. C. XXIII. qu. 3. Invenculas, c. 12. C. XX. qu. 1. Inxta Chalcedonemis, c. 11. C. XVI. qu. 1. Exta sanctoram, c. 4. D. XCIII.

Lacrimae, c. 2. D. L. de poen. Laici in accusatione, c. 14. C. H. qu. 7. Laici presbyteros, c. 37. C. XVL qu. 7. Laici, qui, c. 6. D. XXXIII. Laici guanvis, c. 24. C. XVL qu. 7. Laico non licet, c. 2. C. II. qu. 7. Laicos non accusare, c. 5. C. II. qu. 7. Laicos mon accusare, c. 121. C. L. qu. 1.

Latorem — Maximianus

Letterem presentimen, e. 15. C. XXXIII. qs. 2. Lator Femerica, e. 46. C. II. qs. 7. Lator present. Florins, e. 11, D. LV. Lator present. Florins, e. 11, D. LV. Lator present. Florins, e. 13, fin. C. XVI. qs. 5. Levter presenter, e. 18. D. LXIII. Lector quam ordinator, c. 18. D. XXIII. Lector quam ordinator, c. 18. D. XXXII. Lector si viduam, e. 18. D. XXXII. Lector si viduam, e. 18. D. XXXII. Legant opiscopi, c. 5. D. XXXVI. Lega imperiatorum, e. 1, D. X. Lege imperstorum, c. 1. D. X. Lege Iulia, c. 129. C. L. qu. l. Legem, quam pilesimus, c. un. D. LIIL. Leges ecclesine, c. 13. C. III. qu. 6. Legi epistolam, c. 36. C. XVI. qu. L. Legimus aliqua , c. S. D. XXXVIL Legimus de beato, c. 7. D. XXXVII. Legimus in Essis , c. 34, D. XCIII. Legimus quoedam , c. 30. D. V. de c Legi Syromasten, c. 12. C. XXIII. qu. 8. Legitar, quod beatus, c. 25. D. LXXXI. *Legum ecclosiasticarrom, c. S. C. II. qu. L. Lex acterna, o. 15. C. XXIII. qu. S. Lex continentiae, c. 10. D. XXXI. Les divinge, c. 18. C. XXVII. qu. 2. Lex est, c. 3. D. L. Lex est, c. l. D. IL. Lex illa, c. 43. C. XXVII. qu. 2. Lex illa, c. 2. C. XXXVI. qu. 1. Libenter ignosco, c. 48. D. I. de poca Liberi dioti, c. 15. fin. C. XXXII. qu. 4. Liberorum, c. 14. C. XXXII. qu. 4. Liberorum, c. 14. C. XXXII. qu. 4. Liberti ecolesiae, qui, c. 61. C. XII. qu. 2. Liberti ecolesiae, quin, c. 63. C. XII. qu. 2. Liberti, qui, c. 8. D. LXXXVII. Libertos, c. 7. D. LXXXVIL Licest appellatori, c. l. C. II. qu. 6. Licest stiam, c. 38. C. II. qu. 6. Licet aliquid, c. 11. fin. C. XXVL qu. 3. Liort ergo, c. 13. C. VIII. qu. le Licet in regulis, c. S. C. XVL qu. 8. Licet BORREnquam, c. 4. D. XLV. Licet omnibus, c. l. D. LXXXVIL Licet pleranque, c. 4. D. XLV. Licite dimittitur, c. 2. C. XXXII. qu. 7. Ligna ecolasine, c. 38. D. L. de or Liquido, c. 54. D. II. de cons. Literas caritatis, c. 14. D. LXIII. Literis vestris, c. 18. D. JIL. de co. Loci aostri, c. 2. C. XXXV. qn. 9. Location Month, C. L. C. XXXV. 92. 9. Loration divisionam, c. 14. D. XXXVIII. Longingeniate, c. 64. C. XII. 93. 2. Loquitur Dominus, c. 18. C. XXIV. 92. 1. Lotharins, c. 4. fin. C. XXXI. 92. 2. Lugdanessis, c. 10. fin. C. IX. 92. 2. Luminoso, c. 4. C. XVIII. 92. 2. "Loration fact. C. 7. D. YIVE. *Larwriam facit, c. 7. D. XXXF. Laxariosa rus, c. 3. D. XXXV.

Mapis, c. S. C. XXXII. qu. S. Magna pietas, c. S. D. I. de poen. Magnae sapientine. c. 18. C. XXII. qu. 4. Magnum quidem, o. 38. C. XI. qu. 1. Majores nostri divina, c. 2. C. XXIV. qu. 1. Maiores nostri idee, c. 8. C. XVI. qu. 7. Maiores nostri idee, c. 8. C. XVI. qu. 7. Maiores nostri idee, c. 8. C. XVI. qu. 7. Maiores nostri idee, c. 8. C. XVI. qu. 7. Maiores nostri idee, c. 8. C. XVI. qu. 7. Maiores nostri idee, c. 8. C. XVI. qu. 7. Maiores nostri idee, c. 8. C. XVI. qu. 7. Maiores nostri idee, c. 8. C. XVI. qu. 7. Maiores nostri idee, c. 8. C. XVI. qu. 7. Maiores nostri idee, c. 8. C. XVI. qu. 7. Maiores nosaetudo, c. 8. D. VIII. Male consectudo, c. 8. D. VIII. Manoripie christiana, c. 13. D. LIV. Mandastis, c. 14. C. II. qu. 5. Manet ergo, c. S. C. XXIV. qu. 1. Manifesta acoussione, c. 18. C. II. qu. 1. Manifesta autem, c. 28. C. XII. qu. 1. Manifesta auter, c. 4. D. V. de cons. Marcion et Basilides, c. 64. C. I. qu. 1. Maritum duarum, c. 2. B. XXXIII. Nater ecclesia, c. 139. D. IV. de cons. Marcionism, c. 1. C. XXXIII. qu. 3. Matimonism, c. 1. C. XXVII. qu. 3. Marimismes quicepes, c. 3. C. XXIII. qu. 3.

Maximianus — Nam si

ianas filias, e. ș. D. LXXXI. Marin Maximum queque, c. 19. G. L. qu. 7. Medicamentam, c. 77. D. L. de poen. Medicina, c. 76. D. L. de poen. Meliore, c. 21. C. XXVII. qu. 1. Memor sam, c. 14. C. XXIV. qu. l. Messam, c. 7. C. IL qu. J. Messama anten, c. 16. D. L. de poen. Mereinices case, e. 11. C. XXXII. qu. 4. . Merite , c. l. C. XV. qu. l. Merito, c. 15. C. XXXII. qu Metropolitano, c. 19. D. LXIII. Metropolitanum, c. 45. C. II. qu. 7. Metropolitanum, c. 45. C. II. qu. 7. Metropolitanum, c. 32. C. XVII. qu. 4. Militantes, G of G XVII. qu. 3. Militantes, G 12. G XXII. qu. 3. Militare, G 13. G XXIII. qu. 5. Militare, G 5. G XXIII. qu. 1. Ministrare, c. S. C. XXVI. qu. 6. Ministri altaris, c. 19. D. LXXXI. Ministri, qui, c. 2. C. XIV. qu. 4. Ministrum, c. 27. D. XXIII. Miramur, quomodo, c. 37. C. XXIV. qu. l. Miramur tantom, c. 5. D. LXL Miraniam est, c. 62. D. II. de poen. Miratus valde, c. 2. D. XCIII. Miror autem, c. S7. D. L. de por Miror minus, c. 4. D. L. Miror quomode, c. 8. C. XVII. qu. 4. Miserum est, c. 4. D. LXI. Misserum solemnia , c. 12. D. L. do cons. Missas die, c. 64. D. I. de com Molecanine, c. 22. C. XVI. qu. 1. Molitius, c. 52. C. XVI. qu. 1. Molitius, c. 5. C. XXI. qu. 3. Meanchi a monasterie, c. 35. C. XVI. qu. 1. Monachi shi, c. 104. D. IV. de cons. Monachi vagantes, c. 23. C. XVI. qu. L. Monacho non licet, c. 2. C. XX. qu. 4. Monache erarium, c. 32. C. XXVII. qu. L. Manachas quaque, c. 28. C. XVI. qu. L. Manacham ant paterna, c. S. C. XX. qu. L. Monachum , nisi, c. 8. C. XX. qu. 4. Nonachus non, c. 4. G. XVI. qu. 1. Monachus vere, c. 9. D. LXXVIL Monasteria paellarun , c. 23. C. XVIII. qu. 2. Monasteria vel mon. , c. 17. C. XVIII. qu. 2. Monasteriis , c. 6. C. XIX. qu. 3. Monasterium, c. 33. C. XVI. qu. 7. Moneuns, c. 18. C. XII. qu. 2. Monomachiam , c. 22. C. II. qu. S. Monomachiam, c. 22. C. II. qu. S. Mos antiques, c. 6. D. LXV. Mos est apostelione, c. 30. C. XII. qu. 2. Mos est longs, c. 4. D. L Movret te, c. 16. C. XXII. qu. 1. Movres anticus, c. 6. C. VIII. qu. 2. Movres genti, c. 1. D. VII. Movres genti, c. 2. C. XXVII. qu. 2. Malier debet, c. 18. C. XXXIII. qu. s. Malier, quas, c. 4. C. XV. qu. L. Malier quanvis, c. 29. D. XXIII. Mulier quantus, C. S. D. 19. V. de come. Mulier quantus, C. S. D. IV. de come. Mulier si fdey, c. 21. C. XXII. qu. 4. Mulier si quippian, c. 14. C. XXXII. qu. 2. Mulier si size, c. 3. C. XXXIII. qu. 5. Mulierem constat, c. 17. C. XXXIII. qu. S. Mulieres obtenta, c. 31. C. XXVII. qu. L. maneres ourona, c. at. G. XXVII. qu. Nulieres, quae, c. 19. fm. D. XXXII. Halte autom, c. 38. C. I. qu. 1. Malti bene, c. 43. D. II. de poun. Malti corrigantar, c. 18. C. II. qu. 1. Multiplex, c. 49. D. I. de poun. Maltis ab urbe, c. 5. D. XLIV. Multiplex, c. 12. D. VI Maltis sacardotes , e. 12. D. XL. Maltis conciliis , e. 81. C. XVI. qu. 1. Multis denno , c. S. D. XVII. Multi saccalacium, c. 84. C. I. ga. J. Malti sine, c. 8. C. XIV. ga. S. Main sure, c. s. o. arv. que. c. Multi sunt, c. st. D. IV. de come. Maltoram relations cogn., c. le. C. XXXV. qu. c. Maltoram relations comperien., c. 2. D. XIII. Multoram relations comp., c. 20. C. XXVII. qu. 2. Maltos de codesiation, c. 22. D. LIV. Multan stapes, c. 2. C. III. qu. c. Multan stapes, c. 2. C. VII. qu. 1.

Nabuchodenseer, a. 22. C. XXIII. 92. 4. Nam pai Dee, c. 5. C. XVI. 92. 2. Nam oi concentration, c. 7. 30. XXVII.

.

Nam - Nicaena

Nam sicut; c. 5. D. XXXI. Nasci de adulterio, c. 5. D. LVI. Nanm prophetam, c. 31. D. III. de poen. Ne amisso, c. 34. C. XXIII. qu. 4. Nec aligna, c. 4. C. XXVII, qu. 1. Nec artificioso, c. 13. C. XXII, qu. 2. Nec damnosa, c. 14. C. XXV. qu. 2. Nec eam, quam, c. 10. C. XXV. qu. 2. et 3. Nec eann, quam, c. 10. C. XXXV, qu. 3 Nec esneritis, c. 12. D. LXI, Necessaria etenim, c. 3. C. XII, qu. 1. Necessaria rerum, c. 6. C. I. qu. 7. Necessario, c. 80. D. II. de cons. Necessarium est, c. l. D. IV. de cons. Necesse est antem, c. 51. D. I. de cons. Necesse est, secundum, c. 21. fin. C. III. qu.9. Necesse est, ut esse, c. 93. C. I. qu. l. Necesse est, ut iuxta, c. 3. fin. D. XXI XXIX Necesse est, ut mxla, c. 3. fm. D. XXIX. Necesse est, ut male, c. 14. C. XXII. qu. 4. Nec extra , c. 7. C. III. qu. 9. Nec foris, c. 33. C. I. qu. 1. Nec hoc quoque, c. 7. C. XIV. qu. 4. Nec illud, c. 8. C. XXX, qu. 5. Nec illud, c. 20. fm. C. XXXIII. qu. 5. Nec is, qui invitus, c. 11. C. XY. qu. 1. Nec licnit, c. 4. D. XVII. Nec mirum, c. 14. C. XXVI. qu. 5. Nec Moyses, c. 87. D. II. de cons. Nec novam, c. 87. D. H. de cons. Nec novam, c. 17. C. VIII. qu. 1. Nec numerus, c. 5. C. X. qu. 3. Nec quenquam, c. 127. D. IV. de cons. Nec quisquam, c. 4. C. XXIV. qu. 2. Nec solo, c. 12. C. XXXII. qu. 5. Nec sufficere, c. 24. fn. C. VIII. qu. 1. Nec novem, c. 11. C. XXVII. qu. 4. Nec uxorem, c. 11. C. XXXIII. qu. 4. Nec forte, c. 74. D. I. de poen. Ne forte, c. 21. D. IV. de poen-Neganda, c. 1. C. III. qu. 11-Neganda, c. 2. C. III. qu. 11-Negare non possum, c. 4. D. IX. Negligere, c. 55. C. II. qu. 7. Negotiatorem clericum, c. 9. D. LXXXVIII. Negotium, c. 7. D. V. de poen. Neminem absolute, c. 1. D. LXX. Neminem exhiberi, c. 16. C. III. qu. 6. Neminem putes, c. 43. D. I. de poen. Neminem quisquam, c. 2. D. XLV. Nemini est, c. 30 C. XVII. qu. 4. Nemini praeterquam, c. 5. fin. C. XV. qu. 3. Nemini regum, c. 40. C. XVI. qu. 7. Nemo ad sacram, c. 12. D. XXXII. Nemo contemnat, c. 31. C. XI. qu. 3. Nemo blandiatur, c. 4. C. XXXII. qu. 4. Nemo de annorum, c. 17. fm. C. XVI. qu. 3. Nemo de sperandus, c. 1. D. VII. de poen. Nemo ecclesiam, c. 9. D. I. de cons. Nemo episcoporum, c. 41. C. XI. qu. 3. Nemo episcopus, c. 11. C. II. qu. 1. Nemo indicabit, c. 13. C. IX. qu. 3. Nemo per ignorantiam, c. 40. D. I. de cons. Nemo peritorum , c. 81. C. XI. qu. 3. Nemo potest bene, c. 50. D. I. de poen. Nemo potest et eccl., c. 2. C. XVI. qu. 1. Nemo presbyter, c. 2. D. LXXVIII. Nemo quippe, c. 2. D. LXXXIII. Nemo quippe, c. 2. D. LXXXIII. Nemo, qui rapit, c. 4. C. XIF. qu. 5. Nemo recte, c. 2. D. LXXXI. Memo tollit, c. 141. D. IV. de cons. Nemo vel in foro, c. 7. D. I. de poen. Nemo unquam, c. 1. C. XI. qu. 1. Neophyti, c. 12. D. V. de cons. Neophytis, c. 9. D. LXI. Ne pro cniuslibet, c. 37. C. XVI. qu. 1. Neque ad Cain, c. 3. D. XC. Neque apud altare, c. 14. fn. D. LXXXVIII. Neque decennii, c. 3. fn. C. XVI. qu. 4. Neque enim, c. 9. C. XIV. qu. 5. Neque enim, c. 9. C. XIV. qu. 5. Neque furiosus, c. 26. C. XXXII. qu. 7. Neque in homine, c. 26. C. AXXII. qu' la Neque in homine, c. 36. C. I. qu. 1. Neque potest, c. 95. C. I. qu. 1. Neque quoramlibet, c. 10. D. IX. Neque viduas, c. 3. C. XXVII. qu. 1: Ne quis arbitretar, c. 14. C. XXII. qu. 2. Ne quis iciunet, c. 15. D. III. de cons. Ne quod absit, c. 98. D. IV. de cons. Nerri testiculorum, c. 2. fin. D. XIII. Ne tales, c. 29. D. V. de cons. Nicaena synodus, c. 12. D. XXXI.

Nihil - Non

Nihil contra ordinis, c. 16. C. VII. qu. 1. Nihil contra quemlib., c. 4. C. II. qu. 1. Nihil enim prodest, c. 23. D. V. de cons. Nihil enim sic, c. 28, D. V. de cons. Nihil est alind, c. 76. D. IV. de cons. Nihil illo, c. 6. fin. D. LXXXIII. Nihil iniquins, c. l. C. XXXII. qu. 6. Nihil in sacrificiis, c. 8. D. II. de cons. Nihil ladae, c. 38. D. III. de poen. Nihilominus quoque, c. 16. C. III. qu. 9. Nihil prodest, c. 21. D. III. de poen. Nihil sic debet, c. 33. C. XI. qu. 3. *Nimium certe, c. 1. C. XXIII. qu. 8. Nimium sunt, c. 37. C. XXIII. qu. 4 Nisi ant in coenobiis, c. 9. D. LVI. Nisi bella , c. 1. C. XXIII. qu. 1. Nobilis Aomo, c. 15. C. II. qu. 5. Nobilissinus vir, c. 3. fin. D. XCVII. Nobis Dominus, c. 17. D. LXIII. Nocte sancta, c. 48. D. I. de cons. Noli existimare, c. 3. C. XXIII. qu. 1. Noli frater, c. 9. D. IX. Noli meis literis, c. 3. D. IX. Noli putare, c. 27. D. I. de poen. Nolite errare, c. 3. D. XI. Nolite nos existimare, c. 5. D. XXI. Nolite recedere , c. 22. C. XI. qu. 3. Nolite timere, c. 86. C. XI. qu. 3. Nolite velle, c. l. C. XIV. qu. 5, Nolo nt aliquis, c. 10, C. XII. qn. 1. Noluit itaque, c. 16, C. XXXIII. qu. 5. Nomen presbyteri, c. 12. C. 11. qu. 1. Non aestimemns, c. 19. C. XIII. qu. 2. Non afferamus, c. 21. C. XXIV. qu. 1. Non antem, c. 12. C. VII. qu. 1. Non cogantur, c. 3. D. XLI. Non confidat, c. 59. D. L. Non debere, c. 5. D. LXXX. Non debet episo, c. 10. fin. C. XXX. qu. 1. Non debet is, c. 64. C. XI. qu. 3. Non debet is, c. 64. C. XI. qu. 3. Non debet ordinari, c. 2. D. LXV. Non decet, c. 1. D. XII. Non dicatis, c. 11. C. XII. qu. 1. Non dico, c. 18. D. V. de cons. Non dubito, c. 149. D. IV. de cons. Non enim, c. 11. C. XXXII. qu. 1. Non erit turpis, c. 8. C. XXXII. qu. 1. Non est a plebe, c. 1. C. II. qu. 7. Non est aqua, c. 50. D. IV. de cons. Non est contra Dei, c. 13. C. XXII. qu. 1. Non est contra praccept., c. 2. C. XXII. qu. l. Non est credendum, c. 3. C. III. qu. 11. Non est crudelis, c. 28. C. XXIII. qu. 5. Non est crudelis, c. 28. C. XXIII. qu. 5. Non est culpandus, c. 14. fin. C. XXXII. qu. 1. Non est dubinm, c. 16. C. XXVII. qu. 2. Non est facile, c. 2. D. XL. Non est iniquitatis, c. 17. C. XXIII. qu. 5. Non est innocentiae, c. 37. C. XXIII. qu. 5. Non est innocentiae, c. 37. C. XXIII. qu. 5. Non est nostrum, c. 11. C. XXIII. qu. 5. Non est poterandum, c. 13. C. XXII. qu. 4. Non est percatum, c. 3. fin. D. VI. Non est permittendum, c. 5. D. LXIII. Non est putanda, c. 27. C. I. qu. 1. Non est quod cuiquam, c. 10. C. XY. qu. 1. Non est quod cuiquam, c. 10. C. XY. qu. 1. Non est tam iniustus, c. 29. D. II. de poen. Non exemplo, c. 4. C. XXVI. qu. 2. Non ex quo, c. 146. D. IV. de cons. Non fidelibus, c. 5. C. XXXII. qu. 5. Non frustra, c. 18. C. XXIII. qu. 5. Non furem, c. 10. C. VII. qu. 1. Non habenti, c. 50. C. XII. qu. 2. Non hoc corpus, c. 45. D. II. de cons. Non illud, c. 33. D. IV. de cons. Non imputantur, c. 10. C. I. qu. 4. Non in inferenda, c. 7. C. XXIII. qu. 3. Non in perpetuum, c. 5. C. XXIV. qu. 3. Non invenitur, c. 41. C. XXIII. qu. 4. Non invitati, c. 9. C. IX. qu. 2. Non in vobis, c. 43. D. IV. de cons. Non iste panis, c. 56, D. H. de cons. Non ita caveatur, c. 11. C. XXII. qu. 2. Non ita in eccl., c. 18, C. II, qu. 6. Non liceat alicui, c. 48, C. XII, qu. 2. Non liceat ante, c. 59. D. IV. de cons. Non liceat Christianis, c. 3. C. XXVI. qu. 5. Non liceat clericis, c. 67. C. I. qu. 1. Non liceat clericis , c. 43. C. XII. qu. 2.

Non liceat - Non semper

Non licent cuilib. ex lect. , c. 31, D. XXIII. Non licent cuilib. min., c. 32, D. XXIII. Non liceat cuiub. min., c. 32, D. XXIII. Non liceat cuiquam, c. 14. C. III. qu. 6. Non liceat in pulpito, c. 3. D. XCII. Non liceat Papae, c. 20. C. XII. qu. 2. Non liceat parent., c. 10. fin. C. XIX. qu. 3. Non licest quinta, c. 7. D. III. de cons. Non licent sacerdotes, c. 12. fin. D. XLIV. Non licet abbati, c. 103. D. IV. de cons. Non licet episcopo, c. 25. D. LXXXVI. Non licet fieri, c. 107. D. IV. de cons. Non licet foenerari, c. 9. D. XLVI. Non licet imperatori, c. 2. D. X. Non licet iniquas, c. 13. C. XXVI. qu. 7. Non licet in quadrag., c. p. C. XXXIII. qu. 4. Non licet indici, c. 71. C. XI. qu. 3. Non licet populo, c, S. D. LXIIL Non loca, c. 4. D. XL. Non mediocriter, c. 24. D. V. de cons. Non moechaberis, c. 15. C. XXXII. qu. 5. Non moechaberis, c. 5. fin. C. XXXII. qu. 6. Non multum, c. 7. D. C. Non multum, c. 7. D. C. Nonne directo, c. nn. C. VIII. qu. 4. Non negamus, c. 3. D. LXI. Nonne Sodomitae, c. 37. C. I. qu. 1. Nonne vobis, c. 3. D. XXXVII. Non nocet, c. 89. C. I. qu. 1. Non nos beatum, c. l. D. XL. Nonnulli diaconi, c. 20. D. XCIII. Nonnulli ideo, c. 55. D. I. de poen Non observetis, c. 16. C. XXVI. qu. 7. Non omnes, c. 29. C. II. qu. 7. Non omnis ignorans, c. 16. fin. D. XXXVII. Non omnis mulier, c. 12. C. XXXII. qu. 2. Non omnis panis, c. 61. D. II. de cons. Non omnis, qui dicit, c. 30. C. II. qu. 7. Non omnis, qui parcit, c. 2. C. V. qu. 5. Non oportet aliquid, c. 4. D. II. de com cons. Non oportet a septuag., c. 10. C. XXXIII. qu. 4. Non oportet clericos , c. 2. D. XLIV. Non oportet clericos, c. 29. D. I. de cons. Non oportet cam hom., c. 16. C. XXVIII. qn. l. Non oportet diaconos, c. 16. D. XCIII. Non oportet diaconnin, c. 15. D. XCIII. Non oportet episcopum, c. 15. D. XCIII. Non oportet expiscopum, c. 19. C. VII. qu. 1. Non oportet exorciz., c. 2. fin. D. LXIX. Non oportet filiam, c. 3. C. XXX. qu. 3. Non oportet haereticor., c. 66. C. I. qu. 1. Non oportet in basilicis, c. 4. D. XLII. Non oportet in quadrag., c. 8. C. XXXIII. qu. 4. Non oportet in quadrag, c. S. C. XXXII. qu. s. Non oportet in quadr., c. S. D. III. de cons. Non oportet insacratos, c. 30. D. XXIII. Non oportet lectores, c. 25. D. XXIII. Non oportet ministros, c. 3. D. XXII. Non oportet ministros, c. 10. D. XLIV. Non oportet ministros, c. 28. D. LXXXI. Non oportet ministros, c. 36. D. V. de cons. Non oportet ministros, c. 37. D. V. de cons. Non oportet presbyteros, c. 8. D. XCV. Non oportet quemquam, c. 5. C. III. qu. 9. Non oportet sacris, c. 4. C. XXVI. qu. 5. Non oportet subdiac., c. 26. D. XXIII. Non oportet worsto, c. 5. D. XVIII-Non oportet vorstos, c. 5. D. XVIII-Non osenlatur, c. 3. C. V. qu. 5. Non peierabis, c. 15. C. XXII. qu. 4. Non pila, c. 3. C. XXIII. qu. 8. Non placnit, c. 23. C. XVI. qu. 7. Non plures, c. 101. D. IV. de cons. Non potest corpus, c. 8. C. XXXII. qu. 5. Non potest erga, c. 24. C. II. qu. 7. Non potest esse, c. 32. C. XXIII. qu. 4. Non potest quis, c. 41. D. I. de poen. Non potest quis, c. 4. D. IV. de cons. Non potest quisquam, c. 38. D. I. de poen. Non prohibeat, c. 67. D. II. de cons. Non putes, c. 36. C. XXIII. qu. 5. Non quales, c. 86. C. I. qu. 1. Non ratione, c. 11. D. IV. de cons. Non regenerabantar, c. 135. D. IV. de cons. Non regenerabantar, c. 135. D. IV. de cons. Non revertebantar, c. 10. D. II. de poen. Non santa, c. 50. C. L. qu. 1. Non sant, c. 50. C. L. qu. 1. Non saits animadv., c. 3. C. XXXIV. qu. 1. et 2. Non satis est, c. 14. D. LXXXVI. Non semel, c. 29. C. XVIII. c. 2. Non semel, c. 29. C. XVIII. c. 2. Non semper promissa, c. 12. C. XXII. qu. 4. 79 \$

Non solent - Nullus clericor. Non solent, c. 30. C. II. qu. 6. Non solum abnegat, c. 85. C. XI. qu. 8. Non solum de commissa, c. 55. C. XXXII. qu. 7. Non solum homines, c. 27. C. XXIII. qu. 5. Non solum ille, c. 77. C. XI. qu. 3. Non solum in iurando, c. 7. C. XXII. qu. 4. Non solum moechandum, c. un. C. XXXII. qu. 8. Non solum moechatio, c. 6. C. XXVIII. qu. 1. Non solum venditores, c. 11. C. I. gu. 3. Non statim, c. 2. C. XXVI. qu. 2. Mon sufficit, c. 63. D. I. de poen. Non sunt audiendi, c. 56. C. XI. qu. 3. Non turbatur, c. 7. C. XXIV. qu. Non vos hominum, c. 42. C. XXIII. qu. 5. Non vos indicetis, c. l. C. V. qu. 5. Nos ad fidem, c. 2. D. XCVI. Nos antem, c. 41. D. II. de cons. Nos consecrationem, c. l. C. IX. qu. l. Nos consuetudinem, c. s. D. XII. Nos in hominem, c. 6. fin. C. IX. qu. l. Nos in queequam, c. 1. C. II. qu. 1. Nos novimus, c. 2. C. XVII. qu. 2. Nos, qui praesumus, c. 3. D. XL. Nos sacramentum, c. 3. C. II. qu. 5. Nos sanctorum exempl., c. 2. C. II. qu. 5. Nos sanctorum praedecess., c. 4. C. XV. qu. 6. Nosse credo, c. 9. D. LXXVI. Nosse desideras, c. 3. C. XXX. qu. 1. Nos sequentes, c. 19. C. VI. qu. 1. Nosse tasm, c. 12. D. LXIII. Nosse vos, c. 21. D. III. de cons. Nos si incompetenter, c. 41. C. IL. qu. 7. Matrates, c. 8. C. XXX. qu. 5. Nostri, c. S. C. XXIII. qu. S. Motandum est, quod, c. 37. C. XXIV. qu. 8. Notandum est sane, c. 3. fin. C. XXIII. qu. 2. Notificamus, c. 8. C. XXXV. qu. 6. Notificasti, c. 2. C. XXXIII. qu. 5. Notum sit, c. 10. C. II. qu. 1. Novatianus, c. 6. C. VII. qu. 1. Noverint, c. 6. C. X. qu. 1. Novilsime, c. 5. D. V. de cons. Novil Dominus mutare, c. 64. D. I. de poen. Novil Dominus, qui, c. 10. D. IV. de poen. Novit fraternitas, c. 10. D. XII. Novit sanctitas, c. 3. D. C. Nubendi, c. 20. C. XXXVII. qu. 1. Nulla aedificia, c. 4. C. XII. qu. 1. Nullam damnationem, c. 3. fin. C. II. qu. 4. Nullam potestatem, c. 9. C. XVIII. qu. 2. Nulla officia, c. 14. D. LIV. Nulla praeter, c. 142. D. IV. de cons. Nulla ratio, c. 1. D. LXII. Nulla ratione, c. 8. D. XCIII. Nulli archiepiscopi, c. 2. D. XCIX. Nulli civium, c. 5. D. III. de cons. Nulli clerico, c. 3. D. XLIV. Nulli de servili, c. 2. D. LIV. Nulli dubium, c. 5. C. III. qu. 1. Nulli dubium, c. 1. C. XII. qu. 5. Wulli episcopi, c. 5. D. XLIL Nulli episcopor. ab accus., c. 14. fin. C. III. qu. 5. Nulli episcopor. licent, c. 27. C. XII. qu. 1. Nulli episcopor. liceat, c. 62. C. XVI. qu. I. Nulli est, c. 131. D. IV. de cons. Nulli ex prop., c. 19. C. XXXV. qu. 2. et 3. Nulli fas est, c. S. D. XIX. Nulli fas sit, c. 4. C. XXV. qu. I. Nulli liceat, c. 3. C. XII. qu. 2. Nulli sacerdotum, c. 4. D. XXXVIII. Nulli unquam, c. 11. C. III. qu. 4. Nullius crimen, c. l. C. I. qu. 4. Nullum absque formata, c. 9. fin. D. LXXI. Nullum ante, c. 10. C. XXX. qu. 5. Nullum episcoporum, c. 6. C. 1X. qu. 2. Nullum facere, c. 1. D. XXVIII. Nullum in utroque, c. 7. C. XXXV. qu. 2. Wullum sine dole, c. 6. C. XXX, qu. 6. Nullus abbas pretium, c. 3. C. I. qu. 2. Nullus abbas vel mon., c. 1. C. XIX, qu. 3. Nullus acolythorum, c. 1. D. XXIV. Nullus ad ecclesiasticum, c. l. D. LVIII. Mullus aliqua, c. l. D. XCVIII. Kullus alterius, c. l. C. IX. qu. 2. Wullus anathematizatorum, c. 6. C. III. qu. 4. Nullus autem, c. 40. D. IV. de cons. Mullus clericor. amplins , c. 6. C. XIV. qu. 4.

Nullus clericor. - Odit Nullus clericor. servam, o. 19. C. XVII. gu. 4. Nullue clericus elium, c. 6. C. ZI. qu. 1. Mullus clericus vel diac., c. 33. C. XI. qu. 1. Nullus debitae, c. 42. D. I. de poen. Nullus decimes, c. 4. C. XVI. qu. 2. Nullus ducat, c. 1. C. XXXI. qu. 1. Nullus eorum ex bono, c. 26. D. 11. de poet Nullas coram, qui conn., c. 2. C. XXI. qu. 4. Nullas coram, qui in, c. 13. C. XXVIII. qu. 1. Nullus episcopor. aut presb., c. 1. C. XV. qu. 4. Nallus episcopor., dum, c. 3. C. II. qu. 2. Nallus episcopor. servum, c. 1. D. LIV. Nullus episcopus aut presb., c. 100. C. I. qu. 1. Nullus episcopus aut presb., c. l. C. V. qu. 4. *Nullus episcopus cler., c. 23. fin. G. XXII. qu. 5. Nullus episcopus gravamen, c. 124. C. I. qu. 1. Nullus episcopus in ecol., c. 1. D. LX. Nullus episcopus neque, c. 8. C. XI. qu. 1. Nullus episcopus, presb., c. 57. D. I. de cons. Nullus episcopus propter, c. 16. fin. D. XXXVIII. Mullus episcopus vel, c. 3. fin. C. XV. qu. 4. Nullus ex ecclesissico, c. 22. C. XXII. qu. 5. Nullus exspectet, c. 6. fin. D. VII. de poen. Nullus fidelis, c. 2. C. XXX. qu. 5. Fullus in episo. elig., c. 4. fin. D. LX. Nullus in episc. nisi, c. S. D. LXII. Nullus in praepositum, c. 2. D. LX. Nullus introducetur, c. 2. C. IV. qu. 4. Nullus invitis, c. 13. D. LXI. Wullus itaque, c. 118. C. I. qu. 1. Nullus iudicum, c. 2. C. XI. qu. 1. Nullus laicor. ecclesias, c. 18. C. XVI. qu. 7. Nullus laicor. principum , c. l. D. LXIII. Nullus laicus, c. 2. C. 11. qu. 7. Nutlus ministrorum, c. 125. D. IV. de cons. Nullus missam, c. 5. D. XXXII. Nullus monachus congr., c. 14. C. XVIII. qu. 2. Nullus monachus talia, c. 54. C. II. qu. 7. Nullus mortuus, c. 18. C. XIII. qu. 2. Nullus neque, c. 6. C. XXXVI. qu. 2. Fullus omnino archidiac., c. 11. C. XVI. qu. 7. Nullus omnino, qui, c. 28. fin. C. VL qu. l. Nullus ordinetur, c. 2. D. XXIV. Hullus patriarcharum, c. 4. D. XCIX. Nullus poénitentem, c. 2. D. LV Nullus pontifice, c. 7. D. LXXIX. Nullus polest, c. 5. C. II. qu. 2. *Nullus presbyter aut diac., c. 5. C. IX. qu. 2. Nullus presbyter in eccl., c. 15. D. I. de cons. Nullus presbyter missas, c. 25. D. I. de cons. Nullus presbyterorum, c. 7. D. XLIF. Nullus presbyterorum, c. 35. D. V. de cons. Nullus primas, nullus, c. 3. C. IX. qu. 2. Nullus primas vel metrop., c. 7. C. IX. qu. 3. Nullus res ecclesiae, c. 39. C. XVII. qu. 4. Nullus sacerdotum, c. 42. C. XI. qu. S. Nullus servus, c. 11. C. 111. qu. 5. Nullus unquam laicor. , c. 4. D. LXXIX. Nullas unquam praesum., c. l. C. IV. qu. 4. Numquid Cain, c. 26. D. I. de poen. Numquid non erant, c. 1. C. XXVIII. qu. 1. Numquid non omnia, c. 10. D. V. de cons. Nunc antem divina, c. 7. D. XXI. Nunc autem non, c. 44. D. IV. de cons. Nunc vero, c. 20. C. IX. qu. 3. Nunciatum est, c. 2. D. LXXXIV. Munquam aquae, c. 2. D. LXXXIV. Nunquam aquae, c. 10. D. IV. de cons. Nunquam de manu, c. 33. D. V. de cons. Nunquam de pontificibus, c. 12. D. XCVI. Munquam de vitiis, c. 4. D. LVI. Nunquam divinatio, c. 24. C. I. qu. I. Nuper Foropopulensis, c. 2. fin. C. VII. qu. 2. Nuptiae terram replent, c. 12. C. XXXII. qu. 1. Nuptierum bonum, c. 41. C. XXVII. cu. 1.

Obeuntibus, c. 35. D. LXIII. Obicianifur, c. 7. C. XXXII. qu. 4. Obitum Theodori, c. 2. C. XII. qu. 5. Obitum Victoris, c. 16. D. LXI. Oblationes dissidentium, c. 2. D. XC. Observandum quoque, c. un. C. XV. qu. 2. Obtimeri, c. 21. C. XXIII. qu. 4. Occidit Phinees, c. 14. C. XXIII. qu. 8. Octava discussio, c. 62. C. XII. qu. 2. Odi et proieci, c. 28. C. XXIV. qu. 1. Odi Dens, c. 62. C. L qu. 1.

O Offerebat, c. 1 Officia, c. 16. Officii nostri, Olim idem era Olim insens, Omne senne. Omne itaque. Omnem vim, e Omne, quod i Omne, quod ir Omnes basilies Omnes basilics Omnes causati **Omnes** decima Omnes deince **Omnes** ecclesi Omnes episcoj Omnes fideles Omnes fideles, Omnes huius. Omnes illi, c. Omnes itaque. Omnes leges a Omnes leges to Omnes presbyte Omnes psallen Omnes, qui ac Omnes, qui p Omnes, quos Omnes, quos le Omnes, quos Omnes, sive p Omnes vero. Omnia decreta Omaia, quae a Omnia, quaeci Omnia sacram Omnia talia. c Omaibus con Omnibus mod Omnibus nobi Omnibus quib Omnibus servis Omnibus vobie Omni die, c. Omning confits Omnino punie Omnis actas. (Omnis autem. **Omnis** Christia Omnia Christia Omnis cuiuslib Omnis electio, Omnis homo. Omnis iactanti Omnis iniquita **Omnis** oppress Omnis presbyt Omnis, qui al Omnis. qui se Omnis, qui ia Omnis, qui iu Omnis. gui no Omnis, qui re Omnis res , c. Omni tempore Omni timore, Omnium sacer Omnium vestri Oportebat, c. **Oportet** episco Oportet eum, **Oportet** infante **Oportet** sacerd Oportet ut pris 0 propheta , o Optatum tibi. Oratorium; c. Ordinationes e Ordinationes e Ordinationes p Ordinationes p Ordinationes, q Ordinationes, Ordinatos, c. Origo, c. 5. C Osius episcopu

Osius - Pervenit

1257

Osius episcopus, c. 7. fin. C. VI. qu. 4. *Osius papa, c. 2. D. LVI. Ostendit propheta, c. 11. fin. C. XXIII. qu. 3. Ostenditur illos, c. 32. D. IV. de cons. Ostiarias, c. 19. D. XXIII. Oves pastorem, c. 9. C. VI. qu. 1. Oves, quae, c. 13. C. II. qu. 7.

Pacem igitnr, c. 9. D. II. de cons. Pagani, c. 25. C. II. qu. 7. Palam est, c. 9, D. XI. Palliam tibi, c. 6, D. C. Pallium vobis, c. 10. D. C. Panem coelestem, c. 64. D. II. de cons. Panis est, c. 55. D. II. de cons. Panis et calix, c. 39. D. H. de cons. Paratus, c. 2. C. XXIII. qu. 1. Parentelae, c. 4. C. XXXV. qu. 5. Parsimoniam, c. 5. D. XLI. Parvuli alio, c. 74. D. IV. de cons. Parvnli fideles, c. 138. D. IV. de cons. Parvnli, qui sine, c. 14. C. XXII. qu. 5. Parvnlos, c. 110. D. IV. de cons. Pasce fame, c. 21. D. LXXXVI. Paschae solenuitas, c. 23. D. III. de cons. Pastoralis officii, c. 42. C. VII. qu. l. Pastor ecclesiae, c. 7. C. I. qu. 2. Paternarum, c. 24. C. XXIV. qu. 3. Patet profecto , c. 10. C. IX. qu. 3. Patet simoniacos, c. 27. fin. C. I. qu. 7. Patrem, c. nn. C. XXXII. qu. 3. Paulianistae, c. 53. C. I. qu. 1. *Paulum itaque, c. 6. C. II. qu. 3. Paulus dicit, c. 28. C. II. qu. 7. Paulus Dyaclinae , c. 43. C. II. qu. 7. Paulus Petrum, c. 33. C. H. qu. 7. Pauper, c. 72. C. XI. qu. 3. Peccatum, c. 7. D. IV. de poen-Pecunia, c. 16. C. XVII. qu. 4. Pennata, c. 9. D. II. de poen. Peracta, c. 10. D. II. de cons. Per adoptionem, c. 6. C. XXX. qu. 3. Per aquam, c. 9. D. IV. de cons. Per baptismum, c. 2. D. IV. de cons. Peregrina indicia, c. 12. C. III. qu. 6. Perfecta poenitentia, c. 12. c. 11. que o Per Esaiam, c. 98. C. I. qu. l. Perfecta poenitentia, c. 40. D. I. de poen. Perfecta poenitentia, c. 8. D. III. de poen. Per illicitam, c. 25. C. I. qu. 7. Per illicitam, c. 3. C. IX. qu. 1. Per laicos, c. 20. C. XVI. qu. 7. Perlatum ad nos, c. 27. D. III. de cons. Perlatum est ad nos, c. 4. D. LXXXVIII. Perlatum est ad nos, c. s. C. XIX. qu. 3. Pelatum est ad sanct., c. 7. C. XXIX. qu. 2. Perlatum est 'ad sed., c. 12. fin, D. XC, Perlectis, c. l. D. XXV. Perniciosam, c. 25. C. XVIII. qu. 2. Perniciose, c. 23. D. I. de poen. Per principalem, c. 123. C. I. qu. 1. Per principalem, c. 21. fin. C. IX. qu. 3. Per scripta, c. 5. fin. C. II. qu. 8. Per singulas eccl., c. 1. C. XVI. qu. 3. Per singulas prov. episc. , c. 2. C. IX. qu. 3. Per singulas prov. oport. , c. 1. C. IX. qu. 3. Pervenit ad me, quod, c. 26. C. XXIII. qu. 2, Pervenit ad me, quosd., c. 12. D. III. de cons. Pervenit ad nos diac., c. 21. D. XCIII. Pervenit ad nos diac., c. 1. C. XXX. qu. 1. Pervenit ad nos fama, c. 13. C. I. qu. 3. *Pervenit ad nos fama, c. 3. C. XVI. qu. 7. Pervenit ad nos, fratr., c. 1. D. LXXXIV. Pervenit ad nos, fratr., c. 59. C. II. qu. 7. Pervenit ad nos, Pigmen., c. 20. C. VII. qu. 1. Pervenit ad nos, quod in, c. 20. C. XVIII. qu. 2. Pervenit ad nos, quod quid. , c. un. D. CI. Pervenit ad nos, quod quid., c.15. C.XXVII. qu.1. Pervenit ad nos, quod quosd., c.8. C.XXVI. qu.5. Pevenit ad nos, quod si, c. 39. C. XI. qu. 1. Pervenit ad nos quosd., c. 9. D. L. Pervenit ad nos, unde, c. 9. C. XVI. qu. 1. Pervenit ad nostras, c. 6. D. XVIII. Pervenit ad notitiam, c. 29. D. H. de cons. Pervenit ad sanctam, c. 26. fin. D. LXXXVI. Pervenit ad sanctum, c. 14. D. XCIII. Pervenit in sanctam, c. 1. C. XXI. qu. 3. Pervenit quoque, c. 1. D. XCV.

Pessimam - Poenitentes tempore

Pessimam, c. 32. C. XXIII. qu. 8. Pessimam, c. 32. C. XXIII. qu. 8. Petinisti, c. 17. C. VII. qu. 1. Petinus; c. 19. C. XI. qu. 1. Petrus diaconus, c. un. D. XXXIX. Petrus doloit, c. 1. D. I. de poen. Petrus potestatem, c. 40. C. II. qu. 7. Petrus, qui Thabitam, c. 16. C. XXIII. qu. 8. Petrus Simoni, c. 19. C. I. qu. 1. Piaziam, c. 2. C. XXI. qu. 7. Piaziam, c. 2. C. XXI. qu. 7. Pitacium, c. 2. C. XXX. qu. 3. Pinm est, c. 45. D. III. de poen. Placet omnibus, c. 5. D. LXV. Placita saecularia, c. 2. C. XV. qu. 4. Placuit communi, c. s. C. XVI. qu. 1. Placuit de infantibus, c. 3. C. 1. qu. 4. Placuit de infantibus, c. 111. D. IV. de cons, Placuit eorum, c. 53. C. II. qu. 7. Placuit episcopos, c. 13. D. XXXII. Placuit etiam, c. 9. D. XC. Placuit huic sanct. magnaeque, c.S. C.XVI. qu.3. Placuit huic sanct. syn., c. 4. D. XVI. Placuit igitur, c. 152. D. IV. de cons. Placuit omnib. communi, c. 14. fin. D. XII. Placuit omnib. epise., c. 12. C. X. qu. 1. Placuit omnib. resident., c. 1. C. XVI. qu. 1. Placuit per omnia, c. 7. C. XIII. qu. 2. Placuit pro communi, c. 4. C. VI. qu. 3. Placuit saneto conventui, c. 2. C. IV. qu. 2. et 3. Placuit universo , c. 9. C. XI. qu. 3. Placuit nt altaria, c. 26. D. I. de cons. Placnit ut ante, c. 5. D. LXXVII. Placuit ut ante, c. 14. C. XX. qu. 1. Placuit ut a nullo, c. 27. C. VII. qu. 1. Placuit ut a quibuscunque, c. 9. C. II. qu. 6. Placuit at clericas, c. 1. C. XXI. qu. 5. Placuit ut conservato , c. 1. D. XVIII. Placuit ut deinceps , c. 2. C. IX. qu. 2. Placuit ut deinceps, c. 3. fin. D. VI. de poen. Placuit ut de ordinatione, c. 22. C. I. qu. 1. Placuit ut dies , c. 24. D. III. de cons. Placuit ut episcopi, c. 1. C. XII. qu. 3. Placuit ut episcopi, c. 3. C. XXI. qu. 3. Placuit ut hi, c. 11. fin. C. XXXVI. qu. 2. Placuit at nemini, c. 21. C. VII. qu. 1. Placuit at nullus, c. 102. C. I. qu. 1. Placuit at nullas, c. 1. C. X. qu. 3. Placuit at omnes, c. 9. D. III. de cons. Placuit at ordinandis, c. 7. D. XXXVIII. Placnit nt poenitentes, c. 68. D. L. Placnit nt postquam, c. 25. D. III. de cons. Placnit nt presbyteri, diac., c. 35. C. II. qu. 6. Placuit ut presbyteri non, c. 51. C. XII. qu. 2. Placuit ut qui, c. 12. C. XXIII. qu. 5. Placuit ut quieunqu. ab imp., c. 11. C. XI. qu. 1. Placait at quicanqu. cler., c. 4. D. LXXIV. Placait at quicanqu. dix., c. 154. D. IV. de cons. Placuit at quicunqu. dix., c. 156. D. IV. de cons. Placuit at quicunqu. episc., c. 15. C. XVI. qu. 3. Placuit at quicunqu. episc., c. 2. C. XVI. qu. 6. Placut ut quicunqu. in un., c. 3. D. LXXII. Placuit ut quicunqu. parv., c. 153. D. IV. de cons. Placuit ut quisquis, c. 43. C. XI. qu. 1. Placuit ut quoties, c. 1. C. 1. qu. 2. Placnit, nt quotiescunqu. cler., c. I. C. III. qu. 10. Placnit, at quotiescunqu. congr., c. 10. D. XVIII. Placnit at secundam, c. 5. C. XXXII. qu. 7. Placnit at si quando, c. 3. fin. C. VI. qu. 2. Placnit nt si quis aliqu., c. 1. C. II. qu. 4. Placuit ut si quis cler. , c. 2. C. XXI. qu. 2. Placuit ut si quorumcunq., c.10. C. XXXIII. qu.2. Placuit nt unnsquisque, c. 103. C. 1. qu. 1. Plebiscita , c. 2. D. II. Plebs Diotrensis, c. 11. D. LXIII. Plerique ex Ind. , c. 94. D. IV. de cons. Plerique refugientes, c. 3. C. XIV. qu. 3. Plerique sacerdotes, c. 5. C. VIII. qu. 1. Plerique sacerdotes, c. 5. C. VIII. qu. 1. Plerumque boni, c. 27. C. H. qu. 7. Plerumque contingit, c. 88. C. XI. qu. 3. Pluit Dominus, c. 40. D. III. de poen. Plures, c. 54. C. XVI. qu. 1. Plurimos sacerdotes, c. 3. D. LXXXII. Poenae sicut, c. 18. D. I. de poen. Pares Silveran c. 2. C. XVIII. qu. 5. Poenae stout, c. 18: D. R. de poena Poenae illorum, c. 2. C. XXIII, qn. 5. Poenale, c. 13. C. XIV, qu. 5. Poenitentem, c. 9. C. XXVI. qu. 7. Poenitentes si, c. 10. D. III. de poen. Poenitentes tempore, c. 63. D. L.

Poenitentes vel - Presbyter Poenitentes vel inscii, c. 3. D. LV. Poenitentia est, c. 1. D. III. de poen. Poenitentia est quaed., c. 4. D. III. de poen. Poenitentia, quae, c. 62. D. I. de poen. Poenitentiam agere, c. 6. D. H. de poen. Poenitentiam coniug., c. 13. fin. C. XXXIII. qu. 4. Poenitentibus, c. 5. C. XXVI. qu. 7. Ponderet, c. 14. D. L. Pontifices, qui, c. 4. C. VII. qu. 1. Pontifices, quibus, c. 3. C. XII. qu. 3. Porro de affinitate, c. 3. C. XXXV. qu. 5. Porro du orania e, c. 3. c. AXXV. qu. 5. Porro du orania e, c. 22. fin. C. XXXV. qu. 2. et 3. Porro el Hierosolymitarum, c. 2. fin. D. LXVI. Porro gloria, c. 56. D. I. de cons. Porro illi, c. 31. D. I. de poen. Porro Moysi, c. 6. fin. D. LXXXIV. Porro scias, c. 4. D. LXIII. Porro si, c. 14. C. XVI. qu. 3. Possessio, c. 2. C. XVI. qu. 5. Possessiones ecclesiar., c. l. C. XVI. qu. 4. Possessiones, quas, c. 61. C. XXI. qu. 1. Post appellationem, c. 31. C. II. qu. 6. Post baptismum, c. 91. D. IV. de cons. Postea quam, c. 21. C. XXV. qu. 2. Postea signatur, c. 63. D. IV. de cons. Postea tanguntur, c. 68. D. IV. de cons. Post pascha , c. 10. D. LXXVI. Postquam ascenderit, c. 88. D. IV. de cons. Postquam hostilis, c. 49. C. XVI. qu. 1. Postquam pretio , c. 13. C. XIII. qu. 2. Postquam quemquam, c. 11. D. L. Postquam se, c. 61. D. IV. de cons. Postquam vos credere, c. 78. D. IV. de cons. Post quingentos, c. 9. C. XVL qu. 3. Post susceptum, c. 5. C. XXX, qu. 8. Postulatus, c. 6. C. III. qu. 7. Post uxoris, c. 5. C. XXX. qu. 4. Potest discursus, c. 11. D. II. de poen. Potest fieri, c. 52. D. I. de poen. Praecepit, c. 19. C. XXXII. qu. 5. Praecepta canonnin , c. 12. D. LV. Praecepta synodalia, c. 5. D. I. de cons. Praeceptis apostolicis, c. 2. D. XII. Praeceptum est Domini, c. 21. C. XXXII. qu. 5. Praeceptum est ergo, c. 6, fin. C. II. qu. 2. Praecipiendum est, c. 15. C. XIII. qu. 2. Praecipimus etiam, c. 5. fin. C. XXI. qu. 2. Praecipimus, ne diac., c. 26. fin. D. XCIII. qu. 2. Praecipimns, ne unqu., c. 10. D. XXXIV. Praecipimus , ut decim. , c. 3. C. XVI. qu. 2. Praecipimus , ut episc. , c. 11. D. XC. Praecipimus, ut in, c. 24. C. XII. qu. 1. Praccipinus, ut in, c. 24. C. XII. qu. 1. Praccipinus, ut inxt., c. 53. C. XVI. qu. 1. Praccipinus, ut ium, c. 5. fin. C. XXI. qu. 4. Praccipue, c. 3. C. XI. qu. 3. Pracdia, c. 5. C. XII. qu. 2. Praedicandum est, c. 17. fin. C. XXII. qu. (. Praedicator, c. 64. C. XVI. qu. 1. Praedixerat, c. 75. D. I. de poen. Praesens, c. 4. C. XX. qn. 3. Praesente presbytero, c. 18. D. XCIII. Praesenti concilio, c. 18. D. LIF. Praesenti decreto, c. 2. C. V. qu. 2. Praesentinm latoris, c. 3. C. VII. qu. 1. Praesentium portitorem, c. 3. fin. C. f. qu. 5. Praesul non damnabitur, c. 2. C. H. qu. 4. Praesulum, c. 2. C. XVI. qu. 3. Praesumunt, c. 22. C. II. qu. 7. Praeterea devotionis, c. 12. C. XXIII. gu, g. Praeterea frequenter, c. 3. D. LI. Praeterea placuit, c. 7. D. XXVIII. Praeterea sciscitaris, c. 12. D. XXIII. Praeter hoc, c. 6. D. XXXII. Precariae a nem., c. 4. C. X. qu. 2. Precariae de quinqu., c. 5. C. X. qu. 2. Precariae et commutat., c. 44. C. XII. qu. 2. Presbyter ante, c. 4. D. LXXVIII. Presbyter aut diac., quem, c. 2. fin. C, XV. qu. 5. Presbyter aut diac., qui, c. 12. D. LXXXI. Presbyter dum dioecesim, c. 3. fin. C. XII. qu. 4. Presbyter eucharistiam, c. 93. D. II. de cons. Presbyteri baptizatos, c. 120. D. IV. de cons. Presbyteri de occultis, c. 4. C. XXVI. qu. 6. Presbyteri, diaconi, et univ., c. 3. D. XXIV. Presbyteri, diaconi, subdiac., c. 19. D. XXXIV. Presbyteri, diaconi, vel cet., c. 34. C. XI. qu. 3. Presbyter inconsulto, c. 2. C. XXVI. qu. 6.

- 1

[79]

Presbyter - Puella

Presbyter incommite, c. 14. fm. C. XXVI. qu. 6. Presbyteri, qui discorramma, c. 121. D.IV. de cons. Presbyteri, qui per discorramma, c. 4. D. XCV. Presbyteri, quite, c. 2. D. LXVIII. Presbyteri, quite, c. 2. C. XI. quite. Presbyteri, quite, c. 2. D. LXVIII. Presbyteri, quite, c. 2. C. XI. quite. Presbyteri, quite. Presbyteri. Presbyteri. Presbyteri. Presbyteri. Presby Presbyteris, disconis, c. 8. D. XXVII. Presbyteris seu, c. 118. D. IV. de cons. Presigner mane, e. 2. D. ICL Presbyter presentle, c. 11. D. XCV, Presbyter presentle, c. 11. D. XCV, Presbyter press edinator, c. 8. D. XXIII. Presbyterieran filios, c. 10. L.VI. Presbyteriera, disc., c. 28. C. XVI. qu. h. Presbyteriera, qui immail., c. 29. D. L. Presbyteriera nilta, c. 2. D. XCV. Presbyteriera nilta, c. 2. D. XXVI. Presbyter quidam , c. 18. D. XXXII. Presbyter si a plebe, c. 18. C. II. qn. 5 Presilyter at persey, to the C. H. que p. Presilyter at formicationen, c. 5. D. LXXXII. Presilyter at per permian, c. 8. D. L. qu. L. Presilyter at unovers, c. 8. D. XXVIII. Presilyter well quilibet, c. 5. C. II. qu. 5. Presilyterway, de quo, c. 3. D. L. Presbytemm per ignate., c. 16. D. XXVIII. Pridem processimas, c. 7. C. XVIII. qu. 2. Prime actionet, c. 15. C. XVI. qu. 2. Prima annotatio, c. 11. D. XVL. Prima anten, c. 10. D. XVI. Prima consolatio , r. 41. D. III. de poen-Frimae sedis , c. 2. D. XCIX. Prime igitter, a. 13. D. IV. de cons. Primo quidem , c. 44. D. H. de cons. Primo salus , c. 5. C. XXV, qu. 1. Primotes , c. 5. C. II, qu. 1. Primetus episcopus, c. 6. D. LXXI. Frime gradu , c. 6. C. XXIV. qu. 5. Primo semper, c. 13. C. II. qu. 1. Prinnm est, c. 8. C. XXII. qu. 2. Prinnm interrigatur, c. 85. D. IV. de cons. Prinam itagae , c. 6. fis. D. XXV. Princeps villierum , c. 24. D. H. de poen. Princeps villierum , c. 32. D. H. de poen. Principali, c. 15. D. LXIII, Principatra, c. 25. C. L. qu. J. Principatra mierali, c. 26. C. XXIII, qu. 1. Principium, c. 45. fin. D. II. de poen. Prists consustado , c. 2. D. C. Priscis igitar , c. l. D. LV. Priscis quiden , c. 2. C. X. qu. 1. Privilegia ecclesiar. , c. 1. C. XXV. qu. 2. Pririlegia eccleniar. , c. 2. C. XXV. qu. 2. Pririlegia eccleniar., c. 17. C. XXV. qu. 2. Privilegia sant leges, c. 5. D. III. Privilegiam, c. 63. C. XI. qu. 5. Privacejuma, c. fd. C. M. qn. 2. Prins ergs, c. 5. C. HL qn. 2. Prins ert, c. 4. fm. C. HL qn. 11. Prinsepasm ad nos, c. 4. D. XXVIII. Prinsepasm courrentent, c. 42. C. XXVIII. qn. 2. Probinum, c. 18. C. XVI. qu. L. Proclinis, c. 1 C. XX. qt. 1. Prodest , c. 4. C. XXIII. 42. 5. Pro dilectione, c. 35. D. H. de cons. Productios est, c. 1. D. 331. de poes. Progeniem sunn, c. M. C. XXXV. qu. 2. et 3. Prohibendum, c. 34. fn. D. LIV. Exchibertur, c. 14. C. II. qu. 1. Frahilete, c. 21. D. XXIII. Pro membris, c. 4. C. XXIII. qu. 3. Prospecieschum, e. 1. D. III. de cons. Pro obenations, c. 21. C. XIII. qu. 2. Prophetavil, c. 78. C. L qu. L. Proposito , c. s. C. XXXII, qu. L. Propositam, c. L. C. XX. en Proposnisti, c. 2. D. LXXXII. Proprie, c. 13. D. IV. de com Propter ecclematices, c. 15. D. XVIII. Propher ecclesinations, c 4. D. XVIII. Propher eux, c 25. C. VII. qu. I. Propher gloriam, c. 68. D. IV. de com. Propier reperiant, c. 22. G 11. qu. 6. Propier totics, c. 16. D. XIX. Empler vitendum , c. 15. D. IV. de cana. Em qualitete , c. T. C. XXVI. qu. 7. Bus newscattine , c. 11. D. XLIV. Provinciae, c. l. D. XCIL. Padminis, c. 28. D. XXIII. Patientis, c. 11, C. XXIV. on 1. Patter est, c. L. C. XXXII. qt. 2. Inela, c. 1 C. II. cz. 2.

Puellae - Quantumlibet

Pueri ante annos, c. 15. C. XXII. qu. S. Pulchra etiam, c. 18. D. LXXXVI. Para et simplex, c. 17. C. III. gz. 8. Pato Christianum, c. 16. C. XXXII. gz. 5. Puto, quod sine, n. 35. C. II. qu. 7. Putant quidam, c. 2. C. XIV. qu. 3.

Quaranque arte, to \$. C. XXII. ga. \$. Quindrugesima sex, c. 3. D. IV. Quadrugesima summa, c. 18. D. V. de otas. Quase ad perpetnam, c. 2. C. XXV. qu. L. Quase Christo, c. 10. C. XXVII. qu. 1. Quase contra motest, c. 2. D. VIII. Quecunque a parentiliar, c. 20. C. XXV. qu. 2. Quecunque contentianer, c. 7. C. XI. qu. 1. Quescunque enim, c. 8. D. IV. de poen. Quascunque mulier, c. 2. D. XXX. Quascunque res, c. 5. C. X. qu. l. Quasdam capitala, c. l. D. XCVL Quasdam cum fratre, c. 10. C. XXXII. qu. 7. Quasdam cum fratre, c. 10. C. XXXII. qu. 7. Queedam lex terr., c. 20. C. XXXV, qu. 2. et 3. Quee de causa , c. 3. C. II. qu. 5. Quae dignice , c. 26. C. XXIV, qu. 1. Quase digmior, c. 28. C. XXIV, qs. 1. Quase liptis intereductions, c. 5. D. XXXVIII, Quaselifiet occulta, c. 10. D. XL. Quase Lotharins, c. 16. C. II, qz. 1. Quaserst hic alignit, c. 46. D. III. de poen. Quasersultam est inferies, c. 15. C. H. qz. 7. Quasersultam est inferes, c. 6. D. II. de poen. Quasersultam est inferes, c. 6. D. II. de poen. Quasersultam est inferes, c. 6. D. II. de poen. Quasersultam, c. 22. fa. C. XXII qu. 2. Quasersultar, c. 22. fa. C. XXII qu. 2. Quaero ergo, c. 21. C. VL qu. 1 Quas semel, c. 4. C. XIX. qu. 2. Quassiltum est ab aliquib., c. 38. C. XIII. qu. 1, Quassilum est de spise., c. 4. C. I. qu. 2. Quassilum est cliam, c. 45. C. XXIII. qu. 4. Quassilument, c. 55. C. XII. qu. 2. Quali nos, c. 44. C. XXIII. qu. L. Qualis condemnatio, c. 5. C. II. qu. 7. Qualis debent, c. 4. C. XXX. qu. 5. Qualis enim, c. 21. C. VIII. qu. 1. Qualis hine, c. 4. D. XXV. Qualitas Intri, c. 2. D. V. de poer. Qualiter ordinati, c. 13. C. VIL qu. 1. Quam megnum, c. 10. C. XXIII. on 4. Quamohren, c. 68. D. L de poen. Quam periculosam, c. 8. C. VII. qu. L. Quam pit mentie, c. 2. C. L qu. 2. Quan praeptisterum , c. 25. C. XIII. qu. 2. Quam ait necessarium , c. S. C. XVIII. qu. 2. Quamvis caule , c. 62. D. L. Quampis cante, c. 22. D. III. de Quemris chergiscopi, c. 4. D. LIFIII. Quemris dictam, c. 11. C. XXII. qc. 1. Quemris errare, c. 11. D. XXXVIII. Quanvis litest, c. 7. C. III. gr. 4. Quanvis plenitado, c. 88. D. L. de poen. Quanvis trisle, c. 14. C. VIL qu. L. Quantis vers , c. 75. C. XL qu. 3. Quamvis universay, c. 2. D. XXL. Quanvis unus, c. 29. D. IV. de cous. Quande ab Rierusolymis, c. 147, D. IV. de cons. Quando Adam , c. 22. D. II. de po Juzzels saten consent., e. S. D. LLIF. Quando autem stamus , c. 70. D. L. de cons. Quando episcopus, c. 5. D. XXIV. Quando espo, c. 23. C. XI. 40. A Journele et abi, c. 6. D. LXXF. Quando necessitus, c. 4. D. LXXXVI. Quando presbyteri aut diac., c. 2. D. XXVIII. Quando presbyteri in paroch., c.2. D. XXXVIII. (Pannis presigneri per int., e. 9. D. MIN. Quanda quis, c. 135. D. IV. de cons. Quanda walt Dens, c. 35. C. XXIII. qu. 4. Quanquan cannes, c. S. D. XXIII. Quanquam asceedatum, c. 3. C. XIV. qu. 3. Quanquam secundum hon., c. 24. C. H. qu. 7. Quanto a nobis, c. s. C. 11. qu. L. Quanto apostolica, c. 10. D. L.XIII. Quanto tempore, c. 1. C. HL qu. 3. Quantum divit, c. 48. D. L. Quantumlihet, c. S. D. XLVII.

Quantus - Quicunque epicopon.

Quantus, c. 14. C. XXIII. qu. 4-Quantualibet, c. 53. D. L de poen Quapropler ass cler., c. 47. C. II. qu. T. Quapropler in filish., c. 27. C. XXVII. qu. 2. Qua traditione, c. 1. D. XXII. Quatmor aniem, c. 27. C. XII. gn. 2. Quatmor modis, c. 18. C. XL qu. L Quemadmodum illicita, c. 3. D. XII. Quemadmodun membr., c. 4 fin. C. KNITL gut. Quemadanodum non rect., c. 16. C. XXXII. gu.T. Quem prienitet, c. 88. D. I. de prien. Quem principacitores, c. 6. C. XX. qu. L. Querilar pater, c. 26. C. H. gu. 7. Questa est nobis, c. 12, C. XIII. gu. 2. Questi anhis sunt, c. 41. C. XVII. un. 4. Questi anat, c. 46. C. XVI. qu. 1. Quia Agatho, c. 25. C. XXVII. qu. 2. Quis alii, c. 24. C. XIII. Quia aliquanti, c. 4. D. LXXXII. Quia aliquanti, c. 4. D. LXXXII. "Juic auxom, c. 5. C. XI. qu. 1. Qui abstalerit, c. 5. C. XII. qu. 2. Qui accasare, c. 8. C. III. qu. 3. Qui accasare, c. 8. C. XI. qu. 3. Quin cognormant, c. E. C. X. qu. R. Quin corpus, c. M. D. H. de count. Quin des, c. M. D. V. de count. Qui adminit, c. L. C. XV. qu. S. Qui adminit, c. L. C. XV. qu. S. Qui adminita plangust, c. H. D. HH. de poen. Quin divinitatio, c. Th. D. L de poen. Quin es, c. S. Sn. C. HI. qu. 2. Quin estato S. S. Sn. C. HI. qu. 3. Quin subs., c. M. C. XV. qu. 3. Quin subs., c. M. C. YV. qu. 3. Quia en sola , c. 22. C. XXIV. que i. Quia frater, c. 18. C. VII. qu. L. Quia igilar, c. s. D. LXIII (nia ingredientibus, c. ?. C. XIX. 92. 2. Quin in quibusdan , c. 4. D. L.X.X.XIX. Quin Insunes, c. 2. C. XII. 92. 5. Quis inthe canonices, c. 3. C. Y. qu. 3. Quis inthe canonices, c. 3. C. Y. qu. 4. Qui sinthe sanctor., c. 35. C. XVI, qu. 1. Qui aliorum, c. 32. C. XXIV. qu. 3. Qui ambulst, c. 1. fm. C. V. qu. 3. Qui motrie, c. 50. D. H. die mana. Quis parrus est, c. 36. D. H. de souss Quis per ambitioner, c. 6. D. LXIV. Quia praesalatus, c. S. C. L. qu. 4. Qui apad, c. 4. C. L. qu. 4. Quia radir, c. 13. D. 11. de poen. Quin ret, c. 50 fm. C. XI. qm. I. Quin ascerdates, c. 13. C. X. qm. L. Quin samets, c. 28. D. L.XIII. Quis sanctitas, c. 16. D. L. Quie simpliciter, c. 14. fin. D. LVL. Quie sent, c. 10. D. XXVIII. Quia te quati, c. 38. D. L. Quia tas froternitas, c. 8. C. XII. qu. L. Qui bens, c. 54. D. H. de conn. . Qui bis ignoranter, c. 117. D. IV. de conn. Qui bis agrant, c. 4. fin. C. XVII. qu. 1. (m) roos again, c. c. a. a. x. x. a. q. 1. (m)roos again, c. c. a. x. x. y. q. 1. (m)roos episcopi, c. 27. C. X. q. a. (m)roos percents, c. 16. C. XIII, q. 2. (mi columnian, c. 2. C. V. q. 6. (mi columnian, c. 2. C. X. Q. 6.) Ori columnian, c. 2. C. V. qu. 6.
Ori collection, c. 2. C. XCHL.
Ori Christi, c. 1. C. XII. qu. 2.
Ori competitore, c. 23. D. LXXXVI.
Ori competitore, c. 13. C. XII. qu. 3.
Ori consentit, c. 10. C. XII. qu. 3.
Ori consentit, c. 10. C. XII. qu. 3.
Ori consentit, c. 10. C. XXI. qu. 3.
Ori consentit, c. 10. C. XXI. qu. 3.
Ori consentit, c. 10. C. XXI. qu. 1.
Ori consentit, c. 10. C. XXII. qu. 1.
Ori consentit, c. 27. D. V. de const.
Orioquid enim, c. 27. D. V. de const.
Orioquid inter, c. 2. C. XXXII. qu. 1.
Orioquid interinibilit, c. 101. C. 1. qu. 1.
Orioquid interinibilit, c. 101. C. I. qu. 1.
Orioquid interinibilit, c. 101. C. XII. qu. 2.
Orioquid interinibilit, c. 101. C. I. qu. 1.
Orioquid parochint, c. 26. C. XXIV. qu. 1.
Oriotane oblicit, c. 6. C. H. qu. 4.
Oriotane oblicit, c. 6. D. I. de poem.
Oriomagne and, c. 73. G. XI. qu. 3.
Oriomagne contributerini, c. 12. C. XIXIV. qu. 4.
Oriomagne contributerini, c. 13. C. XII. qu. 3.
Oriomagne de sacceri, c. 2. C. XII. qu. 3.
Oriomagne de sacceri, c. 2. C. XII. qu. 3.
Oriomagne de sacceri, c. 2. C. XII. qu. 3.
Oriomagne de sacceri, c. 2. C. XII. qu. 3.
Oriomagne de sacceri, c. 2. C. XII. qu. 3.
Oriomagne de sacceri, c. 30. D. 1..
Oriomagne equicopi, c. 66. C. XII. qu. 3.
Quicunque spiscopor., c. l. C. XVII. qu. 4.

.....

14

Quicunque - Qui in castigatione

1261

Quicunque episcopus, c. 4. C. XVI. qu. 3. Quicunque ex clero, c. 6. C. XXXIII. qu. 8. Quicunque ex gradu, c. 7. fun. C. XII. qu. 5. Quicunque ex his, c. 5. D. LXXXI. Quicanque fideliam, c. 30. C. XVI. qu. 7. Quicanque intra, c. 37. C. XI. qu. 3. Quiconque itaque, c. 3. D. LXXVII. Quiconque libertatem, c. 5. D. LIX. Quiconque libertatem, c. 55. C. XI. qu. 1. Quicanque militam, c. 4. C. XII. qu. 2. Quicanque militam, c. 4. C. XII. qu. 2. Quicanque parentib., c. 4. C. XX. qu. 1. Quicanque percutit, c. 33. C. XXXIII. qu. 8. Quicunque poenitens, c. 56. D. L. "Quieunque presbyter, c. 22. D. IV. de cons. Quicanque propriam, c. 7. C. XXXIII. qu. 2. Quicanque recognoverit, c. 4. C. XVI. qu. 7. Quicunque sacerdotum, c. 13. C. XXVI. qu. 5. Quicunque sacerdolum, c. 13. C. XXVI. qn. 1 Quicunque sacros, c. 12. C. I. qn. 1. Quicunque saie, c. 1. C. I. qn. 5. Quicunque sciens, c. 13. C. YI. qn. 1. Quicunque sudet, c. 2. C. I. qu. 1. Quicunque sub condit., c. 8. C. XXVII. qu. 2. Quicunque sub condit., c. 8. C. XIVII. qu. 2. Quicanque sub hoc, c. 2. C. XII. qu. 4. Quicunque tempora , c. 9. C. XIV. qu. 4. Quicunque virginit., c. 9. D. XXXI. Quicunque voluerit, c. 44. C. XVI. qu. 1. Quicunque vos, c. l. C. XXIII. qu. Quicanque vult, c. 43. fin. C. XVII. qu. 4. Quidam autem haeretici, c. 39. C. XXIV. qu. 3. Quidam clerici, c. 30. D. LXXXI. Quidam Deo, c. 90. fin. D. I. de poer Quidam desponsavit, c. 31. C. XXVII. qu. 2. Quidam fornicatus, c. 10. fin. C. XXXIV, qu. 1. Quidam maligni, c. 2. C. V. qu. 1. Quidam monachi, c. 17. C. XVI. qu. 1. Qaidam monachorum, c. 10. C. XVIII. qu. 2. Quidam nubentes, c. 2. D. XXVII. Quidam vero e contrario, c. 18. C. XXIII. qu.4. Quidantem de episc., c. 1. D. XLV. Quid autem ego, c. 23. C. VIII. qu. 1. Quid antem iniquius, c. 30. C. XXIV. qu. 3. Quid cradele, c. 44. C. XXIII. qu. 4. Quid culpatur, c. 4. C. XXIII. qu. 1. Quid dicam, c. 11. C. XIV. qu. 4. Quid dicam, c. 11. D. XXXVII. Quid enim prodest, c. 4. D. LXXXIII. Quid ergo ait, c. 6. C. XXIII. qu. 5. Quid ergo mirum, c. 99. C. XI. qu. 3. Quid ergo tarbamur, c. 48. D. II. de poen. Quid ergo volnit, c. 3. C. XXIII. qu. 4. Qui desponsatam, c. 12. C. XXVIL qu. 2 Qui desponsatam, c. 12. C. XXVIL qu. 2 Quid est aliud, c. 13. D. LXXXVIII. Quid est Christum, c. 46. D. II. de cons. Quid est hoc, c. 17. D. L. qu. 2. Quid est manus, c. 3. D. LXXVIII. Quid est quiennque, c. nn. C. XXXV. qu. 7. Quid est, quod dicitur, c. 13. D. IV. de poen. Quid faciet, c. 25. C. XXIII. qu. 4. Qui die solenni, c. 66. D. I. de cons. Quid in omnibus, c. 16. C. XXXII. qu. 7. Qui discordat, c. 65. D. II. de cons. Qui divina, c. 28. C. XIII. qu. 2. Qui divinationes, c. 2. C. XXVI. qu. 5. Qui divini, c. 4. D. 1V. de poen. Quid obest, c. 50. C. XI. qu. 3. Qui dormierit, c. 30. C. XXVII. qu. 2. Qui dormierit, c. 21. C. XXXII. qu. 7. Qui dormierit, c. 21. C. XXXII. qu. 7. Quid proderit, c. 7. D. LXI. Quid prodest icinnare, c. 12. D. LXXXVI. Quid ait sanguis, c. 73. D. II. de cons. Qui ea, quae Dei sunt, c. 10. D. XXXVIIL Qui ecclesiasticis, c. 2. D. XXXVI. Qui ecclesiasticis, c. 2. D. XXXVI. Qui ecclesianticis, c. 1. D. LIX. Qui ecclesianticis, c. 1. D. LIX. Qui egrit veraciler, c. 3. D. VII. de poen. Qui episcopatum, c. 11. C. VIII. qu. 1. Qui episcopus, c. 2. D. XXIII. Quiescanus, c. 2. D. XXIII. Quiescainus, c. 2. O. XLII. Quiescite, c. 12. C. VI. qu. 1. Qui et divinis, c. 24. C. XII. qu. 2. Qui ex familiis, c. 4. D. LIV. Qui exigit, c. 6. C. XXII. qu. 5. Qui habetis, c. 14. C. XIV. qu Qui in aliquo, c. 5. fin. D. LTF Qui in aliquo, c. 5. D. XXF Qui in alterins, c. 1. C. Qui in castigations, c. 6.

Qui in ecclesia - Qui vero excomm. Qui in ecclesia, c. 31. C. XXIV. gu. 3. Qui in maternis, c. 115. D. IV. de cons. Qui in qualibet, c. 10. C. I. qu. 7. Qui inhente, c. 39. C. XI. qu. 3. Qui fustus est, c. 90. C. XI. qu. 3. Quilibet fratrum, c. nn. C. VIII. qu. 5. Qui malos, c. 29. C. XXIII. qu. 5. Qui manducant, c. 58. D. II. de cons. Qui manducat, c. 75. D. II. de cons. Qui merito, c. 29. C. XI. qu. 3. Qui natus est, c. 36. D. I. de poen Qui nec regiminis, c. 32. C. II. qu. 7. Qui negligunt, c. 3. C. XXIV. qu. 3. Qui non probaverit, c. 3. C. H. qu. 3. Quinque modis, c. 22. D. V. de cons. Qui oblationes defunct. aut, c. 9. C. XIII. qu. 2. Qui oblationes defunct. ret., c. 10. C. XIII. qu. 2. Qui occiderit, c. 28. C. XVII. qu. 4. Qui omnipotentem , c. 95. C. XI. qu. 3. Qui partem, c. 6. D. LV. Qui peccat, c. 40. C. XXIII. qu. 4. Qui peierare, c. 13. C. XXII. qu. 5. Qui peierat, c. 2. C. XXII. qu. 5. Qui per pecunias, c. 9. C. I. qu. 1. Qui perfectionem, c. 17. C. I. qu. I. Qui plures, c. 3. C. XXI. qu. 1. Qui potest, c. 8. C. XXIII. qu. 3. Qui presbyterum, c. 24. C. XFII. qu. 4. Qui propinquam, c. 4. C. XXXV. qu. 2. et 3. Qui rapit, c. 18. C. XVII. qu. 4. Qui recedit, c. 14. D. IV. de poen. Qui recedunt, c. 7. C. XXVI. qu. 6. Qui recte indicat, c. 66. C. XI. qu. 3. Qui religiosis, c. 11. C. XVIII. qu. 2. Qui resistit, c. 97. C. XI. qu. 3. Qui sacramento , c. 11. C. XXII. qu. 4. Qui saccum, c. 45. D. L. Quis aestimaret, c. 17. C. XXVI. qu. 7. Quis aliquando, c. 87. D. I. de poen. Qui sanctus, c. 66. D. I. de poen. Quis autem leges , c. 11. D. X. Quis autem nesciat, c. 144. D. IV. de cons. Quis ant leges, c. 11. D. LIV. Qui scelerate, c. 24. D. II. de cons. Qui scit, se, c. 14. C. 11. qu. 6. Quis dubitet, c. 9. D. XCVI. Qui secundam carnem, c. 13. C. XXIII. qu. 4. Qui semel, c. 2. D. L. Quis enim nostrum, c. 48. C. XXIII. qu. 5. Qui se scit, c. 12. C. II. qu. 6. Quis ignorat, c. 6. C. XXXII. qu. 4. Qui sincera, c. 3. D. XLV. Qui sine crimine, c. 5. fin. D. XXVI. Qui sine peccato est, c. 3. C. III. qu. 7. Qui sine Salvatore, c. 7. C. XXVI. qu. 2. Qui sitit, c. 9. C. XXXIII. qu. 5. Quis locus, c. 2. C. I. qu. 4. Quis nescial, aut, c. 11. fin. D. XI. Quis nesciat sanclam, c. S. D. IX. Quis nos, c. 43. C. XXIII. qu. 4. Qui spiritualem, c. 4. C. XXX. qu. 4. Quisquis Christianum, c. 52. C. XXIII. qu. 4. Quisquis clericus, c. 5. D. LXXXIV. Quisquis cam militibas, c. 9. D. I. de poen. Quisquis dixerit, c. 155. D. IV. de cons. Quisquis episcopornue, c. nn. C. IV. qu. 5. Qui quis episcopus, c. 19. C. XII. qu. 2. Quisquis ex concupise., c. 137. D. IV. de cons. Quisquis ix concupies, c. 10. qu. 5. Quisquis ille, c. 3. C. II. qu. 5. Quisquis in negotiis, c. 3. D. LXXXVII. Quisquis inventus, c. 21. C. XVII. qu. 4. Quisquis metu, c. 80. C. XL. qu. 3. Quisquis per dolum, c. 22. C. XXIV. qu. 3. Quisquis per pecuniam, c. 5. C. I. qu. 1. Quisquis praeceptis, c. 3. fin. C. XIV. qu. 1. Quisquis pro aliquo, c. 38. C. XXIV. qu. 1. Quisquis probatus, c. 19. C. II. qu. 6. Quisquis rebus, c. 19. C. II. qu. 6. Quisquis rebus, c. 1. D. XLI. Quisquis vel quod, c. 5. C. XXIII. qu. 4. Qui studet, c. 11. C. I. qu. 1. Qui subdiaconum, c. 27. C. XVII. qu. 4. Qui sub gradu, c. 31. D. L. Dui sub gradu, c. 31. D. XCIII ui suis episcopis, c. 9. D. XCIII. -enatoribus, c. 8. D. LXXXVL pribus, c. 9. D. LXXXVI. 12. C. XVI. qu. i. sumicato, c. 38. C. XI. qu. 3.

Qui vero odii - Quotiescunque

Qui vero odii, e. 40. D. L. Qui viderit, c. 13. C. XXXII. qu. 5-Qui vitiis , c. 38. C. XXIII. qa. 5. Qui vos spernit, c. 14. C. VIII. qu. 1. Qui valt confiteri, c. 1. D. VI. de por Qui vult eleemosynam, c. 19. D. III. de poen. Qui vult facere, c. 16. D. II. de poen-Qui axorem suam, c. 10. C. XXXIII. qu. 5. Quo ansu, c. 26. C. XXIII. qu. 8. Quod ad nos, c. 10. fin. D. XLVII. Quod ait Sodomitis, c. 1. D. XIV. Quodam loco, c. 3. fin. C. XXVI. qu. 3. et 4. Quod a patribus, c. 4. D. LXXV. Quod a patribus, c. 4. D. LXXV. Quod autem ait, c. 18. C. XXII. qs. 2. Quod autem apud, c. 5. D. IV. de cons. Quod autem hi, c. 2. C. IV. qs. 1. Quod autem frater, c. 5. C. XXV. qs. 5. Quod antem interrogasti, c. 29. C. XXVII. qu. 2. Quod antem interrogasti, c. 1. C. XXXIII. qu. I. Quod antem nobis, c. 3. C. XXIII. qu. 7. Quod antem postulas, c. 3. C. XXIII. qu. 7. Quod antem tibi, c. 7. C. XI. qu. 1. Quod antem tibi, c. 7. C. XXXII. qu. 1. Quod antem axor, c. 6. fin, C. XXX. qu. 4. Quod bene, c. 6. C. VI. qu. 4. Quod Christus, c. 26. C. XXIII. qu. 4. Quod Christus, c. 26. C. XXIII. qu. 4. Quod conditio, c. 7. C. XXVII. qu. 2. Quodennque, c. 6. C. XXIV. qu. 1. Quod David, c. 3. C. XXII. qu. 4. Quod debetur, c. 2. C. XIV. qu. 1. Quod Deo, c. 4. C. XXXIII. qu. 5. Quod dicit Dominus, c. 4. D. XLI. Quod dicitis, c. 14. fin. D. XVI. Quod die dominico, c. 5. D. LXXV. Quod erraverat, c. 2. C. XXIII. qu. 6. Quod interrogasti, c. 6. D. XXVII. Quod praedecessor, c. 105. C. XI. qu. 3. Quod pro necessitate, c. 41. C. I. qu. 1. Quod proposnisti, c. 18. C. XXXII. qu. 7. Quod pro remedio, c. 7. C. I. qu. 7. Quod quidam, c. 97. C. I. qu. 1. Quod quis commisit, c. 3. C. XXXV, qu. 9. Quodai accusatorum, c. 4. fin. C. IV. qu. 6. Quodai dormierit, c. 13. fin. C. XXXI. qu. 1. Quodai poenitentiam, c. 5. C. XXVII. qu. 1. Onod suspecti, c. 15. fin. C. 111. qu. 5. Onod vero dicitis, c. 10. C. XXV. qu. 2. Onod vero non, c. 8. C. XXXII. qu. 2. Ono vero non, c. 8. C. XXXII. qu. 2. Ono iure, c. 1. D. VIII. Onomodo exandit, c. 41. D. IV. de cons. Quomodo renovari, c. 31. D. II. de poen. Quomodo sacerdos, c. 44. C. XI. qu. 3. Onomodo virginibas, c. 10. C. XXXI. qu. I. Quoniam a quibusdam, c. S. C. XIX. qu. 3. Quoniam diversarum, c. 1. C. XXI. qu. 2. Quoniam Festus , c. 19. fin. D. LXI. Quoniam idem , c. s. D. X. Quoniam in quibusd. eccl., c. 21. C. XVI. qu Quoniam in quibusd. prov., c. 15. D. XXXII. Quoniam in Romani, c. 13. D. XXXI. Quoniam investituras, c. 13. C. XVI. qu. 7. Quoniam mos, c. 7. D. LXV. Quoniam multa, c. 1. D. XLVIII. Quoniam multa, c. 1. D. XLVIII. Quoniam multi cleric., c. 8. C. XIV. qu. 4. Quoniam multi sub, c. 2. D. XLVII. Quoniam multos, c. 103. C. XI. qu. 3. Quoniam non cognovi, c. 12. D. LXXXVIII. Quoniam quicquid ab alt. , c. 13. C. I. qu. 7. Quoniam quieqn. habent, c. 68, fin. C. XVI. qu. 1. Quoniam quidam metrop., c. 2. D. LXXV. Quoniam quidam metrop., c. 1. D. C. Quoniam quidem, c. 7. D. XVIII. Quoniam sanctae, c. 7. D. XVI. Quoniam sunt, 'c. 10. D. III. de cons. Quoniam Velina, c. 14. C. XII. qu. 1. Quoniam vetusto, c. 25. C. XXIV. qu. 1. Quoniam videmus, c. 1. D. LXIX. Quorum vices, c. 6. fin. D. LXVIII. Quorundam ad nos, c. 6. D. LXXIV. Quorandam cleric., c. 14. D. XXIII. Quorandam relatione, c. 1. D. XXXIV. Quos a paginis, c. 52. D. IV. de cons. Quos consiterit, c. 6. C. I. qu. L. Quos Dens coninasit, c. 18. C. XXXIII. qu. 2. Quotidie, c. 13. D. H. de cons. Quoties a populis, c. 14. C. I. qu. 7. Quoties cordis, c. 9. C. I. qu. 7. Quotiescunque, c. 2. C. XXXIII, qu. 4. [79 *]

4.00

Quoties episcopi - Relatum

Quoties episcopi, c. 16. C. II. qu. 6. Quoties fidei, c. 12. C. XXIV. qu. 1. Quoties frater, c. 17. C. II. qu. S. Quoties post , c. 26. C. H. qu. 6. Quoties vero, c. 21. C. XXII. qu. S. Quotquot, c. 24. C. XXVII. qu. 1. Quum accusatus, c. I. C. III. qs. 3. Quum ad celebrandas, c. 65. D. I. de cons. Quum ad verum, c. 6. D. XCVI. Quam al vermi, c. 2. C. XXIII. qu. 8. Quam aliquis, c. 105. C. XI. qu. 3. Quam aliquis, c. 105. C. XI. qu. 3. Quam aliquis, c. 7. C. XXIV. qu. 3. Quam spud Thessalonicam, c. 69. C. XI. qu. 3. Quam Sput Thessalonicam, c. 69. C. XI. qu. 3. Quum bestissimus, c. 16. C. XXIV. qu. 1. Quum bestus, c. 8. D. XLV. Quam caput, c. 15. C. XXXIII. qu. S. Quum de quorandam, c. 4. D. LXXXIV. Quam devotissimam, c. 8. C. XII. qu. 2. Quam scclesine, c. 2. C. III. qu. 2. Quam coine , c. 1. D. F. Quam ergo , c. 11. C. XXIV. qu. 2. Quain exandiero, c. 19. D. L. Quain frangitur, c. 27. D. 11. de comi. Quain gravia, c. 17. C. XIII. qu. 2. Quum Hadrianus, c. 29. D. LXIII. Quum homo, c. 19. C. XXIII. qu. 5. Quum humilitatis, c. 9. C. XXII. qu. 2. Quum igitur, c. un. C. XXXV. qu. 1. Quum in captivitate, c. 2. C. XXXIV, qu. I. et 2. Quum initiatur, c. 5. C. XXVII. qu. 2. Quum initiatur, c. 35. C. XXVII. qu. 2. Onum in lege, c. 16, C. XXIII. qu. Quum in praeterito, c. 3. D. LXXXIV. Quum ita pumiantur, c. 22. D. IV. de poen. Quum itaque, c. 112. D. IV. de coms. Quum liquest, c. 13. C. I. ye. 1. Quum longe, c. 25. D. LXIII. Qunum maiores, c. 20. C. VI. qu. I. Qunum minister, c. 14. C. XXIII. qu. 5. Qunum multa, c. 5. D. LXXXVI. Qunm multae, c. 3. C. XV. qu. 8. Onum omne crimen, c. 7. D. IL de cons. Quum omnis avaritia , c. 20, C, L qu, 1. Quum ordinaretar, c. 14. C. I. qu. 1. Quum pastoris, c. 58. C. II. qu. 7. Quum Paulus, c. 26. C. L. qs. 1. Quum per bellicam, c. 1. C. XXXIV. qs. 1. et 2. Quum percussio, c. 2. C. VII. qs. 1. Quum pine, c. 9. C. XXV. qu. 2. Quum pro parvulis, c. 77. D. IV. de cons. Quum pro utilitate, c. 34. C. XVI. qu. 1. Quam quisque , c. 19. C. XXIII. qu. 4. Quam Bedemtor, c. 68. C. XII. qu. 2. Quum renunciatur, c. 9. C. XXXII. qu. L. Quum sauctam, c. 15. D. H. de poen. Quum saucti, c. 12. C. XXIV. qu. 3. Quam scriptura , c. 83. C. L qu. 1. Quam simus, c. 3. C. 1X. qu. 3, Quam societas, c. 17. C. XXVII. qu. 2. Quum tanium, c. 47. D. IV. de cons.

Radicaia est, c. 3. D. II. de poen. Rapisam emere, c. 5. C. XIV., qu. 5. Rapior, c. 33. C. XXVII. qu. 2. Raptors igitar, c. 2. C. XXXVI. qu. 2. Raptors igitar, c. 2. C. XXXVI. qu. 2. Raptas gnoque, c. 1. C. XXXVI. qu. 2. Rationis ordo non, c. 34. C. XVII. qu. 7. Rationis ordo non, c. 34. C. XVII. qu. 7. Rationis ordo non, c. 34. C. XXVI. qu. 7. Rationis ordo non, c. 34. C. XXVI. qu. 7. Rationis ordo nonino, c. 9. D. C. Ratio nulla, c. 2. C. XVII. qu. 4. Recedite, exite, c. 9. C. XXIII. Recedite, exite, c. 9. C. XXIII. Recedite, exite, c. 9. C. XXIII. Recedite, inquinnt, c. 16. D. XIV. Recedite, inquinnt, c. 16. D. XIV. Recedite, c. 30. C. III. qu. 4. Recedite, c. 30. C. III. qu. 1. Regenda est, c. 4. C. X. qu. 1. Regenda est, c. 2. D. XVI. Regular estra, c. 2. D. XVII. Regular estra, c. 2. D. XVII. Regular vestra, c. 2. D. XVII. Regular estra, c. 2. C. X. qu. 1. Relatio, c. 5. C. XXI. qu. 1. Relatio, c. 5. C. XXI. qu. 1. Relation est ad hui., c. 14. C. XI. qu. 1.

Relatum - Saepe principes

Relatum est ad sed. , c. J. C. V. qu. 2. Belatum est auribus, c. 4. C. XXXI. qo. 1. Belatum est nobis, quod, c. 14. D. XXXVII. Belatum est nobis, quosd., c. 11. D. 11. de cons. Belalum est nobis, sanctae, c. 9. C. X. qu. 3. Belegentes, c. 45. C. XXIII. qu. 5. Beligiosam , c. 75. fin. C. XII. qu. 2. Beliqui sacerdotes, c. 1. D. LXVII. Remissionem, c. 39. C. L. qv. 1. Remittuatur, c. 49. fin. C. XXIIL qu. 5. Bemoto, c. 30. C. VII. qu. 1. Renovantes, c. s. D. XXII. fleos sangninis, c. 7. C. XXIII. qs. 5. Reparinatur quam plurimi, c. 7. C. I. qs. 1. Reperimular qui, c. 2. D. 111. de poen. Reprebensibile, c. 19. C. XXIII. qu. S. Requiritis, c. S. C. I. qu. 7. Bequisisti , c. 2. C. XXXIII. qu. L. Res anism, c. 21. C. XXIII. qu. 5. Rescripta , c. 15. C. XXV. qu. 2. Resecondar, c. 16. C. XXIV. qu. 3. Res voclesise non , c. 26. C. XII. qu. 1. Res cochesine, quae, c. 12. C. I. 98.3. Res in episopputu, c. 12. C. XII. 98.2. Responsa, c. 5. D. II. Besuscitatus, c. 35. D. L. de poen. Betulerunt, c. 86 D. IV. de cons. Revers instas, c. 12. C. III. qu. 9. Severa mirabile, c. 69. D. H. de cons. Severa non, c. 2. C. XXXII. qu. 5. Revertar, c. 5. D. IV. de poen. Bevertimini, c. 65. C. XVI. qu. 1. Beum ad ecclesiam, c. 9., C. XVII. qu, 4. Rex debet, c. 40. C. XXIII. qu. 5. Rhodiae, c. 8. fim. D. H. Bidiculum est et sat., c. 5. D. XII. Ridiculum est , at, c. 45. C. IL qu. 3. Bogamus vos, c. 15. C. XXIV. qu. 1. Rogationes , c. S. D. III. de con Rogo, hortor et moneo, c. 25. C. XI. qa. 3. Romanus, c. 11. D. LXXXI. Bomanus Pontifex, c. 23. D. IV. de cons, Rursus , c. 36, C. XI. qu. 3.

Sabbato, c. 13. D. III. de cons. Sacerdos ante, c. 2. D. VI. de poen. Sacerdos ant, c. 7. D. LXXXI. Sacerdos, cui, c. 9. C. I. ga. 2. Sacerdos Dei, c. 89. D. H. de cons. Sacerdos poenitentiam, c. 6. C. XXVI. qu. 7. Sacerdos quidem, c. 24. D. L. Sacerdos, ut, c. 7. fin. C. III. qu. 7. Sacerdotale officium, c. l. D. LXI, Sacerdote, c. 63. D. I. de cons. Sacerdotes Dei, c. 2. D. XXXVII. Sacerdotes et rel., c. S. C. II. qu. 7, Sacerdotes nomen, c. 2. fin. D. XLIX. Sacerdotes, qui euchar., c. 90. C. 1. qu. 1. Sacerdotes, qui propr., c. 8. C. VI. qu. l. Sacerdotes, quom, c. 67. D. IV. de cons. Sacerdotes si, c. 33. D. L. Sacerdotes ut, c. 51. C. H. qu. 7. Sacerdotes vel, c. 1. C. XII. qu. 4. Sacerdotes vero, c. 7. D. XCIII. Sacerdotibus autem, c. 41. C. XI. qu. 1. Sacerdotibus omnib., c. 6. D. III. de cons. Sacerdotibus at, c. 2. D. XXXI. Sacerdotium, c. 7. fin. C. XXI. qu. 3. Sacerdotum, c. 30. D. II. de cons. Sacramenta sitaris, c. 49. D. I. de cons. Sacramenta, quae, c. 34. C. L. qu. 1. Sacramentum hactenus, c. I. C. II. qu. 5. Sacratas, c. 25. D. XXIII. Sacrificium Deo, c. 3. D. I. de poen, Sacrificiam visib., c. 32. D. II. de cons. Sacrilegium, c. 4. C. XVII. qc. 4. Sacrorum canonum non, c. 34. D. LXIII. Sacrorum canonum statuta, c. 15. C. XII. qu. 2. Sacrosancta religio, c. 92. C. I. qu. 1. Sacrosancta Romana, c. 2. D. XXII. Saeculares, qui coni., c. 1. C. XXXIII. qu. 2. Saeculares, qui in, c. 19. D. II. de cons. Saepe contingit, dum, c. 30. D. L. Saepe contingit, ut, c. 23. C. II. qu. 5. Saepe fit, c. 72. C. XII. qu. 2. Saepe malorum, c. 12. C. XXVIII. qu. 1. Saepe principes, c. 29. C. XXIII. qu. 8.

Saepe se vitia - Sed si forte

Saepe se vilia, c. 6. D. XLL. Sal coelestis, c. 65. D. IV. de con Salomon, c. 13. C. XXXII. 78. 4. Salonitanae, c. 24. D. LXIII. Salvator praedicit, c. s. C. I. qu. 3. Salvator, qui, c. 40. fin. D. V. de comt-Saluberrimum, c. 21. C. L. qu. 7. Salvo in omnibus, c. 4. C. IX. qu. 3. Sana quippe, c. 11. fin. D. IX. Sancinus einamodi, c. 26. C. I. qu. 7. Sancimus ammilus, c. 31. C. XII. qu. 2. Sancitum est aique, c. 33. C. VII. qu. 1. Sancitum est, ni , c. 25. C. XXIII. T. S. Sancia octo , c. 8. D. XVI. Sancta quippe, c. 56, C. H. qs. 7. Sancta Bomana, c. 3. fin. D. XV. Sanctimoniales, c. 13. C. XX. qu. 1. Sanctimonialis, c. 24. D. XXIII Sanctis quippe, c. 110, fin. C. XI. qe. 3. Sanctissimo in Christo, c. 2. fin. D. LXXXIII. Sanctorum canonum, c. 2. fm. D. LXX. Sanctorum patram canonib., c. 14. C. X. er. I. Sanctorum patrum exempla, c. 10. C. L. ga. 1. Sanctum est, c. 36. D. IV. de cons. Sane cavendum, c. 18. D. III. de por Same consang., c. 14. C. XXXV. qu. 2. et 3. Same discimus, c. 7. C. XV. qu. 1. Same percussor, c. 18. fin. D. XLV. Sane profertur, c. 6. fin. C. XXIV. gn. 2. Sane quisquis, c. 6. C. XVI. qn. 2. Sane quisquis, c. 4. C. XV. qn. 3. Sane quod snper, c. 3. C. XXIV. qn. 2. Sane si communi, c. I. D. LXV. Same si ex consensa, c. 34. C. H. qu. 6. Same Thessalonicenses, c. 15. C. XVI. qu. 7. Sapiens non est, c. 14. C. VI. qu. 1. Sapiens nunquam, c. 87. D. II. de poen. Satagendum, c. 10. C. XXV. qu. L. Satis evidenter, c. 7. D. XCVI. Satisfactio poenitentiae, c. 3. D. III. de poen. Satisfactio poenitentiae, c. 3. D. III. de poen. Satis hinc apparet, c. 14. C. XXXIII. gs. 5. Satis ostendimus, c. 48. D. IV. de cons. Satis perversum, c. 7. D. LVL Satyra, c. 7. D. IL. Sceleratior omnibus, c. 39. D. 111. de poen. Scelus, c. 21. fin. C. II. yu. 1. Scenicis, c. 96. D. H. de cons. Schisma, c. 34. C. XXIV. qu. 1. Schismatici, c. 1. C. XXIII. qu. 6. Sciant cuncti, c. 2. C. II. 98. 8. Scias frater, c. 35. C. VII. 98. 1. Sciatis fraters, c. 1. C. XXXIII. 98. 4. Sciendum est, hanc, c. 2. C. XXVI. qu. 3. et 4. Sciendum est onnib., c. 37. C. XXVII. qu. 1. Sciendum est, quod, c. I. D. XXIX-Sciendum quippe, c. 22. D. II. de poen. Sciendum summopere, c. 10. C. VIII. qu. 1. Scimus autem, c. 3. D. XLIII. Scinus vos, c. 9. C. XII. qu, 1. Scindite corda, c. 33. D. I. de poen. Scire debes, c. 7. C. VII. qu. 1. Scire debet, c. 8. D. LXXVI. Scire vos oportet, c. 8. C. XXIII. qu. 8. Sciscitantibus, c. 5. fin. C. XV. qu. 8. Sciscilaris, c. 47. C. VII. qu. 1. Sciscitatur, c. 1. C. XXX. TE. 4. Scitote, c. 2. C. VI. qu. 3. Scit sancta, c. 3. D. XII. Scripsit mild, c. 1. C. VII. qu. 1. Scripsit nobis, c. 26. C. XXVII. qu. 2. Scriptorum vestrorum, c. 11. fin. D. C. Scriptum est in lege, c. 1. C. VI. qu. 3. Scriptum est: victimae, c. 11. C. XIV, qn. 5. Scriptum adicit, c. 3. D. 11. de cons. Secunda, c. 72. D. I. de poen. Secundum canonicam, c. 24. C. XXIII. qn. 8. Secundum catholicam, c. 47. C. XI. qn. 3. Secundum ecclesiae, c. S. D. XIX. Secundum verba, c. S. C. XXXIII. gu. 5. Secuti sunt, c. 31. C. II. qu. 7. Sed continuo, c. 46. D. I. de poen. Sed et illud, c. 9. C. XXVI. qu. 2. Sed illud, c. 17. D. XLV. Seditionarios, c. 8. D. XLVI. Sed nec Adam, c. 38. D. II. de poen. Sed pensandum, c. 2. D. F1. Sed ai forte, c. 21. D. LXXXI.

INDEX CANONUM DECRETI. | Sicut in sacram. — Si inimicus | Si i

Sedulo - Sicut inquit

Sedulo monendi, c. 12. D. XXXVIII. Semel Christus, c. 51. D. II. de cons. Semel immolatus, c. 52. D. II. de cons. Senatusconsultum, c. 3. D. 11. Sententia Cham, c. 12. C. 11. qu. 7. Sententia manna, c. 12. c. 11. qu. 7. Sententia pastoris, c. 1. c. XI. qu. 3. Sententia pastoris, c. 1. c. XI. qu. 3. Senti, c. 51. C. XI. qu. 3. Septies cadit, c. 23. D. III. de poen. Septuaginta, c. 12. D. XVI. Seriatim, c. 14. D. XXXII. Series consanguinitatis, c. l. C. XXXV. qa. 5. Serpens decepit, c. 47. D. I. de poen. Servatis privilegiis, c. 6. C. XXV. qu. 2. Servetur, c. 73. C. XI. qu. 3. Servitium, c. 31. fin. C. XVIII. qu. 2. Sexaginta , c. 2. D. XVI. Sex differentiae , c. 1. C. XXIII. qu. 3. Sexta actione, c. 1. C. XV. qu. 7. Sextam sanctam, c. 29. D. III. de cons, Sextam synodum, c. 5. D. XVI. Sexta synodus, c. 9. D. XVI. Sexto die, c. 8. D. XXXV. Si accusatorum, c. 3. fin. C. III. qu. 10. Si accusatorum, c. J. C. IV. qu. 6. Si ad matris, c. 114. D. IV. de cons. Si ad peccatum, c. 20, C. XXII. qu. 4. Si ad scripturas, c. 7. D. 1X. Si aegrotans, c. 1. C. V. qu. 3. Si agamus, c. 67. D. 1. de poen. Si aliqua causa, c. 11. C. XXII. qu. 1. Si aliquid, c. 6. C. XXII. qu. 4. Si aliquid, c. 16. C. XXII. qu. 4. Si aliquis, c. 11. C. XXVI. qu. 6. Si Apostolus, c. 5. D. III. de poen. Si apud, c. 24. C. XXIII. qu. 5. Si audieris, c. 32. C. XXIII. qu. 5. Si averterit, c. 15. D. IV. de poen. Si autem aliquis, c. 6. C. IX. qu. 3. Si autem necdum, c. 10. C. XXXVI. qu. 2. Si antem presbyteri, c. 5. C. XV. qu. Si antem provocatum, c. 39. C. II. qu. 6. Si antem vobis, c. 11. C. XI. qu. 3. Si baptizata est, c. 132. D. IV. de cons. Si causa, c. 4. C. XXXIII. qu. 4. Sic antem, c. 32. C. I. qu. 1. Si clericatus, c. 27. C. XVI. qu. 2. Si clerici, c. 24. C. XI. qu. 1. Si clericus, c. 46. C. XI. qu. 1. Sic decet, c. 22. C. XXV. qu. 2. Sic enim, c. 9. C. XXVIII. qu. 1. Sic in sanctificando, c. 2. D. II. de cons. Sic non sunt, c. 10. C. XXXII. qu. 4. Sic omnes, c. 2. D. XIX. Si concupiscentia, c. 8. C. XV. qu. 1. Si consuetudinem, c. 5. D. VIII. Sic populus, c. 61. C. I. qu. 1. Sic quidam, c. 2. C. X. qu. 1. Sic quippe, c. 45. C. XXVII. qu. 2. Si credas, c. 86. D. II. de cons. Sicubi, c. 6. C. XII. qu. 5. Si cui etiam, c. 30, D. I. de poen. Sic vive, c. 26. C. XVI. qu. 1. Si cuius patraus, c. 2. C. XXXV. qu. 10. Si cuius uxorem , c. 11. D. XXXIV. Si cupis, c. 5. C. XVI. qu. 1. Si custos, c. 18. C. XXVII. qu. 1. Sicut Achab, c. 29. D. III. de poen. Sicut ait, c. 30. D. III. de poen. Sicut alterius, c. 39. C. VII. qu. 1. Sicut antiquitus, c. 6. C. XVII. qu. 4. Sicut Apostoli, c. 16. C. XI. qu. 3. Sicat bonum, c. 1. C. XXVII. qu. 1. Sicat Christns, c. 75. C. I. qu. 1. Sicat crudelis, c. 1. C. XXXII. qu. 1. Sicut dioecesim, c. 3. C. XVI. qu. 3. Sicut Domini, c. 19. C. XVI. qu. 7. Sicut ecclesia, c. 49. C. XII. qu. 2. Sicut enim peccat., c. 10. C. XXXII. qu. 5. Sicut enim tibi, c. 30. C. XI. qu. 1. Sicut episcopum, c. 4. C. I. qu. 2. Sicut ergo, c. 9. fin. C. XXXV. qu. 9. Sicut ergo, c. 9. in. C. XXXV, qu. 9. Sicut ennuchus, c. 29. C. I. qu. 1. Sicut excellentian, c. 48. C. XXIII. qu. 4. Sicut ficti, c. 35. C. I. qu. 1. Sicut ii, qui, c. 8. D. XLVII. Sicut inquit, c. 46. C. II. qu. 7.

Sicut in sacramentis, c. 151. D. IV. de cons. Sicut in unaquaque, c. 4. C. XXI. qu. 2. Sicut is, c. 3. fin. C. I. qu. 6. Sicut Indas , c. 68. D. II. de co Sicnt neophytus, c. 2. fin. D. XLVIII. Sicnt non alii, c. 11. D. I. de cons. Sicut non est, c. 20. C. XXIII. qu. 4. Sicut non omnis, c. 2. C. XXXII. qu. 4. Sicut non suo, c. 10. fin. D. XLVI. Sicut nostis, c. 62. D. IV. de cons. Sicut omnino, c. 16. C. XII. qu. 2. Sicut primi, c. 83. D. I. de poe Sient quaedam, c. 2. fin. D. XIV. Sicut quamvis, c. 15. D. XIV. Sicut qui ecclesiam, c. 12. C. XVII. qu. 4. Sicut qui monasteria, c. 9. C. XX. qu. 1. Sicut sacerdotes, c. 6. C. II. qu. 7. Sicut sancti, c. 2. D. XV. Sicut satins, c. 8. C. XXXII. qu. 4. Sicut semel, c. I. D. LXVIII. Sicut semina, c. 10. C. XXXII. qu. 2. Sicut seta, c. 17. D. II. de poen. Sicut stellas, c. S. D. XXXVIII. Sicut sine, c. 3. C. II. qu. 1. Sicut tribus, c. 21. D. I. de poen, Sicut verus est, c. 84. D. II. de cons. Sicut vir, c. 11. C. VII. qu. 1. Sicut viri, c. s. D. XL. Sicut urgeri, c. 47. C. I. qu. I. Si de area, c. 10. C. XXVI. qu. 2. Si decreta, c. 2. D. XX. Si decreta, c. 2. D. XX. Si de rebus, c. 2. C. XXIII. qu. 7. Si diaconus, c. 14. D. LXXXI. Si dicat vir, c. l. C. XXXIII. qu. 5. Si dominus, c. 93. C. XI. qu. 3. Si ducturi, c. 2. C. XXXII. qu. 6, Si duo forte, c. 8. D. LXXIX. Si duo fratres, c. 51. D. L. Si duo vel, c. 4. C. XXXV. qu. 6. Si ea, de quibus, c. 50. C. XXIII. qu. 4. Si ea destruerem, c. 4. C. XXV. qu. 2. Si ecclesia, c. 42. C. XXIII. qu. 4. Si enim cognovisset, c. 43. C. XXVII. qu. 2. Si enim, inquit, c. 40. D. II. de poen. Si eos, de quibus, c. 148. D. IV. de cons. Si episcopo, c. 26. fin. C. II. qu. 5. Si episcoporum, c. 6. fin. C. XXI. qu. 5. Si episcopum, c, 3, C. XVI. qu. 6. Si episcopus ante, c. 40. C. XI. qu. 3. Si episcopus condito, c. 5. C. XII. qu. 5. Si episcopus humanitatis, c. 12. C. XVI. qu. 3. Si episcopus metropol. , c. 13. D. XVIII. Si episcopus, presb., c. 7. D. L. Si episcopus quis, c. 4. C. XI. qu. 3. Si episcopus suis, c. 8. C. III. qu. 2. Si episcopus nnam, c. 73. C. XII. qu. 2. Si ergo, c. 16. C. VIII. qu. 1. Si evangelica, c. 13. fin. D. LV, Si ex bono, c. s. D. IV. de poen. Si ex laicis, c. l. C. X. qu. l. expositus, c. 9. fin. D. LXXXVII. Si femina, c. 5. C. XXIX. qu. 2. Si foeneraveris, c. 1. C. XIV. qu. 3. Si fortassis, c. 6. C. XVI. qu. 6. Si forte aliquis, c. 4. C. XXI. qu. 5. Si forte in, c. 9. D. LXV. Si forte mulier, c. 11. D. I. de poen. Si forte quispiam, c. 15. C. XVII. qu. 4. Si forte quod, c. 36. fin. D. LXIII. Si fur aut latro, c. 32. fin. C. XIII. qu. 2. Si gens Anglorum, c. 10. D. LVI. Significastis, c. 85. C. I. qu. 1. Signum est, c. 33. D. II. de cons. Si habes, c. l. C. XXIV. qu. 3. Si haereticus, c. 26. C. II, qu. 7. Si homicidium, c. 41, C. XXIII. qu. 5. Si homo esses, c. 19. C. XXVII. qu. 1. Si homo fornicatus, c. 6. C. XXXV. qu. 2. et 3. Si igitur, c. 10. C. XXIV. qu. 3. Si ille, qui, c. 58. D. L. Si illic, c. 29. C. XXIII. qu. 4. Si imperator , c. 11. D. XCVI. Si în adiutorium, c. 7. D. X. Si infidelis, dicit, c. 7. C. XXVIII. qu. 1. Si infidelis discedit, c. 2. fin. C. XXVIII. qu. 2. Si inimicus, c. 1. D. XCIII. Si inimicus, c. 15. C. XI. qu. 3.

1266

Si in laicis - Si quem Si in laicis, c. 3. D. XXXVIII. Si in morte, c. 20. C. XXIII. qu. 8. Si in plebibus, c. 20. D. LXIII. Si in qualibet, c. l. C. XX. qu. 2. Si inter bonos, c. 25. D. IV. de cons. Si inter episcopos, c. 3. C. VI. qu. 4. Si is, qui pracest, c. 101. C. XI. qu. 3. Si is, qui pracelatus, c. 28. C. XXIII. qu. 4. Si ishet, c. 1. C. XXVI. qu. 6. Si Indas, c. l. D. IV. de poen. Si instus, c. 1. D. IV. de poen. Si instus, c. 30. C. I. qu. l. Si inxta Apostolnun, c. 9. D. XXXVIII. Si laici nxor, c. 12. D. XXXIV. Si laicus, c. 7. D. XXXI. Si lapsis, c. l. D. L. Si legitimi, c. 12. C. II. qu. 5. Silvester, c. 13, C. XI. qu. 1. Si mala fama, c. 16. C. II. qp. 5. Si metropolitanus, c. 4. C. FI. qu. 4. Similem Dei, c. 36. D. II. de poen. Simili modo, c. 3. C. XXVIII. qu. 1. Similiter et hoc, c. 58. C. XVI. qu. 1. Similiter in, c. 10. C. III. qu. 5. Si monachus, c. 22. C. XVI. qu. 1. Si motum inerit, c. 19. D. I. de cons. Si mulier, c. 2. D. V. Sine exceptione, c. 52, C. XII. qu. 2. Sine ornatu, c. 4. C. XXI. qu. 4. Sine poenitentia, c. 99. D. IV. de cons. Singula ecclesiastici, c. 1. D. LXXXIX. Singuli accipinnt, c. 77. D. II. de cons. Si non ex fidei, c. 49. C. XXIII. qu. 4. Si non licet, c. 9. C. XXIII. qu. 5. Si non sanctificatur, c. 72. D. IV. de cons. Si non sunt, c. 15. D. II. de cons. Sint manifestae, c. 21. C. XII. qu. 1. Sint tibi iciunia, c. 20. D. V. de cons. Sint tibi quotidiana, c. 19. D. V. de cons. Si nulla exstant, c. 113. D. IV. de cons. Si nulla urget, c. 15. C. XXIII. qu. s. Si nupserit, c. 5. D. XXVII. Si officia, c. 2. D. LIX. Si omnia, c. 7. C. VI. qu. 1. Si Papa, c. 6. D. XL. pater, c. 2. C. XXX. qn. 4. Si Si Paulus, c. 11. C. XXXII. qu. 5. Si peccatam David, c. 82. D. I. de poen. Si peccatam esset, c. 14. C. XXII. qu 1. Si peccaverit, c. 19. C. H. qn. 1. Si per ebrietatem, c. 28. D. H. de cons. Si per negligentiam, c. 27. D. II. de cons. Si per ordinationem, c. 27. D. II. de con Si per ordinationem, c. 5. D. LXIII. Si per sortiarias, c. 4. C. XXXIII. qu. 1. Si Petras princeps, c. l. C. VIII. qu. l. Si Petras volens, c. 17. C. XXIV. qu. l. Si plares, c. 36. C. XVI. qu. 7. Si post ordinationem, c. 12. D. L. Si presbyter ordinationem, c. 12. D. L. Si presbyter ordination, c. 60. C. I. qu, 1. Si presbyter poenitentiam, c. 12. C. XXVI. qu. 6. Si primates, c. 4. fin. C. V. qu. 2. Si privatum, c. 23. fin. C. XII. qu. 1. Si propterea non, c. 29. D. I. de por Si propterea persecutor, c. 34. C. XXIII. qu. 5. Si publicis, c. 1. C. XXII. qu. 4. Si qua de rebas, c. 42. C. XII, qu. 2. Si quae causae, c. 26. C. XI, qu. 1. Si quaelibet, c. 20. C. XXII, qu. 2. Si qua femina, c. 43. D. L. Si qua fuerit, c. 7. C. XXXI. qu. 1. Si qua monacharum, c. 28. C. XXVII. qu. 1. Si qua mulier ad secund., c. 3. C. XXXV, qu. 10. Si qua mulier ad secund., c. 5. C. XXXV, qu. 10. Si qua mulier ad secund., c. 5. C. XXXV, qu. 10. Si qua mulier derelicto, c. 8. D. XXX, Si qua mulier in, c. 6. C. XXXI, qu. 1, Si qua mulier praegnans, c. 116. D. IV. de cons. Si qua mulier suo, c. 6. D. XXX. Si qua mulier suo, c. 6. D. XXX, Si qua mulier trassierit, c. 4. C. XXXV, qu. 10, Si quando in, c. 40. C. H. qu. 6. Si quando videris, c. 46. D. HI. de poen. Si quandoque, c. 1. C. XV, qu. 6. Si quandoque, c. 1. C. XV, qu. 8. Si qua mulier ad secund., c. 3. C. XXXV. qu. 10. Si quatuor . c. 34. fin. C. XXIII. qu. 8. Si qua vidua, c. 12. D. XXVIII. Si qua virgo, c. 22. C. XXVII. qu. 1. Si quem a clericatu, c. 32. C. XVI. qu. 1. Si quem forte, c. 40. C. XXIV. qu. 1. Si quem poenitaerit, c. 8. fin. C. II. qu. 3.

Si qui apud - Si quis deinceps episc. Si qui apud, c. 28. D. IV. de cons. Si qui a simoniacis, c. 108. C. I. qu. I. Si qui clerici ab episc., c. 3. D. LXXIV. Si qui clerici ab istis, c. 40. C. I. qu. I. Si qui clerici sut, c. 23. C. XI, qu. I. Si qui clericorum, c. 25, C. XI, qu. 1. Si quicquid, c. 35. D. IV. de con Si quid de quocunque, c. 2. C. XV. qu. 7. Si quid in ecclesia, c. 48. C. II. qu. 7. Si quid invenisti, c. 6. C. XIV. qu. 5. Si quid veri, c. 13. D. XXXVII. Si quid vero, c. 23. D. LXXXVI. Si qui episcopi ordinati, c. 6. D. XCII. Si qui episcopi talem, c. 43. C. I. qu. I. Si qui episcopi talem, c. 24. C. XXV. qu. 2. Si qui ex fratribus, c. 32. C. XI. qu. 1. Si qui filii, c. 1. D. XXX. Si qui inventi, c. 3. fin. C. V. qu. 1. Si quilibet, c. 16. D. LIV. Si qui necessitate, c. 16. D. IV. de cons. Si qui parentes, c. un. C. XXXI. qn. 3. Si qui presbyteri, c. 1. C. I. qu. 7. Si qui sine, c. 4. D. LXXXI. Si qui sant presbyteri, c. 15. D. LXXXI. Si qui sant vituperatores, c. 17. C. II. qu. 7. Si qui vel temeritate, c. 12. C. I. qu. 7. Si qui vero per, c. 4. D. V. de poen. Si qui vero sine, c. 23. C. VII. qu. 1. Si qui vero sunt, c. 3. D. XXXII. Si qui voluerint, c. 8. C. I. qu. 7. Si quis abbas, c. 15. C. XVIII. qu. 2. Si quis ab episcopo, c. 20. C. II. qu. 7. Si quis abscidit, c. 4. D. LV. Si quis absciutt, c. 4. D. LV. Si quis a catholica, c. 7. C. XXIII. qu. 4. Si quis accepit, c. 3. C. XXXIII. qu. 1. "Si quis ad te, c. 17. C. XXII. qu. 2. Si quis a medicis, c. 7. D. LV. Si quis amodo, c. 16. D. LXXXI. Si quis ancillam, c. 3. C. XXIX. qu. 2. Si quis apostolicae, c. 1. D. LXXIX. Si quis a proprio, c. 2. C. XI. qu. 3. Si quis a proprio, c. 2. C. XXI. qu. 5: Si quis ariolos, c. 1. C. XXVI. qu. 5. Si quis artem, c. 10. D. XXXVII. Si quis ansus, c. 3. D. LXXI. Si quis antem Epiphaniae, c. 14. D. IV. de cons. Si quis autem Epiphaniae, c. 14. D. IV. de cons. Si quis autem episcopatum, c. 1. C. L. qu. 6. Si quis autem etc., c. 4. D. VII. de poen. Si quis autem non, c. 49. fin. D. III. de poen. Si quis autem non, c. 49. fin. D. III. de poen. Si quis autem synodo, c. 12. D. XVIII. Si quis basilicam, c. 10. D. I. de cons. Si quis calendas, c. 14. C. XXVI. qu. 7. Si quis carnem, c. 13. D. XXX. Si quis circa, c. 1. C. II. qu. 3. Si quis clericorum, c. 5. D. XLVII. Si quis clericus, abbas, c. 16. C. XVI. qu. 7. Si quis clericus accusans, c. 10, C. XI. qu. 1. Si quis clericus adulterasse, c. 10, D. LXXXI. Si quis clericus furtum, c. 17. C. XVII. qu. 4. Si quis clericus, monachus, c. 9. C. XXVI. qu. 5. Si quis clericus, monachus, c. 9. C. XXVI, qu. 5. Si quis clericus solidum, c. 5. C. XIV, qu. 4. Si quis clericus super, c. 17. C. III. qu. 6. Si quis coactus, c. 3. C. XXII. qu. 5. Si quis confugerit, c. 52. C. I. qu. 1. Si quis confugetus, c. 22. C. XXVII. qu. 2. Si quis contristatus, c. 10. D. XC. Si quis contumax, c. 20. C. XVII. qu. 4. Si quis convictus, c. 7. C. XXII. qu. 5. Si quis cuinslibet, c. 3. C. XXI. qu. 5. Si qui cum clerico, c. 45. C. XI. qu. 1. Si quis cum duabus fnerit, c.16. C. XXXIII. qu.2. Si quis cum duab., sor., c.8. C. XXXIV. qu.1. et 2. Si quis cum matre et fil., c. 9. C. XXXIV. qu. 1. et 2. Si quis cum matre et fil., c. 5. C. XXXV. qu. 2. Si quis cum matre forn., c. 17. C. XXXIII. qu. 2. Si quis cum militibus, c. 22. C. VI. qu. 1. Si guis cum noverca, c. 24. C. XXXII. qu. 7. Si quis dator, c. 2. C. I. qu. 3. Si quis da alio, c. 122. D. 1V. de cons. Si quis de alice no. c. 2. fm. D. LVIII, Si quis de alterins, c. 2. fm. D. LVIII, Si quis de clericis, c. 33. C. XII. qu. 2. Si quis de clericis, c. 40. C. XII. qu. 2. Si quis de corpore, c. 6. C. XXVL qu. 6.

1267

Si quis deinceps - Si quis membr. Si quis deinceps priorum, c. 22. C. XVII, qu. 4. Si quis de laicis, c. s. D. XXXIV. Si quis de ordine, c. 32. C. VII, qu. 1. Si quis de potentibus, c. 21. C. XXIV. qu. 3. Si quis de religioso, c. s. fin. D. LXXVII. Si quis dereliquerit, c. 14. D. XXX. Si quis despicit, c. 1. D. XLII. Si quis desponsata, c. 38. C. XXVII. qu. 2. Si quis desponsaverit sibi, c. 11. C. XXVII. qu. 2. Si quis desponsaverit ux., c. 15. C. XXVII. qu. 2. Si quis diaconus, c. 29. D. L. Si quis discernit, c. 15. D. XXVIII. Si quis divinis, c. 9. C. XXX. qu. 5. Si quis dixerit, c. 57. C. XI. qu. 3. Si quis docet, c. 10. D. XXX Si quis docnerit, c. 14. D. XXVIII. Si quis dogmata, c. 18. C. XXV. qu. 2. Si quis ecclesiam, c. 14. C. XFII. qu. 4. Si quis eoram, qui ad, c. 7. D. XXXII. Si quis cornm, qui in, c. s. D. XXX. Si quis episcopor. commonitus, c. 14. D. XVIII. Si quis episcopor. in , c. 1. C. XVI. qu. 5. Si quis episcopor. super, c. 2. C. III. qu. 6. Si quis episcopum, c. 4. C. II. qu. 3. Si quis episcopus accusatus, c. 36. C. II. qu. 6. Si quis episcopus aut abbas, c. 91. C. XI. gu. J. Si quis episcopus aut presb., c. 13. D. LXXXI. Si quis episcopus aut presb., c. 27. C.XXIII. qu.8. Si quis episcopus ant presb., c. 5. C. XXVI. qn. 5. Si quis episcopus criminalit.. c. 1. C. VI. qu. 4. Si quis episcopus criminalit. c. 1. C. VI. qu. 4. Si quis episcopus damnains, c. 5. C. VI. qu. 4. Si quis episcopus damnains, c. 6. C. XI. qu. 3. St quis episcopus in aliquib., c. 2. C. VI. qu. 4. Si quis episcopus in aliquib., c. 2. C. VI. qu. 4. Si quis episcopus in anquint, c. 2. C. VI. qu. 4. Si quis episcopus mediocr., c. 31. C. VII. qu. 3. Si quis episcopus mediocr., c. 31. C. VII. qu. 1. Si quis episcopus nulla, c. 8. fin. C. X. qu. 2. Si quis episcopus ordinatus, c. 5. D. XCII. Si quis episcopus per manus, c. 7. D. XCII. Si quis episcopus per pecun., c. 8. C. I. qu. 1. Si quis episcopus praebendas, c. 3. C. I. qu. 3. Si quis episcopus, presb., c. 50. C. II. qu. 7. Si quis episcopus, presb., c. 5. C. XXI. qu. 5. Si quis episcopus, presb., c. 6. C. XXVII. qu. 1. Si quis episcopus saecular, c. 14. C. XVI. qu. 7. Si quis episcopus sive, c. 22. C. I. qu. 7. Si quis episcopus vacans, c. 8. D. XCII, Si quis erga, c. 16. C. II. qu. 7. Si quis etam, c. 35. D. I. de cons. Si quis ex clericis, c. 23. D. XXIII. Si quis ex episcopis, c. 5. D. LXXIX. Si quis ex sacerdotibus, c. 6. D. LXXIX. Si quis extra ecclesiam, c. 11. D. XXX. Si quis ex uno, c. 3. C. XXX. qu. 4. Si quis ex uno, c. a. C. XXX, qu. 4. Si quis falsum, c. 7. C. Y. qu. 6. Si quis filiastrum, c. 2. C. XXX, qu. 1. Si quis fortitudinem, c. 6. C. XXIII. qu. 3. Si quis frater, c. 28. C. XI. qu. 3. Si quis fnerit, c. 9. C. XXXII. qu. 7. Si quis gentilis, c. 2. C. XXVIII. qu. 1. Si quis habnerit, c. 1. C. XXVIII. qu. 2. Si quis hamierer, c. 42. C. I. qu. I. Si quis hominem, c. 58. C. XI. qu. 3. Si quis homicidium, c. 41. D. L. Si quis iam, c. 3. C. XXI. qu. 2. Si quis in aegritudine, c. un. D. LVII. Si quis in atrio, c. 7. C. XVII. qu. 4. Si quis in clero, c. 29. C. VII. qu. 1. Si quis incognitus, c. 3. fin. C. XVII. qu. 2. Si qui sine, c. 4. D. LXXXI. Si quis ingenuus, c. 4. C. XXIX. qu. 2. Si quis in infirmitate , c. 10. D. LV Si quis in metropolitana, c. 8. D. LXV. Si quis inquit, c. 70. C. I. qu. 1. Si quis insaniens, c. 12. C. XV. qu. 1. Si quis in tantam, c. 13. fin. C. I. qu. 4. Si quis intrat, c. 18. D. II. de cons. Si quis irascilur, c. s. C. XIII. qu. 2. Si quis iratus, c. 5. C. II. qu. 3. Si quis iratus, c. 22. D. I. de poen. Si quis indaicae, c. 17. fin. C. XXVIII. qu. 1. Si quis indicem, c. 21. C. II. qu. 6. Si quis laicus abstinetur, c. 26. C. XI. qu. 3. Si quis laicus inrament., c. 19. C. XXII. qu. 5. Si quis laicus vel, c. 42. C. XVI. qu. 1. Si quis dederit, c. 41. C. XXIV. qu. 1. ^{at} deinorps episc., c. 12. C. XVI. qu. 7. ^b deinorps episc., c. 12. C. XVI. qu. 7.

Si quis monachus - Si quis votum Si quis monachus contentiones, c. S. D. XC. Si quis monachus fuerit, c. 28. C. XVI. qu. 1. Si quis necandi, c. 10. D. I. de poen. quis necessitale, c. 4. C. XXXIV. qu. 1. et 2. Si Si quis neque, c. 115. C. I. qu. 1. Si quis, non dicam, c. 6. D. I. de poen. Si quis, non dicam, c. 3. C. XXXVI. qu. 2. Si quis non irotas, c. 13. C. XV. qu. I. Si quis non recto, c. 4. C. XXIV. qu. 3. Si quis nuptias, c. 12. D. XXX. Si quis obiecerit, c. 7. C. I. qu. 3. Si quis obligatus, c. 7. D. LIV. Si quis oblitus, c. 4. C. XIV. qu. 4. Si quis oblitus, c. 4. C. XIV, qu. Si quis omnem, c. 2. C. L. qu. 7. Si quis ordinatus, c. 4. D. XCIL Si quis Fapa, c. 2. D. LXXIX. Si quis pecnnia, c. 9. D. LXXIX. Si quis peieraverit, c. 4. C. XXII. qu. 5. Si quis per capillum, c. 10. C. XXII. qu. 1. Si quis per capillum, c. 10. C. XXII. qu. 1. Si quis per ignorantiam, c. 59. C. I. qu. 1. Si quis per superbiam, c. 9. D. XXX. Si quis per veins, c. 19. C. XXII. qn. 2. Si quispiam, c. 22. D. LXXII. Si quis positus, c. 2. D. VII. de poen. Si quis post acceptum, c. 1. D. XXXIII. Si quis post baptismnin, c. 4. D. LI. Si quis post remissionem, c. 61. D. L. Si quis potestaten, c. 31. C. XXIII. qu. Si quis praebendas, c. 15. fin. C. 1. qu. 3. Si quis praependas, c. 15. nn. C. 1. qu. 3. Si quis praepropera, c. 27. D. L. Si quis praeventus, c. 19. C. XXII. qu. 4. Si quis presbyter ab epise., c. 5. C. XI. qu. 3. Si quis presb. ante, c. 4. C. XV. qu. 8. Si quis presb. aut diac. , c. 7. fin. D. XXIV. Si quis presb. ant diac., c. 22. D. L. Si quis presb. ant diac. , c. 9. fin. D, XCII. Si quis presb. ant episc., c. 79. D. IV. de cons-Si quis presb. contra, c. 4. C. II. qu. 5. Si quis presb. propter, c. 17. fin. D. XXX, Si quis presb. vel diac., c. 24. C. VII. qu. 1. Si quis principum, c. 23. C. XVL qu. 7. Si quis pro aegritudine, c. 9. D. L. Si quis propter Denm, c. 4. D. XXX. Si quis propler hoc , c. s. C. I. qu. 2. Si quis pulsatus, c. 13. D. I. de Si quis putaverit, c. 7. C. II. qu. 6. Si quis putaverit, c. 15. C. II. qu. 6. Si quis qualibet, c. 56. C. XII. qu. 2. Si quisquam, c. 16. C. XI. qu. 1. Si quis rapuerit, c. 30. C. XXVII. qu. 1. Si quis Romipetas, c. 23. C. XXIV. qu. 3. Si quis sacerdos, c. 9. C. XXX. qu. 1. Si quis sacerdotum vel diac., c. 17. D. LXXXI. Si quis sacerdotum vel rel., c. 18. C. XI, qu. 1. Si quis sacro, c. 17. C. XXVII. qu. 1. Si quis semel, c. 1. D. II. de poen. Si quis servum, c. 37. C. XVII. qu. 4. Si quis servum, c. 37. C. XVII. qp. 4. Si quis servum, c. 35. C. XVII. qn. 4. Si quis sponsan, c. 32. C. XXVII. qu. 4. Si quis sondente, c. 29. C. XVII. qu. 4. Si quis sondente, c. 29. C. XVII. qu. 4. Si quis songer, c. 42. C. II. qu. 7. Si quis tam feminam, c. 12. D. I. de poen. Si quis tanquam, c. 7. D. XXX. Si quis triginta, c. l. D. LXXVIII. Si quis tamidas, c. 2. C. XV. qu. 7. Si quis usaram, c. 10. C. XIV. qu. 4. Si quis axorem despons., c. 14. C. XXVII. qu. 2. Si quis axorem suam, c. 4. C. XXVII. qu. 1. Si quis uxorem suam, c. 6. C. XXXII. qu. I. Si quis vel virginitatem, c. 5. D. XXX. Si quis vero a suo, c. 3. C. III. qu. 4. Si quis vero non, c. 13. C. XI. qu. 3. Si quis vero saecular., c. S. fin. C. Y. qu. 5. Si quis vestrum, c. 4. C. II. qu. 6. Si quis viduam aut ab, c. S. D. L. Si quis viduam aut eiect., c. 15. D. XXXIV. Si quis viduam, lícet, c. 13. D. XXXIV. Si quis vidnam uxorem, c. 20. C. XXXII. qu. 7. Si quis virginem, c. 5. C. XXXVI. qu. 2. Si quis virorum, c. 15. D. XXX Si quis vitaperat, c. 8. D. XXXI. Si quis vivente, c. 5. C. XXXI. qu. 1. Si qui sunt presbyteri, c. 15. D. LXXXI. Si qui sunt vituperatores, c. 17. C. II. qu. 7. Si qui voluerit, c. 121. D. IV. de cons. Si quis voluntarie, c. 44. D. L. Si quis votum, c. 43. fin. C. XXVII. qu. t.

Si quis vult - Sufficit

1269

Si quis vult monaster., c. 41. C. XVI. qu. 7. Si quis vult pontif., c. 3. fin. D. XXXVI. Si quisevait pontit, e. 3. hn. D. XXXV Si qui vel temeritate, c. 12. C. I. qu. 7. Si qui vero per, c. 4. D. V. de poen, Si qui vero sine, c. 23. C. VII. qu. 1. Si qui vero sunt, c. 3. D. XXXII. Si qui voluerint, c. 8. C. I. qu. 7. Si quod verius, c. 9. C. XXXIII. qu. 2. Si quos de servis, c. 57. C. XII. qu. 2. Si quos igitur, c. 47. C. XXXIII. qu. 4. Si quotiescunque, c. 14. D. II. de cons. Si refugientes, c. 18. D. IV. de poen. Si res aliena, c. 1. C. XIV. qu. 6. Si revera, c. 30. D. IV. de cons. Si Romanorum, c. 1. D. XIX. *SI Romanorum, c. 1. D. AIA. Si sacerdos peccaverit, c. 59. D. I. de poen. Si sacerdos sine, c. 1. C. VI. qu. 1. Si sacerdotes, c. 10. C. XVI. qu. 3. Si sacerdote, c. 9. C. XII. qu. 2. Si se cniquam, c. 11. D. XXVIII. Si sermo meus, c. 20. D. II. de poen-Si servus absente, c. 19. D. LIV. Si servus scienter, c. 20. D. LIV. Si solus, c. 9. fin. D. VIII. Si subdiaconus, c. 17. D. XXXIV. Si tantum episcopus, c. 2. C. VI. qu. 2. Si testes omnes, c. 3. fin. C. IV. qu. 2. et 3. Si transitus, c. 10. D. LXXIX. Si trector discretus, c. 1. D. XLIII. Si tributum, c. 27. C. XI. qv. 1. Si triginta, c. 5. fin. D. LXXVIII. Si tu abstines, c. 24. C. XXVII. qu. 2. Si uxorem, c. 18. C. XXXII. qu. 5. Sive de coningii, c. 4. C. XXXIII. qu. 2. Sive haereticus, c. 51. D. IV. de cons. Sive parvuli, c. 53. D. IV. de cons. Si vero qui, c. 57. D. L. Si verom, c. 1. C. XXXI. qu. 2. Si vir et uxor divertere, c. 23. C. XXVII. qu. 2. Si vir et uxor non, c. 15. C. XXVI. qu. 2. et 3. Si vir si uxor non, c. 15. C. XXXV. qu. 2. et 3. Si virgo, c. 5. C. XXXIV. qu. 1. et 2. Si vir simplex, c. 3. D. XXVII. Si vobis fratres, c. 29. C. XXIII. qu. 8. Si vos contra, c. 35. C. XXIII. qu. 5. Solennitates, c. 16. D. I. de cons. Solennitates, c. 17. D. I. de cons. Soleminiates, c. 17. D. I. de cons. Solent plures, c. 50. D. I. de cons. Solet etiam, c. 31. D. IV. de cons. Solet etiam, c. 31. D. IV. de cons. Solicitatores, c. 15. D. I. de poen. Solicitatores, c. 15. D. I. de poen. Solicitado, c. un. D. LH. Sors non aliquid, c. 1. C. XXVI. qu. 2. Sortes, c. 7. C. XXVI. qu. 5. Sortilegi, c. un. C. XXVI. qu. 1. Species, c. 34. D. H. de cons. Spiritus sanctus in sancta, c. 58. C. I. qu. 1. Sorietas sanctus oni. c. 2. D. V. de cons. Spiritus sanctus, qui, c. 2. D. V. de cons. Sponsns et sponsa, c. 33. D. XXIII. Sponsns et sponsa, c. 3. C. XXX, qu. 5. Sponsns ille, c. 6. D. I.VI. Statuendum nobis, c. 7. fin. C. XVI. qu. 2. Statuinus decretum, c. 107. C. I. qu, l. Statuinus etiam, c. 4. D. LXXVI. Statuinus ne in al., c. 8. D. LXI. Statuimus ne profess., c. 3. C. XIX. qu. 3. Statuimus quod, c. 32. C. XII. qu. 2. Statuimus ut septem , c. 4. D. IV Statainuns at septem, c. 4. D. IV. Statainuns at si abbas, c. 3. C. XX. qu. 2. Statainus at si quis, c. 30. C. I. qu. 1. Statainus at si quis, c. 31. C. XI. qu. 1. Statainus at si quis, c. 55. C. XVI. qu. 1. Statain guogue, c. 25. C. II. qu. 5. *Stanuis, c. 8. C. II. qu. 1. Statainus at a sacco. c. 34. C. XXVII. qu. Statulum est a sacro, c. 34. C. XXVII. qu. 2. Statutum est et ration., c. un. C. XVIII. qu. 1. Statutan est, ut qui, c. 38. C. II. qu. 6. Stadeat sanctitas, c. 39. D. L. Stadead mest, c. 7. D. XC. Stadei vestri, c. 15. D. LXI. Subdiaconis tuis, c. 9. D. XXXII. Subdiacoms ins, c. 5. D. XXIII. Subdiacoms non, c. 4. D. LXXVII. Subdiacoms quondam, c. 39. C. XXIV. qs. 1. Subdiacoms quum, c. 15. D. XXIII. Submittilur, c. 8. D. XXI. Sufficiat, c. 2. C. XXVII. qs. 2. Sufficit poenitenti, c. 61. D. I. de poen. Sufficit sacerdoti, c. 53. D. I. de cons.

Suggero — Ubicunque facultas Suggero, c. 2. fin. C. III. qu. 8. Suggestam nobis est, c. 46. C. VII. qu. 1. Summa iniquitas, c. 16. C. VI. qu. 1. Summa militiae, c. 7. fin. C. XXIII. qu. 1. Summopere, c. 7. fin. C. XXIII. qu. 1. Sant in ecclesia, c. 19. G. VIII. qu. 1. Sant namque, c. 14. D. XLV. Sant nonnalli qui quidem, c. 124. C. I. qu. 1. Sant nonnalli, qui quidem, c. 2. D. XLVI. Sant nonnalli, qui quidem, c. 114. C. I. qu. 1. Sant nonnalli, qui praepos, c. 21. C. II. qu. 7. Sant plures, c. 42. D. HI. de poen. Sant plures, c. 42. D. HI. de poen. Sant quaedam enormia, c. 39. C. XXIII. qu. 5. Sant quaedam quae, c. 1. C. XYI. qu. 1. Sunt qui arbitrentur, c. 56. D. I. de poen. Sant quidam, dicentes, c. 6. C. XXV. qu. 1. Sant qui dicent, c. 19. C. XVII. qu. 2. Sunt, qui opes, c. 3. C. XVII. qu. 2. Super causa, c. 11. C. II. qu. 5. Super prudentia, c. 1. C. XIV. qu. 2. Super tribus, c. 42. D. HI. de poen. Super tribus, c. 42. D. H. de poen. Super tribus, c. 41. C. XIV. qu. 2. Super tribus, c. 41. C. XIV. qu. 2. Super tribus, c. 24. D. II. de poen. Super tribus, c. 61. D. X. Suspectos, c. 4. C. XIV. Suspectos, c. 4. C. III. qu. 8. Suspeiter, c. 18. C. XXIII. qu. 8. Suspectos, c. 4. C. III. qu. 5. Superturbas, c. 4. D. X. Suspectos, c. 4. C. III. qu. 5. Supertons, c. 50. D. IV. de cons. *Symbolaum, c. 56. D. IV. de cons.

Tabernaculum, c. 2. D. I. de cons. Tales, c. 4. D. XXIII. Talia quidem, c. 1. C. VIII. qu. 3. Talibus Deus, c. 27. D. II. de poen. Tali coningio, c. 17. C. I. qu. 7. Talis mihi, c. 28. D. III. de poen. Tandiu, c. 7. C. III. qu. 2. Tam sacerdotes, c. 14. C. XXIV. qu. 3. Tauta meguila, c. 24. D. LXXXVI. Tanta nequitia , c. 24. D. LXXXVI. Tanta nequitia, c. 11. C. I. qu. 7. Tantis Daniel, c. 3. D. LXXXI. Tantum valet, c. 27. C. XXXII. qu. 7. Temerarium, c. 49. C. XI. qu. 3. Tempora poenitudinis, c. 2. C. XXVI. qu. 7. Temporis qualitas, c. 44. C. VII. qu. 1. Tempns, quod, c. 23. C. XIII. qu. 2. Teneamus, c. 56. C. I. qu. 1. Tenere debet, c. 4. D. XXXI. Te quidem, c. 20. C. XI. qu. 1. Terrulas, c. 53. C. XII. qu. 2. Testamentum, c. 1. D. VI. Testes absque, c. 39, C. H. qu. 7. Testes antem, c. 1. C. IV. qu. 7. Testes antem, c. 1. C. IV. qu. 2. et 3. Testes per quamcanque, c. 15. C. III. qu. 9. Testimonium, c. 9. C. XI. qu. 1. Tengnaldum, c. 10. C. XI. qu. 3. Tibi domino, c. 33. D. LXIII. Timorem, c. 25. D. II. de cons. Tolerabilius , c. l. C. XXXII. qu. 5. Tolerandi sunt, c. l. C. XXIII. qu. 4. Tolle caritatem , c. 30. D. H. de poen-Totam poenitentiam, c. 24. D. III. de poen. Totum, c. 6. C. I. qu. 3. Transferant, c. 33. C. XXIV. qu. 3. Transmarinos , c. 2. D. XCVIII Tres personas, c. 12. C. XXIII. qu. 4. Tres sunt actiones, c. 81. D. I. de poen. Tria legitima, c. 8. C. XXXVI. qu. 2. Tria sant genera, c. 12. D. XLV. Tribus ex causis, c. 36. D. I. de cons. Tribus gradibus, c. 23. D. H. de cons. Tributum, c. 22. C. XXIII. qu. 8. Triforme est, c. 22. D. H. de cons. Tua sanctitas, c. 2. C. XXXI. qu. 2. Tu bonus, c. 2. C. XXIII. qu. 4. Tu dixisti, c. 10. C. XXIII. qu. 5. Tu dixisti, c. 10. C. XXIII. qu. 5. Tu malum, c. 6. C. XXII. qu. 1. Tunc eis, c. 90. D. H. de cons. Tunc salvabitur, c. 7. C. XXXIII. qu. 5. Tunc valere, c. 42. D. IV. de cons. Tunc vera, c. 62. C. XI. qu. 3. Turbat acumen, c. 8. D. XXXVII. Turbatur navionla, c. 12. C. I. qu. 4.

Ubicanque facultas, c. 16. C. XVI. qu. 1.

Ubicunque sepeliamur - Vidua, quae Ubionnque sepellamnr, c. 26. C. XIII. qu. 2. Ubicanque temporum, c. 6. C. XIII. qu. 2. Ubi ista didicisti, c. 7. D. LXXIV. Ubinam legistis, c. 4. D. XCVI. Ubi non est, c. nn. C. XXX. qu. 2. Ubi pars est, c. 78. D. II. de cons. Ubi sana, c. 29. C. XXIV. qu. 1. Ultima voluntas, c. 4. C. XIII. qu. 2. Ultra provinciarnm, c. 4. C. III. qu. 6. Unaquaeque mulier, c. 3. C. XIII. qu. 2. Unaquaeque provincia, c. 15. C. III. qu. 6. Una golacente provincia, c. 13. C. 11. qu. 5. Una sola, c. 6. C. XXXIII. qu. 5. Una tantum, c. 4. D. XXVI. Unctio invisibilis, c. 8. D. II. de poen. Undecunque, c. 3. D. LVI. Unde ipse, c. 2. C. VIII. qu. 1. Unicoligne fidelium, c. 33. D. I. de cons. Unicoline succidentary, c. 32. C. XI. qu Unionique providendam, c. 82. C. XI. qo. 3. Unio nostrae, c. 3. C. X. qo. 3. Unius axoris, c. 1. D. XXVI. Unum abbatem, c. 4. C. XXI. qu. 1. Unum orarium, c. 3. D. XXV. Unum solum, c. 3. C. XXIII. qu. 5. Unns ex vobis, c. 6. C. II. qu. 1. Unnsquisque, c. 8. C. XXII. qu. 4. Urbes et loca, c. 1. D. LXXX. Usque adeo manent, c. 28. fin. C. XXXII. go. 7. Usque adeo sane, c. 5. D. XXXIII. Usura est, c. 4. fin. C. XIV. qo. 3. Usus auctoritați, c. 1. D. XI. Usus naturalis, c. 14. C. XXXII. qu. 7. Ut calix domini, c. 45. D. I. de cons. Ut cognoverant, c. 39. D. II. de poen. Ut constitueretur, c. 25. D. L. Ut episcopi, c. 7. D. V. de cons. Ut evidenter, c. 82. C. I. qu. I. Ut ieiuni, c. 6. D. V. de cons. Utilem, c. 21. C. XXII. qu. 2. Utilina, c. 58. D. I. de cons. Utilinau onni, c. 11. D. LXXVI. Utilinau onni, c. 11. D. LXXVI. Ut lex, c. 40. C. XXVII. qu, 1. Ut noveritis, c. 40. C. XXII. qu, 1. Ut ostenderet, c. 133. D. IV. de cons. Ut presbyteri, c. 25. C. XVII. qu. 4. Ut presbyteri, c. 17. C. XXIII. qu. 8. Ut quid paras, c. 47. D. II. de cons. Utrum sub figura, c. 72. D. II. de cons. Ut veterum, c. 6. D. IX. Uxor a viro, c. 17. C. XXXII, qu. 7. Uxor Felicis, c. 33. C. XVII, qu. 4. Uxor legitima, c. 4. C. XXVIII, qu. 1.

Vae eis, c. 20. D. IV. de poen. Vae, qui dicitis, c. 59. C. XI. qu. 3. Valde necessarium, c. 1. D. XCIV. Valentinianus, c. 3. D. LXIII. Valentino clerico, c. 20. fin. D. XXXIV. Valet interdum, c. 9. D. LXXXI. Valet interdum, c. 9. D. LXXXI. Valet interdum, c. 4. D. I. de cons. Vasa, in quibus, c. 44. D. I. de cons. Vasis irae, c. 23. C. XXIII. qu. 4. Vendentes, c. 10. C. 1. qu. 3. Venerabiles, c. 28. D. III. de cons. Venerabilis, c. 17. D. IV. de cons. Veniam nunc, c. 5. C. XXXV. qu. 9. Venisti ad fontem, c. 87. D. IV. de de cons. Venisi ad iontem, c. st. D. IV. de co Venit sacerdos, c. 71. D. IV. de cons. Fenter mero, c. 5. D. XXXV. Ventam est, c. 18. C. I. qu. 1. Vera institúa, c. 15. D. XLV. Verbam Dei, c. 51. D. I. de poen. Vercor, c. 22. C. VIII. qu. 1. Veritate, c. 4. D. VIII. Verus baptismus, c. 150. D. IV. de cons. Vestimenta ecclesiae, c. 42. D. L de cons. Vestram flagitamus , c. 13. fin. D. X. Victor Honorius, c. 2. D. XCVII. Vide benignum, c. 69. D. I. de poen. Videntes aulem, c. 16. C. XII. qu. 1. Vident homines, c. 10. D. LXXXVI. Vide quantum, c. 65. C. I. qu. 1, Vides, fili, c. 10. D. X. Vides, at opinor, c. 3. C. XXIII. qu. 6. Fidetur nobis, c. 2. C. XXIF. qu. 6. Videa est, cuius, c. 16. D. XXXIV. Vidua, quae sanctae, c. 16. fin. C. XX. qu. 1. 80 \$ •

Vidua, quidem - Vinolentum

.

۰.

A.

Vidua, quidem, c. 34. C. XXVII. qu. I. Viduae, quae se, c. 33. C. XXVII. qu. 1. Viduae, quae stipend., c. 34. fin. D. LXXXI. Viduae, si, c. 38. C. XXVII. qu. 1. Viduas a propos., c. 2. C. XXVII. qu. 1. *Fiduas autem, c. 8. C. XXVII. qu. 1. Viduas honora, c. 5. C. I. qu. 2. Viduas, quae, c. 16. C. XXVII. qu. 1. Viduitatis, c. 35. C. XXVII. qu. 1. Viginit tantum, c. 13. D. XVI. Vilissimus, c. 45. C, I. qu. 1. Vino inebriantur, c. 4. D. XXXVII. Vinolentum, c. 6. D. XXXV.

Violatores - Vobis

Violatorea, c. 5. C. XXV. qu. 1. Vir cam propria, c. 7. C. XXXIII. qu. 4. Virginem, c. 12. C. XXVII. qu. 1. *Virgines non, c. 15. C. XX. qu. 1. Virgines, quae post, c. 9. da. qui i. Virgines, quae post, c. 9. fin. D. XXVII. Virgines, quae se, c. 25. C. XXVII. qu. 1. Virgines sacrae, c. 1. C. XX. qu. 4. Virginibus, c. 14. C. XXVII. qu. 1. Virginibus, c. 14. C. XXVII. qu. 1. Virginibus, c. 10. XIVII. Visis literis, c. l. C. XVI. qu. 2. Visitandi , c. 28. C. XVIII. qu. 2. Visum practerea, c. 72. D. I. de cons. Vobis enim, c. 23. C. XII. qu. 2.

Vocatio - Vulteranae

Vocatio ad synodum, c. 1. C. V. qu. 2. Voluissent, c. 60. D. I. de poen. Volumus accedentem, c. 2. C. XVI. qu. 4. Volumus accedentem, c. 2. C. XVI. qu. 4. Volumus atque, c. 37. C. XI. qu. 1. Volumus ut frater, c. 2. D. LXXXIX. Volumus ut sacordotes, c. 34. D. LXXXI. Vos ante omnia, c. 105. D. IV. de cons. Vos antem, c. 30. C. XVI. qu. 1. Vota civium, c. 27. D. LXIII. Voventibus, c. 4. D. XXVII. Voventibus, c. 2. C. XVII. qu. 1. Vulgaris, c. 16. D. I. de poem. Vulteranae, c. 25. C. X11. qu. 2.

TT. T N D E X

SUMMORUM PONTIFICUM, SS. PATRUM ET SCRIPTORUM ECCL., QUORUM NOMINE A GRATIANO CANONES REFERUNTUR.

Agatho. A. 679-682. Alexander I. A. 109-119. Alexander II. A. 1061-1073. Anaoletus. A. 78-91. Anastasius I. A. 389-401. Anastasius II. A. 496-498. Anicetus (Anitius). A. 157-168. Anterns. A. 235-236.

Benedictus I. A. 874-578. Bonifacius I. A. 418-422. Bonifacius II. A. 530-532.

Cains. A. 288-296. Callistus I. A. 219-222. Clemens I. A. 91-100. Coelestinus I. A. 422-452. Cornelius. A. 251-252.

Damasus I. A. 366-384. Densdedit. A. 615-618. Dionysius. A. 259-269.

Etentherius. A. 177-192. Eugenius II. A. 824-827. Eusebius. A. 310. Eutychianus. A. 275-283. Evaristus. A. 100-109.

Fabianus. A. 236-250. Felix I. A. 269-274. Felix II. A. 855-365. Felix III. (II.). A. 483-492. Felix IV. (III.). A. 526-580.

Alcuinus, t. A. 804. Ambrosius, †. A. 397. Anastasias Bibl., †. o. A. 887. Athanasius, t. A. 371. Atticus, t. A. 427. Augustinus, t. A. 430.

Basilius M., t. A. 378. Beda, t. c. A. 735. Benedictus Abb., t. A. 542 vel 543.

Cassiodorus, t. c. A. 570. Chromatius, t. c. A. 410. Cyprianus, t. A. 258. Cyrillus, t. A. 444.

Gelasius I. A. 492-496.

Gregorius I. A. 590-604. Gregorius II. A. 715-731. Gregorius III. A. 731-741. Gregorius IV. A. 827-844. Gregorius VII. A. 1073-1085.

Hadrianus I. A. 772-795. Hilarius. A. 461-468. Hormisdas. A. 514-523. Hyginus. A. 189-142.

Innocentius I. A. 401-417. Innocentius II. A. 1130-1143. Ioannes I. A. 523-526. Ioannes III. A. 560 - 573. Ioannes VIII. A. 872 - 882. Iulius I. A. 387 - 352.

Leo I. A. 440-461. Leo III. A. 795-816. Leo IV. A. 849-852. Leo VIII. A. 863-865. Leo IX. A. 1048-1054. Liberius. A. 352-368. Lucius I. A. 252-253.

Marcellinns. A. 296-804. Marcellus I. A. 306-310. Martinus I. A. 649-654. Miltiades (Melchiades). A. 311-314.

Paschalis II. A. 1099-1118. Pelagius I. A. 555 - 560. Pelagius II. A. 578 - 590. Pius I. A. 142-157. Pontianus. A. 230-235.

Silvester I. A. 814-335. Simplicius. A. 468-483. Siricius. A. 384 — 396. Sixtus I. A. 119 — 127. Sixtus II. A. 257-258. Sixtus III. A. 432-440. Soter. A. 168-177. Stephanus I. A. 253-257. Stephanus III. (IV.). A. 768-772. Stephanus V. (VI.). A. 885-891. Symmachus. A. 498-514.

Urbanus II. A. 1088 - 1091.

Victor I. A. 198-202. Vigilius. A. 537-555.

Zacharias. A. 741 - 752. Zephyrinus. A. 202-218. Zosimus. A. 417-418.

SS. PATRES ET SCRIPTORES ECCLESIASTICI. R.

Didymus, t. c. A. 392. Eusebius, t. c. A. 360. Fructuosus, t. c. A. 675. Fulbertus, t. c. A. 1028. Gregorius M., t. A. 604. Gregorius Naz., t. A. 389. Haymo, t. A. 853. Hermas, saec. I. Hesychius, ut vid., Hierosol., t. A. 609. Hieronymus, t. A. 420. Hilarius Pict., t. c. A. 370.

.

Rufinus, t. A. 410. Hincmarns Rem., t. A. 882.

Ioannes Chrysostom., f. A. 407. Isidorus Mispal., f. A. 636.

Leo M., t. A. 461.

Origones, t. A. 254.

Paschasius, t. A. 851. Paulinus Nol., t. A. 431. Prosper Aquit., t. c. A. 460.

Rabanus, t. A. 856. Theodorus Cantuar., t. A. 690. ,

SUMMI PONTIFICES.

Nicolaus I. A. 858 - 867. Nicolaus II. A. 1058-1061.

Paschalis I. A. 817-824.

Silverius. A. 536-537.

Telesphorus. A. 127 - 139.

Urbanus I. A. 228-230.

N D E X

ADDENDORUM ET EMENDANDORUM.

Pag. VIII. Correctorum nomina, quae cum Boehmero ex Fonta-ninio descripsimus, integra non habenda esse in libello *De emenda-toribus Gratiani* in praefatione allegato a nobis ostensum est. De-lendum enim est commentitium Lalenil Salemii nom.en, et adiiciendi sunt Ioannes Marsa et Ioannes Bapt. Fontana de Comitibus Medio-

Bedum enim est commentitium Lalenii Salemii nonen, et adiicendi auto to anus.
No. 8, and 7, et 10, et dd. Arg. Ven, I: leg.: Edd. coll. 0, - f Viti, 6, 1, in Scr.; & A. 1, leg.; et dd. coll. 0, pr. Bas. etc. - 0, VVI. e. 2, in inscr.; Zeither and the enime of the enim

<text> Alia, si quae inventa fuerint, progrediente editione indicabuntur,

•

Туріз expressit C. Pн. Melzes.

•

. . .

•

Stoner p 1010

•

_ •

.

.

•

. · . · · ·

.

